UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 11 18 07 013 2

BINDING SECT. OCT 19 1966

DR
436
F7
v.3

Fraschery, Ch Samy bey
Kāmūs ela'lām

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

D
9
S36
1889
v.3
c.1
ROBA

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/kmsellme03emse

Fraschery, Ch. Samy bey, 1850-190

قاموس الأعلام

Kamūs al-alām

تاريخ وجغرافيا لغاتى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

(تاريخه متعلق : كافهٔ اقوام واملهٔ انبيا، خلفا، صحابه، تابعين، رجال حديث، ملوك، امرا، وزرا، حكام، حكما، علما، فقها، اوليا، مشايخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخين، سياحين، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطير والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قديمه وجديده‌يه عائد كافهٔ مشاهيرك اسملرينى، ترجمهٔ حاللرينى وآثار وتأليفاتنك تعريفى؛ جغرافياييه متعلق دخى : كرهٔ ارضك منقسم بولنديغى قطعات وممالك ودولك، ودكيزلر، يوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، كوللر، اووه‌لرك، وكرك اسكى كرك‌يكى قصبه‌لرله بيوجك قريه‌لرك اسملرينى، موقعلرينى، طول وعرضلرينى احوال تاريخيه‌وطبيعيه‌لرينى، اهاليلرينك مقدارينى، باشلجه محصولات واخراجاتلرينى والحاصل تفصيلات ممكنه‌يى شامل وحروف هجا صره‌سيله مرتبدر.)

محررى : ش. سامى صاحب وطابعى : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME TROISIÈME

CONSTANTINOPLE
Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N. 7
1891

اوچنجى جلد

معارف نظارت جليله‌سى طرفندن تقدير وتحسين اولنه‌رق طبع اولنمشدر .

استانبول
(مهران) مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٧
١٣٠٨

DR
436
F7
V.3

1089128

قاموس الأعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

ت

باب التاء — فصل الالف الح

تاباسقو { (Tabasco) مكسيقه‌ده همنامى او - لان جمهوريتك مركزى بر قصبه اولوب، مكسيقه كورفزى ساحلنده، همنامى اولان نهرك منصبنده و (ورا قروز) ك ٤٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقعدر. ٧٠٠٠ اهاليسى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. — تاباسقو جمهوريتى مكسيقه‌نك جاهير جنوبيهٔ غربيه‌سندن اولوب، شمالاً مكسيقه كورفزيله، شرقاً قامپش جمهوريتى و (غواتمالا) دولتيله، جنوباً شياپاس، غرباً دخى (ورا قروز) جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٥٥٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٤٧٤٧ كشيدر. هواسى آغر اولوب، بطاقلقلرى چوقدر. طوپراغنك قوهٔ انباتيه‌سى متوسط حالده ايسه‌ده، خيلى مقدار قاقائو وپك مقبول پاموق حاصل اولور.

تاباغو { (Tabago) آنتيل جزاير صغيره - سندن وانكلتره مستعمراتندن بر آطه اولوب، (ترينيته) آطه‌سنك ٢٥ كيلومتره شمال شرقيسنده واقعدر. طولى ٥٠ وعرضى ١٩ كيلومتره اولوب، قسم اعظمى زنجى اولق اوزره، ١٦٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (اسقاربوروغ) قصبه‌سيدر. قوهٔ انباتيه‌سى چوق اولوب، توتون، شكر قامشى، موس، آناناس، هند جوزى وسائر محصولاتى واردر. توتون الك اول يعنى ١٥٦٠ تاريخ ميلاديسنده بو آطه‌ده كشف اولنمغله، اكثر السنه‌ده جزيره‌نك اسميله تسميه اولنمشدر. شكر وروم تجارتى چوقدر. بو جزيره ١٤٩٨ده قريستوف قولومب طرفندن كشف اولنه‌رق، ابتدا فلمنكليلرك وبعده انكليز وفرانسزلرك الينه كچمش، ونهايت انكلتره‌نك ضبطنده قالمشدر.

تابان { (امير عبدالحى دهلوى) هندستان امرا وشعراسندن اولوب، محمد شاهك زمانده ياشامش، وغزلياتى زمانده پك مقبول ومشهور بولنمشدر.

تابط شرا { مشاهير عربدن (ثابت بن جابر بن سفيان بن عمثيل بن عدى الفهمى) نك لقبى اولوب، اسائده ضرب مثل حكمنه كچمشدر. حقنده بر چوق وقايع وروايات مروى اولوب، بعض محاربه‌لر وبر طاقم اشعار كنديسنه اسناد اولنور.

تابعى { اونجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، ادرنه‌ليدر. حسن خطى وكوزل‌كتابتى اولوب، اشعارى سليس ولطيفدر. جنابى پاشانك توابعندن اولمق حسبيله آغر زعامته نائل اولمشيدى. مسيحينك «شهر انكيز» يه بوندن ايى نظيره سويلين اولمامشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

آجيوب بغرينه ياصدى در اشكم بحرغم
ديدى مردم دوشكونيدر بريتيم افتاده‌در

— ايران شعراسندن دخى ايكى ذات بو مخلصله تخلص ايدوب، برنجيسى نيزنلكده ورساملقده دخى شهرت صاحبى بولنمشدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

دور از تو بدرد ومحنت وغم بودم
باسينهٔ ريش وچشم پرنم بودم
باق همه شب بناله همدم بودم
بى ياد تو القصه شبى كم بودم

— ايكنجيسى جاهل بولنمش ايسه‌ده، نكته‌سنجلكده پك ماهر اولوب، مولانا وحشينك معاصرى

بولنمشدر. اسمی (آذینه قلی بیك) در. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

کار من دور ازتو غیر از نالهای زار نیست
کربزاری جان دهم دور ازتو دور ازکار نیست

تابنکو { (جید —) مغول فترتی زمانینده کرمانده حکومت سورن قره‌ختاییان دولتنك بانیسی اولان (براق حاجب قتلغ خان)ك برادری وملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولان سلطان قطب‌الدین محمدك پدریدر.

تابو { (Tabo) بحر محیط کبیر جزایری اهالیسنك برمعبود موهومه ودهاطوغریسی تقدیس ایتمك ایستدکلری هر شیئه ویردکلری اسمدر. جانلی وجانسز بر شیئه بو اسم سویلندیمی، هرکس اوکا رعایت وحرمت و بلکه عبادت ایتمکه مجبور اولوب، حرمتده قصور ایدنلر عمومك خصومت ومحقیرینه دوچار اولورلر.

تابور { (Tabor) وچچجه هرادیستیه (Hra-distie) چهستانده پراغه‌نك ٧٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٧٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر. — آلپ ساحلی سلسله‌سنده و (جنوره) طاغی قربنده بو اسمله بر طاغ دخی بولنوب، ٣٣٠٠ متره ارتفاعی واردر. (دورانسه) ایرماغی بو ایکی طاغلك آره‌سنده نبعان‌ایدر.

تابور { ونام دیکرله (جبل‌الطور) فلسطینده ناصره‌نك ٦ جنوب شرقیسنده منفرد بر طاغ اولوب، ١٨٠٠ قدم ارتفاعی واردر. اتکلری اشجارله مستوردر، واطرافنده بر طاقم خرابه‌لر موجوددر. حضرت عیسی بو طاغه صعود ایتمشیدی. اهل صلیب ایله اهل اسلام آره‌سنده بو طاغلك آلتنده بر چوق محاربه‌لر جریان ایتمشدر. مشهور جبل طور بشقه‌در.

تابوره { (Tabora) زنکباره ٥° عرض جنوبی خط موهومی آلتنده ودار-السلامك ٨٢٠ قدر کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، باشایجه اهالیسی مسلم وعربدر.

تابی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللی وحضرت امیر بخاری درویشلرندن برینك اوغلیدر. طریق علمی یه انتساب ایده‌رك، بعض بلاده قاضی اولمشیدی. طریق حجده وفات ایتمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

آهم که آسمانه آثار هر کیجه خدنك
قصدی بودر که کوکب بختمله ایده جنك

تاپتی { (Tapti) هندستانده بر نهردر، که (کندوانه) طاغلرندن نبعانله، (کندیش) خطه‌سنی (برار) دن بعد التفریق، کجراته کیره‌رك، برهانپور ایله سورت شهرلری ایچندن کچر؛ و ٨٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر عمانه دوکیلور. باشایجه تابعلری (بورنه) و(کیرنه)نهرلریدر.

تاپساقوس { (Thapsaque, Thapsacus) فرات ساحلنده واقع (دیر) قصبه‌سنك اسکی یونانیلرجه اسم قدیمیدر. [«دیر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاپسوس { (Thapse, Thapsus) افریقیه‌نك جهت شمالیه‌سنده اولهرق (رأس دماس) قربنده اسکی بر قصبه ایدی، که قبل المیلاد ٤٦ تاریخنده قیصر اورادە اسکیپیون ایله پتریوس ویوبایه غالب کلهرك، پومپیوسك افریقیه ده کی شیعه‌سنی رفع ایلمش ایدی. عربلر عندنده (تبسه) اسمیله معروف اولوب، یاقوت جوی کندی زمانینده خراب اولهرق، یالکز بر قاچ خانه قالمش اولدیغنی بیان ایدیور. الیوم یالکز ویرانه‌لری باقیدر.

تاتار { یاخود تتار وعربجه تتر (Tartares) بو اسم عن اصل مغول اقوامندن بر قومه مخصوص اولوب، بوقومك افرادی چنکیز خان عسکرینك پیشدارلری حکمنده بولندیغندن، قرون وسطاده مغول اسمنك مترادفی کبی استعمال اولنمشدر. تواریخ عربیه وفارسیه‌ده بو معنا ایله مستعملدر. بعده بتون اقوام تورانیه‌یه تعمیم اولنهرق، بونلره اقوام تاتاریه واقوام مذکوره‌نك مسکنی اولان بلاد شمالیه‌یه تاتارستان نامی ویرلمش ایسه‌ده، بو تعبیرك نابجا اولدیغی بعده آکلاشیلوب، استعمالی ترك اولنمشدر. بو کونکی کونده بو اسم ترك امت عظیمه‌سنك برقومنه تخصیص اولنمشدر، که بونلرك وقتیله مغوللرله زیاده جه اختلاط وامتزاج ایتلری وطمارلرنده بر درجه‌یه قدر مغول قانی بولنمسی بو تسمیه‌لرینه سبب اولمش ایسه‌ده، کندیلری لسان واخلاق وعادات وهر جهتجه مغوللردن زیاده ترکلره یقیندرلر. بونلر وقتیله اولاد چنکیزدن جوجی خان سلاله‌سنك حکم سوردکلری یرلرده یعنی دشت قپچاق دولتی ممالکنده ساکن اولوب،

الیوم روسیه دولتنه تابع اولان قریم وقزان تاتارلریله نوغای وسائره‌دن عبارتدرلر. بونلرك لسانی اصل ترکستان ترکلرینك لسانی اولان چغتایجه دن زیاده عثمانیجه‌یه قریب اولوب، آنجق اوته‌دن بری سائر اقوامله اختلاط ایتدکلرندن، سیمالری خالص اقوام تورانیه‌یه مخصوص اولان علایمی حفظ ایتمشدر. بونلرك الیوم روسیه‌ده بولنانلری ۲۳۰۰۰۰۰ دن زیاده اولوب، دوبرجه‌ده وممالك عثمانیه ده دخی مقدما قریمدن هجرت ایتمش خیلی تاتارلر بولنمقده در. لسانلرنده موجود کتابلردن بر خیلیسی قزانده طبع ایدلمشدر. بعض کنجلری بو لسانی تدریجاً لسان عثمانی ایله توحیده چالیشمقده درلر. کندیلری ساکن وچالیشقان آدملر اولوب، تمدنه فوق‌العاده استعداد وقابلیتلری اولدیغی بتون سیاحین وجغرافیون طرفندن تسایم اولنمقده در. هرحالده بونلر خالص ترك اولوب، تاتار اسمیله یاد اولنملری مجرد یقین وقتلره کلنجه‌یه دك سلاله‌ٔ چنکیزیه‌دن خانلرك تحت اداره‌سنده بولنملرندن ایلری کلمش بر تعبیر سقیم اولدیغندن، « ترك » ماده‌سنده دها زیاده تفصیلات ویرلمك اوزره، بوراده بو قدرله اکتفا اولندی. [« مغول، ترك، توران، قریم، قزان وسائره » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تاتار ابراهیم افندی { علما ومشایخدن اولوب، قریمدن درسعادته کله‌رك، بر خیلی وقت آیاصوفیه‌ده وعظ وارشادله وافاده وتدریسله مشغول اولمش؛ وسلطان مراد خان ثالثك امریله سورهٔ نوره تفسیر یازمشدر. ۱۰۰۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تاتار بازارجغی { شرقی روم ایلنده، فلبه‌نك ۳۶ کیلومتره غربنده مریچ نهرینك ساحل یسارنده ودمیر یول خطی قربنده لوا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. — تاتار بازارجغی لواسی شرق روم ایلینك قسم غربیسندن عبارت اولوب، تاتار بازارجغی، اوتلق کوی، اهتمان، پشترا وعورت آلان قضالرندن مرکبدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، اهالیسی باشلیجه بلغار وترکدن مرکبدر.

تاتار خان { تغلق شاهك اخرت اوغلی و سلطان محمد شاه تغلقك وزیری اولوب، « فتاویٔ تاتار خانیه » و « تفسیر تاتار خانی » عنوانلریله مشهور ایکی معتبر اثریله شهرت بولمشدر. سلطان فیروز شاه باربکك زمانده وفات ایتمشدر. — هندستانده کجرات حکمدارلرندن برنجی مظفر شاهك اوغلی وبرنجی احمد شاهك پدری اولمق اوزره، بو اسمله بر ذات دخی کلمشدر.

تاتارستان { بو اسم مقدما آسیا قطعه‌سنك شمالنده واسع بر یره ویریلیردی، که چین دولتنك قسم شمالیسی اولان مانچوریا، مغولستان وترکستان شرقیی واصل ترکستان ایله سیبریانك معلوم اولان اقطارینی جامع ایدی. الحاصل اقوام تورانیه‌نك مسکن وجولانکاهی اولان آسیای شمالی یه بو اسم ویریلیردی. الیوم بو تعبیر متروك اولوب، اقطار مذکوره ترکستان، مغولستان، مانچوریا، سیبریا وسائر اسملرله معروفدر. [بو اسملرك بهرینه مراجعت بیوریله.]

تاتوان { وان کولنك ساحل غربیسنده واقع برکوچك قصبه اولوب، کوار سنجاغنك مرکزیدر.

تاته { (Tatta) هندستانك سند خطه‌سنده، حیدر آبادك ۸۰ کیلومتره جنوبنده وساحل بحردن دخی او قدر بعده واقع بر شهر اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وبعض پاموق وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر. وقتیله دها بیوك وبجارتکاه اولوب، بعده تدنی ایتمشدر. اسکی (پتاله) شهرینك عینی اولدیغی مظنوندر. ۱۵۵۵ تاریخ میلادیسنده پورتکیزلیلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدر.

تاتیان { (Tatien) افلاطونك مذهب فلسفیسنه تابع حکمادن اولوب، میلادك ۱۳۰ تاریخلرنده سوریه‌ده طوغمش؛ وبعده خرستیانلغی قبول ایدوب، یونانیلری بو دینه دعوت یولنده بر قاچ مکتوب یازمش ایدی. مؤخراً اتخاذ ایتدیکی فکر و مذهب مخصوصه خرستیانلر طرفندن رفض نظریله باقلمشدر. خبری وتأهلی حرام عد ایدن برطریق مخصوصك رئیسیدر. — بو اسمله دیکر بر حکم دخی بشنجی قرن میلادیده جزیره‌ده یاشایوب، اناجیلك تطبیق ومقایسه‌سی حقنده لسان یونانیده بر کتاب یازمشدر، که متنی نابود اولوب، لاتینجه ترجمه‌سی موجوددر.

تاتیوس { (Tatius) ایتالیا اقوام قدیمه‌سندن (کور) قومنك حکمداری اولوب،

میلاددن ۷٤٥ سنه اول رومایه قارشی حرب ایتمش؛ و(رومولوس) ایله مشترکا اتحاد ایدن کوریوم وروما اهالیسی اوزرینه ٥ سنه حکم سوردکدن صکره، مقتولاً وفات ایلمشیدی.

تأثیر (میرزا محمد محسن) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن سلطان حسینك زمانده یاشامشدر. اجدادی تبریزلی اولوب، شاه عباس طرفندن اصفهانه نقل، وعباسیه محله‌سنده اسکان اولنمشیدی. مرتب دیوانی واردر. شویله جلهٔ اشعارندندر:

مائل ترا بغیر نخواهم وکرنه من
پیر ارم ازکسی‌که دلش مائل تونیست

تاج یاخود تاجو (Tage, Tajo) ایبریا شبه جزیره‌سنك یعنی اسپانیا وپورتکیزك الك بیوك ایرماقلرندن اولوب، اسپانیانك شرق شمالی جهتنده کائن (سیرافلیپو) طاغندن نبعاله، غرب شمالی‌یه بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت غربه طوغری جریان ایده‌رك، اسپانیانك یکی قسطیله واسترمادوره خطه‌لرینی شق ایتدکدن صکره، پورتکیزه دخول ایله، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، لیسبونه‌نك آلت طرفنده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ۷٦۰ کیلومتره طولنده اولوب، ٥٦۰ کیلومتره‌لکی اسپانیا طوپراغنده در. بو ایرماغه صاغ وصولدن برچوق نهرلر دوکیلوب، اسپانیا طوپراغنده‌کی تابعلرینك باشلیجه‌لری صاغدن: غالو، تایونه، جارانه، غوآدارامه (یعنی وادی الرمل) البرکه، تیتار، آلاغون، وصولدن: غوآدیاله (یعنی وادی ایله)، آلغودور، سالون نهرلریدر؛ پورتکیز طوپراغنده دخی صاغدن: پونسول، اوقرزه، زرزه، وصولدن منصبنه قریب (زاتارس) و(قالقه) نهرلری تاج ایرماغنه دوکیلور. تاجك وادیسی هر نه قدر اسپانیول شعراسنك برچوق قصاید ومدایحنه مبنی علیه اولمش ایسه‌ده، اکثر محللری قورو وطاشلقدر. تاجك کنارلرنده برچوق شهر وقصبه‌لر بولنوب، باشلیجه‌لری اسپانیاده: آرانیوئز، تولده (یعنی طلیطله)، تالاویره دلارینه، بوئنه دل آرز ویسپو، القنطره، وپورتکیزده: ویلاولها، آبرانتس، سانتارم(یعنی شنتریم)ولیسبونه شهر وقصبه‌لریدر. صولرنده برمقدار آلتون‌ریزه‌لری بولنور. منصبی خلیج کبی واسع وغایت کوزل اولوب، استانبول بوغازینه تشبیه اولنیور. آبرانتس قصبه‌سنه‌دك سیرسفائنه صالحدر.

تاج خلفای عباسیه زمانده بغدادده بربیوك سرای اولوب، معتضد بالله طرفندن اساسی وضع، واوغلی مکتفی بالله طرفندن اتمام اولنمشیدی. بونك یرنده الك اول جعفر برمکینك بر سرایی اولوب، (قصر جعفری) اسمیله معروف‌ایدی. بعده مأمون خلیفه‌یه کچوب، مشارالیه اطرافنده وکلا واعیانه دخی بر طاقم قوناقلر انشا ایتدیره‌رك، (مأمونیه) اسمیله برمحله صورتنه قومشیدی. مؤخراً خلیفه معتمد علی‌الله بو سرایی بر قات دها تزیین ایلمشیدی. نهایت معتضد بالله اطرافندکی خانه‌لری یقوب، باغچه ومیدانلره تحویل ایله، سرایی دخی (تاج) اسمیله یکیدن تأسیس، واوغلی اکمال ایلمشدر. ٥٤۹ ده صاعقه‌دن یانوب، خراب اولمش، وبعده تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی حالنه ارجاع اولنه‌میوب، نهایت بغدادك هلاکو طرفندن تخریبنده بودخی ویرانه‌یه دونمشدر.

تاج‌الدوله (یزدجرد) مازندرانده حکومت سورن ملوك باوندیه‌دن اولوب، ٦۷٥ ده جلوس، و۲۳ سنه حکومت ایتمشدر. معارف پرور ومحب علما اولوب، آمل شهرنده ۷۰ مدرسه بنا ایتمشیدی.

تاج‌الدین لرکوچکده حکومت سورن اتابکان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، اجدادی مغوللره عرض اطاعت ایتمش‌اولمغله، کندیسی ٦٥۸ تاریخنده، عمی بدرالدین مسعودك وفاتی اوزرینه، ابقا خانك فرمانیله نصب اولنوب، ۱۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، عزل اولنه‌رق، اوغللری فلك‌الدین حسن ایله عزالدین حسین مشترکاً نصب اولنمشلردی.

تاج‌الدین ابوالفضل (بن طاهر) نیروز اسمیله‌دخی معروف اولان سیستان حکمدارلرندن اولوب، ٥٤٥ تاریخلرنده سلطان سنجر سلجوقی طرفندن نصب اولنمش؛ وسلاله‌سی چنکیزك خروجنه دکین اوراده حکم سوروب، بونلرك سکزنجیسی اولان دیکر بر تاج‌الدین مغول عسکرینه ایکی سنه مقاومتدن صکره مغلوب اولمشدر. بو سلاله‌یی ترکیب ایدن ۸ حکمدار بروجه زیردر: تاج‌الدین ابوجعفر، شمس‌الدین محمد بن تاج‌الدین، تاج‌الدین هرب بن‌عزالملك، بهرام شاه بن تاج‌الدین،

نصرالدین بن بهرام، رکن‌الدین بن بهرام، شهاب‌الدین محمد بن تاج‌الدین، تاج‌الدین.

تاج‌الدین بخاری { مشاهیر خطاطیندن اولوب، یاوز سلطان سلیم خان زمانینده درسعادته کلمش، وخط دیوانینك سبب اشتهاری اولمشدر.

تاج‌الدین سبکی { (عبدالوهاب) مورخیندن اولوب، « الطبقات الشافعیه » عنوانیله مشاهیر فقهاء شافعیه‌نك تراجم احوالنی جامع معتبر ومشهور بربیوك کتابك مصنفیدر. ۷۷۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تاج الدین سنکریزه { ایران شعراسندن اولوب، دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبانه منسوب بولنمش، و ۶۷۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

تاج‌الدین علی { مورخیندن اولوب، بغداده یاشامش، و ۶۷۴ ده وفات ایتمشدر. ۵ جلد اوزره تراجم احوالی جامع برکتاب ایله قاهره‌نك تاریخنی یازمشدر.

تاج الدین فقهی { (عمر بن علی) مؤلفیندن اولوب، ۷۵۱ ده وفات ایتمشدر.

تاج الدین قرمانی { (ابراهیم) مشایخ زینیه‌دن اولوب، بروسه‌ده زینیلره مخصوص یاپیلان تکیه‌ده ایلك شیخ اولان بو ذاتدر. ۸۷۲ ده وفات ایدوب، شهر مذکورده تربه‌سی زیارتکاهدر.

تاج‌الدین کازرونی { صوفیوندن اولوب، « بحر سعادت » عنوانیله بر تألیفی واردر.

تاج الدین کره‌بند { مشاهیر خطاطیندن اولوب، سلطان سلیم خان اول زمانینده حلبده یاشامشدر.

تاج الدین یلدز { غزنه حکمدارلرندن اولوب، عن اصل شهاب الدین غورینك کوله‌لرندن ایکن، ۶۰۲ تاریخنده، مشار الیهك وفاتی اوزرینه، غور تختنی ضبطله، خیلی وقت دهلی حکمداری قطب الدین ایبك ایله محاربه ایتمش: وبونك وفاتندن صکره، ۶۱۱ ده هندستانه دخول ایتمش ایسه‌ده، شمس‌الدین التمش طرفندن مغلوب واسیر اولوب، مؤخراً تحت اسارتده وظنه کوره مسموماً وفات ایتمشدر.

تاج الملك { (ابو الغنایم مرزبان بن خسرو فیروز) ملکشاه سلجوقینك وزیری اولوب، نظام الملکدن صکره وزارته نائل اولمشیدی. ملکشاهك وفاتندن صکره زوجه‌سی ترکان خاتون صاحب ترجه‌یی ٤ یاشنده اولان اوغلنه وصی تعیین ایتمکله، مدبر الملك اولدقده، سلفی نظام الملکك طرفدارلری کندیسندن یوز چویروب، اصفهانده برکیارق اجلاس ایتمشلردی. بونك اوزرینه ترکان خاتون ایله برکیارق آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده تاج‌الملك دخی حاضر بولنوب، کوردیکی مغلوبیت اوزرینه، یزدجرده فرار ایتمش ایسه‌ده، طوتیلوب، برکیارقك یانینه کوتورلمش؛ وبرکیارق، معلومات واقتدارندن استفاده ایتمك اوزره، کندیسنی وزیر اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، نظام الملکك ورثه‌سی مشار الیهك قتلنه سبب اولدیغنی ادعا ایله، قان دعواسنه قالقیشوب، او صره‌ده ٤٨٦ تاریخنده نظام الملك کوله‌لری طرفندن پاره‌لنمشدر. محب علما وصاحب خیرات بر ذات اولوب، بغدادده شیخ ابو اسحق شیرازینك تربه‌سنی وبونك یانینده « تاجیه » اسمیله مشهور بیوك برمدرسه بنا ایتدیروب، شیخ ابوبکر شاشیی مدرس تعیین ایتمشیدی.

تاج الملك { دهلی حکمدارلرندن جعفر خانك وزیری اولوب، ۸۲۴ ده وفات ایتمش، واوغلی اسکندر (ملك الشرق) عنوانیله خلفی اولمش ایدی.

تاج الملوك { (بوری بن طغتکین) دمشق شام ملوکندن اولوب، ۵۱۲ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده دمشقده طائفهٔ اسماعیلیه ظهور ایله کسب نفوذ واقتدار ایتدکلرندن، تاج الملوك قوتی آزالمش ایسه‌ده، مؤخراً بونلرك رئیسی (مزدقانی)، دمشقی تسلیم ایتمك اوزره، اهل صلیب فرنکلریله مخابراته کیریشدیکندن، تاج الملوك مرقومی جلب وقتل واسماعیلیه‌نك قانی اباحه ایدهرك، کسب قوت ومکنت ایتمش؛ وبونك اوزرینه، دمشقك ضبطنه کیدن فرنکلری کلیاً منهزم و پریشان ایلمش ایدی. ۵۲۵ تاریخنده طائفهٔ اسماعیلیه یکیدن باش قالدیروب، واقع اولان محاربه‌ده

آلدیغی یاره‌نك تأثیریله برسنه‌صکره وفات ایتمش، واوغلی شمس‌الملوك خلفی اولمشدر. شجیع بر حکمدار اولوب، شعرای زمانی مدحنده بولنمشلردر. ابن‌الخیاط کندیسنه منسوب اولان شعرانك برنجیسیدر.

تاج بك زاده (جعفر بك) مشاهیر خطاطین‌دن اولوب، عن‌اصل آماسیه‌لیدر. توقیعئ دیوان همایون اولوب، ۹۲۰ده قتل وبلا غسل سلطان سلیم جامع شریفی قربنده دفن اولنمشدر. «هوسنامه» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر.

تاج بك زاده (سعدی بك) آنف الترجمه جعفر بكك برادری اولوب، بودخی شعرله توغل ایتمش ایسه‌ده، علم وفضلیله شهرتی غالب‌اولوب، سید شریفك «شرح مفتاح» ینه وصدرك «شرح وقایه» سنه حاشیه‌لر و «نسفیه» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. ۹۲۲ده وفات ایدوب، برادرینك یانینده مدفوندر. شاعرك بری بو ایکی برادر حقنده سویلدیکی قصیده‌ده دیورکه:

سواد روم‌ه ایکی تاج زاده ویردی شرف
بریسی حسن خط وبیری شعر وانشاده
اکرچه بوده دکل خالی اول فضیلتدن
غرض ایکیسنی تمییزدر بو اثناده

تاج بلغاری اطبادن اولوب، ادویهٔ مفرده حقنده برکتابك مؤلفیدر.

تاجَرفت افریقیه‌ده زویله ایله ودان آره‌سنده وبوایکی محالك هر برندن ۱۱ ومصرك فسطاطه‌سندن ۳۰ کونلك مسافه‌ده واقع معمور واهالیسی چوق بر شهر اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر.

تاجرلو حلب ولایتنك مرعش سنجاغنده ومرعشك غرب جهتنده برکوچك قصبه اولوب، مرکز لوایه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تاجره مغربده تلمسان سواحلنده و(هنین) ناحیه‌سنده برکوچك قصبه اولوب، مغرب صاحبی عبدالمؤمن بن علینك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاجلی خانم شاه اسماعیل صفوینك محبوبه‌لرندن بك حسنی بر قادین اولوب، چالدیران محاربه‌سنده مسیح پاشازاده‌نك الینه اسیر دوشمش، و(لعل ببرك) اسمیله مشهور بر طاشدن معمول کوپه‌لرینی ویره‌رك، قورتلمش ایدی.

تاجنه افریقیه‌ده برکوچك قصبه اولوب، (تنس) دن و(سوق ابراهم) دن برر مرحله مسافه‌ده واقع اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تاجوره طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس شهرینك جهت شرقیه‌سنده بر ناحیه اولوب، مرکز ولایتدن اداره اولنور.

تاجونس طرابلس غرب ایله برقه‌آره‌سنده ساحل بحرده بر قصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاجه مشهور برروایته کوره، یمن ملوکندن ذوشفرنك قیزی اولوب، جنازه‌سی خیلی وقت صکره مجوهراته مستغرق اولهرق بولنمشدر. مزارنده بولنان بر طاشده قحط سببیله آجلقدن اولمش، وهرنه قدر بر اولچك اون مقابلنده بر اولچك آلتون، الماس، اینجی وسائره ویرمش ایسه‌ده، بوله‌میوب، تلف اولمش اولدیغی کندی آغزندن حکایهً محکوك ایمش.

تاجی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه تاج بك زاده جعفر وسعدی بکلرنك پدریدر. سلطان بایزیدك شهزاده‌لکنده دفتداری ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کوز یاشلو کوکل زلف پریشانلر ایچنده
قالدم قرکو کیجه‌ده یارانلر ایچنده

تاجی ایران شعراسندن اولوب، عالمکیرك زمانده هندستانه انتقال ایله، مشارالیهه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

در حیرتم کنون که جهان پرز کشتی ست
بیکار در نیام چرا ذوالفقار ماند

تاجیك عن‌اصل اتراکدن بر قومك اسمی اولوب، شمدیکی حالده بواسم آسیای وسطیده ایرانی الاصل ولسان فارسی ایله متکلم بر صنف اهالیه ویریلیور. بونلر شهرلرده تجارت وصنایعله وکویلرده زراعتله مشغول‌اولوب، چالیشقان ومستعد وسائر صنوف اهالیه نسبهً مدنی ایسه‌لرده، عشایر حالنده یاشایان ترك، اوزبك، تاتار، افغانی وسائر اقوام قدر جسور وسلحشور اولمدقلرندن، اونلرك نظرنده محقردرلر. ارمنیلرك عثمانلیلره ویرمکلری (داجیك) اسمی بوندن غلط اولسه کرکدر.

تاجیه { بغـدادده شیخ ابو اسحق شـیرازینك تربه‌سنه ملاصق مشهور بر مدرسـه

ایدی، که بانیسی اولان سالف الترجه وزیر تاج‌الملك اسمنه نسـبتله بویله تسمیه اولندیغی کبی، اطرافنده‌کی محله وقبرستان دخی بو اسمله شهرت بولمشیدی.

تاخوس { (Tachos) مصر قدیم ملوکندن اولـوب، برنجی نکتانبوسـك

اوغلیدر. قبل‌المیلاد ۳۶۳ تاریخنده جلوس ایدوب، بر سـنه حکومت سـورمش، ویونانیلرك امدادیله آلکسـاندر اوخوسـه قارشی طوره‌بیلمش ایسـه‌ده، اسـپارته حکمداری آجسیلاسك التزام ایتدیکی ارباب عصیاندن (نکتانبو) طرفندن مغلوب وفراره مجبور اولمش ایدی.

تاخیانوس { یاخود تخیانوس (Tachiano) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاق

وقضاسنده بیوجك بر کول اولوب، ساحل غربیسنده واقع بر قریه‌نك اسمیله مسمادر. بو کول قره صـو نهرینك سیروز اووه‌سنده کسب توسع ایدوب بریکمه‌سندن حاصل اولوب، شهر مذکورك جنوبنـده شمال غربیدن جنـوب شرقیه طوغری اوزانیر، وقیشین ویاغمورلر موسملرنده اووه‌نك بر چوق یرلرینی ضبط ایدر. بناءً علیه طول وعرضی دائما بر حالده اولیوب، طغیان میاهك غیری زمانلرده دخی طولی ۳۵ وعرض اعظمی ۷ کیلومتره‌دن آشـاغی دکلدر. بو کولك قو‌رودلسی سیروز اووه‌سـنك حاصلاتنی پك چوق تزیید ایده‌جکندن، بر قاچ سنه اول امتیازی ویرلمشیدی.

تادله { آفریقـای شمـالیده واقع (درن) یعنی (آطلاس) سلسلهٔ جبالنك تلمسان ایله

فاس آره‌سنده‌کی قسمنه ویرلین اسم اولوب، قرطبه‌ده شهرت بولمش اولان شاعر (ابو عبدالله محمد انصاریٔ تادلی) بو طاغك نواحیسندن ایدی.

تاراره { (Tarare) فرانسـه‌نك (رونه) ایا‌لتنده و(ویله فرانشه) نك ۳۲ کیلو‌متره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۴۶۰۰ اهالیسی، کوزل منظره‌سی وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر. جوارلرنده‌کی ایپك فاشلر فابریقه‌لرنده ۶۰۰۰۰ عمله چالیشیور.

تارازونه { (Tarazona) اسپانیانك سراغوسه نك ایالتنده وسراغوسـه‌نك ۹۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰

اهالیسی، سوری واسکی بر کلیساسی واردر. پك اسکی بر قصبه‌در.

تاراسقون { (Tarascon) فرانسه‌نك جنوبنده «رونه آغزی» ایالتنـده،

(آرله) نك ۱۵ کیلومتره شمالنده ورونه ایرماغنـك ساحل یسارنده اوله‌رق (بوکره) نك قارشیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۵۰۰ اهالیسی، مکتبی، کتبخانه‌سی، کوزل برآصمه کوپریسی وخیلی فابریقه‌لری وتجارتی واردر.

تاراغونه { (Taragona) اسپانیانك قطالونیه خطه‌سـنده، (قرانقولی) نهرینك

منصبنده وبارسـلونه‌نك ۹۵ کیلومتره جنـوب شرقیسنده برشهر اولوب، همنامی اولان ایالتك مرکزیدر. ۲۳۱۰۳ اهالیسی، لیمانی، ریختمی، ایکی کوپریسی، اسکی ومصنع کلیساسی، رومالیلردن قاله صـو یولی، آثار عتیقه‌سی، ایپك وپاموق منسوجاتله شاپقه وسائره فابریقه‌لری، خیلی ایشلك تجارتی وکلیتلی صید ماهیسی واردر. اسکی رومالیلر زمانده پك معمور اولوب، بونك اسمنه نسبتله اسپانیا و پورتکیزك نصف شمالیسی (تاراقونسه) اسمیله معروف ایدی. — تاراغونه ایالتی قطالونیه خطه‌سنك قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، شمالاً بارسلونه ولریده، غرباً آراغون، جنوباً والنسه ایالتلریله، شرقاً دخی بحر سـفیدله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۴۹۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۴۲۶۷۹ کشـیدر. اراضـیسی منبت وباغـلری چـوق اولوب، شرابلری وسائر مسـکراتی باشلیجه اخراجاتندندر.

تاراقای { ونام دیکرله چوقه (Tarrakaï, Tchoka) سیبریانك ساحل‌شرقیسی

قربنده و(آمور) نهری منصبنك قارشیسنده بر آطه اولوب، جنوبنـده‌کی جاپونیا آطـه‌لرندن (لاپروزه) بوغازیله آیرلمشدر. روسیه دولتنه تابع اولوب، سیبریانك «ساحل» ایالتنه ملحقـدر. اهـالیسی آوله وبالیقجیلقله تعیش ایدرلر.

تاران { بحراجرده عقبه کورفزینك آغزنده برآطه اولوب، اکثر خریطـه‌لرده

(تیران) صورتنده محررردر. جغرافیون عرب‌بو آطه‌ده طاتلی صو بولندیغنی، و(بنی جدان) اسمیله معروف اهالیسنك بالیقله تعیش ایتدکلرینی وقضازده سـفاین

انقاضنده اسکان ایدوب، اورادن مرور ایدن سفایندن اکمک وطاتلی صو ایستدکلرینی، وآطه‌نك جوارنده شدتلی فرطونه لر وقوع بولدیغنی یازیورلر.

تارانیس { (Taranis) اسکی غالارك یعنی فرانسه اهالیٔ قدیمه‌سنك رعده موکل زعم ایتدکلری بر ...ری اولوب، اسکی جرمانلرك (تور) اسمیله معروف اله کاذبلرینك عینی اولمسی محتملدر.

تاربه { (Tarbes) فرانسه ایالات جنوبیه‌سندن «یوقاری پیرنه» ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (آدور) نهرینك ساحل یسارنده وپاریسك ۷۵۶ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. اسکی وکوزل بر قصبه اولوب، ۱۸۵۵۰ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، مکاتب صبیانیه ایچون دار المعلمینی، بیوك بر عمومی باغچه‌سی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، طوبجی مکتبی، طوپ فابریقه‌سی، بیمارخانه‌سی وبیوك بازارلری واردر.

تارپیه { (Tarpeïa) روما تاریخنده مشهوره بر قیز اولوب، روملوس زمانده روما والیسی بولنان تارپیوسك قیزی ایدی. سبب شهرتی شودرکه: رومانی محاصره ایتمش اولان(سابین)لر طرفندن اغفال اولنه‌رق، بونلرك صاغ قولارنده‌کی شیلری کندیسنه ویرملری مقابلنده شهرك قپولرینی آچمغی وعد، وبوندن وطنی دشمنلرینك قولارنده‌کی آلتون بازوبندلری مراد ایتمشیدی. بونلر شهره کیردکلرنده، بازوبندلرله برابر صاغ قولارنده‌کی آغر قالقانلری بیچاره‌نك اوسنه آتمغله، سپرلرك آلتنده قالوب، وفات ایتمشیدی. جنازه‌سی (قاپیتولین) طاغنك بر کوشه‌سنده دفن اولنوب، اورادهکی قیا بونك اسمیله تسمیه اولنمش؛ ووطنه قارشی خیانت ایدنلرك اوقیادن آتیلوب اتلاقی عادت حکمنه کچمش ایدی.

تارتارو { (Tartaro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهر اولوب، (غارده) کولندن نبعانله، (پو) و(آدیج) نهریله برقاج جدول واسطه‌سیله کسب اختلاط ایتدکدن صکره، بر قاج آغزدن آدریاتیق دکزینه دوکیلور. مجراسی ۱۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

تارتسه { (Tartesse) اسپانیانك جنوبنده بر آطه وقصبه‌نك اسم قدیمی اولوب، متصرفلری بولنمش اولان اسکی فنیکه‌لیلر بو آطه‌دن کلیتلی آلتون اخراج ایدرلردی. اسکی یونانیلرله رومالیلر عندنده دخی بو آلتون مستعمل ومشهور ایدیسه‌ده، مخرجی بونلرك مجهولی ایدی. بو آطه‌نك (قادیس)دن عبارت اولدیغی مظنوندر. کتب عبرانیه‌ده (تارسیس) اسمیله مذکور شهردن دخی مراد بو اولمسی محتملدر. [« تارسیس » ماده‌سنه مراجعت.]

تارَح { حضرت ابراهیم (ع)ك پدری (آزر)ه توراتده ویریلن اسمدر. [« آزر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تارخو { (Tarkhou) واسم قدیمی (سمندر). داغستانده بندرك ۱۵۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، قالوق خانلرندن برینك مقریدر. همان جمله‌سی تاتار ومسلم اولمق اوزره، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، خانه مخصوص بر سرایی وروسیه وایرانله خیلی تجارتی واردر.

تاردیو { (Tardieu) فرانسه مشاهیر اطبا‌سندن اولوب، علی‌الخصوص طب قانونیده شهرت بولمشدر. ۱۸۱۸ ده وفات ایتمشدر. آثارینك اك مشهورلری امراض وسریریاته دائر اولان بر کتابیله حفظ صحته تدابیر صحیهٔ عمومیه‌یه مخصوص اولان بر لغت کتابیدر.

تارسیس { یاخود ترسیس ویاطرسیس (Tharsis) کتب عبرانیه‌ده مذکور اوزاق بر محالك اسمی اولوب، حضرت سلیمانك سفاینی اورادن آلتون آلدقلری روایت اولنور. بو محالك نه‌دن عبارت اولدیغی مختلف فیه اولوب، بعضلری زنکباردن بعضیلری (اوفیر) اسمیله ینه کتب عبرانیه‌ده مذکور دیکر بر محل مجهولدن وبعضلری اسپانیاده‌کی (تارتسه) دن [«تارتسه» ماده‌سنه مراجعت.] عبارت اولدیغنی ظن ایتمشلردر. اسپانیانك جنوبنده (هوئلوا) قربنده (تارسیس) اسمیله آلتون معدنی چوق بر یر دخی واردر، که عربلرزمانده (طرطوشه) اسمیله معروف ایدی. کرك عبرانیلرك (تارسیس) وکرك فنیکه‌لیلرك (تارتسه) تسمیه ایتدکلری محالك بوندن عبارت اولمسی احتماله دها قریبدر.

تارکین { یاخود تارکینیوس (Tarquin, Tarquinius) اسکی روما حکمدارلرندن بو اسمله ایکی کشی کلمشدر:

برنجیسی روما حکمدارلرینك بشنجیسیدر. عن

اصل (تارکینیه) قصبه‌سی اغنیاسندن اولوب، قوریته‌دن اورایه نفی اولنمش دمارات اسمنده برینك اوغلی اولدیغی حالده، استقبالدن خبر ویرمك ادعاسنده بولنان قاریسنك توصیه‌سی اوزرینه، میلاددن ۶۲۷ سنه اول رومایه کیده‌رك، جسارت ودرایتی حسبیله اهالینك وحکمدار (آنقوس)ك توجهنی قزانمش اولمغله، مرقوم وفاتنده کندیسنی صبی بولنان اوغللرینه وصی تعیین ایتمش؛ واووقت رومادہ حکمدارلق حقی ارثی اولمدیغندن، ۶۱۵ده کندیسی حکمدار انتخاب اولنمش ایدی. روما شهرینی تزیین وتوسیع و(قاپیتوله) بنای مشهورینی تأسیس ایتمکله برابر، جوارده‌کی اقوامی دخی مغلوب ایده‌رك، برچوق یرلر ضبط، وروماتك قوت ومکنتنی تزید ایلمش ایدی. قبل‌المیلاد ۵۷۸ ده آنقوسك اوغللری طرفندن قتل اولنه‌رق، دامادی (سرویوس تولیوس) خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی «شانلی» لقبیله معروف اولوب، رومانك یدنجی وصوك حکمداریدر. برنجی تارکینك تورونی اولوب، سرویوسك برقیزینی تزوج ایتمش اولدیغی حالده، (تولیه) اسمنده دسیسه بالدیزیله بالاتفاق، کندیسی قاریسنی ومرقومه دخی قوجه‌سنی بعدالاتلاف، بینلرنده عقد ازدواج ایله، سرویوسی قتل ایده‌رك، میلاددن ۵۳۴ سنه اول تختی ضبط ایتمش؛ واکثر قوانین ونظاماتی لغو ایله، ویرکیلری آغرلشدیره‌رق، ظالمانه حکم سورمکه باشلامشیدی. نهایت قبل‌المیلاد ۵۰۹ تاریخنده (بروتوس) خروج ایدوب، جمهوریتی اعلان ایله، تارکینی عائله‌سیله برابر نفی ایتمشدی. بعده ۸۳ یاشنده اولدیغی حالده، انتجا ایتمش اولدیغی (قومس) حکمداری (آرستودم)ك نزدنده وفات ایتمشدر.

— بونك بیوك اوغلی دخی بو اسمله معروف اولوب، پدرینك زمانده بر حیله ایله (غابیه) شهرینی ضبط ایتدیکنده، پدرندن نه یاپه‌جغنی صورمغله، پدری جواب مقامنده بولندیغی تارله‌نك خشخاشلرینك تپه‌لرینی دکنکیله قیرمغه باشلایه‌جه، اوغلی بوندن مقصد نه اولدیغنی آکلایه‌رق، شهرك رؤساسنی اعدام ایتمش، و(لوقرسه) اسمنده عفیفه بر قیزك عرضنه طوقنمغله، حکمدارلغنك لغوینه اصل بو سبب اولمشدر. پدریله برابر منفایه کیدوب، قبل‌المیلاد ۴۹۶ ده وفات ایتمشدر.

تارم { ایرانده قزوین ایله کیلان آره‌سنده بر بیوك ناحیه، وفارسك منتهای شرقنده کرمان حدودنده وشیرازدن ۸۲ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی یاقوت جوی ذکر ایدوب، بو قصبه‌ده پك آغر قیمتلی ایپك اثواب یاپلدیغنی دخی بیان ایدیور.

تارن { (Tarn) فرانسه‌ده بر نهردر، که (لوزره) طاغندن نبعاتله، جنوب غربیه طوغری جریان ایده‌رك، (آویرون) ایالتنه دخول، ومیلهو، آلبی، غایاق، ومیلور، مونتوبان، موآساق قصبه‌لرندن مرور ایدوب، ۳۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صاغ ساحلندن (غارونه) نهرینه دوکیلور. صاغدن (آویرون) وصولدن دوربیه، دور- دو و(رانسه) چایلرینی اخذ ایدر.

تارن { (Tarn) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه- سندن اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شمال شرقی جهتندن آویرون، غرباً (تارن مع غارونه) و(بوقاری غارونه)، جنوب شرقی جهتندن (هرولت) ایالتلریله محدود او- لوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۷۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۵۹۲۵۲ کشیدر. اراضیسی وعلی‌الخصوص قسم شمالیسی طاغلق اولوب، تارندن بشقه آغو، ویور وآویرون نهرلری ایچنده جریان ایدیور. محصو- لاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر وسائره‌دن وکلیتلی شرابدن عبارتدر. اورمانلری ومعالری دخی چوق اولوب، کلیتلی قویون وصیغیرلری واردر. دمیر، قورشون، منغانس، کور کبی معدنلریله مرمر، آلچی ویاپی طاشلری دخی چوقدر. چوخه، ایپك مقاشلر، بز، شاپقه وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبو- یاخانه‌لری دخی چوقدر. مرکزی (آلبی) قصبه‌سی اولوب، ٤ قضایه منقسم و۳۵ ناحیه ایله ۳۱۸ دائرهٔ بلدیه‌یی جامعدر.

تارنته { (Tarente) ایتالیانك جنوب جهتنده وهمنامی اولان کورفزنك ایچنده بر شهر واسکله اولوب، ۲۷۵۰۰ اهالیسی واردر. شهر بر آطه‌نك اوزرنده مبنی اولوب، ساحله ایکی طاش کوپری ایله مربوطدر. کوزل بر ریختمی، قلعه- سی، اسکی بر سرایی، مصنع کلیسای وعسکری خسته‌خانه‌سی واردر. صنایعی کری اولوب، صید ماهیسی وانواع اصدافی واردر. جوارنده برنوع حریر نباتی حاصل اولور. پك اسکی بر شهر اولوب، تاراس

اسمنده بر رئیسك معیتنده او طرفه هجرت ایتمش بر طاقم کریدلیلر طرفندن تأسیس اولنمش، وازمنهٔ قدیمه‌ده بر چوق وقایع تاریخیه‌نك میدان وقوعی او- لوب، بعض حکمانك وطن ومسکنی بولنمشدر.

تارنته کورفزی (Golfe de Tarente) یونان دکیزینك غرب شمالیسنده وایتالیانك منتهای جنوب شرقیسنده بیوجك بر کورفز اولوب، ایچنده‌کی شهرك اسمیله تسمیه او- لنمشدر. شرقدن غربه بویی تقریباً ۱۴۰ وشمالدن جنوبه اکی ۱۰۹ کیلومتره‌در.

تارن مع غارونه (Tarn-et-Garone) فرانسه‌نك ایالات جنو- بیه‌سندن اولوب، شمالاً لوت، شمال شرق جهتندن آویرون، شرقاً تارن، جنوباً غارونه، جنوب غربی جهتندن ژرس، شمال غربی جهتندن دخی لوت مع غارونه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۷۲۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۳۱ ۵۰۰ کشیدر. ارا- ضیسی اووه‌لرله تپه‌لردن عبارت اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن وانواع میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورمانلری آز اولوب، مرعالری چوق وکوزلدر. استرلریله صیغیر وسائر حیواناتی وطیور، آری، ایپك بوجکی وآو حیوانلری چوقدر. دمیر معدنیله مرمر، آلچی وسائر اتربه دخی بولنور. یوك منسوجاتله بز انواعی وبیچاق، کاغد، نشاسته وسائره فابریقه‌لری واردر. تجارتی پك ایشلکدر. مرکزی (مونتوبان) اولوب، ۳ قضایه منقسم و۲۴ ناحیه ایله ۱۹۴ دائرهٔ بلدیه‌یی جامعدر.

تارنوپول (Tarnopol) آوستریانك غالیچیا خطه‌سنده، لمبرغك ۱۴۰ کیلو- مترہ جنوب شرقیسنده و(سرت) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۷۰۰۰ ی یهودی اولمق اوزره، ۲۷۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. — تارنوپول ایالتی شمالاً وشرقاً روسیه حدودیله وسائر طرفلردن اسلوقزوف، برززانی وقزورتقوف ایالتلریله محدود اولوب، بویی ۹۵ واکی ۶۰ کیلومتره واهالیسی ۲۱۰۰۰۰ کشیدر. بو ایالت ۱۸۰۹ ده بیوك ناپولیون طرفندن روسیه‌یه ترك اولنه‌رق، ۱۸۱۴ ده آوستریایه اعاده اولنمشدر.

تارنوف (Tarnow) آوستریانك غالیچیا خطه‌سنده ولمبرغك ۲۴۰ کیلو- مترہ غربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۳۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی وبازاری واردر.

تارو (Taro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهردر، که جنوه ایالتنك (پنا) طاغندن نبعاله، ابتدا جنوب شرقیه وبعده شمال شرقیه طوغری آقه‌رق، ۱۲۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صاغ ساحلندن (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تارودانت (Tarudant) مغرب اقصاده مراکشك ۲۲۰ کیلومتره‌جنوب غربیسنده و(رأس‌الوادی) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، سوس ایالتنك مرکزیدر. سورله محاط او- لوب، بر قلعه‌سی، ۳ بیوك جامعی ومتعدد مسجدلری واردر. دباغخانه‌لری چوق اولوب، سختیانی مشهور اولدیغی کبی، سودانه قدر اخراج اولنور آیاق قابلری واکر وسائره ایله باقیردن بعض آوانی اعمال اولنور. اهالیسنك مقداری حقنده روایتلر مختلف اولوب، ۱۰۰۰۰ ایله ۴۰۰۰۰ آره‌سنده‌در.

تاره (Tara) قره طاغ وهرسکده بر نهر در، که قره طاغك جنوب شرقی قسمندەکی طاغلردن نبعاله، غرب شمالیه وبعده شماله طوغری آقه‌رق، هرسکه دخول، (و فوجه) قصبه‌سی ایچندن چکدکدن صکره شرق شمالیه طوغری دو- نوب، بر آز مسافه‌ده هرسك ایله بوسنه حدودینی آیردقدن صکره، (لیم) نهرله برلشه‌رك، صربیه‌نك حدودینی آران صاوه‌یی تشکیل ایدیور. مجراسی تقریباً ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تازه (Téza) مغرب اقصاده. فاسك ۶۰ میل شرقنده، وادیٔ اصغر اوزرنده بر قصبه اولوب، بش اون بیك اهالیسی، یکپاره ستونلرله مزین بیوك بر جامع شریفی وجزایر وتلمساله ایشلك تجارتی واردر.

تاسمان (Tasman) فلمنکك اك مشهور بحریوننده اولوب، ۱۶۰۰ تا- ریخلرنده (هورن) ده طوغمش؛ و۱۶۴۲ ده فلمنکك هنددەکی مستملکاتنك والیسی بولنان عمیجه‌سی(وان دیمن) طرفندن آوسترالیانك وسعتی کشف وتعیینه مأمور اولوب، ایتدیکی سیاحت بحریه‌ده قطعهٔ مذکوره‌نك جنوبنده بولنان وبعده اسمنه نسبتله (تاسمانیا) تسمیه اولنان جزیرهٔ کبیره‌یی کشف وعمیجه‌سنك اسمیله تسمیه ایتدیکی کبی، یکی زلانده ایله « دوستلر جزایرینی »

وفیجی آطه‌لرینی دخی کشف ایتمشدر. ۱۶۴۴ ده بر ایکنجی سیاحت ایدوب، آوسترالیانك اکثر سوا- حلنی تحری ومعاینه ایتمش ایسه ده، بو سیاحتك تفصیلاتی فلمنکلیلر طرفندن سر طوتیلوب، مجهول قالمشدر.

تاسمانیا (Tasmanie) آوسترالیانك جنو- بنده واقع اوله‌رق قطعهٔ مذکوره‌یه ملحق و انکلتره‌یه تابع بر بیوك آطه‌نك اسمی اولوب، بو جزیره (وان دیمن) اسمیله دخی‌معروفدر. [« دیمن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاسو (Tasse, Tasso) ایتالیانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ۱۵۴۴ تاریخنده (سوزته) ده طوغمش، و ۱۵۹۵ ده وفات ایتمشدر. ابتدا پادووه ده علم حقوق تحصیل ایتمش ایسه‌ده، بو فنه انتساب میل طبیعیسنه مغایر اولمغله، درعقب بونی ترك ایده‌رك، شعره اشتغاله باشلامش؛ ودها ۱۸ یاشنده ایکن (آریوستو) یه تقلیداً یازدیغی « رنود » عنوانلی بر منظومه ایله انظار دقتی جلب ایده‌رك، کسب شهرت ایتمکه باشلامشیدی. ۱۵۶۵ ده فراره دوقه‌سی ایکنجی آلفونس طرفندن جلب اولنه‌رق، مشارالیه انتساب ایتمش؛ و ۱۵۷۱ ده بر قاردینالك معیتنده فرانسه‌یه کیدوب، طقوزنجی شارلك التفاتنه مظهر اولمش ایدی. فراره‌یه عودتنده « آمینتا » عنوانیله یازمش‌اولدیغی بر فاجعه‌یی تیاتروده اویناتمش، وبونکله شهرتی ایکی قات اولمشدی. اك مشهور اثری « قدسك تخلیصی » عنوانیله اهل صلیب وقوعا- تنه دائر یازدیغی بیوك بر منظومه در، که زمانك ومنسوب بولندیغی ملیتك اقتضاسنجه متعصبانه یازلمش ایسه ده، فصاحت و مهارت شعریه‌سیله تعریفات وتصویراتی اثر مذکورك اك مشهور آثار ادبیه صره- سنه کچمسنی موجب اولمشدر. بو منظومه‌سی ابتدا بر چوق تعریضاته هدف اولمغله برابر، کندیسی فراره دوقه‌سنك همشیره‌سی (لیونوره) یه چیلدیراسی یه تعشق ایتدیکی جهتله، دوقه‌نك دخی توجهنی غائب ایتدیکندن، مأیوس اولوب، فراره‌دن مفارقتله، شهر- دن شهره کزه‌رك، بر پرده قرار وراحت بوله‌مامش، وشعوربنه برآز خلل کلمش ایدی. بر مدت صکره فراره‌یه عودتنده دوقه طرفندن بر بیمار خانه‌یه القا اولنه‌رق، یدی سنه اوراده محبوس قالمش؛ وچیقدقدن صکره پرنسلر وحکمدارلر طرفندن آرانلمش ایسه‌ده، بقیهٔ عمرینی حزن وکدرله وضرورتله کچیروب، نهایت پاپا سکزنجی قلمان طرفندن، رسماً وعلناً تقدیر وتاج مفخرتله تتویج اولنمق اوزره، رومایه جلب اولندقده، بو رسمك اجراسندن اول صبتمه‌دن تلف اولمشدر. ذکر اولنان اثرلردن بشقه بر چوق اشعار ورسائلی دخی واردر. — بونك پدری دخی بو اسمله معروف اولوب، شعرادن ایدی. ۱۴۹۳ ده برغامه‌ده طو- غوب، ۱۵۶۹ ده وفات ایتمشدر. بعض پرنسلره انتساب ایتمش، ونهایت (مانتو) دوقه‌سنك کاتبی اولمشیدی. اولدجه کوزل یازلمش بر ایکی منظومه‌سی ودیکر بعض اشعاری وار ایسه‌ده، اوغلنك اسمی کندیسنك کی حذف ایتمشدر.

تاسو (یاخود طاشو — (Thasos) دولت عثمانیه‌یه تابع جزایر بحر سفیددن او- لوب، روم ایلی ساحلنك قربنده وقواله کورفزینك شرق جنوبیسنده واقعدر. شمالدن جنوبه بوبی ۲۸ واکی ۲۰ کیلومتره اولوب، اراضیسی طاغلق ایسه- ده، منبت ومحصولداردر. زمان قدیمده شرابیله، مرمرلریله وآلتون معدنیله مشهور ایدی. اسکی رساملردن مشهور (پولیغنوت)لك وطنیدر. اهالیسی ۱۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب، اکثری رومدر. مرکزی (وولغارو) اسمنده بر قریه‌در. اداره‌سی خدیویت مصریه‌یه ترك ایدلمش اولدیغندن، مدیری اورادن تعیین اولنور برناحیه صورتنده اداره اولنور.

تاسونی (Tassoni) ایتالیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۶۵ ده (مودنه) ده طوغمش، و ۱۶۳۵ ده وفات ایتمشدر. بعض اکابرك و اك صکره مودنه دوقه‌سی برنجی فرانسوآنك خدمت کتابتنده بولنمشدر. اك مشهور اثری « ضبط اولنمش قووه » عنوانیله قهرمانانه بر طرزده یازلمش مضحك بر منظومه‌سی اولوب، دیکر بعض اشعاری دخی واردر.

تاسیت (یاخود تاچیتوس — (Tacite, Tacitus) اسکی رومانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، میلادك ۵۴ تاریخلرنده طوغمش، و ۱۳۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. ابتدا آووقات اولوب، فصاحتیله شهرت بولمش، و بعده بعض والیلکلرده و سائر مأموریتلرده دخی بولنمشدر. بر

چوق کتابلر ونطقلر یازمش ایسه‌ده، اکثری نابود اولوب، تاریخه متعلق اولان ایکی اثری برآز نقصان وجرمانیالیلرك اخلاق وعاداتنه دائر بر اثری دخی تام اولهرق موجود در. وقایع تاریخیه‌یی غایت کوزل تصویر ایدوب، پك طوغری وبیطرفانه دخی یازدیغندن، اسکی مورخلرك اك مشهورلری صره‌سنه کچمشدر.

تاسیت { یاخود تاجیتوس (Tacite, Taci-tus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۷۵ تاریخنده، ۷۰ یاشنده اولدیغی حالده، فضائلی حسبیله، سناتو طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق، غوتلرله آلنلرك مهاجاتنه قارشی طورمش، ایرانیلره غلبه چالمش، وعسکرك اصلاحنه باشلامش ایسه‌ده، ٦ آی حکومتدن صکره مقتولاً وفات ایتمشدر. مورخ تاسیتك نسلندن اولدیغنی ادعا ایده‌رك، مورخ مشارالیهك آثاری نسخه‌لرینی تکثیر، وکتبخانه‌لره هیکلنی وضع ایتدیرمشدیر.

تاسیسودون { (Tassisudon) هندستانك شمالنده واقع (بوتان) خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، هیمالایه جبال مرتفعه‌سنك بر وادیسنده وتبتك مرکزی اولان (لاسه) دن ۳۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. بتخانه‌لری وتونجدن جسیم بتلری پك چوقدر.

تاسینکه { (Taasinge) دانیمارقه‌نك برآطه‌سی اولوب، (فیان) ایله (لانکلاند) آطه‌لری آره‌سنده واقعدر. بویی ۱٤ واکی ۷ کیلومتره اولوب، ۳۸۰۰ اهالیسی واردر. تجارتی خیلی ایشلك وحیواناتی چوقدر.

تاشفین { (عبدالمعز ابو عمر بن علی بن یوسف بن تاشفین) ملثمین اسمیله دخی معروف اولان مرابطین دولتنك فروعندن (بنی تاشفین) ملوکنك اوچنجیسی واخیری اولوب، ۵۳۷ تاریخنده پدری علینك وفاتی اوزرینه مراکشده تخته جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده موحدین دولتنك بانیسی اولان عبدالمؤمن زناتی ظهور ایتمش اولغله، تاشفین ۳ سنه بوکا قارشی محاربه ایتمش ایسه‌ده، نهایت (وهران)ك امدادینه کیدرکن، مغروقاً وفات ایدوب، بونکله بنی تاشفین ومرابطین دولتی ختام بولمش؛ وبتون مغرب واندلس موحدینك الینه کچمش ایدی. صاحب ترجه پدرینك زمان سلطنتنده اندلسه کوندریلدیکی، خرستیانلره قارشی ۱۲ سنه پای مردانه جنك، وبر چوق قلاع ومواقع مهمه ضبط ایدوب، شبه جزیره‌ده اهل اسلامك اقبالنی اعاده واحیا ایلمشیدی.

تاشفین { (بنی ——) مرابطین دولتنك برفرعی اولوب، بشنجی قرن هجری اوا-سطنده مغرب اقصاده حکومت سورمشدر. بونلرك برنجیسی یوسف بن تاشفیندر، که اندلسده اهل اسلامك ادبار ومغلوبیتنی کوره‌رك، امداد طریقیله سوق عسکر ایدوب، پك شانلی بر چوق غالبیتلره نائل اولمش؛ واسپانیاده سطوت اسلامیه‌یی اعاده وتجدید ایلمش ایدی. [« یوسف بن تاشفین » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] مشارالیهدن صکره اوغلی علی حکومت سوروب، بو دخی اوغلی تاشفینی اندلسه کوندره‌رك، بعض غالبیتلره نائل اولمش؛ واواخر سلطنتنده عبدالمؤمن زناتی ظهور ایدوب، مرابطین دولتنك نجم اقبالی قفوله تقرب ایلمشیدی. نهایت آنف الترجه تاشفینك زمانده بنی تاشفین دولتی منقرض اولمشدر.

تاشکند { [« طاشکند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاشکوط { مغرب اقصاده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تاغاسته { (Tagaste) نومیدیا مملکت قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، (سنت آوغوستن) ك مسقط رأسیدر. بعده (تاجلت) اسمیله معروف اولوب، الیوم خرابه‌لری تونسده رأس ابیضك شرق جهتنده واقع و(سوق الرأس) اسمیله معروفدر.

تاغانروغ { [« طیغان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تافراکین { (بنی ——) مغربده موحدین وبنی حفص دولتلری خدمتلرنده بولنمش بر خاندان اولوب، افرادی ٥٤٠ تاریخندن ۷۷۸ تاریخنه‌دك ۲۳۸ سنه دولتین مذکورتین عندنده وزارت ووالیلك وسائر مهم مسندلری احراز ایتمش، واو وقتك امور سیاسیه وملکیه‌سنده پك چوق نفوذ اجرا ایلمشلردر. بربر قبائلندن برینه منسوب اولوب، ایچلرندن عمر بن تافراکین موحدینك برنجیسی اولان عبد المؤمن طرفندن قابس والیلکنه تعیین اولنمش؛ وبعده قدری آرتوب، کندی غیبوبتنده صاحب ترجه‌یی مراکشده استخلاف ایلکی عادت ایدنمش ایدی. کندیسندن صکره اوغلی عبدالله بعده بونك اوغلی عمر

وبویله جه تسلساً نسلی ملوك موحدین عندنده بوشرفه نائل اولوب، بعده ایچلرندن عبد الحق بن تافراکین حجدن عودتنده تونس صاحبی بنی حفصدن سلطان مستنصرك بعض خدمات مهمه‌سنده بولنمغله، بوکا انتساب ایده‌رك، ومتعاقباً یکنلری احمد ومحمد وعمر دخی تونسه کیده‌رك، بنی تافراکین خاندانی بو دولتك وزارتنده وسائر مساند علیه‌سنده بولنمغه باشلامش؛ وبونلرك ایچنده الك زیاده شهرت بولان ابو محمد بن تافراکین اولمشدر، که سکزنجی قرن هجری اواسطنده بنی حفص ایله بنی مرین وسائر دول اسلامیه آره‌سنده مغربده ظهور ایدن منازعاته مداخله واعمال نفوذ ایتمشیدی. بو ذات فوق‌العاده درایتلی ومقتدر بر آدم اولوب، سلطان ابو اسحق زماننده بیوك بر اقتدار قزانمش، وتونس ایله مهدیه وسائر افریقیه شهرلرینی تزیین وتحکیم ایده‌رك، اعمار مملکته بذل مقدرت ایتمش، وتزییناتی سفاهت درجه‌سنه تقرب ایتدیرمشیدی. کندیسندن صکره اوغلی ابو عبدالله دخی بر مدت بو مقامی احراز ایتمش ایسه‌ده، ۷۷۰ تاریخنده ابو اسحقك وفاتی وتونسك ابو العباسك الینه کچمسی اوزرینه، مومی‌الیه دخی حبس اولنه‌رق، ۸ سنه صکره وفات ایتمش، وتاریخ مذکوردن صکره بنی تافراکین اسمی بر دها وقایع سیاسیه صحیفه‌لرنده کورلمه‌مشدر.

تافیلات (Tafilet) مغرب اقصاده درن یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلرنده بر یردر، که ۴۵′ ۳۰° ایله ۱۰′ ۳۱° عرض شمالی و ۵′ ۲° ایله ۲۳′ ۳° طول غربی آره‌سنده ممتد اولوب، جبال مذکوره‌دن نبعانله صحرای کبیر قوملرنده نابدید اولان ایکی نهرله سق اولنه‌رق، بو نهرلرك کنارلرنده خیلی بغدای وآرپه زرع اولنور ایسه‌ده، باشلیجه محصولاتی خرمادن عبارت اولوب، قویون وکچی سوریلری دخی چوقدر. یوکدن احرام وکلیم وسائر منسوجات ودریدن کوزل سختیانلر اعمال اولنور. قلای وآنتیمون معدنلری‌دخی واردر. اهالیسی ۷۰۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، شلوح دینلن بربر قبائلندندر. سادات وشرفاسی دخی چوقدر. الیوم مغرب اقصاده حکم سورن سلاله عن‌اصل بورانك رؤساسندن ایدی. بویر اسکیدن بری حائز اهمیت اولوب، قرون وسطاده مرکزی (سجلماسه) شهری ایدی، که بر چوق وقایع تاریخیه‌ده مصدر اولوب، اهالیسی مغربده خیلی نفوذه مالك بولنمشلردر. شمدیکی حالده مرکزی (رسانی) قصبه‌سی ایسه‌ده، الك بیوك والك معمور قصبه‌سی (ابوان) در. جزایرله وسودانله مناسبات تجاریه‌سی اولوب، کاروانلری مقتن صورتده ایشلیور.

تاقسیل (Taxile) هندستانك شمال غربی قسمنده یعنی سند خطه‌سنده بر حکمدار اولوب، بیوك اسکندر طرفندن مغلوب اولمش، والکاسی ضبط اولنمش ایسه‌ده، شخصی حقنده حرمت ورعایت ایدلمش ایدی.

تاقسیله (Taxila) آنف‌الترجمه تاقسیلك پایتختی اولمق اوزره، سند نهری ساحلنده بر شهر اولدیغی تواریخ قدیمه‌ده مذکوردر.

تاقنه (Tacna) پروده بر قصبه اولوب، (آریقه) نك ۵۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی وبولیویا ایله خیلی تجارتی واردر.

تاقوبه (Tacuba) مکسیقه‌ده بر قصبه اولوب، مکسیقونك ۱۱ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. شمدیکی حالده یالکز ۲۵۰۰ اهالیسی وار ایسه‌ده، کشفدن اول بر دولتك مرکزی ایدی. مکسیقویه اسکی اهالیسندن قالمه بر قالدیرمله مربوطدر.

تاکرای (Thackeray) انکلتره‌نك مشهور حکایه نویسانندن اولوب، ۱۸۱۱ ده کلکته‌ده طوغمش، و ۱۸۶۵ ده وفات ایتمشدر. پدری هندستانده مأمورایدی. بر چوق ادبی واکلنجه‌لی غزته‌لره محرریك ایتمش، وخیلی شهرت واعتبارقزانان بر طاقم حکایه کتابلری یازمشدر. ممالك مجتمعه‌یه دخی سیاحت ایدوب، حسن قبوله مظهر اولان بعض نطقلر ایراد ایتمشیدی.

تاکرنی اندلسده بیوك ومرتفع بر ناحیه اولوب، شعرادن (ابوعامر محمد بن سعد تاکرنی) کبی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاکرونه اندلسده شذونه ملحقاتندن ومغیله اقلیمنه متصل بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تالاسیوس (Thalasius) اسکی رومالیلر اعتقادنجه ازدواج الهی زعم

اولنوب، روایته کوره، عن اصل غایت جسور بر دلیقانلینك اسمی ایدی، که فوق‌العاده کوزل برقیزله ازدواج ایدوب، طرفین بختیار اولدقلرندن، اسمی آلهٔ کاذبه‌لری صره‌سنه کچیرلمشیدی.

تالانتی (Talanti) یونانك شرق جهتنده (لوقریده) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آتینه‌نك ۱۰۰ کیلومتره شمال غربیسنده واغریبوز آطه‌سنی یونان ساحلندن آیران تالانتی بوغازنده واقع و ۶۰۰۰ اهالیی جامعدر.

تالاوره دلارینه (Talavera dela Reyna) اسپانیانك تولده (یعنی طلیطله) ایالتنده وتولده‌نك ۶۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق تاج نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۷۵۰۰ اهالیسی وخراب بر سوری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (البوره) در.

تالبوت (Talbot) انکلتره جنرالرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده فرانسه‌ده ایتدیکی فتوحاتله وکوستردیکی جسارتله مشهوردر.

تالیامنتو (Tagliamento) ایتالیای شمالیده بر نهردر، که آلب سلسله‌سنده (ماورو) طاغندن نبعانله، (اودینه) ایالتنده جنوبه طوغری آقه‌رق، ۱۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (مارانو) نك ۱۵ کیلومتره جنوبنده وندیك کورفزینه دوکیلور.

تالیران (Talleyrand) الك مشهور دیپلوماتلردن اولوب، (تالیران پریغورد) اسمیله (پریغورد) ده حکومت سورمش وبر چوق مشهور آدملر یتیشدیرمش اولان بر قونت خاندانته منسوب ایدی. ۱۷۵۴ ده پارسده طوغوب، پدرینك اکبر اولادی اولدیغی حالده، طوپال اولدیغندن، طریق رهبانه سلوك ایتدیریله‌رك، ۲۵ یاشنده ایکن پسقپوس اولمشیدی. فرانسه اختلال کبیری اصحابنك فکرینه تابع اولوب، بونلرله برلکده بولنمش، وبونلرك فکرینه توفیقاً راهبلر نصب ایتمش اولدیغندن، پاپا طرفندن کلیسادن طرد اولنمشیدی. ۱۷۹۲ ده اون آلتنجی شارل طرفندن لوندره سفارتی مشاورلکنه نصب اولنه‌رق، انکلتره دولتی طرفندن شهر مذکوری ترك اتمسی تکلیف اولندیغی حالده، فرانسه‌یه عودتی دخی (روبسپیر) زمره‌سی طرفندن ممنوع اولدیغندن، امریقایه کیدوب، تجارتله بیوك بر ثروته نائل اولمش؛ و ۱۷۹۶ ده فرانسه‌یه عودتله، مادام استائلك یاردیمیله، هیئت اداره طرفندن خارجیه نظارتنه تعیین اولنمش ایدی. بوناپارتك مصردن عودتنده کندیسنك مقاصدینه خدمت ایتمکله، توجهنی قزانمش، وبر چوق معاهده‌لرك امضاسنه مأمور اولمش ایدی. بعده انکلتره ایله اتفاق ایتمك طرفلیسی اولوب، اسپانیایه قارشی محاربه‌یی دخی تنسیب ایتدیکندن، خارجیه نظارتندن عزل اولنمش؛ وهرنه‌قدر جبرمافات اوله‌رق بیوك معاشله نائل اولمش ایسه ده، بوناپارته دلکیر اولوب، فرانسه تختنك بوربونلره اعاده‌سیچون بر طاقم حیل ودسایسه تشبث ایتمشیدی. ۱۸۱۴ ده تشکل ایدن حکومت موقته اعضالغنه تعیین اولنوب، ایمپراطور آلکساندری بوربون خاندانك لهنه چویرمکه موفق اولمش؛ واون سکزنجی لویینك خارجیه ناظری اولوب، ویانه قونغره‌سنده حاضر بولنمش ایدی. بعده حقنده بعض شبهه‌لر حاصل اولوب، خارجیه نظارتندن عزل ایله، مجلس اعیان اعضاسندن اولدقده، حکومتك حرکاتی تنقیده باشلایوب، ۱۸۳۰ اختلالنده دخی مدخلی بولنمش؛ ولویی فلیپك جلوسیله برابر لوندره سفارتنه تعیین اولنه‌رق، اوتهدن بری منوئ ضمیری اولان انکلتره اتفاقنك حصولنه خدمت ایتمش؛ واتفاق مربع معاهده‌لرینی امضا ایدوب، فلمنك وبلجیقه منازعاتنه ختام ویرن قونفرانسلرده دخی بولنمشدر. ۱۸۳۸ ده وفات ایتمشدر. ذکی ومقتدر بر دیپلومات ایدیسه‌ده، دساسلغی وثباتسزلغی دخی غیر منکردر.

تالیس (Thalès) مشاهیر قدمای حکماذن اولوب، حکمای سبعه‌دن معدوددر. روایته کوره، عن‌اصل فنیکه‌لی اولوب، قبل‌المیلاد ۶۴۰ تاریخلرنده طوغمش، واستحصال معلومات ومعارف مقصدیله بر مدت سیاحت ایدوب، کرید جزیره‌سیله مصری وآسیانك بعض طرفلرینی کزدکدن صکره، ۵۸۷ تاریخلرنده آناطولینك (میلت) نام قدیمنده توطن ایلمش ایدی. بر روایته کوره ذاتاً میلتلی اولوب، اورادە طوغمش ایدی. هرحالده ش مذکورده «یونیا مدرسه‌سی» نامیله برمدرسه تأسیس ایله، تدریس وافاده‌یه باشلایوب، ۵۴۸ تاریخلرنده

۹۰ ویا ۱۰۰ یاشنده وفات ایتمشدر. «کندی نفسکی بیل» سوزی ورد زبانی واساس فلسفه‌سی ایمش. الك زیاده هندسه وهیئتله اشتغال ایدوب، بو ایکی فنه بعض ترقیات ایتدیرمکه، وازآن جله اهرام مصرك ارتفاعلرینی کولکه‌لری واسطه‌سیله اولچمکه، کسوف وخسوفك سبب حقیقیسنی بولمغه وبونلردن برینی قبل الوقوع خبر ویرمکه، مثلثاته متعلق بعض قوانین وضعنه وسائر کشفیاته موفق اولمشدر. دنیانك مبدئی صودن یعنی مایعدن عبارت عد ایده‌رك، کائناتك قوهٔ محرکه‌سی مقامنده برروح عمومی بولندیغنه، والوهیتك هر شیده موجود اولدیغنه اینانیردی. شاکردانك الك مشهورلری (آناقسیماندر) ایله (فرکید) ایدی. تالیسك فلسفه‌سی حقنده متأخرین طرفندن آوروپا لسانلرنده بعض کتابلر یازلمشدر. عربلر عندنده (ثالیس) اسمیله معروفدر.

تالیه { (Thalie) اساطیر یونانیه‌ده (موسه) اسمیله علوم وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان ۹ پرینك بری اولوب، مضحکه‌لرك حامیه‌سی عد اولنور، والنده بر عصا ویاخود بر ماسقه طوتار شطارتلی بر قیز صورتنده تصویر ایدیلیر ایدی.

تاماتاوه { (Tamatave) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، (بتانیم) قومنك مرکزیدر. اون بش یکرمی بیك قدر اهالیسی اولوب، جوار آطه‌لر اهالیسنك دخی مراجعت ایتدکلری بر تجارت مرکزیدر. فرانسزلر ۱۸۲۹ ده و۱۸۴۵ ده بو قصبه‌یی طوپه طوتوب، قلعه‌لرینی هدم وتخریب ایتمشلردر.

تامان { یاخود طمان (Taman) بحر سیاهله آزاق دکیزی آره‌سنده، تامان بوغازی دخی دینلن یکی قلعه بوغازینك مدخلنده بر آطه اولوب، روسیه‌یه تابعدر. بویی ۸۰ واکی ۴۰ کیلومتره اولوب، طاش یاغی منبعلری وبعض جامور کانلری واردر. اهالیسی قزاقدر. مرکزی همنامی اون مستحکم بر قصبه اولوب، مذکور بوغازی محافظه‌یه کافی استحکاماتی واردر. طمطراقان قصبه‌سی (یا فاناغوریا) مدینهٔ قدیمه‌سنك خرابه‌لری دخی بو جوارده‌در.

تاماولیپاس { (Tamaulipas) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن جهوریتلرك بری اولوب، سان لویی ده پوتوس، یکی لیون وقوهاهویلا جهوریتلری ومکسیقه کورفزی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۶۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۴۰۱۳۷ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، (ریو دل نورته) نهریله اسقا اولنبورسه‌ده، ایی ایشلنیور. هواسی پك صیجاق ایسه‌ده صاغلامدر. کوزل اورمانلرلی وواسع خالی چایرلری اولوب، یبانی آتلر وطومورلر سوریلرله کزرلر. آلتون، کومش، دمیر معدنلریله قیا طوزی دخی واردر. مرکزی (ویقتوریا) شهری اولوب، تامپیقو، یکی سانتاندر والرفوجیو دخی باشلیجه قصبه‌لرندندر.

تامبوف { (Tambow) روسیه‌ده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، موسقوه‌نك ۵۰۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع(تزنه) نهری اوزرنده واقعدر. ۲۷۰۰۰ اهالیسی، عسکری مکتب اعدادیسی، زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبی، حکومته عائد شاب وزاج فابریقه‌لری، ایپ وخلاط دستکاهلری وایشلك تجارتی واردر. بو شهر ۱۶۳۶ ده چار میخال رومانوف طرفندن تأسیس اولنمشدر. — تامبوف ایالتی ولادمیر، نیژنی نووغورود، پنزا، ساراتوف وریازان ایالتلریله محاطاولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۵۸۶ مربع کیلومتره‌واهالیسی ۲۵۱۹۶۵۶ کشیدر. ذخایری چوق اولوب، آتلری دخی مقبولدر.

تامپیقو { (Tampico) مکسیقه‌نك تاماولیپاس جهوریتنده، همنامی اولان نهرك منصبنده و(ورا قروز)لك ۴۰۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه واسکله اولوب، ۱۸۲۴ تاریخنده تأسیس اولنمش، وکوندن کونه کسب وسعت وعمران ایتمکده بولنمشدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی ودکیزله اختلاط ایدر برکولدن عبارت کوزل لیمانی واردر.

تامدفوس { مغربده جزایر بنی مزغنای قربنده بر آطه ایله بر لیمانك وخراب بر قصبه‌نك اسمی اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

تامدلت { مغربده لطه‌نك شرق جهتنده بر بلد بولندیغنی، و(تامدنت) اسمنده افریقیه‌ده ایکی طاغ آره‌سنده برقصبه اولوب، بغدادی

مشهور اولدیغی یاقوت حوی ذکر ایدوب، ایکیسنك بر اولمسی احتمالنی دخی علاوه ایدیور.

تامَرّا { بغدادك شرق‌جهتنده بر ناحیه‌اولدیغی و(دیاله) نهرینك نام دیکری اولان بو اسمله تسمیه اولندیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور.

تامَرکیدا { مغربده مسیله‌دن بر مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی ینه « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تامَکَنت { برقه خطه‌سنده وبرقه قربنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

تامور حرانی { بو اسمله تواریخ عربیه‌ده اطبای قدیمه‌دن بر آدم او - لدیغی، وجالینوسك بوندن دخی استفاده واخذه علومات ایلدیکی بیان اولنیور.

تامول { (Tamouls) هندستانك ساحل شر - قیسنده (کرنت) مملکتنده ساکن بر قوم اولوب، کندینه مخصوص لسانی و یازیسی واردر.

تامـوورت { (Tamworth) انکلتره‌ده (لیچفیلد) لك ۱۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (تامه) ایله (انکر) چایلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، مذکور (تامه) نهریله ایکیه بولنمشدر، که بری (وارویق) ودیکری (استا - فورد) ایالتنه ملحقدر. ۸۰۰۰ اهالیسی وانجه یوکلیرله باصمه فابریقه‌لری واردر. اسکی (مرسیه) حکمدارلرینك مقری ایدی.

تامیریس { (Thamyris) تراکی خطه‌سنده نشأت ایتمش پك اسکی بر شاعر اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا شعر وصنایع نفیسه حامیه‌لری اولان (موسه) تعبیر اولنان پریلرله مسابقته جرأت ایتدیکندن، بونلر طرفندن کوزلری کور ایدلمشدی. بوکا اسناد اولنان بر طاقم اشعاردن اثر قالمامشدر.

تامیسه { یاخود تامس (Tamise, Thames) انکلتره‌نك الك بیوك نهرلرندن او - لوب، (برکس) ایالتنده بر قاج کوچك دره‌نك اجتما عندن بالتشکل، ابتدا (ایزیس) اسمیله شرقه طوغری جریانله، اوقسفورد، بوکینغهام، میدلسکس، سکس ایالتلرینی برکس، سوری، کنت ایالتلرندن تفریق ایدر، واوقسفوردده (چارول) و(چستر) ده (تامیسه) نهرلرینی اخذ ایله، اوراردن آشاغی بونك اسمیله تسمیه اولنور. آدینغ، ویندسور، کینغستون، برندفورد، اریچموند شهر وقصبه‌لری ایچندن کچر، ولوندره شهرینی اورته - سندن یاردقدن صکره، غرنویچ، دیتفورد، وولویچ، شیرنس ومارغات شهر وقصبه‌لری ایچندن دخی کچه‌رك، ۴۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، خلیج شکلنده واسع بر آغزدن بحر شمالیه منصب اولور. صویی غایت ایی وکنارلری پك کوزلدر. همان منبعنه قدر سیر سفائنه صالح اولوب، بیوك حرب سفائنی لوندره‌یه قریب اولان (دیتفورد) ه وبیوك تجارت کیلری لوندره‌نك ایچنه قدر چیقه‌بیلیور. (سورن) نهریله (استرود) جدولی واسطه‌سیله کسب اختلاط ایدیور.

تان { (Thann) آلساس لورن خطه‌سنده بفورتك ۳۳ کیلومتره شمال شرقیسنده و(تور) نهری اوزرنده اوله‌رق کوزل بر وادیده بر قصبه اولوب، ۸۸۳۴ اهالیسی، بزوباصمه ایله اپلیك، نشاسته، باروت وسائره فابریقه‌لری، ۱۰۰ متره ارتفاعنده برقه‌سی اولان مصنع برکلیسای وجوارلرنده کوزل شرابی واردر.

تانارو { (Tanaro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (موندووی) ایالتنك منتهای جنوب غربیسنده آپنین سلسلهٔ جبالندن نبعاله، ایالت مذکوره‌نی و آلبه، آستی، آلکساندریا ایالتلرینی شق ایده‌رك، آستی وآلکساندریا شهرلری ایچندن کچدکدن صکره، (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۲۳۰ کیلومتره طولنده‌در. صولدن (استوره) وصاغدن (بورمیده) چایلرینی دخی اخذ ایدیور.

تاناغره { (Tanagre) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده و(آسوپوس) نهری اوزرنده بر شهر ایدی. خرابه‌لری (لیاتانی) قریه‌سی قربنده موجوددر.

تاناناریوه { (Tananarive) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنك وسطلرنده بر شهر اولوب، جزیره اهالیسنی تشکیل ایدن اقوامك الك بیوکی اولان (اووه) لرك مرکزیدر. شهر آغاجلر آلتنده کائن سیرك کلبه‌لردن مرکب اولوب، کوزل منظره‌سی، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، بر بیوك معبدی، حکمدارینه مخصوص سرایی ومیسیونرلر طرفندن

اداره اولنور محلی لسانده نشر اولنان کتابلره مخصوص مطبعه‌سی واردر.

تاناییس (Tanaïs) آزاق دکیزینه منصب اولان (دون) نهرینك اسم قدیمی اولوب، منصبنده بو اسمله بر قصبه دخی وار ایدی. که جنوبزلرك وقتنه‌دك باقی اولوب، بعده خراب اولمشدر.

تانت (Thanet) انکلتره‌نك کنت ایالتنده (وتامیسه) نهرینك منصبنده بر آطه اولوب، بویی ۱۶ واکی ۱۲ کیلومتره اولدیغی حالده، ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

تانتال (Tantale) اساطیر یونانیه‌یه کوره، آناطولیده‌کی لیدیا دولتنك (مؤنیا) خطه‌سنده واقع (سیپیل) شهر قدیمنك حکمداری اولوب، (تمول)ك اوغلی و برونته، پلوپس ایله نیوبه‌نك پدری ایدی. کویا آلهه‌یه مخصوص اولان نکتار شرابندن چالوب، انسانلره ایچیردیکندن، وآلهه‌یی دعوت ایده‌رك، کندی اوغلی پلوپسی ذبح وطبخ ایله اوکلرینه قودیغندن، ابوالآلهه مشترینك غضبنه اوغرایوب، جهنمه کوندرلمش، وبیتمز بر جوع وعطش ایله محکوم اولمش ایدی.

تانجاور (Tandjaour, Tanjore) هندستانك مدراس ایالتنده ومدراسك ۳۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (کاوری) قربنده مستحکم بر شهر اولوب، ۵۲۰۰۰ اهالیسی، متین استحکاماتی، وقتیله مشهور بولنمش بر مکتبی، مصنع بر بتخانه‌سی واسکی راجه‌سنه مخصوص سرایی واردر.

تانسیلو (Tansillo) ایتالیا شعراسندن اولوب، ۱۵۱۰ تاریخلرنده (ونوزه)ده طوغمش، و ۱۵۶۸ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. ناپولی والیسی بولنان تولده دوقه‌سی معیتنده بولنمش، وبونکله برابر تونسده محاربه ایدوب، ابراز شجاعت ایلمش ایدی.

تانغانیقه (Tanganika) آفریقای وسطیده مقدما زنکبار حاکمنك ملکی ایکن اخیراً آلمانیا مستملکاتی صره‌سنه کچه‌رك «آفریقای شرقی جرمانی» تسمیه اولنان مملکت واسعه ایله قونغو سربست مملکتی آره‌سنده شمالدن جنوب شرقیه طوغری ممتد اولور اوزون بر کولدر. بویی ۶۰۰ کیلومتره دن زیاده اولوب، اکی ۱۵۰ کیلومتره‌یی تجاوز ایتمیور. خط استوا کولك نصف شمالیسنك اورته‌سندن کچر. بوکوله بر قاچ نهر دوکیلوب، کنارلرنده بر قاچ قصبه دخی بولنیور.

تانقرد (Tancrède) سیچلیا پرنسلرندن اولوب، برنجی اهل صلیب سفرنده جزیرهٔ مذکوره نورمانلرینك قوماندانی بولنمش؛ وطرسوس وآنطاکیه وقدس محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایدوب، طبریه حکومتنی تشکیل ایلمش ایدی. آنطاکیه واورفه حکومتلرینی دخی برر مدت اداره ایتمش، و۱۱۱۲ ده آنطاکیه‌ده وفات ایلمشدر. — بو اسمله سیچلیا پرنسلرندن دیکر بریسی دها واردر، که ایکنجی روجرك تورونی اولوب، عمیجه‌سی برنجی کیلیوم طرفندن حبس اولنمش؛ وبونك وفاتنده ۱۱۸۹ ده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، خاله‌سی قونستانسه دخی ادعای حکومت ایتدیکندن، بر مدت بونك زوجهٔ آلتنجی هنری ایله اوغراشدقدن صکره، ۱۱۹۴ ده وفات ایتمش؛ وخلفی اولان صبی اوغلی اوچنجی کیلیوم او سنه تختی غائب ایلمش ایدی.

تانکرت مغربده تلمساندن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تانه (Tana) نوروجده بر نهر اولوب، (فینمارق) خطه‌سنی روسیه‌نك اندکی لاپونیه‌دن بعدالتفریق، همنامی اولان بر کوچك قصبه‌دن کچه‌رك، خلیج شکلنده کنیش بر آغزدن بحر منجمد شمالیه دوکیلور. مجراسی ۳۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تاوبر (Tauber) آلمانیاده بر نهردر، که (وورتمبرغ)ده نبعاتله، شرقه طوغری آقوب، باویره‌یه کیردکدن صکره، شماله دونه‌رك، باده بیوك دوقه‌لغنه کیرر، و(ورتهایم)ده (ماین) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۱۲۵ کیلومتره طولنده‌در.

تاور (Taures) قریم شبه‌جزیره‌سیله جوارلرنده ساکن بولنمش بر قوم قدیمدر، که وحشیلکلریله مشهور اولوب، الهه‌لری بولنان وقردن کنایه اولان (اوپیس)ه انساندن قربان کسرلردی. بونلره نسبتله مذکور شبه جزیره‌یه دخی (تاوریده) اسمی ویریلیردی.

تاورسیوم (Tauresium) مسیا خطهٔ قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، اسکوبك قربنده واقع ایدی. ایمپراطور یوستنیانوسك وطنی اولمغله، بونك طرفندن تجدید وتوسیع اولنه‌رق، (یوستنیانه پریما) تسمیه اولنمشیدی.

تاورنیه (Tavernier) مشاهیر سیاحیندن اولوب، ۱۶۰۵ ده‌پارسده‌طوغمش؛ وبدری خریطه صاتمغله مشغول اولدیغندن، تاکو- چکلکندن سیاحت هوسنه دوشوب، اوروپانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، ۳۰ سنه ظرفنده آسیایه ۶ سیاحت اجرا ایلمش؛ ومحضا یول مصرفنی چیقارمق اوزره اتخاذ ایتدیکی ذی قیمت طاشلر تجارتندن کلیتلی بر ثروت قزانمشیدی. عودتنده اون دردنجی لویی طرفندن بارونلق عنوانیله تلطیف اولنمش؛ و۱۶۸۶ تاریخنده، ینه هندستانه کیتمکده ایکن، مسقوه‌ده وفات ایتمشدر. ممالك عثمانیه ایله ایران وهندستانه اولان سیاحتلرینی حاکی ۳ جلداوزره برسیاحتنامه‌سی واردر.

تاوروس (Taurus) آناطولینك قسم جنوبیسنده فرات وادیسندن آطه‌لر دکزی سواحلنه‌دك ممتد اولان بیوك بر سلسلهٔ جباله یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ویریلن اسم اولوب، الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده مستعملدر. بو سلسله مرعش سنجاغنده باشلایوب، آطنه ولایتنی آنقره وقونیه ولایتلرندن بعدالتفریق، قونیه وآیدین ولایتلرینی شق ایله، صاتالیه واستانکوی کورفزلرینه منتهی اولور. بواسم لسان یونانیده « بوغا » دیمك اولدیغندن، بوندن ترجمه اولهرق، ویاخود حقیقةً شکلی بوغایه بکزه- دیکندن‌می، سلسلهٔ مذکوره‌نك الی مرتفع قسمنه لسان نمزده دخی (بوغا طاغی) وغلط اولهرق (بلغار طاغی) نامی ویریلیور. سلسلهٔ مذکوره‌نك قسم شرقیسی قارشیسنده اولهرق، سیواس ولایتنده باشلایوب، قافقاسه طوغری ممتد اولان بر صره طاغلره دخی (آنتیتاوروس) یعنی « مقابل تاوروس » نامی‌ویریلیردی. الیوم بو طاغلرك لسانمزده اهالیٔ محلیه‌جه مشترك وعمومی بر اسمی اولیوب، هر بر طرفلری بر اسم دیکرله معروفدر.

تاورومنوس (Tauroménos) کرید جزیره‌سنده رسمو سنجاغنك جهت غربیه‌سنده بر نهر اولوب، جزیره‌نك ساحل شمالیسندن آطه‌لر دکزینه دوکیلور.

تاوریده (Tauride) قریم شبه‌جزیره‌سنك اسم قدیمیدر. [« قریم » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — روسیه‌نك قسم جنوبیسنده الیوم بو اسم برایالته ویریلیور، که شمالاً کرسون ویفاترینوسلاو ایالتلریله، شرقاً آزاق دکزی ویکی قلعه بوغازیله، جنوباً وغرباً دخی قره دکزله محاطاولوب، قریم شبه جزیره‌سیله بونك جهت شمالیه‌سنده برمقدار یردن مرکبدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۳۵۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۴۰۵۲۷ کشیدر. قریم شبه جزیره‌سنده بعض طاغلر وار ایسه‌ده، دیکر طرفی اووه‌در. نهرلری جوق اولوب، الی بیوکلری دنیپر، قونسقایا وبردادر. طوزلی کوللری وبطاقلقلری‌جوق اولوب، علی‌الخصوص برزخ قربنده‌کی یرلرینك‌هواسی پك آغردر. باشلیجه حاصلاتی بغدای وشراب اولوب، مرعالری دخی پك کوزل اولمغله، بیکیر، صیغیر وقو- یونلری دخی چوقدر. مرکزی (سیمفراپول) شهری اولوب، برقاچ اسکله‌سی دخی وار ایسه‌ده، هوجه بکك ترقیاتی تجارتنه سکته کتیرمشدر. اهالیسی تاتار، نوغای، روس، ارمنی، روم، یهودی وآلمانلر مرکبدر.

تاونوس (Taunus) آلمانیانك قسم غربیسنده (ناسو) دوقه‌لغنده بر طاغدر، که (هسه) حدودندن باشلایوب، (رین) ایرماغنك ساحل یساریسی بوینجه جنوب غربیه طوغری ممتد اولور. الی یوکسك ذروه‌سی ۸۶۸ متره ارتفاعنده‌در.

تاویره (Tavira) پورتکیزك (آلغارو) ایالتنده، بحر محیط آطلاسی ساحلنده و(سقا) نهرینك منصبنده اوله‌رق، لیسبونه‌نك ۲۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، ملحه‌لری، صید ماهیسی وشراب، انجیر وبادم محصولاتی واردر.

تاویستوق (Tavistok) انکلتره‌نك (دو- ون) ایالتنده، (توف) نهری اوزرنده و(اکستر)دن ۵۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی، دمیر وپرنج آوانی فابریقه‌لری وجوارنده دمیر وباقیر معدنلریله میاه معدنیه‌سی واردر.

تاهرت (Tiaret) جزایرك وهران ایا- لتنده، وهرانك ۱۷۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده وجزایرك ۲۲۵ کیلومتره غرب

جنوبیسنده اوله‌رق، (جزول) طاغی اتکنده و(مینه) نهرینك منبعی قربنده واقع برقصبه اولوب، وهراندن جزایره کیدن دمیر یول خطنه برشعبه ایله مربوطدر. فرانسزلر طرفندن تأسیس اولنمش برعسکری خسته‌خانه‌سی، بربروت انباری وهرهفته قورولور بازاری واردر. مدنیت اسلامیه زمانلرنده مشهور وبیوك بر شهر اولوب، اسکی ویکی قصبه نامله ایکیه منقسم ایدی، وبینلرنده ۵ میل مسافه وار ایدی. اسکیسنك (تینکریتیا) شهر قدیمندن عبارت اولمسی ملحوظ اولوب، یکیسی عربلر طرفندن بنا اولنمشدی. عربلر بیننده یاغمور وبلوطلرینك کثرتیله وکونشك پك سیرك کورنمسیله مشهور ایدی. اوائل دور اسلامده اباضیه رئیسی میمون بن عبدالرحمن تاهرتی مرکز اتخاذایده‌رك، برحکومت قورمشیدی، که نسلی ۱۳۰ سنه حکومت سوروب، بعده بنی اغلب الندہ مغلوب اولمشلردر.

تاهیتی { [« تاییتی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تای { (Tay) اسقوچیانك (ورت) ایالتنده بر چایدر، که (غرامپیان) طاغلرندن نبعانله، شرقه بعده جنوبه وصکره ینه شرقه طوغری آقه‌رق، (دونکلد) ایله (پرت) شهرلرندن ولوچ تای) دینلن کوزل برکولك ایچندن مرور ایتدکدن صکره، واسع بر اغزدن بحر شمالیه دوکیلور. مجراسی ۱۵۰ کیلو-متره طولنده‌در.

تائب { بو اسمله ایران شعراسندن درت کشی کلمشدر :

برنجیسی کرمانلی اولوب، وجد وحال صاحبی واهل دل بر آدم ایدی. برکون بر مجلسده شو قطعه‌سنی بر مطربه اوقوته‌رق، وجده کلمش، واو وجد وحالك تأثیریله جانی جانانه تسلیم ایلمش اولدیغی مرویدر :

یارب بنیاز وناز مستان الست
تائبرا کن زجام هشیاری مست
آن لحظه ببخشای که برهم سائیم
ماپای ببای دوستان دست بدست

— ایکنجیسی خراسانلی اولوب، تصوفه آشنا واکثریاسیاحتله مشغول ایدی. هندستانه دخی سیاحت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

دو عالم بافروغ حسن یارست
مرا با مؤمن وکافر چه کارست

— اوچنجیسی کشمیرلی اولوب، هندستانك فرخ آباد شهرنده تجارتله مشغول ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

جنونم کوس وحشت زد خبر شدکوه وصحرارا
ره خودکیر ای مجنون وطن کن کوی لیلارا

— دردنجیسی دخی بعض اشعار لطیفه‌صاحبیدر. شو بیت او جمله‌دندر :

فلك بندی نهاد از شش جهت بر هفت اندامم
که سر ازهر طرف بیرون کنم در حلقهٔ دامم

تائب { (عثمان‌زاده) ادبا وشعرای عثمانیه‌دن اولوب، پدری دیوان همایون خواجکانندن اولدیغی حالده، کندیسی طریق علمیه‌سلوك ایله، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ۱۱۲۹ ده حلب و۱۱۳۵ ده مصر مولویتنه نائل اولمشیدی. بر سنه صکره بعدالعزل مصرده وفات ایتمشدر. « حدیقة الوزرا » عنوانیله نافع بر اثری، حدیث اربعینه بر شرحی ومرتب دیوانی واردر. « حدیقة الوزرا » سنه رئیس الکتاب دلاورزاده عمر افندی طرفندن « کل زیبا »، احمد جاوید بك‌طرفندن « ورد مطرا »، بغدادی عبدالفتاح شفقت افندی طرفندن « برك سبز »، ورسومات محاسبه‌جیسی احمد رفعت افندی طرفندن‌دخی « وردالحدائق » عنوانلریله بربرینی متعاقب درت ذیل یازیلوب، سلطان عبدالعزیز خانك اوائل دور سلطنتنه قدر مسند صدارت‌عظمانی احراز ایدن ذواتك تراجم احوالی جمع وضبطاولنمشدر. « حدیقة الوزرا » ایلك اوج زیلیله معاً ۱۲۷۱ تاریخنده « جریدهٔ حوادث » مطبعه‌سنده باصلدیغی کبی ذیل اخیری دخی طاش باصمه‌سیله نشر اولنمشدر. شو قطعه صاحب ترجمه‌نك جملهٔ اشعارندندر :

کوروب بیهوده ریزان اولدی صائمه ابر بارانی
قدوم شهریار دهره ایلر کوهر افشانی
یاخود کرد کدردن حفظ ایچون طبع همایونن
فلك دفع غبار راهه تعیین ایتدی نیسانی

تایجت { (Taygète) موره شبه جزیره‌سنك لاقونیا خطه‌سنده شمالدن جنوبه اوزانان بر طاغك اسم قدیمی اولوب، اسپارته‌نك اوستنده اولان الك مرتفع ذروه‌سی ۲۴۰۹ متره ارتفاعنده‌در. اسکی اسپارته‌لیلر بو طاغك اوستنده باقخوسك آینلرینی اجرا ایدر، وسقط وجلیز طوغان چوجقلری بو طاغك بر قیاسندن آتارلردی.

تایچو (Taï-Tsou) چین حکمدارلرندن اولوب، ۱۳۶۸ تاریخ میلادیسنده مغوللری چیندن اخراجله، ۱۶۴۴ تاریخنه‌دك حکومت سورن (مینغ) دولتنی تأسیس ایلمشدر.

تایقوساما (Taïko-Sama) جاپونیا حکمدارلرندن اولوب، عن‌اصل کوله ایکن، سرداراندن برینك توجهنی قزانمش؛ وبونك بعض ایالاتده استحصال استقلال ایتمسی اوزرینه، ۱۵۸۳ تاریخنده کندیسنه خلف اولوب، ۲ سنه صکره (دایری)یه یالکز حکومت روحانیه‌سنی ترکله، شخصنی دها زیاده مقدس طوتمق بهانه‌سیله، سرایندن چیقارمامغه باشلامشیدی. او وقتدن بری جاپونیاده بری جسمانی وبری روحانی اولمق اوزره، ایکی شخص حکومت سورمکده ایسه‌ده، اصل حکومت، بونك اسمندن مأخوذ اوله‌رق، (تایقون) تعبیر اولنان حکمدار جسمانینك اندەدر.

تایلور (Taylor) بو اسمله انکلتره‌ده برقاچ عالم ظهور ایدوب، انك مشهوری علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه ایله اوغراشمش وبعض دستورلر ایجاد وبرقاچ کتاب تألیف ایتمش اولان (بروق تایلور)در، که ۱۶۸۵ده طوغوب، ۱۷۳۱ده وفات ایتمشدر. — ممالك مجتمعه رئیس جمهورلرندن دخی بوآسمده بری اولوب، ۱۸۴۹ده انتخاب اولنمش، و۱۶ آی ریاست ایتمشدر. — بر انکلیز عائله‌سنه منسوب اولمق اوزره، فرانسز ادباسندن دخی بواسمده بری واردر، که ۱۷۸۹ ده بروکسلده طوغوب، ۱۸۷۹ ده وفات ایتمشدر. برقاچ تیاترو کتابی یازمش وصنایع نفیسه‌یه خیلی خدمتلر ایدوب، ادبا وشعرا ورسامله مخصوص اولمق اوزره، بر اعانه جمعیتی تشکیل ایلمشیدی. بوجمعیت اووقتدن بری چوق ترقی ایتمشدر.

تائو (Tao) چینلیلرك جناب حقه ویردکلری اسم اولوب، بوکا عقل کل وقانون اعظم نظریله باقرلر. (تائوچه) اسمنده بری میلاددن ۶ قرن اول یالکز جناب حقه عبادت ایتمك اوزره بر دین ایجاد ایدوب، بو دینه تابع اولان چینلیلره (تائوچو) اسمی ویرلیور. بونلرك معتقداتنی حاوی اولان وعندلرنده مقدس عد اولنان (تائوته کینغ) کتابی (استانیسلاس جولیان) اسمنده بر روسیه‌لی طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنمشدر.

تائورمینه (Taormina) سیچلیانك ساحل شرقیسنده ومسینه‌نك ۴۵ کیلو‌متره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، ایکی قلعه‌سی، بر چوق آثار عتیقه‌سی وجوارنده قیرمزی مرمری واردر. بونك موقعنده بولنمش اولان (تاورومینیوم) مدینهٔ قدیمه‌سی فتوحات اسلامیه صره‌سنده خراب اولمشدر.

تائوقوآنغ (Tao-Kouang) چین ایمپراطورلرندن اولوب، ۱۸۲۰ تاریخ میلادیسندن ۱۸۵۰ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. ۱۸۳۹ دن ۴۲ یه قدر اوچ سنه انکلیزلرك حقسز اولان مهاجاتنه قارشی طوروب، آفیون کبی بر زهر قاتلك کندی ممالکنه ادخالنه ممانعت ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده، قانتون، هونغ‌قونغ، شوسان، نینغ پو، یانغ چه کانغ، شانونای ونانکینغ شهرلرینك انکلیزلردن ضبط اولنمسی اوزرینه، بونلرك تکلیفاتنی قبول ایله، (هونغ قونغ)ی ترك، ۲۱ ملیون دولار تضمینات تأدیه وبرقاچ اسکله‌یی آوروپا تجارتنه کشاد ایتمکه مجبور اولمشدر.

تایتی (Taïti, Tahiti, Otaïti) یاخود تاهیتی ویا اوتایتی بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌نك النده بولنان «شرکت» جزایر مجتمعه‌سنك الئیوکی اولوب، ۱۷° ۲۹′ عرض‌جنوبی ایله ۱۵۲° طول غربیده واقعدر. بربرینه مربوط ایکی شبه جزیره‌دن مرکب اولوب، بونلردن برینك ۱۳۶ ودیکرینك ۴۷ کیلومتره‌لك محیط دائره‌سی واردر. اهالیسی تقریباً ۱۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، مرکزی (پاپیتی) قصبه‌سیدر. قسم وسطیسنده اورمانلرله مستور کوزل طاغلری اولوب، بونلردن (اوروهنا) نك ۲۲۳۷ متره ارتفاعی واردر. هواسی غایت کوزل ولطیف واراضیسی منبت اولوب، هندستان جوزی، شکر قامشی، بوبر، وسائر ممالك حاره محصولاتیله کراسته‌لك اشجاری واردر. طیوریله آو حیواناتی وبالیقلری دخی پك چوق ومتنوعدر. کوزل صدفلری دخی واردر. طوپراغی اراضئ برکانیه‌دن اولوب، مرجان قیالریله محاطدر. اهالیسی پك متناسب الاعضا ایسه‌لرده، رنکلری زیتونیدر. بونلرك یانده برچوق وقت قالمش اولان سیاح مشهور قپودان قوقك تعریفنه کوره، تایتیلیلر ساکن ومونس آدملر اولوب، آنجق

سفاهته وخرسزلغه میللری پك زیاده‌در. قرن حاضر میلادی اوائلنده جزیره‌ده پرلشن پروتستان میسیو- نرلری اهالیه پروتستان مذهبیله آوروپا قیافت واخلاقنی قبول ایتدیرمشلردر. انکلتره دولتی ضبطنه چالیشمش ایسه‌ده، اهالی فرانسه‌نك جایه‌سنی قبول ایدوب، ۱۸۸۰ تاریخنده فرانسز جمهوریتی جزیره‌یی بسبتون ضبط ایتمشدر.

تأیید (خواجه عبدالله) هندستانك متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، اکثر علوم وفنونه اولان وقوفی حسبیله، بنکاله ناظمی (نواب مؤتمن‌الملك مبارك‌الدوله بهادر) ك نزدنده بیوك بر حرمت واعتباره نائل اولمش؛ وبعده بنارس ناظمی (نواب ابراهیم علیخان بهادر) طرفندن جلبله «صحف ابراهیم» ك تألیفنه تشریك ایدیلدرك، بوکتابك دیباجه‌سنی یازمش؛ وبعده امور دنیادن ال چکوب، مطالعه وعبادته حصر اوقات، و ۱۲۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

اکر رود بفلك از شراب مابوبی
سر ملائك هفت آسمان بجنباند
چه‌کویمت بکجاکار اشك وآه رسید
یکی رسید بماهی دکر بماه رسید

تایس (Thaïs) آتنه شهر قدیمنده شوخ مشرب بر قادین اولوب، اسکندر ذوالقرنین شهر مذکوری ضبط ایتدیکنده، کندیسنی یانته آله‌رق، آسیا سفرینه کوتورمشیدی. مشارالیهك اصطحبنك احراقی انتاج ایدن مجلس عشرتنده دخی حاضر بولنمشیدی. اسکندرك وفاتندن صکره بطلیوسك دوستی اولوب، بو ذات مصر حکمداری اولدقده کندیسنی زوجاتی صره‌سنه کچیرمشدی.

تَبابعه («تبع» ك جمعیدر) اسکی یمن ملوکنه ویریلن اسمدر. [«حیری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تَبار (بن عیاض) حضرت عثمان بن عفان (رضه) ی شهید ایدن ایکی شخصدن بری اولوب، دیکرینك آدی (سوران بن حمران) در.

تَباله یمنك تهامه سنده‌قلعه‌سنك متانتیله مشهور بر قصبه اولوب، اونبجی سنهٔ هجریه‌ده اهالیسی صلحاً تسلیم اولنمشلردی. مشهور حجاج بن یوسفك ائ اول والی تعیین اولندیغی یر بوراسیدر. الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی.

تبت عرب جغرافیونلرنك تیبته ویردکلری اسمدر. [«تیبت» ماده‌سنه مراجعت.]

تبر (بلاد ــــ) عرب جغرافیونی طرفندن سودان غربیه ویریلن اسم اولوب، اقطار مذکوره قوملرنده توز حالنده آلتون بولنمغله، مغرب اقصادن وبالخاصه سجلماسه‌دن کیدن کاروانلر کوتوردکلری طوز وسائر امتعه واشیایه مقابل سودانیلردن آلتون توزی آلدقلرندن، بلاد مذکوره‌یه بو اسمی ویرمشلردی. آوروپالیلر دخی سودان غربینك جنوب غربی ساحلنك بر قسمنه (آلتون ساحلی Côte d'Or) اسمنی ویرمشلردر. یاقوت حموی «معجم‌البلدان» نده (بلادالتبر) ك سجلماسه‌دن اوج آیلق مسافه‌ده بولندیغنی، وبو آره‌ده‌کی مسافه‌نك صوسز چولدن عبارت اولمسیله کیدن کاروانلرك ایچه‌جك صوبی برابرلرنده نقل ایتدکلرینی، وبلادالتبر اهالیسنك سیاه رنکلی اولوب، مملکتلرنده کثرت اوزره بولنان قپلان پوستی کیدکلرینی بیان ایتدکدن صکره، بلاد مذکوره‌نك اوته‌سنده شمسك فوق‌العاده حرارتندن انسان وحیوان یاشایه‌مدیغنی سویلیور.

تبراخشیدی مصرده حکومت سورن احشیدیانك اخیری اولان کافورك زمانده ائ نفوذلی امرادن اولوب، جوهر قائده ممالیك کافوریه ایله مقابله ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، صوره قاچمش، واوراده طوتیلوب، مصره اعاده ایله، حبسه القا اولندقده، کندی کندینی جرح ایده‌رك، بر خیلی وقت مجروح یاشادقدن صکره، ۳۳۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. قاهره‌نك خارجنده واقع بر مسجد شریف دخی بونك اسمنه نسبتله (مسجد- تبر) وغلط اوله‌رق (مسجدتبن) تسمیه اولنمشدر.

تبریز (Tauris, Tebriz) ایرانك ائ بیوك واك مشهور شهرلرندن اولوب، آذربیجان خطه‌سنك کرسیسیدر. ارمیه کولنك ساحل شرقیسنه‌دك ممتد اولان واسع بر اووه‌نك کنارنده، آجی چای دینلن بیوك بر نهرك اوزرنده وسهند جبل مرتفعنك شمال شرقی اتکنده اوله‌رق، طهرانك ۴۸۰ کیلومتره غرب شمالیسنده، ارمیه کولنك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده و ′۳۸°۳ عرض شمالی ایله ′۴۴°۱۲ طول شرقیده واقدر. ۱۷۰۰۰۰ اهالیسی، جهانشاهك وشاه علینك کیلر کی الیوم خراب بولنان بر قاچ جسم ومصنع جامع شریفی، قیصریه

نامیله کوزل و واسع چارشیسی، کنیش سوقاقلری، میاه جاریه‌سی، پك چوق باغ وباغچه‌لری، سلطانیه نامیله چکردکسز بر نوع اوزومیله سائر کوزل او- زوملری، پك مقبول قایسیلری وسائر میوه‌لری، مشهور شرابی، ایپك فابریقه‌لری، ایپکدن بعض اقمشه- لری، هندستان وخراسان وروسیه وممالك عثمانیه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. اسکله‌سی طربزوندر. فارسیده «دافع الحما» دیمك اولان اسمندن دخی آکلا- شلدیغی اوزره، هواسی معتدل وغایت صاغلامدر. مورخین ایران تبریزك هارون الرشیدك زوجه‌سی مشهوره (زبیده) طرفندن تأسیس وبعده زلزله‌دن خراب اولمغله، متوکل زمانده تجدید اولندیغنی بیان ایدیورلرسه‌ده، یاقوت حوی متوکلك زمانه‌ده‌ك بر قریه‌اولدیغنی، وخلیفهٔ مشارالیهك‌دورنده (رواد ازدی) ایله برادرلری اوراده برر قوناق یاپدیرمغله، تدریجاً بیویوب بر شهر عظیم اولدیغنی یازیور. هرحالده تبریز مدنیت اسلامیه زمانلرنده پك چوق عمران بولوب، اهالیسی ۵۰۰ ۰۰۰ دن زیاده ایدی. مغوللرك مهاجاتنده اهالیسی بیوك فدیه‌لر ویرمکله بو شهری تخریبدن قورتارمش اولدقلری کبی، تیمورلنك دخی تخریب ایتیوب، بالعکس تعمیر وتزیین ایتشیدی. آنجق مؤخراً عثمانلیلرله ملوك صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات متوالیه صره‌سنده خراب اولوب، اکثر اهالیسی طاغلمش، و۱۷۲۲ تاریخ میلادیسنده وقوع بولان بر بیوك زلزله اهالیسندن یوز بیکه قریب نفوسك تلفنی واکثر ابنیهٔ معموره‌سنك خرابنی موجب اولمش ایدی. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ثانی زمانده دولت عثمانیه‌نك الینه کچوب، بعده نادر شاه طرفندن استرداد اولنمشدر. بو شهرده علما وادبا وشعرادن پك چوق ذوات نشأت ایدوب، الخ مشهور- لری خطیب تبریزی دیمکله معروف امام‌الادبا ابو ذکریا یحیی بن علی ایله شمسی تبریزی وسائرر.

تَبَسّه { افریقیه‌ده قفصه‌دن وسطیفه‌دن ۶ مرحله‌لك مسافه‌ده اسکی بر قصبه

اولوب، آثار عتیقه‌سی چوق اولدیغنی یاقوت حوی ذکرایدیور. آکلاشلدیغنه‌کوره، جزایرده‌قسنطینه‌نك جنوب شرقیسنده واقع اولان (تیفستا) شهر قدیمنك اسم عربیسی اولمیدر، که رومالیلرك زمانده خیلی معمور اولوب، یاقوتك زمانده خراب اولمش ایسه‌ده، شمدی ینه کسب عمران ایدوب، ۱۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

تُبنی { حوراندە بر قصبه اولدیغنی یاقوت‌حوی ذکر ایدیور.

تِبنین { بیروت ولایت وسنجاغنك صور قضا- سنده وصورك ۲۰ کیلومتره شرقنده

ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه‌در. اهل صلیب زمانلرنده مستحکم اولوب، خیلی اهمیتی وار ایدی. ۵۸۳ تاریخنده صلاح الدین ایوبی طرفندن استرداد اولنمش ایدی. اورمانلر وباغلر واشجار مثمره ایله مستور بر طاقم تپه‌لرك اوستنده اولوب، کوزل منظره‌سی واردر. قلعه‌سی خراب ایسه‌ده، ینه اسکی متانت ومکملیتی بالیدر.

تَبوك { حجازك جهت شمالیه‌سنده مدینهٔ منوره‌دن شامه کیدن طریقك‌وسطنده

بر محل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك صوك غزوه‌لرینك محلی اولمغله مشهوردر. حضرت نبی ذی شان افندمزه نسبتله یاد اولنور بر دیواری وبر خرمالغله بر چشمه‌سی اولدیغنی یاقوت حوی ذکر ایدیور. قانونی سلطان سلیمان خان بوموقعك محافظه- سیچون برقله انشا ایتدیروب، بر مقدار عسکر اقامت ایتدیرمشلردی. — غزوهٔ تبوك هجرتك ۹ نجی سنه‌سی وقوع بولوب، شامده بولنان رومله طرفندن اوجوارلر عربلرینك اهل اسلامه قارشی تشویق وسوق ایدلمك‌اوزره بولندقلری مسموع حضرت نبوی بیورلمغله، مقابلهٔ سوق عسکر بیوریله‌رق، تبوکه وصول بیورلدقده، (ایله) صاحبی کلوب، جزیه‌ویردیکی کبی، (دومة الجندل) صاحبی اکیدر بن عبدالملك ایله سائر اوجوارلر امراسی مصالحه‌یه شتاب ایتمشلر؛ وتبوکده اون کون قدر اقامت بیورلدیغی حالده، رومللردن ومتفقلری دینلن عربلردن کیمسه ظهور ایتدیکندن، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشیدی.

تبه { (Thèbes) صعید مصرك الخ مشهور مدن قدیمه‌سندن اولوب، اصل اسم قبطیسی (آبه) اولدیغی حالده، حرف تعریفله برابر (تاپه) دینلمکله، یونانیلر بونی تبه یاخود ثیبه (Θήβαι) صورتنده تلفظ ایتش اولدقلرندن، اسکیدن بری تواریخده بوصورتده قید اولنمشدر. بو شهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده بولنان بر قاچ قریه‌دن برینه الیوم (مدینة آبو) نامی ویریلیور، که اشبو (آبو) کلمه‌سنك

شهرك اسم اصلی قبطیسی اولان (آپه) نك معربی ولدیغی هویدادر. بو شهر اسکی فراعنه زمانندہ بر آره‌لق کسب استقلال ایده‌رك، آبریجه بر کوچك دولتك مرکزی اولمش ایکن، بعده حکمدارلرینك مصرك سائر طرفلرینی دخی ضبط ایتملریله، بتون خطهٔ مصریه‌نك پایتختی اولوب، او صره‌ده زیاده‌سیله وسعت وعمران کسب ایتمش، والیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان برچوق جسیم معبدلر، سرایلر، هیکللر، مسلهلر وسائر آثار جسیمهٔ معماریه ایله تزیین اولنمش ایدی. ۲۵° ۲۴′ عرض شمالیده اوله‌رق، نیلك ایکی ساحلنده ووسط نهرده واقع اوچ جزیره اوزرنده مبنی اولوب، محیط دائره‌سی ۲۶ کیلومتره‌دن آشاغی دکلدر. سورله محاط اولوب، ۱۰۰ قپوسی اولدیغی مروی اولدیغندن، اسکی یونانیلر «یوز قپولی» دیمك اولان (هقاتوپیلوس) صفتیله توصیف ایدرلردی. فراعنه مؤخراً بوشهری ترکله، (منف) شهر قدیمی پایتخت اتخاذ ایتملردیسه‌ده، (تبه) نك سودان وجزیرة العرب ایله مصر سفلی آره‌سنده ونیلك اوزرنده اولان موقعی تجارته پك الویریشلی اولدیغی کبی، (آمون) اله کاذبه‌دخی منسوب عد اولنمغله، اسکی مصریلرك اعتقادنجه مقدس نظریله باقلدیغندن، ینه اهمیتدن دوشمه‌مش ایدیسه‌ده، مصرك ایران شاهی قامبیس (کاوس؟) طرفندن فتحنده بونك طرفندن احراق وتخریب اولنمش؛ واوندن صکره بطالسه‌دن (بطلمیوس لاتیر) طرفندن ایکنجی، وروملیلردن آغستوسك زمانندہ (قورنلیوس غالوس) نام سردار طرفندن اوچنجی دفعه اوله‌رق تخریب ایدلمش، ومؤخراً بعض معابدی کلیسایه تحویل اولنمش ایدی. فتوحات اسلامیه زمانندہ کوچك بر قصبه حالنده اولوب، تواریخ اسلامیه‌ده (مدینة آبو) اسمیله یاد اولنه‌کلمش ایسه‌ده، (مدینة آبو) اسکی تبه‌نك نیلك غربنده‌کی قسمنك آنجق بر کوچك محله‌سی حکمنده اولوب، ینه قسم مذکوره (قرنه) اسمیله دیکر بر قریه ونیلك جهت شرقیه‌سنده‌کی خرابه‌لرك اوزرنده دخی (کرنك) و(لکسون) اسملریله ایکی قریه بولنمقده‌در. ویرانه‌لرك ایچنده الیوم ستون وهیکللری وبعض دیوارلری قائم برچوق جسم معبدلر وسرایلر ایله فراعنه مزارلری وسائر بك چوق آثار عتیقه مشهود اولوب، سیاحین طرفندن زیارت وتماشا اولنمقده‌در. برچوق مسلهلر وسائر آثار روملیلر طرفندن بو شهردن آلنوب، رومایه نقل ایدلمش اولدیغی کبی، اخیراً دخی بر مسله پارسه نقل اولنمش، وسائر برچوق آثار عتیقه‌سی آوروپا موزه‌لرینی تزیین ایتمشدر. صعید مصرك بو شهرك اطرافنده بولنان برقسمنه دخی شهرك اسمنه نسبتله (تبایده) نامی ویریلیردی. یونانیلر تبه شهرینه (دیوسپولیس) نامنی دخی ویروب، مصر سفلاده بو اسمله مسمی بولنان دیکر بر قصبه‌دن تفریق ایچون، (دیوسپولیس مغالی) ورومالیلر (دیوسپولیس مانیا) یعنی «بیوك دیوسپولیس» دیرلردی.

تبه { یاخود تیبه — (Thèbes, Θήβαι) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده بك مشهور وقدیم بر شهر اولوب، میلاددن ۱۵۸۰ سنه اول قادموسك تحت ریاستنده فنیکه ومصردن کلمش اولان مهاجرلر طرفندن تأسیس، واحتماله کوره مصرك تبه شهر شهرینك اسمیله تسمیه اولنمش ایدی. قلعه‌سنه دخی (قادمیه) نامی ویرلمشدی. قبل‌المیلاد ۱۱۲۶ تاریخنه‌دك آیریجه بر دولت صورتنده اداره اولنوب، اساطیرله مخلوط احوالری یونان تاریخنده مشهور بر قاچ حکمداری اولمشدر. تاریخ مذکوره حکومتی جمهوریته تحول ایدوب، یونان قدیم جاهیرینك اك مهملری صره‌سنه کچمشیدی. تبه‌لیلرك آتنه‌لیلره قارشی رقابتلری اولدیغندن، ایرانیلرك هجومنده بونلرله برلشوب، آتنه‌لیلره قارشی حرب ایتمش اولدقلری کبی، مشهور (پلوپونس) محاربه‌لرنده‌دخی اسپارته‌لیلرله برلشمشلردی. آنجق بعده اسپارته‌لیلرك تحکمی آتنه‌ده‌دخی ازدکلرندن، اسپارته‌لیلره قارشی قوریته وآتنه وآرغوس جمهوریتلریله اتفاق ایتمشلردیسه‌ده، اسپارته‌لیلر غالب کلوب، قلعه‌سنی ضبط ایتمشلردی. مؤخراً (پلوپیداس) نك غیرتیله قبل‌المیلاد ۳۷۹ تاریخنده اسپارته‌لیلری قلعه‌دن اخراجله، بونلره قارشی غالبیته نائل اولمش، و(اپامینونداس) نك تدبیر ودرایتی سایه‌سنده بر وقت یونان حکوماتی ایچنده خیلی نفوذ واقتداره مالك اولمشلردی. صکره ینه آتنه‌لیلره اولان حسدلرندن ماکدونیا حکمداری فلیپ یونانه دعوت ایتملرسه‌ده، فلیب (تبه)یی دخی ضبط ایتمشدی. فلیپك وفاتنده تبه‌لیلر ماکدونیا دولتنه قارشی عصیان ایتمکله، اسکندر عسکر سوق ایدوب، شهری ضبط، ویالکز شاعر مشهور (پیندار) نك خانه‌سی استثنا ایده‌رك، احراق وتخریب ایتمشدی. بعده یکیدن ترمیم اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بر دها بوله‌مامشدر.

الیوم یونان دولتنك (آتیقه مع بیوتیا) ایاتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. — بو اسمله تسالیاده وفلسطینده دخی بر ایکی کوچك قصبه وار ایدی.

تپه { آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنه تابع (اوده‌مش) قضا[illegible] ارده‌مشدن ۳ ساعتلق مسافه‌ده بر قریه اولوب، (هیپیه) اسمنده بر شهر قدیمك موقعنده بولنمغله، اطرافنده کوزل بر طاقم خرابه‌لر وآثار عتیقه موجوددر.

تپه دلن { (Tépélen) آرناؤدلغك طوسقه‌لق خطه‌سنده ویانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ارکرینك ۲۷ کیلو متره شمالنده و یانیه‌نك ۱۰۰ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق، (ویوسه) نهرینك ساحل غربیسنده بر تپه‌نك اوزرنده و (دروپولی) چاینك نهر مذکوره دوکلدیکی محلك آلت طرفنده واقعدر. بو ایکی نهر وادیلرینك تشکیل ایتدکلری ایکی بوغازك محل اجتماعنده واقع اولمغله، اهمیت موقعیه‌سی اولوب، اسکی رومالیلر زمانده بو موقعده بولنمش اولان (فانوته) قصبه‌سی مهم بر موقع حرب عد اولنوردی. محلی دلکشا وهواسی کوزل اولوب، وقتیله دها بیوك بولنمش ایسه‌ده، شمدیکی حالده آنجق ۱۸۰۰ اهالیسی، ۳۰ قدر دکانی، بری سلطان بایزید خان ثانی ودیکری تپه دلنلی علی پاشا طرفندن بنا اولنمش ایکی جامع شریفی، برقاج تکیه‌سی وویوسه نهری اوزرنده دفعاتله یقیلوب یاپلمش بر کارکیر کوپریسی واردر. نفس طوسقه‌لق خطهٔ صغیره‌سنك مرکزی اولوب، مشهور تپه دلنلی علی پاشانك وطنیدر. مشارالیهك قوناقلرینك خرابه‌لری موجوددر. — تپه دلن قضاسی ارکری سنجاغنی ترکیب ایدن ۶ قضانك بری اولوب، شمالاً برات سنجاغنك (ملاقصره) قضاسیله، غرباً قورولش، جنوباً نفس ارکری، شرقاً دخی پرمدی قضالریله محدود در. مرکز ایله ۶۰ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی طاغلقدر، ویالکز ویوسه‌نك کنارنده، برآز دوز یرلریله بعض کوچك اورمانلری واردر. قضا ویوسه‌نك ایکی جهتنده اولوب، طاغلرندن اینن برقاج چای ودره بو نهره دوکیلور. اراضیسنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، محصولاتی حبوبات و سائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه کچی و قیوندر. اهالیٔ قضا ۲۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، یالکز ۵۰۰۰ ی خرستیان وقصوری اسلامدر. درون قضاده ۶ اسلام و ۴ خرستیان صبیان مکتبی، برقاج تکیه وبر طاقم قلاع عتیقه خرابه‌لری بولنیور. معمولات صناعیه یوکدن وکچی قیلندن عبا وچول وچوراب کبی شیلردن عبارت اولوب، خیلی مقدار چقماق طاشی دخی چیقار.

تپه‌دلنلی { [« علی پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تت { (Tet) فرانسه‌نك شرق پیرنه ایاتنده بر نهردر، که (آریاژه) ایالتی حدودنده نبعانله، ابتدا جنوب شرقیه وبعده شمال شرقیه آقوب، مونتلوبی، اوانته، ویلفرانشه، یرادا، وینساق وپرپینیان قصبه‌لری ایچندن کچه‌رك، ۱۱۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آق دکیزه دوکیلور.

تتا { مصر سفلاده بر کوچك قصبه وناحیه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تتار { یاخود تتر — [« تاتار » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تتراپول { (Tetrapole) « درت قصبه » دیمك اولان بو اسم اسکی یونانیلر طرفندن درت قصبه‌یی حاوی بعض یرلره ویریلوب، بونلرك اك مشهوری سوریه‌ده آنطاکیه، لاذقیه، افامیه وسلفکیه قصبه‌لرینی حاوی اولان محل ایدی. برقه‌ده ویونانده دخی بواسمله معروف بعض محللر وار ایدی.

تتش { (تاج‌الدوله ابوسعید) ملوك‌سلچوقیه‌دن آلب آرسلانك اوغلی وملکشاهك برادریدر. پدرینك زمان سلطنتنده بلاد شرقیه ده حکم سوروب، برادری ملکشاهك جلوسندن صکره ۴۷۰ تاریخنده دمشق والیلکنه نصب اولنه‌رق، بعده سواحل شامده و حلب جهتنده بر چوق محللر ضبط ایتمشیدی. ملکشاهك بغداده دخولنده صاحب ترجمه دخی جملهٔ امراسی صره‌سنه کچمش؛ وبر مدت صکره شامه عودتی آرزو ایتمکله، ملکشاه قسم الدوله اقسنقر ایله امیر بوزانی دخی عسکرلریله برابر برادرینك معیتنه ویروب، مستنصر علوینك سواحل شامده‌کی ممالکنی و بعده مصری دخی فتح ایتمکه کندیسنی مأمور ایتمش ایدی. تتش حمص وافامیه و طرابلسی فتح ایتمش؛ واوصره ده ملکشاه وفات

ایتمکله، صاحب ترجه ادعای سلطنته قالقیشوب، معیتنده کی امرا دخی کندیسنه بیعت ایتدکلرندن، بونلرله برابر شرقه طوغری عزیمتله، جزیره ودیار بکر وموصلی ضبط ایتدکدن صکره، آذربیجانه دخو- لنده، برادر زاده سی برکیارق بن ملکشاه قارشیسنه چیقمقله، تشك معیتنده کی امرا درحال برکیارقه بیعت ایتدکلرندن، تش ناچار شامه عودتله، کندیسنه محول اولان یرلری برکیارقك نامنه اداره ایتمکه باشلا- مش ایسه ده، بر طرفدن دخی عسکر جع ایده رك، کندینی قوتلی کورنجه، ٤٨٧ تاریخنده حلبه کیدوب، یکیدن سلطنت ادعاسنه قالقیشمش؛ ودفعنه مأمور اولان مذکور اقسنقر و بوذان وسائر امرانی مغلوب ایده رك، کیمی قتل وکیمی حبس ایتدکدن صکره، حوران، رها، جزیره، دیار بکر، موصل، آذر- بیجان وهمدانی ضبط ایله، برکیارق قاچیرمش؛ وبغداده خبر کوندروب، خطبه‌یی کندی نامنه چویرمش ایدی. ینه او سنه تش ایله برکیارق آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، تش مغلوب اولمغله، اخذ وقتل اولنمش؛ وشامده کی ممالکی او- غلاری رضوان ودقاق بینده تقسم ایدلمشدر. تشك کوله‌لرندن (خمارتکین) اسمنده بری بغدادده مدرسهٔ نظامیه قربنده بر مدرسه وبر خسته خانه ایله بر چارشی بنا ایتدیره رك، (مدرسهٔ تشیه) و(بیمارستان تشی) و(سوق تشی) تسمیه ایتمشدی. یاقوت حوی کندی زمانده بو مؤسساتك معمور وآبادان اولدیغنی بیان ایدیور.

تتفورد (Thetford) انکلتره‌نك (نورفورق) ایالتنده و (نورویچ) لك ٤٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کوچك (اوزه) نهری او- زرنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. وقتیله مناسترلری چوق ایدی.

تتوان مغرب اقصاده طنجه‌نك ٤٥ کیلو- متره جنوب شرقیسنده وآق دکیز ساحلندن ٣ کیلو متره ایچریده بر قصبه اولوب، قلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی وچارشیسی واردر. ١٨٦٠ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللر طرفندن ضبط اولنمش ایسه ده، بر سنه صکره اعاده اولنمشدر.

تته (Tété) آفریقای جنوبیده پورتکیز مستملکاتندن اولان (موزامبیق) مملکتنده و (زامبز) ایرماغی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٥° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ٢٩° ٤٥′ طول شرقیده واقعدر. پورتکیزلیلرك آفریقانك ایچ طرفلریله ایتدکلری تجارتك مرکزیدر.

تتیس (Téthys) اساطیر یونانیه ده دکیز الهه‌لرینك اك بیوکی اولوب، سما ایله ارضك قیزی زعم اولنوردی. کویا برادری (اوقیا- نوس) ه واروب، (اوقیانیده) اسمیله ٣٠٠٠ و«نهر» اسمیله دخی دیکر ٣٠٠٠ پری تولید ایتمش. (دت) کلمه‌سی آرناؤدجه «دکیز» دیمك اولدیغنه باقیلیرسه، اساطیر یونانیه‌نك مصدری اولان اسکی پلاسجلرك بو اسمله دکیزه عبادت ایتمش اولدقلری آکلاشیلیر.

تتیس (Thétis) اساطیر یونانیه‌ده (نیریده) تعبیر اولنان پریلرك اك کوزلی او- لوب، کویا آلههٔ کاذبه‌دن آپولون (یعنی شمس)، نپتون (یعنی بحر) وزوس (یعنی مشتری) طرفندن طلب وتعقیب اولنمقده ایکن، کاهنه‌نك بری بوندن طوغه- جق چوجغك پدرندن بیوك اوله‌جغنی خبر ویرمکله، جله‌سی ال چکمش؛ واو وقت تتیس تسالیاده کی (فتیوتیده) حکمداری (پلیوس) ه واروب، قهرمان مشهور آخیلاوسی (یعنی آشیلی) تولید ایتمشدی.

تجرد بو مخلصله وبری (سید عبدالله) دیکری (شیخ محمد علی) اسمیله هندستانك متأخرین علما وشعراسندن ایکی ذات اولوب، ایکیسی دخی لاهورلیدر. ایکیسنك اشعارندن برر بیت ایراد اولنور:

جز زلف توجانان که سرش بر قدم توست
آشفته که ایام بکامست کدامست

—

جزای توست زلیخا که روز بد دیدی
قیامتست پسر از پدر جدا کردن

تجرید (میر حیدر) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، ابتدا نواب فخرالدین اعتماد الدوله‌نك خدمتنده بولنمش، و بعده بنکاله‌یه کیده رك، اورانك حاکمی سرفراز خانه انتساب ایتمش ایدی. بونك شهادتندن صکره، (سورت) ه دونوب، ١١٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

بوی رحمی چشم نتوان داشت اینجا از کلی
در فرنکستان حسن او مسلمانی کجاست

تجلاط فلصر (Teglath Phalasar) آسوریلر ایکنجی دولتنك ایکنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ۷۴۲ دن ۷۲۴ تاریخنه دك ینیوه‌ده حکم سورمش؛ وقومشولرینه قارشی غالبانه محاربه ایدوب، علی الخصوص سوریه‌ده یهود حاکمی (آخاز) له متفقاً ایتدیکی محاربه‌ده مظفر اولمغله، سوریه‌یی رنلسطینك بر قسمنی ضبط ایلمش ایدی. — ینیوه خرابه‌لرنده بولنان آثار عتیقه خطوطنه نظراً، قبل المیلاد ۱۱۳۰ دن ۱۱۲۰ تاریخنه دك حکم سورمش و بابل حکمداری (مرودك آداناهی) طرفندن مغلوب اولمش بو اسمله بر حکمدار دخی بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

تجلی ایران شعراسندن اوج ذاتك مخلصی اولوب، بروجیسی (محمد حسین) کاشانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بر مدت تجراده اقامت، ومولانا نظیری ایله مشاعره ایتمش؛ و ۱۰۴۱ تاریخنده اوراده وفات ایلمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

بر مزار ما شهیدان نی چراغی نی گلی
هر طرف پروانه بر طوفست وهر سو بلبلی

— ایکنجیسی (میرزا علی رضا) فارسك (اردکان) قصبه‌سندن اولوب، بر مدت اصفهانده آقاحسین خوانساریك خدمتنده بولندقدن صکره، هندستانه سیاحت، وبعدالعوده ۱۰۸۸ ده وفات ایتمشدر. «معراج الخیال» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اوندندر:

یاد زلفی سوخت خون دو پیکرم
بوی عنبر میدهد خاکسترم

— اوچنجیسی (ملا —) بخارالی اولوب، بلخده اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر.

هنوز لب بدعا ناکشوده ازصدجا
رسید مژده که درهای آسمان بستند

تجمل (حکیم سید عظیم الدین حسین) هندستانك متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، (لکهنو)ده طوغمش، ومدراسده اکمال علوم ایدوب، بعض فتوی مأموریتلرنده بولنمشدر. ۱۲۲۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

بسبزهٔ زقدش رفته دل خدا حافظ
شبست تیره وره تنك وچاه درپیشست

تجمد آسیای وسطیده بر نهردر، که هراتدن چکن هریرود ایله کرماندن اینن برایکی جایدن بالتشکل، شماله طوغری آقه‌رق، ایرانله افغانستان حدودینی آیردقدن صکره، روسیه‌نك اندهبولنان خوارزم صحراسنه کیروب، قوملرده نابدید اولور. مجراسی تقریباً ۴۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

تجنید اندلسده بر یر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تجیب کنده‌دن بر قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلردن بر طاقمی مصره هجرتله، قاهره‌ده بو اسمله مسمی بر محله تشکیل ایتمشلردی. نسللرندن (تجیبی) مخلصیله بعض مشاهیر کلمشدر.

تجیه (Tégée) یونانك اك اسکی شهرلرندن اولوب، آرقادیانك قسم شرقیسنده وآرغولیده قریبنده ایدی. بیوك معبدلری وار ایدی. الیوم (پالیو ایسقوپی) اسمیله بر کوی حالنده‌در.

تحسین (خواجه حسن — افندی) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، علوم عقلیه ونقلیه‌یی جامع وشرق وغرب لسانلریله اکثر فنون جدیده‌یه واقف ایدی. آرناؤد اولوب، چاملق خطه‌سنده فیلات قضاسی قراسندن برنده طوغمش؛ وپدری نیابتده کزدیکندن، کوچکلکنده معیتنده بولنوب، ابتدا اوندن تحصیل علم ایتمش؛ وبعده درسعادتده مدرسه نشین استفاده اولوب، مأذون اولدقدن صکره، صدر اسبق مرحوم رشید پاشا طرفندن دیکر بر قاچ ذاتله برابر اذکیای علمانك ایچنده انتخاب اولنه‌رق، اوروپا السنه وفنونی تحصیل ایچون، پارسه کوندرلمشیدی. برمدت اوراده فنون جدیده‌یی تحصیل ایتدکدن صکره، پارس سفارت سنیه‌سی امامی مأموریتیله اوراده قالوب، معلومات فنیه‌سنی دها زیاده توسیع، وعلی الخصوص حکمت طبیعیه، کیمیا، هیئت، علم الارض وسائر فنونله توغل ایلمشیدی. بعده درسعادته کله‌رك، یکی کشاد اولنان دارالفنون مدیرلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، ویردیکی بر درس عمومیده واقع اولان بر سوء افاده‌دن طولایی عزل اولنه‌رق، ذاتاً اکثر ارباب فن ومعرفتك اوغرادقلری طعنه دخی اوغرامغله، تکفیرینه قدر کیدنلر بولندیغندن، فیمابعد طریق علمیده حائز اولدیغی رتبه‌نك معاشیله قناعت، وباب عالی قارشیسنده بولنان معطل بر کوچك مکتبی مدرسه ومأوی اتخاذ ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی تدارك ایتمش اولدیغی

کتب کثیره ایله آلات فنیه آره‌سنده مطالعه وتدریسله کچیرمشدر. تأهل دخی ایتیوب، دنیاده عملدن بشقه بر شیئله مشغول اولمامش؛ و۱۲۹۷ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده سل رئه‌دن وفات ایدوب، ارن کوی قبرستانده مدفوندر. علوم وفنونه دائر بر طاقم ترجه‌لری، حکمت وفلسفه‌یه دائر بعض تألیفاتی وبر طاقم اشعاری وار ایسه‌ده، کیمسه جمع ونشرینه همت ایده‌مه‌مشدر. تکلمده افاده‌سی عضرتلی ایدیسه‌ده، انشا وکتابتی واشعاری پك سلیس وفصیحدر. شو قطعه جلهٔ اشعارندندر:

کتاب عالمك اوراقیدر ابعاد نا محدود
سطور حادثات دهردر اعصار نا معدود
یازلمش دستکاه لوح محفوظ طبیعتده
مجسم لفظ معنیداردر عالمده هر موجود

تحسین { بو مخلصله هندستان متأخرین شعراسندن درت کشی اولوب، برنجیسی (آقا عبد العلی کشمیری) اوده ناظمی نواب برهان الملك سعادت خانك ملازملرندن ایدی. لکهنوده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

تحسین زغمت هلاك کردید
من بعد تخلصش فدائیست

— ایکنجیسی (عبدالعظیم) لاهور شعراسندن و(شاه فقیرالله آفرین)ك تلامذه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

تحسین بهار آن کل خورشید رو ببین
تاوا نشد نقاب رخ او سحر نشد

— اوچنجیسی (قاضی عبدالرحمن پانی پتی) حافظ قرآن ومتقی بر ذات اولوب، شاهجهان آباده تحصیل علوم ایتمش، وشعرده اسد الله خان غالب دهلویه تابع اولمش ایدی. ۱۲۹٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

خشك شد دامن تر بادهٔ نابی ساقی
داغم از زهد ریائی دم آبی ساقی

— دردنجیسی (میر عطا حسین خان) لکهنولی اولوب، شعرادن (شوق) مخلصیله معروف میر محمد باقر خانك اوغلیدر. (نواب منصور علی خان صفدر جنك)ك خدمتنده بولنوب، (مرصع رقم) لقبیله ملقب ایدی. «ضوابط انکریزی»، «تواریخ قاسمی»، «انشاء تحسین» و«نوطرز مرصع» عنوانلریله درت تألیفی وبعض اشعاری واردر. ۱۲۰۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

شد بوقت شهادتم معلوم
زندکی هم بکار می آید

تحسین بك { (محمد ــ) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. مکتوبئ صدر عالی اوطه‌سندن نشأت ایده‌رك، اردوی همایون معیتنده مصره و روم ایلی جانبنه کیتمش؛ وبرمدت صدارت عظمی مکتوبجیسی اولدقدن صکره، ۱۲۲۳ ده شق اول دفترداری ایکن وقعهٔ معلومه‌ده یکیچریلر طرفندن شهید اولمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

سیخ غمکده لخت جکر کیم کباب اولور
خوناب اشك چشمم او بزمه شراب اولور

تحسین بك { (الحاج حسن ــ) قبریسلی اولوب، طریق علمیه منسوب بولنمش، و۱۲۳۹ ده حجه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده شیخ محمد جان نقشبندیدن اخذ انابته، درسعادته عودتنده، تدریسله مشغول اولغه باشلامش؛ و۱۲٦٤ ده نقیب الاشراف، وبرسنه صکره مجلس والا اعضاسندن اولوب، ۱۲٦۹ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشدی. شو بیت اشعارندندر:

یار بیچون ازدل وجان ترك وجود ایلیانك
سویلنور السنه‌ده شهرتی منصور کبی

تحفه { ولیاتدن بر خاتون اولوب، بغداده برینك جاریه‌سی وعود چالار سازنده‌سی ایکن، عشق وشوقه دوچار اولوب، کیجه کوندوز آه وانین ایتمکه باشلادیغندن، افندیسی مجنونه ظن ایده‌رك، تیمارخانه‌یه قویمش ایسه‌ده، سرئ سقطی حضرتلری بونك حالندن خبردار اولوب، تیمارخانه‌دن تخلیص، وکندیسنی صاتین آلوب، آزاد ایتمش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت تیمارخانه‌ده حالنه مناسب سویلدیکی اشعاردندر:

معشر الناس ماجننت ولکن
انا سکرانة وقلبی صاح
اغلالتم یدی ولم آت ذنبا
غیر جهدی فی‌جدی وافتضاحی

تحیه { بو اسمله محدثاتدن ایکی عالمه خاتون اولوب، بری (تحیهٔ راسبیه) ودیکری (تحیه بنت سلیمان) در.

تخت سلیمان { افغانستانك جهت شرقیه‌سنده وهندستان حدودی قربنده

شمالدن جنوبه اوزانان سلیمان طاغنك وسطلرنده واقع اك مرتفع ذروه‌سی اولوب، ۱۱۰۰۰ قدم ارتفاعی واردر.

تدرس السنقل { خلفای عباسیه زمانننده حکمت وطب کتابلرینی لسان یونانیدن عربیه ترجمه ایدنلردندر. ابن ابی اصیبعه حکمته دائر بونك بعض ترجمه‌لرینی کوردیکنی وترجمه‌سی ضررسز اولدیغنی بیان ایدیور.

تدرك صوبی { اناطولینك ساحل جنوبیسنده علائیه‌نك ٤ ساعت جنوب شرقیسنده دکیزه دوکیلور برکوچك نهردر.

تدلیس { مغرب اقصاده بحر محیط ساحلنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تدمُر { (Talmyre, Tadmour) برالشامده مشهور بر شهر قدیم اولوب، خراله‌لری دمشقك ۱۹۰ کیلو متره شرق شمالیسنده وحلبك ۲۲۵ کیلو متره جنوب شرقیسنده وشام ایله حلب ولایتلری حدودنده واقعدر. دمشق وحلب ایله حمص وسائر سوریه شهرلرندن کلوب عراقه طوغری اوزانان یوللرك اجتماع ایتدکلری نقطه‌ده وبر الشامك ایچنده صوبی چوق بر واحده تصادف ایتمکله، عراق وشام آرمسنده اجرا اولنان تجارتك بر بیوك مخزنی حکمنده اولوب، پك اسکی زمانلردن بری بیوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اوله‌رق، پك معمور ومزین ایدی. بونك زمان وصورت تأسیسی معلوم اولمیوب، بعض کتب عبرانیه‌ده حضرت سلیمان (ع)نك بنا کرده‌سی اولدیغی روایت اولنیورسه‌ده، نبی مشارالیهك بو شهری ضبط وتوسیع وتزیین ایتمش اولدیغی بعض تواریخ معتبره‌ده ذکر اولندیغندن، بناسی عصر سلیمانیدن چوق دها اسکی اولدیغی آکلاشیلیور. یونان وروما جغرافیونی بو شهره «نخلستان» معناسنی افاده ایدن (پالمیره) اسمنی ویرمشلرسه‌ده، کتب عبرانیه ده (تدمر) اسمیله مذکور اولدیغندن، اسم اصلیٔ سریانیسی بو اولدیغنده شبهه یوقدر. بو شهر رومالیلرك زمانننده دك معمور اولوب، کندینه مخصوص حکمدارلری وار ایدی، که بونلردن (اودنات) اسمنده بری ایرانه قارشی رومالیلره یاردیم ایتمکله، آغستوس عنوانننه نائل اولمشیدی. بونك خلفی اولان زوجه‌سی (زنوبیه) یاخود (زینب) رومالیلره قارشی عصیانله، مدت مدیده مردانه مقاومتدن صکره، میلاددن ۲۷۲ سنه اول مغلوب و اسیر اولوب، قتل اولندقده، پایتختی دخی (آورلیان) طرفندن تخریب اولنمشیدی. بعده (یوستنیانوس) طرفندن ترمیم وتعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بر دها بوله‌میوب، فتوحات اسلامیه زمانننده عادی بر قصبه ایدی. حضرت خالد بن ولید (رضه) طرفندن محاصره اولنوب، بعده اهالیسنك حسن رضاسیله تسلیم اولنمشیدی. ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمار طرفندن ایکنجی دفعه اوله‌رق تخریب اولنمش ایسه‌ده، آلتنجی قرن هجریه قدر ینه مسکون قالمش اولدیغی مرویدر. مع هذا دور اسلامده برکونه اهمیتی حائز بولنمامش اولدیغی قرون مذکوره تواریخنده اسمنه نادراً تصادف اولنمسیله مثبتدر. یاقوت حموی تدمرك یالکز خرابه‌لرندن بحث ایدیور، که بوده زمانننده عمراندن اثری اولدیغنه دلیلدر. بو شهر شهیرك بر چوق وقت موقعی بیله آوروپاجه مجهول اولوب، نهایت ۱۶۹۱ تاریخ میلادیسنده بر طاقم انکلیز سیاحلر بعض عربلرك دلالتیله ایلك دفعه اوله‌رق خرابه‌لرینی مشاهده ایتمشلر؛ واووقتدن بری خیلی تحریات وتحقیقات فنیه اجرا اولنمشدر. بو خرابه‌لر الیوم حیرت افزای عقول اوله‌جق صورتده بر طاقم آثار متباقیهٔ معماریه‌یی حاوی اولوب، شهرك اسکی وسعت ومعموریتنه دلالت ایدیور. شمدن کنایه اولان بعله مخصوص جسیم بر معبدك اکثر ستونلریله بعض دیوار وکرلری وسائر معبدلر، سرایلر، تربه‌لر وسائر ابنیهٔ مشهوره‌نك بعض قسملری الیوم باقیدر. یونان ولاتین لسانلریله لسان محلیٔ قدیم اولان سریانیجه‌ده بر طاقم خطوط دخی بولنمشدر. فرانسه ادباسندن مشهور (وولنی) بو خرابه‌لری مشاهده ایدوب، «تدمر خرابه‌لری» عنوانیله شاعرانه تعریفنی متضمن بر اثر عبرت نما قلمه آلمشدر.

تُدمیر { اندلسده جیان ناحیه‌سنه ملاصق وقرطبه‌نك شرقنده وبش کونلك مسافه‌ده واقع بر ناحیه اولوب، مدن وقراوقلاعی چوق اولدیغی ومشاهیر اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تذروی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل قزوین مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ایکن، هندستانه رحلتله، اکثر اوقاتنی او-

راده کچیرمش، و ۹۷۵ تاریخنده اکره ده وفات ایتمشدر. « حسن ویوسف » عنوانیله بر منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌دندر:

درپنبهٔ صبح آتش افتاد
خاکستر شام رفت برباد

تذکار پای خاتون مصرده حکومت سورن ممالیك بحریه دن ملك ظاهر بیبرس بندقدارك کریمه‌سی اولوب، قاهره ده « رباط بغدادیه » اسمیله، قادینلره مخصوص اولمق اوزره، ٦٨٤ تاریخنده تأسیس ایتمش اولدیغی خانقاهله شهرت بولمشدر. مذکور خانقاه یالکز ذکر وعبادته مخصوص اولمیوب، شیخه تعیین اولنان قادینك علوم متنوعه ده تدریسه اقتداری اولمسی شرط بولنمغله، مشاهیر نسادن بر چوق عالمه قادینلر رباط مذکورك کرسئ تدریسنه کچوب، صالحات مؤمناتدن بك چوق عالمه‌لر یتیشدیرمشلردی. بو شیخه‌لرك اك مشهوره‌سی (ام زینب فاطمه بنت عباس البغدادیه) در، که علم وزهدیله شهرت بولمشدر. بو خانقاه قوجه لرندن ترك اولنان قادینلره سائر عجزهٔ نسوان ایچون دخی بر ملجأ و بر دارالتربیه اولوب، آنجق صکره‌لری اصول تربیه‌سی چیغرندن چیقمش، وبو حال محوینه سبب اولمشدر.

تر (Ter) اسپانیانك بارسلونه ایالتنده بر نهر در، که پیرنه سلسله‌سندن نبعاله، جنوبه وبعده شمال شرقی یه طوغری آقه‌رق، ۱۸۰ کیلو مترەلك جریاندن صکره، جیرونه‌نك ۳۲ کیلو متره شرقنده آق دکیزه دوکیلور.

ترا (Théra) یونانك آطه‌لر دکیزنده کی جزایرندن (سانتورین) آطه‌سنك اسم قدیمیدر.

ترابی (مصطفی افندی) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ارکلیلیدر. لطیف اشعاری وعلی الخصوص تاریخ سویله‌ده مهارتی واردر. شاعر شهیر باقی افندی قاضیعسکر اولدیغنده، سویلدیکی شو تاریخ او جمله‌دندر:

ای ترابی دیدی تاریخك انك هاتف غیب
باقی اولسون سکا بو عز وبو دولت باقی

— بو مخلصله قسطمونیلی دیکر بر شاعر دخی واردر، که ینه او زمانلرده یاشایوب، وعظ وتدریسله مشغول اولمشدر. اشعاری پیرانه‌در. شو بیت او جمله‌دندر:

ریشخند یئه کوکل ویرمه صاقین دنیانك
ایمه هر جاییدر اول شوخ ستمکاره هوس

تراپانی (Trapani) سیچیلیاده پالرمونك ۸۰ کیلومتره غربنده ایالت مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ۳۳۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریختمی، کوزل ابنیه‌سی، ایشلك تجارتی، فیل دیشی ومرجانه متعلق مشهور معمولاتی، حسن الهه‌سی زعم اولنان زهره‌یه مخصوص اسکی بر معبد خرابه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، متعدد مناسترلری وکوزل شرابی واردر. — تراپانی ایالتی پالرمو ایالتنك غربنده واقع اولوب، بویی ۸۰ واکی ٦٠ کیلومتره‌در. ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

تراپزه طاغی (Mont de la Table) امید برونده ونفس امید برونی شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب، اوستی دوز اولمغله بواسمله تسمیه اولنمشدر. ۱۱٦۳ متره ارتفاعی واردر. اتکلرنده (قونستانسه شرابی) اسمیله مشهور بر نوع کوزل شراب اعمال اولنور.

تراخینه (Trachine) تسالیانك جنوب شرقی قسمنده بر شهر قدیم اولوب، بر آره‌لق (تراخینیا) اسمیله بر کوچك دولتك مرکزی ایدی.

ترا دی لاوورو (Terra di Lavoro) یعنی «زراعت ارضی». ایتالیانك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، ملغی ناپولی قرالغنك شمال غربیسنده وقامپانیه خطه‌سنده‌واقعدر. شمالاً آبروجه، شمال شرقی جهتندن سانیو، شرقاً پرنچیپاتو اولتریوره، جنوباً پرنچیپاتو چیتریوره وناپولی ایالتلریله، غرباً (تیرن) دکیزیله، شمال غربی جهتندن دخی روما ایالتیله محدود اولوب، بویی ۱٤۰ واکی ٦٥ کیلومتره واهالیسی ٦۹۷۵۰۰ کشیدر. مرکزی (فازرته) اولوب، برنجی اسکله‌سی (غائته) در. اراضیسی دوز وپك منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، اوزوم، زیتون، طود وسائره محصولاتی واردر.

تراس اوس مونتس (Tras-os-Montes) یعنی «ماوراء الجبال». پورتکیزك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع بر ایالتی اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن اسپانیا حدودیله، جنوباً (بیرا)، غرباً دخی (انترا دوروامینهو)

ایالتلریله محدوداولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۱۱۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۹۶۶۷۶ کشیدر. مرکزی (براغانسه) اولوب، براغانسه و(ویلا رئال) اسملریله ایکی سنجاغه منقسمدر. حبوبات متنوعه ایله مشهور شرابی وکوزل آت واسترلری واردر.

تراسیبو (Thrasybule) آتنه جمهوریت قدیمه‌سنك اك مشهور سردارلرندن اولوب، درتیوزلر حکومتنی اسقاطله آلکیبیادی نفیدن جلب ایتمکه سبب اولانلرك بریدر. تراکیا سواحلنی دخی ضبط ایتمشیدی. اسپارته‌لیلر طرفندن آتنه‌ده اوتوزلر حکومتی تأسیس اولندقده، تبه‌یه هجرت ایدن آتنه‌لیلرك رئیسی اولوب، قبل‌المیلاد ۴۰۳ تاریخنده مسلحاً وطننه عودتله، جمهوریتی اعاده، واسپارته‌لیلره قارشی تبه‌لیلرله عقد اتفاق ایتمش؛ وتراکیا ایله آناطولی سواحلنده‌کی مستملکات یونانیه‌یی ضبط ایتمکه چالیشیرکن، ۳۹۰ تاریخنده قتل اولنمشدر.

تراکیا (یاخود تراکی (Thrace) بالقان شبه جزیره‌سی ممالك قدیمه‌سندن اولوب، بو قطعه‌نك جنوب شرقی قسمندن عبارت ایدی. ابتدا حدود شمالیه‌سی طونه‌یه قدر ممتد اولوب، بعده بالقان سلسلهٔ جبالی تراکیایه حدود اعتبار اولنمش؛ وبونك شمالنده‌کی یردخی صربیه‌جهتیله برابر (مسیا) تسمیه‌ایدلمش ایدی. شرقاً قره‌دکیزله، جنوباً بوسفور ودارداندل بوغازلری ومرمره وآطه‌لر دکیزلریله، غرباً دخی ماکدونیا ایله محدود ایدی. ماکدونیا ایله اولان حدودی دخی دخی معین اولمیوب، کاه استرومنه (یعنی قره صو) نهرینك مجراسی وکاه ردوب سلسله‌سی حدود اتخاذ اولنمش؛ وعلی الخصوص فلیب واسکندر زمانده تراکیانك قسم غربیسی ماکدونیایه الحاق اولنه‌رق، تراکی تصفیر اولنمش ایدی. هر حاله، تراکی خطه‌سی شمدیکی ادرنه ولایتیله شرقی روم ایلی ایالت ممتازه‌سندن عبارت اولوب، درسعادتك موقعی دخی بو خطه دن معدوددر. اهالئ قدیمه‌سی (پلاسج) اقوامندن اولوب، بر طرفدن ماکدونیا وایلریاده وبر طرفدن دخی آناطولینك اقطار غربیه سنده ساکن بولنان سائر اقوام پلاسجیه ایله مناسبات وقرابت جنسیه‌لری وار ایدی. مملکتلری طاغلق واورمانلق اولمق حسبیله، کندیلری وحشی عد اولنوب، جسارتلریله مشهور اندیلر. مدار معیشتلری چوبانلق اولوب، سوریلرینك محصولیله وآو ویغما ایله یاشارلردی. مع هذا طریق مدنیتده یونانیلره تقدم ایتمش اولدقلری آکلاشیلیور؛ چونکه یونانیلر شعر وموسیقی وسائر بعض شیلرك اك اول تراکیاده ظهور ایتمش اولدیغنه معتقد ایدیلر. اعتقادلری سائر پلاسجلرك ویونانیلرك اعتقادلرینه مماثل اولوب، اك بیوك معبودلری قردن کنایه اولان (بندیس) ایله (قوتینو) ایدی. (ساباز) اسمیله بر حرب الهلری دخی وار ایدی. تراکیانك سواحلنده یونانیلر طرفندن بنا اولنمش بر چوق قصبه‌لر واسکله‌لر وار ایدی، که بعضلری حکومات یونانیه‌نك مستعمراتندن ایدی، وبعضلری‌ده مستقلاً اداره اولنوردی. تراکیا قطعه‌سی بر چوق کوچك خطه‌لره منقسم ایدی. بو قطعه اسکی زمانلرده بر چوق قبائل مستقله‌یه منقسم اولوب، میلاددن بش قرن اول ایرانیلره تابع اولمش؛ وایران دولتنه تابع بر چوق کوچك حکمدارلر ظهور ایتمش ایدی. فلیب واسکندرك زمانده تراکیا ماکدونیا دولتنك بر ایالتی حکمنه کچوب، اسکندرك وفاتندن صکره، (لیسیماخوس) نك حصه‌سنه اصابت ایتمش، ومرقوم میلاددن ۳۰۷ سنه اول تراکیا حکمداری عنوانی آلمش ایدی. بعده ۲۷۲ تاریخنده لیسیماخوسك غالبی اولان سلفقوسك الینه، و ۲۸۱ ده (بطلیموس کراونوس) نك ضبطنه کچمش؛ وبر آره‌لق مستقل بر طاقم حکمدارلر طرفندن اداره اولنمش ایسه‌ده، میلادك ۴۶ تاریخنده رومالیلرك ید ضبطنه کچوب، روما دولتنك بر ایالتی صورتنه کیرمشیدی. روما دولتنك انقسامنده بالطبع شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش، وبعده دولت علیهٔ عثمانیه‌یه کچمشدر. او وقتدن بری (تراکیا) اسمی متروك اولوب، روم ایلی قطعه‌سنك قسم شرقیسنی تشکیل ایتمکده‌در. اسکیدن بری سواحلنه تقرب ایتمش اولان یونانیلره بعده کلن رومالیلر وبونلرك زمانده شرق شمالیدن کلن بلغارلر واسلاولر تراکیانك اهالئ قدیمه واصلیه‌سنی امحا وازاله ایتمشلردر. شمدیکی اهالیسی ترك، بلغار، روم وسائره‌دن مرکبدر.

ترالی (Tralles, Tralli) آناطولینك لیدیا خطهٔ قدیمه‌سی شهرلرندن اولوب، میاندر (یعنی مندرس) نهری قربنده واقع ایدی. الیوم (سلطان خصاری) نامیله معروفدر. (ترالیلی

آلکساندر) اسمیله معروف بر طبیب مشهورك وطنی ایدی.

ترالیه (Tralée) ایرلاندەنك (مونستر) خطەسنده و(لیه) نهری اوزرنده اولەرق بو نهرك بحر آطلاسی ساحلنده اولان منصبندن ۲ کیلومتره یوقاریده واقع بر قصبه اولوب، (کری) ایالتنك مرکزیدر. ۱۲۵۰۰ اهالیسی واردر.

ترامبلی (Trembley) مشاهیر طبیعیوندن اولوب، ۱۷۰۰ ده طوغمش، و ۱۷۸٤ ده جنوەده وفات ایتمشدر. تاریخ طبیعیه متعلق بر قاچ اثر یازمش، وبو فنده بر طاقم کشفیاته موفق اولمشدر.

ترامن (Theramène) آتنه شهر قدیمنك ائ مشهور نطوق وسردارلرندن اولوب، میلاددن ٤۰۰ سنه اول یاشامشدر.

ترامو (Teramo) ایتالیانك ایالات جنوبیه‌سندن (آبروچه اولتریوره) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ناپولینك ۳٤۰ کیلومتره شمالنده واقعدر. ۱۹۰۰۰ اهالیسی، بعض یونك منسوجات فابریقەلری ودباغخانەلری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، رومالیلر زماننده خیلی یونك ومعمور ایدی.

ترانسبایقال (Transbaïkal) یعنی «ماوراء بایقال». شرقی سیبریانك منقسم اولدیغی اوچ ایالتك بری اولوب، بایقال کولنك شرقنده، چین حدودینك شمالنده و(آمور) ایالتنك غربنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥۹٦ ٦۲۳ مربع کیلومتره اولوب، ۳۳ ٦۳۳ ٥۰۹ اهالیسی واردر. آمور نهری بو ایالتی شق ایدر. مرکزی (کاختە) قصبه‌سی اولوب، ترچینسك، سلینکیسك وچیتە اسملریله دیکر اوچ قصبه‌سی دخی واردر.

ترانسقاسپیان (Transkaspien) یعنی «ماوراء خزر». روسیه حکومتنك بحر خزر ایله خوارزم دکیزی (یعنی آرال کولی) آره‌سنده‌کی ممالکدن تشکیل ایلدیکی ایالته ویردیکی اسمدر. بو ایالت شمالاً اورال ایانتیله، شرقاً اورال کولیله ومستقل ترکستانله، جنوباً ایرانله، غرباً دخی بحر خزرله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲٦۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۷٦۰۰۰ کشیدر. قسم شمالیسی (اوست اورت) بایرلرینی جامع اولوب، قسم جنوبیسی وقتیله بحر خزره منصب اولان جیخون طرفندن سقی اولنەرق، معموراید یسه‌ده، شمدیکی حالده نهر مذکور بحر خوارزمه منصب اولدیغندن، اورالری چول حالنی کسب ایتمشدر.

ترانسقافقاسیا (Transcaucasie) یعنی «ماوراء قافقاس». روسیه حکومتنك آسیاده قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده اولەرق مالك بولندیغی یرلره ویردیکی اسمدر.

ترانسوال (Transvaal) آفریقای جنوبیده (بویر) لر طرفندن تشکیل اولنمش مستقل بر جمهوریت اولوب، (وال) نهریله (لیپوپو) نهری آره‌سنده ممتد اولور. (آفریقای جنوبی جمهوریتی République Sud-Africaine) اسمیله دخی معروفدر. جنوباً (اورانژ) دولتیله وانکلتره مستملکاتندن (ناتال) خطه‌سیله، شرقاً زولو مملکتیله وپورتکیزك موزامبیك مستملکاتیله، شمالاً وغرباً دخی انکلتره‌نك تحت حمایه‌سنده اولان (بچوآنه) مملکتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۰۸ ۲۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ٦۹۰ ۰۰۰ اهالیسی واردر، که بونلردن یالکز ۱٤۰۰۰۰ ی آوروپالی وقصوری یرلی وزنجیدر. ۲۰۰۰ مترەیه قریب ارتفاعی اولان (دراکنسبرکه) سلسلهٔ جبالی شمالدن جنوبه مملکتی ایکی مائله‌یه تقسیم ایدوب، شرقی مائله‌سی دیك اولدیغی حالده، غربی مائله‌سی آز میلانیدر، وکوزل بایرلر تشکیل ایدیور. میاه جاریه‌سی چوق اولوب. اکثری غرب شمالی حدودینی تشکیل ایدن (لیپوپو) ایرماغنه دوکیلور. ائ بیوکلری اولان (اولیفانت) نهر مذکوره حدودك خارجنده ومنصبك قربنده دوکیلور. هوای مرتفع محللرده سرت ایسه‌ده، صاغلامدر. آلچق یرلرنده ایسه معتدل وحتی صیجاقدر. بر رئیس وبر مجلس مبعوثان ایله بر هیئت وکلا طرفندن اداره اولنوب، مرکزی (پرتوریا) قصبه‌سیدر. مملکت ۷۱ سنجاغه منقسمدر. وارداتی ٤٦ ومصارفی ۳۸ ملیون فرانق رادەلرندەدر. جمهوریتك تحت تصرفندەاولان اراضی ۱۳ ملیون فرانق قیمتندەدر. باشلیجه ثروتی کلیتله بولنان آلتون معدنیله حبوبات، پیاغی، دری، حیوانات، دوەقوشی توبی، فیل دیشی وسائرەاولوب، اخراجات سنویه‌سی ۲۱٦ ملیون فرانق رادەلرندەدر. بر قاچ دمیر یول خطی تمدید اولنمقدەدر. ۱۸٤۸ ده

(بویر)لر امید برونی مستملکاتنده انکلیزلر طرفندن مغلوب اولدقلرنده، پرتوریوسك ریاستی تحتنده وال نهرینی آتلایه‌رق، (ماتبله) قومندن ضبط ایتدکلری یرلرده بو جمهوریتی تشکیل ایتمش، و ۱۸۵۲ ده استقلالرینی امید برونی حکومتنه دخی طانیتدیرمشلردی. ۱۸۷۷ ده انکلیزلر یرلیلرك عصبانندن استفاده ایله، ترانسوالی تحت حمایه‌لرینه آلمق ایستمشلرسه ده، ۱۸۸۱ ده بویرلر طرفندن اورادن اخراج اولنه‌رق، او وقتدن بری ترانسوال مستقلاً و جمهوریت صورتنده اداره اولنمقده در.

ترانسوقسیانه (Transoxiane) اسکی یونان جغرافیونك ماوراء‌النهره ویردکلری اسمدر.

ترانسیلوانیا (Transylvanie) ونام دیکر (اردل). آوستریا ومجارستان دولتنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، مجارستان قرالغنه ملحقدر. دولت مشارالیهانك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شمالاً وغرباً مجارستانله، جنوباً افلاق وشرقاً بغدانله محدوددر. ″۳۵ ′۱۲ °٤۵ ایله ″٤۰ ′٤۲ °٤۷ عرض شمالی و ″۳۰ ′۵۵ °۱۹ ایله ′٤ °۲٤ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۸۹۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲٤۰۰۰۰۰ کشیدر. اهالیٔ اصلیه رومان یعنی اولاخ جنسنه منسوب اولوب، اکثریت بونلرده ایسه‌ده، خیلی مقدار مجار، آلمان، اسلاو وسائر جنسلر دخی بولنور. قارپات سلسلهٔ جبالی جنوب و شرق شمالی جهتلرندن ترانسیلوانیانك حدودینی تشکیل ایدوب، بو خطه‌نك اطرافنده بر یاریم حلقه تشکیل ایتمکله برابر، مملکتك ایچنه دخی بر چوق قوللر اوزاتمغله، اراضی دخی طاغلق اولوب، آره‌لرنده کوزل بایرلر و وادیلر تشکیل ایدرلر. وقتیله پك کثرتلی اولوب، مملکته بو اسمی قزاندیرمش او‌لان جسیم اورمانلردن الیوم بعض بقیه‌لر موجوددر. بو طاغلردن بر چوق انهار آقوب، الٔ بیوکلری ماروس، ساموس وآلوته نهرلریدر. هواسی قیشین پك صوئوق اولدیغی حالده، یازین آلچق یرلرنده چوق صیجاق وسریع التحولدر. طوپراغی پك منبت ایسه ده، بحق ایشلنه‌میوب، بر چوق یرلری بطال قالبور. مع هذا خیلی مقدار بغدای، آرپه، یولاف، مصر و سائر حبوباتله توتون، کتن، کنویر، صفران، شربتجی اوتی، پتاتس، ومیوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، مشهور شرابلر چیقار. کلیتله یتیشدیریلن آتلر صغیرالجثه ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، صیغیرلری دخی مجارستانك کیلردن آشاغی دکلدر. زراعتده الٔ زیاده مانده‌لری استعمال ایدرلر. کلیتلی قویون دخی بسلیوب، قیشین رومانیایه نقل ایدرلر. آریلری دخی چوق اولوب، کلیتلی بال چیقار. طاغلرده آبی، قورد، تیلکی، کیك، قراجه، طوموز وسائر حیوانات وحشیه ایله طیورك انواعی ونهرلرده بالیقلر بولنور. معادنجه ترانسیلوانیا الٔ زنکین یرلردن معدود اولوب، متعدد آلتون معدنلریله کومش، باقیر، دمیر، قورشون، جیوه، چینقو، آنتیمون، آرسنیك، کوکورد وسائر معدنلر ومرمر، دکرمن طاشی، آلچی وذی قیمت طاشلرك انواعی واردر. معدن صولری دخی چوقدر. صنایعی هنوز پك کری ایسه‌ده، چوخه، یونك منسوجات، بز، شاپقه و سائره‌یه مخصوص بعض فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وجام فابریقه‌لریله دمیر خانه‌لری وتختەدن بعض معمولاتی واردر. اهالینك باشلیجه صنعتی معادنك اخراجندن عبارتدر. تجارتی همان بر طاقم روم وارمنی تجارك اللرنده اولوب، باشلیجه رومانیا ایله اجرا اولنور. اهالیسی تندرست وشن آدملر اولوب، مهموانلرنوازلقله مشهورلر. جنسیتلرینه وملی قیافتلرینه بیوك بر مربوطیتلری اولوب، استقلال آرزوسنده بولنورلر. ترانسیلوانیانك کندینه مخصوص نظاماتی ومختاریت اداره‌سی اولوب، خصوصی بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. مرکزی (قلاوسنبورغ) شهری اولوب، ۱۰ سنجاغه منقسمدر.

ترانسیلوانیا زمان قدیمده (داچیا) مملکتندن معدود اولوب، رومانیا ایله مشترکاً (داچ) قوم قدیمنك وطنی ایدی. رومالیلردن (ترایان) بو مملکتی ضبط ایدوب، روما ایالاتی صره‌سنه ادخال، واو اثناده ایتالیادن بر طاقم اهالی جلب واسکان ایتمکله، بونلرك داچلرك بقیة‌السیوفیله اولان اختلاط وامتزاجندن شمدیکی (رومان) یعنی اولاح قومی تولد ایتمشدر. اقوام وحشیهٔ شمالیه‌نك هجومنده ترانسیلوانیا دخی سائر او جهتلرله برابر غوتلرك، هونلرك وآوار-

لرك الينه كچوب، نهايت ۱۰۰٤ تاريخ ميلاديسنده مجار قرالى برنجى استفان ترانسيلوانيانى ضبط ومجا- رستانه الحاق ايله، بو خطه ده دخى خرستيانلغى نشر ايتمشدر. تاريخ مذكوردن ۱۵۲۶ تاريخنه دك ترانسيلوانيا مجارستاندن معدود اولوب، تاريخ مذ- كورده يعنى قانونى سلطان سليمان خان دورنده، مهاج مظفريتى اوزرينه. مجارستان قراللغنه ختام ويرمله- رك، بوده وطمشوار ايالتلرى تشكيلنده، او وقت مجارلرك ويردكلرى اسمله (اردل) تسميه اولنان ترانسيلوانيا موقعنك متاتى حسبيله مقاومت ايده- بيلمش؛ وعثمانلى سردارلرى بونك بسبتون ضبطنه لزوم كورميوب، پرنسك اطاعت وانقياديله قناعت ايتمشلر ايدى. او وقتدن اعتباراً اردل پرنسى اهالى طرفندن انتخاب اولنه‌رق، باب عالى طرفندن تصديق اولنوردى. وخزينهٔ دولته معين ويركيلر ويررديى. هر نه قدر آلمانلره قارشى وقوع بولان محاربه‌لرك اكثرنده اردل پرنسلرى عساكر عثمانيه ايله متفقاً حركت ايتمشلر ايسه‌ده، بعض دفعه دخى آلمانلرى دها قوتلى كوروب، بالمجبوريه او طرفه ميل ايتدكلرندن، بو مملكت بر چوق وقت ميدان حرب وجدال حكمنه كچمشيدى. هر حالده ۱۷۰۰ تاريخ ميلاديسنه دك ۱۷٤ سنه دولت علية عثمانيه‌يه تابع اولوب، تاريخ مذكورده عقد اولنان قارلووىچ معاهده‌سى بو مملكتى آوسترياى دولتنه ويرمشدر. ۱۸٤۸ ده وقوع بولان مجار اختلالنده ترانسيلوانيا مجارستانه الحاق اولنمش؛ وبر سنه عسكره مجارستاندن بالتفريق طوغريدن طوغرىيه آوستريايه ربط ايله، اهالئ اصليه‌سى اولان رومانلرك حقوق جنسيه‌لرى تصديق اولنمش ايسه‌ده، ۱۸۶۵ ده بعض امتيازات محافظه‌سيله برابر ينه مجا- رستانه الحاق اولنمشدر.

دولت علية عثمانيه‌يه تابعيتى زمانده، طرف باب عاليدن مصدق اولمق اوزره، ترانسيلوانياده حكم سورن پرنسلرك اسامىسى وتاريخ انتخاب وتعيينلرى بر وجه زيردر:

يان زاپولى	۱۵۲۶	الى ۱۵٤۶
سجيسموند زاپولى	۱۵۷۱	
برنجى استفان باتورى	۱۵۷۶	
قريستوف باتورى	۱۵۸۱	
سجيسموند باتورى	۱۶۰۲	
ايكنجى استفان بوچقاى	۱۶۰۶	
برنجى غابريل باتورى	۱۶۱۳	
ايكنجى غابريل بتلم	۱۶۲۹	
برنجى جورج راغوچى	۱۶٤۸	
ايكنجى جورج راغوچى	۱۶۶۱	
برنجى ميخال آبافى	۱۶۹۰	
ايكنجى ميخال آبافى	۱۶۹۹	

ترانكبار (Tranquebar) هندستانك ساحل شرقيسنده (تانجور) ايالتنده ومدراسك ۲۲۵ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (كاورى) نهرى قوللرندن برينك منصبنده بر شهر اولوب، ۲۶۰۰۰ اهاليسى وبيوك تجارتى واردر. دانيارقه‌ليلر بوشهرى ۱۶۱۶ ده تانجور راجه‌سندن صاتين آلوب، ۱۸٤۵ ده انكليزلره صاتمشلردر.

ترانوه (Terranova) ايتاليانك قلابره خطه‌سنده و (جراچه) نك ۲۲ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، مقدما ايتاليانك ائ كوزل قصبه‌لرندن ايكن، ۱۷۸۳ تا- ريخنده وقوع بولان حركت ارضدن خراب اولوب، اليوم يالكز ۵۰۰ اهاليسى واردر. — سچليانك (قلاتانيسته) ايالتنده وقتانه‌نك ۵۵ كيلومتره جنوب غربيسنده دخى بو اسمله بر قصبه واسكله اولوب، ۱۰۰۰۰ اهاليسى، قلعه‌سى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. — ساردنيه آطه سنده دخى بو اسمله بر كوچك قصبه واردر.

ترانى (Trani) ايتاليانك (بارى) ايالتنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله رق بارينك ٤۵ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه او- لوب، ۲٤۵۰۰ اهاليسى، اسكى بر قلعه‌سى، مصنع بر كليساسى، تياتروسى وخيلى تجارتى واردر.

تراؤ (Trau) آوستريانك دالماچيا خطه‌سنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله‌رق اسپالاترونك ۲۷ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه واسكله اولوب، ۳۰۰۰ اهاليسى و بعض استحكاماتى واردر.

تراؤن (Traun) آوستريادە طونه‌يه تابع بر نهر اولوب، استيريانك منتهاى شمال غربيسنده نبعاله، جنوب غربيه طوغرى آقه- رق، نفس آوستريايه دخول وهمنامى اولان سنجاغى سق ايله، (هانستاد) كولنك ايچندن كچر، وبعده شماله طوغرى دونوب، همنامى اولان كولى تشكيل ايتدكدن صكره، (لينج) نك ٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده

طونه‌یه‌دوکیلور. مجراسی ۱۶۰ کیلومتره طولنده‌در.

تراونکوره (Travancore) هندستانك ملابار خطه‌سنده وغاط‌سلسلهٔ جبالنك بر وادیسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغك پایتختی ایدی. الیوم چوق تدنی ایتمشدر. — تراونکوره راجه‌لغی غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سیله محدود اولوب، بویی ۲۱۵ واکی ۱۰۰ کیلومتره‌در. اهالیسی بر ملیون رادەلرنده‌در. بوراسی وقتیله حکومت اسلامیه‌یه مقاومت ایتمش ایکن، ۱۸۰۹ تاریخندن بری انکلتره‌یه تابع اولمشدر. شمدیکی مرکزی (تریوا‌ندرام) قصبه‌سیدر.

تراونیك (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراینك ۷۷ کیلومتره شمال غربیسنده لوا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، چارشیسی، مشهور قلیچ وبیچاق عملخانه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. بر قاچ طریقك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وعلی‌الخصوص کورك تجارتنك مرکزیدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لری وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. قربنده آلتون معدنی وبعض غریب مغاره‌لر بولنور. — تراونیك سنجاغی: یاپچه، وقف زیر، پروزور، اهلونه، غلامویج ودومنه اسملریله ۶ قضادن مرکب اولوب، شمالاً پنالوقه، غرباً بهکه، جنوباً هرسك، شرقاً دخی بوسنه سرایی وازوورنیق سنجاقلریله محاطدر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کوزل ومنبت بایر ووادیلری دخی واردر. بوسنجاقده کوزل آتلر یتیشیر. اهالیسی ۱۴۷۵۰۰ راده‌لرنده اولوب، ۲۰۰۴۸ ی مسلم وقصوری خرستیاندر.

ترایان (Trajan) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۵۲ تاریخنده اسپانیاده طوغمش ایدی. بر عسکرینك اوغلی اولغله، کندیسی‌دخی عسکر اولوب، (وسپاسیان)ك قوماندەسی آلتنده ابراز شجاعت ودرایت ایتمکله، ۹۱ تاریخنده قونسولسلق مسندینه چکوب، بعده آشاغی جرمانیا اردوسنك قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا)طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونك وفاتنده ۹۸ ده ایمپراطور اولمش ایدی. رین مجراسی‌جهتندن دولتك حدودینی تأمین ایتدیکجه، رومایه عودت ایتمه‌مش؛ وداچیا حکمدارینه معتاد اولان ویرکی‌یی ویرمکدن امتناع ایله، بوکا قارشی ۱۰۱ دن ۱۰۳ تاریخنه و۱۰۴دن ۱۰۶ یه قدر دوام ایدن ایکی محاربه ایدوب، مظفر اولمغله، (داچیا ترایانه) تسمیه اولنان وشمدیکی رومانیا ایله ترانسیلوانیادن عبارت اولان ایالتی تشکیل ایلمش؛ وبعده ایرانك اشکانیان دولتنه قارشی دخی مظفر اولوب، فتوحاتی فرات ودجلەنك اوته‌سنه‌دك توسیع، وداغستان وکورجستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، آرزوسی اوزره ایران وهندنك ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخی بر طاقم قوانین ونظامات وضعیله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ویرکیلری‌ایندیرمش، ارباب علم وهنری حمایه ایتمش، داچیایه ایتالیادن اهالی نقل واسکان ایلمش، ورومادە برچوق آثار معماریه وجوده کتیردیکی کبی، طونه، دجله وتاج نهرلری اوزرنده اوچ جسیم کوپری ودها نیجه ابنیهٔ جسیمه بنا ایتدیرمشدر. یهودیلرك بر عصیانی باصدیرمغه کیدرکن، ۱۱۷ده (سلینونته)ده وفات ایتمشدر. روما ایمپراطورلرینك انڭ‌ایسی عد اولنوب، آنجق خرستیانلره قارشی شدتلی معاملاتده بولنمشدر.

ترایان ستونی (Colonne Trajane) رومادە بربیوك ستوندر، که میلادك ۱۱۲ تاریخنده ایمپراطور ترایانك داچیاده کی فتوحاتی نامنه اوله‌رق، رومالیلر طرفندن رکز اولنوب، اوستنه مشارالیهك هیکلی وضع اولنمشیدی. بو ستون بیاض مرمردن اولوب، ارتفاعی ۴۱ متره ایله ۶۰ سانتیمتره وقطری ۳ متره ایله ۹۰ سانتیمتره‌در. مرور زمانله ترایانك هیکلی دوشوب نابدید اولمش، وستون دخی بعض رخنه‌لره اوغرامش اولدیغندن، ۱۵۸۸ تاریخنده (سیکست کینت) ستونی تعمیرواوستنه حواریوندن (سنت پیر)ك هیکلنی وضع ایتدیرمشدر.

ترایانوپولیس (Trajanopolis) ادرنه ولایتنك دده‌آغاج سنجاغنده ومریج نهرینك ساحل غربیسنده اسکی برقصبه‌اولوب، ایمپراطور ترایان طرفندن تأسیس ویا تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. الیوم (اورخوه) و(دربند) اسمیله بر کوچك قصبه‌در.

تربنیچ (Trebnitz) روسیه‌نك سیلزیا خطه‌سنده و(برسلاو)ك ۲۵ کیلو-

مترہ شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۴ ۵۰۰ اهالیسی وبر اسکی مناستری واردر.

تربورغ (Terburg) آلمانیانك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۰۸ ده طوغمش، و۱۶۸۱ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکدهدر.

تربوله صقلیه جزیرهسنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا (Trébie, Trebbia) ایتالیاده برنهر در، که جنوهنك شمالنده آپنین طاغلرندن نبعاله، شمالشرقیه طوغری آقهرق، پیاچنچه شهری ایچندن بالمرور، ۱۰۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، شهر مذکورك ۴ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین (Trébigne) هرسکده موستارك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزهنك ۱۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك برنهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آرهسنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ رادهلرنده اولوب، اسلام وخرستیاندن مرکبدر.

ترپسیخوره (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیهلری زعم اولنان طقوز پرینك بری اولوب، رقصك حامیهسی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس (Tertullien, Tertullianus) خرستیانلغك اك اسکی یشوالرندن اولوب، میلادك ۱۶۰ تاریخنده قارتاحده یعنی اسکیتونسده طوغمش، و۲۴۵ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعهسیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداولنان خرستیانلره وتیاتروبه قارشی دخی بر قاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله اندلس حدودنده بر قصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالیٔ اصلیهسی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالیٔ اسلامیه ایله اسکانایدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی) نك وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده مذکوردر. «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبهنك عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطهسنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه وار- در، که عربلرك ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اولمليدر.

ترجالی [«ابو جعفر بن هارون» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

تَرجان ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. ارضرومك غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ۱۴ ساعتلق مسافهده واقع (ماماخاتون) قریهسیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چبلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزهلردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ۲۴ ۳۶۸ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وساـ ئرهدر. درون قضاده ۳۶ جامع ومسجد، ۳۵ کلیسا ومناستر، ۱ رشدیه مکتبی، ۱۰ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ۱ قشله، ۱ حمام، ۴ خان، ۶۰ دکان ومغازه، ۱۳۶ دکرمن، ۱ طاش کوپری وسائره موجود در. اهالیٔ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وسائره اعمال ایدرلر.

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومك جنوبنده کی طاغلردن نبعاله، غربه طوغری همنامی اولان قضاـ نك اورتهسندن کچهرك، تقریباً ۶۰ کیلو مترهلك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

تُرجیله [«ترجاله» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله (Tricala) تسالیا خطهسنك یکیشهر دن صکره اك بیوك واك مشهور قصبهسی اولوب، یکیشهرك ۱۳۰ کیلو مترہ غربنده وپانیهنك تقریباً ۲۰۰ کیلو مترہ شرقنده اولهرق، کوستم نهرینه تابع بر چایك اوزرنده، واسع بر اووه-

طونه‌یه‌دوکیلور. مجراسی ۱۶۰ کیلومتره طولنده‌در.

تراونکوره (Travancore) هندستانك ملابار خطه‌سنده وغاط‌سلسلهٔ جبالنك بر وادیسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغك پایتختی ایدی. الیوم چوق تدنی ایتمشدر. — تراونکوره راجه‌لغی غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سیله محدود اولوب، بویی ۲۱۵ واکی ۱۰۰ کیلومتره‌در. اهالیسی بر ملیون رادەلرنده‌در. بوراسی وقتیله حکومت اسلامیه‌یه مقاومت ایتمش ایکن، ۱۸۰۹ تاریخندن بری انکلتره‌یه تابع اولمشدر. شمدیکی مرکزی (تریوانـدرام) قصبه‌سیدر.

تراونیك (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراینك ۷۷ کیلومتره شمال غربیسنده لوا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب. ۱۲۰۰۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، چارشیسی، مشهور قلیچ وبیچاق عملخانه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. بر قاچ طریقك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وعلی‌الخصوص کورك تجارتنك مرکزیدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لری وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. قربنده آلتون معدنی وبعض غریب مغاره‌لر بولنور. — تراونیك سنجاغی: باغچه، وقف زیر، پروزور، اهلونه، غلاموج ودومنه اسملریله ۶ قضادن مرکب اولوب، شمالاً پنالوقه، غرباً بهکه، جنوباً هرسك، شرقاً دخی بوسنه سرایی وازوورنیق سنجاقلریله محاطدر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کوزل ومنبت باير ووادیلری دخی واردر. بوسنجاقده کوزل آتلر یتیشیر. اهالیسی ۱۴۷۵۰۰ رادەلرنده اولوب، ۲۰۰۴۸ ی مسلم وقصوری خرستیاندر.

ترایان (Trajan) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۵۲ تاریخنده اسپانیاده طوغمش ایدی. بر عسکرینك اوغلی اولغله، کندیسی‌دخی عسکر اولوب، (وسپاسیان)ك قوماندەسی آلتنده ابراز شجاعت ودرایت ایتمکله، ۹۱ تاریخنده قونسولسلق مسندینه کچوب، بعده آشاغی جرمانیا اردوسنك قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا)طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونك وفاتنده ۹۸ ده ایمپراطور اولمش ایدی. رین مجراسی جهتندن دولتك حدودینی تأمین ایتدکجه، رومایه عودت ایتمه‌مش؛ وداچیا حکمدارینه معتاد اولان ویرکیلری ویرمکدن امتناع ایله، بوکا قارشی ۱۰۱ دن ۱۰۳ تاریخنه و۱۰۴ دن ۱۰۶ یه قدر دوام ایدن ایکی محاربه ایدوب، مظفر اولغله، (داچیا ترایانه) تسمیه اولنان وشمدیکی رومانیا ایله ترانسیلوانیادن عبارت اولان ایالتی تشکیل ایلمش؛ وبعده ایرانك اشکانیان دولتنه قارشی دخی مظفر اولوب، فتوحاتی فرات ودجلەنك اوته‌سنه‌دك توسیع، وداغستان وکورجستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، آرزوسی اوزره ایران وهندنك ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخی بر طاقم قوانین ونظامات وضعیله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ویرکیلری‌ایندیرمش، ارباب علم وهنری حایه ایتمش، داچیایه ایتالیادن اهالی نقل واسکان ایلمش، ورومادە برچوق آثار معماریه وجوده کتیردیکی کبی، طونه، دجله وتاج نهرلری اوزرنده اوچ جسیم کوپری ودها نیجه ابنیهٔ جسیمه بنا ایتدیرمشدر. یهودیلرك بر عصیانی باصدیرمغه کیدرکن، ۱۱۷ ده (سلینونته)ده وفات ایتمشدر. روما ایمپراطورلرینك انڭ‌ایسی عد اولنوب، آنجق خرستیانلره قارشی شدتلی معاملاتده بولنمشدر.

ترایان ستونی (Colonne Trajane) رومادە بربیوك ستوندر، که میلادك ۱۱۲ تاریخنده ایمپراطور ترایانك داچیاده کی فتوحاتی نامنه اوله‌رق، رومالیلر طرفندن رکز اولنوب. اوستنه مشارالیهك هیکلی وضع اولنمشیدی. بو ستون بیاض مرمردن اولوب، ارتفاعی ۴۱ متره ایله ۶۰ سانتیمتره وقطری ۳ متره ایله ۹۰ سانتیمتره‌در. مرور زمانله ترایانك هیکلی دوشوب نابدید اولمش، وستون دخی بعض رخنه‌لره اوغرامش اولدیغندن، ۱۵۸۸ تاریخنده (سیکست کینت) ستونی تعمیرواوستنه حواریوندن (سنت پیر)ك هیکلنی وضع ایتدیرمشدر.

ترایانوپولیس (Trajanopolis) ادرنه ولایتنك دده‌آغاج سنجاغنده ومریج نهرینك ساحل غربیسنده اسکی برقصبه‌اولوب، ایمپراطور ترایان طرفندن تأسیس ویا تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. الیوم (اورخوه) و(دربند) اسمیله بر کوچك قصبه‌در.

تربنیچ (Trebnitz) روسیه‌نك سیلزیا خطه‌سنده و(برسلاو)ك ۲۵ کیلو-

مترہ شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۴ ۵۰۰ اهالیسی وبر اسکی مناستری واردر.

تربورغ (Terburg) آلمانیانك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۰۸ ده طوغمش، و۱۶۸۱ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکدهدر.

تربوله صقلیه جزیرهسنده برقلعه اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا (Trébie, Trebbia) ایتالیاده بر نهر در، که جنوهنك شمالنده آپنین طاغلرندن نبعاله، شمالشرقیه طوغری آقهرق، پیاچنچه شهری ایچندن بالمرور، ۱۰۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، شهر مذکورك ۴ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین (Trébigne) هرسکده موستارك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزهنك ۱۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك بر نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آرهسنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ رادهلرنده اولوب، اسلام وخرستیاندن مرکبدر.

ترپسیخوره (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیهلری زعم اولنان طقوز پرینك بری اولوب، رقصك حامیهسی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس (Tertullien, Tertullianus) خرستیانلغك ائ اسکی یشوالرندن اولوب، میلادك ۱۶۰ تاریخنده قارتاحده یعنی اسکیتونسده طوغمش، و۲۴۵ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعهسیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداولنان خرستیانلره وتیاتروبه قارشی دخی بر قاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله اندلس حدودنده بر قصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالیٔ اصلیهسی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالیٔ اسلامیه ایله اسکان ایتدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی) نك وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده مذکوردر. «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبهنك عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطهسنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه وار- در، که عربلرك ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اولمليدر.

ترجالی [«ابو جعفر بن هارون» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

تَرجان ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. ارضرومك غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ۱۴ ساعتلق مسافهده واقع (ماماخاتون) قریهسیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چبلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزهلردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ۲۴ ۳۶۸ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وساـ ئرهدر. درون قضاده ۳۶ جامع ومسجد، ۳۵ کلیسا ومناستر، ۱ رشدیه مکتبی، ۱۰ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ۱ قشله، ۱ حمام، ۴ خان، ۶۰ دکان ومغازه، ۱۳۶ دکرمن، ۱ طاش کوپری وسائره موجود در. اهالیٔ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وسائره اعمال ایدرلر.

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومك جنوبنده کی طاغلردن نبعاله، غربه طوغری همنامی اولان قضاـ نك اورتهسندن کچهرك، تقریباً ۶۰ کیلو مترهلك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

تُرجیله [«ترجاله» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله (Tricala) تسالیا خطهسنك یکیشهر دن صکره ائ بیونك واك مشهور قصبهسی اولوب، یکیشهرك ۱۳۰ کیلو مترہ غربنده ویانیهنك تقریباً ۲۰۰ کیلو مترہ شرقنده اولهرق، کوستم نهرینه تابع بر چایك اوزرنده، واسع بر اووه-

نك كنارنده وطاغ اتكنده واقعدر. يونانه تركندن اول ۱۲۰۰۰ اهاليسى وار ايديسه ده، ثلثانى مسلم اولوب، بونلرك ده اكثرى هجرت ايتدكلرندن، اليوم مقدار اهاليسى پك آز المش اولمق كركدر. خرستيانلرينك قسم اعظمى اولاخ جنسنه منسوب اولوب، يازين ياياله‌لره چيقدقلرندن، قيشين اهاليسى دها چوق اولور. مياه جاريه‌سى واطرافنده باغ وباغچه وبوستانلرى چوق ايسه‌ده، رطوبتنك كثرتى و موقعنك باصيقلغى جهتيله على‌الخصوص يازين هواسى آغرجه‌در. متعدد جوامع شريفه‌سى اولوب، بانيلرى اولان غازى طوريخان بك و سائر ذواتك تعيين ايتمش اولدقلرى وقفلرله معابد مذكوره ايله بر خيلى مدرسه ومكتبلر اداره اولنور. بر قاج تربه‌سى دخى واردر. يونانه تركندن صكره يكيشهر طريقيله غلوسه بر دمير يول خطيله ربط اولنمشدر. قصبه‌ده وجوارلرنده (ولنجه) تعبير اولنور قبا فانه‌لرله عبا وبوكدن دوشمه‌لكلر وسختيان اعمال اولنور. جوارلرينك محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پاموق وتوتوندن عبارتدر. سوريلرى چوق اولمغله ياغ، قشقوال پنيرى، پياغى، درى كبى محصولاتى دخى زياده در. قضاسنك اكثر اهاليسى اولاخ جنسندندر. — [ترحاله سنجاغيجون « تساليا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ترخان { (خديجه سلطان) سلطان ابراهيم خانك زوجه لرندن اولوب، سلطان محمد خان رابعك والده‌لريدر. صالحه ومحبهٔ خيرات بر خاتون اولوب، امين اوكنده (يكى جامع) دينمكله معروف اولان جسيم و مصنع بر اثرى وجامع شريف مذكوره مربوط مكتب، مدرسه، عمارتخانه وكتبخانه كبى مؤسساتيله دها نيجه مبراتى واردر. جامع شريفك ابتدا اساسنى قاين والده‌سى (كوسم والده) دينمكله معروفه ماه پيكر سلطان وضع ايدوب، اونك شهادتندن صكره صاحبهٔ ترجمه اكمال و اتمامه موفق اولمشدر. والده سلطان اولديغنده مشار اليها كوسم والده دخى برحيات بولنديغندن، كنديسنه (كوچك والده) ديرلردى. ۱۰۹۴ ده وفات ايدوب، يكى جامع شريف تربه‌سنده مدفونه‌در.

تردون { ويونانيلرك ضبطنه كوره تردوتيس —(Térédon, Tiridotis) كلدا نستانك قديم بر شهرى اولوب، فراتك منصبى قربنده وبصره جوارلرنده واقع ايدى.

ترزه { (Thérèse) اسپانيا پرنسلرندن سفيهه ودساسه برقادين اولوب، قشتاله قرالى آلتنجى آلفونسك قيزى‌ايدى. ميلادك ۱۰۹۰ تاريخلرنده پورتكيز قونتى بورغونيه‌لى هنريه روب، ۱۱۱۲ ده بونك وفاتى اوزرينه، صبى اوغلنك وصيه‌سى صفتيله اجراى حكومته باشلامش؛ وهمشيره‌سى (اوراقه) ايله وبعده يكنى سكزنجى آلفونس ايله بر چوق وقت محاربه ايتمش؛ و ۱۱۲۸ ده اوغلى آلفونسه تسليم حكومت ايتمك ايستمديكندن، بونكله دخى محاربه‌يه كيريشمش؛ ومغلوب واسير اولوب، زندانه القا اولنه‌رق، ۱۱۳۰ ده محبسده وفات ايتمشدر.

ترزه { سانته — (Ste Thérèse) قتوليكلرك الئ‌مشهور عزيزه‌لرندن اولوب، ۱۵۱۵ تاريخ ميلاديسنده اسپانيانك (آويله) شهرنده طوغمش، و ۱۵۸۲ ده وفات ايتمشدر. چوجق ايكن، كمال تعصبندن برادريله برابر اندلس اهل اسلامنه قارشى محاربه‌يه عزيمت ايدوب، اقرباسندن برى طرفندن اعاده اولنمشيدى. بعده بر مناسترە كيروب، بر ايكى دفعه تكرار چيقدقدن صكره، نهايت راهبه اولوب، منسوب بولنديغى طريقك تعديل واصلاحيله يكى بر طريق ايجادينه كيريشمش؛ وبو مقصدله بر چوق مناسترلر بنا ايتديروب، برطاقم كتابلر دخى يازمشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، اشعارى اسپانيول لسانى ادبياتندن معدوددر. يورطيسى تشرين اولك ۱۵ نده اجرا اولنور.

ترزيانوپول { (Thérésianopol) مجارستانك (باقس) قوميتاته‌سنده (دبرسين) سنجاغنده ودبرسينك ۴۲ كيلومتره جنوب غربيسنده اولەرق (پاتيش) كولى جوارنده بر شهر اولوب، ۵۷۰۰۰ اهاليسى، مكتب اعداديسى، چوخه وآياق قابى فابريقه‌لرى وبويا خانه ودباغخانه‌لرى واردر.

ترس آقان { سيواس ولايتنك آماسيا سنجاغنده بر چايدر. كه (لاديق) قصبه‌سنك شرقنده واقع بركولدن خروجله، غرب شماليه، بعده غرب جنوبيه ونهايت شرق جنوبيه طوغرى جريان، وبر نيم حلقه تشكيل ايده‌رك، تقريباً ۷۰ كيلومتره‌لك مجرادن صكره، آماسيه شهرنده پشيل ايرماغه منصب اولور.

ترسیت (Thersite) تروآ محاربه‌سنه کیدن یونانیلردن آلچق، طالقاوق وهزله‌کو بر آدم اولوب، اسمی بو قبیلدن اوصافده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

ترسیره (Terceire) بحر محیط آطلاسیده اولوب پورتکیز دولتنك تحت تصرفنده بولنان (آسور) جزایرندندر. سان میکل آطه‌سنك شمالنده، ′٤٦ °٣٨ عرض شمالی ایله °٢٩ ′٢٠ طول غربیده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ١٢٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٥٩٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، ٤٠٠٠٠ اهالیسی وار. در. مرکزی (آنغره) قصبه‌سیدر. سواحلی سفاینك تقربنه غیر مساعد اولوب، دکیزنده بالیغی ودکیز قپلومباغه‌سیله استریدیه‌لری چوقدر. (برازیل) اسمیله سونمش برکاندن عبارت بر طاغی واردر. اراضیسی منبت اولوب، برازیلیا ایله خیلی تجارتی واردر. ١٨٢٩ تاریخنده دوق میکلك عصیانندن لیسبوندن قاچان (دوناماریا) درت سنه بوآطه‌ده اقامت واجرای حکومت ایتدکدن صکره، پدری دون پدرو طرفندن تختنه اعاده اولنمشدی.

ترشیز (ومعربی طریشیث یاخود ترشیش) خراسانده نیشابور قربنده بر کوچك قصبه اولوب، بعض شعرانك وطنیدر.

ترشیش بعض کتب واشعار عربیه‌ده تونس شهرینه ویریلن اسمدر. — [مادهٔ آنفه‌یه دخی مراجعت بیوریله.]

ترع عوز حورانده بر قریه اولوب، آثار عتیقه‌سیله و علی الخصوص زهره‌یه مخصوص بر معبد قدیمنك حرابه‌لریله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ترغلو (Terglou) آلپ جولیانه سلسله‌سنك بر طاغی اولوب، آوستریانك (لایباخ) ایالتنده واقعدر. ٣٣٩٨ متره ارتفاعی واردر.

ترغویست (Tergovist) رومانیاده بکرشك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی‌واردر. ١٦٩٨ تاریخنه‌دك افلاق وویوودەلرینك مقری ایدی.

ترغویشته قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ایپکك شرق شمالی جهتنده واقع و ٣٠٠٠ قدر اهالیی جامعدر. — ترغویشته قضاسی شمالاً یکیبازار سنجاغیله، غرباً برانه، جنوب غربی جهتندن ایپك، شرقاً دخی مترویچه قضالریله محاط اولوب، ٦٢ قریه‌یی جامعدر. اراضیسی طاشلق اولوب، ذخایری آز ایسه‌ده، مرعالری وحیواناتی چوق اولوب، خیلی یاغ وپینیر وسائر اغنام محصولاتی اخراج اولندیغی کبی، اورمانلرندن دخی خیلی مقدار کراسته قطع اولنور. اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی رادەلرنده اولوب، قسم کلیسی اسلام وقصوری خرستیاندر. اهالی آرناؤد وبوشناق لسانلریله متکلمدرلر. درون قضاده ٦ جامع شریف، ١٥٠ مغازه ودکان، ٦ مکتب، ١ کلیسا موجوددر. هواسی پك صوئوق اولوب، قیشلری سورکلی وشدتلیدر.

ترقوس (Derkos) چتالجه سنجاق وقضاسنده ودرسعادتك ٤٢ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق همنامی اولان کولك ساحل جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قریه در. — ترقوس ناحیه‌سی چتالجه قضاسنك شمال شرقی جهتنده و قره دکیز ساحلنده اولوب، ١٩ قریه‌دن مرکبدر. — ترقوس کولی قره دکیز ساحلی قربنده واقع اولوب، استرانجه نهرینك صویني اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی یلانجی بوغاز تعبیر اولنور بر بوغازدن قره دکیزه دوکیلور. شکلی غیر منتظم اولوب، هر طرفنده بر طاقم کورفزلری واردر. بوکولك صو یندن دمیر بوریلر و ماکینه‌لر واسطه‌سیله اخیراً استانبوله صو سوق واجرا اولنمشدر.

ترك (Turcs) آسیانك اك بیوك واك مشهور امندن اولوب، ام تورانیه‌دن معدود وعرق مغولیه منسوبدر. آسیای شمالی اقطارنده بولنغله، سیماجه و احوال بدنیه‌جه سائر ام تورانیه ایله برابر چین وتبت وجاپون وسائر او جهتلر آدملرینه مشابهدرلر. ترکلر ام تورانیه‌نك اك اسکیسی واك شانلی وشهرتلیسی اولوب، مغوللرله حقیقتده ترك اولمیان سائر اقوام تورانیه کندیلرینه ترك نامنی ویرمکله تفخر ایدرلر. بوحالده اصل ترك اولان بعض اقوامك بو اسمی قبول ایتیوب، بر حقارت عد ایتلری غرائبدندر. ترکلر اك اول سیبریا ایله چین آره‌سنده واقع (آلتون طاغی) سلسله‌سی جهتلرنده ساکن بولنوب،

اورادن دفعاتله جنوب وغربه طوغری یاییلەرق، چینده والیوم ترکستان دینلن مملکتده اجرای فتوحات وایلغار ایتمشلردی. سیبریانك منتهای شمالنده دخی ترکلرله پك چوق مناسبات جنسیه ولسانیەلری اولان (یاقوت) لرکی بعض اقوام بولنوب، بونلرك دخی آنتون طاغندن شماله طوغری ایلریلیەرك، اورالرده یرلشمش، ویاخود ترکلرك الك اول کی منشأ لری بحر منجمد شمالی سواحلی و(لنا) و(یکیسی) وادیلری اولوب ده، بعده جنوبه طوغری چیقمش اولمری محتملدر. حتی انسانلرك دائما حرارت ویا برودتی زیاده اولان اقالیمدن اقالیم معتدلەیه ودها منبت یرلره هجرتلری سوق طبیعی ایجاباتندن اولدیغنه باقیلیرسه، ایکنجی احتمال عقله دها قریبدر. هر حالده تاریخك ضبط ایده بیلدیکی زمانلرك الك اسکیلرنده ترکلر جیخون وسیخون شمالنده، بحر خوارزمك شرق شمالیسنده وچین وخطانك شمال غربی جهتلرنده بولنوب، دیکر اقوام تورانیەدن فینوآ وبلغار ومجارلردن مرکب اولان اورال جنسی غرب، مانچو وتونقوز جنسی شرق، مغول جنسی دخی جنوب شرقی جهتلرنده بولنیوردی. بو وجهله اقوام تورانیەدن ایرانیلره واووقتلرده مرکز مدنیت اولان آسیای غربیه الك قریب بولنانلری ترکلر اولمغله، بونلر اووقتلردن کسب شهرت ایدوب، ایران قدیمك تاریخ واساطیری ایرانیلرك ترکلرله اولان محاربات ومناسباتلری تفصیلاتیله مشحون اولدیغی کبی، اسکی یونانیلرله بنی اسرائیل عندنده دخی ترکلرك نامی مجهول دکل ایدی. ابو المورخین هرودوتك ترکیتاوس (Targitaos) وکتب عبرانیەنك توغارمه (Toghar-ma) تسمیه ایتدکلری قومك ترکلردن عبارت اولدیغی قرائن عدیده ایله آکلاشیلوب، بو کلمەلرك دخی «ترك» اسمندن غلط ومحرف اولدقلری کوریلیور. اسکیدن بری بین الاترك منقول ومتواتر اولان بر روایته کوره، ترکلرك الك اسکی حکمدارلری وبرنجی ترك دولتنك بانیسی اوغوز خان بن قره‌خان اولوب، بو ذات اجدادینك دینی ترکله، یکی بر دین قبول ایتدیکندن، برادریله خیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت غالب کلمش؛ وتأسیس ایتدیکی دولت وفاتنده آلتی اوغلی بینده تقسیم اونمش ایدی. بو آلتی اوغلی: کون خان، آی خان، یلدز خان، کوك خان، طاغ خان ودکز خان اسملریله معروف اولوب، (اوج اوق) لقبیله ملقب ایلك اوچی شرق و(بوز اوق) تلقیب اولنان دیکر اوچی غرب جهتنده یرلشمش، وهر برینك دردر اوغلی اولوب، اوغوز خانك ٢٤ تورونی ٢٤ قبائل ترکیەنك رئیسلری اولمشلردی. بو تفصیلاته پك‌ده صحیح نظریله باقیلەمازسەده، هر حالده ترکلرده (اوغوز خان) اسمیله بیوك برحکمدار کلوب، برطاقم قوانین ونظامات وضع وبر دولت تأسیس ایلمش اولدیغی آکلاشیلیور. نسابین ترك قومنی یافث بن نوحك اولادندن (ترك) اسمنده بر آدمك نسلندن چیقمش عد ایدیورلر. ایرانیلر ایسه فریدونك اوچ اوغلندن (تور)ه تورانیلرك یعنی ترکلرك جد اعلاسی نظریله باقیورلر. تفصیل احوالی شنامه‌یی طولدیران (افراسیاب) دخی ترکلرك الك بیوك حکمدارلرندن معدوددر.

ترکلر اسکیدن بری ایکی شعبەیه منقسم اولوب، ترکستانك شرق جهتنده بولنانلر (اویغور) وغرب جهتنده‌کیلر دخی ترك ویا ترکمان اسمیله تفریق اولنوردی. ابتدا اویغورلر دها متمدن اولوب، لسانلری ترکلرك لسان ادبیسی ایدی؛ وکندیلرینه مخصوص بر خط ایله خیلی کتابلری دخی وار ایدی. بعده او طرفلره کیدن بر طاقم نسطوری راهبلر، مغوللره قبول ایتدیردکلری کبی، اویغورلره دخی سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط اوکرتمشلردی، که ظهور اسلامەدك ترکجه بو خط ایله یازیلیردی، وبو خط ایله یازلمش بعض ترکجه کتابلر الیوم موجوددر. هجرت نبویەدن ٣٥٠ سنه صکره طاغ خان نسلندن اولدیغی مروی اولان ترکمان حکمدارلرندن سالور خان دین اسلامی قبول ایله، (قره خان) اسمنی آلەرق، قومنك کبراسنه دخی دین اسلامی قبول ایتذیرمش؛ وبونك اوغلی موسی برچوق جوامع شریفه ومساجد ومدارس بنا ایتمش؛ وخلفی اولان عسجمه‌سی بغرا خان شرقه طوغری توسیع ممالك ایله، کاشغر جهتلرینی دخی فتح، وبخارانی سامانیلردن ضبط ایلمش ایدی. خلفلرندن احمد خان بن ابی نصر هنوز اهتدا ایتمه‌مش ترکلری دخی دین اسلامه ادخال ایله، اسلامی اترك بیننده تعمیم ایلمشدر. اوصره‌لرده ترك وترکمان اقوامی مرکز خلافت اسلامیه اولان بغداده تردد ایتمکله باشلایەرق، جسارت وشجاعت فطریه‌لری حسبیله، خلفای عباسیه بونلرك خدمت عسکریه‌لرینه عرض احتیاج ایتمکله، ترکلر عسکرلکله

عراق وشامه طوغرى فوج فوج كلمكه باشلامش؛ وعلى الخصوص يوللرى اوزرنده بولنان آذربيجان وارضروم جهتلرى تركمانلرله طولمش ايدى. اشبو ترك عسكرلرينك رؤسا وامراسى تدريجاً كسب نفوذ وقوت ايدەرك، بالآخره سردارلق وامير الامرالق اله امور حكومتى اللرينه آلمشلردى. بو وجهله بتون ممالك اسلاميەده تركلر بيوك بر نفوذ واقتداره مالك اولوب، آل بويه وسلجوقيلر وغزنويلر ودها صكرەلرى عثمانليلر كبى سطوت وشوكت صاحبى دولتلر يتيشمشدر، كه او وقتلردن بو كونكى كونەدك شرق وغربده ممالك واقوام اسلاميەيى اداره وحمايه ايتمشلردر.

تركلر دين اسلامى قبول ايتدكدن صكره لسانلرينى خط عربى اله يازمغه باشلايوب، شرق تركجەسنده يعنى اويغور لسانده خيلى ادبيات وجوده كلمش؛ وبرطاقم شعرا وادبا يتيشمش ايدى. آنجق اوزمانلرده بين الاسلام فن لسانى لسان عربى اولديغى كبى، آسيانك وسطى جهتنده لسان ادبى دخى باشلىجه فارسى اولمغله، اكثر ترك ادبا وشعراسى لسان فارسيده كسب تميز ايدوب، كندى لسانلرينه اوقدر اهميت ويرمزلردى. ايرانده تشكل ايدن ترك دولتلرى فارسيى لسان رسمى وادبى اتخاذ ايدوب، يالكز رومده تأسس ايدن سلجوقيلر دولتنده تركجه لسان رسمى اتخاذ اولنمش؛ وعلى الخصوص دولت عثمانيەنك تأسسندن صكره بو لسان كوندن كونه كسب ترقى ايتمكه باشلايوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى وسلطان سليم وسليمان دورلرنده مكمل بر ادبيات عثمانيه حاصل اولمش، وبر چوق ادبا وشعرا ظهور ايلمش ايدى. اووقتدن زمانلرمزەدك ادبيات عثمانيەجه بر دور توقف حكم سوروب، بركونه ترقيات كورلەمش ايسەده. نهايت زمانمزده ادبيات عثمانيه ايچون يكى بر دور ترقى آچيلوب، لسان عثمانى احتياجات زمانيەيه موافق برزنك وشيوه آلمش، وكوندن كونه سادەلكله برابر كسب مكمليت ايتمكه باشلامشدر.

بو ترقيات جديده تركان لساندن مشتق اولان لسان عثمانيده اولوب، الك اول ادبى حكمنه كچمش اولان شرق تركجەسى يعنى اويغور لسانى ايسه، چنكيز خان وتيمورلنك سلالەلرى دورلرنده خيلى ترقى ايتمش ايكن، بعده اورالرينك سياسةً متروك ومهمل حالنده قالمسى اوزرينه، چنكيزك اولادندن برينك اسمنه نسبتله، چغتايجه تعبير اولنان لسان مذكورك ادبياتى بسبتون توقف ايدوب، هيچ بر ترقى كورلەمشدر. تركئ غربى وتركئ شرقى تسميه اولنه بيلن لسان عثمانى اله چغتايجه آرەسنده مرور زمانله ومحللرك بعد مسافەسى جهتيله پك چوق فرق حاصل اولوب، بوكونكى كونده بو ايكى لسانك وهلةً برتك لسانك شعبەلرى اولدقلرى آكلاشيلەماز. بوندن ماعدا روسيەنك قريم وقزان جهتلرنده بولنان وغلطاوله رق تاتار دينان تركلرك دخى كنديلرينه مخصوص لسان وادبياتلرى واردر، كه چغتايجه اله عثمانليجه آرەسنده در.

علماى لسانيون السنهٔ تورانيەنك باشليجه اقسامندن اولان ترك شعبەسنى بروجه زير ٥ لسانه تقسيم ايديورلر: ١ اويغور (يعنى چغتاى)، ٢ نوغاى (يعنى تاتار)، ٣ قرغيز، ٤ ياقوت ٥ عثمانلى لسانلرى. بونلردن قيرغيز وياقوت لسانلرينك ادبياتى يوقدر. قيرغيزلر بدوى ايسەلرده، دين اسلامله متدين اولوب، ياقوتلر ايسه الآن بت پرست وهمان وحشى حالنده در. آنجق بعض سياحينك روايتنه ولسانيونك ظننه كوره ياقوت لسانى ترك لسانلرينك الك اسكيسى واصلى اولوب، ديكر دردى بونك فرعلرى حكمنده ايمش.

آوروپا علماسى، سائر لسانلرك احواليله اوغراشدقلرى كبى، السنهٔ تورانيه اله دخى توغل ايدوب، كرك بولسانلرك هربرى حقنده آيرى آيرى وكرك جمله سنك آرەسنده كى مناسبات ومشابهات حقنده مدققانه كتابلر يازمشلردر. بونلرك تحقيقاتنه كوره لسان تركينك سائر السنهٔ تورانيەدن برنجى درجەده تونغوز ومانچو وايكنجى درجەده مغول لسانلريله مشابهت وقرابتى اولوب، فينوآ وساموييد ومجار لسانلريله اولان مناسباتى دها كوشكدر. حالبوكه بونلرك كندى بينلرنده قرابتلرى زيادەدر. بو خصوصده الك اول واك مدققانه يازان ذات (آبل-رموزات) اولوب، (نوسيان آدام) وسائر علما دخى اجراى تدقيقاتله بر چوق اثرلر يازمشلردر.

تركلر سائر اقوام تورانيه اله برابر عرق مغوليه منسوب بولندقلرندن، اصل سيمالرى اليوم مملكتمزده تاتار چهرەسى ديديكمز صورتده اولوب، يوزلرى كنيش، يناق كيكلرى چيقيق، برونلرى ياصى وباصيق، كوزلرى كوچك، طوداقلرى قالينجه، باشلرى كوچك

ویوارلق، صاچلری سیاه وسرت، صقالری پك آز، بیبقلری دوز، بویلری قیصه ورنکلری صاری‌یه‌مائل اسمردر. ترکستانده وروسیه ممالکنده بولنان ترکلرك جمله‌سی بو سیماده اولوب، آنجق ایرانك شمال غربی جهتلرنده وقافقاسك جنوبنده ساکن بولنان ترکانلرله آناطولی وروم‌ایلنده کی عثمانلیلرك، بو یرلرده‌بولدقلری اهالیٔ قدیمه‌ایله اختلاط وامتزاج ایتمکدن وعلی‌الخصوص چرکس وسائر جنسلره منسوب جاریه‌لر استفراشندن سیمالری دکیشوب، عرق قافقاسیدن فرق اولنمیه‌جق برحاله کلمشدر. بوسببه مبنیدر، که طبیعیون عثمانلیلری لسانجه اقوام تورانیه‌دن وسیماجه عرق قافقاسیدن عد ایدیورلر.

اخلاق واحوال معنویه‌لرینه کلنجه، ترکلر عمومیت اوزره غایت ساکن، حلیم، چالیشقان، صبرلی ومع‌هذا پك جسور آدملردر.

بو کونکی کونده ترکلر دولت عثمانیه ایله روسیه، ایران وچین دولتلرینك تحت‌تابعیتنده بولنوب، بونلردن یالکز دولت عثمانیه ترك دولتیدر. ممالك عثمانیه‌ده کی ترکلر ١٠ ملیون راده‌لرنده اولوب، روسیه‌نك تحت تابعیتنده کیلر دخی تقریباً اومقدارده، ایرانده کیلر ٣ وچینه تابع اولان ترکستان شرقیده کیلر دخی تخمیناً ٣ ملیون که جمعاً ٢٦ ملیون مقدارنده‌درلر. یالکز ایرانده کیلر شیعی اولوب، قصوری کاملاً سنی وحنفیدرلر. سیبر- یاده بولنوب دین اسلامله متدین اولمیان وبرقاچ‌یوزبیك کشیدن عبارت اولان یاقوتلر بو حسابه داخل دکلدر.

تُرك { بعض نسابینك قولنه‌کوره یافث بن نوح (عم)ك اولادندن اولوب، اقوام تورانیه‌نك جدیدر. کویا احفادندن (مغول) و(تاتار) اسمنده ایکی کشی‌دخی کلوب، بواسملرله معروف‌اولان قوملرك جدلری اولمشلردر. بو تقدیرده ترکلر اصل ومغوللر فرع اولور. لکن هر قومی کندی اسمنده بر شخصك نسلندن عد ایدوب، بویله بر طاقم اسملرله حضرت نوح (عم)ك بر چوق احفادینی فرض ایتمك نسابینك عادتی اولدیغندن، بونلره صحیح نظریله باقیله‌ماز.

تَرك { روسیه‌نك انده بولنان ترکستان ایله چینك انده‌کی ترکستان شرقی آره‌سنده وفرغانه حدودنده بیوك بر طاغ اولوب، خوقنددن کاشغره کیدن کاروانلرك ممری اولان بر بوغازی دخی واردر.

ترك { (Térek) قافقاسیانك بر بیوك نهریدر، (که چرکستان وقبرطایده قافقاس سلسله‌سندن اینن بر چوق چایلرك اجتماعندن بالتشکل، شرقه‌طوغری جریانله، (موزدوق) قصبه‌سنك ایچندن کچر، ودها آشاغیده شمال شرقیه دونوب، (قیزلر) قصبه‌سندن دخی کچدکدن صکره، ینه شرقه طوغری دونه‌رك، وبر چوق قوللره آیریله‌رق، بحر خزره منصب اولور. شمال شرقیه دونه‌جکی یرده (چچن) مملکتندن اینن وبرچوق چایلرك اجتماعندن تشکل ایدن (سونجه) نهرینی اخذ، واورادن آشاغی متوازیاً آقان دیکر بر طاقم انهارله‌دخی اختلاط ایدر. مجراسی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره طولنده‌در. — بوایرماقله تابعلرینك وادیلرینی وشمالنده‌کی اووه‌یی‌حاوی‌اولان یعنی داغستانك شمال غربی جهتنده بولنان خطه روسیه دولتی‌طرفندن قافقاسیا اداره‌سنه ملحق برایالت اتخاذ اولنه‌رق، (ترك) تسمیه اولنمشدر. بوایالتك مساحهٔ‌سطحیه‌سی ٦٠٩٨٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٧٨ ١١٠ کشیدر. قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی جنوب جهتنده قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن عبارت اولهرق طاغلق وشمال وشرق جهتنده اووه اولوب، میاه جاریه‌سی پك‌چوق وطوپراغی خیلی‌منبتدر. مرکز ایالت (قیزلر) شهریدر.

تُرکان خاتون { سلطان ملکشاه سلجوقینك زوجه‌سی اولوب، مشار- الیهك وفاتندن صکره اوغلی برکیارقك وصیه‌سی‌اولمش، وادعای سلطنتده بولنان بعض اقرباسیله محاربه‌ایدوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ ایلمشیدی. — سلطان جلال الدین خوارزمشاهك دخی بو اسمده بر قیزی اولوب، هلاکو طرفندن موصل حاکمی ملکشاه بن بدرالدین لؤلؤیه تزویج اولنمش ایدی.

ترکستان { (Turkestan) آسیانك بر بیوك قطعه‌سی اولوب، ترك اقوامیله مسکوندر. شمالاً سیبریا ایله، غرباً بحر خزرله، جنوباً ایران و افغانستانله، شرق جنوبی جهتندن دخی چین حدودیله محدود در. بو قطعه وقتیله دها بیوك اولوب، الیوم (ترکستان شرقی) ویا (ترکستان چینی) دینلن وتیبتك‌شمالنده واقع اولان بیوك برخطه‌یی دخی جامع ایدی. ترکستان قرن حاضر میلادی اوائلنه دك مستقل اولوب، بر چوق خانلقلره منقسم ایدی. او وقتدن بری روسیه دولتی برر برر بوخانلقلری ضبط

ايده‌رك، شمديكى حالده يالكز بخارا وخيوه خانلقلرى مستقل قالمشلر ايسه‌ده، بونلر دخى روسيه‌نك دائرهٔ نفوذى داخلنده‌در. قسم جنوبيسى ماوراء النهر وغرب جنوبى قسمى خوارزم اسملريله دخى معروفدر. اراضيسى عمومیت اوزره دوز وآچلق اولوب، يالكز جنوب شرقى جهتنده چين وافغانستان حدودينى آيران جبال مرتفعه‌نك اتك وشعبه‌لرى بولنيور. سائر طرفلرينك قسم اعظمى چول وقوملق اولوب، قيرغيز عشيرتلرينك جولانكاهيدر. قسم جنوبيسنده جيخون وسيخون ايرماقلرى جريان ايدوب، آرال كولنه يعنى بحر خوارزمه دوكيلور، وكرك كنديلرى كرك (زر افشان) كبى بونلره منصب اولان بعض نهرلر مجرالرينه تصادف ايدن يرلرى احيا ايدرلر. مذكور آرال كولندن بشقه تركستانك قسم شرقيسنده (ايسيغ كول) و(بلخاش) اسملريله بيوك ايكى كول بولنوب، (صارى صو)، (چو) و(طورغاى) كبى برقاچ نهر دخى وسط وشمال جهتلرنده جريانله، قوملرده نابديد اولورلر. هواسى قيشين فوق‌العاده صوئوق اولمغله برابر، يازين پك صيجاق وهر موسمده يابسدر. بتون تركستانك مساحهٔ سطحيه‌سى ٣ ٥٨٤ ٨٤٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٥ ٦٣٢ ٠٠٠ كشى اولوب، اورالره اخيراً هجرت ايدن جزئى مقدار روسلردن بشقه عمومى مسلم وتركدر. تاجيك تعبير اولنور ولسان فارسى ايله متكلم بعض اهالى دخى وار ايسه‌ده، بونلر دخى سائرلرى كبى سنيدر.

اليوم مستقل اولان بخارا وخيوه خانلقلرندن بشقه تركستان روسيه دولتى طرفندن ايكى دائره‌يه آيريلوب، قسم شماليسى (قيرغيز چوللرى) اسم عموميسيله ٤ ايالته تقسيم اولنمشدر، كه اورالسق، طورغاى، آق مولينسك وسمپالاتينسك اسملريله مسمادر؛ جنوب شرقى قسمى ايسه (تركستان) اسميله بردائره‌يه جمع، وطاشكند شهرى مركز اتخاذ اولنه‌رق، سيرچنسك، فرغنه، زرافشان، سيردريا (يعنى سيخون) وآمو دريا (يعنى جيخون) اسملريله ٥ ايالته منقسمدر. خيوه وبخارا خانلغيله بحر خوارزم آره‌سنده اولان خوارزم‌خطه‌سى دخى (ترانسقاسپيان) يعنى « ماوراء خزر » اسميله آيريجه بر ايالت اتخاذ اولنمشدر.

ديمك اوليور كه شمديكى حالده تركستان نامى روسيه‌نك آسياى‌وسطيده‌كى ممالكنك برقسمنه مخصوص اولوب، شمالاً قيرغيز چوللريله، شرقاً وجنوب شرقى جهتندن چين حدوديله، جنوباً افغانستان حدوديله، جنوب شرقى جهتندن بخارا وخيوه خانلقلريله، شمال غربى جهتندن دخى آرال كوليله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١ ٠٨٥ ٧٧٨ مربع كيلومتره واهاليسى ٣ ٣٤٩ ٤٤٦ كشيدر. مركز اداره‌سى طاشكند شهرى اولديغى حالده، سيرچنسك، فرغنه، زرافشان، سيردريا وآمودريا اسملريله ٥ ايالته منقسمدر. بو بش ايالتك صوك ايكيسى يعنى غرب‌شمالى جهتنده‌كيلر واسع چوللردن عبارت اولوب، يالكز سيخون وجيخون نهرلرينك كنارلرنده‌كى يرلرى منبتدر. ديكر اوچنك اراضيسى ايسه مرتفع طاغلر اتكلرندن عبارت‌اولوب، بر چوق نهرلرله دخى اروا اولنمغله، منبت ومحصولدار در. بورالرى جغرافيون اسلام آثارنده صغد وماوراء النهر اسملريله معروف اولوب، وقتيله پك معمور يرلر ايدى. [« ماوراء النهر، بخارا، خيوه، خوارزم، صغد، فرغنه، خوقند » وسائره ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تركستان شرقى (ياخود تركستان چينى Turkestan Orientale, Chinois) تركستانك يعنى اسكيدن برى تركلرله مسكون مملكت واسعه‌نك شرق جنوبى قسمندن‌عبارت اولوب، اليوم چين دولتنك حدودى داخلنده‌در. شمال غربى جهتندن روسيه‌نك انده‌كى تركستانله، غرباً افغانستانله، جنوباً كشمير وتبتله، شرقاً دخى مغولستان چوللريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١ ١١٨ ٧١٣ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٨٠ ٠٠٠ كشيدر. اهاليسنك جله‌سى ترك ومسلم اولوب، باشليجه شهر وقصبه‌لرى كاشغر، يكيشهر، يارقند، ختن، يكيحصار وسائره‌در. غرب وشمال وجنوب جهتلرندن حدودينى تشكيل ايدن مرتفع طاغلردن بر چوق نهرلر اينوب، شرقه طوغرى جريانله، مغولستان چوللرنده بعض كوللر تشكيل ايده‌رك، تخرله قورورلر. هواسى صوئوق ويابسدر. طوپراغى اولدقجه منبت ومرعالرى چوق اولوب، خيلى مقدار قيون، كچى، آت، صيغير وسائر حيوانات يتيشديريلير. طاغلرنده آلتون، كهرچله، كوكورد وسائر معدنلرله ذى‌قيمت طاشلرك انواعى بولنور. بو مملكت وقتيله تواريخ اسلاميه‌ده (خطا) اسميله معروف بر دولت تشكيل ايدوب، بعده

مغوللرك الينه كچمكله، بردها استقلالني قزانه‌ميه‌رق، نهايت چينليلرك ادارهٔ ظالمانه‌سنه تابع اولمشدر. ١٨٢٧ تاريخ ميلاديسنده تركستان شرق مسلمانلري چين اداره‌سنه قارشي قيام ايده‌رك، بر چوق قانلي محاربه‌لر ايتمشلرسه‌ده، استقلاله نائل اوله‌مامشلردر. قرن اخير هجري اواخرنده (آتالق غازي) دينمكله متعارف يعقوب بك چين عسكرينى تركستان شرقيدن اخراجه موفق اولوب، كاشغرى مقر اتخاذيله بر دولت اسلاميه تأسيس ايتمش؛ واكثر دوله استقلالني تصديق ايتديره‌رك، مركز خلافت اسلاميه‌يه دخي بر هيئت سفارت ارسال، ودرسعادتدن بر طاقم ضابطان جليله منتظم عسكر تشكيلنه تشبث ايلمش ايسه‌ده، بعده كندينك وفاتي اوزرينه، چينليلر هجوم ايله، اولاد وعيالني واكثر اهالي‌يي قتل عام ايتمشلردر.

تركمان (Turcomans) تركٔ اقوامنك اك بيوكلرندن اولوب، وقتيله آرال كوليله بحر خزر آره‌سنده ساكن ايديلر. بونلرك لساني اويغورلرك كندن بر آز فرقلي ايدى. تركلردن اك اول دين اسلامي قبول ايدنلر تركانلر اولوب، كنديلرى عشيرت حالنده ياشامغله، جسارت وشجاعتله متصف بولندقلرندن، خلافت عباسيه زمانده عسكرلكله خلفانك خدمتنه مسارعت، وبومناسبتله جنوب غربي‌يه طوغرى هجرتله، ايرانك شمال غربى جهتلرنده يعنى مازندران، كيلان، طبرستان، آذربيجان طرفلريله ارضروم وديار بكر جهتلرينه يايلمش؛ وبعده آناطولي‌يه حلول ايلمشلر ايدى. سلجوقيلرله عثمانيلر زمانده آناطولى وروم ايلى قطعه‌لرنده يرلشن تركلرك چوغى تركمان قبائلندن ايدى. اليوم متكلم بولندقلرى عثمانلى لسانى دخي تركمان لساندن مشتقدر. بغداد وارضروم جهتلرنده وآذربيجان ايله ايرانك سائر بعض طرفلرنده وروسيه‌نك بلاد قافقاسيه‌سكى ساكنده بولنان تركلر خالص تركمان حالنده قالوب، لسانلرى دخي آناطولى وروم ايلى تركجه‌سندن بر آز فرقليدر، وكنديلرينه مخصوص شيوه‌لرى واردر. تركانلر كرك ايران وممالك عثمانيه‌ده وكرك بحر خزر سواحلنده ديكر بر طاقم اقوامله اختلاط وامتزاج ايتمش اولدقلرندن، سيمالرى خيلى دكيشوب، اصل تركلره وعلى‌العموم اقوام تورانيه‌يه مخصوص اولان علائمك چوغى كنديلرندن زائل اولمشدر.

تركمان ديار بكر ولايتنده مركز ولايته ملحق بر ناحيه‌اولوب، ٢١ قريه‌دن مركبدر.

ترليه خداوندكار ولايتنده بروسه سنجاغنك مدانيه قضاسنه تابع بر ناحيه‌نك مركزى اولان كوچك بر قصبه اولوب، مرمره دكيزى ساحلنده اوله‌رق، مدانيه‌نك ٢ ساعت غربنده وبروسه‌دن ٥ ساعت مسافه‌ده‌در. اسكله اولوب، ددسعادتدن كيدن بعض رمور كور واپورلرى هفته‌ده بر ايكى دفعه اوغرارلر. — ترليه ناحيه‌سى مدانيه قضاسنك قسم غربيسندن عبارت اولوب، ١٨ قريه‌دن مركبدر. اهاليسى ٣٩٩٦ كشى اولوب، قسم اعظمى خرستياندر. اراضيسى منبت اولوب، باغ وباغچه‌لرى و طود و زيتون آغاجلرى چوقدر. مرعالرى دخي كوزل اولوب، اودون وكراسته كسيلير بعض اورمانلرى دخي واردر. درون ناحيه‌ده ١ جامع شريف، ٧ كليسا، ٣ مكتب، ٣ خان، ٢ حمام و ٧٢ دكان موجوددر. هواسى لطيف وصولرى چوقدر.

ترمايق (Golfe Thermaïque) سلانيك كورفزينك اسم قديميدر.

ترمدى (مير محمد تقى بن مير على رضا) هندستانده بلكرام سادانندن بر شاعراولوب، ١١٦٠ده طوغمشدر. شويت‌اونكدر:

باغير عجب نبست كه دلدار نشيند
كارا سر آنست كه باخار نشنند

ترمذ آسياى وسطيده بخارا خانلغنك قسم جنوبيسنده وجيخونك شمالنده اوله‌رق، نهر مذكورك تابعلرندن (سرخ آب) ك كنارنده بر كوچك قصبه اولوب، بخارانك ٣٨٠ كيلو متره جنوب شرقيسنده وبلخك ٨٠ كيلو متره شمال شرقيسنده واقعدر. مدنيت اسلاميه دورنده بيوك ومشهور بر شهر اولوب، اعاظم علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمش ايكن، چنكيز خان طرفندن كلياً هدم وتخريب ايدلمش؛ وبعده ترميم وتعمير اولنمش ايسه‌ده، اسكى معموريتنى بردها بوله‌مامشدر.

ترمذى (ابو عبدالله محمد بن على) مشاهير حكما ومؤلفين اسلامدن اولوب، حكيم ترمذى دينمكله مشهوردر. ترمذه ياشايوب، ٢٥٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. « ختم الولاية »، « نوادر الاصول فى معرفة اخبار الرسول » و « النهج » عنوانلريله اوج معتبر كتابيله سائر بعض آثارى واردر.

ترمذی (محمد بن عیسی) ائمهٔ حدیثدن اولوب، امام ترمذی دینمکله معروفدر. علم حدیثه متعلق «صحیح ترمذی» عنوانیله دخی شهرت بولان «الجامع» عنوانیله بر اثر معتبری و «العلل» عنوانیله دیکر بر تألیفی واردر. ۲۷۹ تاریخنده بوغ قربنده وفات ایتمشدر. — (ابواسماعیل محمد بن اسماعیل ترمذی) ایله (ابوالحسن احمد بن حسن بن جنید ترمذی) دخی مشاهیر محدثیندن اولوب، برنجیسی ۲۸۰ تاریخنده بغداده وایکنجیسی دخی او عصرده وفات ایتمشدر.

ترموپیل (Thermopyles) یونان ایله تسالیا آره‌سنده برکچید اولوب، محافظه‌سی قولای اولمغله، یونانك قپوسی عد اولونور. میلاد عیسی (عم) دن ۴۸۰ سنه اول آتنه‌لیلرك لیونیداسك قوماندەسی آلتنده بوکچیده ایران عسکرینه قارشی قهرمانانه مقاومت ایتلریله شهرت بولمشدر. کچیدك بر طرفی طاغ و بر طرفی دکیز اولوب، طولی ۷ کیلومتره اولدیغی حالده، وسعتی بعض محللرنده ۱۰ مترەدن زیاده دکلدی. او وقتدن بری ساحلك اوزانمسیله، شمدی وسعتی بر کیلو مترەدن زیاده در. بوکچیده بر طاقم کوکوردلی صیجاق صولر نبعان ایتمکله، «صیجاق قپولر» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

ترمودون (Thermodon) [«ترمه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترموس (Thermus) یونان قدیم شهرلرندن اولوب، (اتولیا) نك مرکزی ایدی، واتولیا حکومات متفقه‌سنك مجلس عمومیسی بو شهرده انعقاد ایدردی.

ترمه طرزون ولایتنك جانیك سنجاغنده وصامسونك ۶۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق همنامی اولان چایك اوزرنده وقره دکیز ساحلندن ۲ کیلو متره قدر یوقاریده‌در. ۴۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱ جامع شریفی، ۱ مکتب رشدیسی، ۱ مکتب ابتدائیسی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ حامی و ۱ تکیه‌سی واردر. اطرافنده‌کی میاه راکده‌دن وقصبه‌نك عدم نظافتندن هواسی پك وخیم اولوب، یازین اهالی کویلره چکلمك مجبوریتنده‌در. بو وخامت هواسی اولمسه، موقعنك اهمیت تجاریه‌سی واطرافنك لطافت طبیعیه‌سیله قوهٔ انباتیه‌سی بوقصبه‌نك عمران وترقیسنی موجب اولهجقدی. نهرده قایقلر وصندالر ایشلیوب، تجارتی دخی بو واسطه ایله اجرا اولنور. — ترمه قضاسی جانیك سنجاغنی ترکیب ایدن ۶ قضانك بری اولوب، غرباً چهارشنبه و شرقاً اونیه قضالریله محدوددر. قضا پك واسع دکل ایسه‌ده، زیاده مسکون اولوب. ۱۵۸ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۲۱۵۶۰ کشی اولوب، همان جله‌سی مسلمدر. اراضیسی طاغ اتکلرندن وکوزل اووه و بایرلردن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولدارد. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن وجوز، کستانه وسائر میوه لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلریله مرعالری دخی چوقدر. ترمه وماچ چایلری قضانك اراضیسنی سقی ایده‌رك، قره دکیزه دوکیلورلر.

ترمه چایی طرزون ولایتنك جانیك سنجاغنده بر کوچك نهردر، که ولایت مذکوره‌یی سیواس ولایتندن تفریق ایدن سلسلهٔ جبالدن نبعانله، غرب شمالیه طوغری جریان. وبر نصف حلقه تشکیل ایده‌رك، ترمه قضاسی اراضیسنی سقی، وترمه قصبه‌سی اورتەسندن مرور ایتدکدن صکره، قره‌دکیزه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۸۰ کیلومتره‌در. اسم قدیمی (ترمودون) اولوب. اسکی یونان مورخلرینك نقل ایتدکلری (آمازون) لرك مرکز حکومتلری اولان (تمیسکور) شهری ایچندن کچردی.

ترمیا (Thermia) یونانك (کیقلاده) جزالرندن اولوب (زیا) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدر. طولی ۲۰ وعرضی ۸ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وآطه‌یه «صیجاق» دیمك اولان بو اسمی قزاندیران ایلیجه‌لری واردر. — مرکزی اولان ترمیا قصبه‌سنك ۴۰۰۰ اهالیسی واردر. ایپك بوجکلریله آریلری چوقدر.

ترمینوس (Terme, Terminus) اسکی رومانیلر اساطیرنده حدود الهی زعم اولنوب. انسان باشلی بر قیا صورتنده تصویر اولنوردی.

ترمینی (Termini) سیچلیا جزیره‌سنك پالرمو ایالتنده بر قصبه واسکله اولوب، پالرمونك ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده وهمنامی اولان نهرك مصبی قربنده واقعدر. ۱۸۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، مصنع کلیسالری، بحریه مکتبی، صید ماهیسی، ایشلك تجارتی وایلیجه‌لری واردر.

قربنده کی (قالویرو) طاغی اوزرنده (هیره) شهر قدیمنك خرابه‌لری بولنیور.

تُرن { مکهٔ مکرمه ایله عدن آره‌سنده برناحیه اولوب، عدن حجاجنك بشنجی منزلی اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

ترناته { (Ternate) بحر محیط کبیرده کی ملوك جزایرینك بری اولوب، (جیلولو) جزیره‌سنك غربنده و ′۱۸ °۰ عرض شمالی ایله ۱۲۵ طول شرقیده واقعدر. بویی ۱۸ و اکی ۹ کیلومتره اولوب، الیوم آتش پوسکورور بر برکانی، منبت اراضیسی وتوز حالنده آلتون معدنی واردر. اهالیسی ملایی جنسنه منسوب اولوب، جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (مالیه) قصبه‌سی اولوب، جزیره رسماً فلمنك دولتنه تابع بر حاکمك تحت اداره‌سنده در.

ترنت { (Trent) انکلتره‌ده بر نهردر، که (استافورد) ایالتنده نبعاله، جنوبه وبعده شرقه طوغری جریان، ودربی، نرتینغهام ولنیقولن ایالتلرینی سقی ایتدکدن صکره، (یورق) ایالتی حدودنده (اوزه) نهریله برلشه رك، (هومبر) ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ۲۷۰ کیلو متره طولنده در.

ترنتون { (Trenton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌دن (نویرسی) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، فیلادلفیانك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (دلاداره) نهرینك ساحل یسارنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهالیسی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلری، ایکی بانقه‌سی، دمیر یولی وکوزل ابنیه‌سی واردر. ۱۶۸۰ده تأسیس‌اولنوب، ۱۷۹۰ده جمهوریت مذکوره طرفندن مرکز اتخاذ اولنمشدر.

ترنته { (Trente) آوستریانك (تیرول) خطه‌سنده: (آدیج) نهری اوزرنده واینسبورغك ۱۸۰ کیلو متره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، بعض استحکاماتی، متعدد مکتبلری، مصنع کلیسالری. مرمردن بعض ابنیه‌سی وتوتون وایپك فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، قرون وسطاده خیلی وقت پسقپوسنك تحت اداره‌سنده اوله‌رق مستقل بولنمش؛ واون آلتنجی قرن میلادی اواسطنده عقد اولنان بر مجلس روحانینك مقری اولمغله شهرت بولمشدر.

ترنتیوس { (Térence, Terentius) اسکی روما شعراسندن اولوب، یازدیغی متعدد مضحکه‌لریله شهرت بولمشدر. عن اصل کوله اولوب، قبل‌المیلاد ۲۰۰ تاریخلرنده قارتاجه‌طوغمش؛ ویونان وآناطولیده سیاحت ایدوب، یونان ادباسنك بر چوق آثارینی وعلی‌الخصوص (مناندر) ك ۱۰۸ مضحکه‌سنی طوپلامش ایسه‌ده، عودتنده فرطونه‌یه طوتیلوب، بونلرك جمله‌سنی غائب ایتمش، وکدرندن قبل‌المیلاد ۱۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. بر قاچ مضحکه‌سی موجود اولوب، مولیر وسائر آوروپا شعراسی طرفندن تقلید اولنمشدر.

ترنوو { (Terre-Neuve) وانکلیزجه (نو-فوندلاند) یعنی «ارض جدید» آمریقای شمالینك بحر محیط آطلاسیده کائن بر بیوك جزیره‌سی اولوب، انکلتره‌یه تابع اولان دومینیون قطعه‌سنك یکی برتانیا ایالتنه ملحقدر. °٤٧ ایله °٥٢ عرض شمالی و °٥٥ ایله °٦٢ طول غربی آره‌سنده و (لابرادور) ساحلی قارشیسنده ممتد اولوب، شمالدن جنوب شرقی یه اولان بویی ٦۰۰ واکی ۲۷۵ کیلو متره در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰٦۷۰ مربع کیلو متره واهالیسی ۱۹۱۱۲۱ کشی اولوب، انکلیز، فرانسز وسائره‌دن مرکبدر. مرکزی (سنت جون) قصبه‌سیدر. قویلری چوق ایسه‌ده، سواحلی سفائنك تقربنه غیر مساعد در. هواسی اقلیمنك اقتضاسندن زیاده صوئوق اولوب، آلتی آی قار ایله مستور قالیر. سیسلری دخی چوق وفجرشمالی کثیرالوقوعدر. شرق و شرق جنوبی جهتنده سطح بحرك آلتنده ۱۰۰۰ کیلو متره طول و ۳۰۰ کیلو متره عرضی اولان بر قیا ممتد اولور. بو قیانك اوستنده وجزیره‌نك سواحلنده پك چوق مورینه بالیغی بولنوب، ۲۰۰۰ دن زیاده سفائن بهر سنه بونك صیدیله اوغراشیرلر. بو آطه‌ده بیوك جثه‌لی، یموشاق تویلی ویوزمه‌ده پك مهارتلی بر جنس کوپك یتیشیر. بو آطه ۱۴۹۱ تاریخ میلادیسنده (ژان قابوت) و بر روایته ۱۴٦۴ تاریخنده (قورتر آل) طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا فرانسه طرفندن ضبط اولنمش، وبعده بر قاچ دفعه فرانسزلردن انکلیزلره وانکلیزلردن فرانسزلره کچمش، ونهایت انکلتره‌نك ضبطنده قالمش ایسه‌ده، بو ایکی دولت آره‌سنده منعقد ایکی معاهده فرانسه‌یه دخی جزیره سواحلنده صید ماهی‌حقنی تأمین ایتمشدر.

ترنی { (Terni) ایتالیانك وسطلرنده (اومبریا) ایالتنده و (نرا) نهرینك ایچنده واقع

بر آطه اوزرنده بر قصبه اولوب، اسپولته‌نك ٢٥ كيلو متره جنوب غربيسنده واقعدر. ١٦٠٠٠ اهاليسى وجوارلرنده كوزل يرلرى واردر. قصبه‌دن ٣ كيلو متره‌لك مسافه‌ده (ولنيو) چايى ١٦٥ متره‌لك ارتفاعدن (نرا) نهرينه دوكيلوب، (ماربوره) اسميله كوزل بر شلاله تشكيل ايدر.

تروا { (ياخود تروبه — Troie, Troja) آسياى صغيرك منتهاى غرب شماليسنده واقع وشمديكى بيغا سنجاغندن عبارت اولان (تروآده) خطه‌سنك مركزى وتروآ دولتنك پايتختى بر شهر قديم اولوب، ايدا (يعنى قاز) طاغنك غربى اتكنده واقساتى (يعنى مندرس) نهرى كنارنده واقع ايدى. (ايليون) اسميله دخى معروف اولوب، قلعه‌سى (پرغامه) تسميه اولنوردى. ساحل بحردن يعنى شمديكى بشيكه قويندن ١٠ كيلو متره‌لك بر اووه ايله آيرلمشيدى. اهاليسى پلاسج جنسنه منسوب اولوب، حكمدارلرندن (تروس) ويا (داردانوس) پك اسكى بر وقتده بو شهرى تأسيس ايتمشيدى. موقعنك استعدادى حسبيله چابق ترقى وتوسع ايدوب، قومشولرينك تجاوزات رقابتكارانه‌سنه دوچار اولمش؛ وحكمدارلرندن لائومدون طرفندن سورله احاطه ايدلمشيدى. (هركول) تروآيى ضبط ايله، حقسز اولان لائومدونى اسقاط ايده‌رك، كنج پريامى تخته اجلاس ايتمشدى. پريام ملكنى خيلى توسيع ايتدكدن صكره، اوغلى (پارس) ه آرغوس حكمدارى منلاسك زوجه‌سى (هلنه) يى قاچمسنه مساعده ايتمكله، بتون يونانيلر (آغا ممنون) نك قوماندەسى تحتنده هجوم ايله، تروآيى اون سنه محاصره‌دن صكره، ضبط، وتروآ دولتنى امحا ايتمشلردر. تروآنك ضبطى ميلاددن ١٢٧٠ ويا ١٢٠٩ سنه اول وقوع بولوب، ازمنهٔ قديمه تاريخنده بيوك بر اهميت قزانمشدر. شاعر شهير (اوميروس) بو محاربه‌يى مصور اولەرق (ايلياده) عنوانيله مشهور بر منظومه يازمشدر. ويرانه‌لرى بشيكه قوينك ١٠ كيلو متره شرقنده وقلعهٔ سلطانيه‌نك ٤٠ كيلو متره غرب جنوبنده واقع اولوب، حضارجق دنيلن قريه‌ده بولنمشدر. آلمانيالى موسيو (شليمان) اخيراً حفريات اجرا ايدوب، پك چوق آثار عتيقه چيقارمشدر. تروآ حكمدارلرى وقبل‌الميلاد جلوسلرى بر وجه زيردر:

اسقامادر	١٦١٤
توكر	١٥٩٠
داردانوس	١٥٦٨
اريختونيوس	١٥٣٧
تروس	١٤٦٢
ايلوس	١٤٦٢
لاؤمدون	١٣٤٧
پريام	١٣١١ الى ١٢٧٠

تروآ { (يكى — Troie-la-Nouvelle) ونام ديكرله تروآ الكساندرياسى (Alexandria Troas) اسكى تروآ شهرينك خرابه‌لرى قربنده اسكندرك سردارلرندن (آنتيغون) طرفندن تأسيس اولنمش بر شهر قديم اولوب، ويرانه‌لرى اليوم (اسكى استانبول) دينمكله معروفدر.

تروآده { (Troade) آناطولينك غرب شمالى كوشه سندن عبارت اولان بيغا سنجاغنك اسم قديمى اولوب، بو خطه زمان قديمده، مركزى (تروآ) شهر شهيرى اولمق اوزره، بردولت تشكيل ايديوردى. [«تروآ» ماده‌سنه مراجعت.]

تروآلوس { (Troilus) تروآ حكمدارى پريامك اوغلى اولوب، كويا كنديسى صاغ اولدقجه، تروآنك ضبط اولنميه‌جغى آلهه طرفندن وعد اولنمش ايكن، آخيلاوسه قارشى چيقمغه جسارت ايتمكله، بو قهرمان طرفندن قتل اولنمشدر. بونك (قالخاس) نك قيزى (قرسيده) ايله اولان معاشقه‌سى شاعر مشهور (شكسپير) طرفندن كوزل بر هائله صورتنده نظمه چكلمشدر.

تروپاؤ { (Troppau) آوستريانك سيلزيا خطه‌سنده، (برون) نك ١٥٥ كيلومتره شمال شرقيسنده و (اوپه) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك مركزيدر. ١٧٢٠٠ اهاليسى، عسكريلر قيزلرينه مخصوص مكتبى، موزه‌سى، كتبخانه‌سى واسلحه، چوخه، مسكرات، صابون وسائره فابريقه‌لرى واردر.

تروپيا { (Tropea) ايتاليانك قالابره اولتريوره ايالتنده، ميلتونك ٢٢ كيلو متره غرب شمالىسنده و سانته افيا كورفزى قربنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسى، مصنع بركليساسى، ايپك منسوجاتى ويوكدن فانله وسائره معمولاتى واردر. ساحلنده بالىق ومرجان آولانير.

تروس { (Tros) تروآ شهر قديمى حكمدارلرندن اولوب، ميلاددن ١٤٦٢ سنه اول بر سنه حكومت سورمش؛ وشهر مذكور بونك اسمنه نسبتله تروآ تسميه اولنمش ايدى.

تروسو (Trousseau) فرانسه مشاهیر اطباسندن اولوب، ۱۸۰۱ تا ریخنده تورده طوغمش، و ۱۸۶۷ ده وفات ایتمشدر. کرك علوم طبیعیه‌یی تدریسده وکرك اجرای طبابته بیوك بر مهارت کوستروب، کسب شهرت ایتمش؛ وطبه متعلق بر قاچ معتبر کتابله فنی غزته لرده بر چوق مقاله‌لر یازمشدر.

تروغلودیت (Troglodytes) اسکی یونانیلرك آفریقانك قسم شرقیسنده یعنی حبش جهتلرنده ساکن اولان اقوامه ویردکلری اسم اولوب، بونلرك بر آلتنده یاشامش مسکنلرده اقامت ایتدکلرینی ادعا ایدرلردی. بو اسم دخی بوکا دلالت ایدیور.

تروفونیوس (Trophonius) یونان قدیمك ائ مشهور معمارلرندن اولوب، برادری (آغامد) ایله برابر (دلف) معبدینی تأسیس ایتمش اولدقلری مرویدر. کویا (اورخومنه) حکمداری (هیریه) بونلره خزینه‌لرینی وضع ایچون بر بنا یاپدیرمش؛ وبونلر بنایه کیزلی بر دلیك براقوب، کیجه‌لین اورادن آلتون آلیرلرمش؛ حکمدار خبردار اولنجه، بر دوزاق قورمغله، (اغامد) طوتلمش؛ وتروفونیوس، سری میدانه چقمامق ایچون، برادرینك باشنی کسه‌رك، میتنی آلوب، قاچمش ایسه‌ده، برمغاره‌ك‌ایچنده وفات ایتمش. کویا (آپولون) معبدینك بانیسی اولان بو آدمه غیبدن خبر ویرمك قوتنی ویرمکله، وفات ایتدیکی مغاره بر کهانت خانه صورتنی آلمشیدی. غیبدن خبر آلمق ایچون بو مغاره‌یه مراجعت ایدنلر، دخول ایتمدن اول، بر طاقم ریاضاته اجبار ایدیلیردی.

تروفیم (St Trophime) حوارئیون پاولوسك تلمیذی اولوب، افسلی ایدی. عیسوی اولدقدن صکره پسقپوس اولمشیدی. کانون اولك ۲۹ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تروقادرو (Trocadéro) اسپانیانك جنوبنده واقع قادیس قصبه‌سنك قارشیسنده بولنان (لئون) جزیره‌سی اوزرنده کائن مشهور بر قلعه‌نك اسمیدر.

تروقزیلو (Truxillo, Trujillo) اسپانیانك استرمادوره خطه‌سنده، (قاسرس) ایالتنده وقاسرسك ٤٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، اسکی بر سرایی وبر خسته خانه‌سی واردر. عربلر عندنده (ترجیله) یاخود (ترجاله) اسمیله معروفدر.

— بو اسمله آمریقاده دخی اوچ قصبه واردر: برنجیسی ونزوئلاده همنامی اولان سنجاغك مرکزی اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی واردر. — تروقزیلو سنجاغی (زولیا) ایالتنه ملحق اولوب، طولی ۱۷۵ وعرضی ۱۰۰ کیلومتره واهالیسی ۵۵۰۰۰ کشیدر. — ایکنجیسی پروده لیورتاد ایالتنك مرکزی اولوب، بحر محیط کبیر ساحلندن ۲ کیلومتره‌لك مسافه‌ده‌در. ۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر. حرکت ارضك صیق صیق وقوعی سببیله اولری برقاتلیدر. — اوچنجیسی هوندوراس جمهوریتنده همنامی اولان ایالتك مرکزی اولوب، آنتیل دکیزنده ینه کندی اسمیله یاد اولنان بر کورفزك قربنده واقعدر. تقریباً ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

تروکن (Trogen) اسویچره‌نك (آپنزل) جهوریتنده واینزلك شمال شرقیسنده اوله‌رق (سنت غال) ك ۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲۶۰۰۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، طوبخانه‌سی، کتبخانه‌سی وجوارنده کوکوردلی وباقیرلی میاه معدنیه‌سی واردر.

تروکی (Troki) روسیه‌نك (لیتوآنیا) خطه‌سنده وبر قصبه اولوب، نك ۲۵ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهالیسی واردر. لیتوآنیانك اسکی مرکزیدر.

تروللوپه (Trollope) انکلتره‌نك ادیبه‌لرندن اولوب، ۱۷۷۹ تاریخنده (هکفیلد) ده طوغمش، و ۱۸۶۳ ده وفات ایتمشدر. برآووقاته واروب، ۱۸۳۵ ده طول قالمشیدی. آمریقایه سیاحت ایدوب، «امریقالیلرك احوال بیتیه‌لری» عنوانیله بك تنقیدکارانه بر اثر یازدیغی کبی، «ویانه وآوستریالیلر»، «پارس وپارسلیلر» و«ایتالیاده برجولان» عنوانلریله ینه بو قبیلدن اوچ کتاب وبر چوق حکایه کتابلری یازمشدر. بعض آثاری فرانسزجه‌یه وسائر السنه‌یه دخی ترجه اولنمشدر.

ترومسو (Tromsœ) اسوجك بحر شمالیده بر آطه‌سی اولوب، نوروجك شمال غربیسنده واقعدر. بویی ۷ واکی ۲ کیلومتره‌

در. مرکزی ینه بو نامله بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

ترونتو (Tronto) ایتالیاده بر نهردرکه (آبروچه اولتریوره) ایالتنده نبعاله، شماله وبعده شمال شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، (آسقولی) قصبه‌سی ایچندن چکدکدن صکره، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۸۰ کیلومتره‌در.

ترونیوم (Thronium) یونان قدیم شهر - لرندن اولوب، لوقریده‌نك مرکزی ایدی.

تروه (Trèves) پروسیه‌نك رین ایالتنده و (موسله) نك ساحل یمینده اوله‌رق برلینك ۶۷۰ کیلو متره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، بر کوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۳۳۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، رهبانه مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، ایچنده حضرت عیسانك بر لباسی بولندیغی مروی اولان مصنع بر کلیساسی، سرایی، رومالیلر زمانندن قاله آثار عتیقه‌سی، تحریات نافعه جعیتی وچوخه، چوراب، شکر وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری ودوکمخانه‌لری واردر. رومالیلر زمانندن پك معمور وبیوك بر شهر اولوب، بلچیقه‌نك وبر آره‌لق بتون غال ممالکنك مرکزی اتخاذ اولنمش، وبعض امپراطورلر بو شهرده سرایلر یاپدیر- مشلر ایدی، که بعضلرینك ویرانه‌لری الیوم موجوددر.

تروی (Troy) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه- نك نویورق جمهوریتنده (آلبانی) نك ۱۱ کیلومتره شمالنده بر شهر اولوب، ۵۶۷۴۷ اهالیسی، دمیر یولی، طوبخانه‌سی وچوخه، کاغد وسائره فابریقه‌لری واردر. (هودسون) نهری شهری ایکیه تقسیم ایدوب، بر قسمنه (تروی) ودیکرینه (وست تروی) یعنی «غربی تروی» دیرلر.

تروینزه (Trévise) ایتالیانك وندیك خطه- سنده (سیله) نهری اوزرنده ووندیکك ۳۰ کیلومتره شمالنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۸۰۰۰ اهالیسی، دمیر یولی، آقادمیاسی، بر چوق کلیسا ومناسترلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك بر تیاتروسی، بز وسائر پاموق وایپك منسوجات ایله بیچاق وسائر آلات وصاقسونیه فابریقه‌لری واردر. اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر. — تروزه ایالتی شرقاً اودینه، غرباً ویچنچه، جنوباً وندیك وپادووه، شمالاً دخی بلفونه ایالتلریله محدود اولوب، طولی ۷۰ وعرضی ۶۰ کیلومتره واهالیسی ۲۸۰۰۰۰ کشیدر. اراضیسی واسع وغایت منبت براووه‌دن عبارت اولوب، هواسی دخی معتدلدر.

تروئل (Téruel) اسپانیانك آراغون خطه- سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، (غوآدالاویار) نهری اوزرنده ومادریدك ۲۲۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهالیسی ورومالیلر زمانندن قاله خراب بر صو یولی واردر. — تروئل ایالتی شمالاً سراغوسه، غرباً غوآدالاجاره (یعنی وادی الحجاره) وقوئنقه، جنوباً والنسه، شرقاً دخی قاستلونه وتاراغونه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۸۱۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۴۸۳۷۳ کشیدر. (سیرا آلباراسین) سلسلهٔ جبالی یانتك اورته‌سندن کچوب، (غوآدالاویار) و(غوآدالوپه) نهرلری اراضیسنی سقی ایدرلر.

تروه (Troja) ایتالیای جنوبیده قاپیتاناته ایالتنده وفوجه‌نك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۴۶۰۰ اهالیسی واردر. — [«تروآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترویه (Troyes) فرانسه‌ده (اوبه) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، (سینه) نهری اوزرنده وپارسك ۱۶۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۳۸۷۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، رسم مکتبی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تجارت مکتبی، زراعت وفنون وصنایع جعیتلری، برقاج مصنع کلیساسی، کوزل ابنیه‌سی، چوخه، بز، باصمه، دمیر آلات وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. بعض اولری اخشاب وسوقاقلری طار وطولاشیقلیدر.

ترویچه (Troitza) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده‌وموسقوه‌نك ۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومشهور بر بیوك مناستری واردر.

ترهونه طرابلس غرب ولایتنك خمس سنجاغنه‌تابع برقضا اولوب، خمسك جهت غربیه‌سنده یعنی خمس ایله طرابلس آره‌سنده‌در. اراضیسی قوملق وطاشلق ایسه‌ده، منبت محللری دخی‌اولوب، آره وسائرحبوباتله زیتون حاصل‌اولور.

طاغلرنده حلفه اوتی دخی بولنوب، اهالی طرفندن طوپلانه‌رق، طرابلس اسکله‌سنه ایندیریلیر.

تریادیچه (Triaditza) صوفیه شهرینك نام دیکریدر. [« صوفیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریاکی [« محمد پاشا » و« حسن پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریانده (مع طوربالی) آیدین ولایتنك ازمیر سنجاق وقضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ازمیرك جهت جنوبیه‌سنده واقع و ۴۰ قریه‌دن مرکبدر.

تریبال (Triballes) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك قسم شمالیسنده یعنی بلغارستانك جهت شرقیه‌سنده ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، ما کدونیا حکمداری ایکنجی فلیب طرفندن مغلوب اولمش، وملکتنزی ضبط اولنمش ایدی.

تریبوله (Triboulet) فرانسه قرالرندن اون ایکنجی لویی ایله برنجی فرانسوآنك ندیمی بولنمش اولان بر مجذوب اولوب، کندیسنه بر چوق معنیدار سوزلر اسناد اولنور. ۱۵۵۶ ده وفات ایتمشدر.

تریپولیتانه (Tripolitaine) السنهٔ اجنبیه ده طرابلس غرب ولایتی تشکیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. [« طرابلس غرب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریپولیچه (Tripolitza) یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع آرقادیا ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك همان وسطنده‌واقع و ۱۱۵۰۰ اهالی‌یی جامعدر. ادارهٔ عثمانیه زمانده دها بیوك ومعمور اولوب بتون موره‌نك مرکز اداره‌سی ایدی. یونان اختلالی اثناسنده خراب اولوب، بعده یونان دولتی طرفندن تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتی بوله‌مامشدر. اسکی برشهر اولوب، مانتینیا، پالانتیوم وتجیه شهرقدیملری مهاجرلری طرفندن تأسیس ایدلمش اولغله، « مدن ثلثه » دیمك اولان (تریپولیس) اسمیله تسمیه اولنمشدی. تریپولیچه بونك مصغریدر.

تریپولیس (Tripoli, Tripolis) یاخود تریپولی لسان یونانیده « مدن ثلثه » دیمك اولان بو اسم زمان قدیمده بر قاچ شهر وممکنه ویریلوب، بونلرك اك مشهورلری سوریه‌ده، افریقیه‌ده وموره شبه جزیره‌سنده‌کیلر ایدی [« طرابلس غرب، طرابلس شام وتریپولیچه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریتون (Triton) تونسده واقع (شط کبیر) کولنك اسم قدیم یونانیسیدر.

تریتون (Triton) اساطیر یونانیه‌ده دکیز آلهه‌سندن اولوب، (نپتون) ایله (آمفیتریته)نك اوغلی زعم اولنوردی. بلدن یوقاریسی انسان وآشاغیسی بالیق شکلنده ونپتونك آرابه‌سی اوکندن بوری چاله‌رق قوشار صورتده تصویر ایدیلیردی.

تریچیناپالی (Tritchinapali) هندستانك مدراس اداره‌سنده وکرنتك خطه‌سنده مستحکم بر شهر اولوب، (کاوری) نهرینك ساحل یمینده و(تانجاور) لك ۱۵۰ کیلومتره غربنده واقعدر. ۸۰۰۰۰ اهالیسی ومصنع بر بتخانه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر راجه‌لغك مرکزی اولوب، الیوم انکلیز عسکرندن بر مفرزه‌نك مقریدر.

تریدرآ (Treider-Aa) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که قورلانده ایله لیوونیا ایالتلرینی سقی ایله، ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دونه) منصبی قربنده لیوونیا کورفزینه دوکیلور.

تریسته (Trieste) آوستریانك ایلیریا خطه‌سنده وآدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع همنامی اولان کورفزك ایچنده بیوك، تجارتکاه ومستحکم برشهر اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك برنجی اسکله‌سیدر. ویانه‌نك ۵۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ۱۴۵۰۰۰ اهالیسی، صنایع وهندسهٔ بحریه مکتبلری، دارالمعلینی، یهودیلره مخصوص مکتبی، تجارت وبحریه آقادمیاسی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، ارمنیلره مخصوص بر بیوك مطبعه‌سی، واسع وصاغلم لیمانی، کوزل ریختملری، قلعه‌سی، بیوك تیاتروسی، بر مصنع کلیساسی، متعدد کوزل ابنیه‌سی، مفرح میدان وتفرجکاهلری واردر. فابریقه‌لری چوق اولوب، اویون کاغدلری، موسیقی آلاتی، قطیفه، ایپك قماشلر، پاموقدن منسوجات، دانتله، اسپارماچت، مسکرات وسائره اعمال اولنور.

سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه ودستکاهلری دخی واردر. لوید قومپانیه‌سنك مرکزی اولوب، ممالك عثمانیه، مصر، هند، انکلتره وآمریقا ایله ایشلك تجارتی واردر. بك اسکی ایسه‌ده، قرن‌سابق میلادی‌یه کلنجه‌یه قدر کوچك بر قصبه اولوب، او وقتدن بری اهمیت کسب ایتمکه باشلامشدر. اهالیسی اکثریت اوزره ایتالیان ولسان محلیسی ایتالیانجه اولوب، ذاتاً وندیك خطه‌سی مضافاتندن ایکن، ۱۳۸۲ تاریخ میلادیسندن بری آوستریانك النده بولنمقده‌در. — تریسته ایالتی ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سی داخلنده اولوب، ملغا (فریول) وایستریا) ایالتلرندن تشکیل اولنمشدر. شمالاً قارنیوله، شمال شرقی جهتندن خرواتستان خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ایتالیا حدودیله، سائر طرفلردن دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولدیغی‌حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹۸۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۴۷۹۳۴ کشیدر. بو ایالت تریسته، ایستریا وغوریج اسملریله ۳ سنجاغه منقسمدر. اراضیسی متوسط حالده منبتدر. اهالیسی باشلیجه ایتالیان واسلاودن مرکبدر.

تریسته کورفزی { (Golfe de Trieste) آدریاتیق دکیزینك

منتهای شمالنده واقع وندیك کورفزینك ایچنده وبو کورفزك شرق شمالیسنده بر کوچك کورفز اولوب، تریسته شهری بونك ساحل شرقیسنده واقعدر. کورفزك شرق وجنوب جهتی ایستریا طاغلریله وشمال جهتی غوریج سنجاغنك اراضیسیله محاط اولوب، یالکز غرب جهتی آچیقدر. طولاً وعرضاً تقریباً ۲۸ کیلومتره وسعتنده‌در.

تریسمجیست { (Trismégiste) لسان یونانیده «اعظم» دیمك

اولان بو اسم اسکی مصریلرك الٰهیات بیوك الٰهلری ویا حکیملری اولان (هرمس)ه ویریلیردی. [«هرمس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقاله { (Tricala) [«ترحاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقامرون { (Tricaméron) افریقیه‌نك اسکی بر شهری اولوب، قارتاجك یعنی تونسك ۳۲ کیلومتره جنوب‌غربیسنده‌واقع ایدی. ۵۳۴ تاریخ میلادیسنده بلیزار بو شهرده واندالرك حکمداری (کلیمر)ی مغلوب ایتمشدر.

تریم { جزیرةالعربده حضرموتك الك بیوك قصبه‌سی اولوب، شبامك شرق شمالی جهتنده وحضرموتك وسطلرنده واقعدر.

تریناقریا { (Trinacria) لسان یونانیده «اوچ کوشه‌لی» دیمك اولان بو اسم سیجلیا آطه‌سنه ویریلیردی.

تریسکماله { (Trinquemale) سرندیب جزیره‌سنك شمال شرق سمتنده واقع بر کوچك شبه جزیره‌نك اوزرنده و(قولومبو) نك ۲۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی وبك صاغلام لیمانی واردر. پورتکیزلیلرك، فلمنکلیلرك وفرانسزلرك یدضبطنه کچدکدن صکره، ۱۷۹۵ دن بری انکلیزلرك النده‌در.

تریتیه { (Trinité) یعنی «تثلیث» انکلتره‌نك النده بولنان آنتیل جزایر صغیره‌سنك الك بیوکی اولوب، اورنوق ایرماغنك منصبی فارشیسنده و ′۳ °۱۰ ایله ′۵۱ °۱۰ عرض شمالی و ′۹ °۶۳ ایله ′۱۲ °۶۴ طول غربی آره‌سنده واقعدر. بویی ۸۰ واکی ۶۲ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (اسپانیش‌توون) قصبه‌سیدر. هوای غایت کوزل وصاغلام اولوب، نباتاتی بك چوق وبك نمالیدر. محصولاتی شکر قامشی، قاقائو، قهوه، توتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. نفت وقفرالیهود منبعلری دخی چوقدر. آمریقای جنوبی ایله بیوك تجارتی واردر. بو جزیره ۱۴۹۸ ده خریستوف قولومب طرفندن کشف اولنه‌رق، ۱۵۳۲ ده اسپانیولرلك، ۱۵۹۵ ده انکلیزلرلك، ۱۶۷۶ ده فرانسزلرك النه کچدکدن صکره، بونلر طرفندن ترك اولنمغله، ۱۷۹۷ ده یه انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — بو اسمله یه آنتیل جزایرندن (مارتینیق) جزیرهٔ کبیره‌سنده، (پورت روآیال) نك ۴۰ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان قوبك ایچنده بر قصبه دخی اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وشکر فابریقه‌لری واردر.

ترینیداد { (Trinidad) کهاسپانیول لسانده «تثلیث» دیمکدر، آنتیل آطه‌لرندن (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل جنوبیسی قربنده و(هاوانه) نك ۲۵۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وبك ایشلك تجارتی واردر.

تریوس (Térée,Tereus) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك حکمدارلرندن اولوب. (پرونیه) نامزوجی و(فیلومل)نك انیشته‌سی ایکن، قاینه خیانت ایتمکله، کویا کندیسی بوخوقوشنه، زوجه‌سی قیرلانغیجه وقاینی بلبله تبدیل اولنمش.

تریومویر (Triumvirs) لاتین لسانده «مثلث» دیمك اولان بو اسم رومادە اوچ کشیدن مرکب اولمق اوزره تشکل ایتمش بعض هیئت حکومتلره ویرلمشدر. بونلرك برنجیسی میلاددن ۶۰ سنه اول تشکل ایدوب، پومپیوس، قیصر وقراسوسدن؛ وایکنجیسی میلاددن ۴۳ سنه اول تشکل ایدوب، اوقتاویوس، آنطونیوس ولپیددن مرکب ایدی.

تزقوقو (Tezcuco) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مکسیقو جمهوریتنده، همنامی اولان کولك قربنده ومکسیقونك ۲۶ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی، بعض پاموق منسوجاتی ومکسیقو ایله ایشلك تجارتی واردر. اسپانیولرك ورودندن اول معمور وجسیم برشهر ایدی. — تزقوقو کولی همنامی اولان قصبه ایله مکسیقو شهری آره‌سنده واقع اولوب. طولی ۲۲ وعرضی ۱۵ کیلومتره‌در. صویی پك طوزلیدر. بوکول یوزر باغچه‌لریله وطغیانیله مشهوردر.

تسارس برقه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبای عربك مسقط رأسی بولنمشدر.

تسالونیك (Thessalonique) سلانیك شهرینك اسم اصلیسیدر. [«سلانیك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تسالیه (Thessalie) بالقان شبه‌جزیره‌سنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، جنوباً یونان ممالکیله وزیتون وغلوس کورفزلریله، غرباً ایپر خطه‌سیله یعنی جنوبی آرناؤدلقله، شمالاً ماکدونیا ایله، شرقاً دخی آطه‌لر دکیزیله محاط ومحدوددر. ماکدونیادن لیمبوس طاغیله وبوطاغدن (پیند) سلسله‌سنه دك ممتد اولان بر صره تپه‌لرله آیرلمش اولدیغی کبی، ایپردن دخی (پیند) سلسله‌سنك صرتیله، ویونانادن (اوتریس) طاغیله وزیتون کورفزیله آرلمش اولوب، همان هر طرفی طاغلرله وحدود طبیعیه ایله احاطه اولنمش بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایدیور؛ حتی شرق جهتنده دخی ساحله متوازیاً برصره طاغلر ممتداولور. بووجهله تسالیانك کنارلری طاغ اتکلرندن واورته‌لری واسع وپك منبت اووه‌لردن وبعض کوزل تپه‌لردن عبارت اولوب، بو خطه دنیانك الك کوزل یرلرندندر. حدود مذکوره داخلنده اولان تسالیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۳۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۰۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در. اهالینك قسم اعظمی خرستیان اولوب، روم واولاخدن مرکبدر. اولاخلر طاغلرده کثرت اوزره‌درلر. اهالئ اسلامیه‌سی مجموع نفوسنك بر ثلثی راده‌لرنده ایدیسه‌ده، اخیراً اکثری آناطولیه وسائر ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. بونلر خالص ترك اولوب، اثنای فتحده آناطولیدن اورایه نقل واسکان ایتملردی. اراضینك قسم کلیسی اهالئ اسلامیه‌نك ملکی ایدی، وبر چوغی الیوم تحت تصرفلرنده‌در. تسالیا کاملاً آطه‌لر دکیزی مالهٔ سنده اولوب، (پیند) سلسله‌سیله حدود شمالیه وجنوبیه‌سندن آقان نهرلرك جله‌سی کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماغنه جمع اولنور. یالکز بوخطه‌نك منتهای جنوب غربیسنده وپیند سلسله‌سنك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده بولنان (آسپروپوتام) ناحیه‌سی یونان دکیزی مائلهٔ سنده اولوب، بو ناحیه‌نك اورته‌سندن کچن همنامی اولان نهر یونانه بالدخول، کفالونیه آطه‌سنك قارشیسنده یونان دکیزینه دوکیلور. آنجق بوناحیه اسکیدن بری تسالیه‌دن زیاده ایپره منسوب وملحق عد اولنه‌کلمشدر. تسالیه‌نك طوپراغی فوق‌العاده منبت وهواسی معتدل اولغله، محصولاتی پك چوق اولوب، حبوبات وذخایر متنوعه ایله پاموق، سیسام، توتون وسائره‌دن عبارتدر. زیتون وایپك محصولاتی دخی چوقدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، قیون، صیغیر وخرکله‌دن عبارتدر. صیغیرلری بیوك جثه‌لی وقوتلیدر. زمان قدیمه آتلری مشهور اولوب، حتی الك اول جنس فرسی تأنیس وتعلیم ایدن تسالیه‌لیلر اولدیغی مروی ایدی. قیشین اووه‌لرنده هواسی معتدل ومرعالری دخی چوق اولدیغندن، آرناؤدلغك یوقاری جهتندن یعنی قوصوه ومناستر ولایتلرندن پك چوق قویون سوریلری تسالیه‌یه اینوب، قیشلارلر. آرناؤد بکلرینك تسالیه‌ده

بر چوق چفتلکلری دخی واردر. صنایع محایه دخی خیلی ایلری اولوب، باشلیجه اولاخ قاریلرینك نسج واعمال ایتدکلری ونجه (یعنی قبا فانله)، شیاق، عبا، کلیم وسائر یوك منسوجاتندن بشقه، پاموقدن بز وآلاجه وایپکدن بعض مقاشلر دخی نسج اولنور. دباغخانه‌لری دخی چوق اولوب، خیلی مقدار مشین وسختیان وکاوساله اعمال اولنور. قروم، قورشون، باقیر، کور وسائر معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزی اخراج اولنمقده‌در. کرك کوستم نهرنده وکرك موجود اولان بعض کوچك کولارده خیلی بالیق چیقار. طاغلرده آو حیواناتنك انواعی بولنور. اسکله‌سی غلوس اولوب، بتون خطه‌نك فضلهٔ محصولاتی اورایه اینر، وبواسکله‌دن کلیتلی بغدای، آرپه، ایپك‌قوزه‌سی، پاموق، پیانغی، دری، زیتون وزیتون یاغی وسائره اخراج اولنور. اخیراً انشا اولنان بردمیر یول خطی بو اسکله‌دن یکیشهر وترحاله‌یه قدر ممتد اولمشدر.

تسالیه خطه‌سی اسکی یونانیلر عندنده منبع مدنیت عد اولنوب، اك اول (پلاسج) اقوامیله مسکون ایدی. بو اقوامك بر قاچی تتابع ایدوب، اپیر خطه‌سندن دخی بعض اقوام پلاسجیه تسالیه‌یه کچمشلردی، که بونلرك بری ده بو خطه‌یه تسالیه اسمنی قزاندیران (تسال) قومی ایدی. تسالیه‌دن بعض اقوام دخی یونانه وپلوپونسه (یعنی موره شبه جزیره‌سنه) کچمشلردی، که بونلرك اك مشهورلری دوریانلردر. دوریانلرك تسالیه‌دن خروجلرنده یعنی (تروآ) محاربه‌سندن ۸۰ سنه صکره تسالیه بروجه آتی ۵ قسمه منقسم ایدی: مغنسیا، فتیوتیده، تسالیوتیده، پلاسجیوتیده، هستیوتیده. بونلرك برنجیسی غلوسك شمالنده ساحل بحردن، ایکنجیسی غلوس ایله زیتون کورفزلری آره‌سنده‌کی ارمیه ودومکه جهتندن، اوچنجیسی وسطده‌کی چتالجه وقردیجه طرفلرندن، دردنجیسی یکیشهر، بشنجیسی دخی ترحاله جهتلرندن عبارت ایدی. اسکی تسالیه‌نك برچوق معمور ومشهور شهر وقصبه‌لری اولوب، باشلیجه‌لری: فرساله (چتالجه)، لاریسه (یکیشهر)، تریقه (ترحاله) اولوسون (آلاصونیه)، لاته (زیتون) والیوم خراب اولان هراقلیه، غومفی، غونوس، کیرتون، قرانون، هیپاقه وسائره ایدی. تسالیه‌نك اك اسکی اسمی (همونیه) ایدی. بو خطه‌ده اك اول حکم سورن اساطیر یونانیه‌جه صاحب طوفان زعم اولنان (دوقالیون) ایله (هلن) در، که میلاددن ۱۵۰۰ سنه اول یاشامشلردر. بعده قهرمان مشهور (هرکول) لك نسلندن بر طاقم آدملر حکم سوروب، بونلردن (نواس) اسمنده برینك نسلی تسالیه‌ده طول مدت سلطنت ایتمشلردر. ایرانیلرك یونانك اوزرینه هجومنده. تسالیه‌لیلر ایران حکمدارینه عرض تابعیت ایدوب، یونانه قارشی ایرانه یاردیم ایتمشلردی. بعده بر طاقم یرلی حکمدارلر بیننده تقسیم اولنوب، قبل‌المیلاد ۳۵۲ تاریخنده فلیپ طرفندن ضبطله، ماکدونیه‌یه الحاق، وینه قبل‌المیلاد ۱۴۸ تاریخنده ماکدونیه ایله برابر رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنك حصه‌سنه اصابت ایدوب، ۷۹۶ تاریخ هجریسنده یلدیرم سلطان بایزید خانك دور سلطنتنده غازی طورخان بكك همتیله فتح، وممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدی. یونان استقلالنده جنوب شرقی جهتندن بر کوچك پارچه‌سی یونانه ترك اولنه‌رق، بو دولت طرفندن (فتیوتیده معفوکیده) عنوانیله بر ایالت اتخاذ اولنمشدر. برلین معاهده‌سندن صکره تسالیه ایپرك جنوب شرقی کوشه‌سیله برابر یونانه ترك وتسلیم اولنه‌رق، یالکز شمال جهتنده الاصونیه قضاسی دولت عثمانیه‌ده قالمشدر.

تسالیه‌نك اهالیٔ قدیمه‌سی پلاسج اقوامندن اولوب، بعده اکثر طرفلرینك اهالیسی یونانلاشمشیدی. میلادك عصر اولنده یاشامش اولان (استرابون) جغرافیه‌سنده (پنیوس) یعنی کوستم مجراسنك جنوبنده‌کی اهالینك لسان یونانی ایله متکلم ونهر مذکورك شمالنده کیلرك دخی ماکدونیه‌لی وپلاسج اقوامندن اولدقلرینی بیان ایدیور. تسالیه‌ده‌کی اولاخلر ایسه رومالیلر زمانلرنده ایتالیادن اورالره نقل واسکان ایدلمشلردر. ادارهٔ عثمانیه زمانلرنده ترحاله ایالتی نامیله بر ایالت اولوب، ولایت اصولی اجراسنده یانیه ولایتنه ملحق وبعده مستقل برسنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، یکیشهر، غلوس، ترحاله، قردیجه، چتالجه، الاصونیه وارمیه اسملریله ۷ قضایه منقسم وطرنوی، یکیجه، دره‌لو، بلبلجه، ویستن، رندینه ودومکه اسملریله ۷ ناحیه‌یی جامع ایدی. کرك شهر وقصبه‌لرنده وکرك بعض قراسنده برچوق جوامع شریفه ومساجد ومدارس وتربه وتکیه‌لر موجوددر.

تسپروتیه (Thesprotie) اپیر قطعهٔ قدیمه‌سنك منقسم بولندیغی خطه‌لرك

بری اولوب، قطعهٔ مذکوره ساحلنك قسم جنوبیسنده (آمبراکیا) یعنی نارده کورفزندن (تیامیس) یعنی قالامه نهرینه قدر ممتد اولوردی. تعبیر آخرله تسبروتیا آرناؤدلغك البوم (چاملق) دینلن قسم جنوبیسنك اسم قدیمیدر. شمالی جهتندن یانیه سنجاغندن عبارت اولان (مولوسیا)، شمالاً ارکری سنجاغندن یعنی (لاپلق) قطعه‌سندن عبارت اولان (خائونیا) خطه‌لریله جنوباً آمبراکیا یعنی نارده کورفزیله، غرباً دخی یونان دکزیله محاط ایدی. منصبلرینه قریب برلشن (آخرون) ایله (قوکین) نهرلری بو خطه‌یی سقی ایدوب، اسکی یونانیلر عندنده جهنم نهرلری زعم اولنوردی. (خارادروس) یعنی لوروس نهری ایسه بو خطه‌یی مولوسیادن تفریق ایدردی. باشلیجه شهر وقصبه‌لری پاند وسیا، قاسوپه، الاقه، خارادره، خیریوم، افینه، اوروقه وسائره اولوب، جله‌سی روماسر دارلرندن پاولوس امیلیوسك ایپرده خاکله یکسان ایتدیکی ۸۰ شهر وقصبه عدادنده داخل اولغله، آنجق بعضلرینك خرابه‌لری موجوددر. (دودون) معبد مشهورینك دخی بوخطه‌ده بولنمش اولدیغی مروی ومظنوندر. بعده رومالیلر بوخطه‌نك منتهای جنوبنده (نیقوپولیس) اسمیله بیوك بر شهر تأسیس ایتمشلردی، که خرابه‌لری پروزه‌نك بر ساعت شمالنده طار بربرزخده موجوددر. اسکی تسبروتیه‌لیلر خالص پلاسج قومنه منسوب اولوب، خائونیا ومولوسیا اهالیسیله همجنس وهمسلسان ایدیلر. بر خیلی وقت کندی رؤسالری طرفندن اداره اولندقدن صکره، بر آره‌لق دخی جهوریت صورتنده اداره اولنمش؛ وبعده مولوسیا حکمداری پیروس طرفندن ضبط، ودها صکره ماکدونیا دولتنه الحاق اولنمشلردی. ماکدونیا ایله برابر رومالیلرك الینه کچوب، نهایت یزانته دولتنك انقراضنه یوز طوتمی اوزرینه، آرناؤدلغك سائر طرفلرنده اولدیغی کبی، بو جهتده دخی بعض کوچك حکومتلر تشکل ایتمشدی، که سلطان محمدخان ثانی و بایزید ولی زمان سلطنتلرنده جله‌سی فتح، وممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

تسپیس (Thespis) تیاترونك موجدی اولوب، قبل‌المیلاد ٥٤٠ تاریخلرنده آتنه‌ده یاشامش؛ وبعده شهر مذکوردن نفی اولنمرق، وفقاسیله برابر برّ اوکوز آرابه‌سیله آتیقه‌ده کزمکه، وبو آرابه‌نك اوستنده اجرای لعبیات ایتمکه باشلامشدی. بعض هائله‌لر ترتیب ایتمشدر.

تسپیوس (Thespius) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تسپیه حکمداری اولوب، ٥٠ قیزك پدری بولنمغله، بونلری هرکوله تسلیم ایتمش؛ وبونلرك قهرمان مذکورله اجتماعلرندن تولد ایدوب (تسپیان) تسمیه اولنان احفادی (یولاس) ك تحت ریاستنده ساردنیه‌یه کیدوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی اسکان ایتمشلردی.

تسپیه (Thespies) یونان قدیمده (بیوتیا)نك برشهری اولوب، موسه تسمیه اولنان پریلرك عبادتنه مخصوص ابنیهٔ کثیره ایله وبو پریلرك هیکلریله مزین ایدی. وبرانه‌لری (اریتوقاسترون) قربنده مشهوددر.

تُستَر (شوشترك معربیدر) ایرانك غرب جنوبیسنده واقع (خوزستان) یعنی اهواز ایالتنك اك بیوك شهرلرندن اولوب، ایالت مذکوره‌نك مرکزیدر. کارون ایرماغنك ساحل غربیسنده وزمان قدیمده ایرانك پایتختی بولنمش اولان (سوس) شهری خرابه‌لرینك قربنده اوله‌رق، دیز فولك ٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده وبصره‌نك ١٩٥ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی وشاپور طرفندن بنا اولنمش بر صو یولی واردر، که جغرافیون عرب عندنده عجایب دنیادن معدوددر. وقتیله بو شهرده غایت قیمتدار اثواب وافشه اعمال اولنوردی. بو شهر حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده حضرت موسی الاشعری یدیله فتح اولنوب، مشارالیهك معیتنده بولنمش واوراده شهید اولمش اولان براء بن مالك انصارینك تربه‌سی موجوددر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، اك مشهورلری ذوالنون مصری اصحابندن وطائفهٔ صوفیوندن (سهل بن عبدالله تستری) در، که بصره‌ده یاشایوب، ۲۸۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تستریون بغدادك جهت غربیه‌سنده دجله ایله (باب‌البصره) آره‌سنده برمحله ایدی، که تستر شهری اهالیسیله مسکون اولوب، اوراده قیمتدار اثواب اعمال اولنوردی. بومحله‌دن (تستری) نسبتیله معروف بعض علما چیقمشدر.

تسلی ایران متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (ابراهیم) شیرازلی ودیکری (مرزا معصوم) استرابادلیدر. ایکیسی دخی هندستانه سیاحت ایتمشلردر. ایکیسنك اشعارندن بری بیت ایراد اولنور:

در پریشانی اگر عالم چنین خواهد گذشت
آهم از افلاك واشکم از زمین خواهد گذشت

—

آنچنان کز صفر گردد رتبهٔ اعداد بیش
پایهٔ این ناکسان از هیچ بالا رفته است

تسلیم ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی شیرازلی محمد هاشمدر. که عالمگیرك زمانده هندستانه کیدوب، ۱۱۰۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

غریب کوی توام باوطن چه کار مرا
سپرده ام بتو خودرا بمن چه کار مرا

— ایکنجیسی ینه شیرازلی اولوب، اسمی محمد طاهردر. صحافلق ومجلدلکله مشغول ایمش. شو بیت اونکدر:

از بس زآشنایی مردم رمیده ام
دائم تلاش معنی بیگانه میکنم

— اوچنجیسی میرزا زین العابدیندر، که وطنی معلومز اولهمیوب، شو بیت دیوانك باشنده‌در:

بنامش میکنم اول رقم منشور دیوانرا
چو تاج شمع زرین میکنم طغرای عنوانرا

تسلیمی کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کویند بهاری شد وکل آمد و وی رفت
مابیتو ندانیم که کی آمد وکی رفت

تسین (Tessin) ابتالیانك شمالنده برنهردر، که اسویچره‌ده سنت غوتار طاغندن نبعاله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، (مایور) کولی ایچندن کچدکدن، و ۱۶۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پاویه) نك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تسین (Tessin) اسویچره جاهیر متفقه‌سندن بر ناحیه اولوب، جاهیر مذکوره‌نك ۱۸ نجیسی اعتبار اولنور. ایچندن جریان ایدن آنف البیان نهرك اسمیله مسمی اولوب، شمال شرقی جهتندن (غریزون)، شمالاً (اوری) و(واله) ناحیه‌لریله، جنوب وجنوب شرق وغربی جهتلرندن دخی ایتالیا حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۱۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۰۷۷۷ کشی اولوب، همان جمله‌سی ایتالیان وقتولیکدرلر. مرکزی (لوغانو) قصبه‌سی اولوب، لوقارنو وبلیزونه قصبه‌لری دخی نوبتله مرکز جمهوریت اتخاذ اولنورلر. اراضیسی طاغلق اولوب، آلپ سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنده واقع وتسین وادیسندن عبارتدر. لوغانو کولیله مایور کولنك بر قسمی دخی بو ناحیه درونده‌در. پك منبت بعض وادیلری، غایت کوزل مرعالری، کستانه وکراسته آغاجلری، مرمر، بلور وسائر احجاری دخی واردر. بو ناحیه خیلی وقت ایتالیانك النده اولوب، ۱۵۱۲ ده اسویچره طرفندن ضبط، و۱۷۹۸ ده جاهیر متفقه صره‌سنه ادخال اولنه‌رق، (بلیزونه) و(لوغانو) اسملریله ایکی ناحیه اتخاذ اولنمش، و۱۸۰۳ ده تسین اسمیله بر ناحیه‌یه جمع ایدلمشدر. اهالیدن منتخب بر بیوك مجلس مبعوثانی اولوب، بو مجلس ایچلرندن ۹ اعضادن مرکب بر هیئت اداره انتخاب ایدر.

تشبیهی (میرزا علی اکبر) کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، هندستانه رحلت، واوراده فقر ودرویشلك طریقنه دخول ایتمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بهر زیارت آمد بر تربت شهیدان
یارب ذکر چه دارد با آرمیدهٔ چند

تشمس (مغرب اقصاده بحر محیط ساحلندن بر میل ایچریده و(شغدله) وادیسی اوزرنده بك اسکی بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قاله بر سوری اولدیغنی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تشن (Teschen) آوستریانك (سلیزیا) خطه‌سنده و(موریش اوستراو) لك ۲۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۲۰۰ اهالیسی، برقاچ مکتبی، دباغخانه‌لری وچوخه واسلحه فابریقه‌لری واردر. وقتیله سلیزیا دوقه‌لقلرندن برینك مرکزی ایدی.

تضمینی ایران شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شعرده‌کی مهارتندن بشقه موسقیده دخی مهارتی وکوزل سسی وار ایمش. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون دائرهٔ ماز پوست پوشان توئیم
در دائرهٔ حلقه بکوشان توئیم
گر بنوازی ز دلخروشان توئیم
ور ننوازی هم از خموشان توئیم

تطوان { «تاتوان» مادەسنده بیان اولنان قصبەنك املای صحیحی اولسه کرکدر.

تُطیله { اسپانیانك (ناواره) ایالتنده واقع (تودله) قصبەسنك عربلر عندنده معروف اسمیدر. حکومت امویه زمانده بعض علما وسائر مشاهیر اسلامك وطنی بولنمشدر. [«تودله» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

تُطیه { مصرك (سمنودیه) ناحیەسنده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حوی ذکر ایدیور.

تَعز { یمن ولایتنده لوا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل سرانك ایکی شعبەسی آره‌سنده بر وادیده، صنعانك تخمیناً ۲۵۰ کیلومترە جنوب شرقیسنده واسکله‌سی اولان مخانك ۷ کیلومترە شرق شمالیسنده واقعدر. الیوم یالکز ۱۲۰۰ قدر نفوسی، بربانجه‌سی وبرقاچ قیشلەسی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی واردر. وقتیله دها بیوك ومعمور بولنمش اولدیغی اطرافنده‌کی ویرانه‌لردن آکلاشیلیور. یاقوت حوی تعزی یمنك قلاع متینه ومشهورەسندن عد ایدیور. — تعز قضاسی: دیشراق، ترتب‌الغم، قاعره ومفنیه اسملریله ٤ ناحیەیی و ۱۶۲ قریه‌یی جامع اولوب، شرقاً حجریه، شمالاً عدین، غرباً مخا قضالریله، جنوب شرقی جهتندن دخی عدن مضافاتیله محدوددر. اراضیسی طاغلق ومحصولداردر.

تعز { سنجاغی. یمن ولایتنك منقسم بولندیغی درت سنجاغك بری اولوب، خطهٔ یمانیه‌نك جنوب غربی قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً حدیده، شمال شرقی جهتندن صنعا سنجاقلریله، شرقاً انکلتره‌نك الندە بولنان عدن مضافاتیله، جنوباً عدن کورفزیله، غرباً دخی باب‌المندب بوغازیله وبحر احمرله محاطدر. تعز، اب، عدین، قعطبه، حجریه ومخا اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ۱۰ ناحیه و ٤٤٧ قریه‌یی جامعدر. سرا سلسلهٔ جبالی بو سنجاغی دخی شمال ایدوب، جهت شرقیه‌یه‌طوغری برطاقم قوللرصالار. بو سلسله‌نك شرق مائله‌سندن آقان صولرك چوغی عدن‌جوارنده بحر محیطه دوکیلن (تبین) نهرینه وسلسلهٔ مذکوره‌نك غربی مائله‌سندن آقانلر دخی بحر احمره منصب اولورلر. آنجق بو نهرلرك چوغی یالکز یاغمور موسملرنده آقوب، سائر وقتلرده قورو وادیلردن عبارتدر. ساحل بحره متوازیاً ممتد اولان دوز یری تهامه‌دن معدود اولوب، همان چول حالنده ایسه‌ده، طاغلق جهتلری کوزل وادیلر وبك منبت اراضی‌یی حاویدر. محصولاتی قهوه، پاموق، چوید، بغدای، آربه دوره، سیسام، مصر بغدایی، بقله، خردال، خشخاش، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

تعظیما { ایرانك قم شهری شعراسندن ومیرزا صائبك تلامذه‌سندندر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

کدازد برق آه آتشینم سنك خارارا
شرر پرواز سازد نالهٔ من ریك صحرارا

تعیش { ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر، واصفهانده پاشامشدر. شو بیت اشعارندندر:

در ره عشقش کر از منزل خبر میداشتم
میدویدم آنچنان کز پوست بیرون میشدم

تُغرت { (یاخود تغورت) صحرای کبیرك جزاٴره منسوب قسمنده وبسکرەنك ۳۰۰ کیلومترە جنوبنده همنامی برواحك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، سورله وخندقله محاطدر. ۴۰۰۰ قدراهالیسی واهمیتلی بازاری واردر. — تغرت واحی شمالدن جنوبه ۱۴۸ کیلومترە طولنده اولوب، چول ایله محاط منبت ومحصولدار اراضیدن عبارتدر. ۲۵ قریه‌سی، ٤۰۰ خرما آغاجی، بر چوق آرتوآز قیولری، حبوبات، زیتون، نار وسائر محصولاتی ومشهور بالی واردر.

تغزغز { ترك اقوامندن بر قوم اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکور اولوب، قیرغیز قومندن عبارت اولمسی ملحوظدر.

تغلب { (ابوالعباس احمد) اعاظم علما واتقیادن اولوب، کوفه‌ده زمانك امامی ایدی. ۲۹۰ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

تُغلَق { دهلی حکمدارلرندن سلطان غیاث الدین بلبانك کوله‌سی اولوب، اوغلی غیاث‌الدین ۷۲۱ تاریخ هجریسنده دهلی تختنه جلوسه موفق اولمش؛ ونسلندن (محمد شاه تغلق) اسمیله ۲ و(غیاث‌الدین تغلق) و(فیروز شاه تغلق) اسملریله دخی دیکر ایکی حکمدار دهلیده سلطنت سورمشلردر. [«غیاث الدین تغلق، محمد شاه تغلق وفیروز شاه تغلق» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

تفتازان { خراسانده نسا مضافاتندن بر بیوك قریه‌اولوب، مشاهیر قراء ومفسرینندن وامام غزالی تلامذه‌سندن (ابو بکر عبد الله بن ابراهیم تفتازانی) وعلامهٔ شهیر (سعدالدین تفتازانی) ایله سائر برچوق علمانك مسقط رأسیدر.

تفتازانی { (سعدالدین مسعود بن عمر) اعاظم علمای اسلامدن اولوب، ۷۲۲ تاریخ هجریسنده خراسانده (نسا) جوارنده واقع تفتازان قریه‌سنده طوغمش، و۷۹۲ ده سمرقنده وفات ایتمشدر. تیمورلنگك خدمتنده بولنمش، وبو جهانگیر طرفندن پك چوق حرمت وتعظیم نائل اولمش ایدی. تفسیر وفقه وعقائد وسائر علوم متداوله‌ده عصریندك فریدی اولوب، علوم مذکوره‌نك جله‌سنده تألیفات معتبره‌سی اولمغله، تألیفاتی کندندن اول کی تألیفاتك چوغنی ابطال ایتمش، وبتون علما کندیسنك کتابلرینی شرح وتحشیه وتدریسله اشتغاله باشلامش اولدقلرندن، تفتازانی علمای اسلام دورینی ایکیه بولوب، کندیسندن اول کلمش اولانلره متقدمین ومشارالیهدن صکره کلنلره متأخرین نامی ویرلمشدر. تفتازانیدن اول مغول تخریباتی مدنیت اسلامیه‌یه بر فاصله ویرمش، وممالك اسلامیه‌ده علم وعلما همان قالمامش اولدیغندن، تفتازانی معارف اسلامیه‌ده یکی بر دور آچمش ایسه‌ده، حیفا که بو یکی معارف علوم شرعیه ایله علوم آلیه‌دن عبارت قالوب، متقدمین علمای اسلامك فنون عقلیه وحکمیه‌ده کی ثمرات سعی وهمتلری متروك ومهمل براقلمشدر. تفتازانی رومه دخی سیاحت بدوب، علمای عثمانیه ایله بعض مباحث علمیه وشرعیه‌ده بولنمش، وبونلره غلبه چالغله، اووقتدن بری ممکنمرده دخی تفتازانینك تألیفاتی اساس تدریس اتخاذ اولنمشدر. علمای رومی یزیده لعنتی تجویز ایتمکه قاندیران دخی علامهٔ تفتازانیدر. تألیفاتی بروجه آتیدر: حدیثده «کتاب الاربعین»، نحوده «ارشاد الحادی»، «تلخیص» اوزرینه «مطول» و «مختصر» عنوانلریله ایکی شرح، «التلویح فی کشف حقایق التنقیح»، «تهذیب المنطق والکلام»، «شرح الشمسیة»، «شرح العزی»، «شرح عقائد النسفی»، «کتاب الفتاوی الحنفیة»، «کشف الاسرار وعدة الابرار» عنوانیله فارسی بر تفسیر شریف، «شرح المفتاح للسکاکی»، علم کمه دائر «مقاصد الطالبین» وبونك «جامع» عنوانیله شرحی، «شرح منتهی السؤال والعمل فی علمی الاصول والجدل»، «شرح نوابغ الکلم» وسائره.

تفته { (منشی هرکوپال سکندر آبادی) هندستانك مشاهیر شعراسندن وبرهمنلردن اوگوب، لسان فارسیده ۵ بیوك دیوانی و «تضمین گلستان» عنوانیله بر اثری واردر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

چند گویی که نشان نیست زخونین کفنان
مگر این لاله که بینی ز شهیدان تو نیست

تفرنو { مغربده برقه ایله محدیه آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تفضل حسین خان { هندستان نوابلرندن مظفر جنگك اوغلی اولوب، ۱۷۵۷ تاریخ میلادیسنده انکلیزلره قارشی بیوك بر قیام ترتیب ایتمش؛ وانکلیزلره پك چوق تلفات ویردیردکدن صکره، دردست ایدیلوب، اعدامنه حکم اولنمش ایسه‌ده، بعده هندستان طوپراغنی ترك ایتمك شرطیله، بو جزادن عفو اولنمغله، مکهٔ مکرمه‌یه گلمشیدی.

تفلیس { بلاد قافقاسك الك بیوك و الك مشهور شهری اولوب، وقتیله کرجستانك پایتختی ایدی، والیوم روسیه‌یه تابع اولان بلاد قافقاسك مرکز عمومیسی وهمنامی اولان ایالتك مرکزیدر. کور ایرماغنك ایکی کناره‌سی و ′۴۱ °۴۱ عرض شمالی ایله ′۳۰ °۴۲ طول شرقیده واقعدر. کرجی، ارمنی، ترك، عجم وروسدن مرکب ۱۱۰۰۰۰ اهالیسی، چارشیسی، بر روس وبر ارمنی مکتب اعدادیسی، بیوك بر کلیساسی، بر جامع شریفی، متعدد قیشله‌لری، غایت نافع کوکوردلی قابلیجه‌لری، وبك ایشلك تجارتی واردر. پوتی وباطومدن باکویه کیدن دمیریول خطی بو شهرك ایچندن کچر. روایته کوره بشنجی قرن میلادی اواسطنده تأسیس اولنوب، حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك زمان خلافتنده حبیب بن مسلمه طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ واووقتدن مدنیت اسلامیه‌نك جلهٔ مراکزندن اولوب، (ابو احمد حامد بن یوسف تفلیسی) کی بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. ۵۱۵ تاریخ هجریسنده کرجیلر ملکشاه

سلجوقینك اوغللری محمود ومسعود آره‌سندکی مباینتدن بالاستفاده. تفلیسی ضبط ایله، اهالیٔ اسلامیه‌ـ سنی طاغیتمشلردی ۶۲۳۰ ده جلال الدین منکبرتی بن خوارزمشاه تفلیسی ضبط واسترداد ایتمش ایسه‌ده، براقدیغی والینك ظلمی نتیجه‌سندن اوله‌رق، بر سنه صکره کرجیلر شهری یکیدن ضبط واحراق ایتمشلر‌ـ دی. بعده چنکیز خان طرفندن یکیدن تخریب اولنمشدی. ۹۸۶ ده سلطان مراد خان ثالث دورنده فتح اولنه‌رق، اوقتدن کاه ممالك عثمانیه وکاه ممالك ایرانیه‌دن معدود بولنمشدر. ۱۲۱۰ تاریخنده آغا محمد خان قاجار طرفندن یکیدن تخریب، و ۶ سنه صکره کرجستانك صوك حکمداری طرفندن روسیه دولتنه ترك اولنمشدر. روسلر بلاد قافقاسه مرکز عمومی اتخاذ ایده‌رك، اعمار وتوسیعنه سعی ایتمشلرسه‌ده، بنه ابنیه‌سی غیر منتظم وسوقاقلری طار وغیر مستویدر. — تفلیس ایالتی بلاد قافقاسك ایالات مرکزیه‌سندن اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده واقع وکور ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارتدر. غرباً وشمال غربی جهتندن قوطایی، شمالاً ترك، شمال شرق جهتندن داغستان، جنوباً دخی یلیزاوتوپول، اریوان وقارص ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۰۳۴۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۲۶۶۷۵ کشیدن عبارت اولوب، کرجی، ارمنی، ترك وسائره‌ـ دن مرکبدر. بو ایالت کرجستان خطه‌سندن عبارت اولوب، اهالیٔ اصلیه‌سی حسن اندام وتناسب اعضا‌ـ لریله مشهوردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کور ایرماغیله بوکا دوکیلن انهار کثیره‌نك وادیلرنده پك منبت یرلری دخی واردر. جنوب غربی قسمنده بر چوق کوللر دخی بولنیور.

تفلیسی { (عیسی الرقی) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، آل جداندن سیف الدوله‌نك خدمتنده بولنمشدر. طبده وسائر بعض علومده ید طولی صاحبی اولوب، امر تداویده دخی بیوك بر مهارت وموفقیتی وار ایدی. طبه متعلق بر قاچ تألیفی اولدیغی کبی، لسان سریانی‌یه واقف اولمغله، لسان مذکوردن دخی بعض کتب طبیه‌یی عربی‌یه ترجمه ایتمش؛ وبوندن طولایی مشار الیه سیف الدوله‌نك احسان ومکافاتنه نائل اولمش ایدی.

تفنی { قونیه ولایتنك بوردور سنجاغنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، بوردورك ۵۰ جنوب غربیسنده واقعدر. جبال ایله محاط اولوب، معدنلری چوقدر. اهالیسی ۱۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در. — تفنی قضاسی بوردور سنجاغنی تشکیل ایدن اوچ قضانك بری اولوب، لوانك قسم جنوبیسندن عبارتدر. ملحقی اولان کولحصار ناحیه‌سیله برابر ۵۳ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۱۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌دن عبارتدر. (کرنیز) چایی بو قضاده نبعانله شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، منتشا سنجاغنه کیروب، آق دکیزه دوکیلور. کولحصار ناحیه‌سنده برکول بولنوب، بالیغی چوقدر. درون قضاده ۹ جامع، ۲۰ مسجد، ۲۱ مکتب و ۱۰ دکرمن موجوددر.

تقتمش خان { دشت قپچاق حاکمی اولوب، ۷۹۸ ده تیمورلنك طرفندن مغلوب اولمشدر.

تقی { (امام محمد —) [«محمد تقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی { (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمانك قور‌ـ چیلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

در فضای تنك دل راحت نمیکیرد قرار
کوی آبادانی نزدیك این ویرانه نیست

تقی { (میر —) هندستان شعراسندن اولوب، اکره‌ده طوغمش؛ و ۱۰۲۵ ده لکهنو‌ـ ده وفات ایتمشدر. فارسی واردو لسانلرنده بر قاچ دیوانی ودیکر بعض تألیفاتی واردر.

تقیا { ایران شعرا وعلماسن اولوب، شو‌ـ سترلی اولدیغی حالده: هندستانه رحلتله، اکبر شاهك منظوری اولمش؛ وجهانکیرك سلطنتنده قدری برتر اولوب، مسند صدارتی دخی احراز الطش ایدی. ۱۰۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. هیئته دائر برکتابی ودیکر بعض آثارله بر چوق اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

من بندهٔ این رسم که رخسار سوی عشق
باهرکه نه غارت زده سودا نمایند

تقی اصفهانی { بو مخلصله اصفهانلی ایکی شاعر اولوب، بریجیسی

اکتساب کمالات ایتدکدن صکره، هندستانه رحلت ایدهرك، بر مدت دکنده ابراهیم قطب شاهك خدمتنده بولنمش؛ وبعده حجه کیدوب، بو سفرده وفات ایتمشدر. شو رباعی جلهٔ اشعارندندر:

لطف باغیر غایتی دارد
جور باما نهایتی دارد
کوش بر حرف مدعی تاچند
هرکه بینی حکایتی دارد

— ایکنجیسی (آقا تقی) ینه هندستانه رحلتله، جهانکیر پادشاهك خدمتنه کیروب، شهزاده پرویزك مربیلکنه تعیین اولنمشیدی. شو بیت اونکدر:

آن خون دل فشاند واین خون دل بخورد
فرق این قدر بود زلب زخم تالیم

تقی الدین بغدادی { (علی بن عبد العزیز) مشاهیر شعرادن وفقهاء مالکیه‌دن اولوب، اشعار رائقه‌سیله وبعض قصایدیله شهرت بولمش؛ و ٦٨٤ ده وفات ایتمشدر. قصایدینك اك مشهوری اولان «قصیدهٔ دبدبیه» سنك باشلانغیجی شودر:

ای دبدبی تدبدبی انا علی بن المغربی
تأدبی ویحك فی حق امیر الادب

تقی الدین تمیمی { (عبدالقادر) متأخرین علمادن اولوب، «الطبقات السنیه فی تراجم الحنفیه» عنوانیله بر اثر مفیدی واردر. ١٠٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تقی الدین حموی { (شیخ ابوبکر علی) مشاهیر شعرادن اولوب، (ابن حجه) دیمکله معروفدر. اشهر آثاری مدح نبی (صلعم) حقنده شیخ عزالدین موصلی ایله شیخ صفی‌الدین حلینك بدیعیه‌لرینه اعتراضاً نظم ایتدیکی بدیعیه‌سیدر، که ١٤٣ بیتدن مرکب اولوب، «تقدیم ابی بکر» عنوانیله معنوندر. بوکا «خزانة‌الادب» عنوانیله بر شرح دخی یازمشدر. ٧٦٨ ده جاده طوغوب، ٨٣٧ ده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

تقی الدین سبکی { (بن عبدالکافی) مشاهیر علمادن اولوب، علوم وفنون متنوعه‌ده ١٥٠ دن زیاده تألیفاتك صاحبیدر. ٧٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تقی الدین سروجی { (علی بن منجد) مشاهیر شعرادن اولوب، ٦٢٧ تاریخنده طوغمش، و ٦٩٣ ده وفات ایتمشدر. حقنده بعض غرائب احوال متقولدر. شو بر ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

انعم بوصلك لی فهذا وقته
یکفی من الهجران ماقد ذقته
انفقت عمری فی هواك ولیتنی
اعطی وصولا بالذی انفقته

تقی الدین عمر { [«ملك مظفر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی الدین فاسی { (ادبادن اولوب، «شفاء الغرام» عنوانیله بر اثر لطیفی واردر. ٨٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکه قاضیسی بولنوب، مصر وشامك وقوعات تاریخیه‌سنی مبین معتبر بر اثر دخی یازمشدر، که اسپانیاده واقع (اسقو ریال) کتبخانه‌سنده بر نسخه‌سی موجوددر.

تقی الدین مقریزی { [«مقریزی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی اوحدی { (میرتقی‌الدین محمد بلبانی) ایران شعراسندن وساداتدن اولوب، مظنه‌دن شیخ اوحدالدین بلبانینك احفادندن ایدی. اصفهانده طوغوب، بر مدت شاه عباس ماضینك خدمتنده بولندقدن صکره، ١٠٠٥ تاریخنده هندستانه رحلتله، جهانکیرك وشاهجهانك زمان سلطنتلرنده اکبر آباد واجمیر وکجراتده یاشامشدر. شعر وانشاده فرید عصری اولوب، «عرفات» عنوانیله مفصل بر تذکرة الشعراسی، «عرفان» عنوانیله بونك مختصری، «یعقوب ویوسف» و «کعبه‌مدار» عنوانلریله ایکی منظومه‌سی، لغته دائر «سرمهٔ سلیمانی» عنوانیله بر کتابی، مرتب دیوانی وبر چوق قصائد ومثنویاتی واردر. ١٠٣٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

ای قاصد اکر حال تقی یار بپرسد
از دیده همین خون جکر بار ودکرهیچ

تقی شوستری { (ایران شعرا وعلماسندن اولوب، اکبر شاهك زمانده هندستانه رحلتله، مشارالیه طرفندن شاهنامه‌نك نثره تحویلنه مأمور اولمش ایسه‌ده، بوکا موفق اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

کر دست نی دهدکه برویت نظر کنم
باری دهان بیاد لبت پر شکر کنم

تقی کاشی { (کاشان شعراسندن بو نخلصله ایکی کشی اولوب، برنجیسی

حافظ وموسیقی‌شناس اولمغله برابر، خوش رو وخوش الحان برذات اولمغله، (بلبل کاشی) دیمکله مشهوردر. شو بیت اونکدر :

اگر پیکان تیر او نبودی دردل چاکم
باین بیطاقتی آرام کی میبود درخاکم

— ایکنجیسی ساداتدن اولوب، (مروارید کاشی) دیمکله متعارفدر. حسن خطده دخی شهرتی واردر. هندستانه رحلته، بقیهٔ عمرینی دکنده کچیرمشدر. شو رباعی جلهٔ اشعارندندر :

هر جا سوزیست آشنایی دل ماست
هرجا دردیست ازبرای دل ماست
آن شعله که برق خرمن مجنون بود
جاروب کش دور سرای دل ماست

— ۹۹۳ تاریخنده وفات ایتمش و« خلاصة الاشعار وزبدة الافکار » عنوانیله بر تذکرة الشعرا یازمش اولان (تقی الدین محمد کاشی بن شرف‌الدین علی حسینی) بو ایکی شاعرك بری میدر یوقسه آیری بر شخص میدر تحقیق اولنه‌مدی.

تقی مازندرانی { (میرزا —) جلهٔ شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر :

ز دام اشك چون پروانه فارغ بال میکردم
چراغ هرکه روشن میشود خوشحال میکردم

تقیهٔ ارمنازیه { (ام علی) الشمشوره شاعره وادیبه‌لردن اولوب، سور-یه‌ده واقع (ارمناز) قریه‌سنه نسبتله یاد اولنور. اعیان علمادن ابوالفرج غیث بن علی صورینك کریمه‌سی وتاج الدین ابو الحسن علی بن فاضلك والده‌سی ایدی. علم وفضلی شعر وفصاحتنه غالب اولوب، برمدت اسکندر-یه‌ده حفاظ حدیثدن ابو طاهر سلفینك درسنه دوام ایتمشدی. ۵۰۵ تاریخنده دمشقده طوغمش، و ۵۷۹ ده وفات ایتمشدر. شیخ مشارالیه حقنده سویلش اولدیغی شو قطعه جلهٔ اشعارندندر :

لو وجدت السبیل جدت نحدی
عوضا عن خمار تلك الولیده
کیف لی ان اقبل الیوم رجلا
سلکت دهرها الطریق الحمیده

— (تقیه بنت احمد)، (تقیه بنت اموسان) و(تقیه بنت فهد) دخی مشاهیر محدثاتدن اولوب، اوچنجیسی امام سیوطینك اشیاخندندر.

تقی همدانی { همدان سادات وشعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر :

آب از دل من خورد خدنکش
چون تازه نهال برلب جوی

تکدمپت { یاخود تغدمپت (Tékèdempt, Tagdempt) جزایرده شلیف نهرینك منصبی قربنده اوله‌رق جزایرك ۲۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ووهرانك ۱۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، اسکی رومالیلرك (قاداوم قاسترہ) دیدکلری قصبه‌نك عینی اولمسی محتملدر. ۱۵۰ سنه ادریسیلرك تحت حکمنده بولندقدن صکره، فاطمیلر طرفندن تخریب، وبعده تعمیر اولنمش ایدی. اخیراً امیر عبدالقادر طرفندن مرکز اتخاذ اولنه‌رق، ۱۸۴۷ تاریخنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. بوامللا ایله جغرافیون عرب آثارنده کورلیوب، یاقوت حمویینك (تامدنت) اسمیله ذکر ایتدیکی قصبه‌نك عینی اولمق احتمالی واردر.

تکر آباد { تکه سنجاغنك ساحلنده وتختهلی طاغك اتکنده بر قریه اولوب، (فاسلیس) مدینهٔ قدیمه‌سنك موقعنده بولنمغله، اطرافنده بر چوق آثار عتیقه مشهوددر.

تکرور { عرب جغرافیونك بلادسودانه ویاخود سودانك قسم وسطیسنه ویردکلری اسمدر. اهالیٔ محلیه‌نك دخی وطنلرینی بو اسمله یاد ایتدکلری مرویدر. [« سودان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تکریت { عراق عربده بغدادایله موصل آره‌سنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده اوله‌رق بغدادك ۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده وموصلك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زمانینده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. متانتیله مشهور بولنمش اولان قلعه‌سی الیوم خرابدر. بو شهر ملوك فرسدن شاپور بن آردشیر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، حضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده هجرت نبویه‌نك ۱۶ نجی سنه‌سی سعد بن وقاص طرفندن کوندریلن (عبدالله بن معتم) یدیله عنوة فتح اولنمشدر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌یه مصدر اولمشدر. شمدیکی حالده کوچك برقصبه اولوب، سامرا قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تكريتى (ابو تمام كامل بن سام) مشاهير صوفيوندن اولوب، بغداددەكى رباط زوزنى شيخى بولنمش، و٥٤٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. — [« ابو نصر تكريتى » و« فضل بن جرير تكريتى » مادەلرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تكزاس (Texas) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعەسنى تشكيل ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، مكسيقه كورفزى بوينجه ممتد اولور. شمالاً « هندليلر مملكتى »، شمال شرقى جهتندن آرقانساس، شرقاً لويزيانه جمهوريتلريله، جنوباً وجنوب شرقى جهتندن مكسيقه كورفزيله، جنوب غربى جهتندن مكسيقه حدوديله، غرب شمالى جهتندن دخى يكى مكسيقه جمهوريتيله محدوددر. جاهير مجتمەنك وسعت اراضيجه الك بيوكى اولوب، مساحهٔ سطحيەسى ١ ٥٩١ ٩٤٧ ٦٨٨ ٣٤٣ مربع كيلومتره واهاليسى كشيدر. جهت غربيەسنده بولنان (آپاش) و(غوادالوپه) جبالندن بشقه قاله آلنەجق طاغلرى اولميوب، اراضيسى دوز وغايت منبت اووەلردن عبارتدر. مياه جاريەسى دخى پك چوق اولوب، انهارينك الك بيوكى مكسيقه حدودينى آيران (ريو غرانده دل نورته) وايكنجى درجەده شمال شرقى حدودينى تفريق ايدن (ريد ريور) ايرماقلرى اولوب، بونلرك ايكيسى آرەسنده غربدن باشلايەرق: نوئچس، سان آنتونيو، غوادلوپه، ريو قولورادو، ريو برازوس، ترينيتى، نچسى وسابينه نهرلرى دخى جنوب شرقيه طوغرى متوازياً آقەرق، ومنبت اووەلرينى سقى ايدەرك، مكسيقه كورفزينه دوكيلورلر. (پقوس) نهرى دخى الك بيوك چايلرندن اولوب، (ريو غرانده دل نورته) ايرماغنه دوكيلور نهرلردن اكثرينك منصبلرنده قوم سدلرى بولنيور. سواحلنده بر چوق قويلر بولنوب، الك بيوكى (غالوستون) قويدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، اوتلرى اوزون واسع چايرلرى وچام، ميشه، سروى ومانوليه آغاجلرينى حاوى بيوك اورمانلرى واردر. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر بغدايى وسائرەدر. دمير يوللرى چوقدر. مركزندن بشقه باشليجه شهرلرى (سان آنتونيو)، غالوستون، هوستون، دالاس وسائرەدر. تكزاس الك اول اسپانيوللر طرفندن اعمار اولنەرق، مكسيقەدن معدود ايدى. مكسيقەنك استقلاليله جاهير متفقه حائنه وضعنده تكزاسك بر جمهوريت اتخاذ اولنەجق قدر اهاليسى اولمديغندن، (قوآهويلا) يه الحاق اولنمشيدى. او صرەده مكسيقه حكومتنك مساعدەسيله ممالك مجتمعه انكليزلرندن برچوق اهالى تكزاسه هجرت ايتمشيدى. بعده ١٨٢٩ ده تكزاس اهاليسى آيريجه استقلال دعواسنه قالقيشوب، خيلى وقت مكسيقەليلره قارشى حرب ايتدكدن صكره، ١٨٣٧ ده استقلاللرى دول سائرە طرفندن تصديق اولنمش؛ و١٨٤٥ ده تكزاس جمهوريتى، مكسيقەنك تعجيزاتندن قورتلمق ايچون، ممالك مجتمعەيه التحاق ايتمش؛ وبوندن طولايى ممالك مجتمعه ايله مكسيقه آرەسنده بر محاربه وقوع بولوب، مكسيقەليلرك مغلوبيتى انتاج ايتمشدى. بر مجلس مبعوثانى وبر مجلس اعيانى اولوب؛ ٣ سنه مدتله انتخاب اولنوربر رئيس جمهورك محتريا ستنده بولنور.

تكزل (Texel) فلمنكك ساحل شمايسنده، بحر شماليده و(زويدرزه) نك شمال غربى كوشەسى قارشيسنده بر آطه اولوب، بويى ٢٦ واكى ١٢ كيلومتره‌در. ٦٥٠٠ اهاليسى واردر. مركزى همنامى اولان بر بيوك قريەدر. بو آطەنك صولرنده بر قاچ محاربهٔ بحريه وقوع بولمشدر.

تكس (Tékès) چونغاريادە بر نهردر، كه غربدن شرقه طوغرى آقەرق، تقريباً ٤٠٠ كيلومترەلك جريانندن صكره، (ايلى) ايرماغنه دوكيلور. بو نهرك واديسى جنوباً (تيان شان) سلسلەسيله محدود اولوب، بو سلسلەنك بر قاج بوغازندن تركستان شرقى ايله اختلاط ايدر. بو وادى ١٨٧١ تاريخنده چونغارياتك سائر طرفلريله برابر روسيه طرفندن ضبط اولنەرق، چين دولتى طرفندن اعادەسى طلب اولنمقدەدر.

تُكُش (سلطان علاءالدين — خوارزمشاه) خوارزم وخراسان جهتلرنده حكومت سورن خوارزمشاهيان سلالەسنك بشنجى حكمدارى اولوب، ايل آرسلانك اوغليدر. ٥٧٦ تاريخنده كوچك برادرى سلطان شاهى مغلوب ايتمكله، تخته جلوس ايدوب، ٥٩٠ ده (رى) حدودنده سلطان طغرل سلجوقيى مغلوب ايدەرك، عراقى دخى ضبط ايتمش؛ و٢٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٩٦ ده حناقدن وفات ايلمشدر.

تكفور طاغى وزبانزدى تكير طاغ (Rodosto) مرمره دكيزينك

شمال غربی ساحلنده واسنابولك ١٢٧ كيلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ادرنه ولايتنه ملحق همنامی اولان سنجاغك مركزيدر. قصبه دكيزك اوزرنده بر نصف حلقه تشكيل ايدن بر قاج تپه اوزرنده مؤسس اولوب، منظره‌سی پك كوزل ايسه‌ده، سوقاقلری طار وغيرمنتظم وقالديرملری بوزوق اولديغندن، ايچريسی كوزل دكلدر. اسكی بوسورله محاطدر. اهاليسی ٢٣٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، ١٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری ارمنی، روم ويهوديدر. بر قاج جامع شريفی، روم وارمنيلره مخصوص بيوك كليسالری، ذكور واناثه مخصوص آيری آيری رشديه وابتدائيه مكتبلری، روم وارمنيلره مخصوص رشديه وابتدائيه مكاتبی وخيلی ايشلك تجارتی واردر. بوستانلری چوق اولوب، قاريوزی مشهور اولغله، استانبوله وسائر طرفلره كلبنله اخراج اولنور. قصبه‌ده كلبنله سجوق دخی اعمال اولنه‌رق، باشليجه استانبوله نقل‌اولنور. ليمانی يوغيسه‌ده، هفته‌ده بر قاج دفعه واپور وخيلی كمبلر اوغرار. اوكنده اسكيدن قالمه بعض سدلر ودپوارلر بولنديغندن، ليمانك انشاسی دخی پك قولايدر، كه اوتقديرده اهميت تجاريه‌سی ومعموريتی آرتەجغنده شبهه يوقدر. پك اسكی بر قصبه اولوب، زمان قديمده (يسانته Bisan-the) اسميله يونان مستملكاتندن ايدی. بعده (رادستوس Rœdestus) اسميله تسميه اولنه‌رق، اليوم السنهٔ اجنبيه‌ده (رودوستو) اسميله معروفدر. دولت عثمانيه‌نك ابتدای تشكلنده مستقل بر كوچك قرالك تحت اداره‌سنده بولنغله. عثمانليلر طرفندن ارمنيجه‌دن مأخوذ و«قرال» معناسنه دال اولان (تكفور) كلمه‌سندن مركب اسم حاضريله تسميه اولنمشدر. — تكفور طاغی قضاسی همنامی اولان سنجاغك مركز قضاسی وبو لوايی تركيب ايدن ٤ قضانك برى اولوب، (اورته‌جه) و(اشقلر) ناحيه‌لريله برابر ٣١ قريه‌يی جامعدر. شمال شرقی جهتندن چورلی، شمال غربی جهتندن خيره بولی، غرباً معلقره قضالريله، غرب جنوبی جهتندن كليبولی سنجاغيله، جنوب شرقی جهتندن دخی مرمره دكيزيله محاط ومحدوددر. اهاليسی تقريباً ٣٥٠٠٠ كشی اولوب، نصفندن زياده‌سی مسلمدر. ايكنجی درجه‌ده اكثريت روملره اولوب، ارمنی ويهوديلر يالكز مركزده بولنورلر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ايله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر.

تكفور طاغی { سنجاغی. ادرنه ولايتنده تركيب ايدن ٦ سنجاغك برى اولوب، مرمره دكيزينك شمال غربی جهتنده كی آچيق بر كورفزك اطرافنده واقع اولمغله، شرقاً چتالجه مستقل سنجاغيله، شمالاً قرق كليسا، شمال غربی جهتندن ادرنه، جنوب غربی جهتندن كليبولی سنجاقلريله، جنوباً دخی مرمره دكيزيله محاطدر. اراضيسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، كوزل ومنبت وادی وباير لری دخی واردر. تكفور طاغی ايله ديكر بر طاقم تپه‌لر ساحله متوازياً ممتد اولمغله، يالكز برقاج كوچك دره مرمره‌يه دوكيلوب، سنجاغك اكثر طرفلری اركنه حوضنه‌سنه تابعدر، ومياه جاريه‌سی نهر مذكوره دوكيلور. بونلرك اك بيوكی خيره‌بولیدن كچن يوجه دره‌سيدر. سنجاغك نفوسی ٩٦٦٣٤ كشيدن عبارت اولوب، ٧٦١ ٤٠ ی مسلم، ٤٣٤ ٣٨ ی روم، ١٠٩١٧ سی ارمنی، ١٦٢٥ ی يهودی وقصوری ملل مختلفهٔ سائره‌يه منسوبدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت‌اولوب، اورمان ومرعالری دخی چوق اولغله، اودون وكمور وبر مقدار كراسته چبقار، وقيون، صيغير، كچی وسائر خيوانات دخی يتيشديريلير. درون لواده ٨١ جامع ومسجد، ١٩ تكيه، ١ معمور و٣ خراب مدرسه، ٧ تربه، ١٩١ چشمه، ١ كتبخانه، ٤ رشديه و ٦٩ ابتدائيه‌مكتبی، ٤٥ كليسا، ١ حاورا، ١ خسته‌خانه، ٤ تلغرافخانه، ١٧٧٥ دكان، ٣٠٥ مغازه، ٥٧ خان، ٨٢ فرون، ٩ حمام، ١٠٦ دكرمن، ١ شياق طولابی، ٢٨ ياغمخانه، ١٣ دباغخانه، ١٠ كرميتخانه وساحلده ٣ فنار و٢ قرانتينه موجوددر. دمير يول خطی يالكز چورلی قضاسنك ايچندن وخيره بولی قضاسنك حدود دندن كچوب، درون لواده ٣ موقفی واردر. سنجاق تكفور طاغی، چورلی، خيره بولی ومعلقره اسملريله ٤ قضايه منقسم اولوب، ١٢ ناحيه و٢٢٦ قريه‌يی جامعدر.

تكلمبورغ { (Tecklembourg) پروسيه‌نك رين ايالتنده و(مونستر) لك ٣٢ كيلومتره شمال شرقيسنده بر كوچك قصبه اولوب، وقتيله مستقل برقونتلغك مركزی ايدی. شمديكی حالده يالكز ١٢٠٠ اهاليسی واردر.

تكله } فارسده حكومت سورن اتابكان سلاه‌سنك اوچنجى حكمدارى اولوب، زنكى بن مودود بن سلغرك اوغليدر. ٥٧٠ تاريخنده پدرينك وفاتى اوزرينه، تخته جلوس ايتمش؛ وعادل ونيكسيرت بر حكمدار اولمغله، وزيرى بولنان خواجه امين‌الدين كازرونينك معاونتيله ٢٠ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٠ ده وفات ايتمشدر. بوندن صكره، عم زاده‌سى طغرل وبعده برادرى سعد جلوس ايتمشدر.

تكله } لرىزركده حكومت سورن اتابكان سلاه‌سنك اوچنجى حكمدارى اولوب، هزار اسفك اوغليدر. پدرينك وفاتنده تخته جلوسله، فارس اتا بكاندن سعد سلغرى ايله درت دفعه محاربه ايده‌رك، جله‌سنده غالب كلمشيدى. هلاكو خان بغداده كيريكنده، شهر مذكوره اهل اسلامه اولنان معامله‌دن رقته كلديكنى هلاكويه يتيشديردكلرينى ايشيدنجه، خوفندن لرستانه فرار، و(مايخشبه) قلعه‌سنده تحصن ايلمش ايسه‌ده، بعده تسليم اولنمغه مجبور اولوب، تبريزه كتديكنده، فرمان هلاكو ايله قتل اولنمشدر.

تكله } سانته — (Ste Thècle) خرستيانلرك عزيزه‌لرندن اولوب، اناطولينك (ايسوريا) خطهٔ قديمه‌سندن ايدى. حواريوندن پاولوس طرفندن دين عيسويه ادخال اولنه‌رق، ايكى دفعه اعدامنه حكم اولنديغى حالده، كرامتله قورتلمش اولديغى مرويدر. ايلولك ٢٣ نده يورطيسى اجرا اولنور.

تكلى } (Tékéli) مجارستان زادكانندن اولوب، ١٦٧٦ تاريخ ميلاديسنده آوستريايه قارشى بر اختلال چيقارمش؛ وبر طاقم كوكلليلرك باشنده اولديغى حالده، ٣ سنه ايمپراطورك عسكرينه مقاومت ايتدكدن صكره. دولت عليهٔ عثمانيه‌نك امدادينه مراجعته مجبور اولمغله، سلطان محمد خان رابع زماننده صدر اعظم مصطفى پاشانك قوماندسيله ٢٢٠٠٠٠ عثمانلى عسكرى كوندريله‌رك، ويانه شهرى محاصره اولندقده، صاحب ترجمه دخى عساكر عثمانيه رفاقتنده بولنمش؛ وطرف باب عاليدن مجارستان وسطى بكلكنه نصب اولنمش ايدى. بعده اوسترىا دولتى مجارلر حقنده عفو عمومىيى اعلان ايتمكله، معيتنده‌كى مجارلر كندىسنى ترك ايتدكلرى جهتله، برقاج شهر وقلعه غائب ايتديكندن، حضرت پادشاهك توجهندن دوشمشيدى. ١٦٩٠ ده سلطان سليمان خان ثالث طرفندن اردل پر نسلكنه وبعده مجارستان قراللغنه نصب اولنه‌رق، آوستريايه قارشى غالبانه محاربه ايله، هرمستاد شهرينى ضبط ايتمش ايسه‌ده، متعاقباً باده پرنسى طرفندن مغلوب اولوب، فيما بعد كندى باشنه حرب ايده‌مه‌مش، ويالكز اسقلاووينا وصربيه‌ده وقوع بولان محاربه‌لرده عساكر عثمانيه رفاقتنده بولنمش ايدى. ١٦٩٩ ده عقد اولنان قارلوويچ معاهده‌سنده مجارستانده‌كى املاكنى استردا‌ده موفق اوله‌مامغله، درسعادته هجرته مجبور اولوب، سلطان مصطفى خان ثانى طرفندن ازمىد قربنده كندىسنه ويرلن چفتلكه چكلمش، و ١٧٠٥ ده اوراده وفات ايتمشدر.

تكمان } ارضروم‌ولايت وسنجاغنده‌ارضروم جنوب شرقيسنده بر كوچك بقعه اولوب، بيك كول طاغنك شمالى اتكلرنده عبارتدر. مرعالرى ومياه جاريه‌سى چوق برير اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتى دخى چوقدر. ارتفاعى حسبيله يازين جنت آسا‌برير اولوب، قيشين قارو وبرودتى چوق اولور. اورمانلرى آزدر. بو بقعه ٤٧ قريه‌يى جامع اولوب، يوقارى وآشاغى تكمان ناملريله خنس قضاسنه تابع ايكى ناحيه اتخاذ اولنمشدر. آرس ايرماغنك باشى اولان پاسين نهرينك منابعى تكمانده‌در. قطرانلى نام قريه‌سى قربنده نفت معدنى چيقار.

تكوش } سلانيك ولايت وسنجاغنده بر قضا اولوب، ولايتك منتهاى شمال غربيسنده واقعدر. مركزى اولان قوادار قريه‌سى سلانيكك ١٢٠ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. شمالاً كوپريلى، شرقاً استروجه، طويران وعور تحصار، جنوباً وودينه قضالريله غرباً دخى مناستر ولايت وسنجاغنك پرليه قضاسيله، محدود ومحاط اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٨٨ مربع كيلومتره‌دن عبارتدر. اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، كوزل ومنبت بايير ووادىلرى، واسع اورمانلرى وپك ابى مرعالرى واردر. واردار ايرماغى قضانك قسم شرقيسندن چكديكى كبى، (زيرنه قره صو) چايى دخى

جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. قوهٔ انباتیه‌جه سلانیك ولایتنك اك کوزل یری اولوب، بغدای آرپه، چاودار، یولاف، مصر، سیسام، پاموق، آفیون وسائر محصولاتی کثر تلیدر. خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. اورمانلرندن سنوی یدی سکز بیك لیرالق کراسته اخراج اولنور. باشلیجه حیوانات اهلیه‌سی صیغیر، قیون، کچی وجزئی مقدار خرکله‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه کلیم، خالی وعبادن عبارتدر. قضا ٩٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٣٩٦٤٠ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ١٨٥٣٤ ی مسلم، ٢٠٧٠٨ ی بلغار، ٢٥٦ سی یهودی، ١١٣ ی روم و ٢٦٠ ی قبطیدر. درون قضاده ٢٤ جامع شریف، ١ مدرسه، ٢ کتبخانه، ٢٤ اسلام و ٥ بلغار مکتبی، ٦٤ کلیسا، ٥١٠ دکان، ١٥ خان، ١٤ طاش و ٣ اخشاب کوپری وسائره موجوددر. مرکز قضادن بر بچق ساعت مسافه‌ده بهرسنه روز حضرده (قره‌صو) نامیله بر پنایر قوریلوب، ٣ کون سورر، وحیوانات وسائره اخذ وعطاسی اجرا اولنور. سلانیکدن اسکوبه وآوروپایه کیدن دمیر یول خطی قضانك قسم شرقیسی ایچندن کچدیکی کبی، خط مذکور موقفلرندن دخی ایچلریله طوغری بر قاچ شوسه یاپلمشدر.

تکه { آناطولینك قسم جنوبیسنده برخطه اولوب، قونیه ولایتنه ملحق برسنجاق اتخاذ اولنمشدر. مرکزی آنطالیه قصبه‌سی اولوب، آنطالیه کورفزی سواحلیله ایچ طرفلرندن عبارتدر. غرباً منتشا، شمال غربی جهتندن بوردور، شمالاً جید، شرقاً قونیه وایچ ایل سنجاقلریله محاط اولوب، محیط دائره‌سی ٥٥٨ ساعت قدردر. بوخطه‌نك ساحل قسمی زمان قدیمده (پامفیلیا) اسمیله معروف اولوب، قسم شمالیسی حیدایلیله برابر (پیسیدیا) خطه‌سنی تشکیل ایدردی. دولت سلجوقیه‌نك انقراضی اثناسنده بو خطه‌ده امرادن تکه بك اسمنده بری تفرده، نسلی بر مدت اجرای حکومت ایتدکلرندن، (تکه ایلی) نامیله شهرت بولوب، بعده یالکز (تکه) دینلمشدر. تاوروس سلسلهٔ جبالی ایچ ایل ایله قره‌مان خطه‌لرینی بعد التفریق، تکه خطه‌سی حدودینه کیرنجه شماله وبعده جنوبه طوغری تمایل ایله بر قوس تشکیل ایده‌رك، آنطالیه کورفزی اطرافنده بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایتدیکندن، بو خطه همان هرطرفدن حدود طبیعیه ایله وتقسیم میاه خطیله آیرلمشدر. بو وجهله سوا-حلندن باشلایه‌رق ایچری‌یه کیدلدکجه اراضیسی کسب ارتفاع ایتکله، عمومیت اوزره اراضیسی آلچق سواحلدن ویوکسك یاپلاردن عبارت‌اوله‌رق، طاغلرك اکثری طاشلق ایسه‌ده، جبال مذکوره‌دن بر چوق نهرلر نبعاله، اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، کورفزه منصب اولدقلرندن، پك منبت ومحصولدار بایر ودره-لری دخی واردر. بو نهرلرك اك بیوکلری آنطالیه‌نك شرق جهتنده آقان آق صو، قره صو ومنغات نهر-لریدر، که اوچی دخی صاغ وصولدن بر قاچر چای اخذ ایده‌رك، بربرلرینه متوازی اوچ حوضه تشکیل ایدرلر. اورمانلری دخی چوق اولوب، کلیتلی اودون وکراسته قطع ایله، انهار واسطه‌سیله ساحله ایندیریله-رك، باشلیجه اسکندریه‌یه نقل اولنور. مرعالری دخی چوق وکوزل اولغله، خیلی قویون وکچی وصیغیر بسلنوب، ساده یاغ اعمال واخراج اولنور. طاغلر شمال روزکارینك دخولنه مانع اولدیغندن، سواحل جهتی یازین خیلی صیجاق ایسه‌ده، یاپلالری سرین وعمومیت اوزره هواسی صاغلام وصولری پك اییدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کوك بویا وتوتون وسائره‌دن عبارت اولوب، باغ وباغچه‌لری دخی چوق وسبزه ومیوه‌لری بولدر. سواحلنده لیمون وپورتقال حاصل اولدیغی کبی، زیتونی دخی چوق اولوب، طاغلرده یبانی زیتون آغاجلری کثرتله بولنور. زمان قدیمده بوخطه خیلی معمور بولنمش اولدیغندن، کرك سواحلنده وکرك ایچ طرفلرنده برچوق شهر وقصبه‌لر ویرانه‌لری ومتنوع آثار عتیقه بولنمقده‌در. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، خالی، چول، بز وسائره‌دن عبارتدر. تکه سنجاغی تکه، المالو، علائیه، اقسکی وقاش اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ٩ ناحیه و٥٤٩ قریه‌یی جامعدر. اهالئ لواتقریباً ١١٦٠٠٠ کشی‌اولوب، بونلردن یالکز ٣١٧٠ ی روم و٢٧٥ ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً اسلام وجمله اهالی لسان ترکی ایله متکلمدر. اهالیدن ٧٠٠٠ قدری عشایر افراددندر.

تکه ترکمانلری { خیوه ایله مرو آره‌لرنده برترکمان عشیرتی اولوب، روسیه‌نك اورالرینی استیلاسنده روس عسکرینه خیلی وقت مردانه مقاومت ایتمشلردر.

تکین { (آلپ —) غزنویلر سلاله‌سنك جد اعلاسی اولان سبکتکینك قائن پدری اولوب، دولت غزنویه‌نك اصل مؤسسی بودر. دردنجی قرن هجری اواسطنده سامانیلر طرفندن خراسان والیسی اولوب، منصور سامانی دورنده متوهم اولغله، غزنه طرفنه کیده‌رك، اعلان استقلال ایتمش؛ و ۱۳ سنه حکومت سوروب، هندستانده بر چوق فتوحات وغزواته موفق اولمشدر. وفاتنده غلامی ودامادی اولان سبکتکین خلفی اولوب، بونك اوغلی مشهور محمود سبکتکین غزنه دولتنی سطوت واقبالك اوج بالاسنه ایصال ایتمشدر.

تکین خزری { (امیر ابومنصور بن‌عبدالله) امرای اتراکدن اولوب، خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك آزادلیسی ایدی. خلیفه مقتدر بالله طرفندن عیسی بن محمد نوشریدن صکره، ۲۹۷ تاریخنده مصروالیلکنه نصب‌اولنه‌رق، عبدالله فاطمی طرفندن کوندریلن (جاشه بن یوسف) ایله خیلی وقت محاربه‌دن صکره، غالب کلمش؛ و ۵ سنه والیلك ایتدکدن صکره، ۳۰۳ ده عزل اولنمش ایدی. ۳۰۷ تاریخنده عبدالله فاطمینك آدملری منوفه وجزیرهٔ اشمونینه داخل اولغله، بونلرك دفع وتنکیلی مأموریتیله ثانیاً والیٔ مصر اولوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولمش؛ و۲ سنه حکومتدن صکره، ۳۰۹ده عزل اولنمش ایدی. ۳۱۲ تاریخنده، احمد بن کیغلغك وفاتی اوزرینه، ثالثاً مصر والیسی اولوب، خطهٔ مصریه‌ده ظهور ایتمش اولان مخالفینك حقندن کلمش، وجمعه نمازینی دارالاماره‌ده قیلغی عادت اتخاذ ایتمشدی. ۳۲۰ ده جلوس ایدن قاهر بالله طرفندن مصر والیلکنده ابقا اولنمش، و۳۲۱ ده وفات ایدوب، نعشی بیت مقدسه نقل، واوراده دفن ایدلمشدر.

تل { کوییوم — (Guil. Tell) اسویچره‌نك استقلالنی انتاج ایدن ۱۳۰۸ تاریخ میلادیسی وقعه‌سنه سببیت ویرنلردن بری اولوب، (اوری) ناحیه‌سندن و(والترفورست)ك دامادی ایدی. آوستریا دوقه‌لغی طرفندن اسویچره والیسی بولنان (کسلر)، اهالی حقنده ایتدیکی معاملات نابجا جله‌سندن اوله‌رق، مرکز حکومتی اولان (آلتورف) قصبه‌سی میدانده بر دیرك رکزیله، اوزرینه کندی شاپقه‌سنی وضع ایده‌رك، کلوب کچنلرك بو شاپقه‌یی کمال حرمتله سلاملامه‌لرینی بر قاعده اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، کوییوم تل بو حقارته القای نفس ایتمکدن امتناع ایتدیکیچون، اعدامنه حکم اولنوب، نشانجیلقده‌کی شهرتی حسبیله، اوغلنك باشی اوزرینه موضوع بر المایی خیلی اوزاق برمسافه‌دن اوق‌ایله اورمغه اجبار، وبوکا موفق اولدیغی حالده، عفو اولنه‌جغی کندیسنه علناً وعد اولنمش. وتل جکرپاره‌سنك قاتلی اولمق تهلکه‌سنه دخی غالب کله‌رك، المایی اورمش ایکن، ینه ال وآیاقلری باغلانوب، والینك معیتنده (کوسنا-خت)ه کیتمك، واوراده حبس اولنمق اوزره، (لوچرنه) کولنده قایغه بیندیرلمش؛ وآنجق اثنای راهده شدتلی بر فرطونه ظهور ایتسیله، کندیسی پك ماهر کمیجی وقوتلی کورکجی اولدیغندن، قایغی قورتارمق اوزره، ال وآیاغی چوزلمش؛ وکوییوم تل قایغی ساحل سلامته یناشدیروب، کندیسی قره‌یه فیرلادقدن‌صکره، قایغه برتکمه اوروب، والیی کولده براقه‌رق، یولی اوزرنده پوصی طوتمش؛ ووالی کچرکن، اوقله‌اوروب، تلف ایتمش ایدی. بو وقعه اسویچره محاربانك مبدئی اولوب، ۱۳۱۵ده وقوع بولان (مورغارتن) محاربه‌سنده دخی کوییوم تل حاضر بولنمش؛ و ۱۳۵۴ ده (بورغلن) ده وفات ایتمشدر. اسویچره‌لیلر اسمنی بر حرمت مخصوصه ایله یاد ایدرلر، ومتعدد هیکللرینی رکز ایتمشلردر. وقعهٔ مشروحه‌یی اکثر آوروپا ادبای سلك نظم و نثره چکوب، بونلرك اك مشهورلری (شیلر) ك فاجعه‌سیله (روسینی) نك اوپراسیدر.

تل اُسقُف { موصلك ۲۰ کیلومتره شمالنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر بیوك قریه‌در.

تلاش { هندستان شعراسندن حافظ محمد جمال دهلوینك مخلصیدر. بیدلك شاکردانندن اولوب، عزلت وانزوایه مائل ایدی. ۱۱۲۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

بروز عید هرشا. وکدا کم میکند خودرا
تورفتی بر سمند ناز ومن از خویشتن رفتم

تل اعرن { حلب جوارنده بیوك بر قریه اولوب، باغ و باغچه‌لری چوق اولدیغنی وبو قریه‌ده یوارلق دانه‌لی قیرمزی بر نوع اوزوم حاصل اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تل اعفر { موصل ایله سنجار آره‌سنده برتپه‌نك اوزرنده ودجله‌یه تابع بر چایك کنارنده بیوجك برقریه اولوب، وقتیله پك متین بر قلعه‌سی بولنمش، ومشاهیر علمادن بعض ذواتك بورادن چیقمش اولدیغی « معجم البلدان » ده‌کی تعریفندن آکلاشیلیور. یاقوت حموی بونك بین الحواص (تل‌یعفر) دینلدیکنی دخی بیان ایدیور. — جزیره‌ده دخی رقه ایله حصن مسلمه آره‌سنده بو اسمله بر قلعه وار ایمش.

تل السبع { مصر سفلاده نیلك دالیه‌سنده وبوقیرك شرق جهتنده برکوچك قصبه اولوب، (ئونتوپولیس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده مؤسسدر.

تل القاضی { سوریه‌ده بانیاسدن بر ساعتلق مسافه‌ده کائن مربع الشکل بر تپه اولوب، (دان) شهر قدیمنك محلیدر. بو شهر بنی اسرائیل ملکنك حدود شمالیه‌سنده واقع ایدی. بعده بانیاسك تأسیسی (دان) ك خرابی موجب اولمشدر.

تلامون { (Télamon) اساطیرله مخلوط اولان یونان قدیم تاریخنده (اکینه) حکمداری (ایاق) ك اوغلی اولوب، بیوك برادرینی قتل ایتدیکیچون، پدری طرفندن طرد اولنه‌رق، (سالامینه) حکمدارینه التجا، وقیزینی‌تزوج ایتمش. ووفاتنده خلفی اولمش ایدی. تروآنك ضبطنده هرکوله معاونت ایتمش؛ واوغللری (ایاقس) ایله (توکر) دخی تروآ محاصره‌سنه کیدوب، برنجیسی‌اوراده قتل اولندیغیچون، ایکنجیسی دخی رد اولمش؛ واوغلنك قلندن متهم عد ایتدیکی اولیسك کیمسنی بر طاقم ساخته فنارلرله قبالره جلب ایدوب، باتیرمش ایدی.

تلب { (ابو هلقام بن ثعلبه التمیمی العنبری) صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده اقامت ایتمشدر. اوغلی هلقام کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر.

تلبشار { حلب ولایت وسنجاغنك عینتاب قضاسنده وعینتابك ۳۰ کیلومتره قدر جنوب شرقیسنده بر قریه اولوب، وقتیله مستحکم برموقع ایدی. « معجم‌البلدان » ده (تل باشر) صورتنده محرر اولوب، معمور ومستحکم وارمنی اهالی ایله مسکون اولدیغی بیان اولنیور.

تل بطریق { روم حدودنده یعنی آناطولینك شرق جهتنده برقصبه‌اولوب، سیف‌الدوله بن حمدان طرفندن تخریب ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل بنی صباح { نهر الملك قراسندن جامعی وچارشیسی اولان بر بیوك قریه اولوب، بغداددن ۱۰ میل مسافه‌ده بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل بَوَنّا { کوفه قرینده بر قریه اولوب، تفرجگاه اتخاذ اولنوردی، وشرابی مشهور ایدی.

تل توبه { موصلك قارشیسنده دجله‌نك شرق جهتنده ونینوی خرابه‌لری اتصالنده بر موقع اولوب، هر جمعه کیجه‌سی زیارت اولنور بر مشهدیله مشهوردر، وموصل اهالیسنك تفرجگاهی حکمنده‌در. یاقوت حموینك روایتنه کوره، بو موقعده اسکی آثوریلرك بر بیوك معبدی بولنوب، حضرت یونس زمانده صنملرینی شکست ایتمشلردی.

تل جُبَیر { طرسوسدن ۱۰ میل مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تل حران { جزیره‌ده بیوك بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

تلخین { (Telchines) اساطیر یونانیه‌ده دمیرجیلکله وبیطارلقله مشغول زعم اولنور بر طاقم جنلر اولوب، کویا ابتدا بلوپونس شبه جزیره‌سنده ساکن ایکن، بعده ردوسه نقل مکان ایتمشلر. معادنله مشغول بر قوم قدیمدن غلط اولسه کرکدر.

تلسفور { سنت — (St. Télesphore) ۱۳۷ تاریخ میلادیسندن ۱۳۹ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، آدریان زمانده قتل ایدلمش اولمغله، اعزه صره‌سنه کچیریله‌رك، کانون ثانینك ۷ سنده یورطیسی اجرا اولنور. یونانلی ایدی.

تلسیله (Télésille) یونان قدیم شاعره‌لرندن قهرمان بر قیز اولوب. آرغوسلی ایدی. میلاددن ۵۱۴ سنه اول آرغوسی ضبط ایتمکه کیتمش اولان اسپارته حکمداری (قلیومن)نك قارشیسنه قادینلردن مرکب بر کوکلی فرقه‌سیله چیقوب، کندیسنی مغلوب، وفراره مجبور ایتمکله، بیوك بر شهرت قزانه‌رق، هیکلی رکز اولنمشدی، ونامنه بهر سنه بر شهر آیین اجرا اولنوردی. اشعارندن یالکز بعض قطعه‌لر موجوددر.

تلسیو (Telesio) ایتالیا حکماسندن اولوب، ۱۵۰۹ ده قلابرینك (قوزنجه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۶۸۸ ده وفات ایتمشدر. آرسطونك فلسفه‌سنه تابعیتك علیهنده بولنوب، فلسفهٔ مخصوصه‌سنی نشر ایچون بر آقادمیا تأسیس ایتمشدیسه‌ده، کندیسنك اتخاذ ایتدیکی مسلك دخی باطل اولوب، کندیلکندن چورومشدر.

تلغون (Télégone) مشهور اولیسك اوغلی وتلماقك برادری اولوب، بر مدت پدرینی تحری ایتدکدن صکره، وطنی اولان (ایتاق) جزیره‌سنه کیدوب. پاشایه بیلك ایچون، یغما کرلکه مجبور اولمش؛ وکاهنك سوزی یرینی بولمق اوزره، طانیمقسزین پدرینی اولدیرمش؛ و اوکی والده‌سی (پنلوپه)یی تزوج ایلمش. کویا بوازدواجدن (ایتالوس) اسمنده برچوجق‌طوغوب، ایتالیانلرك جدی اولمشدر.

تلف (Télèphe) اساطیرله مخلوط اولان یونان تاریخ قدیمنه کوره، هرکول ایله (آوکی)نك اوغلی اولوب، طوغدیغنده، آتلمش‌اولدیغی حالده، کویا بردیشی کیك طرفندن بسلنوب، آناطولیده‌کی (میسیا) حکمداری (توتراس) طرفندن‌اوغلمغه قبول اولنمش؛ وتروآ محاربه‌سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك امدادینه کیدوب، آخیلاوس طرفندن جرح اولنمش ایسه‌ده، کندیسنی یاره‌لیان‌اوقك پاسندن‌اولیس طرفندن یاپیلان بر مرهمله یاره‌سی ایی اولمش؛ وبوکا مکافاةً بعده یونانیلرك خدمتنده بولنمش ایدی. شاعر (اوریپید)ایله آوروپانك بعض‌شعراسی بونك سرکذشتنی سلك نظمه چکمشلردر.

تللی سلطان ابراهیم خانك خاصکیلرندن بر قادین اولوب، حسن وجمالیله واجرا ایتدیکی نفوذله مشهوره‌در.

تلماق (Télémaque) پروزه ساحلی قارشیسنده‌کائن(ایتاق) جزیره‌ٔ صغیره‌سنك حکمداری وتروآ شهرینی محاصره ایدن یونان قهرمانلرندن (اولیس) ایله (پنلوپه)نك اوغلی اولوب، تروآ محاربه‌سنك ظهورنده بشیکده‌ایدی. پدرینك غیبوبتندن ۲۰ سنه کیجه، (منتور) اسمیله بر اختیار صورتنه کیرن عقل وحکمت الهه‌سی (مینروه)نك دلالتیله، تحریسنه چیقوب، پیلوس، اسپارته و(قرس)ده بر طاقم وقوعاته دوچار اولدقدن صکره، ایتاقه عودت ایدرکن، والده‌سنی تزوج آرزوسنده بولنانلر طرفندن پوصیه قونمش اولان آدملری قتل ایتمش؛ وپدرینی بولوب، والده‌سنك طلبکارلرینه قارشی اولان محاربه‌لرده کندیسنه یاردیم ایتمش ایدی. کاهنلر اولیسك کندی اوغلی النمدن قتل اولنه‌جغنی سویلمش اولدقلرندن، تلماق ترك وطن ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، کهانتك حکمی برادری (تلغون) طرفندن اجرا اولنمشدر. تلماق (کیرکه) اسمنده برقیزله ازدواج ایدوب، (روما) اسمنده بر قیزی ویاخود (روموس) اسمنده براوغلی اولمشدر. تلماقك سرکذشتی اومیروسك «ایلیاده» منظومه‌سنده منقول اولدیغی کبی، فرانسه ادباسندن (فنلون) دخی «سرکذشت تلماق» عنوانیله حکمت آمیز براثر یازمشدر، که ادبیات فرانسویه‌نك ارکانندن معدوددر. بو اثر صدر اسبق کامل پاشا مرحوم طرفندن بلیغانه واجد وفیق پاشا حضرتلری طرفندن ساده اوله‌رق لسانمزه ترجمه اولنمشدر.

تل محری (یاخود تل بحری ویا تل‌بلیخ) حصن مسلمه ایله رقه آره‌سنده برکوچك قصبه اولوب، اورته‌سنده قلعه‌سی وچارشی ودکانلری اولدیغی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تلمسان (Tlemcen) جزایرك وهران ایالتنده و وهرانك ۱۱۶ کیلومتره جنوب غربیسنده وساحل بحردن ۴۸ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، (مشوار) اسمیله مسمی متین قلعه‌سی، اسلحه وسائر دمیر آلات عملخانه‌لری، دباغخانه‌لری، زیتون یاغی ودقیق دکرمنلری، فدان باغچه‌لری، جوارلرنده اشجار مثمره‌یی حاوی کوزل باغچه‌لری، واسع زیتونلقلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. مدنیت اسلامیه زمانده خیلی معمور وبیوك برشهر اولوب، زناته قبیله‌سنك مرکزی ایدی. بعده ادریسیلرك مقر حکومتلری اولوب، صکره بنی زیری ودها صکره

ملثمین وموحدینك ضبطنه كچمش، ونهایت بنی‌زیان طرفندن ضبط، ومركز حكومت اتخاذ اولنه‌رق، بونلرك زمانده دها زیاده اعمار وتوسیع وتزیین اولنمش ایدی. قانونی سلطان سلیمان خانك اوائل سلطنتلرنده خیرالدین پاشانك برادری اوروج بك طرفندن ضبط اولنمش. ومتعاقباً اسپانیولرك الینه كچمش ایسه‌ده، ینه پادشاه مشارالیهك زمانده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمش ایدی. او وقتدن بری جزایره ملحق بولنمشدر. ١٨٣٥ تاریخ میلادیسنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، متعاقباً امیر عبدالقادره ترك اولنمش، وبونك طرفندن مركز اتخاذ اولنه‌رق، ١٨٤٢ده بتكرار فرانسزلر طرفندن ضبط وجزایره الحاق اولنمشدر. یاقوت حموی بوشهرك بربرینه قریب ایكی قصبه‌دن مركب اولدیغنی، وبونلردن اسكیسنك (اقادیر) وملثمین طرفندن تأسیس اولنان یكیسنك (تافرزن) تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور.

تلمسه (Telmesse) منتشا ساحلنده واقع (میس) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

تَلَمْص یمنده صعده ناحیه‌سنده مشهور بر قلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل منَّس شامده معرة‌النعمان قربنده برقلعه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

تل موزن جزیره‌ده رأس عین ایله سروج آره‌سنده اسكی بر قصبه اولوب، جسیم سیاه طاشلردن بعض ابنیهٔ قدیمه‌سی اولدیغی «معجم البلدان»ده مذكوردر.

تلمیذ سنان (ابوالحسین بن كشكرایا) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، عیسوی المذهب ایدی. مشهور سنان بن قره‌نك تلامذه‌سندن اولمغله، بوخلصله شهرت بولمشدر. طبده‌كی مهارت ومعلوماتیله مشهور اولوب. سیف‌الدوله بن‌حمدانك خدمت طبابتنده ایدی. عضدالدوله بغدادده (بیمارستان عضدی)یی تأسیس ایتدیكنده، صاحب ترجمه‌یی دخی جلب، ومذكور خسته‌خانه اطبای صره‌سنه ادخال ایتمكله، قدری برتر اولمشیدی. طبه متعلق «الحاوی» عنوانیله مشهور بر اثری وسائر بعض تألیفاتی واردر.

تله بتلیس ولایتنك سعرد سنجاق وقضاسنده وسعردك ٣٠ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق سعرد چایینك دجله‌یه دوكلدیكی محلده واقع بر كوچك قصبه‌در.

تل هفتون اربلدن آذربیجانه كیدن طریق اوزرنده واربلدن ایكی مرحله‌ده بر كوچك قصبه اولوب، طاغلر آره‌سنده بولندیغنی وكوزل چارشیسیله بعض خیراتی وقلعه یرینی طوتار بر تپه‌سی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تمار طبرستان طاغلرنده وخراسان جهتنده بر قصبه اولدیغنی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

تَمام عم رسول‌الله حضرت عباس (رضه)ك اصغر اولادی اولوب، صحبتنده بین‌العلما اختلاف واردر. پدرلرندن نقلاً بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. حضرت علی(رضه)ك زمان خلافتلرنده سهلدن صكره وابو ایوب انصاریدن اول طرف مرتضادن مدینه والیسی اولمش ایدی. (قثم) اسمنده بر اوغلی وار ایدی.

— (تمام بن منده) دخی صحابه‌دن واهل وعیالیله برابر معیت حضرت فخر رسلده مكه‌دن مدینه‌یه هجرت ایدن ذواندندر.

— صحابه‌دن دیكر بر تمام دها واردر، كه بحیرا وابرهه ایله برابر نزد حضرت پیغمبریه كلمش ایدی.

تمبكتو (Tombouctou) سودان غربینك وسطنده بیوك بر شهر اولوب، (نیجر) ایرماغی قربنده، ١٨°١٠′ عرض شمالی ایله ٦°٢′ طول شرقیده وبیاض قومدن عبارت بر چولك اورته‌سنده واقعدر. اهالیسی ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، جله‌سی مسلمدر. شهر مثلث الشكل اولوب، محیط دائره‌سی ٤ كیلومتره‌در. نیجر نهرنده ایشلیان سفائن وباشلیجه فاس ومراكشدن كیدن كاروانلر واسطه‌سیله بیوك بر تجارت اولنوب، تمبكتو آفریقانك سواحل شمالیه وغربیه‌سیله سودان شرقی آره‌سنده بر تجارت مخزنی حكمنده‌در. جوارلریله برابر مستقل بر حاكمك تحت اداره‌سنده اولوب، مقدما مراكش حاكمك تحت تابعیتنده ایدی. ابن بطوطه مشهور سیاحتنده بو شهره دخی اوغرامشیدی.

تمپیو (Tempio) ساردنیه آطه‌سنك ساساری ایالتنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی واردر.

تمربغا { یاخود تیمور بوغا (ملك ظاهر)، مصر - ده حکومت سورن غلامان چراکسه نك ۱۶ نجیسی اولوب، ۸۷۲ تاریخنده، ملك ظاهر ایلبایك اسقاطنده، سلطان مصر اولمش ایسه ده، آنجق ایکی آی حکومت سوردکدن صکره، موقع اقتداردن اسقاط، ودمیاطه نفی اولنمش ایدی. صالح ودیندار بر آدم ایدی.

تمرتاش { یاخود تیمور طاشی (امیرحسام الدین — بن مجم الدین ایلغازی) دیاربکر جهتلرنده حکومت سورن بنی ارتق دولتی حکمدار - لرندن اولوب، پدری ایلغازینك زمانده حلب والیسی اولمشیدی. پدرینك وفاتنده ۵۱۶ تاریخنده ماردین حاکمی اولوب، عم زاده‌سی بلك بن بهرامك قتلنـدن صکره، حلبی دخی ضبط ایتمش ایسه ده، ینه اوسنه غائب ایدوب، ۵۲۱ ده نصیبینی دخی کندیسندن عمادالدین زنکی آلمش ایدی. ماردین ومیافارقینده اوتوز سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۴۷ ده وفات ایتمشدر. کریم الطبع وحلیم بر ذات ایدی.

تمزده { سیواس ولایتنك قره حصار شرق سنجاق وقضاسنده وقضاء مذکورك جهت شمالیه‌سنده بر ناحیه اولوب، ۱۶ قریه‌دن مرکبدر. اراضیسی طاغلقدر.

تمش { یاخود طمش (Témès) مجارستانده بر نهردر، که قارپات طاغلرندن نبعانله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، بانات، قراسوه، طمشوار وتورونتال ایالتلرینی سقی، وقرانسبش ایله طمشوار وپانچوه شهرلری ایچندن مرور ایتدکدن صکره، بوصوك شهرك آلت طرفنده طونه‌یه دو - کیلور. مجراسی ۴۵۰ کیلومتره‌در.

تمکین { ایران وهندستان شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید رضاخان) کرمان شاهان حوالیسندن وشاه نعمة‌الله ولینك احفادندن اولوب، عارف واهل دل وتصوفده بینظیر ایدی. ۱۰۸۵ ده طوغوب، تدریس وارشادله مشغول اولمش، وفرخ سیر زمانده هندستانه رحلتله، پادشاه مشارالیهك وبعده محمدشاهك فوق العاده حرمت وتعظیمنه نائل اولمش ایدی. شو بیت جلهٔ اشعار عارفانه سندندر:

خاك پای اوشدن کردست رس باشد مرا
کی بغیر ازنقش پا کشتن هوس باشد مرا

— ایکنجیسی (تمکین مولوی) دینکله معروف اولوب، ملا محمد امین فاضل کشمیرینك احفادندن وشاهجهان ایله عالمکبرك علماسندن ایدی. علوم عقلیه ونقلیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، اشعاری لطیف ومقبولدر. اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

هست بیمهر ماه پارهٔ من
مکر این بود درستارهٔ من

— اوچنجیسی (میرزا محمد علی) ینه کشمیرلی اولوب، میرزا عبدالرسول استغنانك برادر زاده‌سی وشاکردی ایدی. خوش طبع وخوش الحان بر ذات اولوب، ۱۱۳۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زبوستان محبت طمع چه دارد کس
که نخل عشق بتانرا ثمر زسنك بود

تمنا { ایران وهندستان شعراسندن آلتی ذاتك محصلیدر:

برنجیسی (میرزا ابوالحسن) شیرازلی اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمان وشاه سلطان حسینك زمانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

کبوتری بقفس بود شب بناله در آمد
دل اسیر بیاد آمدم ببین چه کشیدم

— ایکنجیسی (خواجه محمد علی بن خواجه عبدالله تأیید) هندستانك عظیم آباد شهرندن اولوب، غدوبت بیان وطلاقت لسان صاحبی ایدی. ۱۲۳۲ ده وفات ایتمشدر. ایکی بیکی متجاوز بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اوندندر:

دمی که کشت تمنا بلند شمشیرش
زخاك تاسر افلاك الامان برخاست

— اوچنجیسی (محمد عابد بن علی مولوی) هندستانك سندیله قصبه‌سندن اولوب، ۱۲۹۰ ده فات ایتمشدر. مرتب دیوانی وبر چوق قصائد بلیغه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

نیست بی شور محبت جزئی از اجزای من
ناله میخیزد برنك نی ز سر تا پای من

— دردنجیسی هندستان بر همینلرندن و (کایتهه) قومندن اولوب، عن اصل شکوه آبادلی اولدیغی حالده، لکهنوده یاشامشدر. دیوانی ومثنویاتی اون بش بیك بیتدن زیاده‌در. شو بیت بر مثنویسنك مطلعیدر:

ای در تو مأمن بیچارکان
مرهم ریش غم آوارکان

— بشنجیسی(میرزا محمد علی) شاهجهان آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه محفل بود شب جایی‌که من بودم
که‌یك نامحرمش دل بود شب جایی‌که من بودم

— آلتنجیسی (میرزا محمدی) اجدادی ایرانلی اولوب، کندیسی کابلده طوغمش، ودهلی‌یه کیدوب، فرخ سیر طرفندن شهنامه تحریرینه مأمور اولمش ایسه‌ده، اکمال ایتمدن، اورادن مرشدآباده عزیمتله، بنکاله ناظمی مهابت جنك طرفندن خانلق عنوانه ونیجه مراتبه نائل اولمشیدی. ۱۱۶۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چون تمنارا ببزم خویش گریان دید گفت
کین مرا رسوای عالم کرد بیرونش کنید

تموجین { چنگیزخانك اسم اصلیسیدر. [«چنگیز خان» ماده‌سنه مراجعت بیویله.]

تموز { (Thammouz) اسکی سریانیلرله فنیقه‌لیلرك یونانیلر عندنده (آدونیس) نامیله معروف اولان اله کاذبه ویردکلری اسم اولوب، بونك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. صیفدن کنایه اولدیغی آکلاشیلان بومعبودك اسمی شهور سریانیه‌دن معلوم اولان برشهره دخی ویرلمشدر.

تمولوس { (Tmole, Tmolus) آیدین ولایتندەکی(برکی)قصبه‌سنك واوستندەکی بوجاق طاغنك اسم قدیمی اولوب، باغلرینك اوزومندن حاصل اولان شرابیله مشهور ایدی.

تمیتمندان { مکرانده‌برقصبه‌اولوب، اوستندەکی طاغده نشادورچیقدیغی یاقوت جوی بیان ایدیور.

تمیس { (Thémis) اساطیر یونانیه‌ده عدالت الهه‌سی اولوب، سمادن کنایه اولان (اورانوس)ك ویاخود (تیتان)ك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپولون)ك سودینه‌سی زعم اولنوردی. بر روایتده تسالیه‌ده حکومت سورمش بر قادین اولوب، کمال عدالتندن آلهه صره‌سنه کچمش‌ایدی. اوتورمش اولدیغی حالده بر النده بر قلیچ ودیکرنده بر ترازی طوتار صورتنده تصویر اولنوردی.

تمیستوقلس { (Thémistocle) اسکی آتنه جمهوریتنك نائل مشهور سردارلرندن اولوب، میلاددن ۵۳۳ سنه اول طوغمشدر. قبل‌المیلاد ۴۹۰ تاریخنده ایرانیلره قارشی واقع اولان (ماراتون) محاربه‌سنده (میلتیاد)ك قوماندەسی تحتنده ابراز شجاعت ولیاقت ایتمش؛ واووقتدن ایرانیلرك بر ایکنجی، هجومی وقوع بولهجغنی درك ایله، آتنه‌لیلری بیوك بر دونمانمه تشکیلنه تشویق ایتمکله باشلامشیدی. ایران شاهی اکسرسس (شیرویه؟) یونانی استیلا ایتدیکندە، آتنه عسکرینك قوماندەسی صاحب ترجه‌یه تودیع اولنغله، وطنداشلرینی آتنه‌یی ترك وتخلیه ایله کیلره کیرمکه قاندیرمش؛ وبتون یونان عسکرینك عمومی‌قوماندانی اولان اسپارته‌لی (اوریبیاد)ه کندی ترتیبنی قبول ایتدیرنجه‌یه قدر اوغراشوب، حتی بونك کندیسنی ضربه قالقیشمسیله، «بنی ضرب ایت، لکن سوزمی دیکله» دیمش اولدیغی مشهوردر. بو وجهله قبل‌المیلاد ۴۸۰ تاریخنده سالامینه جزیره‌سی اوکنده ایران دونماسنی کلیاًمغلوب وپریشان ایده‌رك، اسپارته‌لیلرك ممانعتیله برابر، آتنه‌نك سورینی تجدید، وپیره‌یی تحکیم ایلمشیدی. دونمانی دخی تزیید وتقویه ایله آتنه جمهوریتنك سائر یونان جاهیرینه تفوقنی تأمین ایتدیکیچون، اسپارته‌لیلر دسایسه مراجعتله، آتنه‌لیلری تمیستوقلسی ۵ سنه مدتله نفی ایتمکله قاندیرمشلردی. قبل‌المیلاد ۴۷۵ ده وطننی ترك ایتمکه مجبور اولوب، ابتدا اپیردەکی مولوسیا حکمدارینك وبعده ایران شاهی آرد شیرك یانه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حسن قبول اولنمش ایسه‌ده، بعده یونانه قارشی استخدامی مراد اولندیغندن، ۴۷۰ تاریخنده کندینی تسلیم ایتمکه مجبور اولمشدر. تمیستوقلس جسور وحیتلی وفوق‌العاده محب وطن بر آدم ایدیسه‌ده، مقصدینه نائل اولمق ایچون، هر نوع وسائطه تشبثدن اجتناب ایتمز ایمش. حتی آتنه‌نك تفوقنی تأمین ایچون اسپارته‌نك دونماسنی احراق ایتمك ایستیوب، عدالتیله مشهور اولان (آرستید) «بو نافع بر تدبیردر، لکن ناموسکارانه بر حرکت دکلدر» دیه‌رك مانع اولمشیدی. بوکی مخالفتلرندن آرستیدی دخی آتنه‌لیلره نفی ایتدیرمشیدی.

تمیستیوس { (Thémistius) یونانك مشاهیر نطق پردازلرندن اولوب، میلاددن ۳۱۷ تاریخنده پافلاغونیاده یعنی قسطمونی جهتنده طوغمش؛ وحکمای مشائیون فلسفه‌سنه تابع اولوب، فصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمش ایدی. شرقك بر چوق شهرلرینی کزوب طولاشدقدن صکره،

قسطنطینیه‌ده تقرر ایدوب، یدی حکمدارك زمانده یاشامش، وبرآره‌لق شهر امینی اولمش ایدی. کندیسی مشرك اولدیغی حالده، حسن اخلاق جهتیله، خرستیانلرك دخی توجهنی قزانمش ایدی. بعض نطقلریله آرسطونك آثارینه برطاقم حواشی وتعلیقاتی موجوددر.

تمیسکوره (Thémiscyre) طربزون ولایتنك جانبك سنجاغنده‌واقع (ترمه) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی یونانیلر طرفندن (آمازون) نامیله معروف اولان وقادینلری جنکاور بر قوم موهومك مرکزی عد اولنوردی.

تمیسون (Thémison) یونان قدیم اطباسندن اولوب، لاذقیه‌ده طوغمش، و آوغستوس زمانده یاشامشدر. آسقلپیادك تلامذه‌سندن ایدی.

تمیم قبائل عربدن مشهور بر قبیله اولوب، نجد ایله بصره ویمامه آره‌لرنده ساکن ایدیلر. نسابون بو قبیله‌نك (تمیم بن ادبن طانجه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان) نسلندن اولدیغنه قائللرلر. بوقبیله‌دن وقت سعادتده صحابه‌دن وشعرا وسائره‌دن بر قاچ ذات کسب اشتهار ایتمش اولدقلری کبی، بعدالاسلام دخی تمیم قبیله‌سنه منسوب برچوق مشاهیر ظهورایتمش؛ وبونلر ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه طاغلمشلردر. شاعر شهیر جریر دخی بو قبیله‌یه منسوب ایدی. هجرت نبویه‌نك طقوزنجی قرنندن‌بری تمیم قبیله‌سندن اثرقالیوب، یرلرنده شمدیکی حالده طی قبیله‌سندن (غزیه) وبنی عقیلدن (خفاجه) حیلری ساکندرلر.

تمیم بو اسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، بروجه آتی ذکر اولنور:

تمیم بن اسید (یاخود اسد) خزاعی، که فتح مکه‌ده حضرت رسول‌الله (صلعم) طرفندن انصاب حرمك تجدیدینه مأمور اولمشیدی. عبدالله بن عباس (رضما) کندیسندن بعض احادیث شریفه‌نقل ایتمشدر.

— ابو رفاعه تمیم بن اسید عضوی، که مؤخراً بصره‌ده اقامت ایدوب، عبدالرحمن بن سمره معیتنده سجستانده وفات‌ایتمشدر. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر.

— ابو رقیه تمیم بن اوس، که عن‌اصل نصرانی المذهب اولوب، هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سی، شرف اسلامله مشرف وصحابهٔ رسول‌الله (صلعم) عدادینه داخل اولمشیدی. حضرت عثمانك شهادتندن صکره، شامه هجرتله، قدس قریبنده واقع (عینون) قریه‌سنده ساکن اولمش ایدی. کیجه‌لری عبادتله کچیریردی. کندیسندن برچوق احادیث شریفه‌مرویدر.

— تمیم بن بشر، که احد غزاسنده حاضر بولندیغی مرویدر.

— تمیم بن جراشه الثقفی، که‌قومیله برابر نزد حضرت پیغمبریه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن حارث قرشیٔ سهمی، که پدری حارث بن غبیطله اسلامله استهزایه جرأت ایدنلردن ایکن، کندیسی سعید، ابوقیس، عبدالله وسائب اسملرنده درت برادریله برابر اسلامه کلمش، ودیکر بر برادری بدر غزاسنده اسیر اولمش ایدی. صاحب ترجمه، وبر روایتده بشر بن حارث اسمنده دیکر بر برادری حبشه هجرت ایدن صحابه جمله‌سندندر.

— تمیم بن حام، وبر روایتده عمیر بن حام، که بدر غزاسنده شهید اولوب، بونکله امثالی حقنده «ولاتقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

— خراش بن صمه‌الانصارینك آزادلیسی تمیم، که بدر واحد غزوه‌لرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن ربیعه الجهنی، که حدیبیه وقعه‌سنده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم)ده بولنمشدر.

— ابو عباد تمیم بن زید انصاریٔ مازنی، که اهل مدینه‌دن اولوب، عبدالله بن زید انصارینك برادریدر. اوغلی عباد پدرندن وعمندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

— تمیم بن سعد تمیمی، که تمیم قومیله برابر نزد حضرت نبویه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن سلمه، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

— ابو الحسن تمیم بن عبد عمرو المازنی، که حضرت علینك زمان خلافتنده سهل بن حنیفك خروجنده مدینه والیسی نصب اولنمشیدی.

— تمیم غنمی، که بنی غنمك آزادلیسی اولوب، انصاردن ایدی، وبدر ایله احد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن غیلان ثقفی، که پدری صحابه‌دن اولوب، کندیسنك عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغمش اولدیغی مرویدر.

— تمیم بن معید انصاری، که پدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن نسر انصاری، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. سفیان بن نسر اسمیله بری دخی مذکور اولوب، بونك برادری‌می یوقسه ینه کندیسی می اولدیغی آکلاشیله‌مامشدر.

— تمیم بن یزید (یاخود زید) وتمیم بن یعار اسملریله صحابه‌دن ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

تمیم بن معز { (ابو یحیی — صنهاجی) مغربده حکومت سورن (بنی زیری) ملوکندن اولوب، هجرت نبویه‌نك ٤٥٤ تاریخنده پدری معزه خلف اولمشدر. ٤٢٢ تاریخنده منصوریه‌ده طوغوب، ٤٤٥ ده پدری طرفندن مهدیه والیلکنه نصب اولنمشیدی. عالم وادیب وعادل بر حکمدار اولوب، ارباب علم وهنری حایه وتشویق ایدر ایدی. ابن رشیق بونك تحت حایه‌سنده بولنان شعرا جمله‌سندن ایدی. ٤٧ سنه حکومت سوروب، ٥٠١ ده وفات ایتمشدر. زماننده برچوق وقوعات ظهور ایدوب، صفاقس والیسی حمو بن ملیك ایله، بعده عم زاده‌سی ناصر بن علناس ایله، دها صکره‌لری برادری عمرو بن معز ایله وتونس صاحبی احمد بن خراسان ایله برر وقت اوغراشمش، وطرابلس غربه مستولی اولان شاهملك ترکی ایله محاربه ایتمشیدی؛ وجمله‌سنه غالب کلوب، مغلوبلرینه دائما رفق وملایمتله معامله ایدردی. بر غیبوبتنده ٤٧٩ تاریخنده روم دونمماسی هجوم ایدوب، مهدیه‌یی نهب واحراق ایتمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه کندیلرینی دفعه موفق اولمش؛ وآنجق صقلیه آلمه‌سنی ٤٨٤ ده استیلا ایدن فرنکلری اورادن اخراجه مقتدر اولهمامشیدی. طبیعت‌شعریه سی دخی اولوب، شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر :

فکرت فی نار الجهیم و حرها
یابلتاه ولات حین مناص
فدعوت ربی ان خیر وسیلتی
یوم المعاد شهادة الاخلاص

تمیمی { (ابو عبدالله محمد بن احمد) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، علی‌الخصوص علم نباتاتده وادویهٔ مفرده ایله ترکیب وادویه‌ده عصرینك فریدی ایدی. (فاروق) اسمیله معروف اولان مشهور تریاق اکمال واصلاح ایله دیکر بر چوق تریاقلر دخی ترتیب ایتمشیدی. دردنجی قرن هجری اوائلنده قدسده طوغوب، اوراده فن طب ایله علوم سائره‌یی تحصیل، وبرمدت قدسده مقیم بولنان راهب (انبازخریا بن ثوبه) نك حلقهٔ تدریسنه دوام‌ایتدکدن، ووطننده خیلی وقت اجرای طبابتله اوغراشه‌رق، بر قاچ کتاب تألیف، وبر طاقم نافع تریاقلر وترکیبلر ترتیب ابتدکدن صکره، رمله وجوارلرنده حکم‌سورن (حسن بن عبدالله بن طغج)ه انتسابله، برمدت‌خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده مصره عزیمتله، معز وعزیز علوینك وزیری ابو الفرج یعقوب بن کلسه انتساب ایده‌رك، اوراده مغربدن کلمش اطبا ایله دخی الفت ایله معلومات فنیه‌سنی توسیع، ووزیر مشارالیهك نامنه برقاچ کتاب یازوب، بعض تریاقلر وترکیبلر دخی ایجاد ایلمشیدی. ۳۷۰ تاریخنده مصرده بولنوردی. وباء ظهورنده بر طاقم شیلر احراقیله ادخنه استحصال ایده‌رك، منع سرایتی چاره‌سنی بولمش؛ وبوخصوصده وزیر مشارالیهك نامنه « مادة البقاء باصلاح فسادالهواء والتحرز من ضرر الاوباء » عنوانیله بر قاچ جلددن مرکب بر کتاب یازمشدر. کوز خسته‌لقلری حقنده « مقالة فی ماهیة الرمد وانواعه واسبابه وعلاجه » عنوانیله بر تألیفی، « کتاب الفحص والاخبار » عنوانیله بر اثری، وتریاق فاروق ایله ترتیب ایلدیکی سائر تریاقلرك صورت ترتیب وترکیبنی وقوللاندیغی ادویه‌نك تعریفاتنی جامع اوله‌رق دیکر بر قاچ تألیفاتی دخی واردر.

تنار { (Thénard) فرانسه‌نك اك مشهور کیمیاکرلرندن اولوب، ۱۷۷۷ ده (اوبه) ایالتنك (لویر) قصبه‌سنده طوغمش؛ و۱۸۵۷ ده وفات ایتمشدر. کیمیاده ید طولی صاحبی اولوب، بوفنه متعلق بر چوق کشفیاتله موفق اولمش، وبرقاچ معتبر کتاب یازمشدر. آقادمیا وبر چوق جمعیات فنیه اعضاسندن اولوب، معارف عمومیه ایشلرینه دخی قاریشدیرلمش؛ ووطنی طرفندن مبعوث انتخاب اولنه‌رق، امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمشیدی. ۱۸۵۱ دن صکره امور سیاسیه‌دن کف ید ایتمش ایدی. کشفیات فنیه اغورینه وقف وجود ایدن عملیه معاونت ایتمك اوزره، بر جمعیت تأسیس ایدوب، کندیسی دخی یکرمی بیك فرانق اعانه ویرمشیدی.

تناسریم (Ténasserim) هندچینیده وسیاملك ساحل غربیسنده همنامی اولان خطه‌ده برشهر قدیم اولوب، وقتیله بوخطه‌نك مرکزی ایدی. (مرغوی) شهرینك ۷۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك کنارنده واقع اولوب، الیوم ویرانه حالنده‌در. سیام دولتنه تابع ایکن، بعده بیرمان حکمدارلرندن (آلومپرا) طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدر. — تناسریم خطه‌سی سیام مملکتیله ملاغه شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه اوزانیر طار واوزون بریردر، که شرق جهتندن بر سلسلهٔ جبالك صرتیله آیرلمش اولدیغندن، بنکاله کورفزینه تابع بر مائله تشکیل ایدیور. شمال جهتنده (مرتبان کورفزی) بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۲۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. ۱۸۲۶ تاریخنده بری انکلتره‌یه تابع اولوب، هندستانك بنکاله اداره‌سنه ملحقدر. مرکزی جهت جنوبیه‌سنده بولنان (مرغوی) یاخود (مرکوی) شهریدر. ساحله قریب اولان قسمی دوز ومنبت اولوب، تناسریم، کولپیا وسائر برطاقم کوچك نهرلرله اروا اولنورایسه‌ده، پك آز یری ایشلندیکندن، محصولاتی احتیاج اهالیه تقابل ایده‌میور. باشلیجه محصولاتی پرنج، شکر قامشی، پاموق، متنوع میوه‌لر، صندال آغاجی وسائره‌دن عبارتدر. ایچ طرفلرنده واسع اورمانلر بولنوب، ایچلرنده فیل، قپلان وسائر حیوانات وحشیه کثرتله بولنور. خیلی کراسته وقیمتلی آغاجلر دخی قطع واخراج اولنور. قلای معدنی دخی چوقدر. اهالیسی سیاملیلره مشابه اولوب، حلیم ومونس آدملردر. ساحلك قارشیسنده وعلی‌الخصوص قسم جنوبیسنده (مرغوی) جزایر مجتمعه‌سی نامیله بر طاقم آطه‌لر بولنیور، که ساحللری صرب وطاشلقدر.

تنبوقتو { [« تمبکتو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تندوس { (Ténédos) بوزجه آطه‌نك اسم اصلیسی رومیسیدر. [« بوزجه آطه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تنریفه { (Ténériffe) آفریقانك ساحل غربیسی قارشیسنده واقع قناریه آطه‌لرینك اك بیوکی اولوب، ۲۸° ۳۶′ ایله ۲۸° ۲۶′ عرض شمالی و ۱۸° ۱۸′ ایله ۱۹° ۲۶′ طول غربی آره‌سنده ممتد اولور. بویی ۸۰ واکی ۴۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲۸۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۸۰۰۰۰ کشیدر. مرکزی قناریه جزایرینك مرکز عمومیسی اولان (سانته قروز) قصبه‌سیدر. شکلی غیر منتظم اولوب، سواحلی دیك وصرب ایسه‌ده، ایکی اوچ لیمانی واردر، که اك صاغلاملری سانته قروز مرسای صنعیسی اولوب، اون اون ایکی حرب سفینه‌سنی استیعاب ایدر، وبر طاقم استحکاماتله دخی محفوظدر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونمش برکانلردن عبارت برطاقم منفرد طاغ وتپه‌لرله مستور ایسه‌ده، بایر ووادیلری پك منبتدر. نهرلری یوغیسه‌ده، برچوق سیللری وبعض قیناقلری واردر. باغلری پك چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. هواسی شمال شرق جهتنده معتدل وسائر طرفلرنده دها صیجاق اولوب، پورتقال، لیمون، موس، حرما، شکرقامشی، انجیر، بادم، کستانه وسائر میوه‌لری پك مبذولدر. چام، میشه وسائر آغاجلری حاوی اورمانلری دخی واردر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، مصر وسائر حبوباتدن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌یه متعلق یالکز بر جنس یبانی کچی بولنیور، که جنسی بو آطه‌یه مخصوصدر. ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك چیقار، وبر قسمی خام اولهرق اخراج اولنه‌رق، بر قسمندن دخی محلنده برطاقم قطیفه‌لر وقوردله‌لرله ایپك چورابلر اعمال ایدرلر. سواحلنده بالیغی چوقدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه انکلیزلرله آمریقالیلر طرفندن اجرا اولنور. آطه ۳ قضایه منقسم اولوب، مرکزندن بشقه باشلیجه قصبه‌لری: جیود، اوروتووه، لاغونه، غوآراشیقو وپالماسدر.

بو آطه‌نك برکانی طاغلری اورته‌سندن دیم دیك بر برکانی طاغ کسب ارتفاع ایدوب «تنریفه ذروه‌سی» (Pic de Téneriffe) اسمیله معروفدر. حذای بحردن ارتفاعی ۳۶۸۶ متره اولوب، اطرافنده‌کی طاغلرك اوسته ۲۵۰۰ متره قدر یوکسلیور. بو طاغك تپه‌سنه چیقانلر تنریفه آطه‌سنی پك کوچك کوروب، کندیلرینی بر کی سرنی اوجنده ظن ایدرلر. وقناریه آطه‌لرینك جله‌سنی سیر ایدرلر. یوقاری چیقارکن، بعض دفعه اطرافده‌کی بلوطلرده انسان قوس قزح

رنكلرنده كندى شكلنى كورور. بو بركان ١٧٩٨ ده آتش افشان اولوب، شمديكى حالده آغزى كوكوردله مملودر.

تَنَس (Ténez) جزايرده جزاير شهرينك ١٥٠ كيلومتره غربنده ووهرانك تقريباً ٢٠٠ كيلومتره شرق شمالىسنده اولهرق همنامى اولان برونك آلتنده وآق دكيز ساحلنده بر قصبه اولوب، يكى واسكى اسملريله ايكى قسمه منقسمدر. اسكيسى عرب اهالى ايله مسكون اولوب، آنجق ٨٨٦ نفوسى جامعدر. يكيسى ايسه (قارتنه) مدينهٔ قديمه سنك محلنده فرانسزلر طرفندن بنا اولنهرق، آزوقتده توسع وكسب عمران ايتمكله، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. جغرافيون عربك روايتنه كوره شمدى اسكى تنس ديدكلرى قصبه ٢٦٢ تاريخ هجريسنده اندلس عربلرى طرفندن تأسيس اولنهرق (تنس الحديثة) تسميه اولنمش، وبش آلتى بيك خانهيى جامع بولنمشيدى. (تنس القديمة) اسمى ايسه بونك قربنده بولنان خراب بر قلعهيه ويريلبردى، كه احتماله كوره، فرانسزلرك يكى تنسى تأسيس ايتدكلرى محلده بولنمش اولان (قارتنه) خرابه لرندن عبارت ايدى. عربلر عنده وخامت هواسيله مشهورايدى. ابو الربيع ميليانينك روايتنه كوره، تنس شهرى ٦٢٠ تاريخلرنده صودن خراب اولوب، اهاليسى طاغلمش، وبعده يالكز بر مقدارى عودت ايدوب، ويرانهلرك آرهلرنده ساكن اولمشلر ايدى. ٩٢٥ تاريخلرنده خيرالدين پاشا طرفندن تخريب اولنمشدى. ١٨٤٣ تاريخ ميلاديسنده فرانسزلرك الينه كچمشدر. — تنس برونى ′٣٤ °٣٦ عرض شمالى ايله ′٥٤ °٠ طول غربيده واقع اولوب، اوجنده بر فنار ركز اولنمشدر.

تنسه (Tennessée) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعهسنده بر نهردر، كه جنوبى قارولينه جمهوريتنده دمير طاغندن نبعاتله، (قتوقسويل) قربنده (هولستون) چاينى ودها آشاغيده (ويرجينيا) جمهوريتندن كلن (قلينچ) نهرينى اخذ، وهمنامى ايالات جمهوريتى شق ايتدكدن صكره، (كنتوكى) جمهوريتنه كيروب، صول ساحلندن (اوهيو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ١٠٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تنسه (État de Tennessée) جمهوريتى آمريقاى شماليده ممالك مجتمعهنك جاهير وسطيه‌سندن اولوب، ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله مسمادر. شمالاً كنتوكى، شمال شرقى جهتندن ويرجينيا، شرقاً شمالى قارولينه، جنوب شرقى جهتندن جورجيا، جنوباً آلاباما، غرباً دخى ميسيسيپى جهو. ريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٨٩٠٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٤٢٣٦٠ اهاليسى واردر، كه بهر كيلومتره باشنه ١٤ كشى دوشيور. مركزى (ناشويل) قصبه‌سيدر. (كومبرلاند) طاغلرى بو جمهوريتك ايچندن كچر، وتنسه نهريله ميسيسيپى ايرماغى اراضيسنى سقى ايدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، طوپراغى منبت ومحصولدار‌در. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر، بغداى وسائره‌دن عبارتدر. حيوانات اهليه ووحشيه‌سى چوق اولوب، مقدما (بيزون) تعبير اولنور آمريقاى شماليه مخصوص بر نوع يباتى صيغير سوريلرى كثرت اوزره بولنوردى. پك نمالى باقير معدنلرى دخى واردر. جنوب شرقى جهتنده وقتيله پك كثرتلى بولنمش اولان (شروكه) قوم اصليسى نيم وحشى حالنده بولنيو. آمريقانك اهالئ اصليه‌سندن قاله بر چوق آثار عتيقه وازآن جمله (فوركيددير) قربنده ٥١ متره ارتفاعنده بر هرم واردر. بوير ١٦٦٤ ده (قونت دوقلارندون) ه وبعده ديكر بعض زادكانه مالكانه ويريلوب، بونلر، (شروكه) لرك مقاومتيله برابر، مهاجرلر سوق واسكان ايتمشلردى. آنجق اصل اعمارى ١٧٧٣ تاريخ ميلاديسندن باشلايوب، ابتدا (قارولينه) جمهوريتنه تابع ايكن، ١٧٩٠ ده آيريلوب، ١٧٩٦ ده استقلالى تقرر له، ممالك مجتمعه عدادينه داخل اولمشدر. ٢٥ اعضادن مركب بر مجلس اعيانيله ايكى سنه مدتله انتخاب اولنور ٧٥ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى واردر. رئيس جمهور مقامنده اولان واليسى اشبو ايكى مجلسلر طرفندن ينه ايكى سنه مدتله انتخاب اولنور.

تن‌سيو داى‌چين (Ten-Sio-Daï-Tsin) جاپونليلرك الك بيوك معبودى اولوب، زعملرنجه، بو اله موهوم ارض وسموائى خلق ايتدكدن صكره، ٢٥٠٠٠ سنه جاپونده حكمدارلق ايتمش، وبوملكتك سائر حكمدارلرى بونك نسلندن چيقمشدر. (ايسبه) ده

اولان مشهور بر معبدنده تمثالی مقامنده یالکز بر آینه واردر.

تُنكُت { سیخونك اوته‌سنده واقع (شاش) مملکتنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك وازان جمله (ابواللیث نصر بن حسن تنکتی)نك مسقط رأسی بولنمشدر. بو ذات مشاهیر علما ومحدثیندن اولمغله برابر اغنیای تجاردن اولوب، تجارت طریقیله شام ومصر واندلسه قدر سیاحت ایتمش، و هر کیندیکی یرده افاده واستفاده وروایت احادیث شریفه ایله مشغول اولوب، فقرا ومحتاجینه دخی پك چوق احسانلر ایدرمش. ٤٨٦ ده وفات ایتمشدر.

تَنكَز { (امیر سیف الدین ابو سعید اشرفی ناصری) ملوك مصردن قلاوونك اوغلی ملك اشرفك کوچك اولمغله ملك ناصر محمد بن قلاوونك زمانده رتبه واعتباری تزاید ایتمکله، ٧١٢ تاریخنده شام والیلکنه نصب اولنمش، وملاطیه‌یی دخی فتح ایتمش ایدی. فعال وشدید البطش بر آدم اولمغله، بیوك برنفوذ واقتدار قزانوب، زمانده شام وفلسطین وبتون اوجوارلرده امن واسایش تقرر ایتمش؛ وکندیسی حسابسز مال وثروته نائل اولوب، خیراتی دخی سودیکندن، دمشقده، قدسده، صفدده وسائر شهر وقصبه‌لرده بر چوق جوامع ومساجد وصو یوللری وبیمارستانلر وسائر مبرات تأسیسنه موفق اولمش ایدی. ملك ناصرك عندنده قدرواعتباری بر درجه‌یه وارمشیدی، که هرسنه بینلرنده کرانبها هدیه‌لر تعاطی اولنور، وصاحب ترجمه‌نك معروضاتی ابدی رد اولنماز ایدی. نهایت امرادن طاجار دواتدارك سعایتیله سلطانك اغبارینه اوغرایوب، ٧٤١ تاریخنده حیله ایله اسکندریه‌یه جلب، واوراده برآی قدر حبس اولندقدن صکره، قتل اولنمشدر. برقاچ ملیون درهم مقدارنده ظهور ایدن اموالی دخی مصادره ایدلمشدر.

تَنوخ { قبائل عربدن بر بیوك قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلر انبار وحیره جهتلرنده ساکن ایکن، بعده بر شعبه‌لری سوریه‌یه هجرتله، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر جبل لبنان اطرافنده بولنمشدر.

تنوخی { (القاضی ابو القاسم علی بن محمد) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، عقائد معتزله‌ده وفقه، هیئت، نجوم، هندسه وسائر علومده ید طولی صاحبی ایدی. فصیح ومجلس آرا بر ذات اولمغله، عراق کبراسی بینده (ریحانة الندماء) دینمکله شهرت بولمشیدی. ٣٤٢ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

رضاك شباب لا یلیه مشیب
وسخطك داء لیس منه طبیب
کانك من کل النفوس مرکب
فانت الی کل النفوس حبیب

— بونك اوغلی (ابو علی محسن بن ابی القاسم تنوخی) دخی علما وشعرادن اولوب، پدرینك کندن بیوك دیوان اشعاری و« الفرج بعدالشدة »، «نشوان المحاضره »، « المستجاد من فعلات الاجواد » عنوانلریله اوچ معتبر کتابی واردر. بر چوق وقت قاضیلقله کزمش، و٣٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار المذهب
افسدت نسك انی التقی المذهب
نور الخمار ونور حدك تحته
عجبا لوجهك کیف لم یتلهب

— بونك اوغلی (ابو القاسم علی تنوخی) دخی شعرا وادبادن اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر بولنوردی. بعض قضالرده بولنمشدر. شیعی المذهب ومعتزله‌دن اولدیغی مرویدر. ٤٤٧ ده وفات ایتمشدر.

تنوس { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك جنوب غربیسنده بر قضا اولوب، مرکزی سیواسدن ٧٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع (شهر قشله) قریه‌سیدر. قضا ١٥ ناحیه و١١٤ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٥٠٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ٣٣٠٠٠ ی اسلام وقصوری ارمنی وسائره‌در. قضا عزیزیه، قنقال، ایلبکلو ویلدیز ایلی قضا وناحیه‌لریله محدود اولوب، قزیل ایرماغه تابع (آق صو) چایی اراضیسنی سقی ایدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آرمود، اریك، قاربوز وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خیلی اور-مانلری دخی اولوب، سیواس وقیصریه‌یه نقل اولنمق اوزره، اودون وکراسته قطع اولنور. کوزل مرعالری دخی اولوب، قیون، کچی، صیغیر، خرکله وسائر حیواناتله تفنیك کچیلری‌ده واردر. معمولات صناعیه‌یه متعلق اعلاخالی وکلیم یاپلیور. درون قضاده ٣٩ جامع شریف، ٣ مدرسه، ٢٨ مسلم و١٠ غیرمسلم صبیان

مکتبی، ۵ خان، ۵۵ دکان، ۶۵ دکرمن وبر قاج ایلیجه ومعدن صویی موجوددر.

تَنونیه { جمص قریبنده بر محل اولوب، صحابه‌دن عبدالله بن بشر مازنی بو محلده وفات ایتمشدر، ومرقدی اوراده موجوددر.

تنها { (محمد سعید) ایران شعراسندن اولوب، (ق) شهرندندر. غزلیات ومثنویلری وسائر اشعار مرغوبه‌سی چوقدر. شویت اوجلهدندر:

عضو عضومرا جدا ذوق طواف کوی دوست
گر قدم در ره گذارم کاروانی بشود

تنیس { (Tanis) مصر سفلاده (بحیرةالمنزله) نك ساحل جنوبیسی قریبنده بر شهر قدیم اولوب، الیوم (سان) اسمیله بر قریه حالندهدر. بو شهر پك اسکی اولوب، حضرت موسی زمانندہ مصرك مرکزی بولنمش؛ وبعده ایالت مرکزی اتخاذ اولنمش ایدی. حتی بحیرة المنزلهیه دخی اسکی یونان وروما جغرافیونی طرفندن بوشهره نسبتله (تانایقوس لاقوس) اسمی ویریلوب، جغرافیون اسلام آثارندهده (بحیرة تنیس) اسمیله یاد اولنور. اوائل دور اسلامده دخی معمور اولوب، خلفای عباسیه وملوك مصر طرفندن دفعاتله سور واستحکاماتی تجدید وشهر توسیع وتزیین اولنمشیدی. بعده اهل صلیب محاربهلری اثناسنده خراب اولوب، شمدیکی حالنده قالمشدر. اسکی مصریلر ورومالیلر زمانلرندن قالمه بر چوق آثار عتیقه‌سی موجوددر.

— بحیرهٔ مذکورهنك شرق جهتنده وسویش قنالنك قریبنده دخی بو اسمله طار واوزون بر جزیره بولنوب، یونانیلر عندنده اسم قدیمی (تنسوس) در، والیوم (تنه) اسمیله معروفدر. جزیرهنك اوزرنده ینه بو اسمله بر قصبه دخی واردر، که الیوم پك کوچك واهمیتسز ایسهده، وقتیله خیلی بیوك اولوب، بعض آثار باقیه‌سی موجوددر.

تَنین { موصل جهتندهکی جبل جودی قریبنده بر طاغدر.

تُنَینیر { اورفه سنجاغنك جهت شرقیه‌سنده جریان ایدن خابور نهری اوزرنده بو اسمله ایکی قصبه بولنوب، برینه (تنینیرالعلیا) ودیکرینه (تنینیر السفلی) دیندیکی، وبرنجیسندن دفعاتله کچمش اولدیغنی یاقوت حوی ذکر ایدیور.

تو { (Theux) بلجیقه‌نك (لیژه) ایالتنده ولیژه‌نك ۲۴ کیلومتره جنوب‌شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وچوخه‌فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، دمیرخانه‌لری ومرمرلری واردر.

توآم { (Tuam) ایرلانده‌نك (غالوای) ایالتنده وغالوایك ۳۰ کیلومتره شمال‌شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

توات { (Touat) آفریقای شمالیده جزایرك جنوب غربی ومراکش دولتنك شرق جنوبی جهتنده برخطه اولوب، رسماً مراکش دولتنه تابعدر. صحرای کبیر قوملریله محاط برطاقم واحلردن عبارت اولوب، ۲۳° ایله ۲۵° عرض شمالی و۳° طول شرقی ایله ۲° طول غربی آره‌سنده ممتد اولور. بویی ۴۰۰ واکی ۱۰۰ کیلومتره‌در. طوپراغی پك منبت دکل ایسهده، کوزل مرعالری اولوب، پك ابی بر جنس آت یتیشیر، وصیغیر، قویون، دوه وسائر حیواناتی چوقدر. خرمالری دخی چوق اولوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشیدر. بو خطه صحرای کبیرك ایچنده بیوك بر تجارت مخزنی حکمنده اولوب، مراکش، تمبکتو، سودان، فزان وغدامس ایله مناسبات تجاریه‌سی ومحال مذکوره‌نك هر برینه آمد شد ایدر کاروانلری واردر. اهالیسی کاملاً عرب ومسلم اولوب، بر درجه‌یه قدر بربر وزنجی جنسلری دخی قاریشمشدر. اك بیوك قصبه‌سی ومرکز تجارتی (انسله) اولوب، تیمیون، اولف، تسابت، تاوریت، تامنتیق وسائره اسمیلریله بر قاج قصبه‌سی دخی واردر. مملکتك ایچنده بر قاج وادی وار ایسهده، یالکز یاغمور موسملرنده صولری اولوب، اکثری پر کوچك کول تشکیل ایدهرك قورورلر. تیمیون قصبه‌سنك یانده (سجة غوراره) اسمیله بیوجك بر کول دخی واردر. مراکش حکومتی بو خطه‌نك اداره‌سنی اهمال ایتمش اولدیغندن، فرانسزلر جزایردن دائرهٔ نفوذلری‌ایچنه آلغه چالیشیورلر.

توارتقو { (Tvartko) بوسنه ویکیپازار حکمدارلرندن ایکی کشی اولوب، برنجیسی مجارستانك (بانات) ایالتنده والی ایکن، بوسنه جهتنده واقع اولان فتوحاتی اوزرینه، ۱۳۷۶ تاریخ میلادیسنده بوسنه قرالی اولمش؛ ودالماچیایی دخی ضبط ایله، اعلان استقلال ایتمش ایسهده، ۱۳۸۸ ده

مجارستان قرالی سجیسموندہ عرض اطاعتہ مجبور اولمش ایدی. بر سنہ صکرہ دولت عثمانیہ‌نك تحت حمایہ‌سنہ کیروب، عساکر عثمانیہ‌نك امدادیله دالماچیانی کاملاً ضبط ایلمش؛ و ۱۳۹۱ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ۱۳۹۶ ده قرال اولمش؛ محارب بولنان عثمانلیلرله مجارلر آرہ‌سنده قالوب، عساکر عثمانیه‌یه انتحاقله، اسقلا وونیانی نهب وغارت ایتمش؛ و ۱۴۱۵ ده بسبتون دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیروب، استرداد استقلال ایچون هرنه قدر چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میه‌رق، ۱۴۴۳ ده وفات ایتمشدر.

توارق (Touaregs) آفریقای شمالیده صحرای کبیرك قسم وسطیسنده بو- لنور بر بیوك قوم اولوب، اقوام بربریه‌دن معدوددر. بر چوق قبائله منقسم اولان بو قوم طرابلس غرب ولایتنك غرب جنوبی حدودندن یعنی غدامس وفزان جهتلرندن باشلایه‌رق، تمبکتو شهرینه وسودان وسطیه یعنی حوصه وبورنو مملکتلرینه قدر اولان چوللرده جولان وبو چوللرك آره‌لرنده بولنان بعض واحلرده اسکان ایدرلر. بو وجهله متمکن وخیمه نشین اوله‌رق ایکیه منقسم اولوب، متمکن اولانلری عربلرله وسودانلی جلب ایتدکلری زنجیلرله بر درجه‌یه قدر قاریشمشلرسه‌ده، خیمه نشین وکوچبه حالنده یاشایانلری اقوام بربریه‌یه مخصوص اولان سیما واخلاق و عاداتی محافظه ایتمشلردر. هر قبیله کندینه مخصوص برلسانله متکلم ایسه‌ده، بو لسانلرك جله‌سی بربرلرینه مشابه اولوب، بربر لسانندن مشتقدرلر. توارق اسمی کندیلرینه عربلر طرفندن ویریلوب، کندیلری (ایموشار) اسمیله تسمیه اولنورلر. عربلرله بینلرنده منافرت اولوب، کندیلری ترك نسلندن اولدقلرینی ادعا- سنده بولنیورلر، وتوارق اسمنی دخی (ترك) کلمه‌سنك جمعی فرض ایدیورلر. آنجق حقیقتده بربر اولدقلرنده شبهه یوقدر. جله‌سی دین اسلامله متدین اولوب، لسان ادبی وتحریریلری عربیدر. اوزون بویلی، بیاض چهره‌لی وجسور وتندرست آدملر اولوب، نهب وغارته زیاده‌سیله انهماکلری واردر. هر نه قدر بتون اقوام بدویه‌نك اخلاق اولان مهمانسوازلق کبی بعض اوصاف حمیده ایله دخی متصف ایسه‌لرده، عمومیت اوزره خاین وغدار آدملر اولوب، آفریقای شمالی سواحلی ایله سودان آره‌سنده ایشلین قافله‌لره مسلط اولورلر، و صویدقلری کاروانلردن آلدقلری اموال ایله وکندیلرینك حمایه‌سنی طلب ایدن کاروانلرك ویردکلری رسم وویرکیلرله یاشارلر. ارککلری بربری اوستنه کنیش وواسع قوللی ایکی کوملك کیوب. بونلرك بری بیاض ودیکری قویو مائی اولور. اغنیاسی اوستدن بورنوس دخی کیبرلر. باشلرینه بزدن بر صاریق صاروب. بونکله آلنلرینی قپادقلری کبی، بر اوجنی دخی چکه‌لرینك آلتندن کچیره‌رك، کوکسلرینه قدر صارقتیرلر، ویاشمق کبی یوزلرینك اورته‌سنه قدر چیقاروب، آغز وبرونلرینی اورتررلر. بو سببله عربلر کندیلرینه (ملثمین) یعنی «یاشمقلی» نامنی ویررلر. (مهاری) تسمیه اولنور بر نوع هجین دوه‌سنه بینمه‌ده دخی فوق‌العاده مهارتلری اولوب، صحرای کبیرك قورصانلری دینلمکه شایاندرلر. برنجی درجه‌ده مرجع ومرکزلری طرابلس غرب ولایتنه ملحق غاط وغدامس شهرلریدر.

توأم (ابو دخان) صحابه‌دن اولوب، اولادی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

توأم عمانده ساحل بحرده بر قصبه اولوب، اینجیسیله مشهور اولدیغنی یاقوت‌جوی ذکر ایدیور.

توبول (Tobol) سیبریاده بر نهردر، که ترکستان حدودنده (کوچك قراچه) طاغندن نبعان ایله، شمال شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، اوربنوغ وتوبولسق ایالتلرینی شق، وتاوده، توره، ایست وآبوچایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، توبولسق شهری قربنده (ایرتیش) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۹۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

توبولسق (Tobolsk) سیبریانك الك بیوك والك مهم‌شهری‌اولوب، (توبول) ایله (ایرتیش) نهرلرینك ملتقاسی قربنده، ′۱۱ °۵۸ عرض شمالی ایله ″۴۶ ′۵۶ طول شرقیده واقعدر. ۲۰۱۷۵ اهالیسی، خراب بر قلعه‌سی، مکتب اعدادیسی، شرقی سیبریا وچین ایله ایشلك تجارتی واردر. روسیه ایمپراطورینك خزینهٔ خاصه‌سنه عائد کورك تجارتنك مرکزیدر. اهالیسنك بر قسم کلیسی ترك وبخارالی وسائره‌دن مرکب اولوب، مسلمدرلر.

هواسی صاغلام ایسه‌ده، صوئوق اولوب، میزان الحراره تحت الصفر ٤٥ درجه‌یه قدر اینر. بوشهر ١٦٤٣ ده تأسیس اولنوب، اوندن اول محلنده بر قریه وار ایدی. — توبولسق ایالتی سیبریانك اك غربی ایالتی اولوب، شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، غرباً پرم واورینبورغ، جنوباً ترکستاندن معدود اولان (آق مولینسك) و(سمپالاتینسك)، شرق جنوبی جهتندن (تومسق)، شرقاً دخی (یکیسیك) ایالتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۷٦ ۳۷۷ ۱ مربع کیلومتره اولوب، ۳۷۱ ۲۸۳ ۱ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، (اوب) ایرماغی ایالتی شمق، وبوکا تابع اولان (ایرتیش) ایله بوکا دوکیلن ایشیم وتوبول نهرلری وتوبولك متعدد تابعلری دخی قسم جنوبیسی سقی ایدیور. هواسی عرضنه تابع اولوب، شماله طوغری ایلریلدکجه، برودت آرتیور. نهرلر سنه‌ده ۹ آی منجمد حالنده بولنور. یالکز جنوب جهتنده بعض حبوبات یتیشیر. واسع اورمانلری، کلیتلی صیغیرلری، دریلری، کورك اعمالنه یارار کثرتلی حیوانات وحشیه‌سی وپك چوق بالیغی واردر. توبولسق والیسی بتون غربی سیبریانك دخی والیٔ عمومیسیدر.

توبه (بن الحمیر الخفاجی) شعرای عربدن اولوب، برنجی قرن هجری اواسطنده بنی امیه زمانده یاشامش، ولیلی اسمنده غایتله حسنی وشاعره بر قیزه اولان تعشقیله شهرت بولمشدر. بو قیزی پدری کندیسنه ویرمیوب، دیکرینه تزویج ایتمش اولمغله، توبه عمرینی حسرتله کچیروب، معشوقه‌سیله نادراً کوریشه‌بیلیردی. بینلرنده جریان ایدن مشاعره‌لر مشهوردر. صاحب ترجمه ۸۰ تاریخلرنده مقتولاً وفات ایدوب، لیلی اوندن صکره دها چوق وقت یاشامش، وبقیهٔ عمرینی دخی عاشقی حقنده مرثیه‌لر سویلمکله وآه وانینله کچیرمشدر. شو بیت توبه‌نك لیلی حقنده سویلدیکی قصایدینك برندر:

وکنت اذاما جئت لیلی تبرقعت
فقد رابنی منها الغداة سفورها

توبیا (Tobie) بنی اسرائیل اتقیاسندن اولوب، قبل المیلاد ۷۱۸ تاریخنده (سالمنصر) طرفندن اسیر ایدیلدرك، نینویه سوق اولندقده، اجدادینك دیننده ثابت قدم طورمغله برابر، حکمدار مومی‌الیهك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، نوبت سلطنت اوغلنه انتقال ایتدیکنده، بدبخت اولان ملتدا- شلری حقنده‌کی محبت ومعاونتدن طولایی، غضبه اوغرایوب، اعدامدن قورتلمق ایچون، فراره مجبور اولمش؛ وبونك وفاتنده یعنی قبل المیلاد ۷۱۲ تاریخنده نینویه عودت ایلمش ایسه‌ده، متعاقباً نور بصری غائب ایتمشیدی. ینه توبیا اسمیله معروف اوغلی یولده حضرت اسرافیله راست کلمکله، بونك دلالتیله بربالیغی آولیوب، بو بالیغك ایلیکنی پدرینك کوزلرینه سوره‌رك شفایاب ایتمش؛ واختیار توبیا دها ٤٢ سنه یاشایوب، ١٠٤ یاشنده وفات ایتمشدر. اوغلی ایسه همدانده (راجل) نك قیزی ساره‌یی تزوج ایدوب، پدرینك وفاتندن صکره بیوك پدرینك یانه کیتمش، واورادە ۹۰ یاشنده وفات ایتمشدر. بونلرك حکایه‌سی توراته ملحق بر رساله‌ده منقولدر.

توبینکه (Tubingue) آلمانیاده وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده ویوقاری نکر نهری اوزرنده اولهرق استوتغاردك ۳۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۵۰۰ ۱۰ اهالیسی، مشهور دارالفنونی ودارالفنونه ملحق مکمل کتبخانه‌سی وتاریخ طبیعی وسائره موزه‌سی، اسکی بر سرایی، مصنع و وورتمبرغ حکمدارلرینك مزارلرینی حاوی برکلیساسی وسائر آثاری واردر. اسکی برقصبه اولوب، بعض وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر.

توپایوس (Topayos) برازیلیاده برنهردر، که (آرینوس) ایله (جوروئنا) چایلرینك اجتماعندن تحصل ایده‌رك شمالهطوغری جریان ایدر؛ و(ماتوغروسو) ایله (پارا) ایالتلرینی شق ایله، آزودو، ترس باراس، شاقوروینه، قاراره چایلرینی اخذ ایده‌رك، تقریباً ۱۰۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آمازون ایرماغنه منصب اولور.

توپفر (Tœppfer) اسویچره مشاهیر محررینندن اولوب، اخلاقه فوق العاده خدمت ایده‌جك صورتده یازمش اولدیغی غایت کوزل برطاقم حکایه کتابلریله شهرت بولمشدر. ١٧٩٩ ده طوغوب، ١٨٤٦ده وفات ایتمش، وعمرینی مربیلکله ومکتب خواجه‌لغیله کچیرمشدر.

توپلیچ (Tœplitz) چهستانده پراغه‌نك ۸۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۷۰۰ ۱۰ اهالیسی، کوزل باغچه‌لری

اولان بر سرایی ومشهور چلیك قاپلیجه‌لری واردر. ۱۸۱۳ ده ناپولیونه قارشی پروسیه وآوستریا وروسیه آره‌سنده عقد اولنان اتفاق معاهده‌سی بوقصبه‌ده واقع (قلاری) سرایننده امضا اولنمشدر.

توپینامباراناس (Topinambaranas) برازیلیانك (پارا) ایالتنده برنهردر، که (مادیره) نهرندن آیریلوب، ۲۰۰ کیلو-مترەلك جریاندن صکره، آمازون ایرماغی قوللرندن (ماوهه‌یه) دوکیلور. بونکله آمازون آره‌سنده ۱۹۰ کیلومتره بویی و ۴۰ کیلومتره اکی اولان برآطه تشکل ایدیور. بو آطه‌ده (توپینامبو) یاخود (توپینامبا) اسمیله معروف یرلی ونیم وحشی برقومك بقیه‌سی ساکندر. توپینامبور اسمیله معروف برنوع یرالماسی دخی بوآطه‌دن چیقمشدر.

توت یاخود ثوث ویا طوط (Thoth) اسکی مصریلرك آلهۀ کاذبه‌سندن اولوب، نطق وکلام ایله یازی ومعارف وصنایعك حامیسی زعم اولنوردی. کافۀ کشفیات واختراعات دخی بوکا اسناد اولنه‌رق، نامنه منسوب بولنان واو وقتکی علوم ومعلوماتی حاوی اولان ۴۲ فصلی حاوی بر کتاب راهبلره مخصوص اولوب، بشقه‌لرینك الینه کچمسی ممنوع ایدی. بعضاً قوش باشلی وبعضاً دخی میمون قفالی تصویر اولنوردی. بونك (هرمس) لك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

توتا (Teuta) ایلیریا خطۀ قدیمه‌سنك ملکه‌سی اولوب، پایتختی اشقودره شهری ایدی. آغرونك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتندن صکره قبل-المیلاد ۲۳۱ تاریخلرنده حکم سورمشدر. ۲۳۰ تا-ریخنده روما ایلچیلری (یونیوس) ایله (قورونقو-نیوس) ی قتل ایتدیرمکله، رومالیلرك خصومتنی دعوت ایدوب، برخیلی محاربه‌دن صکره (پولتومیوس آلبینوس) ایله (فولویوس چنتومالوس) طرفندن مغلوب، وررومایه جزیه اعطاسنه مجبوراولمش ایدی.

توتاتس (Teutatès) اسکی کلتلرك آلهۀ کاذبه‌سندن اولوب، بر روایتده حربك ودیکر برروایتده تجارتله ثروت ونطق وذکاوتك حامیسی وروحلرك قابضی زعم اولنوردی. مصریلرك (توت) دیدکلری معبودله کرك اسماً وکرك حالاً مشابهتی عیاندر. بر میشه آغاجی وبعضاً بر غارغی صورتنده تصویر اولنوب، کیجه وقتی اورمانلرده ماهتابده ویاخود مشعلەلرله عبادتی ایفااولنور، وسنه‌نك ایلك کیجه‌سی بونك نامنه شنلکلر اجرا ایدیلیردی. کندیسنه کوپکلر وبعضاًده انسانلر ذبح ایدرلردی.

توتام (Teutame) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه کوره، آتوریه ویاخود سوس حکمداری اولوب، یونانیلره قارشی تروآیه معاون (یاخود بهمن) لك قوماندەسیله ۲۰۰۰۰ کشیدن مرکب بر فرقۀ امدادیه کوندرمشیدی.

توتبرغ (Teutberg) آلمانیاده بر سلسلۀ جبال اولوب، هسه‌نك شمال غربیسنده (میندن) و(مونستر) ایالتلریله (لیپه) پرنسلکنده واوسنابروق) ایالتنده ۲۰۸ کیلومترەلك مسافه‌ده اوزانیر. الیوکسك ذروه‌لری ۶۰۰ مترەارتفاعلرنده در. جنوبی قسمی اورمانلرله مستوردر.

توتمس (Thoutmès, Thoutmosis) اسکی مصر حکمدارلرندن ۱۸ نجی سلاله‌یه منسوب اوچ کشینك اسمی اولوب، قبل‌المیلاد یکرمنجی ایله اون یدنجی قرن آره‌لرنده حکومت سورمشلردر. برنجیسی (میسفراغوتوسس) لك اوغلی اولوب، پدرینك باشلامش اولدیغی (هیکسوس) لرك مصردن اخراجنی اکمال ایتمش، و ۱۲ سنه قدر حکومت سورمشدر. اوچنجیسی جهانکیر بر حکمدار اولوب، نینوی وبابله قدر توسیع فتوحات ایتمشیدی.

توتون (Teutons) آوروپانك ام قدیمه‌سندن اولوب، آلمانیانك جهت شمالیه‌سنده وبحر شمالی سواحلنده ساکن ایدیلر. ام آریانیه‌دن اولوب، تاریخك ضبط ایده‌مدیکی بر زمانده آسیای وسطیدن جرمانیایه هجرت ایتمشلردی. میلاددن ۱۱۳ سنه اول بونلر (کبری) یاخود (قری) دینلن دیکر بر قوم ایله متفقاً جنوب شرقیه طوغری یایلەرق، اوکلرینه کلن اقطاری یغما وتخریب ایتمشلردی. بعده روما سردارلرندن(ماریوس) طرفندن تعقیب اولنه‌رق، مغلوب اولمشلردی. آکلاشلدیغنه کوره، او وقتلرده بو اسم بتون جرمانیا اهالیسنه ویرلمیوب، جرمان اقوامنك یالکز برینه مخصوص بولنمش ایسه‌ده، بونلرك اقوام سائره‌یه غلبه‌سندن اولمیدر، که بونك عینی اولان دایچ (Deutsch) اسمی الیوم بتون آلمانلرك قبول ایتدکلری بر اسمدر. هر حالده توتونلره آلمانلرله

اسقاندیناولرك وفلمنكلیلرك والحاصل بتون اقوام جرمانیه‌نك اجدادی نظریله باقیلوب، اقوام مذكوره‌یه مخصوص اولان لسانلره دخی (السنهٔ توتونیه) وبو لسانلرك اصلی عد اولنان اسكی جرمان لسانله دخی (توتون لسانی) نامی ویریلیور.

توتیلا (Totila) اینالیاده حكومت سورن اوستروغوت حكمدارلرندن اولوب، میلادك ۵۴۱ تاریخندن ۵۵۲ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر. دها اول (فریول) دوقه‌سی ایدی. انقراضنه یوز طوتمش اولان اوستروغوت دولتنه یكیدن قوت قزاندیره‌رق، روم ایمپراطورلرندن قومس، ناپولی، بنونت، اسپولته، پروزه، پلزانسه وفلورانسه شهرلرینی ونهایت رومایی ضبط ایتمش؛ وبعده بلیزار طرفندن بویرلرك چوغی استرداد اولنمش ایسه‌ده، بو سردارك انفكاكندن صكره ینه غلبه چالوب، سیچلیایه قدر ایلریلمش؛ وآنجق متعاقباً (نارسس) طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده آلدیغی یاره‌لرك تأثیریله وفات ایتمشدر.

تَوَج (یاخود توز) فارسده كازورون قربنده شیرازدن ۳۲ فرسخلق مسافه‌ده بر كوچك قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زمانده غایت ایینجه ونفیس كتن منسوجاتیله مشهور ایدی. چقور بر یرده بولنمغله، هواسی پك صیجاق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. هجرت نبویه‌نك ۱۸ ویا ۱۹ تاریخنده فتح اولنمشیدی. بعض مشاهیر علمانك دخی مسقط رأسی بولنمشدر.

توجله (Tugela) آفریقای جنوبیده بر نهردر. كه (بازوتو) طاغلرندن نبعاله، (ناتال) خطه‌سی ایچندن وبعده بو خطه‌ایله (زولو) لر مملكتی آره‌سندن جریان ایده‌رك، (ویلیامسون) قلعه‌سی یانده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور.

توجین (بنی ــــ) بربر قبائلندن مشهور بر قبیله اولوب، زناته قبائلندن معدود ایدی. جزایرك جهت غربیه‌سنده (شلف) نهری وادیسنده و(وانشریش) جبالنك جهت جنوبیه‌سنده ساكن ایدیلر. یدنجی قرن هجری اوائلندن سكزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك ایكیوز سنه‌یه قریب مدته بنی توجین مغرب امور سیاسیه‌سنده بیوك بر نفوذ قزانوب، بنی مرین وبنی یغمراسن وبنی حفص زمانلرنده خیلی اهمیتلی وقوعاته قاریشمشلردر. رؤسالرینك اك مشهوری ۶۰۷ تاریخنده ریاسته كچن (عبدالقوی) در.

توخت قسطمونی ولایتنده كنغری سنجاق وقضاسنده ناحیه مركزی بیوجك بر قریه اولوب، كنغرینك شمال غربیسنده واقعدر. — توخت ناحیه‌سی ۴۸ قریه‌دن عبارت اولوب، جمله‌سی مسلم اولق اوزره، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، اولدقجه منبت اولوب، خیلی اورمان ومرعالری دخی واردر.

تودله (Tudela) اسپانیانك پامپلونه ایالتنده وایره ایرماغی اوزرنده‌اولەرق پامپلونه‌نك ۶۰ كیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰ اهالیسی، صابون، طوغله وكرمید، قبایوك منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر. اسكی بر قصبه اولوب، عربلر زمانده (تطیله) اسمیله معروف ایدی.

تودلینكن وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده واستوتغاردك ۱۱۰ كیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

تودور (Tudor) انكلتره‌ده حكومت سورمش بر خاندان اولوب، (استوآرت) خاندانندن اول، ۱۴۸۵ دن ۱۶۰۲ تاریخنه‌دك حكومت سورمشدر. بو خاندانك جدی اولان (اوون تودور) غال ونام دیكرله والس مملكتی كبرا سندن اولوب، بشنجی هنریدن طول قالمش اولان انكلتره قرانیجه‌سی (قترینه) یه كندینی سودیرمكله، بینلرنده خفیاً ازدواج وقوع بولمش؛ وبو ازدواجدن (ادموندتودود) تولد ایتمش ایدی. كه (ریچموند) قونتی اولوب، اوچنجی ادوآردك نسلندن اولان (لانقاستره) لی (مارغریته)یی تزوج ایلمش ایدی. بونك اوغلی (هنری‌تودور) یورق خاندانه منسوب اوچنجی (ریچار) ی اسقاطله، انكلتره تختنه جلوس ایتمش؛ ویورق خاندانه منسوب دردنجی (ادوآرد) نك قیزی (الیزابته) یی تزوج ایتمكله، لانقاستره ویورق خاندانلرینك حقوقنی توحید ایلمش ایدی. یدنجی هنری نامیله حكومت سورن بوذاتدن صكره سكزنجی هنری، بعده آلتنجی ادوآرد، اوندن صكره ماریا ونهایت الیزابته، كه جمعاً ۵ شخص اجرای حكومت ایتمشلردر.

تودوس اوس سانتوس (Todos os Santos) و فرانسزجه تو له سنت (Tous les Saints) یعنی « بتون عزیزلر » ، برازیلیانك (باهیا) ایالتنده ۱۳° عرض جنوبی ایله ۴۱° طول غربیده برقوی‌اولوب، طولی ۳۵ وعرضی ۲۸ کیلومتره‌در.

تودی (Todi) ایتالیانك اسپولته ایالتنده واسپولته‌نك ۲۵ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واسکی بر سوری واردر.

تودیس (Theudis) اسپانیاده حکومت سورن (ویسیغوت) حکمدارلرینك برنجیسی اولوب، ۵۳۱ دن ۵۴۸ تاریخ میلادیسنه‌دك حکومت ایتمش؛ وفرانقلره غلبه چالمغله، کندیلرینی ساراغوسه‌دن چیقارمش ایسه‌ده، سبته‌یی رومللردن استخلاص ایده‌میوب، بارسلونه‌ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

تور ایران قدیم تاریخنه ودها طوغریسی زردشتیلرك اساطیرینه کوره، فریدونك اوچ اوغلندن بری اولوب، پدری طرفندن بوکا توران‌یعنی ترکستان وتاتارستان‌طرفلری، وبرادرلرندن (سلم) ه عراق وسوریه جهتلری و(ایرج) ه دخی ایران ویرلمشیدی. تور ایله سلم کوچك برادرلری اولان ایرجك ایرانده قالوب، پدری تختنه جلوسنه حسد ایده‌رك، کندیسنی قتل ایتمشلر. ذاتاً فریدونك اشخاص موهومه‌دن اولدیغی میدانه چیقان هند اساطیرندن آکلاشلمش اولمغله، بو حکایه‌یه صحیح نظریله باقیلمازسه‌ده، ایرجك ام ایرانیه ویا آریانیه‌نك، سلمك ام سامیه‌نك وتورك دخی ام تورانیه‌نك جد موهومی اولدیغی آکلاشیلوب، بواوچ اسمك ام مذکوره زمره‌لرینك اسملریله اولان مشابهتی شایان دقتدر. شاهنامه ایرانیلرله تورانیلر آره‌سنده‌کی خصومتك مبدأ واساسنی تورك سلم ایله مشترکاً ایرجی قتل ایتمسندن عبارت عد ایدیور.

تور (Tours) فرانسه‌ده (ایندره‌مع لوآره) ایالتنك مرکزی واسکی (تورنه) خطه‌سنك کرسیسی بر شهر اولوب، لوآره ایرماغنك ساحل یسارنده وپارسك ۲۳۴ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ۴۱۹۲۳ اهالیسی. طبیه اعدادیه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، رسم مکتبی، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی، زراعت وفنون وادبیات جمعیتلری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه نمونه خانه‌سی، رسم موزه‌سی، کتبخانه‌سی ونباتات باغچه‌سی واردر. طقوزنجی قول اردونك دخی مرکزیدر. ابنیه‌سی خیلی کوزل اولوب، شهرك بر یاننده‌دك واسع ودوز بر سوقاق ممتد اولور، وبر اوجنده (دقارت) نك مرمردن بر هیکلی واردر. لوآره نهری اوزرنده آوروپانك ائ کوزل کوپریلرندن معدود برکوپریسی واردر، که طولی ۴۳۵ وعرضی ۱۵ مترەدر. کوزل تفرجکاهلری، مصنع کلیسالری، بیوك اختلالده هدم ایدلمش مشهور برکلیسانك باقی قالمش ایکی بیوك قله‌سی، اطرافنده مفرح موقعلری؛ چوخه، کچه، یورغان، چریشلی پاموق، ایپك قاشلر. قوردله، چینی، قایش، بویا، نشاسته، اسپارماچت وسائره فابریقه‌لری؛ مشهور اریکلریله سائر میوه‌لری، حبوبات، پیاغی، کنویو، دری وشراب تجارتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، بر چوق وقایع تاریخیه‌نك مصدریدر. اندلسك فتحی صره‌سنده غزاة مسلمین ایله شارل مارتل آره‌سنده (تور) ایله (پوآتیه) بینده وقوع بولان محاربه‌لره دخی تور محاربه‌لری نامی ویریلیور.

تور (Thur) اسکی اسقاندیناویالیلرك ائ بیوك معبودلرندن اولوب، (اودین) ایله (اریغه)نك بیوك اوغلی زعم اولنوردی. قوت ایله هوانك ورعدك الهی زعم اولنه‌رق، اوزون صقالللی، النده بر عصا، باشنده بر تاج وایکی تکه قوشلمش بر آرابه‌یه بینمش اولدیغی حالده تصویر اولنوردی. کویا یوم قیامتده (تور) یلان شکلنده اولان ومسائینك مصدری اولان بر جنی قتل ایده‌جکسه‌ده، بوجندن چیقه‌جق بر دومان کندیسنی بوغه‌جقمش. پنجشنبه کونی بو معبودك عبادتنه مخصوص ایدی.

تور (Thur) اسویچره‌ده بر نهر اولوب، سنت غال ناحیه‌سنده نبعانله، تورغوویا وزوریخ ناحیه‌لرینی سق ایده‌رك، (سیتر) و (مورغ) چایلرینی اخذ ایدر؛ و ۱۰۰ کیلومترەلك جریاندن صکره صول ساحلندن (رین) ایرماغنه دوکیلور.

تور (Tver) روسیه‌ده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (توزره)چاینك (وولغا) ایرماغنه دوکلدیکی محلده، پترسبورغ ایله مو-

سقوه آره‌سنده وموسقوه‌نك ۱۷۶ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. ۳۸۰۰۰ اهاليسى، مكتب اعداديسى، عسكرى يتيملرينه وزادكانه مخصوص مكتبلرى، بر چوق كوزل ابنيه‌سى، خيلى صنايعى، ايشلك تجارتى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى وصيد ماهيسى واردر. — تور ايالتى غرباً پسقوف وشرقاً ياروسلاو ايالتلرى آره‌سنده اولوب، ۶۵۳۲۹ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و۱۶۴۶۶۸۳ اهاليسى واردر. وولغا ايرماغى قسم جنوبيسنى سقى ايدر. هواسى صوغوق وسريع التحولدر. نهرلرنده پك چوق باليق بولنور. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كنوير وسائره‌دن عبارتدر. سائر اخراجاتى كراسته، درى، ايج ياغى، حيوانات، بز وسائره‌يه متعلقدر.

توران { اسكى ايرانيلر طرفندن تركستان وتاتارستان جهتلرينه ويريلن اسم اولوب، زنداوستا وشهنامه‌ده توران ايرانك صندى مقامنده قوللانيليور؛ وايران هرمز ايله فرشته‌لرك مكانى اولديغى حالده، تورانه اهريمنك. وارواح حبيثه‌نك محلى نظريله باقيليردى. توران اسكيدن برى تركلرله مسكون اولان يرلر اولوب، (ترك) ايله (تور) كلمه‌لرى آره‌سنده‌كى مشابهت دخى بو ايكى اسمك بر اصلدن عبارت اولديغنى كوستريور. اساطير ايرانيه‌يه كوره تورانده انك اول حكم سورن فريدونك اوغلى (تور) اولوب، كويا مملكت دخى بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنمش ايمش. تورك نسللدن كلن حكمدارلرك انك مشهورى دخى (افراسياب) در. كه ايران شاهى كيكاوسك اوغلى سياوشى ابتدا داماد ايدوب، بعده قتل ايتمسى اوزرينه، ايرانيلرله تورانيلر آره‌سنده پك چوق زمان سورن وتفصيلاتى شاهنامه‌نك قسم اعظمنى تشكيل ايدن بر طاقم محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبو محاربه‌لرده ايرانيلر طرفندن رستم زال، كودرز، طوس، كيو، فريبرز وتورانيلر طرفندن دخى پيران وسائر بر چوق قهرمانلر كسب اشتهار ايتمشلردر. بو خصومت كشتاسب زمانده زردشت دينك نشرى آرزوسندن طولاى تجدد ايدوب، ابتدا تورانيلر غالب كلمشلرسه‌ده، بعده كشتاسبك اوغلى اسفنديار غلبه چالوب، تورانده بر چوق فتوحات ايتمشيدى. اسكى يونانيلر عندنده (اسكيت) اسمنك مسماسى نصل مبهم ايسه، ايرانيلر عندنده دخى توران اسمنك مسماسى اويله غير معين اولوب، حتى توران ايله (اسكيتيا) نك اسماء مترادفه‌دن اولديغى مظنوندر؛ چونكه (اسفنديار بن كشتاسب) نك عينى اولديغنده شبهه اولميان (داريوس بن هستاسب)نك اسكيتياده وحتى اليوم روم‌ايلى ديديكمز مملكتده ويونانك كنديسنده اولان فتوحاتى تواريخ قديمهٔ يونانيه‌ده مفصلاً مذكور اولديغى حالده، شهنامه‌ده بو فتوحاتك تورانده وقوع بولديغى بيان اولنيور؛ ديمك اولبوركه توران اسمنك مدلولى روم ايلى‌يله ويونانه قدر دخى توسيع اولنيوردى. برده توران حكمدارى افراسياب ايله ايران شاهى كيخسرو حقنده زنداوستا وشهنامه‌ده مذكور حكايهٔ معلومه ايله يونان قديم مورخلرندن (هرودوت) نك (مديا) حكمدارى (آستياغ) وفارس حكمدارى (كيروس) آره‌سنده وقوعنى نقل ايتديكى حكايه زياده‌سيله مشابه اولديغنه باقيليرسه، اسكى يونانيلرك (مديا) تعبير ايتدكلرى وآذربيجان ايله مازندران وسائر اوجهتلردن عبارت اولوب ايراندن معدود بولنان مملكتك دخى اسكى ايرانيلر عندنده توراندن معدود بولنمش اولديغى منفهم اولبور. واقعا اوطرفلرك آثار عتيقه‌سنى تحرى وتدقيق ايدن محققين عملا اسكى مديالىلرك اقوام تورانيه‌دن اولدقلرى حقنده برظن قوى حاصل ايتمشلردر. بعض آثار عتيقه‌ده اوج ستون اوزره محرر بولنان اوج لسانك برى ايرانىٔ قديم، برى آثورى وديكرى مديا لسانى اولديغى معلوم اولوب، بو اوچنجى لسان هنوز لايقيله حل وقرائت اولنه‌مامش ايسه‌ده، بولسانك السنهٔ تورانيه‌دن اولديغنه دلالت ايده‌جك بعض علايم حس اولنمشدر. بو حالده افراسيابك آستياغدن عبارت اوله‌جغنده شبهه قالميوب، ايران وتوران آره‌سنده وقوعى شهنامه‌ده اوقدر مطنطن صورتده حكايه اولنان ماجرالرك جمله‌سى دخى اسكى (پرسيا) ايله (مديا) يعنى فارس ايله آذربيجان آره‌سنده جريان ايتمش اوليور. مع هذا توران اسمى مديا خطه‌سنه منحصر قالميوب، ترك اقواميله مسكون اولان بتون آسياى شماليه وبلكه آوروپانك شمال شرقى قسمنه دخى اطلاق اولنمشدر.

توراندخت { (ياخود پوراندخت) ايرانده حكومت سورن ساسانيان سلاله‌سنك يكرمى آلتنجى حكمدارى اولوب، خسرو

رویزك قیزی وشیرویه‌نك همشیره‌سیدر. برادرندن خیلی زمان صکره میلادك ۶۳۱ تاریخنده تخته جلوس ایله، برسنه ودرت آی حکمدارلق ایتمشدر. کندیسندن صکره همشیره‌سی آزرمیدخت تخته جلوس ایتمشدر.

تورانشاه (کرمانده حکومت سورن سلجو - قیلرك سکزنجیسی اولان طغرل شاهك اوچنجی اوغلی اولوب، ۵۶۲ تاریخنده واقع اولان پدرینك وفاتنده سکز یيل قدر برادرلری آرسلانشاه وبهرامشاهله غوغاونزاع ایده‌رك، کاه بری وکاه دیکری غلبه چالمش؛ وغلبه چالانلر بر مدت حکومت سورمشلر ایسه‌ده، بو محاربات داخلیه‌دن ملك کرمان خراب اولوب، نهایت بهرامشاهك اوغلی محمد شاهك زماننده کرمانده‌کی سلجوقیلر سلطنتی منقرض اولمشدر.

تورانشاه (ملك معظم شمس‌الدوله فخرالدین بن نجم الدین ایوب) مشهور صلاح‌الدین ایوبینك برادری اولوب، ۵۶۴ تاریخنده عائله‌سیله برابر شامدن مصره انتقال ایله، سودانیلره قارشی اولان محاربانده پك چوق غیرت وخدمتی کورلدیکندن، برادری طرفندن قوص واسوان وعیذاب کندیسنه توجیه اولنمشیدی. ۵۶۸ ده نوبه‌یی ضبط ایتدیکی کبی، برسنه صکره دخی یمنك فتحنه مأمور اولوب، زبید، عدن، تعز، صنعا وسائر بتون خطهٔ یمانیه‌یی استیلا ایله، ۵۷۱ تاریخنده‌دك اوراده اجرای حکومت ایتدکدن صکره، برادریله کوریشمکه کیدوب، ۵۷۲ ده بونك طرفندن دمشق والیلکنه نصب اولنمش؛ وصلاح‌الدینك شامه سفرنده ۵۷۴ ده مصره کوندریلوب، اسکندریه والیسی اولمش؛ و۵۷۶ ده اوراده وفات ایتمشدر. سخی وکریم بر ذات اولوب، وفاتنده ایکیوز بیك دینار ترکه‌سی چیقمشدی.

تورانشاه (ملك معظم) مصرده حکومت سورن ملوك ایوبیه‌نك سکزنجیسی اولوب، ۶۴۷ تاریخنده پدری ملك صالح نجم الدین ایوبك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایله، اهل صلیبه قارشی محاربه‌یه باشلایه‌رق، بونلردن ۳۰۰۰۰ قدرینی قتل و ۸۰۰۰۰ قدرینی اسیر ایتمش؛ وفرانسه قرالی (سنت لویی) یی دخی اسیر ایدوب، دمیاط قلعه‌سیله مبادله ایلمش ایدی. بو فتح عظیم اثناسنده پدرینك کوله‌لری اولان ممالیك بحریه اوزرینه غلو ایده‌رك، ۳ آیلق سلطنتدن صکره، ۶۴۸ ده کندیسنی قتل ایتمشلردر.

تورانشاه (خواجه —) فارسده حکومت سورن آل مظفردن خواجه حافظ شیرازینك ممدوحی اولان شاه شجاعك وزیری اولوب، عاقل ومدبر ومحب علما وادبا بر ذات ایدی.

تورانه (Tourane) هند چینینك ساحل شرقیسنده وفرانسه‌نك حمایه‌سی تحتنده بولنان آنام مملکتنده، (هوئه)نك ۱۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده وهمنامی اولان قویك ایچنده بر قصبه‌در.

تورانیه (اقوام — والسنهٔ —) علمای لسانیون بو اسمی لسانجه وسیاجه مشابه اولوب بر اصلدن متفرع بولندقلری آکلاشیلان بر چوق اقوامه وبونلرك سویلدکلری لسانلره اطلاق ایدرلر. بونلره بعضا مسکنلری اعتباریله «اورالیهٔ آلتون طاغیه» (Ouralo-Altaïques) نامنی دخی ویریورلرسه‌ده، اخیراً ایران تاریخ قدیمندن مأخوذ اولان بواسم قبول اولنوب، ترجیحاً استعمال اولنمقده‌در. اقوام تورانیه‌نك اصل منشأ‌لری ووطن اصلیٔ قدیملری چین ایله سیبریاوترکستان حدودنده واقع (آلتون‌طاغی) سلسله‌سی اولدیغی مظنون اولوب، اورادن جنوباً مغولستانه، شرقاً مانچوریایه، شمالاً سیبریایه، غرباً ترکستانه واورال طاغلرینه طوغری یایلمش؛ وبعده اورال سلسله‌سنی تجاوزله، آوروپای شمالی و شرقیه دخی حلول ایلمشلردر. بینلرنده مناسبت وقرابت جنسیه‌لری اولان سائر اقوام‌کبی، اقوام تورانیه‌نك دخی بر قوم قدیمدن منشعب اولدقلری شبهه‌سزدر. تاریخك ضبط ایده‌میه‌جکی قدر قدیم اولان بویله احواله محققین عندنده الك یيوك دلیل لساندر. اقوام تورانیه‌نك الیوم متکلم بولندقلری لسانلر آره‌سنده اوقدر مشابهت وقریبت واردر، که بولسانلرله متکلم بولنان اقوامك بینلرنده درجه‌سی مختلف بر قرابتله اقربا بولندقلرنده شبهه قالمیور. علم اللسانله توغل ایدن آوروپا متأخرین علماسی بولسانلرك جمله‌سنی تحصیل وتدقیق وتعمیق ایده‌رك، بینلرنده‌کی مشابهتی وجمله‌سنده مشترك اولان بعض احوال مخصوصهٔ اساسیه‌یی ضبط ایتمشلردر. معلومدرکه لسانیون عندنده کرهٔ ارضك اوزرنده سویلینلن لسانلر اوچ نوعه منقسم اولوب،

بری «السنهٔ هجائیه» ، بری « السنهٔ ترکیبیه »، برده «السنهٔ تصریفیه» نوعیدر. السنهٔ هجائیه‌ده برر هجادن عبارت اولان بر قاچ کلمه صره‌لنه‌رق ، مقصد افاده اولنوب، اصلا تصریف وترکیب یوقدر؛ مثلا «کیتدم» دینله‌جك یرده بری کیتمکی، بری شخص متکلمی وبری‌ده کچمش زمانی افاده ایدر اوچ کلمه صره‌لنیور. چین وتبت وهند چینی ایله جاپونیا لسانلری بوقبیلدندر. السنهٔ ترکیبیه‌ده ینه مثلا حدث وشخص وزمانی افاده ایدن لفظلر آیری‌ایسه‌ده بونلر آرتق مستقل برر کلمه حالندن چیقوب، مرکب بر حالده قولانیلیور؛ آنجق محل ترکیبلری معلوم اولوب، بسبتون خلط وقوع بولماز. مثلا السنهٔ ترکیبیه‌دن اولان لسانمزده «کیتمشیدم» دینلدیکی وقت «کیت» حدثه، «مش» و « ید » زمانه و « ام » شخص متکلمه دلالت ایدیور. بو درت لفظ ترکیب اولنمش ایسه‌ده محل ترکیبلری ظاهر اولوب، هیچ بر خلط وامتزاج وقوع بولمامشدر . السنهٔ تصریفیه‌ده ایسه کلمه‌نك شخص وحدث وزمان بیان ایدن جزئلری بیننده اوقدر مزج وخلط وقوع بولمشدر، که ترکیب اصلا بللی اوله‌میوب، تصریف صورتی آلمشدر. مثلا السنهٔ تصریفیه‌دن اولان عربیده « نصر » دن « ینصر » و« ناصر » و« استنصر » کبی کلمه‌لر چیقار، که بونلرك وجه ومحل ترکیبلرینی آیرمق و یا آیریلان جزئلردن آیری آیری معنی چیقارمق ممکن اوله‌ماز. بو اوچ صورت نوع بشرك لسانجه اولان ترقیات متوالیه‌سنك اوچ باصمغی حکمنده اولوب، الك اول علی العموم انسانلرك السنهٔ هجائیه ایله متکلم بولندقلری، بعده بر هجالی کلمه‌لر آره‌سنده ترکیب وقوع بوله‌رق ویواش یواش بونلرك بر طاقم ادات یرینه کچه‌رك، السنهٔ ترکیبیه، وترکیبات دها زیاده صیقیشدیجه السنهٔ تصریفیه ظهور ایتمشدر. حتی کرك السنهٔ ترکیبیه وکرك السنهٔ تصریفیه‌نك درجاتی اولوب، السنهٔ ترکیبیه‌دن بعضلرینك السنهٔ هجائیه‌یه وبعضلرینك دخی السنهٔ تصریفیه‌یه قریب اولمسی وکذلك السنهٔ تصریفیه‌دن بعضلرینك السنهٔ ترکیبیه‌یه قریب اوله‌جق صورتده کری بو- لنمری بو اوچ حالك لسان بشرك درجات مختلفهٔ ترقیسندن عبارت اولدیغنده شبهه یوقیور. مثلا السنهٔ تورانیه، السنهٔ ترکیبیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ تصریفیه‌یه تقربه باشلامش؛ السنهٔ آریانیه ایسه، السنهٔ تصریفیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ ترکیبیه‌یه مشابهتدن هنوز بسبتون قورتله‌مامش؛ والسنهٔ سامیه ایسه بسبتون وتمامیله السنهٔ تصریفیه حالنه کچمشدر.

بوتفصیلاتدن مقصد السنهٔ تورانیه‌نك السنهٔ ترکیبیه (Langues agglutinantes) دن اولدقلرینی کوسترمك ایدی. مثلا « یازمق، یازدیرمق، یازدیر- تمق » و« یازملی ایمش، یازمش اولملیدی » کبی افعالجه وسعت افاده السنهٔ تورانیه‌نك جله‌سنه وبلکه بتون السنهٔ ترکیبیه‌یه مخصوص ومشترك بر حالدر. خفیف هجالی کلمه‌لرك خفیف صدالی اداتلرله وثقیل هجالی کلمه‌لرك دخی ثقیل صدالی اداتلرله ترکب ایده‌رك، بر آهنك مخصوص حاصل اولمسی ومثلا « آولانمق، او- لنمك » کبی آهنکلی کلمه‌لر تشکیلی ایسه السنهٔ تورانیه‌نك خصایصندن اولوب، بو لسانلرك جله‌سنده مشاهده اولنور برکیفیتدر.

السنهٔ تورانیه بش زمره‌یه منقسم اولوب، اوچنه شرقی وایکیسنه غربی نامی ویریلیور. شرقی زمره‌لر بیلرنده وغربیلر دخی کندی بیلرنده دها قریب ومشا- بهدرلر. شرقی زمره‌لر ترك، تونغوز ومغول، غربی زمره‌لر دخی سامویدوفینوآ زمره‌لرندن عبارتدر. بو بش زمره‌دن هربرینك منقسم بولندقلری لسانلر دخی جدول آتیده ذکر اولنور :

ترك زمره‌سی	یاقوت	
	اویغور	اسکی اویغور چغتای ترکان
	قیرغیز نوغای عثمانلی	(تاتار)
تونغوز زمره‌سی	تونغوز مانچو لاموت	
مغول زمره‌سی	مغول قلموق بوریات	
فینوآ زمره‌سی	فینلاند لسانلری (سوئومی، قار- لی، چود، قره‌وین، استونیان، ووت) لاپونیا لسانی پرم لسانلری (زیریان، پرمیان، ووتیاق) وولغا لسانلری (موردوین، چرمیس) اوغر لسانلری (مجار، ووغول، اوستیاق)	

ساموید زمره‌سی { یوراق / یکیسی / تاوکی / اوستیاق / قاسین }

بو صایدیغمز زمره‌لرك اك زیاده منتشری واك چوق نفوس طرفندن سویلنیلن ترك زمره‌سی اولوب، بحر منجمد شمالی ساحلنده وسیبریانك منتهاسنده اولان یاقوتلر مملکتنـدن آق دکیز و وندیك کورفزینه قدر بو زمره‌نك شامل اولدیغی لسانلر سـویلنمکده‌در. بونلرنده‌کی فرق دخی بك جزئی اولـوب، جمله‌سی بر لسان عد اولنه‌بیلیر. [« ترك » ماده‌سنه مراجعت.]

انسنهٔ تورانیه‌دن لسانمزه اك زیاده قریبت ومشابهتی اولانلر تونغوز زمره‌سی اولوب، سـیبریانك منتهای شرقیله چینك شرق شمالی قسمنده سویلنیلن تونغوز ومانچو ولاموت لسانلرنده ترکجه دینله‌بیـله‌جك قدر مشابه کلمه‌لر واداتلر بولنور. مثـلا چینده بولنوب وچین خاندان حکمداریسنك دخی منسـوب اولدیغی مانچـو قومی لسـانده نهره « بیرا » دینلوب، نهرلر « بیرال »، نهرده « بیرادو » ونهرلرده « بیرالـدو » تعبیر اولنیـور، که « ل » ادات جمعنك لسـانمزده‌کی « لر » و« دو » ادات ظرفنـك دخی لسـانمزك « ده » اداتیله مشابهتی میداندهدر. مانچو لسانك سریانیجه‌دن مأخوذ خط مخصوصی وادبیاتی واردر. مغول زمره‌سنك لسانمزله اولان مشابهتی ایکنجی درجه‌ده‌اولدیغی حالده، چنکیز خان زماننده مغوللرله ترکلرك ترجمانه محتاج اولمقسزین قونیشـه‌بیلدکلری معلومدر. فینوآ وساموید زمره‌لری وعلی‌الخصوص بریجیسی لسانمزدن خیلی فرقلی وقرابت دها بعید ایسه‌ده، بوایکی زمره‌نك شامل اولدقلری السـنهٔ متعدده بیننده‌کی فرق بك جزئی اولوب، ذاتاً بونلرك چوغی بر قاچر بیك کشی طرفندن سویلنمکده‌در. فینوآ لسانلری موقجه اوچ طاقه منقسم اولوب، بر طاقمی روسیه‌نك شمال‌غربیسنده بالطبع دکیزیله شمالی آق دکیز سـواحلنده. بر طاقمی وولغا سلسلهٔ جبالی اتکلرنده وبری دخی مجارستانده سویلنمکده‌در. مجارجه‌نك اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده وسیبریا طوپراغنده برقاچر بیك کشی طرفندن سویلنیلن (ووغول) و(اوستیاق) لسانلریله اولان قرابت ومشابهت فوق‌العاده‌سی شایان دقت اولوب، مجارلرك وطن اصلیسنی کوسترمکه کافیدر. عن‌اصل اوطرفلرده ساکن بولنمش اولان بنغارلرك لسـان اصلیٔ قدیملری دخی بوطاقدن ایدی. فینوآ زمره‌سنه منسوب لسانلرك ادبیات وترقیات نقطهٔ نظرنجه اك اهمیتلیسی مجارجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده دخی فینلانده واستونیا ایله سائر بالطبع سواحلی لسـانلریدر، که بونلرك دخی بر مدتدن بری ادبیـات مخصوصه‌لری اویاندیرلغه باشلامشـدر. دیکرلری وساموید زمره‌سـنك کیلر قطب شمالی دائره‌سی داخلنده وسـیبریانك منجمد ایرماقلری وادیلرنده کوچك ونیم وحشی بر طاقم اقوام صـغیره طرفنـدن استعمال اولنمقده‌در. [« تونغوز، مانچو، مغـول، فینوآ، مجار، ساموید » وسـائره ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

تورتو { (La Tortue) یعنی « قاپلومباغه »، آنتیل جزایرندن (هـایتی) جزیرهٔ کبیره‌سنك شمال غربیسنده واقع برکوچك آطه‌اولوب، طولی ۳۲ وعرضی ۹ کیلومتره‌در. ۵۰۰۰ اهالیسی اولوب، مرکزی (تایونه) قصبه‌سیدر.

تورتوزه { (Tortose) اسـپانیانك قتالونیه خطه‌سـنده وتاراغونه ایالتنـده اولهرق تاراغونه‌نك ۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(ابره) ایرماغنك سـاحل یسارنده بر شهر اولـوب، ۲۲۰۰۰ اهالیسی، اسکی دار الفنونی، ایرماقـده کوزل لیمانی، ۶ قلعه‌سی، مصنع کلیساسی، بك چوق صید ماهیسی، اطرافنده ملحه‌لریله دمیر، قورشون، جیوه، شاب، کور، سوده، یشم وسـائره معدنلری وبرچوق میاه معدنیه‌سی واردر. اسکی برشهراولوب، عربلرعندنده (طرطوشه) اسمیله معروفدر، وحکومت اسـلامیه زمانده بك معمور اولوب، بر چـوق علما وادبای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. — سوریه ساحلنده‌کی (طرطوس) قصبه‌سنك دخی السنهٔ اجنبیه‌ده اسمی (تورتوزه)در.

تورتوله { (Tortola) آنتیل جزایرندن «بکر آطه‌لری »نك بری اولوب، طولی ۲۸ وعرضی ۱۰ کیلـومتره‌در. ۷۰۰۰ اهـالیسی اولوب، مرکزی (روآد توون) قصبه‌سـیدر. انکلیز مستملکاتندندر.

تورتوم { ارضروم ولایت وسنجاغنده وار. ضرومك جهت شمالیه‌سنده بر قصبا

اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه او- لنمشدر. جنوباً نفس ارضروم، جنوب شرقی جهتندن پاسینلر، غرباً بایبورد قضالریله، شمالاً وشمال شرقی جهتندن دخی روسیه حدودیله محدوددر. مرکزی تورتوم نهری اوزرنده وارضرومك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع (نخاخ) قصبه‌سیدر. ١٤٥ قریه‌یی ومرکزدن اداره اولنور ١٤ ناحیه‌یی جامع اولوب، ٤٧٨٣١ اهالیسی واردر، که قسم اعظمی اسلام وقصوری ارمنی وسائره‌در. اراضیسی هر نه قدر طاغلق ایسه‌ده، بعض منبت وادیلری‌دخی‌اولوب، اهالی‌یی اداره ایده‌جك قدر حبوبات متنوعه ایله سائر محصولاتی وکثرتلی میوه‌لری‌واردر. ارضرومده‌صرف اولنان میوه‌لرك جله‌سی بو قضادن نقل اولنور. اور- مانلری چوق اولوب، خیلی کراسته واودون قطع، ویوللرك فقدانیله برابر، ارضرومه وسائر قضالره و وان ولایتنه قدر نقل اولنور. درون قضاده ١١٣ جامع ومدرسه، ٣ تکیه، بر مکتب ابتدائی، یوزقدر صبیان مکتبی، ٧ کلیسا ومناستر، ٢٢ دکان ومغازه، ١١ خان، ١٣٤ دکرمن، ٤١ چشمه، ٥ کوپری موجوددر. معمولات صناعیه‌سی کلیم، خالی، سجاده، شال، توزلق، چوراب وسائره‌دن عبارتدر.

تورتوم نهری { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهر اولوب، ارضرومك شمالنده‌کی طاغلردن نبعانله، شمالده طوغری جریان ایده‌رك، همنامی اولان قضایی شق، وصاغ وصولدن بر چوق چایلر ودره‌لر اخذ ایتدکدن صکره، روسیه حدودنده چوروق صو ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ١٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تورتونه { (Tortone) ایتالیای شمالینك آلکساندریا ایالتنده وآلکساندریا- نك ٢٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (اسقریو) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی وذخایر تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی وار ایدی.

توردسیلاس { (Tordesillas) اسپانیانك والادولید (یعنی بلدالولید) ایالتنده ووالادولیدك ٣٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

تورده { وآلمانجه تورنبورغ (Thorda, Thorenburg) مجارستانك ترانسلوا- نیاخطه‌سنده، آرانیوس‌نهری‌اوزرنده و(قلایسنبورغ)‌ك ٢٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی وجوارنده واسع بر طوز معدنی واردر. — تورده ایالتی ماروس، وایسنبورغ، دوبوقه ایالتلریله وغالیچیا خطه‌سیله محدود اولوب، طولی ١٨٠ وعرضی ٥٠ کیلومتره‌در، و ١٦٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تورس بوغازی { (Détr de Torrès) بحر محیط کبیرده یکی کینه ایله آوسترالیا آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ١٥٠ کیلومتره طولی واردر. بر طاقم کوچك آطه‌لر وقیالرله مملو اولوب، ایچنده سیر سفائن پك مخاطره‌لیدر. مرجانی دخی چوقدر. ١٦٠٦ تاریخنده پورتکیزلی قپودان (تورس) طرفندن کشف اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تورسی { (Tursi) ایتالیای جنوبینك (با- سیلیقاته) ایالتنده و(ماترا) نك ٦٥ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ٤٦٠٠ اهالیسی واردر.

تورغاؤ { (Torgau) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده و(البه) ایرماغی اوزرنده اوله‌رق (مرسبورغ) ك ٧٩ کیلومتره شمال شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، چوخه، قازمیر، چوراب، بز وشاپقه فابریقه‌لری واردر.

تورغای { (Tourgaï) روسیه‌نك النده بولنان ترکستان تقسیماتنده بربیوك ایالت اولوب، غرباً اورالسق، شمالاً اورنبورغ، شرقاً آقولینسق، جنوباً نفس ترکستان یعنی طاشکند ایالتلریله واورال کولیله(یعنی بحرخوارزمله) محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٣٦٥٦ مربع کیلومتره واهالیسی ١٩٠٣٣٣ کشی اولوب، همان جله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. اهالینك قسم اعظمی قیرغیز قومنه منسوب اولوب، کوچبه حالنده یاشایورلر. مرکزی (تورغای) قصبه‌سی اولوب، همنامی اولان بر نهرك کنارنده‌در. اراضیسی دوز وواسع چوللردن عبارت اولوب، یالکز قسم غربیسنده اورال سلسه‌سنك بعض

قوللری اوزانیور. قسم شمالیسنده (توبول) نهری نبعان ایدوب، شماله طوغری آقار. سائر طرفلرنده کی نهرلرك ایسه جلهسی چوللرده قورویوب، بر طاقم کوللر تشکیل ایدرلر. مرکزندن بشقه باشلیجه قصبهلری (ایرغیز) ایله (قره بطاق) در.

تورغو (Turgot) فرانسهنك اك مشهور رجالندن اولوب، باشلیجه علم ثروته وسائر علوم اداره‌ده کسب شهرت ایتمشدر. ۱۷۷۲ ده پارسده طوغوب، ۱۷۸۱ ده وفات ایتمشدر. بعض امور اداره‌ده استخدام اولنه‌رق، آنغاریه‌نك لغوی کبی ثروت ومعموریت عمومیه‌نك تزایدینه مدار اولهجق بر چوق اجراآته موفق اولمش؛ وعلم ثروته، اصول اداریه، امور سیاسیه‌یه، ادبیاته وسائر علومه دائر بر قاچ کتاب یازمشدر. عصر مذکورك مشهور حکماسیله‌دنی مناسباتی اولوب، مشهور «مجموعهٔ فنون» ده بر چوق نافع مقاله‌لر نشر ایلمشیدی.

تورغوویا (Thurgovie) وآلمانجه تورغاو (Thurgau) اسویچره جاهیر متفقه‌سنی تشکیل ایدن نواحینك ۱۷ نجیسی اولوب، شمالاً باده دوقه‌لغیله، غرباً زوریخ، جنوباً سنت‌غال ناحیه‌لریله، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دنی قونستانسه کولیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۸۸ مربع کیلومتره اولوب، ۹۹۵۵۲ اهالیسی واردر. اهالیسنك یالکز بر ربعی قتولیك وقصوری پروتستان اولوب، جلهسی آلمان جنسیتنه منسوبدر. مرکزی (فرانیفلد) شهریدر. طاغلری آز مرتفع اولوب، بر چوق کوللری واردر. (تور) نهری شرق جنوبیدن غرب شمالیه طوغری جریان ایدهرك، ناحیه‌یه بونامی قزاندیرمشدر. بر قاچ چای دنی نهر مذکوره دوکیلور. اراضیسی منبت وهواسی معتدل وصاغلامدر. محصولاتی حبوبات متنوعه‌ایله شراب وسائره‌دن عبارت اولوب، کوزل باغچه‌لری، اورمانلری وخیلی حیوانات اهلیه‌سی دنی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه بز وایپك منسوجاتدن عبارتدر. حکومتی ایکی سنه مدتله اهالیطرفندن انتخاب اولنور ۱۰۰ اعضادن مرکب بر بیوك مجلسله بو مجلس طرفندن تعیین اولنور ۹ اعضادن مرکب بر هیئت اداره‌دن عبارتدر. بو ناحیه ۱۴۶۰ ده اسویچره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ۱۷۹۸ ده کسب استقلال ایله، جاهیر متفقه هیئتنه داخل اولمشدر.

تورقوآن (Tourcoing) فرانسهنك «شمال» ایالتنده و (لیله) نك ۱۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق بلجیقه حدودی قربنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۸۳۷۹ اهالیسی، داخلی مکتبی، خسته خانهسی، دمیر یولی، یونك، پاموق وایپکدن انواع منسوجات فابریقه‌لری و بویاخانه و دباغخانه‌لری واردر.

تورکماده (Torquemada) اسپانیاده اك اول (انکیزیسیون) محاکم ملعنت کارانهسنك رئیسی ومدیر عمومیسی بولنمش بر راهب اولوب، ۱۴۲۰ ده والادولیده طوغمش، و۱۴۹۸ ده وفات ایتمشدر. پاپا دردنجی سیکست طرفندن ابتدا قشتاله وبعده آراغون انکیزیسیون محاکمنك رئیس عمومیلکنه تعیین اولنه‌رق، انکیزیسیونلرك خط حرکتنی مبین بر قانون قلمه آلمش، واندلس اهل اسلامیله یهودیلری حقنده اوقدر شدتلی حرکات غدارانه‌ده بولنمش، واوقدر بیکناه خلق احراق واشکنجه‌ایلمش ایدی، که پاپالر بیله بونك مظالم تعصبکارانه‌سنی تخفیف وتعدیل ایچون توسطه مجبور اولمشلر ایدی.

تورلاویله (Tourlaville) فرانسهنك شمالنده (مانشه) ایالتنده و(شربورغ) نك ۵ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ۵۸۲۴ اهالیسی واسکی بر آینه فابریقه‌سی واردر.

تورمس (Tormès) اسپانیاده بر نهردر، که آویلا ایالتنده (سیراده غردوس) طاغلرندن نبعاله، شماله وبعده غربه طوغری جریان ایدوب، (آلبه‌ده‌تورمس) قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، (میراندہ) نك ۲۲ کیلومتره جنوب غربیسنده (دوئرو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۲۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

تورن (Thorn) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، ویستوله‌نك ساحل یمینده و(مارینوردر) نك ۸۴ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی، صو بندلری، مکتب اعدادیسی، کتبخانهسی، مشهور صابونی وچوخه وسائر یونك منسوجات فابریقه‌لری

واردر. مشهور قوپرنیقك وطنی اولوب، بر هیکلی دخی رکز اولنمشدر. وقتیله مستقل حکومتی وارایدی.

تودن { [« تورینو » و « تورنه » مادهلرینه مراجعت بیوریله.]

تورنای { (Tournay) بلجیقهنك (هاینو) ایالتنده، بروکسلك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واسقو ایرماغی اوزرنده قضامرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ۳۲۰۰۰ اهالیسی، آتنه عنوانیله بر بیوك مکتبی، کتبخانهسی، صنایع نفیسه وفن معماری آقادمیاسی، مصنع برکلیسای، کوزل ریختم وتفرجکاهلری، ایپك ویوك وپاموقدن انواع منسوجات واقمشه ایله خالی، پورسلن، تونجدن انواع آلات وسائره فابریقهلری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیهنك محل جریانیدر.

تورنر { (Turner) انکلتره مورخ وشاعر. لرندن اولوب، ۱۷۶۸ده طوغمش، و۱۸۴۷ ده وفات ایتمش؛ وانکلتره تاریخنه دائر بر قاچ معتبر اثر ایله بر ایکی منظومه یازمشدر. — بو اسمله ینه انکلیز بر رسام دخی اولوب، ۱۷۷۵ ده طوغمش، و۱۸۵۱ ده وفات ایتمش؛ وبرچوق کوزل رسملر یاپمشدر.

تورنفورت { (Tournefort) فرانسهنك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، علم نباتاتده الك بیوك علمادن معدوددر. ۱۶۵۶ ده اکسده طوغوب، ۱۷۰۸ ده وفات ایتمشدر. (موتپلیه) مکتبنده فن طبی بعدالتحصیل، تحریات نباتیه مقصدیله فرانسه واسپانیا وپورتکیز ایله انکلتره‌ده بر چوق وقت سیاحت ایتمش؛ وبعده اون دردنجی لویی طرفندن نباتاتباغچهسی مدیریتنه تعیین‌اولنه‌رق، بونك ترقیسنه خدمت ایتمش؛ وقرالك مساعده‌سیله ممالك عثمانیه وبلاد قافقاسه بر سیاحت فنیه ایدوب، بر چوق نباتات نمونه‌لری جمع ایتمش ایدی. علم نباتاته متعلق بر قاچ معتبر اثریله بعض کشفیاتی و۳ جلد اوزره بر شرق سیاحتنامه‌سی واردر.

تورنوس { (Tournus) فرانسهنك (سائون مع لوآره) ایالتنده و(ماقون)لك ۳۲ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزیه، برقصبه اولوب، ۵۴۲۲ اهالیسی وبعض پاموق منسوجاتله شکر فابریقهلری واردر.

تورنون { (Tournon) فرانسهنك (آردش) ایالتنده، پریواسك ۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده و(رونه) ایرماغنك ساحل یسارنده قضامرکزی برقصبه اولوب، ۵۹۱۲ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانهسی، قارشیسنده بولنان (تن) قصبه‌سنه کوزل بر دمیر کوپریسی، چوخه وسائره فابریقهلری ومقبول شرابی واردر.

تورنه { (Touraine) فرانسهنك وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً (منه) و(اورلیانه)، غرباً (آنژو)، جنوباً (پواتو)، شرقاً دخی (بری) خطهلریله محدوددر. طولی ۱۰۰ وعرضی ۸۰ کیلومتره اولوب، مرکزی (تور) شهریدر. تقسیمات جدیده‌ده (ایندره مع لوآره) ایالتنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغی بو خطهیی ایکیه آیروب، شمالده‌کنه یوقاری وجنوبده‌کنه دخی آشاغی تورنه دیرلر. سائر نهرلری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب ومیوه‌دن عبارت اولوب، علی‌الخصوص اریکی مشهوردر. منبت اووه و وادیلری وغایت کوزل موقعلری اولوب، بحق « فرانسهنك باغچه‌سی » تسمیه اولنمشدر.

تورنهوت { (Turnhout) بلجیقهنك (آنور) ایالتنده وآنورك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی وبز، دانتله، خالی وسائره فابریقهلری واردر.

تورنیا { (Tornéa) اسوجك شمالی بوتنیا ایالتنده بر نهردر، که همنامی اولان کولدن خروجله، جنوب شرقیه وبعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك، (موئونیو) و(لنیو) چایلرینی اخذ، وروسیه حدودینی تفریق ایله، ۴۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بوتنیا کورفزینه دوکیلور. منصبنك ساحل یسارنده روسیهنك فینلانده خطه‌سنه عائد (تورنیا) قریه‌سی بولنیور.

تورو { (Toro) اسپانیانك (زامووه) ایالتنده و(دورو) نهرینك ساحل یمینی قربنده اولهرق سالامانقهنك ۴۸ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی ودورو نهری اوزرنده ۲۲ کر اوزرنده بر کوپریسی واردر. فتوحات اسلامیه اثناسنده تخریب اولنوب، بعده تجدید اولنمش، واسپانیاده قوانین بلدیهنك اساسی حکمنده اولان نظام ابتدا بو قصبه‌ده تنظیم واجرا ایدلمشدر.

تورواڵدسن (Thorwaldsen) الك مشهور هیكلتراشلردن اولوب، دانیمارقه‌لیدر. ۱۷۶۹ ده طوغوب، ۱۸٤٤ ده وفات ایتمشدر. پك كنج ایكن رومایه كیدوب، صنعتنی بعدالتحصیل، وطننه عودت ایتمش؛ وهیكلتراشلقده اوقدر مهارت وشهرت قزانمش ایدی، كه اوروپانك هر طرفندن كندیسنه مراجعت اولنه‌رق، تقلیدی ناقابل بر چوق كوزل اثرلر براقمشدر.

توروپچ (Toropetz) روسیه‌نك پسقوف ایالتنده واقع (دوینه) یه تابع (توروپه) چایی اوزرنده اوله‌رق پسقوفك ۲٤۰ كیلومتره‌جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی وكتن، كنویر، حبوبات وسائره‌دن عبارت ایشلك تجارتی واردر. اون اوچنجی قرن میلادیده كندی باشنه بر جمهوریت صورتنده اداره اولنموردی.

توروت (Thourout) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده واقع (بروژه) نك ۱۸ كیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۸۵۰۰ اهالیسی، مرانغوزلغه متعلق معمولاتی ومسكرات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

توروقس (Thurocs) مجارستانده طونه‌نك جهت غربیه‌سنده بر ایالت اولوب، شمال غربی جهتندن (ترنچین)، شمال شرقی جهتندن (آروه)، شرقاً (لیپتاو)، جنوب‌شرقی‌جهتندن (سوهل)، جنوباً (بارس)، جنوب غربی جهتندن‌دخی (نایزا) ایالتلریله محدوددر. طولی ۵۳ و عرضی ۲۲ كیلومتره اولوب، ٦۵۰۰۰ اهالیسی واردر. مركزی (سنت مارتون) قصبه‌سیدر. ایچندن جریان ایدن بر نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تورونتال (Torontha1) مجارستانك (تیس) نهری جهت شرقیه‌سنده بولنان ایالتندن اولوب، شمالاً (قساناد)، شرقاً طمشوار، غرباً باقس، شمال غربی جهتندن قسونغراد ایالتلریله، جنوباً دخی بانات ایالتی واسقلاووینا خطه‌سیله محدوددر. طولی ۱٤۵ وعرضی ۷۵ كیلومتره اولوب، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مركزی (غروس بكسكرك) در.

تورونتو (Toronto) آمریقای شمالیده انكلتره‌نك النده بولنان یوقاری قناده‌نك مركزی بر شهر اولوب، اونتاریو كولنك شمال‌غربی ساحلنده ومونترآلك ٤۵۰ كیلومتره غرب جنوبیسنده واقعدر. ۸٦۵۰۰ اهالیسی، كوزل نیمانی وباشلیجه كورگه متعلق پك ایشلك تجارتی واردر. یكی برشهر اولوب، ۱۷۹٤ ده تأسیس اولنمش، وبوصوك وقتلرده پك چوق توسع وكسب معموریت ایتلشدر.

توره دل آنونچیاته (Torre-del-Annunziata) ایتالیانك ملغی ناپولی قرالغنده و (وزوو) بركانك اتكنده اوله‌رق ناپولینك ۱۹ كیلومتره جنوب شرقیسنده ساحل بحیره بر قصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی ودولته عائد اسلحه وباروت فابریقه‌لری واردر.

توره دل غرقو (Torre-del-Greco) ایتالیانك ملغی ناپولی قرالغنده وناپولینك ۱۲ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱٦۰۰۰ اهالیسی، مقرنه فابریقه‌لری، مرجاندن سوسه متعلق معمولاتی، صید ماهیسی وجوارنده مشهور شرابی وپك لذیذ میوه‌لری‌واردر. (وزوو) بركانك آلتنده بولنمغله، دفعاتله لاولردن تخریب اولنمشدر.

توره دی قامارینه (Torre-di-Camarina) سیچیلیانك ساحل جنوبیسنده بر قصبه اولوب، میلاددن ۵۵۲ سنه اول تأسیس ایدلمش اولان (قامارینه) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر.

توریاسو (Turyassu) برازیلیاده بر نهر اولوب، (مارانهام) ایالتنك جنوب غربیسنده نبعاتله، بوایالتی (پارا) ایالتندن بالتفریق، ۵٦۰ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، ۱°۳۰′ عرض جنوبیده بحر محیط آطلاسیه دوكیلور.

توریچلی (Torricelli) مشاهیر طبیعیوندن اولوب، ۱٦۰۸ ده ایتالیانك (فائنچه) قصبه‌سنده طوغمش، و۱٦٤۷ ده وفات ایتمشدر. مشهور غالیله‌نك شاكردانندن و(قاستلی) نك احباسندن اولوب، غالیله‌نك صوك نفسنه‌دك ملازمتنده بولنمش؛ و وفاتنده بونك یرینه فلورانسه دارالفنونی علوم ریاضیه معلمكنه‌نصب اولنمش‌ایدی. بعض كشفیات فنیه‌سی اولوب، ازجله بارومتره‌یی بوذات ایجاد ایتمشدر. علوم ریاضیه وسائره‌یه متعلق آثاری واردر.

تورینگر والد { (Thuringerwald) آلمانیا ده (صاقسه) و (هسه قاسل) دوقه‌لقلریله (اشوارچبورغ رودو لستاد) پرنسلکنده ممتد اولور اورمانله مستور بر طاغ اولوب، طولی ۸۰ کیلومتره واك یوکسك ذروه‌لری ۱۰۰۰ متره رادەلرنده‌در.

تورینکه { (Thuringe) آلمانیانك وسطلرنده وصاقسه‌نك یوقاری جهتلرنده بر خطهٔ قدیمه اولوب، بشنجی قرن میلادی اواسطندن اعتباراً ۸۰ سنه قدر بر قرالق صورتنده اداره اولنمش؛ واووقت حدودی دها واسع اولوب، اك مشهور حکمدارلری دولتك مؤسسی اولان (مرویغ) ایله (باسین) در. باسینك اوج اوغلی الکایی بینلرنده مقاسمه ایتمکله، انقراضنه سبب اولمشلردر. حکمدار اخیری اولان (هرمانفروآ) ۵۳۰ تاریخنده آوستراسیا قرالی برنجی (تیری) طرفندن قتل اولنمشدر. اووقت تورینکه‌نك قسم جنوبیسی آوستراسیایه الحاق اولنه‌رق، قسم شمالیسی (اوستفالیه) اسمیله آیریجه بر حکومت تشکیل ایلمشیدی. بعده تورینکه دوقه‌لغی عنوانیله ایکی حکومت تشکل ایدوب، برنجیسی ۶۳۰ دن ۷۱۷ تاریخنه‌دك دوام ایده‌رك، آوستراسیا جمهوریتنه تابع، وایکنجیسی ۸۴۹ دن ۹۱۹ تاریخنه‌دك سوروب، جرمانیا قرالغنه ملحق ایدی. فرانقونیا اسمیله دخی معروف اولان بوایکنجی دوقه‌لغك اك مشهور دوقه‌لری: آلمانیا ایمپراطوری برنجی قونرادك پدری (هسه‌لی قونراد) ایله (اوتون) واوغلی (هنری اوآرلور) در، که دوقه‌لغی ایمپراطورلغه الحاق ایتمشدر. بعده اونجی قرن میلادیدن اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنه‌دك تورینکه مارغراولغی وقونتلغی نامیله بر قاچ حکومت تشکل ایدوب، نهایت تورینکه نامی اونودلمش ایکن؛ مؤخراً صاقسه قرالغنده بو نامله واسکی تورینکه‌نك بر قسمندن عبارت بر ایالت تشکیل اولنه‌رق، ۱۸۱۴ و ۱۸۱۵ ده پروسیه قرالغی طرفندن ضبط اولنمغله، الیوم (ارفورت) سنجاغنی و (مرسبورغ) سنجاغنك جنوب غربی قسمنی تشکیل ایدیور.

تورینو { (Turin, Torino) ایتالیانك اك بیوك واك کوزل شهرلرندن اولوب، پیامونته خطه‌سنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزیدر. ایتالیانك شمال غربی جهتنده، (پو) ایرماغیله (دوآره) چایی اوزرنده اولەرق، پارسك ۸۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. مقدما ساردنیه وساووآ قرالغنك پایتختی اولوب، بر وقت بتون ایتالیانك دخی کرسیٔ حکومتی بولنمشدر. ۲۳۱ ۰۰۰ اهالیسی، بیوك دار-الفنونی، داخلی مکتب‌اعدادیسی، عسکری آقادمیاسی، دوز وکنیش سوقاقلری، کوزل میدانلری، متعدد مصنع کلیسالری، برقاج‌سرایی وسائر ابنیهٔ‌مشهوره‌سی، فنون وصنایع نفیسه آقادمیالری، زراعت جمعیتی، بیوك کتبخانه‌سی، آثار عتیقه، رسم وتاریخ طبیعی موزه‌لری، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، ایپك منسوجات، قطیفه، داماسقو، مسکرات، چقولاته، جام، پورسلن، طوب، تفنك وباروت فابریقه‌لری واردر. متعدد دمیر یوللرك محل تلاقیسنده واقعدر. پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، اصل کسب اهمیت ایتمسی ساووآ ایله پیامونته دوقه‌لقلرینك مرکزی اولدیغی تاریخدن بریدر. بر وقت فرانسه‌نك النده دخی بولنمشدر. — تورینو ایالتی (پیامونته) خطه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولوب، شمالاً (آئوسته)، شرقاً (نوواره) و(آلکساندریا)، جنوباً (قونی) ایالتلریله، غرباً دخی فرانسه‌نك ساووآ ایالتیله محدود ومحاطدر. طولی ۱۰۰ وعرضی ۹۰ کیلومتره اولوب، ۹۶۰ ۰۰۰ اهالیسی واردر. تورینو، بیاله، سوسه، ایوره وپینیرول اسملریله ۵ سنجاغه منقسم اولوب، تورینو سنجاغنك ۳۰۰ ۰۰۰ دن زیاده اهالیسی واردر.

توریوم { (Thurium) ایتالیانك (لوقانیه) خطهٔ قدیمه‌سنده آتنه مهاجرلری طرفندن میلاددن ۴۴۴ سنه اول تأسیس اولنمش بر شهر ایدی. بعده رومالیلر طرفندن اسکان اولنه‌رق، (قوپیا) تسمیه اولنمشیدی.

توز { [« توج » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تَوزَر { تونسده شط الجرید کولنك ساحل شمالیسنده ونقطه‌نك ۲۵ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، اسکیدن بری خرماسنك چوقلغی وپورتقالنك بیوکلکیله مشهوردر.

توسقالوزه { (Tuscaloosa) آمریقای شمالیده ممالك متحده‌نك (آلاباما) جهو-

ریتنده همنامی اولان نهرك کنارنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی، دارالفنونی ودمیریولی واردر. جمهوریت مذکورهنك اسکی مرکزیدر.

توسقانلی (Toscanelli) مشاهیرمنجمیندن اولوب، ۱۳۹۷ده فلورانسهده طوغمش، و۱٤۸۲ده وفات ایتمشدر. آسیا قطعهسنك شرقه طوغری زیاده ممتد اولدیغنه ذاهب اولوب، غرب طریقیله هندستانه کیتمك فکرینی درمیان ایتمش؛ وبورتکیز حکمداری بشنجی آلفونسه بو طریقله بر هیئت اعزامنی تکلیف ایلمشیدی. فلورانسه معبد کبیرینك قبهسی اوزرنده بررصد قوروب، منطقهلرك تعیینه چالیشمش؛ و«ازیاج آلفونسیه» یی تصحیح ایلمش ایدی.

توسقانه [«طوسقانه» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

توسقولوم (Tusculum) رومانك قربنده وجنوب شرقی جهتنده قدیم بر قصبه اولوب، کبرانك صیفیهلرینی حاوی اولان اطرافنه دخی (توسقولانوم) نامی ویریلیردی.

توسقه وتوسقهلق [«طوسقه» و«طوسقهلق» مادهلرینه مراجعت بیوریله.]

توسن (Toussaint) فرانسز محررلرندن اولوب، ۱۷۱۵ده پارسهطوغمش، و۱۷۷۲ده وفات ایتمشدر. اون سکزنجی قرنمیلادی حکماسنك ترتیب ایتدکلری مشهور «مجموعهٔ فنون» ك تحریرینه مشارکت ایتمش؛ وخرستیانلرك عقایدینه مغایر اولهرق اخلاقه متعلق یازدیغی بعض کتابلرینك احراق اولنمسی اوزرینه، بلجیقهیه فراره مجبور اولوب، «فرانسز غزتهسی» عنوانیله برغزته یازمغه باشلامش؛ وبعده ایکنجی فردریق طرفندن برلینه جلب، ودارالفنونده منطق معلمکنه نصب اولنمش ایدی.

توسن لوورتور (Toussaint-Louverture) آنتیل جزایرندن (سنت دومینکه) آطهسی زنجیلرندن اولوب، ۱۷٤۳ده طوغمشدر. جزیرهٔ مذکورهده ظهور ایدن بعض اختلالاری باصدیرمغه موفق اولمغله، فرانسزجمهوریتنك توجهنی قزانوب، میرلوالق وبعده فریقلك رتبهسنه ترفیع، وجزیرهٔ مذکورهقوماندانلغنه نصب اولنمش ایدی. اسپانیولرله انکلیزلری آطهدن اخراج ایدهرك، آسایشی اعاده ایتدکدن صکره، فرانسز حکومتنی دخی طانیمامغه باشلایوب، اعلان استقلال ایتمش؛ و۱۸۰۰ تاریخنده قید حیاتشرطیله جزیرهنك جمهوریت ریاستنه انتخاب اولنمشیدی. فرانسز حکومتنی اعاده ایچون کوندریلن جنرال (لقلرق) ی طانیمامش ایسهده، متعاقباً تسلیم اولنمغه مجبور اولوب، فرانسهیه نقل، و(ژو) قلعهسنه حبس اولنهرق، ۱۸۰۳ ده اورادہ وفات ایتمشدر.

توغوت (Thugut) آوسترییا رجالندن اولوب، درسعادتده ولهستاندهسفیر بولنمش؛ ۱۷۸۸ ده افلاق وبغدان والیسی نصب اولنمش؛ و۱۷۹٤ده باش وکیل اولوب، فرانسه حقنده بیوك بر خصومت کوسترمشدر. ۱۸۱۸ ده وفات ایتمشدر.

توفیق افندی (السید یحیی ــــ) سلطان سلیم خان ثالث دورنده مسند مشیخته نائل اولان علمای عثمانیهدن اولوب، ۱۱۲۷ ده درسعادتده طوغمشدر. علی‌الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۱۸۱ سنهسی سلانیك وبعده شام ومکه قاضیلغنه نصب اولنمش؛ و ۱۱۹۹ ده استانبول، ۱۲۰۰ ده آناطولی و ۱۲۰۱ ده روم ایلی صدارتی پایهسنه ترفیع اولنهرق، ۱۲۰۲ ده بالعفل روم ایلی قاضیعسکری، و ۱۲۰٤ ده نقیب الاشراف، و ۱۲۰۵ ده شیخ‌الاسلام اولمش ایسهده، ۱۳ کون صکره وفات ایدوب، کوچك قرهمان قربنده بنا ایلمش اولدیغی مدرسهسی جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وادیب بر ذات اولوب، بعض اشعاری دخی واردر. شام ملاغنه نصبنده سویلمش اولدیغی شو قطعه اوچلهدندر:

صبح وصلت اولوب اثر نابود
شب هجرت جهانی تار ایتدی
هوس زلف یار ایله توفیق
شام جنت مشامهدك کیتدی

توقاد سیواس ولایتنده وسیواسك ۹۰ کیلومتره شمال‌غربیسنده اولهرق یشیل ایرماق نابعلرندن طوزانلی نهرینك ساحل‌یسارنده یعنی جوبنده سنجاق مرکزی برشهراولوب، تقریباً ٤۰۰۰۰ اهالیسی، ۳۳ جامع شریفی، ۱۵ مدرسهسی، ۲۰۰ جلد کتابی حاوی بر کتبخانهسی، بر رشدیه ومتعدد

صبیان مکتبی، ۲ تکیه‌سی، نهر مذکور اوزرنده (خضرلق) نامیله جسیم بر کوپریسی، ۱۳۰۰ دکانی حاوی چارشیسی، ۲۰ خانی، ۱۶ حامی ومکمل بر حکومت قوناغی واردر. اهالیسنك قسم کلیسی اسلام اولوب، درت بش بیك ارمنی وسائر خرستیان نفوسی دخی واردر. باقیرجیلق صنعتی خیلی ایلری اولوب، ارغنی معدنندن کلن خام نحاسی اذابه‌یه مخصوص میری‌یه عائد بر قالخانه دخی بولنیور. موقعی آچیق وآب وهواسی لطیف اولوب، چارشی وسوقاقلری دخی تمیز واطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. علی‌الخصوص سیواسه کیدن جاده درون شهردن کچکله، اخیراً بو جاده آچیلوب. ایکی طرفنده مجدداً کوزل ابنیه یاپلمشدر. آثار عتیقه‌دن خراب بر قلعه‌سی دخی اولوب، (چارطاق بدوی) اسمیله تواریخده مذکور حبسخانه بوقلعه‌نك ایچنده‌در. آوانئ نحاسیه‌دن بشقه شهرده ایپك وایپلیکدن چارشاف، یورغان ویاصدیق یوزی، اوطه طاقمی، پشتمال وسائره امعال اولنور. بر قاچ دباغخانه‌سی دخی واردر. تجارتی دخی خیلی ایشلکدر. اسکی بر شهر اولوب، زمان قدیمده (بریسه) یاخود (قومانه پونتیقه) اسمیله معروف قصبه‌نك عینی اولدیغی مظنوندر. «معجم البلدان» ده مذکوراولوب، قلعه‌سنك متانتی دخی بیان اولنیور. — توقاد قضاسی سنجاغی ترکیب ایدن ٤ قضانك بری یعنی لوانك مرکز قضاسی اولوب، شرقاً اربعه، غرباً زیله قضالریله، شمالاً آماسیه، جنوباً دخی سیواس سنجاقلریله محاطدر. مرکزدن اداره اولنور ١٦ ناحیه و ٢٣٧ قریه‌یی تجامع اولوب، توقاد شهرینك جانب جنوبیسنده واقع چاملی بل طاغیله بونك شمالنده واقع قاز اووه‌سنی و جنوبنده‌کی آرد اووه‌یی حاویدر. بو ایکی اووه‌نك برنجیسی طوزانلی وایکنجیسی ینه یشیل ایرماغه تابع چیقریق (یاخود چکه‌رك) چایلریله سقی اولنه‌رق، طوپراغی خیلی منبت اولدیغی کبی، مذکور چاملی بلده خیلی اورمانلر ومرعالر دخی موجوددر. قضانك اهالیسی ٧٤٠٠٠ راده‌برده اولوب، قسم اعظمی مسلم وترك ویالکز ١٠٠٠٠ قدری ارمنی وسائر ملیتلره منسوب خرستیانلردر. درون قضاده قازآباد ناحیه‌سنده وقاز اووه‌سنده‌بیوجك برکول بولنوب، اطرافی سازلق اولغله، هوایی اخلال ایدیور. آرد اووه‌ده واقع صولی سرای قریه‌سی جوارنده نفعی مجرب بر ایلیجه واردر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اعلا میوه‌لرك انواعندن وجهری وکوك بویادن عبارتدر.

توقاد { سنجاغی. سیواس ولایتی ترکیب ایدن ٤ سنجاغنك بری اولوب، جنوباً وجنوب شرقی جهتندن سیواس، جنوب غربی جهتندن آنقره ولایتنه‌تابع یوزغاد، شمال غربی‌جهتندن آماسیه، شمالاً طرابزون ولایتنه تابع جانیك شرقاً دخی قره حصار شرقی سنجاقلریله محاط و محدوددر. یشیل ایرماق تابعلرندن طوزانلی نهری سنجاغی بر یاندن بریانه شق ایتدیکی کبی، ینه مذکور ایرماق تابعلرندن چیقریق چایی دخی درون لواده نبعان ایده‌رك، سنجاغی یوزغاد سنجاغندن آیریور. یشیل ایرماغك الك بیوك قولی اولان کلکیت نهری دخی سنجاغك قسم شمالیسنی سقی ایله، لوانك منتهای شمال غربیسنده آماسیه‌دن کلن یشیل ایرماقله برلشیور. بووجهله سنجاغك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، یوکسك طاغلرك آره‌لرنده بر طاقم وادیلر ومنبت اووه‌لر تشکیل ایدرلر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله، جهری، کوك بویا، توتون، آفیون، خشخاش، پاموق، ثعلب، کنویر وسائره حاصل اولور. هله میوه‌لری پك چوق وپك کوزل اولوب، خیلی مقداری اخراج اولنور. معمولات صناعیه‌سی باقیر آوانی ایله ایپلیك وکتن وایپکدن چارشف ودوشمه طاقلری وپشتمال کبی شیلرله کلیم وخالی، اسلحه وتل‌سیم‌ایله ایشلنمش باستون وسائره وسختیاندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر، بیکیر، دوه وسائره‌دن عبارتدر. توقاد اسکیدن بری آماسیه‌یه ملحق بولنمش اولدیغندن، احوال تاریخیه‌سیچون «سیواس» ماده‌سنه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر. ١٢٩٦ تاریخنه‌دك سیواس سنجاغنه تابع قضا صورتنده اداره اولنوب، تاریخ مذکورده دیکر اوج قضانك الحاقیله توقاد سنجاغی تشکیل اولنمشدر. توقاد سنجاغی درت قضایه منقسم اولوب، سیواس ولایتنده اصول نواحی اجرا ایدلمش اولدیغندن، آیریجه مدیرلری اولمقسزین، ٤٥ ناحیه‌یی وجمعاً ٦٣٧ قریه‌یی جامعدر. تقسیماتی بروجه زیردر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا	
توقاد	تورحال	۱۳	
	قاز آباد	۲۱	
	دیورطه	۱۵	
	امور سعید	۱۰	
	نجیب	۱۰	
	قره دوکسه	۱۱	
	الموص کبیر	۱۱	
	منکر	۱۳	
	اتره ایفه	۱۴	
	برزی	۱۱	
	قریل	۲۱	
	چفتلك	۲۰	
	اسیلوص	۱۵	
	اکدیر	۱۹	
	چرداق	۱۷	
	کلور	۱۶	۲۳۷
اربعه	دره‌لی	۲۳	
	صونسه	۱۶	
	سیلو	۱۹	
	دنکدی	۱۳	
	الاخبان	۱۷	
	ایرك	۳۹	
	قره آغاج	۲۸	۱۵۵
زیله	سلیس	۱۵	
	فرانقیسا	۱۸	
	ایجر	۹	
	صوقیلر	۱۵	
	سکود اوزی	۱۲	
	قواق	۱۳	
	قاصی شهری	۱۷	
	دیکمه سکود	۱۰	
	اکدر	۱۰	
	کوستره‌لك	۱۱	
	مشار	۲۰	
	اوچکوی	۱۵	
	حاجی	۱۷	۱۸۲
نیکسار	اسکدیر	۱۴	
	قیوجق	۱۴	
	آواره	۱۳	
	قیواغزی	۱۰	
	اولوالاکی	۸	
	لادیك	۸	
	سکدون	۷	
	باش چفتلك	۵	
	ارغوسلی	۴	۸۳
			۶۳۷

توقانتین (Tocantins) برازیلیاده بر ایرماقدر، که (غویاز) ایاننده (پاراناثو) ایله (پاراناتینغا) نهرلرندن بالتشکل، (پارا) ایالتنه دخول، و(پالاویچیوزه) قصبه‌سندن مرور، (ریوس داس بوقاس) نهرینی اخذ و(پارا) ایالتنی سقی ایده‌رك، (آمازون) منصبنك شرق جهتنده بحر محیط آطلاسیه منصب اولور. جریانی شماله طوغری او- لوب، مجراسی ۱۴۰۰ کیلومتره‌در. بر قاچ شلاله‌سی دخی واردر.

توقتمش (یاخود تقتمش) دشت قپچاق خانلرندن اولوب، جوجی خان بن چنکیز خانك نسلندندر. ابتدا (اوروج) خانك زمان سلطنتنده کسب شهرت ایدوب، بعده اوروج خان کندیسندن وهمنك اولمغله، جانبه قصد ایتدیکندن، علیهنه قیام ایدوب، ۷۷۷ تاریخنده مغلوب اولمش ایسه‌ده، تیمورلنکه التجا ایدوب، بونك یاردیمیله سلطنته نائل اولمش؛ وروسیه پرنسی اوچنجی (دیمتری دونسکی) یی اطاعته دعوت ایدوب، بونك عدم قبولی اوزرینه، موسقوه و ولادمیر وموژایسق شهرلرینی احراق ایده‌رك، کندیسنی اطاعته اجبار ایلمش ایدی. بعده تیمورلنکله محاربه‌یه کیریشوب، ۷۹۳ده ماوراء النهری استیلا ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بحر خوارزم ساحلنده مغلوب اولوب، عودت ایتمش؛ ودرت سنه صکره ینه تیمورلنکه قارشی تجاوز ایتمکله، بو دفعه کلیاً مغلوب اولوب، قپچاقدن طرد اولنمش؛ وبرمدت استرداد تخت سوداسیله اوغراشدقدن صکره، ۷۹۹ده سیبریاده مقتولاً وفات ایتمشدر.

توقومان (Tucuman) آمریقای جنوبیده آرجنتین جماهیر متفقه‌سندن همنامی اولان جمهوریتك مرکزی اولوب، بوئنوس آیرسك ۱۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده و ′۴۹ °۲۶ عرض جنوبی ایله ′۱۶ °۶۷ طول غربیده واقع و ۱۷۵۰۰ اهالیی جامعدر. بو قصبه ۱۶۸۵ ده تأسیس اولنوب، ۱۸۱۲ ده ارباب اختلال اسپانیول عسکرینه قارشی بو قصبه‌ده بر غالبیته نائل اولمش؛ و آرجنتینك استقلالنی اعلان ایدن قونغره بوراده عقد اولنمش ایدی. — توقومان جمهوریتی شرقاً سانتیاغو، جنوباً قاتامارقه، غرباً (رئون)، شمالاً دخی (سالته) جمهوریتلریله محدود و محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۲۳۸۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۸۹۰۴ کشیدر. غرب جهتی (آند) سلسلهٔ جبالی اتکلرندن عبارت اولوب، سائر طرفلری واسع اووه‌لردن عبارتدر. بر چوق نهرلر اراضیسنی سقی ایدیور. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولمغله، پرنج، مصر، پاموق، قاقاثو وسائر محصولاتله میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری دخی چوقدر.

توكسبوری (Tewkesbury) انكلتره‌نك (غلوچستر) ایالتنده و غلو- چسترك ١٤ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسی، قماش فابریقه‌لری، مشهور خردالی، چوراب وسائر معمولاتی واردر.

توكل ایران شعرا وعلماسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی اولان (توكل بن اسماعیل اردبیلی) ٨٠٠ تاریخنده «صفوة الصفا» عنوانیله ملوك صفویه خاندانك تاریخنی یازمش؛ وایکنجیسی اولان (توكل منشی) ١٠٦٢ تاریخنده «شاهنامهٔ شمشیر خانی» عنوانیله منثور بر اثر یاز- مشدر، که اكبر شاه زمانده نظماً اردولسانه ترجمه اولنمشدر.

توكنبورغ (Toggenbourg یاخود Toc-kenbourg) اسویچره‌نك سنت غال ناحیه‌سنده اسكی بر قونتلق اولوب، قونتلرینك سلاله‌سی ١٤٣٧ تاریخ میلادیسنده منقرض اولمغله، وراثت ادعاسی (زوریخ) ایله (اشویج) قونتلری آره‌سنده (توكنبورغ) محاربه‌سی نامیله اوزون برغاوغایه سببیت ویرمش اولدیغی كبی، بعده بو قونتلغی صاتین آلمش اولان (سنت غال) آبه‌لری علیهنده اهالی قیام ایتمكله، اسویچره جاهیرینك بعضیسی بونلرك لهنده وبعضلری علیهلرنده طرف آلدقلرندن، بر ایكنجی (توكنبوغ) محاربه‌سی ظهور ایدوب، نهایت ١٧١٨ ده باده‌ده عقد اولنون معاهده اهالی‌یی آبه‌لرك ظلمندن قورتارمشدر. بو بقعه طولی ٤٧ وعرضی ٢٠ كیلومتره اولان بر وادیدن عبارتدر.

توكویل (Tocqueville) فرانسه‌سیاسیون ومحررینندن اولوب، ١٨٠٥ ده طوغمش، و ١٨٥٩ ده وفات ایتمشدر. ١٨٣١ ده مأموریت مخصوصه ایله ممالك متحده‌یه كوندریلوب، عودتنده «آمریقاده جمهوریت» عنوانیله بر كتاب نشر ایتمشیدی، كه فوق‌العاده شهرت قزانوب، صاحبنك آقادمیا اعضالغنه قبول اولنمسنه سبب اولمشدر. بعده امور سیاسیه‌ده بیوك بر نفوذ اجرا ایدوب، سربستی طرفنی التزام ایتمش؛ وسوسیالیستلره قارشی بولنمش ایدی. ١٨٤٩ ده خارجیه ناظری اولمشدر. آثار سیاسیه‌سی ٨ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

توكیدید (Thucydide) یونان قدیمك اك مشهور مورخلرندن اولوب، میلاددن ٤٧١ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ وقبل‌المیلاد ٣٩٥ یاخود ٤٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. اون بش یاشنده ایكن هرودوتك تاریخنی اوقویوب، مورخلكه هوس ایتمش؛ ومشهور پلوپونس محاربه- لرنده آتنه‌نك خدمت عسكریه‌سنده بولنوب، ضبطی كندیسنه تفویض اولنان برموقعی ضبط‌ایده‌مدیكندن، وطنندن نفی اولنه‌رق، یكرمی سنه تراكیا قطعه‌سنده یاشامش؛ واوراده بر آلتین معدنی اخراج ایتمكله مشغول اولدیغی حالده، پلوپونس محاربه‌لرینك تاریخنی یازمشدر. اكمالنه موفق اوله‌مدیغی بو تاریخ لسان یونانیده‌كی فصاحتیله، محاكماتنك متانت واصابتیله ومؤلفنك بیطرفلغیله شهرت بولمشدر. متنی موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، وبتون آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

توكیو (Tokio) جاپونیانك پایتختی اولان (یدو) شهرینك نام دیگریدر. [«یدو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تول (Toul) فرانسه‌نك مورنه مع موزله ایالتنده وموزله نهری اوزرنده اوله‌رق (نانسی)نك ٢٠ كیلومتره‌غربنده وپارسدن‌استراسبورغه كیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٧٦٨٧ اهالیسی، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی، كوزل بر كوپریسی، مصنع كلیساسی، طوبخانه‌سی، خسته‌خانه‌سی، متعدد قشله‌لری، زراعت جمعیتی، بیوك بر مطبعه‌سی، بز وسائر منسوجاتیله ایشلمه معمولاتی واردر. اسكی بر قصبه‌در.

تولا (Tula) مكسیقه جاهیر متفقه‌سنده بر نهردر، كه مكسیقو جمهوریتنده‌نبعاثله، كرتارو جمهوریتنی شق، وبعده پوتوسی ایله وراقروز جمهوریتلرینی فصل ایتدكدن‌صكره، (تامپیقو) قصبه‌سی یاننده مكسیقه كورفزینه دوكیلور. مجراسی ٤٥٠ كیلومتره طولنده‌در. — منبعنه قریب اوله‌رق كنارنده بو اسمله بر قصبه دخی واردر، كه آمریقانك كشفندن اول (تولتك) قومنك مركزی ایدی. [«توله» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

تولامور (Tullamore) ایرلاندەنك (لینستر) خطه‌سنده، دوبلینك

۱۱۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (آلن) بطاقلغنك اورته‌سنده اوله‌رق بیوك جدولك اوزرنده ایالت‌مركزی بر قصبه اولوب، ۶۵۰۰ اهالیسی واردر. قرن‌سابق میلادی آخرنده بر قریه ایدی.

تولتك (Toltèques) آمریقای شمالی اقوام اصلیه‌سندن اولوب، آسیای شرقی جهتدن اورایه کچمش اولمای ملحوظدر. بو قوم میلادك ۶۵۰ تاریخلرنده مکسیقه‌یی ضبط ایدوب، بر قاچ عصر حکومت سورمش؛ واون دردنجی قرن میلادیده اوجه متفقلری اولان (آزتك) قومی طرفندن موقع اقتداردن اسقاط اولنمش ایدی. مرکزلری (تولا) قصبه‌سی ایدی.

تولده (Tolède) اسپانیانك یکی قستیله خطه‌سنده هممای اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، مادریدك ۶۱ کیلومتره جنوب‌غربیسنده وتاج نهرینك ساحل یسارنده واقعدر. ۱۷۰۰۰ اهالیسی، (القصر) عنوانیله ملوك‌اسلامیه‌نك‌سرایلرندن اولوب کلیسایه تحویل اولنمش مصنع وجسیم بر بناسی، مشهور اسلحه فابریقه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی‌واردر. سوقاقلری غیر منتظم وصوبی آز اولوب، ذاتاً تدنیده بولنور بر شهردر. مقدما دار الفنونی وار ایکن، ۱۸۴۵ده لغو اولنمشدر. اسکی برشهر اولوب، فتیکه مهاجرلری طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی‌مظنوندر. رومالیلر اسپانیاده چیقاردقلری آلتون معدنلرینه بو شهری‌مرکز اتخاذ ایتمشلردی. ۵۵۴ تاریخ میلادیسندن اعتباراً اسپانیاده حکومت سورن (غوت) لرك پایتختی اولوب، ۷۱۴ تاریخ میلادیسنده غزاة مسلمینك الینه کچه‌رك، طلیطله تسمیه اولنمشدیدی. حکومت امویه زمانده اسپانیانك سائر شهرلری کبی فوق‌العاده وسعت ومعموریت کسب ایدوب، حکومت مذکوره‌نك انقراضنده طلیطله‌ده طوائف ملوکدن مستقل بر حکومت اسلامیه تشکل‌ایتمش؛ و۱۰۸۵ تاریخنده بودولت‌شهرله برابر آلتنجی آلفونس طرفندن ضبط اولنه‌رق، شهر مذکور قشتاله قراللغنك پایتختی اولمش ایدی. حکومت اسلامیه‌نك زوالندن صکره بتون اسپانیانك مرکزی اولوب، شارل‌کینت زمانده خیلی توسیع وتزیین اولنمش، و ۲۰۰۰۰۰ قدر اهالیی جامع بولنمش ایدی. ۱۵۶۰ تاریخ میلادیسنده پایتختلقدن چیقوب، اووقتدن بری تدنیه یوز طوتمشدر. مشاهیر اسلامدن بعض علما وحکمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — تولده ایالتی شمالاً مادرید وغواد الاقساره (یعنی وادی الحجاره)، غرباً قاسرس، جنوباً وشرقاً دخی مانشه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۲۵۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۵۳۳۸۵ کشیدر. اراضیسی پك طاغلق ایسه‌ده، منبت اولوب، حیواناتی، آریلری وایپك بوجکلری چوقدر. صنایعی دخی خیلی ایلریدر.

تولستوی (Tolstoï) روسیه‌نك دیپلوماتلرندن اولوب، بیوك پترونك معتمدی ایدی. ۱۷۰۲ و ۱۷۱۰ ده مأموریت مخصوصه ایله درسعادته کوندریلوب، اسوج قرالی اون ایکنجی شارلك قبولنه مخالفت ایتدیکندن، یدی قلعه‌ده حبس اولنمش ایدی. بیوك پترودن صکره برنجی قترینه‌نك دخی توجهنی محافظه ایدوب، آنجق ایکنجی پترو زمانده منزقوفك دشمنلریله اتحاد ایتدیکندن،(سولورتسقوی) مناسترینه حبس اولنه‌رق، ۱۷۲۸ ده اوراده وفات ایتمشدر.

تولنه (Tolna) مجارستانده طونه‌نك غرب جهتنده بر ایالت اولوب، شمالاً (وسپریم) و(ستولوایسمبورغ)، شرقاً پشته، جنوباً بارانیه، غرباً دخی شیمك ایالتلریله محدوددر. طولی ۶۵ وعرضی ۴۵ کیلومتره اولوب، تقریباً ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (سکزارد) شهری اولدیغی حالده، طونه ساحلنده اولان بیوجك بر قریه‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تولو (Tolu) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) جمهوریتنك (آنتیل) دکیزی ساحلنده واقع بر قصبه واسکله‌سی اولوب، جوارنده حاصل اولان وامراض صدریه‌یه نفعی مجرب بولنان تولو بالسامیله مشهوردر. قارتاجنه‌نك ۱۰۰ کیلومتره جنوبنده واقعدر.

تولوزه (Tolouse) فرانسه‌ده (غارونه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، غارونه ایرماغنك ساحل یمینده وجنوب جدولی اوزرنده اوله‌رق، پارسك ۷۱۷ کیلومتره جنوبنده واقعدر. ۱۴۷۶۱۷ اهالیسی، دارالفنونی، آقادمیاسی، طب وفن حراحی مکتبی، داخلی مکتب اعدادیسی، طوپجیلق ورسم مکتبلری، دارالمعلمینی،

ایکی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، اشجار غرسیچون نمونه باغچه‌سی، رسم وتاریخ طبیعی نمونه خانه‌لری، جمعیت طبیه وفنیه‌سی، کوزل ریختی، مصنع‌کلیسالری، بیوك بر تیاتروسی، برطاش وبر آصمه کوپریسی، ۳ خسته خانه‌سی، مقرنه وشهریه ایله انواع منسوجات، شاپقه، آلات وادوات متنوعه توتون وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری. دمیرخانه‌لری، طوپخانه‌سی وباروتخانه‌سی واردر. تجارتی پك ایشلك اولوب، بر طرفدن فرانسه ایله اسپانیا وبر طرفدن دخی آق دکیزله بحر محیط آطلاسی اسکله‌لری آره‌سنده برتجاررت مخزنی حکمنده‌در. پك اسکی برشهراولوب، رومالیلره قارشی خیلی مقاومت ایتمش، و ٤١٩ تاریخ میلادیسنده ویسیغوتلرك پایتختی اولوب، بعده آکیتانه دوقه‌لرینك ودها صکره تولوزه قونتلرینك مقری اولمشیدی. فرانسه قرالغنه الحاقندن صکره (لانکدوق) ایالتنك مرکزی اتخاذ اولنمشیدی.

تولوزه (Tolosa) اسپانیانك (کیپورقوآ) ایالتنده، (سان‌سباستیان) لك ۲۰ کیلومتره جنوبنده و (اورپا) ایله (آرانیر) نهرلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی واسلحه ایله باقیر فابریقه‌لری واردر.

تولوس (Tullus) اسکی رومانك اوچنجی حکمداری اولوب، قبل‌المیلاد ٦٧١ تاریخندن ٦٤٠ تاریخنه‌دك حکومت سورمش، و(آلبه) ایله سابینلره قارشی بعض محاربه‌لر قزانمشدر.

تولوقه (Toluca) مکسیقه جاهیر متفقه‌سندن مکسیقو جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، مکسیقونك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده و ٤٧٠٠ متره ارتفاعی اولان (نوادوده تولوقه) طاغنك اتکنده واقعدر. ۱۷۰۰۰ اهالیسی ومکسیقویه قدر کوزل بر یولی واردر.

تولون (Toulon) فرانسه‌نك جنوبنده وآق دکیز ساحلنده برشهر واسکله‌اولوب، (وار) ایالتنده قضا مرکزیدر. پارسك ٨٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده و(فارون) طاغنك اتکنده واقع اولوب، فرانسه‌نك بش مرسای عسکریسندن معدود وتقسیمات بحریه‌سندن برینك مرکزیدر. ۸۵۰۰۰ اهالیسی، متین استحکاماتی، داخلی مکتب اعدادیسی، بحریه‌یه مخصوص طب مکتبی، هندسهٔ بحریه ومواد نار یه مکتبی، رصدخانه‌سی، کتبخانه‌سی، بحریه موزه‌سی، دنیانك انك کوزلی عد اولنور ریختی، اوچ مکمل ترسانه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاه وحوضلری، خلاط، یلکن بزی وسائر سفائنه مخصوص مواد فابریقه‌لری، طوپخانه‌سی، محفظخانه‌سی، کوزل میدانلریله تفرجگاهلری، بیوك تیاتروسی، فنون وادبیات وصنایع جمعیتلری وشراب، قونیاق، زیتون یاغی، ایخیر وسائر میوه‌لره متعلق تجارتی واردر. قدیم بر شهر اولوب، اسکی رومالیلرك مستملکاتندن ایدی. دفعاتله عربلر وبربرلر طرفندن ضبطاولنمشدر.

تولە (Toula) روسیه‌ده موسقوه‌نك ۱۹۷ کیلومتره جنوبنده و(تولیجه) ایله (اوپه) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۱۵۸۰۰۰ اهالیسی، زادکان اولادینه مخصوص مکتبی، چارشیسی، بعض کوزل ابنیه‌سی؛ ایپك منسوجات، شاپقه، چلیك، ایج یاغی، صابون، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، میریه‌عائد اسلحه فابریقه‌سیله طوپخانه‌سی واردر. بوشهر ۱۵۰۹ده تأسیس‌اولنوب، دفعاتله تخریب اولنمش، و۱٦۱۳ دن بری کسب عمرانه باشلامشدر. — توله ایالتی شمالاً موسقوه، شرقاً ریازان، جنوب شرقی جهتندن تامبوی، جنوباً اورل، غرباً دخی قالوغه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۰۹۳۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳٦۰۰۰ کشیدر. اراضیسی دوزاولوب، کوزل سق اولندیغندن، حبوبات وسائره‌یه متعلق کلیتلی محصولاتی واردر.

تولە (Thulé) اسکی یونان وروما جغرافیونی بواسمله معمورەنك منتهای شمالنده برآطه یاخود قره اولدیغنی بیان ایدیورلر. متأخرین محققین بو یرك اسقوچیانك شمالنده کی (شتلاند) آطه‌لرندن ویاخود بالطبع دکیزنده کی (فروئه) جزائرندن ویا دانیمارقه ونوروجیا سواحلندن عبارت اولدیغنی تخمین ایدیورلر. یاقوت حموی (کندی) دن نقلاً (تولیه) اسمنده معمورەنك جهت شمالیه‌سنده بیوك بر کول اولوب، بر قسمی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده اولدیغنی وقربنده ینه بواسمله بر قصبه اولوب، بونك اوته‌سنده مسکون یر بولندیغنی بیان ایدیور. بوتعریفه کوره، توله ویا تولیه دینلن یرك اسوج ونوروج جهتنده اولمسی لازم کلیر.

تولی خان { چنگیز خانك دردنجی اوغلی اولوب، پدری کندیسنه حکومت وسلطنته بدل اموال وخزاینی ویرمش، وکندینه مصاحب ایتمش ایدی. چنگیز خانك وفاتنده، برادری اوقتاقا آنك تحت تابعیتنده اولهرق، فارس وخراسان وکابل جهتلرنده حکومت سوروب، ۶۲۸ده وفات ایتمشدر. بر چوق اولادی اولوب، انك معروفلری منکوقاآن وقبلاقاآن ایله مشهور هلاکو خاندر.

تولیه { (Tullie) اسکی روما حکمدارلرندن سرویوس تولیوسك قیزی و(آرنوس)نك زوجه‌سی اولوب، (تارکین)ه وارمق ایچون، قوجه‌سنی قتل ایتدکدن صکره، بونکله بالاشتراك، پدرینی دخی قتل ایتمش؛ وآرابه‌سنی سبب حیاتنك مبتی اوزرینه کچیرمك کبی بر حرکت وحشیانه ونانکورانه‌ده بولنمشدر.

تولیه { [« توله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

توم { (Tom) سیبریانك (تومسق) ایالتنده بر نهر اولوب، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، تومسق شهری ایچندن کچدکدن صکره، بو شهرك ۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده صاغ ساحلندن (اوبی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۵۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

توما { یاخود توماس (Thomas) عبرانیجه‌ده « توأم » دیمکدر. بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزلری اولوب، برنجیسی حواریوندن معدوددر. دین عیسایی نشر ایتمك اوزره، ایران وهند طرفلرینه کیدوب، (قالامینه) اسمنده مجهول بر قصبه‌ده قتل ایدلمش، ونعشی (ادسه)یه یعنی اورفه‌یه نقل اولنمش ایدی. کانون اولك ۲۱ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۱۲۲۷ده ناپولی قرالغنك(روقه سقا) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۲۷۴ ده وفات ایتمشدر. عقایده اوغراشوب، قولونیه‌ده بیوك آلبرتك درسنه دوام ایتمش؛ وبعده پارس دارالفنونده تحصیل علوم ایدوب، فرانسه قرالی سنت لوینك محبتنی قزانمش؛ وعمرینی تدریسله کچیروب، امور مذهبیه‌یه وفلسفه‌یه متعلق بعض کتابلر یازمشدر. مارتك ۷ سنده وتموزك ۱۸ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی اسپانیانك (قوئنلانه) قصبه‌سنده ۱۴۸۷ ده طوغوب، ۱۵۵۵ده وفات ایتمشدر. القلعه وسالامانقه دارالفنونلرنده تدریس ایدوب، بعده عدم رضاسیله برابر (والنسه) پسقوپوسی اولدقده، پسقوپوسلق وارداتی فقرایه توزیع ایدر ایمش. ایلولك ۱۸ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تومار { (Thomar) پورتکیزك استرمادوره ایالتنده ولیسبونه‌نك ۱۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

توماسیوس { (Thomacius) آلمانیا حکماسندن اولوب، ۱۶۲۲ ده لیپسیقده طوغمش، و۱۶۸۴ ده وفات ایتمشدر. فلسفه‌یه متعلق بعض اثرلر یازمش، وحکیم شهیر (لیبنیچ)نك معلمی بولنمشدر.

تومبورو { (Tomboro) سوند آطه‌لرندن سومباوه جزیره‌سنك جهت شمالیه‌سنده بر برکان اولوب، معلوم برکانلرك انك دهشتلیسیدر. ۱۸۱۶ تاریخ میلادیسنده ۱۲۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌لره‌قدر کوللر یاغدیروب، آلتنده بولنان (تومبورو) شهرینی دخی محو ایتمشدر.

تومبوقتو { [« تمبکتو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تومدره { (Toumédra)هندستانده(میسور) ایالتنك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (غات) جبالنك قسم غربیسندن نبعان ایدن (تونغه) و(بهادره) چایلرندن بالتشکل، شماله، بعده شمال‌شرقیه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ۴۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ۱۶° عرض شمالیده (کریشنا) نهرینه دوکیلور.

تومس { (Tomes) قره‌دکیزك ساحل غربیسنده برشهر قدیم اولوب، شاعر (اووید)نك منفاسی بولنمشدر. محلی نامعلوم اولوب، برغوسك شمال شرقیسنده واقع (مسوری) قصبه‌سی قربنده بولنمش اولدیغی مظنوندر.

تومسق { (Tomsk) سیبریاده همنامی اولان ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پترسبورغك ۵۰۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و(توم) نهری اوزرنده اولهرق، ۲۹′ ۵۶° عرض شمالی ایله ۴۹′ ۸۲° طول شرقیده واقعدر. ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی ودری

وکورك تجارتی واردر. کوزل برقصبه اولوب، بعض بیوك ابنیه‌سی دخی واردر. ۱۶۰۴ ده تأسیس اولنوب، ۱۸۰۰ ده مرکز ایالت اتخاذ اولنمشدر. — توسق ایالتی غربی سیبریادن معدود اولوب، غرباً توبولسق، شرقاً یکیسیك، جنوب غربی جهتندن آق مولینسك وسمیپالاتینسك ایالتلریله، جنوباً چین حدودیله، شمالاً دخی بحر منجمد شمالی ایله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۵۲ ۱۷۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱ ۱۳۴ ۷۴۸ کشیدر. شمال جهتنده صولر هیچ بر وقت اریمیوب، قسم وسطیسی واسع اورمانلرله مستور در، وقسم جنوبیسنده بعض منبت محللر بولنوب، بو جهتنده هواسی دخی معتدلجه‌در. آلتون طاغی اتکلری دخی قسم جنوبیسنده نشعب ایدیور. آلتون، کومش، باقیر، توتیا وطوز معدنلری چوقدر.

تومسون { (Thomson) اسقوچیانك انگلیز مشهور شاعرلرندن اولوب، ۱۷۰۰ تاریخنده (کلسو) قریسنده واقع (ادنام) ده طوغمش، و۱۷۴۸ ده وفات ایتمشدر. تربیه واخلاقه متعلق « فصول اربعه » عنوانیله مشهور برمنظومه‌سی وبعض فاجعه‌لریله سائر اشعاری واردر. — بو اسمله ینه اسقوچیالی برکیماکر اولوب، ۱۷۷۳ ده طوغمش، و۱۸۵۲ ده وفات ایتمشدر. غلاسقوو وادیمبورغ دارالفنونلرنده کیما معلملکی ایتمش؛ وذرات قاعده‌سنك فوق‌العاده طرفداری اولوب، بو بابده بعض اثرلر یازمشدر.

تومیریس { (Thomyris) اسکیت اقوامندن (مساجت) قومنك ملکه‌سی اولوب، هرودوتك روایتنه کوره، کیخسرو بونك اوغلنی قتل، والکاسنی ضبط ایتمش اولدیغندن، بو جهانکیرك اوزرینه عسکر سوقیله، کندیسنی طوتوب، قتل ایتمش؛ وسر مقطوعنی قان ایله مملو برطلومه صوقه‌رق: « شمدی قانه طوی! » دیمش ایدی. ینه یونان قدیم مورخلرندن (اکسنوفون) کیخسروك ایرانده موت طبیعی ایله اولدیکنی، وشاهنامه ایسه نابدید اولدیغنی بیان ایتدیکندن، هرودوتك نقل ایتدیکی بو حکایه‌نك صحتی مشکوکدر.

تون { (Thun) اسویچره‌نك برنه ناحیه‌سنده، (آر) نهری اوزرنده وبو نهرك (تون) کولندن چیقدیغی محل قریسنده اولهرق برنه‌نك ۲۴ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی، بتون اسویچره‌یه عائد حربیه مکتبی، کتخانه‌سی وبراسکی سرایی واردر. — (تون) کولی (آر) نهری طرفندن شق اولنه‌رق، بو نهر واسطه‌سیله (برینج) کولیله اختلاط ایدیور. طولی ۱۸ وعرضی ۴ کیلومتره‌در. ساحللری شایان تصویردر.

تون { ایرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك ۲۸۰ کیلومتره قدر جنوب غربیسنده و(کاخ) طاغنك غربی اتکنده اولهرق چولده غائب اولان برکوچك نهرك کنارنده واقع کوچك برقصبه اولوب، مقدما دها معمور ایدی. بعض شعرانك مسقط رأسیدر.

تونبرغ { (Thunberg) اسوج مشاهیر طبیعیون وسیاحینندن اولوب، مشهور (لینه) نك شاگردیدر. ۱۷۷۲ ده فلنك قومپانیه‌سی طرفندن جاپونیایه کوندریلوب، سرندیبه دخی اوغرامش، واورالرك نباتاتنه دائر پك چوق معلومات جمع ایدوب، عودتنده (اوپسال) دارالفنونده نباتات معلمی اولمش، و۱۷۹۸ ده وفات ایتمشدر. امید برونی طریقیله جاپونیایه اولان سیاحتی ونباتاته دائر دیکر بعض کتابلر یازمشدر.

تونتون { (Taunton) انکلتره‌نك سومرست ایالتنده، بریستولك ۵۹ کیلومتره جنوب غربیسنده و(تونه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، اسکی برسرای وکلیساسی وایپك ویوك منسوجاتی واردر.

تونجه { (Tunja) آمریقای جنوبیده یکی غرناطه جمهوریتنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، بوغوته‌نك ۹۷ کیلومتره شمال شرقیسنده ومرتفع برمحلده واقعدر. ۷۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، داخلی مکتبی، یوك وپاموق منسوجاتی وتوتون فابریقه‌لری واردر. وقتیله دها پیوك اولوب، جاهیر متفقه‌دن برینك مرکزی ایدی. — تونجه سنجاغی جنوب غربی جهتنده واقع اولوب، ۲۴۰۰۰ اهالیی جامعدر. — [« طونجه » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تونره { (Tonnerre) فرانسه‌نك (یونه) ایالتنده، آرمانسون نهری اوزرنده و(قزره) نك ۳۶ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۲۸۴ اهالیسی، داخلی

مکتبی، دمیریول موقفی، کوزل بر کلیساسی، خسته خانه‌سی، بر چوق چشمه‌لری، رنکلی کاغد فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وکوزل شرابی واردر.

تونس (Tunis) — آفریقای شمالیده‌واقع همنامی اولان ایالت کبیره‌نك مرکزی بر شهر اولوب، آق دکیزك بر کورفزیله اختلاطی اولان طوزلی بر کولك ساحل غربیسنده، جزایرك ۶۴۰ کیلومتره شرقنده، ″۴۸ ′۴۶ °۳۶ عرض شمالی ایله ″۵۲ ′۵۰ °۷ طول شرقیده واقعدر. بیوك بر شهر اولوب، ۱۳۵۰۰۰ اهالیسی، متعدد جسیم ومصنع جوامع شریفه‌سی، مدرسه‌لری، بیوك چارشیسی، شهرك غرب جهتنده وخارجنده باردو تسمیه اولنان محله‌ده والیه مخصوص بیوك ومزین سرایلری، شهرك اطرافنده ایکی سوری، قصبه اسمیله اسکی برقلعه‌سی، بری جزایره، بری اسکله‌سی اولان غولته‌یه، وبری دخی ساحل بوینجه جنوبه طوغری اوزانیر اوچ دمیر یولی وپك ایشلك تجارتی واردر. باشلیجه اخراجاتی زیتون یاغی، دخایر، یاغی حیوانات، چوید، صفران، بال، بال‌مومی، خرما، سونکر، آرسلان وقپلان پوستی وسائره‌در. اهالینك یالکز ۲۵۰۰۰ ی یهودی و ۱۰۰۰۰ ی آورپالی اولوب، قصوری کاملاً اسلامدر، که بونلرك‌ده ۸۰۰۰ قدری اولاد ترکدن وباقیسی عربدر. شهر بر سطح مائل اوزرنده بولنمغله، خارجدن منظره‌سی پك کوزل ایسه‌ده، ایچریسی بسبتون بونك عکسیدر. یالکز ایکی بیوك ودوز جاده‌سی اولوب، سائر سوقاقلری پك طار و طولاشیقلی، و قالدیرملری دخی غیر منتظم وپك چامورلیدر. اولرك اکثری واسع حویلرله محاط اولوب، نادراً سوقاغه پنجره‌لری اولور. اسکله‌ده اولان فرنك محله‌سنك دخی سائر طرفلردن آز فرقی واردر. اوکنده‌کی طوزلی کولك محیط دائره‌سی ۱۸ کیلومتره اولوب، عمق وسطیسی ۲ مترەدر. شرق جهتنده تونس کورفزی دینلن کورفزله احتلاط ایتدیکی بوغازده شهرك اسکله‌سی حکمنده اولان غولته قصبه‌سی بولنیور. تونسك جنوب غربی جهتنده دخی درینلکی پك آز بر کول ودها طوغریسی بر بطاقلق بولنوب، یازین قورور. مع هذا تونسك هواسی صاغلام وعلل مستولیه‌یه استعدادی آزدر. تونسك فسلری مشهور اولدیغی کبی، قطیفه وسائر ایپك منسوجاتله بز، اینجه احرام، حصیر وسائره دخی اعمال اولنور.

تونس شهری پك قدیم اولوب، میلاد عیسادن اوج قرن اول دخی ینه بو اسمله (Tunes) موجود ایدیسه‌ده، ساحل بحرده وغولته‌نك جهت شمالیه‌سنده اوله‌رق تونسك ۱۶ کیلومتره شرق شمالیسنده (قرتاج) شهر عظیمی بولندیغندن، تونسك اووقتلرده اهمیتی اولمیوب، کوچك بر قصبه حالنده ایدی. ملوك امویه‌دن عبدالملك بن مروانك زمانده قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهری حسان بن نعمان ازدی طرفندن صلحاً فتح اولنوب، بعده رومللر شهری بغتةً استیلا ایله ایچنده‌کی اهل اسلامی قتل عام ایتدکلرندن، اهل اسلام ایله رومللر آره‌سنده واقع اولان محاربه‌لرده قرتاج شهری خراب اولوب، اووقتدن تونس کسب اهمیت ایتمکه باشلامشیدی. مع هذا اوائل دور اسلامده افریقیه‌نك کرسیٔ حکومتی قیروان اولوب، مهدیه کبی دیکر بعض بیوك شهرلر دخی بولندیغندن، تونس دفعاتله بعض کوچك دولتلرك وموقت حکومتلرك مرکزی اولمغله برابر، ایکنجی وبلکه اوچنجی درجه‌ده بر شهر حالنده قالمشیدی. آنجق چوق‌کچمه‌دن قیروان دخی تدنیه یوزطوتمغله، تونس کسب اهمیت ایدوب، یاقوت جوی کندی زمانده یعنی یدنجی قرن هجریده بو شهرك افریقیه‌نك مرکزی وکرسیسی اولدیغنی بیان ایدیور. اووقتدن بری وعلی‌الخصوص بنی حفص دولتی زمانده تونس فوق‌العاده توسع وکسب معموریت ایدوب، یقین وقتله کلنجه‌یه قدر دخی ایکیوز بیکدن زیاده اهالیی جامع بولنمش ایکن، بو صوك زمانلرده خیلی تدنی ایتمشدر.

تونس (Tunisie, Régence de Tunis) ایالتی، بکلکی ویا امارتی آفریقانك ساحل شمالیسنده واقع ممالك بربریه‌نك بری اولوب، عرب جغرافیونك افریقیه تسمیه ایتدکلری خطه‌نك قسم اعظمندن عبارتدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — آفریقا ساحل شمالیسی طرابلس غرب ولایتنده جنوبه طوغری کیره‌رك، بیوك بر قوی تشکیل ایتدکدن صکره، بردن بره شماله طوغری چیقمغله، تونس بو چیقنتیده واقع اولدیغندن، قطعهٔ مذکوره‌نك اك شمالی وبناءً

علیه الـ معتدل والـ قابل عمران مملکتیدر. سیچلیادن ۷۰ وایتالیایه ملحق (پانتلریا) آطه‌سندن آنجق ۳۵ کیلومتره‌لك دکیزله آیرلمش اولدیغندن، طبیعت اراضیجه آفریقادن زیاده‌آوروپایه مشابهدر. ′ ۱۰ °۳۳ ایله ′ ۱۲ °۳۷ عرض شمالی و ′ ۳۰ °۵ ایله ′ ۵۵ °۸ طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالاً وشرقاً آق دکیزله، شرق جنوبی‌جهتندن طرابلس غرب ولایتیله، جنوباً صحرای کبیرله، غرباً دخی جزایرله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۶۰۰۰ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری وکوللری. — تونس ایالتی جنوبدن شماله ممتد غیر منتظم برمستطیل ابراز ایدوب، ساحل شرقیسنده بولنان ایکی واسع قوی ایله ساحل شمالیسنده واقع بیوجك برکورفز وجنوب جهتندهکی توسع بومستطیلك انتظامنه خلل کتیریور. قسم شمالیسی وعلی‌الخصوص بونك جهت غربیه‌سی طاغلق اولوب، آطلاس (یعنی درن) سلسلهٔ جبالنك شعبه‌لری مملکتك ایچنده تشعب ایدیور. (مجرده) طاغی جزایردن کلوب، تونسك ساحل شمالیسی بوینجه بنزرته‌نك جهت شمالیه‌سنده بولنان و افریقانك الـ شمالی نقطه‌سی اولان (رأس‌ابیض) نام برونه قدر اوزاندیغی کبی، (جاده) سلسله‌سی دخی کذلك جزایردن کلوب، شرق شمالیه طوغری (داخله) شبه جزیره‌سنك اوجنده واقع (رأس‌اخضر) ه قدر ممتد اولور. جرید کولنك جهت شمالیه‌سنده دخی مختلف وضعیتلرده بر طاقم طاغلر بولندیغی کبی، مذکور کولك جنوب شرقیسنده دخی برصره طاغلر طرابلس غرب حدودینه طوغری اوزانیر. بوطاغلرك الـ بیوکی اولان (جاده) سلسله‌سی صاغ وصولنه برچوق شعبه‌لر وقوللر صاله‌رق، شمال وجنوبنده ایکی بیوك وادی تشکیل ایدیور، که برنجیسی مجرده ایله میلیانه نهرلرینك وایکنجیسی دخی (زرود) ایرماغنك وادیسیدر. بو نهرلرك الـ بیوکی اولان (مجرده) جزایرك قسنطینه ایالتی وسطلرنده‌کی (آورس) طاغلرندن نبعانله، ایالت مذکورهنك قسم شرقیسی صولرینی جمع، وبعده تونسه دخول ایده‌رك، شمال شرقیه طوغری آقار، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایده‌رك، تونس کورفزینك منتهای شمالنده واقع (سیدی علی المکی) برونك جنوبنده واقع بر قویك جنوبی کنارنده آق دکیزه دوکیلور. میلیانه نهری ایسه تونسك داخلنده جاده طاغلرندن نبعانله، ینه شرق شمالیه طوغری آقار وغولتهنك جنوبنده ینه تونس کورفزینه دوکیلور. (زرود) نهری ینه قسنطینه ایالتنده آورس طاغلرینك شرق اتکلرندن نبعانله، شرق جنوبیه طوغری جریان ایده‌رك، تونسه کیردکدن‌صکره، بودخی شرق‌شمالیه طوغری دونوب، قیروانك یانندن کچه‌رك، (کلبیه) کولنه واورادن بعض دفعه کولك آیاغی صورتنده دکیزه دوکیلور. جرید جهتنده بر چوق نهرلر مختلف استقامتلرده آقیورسه‌ده، اکثری جرید وغرسه کولیله دها کوچك برطاقم کوللره دوکیلور، وبعضلری قوملرده قورور.

تونسك منتهای جنوب شرقیسنده‌کی طاغلردن دخی برچوق نهرلر آقوب، برطاقی شرق شمالیه طوغری جریانله، دکیزه دوکیلور؛ وبر طاقی جنوب غربیه طوغری آقوب، بر طاقم کوللر وبطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، قورورلر. کوللرینك الـ بیوکی (شط جرید) اولوب، قابسك شمالنده ساحل بحره قریب بر محلدن باشلایه‌رق، وبعده خیلی توسع ایده‌رك، جزایر حدودی قریبه‌دك ممتد اولور؛ وشمال غربی جهتنده واقع (شط غرسه) دن طار بر دیلله آیرلمش اولدیغی کبی، بو ایکنجی کول دخی جزایر طوپراغنده کائن برصره کوللرله همان اختلاط ایدر بر حالده بولنیور. بو کوللرك اطرافی حذای بحردن آلچق اولمغله، ساحل ایله شط جرید آره‌سنده بر جدول کشادیله بو کوللره دکیز صویی آقدیله‌رق، جزایرك ایچ طرفلرینه‌دك داخلی بر دکیز تشکیلی فرانسه‌جه اوته‌دن بری تحت تصوره بولنیور. بو ایکی کولدن صکره قیروانك جنوب شرقیسنده‌کی (سبخة سیدی الهانی) ایله شهر مذکورك شمال شرقیسنده‌کی (کلبیه) ومنتهای شمالنده (بنزرت) الـ جنوب غربیسنده کائن وبنزرت‌کولی اسمیله معروف بربری ایچنده ایکی کولدر. تونسك وسطلرنده وجنوب غربی جهتنده دخی برچوق کوللر وبطاقلقلر موجوددر. جریدکولنك شمالنده اراضی عمومیت‌اوزره (مارن)دن متشکل اولوب، آزچوق قوملهقاریشیقدر. سواحل ایله وادیلرده سطح ارض خیلی درین بر تراب نباتی طبقه‌سیله مستور اولوب، بو طوپراق پك‌منبت ومحصولداردر. جرید کولنك جهت جنوبیه‌سنده ایسه اراضی عمومیت اوزره قوملق وچول حالنده

اولوب، چولك ایچنده سیرك سیرك بعض واحلر بولنیور.

اقلیم وهواسی. — پك آز یرلر استثنا اولندیغی حالده، تونسك هواسی معتدل وغایتله صاغلام اولوب، قیشین میزان الحراره ۱۰ ایله ۱۲ ویازین ۲۵ ایله ۳۰ آره‌سنده بولنور، ویالکز جنوب جهتلرنده کونشه قارشی بولنان بعض محللرده ۴۰ درجه‌یه قدر چیقار. هله ایلك بهار یعنی مارت ونیسان ایله مایس آیلری پك لطیفدر. بو آیلرده اورته‌لق زمرد آسا ایسه‌ده، حزیرانك حلولیله برابر نباتات قورور. یاغمورلرك زیاده کانونلرله شباطده یاغار. حصاد وقتی حزیرانده‌در. تشرین اولده مرعالر یکیدن یشیللنمکه باشلار.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — تونسك طوپراغی زیاده منبت ایسه‌ده، اهالینك وسعت اراضی ایله متناسب مقدارده اولمامسندن وزراعتك اسکی اصولده اجراسیله بوبابده عدم تقیددن طولایی، اکثر اراضی بطال قالوب، آنجق بر قسم قلیلی ایشلنیور. اکثر یرلری بره یوز محصول ویریور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، مصر، بقله، نحود، مرجمك، پاموق، چوید، صفران، آفیون، توتون وسائره ایله خرما، زیتون، پورتقال، لیمون، نار، ایخیر، فستیق، عناب، قائون، مشهور قارپوز وسائر میوه‌لردن عبارتدر. بعض محللرنده شکر قامشی دخی یتیشدیریلیر، وموس دخی بولنور. باغلری چوق اولوب، پك کوزل بر نوع بیاض مسکی چاوشی حاصل اولور، وبر خیلی مقداری قورودیلوب، اخراج اولنور. باغچه‌لری دخی مکمل اولوب، چیچکلرك انواعی یتیشیر. خیلی مقدار بیاض طود آغاجلری دخی یتیشدیریلوب، ایپك چیقاریلیر. اورمانلری دخی چوق اولوب، میشه‌نك انواعیله قاین، کورکن، قواق، سکود وسائره آغاجلری بولنور. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، آت، استر، صیغیر، قویون وکچیدن عبارتدر. آتلری کوچك جثه‌لی ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، اکثریا یکرمی بش اوتوز یاشلرینه قدر قوللانیلیر. قویونلری ایری قویروقلی اولوب، اتلرنده بر پیاغی قوقوسی حس اولنور. یکیلر جبال اهالیسی طرفندن بسلنوب، باشلیجه مدار تعیشلریدر. صیغیرلری دخی کوچکدر. استرلری پك اییدر. حیوانات وحشیه‌دن آرسلان، قپلان، پارس، صیرتلان، چقال، میمون، تیلکی، کیك، قراجه، یبانی مانده، طاوشان، طوموز، دوه قوشی، قره قوش، ککلیك وسائر انواع طیور ایله عقرب، یبلان وسائر حشراتدن عبارتدر. سواحلنده بالیغی آزایسه‌ده مرجانی وسونکری چوقدر. آریلریله ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، بال وبال مومیله ایپك تونسك باشلیجه اخراجاتندندر. طاغلرنده کومش، قلای، باقیر، دمیر، قورشون وسائر معدنلر بولنیور. سه‌ده، اخراج اولنانلری پك آزدر. مرمرلریله بلوری دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — تونسك اهالیسی تقریباً وتخمیناً بر بچق ملیون اولوب، باشلیجه عرب ایله بربردن مرکبدر. عربلرله بربرلر اون اوچ قرندن بری بربرلریله امتزاج واختلاط ایده‌رك، لسان عربی ایله متکلم بر قوم واحد حالنه کچمشلرسه‌ده، اختلاط ایتمه‌مش بعض عرب وبربر قبائلی دخی بولنوب، بوصورتله طاغلرده یاشایان بربر قبائلنك بعضلری بربر لسانی دخی محافظه ایتمشلردر. شهر وقصبه‌لرده تجارت و صنایعله مشغول اولان اهالیه آوروپالیلر (مور Maures) یعنی «مغاربه» نامنی ویروب، بونلرك اکثریت اوزره اندلس وصقلیه‌دن ممالك بربریه‌یه هجرت ایتمش اهل اسلام اولادندن اولدقلرینی روایت ایدیورلر. آنجق اندلس وصقلیه مهاجرلری بالطبع آیری یاشامیوب، همجنس وهممذهبلری اولان اهالئ محلیه ایله اختلاط ایتمش اوله‌جقلرندن، اونلرك اولادینی بوکون فرق ایتمك ممکن دکلدر. بزجه اهالئ مذکوره بربرلرله قاریشمش عرب اولادندن بشقه برشی دکلدر. ذاتاً بربرجنسی عرب جنسیتی آلتنده همان منخسف بر حالده بولندیغندن، سائر مغرب ممالکی کبی تونسك دخی اهالیسی خالص عرب عد اولنه‌بیلیر. تونس شهریله سائر شهر وقصبه‌لرده ۴۵۰۰۰ قدر یهودی وبتون تونسده ۳۵۰۰۰ قدر آوروپالی خرستیان بولنوب، قصوری کاملاً مسلمدر. اهالئ مسلمه‌نك بر مقداری دخی ترك اولوب، شهر وقصبه‌لرده ساکن بولنورلر. وقتیله عسکرلك خدمتنده بولنمش اولان ترکلرله یرلی عرب قادینلردن متولد (قول اوغلی) اسمیله بر صنف اهالی دخی واردر، که بونلر دخی لسان عربی ایله متکلمدرلر. تحت اسارتده سوداندن کتیرلمش خیلی مقدار زنجیلر دخی

دخی بولنور. اهالئ اسلامیه‌نك اكثری مذهب مالكیه تابع اولوب، یالكز شهر وقصبه‌لرده بولنانلرك بر مقداری وعلی‌الخصوص اوته‌دن بری تركلرله مناسبتی اولانلری حنفی المذهبدرلر. لسان عمومی عربی اولوب، طاغلرده وجربه آطه‌سنده ساكن بولنان بعض قبائل بینلرنده بربر لسانیله تكلم ایدرلرسه‌ده، بونلر دخی لسان عربی‌یه‌ده آشنا اولوب، لسان ادبی وتحریریلری ینه عربیدر. سویلنیلن عربی آز چوق بربر كلماتیله مخلوط وغلط ایسه‌ده، سائر ممالك عربده اولدیغی كبی، تحریرده عربینك فصیحی استعمال اولنور. مستعمل اولان یازی خط مغربیدر. تونس اهالیسی عمومیت اوزره تندرست، ایری، كیكلی وسیكیرلی آدملر اولوب، علی‌الخصوص قفالرینك بیوكلكی ویووارلاقلغیله سائر ممالك بربریه اهالیسندن فرق اولنورلر. ذكاوت وقابلیت واستعداد لری فوق‌العاده اولوب، اوته‌دن بری تونس خطه سندن پك چوق علما وشعرا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

تقسیماتی شهر وقصبه‌لری. — تونسك تقسیمات طبیعیه‌سی اولیوب، یالكز بعض طرفلری ساكن بولنان قبائله نسبتله تسمیه اولنور. اداره‌جه ۲٤ قضایه منقسم اولوب، هر بری بر سنه مدتله تعیین اولنور قائد عنوانیله بر قائمقامك تحت اداره‌سنده بولنور. قائمقاملرك تحت امرنده خلیفه عنوانیله بعض مدیرلر ومشایخ عنوانیله كوی مختارلری واردر.

تونسك تونسدن بشقه بر چوق شهر وقصبه‌لری واردر، كه بونلرك بعضلری الیوم اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، بعضلری دخی وقتیله حائز بولنمش اولدقلری اهمیتدن طولایی تاریخجه مشهوردر. سواحل شمالیه‌سنده‌كی اسكله‌لرینك اك بیوكی (بنزرت) وذكری كچن (غولته) اولوب، سواحل شرقیه‌سنده دخی نابل، سوسه، مناستر، مهدیه، صفاقس وقابس قصبه‌لری ذكره شایاندر. داخلده‌كی قصبه‌لرینك اك بیوك ومهملری دخی: فتوحات اسلامیه‌ده تأسیس اولنوب افریقیه‌نك مركزی بولنمش اولان مشهور قیروان، زغوان، كاف، تیرسوق، تبوریه، حفصه، توزر، نفتا وسائره‌در. زمان قدیمده یعنی قرتاجلیلرله بعده رومالیلر زمانده تونس خطه‌سنك برچوق معمور شهر وقصبه‌لری اولوب، بونلرك بعضیسی بسبتون خراب وویران اولمشدر، وبعضلری تدنی ایدوب، شمدیكی حالده برر كوچك قصبه حالنده بولنیورلر. بونلرك اك مشهوری قرتاج یاخود قرطاجنه شهری ایدی، كه تونس شهرینك شرق شمالیسنده وساحل بحرده واقع اولوب، فتوحات اسلامیه زمانه‌دك بو خطه‌نك مركزی ایدی. قرتاجلیلر زمانده معموریتك درجهٔ علیاسنه واصل اولمش اولان بو شهرك بعض خرابه‌لری وینه خراب حالنده بر صو یولی واردر.

تونس سواحلنك قارشیسنده برطاقم آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوكی شرق جنوبی جهتنده‌كی (جربه) ایله بونك شمالنده اولان (كركنه) و(رمله) در. كوچكلری كویره، جامور، غلیطه وسائره‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — هر نه قدر كرك تونس شهرنده وكرك سائر شهر وقصبه‌لرده جوامع شریفه‌ده درسلر ویریلوب، مدرسه‌لر دخی پك چوق ایسه‌ده، تدریس اولنان علوم عقائد دینیه وصرف ونحو ومنطقدن عبارت اولوب، سائر علوم وفنون متروك حالنده اولمغله، عمومیت اوزره معارف پك كریدر. مع هذا اهالینك لسانی عربی اولمغله، صبیان مكاتبنده قرآن كریمی اوقویانلر هم املا وكتابت وهم‌ده بر آز ادبیات اوكرنوب، امیلری نسبةً آزدر، وادیب وشاعرلرك‌دخی ندرتی یوقدر. مكاتب صبیانیه‌ده چوجقلره قرآن كریمك سوره‌لری تخته اوزرینه یازدیریلوب، حفظ ایتدیریلیر، وبو وجهله قرائت، كتابت، املا وحفظ بردن اوكرنیلوب، بر آز حساب دخی كوستریلیر. اكثر خلق بو قدرله اكتفا ایدوب، مدرسه‌لره دوام ایدنلری آزدر. تونسده اصول جدیده اوزره یاپلمش برمكتب عالی ایله اجنبیلر وراهبلر طرفندن اداره اولنور برقاچ فرانسز وایتالیان مكتبی دخی بولنیور. حكومتك بیوجك بر مطبعه‌سی دخی اولوب، «الرائد التونسی» عنوانیله رسمی بر غزته نشر اولندیغی كبی، بومطبعه‌ده برچوق كتب معتبرهٔ عربیه نشرینه دخی موفقیت حاصل اولمشدر. جوامع شریفه اتصاللرنده برقاچ كتبخانه دخی بولنوب، كتب عربیه‌یی حاویدرلر.

صنایع پك كری اولوب، هیچ برفابریقه یوغیسه‌ده، نفس تونسده تونس فسی دینمكله مشهور برنوع قالین وطبانیقلی فس، قیروانده آیاق قابی واكر وسائر مواد

سراجیه، تونسده وقیروانده اعلا خالی وکلیم، صفا. قسده پاموقدن بز وآلاجه وسائره، تبوربه‌ده چوخه، جرید خطه‌سنده وجربه آطه‌سنده یوکدن کوزل احراملر وسائر اینجه منسوجات، سوسه‌ده کلیتلی صابون، نابلده اینجه وکوزل برنوع دستی وسائر مواد حرفیه وجربه‌ده کلیتلی کوپلر اعمال اولنور. چیچك وکل صویی اخراجی‌دخی تونسك باشلیجه صنایعندندر.

تونسده بر طرفدن شمال وشرق سواحلنده‌کی اسکله‌لری والك زیاده غولته اسکله‌سی واسطه‌سیله آوروپا والك زیاده فرانسه وایتالیا ایله، بر طرفدن جزایر وطرابلس غربه، بر طرفدن دخی براً سودانله بیوك بر تجارت اجرا اولنوب، ایالتك یوقاریده ذکر اولنان محصولات متنوعه‌سیله معمولات صناعیه‌سنك بعضیسی وسودادن کتیریلن دوه‌قوشی، آلتون‌توزی، فیل دیشی وسائره اخراج وآوروپا امتعه‌سی ادخال اولنور. طاغلرده خدایی نابت اولان حلفه اوتی دخی جلهٔ اخراجاتندندر. تونس وغولته‌دن صکره الك تجارتکاه شهر واسکله‌لری: بنزرت، سوسه، صفاقس، قابس، جربه، مناستر وقیروانلر. ادخالاتی سنوی تقریباً ۳۲ واخراجاتی ۲۱ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سنوی بش آلتی بیك کمی تونس اسکله‌لرینه آمد شد ایده‌رك، جله‌سنك استیعابی تقریباً ۱۳۰۰۰۰۰ طونیلاته‌در. تونسك سفائن تجاریه‌سی ۳۰۰ عددنده اولوب، بهرینك استیعابی ۱۰ ایله ۱۵۰ طونیلاته آره‌لرنده‌در. جزایردن تونسه و اورادن غولته وسوسه اسکله‌لرینه تمدید ایدلش اولان دمیر یول خطلری ۵۰۰ قدر کیلومتره اولوب، کوندن کونه دخی یکی خطلر انشا اولنمقده‌در. بری مارسلیایه، بری ساردنیه‌یه، بری سیجلیایه وبری دخی مالطه‌یه اولمق اوزره، تحت البحر درت تلغراف خطیله آوروپایه مربوط اولدیغی کبی، سواحلده‌کی اسکله‌لرینه وایج طرفلره دخی بعض تلغراف خطلری واردر. تلغراف وپوسته مرکزلری ۳۰ عددنده‌در.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه و عسکریه‌سی. — تونس دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیره‌لی صورت ممتازه‌ده واوجاق وبکلك عنوانیله اداره اولنوب، ابتدا (طایی) تعبیر اولنان امراسی اورانك یکیچریلری بیننده انتخاب، ووالیلری باب عالیدن نصب اولندیغی حالده، بعده والیلك بر خاندانه منحصر قاله‌رق، ارثاً اکبروارشده انتقال ایتمکه باشلامشدر. هرنه قدر تونس والیلری مقنن ومعین ویرکی ویرمه‌مشلرسه‌ده، هروالی مسند ولایته کچدیکنده وسائر اوقات مناسبه‌ده بر طاقم هدایای کرانبها تقدیمیله عرض عبودیت ایدر؛ و والیلرك نصبی فرمانی درسعادتدن کوندریلوردی. خطبه وسکه دخی خلیفهٔ اسلام اولان پادشاه عثمانی نامنه قرائت وضرب اولنه‌رق، حرب زمانده تونسدن عسکر دخی کوندریلوردی. بو وجهله تونس ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، دولت علیه‌یه اولان ارتباطی آشکار اولدیغی حالده، فرانسه دولتی جزایری ضبط ایتدکدن صکره، بو ایالتی دخی مطمح نظرنده طوتوب، نهایت ۱۸۸۲ تاریخ میلادیسنده تحت اشغاله آلمشدر.

واردات سنویه‌سی ۲۹۵۰۰۰۰۰ ومصارفی ۲۷۹۰۰۰۰۰ فرانق راده‌لرنده اولوب، دیون عمومیه‌سی دخی ۱۴۲½ ملیون فرانقدر، که بودیونی دخی فرانسه دولتی قبول ایدوب، اوزرینه آلمشدر. بوندن اول تونسك ۳۰۰۰ منتظم و ۱۲۰۰۰ غیر منتظم یعنی قول اوغلی وسپاهی وسائره اوله‌رق جمعاً ۱۵۰۰۰ عسکری اولدیغی کبی، حین حاجتده قبائلدن بر چوق سواری وپیاده عساکر معاونه دخی جمع ایده‌بیلیردی. دردت‌قطعه حرب سفینه‌سیله ۱۰۰۰ نفر بحریه عسکری و ۸۰۰ ژاندارمه‌سی دخی وار ایدی. بو کونکی کونده ایسه بو عسکرك جله‌سی طاغیدیلوب، یالکز والینك شخصنه مخصوص ورسمی آلایلرده مستخدم بر طابور پیاده، بر بلوك سواری وبر بطاریه طوپ براغلمشدر. فرانسه‌نك تونسده ۳ آلای پیاده، ایکی آلای سواری و ۲ بطاریه طوبجی عسکری واردر. فیلوسی دخی لغو ایدیله‌رك، فرانسز دونمامی سواحلنی محافظه ایدیور.

احوال تاریخیه‌سی. — سائر ممالك بربریه کبی، تونسك دخی اهالیٔ اصلیه وقدیمه‌سی بربرلر اولوب، آنجق بونلرك تونسده‌کی حکومت قدیمه‌لری تواریخده مذکور دکلدر. میلاد عیسادن برقاچ عصر اول فنیکه‌لیلردن بیوك بر جماعت تونس جهتنه هجرتله، مشهور قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهرینی وتونس، عتیقه وسائر بر چوق شهر وقصبه‌لر تأسیس ایده‌رك، قوتلی بر جمهوریت تشکیل ایلمشلردی. بو جمهوریت

تجارتده وکسبجیلکده بیوك بر قوت حاصل ایدهرك، طریق تمدنده خیلی ایلری کیتمش؛ واقوام مختلفه افرادندن مرکب اولهرق معاشلی بیوك عسکرلر ترتیب ایدهرك، سیچلیا جزیرهسنی وسائر بعض جزائرله اسپانیانك بر چوق یرلرینی دخی ضبط ایتمش ایدی. چوق کچمهدن قرتاج جمهوریتیله روما جمهوریتی آرهسنده رقابت پیدا اولوب، بینلرنده برچوق بیوك محاربهلر وقوع بولمش؛ وبونلرده آمیلقار، آنیبال وآسدروبال کبی بعض قرتاجلیلر شهرت بولوب، حتی آنیبالك رومایی بیله ضبط ایتمسنه آز قالمشیدی. (پونیق) اسمیله معروف اولان اوچ بیوك محاربهنك نتیجهسنده رومالیلر غالب کلوب، قرتاجی ضبط وتخریب ایتمکله، فنیکهلیلرك آفریقادهکی دولتلری قبل المیلاد ۱٤٦ تاریخنده ختام بولوب، اوسنهدن اعتباراً تونس جهتی رومالیلرك جملهٔ ممالکی صرهسنه کچهرك، قسم شمالیسی قرتاج یاخود نفس افریقاوقسم جنوبیسی (بیزاچیوم) عنوانیله ایکی ایالته تقسیم اولنمشیدی. رومالیلره قارشی بر قاچ اختلال وقوع بولوب، بونلرك الك مهمی (تاقفارماس) اسمنده بر بربرك اختلالیدر. میلادك اوچنجی قرننده خرستیانلق بو مملکته داخل اولوب، ایچ طرفلره چکلمش اولان بربرلر دکلسهده، شهر وقصبهلرده ساکن بولنان وقرتاجلی، رومالی، یونانلی وسائر اقوامدن مرکب ومخلوط اولان اهالی بو دینی قبول ایتمش، واو وقت ظهور ایدن مذاهب مختلفه نزاعلرینه دوشوب، قرتاجده مختلف المذهب ایکی پسقپوس بولنمغه باشلامشیدی. او صرهده بر طاقم فرانقلر دخی آلمانیادن اورایه هجرتله، یرلشوب، بعض قصبهلر تشکیل ایلمشلردی. روما ایمپراطورلغنك تقسیمنده بو خطه شرق ایمپراطورلغی حصهسنه دوشوب، بعده اوجهنده والی بولنان (بونیفاس) عصیان ایدهرك، اسپانیادهکی (واندال)لری امداده دعوت ایتمکله، بونلرك حکمداری (جنسریق) سکسان بیك عسکرله آفریقایه کچوب، ٤۳۰ تاریخ میلادیسنده تونس وقرتاجی دخی ضبط ایتمشدی. واندالر ٥۳٥ تاریخنهدك او جهتده حکم سوردکدن صکره، روم ایمپراطوری طرفندن (بلیزار) کوندریلوب، واندالرك حکومتنه ختام ویرمش، وتونس جهتی قسطنطینیه روم ایمپراطورلغنه اعاده ایلمش ایسهده، او صرهلرده روم ایمپراطورلرینك دخی قوتی تدنیده اولوب، نهایت یدنجی قرن میلادی اواسطنده شمس منیر اسلام آفریقا قطعهسنك سواحل شمالیهسنی تنویره باشلامغله، حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده فاتح مصر عمر و بن العاص طرفندن تونسه طوغری بر سریه کوندرلمش اولدیغی کبی، خلافت حضرت عثمانده دخی عبدالله بن ابی سرحك معیتنده بر فرقهٔ مجاهدین کیدوب، (بیزاچیوم) ك مرکزی اولان (سبیطله) شهرینی ضبط ایتمشلرسهده، اهالینك جزیهیه راضی اولملری اوزرینه، ۲۷ تاریخ هجریسنده عودت اولنمشیدی. معاویهنك زمان سلطنتنده معاویه بن خدیج وبعده ٤٥ تاریخنده عقبه بن نافع مغربك فتحنه مأمور اولوب، اووقت عربلر بیننده (افریقیه) اسمیله معروف اولان تونس جهتنی فتح، وقیروان شهرینی تأسیس ایله، بتون مغربه کرسیٔ حکومت اتخاذ ایلمشیدی. یزیدك زماننده عقبه ثانیاً مأمور اولوب، قنوحاتی بحر محیط آطلاسی ساحلنهدك توسیع ایتمش ایسهده، قرطاجنه ایله تونس شهری روملرك النده قالمشیدی. عبدالملك بن مروانك زمانده حسان بن نعمان غسانی مأمور اولوب، قرطاجنه ایله تونسی دخی فتح، وقرطاجنهده بر بیوك جامع شریف بنا ایلمش ایسهده، کندیسنك قیروانه عودتنده روملر هجوم ایدوب، قرطاجنهدهکی اهل اسلامی قتل عام ایتدکلرندن، حسان ۷۰ تاریخنده بو شهری تخریبه مجبور اولمشدر. بوندن صکره فاتح اندلس مشهور موسی بن نصیر مغرب والیسی اولوب، خلافت امویهنك نهایتنه قدر دیکر بر طاقم والیلر دخی نصب ایله، افریقیه بر ولایت صورتنده اداره اولندقدن صکره، خلافت عباسیه دورنده دخی بر مدت بوصورتله اداره اولنمش ایسهده، هارون الرشیدك زمانده بربرلر بیننده ظهور ایدن فتنهلرده اهالینك طلبی اوزرینه، والیٔ اسبق (اغلب) ك اوغلی ابراهیم والی نصب اولنهرق، بوذات فوق العاده براقتدارکوسترمکله، بردرجهیه قدر استقلاله نائل اولوب، حکومتی ارثی صورتنه تحویل، وبنی اغلب دولتنی تأسیس ایلمشدر. خلافت عباسیهیه تابع اولان بنی اغلب دولتی ۱۸٤ تاریخندن ۲۹۰ تاریخنهدك ۱۱۲ سنه سورمشدر. [« اغلب » مادهسنه مراجعت بیوریله.] بنی اغلب دولتندن صکره فاطمیلر ظهور ایدوب، بر مدت افریقیهده حکومت سوردکدن صکره، مرکز حکومتلرینی

مصره نقل ایله، خلافت عباسیه ایله رقابته کیریشدکلرندن، مغرب جهتلری اهمال اولنه‌رق، افریقیه وسائر ممالک غربیه ۳۶۹ تاریخنده ظهور ایدن بنی زیری دولتی ید اداره‌سنه کچمش؛ وبنی زیری ملوکی رسماً فاطمیلره تابع ایدیلرسه‌ده، حقیقتده مستقل اولوب، ۵۴۳ تاریخنه‌دك اجرای حکومت ایتمشلردر. [«زیری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] تاریخ مذکورده سیچیلیانك صاحبلری بولنان نورماندلر افریقیه وطرابلس سواحلنی ضبط ایدوب، بنی زیری دولتنك حکمدار اخیری اولان حسن مغربده موحدین دولتنی تأسیس ایدن عبدالمؤمنه التجا ایتمکله، مشارالیه نورماندلری افریقیه‌دن چیقارمش ایسه‌ده، ضبط ایتدیکی ممالکی حسنه اعاده ایتمیوب، کندیسی محافظه ایتمش؛ وبووجهله ۵۵۵ تاریخ هجریسندن اعتباراً تونس جهتی موحدین دولتنه کچمشدر. [«موحدین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] یدنجی قرن هجری اوائلنه‌دك بو دولتك النده قالوب، ۶۰۳ تاریخنده موحدین طرفندن افریقیه والیسی نصب اولنان ابو محمد عبدالواحد اعلان استقلال ایله، بنی حفص‌دولتنی تأسیس ایتمشدر. بودولت خالص تونس دولتی‌اولوب، بوندن اول قیروان وبعده مهدیه مرکز ایکن، بنی حفص دولتی تونس شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمشدر. بنی حفص دولتندن اول تونسده و سائر اوطرفلرده دفعاتله بر طائفه ولاة وامرا اعلان استقلال ایده‌رك، آیریجه دولتلر تشکیل ایتمشلردیسه‌ده، بونلرك هیچ بری اولاد واحفادینه کچه‌جك قدر امتداد ایده‌مه‌مش اولدیغندن، بو خلاصه‌ده ذکرینه محل یوقدر. بنی حفص زمانده دخی دفعاتله مرابطین وبنی مرین وسائر مغرب حکومتلری موقتاً تونسی استیلا ایتمشلرسه‌ده، بنی حفص دولتنی استیصاله مقتدر اولهمامشلردر. کذلك بنی حفص زمانده فرانسه قرالی سنت لویینك تحت قیادتنده بر اهل صلیب اردوسی تونسه‌هجومله، خیلی وقت شهری محاصره ایتمشلرسه‌ده، وبایه طوتیلوب، اکثری هلاك اولمش؛ وفرانسه قرالی دخی اورادە وفات ایتمشدر. [«حفص» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

اونجی قرن هجری اواسطنده بنی حفص خاندان سلطنتی افرادی بیننده لاینقطع وقوع بولان مخالفتلرك برنده مولای حسنك ستمدیده‌سی اولان برادری رشید جزایر والیسی بولنان مشهور باربروس خیرالدین پاشایه التجا ایتمکله، خیرالدین پاشا کندیسنی آلوب، او وقت تحت عثمانیده جالس بولنان قانونی سلطان سلیمانك حضورینه کتیردیکنده، پادشاه مشارالیهك امری اوزرینه، مکمل دونمّا ایله مشارالیه خیرالدین پاشا تونسك فتحنه مأمور اولوب، ۹۳۶ تاریخنده سهولتله تونسی فتح ایتمش ایسه‌ده، مولای حسن اسپانیا حکمداری مشهور شارل کینته التجا ایتمکله، شارل کینت دخی، آفریقاده کی فتوحات عثمانیه‌یه قارشی طورمق ایچون، بروسیله آرامقده بولندیغندن، سائر آوروپا دولتلریله وپاپا ایله بالاتفاق، جسیم بردونمّا سوق ایده‌رك، تونسی ضبط، وصورتا مولای حسنی تختنه اعاده ایده‌رك، تونسك مواقع مهمه‌سنی استیلا ایلمشیدی. متعاقباً مولای حسنك اوغلی احمد قیام ایله، سلطنتی ضبط ایتمش؛ وپدرینك کوزلرینه میل چکدکدن صکره، کندیسنی سیچیلیایه طرد ایده‌رك، تونسك احوالی ینه قارمه قاریشیق اولمش، واهل اسلام اسپانیولرك تحت ظلمنده زبون قالمش اولدیغندن، طرف دولت علیه‌دن جزایر والیسی بولنان مشهور قلیج علی پاشا ۹۷۸ تاریخنده عسکر ودونمّا سوق ایده‌رك، ثانیا تونسی فتح ایتمش ایسه‌ده، احمد ینه اسپانیوللردن استمداد ایتمش؛ وهرنه قدر کندیسی اهالی طرفندن اسقاط اولنمش ایسه‌ده، جلوس ایدن برادری محمد دخی اسپانیوللرك تحت حکمنده اولوب، بونلر اهل اسلامحقنده انواع مظالم وحقاراتی تجویز ایتدکلرندن، سلطان سلیم خان ثانی بواحوالك دوامنی تجویز بیورمیه‌رق، فاتح یمن مشهور سنان پاشانك قوماندەسی آلتنده مکمل بر دونمّا وکلیتلی عسکر تجهیز وسوق ایله، پاشای مشارالیه اسپانیوللرله بر چوق شدتلی وقائلی محاربه‌لردن صکره، ۹۸۱ تاریخنده، تونسك قطعیاً فتحنه موفق اولمش؛ ومقدار کافی یکیچری عسکری اقامه، واصول اداره ومحافظه‌سنی تأمین‌ایله، عودت ایلمش ایدی. سنان پاشانك وضع ایتدیکی نظامه توفیقاً یکیچری ضابطاننـدن مرکب دیوان نامیله بر مجلس تشکل ایدوب، طرف باب عالیدن نصب اولنان والی بو دیوانله استشاره‌یه مجبور ایدی. دیوانی ترکیب ایدن ضابطان ایچلرندن (طایی) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایدوب، بورئیسلر یواش یواش فوق-

العاده بر نفوذ واقتدار حاصل ایتمکله، والیلر بونلرك النده زبون قالمش؛ وقتحدن اون بش سنه کچرکچسن، والیلر طرف دولتدن رسمی بر وکیل حالنده قالوب، ادارهٔ مملکت بسبتون طایفلرك النده قالمشیدی. یکیچریلر کندی منتخبلری اولان طایفلری دخی راحت براقیوب، بونلردن اجل موعودلریله اولنلری یوق کبیدر؛ وبعضلری بومهلکه‌دن قورتلمق ایچون، ایفای حج شریفی وسیله‌ایدهرك، حجازدن درسعادته کلیرلردی. بونلرك الك معروفلری (ابراهیم طایفی) و(موسی طایفی) در. بعده یکیچری فرقه‌لری آره‌سنده دخی مخالفت دوشمکله، هر فرقه‌نك رئیسی (طایفی) عنوانی آلوب، بینلرنده بر وجهله اتفاق ایده‌مه‌مکه باشلامشلرسه‌ده، ۱۰۰۷ تاریخنده طایفلق مقامنی احراز ایدن عثمان بك اشراری دفع ایله، فتنه وفسادك اوکنی آلمغه موفق اولمش؛ وزمانمزده تونسك قورصان کیلری چوغالوب، اموال غنایم تکثر ایتمکله، رفاه ومعموریت آرتدیغی کبی، اندلسدن طرد اولنان مهاجرین اسلامی دخی قبول ایله، کندیلرینه آیریجه قصبه‌لر یاپدیرمشیدی. بوندن صکره کلن طایفلرك دخی چوغی مقتدر آدملر اولوب، تونسك حسن اداره ومعموریتنه خدمت ایتمشلردر.

مشارالیه عثمان بکدن صکره کی طایفلرك اسملریله تاریخ انتخابلری بروجه زیردر :

عثمان طایفی	۱۰۰۷
یوسف طایفی	۱۰۱۹
مراد اوسته	۱۰۴۷
احمد خواجه	۱۰۵۰
لاز محمد طایفی	۱۰۵۷
لاز مصطفی طایفی	۱۰۶۳
مصطفی قره‌کوز	۱۰۷۵
حاجی اوغلی محمد طایفی	۱۰۷۷
شعبان خواجه	۱۰۸۱
منتشالی محمد طایفی	۱۰۸۳
لاز علی طایفی	۱۰۸۴
مامی جل	۱۰۸۴
محمد بیشاره	۱۰۸۸
مامی جل ثانیا	۱۰۸۸
اوزون احمد	۱۰۸۸
دباغ محمد رئیس	۱۰۸۸

اشبو جدولدن آکلاشلدیغی کبی، ۱۰۸۸ تاریخنده متعدد طایفلر دکیشوب، بوده دیوانی ترکیب ایدن یکیچری رؤساسنك عدم اتفاقنه ودیوانك چیغرندن چیقمش اولدیغنه وانتخاب اولنان طایفلرك ایچنده‌دخی اهل ومقتدر بر آدم بولنمدیغنه دلالت ایدیور.

تونسده والیلك ایدن ذواته کلنجه، بونلرك الك مشهورلری جزایرلی رمضان بك ایله بونك خلفی مراد پاشا واولاد واحفادیدر. رمضان بکك وفاتنده یعنی ۱۰۴۱ تاریخنده شاکردی حکمنده اولان مراد بك وزارت رتبه‌سیله والی نصب اولنمش ایسه‌ده، اوسنه وقوع وفاتیله، اوغلی ابو عبدالله محمد پاشا نصب اولنه‌رق، بو ذات تونسده اعادهٔ امن واسایشه وبر طاقم قبائلك تسکینیله حدود مملکتك توسیعنه موفق اولدیغی کبی، علوم ومعارفی دخی التزامله، هرطرفدن ادبا وشعرا یانمه جمع اولمش؛ وطرف دولتدن خلعتلر واحسانلرله تلطیف اولندیغی کبی، سائر بعض دولدن دخی هدایایه نائل اولمش ایدی. بر چوق جوامع ومدارس وخسته‌خانه وسائر خیرات تأسیسنه دخی موفق اولمشدر. ۱۰۷۲ تاریخنه‌دك ادارهٔ مملکت ایدوب، تاریخ مذکوره بالاستعفا، والیلکی بیوك اوغلی مراد پاشایه ترك، ودیکر ایکی اوغلنی سنجاقلره متصرف نصب ایلمشدی. بودخی مقتدر ومدبر برذات اولوب، زمانمزده طایفی بولنان شعبان بك ایله کچینه‌مدیکندن، بونی عزل ایده‌رك، یرینه منتشالی محمد بکی نصب ایتمش ایسه‌ده، یکیچریلر بونی قبول ایتیوب، متعاقباً لاز علی بکی انتخاب ایتمشلر؛ و بعده یعنی ۱۰۸۵ تاریخنده (وقعة الملاسین) اسمیله معروف بر فساد ظهور ایدوب، طائفهٔ باغیه والینك قوناغنی احراق ایتمشلرسه‌ده، مراد پاشا بونلرك حقندن کلوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولدقدن‌صکره، ۱۰۸۶ده وفات ایدوب، ایکی اوغلی محمد وعلی بکلرله عملری محمد بك بیننده وراثت حقنده بر چوق اختلافلر ومحاربه‌لر وقوع بولدقدن صکره، ۱۰۹۲ ده موسی الیسمدن علی بك والیلکده تقرر ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً ینه اختلاف وقوع بولوب، جزایر طایفسی شعبان بك حرباً مداخله ایده‌رك، احمد بن سوق اسمنده برینی وبعده ابراهیم الشریف اسمیله دیکر بریسنی نصب ایتمکله، بر خیلی وقت فتنه وفساد دوام ایتدکدن صکره، نهایت علی بکك اوغلی حسین بك ۱۱۱۷ تاریخنده ابراهیم الشریفی طرد ایله، موقع اقتداره کچه‌رك، تونس والیلکنی قاعدهٔ ارثی صورتنه‌قویوب، الی یومنا هذا تونسده اجرای امارت ایدن سلاله‌نك جد اعلاسی اولمشدر. اشبو سلاله‌دن امارت ایدن ذواتك اسامیسیله تاریخ نصبلری بر وجه‌زیردر :

حسین پاشا بن علی	۱۱۱۷
محمد پاشا بن حسین	۱۱۶۹
علی پاشا بن حسین	۱۱۷۲
حموده پاشا	۱۱۹۶
عثمان پاشا	۱۲۲۹
محمود پاشا	۱۲۳۰
حسین پاشا	۱۲۳۹
مصطفی پاشا	۱۲۵۱
مشیر اول احمد پاشا	۱۲۵۳
مشیر ثانی محمد پاشا	۱۲۷۱
مشیر ثالث محمد صادق پاشا	۱۲۷۶
والیٔ حاضر سیدی علی	۱۲۹۹

حسین پاشانك والیلکندن صکره یکیچریلرك حکم ونفوذی قالیوب، دیوانلرینك انتخاب ایتدیکی طایفلر آنجق شهر اماتی وظائفی کبی بر طاقم ایشلره قاریشمقده اولدقلرندن، بونلر اسکی نفوذ واقتدارلرینی ینه اللرینه آلمق ایچون دفعاتله قیام ایدوب، نهایت جوده پاشا تونسك یکیچری اوجاغنی بسبتون لغو، ومقاومت ایدن رؤسا وافرادینی قتل ایلمشدر. مشارالیه جوده پاشادن صکره ائ زیاده ذکره شایانلری مشیر اول احمد پاشادر، که دولت متبوعه سنه قارشی اولان روابطی تأکید ایتدیکی کبی، فرانسه دولتیله دخی مناسباتی آرتیرمش؛ وپارسه بر سیاحت ایدوب، آوروپا مدنیتنك بدایعنی کوردکدن صکره، عودتنده بر طاقم نظامات وقوانین وضع، واسارتی منع ایلمشدر. والیٔ سابق محمد صادق پاشا دخی بعض قوانین وتنظیمات جدیده وضع، ودولت علیه‌یه اولان روابط تابعیتی تأییده سعی ایلمش ایسه‌ده، مداخلات اجنبیه‌نك اوکنی آلهمامشدر. اشبو سلاله‌نك اوائلنده حق وراثتدن طولایی افراد خاندان بینده وقوع بولمش منازعات واختلافاتك تفصیلنه حاجت کورمیورز.

تونغره { (Tongres) وآلمانجه تونـدرن (Tondern) بلجیقه‌نك لیمبورغ ایالتنده و (لیژه) نك ۱۸ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۶۷۶۰ اهالیسی، دمیر یولی، چلیکلی معدن صویی، دباغخانه‌لری وبز فابریقه‌لری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، رومالیلر زمانده خیلی اهمیتی وار ایدی.

تونغوز { (Toungouses) اقوام تورانیه‌دن بر بیوك قومدر، که سیبریانك نصف شرقیسنده ساکن بولنوب، اصل یرلری (یکیسی) ایرماغنك جهت شرقیه‌سنده وبایقال کولیله بحر منجمد شمالی آره‌سنده ایسه‌ده، سیبریانك سواحل شرقیه‌سنه قدر دخی سائر اقوام تورانیه ایله قاریشیق اوله‌رق، طاغنیق بولنیورلر. رنکلری صاری وسیمالری، بالجمله اقوام تورانیه‌نك اولدیغی کبی، تاتار سیماسی اولوب، صاچلرینی ایکی اورکو اوره‌رك، صارقیتیرلر. (رن) تعبیر اولنور بر نوع مأنوس صبغین دریسندن معمول چادیرلرده اوتوروب، اثوابلری ومفروشاتلری دخی بو حیوانك پوستندن معمولدر. انواع بونجقلر ودریدن شریتلرله اوستلرینی تزیین ایتمك دخی عادتلریدر. آوه انهماکلری اولوب، اوقله نشان اورمه‌ده وسائر لعبیات بدنیه‌ده مهارتلری زیاده‌در. رقصی دخی چوق سورلر، وروسلرك کندیلرینه کوتوردکلری ووتقه‌یی ایچوب سرخوش اولورلر. اکثریسی بت‌پرست اولوب، بعضلری‌ده خرستیانلغی قبول ایتمشلردر. لسانلری چینك شمال شرقیسنده سویلنلین مانچو وسیبریانك منتهای شرقنده تکلم اولنان لاموت لسانلریله برابر السنهٔ تورانیه‌نك بر زمرهٔ مخصوصه‌سنی تشکیل ایدیور، که بو زمره ترك زمره‌سیله مغول زمره‌سی آره‌سنده‌در. مانچو لسانك یازیسی وادبیاتی اولدیغی حالده، تونغوز لسانی حال طبیعیسنده قالوب، هر وادی ومحلده بشقه درلو سویلنکده‌در.

تونغوزقه { (Toungouska) بو اسمله سیبریانك وسطلرنده (یکیسی) ایرماغنه تابع اوچ نهر اولوب، «بالا»، «وسطی» و «زیر» صفتلریله تفریق اولنور. تونغوزقهٔ بالا بایقال کولنك آیاغی حکمنده اولان آنغاره ایله ایلیم نهرلرینك اجتماعندن بالتحصل غربه طوغری جریان، ودها بر طاقم چایلر اخذ ایله، تقریباً ۱۷۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور ایرماغه دوکیلور. — تونغوزقهٔ وسطی (کیرنسك) قصبه‌سی شمالنده کی طاغلردن نبعاله، ینه غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ۱۲۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ′۴۰ °۶۰ عرض شمالیده ایرماغه منصب اولور. — تونغوزقهٔ زیر اوچنك ائ بیوکی اولوب، ایرقوچق ایالتنده بایقال طاغلرندن نبعاله، شماله وبعده شمال غربیه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برطاقم چایلر اخذ ایده‌رك، ۲۳۰۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (تورونسق) قصبه‌سی قربنده یکیسی ایرماغنه‌دوکیلور.

تونغه } جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Tonga) ونام دیکرله «احبا آطه‌لری» (Iles des Amis) بحر محیط کبیر جزایرندن بر طاقم آطه‌لر اولوب، ۱۷° ایله ۲۲° عرض جنوبی و ۱۷۶° ایله ۱۸۷° طول غربی آره‌لرنده اوله‌رق (فیجی) جزایر مجتمعه‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدرلر. یوز قدر کوچك آطه اولوب، انك بیوکلری تونغه - تابو، هاپای، ناموقه و (واواثو) آطه‌لریدر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی واردر. هوالری صیجاق اولوب، اراضیلری پك منبت ومحصولدارلردر. باشلیجه محصوللری قوقه دیللن هندستان جوزیله اکنك آغاجی تعبیر اولنان ومیوه‌سی انکك یرینی طوتان بر نوع آغاج وموس ایله شکر قامشی وسائره‌در. صندال آغاجلری دخی چوقدر. پاپاغانلرله کوکرجینلر پك چوق اولوب، ساحللرنده کلبتلی بالیق دخی چیقار. اهالی ملایی جنسنه منسوب اولوب، سیمالری باقیر رنکنده ایسه‌ده، اعضالری متناسب وبدنلری ایری وقوتلیدر. ایشه وصنایعه میل واستعدادلری واردر. هر آطه یرلی ومستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده‌در. بوجزایر ۱۶۴۳ ده مشاهیر بحریوندن (تاسمان) طرفندن کشف اولندقدن صکره، ۱۷۷۳ ده مشهور قپودان (قوق) بو جزایری زیارت ایده‌رك، اهالی طرفندن کوردیکی حسن قبوله بناءً بونلره «احبا آطه‌لری» نامنی ویرمشدی. بعض میسیونرلر بوآطه‌لره کیدوب، اهالینك برطاقنی پروتستان ایتمشلر؛ و۱۸۷۶ ده آلمانیا بوآطه‌لرك برنده بر موقف بحری اتخاذ ایلمشدر.

تونغه تابو } (Tonga-Tabou) آنف البیان تونغه جزایر مجتمعه‌سنك انك بیوکی واك مسکونی اولوب، انك اول (تاسمان) طرفندن (آمستردام) تسمیه اولنمشیدی. محیط دائره‌سی ۱۰۰ کیلومتره اولوب، ۱۸۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی فوق العاده منبت ایسه‌ده، حشرات مضرهسی پك چوقدر. انکلیز میسیونرلری بوآطه‌ده بر مرکز ایدنمشلردر.

تونکت } (Tonkat) ملغی خوقندخاانلغنده وسیخونك کنارنده برقصبه‌اولوب، چنکیز خان بوقصبه‌ده پك چوق خانلردن و ۵۰۰ ایلچیدن مرکب بر مجلس کبیر عقد ایتمشیدی. یاقوت جوی مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور.

تونکین } (Tonkin) یاخود تونغ کینغ (Tong-King) ونام دیکرله آنام شمالی (Annam Septentrional) هند چینینك بر خطه‌سی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و(آنام) خطه‌سنك شمالنده اوله‌رق ۱۸° ایله ۲۴° عرض شمالی و۱۰۱° ایله ۱۰۶° طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. شمالاً چین دولتیله، شرقاً چین دکیزینه تابع تونکین کورفزیله، جنوباً (قوشنشین) خطه‌سیله، غرباً دخی بیرمانیا وسیام ایله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۵۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ۱۰۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. سواحلنده برچوق آطه‌لر بولنوب، بونلرك انك بیوکلری (پیتوتن) ایله (اوکه سیما) در. شمال وعلی‌الخصوص شمال شرق وغربی جهتلری طاغلق ومرتفع اولوب، بوطاغلرك آره‌سنده چینك (یونان) خطه‌سندن کلن (تونغ کانغ) یعنی «قزیل ایرماق» آقه‌رق، منصبنده واسع بر دالیه تشکیل ایدیور. بو ایرماق صاغدن (سونغ به) یعنی «قره چای» وصولدن (سونغ) چایلرینی ودیکر برطاقم انهاری اخذ ایدر. طوغریدن دکیزه‌دوکیلور بعض کوچك ایرماقلری دخی واردر. کوللری وبطاقلقلری دخی چوقدر. هواسی برآز صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر، وباغمور صیق یاغار. طوپراغی منبت ونباتاتی پك قوتلی اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. انك برنجی محصولی پرنج اولوب، بونك برچوق نوعی حاصل اولور. پاموق، صفران، چویدر، چای، شکر قامشی وبوبر دخی باشلیجه محصولاتندندر. (نائو) تعبیر اولنور قیرمزی برکوك بویاسی وسائر بویاجیلقده مستعمل آغاجلری وضمغی دخی واردر. باغلری دخی چوقدر. طوت آغاجلری پك چوق اولوب، کلبتلی ایپك چیقار. حیوانات اهلیه‌سی مانده، صیغیر، آت، کچی، طوموز وانواع طیوردن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌دن دخی فیل، کرکدان، قپلان، کیك، میمون کثرت اوزره بولنور؛ وعلی‌الخصوص میمونلرسوری‌ایله کزوب، مزروعاتی بوزارلر. یبلانلری دخی پك چوقدر. طاغلرده آلتون، کومش،

قورشون، دمیر وقلای معدنلری کثرتلیدر. برنجی اخراجاتی ایپك اولوب، پرنج ایله قورو بالیق وسائر محصولاتی دخی تجارت داخلیه‌سنی تشکیل ایدرلر. اهالیسی سائر هند چینی اهالیسی جنسندن اولوب، چینلیلرله دخی مناسبت ومشابهت جنسیه‌لری واردر. برونزلری باصیق ورنکلری زیتونی‌یه مائل اسمر اولوب، صاچ وطیرناقلرینی اوزاتمق عادتلریدر. مذهبلری دخی چین ایله هند مذاهبندن مرکب اولوب، (بودا) دینته تابع اولدقلری حالده، قونفوچیوسه و(لائوچو) یه دخی اعتقادلری واردر. میسیونرلر یوز اللی بیك قدر اهالیه قتولیك مذهبنی قبول ایتدیرمشلردر. هر نه قدر غایتله ذکی، مستعد ومونس آدملرایسه‌ده، کذب وحیله‌یه میللری اولوب، ناموس خصوصنده دخی زیاده مبالاتسزدرلر. ذوق واکنجه‌یه وسفاهت وکوسترشه دخی میللری اولوب، اکثریت اوزره مسرف آدملردر. لسانلری چین لساندن مشتقدر. صنایع اولدقجه ایلری اولوب، ایپکدن وپاموقدن بعض منسوجات ایله کلیم، کاغد وسائره اعمال اولنور. بو مملکت میلادك ۱۱۲ تاریخندن ۹۶۸ تاریخنه‌دك چین دولتنه تابع اولوب، تاریخ مذکورده کسب استقلال ایلمش، و۱٤۱٤ده یکدن چینك تحت تابعیتنه کچمش ایسه‌ده، ۱٤ سنه صکره تکرار استرداد استقلال ایتمشیدی. ۱۷۸۸ ده آنام دولتی طرفندن ضبط اولنه‌رق، برنوع حکومت ممتازه حالنه کچمش ایسه‌ده، ینه چینلیلرك حاکمیت ادعاسندن قورتله‌مامشیدی. بر قاچ‌سنه اول فرانسزدولتی قزیل‌ایرماقده‌کی قورصانلرك تعقیبنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، بر خیلی مدت اهالی ایله وچین دولتیله محاربه‌دن صکره، تحت حمایه‌سنه آلمشدر. تونکین ۱۳ ایالته منقسم اولوب، هر برنده یرلی بر والی ایله بر فرانسز مفتشی بولنور. انك بیوك‌شهرلری قزیل ایرماق قوللرنده کائن (هانوی) ایله (نام دین) و(های چوفونغ) در. برنجیسنك یوز بیك ودیکر ایکیسنك اللیشر بیك اهالیسی واردر. آنجق مرکز اداره‌سی (کشو) ونام دیکرله (راق نینغ) قصبه‌سیدر.

تونو (Thévenot) فرانسه مشاهیر سیاحینندن اولوب، ۱٦۳۳ ده پارسده طوغمش، و۱٦٦۷ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، آناطولی، سوریه، مصر، بحر احمر، تونس، ایران وهنده دخی سیاحت ایدوب، عودتنده تبریز قریبنده وفات ایتمشدر. برقاچ سیاحتنامه یازمشدر.

تونون (Thonon) فرانسه‌نك «یوقاری ساووا» ایالتنده وجنو کولنك ساحل جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۸۰ اهالیسی، کولده لیمانی وکوزل منظره‌سی واردر.

تونه مصر سفلاده پورت‌سعیدك ۵ کیلومتره جنوب غربیسنده و(تنیس) قریبنده بر کوچك جزیره اولوب، اهالیسنك یاپدقلری اثوابك کوزللکیله مشهور اولدیغنی یاقوت حوی بیان‌ایدیور.

تونین (Tonneins) فرانسه‌نك لوت مع غارونه ایالتنده وغارونه‌نك ساحل یمینده اوله‌رق (مارمانده) نك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۰۵٦ اهالیسی، برآصمه کوپریسی، دمیریول موقفی، شراب وسائر مسکراتله توتون فابریقه‌لری واردر.

توی (Tuy) اسپانیاده غالیجه خطه‌سنك (پونتوده) ایالتنده، (مینو) ایرماغی قریبنده و(اورنسه)نك ۹۰ کیلومتره جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی وسفره‌بزی وشاپقه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

توید (Tweed) انکلتره‌ده برنهردر، که اسقوچیانك جنوبنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه‌طوغری آقه‌رق، برخیلی مسافه‌ده اسقوچیایی انکلتره‌دن آیردقدن صکره، شمال دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تویری (Tuileries) پارسك مشهور بر سرای وباغچه‌سی اولوب، سینه نهرینك ساحل یمینده واقعدر. اون آنتنجی قرن میلادیده بر اسکی طوغله فابریقه‌سی محلنده تأسیس اولنمش؛ واو وقتدن بری اکثریا قرالر طرفندن مسکن اتخاذ اولنه‌رق، نهایت ۱۸۷۱ ده ظهور ایدن (قومون) عصیانندە احراق اولنمشدر. الیوم باغچه‌سی پك مزین اولوب، عمومی باغچه اتخاذ اولنمشدر.

تویکنهام (Twickenham) انکلتره‌نك (میدلسکس) ایالتنده، (تامیسه) نهری اوزرنده ولوندره‌نك ۱۵ کیلومتره جنوب غربیسنده برقریه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی وبرچوق صیفیه‌لری واردر.

توئن (Thuin) بلچیقه‌نك هانیو ایالتنده، سامبره نهری اوزرنده و (شارلروآ) نك ۱۵ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وچوخه ایله فابله وسائره معمولاتی واردر.

توئیستون (Thuiston) اسکی‌کلت وجرمال قوملرینك آلهه‌سندن اولوب، ارضنك اوغلی زعم اولنوردی. روایته کوره، جرمانلره بعض نظامات وآیینلر وضع ایتمش بر آدم اولوب، آلهه صره‌سنه کچیرلمشدی.

تهامه جزیرةالعربك بحر احمر بوینجه ممتد اولان ساحل غربیسنده حجازك نصف جنوبیسیله یمنده طار واوزون بر اووه اولوب، شرق شمالی جهتی حجاز ویمن جبالیله مسدود وطوپراغی قورو وقوملق اولدیغندن، هواسی غایتله صیجاق واکثریارلرده وخیمدر. هرنه قدر یمن طاغلرندن بر چوق نهرلر آقیورسه‌ده، همان جله‌سی تهامه‌نك قیزغین قوملرنده قورویوب، بر طاقم متعفن طورغون صولر تشکیل امدرلر، که بو حال هوایی برقات دها اخلال ایدر. تهامه‌ده درجهٔ حرارت الیدن زیاده یه قدر چیقار. مع هذا جده، قنفده، لهاج، هدیده ومخا کبی برقاج قصبه واسکله‌سی اولوب، حجاز ویمن اهالیسی، بو اسکله‌لردن اجرای تجارته مجبور اولدقلرندن، تهامه حرارتی ووخامت هواسیله برابر خیلی مسکون ومعموردر. [زیاده تفصیلات ایچون «جزیرةالعرب» و «حجاز» و «یمن» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تهامی (ابوالحسن علی بن محمد) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، ٤١٦ تاریخ هجریسنده مصرده مقتولاً وفات ایتمشدر. پك چوق اشعار رقیقه‌سی اولوب، بر کوچك اوغلنك وفاتنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سی مشهوردر. شو ایکی بیت اوندندر:

جاورت اعدائی وجاور ربه
شتان بین جواره وجواری
وتلهب الاحشاء شیب مفرق
هذا الشعاع شراظ تلك النار

تهانوی (شیخ محمد علی بن شیخ علی) اون ایکنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، کافهٔ علوم وفنونك اصطلاحاتی جامع وحروف هجا ترتیبیله مرتب آنسیقلوپدی طرزنده «کشاف اصطلاحات الفنون» عنوانیله مکمل بر کتاب یازه‌رق، مقدمه‌سندن آکلاشلدیغی اوزره، ۱۱۵۸ تاریخنده اکمال ایلمشدر. بو ذی‌قیمت اثر انکلیز علماسندن بعض ذواتك همتیله ۱۸۶۲ تاریخ میلادیسنده هندستانك کلکته شهرنده طبع اولنه‌رق، ۱۵٦٤ بیوك صحیفه‌دن مرکب بر جلد تشکیل ایتمشدر.

تهوآنتپك (Téhuantépec) مکسیقه جاهیر متفقه‌سندن جنوبده واقع (اوآقساقه) جمهوریتنده و(اوآقساقه)شهرینك ۲٦۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، بحر محیط کبیر ساحلنده کائن همنامی اولان کورفزك برقوبی ایچنده واقعدر. بو قویك اوکی بر قوم سدیله مسدود اولوب، سفائن حقنده تهلکه‌لیدر. — تهوآنتپك کورفزی مکسیقه جاهیر متفقه‌سنك جنوبنده وبحر محیط کبیره آچیق وکنیش بر قوی اولوب، بو نکله مکسیقه کورفزی ایچنده‌کی (وراقروز) قوبی آره‌سنده (تهوآنتپك برزخی) اسمیله معروف بربرزخ تشکل ایدیور، که وسعتی ۲۳۰ کیلومتره اولوب، (پانامه) برزخندن چوق دها واسع ایسه‌ده، بر آره‌لق بو برزخك حفریله بورادن بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیره بر طریق کشادی تصور اولنمشدر.

تیا (Teia) ایتالیاده حکومت سورن اوسترو-غوت حکمدارلرینك اخیری اولوب، میلادك ٥٥۲ تاریخنده، توتیلانك وفاتی اوزرینه، انتخاب اولنمش؛ و٥٥۳ ده نارسس طرفندن (نوکرا) ده مغلوب اولوب، مقتولاً وفات ایتمشدر.

تیاتیره (Thyatire) صاروخان سنجاغنده‌کی آقحصارك اسم قدیمی اولوب، لیدیا خطهٔ قدیمه‌سندن معدود ایدی. اهالیٔ قدیمه‌سی خرستیانلغی الك اول قبول ایدنلردن اولوب، حواریوندن پاولوسك بونلره بر مکتوبی واردر.

تیاذوق ملوك امویه زمانده کسب اشتهار ایدن اطبای نصرانیه‌دن اولوب، طول مدت حجاج بن یوسفك خدمتنده بولنمش؛ و ۷۰ تاریخلرنده، پك اختیار اولدیغی حالده، واسطه وفات ایتمشدر. حفظ صحه حقنده برچوق اقوال ونصایح حکیمانه‌سی مشهوردر. «کناش» عنوانیله بیوك بر کتابیله ادویه‌نك صورت تهیئه ودق

واذابه‌سی حقنده بر اثری واسماء ادویه حقنده دخی بر تألیفی واردر.

تیان شان (Thian-Chan) یعنی «کوك طاغی» چینك شمال غربی قسمنده چونغاریه ایله ترکستان شرقی آره‌سنده غربدن شرقه ممتد اولور بیوك بر سلسلهٔ جبال اولوب، افغانستان حدودندن بدأ ایله چین وروسیه حدودی بوینجه ممتد اولان (تکری طاغی)نك مابعدی حکمنده‌در. بو وجهله تیان شان سلسله‌سی روسیه حدودندن باشلایه‌رق، چونغاریه ایله ترکستان شرقی ایالتلرینی تفریق ایتدکدن صکره، (قان صو) ایالتنی دخی شق ایله، مغولستانه قدر اوزانیر. طولی ۱۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب و انك یوکسك ذروه‌لری ٤۰۰۰ ایله ۵۰۰۰ متره آره‌لرنده‌در، ویاز قیش قار ایله مستوردر. ینار طاغلری پك چوق اولوب، انك مشهوری (تورفان) برکانیدر، که همنامی اولان قصبه‌نك اوستنده اولوب، کیجه‌لین علولری بو قصبه‌یه وبتون جوارلرینه شایان تماشا بر منظره ویریور. بو سلسلهٔ جبالك اوزرنده کول ایله مستور بر طاقم واسع یرلر وار ایمش، که اوستلرنده اوچان قوشلر درحال اولو دوشر، واوکوله برحیوان باصه‌جق اولسه، بردها چیقمامق اوزره، باتوب محو اولور ایمش. نشادری دخی چوقدر.

تیانه (Tyane) آناطولینك قپادوکیا خطهٔ قدیمه‌سنده برشهر قدیم اولوب، میلادك قرن اولنده خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولمشیدی. الیوم (کلیساحصاری) نامیله برکوچك قصبه اولوب، نیکده‌نك ۱٤ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. (تیانه‌لی آپولونیوس) نام حکیمك مسقط رأسیدر.

تیبت (Thibet یاخود Tibet) آسیای وسطیده بیوك بر خطه اولوب، چین دولتنه تابع ممالکدن معدوددر. دولت واسعهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، ۲۷° ایله ۳۷° عرض شمالی و ۷٦° ایله ۹٦° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شرقاً نفس چینله، جنوباً هندستانله و(بوتان) و(نپال) خطه‌لریله، غرباً هندستانك پنجاب وکشمیر خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ترکستان شرقی ایله، شمال شرقی جهتندن دخی مغولستانله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱ ٦۸۷ ۸۹۸ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ٦ ۰۰۰ ۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (لاسه) یاخود (لهاسه) شهریدر.

تیبت آسیانك اك مرتفع محلی اولوب، جنوباً وجنوب غربی جهتندن (هیمالایه) سلسلهٔ عظیمه‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، منتهای غربنده دخی (هندوکوه) جبالندن (آلتون طاغ) اسمیله بیوك برسلسله آیریلوب، شرق شمالیه طوغری اوزانه‌رق، تیبتی ترکستان شرقیدن آیریور؛ و(قوئن لوئن) وچغان طاغ و(یایان قره) اسملریله دیکر برصره طاغلر دخی آلتون طاغندن آیریلوب، شرقه طوغری اوزانه‌رق، تیبتی مغولستاندن تفریق ایدیور. بو وجهله تیبت خطه‌سی اوج جهتدن جبال مرتفعه ایله محاط غایت مرتفع بر اووه‌دن عبارت اولوب، ایچنده جبال مذکوره‌نك بعض اتکلری وقوللری دخی تشعب ایدیور. شرق جهتندن ایسه اراضی انحطاطه باشلایوب، نفس چینك ایچنه اوزانیر بر چوق طاغلر تحصل ایدیور. هیمالایه سلسله‌سنك ارتفاعی ۸۰۰۰ متره‌دن زیاده اولدیغی کبی، تیبتك ایچنده تشعب ایدن طاغلرك اکثری دخی ۵۰۰۰ متره‌دن یوکسکدر، ودوز یرلری دخی ٤۰۰۰ متره‌دن پك‌ده آشاغی دکلدر. تیبتك طاغلرله محاط اولمسندن طولایی، اکثر میاه جاریه‌سی آقه‌جق یول بوله‌میوب، بر چوق کوللر تشکیل ایدیور، که لسان محلیده (نور) اسمیله یاد اولنورلر. یالکز جنوب وشرق جهتنده کی صولری شرق جنوبیه طوغری آقوب، هندستان وهند چینی ایله چینك اکثر انهارینك منبعلری بو خطه‌ده‌در. (بن هانپور) نهری تیبتك قسم جنوبیسنی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، هندستانه داخل اولور. سند ایرماغنك دخی منابعی تیبتك جنوب غربی قسمنده‌در. شرق جهتنده دخی هند چینینك اك بیوك نهرلری اولان (ایراوادی) ایله (مقونغ) ایرماقلرینك وچینك اك بیوك نهرلری اولان هوآنغ‌هو (صاری ایرماق) وبانغ‌چه‌کانغ (کوك ایرماق)ك منبعلری بولنیور. الحاصل تیبت خطه‌سی آسیانك ذروه‌سی حکمنده‌در. اك بیوك کوللری بربرینه مربوط وبر چوق کوچك کوللرله محاط اولان (ایکه نامور) و(باقه نامور) کوللریله پانغونغ، آلینغ، غانغری، لانغ چو، تاروغ مچو، لانغ بوپ چو، دانغره، چیقوت چو، کارینغ چو، پلته، تنکری نور، بوقانور، چانغول چو، بیلوی جاقه وسائره‌در.

هواسی غایتله صوئوق وقورو اولوب، آلتی یدی آی سورن قیش موسملرنده پك چوق قارياغار، وطاغلری

دائمی صورتده قارله مستوردر. یازلری پك قیصه اولوب، قوراقلقله کچر. ایلك وصوك بهاره دخی پك شدتلی فرطونه‌لر وقوع بولور. جنوب وشرق جهتی برآز دها معتدلدر. هواسی صاغلام اولوب، علل مستولیه‌سی یوقدر. یالکز وادیلری وبعض بایرلری منبت اولوب، مرتفع اووه‌لری اصلا منبت دکلدر. هر نه قدر اهالیسی پك چایشقان اولوب، زراعتی لایقیله اجرا ایدیورلرسه‌ده، یتیشن محصولات احتیاجات اهالیه کافی دکلدر. باشلیجه محصولاتی پرنج ایله میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغ دخی یتیشوب، پك ایی اوزوم ویرر. اهالی حیوانات یتیشدیرمکله مشغول اولوب، باشلیجه مدار تعیشلری ات، یاغ، پنیر وسائره‌در. کچیلرینك قیلی غایت یموشاق واینجه اولوب، کشمیر شالی اسمیله شهرت بولان پك مقبول شالار اعمالنه یارایور. قویونلری ایری قویروقلیدر. دوه‌لری دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی قویروغی اوزون قیلی بر نوع یبانی مانده ایله مسك آهوسی، کیك، غزال، یبانی آت وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، کومش، قورشون، باقیر، کوکورد، آرسنیك، قیا طوزی وسائر معدنلرله مرمرلری وزمرد ایله سائر ذی قیمت احجاری پك چوقدر. کوللرینك اکثرنده دخی بوراقس بولنور. مرتفع طاغلرده کچیلری وتأنیس ایتدکلری یبانی مانده‌لری یوك وبینك حیوانی کبی قوللانیرلر.

تبت اهالیسی مغول عرقنه منسوب اولوب، تاتار چهره‌لیدرلر. بودا دینه تابع اولوب، تبت بودینك مرکزی حکمدارد. لاسه شهرنده اقامت ایدن بیوك (لاما) قتولیکلرك (پاپا) سی کبی بو دینك پیشواسیدر. مناسترلری وراهبلری پك چوق اولوب، علوم ومعارف دخی طائفهٔ رهبانه مخصوصدر. راهبلر مملکت دخی ایدوب، هر کسه اوقویوب یازمغی اوکرتیرلر، وبناءً علیه تبتدده امیلر پك آزدر. تبتلیلر غایتله حلیم آدملر اولوب، تعصبلری یوقدر، وقیزلرینك او جوارلرده بولنان اهالیٔ اسلامیه ایله عقد ازدواج ایتلرینه ودین اسلامی قبول ایتلرینه دخی مانع اولمازلر. زراعتدن وحیوانات یتیشدیرمکدن بشقه صنعتلری کچی قیلندن شال وسائر منسوجات نسجی ومعادن مختلفه ایله مرمردن انواع شیلر اعمالیدر. ارکك وقادینلری یوکدن قیرمزی ویا صاری اثواب وقیشین اوستدن کورك کییرلر. ناموس خصوصنده لاابالی اولوب، بر قاچ ارکك مشترك بر قاری آلمسی دخی عندلرنده مجازدر. لسانلری السنهٔ هجائیه‌دن اولوب، هندچینی وچین لسانلریله بعض مناسباتی اولدیغی مظنوندر. علمای لسانیونك بعضیسی السنهٔ تورانیه‌دن عد ایتمشلردر. کندیلرینه مخصوص حروفی اولوب، اصول طباعت دخی چیندن مأخوذ اولنه‌رق اسکیدن بری معلوملریدر. تاریخه وامور مذهبیه ایله قوانینه متعلق برچوق کتابلری اولوب، بعض مناسترلرده کتبخانه‌لری دخی واردر. تبت لسانی مغول وقالموقلرك دخی لسان مذهبیسیدر. دین اسلام ترکستان شرقیدن وکشمیردن تبته نفوذ ایدوب، بعض اهالیٔ اسلامیه دخی بولنقده، وکوندن کونه مسلمانلر چوغالمقده‌در.

تبت چینك تحت تابعیتنده اولوب، یوقاری وآشاغی تبت اسملریله ایکی ایالته تقسیم اولنمشدر، که بهرینك والیٔ عمومیسی پکیندن تعیین اولنیور، وچین عسکری بعض محالرنده اقامت ایدیورسه‌ده، ادارهٔ داخلیه‌سی آیریجه اولوب، برنجیسی ۷ وایکنجیسی ٦ سنجاغه تقسیم اولنیور. رؤسای روحانیه سنکدنی ادارهٔ مملکته دخل ونفوذلری واردر. بوخطه اسکیدن بری جغرافیون اسلامك معلومی اولوب، مسکیله مشهور ایدی. یاقوت حموی (تبت) صورتنده ضبط ایدوب، اراضی واهالیسنك احوالنی پك کوزل تعریف ایدیور. آورو-پالیلر طرفندن بعض سیاحتلر اجرا اولنمش ایسه‌ده، الیوم اکثر محالری تمامیله معلوم دکلدر.

تیبر (یاخود تیبریوس (Tibère, Tiberius) بو اسمله اسکی روما دولتنده اوچ ایمپراطور کلوب، برنجیسی روماده ودیکر ایکیسی شرقده حکومت سورمشلردر.

برنجیسی (تیبریوس قلاودیوس نرو) روما ایمپراطورلرینك ایکنجیسی اولوب، قبل‌المیلاد ٤٢ تا ریخنده طوغمش؛ وجرمانیاده بر طاقم موفقیاته نائل اولوب، عودتنده قونسولوسلغه نصب اولنمش ایسه‌ده، حرص جاهی وآغریپاینك اوغللرینه قارشی اولان کین وحسدی حسبیله، متعاقباً ردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده بش سنه قالمش؛ وبعده آوغستوس طرفندن جلب اولنه‌رق، بونك دامادی وولیعهدی اولمغله، ١٤ تاریخ میلادیسنده روما تختنه کچمشدر. غایتله کیندار وظالم بر آدم اولمغله، ارباب اقتدار ولیاقتدن پك چوق ذوات قتل وتسمیم ایتمش؛ ونهایت (قاپریا) آطه‌سنه

چکیلوب، ذوق وسفاهته طالمش اولدیغی حالده، اورادن وزیری وآلت حیاتی اولان (سجان) واسطه‌سیله اعدام اوامرینی ویرردی. عاقبت سجاندن دخی وهمنالك اولغله، ۳۱ تاریخنده بونی ده قتل ایتمش؛ وکندیسی ۳۷ تاریخنده وفات ایلمشدر.

— ایکنجیسی (تیبر قسطنطین) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ۵۷۸ تاریخ میلادیسندن ۵۸۲ تاریخنه‌دك قسطنطینیه‌ده حکم سورمشدر. ابتدا ایکنجی (یوستن) ك خاص عسکری ضابطانندن ایکن، ایمپراطورك زوجه‌سی صوفیا، بونك زوجه‌سی اولمق امیدیله، ایمپراطوری بونی ولیعهد ایدنمکه قاندیرمش؛ وآنجق تیبر ایمپراطور اولدقدن صکره، صوفیانی تزوجه راضی اولمدیغندن، مرقومه بر اختلال چیقارمش ایسه‌ده، تیبر منع فساده قناعت ایدوب، کندیسنه جزا ویرمه‌مشیدی. ایرانیلرله محاربه ایدوب، بعض غالبیتلره نائل اولمش ایسه‌ده، معاهده عقدینه موفق اوله‌مامش؛ وآوارلری دفع ایدوب، دولته بر چوق خدمتلری مأمول بولنمش ایکن، آنجق ٤ سنه‌لك حکومتدن صکره وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (تیبر آبسیمار) ۶۹۸ تاریخ میلادیسندن ۷۰۵ تاریخنه‌دك قسطنطینیه‌ده ایمپراطورلق ایتمشدر. پطریق یانینك معاونتیله لئونسی اسقاط ایدوب، بونك سلفی ایکنجی یوستنیانوسی دخی قتل ایتمك ایستمش ایسه‌ده، بوحکمدار زندانده قورتلوب، بلغارلرك یاردیمیله تختی استرداده موفق اولمش؛ وتیبری قتل ایلمشدر.

تیبره { (Tibre) وایتالیانجه توره (Tevere) روما شهرینك ایچندن کچن ایرماغك اسمی اولوب، بونهر طوسقانه خطه‌سنده آپنین طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، طوسقانه ایله روما ملحقاتی سقی، وصاغدن (کانه)، صولدن دخی (نرا)، تورونه و(آیه) چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، (اوستیه) قصبه‌سی آلتنده ایکی آغزدن (تیرنه) دکیزینه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۳۷۰ کیلومتره طولنده‌در. صویی صاریمتراق وسریع‌الجریان اولوب، طغیانلری دخی چوقدر.

تیبریاده { (Tibériade) سوریه‌ده کی (طبریه) نك اسم قدیمی اولوب، رومالیمپراطورلرینك ایکنجیسی اولان آنف الترجمه (تیبر) ك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدی.

تیبو { (Tibous) صحرای کبیرده فرانك جنوب جهتلرنده بولنور بربر اقوامندن بر قوم اولوب، طوپراقدن کلبه‌لر ایچنده اوتورورلر، وکاروانلری اورورلر.

تیبور { (Tibur) ایتالیاده کی (نیوولی) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی‌زمانده مشهور برشهر ایدی. [« تیوولی » ماده‌سنه‌مراجعت.]

تیبوست { (Thiboust) فرانسه ادباسندن اولوب، ۱۸۲۶ ده طوغمش، و۱۸۶۷ ده وفات ایتمشدر. اللهی متجاوز تیاترو رساله‌لری یازمشدر.

تیبول { (Tibulle, Tibulus) یاخود تیبولوس اسکی روما شعراسندن اولوب، قبل‌المیلاد ٤٤ تاریخنده طوغمش، و۱۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. هوراس وویرجیلك محبی بولنمش، وبر طاقم کوزل وحزن انکیز اشعار براقمشدر.

تیبه { (Thèbes) [« تبه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیپارنوس { (Tiparenus) یونان آطه‌لرندن اسپچه‌نك اسم قدیمیدر.

تیپو شاه { هندستانك مشاهیر اقتیاسندن ومظنهٔ کرامدن بر ذات‌اولوب، آتی‌الترجمه تیپوصاحبك پدری حیدرعلی خان‌طرفندن میسورك (ارکط) قصبه‌سنده غایت مصنع صورتده تربه‌سی یاپدیرلمشدر.

تیپو صاحب { هندستانده (میسور) ملوکندن‌اولوب، پدری حیدر علی خان شاه عالمك نوابلرندن ایکن، کندیسی ۱۱۹۶ تاریخ هجریسنده مسند امارته کچنجه، انکلیزلره قارشی سلاحه صارلمغله، بیوك برغالبیته نائل اولمش‌اوزرینه، سلطان وپادشاه عنوانلرینی آلمشیدی. بعده (تراونکوره) راجه‌سنه اعلان حرب ایتمکله، انکلیزلر مذکور راجه‌یه یاردیم ایتمکی فرصت اتخاذ ایده‌رك، کندیسنی مغلوب، وبر چوق پرلره کلیتلی تضمینات تأدیه‌سنه مجبور ایتمشلردی. بونك انتقامنی آملق ایچون، تیپو صاحب کرك هندستانده وکرك افغانستان وسائر ممالك اسلامیه‌ده انکلیزلره قارشی براتفاق عقدینه چالیشدقدن صکره، او وقت مصرده بولنان بوناپارته دخی‌مراجعت ایتمش ایسه‌ده، انکلیزلر بو تشبثاتندن خبر آلوب، کلیتلی عسکر سوقیله، ۱۲۱۳ تاریخ هجریسنده

پایتختنده محاصره ایتمشلر؛ وتیبو صاحب برچوق وقت مردانه مقاومتدن صکره، مأیوس اولنجه، کندینی قلعه دیوارندن آتوب تلف اولمشدر. عالم وادیب ومحب علما برذات اولوب، پك چوق کتب نادره جعیله بیوك بر کتبخانه تشکیل ایلمش؛ وسانسکری لسانیله سائر السنه‌دن برچوق کتب مشهوره ومعتبره‌یی ترجمه ایتدیرمشیدی. کندیسی دخی «فتح المجاهدین» و«فرمان بنام علی راجه» عنوانیله ایکی کتاب تألیف ایلمشدر. تیبو صاحبك انکلیزلرك الینه دوشن کتبخانه‌سنك حاوی اولدیغی کتب معتبره‌نك دفترلری نشر اولنه‌رق، آوروپاجه شهرت بولمشدر. (تیبو هندستان لساننده قیلان دیمکدر.)

تیت { سنت — (St. Tite) خرستیانلرك اعزه‌سندن اولوب، حواریوندن پاولوسك شاکردی ایدی. برنجی قرن میلادیده کرید پسقپوسی اولوب، ۱۰۵ده وفات ایتمشدر. حزیرانك اوچنده یورطیسی اجرا اولنور.

تیتان { (Titan) اساطیر یونانیه‌ده سمادن کنایه اولان (اورانوس)ك اوغلی وزحلك برادری اولوب، ملك دنیایی برادرینه ترك ایتمش ایسه‌ده، بونك ارکك اولادی کوچك یاشده اتلاف اولنه‌رق، زحلدن صکره کندی اوغللری (تیتان)لرك ملکه وارث اولملرینی شرط قویمش؛ وآنجق زحل بو شرطه رعایت ایتدیکندن، تیتانلر عصیان ایدوب، عالمی ضبط ایتلرینه بر رمق قالمش ایکن، کویا هنوز بر یاشنده اولان مشتری چیقوب، یلدیرمله کندیلرینی مغلوب، وجهنمه حبس ایتمش. تیتانلره جن طائفه‌سی نظریله باقیلیردی.

تیتلیس { (Titlis) اسویچره‌ده اوری، برنه طاغ اولوب، ٦٠ متره تحتنده بر بوز طبقه‌سیله مستوردر. ارتفاعی ۳٦۰٦ متره‌در.

تیت لیو { یاخود تیتوس لیویوس (Tite-Live, Titus Livius) لاتین مشاهیر مورخینندن اولوب، میلاددن ٥۹ سنه اول پادووه‌ده طوغمش، ومیلاددن ۱۹ سنه صکره وفات ایتمشدر. بر خیلی وقت روماده وناپولیده یاشامش؛ وآوغستوسك محبی اولوب، قلودیوسك تربیه‌سنه مأمور اولمش، وبعده وطنی اولان پادووه‌یه چکلمش ایدی. ۱٤۰ فصلدن مرکب برروما تاریخی یازمشدر، که بونك یالکز ۳۵ فصلیله فهرستی موجوددر. بو تاریخ فصاحت وسلاستیله، حسن انتظامیله وبیطرفلغیله مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر.

تیتوس { (Titus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، وسپاسیانك بیوك اوغلی وخلفیدر. ٤۰ تاریخ میلادیسنده طوغوب، جرمانیا وانکلتره‌ده بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، ٦٦ ده پدرینك معیتنده فلسطینه کیدوب، اورادە برطاقم فتوحاته موفق اولمش؛ وپدری ایمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق رومایه عزیمت ایتدیکنده، اورادە قالوب، قدسی دخی ضبط ایلمش ایدی. رومایه عودتنده ۷ دفعه قونسولوسلغه تعیین اولنمش؛ و۷۹ ده ایمپراطور اولوب، زمانده وزوو برکانك اشتعالندن، روماده وقوع بولان حریقدن و وبا علتندن مصاب اولانلره پك چوق اعانه‌لر ایتمش ایدی. ۲۷ آی حکومت سوردکدن صکره، ظنه کوره، برادری (دومیتیان) طرفندن مسموماً وفات ایتمشدر. غایت کریم ومحسن بر حکمدار اولوب، بر احسان واعانه ایتدیکی کونلری نافله یره غائب اولمش ایامدن عد ایدرمش.

تیتون { (Tithon) تروآ حکمداری مشهور پریامك برادری اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره، کویا پك کوزل بردلیقانلی اولدیغندن، شفق الهه‌سی طرفندن قاپیلوب، بونك زوجی اولمشیدی. شفق مشتریدن بونك عمر سرمدیه نائل اولمسنی استرحام ایدوب، مطلوبی اسعاف اولنمش ایسه‌ده، کنجلکنك دوامنی دخی طلب ایتمکی اونوتمش اولدیغندن، کویا تیتون اختیار ایلیوب، او قدر ضعف وهرمه دوچار اولمشیدی، که کندیسنی چوجق کبی قوندقلامغه مجبوریت حاصل اولمش ایمش.

تیتیقاقه { (Titicaca) آمریقای جنوبیده پرو ایله بولیویا حدودنده وآند سلسلهٔ جبالنك ایکی قولی آره‌سنده اوله‌رق، ′۳۰ °۱۳ ایله °۱۷ عرض جنوبی و′۱۷ °۷۱ ایله ′۱۲ °۷۳ طول غربی بیننده ممتد بیوك برکول اولوب، سطحی حذای بحردن ۳۱۹۵ متره یوکسك اولدیغی حالده، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اولان بویی ۲۸۰ واکی ۱۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی

۱۰۰۰۰ مربع کیلومتره قدردر. بوکوله اطرافدن بر طاقم چایلر وسیلر دوکیلیورسه‌ده، (هوآلاغاس) ونام دیکرله (پانسه) اسمیله دیکر برکوله دوکیلن فضلهٔ میاهی مذکور نهرلرك صولرندن زیاده اولدیغندن، کولك ایچنده منبعلری اوله‌جغی مظنوندر. بو ایکی کولك آره‌سنده‌کی آیاغك اسمی دخی (دزاغوآدرو) در. بونك عرضی ۱۰۰ متره اولوب، اینقه‌لرك بشنجیسی اولان قپاق یوپانکی بونك اوزرینه بر اخشاب کوپری قورمشیدی. آند سلسله‌سنك روزکارلری کولده بیوك طالغه‌لر قالدیروب، سیر سفائنی کوجلشدیرر. صویی بولانیق وآجی ایسه‌ده، حیوانات ویرلی اهالی بوصودن ایچرلر. ایچنده صو قاپلومباغه‌سی وبالیق وساحلرنده یبانی قازلر پك چوقدر. — بوکولك ایچنده ینه بو اسمله بر آطه واردر، که ساحلدن بر میل مسافه‌ده‌اولوب، بویی ۱۶ واکی ۶ کیلومتره‌در. طوپراغی پك منبت اولوب، هر نه قدر ایشلمیورسه‌ده، میوه‌دار آغاجلرله وایلك بهارده چیچکلرك انواعیله مستور ومزین اوله‌رق، رایحهٔ طبیه‌سی اوزاقدن طویلور. روایته کوره اینقه دولتنك مؤسسی اولان (مانقوقپاق) بو آطه‌یی مقر اتخاذ ایتشیدی. کونشك عبادتنه مخصوص برمعبدك خرابه‌لری الیوم‌موجوددر.

تیچیانو { یاخود تیتیان (Titiane, Tizia-no) ایتالیانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۴۷۷ تاریخلرنده وندیکك (پیاوه دی قادوره) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۵۷۶ ده وفات ایتشدر. رسمده وعلی‌الخصوص بویالری‌یاقیشدیرمه‌ده پك بیوك برمهارته نائل اولوب، وندیك جمهوریتی‌طرفندن باش رسامله‌ق عنوانله نائل اولمشیدی. پاپا اونجی لیون کندیسنی روماده وفرانسه قرالی فرانسوآ پارسده طوتمغه چالیشمشلرسه‌ده، راضی اولمیوب، وطننی ترجیح ایتمش؛ وشارل کینت ایله خلفی ایکنجی فلیپه بر چوق کوزل رسملر یاپوب، پك چوق احسانلرینه نائل اولمش ایدی. پك اختیار اولدیغی حالده دخی، غایتله مقبول رسملر ترسینه موفق‌اولمشدر. آوروپا موزه‌وسرایلرنده بر چوق آثاری موجوددر. ۹۹ یاشنده اولدیغی حالده وبادن وفات ایتشدر.

تیخسن { (Tychsen) مشاهیر مستشرقیندن یعنی السنه وعلوم شرقیه ایله اوغراشان علمادن اولوب، ۱۷۳۴ تاریخنده اشلسویغ دوقه‌لغنك (توندرن) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۸۱۵ده وفات ایتشدر. عربی، عبرانی، حبش لسانلریله هندستان السنه‌سنه آشنا اولوب، (روستوق) دارالفنوننده معلم بولنمش، ومکلنبورغ دوقه‌سنك مشاوری اولمش ایدی. کوفی خطیله یازلمش برچوق خطوط عربیه‌یی حل وقرائت ومسکوکات اسلامیه حقنده بر طاقم تحقیقات اجرا ایده‌رك، علوم شرقیه‌یه بیوك خدمتلر ایتشدر. لسان عربینك صرفی، عبرانیلرك تاریخی، اصطخر فارسك خرابه‌لری حقنده برکتاب وسائر بعض آثار معتبره یازمشدر.

تیخو براهه { (Tycho-Brahé) مشاهیر ارباب هیئتدن اولوب، ۱۵۴۶ تاریخنده دانیمارقه‌نك (اسقانیه) قصبه‌سنده طوغمش، ودانیمارقه‌نك اك بیوك خاندانندن برینه منسوب بولنمشدر. [« براهه » ماده‌سنه مراجعت.] تا چوجقلغندن هیئته ومشاهدات رصدیه‌یه بیوك بر میل وآرزو کوستروب، بتون آلمانیا واسویچره رصدخانه‌لرینی زیارت ایتمش؛ و۱۵۷۲ده یکی کشف‌اولنمش بر یلدیز حقنده بر طاقم مطالعات فنیه نشر ایتمکله، کندینی ارباب فنه طانیتمش ایدی. دانیمارقه قرالی ایکنجی فردریق کندیسنی قوپنهاغ دارالفنوننده‌هیئت معلملکنه نصب، وتدقیقات رصدیه ایله مشغول اولمق اوزره، کندیسنه (هون) آطه‌سنی احسان ایلمکله، تیخو براهه اوراده (اورانینبورغ) رصدخانه‌سنی تأسیس ایده‌رك، ۱۷ سنه جزیرهٔ مذکوره‌ده اقامت ایلمشیدی. حکمدار مشارالیهك خلفی طرفندن حسن معامله کورمدیکندن، ۱۵۹۷ ده چهستانه کیده‌رك، ایمپراطور ایکنجی رودولف کندیسنی حسن قبول ایتمش؛ واقامتنه مخصوص کوزل برکوشك یاپدیره‌رق، معیشتنی تأمین ایلمشدی. ۱۶۰۱ ده پراغه‌ده وفات ایتشدر. تیخو براهه حرکات حقنده بعض حقایق کشفنه موفق اولدیغی کبی، قوپرنیقك اصول جدیده‌سنی‌دخی قبول ایتیوب، کندینه مخصوص بر اصول ایجاد ایتمشیدی. کندیسی کرهٔ ارضی ثابت عد ایدوب، شمس ایله قرك ارضك اطرافنه، وسائر سیاره‌لرك ایسه شمسك اطرافنه دوندیکنی قبول ایدیوردی. غرائبدن اوله‌رق احکام نجومه‌دخی معتقد ایدی. هیئت‌جدیده‌نك

تمامیله اثباتنه موفق اولان (کپلر)ك استادیدر. هیئته متعلق بر قاچ تألیفی واردر.

تیدور (Tidor) بحر محیط کبیرده کی ملوك جزایرندن کوچك بر آطه اولوب، (جیلولو) جزیره‌سنك ۱۲ کیلومتره غربنده و(ترناته) آطه‌سنك جنوبنده اولهرق ′۴۵ °۰ عرض شمالی ایله ′۵ °۱۲۵ طول شرقیده واقعدر. بویی واکی تقریباً ۱۲ کیلومتره اولوب، جلهسی مسلم اولمق اوزره، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. رسماً فلمنك دولتنه تابع مسلم بر حاکمك تحت اداره‌سنده اولوب، جیلولو جزیره‌سنك قسم جنوبیسیله او جوارلرده کی آطه‌لرك بر طاقمی دخی بو حاکمه تابعدر. مرکزی همنامی اولان کوچك بر قصبه‌در. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، اکثر یرلری صو آلتنده اولوب، محصولاتی بوبر، قرانفیل، هندستان جوزی وانواع بهارادن عبارتدر. بوآطه (ماجلان) طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا اسپانیولرك بعده پورتکیزلرك مستملکاتندن بولنمش، ونهایت فلمنکلیلره کچمشدر.

تیر (Tyr) سوریه ساحلنده کی صور شهرینك اسم قدیمیدر. [« صور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیر (Thiers) فرانسه‌نك (پوی ده دوم) ایالتنده و(قلرمونت فراند)نك ۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۶۳۰۶ اهالیسی ودمیر آلاله کاغد فابریقه‌لری واردر. وقتیله مستحکم اولوب، بر قونتلغك مرکزی ایدی.

تیر (Thiers) فرانسه‌نك مشاهیر سیاسیون ومورخینندن اولوب، ۱۷۹۷ ده مارسلیاده طوغمش، و۱۸۷۷ده وفات ایتمشدر. (اکس) ده بر مدت آووقاتلق ایتدکدن صکره، تاریخ وفلسفه ایله مشغول اولمق‌اوزره، آووقاتلغی ترك ایتمش؛ وبعده پارسه کیدوب، (قونستیتوسیونل) غزته‌سی محرر لکنه کیرمشدیر. نشر ایتدیکی مقاله‌لرله وبعض مباحثاتده کوستردیکی متانت رأی ایله شهرت بولوب، تانیرالله وسائر کبرا ایله عقد معارفه ایلمش ایدی. اون جلد اوزره یازدیغی فرانسه اختلالنك تاریخی شهرتی اکمال ایتمشدر. ۱۸۲۹ ده، کرهٔ ارضك اطرافنده بر سیاحت ایتمك اوزره، حاضرلنمش ایکن، (پولینیاق) قابینتوسنك تشکلی اوزرینه، بوقابینتوتك التزام ایتدیکی مسلك مستبدانه‌یه قارشی سربستیٔ افکاری مدافعه ایتمك ایچون، بو سیاحتدن واز کچمش؛ و(ناسیونال) غزته‌سنی تأسیس ایدوب، مسلکنی بو غزته ایله نشره باشلامشیدی. بعض مقاله‌لرندن طولایی مجازات قانونیه‌یه دوچار اولمش؛ و۱۸۳۰ وقوعاتنده اورلیان دوقه‌سنی ابتدا قراللق وکالتنی وبعده قراللغی قبوله قاندیرمشیدی. تشکل ایدن یکی حکومتده ابتدا شورای دولت اعضالغنه، بعده مالیه مستشارلغنه نصب، و(اکس) شهری طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشیدی. ۱۸۳۲ ده داخلیه وبعده تجارت ونافعه ناظری اولوب، امور نافعه‌جه بك چوق خدمتلر ایتمش؛ و۳۴ ده بتکرار داخلیه ناظری اولوب، لیونده وپارسده ظهور ایدن اختلاللری باصدیرمش، ومطبوعات وسائره حقنده بعض نظامات وضع ایلمش ایدی. ۱۸۳۶ ده خارجیه ناظری وباش وکیل اولوب، اسپانیا ایشلرینه مداخله ایتمك فکرنده بولندیغی حالده، قرالی قاندیره‌مدیغندن، استعفا ایتمش؛ ومجلس مبعوثانده مخالفین فرقه‌لرینی توحیدله، بیوك بر نفوذ اجرا ایدوب، خلفی موقع اقتداردن دوشورمش ایدی. او تاریخدن اعتباراً صاحب ترجمه ایله موسیو (کیزو) آره‌سنده رقابت حاصل اولوب، برمجیسی صول وایکنجیسی صاغ جناحك رئیسی اولمش ایدی. ۱۸۴۰ تاریخنده یکیدن باش وکیل اولوب، مصرده محمد علی پاشایی التزام ایتمش؛ واو صره‌ده فرانسه‌نك اوروپا دول معظمه‌سی هیئتنك خارجنده براغلدیغی کوره‌رك، تدارکات حربیه ایله اوغراشمش، وپارسك استحکاماتی تجدید ایتمش ایسه‌ده، قرالی حربه قاندیره‌مدیغندن، بالاستعفا، موقعنی رقیبی موسیوکیزویه ترك ایده‌رك، مجلس مبعوثانده شدتلی مخالفته باشلامش ایسه‌ده، ۱۸۴۸ ده ظهور ایدن حرکات اختلالکارانه‌یه قارشیمبوب، آسایش طرفداری بولنمشدر. اوانناده لویی فلیپ طرفندن باش وکالته اعاده اولنمش ایسه‌ده، اختلالك اوکنی آله‌مامشدر. جمهوریتك تقررندن صکره، قراللق‌طرفدارلغندن طولایی، وطنی‌طرفندن مبعوث انتخاب اولنمامش ایسه‌ده، متعاقباً دیکر بعض ایالات طرفندن انتخاب اولنه‌رق، لویی ناپولیونك رئیس جمهور اولمسنه یاردیم ایتمش، وبر مدت بونك مسلك‌سیاسیسنی التزام ایتمش‌ایسه‌ده، بونك‌ایمپراطورلق

نینلرینی آکلاینجه، طرفنی ترك ایدوب، ایمپراطورلغك اعلانینه توقیف وحبس ایله فرانسه حدودی‌خارجنه سوق اولنمش ایدی. بعده پارسه عودته مساعده اولنه‌رق، ۱۱ سنه امور سیاسیه‌یه قاریشمقسزین، تاریخ وسیاسیاته متعلق تألیفاته و« قونسلوسلقله ایمپراطورلق » تاریخنی اکمال، ودیکر آثارینی یکیدن نشر ایتمکله اوغراشمش؛ وبعده ینه مجلس مبعوثانه داخل اولوب، ایمپراطورلق حکومتنه قارشی صورتا معتدل لکن غایت جدی ومتین بر اعتراضات مسلکنی التزام ایتمشیدی. ۱۸۷۰ ده پروسیه‌یه اعلان حرب اولنمسنك پك علیهنده بولنمش، وسنهٔ مذکوره ایلولنده اعلان جمهوریت ایدن فرقه‌یه قاریشمامش ایسه‌ده، مدافعهٔ ملیه حکومتنه یاردیم ایدوب، بو بابده نفوذ ذاتیسنی استعمال ایله، بعض دول معظمه‌نك توسط واتفاقی طلب‌ایچون چالیشمش، وبومقصدله پترسبورغه دخی کیتمش؛ وآنجق بو مساعیسی مثمر اولهمامشدر. ۱۸۷۱ ده یکرمی آلتی ایالت طرفندن مبعوث انتخاب، ومجلس مبعوثان طرفندن حکومت موقته ریاستنه تعیین اولنه‌رق، موسیو بسمارقله مصالحه‌یی امضا ایتمش؛ واوصره‌ده ظهور ایدن قومون وسائره عصیانلرینی باصدیروب، سائر فرقه‌لری دخی اسکات ایله، آسایشك اعاده‌سنه وجمهوریتك تقرینه خدمت ایتمش؛ وجمهوریت‌رئیسی انتخاب‌اولنوب، برجمهوریت معتدله تأسیسنه موفق اولمشدی. ۱۸۷۳ ده مجلس مبعوثان طرفندن ایسته‌دیکی امنیته نائل اولامغله، استعفا ایدوب، یرینه مارشال ماق ماهون انتخاب اولنمشدر. ۱۸۷۷ ده وفات ایدوب، جنازه‌سی بیوك بر حرمت وطنطنه ایله قالدیرلمشدر. فرانسزلسانده قوهٔ قلمیه‌سی فوق‌العاده اولوب، ۱۰ بیوك جلددن مرکب اولان « فرانسه اختلالی تاریخی » ایله ۲۰ بیوك جلددن مرکب‌اولان « قونسلوسلق وایمپراطورلق تاریخی » عنوانلی ایکی بیوك ومشهور تألیفندن بشقه دها بر چوق آثار سیاسیه وتاریخیه‌سی واردر. مجلس مبعوثانده ایراد ایتدیکی نطقلر دخی ۱۶ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر. آقادمیانك دخی‌اعضاسندن ایدی.

تیران { ودها طوغریسی تیرانه (Tyrana) آرناؤدلقده اشقودره ولایتنك دراج سنجاغنده، دراجك ۳۰ کیلومتره شرقنده واشقودره‌نك ۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی واردر. کوزل وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع کوزل ودلنشین برقصبه اولوب، سوقاقلری واسع ودوز، آغاصولری چوق، چارشیسی بیوك وایشلکدر. اشقودره جاده‌سندن قصبه‌یه کیریلیرکن یولك ایکی طرفنده کوزل ایکی جامع شریفی ودیکر برقاچ جامع ومسجدیله برایکی مدرسه‌سی واردر. بوایکی جامعدن بری تیرانه‌بکلرینك جد اعلاسی وقصبه‌نك بانیسی اولان سلیمان بك‌طرفندن بنا اولنه‌رق، تربه‌سی دخی جامع شریفك حولیسنده موجوددر. تیرانه قصبه‌سی یکی اولوب، تقریباً ۲۸۰ سنه اول تأسیس اولنمشدر. اوندن اول کوچك بر قریه حالنده ایدی. اهالیسندن یالکز بیك قدری خرستیان وقصوری مسلمدر. — تیرانه قضاسی دراج سنجاغنی ترکیب ایدن درت قضانك بری واك بیوکی اولوب، جنوب‌شرقی جهتندن مناستر ولایتنك ایلبصان سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن قوایه، غرباً نفس دراج، غرب شمالی جهتندن شیاق قضالریله، شمالاً اشقودره سنجاغنك اچه حصار قضاسیله، شرقاً دخی دبره سنجاغنك ماط قضاسیله محاط اولدیغی حالده، ۱۰۱ قریه‌یی جامعدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق‌اولوب، کویلرینك چوغی‌دخی طاغ‌اتکلرنده‌در. مرکز قضادن باشلایه‌رق شمال غربیه طوغری واسجه بر اووه ممتد اولور، که فوق العاده منبت اولوب، لایقی وجهله‌دخی ایشلندیکندن، خیلی محصولات‌ویرر. طاغلری چبلاق ایسه‌ده، بو اووه‌نك غرب جهتلرنده وقضانك حدودنده واسع اورمانلر بولنیور. قضانك اطرافنه برنصف دائره کبی طولاشان (غراب) طاغندن اینن صولر اوچ نهر تشکیل ایدوب، بونلرك بری (آرزن) اسمیله دراج قضاسنه‌کیره‌رك، دراجك شمالنده دکیزه دوکیلور. دیکر ایکیسی (روسیولاته) و(ترکوشه) اسملریله تیرانه اووه‌سنی بعدالاروا اچه حصار قضاسندن کلن (ززه) چایله دخی برلشه‌رك، (ایشم) نهرینی تشکیل ایدرلر، که شیاق قضاسنی شق ایده‌رك، دکیزه منصب اولور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اهالیسی ۴۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، همان جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر.

تیرانشاه { شهر زور قربنده برقصبه‌اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرتیوس (Tyrtée) یونان قدیم شعراسندن اولوب، میلاددن ۷ عصر اول آتنه‌ده یاشایوردی. اسپارته‌لیلر مسینه‌یه قارشی آتنه‌لیلردن امداد ایستدکلرنده، آتنه‌لیلر مقام استهزاده کندیلرینه طوپال وبرکوزی کور اولان بو شاعری کوندرمشلرسه‌ده، تیرتیوس غایت مشوق ومهیج اشعار نظم ایدوب، میدان حربده اوقومغله، اسپارته‌لیلرك غالبیتی انتاج ایتمش؛ وفیمابعد اسپارته‌لی‌اولوب، محاربه‌لرده اشعارینی اوقور ایمش. اشعارندن یالکز بر قاچ قصیده موجوددر.

تیرسو (Tirso) اسپانیانك فاجعه نویس شعراسندن اولوب، ۱۵۷۰ ده طوغمش، و۱۶۵۰ ده وفات ایتمشدر. ۶۰ قدر فاجعه‌سی واردر.

تیرسه (Tirsa) فلسطینك اسکی برقصبه‌سی اولوب، سامریه ایله اردن نهری آره‌سنده واقع‌ایدی. سامریه‌دن‌اول اسرائیل حکومتنك مرکزی ایدی.

تیرلمونت (Tirlemont) بلجیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و(لووین)ك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۱۳۳۰۰ اهالیسی ویوك منسوجات، صابون، شکر ومشهور بیره فابریقه‌لریله آت بازاری واردر.

تیر مردان فارسده توبند جان ایله شیراز آره‌سنده ۳۳ قریه‌دن مرکب برناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی‌اولدیغنی وایچنده صوفیونه مخصوص بیوك بر خانقاه بولندیغنی یاقوت حوی ذکر ایدیور.

تیرن (Tyrrhènes) اسکی پلاسج اقوامندن اولوب، ایتالیانك الیوم طوسقانه دینلن (تیرنه) خطهٔ قدیمه‌سنده ساکن ایدیلر، وروایته کوره آسیانك (لیدیا) خطهٔ قدیمه‌سندن یعنی آیدین جهتندن اورایه هجرت ایتمشلردی. کمیجیلکده وقورصانلقده مشهور ایدیلر.

تیرناؤ (Tyrnau) مجارستانك پرسبورغ ایالتنده وپرسبورغدن ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه‌اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی، بر چوق مناسترلری وشراب تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی اولوب، بعده بوده‌یه نقل اولنمشدر.

تیرنه (Tyrrhenie) ایتالیاده‌کی طوسقانه خطه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (تیرن) قومنه نسبتله بویله تسمیه اولنمش؛ وبعده (اتروریا) اسمی آلمش ایدی. — تیرنه دکیزی (Mer Tyrrhénienne) دخی آق دکیزك ایتالیا ایله قورسیقه وساردنیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی قسمنه دینور.

تیرول (Tyrol) آوستریانك منتهای غربنده بر خطه وایالت اولوب، شرقاً قارینتیا وسالسبورغ ایالتلریله، شمالاً باویره قرالغیله، غرباً اسویچره ایله، جنوباً دخی ایتالیا دولتیله محدود ومحاطدر. جنوب وغربه طوغری اوزانمش ایکی برودن مرکب غیر منتظم بر شکلده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۶۸۶ مربع کیلومتره واهالیسی ۸۰۵۱۷۶ کشیدر، که بونلرك بر ثلثدن زیاده‌سی ایتالیان وقصوری آلمان جنسیتنه منسوب ایسه‌ده، جمله‌سنك کندیلرینه مخصوص شیوه‌سی، آیریجه قیافتلری، شرقیلری واخلاق وعادتلری واردر. آلپ رتیق سلسله‌سی بو خطه‌یی شق ایتمکله، اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، اسویچره‌یه مشابهدر. آدیج، ایزاخ، برنته، دراوه ولخ نهرلری بو خطه‌ده نبعان ایدیور. هواسی صوئوق وسرت اولوب، طوپراغی یالکز جنوب جهتنده بر آز منبتدر. مع هذا زراعت کمال دقت وصنعتله اجرا اولنه‌رق، خیلی مقدار حبوبات، شراب، شربتجی اوتی، وسائره حاصل اولور. حیواناتی وآریلریله ایپك بوجکلری وطیوری دخی چوقدر. دمیر، کومش، قورشون، طوز، شاب، مرمر، آچلی وسائر معدنلری ومعدن‌صولریله ایلیجه‌لری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی پك آزدر. اهالی همان کاملاً قتولیك اولوب، نشانجیلقده وموسیقیده مهارتلری مشهوردر. مرکزی (اینسبروق) شهری اولوب، ٤ سنجاغه و٢٤ قضایه منقسمدر.

تیره آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده وازمیرك ۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱٤ جامع شریفی، مکتب رشدیسی وخالی وبز دستکاهلری واردر. جمعه طاغنك شمالی اتکنده کوچك مندرس طرفندن اروا اولنور پك منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، تجارتکاه بر قصبه

اولمغله، بر شعبهٔ مخصوصه ایله ازمیردن آیدینه کیدن دمیر یول خطنه ربط اولنمشدر. — تیره قضاسی ازمیر سنجاغنی ترکیب ایدن ۱۱ قضانك بری اولوب، شرقاً اودهمش، شمالاً بایندر، غرباً ازمیر وقوش آطهسی قضالریله، جنوباً دخی آیدین سنجاغیله محدوددر. ۷۶ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۱ ۶۲۲ اهالیسی وار در، که بونلرك‌ده قصبه‌ده ساکن ۵۹۰ روم و ۹۰۰ یهودیدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، زیاده‌سیله منبتدر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پاموق، آفیون وسائره دن ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. جمعه طاغنده واسع اورمانلری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه خالی وکلیم وسجاده‌در.

تیره بولی { طربزون ولایت وسنجاغنده وطربزونك ۸۲ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، خرشوت چاینك قربنده واقعدر. اسم اصلیسی لسان یونانیده اوج قصبه معناسیله (تریپولیس)در. معمور وایشلك براسکله اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، برقاج جامع شریفی وبررشدیه مکتبی واردر. آب وهواسی پك لطیف وصاغلامدر. — تیره‌بولی قضاسی طربزون سنجاغنی ترکیب ایدن ۸ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس‌طربزون، غرباً کیرسون‌قضالریله، جنوباً دخی کوشخانه سنجاغیله محاطدر. ۱۱۴ قریه‌دن مرکب اولوب، ۴۰ ۲۰۰ اهالیسی واردر، که بونلرك ده یالکز ۵۰۰۰ قدری روم و ۵۰۰ ی ارمنی‌اولوب، قصوری مسلمدر. اراضیسی‌منبت ومحصولداراولوب، باشلیجه محصولاتی ذخایر متنوعه ایله پرنج، اوزوم، آرمود، الما، فندق وسائر میوه‌لردن ومعمولات صناعیه‌سی مقراض ایله سجاده وکلیمدن عبارتدر. باقیر معدنی حاوی بعض معدن صولری دخی واردر. درون قضاده ۶۲ جامع شریف و ۴۲ مکتب ابتدائی موجوددر.

تیری { (Thierri) بو اسمله فرانق حکمدارلرندن درت کشی کلمشدر.

برنجیسی قلوویسك بیوك اوغلی وآوستراسیانك برنجی قرالی اولوب، ۵۱۱ تاریخ میلادیسندن ۵۳۴ تاریخنه‌دك مجده حکومت سورمش؛ وتورینکه قرالنی خائنانه بر قلعه‌نك دیوارندن آشاغیه آتوب، اتلاف ایده‌رك، مملکت مذکوره‌یی دخی ضبط ایلمش؛ واوسترو-غوتلرك حکمداری بیوك تئودوریقی مغلوب ایدوب، غایاده‌کی الکاسنك چوغنی اندن آلمشیدی.

— ایکنجیسی اورسیانك دردنجی، بورغونیه‌نك اوچنجی وآوستراسیانك یدنجی حکمداری اولوب، ایکنجی شیلدبرتك اوغلیدر. ۵۹۶ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده‌اورلیان وبورغونیه حکمداری اولوب، برادری (تئودبرت) ك آوستراسیادن اخراج وطرد ایتمش؛ اولدیغی بیوك پدری (برونهاؤت) ی یانه قبول ایتمش؛ وبعده برادرینه اعلان حربله، آوستراسیایی دخی ضبط، وکندیسنی اوغلیله برابر (قولونیه) ده اسیر ایدوب، برونهاؤتك ید انتقامنه تسلیم ایتمشیدی. ۶۱۳ ده مجده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجی قلوویسك اوچنجی اوغلی اولوب، ۶۷۰ تاریخنده، اوچنجی قلوترك وفاتی اوزرینه، (ابروین) طرفندن (نوستریه) تختنه اجلاس اولنمش ایسه‌ده، ینه اوسنه آوستراسیا قرالی اولان برادری ایکنجی شیلدریق طرفندن (ابروین) ایله برابر موقع اقتداردن اسقاط اولنه‌رق، سنت دنیس مناسترینه حبس اولنمش؛ و ۶۷۳ ده، برادرینك وفاتی اوزرینه، یکدن نوستریه تختنه‌کچمش ایسه‌ده، وزیری اولان مذکور (ابروین) امور اداره‌یی ید استقلالنه آلمش؛ وآوستراسیا قرالغنی‌ضبط ایتمش اولان (پپین هریستال) ۶۸۷ ده نوستریه‌یی دخی ضبط ایله، کندیسی واحفادی بتون فرانسه‌ده حکم سورمکه باشلامشلردی.

— دردنجیسی اوچنجی داغوبرتك اوغلی اولوب، ۷۲۰ تاریخنده، ۷ یاشنده اولدیغی حالده، تخته اجلاس اولنمش؛ و ۷۳۷ یه قدر رسماً قرالق ایتمش ایسه‌ده، امور اداره تمامیله وزیری اولان (شارل مارتل) ك ید استقلالنه کچوب، صاحب ترجمه‌نك وفاتنده کندیسی تختی ضبط ایلمش ایدی.

تیری { اوکوستن — (A. Thierry) فرانسه‌نك مشاهیر مورخینندن اولوب، فرانسه‌نك احوال تاریخیه‌سنه دائر بر قاج معتبر اثر یازدیغی کبی، انکلتره‌نك آنغلوصاقونلر طرفندن ضبطی حقنده دخی پك مقبول بر اثر تألیف ایتمشدر. کثرت اشتغالندن طولایی اواخر عمرنده نور بصری غائب ایتمش ایسه‌ده، اوحالده

دخی آثار نافعه تألیفندن وازکچمه‌مشیدی. ۱۷۹۵ ده طوغوب، ۱۸۵۶ ده وفات ایتمشدر. — برادری آمده‌تیری دخی فرانسه‌نك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان غالارك تاریخنه دائر بر قاچ کتاب یازمشدر. ۱۷۹۷ ده طوغوب، ۱۸۷۳ ده وفات ایتمشدر.

تیریا (Thyrée) مورہ شبه جزیره‌سنك آرغولیده ایله لاقونیا حدودنده بر شهر قدیم اولوب، خرابه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی الیوم موجوددر.

تیریداد (Tirida-te) ودها طوغریسی تیرداد دیاربکر وارضروم جهتلرنده حکومت سورن اشکانیان شعبه‌سی ملوکندن بواسمله ایکی حکمدار کلمشدر.

برنجیسی میلادك ۵۲ تاریخنده (رادمزد) ی اسقاطله، تختی ضبط ایتمش، ومتعاقباً رادمزد طرفندن اسقاط اولنمش ایسه‌ده، یکیدن تختی ضبطه موفق اولمش؛ وبر خیلی وقت مرقومله وآلتنجی تیغرانی تخته اجلاس ایتمك ایستین روماماسرداری قوربولون ایله محاربه‌دن صکره، رومایه کیدوب، ایمپراطور (نرون) طرفندن تتویج اولنمش ایدی. میلادك ۷۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی خسروك اوغلی اولوب، پدرینك قتلنده ۲۳۲ تاریخ میلادیسنده، چوجق اولدیغی حالده، رومایه قاچمش؛ و۲۵۹ ده روما عسکری طرفندن تخت موروثنه اجلاس اولنه‌رق، ۳۱۴ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. ابتدا خرستیانلغك پك علیهنده بولنمش ایسه‌ده، بعده کندیسی دخی بو دینی قبول ایتمشیدی.

تیرینته (Tirynthe) یونانك آرغولیده خطهٔ قدیمه‌سنده بر شهر قدیم اولوب، مشهور قهرمان هرکولك مقری ایدی.

تیز مکران ساحلنده، عمانك قارشیسنده ومکرانك مرکزی اولان (کیز) دن بش مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور. الیوم (بندر تمری) اسمیله معروف اولوب، ایرانك (هرمز) اسکله‌سی قربنده واقعدر.

تیس (Theiss) مجارستانك اك بیوك نهری اولوب، قارپات سلسلهٔ جبالنك غرب جنوبی اتکلرندن واردل طاغلرندن اینن میاهك جله‌سنی جمع ایدر. غالیچیا حدودنده نعباله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، کندینه بیوك اولان (ساموس) نهرینی اخذ ایتدکدن صکره، شمال شرقیه وبعده غرب جنوبیه دونوب، صاغدن (بودروغ)، سایو، زاغوه چایلرینی اخذ ایله، جنوبه طوغری دونه‌رك، دها آشاغیده صولدن کوروس، ماروس وبغا نهرلرینی اخذ ایتدکدن صکره، (پتروواردین) شهرینك ۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده طونه‌یه منصب اولور. تابعلرینك اك بیوکی (ماروس)، ایکنجیسی ساموس واوچنجیسی کوروس چایدر. تیس نهری تابعلریله برابر مجارستانك شرق جهتنده کی قسم اعظمنی اروا ایدوب، برچوق شهر وقصبه‌لرك ایچندن ویاندن کچر، که بونلرك اك بیوکی (سکدین) شهریدر. مجراسی تقریباً ۱۰۰۰ کیلومتره طولنده‌در. وقتیله تیس نهری طغیان ایدوب، صیق صیق یتاق دخی دکیشدیردیکندن، مجارستانك اووه‌لرینی کول وبطاقلغه چویرمش ایدی. شمدیکی حالده مجراسی بوینجه سدلر یاپیلوب، یابلمسنك اوکی آلتمش ایسه‌ده، ینه آره‌صره سدلری یقه‌رق، اووه‌لره یاپیلیر، وبرچوق معموره‌لری تخریب ایدر.

تیسافرن (Tissapherne) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه کوره، آردشیر بهمن وزراسندن اولوب، پادشاه مشارالیهك برادری خسرو یونانیلرك امدادیله برادرینه قارشی عصیان ایتدیکنده، آردشیر طرفندن مقابله‌یه مأمور اولمش؛ وقبل‌المیلاد ۴۰۱ تاریخنده مرقوم خسروی مغلوب وقتل ایلمش ایدی. بو خدمتنه مکافاةً کوچك آسیا (یعنی آناطولی) والیسی اولوب. اسپارته‌حکمداری (آجسیلاس) ه مغلوب اولمغله، خیانتله حکم‌اولنه‌رق، آردشیرك ومقتول خسروك والده‌سی (پارساتیس) ك امریله قتل اولنمشدر.

تیسبه (Thisbé) پیرام ویابهرامك معشوقه‌سیدر. [«پیرام» ماده‌سنه‌مراجعت.]

تیست (Thyeste) [«آتره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیسدروس (Tysdrus) تونسه قیروان ایله ساحل بحر آره‌سنده بر شهر قدیم اولوب، الیوم (الجم) اسمیله معروف اولان خرابه‌لرنده بر تیاترو ویرانه‌سی ودیکر بعض آثار عتیقه موجوددر.

تیسو (Tissot) فرانسه‌نك انك مشهور اطبا سندن اولوب، ۱۷۲۸ ده طوغمش، و۱۷۹۷ ده وفات ایتمشدر. حفظ صحه وفن طب حقنده بر قاج تألیفی واردر. — ادبادن بر تیسودخی اولوب، ۱۷۶۸ ده طوغمش، و۱۸۵٤ ده وفات ایتمشدر.

تیسیوس (Thesée, Θησεύς) یونان‌قدیمك اساطیرله مخلوط اولان اسکی تاریخنه کوره، آتینه‌نك قهرمان وحکمدارلرندن‌اولوب، میلاد عیسادن اون ایکی اون اوچ قرن اول حکم سورمشدر. شهر مذکور حکمدارلرندن (اجیوس)ك (تزیسه) حکمداری (پیتیوس)ك قیزی (اتره) ایله اولان مناسبت غیر مشروعه‌سندن طوغمش؛ وبیو دیکنده آتینه‌یه کیدوب، اثنای راهده کویا بر چوق اژدرها وسائر موهوم جانورلر اولدیرمش؛ وبدرینه کندیسنی طانیتدیردقدن صکره، آتینه‌لیلری، (مینوتاوروس) اسمنده موهوم بر بوغایه یدیرلمك اوزره، بهر سنه کریده کوندرمك مجبوریتنده بولندقلری دلیقانلیلر ویرکیسندن قورتارمق ایچون، جزیرهٔ مذکوره‌یه کیدوب، (آریانه) اسمنده بر قیزك ویرمش اولدیغی اپلیك واسطه‌سیله مشهور (لابیرنت)ه کیره‌رك مینوتاوروسی اتلاف ایتمش؛ وعودتنده غالبیت نشانه‌سی اولان بیاض سنجاغی چکمکی اونودوب، پدرینك مأیوسیتله دکیزه القای نفس ایتمسنه سبب اولدقدن صکره، تخت موروثنه جلوس ایله، آتینه‌یی توسیع وتزیین، وملکنی تکثیر ایلمشیدی. کویا جهنم الهی پلوتونك الندن (پروسرپینه) یی قورتارمق ایچون (پیروتیوس) ایله برابر آخرته سفر ایدوب، اورادن قهرمان هرکول طرفندن قورتارلمشیدی. آتینه‌لیلر وفاتندن صکره کندیسنی تقدیس ایدوب، نامنه بر معبد تأسیس ایتشلردی.

تیغران (Tigran) بو اسمله، بری ارمنیلرك (حای) سلالهٔ قدیمه‌سنه ودیکر ایکیسی اشکانیانك دیاربکر وارضروم طرفلرنده حکم سورن شعبه‌سنه منسوب اولمق اوزره، اوچ حکمدار کلمشدر:

برنجیسی کیخسروك معاصری اولوب، قبل‌المیلاد ٥٦٥ تاریخندن ٥٢٠ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ ومدیه حکمداری آستیاغه قارشی کیخسروه یاردم ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی اوچنجه حکومت‌سورن اشکانیان شعبه‌سنك برنجی حکمداری اولوب، قبل‌المیلاد ۱۱۸ تاریخنده خراسان حکمداری بولنان ایکنجی مهرداد طرفندن نصب اولنمش؛ و ۹۵ تاریخنه‌دك حکم سوروب، پونت وقپادوکیا یعنی طربزون وسیواس جهتلرینی دخی ضبط، وبرادرینك وفاتندن صکره خراسانده‌کی اشکانیانله حرب ایتمش ایسه‌ده، بعده بونلرله برلشه‌رك، سلفقیلره قارشی محاربه ایتمشیدی. عاقل وعادل بر حکمدار اولوب، بر طاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش، وبر چوق وقوعات تاریخیه‌یی ضبط وتدوین ایتدیرمش ایدی. سردارلرینك بری طرفندن مقتولاً وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی «بیوك» عنوانیله معروف اولوب، ایکنجینك اوغلیدر. پدرینك تاریخ وفاتندن قبل‌المیلاد ٦٠ تاریخنه‌دك ۳۰ سنه حکومت سوروب، پونت حکمداری مهردادك قیزی قلیوپاتره‌یی تزوج، وقائن پدریله بالاتفاق، رومالیلره اعلان حرب ایله، قپادوکیا وسوریه‌یی ضبط ایلمش ایسه‌ده، روماسردارلرندن (لوقلوس) طرفندن مغلوب، وپومپیوس طرفندن عقد معاهده‌یه وبر چوق یرلرك ترکنه مجبور اولمشیدی. ینه تیغران تسمیه اولنان ایکنجی اوغلی خراسانده‌کی اشکانیانك امدادیله عصیان ایدوب، بر چوق یرلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده. بعده مغلوب اولوب، بالکز (سوفنه) شهرنده حکم سورمسی رومالیلر طرفندن تصدیق اولنمش ایدی.

تیغرانکرد (Tigranocerte) آنف‌الترجمه بیوك تیغرانك دجله کنارنده تأسیس، وایچنه قپادوکیادن کتیردیکی ۳۰۰۰۰۰ اسیری اسکان ایده‌رك، پایتخت اتخاذ ایتمش اولدیغی بر شهر قدیم اولوب، بعده (لوقولوس) طرفندن ضبط اولندقده، اهالیسی طاغیدلمشیدی. آمد یعنی دیاربکر ویاخود سعرد شهرینك عینی اولدیغی مظنوندر.

تیغره یاخود تیغریس (Tigre, Tigris) السنهٔ اجنبیه‌ده دجله ایرماغنه ویریلن اسمدر. [«دجله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیغی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثانی دورنده سپاهی زمره‌سنه منسوب ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آهمه میل ایلدی اول سروی ایتدم درکنار
عالم ایچره کورمدم بویله موافق روزکار

تیفاش یاقوت جوی افریقیه ده بك قدیم وعالی ابنیه لی بر قصبه اولدیغنی بیان ایدیور. بو قصبه الیوم جزایرك قسنطینه ایالتنده وقسنطینه نك ۱۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقعدر.

تیفاشی (یوسف بن احمد) علمای عربدن اولوب، آثار الابصار تیفاش قصبه سندندر. بلورات وذی قیمت احجار حقنده معتبر بر تألیفی اولوب، بعض فقره لری ۱۷۸٤ تاریخ میلادیسنده (اوترخت) ده طبع اولنان بر مجموعه یه درج ایدلمشدر.

تیفرنوم (Tifernum) بو اسمله زمان قدیمده بر قاچ قصبه وار ایدی.

تیفون (Typhon) اسکی مصریلرك آلهۀ کاذبه سندن اولوب، سیئاتك، ظلمتك وقحطك حامیسی، و (نفته) یعنی ارض بونك والده سی ویاخود همشیره وزوجه سی زعم اولنوردی. اشك، صو آیغیری، تمساح وعقرب بوکا مخصوص عد اولنوردی. سائر آلهۀ کاذبه یه مخصوص بیوك معبدلرك یانده بونك عبادتنه مخصوص کوچك وقرانلق بر طاقم معبدلر وار ایدی، که قرانلق معبد وتیفونیا اسمیله معروف ایدیلر. کویا (اوزیریس) دنیانك فتحنه کیندیکی وقت، مصر چوللرینك محافظه سنی تیفونه حواله ایتمش ایکن، کندیسی مصری دخی ضبط ایتمکه قالقیشمش، وآنجق اوزیریسك زوجه سی (ایریس) مانع اولمش. اوزیریس عودت ایتدیکنده، تیفون کندیسنی بر تقریبله بر صندیغه قپاتوب، تلف ایتدیر مش، وبعده صندیغی نیله آتمش؛ وایزیس زوجنك جنازه سنی بولوب، دفن ایتدیکنده دخی، تیفون بونك جسدینی چیقاروب، ۱٤ پارچه یه تقسیم ایده رك، هر برینی نیلك بر قولنه آتمش. اوزیریسك اوغلی (اوروس) بیودیکنده، تیفونی مغلوب وتلف ایتمش.

تیفیوس (Typhée, Typhæus) اساطیر یونانیه یه کوره، تارتارایله ارضدن متولد بر دیو اولوب، یوز قفاسی وار ایمش، ویوز آغزندن آتشلر پوسکورترمش. کویا سمایه چیقوب، الهه یی مصره فرار ایتمکه مجبور ایدن جنلرك رئیسی اولوب، ابوالآلهه مشتری طرفندن یلدیرمله اورلمش، واتنا برکانی آلتنه کومیلوب، اورادن آتشلر پوسکورمکه دوام ایتمش.

تیق (Tieck) آلمانیانك الك مشهور ادباسندن اولوب، حکایه وفاجعه اوله رق بر چوق آثار مقبوله سی واردر. ۱۷۷۳ ده بر لینده طوغوب، ۱۸۵۳ ده وفات ایتمشدر.

تیکره یاخود تیغره (Tigré) حبشك قسم شمالیسنده بر خطه اولوب، ۱۱° ایله ۱٦° عرض شمالی و ۳٤° ایله ۳۹° طول شرقی آره سنده ممتد اولور؛ والك وبوبی تقریباً ٤٤۰ کیلو مترەدر. مرکزی (اقسومه) و(آدوه) قصبه لریدر. اراضیسی (تکزه) نهریله اروا اولنه رق، پك منبتدر. قپلانلری وجسیم حشراتی چوقدر. بر چوق رؤسا بینندە منقسم اولوب، بونلر اسماً ورسماً حبش حکمدارینه تابعدرلر.

تیل (Thiel) فلمنکك (کلدره) ایالتنده و(آرنهایم) نك ۳۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله رق (واهال) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی ویوك وپاموق منسوجات فابریقه لری واردر.

تیلبورغ (Tilburg) فلمنکك برابانت ایالتنده و(بوآلدوق) نك جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲۷۰۰۰ اهالیسی وبیوك چوخه فابریقه لری واردر.

تیلت (Thielt) بلجیقه نك غربی فلاندره ایالتنده و(بروژه) نك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی وبز، دانتله، شاپقه وصابون فابریقه لری واردر.

تیلسیت (Tilsit) پروسیه نك نفس پروسیه ایالتنده و(کومبینن) نك ۵۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله رق (نیمن) ایله (تیلسه) نهرلری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه سی ولهستانله ایشلك تجارتی واردر. ۱۸۰۷ تاریخنده بو قصبه ده پروسیه وروسیه دولتلریله فرانسه آره سنده بر معاهده عقد اولنمشدر.

تیلوس (Tilos) [«ایلیاکی» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تیماء جزیرة العربك قسم شمالیسنده، دمشق شام ایله (وادی القری) آره سنده وشام حجاجی طریقنده بر قصبه اولوب، تبوکك

۱۹۰ کیلومتره شرقنده، حیلك ۳۵۰ کیلومتره غربنده ومدینهٔ منوره‌نك دخی ۳۵۰ کیلومتره شمالنده واقعدر. مشهور سموئل بن عادیانك حصنی اولان (ابلق الفرد) دخی بونك اوستنده بولنمغله، (تیماءالیهود) دینمکله دخی معروفدر. اهالیسی هجرت نبویه‌نك ۹ تاریخنده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك (وادی القرا) یی تشریفلرینی ایشیدنجه، عرض اطاعت واعطای جزیه‌یه مسارعت ایتمشلردی. بعده حضرت عمر (رضه) یهودیلری جزیرةالعربدن طرد ایتدیکنده، بونلردخی مملکتلرندن اخراج اولنمشلردی. بنی طی قبیله‌سنك مرکزی ایدی.

تیماجن (Timagène) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، اسکندریه‌ده طوغمش، وقبل‌المیلاد ۵۵ تاریخنده اسکندریه‌یی ضبط ایدن رومالیلرك اسارتنه دوشوب، رومایه کوتورلدکدن صکره، آزاد اولمش ایسه‌ده، یاشایه‌بیلمك ایچون، آشجیلغه وعمله‌لکه سلوك ایتمش؛ وبعده بر ادبیات مدرسه‌سی آچوب، آوغستوسك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، بو حکمدارله اکلنه‌یکندن، بو توجهی‌ده غائب ایدوب، (دابانوم) قصبه‌سنه چکلمش، واوراده وفات ایتمشدر. غال قومنك وبیوك اسکندر ایله خلفلرینك تاریخلرینی یازمش ایسه‌ده، بو ایکی اثری نابود اولدیغی کبی، یازمش اولدیغی آوغستوسك تاریخنی‌دخی اثنای تکبتنده کندیسی یاقمشدی.

تیمانت (Timanthe) یونان قدیمك اك مشهور رساملرندن اولوب، قبل‌المیلاد دردنجی قرنده (کیتنوس) ویا (سیکیون) شهرنده یاشامش؛ وایکی مشهور رسم براقمشدر.

تیمبریا (Thymbrée, Thymbrium) یاخود تیمبریوم آناطولیده (تروآده) خطهٔ قدیمه‌سنك برقصبه‌سی اولوب، شمسك عبادتنه مخصوص معبدیله مشهور ایدی. — فریجیا خطهٔ قدیمه‌سنده واقع (ایسوس) قریه‌سنده دخی بو اسمله بر محل اولوب، ایران حکمداری کیخسرو بو محله لیدیا حکمداری قرسوسی مغلوب واسیر ایتمشدر.

تیموتیوس (Timothée) اسکی آتنه جمهوریتی سردارلرندن اولوب، (قونون) اك اوغلی وحکیم (ایسوقرات) اك شاگردیدر. میلاددن ۳۷۵ سنه اول آتنه دونماسنك قوماندانی اولوب، بر چوق غالبیتلره نائل اولمغله، ایران شاهی آردشیر بهمنك توسطیله آتنه‌لیلرله اسپارته‌لیلر آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌یی انتاج ایتمش، واسپارته‌لیلرك سائر یونان جمهوریتلری اوزرینه اولان حاکیتنه ختام ویرمش ایدی. بوکا مکافاةً آتنه میدانده بر هیکلی رکز اولنمشدی. قبل‌المیلاد ۳۶۳ ده دخی دونمانی ایله چیقوب، اولینته، بیزانسه وسائر بعض قصبه‌لرله سیسام جزیره‌سنی ضبط ایتمش، وآسیای صغیردن بر چوق غنایم کتیرمش ایدی. ۳۵۹ دن باشلایه‌رق اوچ سنه دوام ایدن محاربهٔ داخلیه‌ده (خاریس) طرفندن اتهام اولنه‌رق، نفینه حکم اولنمغله، لیمنی جزیره‌سنه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

— بواسمله یونان قدیم شعراسندن دخی بری اولوب، موسیقیده‌کی مهارتیله‌ده مشهوردر. قبل‌المیلاد ۴۴۶ تاریخلرنده (میلت) شهرنده طوغمش؛ وبعده حکمدار (آرخلائوس) ك دعوتی اوزرینه، ماکدونیایه کیدوب، ۳۵۸ ده اوراده وفات ایتمشدر. عودی ایکی تل دها علاوه‌سیله اصلاح ایتمشدر. بعض اشعاری موجوددر.

— بواسمله خرستیانلرك عزیزلرندن دخی بری اولوب، حواریوندن پاولوسك تلمیذیدر. ۵۱ تاریخ میلادیسنده خرستیانلغی قبول ایدوب، پاولوسك معیتنده آناطولی وماکدونیا ایله رومایه کیتمش؛ وبعده (افس) پسقپوسی اولوب، ۹۷ تاریخنده قتل‌اولنمشدر. کانون ثانینك ۲۴ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تیمور (Timor) آسیانك جنوبنده واقع سوند آطه‌لرندن ملوك جزایر مجتمعه‌سنك جنوبنده کائن (سومبا وه تیمور) جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوکی واك شرقده بولنانی اولوب، ۸°۳۰′ ایله ۱۰°۳۰′ عرض جنوبی و ۱۲۱° ایله ۱۲۵° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. بویی ۴۵۰ واکی ۱۲۰ کیلومتره اولوب، بعض جغرافیونك تخمینه کوره ۱۲۰۰۰۰۰ وبعض سیاحینك تحقیقنه کوره یالکز ۵۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اهالینك بر قسمی ملایی جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، قصوری پاپو، چینلی، پورتکیزلی وفلمنکلیدن مرکبدر. بر صره طاغلر آطه‌یی شق ایدوب، ایکی طرفنده بر چوق نهرلر آقار. هواسی صیجاق ایسه‌ده، موسم روزکارلرله تعدیل اولنور. طوپراغی پك منبت اولوب، اکثر طرفلری بالطه کورمه‌مش واسع اورمانلرله وبربرینه صارلمش جسیم نباتاتله مستور اولمغله،

کچید بولق پك مشکلدر. صوك بهاری وقیشی اولیوب نباتاتی دائمی صورتده تازه‌در. محصولاتی پرنج مصر بغدایی پاموق، توتون، چوید، ایله انواع میوه‌دن وبهاراتدن عبارتدر. صندال وسائر ذی قیمت اشجاری وکراسته‌سی دخی چوقدر. حیواناتی مانده، آت، قویون، کچی، کیك، طوه‌وز، میمون و سائره ایله غایت کوزل تویلی قوشلر انواعندن عبارتدر. تجارتی پك ایشلك دکلدر. جزیره‌نك قسم اعظمی بعض مسلم یرلی حاکملرك تحت‌اداره‌سنده اولوب، یالکز سواحلی پورتکیزلیلرله فلمنکلیلرك النده‌در. فلمنکلیلرك مرکزی غرب جنوبی ساحلنده واقع (قوپانغ) پاخود (کوپنك) قصبه‌سی، وپورتکیزلیلرك مرکزی دخی شرق شمالی ساحلنده کائن (دیلی) اسکله‌سیدر.

تیمور { [« تیمورلنك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور { [« آق محمد تیمور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور باش { اسوج قرالی اون ایکنجی شارله عساکر عثمانیه طرفندن ویرلن اسمدر. [« شارل » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور تاش { سکزنجی قرن هجری اوائلنده آذربایجانده حکومت سورن امیر چوبانك ایکنجی اوغلی اولوب، پدری زمانده روم والیسی ایکن، امیر چوبانك قتلندن صکره یعنی ۷۲۸ تاریخنده سلطان بو سعیدك خوفندن مصره فرار ایله، ملك ناصر محمد بن قلاوونه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حرمت وتعظیم کورمش ایسه‌ده، بعده ملك مصره طمع ایتمسی‌قورقوسیله سنهٔ‌مذکوره‌ده اخذ وقتل اولنمشدر. — [« تیمور طاش » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

تیمورجه ویرن { آنقره ولایت وسنجاغنده بیان آباد قضاسنك‌مرکزی بر قریه اولوب، آنقره‌نك ۱٤ ساعت شمال‌غربیسنده واقعدر.

تیمورجی { آیدین ولایتنك صاروخان‌سنجاغنده ومغنیسانك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همنامی اولان چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۰۰۰ قدراهالیسی، مکتب رشدی وابتدائیسی ودمیر یول موقفی اولان صالحلیه قدر بر شوسه‌سی واردر. — تیمورجی قضاسی صاروخان سنجاغنك وبتون آیدین ولایتنك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قوله، جنوباً وغرباً کوردوس قضالریله، شمالاً دخی‌خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغیله محدوددر. ۱۲۸ قریه‌یی جامع اولوب، جمله‌سی مسلم اولق اوزره، ۳۳۷٦٤ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، تیمورجی چایی حوضه‌سندن عبارت اولغله، بو چایه دوکیلن بر چوق دره‌لرله اروا اولنور منبت وادی واووه‌لری‌دخی واردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اوزوم، پلاموط وسائره‌دن عبارتدر. قضانك شرق وشمال جهتلرنده اورمانلری دخی چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته کسیله‌رك، دره‌لر واسطه‌سیله ایندیریلیر. — تیمورجی چایی خداوندکار ولایتی حدودنده‌کی طاغلردن نبعانله، جنوب غربیه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچر، وصاغ وصولدن بر چوق دره‌لر اخذ ایله، قضاء مذکورك اراضیسنی اروا ایتدکدن صکره، بورلو قریه‌نك کدیز ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تیمورجی قولی { (یوسف افندی) خطاطی طینلی واحدقره‌حصاری تلمیذی درویش‌محمدك شاکردانندن اولوب، فاتح‌جامع شریفنك دیوارنده‌کی فتح حدیثی وطوبخانه‌ده قلیچ علی پاشا جامع شریفنك بتون جلی خطلری بونکدر. سائر آثاری دخی واردر. ۱۰۰۷ تاریخنده وفات ایدوب، طوبخانه‌ده قره باش تکیه‌سنده مدفوندر.

تیمور حصار { سلانیك ولایتنك سیروزسنجاغنده وسیروزك ۲۰ کیلومتره شمال غربیسنده‌واقع قضامرکزی برقصبه‌اولوب، اسلام وبلغار وورومدن‌مرکب ۸۰۰۰ اهالیسی، چارشی جامعی نامیله بیوك ومزین برجامع‌شریفیله دیکرمعابدی، مکتب رشدیسی، برقاچ ابتدائی وصبیان وخرستیانلره مخصوص آیریجه ذکور واناث مکتبلری وایچندن جریان ایدن (قورشوه) دره‌سی اوزرنده ایکی کوپریسی واردر. قصبه چنکل طاغیله چایرلی بالقانك اتکلری آره‌سنده و واسع براووه کنارنده واقع اولغله، موقع ونظارتی پك کوزل اولوب؛ ایچنده واطرافنده باغ وباغچه‌لری واشجار مثمره‌سی چوق، وعلی‌الخصوص ناری مشهوردر. قورشوه دره‌سی قصبه‌نك اوستنده

برقاج دکرمن چویریور. — تیمور حصار قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ۸ قضانك بری اولوب، جنوباً سیروز، شرقاً نوره‌قوب، شمالاً منلك وپتریچ قضاسیله، غرباً دخی سلانیك سنجاغنك عور تحصار قضاسیله محدوددر. قضا ۸۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۰۴۱۴ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ۱۳۸۱۱ ی مسلم وترك وقصوری بلغار، روم وقبطیدن مرکبدر. اراضیسی طاغ اتکلریله اووه‌دن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولدار در. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سیسام، پرنج، پاموق، کتن، توتون وسائره‌در. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال واخراج اولنور. ایپك بوجکلریله آریلری دخی اولوب، خیلی ایپك وبال چیقار. قضانك قسم غربیسنده کی طاغلر اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلردن اودون وکراسته قطع اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، خیلی قویون، کچی، صیغیر، خرکله وسائره یتیشدیریلیر، ویوك ودری وسائر محصولات حیوانیه دخی اخراج اولنور. درون قضاده ۲۵ جامع، ۱۰ مسجد، ۳۴ کلیسا، ۱ رشدیه، ۳۳ ابتدائی وصبیان اسلام مکتبی، برقاج خرستیان مکتبی، ۲ حمام، ۳۵ خان، ۲۳۵ دکرمن و ٤ کوپری موجوددر. تیمور حصار قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده (دربند) ودرت ساعتلق مسافه‌ده دخی (ماریقوستنه) اسملریله ایکی قاپلیجه اولوب، ایکنجیسنك صویی شیشه‌لرله آوروپایه دخی کوندریلور.

تیمور سلطان { اوزبك خانلرندن شیبانی خانك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ۹۱۶ تاریخنده سمرقندی ضبط ایتمش؛ وبرادرلری جانی بك خان ایله عبدالله خان بخاراده حکومت سورمشلردر.

تیمور شاه { افغانستان حکمدارلرندن اولوب، احمد شاه ابدالینك اوغلیدر. کوچك برادری سلیمانی اجلاسه چالیشان پدرینك وزیری شاه ولی خانك قتلندن صکره، ۱۱۸٦ ده کابلده تخته جلوس ایله، ۲۰ سنه حکومت سوره‌رك، ۱۲۰۷ ده ٤۷ یاشنده وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره اولادی آره‌سنده اختلاف دوشوب، شاه زمان کابلده، شاه همایون قندهارده وشاه محمود دخی هراتده حکومت سورمشدر.

تیمور طاش { خداوندکار غازینك الك بیوك امراسندن بر دلاور اولوب، غازی سلطان اورخان زمانده هرکه قلعه‌سنی ضبط ایتمش اولان قره علینك اوغلیدر. روم ایلی فتوحاتنده لالا شاهین پاشانك معیتنده بولنوب، ۷٦۷ ده یکیجه ویانبولی‌یی فتح ایتمش؛ ولالاشاهین پاشانك وفاتی اوزرینه، ۷۷۷ ده اونك یرینه روم ایلی بکلر بکی اولمش؛ و ۷۸٤ ده مناستر، پرلپه واشتبی ضبط ایله، آرناؤدلغك بعض طرفلرینی غارت ایلمش؛ وصربیه وبوسنه جهتلرنده دخی برچوق فتوحاته نائل اولمشدر. قره‌مان اوغلنك تجاوزی اوزرینه، پادشاه مشارالیهك بالذات سفرلرنده دمدار اردوسنك قوماندەسی صاحب ترجمه‌یه ویریله‌رك، اثنای حربده بالذات علاء الدین بکك اوزرینه هجومله، مظفریتی انتاج ایتمش؛ وبونك اوزرینه او وقته قدر مقام صدارته مخصوص اولان رتبهٔ وزارتله تلطیف بیورلمشدی. بعده یلدیرم سلطان بایزید خان زمانده ۷۹۵ تاریخنده پادشاه روم ایلنده فتوحاتله مشغول ایکن، قره‌مان اوغلی فرصت بولوب، بغتةً بروسه‌یه هجومله، تیمور طاش پاشایی اسیر ایتمش ایسه‌ده، درعقب حضرت پادشاهك عساکر وفیره ایله آناطولی‌یه کچمسی اوزرینه، علاء الدین بك تیمور طاش پاشایی صالیوبروب، مصالحه‌یه طالب اولمش؛ وآنجق مطلوبی اسعاف اولنیوب، کندیسی تیمور طاشك النده اسیر دوشمش، واخذ ثار حرصیله همان صلب واعدام اولنمشدر. بو حرکت حودسرانه‌سی اوزرینه، طرف پادشاهیدن تکدیر اولنمش ایسه‌ده، ینه اقبالدن دوشمیوب، تیمور وقعه‌سنده سلطان بایزید خانله برابر اسیر دوشمش، وکوتاهیه‌ده کی اموال واملاکی تیمور لنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، دیك دیك جوابلری اوزرینه، صوءوق معامله‌یه دخی دوچار اولمشدی. بعده هر نصلسه اسارتدن قورتیلوب، بروسه‌ده عیسی چلبی‌یی تحت سلطنته اجلاسه چالیشمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك عسکریله واقع اولان محاربه‌ده اولوآباد قربنده مغلوباً فرار ایدرکن، کندی خدمتجیسی الیله قتل، ونعشی بروسه‌یه نقل ودفن اولنمشدر. عثمانلی سنجاغنك رنك ورسمنی تعیین ایدن بو ذات اولدیغی کبی، اووقته قدر بیاض کیبلن فسی دخی قیرمزی‌یه تحویل ایلمشدر. اوغلی یحیی بك وسائر اولاد واحفادی دخی تمیز ایتمشلردر.

تیمور طاش ممالیك چراکسه‌دن ملك ظاهر بر قوقك امراسندن اولوب، سوریه جهتنده بعض والیلکلرده، وتیمورلنکك حلبی محاصره‌سنده حلب والیسی بولنمش ایدی.

تیمور طاش (صالح بن محمد) «الزواهر علی جواهر النظایر» عنوانیله «الاشباه والنظایر» کتابنه یازمش حاشیه‌نك صاحبیدر.

تیمور طاش خداوندکار ولایتنك بروسه سنجاق وقضاسنده وبروسه‌نك ۱۰° کیلومتره شمالنده بیوك بر قریه‌در.

تیمور قپو قوجه‌یالقان‌سلسله‌سنده‌واسلیمیه‌نك شمال غربی جهتنده بلغارستان ایله شرقی روم ایلی آره‌سنده بر کچیددر. — دسپوط طاغنك دخی شرقی روم ایلی ایله سلانیك ولایتی حدودنده بو اسمله بر ذروه‌سی واردر. — شرواندکی دربند شهرینه دخی بعضاً بو اسم ویریلیر. [«دربند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمورلنك امیر تیمور خان، تیمور کورکان وصاحبقران دیمکله دخی معروف اولوب، السنهٔ اجنبیه‌ده غلط اوله‌رق (تامرلان Tamerlan) اسمیله مشهوردر. دنیانك بیوك جهانکیرلرندن اولوب، فتوحاتیله وضبط ایتدیکی یرلرده ایتدیکی مظالم وتعدیات وسفك دما ایله شهرت بولمشدر. ۷۳۶ تاریخ هجریسنده ماوراء النهرك سبزشهری جوارنده (کش) قصبه‌سنده طوغمش، وروایته کوره برقاج بطنده چنکیزك سلاله‌سیله برلشن بر مغول سلاله‌سنه منسوب اولوب، چنکیز خاندانننه قرابت صهریه ایله دخی مربوط بولنمشدر. بو مناسبتله چغتای حکمداری تغلق تیمورك زماننده وفات ایدن عمی سیف‌الدینك یرینه کش والیسی وعشیرت رئیسی اولوب، تغلغك وفاتنده بونك قاینی امیر حسینله برلشه‌رك، تغلغك اوغلنی مغلوب وقتل ایتمش؛ وبعده امیر حسینی دخی بلخده محاصره واخذ وقتل ایده‌رك، ۷۷۰ تاریخلرنده خانلغنی اعلان ایلمشدر. بعده خوارزم وکاشغر ایله بتون ماوراء النهری ضبط ایده‌رك، آلدیغی یرلردن بر چوق اهالی شهر سبزه نقل واسکان ایلمشیدی. ۷۸۳ ده خراسانی ضبط، وحکمداری بولنان ملك غیاث‌الدین کرتی اسیر ایده‌رك، سمرقنده نقل‌وحبس، وسبزوار ونشابوری دخی فتح ایله، سربداراندن خواجه علی مؤیدی تسلیمه مجبور ایلمش؛ وبعده سیستانی، ۷۸۵ ده قندهاری ومتعاقباً مازندرانی ضبط ایله، ۷۸۸ ده آذربیجانه کلوب، سلطان احمد جلایری فرار ایتکله، تبریز، نخجوان، قارص وتفلیس جهتلرینی دخی فتح ایتمش، وقره باغ حاکمی شیخ ابراهیمی عرض اطاعته مجبور ایلمشدی. اورادن شیرازه واروب، اورانك حکمدارلغنی آل مظفردن شاه یحیایه توجیه ایتدکدن صکره، ماوراءالنهره عودت، ومتعاقباً دشت قپچاق حکمداری تقتمش خان ایله ایکی دفعه حرب ایده‌رك، کندیسنی مغلوب ایتمشدی. ۷۹۴ ده مازاندرانی بعدالتسخیر، شیرازه کیده‌رك، آل مظفردن شاه منصوری قتل ایله، فارس اقلیمنی ضبط ایتدیکی کبی، بغداده کیدوب، احمد جلایری فرار ایتکله، عراق عربی دخی الکتیرمش؛ وموصل، ماردین، دیاربکر جهتلرینی دخی بعدالفتح، شروانشاه دشت قپچاقه کچوب، تقتمش خانی بو دفعه کلیاً منهزم وسیر یانك ایچ طرفلرینه قدر تعقیب ایتمشدر. بوصره‌ده بحر خزر اطرافی وروسیه‌نك نصف جنوبیسنی دخی ضبط وتخریب ایتمش؛ واورادن شروانشاه مرورله ۸۰۰ تاریخنده یلدیرم کبی هندستانه هجوم ایده‌رك، شاه محمد رابعی مغلوب، وپایتختی اولان دهلی ایله هندك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، کچدیکی یرلری قانه غرق ایتمشدر. عودتنده ینه آذربیجاندن کچوب، کرجستانی ضبط، وبر چوق اسیر اخذ ایتدکدن صکره، ۸۰۳ ده سیواسی تخریب، وحلب وشامی ملوك مصرك الندن ضبط، وبغدادی استیلا ایله کرك دمشق شامك وکرك بغدادك اهالیسنی قتل عام ایتمش؛ واوقیشی قره‌باغده کچیروب، ۸۰۴ سنه‌سی ایلك بهارنده سیواس وقیصریه‌یی ضبط ایله، انقره‌ده یلدیرم سلطان بایزید خانله جنك ایده‌رك، پادشاه مشارالیهی اسیر ایتمش، وتخریباتی ازمیره قدر توسیع ایلمش ایسه‌ده، بو طرفده چوق وقت طورمیوب، کرجستان وقره‌باغ طریقیله پایتخت اتخاذ ایتمش اولدیغی سمرقنده عودت ایتمش؛ وچینك فتحیچون ۲۰۰۰۰۰ عسکر تهیئه ایدوب، اوطرفه عزیمت ایتمش ایسه‌ده، اثنای راهده سیخون کنارنده واقع (اترار) ده ۸۰۷ تاریخنده و ۷۱ یاشنده وفات ایتمشدر. نعشی سمرقنده نقل ودفن اولنمشدر. مدت سلطنتی ۳۶ سنه‌در. تیمورلنك غایت ظالم وخونخوار اولوب، کندیسنك

فتوحاتی عالم اسلام ایجون بیوك بر مصیبت اولمش، وهر کچدیکی یرلری قان وکوله بولایوب، تخریب ایتمشدر. دهلی شهرینك اوکنده یوز بیك اسیر کسمش، وبغدادده طقسان بیك انسان قفاسندن بر قله یاپدیرمسنی امر ایتمشدی. مع هذا عالم ومحب علما اولوب، تخریب ایتدیکی یرلردن طوپلادیغی آثارله سمرقندی اعمار وتزیین ایتمش، وبر چوق مدرسه‌لر، کتبخانه‌لر وسائر اسباب معارف یاپدیرمشیدی. « توزکات » عنوانیله بر طاقم قوانین دخی قلمه آلمش، وکندی ترجمهٔ حالنی کندیسی یازوب، بونده مظالم واقعه‌سنی حقلی ومعذور کوسترمه‌جك اسباب ایرادینه اوزنمشدر. چغتای لسانده یازدیغی بو کتابلر فارسیه وبعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کندیسی طوپال ایدی.

تیمورلنك (آل —) آنف‌الترجمه تیمور - لنكك تأسیس ایلدیکی دولت

اولوب، اکثر جهانکیرلرك ملکی کبی بونك دخی اوقدر قانلر دوکه‌رك ضبط ایتدیکی یرلر چوق وقت یدواحده وبر دولت حالنده قالمامش؛ واحفادی بیننده بر چوق نزاعلر واختلافلر ظهور ایده‌رك، بونلرك چوغی بربرلریله واقع محاربه‌لرده قتل اولنمشدر. مع‌هذا آل تیمورك بر شعبه‌سی یقین وقته‌دك هندستانده کمال شوکت وعظمتله سلطنت سوروب، حکمدارلری آوروپاجه «بیوك مغول» عنوانیله شهرت بولمش، ودارات ودبدبه‌ده ضرب مثل حکمنه کچمشلردر.

تیمورلنکك درت اوغلی اولوب، بیوکی اولان (غیاث‌الدین جهانکیر) پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۷ تاریخنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ایکنجیسی اولان (معزالدین عمر شیخ) ۷۹۵ ده پدری طرفندن فارس حاکمی نصب اولنه‌رق، بر سنه صکره، پدریله کوریشمك اوزره، دیاربکره کیدرکن، کردستانده قتل اولنمشدر. اوچنجیسی پدری طرفندن عراق وآذربیجان ودیاربکر وروم جهتلرینك حاکمی نصب اولنوب، پدرینك وفاتندن صکره اورالرده اوج سنه سلطنت سورمش؛ وقره‌قویونلی طائفه‌سیله واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، ملکی قره‌یوسف طرفندن ضبط اولنمش ایدی.

بو وجهله تیمورلنکك اصل وارثی دردنجی اوغلی (معین الدین شاه‌رخ) اولوب، بوذات پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولدیغی کبی، تیمورك وفاتنده دخی اعلان سلطنتله، سائر طرفلرده ادعای سلطنت ایدن احفاد تیمور برر صورتله مغلوب وچوغی مقتول اولدقجه، پدرینك ضبط ایتدیکی یرلر بوکا قالمقده ایدی. مدت امارت وحکومتی ۵۰ سنه اولوب، ۸۵۰ ده وفات ایتمشدر.

بیوك اوغلی مشهور (الغ بك) پدرینك حیاتنده سمرقند والیسی اولوب، شاهرخك وفاتنده تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوغلی عبداللطیف عصیان ایدوب، ۸۵۲ ده کندیسنی ودیکر اوغلی میرزا عبدالعزیزی قتل ایتمش، و۶ آیلق سلطنتدن صکره کندیسی دخی امراسندن بری طرفندن قتل اولنمشدر.

شاهرخك دیکر درت اوغلی ابوالفتح ابراهیم، میرزا بایسنقر، میرزا سیورغتمش ومیرزا محمد چوکی برر طرفده والی وحاکم اولدقلری حالده، پدرلرینك حیاتنده وفات ایتمش؛ وبونلردن ابراهیمك اوغلی میرزا عبدالله جدینك زمانده فارس حاکمی ایکن، شاهرخك وفاتنده عم زاده‌سی سلطان محمد طرفندن اورادن اخراج اولنمغله، عمی الغ بکك یانه کیتمش، وبونك اوغلی عبداللطیفك قتلندن صکره بر سنه سلطنت ایدوب، ۸۵۵ ده امیرانشاهك تورونی سلطان ابو سعیدله واقع محاربه‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله شاهرخ احفادندن یالکز میرزا بایسنقرك، میرزا سلطان محمد، میرزا بابر ومیرزا علاءالدوله اسملریله اوج اوغلی قالمشیدی، که جدلرینك وفاتنده هر برلری بولندقلری یرلرده اعلان سلطنت ایدوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌لرده ایکیسی قتل اولنمغله، بابر یدی سنه هراتده سلطنت سورمش، و۸۶۱ ده وفات ایتمش؛ واوغلی میرزا شاهمحمودجانشینی اولمش ایسه‌ده، ینه او سنه عم زاده‌سی میرزا ابراهیم طرفندن قتل اولنمش؛ وبو دخی قره قویونلی حکمداری جهانشاه بن قره‌یوسف طرفندن مغلوب اولمش؛ ومیرزا سلطان محمدك اوغلی میرزا یادکار محمد اوزون حسنك تقویتیله سلطان ابو سعیدك وفاتنده خراسان حاکمی اولوب، ۸۷۵ ده معزالدین عمر شیخ نسلندن حسین بایقرا طرفندن قتل اولنمش، وبونکله شاهرخك سلاله‌سی منقرض اولمشدر.

معین‌الدین عمر شیخك میرزا پیر محمد، میرزا رستم، میرزا بایقرا، میرزا امیرك احمد ومیرزا اسکندر اسملریله

اولان بش اوغلندن برقاچی تیمورك حیاتنده وبرقاچی دخی بعده شاهرخ فرمانیله فارس، همدان، اصفهان، قره باغ واوزجند جهتلرنده والی بولنوب، بعده بربرلرینه وشاهرخه قارشی عصیان ومحاربه ایدهرك، جلهسی بو یولده تلف اولمش، وهیچ بری سلطنت سورمهمشدر. یالکز میرزا بایقرانك تورونی سلطان حسین بایقرا ۸۷۵ ده خراسانده شاهرخ سلالهسنك حکمدار اخیری اولان میرزا محمد یادکاری قتل ایدهرك، ۳۸ سنه حکومت سورمش، و ۹۱۱ تاریخنده وفات ایتمش؛ ومشترکاً خلفلری اولان میرزا بدیع الزمان ومیرزا مظفرماوراءالنهر حکمداری شیبك خان اوزبك طرفندن مغلوب اولوب، هر بری بر طرفه قاچمغله، عمر شیخ سلالهسی دخی منقطع اولوب، ملکلری اوزبکلره کچمشدر.

اکبر اولاد تیمور اولان غیاث الدینك ایکی اوغلی اولوب، بیوکی میرزا سلطان محمد جدی طرفندن ولیعهد اتخاذ اولنمش ایسهده، جدینك حیاتنده روم سفرنده وفات ایتمکله، غزنه وکابل وهرات جهتلرینك حاکمی بولنان برادری میرزا پیر محمد ولیعهداولوب، تیمورك وفاتنده یانده بولنمش ایسهده، سمرقنده سلطان خلیل بن امیرانشاه اعلان سلطنت ایتمش اولدیغندن، بینلرنده واقع محاربهده قتل اولنمش؛ وسلطان محمدك اوغلی میرزا سعد وقاص ایله پیر محمدك اوغلی میرزا قیدو شاهرخ طرفندن برنجیسی قوکاشان وایکنجیسی بلخ وغزنه وقندهار والیلکنه نصب اولنمشلر ایسهده، برنجیسی قره یوسفه التجا، وایکنجیسی عصیان ایدهرك عزل اولنمغله، پریشان اولوب، بووجهله غیاث الدین جهانکیرك نسلی سلطنت سورهمهمشدر.

امیرانشاهك اولادی بحثنه کلنجه: بولنردن سلطان خلیل جدینك وفاتنده سمرقنده تخته جلوس ایتمش ایسهده، ٤ سنه صکره امراسی عصیان ایدهرك، کندیسنی حبس ایتمشلر؛ وخراسانده حکومت سورن عمی شاهرخ کندیسنی تخلیص ایدهرك، عراق وآذربیجان والیلکنه نصب ایتمشدی. ۲ سنه صکره ریده وفات ایتمشدر. برادرلری میرزا ابوبکر ومیرزا عمر آذربیجان حکومتیچون بینلرنده محاربه ایدوب، بعده برنجیسی کرمان خاکی اویسله واقع محاربهده، وایکنجیسی عمی شاهرخه قارشی عصیانندن قتل اولنمشلردر. بو وجهله امیرانشاه نسلندن انك اول سلطنت سورن میرزا محمد بن امیرانشاهك اوغلی سلطان ابوسعیددر، که ۸۵۵ ده میرزا عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخی قتل ایله، سمرقند تختنه جلوس، وبعده خراسان، غزنه، کابل، سیستان وعراق جهتلرینی دخی ضبطله، ۱۸ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ۸۷۳ده اوزون حسن طرفندن مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر. بوندن صکره اوغلی میرزا سلطان احمد ماوراء النهرده ۲۷ سنه حکومتسوروب، ۸۹۹ده وفات، وبرادری میرزا سلطان محمود ۲ آی سلطنت ایتمشدر. اوغللری میرزا بایسنغر ایله میرزا سلطان علی بر مدت بینلرنده محاربه ایتدکدن صکره، بایسنغر قتل اولنمغله، سلطان علی ۹۰۵ تاریخنهدك حکومت سورهرك، تاریخ مذکوره شیبك خان اوزبك طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

بو وجهله آل تیمور سلطنتی منقرض اولوب، ملکلرینك بر قسمی اوزون حسنك وبر قسمی دخی اوزبکلرك الینه کچمش ایکن، ۹۱۶ تاریخنده شاه اسماعیل صفوی خروج ایله شیبك خانی قتل ایتدکده، میرزا بابر بن شیخ عمر بن سلطان ابو سعید ماوراءالنهر سلطنتنه نامزد اولمش ایسهده، عبید خان اوزبك طرفندن مغلوب اولوب، غزنه ایله وهندك بعض طرفلریله قناعت ایتمش؛ واوراده یکی برحکومت قوروب، ۱۹ سنه حکم سوردکدن صکره، ۹۳۷ده وفات ایتمشدر. اوغلی وخلفی میرزا همایون توسیع ممالك ایدهرك، هندستانك کرسیسی مقامنده اولان دهلیی دخی ضبط ایله، ۹۶۳ تاریخنهدك سلطنت سورمش؛ وبونك اوغلی میرزا جلال الدین اکبر شاه هندستانك هر طرفنی ضبطله، بیوك بر سلطنت قورمشدر. هندستانده کی آل تیمور دولتی بابردن اعتباراً ۹۱۶ دن ۱۲۲۱ تاریخنهدك ۳۰۵ سنه سوروب، نهایت هندستانك نادرشاه طرفندن ضبط اولنمسی وبعده انکلیزلرك الینه کچمسی اوزرینه هندستانده کی دولت تیموریه دخی منقرض اولمشدر.

خراسان وماوراءالنهر جهتنده سلطنت سورن آل تیمور

تیمورلنك	۷۷۱
سلطان خلیل بن امیرانشاه بن تیمور	۸۰۷
شاهرخ بن تیمور	۸۱۱
اولغ بك بن شاهرخ	۸۵۰
عبد اللطیف بن اولغ بك	۸۵۳
عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخ	۸۵٤
ابو سعید بن محمد بن امیرانشاه بن تیمور	۸۵۵
میرزا یادکار بن محمد بن بایسنغر بن شاهرخ	۸۷۳
حسین بایقرا بن منصور بن بایقرا بن شیخ عمر	۸۷۵
بدیع الزمان ایله میرزا مظفر مشترکاً	۹۱۱ الی ۹۱۳

ابو سعید دورندن صکره ماوراء النهر خراساندن آیریلوب، هراتده سلطنت سورن مذکور حکمدارلردن بشقه سمرقنده مستقلاً سلطنت سورمش بر قاچ حکمدار دها واردر، که بروجه زیر ذکر اولنور :

سلطان احمد بن ابی سعید	۸۷۳
سلطان محمود بن ابی سعید	۸۹۹
بایسنغر بن محمود	۸۹۹
سلطان علی بن محمود	۹۰۳ الی ۹۰۵

هندستانده حکومت سورن آل تیمور حکمدارلری دخی بروجه زیردر :

بابر بن عمر شیخ بن ابی سعید	۹۰۳
میرزا همایون بن بابر	۹۳۷
جلال الدین اکبر شاه بن همایون	۹۶۳
سلیم شاه جهانکیر بن اکبر	۱۰۱۲
شاه جهان بن جهانکیر	۱۰۳۷
اورنك زیب عالمکیر	۱۰۶۸
شاه عالم بن عالمکیر	۱۱۱۸
جهاندار اسکندر شاه بن شاه عالم	۱۱۲۴
فرخ سیر بن عظیم الشان بن شاه عالم	۱۱۲۵
رفیع الدرجات بن اورنك زیب	۱۱۲۹
شاه جهان ثانی	۱۱۲۹
محمد شاه	۱۱۳۰
احمد شاه	۱۱۶۰
عالمکیر ثانی	۱۱۶۷
شاه عالم ثانی	۱۱۷۳ الی ۱۱۲۱

تیموریچه } (ودها طوغریسی تومور یچه) آرناؤدلقده یانیه ولایتنك برات سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، جهت غربیه سنده واقع (تومور) جبل منفردی اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدر. قضا ۴۳ قریه دن مرکب اولوب، مرکزنده بر خان وبر ایکی دکان موجوددر. اراضیسی طاغلق وغیر منبت اولوب، اکثر اهالیسی درسعادتده قالدیرمجیلقله وداخل ولایتده ضبطیه لك وسائر خدمتلرله کچینیرلر. مشهور کوپریلی محمد پاشا بو قضادن ایدی. قضا شمالاً وغرباً نفس برات، جنوباً اسقراپار قضالریله، شرقاً دخی مناستر ولایتنك کوریجه سنجاق وقضاسنه ملحق اوپار ناحیه سیله محدوددر.

تیموق } (Timok) صربیه ده بر نهردر، که مملکت مذکوره نك شرق جهتنده نبعانله، شمالده طوغری جریان ایده رك، قورشواج وزایچار قصبه لری یاندن کچدکدن وبر خیلی مسافه ده صربیه ایله بلغارستان حدودینی آیردقدن صکره، طونه یه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۱۲۰ کیلومتره طولنده در.

تیمولیون } (Timoléon) یونان قدیم جاهیرندن قورنته نك ائ مشهور سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۴۱۰ تاریخلرنده طوغمش؛ وحب وطنیله شهرت بولمشدر. برادری (تیموفان) نك حقوق حکمرانیی غصب ایتمسنه مانع اولوب، بونی بو نیتدن واز کچیرمکه چالیشدقدن صکره، قاندیره میه جغنی آکلاینجه، کندیسنی اعدام ایتمش؛ وبو فداکارلقدن صکره کندینی تغریب ایدوب، ۲۰ سنه وطنندن اوزاق طورمش ایدی. بعده سیراقوسه لیلرك امدادینه کیدوب، بونلری کنج دنیسك ظلمندن قورتارمش، وسیچلیانك دیکر بر چوق شهرلرینی دخی بعض متغلبینك ظلمندن قورتاره رق، وقرتاجلیلری جزیره دن چیقاره رق، جمهوریتلر تأسیس ایلمشیدی. قبل المیلاد ۳۳۷ تاریخنده، امور سیاسیه دن ال چکمش اولدیغی حالده، سیراقوسه ده وفات ایتمشدر. کندیسنه محبت وطنیه وحقانیتك بر تمثال مجسمی نظریله باقیلور.

تیمون } (Timon) بو اسمله یونان قدیم مشاهیرندن ایکی کشی اولوب، برنجیسی قبل المیلاد ۴۴۰ تاریخلرنده طوغمش؛ وثروتی غائب ایتدیکنده، بتون احباسنك کندیسندن روکردان اولدیغنی کورنجه، انسانلردن نفرت ایدوب، طاغلره قاچمش؛ وبقیهٔ عمرینی انزواده کچیروب، نهایت بر آغاجدن دوشمکله بجاغنی قیره رق، باقه جق کیمسه سی اولمدیغندن، تلف اولمشدر.

— ایکنجیسی حکما وشعرادن اولوب، قبل المیلاد ۳۵۰ تاریخلرنده (فیونته) ده طوغمش، وبر مدت مصر وماکدونیاده اکلندکدن صکره، آتنه یه کیدوب، فلسفه تدریسیله مشغول اولمش ایدی. حکیم (پیرون) نك محبی ایدی. حکمایه قارشی بعض هجویات وهزلیاتی واردر.

تیمی } (ابو محمد عبدالله بن ایوب) دولت عباسیه زمانده یاشامش مشاهیر شعرادن اولوب، کوفه لی وبنی تیم آزادلیلرندندر. ابراهیم موصلی واوغلی اسحقك احباسندن اولوب، خلیفه امین ومأمونی وبرامکه یی مدح ایله بر چوق احسانلره نائل اولمش؛ وبعده یزید بن مزیده انتساب ایتمش ایدی. شرابك وصفنه دائر دخی بعض کوزل اشعاری واردر. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

شو بیت خلیفه امینك مدحنه دائر سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر :

لابد من سکرة علی طرب
لعل روحاً بدیل من کرب

تین (جبل —) جبل زیتون ایله برابر فلسطینده ایکی طاغدر، که قرآن‌کریمده مقام قسمده مذکوردر.

تینات بحرشامده مصیصه قربنده برکورفز اولوب، دیار مصریه‌یه اودون کوتورن کیلرك اوراده یوکلندیکنی یاقوت جوی بیان ایدیور. بو تعریفدن اسکندرون ویا مرسین کورفزی اولهجغی آکلاشیلیور. جغرافیون عربك بعضیسی بو اسمله مذکور کورفزده بر قصبه دخی اولوب، آتی الترجمه (تیناتی) نك وطنی بولنمش اولدیغنی بیان ایدیورلر.

تیناتی (ابو الخیر عباد بن عبدالله اقطع) مشاهیر صلحادن ومحدثیندن اولوب، سباعله انسیت ایدیکی، وبر الی مقطوع اولدیغی حالده، نسج ایله مشغول بولندیغی مشهور وحقنده پك چوق کرامات منقولدر. جبل لبنانده اقامت ایتمشدر. عن‌اصل مغربلی اولدیغی‌دخی مرویدر. ۳۴۹ تاریخنده، ۱۲۰ یاشلرنده مصرده وفات ایتمشدر. — اوغلی (عیسی بن ابی الخیر تیناتی) دخی صلحادن اولوب، پدرندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

تینتوره (Tintoret) ایتالیانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۴۱۲ تاریخنده وندیکده طوغمش، و ۱۵۹۴ ده وفات ایتمشدر. بر بویاجینك اوغلی و (تیچیانو) نك شاکردی اولوب، استادینه ادعای رقابت ایده‌جك درجه‌ده مهارت کسب ایتمش، وبر چوق رسملر یاقمشدر.

تینجیس (Tingis) مغربه‌کی طنجه قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی روما ایمپراطورلغی زمانده بو قصبه (ماوریتانیا) نك قسم غربیسنك یعنی مغرب اقصانك مرکزی اتخاذ اولنمغله، بو مملکته (ماوریتانیا تینجیانه) اسمی ویرلمشدی.

تین‌چین (Tien-Tsin) چینده (پی‌هو) نهری اوزرنده وبو نهرك منصبیله پکین آرهسنده بر یوك شهر اولوب، ۴۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. ۱۸۵۸ تاریخنده انکلتره وفرانسه دولتلریله چین دولتی آرهسنده بو شهرده بر معاهده عقد اولنمشدر.

تیندال (Tyndale) بروتستان مذهبنك مؤسسلرندن اولوب، ۱۵۰۰ تاریخنده انکلتره‌نك (غال) مملکتنده طوغمش؛ وراهب اولدیغی حالده، (لوتر)نك فکر ومذهبنه تابع‌اولوب. انجیلی‌انکلیزجه‌یه ترجمه ایتدیکندن، انکلتره‌دن طرد اولنه‌رق، آلمانیایه رحلتله، اوراده (لوتر) له کوریشه رك، ۱۵۲۶ ده (آنور) ده انجیلك ترجمه‌سنی نشر ایتمش، وتورانك دخی‌ترجمه‌سنه مباشرت ایتمش‌ایسه‌ده، انکلتره قرالی سکزنجی هنرینك رجاسی اوزرینه، آلمانیا ایمپراطورینك امریله توقیف اولنه‌رق، اوغسبورغه کوتورلمش، واورادە اخناق وجسدی احراق اولنمشدر.

تینزرت مغربك جهت جنوبیه‌سنده ملثمین بلادی قربنده بر قصبه اولوب، بربر اقوامیله معاملاتده بولنان تجارك مجمعی اولدیغنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

تین ملل مغربده بر طاغ اولوب، اوستنده بربر اهالی ایله مسکون بر چوق قرا ومزارع بولندیغنی ومراکشك قربندن بدأ ایلدیکنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

تینغموت (Tingmouth) انکلتره‌نك (دوونشیر)ایالتنده و(تینغ)نهرینك منصبنده کوزل بر قصبه واسکله اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی ودکیز جاملری واردر.

تینوس (Ténos, Tinos) یونانك کیقلادە جزایرندن اولوب، آندروس ایله بونك آرهسنده طار بر بوغاز تحصل ایدوب، آوروپادن درسعادته کلن اکثر سفائنك ممریدر. محیط دائره‌سی ۶۰ کیلومتره اولوب، (آی نیقوله) اسمیله برقصبه‌سی و۶۰ قدر قریه‌سی واردر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ کبشی رادەلرنده اولوب، چوغی استانبولده آشجیلق وخدمتجیلقله کچینیر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، منبت اولوب، پك‌ایی‌ده ایشلنیور. باشلیجه اخراجاتی‌اوزوم، شراب، ایپك ومرمردن عبارتدر. ساحل شمالیسنده (پانورمو) اسمیله برلیمانی، طاغلرنده برچوق مغاره‌لری ومرتفع بر تپه‌ده وندیکلیلر زمانندن قالمه بر خراب قلعه‌سی واردر.

تیوولی (Tivoli) ایتالیانك روما ایالتنده ورومانك ۲۶ کیلومتره شرقنده قضامرکزی بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر. بر تپه‌نك اوزرنده اولوب، کوزل منظره‌سی واردر. یاندن کچن (تورونه) نهری برقاج شلاله تشکیل ایدیور. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (تیبور) در. بر چوق آثار عتیقه‌سی واردر.

تیه مصر ایله ارض فلسطین آره‌سنده بر یر اولوب، بحر احمرك شمالنده عقبه کور- فزیله سویش کورفزی آره‌سنده جنوبه طوغری مثلث الشکل بر شبه جزیره صورتنده اوزانیور. قسم جنوبیسنده طورسینا طاغی وبونك شمالنده حضرت موسی ایله بنی اسرائیلك غائب اولدقلری صحرای تیه موجوددر. عرضی ۱۵۰ وطولی ۲۰۰ کیلومتره‌قدر اولوب، اراضیسی قوملق صحرالره طاشلق طاغلردن عبارت اولمغله، معمور دکلدر.

تئوپومپ (Théopompe) یونان قدیم مورخ وخطیبلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ۳۵۸ تاریخلرنده ساقزده‌طوغمش؛ ووطنندن پدریله برابر نفی اولنه‌رق، آتنه‌یه کیدوب، ایسوقراتدن تحصیل فلسفه ایلمشیدی. یونانك تاریخیله ماکدونیا حکمداری فلیپك تاریخنی یازمش، وهرودوتك تاریخنی اختصار ایتمشیدی. آثارندن یالکز بر قاچ فقره بولنه بیلمشدر.

تئودات (Théodat) اوستروغوتلرنك حکمدارلرندن اولوب، برنجی تئودوریقك یکنی ایدی. عمرزاده‌سی آمالاسونته‌یی، ایلك زوجی (اوتریك) ایله اوغلی (آتالاریق)نك وفاتندن صکره، تزوج ایتش ایسه‌ده، بعده حکمده شریکسز قالمق ایچون، مرقومه‌یی قتل ایتش اولدیغندن، قسطنطینیه روم ایمپراطوری یوستنیانوس، مرقو- مه‌نك انتقامنی آلمق بهانه‌سیله، (بلیزار)نك قوماندەسیله ۵۳۵ تاریخنده ایتالیایه عسکر سوق ایده‌رك، سیچیلیا ایله ناپولی وبتون ایتالیانك قسم جنوبیسنی ضبطایتمش؛ وتئوداتك امضا ایتدیکی معاهده تبعه‌سنی دلکیر ایتمکله، تختدن اسقاط اولنه‌رق، فرار ایدرکن، قتل اولنمشدر.

تئودبالد (Théodebald) آوستراسیا حکمدارلرندن اولوب، برنجی تئودبرتك اوغلیدر. ۵۴۸ تاریخنده، ۱۴ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایدوب، ۵۵۳ تاریخنه دك حکومت سورمشدر.

تئودبرت (Théodebert) بواسمله فرانق حکمدارلرندن ایکی کشی واردر:

برنجیسی آوستراسیانك ایکنجی قرالی وبرنجی (تیری)نك اوغلی اولوب، ۵۳۴ دن ۵۴۸ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. جسور بر آدم اولوب، یوستنیانوسه قارشی امداد ایتمك ایچون، اوستروغوتلردن باویره‌یی آلدقدن صکره، یوستنیانوسك مواعید واقعه‌سنه قارشی اوستروغوتلره اعلان حرب ایتمش؛ وکچدیکی یرلری غارت وتخریب ایده‌رك، قسطنطینیه‌یه طوغری یوریمکده ایکن، آتندن دوشوب، تلف اولمشدر.

— ایکنجیسی آوستراسیانك آتنجی قرالی‌اولوب، ایکنجی شیلدبرقك اوغلیدر. ۵۹۶ تاریخنده، ۱۱ یاشنده اولدیغی حالده، پدرینه خلف اولوب، ۶۱۲ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. ابتدا بیوك پدری (برو- نهاؤت) معرفتیله ادارهٔ ملك ایدوب، بعده بونی طرد ایتمش؛ وایکنجی قلوتره وبرادری ایکنجی تیری ایله غوغا ایدوب، بونك طرفندن اخذ وبرونهاؤته تسلیم اولنه‌رق، بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

تئودمیر (Théodemir) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت پرنسلرندن او- لوب، میلادك ۷۱۱ تاریخنده رودریق ایله برابر طارق بن زیاد طرفندن مغلوب اولمغله، سیرا مورنه وبعده اوریهوئلا طاغلرینه چکیله‌رك، مرسیه، بلنسیه ویکی قشتاله خطه‌لرندن مرکب بر کوچك دولت تشکیل ایتمش؛ ووفاتنه‌دك فتوحات اسلامیه‌نك ترقیسنه مانع اولمش ایسه‌ده، بونك وفاتندن صکره مملکت مذکوره دخی غزاة مسلمینك الینه کچمشدی.

تئودور (Théodore) یونان قدیم حکما- سندن اولوب، قبل‌المیلاد ۳۲۵ تاریخنده برقه‌ده‌کی (کیرن) یعنی قیروان قدیم شهرنده تولد واوراده نشأت ایتشدر. یونانیلرك آلههٔ کاذبه‌سنی انکار ایتدیکندن، شهر مذکوردن نفی اولنه‌رق، آتنه‌یه کلمش ایسه‌ده، اوراده‌دخی بو انکارندن طولایی اعدامنه حکم اولنه‌رق، تسمیم اولنمشدر.

تئودور سنت — (St. Théodore) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، رومالیلرك خدمت عسکریه‌سنده اولەرق آماسیه‌ده

بولندیغی حالده، ۳۰۷ تاریخنده حرستیانلغی قبول ایله، مشرکلرك معبدینی احراق ایتدیکندن، اشکنجه‌یه آلنمش، وبعده احراق اولنمشدر. تشرین ثانینك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکر بر سنت تئودور دخی ۷۵۳ تاریخنده قسطنطینیه‌ده‌طوغمش، و۸۲۶ده وفات ایتمشدر. بتلری قیرمغی وظیفه اتخاذ ایدن ایمپرا- طورلره ممانعت ایتدیکندن، دفعاتله حبس ونفی اولنمشدی.

تئودور { (Théodore) بو اسمله ایکی پاپا کلوب، برنجیسی روم جنسیتنه منسوب اولدیغی حالده، ۶۴۲ دن ۶۴۹ تاریخنه دك پاپالق ایتمش؛ و(موحدین Monothéistes) اسمیله ظهور ایدوب تثلیثی انکار ایدنلره قارشی پك شدتلی معاملاتده بولنمشدر. — ایکنجیسی رومالی اولوب، ۸۹۸ ده انتخاب اولنمش. و۲۰ کون صکره وفات ایتمشدر.

تئودوره { (Théodora) روم ایمپراطوریچه- لرندن اولوب، عن‌اصل چنکی اولدیغی حالده، یوستنیانوس تخته چیقمازدن اول کندیسنه علاقه‌ایتمکله، تزوج‌ایدوب، ۵۲۷ تاریخنده کندیسیله مشترکاً تخته جلوس ایتمش؛ وبوقادین بیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، پك چوق اسرافات ایتمش؛ وامور مذهبیه‌یه دخی قاریشه‌رق، پاپا طرفندن رفضنه حکم اولنمش ایدی. ۵۴۸ ده وفات ایتمشدر.

— دیکر بر تئودوره دخی ایمپراطور تئوفیلك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتنده اوغلی صغیر میخائل ثالثه وصیه اولمش؛ و۸۵۷ده موقع اقتداردن‌اسقاط، وبر مناستره حبس اولنه‌رق، اون سنه‌لك محبوسیتدن صکره وفات ایتمشدر.

— براوچنجی تئودوره‌دخی طقوزنجی قسطنطینك قیزی اولوب، ۱۰۴۲ ده همشیره‌سی (زوئه) ایله مشترکاً بر قاچ هفته حکومت سورمش؛ واونجی قسطنطینك وفاتنده ۱۰۵۴ دن ۱۰۵۶ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، عادلانه وعاقلانه ادارهٔ مملکت ایتمشدر. روم ایمپراطورلغنك ماکدونیا سلاله‌سی بونده ختام بولیور.

تئودوره { (Théodora) بو اسمله اونجی قرن میلادیده رومانه بر قادین بولنوب، حسن وجمالیله او قدر شهرت بولمش، وبو سایه‌ده او قدر نفوذ قزانمشیدی. که انواع سفاهتلره اولان انهماکیله وجنایات واقعه‌سیله برابر، دسایسی یوروتمك یولنی بولوب، پاپالق مسندینه دوستی اولان رادنه پسقیوسی (ژان)ی اجلاس، ودیکر بر چوق پاپالر عزل ونصب ایتمشدی. کندیسی کی کوزل وانتریغه‌جی ایکی قیزی اولوب، بری (ماروزیه)ودیکری کنج تئودوره تسمیه اولنوردی.

تئودوریق { (Théodoric) اوستروغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ۴۷۲ تاریخ میلادیسنده پدری تئودمیره وارث اولمش؛ و۴۷۷ده روم ایمپراطوری زنونی تختنه اعاده ایدوب، ذاتاً چوجقلغنده رهن طریقیله قسطنطینیه‌ده بولنه‌رق روم تربیه‌سنی آلمش اولدیغندن، ایمپراطور طرفندن تبجیل اولنمشیدی. ۴۸۷ ده روم ایمپراطوریله بالاتفاق، ایتالیایه سوق عسکرله، (اودواقر)ی مغلوب‌ایده‌رك، مشترکاً اجرای حکومته ارضا ایتدکدن‌صکره، اثنای طعامده بیچاقله قتل ایده‌رك، بتون ایتالیا وسیچیلیایی ضبط، وبعده ایلیریا، پانونیا وسائر نیچه ممالکی الکاسنه الحاق ایتمشدی. ویسیغوتلر وفرانقلرله دخی عقد صهریت ایدوب، توسیع دائرهٔ نفوذ ایتمش؛ ومعارف وصنایع وتجارتی حایه ایدوب، اسکی روما مدنیتنی یکیدن احیا ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، آریانك مذهبنه تابع‌اولدیغندن، ایتالیانلری‌کندینه‌ایصیندیره‌مامشیدی. اواخر عمرنده علیهنده قورلمش براتفاق کشف‌ایتمکله، وهمه تابع اولوب، بغیرحق بر قاچ کشی قتل‌ایتدکدن صکره، بونلرك پیکناه اولدقلرینی آکلایه‌رق، برعذاب وجدانی‌یه وبر حزن وکدره مبتلا اولمش؛ و۵۲۶ ده بو حالك تأثیریله وفات ایتمشدر. بر قوانین مجموعه‌سی دخی تحریر ایتدیرمشیدی.

تئودوریق { (Théodoriqne) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت قرالرندن بو اسمله اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی ۴۲۰ ده (والیا)یه خلف اولمش؛ و۴۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. رومالیلرله اوچ دفعه محاربه ایتمش، وناربونه‌یی ضبط ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اولهمامشیدی. مع هذا غالیا واسپانیا- ده‌کی ممالکنی توسیع ایتمش؛ و(جنسریق) ایله اتفاق ایدوب، بوکا قیزینی دخی ویردکدن صکره، کندیسیله بوزیشمش؛ وآتیلایه قارشی اولان اتفاقه داخل‌اولوب، (شالون) محاربه‌سنده مقتول اولمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب. ٤٥٣ ده برادری (توریسموند)ی قتل ایدهرك، تختـه چکمش؛ و٤٦٦ ده دیکر برادری (اوریك) طرفندن قتل اولنمشدر. ممالکنی توسیع ایدهرك، آکیتانهیی ضبط، وسـوآو حکمداری (زشیار)ی مغلوب، وآومیتوسی غرب ایمپراطورلغی تختنه اجلاس ایلمشیدی.

— اوچنجیسی اوسترو غوتلرك حکمداری اولان بیوك تئودوریق اولوب، ابتدا وصایت طریقیله وبعده اصالةً ویسیغوتلرك اوزرینه دخی حکمدارلق ایتمشدر. [مادهٔ آنفهیه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوپولیس { (Théodosiopolis) ارضرومـك نام قدیمیدر. [« ارضروم » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوس { (Théodose) بو اسمله روم ایمپراطورلرندن اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی « بیوك » عنوانیله معنون اولوب، ٣٤٦ تاریخنده اسپانیانك (قاوقه) شهرنده طوغمشـدر. ویسیغوتلره قارشی قزاندیغی غالبیت اوزرینه، غرب ایمپراطوری (غرانیان) طرفندن، ٣٧٩ ده وفات ایدن (والنس) یرینه، شرق ایمپراطورلغته نصب اولنمش؛ و (ماقسیم)ایله (اوجن)ك تجاوزاتنه قارشی مرقوم (غرانیان)ی وخلفی ایکنجی (والنتیان)ی مدافعه ایتمش؛ و٣٩٤ده، والنتیانك وفاتی اوزرینه، صاحب ترجمه شرق وغرب ایمپراطوری اولمش ایسـهده. بر سنه صـکره وفات ایدوب، وفاتندن اول ملکنی ایکی اوغلی (هونوریوس) و(آرقادیوس)ه تقسیم ایلمش؛ وبونلرك برنجیسی غرب وایکنجیسی شرق ایمپراطوری اولمشدر. عادل وعاقل بر حکمدار ایدیسهده، روما دولتنك انقراضنی آنجق موقتاً تأخیره مقتـدر اولهبیلوب، اوغللری زمانده بودولت انقراضه یوز طوتمشدر. خرستیانلغی مدافعه ایله اسکی ادیانی شدیداً منع ایتمشدی. عصیان ایدنلره قارشی پك شدتلی مجازاتده بولنوب، سلانیك اهالیسندن ٧٠٠٠ کشی قتل ایتمش؛ وانطاکیهده قتل عام ایتمسنه آز قالمش ایدی.

— ایکنجیسی برنجینـك تورونی وآرقادیوسـك اوغلی اولوب، ٣٩٩ ده طوغمش؛ و٤٠٨ ده تخته جلوس ایدوب، ٤٥٠ تاریخنهدك شرق ایمپراطوری بولنمشدر. کوشك برآدم اولوب، ابتدا وزیری آنتیموس، بعده همشیرهسی (پولخریا)، صـکره زوجهسی (اودوسیا) ونهایت مابینجیسی خادم (خریسافی) طرفندن اداره اولنمشدی. زمانده ایرانله محاربه اولنمش؛ ونسطوریه ایله اوتیخیه مذهبلری آرهسنده ظهور ایدن اختلافاتله اوغراشـیلهرق، افسده (یعنی آیا سلوغده) بر مجلس کبیر عقد ایدلمش ایدی. بعض نظـامات دخی جمع اولنمشدی. تئودوسـیوس آتیلادن چـوق قورقوب، کندیسـنه جزیه ویرمش، وصکره کندیسـنی قتل ایتدیرمکه چالیشمش ایسهده، مقتدر اولهمامش ایدی.

— اوچنجیسی ادرمیده محصل ایکن، ردوسده عصـیان ایدن عسـکر طرفندن ایمپراطورلغه ترفیع اولنمش؛ وعدم رضاسیله برابر، قبوله اجباراولنهرق، قسطنطینیهیه ورودله، آناستاسی فراغه مجبور ایتمش ایسهده. متعاقباً اوچنجی لئونك ادعای حکومت ایتمسی اوزرینه، کندیسی دخی فراغ ایدوب، راهب اولمشدر.

تئودوسیوس { سنت — (St. Théodose) خرستیانلرندن عزیزلرندن اولوب، ٤٢٣ ده قپادوکیاده طـوغمش، و٥٢٩ ده ١٠٦ یاشـنده وفات ایتمشـدر. بیت لحمده بر مناستر تأسیس ایتمشـدی. کانون ثانینك ١١ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تئودوسیه { (Théodosie) کفه قصبهسنك اسم قدیمیدر. [« کفه » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

تئوس { (Téos) ازمیر سنجاغنك سفریحصار قضاسـنده وسفریحصارك جنوبنده واقع اولوب ناحیه مرکزی بولنان (صیغهجق) قصبهسنك نامقدیمیدر. زمان قدیمده بیوجك برشهراولوب، (یونیا) خطهسنك اك مشهور اولان ١٢ شهرك بری ایدی.

تئوفان { (Théophane) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، مدلیلیدر. پومپیوسه انتساب ایدوب، بونك تاریخی یازمشایسهده؛ بو تاریخك یالکز بعض فقرهلری موجوددر.

— بو اسمله قسطنطینیه روم ایمپراطورلغی زمانـنده دخی برمورخ بولنوب، ٧٥١ تاریخلرنده طوغمش، و٨١٨ ده وفات ایتمشدر. ٢٨٤دن ٣١٣ تاریخنهدك جریان ایدن وقوعاتی حاوی برتاریخی واردر. راهب اولوب، بت شکنلره قارشی طوردیغندن، ایمپراطور طرفندن تعقیب اولنمشدی.

تئوفانو (Théophano) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، عن‌اصل میخائیلجی قیزی ایکن، ۹۵۹ ده ایمپراطور ایکنجی رومان طرفندن تزوج اولنمش؛ وسفاهت وجنایتلریله شهرت بولوب، ۹۶۳ ده زوجی قتل ایله، دوستی ایکنجی نیکفوری تخته اجلاس، وبعده بونی دخی قتل ایله، دیکردوستی برنجی ژانی اقعاد ایلمشیدی. بو اوچنجی قوجه‌سی تخته جلوس ایدر ایتز کندیسنی نفی ایتمش ایسه‌ده. بعده اوغللری ایکنجی باسیل وطقوزنجی قسطنطین زمانلرنده پایتخته عودت ایلمشدی.

تئوفانیه (Théophanie) آلمانیا ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، شرق ایمپراطوری ایکنجی رومانك قیزیدر. بیوك اوتونك اوغلی ایکنجی اوتونه واروب، جهاز اولهرق ایتالیانك قسم جنوبیسنی کوتورمشیدی. اوچنجی اوتونه وصیه اولمش؛ ۹۹۲ ده وفات ایتمشدر.

تئوفراست (Théophraste) یونان قدیم حکماسندن اولوب، میلاددن ۳۷۱ سنه اول مدللی آطه‌سنك (ارسوس) قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج یاشنده آتنه‌یه کیدوب، افلاطونك وبعده آرسطونك شاکردی اولمشدی. قبل‌المیلاد ۳۲۲ ده آرسطونك یرینه (لیکیون) مدرسه‌سنده مدرس اولمش؛ وحسن افاده وطلاقتیله شهرت بولوب، اسم اصلیسی (تیرسام) ایکن، «الهی الکلام» معناسنی افاده ایدن (تئوفراست) اسمیله تسمیه اولنمش؛ وهرطرفدن طلبه حلقهٔ تدریسنه جمع اولمش ایدی. ۸۵ ویر روایتده ۱۰۷ یاشنده وفات ایتمشدر. استادی کبی کافهٔ علوم وفنونی جامع اولوب، ۲۰۰ دن زیاده کتاب یازمش ایسه‌ده، اکثری غائب اولمشدر. اکثر آثاری نباتاته، معدنیاته، حکمت طبیعیه‌یه، علم‌جوهریه وسائر مواده متعلق اولوب، اخلاقه دائر دخی «طبایع بشر» عنوانیله معتبر برکتابی واردر. آثارینك موجود اولانی دفعاتله نشر، واکثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

تئوفیل (Théophile) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ایکنجی میخائیلك اوغلی وخلفیدر. ۸۲۹ دن ۲۴۲ تاریخنه‌دك ایمپراطورلق ایتمش؛ وبتون مدت حکومتنی خلیفهٔ عباسی معتصم ایله محاربه ایله کچیرمش؛ ومسقط رأسی اولان (آموریوم) شهرینك معتصم طرفندن تخریب اولندیغنی ایشیدنجه، کدرندن وفات ایتمشدر. کندیسی بت شکن اولوب، بتلری التزام ایدن طائفهٔ رهبانه چوق اوغراشمش ایدی.

تئوفیل (Théophile) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱۵۹۰ ده طوغمش، و۱۶۲۶ ده وفات ایتمشدر. برچوق اشعاری وبعض هجویات وهزلیاتی واردر. عدم اعتقادندن واخلاقه مغایر هزلیاتندن دفعاتله نفی اولنه‌رق، حتی برکره اعدامنه دخی حکم اولنمشدیسه‌ده، بو جزا اجرا اولنمامشدر.

تئوفیل (St. Théophile) بو اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی ۱۶۸ تاریخنده آنطاکیه پسقپوسی اولمش، و۱۹۰ ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی مدافعه یوللی برکتابی واردر. کانون اولك ۶ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۳۸۸ ده اسکندریه پسقپوسی اولوب، خلق (آیپس) لك معبدینی تخریبه تشویق ایتمش، ومعبد مذکورك ایچنده بولنان مکمل برکتبخانه‌نك دخی محوینه سبب اولمشدر.

تئوقریت (Théocrite) یونان قدیم شعراسندن اولوب، قبل‌المیلاد ۲۹۰ تاریخلرنده سیراقوسه‌ده طوغمش؛ وسیاسی قاریشیقلقلردن طولایی سیچیلیایی ترکله، مصره کیدوب، ایلك ایکی بطلیموسه انتساب ایتمش؛ وبعده وطننه عودت ایدوب. ایکنجی هیرونك التفاتنه نائل اولمش ایدی. پك چوق معمر اولمشدر. چوبانلغه وچفتجیلکه متعلق اولان اشعاری مشهور اولوب، ویرجیل وسائر شعرا طرفندن تقلید اولنمشدر. برچوق غزلیات وقصایدی دخی وارایسه‌ده، اکثر اشعاری غائب اولمشدر.

تیونویل (Thionville) آلساس‌لورن ایالتنده (موسله) نك ساحل یسارنده ومچك ۲۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۷۸۱۸ اهالیسی، مکتب داخلیسی، نباتات باغچه‌سی، زراعت جمعیتی، دباغخانه‌لری وبیره، چوراب وطوتقال فابریقه‌لری واردر.

(باب التانك صوکی)

ث

(باب الثاء ـ فصل الالف الخ)

ثابت (علاءالدین) مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌لك اوزیجه قصبه‌سنده طوغمش؛ ودرسعادته کلوب، سیدی زاده محمد پاشایه انتساب، وطریق علمیده قطع مراتب ایده‌رك، بوسنه، قونیه ودیاربکر مولویتلرینه نائل اولدقدن صکره، ۱۱۲۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. اشعارنده ضروب امثال قبیلندن مشهور سوزلر سویلمك عادتیدر. بو قبیلدن بعض بیت ومصراعلری زبانزددر. آنجق اشعاری کربه شتر واقع اولوب، چوغی تکلفلی وحلاوتدن خالیدر. مطبوع دیوانی واردر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

نسخه‌لك مرض عشقه علاج ایلدی هیچ
ای شیخ کرامات فروش ازده صوین ایچ

ثابت ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. شو بیت اونکدر:

چاره مرکست اکرکار بناکس افتد
مشکل اینستکه کارم بکسی افتاده است

ثابت (میر محمد افضل) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمشدر. ۱۱۵۱ ده وفات ایدوب، ۵۰۰۰ بیتی حاوی بر دیوان براقمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دلرا نوید آمدن اونمیدهم
ترسم بحال‌خود نکذار دکررا

ثابت بن اثله (الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، خیبر غزاسنده شهید اولمشدر.

ثابت بن اقرم صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ وعبدالله بن رواحه‌نك شهادتی اوزرینه، رایت‌رسول‌الله (صلعم) کندیسنه تسلیم اولنمش ایسه‌ده، کندیسی «محاربه‌ده سن بندن عالمسك» دیه‌رك حضرت خالد بن ولیده تسلیم ایتمشدی. بر روایته ۱۱ تاریخنده اهل رده محاربه‌سنده، وبر روایته دخی ۱۲ سنه‌سنده طلیحة‌الاسدی الیله شهید اولمشدر.

ثابت بن جذع (الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، عقبه وبدر غزالرنده حاضر بولنمش. وطائف غزاسنده شهید اولمشدر.

ثابت بن حارث (الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعده مصره انتقال ایتمش ایدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثابت بن خالد صحابه‌دن اولوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ و (یمامه) وبر روایته (بئرمعونه) وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ثابت بن خنسا دخی صحابه‌دن اولوب، بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن دحداح (ابوالدحداح) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سنده اظهار شجاعت ایتمش؛ وبو محاربه‌ده مجروح اولوب، یاره‌سنك تأثیریله وفات ایتمشدر.

ثابت بن رفیع (یاخود ثابت بن رویفع) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش، وبعده مصره انتقال ایتمشدر. حسن بصری (رضه) بوذاتدن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

ثابت بن زید (ابوزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، عهدرسول‌الله (صلعم) ده قرآن کریمی جمع ایدنلرك بریدر. — بو اسم وکنیه ایله صحابه‌دن وانصاردن دیکر بر ذات دخی واردر.

ثابت بن سفیان صحابه‌دن وانصاردن اولوب، ایکی اوغلی سماك وحارث ایله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنمش، وحارث بو محاربه‌ده شهید اولمشدر. — سماك اوغلی ثابت دخی صحابه‌دندر.

ثابت بن سنان { (ابوالحسن) مشاهير اطبای عربدن اولوب،

مشهور ثابت بن قره‌نك تورونی وسنان بن ثابتك اوغلیدر. خلفای عباسیه‌دن متقی‌بالله اوغلی معتضد بالله ومطیع للهك خدمت طبابتنده بولنمش، و ۳۶۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. عصرینك وقایع تاریخیه‌سنی جامع کوزل بر تاریخ یازمشدر.

ثابت بن ضحاك { (ابویزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب،

خندق واحد وقعه‌لرنده حاضر بولنمش؛ وبعده برمدت شامده ساکن اولوب، مؤخراً بصره‌یه انتقال ایتمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولنوب، ابو جبیره بن ضحاك برادری اولدیغی مرویدر.

ثابت طریف المرادی { صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده وسائر فتوحاتده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن عبید { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر.

ثابت بن عتیك { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، جسر مدائن محاربه‌سنده ابو عبیدة الثقفی معیتنده بولنه‌رق، شهید اولمشدر.

ثابت بن قره { (ابو الحسن — الحرانی) مشاهير حکما واطبای عربدن اولوب، صابئی المذهب ایدی. ۲۱۱ تاریخ هجریسنده حرانده تولد ایدوب، اوراده صرافلقله مشغول اولدیغی حالده، محمد بن موسی روم سفرندن عودتنده، کندیسنك فصاحتنی تقدیر ایتکله، برابرنده آلوب، بغداده کتیرمش؛ وبر روایته محمد بن موسانك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن صکره، بونك طرفندن معتضدك حضورینه دخی چیقارلمش، وسرای خلیفه‌یه منسوب منجمین زمره‌سنه ادخال اولنمش ایدی. فلسفه، طب، نجوم وهیئت وسائر علوم وفنونده عصرینك فریدی اولوب، علوم وفنون مذکوره‌نك هر برنده متعدد تألیفاتی واردر. لسان سریانی ویونانی‌یه واقف اولدیغی کبی، ادبیات عربیه‌ده دخی ید طولی صاحبی اولمغله، اوقلیدس وآرشمید وآپولونیوسك آثارینی لسان عربی‌یه ترجمه، وکندیندن اول ترجمه اولنمش برچوق کتب فنیه‌یی دخی تصحیح ایلمشدر. ۱۵۰ دن زیاده تألیفاتی واردر. خلیفه موفق بالله اوغلی معتضد بالله غضب ایدوب حبس ایتدیکنده، صاحب ترجمه محبوسك صحبت ورفاقتنه مأمور اولمغله، معتضد مسند خلافته چیقدیغنده، کندیسنه فوق العاده حرمت ورعایت ایدر، ومجلسندن آیرماز ایمش. ثابت بن قره‌نك اجرای طبابتده کی مهارت فوق العاده‌سی حقنده برچوق نوادر منقولدر. حفظ صحه وسائر حقایق حقنده برچوق اقوال حکیمانه‌سی دخی مشهوردر. اوغلی ابو سعید سنان بن ثابت ایله تورونلری ابو الحسن ثابت بن سنان وابو اسحق ابراهیم بن سنان دخی مشاهیر اطبا وحکما دندر. تلامذه‌سنك اك مشهوری عیسی بن اسید نصرانیدر. ثابت بن قره ۲۸۸ تاریخنده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بر وجه زیر ذکر اولنور: «کتاب فی سبب کون الجبال»، «مسائل طبیعیة»، «کتاب فی النبض»، «کتاب وجع المفاصل والنقرس»، «جوامع کتاب باریمینیاس»، «جوامع کتاب انالوطیقا الاولی»، «اختصار المنطق»، «نوادر محفوظة من طوبیقا»، «کتاب فی السبب الذی من اجله جعلت میاه البحر مالحة»، «اختصار کتاب مابعد الطبیعة»، «المسائل المشوقة الی العلوم»، «کتاب فی اغالیط السوفسطائیین»، «کتاب فی مراتب العلوم»، «کتاب فی الرد علی من قال ان النفس مزاج»، «جوامع کتاب الادویة المفرده لجالینوس»، «جوامع کتاب المرة السوداء لجالینوس»، «جوامع کتاب سوء المزاج المختلف لجالینوس»، «جوامع کتاب الامراض الحادة لجالینوس»، «جوامع کتاب الکثرة لجالینوس»، «جوامع کتاب تشریح الرحم لجالینوس»، «جوامع کتاب جالینوس فی المولودین لسبعة اشهر»، «جوامع ماقاله جالینوس فی کتابه فی تشریف صناعة الطب»، «کتاب اصنافی الامراض»، «کتاب تسهیل المجسطی»، «کتاب المدخل الی المجسطی»، «کتاب کبیر فی تسهیل المجسطی»، «کتاب فی الوقفات التی فی السکون الذی بین حرکتی الشریان المتضادتین»، «جوامع کتاب الفصد لجالینوس»، «جوامع تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والمیاه والبلدان»، «کتاب فی العمل بالکرة»، «کتاب فی الحصی المتولدة فی الکلی والمثانة»، «کتاب فی البیاض الذی یظهر فی البدن»، «کتاب

فى مسائلة الطبيب للمريض »، « كتاب فى سوء المزاج المختلف»، « كتاب فى تدبير الامراض الحادة »، « رسالة فى الجدرى والحصبة »، « اختصار كتاب النبض الصغير لجالينوس »، « كتاب فى قطع الاسطوانة »، « كتاب فى الموسيقى »، « رسالة الى على بن يحيى المنجم فى امر باثباته من ابواب علم الموسيقى »، « رسالة الى بعض اخوانه فى جواب ماسأله عنه من امور الموسيقى »، « كتاب فى اعمال ومسائل اذاوقع خط مستقيم على خطين »، « كتاب فى المثلث القائم الزوايا »، « كتاب فى الاعداد المتحابة »، « كتاب فى الشكل القطاع »، « كتاب فى حركة الفلك »، « الذخيرة »، « جواب رسالة احمد بن الطيب »، « كتاب فى التصرف فى اشكال القباس »، « كتاب فى تركيب الافلاك وخلقتها وعددها وعدد حركات الجهات لها والكواكب فيها ومبلغ سيرها والجهات التى تتحرك اليها »، « كتاب فى جوامع المسكونة »، « كتاب فى الفرسطيون »، « رسالة فى مذهب الصابئين ودياناتهم »، « كتاب فى قسمة الارض »، « كتاب فى الهيئة »، « كتاب فى الاخلاق »، « كتاب فى مقدمات اقليدس »، « كتاب فى اشكال اقليدس »، « كتاب فى اشكال المجسطى »، « كتاب فى استخراج المسائل الهندسية »، « كتاب رؤية الاهلة بالجنوب »، « كتاب رؤية الاهلة من الجداول »، « رسالة فى سنة الشمس »، « رسالة فى الحجة المنسوبة الى سقراط »، « كتاب فى ابطاء الحركة فى فلك البروج وسرعتها وتوسطها بحسب الموضع الذى يكون فيه من الفلك الخارج المركز »، « جواب ماسئل عنه عن البقراطيين وكم مبلغ عددهم »، « مقالة فى عمل شكل مجسم ذى اربع عشرة قاعدة تحيط به كرة معلومة »، « مقالة فى الصفرة العارضة للبدن وعدد اصنافها واسبابها وعلاجها »، «مقالة فى وجع المفاصل»، « مقالة فى صفة كون الجنين »، « كتاب فى علم مافى التقويم بالمتحن »، « كتاب فى الاطلال »، « كتاب فى وصف القرص »، « كتاب تدبير الصحة »، « كتاب فى محنة حساب النجوم »، « تفسير الاربعة »، « رسالة فى اختيار وقت لسقوط النطفة »، « جوامع كتاب النبض الكبير لجالينوس »، « كتاب الخاصة فى تشريف صناعة الطب وترتيب اهلها وتعزيز المنقوصين منهم بالنفوس والاخبار ان صناعة الطب اجل الصناعات »، « رسالة فى كيف ينبغى ان يسلك الى نيل المطلوب من المعانى الهندسية »، « ذكر آثار ظهرت فى الجو واحوال كانت فى الهواء عما رصد بنوموسى وثابت بن قره واجوبتها لثابت »، « كتاب البصر »، « مسائل عيسى بن اسيد واجوبتها لثابت بن قره »، « كتاب البصر والبصيرة فى علم العين وعللها ومداواتها »، « المدخل الى كتاب اقليدس »، « المدخل الى المنطق »، « اختصار كتاب حيلة البرء لجالينوس »، «شرح السماع الطبيعى »، « كتاب فى المربع وقطره »، « كتاب فى ما يظهر فى القمر من آثار الكسوف وعلاماته »، « كتاب فى علة كسوف الشمس والقمر »، « كتاب الى ابنه سنان فى الحث على تعلم الطب والحكمة »، «جوابات عن كتابى محمد بن موسى بن شاكر اليه فى امر الزمان »، « كتاب فى مساحة الاشكال المسطحة وسائر البسط والاشكال »، « كتاب فى ان سبيل الاثقال التى تعلق على عمود واحد منفصلة هى سبيلها اذا جعلت ثقلاً واحداً مبثوثاً فى جميع العمود على تساو »، « كتاب فى طبائع الكواكب وتأثيراتها »، « مختصر فى الاصول من علم الاخلاق »، « كتاب فى آلات الساعات التى تسمى رخامات »، « كتاب فى صفة ايضاح الوجه الذى ذكر بطلميوس انه به استخرج من تقدمه مسيرات القمر الدورية وهى المستوية »، « كتاب فى صفة استواء الوزن واختلافه وشرائطذلك »، «جوامع كتاب نيقوماخس فى الارثماطيقى »، « مقالتان اشكاله فى الحيل»، «جوامع المقالة الاولى من الاربع لبطلميوس »، « جواب عن مسائل سأله عنها ابو سهل النوبختى »، « كتاب قطع المخروط المكافى »، « كتاب فى مساحة الاجسام المكافية »، « كتاب فى مراتب العلوم »، « اختصار كتاب ايام البحران لجالينوس »، « اختصار كتاب الاسطقسات لجالينوس»، « كتاب فى اشكال الخطوط التى يمر عليها ظل المقياس »، « مقالة فى الهندسة »، «جوامع كتاب جالينوس فى لادوية المنقية »، «جوامع كتاب الاعضاء الآلمته لجالينوس »، « كتاب فى العروض»، «كتاب فيما اغفله ثاون فى حساب كسوف الشمس والقمر »، «مقالة فى حساب خسوف الشمس والقمر»، «كتاب فى الانواء »، «كتاب فى النفس »، « مقالة فى النظر فى امر النفس »، « كتاب فى الطريق الى كتساب الفضيلة » « كتاب فى النسبة المؤلفة »، «رسالة فى العدد الوفق »، «رسالة فى تولد النار بين حجرين »،

«کتاب فی العمل بالمتحن»، «کتاب فی مساحة قطع الخطوط»، «کتاب فی الارصاد»، «کتاب تشریح بعض الطیور»، «کتاب فی اجناس ماتقسم به الادویة»، «کتاب فی اجناس ماتوزن به الادویة»، «کتاب هجاء السریانی واعرابه»، «مقالة فی تصحیح مسائل الجبر بالبراهین الهندسیة» «اصلاح المقالة الاولی من کتاب ابلونیوس فی قطع النسب المحدودة»، «مختصر فی علم النجوم»، «مختصر فی علم الهندسة»، «جوابات عن مسائل سأله عنها المعتضد»، «کلام فی السیاسیه»، «جواب عن سبب الخلاف بین زیج بطلیوس وبین المتحن»، «جوابات عن عدة مسائل سئل سند بن علی»، «رسالة فی حل رموز کتاب السیاسة لافلاطون»، «اختصار القاطیغوریاس» وسائره. بونلردن بشقه لسان سریانیده بر قاچ تألیفی دخی واردر.

ثابت بن قیس (بن شماس الانصاری) صحابه‌دن اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزك وانصارك خطیبی ایدی. احد وسائر (غزواته) حاضر بولنوب، حضرت ابابکر (رضه)ك زمان خلافتنده یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بو ذات شهادتندن صکره مسلمندن برینه عالم معناده کورینوب، بعض وصیتلر ایتمش، وبو وصیتلر حضرت ابابکر طرفندن اجرا بیورلمشدر. اوغللری محمد ویحیی وعبدالله (حره) وقعه‌سنده شهید اولمشلردر. انس بن مالك ثابت بن قیسدن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ثابت بن قیس بن الخطیم) دخی صحابه‌دن وانصاردن اولوب، پدری شاعر ایدی. وعهد نبووتدن اول شرك اوزره وفات ایتمشدی. ثابت جمل وصفین ونهروان وقعه‌لرنده معیت حضرت مرتضاده بولنوب، معاویه‌نك زمان سلطنتنده ارتحال ایتمشدر. یونك دخی عمر ومحمد ویزید اسملریله اوچ اوغلی (حره) وقعه‌سنده شهید اولمشلردر. (عدی) اسمنده دیکر بر اوغلی دخی رواة ثقاتدندر.

ثابت بن مخلد صحابه‌دن اولوب. حره وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

— ثابت بن مسعود وثابت بن معبد وثابت بن المنذر اسملریله صحابه‌دن اوچ ذات دخی بولندیغی مرویدر.

ثابت بن نعمان (ابو حیة البدری) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، مصرك فتحنده حاضر بولنمش، وکندیسندن بعض احادیث شریفه نقل اولنمشدر.

ثابت بن نعمان (ابوالصباح) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وخیبر وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثابت بن ودیعه (ابوسعد) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، پدری ودیعه و دها طوغریسی یزید بن ودیعه منافقیندن ایدی. صاحب ترجمه بعده کوفه‌ده اقامت، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

ثابت بن وقش صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد غزاسنده، پك اختیار اولدیغی حالده، شهید اولمشدر.

ثابت بن هزال صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده وسائر غزواته حاضر بولنمش؛ ویمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثابت بن یزید (ابواسید) صحابه‌دن اولوب، ایاغنك حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك دعاسیله شفایاب اولدیغی مشهور، وکندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثاقب بخارالی بر شاعر اولوب، شو بیت جمله‌ء اشعارندندر.

قدم ببحر خطرناك عشق ماندم وآخر
کمر زموج وکلاه از سر حباب کرفتم

— هندستان شعرا وکبراسندن دخی بو اسمله بری اولوب، ۱۲۲۹ تاریخنده بنارسده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جمله‌ء اشعارندندر:

ازبشت فلك برشده دوخانهٔ زین باش
ماسیر و تماشای جهان خانه نشین باش
بر مائدهٔ اهل دول دست میناداز
از مکسب خود قانع یك نان جوین باش

ثاقب (شیخ مصطفی —) مشایخ مولویه‌دن وشعرادن اولوب، کوتاهیه درکاهنك پوست نشینی ایدی. عن اصل ازمیرلی اولوب، کوپریلی زاده مصطفی پاشانك دائره‌سنده تربیه اولنمش؛ وبعده ادرنه‌یه کیدوب، طریق مولویه انتساب ایتمش ایدی. مؤخراً قونیه‌یه کیده‌رك، بر مدت آستان پیرده خدمت ایتدکدن صکره، کوتاهیه خانقاهی مشیخته نصب اولنمشدی. ۱۱۴۸ ده ارتحال ایتمشدر.

مرتب دیوانی وعرفای مولویه مناقبنی جامع برسفینه‌سی واردر.

— بو اسمله دیکر بر شاعر دخی واردر، که عن اصل انقره‌لی اولوب، اندرون همایونده تربیه کورمش؛ و ۱۲۵۸ده وفات ایتمشدر. کوزل‌شرقیلری وبعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

کون کورمدی دورنده اوماهك دخی ثاقب
استرینه دل دوریشی مزداد ندندر

ثاقب افندی { (حکیم —) عن اصل آخسخه‌لی اولوب، درسعادته بالورود، ارغاد بازارنده کائن قره مصطفی پاشا مدرسه‌سنده تحصیل علوم، وفن طبك تعلیله دخی اشتغال ایتمشیدی. اکمال تحصیلدن صکره سلیمانیه جامع شریفی مقابلنده‌کی متروك (طب‌خانه) ده تعلیم فن طب ایله مشغول اوله‌رق، ۱۲۶۹ ده ۱۲۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. بعض اشعاری دخی واردر.

ثالس { [« تالیس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثانی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، فوق‌العاده حسن و جماله مالك اولمغله، یوسف ثانی دینمکله شهرت بولدیغندن، ثانی تخلص ایدردی. عشاقدن بری قیصقانوب، کندیسنی کنج یاشنده قتل ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

دلربالر دلا بنم نه مدر
نور دیده‌م سرور سینه‌مدر

— ایکنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، استانبولده قول اوغلی طائفه‌سنه منسوب ایدی. کنجلکنی عیش وعشرتله کچیرمش ایسه‌ده، بعده توبه ایتمشدی. ایران شعراسنك وعلی‌الخصوص علی شیر نوایینك اشعارینی چوق تتبع ایده‌رك، شعرده کسب ملکه ومهارت ایتمشدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

کوکل مرآتنی صوفی مجلا ایتسه‌ك اولمزی
جمال یاری بو یوزدن تماشا ایتسه‌ك اولمزی

ثانی { ملوك صفویه‌دن شاه‌عباس ثانینك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. [ترجمهٔ حالیچون « عباس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] شو رباعی جلهٔ اشعارندندر:

از هجر توام تودیده خون میکردد
احوال دلم بی تو زبون میکردد
ای دوست اکر ترا ببینند ثانی
برکرد سرت ببین که چون میکردد

ثانی خان { هندستان شعراسندن وهمایون واکبر شاه دوری امراسندندر. شو بیت اونکدر:

ای رسم توآزار من وقاعده بیداد
بیداد ازین رسم وازآن قاعده فریاد

ثاوذرس { و ثاوذوسیوس و ثاوفرسطس [« تئودور، تئودوسیوس وتئوفراست » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ثبات { (میر محمد عظیم) هندستان‌شعراسندن اولوب، ثابت مخلصیله تخلص ایدن میر محمد افضلك اوغلیدر. ۱۱۲۲ تاریخنده اله‌آباددە طوغوب، ۱۱۶۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

بخت بد کر برد ازکوی توام سوی بهشت
پرسم ازحور که آن سایهٔ دیوار کجاست

ثبیه { (بنت یعار) صحابیاتدن فضل ودرایتله مشهوره بر خاتون اولوب، صحابهٔ کرامدن سالف‌الترجمه ابو حذیفه‌نك زوجه‌سی ایدی. — ثبیه بنت‌الربیع، ثبیه بنت‌سلیط، ثبیه بنت ضحاك وثبیه بنت نعمان دخی صحابیاتدندر.

ثَرثار { جزیره‌ده بر نهردر، که سنجار طاغندن نبعاناله، جنوب شرقیه وبعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، یاغمورلر موسمنده دیلده فراته منصب اولور. سائر موسملرده قورویوب، بر طاقم میاه راکده براقیر.

ثَرثور { ارانده وبرذعه قربنده بو اسمله ایکی نهر اولوب، برینه بیوك ودیکرینه کوچك ثرثور دینیلکنی یاقوت حموی بیان ایدیور. برذعه خرابه‌لری قربندن کچن وکوکچه‌کولنه دوکیلن نهرك خریطه‌لرده اسمی (ترتر) صورتنده ضبط اولنمشدر. بونك عینی اوله‌جغنده شبهه یوقدر. کوچکی دخی بونك بر شعبه‌سی اولمليدر.

ثرمه { صقلیه (یعنی سیچیلیه) آطه‌سنده برقصبه اولوب، قورباغه‌لرینك چوقلغیله وهواسنك حرارتیله مشهور اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر. (ترمینی) قصبه‌سنك عینی اولمسی ملحوظدر.

ثروان { (بن فزاره بن عبد یغوث) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه ورودنده شو بیتی سویلمشدی:

الیك رسول‌الله خبت مطیتی
مسافة ارباع تروح وتغتدي

ثروت افندی ((عثمان —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. اندرون همایونده تربیه کورمش، و ۱۱۸۰ ده مرعشده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

مکر کلك قدر اول طفل امد خوانك ای ثروت
جلی خطیله یازمش لوحهٔ رخسارینه تمت

ثریا پاشا ((مصطفی —) وزرای دولت علیه‌دن اولوب، ملك زاده خاندانه منسوب کرکجی عثمان پاشانك اوغلیدر. ۱۲۴۱ تاریخنده استانبولده تولد ایدوب، اکمال تحصیلدن صکره، باب عالیده دیوان همایون مضبطه اوطه‌سنه، و ۱۲۶۴ ده آمدیٔ دیوان همایون اوطه‌سنه مأمور اولمشیدی. قلم مذکور خلفاسندن ایکن، استعداد ودرایت فوق‌العاده‌سی حسبیله، بر قاچ فوق‌العاده ومهم مأموریتلره تعیین بیوریله‌رق، ازآن جمله روسیه قومیسیونه ریاست ایتمش، وپولیروز ماده‌سیچون مأموریت فوق‌العاده‌ایله کوندرلمش ایدی. بعده پارس سفارت سنیه‌سی باش کتابتنه وایکنجی قومیسرلك انضمامیله مملکتین قومیسیونی باش کتابتنه نصب اولنمشدی. ۱۲۷۵ ده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله قدس شریف متصرفلغنه ومأموریت فوق‌العاده‌سنه تعیین بیوریله‌رق، جنت مکان سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ۱۲۸۰ ده ینه مأموریت فوق‌العاده انضمامیله حلب والیلکنه نقل ورتبهٔ وزارته ترفیع بیورلمشدر. زور قطعه‌سنه قوهٔ عسکریه ایله کیروب، اعادهٔ امنیت واسایشه وعشایر عربانی دائرهٔ اطاعته ادخاله وزور متصرفلغنی تشکیل ایله، نفوذ حکومتك اورالرده جاری اولمسنه موفق اولمش؛ وبونك اوزرینه برنجی رتبه مجیدی نشانیله تلطیف بیورلمشدر. ۱۲۸۳ تاریخنده آیدین والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر سنه‌یه قریب ولایت مذکوره‌یی اداره ایله، بر قاچ آی دخی درسعادتده معزول قالدقدن صکره، ۱۲۸۵ ده احکام عدلیه اعضالغنه وبر قاچ کون صکره خداوندکار والیلکنه، وینه اوسنه درسعادته جلبله، یکی تشکل ایدن شورای دولتك داخلیه دائره‌سی ریاستنه نصب اولنمشدر. ۱۲۸۸ ده ثانیاً حلب والیسی اولوب، بر سنه صکره، یکی تشکیل اولنان قدس والیلکنه نصب، وآلتی بچق آی صکره ثانیاً آیدین ولایتنه نقل بیورلمشدر. ۱۲۹۳ ده آنقره والیسی اولوب، جلوس همایون حضرت عبدالحمید خانیده آنقره والیسی اولدیغی حالده، ۱۲۹۵ ده، کوریلن لزوم اوزرینه، سیواس والیلکنه نقل بیورلمش؛ و ۱۲۹۶ سنه‌سی شعبانده سیواسده ارتحال ایلمشدر. عالم، ادیب، محب علما وترقیپرور بر ذات اولوب، لسان عثمانیده ایی کاتب ومنشی اولدیغی کبی فرانسزجه‌ده دخی اقتدارقلمیه‌سی وار ایدی. بولندیغی ولایتلرده خیلی اصلاحاته وبعض آثار برافقه موفق اولمشدر.

ثریاجاه (هندستانده اوده حکمدارلرندن محمد علی شاهك مخلصیدر. [«امجد علی شاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثعالبه (مغربده جزایر جهتنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سنك اسمی اولوب، بونلر ثعلب بن بکر بن صفیره منسوب ایدیلر. بونلر وانشریش طاغلرنده ساکن، سالف الذکر بنی توجین قبیله‌سنك رئیسی محمد بن عبدالقوی کندیلرینی مغلوب ایدوب، وطنلرندن اخراج ایتمکله، مغرب اقصایه کیده‌رك، بر مدت کندی رئیسلرینك تحت اداره‌سنده وبنی مرین حکمدارلرینك تحت حمایه‌سنده یاشا دقدن صکره، سکزنجی قرن هجریده ابو حمو یغمراسنی کندیلریله ایتدیکی حروب متعدده بوقبیله‌یی بسبتون محو ایتمشدر.

— خوارجدن دخی بو اسمله بر فرقه واردر.

ثعالبی ((ابو منصور عبدالملك بن محمد بن اسمعیل النیسابوری) مشاهیر علما وادبادن اولوب، ۳۵۰ تاریخ هجریسنده نیسابورده طوغمش، و ۴۲۹ ده وفات ایتمشدر. نظم ونثرده زمانك فریدی اولوب، تألیفاتی شرق وغربده شهرت بولمشیدی. تیلکی پوستندن کورك اعمالیله مشغول اولدیغندن، ثعالبی لقبیله شهرت بولمشدر. کندیسی هرنه قدر نیشابورده تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اولاد عربدن بولنمشدر. آثارینك الك بیوك والك مشهوری «یتیمة الدهر فی محاسن اهل العصر» عنوانیله یازدیغی کتابدر، که ۴ بیوك جلددن مرکب اولوب، عصرینك مشاهیر شعراسنك تراجم احوالنی واشعار منتخبه‌لرینی جامع بر اثر قیمتدار در. بو کتاب اخیراً دمشق شامده (مطبعهٔ حنفیه) ده طبع ونشر اولنمشدر. «یتیمة الدهر» هارون منجمك «البارع فی اخبار الشعرا» عنوانلی کتابنك ذیلی حکمنده اولدیغی

کبی، بوکادخی باخرزی طرفندن «دمیة القصر وعصرة اهل العصر» وعمادالدین اصفهانی طرفندن «خریدة القصر وجریدة اهل العصر» وابوالمعالی سعدوراق طرفندن «زینة الدهر» عنوانلریله بربرینی متعاقب برقاج کوزل ذیل یازلمشدر. بوندن ماعدا ثعالبینك «فقه اللغه»، «سحر البلاغه». «سر البراعه»، «من غاب منه المطرب»، «مونس الوحید»، «شئ کثیر» و«یتیمة الیتیمه» عنوانلریله برقاج تألیفات ادبیه‌سی واردر. اشعاری دخی کوزل ومقبول اولوب، شوایکی بیت اوجله‌دندر:

لما بعثت فلم توجب مطالعتی
واممعنت نار شوقی فی تلهبها
ولم اجد حیلة تبقی علی رمقی
قبلت عینی رسولی اذ رآك بها

ثَعلَب (ابو العباس احمد بن یحیی) مشاهیر نحویوندن وائمهٔ کوفیوندن اولوب، ادبیات عربیه‌ده وحفظ اشعار واخبار عربه‌کی ید طولاسیله شهرت بولمشدر. سوزی سند حکمنده اولمغله، زمانك ادباسی هر طرفدن کندیسنه مراجعت ایده‌رك، حل شبهه ایدرلردی. برقاج تألیفی واردر. اواخر عمرنده فولاقلری صاغر اولمشیدی. ۲۹۱ تاریخنده ۹۱ یاشنده وفات ایتمشدر.

ثعلبه بن ابی بلتعه صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده صغیر السن اولدیغندن. اکثر صحابهٔ کرامدن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

ثعلبه بن ابی رقیه (اللخمی) صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

ثعلبه بن ابی مالك القرضی (ابویحیی) صحابه‌دن اولوب، بنی قریضه قبیله‌سنك امامی ایدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثعلبه بن جذع صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وطائف وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثعلبه بن حاطب صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وحضرت عثمانك دور خلافتنده وفات ایتمشدر. کندیسی استحصال مال ایچون حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك دعاسنی استرحام ایدوب، مطلوبی اسعاف اولنمغله، دعای حضرت پیغمبری تأثیریله مال فراوانه وکلیتلی بر قویون سوریسنه مالك اولدقدن صکره، معیت حضرت نبویده نماز قیلمغی ترك ایله، قویونلریله اشتغاله باشلامش؛ وصدقه آیت کریمه‌سی نازل اولدقده، جانب رسول الله (صلعم) دن اخذ صدقه ایچون کوندریلن ایکی ذاته‌رد ایله جواب ویرمش؛ وبونك اوزرینه حقنده «ومنهم من عاهدالله لئن آتانا من فضله الخ» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. بونی ایشیتدیکنده نزد پیغمبریه شتاب ایله. صدقه‌سنی تکلیف ایتمش ایسه‌ده. قبول بیورلمامش؛ وحضرت ابوبکر وعمر (رضهما) زمانده دخی صدقه‌سنك قبولی میسر اوله‌میوب، حضرت عثمان زمانده دخی کندیسی هلاك اولمغله. صدقه‌سنی قبول ایتدیرمکه موفق اوله‌مامشدر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بونك قویونلریله اشتغالندن طولایی جامعه دوامدن کسلدیکنی وکرك صدقه اعطاسنه عدم رضاسنی ایشیتدکلرنده، مکرراً «یاویح ثعلبه یاویح ثعلبه» بیورمشلردر.

ثعلبه بن حکم صحابه‌دن اولوب، خیبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومؤخراً بصره وبعده کوفه‌ده ساکن اولمش ایدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثعلبه بن زهدم (التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمشیدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

ثعلبه بن سعد (یاخود بن ساعده) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش. واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثعلبه بن سعیه وثعبه بن سلام. صحابه‌دن اولوب، قبل الاهتدا یهودی المذهب ایدیلر. «لیسوا سواء من اهل الکتاب امة قائمة الخ» آیت کریمه‌سی بونلر ایله عبدالله بن سلام واسید بن سعیه حقنده نازل اولمشدر. برنجیسی حیات رسول الله (صلعم) ده وفات ایتمشدر.

ثعلبه بن صعیر (یاخود بن ابی صعیر) کندیسی واوغلی عبدالله صحابه‌دن اولوب. بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

ثعلبه بن عبدالرحمن صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خدمت رسول الله (صلعم) ده بولنمشدر. روایته کوره بر

کون حضرت فخر کائنات افندمز کندیسنی بر ایش ایچون انصاردن بر ذاتك خانه‌سنه اعزام بیوردقلرنده، قپودن اوذاتك زوجه‌سنك یقانمقده اولدیغنی کورمش، وکندینی ضبط ایده‌میوب، دفعاتله باقدقدن صکره، بو حرکتنك حضرت پیغمبره وحی ایله معلوم اولهجغنی دوشونه‌رك، خوف وندامتندن طاغلره قاچمش؛ وقرق کون غیبوبتدن صکره، توبه‌سنك عندالله قبول بیو- رلدیغی تبشیر اولنمغله، بولدیریلوب، نزد حضرت نبویه کتیرلمش؛ وآز مدت صکره خسته‌لنوب، ارتحال ایتمشدر.

ثعلبه بن عمرو { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه)نك عهد خلافتنده ابو عبیدة الثقفینك معیتنده جسر مدائن محاربه‌سنده شهید اولمشدر.

ثعلبه بن غنمه { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بدر وعقبه غزالرنده حاضر بولنمش، ومعاذ بن جبل وعبدالله بن انیس ایله برابر بنی سلمه صنملرینی شکست ایلمشدر. خندق وبر روایتده خیبر وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثعلبه بن ودیعه { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، تبوك وقعه‌سنده حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه مخالفت ایدنلرك بریدر. بونلر بعده توبه ایدوب، کندیلرینی باغلایه- رق، نفسلرینی ومالرینی حضور پیغمبریه عرض ایتمکله، توبه‌لری قبول بیوریلرق، حقلرنده «وآخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سیئاً الخ» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. رفیقلری ابولبابه، اوس بن خذام، کعب بن مالك، مراره وهلال بن امیه‌در.

ثعلبی { (ابو اسحق احمد بن محمد) مشاهیر فقها ومفسریندن اولوب، نیشاپورده طو- غمش، و۴۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. مشهور ومتداول بر تفسیر شریفیله بر تاریخ انبیاسی و«تاج- العرائس» عنوانیله دخی بر تألیفی واردر.

ثعلبیه { مکهٔ مکرمه‌دن کوفه‌یه کیدن طریقده شقوق ایله خریمه آره‌سنده واقع بر منزلدر.

ثُعَیلب { مشاهیر منجمین اسلامدن ابن دهان فخرالدین ابو شجاعك لقبیدر. [«ابن دهان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثغر { «حدود» دیمك اولان بو اسمی جغرا- فیون عرب ممالك اسلامیه‌نك حدودنده بولنان بعض بلاده اطلاق ایتمشلردر. (ثغر الشام) آطنه جهتنه، (ثغر الجزیرة) مرعش وملاطیه طرفلرینه، (ثغر ماوراء النهر) ترکستانك شرق شمالی جهتنه، (ثغر الاندلس) دخی اسپانیانك قسم شمالیسنه دیرلردی.

ثقب { (یاخود ثقیب) بن فروه صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. انصارك انسابنه واقف ایدی.

ثقف بن عمرو { صحابه‌دن وقریشدن او- لوب، ایکی برادریله برابر بدر غزاسنده بولنمش؛ وخیبر وبر روایتده احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثقفی { (ابو عبدالملك) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، اندلس ملوکندن ناصر ومستنصرك خدمت طبابتنده بولنمشدر. علوم ریاضیه ومهندسلکده دخی ید طولی صاحبی ایدی. طوپال اولوب، اواخر عمرنده کوزلرینه دخی عمی طاری اولمشیدی.

ثقیف { قبائل عربدن برقبیله اولوب، طائف شهریله جوارلرنده ساکن ایدیلر. بونلر بر خیلی وقت بنی عامره جزیه کذار اولدقدن صکره، مملکتلرینی تحصین ایدوب، بنی عامره مقاومتله، جزیه‌دن قورتلمش؛ وبعده (احلاف) و(بنی مالك) اسملریله ایکی شعبه‌یه منقسم اولوب، بینلرنده خیلی محاربه‌لر وقوع بولمشیدی. ابو طالبك وفاتندن صکره حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز قریشه قارشی ثقیف قبیله‌سندن استمداد بیورمشلردیسه‌ده، بونلر رد ایله جواب ویرمشلردی. هوازن غزاسنده بنی ثقیفدن یمش کشی قتل اولنه‌رق، قصوری طائفده تحصن ایتمکله، یکرمی کون قدر محاصره بیوریلوب، بعده یوللری قطع اولنمغله، عرض اطاعته وقبول اسلامه راضی اولمش، و(لات) اسمنده کی صنم کبیرلرینی شکست ایلمشلر ایدی. حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك ارتحالندن صکره قبائل عرب ارتداد طریقنه صاپدقلرنده، ثقیف قبیله‌سی بونلره اویمیوب، عهد وایمانده ثبات ایتمشدی. بو قبیله‌دن برچوق علما وشعرا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

ثمامه بن اثال (الحنفی) صحابه‌دن اولوب، یمامه قبائلندن بنی حنیفه قبیله‌سنه منسوب ایدی. قبل الاهتدا اسیر دوشوب، اوج کون صره ایله جانب رسوالله (صلعم) دن اسلام تکلیف‌بیورلدیغی حالده، قبول ایتمه‌مش؛ وبعده عفو بیوریلوب، کیتدکدن صکره، عودت ایده‌رك، ارادتیله دین اسلامی قبول ایتمشیدی. مسلمة الکذابك خروجنده، یمامه خلقی بوکا تبعیتله، ارتداد ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه قبیله‌سی بنی حنیفه‌دن برچوق آدملری مسیلمه‌یه تبعیتدن‌منع، وبونلره جانب‌رسول‌الله (صلعم) دن ارسال بیوریلان علاء بن الحضرمی‌یه امداد ایده‌رك، مسیلمه‌نك انهزامنی موجب اولمشدی. بعده بو سببدن طولایی بنی قیس طرفندن شهید ایدلمشدر. — (ثمامه بن ابی ثمامه الجذامی) و (ثمامه بن بجاد ـ العبدی) و (ثمامه بن حزن القشیری) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

ثمامه بن اشرف (النمیری) فرق معتزله‌دن (ثمامیه) اسمیله معروف بر فرقه‌نك رئیسی اولوب، معرفة اللهك ضروری اولدیغنی، ویهود ونصاری ومشرکینك بهائم قبیلندن اولوب، روحلری بقا بولمیه‌جغنی، ومجازات ومکافاتلری اولمیه‌جغنی وسائر بوکبی بر طاقم اعتقادات غریبه قبول ایدیوردی.

ثمامه بن عدی صحابه‌دن و قریشدن اولوب، حضرت عثمان (رضه)ك خلافتنده شامده‌کی صنعا والیسی ایدی. مهاجرینـدن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولدیغی دخی مرویدر.

ثمانین موصلك اوست طرفنده جزیرهٔ ابن عمر قربنده وجبل جودی اتکنده بر کوچك قصبه اولوب، طوفاندن صکره حضرت نوح (عم) له قورتیلان سکسان کشینك بورایه چیقدقلری مروی اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

ثمانینی (ابوالقاسم عمر بن ثابت الضریر) مشاهیر نحویوندن اولوب، آنف‌البیان ثمانین قصبه‌سندن ایدی. نحوه وادبیات عربیه‌یه دائر بر چوق تألیفات مقبوله‌سی واردر. ۴۸۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ابوحفص عمر بن حضر ثمانینی) دخی مشاهیر محدثیندندر.

ثمدالروم شام ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محلدر.

ثمود عرب بائده قبائل قدیمه‌سندن بر قبیله اولوب. حجاز ایله شام آره‌سنده ساکن ایدیلر. قرآن کریمده عاد، جدیس وطسم قبائلی صره‌سنده ذکر اولنمشدر. عرب مورخلرینك روایتنه کوره، بونلر ثمود بن‌جاثر بن ارم بن سام بن نوح (عم)ه منسوبدرلر. هر حالده قوم ثمود اولدقجه متمدن بر قوم اولوب، طاشدن جسیم بنالری حاوی شهر وقصبه‌لری وقیالرده اویلمش مصنع مغاره‌لری وار ایدی. بونلر عبدهٔ اصنامدن اولوب، کفر وشرك ایچنده بولندقلرندن، جناب حق ایچلرندن صالح (عم)ه نبوت ویروب، نبی مشارالیه قومنی عبادةالله دعوت ایتمش؛ وقیادن دوه چیقارمق کبی معجزه ایله نبوتی اثبات ایتمش ایسه‌ده، اکثری ینه کفرده اصرار ایدوب، نهایت حضرت صالحك دوه‌سنی دخی اتلاف ایتدکلرندن، سمادن صاعقه کبی بر صدای مدهش ظهوریله، کوکسلری ایچنده یورکلری قطع اولنه‌رق، هلاك اولمشلردر. حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز قوم ثمودك مملکتنی تشریف بیوردقلرنده، اصحابنه بو مملکته دخولی وصویندن ایچمکی منع بیورمشلردی.

ثنا (شیخ هبةالله) کشمیر شعراسندن وشیخ علی حزین لاهیجانی شاکردانندن اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شرم ز آنروزکه یارم بسر بالین کفت
سخت جانی که هنوزت نفسی می آید

ثناءالله (مولانا —) هندستان علماسندن اولوب ۹۴۶ تاریخلرنده (پانیپات) قاضیسی ایدی. «تفسیر مظهری» عنوانیله بر تفسیر شریفی و «السیف المسلول» عنوانلی بر کتابیله سائر بعض تألیفاتی واردر.

ثنائی شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی مغنیسالی اولوب، شهزاده سلطان مصطفانك شهر مذکورده اقامتلرنده خدمتلرنده بولنمش، وبعده معیتلرنده آماسیه‌یه کیتمشیدی. «ومقصود»ه بر شرح دخی یازمشدر. شو بیت اونکدر:

خط رخساری غمندن اولدم اول سنکین دلك
اهل درد ایتسون غبار جسم زردم مرده سنك

— ایکنجیسی بالیکسریلی اولوب، اسمی محمددر. بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. علم وفضلیله وحسن اخلاقیله شهرت بولمشیدی. مرتب دیوانی و «روضة-الابرار» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

اویانمز شمع اقبالم کورنمز اول قمر طلعت
بنی یوقاره کونلرده قویان بخت سیاهمدر

ثنائی { (خواجه حسین بن عنایت میرزا) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن ابراهیم میرزانك خدمتنده بولنمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

زمان بیهر وکیتی دشمن ودلدار مستغنی
مرا بر آرزوهای ثنائی خنده می آید

ثنائی { (خواجه حسین بن غیاث‌الدین) ایران شعراسندن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت، و ۹۹٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

— ثنائی مخلصیله ایران شعراسندن دیکر بری‌دخی اولوب، « باغ ارم » عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

ثوبان بن بجدد { (ابو عبدالله) صحابه‌دن و حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادلیلرندن اولوب، عن‌اصل یمنده کی جیر قومندندر. سفر وحضرده معیت حضرت پیغمبریده بولنوب، فخر عالم افندمزك ارتحالندن صکره شامه هجرتله، رمله‌ده، بعده مصرده ونهایت حصده اختیار اقامت، و ٥٤ تاریخنده حصده وفات ایتمشدر. فتح مصرده حاضر بولنمشدر. کندیسندن بر چوق احادیث شریفه منقولدر. — ثوبان اسمیله صحابه‌دن دیکر بر ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

ثور { بن تلیده وثور بن عزره وثور سلمی صحابه‌دندر.

ثوری { (ملا علی) ایران شعراسندن اولوب، بر رباعینك بیت اولی اولمسی ملحوظ اولان شو بیت اونکدر:

تاکی بمن آزار وجفا خواهی کرد
باغیر برغم من وفا خواهی کرد

ثویبه { مرضعات حضرت سیدالثقلیندن اولوب، عن اصل ابولهبك جاریه‌سی اولدیغی حالده، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ولادتی افندیسنه تبشیرنده، آزاد اولمش ایدی. حضرت خمزه(رضه)ای دخی ارضاع ایتمشدی. اسلامنده اختلاف واردر.

ثیابی { اونبجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، مرزیفونلیدر. ترزیلك صنعتیله مشغول اولدیغندن، بو مخلصله تخلص ایتمشدی. کندیسی امی ایسه‌ده، طبیعت شعریه‌سی غالب اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت اوجله دندر:

الفلر سرو ورنکین کل کبی سینه‌مده داغم وار
محبت سبزه زارنده یشه بر تازه باغم وار

(باب الثانك صوکی)

ج

(باب الجيم — فصل الالف الخ)

جآن (Gèants) یاخود کیغاس ویا کیغا (Γίγας) (ج) ایله (غ) و (ك) فارسی آرەسندەکی قرب مخرج حسبیله السنهٔ مختلفەده مختلف صورتده تلفظ اولنان بو اسم اعم قدیمه عندیده بر نوع جن وعفریته وجثه وقامتلری درجهٔ افراطده اولان بعض اقوام موهومەیه ویریلیردی. عربیدەکی (جن) و (جان) اسملرینك دخی بوکلمه ایله مناسبت لفظیه و معنویەسی ظاهردر. ابوالشعرا اومیروس (کیغا) لرك ایلیریاده (کراونوس) طاغلرینك اوتەسنده ساکن بولندقلرینی بیان ایتدیکنه باقیلیرسه، اسکی یونانیلری قامتلریله قورقوتوب بویله خیاللر کورمکه مجبور ایدنلر حالا بوکون (کیغه) دینلن یوقاری آرناؤدلق اهالیسی اولەجغنده شبهه قالماز.

جابان (ابومیمون) صحابەدن اولوب، اوغلی میمون کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جابر اندلسی (شمس الدین) اندلس علما وادباسندن وفقهاء مالکیەدن اولوب، ادبیاته متعلق اولان بعض آثار منظومەسنی جامع بر کتاب پارس کتبخانەسنده ۱۰۵۶ رقیله مرقم اولەرق موجوددر.

جابر بن ابی سبره (الاسدی) صحابەدن اولوب، بعدەکوفه‌ده ساکن اولمشیدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جابر بن ابی صعصعه صحابەدن ومازن بن نجار قبیله‌سندن اولوب، قیس، حارث وکلاب اسملریله اوچ برادری وارایدی. (بئرمعونه) وقعەسنده شهید اولمشدر.

جابر بن ازرق (الغاضری) صحابەدن اولوب، بعده حمصده ساکن اولمشیدی. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن اسامه (ابوسعادالجهنی) بودخی صحابەدن اولوب، حجاز لیلر صرەسنده مذکوردر. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن حیان (ابوموسی) مشاهیر حکمای عربدن اولوب، فن کیمیانك موجدی حکمندەدر. ترجمهٔ حالی تمامیله معلوم ومضبوط دکلدر. بر روایتده طوسلی ودیکر بر روایتده حرانلیدر. حرانلی عد ایدنلرك بعضلری سابئین مذهبنده وسنانك اوغلی وبتانینك پدری اولدیغنی دخی ادعا ایدرلر. هجرت نبویەنك ۱۶۰ تاریخلرنده وفات ایتمش اولدیغی مظنوندر. علم کیمیایی بر روایتده امام جعفر صادقدن ودیکر بر روایتده خالد بن یزید بن معاویەدن اخذ ایتمشدر. بو فنده ۵۰۰ قدر تألیفاتی اولدیغی مرویدر. بونلرك بعضلری موجود اولوب، آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کاتب چلبی «الخالص» و «کتاب الخواص» عنوانلریله ایکی تألیفنی ذکر ایدیور. هرنه قدر جابرك اشتغال ایتدیکی کیمیا سائر معادنی وبعض نباتاتی آلتونه تحویل ایتمك امل حریصانسه مستند اولان معهود کیمیای باطل ایسەده، بونك تحریات وتجاربی صرەسنده معادنك ترکیب واذابەسنه واحجار ونباتاتك احوال وخصایصنه متعلق بر چوق اسرار وحقایقه واقف اولوب، بونلری کتابلرینه درج ایتمش اولمغله، کیمیای صحیحه دخی پك چوق خدمتلر ایتمش، وبوفنك بحق موجد وواضعی اولمشدر. بعضلری علم جبرك دخی موجدی صاحب ترجمه اولدیغنی وبو علمك بونك اسمیله تسمیه اولندیغنی التزام ایتمشلرسەده، بونی اثبات ایدەجك دلائل مفقوددر. جابرك بر شخص موهومدن عبارت اولدیغنی ادعا ایدنلر دخی واردر.

جابر بن خالد (بن مسعود بن عبد الاشهل الانصاری الخزرجی) صحابەدن اولوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

جابر بن زید [« ابوالشعثاء » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

جابر بن سفیان (الانصاری الزرقی) صحابەدن اولوب،

حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده ارتحال ايتمشدر.

جابر بن سليم (ابوجرى التميمى) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشيدى. ابن سيرين كندىسندن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. بعض كتب حديثده سليم بن جابر صورتنده مضبوطدر.

جابر بن سمره (ابو خالديا خودا ابو عبدالله عامرى) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعد ابن ابى وقاص حضرتلرينك همشيره‌سى خالده بنت ابى وقاصك اوغليدر. بعده كوفه‌ده بر خانه ياپديروب، اوراده ساكن اولمش، وبر روايته بشر بن مروانك كوفه واليلكى زمانىده بر روايته دخى ٦٦ تاريخنده ومختارك عهدنده وفات ايتمشدر. كندىسندن بر چوق احاديث شريفه منقولدر.

جابر بن طارق (ابو حكيم الاجمى) صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمشيدى. بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

جابر بن عبدالله (ابن عمرو الانصارى السلمى) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانيه غزاسنده، صبى اولديغى حالده، پدريله برابر حاضر بولنمش؛ وبدر ايله احد غزالرنده حاضر بولنديغى مختلف فيه ايسه‌ده، ديكر اون سكز غزاده معيت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولنديغى كبى. صفين وقعه‌سنده دخى معيت حضرت مرتضاده حرب ايتمشدر. آخر عمرنده كوزلرينه عمى طارى اولمشدى. عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك اك صكره وفات ايدنى اولوب، ٧٤ وبر روايته ٧٧ تاريخنده، ٩٥ ياشنده اولديغى حالده، مدينهٔ منوره‌ده ارتحال ايتمش؛ وجنازه‌سى نمازينى مدينه‌واليسى بولنان حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك اوغلى ابان قيلمشدر. كنيه‌سى ابوعبدالله‌در. قسطنطينيه محاصره‌سنده يزيد بن معاويه‌نك معيتنده بولنوب، بوراده شهيداً ويا اجل موعوديله وفات ايتديكنه دائر بوراجه بر روايت اولديغنه بناءً، قوجه مصطفى پاشا مرحوم طرفندن صاحب ترجمه نامنه بر جامع شريف ايله بر تربه بنا ايدلمشدر. آنجق مشارانيهك مدينهٔ منوره‌ده وفاتى محقق اولغله برابر، صفين وقعه‌سنده حضرت على (رضه) ك معيتنده بولنمسى دخى يزيد بن معاويه‌نك معيتنه كيرمسنه منافى كورنديكندن، اكر حقيقةً قسطنطينيه سورى خارجنده صحابه‌دن جابر بن عبدالله اسمنده بر ذات وفات ايتمش ايسه، آنى انترجمه‌نك اولمسى محتملدر.

جابر بن عبدالله (ابن رياب الانصارى السلمى) صحابه‌دن اولوب، عقبه وقعه‌سندن اول شرف اسلامله مشرف اولان انصارك برنجيلرندندر. بدر واحد وخندق وقعه‌لريله سائر غزواته معيت حضرت رسول‌الله (صلعم)ده بولنمش، وبعض احاديث شريفه نقل وروايت ايتمشدر.

جابر بن عتيك (الانصارى الاوسى) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر اكثر غزواته معيت حضرت نبويه حاضر، وفتح مكه‌ده منسوب بولنديغى بنى معاويه رايتنى حامل بولنمشيدى. ٦١ تاريخنده ٩١ ياشنده وفات ايتمشدر. كنيه‌سى ابو عبدالله وبر روايته ابوالربيعدر.

جابر بن منصور السكرى اطبای اسلامدن اولوب، ٣٦٠ تاريخلرنده موصلده كسب شهرت ايتمشدى. — بونك تورونك اوغلى (جابر بن موهوب بن ظافر بن جابر) دخى حذاق اطبادن اولوب، حلبده بولنمشدر.

جابَرس اقصاى مشرقده بر شهر اولديغى، وطالوت و ياخود بخت نصر وقعه‌سنده اولاد موسى (عم) ك اورايه رحلت، واوراده پك چوق تكثراتمش اولدقلرى، اسرائيلياتدن منقول اوله‌رق، كتب عربيه‌ده مذكوردر. (جابلق) اسمنده ديكر بر شهر دخى اقصاى مغربده فرض اولنه‌رق، بونده عاد قومنك وجابرسده ايسه ثمودك بقيه‌سى ساكن اولدقلرى؛ وايكيسنده‌ده اولاد موسى (عم) دن آدملر بولنديغى مرويدر. اقصاى مشرقدن اقصاى مغربه‌دك معناسيله «من جابرس الى جابلق» ديرلر. بو شهرلرك موهوماتدن اولمرى ملحوظدر.

جابَروان آذربيجانده تبريزك قربنده بر قصبه اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

جابلق { [« جابرس » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جابیه { سوریهده حورانك شمالنده حولان ناحیهسنده ومرج الصفر قربنده بر قریه اولوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) خطبهٔ مشهورهسنی بو قریهده ایراد بیورمشلردی. دمشق شامده (باب الجابیه) اسمیله بر قپووارد ر.

جاپاره { (Giapara) جاوه جزیرهسنك ساحل شمالیسنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان و ۱۵۰۰۰ اهالیسی بولنان سنجاغك مرکزیدر.

جاپونیا { یاخود جاپون (Japon) آسیاقطعه سنك منتهای شرقنده وچینك سواحل شرقیهسی قارشیسنده بر دولت اولوب، بر قاج بیوك وبر چوق کوچك آطهدن مرکبدر.

موقعی، حدود ومساحهسی. — جاپونیانی ترکیب ایدن جزایرنك بیوکلری ۳۲° ایله ۴۷° وکوچکلریله برابر ۲۶° ایله ۵۲° عرض شمالی و ۱۲۱° ایله ۱۵۵° طول شرقی آرهلرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیهسی ۳۸۲ ۴۱۸ مربع کیلومتره در. شرقاً وجنوباً بحر محیط معتدل ایله، شمال غربی جهتندن اوخوچق دکزیله وقامچاتقه وپروزه بوغازلریله، غرباً جاپونیا دکزیله. غرب جنوبی جهتندن دخی بحر اصفرله محاط و محدوددر. بحراً روسیهنك آسیا ممالکیله. چین دولتیله وقوریا حکومتیله همحدود صایلور.

جزایری، بوغاز وکورفزلری. — جاپونیانی ترکیب ایدن جزایرنك اك بیوکی (نیپون) جزیرهسی اولوب، مساحهٔ سطحیهسی ۲۲۶ ۵۸۲ مربع کیلومتره در. بونك شمالنده (یزو) وجنوبنده (سیقوق) و (کیوسیو) اسملریله دیکر اوچ بیوك جزیره واردر. که بونلرك اك بیوکی شمالدهکی (یزو) آطهسیدر. (یزو) جزیرهسنك شمال شرقی کوشهسندن سیبریانك قامچاتقه شبه جزیرهسی برونته طوغری شمال شرقیه متوجهاً اوونك شکلنده (قوریله) اسمیله بر صره کوچك آطهلر اوزاندیغی کبی، (کیوسیو) جزیرهسنك جنوبی کوشهسندن دخی (فورموزه) جزیرهسنه طوغری ینه اوونك شکلنده و (لیوکیو) اسمیله بر صره کوچك آطهلر ممتد اولور. نیپونك شرق جنوبی جهتنده دخی (پانافیدین) و (بونینسیما) اسملریله ایکی طاقم جزایر مجتمعه واردر. بونلردن بشقه بیوك جزیرهلرك اطرافنده متفرق صورتده بر چوق آطهلر دخی واردر، که بونلرك اك بیوکلری: نیپونك غرب شمالیسند واقع (سادو) ایله (کیوسیو) وقوریا آرهسنده واقع (چوسیما) آطهلریدر. بیوك وکوچك اولهرق جاپونیانی ترکیب ایدن جزایرك مجموعی ۳۸۵۰ عددندهدر.

(نیپون) ایله (یزو) آطهلری بحر محیط کبیرك اوکنه بر سپر تشکیل ایدهرك، کندیلریله قوریا وروسیهنك النده بولنان سواحل آرهسنده جاپونیا دکیزی نامیله داخلی بر دکیز حاصل ایدیورلر. جاپونیا جزایری بو دکیز ایله بحر محیط کبیر آرهسنده اوچ بوغاز تشکیل ایدوب، بونلرك بری شمالده (یزو) جزیرهسیله روسیهیه تابع ساهالین جزیرهسی آرهسندهکی (پروزه)، ایکنجیسی (نیپون) ایله یزو آرهسندهکی (چونغار)، اوچنجیسی دخی جنوبده نیپون ایله قوریا آرهسنده واقع قوریابوغازلریدر. بونلرك اك واسعی اوچنجیسی اولوب، آرهسنده ذکری سبقت ایدن (چوسیما) آطهلری بولنیور. (سیقوق) جزیرهسی (نیپون) نك جنوبنده کائن بیوك بر کورفزك ایچنده واقع اولدیغی کبی، (کیوسیو) آطهسی دخی بونلرك ایکیسنه ده پك قریب بولندیغندن، بونلر دخی بینلرنده بر چوق بوغازلر تشکیل ایدیور. بیوك جزیرهلرك جملهسی غیر منتظم اشکالده بولنوب، کرتی چیقنتیلری چوق اولمغله، جاپونیانك شبه جزیرهلری، برونلری، کورفزلری، قویلری ونیمانلری پك چوقدر. بیوك آطهلر (جاپونیا) دکیزینی تشکیل ایتدکلری کبی، شمالدهکی (قوریله) جزایر صغیرهسی (اوخوچق) وجنوبدهکی (لیوکیو) جزایر صغیرهسی دخی بحر اصفری بحر محیط کبیردن تفریق ایدیورلر.

قوریله ولیوکیو جزایرینك دخی باشلیجهلری بروجه زیردر:

(قوریله)	(لیوکیو)
پاراموشیر	تانغه
اونقوتان	یوقونه
مالوآ	سان بوق
سیموسیر	اوکینا روآ
اوروپ	چوسان
تیوراپ	سان تان
قوناسیری	

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — بیوك جزیرهلرك وعلی الخصوص (نیپون) نك بر چوق یوکسك

طاغلری اولوب، بو جزیره‌نك بر اوجندن بر اوجنه‌دك طولاً بر سلسلهٔ جبال ممتد اولوب، كه بوسلسله‌نك سرمدی قارلرله مستور دره‌لری وبركانلری پك چوقدر. بو بركانلر آره‌ده صره‌ده آتشلر پوسكورتمه‌ك، شدتلی زلزله‌لر توليد، وچوق دفعه بر طاقم شهر وقصبه وقريه‌لرك محوينی ايجاب ايدرلر. بو طاغلردن بعضيسی اورمانلرله وبعضلری دخی تپه‌لرينه‌دك مزروعاتله مستوردر. بو سلسله نيپون جزيره‌سنی ايكی مائله‌يه تقسيم ايدوب. برينك صولری عموميت اوزره جنوب شرقيه طوغری جريانله بحر محيط كبيره، وديكرينك كيلر عموميت اوزره شمال غربيه طوغری آقه‌رق. جاپونيا دكيزينه دوكيلورلر. برنجی مائله‌ده‌كی نهرلرك باشليجه‌لری: (اوساقه) شهری ايچندن آقان (يودوقاوه)، قوتامی، فوسی، اومايری، توده و (يدو) كورفزينه دوكيلن (تنغاوه) در. ايكنجی مائله‌ده‌كيلرك اك بيوكی‌ده (سينانوغاوه) نهريدر. (سيقوق) جزيره‌سنك اك بيوك نهری (توقوسيما) اولوب، (كيوسيو) جزيره‌سنده دخی (توچيغاوه) نهری ذكره شايادر. (يزو) جزيره‌سنك جبالی خيلی مرتفع اولديغی كبی، بر چوق نهرلری دخی اولوب، بونلرك اك بيوكلری: قاهورو. آقانيچ. آماو ايسيقاری نهرلريدر. جاپونياده بر چوق كوللر دخی بولنوب، بونلرك اك بيوكی (نيپون) جزيره‌سنده و (اوساقه) شهرينك قربنده واقع (اوئيلز) كوليدر.

اقاليم وهواسی. — جاپونيا اقاليم معتدله‌دن معدود اولوب، هواسی غايت كوزل وصاغلامدر. فصول اربعه تماميله حكملرينی اجرا ايدوب. مارتدن مايسك اورته‌سنه‌دك سورن ايلك بهاری غايت لطيفدر؛ ايلوله قدر سورن موسم صيفده حرارت رئومور حسابيله ۲۷ درجه‌يه قدر چيقوب، بو موسمك ابتداسنده علی‌المعتاد ياغمورلر ياغمله. قوراقلغی پك سيركدر. صوك بهاری دخی پك لطيف اولوب، قيشينده ميزان الحراره نادراً ٥ درجه‌دن آشاغی اينر.

محصولات وحيوانات ومنابع ثروتی. — نباتاتجه جاپونيا كرهٔ ارضك اك كوزل يری اولوب، قيرلری وعلی‌الخصوص باغچه‌لری اسملرينی بيله بيلديكمز بيكلرجه چيچكلر وچيچك ويرر غايت كوزل آغاجلرله مستور در. بو آغاج وچيچكلرك كوزللكی وپارلاقلغی كورينمكه محتاج اولوب، تعريفی ناقابل اولديغی بو مملكتی كورن سياحينك متفق عليهيدر. اراضيسی پك اوقدر منبت دكل ايسه‌ده، اهاليسی فوق‌العاده چاليشقان اولوب، علی‌الخصوص زراعتی پك ايلری‌يه كوتورمش اولدقلرندن، غير مزروع هيچ بر قاريش ير براقميوب، هرنوع محصولات يتيشديريلير. هرنه قدر چاير ومرعالری آز اولمغله، كوبره ويره‌جك حيوانات اهليه‌لری كافی دكل ايسه‌ده، جاپونياليلر صنعی كوبره‌لر استحصالی خصوصنده پك ماهر اولوب، كوبره اولهيله‌جك هيچ بر شيئی تلف ايتمه‌مك سايه‌سنده طوپراغه اكثريا سنه‌ده ايكی محصول ويرديره‌رك، مثلا تشرين ثانيده اكدكلری بغدای مايس وحزيرانده بيچوب، يرينه پرنج اكرلر، وبونی‌ده تشرين اولده بيچرلر. بغدای، آرپه، پرنج، داری وسائر حبوباتله پاموق وسائر محصولاتك انواعی يتيشديرلديكندن، جاپونياليلر اسكيدن بری كندی احتياجلرينی كنديلری دفع ايدوب، خارجدن برشی ادخالندن مستغنی بولنمشلردر. هله اشجار يتيشديرمك صنعتی جاپونيا ده دنيانك هريرندن دها ايلری اولوب، باغچه طوناتمغه ياراياں چيچكلی وچيچكسز انواع اشجاردن بشقه سكود، قواق، چام، اخلامور وسائر بيلديكمز اشجارك انواعيله اقاليم حاره‌يه مخصوص بعض آغاجلر واشجار مثمره‌دن پورتقال، اينجير، جوز، كراز، طوت وسائره آغاجلری پك كثرتليدر، و طوت آغاجنه مشابه بر نوع آغاج دها واردر، كه الياقندن كوزل بر نوع كاغد وبعض منسوجات اعمال اولنور. تفنه آغاجنك دخی انواعی بولنوب، بر نوعندن كافور استحصال اولنور. چای آغاجلری دخی چوقدر.

جاپونيانك كنديته مخصوص حيواناتی چوق اولوب. بونلرك اك غريبی (كيرين) تعبير اولنور درت آياقلی وقنادلی بر حيواندر، كه اصلا ضرری اولميوب، مزروعاتی وكوچك حيوانلری ازمه‌مك ايچون، پك دقتله بورودیكندن، جاپونياليلر بوكا بر نوع قدسيت اسناد ايدرلر. حيوانات اهليه‌سی آز اولوب، آتلری صغيرالجثه‌در. صيغيرلری عادی ايسه‌ده، غايت جسيم واوركوجلی بر نوع مانده‌لری واردر. كوپكلری تويسز وچركين وكديلری قويروقسزدر. حيوانات وحشيه‌دن كيك، طاوشان، تيلكی، آيی، ميمون وسائره ايله كليتلی فاره وصيچان وييلان بولنور. طيوره متعلق قره‌قوش، شاهين،

قارغه، لکلك، پاپاغان، بلبل، چایرقوشی، چوللق. یبانی قاز واوردك وسائره واردر. نهرلریله سواحلنده بالیقلرك انواعی کلیتله بولنور. ایپك بوجکلری پك چوق اولوب، کلیتله ایپك استحصال، واوروپایه ایپك بوجکی تخمی اخراج اولنور.

معادنی پك چوق اولوب، باقیر، کوکورد، آلتون، کومش، دمیر، قلای، قورشون، الوان مختلفه‌ده کهربا. بعض ذی‌قیمت طاشلر، بیاض مرمر، پورسلین طوپراغی ونفط جاپونیانك بر چوق یرلرنده اخراج اولنور. معدن کوری دخی (کیوسیو) آطه‌سنده چیقار ایسه‌ده، جنسی عادیدر. آلتون وکومش معدنلری بر وقتلر بری منحصراً دولت طرفندن چیقارلمقده‌در. سواحلنده مرجان چیقار.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جاپونیانك اهالیسی ۳۸ ۱۵۱ ۲۱۷ کشیدن عبارت اولوب، پك آز مقدار آوروپالی ایله شمال جهتنده ساکن بعض مانچو وآینولردن بشقه جله‌سی جاپون جنسیتنه منسوبدرلر. جاپونیالیلر جزایر بحر محیطدن کلمش اوللری محتمل اولان (آینو) جنسیتیله مغول عرقنك اختلاطندن حاصل اولوب، عمومیت اوزره قصیرالقامه وصغیرالجثه آدملردر. قفالری بیوجك ومدور اولوب، یناق کیکلری آز چوق چیقنتیلی وبرونلری باصیقجه‌در. آنجق سیالری مغول وتاتار سیماسندن دها دوزکونجه اولوب، ایچلرنده یناق کیکلری پك آزچیقنتیلی وبرونلری یوکسك آدملر دخی بولنور. کوزلری چینلیلرنك کیلر قدر دکل ایسه‌ده بر آز یوقاریه مائلدر. رنکلری عمومیت اوزره اسمر وزیتونیه مائل ایسه‌ده، ایچلرنده وعلی الخصوص کبار صنفلرنده بیاض رنکلیلری دخی چوقدر. صاچلری سیاه ودوز اولوب، بیبق وصقالری سیرکدر. قادینلری اولدقچه کوزل اولوب، کندیلرینه مخصوص بر شیوه ولطافتلری واردر. آیاقلری غایت کوچکدر. جاپونیالیلر فوق‌العاده ساکن، نازك، شن وساده آدملر اولوب، دین خصوصنده اصلا تعصبلری یوقدر. کبارلری قونفوچیوسك دینه تابع اولوب، سائرخلق بوده وسینتو دینلریله متدین و بعضلری جن وپریلره واساطیر محصولی اولان بعض قهرمانلره متعقد ایسه‌لرده، اکثریا راست کلدکلری ویا اك یقین اولان بر معبده کیروب، ادیان مختلفه آراسنده اساسلی بر فرق ومبایانت یوقدر. الحاصل عوام دین خصوصنده پك مبالاتسز ایسه‌ده، بر چوق معبدلر، مناسترلر وطرق مختلفه‌یه منسوب رهبان کروهلری بولنور. جاپونیالیلرك یاشایشلری پك ساده اولوب. باشلیجه یمکلری پرنجدن وملبوساتلری کنیش پرپانتالون ایله واسع بر انتاریدن عبارتدر، وچاشیرلری یوق کبیدر. فقرا وزراع وعمله طاقمی ایسه همان چیپلاق برحانده کزرلر. تسترعندلرنده مجهول اولوب، اکثریا قادینلری دخی ارککلرله بر لکده حمامه کیدرلر. حمامی چوق سووب، همان هرکون کیررلر. ارککلر بوش وقتلرینی چایخانه‌لرده کچیریرلر. خانه‌لری واسع بر صوفه‌دن عبارت اولوب، بو صوفه‌یی مقره ایله تحریك اولنور تختله‌رله لزوم واحتیاجه کوره موقت اوطه‌لره تقسیم ایدرلر.

جاپون لسانی بر چوق وقت السنهٔ تورانیه‌دن عد واعتبار ایده‌رك، بونی اثبات ایچون مغول لسانه مشابه بر طاقم کلمه‌لر ارائه ایتمشلرسه‌ده، بو کلمه‌لرك مشابهتی جاپون لسانك السنهٔ تورانیه‌دن اولدیغنی اثباته کافی دکلدر. هر نه قدر جاپونیالیلر بیك التیوز سنه‌دن بری چین مدنیتنه تابع اولوب، کرك یازیلری وکرك سائر احوالاتری چیندن مأخوذ ایسه‌ده، لسانلرینك چین لسانیله هیچ بر مناسبت ومشابهتی اولمیوب، هر حالده جاپون لسانی السنهٔ ترکیبیه‌دن معدوددر. یازیلری یوقاریدن آشاغی یازیلوب، سطرلر صاغدن صوله تعاقب ایدر. هرصدا ایچون بر حرفلری اولمیوب، قولاندقلر اشارتلرك هر بری بر هجایه دلالت ایدیور. بونك ایچون یازیلری پك کوچکدر. ادبیاتلری تامیله معلوم دکل ایسه‌ده، تاریخ وحکایاته وصرف ونحو واشعاره متعلق خیلی کتابلری اولدیغی مرویدر. فنوندن اك زیاده نباتات علمی عندلرنده متداولدر.

تقسیماتی. — جاپونیا مقدما ۱۰ ایالته و ۶۸ سنجاغه منقسم اولوب. بونلرك هربری بردره بکنك تحت اداره‌سنده ایدیسه‌ده، اخیراً بودره بکلکلری لغو اولنه‌رق، شمدیکی حالده دولت ۶ قسمه و ۴۴ ایالته تقسیم اولنمشدر. مذکور ۶ قسمدن هربرینك

مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی بروجه زیر ذکر اولنور:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
نیپون جزیره‌سنك قسم وسطیسی	۹٤۷۹۷	۱٤۷۲۱۵۲۹
» » » شمالیسی	۷۸۲۲٤	۵۷۰۱۲۷۱
» » » غربیسی	۵۳۵٦۱	۸۸۹٤۲۰۰
سیقوق جزیره‌سی	۱۸۲۱۱	۲۷۵۰٦۰۰
کیوسیو ولیوکیو جزایری	٤۳٦۱٤	۵۸٦۸۳۱۹
یزو وقوریله جزایری	۹٤۰۱۱	۵۱۵۲۹۸
جمعاً جاپونیا	۳۸۲٤۱۸	۳۸۸۵۱۲۱۷

شهر وقصبه‌لری. — جاپونیا دولتنك پایتختی نیپون جزیره‌سنك قسم شرقیسنده واقع (یدو) ونام دیکرله (توکیو) شهری اولوب، انك بیوك اسکله‌لری دخی شرق جنوبی سواحلنده واقع اولان (یوقوهامه) ایله (اوساقه) شهرلریدر. دیکر شهر وقصبه‌لری دخی چوق اولوب، ۳۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی اولانلری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر بیان اولنور:

یدو (توکیو)	۹۰۲۸۳۷	نیپغاته	٤۱ ٤۵٤
اوساقه	۳۵۳۹۷۰	قوماموتو	٤۱ ۳۱۷
کیوتو	۲۵۵٤۰۳	هیوغو	٤۰ ٦۱۸
ناغویه	۱۲٦۸۹۸	فوقوی	۳۹ ۵۷۲
قاناژاوه	۱۰٤۳۲۰	ناغاساکی	۳۹ ۰۱٦
هیروشیما	۸۷ ۳٤٤	هاقوداته	۳۸ ٤۱۷
یوقوهامه	۷۰ ۰۱۹	هاکی	۳٦ ۷٦۲
توقوشیما	٦۰ ۵٤۱	ماچوی	۳٦ ۱٦٤
واقایامه	۵۵ ۵۷٤	اوبی	۳۳ ۸۵۰
سندای	۵۵ ۳۲۱	شیزئوئوقه	۳۳ ۷۹۸
تویامه	۵۰ ٤۱۷	تاماچو	۳۳ ۱۱۸
قاغوشیما	٤۷ ۵۸۳	اوقایامه	۳۱ ۷۸۹
فوقوئوقه	٤٦ ۵۰٦	آکیتا	۳۰ ٦۰۲
ساقای	٤۳ ۹۸۹	هیرومائه	۳۰ ۳٦۱

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — جاپونیا اسکیدن بری (میقادو) عنوانیله روحانی وجسمانی بر رئیسك تحت اداره‌سنده اولوب، ۱۱۸۵ تاریخ میلادیسنده (تایقون) عنوانیله امیرالامرا صورتنده بر رئیس دخی ظهور ایده‌رك. مرور زمانله تایقونلر حکومت جسمانیه‌یی بسبتون ضبط ایتمشلر، وبونلرك جایه‌سی آلتنده ایالاته دخی برطاقم دره‌بکلری ظهور ایتمش ایدیسه‌ده، ۱۸٦۸ ده وقوع بولان اختلال اوزرینه، تایقونلرك ودره‌بکلرینك حکم ونفوذینه ختام ویریله‌رك، میقادو ایمپراطور طانیلمش، وکندیسنه مشروطیت قبول ایتدیرلمشدر. بووجهله جاپونیا بو کونکی کونده مشروطتیله اداره اولنور برایمپراطورلق اولوب، مجلس مبعوثان واعیانی، شوای دولتی و ۷ ناظردن مرکب هیئت وکلاسی واردر. اختلال مذکوردن صکره میقادو تمامیله آوروپا اصول وقوانینی قبول ایدوب، منتظم عسکر ودونمانما ترتیب ایتمش، متعدد دمیریولللر یاپدیرمش، هرطرفه تلغرافلر تمدید، ومتعدد مکتبلر وفابریقه‌لر کشاد ایلمش، واروپا وامریقایه فنون متنوعه تحصیلیچون کنجلر اعزام ایتمکه باشلامشدر. الحاصل جاپونیا بو کونکی کونده آسیانك انك متمدن والك منتظم دولتی اولوب، قطعهٔ مذکورهنك اقصای شرقنده اولدیغی حالده، بر آوروپا دولتی حکمنه کیرمشدر.

واردات ومصارف سنویه‌سی ٤۱۰ ۰۰۰ ۰۰۰ فرانق یعنی ۱۸ ۰۰۰ ۰۰۰ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب. دیون عمومیه‌سی دخی ۱۳۳۰ ۰۰۰ ۰۰۰ فرانغه قریبدر. عسکری وقت حضرده ٦۳۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، خاصه اردوسنی ترکیب ایدن ٤ آلای پیاده، ۱ الای سواری و ۱ آلای طوپجیدن بشقه، بحری ۳ طابوردن مرکب اولمق اوزره، ۲٤ الای پیاده، ۱ آلای سواری وبحری ۱۲ طوپی جامع ۲ بطاریه‌دن مرکب ٦ آلای طوپجی ایله ۵ بطاریه سواحل طوبلری، ۳ طابور عملیات‌هندسیه، ٦ بلوك دمیر یول و ٤ بلوك دخی تلغراف عسکری واردر. جنرالاری ٤۱ امرا وبیوك ضابطانی (یوزباشیلر دخی داخل اولدیغی حالده) ۱۹۹۵، کوچك ضابطانی ۷۱۸۹. نفراتی ٤۳۷۹۸، خدمه وسائره‌سی ۱۵ ۰۰۰ ومکاتب عسکریه شاکردانی ۲۰۵۷ عددنده‌در. ضابط یتیشدیرمك ایچون عسکری مجلس معارفی، حربیه مکتبی، چاوشلر ایچون مخصوص مکتبی، نشان وجناستیق مکتبی وبر مکتب بیطریسی واردر.

قوهٔ بحریه‌سی ۳٦ سفینه‌دن عبارت اولوب، بونلرك مجموعی ۲۲۱ طونی حامل اولدیغی حالده، ۵۰۰۹۰ بیکیر قوتنده و ۵۰۹۷۹ طونیلاته استیعابنده‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — معارف جاپونیاده پك منتشر اولوب، اسکیدن بری اوقویوب یازمق وحساب بیلمیلری پك نادردر. هربر جاپونیالینك دائمی صورتده اوستنده دوات وکاغد وقلم یرینه قوللاندقلری برانجه فورچه بولنور. اخیراً معارف مجبوری

حالنه قونیله‌رق، آوروپا لسانلرینی تحصیل ایچون معتدد مکاتبله برابر، حقوق وسائر علوم وفنونه مخصوص متعدد مکاتب عالیه دخی تأسیس اولنمشدر، وکوندن کونه تکثیر اولنمقده‌در. ۲۵۶ مکاتب رشدیه و ۵۳۰۰۰ مکاتب ابتدائیه دخی موجودر.

جاپونیالیلرك صنایعه فوق‌العاده استعدادلری اولوب. اسکیدن بری عندلرنده معلوم اولان باشلیجه چینی، فیل دیشی وسائره اوزرینه اویمه‌لی شیلر، ایپك منسوجات وسائره اعمالندن عبارت اولان صنایعدن بشقه، آوروپانك کافهٔ معمولات ومصنوعاتی بیوك بر مهارتله تقلیده مقتدرلر. واپور وشمدوفر ماکنه‌لریله سائر ماکنه‌لر وبارومترو کبی آلات فنیه‌یی کندیلری اعمال ایدوب، الیوم مملکتلرنده موجود اولان دمیریول، تلغراف واپور وسائرهنك جمله‌سی کندی محصول سعی ومهارتلریدر؛ وفابریقه‌لر ودستکاهلری کوندن کونه چوغالمقده‌در.

وقتیله اخراجات وادخالات ممنوع ایکن، بوکونکی کونده بو ممنوعیت مرفوع اولمغله، آوروپا وآمریقا ایله وآسیانك سائر طرفلریله سنوی تقریباً ۲۷۰ ملیون فرانق قیمتنده بر تجارت اجرا اولنیر. باشلیجه اخراجاتی خام ایپك ایله چای اولوب، سنوی تقریباً ۱۵۰۰۰ دنك ایپك و ۱۰ ملیون کیلو چای اخراج اولنور. ایکنجی درجه‌ده اولان اخراجاتی دخی بال مومی، کافور، مازی، (سویه) تعبیر اولنور بر نوع تخمر ایتمش بقله سالجه‌سی، توتون، کنویر، بالیق یاغی، حصیر، کاغد وچینی وتونجدن معمول انواع آوانیدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه آوروپادن کلن باصمه‌لر وسائر پاموق ویونك منسوجاتدن عبارت اولوب، سوسه متعلق اولان آوروپا امتعه ومعمولاتنك جاپونیاده رواجی یوقدر.

دمیریوللری بیك کیلومتره‌دن زیاده اولوب کوندن کونه تزیید اولنمقده‌در. تلغراف خطوطی ۱۰۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب اولوب، ۲۷۰ تلغرافخانه‌سی و ۴۱۳۷ پوسته‌خانه‌سی واردر. پوسته ایشلرنده ومکتوبلرك سرعت وانتظام توزیعی خصوصنده جاپونیا دنیانك اك ایلری بولنان دولتلردن معدوددر.

احوال تاریخیه‌سی. — جاپونیالیلر خلقت عالم حقنده کندیلرینه مخصوص بر اعتقاددہ بولنوب، کویا اك اول بر قوهٔ مثلثهٔ روحانیه سمایی ارضندن تفریق ایتمش؛ وایکنجی دورده تعاقب ایدن یدی سلاله زمانده عناصر وجوده کلوب، بو سلاله‌لرك ایلك اوچی صرف قوای سماویه‌دن متولد ارکك الهه‌دن ودیکر دردی ایسه قوای ارضیه‌دن متولد ارککلی دیشیلی اشخاصدن مرکب ایمش. کویا مختلف الجنس اولان بو آلهه‌نك بر اجتماع روحانیسندن جاپونیا وبعده بر اجتماع جسمانیلرندن دخی آلههٔ ارضیه تولد ایدوب، بونلر دخی کویا بش سلاله تشکیل ایتمکله، صونك سلاله‌نك حکمدار اخیری اولان (زیمو تن) الی یومنا هذا حکمسورن (میقادو) لر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بو اساطیرك ایچندن اخراج اولنه‌بیلن وقایع تاریخیه شوندن عبارتدر. که جاپونیانك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، بو مملکتك تاریخی قبل‌المیلاد ۶۶۰ سنه‌سندن باشلایور. سنهٔ مذکوره‌ده (کیوسیو) جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بر کوچك حکومت وبر طاقم اراضی صاحبی بولنان مذکور (زیمو تن) خروجله، تدریجاً (کیوسیو) جزیره‌سنی ضبط ایتدکدن صکره، نیپونه دخی تجاوزله، بر چوق محاربادن صکره اوراسی وبتون جاپونیایی الهکیرمش، وقبل‌المیلاد ۵۸۵ ده فتوحاتی اکمال ایدرك، میقادولر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بونك خلفلری ایچنده نائبهٔ حکومت صفتیله بر قاچ قادین دخی بولنوب، بونلردن (زینغو) اسمنده بری (قوریا) شبه‌جزیره‌سنی دخی فتح ایتمشیدی. ابتدا پایتختلری (اوساقه) شهری اولوب، ۷۰۰۰۰۰ اهالیسی وار ایکن، بعده بو شهر ترك اولنه‌رق، ایچ طرفده (کیوتو) شهری تأسیس، وپایتخت اتخاذ اولنمشیدی. رفاه وثروت رحاوتی تولید ایتمکله، مرور زمانله میقادولرذوق وسفاهته طالوب، مداهنلرك تشویقیله سرایندن طیشاریه چیقمامغه، وغایت واسع اولان سرایلری ایچنده کندیلرینه مخصوص بر عالم قوروب، سرای خلقنك حیل ودسایسیله اوغراشمغه باشلامش اولدقلرندن، طشرلرده بولنان دره‌بکلری فرصت بوله‌رق، میقادونك تابعیت رسمیه‌سی تحتنده هربری کندی طرفنده مستقل بر حکومت تشکیل ایتمشلردی. میقادو بو اثناده حکومت روحانیه ایله اوغراشه‌رق، جاپونیانی وعلی‌الخصوص پایتختنی صنف صنف رؤسای روحانیه ایله طولدیرمش؛ وبونلر فوق‌العاده نفوذ واقتداره مالك اولوب، بربرلرینه قارشی اجرای رقابت وخصومت ایچون،

مناسترلرینی استحکاماتله احاطه ایتمشلر ایدی. اون ایکنجی قرن میلادی اواخرنده دره‌بکلردن (یوریتو-مو) اسمنده بری بو حالك دوام ایده‌میه‌جکنی میقادویه آکلاتمغه موفق اولوب، بونك طرفندن کندیسنه (سیوغون) ویاخود (تایغون) عنوانیله وزارت ویا امیرالامرالق ویرلمکله، بیوك بر عسکر تنظیم ایده‌رك، دره‌بکلرینك عاصیلرینی دفع وتنکیل، ودیکرلرینی عرض اطاعته مجبور ایتمش؛ وبیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، یدو کورفزی مدخلنده واقع (قاماقوره) شهرینی مرکز اتخاذ ایلمش ایدی. بو وجهله حکومت ایکیه آیریلوب، ابتدا تایغونلق ارثاً انتقال ایتمیه‌رك، برینك وفاتنده خلفی میقادو طرفندن تعیین اولنوردیسه‌ده، چنکیز خانك تورونی قبلاقآن چینی ضبط ایتدکدن صکره، جاپونیایه دخی اعلان حربله، ۴۰۰۰ کمی ایله بو مملکتك اوزرینه یورودیکنده، سیوغون بولنان ذاتك تدبیریله وبر تایفون فرطونه‌سنك دخی یاردیمیله مغوللرك سفائنی باتیریلوب، ۴۰۰۰۰ عسکرلری غرق اولنجه، اهالینك سیوغونه اولان میل ومحبتلری آرتمغرق، اوتاریخدن اعتباراً میقادونك حکومتی بسبتون اونودلمش، وآنجق بو رقابت میقادولر ایله سیوغونلر آره‌سنده بر چوق محاربات داخلیه انتاج ایده‌رك، بو محاربانك امتدادی جاپونیانك محوینی موجب اولمغله جق تخریباته سبب اولمغه باشلامشدی. نهایت سایسلکدن کلمه (فاقسیلا) اسمنده بر شخص (فیده‌لوسی) اسمیله سیوغونك امراسی صره‌سنه کچمش اولدیغی حالده، بونك قتلی انتقامنی آلمق بهانه‌سیله دره‌بکلرینك چوغنی ضرب وتنکیل ایله، مظفرانه (کیوتو) یه دخولنده، میقادو طرفندن وزیر وعمومی قوماندان اتخاذ اولنه‌رق، کندیسنه حدسز بر قوت واقتدار ویرلمکله، رؤسای روحانیه‌یی اکتساب ایتمش اولدقلری قوت ونفوذدن تجرید، واله کچیرمش اولدقلری واسع املاك واراضیی خزینهٔ دولت نامنه ضبط ایتدکدن صکره، قوریایی وچینی فتح ایتمك اوزره، بیوك بر عسکر ترتیب، وبتون دره‌بکلرینی بوسفره اعزام ایده‌رك، بعده محافظه وحمایه وسیله‌سیله عائله‌لرینی پایتخته جمع ایله، رهن صورتیله محافظه ایدوب، فیما بعد دره‌بکلرینك ایالاتده اجرای حکومت ایتملرینك اوکنی آلمش؛ ومتعاقباً بونلرك املاك واراضیلرینی دخی ضبط ایده‌رك، مقابلنده خزینهٔ دولت طرفندن بورجلرینی تأدیه، وکندیلرینه مناسب معاشلر تخصیص ایتمش ایدی. دره‌بکلرینك غیبوبتندن بالاستفاده، جاپونیانك هر طرفنه مکمل یوللر انشاسیله، مناسب نقطه‌لرده عسکر اقامه ایده‌رك، امنیت واسایش وانضباطی دخی یولنه قومشدی. بو تاریخدن یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرندن اعتباراً جاپونیانك پایتخت حقیقیسی (یدو) اولوب، حکومت سیوغونلرك النده وسیوغونلق دخی مرقوم (فیده‌یوسی) نك نسلنده قالمش؛ ومیقادولر صرف ریاست روحانیه ایله قناعت ایده‌رك، سرایلرنده محصور یاشامغه دوام ایتشلردی.

اون اوچنجی قرن میلادیده آوروپالیلردن برنجی اولهرق مشهور (مارقوپولو) جاپونیایه دخول ایدوب، عودتنده آوروپایه بو مملکتك وجودندن خبر ویرمشیدی. ۱۵۴۲ ده (مندزپینتو) نام پورتکیز قپودانك جاپونیایه یناشمه‌سی اوزرینه، پورتکیزدن بر طاقم جزویت میسیونرلری کوندریله‌رك، جاپونیاده یرلشمش، واهالیدن بر چوق آدملره خرستیانلغی قبول ایتدیرمشلر دیسه‌ده، متعاقباً شبهه‌یی دعوت ایدوب، کندیلرینه تابع اولانلرله برابر طردواخراج اولنمشلردی. ۱۶۰۹ ده فلمنکلیلر پورتکیزلیلرك بومنفوریتندن بالاستفاده، جاپونیایه یناشه‌رق، بعض اسکله‌لرنده اجرای تجارت ایتمك امتیازینه نائل اولمشلردی. ۱۸۵۳ تاریخنه‌دك بوحق فلمنکلیلره منحصر قالدقدن صکره، تاریخ مذکورده آمریقا ممالك مجتمعه‌سی آمیرالی (پاری) سیوغون بولنان (یئوشی) بی جاپونیا اسکله‌لرینی آمریقا تجارتنه آچیق طوتمغه مجبور ایتمش. وبونك اوغلی وخلفی اولان (یساده) نك وصیسی ایقامون ۱۸۵۸ ده بوامتیازی انکلیز، فرانسز وروس تجارینه تعمیم ایلمشدی. اجانبه اولنان بومساعدات اهالینك هیجانی موجب اولوب، دره‌بکلری دخی اخذ انتقام ایچون وسیله آرامقده اولدقلرندن، برطاقم عصیان حرکاتی ظهور ایدوب، انکلیز وسائر اجابندن بر قاچ کشی قتل اولنمش، وسیوغون تضمینات وترضیه ویرمش ایسه‌ده، اعادهٔ اسایشه وامضا ایتدیکی معاهده‌لرك اجراسنه مقتدر اولهمامش؛ وخلفی (استوچباشی) عاجز قالوب، ۱۸۶۳ ده میقادویه مراجعتله، کبرادن ودربکلرندن

مرکب بر مجلس عمومی تشکیل ایده‌رك بوحاله ختام ویرمسنی رجا ایلمشدر. میقادو بو رجایی قبول ایله مجلس عمومیی جمع ایتدیکنده، جنوب دره‌بکلری میقادویی جبراً اردولرینه سوق ایده‌رك، اوراده تایغونلغی قطعیاً لغو. وحکومتی تمامیله میقادونك یدینه تسلیم ایتدیلر. تایغون مقاومت ایتمك ایستمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، فراغه مجبور اولمشدر. بو اختلال دره‌بکلری طرفندن آوروپالیلره قارشی ظهور ایتدیکی حالده، نتیجه‌سی بسبتون عکسنه اولوب، دره‌بکلکلری وزادکانلق عنوانلری قطعیاً لغو، ودره‌بکلرینك اراضیسی مصادره وبونلرك بورجلری خزینهٔ دولت طرفندن تادیه اولنمش؛ وکندیلری پایتخته جلب اولنه‌رق، اوراده یاشامغه اجبار ایدلمشلردر. بوندن ماعدا برمجلس مبعوثان دخی تشکیل ایله، مشروطیت قبول، وادارهٔ دولت تمامیله آوروپا اصولنه تحویل اولنه‌رق، جاپونیا اسکله‌لری دخی اجانبك تجارتنه آچیق براغلمشدر. میقادو بولنان کنج (موچوکیتو) حضرتلری قیافتنی، یاشایشنی ودائره‌سنی دخی تمامیله آوروپا اصولنه توفیق ایده‌رك، آوروپا وآمریقادن مقتدر ومتفنن آدملر جلبله، نیویورق، پارس، لوندره وسائر طرفلره کیجلر کوندروب، فنون لازمه‌یی تحصیل ایتدیره‌رك، عسکر ودونمانسنی برحسن صورته قومغه، وجاپونیانك هر طرفنده دمیر یوللر، لیمانلر، فابریقه‌لر، مکتبلر یاپدیره‌رق، یکرمی سنه ظرفنده بو مملکتی عادتا ممالك متمدنه صره‌سنه ادخاله موفق اولمشدر.

جاپونیادکیزی { (Mer du Japon) بحر محیط معتدلك قسم شمالیسندن بر شعبه اولوب، شرقاً جاپونیا ایله غرباً قوریا وسیبریانك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده واقعدر. ۳۶° ایله ۵۲° عرض شمالی و ۱۲۵° ۳۰′ ایله ۱۳۹° ۴۰′ طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً روسیه‌نك النده بولنان (ساهالین) جزیرهٔ طویله‌سیله قپالی اولوب، بو جزیره‌نك غرب شمالی جهتنده «تاتارستان» وشرق جهتنده (پروزه) بوغازلرندن اوخوچق دکیزیله اختلاط ایدر. شرقاً جاپونیانك یزو، نیپون وکیوسیو جزیره‌لریله محدود اولوب، بو اوچ جزیره‌نك آره‌لرنده واقع ایکی بوغازدن بحر محیط کبیرله برلشیر. جنوباً دخی (کیوسیو) جزیره‌سیله قوریا ساحلی آره‌سنده واقع قوریا بوغازیله بحر اصفره اولاشیر. ایکی طرفندهکی سواحلده برچوق کورفزلری واردر.

جات { (Gath) فلسطینك اسکی شهرلرندن اولوب، جالوتك وطنی ایدی. قدس شریفدن ۱۰ میل مسافه‌ده واقع (تل‌الصافیه) ده بولنمش اولمسی ملحوظ اولوب، اطرافنده بعض آثار موجوددر.

جاتاهی { (Jatahy, Jutahy) آمریقای جنوبیده برنهردرکه پروده‌نبعاله ۹° ۴۰′ عرض جنوبیده برازیلیایه کیره‌رك، ۱۳۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ۶۰° طول غربیده آمازون ایرماغنه دوکیلور.

جاجرم { خراسانده نیشاپور ایله جوین وجرجان آره‌سنده برقصبه اولوب، وقتیله علما وشعرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم برقریه حالنده‌در. قزوینی بو قصبه‌نك قربنده برمعدن صوبی بولنوب، اویوز علتنه وسائر امراض جلدیه‌یه نافع اولدیغنی بیان ایدیور.

جاجرمی { (ابوحامد معین‌الدین محمد بن ابراهیم السهلی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنفانبیان قصبه‌ده طوغمش؛ ونیشاپورده طول مدت تدریسله مشغول اولوب، بیوك برصیت وشهرت قزانمش ایدی. ۶۱۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. فقهده «الکفایه» عنوانیله موجز ومع هذا کافهٔ قواعدی شامل براثر معتبریله «ایضاح الوجیز» عنوانیله ایکی جلد اوزره برتألیفی وسائر بعض آثاری واردر.

جاجلی { جغرافیون عرب آثارنده هندستانده بیوك برشهر اولمق اوزره مذکور اولوب، دکیزه ناظر برطاغك اتکنده واقع اولدیغی واهالیسنك عبادانکواکبدن اولوب، علم نجوم وهیئتله مشغول اولدقلری، واسکندرك بو شهرك ضبطنه مقتدر اولهمدیغی بیان اولنیور.

جاحِظ { (ابو عثمان عمرو بن بحرالکنانی اللیثی البصری) مشاهیر ادبا وبلغادن اولوب. فصاحت وبلاغت وادبده کیسه کندیسنك کعبنه واصل اولهمامشدر. بصره‌ده طوغوب، بغداد-

ده نشأت ایتمشدر. معتزله‌نك مذهبنه تابع اولوب، فلاسفه‌نك كتبنی تتبع، وطبیعیونك اعتقادینه میل ایتمش ایدی. جناب حقك كنهكارلری جهنمه آتیموب بلكه بونلری نارك كندیلكندن جذب ایده‌جكنه، اللهك معاصی‌یی مراد بیورمدیغنه، جواهر اجسامك محو ونابود اولمسی ممكن اولمه‌میه‌جغنه وسائر كندینه مخصوص بعض اعتقاداته ذاهب اولوب، بو اعتقاداتده كندیسنه تبعیت ایدن فرقه‌یه (حاحظیه) نامی ویرلمشدر. وزیر ابن‌الزیاته منسوب اولوب، ابن‌الزیات توقیف اولنه‌رق، قیزغین فرونه القا اولندیغنده، جاحظ قاچمش؛ وبعده طوتیلوب، زنجیر بند اوله‌رق ابو دوادك حضورینه كوتورلدكده، فصاحت وعذوبت لسانی سایه‌سنده قورتولوب، فیمابعد ابودواده انتساب ایتمش ایدی. ۲۵۵ تاریخنده. طقسان یاشنی متجاوز ومفلوج اولدیغی حالده، بغداده وفات ایتمشدر. غایتله قبیح‌الوجه اولدیغندن، حقنده بر چوق نوادر وحكایات منقولدر. بر چوق تألیفاتی اولوب، الك مشهورلری: «كتاب‌الحیوان»، «كتاب‌البیان والتبیین»، «كتاب الامصار» وسائره‌در. كتاب الحیوانك بر نسخه‌سی هامبورغ كتبخانه‌سنده وكندی طرفندن اختصار اولنمش بر نسخه‌سی دخی اسپانیانك (اسكوریال) دارالكتبنده موجوددر. كوزل اشعاری دخی اولوب، شو بر ایكی بیت اوجله‌دندر:

یطیب العیش ان تلقی حكیما
غذاه العلم والفهم المصیب
فیكشف عنك حیرة كل جهل
وفضل العلم یعرفه اللبیب
سقام الحرص لیس له شفاء
وداء الجهل لیس له طبیب

جادو { افریقیه‌ده جبل نفوسه‌ده بر بیوك شهر اولوب، بیوك چارشیسی بولندیغنی واهالیسنك قسم اعظمی یهودی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جار { بحر احمرده حجاز ساحلنده بر شهر اولوب، وقت سعادتده ودها صكره‌لری مدینهٔ منوره‌نك اسكله‌سی ایدی. شهرك نصفی ساحلده ونصف دیكری قارشیسنده واقع بر آطه‌ده بولندیغی وكرك بحر احمر سواحلندن كرك هندوچین وسائر ممالك بعیده‌دن بو اسكله‌یه پك چوق سفائن یناشدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذكوردر. صحابه وتابعین وسائر مشاهیر اسلامدن بوشهره نسبتله (جاری) تلقیب اولنان ذوات پك چوقدر.

جارالله { [«زمخشری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

جارامه { (Jarama) اسپانیانك مادریدایالتنده بر نهردر، كه (سیراغوآدارامه) نك (سجون) طاغنده تبعاله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك. مانسانارز، هنارس وتاجونه چایلرینی اخذ ایتدكدن صكره، (آرانجواز) قریبنده (تاج) ایرماغنه دوكیلور.

جار بردی { (فخرالدین احمد بن سنان) ادبادن اولوب، ابن حاجبك «شافیه» سنه بر شرح وزمخشریناك «كشاف» ینه بر حاشیه یازمشدر. ۷٤٦ ده فات ایتمشدر:

جارمینی { (محمد بن علی) علمادن اولوب، معانی‌یه متعلق «الاشارات والتشبیهات» عنوانیله بر تألیفی واردر. ۷۲۹ ده‌وفات ایتمشدر.

جارود { (ابولمنذر بشر بن‌المعلی) صحابه‌دن اولوب، هجرت نبویه‌نك اونبجی سنه‌سی منسوب اولدیغی عبدالقیس قبیله‌سیله نزد حضرت پیغمبری‌یه كیده‌رك، اول عیسوی المذهب ایكن، ایمانه كلمش؛ وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، فارس ویاناوندده شهید اولمشدر. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامه كله‌جكی وقت‌شو قطعه‌یی سویلمشدر:

شهدت بان‌الله حق وسامحت
بنات فوادی بالشهادة والنهض
فابلغ رسول‌الله عنی رسالة
بانی حنیف حیث كنت من‌الارض

جاروو { (Jarrow) انكلتره‌نك (دورهام) ایالتنده ودورهامك ۲٤ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۲۰۰ ۲٤ اهالیسی واسكی بر مناستری واردر.

جاریه { (ابو ایوب — بن قدامه التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش، وحضرت علی (رضه)نك میتنده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمش ایدی. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — جاریه بن مجمع، جاریه بن عبد المنذر، جاریه بن ظفر یمامی، جاریه بن احرم كلبی، جاریه بن حمیل وجاریه بن زید دخی صحابه‌دن اولوب، بونلرك اخیری صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جاسان مصر قدیمك بر قسمنه ویریلن اسم اولوب، بنی اسرائیل اوراده اسکان اولنمشیدی.

جاسَك بصره کورفزینك منتهای جنوبنده وهرمز بوغازی قربنده بیوجك بر آطه اولوب، (کیش) و نام دیکرله (قیس) جزیره‌سیله عمان ساحلی آره‌سنده واقعدر. یاقوت حوی بو آطه‌نك پك معمور واهالیسنك یوزمه‌ده وکمیجیلکده ماهر اولدقلرینی بیان ایدیور.

جاسِم دمشق شامك ۸ فرسخ جنوبنده بر قریه اولوب، شاعر شهیر ابو تمام حبیب بن اوس طائینك مسقط رأسیدر.

الیوم حوران سنجاق و قضاسنده ۱٤ قریه‌دن عبارت بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

جاغوآپیری (Jaguapiri) برازیلیانك (پارا) ایالتنده بر نهر اولوب، شمال غربیه طوغری جریانله، ۳۲۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (ریونغرو) نهرینه دوکیلور.

جاغوآریبه (Jaguaribe) برازیلیاده بو اسمله ایکی نهر اولوب، ایکیسی دخی بحر محیط آطلاسیه دوکیلور. بری (سآره) ایالتنده اولوب، مجراسی ٤۰۰ کیلومتره طولنده‌در. و (سآره) نك ۱۱۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده منصب اولور. دیکری (باهیا) ایالتنده اولوب، ۱۱۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (تودوس اوس سانتوس) قوینه دوکیلور.

جاقاتره (Jacatra) جاوه جزیره‌سنك حکومات اسلامیه‌سندن بر کوچك حکومت اولوب، بانتام ایله شیربون حکومتلریله وساحل بحرله محدوددر. طولی ۲۵۰ وعرضی ۲۰۰ کیلومتره اولوب، تقریباً ۵۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. محصولاتی قهوه، شکر، پاموق، چوید، پرنج وسائره‌دن عبارتدر. ۱٦۱۹ تاریخ میلادیسندن بری فلمنکلیلرك تحت تابعیتنده بولنیور. مرکزی بولنمش اولان (جاقاتره) شهرینك اسمیله مسمی اولوب. بو شهر بعده خراب اولمش، ویرینه فلمنکلیلر طرفندن الیوم بتون جاوه‌نك مرکزی اولان (باتاویه) شهری تأسیس اولنمشدر.

جاقسون (Jackson) آمریقا ممالك مجتمعه‌سنك استقلالیچون اك زیاده چالیشانلردن اولوب، ۱۷۱۵ ده یکی اورلیان اوکنده انکلیزلره قارشی قطعی برمظفریته نائل اولمغله، ممالك مذکوره‌نك استقلالنی تأمین ایتمش؛ و ۱۸۲۹ و ۳۳ ده ایکی دفعه رئیس جمهور اولمشدی. اجدادی ایرلانده‌لی اولدیغی حالده، کندیسی ۱۷٦۷ ده جنوبی قارولینه‌ده طوغمش، و ۱۸٤۵ ده وفات ایتمشدر.

جاقمل (Jacmel) آنتیل جزایرندن (هایتی) آطه‌سنك غرب جهتنده (پورت-رپوبلیق) ك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق همنامی بر نهرك منصبنده واقع بر قصبه واسکله‌اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر.

جاقوی (Jacuy) برازیلیاده بر نهردر، که ریوغرانده ایالتنده (اینیاچیو) طاغنده نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، ٤۵۰ کیلو-مترەلك جریاندن صکره، (پائوس) کولنه دوکیلور.

جاقه (Jaca) اسپانیانك (سراغوسه) ایالتنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، هوئسقه‌نك ٦۰ کیلومتره شمالنده وآراغون قربنده واقعدر. ۳۵۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، بیوك بر کلیسای ویوك منسوجاتی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، وقتیله آراغونك مرکزی ایدی.

جاکرنات (Djaguernat) هندستانك (اوریسه) ایالتنده وکلکوته‌نك ٤۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ′۴۹ °۱۹ عرض شمالی ایله ′۲۵ °۷۱ طول شرقیده بر شهر اولوب، بنکاله کورفزیله (شیلقه) کولنك قربنده و (مهانودی) نهرینك بر قولی اوزرنده واقعدر. ۳٦۰۰۰ اهالیسی وبیوك ومشهور بر بتخانه‌سی واردر. بو بتخانه‌یه هندستانك هر طرفندن بهرسنه بر ملیوندن زیاده زوار طوپلانیر.

جالاپه (Jalapa) مکسیقه‌نك (وراقروز) جمهوریتنده ووراقروزنك ٦۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق مرتفع بر موقعده بر قصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی وشکر وقهوه محصولاتی واردر. وقتیله مکسیقه‌ایله آوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مرکزی ولوب، طبده مستعمل (جالاپ) کوکی بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

جالِقان سنجقنده معمور وخیراتی چوق بر قصبه اولدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور.

جالوان } بلوجستانك منقسم يولنديغى حكومات صغيره‌نك برى اولوب، شمالاً ساروان وجنوباً لوس حكومتيله محدوددر. مركزى خوزدار قصبه‌سيدر.

جالوت } (Goliath) حضرت داوود (عم) زمانده فلسطين قهرمانلرندن اولوب. قامتنك اوزونلغى وجثه‌سنك جسامتيله مشهور در. بنى اسرائيله قارشى محاربه‌يه چيقوب، كنديسيله مبارزه ايده‌جك آدم آرايه‌رق، ميدان اوقوديغى، وبنى اسرائيل ملكى طالوت (ياخود شاؤل) بونك قارشيسنه چيقه‌جق آدمه قيزينى ويره‌جكنى وعد ايتكله برابر، كيمسه جسارت ايده‌مديكى حالده، ۱۸ ياشنده بولنان حضرت داود (عم) بر صبان طاشيله اوروب. كنديسنى اتلاف ايتشدر.

جالوس } جغرافيون عرب بو اسمله بحر محيط كبيرده بر جزيره اولديغنى، واها- ليسنك سياه اولوب، چيبلاق كزدكلرينى وبربرلرينى يدكلرينى بيان ايديورلر. بو آطه‌نك (رامى) جزيره‌سنك جنوبنده اولديغى بيان اولنوب، (رامى) جزيره‌سى ايسه (بورنئو) دن عبارت اولديغى مظنون اولديغندن، (جالوس) نك دخى (جاوه) ويا (سلب) آطه‌سندن عبارت اولمسى محتملدر.

جالينوس } (Galien, Galenus) مشاهير اطبا وحكماى يونانيه‌دن اولوب، بقراطدن صكره طبك اك بيوك موجديدر. ميلادك ۱۳۱ تاريخنده آناطولينك (برغمه) شهرنده طوغوب، ۲۰۰ تاريخنده وفات ايتشدر. پدرى (نيقون) معمار اولوب، كنديسى فلسفه‌يه سلوك ايله. آرسطونك كتبنى تتبع ايتدكدن صكره، فن طبك تحصيلنه قويولهرق، بعده اكمال تحصيل واكتساب معلومات ايچون، سياحته چيقمش؛ واسكندريه‌ده بر قاچ سنه اوتوروب، تشريحه متعلق بر چوق تجارب وتحقيقاتده بولنمشيدى. صكره برغمه‌يه عودتله، بر چوق وقت اوراده اجراى طبابت ايتدكدن صكره، ۳٤ ياشنده ايكن، رومايه كيده‌رك، اوراده طبابتده‌كى مهارتيله كسب شهرت ايتمش؛ وايمپراطورلردن (مارق اورل) و(وروس) و(قوموديوس) نك طبيبى اولمش ايدى. اواخر عمرنده برغمه‌يه عودت ايدوب، اوراده وفات ايتديكى مرويدر. بقراطك اصولنى احيايه چاليشوب، حكيم مشار اليهك آثارنى شرح وتحشيه، وكندى تجارب وتحقيقاتنى حاوى بر چوق كتابلر تأليف ايتشدر. طبده وعلى الخصوص تشريحده پك چوق حقايق كشفنه موفق اولمش ايسه‌ده، انسان تشريحنه دسترس اوله‌ميوب. يالكز حيواناتى تشريح ايتمش اولديغى آكلاشيليور. علوم وفنون يونانيه‌نك عربيه نقلى صره‌سنده جالينوسك همان كافهٔ آثارى حنين بن اسحق وثابت بن قره كبى مشاهير اطبا طرفندن لسان عربيه ترجمه اولنمشدر. تأليفاتنك اكثرى نابود اولوب، موجود اولانلرى لاتينجه‌يه وسائر آوروپا لسانلرينه ترجمه، ودفعاتله طبع ونشر اولنمشدر. بعض آثارينك متون يونانيه‌سى مفقود اولديغى حالده، ترجمهٔ عربيه‌لرى موجوددر. مدنيت اسلاميه زمانده حكمت و فلسفه‌ده آرسطو اولديغى كبى، طبده دخى جالينوس استاد اعظم عد اولنه‌رق، آثار مترجمه‌سى مشاهير اطباى اسلام طرفندن دستورالعمل اتخاذ اولنمش. وبونلرك اوزرينه پك چوق شرحلر وحاشيه- لر يازلمشدر. اياصوفيه كتبخانه‌سنده جالينوسك آثار مترجمه‌سندن بر خيلى كتاب موجوددر. جالينوسك لسان عربيه ترجمه اولنمش آثارى بروجه آتيدر: « فينكس » (Pinax) يعنى « فهرست »، « كتاب الفرق »، « كتاب الصناعة الصغير »، « كتاب النبض الصغير »، « كتاب الى غلوقن فى التأتى لشفاء الامراض »، « كتاب فى العظام »، « كتاب فى العضل »، « كتاب فى العصب »، « كتاب فى العروق »، « كتاب الاسطقسات »، « كتاب المزاج »، « كتاب القوى الطبيعية »، « كتاب العلل والامراض »، « كتاب تعرف علل اعضاء الباطنة »، « كتاب النبض الكبير »، « كتاب اصناف الحميات »، « كتاب البحران »، « كتاب ايام البحران »، « كتاب حيلة البرء »، « كتاب على التشريح »، « اختصار كتاب مارينس فى التشريح »، « اختصار كتاب لوقس فى التشريح »، « كتاب فيما وقع من اختلاف بين القدماء فى التشريح »، « كتاب تشريح الاموات »، « كتاب تشريح الاحياء »، « كتاب فى علم البقراط بالتشريح »، « كتاب فى آراء اراسسطراطس بالتشريح »، « كتاب فيما يعمله لوقس من امر التشريح »، « كتاب فيما خالف فيه لوقس فى التشريح »، « كتاب فى تشريح الرحم »، « كتاب فى مفصل الفقرة الاولى »، « كتاب فى اختلاف الاعضاء المتشابهة الاجزاء »، « كتاب

في تشريح آلات الصوت »، « كتاب في تشريح العين »، « كتاب في حركة الصدر والرئة »، « كتاب في علل التنفس »، « كتاب في الصوت »، « كتاب في حركة العضل »، « مقالة في مناقضة الخطاء الذي اعتقد في تمييز البول من الدم »، « مقالة في الحاجة الى النبض »، « مقالة في الحاجة الى التنفس »، « مقالة في العروق الضوارب هل يجري فيها الدم بالطبع امْ لا »، « كتاب في قوى الادوية المسهلة »، « كتاب في العادات »، « كتاب في اراء ابقراط وفلاطن »، « كتاب في الحركة المعاصة »، « كتاب في آلة الشم »، « كتاب منافع الاعضاء »، « مقالة في افضل هيئات البدن »، « كتاب الادوية المفردة »، « مقالة في دلائل علل العين »، « كتاب في اوقات الامراض »، « كتاب الامتلاء »، « مقالة في الاورام »، « مقالة في الاسباب البادية »، « مقالة في الاسباب المتصلة بالامراض »، « مقالة في اجزاء الطب »، « كتاب المنى »، « مقالة في تولد الجنين »، « مقالة في المرة السوداء »، « كتاب ادوار الحميات »، « اختصار كتاب النبض الكبير »، « كتاب في النبض »، « كتاب في ردائة التنفس »، « نوادر تقدمة المعرفة »، « اختصار كتاب حيلة البرء »، « كتاب الفصد »، « كتاب الذبول »، « مقالة في صفات صبي يصرع »، « كتاب قوى الاغذية »، « كتاب التدبير الملطف »، « كتاب الكيموس الجيد والردئ »، « كتاب في افكار ارسسطراطس »، « كتاب تدبير الامراض الحادة »، « كتاب تركيب الادوية »، « كتاب الادوية التي يسهل وجودها »، « كتاب الادوية المقابلة للادواء »، « كتاب الترياق الى مغليانوس »، « كتاب الترياق الى قيصر »، « كتاب الحيلة لحفظ الصحة »، « كتاب الى اسبولوس »، « كتاب الرياضة بالكرة الصغيرة »، « تفسير كتاب عهد ابقراط »، « تفسير كتاب الفصول لابقراط »، « تفسير كتاب الكسر لابقراط »، « تفسير كتاب رد الخلع لابقراط »، « تفسير كتاب تقدمة المعرفة لابقراط »، « تفسير كتاب تدبير الامراض الحادة لابقراط »، « تفسير كتاب القروح لابقراط »، « تفسير كتاب جراحات الرأس لابقراط »، « تفسير كتاب ابيذيميا لابقراط »، « تفسير كتاب الاخلاط لابقراط »، « تفسير كتاب تقدمة الانذار لابقراط »، « تفسير كتاب قاطيطريون لابقراط »، « تفسير كتاب الهواء والماء والمساكن لابقراط »، « تفسير كتاب الغذاء لابقراط »، « تفسير كتاب طبيعة الجنين لابقراط »، « تفسير كتاب طبيعة الانسان لابقراط »، « كتاب في ان رأى ابقراط في كتاب طبيعة الانسان وفي سائر كتبه واحد »، « كتاب في ان الطبيب الفاضل يجب ان يكون فيلسوفاً »، « كتاب في كتب ابقراط الصحيحة وغير الصحيحة »، « كتاب في الفاظ ابقراط »، « كتاب في جوهر النفس ماهي »، « كتاب في الحث على تعلم الطب »، « كتاب في جمل التجربة »، « كتاب في محنة افضل الاطباء »، « كتاب فيما يعتقده رأياً »، « كتاب في الاسماء الطبية »، « كتاب البرهان »، « كتاب في القياسات الوضعية »، « كتاب في قوام الصناعات »، « كتاب في تعرف الانسان عيوب نفسه »، « كتاب الاخلاق »، « مقالة في صرف الاهتمام »، « مقالة في ان اخيار الناس قد ينتفعون باعدائهم »، « كتاب فيما ذكره افلاطن في كتابه المعروف بطيماوس من علم الطب »، « كتاب في ان قوى النفس تابعة لمزاج البدن »، « كتاب جوامع كتب افلاطن »، « كتاب في ان المتحرك الاول لايتحرك »، « كتاب المدخل الى المنطق »، « مقالة في عدد المقاييس »، « تفسير الكتاب الثاني من كتب ارسطوطاليس »، « كتاب فيما يلزم الذي يلحق في كلامه »، « تفسير كتاب اوجاع النساء لابقراط »، « تفسير كتاب الاسابيع لابقراط »، « تفسير كتاب تدبير الاصحاء لابقراط »، « كتاب مداواة الاسقام »، « كتاب في الجبر »، « كتاب في الموت السريع »، « كتاب الحقن والقولنج »، « مقالة في النوم واليقظة والضمور »، « مقالة في تحريم الدفن قبل اربع وعشرين ساعة »، « مقالة في عناية الخلق بالانسان »، « رسالة الى فيلاقوس الملكة في اسرار النساء »، « رسالة الى قسطانس القهرمان في اسرار الرجال »، « كتاب في الادوية المكتومة »، « مقالة في استخراج مياه الخشايش »، « مقالة في ابدال الادوية »، « كتاب فيما جمع من الاقاويل التي ذكر فيها فعل الشمس والقمر والكواكب »، « مقالة في الالوان »، « جوامع كتابه في البرهان »، « كتاب الرد على الذين كتبوا في المماثلات »، « كتاب طبيعة الجنين »، « كتاب الرد على ارنيجانس في النبض »، « كتاب في السبات »، « اختصار كتاب قوى الاغذية »، « كتاب في الافكار المسفية لارا سسطراطس »، « كتاب منافع الترياق »، « مقالة في الكيموسات »، « كلام في الطعوم »، « رسالة في غضة

الكلب الكلب »، « كتاب فى الاسباب الماسكة »، « تفسير كتاب قولويس فى تدبير الاصحاء »، « تفسير ما فى كتاب فلاطن المسمى طيماوس من علم الطب »، « كتاب فى الادوية المنقية ». « كتاب فى تحسين الاصوات ونفى الآفات عنها » وسائره.

جام { خراسانده بر كوچك قصبه اولوب، مولانا عبدالرحمن جامى ايله ديكر بعض مشاهير علما واوليانك مسقط رأسى اولمغله مشهوردر.

جاماری { (Jamary) برازيليانك ماتوغروسو ايالتنده بر نهر اولوب، شمال غربيه آقه‌رق، ٤٥٠ كيلومترەلك جريانـدن صكره، (ماديره) نهرينه دوكيلور.

جاماسب { ايران قديم حكماسندن اولوب، كيانيانـدن كشتاسبك زمانده ياشامش، وزردشتك دينه تابع بولنمشدر. زردشتك اصحابندن اولمسى دخى ملحوظدر. سيارانك اقترانه دائر بر كتابى يدنجى قرن هجرى اواخرنده عربيه ترجه اولنمشدر. بونده كنديسندن مقدم وقوع بولمش اقترانلرى قيد ايتديكى كبى. مؤخر وقوع بوله‌جق اقترانلرى دخى حسابله تعيين ايتمشدر.

جامايقه { (Jamaïque) آمريقاده آنتيل جزايرينك بيوكلرندن برى‌اولوب، انكلتره مستملكاتندندر. (قوبه) جزيرەء كبيره‌سنك جنوبنده و(هايتى) نك غربنده اولەرق، ′٤٣ °١٧ ايله ′٣٦ °١٨ عرض شمالى و ′٣٥ °٧٨ ايله ′١٠ °٨١ طول غربى آره‌سنده ممتد اولور. تقريباً بيضوى الشكل اولوب، شرقدن غربه اولان طولى ٢٦٠ وعرضى ٦٠ كيلومترەدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٨٥٩ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٩٦٣٨٥ كشيدر. بونلرك ربعى آوروپالى وقصورى زنجى وملزدر. واردات ومصارف سنويه‌سى ١٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. انكليزلر بو جزيره‌ده بيوك بر خسته‌خانه ايله بر بيمارخانه واركك وقيز چوجقلره مخصوص ايكى بيوك تربيه خانه آچمشلردر.

« مائى طاغلر » اسميله معروف بر صره طاغلر آطه‌يى شرقدن غربه شق ايدوب، اراضيسنى شمالى وجنوبى اولەرق ايكى مائله‌يه آيريور. شمال جهتنده‌كى مائله‌نك ميلانى تدريجى اولوب، بر طاقم كوزل بايرلر وتپه‌لرى حاويدر. جنوب جهتنده ايسه بر طاقم ديك وقيالى طاغلر واوچورومار اولوب، سواحلى دخى يوكسك قيالردن متشكلدر. ٨٠٠ كيلومتره طولنده اولان سواحلنده ١٦ بيوك وصاغلام ليمان ايله ٣٠ قدر دمير آته‌جق قوى موجوددر. ايكى مائله‌ده دخى بر چوق نهرلر آقوب، بر طاقم كوزل واديلر تشكيل ايدرلر. بونلرك هيچ برى سير سفائنه صالح اولميوب، انك بيوكى اولان « قره چاى » دخى سرعت جريانندن طولاىى سير سفائنه غير مساعددر. مذكور طاغلرك انڭيوكسك محلى ٢٤٩٥ متره ارتفاعنده‌در. وسطه‌كى جبال ايله سواحل جنوبيه قربنده‌كى طاغلر آره‌سنده غايت ضيق وجسيم اورمانلرله واسع شكر قامشى مزرعه‌لرى بولنيور.

هواسى غايت صيجاق وسواحلنده وخيم اولوب، صارى‌صيتمه ووبا اكسيك اولمازايسه‌ده، ايچ‌طرفلرنده ويوكسك محللرنده صاغلامدر. ايكى ياغمور موسمى اولوب، برى نيساندن حزيرانه قدر سورر. وديكرى تشرينلرده اولور. بو موسملرده هوا غايت رطيب وصيجاق اولوب. فرطونه‌لرى دخى كثير الوقوعدر. زلزله دخى ضيق وقوع بولوب. دفعاته جزيره‌يى تخريب ايتمشدر. طوپراغى عمومیت اوزره كلسى اولوب، پك منبت ايسه‌ده، يالكز بر قسم اصغرى ايشلنيور. محصولاتى شكر، قهوه، قاقاؤ، پاموق، چويد، مصر. بغداى، پرنج، پورتقال، ليمون، زيتون، نار، انجير. قاؤن وسائره‌دن عبارت‌اولوب، مرعالرى دخى‌چوقدر. وپك قوتلى حيوانات‌يتيشديريلير. مرتفع محللرنده آوروپانك هر نوع سبزه ومیوه‌لرى دخى حاصل اولور. رومى مشهور اولوب، كليتله اعمال واخراج اولنور. وقتيله آمريقايه مخصوص انواع حيوانات موجود ايديسه‌ده. شمديكى حالده بونلردن يالكز (آغوتى) دينلن حيوان سيرك اولەرق بولنور. طيورى پك‌چوق ورنكارنك تويلرله مزيندر. ييلانلريله كرتنكله انواعى چوق اولوب، بونلرك بعضلرينى زنجى اهالى اكل ايدرلر. بعض نهرلرنده آمريقايه مخصوص اولان و(آليغاتور) تعبير اولنان تمساح دخى بولنور. اورمانلرى يبانى طوموزلرله مملودر. بعض سيملى قورشون. باقير، دمير وآنتيمون معدنلرى وار ايسه‌ده، همان هيچ برى اخراج اولنميور. ادخالات سنويه‌سى ٢٤ واخراجاتى ٢٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.

جامایقه آطه‌سی اوچ سنجاغه منقسم اولوب. لوندره‌دن منصوب بر والی ایله ۱۲ اعضای منتخبه‌دن مرکب بر مجلس اداره طرفندن اداره اولنور. ٤٥ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. (لوقای) جزایریله (هوندوراس) ساحلنده‌کی انکلیز مملکتی دخی جامایقه والیسنك تحت اداره‌سنده‌در. مرکزی (کینغستون) قصبه‌سی ایسه‌ده، والی (اسپانیش توون) قصبه‌سنده اقامت ایدر.

بو جزیره ۱٤۹٤ تاریخ میلادیسنده قریستوف قولومبك کندیسی طرفندن کشف اولنه‌رق، مشار‌الیه بر فرطونه‌یه طوتلمغله، کیسی قیریله‌رق، بر سنه قدر جامایقه‌ده قالمشیدی. بعده اسپانیوللر آمریقانك سائر طرفلرنده یاپدقلری کبی، بو جزیره‌ده دخی انواع مظالم اجرا ایده‌رك، ٦۰ ۰۰۰ قدر اولان اهالئ اصلیه‌سنی آز زمان ظرفنده محا ایتمشلردی. ۱٦٥٥ تاریخنده جزیره انکلیزلرك الینه کچدیکنده، اهالیسی ۱٥۰۰ آوروپالی وبر او قدر زنجیدن عبارت ایدی. او وقتدن بری انکلتره ایله ایرلانده واسقوچیادن بر چوق مهاجرلر کیدوب، ساکن اولمش، وصورت اداره‌سی بروجه بالا تنظیم اولنمشیدی. جامایقه مجلس مبعوثانیله انکلتره حکومتی آره‌سنده ظهور ایدن اختلافات اوزرینه، ۱۷۲۸ ده جزیره‌یه ۲۰۰ ۰۰۰ فرانقدن عبارت مقطوع بر ویرکی تخصیص اولنمشدر. زنجیلر اسارتنك لغوندن صکره، انکلیز حکومتی کافهٔ اهالینك مساوات وتوحیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بیاضلرله سیاهلر آره‌سنده بر وجهله ائتلاف ممکن اوله‌میوب، ۱۸٦٥ ده وقوع بولان زنجیلر عصیانی اوزرینه، حکومت بعض تدابیر فوق‌العاده اتخاذینه مجبور اولمشدر.

جامبیه (Jambie) سوماتره جزیره‌سنده (پالمبانغ) دن ۲٥۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده وهمنامی بر نهرك اوزرنده بر قصبه اولوب، فلمنکلیلر طرفندن ضبط اولنمش بر دولت صغیرهٔ اسلامیه‌نك مرکزی بولنمشدر.

جامس (James) انکلتره مشاهیر بحریون‌دن اولوب، ۱٦۳۱ ده بر مجار شرکتی طرفندن آمریقانك شمالنده بر طریق بحری کشف ایتمکه مأمور اولمغله، ٦٥° ۳۰′ عرض شمالیه‌یه قدر چیقمش، و(هودسون) کورفزینك قسم جنوبیسنی کشف ایده‌رك، غربده کوردیکی اراضیه دخی (جنوبی یکی غال) نامنی ویرمش ایدی. بحر منجمد شمالی آره‌سندن بر طریق بحری کشادی امکانی انکار ایتمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر اولنمشدر.

جامستوون (Jamestown) آمریقای شمالیده ممالك متحده‌نك ویرجینیا جهوریتنده، (جامس‌ریور) نهرینك صول ساحلنده و(ریچموند)دن ۸۰ کیلومتره‌جنوب‌غربیسنده بر قصبه اولوب. انکلیزلرك ممالك مذکوره‌ده‌کی تأسیساتلرینك ائ اسکیسیدر.

— بواسمله بحر محیط آطلاسینك قسم جنوبیسنده واقع (سنته هلنه) آطه‌سنك شمال غربی ساحلنده دخی بر قصبه اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزیدر، و ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

جامس ریور (James-River) آمریقای شمالیده ممالك متحده‌نك ویرجینیا جهوریتنده بر نهردر، که (آنغانی) طاغلرندن (حاقسونس ریور) اسمیله نبعان ایدوب. غربه‌طوغری جریان، و(جامستوون) شهرینی سقی ایله، ٤۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (چساپیك) قوینه‌دوکیلور.

جامس قوئی (Baie de James) آمریقای شمالیده (هودسون) دکیزینك جنوب غربی جهتنده بر قوی اولوب، کاشفی اولان آنف انترجه قپودان جامسك اسمیله تسمیه اولنمشدر. لابرادور وقناده ایله جنوبی یکی غال آره‌سنده‌واقعدر. آلبانی ایله وست ریور ایرماقلری وسائر بعض انهار بو قویه دوکیلور.

جامعین حله‌نك اسم دیکریدر. [« حله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جامه‌باف (سید محمد —) مشهد ساداتندن بر شاعر اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اکثریا رباعیات سویلدیکندن، میررباعی لقبیله شهرت بولمش، و۹۷۲ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

درمزرع دهرکز نشاط آمده پاك
دهقان اجل نریخت جز تخم هلاك
چون دانه کنندم همه زان‌بادل چاك
از خاك بر آمدند وبرفتند بخاك

جامی (مولانا نورالدین عبدالرحمن —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، ۸۱۷

تاریخنده خراسانده واقع جام قصبه‌سی قریبنده (خرجرد) قریه‌سنده طوغمشدر. پدری مولانا محمد عن اصل اصفهانك (زردشت) محله‌سندن ایدی. مولانا جامی هراتده تحصیل ایدوب، اکثر علوم وفنونه واقف اولمش. وادبیات عربیه وفارسیه‌ده یدطولی قزانمشدی. علوم ظاهریه‌یی تحصیلدن صکره، شیخ بهاءالدین نقشبندی حضرتلرینك مرید وخلیفه‌سی سعدالحق والدین کاشغریدن اقتباس انوار باطنیه ایده‌رك. طریق صوفیونه سلوك ایتمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی غالب اولغله، نظماً ونثراً بر چوق کتب نافعه ومقبوله تحریر ایده‌رك، صیت وشهرتی اقطار عالمه شایع اولمش؛ وعالم اسلامك هر طرفندن علما وادبا صحبت وملاقاتنه شتاب ایتمکه باشلامشیدی. اووقتلرده تحت تیموریده جانس اولان سلطان بوسعید صاحب ترجمه‌یه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایتدیکی کبی، بعده سلطان حسین بایقرا دخی رعایتنده مبالغه ایدوب، سلطنتنك کبراسی وعلی‌الخصوص وزیر اعظمی اولان علی شیرنوایی مولانا جامی‌یه انتساب ایتمشلردی. ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلریله دخی مخابره ومکاتبه‌سی اولوب، پادشاه مشارالیهك دعوتی اوزرینه، قونیه‌یه قدر کلمشیسه‌ده، اوصره‌ده حضرت فاتحك وقوع ارتحالیله. ملاقات میسر اوله‌مامشدی. سفر حجدن عودتدن صکره، ۸۹۸ تاریخنده، ۸۱ یاشنده اولدیغی حالده هراتده وفات ایتمشدر. «هفت اورنك» عنوانیله خمسهٔ نظامی طرزنده مشهور بر بیوك اثری واردر، که «سلسلة الذهب»، «سلامان وابسال»، «تحفة‌الاحرار»، «سبحة‌الابرار». «یوسف وزلیخا»، «لیلی ومجنون» و «خردنامهٔ سکندر» منظومه‌لرندن مرکبدر. بوندن بشقه مرتب اوچ بیوك دیوانی وسعدینك کلستانی طرزنده «بهارستان» عنوانیله مشهور بر تألیف ادبیسی واردر. کافهٔ شعرانك اشعارنده اعلا وادنا واوسط بیتلر وغزللر بولندیغی حالده، مولانا جامینك هیچ بر بیتنی ویابر غزلنی دیکرینه ترجیح ایتمك ممکن اولمیوب، جمله‌سی بربرندن اعلا اولدیغی ارباب فرق وتمیز عندنده مسلمدر. آثار شعریه‌سندن بشقه بروجه آتی تألیفاتی واردر: «تفسیر آیت فایای فارهبون»، «شواهدالنبوه»، «نفحات‌الانس»، «نقدالنصوص»، «رسالهٔ طریق صوفیان»، «اشعة اللمعات». «شرح فصوص الحکم». «لوامع»، «شرح بعض ابیات تائیهٔ ابن فارض». «شرح رباعیات»، «لوایح»، «شرح بیت خسرو دهلوی»، «شرح حدیث ابی ذرعقیلی»، «سخنان خواجه پارسا»، «ترجمهٔ اربعین حدیث». «مناقب خواجه عبدالله‌انصاری»، «مناقب حضرت مولوی»، «رسالة فی‌الوجود»، «رسالهٔ تحقیق مذهب صوفیه ومتکلمین وحکما»، «رسالهٔ سؤال وجواب هندستان»، «رسالهٔ لااله‌الاالله»، «مناسك الحج»، «رسالهٔ کبیره‌درمعما»، «رسالهٔ متوسطه درمعما»، «رسالهٔ صغیره درمعما»، «رسالهٔ صغرای منظومه درمعما»، «رسالهٔ عروض»، «رسالهٔ قافیه»، «رسالهٔ موسقی»، «رسالهٔ منشأت»، «الفوائد الضیائیه فی شرح الکافیه». «شرح بعض ازمفتاح الغیب». بر دیوانیله بهارستانی ورسالهٔ عروضی درسعادتده ودیکر بعض آثاری هندستانده طبع اولنمشدر. کلیات اشعاری اکثر کتبخانه‌لرده موجوددر. شرح کافیه‌سی «ملاجامی» عنوانیله مملکتمزده بین‌الطلاب مشهور ومتداول اولوب، دفعاتله طبع اولنمشدر. اشعارندن شو رباعینك ایرادیله اکتفا اولندی.

یارب زدوکون بینیازم کردان
وز افسر فقر سرفرازم کردان
درراه طلب محرم رازم کردان
زان ره‌که نه سوی توست بازم کردان

جامی (۲) بو مخلصله شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی سلطان بایزید خان‌ثانی دوری شعرا وعلما-سندن اولوب، فضل وکمالی حسبیله آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ و ۹۱۱ ده وفات ایدوب، استانبول بنا ایتمش اولدیغی مسجد ومدرسه‌حولیسنده دفن اولنمشدر. اسمی محمد اولوب، حاجی حسن زاده دینمکله معروفدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کشتیٔ دل بولغه دریای حیرتدن خلاص
کاکل دلبر خیالیله رسنلر باغلادم

— ایکنجیسی دیار رومدن اولدیغی‌حالده، مولانا جامی حضرتلرینی زیارت ایچون ایرانه سفر ایتمش؛ واکثریا خلقدن عزلت ایدوب، مساجده اقامت ایلر ایمش، شو بیت اونکدر:

نیچه بر نفسه اویوب بر سکه سکبانلق ایدهم
یریدر فقر وفنا ملکنه سلطانلق ایدهم

— اوچنجیسی استانبوللی اولوب، قول اوغلی طائفه‌سندن ایدی. سلطان سلیم خان ثانینك شهزاده لکلرنده ندماسندن اولوب، مشارالیهك دور سلطنتلرنده بعض متصرفلقلرده بولنمشدی. شویت اونکدر.

زاف دلبر طولاشور بویله ایکی کیجه‌در
ای معبر واقعه تعبیری آنك نیجه‌در

جامی { (شیخ الاسلام احمد نامق) کبار صوفیه‌سندن اولوب، ۵۲۶ ده وفات ایتمشدر. بعض کراماتی مروبدر.

جانبرد غزالی { مصر ملوك چراکسه سندن طومانبایك امرا‌سندن اولوب، عن اصل اسقلا وونیه‌لی برکوله ایدی. یاوز سلطان سلیم خانك مصر اوزرینه اولان یورویشنده صاحب ترجمه طومانبای طرفندن سوق اولنان عسکرك باش قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ وغزه‌ده وقوع بولان محاربه‌ده مغلوب اولوب، فرار ایتدکدن صکره، سلطان سلیم خانه خدمت ایتمك یولنی اختیار ایدوب، طومانبایك مغلوبیتنی ومصرك فتحنی تسهیل ایتدیکی کبی، بعده طومانبایك قتلنه دخی سبب اولمشیدی. بو خدمتنه مکافاةً طرف پادشاهیدن شام والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، طینتنده مرکوز اولان خیانتی اظهاریچون، قرصت انتظارنده بولنوب، سلطان سلیم خانك ارتحالنی فرصت اتخاذ ایده‌رك، اعلان عصیان، وطرابلس، بیروت وسائر سوریه سواحلنی ضبط ایتدکدن صکره، حلبی محاصره ایتمش ایسه‌ده، حلب قوماندانی قره‌جه پاشا مردانه مقاومت ایدوب، اوصره‌ده تنکیلنه مأمور اولان فرهاد پاشا دخی عساکر کافیه ایله یتیشدیکندن، جانبرد دمشق شامده بولنان بش بیك یکیچریی خائنانه قتل ایتمش؛ ومتعاقباً دمشقك خارجنده فرهاد پاشا ایله ایتدیکی محاربه‌ده ۹۲۷ ده مغلوب اولوب، بر درویش قیافتنده فرار ایدرکن، دردست اولنه‌رق قتل، وسر مقطوعی درسعادته ارسال اولنمشدر.

جانبولاط { (ملك اشرف) مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌نك یکرمنجیسی اولوب، ۹۰۵ تاریخنده ملك ظاهر قانصوه‌نك اسقاطی اوزرینه، اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، امرای ممنون ایده‌میوب، ۶ آی صکره اسقاط، ویرینه ملك عادل طغانبای نصب اولنمشدی.

جانبولاط زاده { سلطان احمد خان اول زمانلرنده حلب والیسی اولوب، جغاله زاده‌نك سردارلغیله ایران اوزرینه سوق اولنان اردویه معاونت ایچون اوتوز بیك کشی ایله وانه‌کیتمش، وسردارك انهزامی خبر آلنجه، عسکرینی محافظه نیتیله وانده قالمش اولدیغندن، ۱۰۱۴ تاریخنده سردار مشارالیه طرفندن قتل واعدام اولنمشدر. برادرلری علی بك ایله حضر بك معیتلرنده‌کی عسکرله حلبه دونوب، اعلان عصیان ایتمشلردی.

جانبولاط زاده { (مصطفی پاشا) سلطان مرادخان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، عن اصل چتالجه‌لی اولدیغی‌حالده، اندرون همایونده تربیه اولنمش، وسلحدارلق پایه‌سنه نائل اولمش ایدی. صدر اعظم رجب پاشا ایله برابر پادشاه مشارالیهك منظورلرندن موسی آغانك سرای همایوندن تبعیدینه چالیشمش، وبونك حیاتنه خلل کلمیه‌جکنه متکفل اولمش ایکن، کندیسنی اشقیانك ید انتقامنه تسلیم ایتمش اولدیغندن، پادشاهك اغبرارینی جلب ایتمشیدی. آق دکیزه واقع سفرنده ایکی اسپانیا کمیسی طوتوب کتیرمکله، روم ایلی بکلربکیلکنه نصب اولنمش، وحسن پاشادن طول قالمش اولان عایشه سلطان دخی کندیسنه تزویج اولنه‌رق، صهریت شرفنه نائل اولمش ایسه‌ده، حقنده اغبرار پادشاهی ینه زائل اوله‌میوب، ۱۰۴۶ ده روان اردوسنه عسکر سوقنه مأمور اوله‌رق، ارضرومه وصولنده، قتل اولنمشدر. قپودانلغی ۱۰۴۱ تاریخنده ۱۰ آی سورمشدر.

جان جانان { (میرزا —) هندستان شعرا‌سندن اولوب، ۱۱۱۰ تاریخنده اکره‌ده طوغمش؛ ودهلیده امرار عمر ایدوب، ۱۱۹۵ سنه‌سی محرمنك اونبجی کونی عادت شیعه اوزره اجرا اولنان آیین ماتم صره‌سنده کندینی خانه‌سنك دامندن آتوب تلف اولمشدر. مرتب دیوانی واردر.

جاندارلی { آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنه تابع برغمه قضاسنده ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، همنامی اولان کورفزك ساحل شمالیسنده واقعدر. — جاندارلی

ناحیه‌سی برغمه قضاسنك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۹ قریه‌دن مرکبدر. اراضیسی طاغلق اولوب، منبت وادیلری دخی واردر.

— جاندارلی کورفزی ازمیر کورفزینك جهت شمالیه‌سنده واقع اولوب، طول وعرضی ۲۰ کیلو-متره قدردر. ایچنده برچوق برون وقویلرله برایکی کوچك آطه موجوددر. باقرچایی بو کورفزه دوکیلور.

جانفدا قادین { سلطان مراد خان ثالث زماننده حرم همایون کتخداسی اولوب، پادشاه مشارالیهه والده‌لری (نور-بانو) خاتون طرفندن آخر عمرنده توصیه ایدلمش اولغله، وکندیسنك فوق‌العاده درایت واقتداری بولنمغله، مقبول پادشاهی اولوب، بیوك برنفوذ واقتدار کسب ایتمشدی. پادشاه مشارالیهك ارتحالندن صکره دخی مستوفی معاش وتعیناتله معززه اولوب، جامع وسبیل‌کبی برچوق خیرات وجوده کتیرمشدر.

جانم خواجه { (محمد پاشا) ائ اقتدارلی قپودان پاشالردن اولوب، عن اصل جزایرلیدر. ابتدا قلیون قپودانی اولوب، وندیکلیلره قارشی اولان برمحاربه‌ده بونلرك الینه اسیر دوشه‌رك، یدی سنه وندیك دونماسنده تحت اسارتده خدمت ایتدکدن صکره، طرف دولتدن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، دور سلطان احمد خان ثالثده ۱۱۲۶ ده قپودان پاشا اولمش؛ وموره سواحلیله استندیل وبنفشه وچوقه آطه‌لرینك فتحنده پك بیوك خدمت وغیرتی کورلمش؛ وآنجق قورفه محاصره‌سنك رفعنده قصوری وقوع بولمغله برابر، بعض قپودانلرك مجازاتنده دخی زیاده شدت کوستردیکندن، ۱۱۲۹ ده عزل، ودرسعادته جلب ایله، یدی قلعه‌ده حبس اولنمش ایدی. سلطان محمود خان اول دورنده ۱۱۴۳ ده رتبهٔ وزارتله ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، آلتی سنه صکره، عزل اولنمش؛ و ۱۱۴۵ ده ثالثاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه درت سنه بو مقامده بقا بولمش؛ و ۴۹ ده پك یاشلی ومع هذا توانا اولدیغی حالده، عزل اولنه‌رق، جده ایالتنه نصب اولنمش. واوسنه طائفده وفات ایتمشدر.

جانی { شعرای ایراندن اولوب، عن اصل بخارالی اولدیغی حالده، کابلده همایون شاهك خدمتنده بولنمش، و ۹۸۵ ده خدمتجیسی طرفندن تسمیم اولنه‌رق وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش ماه عید شد برشکل مصقل آشکار
کز بخار روزه بود آیینهٔ دلرا غبار
آن مه نو بود یاخود از ضعف بدن
استخوان پهلو لب تشنکان روزه دار

جانی { (مولانا محمد) شعرای ایراندن اولوب، بر روایتده اسفرائیلی ودیکر بروایتده سبزواریدر. شو بیت خواجه حبیب‌الله ساوجینك مدحی حقنده سویلمش‌اولدیغی برقصیده‌سنك مصلعیدر:

ای حریم حرمتت را عرش فرش آستان
وی زرفعت آستانت هشتم هفت آسمان

جانیك { طربزون ولایتی ترکیب ایدرت سنجاغك بری وائ غربیسی اولوب، سیواس ولایتنك حدودیله قره‌دکیز ساحلی آره‌سنده شرقدن غربه ممتد اولور. شمالاً قره‌دکیزله، شرقاً نفس طربزون سنجاغیله، جنوباً سیواس ولایتنك توقاد وآماسیه سنجاقلریله، غرباً دخی قسطمونی ولایتنك سینوب سنجاغیله محدود ومحاطدر. شرقدن غربه اولان طولی ۲۰۰ واکثر محللرنده عرضی ۵۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۰۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۹۴۴۸۸ کشیدر، که بور مربع کیلومتره باشنه ۲۹ کشیدن زیاده دوشوب، نسبةً خیلی مسکون دیمکدر. سواحلی خیلی کیرتیلی چیفتلیلی اولوب، منتهای غربنده سینوب کورفزی بولندیغی کبی، بونك جهت شرقیه‌سنده دخی صامسون کورفزی وترمه وفاتسه کوچك‌کورفزلری بولنیور. مرکز لوا اولان صامسون شهری همنامی اولان کورفزك ایچنده واقع اولوب، بوکورفزك ایکی طرفی قزیل ایرماق ویشیل ایرماغك تشکیل ایتدکلری داله‌لردن متشکلدر. مع هذا طبیعی وياصنعی هیچ بر صاغلام لیمانی اولمیوب. اسکله‌لری قره‌دکیز قرطونه‌لرینه قارشی آچیقدر. سنجاغك اراضیسی عارضه‌لی اولوب، مختلف استقامتده واکثری اورمانلر ومرعالرله مستور طاغلری بولندیغی کبی، غایت منبت اووه‌لریله کوزل دره وبایرلری دخی پك چوقدر. قزیل ایرماق ایله یشیل ایرماق کبی ایکی جسیم نهر سنجاغی جنوبدن شماله شق ایتدکلری کبی، مرد ایرماق، ترمه وبولمان کبی داخل لواده نبعان ایدن برچوق نهرلر

دخی اراضیسی سقی ایدر. طوپراغی فوق‌العاده منبت اولوب، بغدای، آرپه، یولاف، پرنج، مصر وسائر حبوباتله کتن، کنویر، توتون وسبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. محصولاتی لوازمی اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. اخراجاتنك کلیتیسی توتوندر. مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات بسلنیر. حیوانات وحشیه‌سی دخی آیی، طوموز، قورد، تیلکی، طاوشان، کیك، قره‌جه وامثالندن عبارتدر. یشیل ایرماقده حاویار بالیغی بولنوب، بر مقدار حاویار چیقاریلور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی مقدار کراسته قطع، و صامسون ایله سائر اسکله‌لره نقل اولنیورسه‌ده، اکثر اورمانلری یول فقداننـدن یالکز اودون قطعیله کور اعمالنه یارایور. معادنی دخی چوق اولوب، سنجاغنك بر چوق محللرنده منغانز، باقیر، سیملی قورشون وسائر معادن کشف اولنمش ایسه‌ده، هیچ بری چیقارلمامقده‌در. بعض معدن صولری وامراض مختلفه‌یه نافع ایلیجه‌لر دخی بولنور. اونیه قضاسیله قواق ناحیه‌سنده کوزل بر نوع آچی چیقار. صامسون شهری قره‌دکیز سواحل عثمانیه‌سنك انك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، بغداد جاده‌سنك مبدئی اولدیغی کبی سائر اسکله‌لری دخی اولدقجه ایشلك اولوب، اوانك ادخالات واخراجاتندن بشقه، سیواس وآنقره ومعمورة‌العزیز کبی آناطولینك ایچ طرفلرنده بولنان بعض ولایتلرك دخی تجارتی اکثریا صامسون واسطه‌سیله اجرا اولنور. صامسوندن سیواس وخرپوته طوغری مکمل بر شوسه بولندیغی کبی، داخل لواده دخی بعض شوسه‌لر یاپلمشدر. صامسوندن سیواسه قدر انشاسی متصور اولان دمیریول جانبك سنجاغنك اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها آرتیره‌جقدر. صنایع محلیه لاشی حکمنده‌در. سنجاق صامسون، بافره، جهارشنبه، ترمه، اونیه وفاتسه اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، قواق، آلاچام وقره‌قوش اسملریله ۳ ناحیه‌یی و ۹٦٥ قریه‌یی جامعدر. سنجاق مرکزیله قضا مرکزلرنده برر رشدیه مکتبیله بر قاچ مکاتب ابتدائیه موجود ایسه‌ده، معارف هنوز پك کری اولوب، اکثر قرا بسبتون مکتبدن محرومدر. جوامع شریفه وتکیه ومدرسه‌لر متعدد اولوب، اکثری معموردر. یوقاریده ذکر اولنان مقدار اهالیدن ٦۲۰۰۰ ی روم و ۱۷۰۰۰ قدری ارمنی اولوب، قصوری کاملاً مسلم وترکدر. خرستیانلری، دخی ترکجه لسانیله متکلمدرلر. جانبك سنجاغی ازمنهٔ قدیمه‌ده (پونت) خطه‌سندن معدود اولوب، اسکیدن بری طربزون ولایتنه مربوط بولنمشدر. سنجاق بکلکی خیلی وقت جانبك خاندانی افرادینه منحصر قالوب، بولنردن طربزونده والیلك ایتمش برقاج وزیر کلمشدر.

جاواری { (Javari) آمریقای جنوبیده آمازون ایرماغنه تابع بر نهردر.

جاوجه { (Jauja) آمریقای جنوبیده پرو جمهوریتنده و (هوآنقه ولیقه) دن ۱۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌ق همنامی اولان بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر، وخیلی حیوانات اخراج ایدر.

جاورو { (Jauru) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده بر نهردر، که (ویلابلا) نك ۱۵۰ کیلومتره شمالنده نبعاله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، ۲۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (اویلاماریا) نك ٤۰ کیلومتره جنوبنده (پاراغوآی) ایرماغنه دوکیلور. منصبنده، برازیلیا ایله پاراغوآی حدودینی کوسترمك اوزره، بر مسله رکز اولنمشدر.

جاوه { (Java) بحر محیط هندیده واقع (سوندە) جزایرینك انك بیوکلرندن اولوب، ٥°٥۳′ ایله ۸°٤۸′ عرض جنوبی و ۱۰۳°٤۰′ ایله ۱۱۲° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. غربدن شرقه ممتد اوزون بر آطه اولوب، غرب شمالی جهتندن سوندە بوغازیله سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سندن وشرقاً طار بر بوغازله (پالی) جزیره‌سندن آیرلمش اوندیغی حالده، بو ایکی آطه وشرقه طوغری اوتەسنده بولنان بر طاقم آطه‌لرله برابر بر جزایر سلسله‌سی تشکیل ایدیور. شمال شرقیسنده واقع وبوکا ملحق اولان (مادوره) آطه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۱ ۷۳۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۰ ۹۳۱ ٦٥٤ کشیدر. آوروپالیلر برقاج بیکدن عبارت اولوب، ایکیوز بیکه قریب چینلی واون بیکدن زیاده دخی عرب موجوددر. یرلیلر ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (باتاویه) شهریدر.

جاوه جزیره‌سنك اراضیسی طاغلق اولوب، قسم

غربیسنده بر سلسلهٔ جبال واردر. که بتون‌ذروه‌لری برکانلردن عبارت اولوب، ٤٠ کیلومتره طول و١٦ کیلومتره عرضی اولان بر مسافه‌ده ١٤ برکان‌بولنور. قسم شرقیسنده ایسه واسع اووه‌لر بولنوب، آره‌لرنده بر طاقم منفرد طاغلر کسب ارتفاع ایدیور، که بونلرك دخی ذروه‌لری برر برکاندر. بو برکانلرك ارتفاعی ۳۰۰۰ ایله ۳٦۰۰ متره آره‌لرنده اولوب، جله‌سی طومان وبعضلری چامور وکول دخی پوسکورتر‌لر. یکرمی قدر نهری دخی اولوب، بونلرك طوللری آزایسه‌ده، بعضلری سیر سفائنه صالحدر. الث بیوکلری مرکزینه قریب اولان (سولو) ایله شرق جهتنده واقع(کدیری) نهرلریدر. نهرلرنده چوق‌بالیق واردر. سواحلنك اکثری قزیل یالچیقدن ویاصاری قومدن عبارت اولوب، آز منبت ایسه‌ده، ساحلدن ٤ کیلو-متره ایچریده بولنان اراضیسی پك منبتدر. طاغلرینك اکثری اورمانلرله وانواع نباتات ومزروعاتله مستور اولوب، پك کوزل بر منظره ابراز ایدرلر. هواسی آلچق یرلرنده وسواحلنده پك صیجاق وآغر اولوب، میزان‌الحراره ٥٣ درجه‌یه قدر چیقارسه‌ده، مرتفع محللرنده هوا معتدل وصاغلام ومیاه جاریه‌سی غایت مبذول ولذیذدر. موسملری حرارت وبرودتجه پك فرقلی اولیوب ، آنجق آلتی آی قورو وآلتی آی دخی یاغورلی موسم روزکاری اسدیکندن، سنه‌نك نصفی قوراقلق ونصف دیکری یاغور موسمیدر. (کیواوپاس) اسمیله بروادیسی واردر، که هوای سمی ایله مملو اولدیغندن، ایچنه کیرن انسان وحیوان آزمدت ظرفنده تلف اولور. بووادی قضاءً کیرن حیوانات کیکلریله طولودر. آطه‌نك آلچق جهتلرنده پك چوق جدوللری بولنوب، بونلر پرنج زرعنه وسائر محصولاته یاردیم ایدیورسه‌ده ، هوایی تسمیم ایدیورلر. حتی اکثر شهر وقصبه‌لری ایچنده دخی بر چوق جدوللر بولنوب، اهالی اکثریا قایقله طولاشیرلر. نعملر وچرکابلر دخی دخی بو جدوللره دوکلمکله، وخامت هوا باشلیجه بوندن نشأت ایدر .

طوپراغی دنیانك الث منبت اتربه‌سندن معدود اولمغله، کلیتلی پرنج، مصر، آرپه، فصولیه، داری وسائر حبوباتله پتاتس ویر الماسنك انواعی کلیتله حاصل اولور. آوروپانك اکثر سبزه ومیوه‌لری دخی یتیشدیرلمشدر. شکر قامشی آز خدمتله یتیشوب، پك قالین اولور، وچوق شکر ویرر. پاموق، چوید، قهوه وتوتون دخی باشلیجه محصولاتندندر. « آغاج یمورطه‌سی » تعبیر اولنور بر نوع میوه دخی کثرت اوزره‌در. موس، پورتقال واقالیم حاره‌یه مخصوص سائر میوه‌لری دخی واردر . بهاراتی دخی چوقدر. چیچکلرك انواعی مبذول اولوب، سائر یرلرده اوفق اوتلر حالنده اولان بر چوق نباتات جاوه‌ده عادتا آغاج جسامتنده‌در. اورمانلرنده ذی قیمت اخشاب ویرر آغاجلر چوقدر. زهرلی نباتاتی دخی بولدر. فیل، کرکدان، قپلان، طومموز، میمون، کیك، قراجه وسائر حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، بالتأنیس زراعتده قوللانیلیر بر نوع بیوك مانده‌لری وقیللری کچی قیلنه مشابه صارقیق قولاقلی بر نوع قویونی واردر. آتلری کوچك‌ایسه‌ده، پك‌قوتلیدر. طیوری دخی پك چوق اولوب، یبانی قاز واوردك، پاپاغان، طاوس، چوللق، بیلدیرجین، (قازوآر) تعبیر اولنور جسیم بر نوع قوش، قره‌قوش، پارلاق وکوزل تویلی بر نوع یبان خروسی وسائره بولنور. یبلانلریله سائر حشراتی پك‌چوق اولوب، نهرلری تمساحلرله مملودر، وبطاقلقلرنده سمی غایت تأثیرلی یشیل بر نوع انکرك بولنور. تجارتی پك ایشلك اولوب. اخراجات‌سنویه‌سی ۲۵۰ ملیون فرانق رادلرنده‌در .

جاوه‌لیلر زمان قدیمده هند مدنیتنه تابع اولوب، براهما دینه تابع اولدقلری حالده، اون بشنجی قرن میلادی ابتداسنده جزیرة‌العربدن برطاقم مجاهدلر بو جزیره‌یه دخول ایله، دین اسلامی نشر وتعمیم ایتمشلردر. اووقتدن اعتباراً جاوه‌لیلر هندن وبراهما دینندن آیریلوب، مدنیت اسلامیه‌یه تابع اولمشلر، ولسانلرینی دخی حروف عربیه ایله یازمغه باشلایوب، کندیلرینه مخصوص ادبیات پیدا ایتمشلردر. جاوه‌ده تشکل ایدن حکومت اسلامیه خیلی قوت وسطوته مالك اولوب، سومطره وبورنئو جزیره‌لرینك برر قسمیله تیمور آطه‌سنه قدر اولان جزایری دخی ضبط ایتمشیدی. اون آلتنجی قرن میلادی اوائلنده پورتکیز-لیلر جاوه‌یه تقربله ، برطاقم مستملکات پیدا ایتمشلرسه‌ده، قرن مذکورك اواخرنده مستملکاتلری فلمنکلیلر طر-فندن ضبط اولنمش؛ وبعده بر آره‌لق انکلیزلرك الینه کچمش ایسه‌ده، ینه فلمنکلیلره اعاده اولنه‌رق، الیوم بولنرك النده بولنمقده‌در. فلمنکلیلر ابتدا یرلی ومسلم

حکمدارلری ابقا ایدوب، بونلرك رسمی تابعیتلریله وتجارتی الده ایتمکله قناعت ایتمشلر ایکن، بعده فلمنك مأمورلری بسبتون حکومتی ضبط، واهالی حقنده اجرای ظلم وحقارت ایتدکلرندن، ۱۸۲۵ ده بیوك بر اختلال ظهور ایتمش؛ وبونك اوزرینه فلمنك دولتی بعض مساعدات واصلاحاته مجبور اولمشدر. شمدیکی حالده جاوه جزیره‌سی ۲۱ سنجاغه منقسم اولوب، بونلرك ۹ ی سواحل شمالیه‌سنده، ۸ ی سواحل جنوبیه‌سنده و ٤ ی ایچ طرفلرنده‌در. یانکز (سورا-قارته) ایله (جوقوقارته) خطه‌لری الیوم ایکی کوچك حکومت اسلامیه طرفندن اداره اولنیور. کویلر مختارلری واختیار مجلسلری معرفتیله اداره اولنوب، بونلر مقطوع اولان ویرکیلرینی فلمنك مأمورلرینك تحصیلدارلرینه تسلیم ایدرلر. مرکزی اولان (باتاویه) شهری بحر محیط هندیده‌کی فلمنك مستملکاتنك دخی مرکز عمومیسیدر. باتاویه‌دن صکره ائیوك شهرلری: تیریبون، سامارانغ، سورابایه، بانیووانغه، جوقوقارته وسوراقارته‌در. سواحل شمالیه‌سی دها معمور واسکله ولیمانلری دها چوقدر. باتاویه‌دن سورابایه‌یه کیدن بر دمیر یول خطی آطه‌یی طولاً شق ایتدیکی کبی، سواحل شمالیه وجنوبیه‌یه‌دخی بعض شعبه‌لر صالیور.

جاوید (ملا علی) ایران شعراسندن‌اولوب، مازندرانلیدر، ومازندرانده بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

بر مزارم کاشکی بعداز وفاتم بکذرد
کرزخونم نکذرد باری بخاکم بکذرد

جاوید بك متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. مکتوبئ صدرعالی‌خلفاسندن وخواجکاندن ایدی. ۱۲۵۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شب مهتاب اولور پیدا شرار دود آهمدن
شهاب لمعهٔ حسرت اوچار برج نکاهمدن

جاهمه (ابو معاویه — بن عباس السلمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی معاویه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جاهی (ابراهیم میرزا) شاه اسماعیل‌صفوینك تورونی وبهرام میرزانك اوغلیدر. شاعر وادیب بر ذات اولوب، جدینك امریله قتل اولنمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

تا از سمن تو سنبل آمد بیرون
صد نالهٔ من چو بلبل آمد بیرون
پیوسته ز سبزه کل برون می آید
این طرفه که سبزه از کل آمد بیرون

حایپور (Djeypour) هند ستانده (راجپو تانه) خطه‌سنده دهلینك ۲٤۰ کیلومتره جنوب، غربیسنده بر شهر اولوب، ٦۰۰۰۰ اهالیسی وپك ایشلك تجارتی واردر. کوزل بر شهر اولوب، همنامی اولان بر راجه‌لغك مرکزیدر. — جایپور راجه‌لغی کجراتك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۸۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

جائن (Jaën) اسپانیاده بر قصبه اولوب، عربلر عندنده جیان اسمیله معروفدر. [«جیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جُبّ نوبه ایله بلاد زنج آره‌سنده برقصبه اولوب، زرافه‌وزرافه دریسنك‌اوراق‌دن جلب اولندیغی یاقوت‌جوی بیان‌ایدیور. بوقصبه الیوم موجود اولوب، زنکبارك جهت شمالیه‌سنده ساحل بحرده وهمنامی اولان بر نهرك منصبنده واقعدر. نهر مذکور حبشك جنوبندهکی طاغلردن نبعان ایدر.

جُبّا اهوازده بر ناحیه اولوب، جبائی نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبار (ابوعبدالله — بن صخر الخزرجی السلمی) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، عقبه وبدر و احد غزالریله سائر غزواتده معیت حضرت پیغمبریده بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — جبار بن حارث وجبار بن سلمی دخی صحابه‌دندر.

جِباره صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

جَباریٰ موصل ولایتنك شهر زور سنجاغنده وبغداد ولایتی حدودنده اولهرق دجلهنك کنارنده بر کوچك قصبه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی ایدی.

جباع بیروت ولایتنك صیدا قضاسنده وصیدانك قربنده بر قریه اولوب، جبادت هواسیله ومیوه‌لرینك کوزللکیله مشهور اولمغله، صیدا اغنیاسنك صیفیه‌سی حکمندهدر.

جبال ایرانك عراق عجمی اسمیله معروف اولان بر بیوك خطه‌سنه عربلرك

ویردکلری اسمدر. [« عراق عجمی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جباوی { [« سعدالدین جباوی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جبر { اعرابی، جبر بن انس، جبر بن عبدالله القبطی وجبر (ویاخود جابر) بن عتیك صحابهدن اولوب، ایکنجیسی صفین محاربهسنده معیت حضرت مرتضاده بولنمش؛ واوچنجیسی مقوقس طرفندن ماریهٔ قبطیهیی مستصحباً نزد حضرت پیغمبریه کلهرك، ایمان کتیرمش ایدی.

جبرالتار { (Gibraltar) « جبل طارق » ترکیب عربیسندن غلط اولهرق اوروپا لسانلرنده سبته بوغازینه وبوغازك ساحل شمالیسنده یعنی اسپانیا جهتنده بر شهره ویریلن اسمدر. جبرالتار شهریسبته بوغازینك شرقی مدخلنده وآق دکیزك ایچنه ممتد طاغلق بر برونده واقع اولوب اهمیت موقعیهسی حسبیله انکلتره دولتی طرفندن ضبط اولنمشدر. ٤۰۰۰ انکلیز عسکرندن بشقه ۲۵۰۰۰ اهالیسی، کوزل بر قوپی، واسع لیمانی وغایت متین استحکاماتی واردر. آق دکیزك کلیدی حکمنده اولمغله برابر، بیوك بر تجارتك دخی مخزنی اولوب، بر طرفدن انکلتره وآمریقا ایله ممالك شرقیه وبر طرفدن دخی اسپانیا ایله مغرب آرهسنده پك ایشلك تجارتی واردر. لیمانی سربستدر. انکلتره دولتی ۱۷۰٤ تاریخنده بو شهری ضبط ایدوب، او وقتدن بری اسپانیا ایله فرانسه متحداً استردادینه دفعاتله چالیشمشلرسهده، مقتدر اولهمامشلردر. — [جبرالتار بوغازیجون « سبته بوغازی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جبرائیل { (Gabriel) ملائکهٔ مقربیندن اولوب، انبیایه وحی الهییی ایصال وتبلیغ ایتمشدر. تخفیفاً جبریل دخی دینلیر.

جبرتی { (عبدالرحمن) متأخرین علمای مصریه دن اولوب، مصرك اون ایکنجی قرن هجری ابتداسندن ۱۲۳٦ تاریخنهدك اولان وقایعنی وبو مدت ظرفنده مصرده ظهور ایدن علما وادبا وسائر مشاهیرك تراجم احوالنی جامع اولمق اوزره، « عجائب الآثار فی التراجم والاخبار » عنوانیله مکمل برتاریخ یازمشدر، که ۱۲۹۷ تاریخنده بولاق مطبعهسنده ٤ بیوك جلد اوزره طبع ونشر اولنمشدر.

جبرین { فلسطین وشام وحلب جهتلرنده بو اسمله برقاچ قریه اولوب، (جبرینی) نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسلری بولنمشلردر. — [« بیت جبرین » مادهسنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبرئیل بن بختیشوع { (ابوعیسی) خلفا نده کسب اشتهار ایدن اطبای سریانیهدن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. نسلی طبابتله مشغول اولوب، پدری بختیشوع بن جورجس، جدی جورجس بن جبرئیل واوغلی بختیشوع بن جبرئیل دخی مشاهیر اطبادندر. ابتدا ۱۷۵ تاریخنده پدری طرفندن جعفر بن یحیای برمکیه توصیه اولنهرق، مشارالیهی مبتلا اولدیغی بر علتدن تخلیص ایتمکله، فوقالعاده اعتبار و محبتی قزانمش؛ وبعده هارون الرشیده انتساب ایدهرك، نزد خلیفهده بیوك بر حرمت واعتباره واموال کثیرهیه نائل اولمشدی. هارونك اواخر عمرنده علتنه دوا بولهمدیغندن، حبس اولنهرق، قتلنه دخی امر ویرلمش ایسهده، فضل بن ربیع بو امری ایفا ایتهمشدی. محمد امینك زمان خلافتنده یکیدن کسب اعتبار ایدوب، مأمونك جلوسنده حبس اولنمش ایسهده، چوق کچمهدن مأمون دخی صاحب ترجمهنك مداواتنه محتاج اولوب، تأثیر سریعی کوردیکندن، حبرئیلك بونك عندنده دخی قدر واعتباری آرتوب، مکرم ومعزز اولمشدی. ۲۱۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. امر تداویدهکی مهارت فوقالعادهسی حقنده بر چوق نوادر منقول، وطبه وحفظ صحته دائر بعض اقوال حکیمانهسی مشهوردر. « کناش »، « رسالة مختصرة فی الطب »، « کتاب فی صنعة البخور »، « کتاب فی الباه »، « رسالة الی المأمون فی المطعم والمشرب » و« المدخل الی صناعة المنطق » عنوانلریله تألیفاتی واردر.

جبرئیل بن عبیدالله { (ابوعیسی) بودخی خلافت عباسیه زمانده کسب شهرت ایدن اطبای سریانیهدن اولوب، آنفالترجمهنك برادرزادهسیدر. مقتدر باللهك خدمت طبابتنده بولنوب، بعده آل بویهدن عضدالدوله یه انتساب ایله، بغدادده بنا ایلدیکی (بیمارستان عضدی)یه مأمور اولمشدی. اکثر ملوك وامرا طرفندن لاجل

الطبابه جلب اولنه‌رق، فارس وری وموصل وسائر طرفلره کیتمش؛ ومصره‌دخی کیدوب، ملوك فاطمیه‌دن عزیز طرفندن اوراده اقامته تشویق اولنمشدیسه‌ده، طورمیوب، بغداده عودت ایتمشدی. ۳۹٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: بش جلداوزره «الکافی» عنوانیله بیوك کتابی، «الکناش الصغیر»، «رسالة فی عصب العین»، «مقالة فی الم الدماغ بمشارکة فم المعدة والحجاب الفاصل بین آلات الغذاء وآلات التنفس المسمی دیافرغما»، «مقالة فی ان افضل اسطقسات البدن هوالدم»، «کتاب المطابقة بین قول الانبیاء والفلاسفة»، «مقالة فی الرد علی الیهود». بونلرك اکثرینی صاحب بن عبادك نامنه تألیف ایتمشدر.

جبرئیل الکحال { مشاهیر کحالیندن اولوب، مأمون خلیفه‌نك خدمتنده بولنمشدر.

جب علی { استانبولك (جبالی) تلفظ اولنان محله‌سنك اسم اصلیسی اولوب، معاویه زمانده فسطنطینیه‌یی محاصره ایدن عساکر اسلامیه آره‌سنده بولنان (علی انصاری)نك اسیر دوشمه‌سیله بو محلده حبس اولنمسندن طولایی بو اسمله تسمیه اولندیغی مروی ومظنوندر. محلهٔ مذکوره سلطان سلیم جوارنده وفنارك اوستنده واقعدر.

جُبَّل { نعمانیه ایله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، کندی زماننده برقریه حالنده قالمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبل اقرع { سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده حلب ایله بیروت ولایتلری حدودنده بر طاغ اولوب، ساحل بحر ده سویدیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر برون تشکیل ایدیور. اسم قدیمی قاسیوس (Casius) در.

جُبلان { یمنده وادی زبید ایله وادی رمع آره‌سنده واسع بر بلد اولوب، مزروعاتی، سبزه‌سی وبالی چوق وصیغیرلری دخی مشهور اولدیغنی وجیر نسلندن بر قومله مسکون بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جبل برع { یمن ولایتنك حدیده سنجاق وقضاسنده بر ناحیه‌در.

جبل برکت { آطنه ولایتنده همنامی اولان سنجاقده بر طاغ اولوب، اسکندرونك اوستندن بدأ ایله، شمال شرقیه طوغری اوزانه‌رق، مرعش سنجاغی حدودینه منتهی اولور. بین العوام (کاور طاغی) دیمکله معروفدر

جبل برکت { سنجاغی. آطنه ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری‌واك شرقیسی اولوب، غرباً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً قوزان سنجاغیله وحلب ولایتنك مرعش لواسیله، شرق جنوبی جهتندن نفس حلب سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن دخی اسکندرون کورفزیله محاط ومحدوددر. مرکزی جبلك اوزرنده واقع (یارپوز) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌اولوب، همنامی اولان طاغ سنجاغی شق ایدیور. بو طاغك غربی اتکلرندن طوموز دره‌سیله سائر بر قاچ چای آقوب، جیخان ایرماغنه دوکیلور؛ شرق اتکلرندن آقان صولردخی (قره‌صو) اسمیله برنهر تشکیل ایدرلر، که آنطاکیه‌نك اوست طرفنده عاصی نهریته منصب اولور. غرب جهتی اووه ومنبت ایسه‌ده، هواسنك وخامتندن پك معمور اولمیوب، بطاقلقلری دخی چوقدر. شرق جهتی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، ساحله قریب اولان یرلری زیتون، پورتقال، لیمون وسائر اشجار یتیشدیرمکه مستعد ایسه‌ده، اکثر طرفلری خالی وغیر معموردر. اورمان ومرعالری چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته قطع اولنور؛ وبعض عشیرتلر حیوانلرینی اوتلاتیرلر. سنجاق یارپوز، اصلاحیه، خاصه، بولانق، عثمانیه وپیاس اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ٦ ناحیه وجمعاً ۲۳۸ قریه‌یی جامعدر. مقدما مرکزی پیاس قصبه‌سی ایدی. اهالیٔ لوا ۵۱۵۰۰ مقدارنده اولوب، یالکز ۵۰۰۰ قدری خرستیان وقصوری مسلمدر.

جبلپور { هندستانده «الویهٔ مرکزیه» ایالتنده واله آبادك ۲٦۵ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۵۵۲۰۰ اهالیسی واردر. منبت بر اووه‌نك اورته‌سنده وبمایدن کلکته‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۸۰۷۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۳۹۱۰۰ کشیدر.

جبل الدخان { مصرك شرق جهتنده كى بادیه‌ده بر طاغ اولوب، ویرانه‌لری وسماق مرمر اوجاقلری چوقدر.

جبل دروز { سوریه ولایتنك حوران سنجاغنده وسنجاغك جهت‌شرقیه‌سنده بر قضا اولوب، اهالیسی درزی قبائلندن وبعض عربان عشایرندن عبارت اولمغله، احوالی تمامیله مضبوط دكلدر. قضا سویده، سلخنه، عرمان، شهبا، سالی ومجدل اسملریله ٦ ناحیه‌یه منقسم‌اولوب، بونلرك هر بری بر مدیرله اداره اولنور. اراضیسی حد ذاتنده منبت ایسه‌ده، عشایر غیر متمدنه‌نك جولانگاهی اولمغله، معمور اولیوب، پك آز بری زرع اولنور.

جبل الدوب { (یاخود جبل الداهی) سوریه‌ده بر طاغدر، كه صور قربنده جبل لبنانه تشعبله، جنوبه طوغری اوزانه‌رق، فلسطین خطه‌سنه داخل اولور.

جبل ریمه { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنده بر قضا اولوب، سرا سلسلهٔ جبالنده واقعدر. غرباً باجل ایله نفس حدیده وزبید قضالریله، جنوباً تعز سنجاغنك اب قضاسیله، شرقاً صنعا سنجاغنك یریم وزمار قضالریله، شمال شرق جهتندن دخی ینه صنعا سنجاغنك انس قضاسیله محاط ومحدوددر. سرا سلسله‌سنك غربی مائله‌سنده واقع اولمغله، صولری، بحر احمره منصب اولمق اوزره، تهامه‌یه طوغری آقار. بونلرك باشلیجه‌لری (وادی رضاع) ایله (وادی الجبی) در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، بغدای، آرپه، دوره، سیسام، مصربغدایی، قهوه، پاموق، چوید، بویا، فصولیه، مرجمك، بقله، قارپوز وسائره حاصل اولور. ارتفاعی حسبیله هواسی دخی معتدل وصاغلامدر. قضا جعفریه، كسیمه وسلفیه اسملریله ۳ ناحیه‌یی حاویدر. مقدار قرا ونفوسی الآن مجهولدر.

جبل السماق { حلبك غرب جهتنده بر طاغ وواسع بربقعه اولدیغی‌جغرافیون عرب آثارنده مسطور اولوب، جبل اقرع یاخود جبل موسی ویا جبل برکتدن عبارت اوله‌جغی آكلاشیلیور.

جبل سمعان { حلب ولایت وسنجاغنده بر قضااولوب، قسماً حلب‌شهری اطرافنده‌كی قرادن عبارتدر. مركزی حلبه ۷ ساعت مسافه‌ده اولان (دراة عزه) قریه‌سیدر. بو قریه‌نك بر ساعت شمالنده سمعان قلعه‌سنك خرابه‌لری بولنوب، قضا بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، حلبك ایچندن كچن قویق نهریله دخی اسقا اولنمغله، بغدای، آرپه، مصر، داری، مرجمك، بورجق، توتون وسائر محصولات ویریور. بعض قریه‌لرنده اپیلیكدن بز نسج اولنور. قضا ۱۲۸ قریه‌یی جامع اولوب، ۱۳۱ ۲۱ اهالیسی واردر، كه جله‌سی اسلام واسان عربی ایله متكلمدر. درون قضاده ۳۱ جامع، ۱۵۰ مسجد، ۵۰ صبیان مكتبی، ۲۰ دكان و۱۷ خان موجوددر.

جبل شرقی { سوریه‌ده بر سلسلهٔ جبال اولوب، جبل لبنانك شرق جهتنده واقع اولدیغندن، بو اسمله، والسنهٔ اجنبیه‌ده آنتیلیبان (Antiliban) اسمیله تسمیه اولنمشدر. جبل لبنانه متوازیاً جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری ممتد اوله‌رق، دمشق شامك قربندن حمصك قربنه‌دك واصل اولور. جبل شرقی ایله جبل لبنان آره‌سنده بقاع خطه‌سی ممتد اولور، كه بونك قسم جنوبیسی لیطانی وقسم شمالیسی عاصی نهرینك وادیسندن‌عبارتدر. ارتفاعی ۳۰۰۰ متره قدر اولوب، جبل لبنانك آلچقدر. قیالری صحور كلسیه وبلوریه‌دن عبارت اولوب، بعض برکان اثرلری‌دخی موجوددر. بوطاغك بعض اورمانلری دخی اولوب، چام، میشه، تره‌منی، آق قواق، حروب وسائره آغاجلری بولنور. دمشق بو سلسله‌نك جنوب شرق وبعلبك خرابه‌لری دخی غربی اتكنده واقعدر.

جبل الشیخ { سوریه‌ده جبل شرقینك جنوبنده بر طاغ اولوب، فلسطینه طوغری ممتد اولور. اسم قدیمی (حرمون) اولوب، بعض كتب بنی اسرائیلده (میون) اسمیله‌دخی مذكوردر.

جبل طارق { جبرالتار ایسم غلطیله مشهور اولان شهرك اسم اصلیٔ صحیحی اولوب، طارق بن زیاد اسپانیایه دخولنده الك اول بوراسنی فتح ایتمكله، عربلر عندنده (جبل‌الفتح) اسمیله دخی‌معروفدر. طارق بن‌زیاد بوموقعی فتح‌ایتدیكنده، تپه‌سی اوزرنده بر قلعه انشا ایدوب، ۱٤ سنه صكره

مشاهير مهندسيندن الحاج يعيشك نظارتى تحتنده اليوم موجود اولان استحكامات دخى انشا اولنمش؛ وهر نه قدر قصبه‌سى كوچك ايديسه‌ده، حكومت اسلاميه زمانندەدخى اهميت عسكريه‌سى مسلم بولنمشدر. ١٤٦٢ تاريخنده اسپانيوللر طرفندن ضبطاولنمشدر. [« جبرالتار » ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

جبل الطير { صعيد مصرده نيلك جهت شرقيه‌سنده وانصنا قربنده بر طاغ اولوب، اوزرنده كائن مناسترده مقيم راهبلر حضرت عيسانك بو طاغه چيقمش اولديغنى، وبر طاشده ايزى بولنديغنى زعم ايديورلر. — بحراحمرده ويمن ساحلى قربنده بو اسمله بر كوچك آطه دخى موجوددر.

جبل غربى { (ياخود جبل وغلطى جبل غربيه) طرابلس غرب ولايتنى تركيب ايدن ٤ سنجاغك برى واك غربيسى اولوب، شرقاً نفس طرابلس سنجاغيله، شمالاً تونس حدوديله، غرباً وغرب جنوبى جهتندن صحراى كبيرله، جنوب شرقى جهتندن دخى فزان سنجاغيله محدود ومحاطدر. مركزى بر طاغ كنارنده بولنغله بو اسمله تسميه اولنمشدر. مركز بر حكومت قوناغيله تفرعاتندن عبارت اولوب، الك يبوك وتجارتكاه قصبه‌سى مركز قضا اولان (غدامس) در، كه بو دخى فزانده بولنان غاط كبى صحراى كبيرك الك يبوك مراكز تجارتندن اولوب، بو ايكى قصبه‌دن سودانك هر طرفنه كاروانلر كيدر، واهاليسى سودان ايله طرابلس اسكله‌سى آره‌سنده بيوك بر تجارت اجرا ايدرلر. جبل غربى سنجاغى نفس جبل، غدامس، نالوت، فساطو وحوضنه اسملريله ٥ قضايه منقسم اولوب، ككله ومزده اسملريله ايكى ناحيه‌سى دخى واردر. غدامس قضاسيله ككله ومزده ناحيه‌لرينك اهاليسى مسكون اولوب، لوانك سائر طرفلرى اهاليسندن ثلثانى خيمه نشين وباقلكن بر ثلثى مسكوندر. اراضيسى اكثريت اوزره قوملق وطاغلرى طاشلق اولوب، مع هذا موسم مناسبنده يانمور ياغديغى حالده، خيلى محصولات ويرر. محصولاتى بغداى، آرپه، دارى، سيسام، نخود، مرجمك، بقله وسائره‌دن، ومعمولات صناعيه‌سى اهاليسنك قوللاندقلرى بعض ايپليك ويوك منسوجاتدن عبارتدر. قضانك بعض يرلرنده بر طاقم آثار عتيقه وقلاع متروكه موجوددر. قضا ٧٤ قريه‌يى جامع اولوب، مرج، غوطه وجزء جبل اسملريله ٣ ناحيه‌سى دخى واردر. مركز قضاده بر رشديه وبر قاچ‌ده صبيان مكتبى موجوددر.

جبل القمر { ياخودجبال القمر (Montagnes de la Lune) آفريقاى وسطيده خط استوا قربنده برسلسلهٔ جبال اولوب، بر روايته ٧° ايله ٨° عرض شمالى آره‌سنده وبر روايته دخى ١١° عرض جنوبيده واقعدر. بر نجى روايته كوره حبشك جنوب غربيسنده واقع (غالا) مملكتى طاغلرندن، وايكنجى روايته كوره دخى وبقتوريا نيانزه كولنك غرب جهتنده وخط استوانك آلتنده بولنان طاغلردن عبارت اولسه كركدر. بو ايكنجى طاغلرك شمالى اتكلرنده نيلك وغربى اتكلرنده دخى (قونغو) ايرماغنك بعض منابعى بولنديغنه، وجغرافيون عربك جبال قمردن نيل مصر ايله غربه طوغرى جريان ايدن نيل سودانك نبعان ايتديكنى بيان ايلدكلرينه باقيليرسه، ايكنجى روايت صحته دها قريب كوريلور. آوروپاليلر (قمر)ى (ق)و(م)نك فتحيله اوقويوب، كندى لسانلرينه « آى طاغلرى» اسميله ترجه ايتمشلرسه‌ده، مقريزينك وسائر بعض محققينك ذهابنه كوره، اصلى (ق)نك ضميله و(م)نك سكونيله اولوب، (جزيرة القمر) تسميه اولنان (مداغسقار) آطه‌سندن بعض قبائل بو طاغلره هجرت ايتدكلرندن، بو اسمله تسميه اولنديغى دخى مرويدر. هر حالده آفريقانك او جهتلرى شمدى يكيدن كشف اولنمقده اولوب، طاغلرى دخى اهالئ محليه‌نك قوللاندقلرى وآوروپا سياحلرينك طاقدقلرى اسملرله ذكر اولنمقده، وبناءً عليه (جبال قمر) اسمى يكى خريطه‌لرده كورلمكده‌در.

جبل قلمون { (ونام ديكرله دوما) سوريه ولايتنك شام سنجاغنه تابع برقضا اولوب، مركز ولاينك شرق شماليسنده واقعدر. مركز قضا دمشق شامدن ٢ ساعتلق مسافه‌ده كائن (دوما) قصبه‌سيدر. اراضيسى منبت اولوب، دمشقك ايچندن كچن (بردى) نهريله وديكر بعض چايلرله اروا اولنغله، خيلى محصولات ويرر. محصولاتى بغداى، آرپه، دارى، سيسام، نخود، مرجمك، بقله وسائره‌دن، ومعمولات صناعيه‌سى اهاليسنك قوللاندقلرى بعض ايپليك ويوك منسوجاتدن عبارتدر. قضانك بعض يرلرنده بر طاقم آثار عتيقه وقلاع متروكه موجوددر. قضا ٧٤ قريه‌يى جامع اولوب، مرج، غوطه وجزء جبل اسملريله ٣ ناحيه‌سى دخى واردر. مركز قضاده بر رشديه وبر قاچ‌ده صبيان مكتبى موجوددر.

جبل کرمل (ونام دیکرله جبل مارالیاس) فلسطینده بر طاغدر، که حیفانك اوکنده واقع (کرمل) برونندن باشلایوب، نابلسه طوغری ممتد اولور. بر ذروه‌سنده حضرت الیاس نبینك نامنه بر مناستر واردر.

جبل لبنان (Liban) سوریه قطعه‌سنده بیوك بر سلسلهٔ جبال ایله بو طاغلرك اتکلرنده واقع مستقل وممتاز بر متصرفلغك اسمیدر. [« لبنان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبل موسی حلب ولایتنك ساحلنده بر طاغ اولوب، اسکندرونك جهت جنوبیه‌سندن بدأ ایله، جنوب غربیه طوغری اوزانه‌رق، ارسوسك جنوبنده واقع (رأس الخنزیر) ه منتهی اولور. اسکندرونك حنیه کیدن جاده بو طاغ ایله جبل برکت آره‌سنده متشکل بوغازدن کچوب، بیلان قصبه‌سی دخی بو بوغازده واقعدر.

جبل نصیریه سوریه قطعه‌سنك جهت شمالیه‌سنده بر طاغدر، که بیروت ولایتنك حدودنده واقع جبل اقرعدن باشلایه‌رق، جنوبه طوغری امتدادله، لاذقیه سنجاغنی شق ایتدکدن صکره، طرابلس سنجاغنه دخی داخل اولور.

جَبَله سوریه ساحلنده بیروت ولایتنك لاذقیه سنجاغنده ولاذقیه‌نك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی وبر رشدیه ایله ایکی ابتدائیه مکتبی واردر. اسکله‌سندن بعض محصولات قضا اخراج اولنور. روملر زمانده جبله‌دن ایکی فرسخ مسافه‌ده دیکر بر قصبه بولنوب، ۱۷ تاریخ هجریسنده عبیده بن جراح حضرتلری طرفندن عباده بن صامت کوندریله‌رك، قصبهٔ مذکوره‌یی فتح ایتدیکنده، اهالیسی قاچمغله، بعده معاویه بن ابی سفیان جبله قلعه‌سنی تأسیس ایده‌رك، بو قصبه وجوده کلمش؛ و۳۵۷ تاریخنده روملر طرفندن ضبط اولنه‌رق، ۴۷۳ ده جبله قاضیسی ابن ضلیعة التنوخی طرفندن استرداد ایدلمش؛ و۵۰۲ ده اهل صلیبك الینه‌دوشوب، ۵۸۴ ده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنمشدر. بعض مشاهیر علمائك مسقط رأسی بولنمشدر. — جبله قضاسی لاذقیه سنجاغنی ترکیب ایدن ٤ قضانك برّی اولوب، شمالاً نفس لاذقیه، شمال شرقی جهتندن صهیون، جنوباً مرقب قضالریله، غرباً دخی آق دکیزله محدوددر. اراضیسی نصیریه طاغنك بعض اتکلریله ساحل بوینجه اوزانان اووه‌لردن عبارت اولوب، خیلی منبتدر. مذکور طاغدن نبعان ایدن (سن) نهری مرکز قضانك یانندن نهره منصب اولدیغی کبی، بوکا متوازیاً آقان دیکر بر ایکی نهر دخی قضانك اراضیسنی سقی وارویا ایدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، داری، کشنش، سیسام، نحود وسائر حبوباتله، توتون، پاموق، زیتون، انجیر، لیمون وسائره‌دن عبارت اولوب، خیلی قوری انجیر وزیتون یاغی اخراج اولنور. ایپك دخی یتیشدیریلیر، وصابون اعمال اولنور. طاغ اتکلرنده بعض اورمانلری دخی واردر.

جَبَله نجدده برموقع وبر طاغ اولوب، موند حضرت فخرالرسلدن ۱۷ سنه اول وقوع بولمش و ایام عربك مشهوری صره‌سنه کچمش اولان (یوم جبله) وقعه‌سیله مشهوردر. بووقعه بنی تمیم ایله بنی عامر بن صعصعه آره‌سنده وقوع بولوب، بنی تمیم مغلوب اولمش؛ ولقیط بن زراره جعده بن مرداس طرفندن قتل اولنمشدر. جبله‌یاخود شعب جبله طاغنك یالکز شرق وغرب جهتلرندن برر کچیدی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — حجازده وجزیرة العربك سائر بعض طرفلرنده دخی بو اسمله بعض محالر بولندیغی مرویدر.

جبله (یاخود ذوجبله) یمنده غایت کوزل ومفرح بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بو قصبه الیوم موجود اولوب، تعز سنجاغنك اب قضاسنده وتعز ایله یریم آره‌سنده اوله‌رق مخادن صنعایه کیدن طریقك اوزرنده ومخانك ٤٨ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ارتفاعی حسبیله قیشین بعضاً صولر طونوب، قار دخی یاغار.

جبله بن الازرق (الکندی) صحابه‌دن اولوب، بعده حمصده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جبله بن الاشعر (الخزاعی الکعبی) صحابه‌دن اولوب، فتح مکه سنه‌سی طریق مکه‌ده شهید اولدیغی مرویدر.

جبله بن الایهم بنی غسانلدن (آل جفنه) ملوکنك اخیری اولوب،

حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده اسلامه كلمكله، بيوك برادرات ودبدبه ايله نزدحضرت خليفه‌يه كيتمش؛ ومعيت حضرت فاروقيده حجه كيده‌رك، اثنای طوافده برآدم سهواً ثوبنه باصمغله، صاحب ترجه كندیسنی ضرب ايتديكندن، حضرت فاروق اوآدمی ترضيه ايتمسنی، واولديغی حالده، جزا كوره‌جكنی تبليغ ايدنجه، بر حكمدارك آحاد ناسدن بر آدمدن فرقی يوقيدر؟ ديه اعتراض ايتمش؛ واسلامده حقوقجه بويله برفرق وامتياز اولهميه‌جغنی آكلاينجه، قوميله برابر چيقوب، هرقلك يانه كيده‌رك، تنصر ايتمشدر. حسان بن ثابت انصاری حضرتلری ابتدا بونك شاعری ايدی.

جبله بن ثعلبه { (الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر اولديغی كبی، صفين محاربه‌سنده دخی معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبله بن حادثه { صحابه‌دن اولوب، بنه صحابه‌دن زيد بن حارثه‌نك برادری واسامه بن زيدك عميدر. حضرت رسول الله (صلعم) مكه‌ده ايكن، پدريله برابر كيدوب، رؤيت نبی (صلعم) ايله مشرف اولمش؛ وبعده عودت‌ايدوب، اسلامه كلمشدر. كندیسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

جبله بن عمرو { (الانصاری) فقهاء صحابه‌دن اولوب، صفين وقعه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنديغی كبی، افريقيه فتحنده دخی معاويه بن خديجك معيتنده بولنمش؛ وبعده مصرده ساكن اولمش ايدی.

جبلی { (محمد بن عبدون) اندلس اطباسندن اولوب، ۳۴۷ تاريخنده‌شرقه‌رحلتله، برمدت بصره‌ده اقامت ايتدكدن صكره، مصرك فسطاط شهرينه كيده‌رك، اورادهكی بيمارستانه مأمور اولمش؛ واورادە طبابتده بيوك بر مهارت وحذاقت حاصل ايتدكدن صكره، ۳۶۰ تاريخنده اندلسه عودتله، مستنصر بالله ومؤيد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر. منطقده وحساب وهندسه‌ده دخی يدطولی صاحبی ايدی. «كتاب فی التكثير» عنوانيله معتبر بر تأليفی واردر.

جبلی { (عبدالواسع) مشاهير شعرای ايراندن اولوب، عرجستانلیدر. ملوك سلجو-قيه‌دن سلطان سنجر ايله بهرامشاه ومسعود شاهك خدمتنده بولنمشدر. اشعاری پك كوزل ومعنيدار اولوب، شو بر ايكی بيت اوجله‌دندر:

درپای جاهلان نيرا كنده ام كهر
وزدست سفلكان نپذيرفته‌ام عطا
اين فخربس مراكه نديده‌است هيچ كس
درنثرمن مذمت ودر نظم من هجا

جبول { (مع باب) [« باب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جُبّه { شام ومصر وعراق وخراسانده بواسمله بر قاچ قريه اولوب، جبی لقبيله ملقب بعض مشاهير علمانك وطنلريدر.

جبه { تركستان شرقيده ختتنك ۲۵ كيلومتره غربنده (قره‌قاش) ونام ديكر (ختن درياسی) نهری كنارنده وكوزل بر وادی ايچنده واقع بر قصبه اولوب، ۷۵۰۰ اهاليسی واردر.

جُبَيب بن حارث { صحابه‌دن اولوب، كثرت ذنوبدن وتوبه‌سنده ثبات ايده‌مه‌مسندن حضور حضرت رسول اللهده شكايت ايتمكله، جناب ارحم الراحمينك عفوی كنديسنك ذنوبندن بيوك اولمسيله تبشير بيورلمش اولديغی حضرت عايشه (رضها) دن مرويدر.

جُبَير بن اياس { (الخزرجی) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، بدر واحد غزالرنده بولنمشدر.

جبير بن بُحينه { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بحينه والده‌سی اولوب، پدرينك اسمی مالكدر.

جبير بن الحباب { صحابه‌دن اولوب، صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبير بن الحويرث { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) دن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. پدری فتح مكه‌ده حضرت علی (رضه) يدیله قتل اولنمشدی.

جبير بن مطعم { (ابو محمد) صحابه‌دن وسادات قريشدن اولوب، علم انسابده يد طولی صاحبی ايدی. فتح مكه‌ده وبر

روایتده اولمدن اول اسلامه کلمش، و ۵۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جبیر بن نعمان { (ابو خوات الاوسی) صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جبیر بن نفیر { ابو عبدالرحمن الحضرمی) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتنده یمنده اسلامه کلوب، صحبته نائل اولهامش؛ وحضرت ابابکر (رضه) ك زمان خلافتنده مدینه‌یه کلوب، بعده شامه رحلتله حمصده ساکن اولمش؛ وحضرت ابابکر وسائر صحابهٔ کرامدن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

جُبَیل { سوریه ساحلنده وبیروت ایله طرابلس آره‌سنده بر قصبه واسکله اولوب، جبل‌لبنانك کسروان قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر. پك اسکی برقصبه اولوب. زمان قدیمده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. اسکی فنیکه‌لیلرك عندنده اسم قدیمی (افایا) اولوب، عبرانیلر (جبال) ویونانیلر (بیبلوس) تسمیه ایتمشلردی. فنیکه‌لیلرك معبودلرندن اولان والبوم (نهر ابراهیم) دینلن (تموز) ویا (آدونیس) نهری قربنده بولنمغله، بو معبوده مخصوص معبدلری واساطیر قدیمه‌ده شهرتی وار ایدی. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زمان خلافتنده یزید بن ابی سفیان یدیله فتح اولنه‌رق، اهل صلیب زمانده بونلرك ید ضبطنه کچمش، وبعده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنه‌رق، محافظه‌سیچون بعض اکراد اسکان اولنمش ایسه‌ده، ۵۹۳ ده بونلر شهری اهل صلیبه صاته‌رق، چکلمشلردی. ۶۸۹ تاریخنده مصر حکمدا- ری ملك اشرف صلاح الدین خلیل بن قلاوون طرفندن استرداد اولنه‌رق، قلعه‌سی هدم اولنمش، ویاوز سلطان سلیم خان دورنده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ واهل صلیب زمانده تدنی ایتمشدر. — جزیرة العربده وعراق وسائر طرفلرده دخی بو اسمله بعض مواضع وقرا بولنمشدر.

جپید { یاخود کپید (Gèpides) اسکی‌غوت اقوامندن اولوب، همجنسلری اولان اوستروغوتلرله ویسیغوتلر جنوبه طوغری یاییله‌رق، ضبط ممالك ایتدکلری حالده، بونلر ویستوله وادیسنده وقرپات سلسله‌سنك شمالنده قالمشلردی. میلادك ۲۴۰ تاریخلرنده بونلر آلمانیانك جهات شمالیه- سنده ساکن (بورغوند) لری طرد واخراجله، مملکتلرینی ضبط ایتمشلر؛ وبعده هونلره رام اولمشلر- سه‌ده، آتیلانك وفاتنده بو تابعیتدن چیقوب، حکمدارلری اولان آرداریقك قوماندەسیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، طونه ساحلنه‌دك توسیع ممالك ایتمشلر؛ وآنجق ۵۴۷ تاریخنده لومبارلرله وبونلرك متفقی اولان آوارلرله ایتدکلری محاربه‌ده کلیاً منهزم وپریشان اولوب، قلیجدن قورتلانلری دخی اطرافه طاغیله‌رق محو اولمشلردر. حکمدار اخیرلری اولان (کونیموند) لومبارلر حکمداری (آلبوآن) ك یدیله قتل، وقیزی (روزموندە) جبراً تزوج اولنمش ایسه‌ده، بو قیز جبری قوجه‌سنی قتل ایده‌رك، پدرینك انتقامنی آلمشدر.

جت { یاخود کت (Gètes) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، مجارستان ورومانیا طاغلرنده ساکن ایدیلر. قدمای مورخینك بعضیسی بونلری اسکیت اقوامندن بعضلری دخی (داج) ویا (تراکیا) قوملری شعباتندن عد ایتمشلردر. ملکه‌لری (تومیریس) ك قوماندەسی تحتنده ایران شاهی کیخسر- وی وبعده (انداتیرس) ك قوماندەسی آلتنده اسفندیار بن کشتاسبی مغلوب ایتمشلردی. بیوك اسکندر بونلرله محاربه ایتدکدن صکره کندیلرینی اتفاقه دعوت ایتمش؛ وتراکیا حکمداری لیسیماخوس بونلره مغلوب اولمش ایدی. بعده کندیلری مغلوب اولوب، طاغلرینی ترکله، قره دکیز سواحلنه وبسار ابیایه یاپلغه مجبور اولمشلردر. برنجی قرن میلادیدن صکره داچلرله قاریشمشلردر. (زامولقسیس) اسمیله بر حکیملری کندیلرینه بر آز مدنیت ویرمش، ومعبودلری حکمنه کچمشدی. ینه حکیملرندن (آناخرسیس) اسمنده بری ممالك یونانیه‌یه بر سیاحت ایتمش، و (باریس) دخی سحارلقله شهرت بولمش ایدی.

جتا { (Géta) روما امپراطورلرندن (سپتیم- سور) ك اوغلی و (قراقاله) نك برادری اولوب، پدرلری طرفندن ایکیسی مشترکاً حکومت سورمك اوزره، ولی عهد تعیین اولنمش، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده برادریله برابر تختنه جلوس ایتمش

ایسه‌ده، قراقاله. منفرداً حکومت سورمك ایچون. بونی تسمیم، وسمی تأثیر ایتمینجه، کندی ایله ووا- لده‌لرینك قوجاغنده قتل ایتمشدر. حلیم وساکن بر حکمدار ایدی.

جتولیه (Gétulie) اسکی رومالیلر طرفندن صحرای کبیرك قسم غربیسنه ویریلن اسم اولوب، بلدالجرید وسجلماسه ایله مغرب اقصانك بر قسمی دخی بو مملکته داخل ایدی. اقوام بربریه‌دن اولان (جتول) لر جسور وجنکاور بر قوم اولوب، انك مشهور حکمدارلری (یارباس) در. بونلردن قرتاج عسکری داخلنده پك چوق افراد وار ایدی. (یوغورته) مغلوب اولدقدن صکره بونلره التجا ایده‌رك، کندیلرندن جمع ایتدیکی عسکرله رومالیلره خیلی وقت مقاومت ایده بیلمشیدی.

جثامه (بن مساحق الکنانی) صحابه‌دن او- لوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده جانب فاروقیدن شام والیسی (هرقل) ك عندینه سفارتله کوندرلمشیدی. هرقل کندیسنی آلتوندن بر صندالیه‌یه اوتورتمش ایسه‌ده، آلتوندن اولدیغنی آکلاینجه، اینوب، اسلامده بونك حرام اولدیغنی سویلمش اولدیغی کندیسندن مرویدر. — جثامه بن قیس دخی صحابه‌دندر.

جحاف (بن حکیم انسلمی) صحابه‌دن وشعرا- دن اولوب، قیس ایله تغلب آره‌سنده وقوع بولان محاربانده قیس طرفنی آله‌رق، بنی تغلبه پك چوق تلفات ویردیرمشیدی.

جحدم صحابه‌دن بو اسمله ایکی کشی اولوب، برنجیسی ینه صحابه‌دن حکیمك پدری وایکنجیسی فضاله‌نك اوغلیدر.

جحش (الجهنی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی عبدالله واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جحشیه خابور کنارنده ومجدلدن ٤ میل مسافه‌ده قصبه کبی بیوك بر قریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جحظه (ابوالحسن احمد بن موسی بن یحیی بن خالد بن برمك) مشهور برامکه خاندانه منسوب عالم ومتفنن وشاعر وادیب بر ذات اولوب، پك چوق لطائف واخباری مرویدر. ابو نصر بن مرزبان اشعارواخبارینی جمع ایدوب، اشعاری بیوك بر دیوان تشکیل ایتمشدر. قبیح‌الشکل اولمغله دخی شهرتی واردر. ۳۲۶ تاریخنده بغداده وفات ایتمشدر.

جحفه مکهٔ مکرمه‌ایله مدینهٔ منوره‌آره‌سنده بیوك ومنبرلی بر قریه اولوب، بعض احادیث شریفه‌ده دخی مذکوردر. اسم قدیمی (مهیعه) در. یاقوت حموی کندی زمانننده خراب اولدیغنی بیان ایدیور.

جُحی (ابوالغصن) فزاره قبیله‌سندن بر آدم اولوب، جقده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. ابو مسلم خراسانینك خروجی زمانلرنده کوفه‌ده یاشامشدر. خواجه نصرالدینك کیلر کبی بر چوق نوادری منقول ومشهوردر. — جحی- الرومی اسمیله بوکا مماثل دیکر بری دخی اولوب، خواجه نصرالدیندن کنایه اولمسی ملحوظدر. نوادری مصرده و بیروتده طبع ونشر اولنمشدر.

جد (ابو عبدالله — قیس انسلمی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، سالف الترجه براء بن معرورك عم زاده‌سیدر. نفاق مظنون اولوب، حتی (حدیبیه) وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك جمله‌سی حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایتدکلری حالده، صاحب ترجه دوه‌سنك قارنی آلتنده اختفا ایده‌رك، بیعت ایتمه‌مشدی. «ومنهم من یقول ائذن لی ولم تفتنی» آیت کریمه‌سنك دخی بونك حقنده نازل اولدیغی مرویدر. روایته کوره، بعده توبه ایدوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر.

جد بورغ (Jedburgh) اسقوچیه‌نك (روقسبورغ) ایالتنده وادیمبور- غك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل بر بلدیه دائره‌سی واسقور- بوته نافع میاه معدنیه‌سی واردر.

جد روسیا (Gédrosie) ایرانك جنوب شرقی کوشه‌سیله بلوجستانك سواحلندن عبارت اولان مکران خطه‌سنه یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ویریلن اسمدر.

جد عون (Gédéon) قبل‌المیلاد ۱۳٤۹ تاریخندن ۱۳۰۹ تاریخنه‌دك

بنی اسرائیلك حاکم وقائدی اولوب، قومنی مدیانیلرك ظلم وتحکمندن قورتارمغله، کندیسنه حکمدارلق عنوانی تکلیف اولنمش ایسه‌ده، حاکملك عنوانیله قناعت ایتمش؛ وپك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ۷۰ اولاد براقمش ایدی.

جدود { ارض بنی تمیمده بر یر اولوب، ایام عربدن ایکی وقعه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جدّه { (اصلی جیمك ضمیله اولوب، زبانزدی جیمك کسریله‌در.) بحر احمر سواحلنك انك بیوك شهری اولوب، حجازك ساحلنده واقع ومکهٔ مکرمه‌نك اسکله‌سیدر. مکهٔ مکرمه‌نك ۹۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق، ′۲۷ °۲۱ عرض شمالی ایله ′۱۳ °۳۹ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ عددنده اولوب، همان جله‌سی مسلم وعربدر. بیك کشی قدر هندلی وبر مقدار انکلیز وفرانسز وروم تجاری دخی بولنور. حج شریف زمانده اهالیٔ شهر ۶۰۰۰۰ مقدارینه بالغ اولوب، ۱۲۰۰۰۰ ی متجاوز حجاج بو شهردن کچر. شهر بر سوره‌له محاط ولوب، آلتیسی دکیز واوچی قره جهتنده اولق اوزره، ۹ قپوسی واردر. موقعی بسیط اولوب، آرقه‌سنده و ۲ ساعت مسافه‌ده چبلاق بر طاقم تپه‌لر موجوددر. هواسی صیجاقجه اولوب، یازین میزان‌الحراره سانتیغراد حسابیله ٤۰ درجه‌یی تجاوز ایدر. مدك ساحلده براقدیغی صولرك تعفنندن وصهریج صولرینك دخی عدم نظافتندن صوك بهارده صیتمه‌لری چوق ایسه‌ده، اخیراً اوزاقدن صو آقیدیله‌رق، چشمه‌لر وشادروانلر یاپلش اولمغله، قسماً هواسی تصحیح اولنمشدر. لیمانی درین وواسع ایسه‌ده، مدخلی براز مخاطره‌لیدر. تجارتکاه بر اسکله اولوب، آوروپا و آفریقا وهند و چین وجزایر بحر هندی ایله پك ایشلك تجارتی واردر. مصردن بغدای وآرپه؛ آوروپادن جام، صابون، چوخه وسائر معمولات صناعیه؛ آفریقادن فیل دیشی، دوه تویی، مسك، استر؛ هنددن پرنج، شکر وبز ادخال اولندیغی کبی، اخراجاتی دخی قهوه ضمغ عربی، انواع عطریات، فیل دیشی، دوه قوشی تویی، صبار، اینجی، صدف، مرجان، خرما، بیچاق، دری، پلسنك یاغی وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی باشلیجه مرجان وصدف واینجی صیدیله وبالقجیلقله مشغول اولوب، کیجیلری (سنبوق) تعبیر اولنان و ۸۰ طونیلاته‌یه قدر استیعابی اولان اوفق کیلرله هند وچین وجاوه‌یه قدر کیده‌رك، اجرای تجارت ایدرلر. شهرك سوقاقلری دوز ومنتظم اولوب، خانه‌لرینك اکثری کارکیر ویوکسکدر. درون شهرده ۵ جامع شریف، ۳۰ مسجد، ۷ تربه، ۱ رشدیه و ۹ صبیان مکتبی. ۱ حمام، ۳۰۰ صهریج، ۱ بیوك صو مخزنی، ۷ چشمه، ۱ شادروان، ۹۰۰ دکان ومغازه، ۱ اون فابریقه‌سی و ۱ بیوك صدفی کارخانه‌سی موجود در. بیوك بر حکومت قوناغیله بر قشله‌سی وبرعسکری خسته‌خانه‌سی دخی واردر. جده لوا مرکزی اولوب، والی قائمقامی عنوانیله بر ملکیه مأمورینك تحت اداره‌سنده‌در. ملحقاتی جهت جنوبیه‌سنده واقع (لیت) قضاسیله جهت شمالیه‌سنده کائن (رابغ) ناحیه‌سندن عبارتدر. جده شهری اوائل دور اسلام آثار معموریتندن اولوب، حضرت عثمان (رضه)نك زمان خلافتنده تأسیس اولنمشدر.

جدیس { طسم ایله برابر عرب بائده‌قبائلندن اولوب، یمامه‌ده ساکن ایدیلر.

جدیع { (بن نذیر المرادی الکعبی) صحابه‌دن اولوب، خدمت رسول‌الله (صلعم) ده بولنمشدر.

جذبی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل بغداد حوالیسی اکراددن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اورانك امراسی صره‌سنه کچه‌رك، شجاعتیله شهرت بولمشدر. شو بیت اونکدر:

من آن نیم که بقاصد دهم نشانهٔ خویش
که سازدش زپی مدعا بهانهٔ خویش

— بو مخلصله خوانساری بر شاعر دخی اولوب، شو بیت اونکدر:

جز درد تو در جهان ندیدم
یاری که دلی درو توان بست

جذوی { عن اصل چغتای اولوسندن اولوب، اصفهانده نشو ونما بولمش و ۹۱۰ تاریخنده وفات ایتمش بر شاعردر. شو بیت اشعارندندر:

عاشق وبدنام اکر کشتم دلم باری خوشست
عاشق بد نامیٔ دارد ولی کاری خوشست

جذیمة الابرش { حیره‌ده حکومت سورن ملوك عربدن اولوب،

عراق وسائر بعض طرفلری دخی ضبطایتمش، ویمامه‌ده جدیس وطسم قبیله‌لرینی دخی رام ایتمشیدی. حقنده بعض نوادر وحکایات منقولدر.

جرأت { هندستان متأخرین شعرا وکبرا سندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری شاهجهان آبادلی سید جعفر ودیکری لکهنولی قلندربخش بن یحیی اماندر. ایکنجیسنك اردولسانده بر دیوانیله بعض مثنویلری واردر. شویله برنجیسنك اشعارندندر:

ریختی خون مکر از شهر فرنك آمده‌ٔ
تادم از صلح زنم بر سر جنك آمده‌ٔ

جراچه { (Gerace) ایتالیانك قلابره‌اولتریوره ایالتنده ورجونك ۵۳ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی. کوکوردلی معدن صولری ومشهور شرابی واردر.

جراح { (بن ابی جراح‌الاشجعی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جراح { (بن عبدالله الحکمی) دولت امویه رجالندن اولوب، حجاج بن یوسف طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمشیدی. یزید بن المهلب طرفندن دخی بصره والیلکنده ابقا اولنه‌رق، ۹۹ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز طرفندن خراسان، ومؤخراً ۱۰۴ ده یزید بن عبدالملك طرفندن ارمینیه والیلکنه نصب، وخزر جهتلرینی فتح ایتمك اوزره، کندیسنه کلیتلی عسکر ترفیق اولنمشدی. صاحب ترجمه بلاد قافقاسه داخل اولوب، باب‌الابوابی وسائر نیجه مدن وقلاع ضبط ایتدکدن صکره، ۱۰۷ ده هشام بن عبدالملك طرفندن عزل، و ۱۱۱ ده یکیدن نصب اولنه‌رق، بو دفعه دخی بر چوق یرلر فتح ایتمش ایسه‌ده، نهایت ترك وخزر اقوامی جمع اولنه‌رق، شدتلی بر هجوم ایتمکله، واقع اولان قاتلی محاربه‌لرنك برنده صاحب ترجمه شهید اولوب، ترکلر موصل جوارلرینه قدر کلمشلردی.

جراح محمد پاشا { صدارت عظمایه نائل اولمش وزرای سلطنت عثمانیه‌دن اولوب، عهد سلطان مراد خان ثالثده سرای همایونده خاص اوطه خدمتیله مشغول ایکن، جراحلغی حسبیله، شهزاده سلطان محمد خانك ختانی خدمتنده بولنمش؛ وبعده یکیچری اغالغیله طشره‌یه چیقدقدن صکره، وزارت رابعه وثالثه ایله تجلیل اولنمش؛ وعهد سلطان محمد خان ثالثده ۱۰۰۴ تاریخنده بلغراد ذخیره‌سی اشتراسنه مأمور اولوب، عودتنده وزارت ثانیه ایله قائمقام اولمش؛ و ۱۰۰۶ ده مسند صدارته چکوب، ۱۰ آی بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، مبتلا اولدیغی نقریس علتندن اضطرابی حسبیله عزل اولنه‌رق، ۱۰۱۲ ده وفات ایتمش، واستانبولده (جراح پاشا) اسمیله معروف اولهرق بناکرده‌سی اولان جامع شریفك جوارنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. صالح ومتقی برذات اولوب، مذکور جامع شریف ایله مکتب ومدرسه وسبیل وچشمه وچفته حمامی وسائر خیراتی واردر.

جراد { (ابو عبدالله — العقیلی) وجراد بن عیسی صحابه‌دن اولوب، برر حدیث شریف نقل ایتمشلردر.

جراد تان { وقت جاهلیتده بین‌العرب حسن صوتلریله شهرت بولمش ایکی جاریه اولوب، حسن الحانده ضرب مثل حکمنه کچمشلردر. روایته کوره، برینك اسمی (ورده) ودیکرینك (جراده) اولوب، تغلیباً ایکیسنه (جرادتان) دینلمشدر. بر روایتده قوم عاد زمانینده عمالقه رئیسی بولنان معاویه بن ابی بکرك ودیکر بر روایتده وقت سعادته قریب زمانده عبدالله بن جدعانك جاریه‌لری اولوب، بونك طرفندن شاعر شهیر (امیه بن الصلت ثقفی) یه اهدا اولنمشلردی.

جراده { حضرت سلیمان (عم)نك زوجاتندن اولوب، نبی مشار الیهك موقتاً زوال ملکنه سبب اولدیغنه دائر صحته غیر مقرون بعض حکایات منقولدر.

جراره { (Gérare) فسطینك اسکی قصبه‌لرندن اولوب، غزه‌نك جهت شرقیه‌سنده واقع ایدی. ابی ملکك مقری بولنمشدر.

جراوه { اندلسده فحص‌البلوط اعمالندن بر ناحیه وافریقیه‌ده قسنطینه ایله قلعة بنی حماد آره‌سنده بر موضع اولدیغی، وایکنجیسنك شعرادن عبدالله بن محمدجراوینك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جرباء { بلقانك جهت جنوبیه‌سنده وحجازك سراة سلسلهٔ جبالی قربنده بر محل

اولوب، عمرو بن العاص ایله موسی الاشعری بینده تعیین اولنان حکملر بو محل قریبده اجتماع ایتمشلری.

جرباء بنت قسامه { حضرت امام حسن (رضه) نك قائن والده‌سی واماماسحاق بن طلحه‌نك والده‌سی اولوب، حسن وآنیله مشهوره بر قادیندر.

جرباذقان { (وفارسیسی کربادکان) همدان قریبنده وهمدان ایله کرج واصفهان آره‌سنده بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — استراباد ایله جرجان آره‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی.

جربوعیه { بغداد ولایتنك حله سنجاق وقضاسنده برناحیه‌در.

جربه { تونسك قسم جنوبیسنك ساحلی قریبنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده بر جزیره اولوب، کرك شرقدن غربه وکرك شمالدن جنوبه طول اعظمی ۳۸ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنك ایکی اوجی ساحلك اوراده تشکیل ایتدیکی ایکی برونه زیاده‌سیله قریب اولوب، آطه ایله ساحل آره‌سنده قپالی بر کورفز تحصل ایدیور. اولدقجه مسکون ومعمور بر آطه اولوب، خرما، زیتون، ایجیر، اوزوم وسائر محصولاتی واردر، واحراملری مشهوردر. اهالیسی ۴۵۰۰۰ کشی اولوب، زراعت وصنعتله و کیجیدکله مشغولدرلر. بو جزیره ۴۷ تاریخ هجریسنده ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولوب، بعده اهالیسی خوارجه تابع اولمشیدی. اونجی قرن هجری یه قدر تونس وسائر افریقیه بلادینك احوال تاریخیه‌سنه تابع اولوب، دفعاتله فرنکلرك الینه دخی کچمشیدی. قانونی سلطان سلیمان خان دورنده ۹۵۷ ده مشهور طغورت پاشا طرفندن مالطه قوالیرلری النمدن ضبط واستخلاص اولنه‌رق، بعده اسپانیولرلر ضبط ایتمشلرسه ده، ۹۶۶ ده پیاله پاشا اسپانیول وونديك دونمامسی مغلوب ایده‌رك، جزیره‌یی استرداد ایتمشدر. اسم قدیمی منینکس (Meninx) در. — جربه کورفزی تونسك شرق جنوبی ساحلنده واقع اولوب، جربه وکرکنه آطه‌لری آره‌سنده بولنور. قابس اسکله‌سی بو کورفزك ایچنده وصفاقس اسکله‌سی دخی منتهای شمالنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ۱۲۰ وشرقدن غربه عرضی ۹۰ کیلومتره قدردر.

جرتروده { سنته — (Ste Gertrude) بو اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزه‌لری اولوب، برنجیسی اوستراسیا امپراطورسندن (پپین دولاندن)نك قزیدر، ویدنجی قرن میلادیده یاشامشدر؛ ایکنجیسی صاقسه‌لی اولوب، اون دردنجی قرن میلادی اوائلنده وفات ایتمشدر. برنجیسنك یورطیسی مارتك ۱۷ سنده وایکنجیسنك کی تشرین ثانینك ۱۵ نده اجرا اولنور.

جرثوم { (ابو ثعلبه — یاخود جرهم) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده حاضر بولنه‌رق، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش، وخیبر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. جانب رسول‌اللهدن قومنه اعزام بیوریله‌رق، بونلری اسلامه کتیرمش؛ وبعده شامده ساکن اولوب، معاویه‌نك امارتی اوائلنده وبر روایته یزیدك زمانده وفات ایتمشدر.

جُرجان { ایرانك حدود شمالیه‌سی قریبنده بحر خوارزمك شرق جنوبی ساحلی قریبنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده اولهرق استراباذك قریبنده بر قصبه اولوب، مقدما بیوك ومعمور بر شهر ومدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق مراکزندن ایدی. طبرستان ایله خراسان آره‌سنده واقع اولمغله، جغرافیونك بعضلری طبرستاندن وبعضلری دخی خراساندن عد ایتمشلردر. نهرك بر طرفنده شهرك کندیسی ودیکر طرفنده (بکرآباد) اسمیله بر محله‌سی واقع اولوب، نهرك ایچنده سفاین دخی سیر وحرکت ایتمکله، تجارتی پك ایشلك ایدی. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، اقالیم حاره ومعتدله میوه‌لرینك جمله‌سی یعنی خرما، پورتقال، لیمون، انجیر، زیتون، نار، اوزوم، الما، آرمود وسائر میوه‌لر کثرتله حاصل اولوردی. ایکی دخی مشهور اولوب، کلیتله اخراج اولنوردی. عرب وایران شعراسی بو شهرك مدحی حقنده پك چوق قصیده‌لر یازمشلردر. یالکز هواسنك پك سریع‌التحول اولدیغی مشهوردر. هله علوم ومعارفده جرجان ممالك اسلامیه یتیندن مشهور اولوب، پك چوق علما وادبا وشعرانك مسقط رأسی بولنمشدر. اهمیتنه بناءً بحر خزره (بحر جرجان) دخی دیرلردی. جرجان شهرینك بر قاچ تاریخی یازیلوب، اك مکمل ومعتبری آتی الترجمه (ابوالقاسم حمزه بن یوسف سهمیٔ جرجانی)نك یازدیغی «تاریخ جرجان» در.

— جرجان نهری البرز کوهك منتهای شرق جهتلرندن نبعاله، غربه، بعده غرب جنوبیه ونهایت ینه غربه طوغری و(اترك) ایرماغنه متوازیاً آقه‌رق، تقریباً ۲۰۰ کیلومترهلك جریاندن صکره بحر خزره منصب اولور. وادیسی غایت کوزل ومنبت ومحصو - لداردر. مجراسی پك اوزون دکل ایسه‌ده، صوبی چوق اولوب، آشاغی طرفی سیر سفائنه صالحدر.

جرجانی (ابو سعید اسمعیل بن احمد) قدمای فقها وادبادن صالح ومتقی بر ذاتدر. شو بر ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر.

انی اذخرت لیوم ورد منیتی
عند الاله من الامور خطیرا
قولی بان الهنا واحد
ونفیت عنه شریکه و نظیرا الخ

جرجانی (ابو نعیم عبدالملك بن محمد) ائمهٔ فقها ومحدثیندن اولوب، طلب علم وجمع احادیث شریفه ایچون، عراق وشام وحجاز ومصره سیاحت ایتمش؛ وخیلی مدت بغداده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش ایدی. فقهه دائر متعدد تألیفاتی وحدیثده «کتاب الضعفاء» عنوانیله ۱۰ جزئدن مرکب بر اثر معتبری واردر. ۱۴۲ ده طوغوب، ۳۲۳ ده استرابادده وفات ایتمشدر.

جرجانی (ابو احمد عبدالله بن عدی) [«ابن العدی» ماده‌سنه مراجعت.]

جرجانی (القاضی ابوالحسن علی بن عبد - العزیز) مشاهیر ادبا وشعرادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، فقیه صفتیله ابو اسحاق شیرازینك « طبقات الفقها » سنده، وادیب وشاعر صفتیله دخی ثعالبینك « یتیمة الدهر » نده مذکوردر. طلب علم ایچون اکثر ممالك اسلامیه‌یه سیاحت ایتمشدر. مرتب دیوانی و « الوساطة بین المتنبی وخصومه » عنوانیله بر کتابی وسائر تألیفاتی واردر. ۳۶۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جلهٔ اشعارندندر:

یقولون فیك انقباض و انما
روا رجلا عن موقف الذل احجما
اری الناس من داناهم هان عندهم
ومن اکرمته عزة النفس اکرما

جرجانی (ابوالقاسم حمزه بن یوسف السهمی) مشاهیر محدثین ومورخیندن اولوب، استماع احادیث شریفه مقصدیله خیلی وقت سیر وسیاحت ایتمش؛ ومولدی اولان (جرجان) شهرینك مکمل بر تاریخنی یازمشدر. ثعلبینك وفاتنده بعنی ۴۲۷ تاریخنده نیسابوردہ برحیات ایدی.

جرجانی (ابوبکر عبدالله قاهر بن بن ایوب) ائمهٔ نحویوندن وکبار ادبادن اولوب، شافعی المذهب ایدی. «ایضاح» ه « المغنی » عنوانیله ۳۰ جلددن مرکب بر شرح یازوب، بعده « المقتصد » عنوانیله ۳ جلد اوزره اختصار ایتمشدر. « مائة عامل » عنوانیله نحوده مشهور برمتنی، عروضه متعلق برکتابی، صرفده. « العمدة » عنوانیله برتألیفی. معانیده « تلخیص » عنوانلی کتابی، صحاح جوهریه بر شرحی، « مفتاح » عنوانیله بر شرح فاتحه‌سی. و «اعجازالقرآن» عنوانیله مثل ونظیری نابود براثر قیمتداری واردر. ۴۷۱ ده وفات ایتمشدر.

جرجانی (ابو ابراهیم اسماعیل بن الحسن العلوی الحسینی) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ملوك خوارزمدن اتسز سلطانك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده (مرو) شهرینه کیده‌رك اوراده اختیار اقامتله، ۵۳۱ تاریخنده شهر مذکوردہ وفات ایتمشدر. طبه متعلق عربی وفارسی تألیفاتی اولوب، انك مشهورلری « ذخیرهٔ خوارزمشاهیه » ایله « اغراض الطبیات » عنوانلی اثرلریدر.

جرجانی (السید الشریف ابوالحسن علی) [« سید شریف » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جرجانیه وقتیله خوارزمك مرکزی بولنمش بر شهر اولوب، فارسیده « کورکانج » اسمیله معروف ایدی. جیخونك ساحل غربیسنده ومنصوره‌نك قارشیسنده واقع اولوب، ابتدا کوچك بر قصبه ایکن، منصوره‌یی جیخون نهری باصوب تخریب ایتمسی اوزرینه، اهالیسی جرجانیه‌یه هجرتله، بو قصبه بیوك بر شهر حالنه کیرمشیدی. یاقوت حموی بو شهری ۶۱۶ ده کوروب، عمرنده بوندن بیوك ومعمور شهر کورمه‌مش اولدیغنی، وآنجق متعاقباً تاتارلرك هجومی وقوع بولغله، کاملاً تخریب واهالیسنی قتل عام ایتدکلری مسموعی اولدیغنی بیان ایدیور. ابن سینا « اوسط » عنوانلی کتابنی بو شهرده یازوب، « الاوسط الجرجانی » تسمیه ایتمشدر.

جُرجُرا جزایرده جزایر شهرینك جهت شرقیه‌سندن بجایه شهرینه قدر

ممتد بر طاغ اولوب، ساحله قریب بر هلال شکلنی ابراز ایدیور. جزایرك اك یوکسك طاغلرندن اولوب، ۲۴۰۰ متره ارتفاعی واردر. بعض قبائل بربره مسکون اولوب، بونلر موقعلرندن استفاده ایدهرك، اسکیدن بری بر درجهیه قدر استقلاللرینی محافظه ایتمشلردر.

جَرجَرایا { بغداد ایله واسط آرسنده نهروان اسفل اعمالندن بر قصبه اولوب، مشاهیر علما وادبا ووزرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. آلتنجی قرن هجریده خراب اولمشدر.

جرجنتی { (Girgenti) سیجلیا آطهسنك ساحل جنوبیسی قربنده وپالرمونك ۱۰۲ کیلومتره جنوبنده اولهرق ساحل بحردن ۳ کیلومتره‌لك مسافهده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۵۰۰ اهالیسی، اطرافنده اسکی (آغریجنتوم) شهرینك خرابهلری، کوزل نظارتی وشراب، زیتون یاغی وحبوباتدن عبارت خیلی تجارتی واردر. درون شهرده ۱۰۰۰۰ جلدی حاوی بر کتبخانه موجوددر. جوارنده بربرکان بولنوب، عربلر زمانینده (المقلوبة) تسمیه اولنمش، والیوم بو اسمله یاد اولنمقده بولنمشدر. — جرجنتی ایالتی جزیرهنك ساحل جنوبیسنده غرباً (تراپانی) وشرقاً (قالانانیزته) ایالتلری آرهسنده واقع اولوب، طولی ۱۳۰ وعرضی ۳۵ کیلومتره اولدیغی حالده، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی زیتون، شراب وحبوبات متنوعهدر. کابتلی کوکورت وغاز (طاش یاغی) دخی چیقار.

جَرجومه { انطاکیه قربنده پیاس ایله بوقه آرهسنده وقتیله برقصبه اولوب، جراجمه دینمکله معروف اولان اهالیسی محاربه وقوعنده اهل اسلامه معاونت ایتمك شرطیله خلافت امیه زمانینده وعباسیلرك اوائل خلافتنده جزیه‌دن معاف طوتلمشلردیسه‌ده، اکثریا اهانت ایدوب، روم عسکریله برلشیرلردی. بو محاربه‌لرك برنده مغلوب اولوب، اطرافه طاغلمشلردی.

جرجیس { (علیه‌السلام) انبیادن اولوب، میلادك قرن ثالثنده بر روایتده فلسطینك رمله‌قصبه‌سنده طوغمش، وبر روایتده دخی آناطولینك قپادوکیه خطهٔ قدیمه‌سی (یعنی سیواس وقیصریه جهتی) ملوکندن بریسك اوغلی بولنمشدر. حضرت عیسی (عم) ك دینه تابع اولدیغندن، ۳۰۳ تاریخ میلادیسنده و (دیوقلتیان) ك دورنده ازمیده شهید اولمشدر. عسکر اولوب، بر حکمدارك قیزینی بر اژدرهانك پنجه‌سندن تخلیص ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. خرستیانلر عندنده سنت جورج (St. George) اسمیله اعزه‌دن معدود اولوب، انکلیزلر طرفندن کندی وطنلرینك حامیسی عد اولنمقده‌در؛ وروسلر دخی سنت جورجك اژدرهایی اولدوردیکنی مصور رسمی بر علامت رسمیه اتخاذ ایتمشلردر. جرجیس (عم) له حضرالیاس (عم) آره‌سنده بعضا التباس وقوع بولوب، بو التباسدندر، که حضرت جرجیسك یوم شهادتی اولان وخرستیانلر عندنده (سنت جورج) اسمیله یورطی اتخاذ اولنان نیسان رومینك ۲۳ نجی کونیه (حضرالیاس) کونی دینمك عادت اولمشدر. — [«جورج» و «جورجس» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جردی { (یاخود جردیه) جزایرده نفس جزایر ایالتنك جهت جنوبیه‌سنده و (ذاب) وادیسنك ساحل یمینده بر قصبه اولوب، سوره‌له محاطدر، و ۱۰ قپوسی واردر. خانه‌لری کوزل وبیاض اولوب، متعدد جوامع شریفه‌سی واردر، که بونلرك بری یونك ومصنعدر. اهالیسنك برقسمی یهودی اولوب، بونلرك برحاوره‌لری واردر. اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، قیسی، الما وسائر میوه‌لریله سبزه‌سی مبذولدر. تجارتی دخی خیلی ایشلکدر.

جُرزان { بعض عرب مورخلرینك کرجستانه ویردکلری اسم اولوب، (کرج) کلمه‌سندن غلط اولدیغی آکلاشیلیور.

جرزوان { (وفارسیده کرزوان) خراسانده جوزجان اعمالندن معمور بر قصبه اولدیغنی، وایکی طاغ آرهسنده واقع اولغله مکهٔ مکرمه‌یه زیاده یکردیکنی «معجم البلدان» صاحبی بیان ایدیور.

جرس { یاخود جرز (Jerez, Xérès) اسپانیانك جنوبنده (قادیس) ایالتنده وقادیسك ۵۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر

اولوب، ۳۲۰۰۰ اهالیسی، متعدد کلیسا ومناستر لری ومشهور شرابی واردر. طارق بن زیاد بو شهری فتح ایتدکدن صکره، اسپانیانك فتحنی تأمین ایتمش، و ۱۲۵۵ تاریخ میلادیسنه‌دك ایادئ مسلمینده بولنمشدر.

جرسی (یاخود ژرسی (Jersey) مانشه دکیزنده فرانسه ساحلنك ۲۵ کیلومتره غربنده وانکلتره ساحلنك ۱۳۲ کیلومتره جنوبنده بر آطه اولوب، انکلتره‌یه تابع و (سو-تامپتون) ایالتنه ملحقدر. بویی ۲۲ واکی ۱۵ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر، که بونلرك ۴۰۰۰۰ ی انکلیز و ۲۰۰۰۰ ی فرانسز-در. مرکزی (سنت هلیه) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وسواحلی قیالق ایسه‌ده، دوز یرلری منبت ومحصولدار اولوب، خیلی حبوبات وسبزوات ایله یرالماسی حاصل اولور. هوای ملایم وصاغلامدر. سواحلنده بالیغك انواعی وایچنده حیواناتی چوقدر. تجارت بحریه‌سی خیلی ایشلکدر.

جرسی (ونام دیکرله پاولوس هوق (Jersey, Paulus Hook) ممالك متحده‌نك یکی جرسی جمهوریتنده و(هود سون) نهری اوزرنده اوله‌رق نیویورقك قارشیسنده بر قصبه اولوب، نیویورقك بر محله‌سی حکمنده‌در. ۴۰۰۰۰ اهالیسی، دمیر یولی، آوروپایه ایشلر واپورلری وجاه، چینی، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

جرسی (یکی — (New-Jersey) آمریقای شمالی ممالك متحده‌سی جاهیرندن اولوب، شمالاً نیویورق، غرباً پانسیلوانیا جمهوریتلریله، جنوباً (دلاواره) قوییله، شرقاً دخی بحر محیط آطلاسی ایله وهودسون ایرماغیله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۲۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۳۱۱۱۶ کشیدر. مرکزی (ترنتون) قصبه‌سیدر. اراضیسی جهت شمالیه‌سنده طاغلق، وسطلرنده بعض تپه‌لری حاوی وجهت جنوبیه‌سنده دوزدر. باشلیجه نهرلری: پاسایق، رارنیان و(انك هاربور)در. هوای جنوب شرق جهتنده معتدل، وقسم شمالیسنده، صوئوق ایسه‌ده، صاغلامدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی وکلیتلی پتاتس حاصل اولور. دمیر معدنلری پك چوق اولمغله، جایجا دمیر فابریقه‌لری بولنور. دباغخانه‌لری دخی چوقدر. تجارت خارجیه‌سی پك اهمیتلی دکلدر. بو مملکت اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده انکلیز قپودان هودسون طرفندن کشف اولنه‌رق، انکلتره دولتی بو محلی (ویرجینیا) تجارت شرکتنه ترك ایتمش ایسه‌ده، بو شرکت ضبط واعمار ایده‌میوب، فلمنکلیلر الیوم (غلوچستر) دینان (ناسو) قلعه‌سنی تأسیس، واسوجلیلر «یکی اسوج» تسمیه ایتدکلری دیکر بر طرفنی اعمار ایتمشلر: و آنجق متعاقباً اسوجلیلری فلمنکلیلر وفلمنکلیلری انکلیزلر اخراج ایدوب، ۱۶۶۴ تاریخندن ممالك متحده‌نك استقلالنه دکین بویر دخی انکلتره‌نك النده بولنمش، وباشلیجه انکلیزلرله اسکان اولنمشدر.

جَرسیف (مغرب اقصاده فاس ایله تلمسان آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَرَش ((Gerasa) حوران ایله بلقا آره‌سنده وجبل السوادئ جهت شرقیه‌سنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری وبعض قیولریله حوضلری وسائر آثاری الیوم باقیدر. فلسطینلدن و(دقاپولیس) یعنی «مدن عشره» خطه‌سندن معدود ایدی.

جُرَش (یمنك جهت شمالیه‌سنده بر قلعه ایله بر شهر وبملکت اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

جَرعه (کوفه قربنده بر محل اولوب، اهل کوفه‌نك حضرت عثمان (رضه) طرفندن والی تعیین اولنان سعید بن العاصه قارشی خروجله اونك یرینه ابوموسانی انتخاب ایتلری وقعه‌سی (یوم جرعه) اسمیله مشهوردر.

جُرَفار ((یاخود جلفار) عمانده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

جِرم (بدخشان جوارنده بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جرمان ((Germains) آلمانلرك اسم قدیمی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده بونلر بسبتون مجهول ایکن، میلاد عیسادن ۵۰ سنه مقدم قیصر غالیانی یعنی فرانسه طرفلرینی بعد الفتح، رین وطونه ایرماقلری وادیلرینه واصل اولنجه، جرمانلرله

قارشی قارشیه کلمش ؛ رومانیلر بر خیلی مدت بونلرله محاربه ایدوب، مملکتلرینك یالکز بر قسم جنوبیسنی ضبط ایده بیلمشلردیسه ده، ایچریسیه طوغری ایلریلیه مه مشلردی. (جرمان) یاخود کندی تلفظلرینه کوره (کرمان) اسمی «حرب آدمی» دیمك اولوب، بو قوم دائمی صورتده جنك وجدال ایله مشغول اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنمشدی. اقوام آریانیه دن اولوب، ایران جهتلرندن اوروپایه کچمش اولدقلری محقق ولسانلرینك لسان فارسی ایله اولان مناسبت ومشابهتی عیان اولدیغندن، اسملرینك ایرانده کی (کرمان) خطه سیله بر مناسبتی اولهجغی دخی آکلا - شیلیور. رومانیلرك فتوحاتنده بونلر قبائل متعدده یه منقسم اولوب، رین وادیسندن بحر شمالی وبحر بالطیق سواحلنه وطونه وادیسندن قربات طاغلرینه دك یعنی تقریباً شمدیکی آلمانلرك بولندقلری یرلرده منتشر ایدیلر. مائی ویا صاری کوزلریله ؛ صاری واوزون صاچلریله وبیاض رنکلریله مشهور اولوب، همان چبلاق ویالکز آرقه لرنده بر حیوان پوستی اولدیغی حالده کزر، وچبلاق آتلره بینرلردی. بویله وحشی برحالده ایدیلرسه ده، پك خونخوار وغدار اولمیوب، مهمانوازلق وسوزده ثبات کبی بدویلره مخصوص بعض فضیلتلری وار ایدی. شهر وقصبه لری یوغیدیسه ده، کوجبه دخی اولمیوب، دائمی مسکنلری وار ایدی، وزراعت عندلرنده مجهول دکل ایدی. آنجق ارککلری باشلیجه حربله وآوله اشتغال ایدرلردی. (هرته) اسمیله ارضدن کنایه، (تلیج) اسمیله قوملرینك جد اعلاسی فرض اولنور؛ (وودان) یاخود (اودین) اسمیله حرب الهی، (تور) اسمیله رعد الهی، (فریا) اسمیله وودانك زوجه سی کبی برطاقم الهه لری اولوب، سحر وکهانته زیاده سیله معتقد ایدیلر؛ وسحاره عد ایتدکلری بعض قادینلره حرمتلری زیاده ایدی. روما دولتنك ایکیه انقسامیله ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه، جرمان اقوامندن ویسیغوتلر، بورغوندلر، سوآولر. فرانقلر، واندالر، هرولر، اوستروغوتلر، لومبارد - لر، یوتلر، صاقسونلر، آنغلار بربرلرینی متعاقب خروج، وجنوب وغربه طوغری هجوم ایله، هربرلری روما دولتی ممالك واسعه سنك بر طرفنی ضبط واستیلا ایتمش؛ وبعضلری خیلی مدت بقا بولمش دولتلر تشکیل ایتمش ایدیلر. بونلردن فرانقلرك جرمانیاده حکم سورن شعبه سنك انقراضندن صکره، جرمان وجرمانیا اسمی اونوتدیلوب، بر فرقهٔ صغیره - لری اولان (آلمان) لرك اسمی بتون جرمان اقوامنه اطلاق اولنمشدر. مع هذا بو قوم انکلیز ویونان وسائر بعض السنه ده الیوم جرمان ومملکتلری جرمانیا اسمیله تسمیه اولنمقده در. [«آلمان» ماده سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جرمانوس { (جبریل بن فرحات) مارونی راهبلرندن بر عالم اولوب، «القاموس العربی» اسمیله مکمل بر لغت کتابی، صرف ونحوه دائر «بحث المطالب» عنوانیله بر اثری، «بلوغ الارب» عنوانیله بدیعه دائر بر تألیفی، مرتب دیوان اشعاری وعربی وسریانی لسانلرنده امور مذهبیه یه متعلق متعدد تألیفات وتراجمی واردر. آوروپا لسانلرینه دخی آشنا ایدی. ۱۶۷۰ تاریخ میلادیسنده حلبده طوغوب؛ ۱۷۳۲ ده وفات ایتمشدر.

جرمانیا { (Germanie) آلمانیانك اسم قدیمیدر. [«آلمانیا» ماده سنه مراجعت.]

جرمانیا قرالغی (Royaume de Germanie.) فرانق حکمدارلرندن مشهور شارلمانك تشکیل ایتدیکی دولت واسعه نك انقسامندن حاصل اولان کوچك دولتك برینه ویریلن اسم اولوب، ۸۴۳ تاریخ میلادیسنده شارلمانك (جرمانیقوس) لقبیله معروف تورونی لوئی حصه سنه فرانق دولتنك رینك شمال شرقیسنده واقع ممالکنی آلمق، بو دولتی تشکیل ایلمشدی. آلمانیانك جنوب، جهتندن عبارت اولان بو دولت ۸۷۰ تاریخنده بر آزدها توسع ایده رك، آلمانیانك غرب جهتنده اولان یرلری دخی احاطه ایتمش ایسه ده، هربر پارچه سی بر دوقه ویاقونتك تحت اداره سنه قونیله رق، چوق کچمه دن بونلر کسب استقلال وتفرده، حکومت مرکزیه یی یالکز رسماً طانیمغه باشلامشلردی. ۹۱۱ ده قارلوونجیان سلاله سی منقرض اولوب، فرانقونیا پرنسی (قونراد) قرالغی ضبط ایتمش؛ و ۹۱۹ ده صاقسه لی هنری جرمانیا قرالی اولوب، قرالغی کندی سلاله سنه براقمشدر. مرقوم مجارلرله نورمانلره غلبه چاله رق، دولتنك حدودینی شرق وشماله طوغری خیلی توسیع ایتکله، ۹۳۳ ده ایمپراطورلق عنوانی آلمش؛ و ۹۶۲ ده

اوغلی (اوتون) بو عنوانی رسماً پاپایه دخی تصدیق ایتدیرمکله، اوندن صکره جرمانیا قرالی عنوانی ایمپراطورلرك اوغللرینه ویرلمکه باشلامش ایدی.

جرمانیقوس (Germanicus) روما سردارلرندن اولوب، (دروسوس نرو) نك اوغلیدر. ایمپراطور تیبر طرفندن اوغللغه قبول اولنه رق، آوغستوسك قیزی (آغریپینه) یی تزوج ایتمشدی. کنج ایکن، قاین پدری طرفندن دالماچیا وپانونیاده کی عسکرك قوماندانلغنه، ومیلادك ۱۲ تاریخنده قونسولوسلغه نصب اولنمشدی. آوغستوسك وفاتنده جرمانیاده کی عسکر کندیسنی ایمپراطور انتخاب ایتمکه قالقیشمشلرسه ده، کندیسی قبول ایتمیوب، اصرار ایدن عسکری تسکین ایتمش؛ ومع هذا تیبرك کین وحسدینی قزانمشدی. متعاقباً جرمانلره قارشی حرب ایدوب، بونلرك رئیسی اولان (آرمینیوس)ی مغلوب ایتمکله، جرمانیقوس اسمیله تسمیه اولنمش ایسه ده، حقنده ایمپراطورك حسدی ایکی قات اولمشدی. بعده شرق طرفلرینه کوندریلرك، ارمینیه ده کی اختلالی تسکین ایتمش؛ وبوصره ده سوریه والیسی (پیسون) ایله محاربه یه کیریشوب، بونی مغلوب ایتمش ایسه ده، اواثناده و ۱۹ تاریخ میلادیسنده آنسزین وفات ایدوب، تسمیم اولندیغی ورثه سنه سویلمکله، زوجه سی آغریپینه رومایه کیدهرك پیسونه قارشی اقامهٔ دعوی ایتمش؛ وپیسون مجازاته دوشمه مك ایچون، اتلاف نفس اتمشدی.

جرمانیقه قیصریه (Germanica Cæsarea) سوریه نك مدن قدیمه سندن اولوب، مرعشدن عبارت اولدیغی مظنوندر. مذهب صاحبی نسطورك وطنیدر.

جرمن سنت — (St. Germain) بواسمله فتولیکلرك ایکی عزیزلری اولوب، بری بشنجی ودیکری آلتنجی قرق میلادیده یاشامشدر. برنجیسنك یورطیسی تموزك ۲۶ و ۳۱ نده، وایکنجیسنك کی ده مایسك ۲۸ نده اجرا اولنور.

جرموز (المیجمی) صحابه دن اولوب، اوغلی حارث وسائرلری وساطتیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جرمه قزانده بر قصبه اولوب، عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی کتب فتوحده مذکوردر.

جرمه قرنیه ولایتنك حید سنجاغنده برقریه اولوب، اطرافنده (قرمنه) شهر قدیمنك خرابه لری موجوددر.

جرمی (ابو عمر صالح بن اسحاق) مشاهیر ادبا وفقهادن اولوب، عن اصل بصره لی اولدیغی حالده، بغدادده نشأت ایتمش؛ واحفش واصمعی وسائر ادبادن اخذ وتحصیل علوم ایلمشدر. حفظ احادیث شریفه واخباره دخی ید طولاسی اولوب، متورع بر ذات ایدی. نحوده «الفرخ» یعنی فرخ کتاب سیبویه عنوانیله برکتابی، لغتده متعدد تألیفات معتبره سی، عروضده بر کتابی، سیرده بر اثری و«کتاب غریب سیبویه» ایله «کتاب الابنیة» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ۲۲۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جرنی ارمینیه ده دبیل قربنده بر قصبه اولوب، حبیب بن مسلمة الفهری فتوحندن اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جروَر (یاخود سرور) قهستانده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جروز فارسده بر محل اولوب، ازارقه ایله بصره لیلر آره سنده بو محلده بر قتال مشهور وقوع بولمشدر.

جروس غور خطه سنده هرات ایله غزنه آره سنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جرول بن احنف الکندی وجرول بن عباس الانصاری صحابه دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. ایکنجیسی یمامه وقعه سنده شهید اولمشدر.

جروه سنت — (St. Gervais) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، میلانلیدر. برنجی قرن میلادیده برادری (سنت پروته) ایله برابر قتل اولنمش؛ و ۳۸۰ ده سنت آمبروآز رؤیاسنده مدفنلرینی کشف ایدهرك، کیکلرینی میلانده تأسیس ایلدیکی کلیسایه وضع ایتمشدر. حزیرانك ۱۹ نده یورطیلری اجرا اولنور.

جرهد (ابو عبدالله — بن خویلد الاسلمی) صحابه دن اولوب، حدیبیه وقعه سنده حاضر بولنمش؛ وبعده مدینهٔ منوره ساکن اولمش ایدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُرهُم { عرب عاربه‌نك الك بیوك قبیله‌لرندن اولوب، نسابونك قولنه کوره، جرهم بن قحطانك نسلندن تشعب وحجازده توطن ایتمشلردی. جرهمك برادری یعرب بن قحطانك نسلی ایسه یمنده ساکن اولمشیدی. حضرت اسماعیل حجازه کیردیکنده، جرهمدن بر قیز آلوب، عبرانیلر ایله جرهمك اجتماعندن عرب مستعربه ظهور ایتمشدر. جرهم قبیله‌سی بعده اوامرالهیه‌یه قارشی عصیان ایتدیکندن، قهر وتدمیر اولنمشلردر. قوم عاد زمانندہ عرب بائده‌دن دیکر بر جرهم قبیله‌سی دخی بولنمش اولدیغی مرویدر.

جَریب { نجددنك (رمه) تعبیر اولنان محلنده بیوك بر وادیدر.

جَریر { (ابو حزره — بن عطیه بن الخطفی) اعاظم شعرای عربدن اولوب، دولت امویه زمانندہ یاشامش؛ وینه اعاظم شعرادن فرزدق واخطلك معاصری اولوب، یینلرنده پك چوق مشاعره‌لر ومهاجاتلر وقوع بولمشدر. جریر اکثر انواع شعرده فرزدقه وهر نوعده اخطله مرجحدر. ۱۱۱ ده ۸۰ یاشنده اولەرق یمامه‌ده وفات ایتمشدر. حقنده پك چوق حکایات ونوادر منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ان العیون التی فی طرفیها حور
قتلننا ثم لم یحیین قتلانا
یضر عمن ذاللب حتی لاحراك به
وهن اضعف خلق الله ارکانا

جریر بن اوس { (الطائی) صحابه‌دن اولوب، بر روایتده برادری خریم بن اوس ایله برابر تبوکدن نزد حضرت پیغمبریه کلەرك، شرف اسلامله مشرف اولمش، وحضرت عباسك مدح رسول‌الله (صلعم) حقنده سوملش اولدیغی اشعاری روایت ایتمشدر.

جریر بن عبدالله { (الحمیری) صحابه‌دن اولوب، جانب رسول‌الله (صلعم) دن سفارتله یمنه اعزام اولنمشیدی. خلافت حضرت فاروقیده خالد بن ولید حضرتلرینك معیتنده شام فتوحنده بولنوب، یرموك مظفریتی مژده‌سنی حضرت عمر (رضه) ه کوتورن بوذاتدر.

جریر بن عبدالله { (البجلی) صحابه‌دن اولوب، رحلت رسول‌الله (صلعم) دن فرق‌کون اول نزد پیغمبریه کلەرك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (بجیله) قومنك رؤساسندن اولمغله، حقنده جانب سیدالمرسلیندن حرمت اولنه‌رق، بو مناسبتله «اذا اتاکم کریم قوم فاکرموه» حدیث شریفی صادر بیورلمشدر. حسن وجاهه مالك اولمغله، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) «جریر یوسف هذه‌الامة» بیورمشلردر. حضرت فاروق زمان خلافتنده متفرق بولنان بجیله قبیله‌سنی جمع ایده‌رك، صاحب ترجمه‌یی رئیس نصب ایتمشلردی. عراق فتوحنده و قادسیه محاربه‌سنده بیوك خدمتی کورلمشدر. بعده کوفه‌ده ساکن اولوب، ۵۱ ویا ۵۴ تاریخنده (قرقیسیا) ده وبر روایتده (سرات) ده وفات ایتمشدر. کندیسندن بر قاچ حدیث شریف منقولدر.

جریره { افراسیابك سالاری پیران بن ویسه‌نك قیزی وسیاوشك زوجه‌سی اولوب، کیخسروك‌لاب برادری اولمق اوزره (فرود) اسمیله بر اوغلی اولدیغی «شهنامه» ده مذکوردر.

جریون { (Géryon) اساطیر یونانیه‌یه کوره (بائتار) جزایرینك حکمداری اولوب، اوج جثه‌لی بر عفریت صورتنده ایمش؛ وقیرمزی صیغیرلردن مرکب سوریسنی انسان اتیله بسلیوب، ایکی باشلی برکوپکی وبر اژدرهاسی دخی وار ایمش. کویا قهرمان هرکول بونی قتل ایدوب، صیغیرلرینی ضبطله (اوریستیوس) ه اهدا ایتمش.

جزء { (بن الحدرجان) صحابه‌دن اولوب، یمنلیدر. برادری (قذاذ) کندیسیله آلتیوز خانه‌دن عبارت اولان تعلقاتیچون ایمان طلب ایتمش؛ وعودتنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك بر سریه‌سنه راست کلەرك، مؤمن اولدیغنی بیان ایلمش ایسه‌ده، اینانمیوب، قتل ایدلمش اولدیغندن، صاحب ترجمه نزد حضرت پیغمبریه کلوب، دیت طلب ایتمش؛ وجانب فخر کائناتدن دیت اولەرق بیك دینار ایله یوز دوه اعطا بیورلمش؛ وبو خصوصده «یاایهاالذین آمنوا اذا ضربتم فی سبیل‌الله» الخ آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. جزء بن الحدرجان صحابه صره‌سنه کچوب، جانب حضرت نبویدن بر سریه ایله خاتم طی قبیله‌سی اوزرینه اسرا بیورلەرق، غنایم کثیره ایله ۴۰ قیز وقادین اسیر ایتمش، که بونلرك جمله‌سی ایمانه کلمکله، صحابه‌یه تزویج بیورلمش ایدی. — جزء ویا (جرو) اسمیله صحابه‌دن دیکر بعض ذوات دخی بولندیغی مرویدر.

جزء { جزیرةالعربده (شمر) ایله بیرین آره‌سنده طولی ایکی آیلق یول اولان بر چول اولوب، بنی خویلد بن عقیلك جولانگاهیدر، و بعض قبائل یمن نازل اولورلر.

جزء { خوزستانده (عسکر مکرم) قربنده بر نهردر. که حضرت عمر بن‌الخطاب (رضه) طرفندن والی بولنوب، کشادینه همت ایدن (جزء بن معاویه التمیمی) نك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

جزّار احمد پاشا { اون‌ایکنجی قرن هجری وزراسندن اولوب، صیدا والیسی ایکن، جنرال ناپولیون بو ناپارته قارشی عکاده ایتدیکی مقاومت مردانه ایله و بوناپارتی کلیاً منهزم وپریشان ورجعته مجبور ایتمسیله شهرت بولمشدر. عن اصل بوسنه‌لی اولوب، مصر ممالیکی زمره‌سنه التحاق ایله، قطع مراتب ایده‌رك، بحیره متصرفی اولمش؛ وعربانه قارشی اولان محاربه وغالبیتنده زیاده‌سیله سفك دماء ایتدیکندن، قصاب معناسیله جزار تلقیب اولنمشیدی. بعده بیروت متصرفی اولوب، دولته قارشی طغیان ایتمش اولان (ظاهر العمرو) ی قتل ایتمی اوزرینه، رتبهٔ وزارتله صیدا والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۷۸۹ تاریخ میلادیسنده بروجه مذکور عکاده بوناپارتی منهزم ایتمکله، شام والیسی اولوب، بوولایته دردنجی والیلکی زمانده ۱۲۱۹ ده دمشق شامده وفات ایتمشدر. مقتدر وجسور بروزیر ایدیسه‌ده، زیاده‌جه غدار وسفاك اولدیغی مرویدر.

جزایر { (Alger) آفریقانك ساحل شمالیسنده همنامی اولان خطهٔ واسعه‌نك مرکزی بر شهر اولوب، قاهره واسکندریه‌دن صکره آفریقانك اك بیوك وان معمور شهریدر. جزایر سواحلنك تا اورته‌سنده وهمنامی بر قویك ساحل غربیسنده اولمغله، ″۲۰ ′۴۷ °۳۶ عرض شمالی و ″۱۰ ′۴۲ °۵ طول شرقیده واقعدر. شهر بر تپه‌نك انکشنده واقع اولمغله، دکیزدن منظره‌سی غایت کوزل اولوب، مقدما یولر طار وطولاشیقلی اولدیغندن، داخلاً اوقدر منتظم دکل ایدیسه‌ده، مؤخراً فرانسزلر طرفندن سوقاقلر توسیع اولنمغله برابر، بر طاقم یکی محله‌لر دخی تأسیس ایدلمکله، شمدیکی حالده ایچریسی دخی پك کوزلدر. عرب، یهودی فرانسز وسائر آوروپالیلردن مرکب ۸۰۰۰۰ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی وسائر متعدد مکاتبی، کتبخانه‌سی، بر قاچ مدرسه‌سی، (الجامع الکبیر) اسمیله مصنع بر جامع شریفیله ۱۰ قدر بیوك و ۵۰ کوچك جوامعی، بربیوك کلیساسی، برحاوره‌سی، متعدد جمعیات علمیه وخیریه‌سی، کوزل ریختملری، بری سفائن حربیه‌یه ودیکری سفائن تجاریه‌یه مخصوص ایکی صنعی لیمانی، متین استحکاماتی وبر میدانی واردر. شهرك اوستنده واقع اسکی قلعه‌سی فرانسزلر طرفندن قشله اتخاذ اولنمشدر. «کتبخانهٔ شرق» عنوانلی کتابك مؤلفی (هربلو) جزایر اسمنك جزیره‌نك جمعی اولیوب، اسم قدیمی اولان (یولیاجزاریا) اسم رومیسندن مختصر وغلط اولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده، روایت صحیحه‌یه کوره، جزایرك اسم قدیمی رومانلر عندنده (ایقوسیوم) اولوب، دور اسلامدن اول خراب اولمش؛ وبنی زیری دولتی زمانده بلکین بن (زیری) طرفندن یکیدن تأسیس اولنه‌رق، قصبه‌نك اوکنده دکیزده بولنمش اولان بعض طاشلق آطه‌جقلر مناسبتیله (جزایر) تسمیه اولنمش؛ وبعده (جزایر بنی مزغنای) وبعضاً (جزیرة بنی مرغنای) اسمیله شهرت بولمشیدی. مؤخراً ادارهٔ عثمانیه زمانده مذکور آطه‌جقلر بربرلرینه ربط اولنه‌رق، لیمانی قپامق اوزره بریختمه تحویل اولنمشدر. بنی زیری زمانده خیلی معمور اولوب، بعض مشاهیر علمانك دخی مسقط رأسی بولنمشدر. ابو عبید بکریك روایتنه کوره، رومالیلرك زمانندن قالمه بر خیلی آثاری، وموزایقله فرش اولنمش کوزل بر تیاترو خرابه‌سی دخی وار ایمش. بنی زیریدن صکره موحدینك وبعده بنی حفصك الینه کچمش؛ وقانونی سلطان سلیمان خان دورنده اسپانیولر شهرك قارشیسنده واقع کوچك بر آطه‌یی ضبط ایتدکدن صکره، شهری دخی تهدید ایتدکلرندن، مشهور بارباروس خیرالدین پاشا ایله برادری بابا اوروج طرفندن فتح اولنه‌رق، اسپانیولر طرد واخراج، وجزیرهٔ مذکوره دخی قره‌یه ربط اولنمشدر. ایشته جزایرك بیوبوك ممالك بربریه‌نك اك بیوك شهری حالنه کلمسی بو وجهله ادارهٔ عثمانیه تحتنه کیرمسی تاریخندن باشلایوب، مغربده طابلق عنوانیله تشکل ایدن اوجاقدن اك بیوکنك مرکزی اولمشدر. ۱۸۳۰ تاریخ میلادیسنده‌نك تحت تابعیت عثمانیه‌ده قانوب، تاریخ

مذکوره‌ده جزایر بکلکیله برابر فرانسه طرفندن ضبط اولنمشدر. ادارهٔ عثمانیه زمانده خیلی معمور اولوب، اهالیسی ۱۰۰۰۰۰ مقدارینه قریب ایکن، فرانسزلرك تسلطندن صکره ٤۰۰۰۰ نفوسه قدر تنزل ایتمش؛ واخیراً آلساس لورندن وفرانسه‌دن وقوع بولان مهاجرتلر اوزرینه بو مقدار تضاعف ایتمشدر.

جزایر { ایالتی، بکلکی ویاخطه‌سی (Algérie) آفریقانك سواحل شمالیه‌سنده واقع ممالك بربریه‌نك اك بیوك واك مهملرندن اولوب، فرانسه مستملکاتنك باشایجه‌سیدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزایر ممالك بربریه‌نك همان وسطنده وآفریقا سواحلنك شماله طوغری اوزانمش قسمنده واقع اولوب، آوروپایه پك قریبدر. آزیجق منحنی شکلده اولان سواحلی بر طرفدن اسپانیایه وبر طرفدن دخی فرانسه وایتالیایه قارشی اولوب، جبل طارقدن سیچلیانك غربی کوشه‌سنه بر خط موهوم چکیلجك اولسه، بوسواحلك بر چوق نقطه‌سنه تماس ایدر. جزایر شمالاً آق دکیزك قسم غربیسیله، غرباً مغرب اقصی یعنی مراکش دولتیله، شرقاً تونس بکلکیله جنوباً دخی صحرای کبیر ایله محدود ومحاطدر. جنوب جهتندن حدودی تمامیله معین اولمیوب، فرانسز حکومتنك نفوذی نره‌یه قدر توسع ایتمش ایسه، اورایه قدر جزایر عد اولنمقده، وحتی بو یرلرك بر قسمی صحرای کبیردن معدود اولغله، جزایر صحراسی (Sahara Algérien) تسمیه ایدلمکده‌در. هیچ بر طرفدن حدود طبیعیه ایله محدود اولمدیغی کبی، لسان وجنسیت ومذهبجه دخی اطرافنده‌کی ممالکدن هیچ بر فرق اولمدیغندن، حدودی صرف اعتباریدر. شرقدن غربه طول ساحلده ٤°٣٦′ طول غربیدن ٦°٢٦′ طول شرقیه قدر ۱۰۷۰، وجنوبدن شماله عرض اعظمی دخی ٣٣° عرض شمالیدن ٣٧° عرض شمالیه قدر ٥۰۰ کیلومتره راده‌لرندده‌در. حدود جنوبیه‌سی (نغرت) قصبه‌سی حذاسندن اعتبار اولنور. جزایرك وسعتی فرانسه‌نك وسعتنه قریب اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤۰۰۰۰ (وبعض فتوحات اخیره حسابه داخل اولورسه ٦٦۰۰۰۰۰) مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی جبال وانهار وکوللری. — جزایر طبیعت اراضیجه اوچه منقسمدر: مغرب اقصادن کله‌رك متوازیاً تملکتی شق ایله تونسه کیرن ایکی سلسلهٔ جبال بو خطه‌یی شمالدن جنوبه اوچ مختلف منطقه‌یه تفریق ایدیور. جبال مذکوره منقده‌ین عندنده (آطلاس) وعربلر بیننده (درن) جبالی اسمیله معروف اولوب، ساحل بویجه اوزانان (تل) وجهت جنوبیه‌ده‌کی دخی اصل (درن) تسمیه اولنور. برنجیسنه کوچك وایکنجیسنه بیوك آطلاس دخی دیرلر. برنجی منطقه (تل) طاغلرینك شمالی اتکلریله سواحله طوغری ممتد اولان شعبه وقوللریدر. که انهار کثیره منابعنی حاوی واشجار ونباتات ومزروعاتله مستور اولوب، اك معمور ومسکون شهر وقصبه‌لر دخی بوقسمده‌در. بو منطقه جهت غربیه ووسطیه‌ده ۱۰۰ ونهایت ۱۲۰ کیلومتره وسعتنده اولوب، تونس حدودی قربنده بو وسعت ایکی قات اولور. ایکنجی منطقه ایکی سلسلهٔ آره‌سنده مرتفع یایلالردن عبارت اولوب، مذکور ایکی سلسله‌دن بو آره‌یه دوکیلن صولر برطاقم کوللر تشکیل ایدیور، که یازین قورویوب، بر طوز طبقه‌سی براقیرلر. یالکز شایف نهری تل سلسله‌سنی شق ایله، آق دکیزه دوکیلور. بو منطقه‌نك مزروعاتی پك سیرك واهالی ومعموره‌لری آز ایسه‌ده، مرعالری پك چوق اولوب، کلیتلی دوه، قویون وآت سوریلری اوتلادیایر. حلفه دیللن یوکسك اوت ایله سائر بعض اوتلر وکوچك آغاجلر وچالیلر دخی چوقدر. بونك قسم غربیسی ۱٦۰ وجهت شرقیه‌سی ۸۰ کیلومتره وسعتنده‌در. اوچنجی منطقه سلسلهٔ جنوبیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده واقع چوللردر. که صحرای کبیردن معدود اولوب، یالکز قیشین جریان ایدر. بعض وادیلری واوته‌ده بریده بر طاقم واحلری واردر. بوجهت باشایجه درت خطه‌یه منقسم اولوب، بونلرده غربدن باشلایه‌رق: اولاد سیدی الشیخ، بنی مزاب (یاخود زاب)، تماسین ووادی سوف خطه‌لریدر.

تل سلسله‌سنك اك یوکسك طاغلری ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره آره‌سنده اولوب، یالکز جزایر شهریله بجایه آره‌سنده‌کی (جرجرا) طاغنك ارتفاعی ۲۳۰۰ متره‌یی متجاوزدر. جرجرادن صکره اك یوکسکلری شرق جهتنده‌کی (بالور) و (وحشی) ایله غرب جهتنده‌کی (وانشریش) و(اساس) طاغلریدر. جنوبده‌کی

سلسله ایسه بوندن یوکسك اولوب، ارتفاع عمومیسی ۲۰۰۰ متره راده‌لرنده وانك یوکسك ذروه‌لری اولان (شلیه) ایله (مجل) طاغلری ۲۳۲۸ و ۲۳۰۶ متره ارتفاعنده‌در. بو سلسله‌نك انك مشهور طاغلری غربدن باشلایه‌رق مکتر، تسمرت، تویلات، عمور، ازرق، بوکهل، اورس، شرشار وجبل الدخان طاغلریدر.

جزایرك انك بیوك نهری مستغانم قربنده دکیزه منصب اولان (شلیف) اولوب، (مینا) نهری دخی بوکا منصب اولور. قسنطینه‌نك یاندن کچن (الوادی الکبیر)، (ارزن) کورفزینه دوکیلن و (وادی‌صیغ) ایله (وادی‌حبره) دن متشکل اولان (مکنه)، تلمسان قربنده جریان ایدن (طفنه)، جزایر ایالتنده‌کی (ایسر) و (وادی‌الساحل) وتونس حدودی قربنده‌کی (وادی‌سیبوس) دخی آق دکیزه دوکیلن نهرلرینك باشلیجه‌لریدر. تونسك انك بیوك نهری اولان مجرده‌نك دخی منابعی جزایرده‌در. قسم وسطیسنده‌کی کوللره دوکیلن نهرلرك دخی باشلیجه‌لری: جهت غربیه‌ده (شط شرقی) یه دوکیلن (الناصر)، جهت وسطیه‌ده (زحرس غربی) کولنه دوکیلن وادی‌الملح، وجهت شرقیه‌ده شط (الحدنا) یه دوکیلن وادی‌الملح، وادی‌المثاوش، وادی‌القصب، وادی‌الحمام ووادی‌درمل‌در. قسم جنوبیده بولنان یعنی درن سلسله‌سنك جنوبی اتکلرندن نبعان ایدوب، صحرای کبیره طوغری آقان نهرله کانجه، بونلرك بالکز قیشین یاغمور موسملرنده صولری اولوب، یازین قورو وادیلردن عبارتدر؛ وقیشین آقان صولری دخی برمنصبه واصل اوله‌میوب، چولك ایچنده بر طاقم طوزلی و متعفن بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، قورورلر. بونلرك انك بیوکی (وادی‌الجدی) در، که جبل عموره وشلف نهرینك منبعی قربنده نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، تونس کوللریله اختلاطی اولان (شط ملریر) ه دوکیلور. بونك جهت غربیه‌سنده وادی اسرغون، وادی سقوار، وادی بنی جریفات، وادی العربی ووادی سلام؛ جهت جنوبیه‌سنده وادی نسا، وادی زغریر، وادی الاتان، وادی رتم، وادی اتیل ووادی فهامه؛ جهت شرقیه‌سنده دخی وادی العرب، وادی وزارن، وادی جریش ووادی سخنادر. تغورتك جنوبنده‌کی کوللره دوها طوغریسی بطاقلقلره ایسه صحرای کبیرك طاغلرندن بدأ ایله شماله طوغری متوجه اولان بعض وادیلر منتهی اولور، که بونلرك باشلیجه‌لری وادی‌المیاه ایله وادی‌ایغرغر اولوب، قسم اعظملری جزایر حدودینك خارجنده‌در.

شط ویاسجه اسمیله معروف اولان کوللر جزایرك یوکسك یایلالرنده وقسم جنوبیسنده پك چوق اولوب، یایلالرده بولنانلرك باشلیجه‌لری: مراکش حدودنده‌کی الشط الغربی، اونك شرق شمالیسنده‌کی الشط الشرقی شایف مجراسنك جهت شرقیه‌سنده وجزایرك وسطلرنده واقع (زحرس الغربی) و(زحرس الشرقی)، قسنطینه ایالتنده بر چوق نهرلرك اجتماعندن متحصل شط حدنی، تونس حدودی جهتنده شط‌الطرف وبونك اطرافنده واقع بر قاچ کوچك کوللر. قسم جنوبیده‌کی کوللرك ایسه انك بیوکی تونس کوللریله اختلاطی اولان ودکیزله ارتباطی تحت تصوره بولنان شط ملریر ایله بونکلهٔ اختلاط ایدن شط مروان اولوب، دیکرلری پك چوق ایسه‌ده، متعفن واکثریا قورو بطاقلقلردن عبارت اولوب، ذکره شایانی یوقدر.

سواحلی، برون، کورفز ولیمانلری — جزایرك سواحلی شرق شمالیدن غرب جنوبیه طوغری مائل وآزیجق مقوس بر خط تشکیل ایدوب، بیوك کورفزلری یوغیسه‌ده، اکثر محللری دانتله‌یه مشابه اولوب، بر چوق کوچك قویلری، بروتلری ولیمانلری واردر. کورفزلرینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق: وهران، ارزو، جزایر، بجایه، قولو، استوره وبونه کورفزلریدر. عمومیت اوزره سواحلی وعلی‌الخصوص قسم شرقیسی قیالق ویوکسك اولوب، سفائنك تقربنه غیر مساعد وپك مخاطره‌لیدر. برونلرینك انك مشهورلری غربدن باشلایه‌رق: مراکش حدودنده‌کی میلونیا، وهران کورفزینك جانب غربیسنده‌کی فالقون، همنامی اولان قصبه‌نك جهت شرقیه‌سنده واقع تنس، جزایر کورفزینك غربنده‌کی (قاقسینه) وشرقنده‌کی (مانیفو)، همنامی اولان قصبه‌نك اوسنده‌کی دلیس، بجایه‌نك اوکنده‌کی (کربون)، قولو کورفزینك غرب جهتنده‌کی (سبعه‌رئوس) ونام دیکرله (بوجارونی)، استوره کورفزینك شرقنده واقع (رأس‌الحدید)، بونه کوفزینك غربنده‌کی (غارده)، مذکور کورفزك شرقنده‌کی (بوسه) وتونس حدودنده واقع رأس احمر برونلریدر. بونلرك جله‌سنده فنارلر رکز اولنمشدر.

جزایر سواحلنك طبیعی وصاغلام لیمانلری پك آز اولوب، بو قبیللدن اولهرق وهرانك قربنده‌کی (المرسی الکبیر) ایله ارزو وبجایه لیمانلری تعداد اولنه‌بیلیر. قولو، دنیس، مستغانم، تنس، شرشل وبونه لیمانلری ایکنجی درجه‌ده اولوب. جرئی بر همتله صاغلام لیمانلر حاننه قونیله‌بیلیر. شمدیکی حالده جزایرك اك بیوك واك صاغلام لیمانلری جزایر، وهران وفلیپویل لیمانلریدر. که اوچی فرانسز حکومتی طرفندن مصارف کثیره اختیاریله صنعی اولهرق انشا اولنمشدر.

اقالیم وهواسی. — عرضی اقتضاسنجه جزایرك هواسی صیجاقجه اولمق اقتضا ایدیور ایسه‌ده، اراضیسنك ارتفاعی بو حرارت اقلیمیه‌یی تعدیل ایده‌رك، ارتفاعه کوره بر قاچ نوع هوا تولیدینه سبب اولیور. سواحلده وتل تعبیر اولنان طاغلرك سواحله طوغری اوزاندقلری اتکلرده هوا معتدل اولوب، یازین میزان الحراره‌نك وسطی درجه‌سی سانتیغراد حسابیله ۲٤ وقیشین ۱۱ ویا ۱۲ در. یسماندن ایلوله قدر نادراً وپك آز یاغمور یاغوب. قیشین کلیتله یاغار. بو جهتجه قسم شرقیسی دها ایی اولوب، غربه طوغری کیدلدکجه، یاغان یاغمور دها آز وهوا دها صیجاق اولور. طاغلرك صیرتنه طوغری چیقلدقجه، هواکسب برودت ایدوب، کرك تل سلسله‌سنك صیرتلرنده وکرك بو سلسله ایله درن سلسله‌سی آره‌سنده‌کی یایلالرده قیشین قار یاغار وصولر طونار، ویازین دخی هوا آوروپانك هواسنه مماثل اولوب؛ آوروپاده حاصل اولان نباتات واشجار یتیشیر. درن طاغلرینك جنوبی اتکلرنده وجزایر صحراسی نامیله جنوبه طوغری ممتد اولان چوللرده ایسه هوا غایت صیجاق ویابس اولوب، نادراً یاغمور یاغار؛ وپك سیرك اولان بعض واحلردن بشقه نباتات کورلیوب، متحرك بر قوم ایله قیزغین وچبلاق قیالره تصادف اولنور. قبله روزکاری اسدیکنده سواحله قدر تأثیری حس اولنه‌رق، حرارت ویوست تزاید ایدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزایرك اك کوزل یری اولان تنده یعنی سواحله قریب محللرنده بغدای وآرپه ایله فرانسزلرك ادخال ایتدکلری جاودار ویولاف‌کی بعض حبوبات کلیتله اولوب، خیلی مقدار بغدای وآرپه اخراج اولنور. کحود، بقله وسائر سبزه‌لرك دخی انواعی حاصل اولوب، بونلردن کرك تازه وکرك قورو اولهرق خیلی اخراجاتی واردر. پاتاتس دخی زرع اولنوب، صو آتنده بونلنان بعض یرلرده سنده اوچ محصول آلنیور. پورتقال، لیمون، فرنك انجیری وزیتون آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی پورتقال وزیتون یاغی اخراج اولنور. خرما آغاجلری یتیشیرسه‌ده، میوه‌ویرمیور. موس آغاجلری دخی واردر. طوت آغاجیله پاموق، کتن، چوید، قهوه وشکر قامشی یتیشدیرمکه فرانسز حکومتی جهد ایتمکده اولوب، اراضی واقلیم وهوا بو محصولاته پك مساعد کورینیورسه‌ده، هنوز لایقیله ثمره‌لری کورلمه‌مشدر. باغلری سیرك وآز ایسه‌ده، اوزومی پك ایی شراب اعمالنه یارادیغندن، بونلرك دخی تکثیرینه چالیشملقدر. چیچکلری دخی چوق ومتنوع اولوب، چیچك صوینك انواعی چیقاریلور. طاغلرك اوستندهکی یایلالرك اکثر محللری حلفه اوتیله مستور اولوب، بواوتدن کاغد وایکه مشابه بعض منسوجات اعمال اولندیغندن، کلیتله قوپاریلوب، انکلتره‌یه اخراج اولنور. حکومت بو اخراجاتی تسهیل ایچون (ارزو) اسکله‌سندن (سعیده) یه واورادن (کریویله) یه قدر بر دمیریول خطی انشا ایتمشدر. بو یایلالرك بعض طرفلرنده بغدای وآرپه زرع اولنور. وآوروپای جنوبینك اکثر اشجار ومحصولاتی یتیشیر. کرك تاده وکرك یایلالرده چایرلر ومرعالر پك کوزلدر. جزایرك قسم جنوبیسنده ایسه یالکز خرما یتیشوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی خرما ایله دوه سودندن عبارتدر.

جزایرك سواحله قریب اولان تل جهتنك یوکسك محللرنده خیلی اورمانلر بولنوب؛ هرنه قدر بر قاچ عصر اول بولنمش اولان اورمانلرك اکثری رعی اغنامله مشغول عربان عشایری طرفندن احراق واتلاف اولنمش ایسه‌ده، اراضینك اونده بر قسمینه اورمانلرله مستور اولوب، علی‌الخصوص جهت شرقیه‌سنده اورمانلر دها زیاده‌در. اك چوق بولنان آغاج میشه‌نك انواعی اولوب، یبانی زیتون، کستانه، چام، قره آغاج، کولکن وسائر آغاجلر دخی موجوددر. طاغلره چیقلدقجه آغاجلر آوروپاده‌کی انواعه کسب مشابهت ایدر.

حیوانات اهلیه‌سی قویون، کچی، صیغیر، آت، استر، مرکب، دوه وسائره‌دن عبارت اولوب، فرانسز‌لر طرفندن طوموز دخی یتیشدیرلمکده‌در. ۱۸۷۱ اختلالندن واوصره‌لرده وقوع بولان قحطدن اول جزایرده ۷ ملیوندن زیاده قویون، ۳½ ملیون کچی، ۸۲۰۰۰۰ صیغیر، ۱۹۵۰۰۰ مرکب، ۱۱۷۰۰۰ استر، و ۱۸۰۰۰۰ دوه وار ایدیسه‌ده، اووقتدن بری بو مقدارلر برآز تنزل ایتمشدر. آنلری ازمنهٔ قدیمه‌دن بری سرعت مشیلریله مشهور اولوب، علی‌الخصوص عسکر ایچون پك الویریشلیدر. قویونلرندن کلیتلی پیاغی اخراج اولنیورسه‌ده، جنسی اوقدر اینی دکلدر. چوبان کوپکلریله تازیلری دخی پك اییدر. حیوانات وحشیه‌سی آرسلان، قپلان صرتلان یبانی کدی، آیی، طوموز، قوردر، تیلکی، چقال، طاوشان، بر نوع میمون، یبانی اوکوز ومانده، غزال، دوه قوشی وسائره‌دن عبارت اولوب، صحراده غایتله زهرلی بر نوع بوینوزلی انکرك یلانی وبرمتره طولی اولان بر نوع کرتنکله بولنور.

معادنی دخی چوق اولوب، باقیر، توتیا، سیملی قورشون وعلی‌الخصوص دمیر معدنلری پك چوقدر؛ وبر خیلیسی اخراج اولنمقده اولوب. خیلی تمتعی موجب اولمقده‌در. مرمرلری دخی چوق اولوب، اسکی رومالیلر زمانده مشهور بولنمش اولان (نومیدیا) مرمرلرینك هنوز اوجاقلری بولنمامش ایسه‌ده، یشیل، قرمزی طمارلی کول رنکنده وسائر رنکلرده بر چوق مرمرلر اخراج اولنمقده‌در. لیطوغرافیا طاشلری، تباشیر، آچلی، چینی طوپراغی، آردوآز، بناطاشی، کوکورد، قیاطوزی وسائره دخی کثرت اوزره اولوب، سواحلك بر قاچ یرنده طوز چیقاریلیر ومرجان صید اولنور. چلیکلی، کوکوردلی وسائر موادی حاوی میاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری دخی چوق اولوب، بونلرك بعضلرنده مکمل حماملر یاپلمشدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایرك اهالیسی ۳۸۱۷۴۶۵ کشی اولوب، بونلرك ۱۳۰۰۰۰ ی فرانسز، ۱۱۵۰۰۰ سائر جنسیتلره منسوب آوروپالی، ۳۴۵۷۴ ی یرلی یهودی وقصوری عرب وبربر اولهرق کاملاً مسلمدر. اهالیٔ اصلیهٔ قدیمه‌سی بربر اولوب، قرن اول هجریده فتوحات اسلامیه صره‌سنده جزیرة العربدن بر چوق اهالی اوطرفه هجرت واسکان ایتمکله بربرلرله عربلر آره‌سنده اختلاط وامتزاج وقوع بولهرق، ذاتاً بربرلر دخی دین اسلامی قبول ایله مدنیت اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقلرندن، آزوقت ظرفنده اهالی بر جنسیت تشکیل ایتمش، وبعض بربر لغت وتعبیرلرینی حاوی اولمق اوزره عموم ممالك بربریه مخصوص اولان بر نوع عربی ایله تکلمه باشلامشلردر. یالکز طاغلره چکلمش اولان بعض بربر قبائلی، دین اسلامی قبول ایتدکلری حالده، کندی لسانلرینی محافظه ایتمشلردر. بعده یدنجی قرن هجریده اوطرفه یکیدن هجرت ایتمش اولان بعض قبائل عرب دخی اهالیٔ اصلیه ایله اختلاط ایتمیه‌رك، خالص عرب حالنده قالمشلردر. اندلسك خرستیانلرك الینه کچمسی اوزرینه، قطعهٔ مذکوره‌نك اهالیٔ اسلامیه‌سندن بر حیلی نفوس دخی جزایره هجرت ایده‌رك، باشلیجه‌شهر وقصبه‌لرده یرلشمشلردر، که بونلر آوروپالیلر عندنده (Maures) یعنی «مغاربه» اسمیله معروف اولوب. باشلیجه تجارتله مشغولدرلر. ادارهٔ عثمانیه زمانده خیلی اتراك دخی جزایره کیدوب، بونلرك عرب نساسیله ازدواجلرندن متولد (قول‌اوغلی) اسمیله بر قوم تولد ایتمشدر، که عسکرلك باشلیجه بونلر طرفندن ایفا اولنوب، فرانسه دولتی دخی بونلردن (ترقو Turcos) اسمیله بر صنف تشکیل ایتمشدر. الحاصل عموم اهالینك جنسیتی عرب ولسان عمومیٔ محلی عربی اولوب، یالکز بعض قبائل یاشنده بربر لسانی سویلنیورسه‌ده، بونلر دخی لسان عربیه ده آشنادرلر. فرانسزجه شمدیکی حالنده حکومت لسانی ایسه‌ده، اهالیدن اوکرنلری پك آزدر. اهالیٔ اسلامیه‌نك قسم اعظمی مالکی مذهبنه تابعدر. عندلرنده مغربی دینلر خط مستعملدر. اکثر اهالی مسکون اولوب، خیمه نشین اولان عشایر دخی بر دائرهٔ محدوده ایچنده ومجرد موسمه کوره حیوانلرینه مرعا بولمق مقصدیله حرکت ایدرلر. جزایر اهالیسی عمومیت اوزره تندرست، کیکلی وسکیرلی آدملر اولوب، جسارت وشجاعتله وذکاوت فوق‌العاده ایله متصفدرلر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لر. — جزایر فرانسه حکومتی طرفندن تعیین اولنمش عمومی بر والی وقوماندانك تحت ادارهٔ ملکیه وعسکریه‌سنده اولدیغی

حالده، بروجه زیر ۳ ایالته منقسم اولوب، ۱۷ قضا و ۳۱۰ ناحیه‌یی جامعدر:

مقدار نفوس	ایالت	قضا
۱ ٥٤٧ ٥٧٦	جزایر	جزایر مدیه میلیانه اورلیانویل تنزوزو بلیده
۱ ٥٤٧ ١١٦	قسنطینه	قسنطینه بطنه بونه غوئاطه فیلیپویل سطیف
۸۷۰ ٥٠٣	وهران	وهران مسکره مستغانم سیدی بن عباس تلمسان

بو اوچ ایالتك بحری ساحلدن باشلایه‌رق صحرای کبیره طوغری ممتد اولور. جزایر ایالتی وسطده، قسنطینه ایالتی جهت‌شرقیه‌ده یعنی تونسله همحدود، وهران ایالتی دخی قسم غربیده یعنی مراکش دولتیله همحدوددر. بهر ولایتك قسم شمالیسی مأمورین ملکیه واسطه‌سیله اداره اولنوب، جبال مرتفعه‌ده وصحرای کبیر قربنده بولنان وبناءً علیه تمامیله تحت اطاعته آلنه‌میان جهتلری ادارهٔ عسکریه تحتنده‌در. آنجق بو یرلر دخی تحت انضباطه آلندقجه، ادارهٔ عسکریه رفع اولنه‌رق، ادارهٔ ملکیه توسیع وتعمیم اولنقده‌در. نواحیدن مقدار کافی فرانسز وسائر آوروپالی اهالیی جامع اولانلرك فرانسه اصولی اوزره ادارهٔ بلدیه تحتنده اولوب، آوروپالی مهاجرلری اولمیان ویا بك آز اولانلری ایسه بر صورت عرفیه‌ده اداره اولنور.

جزایرك بر خیلی بیوك وکوزل شهر وقصبه‌لری اولوب، کرك سواحلده بولنانلرندن وکرك ایچ طرفلرده ومرتفع محللرده مؤسس اولانلرندن اکثری کوزل منظره‌لی وشایان تصویر بر حالده‌در. فرانسز‌لر بو شهر وقصبه‌لرك اکثرنده جسیم قلعه‌لر وقشله‌لرله سائر ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه انشا ایتمش اولدقلری کبی، مدنیت اسلامیه آثارندن اولان بعض جسیم ومصنع جوامع شریفه وحمام وچارشی وقلعه کبی ابنیه دخی جزایرك شهر وقصبه‌لرینی تزیین ایتمکده‌در. رومالیلر زمانندن قالمش بر طاقم خرابه‌لر دخی جابجا مشهود اولمقده‌در. جزایرك باشایجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بر وجه زیردر:

۸۰ ٠٠٠	جزایر	۱٤ ۲۱۱	مدیه
٦٨ ٠٠٠	وهران	۱۳ ۷۹٤	مستغانم
٤٥ ٠٠٠	قسنطینه	۱۲ ۱٦۷	بجایه
۳۱ ٥٥٤	تزوزو	۱۱ ٥٥۳	سطیف
۲۸ ۲۲٤	تلمسان	۸ ۹٠٥	بلیده
۳٠ ٠۲٠	بونه	۸ ۷۳۷	اورلیانویل
۲۲ ۱٦۷	فیلیپویل	۷ ٤۲٦	میلیانه
۲۱ ٥۹٥	سیدی بن عباس	٦ ۷۲۸	غوئلمه
۱٥ ٤٥۳	مسکره	٦ ٥۱٤	بطنه

جزایرك قسم جنوبیسنده آطلاس سلسله‌سنك جنوبی اتکلرنده وصحرای کبیرده بولنوب اخیراً فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمش وادارهٔ عسکریه آلتنه آلنمش اولان قصبه‌لرك‌دخی باشایجه‌لری: بیسکره، لقوات، ژیویل، تغورت، کراره، قرداوه، ورکله وائ جنوبده بولنان (غولیه) قصبه‌لریدر.

معارف وصنایع وتجارتی. — جماعت اسلامیه‌نك اسباب معارفی جوامع شریفه مربوطاتندن اولەرق اسکیدن قالمش بعض مدرسه‌لرله قرائت وحفظ قرآن کریمه مخصوص بعض صبیان مکتبلرندن عبارت اولوب، مدرسه‌لرده علوم آلیه وفقه وحدیث تعلیم اولنورسه‌ده، بو مدرسه‌لر دخی‌کوندن کونه تدنیده‌در. فرانسز حکومتی جزایرده وقسنطینه‌ده مسلمانلره مخصوص ایکی بیوك مکتب تأسیس ایدوب، بونلرده عرب وفرانسز لسانلریله فنون جدیده تدریس اولنمقده اولدیغی کبی، جزایرك ایالات ثلثه‌سنده ذکور واناثه مخصوص متعدد مختلط مکاتب ابتدائیه ورشدیه آچیله‌رق، بونلرده دخی عرب وفرانسز لسانلری تدریس اولنور. آوروپالیلره مخصوص آیریجه مکاتب دخی چوق اولوب، بالنکز وهران ایالتی، اکثر مهاجرلری اسپانیول جنسیتنه منسوب اولدیغندن، معارف خصوصنده بر آز کریدر. جزایرده داخلی بر مکتب اعدادی، وبونه، فیلیپویل، قسنطینه، وهران وتلمسانده دخی برر داخلی رشدیه مکتبی موجوددر. جزایرده فن طب وجراحیه مخصوص برمکتب عالی دخی واردر. جزایرك احوال تاریخیه وآثار عتیقه‌سنی تحقیق ایتمك وظیفه‌سیله موظف اولمق اوزره دخی بری قسنطینه‌ده ودیکری جزایرده ایکی جمعیت علمیه بولنوب، بر چوق نشریات مفیده‌یه موفق اولدقلری کبی، جزایرده مملکتك تاریخ طبیعیسنه مخصوص بر جمعیت فنیه دخی موجوددر.

اهالئ اصليه‌نك يعنى مسلمانلرك اندەكى صنايع يوكدن بورنوس وكليم ايله دباغته وسراجلغه متعلق معمولات واسلحهٔ جارحه ايله صيرمه‌لى واپيكلى نقشلردن عبارت اولوب، قسنطينه ايله تلمسان شهر - لرى صنايع محليه‌نك باشليجه مركزلريدر. آوروپا مهاجرلرى بر چوق بخار دكرمنلريله طوغله وكرميت فابريقه‌لرى ويونوكتن اپيلكخانه‌لرى كشاد ايتمشلردر. فرانسز حكومتنك جزايرده اك زياده ايلرلاتمكه چاليشديغى صنايع زراعته متعلق صنعتلردن عبارت اولوب، حبوبات، شراب، زيتون ياغى، پاموق، يونك واپيك محصولاتنك تكثيرينه جهد اولنيور.

تجارتى خيلى ايشلك اولوب، برنجى اسكله‌سى جزاير، ايكنجيسى وهران، اوچنجيسى بونه ودردنجيسى قيليپويلدر. فرانسه واسپانيا اسكله‌لريله منتظم واپورلرله اختلاطى اولوب، سنوى ۳۰۰ مليون فرانقى متجاوز تجارت اجرا اولنور، كه بونك ثلثانه قريب مقدارى ادخالات وبر ثمنى زياده‌جه‌سى اخراجاتدن عبارتدر. تجارتنك درت خمسى فرانسه ايله وبر خمسى دول سائره ايله‌در. باشليجه اخراجاتى صيغير، قويون، پاموق، ياغى، حلفه، باقير ودمير له قورشون كوچله‌سى، اون، پورتقال ومرجاندن عبارتدر. تونس ومراكشله اولان تجارتى جزئياتدندر. سودان تجارتى جزايره جلب ايتمك ايچون فرانسز حكومتنك واقع اولان اقداماتيله برابر، بو تجارت جزئيات قبيلندن اولوب، قسم كليسى طرابلس طريقيله اجرا اولنور.

وسائط اختلاط ومخابره‌سى. — جزايرك بتون اسكله‌لرندن ايچريلره طوغرى وهمان كافهٔ شهر وقصبه‌لرى آره‌سنده مكمل آرابه شوسه‌لرى بولندينى كبى، دمير يوللرى دخى متعدد اولوب، وهراندن باشلايان بر خط ساحله متوازياً شرقه طوغرى اوزانه‌رق، اك بيوك شهر وقصبه‌لره اوغرايه‌رق، وباشليجه اسكله‌لره برر قول اوزاته‌رق، تونس حدودينه كيرر، وغولته وسوسه‌يه منتهى اولور. بر ايكنجى دمير يول خطى وهران ايالتنده آرزو اسكله - سندن بدأ ايله، جنوبه طوغرى كيدوب، صعيده‌ى چدكدن صكره، مرتفع حلفه ياپلارلرنده بر قاچ شعبه‌يه آيريله‌رق، جنوبى سلسلهٔ جبالك اتكلرينه قدر واصل اولور. ذاتاً برنجى خطدن دخى بر شعبه آيريله‌رق، وهران اسكله‌سنى حلفه ياپلارينه ربط ايدر. بر اوچنجى خط مستغانمدن بدأ ايله، جنوبه طوغرى كيده‌رك، تاهرته قدر اوزانمشدر. بر دردنجى خط فيليپويلدن بدأ ايله، قسنطينه‌دن كچه‌رك، جنوبه طوغرى بيسكره‌يه قدر، وبر دردنجيسى دخى بونه‌دن تبسه‌يه قدر اوزانمشدر. بو خطوطدن ماعدا جزاير شهرى قرينده برنجى خط بر قاچ قوله آيريله‌رق، اوراسى عادتا برآغ صورتى آلمش؛ وبر شعبه‌سى شليف وادیسى بوينجه (ابوغزول) ه قدر تمديد اولنمشدر. مجموع خطوطى ۲۵۰۰ كيلومتره‌يى متجاوزدر. كرك داخل مملكتده وكرك بحراً فرانسه وسائر اوروپا سواحلنه تمديد اولنمش تلغرافلرى دخى چوقدر. پوسته‌لرى دخى منتظمدر. فرانسه اسكله‌لرندن وآوروپانك سائر طرفلرندن جزاير ووهران وفيليپويل ايله سائر اسكله‌لرينه مقتن صورتده آمدشد ايدن پوسته واپورلرندن بشقه هفته‌ده بركره جزاير سواحلى بوينجه ايشليوب، بتون اسكله‌لره اوغرار بر پوسته واپورى دخى واردر.

اصول اداره‌سى، احوال ماليه وعسكريه‌سى. — فرانسه دولتى جزايرك ادارهٔ ملكيه وعسكريه‌سنى وقوهٔ بريه وبحريه‌سنى عمومى والى وقوماندان صفتيله امراى عسكريه‌دن برينه احاله ايدوب، بونك معيتنده بهر ايالت ايچون ملكيه‌دن برر والى بولنور. ادارهٔ مملكت ملكيه وعسكريه‌يه آيريلوب، مأمورين ملكيه تمامیله تحت انضباطه كيرمش اولان شهر وقصبه وقرايى، وهيئت عسكريه‌دخى عشاير وقبائل ايله هنوز تمامیله تحت انضباطه آلنمامش محللرى اداره ايدرلر. عسكرى هيئتلرى معيتنده (Bureaux Arabes) يعنى « اقلام عربيه » اسميله بر طاقم قلملر واردر، كه بونلر واسطه‌سيله ادارهٔ مصلحت اولنور. جزايرده ساكن آوروپانيلر فرانسه‌ده استيفا اولنان تكاليفله مكلف اولوب، يالكز هجرته تشويق ايچون املاك ويركيسندن معافدرلر. اهالئ اسلاميه‌نك ويركيلرى ايسه عشر ايله ذكات تعبير ايتدكلرى اغنام رسمندن عبارتدر. هنوز تمامیله تحت اطاعته آلنميان عشاير وقبائل ايسه «لازمه» عنوانيله مقطوع بر ويركى ويررلر. اهالئ اسلاميه قاضى ومفتيلرينى كندى بينلرنده انتخاب ايدوب، حكومته تصديق ايتديررلر؛

و امور مذهبیه‌لرینی بونلر واسطه‌سیله تسویه ایتدکلری کبی، کندیلری بینده تحدث ایدن دعوالر ایچون دخی فرانسز محکمه‌سنه ویا قاضیه مراجعته مخیردرلر. فرانسز حکومتی اهالئ اسلامیه‌دن منتظم صورتده عسکر آلیور ایسه‌ده، ادارهٔ عثمانیه زمانده دخی عسکرلکله مشغول اولان و (ترقو) اسمیله معروف بونلسان قول اوغلی صنفندن (زخاف) اسمیله بر قاچ آلای پیاده وعرباندن (سپاهی) نامیله بر قاچ آلای سواری عسکری تشکیل ایدرلر، اشبو کوکلی عسکرلردن خیلی استفاده ایتمکده‌در. یرلی یهودیلر فرانسزلغی قبول ایتدکلرندن، ۱۸۷۰ دن بری حقوق مدنیه‌یی حائز اولوب . مبعوث انتخاب ایتمك واونمق حقنی حائز اولدقلری حالده، غرائب قواعد مساواتدن اولهرق. عربلر بوحقدن محرومدرلر. جزایرده بر باش پسقپوس و وهران ایله قسنطینه‌ده بر پسقپوس بولنور. جزایرلك واردات سنویه‌سی ٤٣ ومصارفی ٥٣ ملیون فرانق اولهرق اولوب، مصارفك بو وجهله وارداتدن زیاده اولمسی اقامت ایتدیریلن عسکر ایله اجرا اولنان اعمارات واصلاحاتدن وامور نافعه ایله ترقئ زراعت یولنده صرف اولنان مبالغ کلیه‌دن ایلری کلیور.

احوال تاریخیه‌سی. — جزایر خطه‌سی سائر ممالك مغربیه ایله برابر اسکی زماندن بری بربر اقوامیله مسکون اولوب، بربرلرك فلسطین ویمن وسائر جهات شرقیه‌دن اورالره هجرت ایتمش اولدقلری دخی مروی ومظنون ایسه‌ده، بوبابده برکونه دلائل تاریخیه اولمدیغی کبی، بربرلرك تاریخ قدیملری دخی مجهولدر. میلاد عیسی (ع م) دن ۱۰ عصر اول بر طاقم فنیکه تجار وبحریونی تونس وجزایر سواحلنده بعض مستملکات ایدنمش؛ وقبل‌المیلاد ۸۷۸ ده فنیکه حکمدارینك همشیره‌سی (دیدون) تونسه هجرتله اورادہ قرتاج جمهوریتی تأسیس ایلمشیدی. بو جمهوریت ابتدا موجود اولان یرلی یعنی بربر حکمدارلرینه جزیه ویرمش ایسه‌ده، بعده کسب قوت ایده‌رك، بو ویرکیدن قورتلدقدن بشقه، غربه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، الیوم جزایر دیدیکمز خطه‌ده دخی بر طاقم یرلر ضبط ایتمشیدی. اووقتلرده جزایرك قسم شرقیسی (نومیدیا) اسمیله معروف اولوب، قسم غربیسی ایسه مغرب اقصی ایله برابر (ماوریتانیا) تسمیه اولنوردی. میلاددن ایکی اوچ قرن اول قرتاج جمهوریتیله رومانیلر آره‌سنده وقوع بولان بر صره محاربه‌لر قرتاجلیلری مشغول وضعفه دوچار ایتمکله، اوصرده نومیدیاده یکی ایکی بربر دولتی تشکل ایتمشدی، که بونلرك بری (ماسیلیان) ودیکری (ماسیسیلیان) اسمیله معروف اولوب، بینلرنده دائما رقابت جاری بولنمش، وبری رومانیلرك طرفنی طوتارسه، دیکری قرتاجلیلره یاردیم ایده کلمشیدی. بو محاربادہ الٔ زیاده شهرت قزانان (ماسنیسا) اولوب بوذات بتون (نومیدیا) یی ضبط ایتدکدن صکره، رومانیلره مغلوب. اولان قرتاجلیلرك دخی بر چوق یرلرینی اله کچیرمش؛ وآنجق رسماً روما جمهوریتنه تابع اولمش ایدی. بونك تورونی (یوغورتا) رومایه قارشی اعلان عصیان ایده‌رك، بر چوق محاربادہ غالب اولدقدن صکره، میلاددن ۱۰٤ سنه اول ماریوس طرفندن مغلوب و اسیر اولوب، اشکنجه آلتنده وفات ایتمکله، نومیدیانك بر قسمی رومانك برایالتی حکمنه کچمش؛ ویانکز مرکزی اولان (سرته) یعنی قسنطینه شهری ایله جوارلری ینه (ماسنیسا) نك تورونلرندن برینه ویرلمش ایدی. رومانك محاربات داخلیه‌سی اثناسنده نومیدیاده ینه ایکی حکومت تشکل ایدوب، هربری مخالفینه‌دن بر طرفی التزام ایتمش؛ ونهایت سیلانك طرفنی التزام ایدن (هیمپسال) بتون نومیدیایی ضبط ایلمش؛ بونك اوغلی (یوبا) پومپیوسك طرفنی التزام ایتمکله، نهایت قبل‌المیلاد ٤٦ تاریخنده قیصر طرفندن کلیاً مغلوب اولوب، نومیدیا بر آز وقت رومانیلر طرفندن نصب اولنمش ورومانیلرله عقدمناسبات ایتمش اولان بعض حکمدارلره ویریلهرك، بونلرك بری (یوبا) نك اوغلی ایکنجی یوبا، ودیکری بونك مشهوره قلئوپاتره‌نك قیزی (قلئوپاتره‌سلنیه) ایله ازدواجندن متولد بطلمیوس ایدی. بو ایکی ذاتك اسمی ورسمی حکومتندن صکره میلادئ ٤٠ تاریخنده نومیدیا بسیتون رومانك برایالتی حکمنه کچمش: وقسم شرقیسی تونس جهتیله برلشدیریله (آفریقا) وقسم غربیسی دخی، اصل ماوریتانیا دینلن مغرب اقصادن تفریق ایچون، (ماوریتانیا جزاریانه) یعنی «قیصرلك ماوریتانیاسی» تسمیه اولنمش: ومغرب اقصی دخی (ماوریتانیا تینجیتانه) یعنی «طنجه ماوریتانیاسی» اسمیله آیریجه برایالت تشکیل اتلمش ایدی.

رومالیلرك تحت اداره‌سنده بولندیغی مدتجه جزایرك سواحلنده وسواحله قریب محللرنده وحتی ایچ طرفلرینك دخی بعض محللرنده برچوق رومالی ویونانلی مهاجرلر اسکان وتوطن ایده‌رك، بیوك شهرلر ومعمور قصبه‌لر تأسیس ایتمشلردی؛ وروما حکومتی دخی منتظم یوللر، صو یوللری وسائر آثار عمران وجوده کتیرمشدی که بو آثارك بعضیسی الیوم موجوددر. تاریخی قرن میلادیده خرستیانلق آفریقانك اوطرفلرینه داخل اولوب، بربرلردن بوذینی قبول ایدنلر پك آز بولنمش ایسه‌ده، اوراده ساکن اولان رومالیلر وسائر شهر وقصبه‌لر اهالیسی بوذینله متدین اولمش؛ وایچلرنده برچوق مذهب نزاع واختلافلری تولد ایلمش ایدی. بو وجهله مغرب ۴۰۰ سنه‌یه قریب مدت رومانك تحت تابعیتنده قالدقدن صکره، میلادك ۴۲۹ تاریخنده والی بولنان (بونیفاس) حکومت متبوعه‌سندن دلکیر اولغله، استحصال استقلال ایتمك مقصدیله اسپانیادن (واندال) لری امداده دعوت ایتمش؛ وبونلرك حکمداری (جنسریق) ۵۰۰۰۰ عسکرله آفریقایه کچوب، رومالیلردن ممنون اولیان بربرلرله مذهبلری منع اولنه‌رق تحت تضییقده بولنان بعض خرستیانلر دخی بونلره التحاق ایتمکله، آزوقت ظرفنده بتون مغربی ضبط، و معموره‌لری هدم واحراق ایتمش؛ وبونیفاس ایتدیکنه نادم اولوب، نهایت مقاومته مجبور اولمش ایسه‌ده، ۱۴ آی هیپونه (یعنی بونه) قصبه‌سنده محصور قالدقدن صکره، تسلیمه مجبور اولمشدر. جنسریق متعاقباً تونسی دخی ضبط ایله، بیوك بر دولت تشکیل؛ وبحریه‌جه دخی کسب قوت ایده‌رك، سیچلیا وساردنیا وبالیار آطه‌لرینی ضبط، وروما‌یی دخی نهب وغارت ایتمشیدی. کندیسندن صکره هونریق، غونتاموند، تراساموند وهیلدریق حکومت سوروب، آفریقاده واندالر دولتی ۵۳۳ تاریخنه‌دك ۱۰۵ سنه بقا بولدقدن صکره، هیلدریقك زمانده امراسندن بری عصیان ایدوب، داخلی بر فساد ظهور ایتمکله، فرصت ارتصاد‌نده بولنان قسطنطینیه روم ایمپراطوری (یوستنیانوس) امراسندن بلیزاری ۱۵۰۰۰ عسکرله کوندرمش؛ وبونك غائبیتیله واندالرك حکومتنه ختام ویریله‌رك، مغرب ممالکی روم ایمپراطورلغنك الینه کچمشدر. روملرك مغربده حکومتی بر بچق عصر قدر سورمش ایسه‌ده، بو آراده بربرلر متمادیا عصیان ایدوب، قسطنطینیه‌دن کوندریلن والیلر مجرد بو عصیانلری باصدیرمغله ومنازعات مذهبیه ایله اوغراشمقده واهالیی آغر ویرکیلرله ازمکده ایدیلر.

انوار اسلامیه‌نك ظهورینی متعاقب غزاة مسلمین مغربه طوغری ارجاع عنان اجتهاد ایدوب، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) نك زمانده عمرو بن عاص مغربه برسریه سوق ایتمش؛ وحضرت عثمان (رضه) نك زمانده دخی عبدالله بن سعدك قوماندەسیله برسریه سوق اولنمش ایسه‌ده، بونلر جدی فتوحاته دسترس اوله‌مدقلری کبی، معاویه بن ابی سفیانك زمانده سوق اولنان (معاویه بن خدیج) دخی فتوحاتی جزایره قدر توسیع ایده‌مشدیسه. نهایت هجرت نبویه‌نك ۵۰ تاریخنده ویزید بن معاویه‌نك زمانده مغرب فتوحاتنه مأمور اولان (عقبه بن نافع) حضرتلری طرابلس وتونس جهتلرینی فتح ایله، قیروانی تأسیس ایتدکدن صکره، جزایره داخل اولوب، بحر محیط آطلاسی ساحلنه وصحرای کبیرك ایچ طرفلرینه‌دك بتون اقطار بربریه‌یی ممالك اسلامیه‌یه ضم وعلاوه‌یه موفق اولمشدر. متعاقباً رؤسای بربردن (قصیله) اسمنده بری بربرلری آیاقلاندیره‌رق، کندیسندن صکره (کاهنه) دیمکله معروفه (دانیه) اسمنده بر قادین عصیانی ادامه‌یه چالیشمش ایسه‌ده، ۶۹ تاریخنده عبدالملك بن مروان طرفندن کوندریلن عساکر مسلمین (قصیله) یی قتل ایتمش اولدقلری کبی، ۷۶ تاریخنده دخی حسان بن نعمانك تحت قیادتنده کایتلی بر عسکر سوق اولنه‌رق، مغرب، یکیدن فتح اولنمشدر. اووقت بین‌الاسلام جزایرك قسم شرقیسی یعنی قسنطینه جهتی تونسله برابر (افریقیه) نامیله متعارف اولوب، قسم غربیسی ایسه تلمسانه قدر (مغرب اوسط) وتلمسانك اوته‌سنده اولوب الیوم مراکش دولتنی تشکیل ایدن خطه دخی (مغرب اقصی) نامیله تسمیه اولنوردی. الحاصل شمدیکی جزایری احاطه ایده‌جك جغرافیای قدیمه بر اسم بولنمدیغی کبی، جغرافیای اسلامده دخی بویله بر اسم یوقدر.

دولت امویه زمانده مغربه برچوق والیلر کوندریلوب، جزایر دخی بونلر طرفندن اداره اولنمش؛ وبو اثناده ظهور ایدن خوارجله وبعض بربر قبائلنك

عصبانلریله اوغراشمشیدی. دولت عباسیه‌نك تأسیسیله اسپانیاده بر ایکنجی دولت امویه‌نك تشکلی اوزرینه، مغربده بر چوق قاریشقلقلر ظهور ایده‌رك والیلرله دها کوچك مأمورلرك بیله هربری بولندیغی محلده اعلان استقلاله باشلامشیدی؛ وبینلرنه محاربه‌لر اکسیك اولمازدی. بو هرج ومرجك آرەسنده نیم مستقل ویا استقلال ادعاسنده بولنور اوج کوچك دولت ظهور ایتمشیدی، که بنی اغلب، ادریسیلر وبنی رستم دولتلریدر. بونلرك برنجیسی افریقیه‌ده، ایکنجیسی مغرب اقصاده اوچنجیسی دخی مغرب اوسطده حکم سوریوردی. بو وجهله جزایر ایکنجی قرن هجری اواخرندن اعتباراً بو اوچ دولت بینده منقسم بولنیوردی. [«اغلب، ادریسیلر ورستم» ماده‌لرلرینه مراجعت.] بنی رستم‌دولتی چوق وقت سوره‌مدیکندن جزایر دردنجی قرن هجری ابتداسنه‌دك بنی اغلب ایله ادریسیلر آرەسنده منقسم بولنمش؛ و ۳۰۰ تاریخلرنده فاطمیلر ظهور ایدوب، بنی اغلب ایله ادریسیلری مضمحل ایتمش؛ وکندیلری مغربده ۵۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، مصرده سلطنتلری باقی اولدیغی حالده، مغرب اللرندن چیقوب جزایرده (بنی زیری) دولتی تشکل ایلمشدر.

بنی زیری دولتی ابتدا ملوك فاطمیه‌نك والیسی حکمنده اولان یوسف بن زیری طرفندن ۳۶۰ تاریخ هجریسنده تأسس ایدوب، قسنطینه‌نك شرق جهتنده بولنمش اولان (عاشر) شهرینی مرکز اتخاذ ایتمشیدی. ملوك فاطمیه‌دن (مغرلدین الله) پایتختنی مصره نقل ایتدیکنده، افریقیه والیلکنی مذکور یوسفك اوغلی (بلکین) ه براقوب، بو ذات ملوك فاطمیه نامنه خطبه اوقوتدیغی حالده، امر اداره‌ده بسبتون مستقل اولوب، تدریجاً توسیع ممالك ایله، اندلسده‌کی دولت امویه‌دن مغربی دخی ضبط، وجزایر شهرینی تأسیس ایلمش ایدی. ۴۴۰ تاریخنده بنی زیری تخختنده بولنان (مغر بن بادیس) فاطمیلر نامنه خطبه‌یی رفع ایده‌رك، اندلسده‌کی امویلر نامنه خطبه اوقوتمش، وشیعیلکی منع ایله مذهب مالکیی نشر وتعمیم ایلمشدی. بو وجهله بنی زیری دولتی ۴۵۳ تاریخنه‌دك افریقیه وجزایر جهتلرینی اداره ایتدکدن صکره، منقرض اولوب، بویرلر سائر ممالك غربیه ایله برابر یکی ظهور ایدن مرابطین دولتنك حکمی آلتنه کچمشدر. مرابطین دولتنك حکمی دخی ۵۴۳ تاریخنه‌دك دوام ایدوب، تاریخ مذکورده ظهور ایدن موحدین دولتی سائر ممالك بربریه ایله برابر جزایری دخی ضبط ایتمش، و۶۶۷ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. موحدینك انقراضنده مغربه‌اوج دولت‌ظهورایدوب، مغرب‌اقصاده بنی‌مرین، مغرب اوسطده یعنی جزایرك غرب‌قسمنده بنی زیان، افریقیه‌ده یعنی جزایرك جهت شرقیه‌سیله تونسده دخی بنی حفص دولتلری حکم سورمکه باشلامش، وبینلرنده بر چوق محاربه‌لر وقوع بولمش ایدی. بنی زیان سکزنجی وبنی مرین طقوزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك دوام ایدوب، طقوزنجی قرن هجری اوائنده بنی حفص دولتی باقی ایدیسه‌ده، برطاقم غوائل وتشتتات داخلیه‌یه دوچار اولوب، سواحلك اکثری اسپانیولرك وبورتکیز وجنویز دونتلرینك یدضبطنه کچمش؛ وبنی زیان ایله بنی مرین دولتلری شعبات متباقیه‌سیله سائر قبائل بربر رؤساسندن عبارت بر طاقم حکومت صغیره ظهور ایده‌رك، ممالك بربریه هرج ومرج اولمشیدی. [«زیری، مرابطین، موحدین، مرین، زیان وحفص» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

ایشته بو زمانده ودولت علیهٔ عثمانیه‌نك اوج بالای اقبالی اولان یاوز سلطان سلیم خان دورنده ایدی، که بابا اوروج ایله برادری باربارۇس خیرالدین، دونما ایله آق دکیزی لرزه‌ناك دهشت ایتکده‌اولدقلری صره‌ده، بربرینی متعاقب بجایه وجیجلی وجزایر اسکله‌لرینی بعده تلمسانی ضبط ایده‌رك، اوصره‌ده اوروج بکك وقوع شهادتیله، خیرالدینك تلاحق ایدن مظفریتی اوزرینه، عموم جزایر رؤساسی بالاتفاق ممالکلرینك امارتی غازیٔ مشارالیهه تکلیف، وخیرالدین دخی پادشاه عثمانیان نامنه بو عنوانی قبول ایده‌رك، خلیفهٔ اسلام نامنه خطبه اوقوتمشدر. بو وجهله جزایر ممالك عثمانیه دائره‌سنه داخل اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان دورنده عصیان ایدن بعض رؤسای عربان ایله بحراً هجوم ایدن اسپانیا وجنویز دونمالری دفعاتله خیرالدین پاشا طرفندن دفع وتنکیل، ومقدار کافی یکیچری عسکری کوندریله‌رك، مغرب اوجاقلری میانده جزایر اوجاغی دخی تشکیل اولنمشدر. ابتدا طرف دولتدن مشاهیر بحریوندن خیرالدین پاشا

واوغلی حسن پاشا ومشهور سنان پاشا کبی والیلر تعیین اولنوب، بعده دیوان تعبیر اولنان یکیچری رؤساسی کسب نفوذ واقتدار ایتمکله، والیلر دیوانله استشاره‌یه مجبور اولمش؛ ومرور زمانله دیوانك حکم ونفوذی آرتدیغه، یکیچری آغالری بینلرنده (طابی) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایده‌رك، مملکتك اداره‌ٔ حقیقیه‌سی بو طابیلرك النده قالمش؛ وباب عالیدن کوندریلن والیلر مجرد دولت طرفندن وکیل صفتنده بولنمغه باشلامشلردی. مع هذا طابیلرله والیلر آره‌سنده منافرت ورقابت اکسیك اولدیغی کبی، یکیچریلرك طابی علیهنده حرکتلری دخی سیرك اولیوب، بونلردن موت طبیعی ایله وفات ایدنلری پك نادر ایدی. نهایت دور سلطان احمد خان ثالثده طابی بولنان علی چاوش باب عالیيه مراجعتله، وزارت عنوانیله والیلکك کندیسنه توجیهنی استرحام ایتدیکنده، دولت اوصره‌ده‌کی مشاغلی جهتیله بو استرحامی قبول ایتمش؛ واو وقتدن طابیلر مملکتك حاکم مستقلی حالنه کچوب، برینك وفاتنده دیوانی ترکیب ایدن یکیچری آغالری بینلرنده دیکرینی انتخاب ایدرلردی؛ وبو انتخاباتده اکثریا مقاتله‌لر وقوع بولوردی. انتخاب اونلرك طابی درسعادته بر مأمور مخصوص کوندره‌رك، عرض اطاعت وانقیاد ایدر؛ ومقابلةً درسعادتدن بر مأمور مخصوصله کندیسنه وزرات رتبه‌سی وخلعت ارسال اولنوردی. یکیچریلر اوراده‌کی یکیچریلر اولادندن اخذ ویاآ ناطولی وروم ایلیدن جلب اولنوردی. اولاد اتراکدن اولان قول اوغلی طائفه‌سی دخی دیکر بر صنف عسکر تشکیل ایدیوردی. خیراندین پاشا زماندن وبلکه اهل صلیب محاربات‌دن ومسلمانلرك اسپانیادن اخراجی وقوعاتندن بری اوجهتده خرستیانلرله مسلمانلر آره‌سنده بیوك برخصومت ومنافرت دوام ایدوب، اسپانیوللر وسائر آوروپا خرستیانلری دفعاتله جزایر سواحلنه مسلط اولدقلری، وبر طاقم قوانیر قورصانلری بحراً ازعاجاتدن کری طورمدقلری کبی، جزایر بحریونی دخی قورصان کیلریله اسپانیا وفرانسه وایتالیا سواحلنه یاشه‌رق، اخذ غنیم ایتکی، وآق دکیزده خرستیان سفائنی سربست کزدیرمه‌مکی وظیفه اتخاذ ایتمشلردی. مؤخراً قورصانلق اصولی عالم مدنیتده منع ورفع اولندیغی حالده، جزایر قورصانلری یه آق دکیزده طولاشه‌رق، سفاینه ایصال کزند ایتکدن وازکچمدکلرندن، وطابی بولنان ذاتلر باب عالینك اوامر وتنبیهات اکیده‌سیله برابر قورصانلغی منع ایتدکلرندن، ویا ایده‌مدکلرندن، بوندن طولایی فرانسه وسائر آوروپا دولی دفعاتله جزایری تهدید ایتمشیدی. نهایت ۱۸۳۰ تاریخ میلادیسنده فرانسه دولتی قوهٔ کلیه ایله جزایرك اوزرینه هجوم ایدوب، جزایر شهرینی ضبط، وطابیلری طرد واخراج ایله، موقتاً جزایر خطه‌سنی استیلا ایتمشدر. آنجق کرك ترك عسکری وکرك عرب اهالی فرانسز عسکرینه مردانه مقاومت ایتدکلرندن، فرانسزلرك استیلاسی بیوك بربطائله اجرا اولنمش؛ وفرانسز عسکری کاه غالب وکاه مغلوب اولمغه رق، اوج سنه ظرفنده آنجق بعض سواحل واسکله‌لری ضبط ایده بیلمشیدی. ۱۸۳۳ ده وهران ایالتنده شرفادن عبدالقادر خروج ایدوب، فرانسزلره قارشی مکمل بر قوهٔ مجاهدین تشکیل ایده‌رك، متعدد محاربه‌لرده فرانسزلری مغلوب ایتمکله، فرانسه دولتی کندیسنی جزایر امیری طانیمغه مجبور اولمش؛ وامیر عبدالقادر حضرتلری تلمسانی مرکز اتخاذ ایده‌رك، یکی بر حکومت اسلامیه تشکیل ایلمشیدی. آنجق فرانسزلر ضبط ایتمش اولدقلری مواقعی تحکیم وعسکرلرینی تکثیر ایتمکده دوام ایتدکلرندن، عبدالقادر دخی مقابله بالمثله مجبور اولوب، بو مناسبتله یکیدن محاربه آچمغه رق، امیر بو دفعه دخی بعض غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسز عسکرینك کثرتنه وسلاحلرینك تفوقنه قارشی طیانه‌میوب، مراکشه چکلمکه مجبور اولمش؛ وذاتاً اقرباسندن بولنان مراکش حاکمی دخی فرانسه‌یه قارشی اعلان حربه تشویق ایده‌رك، مشترکاً سوق ایتدکلری عسکرله فرانسزلری جزایردن اخراج ایده‌بیله‌جك قوتی استحصال ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً مراکش حاکمی امیردن توهم ایده‌رك، فرانسزلرله برلشوب، عبدالقادری یالکز براقدیغندن، بو دخی تسلیمه مجبور اولمشدر. ۱۸٤۷ تاریخ میلادیسنده واقع اولان بو تسلیمدن صکره جزایر بسبتون فرانسه‌نك النده قالوب. اوتده بریده عرب وبربر قبائلی مقاومتدن خالی قالمامشلرسه‌ده؛ فرانسه‌نك دائرهٔ حکومتی کیتدکجه توسع ایتکده بولنمشدر. فرانسه ایله پروسیه محاربه‌سنده فرانسزلرك مغلوبیتندن بالاستفاده، جزایرلیلر شدتلی بر قیام ترتیب ایتمشلرسه‌ده، باشه چیقه‌میوب، وقوع بولان محاربات نتیجه‌سی اوله‌رق، فرانسه

حکومتی بر چوق قبائلك اراضیسنی ضبط ایله ، آلساس ولورندن بر طاقم مهاجرلر سوق واسکان ایتمشدر. ایشته بو وجهله فرانسه‌نك موقت استیلاسی حالا دوام ایتمکده وجزایردن عرب عنصرینك رفعیله مملکتك فرانسزلشدیرلمسنه چالیشمقده ایسه‌ده، بو کا موفق اولنه‌میه‌جغی شمدیه قدر بویوله واقع اولان مساعینك قلت ثمراتیله مستدلدر.

جزایر بحرسفید { ممالك عثمانیه ولایاتندن اولوب، طاشو وسیسا ـ

مدن ماعدا آطه‌لر دکیزنده واقع جزایر عثمانیه‌دن مرکبدر. مقدما قبریس جزیره‌سی دخی بو ولایته تابع ایدی. جزایر مذکوره آسیاقطعه‌سنه مربوط اولوب، آناطولینك سواحل غربیه‌سی اوکنده سرپلمش برحالده بولنیور. جزایر مذکوره، غایت کوچك وغیر مسکون اولانلری داخل حساب اولمدیغی حالده، ٥ بیوك و ۱۹ کوچك که جمعاً ۲٤ آطه‌دن مرکبدر. بو آطه‌لردن بشقه منتشا سنجاغنك ساحلنده اولوب، دکیزك ایچنه اوزانان طار واوزون بر برون دخی (میس) قضاسی نامیله جزایر بحر سفید ولایتنه ملحقدر. مرکز ولایت دفعاتله ساقزدن ردوسه وردوسدن ساقزه نقل اولنه‌رق، شمدیکی حالده ردوسه‌در. مقدما بیغا سنجاغی دخی بو ولایتدن معدود اولوب، مرکز ولایت قلعهٔ سلطانیه ایدی. جزایر مذکوره‌نك بیوکلری، شمالدن باشلایه‌رق. لیمنی، مدللی، ساقز، استانکوی وردوسدر. بونلردن یالکز استانکوی آطه‌سی قضا اولوب، دیکرلری سنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، جزایر صغیره دخی بونلره ملحق قضا وناحیه‌لر تشکیل ایدیور. جزایر مذکوره لسان عثمانیده والسنهٔ اجنبیه‌ده بشقه بشقه اسملرله تسمیه اولندیغندن، شمالدن باشلایه‌رق، اسامئ ترکیه واجنبیه‌لری بروجه زیر بیان اولنور:

سمدرك	Samothraki
امروز	Imbros
لمنی	Limnos
بوزجه آطه	Ténédos
بوز بابا	Aïstrati
مدللی	Lesbos (Mytilini)
یونده	Moskonisia
ایپصاره	Psara
ساقز	Chios
قاریوط	Nicaria
فورنی	Phurnès
پاطموز	Patmos
لپسو	Lipsos
لریوز	Leros
قالیموز	Kalymnos
اوسترو پالیه	Astropalia
استانکوی	Ko
انجیرلی	Nisiros
سومبکی	Symi
ایلیاکی	Tilos
هرکیت	Charki
ردوس	Rhodes
کرپه	Karpathos
قاشوط	Kasos

جزایر مذکوره‌نك اراضیسی اکثریت اوزره اراضئ برکانیه‌دن اولوب، وقتیله آتش افشان بولنمش بنار طاغلرك فوراندن تشکل ایتمشدر. عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، آنجق پك یوکسك طاغلری یوقدر. مدللی وردوسده بر قاچ نهر بولنوب، دیکرلرینك ذکره شایان انهاری یوقدر. اکثریسنك طوپراغی پك منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله اوزوم، پورتقال، لیمون، ماندلینه، ترنج، زیتون، وسائر میوه‌لری پك چوقدر. ساقز آطه‌سنده کلیتله ساقز آغاجلری دخی بولنور. حیوانات اهلیه‌سی کچی، قیمون، صیغیر وسائردن عبارت اولوب، مدللی آطه‌سنده جزیره‌نك اسمیله معروف کوزل بر نوع کوچك آتلر وردوسده دخی کوچك مرکبلر واردر. ردوسك اطرافنده‌کی آطه‌لرك اکثری طاشلق اولوب، بونلرك اهالیسی سونکرجیلکله تعیش ایدرلر. هوالری عمومیت اوزره معتدل وغایت صاغلم اولوب، قیشین پك ملایم اولمغله برابر، یازین دخی ماتم روزکاری اکسیك اولمدیغندن، پك لطیفدر. اهالئ ولایت تقریباً ۳۰۰۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، بونلردن ۳۰۰۰۰ قدری مسلم، ۳۰۰۰ قدری یهودی وقصوری خرستیان ورومدر. مسلمانلر باشلیجه ردوس، استانکوی، مدللی وساقز جزیره‌لرنده‌وسائر بعض آطه‌لرك مرکزلرنده بولنیور. خرستیانلرروجه‌ومسلمانلرترکجه لسانیله متکلم اولوب، یالکز ساقزده‌کی اهالئ اسلامیه روجه‌تکلم ایدرلر. الئ بیوك شهر وقصبه‌لری ساقز، ردوس ومدللی اولوب، بونلر خیلی تجارتکاه اسکله‌لردر، ومختلف شرکتلره مخصوص پوسته واپورلری مقن ومنتظم صورتده اوغرارلر . دیکر آطه‌لردن بعضلرینك مرکزلری دخی اولدیغجه معمورلر . [زیاده تفصیلات ایچون مذکور آطه‌لردن بهرینك اسمنه مراجعت بیوریله.]

جزایر بحر سفید ولایتی بروجه زیر ٤ سنجاق، ۱۸ قضا، و ۱۹ ناحیه‌یه منقسمدر:

سنجاق	قضا	ناحیه
ردوس	ردوس	قستلوز، لندوز، هرکیت
	کرپه	
	قاشوط	
	سومبکی	ایلیاکی
	میس	
ساقز	ساقز	فلاموطی، وولیو، قرادمیله
	ایپصاره	
	قاریوط	
	لریوز	باطنوز
	قائمنوز	اوستروپالیه
	استانکوی	انجیرلی
مدللی	مدللی	پره، آیاصو، مانده مانده، هرسه، قانونیه، پولنهت
	پیلمار	
	مولوه	
	یونده	
لمنی	لمنی	موندروز، بوزبابا
	امروز	سمدرك
	بوزجه آطه	

جزایر بحر سفید پك اسکی بر زمانده آناطولینك سواحل غربیه‌سیله برابر یونانیلر طرفندن اسکان اولنه‌رق، ردوس ایله استانکوی واطرافلرنده‌کی جزایر صغیره اقوام یونانیه‌دن (دوریان) لر، مدللی آطه‌سی (ائولیان) لر وسائرلری (یونیان) لرله مسکون ایدی. حتی اسم شرقیه طرفندن یونانه ویریلن اسم دخی بونلرك اسمندن مأخوذدر. مدنیت یونانیه زمانده بو آطه‌لر اهالیسی پك چوق ترقی وتمدن ایدوب، ایچلرندن نیجه حکما ظهور ایتمشدر. کیخسرودن صکره ایرانیلر آناطولینك سواحلیله برابر بو جزایری دخی ضبط ایدوب، بوندن طولایی یونانیلرله محاربه‌یه کیریشمشلردی. بعده رومالیلرك الینه کچوب، روما دولتنك ایکیه انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ وروم ایمپراطورلغنك ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه، وندیك وجنوه جمهوریتلریله اهل صلیب شوالیه‌لری الینه کچمش ایدی. دها اول عربلر ردوس وسائر بعض آطه‌لری فتح ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. نهایت ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی وسلطان بایزید ولی ایله بعده قانونی سلطان سلیمان دورلرنده جزایر یونانیه ایله برابر بو آطه‌لر دخی بربر فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر.

جزایر بحر محیط { ونام دیکرله اوقیانیا ( ) کرهٔ Océanie }

ارضك قطعات خمسه‌سندن بری اولوب، بشنجیسی عد واعتبار اولنور.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، بو قطعه یکپاره بر قره‌دن عبارت اولمیوب، بحر محیط کبیرده سرپلش بر چوق آطه‌لردن مرکبدر. جزایر بحر محیط آسیانك شرق جنوبیسیله آمریقانك غرب جنوبیسنده وبو ایکی قطعه ایله بحر منجمد شمالی وبحر منجمد جنوبی آره‌لرنده واقعدر. ۹۱° طول شرقیدن ۱۰۵° طول غربیه و ۳۵° عرض شمالیدن ″٥٦ عرض جنوبیه قدر ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۹۷۵۸۰٦ مربع کیلومتره‌در. اوقیانیا وسعت اراضیجه قطعات خمسه‌نك دردنجیسی اولوب، آوروپا قطعه‌سندن بیوك ایسه‌ده، مقدار اهالیجه قطعات سائره‌دن پك کریدر.

تقسیمات طبیعیه‌سی. — جزایر بحر محیط بروجه زیر ٤ قسمه منقسمدر: مالسیا، ملانسیا، مقرونسیا، پولینسیا. بونلردن مالسیا آسیانك هندچینی سواحلیله آوسترالیا سواحلی آره‌سنده واوقیانیانك غرب قسمنده واقع بر قاچ بیوك وبر چوق کوچك آطه‌لردن عبارت اولوب، بعض جغرافیون بونلری آسیا قطعه‌سنه مربوط عد ایتمشلردر. ملانسیا (یعنی جزایر سوداء) اوقیانیانك غرب جنوبی قسمنده واقع اولوب، آوسترالیا قطعه‌سیله یکی کینه وتاسمانیا آطه‌لرینی وبونلرك شرق طرفنده واقع بر چوق جزایر صغیره‌یی جامعدر. میقرونسیا (یعنی جزایر صغیره) اوقیانك غرب شمالی قسمنده واقع بر چوق آطه‌لردن مرکبدر. پولینسیا (یعنی جزایر کثیره) اوقیانك قسم شرقیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه قدر ممتد اولور، وبر چوق جزایر صغیره ایله برابر یکی زلانده جزیره‌لرینی دخی احاطه ایدیور.

اقسام اربعهٔ مذکوره‌نك حاوی‌اولدقلری جزایر ایله مساحهٔ سطحیه ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

اقسام	جزایر	مربع کیلومتره	اهالی
مالسیا	سومانره و ملحقاتی	٤٤٢ ٤٣٠	٢٠٠٠٠٠٠
	جاوه مع مادوره	١٣٤ ٦٠٧	١٦ ٨٩١ ٠٦٨
	بانقه	١٣ ٠٥٠	٦١ ٢٦٩
	بیدلیتون	٦ ٥٥٢	٢٤ ٩٩٩
	سونده جزایر صغیره‌سی	٩٧ ٥٩٢	٢ ١١٠ ٣٣٠
	بورنئو وملحقاتی	٧٤٨ ٦٩٠	١ ٧٥٨ ٠٠٠
	سلب وملحقاتی	١٧٢ ٨٤٨	٤٧٣ ٩٦٣
	ملوك جزایری	١١١ ٢٢١	٣٧١ ٠٠٠
	فیلیپین وسولو جزایری	٢٩١ ٤٤٨	٧ ٤٥٠ ٠٠٠
ملانسیا	آوسترالیا	٧ ٦٢٨ ١٠٩	٢ ٧٦٠ ١٠٥
	تاسمانیا	٦٨ ٣٠٩	٤٠ ٠٨٤
	یکی کینه وملحقاتی	٨٠٧ ٩٥٦	٥٠٠ ٠٠٠
	یکی برتانیه (بسمارق جزایری)	٤٧ ١٠٠	١٨٨ ٠٠٠
	سالومون جزایری	٤٥ ٩٠٠	١٧٦ ٠٠٠
	سانته قروز »	٩٣٨	٥ ٩٠٠
	توقوپیا »	٦٦	٦٥٠
	یکی هبریده »	١٣ ٢٢٧	٧٠ ٠٠٠
	یکی قالدونیا »	١٧ ٠٨٠	٤٣ ٧٠٠
	لویالته »	٢ ٧٤٣	١٧ ٠٠٠
	فیجی »	٢٠ ٨٠٦	١٢٧ ٤٤٤
میقرونسیا	ماجلان‌وآنسون جزایری	١١٠	١٠٠
	ماریانه »	١ ١٤٥	٨ ٦٦٥
	قارولینه »	١ ٠٠٧	٢٦ ٠٠٠
	پالائو »	٤٤٣	١٠ ٠٠٠
	مارشال »	٤١١	١١ ٦٠٠
	جیلبرت‌وپلیاسانت »	٤٣٠	٣٥ ٢٠٠
پولینسیا	یکی زلانده مع ملحقات	٢٧٢ ٩٨٩	٦١٩ ٧١٥
	تونغا جزایری	٩٩٧	٢٥ ٠٠٠
	ساموآ »	٢ ٧٨٧	٣٦ ٨٠٠
	جزایر متفرقه	٤٣١	١٦ ٠٦٤
	الیسه »	٣٧	٢ ٥٠٣
	اتحاد »	١٤	٥١٤
	فنیکس »	٤٢	٥٩
	ماناهیکی »	١٣٧	١ ٦٠٠
	فانینغ »	٦٦٨	٢٠٠
	فوتی »	٣٦٨	٧ ٤٠٠
	توبوآی »	٢٨٦	١ ٣٥٠
	شرکت »	١ ٦٥٠	١٤ ٧٦٧
	پوموتو »	١ ١٠٠	٨٠ ٥٧٨
	مارکیزه »	١ ٢٧٤	٥ ٢١٦
	ساندویچ	١٧ ٠٠٨	٨٠ ٥٧٨
	اجمال		
	مالسیا	٢ ٠١٨ ٢٣٨	٢١ ١٤٠ ٦٢٩
	ملانسیا	٨ ٦٥٢ ٢٣٤	٣ ٩٢٧ ٩٨٣
	میقرونسیا	٣ ٥٤٦	٩١ ٥٦٥
	پولینسیا	٣٠١ ٧٨٨	٩٠٢ ٣٤٤
	جمعاً	١٠ ٩٢٥ ٨٠٦	٣٦ ٠٦٢ ٥٢١

بوجدولدن آکلاشلدیغی اوزره، پولینسیا ومیقرونسیا قسملرنده پك چوق آطه‌لر موجود ایسه‌ده، پولینسیاده‌کی یکی زلانده‌دن بشقه جمله‌سی کوچك واهالیلری آزدر. اوقیانیانك وسعت اراضیجه قسم اعظمی ملانسیا ایسه‌ده، بونك‌ده اهالیسی نسبةً آز اولوب، مجموع اهالینك قسم کلیسی مالسیا جزایرنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — طبیعت اراضیجه جزایر بحر محیط عمومیت اوزره ایکی قسمه منقسم اولوب، بر قسمنك اراضیسی طاغلق ومرتفع ودیکر قسمنك اراضیسی دخی آچلق ودوزدر. مالسیا آطه‌لری کاملاً طاغلق اولوب، اکثر طاغلرینك ارتفاعی ۳۰۰۰ ایله ٤۰۰۰ متره آره‌سنده‌در. جزایر مذکوره کرهٔ ارضنك ان پر کانلی محلی اولوب، اوستلرنده یوزلرجه آتش افشان وبیکلرجه سونمش پر کانلر واردر. ملانسیا جزایریله یکی زلانده آطه‌لری ارتفاع اراضیجه ایکنجی درجه‌ده اولوب، بونلرده دخی سونمش پرکانلردن عبارت طاغلرله انیوم آتش افشان بعض پرکانلر بولنیور. پولینسیا ایله میقرونسیا جزایر صغیره‌سی ایسه عمومیت اوزره آچلق اراضیدن عبارت اولوب، ۱۰۰ متره‌یی تجاوز ایدن ارتفاعلری پك نادردر، واکثری‌حذای بحردن ایکی‌اوچ‌متره ارتفاعنده بولنیور. بونلرك طوپراغی اراضئ مرجانیه‌دن اولوب، مرجان قبیللرندن بر طاقم حیوانات نباتیه ایله بعض حوینات بحریه‌جثه‌لرینك تحجرندن متشکل اولدقلری بین‌الارضیون متفق علیهدر. بوتشکلات نسبةً یکی یعنی دور بشریده حاصل اولمش شیلر اولوب، حتی شمدی دخی بر طرفدن سطح بحرك اوزرینه یکی آطه‌لر ظهور ایده‌رك کیتدکجه توسع ایتدکلری کوریلیور. اشبو مواد مرجانیه تحت‌البحر اولان بعض تپه‌لرك واکثریا سونمش برکان آغزلرینك اوزرینه قونه‌رق، بوتپه‌لرك ارتفاعنی آرتیرمغله، دکیزك اوستنه چیقمه‌لرینی موجب اولور. حتی جزایرك چوغی تسبیح شکلنده دائره‌لر ویا نصف دائره‌لر تشکیل ایده‌جك وضعیتده اولوب، بعضلرینده حلقه شکلنی ابراز ایدرلرکه بو اشکال اساسلرینك سونمش برکانلردن عبارت اولدیغنی کوستریور. جزایر مذکوره‌نك اکثری اوزون وطار اولوب، بعضلرینك اکی اوچ بش متره‌یی تجاوز ایتمز، بووجهله جزایر صغیره‌ده ذکره شایان هیچ بر طاغ اولیوب،

جزایر کبیره‌دن هر برینك جبالی دخی اسمی بحثنده ذکر اولنور. عمومیت اوزره آطه‌لرده بیوك ایرماقلر اوله‌میه‌جغی کبی، کوچکلرنده ذکره شایان چایلر دخی اولمیوب آوسترالیا ایله بوزنئو وجاوه‌کبی جزایر کبیره‌ده‌کی انهار دخی اسم خصوصیلری بحثنده مذکوردر.

اقلیم‌وهواسی . — یکی زلانده ایله منتهای جنوب وشمالده بولنان پك آز کوچك آطه‌لر مستثنا اولدیغی حالده، عمومیتله جزایر بحر محیط منطقهٔ حاره‌ده بولنغله، هواسی فوق‌العاده صیجاق اولدیغنی بیان ایتمکه حاجت یوقدر. بو آطه‌لرده موسم روزکارلری اسوب، آنجق جزایر مذکوره کرهٔ ارضك همان نصفی اوزرنده طاغنیق بولندقلرندن، بو روزکارلر دخی جزایرك جلبه‌سنده بر طرز وصورتده دکلدر. بو روزکارلر شمال شرقی، جنوب غربی، شمال غربی وجنوب شرقی روزکارلری اولوب، هربر طرفك موسمه کوره ملتمی واردر؛ وبعض طرفلرده یاغمور یاغدیران روزکار دیکر طرفده قورو اسر. خط استوایه قریب محللرده شرقدن غربه وغربدن شرقه اسر موسم روزکارلری دخی واردر. دکیز صولرینك آقنتیلری دخی اکثریا روزکارك استقامتنه تابعدر. طاغلق آطه‌لرده حرارت ارتفاع اراضی ایله نسبت منعکسه‌ده اولوب، یوکسك یرلرینك هواسی معتدلدر. آچلق آطه‌لرده ایسه حرارت صرف عرض درجه‌سنه تابع اولوب، منطقهٔ حاره‌نك کنارلرنده ویاخارجنده بولنانلرینك وعلی‌الخصوص جنوبده‌کیلرنك هواسی معتدل وقیشین صوغوقدر. یکی زلانده‌ده بزد یاز موسملرنه تصادف ایدن قیش موسمنده قار دخی یاغار. کافهٔ اقالیم حاره‌ده اولدیغی کبی، یاغمورلر پك کثرتلی وشدتلی اولوب، یالکز بعض آطه‌لرك برر طرفی یاغمور یاغدیران موسم روزکارینه قارشی ودیکر طرفی بو روزکاردن محفوظ اولدیغندن، بو آطه‌لرك برر طرفی اشجار ونباتاتله مستور ودیکر طرفی قورو وغیرمنبتدر.

محصولات وحیوانات ونباتاتی. — جزایر بحر محیطك اکثر نباتاتی هندستان وهندچینی نباتاتنه مشابه اولوب، تخملری روزکار وآقنتی واسطه‌سیله اقطار مذکوره‌دن منتقل اولدیغی مظنوندر. مالیسیانك اکثر آطه‌لری ضیق ویوکسك اورمانلرله مستور اولوب، شرقه طوغری کیدلدکجه، نباتات کسب ندرت ایده‌رك، دها سیرك ودها آز قوتلی بولنور. باشلیجه محصولاتی هندستان جوزی، موس، آغاج اکسکی، بر نوع یر الماسی وسائره اولوب، پولینسیا ایله میقرونسیا وملانسیاده اهالینك مدار تعیشی بو قبیلدن محصولات طبیعیه‌یه منحصردر. حیوانات زرعی عندلرنده بسبتون مجهول اولوب، اخیراً آوروپا مهاجرلری طرفندن اقلیم وهوایه توافق ایدر بعض نوعلری اکلمکله باشلانمشدر. حیواناتك کانجه، مالیسیاده آسیا قطعه‌سندن کچمه فیل، کرکدان، میمون، نسناس (اورانغاوتانغ)، صیغیر، اینك، قویون وسائر حیوانات موجود ایسه‌ده، سائر جزایر بحر محیطده بوانواعدن هیچ بری بولنمیوب، آوسترالیا بحثنده ذکر اولنان بر طاقم حیوانات مخصوصه بولنمیور، که بونلر دخی بر قاچ نوعدن عبارت اولوب، باشلیجه جسیم یراسه‌لرله قانغورو دیننلر بر نوع چارپادن وکایتلی صیچانلرله سائر بعض حیوانات غریبه‌دن عبارتدر. پولینسیا ومیقرونسیاده بونلر دخی ندرت اوزره اولوب، انك چوق بونلرك حیوان بر نوع کوچك طوموزدر. که انی اهالینك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. طیوری چوق دکل ایسه‌ده، کوزل توبلی بعض انواع مخصوصه‌سی واردر. یلانلریله سائر حشراتی دخی آزدر. سواحلده بالیقلر پك چوق اولوب، اهالینك باشلیجه مشغولیتلرندن بری‌ده بالیقجیلقدر. آوروپالیلر آوسترالیا وسائر بعض آطه‌لره کایتلی قویون وسائر حیوانات اهلیه کوتوروب، تأنیس ایتمشلردر؛ وکیندکجه مقدارلرینی آرتیرمقده‌درلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایر بحر محیط اهالیسی، یوقاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ۳۶۰۶۲۵۳۱ مقدارنده اولوب، اخیراً هجرت وتوطن ایتمش اولان اوروپالیلر استثنا اولندیغی حالده، اهالیٔ اصلیه باشلیجه ۳ جنسه منقسمدر. بواوچ جنسدن برنجیسی ملایی جنسیدر. که عن‌اصل ملاقه شبه جزیره‌سندن اولوب، مغول عرقنه منسوب اولدیغی حالده، مالیسیا جزایرینه یاپیلوب، اهالیٔ اصلیه‌یی طاغلره واورمانلره چکلمکله احبار ایله، جزایر مذکوره‌نك اهالیٔ متمدنه‌سی حکمنه کچمش؛ وکیجیلکده‌کی مهارتلری جهتیله پولینسیا و میقرونسیایه و تا آفریقانك ساحلی

قارشینده کی مداغسقار جزیره‌سنه قدر یایلمشلردر. جزایر بحر محیط اهالیسنك قسم کلیسی بونلردن عبارتدر. [« ملایی » و« مالسیا » ماده‌لرینه مراجعت.] مالسیا جزایرندن بعضلرینك ایچ طرفلرنده نیم وحشی حالنده یاشایان بعض اقوام ایله میقرونسیا وپولینسیا اهالیسی دیکر برجنسیته منسوبدرلر. که بونلرك دخی غربدن وهندستان جهتلرندن اورالره انتقال ایتمش اولدقلری مظنوایسه‌ده، بونلر ملایلردن اسکیدرلر. بونلر اقوام متعدده‌یه منقسم اولوب ، رنکلری بیاضدن قویو اسمره و صاریمتراق وزیتونیه قدر مختلف صورتلرده ایسه‌ده، عمومیت اوزره سیمالری دوزکون وعرق قافقاسیه یك مشابهدر . اقوام مذکوره ملایلر و ملانسیالیلرله امتزاج واختلاط ایده‌رك . آطه‌لرك اکثرنده ملز حالنده بولنورلر. ملانسیا جزایرینك اهالیسی ایسه اسکیدن (نغریتو) (وپاپو) کی اسملرله یاد اولنه‌رق ، بونلر سیاه ویا قورومدرنکنده ایسه‌لرده، آفریقا زنجیلرندن چوق فرقلی اولوب ، صاچلری اوزون وبرونلری. یاصیجه اولغله برابر، یوکسك وبعضاً غایا شکلنده‌در.

کرك پولینسیا ومیقرونسیا وکرك ملانسیا اهالیسی حال وحشیتده و بزم طرفلرده نوع بشرك برقاچ یوزبیك سنه اول کی حالنده اولوب، آوروپالیلرك دخولندن اول معادندن اصلا خبرلری یوغیدی . یعنی الیوم دور حجرده یاشایوب، طاشدن معمول بالطه‌لری وسائر سلاحلری وارایدی؛ ودری ایله یاخود آغاج قبوغندن معمول بر نوع کچه ایله اورتیلوب، منسوجات اعمالندن دخی بیخبر ایدیلر. اکثری انسان اتی دخی یرلردی. آوروپالیلرك ورودی کندیلرینی دائرهٔ مدنیته ادخال ایده‌جك یرده، بالعکس بسبتون توحیش ایتمش؛ وآوروپالیلرك برابرکتیردکلری مسکرات، اسلحهٔ ناریه وعلل افرنجیه ایله هرنصلسه کندیلرینه مسلط اولان سل‌رئه مرضی کوندن کونه مقدارلرینی آزالته‌رق ، قپودان قوق کبی انك اول بویرلری کورن سیاحلرك یوزبیکلرجه تخمین ایتدکلری بعض آطه‌لرك اهالیسی شمدی بر قاچ بیك مقدارینه تنزل ایتمشدر. تاسمانیا ویکی زلانده کبی بعض بیوك آطه‌لرده اهالیٔ اصلیه‌دن نشان قالمامشدر . موجود اولانلردن بعضلری میسیونرلرك اجباریله اسماً ورسماً پروتستان ویا قتولیك اولمشلرسه‌ده ، حقیقتده یینه اجدادلرینك دینیله متدین اولوب، جن وپریلره وارواح امواته معتقددرلر ؛ وبرطاقم غریب رسم وآینلری واردر.

ملایلر ایسه اولدقجه مدنی ودین اسلامیله متدین اولوب، مالسیاده‌کی اهالیٔ اصلیه‌یی دخی آوروپالیلر کبی توحیش ایتمیه‌رك، بالعکس چوغنی دائرهٔ مدنیته ادخال ایتمش، وکندیلرینه دین اسلامی قبول ایتدیرمشلردر. بناءً علیه کرك ملایلرك کندیلری وکرك بونلرك دائرهٔ نفوذی داخلنده بولنان اهالیٔ اصلیه دیکر جزایر بحرمحیطه‌کی حال انقراضدن مستثنا اولوب، بونلر شریعت محمدیه سایه‌سنده مسکرات استعمالندن توق ایدیورلر؛ وسائر جزائر اهالیسی کبی ناموس خصوصنده مبالانسز اولدقلرندن، آوروپالیلرله اختلاط وامتزاج ایتمیه‌رك علل افرنجیه‌دن دخی سالم بولنیورلر. بناءً علیه ملایلر ومالسیا اهالیسی کوندن کونه چوغالمقده‌در؛ ویوقاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی کبی جزایر بحر محیط اهالیٔ عمومیه‌سنك قسم کلیسی بونلردن عبارتدر . هرنه قدر دین اسلام مالسیایه مخصوص اولوب، ملانسیا وپولینسیا ومیقرونسیایه همان دخول ایتمامش کبی ایسه‌ده ، عمومیت اوزره جزایر بحر محیط اهالیسی حساب اولنورسه ، قسم کلیسنك مسلمان اولدقلری کوریلور.

ملایی لسانی السنهٔ ادبیهٔ اسلامیه‌دن اولوب ، جزایر بحر محیطهٔ خیلی منتشردر . میقرونسیا وپولینسیا لسانلری متعدد ایسه‌ده، جله‌سی آره‌سنده بیوك بر مشابهت ومناسبت بولنه‌رق، همان جله‌سی بر لسانك شعباتی حکمنده‌در. که بوده، جزایر مذکوره آره‌سنده‌کی مسافه‌لرك بعدینه باقلورسه ، موجب حیرت بر حالدر. ملانسیا لسانلری آریجه بر زمره تشکیل ایدیورسه‌ده، بولسانلر دخی اهالینك درجهٔ استعداد ومدنیتیله متناسب اولوب، چوغی بر قاچ یوز کلمه‌دن عبارتدر.

ملانسیا وپولینسیاایله میقرونسیانك جدول مخصوصنده کوستریلن اهالیسنك قسم کلیسی آوروپا مهاجرلرندن عبارت اولوب، اصل یرلیلر پك آزدر . مالسیاده ایسه آوروپالیلر پك آز مقدارده اولوب ، اکثریت ملایی مسلمانلرنده‌در. مالسیاده خیلی مقدار چینلی دخی بولنیور.

آوروپا مستملکاتی وجزایر مستقله . — بر ایکی عصردن بری آوروپا دولتلری بحر محیط کبیر جزایرنده استملاکات پیدا ایدهرك، جزایر مذکورهنك چوغنی مقاسمه ایتمشلردر. بو کونکی کونده اوقیانیانك قسم اعظمی انکلترهنك اللده اولوب ، ایکنجی درجهده فلمنك وبعده اسپانیا ، فرانسه ، آلمانیا و پورتکیز دولتلرینك مستملکاتیدر. انکلتره مستملکاتی آوسترالیا قطعهٔ کبیرهسیله بونك جنوب وشرقنده واقع تاسمانیا ویکی زلانده جزایر کبیرهسندن و یکی کینهنك شرق جنوبی قسمیله فیجی جزایر مجتمعهسندن وجاتام، لورد هووه، نورفولق، روتومه ، استاربورق ، مالدن ، فانینغ جزایر صغیرهٔ متفرقهسندن ویکی کینهنك جنوب شرقی جهتنده واقع (لویسیاده) و (مویو) جزایر مجتمعهسیله بورنئو جزیرهٔ کبیرهسنك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارتدر . انکلترهنك اللده بولنان بوواسع یرلرك اهالیٔ اصلیهسی همان منقرض وکوندن کونه انقراض بولمقده اولوب ، انکلیز مهاجرلریله اسکان اولنمقدهدر.

فلمنكك مستملکاتی مالسیا جزایریله یکی کینهنك قسم غربیسنه منحصراولوب، یالکز اسپانیایه تابع اولان فیلیپین جزایریله بورنئونك قسم شمالیسی وپورتکیزه تابع اولان تیمور جزیرهسنك قسم شرقیسی استثنا اولندیغی حالده ، بتون مالسیا جزایر کبیره وصغیرهسی فلمنك دولتی مستملکاتندن معدوددر. آنجق انکلیزلر کندی تصرفلری تحتنده اولان جزایری بسبتون انکلیزلشدیرمش اولدقلری حالده، فلمنکلیلر مالسیادهکی مستملکاتلرنده رسمی و اعتباری بر متبوعیتیله و یالکز تجارتی یدانحصارلرینه آلمغله اکتفا ایدهرك، جزایر مذکورهنك اکثری یرلی بر طاقم حکومات اسلامیهنك تحت اداره سنده بولنیور. ذاتاً جزایر مذکورهنك اهالیسی چوق اولوب، دین اسلامیله متدین و مدنیت اسلامیه ایله متمدن بولنمقلرندن ، انکلیزلرك آوسترالیاده ویکی زلانده ده یاپدقلرینی فلمنکلیلر مالسیاده یاپهمیورلر. فلمنكك بوندن اول بحر محیط کبیرده دائرهٔ حکم ونفوذی چوق دها واسع بولنمش اولدیغی حالده، اکثر مستملکاتی انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمش ، وموجود اولان مستملکاتهکی حکملری دخی موقت اولوب، انقراضه یوز طوتمشدر.

اسپانیا دولتی بحر محیط کبیرده الك اول جزایر کشف واستملاك ایتمش اولدیغی حالده، بوکونکی کونده مستملکاتی همان یالکز فیلیپین جزایر مجتمعهسندن عبارت اولوب، بونلرك شرق جهتنده واقع (ماریانه) و(قارولینه) جزایرینه برقاچ سنهدن بری آلمانیا دولتی ادعای استحقاق ایتمکدهدر.

فرانسهنك جزایر بحر محیطدهکی مستملکاتی : آوسترالیا ایله فیجی جزایر مجتمعهسی آرهسنده واقع یکی قالدونیا و « مشروعیت » جزایر مجتمعهسندن. فیجینك شرق جهتنده واقع (اوویا) ایله (قوتونه) آطهلرندن وجهت شرقیهده کائن « شرکت »، توآموتو، توبوآی، مارکیزه جزایر مجتمعهسیله (مانغاروه) آطهسندن عبارتدر. فرانسهنك مستملکاتی یکی اولوب، کیندکجه توسع ایتمکده در.

آلمانیا دولتی بو صوك زمانلرده بحر محیط کبیرده مستملکات ایدنمکه قالقیشوب ، یکی کینه جزیرهٔ کبیرهسی نصف شرقیسنك قسم شمالیسی وبونك شرق وشرق شمالی جهتنده واقع اولان « ترسانه آطهلری » ایله « بیسمارق جزایر مجتمعهسی » نامنی آلان یکی برتانیه، یکی ایرلانده ، یکی هانوره، بوکنویل، چویشل، ایزابله وسائر جزایر صغیرهیی ومارشال جزایر مجتمعهسنی الده ایتمشدر؛ و برطرفدن بوجزایرك غرب جهتنده اولان اسپانیا مستملکاتنه الاوزاتمغله برابر، برطرفدن دخی شرق جنوبی یه طوغری توسیع مستملکاته چالیشمقده در.

پورتکیزك مستملکاتی ایسه ذکری کچن تیمور جزیرهسنك نصف شرقیسیله بونك جوارندهکی بر ایکی کوچك آطهدن عبارتدر.

آمریقادهکی ممالك مجتمعه جمهوریتنك دخی بحر محیط کبیرده بعض کوچك آطهلری واردر. که (مانیوکی) جزایر مجتمعهسنك شمالنده متفرق برحالده اونوب، وانکر، قریستماس. سامارنغ، سوانوو، هوولاند، میدله اسلاند وسائرهدن عبارتدر. منتهای غرب شمالیده واقع (ماجلان) جزایری ایسه جاپونیانك اللده در.

الیوم مستقل بولنانلرك باشلیجهلری دخی غربدن باشلایهرق : سالومون ، یکی هبریده ، چاپما ، تاراوه (و نام دیکرله جیلبرت) ، لاغونه ، فنیکس، توکلاو، ساموه. قوق، مانیوکی وساندویچ جزایر مجتمعهسیله بحر محیطك اوتهسنده بریسنده طاغنیق برحالده بولنان برطاقم جزایر صغیرهٔ منفرده دن عبارتدر . بونلرك

اکثری آلمانیا وفرانسه وانکلتره‌نك مطمح نظرلری اولوب، برکون بو دولتلرك مستملکاتنه الحاق اولنه‌جقلرنده شبهه یوقدر. شمدیکی حالده حکومت دینله‌یه‌جك بر هیئت ادارهٔ محلیه آلتنده بولنانی ساندویچ جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوکی اولان (هاوای) جزیره‌سی ایسه‌ده، اوراده دخی اهالیٔ اصلیه انقراض بولمقده، وآمریقالیلرله چینلیلر تزاید ایتمکده‌در.

احوال تاریخیه‌سی. — بحر محیط‌کبیر جزایرندن اکثرینك تاریخی آوروپا بحریونی طرفندن کشفلرندن باشلایور. واقعا مالسیا جزایری دها اول چینلیلرله هندلیلر وعربلر عندنده معلوم اولوب، بطلیموسك جغرافیاسنده دخی ایما اولنمش؛ ووقتیله هندستان مدنیتی بوجزایرده جاری بولنمش اولدیغی‌کبی، آوروپالیلرك کشفندن خیلی وقت اول عرب بحریون‌وسیاحینی بو آطه‌لره آمدشد ایده‌رك، دین اسلام ومدنیت اسلامیه‌یی دخی ادخال ایتمشلر؛ وکتب اسلامیه‌ده بو جزایر حقنده خیلی تفصیلات ویریله‌رك، ابن‌بطوطه دخی بونلرك چوغنی کزوب کورمش ایسه‌ده، بو تفصیلات برآز مشوش ومبهم اولوب، هر حالده جزایر مذکوره، بعد مسافه‌لری حسبیله، سائر ممالك اسلامیه‌دن آیری قاله‌رق، وقایع تاریخیه‌لری تواریخ اسلامیه‌یه قاریشه‌مامشدر. اون آلتنجی قرن میلادی اوائللنده اسپانیا وپورتکیز قپودانلری آفریقایی طولاشه‌رق، بحر محیط هندیه‌کی جزایری یکیدن کشف، واکثرینی استیلا ایتدکلری کبی، اسپانیا بحر یونندن مشهور (ماجلان) دخی آمریقای جنوبیی طولاشه‌رق، وبحر محیط کبیری شق ایده‌رك، ماریانه وفلیپین آطه‌لرینی کشف ایتمشیدی. ایشته اصل جزایر بحر محیطك تاریخی — کرهٔ ارضك کرویتی و هر طرفنك مسکون اوله‌یلمسی احتمالنی اثبات ایدن — بو ایکی سیاحك بو وجهله بری شرقه و دیکری غربه طوغری کیده‌رك بر نقطه‌یه واصل اولمری زمانندن باشلایور. اووقتدن اعتباراً آوروپا دولی طرفندن بحری سیاحتلر وفیلولر سوق اکسیك اولیوب، پورتکیزلیلر مالسیا جزایرینك اکثریله هندستان سواحلنی ضبط ایتدکلری کبی، اسپانیولللردخی ماجلانك کشف ایتدیکی ماریانه وفیلیپین جزایرینی استیلا ایتمشلردی. متعاقباً یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده فلمنکلیلر دخی بحراً اکتساب قوت ایتمکله، بحر محیط هندیده پورتکزلیلره رقابت ایتمکه باشلایه‌رق، مالاقه شبه جزیره‌سنده و جاوه آطه‌سیله سائر جزائرده بعض مهم نقطه‌لر الده ایتمشلردی. یکرمی اوتوز سنه کچمه‌دن فلمنکلیلر پورتکیزلیلری بسبتون طرد واخراج ایده‌رك، بتون مالسیایی ضبط ایتمشلر؛ وانکلیزلر دخی صوقلمغه چالیشمشلرسه‌ده، اووقت فلمنکك دونماسنه قارشی چیقه‌بیشه‌مدقلرندن، دیکیش طوتدیره‌مامشلردی.

واسقو دی غاما ایله ماجلانك سیاحتلرندن صکره، پورتکیزلیلر و بعده فلمنکلیلر غربدن واسپانیوللردخی پرو و مکسیقه سواحلندن بحری سیاحتلر ایدوب، مؤخراً انکلیز و فرانسز بحریونی دخی انضمام ایتمکله، وقوع بولان سیاحات متعدده‌ده بحر محیط کبیرك ایچنده طاغنیق بر حالده بولنان جزایر مجتمعه ومنفرده بربرلری آرقه‌سنده کشف اولنمش؛ واکثری کاشفلرینك منسوب برلندقلری دولتلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعضلری دخی دفعاتله صاحب دکیشدیر‌مشلردر. بو قبیلدن اوله‌رق فلمنك جدید ایله یکی زلانده، اسملرندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، فلمنکلیلرك کشفیاتنده ایکن، الیوم انکلیزلرك النده بولنیور. بحر محیط کبیرده سیاحت ایدوب جزایر کشف ایدن بحریونك اك مشهورلری: اسپانیول مندانه، تورس وکیروس، فلمنکلی تاسمان، فرانسز بوکنویل ولاپروز، انکلیز قپودان قوق وروس وسائرلریدر.

جزایر بحر منجمد شمالی { Archipel Arctique }

آمریقانك شمالنده قطب شمالی دائره‌سی داخلنده واقع بر طاقم بیوك وکوچك آطه‌لر اولوب، آمریقای شمالیدن بعض طار بوغازلرله آیرلمشدر. بو جزایر شرقاً غروئلانده قطعه‌سنك غربنده بولنان (بافن) دکیزیله وغرباً بحر منجمد شمالینك الیوم مجهول قسملریله محدود اولوب، ۶۸° ایله ۷۸° عرض شمالی و ۷۰° ایله ۱۲۸° طول غربی آره‌لرنده واقعدر. اك غربیلری اولان (بافن) جزیره‌سی بافن کورفزیله بیرنك بوغازی آره‌سنده‌کی مسافه‌نك همان وسطنده بولنیور. بو آطه‌لرك جله‌سی همان دائمی صورتده قارلر وبوزلرله مستور اولوب، سنه‌ده اوچ آی یعنی یاز موسمنده دائمی صورتده کوندوز وقیشین اوچ آی

متمادیاً کیجه در. موسم بهارك حلولنده کونش ابتدا بر قاچ دقیقه عرض دیدار ایدوب، اوج آی کیتدکجه کونلر اوزامقده، وصولك بهاره دخی کیجه‌لر بووجله إشلایوب، تدریجاً بیومکده دوام ایدر. برنهار سرمدی اولان یازموسمنك اواخرنده بوزلر قسماً چوزیلوب، آطه‌لرك بعض یرلرنده طوپراق کورینور؛ و اواقلیمه مخصوص برطاقم چیلر وچیچکلرله اورتیلور. بوصوئوق وحزین محالده دخی بعض اسکیولرد کیزآیسی دریسندن معمول چرکه‌لرینی قوره‌رق، و یاخود طوپراغك ویا بوزك ایچنده قلبه‌لرینی یاپه‌رق، بالیق آولامغله مشغول اولورلر. آوروپا دولتلری اون بشنجی قرن میلادیدن اعتباراً بو آطه‌لرك آره‌سندن آسیایه کیتمك اوزره بر طریق بحری کشف وتحریسیله اشتغال ایدوب، بو اوغورده برچوق کیلر وبرچوق ماهر قپودانلر بوزلرك ایچنده قالەرق، محو اولمشلردر. ائ اول انکلیز قپودانلرندن ویلیام پاری ۱۸۱۹ تاریخنده بوجزایرك ایچینه کیروب، اکثرینی کشف ایتمکه موفق اولمشدر. بعده ۱۸۵۰ ده فرانسه بحریونندن (ماق‌قلور) جزایر مذکوره‌نك آره‌سندن کچه‌رك، آرانیلان طریق کشف ایتمش ایسه‌ده، بوطریق منجمد ویا جسیم بوز یغینلریله مسدود اولوب، کچمسی، محال اولدیغی وقت دخی، پك مخاطره‌لی اولدیغندن، بر ایشه یارایه‌مامشدر. [« قطب شمالی » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جزایر الخالدات

(یاخود جزایر السعادة) آفریقانك ساحل غربیسی قارشیسنده وبحر محیط آطلاسیده واقع اولوب الیوم اسپانیانك اللنده بولنان (قناریه) آطه‌لرینه عرب جغرافیونی طرفندن ویریلن اسمدر. ایکنجی اسمی لاتینجه (فورتوناتس) اسمنك ترجمه‌سندن حاصل اولمشدر. عرب جغرافیونی اکثریا بو آطه‌لری مبدأ طول ارض اعتبار ایدرلردی. [« قناریه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزایرلی حسن پاشا

عن اصل کلیبولی تجارندن برینك آزادیسی اولوب، ۱۱۵۲ تاریخنده بلغراد و موره وحصارجق محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایتمکله، کسب شهرت ایده‌رك، بعده جزایره عزیمتله، اوراده دخی اسپانیولره وسائر معارضلره قارشی برآو بحراً محاربه ایده‌رك، اکتساب نام وشان ایتمش؛ وتلمسان بکی اولوب، عربلر بیننده (ابوالبروت) اسمیله شهرت بولمشیدی. برمدت صکره جزایر والیسی کندیسنی چکه‌میوب، اعدامنه قصد ایتمسیله، اسپانیایه قاچوب، قرالك معاونتیله سلطان مصطفی خان دورنده وراغب پاشانك زمان صدارتنده درسعادته واصل اولمشیدی. جزایر والیسی صاحب ترجمه‌نك تلمسان خزینه‌سنی صویه‌رق فرار ایتدیکنی یازمغله، مالی مصادره اولنمش ایسه‌ده، متعاقباً بواسنادك اصلسز اولدیغی تبین ایتمکله، مالی اعاده، و ۱۱۷۴ ده کندیسی دونمای همایون قپودانلقلرینه نصب اولنه‌رق، اوسنه روسیه‌ایله وقوع بولان محاربه‌ده چشمه اوکنده روسیه‌اینك برقاچ‌کیسنی احراق ایتمش، وسوار اولدیغی کمی دخی آتش آلمسیله، کوجله‌جاتی قورتارمش، ومتعاقباً لمنی جزیره‌سنی تخلیص ایلمش اولدیغندن، میرمیران نغه ترفیع اولنه‌رق، آلتون چلنکله تلطیف وغازی عنوانیله دخی تجلیل بیورلمشیدی. سنهٔ مذکوره اواخرنده قپودان پاشا اولوب، ۱۱۸۶ ده بومقامدن عزل ایله، بوغاز حصاری محافظلغنه و ۸۷ ده کوتاهیه وبعده روسچق سرعسکرلکنه نصب اولنمشیدی. ۸۸ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، ۹۳ ده موره محافظلغی دخی علاوهٔ مأموریت اوله‌رق کندیسنه ویرلمکله، بالذات کیدوب، اوراده اجرای سرکشی ایتمکده بولنان بعض آرناؤد بکلرینی اخراج ایتدیکی، ۱۲۰۰ تاریخنده دخی مصره مأمور اولوب، اوراسنی تنظیم واصلاح‌ایله مشغول ایکن، روسیه محاربه‌سی ظهور ایتمسی اوزرینه. درسعاته جلب اولنه‌رق، بحرسیاهه عزیمت ایتمك اوزره ایکن، ۱۲۰۳ تاریخنده سلطان سلیم‌خان ثالثك جلوسلرنده قپودان پاشالقدن عزل ایله، اسماعیل سرعسکر لکنه نصب اولنه‌رق، طونه‌ده روسیه عسکرینه قارشی ایتدیکی محاربه‌لرده مظفر اولمغله، ۱۲۰۴ تاریخنده شمنی مشتاسنده مسند صدارت عظمایه ترفیع اولنمشدر. اوچ بچق آی بو مسنده قاله‌رق، سنهٔ مذکوره‌ده، سکسان باشی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمش؛ وشمنیده بنا کرده‌سی اولان بکتاشی زاویه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. فوق‌العاده جسور وشجیع ایدیسه‌ده، خونریزلکی دخی غیر منکردر. جوامع وتکایا کی بعض خیراتی واردر. قپودان پاشالغی دفعتینده ۱۷ سنه قدر امتداد ایتمکله، ترسانه‌جه خیلی اعمارات واصلاحاته موفق اولمشدی.

جزایرلی عبد القادر { [« عبدا لقادر » مادەسنه مراجعت]

جزره { (جزیرة ابن عمردن مخففدر) دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، دجله‌نك ساحل یمینده، دیاربکرك ۲۰۰ کیلومتره شرق‌جنوبیسنده وماردینك ۱۴۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. [« جزیرة ابن‌عمر » مادەسنه دخی مراجعت.] — جزره قضاسی ماردین سنجاغنی ترکیب ایدن بش قضانك برى اولوب، سنجاغنك منتهای شرقنده واقع اولمغله، شرق شمالی جهتندن وان وشرق جنوبی جهتندن دخی موصل ولایتلری حدودیله محدوددر. ۲۱۹ قریه‌دن مرکب اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولق اوزره، ۳۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اهالئ قضا عرب وکردلدن مرکب اولوب، لسان عمومی عربجه ایسه‌ده، ترکجه دخی مستعملدر. اهالینك برمقداری مسکون وبر مقداری دخی عربان عشایرندن عبارتدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، لایقیله مزروع اولدیغی حالده، خیلی مقدار حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعی وپاموق وتوتون کبی بعض محصولاتی واردر. معمولات صناعیه‌سی ایپلیکدن بزوآلاجه‌کبی بعض منسوجاتله عبا، مشین، باقر وکومش آوانیسی وسائردن عبارتدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، خیلی یاغ ویاپاغی ودری چیقار. اورالری کرك ازمنهٔ قدیمه‌ده وکرك اوائل دوراسلامده پك معمور ومسکون بولنمش اولدیغندن، جابجا قلعه خرابه‌لری وشهر وقصبه ویرانه‌لری موجوددر.

جزری { جزیرة ابن عمرده نشأت ایدن بر برچوق علما وسائر مشاهیرك نقبی اولوب، بونلرك انك مشهورلری (بنواثیر) دیمکله شهرت بولان اوج برادرلردر. [« ابن اثیر » مادەلرینه مراجعت.] — ۱ ابوالعز اسمعیل الجزری) اسمنده برذات دخی اووقت معلوم اولان ساعتلر وصو ماکینه‌لریله سائر مصنوعات غریبه حقنده یازمش اولدیغی بر اثر معتبریله شهرت بولمشدر. ایتالیا علماسندن (دوروسی) مشاهیر علمای عرب حقنده یازدیغی کتابده جزریدن بو اثرینك ٦ فصلدن مرکب اولدیغنی، و سلطان سلیم خان نامنه ترکجه‌یه ترجمه ایدلدیکنی، و بر قسمنك متنی پارس کتبخانه‌سنده بولندیغنی بیان ایدیور. — (شمس الدین محمد الجزری) دخی فقهاء شافعیه‌دن و مورخیندن اولوب، « الحصن الحصین » عنوانیله بر کتابی و تاریخه متعلق بر اثری واردر. ۷۳۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جُزولی { (الشیخ ابو عبد الله محمد بن سلیمان بن ابی‌بکر) مشاهیر علمادن و شرفاء حسنه‌دن اولوب، بین الناس مشهور و متداول اولان « دلائل الخیرات وشوارق الانوار فی‌الصلاة علی النبی المختار » عنوانلی کتاب شریفك صاحبیدر. ۸۷۰ تاریخنده فات ایتمشدر.

جزولی { (ابوموسی عیسی بن عبد العزیز) مشاهیر نحویوندن اولوب، آتیجی قرن هجری اواخرنده اندلسده یاشامش؛ ونامرك عندنده قدر واعتباری زیاده اولوب، مشاهیر اطادن ابو بکر بن زهروابو محمد بن الحفید ایله همعصر اولمشدر. نحوده « جزولیه » عنوانیله مشهور برکتابی وسائر بعض آثاری واردر.

جِزه { (وفارسیسی کزه) سجستانده برقصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَزی { (ابو حزیمة السلمی) صحابه‌دن اولوب، مشرك ایکن اسیر طوتمش اولدقلری صحابه‌دن برداتی نزدحضرت پیغمبریه کتیرمك، ایمانه کلمکله، التفات حضرت نبویه مظهر اولمشیدی. اوغلاری حیان وعبدالله واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — (جزی بن معاویه النمیمی) اسمنده برى دخی عهد خلافت حضرت فاروقیده اهواز والیسی اولوب، احنف بن قیسك عمی ایدی. بونك صحبتنده اختلاف واردر.

جزیره { بو اسم شام ایله عراق وکردستان آره‌سنده برخطهٔ واسعه‌یه علم اولمشدر. سبب تسمیه دخی دجله ایله فرات ایرماقلری آره‌سنده واقع اولمسیله، بو ایکی ایرماغك خطهٔ مذکوره‌نك ایکی جهتنده بربرینه زیاده تقرب ایتمیدر. اسکی یونان جغرافیونی بو خطه‌یه « بین النهرین » معناسیله (مسوپوتامیا Mésopotamie) نامنی ویرمشلردر، که انیوم السنهٔ اجنبیه‌ده بواسمله یاد اولنقده‌در.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزیره خطه‌سی فرات ایله دجله بحرالرینك انك زیاده بربرینه قریب بولندقلری دیاربکر (یعنی آمد) شهری حذاسندن باشلایوب،

جنوب شرقیه طوغری اوزاندقجه طارلاشه رق، بغدادك اوست طرفنده وینه دجله ایله فرات مجرالرینك بربرینه زیاده تقرب ایتدکلری محلده منتهی اولور، که بو محلده نهرین آره سنده برطاقم جدوللر دخی بولنمغله، بو خطه یه صحیحدن جزیره و یا شبه جزیره شکلنی ویریور. بو وجهله همان هر طرفی نهرین مذکورین ایله محاط اولان جزیره خطه سی شرقاً کردستانله، جنوباً عراق عربی ایله، غرب جنوبی جهتندن برالشام ایله، غرباً سوریهٔ بالا یعنی حلب جهتیله، شمالاً دخی آناطولی ایله وقدیماً ارمینیه دینلن ارضروم و وان جهتیله محاط ومحدوددر. °۳۸ ایله ′۲۰ °۳۳ عرض شمالی و ′۳۰ °۳۵ ایله °۴۲ طول شرق آره لرنده واقع اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه یعنی دیاربکردن بغداده قدر اولان طول اعظمی تقریباً ۷۰۰ وموصلدن خابورك منصبنه دك اولان عرض وسطیسی تقریباً ۲۰۰ کیلومتره در. مساحهٔ سطحیه سی تقریباً وتخمیناً ۱۴۰۰۰۰ مربع کیلومتره در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیره نك قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، دیاربکر ایله ماردین واورفه آره لرنده (قره جه طاغ) و(طورعابدین) اسملریله برصره طاغلر بولندیغی کبی، موصلك جهت غربیه سنده دخی (سنجار) جبل منفردی بولنیور. °۳۸ دن ′۳۰ °۳۵ عرض شمالیه قدر ممتد اولان بو طاغلق محلك ارتفاع وسطیسی ۴۰۰ ایله ۵۰۰ متره آره سنده در. مذکور طاغلرك شمالی مائله سی برطاقم طاغ شبعه لرندن عبارت اولوب، دجله یه منصب اولمق اوزره، بر طاقم کوچك چایلر آقیور. جنوبی مائله لری ایسه نهایت دوز اووه یه مبدل اولان برسطح مائل حالنده اولوب، بوطرفدن فراته منصب اولمق اوزره اورفه نك ایچندن کچن (جلاب) و بونك منصب اولدیغی (بلیخ) چایلریله (خابور) نهرینی تشکیل ایدن بر چوق چایلر آقیور. خابور نهری جزیره نك اك بیوك چایی وفراتك اك بیوك تابعی اولوب، مجراسی ۳۵۰ کیلومتره یه قریبدر. بونی تشکیل ایدن چایلرك باشلیجه لری: جرجوب، زرقان، جانجاغ وسنجار نهرلریدر. سنجار طاغنك جنوب غربی اتکلرندن مذکور (نهر سنجار) آقدیغی کبی، شرق اتکلرندن دخی (وادی احمر) و (وادی ثرثر) اسملریله ایکی چای آقیورسه ده، بونلر یازین قورور. جزیره نك قسم غربی وجنوبیسی ایسه دوز وآچلق واسع اووه لردن عبارت اولوب، بو اووه لر ایکی جسیم ایرماق آره سنده وبرچوق انهارك آتنده بولنمغله، طوپراغی نهرلرك مرور زمانله ایندیروب براقدقلری اتربهٔ مترسبه دن عبارت اولمغله، غایت منبت وکوزل مرعالری حاویدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیواناتی. — جزیره نك قسم شمالیسنده هوا غایت صاغلام اولوب، یازین بر آز صیجاق اولور ایسه ده، قیشین پك لطیفدر. صولر نادراً طونار. ایلك بهارك ابتدالرنده ویازك نهایتنده کثرتله یاغمور یاغار. هوانك بو مساعدهسی طوپراغك قوهٔ انباتیهٔ فوق العاده سنه منضم اولهرق، پك چوق ومتنوع محصولات یتیشدیریر. بغدای وآرپه اکینلری پك یوکسك وصیق اولوب، بره اوتوز وقرق نسبتنده محصول آلنور. سیسام، پرنج وپاموق محصوللری دخی چوقدر. اوزوم، زیتون، طوت، بادم، انجیر، نار، پورتقال، لیمون، آرمود، قیسی، شفتالی، کراز، اریك وسائر میوه لرك انواعی غایت مبذول وپك لذیذ در. آریلری غایت نفیس بال ویریر. شمدیکی حالده اراضیسنك قسم کلیسی غیر مزروع و خالی اولدیغندن، طبیعی چایر ومرعا حالنده بولنوب، یوکسك اوتلرله مستوردر؛ وعشایر طرفندن کلیتلی قویون و سائر حیوانات اوتلادیلیر. بوخطه ده چالیشقان اهالی اسکان ایتدیریله رك، بعض عشایرك تجاوزاتندن دخی تأمین، وبعض طرفلری انهاردن جدوللر وحرقلرله اروا ایدیله حك اولسه، دنیانك اك معمور و اك برکتلی یری حکمنه کچوب، اون بش یکرمی ملیون اهالی بسلمکه استعدادی اولدیغنده اورالری رأی العین کورمش محققین متفقدرلر. بغداده قریب اولان قسم جنوبیسنده ایسه هوا چوق دها صیجاق ویاغمورلر دها سیرك اولدیغی کبی، طوپراق دخی عمومیت اوزره کلس وتباشیردن عبارت اولمغله، بو جهتك یالکز نهرلرك مجراسنه قریب اولان محللری منبتدر. بوجهتده خرما دخی یتیشیر. زفت معدنی جزیره نك بوجهتنده پك چوق اولوب، اکثر محللرنده سطح ارضدن آفار. جزیره ده طولاشان عشایرك حیوانات اهلیه سی قویون، کچی، آت، دوه ومرکبدن عبارت اولوب، مرکبلری اوج نوعدر. قورد، آیی، آرسلان، قبلان وسائر حیوانات وحشیه سی دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیره‌نك اهالیسی اراضینك وسعت واستعدادی درجه‌سندن پك دون اولوب، بوكا دخی سبب اوته‌دن بری بر طاقم عرب وكرد عشایرینك بو خطهٔ جسیمه‌یی سوریلرینه مرعا اتخاذ ایتملریله، زراعت وحرائته اشتغال ایدن اهالیی راحت براقاملریدر. بووجهله اهالینك قسم كلیسی كوجبه حائنده یاشایان عشایردن عبارت اولوب، زراعته اشتغال ایدن فلاحین طاقمی آنجق اللی بش بیك مقدارلرنده‌در. كه بونلر دخی باشلیجه دجله وفرات وادیلریله خطه‌نك قسم شمالیسنده بولنیور. بونلردن بعضلری اولرده وبر طاقملری چادرلرده اقامت ایدرلر. فلاحینك همان جمله‌سی عرب اولوب، عشایر ایسه عرب وكرد وتركمن اوله‌رق اوچ جنسیته منقسمدر؛ لكن بونلرك دخی قسم اعظمی عربدر. اسكیدن جزیرة العربدن مشهور طی قبیله‌سی جزیره‌یی مرعی و مسكن اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، بعده عنزه وشمر قبیله‌لری كلوب، علی‌الخصوص شمر قبیله‌سی بوصوك وقتلرده جزیره‌ده بیوك بر قوت ونفوذ پیدا ایتمشدر. برچوق عشیرتلره منقسم اولان بو قبیلهٔ جسیمه ۱٤۰۰۰ قدر خیمه‌دن مركب اولوب، هر خیمه‌ده بربری اوسطه ٦ كشی حساب اولنورسه، مجموعی ۸٤۰۰۰ نفوس قدر اولور. بونلر غایت ماهر بیتیجی اولوب، عرب جنسنه منسوب اعلا آت وقیصر اقلریله وكابتلی قویون ودوه سوریلریله جزیره‌ده جولان ایده‌رك، اهالیٔ مسكونه‌دن آچه وذخیره وحیوانات اوله‌رق ویركی آلیرلر. عنزه قبیله‌سیله بینلرنده خصومت ورقابت بولندیغندن، عنزه قبیله‌سی اكثریا بر الشام جهتنه یاییلوب، نادراً فراتی تجاوزله جزیره‌یه كیره‌بیلیر. شمر قبیله‌سی جزیره‌نك باشلیجه جنوب وغرب جنوبی جهتلرنده جولان ایدوب، نادراً قسم شمالیسنه قدر چیقار. بوقبیله جربه، زیدار وعمر اسملریله اوچ عشیرته منقسم اولوب، خریسه، صایح، نجم، ثابت، عوود، فداغه، عبده، قاینان اسملریله فروع و شعباتی دخی واردر. طی قبیله‌سی خابورایله موصل آره‌لرنده بولنوب، ۳۰۰۰ خیمه قدر تخمین اولنیور. قسم شمالینك طاغلق محللرنده ایسه كرد وتركمان عشایری طولاشیرلر. بونلرك باشلیجه‌لری میللی، جبور، كیلی ودقوری عشیرتلریدر. بونلرك بعضلری بعض موسملرده خانه‌لرده وبعض موسملرده دخی خیمه ایله یایلالرده اقامت ایدر.

كلرندن، پك ده كوجبه صایله‌مازلر؛ وكرك بونلركرك طی قبیله‌سی شمر كبی سركش اولمیوب، حكومته اطاعتلری واردر، وبعض تكالیفله دخی مكلفدرلر. كرد وتركمان عشیرتلری كندی لسانلریله متكلم ایسه‌لرده، لسان عربیه دخی آشنا اولوب، استعراب طریقنی طوتمشلردر. بووجهله موصل، اورفه وماردین كبی بعض شهر وقصبه‌لر دخی داخل اولدیغی حالده، جزیره‌نك اهالیسی ۲۰۰۰۰۰ مقداریی متجاوز اولمیوب، بهر مربع كیلومتره باشنه ½ ۱ آدم دخی دوشمیور. اسكی سریانیلردن قالمه جزئی بر مقدار نسطوریلر ویزیدیلرله شهر وقصبه‌لرده ساكن بر مقدار یهودیدن بشقه، بالجمله اهالی مسلم واكثری سنیدر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیره جغرافیاجه اسكیدن بری آیریجه برخطه اعتبار اولنه‌رق، حدود طبیعیه ایله آیرلمش اولدیغی حالده، اداره‌جه درت ولایت ایله بر مستقل متصرفلق بیننده منقسمدر. شمال شرقی قسمی دیاربكر ولایتنه ملحق اولوب، ماردین سنجاغیله نفس دیاربكر ولایتنك بر ایكی قضاسنی تشكیل ایدیور؛ منتهای غرب شمالیسنده‌كی بیوك بر پارچه‌سی حلب ولایتنه ملحق اولوب، اورفه سنجاغنی تشكیل ایدیور؛ قسم وسطیسنك جهت شرقیه‌سی موصل ولایتنه ملحق اولوب، نفس موصل سنجاغنك قسم اعظمنی تشكیل ایدیور؛ قسم مذكورك جهت غربیه‌سی ایسه مستقلاً اداره اولنان زور سنجاغنك نصفندن عبارتدر؛ قسم جنوبیسی دخی بغداد ولایتنك نفس بغداد سنجاغنه ملحقدر.

جزیره ازمنهٔ قدیمه واوائل دور اسلامده پك معمور بولنمش اولدیغندن، هر طرفنده بر چوق شهر وقصبه‌لر وقلعه‌لر وسائر آثار عمران ویرانه‌لری مشهود ایسه‌ده، شمدیكی حالده یالكز كوشه وكنارلرنده بر قاچ شهر وقصبه بولنیور. دیار بكر (یعنی آمد) شهری جزیره‌نك دیاربكر تعبیر اولنان قسم شمالیسنك مركزی اولوب، بغداد شهری ایسه عراق العربدن معدود اوله‌رق، جزیره‌دن خارج بولنمغله، بو خطه‌نك اصل مركزی واك بیوك شهری موصلدر، كه منتهای شرقنده ودجله كنارنده واقعدر. ایكنجی درجه‌ده‌كی قصبه‌لری دخی اورفه، رقه، ماردین، نصیبین، سنجار ونكریتدر. قریه‌لری دخی پك آز اولوب،

باشلیجه قسم شمالیسنده وفرات ایله دجله کنارلرنده بولنیور.

احوال تاریخیه‌سی. — جزیره خطه‌سی جودی طاغنك آلتنده بولنمغله، نوع بشرك بشیکی حکمنده اولوب، اسکیدن بری اقوام سامیه‌دن توراده (ارم) یاد اولنان بر قومك مسکنی بولنمشدر. بناءً علیه کتب عبرانیه‌ده (ارم نهریم) یعنی «ارم نهرین» اسمیله دخی ذکر اولنور. بو خطه‌نك هر طرفی آچیق اولوب، مدافعه‌یه صالح حدودی اولمدیغندن، اسکیدن بری بین‌الدول میدان منازعه بولنمشدر. تاریخك ضبط ایده‌بیلدیکی زمانلرده آثوریلرك النده اولوب، بر آرملق فراعنهٔ مصر طرفندن دخی ضبط اولنمشیدی. جهانکیر کیخسرو اوطرفلری ضبط ایله ایرانك حدودینی آطه‌لر دکیزی ساحلنه‌دك توسیع ایتدیکی صره‌ده، جزیره‌یی دخی بو دولته الحاق ایتمش؛ واسکندرك خروجنده بو خطه دخی بو جهانکیرك ضبطنه‌کچوب، وفاتنده طوائف ملوکدن سوریه‌ده حکومت سورن سلفکیانك حصه‌سنه اصابت ایتمشدی. سلفکیان دولتنك انقراضنده یعنی قبل‌المیلاد ٦٤ تاریخنده اشکانیان دولتنك برشعبه‌سی جزیره وارمینیه‌ده تأسس ایلمشدی. بعده ساسانیانك حکمنه کچوب، یکیدن ایرانك بر ایالتی صورتنه کیرمش؛ وميلادك ایکنجی قرنی اواسطندن ظهور اسلام دورینه دکین ایرانیلرله رومانیلر وبعده روملر بینده لاینقطع وقوع بولان محاربالك میدانی اولوب، کاه رومللرك وکاه ایرانیلرك ضبطنه کچش؛ وبرخیلی وقت خابور نهری بین‌الدولتین حدود اتخاذ اولنمش ایدی. ظهور اسلامدن خیلی وقت اول جزیرة العربدن بر طاقم قبائل جزیره‌یه دخول ایله، اهالیٔ اصلیهٔ قدیمه‌یه وروم وایرانی وسائره‌دن مرکب اولان اهالیٔ متراکمه‌یه غلبه‌چالمشلردی. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زمان خلافتنده و ١٧ تاریخ هجریسنده (عیاض بن غنم) حضرتلری جزیره‌نك فتحنه مأمور اولوب، کمال سهولتله بو خطه‌یی ممالك اسلامیه‌یه الحاق ایتمکله، یکیدن جزیرة العربدن برچوق اهالی اورایه نقل‌واسکان ایلمشلردی. فتحی متعاقب ویرکی اوله‌رق بو خطه‌دن آلنان ذخایر وزیتون یاغی وسرکه وبال کبی محصولاتك کثرتی اووقتکی معموریتنه بردلیلدر. بنی امیه دولتی زمانده جزیره اهالیسی اکثریا علویلر طرفنی التزام ایتدکلرندن، بو خطه ینه بر چوق محاربالته جریانکاه اولمشیدی. خلافت عباسیه زمانده جزیره‌نك معموریتی درجهٔ قصواید واصل اولوب، بو خطهٔ واسعه‌نك هر طرفنده جسیم ومعمور شهر وقصبه‌لر تأسیس اولنمش؛ وهر طرفی باغ وباغچه حائنه کچمش ایدی. اووقت قسم شمالیسی (دیار بکر) وقسم جنوبیسی (دیار مضر) اسملریله یاد اولنوردی. آنجق بو معموریتك جلب ایتدیکی انظار حرص وطمع نتایجندن اوله‌رق، دولت عباسیه‌نك تا اوائلنده جزیره‌نك هر طرفنده وقت وقت بر طاقم اشخاص ادعای تفردله رفع لوای عصیان ایتدکلرندن، کرك بونلرك کندیلری بیننده‌وکرك بونلرله مرکز خلافت آره‌سنده وقوع بولان محاربات معموریتك دها ایلری‌یه کیتمسنه مانع اولمغه باشلامشیدی. هله دولت عباسیه‌نك دوچار ضعف اولمسیله امرای اتراکدن وسائره‌دن هر طرفده بر دولت ظهور ایتمکه باشلادیغنده، جزیره بونلرك آره‌سنده کل یوم وقوع بولان محاربه‌لردن اکثریتله میدانی اولمغله، اووقتدن معموریتی کریلکه باشلامش ایسه‌ده، دیاربکر، موصل، میافارقین، حصن کیف، رقه، رها (یعنی اورفه)، ماردین، جزیرة ابن عمر وسائر شهرلری مناوبةً وبعضاً آیری آیری پایتخت اتخاذاولنمغله، واورالرده تشکل ایدن دول صغیره ملوکنك اکثری دخی حسب الزمان علوم ومعارف وصنایعی حایه ایده‌رك، ارباب علم وهنری تشویق ایتمکله، بر درجه‌یه قدر تلافیٔ مافات اولنه‌رق، دولت عباسیه‌نك نهایتنه‌دك جزیره ینه معمور ایدی. خلافت عباسیه زمانده جزیره‌ده حکم سورن دولتلرك باشلیجه‌لری آل بویه، بنی عقیل، بنی مروان، بنی ایوب وسائره‌در. چنکیزك خروجی سائر ممالك اسلامیه ایله برابر جزیره‌یی دخی تخریب ایدوب، بو خونریزك ناتمام براقدیغی دخی تیمورلنك اکمال ایتمکله، اووقتدن بری جزیره‌نك اکثر شهر وقصبه‌لری ویرانه‌یه وتارله وباغ وباغچه‌لری مرعی حکمنه کچوب، عشایر بدویه‌نك جولانکاهی اولمشدر. چنکیز ایله تیمور آره‌سنده کذران ایدن مدتده جزیره آق قیونلی وقره قیونلیلرك النده بولنمش؛ ونهایت اونجی قرن هجری اوائلنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدر. اووقتدن بری دیاربکر، حلب، موصل وبغداد ایالت ویاولایتلری آره‌سنده منقسم اولوب،

هیچ بر اهمیتی حائز بولنمامش، واسکی معموریتی اعاده اولنه‌مامشدر.

جزیرة ابن عمر { جزیره‌نك دیاربکر ولایتنه تابع اولان شمال شرق قسمنده ودجله‌نك ساحل یمینده اوله‌رق موصلك تقریباً ۱۵۰ کیلومتره یوقاریسنده یعنی شمال غربیسنده واقع بر قصبه اولوب، الیوم (جزیره) اسمیله ماردین سنجاغنه تابع بر قضانك مرکزیدر. وقتیله خیلی معمور اولوب، مشاهیر علما وادبادن (جزری) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك وازان جمله مورخ مشهور ابن اثیر ایله برادرلرینك مسقط رأسی بولنمشدر. روایته کوره، ۲۵۰ تاریخ هجریسنده بنی تغلبدن (حسن بن عمر بن خطاب) طرفندن بنا اولنمغله ، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. موقعی دجله‌نك ایچنه هلال شکلنده کیرمش بر شبه جزیره اولوب ، قصبه‌نك تأسیسندن صکره بر خندق حفریله، قره‌یه اولان ارتباطی قطع اولنمش؛ وبو خندقده بر طاقم دکرمنلر یاپلمشیدی. شمدیکی حالده کوچك وغایتله پیس بر قصبه اولوب، هواسی دخی وخیمدر. بعضاً (جزیرهٔ عمریه) دخی دیرلر.

جزیرة اسوان { [« اسوان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرة البریه { صعید مصرده اسوانك ۹ کیلومتره جنوبنده نیلك ایچنده بر آطه اولوب، اوزرنده زمان قدیمدن قالمه بر چوق خرابه‌لر و آثار عتیقه موجوددر. اسم قدیمی فیله (Philæ) در.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) اندلسك منتهای جنوبنده وسبته بوغازینك مدخل شرقیسنده اوله‌رق جبل طارق برونك تشکیل ایتدیکی قویك ساحل غربیسنده وجبل طارق قصبه‌سنك قارشیسنده بر قصبه اولوب، الیوم اسپانیوللر عندنده اسم عربیسندن غلط اوله‌رق، (آلجزیراس) اسمیله معروفدر. [«آلجزیراس» ماده‌سنه مراجعت.] عربلر زمانده بیوك وتجارتکاه بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن (الجزیری) نسبتیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) یا- قوت حموی « معجم- البلدان» نده بو اسمله بحر محیط هندیده وارض زنجده یعنی افریقانك سواحل شرقیه‌سی قارشیلرنده بیوك بر آطه اولدیغنی، واوزرنده (متنبی) و (ومکتبلوا) اسملریله ایکی قصبه بولنوب، هربری مستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده بولندیغنی، وبونلرك کوفه‌دن اورایه هجرت ایتمش عربدن اولدقلری ادعا سنده بولندقلرینی بیان ایدیور. بو تعریفه کوره مداغسقار جزیره‌سی اولمق اقتضا ایدر.

جزیرة شریك { افریقیه‌ده تونس ایله سوسه آره‌سنده بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده، افاده‌سندن آطه‌می یوقسه قره‌می اولدیغی آکلاشیله‌میور.

جزیرة العرب { (Arabie) آسیاقطعه‌سنك منتهای غرب جنوبیسنده شبه جزیره صورتنده بر بیوك یر اولوب، قوم نجیب عربك وطن اصلیسی ودین مبین اسلامك محل ظهوریدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزیرة العرب شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانمش غیر منتظم بر مستطیل شکلنده اولوب، قسم جنوبیسی شرقه طوغری توسع ایتمکله قبا بر چیزمه شکلنی آلیور. غرباً بحر احمره، جنوباً عدن کورفزیله وبحر محیط هندی ایله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن بحر عمان ایله، شرق شمالی جهتندن دخی بصره کورفزیله یعنی بحر فارسله محاطدر. یالکز شمال جهتندن قره‌یه مربوط اولوب، هرنه قدر بو جهتدن دخی آسیانك سائر طرفلرندن دکیزه مماثل واسع چوللرله آیرلمش ایسه‌ده، حدود شمالیه‌سی تمامیله معین اولمیوب، جغرافیونك بعضی بوحدودی فرات وادیسنه قدر چیقارمش، وبعضلری برالشامی جزیرةالعربدن خارج عدایده‌رك، یالکز (عنه) یه قدر فرات وادیسنی حدود عد ایتمش، واورادن بحرلوطك منتهای جنوبنه‌دك بر خط حدود چکمشلردر، که بو ایکنجی صورت دها طوغریدر. بحر لوطك منتهای جنوبندن عرب جغرافیونی خط حدودی (عقبه) کورفزینه ایندیره‌رك طورسینا شبه جزیره‌سیله تیه صحراسنی خارج براقیورلرسه‌ده، متأخرین جزیرةالعربك حدودینی سویش کورفزینك منتهاسندن (عریش) ه قدر ممتد بر خط موهومه قدر توسیع ایده‌رك، سینا شبه جزیره‌سنی دخی جزیرةالعربدن عد ایدیورلر. بو وجهله جزیرةالعرب شمالاً عراق عربی، جزیره، برالشام وفلسطینله؛ شمال غربی

کوشه‌سندن دخی خطهٔ مصریه ایله محدوددر. بو حدود داخلنده اوله‌رق، ۳۰° ۳٤° ایله ′٤۰ ۱۲° عرض شمالی و ۳۰° ایله °۵۸ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه اولان طول اعظمی ۲۵۰۰ کیلومتره یعنی یمش یمش بش مرحله، وشرقدن غربه اولان عرض وسطیسی ۱۰۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۳۱۵۷۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، فرانسه‌نك همان آلتی مثلی بیوکلکنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیرة‌العرب آسیا قطعه‌سنه دها زیاده مربوط وآسیادن معدود اولدیغی حالده، طبیعت اراضیجه واحوال طبیعیه وهوائیه‌جه آسیادن زیاده آفریقایه مشابهدر. بوواسع شبه جزیره سواحل بوینجه اوزانیر آلچق یرلردن سواحله قریب یوکسك طاغلردن وداخلی مرتفع وواسع اووه‌لردن عبارتدر. اصل طاغلری قسم غربیسنده اولوب، فلسطین حدودندن باب‌المندبه‌دنك بحر احمر سواحلنه متوازیاً بر سلسلهٔ جبال اوزانیور، که (سرات) اسم عمومیسیله معروف اولوب، یمن ایله حجاز آره‌سنده واقع عسیر خطه‌سنده اولان ائ یوکسك محلنك ارتفاعی ۲۵۰۰ مترەیی متجاوزدر. قسم شمالیسنده یعنی حجاز خطه‌سنده ارتفاعی آز، طاشلق وقورویور طاغ صورتنده اولدیغی حالده، عسیردن آشاغی یعنی جنوب جهتنده بو سلسله بر چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، یمن جبالنی تشکیل ایدیور. وبر چوق نهرلر دخی آنفله، بو خطه‌یی جزیرة‌العربك باغچه‌سی حالنه قوییور. ساحل جنوبیده حضرموت خطه‌سنده واقع (جوهره) جبالی دخی یمنك (سرات) سلسله‌سنه مربوطدر. سواحل شرقیه قرینده وعمان خطه‌سنده اولان جبل احضرنك ارتفاعی دخی ۲۰۰۰ مترەدن اشاغی دکلدر. جزیرة‌العربك وسطلرنده وحجاز ایله بحرین آره‌سنده واقع نجد خطه‌سنده دخی منفرد بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرنك بعضلری خیلی یوکسك ایسه‌ده، ارتفاعلری هنوز تعیین اولنه‌مامشدر. تهامه آلچق وقوملق اولوب، جبال سراتدن اینن نهرلر دخی حرارتدن قورویه‌رق، بر طاقم منعفن بطاقلقلر تشکیل ایتدکلرندن، جزیرة‌العربك بحر احمر سواحلندن عبارت اولان بو قسمی پك صیجاق وهواسی وخیم ایسه‌ده، تجارتکاه اسکله‌لری اولمق حسبیله، معمور ومسکوندر. تهامه‌نك شرق جهتنده شمالده حجازوجنوبده یمن خطه‌لری بولنوب، ارتفاعلری حسبیله هوالری معتدل اولمغله، بوایکی خطه وعلی‌الخصوص یمن پك معمور ومسکوندر. حجازنك شرق جهتنده (نجد) خطه‌سی بولنوب، مرتفع پایله‌لرله بعض طاغلری شامل بولنمغله ، هرنه قدر میاه جاریه‌سی آز وبعض طرفلری چول ایسه‌ده، معمور ومسکون یرلری دخی چوقدر. برانشامه قدر اوزانان یمامه‌ده‌دخی‌طبیعت اراضی بوسیاقده‌در. نجدنك جهت جنوبیه‌سنده‌یعنی‌یمن‌ایله‌عمان‌آره‌سنده ایسه(دهنا) تعبیراولنورواسع برچول واردر، که آفریقانك صحرای کبیرینه مشابه وبلکه اوندن بتر اولوب، قابل سکنی هیچ بر محلی یوق کبیدر. دهنانك جنوبنده سواحل جنوبیه بوینجه حضرموت وشحر خطه‌لری وشرق جهتنده دخی عمان خطه‌سی بولنیور. عمان بحر فارس ایله بحر عمان آره‌سنده واسع بر شبه جزیره شکلنده اولوب، مرتفع محللریله سواحلی خیلی معموردر. نجدنك شرق جهتنده (نفود) اسمیله بر چول واردر. که بونلرده اوته‌سنده یعنی بحر فارسك سواحل غربیه‌سنده الحسا و بحرین خطه‌لری بولنوب، معمورجه‌در. بو وجهله جزیرة‌العربك ثلثانی معمور ویاقابل عمران اولوب، یالکز بر ثلثی ناقابل سکنی چول حالنده‌در. فلسطین ایله باب‌المندب آره‌سنده ۲۰ قدر محده برکان اثرلری کوریلوب، بونلردن یالکز خیبر قربنده اولانی هجرت نبویه‌دن ۶۰۰ سنه اول آتش افشان بولنمش، وروایته کوره حضرت فاروقك زمان خلافتنده دخی بر آره‌لق علولر چیقارمشدر. جزیرة‌العربك احوال مخصوصه‌سندن بری انهارنك ندرتی اولوب، بو واسع خطه‌ده ایرماق دنیله‌بیله‌جك هیچ بر نهریوقدر. جبال سراتدن حجاز خطه‌سنده آقان صولر پك آز اولوب، عسیر ویمنده دها زیاده ایسه‌ده، مسافه‌نك آزلغی حسبیله، بونلر کوچك چایلر حالنده قالدقدن بشقه، اکثری تهامه قوملرنده قورویوب، یالکز یاغمور موسملرنده بحراحمره واصل اوله‌بیلیرلر. بونلرنك باشلیجه‌لری مکه وطائف قربنده آقان (وادی بیره) (وادی انشیجه) ایله قنفده قربنده‌کی (وادی‌کنونه)، عسیرده‌کی (وادی‌ابنعشر) ویمنده‌کی (وادی‌السهم) در. جبل سراتك وعلی‌الخصوص عسیر ویمن خطه‌لرنده‌کی قسم جنو-

بیسنك شرق اتکلرندن دخی بر طاقم نهرلر آقوب، بونلر طاغلرك آره‌سنده آفدقجه، بیومکله، مسافه‌لری دها اوزون ایسه‌ده، ایچ طرفده‌کی چوللره واصل اولنجه، یالکز یاغمور موسملرنده سیل حالنده بردرجه‌یه قدر اوزانوب، سائر موسملرده قورورلر. یالکز تعز جهتنده نبعان ایدن (وادی‌کبیر) عدن قوینه، وصنعا جوارلرنده نبعان ایدن (وادی‌شارد) ایله (وادی ذمار) حضرموته اینوب، اکثریا عدن کورفزینه واصل اولورلر. دهنا ونجد چوللرنده قورویان انهارك اك بیوکی عسیرده نبعان ایله شمال شرقیه طوغری آقان (وادی بیشه) در. جزیرةالعربك سائر طرفلرنده ذکره شایان هیچ بر نهر اولیوب، آنجق بو حطهٔ واسعه (وادی) دینلن وبعضلری پك اوزون اولان بر طاقم قورو دره‌لرله شق اولنمشدر. بونلر عادتا نهر یتاغی صورتنده اولوب. یاغمور موسملرنده بعضاً ایچلرنده خیلی بیونك وخیزلی سیللر آقار. بونلرك اك بیوکی عسیر جهتندن باشلایوب، شبه جزیره‌نك قسم اعظمنی شق ایله فراته واصل اولان (وادی‌الرمیم) درکه بونك سیلی فراته قدر واصل اولدیغی واردر.

سواحل وجزایری. — جزیرة العربك سواحلی ۳۷۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، بحر احمرده قیالق مرجان وسائر حیوانات نباتیه تحجرندن متشکل وشعب (وغلطی شاب) دینلن بر طاقم قیالرله وکوچك آطه‌لرله مسدود اولدیغندن، بیوك سفائنك تقربی خیلی مشکلدر. عدن کورفزیله بحر هندی وعمانه‌کی سواحلی دخی یوکسك وصرب اولدیغندن، ینه سفائنك یناشمه‌سنه مساعد دکلدر. بحر فارسه‌کی سواحلی بالعکس آلچقدر. بحر احمرده سویش وعقبه کورفزلرندن بشقه کورفزی وبیوك قوبی اولمیوب. مع هذا ینبع، جده، قنفده، حدیده ومخا کبی خیلی تجارتکاه اسکله‌لری واردر. سواحل جنوبیه‌سنده بر قاچ قوی موجود ایسه‌ده، عدن قویندن ماعداسی آچیق اولوب، بو سواحلك باشلیجه اسکله‌سی عدن وایکنجی درجه‌ده مسکتدر. بحرفارسه‌کی سواحلی ایسه دها کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، بر قاچ کورفزی واردر. که بونلرنده باشلیجه‌لری بحرین ایله کویت کورفزلریدر. جزیرةالعربه منسوب اطرافنده بر چوق آطه‌لر موجود ایسه‌ده، هیچ بری حائز اهمیت اولهجق درجه‌ده بیوك اولمیوب، بحر احمرده کیلرك اك بیوکلری عقبه کورفزینك مدخلنده کی (تاران)، یمن ساحلنك قارشیسنده‌کی (فرسان) وکمران وباب المندبك مدخلنده‌کی (بریم) یاخود (میوم) آطه‌لریدر. ساحل جنوبیسنده یالکز خوریان موریان جزایر مجتمعه‌سیله (موسره) آطه‌سی بولنیور. بحر فارسده بر چوق کوچك آطه‌لر بولنوب. اك بیوکلری (بحرین) جزیره‌سیدر. بونلر اینجی صیدیله مشهوردرلر.

اقالیم وهواسی. — جزیرة العربك، عرضی اقتضاسجه، عمومیت اوزره هواسی صیجاق ایسه‌ده، اراضینك ارتفاعی بعض طرفلرنده بو حرارتی خیلیدن خیلیيه تعدیل ایدیور. بوقطعهٔ واسعه‌نك هواجه اك کوزل یرلری یمنك ایچ طرفلریله نجد خطه‌سی، واك فنا یرلری دخی تهامه ایله ایچ طرفلرده اولان دهنا وسائر بادیه‌لریدر. یمنك مرتفع محللرنده یاغمورلر حزیراندن باشلایوب. ایلولك اواخرینه دك دوام ایدر؛ مقیاس الحراره یازین ۲۹ درجه‌یی تجاوز ایتمیوب، قیشین ایسه اکثریا صفر طونار وقاردخی یاغار. بعضاً نیسان آینده دخی یاغمورلر یاغوب، محصولاته کلی فائده ویرر. عمان جهتنده یاغمور موسمی ایلولدن شباطه قدر سورر. معهذا کرك یمنده وکرك عمانده بعض سنه‌لر همان هیچ یاغمور یاغمیوب. قحط وغلا ظهور ایدر، وچوق دفعه علل مستولیه دخی بو آفته مترافق اولور. تهامه‌ده اکثریا اصلا یاغمور یاغمیوب، حرارت ۳۷° درجه‌دن آشاغی ایمز. بونکله برابر مرتفع محللرده هوا بابس وتهامه‌ده ایسه رطوبتلیدر. نجدك دخی ارتفاعی حسبیله هواسی معتدل ویابس اولوب، غایتله صاغلامدر. اصلا یاغمور کورمین چوللرده ایسه درجهٔ حرارت کیجه وقتی بیله ۳۸ دن آشاغی ایمیوب، اویله وقتی ۴۳ دن یوقاری بولنور. حجازده یمن قدر یاغمور یاغمیور ایسه‌ده، ینه هواسی معتدلجه اولوب، علی الخصوص طائف جهتنده و مدینهٔ منوره‌ده قیشین قار یاغدیغی دخی اولور. حجازك تهامه‌سی دخی یمنك کی قدر صیجاق دکلدر. واسع چوللرك ایچندن کچن روزکار جزیرة العربه غایت صیجاق ومحنق اولوب، سام ویا سموم اسمیله معروفدر. بوروزکار یمنه شرقدن یعنی عمانه غربدن، بغداده جنوبدن والحاصل چول طرفندن کلوب، یاغمورلرك وجوده کتیرمش اولدقلری یشیللکی، قوروتهرق، اورته‌لغی کوله چویرر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزیرة العرب ظن اولندیغی قدر محصولسز اولمیوب، برنجی درجه‌ده یمنده وایکنجی درجه‌ده دخی عمان ایله حجاز ونجددده متنوع وقیمتدار محصولاتی واردر. خرما جزیرةالعربك عمومی وانك برنجی محصولی اولوب، بو مبارك میوه‌نك انواع کثیره‌سی حاصل اولور، وچوللرده دوه سودیله برابر عربلرك یکتا مدار معیشتیدر. بغدای، آرپه، دوره تعبیر اولنور برنوع داری، سیسام، مرجك، بقله، فصولیه، مصر بغدایی وسائر حبوبات دخی جزیرةالعربك اکثر طرفلرنده حاصل اولدیغی کبی، اکثر محللرده توتون دخی کلیتله یتیشیر. یمنده قهوه‌نك انك اعلا جنسی حاصل اولدیغی کبی، چوید، پاموق، صاری وقرمزی بو یامغه مخصوص بعض نباتات دخی حاصل اولور. طبده مستعمل سناء مکی، وقناء هندی وتمر هندی کبی بعض نباتات ایله (قات) تعبیر اولنان وچیکنمه‌سی خشیش کبی بر تأثیری موجب اولان برنوع کوچك آغاج ایله ضمغ عربی‌نی ویرن آغاجلر وبعض بهارات جزیرةالعربك اکثر طرفلرنده بولنور. عمان جهتنده کلیتله پاموق یتیشدیریلور. حجازك قناسی مشهوردر. شکر قامشی دخی جزیرةالعربك محصولات اصلیه‌سی جله‌سندندر. میوه‌لره کلنجه، خرمادن بشقه نار، آیوه، انجیر، بادم، شفتالی، زردالی، جوز، قره طوت، الما، آرمود، اریك، موس، عناب، پورتقال، لیمون، تورنج، مندلینه وسائر میوه‌لرك انواعی، موقعك حال واستعدادینه کوره، جزیرةالعربك اکثر طرفلرنده یتیشیر. باغلر دخی چوق اولوب، پك لذیذ اوزوم اولور، ویمنده اعلا شراب یاپیلیر. قاؤن وقارپوز دخی باغچه‌لرده یتیشدیریلوب، پك بیوك اولور. سبزیه متعلق دخی هندبا، انکنار، بامیه، ملخیه، کروبز، پازی، هاوج، طومانس، پاطلجان، پراسه، لخنه، قباق، قرنبهار، طورب، صوغان، صارمساق وسائره حاصل اولور. یمنده زراعت پك ایی ایشلنوب، اهالی فوق‌العاده چالیشقاندر. یاغمور موسملرندن صوبی حفظ ایدوب، قوراقلق زمانلرنده قوللانمق ایچون، برکه تعبیر ایتدکلری بر طاقم سدلر وحوضلر یاپه‌رق، اروای اراضی خصوصنده بیوك دقت ومهارتلری واردر. عمانده دخی بویله سدلر وحوضلر چوقدر. بعض یرلرده دخی باغچه وتارله‌لرینی اروا ایچون پك درین قویولردن صو چکرلر. جزیرة العربده ذکره شایان اورمانلر اولمیوب، جبالك اکثری طاشلق وچپلاقدر. اشجاری باشلیجه یوقاریده صایبلان میوه‌لر آغاجلرندن عبارت اولوب، سیرك اوله‌رق بعض ایلغین، آردیچ، نبق، یبانی زیتون ویبانی یاسمین آغاجلری دخی بولنور. یاغمور موسملرنده اورتهلق یشیل اوتلرله اورتیلوب، خیلی مرعالر تحصل ایدرسه‌ده، چوق کچمه‌دن باد سموم بونلری قورو‌دور. صوئلق یرلرنده بر قاچ نوع یوکسك قامشلر حاصل اولوب، عربلر بوندن حصیر اعمال ایدرلر، وداخلاً خانه‌لرینك دیوارلرینی قاپلارلر. تهامه‌ده قامشدن معمول مسکنلر دخی واردر.

حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده آت ایله دوه اولوب، دوه‌نك اصل وطن ومنشئی جزیرةالعرب اولدیغی کبی، آتلرینك جنسی دخی مشهور اولوب، دنیانك انك کوزل آتلری بو قطعه‌ده چیقار. دوه‌لرك انك چوغی وانك ایلری نجددده بولنوب، بر چوق نوعه منقسمدر. عمانده غایت سریع الحرکه هجین دوه‌لری یتیشدیریلیر. جزیرةالعربك سواحل جنوبیه‌سی جهتلرنده دخی بعض ایی جنس دوه‌لر بولنور. آتلرك دخی انك کوزللری نجددده اولوب، باشلیجه بو قیمتدار حیوانه هر موسمده مرعی بولمق ایچون، شمر وعنزه کبی بعض عشایر فرات ودجله وادیلرینه وجزیره‌نك انك یوقاری طرفلرینه قدر یایلمشلردر. عنزه وشمر ومنتفك عشایرینك شجره‌لی آت وقیصراقلری اونر بیك راده‌لرنده اولوب، نجددده بولنانلری دخی اون بیکدن آشاغی دکلدر. جزیرةالعربك سائر طرفلرنده ایسه دها آز مقداردهدر. عربلرك دیکر حیوانات اهلیه‌لری قویون، کچی، صیغیر، مرکب واستر ایله کوپك وکدی وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه‌سی صره‌سنده انك باشده چوللرك حکمداری مقامنده اولان آرسلان ذکره شایان اولوب، قپلان، صیرتلان، فورد، طوموز، چقال، کیك، تیلکی ومیمون جنسلری دخی چوقدر. حشراتدنك انك کلیتلیسی وانك مضری چکرکه اولوب، حجاز طرفنده (لادغ) تعبیر اونمورسمی غایت تأثیرلی بر نوع زهرلی اوروجك دخی بولنور.

جزیرةالعربك اراضیسی معادن مختلفه‌یی حاوی اوله‌جق آتربه‌دن متشکل اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده دخی یمن آنتون معدنلریله وعلی‌العموم جزیرةالعرب ذی

قیمت احجاریله مشهور ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده یالکز عمان جهتنده بعض سیلی کبریتیت رصاص معدنلری کورلمشدر؛ وباقیر معدنی دخی اهالی طرفندن چیقارلمقده‌در. مکهٔ مکرمه‌نك جوارلرنده دخی بعض کوکورد معدنی طمارلری کورلمشدر. سیاحین شمدیه قدر اویله کلیتلی وقیمتلی معدنلر کورمه‌مشلرسه‌ده، بو قطعهٔ واسعه‌نك پك آزیرلری وپك سطحی صورتده فناً کشف وتحقیق اولنه‌بیلمشدر. بحر احمرده وعلی‌الخصوص یمن سواحلنده خیلی ملحه‌لر بولنوب، کلیتلی طوز چیقدیغی کبی، اوجوارده کی آطه‌لرده پك چوق باغه وایتجی چیقار. بحر فارسه‌کی بحرین آطه‌سیله اوجهتده‌کی جزایر وسواحلك اینجیسی ایسه مشهوردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیرة العربك مقدار اهالیسی حقنده صاغلام وقطعی معلومات ویرمك ممکن اولیوب، اسکیدن برمی اکثر جغرافیون بو قطعه‌نك اهالیسنی ۱۲۰۰۰۰۰۰ ظن وتخمین ایتمکده ایسه‌لرده، بعض محققین، بوادیٔ واسعه‌ده جولان ایدن بدویلرك ۱۵۰۰۰۰۰۰ تقوسدن زیاده اولهمیه‌جغنه نظراً، بتون جزیرة العربك اهالیسنی دخی ۵۰۰۰۰۰۰ دن زیادیه چیقارمق ایستمه‌مشلردر. جزیرة العربك بتون اهالیسی عرب جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، یالکز یمنده وبعض شهر وقصبه‌لرده جزئی مقدار یهودی بولنور. تجارتکاه اولان اسکله‌لرده خیلی مقدار هندمسلمانلری، مکهٔ مکرمه‌ده اجناس مختلفه‌یه منسوب بعض مجاورین وجزیرة العربك هر طرفنده کوله وآزادلی اوله‌رق بر چوق زنجیلر دخی واردر. اهالینك جمله‌سی لسان عربی ایله متکلم اولوب، عن اصل بو قطعه‌یه مخصوص اولان بو واسع لسان دین مبین اسلامله برابر آسیانك دیکر بعض طرفلرینه وآفریقانك بتون قسم شمالیسنه نشر اولنه‌رق، یدی سکز عصر آزوپانك اسپانیا، پورتکیز، سیجلیا کبی بر چوق یرلرنده دخی سویلنمشدر. مذهبجه جزیرة العرب اهالیسی باشلیجه اوچ طائفه‌یه یعنی سنی، زیدی ووهابی مذهبلریته منقسم اولوب، زیدیلر اکثریت اوزره یمنده ووهابیلر نجده بولنیورلر. جزیرة العرب اهالیسی حضری وبدوی اوله‌رق ایکیه منقسم اولوب، بینلرنده اسکیدن برمی منافرت موجوددر. زراعت وتجارت وصنایعله مشغول وخانه‌لرده ساکن اولان حضریلر باشلیجه سواحله قریب محللرده وشبه جزیره‌نك جنوب غربی جهتلریله مرتفع محللرده یعنی نجدك بعض طرفلرنده ساکن اولوب، خیمه نشین وکوچبه حالنده یاشایان بدویلر ایسه شبه جزیره‌نك شمال جهتلرنده وبادیه‌لره قریب اولان محللرده بولنورلر. بو وجهله یمن اهالیسنك همان جمله‌سیله حضرموت وشحر وعمان والحسا اهالیسی عمومیت اوزره حضری اولوب، حجاز ونجد اهالیسنك بر قسمی ساکن وبر قسمیده خیمه نشیندر. بدویلر حضریلره نسبةً آزمقدارده اولوب، عموم اهالینك آنجق بر ربعی خیمه نشیندر. کرك حضری وکرك بدوی عربلر عمومیت اوزره تندرست واوزونجه بویلی اولوب، تناسب اعضالری یرنده‌در، وهله فادینلری پك کوزلدر. اساساً بغدای رنکلی، قره کوزلی، قره صاچلی، دوز برونلی، بالیق اتلی آدملر اولوب، ال وایاقلری کوچك، آغز وفولاقلری دوزکون ودیشلری غایت بیاضدر. آنجق شهر وقصبه‌لر اهالیسی ایچنده وعلی‌الخصوص یمنده زنجی وحبشی جاریه‌لر استفراشندن متولد مختلف درجاتده اسمر آدملر چوقدر. بو وجهله اختلاط ایتمه‌مش اولانلر ایچنده قرال ویاصاری صاچلی ومائی کوزلی آدملر دخی بولنور. عربلر غایته ذکی، فصیح اللسان، طبعاً نطوق وشاعر، جسور ومهمانواز آدملردر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیرة العرب طبیعی اوله‌رق بروجه زیر ۹ قسمه منقسمدر: حجاز، یمن، حضرموت، شحر، عمان، الحسا، یمامه، نجد، دهنا. بونلرك ایلك آلتیسی سواحلده اولوب، ایلك ایکیسی سواحل غربیه‌سنده، دیکر ایکیسی سواحل جنوبیه‌سنده وصونك ایکیسی سواحل شرقیه‌سیده‌در؛ قالان اوچی دخی وسطنده اولوب، برنجیسی شمالده، ایکنجیسی وسطده واوچنجیسی جنوبده واقعدر. حجاز ایله یمن آره‌سنده واقع (عسیر) خطه‌سی یمندن وحجازك شمالنده واقع (حجر) خطه‌سی دخی حجازدن معدوددر. حضرموت ایله عمان آره‌سنده واقع شحر خطه‌سی خریطه‌لرك اکثرنده (محره) و(غره) اسملریله ایکی کوچك خطه‌یه منقسم کوریلورسه‌ده، جغرافیون عرب آثارنده بتون شحر اسمیله مذکوردر. موقع وقبیله‌یه کوره ایکنجی درجه‌ده بر چوق تقسیماتی دخی واردر.

تقسیمات سیاسیه‌سنه کلنجه، بوکونکی کونده جزیرة‌العربك بتون قسم غربیسیله سواحل شرقیه ـ سنك قسم شمالیسی وبحر احمرده‌کی جزایرك اکثریله بحر فارسده بولنان بحرین جزیره‌سی دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده اولوب، منتهای جنوب غربیسنده بولنان عدن اسکله‌سیله جوارلری وباب‌المندب مدخلنده واقع بر ایکی کوچك آطه ایله (خوریان موریان) آطه‌لری انکلتره‌نك النده‌در. جزیرة‌العربده اوچ مستقل کوچك حکومت دخی بولنوب، بونلرك بریجیسی وائ بیوکی عمان اماملغیدر. که مرکزی مسقط اولدیغی حالده، مقدما اولدقجه قوتلی بر دولت حالنده اولوب، زنکبارده دخی حکمی جاری ایدی. اخیراً ایکی برادر میراثلرینی بینلرنده مقاسمه ایدوب، بری عمانده قالمش، ودیکری زنکباره کیتمش اولمغله، زنکبار آیرلمشدر. دیکر ایکی حکومت مستقله نجدده اولوب، شمالده کینك مرکزی (حیل) وجنوبده کینك دخی (ریاض) در. حضرموت وشحره ویمنك قسم شرقیسنده ایسه بر طاقم مشایخ وائمه ادعای حکومت ایتمکده‌در. جزیرة‌العربك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولان جهتلری ایکی ولایت ایله برسنجاق تشکیل ایدوب، ولایتلر حجاز ویمندن وحجاز ولایتی داخلنده بولنان امارت مکهٔ مکرمه‌دن وسنجاق دخی بصره ولایتنه تابع اولان نجد متصرفلغندن یعنی الحسا خطه‌سندن عبارتدر. [«حجاز، یمن والحسا» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جزیرة‌العربك شهر وقصبه‌لری وسعتنه کوره چوق دکل ایسه‌ده، ینه برقاچ بیوك ومشهور شهری، تجارتکاه اسکله‌لری وعلی‌الخصوص یمنده بر چوق قصبه‌لری واردر، که باشلیجه‌لری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر ذکر اولنور:

(حجازده)	
مکهٔ مکرمه	۱۱۰۰۰۰
مدینهٔ منوره	۸۰۰۰۰
جده	۲۵۰۰۰
ینبع البحر	۵۰۰۰
لیت	۲۰۰۰
طائف	۱۵۰۰۰
(یمنده)	
عدن	۳۰۰۰۰
صنعا	۲۴۰۰۰
حدیده	۲۰۰۰۰
قنفده	۱۲۰۰۰
لحیه	۱۰۰۰۰
ابو عریش	۸۰۰۰
بیت الفقیه	۸۰۰۰
زبید	۷۰۰۰
مخا	۵۰۰۰
ذمار	۵۰۰۰
ابها	۴۰۰۰
تعز	۱۱۰۰
(حضرموتده)	
تریم	؟
شبام	؟
(عمانده)	
مسقط	۳۰۰۰۰
شرجه	۲۵۰۰۰
برقه	؟
صحار	؟
(الحسادە)	
منعمه (بحرین)	۲۵۰۰۰
حفوف	۲۵۰۰۰
کویت	۲۰۰۰۰
(نجدده)	
ریاض	۳۰۰۰۰
بریده	۲۵۰۰۰
حیل	۲۰۰۰۰

معارف وصنایع وتجارتی. — هرنه قدر، سائر اکثر ممالك اسلامیه‌ده اولدیغی کبی، جزیرة‌العربده دخی مدنیت اسلامیه‌نك پارلاق زمانلرنده‌کی معارف قالمامش ایسه‌ده، ینه بسبتون منقرض اولمیوب، ذاتاً لسانلری فصیح اولدیغندن، اوقویوب یازمق بیلینلری آزدر. حرمین شریفینده، صنعاده، زبیده، مسقطده وسائر بیوجك شهر وقصبه‌لرده متعدد مدرسه‌لر بولنوب، علوم آلیه ایله برابر فقه وحدیث وتفسیر عملری وهندسه وطب‌کبی بعض فنون تدریس اولنور. جزیرة‌العربده بحق عملدن عد اولنه‌جق ذواتك وحتی ادبا وشعرانك دخی ندرتی یوقدر. اکثر جوامع ومساجد شریفه‌یه مربوط صبیان مکتبلری بولنوب، ایچلرنده قرائت وکتابت واملا وحساب اوکرنیلیر، ومصحف‌شریف حفظ اولنور. اناث ایچون آیریجه صبیان مکتبلری اولوب، خواجه‌لری‌قادیندر. مکه ومدینه ایله یمن وعمانك بعض شهر وقصبه‌لرنده برقاچ کتبخانه واردر. مکهٔ مکرمه‌ده وصنعاده برر ولایت مطبعه‌سی اولوب، رسمی غزته وسالنامه باصلدیغی کبی، مکهٔ‌مکرمه‌ده‌کنده خیلی کتابلر دخی طبع اولنور.

جزیرة‌العرب اهالیسنك صنایعی پك جزئی اولوب، دیوارجیلق، سراجلق، ترزیلك کبی صنایع ضروریه‌دن بشقه یمنده قیوجیلق صنعتی‌خیلی منتشردر؛ وپاموقدن بز وشام قماشی طرزنده بر نوع آلاجه یاپیلیر. تجارت خیلی ایشلك اولوب، جده، حدیده، لحیه، بیت‌الفقیه وسائر بحر احمر اسکله‌لریله بحر هندیده وبصره کورفزنده‌کی متعدد اسکله‌لرده وعلی‌الخصوص عدن ومسقطده هندستانله، جزایر بحر محیطله وآوروپا وآمریقا ایله بیوك بر تعاطی اجرا اولندیغی کبی، براً ایرانله، عراقه، شامه وآناطولیه ایشاین کاروانلر دخی بر چوق ذی قیمت اشیا نقل ایدرلر. اخراجاتی جزیرة العربك محصولی اولان خرما، قهوه، دری، آت، سناء مکی، ضمغ، چوید، اینجی، صدف، باغه، قنا وسائره

ایله آفریقا وهندستاندن جزیرةالعرب اسکله‌لرینه نقل اولنان فیل دیشی وقاش کبی شیلردن، وادخالاتی دخی اقمشهٔ مختلفه‌ایله دمیر، باقیر، شکر، صابون وسوسه متعلق معمولات مختلفه‌دن عبارتدر. عربلرك کرك تجارته وکرك کیجیلکله استعداد مخصوصلری اولوب، شلونه تعبیر ایتدکلری بر طاقم کوچك کیملرله هند وچین سواحلنه، جزایر بحر محیطه وزنکبار ومداغسقاره قدر سیر وسیاحت ایدرلر. دوه‌لر اوستنده دخی چوللری شق ایده‌رك یمن، عمان، حجاز، نجد، شام وعراق آره‌سنده تجارت بریه اجرا ایدرلر. جزیرةالعربده طریق اطلاقنه شایان یوللر اولمیوب، کاروانلر اکثریا چوللری شق ایدن وادیلری ویا بدویلرجه معلوم اولان ومرحله‌دن مرحله‌یه بولنان غایت درین قویولری تعقیب ایدرلر. بو یوللرك باشلیجه‌لری حجاج یوللری اولوب، جمله‌سی مکهٔ مکرمه‌یه تجمع ایدرلر. بناءً علیه مکهٔ مکرمه اسکیدن بری جزیرةالعربك مرکز حقیقیسیدر. بو یوللرك باشلیجه‌لری ٤ اولوب، برنجیسی شامدن مدینهٔ منوره طریقیله مکه‌یه کیدن یولدر. که عقبه جوارنده مصر طریقیله دخی برلشیر؛ ایکنجیسی بغداددن یمامه ایچندن کچه‌رك، مدینهٔ منوره‌ده شام طریقیله برلشن یولدر. که بصره وایران طریقلری دخی بوکا اتحاق ایدر؛ اوچنجیسی بحریندن ریاضه کیدن واورادن ایکی شعبه‌یه آیریله‌رق بری مدینهٔ منوره‌یه ودیکری مکهٔ مکرمه‌یه واصل اولان یولدر، که عمان طریقی دخی، دهنادن قورتلمق ایچون، حفوفه قدر ساحل بحره متوازیاً کیده‌رك، اوراده بوکا اولاشیر؛ دردنجیسی دخی یمن وحضرموت طریقیدرکه جبل سراتك اوستندن کچر.

احوال تاریخیه‌سی. — جزیرةالعرب اوچ جهتندن صو ایله وبر جهتندن دخی چول ایله سائر اقطار عالمدن آیرلمش اولدیغندن، احوال تاریخیه‌سی بر چوق وقت آیری ومجهول قالنوب، وقوعات تاریخیهٔ عومیه‌یه قاریشمامش؛ ووقت وقت ظهور ایدن جهانکیرلرك هیچ بری جزیرةالعربك ایچنه کیرمکه طمع ایتمه‌مشدر.

جزیرةالعربك تاریخی قبل‌الاسلام وبعدالاسلام اولهرق ایکیه تقسیم اولنه‌بیلیر. حقیقةً حضرت خاتم النبیین (صلعم) افندمزك بعثی جزیرة العربی ابتدای خلقتدن بری بولندیغی حال مجهولیت ومتروکیتدن چیقاروب، بتون انظار عالمی اوطرفه جلب ایتمش؛ وظهور اسلام ایله برابر قوم نجیب عربه جزیرة العربك صحاری وبوادیسی طار کلمکه باشلایوب، اووقت معلوم اولان ربع مسکونك نصفی بوقومك جولانکاهی اولمش، وبونلر طرفندن انوار معارف ومدنیتله تنویر ایدلمشدر. قبل‌الاسلام عرب قومی وعرب لسانی صرف جزیرةالعربه منحصر ایکن، بعدالاسلام بو قوم ولسان آسیانك غرب جنوبی قسمیله بتون آفریقای شمالیه یایلهرق، الیوم بحر محیط آطلاسی سواحلنه‌دك منتشردر. بناءً علیه ظهور اسلام بحق جزیرةالعربك تاریخیجون پك مهم بر خط فاصلدر.

جزیرةالعربك الك اسکی زمانلرده (عرب عاربه) ویا (عرب بائده) تسمیه اولنان بر طاقم اقوامله مسکون بولنمش اولدیغی معلوم اولوب، عرب عاربه باشلیجه عاد، ثمود، جرهم، عمالقه، جدیس، طسم، عبیل، امیم اقوامندن مرکب ایدی. بونلرك الك پیوك ومشهورلری عاد وثمود ایله عمالقه اولوب، جرهملك دخی، بنی اسماعیل ایله قاریشمقدن طولایی، اهمیت مخصوصه‌سی واردر. قوم عاد یمن وحضرموت جهتلرنده وبلکه جزیرةالعربك بتون قسم جنوبیسنده بولنوب، اولدقجه حضری ومدنی بر قوم ایدی. علی‌الخصوص مرمردن وجسیم طاشلردن ابنیهٔ عالیه انشاسنده مهارتلری مسلم اولوب، شداد کبی بعض حکمدارلری ابنیهٔ رصینه انشاسیله شهرت بولمشلردر. ثمود قومی ایسه جزیرةالعربك شمال غربی جهتنده یعنی حجاز ایله شام آره‌سنده واقع (حجر) خطه‌سنده ساکن ایدی. بونلرك باشلیجه شهرتی قیالرك ایچنده مصنع حجره‌لر ومسکنلر اویمقدن عبارت اولوب، بعض آثار باقیه‌لری بونلرك دخی اولدقجه حضرتیت ومدنیتده یاشامش اولدقلرینی کوستریور. ملوك طوائف زمانده اسکندریه‌ده ظهور ایدن یونان مورخین وجغرافیونندن بعضلرینك ثمود قومندن بحث ایتلری بو قومك اووقتلره قدر باقی اولدیغنی کوستریور. جرهم قومی حجازده، جدیس وطسم دخی یمامه ایله بحرین آره‌سنده ساکن ایدی. عمالقه قومی ایسه جزیرةالعربك قسم شمالیسنده بولنوب، بصره کورفزندن عقبه کورفزینه‌دك منتشر بولنیوردی؛

وبناء علیه سریانیلر وعبرانیلرله سائر اقوام عربدن زیاده مناسباتده بولنوب، کتب بنی اسرائیلده ذکرلری چوق کچیور. امیم وعبیل دخی حجاز ایله نجد جهتنده ایدیلر.

عرب عاربه اقوامنك ایم سامیه‌دن بولندقلرنده و، شمدیکی لسان عربیدن پك چوق فرقلی ایسه‌ده، هر حالده یه السنهٔ سامیه‌دن معدود ولسان عربیٔ قدیم تسمیه اولنغه شایان بر لسانله متکلم بولنمش اولدقلری مظنوندر؛ مع هذا شمدیه قدر اقوام مذکوره‌نك متکلم بولنمش اولدقلری لساندن هیچ بر اثر کشف وحل اولنه‌مامشدر. اقوام مذکوره خیلی متمدن وزمانلرنده جزیرةالعرب اولدقجه معمور بولنمش ایسه‌ده، کندیلری عبدهٔ اوثاندن اولوب، کفر وشرك ایچنده یاشا دقلرندن، قرآن کریمده مذکور اولدیغی اوزره، قوم عاده (هود) وقوم ثموده دخی (صالح) علیهما السلام بعث بیوریلدقی، کندیلرینی ایمان وتوحیده دعوت ایتدکلری حالده، ایمانه کلمیوب، کفر وضلاله اصرار ایتدکلرندن، برر آفت سماثیه ایله هلاك اولوب، معموره‌لری ویران اولمشیدی.

عرب عاربه‌نك هلاکندن صکره (عرب متعربه) اقوامی ظهور ایتمشدر، که توراتك روایتنه کوره بین العرب قحطان اسمیله معروف یقطن اسمنده بر شخصك وادیٔ فراتدن جزیرةالعربه هجرت ایتمسیله، بونك اولادندن منتشر اولمش؛ وبونلردن یمنده حکومت سورن (حیری) لر وبنی کهلان ظهور ایدوب، برروایتده جرهم قومی دخی بونلردن بولنمشدر. بر روایته وبعض قرائنه کوره دخی عرب عاربه اقوامی ایم سامیه‌دن اولمیوب، کوش بن حام نسلندن اولدقلری حالده، سام بن نوح (عم) نسلندن اولان قحطانك جزیرةالعربه دخولیله بونك نسلندن تشعب ایدن عرب متعربه ایم سامیه زمره‌سنه داخل اولمشدر.

هر حالده جزیرةالعربك اك اسکی اهالیسی اولان عرب عاربه‌نك دخی فرات ودجله وادیلرندن اورالره نقل وهجرت ایتمش، وآثوریلر، کلدانیلر، عبرانیلر وفنیکه‌لیلر کبی ایم سامیه ایله مناسبت وقرابت جنسیه‌لری بولنمش اولهجنی شبهه‌سز ایسه‌ده، بو قرابتك صورت ودرجه‌سنی تعیین ایتمك شمدیلك مشکلدر. عرب عاربه‌نك دوچار نکبت واضمحلال اولمسی اوزرینه، ینه وادیٔ فراتدن قحطان ویا یقطن اسمنده بر شخصك تحت ریاستنده بونلنان ویاخود بو اسمله تسمیه اولنان قوتلی وجماعتلی بر فرقه‌نك جزیرةالعربه دخول ایله، ملك وسلطنتی انده ایتمش اولهجنی آکلاشیلیور؛ زیرا بویله نقلیات قدیمه‌ده اکثریا بر قوم بر شخص صورتنده کوسترلدیکی معلومدر. اشبو قحطانیلرك قوم عادله اختلاطندن حیریلر وسائر عرب عاربه بقیه‌سیله اختلاطلرندن دخی دیکر بر طاقم اقوام وقبائل ظهور ایتمش اولهجنی ملحوظدر. حیریلرك صرف قوم عادك بقیه‌سندن عبارت اولملری دخی احتمالدر بعید دکلدر.

حیریلر بیوك بر دولت تشکیل ایده‌رك، اصل محل سلطنتلری یمن خطه‌سی اولدیغی حالده، عمان وحجازه ووادیٔ فراته قدر توسیع ملك، وبر روایته تا آفریقانك سواحل شمالیه‌سنه قدر اجرای فتوحات ایتمشلردی. هرنه قدر بعضاً چینه قدر توسیعلری ادعا اولنان فتوحاتده‌کی مبالغه ظاهر ایسه‌ده، هر حالده دولت حیریه خیلی قوتلی بر دولت اولوب، بو دولتك زمانده جزیرةالعربك اوجهتی پك معمور ایدی. مرکزلری سبا ومأرب شهرلری اولوب، بر چوق شهر وقصبه‌لریله بعض جسیم صو سدلرینك وسائر ابنیه‌لرینك بعض آثاری الیوم مشهوددر. بونلرك زمانده حبشلیلرك یمنه وحجازه بر تجاوزلری وقوع بولمشدر. [«حیریلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حیریلر یمنده حکومت سورمکده ایکن، وادیٔ فراتدن جزیرةالعربه بر ایکنجی ویا اوچنجی هجرت وقوع بولمشدر، که بوده حضرت اسماعیل (عم)ك حجازه هجرتیدر. نبی مشار الیه ایله جرهم قومنك اختلاط وامتزاجندن بعده (بنی عدنان) اسمنی آلان (عرب مستعربه) قومی ظهور ایتمشدر، که باشلیجه حجازه منحصراً اولوب، مرکزلری مکه ایدی. بنی عدنان بر چوق قبایله منقسم اولوب، کندی رؤسالری طرفندن مستقلاً اداره اولنمقده ایکن، حیریلر جزیرةالعربك هر طرفنه شعبه‌لر صالهرق، حجازده دخی بعضاً حکملری جاری اولوردی. ملوك طوائف زمانده وساسانیلر عهدنده انبار وحیره وتدمرده ظهور ایدن کوچك دولتلرك دخی دولت حیریه‌نك شعبه‌لرندن اولدقلری مرویدر.

مرور زمانله حیریلر ضعفه دوچار اولوب،

علی‌الخصوص حبشیلرك تجاوزاتیله سطوتلری متزلزل اولمش، وانبار وحیره حکومتلری دخی ملوك فرسك تحت تابعیتنه کیروب، جزیرة‌العربك سائر طرفلرنده دخی بر طاقم کوچك حکومتلر، وشیخلرینه تابع قبیله‌لر قالمش اولدیغی بر زمانده ایدی، که حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز رسالتله بعث بیوریله‌رق، حوارق عاده‌دن عد اولنه‌جق صورتده، بش اون سنه ظرفنده بتون جزیرة‌العرب خلقنی دین مبین اسلامه ادخال، وقوم نجیب عربی بر دائرهٔ اتحاده جمع بیورمشلردر. حضرت ابابکر صدیق (رضه) ك زمان خلافتی نکول وارتداد ایدن بعض قبائل عربك دائرهٔ اسلامه ارجاعی وبعض مدعیلرك تنکیلی ایله کچوب، نهایت حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتنده بتون جزیرة العرب دائرهٔ اسلامه داخل اولمغله، دین مبین اسلامك جزیرة العربك خارجنده دخی نشر وتعمیمنه تشمیرساق غیرت بیوریله‌رق، آز زمان ظرفنده شام، عراق، ایران ومصر دخی خلافت عظمای اسلامیه‌یه تابع اولمش؛ وحضرت عثمانك زمانده خلافت اسلامیه‌نك حدودی ماوراءالنهره وهند وچین حدودینه قدر توسیع اولنمشدی. بعده حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره‌سنده ظهور ایدن مبانیت اوزرینه بین الاسلام وقوع بولان محاربات داخلیه آزمدت فتوحاتی دوچار تأخیر ایتمش ایسه‌ده، خلافت امویلرده تقرر ایدنجه، ینه فتوحاته دوام اولنه‌رق، یاریم عصر کچمه‌دن آفریقانك قسم شمالیسیله آوروپانك جنوب غربی قسمی دخی جزیرة العرب غضنفرلرینه رام اولمشیدی.

فتوحات اسلامیه ترق وتوسع ایتدکجه، حجازدن یمندن، حضرموتدن، نجددن والحاصل جزیرة‌العربك هر طرفندن عربلر کروه کروه یکی فتح اولنان اقطاره هجرتله، دنیانك هر طرفنه طاغیله‌رق، دین اسلامله برابر عرب جنسیت ولسانی دخی نشر وتعمیم ایتمشلردر. آنجق فتح اولنان ممالك هر نوع اسباب واستعداد معموریتجه جزیرة‌العربه فائق اولدیغندن، وحضرت عثمان (رضه) دن صکره مرکز خلافت دخی مدینهٔ منوره‌دن کوفه‌یه، دمشق شامه وبعده بغداده نقل اولنه‌رق، مؤخراً تشکل ایدن دول اسلامیه‌نك دخی اکثری جزیرة‌العربك خارجنده بولنمغله، جزیرة‌العرب یکیدن متروك و مهمل بر حالده قالوب، ذاتاً اکثر اهالیسی دخی اقطار سائرهٔ اسلامیه‌یه هجرت ایتمش اولدقلرندن، بوشبه جزیره یاریم عصر قدر انوارسطوت ومدنیتله لمعه پاش اولدقدن صکره، او انوار مدنیتك اك پارلاق زمانلرنده واولاد عربك اوج بالای اقبالده بولندقلری بر وقتلرده دخی، همان دائرهٔ مدنیتدن خارج بر حالده قالمشدی. مع هذا مکهٔ مکرمه‌ده قبله‌کاه اهل اسلام اولان کعبهٔ معظمه ومدینهٔ منوره‌ده دخی مرقد شریف حضرت فخرالرسل (صلعم) بولنمغله، بو ایکی مکان مبارك دائما معزز ومشرف اولوب، دنیانك هر طرفنده‌کی ملوك وامرای اسلامیه طرفندن اعمار وتزیینلرینه صرف همت اولنمش؛ وحرمین شریفین دائما منبع انوار علوم ومعارف بولنمشدر.

ظهور اسلام ایله برابر قرآن کریمك نازل اولدیغی قریش یعنی عرب مستعربه لسانی بتون عربلرك لسان ادبی وتحریریسی اتخاذ اولنه‌رق، ذاتاً لغات سائره‌نك افصحی اولمغله، سائر لغتلر مرور زمانله ترك وفراموش اولنمشدر. یالکز حضرموتك بعض طاغلرنده الیوم بشقه بر لغت سویلنمکده‌در، که عرب عاربه‌دن قوم عادك ویا عرب متعربه‌دن حمیریلرك سویلش اولدقلری لساندن قالمه اولمسی ملحوظدر. حمیریلرك فنیکه‌لیلرك خطنه مشابه اولان خط مخصوصلریله محرر اولدقری یمنده طاشلره محکوك بولنان بعض یازیلرك حل وتفسیرینه چالیشملقده‌در. بو یازیلرك محرر اولدقلری جبری لسانی شمدیکی لسان عربیدن خیلی فرقلی اولوب، عبرانی ایله مشابهتی مرویدر.

حکومت امویه واوائل خلافت عباسیه زمانده حجاز خطه‌سی ابن‌زبیرك وبعده علویلرك مقاومتلرینه میدان اولوب، بو صره‌ده بعض تخریباته اوغرامش؛ وجزیرة العربك اوته‌سنده بریسنده بعض موقت وکوچك حکومتلر ظهور ایتمش ایسه‌ده، هیچ بری بحق دولت دینلمکه کسب استحقاق ایده‌جك درجه‌یی بوله مامشدر. یالکز یمنده بعض کوچك دولتلر ظهور ایتمشدر، که بونلردن دخی «یمن» ماده‌سنده بحث اولنه‌جقدر.

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهورنده جزیرة العرب بر طاقم کوچك حکومتلر وشیخلر واماملر آره‌سنده منقسم اولوب، حرمین محترمین مصرده‌کی ممالیك

چراکسه‌یه تابع ایدی. ۹۲۳ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری مصری فتح، واوراده‌کی خلیفهٔ عباسیدن امانای تسلم ایتدکده، حجاز بالطبع دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ید تصرفنه کچمش؛ ومکهٔ مکرمه امارتی شرفایه احاله اولنه‌رق، حبش ویمنله برابر جده وحبش یکلکی یاخود بکلر بکیلکی ویا ایالتی نامیله بر اداره آلتنه آلنمش؛ ومدینه محافظلغی ویانام دیکرله شیخ الحرم نیوی مأموریتی کاه جده والیسنه وکاه آیریجه بر مأموره احاله اولنه کلمشدر. بعده سلطان سلیم خان ثانی حضرتلری عهدنده بش دفعه صدارته کچمش اولان قوجه سنان پاشا عدنی وصنعا ایله یمنیك اکثر طرفلرینی فتح ایتمش ایسه‌ده، ایچ طرفلری بعض ائمه ومشایخه احاله اولنه‌رق، یالکز سواحل حفظ واداره اولنمشدی. نهایت جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده یمن خطه‌سی تمامیله فتح اولنه‌رق، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولندیغی کبی، الحسا وبحرین جهتی دخی علاوهٔ ممالك عثمانیه ایدیله‌رك، نجد سنجاغی نامیله بغداد وبعده بصره ولایتنه الحاق اولنمشدر. قانونی سلطان سلیمان خان‌دورنده ودها صکره‌لری پورتکیزلیلرجزیرة العرب سواحلنده وعلی الخصوص عمان وبحرین جهتلرنده بعض قلاع وقصبات ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. مائهٔ سابقه اوائلنده وسلطان محمود خاد عدلی زماننده نجدده عبدالوهاب اسمنده بر شخص ظهور ایدوب، قرآن کریمدن بشقه برشی طانیمامق، وقبوری وجنازه اوزرینه نماز قیلمغی وسائر سنن شریفه‌یی انکار ایتمك اوزره، یکی برمذهب ایجاد ایتمکله، حرمین شریفینه صارقندیلق ایتمکه باشلا‌دیغندن، اشبو وهابیلرك تربیه وتکیلی مصر والیسی بولنان محمد علی پاشا مرحومه احاله، وجده والیلکی اوغلی ابراهیم پاشایه تفویض اولنه‌رق، وهابیلر حرمیندن چقارلمش؛ ونجدده دخی دفعاتله مغلوب ایدیلوب، رؤساسی اتلاف اولنمش ایسه‌ده، نجدده وجزیرة العربك اکثر داخلی طرفلرنده ینه مذهب وهابی منتشر قالوب، الیوم ریاضیده بر حکومت وهابیه واردر. عدن اسکله‌سی ۱۸۳۹ تاریخ میلادیسنده انکلتره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ملحقاتی یمن وحضرموته طوغری کیتدکجه توسیع اولنمقده‌در. مسقط امالغنك صورت تشکلی ایله احوال ماضیه و حاضره سیجون دخی [« عمان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ عمریه { [« جزیرهٔ ابن عمر » و « جزره » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرة کاوان { وجزیره کران [« کاوان » و « کران » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرة مزغنای { (یاخود جزیرة بنی مزغنای) بعض کتب عربیه‌ده جزایر شهرینه ویریلن اسمدر. [« جزایر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ مصر { قسطاط مصر محله‌لرندن اولوب، فیضانی زماننده نیلدن احاطه اولندیغیچون بو اسمله تسمیه اولندیغی، وقاهره‌نك نزهت کاهلرندن اولوب، شعرانك بر چوق اوصافنه مستحق اولمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جزین { جبل لبنان متصرفلغنك بر قضاسی اولوب، ملحقاتی اولان (اقلیم التفاح) و (جبل الریحان) ناحیه‌لریله برابر ۱۰۶ قریه‌دن مرکبدر، و ۱۱۱۲۰ اهالیسی واردر. مرکزی اولان جزین قریه‌سی صیدانك ۲۰ کیلومتره شرقنده واقعدر.

جسالمیر { (Djessalmir) هندستانك را‌جپوتانه خطه‌سنده وبوخطه‌نك قسم غربیسنده همنامی اولان بر کوچك امارتك مرکزی بر شهر اولوب، جودپورك ۲۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۳۵۰۰۰ اهالیلی جامعدر. کوزل ومنتظم بر شهر اولوب، اطرافی باغ وباغچه‌لرله واراضیٔ مزروعه ایله محاطدر. سند وبلوجستاندن هنده کیدن کاروانك مراکزندندر. — جسالمیر امارتك مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۱۴۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۵۰۰۰ کشیدن عبارتدر. قسم اعظمی قوملق وچول اولوب، قیشین هواسی پك صوغوق ویازین پك صیجاقدر.

جسر { « کوپری » دیمك اولوب، کتب فتوحده احتافتسز استعمال اولنه‌دقده، فرات نهری اوزرنده بولنمش ویاخود ابوعبید ثقفی طرفندن یاپلمش بر کوپری مراد اولنیور، که حضرت عمر بن

الخطاب (رضه) ك ابتدای عهد خلافتلرنده مشارالیه ابو عبید ثقفینك تحت قیادتنده بولنان بر سریه بو کوپرینك یاننده ایرانیلرله محاربه ایدوب، مغلوب وابوعبید ثقفی حضرتلری شهید اولمشدر. بووقعهٔ مؤلمه (یوم الجسر) اسمیله مشهوردر.

جسر ارکنه { [« اوزون کوپری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسر شغور { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۱۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق عاصی نهری کنارنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، ۵ مسجدی، ۱ تکیه‌سی، ۱ کلیساسی، رشدیه مکتبی، قلعه‌سی و ۱۴ کوزلی بیوك ومتین بر کوپریسی واردر. — جسر شغور قضاسی حلب ولایتنك منتهای جنوب غربیسنده وبیروت ولایتی حدودنده واقع اولوب، شرقاً ادلب وشمالاً آنطاکیه قضالریله محدوددر. ملحقاتی اولان اردو ومضیق ناحیه‌لریله برابر ۱۰۱ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز اوچ یکی خرستیان وقصوری مسلم اولمق اوزره، ۲۵۱۲۵ اهالیسی واردر. اردو ناحیه‌سنك اهالیسی ترك وقصوری عربدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، توتون، محمودیه کوکی ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك قوزه‌سی چیقار. لازقیه سنجاغی حدودنده بعض اورمانلر واردو ناحیه‌سنده قروم معدنی بولنور. درون قضاده اسکی شهر وقصبه وقلعه خرابه‌لری چوق اولوب، بونلرك اك مشهوری مضیق قلعه‌سی نام محلده واقع (افامیا) شهر شهیرینك ویرانه‌لریدر. اهالیٔ قضا چوال‌وچادر ایله یتاقلق طوقه‌لر ورنکلی بزلر نسج واعمال ایدرلر.

جسر مصطفی پاشا { [« مصطفی پاشا کوپریسی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسرین { دمشق شام جوارنده بر قریه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه مصدر اولمغله وبر چوق علما وادبانك مسقط رأسی بولنمغله شهرت بولمشدر.

جسوره { (Djessore) هندستانك بنکاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ۱۰۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق، کنك ایرماغنك دالیه‌سی تشکیل ایدن قوللرینك بری اوزرنده واقع ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۱۵۰ اهالیسی واردر. — ایالتی ۹۴۷۴ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ۲۰۷۵۰۲۱ اهالیسی واردر. اراضیسی آلچق وبطاقلق اولوب، واسع بر پرنج تارله‌سندن عبارتدر.

جشیش { (کندی) صحابه‌دندر. — (جشیش دیلمی) دخی وقت سعادتده یمنده بولنوب، اسود عنسینك قتلنه یاردیم ایتمش؛ وبو خصوصده حضرت فخر کائنات (صلعم) ایله مکاتبه ایتمك شرفنه نائل اولمشدر.

جصّاص { (احمد بن علی الرازی) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن وابو الحسن کرخینك شاکردانندن اولوب، بغداده معلمك «مختصر» ینی تدریسله مشغول بولنمش؛ و« احکام القرآن » و« الاصول فی الفقه » عنوانلریله ایکی کتاب معتبر تألیف ایتمشدر. ۳۰۵ تاریخنده طوغوب، ۳۷۰ ده وفات ایتمشدر.

جصین { مروك محله‌لرندن اولوب، مشاهیر علمادن (جصینی) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ ومقبره‌سنده صحابه‌دن بعض ذوات دفن اولنمشدر.

جعال { (یاخود جعیل بن سراقة الغفاری یاخود الضمری) صحابه‌دن وفقراء مسلمیندن اولوب، احد غزاسنده وسائر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنمش، قریظه وقعه‌سنده بر کوزی سقطلنمش، وهجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی بنی المصطلق اوزرینه سفر بیوردقلرنده، صاحب ترجمه‌یی مدینهٔ منوره‌ده استخلاف بیومشلردی. کندیسندن وکندیسی حقنده بعض احادیث شریفه منقولدر.

جعبر { جزیره‌ده رقه ایله بالس آره‌سنده وفراتك ساحل یسارنده بر قلعه وقصبه اولوب، خرابه‌لری رقه‌نك ۵۰ کیلومتره غربنده واقعدر. اسم قدیمی (دوسیر) اولوب، بشنجی قرن هجری اواخرنده (بنی قشیر) دن جعبر اسمنده بر آدم طرفندن ضبط اولنمغله، یونك اسمیله شهرت

بولمشدر. ٤٩٩ تاریخنده سلطان جلال الدین ملکشاه طرفندن فتح اولنمشدی.

جعبری { (ابراهیم بن عمر) سکزنجی قرن هجری علماسندن اولوب، جعبرده طوغمش، و ۷۳۲ ده وفات ایتمشدر. واحدینك «اسباب النزول» کتابی اختصار ایلمشدر.

جعد { علمای معتزله‌دن اولوب، ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمارك معلمی بولنمش، وبو مناسبتله حکمدار مومی الیه مروان جعدی دخی تسمیه اولنمشدر.

جعده { (بن هبیره) صحابه‌دن وحضرت علی المرتضی (رضه)نك همشیره‌سی هانی بنت ابی طالبك اولادندن اولوب، خلافت حضرت مرتضی عهدنده خراسان والیلکنه نصب بیورلمش؛ وبعده کوفه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمشدر. — (جعده بن خالد جشمی) (وجعده بن هانئ حضرمی) و (جعده بن هبیرة الاشجعی) دخی صحابه‌دندر. — صحابیاتدن وانصاردن بو اسمله ایکی خاتون دخی واردر.

جعده بنت الاشعث { (بن قیس الکندی) حضرت امام حسن (رضه)نك زوجاتندن اولوب، معاویه طرفندن اوغلی یزیده تنکیح اولنمق وعدیله اغفال اولنه‌رق، وکندیسنه ویریلن زهری طعامنه قویه‌رق، حضرات امامی شهید ایلمشدر.

جعرانه { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر صو اولوب، حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز حنین غزاسندن عودتلرنده اورایه نازل اولمش، وبر مسجد بنا بیورمش ایدیلر.

جعشم { (بن خالبة الصدفی الحریمی) صحابه‌دن اولوب، تحت شجره‌ده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ وجانب حضرت نبویدن کندیسنه کندی مبارك کوملك ونعلینی اکسا بیورنله‌رق، مبارك صاچندن دخی برقاچ تل ویرلمشدی. آمنه بنت طلیق بن سفیانی تزوج ایتمشدی. بر روایته اهل ردة وقعه‌سنده شرید بن مالك طرفندن قتل اولنمش؛ وبر روایته دخی فتح مصرده دخی برحیات وحاضر بولنمشدر.

جعفر { خلفای عباسیه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (متوکل علی‌الله)، ایکنجیسی (مقتدر بالله)، اوچنجیسی ده (راشد بالله) مخاصلریله مشهوردرلر. [اشبو مخاصلره مراجعت.]

جعفر افندی زاده { [«صنع‌الله افندی» مادهسنه مراجعت.]

جعفر برمکی { خلافت عباسیه اوائلنده مسند وزارتی احراز ایدن مشهور برامکه‌نك اشهری اولوب. (یحیی بن خالد بن برمك)نك اوغلیدر، وکنیه‌سی ابوالفضللدر. پدری طرفندن امام یوسف حضرتلرینك ید تدریس وتربیه‌سنه تسلیم اولنه‌رق، فقهده وسائر علوم وفنونده ید طولی قزانمش اولدیغی کبی، ادبیات و فصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی. بیوك پدری خالد برمکی خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاحك وزیری اولوب، اسلامده برنجی وزیر بولنمش اولدیغی کبی، پدری دخی هارون الرشیدك وزیری ایدی. ١٦٦ تاریخ هجریسنده پدری یرینه وزارته تعیین اولنه‌رق، متانت رأی وعذوبت لسانی حسبیله خلیفه‌نك بر درجه‌ده توجه ومحبتنی قزانمشیدی. که عرض وانها ایتدیکی شیلرك هیچ بری رد اولنمازدی. مال وثروتی پك چوق اولوب، شعرایه وعلی‌العموم ارباب احتیاجه ایتدیکی احسانلر اینانیله‌میه‌جق درجه‌ده ایدی. پك بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولدیغی حالده، مؤخراً وزارتی کندی اختیاریله برادری فضله ترك ایتمش ایسه‌ده، خلیفه‌نك عندنده مقام واعتباری ینه باقی اولوب، حتی هارون الرشید، بر طرفدن صاحب ترجه‌دن وبر طرفدن دخی زیاده سیله سودیکی همشیره‌سی عباسه‌دن آیریله‌مدیغیچون، ایکیسنی بردن مجلسنه جمع ایتمك اوزره، همشیره‌سنی رسماً جعفره تنکیح ایتمش ایسه‌ده، یالکز کندی حضورنده کوریشوب بیلنلرنده مقارنت وقوع بولمامسنی شرط قویمش اولدیغی حالده، جعفر ایله عباسه ایکیسی دخی کنج وکوزل اولوب، بیلنلرنده معاشقه حصولی طبیعی اولمغله، خلیفه‌دن کیزلی واقع اولان ملافاتلرندن بر چوجق طوغدیغی هارون الرشیدك مسموعی اولنجه، انباره کیدوب. اورادن بر مکیلرك توقیف اولنمسنی. وبعده جله‌سنك اعدامنی امر ایلمش؛ وبو وجهله جعفر برمکی ۱۸۷ تاریخنده، ۳۸ یاشنده

اولدیغی حالده، پدری یحیی، برادری فضل وسایر افراد خاندانیله برابر قتل اولنه‌رق، سر مقطوعی بر قاچ کون بغداد کوپریسنده معلق قالمشیدی. کندیسندن انعام واحسان کورمش اولان شعرا مدحنده مبالغه ایتمش اولدقلری کبی، مرثیه سویله‌ده دخی مسابقته کیریشیرجه‌سنه تهالك کوسترمکدن، هارون الرشیدك برامکه حقنده مرثیه سویلینلری اعدامله تهدیده مجبور اولمشدی. هله جعفر برمکی حقنده سویلنیلان مدحیه ومرثیه‌لربربره جمع اولنسه، بر قاچ جلد تشکیل ایدر. کندیسنك درجهٔ فصاحتنه ولاتك برینه یازمش اولدیغی شو مختصر ومعنیدار مکتوبی شاهدر: «قدکثر شاکونك، وقل شاکرونك، فاما اعتدلت، واما اعتزلت.»

جعفر بك { قپودان دریا مسندینه نائل اولان امرای دولت علیه‌دن

اولوب، سلطان بایزید خان ثانینك اواخر سلطنتنده و ۹۱۷ تاریخنده هرسك زاده احمد پاشادن صکره قپودان دریا اولمش؛ ویاوز سلطان سلیم خان طرفندن ابقا اولنه‌رق، ۹۲۶ تاریخنده‌دك ۹ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، واقع اولان مظالمی سببیله، قانونی سلطان سلیمان خانك جلوسنی متعاقب اعدام اولنمشدر.

جعفر بن ابی جعفر المنصور { خلفای عباسیه‌نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصورك اوغلی اولوب، کندیسی خلافت سورمیه‌رك، ۱۸۶ تاریخنده وفات ایدن کریمه‌سی مشهوره (زبیده) هارون الرشیدك زوجه‌سی ایدی.

جعفر بن ابی الحکم { صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جعفر بن ابی سفیان { (ابن حارث بن عبدالمطلب بن هاشم) بر روایتده صحابه‌دن اولوب، حنین وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبر روایتده دخی تابعیندن اولوب، حنین وقعه‌سنده پدری ابو سفیان حاضر بولنمشدر. هر حالده کندیسی فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی اولوب، والده‌سی حضرت علی (رضه) ك همشیره‌سی جمانه بنت ابی طالبدر. معاویه‌نك اواسط عهد حکومتنده وفات ایتمشدر.

جعفر بن ابی طالب { [«جعفر طیار» ماده‌سنه مراجعت]

جعفر بن الزبیر { عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) ك اوغلی

اولوب، بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندندر. مدینهٔ منوره‌ده نسلی وار ایدی.

جعفر بن طفیل { یدنجی قرن هجری ادبا- سندن اولوب، (حی ابن یقظان) حکایهٔ مشهوره‌سنك محررید.

جعفر بن عقیل { حضرت علی (رضه) ك برادری عقیلك اوغلی

اولوب، حضرت امام حسین (رضه) ك رفاقتنده کربلا وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جعفر بن علبه { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، دولت امویه‌نك

اواخریله خلافت عباسیه‌نك اوائلنده یاشامش؛ ودوتنین ملوك وامراسنی مدح ایتمشدر. اشعاری لطیف وقصاید وغزلیاتی مقبولدر. عشیرتله مألوف اولوب، قادینلرله مشاعره وملاطفه ایتمکه دخی میال بولندیغندن؛ بنی اسد طرفندن قتل اولنمشدن برکون سرخوش بولنوب، حبس اولندقده سویلمش اولدیغی شو قطعه جمله اشعارندندر:

لقد زعموا انی سکرت وربما
یکون الفتی سکران وهو حلیم
لعمرك ما بالسکر عار علی الفتی
ولکن عار ان یقال لئیم

جعفر بن علی { حضرت علی (رضه) ك اولادندن اولوب، کربلا

وقعهٔ مؤلمه‌سنده برادر اکرمی حضرت امام حسین (رضه) ك معیتنده جانسپارانه حرب ایده‌رك، شهید اولمشدر.

جعفر بن فلاح الکنامی { ملوك فاطمیه- دین معرندین

اللهك امراسندن اولوب، مشارالیه طرفندن مصرك فتحنه مأمور اولان قائد جوهره ترفیق اولنمش؛ ومصرك فتحندن صکره جوهر طرفندن شامه کوندریله‌رك، ۳۵۸ ده رمله‌یی و ۳۵۹ ده دمشقی ضبط ایله، بر سنه حکومت ایتدکدن صکره، حسن بن احمد قرمطی طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

جعفر بن محمد [«جعفر صادق» و «ابو معشر» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جعفر بن محمد الحسینی خراسان علما‌سندن اولوب، آل تیموردن بایسنقر بهادر نامنه «منتخب‌التواریخ» عنوانیله لسان فارسیده بر تاریخ یازمشدر، که خلقت بشردن شاهرخ‌ك زمانه‌سنه‌دك اولان وقوعاتی حاوی اولوب، ك مقبول ومعتبر بر اثردر. بو کتابی ۸۲۰ تاریخنده یازمشدر.

جعفر بن موسی الهادی خلفای عباسیه‌نك درد‌نجیسی اولان هادینك اوغلی اولوب، هادی برادری هارون‌الرشیدی ولی عهدلکدن اخراجله کندیسنی ولی عهد اتخاذ ایتمکه چالیشمقده، واکثر امرایی اوغلنه بیعت ایتمکه اجبار ایلمکده ایکن، وفات ایدوب، هارون‌الرشید تخت خلافته جلوس ایتمش؛ وجعفر حقنده هیچ بروجهله شدت وسوء معامله کوسترمیوب، بالاخره کریمه‌سی (ام محمد) ی دخی کندیسنه تزویجله داماد ایتمشدی.

جعفر بیکدلی بیکدل اویماغی امراسندن بر شاعر اولوب، وزیر محمد مؤمن خانك برادری ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هر شکاف خرابهٔ دهری است
که بمعمورهٔ جهان خندد

جعفر پاشا سلطان سلیم خان ثانینك خدمتنده بولنمش اولان خادم غضنفرك برادری اولوب، عن اصل مجارلی اولدیغی حالده، کوچك ایکن برادریله برابر استانبوله کتیرلمش، وحرم همایونده تربیه اولنمشدی. سلطان مرادخان ثالث زمانده واقع ایران سفرنده پك چوق خدمتی کوریلوب، اوزدمیر عثمان پاشا طرفندن داغستان قائمقاملغنه نصب اولنمش؛ وبعده تبریز محافظی اولوب، ایرانیلر طرفندن محاصره اولندیغی حالده، طقوز آی مردانه مقاومتله، موقعی محافظه، وسردار تعیین اولنان فرهاد پاشانك معیتنده دخی خیلی یرلرلق ابراز ایلمشدی.

جعفر پاشا سلطان احمد خان اول دورنده قپودان پاشالق مسندینه نائل اولان عثمانلی بحریوننده اولوب، مشهور قلیچ علی پاشانك اثر کزیده رفقاسندن ایدی. ۱۰۱۵ تاریخنده قپودان پاشا اولوب، بر سنه بو مسنده قالمش؛ ودونتما ایله اسکندریه‌یه سفر ایده‌رك، مصر خزینه‌سنی کتیردکدن صکره، آوارین قلعه‌سی محافظه‌سنه مأمور اولمش ایدی. بعده عزل اولنه‌رق، اقبال واعتباردن دوشمکله، اواخر احوالی مجهولدر.

جعفر پاشا سلطان احمد خان اول دوری وزراسندن اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ ومیراخور ثانی واول اولدقدن صکره، حبش میرمیرانلغنه، و ۱۰۱۶ ده رتبهٔ وزارتله یمن والیلکنه نصب اولنمش؛ و ۹ سنه خطهٔ یمانیه‌نی اداره ویر طاقم اصلاحات اجرا ایتدکدن صکره، درسعادته جلب اولنه‌رق، ۱۰۲۷ ده مصر والیلکنه نصب اولنمش، و ۹ آیدن صکره عزل اولنمشدی. بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

جعفر پاشا دولت علیه‌نك قپودان پاشالرندن اولوب، سلطان مراد خان رابع دورنده و ۱۰۴۱ تاریخنده بوستانجی باشی ایکن، مسند قپودانیه تعیین اولنه‌رق، ۱۳ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیزه‌کی عدم موفقیتی اوزرینه عزل، ودیمتوقه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده قتل اولنمشدر.

جعفر پاشا روم ایلی بکلر بکیسی اولوب، عهد سلطان احمد خان ثانیده نیشدن بلغراده قدر اولان طریق خیدودلردن تطهیر وتأمین ایتمکه ویول اوزرنده بولنان اورمانلری آچمغه مأمور اولمش؛ وسلطان مصطفی خان ثانی دورنده، پك‌مسن اولدیغی حالده، مجارستانده آلمانیا ایمپراطورینك سرداری پرنس اوجنیه اولنان محاربه‌ده شهید اولمشدر.

جعفر پاشا سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ۱۱۸۴ تاریخنده بو مسنده نصب، وینه اوسنه عزل ایله. ردوس محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بودرومده وفات ایتمشدر.

جعفر چلبی مشاهیر شعرا وخطاطین عثمانیه‌دن اولوب، تاجی زاده دیمکله دخی مشهوردر. برادری سعدی چلبی دخی شعر وخطده بینظیر اولدیغی کبی، پدرلری تاجی دخی شعرادندر. محمود پاشا مدرسه سنده مدرس ایکن،

یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك نظر التفاتنه مظهر اولمغله، نشانجیلق خدمتنه تعیین اولنمش؛ ومصاحبت حضرت پادشاهیيه نائل اولهرق، ندمای صره‌سنه‌کچمشیدی. پادشاه مشار الیه صاحب ترجمه‌نك عقل ودرایت وعلم وفضیلتنی تقدیر بیوره‌رق، کندیسنی حضر وسفرده مجلس همایونندن آیرمازلر ایکن، بعده آماسیه‌ده یکیچری طائفه‌سنی تحریك ایتدیکنه دائر خصمانی طرفندن کندیسنه اولنان افترا اوزرینه قتل اولنمش؛ وسویلش اولدیغی بر بیتی مقتضاسنجه قائیله ملمع اوله‌رق سلطان سلیم جامع شریفی یانده کندی بنا کرده‌سی اولان (نشانجی) مسجدی حویلسنده دفن اولنمشدر. اوبیت شو در:

بن شهید تیغ عشق اولدقده راه یارده
یومه‌دن دفن ایلمکز تندن غباری کتمرن

نثری دخی شعرینه مانند اولوب، فارسی شعر وانشاسی‌ده پك کوزلدر. «هوسنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. سلطان سلیم مشار الیهك جلوسی حقنده سویلش اولدیغی بر قصیدهٔ فارسیه‌سنك مطلعی شودر:

جان آفرین که برکف مانقد جان نهاد
بهر نثار مقدم شاه جهان نهاد

جعفر خان { هندستانده عالمکیر شاه زمانینده بنکاله والیسی اولوب، (مرشدقلی خان) اسمیله دخی معروفدر. (مرشدآباد) شهرینی تأسیس ومرکز اتخاذ ایده‌رك، نیم مستقل بر حکومت تشکیل ایتمش؛ و ۱۱۳۸ تاریخ هجریسنده وفات ایدوب، نسلندن ۱٤ کشی ارتاً وبربرینی متعاقب بنکاله‌ده حکومت سورمشلردر.

جعفر خان { دولت صفویه‌نك انقراضندن وافغانیلرك دفعندن صکره ایرانده بر آز وقت حکومت سورن (زند) دولتی حکمدارلرندن اولوب، صادق خانك اوغلیدر. صادق خانی قتل ایتمش اولان یکنی علی مراد خانك وفاتنده و ۱۱۹۹ تاریخ هجریسنده صاحب ترجمه تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، یالکز فارس وکرمان خطه‌لری النده قالوب، ایرانك سائر طرفلری قجار دولتنك مؤسسی اولان آقا محمدك ید ضبطنه کچمشیدی. جعفر خان ٤ سنه حکومتدن صکره ۱۲۰۳ ده مسموماً وفات ایدوب، اوغلی (لطف علی خان) امراسندن حاجی ابراهیمك همت ودرایتیله بر مدت آقا محمدله اوغراشه بیلمش ایسه‌ده، نهایت مغلوب وفراره مجبور اولمش؛ ومتعاقباً طوتیلوب، دشمننه تسلیم اولنمغله، قتل اولنه‌رق، بونکله زند دولتی ختام بولمشدر.

جعفر رازی { (خواجه —) ایران شعرا سندن شعر وانشاده ماهر وطب وسائر فنوندن دخی بهره دار ایدی. شو قطعه اونکدر:

ای چرخ تراغبار دامن تاکی
آزار دلم بکام دشمن تاکی
زین مرتبهٔ بلند شرمت ناید
باهمچو منی ستیز کردن تاکی

جعفر زتلی { (میر —) هندستانك متأخرین شعراسندن اولوب، عظیم شاه بن عالمکیرك خدمتنده بولنمش؛ وهجوه میال اولدیغندن، فرح سیرك جلوسنده سویلش اولدیغی بر هجویه‌سی اوزرینه، ۱۲۲۵ ده قتل اولنمشدر. فارسی واردو لسانلرنده اشعاری وبرده «شهنامه» سی واردر.

جعفر ساوجی { ایران شعراسندن اولوب، ساوه‌لیدر. شو بیت اونکدر:

سیلاب کریه ام همه خاکستر آورد
کویاکه سوخت‌هجر تو دردیده خوابرا

جعفر صادق { (امام — بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالب) ائمهٔ اثنا عشریك آلتنجیسی اولوب، والده‌سی (ام فروه) قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق (رضه) نك کریمه‌سی ایدی. حضرت امام جعفر (رضه) ۸۳ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده طوغوب، حضرت امام محمد باقر (رضه) نك اکبر اولادی ایدی. پدرندن تحصیل ایدوب، علم وفضلده زمانینك فریدی ایدی. امام اعظم ابو حنیفه حضرتلری حضرت امام جعفر صادقك حلقهٔ تدریس وافاده‌سنه دوام ایده‌رك، اول کان معارف ظاهریه وباطنیه‌دن استفاده ایلمشدر. جفر وکیمیا وسائر علومده دخی معلوماتی اولوب، فن کیمیانك موجدی عد اولنان (جابر) دخی حضرت امامك جملهٔ شاکردانندن بولنمشدر. زهد وتقواده وقناعت وحسن اخلاقده دخی بینظیر اولوب، صدق حسبیله صادق تسمیه اولنمشدر. خلفای عباسیه نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصور حضرت امامی هر وقت کمال تعظیم وتکریمله صحبتنه دعوت ایده‌رك،

رأیندن واخطارات ونصایحندن استفاده ایدردی. روایته کوره ابو مسلم خراسانی امویلره قارشی رفع لوای قیام ایتدکده، ابتدا خلافتی امام جعفر صادقه تکلیف ایلمش ایسه‌ده، حضرت امام قبول ایتیوب، حتی ابو مسلمك مکتوبلرینی دخی یاقمشیدی. یدی ارکك واوج قیز اولادی اولوب، امامتده بیوك اوغلی اسماعیل وارث اوله‌جق ایکن، پدرینك حیاتنده وقوع وفاتی حسبیله، ایکنجی اوغلی موسی کاظم حضرتلری یدنجی امام اولمشدر. بر فرقه امامتی ینه اسماعیلده واولادنده طانیوب، اسماعیلیه نامیله آیرلمشلردر. امام جعفر صادق ۱۴۸ تاریخنده، ٦٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، پدریله جدینك قبرلری جوارنده دفن اولنمشدر. شیعیلر مذهبده دخی صاحب ترجمه‌یی امام طانیوب، کندی مذهبلرینه مذهب جعفری نامنی ویررلر.

جعفر طهرانی (میر محمد) ایران شعرا وعلماسندن اولوب، دولت صفویه‌نك اواخر دورنده طهرانده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، طرف شاهیدن وقوع بولان دعوت اوزرینه، اصفهانه کیتمش؛ واصفهان فتنه‌سی ظهورنده مشهد مقدسه کیده‌رك، اوراده وفات ایتکله، جوار امام موسی رضا (رضه) ده دفن اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازپستیٔ بخت ارنرسد دست بجائی
نومید نیم دامن آن زلف درازست

جعفر طیار (ابوعبدالله — بن ابی طالب) صحابهٔ کدامدن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی وحضرت علی (رضه)نك برادریدر. حضرت عقیلدن اون یاش کوچك وحضرت علیدن اون یاش بیوك اولوب، حضرت نبی ذیشانه ایمان کتیرنلرك اوتوز ایکنجیسیدر. بعدالاسلام جور قریشدن رها یاب اولمق اوزره، سائر صحابه ایله برابر حبشه هجرت وخیبرك فتحی کونی عودت بیورمشیدی. حتی حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك «خیبرك فتحنه‌می یوقسه جعفرك قدومنه‌می سوینه‌یم» بیورمش اولدقلری مشهوردر. حضرت جعفر (رضه) جانب حضرت نبویدن اوچ بیك کشیلك بر سریه ایله رومله قارشی شامه اعزام بیورلمغله، (مؤته) موقعنده عسکر رومه تلاقی ایدوب، واقع اولان محاربه‌ده سنجاقدار بولنان (زید بن حارثه) شهید اولنجه، حضرت جعفر سنجاغی یدینه آلهرق، دشمنلرك اوزرینه غضنفرانه هجوم ایتکله، صاغ الی کسلنجه سنجاغی صول الیله، وصول الی دخی کسلدکده، دیشیله طوته‌رق، نهایت شهید اولدقده، مبارك بدننك یالکز مکشوف اولان یرلرنده یتمشدن زیاده قلیچ واوق یاره‌سی کورلمشدر. بو خبر مؤلم حضرت فخر کائنات افندمزه واصل اولدقده، زیاده‌سیله محزون اولمشلر، ومدینهٔ منوره‌ده عمومی بر ماتم حاصل اولمش ایسه‌ده، بعده حضرت جعفره کسیلن ایکی الی یرینه من طرف‌الله ایکی قناد احسان اولنه‌رق، جنتده طیران ایلدیکی وحی اولنمغله، حضرت رسول‌الله (صلعم) شهید مشار الیهك اولادینه «یابنی ذی الجناحین» خطاب بیوره‌رق، کیفیتی تبشیر بیورمش؛ وبو مناسبتله حضرت جعفر (طیار) اسمیله شهرت بولمشدر. شهادتنده ٤١ یاشنده اولدقلری مرویدر. خلقاً وخلقاً حضرت نبی ذی شان (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه اولوب، بو بابده وسائر فضائلی حقنده بر قاچ حدیث شریف وارد اولمشدر. محمد، عون وعبدالله اسمیله اوچ اوغلی اولوب، بونلردن عبدالله حضرت علی ایله حضرت فاطمه (رضهما) نك کریمه‌سی حضرت زینبی تزوج ایتمشدی.

جعفر قزوینی ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، سلیمان شاهك نزدنده قدر ومنزلتی برتر اوله‌رق، (آصف‌خان) عنوانی احراز ایتمش، وبعده وطننه عودت ایلمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

باباد صبا بوی کسی هست که یعقوب
چشمی که ندارد بره قافله دارد

جعفرك (ابو جعفر احمد بن علی بیهقی) آلتنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، «تاج المصادر» عنوانلی اثر مشهورك مؤلفیدر. ٥٤٤ ده وفات ایتمشدر.

جعفری سابق الترجمه جعفر چلبینك اوغلی اولوب، اسمی (بالی) در. حسن وملاحتیله مشهور اولوب، عشرتله وآقیون وبرشه ابتلاسی جهتیله، برشی یکرمی یدی درهمه قدر چیقارمش، وبوندن مسموماً وفات ایتمشدر. ابن کمال پاشانك معاصریدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دیرلیکمدن اولمك ای سیمین بدن یکدر بکا
جامهٔ زربفت ودیبادن کفن یکدر بکا

جعفری (میر محمد جعفر) ایران شعراسندن وتبریز ساداتندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نکرد یاد من از ناز ومن بدین خودرا
دهم فریب که بر قاصد اعتماد نکرد

جعفری بوده ایران شعراسندن اولوب، عن اصل ساوه‌لی اولدیغی حالده، تبریزده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

حرف دشمن مشنو تیغ مکش دوست مکش
ظلم از حد مبر امروز که فردائی هست

جعفری بو دخی ایران شعراسندن ومشهد مقدس ساداتندن اولوب، اصفهانده تحصیل علم ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

اگر بروز قیامت کشید وصل چه شد
وصال یار بدین انتظاری ارزد

جعفری سامرا قربنده خلفای عباسیه‌دن جعفر المتوکل علی‌الله طرفندن بنا اولنمش بر قصبه ایدی. خلیفهٔ مشار الیه اوراده ابتدا کندینه مخصوص غایت بیوك ومزین بر سرای یاپدیروب، دجله‌دن (جبیهٔ دجله) اسمیله بر قنال دخی آچتمش؛ وبعده اطرافنده سوقاقلری ترسیم ایتدیرمکله، اکابر دولت وسائر خلق اولر یاپدیره‌رق، آز وقت ظرفنده بیوك بر قصبه اولمش ایسه‌ده، بك آز وقت معمور قالوب، متوکلك اوراده قتلی اوزرینه ترك اولنه‌رق، خراب اولمشدر. ۲۴۵ ده تأسیس اولنه‌رق سرایك بناسنه ایکی ملیون دینار صرف اولندیغی مرویدر، که اووقت بر دینار یکرمی بش درهم ایتدیکنه نظراً، تقریباً ایکی ملیون لیرا ایدیکدر.

جعفریه جعفر برمکیه منسوب اولق اوزره، بغدادك جانب شرقیسنده بیوك بر محله ایدی.

جعفی (مخلاف ـــ) یمنده وصنعادن ۴۲ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، (جعفی بن سعد العشیره) یه منسوب بر قبیله‌نك مرکزی ایدی.

جعیل [« جعال » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جغاله زاده (سنان پاشا) مسند صدارتی احراز ایتمش وزرای سلطنت عثمانیه‌دن اولوب، افرنجی الاصلدر. پدری جغاله ودها طوغریسی سیقاله (Cicala) جنویز جمهوریتنك انك بیوك قپودانلرندن اولدیغی حالده، عهد سلطان سلیمان خانیده سائر برچوق قپودانلرله برابر قپودان دریا پاله پاشا طرفندن اسیر ایدیله‌رك، درسعادته کتیرلمش، واوغلی (اسکیپیون) برابرنده بولنمغله، سرای همایونه آلنه‌رق، (سنان) تسمیه، ودین اسلام اوزره تربیه اولنمشدر. جغاله زاده سنان پاشا سرای همایونده سلحدار اولدقدن صکره، یکیچری آغالغیله طیشاری چیقوب، سلطان سلیم خان ثانی وسلطان مراد خان ثالث زمانلرنده ارضروم، بغداد، وان وسائر یالانلر والیلکلرنده بولنمش؛ و ۹۹۸ ده اولوج حسن پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، اینه بختی سفرینه کیتمش؛ وشرق سفرلرنده خدمتی کورلمکله، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنمش ایدی. بعده ظهور ایدن بر قاریشیقلغه مدخلی اولمق تهمتیله بر مدت قونیه‌یه نفی اولنمش؛ وسلطان محمد خان ثالث زمانده مجا- رستانده وقوع بولان اکری فتوحاتنه سبب مستقل اولدیغنه دائر شیخ الاسلام خواجه سعدالدین افندی طرفندن وقوع بولان توصیه اوزرینه، ۱۰۰۵ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، قرق کون صکره عزل اولنه‌رق، ۱۰۰۶ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه دخی درت سنه بو مقامده قالمش؛ و ۱۰۱۰ ده عزل اولنه‌رق، ۱۰۲۱ ده سردار لقله ایران سفرینه مأمور اولوب، ایکی سنه ایرانیلرله اوغراشمش ایسه‌ده، بو دفعه موفق اولمقسزین مغلوباً دیاربکره عودت ایتمش؛ وبو عدم موفقیتك ویردیکی کدرله سلطان احمد خان اولك جلوسنی متعاقب ۱۰۱۴ ده دیار بکرده وفات ایتمشدر. استانبولده (جغاله اوغلی) دینمکله مشهور حمامی اولوب، بو اسم محله‌یه دخی تعمیم اولنمشدر.

جفار نجده‌ده بر محل اولوب، ایام العربدن (یوم الجفار) اسمیله معروف بر وقعه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر. ـــ صحرای تیهك قسم شمالیسنده دخی بو اسمله بر ناحیه اولوب، عریش قصبه- سی‌ده بو جفاردن معدوددر. خرما آغاجلری چوق اولوب، فراعنه زمانده پك معمور بولنمش اولدیغی مرویدر.

جفایی بو مخلصله سلطان بایزید خان ثانی وسلطان سلیم خان قدیم زمانلرنده عثمانلی شعراسندن ایکی ذات بولنوب، بری استانبول

قاضیسی سعدی چلبینك نائب وکاتبی ایدی. تذکره‌لرده‌کی شعلرنده شایان نقل بر شی کوریلمه‌مشدر.
— ایران شعرایسندن دخی بو مخلصله متخلص بری اولوب، ۹۰۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نه محرمی که بکوید بیار حال مرا
نه همدمی که زخاطر برد ملال مرا

جفرسون { (Geferson) آمریقای شمالیده کی ممالك مجتمعه رؤسای جمهورندن اولوب، ۱۸۰۱ و ۱۸۰۵ ده ایکی دفعه رئیس انتخاب اولنمش؛ ودها اول ممالك مذکوره‌نك استقلالنه چالیشمش ایدی. عالم ومتفنن بر ذات اولوب، امور سیاسیه ومالیه وفلسفیه‌یه دائر بر قاچ کتاب یازمش، وکندی تأسیس کرده‌سی اولان بردارالفنونك ترقیاتنه چوق چالیشمشدر. ۱۷۴۳ ده ویرجینیاده طوغوب، ۱۸۲۶ ده وفات ایتمشدر.

جُفره { (یاخود جفرة خالد) بصره قربنده بر محل اولوب، عبدالملك بن مروان زمانیده و ۷۰ تاریخ هجریسنده حکومت امویه طرفندن مأمور اولان خالد بن عبدالله ایله مصعب بن زبیرك طرفنی التزام ایدن اهل بصره آره‌سنده وقوع بولمش و ۴۰ کون امتداد ایتمش اولان بر محاربه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جفشیش { (ابوالخیر — بن نعمان الکندی) صحابه‌دن اولوب، کنده قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، ایمان کتیرمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایلمشدر. حضرموتلی اولدیغی دخی مرویدر.

جفلوز { صقلیه جزیره‌سنده ساحل بحره قریب مرتفع بر طاغك اوزرنده واورمانلرله محاط بیوك بر قلعه وقصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جفنه { فلسطینده قدس ایله نابلس آره‌سنده بر قریه اولوب، بر قلعه خرابه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gophna) در.

جفنه { (Gjafna) سرندیب جزیره‌سنك منتهای شمالنده وقولومبودن ۳۰۰ کیلومترهلك مسافه‌ده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

جَکّان { هراتده بیوك بر محله اولوب، جکانی لقبیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاب { جزیره‌ده حران قربندن کچن ورقه‌نك اوست طرفنده فرات نابعلرندن (بلیخ) نهرینه منصب اولان بر چای اولوب، همنامی اولان بر قریه‌نك قربنده نبعان ایدر. مجراسی ۱۰۰ کیلومتره‌یه قریبدر. اورفه شهری ایچندن کچن صولر دخی بوچایه دوکیلور. قیشین صویی باینه واصل اولوب، یازین سق اراضی‌یه صرف اولنور. هارون الرشید زمانده اسماعیل بن صبیح بو نهرك مجراسندن ۱۰ میل اوزاق اولان حران قصبه‌سنه‌دك بر قنال کشاد ایدوب، بلدهٔ مذکوره‌یه صو آقیتمشیدی.

جلاباد { (وفارسیسی کلاباد) نیسابوردە بیوك بر محله اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاس { (بن سویدالاوسی) صحابه‌دن وانصار‌دن اولوب، حارث بن سویدك برادریدر. برادری ارتداد ایدوب، بعده نادم اولمغله، توبه واستغفار ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبریه مراجعت ایتدکده، حقنده «الاالذین تابو امن بعد ذلك» آیت کریمه‌سی نازل اولدیغی کبی، صاحب ترجمه دخی ابتدا منافقیندن اولوب، تبوك غزاسنده خلق تبریده چالیشه‌رق، حضرت سیدالانبیا (صلعم) افندمزه قارشی بعض تفوهاتده بولندیغی ایکی اوغلی عمیر بن سعد طرفندن خبر ویرلمکله، جانب رسالتپناهیدن صوروقده، سویلدیکنی یمینله انکار ایتمش ایسه‌ده، «ولقد قالوا کلمة الکفر» آیت کریمه‌سی نازل اولنجه، انکاره مجالی قالمیوب، بو دخی توبه واستغفار ایتمشدر.
— (جلاس بن صلیت الیربوعی) و (جلاس بن عمرو الکندی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جَلّال { نجددن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن طریقك اسمیدر.

جلال آباد { افغانستانده کابل نهرینك صاغ طرفنده ۵۵۶ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده وکابلك ۱۳۵ کیلومتره شرقنده مستحکم بر قصبه اولوب، یازین ۳۰۰۰ چوبانلرك اجتماعیله ۶۰۰۰ اهالیسی واردر.

جلال آباد { هندستانك (میرات) خطه‌سنده ومظفر نکار سنجاغنده اولەرق (بلند شهر)ك ۵۲ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه

اولوب، ٦٩٠٥ اهالیسی واردر. — ینه هندستانك (رحیلقند) سنجاغنده وشاهجهانپورك ۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ٦٣٩٥ اهالیسی واردر.

جلال آباد { ایرانك سیستان خطه‌سنده وافغانستان حدودی اوزرنده

وچاکربورك ۳۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (هلمند) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، سور وقلعه‌سی خرابدر. جوارلری پك کوزل ایسه‌ده، ایرانیلرله افغانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات سببیله ویرانلرله مستوردر.

جلال الدوله { (ابو طاهر فیروز خسروشاه) آل بویه دولتنك اون دردنجی

حکمداری اولوب، (بهاء الدوله بن عضد الدوله بن رکن الدوله بن بویه)نك اوچنجی اوغلیدر. برادرلری سلطان الدوله وشرف الدوله زمانلرنده بصره حاکمی اولوب، ٤١٦ تاریخنده سلطان الدوله‌نك وفاتی اوزرینه، امیرالامرالق مسندینه اوتورمق اوزره، بغداده عزیمت ایتمش ایسه‌ده، سلطان الدوله‌نك اوغلی ابو کالیجار بو مقامی طوتمش اولدیغندن، جلال الدوله بصره‌یه عودته مجبور اولوب، نهایت ٤١٨ ده طائفهٔ اتراك ابو کالیجاره قارشی غلو ایده‌رك، خلیفهٔ عباسیدن جلال الدوله‌نك بغداده دعوتی طلب ایتمکله. صاحب ترجمه بو وجهله سلطنته نائل اولمشدر. آنجق کندیسی عالم ومتدین بر ذات اولدیغی حالده، تدبیر ملك وسیاسته مقتدر اولمدیغندن، ایکیده بر ده عصیان ایدن عسکریله. وادعای سلطنتدن کری طورمیان یکنی ابو کالیجار ایله اوغراشه‌رق، مدت حکومتی اولان ۱۷ سنه‌یی بویله غوائل داخلیه ایله کچیرمش؛ ومع هذا خلیفهٔ عباسی (قائم بامرالله) ی کندیسنه (ملك الملوك) عنواتی ویرمکه مجبور ایتمشدی. حالبوکه اوزمانده ارطغرل سلجوقی اکثر بلادی ضبط ایدوب، آل بویه دولتنده بیوك بر قوت ومکنت قالمامشیدی. جلال الدوله ٤٣٥ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین اکبرشاه { [«اکبرشاه ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین امیرانشاه { تیمورلنکك اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عراقین وآذربیجان ودیاربکر جهتلرینه حاکم ووالی نصب اولنمشدی. تیمورك وفاتندن ۳ سنه صکره ۸۱۰ تاریخنده، ۳۸ یاشنده اولدیغی حالده، قره قویونلیلردن قره یوسف ترکمانله آذربیجانده ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنه‌رق، قره یوسفك امریله تبریز جوارنده دفن اولنمش ایسه‌ده، بعده کیکلری اخراج وماوراء النهره نقل اولنه‌رق، کش قصبه‌سنده (قبة الخضراء) ده دفن اولنمشدر. کندیسی مستقلاً حکومت سورمه‌مش ایسه‌ده، اوغلی سلطان خلیل تیمورك وفاتنده جدینك تختنی ضبطله، سمرقنده درت سنه سلطنت سورمش اولدیغی کبی، تورونی سلطان ابو سعید دخی شاهرخدن صکره سمرقنده پادشاه اولمش؛ وبونك تورونی بابر یقین وقته قدر هندستانده سلطنت سورن شعبهٔ تیموریه‌نك بنیسی اولمشدر.

جلال الدین پوربی { هندستانده بنکاله ملوکندن اولوب،

پدری راجه کنس برهمن دینده ایکن، کندیسی ۷۹٤ تاریخ هجریسنده واقع اولان جلوسنده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و۱۷ سنه حکومت سوروب، کمال عدل وحقانیتندن نوشروان زمان تسمیه اولنمشدی.

جلال الدین حسن { (خواند —) ایرانده حکومت

سورن ملاحدهٔ اسماعیلیه‌نك آلتنجیسی اولوب، ٦٠٧ تاریخنده پدری خواند محمده خلف اولمش؛ وآباء واجدادینك طوتدقلری طریق الحاد وضلالدن نکول ایله، اهل سنت مذهبنه کیره‌رك، ۱۱ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦١٨ تاریخنده ٦٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین دوانی { (محمد اسعد بن سعد. الدین اسعد) مشاهیر

علماوحکمای اسلامدن اولوب، احفاد تیموردن سلطان ابوسعیدك زمانده یاشامش، و ۹۰۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. کازرون ملحقاتندن (دوان) قریه‌سنده دنیایه کلوب، اکثر اوقاتی شیرازده کچیرمشدر. پك چوق تألیفاتی اولوب، اثر مشهورلری شونلردر: «اخلاق جلالی»، «شرح هیاکل النور»، «اثبات واجب»، «رسالهٔ زوراء»، «حاشیهٔ شمسیه»، «انوار شافیه»، «شرح عقائد»، «شرح تجرید». اخلاق

جلالی عنوانلی کتابی ائ معتبر آثاردن اولوب، بیوك برشهرت قزانمش؛ وانکلیزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. صاحب ترجمه‌نك شعرده دخی مهارتی اولوب ، جملهٔ اشعارندن اولان شوبیتی بین العلما خیلی قیل‌وقالی موجب اولمشیدی :

درد خمار دارم ودرمان من میست
می‌ده‌که می ز بهر مداوا حرام نیست

حتی بونك اوزرینه بعض شعرا دیمشلردرکه:

بهارست درکش می ارغوانی
بفتوای ملا جلال دوانی

جلال الدین رومی { (مولانا —) کبار اولیاءاللهدن وپیران

طریقتدن اولوب، صیت وشهرتی یتون عالم اسلامده منتشردر. علم وفضلی وشعر وادبیاتده‌کی قدرتی دخی انوار باطنیه‌سیله متناسب اولوب، مقامات وکراماتی مشهور، و « مثنوی » سیله دیوان اشعار عارفانه‌سی ایادیٔ ناسده متداولدر. عن اصل خراسانلی اولوب، ٦٠٤ تاریخنده بلخ‌شهرنده دنیایه‌کلمشدر. نسبی امیرالمؤمنین‌حضرت ابابکرصدیق(رضه)ء منتهی‌اولور. پدری مولانا بهاء الدین ولد اعاظم علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه ومستمعین تجمع ایتمکله، ملوك خوارز مشاهیه‌دن جلال‌الدین محمد اظهار عداوت ایتدیکندن، مولانا بهاء الدین او دیاری ترك ایتمکی مناسب کوره‌رك، اووقت چوجق بولنان جلال الدینی بالاستصحاب، ایفای فریضهٔ حج ایتمك اوزره، حجازه طوغری یوله روان اولمشیدی. نیشاپوردە فریدالدین عطار حضرتلریله کوریشدکلرنده، مشار الیه بوطفل نوسالده بر نورالهی واستعداد جبلی آثارینی مشاهده ایلدیکنی پدرینه بیان وتبشیر، وجلال‌الدینه دخی کندی آثارندن « اسرار نامه » نك برنسخه‌سنی هدیه ایتمشدی. طریق حجده کبار صوفیوندن سید برهان الدین محقق ترمذی ایله کوریشه‌رك، طریقت وتصوفدن بحث وصحبت ایتمکله، یانلرندن آیرلمیان جلال الدین اووقتدن علوم باطنیه‌دن تلذذ ایتمکه آلیشمشیدی. حجازدن عودتلرنده برمدت شامده اقامت ایدوب، برهان الدین اوراده وفات ایتمکله، بهاء الدینه دیار روم جانبنه کیتمکی وصیت ایتمش؛ ومولانا بهاءالدین ولد اوغلیله برابر ارزنجانه وبعده لارنده‌یه کله‌رك، صکره سلطان علاءالدین سلجوقی طرفندن وقوع بولان دعوت ورجا اوزرینه، قونیه‌یه نقل، واوراده توطن بیورمشلردر. برمدت بهاءالدین تدریسله مشغول اولوب، ٦٣١ تاریخنده واقع وفاتنده یرینه حضرت مولانا کرسیٔ تدریس وافاده‌یه چیقه‌رق، علم وفضلی حسبیله، آز زمانده اودرجه‌ده شهرت بولمشدی‌که هر طرفدن طلبهٔ علوم حلقهٔ تدریسنه شتاب ایدوب، اطرافنده دائما درت یشیوز مستمعین بولنوردی، وخانه‌سنه کیدرکن وکلیرکن دخی اطرافنه طوپلانه‌رق، ایراد اسئله ایله حل مشکلات ایدرلردی. برمدت صکره صوفیون طریقنه میل ومحبت ایدوب. قونیه‌ده بولنان چلبی حسام الدینه انتساب ایتمش؛ و مؤخراً مردان خدادن مشهور شمس الدین تبریزی شیخی رکن‌الدین زرکوبینك اشارتیله قونیه‌یه کله‌رك، حضرت مولانایی ارشاد، وعلوم ظاهریه‌دن تبرید ایتمکله، فیما بعد درسی ترك ایده‌رك، شمس تبریزی ایله صحرالرده‌کزوب، باطنیاتدن قونیشمغه باشلاینجه، طلبه ومریدان ایله علمای مملکت شکایت ایده‌رك، حضرت شمسی قونیه‌دن تبعید ایتدیرمشلرسه‌ده، بو ایکی مرد عارف طریق حقده بربرینه عاشق ومعشوق اولوب، جدا یاشامه‌لری ممکن اوله‌مدیغیچون، حضرت مولانا تبریزه قدرکیده‌رك، شمسی آلوب، یئه قونیه‌یه کتیرمشدی. باطنی عشق الهی نارایله سوزان اولنجه، بر مکانده طوره‌میوب، بر دیرکه طوتیله‌رق دونر. ونی وتبنلك آوازه‌سیله وجد وحاله کلیرایدی، که طریق مولویده مرعی اولان سماعك مبدئی بودر. بو حالی کسب ایتدکدن صکره، ادبیاتده بر مقام عالی احراز ایدن ومتصوفاتده امثالی اولمیان « مثنوی » یی یازمش؛ وهر بر مصرعی عشق الهینك بر تصویر علنیسی حکمنده اولان اشعار کثیره‌یی سویلمشدر. دیوان اشعاری ٣٠ بیك و « مثنوی » سی ٤٧ بیکدن زیاده بیتی جامعدر ٦٧٢ تاریخنده ٦٩ یاشنده ارتحال ایدوب، تربه‌سی قونیه‌ده زیارتگاه انامدر. اوغلی سلطان ولد پدرینك ترجمهٔ حالنی یازمش، وطریقت مولویه‌نك ارکانی تأسیس ایلمشدر. نسلی الیوم قونیه‌ده باقی اولوب، اکبر وارشدلری چلبی عنوانیله پوست حضرت مولویه‌یه اوتورور؛ وسلاطین عظام عثمانیه‌یه، جلوسلرینی متعاقب، قلیج قوشاتمق بونلره عائد بر حق و وظیفه‌در. مثنویسی مشهور

ایسه‌ده تبرکا دیباجه‌سندن بر قاچ بیتك ایرادی مناسب کورلدی:

بشنو از نی چون حکایت میکند
کز جداٸیها شکایت میکند
کز نیستان تا مرا ببریده اند
از نفیرم مرد وزن نالیده اند
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق
آتش است این بانك نای ونیست باد
هرکه این آتش ندارد نیست باد

جلال الدین سیورغمش { قره ختاییان سلاله‌سنك

بشنجی حکمداری اولوب، سلطان قطب‌الدین محمد بن تابنکونك اوغلیدر. ٦٨١ تاریخنده اوکی والده‌سی ترکان خاتونك وفاتی اوزرینه، آرغون خانك فرمانیله کرمان حاکمی اولمش؛ ومنکوبن هلاکونك قیزی (کرخوچین) خاتونی تزوج ایلمش ایدی. ٦٩١ ده کیخاتو خانك فرمانیله عزل اولنه‌رق، خلفی اولان همشیره‌سی پادشاه خاتون طرفندن قتل اولنمشدر.

جلال الدین سیوطی { [«سیوطی» ماده سنه مراجعت.]

جلال الدین غوری { غوریان دولتنك انقراضندن وملکلر

ینك خوارزمشاهیان طرفندن ضبطندن صکره، یدنجی قرن هجریده بامیان جهتنده تشکل ایدن غوریان شعبه‌سنك دردنجی وصونك حکمداری اولوب، ۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، ملکی خوارزمشاهیان طرفندن ضبط اولنمشدر.

جلال الدین فرهانی { ایران شعراسندن اولوب، کندیسی رزاعتله مشغول اولدیغی حالده، شعرا وادبا ایله دخی کورریشوردی. وکوزل اشعار سویلیوب، خمسهٔ نظامیه بر نظیره‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت بر حکایهٔ منظومه‌سندندر:

بزرکری داشت یکی تازه باغ
لاله درخشنده درو چون چراغ
سرو وکل وبید بهم برشده
نارو به وسیب بهم درشده

جلال الدین فیروز { [«فیروزشاه خلجی» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین محلی { (محمد بن احمد) مشاهیر مفسرینـدن وفقهاء

شافعیه‌دن اولوب، ٨٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. موجز ولکن غایتله مقبول ومعتبر بر تفسیر شریف یازوب، عمری اکمالنه وفا ایتمکله، اشبو تفسیر شریف بعده علامه جلال‌الدین سیوطی طرفندن ینه اواسلوبده اکمال اولنمش؛ وبناءً علیه «تفسیر الجلالین» اسمیله شهرت بولمشدر.

جلال الدین ملکشاه { [«ملکشاه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین منکبرنی { (بن قطب الدین محمد) خوارز

مشاهیان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، پدری چنکیز خاندن مغلوب اولەرق فرار، وجزیرهٔ آبسکونده وفات ایلدکده، یعنی ٦١٧ تاریخنده خوارزمده تحت موروثنه جلوسله، چنکیزه قارشی عسکر سوق ایده‌رك، افغانستانده ایتدیکی یدی محاربه‌نك ایلك آلتیسنده غالب اولمش ایسه‌ده، یدنجیسنده سند نهری کنارنده مغلوب اولوب، هندستانه قاچمش؛ وبعده عودت ایده‌رك، کرمان وفارس وعراق ضبط ایله، خلیفهٔ عباسینك عسکرینه غلبه چالوب، بغداده داخل اولمش؛ وآزربیجان وکرجستان طرفلرینی دخی ضبط ایده‌رك، تبریزی مرکز سلطنت اتخاذ ایلمشدی. مؤخراً علاءالدین سلجوقی ایله محاربه ایدوب، مغلوب اولدیغی کبی، بر طرفدن دخی مغوللرهجومله، اکثر ممالکنی ضبط ایتدکلرندن، فرار ایدوب، ٦٢٨ ده برکردك ایله قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ١١ سنه‌در. برادرلری غیاث الدین ورکن الدین دخی کندیسندن صکره چوق یاشایه‌میوب، خوارز مشاهیان دولتی منقرض اولمشدر.

جلال بخاری { (سید ـــ) هندستانك کبار مشایخندن اولوب، بخارادن

ملتانه هجرتله، شیخ بهاءالدین زکریایه مرید اولمش؛ وهندستان ملوکی عندنده پك بیوك اعتباره نائل اولوب، اولاد واحفادندن بعض کبرا وشعرا ومشایخ کلمشدر. بونلرك بریده ینه سید جلال بخاری اسمیله معروف اولوب، شاهجهانك وکلاسندن بولنمش، و ١٠٥٧ ده وفات ایتمشدر.

جلالپور { بو اسمله هندستانده اوچ قصبه بولنوب، بریجیسی پنجابده (روال‌پیندی) ایالتنده وجلامك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده در، جلام نهرینك ساحل یمینده اولوب، ١٥٦٥٢ اهالیسی واردر.

— ایکنجیسی اله آباد ایالتنده وجیرپورك ٣٢

کیلومتره غربنده واقع اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

— اوچنجیسی ینه اله آباد ایالتنده وجانپورك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۶۲۷۵ اهالیسی واردر.

جلال چلبی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، مناسترلیدر، واسمی حسیندر.

ابتدا اصحاب تیاردن اولوب، بعده استحصال منصب ایچون، درسعادته کلهرك، بر مدت صکره مأیوس اولهرق، بعض قلندرانه برابر عربستان وشام وحلب طرفلرینه سیاحته چیقمش؛ وحلبه اوغرادیغنده، اورانك بکی بولنان جعفر پاشانك توجهنی قزانهرق، دامادی اولمش؛ وجعفر پاشا سلطان سلیم خان ثانی‌یه لالا اولدقده، کندیسنی کتابته یاننه آلوب، بعده صاحب ترجه شهزادهٔ مشارالیهك خواص بندکانی صره‌سنه کیرمش، وجلوسلرنده عملداری اولمشیدی. بعض حسودلرینك القا آتیله مؤخراً تقاعد طریقیله مناستره کوندرلمش؛ واورادە وفات ایتمشدر. ارباب فضل وکمالدن اولوب، حسن خطی دخی وار ایدی. صحبت پادشاهدن دور دوشدیکنده مناسترده تقدیم ایتمش اولدیغی بر قصیده‌سنك مطلعی اولان شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

بونجه فریادم ایشیتمدك دیمدك داد ایدیم
سن که داد ایتمیه‌سك بن کیمه فریاد ایده‌یم

جلال درکانی { خواجه — بن خواجه شهاب‌الدین) مشاهیرشعرای ایراندن اولوب، اصفهان قربنده واقع درکان قریه‌سندندر. قزل آرسلان وسائر ملوك اتابکیه‌یه منسوب اولوب، مدحلری حقنده بر چوق اشعار سویلمشدر. بعده بر مدت تبریزده اقامت ایتمش؛ وصکره خراسانه کیدوب، شیخ نجم الدین کبری‌یه انتساب ایلمش ایدی. شو برایکی بیت پادشاه مشارالیهك مدحنه دائر سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

زکرد شیر شکارش هنوز تا کرمان
بسان بیرهن یوسفست خون آلود
مکرکه موکب سلطان کل رسید از راه
که ساکنان چنرا فزود رونق وجاه

جلال سیستانی { ایران شعراسندن ومهرهٔ معمارینندن اولوب،

شاه عباس ماضینك بعض سرایلرینی یاپمش وکندیسنه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دلی دارم که غیر ازمهر ورزیدن نمیداند
کشد هر چند آزار ازتو رنجیدن نمیداند

جلال شروانی { (حکیم —) شعرای ایراندن اولوب، طب وحکمتده دخی ید طولی صاحبی ایدی. جلال طبیب دینمکله دخی معروفدر. شیرازده حکومت سورن شاه محمد مظفره واوندن صکره شاه شجاعه منسوب بولنمش؛ و «کل ونوروز» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. که تاریخ نظمی ۷۳٤ سنه‌سیدر. شوبرایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

ازین دیار برفتیم خوش دیاری بود
باب دیده بشستیم اکر غباری بود
جلال رفت وترا بعد ازین شود معلوم
که آن شکستهٔ مسکین چه‌کونه یاری بود

جلال عضد { ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. فارس ملوکندن شاه محمد مظفر یزده واردقده، صاحب ترجه زیرده منقول قطعه‌یی تقدیم ایتمکله، معیتنه آلنهرق، بعده وزیری اولمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اوقطعه شودر:

چار چیزست که درسنك اکر جمع شود
لعل ویاقوت شود سنك بدان خارابی
پاکیٔ طینت واصلی کهر واستعداد
تربیت کردن خور از فلك مینایی
بنده‌را این سه صفت هست ولی می باید
تربیت از توکه خورشید جهان آرایی

جلالی { ایران شعراسندن ایکی وهندستان شعراسندن بر ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سلطان حسین میرزاعهدی شعراسندن اولوب، شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

فرامش تانسازی آنچه کفتی دردمندانرا
برانکشت تو میخوا هم که بندم رشتهٔ جانرا

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شاه جلال کاشانینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

شب هجران اوجز ناله نبود همنفس مارا
بغیر ازعشق بربالین نیاید هیچکس مارا

— اوچنجیسی همایون شاهك رجالندن ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

وعدهٔ وصل تو ای یار بعید افتادست
وه‌که این وعده چه بسیار بعید افتادست

جلالی { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنده بر ترکمان عشیرتیدر.

جلالی { یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری زمانده آناطولیده مهدیلك دعوا‌سنه قالقیشه‌رق، توقاد قربنده تور خالده باشنه بر طاقم سرسریلر جمع ایله، رفع لوای عصیان

ایتمش بر شخص اولوب، قره حصاری ضبط ایتدکدن صکره، آنقره اوزرینه یورییش ایسه ده، تکیلنه مأمور اولان روم ایلی بکلربکیسی فرهاد پاشا طرفندن تعقیب اولنه رق، ذوالقدریه بکلرندن شهسوار بك طرفندن اخذ وقتل اولنمش، وجمعیتی طاغیدلمش ایدی.

جلاس { (St. Gélase) میلادك ٤٩٢ تاریخندن ٤٩٦ تاریخنه دك پاپالق ایدوب، قتولیکلر عندنده اعزه دن معدوددر. رفض ایله اتهام اولنان بعض آدملرك علیهنده شدت کوسترمش؛ و ٤٩٤ ده روماده بر مجلس عمومیٔ روحانی عقد ایلمش ایدی.

— بو اسمله دیکر برپاپا دها واردر. که ۱۱۱۷ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش ایسه ده، روما قونسلوسی (فرانجیپانی) طرفندن اسقاط اولنه رق، یرینه سکزنجی غریغوآر انتخاب ایتدیرلمش؛ وجلاس وطنی اولان (غائته) یه چکیلوب، بعده رومایه کیرمش ایسه ده، طورمغه مقتدر اوله میه رق، فرانسه یه قاچمش؛ وبقیهٔ عمرینی (قلرنی) مناسترنده کچیروب، ۱۱۱۹ ده وفات ایتمشدر.

جلایر { (میر —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك تیموریه دن سلطان حسین بایقرانك ودولت صفویه نك بانیسی اولان شاه اسماعیلك زمانلرنده یاشامش؛ وپدری امرادن ایکن، کندیسی لاابالی وقلندر مشرب آدم اولدیغندن، بر وقت شاه اسماعیله تقرب ایتمش ایسه ده، چوق سورمه دن درکاهندن دور اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر. اواخر عمرنده عراقده ینه شاه اسماعیلك امراسندن نجم ثانی یه انتساب ایتمشدی. مولانا امیدی ایله بعض مشاعره لری وقوع بولمشدر. ۹۲۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر قصیدهٔ مشهوره سندندر:

سرو قدت جلوه کرد قدر صنوبر شکست
لعل لبت خنده زد قیمت کوهر شکست
هندوی دربان اوچوب سیادت بفهر
از کف خاقان کشید بر سر قیصر شکست

جلایری { چنکیزیه شعبه لرندن اولوب دولت ایلخانیه نك انقراضنده ظهور ایتمش اولان ایلکانیان دولتی حکمدارلرینه ویریلن اسمدر، که دولت مذکوره نك بانیسی اولان امیر شیخ حسننك بیوك دده سی (جلایر) ه نسبتله تحصل ایدیور. [«ایلکانیان» ماده سنه مراجعت.]

جَلسَد { زمان جاهلیتده حضرموته بیوك برصنم اولوب، حضرموت ویمن اهالیسنك معبودلرندن ایدی. بوکا خدمت ایدن کاهنلر آرقه سنده طوروب، مراجعت ایدن ارباب حاجته مسجع ومبهم برطاقم عباراتله جواب ویررلردی. بوصنم بیاض مرمردن معمول بیوك بر هیکل اولوب، باشی سیاه طاشدن ایدی. روایته کوره، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك اعلان نبوت ایتدکلری اثناده کندیلکندن یوز اوسته دوشوب، قیرلمشدر.

جلعاد { فلسطینك شرق جنوبی جهتنده واردن نهرینك شرقنده بر طاغ اولوب، ایکی اوج بیك قدم ارتفاعی، اورمانلری وکوزل مرعالری واردر. تواریخ انبیاده مذکوردر.

جُلّفار { عمانده معمور بر قصبه اولوب، قویون، پنیر، یاغ وسائره تجارتی پك ایشلك اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جِلّق { دمشق شامك اطرافنده کی ناحیه نك اسمی اولوب، اشعار عربیه ده مذکور در. — امویلر شامدن اندلسه قاچدقلرنده اسپانیانك بر چوق یرلرینی شامده کی یرلر اسامیسیله تسمیه ایتدکلری کبی، سرقسطه (یعنی سراغوسه) جوارنده صولری چوق بر ناحیه یه دخی بو اسمی ویرمشلردی.

جَلَم { هندستانك پنجاب خطه سنده آقان بش بیوك نهرك برینی اولوب، کشمیرده هیالایه طاغلرندن نبعاله، لاهور ایالتنی بعدالشق، ملتانك ۱۳۰ شمال شرقیسنده (سند) نهرینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۷۰۰ کیلومتره در.

جَلولاء { عراق عربده وخانقین قربنده اوله رق، خراسان طریقی اوزرینده بر نهر اولوب، ۱۶ نجی سنهٔ هجریه ده بو نهرك کنارنده عسکر مسلمین ایله ایرانیلر آره سنده بیوك بر محاربه اولمش، وایرانیلر کلیاً منهزم اولوب، پك چوق تلفات ویرمشلردی. بو وقعه یه (یوم الجلولاء الوقیعة) دیرلر.

جَلولاء { افریقیه ده (یعنی تونس خطه سنده) قیروانه دن ۲۴ میل مسافه ده واقع بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه دن قاله بر طاقم آثار وابنیهٔ عتیقه سی وپك چوق میوه وچیچکلری بولندیغی وبالی مشهور اولدیغی کتب عربیه ده مذکوردر. بو قصبه معاویه بن خدیجك عسکرنده بولنمش اولان

عبدالملك بن مروان طرفندن فتح اولنه‌رق، اوقدر چوق غنایم اخذ اولنمشدی. که پیاده‌لرك بهرینه ۲۰۰ وسواریلره ٤۰۰ درهم اصابت ایتمشدی.

جلون (Gélon) سیچیلیا آطه‌سنده‌کی سرا- قوسه شهری حکمدارلرندن اولوب، میلاددن ٤۹۱ سنه اول حکومتی ضبط ایتمش؛ ویونانه هجوم ایدن ایران شاهی (اکسرکسس) ه قارشی همجنسلری اولان یونانیلرك امدادینه کیتمکله حاضر نقده ایکن، ایران شاهنك تشویقیله قرتاجلیلر اوچیوز بیك عسکرله سیچیلیایه هجوم ایدوب، کندیسنی مشغول ایتمشلرسه‌ده، جلون قرتاجلیلره غلبه چالوب، شرائط مصالحه‌دن اولمق اوزره، کندیلرینی‌معبودلرینه انسان ذبحندن وازکچمکه اجبار ایلمشدی عادل وحکیم برحکمدارایدی. قبل المیلاد ٤۷۸ تاریخنده وفات ایدوب، (هیرون) خلفی اولمشدر.

جلون (Gélons) قره دکیزك سواحل شمالیه‌سنده وهوجه بك جهتنده ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، یونانی الاصل اولدقلری مرویدر. ایکنجی قرن میلادی اواخرنده غوتلر طرفندن مغلوب اولوب، نام ونشانلری قالمامشدر.

جلیانه اندلسده (وادی یاش) ناحیه‌سنده مستحکم بر قصبه‌اولوب، میوه‌لرینك وعلی‌الخصوص الماسنك نفاستیله مشهور وبناءً علیه (جلیانة التفاح) اسمیله معروف ایدی. حکیم الزمان عبدالمنعم الجلیانی ایله سائر بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلیانی [«حکیم الزمان» و «عبد المؤمن» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جُلَیبیب صحابه‌دن وانصاردن اولوب، غزوات واقعه‌دن برنده دشمنلرن یدی کشی قتل ایتدکدن صکره شهید اولمش، وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك الیله دفن بیورلمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جُلَیحه (بن عبدالله اللیثی) صحابه‌دن اولوب، طائف غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جلیقیه اسپانیانك منتهای شمال غربیسنده واقع غالیچه خطه‌سنه عربلر طرفندن ویریلن اسمدر. [«غالیچه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلیکانی حلب ولایتنك مرعش سنجاغنده بر ترکمان عشیرتیدر.

جلیل (Gelilée) فلسطینك جهت شمالیه- سنده نابلس ایله عکا آره‌لرنده واردن نهرینك جهت غربیه‌سنده بر یراولوب، حضرت سلیمان طرفندن قدسه جبل لبنادن کراسته کوندرن صورملکی (حیرام) ه ترك اولنمشیدی. اهالیٔ قدیمه‌سی سریانی، فنیکی، عبرانی، یونانی وعربدن‌مرکب اولوب، بونلر برآره‌لق خیلی قوت استحصال ایده‌رك، حدود- لرینی توسیع ایتمشلردی. حضرت عیسی (عم) زمانده دخی مستقل ایدیلر. جغرافیون عرب آثارنده (جبل الجلیل) اسمیله مذکوردر.

جلیل عثمانلی شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی بروسه‌لی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

یته بر درزی کوزل سودی کوکل پاره‌سی چوق
رشتهٔ زلفنه باغلو یلر آواره‌سی چوق

— ایکنجیسی ادرنه‌لی اولوب، دیکیجیلکله مشغول بولنمش، وسلطان سلیم خان اول زمانده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

آه کیم غربتده قالدم بر نکار آکلر بنی
چوقدن ایلردم سفر اول شیوه‌کار آکلر بنی

— اوچنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعرا- سندن اولوب، بعض قصالرده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

خط مشکینکده یاما نقطهٔ مشکین او حال
آنده هر بر تار زلفك بر شبستان خیال

جلیلهٔ سلطانیه ملوك ایوبیه‌دن ملك عادل ابوبکر بن ایوبك کریمه- سی اولوب، علم وفضلده وعلی‌الخصوص علم حدیثده شهرت شایعه صاحبه‌سیدر. اصل اسمی (مونسه) در.

جلیلی (حامدی زاده) قدمای‌شعرای‌عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. تحصیل علوم وکسب کمالات ایتدکدن صکره، خلقدن انقطاع وانزوا ایله، سوز سویلمکی اعتیاد ایتمشیدی. کوزل اشعاری و«کل صدبرك»، «خسرو وشیرین» و «لیلی ومجنون» عنوانلریله اوچ منظومه‌سی وادر. فردو- سینك «شهنامه» سنی دخی نظماً ترجمه ایتمش اولدیغی مرویدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

چقسون اول کوزکه شب هجرده خونبار دکل
مدد ای خون جکر اشك بکا یار دکل

جَم { [« جشید » مادهسنه مراجعت بیوریله .]

جَم { (سلطان —) ابوالفتح سلطان محمدخان ثانی حضرتلرینك ایکنجی اوغلی وسلطان بایزید خان ثانینك کوچك برادری اولوب، ۸٦٤ تاریخ هجریسنده طوغمشدر. پدرلرینك عهد سلطنتنده اون یاشنده ایکن قسطمونی والیلکنه تعیین اولنهرق، اورانك شعرا وادباسندن شعروادب تحصیل ایتمش؛ ودها چوجق ایکن، شعر سویلمکه باشلایوب، « خورشید وجشید » عنوانیله یازدیغی بر منظومهیی پدرینه تقدیم ایلمش ایدی. ۱۸ یاشنه کلدکده، قرمان والیلکنه نقل بیوریلهرق، اوراده نظم اشعارده وتحصیل علوم وادبیاتده دوام ایتمکله برابر، تجارب بدنیهیه دخی صرف همت ایدهرك، سلاح استعمالنده بیوك برمهارت وحرکاتده بیوك برقوت وسرعت اکتساب ایتمشدی. ۸۸٦ تاریخنده سلطان محمدخان ثانینك وقوع ارتحالنده، صدراعظم بولنان قرمانی محمد پاشا پادشاهك وفاتنی کیزلیهرك، برطرفدن رسماً آماسیه وانیسی بولنان ولی عهد سلطان بایزید خانه وبرطرفدن دخی خفیاً صاحب ترجمهیه ساعیلر کوندرمش ایسهده، قرمانه کیدن ساعی اخذ وقتل اولنهرق، ایشدن خبر آلان یکیچری کروهی غلو ایدوب، صدراعظم مشار الیهی قتل ایتمشلردی. سلطان بایزید خان درسعادته ورودله تخت موروثنه جلوس ایتدکدن صکره، سلطان جم ادعای وراثتله عسکر تدارك ایدهرك، بروسهیه طوغری یورییمش؛ وبری طرفدن حضرت پادشاه بالذات مقابلهیه چیقوب، ایتالیادهکی فتوحاتدن عودت ایدن کدیك احمدپاشا دخی اواثناده ورود ایتمکله، یکیشهرده وقوع بولان محاربهده سلطان جم کلیاً مغلوب ومنهزم اولوب، قونیهیه واورادن مصره قاچمش؛ وایفای حج ایتدکدن صکره، انقره بکلربکیسی محمود بك ورمضان اوغلی قاسم بك کبی بعض فسادجیلرك دعوتیله ۸۸۷ ده حلب وآطنه طریقیله قونیهاوزرینه یورییمش ایسهده، اوراده کدیك احمدپاشا ایله ایتدیکی محاربهدن برنتیجه آلنهمیوب، قونیهیی ضبط ایدهمدیکی کبی، آنقرهیه کیتمش اولان محمود بك دخی اوراده اخذ وقتل اولنمغله، سلطان جم اوطرفه کیتدیکنده، عسکری سلطان بایزید خانك تقرینی خبرآلمغله برابر طاغیلهرق، سلطان جم قرمانه قاچمغه مجبور اولمش؛ وحضرت پادشاه مأمور مخصوص کوندرهرك، صلح ومسالمتی تکلیف ایتمش ایسهده، سلطان جم آناطولیدن بربارچهنك کندیسنه ترکنی ایستیوب، سلطان بایزید خان ممالك دولتك تقسیمنی بروجهله تجویز ایتدیکندن، سلطان جم کندیسنه ویریلن امانی قبول ایتیوب، قاسم بکك تشویقیله، روم ایلی جهتی حاکیتی ادعا ایتمك اوزره، آوروپایه قاچمغی مناسب کورمش؛ وبونیتله ردوس قوالیرلریله مخابرهیه کیریشوب، بونلرك کوندرکلری سفینه ایله ردوسه التجا ایتمشدی. ردوس قوالیرلری ایسه کندیسنی الده طوتمغی سلطان بایزید خانله ایستدکلری یولده معاهده عقدینه وآطهلرینی فتح عثمانیدن قورتارمغه وبونکله برابر برچوق نقود دخی قوپارمغه کوزل برآلت اتخاذ ایدهرك، آنجق ردوسده اقامتی مخاطرهدن سالم کورمدکلرندن، کندیسنی فرانسهیه کوندرهرك، منسوب بولندقلری طریق رهبانه مخصوص مناسترلرده وبعض دره بکلرینك قلعهلرنده حفظ ایتمشلردر. بووجهله سلطان جم معیتیله برابر برمدت نیسهده وبرمدت دخی شامبری وپوی قلعهلرنده اقامت ایتمش؛ وبواثناده مجارستان قرالیله وسائر حکمدارانله بعض مخابراته کیریشوب، معیتندهکی آدملرك بعضلرینی تبدیل قیافتله پارسه وسائر طرفلره کوندردیکندن، ودرسعادتدن فرانسه قرالی نزدینه دخی برسفیر مخصوص کوندرلدیکندن، قوالیرلر کندیلریچون بر منبع ثروت اولان شهزادهیی الرندن قاچیرمق قورقوسیله، معیتندهکی آدملری یاننلدن بعدالتفریق، کندیسنی (ساساناژ) قلعهسنه حبس ایتمشلردی. بومحبوسیت اثناسنده سلطان جم قلعهنك دوقهسی بولنان شخصك قیزی (فیلیپینههلنه) اسمنده فوقالعاده حسنی برقیزله معاشقه ایدوب، بو عشق وعلاقه شهزادهنك فرنك طوپراغندهکی آلام ومصایبنه بشقهجه برمحزونیت رنکی ویرمش، وبرقات دها شهرتنه سبب اولمشدر. مؤخراً قوالیرلر شهزادهیی محافظه ایدهمیهجکلرینی درك ایدهرك، کلیتلی مبالغه مقابل پاپا سکزنجی (اینوسان)ه تسلیم ایتمکله، سلطان جم ۸۹۳ تاریخنده رومایه سوق اولنهرق، واتیقانك ایچنده محبوس قالمش؛ ومتعاقباً اینوسان وفات ایتمکله، یرینه کچن جانئ شهیر آلکساندر بورجیانك یدغدارانه سنه کچمشیدی. بوپاپا شهزادهنك محافظهسیچون آلدیغی کلیتلی مبالغه قناعت ایتمهرك، دها بیوك برمبلغ

آلمق اوزره، کندیسنی قتل ایتمکی قورمش؛ وحالبوکه اوصره‌ده رومانی عسکرله تعنیق ایتمکده اولان فرانسه قرالی سکزنجی شارل مصالحه شرائطندن بری اولمق اوزره، سلطان جمك کندیسنه تسلیم اولنمسنی طلب ایتمکده بولنمش اولدیغندن، هرایکی طرفدن استفاده ایتمك مقصدیله، سلطان جمه تأثیری غایت بطیء ولکن صاغلام برزهر ایچیردکدن صکره، کندیسنی فرانسه قرالنه تسلیم ایتمش؛ وشهرزاده ناپولیه واصل اولنجه، ۹۰۰ تاریخنده وفات ایدوب، جنازه‌سی وصیتی اوزره، مساعدهٔ پادشاهی ایله، بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، سلطان مراد خان ثانینك تربه‌سی اتصالنده دفن اولنمشدر. والده‌سیله حرمی وچوجقلری مصرده قالمشدی. روماده ایکن پاپا سکزنجی اینوسانه حالنی غایت مؤثر برصورتله افاده ایدوب، اولاد وعیالنه قاوشمق اوزره، مصره کوندرلمسنی رجا ایتمش؛ وپاپا بوحاننده متأثر اولوب، اغلامش ایسه‌ده، کندیسنی سلطان بایزیده قارشی سوق ایتمك اوزره، مجار قرالیله وسائر حکمدارانله مخابره‌ده بولندیغنی ومصره عزیمتی بوترتیبك اجراسنه مانع اولهبیله‌جکنی بیانله، رجاسنی قبول ایتمه‌مش؛ وپدرینك تختنی ضبط ایتمك ایچون تنصر ایتمسی لزومنی دخی آکلاتمشیدی. سلطان جم بوتکلیفه قارشی شدتله جواب ویره‌رك، بویله برشرطله بتون عالمك ملکنی قبول ایتمیه‌جکنی سویلمشدی. سلطان جم شاعر وادیب برذات اولوب، مرتب دیوانی واردر. آوروپاده بولندیغی مدتجه فاتح سلطان محمد خانك اوغلنه یاقیشور صورتده حرکت ایدوب، جلهنك نظر تحسین ومحبتنی قزانمش؛ و (جم)نك غلطی اولان (زیزیم) اسمی بتون اوروپاده شهرت بولمشدر. شوبرایکی بیت جلهٔ اشعارندن وآوروپاده چکدیکی محن ومشاق مصور کفتار لرندر :

طاشلرله دوکنوب یورر آب روانی کور
رحم ایتمدی بو حالمه کون ومکانی کور
طاغلر باشنده ابر فلك اغلیوب کیدر
یانمجه رعدك ایتدیکی آه وفغانی کور
چاك ایلدی یقاسنی درد ایله صبحکاه
چرخك شفق یرینه دوکدیکی قانی کور

جم { (محمد شریف) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل مشهدلی اولدیغی حاده، هند-ستانه رحلتله، وزرادن میرزا جعفر آصف خان اکبریه انتساب ایتمش؛ وبعده شاهجهانك منظوری اولوب، امارته نائل اولمش؛ وواقع اولان برمحاربه‌ده قتل او-نمشدر. شوقطعه جلهٔ اشعارندندر :

چراای ماه مهرافروز من برمن نمی تابی
همانا اختراقبال ماازآسمان کم شد
زآه خویش ای جم برفروزان مشعلی کامشب
بیابان بس خطرناکست وراه کاروان کم شد

جماء { مدینهٔ منوره قربنده بر کوچك طاغدر .

جماعه { بین‌العرب وفاده ضرب مثل حکمنه کچمش برقادین اولوب، عوق بن محلم شیبانینك قیزی ایدی. ضرب مثلده « اوفی من جماعه » دیرلر .

جماعین { سوریه قطعه‌سنده وبیروت ولایتنك بلقاسنجاغنده برقضا اولوب، نابلس قربنده واقعدر. مقدما نابلس قضاسنه تابع برناحیه ایدی. لواء مذکورك طاغلق جهتنده برقاج قریه‌دن مرکب کوچك برقضادر .

جمال { (ابو الفضل محمد بن عمر بن خالد) مشاهیر ادبادن اولوب، علم لغتده « صحاح » جوهریی « صراح » عنوانیله فارسیه ترجمه ایلمشدر .

جمال { ایران شعراسندن اوج کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (میر جمال‌الدین) اردستان ساداتندن اولوب، هندستانه رحلتله، شاهجهانك خدمتنه کیر-مشیدی. توحید حقنده اولان شوربامی جلهٔ اشعا-رندندر :

هرذره سری بود هوائی بااو
هرقطره محیطی من ومائی بااو
چشمی واکن ببین که هرحلقهٔ موج
چشمیست نکاه آشنائی بااو

— ایکنجیسی (سید جمال‌الدین) کازرون ساداتندن وافاضل علمادن اولوب، شو بیت اونکدر :

وصل تو داد وعده فردا ولی مرا
از ذوق وعده عمر بفردا نمیرسد

— اوچنجیسی (میر جمال‌الدین) همدان اکابرندن اولوب، شو رباعی اونکدر :

روزی که زمشکلات حل میطلبند
آنخانه ترانه وغزل میطلبند
آواز فکنده که کار آسانست
اینهامحه صوتست وعمل میطلبند

جمال آباد { هندستانك مدراس ایالتنده و-متکورك ۶۵ کیلومتره شرق

جنوبیسنده برقصبه اولوب، (تیبو صاحب) طرفندن یاپلمش متین برقلعه‌می واردر، ومشارالیهك انكلیزلره قارشی اولان محاربانده شهرت بولمشدر. — ایراندهكی قزوین شهرینه دخی بعضاً بونام ویریلیر. [« قزوین »ـ ماده‌سنه مراجعت.]

جمال اصفهانی { ایران شعراسندن بومخلصله اصفهانلی ایکی شاعراولوب،

برنجیسی منشی لقبیله دخی معروفدر. صاحب دیوان خواجه شمس‌الدین محمدك معاصری ایدی. شو برایکی بیت اونکدر:

نهیب غمزهٔ جادو فریب ترکه سحر
هزار شعبده داود بزیر هرناخن
دراز کرده باهنك جان ببین انکشت
خضاب کرده بخون جگرنگر انکشت

— ایکنجیسی (جمال‌الدین عبدالرزاق) سلطان خوارزم مشاهك زمانده نشأت ایدوب، خاقانیٔ شیروانی ومجیرالدین بیلقانی ایله معاصر بولنمشدر. ینه شعرادن کمال‌الدین اسماعیل ایله معین‌الدین عبدالکریمك پدریدر. ۵۸۸ ده وفات ایتمشدر. قصایده بینظیردر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

کویند صبر کن که شود خون زصبر مشك
آری شود ولیك زخون جگر شود

جمالپور { بواسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، برنجیسی (بهار) خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده واله آباددن کلکته‌یه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. ۱۰۴۵۵ اهالیسی ودمیریول ادواتیچون سونك فابریقه‌لری واردر.

— ایکنجیسی بنکاله خطه‌سنك (دکه) ایالتنده و(براهماپوتره) ایرماغنك غربی قولنك محل انشقاقنده واقع اولوب، ۱۴۲۱۰ اهالیسی واردر.

جمال الدین { مورخیندن اولوب، احفاد تیموردن میرزا اسکندرك نامنه فارسی العباره بر تاریخ یازمش؛ وبونده ترکانلرك احوالندن مفصلا بحث ایتمشدر.

جمال الدین آقسرایی { دور سلطان مراد خان اول مشاهیر علماسندن اولوب، قونیه ولایتنده‌کی اقسرایدندر. علوم شرعیه وادبیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، قره‌مانده امر تدریسی صحاح جوهریی ازبردن بیلمکله مشروط اولان زنجیرلی مدرسه‌ده مدرس ایدی. حلقهٔ تدریسنه طوپلانان طلبه پك چوق اولوب، روایته کوره اوج صنفه منقسم ایدیلر: برنجی صنفنه آلله مدرسه‌یه کیدرکن افاده ایتمکله، بونلره (مشائیون)، ایکنجی صنفنه رواق مدرسه‌ده آیاق اوزره افاده ایتمکله بونلره (رواقیون) دیرلردی؛ اوچنجی صنفی دخی داخل مدرسه‌ده درس دیکلین فضلا ایدی. منلا جمال الدینك «کشاف» اوزرینه حواشیسی، معانیده «ایضاح»ه «تلخیص» عنوانیله برشرحی، طبده دخی «موجز»ه برشرحی واردر. مشهور منلا فناری جملهٔ طلبه‌سندندر. سید شریف مولانا جمال الدین ایله کورشمك آرزوسیله دیار رومه عزیمت ایدوب، اثنای طریقده جمال الدینك تلخیصی الینه کچمکله، بوکتابك متنی مفصل وشرحدن مستغنی اولوب، شرحی متن یرینه کچه‌جك صورتده مختصر اولدیغی حالده، متنی سرخله وشرح سیاهله یازلمش اولدیغندن، سید شریفك مقام تزییفده «کالذباب علی لحم البقر» دیمش اولدیغی مرویدر. سید شریفك قرمانه دخولی صاحب ترجمه‌نك وفاتنه تصادف ایتمکله، ملاقات میسر اولهمامشدر.

جمال الدین بن ابی بکر انصاری { علمادن اولوب،

اسمی محمددر. ابن بیطارك فن نباتاتده‌کی مشهور «جامع» عنوانلی کتابنی اختصار ایتمشدر.

جمال الدین بن ابی الحوافر { (ابو عمرو عثمان بن هبة الله) اطبای اسلامدن اولوب، طبابتده اقتدار علمی وعملیسی اولدیغی کبی، ادبیاتدن دخی بهره‌مند وشعرله اشتغالی وار ایدی. دمشق شامده تولد ایدوب، فن طبی امام مهذب الدین نقاشدن وشیخ رضی الدین رحبیدن تحصیل ایتمشیدی. مشهور ملك ناصر صلاح‌الدین ایوبینك اوغلی ملك عزیز عثمانك خدمتنه کیره‌رك، مصره انتقال ایتمش؛ ومشارالیه طرفندن رئیس اطبا اولمش ایدی. عزیزك وفاتندن صکره ملك کامل محمدبن ابی‌بکرك خدمت طبابتنده بولنمش؛ ویدنجی قرن هجری اوائلنده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

جمال الدین بن اثردی { (ابو الحسن علی بن ابی الغنائم سعیدبن هبة الله) آلتنجی قرن هجری اطباسندن اولوب، طبابتده کسب اشتهار ایتمش اولان (بنی اثردی) عائله‌سنه منسوب ایدی. [« ابو الغنائم » ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن تغرى بردى { [« ابو المحاسن بن تغرى بردى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جمال الدين بن حاجب { [« ابن حاجب» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جمال الدين بن الرحبى { (عثمان بن يوسف بن حيدرة الرحبى)

مشاهير اطباى اسلامدن اولوب، دمشق شامده طوغمش؛ وپدرندن تحصيل طبابت ايدوب، امرمدا واتده بيوك برمهارت كسب ايتمش ايدى. ملك عادل نورالدين بن زنكينك دمشقده تأسيس ايلديكى بيمارستان كبيرك سرطبابتنده اولديغى حالده، تجارتله اشتغالى دخى سوديكندن، تجارت طريقيله مصره كيدر كليردى. مغوللرك خروجنده مصره كيدوب، ٦٥٨ تاريخنده قاهره‌ده وفات ايتمشدر.

جمال الدين بن القفطى { (ابو الحسن على بن يوسف) مشاهير مورخيندن اولوب، ملوك ايوبيه‌زمانندە مصرده مسند صدارته نائل اولمشيدى. قبطيلرك مكمل بر تاريخنى يازمش اولديغى كبى، ملوك سلجوقيه‌نك دخى تاريخنى و «تاريخ الحكماء» اسميله پك معتبر بر اثر يازمشدر. اشبو تأليف اخيرى اكثر كتبخانه‌لرده موجود اولوب، نشر وترجمه‌يه شايان براثردر. ٦٤٦ تاريخنده وفات ايتمشدر.

جمال الدين بن مالك { [«ابن مالك ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن هشام { [«ابن هشام ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن يوسف { مشاهير فقها وعلماى شيعه‌دن اولوب، وطن ومنشئى حله قصبه‌سى اولمغله، علامهٔ حلى اسميله دخى معروفدر. ٧٢٦ تاريخ هجريسنده وفات ايتمشدر. بر چوق تأليفاتى اولوب، اك مشهورلرى شونلردر: «خلاصة الاقوال»، «مصابيح الانوار»، «الدرر والمرجان»، «غاية الاحكام»، «تحرير الاحكام»، «مختلف الشيعه»، «ارشاد الاذهان».

جمال الدين حسين انجو { (بن فخرالدين كشميرى)

مشهور «فرهنك جهانكيرى» نك مؤلفى اولوب، اجدادى عن اصل شيراز ساداتندن اولديغى حالده، پدرى كشميره نقل وطن ايتمش؛ وكندىسى اكبر شاهك زمانىنده و٩٩٣ تاريخنده هندستانه كيده‌رك، حكمدار مشار اليهك رجالى صره‌سنه كچمش؛ وخلفى اولان جهانكيرك زمانىنده قدرى برتر اولوب، عضدالدوله عنوانىنه نائل اولمشدى. مذكور لغت فارسيه‌يى بو حكمدارك نامنه يازمشدر.

جمال الدين حضر { لركوچكده حكومت سورن ملوك اتابكيه‌نك طقوزنجيسى اولوب، (تاج‌الدين بن حسام الدين بن بدر بن شجاع الدين) نك اوغليدر. برادرلرى فلك الدين حسن وعزالدين حسيندن صكره ٦٩٣ ده كيخاتو خانك فرمانيله حاكم لرستان اولوب، يالكز بر سنه حكومت سوردكدن صكره، خرم آباد قربنده شكار اثناسنده اولاد واقربامى طرفندن قتل اولنمشدر.

جمال الدين عطاءالله { (بن محمد الحسينى النيسابورى)

مشهور «ورضة الاحباب» تاريخنك مؤلفى اولوب، سلطان حسين بايقرا زمانىنده هراتده نشأت ايتمش، وكرك تاريخ مذكورى كرك «كتاب تكميل الصناعه» عنوانلى ديكر بر اثرينى على شيرنوايى نامنه تأليف ايلمشدر. بعده سلطان حسين بايقرايه وزير دخى اولمش، و ٩١٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. تاريخ مذكورك ترجمه‌سى مملكتمزده متداول ومطبوعدر.

جمال الدين كاشى { «زبدة التواريخ» عنوانلى اثرك صاحبيدر. بو عنوانله نورالحق دهلوينك دخى بر تاريخى واردر.

جمال النساء { [«ام الخير» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جمالى { شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى عن اصل قرمانلى ويا بروسه‌لى اولديغى حالده، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى دورنده درسعادته كلمش، وسلطان بايزيد خان ثانى دورنده وفات ايتمشدر. سلطان بايزيد خان نامنه «هما وهمايون» عنوانيله بر منظومه يازمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ليك ايتدى دوا ايتدى كوزك خسته بنى
بالله اى عيسى نفس ياوون اولسون مى سنى

— ایکنجیسی (دفتردار زاده) دیمکله معروف اولوب، صنعتلی اشعار سویلمکه اوزنمشدر. مطلعلری چوقدر. شو ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

بو یردن قوپمه‌در درمه دکلدر
دلا اول غنچه دوشرمه دکلدر
صلرلر صید ماهی ایچون اکثر
بشك طاشندن اوغلانجقلر اغلر

جمالی (شیخ —) هندستان مشاهیر شعرا-سندن اولوب، دهلیلیدر. حج شریفدن عودتنده سلطان حسین بایقرا زمانده مولانا عبدالرحمن جامی ایله کوریشمش، و خیلی زمان اورادہ قالمش ایدی. بعده دهلیه عودتله، همایون شاهك زمانده ۹٤۲ ده وفات ایتمشدر. «سیرالعارفین» عنوانیله بر تألیفی ومرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

دوکزك بوریا و پوستکی
دلکی پر زدرد و دوستکی
عاشق رند لاابالی را
این قدر بس بود جمالی را

جمانه (بنت ابی طالب) حضرت علی (رضه) افندمزك همشیره‌سی اولوب، صحابیاتدن برخاتوندر. امهانی بنت ابی طالبدن کوچك وحضرت مرتضادن بیوك ایدی. فخرکائنات افندمزك عم زاده-لرندن (ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب)ك زوجه‌سی اولوب، عبدالله بن ابی سفیانی دنیایه کتیرمشدر.

جمانه باهلی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُمُحه جزیرةالعربك ساحل جنوبیسنده وعمان ایله عدن آره‌سنده بر برون اولوب، بحریونجه شهرتی اولدیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور.

جمره (بن نعمان) صحابه‌دن اولوب، بنی‌عذره قبیله‌سنك رئیسی اولدیغی حالده، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، ایمان کتیرمشدی. — صحابه‌دن (ابویزید جمره بن عوف) اسمنده دیکر بر ذات دخی اولوب، بعده فلسطینده ساکن اولمش، واولاد واحفادی کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جمره (بنت عبدالله التمیمیة الیربوعیه) و (جمره بنت قحافة الکنديه) ایله (جمره بنت نعمان العدوية) صحابیاتدندر.

جمشید (یاخود جم) اساطیرله ممزوج اولان ایرانك تاریخ قدیمنه کوره، ایرانده الك اول حکومت سورن پیشادیان سلاله‌سنك دردنجی واك بیوك حکمداری اولوب، طهمورثدن صکره کویا ۷۰۰ سنه سلطنت سورمش، واصطخر شهرینی تأسیس ایله، بر چوق اسباب معموریت وجوده کتیرمشدی. شرابك ایجادی ونوروز کونك سنه باشی وعید اتخاذی دخی جمشیده اسناد اولنیور. حتی زردشتدن اول ایرانده موجود اولان مذهب وآیینه دخی (آیین جم) اسمی ویریله‌رك، بو آیین ومذهب شمس وطبیعته پرستش وعیش وعشرتله ممزوج بر صورتده تعریف اولنور. کویا جمشید فروجاه وشوکت وساطنتنه مغرور اولوب، مؤخراً الوهیت دعواسنه قالقیشمش، وبونك اوزرینه جزیرةالعربدن واحتمالله کوره یمنده‌کی قوم عاددن (ضحاك) اسمنده بر شخص هجوم ایله، ایرانی جمشیددن ضبط ایده‌رك، کندیسنی فراره مجبور ایتمش؛ وآنجق ضحاك دخی بر طاقم مظالمله قالقیشوب، کویا اوموزلرنده بولنان وکندیسنی راحتسز ایدن ایکی ییلانی بسلمك ایچون، اهرمنك تعلیمیله بهرکون تبعه‌سی اولادندن ایکی‌چوجق ذبح ایده‌رك، بینلرینی بو حیوانلره یدیرمکه جسارت ایتمش اولدیغندن، اوغللری بو مقصده توقیف ایدلمش اولان (کاوه) اسمنده بر دمیرجی خروج ایله، ضحاکی قتل ایده‌رك، تختنی جمشیدك نسلندن فریدون اسمنده بر دلیقانلیه ویرمشدر. که بوذات دخی عدل ایله شهرت بولوب، بعده ملکنی اوچ اولادی بینندہ تقسیم ایتمکله، زردشتیلر عندنده حضرت نوحك مقامنه قائم اولمشدر. حضرت سلیمانك عینی اولدیغنی رغم ایدنلر دخی واردر. جمشید شرابك موجدی اولمق حسبیله، قدحی (جام جم) اسمیله بین الشعرا مشهوردر.

اخیراً کشف اولنان هند برهمنیلری اساطیرینه باقلنجه، بو حکایه‌نك اساطیر هندیه‌دن مأخوذ اولدیغی ظاهر اولور. حقیقةً زردشت برهمنیلرك دینندن آیریلوب، یکی بر مذهب ایجاد ایتمکله، وطنندن طرد واخراج اولنه‌رق، ایرانه دخول ایتمش، وبناءً علیه ایرانیلره اسکی هند اساطیرینی اوکرتمشدر. ایران قدیمك تاریخی زردشتك کتابی اولان (زنداوستا) دن مأخوذدر. ایمدی هندك اساطیر قدیمه‌سنده (جم شید) یاخود (جاما شیدا) اسمیله شمسدن کنایه بر معبود اولدیغی وبواسمی

ترکیب ایدن کلمه‌نك برنجیسی « حکمدار » وایکنجیسی « کونش » معناسنی افاده ایتمکله، بو اسم مرکبك « کونش پادشاه » دیمك اولدیغی کورولیور. شورای‌ده اساطیر هندیه کتابلرنده مسطوردرکه: (جم شید) دنیایی خلق واعمار ایتدکدن صکره (آزی داهاقه) اسمنده جسیم بر یلان ویا اژدرها ظهور ایدوب، معموره‌لری تخریب وانسانلری اتلاف ایتدیکندن، جم‌شید (ثریدون) اسمنده بر ملك کوندروب، بو ملك (آزی داهاقه) یی اتلاف، و خلق عالمی بونك مضرتندن تخلیص ایتمش. بو مصال جمشید وضحاك وفریدون حکایه‌سیله بر اولوب، آنجق معبود وملك واژدرهانك زردشت طرفندن حکمدارلره قلب ایدلش اولدیغی آکلاشیلیور. (آزی داهاقه) اسمی تحریف وتقدیم وتأخیرله (ضحاك تازی)یه قلب ایدلدیکی کبی، فارسیده (ث) حرفی بولنمدیغندن، (ثریدون) اسمی دخی (فریدون) یازلمشدر. غرائبدن اولەرق ابن خلدون وسائر بعض مورخین عرب آثارنده دخی ضحاکك اسم صحیحی (آزی داهاقه) اولدیغی مسطوردر؛ (آزی داهاقه) کندیسی یلان اولدیغیچون، بونی انسانه تحویل ایتمك ایستینلر دخی، یلانله اولان مناسبتی غائب ایتمیوب، اوموزلرنده ایکی یلان اولدیغنی ادعا ایتمشلردر. تازی یعنی عرب فرض اولنمسی بحثنه کلنجه، بوکلمه‌نك (آزی) دن غلط اولەجغی آکلاشیلیورسه‌ده، اسکی برزمانلرده یمن ملوکندن برینك ایرانده اجرای فتوحات ومظالم ایتمش اولمسندن، اباً عن جدٍ بر طاقم نقلیات توارث ایدەرك، اوشخص مجهولك دخی (آزی داهاقه) ایله برلشدیرلمش، وحتی اسمنك دخی (ضحاك) کبی بر کلمهٔ عربیه‌یه تحویل ایدلمسنه سببیت ویرمش اولمسی محتملدر.

جمشید قطب شاه { هندستانك دکن خطه سنده حکومت سورن

قطب شاهیه سلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، قلی قطب شاه اولك اوغلیدر. پدرینك وفاتی اوزرینه ۹۵۰ تاریخنده (کلکنده) ده جلوس ایدوب، ۷ سنه سلطنت سوردکدن صکره، وفات ایتدیکنده، برادری ابراهیم قطب شاه خلفی اولمشدر.

جمعه { (یاخود جمعهٔ بالا) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه‌اولوب، سیروزك ۱۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده وسلانیکك ۱۶۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق، بلغارستان حدودی قربنده، بیستریچه طاغی اتکنده وقره صو نابعلرندن بیستریچه چایی کنارنده‌واقعدر. میاه جاریه‌سی چوق وباغ وباغچه‌لرله محاط کوزل بر قصبه اولوب، آب وهوا سی دخی لطیف ایسه‌ده، صوك روسیه محاربه‌سنده خراب اولوب: الیوم اسکی معموریتی تمامیله اعاده اولنمامشدر. شمدیکی حائده ۶۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱۵ معبدی، ۱ رشدیه، ۲ صبیان و ۳ بلغار مکتبی، ۱۶۸ دکانی واطرافنده برقاج ایلیجه‌سی واردر.

جمعه { قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ۷ قضانك برینی وانك شمالیسی اولوب، شرق جنوبی جهتندن نوره‌قوب ومنلك قضالریله، غرباً قوصوه ولایتیله، شمالاً وشمال شرق جهتندن دخی بلغارستان حدودیله محدوددر. قضانك اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، زراعته الویریشلی وپك منبت دره و باییرلری دخی چوقدر. اورمانلری، مرعالری وچایرلری دخی چوق اولوب، قاین ومیشه وچام وسائره آغاجلری بولنور. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله پرنج، پاموق، توتون، کتن وکنویردن عبارتدر. آری‌قوغانلریله اپك بوجکلری دخی چوق اولوب، خیلی بال و اپك چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال اولنور. حیوانات اهلیه‌سی ۳۰ ۰۰۰ رادەلرنده قیون وکچی، ۴ ۰۰۰ مانده‌و ۱۰ ۰۰۰ صیغیر ایله خرکله وسائره‌دن عبارتدر. اهالیٔ قضا ۲۲ ۳۷۴ مقدارنده اولوب، ثلثانی بلغار وبر ثلثی اسلامدر. روم ویهودیلر بر قاچر کشیدن عبارت اولوب، ۶۰۰ قدرده چنکانه بولنور. صنایع محلیه عبا وشیاق ایله محلنده مستعمل بعض منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (یاخود جمعه بازاری) متاستر ولایتنك سرفیجه سنجاغنده، سرفیجه‌نك ۳۰ کیلو متره شمال غربیسنده ومناستردن ۸۰ کیلو متره جنوب غربیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۸۶۵ اهالیسی، ۳ جامعی، ۱ رشدیه و ۱ ابتدائی مکتبی، ۲۵ دکانی، ۱۰ خانی و ۱ قشله‌سی واردر.

جمعه { قضاسی جنوباً قوزانه، غرباً کسریه وناسلح، شمالاً فلورینه قضالریله، شرقاً دخی سلانیك ولایتی حدودیله محدود اولوب، قطرانچه وصاریخانلر ناحیه‌لریله برابر ۸۴ قریه‌دن مرکب اولدیغی حائده، ۵۷۵ ۵۸ اهالیسی واردر، که بونلرڈه ۵۹۸ ۴۷ ی مسلم وترك، ۵۵۸۱ ی بلغار، ۵۳۹۶ سی دخی

روم و اولاخدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب ، اوسترووه کولنه طوغری ممتد اولان اووه‌سی صوآلتنده بولنمغله، خیلی منبت و محصولدار. باشلیجه محصولاتی بغدای ، آرپه، چاودار، یولاف، مصر وسائر حبوبات ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری آز اولوب، مرعالری چوقدر. درون قضاده ۲۴ جامع ومسجد، ۵ کلیسا، ۵ مکتب، ۴۰ دکان و۱۶ خان موجوددر. معمولات محلیه عبا، شیاق وبزکی منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (بنت حابس یاخود بنت الخس) زمان جاهلیتده عربلر یننده عقل وحکمتله کسب شهرت ایتمش قادینلردن اولوب، عمالقه قومنه منسوب اولدیغی مظنوندر.

جمعهٔ عتیق { [« اسکی جمعه » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جمل { (وقعهٔ —) بین الاسلام وقوع بولان محاربات مؤلمه‌نك برنجیسی اولوب، زوجات مطهرهٔ حضرت رسول‌الله (صلعم)دن حضرت عایشه بنت ابی بکر (رضهما) ایله عشرهٔ مبشره‌دن حضرت طلحه وحضرت زبیر (رضهما)نك حضرت علی المرتضی (رضه)ه قارشی قیاملرندن تولد ایتمشدر. حضرت عثمانك شهادتی وحضرت علینك یعقبنی متعاقب، حضرت عایشه حضرت مرتضایی حضرت عثمانك قتلنه ذی‌مدخل عد ایده‌رك، اخذثار مقصدیله دعوایه قیام، وحضرت طلحه وزبیری دخی جلب واقناع ایده‌رك، اوچی مکهٔ مکرمه‌دن بصره‌یه متهیٔ عزیمت اولمش؛ وحضرت علی (رضه) یعقدن امتناع ایدن معاویه‌یه قارشی شامه سوق عسکر ایتمکه حاضرلنمش ایکن، بوخبری آلنجه، مدینهٔ منوره‌دن بصره جهتنه حرکت ایتمشدی. حضرت عایشه ایله طلحه وزبیرك معیتنده اوتوز بیك وحضرت علینك رفاقتنده یکرمی بیك کشی اولدیغی حالده، قارشی قارشیه کلنه‌رك، حضرت مرتضی طرفندن طلحه وزبیره هر نه قدر نصح وپند اولنمش، وبین الاسلام بویله بر فساد ایقاعندن منعنه چالیشلمش ایسه‌ده، فائده ایتمیوب، عاقبت محاربه‌یه بدأ اولنه‌رق، طرفیندن اون بیك کشی تلف واچلرندن صحابه‌دن برچوق ذوات شهید اولمغله برابر، طلحه وزبیر شهادته نائل اولدقدن صکره، حضرت عایشه نهایت آزغین بر دوه‌یه بینمش، وطرف مرتضادن زوجهٔ رسول‌الله (صلعم) وکریمهٔ صدیق اکبر (رضه) اولان مشار الیهایه کیمسه طرفندن ال طوقنلمقسزین، دوه‌سیله برابر طوتلمسی شدیداً امر بیورلمش اولدیغندن، برچوق وقت دوه‌نك ضبطیله اوغراشیله‌رق، نهایت دوه‌یی اوقله اوروب، اولدیرمکدن بشقه چاره بولنه‌مش؛ ودوه‌نك اتلافندن صکره، حضرت عایشه محفلیله برابر بصره‌یه کوتوریله‌رك، حضرت علی (رضه) طرفندن حقلرنده پك چوق حرمت ورعایت اولنمش؛ ومعیت مرتضویده بولنان برادری محمد بن ابی بکر (رضهما) ایله بصره نسوانندن قرق قادین ترفیق، وکندیلری برقاچ میل و اولاد کرامی برکون تشییع بیورمشدی. مشار الیهانك بینمش اولدیغی آزغین دوه مناسبتیله بو وقعه (وقعة الجمل) اسمیله شهرت بولمشدر. حضرت علی (رضه) طلحه وزبیر ایله شهید اولان سائر صحابه‌نك جنازه نمازلرینی بالذات قیلمش، وغیبوبتلرینه پك چوق آغلامشلر ایدی. بووقعهٔ مؤلمه هجرت نبویه‌نك ۳۶ نجی سنه‌سی وقوع بولمشدر.

جملی قارری { (Gemelli - Careri) ایتالیانك مشاهیر سیاحینندن اولوب: ۱۶۵۱ تاریخنده ناپولیده طوغمش، و ۱۷۲۴ ده وفات ایتمشدر. کرهٔ ارضك اکثر طرفلرینی کزوب، « دور عالم » عنوانیله مفصل بر سیاحتنامه یازمشدر.

جمنه { (Djamna) هندستانده کنك ایرماغنه تابع انهارك الك بیوکلرندن اولوب، همالایه جبال مرتفعه‌سنك جنوبی اتکلرنده و۶۲۹۰ کیلومترهلك ارتفاعده واقع (جمنه تیر) طاغندن نبعاله، غربه طوغری آقه‌رق، ۳۰′ ۳۰° عرض شمالی و ۳۳′ ۷۵° طول شرقیده کندیسندن بیوك اولان (تونسه) ونام دیکرله (سوپین) چاینی ودها آشاغیده (کیری) و(آسام) نهرلرینی اخذ ایله، ۱۵۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، دهلیه واصل اوله‌رق، بو شهر عظیمك ایچندن کچر؛ اکره شهرینه قدر بو حالده جریان ایدوب، سقی اراضی ایچون، بر چوق جدوللره صوویردکدن صکره، اکره شهرینك آلت طرفنده پین‌کنك، چبال، بتوه، کنه، بکنادی، سینکر، آراندنادی کبی بیوك نهرلرك صولرینی دخی جمع ایده‌رك، بیوك واپورلر سیرینه کسب صلاحیت ایدیور. نهایت اله‌آباد شهرنده کنك ایرماغنه دوکیلور. محل تلاقیده جمنه‌نك یتاغی کنکك یتاغندن کنیش ایسه‌ده، صولری اوندن آزدر. مجموع مجراسی ۱۳۷۵ کیلومتره طولنده اولوب ، قسم

اعظمی سیر سفائنه صالح اولمغله، هندستانك تجارتنجه بیوك بر اهمیتی واردر.

جمیع { (بن مسعود الخزرجی) صحابه‌دن وانصار- دن اولوب، جمیع مامملکنی فی سبیل الله تصدق ایتمسیله مشهوردر.

جمیل { (بن بصرة الغفاری) صحابه‌دن اولوب، بعده مصرده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (جمیل بن معمر الفرشی الجمحی) دخی صحابه‌دن اولوب، فتح مکه وقعه‌سنده اسلامه کلمش، وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جمیل { (بن عبدالله بن معمر العذری) اوائل دور اسلام عرب شعراسندن وعشق وعلاقه- ده داستان اولهجق درجه‌ده شهرت قزانان شیدالردن اولوب، عذره قبیله‌سنه منسوب ایدی. بنه قبیله‌سنه منسوب (بثینه) اسمنده حسنی بر قیزله بینلرنده معا- شقه واقع اولوب، ماجرا ومشاعره‌لری مشهوردر. اکثریا فراق و هجرانله کچن یکرمی سنه‌لك عشق وعلاقه زمانده معشوقه‌سنه ملاقی اولدیغی ساعتلرده دخی عشق حقیقیدن وجانله نظردن بشقه خاطرینه بر شی کلمیوب، هیچ بر تکلیفده بولنمدیغی مشهوردر. عبد الملك بن مروان زمانده یاشامش، و ۸۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. همان کافهٔ اشعاری بثینه حقنده اولوب، شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

والی لارضی من بثینة بالذی
لو ابصره الواشی لقرت بلابله
وبالنظرة العجلی وبالحول تنقضی
اواخره لا نلتقی و اوائله

جمیل { (بن شیخ جلال الدین) هندستان شعرا- سندن اولوب، کالپی شهرندن ایدی. اکبرشاهه انتساب ایتمش شعراندندر. شو بیت اونکدر:

سرزلفش مراسوی جنون تارهنون کشته
دل دیوانه‌ام پابستهٔ قید جنون کشته

جُمَیل { (بنت یسار المزینه) صحابیاتدن اولوب، معقل بن یسارك همشیره‌سی ایدی. (ابوالبداح)ه واروب، تطلیق اولندقدن صکره، تکرار طلب اولنمغله، برادری طرفندن مخالفت اولندیغندن، « واذاطلقتم النساء فبلغن اجلهن فلاتعضلو هن ان ینکحن ازواجهن » آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر.

جمیل پاشا { (محمد —) صدر اسبق محمد رشیدپاشا مرحومك بیوك اوغلی اولوب، مکتب فنون حربیه- ده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ضابط چیقوب، استعداد وذکاوتی حسبیله آز وقتده قطع مراتب ایده‌رك، جنتمکان عبدالعزیز خانك یاورانی سلکنه داخل اولمش؛ وبرآره‌لق باش مابینجیلکه دخی نصب اولنمشدی. فرقه قوماندانلغیله اردولرده وانك صکره حلب موقعنده بولنوب، ۱۲۹۷ ده حلب والیسی اولمش؛ و ۱۲۹۹ ده رتبهٔ مشیری احسان بیوریله‌رق، یدی سنه بوولایتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۳۰۴ ده حجاز والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، حجازده‌چوق قالمیوب، بنه او سنه درسعادته جلب ایله، تحت‌ریاست مفخمهٔ حضرت پادشاهیده بولنان تفتیش عمومیٔ عسکری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیورلمش؛ و ۱۳۰۷ ده چاملیجه‌ده‌کی کوشکنده فجأةً وفات ایلمشدر.

جمیله { بو اسمله صحابیاتدن بر قاچ خاتون اولوب، انك مشهوره‌لری (جمیله بنت ثابت بن ابی الاقلح الانصاریه) در، که حضرت عمر بن الخطاب (رضه)نك زوجه‌سی وعاصم بن عمرنك والده‌سیدر. بعده حضرت فاروق کندیسنی تطلیق ایتمکله، یزید بن جاریه‌یه وارمش، وبوندن عبد الرحمن بن یزیدی دنیایه کتیرمش ایدی. — (جمیله بنت ابی بن سلول) دخی منافقینك رئیسی عبدالله‌نك همشیره‌سی اولوب، ایکنجی زوجی اولان ثابت بن قیسدن آیرلمش، واسلامده انك اول زوجنی ترك ایدن بو خاتون اولمشدر.

جمیله { انك شهرتلی مغنیاتدن اولوب، دولت امویه‌نك اوائل عهدنده مدینهٔ منوره‌ده یاشامشدر. فوق العاده حسن صوت والحانه مالك وقواء

عد موسیقی‌یه آشنا اولمغله، بیوك برشهرت قزانه‌رق، حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جمیله { جزایرده قسنطینه ایله سطیف آره‌سنده برچوق قصبه اولوب، اسکی رومالیلر زماندن قالمه بعض ویرانه‌لری، بر طاق ظفری وسائر آثار عتیقه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gemellae)در.

جمیله { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

جز خار غم نرست ز گلزار بخت ما
آن هم خلید درجگر لخت لخت ما

جمیله بنت وائل { بین‌العرب عشق وعلاقه ووفالریله داستان حکمنه کچمش اشخاصدن حسنی بر قیز اولوب، عامر بن سعیدك معشوقه‌سی ایدی.

جمیلی { ترکستان شعراسندن اولوب، علی شیر نوائی طرزنده اشعار سویلمش، ومشارالیهك اکثر اشعارینه نظیره یاپمغه اوزنمشدر. شو بیت اونکدر:

بولسون اول انجمن کیم آنده صهبا بولیه
بولسون صهبا دخی کر بردلارا بولیه
(بولسون وبولیه چفتایجه‌ده اولسون واولیه دیمکدر)

جمین { ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاق وقضاسنده برناحیه اولوب، ۱۲ قریه‌دن مرکبدر.

جناب { (میرزا فتح الله) ایران شعراسندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی امراسندن بولنان امیر نجم ثانینك نسلندندر. اصفهان قربنده (خواران) قریه‌سنده دنیایه کلوب، ایام شبابنده هندستانه رحلت، وبر مدت اوراده اقامت ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسب صفوی زمانینده بیوك بر منصبه نصب اولنمش؛ ومؤخراً نادر شاه طرفندن مأموراً خوراسانه کوندریلرك، اون سنه اوراده قالدقدن صکره، ۱۱۴۸ تاریخنده نادر شاهك امریله کاشان ایله ری آره‌سنده قتل اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بتلخ کامیٔ ایام شاد باش و مزن
بشهد کامیٔ هر سفله زینهار انگشت

جناب { (میرزا ابوطالب بن میرزا نصیر) اصفهان شعراسندن خوش طبع وشیرین کفتار برذات اولوب، سلطان حسین صفوی زمانینده (سرخط نویس دیوان اعلا) بولنمشدر. خطاطیندن اولوب، خط شکسته‌یی پك کوزل یازاردی. ۱۱۳۵ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

نه بوصل یار طاقت نه بهجر تاب دارد
چه کنم چنین دلیرا که مرا خراب دارد
خبر از جناب داری که ز دوریٔ توشبها
نه بدل قرار وطاقت نه بدیده خواب دارد

جُنابِد { خراسانده نیشاپوره ملحق بر کوچك قصبه وناحیه اولوب، مشاهیر علما وشعرادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جَنّابه { فارس ساحلنده واقع طاهرك) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع طار ودرین برقویك ایچنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جنابی { (امیر ابو محمد مصطفی بن الامیر حسن الکافی) مشاهیر علماء عثمانیه‌دن ومورخینـدن اولوب، سلطان مراد خان ثالث دورنده یتیشمشدر. درسعادتده اکمال تحصیل ایدوب، علامه ابوالسعود افندینك حلقهٔ تدریسنه مداومت، وسلیمانیه مدرسه‌سنده تدریس وافاده‌ایله اکتساب صیت وشهرت ایلمش ایدی. فضائل وحسن اخلاق حسبیله کبار وصغار عندنده مقبول ومعتبر اولوب، توجه والتفات حضرت پادشاهی‌یه دخی نائل اولمشیدی. کافهٔ علومدن بهره‌سی اولمغله برابر، ادبیات عربیه‌یه وفن تاریخه زیاده میل وانتسابی وار ایدی. «بحر علم» عنوانیله ابتدای خلقتدن ۹۹۷ تاریخ هجریسنه‌دك جریان ایتمش وقایعی جامع عربی العباره ۲ بیوك جلددن مرکب کوزل برتاریخی وترکی وعربی برچوق اشعار وقصایدی واردر. تاریخ مذکور اختصارله برابر ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر. تاریخنی اکمالدن ایکی سنه صکره یعنی ۹۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعار ترکیه‌سندندر:

غم خدکله ینارسه نوله جسمی مومك
دود آهیمی خدا یرده قومز مظلومك

جَنّابی { [«ابوسعید قرمطی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنابی پاشا { شعرای عثمانیه‌دن قانونی سلطان سلیمان خانك زمانینده سرای همایونده تربیه اولمش؛ وحرم خاصدن چاشنکیر باشیلقله چیقوب، بعده امیرآخور، ودهاصکرده آناطولی

امیر الامرالی تعیین اولنمش؛ وبو منصبده ایکن ۹۶۹ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اولسه پیدا دود آهم کوزلرم کریان اولور
ابر وظلمت ظاهر اولسه لاجرم باران اولور

جَنادِل { صعید مصرك منتهاسنده ونوبه حدو- دنده اوله‌رق اسواندن ۳ میل یوقاریده بر محل اولوب، نیلك اورته‌سنده بولنان قیا- لردن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشدر. اسکی زمانلرده نیلك فیضانی اورادن خبر ویریلیردی.

جناده { بواسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، بری (جناده بن ابی امینة الازدی)، بری (جناده بن مالك الازدی) وسائره‌در. بعض محدثین بونلرك اوچنی ایکی ویا بر عد ایتمشلردر. هر حالده بری وقت‌سعادتده چوجق اولوب، سائر صحابه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمش؛ وبعده شامده ساکن اولوب، خلافت حضرت عثمان زمانـنده وبعده معاویه ویزیدك زمانلرنده قسطنطینیه‌یه سوق اولنان عساکر مسلمین ایچنده بولنمش؛ و ۸۰ تاریخنده وفات ایدوب، کوفه‌ده دفن قلمش‌ایدی. طوغریدن طوغریه حضرت رسول‌الله (صلعم) دن احادیث شریفه نقل ایتمش جناده اسمیله صحابه‌دن دیکر بر قاچ ذات دخی بولنمشدر.

جنادیوس { (Gennadius) قسطنطینیه رهابین و علماسندن اولوب، ۱۴۰۰ تاریخلرنده طوغمش؛ و ابتدا محکمه حاکمی، بعده یدنجی پاپنك کاتبی اولوب، ۱۴۳۰ تاریخنده بو حکمدار معیتنده فلورانسه مجلس روحانیسنه کیده‌رك، قتولیك وروم‌مذهبلرینك توحیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بعده بواتحاد مذهب فکرینك پك علیهنده بولنمش؛ واستانبولك فتحنده سلطان محمدخان ثانی حضرتلری طرفندن روم پطریقلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۴۵۸ ده استعفا ایله، بر مناسبتره چکلمش؛ و ۱۴۶۴ ده وفات ایتمشدر.

جَناشك { جرجان قربنده غایتله یوکسك ومتین بر قلعه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جنان { شاعر شهیر ابونواسك معشوقه‌سی اولان بر قیز اولوب، حسن وجمالیله وحفظ اشعا واخبار عرب خصوصنده‌کی اقتداریله مشهوره در. ابونواسك صاحبهٔ ترجمه حقنده پك چوق اشعاری واردر. [«ابونواس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنان الورد { اندلسده طلیطله اعمالندن بر قصبه اولوب، کل‌باغچه‌لرینك کثرتی حسبیله بواسمله تسمیه اولنمشدر. اصحاب کهف مغاره‌سنك بوقصبه جوارنده اولدیغی زعم اولنمشدر.

جنانی { بو مخلصله طقوزنجی واونبنجی قرن هجری شعراسندن درت ذات اولوب، برنجیسی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن عذارنیك برادریدر. اصحاب تیماردن اولوب، بعض محاربه‌لرده ابراز شجاعت ایتمش؛ و ۹۰۰ تاریخلرنده مالقوج اوغلی بالی بکك معیتنده له سفرنده شهید اولمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شب غمده یالکز قالدم ایا ماه مدد
سکا ابر شمز الم نیده‌یم ایواه مدد

— ایکنجیسی آماسیه قربنده امنا طائفه‌سندن اولوب، رضوان زاده دیمکله مشهور ایدی. یاوز سلطان سلیم خان‌زمانده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چو فرصت عیشه ال ویردی کچور خوش کور بو دورانی
بو کونی قومه یارینه که کوترمز بو دور آنی

— اوچنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن عالم وفاضل برذات اولوب، بروسه‌لیدر. ۱۰۰۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عالمه عرض ایله یاقوت لعلك متصل
کیم دکر ای خواجهٔ مصر ملاحت آکا دل

— دردنجیسی سمندره‌لی اولوب، سپاهی زمره‌سنه منسوب ایدی. درویش مشرب وصاحب کمال بر آدم اولوب، شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

جان و دل خنجرکی هر کیجه پهلویه چکر
بر زمان اولدی بکم هر کشی کندویه چکر
جنبشندن بو سطرلاب سپهری آکلر
شول که فکرت رقمن تختهٔ زانویه چکر

جنتی { ایران شعراسندن اولوب، خراسانلیدر. صاحب تذکره دولتشاهك معاصری اولوب، مورخ مومی‌الیه صاحب ترجمه‌نك بر مدت درکاه پادشاهی‌یه ملازم اولدقدن صکره، فلاکتزده‌وسرکردان اولدیغنی، وکندیسنه ایتدیکی نصیحت تأثیر ایتدیکنی بیان ایدیور. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بمی خوردن چوساق صاغر میرا دهن یوشد
چه شد کورا بسر پوشی سواد چشم من پوشد

جنتی (میر زین الدین) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل حیره‌لیدر. کلیات اشعاری یکرمی بیك بیته قریبدر. شوربامی اوجله‌دندر:

هر چند متاعت همه عصیان و خطاست
این جسم شکسته کشتیٔ موج فناست
ای جنتی از کثرت طوفان گناه
مندیش که با خدای این بحر خداست

جنتیوس (Gentius) ایلیریا یعنی اسکی آرناؤدلق حکمدارلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ۱۷۲ تاریخنده تختـه جلوس ایتمش؛ وماکدونیا حکمداری (پرسیوس) ایله رومالیلره قارشی عقد اتفاق ایلمش ایسه‌ده، ماکدونیادن بکلدیکی امداد کوندرمه‌مکله، ۱٦۸ تاریخنـده روما سردارلرندن (آنیچیوس) طرفندن مغلوب واسیر اولوب، رومایه نقل اولنمشدی.

جنجره حضرموته خیراتی چوق برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جنجیال اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جنجی خواجه (حسین افندی) زغفرانبولیلی بر شیخك اوغلی اولوب، نسلی صدرالدین قونویه منتهی اولدیغی وبرادری دخی قضاة سلکنده بولندیغی حالده، کندیسی جنلری طوپلامق وبوواسطه ایله خسته‌لری ایی ایتمك ادعای باطلنده بولنه‌رق، بویله‌لکله سلطان ابراهیم خانه انتساب، وتوجهی جلب ایتمش؛ وآز زمان ظرفنده قاضیعسکرلك رتبه‌سنه ترفیع اولنه‌رق، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمغله، صدر اعظم قره مصطفی پاشانك قتلنه سبب اولانلردن بولنمش؛ ومناصب علمیه‌یی آقچه مقابلنده توجیه ایتدیره‌رك، وسائر یوللرله ارتکاب ایده‌رك، بیوك بر ثروت قزانمش؛ وکندیسنه غایت مکمل بر قوناق دخی یاپدیرلمشیدی. وندیك جمهوریتنه اعلان حربله کریدك ضبطنی توصیه ایتمش اولدیغندن، بر آره‌لق توجهدن دوشمك درجه‌سنه کلمش، وحتی قونانی آلنوب، کوهر سلطانه ویرلمش ایسه‌ده، کریدك فتحی اوزرینه، ینه کسب نفوذ واعتبار ایتمشدی. نهایت سلطان محمد خان رابعك جلوسلرنده، یکیچریلره جلوسیه بخششی ویرلمك اوزره، کندیسندن ایستنیلن آقچه‌یی ویرمکدن امتناع ایله، فرار واختفا ایتمسی اوزرینه، بولدیریلوب، حبس، ومالی مصادره اولنمش؛ وکندیسی نوبه‌ده‌کی ایریم سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، میخالیجه وصولنده، نقریسه مبتلا اولمغله، بر مدت اوراده مکث ایتمك اوزره، مساعده استحصال ایتمش؛ وآنجق حفظ لسان ایتمه‌مك بلیه‌سیله اوسنه یعنی ۱۰۵۸ ده اعدام ایدلمشدر.

جنجیله اندلسده شاطبه ایله ینشته آره‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبانك مسقط رأسی بولندیغی ابن بشکوال بیان ایدیور.

جَند ترکستانده خوارزمك ۱۰ کون اوته‌سنده وسیخون قربنده وقتیله بیوك بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی کندی زمانده مخوللرك النده بولندیغی بیان ایدیور.

جَند یمنك شمال شرقی جهتنده بر قصبه اولوب، ظهور اسلامدن صکره خیلی وقت یمنك اوجهتنك مرکزی بولنمشدر. بو شهرده زیدیلر عندنده زیارتگاه اتخاذ اولنور بر بیوك جامع شریف بولنوب، معاذ بن جبل طرفندن بنا اولنمشیدی.

جندب بن جناده [«ابو ذرغفاری» ماده‌سنه مراجعت.]

جندب بن زهیر صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده شهید اولمشدر.

جندب بن ضمره صحابه‌دن اولوب، هجرت نبویه‌یله خانه‌سندن چیقمش ایکن، یولده وفات ایتمش؛ وحقنده «ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی‌الله» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

جندب بن عبد الله (بن سفیان البجالی) صحابه‌دن اولوب، کوفه‌ده ساکن اولمش؛ وبعده مصعب بن زبیرله بصره‌یه انتقال، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. بوکا (جندب الخیر) دخی دیرلر.

جندب بن کعب (الازدی الغامدی) صحابه‌دن اولوب، حضرت

عثمان (رضه)نك زمان خلافتلرنده كوفه‌ده ظهور ايله كوفه واليسى وليد بن عقبه‌نك حضورنده اجراى لعبيات ايدن بر ساحرى برقليچ ضربه‌سيله قتل ايتمش؛ وسببى صورلدقده، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك « حدالساحر ضربة بالسيف » بيورمش اولدقلرينى ايشيتمش اولديغى سويلمش؛ و وليد طرفندن حبس اولنمش ايسه‌ده، برروايتده زهد وصلاحنى كورن زندانجى طرفندن قورتارلمش، وبرروايتده‌ده حضرت عثمانك امريله سببيلى تخليه اولنمشدى. بعده معاويه زماننده روملره قارشى وقوع بولان محاربادە بولنه‌رق شهيداولمشدر. —(جندب بن مكيث)و(جندب بن ناجيه) دخى صحابه‌دندر.

جُندَيسابور (ودها طوغريسى جندشاپور) خوزستانده اسكى بر شهر اولوب. ۱۹ تاريخ هجريسنده فتح اولنمش؛ واوائل دور اسلامده بك معمور اولوب، بر چوق مشاهيرك مسقط رأسى بولنمشدر. قدماى جغرافيون اسلام بو شهرك مياه جاريه‌سنى وباغ وباغچه‌لرينى مدح ايتدكلرى حالده، ياقوت حموى كندى زمانده بو اسباب عمراندن يالكز بعض آثار قاله‌رق، شهرك خراب اولديغنى بيان ايديور.

جُندَيوخُسره كسرايه نسبت اولنان يدى قصبه‌نك برى اولوب. (رومية المداين) اسميله دخى معروف ايدى. ياقوت حموى بونك آنطاكيه طرزنده بنا ايدلمش اولديغنى بيان ايديور. عراق عربده واقع اولوب، ابو مسلم خراسانى بو قصبه‌ده قتل اولنمشدر.

جنر (Jenner) انكلتره مشاهير اطباسندن اولوب، آشينك موجدى اولمله شهرت بولمشدر. ۱۷٤۹ ده طوغوب، ۱۸۲۳ ده وفات ايتمشدر. ۱۷٦٦ ده آشيى كشف ايدوب، يكرمى سنه پاپى اجراى تجارب ايتدكدن صكره، ۱۷۹٦ ده نشر ايتمش؛ وانكلتره دولتى طرفندن كنديسنه مكافاةً يكرمى بيك انكليز ليراسى ويرلمش ايدى. آشينك عرب اطباسى عندنده معلوم بولنمش اولديغى مروى ايسه‌ده، هر حالده، صاحب ترجمه‌نك كشف ونشرينه‌دك اجراسز قالمشيدى.

جنرالِيف (Le Généralif و اسپانيولجه Xeniralife) اسپانيانك غرناطه شهرى جوارنده و(الحمراء) قربنده مسلمانلردن قاله بر سراى اولوب، غرناطه حاكملرينك صيفيه‌سى ايدى. اسمى (قصرالصيف) دن غلط اولسه كركدر.

جنزه { ارانده واقع (كجه) قصبه‌سنك اسم عربيسى يعنى كنجه‌نك معربيدر. [«كنجه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنس سنت — (St Genès) خرستيانلرك عزيزلرندن اولوب، كندينى تياترو اويونجيلرندن اولديغى حالده، ۲۸٦ تاريخ ميلاديسنده خرستيانلرك احوال وعقايديله استهزادن عبارت اولان بر مضحكه‌ده اويناركن، حضارك اوكنده بردن بره خرستيانلغى قبول ايتديكنى اعلان ايتمكله، توقيف اولنه‌رق، اشكنجه آلتنده قتل اولنمشدر. يورطيسى اغستوسك ۲۵ نده اجرا اولنور.

جنسريق (Genséric) واندالرك حكمدارلرندن اولوب، ٤۲۸ تاريخ ميلاديسندن ٤۷۷ تاريخنه‌دك ٤۹ سنه حكومت سورمشدر. (غودجيسيل)ك ايكنجى اوغلى اولوب، برادرى (غودريق) دن صكره جلوس ايتمش؛ ٤۲۹ ده بونيفاس طرفندن رومالىلره قارشى افريقيه‌يه دعوت اولنه‌رق (ماوريتانيا) يعنى مغرب مملكتنى ضبط ايتمش؛ وبونيفاس ايتديكنه نادم اولوب، قارشى طورمق ايستمش ايسه‌ده، صاحب ترجمه غالب كلوب، قرتاج شهرينى دخى ضبط، وپايتخت اتخاذ ايتمش ايدى. بعده مقتولاً وفات ايدن روما امپراطورى (والنتنيان)نك زوجه‌سى (اودوقسيه) قوجه‌سنك انتقامنى آلمق اوزره، صاحب ترجمه‌دن استمداد ايتمكله، جنسريق بونى فرصت اتخاذ ايده‌رك، ٤٥٥ ده ايتاليايه سوق عسكرله، روما شهرينى ۱٤ كون غارت ايدوب، كليتلى غنايم آلديغى كبى، يونان وآرناودلق ودالماچيا جهتلرينى دخى نهب وغارت ايده‌رك. اودوقسيه‌نك كنديسنى ده اسير ايتدكدن صكره، افريقيه‌يه عودت ايتمشدى. غايت خونريز ويغماكر بر حكمدار ايدى. وفاتنده اوغلى (هونريق) وارثى اولمشدر.

جنكيز [« چنكيز » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنكينسون (Jenkinson) انكليز سياحلرندن اولوب، ۱۵٤٦ دن ۱۵۸۲ تاريخنه‌دك روسيه وتاتارستان جهتلرنده

واوزبکلر ایچنده سیاحت ایتمش، وبر سیاحتنامه یازمشدر.

جنو { یاخود جنوه (Genève، لاتینجه Geneva وآلمانجه Genf) اسویچره‌نك منتهای غرب جنوبیسنده ولمان کولی کنارنده همنامی اولان ناحیه یعنی جمهوریتك مرکزی بر شهر اولوب، ۵۲۸۲۰ اهالیسی، کوزل مکتبلری، دارالفنونی، متعدد کتبخانه‌سی، موزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، بیونك ومصنع برکلیساسی، (لمان) کولندن خروجله شهری ایکیيه بولن (رونه) ایرماغی وبوکا تابع (آرده) نهری اوزرنده ٦ کوپریسی، اطرافنده کوزل مسیره وصیفه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. بو شهرده معارف وصنایعپك ایلری اولوب، ساعتلریله مجوهراتی مشهور اولدیغی کبی، جراح ومهندس آلاتیله یونك وایپك منسوجاتی وسائر معمولاتی دخی چوقدر. لسان محلی فرانسزجه اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره پروتستان مذهبنه تابعدر. حکیم شهیر (ژان ژاق روسو)نك وطنی اولوب، شهرك ایچنده غایت مصنع بر هیکلی مرکوزدر.

جنوبی { اونجی قرن هجریاوائللنده یاشامش بدخشانلی بر شاعردر.

جنوره { (Genèvre) آلپ سلسله‌سنه منسوب بر طاغ اولوب، فرانسه ایله ایتالیا آره‌سنده واقعدر. ۳٦۸٦ متره ارتفاعی واردر.

جنوکولی { (Lac de Genève) [«لمان» مادّه‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنون { هندستان شعراسندن ایکی شاعرك مخلصی اولوب، ایکیسی دخی کشمیرلیدر:

برنجیسی (خواجه ابوالفتح خان) عالمکیر وشاه عالم زمانلرنده بعض مناصب عالیه‌ده بولنمش، و ۱۱۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. «لطائف سوق» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

پیر کار تیشهٔ فرهاد از سوزن کند
مابپژکان سفیدی جوی شیر آورده ایم

— ایکنجیسی (میرزا ارجمند بن میرزا عبدالغنی) ۱۱۳٤ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی نرگس تو اشك من آلودهٔ خونست
این آب تیره صاف بیادام میشود

جنو ناحیه‌سی { (Canton de Genève) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی ترکیب ایدن نواحینك بری اولوب، ۲۲ نجیسی عد واعتبار اولنیور. فرانسه‌نك ایچنه کیرمش بربرون شکلنده بولنمغله، یالکز جهت شمالیه‌دن آز محلده اسویچره‌نك (وود) ناحیه‌سیله وسائر طرفلردن فرانسه مملکیله محدود ومحاطدر. ′٨ °٤٦ ایله ′٢٠ °٤٦ عرض شمالی و ′٣٤ °٣ ایله ′٥٨ °٣ طول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۹ مربع کیلومتره واهالیسی ٦۰۰ ۱۰۱ کشیدر، که جله‌سی فرانسز لسانیله متکلم اولوب، اکثری پروتستاندر. لمان کولیله بونك آیاغی اولان (رونه) ایرماغی ناحیه‌یی ایکیيه بولوب، قسم جنوبیسی دها واسعدر. ووده ناحیه‌سی داخلنده بولنان (سیلنی) دخی جنو ناحیه‌سنه تابعدر. (ساووآ) خطه‌سندن کلن (آرده) نهری دخی جنو شهری ایچنده (رونه) یه منصب اولور. اراضیسی دوز وآچلق اولوب، الٰی یوکسك تپه‌لری کوللك سطحندن ۱٤۰ وحذای بحردن ۵۰۰ مترەدن زیاده مرتفع دکلدر. طوپراغی پك منبت دکل ایسه‌ده، فن زراعت پك ایلری کیتمکله. اهالی سعی وفن سایه‌سنده طوپراغی دخی اصلاح ایده‌رك، خیلی حبوبات وسائر محصولات آلیرلر؛ وصنعی چایرلر یتیشدیرمشلردر. اراضینك وسعتنه کوره حیواناتی دخی چوق اولوب، ۸۰۰۰ صیغیر، ۱۷۰۰ آت، ٦۰۰ قویون و ۱٦۰۰ طوموز واردر. بعض تباشیر وکور معدنلری دخی بولنور. مرکزی اولان جنو شهرندن بشقه (فاروژه) و (ورسوی) اسملریله ایکی قصبه‌سی واردر. مقدما آیریجه برجمهوریت اولوب، ۱۸۱۵ تاریخنده اسویچره نواحیٔ مجتمعه‌سنه التحاق ایتمشدر. اداره‌سی جمهوریت مغرطه اصولی اوزره اولوب، ایکی سنه مدتله انتخاب اولنور بر مجلس مبعوثانی و ینه ایکی سنه مدتله منتخب ۷ اعضادن مرکب بر هیئت اداره‌سی واردر. مطبوعات هر یردن زیاده حردر.

جنونی { (ذوقنون ـــ) ایران شعراسندن اولوب، طقوزنجی قرن هجریده هراتده نشأت ایتمش؛ وامیر غیاث‌الدین سلطان حسین بن امیر کبیر فیروز شاهه منسوب بولنمشدر. ارباب معارفدن ایدیسه‌ده، هجو وهزلیاته زیاده میلی وار ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

هر اهل جنون را ز کمند تو زبونی
زان روی درآن حلقه زبونست جنونی

جنووسی ((Genovesi) ایتالیا علماسندن اولوب، ناپولیده فلسفه وعلم ثروت تدریسیله مشغول بولنمش؛ وخیلی شهرت قزانوب، بو ایکی فنه دائر بر قاچ کتاب یازمشدر. ۱۷۱۲ ده طوغوب، ۱۷۶۰ ده وفات ایتمشدر.

جنوه (Gènes وایتالیانجه Genova) ایتالیانك سواحل غربیه‌سنك منتهای شمالنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده کائن (لیغوریا) خطه‌سنده بر شهر اولوب، ″۱۶ ′۲۴ °۴۴ عرض شمالی ایله ″۱۷ ′۳۴ °۶ طول شرقیده واقعدر. بیوك وتجارتکاه بر اسکله اولوب، ۱۳۹۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، بری پك بیوك اولمق اوزره بش کتبخانه‌سی، متعدد کایماسی ومقرنه، کاغد، ایپك، صابون یاغ، چینی، معادن مختلفه، پامه چیچك وسائره فابریقه‌لری، کوزل لیمانی، بر قاچ ریختمی، ترسانه‌سی و ۱۱۸ متره ارتفاعی اولان بر فناری واردر. شهر دکیزدن پك کوزل کورینور ایسه‌ده، اسکی بر شهر اولوب، سورله محاط واکثر سوقاقلری طار وطولاشیقلی اولدیغندن، داخلاً اوقدر کوزل دکلدر؛ وهواسی دخی آغیرجه‌در. بو شهر قرون وسطاده مستقل بر جمهوریت صورتنده اداره اولنه‌رق، بو جمهوریت دکیزده بربیوك قوت قزانمش، ووندیك جمهوریتنه قارشی رقابتده بولنوب، آق دکیزده وقره دکیزده برچوق سواحل وجزایر ضبط ایتمشیدی. [مادهٔ آتیده مراجعت بیوریله.] — جنوه ایالتی: جنوه، آلبنغه، کاواری، ساوونه واسپچیا اسملریله ۵ قضایه منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۱۱۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۱۶۷۶۰ کشیدر. [«لیغوریا» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

جنوه جمهوریتی (یاخود جنویز جمهوریتی (Republique Gê - noise) اونجی قرن میلادی اوائنده جنوه شهرنده تشکل ایله قرن حاضر اوائنه‌دك طقوز عصر دوام ایتمش بر حکومتدر. جنوه شهری رومالیلرك وبعده هرول، اوستروغوت، لومبارد وفرانقلرك تحت ضبطنده بولندقدن صکره، شارلمانك اخلافی زمانده کسب استقلال ایله، قونسلوس عنوانلی بر قاچ رئیس معرفتیله اداره اولنمغه باشلامشیدی. کیجیلکده وتجارت بحریه‌ده پك ایلری کیتمکله، قزاندیغی ثروت نسبتنده قوتی دخی آرتهرق، شهرك صاغ وصول طرفنده‌کی لیغوریا سواحانی دخی ضبط ایتمشدی. اهل صلیب وقوعاتی دخی جنویز جمهوریتنك بیومسنه سبب اولمشدر؛ چونکه مصر وسوریه وسائر ممالك اسلامیه‌یه کیدن اهل صلیب عسکرینی جنویز کیلری سوق ایده‌رك، بوندن آلدقلری اجرتدن ماعدا عودتلرنده ممالك اسلامیه‌دن اووقته قدر آوروپاجه مجهول اولان برچوق معمولات وبدایع صناعیه وممالك حاره محصولاتی کتیره‌رك، بیوك بر تجارت ایتمش؛ وبو تجارته آلیشه‌رق، شرق تجارتنه بر یول آچمش ایدیلر. جنوه جمهوریتی بو وجهله کسب قوت ایده‌رك، وندیك وپیزه جمهوریتلریله همعنان کیتمکه باشلامش ایدی. ۱۱۹۰ ده بر قاچ قونسلوس برینه (پودستا) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایتمکی اصول اتخاذ ایتمشدر. اون ایکنجی واون اوچنجی قرن میلادیده پیزه جمهوریتیله شدتلی محاربادته بولنه‌رق، نهایت غالب کلمش؛ وپیزه‌ایله لیوورنو اسکله‌لرینی تخریب ایده‌رك، ملوریا وقورسیقه آطه‌لرینی ضبط ایتمشدی. فرنکلرك قسطنطنیه‌یی ضبطلرندن صکره جنویزلر روم ایمپراطورلرینی تخته اعاده ایتمکه چالیشمش اولدقلرندن، پالیولوغلر طرفندن بر طاقم مساعداته نائل اولوب، اون اوچنجی قرن میلادی اواخرنده غلطه‌یی، قریمدکی کفه‌یی، ازمیری وساقز، مدلی، بوزجه آطه وسائر بعض جزایری الده ایتمشلردی. اووقتدن شرقده تفوق خصوصنده وندیك جمهوریتیله رقابت ومخاصماته کیریشوب، ۱۳۶۰ دن ۱۳۵۵ تاریخنه‌دك سورن کفه محاربالیله ۱۳۷۸ دن ۱۳۸۱ تاریخنه‌دك دوام ایدن ساقز محاربه‌لرنده جنویزلر وندیك جمهوریتی بسبتون باتیرمق درجه‌سنه کلمش ایکن، جنوه‌ده ظهور ایدن اختلالات داخلیه‌سببیله نهایت وندیکلیلر غلبه چالمشلردی. ابتدا پودستالر بهر سنه انتخاب اولنورکن، مرور زمانله بونلر کسب نفوذ و قوت ایده‌رك، پودستالق ایکی خاندانه محصر قالمشیدی. که بونلرك بری (کلف) ودیکر (جیبلین) خاندانی ایدی. بو ایکی خاندان آره‌سنده‌کی رقابت ومخاصمه برچوق محاربات داخلیه تحدثنه سبب اولمش، ودفعاتله اهالیی اجنبی امداد وحمایه‌سنه مراجعته

مجبور ایتمشدی. بر آره‌لق (قپودان) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایده‌رك، بونلر «آربه‌لر مجلسی» دینلن وبر محکمهٔ عالیه حکمنده اولان بر هیئتك انضمام رأییله حرکت ایدرلردی. نهایت ١٣٣٩ ده دوجه یاخود دوقه عنوانیله بر رئیسك تحت اداره‌سنه کیردیلر. جنوه‌ده دوقه‌لق اجرا ایدن خاندانلرك باشلیجه‌لری: دوریا، اسپنوله، فیسکی، غریمالدی ودها صکره آدورنی وفرغوس خاندانلریدر. جنویزلر ایکی دفعه کندی باشلرینه اداره اونتمدن عاجز قالوب، فرانسه‌یه تسلیم اونتمشلردی که بو تسلیمك برنجیسی آنتیجی شارل زمانده ١٣٩٥ ده وایکنجیسی اون برنجی لویی زمانده ١٤٦٨ ده وقوع بولمشدر. بعده (مونتفرات) مارکیلرینه ومتعاقباً میلان دوقه‌لرینه تسلیم اونتمشلردی. بو صره‌لرده ایتالیاده‌کی اکثر مستملکاتلرینی غائب ایتدکاری کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهوریله فتوحاتی دخی جنویز جمهوریتنك آق دکیز وقره دکیزده‌کی مستملکاتنك اللرندن چیقمسنی موجب اولمشدر. رؤسای جمهوردن مشهور آندریا دوریا جنوه‌یی یکیدن فرانسه‌نك تحت تابعیتنه صوقش ایسه‌ده، برنجی فرانسوآدن دلکیر اولوب، شارل کینت ایله بالاتفاق ١٥٢٨ ده وطننه یکیدن استقلال قزاندیره‌رق، ایکی سنه مدتله دوجه انتخابی وبونك مشاورلری اولق اوزره، ایکی قونسلوس ایله بر سانسور نصبنی اصول اتخاذ ایتمشدی. برنجی قونسلوس کندیسی اولمشیدی. اووقتدن جنوه جمهوریتی اسپانیا ایله متفق قالوب، فرانسه‌یه قارشی محاربه ایتمشدی. ١٦٨٤ ده فرانسه قرالی اون دردنجی لویی سفیرینك کوردیکی حقارتك انتقامنی آلمق ایچون، جنوه‌یی طوپه طوتدیرمشدی. ١٧٤٦ ده آوستریالیلر جنوه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، اوج آی صکره اخراج اولنمشلردی. ١٧٦٨ ده جنویزلر تسکینه مقتدر اوله‌مدقلری قورسیقه جزیره‌سنی فرانسه‌یه تسلیم ایتدکلری کبی، ١٧٩٦ ده فرانسزلر جنوه‌یه دخی داخل اولوب، لیغوریا جمهوریتی تشکیل ایتمشلردی. ١٨٠٠ ده فرانسزلر (ماسنا) نك قوماندەسیله جنوه‌ده انکلیز وآوستریا عسکرینه قارشی طوروب، نهایت شهری تسلیمه مجبور اولمشلرسه‌ده، درعقب یکیدن ضبط ایتمشلردی. ١٨٠٥ ده جنوه فرانسه ایمپراطورلغنه الحاق اولنه‌رق، جنویز جمهوریتی بسبتون لغو ایدلمش؛ و ١٨١٤ ده ویانه قونغره‌سی طرفندن ساردنیه قرالغنه ویریله‌رك، نهایت ١٨٦٦ ده ایتالیانك اتحادنده جنوه دخی ایتالیا قرالغنه الحاق اولنمشدر.

جنوه کورفزی { (Golfe de Gènes) آق دکیزك اقسامندن لیغوریا دکیزی دینلن قسمك منتهای شمالیسی اولوب، شمال شرق وغربی جهتلرندن ایتالیانك شمال غربی قسمی سواحلیله محاطدر. (مله) برونندن (پورتوونره) برونه دك بویی ١٣٥ وبو ایکی برون حذاسندن جنوه شهرینه‌دك اولان اکی ٥٠ کیلومتره‌در. سواحلی عمومیت اوزره قیانق اولوب، جنوه لیمانندن بشقه لیمانی یوقدر.

جنویز { [« جنوه جمهوریتی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنویوه { یاخود جنووفه ویا ژنویوه (Ste Geneviève) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٤١٩ تاریخ میلادیشنده پارس جوارنده (نانتره) قریه‌سنده طوغمش، و٤٤٢ ده وفات ایتمشدر. روایته کوره برچوبان قیزی ایکن، سنت جرمنك نصیحتی اوزرینه، زهد وتقوی وریا صناته قویله‌رق، بعده پارسده اقامت ایتمش؛ وآتیلانك هجومنده، پارس اهالیسی قورقولرندن شهری ترکله، قاچق فکرنده اولدقلری حالده، صاحبهٔ ترجمه بو شهره طوقنلمیه‌جغنی سویله‌یه‌رك، اهالینك پریشان اولمسنه مانع اولمش؛ وبوسوزی چیقدیغندن، اهالی کرامتنه عطف ایده‌رك، حقنده حسن ظنلری برقات دها آرتمشیدی. قلوویسه حواریوندن پاولوس وپطروسك نامنه برکلیسا یاپدیروب، بوکلیسا بعده کندی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمش؛ وکلیسانك مبنی اولدیغی تپه‌یه دخی (سنته جنویوه) تپه‌سی دینلمشدر. مذکور کلیسا اخیراً (پانتئون) اسمیله مشاهیر رجالك دفننه مخصوص بر بنای عمومی اتخاذ اولنمشدر. بو عزیزه‌یه پارسك حامیه‌سی نظریله باقیله‌رق، کانون ثانینك ٣ نده شهر مذکوره یورطیسی کال طنطنه ایله اجرا اولنور.

جنه { یاخود جنی (Djenny) آفریقای غربیده سنغامبیانك شرق جهتنده واقع (بامباره) خطه‌سنده وجولیبا ایرماغی کنارنده اوله‌رق (سغو) نك

۱۸۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واسرا ایله آلتون‌توزی تجارتی واردر. اهالیسی مسلمدر.

جنید بغدادی (ابوالقاسم — بن محمد الزجاج القواریری) مشاهیر اولیاءاللهدن وکبار مشایخ صوفیه‌دن اولوب، عن اصل نهاوندلی اولدیغی حالده، بغدادده نشو ونما بولمشدر. پدری جامه متعلق شیلر صاتمقله مشغول اولدیغندن، زجاج وقواریری تعبیله ملقبدر. امام شافعینك طلبه‌سندن ابو ثورك وبر روایتده سفیان ثورینك درسنه مداومتله، تحصیل علوم ظاهریه ایتدکدن صکره، طایسی بولنان مشهور سری سقطی حضرتلرینه انتسابله، طریق صوفیونه دخول ایتمش؛ وتقوی وریاضتله تصفیهٔ درون ایده‌رك، اعمال صالحه واقوال حکیمانه‌سیله بیوك برصیت وشهرت قزانمش ایدی. هر طرفدن مریدان حلقهٔ ارشادینه جمع اولنه‌رق، عصرینك قطب اعظمی اولمش ایدی. عمرنده ۳۰ کره یایا اوله‌رق ایفای حج شریف ایتمشدر. مقامات وکراماتی واقوال ونصایح مرشدانه‌سی مشهوردر. ۲۹۸ تاریخنده ۹۱ یاشنده ارتحال ایدوب، مرشدی سری سقطینك مرقدی یانده دفن اولنمشدر.

جنید بك (ازمیراوغلی —) آیدین اوغلنك یلدیرم سلطان بایزید خان طرفندن مغلوب اولمسی اوزرینه، ازمیر بکلکنه تعیین ایدلمش اولان سؤباشینك اوغلی اولوب، بعده تیمورلنك طرفندن آیدین حکومتنه اعاده اولنمش اولان امور بکه قارشی حرب ایده‌رك، ازمیر وآیدین جهتلرینی ضبط ایتدکدن صکره، سلطان بایزید خانك اولادی بیننده ظهور ایدن اختلافاتدن استفاده امیدیله، قرمان اوغلی وکرمیان بکی ایله بالاتفاق، قرق اللی بیك عسکرله شهزاده سلیمانه قارشی اعلان حرب ایتمش ایسه‌ده، شهزاده‌نك عسکرینی کورنجه، متفقلرینی ترکله، بوینه ایپ طاقه‌رق، شهزاده سلیمانه تسلیم اولنمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك جلوسنی متعاقب یکیدن اعلان عصیان ایده‌رك، خیلی وقت مقاومت ایتدکدن صکره، طوتدیغی یرلر ضبط، وکندیسی، والده‌سیله اهل وعیالنك استرحامی اوزرینه، عفو اولنمش ایدی. بوندن اول سلطان محمد خانك امین ومعتمدی اولان بایزید پاشا ایله بینلرنده ظهور ایدن منافرت «بایزید پاشا» ماده‌سنده برتفصیل مسطوردر. سلطان مراد خان ثانینك جلوسنده جنید بك ثالثاً عصیان ایده‌رك، دوزمه مصطفانك وزیری مقامنه کچمش؛ ومرقومی تشویق وتحریکله، بر چوق قانلر آقمسنه سبب اولدقدن، وسازلی دره‌ده مشار الیه بایزید پاشایی اخذ ثار ایچون قتل ایتدکدن صکره، طیننتده مرکوز اولان خیانتی دوزمه مصطفایه قارشی دخی اجرا ایله، آیدین ایالتی وعد کاذبنه آلدانه‌رق، کندیسنی لیلاً ترك ایدوب، ازمیر جهتنه صاوشمش؛ وغوائل موجوده‌دن بالاستفاده، بر آزوقت ازمیر وآیدین جهتنده والیلك وبکلك ایتمش ایسه‌ده، نهایت ۸۲۹ تاریخنده سلطان مراد خان حضرتلری مشار الیه بایزید پاشانك برادری جمزه بك وانیشته‌سی خلیل یخشی بك قوماندەسیله عسکر کوندرمکله، خیلی وقت محاربه‌دن صکره، ابتدا اوغلی قورد بك ایله برادری بایزید بك اسیر طوتیلوب، ادرنه‌یه کوندرلمش؛ وکندیسی ایسه‌له قلعه‌سنده تحصن ایتمش ایسه‌ده، نهایت تسلیمه مجبور اولوب، بایزید پاشانك اخذ ثاریچون جمزه بك طرفندن قتل اولنمشدر.

جنید صفوی (شیخ —) ملوك صفویه‌نك جد اعلاسی اولان شیخ صفی الدین اردبیلینك حفیدی ودولت صفویه‌نك بانیسی اولان شاه اسماعیلك جدی اولوب، قره قیونلی ملوکنك اوچنجیسی اولان میرزا جهانشاهك زمانده اردبیلده مریدانی پك چوق تکثر ایتدیکندن، حکمدار مشار الیه کندیسندن اندیشه‌لنمکله. الکاسندن اخراج ایتمشدی. شیخ جنید اووقت دیار بکره‌کلوب، اورانك حاکمی بولنان آق قیونلی حکمداری اوزون حسنك حسن قبولنه مظهر اولمش. وبونك همشیره‌سی تزوج ایتمشدی که شاه اسماعیلك پدری شیخ حیدر بوندن دنیایه کلمشدر. اوزون حسن آذربیجانی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌اردبیله عودت ایتمش؛ وغزانامیله کرجستانه دفعاتله هجوم ایده‌رك، مال فراوان جمع ایلمش ایدی. نهایت ۷۶۰ تاریخنده شروان حاکمی سلطان خلیل ایله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

جنین بیروت ولایتنك بقا سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب. نابلسك ۳۰

کیلومتره شمالنده واقع و ۳۰۰۰ اهالیلی جامعدر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (جنیا Gênœ) و (انغانیم Engannim) در. — جنین قضاسی ۵۸ قریه‌دن مرکب اولوب، شمالاً وغرباً عکا، شرقاً حوران سنجاغلریله، جنوباً دخی نابلس قضاسیله محدوددر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، پك منبت وادی وبایرلری دخی واردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، داری، سیسام، مرجك، زیتون وپاموقدن عبارتدر سیسام حاصلاتی کاملاً اخراج اولنه‌رق، سائر محصولاتنك نصفی اجتیاجات محلیه‌یه تقابل ایدر، ونصف دیکری اخراج اولنور. زیتون یاغی دخی باشلیجه اخراجاتدن اولوب. درون قضاده ۵۷ یاغخانه واردر. اهالئ قضا ٤٤۱۱۳ اولوب، یالکز ٤۰ کشی قدر خرستیان وقصوری کاملاً مسلم ولسان عربی ایله متکلمدر. درون قضاده ۵۲ جامع شریف، ۱ مدرسه، ۱ مکتب، ۱۷ دکان و ۱ خان موجوددر.

جوآنز { (Juanez) اسپانیانك ائ مشهور رسامی اولوب، اسپانیانك رافائلی نامنه مستحق اولمشدر. ۱۵۲۳ ده طوغوب، ۱۵۸۱ ده وفات ایتمش؛ وبر چوق کوزل رسملر براقمشدر.

جواثاء { بحرینده مشهور بر قلعه وقصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زمانده فتح اولنمشدر.

جَوّاد { (جمال‌الدین ابو جعفر محمد بن علی الاصفهانی) مشاهیر وزرادن اولوب، فوق‌العاده اولان جود وکرمی سببیله بو لقبله تلقیب اولنمشدر. پدری طرفندن تعلیم وتربیه اولنه‌رق، بعده موصلده ملوك سلجوقیه‌دن محمود بن ملکشاهك وزیری اولمش؛ وموصل حکومتی اتابك زنکی بن اقسنقره کچدیکنده، بونك طرفندن دخی مقام وزارتده ابقا اولنمش ایدی. زنکینك قتلی حادثه‌سنده ارباب فساد صاحب ترجمه‌نك دخی قتلنی ومالنك مصادره‌سنی قصد ایتمشلرسه‌ده، طائفهٔ امرا طرفندن قورتارلمش؛ وسیف‌الدین غازی بن زنکی طرفندن وزارتده ابقا اولنمش ایدی. بونك زمانده قدر واعتباری برتر اولوب، جود وکرمله وحرمین شریفینده وسائر طرفلرده‌کی خیرات ومبراتیله صیت وشهرتی عالمکیر اولمشدی. عرفاته صو آقیتمش، مدینهٔ منوره‌نك سورینی انشا ومسجدینی تعمیر ایتمش؛ وبهرسنه حرمین شریفین فقرا ومنقطعینه بر سنه‌لك زاد وذخیره واثواب ونقود کوندرمکی عادت ایدنمشیدی. موصلده ظهور ایدن بر قحط وغلا اثناسنده تکمیل ماملکنی فقرایه طاغیتدیغی دخی مرویدر. سیف‌الدین غازینك وفاتیله برادری قطب‌الدین مودودنك جلوسنی متعاقب بو حکمدار صاحب ترجمه‌نك عطایا وخیراتده‌کی صیت وشهرتنی چکه‌میه‌رك، ۵۵۸ تاریخنده حبس ایتکله، برسنه صکره محبسده وفات ایتمشدر. ۵٦۰ تاریخنده جنازه‌سی موصلده‌کی مزارندن چیقاریلوب، حجازه نقل ایله، کعبهٔ شریفه‌نك اطرافنه طواف ایتدیرلمش، وبعده مدینهٔ منوره‌یه کوتوریله‌رك، بقیعده دفن ایدلمشدر. شعرانك بونك حقنده پك چوق مدحیه ومرثیه‌لری واردر.

جوار { (Djowar) هندستانك بمبای اداره‌سنده واسکی اورنکاباد دائره‌سنده قضا مرکزی بر قصبه‌در.

جوارز { (Juarez) مکیقسه رؤسای جورندن اولوب، ۱۸۱۰ تاریخلرنده طوغمشدر. آفریقانك اهالئ اصلیه‌سندن اولوب، فقیر بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، مکمل صورتده تحصیل ایده‌رك، آووقاتلقله شهرت قزانمش، وائ بیوك محکمه‌نك رئیسی اولمش ایدی. ۱۸۵٦ ده (قومونفورت) ك سقوطی اوزرینه، حکومات متفقه اصولی طرفدارلرینك باشنه کچوب، قومونفورته خلاف اولان رؤسایه قارشی حرب ایتمش؛ وبرحکومات متفقه جمهوریتی تأسیسنه موفق اولوب، ۱۸۵۹ ده امریقای شمالی ممالك مجتمعه‌سنه، و۱۸٦۱ ده آوروپا دولتلرینه تصدیق ایتدیرمش ایدی. آنجق داخلی فساد وفتنه‌نك اوکنی آلمغه مقتدر اولهمیوب، موقعنی محافظه ایچون، تبعهٔ اجنبیه حقنده مضر بعض حرکاته مساعده ایتدیکندن، ۱۸٦۲ ده انکلتره وفرانسه واسپانیا متفقاً مداخله ایله سوق عسکر ایتمشلرسه‌ده، انکلتره ایله اسپانیایی تفریقه موفق اولوب، یالکز فرانسز عسکرینه قارشی کال غیرتله حرب ایتمش؛ وهرنه‌قدر فرانسز عسکری غلبه چالمغله، ۱۸٦٤ ده اوچنجی ناپولیون آوستریا ایمپراطورینك برادری (ماقسیمیلیان) ی مکسیقه‌یه

ایمپراطور نصب ایتمش ایسه ده، صاحب ترجه مقاومتده دوام وثبات ایله، ۱۸٦۷ ده ماقسیمیلیانك قورشونه دیزلمسیله ۱۸۷۱ ده رئیس جمهور انتخاب اولنه رق، ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر.

جوالیق { (ابو منصور موهوب بن احمد) مشاهیر ادبادن اولوب، ادبیاتده ولغتده ید طولی صاحبی ایدی. «ادب الکاتب» عنوانلی کتابه کوزل بر شرح یازدیغی کبی، «تتمة درالغواص» و «معرب» عنوانلریله ایکی تألیفی، عروضده بر رساله سی وسائر آثاری واردر. ۵۳۹ تاریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر.

جوانپور { هندستانك اله آباد ایالتنده وبنارسك ٦۵ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، کوزل بر کوپریسی، ابنیهٔ مصنعهٔ قدیمه ویرانه لری وشکر قامشی محصولاتی واردر.

جوان فرناندز آطه سی { (Ile Juan-Fernandez)

بحر محیط کبیرك قسم جنوبیسنده وشیلی ساحلندن ٦٦۰ کیلومتره آچیقنده بر آطه اولوب، شیلی جمهوریتنه تابعدر. غیر منتظم بر شکلده اولوب، بر چوق قوی ولیمانلری واردر. که بونلرك بری ده ساحل غربیسنده واقع (جوان فرناندز) لیمانیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، یالکز باغلریله زیتون آغاجلری واردر. بو آطه اون آلتنجی قرن میلادیده (جوان فرناندز) اسمنده بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه رق، خیلی وقت خالی بولنمش؛ واسقوچیا قپودانلرندن (سالکیرك) بو آطه یه دوشوب بر چوق وقت روبنسون واری بر عمر سورمشدر.

جوانی { قدمای شعرای عثمانیه دن ایکی ذاتك مخلصیدر. برنجیسی عن اصل ترحاله لی اولوب، ابن کمال پاشانك خدمتنده بولنمش؛ وبعده ویزه قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

غنچه یه اول لعل دربوشی نیچه تشبیه ایدم
غنچه آنجق بر دهنسدر کیم آنك دندانی یوق
عاشق اولان شمعدن کورمك کرکدر یانمغی
یورکی یانار یانمی آقار ولی افغانی یوق

— ایکنجیسی ارباب صنعتدن اولوب، کلاه دیکمکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

وفابنیادی دنیرده نوله ایدی استوار اولسه
یا بن بیچاره وافتاده ده صبر وقرار اولسه

جوبولپور { هندستانك ایالات وسطیه سنده ونکپورك ۲۰۰ کیلومتره شمال شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی ومنسوجات دستکاهلری واردر.

جوپارانه { (Jeuparana) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده برنهردر. که شمال غربیه طوغری آقه رق، ٤۵۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، (مادیره) وناه دیکرله (پارانه) ایرماغنه دوکیلور.

جوتو { (Giotto) ایتالیانك اك مشهور رسام ومعمار وشاعرلرندن اولوب، ۱۲٦٦ تاریخلرنده فلورانسه قریبنده طوغمش؛ وچوبان چوجغی اولدیغی حالده، (چیابوئه کندیسنك ذکاوت واستعدادینی آکلایه رق، تعلیم وتربیه سنه همت ایتمشدر. طبیعتی تقلیده چالیشانلرك برنجیسی اولوب، بو خصوصده رافائله رهبرلك ایتمشدر. بر چوق مشهور رسملرله بعض اشعار براقمش؛ ومعمار صفتیله فلورانسه نك استحکاماتی بنا ایتمشدر. شاعر شهیر دانته نك احباسندن اولوب، شاعرك رسمنی یاپمش ودانته یونی اشعارنده ذکر ایتمشدر. ۱۳۳٤ ده وفات ایتمشدر.

جوتینو { (Gittino) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب. آنف الترجه نك حفیدیدر. ۱۳۲٤ ده فلورانسه ده طوغوب، ۱۳۵٦ ده وفات ایتمشدر.

جوجر { مصرده دمیاط جهتنده رسمنودیه ناحیه سنده بر کوچك قصبه اوندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جوخا { عراق عربده خانقین ایله خوزستان آره سنده برنهر اولوب، مجراسی اوزرنده بولنان ناحیه نك دخی بو اسمله مسمی وکثرت محصولاتله مشهور اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جوخان { اهوازده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جودان { صحابه دن اولوب، بعده کوفه ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جودت افندی { (احمد ــ) متأخرین شعرای عثمانیه دن او ـ

لوب، درسعادتده طوغمش، وداخلیه کتبه‌سندن ایکن، ۱۲۴۷ ده وفات ایتمشدر. «نوادر الآثار» و «زینة المجالس» عنوانلریله ایکی اثری وبردیوانچه‌سی واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ماجرای اشکمی پك تركچه مادام صو
ایدهمز بحر محیطك شرحنی اتمام صو
چشمم كریانم كبی خور خور آقارکیم ایتمده
آقسرایلی بربرینك وصلنه اقدام صو

جودر { هند قدیم حكما واطبasندن اولوب. تألیفاتندن بری خلافت عباسیه زمانده «كتاب الموالید» عنوانیله عربیه ترجمه اولنمشدر.

جودی { دجله‌نك شرق جهتنده وجزیرة ابن عمرك اوستنده اولهرق، وان ولا‌یتنك هكاری سنجاغنده یوكسك بر طاغ اولوب، ذروه‌لری اكثریا قاره مستوردر. حضرت نوح (عم) نك كیسنك آرارات (یعنی آغری) طاغنی اوزرنده طوردیغی توراتده مسطور ایسه‌ده، قرآن كریمده اشبو جبل جودیده طوردیغی مذكوردر. حتی اوستنده حضرت نوح (عم) نك یاپدیغی مسجدك وسفینهٔ نوحك بعض آثاری موجود اولدیغی مروی اولوب، زیارت اولنمقده‌در.

جور { فارس اقلیمنده وشیرازك ۲۰ فرسخ جنوب غربیسنده واقع (فیروزآباد) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، «قبر» دیمك اولان (كور) دن معربدر. روایته كوره آردشیر بابكان طرفندن تأسیس اولنه‌رق، اورته‌سنده غایت یوكسك بر قله واوستنده بر آتشكده یاپدرلمشدی. اوائل دور اسلامده بو تپه ایله آتشكده‌نك خرابه‌لری موجود اولوب، بعده انقاضی ابنیه‌ده استعمال اولنمشدر. موقعی غایت مفرح ومیاه جاریه‌سیله اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوقدر. آل بویه‌دن عضدالدوله بو قصبه‌یی پك سووب نزهتگاه اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، اورایه كیتدیكنده «ملك بكوررفت» دیدكلرندن، قصبه‌نك اسمنی (فیروزآباد) ه تحویل ایتمشدی.

جورات { (Djorhat) هندستانك آسام خطه‌سنده وكلكته‌نك ۳۰۰ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، آسامك اسكی مركزیدر. چای وقاوچوق تجارتی واردر.

جورج { (George) انكلتره قرالرندن هانووره خاندانه منسوب ٤ كشینك اسمیدر:

— یرنجیسی هانووره پرنسی (ارنست اوكوست)نك اوغلی اولوب، والده‌سی انكلتره قرالی برنجی ژاقك قیزی صوفیه ایدی. ۱۷۱٤ تاریخنده، قرالیچه آنه‌نك وفاتی اوزرینه، خاندان حكمدارینك اك یقین وارثی صفتیله، انكلتره تختنه دعوت واجلاس اولنه‌رق، هانووره خاندانك مؤسسی اولمشدر. آوروپا ایشلرینه قاریشمقدن اجتناب ایده‌رك، امور داخلیه ایله اشتغالی اختیار ایتمش ایسه‌ده، ۱۷۱۷ ده اتفاق مثلثه و ۱۸۱۸ ده اسپانیایه قارشی اتفاق مربعه داخل اولمشیدی. باش وكیلی بولنان (روبرت - والپول) نك معاونتیله داخلی قاریشیقلقلری تسكینه، واوچنجی ژاقك مدعیاتی احمایه مقتدر اولمش؛ وآنجق عائله‌جه بدبخت اولوب، زوجه‌سی (زل) لی صوفیه‌نك دیكریله مناسبات عاشقانه‌سنی كشف ایتمكله، كندیسنی تطلیق ایتمش، واولنجه‌یه قدر ۳۲ سنه بر قلعه‌ده محبوس طوتمشدر. انكلتره تختنده ۱۳ سنه حكومتدن صكره ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ۱۶۸۳ ده طوغمش، و ۱۷۶۰ ده وفات ایتمشدر. پدرینك وفاتنده انكلتره تختنه جلوس‌ایدوب. ابتدا (والپول)ی باش وكالتده ابقا ایتمكله، ۱۲ سنه بونك مهارتی سایه‌سنده محافظهٔ اسایش ایده‌بیلمش ایسه‌ده، بعده مرقومی عزل ایده‌رك، بر طاقم مخاطره‌لی ایشلره كیریشمشدی. آوسترپا تختنك وراثتی مسئله‌سندن فرانسه‌یه قارشی (ماریه ترزه) یی التزام ایدرك، ۱۷۴۳ ده (دتینكن) محاربه‌سنده قزانمش ایسه‌ده، ۱۷۴۵ و ٤۷ ده (فونتنوی) و (لاوفلد) محاربه‌لرنده مغلوب اولوب، ۱۷۴۸ ده (اكس‌لاشاپل) مصالحه‌سنی امضایه مجبور اولمشدر. آنجق ۱۷٤٦ ده ادعای حكمداری ایدن (چارل ادوآرد)ی اسقوچیه‌ده مغلوب ایده‌رك، تختنی تقویه ایتمشدی. ۱۷۵۵ ده آلمانیا محاربه‌سنده مغلوب اولوب، هانووره‌یی غائب ایتمش ایسه‌ده. اوصره‌ده هندستانده وآمریقاده برچوق ممالك قزانمشدی. انكلتره‌نك بیوك موزه‌سنی تأسیس ایدن بو ذاتدر.

— اوچنجیسی ایكنجینك تورونی اولوب، ۱۷۳۸

ده طوغمش، و ۱۸۲۰ ده وفات ایتمشدر. ۱۷۶۰ ده بیوك پدرینه خلف اولوب، یدی سنه‌لك محاربه‌ده آوستریا وفرانسه‌یه قارشی پارلاق غالبیتلره نائل اولمش، و ۱۷۶۳ ده انکلتره‌یه نافع بر معاهده امضا ایتدیرمشدر. آمریقاده‌کی انکلیزلر بونك زمانده عصیان ایتمکله، ۱۷۸۳ ده ممالك مجتمعه‌نك استقلالنی تصدیقه مجبور اولمش؛ وآنجق اواثناده هندستانده‌کی انکلتره مستملکاتی کسب توسع ایلمش؛ وایرلانده قطعیاً انکلتره دولتنه الحاق اولنمش ایدی. فرانسه جمهوریتی علیهنده بولنه‌رق، پروسیه وآوستریا وروسیه ایله متفقاً جمهوریته وبوناپارته قارشی محاربه ایتمشدر. برقاچ اوغلی اولوب، بولنردن دردنجی جورج ایله دردنجی کویوم حکومت سورمش، (ارنست اوکوست) هانووره قرالی اولمش و(کنت) دوقه‌سی اولان (ادوآرد) دخی شمدیکی قرالیچه‌نك پدری بولنمشدر.

— دردنجیسی اوچنجینك اوغلی اولوب، ۱۷۶۲ ده طوغمش، و ۱۸۳۰ ده وفات ایتمشدر. ۱۸۱۱ ده، پدرینك عته کتیرمسی اوزرینه، نیابت حکومته کچوب، ۱۸۱۰ ده نرال اولمش، وابتدا محافظه‌کاران طرفنی التزام ایله ولیعهتونی باش وکالته نصب ایدرك، بوناپارته قارشی حرب ندوب، مشارالیهك کندیسنه تسلیمنده، شان غالبیته مافی معاملات شدتکارانه‌ده بولنمشدر. حریت مطبوعه قارشی برطاقم قوانین وضع: وایرلانده اختلالنی تسکین ایتمش؛ وبعده ۱۸۲۳ ده حریتپروران طرفنی التزام ایدرك. (قاینغ)ی باش وکالته کتیرمشدی.

جورج (George) کرجستان حکمدارلرندن اون برکشینك اسمیدر. بونلرك اك مشهورلرندن ایکنجیسی روم ایمپراطوری ایکنجی باسیله قارشی ۱۰۲۱ تاریخ میلادیسنده محاربه ایدرك، غالب اولمش، و ۱۰۲۷ ده وفات ایتمشدر. — دردنجیسی ۱۲۰۶ دن ۱۲۲۲ تاریخنه‌دك حکم سوره‌رك، سوریه‌ده‌کی اهل صلیبه ایتدیکی اتفاق سیه‌سنده آذربیجانده بعض یرلر ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۱۲۲۰ ده مغوللرك کرجستانی نهب وغارت ایتمه‌لرینه مانع اوله‌مامشیدی. — آلتنجیسی چنکیز خانك وفاتندن بالاستفاده، کرجستانك استقلالنی استرداد ایتدکدن صکره، ۱۳۴۶ ده وفات ایتمشدر. — اون برنجیسی هراقلیوسك اوغلی اولوب، ۱۷۹۸ دن ۱۷۹۹ تاریخنه‌دك ایکی سنه حکومت سورمش؛ وعثمانلی عسکرینه قارشی طیانه‌میه‌جغنی آکلاتدیغچون، مملکتنی روسیه‌یه تسلیم ایده‌رك، ایشدن چکلمش ایدی.

جورج (George) آلمانیاده هانووره حکمدار لرندن دخی بواسمله بش کشی کلوب، بشنجیسی هانووره قرالرینك اخیریدر. ۱۸۵۱ ده قرال اولوب، اعمی اولدیغندن، پدرینك وصیتی اوزره کندیسنه عرض اولنان کافهٔ اوراق اون ایکی کشی حضورنده جهراً اوقونمق عادت اولمشیدی. پروسیه‌نك فتوحاتنه قارشی طوروب، ۱۸۶۶ ده مغلوب اولمش؛ وتختدن اسقاط ایدیلدرك، مملکتی پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. موسیقی شناس ومحب معارف بر ذات ایدی.

جورج پیسیدس (George Pisidès) روم مورخ وشاعرلرندن اولوب، میلادك ۶۳۰ تاریخلرنده قسطنطینیه‌ده یاشامش؛ وروملرك ایرانیلرله وعربلرله اولان بعض محاربه‌لرینی وبر ایکی منظومه یازمشدر.

جورجتوون (Georgetown) ممالك مجتمعه ده واشینغتونك ٤ کیلومتره غرب شمالیسنده و (پوتوماق) نهری اوزرنده برقصبه واسکله اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر.

جورجتوون (Georgetown) آمریقای جنوبینك ساحل شمالیسنده (غویانه)نك انکلتره‌نك النده بولنان قسمنك مرکزی برشهر اولوب، ۲۱۰۰۰ اهالیسی وشکر، قهوه، روم وسائره اخراجاتی واردر.

جورجتوون (Georgetown) پرنس دوغال جزیره‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، لیمانی، قلعه‌سی، ترسانه‌سی وبر قاچ قشله‌سی واردر.

جورجس بن جبرئیل اوائل خلافت عباسیه‌ده ظهور ایدن اطبای سریانیه‌نك اك مشهورلرندن اولوب، سالف الترجمه (بختیشوع بن جورجس)ك پدریدر. خلیفه ابو جعفر منصورك خدمتنده بولنوب، پك چوق انعام واحسانلرینه نائل اولمش؛ ولسان یونانیدن

لسان عربیه بر چوق کتب طبیه ترجمه ایتدیرمشدی. «کناش» عنوانیله سریانی لسانندہ یپوك بر تألیفی اولوب، حنین بن اسحق طرفندن عربیه ترجمه اولنمشدر.

جورجس بن یوحنا { (ابو الفرج — البیرودی) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجریده دمشق شامده یاشامش. ومصرك مشاهیر اطباسندن ابن رضوان ایله فن طبه متعلق مراسلات ومخابراتده بولنمشدر. طبابتدهکی مهارتی حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جورجیا { (Géorgie) [«کرجستان» ماده‌سنه مراجعت یوریله.]

جورجیا { (Géorgie) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌دن ترکیب ایدن جمهوریتلرك بری اولوب، جنوباً فلوریده، غرباً آلابامه، شمالاً تنسه، شمال شرق جهتندن جنوبی قارولینه جمهوریتلریله، شرقاً دخی بحر محیط اطلاسی ایله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۴۰۳۴ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۴۲۱۸۰ اهالیسی واردر. مرکزی شمال غربی قسمنده بولنان (آطلانده) شهریدر. شمال غربی جهتنده آغانی سلسله‌سنك قوللرندن برقاچ صره طاغ بولنوب، هواسی دخی معتدل ایسه‌ده. سائر طرفلرنده اراضی دوز وآلچق وهوا صیجاقدر. ساوانه نهری شمال شرق حدودینی آیردیغی کبی، دیکر بر چوق نهرلر دخی مذکور طاغلردن نبعانله جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، بحر محیط اطلاسیه دوکیلورلر. که بونلرك انك بیوکلری اوچنجی، اوقونی، اوقوجلی وساتیله نهرلریدر. ترونی نهری دخی جنوبه طوغری آقه‌رق، فلوریده جمهوریتنه بعدالدخول مکسیقه کورفزینه منصب اولور. (قوسه) ایرماغنك ایسه منبعلری جورجیا جمهوریتنده ایسه‌ده. مجراسنك قسم اعظمی آلابامه‌ده‌در. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پاموق حاصل اولور. تجارتی پك ایشلکدر. انك بیوك اسکله‌سی همنامی اولان نهرك منصبنده بولنان (ساوانه) شهری اولوب، اورادن جنوب غربیه طوغری بر دمیر یول خطی اوزاندیغی کبی، قارولینه‌دن کلن دیکر ایکی خط دخی مملکتی شق ایدهرك، آلابامه‌یه داخل اولورلر، سائر طرق ووسائط اختلاطی دخی چوقدر. اورمانلری وآغاچون، کومش، باقیر، دمیر وسائر معدنلری چوقدر. صنایعی دخی کوندن کونه ترقیده وفابریقه‌لری چوغالمقده‌در. مقدما قسم غربیسنده بر چوق اقوام وحشیه بولنوب. بونلرك انك مشهورلری (غریق) و (شروکی) قوملری ایدی؛ لکن ۱۸۳۵ تاریخندن بری بونلر اخراج واجلا ایدیلهرك، اثرلری قالمامشدر. وقتیله جورجیا اسمیله معروف اولان مملکت دها واسع اولوب، میسیسیپی ایرماغنك شرق جهتنده اولان خطهٔ واسعه بو اسمله تسمیه اولنور، وآلابامه‌ایله میسیسیپی جمهوریتلری دخی بونك سمماسی داخلنده بولنوردی. انکلیزلر ابتدا ۱۷۳۳ ده قرال ایکنجی جورجك زمانده بو مملکتی استملاك ایدهرك، قرالیرینك اسمنه نسبتله جورجیا تسمیه ایتمشلردی. بعده انکلیزلرله اسپانیولر آره‌سندهکی محاربانك تأثیریله مملکت خراب اولمش ایسه‌ده، ۱۷۵۲ ده مملکتی اداره ایدن قوماپانیه حقوق حکمرانیی انکلتره دولتنه ترك ایتمکله، اووقتدن اعتبارآ بدأ اولنه‌رق: ۱۷۶۶ ده کسب استقلال ایتمش؛ و ۱۷۶۱ ده ممالك مجتمعه هیئتنه داخل اولمشدر.

جورجیا { جنوبی — (Géorgie Méridionale) بحر محیط آطلاسینك منتهای جنوبنده بر آطه اولوب، شمالی وبی ′۴۰° ۵۴ عرض جنوبی و ′۳۵° ۴۰ طول غربنده واقعدر. طول اعظمی ۱۴۳ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۴۰۷۵ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی یوکسك واکثریا قار و بوزله مستوردر خالی وغیر مسکوندر. بو آطه مقدما بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه‌رق، (سان‌پدرو) تسمیه اولندیغی کبی، بعده بر انکلیز قپودانی طرفندن کورلمش ایسه‌ده، اصل کشفی مشهور قودان (قوق) ه ویریلوب، شمدیکی اسمله تسمیه ایدندی اودر.

جورجیا { یکی — (Nouvelle Géogie) بحر محیط پیرده ملانسیانك (سالومون) جزایر مجتمعه‌سنن بر آطه اولوب، منتهای جنوبیسی ′۵۳° ۸ عرض جنوبیده واقعدر.

جوردانو { (Gordano) ایتالیانك انك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۳۲ ده ناپولیده طوغمش. ناپولی، روما، فلو-

رانسه، پارمه، وندیك شهرلرنده یاشایوب، بر چوق مشهور رسملر یاپدقدن صکره، ایکنجی شارل طرفندن مادریده جلب اولنه‌رق، اسکوریال سرایی بر طاقم مصنع رسملرله تزیین ایلمشدی. ۱۷۰۱ ده وفات ایتمشدر.

جوردانو برونو { [«برونو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جوروآ { (Jurua) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که پرونك جهت شرقیه‌سنده نبعاله، شرقه طوغری جریان، وبرازیلیایه دخول ایده‌رك، (پارا) ایالتنك بر قسمنی اروا ایتدکدن صکره، صاغدن (آمازون) ایرماغنه‌دوکیلور. مجراسی تقریبا ۱۰۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

جوروئنه { (Juruena) برازیلیانك (ماتو-غروسو) ایالتنده بر نهردر، که بر چوق چایلردن بالتشکل، ۶۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (آرنیوس) نهریله برلشه‌رك، (توپایوس) نهرینی تشکیل ایدر.

جوره { [«ژوره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جوری { (خراط زاده ابراهیم افندی) سلطان مراد خان ثالث دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. پدری عن اصل ایرانلی اولوب، شرق سفرنده یاوز سلطان سلیم خانه انتساب، وبرابرلرنده رومه هجرت ایلمشیدی. صاحب ترجمه عالم وفاضل بر ذات اولوب، طریق قضایه‌سلوك ایتمشدی ۱۰۶۵ تاریخنده‌وفات ایتمشدر. شویت اونکدر:

عزم ایلسه نه جانبه اول کعبهٔ مید
قبله نما کبی یورکم دتر اوستنه

جوز { کرمانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جوزجان { خراسانده بلخ ایله مرورود آره‌سنده بیوك بر ناحیه اولوب، مشاهیر علما وادبادن (جوزجانی) لقبیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جوزجانی { (ابوعبید ــــ) حکیم شهیر ابن سینانك اصحابندن اولوب، مشارالیهك ترجمهٔ حالنی یازمشدر.

جوزدره { طرابزون ولایتنك جانیك سنجاغنده اونیه قصبه‌سی قربنده جریانله قره دکیزه دوکیلور بر نهردر. بعض کتب قدیمهٔ یونانیه‌ده (فیغاموس) تسمیه اولنمشدر.

جوزق { (ابوبکر محمد بن عبدالله) مشاهیر محدثیندن اولوب، نیسابور قربنده (جوزق) ناحیه‌سندندر. علم حدیثده «کتاب‌المتفق» عنوانیله مشهور بر تألیفی وسائر بعض آثاری واردر. ۳۸۸ تاریخنده ۸۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

جوشیمیلقو { (Xochimilco) مکسیقه‌ده مکسیقو شهرینك جنوب شرقیسنده بر کول وکولك کنارنده بر کوچك قصبه‌در.

جَوف { جزیرة‌العربك قسم شمالیسنده وبریة الشامك جنوبنده جبل شمره تابع بر قصبه‌اولوب، ۱۵۰۰۰ قدراهالیسی، میاه جاریه‌سی وکوزل باغچه‌لری واردر. ناحیه‌سی ۸ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۴۰۰۰ اهالیی جامعدر. چول ایله محاط بر ناحیه اولوب، اهالیسی زیاده‌سیله متناسب الاعضا جسور و مهماننواز آدملردر. ــــ بو اسمله ویاخود بونك سائر اسمایه اضافتیله حاصل اولمش اسماء مرکبه ایله مسمی جزیرة‌العربده، اندلسده وسائر بلاد عربده بر چوق یرلر واردر.

جوقار { (Xucar یاخود Jucar) یعنی «شکر»، اسپانیاده بر ایرماقدر. که (قوئنقه) ایالتنده آلباراسین (یعنی ابن‌الرزین) طاغندن نبعاله، جنوبه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، (شفشیله) ایالتنی شق، و(والنسه) ایالتنی (سان‌فلیپه) ایالتندن تفریق ایتدکدن صکره، (البوفره) کولنك جنوبنده و(قولره) قصبه‌سی قربنده آق دکیزه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۳۵۰ کیلومتره‌در. تابعلرینك اك بیوکی (قابریل) نهریدر.

جوقیوقارته { (Djocjokarta) جاوه‌جزیرهٔ کبیره‌سنده، (باتاویه) نك ۴۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده وساحل بحردن ۲۲ کیلومتره ایچریده بر شهر اولوب، ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی، بیوك بر سرایی، سوری، خندغی ودمیریولی واردر. فلمنکلیلره تابع بر حکومت اسلامیه‌نك مرکزی اولوب، حکومت مذکوره‌نك ۶۰۰۰۰۰ دن زیاده تبعه‌سی واردر.

جُوکان { فارسده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك وطنی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جولان (میر سیدعلی) هندستان شعراسندن اولوب، سمرند مضافاتندن (سام) قصبه‌سنده طوغمش، وشاهجهان آباده یاشامشدر. شویت اونکدر:

خون طبیعت رك یاقوت خشك شد
عشق لبت اثر بدل سنك کرده است

جولفه قره باغ خطه‌سنده وآراس نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده بر قصبه اولوب، نهر مذکور اوزرنده‌ی مرتفع جسیم کوپر - یسیله مشهوردر. الیوم روسیه‌نك النده اولوب، ایران حدودی قارشیسنده‌در.

جوله (Gyula) مجارستانده (بکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (زاراند)ك ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۱۷۵۰۰ اهالیی جامعدر.

جوله مرك وان ولایتنك حکاری سنجاغنده وزاب نهرینك ساحل یمینی قربنده اوله‌رق وانك ۱۱۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه‌اولوب، لوای مذکورك مرکزیدر. مرتفع بر قیانك آتتنده اولوب، قیانك اوزرنده بر قلعه‌سی واردر. موصلدن وانه کیدن طریق بو قصبه‌نك ایچندن کچر.

جولیبا (Djoliba) آفریقا قطعه‌سنك انك بیوك انهارندن اولان (نیجر)ك نام دیکریدر. [«نیجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جوه حلب ولایتنده وحلب شهری قربنده بر ناحیه‌در.

جومیله (Jumilla) اسپانیانك مرسیه ایالتنده ومرسیه‌نك ۶۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۹۸۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی وصابون، زیتون یاغی، صاقسی واسلحهٔ ناریه فابریقه‌لریله محله‌لری واردر.

جون (John) انکلیزلر عندنده (ژان) اسمنك صورت تلفظیدر. [«ژان» و «یانی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جون بن قتاده بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش؛ وجمل وقعه‌سنده زبیر وطلحه (رضیما)نك معیتنده بولنمشدر.

جونس (اینیغو — (Inigo Jones) انکلتره‌نك الك مشهور معمارلرندن اولوب، ۱۵۷۲ ده لوندره‌ده طوغمش. و ۱۶۵۱ ده وفات ایتمشدر. استوآرت خاندانی قرالرندن برنجی چارلسه منسوب اولوب، بر طاقم مصنع بنالر تأسیس ایتمشدر.

جونس (پول — (Paul Jones) اسقوچیه‌نك الك مشهور بحریونندن اولوب، انکلیزلرك آمریقا استراسی حقنده اجرا ایتدکلری اعتسافاتی تحمل ایده‌مه‌مکله، آمریقا ممالك مجتمعه‌سی خدمتنه کیره‌رك، انکلتره‌یه قارشی پك جسورانه حرب ایتمش؛ و ۱۷۷۸ ده انکلتره‌ده (وایت هاون) قلعه‌سنی ضبط ایلدیکی کبی، ۱۷۷۹ ده دخی بر کمی ایله انکلتره‌نك ایکی بیوك فرقتینی اله کچیرمش ایدی. ۱۷۲۷ ده طوغوب، ۱۷۹۲ ده وفات ایتمشدر.

جونس (ویلیام — (Villiam Jones) انکلتره‌نك مشاهیر مستشرقینندن اولوب، ۱۷۴۶ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۷۹۴ ده کلکته‌ده وفات ایتمشدر. اون سکز یاشنده ایکن، لوندره‌ده بولنان برحلبلیدن لسان عربیی تحصیل ایدوب، السنهٔ شرقیه ایچون بیوك برمیل ومحبت کوسترمش؛ وبعده دعوی وکیلی اولوب، وظائفنی اجرا ایتمکله برابر، ادبیات شرقیه ایله توغلدن دخی خالی قالمامش ایدی. ۱۷۸۳ ده کلکته محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنه‌رق، وفاتنه‌دك هندستانده قالوب، کلکته‌ده آسیانك احوال جغرافیه وتاریخیه وادبیه‌سنه متعلق اوقدر خدمتلره موفق اولان «جمعیت علمیهٔ شرقیه»یی تأسیس ایلمشدر. عربی، فارسی، سنسکری (یعنی هندیٔ قدیم) وسائر یکرمی لسانه آشنا اولوب، نادر شاهك تاریخنی فارسیدن فرانسزجه‌یه ومعلقات سبعه‌یی عربیدن انکلیزجه‌یه ترجمه ایتمش؛ ولسان هندیدن دخی بعض کتب قدیمه ترجمه ایتمکله برابر، هندك قوانین ونظاماتی حقنده دخی بیوك برکتاب تألیف ایلمشدی. وفاتندن صکره نشر اولنمشدر. کلیات آثاری زوجه‌سی طرفندن ۱۳ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

جونسون (Johnson) انکلتره‌نك الك مشهور ادباسندن اولوب، ۱۷۰۹ ده طوغمش، و ۱۷۸۴ ده وفات ایتمشدر. انکلیز لسانك مکمل بر لغت کتابی وبر چوق آثار ادبیه یازمشدر.

جونسون { بنیامین — (Benjamin Johnson) یاخود بن — (Ben Johnson)

انکلتره‌نك مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۷۴ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۶۳۷ ده وفات ایتمشدر. بر فقیر چوجغی اولوب، ابتدا دیوارجی بعده عسکر ونهایت تیاترو اویونجیسی اولمش؛ وطبیعت شعریه وقریحه صاحبی اولدیغندن، مشهور شکسپیرك تشویقیله. ۲۴ یاشنده ایکن، اویونجیلغی ترك ایدوب، تیاتروبه متعلق کتابلر ومنظومه‌لر یازمغه باشلامشیدی. بر چوق کوزل ومقبول اثرلری واردر.

جونقسیلون { یاخود سالانغه (Jonkseilon) (Salanga) بحر محیط هندیده

مالاقه شبه جزیره‌سنك جنوب غربی ساحلی قارشیسنده بر آطه اولوب، برمان دولتنه تابعدر. تقریباً ۱۵۰۰۰ اهالیسی وقلای معدنلری واردر. مقدما دها معمور اولوب، برمانلیلرك ید ضبطنه کچه‌لی اهمیتی غائب ایتمشدر.

جونکره { (Junquera) اسپانیانك قسم شمالیسنده (ناواره) خطه‌سنك

بروادیسی اولوب، پامپلونه‌نك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۹۰۰ تاریخ میلادیسنده اندلس ملوك امویه‌سندن اوچنجی عبدالرحمن بو موقعده آستوریا حکمداری (اوردونیو) ایله ناواره قرالی (قارچیا) یی مغلوب ایتمشدی. اهمیت عسکریه‌یی حائز بر موقعدر.

جونکش { دیاربکر ولایتنده ارغنی معدنی سنجاغنك چرمیك قضاسنه

تابع بر ناحیه اولوب، ۲۷ قریه‌دن مرکبدر.

جونیر { (Djounir) هندستانك بمبای اداره‌سنده ودکن خطه‌سنك ملغا اورنك

آباد دولتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (پونه) سنجاغنه ملحق و پونه‌نك ۸۰ کیلومتره شمالنده واقعدر. ۱۰۳۰۰ اهالیسی واطرافنده بر چوق خرابه‌لرله آثار عتیقه‌سی واردر.

جونیه { جبل‌لبنان سنجاغنك کسروان

قضاسنده بر اسکله اولوب، بیروتك ۲۰ کیلومتره قدر شمال شرقیسنده واقعدر. وقتیله خیلی معمور بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش ایکن، شمدیکی حالده خانه‌لری اولیوب، یالکز بعض تجارت مخزنلری موجوددر.

جووانی دافیزوله { (Giovanni da Fiesole) ایتالیانك

مشهور رساملرندن اولوب، ۱۳۸۷ ده طوغمش، و ۱۴۵۵ ده‌روماده وفات ایتمشدر. رهبان طریقندن اولوب، فوق‌العاده متدین ایدی. بعض مشهور رسملری واردر.

جوونا چو { (Giovenazzo) ایتالیانك ملغا ناپولی قرالغنده وباری ایالتنده

بر قصبه‌اولوب؛ بارینك ۱۹ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۷۰۰۰ اهالیی جامعدر. یوکسك سوری واسکی بر قلعه‌سی واردر.

جوهر { (ابوالحسن — بن عبدالله القائد) ملوك فاطمیه‌دن منصور باللهك

کوله‌سی اولوب، رومی الاصل اولدیغی حالده، منصورك اوغلی معزلدین‌اللهك وزیری و قائدی یعنی سرعسکری اولمشیدی. بحر محیط آطلاسی سواحلنه‌دك بتون مغرب ممالکنی ضبط ایتدکدن صکره، مصرك فتحنه مأمور اولوب، ۳۵۸ تاریخنده اسکندریه‌یی وبتون خطهٔ مصریه‌یی احشیدیانك بقیه‌سی النه‌دن ضبط ایتمش؛ ومصر وشام وحجاز ویمنده فاطمیلر نامنه خطبه اوقوتمش ایدی. اووقتدن بری مصرك مرکزی بولنان قاهره شهر شهرینی تأسیس، وجامع ازهری بنا ایلمشدر. عاقل، مدبر، جسور، عادل وکاتب وبلیغ بر ذات اولوب، آخر عمرینه‌دك معزلدین‌اللهك واوغلی عزیز باللهك وزیری بولنمش؛ و ۳۸۱ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی حسن بن جوهر یرینه وزیر اولمش، والقائد بن القائد عنوانیله تبجیل ایدلمش ایدی.

جوهره { (Djohore) مالاقه شبه جزیره

سنك منتهای جنوبنده سنغاپور قربنده بر قصبه اولوب. همنامی اولان بر حکومت صغیرهٔ اسلامیه‌نك مرکزیدر. حکومت مذکوره وقتیله خیلی قوتلی بر دولت ایکن، بعده پورتکیزلره ودها صکره انکیزلره رام اولوب، قوتدن دوشمکله، مملکت دخی اسکی معموریتنی غائب ایتمشدر. بنه بو حکومته تابع وساحله قریب اولان بر قاچ کوچك آطه دخی بو اسمله معروفدر.

جوهری { (ابونصر اسماعیل بن حماد الفارابی) ائمهٔ اهل لغتدن اولوب. مشهور

«صحاح»نك مؤلفیدر. ترکستانده (فاراب) قصبه‌سنده

طوغوب، وطننده طایسی ابراهیم فارابیدن وسائر علمادن تحصیل علم ایتدکدن صکره، عراق وجزیره ومصر جهتلرینه کلوب، طول مدت لسان عربینك غوامضنه کسب وقوفله اوغراشمش؛ وبعده خراسانه عودت ایدوب، بر مدت نیشاپوروده اقامت ایتمش؛ و۳۹۳ تاریخنده خانه‌سنك سقفندن دوشوب، وفات ایتمشدر. بر روایته کوره عقلنه خفت کلوب، اوچق ادعاسیله ایکی بیوك قناد یاپدیرمق، قوللرینه باغلامق دقدن صکره، کندینی طامدن آشاغیه آتوب، تلف اولمشدر. علم لغتده کی «صحاح» ی فیروز آبادینك «قاموس» ندن صکره بوفنده اك مشهور اثراولوب، بعض علمای لغت طرفندن شرح وتحشیه واختصار وتفصیل وفارسی وترکی لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. ترکجه‌یه وانی طرفندن ترجمه اولنه‌رق، «وانقولی» عنوانیله مشهور ومطبوع ومتداولدر.

جوهری { (شیخ بالی) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن ومشایخ طریقندن اولوب، صهبای عشق الهیدن سرمست اولمغله، (سرخوش بالی) دیمکله شهرت بولمشیدی. ابتدا تدریسله مشغول اولوب، بعده طریقته سلوك ایله، درسی ترك ایتمشیدی. اصحاب کرامتدن اولدیغی دخی متواتردر. ۹۸۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو جناسلی بیت جلهٔ اشعارندندر :

عزایسه مقصود اکرای یوزی مصباح آلمی نور
منطقك حکمتدن ایت ایمه عوامیله کلام

جوهری { بو دخی اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، قره فریه‌لیدر. بعض قاضیلقلرده بولنمش؛ و۹۹۰ تاریخلرنده دیمتوقه قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

بو کون آنك که قتلی ایرته دلدارینه قالمشدر
نه قورقر اول بلادن کیمسی کیم یارینه قالمشدر

جوهری { فرس شعراسندن دخی بوتخلصله متخلص بر قاچ شاعر اولوب، برنجیسی و اك مشهورلری (جوهری زرکر) در، که بخارالی اولدیغی حالده، اصفهانده امرار اوقات ایتمش؛ وسلیمان شاهه انتساب ایدوب، مدحنده بعض قصائد سویلمشدر. «امیر امجد مهستی» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. شو بیت شراب حقنده اولان بر قصیده‌سنك مطلعیدر :

چون صبح برکشد علم ساده پرنیاب
باید کشید رایت عشرت بر آسمان

— ایکنجیسی جوهری تبریزی (میرزامقیم)در، که اشعاری مقبول شعرادن اولوب، هندستانه سیاحت، وبعده هراته عودت ایده‌رك، حسن شاملویه انتساب ایتمش؛ ونهایت اصفهانه کلوب، اورادە فرت اولمشدر. بر آتك ذمی حقنده اولان شو بر ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر :

رود چوآب فرو بر زمین زبار کران
اکر کند کذر از زیر نخل سایه فکن
نه خورده کاه ونه دیده جو ونه کنده کیاه
بغیر یال و بالیش نیست در کردن

— اوچنجیسی (محمد امین) هندستانده کی شاهجهان آباد شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر :

تا آب تیغ یار میسر نمی شود
از کرمهای خشك کلو ترنمی‌شود

— دردنجیسی قندهارلی اولوب، شو بیت جلهٔ اشعارندندر :

من دیوانه هر سنك جفای آن پریرورا
بتی میسازم ودائم عبادت می کنم اورا

جویا { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (میرزا داراب بیك) عن‌اصل کشمیرلی اولدیغی حالده. برادری (کویا) ایله برابر تبریزده نشئت ایلمش، و۱۱۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر :

امیر ساده دلهای زاهدم جویا
غم زمانه بخورد وشراب ناب نخورد

— ایکنجیسی (شیخ محمد فاضل) عن‌اصل سهرندلی اولوب، اواخر عمرنده دکن خطه‌سنك اورنکاباد شهرینه رحلتله، اورادە هندوپچکاله تعلیم قرائتله مشغول اولمشدر. شو بیت اونکدر :

شب یاد غیرت او شمع این کاشانه بود
تا سحراز شمع نی در ناخن پروانه بود

جویتی { بصره قربنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، اهالیسی لسان فارسی ایله متکلم اولدقلرینی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جویریه { زوجات مطهرات حضرت رسول‌الله (صلعم)دن اولوب، بنوالمصطلق قومنك رئیسی حارث بن ابی ضرارنك قیزی ایدی. هجرت نبویه‌نك بشنجی ویا آلتنجی سنه‌سی(مریسیع)

وقعه‌سنده سبی اولنمغله ، صحابه‌دن ثابت بن قیسك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه مراجعتله، کتابتنی استدعا ایتدیکنده، جانب حضرت نبویدن زوجه‌لکه قبول بیورلمشدی. بونك اوزرینه بنی مصطلقدن صحابه‌نك یدلرنده بولنان یوزی متجاوز اسرا اطلاق اولنمشدی. رحلت حضرت پیغمبریدن صکره خیلی وقت یاشایوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمش؛ و ٥٦ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

جویریه بنت ابی جهل { صحابیاتدن اولوب، فتح مکه‌دن صکره ایمانه کلمشدر. حتی مکهٔ مکرمه‌نك فتحنی متعاقب حضرت بلال (رضه)ك اذانی ایشتدیکنده، «الله پدرمه آجیدی‌ده، بلالك باغردیغنی ایشتمه‌مك ایچون، عمرینی آلدی» دیمش اولدیغی مشهوردر. اسلامه کلدکدن صکره، حضرت علی (رضه) تزوجنی مراد بیورمش ایسه‌ده، حضرت فاطمه (رضها)نك مراجعتی اوزرینه، جانب حضرت نبویدن « برآدمده رسول‌اللهك قیزیله عدواللهك قیزی جمع اولنه‌ماز » دیه منع بیورلمشیدی. بونك اوزرینه صحابه‌دن عتاب بن اسیده واروب، عبدالرحمن بن عتابك والده‌سی اولمشدر.

جویریه بنت المجلل { صحابیاتدن اولوب، (ام‌الجمیل) کنیه‌سیله دخی معروفه‌در. زوجی حاطب بن الحارث ایله برابر حبشه هجرت ایدوب، زوجی اوراده وفات ایتمکله، زید ابن ثابته وارمش؛ وحبشدن عودتدن صکره، مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایلمش ایدی.

جُوَیم { فارسده باغ وباغچه‌لری چوق برقصبه اولدیغی « معجم‌البلدان »ده مذکوردر.

جُوَین { خراسانده نیسابور ایله بسطام آره‌سنده بر ناحیه اولوب، جنوباً بیهق وشمالاً جاجرم ناحیه‌لریله محدوددر. اصل اسم فارسیسی (کویان) در. مرکزی (آزادوار) قصبه‌سیدر. یاقوت حموی بو ناحیه‌نك ۱۸۹ قریه‌دن مرکب اولدیغنی وقراسنك بربرینه متصل عد اولنه‌جق قدر صیق بولندیغنی بیان ایدیور. بوناحیه‌دن بر چوق علما وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

جُوَینی { (ابو محمد عبدالله بن یوسف) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنف‌البیان جوین ناحیه‌سنده طوغمش، ونیسابوره نشأت ایلمشدر. فقه وحدیث وتفسیر وادبیاتده عصرینك فریدی اولوب، « تفسیر کبیر » عنوانیله بر بیوك تفسیری، فقهده « التبصرة »، « التذکرة »، « مختصر المختصر »، « الفرق والجمع »، « السلسلة »، « موقف الامام والمأموم » عنوانلریله تألیفاتی وسائر آثاری واردر. ٤٣٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جُوَینی { (ابوالمعالی ضیاءالدین عبدالملك بن عبدالله) مشاهیر علما وائمهٔ فقهادن اولوب، آنف‌الترجمه‌نك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم ایدوب، اونك وفاتنده یرینه مدرس اولمش؛ وبعده طلب علم ایچون عراقه سفر ایده‌رك، بر مدت بغدادده اقامتدن صکره ، حجازه رحلتله، درت سنه مکهٔ مکرمده مجاورت، وبر مدت مدینهٔ منوره‌ده تدریس وافتا ایله اشتغال ایده‌رك، بو مناسبتله (امام‌الحرمین) عنوانله مستحق اولمشیدی. سلطان آلب آرسلان سلجوقینك اوائل سلطنتنده نیسابوره عودت ایدوب، مشارالیهك وزیری مشهور نظام‌الملك صاحب ترجمه ایچون شهرمذکورده (مدرسهٔ نظامیه) یی تأسیس ایتمش؛ ومدرسهٔ مذکوره‌نك مدرسلکیله برابر فتوی ووعظ وخطابت وادارهٔ اوقاف دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنمغله ، ۳۰ سنه تدریس وافتا ووعظو خطابتله مشغول اولوب، تألیفاتی دخی شهرت بولمغله، حلقهٔ تدریسنه پك چوق علما اجتماع ایدردی. ٤٧٨ تاریخنده، ٥٩ یاشنده اولدیغی حالده نیسابوره وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: « نهایة المطلب فی درایة المذهب »، « الشامل فی اصول‌الدین »، « البرهان فی اصول‌الفقه »، « تلخیص التقریب »، « الارشاد »، « العقیدة‌النظامیة »، « مدارس العقول »، « غیاث‌الامم فی‌الامامة »، « مغیث الخلق فی‌اختیار الاحق »، « غنیة المسترشدین فی الخلاف » وسائره.

جُوَینی { (علاءالدین عطاءالله بن محمد) مورخیندن اولوب، چنکیز وهلاکو ایله معولرك احوالنی مبین « جهان کشا » عنوانیله فارسی العباره بر تاریخ یازمش؛ و٦٨٣ده وفات ایتمشدر.

جُوَینی { (مولانا معین‌الدین) ادبادن اولوب، سعدینك کلستانی طرزنده فارسی

العباره «نگارستان» عنوانیله یازدیر. که ۷۳۵ تاریخنده آل چنگیزدن ابوسعیدك نامنه یازمشدر.

جهار { زمان جاهلیتده عکاظده هوازن قومنه مخصوص برصنم ایدی.

جهان آباد { بو اسمله هندستانده ایکی قصبه واردر: برنجیسی بهار خطه‌سنك (باطنه) ایاتنده ودیناپورك ۶۰ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق، کنك ایرماغنك جنوبی تابعلرندن (موراهار) نهری اوزرنده واقع و ۲۱۰۲۰ اهالیی جامعدر. پاموقدن منسوجات دستکاهلری چوقدر.

— ایکنجیسی بنکاله خطه‌سنك (بوردوان) ایاتنده وکلکته‌نك ۶۳ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۱۳۴۱۰ اهالیی جامعدر.

— ایرانك سیستان خطه‌سنده دخی بو اسمله بر قلعه اولوب. هامون کولی قربنده واقعدر. اهالیسی رستم زالك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، شجاعتلریله مشهوردر.

جهان آرا بیکم { هندستان ملوك تیموریه‌سندن شاه جهانك قیزی اولوب، حسن وجمالیله، عقل ودرایتیله، صلاح وعبادتیله وخیراتیله شهرت بولمشدر. ۱۰۹۲ده وفات ایدوب؛ دهلیده مکمل بر تربه‌سی واردر.

جهانبکلی { بری آنقره ودیکری سیواس جهتنده بولنور ایکی عشیرتك اسمیدر. — قونیه ولایت وسنجاغنك اقشهر قضاسنده دخی بو اسمله بر ناحیه اولوب، ۲۹ قریه‌دن مرکبدر.

جهان پهلوان { (اتابك محمد) آذربیجانده حکومت سورن اتابکانك ایکنجیسی اولوب، پدری اتابك شمس‌الدین ایلدکزك وفاتنده یعنی ۵۶۸ تاریخنده مسند امارته کچمش، ومکنتی تزیید ایده‌رك، سلطان طغرل سلجوقی زماننده ۱۳ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۸۱ده وفات ایدوب، مسندینی برادری اتابك قزل آرسلانه براقمشدر.

جهان خاتون { ایرانك ائ مشهور شاعره‌لرندن اولوب، ایلك‌قوجه سندن صکره شیرازملوکندن خواجه حافظ شیرازینك ممدوحی شاه ابواسحقك وزیری خواجه امین‌الدینه وارمشیدی. کوزل اشعاری وبعض لطائفی واردر. مشهور شاعر هزل کو عبید زاکانی ایله مشاعره‌لری اولمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حکومت سورن سلاله‌ٔ تیموریه حکمدارلرندن اولوب، بهادر شاه اولك اکبر اولادیدر. ۱۱۲۴ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت موروثنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، اداره‌ٔ ملکه وتمدید سلطنته موفق اوله‌میوب، برادرلری عظیم‌الشان، رفیع‌الشان وجهانشاه ادعای سلطنته قالقیشمغله، اون برآی حکومت سوردکدن صکره، اکره‌ده واقع محاربه‌ده عظیم‌الشانك اوغلی (فرخ سیر) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حکومت سورن سلاله‌ٔ تیموریه حکمدارلرندن شاه عالمك بیوك اوغلی اولوب. هندستانك برچوق یرلرینی اله کچیرمش اولان انکلیز تجار قومپانیه‌سنه التجا، و۱۲۰۲ده ۳۵ یاشنده بنارسده وفات ایتمشدر. ادیب وشاعر برشهزاده اولوب، بعض اشعارفارسیه‌سی واحوال زمانی مبین بررساله‌سی واردر.

جهان سوز { سلطان علاءالدین غوریدن مخلصیدر. [«علاء الدین غوری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جهان شاه { (میرزا) قره قیونلی دولتنك اوچنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان قره‌یوسفك اوغلیدر. ۸۴۱ تاریخنده بیوك برادری امیر اسکندرك کندی اوغلی شاه قباد طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، احفاد تیموردن شاهرخك فرمانیله آذربیجان حاکمی اولوب، برادرینك قاتلنی قصاص ایتمش، وکرجستانده بر طاقم فتوحاته نائل اولدقدن صکره، شاهرخك وفاتنی متعاقب، ۸۵۰ تاریخلرنده دولت تیموریه‌یه قارشی یوریوب، اصفهانی ضبط واهالیسنی قتل عام ایده‌رك؛ ایرانك برخیلی یرلرینی وخراسانی دخی اله کچیرمش؛ ویعده آق قیونلی دولتنه اعلان حربله، دیاربکره هجوم ایتمش ایسه‌ده، اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، تبریزه‌عودت ایدرکن، اوزون‌حسن طرفندن تعقیب اولنه‌رق، ۸۷۲ده یولده قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ۳۰ سنه اولمشدر. زمان سلطنتنده بر مدت عصیان ایتمش اولان اوغلری حسن وپیر بوداقله اوغراشمشدر.

جهانشاه { (شهزاده ـ) هندستان ملوك تیموریه‌سندن بهادر شاه اولك کوچك اوغلی وجهاندار شاهك برادریدر. برادرینك وفاتی متعاقب ۱۱۲۴ تاریخنده برادرلر میانده وقوع بولان محاربانك برنده لاهورده قتل اولنمشدر.

جهانکیر { (غیاث الدین) تیمورلنکك اکبر اولادی اولوب، پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۸ تاریخلرنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمش؛ ونعشی (سبز)ه نقل ودفن اولنمشدر. بونك بیوك اوغلی میرزا سلطان محمد تیمور طرفندن ولی عهد اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، جدینك حیاتنده وفات ایتمکله، ایکنجی اوغلی میرزا پیر محمد ولی عهدلکه تعیین اولنمش ایسه‌ده، تیمورك وفاتنده تختی بشقه‌لری ضبط ایتدکلرندن، بودخی سلطنت سورمکه موفق اوله‌مامش؛ وبو ایکی برادرك اولادی شاهرخك زمانده بعض والیلکلرده بولنمشلرسه‌ده، جهانکیرك سلاله‌سندن کیمسه سلطنت سورمه‌مشدر.

جهانکیر { قانونی سلطان سلیمان خانك اولادندن اولوب، قنبور وچرکین ایدیسه‌ده، غایت ذکی، ادیب ونکته شناس بر شهزاده ایدی. برادری شهزاده مصطفانك ایرانده شهادتی اوزرینه، کدر وتأثرندن خسته‌لنوب، آزمدت ظرفنده وفات ایتمشدر. سلطان سلیمان خان زیاده‌سیله محزون ومتأسف اولوب، شهزاده جامع شریفی خطیره‌سنده دفنی وبو شهزاده‌نك نامنه طوبخانه‌نك اوستنده‌کی تپه‌ده بر جامع شریف تأسیسنی امر ایلمشلردی. جامع شریف مذکور الیوم موجود اولوب، محله‌سی دخی بو اسمله مسمادر.

جهانکیر { هندستانده حکومت سورن سلاله‌ٔ تیموریه ملوکندن اولوب، مشهور اکبرشاهك اوغلیدر. ۹۷۷ تاریخنده طوغوب، میرزا سلیم تسمیه اولنمش؛ و ۱۰۱۵ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته جلوس ایده‌رك، (نورالدین محمد جهانکیر) اسمنی آلمشدر. ۲۲ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ۱۰۳۷ ده لاهور ایله کشمیر آره‌سنده‌کی طریقده وفات ایتمش؛ ولاهورده زوجه‌سی شاعرهٔ مشهوره (نورجهان بیکم) نك یانجه‌سنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی غایتله مزین ومصنع اولوب، کندیسندن ۱۸ سنه صکره وفات ایدن (نورجهان بیکم) دخی ایچنده مدفوندر. اوغلی (شاه جهان) خلفی اولمشدر. جهانکیر ادیب وعالم بر حکمدار اولوب، «توزك جهانکیری» ویا «جهانکیر نامه» عنوانیله بر کتاب تألیف ایتمشدر، که انکلیزجه‌یه دخی ترجمه وطبع اولنمشدر. انك اول انکلیزلره هندستانك بعض یرلرنده تجارت دائره‌لری تأسیسنه مساعده ایدن بو حکمداردر. لاهور ایله اکره آره‌سنده ایکی طرفی آغاجلرله محاط کوزل بر یول دخی یاپدیرمشیدی.

جهانکیر آباد { هندستانك میرات ایالتنده ودهلینك ۱۰۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۱۰۱ اهالیسی واردر.

جهانکیر پور { هندستانك بنکاله خطه‌سنده مرشد آباد ایالتنده ومرشد آبادك ۲۲ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۳۶۰ اهالیسی واردر.

جهبل { (بن سیف بن الجلاح) صحابه‌دن اولوب، حضرموته (کلب بن وبره) قبیله‌سندن اولدیغی حالده، نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، اهل حضرموتی ایمانه دعوت بیورملرینی تکلیف ایلمشدر. بونك حقنده امرؤالقیس دیمشدرکه :

شمت البغایا یوم اعلن جهبل
یشمی احمد النبی المهتدی

جهجاه { (بن قیس الغفاری) صحابه‌دن وانصار-دن اولوب، رضوان بیعتنده و (مر-یسیع) غزاسنده حاضر بولنمش ؛ وبوغزا اثناسنده صاحب ترجمه ایله مهاجرینندن (سنان بن قروة الجهنی) آره‌سنده نزاع وقوع بولمغله، بری انصاری ودیکری مهاجرینی دعوت ایتمشلرسه‌ده، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز بو دعوتك جاهلیت آثارندن اولوب اسلامده جائز اولمدیغنی اخطارله، صحابه‌یی طرف آلمقدن منع بیورمشلردی. بو اختلاف رئیس المنافقین (عبدالله بن ابی سلول)ك بعض تفوهاتنه بولنمسنه سببیت ویرمش؛ وحضرت عمر بو منافقی درحال قتل ایتمك ایچون رخصت ایستمش ایسه‌ده، جانب حضرت نبویدن مساعده بیورلمامشدی. جهجاهدن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جهران { یمن ولایتنده صنعا شهرینه قریب بر ناحیه در.

جَهرَم { فارسده بر قصبه اولوب، اهالیسنك نسج و اعمال ایدکلری خالیلرك نفاستیله مشهور اولدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور.

جهم { (ابو خزیمه بن قیس بن عبد بن سرجیل بن هاشم بن عبد مناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، زوجه‌سی (ام‌حرمله) وایکی اوغلی ایله برابر حبشه هجرت ایتمش؛ وزوجه‌سی اوراده وفات‌ایدوب، کندیسی عودت ایلمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بعض ذوات دخی بولنمقدیغی مرویدر.

جهنه { (Gehenne) قدس شریفك جنوب جهتنده ویهودا ایله بنیامین قبیله‌لرینك مکانلری آره‌سنده بر وادی اولوب. بو وادیده وقتیله (ملوح) معبودینه بر چوق انسانلر قربان ایدلمش اولدیغندن، بنی اسرائیل عندنده بادیٔ نفرت ودهشت اولوب، فیما بعد اورایه قاتل وجانیلرك جنازه‌لرینی و حیواناتك لاشه‌لرینی آتمغی اعتیاد ایتمشلردی. حتی کنهکارلرك دخی بو وادیده عذاب کوره‌جکلرینه معتقد ایدیلر. (جهنم) اسمی بونك معربیدر.

جُهَنی { (تاج الاسلام ابو عبدالله حسین بن نصر الکعبی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، ٤٦٦ ده طوغمش؛ وموصل ویغداددده استفاده وافاده ایله مشغول اولوب، بر قاچ کتاب دخی یازمشدر. امام غزالی ایله صحبتی واردر. ٥٥٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جهیزه { بین‌العرب جقده ضرب مثل حکمنه کچمش بر قادینك اسمیدر.

جهیش { (بن اویس النخعی) صحابه‌دن اولوب، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، ایمان کتیرمشیدی.

جهیم { (بن الصلت بن عبدالمطلب بن عبدمناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، بر روایتده خیبر وقعه‌سنده وبر روایتده دخی فتح مکه‌دن صکره اسلامه کلمشدر.

جُهَینه { موصلدن بر مرحله آشاغیده ودجله کنارنده بر بیوك قریه اولوب، مشاهیر علمادن (جهنی) نقبیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جَیان { (Jaen) اسپانیانك (آندالوسیا) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، مادریدك ٣٥٨ کیلومتره جنوبنده وقرطبه‌نك ٩٢ کیلومتره شرقنده واقعدر. (جبل‌قز) اسمیله مسمی کوزل بر طاغك اتکنده ووادی الکبیر تابعلرندن (وادی بلون) نك کنارنده مؤسس اولوب، ٢٤٤٠٠ اهالیسی، جامعدن مبدل مصنع وبیوك بر کلیساسی، عربلردن قاله بر سرایی وسائر آثاری، اطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری وقربنده عربلر زمانده دخی مشهور بولنمش بر قایلیچه‌سی واردر. هواسنك لطافت وجیادتیله دخی مشهوردر. حکومت اسلامیه زمانده شهر چوق دها بیوك ودها معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم ایالتی تشکیل ایدن خطه دخی (کورة جیان) اسمیله معروف اولوب، قصبه وقریه‌لری بربرلرینه متصل عداولنه‌جق درجه‌ده صیق ایدی. — جیان ایالتی اسپانیایی ترکیب ایدن ٤٩ ایالتك بری اولوب، غرباً قرطبه، شرقاً البسیطه، شمالاً دخی چوادریال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٤٨٠ مربع کیلومتره اولوب، ٤٣٢٦٣٤ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدود شمالیه‌سنده (سیرا - مورنه) اسمیله بر سلسله ممتد اولور. (وادی‌الکبیر) ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارت اولمغله، مذکور ایرماغه دوکیلور بر چوق نهرلری واردر. اراضیسی غایتله منبت، معادنی چوق، محصولاتی متنوع ومیوه‌لری مبذول وغایتله لذیذ ایسه‌ده، اهالیسی تنبل وصنایع ومعارف پك کریده اولمغله برابر، یوللرك دخی فقدانی اولدیغندن، نعم طبیعیه‌سندن بحق استفاده اولنه‌میور.

جَیان { اصفهان قربنده و (قهاب) ناحیه‌سنده بر بیوك قریه اولوب، حضرت سلمان فارسی (رضه) نك مشهدینی حاوی اولمغله مشهور وزیارتکاه انامدر. حضرت مشارالیه اصفهانك فتحندن صکره، اورایه عودتله، اشبو قریه‌ده برجامع شریف بنا پیورمشلردی، که یاقوت حوی کندی زمانده باقی اولدیغنی ذکر ایدیور. مشاهیر علمادن بعض ذواتك دخی مسقط رأسیدر.

جَیانی { (حسین بن محمد الغسانی) اندلسك مشاهیر علما ومحدثینندن اولوب، اجدادی زهرالی اولدیغی حالده، پدری جیانده ساکن اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده ولغت

وانساب عملرنده زمانك فریدی اولوب، قرطبه‌ده افاده وتدریسله اشتغال ایتمش؛ ورجال صحیحین حقنده «تقیید المهل وتمیز المشکل» عنوانیله بك مقبول بر کتاب تألیف ایلمشدر. ٤٢٧ تاریخنده طوغوب، ٤٩٨ ده وفات ایتمشدر.

جیبون (Gibbon) انکلتره‌نك الك مشهور مورخلرندن اولوب، ۱۷۳۷ تاریخنده (سوری) ایاتنك پونتنی قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹٤ ده وفات ایتمشدر. اسکی بر خاندانه منسوب اولوب، ۱۷۷۰ دن اعتباراً ٦ سنه پارلمنتو اعضالغی دخی ایتمشدر. ابتدا ادبیاته متعلق فرانسزجه بر کتاب نشر ایدوب، بعده روما دولتنك صورت انقراضیله اسباب سقوطی حقنده مکمل ومفصل بر تاریخ یازمشدر، که متعدد جلددن مرکب اولوب، اکثر السنه‌یه ترجمه ایدلمش، وصاحبنك بادئ شهرتی اولمشدر. مخابراتیله سائر بعض آثار پریشانی دخی وفاتندن صکره جمع ونشر اولنمشدر.

جیجس (Gygès) اسکی لیدیا حکمدارلرندن اولوب، ابوالمورخین هیرودوتك روایتنه کوره، عن اصل مملکت مذکوره حکمدارلرندن (قانداول) ك وزیری ایکن، حکمدار مذکور حسننه حیران اولدیغی زوجه‌سنی چیلاق اولمرق کندیسنه کوسترمکله، مرقومه بو حقارتك انتقامنی آلمق ایچون (جیجس) ه یاقاندا اولی ویاکندی کندینی اتلاف ایتسنی تکلیف ایتمش؛ (وجیجس) ایکنجی شقی اختیار ایتمکله، سلطنتی ضبط وقانداولك زوجه‌سنی تزوج ایتمش؛ وبعده یونان مستملکاتندن ازمیر، میلت، قولوفون وسائر شهرلرینی وتروآده خطه‌سنی دخی استیلا ایدرك، مملکتنی توسیع، و (مرمناد) دولتنی تأسیس ایلمشدر. مدت حکومتی قبل المیلاد ۷۰۸ دن ٦۸۰ ه قدر ۲۸ سنه‌در. افلاطون صاحب ترجمه‌نك طلسملی بر یوزوك بولوب، بونی پارمغنه طاقمجه، غیرمرئی بر جسم لطیف حالنه کچمکله، بو صورتله حکمدارك اوطه‌سنه کیرمرك، قاریسنی چیلاق کورمش، وکندیسنه عاشق اولمش اولدیغنی ادعا ایدیور.

جیجلی (Djidjelli) جزایرك قسنطینه ایالتنده وقسنطینه‌نك ۱۰۰ کیلومتره شمال غربیسنده وبجایه بوغازی مدخلنده بر قصبه اولوب، بر قلعه‌سی، بر عسکری قیشله‌سی ویاغی وزیتون یاغی تجارتی واردر. ۳۵ سنه اول وقوع بولان بر حرکت ارض بر قسمنی تخریب ایتمشدر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (ایجیلجیلیس Ygilgilis) در.

جیحان آناطولینك بیوجك ایرماقلرندن اولوب، ملاطیه سنجاغنده نبعانله البستانك ایچندن کچن (سکودلی صو) وقوزان طاغلرندن اینن خرما چایندن بالتشکل، جنوب غربیه طوغری جریان، وبرطاقم طاغلر وبوغازلر ایچندن مرور ایله، سائر چایلر صره‌سنده مرعش قربنده (آق‌صو)نی دخی اخذ ایتدکدن صکره، آطنه ولایتنه دخول، وقوزان ایله جبل برکت سنجاقلرینی وبعده جبل برکت سنجاغنی نفس آطنه سنجاغندن فصل ایدر، وبعده آطنه اووه‌سنه دوشوب، (سیحان)له متوازیاً آقه‌رق، نهایت ایکی قوله آیریلیر، که بری یمورطه‌لق لیمانك آلت طرفنده اسکندرون کورفزینه، ودیکری قره طاشده آق دکیزه دوکیلور. مجراسی ۳۵۰ کیلومتره قدر اولوب، قیشین وقارلرك اریمه‌سی موسمنده صویی چوق ایسه‌ده، یازین، مجراسی اطرافنده اورمان فقداندن طولایی، صویی پك آزدر. بناءً علیه سیرسفائنه غیر صالحدر. اسم قدیمی (پیرام) اولوب، متوازیاً آقان دیکر برنهرله برابر ترکلر طرفندن ترکستانك جیحون وسیحون ایرماقلرینه بکزدیلدرك، اونلرك اسملریله تسمیه اولنمش، وبعده تفریق ایچون (و)لری (ا)، تحویل اولنمشدر.

جیحون آسیانك الك بیوك ایرماقلرندن اولوب، هندستانك شمالنده‌کی (پامیر) طاغلرندن نبعان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، ٤۸۰۰ مترده‌یه قریب ارتفاعی اولان محل مذکوردن، کاه شمال وکاه جنوبه میلانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، یوکسك وطاغلق محللردن کچدکجه، یعنی وخش وبدخشان خطه‌لرنده صاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایدر؛ وبعده بخارا وخوارزم چوللرینه دوشنجه، ایکی طرفدن اینن چایلر قوملرده قورویه‌رق واصل اولهامغله، صولری تبخر وتناقص ایده‌رك، غرب شمالیه طوغری آقار؛ وتقریباً ۱۸۰۰ کیلومترلك جریاندن صکره، بحر خوارزمه یعنی آرال کولنه منصب اولور. منصبی بطاغلق حالنی آلمش بر دالیه‌در. بوایرماغك فیضان موسمی مایسدن تشرین اوله قدر سوروب، آنجق بوموسمده دخی یتاغندن نادراً ۸۰۰ مترده‌یه قدر توسع ایتدیکندن، طغیان میاهی چوق خساری موجب اولمز؛ وبالعکس فیضانندن برطاقم جدوللر وطولابلرله استفاده اولنه‌رق،

مجراسنك ایکی طرفی پك معمور ومحصولداردر. قیش موسمنده صوبی آزالیرسه‌ده، ینه یتاغی ۴۰۰ ونهایت ۳۵۰ متره‌دن‌طار اولماز، وهیچ بریرنده کچیدویرمز. یوقاری قسمیله منصبنه قریب یعنی خیوه خانلغنده اولان قسمی قیشین دائما وقسم وسطیسی دخی شدتلی صوئوقلرده طونوب، اوستندن کاروانلر کچر. یاقوت جوی جیحونی منجمد حالنده کورمش اولدیغنی بیان، وصورت انجمادینی تعریف ایدیور. مجراسنده‌قیالری صیغلری ویا پك دیك محللری اولیوب، سیر سفائنه پك الویرشلی اولمغله، تاقندزه یعنی منصبندن ۱۰۰ کیلومتره‌لك یوقاری‌یه قدر کیلر چیقه‌بیلیرسه‌ده، منصبی قوم یغینتیلریله مسدود اولدیغندن، آرال کولندن کیلر یوقاری چیقه‌میوب، یالکز برطاقم کوچك کیلر ایشلیور. جیحون نهری اسکیدن بری مشهور اولوب، ایران ایله توران آره‌سنده برحد فاصل عد اولنمقده‌در. ایرماغی تشکیل ایدن چایلرك بری وبلکه الك بیوکی فرنك خریطه‌لرنده (واخان) اسمیله کوریلن (وخش) خطه‌سی ایچندن مرورایدر، وینه (وخش) اسمیله معروفدر. اسکی هند کتابلرنده جیحون ایرماغنه دخی (وخش) ویا بوکا پك قریب بر اسم ویریلوب، اسکندرك فتوحاتندن صکره یونان جغرافیونی بو اسمی بالتحریف (اوقسوس)، قلب ایتمشلردر. جیحون اسمی ایسه بنی اسرائیل کتبندن مأخوذ اولوب، یاقوت جوینك ظننه کوره، وقتیله کنارنده بولنمش اولان (جیهان) شهری اسمندن‌مأخوذ ایمش. الیوم (آمودریا) یاخود (آمودریاسی) ویا (دریای آمو) اسمیله معروفدر، که بواسم دخی زعم اولندیغی کبی (ام دریا) تعبیر غریبندن غلط اولمیوب، بخارا ایله مرو آره‌سنده وایرماغك مجراسی اوزرنده بولنان (آمو) صحراسنك اسمندن مرکبدر. مذکور (وخش) چایندن صکره جیحونك صاغدن آلدیغی الك بیوك تابعلری، کاشغر حدودندن کلن (آق صو) فرغانه خطه‌سندن کلن (قزیل صو) ایله زرافشان طاغندن اینن (سرخ‌آب) وسائر برقاچ چای ونهایت سمرقند وبخارانك یاننده کچن واورالری باغ ارمه چویرن مشهور (زرافشان) نهریدر. آنجق بونلر یالکز یاغمورلر موسمنده جیحونه واصل اولوب، سائر موسملرده اراضی اروا سنه صرف اولنه‌رق، باقیسی دخی قوملرده قورور. صولدن جیحونه‌دوکیلن انهارك باشلیجه‌لری هندوکوه وکوه‌بابا سلسله‌لرندن اینه‌رك بدخشان وقندز وبلخ جهتلرینی اروا ایدن چایلر اولوب، بونلرك الك بیوکی بدخشان خطه‌سی ایچندن کچن (کوکچه) نهریله قندز چایدیر. دها آشاغیده‌کیلر یالکز یاغمور موسملرنده ایرماغه واصل اولورلر. جیحونك اسکیدن بری اهمیت جغرافیه‌سی اولوب، آسیانك (رین)ی حکمنده‌در. ایرانیلر بوایرماغك مجراسنه ایران ایله تورانك حدود تابعیه‌سی نظریله باقیورلر. عربلر جیحونك اوته‌سنده یعنی شمالنده بولنان‌ممالکه (ماوراءالنهر) اسمنی ویرمشلردر.

جیده { قسطمونی ولایت وسنجاغنك همنامی اولان قضاسنده وقره دکیز ساحلنده کوچك برقصبه واسکله اولوب، قسطمونینك ۸۵ کیلومتره شمال غربیسنده وارکلینك ۵۵ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. — جیده قضاسی قسطمونی سنجاغنی ترکیب ایدن ۹ قضانك بری اولوب، شرقاً اینه‌بولی وکوره، جنوباً طاطای، غرباً زغفرانبولی وبارطین قضالریله، شمالاً دخی قره‌دکیزله محاطدر. مرکزی پازار محلی اولان جمعه قریه‌سی اولوب، مرکز اتخاذ اولنه‌لی، خان ودکان کبی بعض ابنیه انشا اولنمش، وبازار محلی اولغله برابر، آب وهوایی دخی کوزل اولدیغندن، برقصبه حالنه کچمکه باشلامشدر. قضا (قفاد) ناحیه‌سیله برابر ۳۶ قریه‌دن مرکب اولوب، اهالیسی کاملاً اسلام اولمق اوزره، ۲۱۰۰۰ نفوس راده‌لرنده‌در. اراضیسی طاغ اتکلرندن وپك منبت دره وبایرلردن عبارت اولوب، اورمانلری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن وسائره‌دن وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن‌عبارت اولوب، علی‌الخصوص کستانه والماسی پك مبذول ومقبولدر. اورمانلرندن خیلی کراسته قطع واخراج اولنه‌رق، اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی کراسته قطعندن‌و قاشیق وسائره کبی تخته‌دن بعض شیلر اعمالندن وسواحل خلقیچون سفائن انشاسندن عبارتدر. درون قضاده ۴۷ جامع ومسجد، ۲ تکیه، ۱۲۰ صبیان مکتبی، ۱۷ خان، ۴۱ دکان، ۱۵۰ دکرمن، ۲۰ صو حرازی وبرکور معدنی موجوددر.

جیرانلی { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده‌بر ترکمان عشیرتیدر.

جیرفت { ایرانك کرمان خطه‌سنده بیوك ومعمور بر شهر اولوب، باغ وباغچه‌لری وخرمانی چوق اولدیغی ومشاهیر علما وادبادن‌بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی‌جغرافیون

اسلام آثارنده مسطور ایسه‌ده، الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی. یاقوت حوی بو شهرك اقایم ثالثده ۳۱° ۳۰′ عرض شمالی ایله ۸۸° طول شرقیده واقع اولدیغنی بیان ایدیور.

جیرَنج { مروك ۱۰ فرسخ یوقاریسنده و (مرغاب) نهرینك ایکی ساحلنده اولەرق هرات طریقی اوزرنده غایت کوزل ومعمور برکوچك قصبه اولوب، بیوك برکوپریسی، مصنع ابنیه‌سی وکوزل کوشکلری اولدیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور.

جیرون { دمشق شامك اسم قدیمی ویادمشق قربنده برقصبه بولنمش اولدیغی مروی اولوب، شهرمذکورده‌کی جامع کبیرك شرق جهتنده‌کی قپوسی الیوم (باب جیرون) دیمکله معروفدر. بعض علما دخی (جیرونی) لقبیله شهرت بولمشلردر.

جیرونه { یاخود جرونه (Girene, Gerona) اسپانیانك قتالونیه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان ایالتك مرکزیدر. بارسلونەنك ۸۵ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، بیوك برکلیسای، بعض مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، پاموقدن بز، چوراب وسائره ایله صابون وکاغد فابریقه‌لری واردر. — جیرونه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۸۶۵ مربع کیلومتره اولوب، ۳۰۸۷۵۹ اهالیسی واردر.

جیزاباد { نیسابور محله‌لرندن اولوب، مشاهیر صبدلانیوندن (احمد بن اسماعیل الجیزابادی) بو محله‌یه منسوبدر.

جیزه { مصرده قاهره‌نك قربنده وفسطاطك قارشیسنده اولەرق نیلك ساحل غربیسنده برقصبه اولوب، همنامی اولان مدیریتك مرکزیدر. مصرك اك مفرح قصبه‌لرندن اولوب، قربنده مشهور هرملەمنف شهر قدیمنك خرابه‌لری وبرچوق آثار عتیقه موجوددر. متعدد جوامع ومساجدی، خدیوه مخصوص برسرایی واطرافنده پك چوق خرما وزیتون آغاجلری واردر. بوقصبه‌ده صنعی صورتده یورطه‌دن کلیتلی پلیچ چیقاریلوب، بو عادتك تا فراعنه زمانندن بری مرعی اولدیغی مرویدر. قصبه وقتیله دها بیوك اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — جیزه مدیریتی نیلك غرب جهتنده واقع اولوب، ۳ قضایه منقسم اولدیغی حالده، ۱۶۰ قریه‌دن مرکب و ۲۰۰۰۰۰ اهالیی جامعدر.

جیسا { (Geysa) مجارستان قرالرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی برنجی بلانك اوغلی اولوب، ۱۰۷۴ ده عمجه زاده‌سی سالومونی اسقاطله، تخته جلوس ایتمش؛ و ۳ سنه حکومت سورمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك تورونك اوغلی اولوب، پدری ایکنجی بلانك وفاتی اوزرینه، ۱۱۴۱ ده جلوس، و ۱۱۶۱ ده وفات ایتمشدر. ۱۱۵۱ ده ایمپراطور اوچنجی (قونراد)ه عرض انقیاد ایتمشدی.

— اك اول مجارستانده خرستیانلغی نشر ایدن برنجی استفانك پدری دخی بو اسمله مسمی اولوب، مجارستان دوقه‌سی ایدی.

جیسقون { (Giscon) قرتاج سردارلرندن اولوب، برجمعیت متفقه طرفندن وطنندن نفی، وقبل المیلاد ۳۳۹ ده جلب واعاده اولنمشیدی. دشمنلرینه ایستدیکی کبی مجازات ویرمك اوزره، کندیسی مخیر اولدیغی حالده، بونلرك کندیسنك آیاقلرینه قپاتملرینی برمجازات کافیه عدایتمش اولدیغی مشهوردر. ۳۳۸ ده (تیمولیون)ك تحت قیادتنده بولنان قورینته‌لیلره قارشی سیچیلیایه سوق عسکر ایدوب، غالب کلمشیدی.

جیش { یمنده تعز سنجاغنك عدین قضاسنده برناحیه اولوب، ۲۶ قریه‌دن مرکبدر.

جَیش { (ابوالعساکر بن جاروبه بن طولون) خلافت عباسیه زماننده مصرده ظهور ایدن بنی طولون حکامنك اوچنجیسی اولوب، ۲۸۲ تاریخنده، پدری ابوالجیش خمارویهك قتلی اوزرینه، شامده جلوس، وبعده مصره عودت ایتمش؛ وآنجق آلتی بچق آی حکومت سوردکدن صکره، سوء احوالندن طولابی، ۲۸۳ ده موقع اقتداردن اسقاط وحبس، وبرادری ابوموسی هارون اجلاس اولنمشدی. برمدت صکره محبسده قتل اولنمشدر.

جیشی { (عبدالرحیم) هندستان شعراسندن اولوب، شویلت جلهٔ اشعارندندر:

کسی که دل زتو کیرد کجانکه دارد
من ودل از تو کرفتن خدانکه دارد

جیفر { (بن الجلندی) برادری عبد الجلندی ایله برابر عمان رؤساسندن اولوب، خیبرك فتحندن صکره، او طرفه ارسال یوریلان عمرو بن العاصك تکلیفیله ایمانه کلمشلردی. رؤیت نبی (صلعم) کندیلرینه میسر اولهمامشدر.

جیلا (Gila) مکسیقه‌نك سونوره ایالتنده بر نهردر، که (سیرادلوس میبرس) سلسلهٔ جبالندن نبعاله، ۵۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صول ساحلندن (قولورادو) ایرماغنه دوکیلور.

جیلاباد ایرانده (ری) خطه‌سنك شرق جهتنده سرای وابنیه خرابه‌لریله سنونلری وسائر آثار عتیقه‌سی چوق بر موضع اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جیلان کیلانك معربیدر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جیلبرت (Gilbert) انکلتره حکماسندن اولوب، قرانجه (انیزابته) نك طبیبی ایدی. ۱۵۴۰ تاریخنده (قولچستر)ده طوغمش، و۱۶۰۳ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه ایله توغل ایدوب، مقناطیس حقنده برطاقم حقیقتلر کشف ایتمش، وبوعلمه دائر بعض کتابلر یازمشدر.

جیل پولو (Gil-Polo) اسپانیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۱۶ده طوغمش، و۱۵۷۲ده وفات ایتمشدر. برچوق اشعاری و« دیانه آموروزه » عنوانیله مشهور بر منظومه‌سی واردر.

جیلداس سنت (St Gildas) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ۵۱۶ تاریخلرنده انکلتره‌ده طوغمش؛ وبر مدت انکلتره وایرلانده‌ده اجرای وعظ ونصیحت ایتدکدن صکره، فرانسه‌یه کچوب، (روی)ده برمناستر تأسیس، و۵۶۵ تاریخلرنده اوراده وياخود انکلتره‌ده وفات ایتمشدر. کانون ثانینك ۲۹ نده یورطیسی اجرا اولنور؛ وتشفیهٔ مجانین ایچون کندیسنه دعا اولنور.

جیلقریست (Gilchrist) انکلتره‌نك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۵۹ده ادیمبورغده طوغمش، و۱۸۴۱ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت کلکته‌ده وبعده ادیمبورغده ولوندره‌ده اردو وفارسی لسانلرینی تدریس، وبوایکی لسانه دائر برقاچ کتاب تألیف ایتمشدر. اردولسانینك مکمل برلغت کتابیله صرفی دخی جمع وترتیب ایتمشدر.

جیلولو (Gilolo) بحر محیط هندیده‌کی ملوك جزایرینك اك بیوکی اولوب، ۰°۵۰′ عرض جنوبی ایله ۲°۲۰′ عرض شمالی و ۱۲۴°۵۰′ ایله ۱۲۶°۳۰′ طول شرقی آره‌سنده ممتداولور. شمالدن جنوبه اولان بویی ۳۸۰ وشرقدن غربه اولان اکی ۶۹ کیلومتره اولوب، سطحی طاغلقدر. قسم شمالیسی (ترنته) وقسم جنوبیسی (تیدور) حاکمنك تحت اداره‌سنده اولوب، وسطلرنده دخی مستقل برطاقم رؤسا حکم ایدیور. اشبوحکومات صغیرهٔ اسلامیه اسماً ورسماً فلمنك دولتنه تابعدرلر. اك بیوك قصبه‌لرندن بری (جیلولو)در، که ساحل غربیسنده واقع اولوب، حاکمی سلطان عنوانیله تعنون ایدیور. ایکنجی درجه‌ده اولان (بیتیولو) و(غالله)اسکله‌لرنده برر فلمنکلی مأمور اقامت‌ایدیور. بو آطه خط استوانك آلتنده واقع اولمغله، هواسی پك صیجاقدر. طوپراغی پك منبت اولوب، کلیتلی شکر وبهارات متنوعه حاصل اولور. سواحله قریب اولان محللرینك اهالیسی ملایی‌جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، ایچ طرفلرنده بعض وحشیلر بولنیور.

جیلیمر (Gilimer) آفریقاده حکم سورن واندالرك حکمدار اخیری اولوب، جنسریقك احفادندن ایدی. ۵۳۰ تاریخ میلادیسنده رومللرك متفق اولان (هیلدریق)ی اسقاطله، تختی ضبط ایتمشدی. یوستنیانوس بووسیله ایله مشهور (بلیزار)ك قوماندهسیله عسکر کوندرمکله، ۵۳۴ ده ملکنی ضبط ایتمش، وکندیسنی اسیر طوتوب، غالاتیا یعنی انقره جهتنده اقامت ایتدیرمشدی. او وقتدن اعتباراً افریقیه ومغرب روم ایمپراطورلغنك برایالتی حکمنه کچمشدی.

جیندس (Gyndès) دجله تابعلرندن قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

جینغو (Xingu) برازیلیاده برنهردر، که ماتوغروسو ایالت واسعه‌سنده ۰°۴۰′ عرض جنوبیده نبعاله، شماله طوغری آقه‌رق، (پارا)ایالتنه کیردکدن و(ایلاباغوآ)، پاقایه، ریو فرسقو وغوآرینی نهرلرینی آلدقدن صکره، ۱°۴۲′ عرض شمالیده آمازون ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۳۰۰۰ کیلومتره طولنده در.

جینین جنینك املای صحیحیدر. [«جنین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چ

(باب الجیم الفارسی — فصل الالف الخ)

چاتام (Chatham) انکلتره‌نك (کنت) ایله لتنده، لوندره‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(مدوای) نهری اوزرنده بر شهر واسکله اولوب، ٤٦٠٠٠ اهالیسی، غایت متین استحکاماتی، ترسانه‌سی، سفائن انشاسنه مخصوص فابریقه‌لری، دمیر خانه‌لری، خلاط عملخانه‌لری، سفائن حربیه‌یه مخصوص لیمانی وعسکری هندسه‌خانه‌سی واردر. (روچستر) شهرینه متصل اولوب، اونك بر محله‌سی عد اولنور. — مشهور دیپلومات (پیت) عائله‌سنه بوشهره نسبتله (لورد چاتام) نامی ویرلمشیدی. [«پیت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چاتانوغه (Chattanoga) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (تنسه) جمهوریتنده برقصبه اولوب، ٦٢٠٠ اهالیسی ودمیریولی واردر.

چاترتون (Chatterton) انکلتره‌نك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٧٥٢ده (بریستول) شهرنده طوغمش؛ و ١١ یاشنده ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، فقیر برمکتب خواجه‌سنك اوغلی اولدیغی حالده، آثارینك تمتعیله یاشامق امیدیله لوندره‌یه کیتمش ایسه‌ده، ضرورتده قالوب، نهایت برقاچ کون آجلقله پنجه‌لشدکدن صکره، ١٧٧٠ تاریخنده ١٧ یاشنده اولدیغی حالده، کندینی تسمیم ایده‌رك، وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره آثاری شهرت بولوب، دفعاتله طبع، وسائر بعض لسانلره دخی ترجمه اولنمشدر.

چاد (Tchad) آفریقانك وسطلرنده وسودان وسطینك اورته‌سنده بیوك برکول اولوب، ١٢°١٧′ ایله ١٤°٢٠′ عرض شمالی و١١°٢٠′ ایله ١٤°٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقی جهتندن (غنم)، غرباً بورنو (یاخود برنوح)، جنوباً دخی ینه بورنو و(باکرمی) مملکتلریله محاط ومحدوددر. شکلی مثلثه قریب اولوب، بویی تقریباً ٣٨٠ واکی ٢٢٥ کیلومتره‌در. شرق جهتندن (ودای) مملکتندن کلن (بحرالغزال)، جنوب جهتندن باکرمیدن کلن (شاری) وغرب جهتندن دخی بورنودن کلن (وابه) ونام دیکرله (یئو) نهرلرینی اخذ ایدر. ایچنده برچوق آطه‌لر بولنوب، اکثری مسکوندر. سطحی حذای بحردن ٢٧٥ متره یوکسکدر. ساحل غربیسنده بورنونك مرکزی اولان (فوقه) یاخود (کوکه) شهری بولنیور.

چاده ونام دیکرله بنوئه (Tchadda, Bénué) آفریقای غربیده (نیجر) ایرماغنك انك بیوك تابعی اولوب، بورنونك جنوبنده واقع (آداموه) مملکتنده نبعاله، غرب شمالیه وبعده غرب جنوبیه طوغری آقه‌رق، تقریباً ٨٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ٨° عرض شمالیده مذکور (نیجر) ایرماغنه دوکیلور.

چار سنجاق معمورة‌العزیز ولایتنك درسم سنجاغنده برقضا اولوب، مرکزی اولان (چار سنجاق) قصبه‌سی خرپوتك ٤٠ کیلومتره شمالنده واقعدر.

چارشنبه [«چهارشنبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چارطاق بیغا سنجاغنك لاپسکی قضاسنده وکلیبولینك قارشیسنده ناحیه مرکزی برقصبه‌در. ناحیه‌سی ١٥ قریه‌دن مرکبدر.

چاراس (Charles) فرانسزلرك (شارل) تلفظ ایتدکلری اسمك عینی اولوب، بواسمله انکلتره‌ده ایکی قرال کلمشدر:

برنجیسی برنجی ژاقك اوغلی اولوب، ١٦٢٥ تاریخنده، ٢٥ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس، وابتدا اداره‌ٔ امور دولتی (بوکینغهام)ه ترك ایتمش ایسه‌ده، بعده عنان اداره‌یی کندی الینه آله‌رق، اسپانیا وفرانسه‌یه قارشی اعلان حرب ایتمش؛ وبر

چوق محاربه‌لرده مغلوب اولوب، پارلمنتونك اعترا-
ضات واخطاراتی دخی دیکلمیه‌رك، وبر طرفدن
اهالینك بعض امتیازاتی رفع والغا ایده‌رك، تبعه‌سنی
دلکیر ایتمش اولدیغی حالده، بعض مذهب آیینلرینك
دخی تعدیلنه قالقیشمغله، اهالی قارشی طورمق اوزره
عقد اتفاق ایتمشلر؛ وبونك اوزرینه، فصل دعوی
ایچون، پارلمنتویی جمع ایتدکده، پارلمنتو اهالیه حق
ویره‌رك، قرالك باش وکیلی اولان (استرافورد)ك
اعدامنه حکم ایتمش؛ وکندیسنه قارشی دخی
حقوقلرینی محافظه ایچون، بر صنف عسکر ترتیب
ایده‌رك، قیادتنه (اسکس) ایله (قرومول)ی نصب
ایلمش ایدی. قرال بونلره قارشی حربه کیریشوب،
مغلوب اولمغله، اسقوچیه‌یه قاچمش ایسه‌ده، اسقو-
چیه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، ۱٦٤۹ده اعدام
اولنمشدر. فرانسه قرالرندن دردنجی هنریك قیزی
(هنریته)یی تزوج ایدوب، بوندن ایکنجی ژان ایله
ایکنجی چارلس تولد ایتمشدی.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ۱٦۳۰ده
طوغمش، و۱٦۸۵ده وفات ایتمشدر. پدرینك اخذ
واعدامندن اول فلمنکه قاچمش اولدیغی حالده،
بو وقعه‌یی متعاقب اسقوچیه‌یه کچه‌رك، انکلتره
قراللغنی اعلان ایتمش، واسقوچیالیلرك یاردیمیله تخت
موروثی ضبط ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، مغلوب
اولوب، بیوك برتانیه‌یی ترك ایتمکه مجبور اولمشدی.
نهایت ۱٦٦۰ده جنرال (مونق)ك سعییله انکلتره
قرالی اولمشدر. بودخی پارلمنتویه قارشی بولنه‌رق،
رأی‌خودیله ادارهٔ مملکت ایتمك ادعاسنده‌بولندیغندن،
وسفاهته زیاده انهماکی اولوب، بویولده پك‌چوق
اسرافات ایتدیکندن، مدت حکومتنده پك چوق
وقوعات واختلالاتك ظهورینه سبببت ویرمشدر.
حتی حریت طرفدارانی اسمیله بر فرقه‌نك ظهوری
دخی بونك زمانده اولمشدر. زمانده ادبیاتجه بعض
ترقیات‌کورلمش‌ایسه‌ده، اخلاق عمومیه‌پك‌بوزلمشدی.
اولادی اولمدیغندن، وفاتنده برادری ایکنجی ژاق
خلفی اولمشدر.

چارلستون { (Charleston) آمریقای شمالیه لیده ممالك مجتمعه‌نك جنوبی قارولینه جمهوریتنده، آشلی ایله قوپر نهرلری آره-
سنده وساحل بحردن ۱۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر
شهر اولوب ٤۹۰۰۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، درت
قلعه‌سی، بیوك برتیاتروسی، بعض کوزل ابنیهٔ رسمیه-
سی، طب وحقوق مکتبلری، کتبخانه‌سی، جمعیات
علمیه‌سی، پاموق وپرنج وسائره‌دن عبارت ایشلك
تجارتی ومتعدد دمیر یوللری واردر. اهالیسنك نصفی
زنجی وملزدر.

چارلستوون { (Charlestown) ممالك مجتمعه‌نك(مساچوست)جمهو-
ریتنده وبوستونك ۱کیلومتره شمالنده برشهراولوب،
۲۹۰۰۰ اهالیسی، طوپخانه‌سی، ترسانه‌سی وبیمار-
خانه‌سی واردر.

چارلوتستوون { (Charlottestown)آمر-
یقای‌شمالیده(دومینیون)ك
(یکی برونسویق) خطه وایالتنده (پرنس‌ادوآرد) آطه-
سنك مرکزی برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی
وکوزل لیمانی واردر.

چارلوتسویل { (Charlottesville) ممالك
مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهو-
ریتنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ریچموندك
۱۱۰ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. یالکز
۳۰۰۰ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

چارملك { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده،
اورفه‌نك ۳۵ کیلومتره غربنده
وبیره‌جکك ٤۰ کیلومتره شرقنده اولهرق، جلبدن
اورفه‌یه کیدن جاده‌نك اوزرنده واقع‌بربیوك قریه‌در.

چاغاینغ { (Tchagaïng)برمانیاده(ایراوادی)
نهری کنارنده و (آماره‌پور)ك
قارشیسنده برشهر اولوب، ۱۷٦۰ تاریخ میلادیسندن
۱۷٦٤ تاریخنه قدر برمانیانك پایتختی بولنمشدر. بعض
استحکامات‌خرابه‌لریله بت عملخانه‌لری وپاموق تجارتی
واردر.

چاغلایق { سلانیك ولایتنك درامه سنجاغنه
تابع صاری‌شعبان قضاسنده‌وقره
صویك غرب جهتنده واقع برکوچك قصبه‌در.

چالڤ { بیغا سنجاغنك بیغا قضاسنده وقضانك
قسم شمالیسنده بر ناحیه اولوب،
مرکزی کر قصبه‌سیدر. ناحیه ٦٤ قریه‌دن مرکب
اولوب، اراضیسی‌اولدقجه‌منبت‌ومحصولدار‌در. بوناحیه
نك بازار وبیوك تپه قریه‌لرنده برر ایلیجه اولوب،
صولری کوکوردلیدر. قره‌طاغ قریه‌سنده سیملی

قورشون، پازار قریه‌سنده آشی بویا وآچلی، چوماقلی قریه‌سنده دخی کور معدنلری بولنور.

چاکلی { قسطمونی ولایتنده جنوب سمتنده سنجاغنك استفان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ۲۰ قریه‌دن مرکبدر.

چال { آیدین ولایتنك دکیزلی سنجاغنده ودکیزلینك شمال شرق جهتنده قضا مرکزی بر قصبه‌اولوب، ۴۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. دکیزلی‌یه بر شوسه ایله مربوطدر. — چال قضاسی غرب جنوبی جهتندن نفس دکیزلی، سرای کوی وبولدان قضالریله، غرب شمالی جهتندن صاروخان سنجاغیله، شرق جهتندن دخی خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغیله محاط ومحدود اولوب، ۶۱ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ۴۱۶۷۰ کشی اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق اولوب، کوزل اووه ووادیلر دخی وادر. بیوك مندرس نهری اراضیسنی سقی واروا ایدر. طوپراغی پك منبت اولوب، حبوبات وسائره‌دن خیلی محصولاتی واردر. بو قضا مقدما خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغنه تابع ایدی.

چالدران { آذربیجانك شمال غربی جهتنده وبایزید سنجاغیله وان ولایتنك شرقنده اوزون بر وادی اولوب، ۹۲۵ تاریخ هجریسنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك شاه اسماعیل صفویی‌یه قارشی قزلباشدیغی مظفریت عظیمه ایله شهرت بولمشدر. بو غلبه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك آسیا قطعه‌سنده شان وشوکتنی برقات دها تزیید، واستقبالنی تأمین ایتمشدر. چالدران محاربه‌سنده عساکر عثمانیه ۱۵۰۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، ۸۰۰۰۰ ی سواری و ۷۰۰۰ ی پیاده ایدی. شاه اسماعیلك عسکری دخی همان بو مقداردهاولوب، پیاده‌سی آز ایدیسه‌ده، سواریسی زیاده ایدی. حتی عساکر عثمانیه یولدن یورغون وارزاق فقدانندن فتورزده اولوب، ایچلرنده مذهب شیعی‌یه میلی اولانلر دخی چوق بولنمغله، محاربه‌یه خواهشلری آزاولدیغی حالده، ایران عسکری متحدالمذهب ومجرب آدملردن مرکب اولوب، مهمات وحیواناتلری دخی مکمل اولدیغندن، غالبیتك عثمانلیلره نصیب اولمسی مأمول دکل ایکن، مجرد سلطان سلیمك شجاعت وجلادت ذاتیه‌سیله فن حربده‌کی مهارتی وبرده عثمانلی اردوسنده طوپلر بولنمسی سایه‌سنده مظفریت میسر اولمشدر. سلطان سلیم خانك معیتنده بولنان رجالك باشاچه‌لری خادم سنان پاشا، هرسك زاده احمد پاشا، دوقگین زاده احمد پاشا، روم ایلی بکلربکی حسن پاشا، زینل پاشا، دفتردار پیری پاشا، مورخ ادریس بتلیسی وسائرلری‌ایدی. صف حربده آناطولی وقره مان سپاهیلری سنان وزینل پاشالرك قوماندەسی آلتنده اولەرق صاغ جناحی، وروم ایلی سپاهیلری دخی حسن پاشانك قوماندەسی آلتنده صول جناحی تشکیل ایدردی. عزبلردخی بو ایکی جناحه تقسیم ایدلمشیدی. یکیچریلر اردونك قلبکاهنی تشکیل ایدوب، آرقه‌لرنده حضرت پادشاه ویانده دوقه‌کین زاده احمد، هرسك زاده احمد ومصطفی پاشالر بولنیوردی. ایکی جناحك آرقه‌سنده طوپلر وضع اولنه‌رق، عزبلر بطاریه‌لرنك اوکنده بر سپر تشکیل ایدیوردی؛ وطوپلر بربرلرینه زنجیرله باغلی اولوب، دشمنه قارشی بر سد آهنین شکلنی آلمشیدی. شاه اسماعیل عسکرینك صاغ جناحی باشنه بالذات‌کندیسی کچوب، صول جناحی قوماندەسنی دیار بکر والیسی اوستاجلی اوغلنه ویرمش؛ وایکی جناحك بردن حرکت وهجوم ایتمسی قورمشیدی. کندی قوماندەسی آلتنده اولان صاغ جناح ابتدا غالب‌کلوب، عساکر عثمانیه‌نك صول جناحی‌قیرلمش، وروم ایلی بکلر بکیسی حسن پاشا دخی مقتولین ایچنده قالمش ایسه‌ده، صاغ جناح جعلی بر صورتده ایکی بلوکه آیریلوب، دشمنه یول ویرمکله، ایران عسکری هجوملرنده طوپلرك اوکنه کلوب، بطاریه‌لرك بردن آتش ایتمسی اوزرینه، کلیتلی تنفات ویره‌رك، پریشان بر حالده رجعته مجبور اولمشلر؛ وشاه اسماعیل مجروح اولوب، آتندن دوشمکله، اسیر طوتلمسنه رمق قالدقدن صکره، تبریزه قاچمش ایدی. ایران اردوسنك بتون اسلحه ومهماتیله شاه اسماعیلك خزینه‌لری وزوجه‌لرندن بری عساکر عثمانیه‌نك غنیمتی اولمش؛ وبوغالبیت قطعیه‌نك اوزرینه ۱۳ کون صکره، سلطان سلیم خان اردوسیله بلا حرب تبریزه داخل اولوب، نامنه خطبه اوقوتمش؛ وبر طاقم جوامع شریفه وسائر مبرانك تعمیرینه همت ایلمشدر. تبریزده سلالهٔ تیموریه‌دن بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرایی بولوب، حقنده بك چوق

حرمت ورعایت ایتمش، وعودتنده برابرلرنده آلوب، استانبوله کتیرمشلردی. تبریزدن ایلریه کیدوب، تبون ایران ممالکنی ضبط ایتك جلهٔ آمالندن ایکن، اردوسنده ظهور ایدن بعض اویغونسزلقلر وعسکرك کوستردیکی خوشنودسزلق وسرکشلك سببیله، سکز کون صکره تبریزی ترك ایده‌رك، عودته مجبوریت حاصل اولمشدی. سلطان سلیم تبریزدن مشاهیر علما وادبا وهنرورلرندن بر چون ذواتی برابر آلوب، استانبوله کتیرمشیدی. که بونلرك بریده مؤذن محمد حافظ اصفهانی واوغلی حسن جاهدر. مورخ سعدالدین افندی بونك اوغلیدر. شاه اسماعیلك ملوك تیموریه وچنکیزیه ایله آق قیونلی سلاله‌سندن ضبط ایتمش اولدیغی نیجه ذی‌قیمت مواد واشیا دخی استانبوله نقل اونمشدی.

چالیق { سلطان مصطفی خان ثانی دورنده یکیچری آغاسی اولوب، پادشاه مشارالیهك فراغتی منتج اولان وقعهٔ فساديه‌ده اونك آیاق اولانلردن بونمش؛ وسلطان احمدخان ثالثك جلوسلرنده جرأتی آرتوب، حتی صدور عظامدن بشقه پادشاهی دعوته کیمسه‌نك حق وصلاحیتی یوغیکن، کندیسی پادشاه مشارالیهی قوناغنه دعوته، وبو دعوت اثناسنده مقام صدارتی طلبه اجتسار ایلمشیدی. آنجق برقاچ آی کچمه‌دن جرأتك جزاسنی کوروب، قبریس سنجاغی بکلکیله یکیچری آغالغندن عزل ایدلدکدن صکره، اعدام اونمشدر.

چاملق { آرناؤدلغك جنوبنده برخطه‌اولوب، یانیه ولایتنك پروزه سنجاغیله یانیه سنجاغنك نصف غربیسنی تشکیل ایدیور. اهالیسی چام تسمیه اولنه‌رق، جسارت و ذکاوتلریله، طور-لوندانه‌لریله وخوره‌لرینك کوزللکیله مشهوردرلر. [« پروزه » و« یانیه » ماده‌لرینه مراجعت.]

چاندارلی { آناطولینك ساحل غربیسنده وآیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده برنجه ایله متن قضالری آره‌سنده بیوجك برکورفز اولوب، مدللی جزیره‌سنك قسم جنوبیسی قارشیلرنده واقعدر. ساحل شمالیسنده بولنان برکوچك قصبه‌نك اسمیله مسمی اولوب، اسم قدیمی (فلتیقوس Flaiteius) در.— چاندارلی قصبه‌سی برنجه قضاسنه ملحق و ۹ قریه‌دن مرکب برناحیه‌نك مرکزیدر.

چاندره { (Tchandra) هندولرك اعتقاداً داتنده قدرتکنایه برمعبوداولوب، ثروت وصحتك مربیسی عد اولنور.

چاندره کوپته { (Tchanbra - Goupta) هندك ملوك قدیمه‌سندن اولوب، بهار خطه‌سنده حکومت سورمش؛ وطقوز قرداشنی هلاك ایدوب، یکی بردولت تشکیل ایتمش ایدی.

چانسلور { (Chancellor) انکلترەنك مشاهیرمحرریندن اولوب، ۱۵۵۳ تاریخنده شمال شرقیدن آمریقایه بر طریق آچمغه چانیشیرکن، آرخانکل لیمانی کشف ایتمش؛ و۱۵۵۶ده برفرطونه‌یه طوتیلوب، کیسی باتمغله، هلاك اولمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر اونمشدر.

چانغ چئو { (Tchang - Tchéou) چینك (کیانغ سو) خطه‌سنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، (نان کینغ)دن ۱۳۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع وبرچوق جدوللر اوزرنده مؤسسدر. چینلیلر عندنده مقدس برشهر اولوب، معبدلر وبتخانه‌لرله مملودر. ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی وپك ایشلك ایپك تجارتی واردر.

چاننغ { (Chaning) آمریقانك مشاهیر ادبا-سندن اولوب، طریق رهبانه‌منسوب اولدیغی حالده، حریت افکاریله واسارته قارشی اولان مساعیسیله شهرت بوله‌رق، «آمریقانك فنلونی» تسمیه اولنمشدر. ۱۷۸۰ ده (نیوپورت) ده طوغوب، ۱۸۴۲ده بوستونده وفات ایتمشدر. آثاری دفعاتله نشر وسائر لسانلره ترجمه اونمشدر.

چاودر { خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاق وقضاسنده واطرانوزنهری اوزرنده برکوچك قصبه‌اولوب، زمان قدیمده (آزانی Aeanie) اسمیله مشهور برشهر ایدی. اطرافنده برچوق آثار عتیقه موجوددر.

چاوسر { (Chaucer) انکلترەنك قدمای شعراسندن اولوب، ۱۳۲۸ ده لوندره‌ده طوغمش، و۱۴۰۰ده وفات ایتمشدر.

چاوش زاده محمد پاشا { سلطان محمدخان رابع دورنده ایکی دفعه مسند قپودانیه یکچمشدر. سیواس سنجاغی بکلکندن معزول اولدیغی حالده، ۱۰۶۳ تاریخنده درویش محمد پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، دونغا ایله کریده عزیمت ایتمش؛ و۶ آی صکره، کرید سرعسکری دلی‌حسین پاشا طرفندن اطاعتلری عرض ایدلمش اولان سلونه رعایاسنی اوردیغیجون، عزل وحبس

اولنه‌رق، بعده رتبهٔ وزراتی احراز ایتمش؛ و ۱۰۶۸ ده، طوپال محمد پاشانك قتلی اوزرینه، ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، یدی آیدن صکره عزل اولنمشدی. نتیجهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

چای { خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاق وقضاسنده‌وقره‌حصارك ۱۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بیوك برقریه‌در.

چایره { آیدین ولایتنك منتشا سنجاغنده ومغله‌نك قربنده اولهرق قره صودن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و(آفرودیسیاس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده برقریه اولوب، اطرافنده کوزل برطاقم آثار عتیقه واردر.

چبق آباد { آنقره‌ولایت وسنجاغنده‌وآنقره‌نك ٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقضا اولوب، چبق چایینك ساحل یسارنده یعنی شرقنده واقعدر. — چبق آباد قضاسی آنقره سنجاغنك منتهای شمال شرقیسنده واقع‌اولوب، ۸۱ قریه‌یی جامعدر.

چبق چایی { آنقره ولایت و سنجاغنده بر چایدر، که قسطمونی ولایتی حدودینی آیران (ایشیق) طاغندن نبعاتله، جنوبه طوغری‌جریان ایده‌رك، چبق‌آباد قضاسنی شق، وآنقره شهری یانندن مرور ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونوب، سقاریه ایرماغنه دوکیلور.

چتالجه { درسعادتك ٤٠ کیلومتره غربنده وبیوك چکمجه‌کولنك ۱۰ کیلومتره شمال غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلن برچایك وروم ایلی دمیر یولی خطنك غرب جنوبی جهتنده واقعدر. مقدما شهر امانتنه ملحق ایکن الیوم مستقلاً اداره اولنور بر سنجاغك مرکزی اولوب، اکثری مسلم اولق اوزره، ٦۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اسم قدیمی (متره Metra) در. — چتالجه سنجاغی شمالاً قره‌دکیز ایله جنوباً مرمره دکیزی آره‌سنده اولوب، شرقاً شهراماتی وغرباً ادرنه ولایتیله محدوددر. نفس چتالجه‌وسلوری ایله بیوك چکمجه‌دن عبارت ۳ قضایی ومرکزه ملحق ترقوس‌ناحیه‌سنی جامع اولوب، ۸۳ قریه‌دن‌مرکبدر. اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت محصولاتی واردر. چتالجه‌دن‌چکمك اوزره مرمره‌دن قره‌دکیزه قدر برصره تپه‌لر ممتد اولوب، بوسلسله اصول جدیده اوزره استحکاماتله تحکیم ایدیله‌رك، درسعادتك محافظه‌سیچون صاغلام بر سپر حائنی آلمشدر. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده برقیده دسترس اوله‌مدی.

چتالجه { ونام دیکرله فرساله (Pharsala) تسالیه‌ده یکیشهرك ٤۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وترحاله‌نك ٦۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده برقصبه اولوب، ادارهٔ عثمانیه زمانندە ۵۰۰۰ اهالیسی، ٦ جامع شریفی و ۱ مدرسه‌سی وار ایدی. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولغله، یونانه ترکندن صکره اکثری ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. دومکه ناحیه‌سنی دخی جامع اولق اوزره، ۹۱ قریه‌دن مرکب برقضانك مرکزی ایدی. بوقصاده برچوق جوامع ومساجد وتکایا بولنوب، تکیه‌لرینك اك بیوکی دوربالی بابانك تربه‌سی اتصالنده‌کی بکتاشی تکیه‌سیدر، که اوقافی زیاده اولغله، الیوم معموردر. چتالجه قصبه‌سی ترحاله‌نك ایلریسنه قدر ممتد واسع وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، مياه جاریه‌سی وباغ وباغچه‌لری چوق ایسه‌ده، هواسی آغیرجه‌در. قضاده کلبتلی حبوبات وتوتون حاصل اولور. قصبه پك اسکی اولوب، زمان قدیمده آیریجه برحکومت تشکیل ایدیوردی. جوارلرنده آثار عتیقه‌سی چوقدر.

چتالجه‌لی علی افندی { مشیخت اسلامیه مسندینه‌نائل‌اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۰۴۱ تاریخنده چتالجه‌ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله، منقاری زاده‌نك‌درسنه دوام ایده‌رك، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، کرید سفرنده اردوی همایون قاضیسی اولمش؛ وبعده سلانیك ومصر قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۸۱ ده روم‌ایلی قاضیعسکرلکیله درسعادته جلب، و ۱۰۸٤ ده خواجه‌سی منقاری زاده‌نك عزلی اوزرینه، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدر. دور سلطان محمد خان رابعده ۱۳ سنه مسند فتوایی اداره ایده‌رك، التماس قبول ایتمه‌ك وطریق علمینك اصول وقانونه رعایتده مبالغه ایتمکله شهرت بولمشدر. بوطور استقامتیله دلکیر ایلدیکی بعض اکابرك استرحامی اوزرینه، ۱۰۶۷ ده‌عزل اولنه‌رق، برمدت بروسه‌ده

وبعده درسعادتده اقامتده مأمور ومأذون اولمشیکن، دور سلطان احمد خان ثانیده ۱۱۰۳ ده ثانیاً مسند صدارته نصب اولنمش ایسه ده، ایکی آی کچه دن ارتحال ایدوب، ادرنه ده دفن اولنمشدر. جمع ایلدیکی فتاوی مشهور ومتداول اولوب، « فتاوای علی افندی » دینمکله معروفدر.

چتینه (Cettigné) قره طاغك مرکزی بر قریه اولوب، اشقودره نك ٦٠ کیلومتره شمال غربیسنده وقتارونك ۳۱ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. یالکز ۱۲۰۰ اهالیسی وپرنسه مخصوص برکوچك سرایی واردر.

چتینه (Cettina) دالماچیاده برنهردر، که جنوب غربی وبعده غربه طوغری آقه رق، برطاقم شلاله لر تشکیل، و ۱۰۰ کیلومتره لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (آدیسه) قربنده آدریاتیق دکیزینه منصب اولور.

چچ سلانیك ولایتنك درامه سنجاغنده صاری شعبان قضاسنه ملحق برناحیه اولوب، ۲۱ قریه دن مرکبدر. اهالیسی ۱۳۰۰۰ رادلرنده اولوب، باشلیجه زراعت وکراسته جیلکله مشغولدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ومیوه وسبزه لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری چوقدر. حیوانلری وعلی الخصوص استرلری پك ایدر.

چچیله (Ste Cecile) خرستیانلرك عزیزه لرندن اولوب، سیچلیه آطه سنده یاشامش؛ وایکنجی قرن اوائلنده رومادە قتل اولنمشدر. موسیقیه نك پیری عد اولنور.

چراکسه (غلامان — ویا دولت —) مصرده غلامان اتراکدن صکره ۷۸٤ تاریخندن ۹۲۳ تاریخنه دك ۱۳۹ سنه حکومت سورمش بر دولتدر. بو دولت دولت ایوبیه دن صکره مصرده تشکل ایدن غلامان اتراك دولتنه وقلاوون سلاله سنه خلف ودولت علیهٔ عثمانیه یه سلف اولمشدر. ملوك چراکسه، زیرده کی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ۲۳ کشی اولوب، سلطنت بعضاً پدردن اولاده انتقال ایتمش ایسه ده، حق سلطنت ارثی اولیوب، امرائك انتخابنه متوقف اولدیغندن، حکومت بر سلاله ده قالمامشدر. ملوك چراکسه مصردن بشقه بتون شام یعنی سوریه قطعه سنه وحجازه دخی مالك ایدیلر. زمانلرنده تیمورلنك ظهور ایدوب، شامی ضبط وتخریب ایلمش ایسه ده، مصره کچه میشدر. نهایت ۹۲۳ تاریخنده بو نلرك یکرمی ایکنجیسی اولان ملك اشرف قانصوه غوری، یاوز سلطان سلیم خانه قارشی ایران شاهی اسماعیل صفوی ایله اتفاقه جرأت ایلدیکندن، سلطان سلیم خان حضرتلری شاه اسماعیلك حقندن کلدکدکن صکره، غوریك اوزرینه ارجاع عنان ایده رك، کندیسنی عسکریله برابر شامده مغلوب ایتمش؛ وبونك اثنای حربده متقول اولمسیله، امرادن یرینه کچن ملك اشرف (طومان باي) دخی یالکز درت آی حکومت سوره بیلوب، کندیسی ده مغلوب ومقتول اولغله، دولت چراکسه ختام بولوب، مصر وشام وحجاز دولت علیهٔ عثمانیه نك قبضهٔ تصرفنه کچمشدر. سلطان سلیم خانك بو مظفریت کبراسی خلافت عظمای اسلامیه نك دخی ملوك عثمانیه یه انتقالنه سبب اولمشدر. ملوك چراکسه نك ایکنجیسی اولان ملك ناصر ابوالسعادات فرخك قتلی اوزرینه، ۸۱۵ ده امرای چراکسه نك اتفاقیله سلالهٔ عباسیه دن (المستعین بالله ابوالفضل عباس المتوکل) دمشق شامده تخت سلطنته اجلاس اولنمش ایسه ده، آنجق یدی آی اجرای حکومتدن صکره خلع اولنه رق، برقوقك عتقاسندن (ملك مؤید شیخ محمودی الظاهری) اجلاس اولنمش؛ وبووجهله سلطنت ینه غلامان چراکسه ده قالمش ایدی.

ملوك چراکسه وتاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

۱	الملك الظاهر سیف الدین برقوق	۷۸٤
	(بنی قلاوون دن ملك صالح حاجی)	۷۹۱
	ثانیاً برقوق	۷۹۲
۲	الملك الناصر ابوالسعادات فرج بن برقوق	۸۰۱
۳	الملك المنصور عبدالعزیز بن برقوق	۸۰۸
	ثانیاً ابوالسعادات فرج	۸۰۸
	(سلالهٔ عباسیه دن المستعین بالله ابوالفضل عباس المتوکل)	۸۱۵
٤	الملك المؤید شیخ محمودی الظاهری	۸۱۵
٥	الملك المظفر ابوالسعادات احمد بن مؤید	۸۲٤
٦	الملك الظاهر ابوالفتح ططر	۸۲٤
۷	الملك الصالح محمد بن ططر	۸۲٤
۸	الملك الاشرف ابوالنصر برسبای	۸۲٥
۹	الملك العزیز ابوالمحاسن یوسف بن برسبای	۸٤۱
۱۰	الملك الظاهر ابوسعید چقمق	۸٤۱
۱۱	الملك المنصور ابوالسعادات عثمان بن چقمق	۸٥۷
۱۲	الملك الاشرف ابوالنصر اینال	۸٥۷

۱۳ الملك المؤيد احمد بن ايتمال ۸۶۶
۱۴ الملك الناصر خوشقدم الناصری ۸۶۶
۱۵ الملك الظاهر ايلباى ۸۷۲
۱۶ الملك الظاهر تمربغا ۸۷۲
۱۷ الملك الاشرف قايتباى ۸۷۲
۱۸ الملك الناصر ابو السعادات محمد بن قايتباى ۹۰۱
۱۹ الملك الظاهر قانصو ۹۰۴
۲۰ الملك الاشرف جانبولاط ۹۰۵
۲۱ الملك العادل طغانباى ۹۰۶
۲۲ الملك الاشرف قانصوه الغورى ۹۰۶
۲۳ الملك الاشرف طومانباى ۹۲۳

چرپان } شرق روم ايلينك اسكى زاغره سنجاغنده، اسكى زاغره‌نك ۳۶ كيلومتره جنوب غربيسنده وفلبه‌نك ۴۴ كيلومتره شرقنده ودمير يول خطنك ۸ كيلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. سردار اكرم عبدالكريم پاشا مرحومك مسقط رأسيدر.

چرپانلی } [« عبدالكريم پاشا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چرتو } (Cerreto) ايتاليانك (ترادى لابوره) ايالتنده و(قازرته)لك ۳۱ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

چرخه‌جی علی پاشا } سلطان محمود خان ثانی حضرتلرينك اوائل سلطنتلرنده قپودان پاشالق مسندينی احراز ايتمش وزيرادن اولوب، عن اصل مصر بكلرندن الفينك كوله‌سی وخزينه‌داری ايكن، يوسف ضيا پاشانك اردوی همايونله مصره عزيمتنده كندیسيله الفت ايتمسيله، ۱۲۱۷ده درسعادته جلب اولنه‌رق، قپوجی باشيلقله تلطيف، و۱۲۲۲ سفرنده رتبهٔ ميرميرانی ايله اردوی همايون چرخه‌جيلغنه نصب اولنمشدی. بعده وزارت رتبه‌سيله ركاب همايون قائمقاملغنه، و۱۲۲۴ده قپودان پاشالق مسندينه ترفيع ايدلمش؛ وبش آی صكره عزل اولنه‌رق، قارص وسائر بعض ايالتلر واليلكلرنده بولندقدن صكره، ملاطيه‌ده مقيم ايكن، وفات ايلمشدر.

چرقاسق } (Tcherkask) روسيه‌ده يكی و اسكی چرقاسق اسملريله ايكی قصبه اولوب، اسكيسی آزاق دكيزی ساحلنك ۵۵ كيلومتره شمال شرقيسنده و(دون) نهری اوزرنده واقع و۱۵۰۰ اهالیلی جامعدر. — يكيسی اسكيسنك ۲۲ كيلومتره شمالنده واقع اولوب، سنجاق مركزيدر. ۱۲۰۰۰ اهالیسی، طوپخانه‌سی ومكتب اعداديسی واردر.

چركس } (Circassiens) بلاد قافقاس اقوامندن مشهور برقوم اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالی قسم غربيسنك شمالی اتكلرنده و(ترك) ايله (قوبان) ايرماقلری مجرالرينه قدر ممتد اولان بايير ووادیلرده ساكندرلر. چركسلرك دخی، سائر اقوام قافقاسيه كبی، اصل ونسبلری مجهول اولوب، لسانلرينك السنهٔ معلومه‌دن هيچ بريله مشابهت وقرابتی تحقق ايده‌مه‌مشدر. هرنه‌قدر كندیلری عربلرله قرابت جنسيه‌لری بولنمق ادعاسنده اولوب، لسانلرينك دخی تلفظجه عربيه برمشابهت صوريه‌سی وار ايسه‌ده، بو قرابت نه تاريخله ونه‌ده علم اللسان قواعدیله مؤيد اولميوب، واهی بر ادعادن عبارتدر. اخلاقجه آرناؤدلرله اولان مشابهتلری دخی تصادفی اولوب، داغستانك قديماً آلبانيا تسميه اولنمسی بوايكی قوم آره‌سنده برقرابت جنسيه وجودينه دليل اتخاذ ايتمكه چاليشانلرك فرضياتی دخی واهيدر. مثبت ومحقق شوراسيدركه: چركسلر ازمنهٔ قديمهٔ مجهوله‌دن بری قافقاس سلسلهٔ جبالی اتكلرنده ساكن منفرد برقوم اولوب، اليوم موجود اولان اقوامك هيچ بريله مناسبت وقرابت جنسيه‌لری يوقدر. مع‌هذا كندیلری ازمنهٔ تاريخيه‌دن اول آوروپاده ياشامش اولان اقوام وحشيه بقاياسندن ويا آسيانك شرق وشمال جهتلرندن كلمش اقوام مغوليه‌دن اوليوب، عرق قافقاسينك الك مكمل والك كوزل سيما وقيافتنی حائز برقوم نجيبدر. چركسلر هيچ بروقت كندی مملكتلرنده بيوك بر دولت تشكيل ايتميوب، اسكی زمانلردن بری بلاد قافقاسی ضبط ايدن بيوك دولتلره وزمان زمان ظهور ايدن جهانكيرلره تابع اولهكلشلرسه‌ده، هيچ بروقت تمامیله مطيع اولميوب، دائما استقلال ذاتيلرينی آزچوق محافظه ايتمش؛ وتا استرابونك زمانندن وبالكه چوق دها اولدن بری كندی بكلرينك تحت اداره‌سنده بولنمشلردر. احتمالدركه وقتيله نفوسی زياده برقوم اولوب، مملكتلرينه تعرض ايدن اجانبله چاريشه چاريشه افرادلری آزالمشدر. روسيه‌يه قطعياً مغلوب اولمازدن اول چركسلر تخمیناً وتقريباً بر مليون نفوس راده‌لرنده ايدی. او وقتدن بری اكثری ممالك عثمانيه‌يه

هجرت ایدوب، چرکسستانده قالانلر پك آزالمشدر. هرنه قدرچرکسلرك اسکیدن بری یازیلری اولیوب، یازیلی قوانین ونظاماتلری یوغیسه‌ده، عندلرنده من‌القدیم مرعی برطاقم عادات مخصوصه‌لری واردر. کندیلری بسبتون مستقل وحر اولوب، اصول‌اداره وحکومتلری برطرز قدیمده ایدی. اهالی بش صنفه منقسم اولوب، برنجیسی (پشه) یاخود (پشی) تعبیر ایتدکلری اك بیوك بکلری ایدی که هربرلری بولندیغی طرفك‌دره‌بکی ایدی. (وورق) تعبیرایتدکلری ایکنجی درجه‌ده برطاقم بکلری دخی وار ایدی، که اکثریا (پشه)نك خدمتنده بولنوب، سائر اهالینك اوزرینه حکم ونفوذلری وار ایدی. اوچنجی صنف آزادلیلردن عبارت اولوب، بونلرك کندیلری ویاخود اجدادلری وقتیله قول ایکن، بعده آزاد اولوب، ایچلرندن بعضلری ثروت استحصالیله (وورق) صنفنه کچه‌بیلیر. دردنجی صنف چفتجیلردن عبارت اولوب، بونلر بکلرینك اراضیسنی ایشلرلردیسه‌ده، کندیلری روسیه‌ده‌کیلر کبی بسبتون اصحاب اراضینك ملکی حکمنده اولیوب، ایسه‌تدکلری وقت چفتلکی ترکله دیکر بر چفتلکه کیده‌بیلیرلر؛ وکندیلری مخصوص حیوانات وسوریلری دخی واردر. بشنجی صنف کوله وجاریه‌لردن عبارت اولوب، بونلر اثنای محاربه‌ده دشمندن استرقاق اولنور، وارکلکلری قادینلریله اولندیریله‌رك، یتیشدیریلن اولاد دخی کوله وجاریه کبی قوللانیلیر. هر(پشه) و(وورق)ك نفوذ وقوتی قوم وقبیله‌سنك واتباع وطرفدارلرینك والحاصل چیقاره‌بیلدیکی مسلح آدملرك مقدارینه کوره اولوب، عموم چرکسلر روسیه‌یه وسائر دولتلره قارشی یوز بیك عسکر چیقاره‌بیلیرلردی. اقوام وقبائل آردسنده ودره‌بکلری بینده محاربات ومنازعات دخی اکسیك اولیوب، طرفینك طوتدقلری اسیرلری کوله وجاریه صفتیله صاتمق اسکیدن بری عادتلری اولدیغی کبی، اقوام سائره‌دن طوتدقلری اسرایی ویتیشدیردکلری اولادلرینی بووجهله صاتمق دخی عادات مخصوصه‌لری جمله‌سندندر. بناءً علیه چرکس نامیله صاتیلان کوله وجاریه‌لرك جمله‌سی خالص چرکس اولیوب بعضلری کندیلری ویا آبا واجدادلری چرکسلرك الینه اسیر دوشمش روس وکرجی وسائر اقوامه منسوبدر. اخذ ثار قاعده‌سی کندیلرنده پك مرعی اولوب، بینلرنده تحدث ایدن بعض منازعاتك خلیچون دخی کندیلرندن منتخب مجلسلری واردر، که بو مجلسلر ایشك اهمیتنه کوره اون اون بش کشیدن مرکب اولور. مجلسلرده ریاست نسب وسنله اولوب، اختیارلرینه فوق‌العاده حرمت ورعایتلری واردر. قیزلری تأهل ایدنجه‌یه قدر سربست وآچیق کزوب، مسافرلری قبول وبونلره خدمت ایتمك قیزلرك جملهٔ وظائفندندر. دلیقانلیلرله برابر رقص ایدرلر؛ وناموس وتربیه دائره‌سی داخلنده معاشقه ایدوب. زوجلرینی کندیلری انتخاب ایلرلر: بووجهله بربرلرینی بکنن دلیقانلی ایله قیز اکثریا قاچیشوب، بعده ابویلرینك رضالرینه مراجعت ایدرلر. بعدالتأهل قادیلر اوزونجه برباش اورتیسیله تسترایدرلر. مهمانلرنوازلق کندیلرنده زیاده‌سیله مرعی اولوب، میزبان مهمانك حیاتندن کندینی مسئول عد ایدر؛ وهرکس مهمانك انتقامنی آلمق مجبوریتنده‌بولنور. چرکسلرعمومیت اوزره اینجه بللی واوزون بویلی اولوب، صاچلری سیاه، کستانه، قرال ویا صاریدر. حرکتلری لوندانه وطور ومشوارلری قهرمانانه اولوب، جسارت‌وشجاعتلریله مشهوردرلر؛ وناموس وحیثیتلرینی محافظه خصوصنده زیاده مبالانلری اولوب، مردانه اخلاق وعادتلری وعلو جنابلری واردر. عادات قدیمه‌لرینه ارتباطلری زیاده اولوب، قرن سابقده شیخ منصور اسمنده‌برذات ودها بعض علما بوعادتلرنك ترکیله احکام شرعیه‌نك احراسنه سعی ایتمشلرسه‌ده، عادات قدیمه‌نك بسبتون نفوذینه‌موفق اولهمامشلردر. بعده شیخ شامل مرحوم بتون‌چرکسلری تحت اداره‌سنه‌جمع‌ایده‌رك، کندیلرینه بعض نظامات قبول ایتدیرمش؛ ویاریم عصردن زیاده دشمنله پنجه‌شوب، روسلره کلیتلی تلفات ویردیرمش ایسه‌ده، نهایت روسیه عسکرینك قوتی غالب کلوب، چرکسستان ضبط اولنمغله، ابدی کیمسه‌یه تمامیله رام اولمامش‌اولان‌چرکسلر اویله براداره‌نك تحت تحکمنده یاشایه‌میوب، فوج فوج ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمکه باشلامشدر. کاه تحت ممنوعیته آلنوب کاه سربست براغیلان بو مهاجرت الی یومنا هذا دوام ایتمکده اولوب، بوکونکی‌کونده ممالك عثمانیه‌ده بولنان چرکسلر چرکسستانده‌قالانلردن مطلقا زیاده‌در. ممالك عثمانیه‌یه کلن چرکسلرك بر طاقمی طاغنیق حانده یاشامقده اولوب، بعضلری‌ده آریجه قریه‌لر تشکیل ایتمشلردر.

طاغنیق حالده بولنانلرك كندی لسان وجنسیتلرینی آنجق كندی حیاتلرنده محافظه ایده‌بیلوب، ذریتلری غائب ایتمكده ایسه‌ده، آریجه قریه‌لر تشكیل ایدنلر لسان وعادتلرینی تمامیله محافظه ایتمكده‌درلر. چركسلر دن خلافت عباسیه وملوك سلجوقیه وسائره زمانلرنده مقامات عالیه‌یه نائل اولمش و اسلامیته بیوك خدمتلر ایتمش. آدملر ظهور ایتمش اولدیغی كبی، ملوك ایوبیه ونجه‌قلاووندن صكره ممالیك‌چراكسه‌خیلی وقت‌مصرده حكومت سورمش؛ ودولت عثمانیه زمانده چركسلر. دن دولته پك بیوك خدمتلر ابرازینه موفق اولمش نیجه‌رجال‌واكابر یتیشمشدر. آوروپالیلر وعلی‌الخصوص انكلیزلر چركس لسانی حقنده پك چوق تحقیقات ومطالعات اجرا ایدوب، بوبابده برطاقم كتابلر یازمش؛ وبو لسانك صرفی ونحت كتابی دخی ضبط، ولاتین حروفیله نشر ایتمشلردر.

چركسستان (Circassie) بلاد قافقاسده بیوك بر خطه اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك قسم غربیسی صیرتندن وشمالی اتكلرندن عبارت اولدیغی حالده، شمالاً قوبان وتركایرماقلرینك مجرالرینه قدر بو ایكی ایرماق وادیلرینك قسم جنوبیسنی دخی شامل بولنور. بووجهله غرباً قره‌دكیز وآزاق دكیزیله، جنوباً منكرلی‌وكرجستانله، جنوب شرقی جهتندن داغستانله، شرق وشمال شرق جهتلرندن دخی نوغای وتاتار اقوامنك مسكنی اولان برطاقم اووه‌لرله محدوددر. ´٥٤ °٤١ ایله ´١ °٤٥ عرض شمالی و´٣ °٣٤ ایله °٤٣ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، هرطرفدن وعلی‌الخصوص جهت شرقیه‌دن حدودی تمامیله معین اولمدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سی حقنده صاغلام بر شی دینله‌مزسه‌ده، ۷۰۰۰۰ مربع كیلومتره راده‌لرنده تخمین‌اولنه‌بیلیر. اراضیسی قسم‌جنوبیسنده پك طاغلق ومرتفع اولوب، قافقاسك اك یوكسك محلی و٥٤٢٣ متره ارتفاعی اولان (البرز) طاغی دخی بوخطه داخلنده‌در. جریان میاه اعتباریله اوج مائله‌یه منقسم اولوب، قسم‌اعظمی اولان‌شمال غربی‌جهتنك صولری شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، قوبان ایرماغنه وبودخی آزاق دكیزینه دوكیلور. شرق جنوبی قسمنك صولری شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ترك ایرماغی واسطه‌سیله‌بحرخزره منصب اولور. جنوب غربی قسمنك یعنی قافقاس سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنده بولنان آبازه خطه‌سیله جوارلرینك صولری دخی طوغریدن طوغری‌یه قره‌دكیزه دوكیلور. طاغلق قسمنك اكثر محللری اورمانلرله مستور اولوب، پك یوكسك میشه، چام، دیش بوداق وسائر آغاجلری واردر. قوبان وتركایرماق وادیلرینه قریب اولان محللری ایسه دوز ومنبت اولوب، هرنه قدر زراعت پك‌كری ایسه‌ده، ینه خیلی مقدار بغدای، آرپه، چاودار. داری، مصر، پرنج وسائر حبوباتله كتان، كنویر، توتون وسائره حاصل اولور. اوزومی دخی چوقدر. كوزل مرعالری دخی اولوب، پیاغیسی پك مقبول قویونلریله مشهور آتلری وكچی وصیغیر وسائر حیواناتی واردر. بولنان معدنلرك اك مهمی دمیر اولوب، طوتیا، باقیر، قورشون، شاب، كومور، دكرمن وكرج طاشلری وسائره دخی بولنور. طاغلرده آو حیوانلری‌پك‌چوق ومتنوع اولوب، اهالینك باشلیجه مشغولیتلرندن بری‌ده آوجیلقدر. صنایع پك‌كری اولوب، چركس قادینلری كندی احتیاجلرینه مخصوص برنوع ایجه شیاق وسائر بعض منسوجات اعمال ایدرلر. سواحلده بولنان (آنایه) وطمان وطمروق وصحوم كبی برقاج اسكله ایله روسلرك قوبان وتركستانلرنده اخیراً تأسیس ایتدكلری (یقترینودار) و(پیاتیغورسق) كبی برقاج كوچك قصبه‌دن بشقه چركستانك شهر وقصبه‌لری اولیوب. چركسلر كویلرده اقامت‌ایدرلر.

چركستان ازمنهٔ قدیمه‌دن بری چركسلرله مسكون اولوب، استرابون وپلین كبی اك اسكی جغرافیون بو خطه‌ده ساكن بولنان قومی «چركس» اسمنه پك قریب اسملرله یاد ایدیورلر. بونلر اسكیدن بری مستقل وحر یاشایوب، ایران جهانكیری كیخسرو طرفندن دخی رام ایدلدكلری بیلنه‌میور، واحتمالدركه كیخسروی مغلوب وقتل ایتدیكی مروی اولان ملكه (موریس) دخی برچركس قاریسی ایدی. ازمنهٔ قدیمه‌ده (آمازون) یاخود (همه‌زن) اسمیله شهرت بولمش وقادینلری جنكاورلكله مشهور اولان قومك دخی چركس قومندن عبارت اولمسی مظنوندر. بعده اشكانیاندن طربزون جهتلرنده حكم سورن مهرداده تابع اولوب، بونك مغلوبیتی اوزرینه رومالیلرك تحت تابعیتنه كیرمشلرسه‌ده، بوتابعیت رسمی وصوری بر صورتده بولنمشدر. اوندن صكره دخی مستقل وآزیجه

اوله‌رق کندی عالملرنده یاشامش اولدقلری، قومشو-
لری اولان کورجیلر وارمنیلر کبی، خرستیانلغی
قبول ایتمیوب، اسکی دینلرنده قالملریله یعنی یوکسك
آتاجلره وطبیعتك سائر بویله خارق عاده شیلرینه
عبادتده ثباتلریله دخی مثبتدر. حضرت عثمان (رضه) ك
زمان خلافتندن باشلایه‌رق، خلافت امویه وعباسیه
زمانلرنده اوطرفلرده وقوع بولان فتوحات اسلامیه
آره‌سنده دخی چرکسستان، طاغلرینك متانت ومدافعهٔ
طبیعیه‌سی مانعتیله، استقلالنی محافظه ایده بیلمشدی.
دور اسلامده انك اول ایرانده حکومت سورن
سلجوقیلر بو مملکتی ضبط، وبعده تیمورلنك بسبتون
رام ایدوب. اهالیسنی کاملاً دین اسلامه ادخال
ایلمشلردر. تیمورنك وفاتندن صکره چرکسلر استقلالرینی
استرداد ایدوب، مؤخراً روسلرنك تجاوزاتندن مین
اولق ایچون، قریم خانلرینه تابع اولمشلرسه‌ده،
تاتارلرنك ایتدکلری مظالمی دخی چکه‌میوب، طوغریدن
طوغریه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك زیر تابعیتنه کیرمشلر-
دی. قینارجه معاهده‌سی دولت علیه‌یی چرکسستاندن
کف ید ایتمکه مجبور ایدوب، روسلر ۱۷۸۳ ده
قوبان واردیسنی ضبط ایتمکله، چرکسستان اوزرینه
دخی ادعای تابعیته قانقیشمشلرسه‌ده، چرکسلردن
هیچ بر نوع ویرکی آله‌میوب، اوراده بر کونه حکومت
اجرا ایده‌میورلردی. بعده روسلر بوجسور قومی
بسبتون رام ایتمك تشبثنده بولنه‌رق، یاریم عصر
پیاپی کندیلریله مصرانه محاربه ایتمشلردر. چرکسلر
بو اللی سنه‌لك محاربه‌ده خارق عاده بر غیرتله ثبات
ایدوب. قسم کلیلری محو وپریشان اولدقدن صکره،
وطنلرنده روس باندره‌سنك تموجنی کورمکدن ایسه،
اوقدر ثبات وجسارتله مدافعه ایتدکلری وطنلرینی
بر دها کورمه‌مکی اختیار ایده‌رك، ایچلرندن
۲۰۰۰۰۰ کشی فوجا فوجا ممالك عثمانیه‌یه هجرت
ایتمشلردر. بو مهاجرت بوکونه قدر دوام ایتمکده
اولوب، چرکسستانده پك آز چرکسلر قالمشدر.
چرکسلر بر چوق قبیله‌لره منقسم اولوب، لسانلری
دخی آز چوق فرقلی ایسه‌ده، جله‌سی بر قومك
فروعندن عبارتدر. آبازه‌لر وچچنلر دخی چرکس
قومی شعباتندندر.

روسلر چرکسستانك نامنی بیله خریطه‌دن
قالدیروب، قوبان حوضه‌سنده‌کی قسمنی ایرماغنك
شمالنده‌کی واسع اووه‌لره برابر (قوبان)، وترك
ایرماغی حوضه‌سنده‌کی قسمنی حوضهٔ مذکوره‌نك
سائر طرفلریله برابر بحرخزره قدر (ترك) نامله‌یه
بر ایالت عد ایتدکلری کبی، بحرسیاه ساحلنده‌کی آبازه
خطه‌سنی «بحر سیاه ایالتی» نامیله آیریجه، بر ایالت
اتخاذ ایتمشلردر.

چرکس محمد بك { مصرده قالمش اولان امرای چراکسه‌دن

اولوب، سلطان احمد خان ثالث دورنده، قاهره‌ده
شیخ‌البلد اولدیغی حالده، ادارهٔ اموری الینه آله‌رق،
والیلرنك یدنده نفوذ براقمش اولدیغندن، ۱۱۳۹ ده
مصر والیسی بولنان صدر سابق قیصریه‌لی محمدپاشانك
عزلیله موره‌لی علی بکك والیلکه نصبی فرمانی
کوتورن چاوش باشی صاحب ترجمه‌نك دخی اعدامی
فرمانی کوتورمش ایسه‌ده، والیٔ جدید چرکس محمد
بکله خفیاً مخابره ومشاوره ایتدیکندن، چاوش باشی
چرکس محمد بکك خصمیله برلشه‌رك، علناً صاحب
ترجمه ایله برلشن علی‌بکه قارشی محاربه ایتمش؛ وغالب
کلوب، والیٔ سابق محمد پاشانی ولایته اعاده‌یه موفق
اولنجه، چرکس محمد بك طرابلس غربه واوردن
تریسته‌وویانه‌یه قاچش ایسه‌ده، آوستریاایمپراطورینك
اجباری اوزرینه، طرابلس‌غربه عودته مجبوراولمش؛
واوردن بر آره‌لق بنغازی‌یه قدر ایلریله‌رك،
طرفکیرانی واسطه‌سیله مصرده برقاریشیقلق چیقار-
مش ایسه‌ده، مشارالیه محمد پاشا قنانغك اوکنی آلمش
ایدی.

چرکس محمد پاشا { سلطان مرادخان رابع دورنده مسندصدارتی

احراز ایدن وزرادن اولوب، حرم همایونده تربیه
اولنمش؛ وسلحدار پادشاهی اولدقدن صکره، شام
والیلکنه تعیین اولنمش؛ وبعده دیوان همایونه مأمور
اولوب، ۱۰۳۳ تاریخنده کانکش علی پاشانك اوزرینه
صدراعظم ایدن سالف‌الترجمه آبازه محمد پاشایه قارشی
عسکر سوق ایده‌رك، قیصریه قربنده کندیسنی
مغلوب وعسکرینی پریشان ایتدکدن صکره توقاد
مشتاسنه کله‌رك، سفر ایران همماتی تدارکله مشغول
ایکن، ۱۰۳٤ ربیع‌الاخرنده اوراده وفات ایتمش؛
وجنازه‌سی درسعادته نقل اولنه‌رق، سلطان بایزید

جامع شریفی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کریم وعاقل وممدوح الخصال بروزیر ایدی.

چرکش { قسطمونی ولایتنك کنغری سنجاغنده، قسطمونینك ۱۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وکنغرینك ۶۵ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، اولو صویك برچاریك شمالنده واقعدر. دوز بربرده مؤسس کوزل برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی، بری سلطان مراد خان رابع حضرتلرینك بنا کردهسی اولمق اوزره، ۸ جامع شریفی، ۱ مسجدی، ۳ تکیهسی، بر قاج تربهسی، ۱ مدرسهسی، ۱ رشدیه و۷ صبیان مکتبی، ۵ خانی، ۱۹۷ دکانی، ۳ حمامی، مذکور نهرك اوزرنده برطاش وایکی اخشاب کوپریسی و۷ دکرمنی واردر. بو قصبه‌ده هفته‌ده برکره بازار قورولور. بغداد جاده‌سی قصبه‌نك ایچندن کچدیکیچون، خیلی تجارتی واردر. آقار صولری پك چوق ایسه‌ده، هواسی زیاده‌جه صوغوق اولدیغندن، باغ وباغچه‌سی یوقدر. — چرکش قضاسی کنغری سنجاغنی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس کنغری، شمالاً قسطمونی سنجاغنه تابع آراج، غرباً بولی سنجاغنه تابع کرده، جنوباً دخی آنقره ولایت وسنجاغنه تابع یبان آباد قضالریله محدود ومحاطدر. قره‌جه ویران، اووه‌جق وبایندر ناحیه‌لریله برابر ۳۸۸ قریه‌یی جامع اولوب، بونلر دخی ۷۴ دیوانه منقسمدر. اهالیٔ قضا ۲۳۰۰۰ مقدارینی متجاوز اولوب، جله‌سی مسلمدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده ایشبق وشمال جهتنده القاز طاغلرینك اتکلری ممتد اولور. آره‌لرنده واسع ومنبت براووه اولوب، اولو صو ایله اروا اولنور. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. تفتیك کچیلری دخی اولوب، خیلی تفتیك اخراج اولنور. چرکش قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده وقره‌جه ویران ناحیه‌سی داخلنده واقع چاوندر قریه‌سنده کوکورد وقورشون معدنلرینی حاوی نافع برایلیجه واردر.

چرمن { ادرنه‌ولایت وسنجاغنك جسر مصطفی پاشا قضاسنده وجسر مصطفی پاشانك ۵ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق دمیر یول خطی اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ناحیه‌سی ۱۹ قریه‌دن مرکبدر.

چرمیس { (Tcheremisses) روسیه‌ده بولنان فینوآ اقوامندن برقوم اولوب، تقریباً ۲۰۰۰۰۰ نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، ویاتقه، پرم، قزان، سیبریسك واورنبورغ ایالتلرنده ساکن، وباشلیجه آری یتیشدیرو وب‌بال‌صاتمغله مشغولدرلر. اکثری بت پرستدر. صاچلری قوله، قیصه بویلی وضعیف آدملردر.

چرمیك { دیاربکر ولایتنك ارغنی معدنی سنجاغنده، دیاربکرك ۵۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وارغنینك ۲۵ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، مشهور بر ایلیجه‌سی، کارکیر برکوپریسی وباغ وباغچه‌لری واردر. یازموسمنده مذکور ایلیجه‌یه برچوق خلق‌طوپلانمغله، اهالی بومناسبتله خیلی تجارت ایدر. قصبه‌نك آرقه طرفلرنده آقان صولر برلشوب (سنان) نهرینی تشکیل ایدرلر، که بونهرده غربه طوغری آقوب، قضانك اراضیسنی بعد الاسقا، فراته منصب اولور. — چرمیك قضاسی (چونکش) ناحیه‌سیله برابر ۱۱۹ قریه‌دن مرکب اولوب، قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. شمالاً نفس ارغنی معدنی، جنوباً سیورك، شرقاً نفس دیاربکر قضالریله غرباً دخی ملاطیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، طوپراغی اولدقچه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، هله اوزومی مشهوردر.

چرنایه { (Tchernaïa) قریم شبه جزیره‌سنده برنهردر، که جنوب جهتنده نبعاله، شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، سواستوپول قربنده قره‌دکیزه دوکیلور. قریم محاربه‌سنده فرانسز وساردنیه عسکری بونهرك کنارنده روس عسکرینه قارشی بیوك برغالبیت قزانمشلردر.

چرنوزیم { (Tchernozième) یعنی «قره طوپراق» روسیه‌نك قسم جنوبیسنده واقع واون ایکی قدرایالتی جامع بك واسع وغایت منبت بر اووه‌در، که بغدای یتیشدیرمکده دنیانك برنجی یری اولوب، تجارتده هوجه بك بغدایی اسمیله معروف جنسدن سنوی ۵۰۰ ملیون کیلو بغدای اخراج ایدر.

چرنوغوره (Tchernogora) قره طاغ‌لك اسلاوجه‌اسمیدر. [«قره‌طاغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چرنوویچ (Czernovicz) آوستریانك (بوقووینه) خطه‌سنده خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی برشهر اولوب، (پروت) نهرینك ساحل یمینده وویانه‌نك ۷٤۰ کیلومتره شرقنده واقع و ۳۳۰۰۰ اهالیی جامعدر. آوسترياده‌کی اورتودوقسلر پطریقلك مقری اولوب، فلسفه وعقائده مخصوص مکتبی وقیومجیلق ومجوهراته متعلق معمولاتی واردر.

چرنیغوف (Czernigov) روسیه‌نك جنوب جهتنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، (دسنا) نهری اوزرنده و(مینسك)شهرینك ۳۷۳ کیلومتره جنوب‌شرقیسنده واقع و ۲۰۰۰۰ اهالیی جامعدر. وقتیله برحکومت مستقله تشکیل ایدوب، ۱۲۳۹ تاریخ میلادیسنده مغوللر طرفندن تخریب، و ۱۵۰۹ ده روسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — چرنیغوف ایالتی موهیلف، اسمولنسك، اورل، قورسق، پولتاوه، کیف ومینسك ایالتلریله محاط اولوب، طولی ۳۹۰ وعرضی ۱٤۰ کیلومتره اولدیغی حاله، ۱۷۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی بغدای چیقاریر.

چروارو (Cervaro) ایتالیانك جنوب جهتنده برنهردر، که قاپیتانانه ایالتنده (مونتیلیونه) قربنده نبعاله، ۹۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (مانفردونیا) کورفزینه دوکیلور.

چروین (Cervin) آلپ سلسله‌سنده ایتالیا ایله اسویچره‌نك (واله) ناحیه‌سی آره‌سنده برطاغ اولوب ٤۵۰۵ متره ارتفاعی، پك سیوری ذروه‌لری وبوز دره‌لری واردر.

چریغو (Cerigo)یونان جزائرندن اولوب، موره شبه جزیره‌سنك جنوبنده واقع و(آرغولیده) ایالتنه تابعدر. طولی ۲۸ وعرضی ۱۳ کیلومتره اولوب، ۲۸۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی ۵۰۰۰ اهالیسی اولان قاپسالی قصبه‌سیدر. اراضیسی طاشلق وآز منبت اولوب، اهالیسی عمومیت اوزره فقیردر، وباشلیجه کچی بسلمکله یاشارلر. اسم قدیمی (کیتره)در. برچوق آثار عتیقه‌سی وازجله عشق‌الهه‌سی زعم اولنان زهره‌نك عبادتنه مخصوص بربیوك معبدك خرابه‌لری واردر. اون بشنجی قرن میلادیده وندیکالیلرك ضبطنه کچوب، بعده ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمش، ویونانك استقلالنده بو دولته ترك ایدلش ایدی.

چرینیوله (Cerignole) ایتالیانك قسم جنوبیسنده وفوجه‌نك ۳۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

چزار (César) [«قیصر»ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چزاروتی (Cesartti) ایتالیانك مشاهیر ادباسندن اولوب، ۱۷۳۰ده پادووه‌ده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. پادووه دارالفنونده لسان یونانی وعبرانی معلمی بولنمش، وبر چوق کتب معتبره ایله بعض اشعار براقمشدر. کلیات آثاری ٤۲ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

چزاریه (Césarée.Caesarea) رومالیلر زمانده قیصره نسبتله بواسم بر چوق شهر وقصبه‌لره ویرلمشیدی. بونلرك اك‌مشهورلری‌شونلردر:

۱" چزاریه آوغوسته (C. Augusta)، که اسپانیاده واقع اولوب، الیوم (سراغوسه) وعربلر عندنده (سرقسطه) اسمیله معروفدر. [«سراغوسه» و« سرقسطه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

۲" آناطولینك قپادوکیاخطهٔ قدیمه‌سنده‌کی چزاریه، که دها اول (مازاقه) تسمیه اولنه‌رق، بعده چزاریه اوسبیه(C. Eusebia) اسمیله تفریق اولنمشیدی. الیوم قیصریه نامیله معروف ومشهوردر. [« قیصریه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

۳" ینه آناطولینك کیلیکیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌کی چزاریه اولوب، (آنازارپ) اسمیله دخی معروف ایدی. الیوم خرابدر. [« آنازارب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

٤" ماوریتانیایعنی مغرب اوسطه‌کی(یولیه‌چزاریه Julia C.)اولوب، الیوم جزایر ایالتنه تابع و(شرشل) اسمیله معروفدر. (جزایر) اسمنك اشبو (چزاریه) دن غلط اولدیغنی قبول ایدنلر واردر.

۵″ فلسطین ساحلنده‌کی (چزاریه) اولوب، بین‌الاسلام (قیساریه) اسمیله معروفدر.

۶″ یینه فلسطینده واقع چزاریه فیلیپی (C. Philippi) اولوب، انیوم (پانیاس) اسمیله مسمادر.

چزالپین (Cesalbin) ایتالیانك مشاهیر حکما واطباسندن اولوب، ۱۵۱۹ده رومده وفات (آرچو) ده طوغمش، و۱۶۰۳ده رومده وفات ایتمشدر. آرسطو ایله ابن رشدك آثارینی تتبع ایدرك، تاریخ طبیعیده نباتاتك ارکانی دیشیلی اولدیغنی کشف ایتمش؛ وابن رشدك افکار ومسلکنی قبول ایتدیکیچون، انکیزیسیون طرفندن الحاد ایله اتهام وتعقیب اولنمشدی. طب وتاریخ طبیعی وفلسفه‌یه متعلق آثار معتبره‌سی واردر.

چزر سنت ـ (St Cesaire) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، میلادك ۳۳۰ تاریخنده طوغمش، و۳۶۹ده وفات ایتمشدر. اکثر علومدن بهره‌دار اولوب، روما ایمپراطورلرینك خدمت طبابتنده بولنمشدر. شباطك ۲۵نده یورطیسی اجرا اولنور.

چستر (Chester) انکلتره‌ده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، لوندره‌نك ۲۷۰ کیلومتره شمال غربیسنده و(دی) نهری اوزرنده واقعدر. ۳۳۰۰۰ اهالیسی، مصنع برکایساسی، قلعه‌سی، منتظم حبسخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، توتون فابریقه‌لری، بیوك تجارتی وسنده‌ده ایکی بیوك بازاری واردر. — چستر ایالتی ایرلانده دکیزی ساحلنده اولوب، جنوباً (لانقاستر) وشمالاً (شلوب) و(فلنیت) ایالتلریله محدود در. طولی ۸۲ وعرضی ۴۸ کیلومتره اولوب، ۵۶۱۰۰۰ اهالیسی واردر. زراعتی پك ایلری، قیا طوزی معدنی چوق و(چستر) دینمکله معروف پنیری مشهوردر. اوچنجی ادوآردك زمانندن بری انکلتره قرالنك ایکنجی اوغلنه چستر قونتی عنوانی ویرلمك عادت اولمشدر.

چسترفیلد (Chesterfield) انکلتره‌نك (دربی ایالتنده ودربینك ۲۸ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی، اسکی وبیوك برکایساسی ودمیر، خالی وپاموق منسوجات فابریقه‌لری واردر.

چشمه آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ساقز جزیره‌سی قارشیسنده‌کی شبه جزیره‌نك غرب شمالی کوشه‌سنده کائن برقویك ایچنده وازمیرنك ۷۰ کیلومتره غربنده واقعدر. ۶۰۰۰ اهالیسی، واسع لیمانی، قلعه‌سی، غایت کوزل هواسی وقربنده پك نافع قاپلیجه‌لری واردر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (کیسوس Cysus) در. میلاددن ۱۹۳ سنه اول رومانیلر بوقصبه‌نك پیشکاهنده آنطیوخسك دوتماسنی مغلوب ایتمشلردی. ۱۷۷۰ تاریخ میلادیسنده دخی انکایز وروس دونمالری عثمانلی دونماسنی چشمه‌ده احراق ایتمشلردر. — چشمه قضاسی مذکور شبه جزیره‌دن عبارت بر قضا اولوب، شرق جهتنده‌کی آلاچاطی ناحیه‌سیله برابر ۱۳ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۳۰۳۰۰ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك یالکز ۴۰۰۰ قدری اسلام وجزئی مقداری یهودی وقصوری رومدر. اراضیسی پك منبت ومحصولداردر.

چشمه‌لی حسن پاشا دور سلطان محمود خان ثانی امرای بحریه‌سندن اولوب، ۱۲۱۰ تاریخلرنده چشمه‌ده طوغمش؛ وچوجق ایکن، طایسی پیه‌کو خلیل بك طرفندن درسعادته جلب اولنه‌رق، دونمای همایونده استخدام اولنمش؛ وبر چوق مهم سفرلرده ابراز اهلیت واقتدار ایتکله، قطع مراتب ایده‌رك قپودان‌لق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ ونظام جدیدك احداثنده فریقلك رتبه‌سنی احراز ایلمشدی. ترسانه‌جه اولان خدماتندن ماعدا طرابلس غرب، قبریس، ردوس، ازمیر محافظلقلرنده دخی بولنمش؛ وسلطان عبدالمجید خانك جلوسنی متعاقب ۱۲۵۶ تاریخنده بلغراد محافظی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. متحیزان امرای بحریه‌دن وارکان حربیه میرلوالرندن حق پاشانك پدریدر.

چغاکولی قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وکرده قصبه‌سنك ۲ ساعت غربنده برکول اولوب، محیط دائره‌سی ۲ ساعت قدردر.

چغتای (خان) چنکیز خانك ایکنجی وائ عقللی ومقتدر اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده یعنی ۶۲۴ تاریخنده بیوك برادری

اوکتاقاآنك فرمانیله ماوراءالنهر وبلخ وبدخشان وکاشغر جهتلرینك حاکمی اولمش؛ و ۱٤ سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، برادرندن ۷ آی اول ٦٣٨ده وفات ایتمشدر. اوکتاقاآن صاحب ترجمه حقنده پك چوق حرمت ورعایت ایدردی. تیمورلنکك جداعلاسی اولان (قراچار نویان) چغتای خانك امراسندن ایدی. — چغتای خانك حکومت سوردیکی محللرده سویلنیلن (اویغور) لسانی اووقتدن بری (لسان چغتای) دیمکله شهرت بولمشدر. «ترك» ماده‌سنده برتفصیل بیان اولندیغی اوزره، بو لسان خالص ترکجه اولوب، آنجق بزم سویلدیکمز عثمانلی ترکجه‌سی محل اصلیدن دور دوشمش، وشیوه وتلفظی دکیشوب، بر چوق کلمات اجنبیه دخی قبول ایله خالص ترکجه اولان نیجه کلمات ترك واهمال ایدلمش اولدیغندن، بوکونکی کونده وهلهٔ بزم سمعمزه چغتای لسانی بسبتون بشقه بر لسان کبی کورینور ایسه‌ده، کرك الفاظنده وکرك قواعد صرفیه ونحویه‌سنده‌کی فرق پك جزئیدر. چغتای لسانی ادبیاتده دخی غرب ترکجه‌سنه تقدم ایدوب، بزم اك اسکی واك ایی شاعرلرمز علی شیرنوایی کبی چغتای شعراسنه پیرولك ایتمکه چالیشمشلردر. [«ترك»و«تورانیه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چغری بك { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك برنجیسی اولان طغرل بکك برادری ومیکائل بن سلجوقك اوغلی اولوب، برادری طرفندن خراسان حاکمی نصب اولنمش؛ و ۲٤ سنه اجرای حکومتدن صکره برادرندن ایکی سنه اول اوله‌رق ٤٥٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. بونك اوغلی مشهور آلب آرسلان عمیجه‌سی طغرل بکه خلف اولوب، ملوك سلجوقیه‌نك ایکنجیسی اولمشدر.

چغمینی { (محمود بن محمدالخوارزمی) مشاهیر ارباب هیئتدن اولوب، فن مذکورده «الملخص» عنوانیله مشهور برتألیفی واردر. بخارا ملحقاتندن چغمین قریه‌سنده طوغمش، وخوارزمده نشأت ایلمشدر. کتاب مذکوری قاضی زاده وسید شریف کبی مشاهیر علما شرح وتحشیه ایتمشلردر.

چفالو { (Cefalu) سیچیلیانك ساحل شمالیسنده وپالرمونك ٦٢ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی واردر.

چفته‌لر { خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغنه تابع اسکی شهر قضاسنده وولایتنك منتهای شرقنده اوله‌رق آنقره ولایتی حدودنده میریه عائد جسیم وواسع بر چفتلکدر. بو چفتلك اوتهدن بری دائرهٔ عسکریه‌یه مربوط اولوب، عساکر شاهانه‌یه حیوانات یتیشدیرمك ایچون حارا اتخاذ اولنمشدر. چفتلکك طولی ۱۸ وعرضی ۱٦ ساعت اولوب، ۱٦ قریه‌یی، ۲۷۰۰۰۰۰ دونم اراضیسی و ۵۰۰۰ اهالیسی جامعدر. ۷۰۰ نفر عسکر دخی بولنور. کویلیلره عائد اولانلردن بشقه ایچنده ۱۱۰۰ آت وقیصراق، ۱۱۰۰ صیغیر وماعده و ۱۲۰۰۰ قیون وکچی واردر. حاصلات سنویه‌سی ۵۰۰۰۰۰ غروشی متجاوزدر.

چقاللی { حلب ولایتنك مرعش سنجاغی وقضاسنده برکوچك ناحیه اولوب، ۵ قریه‌دن مرکبدر.

چقمق { (الملك الظاهر ابوسعید) مصرده حکومت سورن غلامان چراکسه‌نك اونجیسی اولوب، ملوك مذکوره‌نك برنجیسی اولان بر قوقلك عتقاسندن اولدیغی حالده، ملوك چراکسه‌نك طقوزنجیسی اولان ملك عزیز ابوالمحاسن یوسفك اتابکی ونائب السلطنتی ایدی. مشار الیه یوسفك اسقاطی اوزرینه ۸۲۵ تاریخنده اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش؛ ومحب علما وسلحا کریم وخلوق بر ذات اولغله، ۱٤ سنه کمال عدالتله اجرای حکومت ایده‌رك، بر چوق خیراته موفق اولدقدن صکره، ۸۵۷ تاریخنده، خسته اولدیغی حالده، سلطنتی اوغلی (ملك منصور ابوالسعادات عثمان)ه فراغت ایده‌رك، بر آی صکره وفات ایتمشدر.

چمو داسقولی { (Cecco d' Ascoli) ایتالیانك مشاهیر علما وادباسندن اولوب، علوم مختلفه‌دن باحث (آچربو) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. بولونیه‌ده تدریسله مشغول ایکن، دینه طوقمش اولغله اتهام اولنه‌رق، ۱۳۲۷ ده فلورانسه انکیزیسیونی طرفندن حیاً احراق اولنمشدر.

چمور اووه { آطنه ولایت وسنجاغنده غایت واسع بر اووه اولوب، ساحل بحردن قوزان سنجاغی داخلنه قدر ممتد اولور. جنوب غربیدن شمال شرقیله اولان طولی ۱۰۰

کیلومتره‌یه قریب اولوب، عرضی دخی ۵۰ ایله ۲۰ کیلومتره آره‌لرنده تخلف ایدیور. ائ کنیش محلی ساحلده‌در. جیحان وسیحان ایرماقلری بو اووه‌نك ایچندن متوازیاً آقوب، آطنه شهری دخی اووه‌نك ایچنده وطرسوس قصبه‌سی کنارنده‌در. بو اووه‌نك طوپراغی نهایت درجه‌ده منبت ایسه‌ده، اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، طاغلرله محاط اولوب، هوا آلامغله، یازین پك صیجاق اولدیغندن، ومذکور ایکی ایرماغك طاشمسندن بعض بطاقلقلر تحصل ایدوب، هوایی اخلال ایتدکلرندن، اهالی وعمله حرارت ووخامت هوایه طیانه‌میور؛ وبناءً علیه پك آز یری ایشلنوب، قسم کلیسی خالی وبطال قالیور. مع هذا بواووه‌دن خیلی مقدار پاموق، پرنج وسائر حبوبات حاصل اولوب، اخراج اولنور. علی‌الخصوص پاموغی پك ایی ومقبولدر. مرسیندن آطنه‌یه قدر تمدید اولنان دمیر یول خطی چقور اووه‌یی شق ایدیور.

چکرك صویی { (یاخود چیقرق صویی) آناطولیده یشیل ایرماغه تابع بر نهردر. تووقاد شهرینك جنوبنده‌کی طاغك جنوبی اتکلرندن نبعانله، غرب جنوبیه طوغری آقه‌رق، آرد اووه‌یی اسقا ایتدکدن صکره، یوزغاد سنجاغی حدودینه واصل اولنجه، شمال غربیه طوغری دونر، وصولدن یوزغاد وچورم طرفلرندن کلن برطاقم چایلری اخذایتدکدن صکره، شرق شمالیه طوغری دونوب، آماسیه سنجاغنه کیرر، واورادە دخی بعض صولر اخذ ایله، آماسیه شهرندن ایکی ساعت یوقاریده یشیل ایرماغه قاریشیر. مجراسی تقریباً وتخمیناً ۲۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

چکمجه { (بیوك —) چتالجه سنجاغنده ودرسعادتك ۳۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق مرمره دکیزی ساحلنده وهمنامی اولان بیوجك بر کولك دکیزله محل اتصالنده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی وکول ایله دکیز آره‌سنده محل تلاقینك اوزرنده اوچ پارچه‌دن مرکب بر طاش کوپریسی واردر. کول سببندن هواسی آغیرجه‌در:

— بیوك چکمجه قضاسی چتالجه سنجاغی ترکیب ایدن ۳ قضانك بری اولوب، بیوك وکوچك چکمجه ایله مقری کوی وجوارلرندن‌که جمعاً ۲۱ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده، مرکزی مقری کویدر. حدودی استانبول سوری قربنه قدر ممتد اولوب، طوپراغی منبت وباغ وباغچه وبوستانلری چوقدر.

— بیوك چکمجه کولی شمالدن جنوبه ۱۰ کیلومتره قدر اوزون وایکی اوچ کیلومتره کنیش اولوب، قره صو چاینك صویی اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی صیغ بر بوغازدن دکیزه دوکیلور. بعضاً دکیز صویی دخی کوله کیرمکله، صویی طوزلیدر. آچیلوب تطهیر اولنه‌جق اولسه پك امین وواسع بر لیمان تشکیل ایده‌بیلیر.

چکمجه { (کوچك —) چتالجه سنجاغنك بیوك چکمجه قضاسنده، بیوك چکمجه‌نك ۱۵ کیلومتره شرقنده ودرسعادتك دخی ۱۵ کیلومتره غربنده وهمنامی اولان کولك منتهای جنوبنده بر قریه اولوب، مرمره ساحلنه قریبدر. باغ وباغچه‌لری وآو حیواناتی چوقدر. دمیر یول خطی کوچك چکمجه‌یه قدر. دکیز قیسی بوینجه کیدوب، اورادن کولك ساحل شرقیسنجه شمالە وبعده شمال غربیه طوغری دونر. — کوچك چکمجه کولنك شمالدن جنوبه طولی تقریباً ۱۰ وعرض اعظمی ۵ کیلومتره‌در. بو دخی بر کوچك نهرك صویی اخذ ایدوب، درینلکی آزدر. یبانی اوردکلری چوقدر.

چلام { هندستانده سالم شهرینك نام دیکریدر. [«سالم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلانو { (Celano) ایتالیای جنوبیده (آبروچه اولتریوره ایالتنده و (آقویله) نك ۳۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی واردر. جنوبنده بولنان کول قورودیاوب، پك منبت بر اووه‌یه تحویل اولنمشدر.

چلبی { (کاتب —) [«کاتب چلبی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی زاده { (اسماعیل عاصم افندی) [«اسماعیل افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی سلطان محمد { [«محمد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی علی پاشا { سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، تونس بکلر بکیسی

استانکویلی احمد پاشانك اوغلیدر. جد مادریسی قیا پاشا طرفندن سیادتی واردر. پدری یحیی اسمنده ارباب خروجدن بر شخصله ایتدیکی محاربه‌ده شهید اولوب، کندیسی یتیم قالمش؛ وبعده شقهٔ مذکوری قتل ایتمکله، مکافاةً دماغ سنجاغنه تعیین اولنمشدی. سلطان احمد خان دورنده ۱۰۲۶ تاریخنده وزارت رتبه‌سیله تونس والیلکنه نصب اولنه‌رق، یئه اوسنه درسعادته جلبله، قپودان پاشا اولمش؛ و ۵۰ کون صکره عزل اولنه‌رق، موره وبعده قبریس والیلکلریته نصب اولنمشیدی. سلطان مصطفی خانك زمان سلطنتلرنده ۱۰۲۷ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، سنهٔ مذکوره‌ده جلوس ایدن سلطان عثمان خان ثانی طرفندن دخی ابقا اولنمغله، ایکی سنه بو مقامی اداره ایتمش؛ و ۱۰۲۸ ده دونمایله آق‌دکیزه واقع سفرنده الی قطعه دشمن کیمسی طوتوب، هربرینك آرقه‌سنده بر کیسه آلتون محمول اولمق اوزره، حضور پادشاهی‌یه ۲۰۰ اسیر تقدیم ایتمکله، مظهر التفات واحسان اولمشیدی. یئه سلطان عثمان خان شهید دورنده ۱۰۲۹ محرمنده مسند صدارته کچوب، بو مقامی دخی حسن اداره ایتمش ایسه‌ده، تحصیل اموالده زیاده شدت کوسترمکندن، غدر وطمعله شهرت بولمشدر. ۱۴ ماه مقام صدارتده قالدقدن صکره. حضرت پادشاه خوتین سفرینه متهیٔ عزیمت اولدیغی اثناده، ۱۰۳۰ تاریخنده اسکیدن متبلا اولدیغی مثاله علتندن وفات ایدوب، بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. ساقزده ویکی کویده جامع شریفی وسائر بعض خیراتی واردر.

چلبی مصطفی پاشا { سلطان مصطفی خان رابع دورنده مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. یکیچری اوجاغنك بکتاشیان زمره‌سی رجالندن باش قپو کتخداسی احمد آغانك اوغلی اولوب، کندیسی دخی زمرهٔ مذکوره‌یه انتحاق ایتمش؛ وبعده طورناجی وسکبان باشی اولوب، مؤخراً ادرنه آغالغنه نصب اولنمشیدی. اوراده ضبط وربط وتنکیل اشقیا خصوصلرنده کوستردیکی غیرت اوزرینه، برخصوص ایچون درسعادته جلب اولنه‌رق، انکیزلره قارشی بوغازلرك محافظه‌سنه مأمور اولمش؛ وکندیسنه وزارت رتبه‌سی ویرلمش ایدی. اوصره‌ده رجال دولت بینده ظهور ایدن تفرقه وفسادك اردولره دخی انعکاسیله، سردار اعظم وعلمدار مصطفی پاشا طرفندن مخالفت کوسترلمکده اولدیغندن، بونلرك دخی حقلرندن کلیر اعتقادیله ۱۲۲۲ ده مهر صدارت کندیسنه ویرلمش، و ۱۴ آی مسند صدارتده قالمش ایسه‌ده، بومقامه اهلیتی واداره امور دولته اقتداری اولمدیغی کوسترمه‌رك، برطرفندن علمدار مصطفی پاشا ایله خفیاً اتفاق ایتدیکی حالده، بر طرفدن دخی مشار الیهك نیاتی سلطان مصطفی خانه اخبار ایتمکله، نهایت علمدار مصطفی پاشا استانبوله دخولنده مهر صدارتی الندن آلوب، کمال حقارتله داود پاشایه کوندرمك، اوراده حبس ایتمش‌ایدی. سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك جلوسندن صکره اسماعیل محافظلغنه تعیین اولنوب، اوراده دخی پهلوان آغا ایله عسکر آره‌سنده القای فساد ایده‌رك، قلعه‌نك دشمنك الینه دوشمسنه سبب اولدیغندن، وزارتی رفع اولنه‌رق، ساقزه نفی اولنمش؛ وبرسنه صکره کوزلجه حصارده وفات ایتمشدر.

چلت { (Celtes) [«کلت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

چلتنهام { (Cheltenham) انکلتره‌نك غلوچستر ایالتنده وغلوچستردن ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۴۵۰۰۰ اهالیسی، بیوك بر کلیسا وتیاتروسی، معدن صولری ومشهور قاپلیجه‌لری واردر. ۱۸۰۱ تاریخنده یالکز ۳۰۰۰ اهالیلی جامع بر کوچك قصبه ایدی.

چلدر { محاربهٔ اخیره‌دن اول ارضروم ولایتی ترکیب ایدن سنجاقلرك برینی اولوب، ۱۲۹۴ ده قارص سنجاغیله برابر روسیه‌یه ترك اولنمشدر. شرقاً قارص، جنوباً نفس ارضروم، غرباً طرزون ولایتنه تابع لازستان سنجاقلریله، شمالاً دخی روسیه حدودیله محدود ایدی. مرکزی جهت جنوبیه‌سنده واقع (اولتی) قصبه‌سی ایدی. چلدر سنجاغی ۵۹۵ قریه‌لی حاوی اولوب، ۱۰۵۰۰۰ اهالیسی وار ایدی، که بونلرك یالکز ۶۰۰۰ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلام ایدی. درون لواده ۲۴۰ جوامع ومساجد، ۱ مدرسه، ۱ رشدیه و۱۴۹ اسلام ایله ۱۳ خرستیان صبیان مکتبی، ۱۵ کلیسا، ۵ حمام، ۹ خان و۵۶۴ دکان وار ایدی. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، منبت وادی واووه‌

لری دخی واردر. (کور) ایرماغنك منابعی بوسنجاقده اولدیغی کبی، قسم غربیسنی سقی ایدن (چورق) صوینه دوکلمك اوزره دخی بر قاج چای آقیور. بو وجهله لوا اراضیسی ایکی حوضه ومائله‌یه منقسم اولوب، کور حوضه‌سنه تابع اولان قسم شرقیسی بحر خزر، وچورق صو حوضه‌سنه تابع اولان قسم غربیسی بحر سیاه مائله‌سنده واقعدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، داری وسائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. برقاج اورمانی دخی واردر. اهالیسی بر قاج صنعتله مشغول اولوب، کوزل کلیم، سجاده، آلاجه، بز، کومش وباقیر آوانی وسائره اعمال ایدرلر. بو سنجاق اردهان قضاسنه تابع چلدر ناحیه‌سنك اسمیله مسمی اولوب، بروجه زیر ۳ قضا و۷ ناحیه‌یه قنقسم ایدی:

قضا	ناحیه
اولتی	پنك
	مامروان
	طاوسکر
آردهان	چلدر
	بوسنخو
	کوله
آردنوج	شاوشیب

چلدر { (ناحیه‌سی) چلدر سنجاغنك آردهان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٤٨ قریه‌دن مرکب و، جله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۰۰۰ اهالیی جامع ایدی. کور ایرماغنك منبعه قریب اولان قسمنك صاغ طرفنده اولوب، الیوم روسیه داخلنده‌در.

چلستین { [«سلستین» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چلسیا { (Chelsea) انکلتره‌نك (میدلسکس) ایالتنده لوندره‌نك غربنده وپك قریبنده اوله‌رق (تامیسه) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی. تامیسه نهری اوزرنده برطاش کوپریسی، متقاعد وسقط عسکرلره مخصوص قشله‌سی، ایتام عسکریه‌یه مخصوص دائره‌سی ونباتات باغچه‌سی واردر.

چلینی { بنونوتو — (Benvenuto Cellini) ایتالیانك اك مشهور هنرورانندن اولوب، هیکلتراشلقده و قیوجیلقده‌کی مهارت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. بو ایکی فن حقنده بك مفید بر کتاب دخی یازمشدر. ۱۵۰۰ ده فلورانسه‌ده طوغوب، ۱۵۷۱ ده وفات ایتمشدر. آثاری بك قیمتدارد‌ر.

چلیوسکین { برونی (Tcheliouskin) سیبر - یانك اك شمالی نقطه‌سی اولوب، ۷۷° ٤۰′ عرض شمالی ایله ۱۲۰° طول شرقیده واقعدر. ۱۷٤۲ ده روسیه قپودانلرندن (چلیوسکین) طرفندن کشف اولنه‌رق، اونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

چمشکزك { معمورة‌العزیز ولایتنك درسم سنجاغنده وخرپوتك ٤۰ کیلو - مترہ شمالنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. قضاسی درسم سنجاغنك جنوب غربی قسمندن عبارتدر.

چناب { (Tchennab) هندستانده برنهردرکه هیمالایه جبالندن نبعاله، غرب جنوبیه طوغری جریان ایده‌رك، کشمیر وپنجاب خطه‌لرینی شق ایتکدن صکره، سند ایرماغنه دوکیلور.

چناق قلعه { [«قلعهٔ سلطانیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چنبرلی طاش { (Colonne Brûlée) استانبولده سلطان‌محمود تربه‌سی قربنده آثار عتیقه‌دن بریوکسك ستون اولوب، قزیل مرمردن معمولدر. بو ستون قسطنطینیه‌نك بانیسی قسطنطین طرفندن رومادن کتیریلوب، اوراید رکز اولنمشدر. ابتدا اوستنده شمسدن کنایه اولان آپولونك هیکلی بولنوب، قسطنطین یونی کندی هیکلی عد ایتمشیدی. بعده یولیانوس وتئودوسیوس کندی هیکللرینی قومشلردی. آنکسیس قومنوس زمانده‌صاعقه هیکلی وستونك اوست طرفنی یقوب، مانوئل قومنوس زمانده تعمیر اولنمش، واوزرینه بر تاج رکز اولنمشدی. مؤخراً برباغیندن یاغمغله، چاتلادیغندن، برطاقم دمیر چنبرلرله باغلانمشدر.

چندرلی { باخود چاندرلی (قره خلیل) [«خیرالدین پاشا» و«قره خلیل» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چنده { (Cenda) ایتالیانك وندیك خطه‌سه وایالتنده ووندیکك ۵۸ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی وکوردلی میاه معدنیه‌سی واردر.

چنستوشووه { (Czenstochowa)لهستانك روسیه‌نك النده بولنان قصبه‌ده، (قالیش) ایالتنده وقایشلك ۱۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسندن مستحکم بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی ومشهور بر مناستری واردر.

چنکال اوغلی { (طاهر پاشا) سلطان محمود خان ثانی وسلطان عبد المجید خان دورلرنده ایکی دفعه قپودان دریا اولمش وزرادندر. چنکال اوغلی خلیل اسمنده بر قپودانك کیسنده پك چوق مدت کزوب، قپودانلقده کسب مهارت ایتمش، ومرقوم قپودانه داماد اولمش ایدی. بعده ترسانه‌یه یازیله‌رق، مهارتی حسبیله، قطع مراتب ایله، آززمان ظرفنده رتبهٔ میرمیرانی ایله قپودانهٔ همایون اولمش؛ و ۱۲۲۷ و ۱۲۳۰ تاریخلرنده دونمانمه باشبوغلغیله موره‌یه کیدرك، آوارین وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وعودتنده ادرنه‌یه نفی اولمشیدی. بعده مظهر التفات اولوب، فرانسه ایله حزایر بکی آردسنده ظهور ایدن اختلاف فصله مأموراً اوطرفه اعزام، وعودتنده طوپخانه فریقلکنه نصب اولنمش؛ ومتعاقباً ۱۲۴۹ ده خلیل رفعت پاشانك اوزرینه رتبهٔ وزارتله قپودان دریا اولمش ایدی. اوچ سنه ایله ۲ آی و ۶ کون ترسانه‌نی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۵۲ ده عزل اولنه‌رق، آیدین مشیرلکنه نصب اولنمشدی. سلطان عبدالمجید خان حضرتلرینك جلوسندن صکره، تنظیمات خیریه‌نك اثنای اجراسنده، آیدیندن انفصال ایده‌رك، ۱۲۵۷ ده سعید پاشانك اوزرینه ثانیاً قپودان دریا اولمش؛ وبو دفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب ترسانه‌نی اداره ایدوب، علی‌الخصوص کرید جزیره‌سنده ظهور ایتمش اولان روم عصیانی تسکین ایچون دونمانمه ایله وقوع بولان سفرنده موفق اولمغله، نائل التفات اولمشیدی. ۱۲۵۹ ده عزل اولنه‌رق، برمدت صکره وفات ایتمشدر.

چنکانه { آوروپانك هر طرفنده وآسیای غربینك اکثر جهتلرنده منتشر بر قوم اولوب، کندیلرینه مخصوص مملکت وشهر وقصبه دکل، قریه دخی بولنمدیغی حالده، سائر اهالی ایله قاریشیق اوله‌رق، هرطرفده بولنوب، بعض شهر وقصبه وقریه‌لرده آیریجه محله‌لر تشکیل ایدرلر. برطاقلری دخی کوجبه حالنده یاشایوب، چرکه‌لریله دور وسیاحت ایدرلر. چنکانه‌لرك اصل ومنشألری حقنده پك چوق آرای مختلفه بیان اولنه‌رق، نهایت سویلدکلری لساندن هندلی اولدقلری تحقق ایتمشدر. هندستانك سند وماتان جهتلری ساکنلرندن ایکن، اون بشنجی قرن میلادی ابتداسنده تیمورلنك طرفندن مغلوب وپریشان اولمغله، برملجأ آرایه‌رق، دنیانك هر طرفنه طاغلمشلردر. بر روایتده دخی وطن اصلیلرندن چوق زمان دها اول چیقوب، ایران وآناطولی جهتلرنده یاشامقده ایکن، اورالردن تیمور خروجنده قاچمغه مجبور اولوب، اوروپا ممالکنه کیرمشلردر. براحتماله کوره دخی هندستانده غایتله محقر اولان الك ادنی صنف اهالیدن اولوب، صنوف سائره‌نك حقارتی چکه‌مدکلرندن، ترك وطن ایتمکه مجبور اولمشلردر. کندی کندیلرینه (سندی) اسمنی ویریورلر، که بوده وطن اصلیلرینی کوستریور. آوروپانك اکثر طرفلرینه مصردن کچدکلرندن، مصرلی ظن اولنه‌رق، مثلا رومللر طرفندن (یفتی)، آرناؤدلر طرفندن (اوکیت) اسپانیوللر طرفندن، (جیتانو)، انکلیزلر طرفندن (جیپسی) تسمیه اولنمشلردر، که بواسملرك جله‌سی مصرلی دیمکدر. حتی کندیلری دخی مصرلی اولدقلرینه اینانه‌رق، ویابونسبله افتخار ایده‌رك، (فراعون) ویا (قبطی) تسمیه اولنمغی سورلر. رومایلی‌یه وروسیه، مجارستان، چهستان، آلمانیا، دانیمارقه، اسوج ونوروج جهتلرینه صوقیلان چنکانه‌لر ایسه بحر خزرك سواحل شمالیه‌سندن کلدکلرندن، اورالرده کائن برملکتله نسبتله (چنکانه) ویا (چیغان) ودانیمارقه ایله اسوج ونوروجده (تاتار) تسمیه اولندقلری کبی، فرانسه‌یه دخی چهستاندن کچدکلرندن، (بوهمیان) یعنی « چیلی » اسمنی آلمشلردر. ایتالیانلر ایسه (چینجار) اسمیله تسمیه ایدیورلر. چنکانه‌لرك جله‌سی درت بش ملیون قدر تخمین اولنمقده‌در. سویلدکلری لسان یاشادقلری ویاکچدکلری محالر السنه‌سندن مستعار برچوق کلمه‌لرله قاریشمش، وهر مملکتده‌کی چنکانه‌لرك لسانی آزچوق تغیر ایتمش ایسه‌ده، اساساً ینه برلسان اولوب، هندستان السنه‌سیله وفارسی ایله پك چوق مشابهتی واردر. هرنه‌قدر بولندقلری مملکتك دینیله تدین ایدوب، بعضیسی اسلام، بعضیسی خرستیان ایسه‌ده، اساساً کندیلرینه

مخصوص بعض اعتقادات غریبه‌لری اولوب، هیچ بر دینله متدین دکللردر. غریبلکلری سببیله هر مملکتده محقر اولدقلرندن، ویاخود کندی وطن اصلیلرنده دخی حقارت آلتنده یاشامغه آلیشمش اولدقلرندن، اصلا عزت نفسلری اولمیوب، هر حقارته قاتلانیرلر، وناموس خصوصنده پك مبالاتسز اولدقلری کبی، خرسزلقده وعلی‌الخصوص حیوان خرسزلغنده دخی مهارتلری واردر. اکثریا دمیرجیلکله مشغول اولوب، ماشه، کورك وسائره اعمال وفروخت‌ایدرلر. کوجبه حالنده یاشایانلری باشلیجه قالبور والك‌یاپوب، قاریلری صاتارلر. آبی ومیون اویناتمق وآت ومرکب جانبازنی ارککلرینك وفاله باقمق دخی قاریلرینك جملهٔ مشاغلندندر. عمومیت اوزره اسمر لونلی، قره کوزلی، قره صاچلی، بیاض دیشلی، ضعیف بنیه‌لی وچرکین آدملر ایسه‌ده، ایچلرنده قرال صاچلی ومائی کوزلی اشخاص دخی بولنور. قیزلری میانده خیلی کوزل وجاذبه‌لیلری وار ایسه‌ده، اکثریا تأهل وتولیددن صکره بردن بره چرکینلشیرلر. چنکانه‌لرك ذکاوت طبیعیه‌لری وبلی الخصوص موسیقی‌یه اولان استعداد وقابلیتلری فووالعاده اولوب، کوزل سسلیلری دخی چوقدر. کوجه حالنده یاشایانلرله بعض یرلرده جمعیتلی بولنانلرك لسان اصلیلرینی محافظه ایتمکده ایسه‌لرده، متفرق حالنده بولنانلرینك چوغی مرور زمانله کندی لسنلرینی اونودوب، میانلرنده یاشادقلری اقوامك لسانلریله متکلم بولنیورلر. مع هذا هرلسانی سویلیه‌جك درجه‌ده بیلیرلر. شمال غربیه طوغری دخی توسیع فتوحات ایدوب، دشت قپچاغی وقافقاس بلادیله روسیه‌نك قسم جنوبیسنی ضبط، وعسکرینك بر فرقه‌سی رومه یعنی اناطولی‌یه دخول ایله، الکاسنی بحر چیندن بحر سیاهه قدر توسیع ایلمشیدی. ۶۲۱ ده قره قرومه رجعت ایدوب، ۶۲۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. غایتله خونریز وظالم برآدم اولوب، الك زیاده تلذذ ایتدیکی شی بیکناه آدملرك واطفال ونسائك دمی قانی دوکمك ایدی. عسکری مجرد اکلنجه ایچون دمی آدم اولدیررلردی، وکندیسی ضبط ایتدیکی یرلرك اکثرینده عموم اهالیی قتیجدن کچیرمك امرینی ویررردی. آلتیوز سنه‌ظرفنده نیجه امکلرله وجوده کلمش و حتی قبل‌الاسلام کی، اقوام واممدن دخی قالمش اولان نیجه آثار عمرانی، نیجه کتبخانه‌لری، مدرسه‌لری، رصدخانه‌لری، امحا ایلمشدر. علما وحکمای اسلامك اکثر آثار مفیده‌سنك الیوم مفقود ونایاب اولمسی باشلیجه چنکیز ایله اولاد واحفادینك وبونلرك تحت امرنده اولان مغول تبدن اولان بوشخص مضر ۶۴۹ تاریخ هجریسنده مغولستانده طوغوب، ابتدای حالنده بر کوچك قبیله‌نك رئیسی ایکن، سائر رؤسای قبائلك بعضیسیله اتفاق وبعضیسنه قارشی حرب ایده‌رك، جنکده‌کی طالعنك یاردیمیله دها برطاقم یرلر ضبط وکیندکجه دائرهٔ حکومتنی توسیع ایدوب، ۵۹۹ تاریخ هجریسنده بتون مغولستان وتاتارستان خانلرندن (خاقان) عنوانیله پادشاه طانیله‌رق، قره‌قرومده تختنه جلوس ایتمشدر. بووجهله بتون مغولستانك متبوعی اولدقدن صکره، بواقوام بدویه‌دن کلیتلی بر عسکر، ودها طوغریسی، بریغما کران اردوسی تشکیل ایده‌رك، جهانکیرلکه مباشرت ایتمش؛ وابتدا الیوم ترکستان شرقی نامیله معروف اولان خطایی، بعده چینك جهت شمالیه‌سنی وپکین شهرینی ومنعاقباً قوریا مملکتنی ضبط ایلمش؛ وبو وجهله قوت ومکنتنی بر قات دها آرتیردقدن صکره، ۶۱۶ ده سلطان محمد خوارزمشاهه اعلان حربله، ماوراءالنهر، خوارزم، خراسان، قندهار وملتان جهتلرینی تخریب، اهالیسنی قتل عام، وبخارا، سمرقند، بلخ، هرات کبی بیوك شهرلری خاك ایله یکسان ایتدیکی کبی، مدنیت اسلامیه‌نك آثارندن اولان نیجه معموره‌لری دخی، بردها کسب عمران ایده‌میه‌جك صورتده، ویرانه‌لره چویرمشدر. شمال غربیه طوغری دخی توسیع فتوحات ایدوب، دشت قپچاغی وقافقاس بلادیله روسیه‌نك قسم جنوبیسنی ضبط، وعسکرینك بر فرقه‌سی رومه یعنی اناطولی‌یه دخول ایله، الکاسنی بحر چیندن بحر سیاهه قدر توسیع ایلمشیدی. ۶۲۱ ده قره قرومه رجعت ایدوب، ۶۲۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. غایتله خونریز وظالم برآدم اولوب، الك زیاده تلذذ ایتدیکی شی بیکناه آدملرك واطفال ونسائك دمی قانی دوکمك ایدی. عسکری مجرد اکلنجه ایچون دمی آدم اولدیررلردی، وکندیسی ضبط ایتدیکی یرلرك اکثرینده عموم اهالیی قتیجدن کچیرمك امرینی ویررردی. آلتیوز سنه‌ظرفنده نیجه امکلرله وجوده کلمش و حتی قبل‌الاسلام کی، اقوام واممدن دخی قالمش اولان نیجه آثار عمرانی، نیجه کتبخانه‌لری، مدرسه‌لری، رصدخانه‌لری، امحا ایلمشدر. علما وحکمای اسلامك اکثر آثار مفیده‌سنك الیوم مفقود ونایاب اولمسی باشلیجه چنکیز ایله اولاد واحفادینك وبونلرك تحت امرنده اولان مغول

چنکل کی } استانبول بوغازینك آناطولی ساحلنده بولنان قریه‌لردن اولوب، بکلربکی‌له قله‌لی آره‌سنده واقع بر قویك ایچنده واقعدر. سحل بحرده ودره بویجه بر طاقم تپه‌لر اتکلرنده برچوق یالی وکوشکلری حاوی اولوب، هواسی معتدلدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، آبواسی مشهردر. اسکدار متصرفلغنه وآناطولی حصاری دیهٔ بلدیه‌سنه تابعدر.

چنکیز } (خاقان دنیانك الك بیوك جهانکیرلردن اولوب، مغول طایفه‌سنه منسوبدر. اصل اسمی (تموجین)در. ظهوری لم اسلام ایچون بیوك مصا-

طائفهٔ وحشیه‌سنك ممالك اسلامیه‌ده ایقاع ایتدكلری تخریبات جانسوزك نتیجه‌سیدر. الحاصل چنكیز خانك خروجی عالم اسلام ایچون بیوك بر عقبهٔ مصیبت اولوب، هرنه قدر چوق كچه‌دن بنه قوت وسلطنت ایادئ اسلامه عودت ایتمش ایسه‌ده، مدنیت اسلامیه بر دها باش قالدیره‌مامشدر. واقعا چنكیزك خروجی اثنالرنده بین‌الاسلام فساد اخلاق ونفاق وفتنه پك چوغالمش، وبویله براضمحلاله دخی كسب استعداد ایلمش ایدی. حتی آل چنكیزك خدمتنده بولنمش اولان بعض مورخین اسلام بو آفتك ظهورینی مسلمانلرایچون من‌طرف الله بر تازیانهٔ تربیه عد ایده‌رك، بویله بر خونخوارك مظالم مدهشه‌سنی رضای الهیه توفیق ایتمك درجه‌سنه قدر جرأتلرینی ایلری‌یه سورمكدن اوتانامامشلردر.

چنكیزك جوجی خان، چغتای خان، اوكتاقاآن وتولی خان اسملریله درت اوغلی وار ایدی. بیوكلری اولان جوجی خان دشت قپچاق وروسیه جهتلرینك حاكمی اوندیغی حالده، پدرینك حیاتنده وفات ایتمكله، اوغلی بایدو خان یرینه تعیین اولنمش، وجوجی خانك نسلی بعده قریم خانلرنده تسلسل ایلمشدر. ایكنجی اوغلی چغتای خان اویغور یعنی ماوراءالنهروخوارزم وتركستان حاكمی اولوب، پدرینك وفاتندن صكره جانشینی اولان برادری اوكتاقاآنه تابع بولنمش، ونسلی بعده اوجهتده برمدت بالاستقلال حكم سورمشدر. اوچنجیسی اولان اوكتاقاآن چنكیزك ولیعهدی اولوب، بونك وفاتنده قره‌قورومده تخت سلطنته جلوس ایتمش، وبرادر وبرادر زاده‌لرینی بر طرفه حاكم نصب ایدوب، كندیسی مغولستان وچین طرفلرنده طوغریدن طوغری‌یه اجرای حكومت ایلمشدر. بونك وفاتنده زوجه‌سی (توراكینا) خاتون اوج بچق یيل حكومت سوروب بعده اوغلی كیوك خان جلوس ایلمشدر. چنكیزك دردنجی اوغلی تولی خان پدرینك حیاتنده مصاحبی اولوب، اموال وخزائنه مأمور ایدی. چنكیزك وفاتندن صكره چوق یاشامیوب، بنه اوسنه وفات ایتمكله، كندیسی سلطنت سورمه‌مش ایسه‌ده، مرقوم كیوك خاندن صكره بونك اوغلری منكوقاآن وقبلاقاآن بربرینی متعاقب حكم سورمش، واوچنجی اوغلی مشهور هلاكو خان برادرلرینك امرینه تابع بولنمش ایسه‌ده، اوغلی ابقاخان اعلان استقلال ایتمكله، بونك زماننده دولت چنكیزیه تشعب ایتمش؛ واصل سلطنت تولی خانك نسلنده قالمشدر.

چنكیز ((آل ـ) یاخود (دولت چنكیزیه) (آنف الترجمه جهانكیر چنكیز خانك تشكیل ایلدیكی دولت‌اولوب، اولاد واحفادی‌كندیسنك مسلكنه تبعیتله، فتح ممالك وتوسیع حدوده دوام ایتدكلرندن، چنكیزك وفاتندن صكره تأسیس كرده‌سی اولان مغول دولتی همان آسیانك بتونی جامع اولوب، چینك سواحل شرقیه‌سیله هند چینیدن باطیق دكیزینه، آوروپانك وسطلرینه وآق دكیز سوحلنه‌دك ممتد اولمشدی. چنكیزدن صكره سلطنت سورن‌اوغلی اوكتاقاآن ایله اونك اوغلی كیوك خانك زمانده وتولی خانك‌اوغلاری منكوقاآن وقبلاقاآنك عهدلرنده مغول دولتی كیتدكجه بیومكده اولوب، آنجق قبلاقاآنك زمانده ایران وآسیای غربی جهتلرنده توسیع فتوحاته مأمور واهل اسلامه مسلط ایدلمش اولن برادری هلاكو خانك تابعیتی رسمی برصورتده اونیغی حالده، بونك اوغلی ابقا خان، هرنه‌قدر جلوسنده قبلاقاآن طرفندن تصدیق اولنمش ایسه‌ده، بعه بسبتون فك ارتباطله، اعلان استقلال ایتمش؛ ووجهله دولت چنكیزیه ایكی بیوك شعبه‌یه آیریله‌رق، هلاكو خانك نسلی یعنی دولت ایلخانیه ایران وعراق وشام‌وخراسان وسائر اوجهتلرده حكم سورمش، وابتدا مراغه‌یی بعده سلطانیه‌یی پایتخت اتخاذ ایلمشلر. بودولت بعده بردولت اسلامیه حالنه كلدیرك مغول طائفه‌سیله حكمدارلری دین اسلامی قبول ایتمشلردر. قبلاقاآنك نسلی ایسه چین ومغولستان جهتلرنده حكم‌سوروب، دین وجنسیتلرینی محافظه ایتمشلردر. بو ایكی دولت بووجهله آیرلدقدن صكره دخی بربری بر طرفدن توسیع حدود وتزیید قوت ایتمكدن خالی ایلمشلردی. كیوك خان ومنكوقاآنك نسللری، دعوای سلطنت منازعه‌لرنده محو اولدقلری یی، جوجی خان ایله چغتای خانك احفادی دخی دت قپچاقده وماوراءالنهرده بر مدت حكومت سرمشلر ایسه‌ده، تزیید قوت وتوسیع حدوده مقتدرولهمیوب، دولتلرینك تاریخ عالمده بر كونه اهتلری اولهمامشدر. چغتای خانك نسلی دیكر ایكی دولت چنكیزیه‌نك حدودی آره‌سنده قالوب، ایكی طرفدن دخی تضییق آلتنده بولندیغی ی، دشت قپچاقده بولنان

جوجی خان سلاله‌سی دخی روسلره لهلیلر ومجارلر وسائر آوروپا اقوامی آره‌سنده قانوب، بر بیوك دولت حالنه کلمه‌مش؛ ومع هذا بوسلاله‌نك بقیه‌سی اولان قریم تاتارلری دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولوب، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اوجهتده حکم سورمش؛ وبرچوق وقت روسیه‌یی تحت جزیه‌لرنده طوتوب، لهلیلره مجارلره دخی دفعاتله غلبه چالمشلردر. چغتای خان ایله جوجی خانك احفادی دخی وقتیله دین اسلامی قبول ایتمشلردی. هلاکو خان سلاله‌سنك احوالی « ایلخانیه » ماده‌سنده بیان ایدلمش اولدیغندن، شوراده چنکیزك تختنده قالوب مغولستان وچین طرفلرنده حکم سورن شعبهٔ اصلیه ایله چغتای وجوجی سلاله‌لرندن بحث ایده‌جکز. شعبهٔ اصلیه ۵۹۹ تاریخندن ۷۳۴ تاریخنه‌دك ۱۳۵ سنه‌سورمش؛ وبعده بینلرنده تفرقه دوشوب، قوتلری مبدل ضعف اولغله، چینك (مینغ) سلاله‌سی وبعده مانجولر غالب کله‌رك، مرور زمانله مغولستانی دخی تحت تابعیتلرینه آلمشلردر. بودولتك حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چنکیز خان	۵۵۹
اوکتاقاآن بن چنکیز	۶۲۴
توراکینا خاتون زوجهٔ اوکتا	۶۳۹
کیوك خان بن اوکتا	۶۴۳
منکوقاآن بن تولی بن چنکیز	۶۴۴
قبلاقاآن بن تولی خان	۶۵۷
الجایتوخان بن چنکیز بن قبلا	۶۹۴
کاوك خان بن ترمابلا بن چنکیز	۷۰۷
بیانتو خان بن ترمابلا	۷۱۱
کویکن خان بن بیانتو	۷۲۰
یسون تیمور بن کالا بن چنکیز	۷۲۳
آسوکپا بن یسون تیمور	۷۲۹
کیتوکتو خان بن کاوك خان	۷۳۰
طوب تیمور بن کاوك خان	۷۳۰
ایله چیه بن کتوکتو خان	۷۳۳
طوغان تیمور بن کتوکتوخان	۷۳۴

چغتای شعبه‌سی ۶۴۰ تاریخندن ۷۷۱ تاریخنه یعنی تیمورلنکك ظهورینه‌دك ۱۳۱ سنه قدر ترکستانده حکم سورمشدر. حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چغتای خان بن چنکیز (برادری اوقتاقاآنه تابع ایدی)	
قره‌هلاکو بن موتکان بن چغتای	۶۴۰
یسو منکو بن چغتای	۶۴۵
آرغونه زوجهٔ قره‌هلاکو	۶۵۰
الکو بن بیدار بن چغتای	۶۵۹
مبارك شاه بن قره‌هلاکو	۶۶۵
براق بن یسوتو ابن موتکان	
نیکپی بن ساربان بن چغتای	۶۶۹
توقا تیمور بن کدامی بن	
بوزای بن موتکان	۶۷۱
دوا بن براق	
کنجك بن دوا	۷۰۶
تالیکوا بن کدامی	۷۰۸
یسن بغا بن دوا	۷۰۹
کبك بن دوا	
الچکدای بن دوا	۷۲۱
دوره تیمور بن دوا	
ترما شیرین بن دوا	
بوزان بن چکان بن دوا	۷۳۱
چکشی بن چکان بن دوا	
یسون تیمور بن بکان بن دوا	
علی سلطان (اوکتاقاآن سلاله‌سندن)	
فولاد بن اوروق تیمور بن دوا	
محمد بن فولاد	
غزان بن یسلور بن اوروق تیمور	۷۳۳
دانشمندجه (اوکتاقاآن احفادندن)	۷۴۷
بیان قولی بن سورکتو بن دوا	
تیمور شاه بن یسون تیمور	
تغلق تیمور بن امیل خواجه بن دوا	
الیاس خواجه بن تغلق تیمور	۷۶۴
هایبل شاه	۷۶۵

جوجی خان سلاله‌سی ۶۳۵ تاریخندن تیمورلنکك خروجنه یعنی ۷۸۵ تاریخلرینه دکین ۱۵۰ سنه دشت قپچاقده حکم سورمشدر. حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

جوجی خان بن چنکیز (پدری حیاتنده وفات ایتمشدر)	
بایدو خان بن جوجی	۶۳۵
سرطاق بن بایدو	۶۵۴
اولاغچی بن بایدو	۶۵۴
برکان بن بایدو	۶۵۵
منکو تیمور بن کوتکان بن بایدو	۶۶۴
تودا منکو بن کوتکان	۶۷۹
تولابغا بن دارتو بن کوتکان	۶۸۶
توقاتقا بن منکو تیمور	۶۹۰
اوزبك بن طغرلجه بن منکو تیمور	۷۱۱
حاتی بك بن اوزبك	۷۴۳
بردی بك بن جانی بك	۷۵۷
اوروس بك (اولاد جوجیدن توقامورك احفادندن)	
تقایا بن اورس	۷۷۸
تیمور ملك بن او وس	
تقتمش (عن احفاد توقاتیمور بن جوجی)	۷۸۰

اشبو جدولده اسمی کوریان وکندیسی حکومت سورمین (توقاتمر) بن جوجینك احفادندن آیریجه بر سلاله تیمور وقعه‌سندن صکره دخی قریم وقزاق جهتلرنده حکم فرما اولوب، بونلر قریم خانلری اسمیله معروفدرلر. بواسمه مراجعت بیوریله.

چنیس (Cenis) آلپ سلسله‌سنه منسوب اوله‌رق فرانسه ایله ایتالیا آره‌سنده بر طاغدر، که اك یوکسك ذروه‌لری ۳۵۰۰ متره ارتفاعنده اولوب، تشکیل ایتدیکی بوغازدن برجاده کچر، وآلتندن ۱۲۲۰۰ متره طولنده برتونل آچیله‌رق، دمیر یول کچیرلمشدر.

چوبان (امیر ـ سلدوز) سلالهٔ چنکیزیه‌نك ایلخانیان شعبه‌سندن غازان خان والجایتو خانك امراسندن اولوب، بعده سلطان ابوسعیدك جلوسنده، بونك حداثت سنی حسبیله، نائب حکومت وامیرالامرا اولمشیدی. بغداد حاکمی بولنان شیخ حسن ایلکانیه تزویج ایتمش اولدیغی (بغداد خاتون) اسمنده غایتله حسنی وعائله برقیزی وار ایدی. بعده سلطان ابوسعید بغداد خاتونك حسن وجانی خبر آلغله، غیاباً عاشقی اولوب، صاحب ترجمه‌یه مرقومه‌یی قوجه‌سندن آیره‌رق کندیسنه تزویجنی تکلیف، وبو تکلیفنده اصرار ایتمکله، امیر چوبان رضا ویرمیوب، بوندن طولایی بینلرنده حاصل اولان خصومت اوزرینه، خراسانه قاچمش؛ واوراده اوغلی امیردمشقك سلطانیه‌ده ابوسعید طرفندن قتل اولندیغنی خبرآلنجه، اخذثار ایچون عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، ریده اثنای حربده عسکر کندیسنی ترکله، ابوسعیدك عسکرینه التحاق ایتدیکندن، امیر چوبان فراره مجبور اولوب، ملوك کرتدن غیاث‌الدین محمده التجا ایتمش ایسه‌ده، بو ذات قاعدهٔ مهمانوازیه رعایت ایتمیه‌رك ۷۲۸ تاریخنده کندیسنی اوغلی (هلوخان) له برابر هراتده قتل، ونعشلرینی سلطان ابو سعیده ارسال ایلمشدر. ابوسعید طرفندن شیخ حسن ایلکانیه جبراً تطلیق ایتدیریله‌رك، تزوج ایدلمش اولان بغداد خاتونك سعیبله، جنازه‌لری مکهٔ مکرمه‌یه کوندریله‌رك، حجاجك اوکنده نمازلری قیلندقدن صکره، مدینهٔ منوره‌یه نقل ایله، بقیعده دفن ایدلمشدر. دیندار وصاحب خیرات برامیر اولوب، مکهٔ مکرمه‌یه اوزاقدن برصو دخی کتیرمشیدی. مذکور (امیر دمشق) و(هلو خان) ایله (بغداد خاتون)دن بشقه امیرحسن، محمود، تیمور تاش، سیور خان ویاخی باسق اسملریله ۵ که جمعاً ۸ اولادی وار ایدی. الجایتو خانك (ساتی بك) و(دولندی) اسملرنده ایکی قیزینی تزوج ایدوب، سیورخان ایله هلوخان بونلردن دنیایه کلمشیدی.

چوبان آطه‌سی (Casos) جزایر بحر سفیددن ردوس سنجاغنه ملحق بر قضا تشکیل ایدن وکرید ایله کرپه آره‌سنده واقع اولان (قاشوط) آطه‌سنك نام دیکریدر. [«قاشوط» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چوبانکرای قریم خانلرندن محمد کرای خان ثالث زمانده ۱۰۳۲ تاریخنده نورالدین منصبنه نصب اولنمش امرادن او. لوب، فتح کرای خانك اوغلی کچنمك ایستمش ایسه‌ده، اصل سلالهٔ خاناندن اولیوب، فتحکر ایك لیسانده سی ایتمش اولدیغی بر بویار قیزیله بونی مملکتنه اعاده‌یه مأمور اولان حاجی احمد اسمنده بر تاتارك اختلاط غیرمشروعندن متولدمصطفی اسمنده بر ولدزنا اولدیغی حالده، چوجق ایکن پدری طرفندن اخفا اولنه‌رق، بعده چوبان اولمش؛ وفتحکرایك وفاتندن صکره میدانه چیقوب، (قول بولدی) و(چول‌بولدی) اسملریله مسمی اولان ایکی اوغلیله برابر قریم خانلری خانداننه قاریشمش؛ وکندیسی (دولتکرای) نامنی آلدیغی کبی، اوغللرینه دخی (فتحکرای) و(عادلکرای) اسملرینی ویرمشدر. بونلرك ایکنجیسی خانلق مسندینه دخی چیقمشدر. چوبانکرایك نسلی (چوبانکرای زاده‌لر) دینمکله مشهوردر.

چوبانلر چایی قسطمونی ولایتنك سینوب سنجاق وقضاسنده برنهردر. که (انقار) طاغندن نبعان ایدن ایکی دره‌دن بانتشکل، شمال شرقیه طوغری جریانله، سینوبك ۸ کومتره جوبنده قره دکیزه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

چوبانیان آنف‌الترجمه امیر چوبان احفا. دینك سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره آذربیجان واران ودیاربکر جهتلرنده تأسیس ایتدکلری دولت اولوب، اصل حکومت سورن چوبانیلر مادهٔ آنفه‌ده ذکر اولنان امیر تیمور تاش بن‌چوبانك اوغللری (امیر شیخ حسن) ایله (ملك اشرف) در. امیر چوبانك قتلندن صکره صاغ قالان اوغللرندن دیار روم وانیسی بولنان تیمور تاش مصره، وخراسان وانیسی بولنان امیر حسن خوارزمه فرار ایدوب، اورالرده قتل اولندقلری کبی، کورجستان وانیسی بولنان امیر محمود دخی سلطان ابو سعیدك عسکری طرفندن اخذ، وتبریزده قتل اولنمش؛

وسیورخان ایله (یاغی باستی) دخی کاه فرار وکاه اختفا ایله ۱۷ سنه یاشادقدن صکره، برنجیسی شیخ حسن ایلکانی، ودیکری یکنی ملك اشرف طرفندن قتل اولنمشدر. مذکور امیر شیخ حسن بن تیمور تاش ایسه سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره ۷۳۹ تاریخنده آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده تفرد ایدوب، بغداد حاکمی شیخ حسن ایلکانی ایله بر قاچ کره محاربه ایده‌رك، واکثرنده غالب کله‌رك، درت بچق سنه اجرای حکومتدن صکره، ۷۴۴ تاریخنده وفات ایدوب، برادری ملك اشرف جانشینی اولمش؛ وبو دخی ۷۵۷ تاریخنه‌دك ۱۳ سنه حکومت سوروب، تبعه‌سی حقنده پك چوق ظلم واعتسافی اعتیاده، مالارینی غصب ایتدیکندن، جوبجی خان سلاله‌سندن دشت قبچاقده حکومت سورن جانی بك تاریخ مذکور - ده یوز بیك تاتار عسکریله دربندن کچه‌رك، ایتدیکی محاربه‌ده کندیسنی قتل، واموال وخزاینی ضبط ایتمش؛ وبونکله چوبانیانك حکومتی ختام بولمشدر. امیر دمشق بن چوبانك دخی (دلشاد خاتون) اسمیله بر قیزی وار ایدی، که سلطان ابو سعید طرفندن تزوج اولنه‌رق، بونك وفاتندن صکره شیخ حسن ایلکانی‌یه وارمش؛ وسلطان اویس بهادرك والده‌سی اولمشدر.

چوپین [«بهرام چوبین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چود (Tchoudes) روسیه‌نك شمال جهتلرنده وبحر منجمد شمالی ایله بالطبع دکیزی سواحلنده ساکن اولان اقوام تورانیه‌یه ویریلن اسمدر. [«فینوآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چوداد رودریغو (Ciudad Rodrigo) اسپانیانك ایالتنده وسالامانقه‌نك ۸۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق پورتکیز حدودی قربنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی، آغوئده نهری اوزرنده بر متین کوپریسی، قلعه‌سی ودباغخانلری واردر.

چوداد ریال (Ciudad Real) اسپانیانك یکی قسطیله خطه سنده ومادریدك ۱۶۰ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، کوزل بر میدانی، متعدد کلیسالری، بیوك بر خسته خانه‌سی، منسوجات وعنانت فابریقه‌لری، ومیوه وشراب تجارتی واردر. — چوداد ریال ایالتی شمالاً تولده (طلیطله) و وقوئنقه، شرقاً البسیطه، جنوباً جیان وقرطبه، غرباً دخی ویلانوئوه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۶۰۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۷۰ ۶۴۲ کشیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، غوآدیانه (وادی‌یانه) ایرماغی ایالتی شق وسق ایدیور. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، اوزوم ومیوه‌لری دخی چوقدر. مادریددن کلن ایکی دمیر یول خطی بو ایالتی شق وبریسی درون ایالتده ایکی‌یه تشعب ایده‌رك، اسپانیانك جنوب شرقی وغربی سواحلیله پورتکیزه طوغری ممتد اولورلر.

— بواسمله آمریقای وسطینك (غوآتماله) مملکتنده دخی بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی واردر.

چوداله (Ciudadela, Jemma) ونام دیکرله جمه اسپانیانك مینورقه آطه‌سنده بر قصبه اولوب، آطه‌نك ساحل غربیسنده و (ماهون) ك ۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. ۷۳۰۰ اهالیسی، لیمانی، قلعه‌سی، اسکی بر کلیسای وطار سوقاقلری واردر. عربلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، حکومت اسلامیه زمانده جزیره‌نك مرکزی ایدی.

چوداد ویقتوریا (CiudadVictoria) مکسیقه‌ده (تاماولیپه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۴۵ عرض شمالیده واقع و ۶۱۶۵ اهالیی جامعدر.

چودی (Tschudi) اسویچره‌نك الٔه مشهور مورخلرندن اولوب، مملکت مذکوره‌نك ۱۰۰۰ تاریخ میلادیسندن ۱۴۷۰ تاریخنه‌دك مکمل بر تاریخنی یازمش، ودیکر بعض آثار دخی براقمشدر. ۱۵۰۵ ده طوغوب، ۱۵۷۲ ده وفات ایتمشدر.

چورچیل (Churchili) انکلتره‌نك الٔه مشهور شعراسندن اولوب، ۱۷۳۱ ده (وستمینستر) ده طوغمش، و ۱۷۶۴ ده وفات ایتمشدر. هزلیات وهجوه مائل اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر.

چورق صو آناطولینك منتهای شرق شمالیسنده بر ایرماقدر، که ارضروم ولایتنده وارضروم شهرینك شمالنده واقع

کول طاغندن نعاله، ایتدا غربه طوغری آقه‌رق، وبعده شماله دونه‌رك، بایبورد قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، شرقه طوغری دونه‌رك، منبعنه تقرب ایدر، واسپیرك یاننده کچدکدن صکره، شمال شرقیه طوغری دونر، وروسیه حدودینه قدر بواستقامتده آقدقدن صکره، روسیه طوپراغنده غرب شمالیه وبعده غربه طوغری جریانله، (کونیه)نك ایچندن بعدالمرور، باطومك جهت جنوبیه سنده قره‌دکیزه دوکیلور. مجراسنه صاغ و صولدن بر طاقم دره‌لر دوکیلور. یك طولاشیقلی اولان مجراسی تقریباً وتخمیناً ۳۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، ۳۰۰ کیلومتره‌لکی عثمانیه‌ده و ۸۰ کیلومتره‌لکی‌ده روسیه‌نك ضبطنده‌کی یرلرده‌در. وادیسی خیلی منبت ومحصولداردر.

چورلی { ادرنه ولایتنك تکفور طاغی سنجاغنده، تکفورطاغنك ۳۲ کیلومتره شرق شمالیسنده ودرسعادتك ۱۰۰ کیلومتره غربنده اولهرق دمیر یول خطی قربنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب. اکثری مسلم اولمق اوزره، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، رشدیه مکتبی، روملره مخصوص اعدادیه‌سی واولدقجه تجارتی واردر. یانندن بر کوچك چای آقوب، مرمره‌یه دوکیلور. — چورلی قضاسی غرب جنوبی جهتندن نفس تکفور طاغی قضاسیله، جنوباً مرمره دکیزیله. شرقاً چتالجه سنجاغیله، شمال غربی جهتندن دخی قرق کلیسا سنجاغنك ویزه ولوله برغوس قضالریله محاط ومحدوددر. اهالیسی تخمیناً ۳۵۰۰۰ کشی اولوب، قسم اعظمی مسلم وقصوری رومدر. مرکز قضاده ۵۰۰ قدر ارمنی دخی واردر. اراضیسی کوچك طاغ وتپه‌لرله دوز یرلردن عبارت اولوب، طوپراغی منبت اولغله، زراعتك مهمل بر حالده بولنسیله برابر، خیلی مقدار حبوبات وسائره ایله اوزوم حاصل اولور.

چورلیلی علی پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارتی احراز ایتش وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، چورلیده دنیایه کلمشدر. سن رشده واصل اولدقدن صکره، رجالدن قره بیرام آغانك همتیله درسعادته کتیریله‌رك، سرای همایونه دخول ایتش؛ وذکاوت واستعداد طبیعیسی حسبیله، سلطان مصطفی خان ثانی زمانده سلحدار حضرت پادشاهی اولمش ایدی. ۱۱۱۵ تاریخنده، ادرنه حادثه‌سی صره‌سنده، رتبهٔ وزارته تجبیل اولنه‌رق، سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صکره، درسعادته عودت همایون وقوعنده، قائمقام نامیله ادرنه‌ده قالوب، بعض امور جسیمه‌نك تمشیت وتسویه‌سنه مأمور اولمشیدی. سنهٔ مذکوره‌ده حلب والیلکنه نصب اولنمق اوزره، درسعادته جلب اولندیغی حالده، داماد حسن پاشا یرینه رکاب همایون قائمقاملغنه، و۱۱۱۶ده‌طرابلس غرب ایالتنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قبه نشین، و۱۱۱۷ محرمنده ثانیاً رکاب همایون قائمقامی اولمش؛ و۱۱۱۸ محرمنده مسند صدارته تعیینله برابر مرحوم سلطان مصطفی خانك کریمه‌سی دخی تزوجله شرف مصاهرته نائل اولمشیدی. ٤ سنه‌یی متجاوز مدت امور دولتی حسن اداره وکمال عدالت و حقانیتله رؤیت مصالح ایتدکدن صکره، ۱۱۱۲ده بدخواهلرینك غمز ونفاقیله عزل، وکدفه ایالتنه نصب اولنه‌رق، قپوسی خنقیله برابر عزیمتی استعجال اولنمش؛ وکیه بیندکدن صکره مدللیه کیتمك امرینی آوب. اورایه وصولنده قتل ایدلمشدر. وفاتنده‌فرق یاشنی آنجق تجاوز ایتمشیدی. عاقل ومدبر وعادل برذات اولوب، خیرات وحسناته میلی زیاده ایدی. حلبده جامع کبیر داخلنده بولنان حضرت زکریا (ع)‌ك تربه‌سنی مجدداً بنا ایتدیرمش اولدیغی کبی. درسعادتده اسکی علی پاشا قربنده حرفهٔ شریف حضرت نبوی یی محارسه ایچون کارکیر حجرات وعمارت وچشمه یاپدیرمش، وپارمق قپو قربنده اسکی سبیلخانه محلنده‌بیوك بر جامع شریف ودارالحدیث وعمارت وکتبخانه وترسانه ساحلنده‌ده برجامع وحمام وشادروان وبرقاچ چشمه ایله دها نیجه خیرات وجوده کتیرمشدر. سر مقطوعی پارمق قپوده‌کی جامعی حویلسنده مدفوندر.

چورلیلی کتخداسی { [« ابراهیم پاشا (کتخدا)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چورم { انقره ولایتنك یوزغاد سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، یوزغادك ۷۳ کیلومتره شمالنده واسکله‌سی اولان صامسونك ۱۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ایله‌رق، یشیل ایرماق تابعلرندن چکرك نهرینه دوکیلور برچایك اوزرنده واقعدر. تخمیناً ۶۰۰۰ اهالیسی اولوب،

کوزل وواسع بر اووه‌ده مؤسس ایسه‌ده، نظافت قاعده‌لرینه عدم رعایتدن طولایی هواسی آغیرجه‌در. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (تاویوم Tavium) در. مقدما سنجاق مرکزی ایدی. — چورم قضاسی ولایت وسنجاغنك منتهای شرق شمالیسنده واقع اولوب، بوداق اوزی خطه‌سنك قسم غربیسندن عبارتدر. قزیل ایرماق قضاسنك شمال غربی حدودینی تشکیل ایدیورسه‌ده، اراضیسنك قسم اعظمی بوایرماغك وادیسندن یوکسکجه برطاغله آیرلمش اولوب، یشیل ایرماق حوضه‌سی داخلنده بولنیور؛ ودرون قضاده نبعان ایدن برقاچ چای جمع اولنه‌رق، یشیل ایرماق تابعلرندن چکرك نهرینه دوکیلور. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله مبوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری دخی چوقدر. قضانك مقدار اهالیسی اوتوز بیکه قریب اولوب، جمله‌سی مسلمدر.

چوروك صو { خداوندکار ولایتنك قره حصار سنجاغنده وولایتنك منتهای جنوب غربیسنده اوله‌رق قونیه ایله آیدین ولایتلرینك حدودی قریبنده برکول اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ۳۰ کیلومتره‌یه قریب اولدیغی حالده، عرض اعظمی ۵ کیلومتره‌دن دوندر.

چوسه { (Tseu - Ssé) چین حکماسندن اولوب، مشهور قونفوچیوسك تورونیدر. قبل‌المیلاد ۵۱۵ تاریخلرنده طوغوب، ۴۵۳ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. حکمت واخلاقه متعلق برچوق کتابلر یازوب، اك مشهوری (چونغ یونغ) عنوانلی اثریدر. که آوروپانك اکثر لسانلرینه ترجمه، ومتنی دخی طبع ونشر اولنمشدر.

چوسیما { (Tsou -Sima) جاپونیانك برجزیره واياتی اولوب، قوریا بوغازنده واقعدر. طولی ۸۰ کیلومتره اولوب، مرکزی (فوچیو) شهریدر.

چوقچ { (Tchouktchis) سیبریانك منتهای شمال شرقیسنده ساکن برقوم اولوب، ۶۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، آوجیلق وبالیقجیلقله تعیش ایدرلر. برطرفدن آمریقانك منتهای شمالنده بولنان اسکیمولرله وبرطرفدن دخی سیبریاده‌کی اقوام تورانیه ایله مناسبت ومشاهلتلری اولوب، اسکیمولرله اقوام تورانیه زمره‌سی آره‌سنده برواسطهٔ ارتباط حکمنده بولندقلری مظنوندر.

چولی { (میرزا محمد) معین‌الدین شاهرخ اوغلی وتیمورلنکك تورونی اولوب، پدرینك حیاتنده ۸۴۸ تاریخنده وفات ایتمشدر.

چونکش { دیاربکر ولایتنده ارغنی معدنی سنجاغنك چرمیك قضاسنه تابع برناحیه اولوب، ۲۸ قریه‌دن مرکبدر.

چووائش { (Tchouvaches) روسیه‌نك شرق جهتنده ساکن اقوام تورانیه‌دن اولوب، ۳۹۰۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، نیژنووغورود، قزان واورنبورغ ایالتلرنده بولنیورلر. قرن سابقده خرستیانلغی قبول ایدوب؛ زراعت وآوجیلقله یاشیورلر. اقوام تورانیه زمره‌سنك فینوآ یاخود ترك طائفه منسوبدرلر.

چه { یاخود چهلی (Tchèques) سلاواقوامندن برقوم اولوب، آوستریانك منتهای غرب شمالیسنده واقع چهستان ونام دیکرله بوهمیا خطه‌سنده ساکن بولنیورلر. بونلر عن‌اصل وبسته ایرماغی منابعنده بولنوب، بشنجی قرن میلادیده بوهمیایه هجرتله، اوراده یرلشمشلردر. مقدارلری ۳ ملیوندن زیاده اولوب، ملیونه قریب آلمانلرله برلکده یاشیورلر. قتولیك مذهبنه تابع اولوب، کندیلرینه مخصوص لسانله متکلمدرلر. لسانلرینك لهجه، روسجه وصربجه ایله مناسبت ومشابهتی وار ایسه‌ده، آیریجه برلسان تشکیل ایدوب، ادبیات مخصوصه‌سی واردر. چهلیلر لاتین حروفنی استعمال ایدرلر. بونلر یقین وقته کلنجه‌یه قدر حیوانلریله برلکده اوله‌رق آخورلرده وکوبرده یاشایوب پك کری برحالده بولندقلری حالده، بوصونك زمانلرده طریق ترقیده دیوخطوه‌لریله یوروبه‌رك، خیلی تمدن ایتمش؛ وادبیات ملیه‌لرینی ایلریه کوتوروب، وطنداشلری اولان آلمانلرله ادعای رقابته کیریشمشلردر.

چهارشنبه { طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده وصامسونك ۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق یشیل ایرماغك ایکی ساحلنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ قدر اهالیسی، ۷ جامع شریفی، ۵ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه و۴ ابتدائی ایله برر روم وارمنی مکتبلری، برپوسك

صودکرمنی، برطاقم منتظم یکی ابنیه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. یشیل ایرماقده آولنان بالیقدن حاویار اعمال واخراج اولنور — چهارشنبه قضاسی غرباً نفس صامسون وشرقاً ترمه قضالریله محدود ومحاط اولوب، یشیل ایرماق وادیسنك قسم اسفلندن عبارتدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، طوپراغی پك منبت اولمغله ، ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور . انك زیاده اخراج ایتدیکی محصولات مصر ایله چاودار در . توتون وکتان وسائره دخی حاصل اولور. طاغلرنده برقاج اورمان بولنوب، ترسانهٔ عامره ایچون وتجارت ایچون خیلی کراسته ایندیریلیر. قضا ۲٦۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ٦۰۰ ۶۰ اهالیسی واردر. که مرکزده بولنان برمقدار ارمنی وروم‌دن ماعداسی کاملاً مسلمدر. چرکس مهاجرلرینك برخیلیسی بو قضاده اسکان ایدلمکله، سائر یرلردن زیاده کثرتلی بولنیورلر. درون قضاده ۲۵۰ جوامع ومساجد، ۲۸۰ مکاتب صبیان و۳۲ تکیه موجوددر.

چهارشنبه { قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنك بارطین قضاسنده وفیلیاس چایی قربنده بیوجك برقریه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی اولدیغی حالده ، اخیراً حیدیه نامیله قضا مرکزی اولمشدر.

چهارشنبه { استانبولده سلطان سلیم ایله فاتح آره‌سنده بیوك برمحله اولوب، چهارشنبه کونلری قوریلان پازار مناسبتیله بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

چهرستان { (Bohème) آوسترپا ومجارستان دولتلنك بیوك ایالاتندن برخطه اولوب، دولت مشارالیهانك منتهای غرب شمالیسنده واقعدر.

موقع وحدود مساحه‌سی.— چهرستان خطه‌سی غیر منتظم برمربع شکلنده اولوب، کوشه‌لری شرق وغرب وشمال وجنوبه متوجهدر. جنوباً یوقاری آوسترپا، شرق جنوبی جهتندن آشاغی آوسترپا، ومورا ویا خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سیله، غرب شمالی جهتندن صاقسه قرالغیله، غرب جنوبی جهتندن دخی باویره قرالغیله محاط ومحدوددر. خط حدودی دائراً مادراً ۱۱۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، آلمانیا ممالکندن یعنی پروسیه وصاقسه وباویره‌دن برصره طاغلرله آیرلمشدر. ٤۸°۳۰′ ایله ۵۱° عرض شمالی و ۱۰° ۱۱°۳۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۱۹۵٦ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری.— چهرستان عموميت اوزره دوز بریر اولوب، یالکز حدود شمالیه وغربیه‌سی بوینجه برصره طاغلر وایچ طرفلرنده دخی بعض منفرد طاغلر وبرطاقم تپه صره‌لری واردر. سیلزیا حدودنده ممتد اولان (ریزن کبیرکه) طاغلرینك انك یوکسکی اولوب، انك مرتفع ذروه‌سی ۱٦۰۱ متره ارتفاعنده‌در. بوطاغك ذروه‌لری سیرك اولوب، سائر طرفلری آلچق اولدیغی حالده، اورمانلرله وآشاغی جهتلری چایرلرله مستوردر. صاقسه حدودنده‌کی (ارز کبیرکه) سلسله‌سنك ارتفاع وسطیسی ۷۰۰ متره‌دن زیاده دکلدر . آنجق منتهای غربنده اولان (اسپیچبرغ) طاغنك ۱۱۰۷ متره ارتفاعی واردر. باویره حدودنده‌کی (بوهمر والد) یعنی چهرستان اورمانی باویره جهتندن میلانلی واورمانله مستور اولدیغی حالده، چهرستان جهتندن صربدر. بونك ارتفاع وسطیسی ۱۰۰۰ متره اولوب، انیوکسك ذروه‌سی اولان (آربر) طاغنك ۱٤۷۱ متره ارتفاعی واردر. مورا ویادن حدودنده‌کی (مهربشه کبیرکه) سلسله‌سی بر تپه‌لر صره‌سندن عبارت اولدیغی کبی، داخلده‌کی منفرد طاغلر دخی بوحالده اولوب، ارتفاعلری پك آزدر.

یوقاریکی تعریفدن آکلاشلدیغی اوزره، چهرستانك طاغلری شمال وغرب جهتنده اولدیغی حالده، ارا-ضیسنك ارتفاعی بونك عکسنه اولوب، نفس آوسترپا ومورا ویادن برتقسیم میاه خطیله آیریله‌رق، بالطبیق دکیزی مائله‌سنه تابع وآلمانیانك انهار عظیمه‌سندن (البه) ایرماغی حوضه‌سنه داخلدر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، جنوب ایله جنوب شرق وغربی جهتلرندن اینن چایلر باشلیجه اوچ نهر تشکیل ایدیور. بونلرك بیوکی (مولداو) نهریدر. که چهرستانك منتهای جنوبندن شماله طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق، پراغه‌نك ایچندن کچدکدن صکره، (البه) ایله برلشیر. ایکنجیسی (البه) نهریدر که مورا ویا حدودندن و(ریزنکبیرکه) سلسله‌سندن اینن چایلردن بالتشکل، غربه وبعده غرب شمالیه طوغری آقار.

اوچنجیسی دنی (لاؤن) نهریدر، که حدود غربیه‌دن کلهرك، شرقه طوغری جریان ایله، مولداوك ملتقاسندن آشاغی (البه) یه قاریشیر. بو وجهله تشکل، وبتون چهستان صولرینی جمع ایدن (البه) ایرماغی (ریزنکبیرکه) ایله (ارزنکبیرکه) سلسله‌لری آره‌سنده بربوغازدن بالمرور، آلمانیایه داخل اولور. مذکور اوچ نهرك تابعلرندن بعض انهار خیلی بیوك اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری: باویره حدودندن کلن صولری جمع ایله شرق شمالیه طوغری آقه‌رق (مولداؤ) نهرینه دوکیلن (براؤ)، ینه (مولداؤ)ه تابع (وولداؤ) و(وولتاوه)، کذلك (مولداؤ)ء شرق جهتندن کلن (صاقساوه) وسائره‌در.

چهستانده برچوق کوللر دنی وار ایسه‌ده، جله‌سی کوچك اولوب، ذکره شایانی یوقدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — چهستانك هواسی پك مختلف اولوب، مرکزنده‌وجنوب شرقی جهتنده معتدل اولدیغی حالده، غرب وشمال جهتلرنده اورمانلرله مستور طاغلرك هوایه تأثیری واردر. باویرده صیجاق نهایت سانتیغراد حسابیله ۳۰ درجه‌یه قدر چیقار، وصوئوق تحت الصفر ۲۰ درکه‌یه قدر اینر. اك زیاده اسن روزکار کون طوغیسی وایکنجی درجه‌ده باطی لدوسیدر. شرق وشرق شمالی جهتندن اسن روزکار دائما یاغمورلی اولوب، شمال وغرب شمالی وجنوبی روزکارلری ایسه قورودور. حد وسطی اوزره سنه‌ده ۹۰ کون یاغمور یاغار.

طوپراغی پك منبت وزراعت ایلری اولوب، خالی اراضیسی آنجق یوزده درت نسبتنده‌در. محصولاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره خیلی مقدار ذخائر ومیوه‌دنی اخراج اولنور. اراضیسنك تقریباً یوزده ۲۹ی اورمان، یوزده ۲۰سی مرعی ویوزده ۴۷سی مزروعدر. میوه وسبزه‌لری چوق اولوب، باغلری آزدر؛ یالکز منلیك و چرنوسك شرابی مشهوردر. اهالیسی آلمان اولان یرلرده شربتجی اوتی وریزنکبیرکه جهتنده کنویر کثرت اوزره اولوب، پنجار زراعتی دنی کوندن کونه توسع ایتمکده‌در. مملکتك اك بیوك منبع ثروتی کراسته‌در.

حیواناتدن اك زیاده قبون، آت، قاز وسائر طیور یتیشدیریلوب، آریلری دنی چوقدر. کوللرده خیلی مقدار بالیق چیقار.

معدنلری پك چوق اولوب، وقتیله چهستانه کومش وآلتون منبعی نظریله باقیلیردی. شمدیکی حالده، اك کثرتلی معدنلری کومش وقلای اولوب، قورشون، کور وسائر معدنلری دنی بولدر. ابنیه ودکرمن طاشلریله مرمری وچینی اعمالنه یارار طوپراغی دنی چوقدر. میاه معدنیه‌سی پك کثرتلی اولوب، سدلیج وقارلسباد بوجله‌دندر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — چهستانك اهالیسی ۵ ۱۴۰ ۵۰۰ عددنده اولوب، بهرمربع کیلومتره‌باشنه تقریباً ۱۰۰ کشی دوشیور. بووجهله چهستان وسعت اراضیسنه نسبتله آوسترپا ومجارستانك اك مسکون یریدر. اهالئ مذکوره‌نك ۳ ملیوندن زیاده‌سی چهلی یعنی اسلاو و۲ ملیونی آلماندر. بونلرك قسم کلیسی قتولیك اولوب، ۱۰۰۰۰۰ قدری یهودی و۹۱۰۰۰ی پروتستاندر. آلمانلر چهلیلرله قاریشیق اولوب، یالکز (تابور) ایالتنده آلمان یوقدر، وشمال غربی کوشه‌سنده‌کی اوچ ایالت صرف آلمان اهالی ایله مسکوندر.

تقسیماتی، باشلیجه شهر وقصبه‌لری. — چهستان اداره‌جه ۸۹ قضایه منقسم اولوب، بونلر مقدما ۱۳ سنجاق تشکیل ایتدکلری حالده، ۱۸۶۷ده سنجاقلر لغو اولنه‌رق، قضالر طوغریدن طوغریه مرکزدن اداره اولنیور.

چهستانك مرکزی اولان پراغه‌دن بشقه بیوك شهری اولیوب، جمعاً ۱۵۴ شهر وقصبه‌سی، ۲۲۳ بیوك قریه‌سی و ۱۲۲۷۴ کوپی واردر. بونلر ۶۲۴۸ ناحیه‌یه ویا دوائر بلدیه‌یه منقسمدر. باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه‌زیردر:

پراغه	۲۲۳ ۰۰۰	اکر	۱۳ ۴۰۰
پیلسن	۲۳ ۷۰۰	قوتنبرغ	۱۲ ۸۰۰
		قلادنو	۱۱ ۰۰۰
ارینجبرغ	۲۲ ۴۰۰	آوسیغ	۱۰ ۹۵۰
بودوایس	۱۷ ۵۰۰	تو پلیج	۱۰ ۲۰۰
وارنسدورف	۱۴ ۴۰۰	لایمریج	۱۰ ۰۰۰

رومبرغ، شونلینده، هایده، تورناو قصبه‌لری دنی فابریقه‌لریله مشهوردر.

معارف وصنایع وتجارتی. — پراغه اسکیدن بری آوروپانك مراکز معارفندن معدود اولوب، مشهور

دارالفنونی وسائر مکاتب عالیه‌سی بولنمش ایسه‌ده، بونلرده اوتهدن بری آلمان لسانیله تدریس وتدرس اولنمقده، وچهلیلر ایسه حقیرومبتذل برحاله‌یاشایوب، کندی لسان وحسیاتلرینی ستر وکتم ایتمکده ایکن، اخیراً ایچلرنده ظهور ایدن بعض شعرا وعلمانك تشویق وتهییجیله حسیات ملیه‌لری غلیانه کلوب، کندی لسانلرنده مکمل ادبیات پیدا اولمش؛ ودار-الفنون ایله مکاتب عالیه‌ده چه لسانی آلمان لسانیله رقابت ایتمك درجه‌سنه کلدیکی کبی. کوچك قصبه‌لرده وکویلرده دخی مکاتب ابتدائیه ورشدیه واعدادیه تأسیس وکشاد اولنه‌رق، بوکونکی کونده چهستان معارفجه آوروپانك سائر طرفلرندن کری قالمیور؛ وچه لسانی آوروپانك السنهٔ ادبیه‌سندن عد اولنیور.

معدن کوریله اودونك کثرتی ومیاه جاریه‌نك چوقلغی چهستانده فابریقه‌لرنك تکثرینی وصنایعك ترقیسنی تسهیل ایدوب، بوملکت نفس آوستریادن صکره آوسترپا ومجارستان دولتلرنك صنایعجه انك ایلری بولنان یریدر. چهستانده ۱۴۰۰ فابریقه بولنوب، معمولات سنویه‌لری ۶۰۰ ملیون فرانق راده‌لرنده-در. فابریقه‌لرنك چوغی قسم شمانیسنده‌در. باشلیجه معمولات صناعیه‌سی یونك منسوجات، بز وجامه‌متعلق شیلردر. دمیردن آلات وادوات ایله مجوهرات‌وآینه دخی باشلیجه معمولاتندندر. پنجاردن شکر اخراجی کیندکجه تعمم ایتمکده‌در. چینی، کاغد، بیره اجزای کیمویه وسائره فابریقه‌لری دخی واردر.

تجارتی‌دخی بالطبع ایشلك اولوب، ادخالاتی باشلیجه طوز، ممالك حاره محصولاتی وممالکنده اعمال اولنمیان بعض معمولات صناعیه‌دن؛ واخراجاتی محصولات ارضیه ایله فابریقه‌لرنك معمولاتندن وکراسته‌دن عبارتدر. نهرلرنك نقلیاته یاردیمی آز ایسه‌ده، طرق ومعابری چوق ومکمل اولوب، برچوق دمیریوللری دخی واردر، که پراغه بونلرنك مرکزنده بولنیور.

اصول‌اداره‌سی.— چهستان الآن قرالللغ‌عنوانی محافظه ایدیورسه‌ده، ویانه‌دن تعیین اولنان بر والینك تحت اداره‌سنده بولنیور. معهذا اداره‌سی برنوع مختاریت اساسی اوزرینه مؤسس اولوب، ۲۴۲ مبعوثدن مرکب برمجلس منتخبی واردر.

احوال تاریخیه‌سی.— چهستانده زمان قدیمده کلت اقوامندن (بوی) اسمنده برقوم ساکن اولوب، آوغستوس قیصر زمانده (ماربود)نك تحت قیادتنده هجوم ایدن (مارقومان)لر قوم مذکوری چهستاندن اخراج ایتمشلر؛ وبونلر دخی میلادك بشنجی قرنده اسلاو اقوامندن چهلر طرفندن طرد واخراج اولنمشلردر. چهلر اووقتدن بری بوملکنده ساکن اولوب، ابتدا برطاقم کوچك حکومتلرك تحت اداره-سنده بولنیورلردی. یدنجی قرن میلادی اوائلنده (سامو) اسمنده برچهلی مملکتی استیلا ایتش اولان آوارلری اخراج ایتمکله برابر، بتون چهستانی بر اداره‌یه جمع ایده‌رك، برحکومت تشکیل ایتمشیدی، که بوحکومت خیلی قوت بولوب، فرانق دولتنه مقا-ومت ایلمشدی. ۸۷۱ تاریخنده چهستان موراویا حکمداری (اسواپتوپلوق)نك ضبطنه کچوب. اوصره‌ده خرستیانلق دینی دخی مملکته دخول وانتشار ایتمشدی. اسواپتوپلوقك وفاتندن‌صکره، مملکت مجارلرطرفندن استیلا اولنمغله، چهلیلر بونلره قارشی جرمانیا ایمپرا-طورلغنك تشکیلنه یاردیم ایتمشلردی. اون برنجی قرن میلادی‌یه قدرچهستان حاکملری (دوقه)عنوانیله قناعت ایتمش اولدقلری حالده، ۱۰۶۱دن ۱۰۹۲یه قدر حکومت سورن (ولادیسلاف)، ایمپراطوردردنجی هنری طرفندن قرالللق عنوانی ویرلمش ایدی. ۱۲۵۳ دن ۱۲۷۸ تاریخنه‌دك حکومت سورن ایکنجی (پرمیسل اوتوقار) زمانده چهستان دولتی خیلی بیویوب، تیرولدن بشقه بتون آوستریا مملکتی ضبط ایتمشیدی. آنجق مومی‌الیه هابسبورغ خاندانله منسوب رودولفه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مملکتی غائب ایتمکله برابر، کندیسی دخی تلف اولمش؛ ومع هذا اوغلی ایکنجی (وئچلاس) لهستانی، وتورونی‌اوچنجی وئچلاس مجارستانی دخی چهستانه الحاقه موفق اولمشلردر. ۱۳۰۶ده وفات ایدن بوحکمدار اخیرله (پرمیسل) خاندانی منقرض اولمشدر. بعده هابسبور-غلی رودولفایله دیکر برچوق ذوات چهستان قرالللغنه انتخاب اولنه‌رق، بوتبدلات صره‌سنده لهستان کسب استقلال ایتمکه فرصت بولمشدی. ۱۳۱۰دن۱۳۴۶ تاریخنه‌دك چهستان‌لوکسنبورغ خاندانه تابع اولوب، بوخاندانه منسوب حکمدارلرك برنجیسی اولان (ژان) لهستاندن صرف نظر ایده‌رك، سیلزیایی ضبط ایتمشدی. مؤخراً جرمانیا ایمپراطوری اولان و۱۴نجی قرن میلادی اواسطنده حکم سورن برنجی شارل مملکتك

ترقیاتنه خیلی خدمت ایدوب، یوقاری پالاتینات‌ایله براندبورغی دخی الحاق ایتمشدی. بونك اولادواحفادی کوشکلك ایدوب، دولتك تنزیل قوتنه سبب اولمشلر؛ وبونلرك زمانده ظهور ایدن (هوس) وطرفدارانی مذهبجه اولان ادعا واختلافلریله چهستانی بسبتون دوچار ضعف ایتمشلردی. اشبو هوس طرفدارلری اکتساب ایتدکلری ثروت ونفوذ قوتیله چهستانی آلمانیا ایمپراطورلغنه تابع برقوالق حالنه صوقوب، قراللغی یکیدن هابسبورغ خاندانته تکلیف‌ایتمشلردی. اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده مجارستانده دخی حکم سورن لهستان پرنسلرندن بشنجی ولادیسلاف چهستان قراللغنه دعوت اولنمش؛ وبونك اوغلی‌مهاج محاربه‌سندن صکره طونه‌ده بوغلمغله، چهستان‌آوستریا آرشیدوقی وشارل کینتك برادری اولان فردیناندہ ویرلمش؛ واو وقتدن بری چهستان آوستریایه تابع اولوب، یالکز بعض امتیازات محافظه ایده‌بیلمشدر.

چه‌کانغ (Tché - Kiang) چینك برایالتی اولوب، بحراصفرك ساحلنده واقع واراضیسی سقی ایدن ایرماغك اسمیله مسمادر. شمالاً (کیانغ نان) و(کیانغ سو)، غرباً (آن هوئی)، جنوباً دخی (فوکیان) ایالتلریله محدود اولوب، طولی ۴۵۰ وعرضی ۳۵۰ کیلومتره‌در. ۸۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (هانغ چئو) شهریدر. اراضیسی پك منبت اولوب، پرنج، بغدای، چای، پاموق، نباتات طبیه، شراب، جوجه طود، ایچ یاغی آغاجی، کافور وسائر محصولاتی واردر. اپك بوجکلری دخی چوق اولوب، کلیتلی حریر چیقاریلیر. اپکلی وصیرمه‌لی قاشلر نسج اولنور.

چهل منار اصطخر فارس خرابه‌لرینه ویریلن اسم اولوب، ابنیهٔ قدیمه‌سنك الیوم قائم اولان ستونلرندن طولایی‌بواسمله تسمیه اولنمشدر.

چیامپه (Tsiampa) هند چینیده قوشینشینك جهت جنوبیه‌سنده بر بیوك خطه اولوب، وقتیله آریجه بر دولت تشکیل ایتدیکی حالده، الیوم آنام دولتنه تابعدر. ۱۰°۱۸′ ایله ۱۲°۵′ عرض شمالی و ۱۰۴°۳۵′ ایله ۱۰۶°۳۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، اراضیسی طاغلق واهالیسی وحشیدر.

چیتاکونك (Tchittagong) هندستانك بنکاله خطه‌سنده کنك وبراهما-پوتره ایرماقلرینك اوته‌سنده برایالت اولوب، مرکزی (اسلام آباد) شهریدر.

چیتاوکیا (Citta - Vecchia) یعنی «اسکی شهر»، مالطه آطه‌سنده (والته)نك ۱۰ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، استحکاماتی، اسکی قاوالیرلره مخصوص سرایی وبك یوکسك برچاتی قلعه‌سی بولنان واسع ومصنع برکلیسای واردر. بوکلیسانك آلتنده‌کی مغاره‌ده حواریوندن پاولوسك اوچ آی اختفا ایتمش اولدیغی مرویدر. والته‌دن اول مالطه جزیره‌سنك مرکزی ایدی.

چیتریا قبریس جزیره‌سنده لفقوشه‌دن ۲ ساعتلق مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، زمان قدیمده (کیتره) اسمیله جزیره‌نك الك بیوك شهرلرندن ایدی.

چیتلی خداوندکارولایتنده ارطغرل‌سنجاغنك اینه‌کول قضاسنده واینه‌کول قصبه-سندن ایکی بچق ساعتلق مسافه‌ده بر قریه اولوب، ایچنده چیقان هاضم ونافع معدن صویله مشهوردر. چیتلی صویی طباً وبشی صوینه معادل و بلکه مرجح اولوب، کوندن کونه کسب شهرت واعتبار ایتمکده، وشیشه‌لر ایچنده کلیتله اخراج اولنمقده‌در.

چیچرون یاخود کیکرون (Cicéron) اسکی رومالیلرك الك مشهور فصحا ونطقوقلرندن اولوب، میلاددن ۱۰۷ سنه اول (آرپینو) قربنده طوغمش؛ وفصاحت وبلاغتله‌فلسفه تحصیلنه قویلوب، ۲۶ یاشنده ایکن، محکمه حضورنده بعض مهم مسئله‌لر مدافعه‌سنده ابراز اقتدار ایلمش ایدی. بعده آتنه‌یه کیدوب، برقات دها توسیع معلومات ایله، عودتنده سیچلیا محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنمشدی. بعده دیکر بعض مهم وسیاسی دعوالر دخی قرائمغله، قبل المیلاد ۶۳ تاریخنده قونسلوس تعیین اولنه‌رق، زراع‌حقنده مضراولان بعض‌قوانینك ردینه موفق اولمغله، «وطنك پدری» عنوانله مظهر اولمشیدی. آنجق ۵۸ تاریخنده قلودیوسك تحت ریاستنده بولنان (قاتیلینا) طرفدارلری غلبه ایتمکله، کویابرطاقم‌مظنونینی‌بلا محاکمه اعدام ایتمش اولمغله اتهام اولنه‌رق، رومادن‌نفی اولنمشیدی. ۱۶ آیلق غیبوبتدن

صکره رومایه‌جلب اولنه‌رق، ۵۲ تاریخنده کیلیکیا (یعنی آطنه‌جهتی) والیلکنه‌تعیین اولنمش، وبرطاقم موفقیات حربیه‌یه‌نائل‌اولوب، عسکری طرفندن «ایمپراطور» عنوانیله تجیل‌ایدلمش ایدی. محاربات داخلیه زمانده پومپیوسك‌طرفنی التزام ایدوب؛ فرساله محاربه‌سندن صکره امور سیاسیه‌دن کف‌یدله، تألیفاتله اوغراشمغه باشلامش ایسه‌ده، مؤخراً نطقلر ایرادیله قیصردن بعض مشاهیرك عفوینی استحصال ایتمش؛ وقیصرك وفاتندن صکره، (اوقتاویوس)ه تقرب ایدوب، آنطونیوسه‌اعلان خصومت‌ایلمش ایدی. آنجق اوقتاویوس آنطونیوسله اویوشوب، هیئت مثلثه‌یی تشکیل ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی آنطونیوسك یدانتقامنه براقوب، اودخی جلادلر اعزامیله، قبل‌المیلاد ۴۳ تاریخنده اعدام ایتدیرمشدر. کرك آثارنده‌کی متانت واصابت افکار وکرك حرکاتنده‌کی استقامت ممدوح اولوب. آثاری مشهور ومتداولدر.

چیچستر (Chichester) انکلتره ده (سوسکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، لوندره‌نك ۹۶ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ۸۴۰۰ اهالیسی، کوزل بر کاتیدرالی، تیاتروسی وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی، دمیریولی وکوچك برلیمانی واردر. اسکی برقصبه‌در.

چیرنهاوزن (Tschirnhausen) مشاهیر طبیعیون ورياضیوندن اولوب، ۱۶۳۱ ده یوقاری لوزاسه‌ده طوغمش، و ۱۷۰۸ ده وفات ایتمشدر. رصده متعلق بعض خدمات وکشفیاتی واردر. چینك کینه مشابه برنوع چینی دخی اختراع ایتمشیدی. برقاج اثری واردر.

چینغا قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنك کرده قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه‌اولوب، همنامی اولان برکوچك کولك کنارنده واقعدر. — ناحیه‌سی ۱۶ قریه‌دن مرکبدر.

چیقاغو [«شیقاغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چیقوته آسیانك ساحل شرقیسنده واقع (قوریله) جزایرینك اك بیوکی اولوب، طولی ۱۴۰ وعرضی ۵۰ کیلومتره‌در. جاپونیه‌یه تابع اولوب، خیلی اهالیسی، صید ماهیسی وتیلکی وسموری واردر.

چیکیسلر (Tchikislar) روسیه‌نك آسیا‌ده‌کی ممالکندن (ماورای بحر خزر) ایالتنده، بحرخزرك ساحل شرقیسنده وایران حدودی قربنده مستحکم برکوچك قصبه‌در.

چیمبر یاخود کیمر (Cimbres) توتون یعنی جرمان اقوامندن برقوم‌قدیم‌اولوب، عن‌اصل دانیارقه‌نك جهت جنوبیه‌سنده ساکن‌ایکن، میلاددن برقرن اول غالیایه (یعنی فرانسه‌یه) هجرتله اوراده رومالیلره خیلی وقت مقاومت ایتمش؛ وبعده اسپانیا وایتالیایه دخول ایدوب، نهایت قاتولوس ماریوس طرفندن مغلوب وپریشان اولەرق، نام ونشانلری قالمامشدر.

چین وعربیسی صین (Chine) آسیانك منتهای شرقنده بربیوك مملکت اولوب، آنجق چین‌دولتی تیبت، مغولستان، ترکستان شرقی ومانچوریا کبی برطاقم ممالکه دخی حکم ایتدیکندن، چین دولتی ایله اصل چین مملکتی آره‌سنده بیوك برفرق واردر. بوماده‌ده جغرافیاجه اصل چین اسمیله معروف اولان مملکتدن بحث ایده‌جکز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — چین مملکتی آسیا قطعه‌سنك منتهای شرقنده واقع اولوب هند چینی حدودندن قوریا شبه جزیره‌سی حذاسنه وبحر محیط کبیر سواحلندن تیبت ومغولستان حدودینه‌دك ممتد اولور. شرقاً بحرمحیط کبیره تابع پچیلی کورفزی، بحرأصفر وشرقی چین دکیزیله، جنوباً جنوبی چین دکیزیله وتونکین مملکتیله، جنوب غربی جهتندن بر مانیا مملکتیله، غرباً تیبت ایله، شمالاً دخی مغولستان ومانچوریا ایله محدود ومحاطدر. مغولستان ومانچوریا طرفندن «سد اسکندر» اسم کاذبیله معروف ۲۵۰۰ کیلومتره‌طولنده مشهور برسدله مسدوددر. بو مملکت واسعه ۲۰° ایله ۴۳° عرض شمالی و ۹۵° ایله ۱۲۳° طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیدن جنوب غربیه اولان طول اعظمی، قوش اوچشی حسابیله، ۲۹۰۰ کیلومتره‌دن آشاغی دکلدر. آنجق برطاقم کوشه وبرونلر داخل حساب ایدلمدیکی حالده، چین مملکتی مدوره قریب‌برشکل ابراز ایدوب، ۲۱° ایله ۴۰° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولور، وقطری ۱۹۵۰ کیلومتره طولنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی

تقریباً ۴۰۲۴۶۹۰ مربع کیلومتره اولوب، همان فرانسه‌نك سكز مثلی بیوكلكنده‌در.

شكل طبیعیسی جبال وانهاری .— چینك شكل طبیعیسی وجبالنك درجهٔ ارتفاعی حقنده هنوز بر كونه تحقیقات وكشفیات فنیه اجرا اولنمامش ایسه‌ده، بوملكت واسعه عمومیت اوزره غربدن شرقه‌متوجه برمائله تشكیل ایدوب، آسیانك اك مرتفع محلی اولان تیبتدن ومغولستان حدودندن باشلایه‌رق، صولری شرقه‌وشرق‌جنوبیه طوغری آقار. بوصولرباشلیجه اوچ بیوك ایرماق تشكیل ایدوب، بونلرك آره‌لرنده دخی، تیبت جبالنك شعبه‌لری حكمنده اولمق اوزره، اوچ‌بیوك‌سلسله‌سی شرقه طوغری‌اوزانیر. بوسلسله‌لرك برنجیسی (نان لینغ) یعنی «جنوب جبالی» سلسله‌سیدر، كه چینك منتهای غرب جنوبیسنده وتیبت حدودنده‌بولنان(بون‌نان)خطه‌سندن باشلایه‌رق، (سی كانغ) ایله (یانغ چه‌كانغ) ایرماقلری آره‌سنده فورموزه آطه‌سی قارشیسنده‌كی سواحله قدراوزانیر؛ وشمال وجنوبه طوغری برچوق قوللر ودیرسكلر اوزانه‌رق، بوایكی ایرماغه تابع برچوق انهارك حوضه‌لرینی تشكیل ایدر. ایكنجیسی بونك شمالنده‌اولوب، مذكور (یانغ چه‌كانغ) ایرماغیله (هوآنغ هو) ایرماغی آره‌سنده واقع (په‌لینغ) یعنی «شمال جبالی»در، كه ینه غربدن شرقه ممتد اولوب، كرك امتداد وكرك ارتفاعجه برنجیدن چوق دوندر. اوچنجیسی دخی منتهای شمالده ومغولستان حدودی قربنده شمال شرقیه وپكین شهرینه طوغری ممتد اولان سلسلهٔ جبال اولوب، بوسلسله بعده دها زیاده كسب ارتفاع ایده‌رك، (هینغان) اسمیله مانچوریایه داخل اولور. هر حالده چین جبالنك اك مرتفعلری غرب جنوبی وشمالی جهتلرنده اولوب، اورالرده دائمی صورتده ویا سنه‌نك اكثر اوقاتنده قارله مستور بولنورطاغلر واردر، كه عرضی اقتضاسنجه ارتفاعلری اوچ درت بیك مترەدن آشاغی اولمسه كركدر. عمومیت اوزره چینك غرب‌وجنوب جهتلری مرتفع وطاغلق‌اولوب، شرق جهتی دها آلچقدر. وبوجهتده واسع اووه‌لری چوقدر.

یوقاریده ذكر اولنان اوچ ایرماقدن (یانغ‌چه‌كانغ) و(هوآنغ هو)یالكز چینك دكل بلكه بتون عالمك اك بیوك انهارندن اولوب، كرك مجرالرینك طولی وكرك صولرینك كثرتی جهتیله اهمیتلری فوق‌العاده‌در.

علی‌الخصوص برنجیسی پك بیوك اولوب، تیبتك قسم شمالیسنده وهنوز لایقیله كشف اولنه‌میان اقطار مجهوله‌ده نبعاله، شرق جنوبه وبعده جنوبه‌طوغری جریان ایده‌رك، چینك یون‌نان خطه‌سنی‌شق ایتدكدن صكره، شرق شمالیه طوغری دونه‌رك، وچینك تا اورته‌سندن كچوب، پك طولاشیقلی برمجرا تشكیل ایله، صاغ‌وصولدن برچوق انهار آله‌رق، °۳۲عرض شمالیده‌شرق چین دكزینه دوكیلور. جریانده تشكیل ایتدیكی منخنیلر داخل حساب اولمدیغی حالده، مجراسی تقریباً ۶۰۰۰ كیلومتره طولنده اولوب، بونك ایكی خمسی چینك خارجنده یعنی تیبت خطه‌سنده‌در. تابعلرینك بعضلری عادتا جسیم انهاردن معدوددر. بونهرك مجراسی چینك اك بیوك طرق تجارتندن اولوب، كنارلرنده وتابعلری اوزرنده یوزدن‌زیاده بیوك شهر واردر. انهار مذكوره‌نك ایكنجیسی اولان (هوآنغ هو) یعنی «صاری ایرماق» دخی تیبتك قسم شمالیسنده نبعاله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، چینه داخل اولدقدن صكره، شماله طوغری دونوب، مغولستانه دخول، وبعده شرقه وجنوبه دونه‌رك، یكیدن‌چینه‌رجوع ایدر؛ و(هین یانغ) نهریله برلشنجه‌یه قدر جنوبه طوغری آقوب، بعده شرقه ونهایت شرق شمالیه طوغری جریانله، پجیلی كورفزینه دوكیلور. مجراسی تقریباً ۴۷۰۰ كیلومتره طولنده ایسه‌ده، تابعلری آز وكوچك اولدیغندن، صویی نسبةً آزدر؛ وبتاغی پك كنیش اولدیغی حالده، درینلكی چوق اولمیوب، اكثر طرفلری سیر سفائنه صالح دكلدر. طغیانلری چوق اولوب، قربنده وباصیق یرلرده بولنان اراضیی باصار، ونیجه شهر وقصبه‌لری وقت وقت تخریب ایدر. هرنه قدر بر چوق سدلر یاپلمش ایسه‌ده، تهلكه‌نك بسبتون اوكی آلنه‌مامشدر. چینك اكثر انهاری بوایكی ایرماغه وعلی‌الخصوص برنجیسنه تابع اولوب، سواحله‌قریب محللردن نبعاله طوغریدن طوغریه دكیزه منصب اولانلری آز ونسبةً اهمیتسزدر. چینك اك بیوك حوضه‌سنی تشكیل ایدن ایرماقلرك اوچنجیسی اولان (سی‌كانغ)ایسه‌دیكرایكیسی قدر بیوك اولمیوب، یون‌نان حدودنده نبعاله، شرقه طوغری آقه‌رق، وبرطاقم انهاراخذ ایده‌رك،(هونغ قونغ)وقانتون‌قربنده جنوبی

چین دکیزینه منصب اولور. یونان خطه‌سنك نصف جنوبیسی ایسه هند چینی مالّه‌سنده بولنوب، پك چوق اولان میاه‌جاریه‌سی هند چینینك (هونغ کانغ)، مقونغ، سالوئن وایراوادی ایرماقلرینه دوکیلور.

چینده برچوق کوللر بولنوب، بونلرك اڭ بیوکلری (یانغ چه کانغ) ایرماغنك مجراسی قربنده بولنان بر وجه آتی ٥ کولدر: بونلردن (قونغ - تینغ). (پو - یانغ) و (تای - هو) کوللری نهر مذکورك جنوبنده واقع اولوب، فضلهٔ میاهلری بونهره دوکیلور. دردنجیسی اولان (قائوبئو) نهر مذکورك شمالنده اولوب، یه آیاغی بونهره دوکیلور. بشنجیسی اولان (هونغ‌چه) کولی ایسه بونك شمالنده اولوب، فضلهٔ میاهی طوغریدن طوغریه دکیزه دوکیلور. چینك شرق جهتنده نهرلر وکوللر آره‌سنده برچوق جدوللر بولنوب، بونلر زراعت وتجارتی تسهیل ایدرلر.

سواحل وجزایری. — چین سواحلنك بیوك کورفز وشبه جزیره‌لری آز اولوب، منتهای شمال شرقیسنده واقع پجیلی کورفزیله بوکورفزی صاری دکیزدن آیران (شان قونغ) شبه جزیره‌سندن بشقه، ایکنجی درجه‌ده اوله‌رق ساحل شرقیسنده (هانغ‌چئو) کورفزی وساحل جنوبیسنده دخی قانتون کورفزیله هایتان جزیره‌سی قارشیسنده (لی‌چئوفو) شبه‌جزیره‌سی بولنیور. آنجق سواحلنك سائر طرفلری وعلی‌الخصوص جنوب وشرق جنوبی سواحلی دخی دوز اولیوب، برچوق کوچك کورفزلر، قویلر، لیمانلر، برونلر، قیالر وآطه‌جقلرله برداتله شکانی ابراز ایدیور. ٥٠٠٠ کیلومتره طولنده اولان بوسواحلده پك چوق لیمانلر واردر. چینك ایکی بیوك جزیره‌سی اولوب، برنجیسی جنوبنده‌کی (های‌نان) آطه‌سیدر. که محیط دائره‌سی ۹۰۰ کیلومتره‌دن زیاده‌در؛ ایکنجیسی ده‌شرق جنوبی جهتنده واقع (فورموزه) جزیره‌سیدر. که‌شمالدن‌جنوبه اولان طولی ٤٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، قره‌دن اڭ طار محلی ۱۵۰ کیلومتره عرضنده اولان (فوکین) بوغازیله آیرلمشدر. (هانغ چئو) کورفزی اطرافنده وجنوب شرق سواحلی قربنده دخی برچوق جزایر صغیره موجوددر.

اقلیم وهواسی. — °۲۰ دن °٤۳ عرض شمالیه قدر ممتد اولان بویله بر مملکت واسعه‌ده هوانك بر درلو اولمسی ممکن اولیوب، چینك هرطرفنده عرض وارتفاعه کوره هوا تخلف ایدیور. سواحل جنوبیه‌سی اقالیم حاره‌دن معدود اولوب، قانتون شهرنده یازین حرارتك وسطی درجه‌سی ۳۱ وقیشین ۷ درجه‌در. °٤۰ عرض شمالیده واقع اولوب، اقالیم باروه‌دن معدود اولان (پکین) شهرنده ایسه قیشین موسقوه وپترسبورغده اولدیغی قدر صوغوق‌اولور. مع‌هذا عمومیت اوزره چینك هواسی معتدل وصاغلام اولوب، علی‌الخصوص چینلیلرك نهر وکوللرك کنارلرنی زراعت وامور نافعه ایله اصلاح واعماره‌کی غیرتلرینك تصحیح هوایه پك بیوك تأثیر وخدمتی واردر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — چینك نباتات واشجاری پك چوق ومختلف اولوب، اکثری بوملکته مخصوص بولندقلرندن، تعدادیچون لسانمزده اسم دخی بولمقدن عاجزز. فاملیه، مانولیه، هورتنسیا کبی چیچکلی آغاجلر چینلدن آوروپایه نقل اولنمشدر. راوند، چای، کافور، طود، بامبو وسائره آغاجلریله بال مومنه وایج یاغنه مشابه برماده ویرر ایکی نوع آغاج، الیافندن مشهور چین کاغدی یاپیلان برنوع طود آغاجی، پورتقال آغاجی وسائر اشجار ونباتاتك انواعی حاصل اولور. چینده بیلدیکمز حیوباتك جمله‌سی یتیشیورسه‌ده، اڭ کثرتلی محصولی پرنج اولوب، اهالینك وعلی‌الخصوص آشاغی صنفلرینك باشلیجه مدار تعیشی بو محصولدر. پرنجدن صکره چینك اڭ کلیتلی محصولاتی ایپك، پاموق وچایدر.

حیواناتی دخی پك چوق اولوب، اکثر انواعی چینه مخصوصدر. آتلری پك ایی اولیوب، کوچك جثه‌لیدر. صیغیرلری آز اولوب، مانده‌لری وایکی هورکوجلی دوه‌لری چوقدر. کوپکلری برقاچ نوعه منقسم اولوب، برنوعنك اتی دخی یرلر. کدیلری دخی کذلك برقاچ نوع اولوب، اوزون ویومشاق تویلی بر نوعی دخی واردر. حیوانات وحشیه‌دن فیلان و پارسك انواعی وکیك وغزاللرك برچوق نوعی بولنور. یغی کبی، غرب جهتلرنده فیل وکرکدان وجنوب جهتنده میمونلرك انواعی وحتی اورانغ اوتانغه مشابه برنوع بیوکلری بولنور. قوشلرله کلبك وبوجکلرك چینه مخصوص پك چوق وغایت کوزل نوعلری واردر. فاره وکلنجك کبی حیوانات دخی پك چوق اولوب، هله صیچانلر بعض دفعه مزروعاتی تلف ایده‌جك درجه‌ده

چوغالیرلر. کرك سواحلده وکرك کوللرده بالیقلر پك چوق اولوب، اکثر انواعی بزجه مجهولدر.

چینده معادن معلومه‌نك جله‌سی کثرت اوزره بولنوب، آلتون، کومش، باقر، دمیر، قورشون، نیکل، قلای، جیوه وسائره اخراج اولنور. آلتون باشلیجه تیبتدن اینن نهرلرك قوملرنده طوپلانیلیر. مرمرك انواعی بولنوب، علی‌الخصوص سیاه رنکلی پك کوزل برنوعی واردر. معدن کوری پك کثرت اوزره اولوب، ایالات شمالیه‌ده اودونك قلتی حسبیله، اخراج اولنه‌رق، محروقات یرینه قوللانیلیر. ذی‌قیمت احجارك دخی انواعی بولنور.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری .— نفس چینك اهالیسی ۳۸۱ ۵۵۵ ۰۰۰ کشی اولوب، بهر مربع کیلومتره باشنه ۹۵ کشی‌دوشیور. بووجهله چینك آوروپانك اکثر یرلرندن زیاده مسکون اولدیغی آکلاشیلیور. چینلیلر مغول عرقنه منسوب اولوب، یوزلری یاصی، یناق کیکلری چیقنتیلی، برونلری یاصیق ویاصی، کوزلری بربرندن اوزاق ویوقاریه مائل، قاشلری یوکسده و اوجلری یوقاریه قالقمش، رنکلری صاریمتراق وکبار قادینلرنده بیاض، صاچلری قالین ودوز، بیبق وصقالری دخی سیرك وتل تلدر. بویلری قیصه وبتون اولوب، ایچلرنده اوزون بویلی واینجه بللی اشخاص یوق کبیدر. شیشمان وملحملری چوقدر. قسم جنوبیده ساکن اولانلر خالص چینلی اولوب، دها کوچك، وقسم شمالیده کیلر ایسه مانچو ومغول تاتارلریله قاریشیق اولوب، برآز دها ایری بویلیدرلر. بونلرك سیماجه مغوللرله دخی چوق مشابهتلری واردر. شمدیکی حالده ملت حاکمه بولنان مانچو تاتارلریله اصل چینلیلردن بشقه چینك غرب وجنوب جهتلرنده نیم وحشی بر طاقم اقوام بولنوب، کندیلرینه مخصوص لسانلری واردر. بونلردن بعضلرینك هند چینی وتیبت‌اقوامیله مناسبتلری واردر.

اصل چین لسانی السنهٔ هجائیه‌دن یعنی حال ابتدائیده بولنان السنه‌دن اولوب، کلمه‌لری برر هجادن عبارتدر. هرکلمه‌نك برقاچ معناسی اولغله، یالکز قولاقلنسه، تردد حاصل اولهجه‌غندن، ایکی مترادف کلمه برلکده استعمال اولندقده، ایکیسنك جمع وتوافقندن مقصد تعین ایدر. لسانك اکثر کلمه‌لرینك ایکی هجادن مرکب کورنمسی بو حکمته مبنی اولوب، حقیقتده ایکی کلمه‌دن مرکبدر. بو لسانك تصریفاتی اولیوب، مثلا فعللرده ماضی وحال واستقبال واثبات ونفی واسملرده اعراب آیریجه برطاقم کلمه‌لرك علاوه‌سیله افاده اولندیغندن، اوکرنمسی اول ظن ایدلدیکی قدر مشکل اولیوب، آنجق تحریری پك کوجدر. ابتدای حالده‌چین خطی مصرك هیروغلیف خطی کبی افاده‌سی مراد اولنان مواد واشیانك رسمنی چیزمکدن عبارت بولنمش ایکن، مرور زمانله بوشکللر رسم اولدقلری آکلاشیلمیه‌جق قدر تبدل ایدوب، مختلف وضعیت واستقامتده برطاقم خطوط مختلفه‌دن مرکب اشکال صورتنی آلمش، وهربری برهجایه تخصیص اولنمشدر. کلمه‌لر برر هجالی اولدقلرندن هربرکلمه‌یه مخصوص بر شکل وار دیمکدر. بولسان حقنده بو صوك زمانلرده آوروپالی‌بعض علما ومحققین برطاقم تحقیقات‌ومطالعات اجرا ایده‌رك، صرف ولغتنی دخی ضبط ایتمشلردر. چینلیلرك‌اسکیدن ادبیاتلری وصرف ونحو ولغت‌وسائر کتب‌ادبیه‌لری واردر. اصل لسان‌ادبی‌چینده براولوب، بعض ایالاتده سائر لسانلرله متکلم بولنان اقوام‌کندی لسانلرینی یازمیورلر. شمدیکی سلالهٔ حکمداری مانچو جنسنه منسوب اولوب، مانچوریا تاتارلری ذی‌نفوذ بولندقلرندن، سرای حکمداریده ورأس حکومتده وعلی‌الخصوص عسکرده مانچولسانی دخی قوللانیلوب، اکثر محررات رسمیه ایکی لسان‌اوزره نشر اولنور. مانچو لسانی سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط مخصوصله یازیلیر. خط چینی یوقاریدن آشاغیه یازیلوب، اشبو عمودی سطرلر صاغدن صوله تعاقب ایدرلر.

چینده الی زیاده منتشر اولان ادیان اوچ اولوب، آنجق اوچی آره‌سنده آز فرق بولنمغله، اهالی‌عندنده اوچی دخی مساوی عد اولنه‌رق، منتسبینی بیننده بر کونه خصومت ومباینت یوقدر. برنجیسی علماوکبرایه مخصوص اولان قونفوچیوس دینیدر. که اساساً وحدانیتی تصدیقدن وانسان ایله الوهیت آره‌سنده‌کی مناسبات حقنده بعض افکار متصوفانه‌دن عبارت بولنمش ایکن، مرور زمانله بوساده‌لکی غائب ایدوب، ارکان طبیعته عبادت وآلههٔ متعدده‌یه اعتقاد درکه. سنه اینمش، وبعض شعبه‌لری الوهیتی بسبتون انکار یولنه صاپمشدر. بودینك رؤسای روحانیه‌سی وبت وصنملری اولیوب، چین ایمپراطوری‌بودینك دخی رئیس

روحانیسی عد اولنور. ایکنجیسی ینه قونفوچیوسك دیننده مأخوذ اولوب، جن وپریلره وارواح امراته عبادتدن عبارتدر. بونلرك راهب وراهبه‌لری اولمیوب، غائبدن خبر ویرمك، فال آچمق، منجملك ورمالق ایتك کبی حرکات غریبه‌ده بولنورلر. بودینله متدین اولانلره (تائوسه) دیرلر. اوچنجیسی دخی (بودا) دینیدر، که حضرت عیسادن ایکی قرن اول چینه دخول وانتشارایدوب، آنجق بودخی اسکی حالنی غائب ایتمکله، غایت قبا بربتپرستلك صورتی آلمشدر. بودا دینك رئیس اعظمی برقاچ عصر چینده اقامت ایتدکدن صکره تیبته چکلمشدر. بودینك (بونز) تعبیر اولنان راهبلری ومناسترلری پك چوق اولوب، جهالت وتعصبلری درجهٔ نهایه‌ده‌در. انك زیاده منتشر اولان دین دخی بودر.

چینك ترکستان شرق کبی ایالات ممتازه‌سنده مسلمانلر اکثریت اوزره بولندقدن بشقه، نفس چینده دخی خیلی مسلمانلر بولنوب، مذکور اوچ دیندن صکره انك زیاده منتشر اولان دین دین اسلامدر. اسلامیت چینه ایکی طریقله داخل اولمشدر. اولا بحراً جزیرةالعربدن قانتون اسکله‌سنه نقل، واورادن چینك جنوب جهتنه ادخال اولنه‌رق، اورالره انتشار ایتمش؛ وعلی‌الخصوص (یونان) تعبیر اولنان خطه‌نك اهالیسی عمومیت اوزره دین اسلامله تدین ایلمشدر. بوحال اوائل دور اسلامده وکندی اعتقادلرینه کوره وقت سعادتده وقوع بولوب، صحابهٔ رسول‌الله (صلعم)دن چینلیلره تلقین دین اسلام ایتمکله کیدن ذات قانتونده ارتحال ایتمکله، تربه‌سی الیوم اوراده موجوددر؛ واورا مسلمانلری حضرت پیغمبردن صکره صحابه وائمه واولیادن اوله‌رق بالکز بوذاتی طانیورلر. دین اسلامك چینه ایکنجی دخولی اولاد چنکیزك چینده ایتدکلری فتوحات زمانده واقع اولوب، آسیانك جهت غربیه‌سنده عالم اسلام ایچون اوقدر مضر اولان مغول طائفهٔ وحشیه‌سنك دین اسلامك چینه‌ادخالنه خدمتلری اولمشدر. اوصره‌ده آل چنکیزك عالم اسلام اوزرینه دخی حکملری جاری اولدیغندن، بونلرك معیتنده برچوق مسلمانلر عسکرلکله وسائر مأموریتلرله چینه داخل اولوب، اوراده قالمش، ومرور زمانله چوغالمشلردر. بونلرك زیاده یکیده وچینك شمال جهتلرنده بولنوب، دائما حکومت طرفندن اکرام واعزاز کورمش، وبعض حقوق وامتیازاته دخی نائل اولمشلردر. کرك بونلر وکرك جنوب جهتنده‌کیلر سائر ممالك اسلامیه‌دن بك اوزاق بولندقلرندن، وچین ویا مانچو لساندن بشقه لسان بیلمیوب، دین اسلامك اساسی اولان لسان عربی‌یه‌دخی وقوفلری اولمدیغندن، اعتقادات وعملیات مذهبیه‌نك تفرعاتنده کندیلرینه مخصوص بعض احوال وعادتلری واردر. نفس چینده‌کی اهالیٔ مسلمه‌نك مجموعی یکرمی ملیون نفوسه قریب اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده، وچینلیلرده دین اسلامی قبول خصوصنده بیوك بر استعداد وانهماك کورلمکده‌در. چین اهالیٔ عمومیه‌سنك کلیتنه نسبةً مسلمانلری بك اقلیتده اولدقلری حالده، محکوم ومحقر اولمیوب، پکینده بك چوق دفعه‌لر امور ووقوعات سیاسیه‌ده بك اهمیتلی بر موقع طوتمش اولدقلری کبی، یونانان خطه‌سنده دخی بوندن یکرمی سنه اول چین دولتنه قارشی قیام ایده‌رك، مفتیلری بولنان شاه سلیمان اسمنده بر ذاتی رئیس اتخاذ ایله، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمشلردی.

تقسیماتی، باشلیجه شهرلری. — چین دولتنده سلالهٔ حکمداری تبدل ایتدکجه مملکتك تقسیماتی دخی دکیشدیرلمك عادت اولوب، شمدیکی حالده نفس چین ۱۷ ایالته منقسم ایسه‌ده، جغرافیاجه مانچوریایه تابع اولان (لائوتونغ) ونام دیکرله (شینغ کینغ) ایالتی دخی، اکثریت اوزره چینلیلرله مسکون اولدیغندن، رسماً نفس چیندن عد اولنیور. اشبو اون سکز ایالتك اسامیسیله، مساحهٔ سطحیه‌لری واهالیسی بروجه زیردر:

ایالات	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(ایالات شمالیه)	
پچیلی	۱۴۸ ۳۵۷	۱۷۹۳۷ ۰۰۰
شان تونغ	۱۳۹ ۲۸۲	۳۶ ۵۴۵ ۷۰۴
هونان	۱۷۳ ۲۵۰	۲۲ ۱۱۷ ۰۳۶
شان‌سی	۱۷۰ ۸۵۳	۱۰ ۷۹۱ ۳۴۱
شن‌سی	۲۱۰ ۳۴۰	۸ ۲۷۶ ۹۶۷
قان سو	۶۷۴ ۹۲۵	۴ ۳۶۸ ۸۷۲
	(ایالات وسطیه)	
سه‌چوآن	۴۷۹ ۲۶۸	۷۱ ۰۷۳ ۷۳۰
قوئی چئو	۱۷۲ ۸۹۸	۷ ۶۶۹ ۱۸۱
هوبه	۱۷۹ ۹۴۶	۳۳ ۶۰۰ ۴۹۳
هونان	۲۱۵ ۵۵۵	۲۹ ۰۰۵ ۱۷۱
کانغ‌سی	۱۷۷ ۶۵۶	۲۴ ۵۴۱ ۴۰۶
نغان هوئی	۱۳۹ ۸۷۵	۲۰ ۵۹۶ ۹۸۸
کانغ سو	۱۰۳ ۹۰۹	۲۱ ۲۵۹ ۹۸۹

(ایالات جنوبیه)

چه کانغ	۹۲ ۳۸۳	۱۱ ۶۸۵ ۳۴۸
فوکان ع فورموزه	۱۵۷ ۳۲۰	۲۳ ۵۰۲ ۷۹۴
قوآنغ تونغ مع هایتان	۲۶۹ ۹۲۳	۲۹ ۷۴۰ ۰۵۵
قوآنغ سی	۲۰۱ ۶۴۰	۵ ۱۲۱ ۳۲۷
یون نان	۳۱۷ ۱۶۲	۱۱ ۷۲۱ ۵۷۶
جمعاً	۴ ۰۲۴ ۶۹۰	۳۸۱ ۵۵۴ ۹۷۷

اشبو ایالاتك بهری سكز اون سنجاغه منقسم اولوب، بهر سنجاق بر ایکی ویا زیاده قضایی ومتعدد ناحیه‌یی حاویدر. طوغریدن طوغری‌یه ایالت مركز لرینه تابع قضا وناحیه‌لر دخی واردر.

چینده برچوق بیوك شهرلر بولنوب، آنجق بونلرك مقدار اهالیسی حقنده بعض مبالغه‌لی روایتلر وقوع بولشدر. پایتختی اولان پكین شهرینك اهالیسی بر خیلی وقت ۵ ملیون قدر ظن اولنمشیكن، مؤخراً اولنان تحمینلر بو شهر عظیمك اهالیسنی ۵۰۰ ۰۰۰ ایله ۱ ۶۵۰ ۰۰۰ آره‌لرنده كوستریور. مقدار نفوسلری الك زیده معلوم اولان شهرلری اجنبیلره تقرنی مساغ اولان اسكله‌لر اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری بروجه زیردر:

قانتون	۱ ۶۰۰ ۰۰۰	ون چئو	۸۰ ۰۰۰
تین چین	۹۵۰ ۰۰۰	چوچوآنغ	۶۰ ۰۰۰
هان كئو	۷۵۰ ۰۰۰	ووهو	۶۰ ۰۰۰
فوچئو	۶۳۰ ۰۰۰	كوكانغ	۵۳ ۰۰۰
شان های	۳۵۵ ۰۰۰	كوتغ چئو	۴۰ ۰۰۰
نینغ پو	۲۴۰ ۰۰۰	ایچانغ	۳۴ ۰۰۰
تاقاتو وتاپوآن	۲۳۵ ۰۰۰	چه فو	۳۲ ۰۰۰
چین كانغ	۱۳۵ ۰۰۰	سوآتاو	۳۰ ۰۰۰
آموی	۹۵ ۶۰۰	پاخوی	۲۵ ۰۰۰
تامسوی	۹۵ ۰۰۰		

چینده‌كی شهر وقصبه‌لرك چوغی برطرزده اولوب، جله‌سی سورله وقورو ویا صو ایله مملو خندقلرله محاطدر. خصوصی ابنیه‌نك جله‌سی اخشاب اولوب، خارجاً بویالی وچینه مخصوص چاتیلر وصچاقلرله مزیندر. یالكز معبدلر، سرایلر وسائر ابنیهٔ عمومیه طاشدن اولوب، بونلرك ایچنده مصنعلری دخی واردر. هله كوپریلری پك مكملدر. سوقاقلری اكثریا طار ویسدر. چینلیلر غایت ضیق بر حالده یاشامغی سودكلرندن، چینده سیرك خانه‌لر، كوچك كویلر وصیفیه‌لر مفقود اولوب، اكثر قریه‌لری دخی جسیم وصیقدر، یالكز سور وخندقلری اولمامغله قصبه‌لردن فرق اولنورلر. چینده بر چوق اهالی دخی نهرلرده وقنالرده صندالر ودوبه‌لر ایچنده ساكن اولوب، قره‌ده مسكنلری یوقدر.

مدنیتی، معارف وصنایع وتجارتی. — آسیانك غرب جنوبیسیله آوروپاده ساكن اقوام آریانیه وسامیه‌دن صكره دنیاده الك اول والك زیاده تمدن ایتمش برقوم وار ایسه، اوقومده چینلیلردن عبارتدر. چینلیلر اسكی زماندن بری آریجه بر عالم تشكیل ایدوب، آسیانك سائر طرفلرندن واسع چوللرله وچكلمسی پك مشكل بوكسك طاغلرله وسائر طرفلردن دخی بحر محیط كبیرله آیرلمش اولدقلرندن، سائر اقوام وامله اختلاط ایتمه‌مش؛ وبناءً علیه نه ایم سائره‌نك مدنیتندن استفاده، ونه‌ده كندی مدنیتلرینی ایم سائره‌یه نشر واشاعه ایتمشلردر. دائما آریجه یاشامشلردر. بونك ایچون كندیلرنده كوردیكمز آثار مدنیتك صرف كندی ایجادلری اولدیغنده امین اولهبیلیرز. هرنه قدر بوكونكی آوروپا مدنیتنه نسبةً چینلیلر پك كری بر حالده بولنیورلرسه‌ده، ازمنهٔ قدیمه وقرون وسطاده آوروپا ظلمت جهل ایچنده مستغرق بولندیغی زمان، چین ینه شمدیكی حالنده ایدی، چینلیلر ساكن وچالیشقاق آدملر اولوب، زراعته، صنعته وعلم وهنره فوق‌العاده میل واستعدادلری وار ایسه‌ده، اصول وعادات قدیمه‌لرینه فوق‌العاده حرمت ورعایتلری اولدیغندن، اجدادلرینك بولنمش اولدقلری حالدن بر وجهله آیرلهمیوب، ایجابات زمانیه ایله موافق صورتده ترقی ایده‌میورلر.

معارفلری باشلیجه تاریخ وجغرافیا ایله ادبیاتدن وتاریخ طبیعیدن عبارت اولوب، وقعه نویسلكه اسكیدن بری فوق‌العاده اهمیت ویرمشلر، وكونی كونه ضبط ایتدكلری وقوعاتدن یوزلرجه جلدلردن مركب تاریخلر تشكیل ایلمشلردر. معلومات جغرافیه‌لری چینه وتیبت، مغولستان، منچوریا كبی، چین دولتنه تابع ممالكه منحصردر. كندیلرینه مخصوص برطرزده نقصان بعض خریطه‌لر دخی ترسیم ایدرلر. الك اسكی كتب ادبیه‌لری میلاد عیسادن بر قاچ قرن اول‌بر زمانده یازلمشدر. اخلاقه وشعره متعلق كتابلری چوقدر. وقایع فلكیه وجویه‌یه پك بیوك دقتلری اولوب، اسكیدن بری خسوف وكسوف واحجار سماثیه سقوطی وزلزله كبی وقوعاتی قید وضبط ایتمشلرسه‌ده، هیئت ونجومه متعلق معلومات فنیه‌لری

پك ناقص اولديغندن، اوته‌دن برى بو خدمتى ممالك اسلاميه‌دن جلب واستخدام ايتدكلرى بعض علماى اسلامه احاله ايدرلردى؛ اخيراً آوروپا ارباب هيئتندن استمداد ايتمكه باشلامشلردر. تقويملرى شمسى وقمرى اولوب، شهرلرى قمرى ايسه‌ده، بهر ۱۹ سنه‌يه ۷ آى ضم ايده‌رك، سنه‌لرى شمسيدر. آيى درت هفته‌يه تقسيم ايتيوب، اوج اونلغه تقسيم ايدرلر، يعنى هفته‌لرى اون كوندن مركبدر. كونلرى ۱۲ ساعته منقسم اولمغله، بهر ساعتلرى بزم ايكى ساعتمزه معادلدر. هر نه قدر بينلرنده معارف خيلى منتشر اولوب، امور ملكيه وصنعت وتجارتله مشغول اولانلرك ايچنده اوقويوب يازمسى اولميانلر پك نادر ايسه‌ده، خطلرينك پك مشكل اولمسى توسيع معلوماته وقت براقديغندن، سنه‌لرجه تحصيل ايله مشغول اولان علمالرى آنجق لسانلرينى تماميله اوقويوب يازمق اقتدارينى اكتساب ايده‌بيليرلر. اسكيدن برى هميجوار اولان اقوامك لسانلرينى اوكرنمكه مخصوص بر مكتبلرى بولنديغى كبى، اخيراً آوروپا لسانلرينك تحصيليچون دخى بر مكتب آچشلردر.

چينليلرك استعداد طبيعيلرى ياردميله اسكيدن برى چينده بعض صنايع اجرا اولنمقده ايسه‌ده، دائما اسكى حالللرنده قالوب، بركونه ترقى كورملمشدر. رسمله چوق اشتغال ايتدكلرى حالده، كولكه ترسيمله قرب وبعدك تصويرى فكرى كنارلرنده مفقود اولديغندن، رسملرى مختلف بويالردن مركب غريب بر صورت آلير. فن معماريده اولدقجه مهارتلرى اولديغى حالده، هيكلتراشلق عندلرنده مجهول اولوب، يالكز تخته وفيل ديشى وكيك اوزرنده قبارتمه رسملر وشكللر قازمقده مهارتلرى فوق‌العاده‌در. بو خصوصده صبر وثباتلرى دخى اولوب، اويونجق قبيلندن بر اوفق شيئك اعماليله سنه‌لرجه اشتغال ايدنلرى واردر. ممالك سائره‌ده معمول مواد صناعيه‌يى تقليده دخى مهارتلرى وار ايسه‌ده، كنديدكلرندن يكى برشى كشف ايتمك ويا اجدادلرندن بولدقلرى صنعتلرى ايلريلتمك فكر واقتدارندن محرومدرلر. چينى وصاقسى كبى طوپراقدن معمول نفيس شيلر اعمالى ايسه اسكيدن برى چينليلره مخصوص بر صنعتدر.

چينك تجارتى باشليجه تجارت داخليه‌دن عبارت اولوب، منطقهٔ حاره‌دن منطقهٔ باروده‌يه قدر ممتد وهر اقليمك محصولاتى جامع اولەرق درتيوز مليون اهالى ايله مسكون بولنان اويله بر مملكت واسعه‌نك ايالاتى آره‌سنده محصولات ارضيه ومعمولات صناعيه دن عبارت پك ايشلك بر تجارت اجراسى طبيعيدر. هر نه‌قدر يوللر پك منتظم دكل ايسه‌ده، جسيم نهرلر وبونلرك آره‌سنده موجود بولنان متعدد جدوللر وعلى‌الخصوص چينك جنوبندن شمالنه دك ممتد اولان و ۲۷۰۰ كيلومتره طولى اولوب ذكرى سبق ايدن سد ايله برابر حقيقة عجايب عالمدن عد اولنمغه شايسته بولنان بيوك جدول چينده تجارت داخليه‌يى فوق‌العاده تسهيل ايديور. چينك هر خانغى شهر وقصبه‌سنه كيرلسه بيوك بر حركت كوريلوب، بتون خلقك اخذ وعطا ايله مشغول بولندقلرى حس اولنور: بو تجارت داخليه‌نك مكملينى چينليلرى تجارت خارجيه‌دن مستغنى ايتديكندن، اسكيدن برى اجنبيلره چينه دخول واجراى تجارت ممنوع اولوب بو مملكت واسعه‌دن يالكز اپيكه وچينى وفيل ديشنه متعلق بعض نفايس معمولات اخراج، وهند وايران واسطه‌سيله ممالك غربيه‌يه نقل وفروخت اولنوردى. چينه ايسه يالكز مغولستاندن آت، تيبتدن مسك، تركستان شرقيدن شال كبى بعض شيلر ادخال اولنوردى. شمديكى حالده اقطار مذكوره‌دن مواد مزبوره ادخال اولنمغله برابر، سيبريادن دخى كورك وچوخه كيرديكى كبى، آوروپانك تجارت بحريه‌سنه دخى برقاج اسكله آچيلوب، معادن معموله وغير معموله، پاموق ويوكدن منسوجات، معدن كورى، آفيون وسائره ادخال، وباشليجه اپيك وچاى ايله بعض چين معمولاتى اخراج اولنور. اشبو تجارت بحريه سنوى بر ملياره قرانغى متجاوز اولوب، نصفندن زياده‌سى ادخالات ونصفنه قريب مقدارى اخراجاتدن عبارتدر. بو تجارتك قسم كليسى انكلتره ايله وآسيا ده‌كى انكليز مستملكاتيله اجرا اولنور.

اصول اداره‌سى، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سى. — چين حكومتى ايمپراطورلق اولوب، سلطنت بر خاندانك ايچنده ارثاً انتقال ايدر. عموم اهالينك تخت سلطنتده بولنان ذات حقنده فوق‌العاده حرمت ورعايتلرى واردر. هر نه قدر حكومت بركونه مشروطيتله مقيد دكل ايسه‌ده، برى «مجلس عالى»

ودیکری « شورای دولت » اسملریله ایکی بیوك مجلس بولنوب، بونلرك حکم واقتداری دخی زیاده‌در. مجلس عالی، اوچی مانچو واوچی چینلی اولمق اوزره، آلتی اعضادن مرکب اولوب، حکمدارك اوامر واراداتی نشر وتبلیغ ونظاماتی وضع وتعدیل ایتکله موظفدر. شورای دولت خاندان حکمداریه منسوب پرنسلردن، وکلادن وسائر کبرادن مرکب اولوب، اعضالری معین دکلدر؛ وامور ملکیه وعسکریه‌یه متعلق موادمهمه‌نك مذاکره‌سیله موظفدر. حکومت: امور داخلیه، امور مذهبیه، امور عدلیه، امور نافعه، امور عسکریه ومالیه نظارتلری اسملریله آلتی نظارتدن عبارت اولوب، هربر نظارتك، بری مانچو ودیکری چینلی اولەرق، ایکی رئیس ودرت رئیس ثانیسی واردر. برتفتیش عمومی نظارتی دخی واردر، که کافهٔ دوائر حکومتك امور وحرکاتی تفتیش ایدر، وامورعدلیه‌ده محکمهٔ تمیز وظیفه‌سنی ایفا ایلر. شهرامینی وممالك تابعه ناظری دخی وکلادن معدوددرلر. مغولستان ایله ترکستان شرقی ممالك تابعه‌دن معدود اولوب، مانچوریا ایسه، شمدیکی خاندان حکمدارینك وطنی ومانچو قومی ملت حاکمه اولمغله، اصل چین ایالاتندن آیری اداره‌اولندیغی حالده، ممالك تابعه‌دن عداولنماز. حتی اکثر نظارتلرده بری مانچو وبری چینلی اولمق اوزره ایکی ناظر بولندیغی کبی، مجلسلرك اعضالری‌دخی متساویا مانچو وچینلیدن مرکبدر.

چین دولتنك واردات ومصارفی وسعت مملکته وثروت طبیعیسنه کوره اولیوب، تقریباً ۴۰۰ ملیون فرانقدن عبارتدر. ویرکیلرك طرح وتحصیلی براسکی اصولده اولوب، چوغی اشیای عینیه اولەرق تحصیل اولنور. دیونی دخی پك آزدر.

عسکری صلح‌زمانده ۳۰۰۰۰۰ وحرب‌زمانده برملیون نفردن مرکب اولوب، ۱۰۰۰۰ کشیدن مرکب بر معلم فرقه‌سی دخی واردر، که برقاج آلای پیاده ایله بری ۲۵۰ آتیدن مرکب برقاج سواری بلوکنی و ۶ صحرا ایله ۳ طاغ بتاریه‌سنی جامعدر. سائر عسکری برطرز مخصوص قدیمده‌در. اخیراً چین دولتی بربحریه دائره‌سی تشکیل ایدوب، دونمامی ۳ زرهلی، ۲ فرقتین، ۵ قوروت، ۱۵ زرهلی طوپ چکر، ۹ طورپیل واپوری، ۶ بتاریه دوبه‌سی، ۱۳ نقلیه‌و۷ کرك قروآزورندن وجمعاً ۱۲۴ قطعه‌سفینه‌دن عبارت اولەرق، شمال وجنوب‌فیلوسی نامیله ایکی‌یه منقسمدر. دەیر یوللری دردست انشا اولان برایکی کوچك خطدن عبارت اولوب، تلغرافلری دخی آزدر.

احوال تاریخیه‌سی. — چینك تاریخی پك اسکیدن بری مضبوط اولوب، میلاد عیسادن ۴۸۴ سنه اول مشهور (شوکینغ) کتابنی یازمش اولان حکیم قونفوچیوس میلاددن ۲۲۰۰ سنه اول حکم سورمش (یائو)دن بدأ ایدەرك، بوندن اولکی حکمدارلرك احوالیله چینك وقوعاتی، اساطیردن غیرخالی کوردیکیچون، مشکوك عد ایله، مسکوت عنه براقدیغنی بیان ایدیور. چینك هرودوتی مقامنده اولوب، میلاد عیسادن ۱۰۴ سنه اول (سه‌کی) عنوانلی تاریخنی یازمش اولان (سماچین) ایسه چوق دها اولکی وقوعاتی دخی نقل ایدیورسه‌ده، قبل المیلاد ۸۴۱ تاریخنه متصادف اولان بر زمانه‌دك جریان ایدن وقوعاتك تواریخنه پك‌ده صاغلام نظریله باقیله‌میه‌جغنی علاوه ایدیور. هرحالده اووقتلرده چین شمدیکندن برآز دها کوچك اولوب، مذکور (یائو) طرفندن ۹ ایالته تقسیم اولنمشدی. بونك خلقی (شون) ایالاتك عددینی ۱۲یه ابلاغ ایتمش ایسه‌ده، بوندن صکره حکومت سوروب (هیا) اسمیله معروف ایلك سلاله‌نك بانیسی اولان (یو)چین الکاسنی یکیدن ۹ ایالته تقسیم ایتمش؛ وبوتقسیم میلاددن ۳ قرن اولنه کلنجه‌یه‌قدر تعاقب ایدن ایلك ۳ سلاله زمانلرنده باقی قالمشیدی. ایلك سلاله‌نك زمانده‌چین دولتی شمدیکی چینك قسم وسطیسیله شمال غربی جهتندن عبارت اولوب، آکلاشلدیغنه کوره، مدنیت الك اول اوراده ظهور ایتمشیدی. بعده شمال وجنوبه طوغری توسیع ممالك ایدەرك، میلاد عیسادن برقرن اول حکومت سورن (خان) ویا (خاقان) سلاله‌سی زمانده برطرفدن هند چینینك قسم شرقیسی اولان (آنام) خطه‌سی ضبط اولنمش؛ وبرطرفدن چین تواریخنده (هیونغ نو) اسمیله یاد اولنان برترك قومنه قارشی (تبا) ویا (یوچی) نسمیه ایتدکلری دیکر برقومله عقد اتفاق ایتمك اوزره، (چانغ کان)ك قوماندەسیله غربه طوغری بر سریه سوق اولنمش ایدی. بوسوقیات واسطه‌سیله ختن وماوراءالنهر وایران ایله عقد مناسبات اولنه‌رق، او وقت چینك اسمی ام غریبه‌نك معلومی اولمغه باشلامشدر. چوق کچه‌دن ایبك تجارتی کسب توسع

ایتمکه باشلایه‌رق، هند وایران وروما یه قدر چین‌ایپکی سورلمش؛ وبومناسبتله چین معلوم اولوب، حتی بعضاً «ایپك‌مملکتی» دخی تسمیه اولنمسی عادت اولمش‌ایدی. بوتجارت براً اجرا اولنمغه باشلامازدن اول بحراً یعنی بحرمحیط هندی طریقیله وهندستان وجزیرة العرب واسطه‌سیله مصره قدر واصل اولوردی. رومالیلردن صکره چینك تجارت بحریه‌سی عربلر طرفندن اجرا اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده بحریون اسلام جزیرة العرب سواحلندن وبصره کورفزندن چینك سواحل جنوبیه وشرقیه‌سنه کیدوب کلیرلردی؛ ویوقاریده دنیلدیکی کبی، دین اسلامی دخی بوطریقله چینه ادخال ایتمشلردی. میلادك ٦٢٦ تاریخندن ٩٠٨ تاریخنه‌دك، یعنی اوائل دور اسلامده چینده حکومت سورن (تانغ) سلاله‌سی کرك توسیع ممالك وکرك تزیید اسباب عمران ومدنیت خصوصنده سلفلرینه تفوق ایتمشدی. بوسلاله‌نك انقراضنده برطاقم طوائف ملوك ظهور ایدوب، برمدت چینك احوالی هرج ومرج اولمش ایسه‌ده، ٩٦٠ تاریخ میلادیسنده (سونغ) سلاله‌سی یکیدن چین ممالکنی بردولته جمع ایتمشدر. ١١٢٥ تاریخنده مانچو تاتارلری چینك نصف شمالیسنی ضبط ایدوب، (خطا) اسمیله معروف دولتی تشکیل ایتلریله، سونغ سلاله‌سی چینك یالکز نصف جنوبیسنده حکم سورمکه باشلامشلردی. ١١٨٠ده سونغ سلاله‌سندن برحکمدار مشهور چنکیز خان ایله بالاتفاق مانچولری چیندن اخراج ایتمش ایسه‌ده، درعقب مغوللرك دها تهلکه‌لی قومشولر اولدیغنی کوره‌رك، بونلره قارشی مقاومته چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ١٢٨٠ده قبلاقاآنك النه اسیر دوشمش؛ وبتون چین اولاد چنکیزك ملکی حکمنه کچمش ایدی. قبلاقاآن چینده (یوئن) اسمیله برچینلی دولتی تشکیل ایدوب، یوز سنه قدر دوام ایدن بو دولت زمانده معارف وادبیات خیلی ترقی ایتمشدی. نهایت ١٣٦٨ده ظهور ایدن اختلالك نتیجه‌سنده مغوللرك دولتی ختام بولوب، فرومایه برچینلی تخت سلطنته نائل اولمش؛ و (مینغ) سلاله‌سنی تأسیس ایلمشدر. ١٦٤٤ تاریخ میلادیسنه‌دك ٢٧٦ سنه حکم سورن بو سلاله‌دن ١٦ حکمدار کلوب، ایچلرندن بعضلری تمیز ایتمشلردر. قبلاقاآنك زمانده آوروپالیلردن برنجی اوله‌رق مشهور (مارقو پولو) چینه‌داخل اولوب، ١٨ سنه اقامتله، عودتنده بومملکت حقنده معلومات مفصله وغریبه ویرمش اولدیغی کبی، مینغ سلاله‌سی زمانده دخی جزویتلر وسائر میسیونرلر چینده برچوق تحقیقات جغرافیه وفنیه اجرا ایتمشلردر. ١٦٤٤ ده مانچو تاتارلری یکیدن چینه هجومله، مینغ سلاله‌سنه ختام ویره‌رك، الی یومنا هذا حکم سورمکده اولان (تای چینغ) سلاله‌سنی تأسیس ایتمشلردر. بویکی سلاله ترکستان شرقی ایله تیبتی وچینك جنوب غربیسنده بولنان بعض نیم وحشی اقوامی دخی رام ایدوب، چین دولتنك حدودینی توسیع ایتمشدر. بو سلاله حکمدارلرندن بعضلری جزویت میسیونرلرینه مساعده کارانه معامله‌ده بولنمغله، بونلر چینك هر طرفنی کزوب، احوالنه کسب وقوف ایده‌رك، آوروپایه برچوق معلومات ویرمشلردر. ١٧٤٤ تاریخ میلادیسنده انکلتره دولتی چینه هندستاندن آفیون ادخال ایتمك ایستیوب، چین حکومتی ایسه بو زهرقاتلك ادخالنی منع ایتدیکندن. دولتین بینده محاربه وقوع بولوب، نهایت انکلیزلر غالب کلمکله، (هونغ قونغ) جزیره‌سنی ضبط، وچین دولتنی بش اسکله‌سنی آوروپا تجارتنه آچیق طوتمغه اجبار ایتمشلردر. چینلیلر بوعجبویتدن دلکیراولوب، تعصبلری بردرجه دها غلیان ایتمکله، ١٨٦٠ ده بعض اوروپالیلری قتل ایتدکلرندن، بو دفعه انکلتره ایله فرانسه بر لکده چینه اعلان حرب ایده‌رك، انکلیز وقوانسز عسکری مظفراً پکینه داخل اولمش؛ وبو دفعه عقد ایتدکلری معاهده ایله دیکر اون اسکله‌یی دخی آوروپا تجارتنه آچدیرمشلردر. ١٢٩٠ تاریخ هجریسنده بر طرفدن ترکستان شرقیده آتالق غازی یعقوب بکك دلالتیله وبرطرفدن دخی (یونان) ده شاه سلیمانك ریاستیله مسلمانلر چینه قارشی اعلان استقلال ایده‌رك، بو ایکی نو ظهور دولت اسلامیه‌در سعادته وآوروپا پایتختلرینه سفیرلر ارسالیله استقلاللرینی تصدیق ایتدیرمك ایستمشلرسه‌ده، عاقبت چینلیلر غالب کلوب، کرك کاشغرده وکرك یونانده قتل عام کبی نیجه اعتسافات وحشیه‌ده بولنمش؛ وبو ایکی خطه‌ده‌کی بیچاره مسلمانلرینه چینلیلرك ادارهٔ ظالمانه‌سی آلتنده قالمشلردر.

چینچیناتوس (Cincinatus) حیت‌واستقامتیله مشهور برومالی

اولوب، قبل‌المیلاد ٤٦٠ تاریخنده قونسلوس تعیین

اولنغله، وطننه بعض خدمات مهمه ایفا ایتمش؛ وبعده زراعتله مشغول اولدیغی حالده، ٤٥٨ ده روما عسکرینك بعض خصما طرفندن محاصره آلتنده بولنمسی اوزرینه، (دیکتاتور) عنوانیله رأس حکومته کتیریلدیکی، درحال جمع ایتدیکی عسکرله دشمنلری قهر، وروما اردوسنی تخلیص، و١٦ کون حکومتدن صکره استعفا ایدرك، یه چفت وچبوغیله اوغراشمغه باشلامشیدی. ٤٣٨ تاریخنده، (مولوس)ك عصیانی اوزرینه، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، ثانیاً رأس حکومته کتیریلدیکی، مرقومك وجودینی ازاله ایتمشدی. بودفعه دخی ٢١ کون رأس حکومتده قالدقدن صکره، هیچ برمکافات قبول ایتمیه رك، استعفا ایتمشدر.

— آمریقانك ممالك مجتمعه سنده بعض اهالی بوذاتی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایدرك، ١٧٨٣ ده بو اسمله بر جمعیت تشکیل ایتمشلردی. کندیلری حکومتده وراثتی قبول ایتدکلرندن، جمهوریتك تشکلندن صکره جمعیتلری طاغیدلمشدر.

چین دکیزی (Mer de Chine) بحر محیط کبیرك چین سواحلنده وآسیا قطعه سنك منتهای شرق جنوبیسنده بولنان واسع بر دکیز اولوب، جنوبی وشرق اسملریله ایکیه منقسمدر:

جنوبی چین دکیزی (Mer de Chine Méridional) وچینجه نان های (Nan Haï) یعنی جنوب دکیزی، غرباً مالاقه شبه جزیره سندن وقوشنشین ایله تونکین سواحلندن باشلایه رق، وبورنئو ایله فیلیپین جزایریله بحر محیط کبیردن آیریله رق، فورموزه جزیره سنه قدر ممتد اولور. بونك منتهای غربنده (سیام کورفزی) وغرب شمالی جهتنده دخی (تونکین کورفزی) بولنیور. مالاقه شبه جزیره سیله بورنئو آره سنده جاوه دکیزیله اختلاط ایدر. صیغلری و قیالری چوق اولوب، سیرسفائن حقنده مخاطره لیدر.

شرق چین دکیزی (Mer de Chine Orientale) وچینجه (تونغ های) یعنی «شرق دکیزی» جنوبیسندن چوق دها کوچك اولوب، فورموزه آطه سندن بدأ ایله، چینك سواحل شرقیه سی بوینجه شماله طوغری ممتد اوله رق، جاپونیا وقوریا سواحلنه قدر ممتد اولور. قوریا ایله چین سواحلی آره سنده کی قسم شمالیسی «صاری دکیز» اسمیله معروف اولوب، بونك شمال غربی جهتنده دخی یحیلی کورفزی تشکل ایدیور.

شرق چین دکیزی بحر محیط کبیردن جاپونیایه عائد بر صره کوچك آطه لرله آیرلمش اولوب، شمالاً (فوکان) بوغازندن جاپونیا دکیزیله اختلاط ایدیور. صیغلری وقیالری یوغیسه ده، دهشتلی قاصرغه لرندن طولایی بودخی سیرسفائن حقنده مخاطره دن خالی دکلدر.

چین دولتی (Empire Chinois) وسعت اراضی وکثرت نفوسجه کرهٔ ارضك وقوت ومکنتجه آسیا قطعه سنك اك بیوك دولتی اولوب، نفس چین ایله مانچوریا، مغولستان، ترکستان شرقی وتیبت ممالك واسعه سندن عبارتدر. شرقاً شرقی چین دکیزیله، صاری دکیزله، قوریا شبه جزیره سیله وروسیه یه تابع اولان برمقدار اراضی ایله؛ شمال شرقی جهتندن ترکستانله؛ غرباً افغانستانله؛ غرب جنوبی جهتندن هندستانله؛ جنوباً دخی هند چینی ایله وجنوبی چین دکیزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه سی ١١ ٥٧٤ ٣٥٦ مربع کیلومتره اولوب، ٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠ اهالیسی واردر، که بروجه زیر منقسم بولنیور:

مملکت	مربع کیلومتره	اهالی
نفس چین	٤ ٠٢٤ ٦٩٠	٣٨١ ٥٥٤ ٩٧٧
مانچوریا	٩٨٢ ٤٧٢	١٢ ٠٠٠ ٠٠٠
مغولستان	٣ ٧٦٠ ٥٨٣	٢ ٦٠٠ ٠٠٠
تیبت	١ ٦٨٧ ٨٩٨	٦ ٠٠٠ ٠٠٠
ترکستان شرقی	١ ١١٨ ٧١٣	٥٨٠ ٠٠٠
جمعاً	١١ ٥٧٤ ٣٥٦	٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠

[زیاده تفصیلات ایچون «چین، مانچوریا، مغولستان، تیبت وترکستان شرقی» ماده لرینه مراجعت بیوریله.]

چینغ کانغ (Tching Kïang) چینك (کانغ سو) ایالتنده و (یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده اوله رق (نانغ کینغ) شهرینك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهردر. ١٨٤٢ ده انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشیدی.

چیویتلا (Civitella) ایتالیانك (آبروچه چیتریوره) ایالتنده و(ترامو)نك ١٤ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودمیر یول موقفی واردر.

چیویته دی پنه (Civita di Penne) ایتالیانك منغا ناپولی قراللغنده وآبروچه اولتریوره ایالتنده برقصبه اولوب،

۱۱۰۰۰ اهالیسی واردر. پسقپوسلق مرکزیدر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (پنیاوستینا)ذر.

چیویته قاستلانه { (CivitaCastellana) ایتالیاده (ویتربه)نك ۲۷ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی وار. ریوماجوره نهری اوزرنده ۵۰ متره یوکسکلکنده برکوپریسی واردر.

چیویته وکیا { (Civita Vecchia) ایتالیاده رومانك ۶۳ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، سربست لیمانی، ترسانه‌سی وایشلك تجارتی واردر. رومایه برده‌میر یوللە مربوطدر. «اسکی شهر» دیمك اولان اسمندن آکلاشلدیغی اوزره، قدیم برقصبه‌در.

چیوی زاده { (محی‌الدین افندی) دورسلطان سلیمان خان قانونیده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دندر. عن‌اصل منتشالی اولوب. اورانك مدرسینندن چیوی افندینك اوغلیدر. ناجی زاده سعدی چلپیدن، فناری محی‌الدین افندیدن، مولانا محمد پاشادن ومولا ناقره بالیدن تحصیل علوم ایدوب، ادرنه وبروسه وچورلی مدرسه‌لرنده بر مدت تدریسله مشغول اولدقدن صکره، ۹۳۴ تاریخنده مصرقاضیسی، ۹۴۴ده آناطولی قاضیعسکری و ۹۴۵ده شیخ‌الاسلام اولمشدر. اوچ سنه ایله طقوز آی بومقامی اداره ایتدکدن صکره، ۹۴۸ده عزل‌وتقاعد اولنه‌رق، بواثناده زیارت‌بیت‌الله مقصدیله جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وعودتنده مدارس ثمانیه‌نك برینه مدرس اولوب، ۹۵۲ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ۹۵۴ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، اجرای احکام‌شرعیه‌ده‌پك عادل ومحق ایدی. «الایثار فی‌شرح المختار» و «حسن القاری فی‌التجوید» عنوانلریله ایکی تألیفی وبعض کتب معتبره‌یه تعلیقاتی واردر. آنجق ارباب تصوف حقنده رعایتده نقصانی اولوب، حتی مسند مشیختدن سبب عزلی دخی محی‌الدین عربی وجلال‌الدین رومی کبی کبار صوفیون حقنده واقع اولان اطالهٔ لسانی اولدیغی مرویدر.

چیوی زاده { (محمد افندی) دور سلطان مراد خان ثالثده‌مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، آنف الترجمه چیوی زاده محی‌الدین افندینك اوغلیدر. ۹۳۷ده طوغوب، پدرندن وبعده طاشکپری زاده‌کبی مشاهیر علمادن اخذ علوم، وپدری معیتنده ایفای حج شریف ایتدکدن صکره، علی‌الاصول‌دورمدارسله ۹۷۷ده شام، ۹۷۸ده مصر، ۹۷۹ده بروسه، ۹۸۱ده ادرنه و۹۸۳ده استانبول قاضیسی اولمش؛ وینه اوسنه آناطولی و ۹۸۵ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ۹۸۷ده صدراعظم محمد پاشانك اصراری اوزرینه عزل وتقاعد اولنه‌رق، ۹۸۹ده ثانیا روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش، وینه‌اوسنه مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدی. ۵ سنه ایله ۵ آی بو مقامی کمال عدل وحقانیتله اداره ایتدکدن صکره، ۹۹۵ده وفات ایدوب، پدرینك مرقدی یانینده دفن اولنمشدر. زیرکده وشهرامینده ایکی مسجد بنا ایتدیرمشیدی.

چیوی زاده دامادی { [«حامد افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(باب الجیم الفارسینك صوکی)

ح

(باب الحاء — فصل الالف الخ)

حابِس { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (ابوحیه حابس بن ربیعه - التمیمی) در، که اوغلی حیه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — ایکنجیسی (حابس بن سعدالطائی) در، که حضرت عمر (رضه) طرفندن حمص قضاسنه تعیین اولنمشیکن، مشرقدن ملکلرله محاط شمسك ومغربدن کواکبله محاط قرك طلوع ایتدیکنی رؤیاسنده کوردیکنی حضور حضرت فاروقیده بیان ایلمسی، وجانب خلیفه‌دن کندیسنك خانغی طرفده بولندیغنه دائر واقع اولان سؤاله جواباً قر طرفنده ایدم دیمسی اوزرینه، حضرت فاروقك «سن بنم آدم اوله‌مازسك» بیوره‌رق، حمص قضاسنه نصبندن وازکچمش اولدقلری مرویدر. بو رؤیایه ماصدق اولمق اوزره، حابس صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك طرفنی التزام ایتمش؛ وبو محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

حابِطیه { معتزله‌دن بر فرقه اولوب، ابراهیم نظامك اصحابندن احمد بن حابطه تابع ایدیلر. کفره قریب بعض اعتقادات باطله وغریبه‌لری وار ایدی.

حاتم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی فخرالرسل (صلعم) افندمزك خدمت نبویه‌لرنده بولنمش؛ وکندی روایتنه کوره جانب رسول‌اللهدن ۱۸ دیناره اشترا بیوریله‌رق، درعقب اعتاق اولنمش ایسه‌ده، آیرلمق ایستیوب، ٤٠ سنه خدمتلرنده بولنمشدر. — ایکنجیسی (حاتم بن عدی) در، که اهل حصدن معدود اولوب، «لاتزال امتی بخیر ماعجلوا الافطار واخروا السحور» حدیث شریفنك راویسیدر.

حاتم اصم { (ابو عبدالرحمن بن علوان) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، بلخده طوغمش؛ وشقیق بلخینك اصحابندن بولنمشدر. کندیسندن بر چوق اقوال حکیمانه ونصایح زاهدانه منقولدر. ۲۳۷ تاریخنده (واشجرد) ده وفات ایتمشدر.

حاتم بن هرثمه { (بن اعین) خلفای عباسیه زماننده مصرده والیلك ایدن امرادن اولوب، ۱۹٤ تاریخنده خلیفه محمدامین طرفندن مذکور والیلکه نصب واعزام اولنمش؛ واهل احواف ایله محاربه ایدوب، بلبیسه قدر ایلریلدکدن صکره، صلح ایلمش ایدی. بر بچق سنه حکومت ایتدکدن صکره ۱۹۵ ده عزل اولنمشدر. مصرده (قبة الهواء) اسمیله مشهور اولان بنا بونك اثریدر. — (حاتم بن هرثمه بن نصرالبجلی) دخی خلافت عباسیه زمانندهکی ولاة مصردن اولوب، خلیفه متوکل بالله عهدنده پدری (هرثمه بن نصر) نك وفاتی اوزرینه والی نصب اولنمش، ویالکز بر بچق آی حکومت ایتمشدر.

حاتم دهلوی { (شیخ ظهیرالدین) هندستانك مشاهیر شعراسندن وانك اول اردو لسانده یازان ادبادن اولوب، لسان مذکوره ایکی دیوانی واردر. ۱۱۱۱ تاریخنده دهلیده طوغمشدر.

حاتم طائی { (ابو عدی بن عبدالله بن سعد) مشاهیر رؤسا وشعرای عربدن اولوب، سخاوتیله مشهوردر، واسمی جود وکرمده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك زمانینه یتیشمش ایسه‌ده، بعثدن اول وفات ایتمشدر. قیزی بنی طی اسراسی ایچنده بولنوب، پدرینك اوصافنی نعداد ایله اعتاقنی استرحام ایتدیکنده، جانب رسول‌اللهدن «بو اوصاف مؤمنلرك صفتلریدر»

بیوریله‌رق، درحال اعتاقنه امر ویرلمشدی. حاتم طائینك اوغلی (عدی) ابتداشام طرفنه قاچمش ایسه‌ده، بعده رجوع ایدوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدر. حاتمك نابغه وسائر شعرای زمانیله بعض ماجرالری دخی منقولدر. بعض اشعاری جمع اولنه‌رق، بردیوان ترتیب، وبودیوان غضبان افندی معرفتیله لوندره‌ده طبع ایدیرلمشدر. شو بر ایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

هل الدهر الا اليوم او امس اوغد
كذاك الزمان بيننا يتردد
يرد علينا ليلة بعد يومها
فلانحن ما نبقى ولاالدهر نيفد
لنا اجل اما تناهى امامه
فنحن على آثاره نتورد

حاتم کاشی { شاه عباس ماضی زمانینده یتیشن ایران شعراسندن اولوب، اسمی هدایة‌اللهدر، وابتدا (هدایت) تخلص ایدردی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت بو جمله‌ٔ اشعارندندر:

فتاده از نظر هركه بود در عالم
هنوز چشم بداندیش در قفای منست

حاتم همدانی { ایران شعراسندن اولوب، همدانده عطارلقله مشغول ایدی. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

خانهٔ دلرا تهی کن ازهوسها چون حباب
تاتوانی کف زنان چون موج ازدریاکذشت

حاتمی { (ابو عبدالله محمد بن حسن البغدادی) مشاهیر علما وادبادن اولوب، بغدادده تدریس وافاده ایله مشغول بولنمش، و۳۸۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شاعر شهیر متنبینك زیارتنه کیدوب، قدرینه کوره حرمت کورمدیکندن، وشاعرك کبرونخوتنی بکنمدیکندن، بونك اشعارنده‌کی نواقص وعیوبنی مبین اولمق اوزره، بر رساله یازمشدر. که مشهوردر. «حلیة الادب» اسمیله دخی ۲ جلد اوزره بر اثری واردر.

حاج { (ملك مظفر امیر ــــ) غلامان اتراك نامیله مصرده حکومت سورن ملوکك ۱۸ نجیسی اولوب، ملك ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. ۷٤۷ تاریخنده برادری ملك کامل شعباندن صکره جلوس ایدوب: بر سنه حکومت سوردکدن صکره، بعض امراسی طرفندن قتل اولنمشدر.

حاجب { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری، که (حاجب بن زید الانصاری الخزرجی) در، برادری حباب ایله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمش؛ ودیکری، که (حاجب بن زیدالانصاری الاشهلی) در، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حاجب اصفهانی { (آقاجواد) ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، (اود) خطه‌سنده حکمران بولنان یمین الدوله نواب سعادت علی خان بهادره انتساب ایدرك، قدری برتر اولمش ایکن، بعده ترك جاه ومنصب ایده‌رك، وکسوهٔ درویشانه‌یه کیره‌رك، هندستانك هر طرفنه سیر وسیاحت ایتمش، ونرده وفات ایتدیکی معلوم اوله‌مامشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

تا چرخ ناله‌ٔ دل رنجور میدود
این تیررا ببین چه قدر دور میدود

حاجری { (حسام‌الدین ابو یحیی عیسی بن سنجرالاربلی) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، اربل حاکمی ملك معظم مظفرالدینك خدمتنده بولنمش، وبونك وفاتندن صکره وطنی ترکله، بر مدت سیاحت ایتمش، واربلك خلیفهٔ عباسی مستنصرك الینه رجوعندن صکره ینه اورایه عودت ایدوب، ٦۳۲ تاریخنده ۵۰ یاشلرنده اولدیغی‌حالده، بعض دشمنلری طرفندن قفا ایله قتل اولنمشدر. اشعاری پك کوزل ومقبول اولوب، شو بر ایکی بیت اوجمله‌دندر:

الله يعلم ما ابقى سوى رمق
منى فراقك يامن قربه الامل
فابعث كتابك واستودعه تعزيةً
فربما مت شوقاً قبلما يصل

حاجی { (ملك صالح) مصرده حکومت سورن غلامان اتراکك ۲٤ نجی وسوك حکمداری اولوب، برادری ملك منصور علینك وفاتندن صکره ۷۸۳ تاریخنده جلوس ایتمش ایسه‌ده، حداثت‌سنی حسبیله، اتابکی بولنان برقوق چرکسی ادارهٔ امور ایتمش؛ وبر بحق سنه صکره اتفاق امرا ایله مرقوم تخته اجلاس اولنغله، غلامان اتراك دولتی وبنی قلاون سلاله‌سی صاحب ترجمه ایله ختام بولوب، ملك مصر غلامان چراکسه یدینه کچمشدر.

حاجی { ایران وهند شعراسندن بروجه زیر بر قاچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اردبیللی اولوب، شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

دارد آن دم سرماترك پری پیکرما
كه بفتراك خود آویخته باشد سرما

— ایکنجیسی عن‌اصل قزوینلی اولوب، کاشانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر :

ماباتو خورده‌ایم می وبیتوکی خوریم
خون جگر خوریم اگر بیتومی خوریم

— اوچنجیسی (حاجی محمد) هندستان ملوکندن همایون شاهك رجالندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

صد آرزوست در دل تنگم گره زدوست
دل نیست در برم گره آرزوی اوست

— دردنجیسی سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر :

ای جم خوبروبان مانندهٔ شمائیم
ازدست بیکسیها شرمندهٔ شمائیم

— بشنجیسی (شاه عبد الهادی) هندلی اولوب، زیارت بیت‌الحرامدن صکره، مدراس شهرنده‌توطن، واون ایکنجی قرن هجری اواخرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

زند دردشت بیتابی باهو سیلیٔ وحشت
نمیدانم دل از شوق که آتش زیر پادارد

— آلتنجیسی طهرانلی اولوب، شو بیت‌اونکدر :

آنان که دل بغیبت ما شاد میکنند
باری بدان خوشم که مرایاد میکنند

— یدنجیسی سبزواری اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

فلك بکوشه نشینان ستم کندکه محیط
همیشه سیلیٔ امواج برکنار زند

— سکزنجیسی طبسلی اولوب، هندستانه کیدرکن قطاع طریق النده مقتول اولمشدر. شو رباعی‌اونکدر :

در خوابکه جهان من شیدایی
چشمی بکشودم ازپی بینایی
دیدم که درو نبود بیدارکسی
من نیز بخواب رفتم از تنهایی

حاجی ابراهیم پاشا { سلطان محمد خان ثالث دوری وزرا‌سندن اولوب، ابتدای حاننده قضاتدن ایکن. بعده شق ثانی واول دفترداری وحلب میرمیرانی اولهرق، ۱۰۱۰ تاریخنده آناطولیده ظهور ایدن اشقیانك تنکیلنه مأمور اولمش ایسه‌ده. پك‌ده موفق اولهمدیغندن، قونیه‌ده متقاعد اولمشیدی. ۱۰۱۲ ده مصر خزینه‌سنی درسعادته کتیروب، وزارته مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ واون اوچ آی خطهٔ مصر‌یه‌نی اداره ایتدکدن صکره، مصر قوللری طرفندن قتل ایدلمشدر.

حاجی احمد پاشا { [« احمد پاشا-حاجی » ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی اوغلی بازارجغی { بلغارستانك غنده ووارنه‌نك ۴۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. وارنه سنجا-

حاجی بکتاش { آنقره ولایتنك قیر شهر سنجاق وقضاسنده، قیر-شهرنك ۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده وقیصریه‌نك ۷۵ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه اولوب، مشاهیر اولیاءاللهدن حاجی بکتاش ولی (قدس سره)نك تربهٔ شریفه‌سی حاوی اولمغله مشهور در. قریه‌نك ۳۱۱ خانه‌سی، ۱۵۲۰ اهالیسی، ۱۵ -کانی، برجامع شریفی، بر مدرسه‌سی، چلبی افندی‌یه مخصوص قوناغی، ولی مشارالیهك تربه‌سنه متصل بیوك بر تکیه‌سی وتکیه‌نك حولیسی درونده دخی آیریجه ایکی جامعی واردر. قریه‌نك وعلی‌الخصوص تکیه‌نك باغ وباغچه‌لری پك چوق، آقار صولری بول ومیوه‌لری مشهوردر. آب وهوا‌سی دخی غایت‌لطیفدر. تکیه طریقت بکتاشیه‌نك مرکزی اولوب، ایچنده ۶۰ قدر درویش بولنور. اوقاف وواردا تنك برقسمی چلبی افندی‌یه وبرقسمی دخی شیخ وتربه‌دار ایله درویشانه عائددر. — حاجی بکتاش ناحیه‌سی ۱۴۲ قریه‌دن مرکب اولوب، ۶۹۶ خانه و۳۴۵۵ اهالیی جامعدر. اراضیسی اوندجه منبت اولوب، بغدای، آرپه و سائر حبوباته میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوزکویی دینلن قریه‌سنده غایت لذیذ کوزل برقیا طوزی معدنی بولنوب، حاجی بکتاش ولی حضرتلری طرفندن کرامتله کشف ایدلش اولدیغی مروی اولمغله، بکتاشی درویشلری تبرکاً اوستلرنده کزدیررلر، وهبه ایدرلر. درون ناحیه‌ده بکتاشی درویشلرینك تسلیملری اعمالنه یارایان بلغامی بر نوع پشم طاشی بولنور.

حاجی بکتاش ولی { [« بکتاش » ماده-سنه مراجعت.]

حاجی بهرام { بخارا شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

یك چشم زدن غافل ازآن ماه نباشم
ترسم که نگاهی کند آگاه نباشم

حاجی بیرام ولی { [« بیرام » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حاجی پاشا { یلدیرم سلطان بایزید خان دوری علما واطباسندن اولوب، وقعهٔ تیموریه‌دن صکره شهزاده سلیمانك خدمتنده بو- لنمشیدی. عن‌اصل آیدینلی اولوب، مصره رحلتله، شیخ اکمل الدینك حلقهٔ تدریسنه بالدخول، شیخ بدرالدینك شریكدرسی اولمش؛ وعلوم عقلیه‌وحکمیه یی دخی مولانا مبارك شاه منطقیدن تحصیل ایلمشیدی. رازینك « شرح المطالع » عنوانلی کتابنك تصورات وتصدیقات‌قسمنه بعض تعلیقات یازدیغی کبی، بیضاوینك « طوالع » عنوانلی اثرینی دخی شرح ایلمشدر. بعده کندیسنه عارض اولان بر مرضك اجباریله فن طبك تحصیلنه مباشرت ایدوب، اکمالندن صکره مصرده کی بیمارستانك مدیریت وسر طبابتنه نصب اولنمشدی. صکره آیدینه عودتله، آیدن اوغلی محمد بك نامنه طبه متعلق « الشفا » عنوانیله بر کتاب تألیف ایتدیکی کبی، لسان ترکی ایله « تسهیل » عنوانلی مختصر بر طب کتابی دخی یازمشدر. تیمورك اطباسیله ادعای رقابت ایدوب، حذاقتنی اونلره دخی تسلیم ایتدیرمشیدی. سید جرجانینك دخی صاحب ترجمه حقنده حسن شهادتی واردر.

حاجی حمزه { سیواس ولایتنده آماسیه سنجاغنك عثانجق قضاسنده وعثمانجق قصبه‌سنك ۱۵ کیلومتره غرب شمالیسنده اولهرق قزل ایرماق کنارنده وقسطمونی ولایتنك حدودی قربنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه‌در. ناحیه‌سی ۸ قریه‌دن مرکبدر.

حاجی خلیفه { (Hadji Kalfa) [« کاتب چلبی » مادەسنه مراجعت.]

حاجی زمان { ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. کندیسی قوندیره‌جی اولدیغی حالده، شعر وادبیاتدن بهره‌سی اولق حسبیله، دکانی مجمع ادبا وبجبا اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

جام بلور از خم شراب پر آمد
ماه فرو رفت وآفتاب بر آمد

حاجی صالح پاشا { زغفرانبولیلی اولوب، دور سلطان سلیم خان ثالثده ۱۲۲۱ ده بوستانجی باشی حاجی محمد پاشادن صکره قپودان پاشا اولمش؛ ودونما ایله آق دکیزه چیقوب، نعره اوکنده لنکر انداز اولدیغی حالده، انکلتره‌نك برفیلوسیله محاربه‌یه کیریشوب، قوماندەسی تحتنده بولنان سفاینی حرق وغرق ایله، قره‌دن استانبوله کلدکده، عزل اولنه‌رق، بعده شام وسائر بعض سنجاقلر بکلکلرنده بولندقدن صکره، ۱۲۴۰ تاریخنده آخسخه والیسی ایکن، اورادەوفات ایتمشدر.

حاجی علی پاشا { سلطان احمد خان ثانی دور سلطنتنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، مرزیفونلیدر. همشهریسی اولان صدر اعظم مقتول مصطفی پاشانك آدملرندن اولمغله، اونك زمانده قپوجیلر کتخداسی وبعده چاوش باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله سافر وحمایه محافظلغنه و ۱۱۰۱ تاریخنده سرعسکره تهیهٔ ارزاق ومهمات مأموریتی علاوه‌سیله ارضروم والیلکنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قائمقام تعیین، و ۱۱۰۲ ده والیلکله دیار بکره اعزام اولنمشدی. ۱۱۰۳ سنه‌سی اوائلنده درسعادته دعوتله، آرابه‌جی علی پاشانك اوسنه صدر اعظم اولمش؛ وسفر زمانی اولمغله، آنجق ۵۵ کون ادرنه‌ده آرامدن صکره، بلغراده عزیمت ایتمش ایسه- ده، تدافعی حرکته قرار ویرلمش اولدیغندن، حربه کیریشمیوب، قلعه‌لرك ترمیم وتعمیریله اکتفا ایتمش؛ و ۱۱۰۴ ده ادرنه‌یه عودت ایده‌رك، سنهٔ مزبوره رجنده دفتردار جانبی احمد افندینك عزلنه قارشی مدافعه‌یه جرأتله، استعفاده اصرار ایلدیکندن، عزل اولنوب، چکمجه قربنده‌کی چفتلکنده اقامته مأمور اولمشیدی. بعده استدعاسی اوزرینه بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، ۱۱۱۰ تاریخنده قندیه محافظلغنه نصب اولنمش؛ واورادە وفات ایتمشدر. عفیف ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، اقتداری اوسط بر حالده ایدی. مدت صدارتی بر سنه‌در.

حاجی قادین { (دها طوغریسی حاجه‌قادین) سلطان بایزید خان ثانی وزراسندن اسکندر پاشانك قیزی اولوب، اسمی (مهرشاه) در. خیرات وحسنات صاحبه‌سی بر قادین اولوب، قوجه مصطفی پاشا قربنده جامع وتکیه‌سی وزیرك قربنده چفته حمامی ومحله‌سی واردر. عهد سلطان سلیمان خانیده ۹۴۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی کرای خان { (ملك —) قریم وقپچاق جهانلرنده

حکومت سورن سلالهٔ چنکیزیه‌دن (کرای خان) عنوانیله یاد اولنان خانلرك برنجیسی اولوب، نسلی بروجه آتی سکز بطنده چنکیزه منتهی اولور: ملك حاجی کرای بن غیاث الدین سلطان بن تاش تیمور جاناسی بن تولا تیمور بن کنجك بن دوکتمور بن توقاتمر بن جربجی بن چنکیز. پدرینك وفاتنده عمیجه زاده‌سی سید احمد خان غلبه ایتکله، صاحب ترجمه یدی سنه قدر فرار وغیبوبتده قالوب، بعده تحت موروثی ضبط، و۸۷۱ ده‌وفات ایتمشدر. حسن سیرت صاحبی اولوب، الکاسنك بر چوق برلرنده جوامع ومساجد ومدرسه‌لر بنا ایتدیرمشیدی. باغچه سرایك صلاجق محلنده حیاتنده تهیئهٔ ایتمش اولدیغی تربه‌سی درونده مدفوندر.

حاجی کرای خان { بو دخی قریم خانلر - ندن کرای خان

عنوانی حائز بولنانلرك یکرمی برنجیسی اولوب، سلامتکرای اولادندن قریم کرایك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره سلیم کرای خانك خدمتنه کیرمش؛ ونمچه سفرنده اردوی همایون عثمانیده بولنه‌رق، جسور وشجیع بر ذات اولغله، ویانه محاصره‌سنده وسائر وقوعاتده پك چوق خدمتلری کورلمشدی. اواثناده قریم خانی بولنان مراد کرایك، سلطنت سنیه‌نك دلخواهنه مغایر حرکتندن طولایی، وقوع عزلی اوزرینه، ۱۰۹۴ تاریخنده صاحب ترجمه قریم خانلغنه وسلیم کرای زاده دولتکرای قلغایلق واونك برادری عظمتکرای نورالدینلکه نصب اولنه‌رق، قریمه‌عودت ایدرکن، اسماعیل کچیدینی طوتمش اولان له عسکرینه راست کلوب، بونلری منهزم وپریشان ایتمش، وبر چوغنی اسیر کوتورمشیدی. کندیسی نه قدرجسور ایسه اوقدرده بخیل‌وحدید اولدیغندن، اوته‌دن بری عطایایه آلیشمش اولان تاتارلری ممنون ایده‌میوب، علیهنده ظهور ایدن فساد اوزرینه، منکوب قلعه‌سنه تحصن ایتمش؛ وقریمدن تقدیم اولنان عرض محضر اوزرینه، قریم کرایك اوغلی سعادتکرای خانلغنه تعیین اولنه‌رق، صاحب ترجمه ردوسده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۱۰۰ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

حاجی کوپی { [«کوش حاجی کوپی» ماده - سنه مراجعت بیوریله.]

حاجی محمد سمرقندی { ماوراء النهر شعراسندن

اولوب، شو مطلع جلهٔ اشعارندندر:

از شوق نرکس توکه هستیم مست ازو
چندان کریست دیده‌که شستیم دست ازو

حاجی محمد قندهاری { ادباومورخینندن اولوب، کندی نامنه نسبتله معروف بر تاریخی واردر.

حاجی محمد کشمیری { هندستان شعرا وعلماسندن او -

لوب، اکبر شاهك زمانده دهلیده یاشامش، وبر چوق طلبه یتیشدیرمشدر. اجدادی عن اصل همدانلی اولدقلری حالده، کندیسی کشمیرده طوغمش؛ و۱۰۰۶ تاریخنده دهلیده وفات ایتمشدر.

حاجی محمد مشهدی { متأخرین شعرادن اولوب، عن اصل

خراسانلی اولدیغی حالده، هندستانده یاشامش؛ وملوك تیموریه‌دن شاه جهانك ملك الشعراسی اولمش ایدی. پادشاه مشارالیهك فتوحاتی مبین «ظفرنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی، مرتب دیوانی وانشایه متعلق برکتابی واردر. اشعارنده (قدسی) تخلص ایدر. ۱۰۵۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی مصطفی پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده ایرانه

سوق اولنان اردوی همایونك باشلیجه قوماندانلرندن اولوب، شروان جهتنده‌کی عسکره قوماندە ایدردی، وخطهٔ مذکوره‌یی تحت اطاعته آلمشیدی. اواثناده چاوش باشی ایکن، بعده ۱۱۳۹ده میرمیرانلق عنوانیله مراغه سنجاغنه تعیین اولنمشدی.

حارث { بو اسمله صحابه‌دن بروجه آتی بر چوق ذوات بولنمشلردر: حارث

بن الازمع الهمدانی، که صحبتی مختلف فیه اولوب، دور معاویه‌نك اواخرنده وفات ایتمشدر. — حارث بن اسد الخزاعی. — حارث بن اشیم الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن اقیش الاکلی، که «مامن مسلمین یموت لهما اربعة من الولد لم یبلغوا الحنث الا ادخلهم الله عز وجل الجنة» حدیث شریفنك راویسیدر. — حارث بن انس الانصاری الاوسی، که بدر

غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن انس الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن اوس الثقفی، که بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر. — حارث بن اوس الانصاری، که احد وسائر غزواته حاضر بولنوب، ۱۳ تاریخ هجریسنده فتح شام صره‌سنده اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن اوس بن معاذ الانصاری، که سعد بن معاذك برادر زاده‌سی اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ۱۸ یاشنده شهید اولمشدر. — حارث بن بدل السعدی، که صحبتنده اختلاف اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حارث بن تبیع الرعینی، که مصر فتحنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن ثابت الخزرجی، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن جاز، که سعد بن جاز وکعب بن جازك برادری اولوب، احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن حارث الازدی. — حارث بن حارث الاشعری، که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حارث بن حارث القرشی السهمی، که حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن حارث بن کلده، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب. پدری حکما و اطبای عربدن ایدی. — حارث بن حاطب بن حارث القرشی الجمحی، که ابوینی حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، کندیسی وبرادری محمد حبشده طوغمشلر، وکندیسی ٦٦ تاریخنده عبدالله بن زبیر طرفندن مکه والیلکنه نصب اولنمشیدی. — حارث بن حاطب الانصاری الاوسی، که برادری ابولبابه ایله برابر معیت حضرت نبویه‌ده بدر غزاسنه عزیمت ایتدیکی حالده، جانب رسول‌الله (صلعم)دن مأموریتله اعاده بیورلمش، وصفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر. — حارث بن حیال الاسلمی. — حارث بن حسان النبکری، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، وجمل وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر. — حارث بن خالد التنیمی، که بر روایته دفعهٔ اولاده وبر روایته دفعهٔ ثانیه وجعفر بن ابی طالب (رضه) معیتنده حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، زوجه‌سی ریطه ودرت اولادی اوراده وفات ایتمکله، عودتنده یزید بن هاشم بن مطلبك قیزیله عقد ازدواج ایده‌رك، مشاهیر فقهادن محمدك پدری ابراهیمی دنیایه کتیرمشدر. — حارث بن خزمة الانصاری الخزرجی که بنی عبدالاشهلك کوله‌سی اولوب، بدر، احد، خندق وسائر غزواته حاضر بولنمش، و تبوك غزاسنده حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك نائب اولان دوه‌سنی بولمش ایدی. « براءة » سوره‌سنك صونك ایکی آیتنی خبر ویرن دخی بو ذات اولدیغی مرویدر. خلافت حضرت علی (رضه) عهدنده و ٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. — حارث بن حضرامة الهلالی. — حارث بن زیاد الانصاری الساعدی که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن زید الربعی. — حارث بن زید اخو بنی معیص که مکه‌ده شرك اوزره ایکن اهل اسلامه اذا ایدوب. بعده خفیا ایمانه کلدیرك. اصحاب رسول الله (صلعم) ایله برابر هجرت ایتمکده اولدیغی حالده، ایمانندن خبری اولمیان عیاش بن ابی ربیعه طرفندن قتل اولنمش، وبونك اوزرینه « وماکان لمؤمن ان یقتل مؤمناً الا خطاءً الخ » آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — حارث بن سعید الکندی. — حارث بن سوید التنیمی، که صحبتنده اختلاف اولوب، اسلامه کلدکدن صکره ارتداد وبعده توبه ایتمش، و« کیف یهدی الله قوماً کفروا بعد ایمانهم الخ » آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمش اولان بودر دینلر دخی واردر. — حارث بن شریح النمیری. — حارث بن صبیرة القرشی که کنیه‌سی ابو وداعه اولوب، فتح مکه‌ده، کفر اوزره اولدیغی حالده، اسیر طوتیلوب، اوغلی طرفندن فدیه ایله قورتارلمش، وبعده ایمانه کلوب، حضرت عمر (رضه)نك خلافتنده‌ده یاشامشدر. — حارث بن ابی صعصعه، که مؤنه وقعه‌سنده شهید اولان ابو کلاب وجابر ایله قیسك برادری اولوب، یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — ابو سعد حارث بن صمة الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده بولنمش، وبعده بئر مؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو مالك حارث بن خزار الخزاعی. — حارث بن ابی ضرار الخزاعی المصطلقی، که زوجات مطهرات حضرت نبویه‌دن جویریه‌نك پدری اولوب، بنی مصطلق سبایاسندن بولنان مشار الیهاك تخلیصیچون نزد حضرت پیغمبریه کیتدیکنده، کوردیکی معجزه اوزرینه اسلامه کلمشیدی. — حارث بن طفیل القرشی، که

حضرت عایشه ایله عبدالرحمن ابنا ابی بکرك للام برادرلری طفیلك اوغلیدر . — ابو الاعور حارث بن ظالم الانصاری الخزرجی که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن النعباس بن عبدالمطلب. — حارث بن عبدالله بن اوس الثقفی. — حارث بن عبد الله البجلی — حارث بن عبدالله القرشی المخزومی. که عیاش بن ابی ربیعه‌نك برادرزاده‌سی اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن عبدالله بن السائب بن المطلب القرشی. — حارث بن عبدالله الخزرجی، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو عاتکه حارث بن عبدالله الازدی. که اهل شامدن معدوداولوب، رمله‌ده ساکن اولمشیدی. — حارث بن عبدالله الانصاری، که حدیبیه واوندن صکره کی غزواتده بولنوب، حره وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عبدالله الدوسی. که یرموك وقعه‌سنده بولنمش، وبعده فلسطینده ساکن اولوب، صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك معیتنده بولنمش، وبونك زمانده وفات ایتمشدر. — حارث بن عبد شمس الخثعمی، که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن عبدالعزی. که حضرت سید الانبیا (صلعم) افندمزك سودیاباسی اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — حارث بن عبد قیس، که برادری سعدله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — حارث بن عبد مناف. — حارث بن عبیدالانصاری. — حارث بن عتیق، که یدریله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن عتیك، که اوغلی عتیك ایله برابر احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. — ابو اخزم حارث بن عتیك، که عقبه وبدر غزالرنده بولنمش اولان سهل بن عتیك برادری اولوب، جسرابی عبید وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عدی الانصاری الخطمی. که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عادی الانصاری که احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، جسرابی عبید محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عرفجة الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن عفیف الکندی. — حارث بن عقبه، که عمی وهب بن قابوس ایله برابر مدینه‌یه کلوب، شهری خالی کورمکله، هر کسك احدده مشرکلره قارشی محاربه‌ده بولندیغنی ایشیدنجه، اهتدا ایده‌رك، احده کیتمش، وایکیسی دخی بو محاربه‌ده شهید اولمشدر. — حارث بن عمر الهذلی، که وقت سعادتده طوغوب، عمرو بن مسعوددن روایت احادیث شریفه ایتمش، و ۷۰ تاریخنده وفات ایلمشدر. — حارث بن عمرو الانصاری النجاری المازنی. که یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن کلدة الثقفی. که اطبای عربدن اولوب، صحبتنده اختلاف واردر. — حارث بن مالك الکنانی اللیثی کذابن البرصاء دیمکله مشهور اولوب، بعض احادیث شریفه راویسیدر. — حارث بن مالك الانصاری. — حارث بن مالك، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه حجامت ایدن حجام ابو هندك وبر روایتده افندیسنك اسمیدر. — حارث بن مسعود الانصاری الاوسی، که جسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو مسلم حارث بن مسلم التمیمی، که جانب

رسول‌اللهدن برسریه ایله بر طرفه مأمور اولوب، او قومه کلمهٔ توحیدی تکلیف ایتمکله، قبول ایتملری اوزرینه، عودت ایتمش، ومعیتندهکی عسکر غنیمتدن محروم قالدقلرندن، حضرت پیغمبره شکایت ایتملر. سه‌ده، حارثك حرکتی تقدیر وتحسین بیوریله‌رق، یدینه، اخلافه نمونهٔ امتثال اولق اوزره، بر نامهٔ سعادت ویرلمش؛ وبو نامه حضرت ابوبکر وعمروعثمان طرفلرندن‌دخی خلافتلری زمانده تصدیق اولنمش‌ایدی. صاحب ترجمه حضرت عثمانك خلافتی زمانده وفات ایتمش ایسه‌ده، ذریتنده قالان نامهٔ سعادت مؤخراً عمر بن عبدالعزیز طرفندن‌دخی کمال احترامله تصدیق اولنمشدی. — حارث بن مسلم القرشی. — حارث بن مضرس، که تحت الشجره‌ده بیعت ایدوب، اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمش، وقادسیه‌ده شهید اولمشدر. — حارث بن معاذ الاوسی الاشهلی، که سعد بن معاذك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن معاویة الکندی. — ابو سعید حارث بن المعلی الانصاری. — حارث بن معمر الجمحی، که زوجه‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشدی. — حارث بن شبعه، که وقعهٔ کربلاده معیت حضرت امام حسینده شهید اولان انس بن حارثك پدری اولوب، حضرت امام حسین حقنده « ان ابنی هذا یقتل فی ارض یقال لها العراق فمن یدرکه فلینصره» حدیث شریفنی روایت ایتمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده بولنوب، مؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الاوسی، که بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — ابو سعید حارث بن نفیع بن المعلی الانصاری. — حارث بن نوفل بن حارث بن عبدالمطلب القرشی الهاشمی، که حضرت فخر کائنات افندمزك عم زاده‌سی اولان پدریله برابر ایمانه کلوب، جده قضاسنه تعیین بیورلمشیدی. بعده بصره‌یه کیدوب، اوراده توطن ایتمش؛ وحضرت عمر ویا عثمانك زمان خلافتنده ۷۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ابو سفیانك قیزی هندی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت رسول اللهك باجناغی ایدی. — حارث بن هانی الکندی، که ایران فتوحندن ساباط محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن هشام الجهنی. — ابوعبدالرحمن حارث بن هشام القرشی المخزومی، که ابو جهلك برادری وخالد بن ولید ایله حضرت عمر بن الخطابك والده‌سی حنتمه‌نك عمزاده‌سی اولوب، کافر ایکن بدرده بولنمش، ومنهزماً فرار ایتمشیدی. بعده فتح مکه‌ده ایمانه کلوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده ماملکنی جهاده صرف ایتمش، ویرموك محاربه‌سنده شهید اولمشدر. خالد بن ولیدك همشیره‌سی واوغلی عبدالرحمنك والده‌سی بولنان زوجه‌سی فاطمه‌یی کندیسنك وفاتندن صکره حضرت فاروق تزوج ایتمشدی. — حارث بن وهبان. — حارث یزید الاسدی. — حارث یزید الجهنی.

حارث { نی غسان ملوکندن بر قاچیله کنده ملوکندن برینك اسمیدر. [«غسان» و«کنده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حارث بن حلزة البشکری { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، معلقات سبعه‌دن قصیدهٔ همزیه‌نك صاحبیدر. بکر بن وائل قبیله‌سنه منسوب اولوب، ظهور اسلامدن آز وقت اول یاشامشدر. کندی قبیله‌سیله تغلب قبیله‌سی آره‌سنده‌کی مخاصمات حقنده وسائر مواده متعلق دیکر اشعاری‌دخی واردر. معلقه‌سنك باشلانغیجی شودر:

آذنتنا ببینها اسماء
رب ثاو یمل منه الثواء
بعد عهد لها ببرقة شماء
ء فادنی دیارها الخلصاء

حارث بن خالد المخزومی { اوائل دور اسلامده ظهور ایدن مشاهیر شعرای عربدن اولوب، قریش قبیله‌سنه منسوبدر. عمرو بن ابی ربیعه‌نك مسلکنه تابع اولوب، کوزل اشعاری واردر. مؤخراً مصعب بن زبیره واران عائشه بنت طلحه‌یه عشق وعلاقه‌سی اولوب، حقنده پك چوق غزلیاتی واردر. مغنیلر طرفندن غزللرینه الحان اویدیرلمشدر. حقنده پك چوق اخبار منقولدر. شو بر ایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

ان وجهاً رأیته لیلة البد
ر علیه تثنی الجمال وحلا
انعم الله لی بذا الوجه عیشا
وبه مرحباً وأهلاً وسهلا

حارث بن ظالم { زمان جاهلیتده بین‌العرب ظلم وغدریله شهرت بولمش بر آدمدر. ملوك حیره ایله بعض ماجرالری واخباری مشهوردر.

حارث بن کلدة الثقفی { صحابه صره سنده بیان اولندیغی

اورزه، وقت سعادتده برحیات بولنمش مشاهیر اطبای عربدب اولوب، طائفلیدر. طب وحکمتی ایرانده تحصیل ایدوب، بر مدت دخی یمنده امرار اوقات ایتمشیدی. نوشیروان عادل ایله بعض ماجرالری وحکمدار مشارالیهه سویلمش اولدیغی بعض اقوال حکیمانه‌سی مشهوردر. نوشیروانله اولان محاوره‌سنی بر رساله صورتنده تحریر ایتمشلردر.

حارث الکذاب { عبدالملك بن مروان زمانده دعوای نبوت ایتمش بر آدم اولوب، دمشقلی ایدی. ابتدا زهد وتقوی ایله متصف اولوب، بعده قدسه کیدرك، بر طاقم احوال خارقة العاده اظهاریله دعوای نبوته قالقیشمش؛ وعسکره بصره‌یه کیدوب، اوراده اخذ وتوقیف ایله، عبدالملك یانه کوتوریلرك، صلب ایتدیرلمشدر.

حارثه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حارثه بن الاخبط الذکوانی، که اهل جزیره‌دن معدود اولوب، « لیس منا من لم یرحم صغیرنا ویوقر کبیرنا » حدیث شریفنك راویسیدر. — حارثه بن جبیلة الکلبی. که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك آزادلیلرندن زید بن حارثه‌نك برادر زاده‌سیدر. — حارثه بن خدام، که اهل شامدن معدوددر. — حارثه بن خبیر الاشجعی که انصاردن اولوب، بنی سلمه‌نك کوله‌سیدر. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن الربیع. که والده‌سنه نسبتله معروف اولوب، پدری سراقه ایدی. چوجق اولدیغی حالده، بدر غزاسنده حاضر بولنوب، بر سهم اصابتیله شهید اولمشدر. — حارثه بن زید الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن سهل. که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن شراحیل الکلبی، که حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك آزادلیلرندن زید بن حارثه‌نك پدریدر. اوغلنی طلب ایچون نزد حضرت پیغمبری‌یه ورودنده شرف اسلامله مشرف اولمشدی. — حارثه بن عدی. که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارثه بن عمرو الانصاری. که احدوقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارثه بن قطن الکلبی، که برادری حصن ایله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، بر نامهٔ سعادته نائل اولمشلردر. — حارثه بن مالك الانصاری. که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مالك الانصاری الزرقی. که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مضرب که، اهل کوفه‌دن معدوددر. — حارثه بن النعمان الانصاری الخزرجی، که بدر واحد وخندق غزالرنده و سائر غزواته حاضر بولنمشدر. فضلای صحابه‌دن اولوب، حقنده بعض احادیث شریفه منقولدر. — حارثه بن وهب الخزاعی، که حضرت فاروقك اوغلی عبیدالله‌نك للام برادری اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

حارم { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۶۰ کیلومتره غربنده قضا. مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی، بر جامع شریفی، براسکی قلعه‌سی و ۳۰ دکانی واردر. اهالیسی کاملاً مسلم اولوب، عربجه وترکجه لسانلریله متکلمدرلر. — حارم قضاسی شرقاً نفس حلب، شمالاً بیلان، غرباً آنطاکیه، جنوباً دخی ادلب قضالریله محاط ومحدود اولوب، ۱۴۰ قریه‌یی جامعدر. ارمناز وکفرتخارین قصبه‌لری دخی بو عدده داخلدر. باریشا وریحانیه اسملریله ایکی ناحیه‌سی دخی واردر. اهالیسی ۲۵۲۶۱ مقدارنده اولوب، جله‌سی مسلم واکثریت اوزره لسان عربی ایله متکلمدرلر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، عاصی ایرماغی حدود غربیه‌سنی تشکیل ایتدیکی کبی، (عفرین) نهری دخی اراضیسنی سقی ایدوب، شماله طوغری آقار. طوپراغی اولدقچه منبت اولوب، بغدای، آرپه، داری، مرجمك وسائر حبوباتله توتون، آفیون، زیتون، انجیر، اوزوم، آرمود وسائره حاصل اولور. بر خیلی زیتون یاغی دکرمنی بولندیغی کبی، بر قاچ شیشه‌خانه دخی واردره فتوحات اسلامیه زمانده سویدیه‌دن موصله قدر تمدید ایدلمش اولان (دشمه) طریقنك بعض آثاری موجود اولدیغی کبی، اهل صلیب محاربانده شهرت بولمش اولان حاصون، آرتاح، سرمده، حارم قلعه‌لری وسائر بر چوق قلاعك دخی آثاری موجوددر. جبل باریشاده برچوق کلیسا وصنمخانه‌لر خرابه‌لری و(دانا) قریه‌سنده بر طاقم بیوك مغاره‌لر مشهوددر. درون قضاده ۱۵ جامع شریف، ۲۴ مسجد، ۱ رشدیه و ۳۰ صبیان مکتبلری، ۱ قپلیجه، ۲۴ خان،

۷ حمام: ۳۶۸ دکان، ۲۴ یاغ ماکینه‌سی، ۳۰ قدیم معصره، ۲۳ صو دکرمنی و ۳ شیشه کارخانه‌سی واردر.

حازم { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، برکون معاذ بن جبلك اقشام نمازینی تطویل ایتمسی اوزرینه، نزدحضرت پیغمبری‌یه کیدوب شکایت ایتدیکی، وبونك اوزرینه جانب رسالتپناهیدن « یا معاذ خفف علی‌الناس فان فیهم المریض والضعیف والکبیر» حدیث شریفی صادر اولدیغی مرویدر. — حازم بن حرمله وحازم بن حرام‌دخی صحابه‌دندر. — صفینده معیت حضرت مرتضویده شهید اولان (حازم بن ابی حازم احمسی) ایسه عهد رسول الله (صلعم) ده مسلم بولنمش ایسه‌ده، رؤیت نبی‌یه موفق اوله‌مامشدر.

حاصبیا { شام ولایت وسنجاغنده ودمشقك ۶۰ کیلومتره‌قدر جنوب‌غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل شیخك اتکنده واردن نهری تابعلرندن (حاصبانی) چایینك کنارنده واقعدر. هواسی معتدل ایسه‌ده، صوبی آغیرجه اولوب، یازین صیتمه‌سی واردر. مقدما امرای دروزدن شهابیلرك مقری ایدی. وقتیله ۵۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولوب، درزیلرله خرستیانلر آره‌سنده جریان ایدن وقوعاتدن صکره، اکثر اهالیسی بیروته ومرجعیونه هجرت ایتمکله. شمدیکی حالده اهالیسی ۳۰۰۰ کشیدن زیاده اولیوب، مذاهب مختلفه‌یه تابعدرلر. بهر جمعه کونی قوریلور بازاری دخی واردر. — حاصبیا قضاسی شام سنجاغنك منتهای جنوب غربیسنده اولوب، شمالاً راشیا قضاسیله، غرباً بیروت ولایتیله، شرق جنوبی جهتندن دخی حوران سنجاغیله محاطدر. ۱۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر، که اکثری مسلم‌ودرزی‌اولوب، قصوری روم، مارونی‌وسائره‌در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، طوت، اوزوم، انجیر وسائره حاصل‌اولور. جهت غربیه‌سنده اورمانلری دخی چوقدر. طرف حکومتدن احاله اولنور بر حجر معدنی دخی واردر. درون قضاده ۱۱ جامع شریف، ۵ مدرسه، ۱۸ کلیسا، ۱۴۱ دکان، ۱ خان و۳۷ دکرمن موجوددر.

حاصل { (شاه باقر مشهدی) ایرانك متأخرین شعراسندن اولوب، وطننده حضرت امام رضا تربه‌سنك خدامندن ایکن، جهانکیرك زمان سلطنتنده هندستانه کیدرك، اکتساب ثروت ایتمش، و۱۱۱۴ تاریخنده اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

سحر چو شمع سیه روی کشت دانستم
که هرکه پرده دری کرد زود رسوا شد

حاضر { قبل‌الاسلام حلب شهری خارجنده ساکن بونمش بر عرب قبیله‌سی اولوب. ابو عبیده‌نك فتوحاتی زمانده جزیه‌کذار اولدیغی، خرستیانلقده ثبات ایتمشلرسه‌ده، بعده اهتدا ایدوب. هارون الرشیدك وفاتندن صکره حلب اهالیسیله ایتدکلری محاربه اوزرینه، اورادن اخراج اولنه‌رق، قنسرینه کیتمشلر ایسه‌ده، شهری ضبط ایتمك ایستدکلرندن، اورادن دخی اخراج اولنه‌رق، برطاقمی تکریته وبرطاقمی کردستان‌جهتلرینه کیدوب، طاغلمشلردی. یاقوت حموی کندی زمانده دخی حلبك خارجنده حاضر اسمیله برمحله اولدیغنی واکثر اهالیسی عربلشمش ترکمان اولادندن اولدیغنی بیان ایدیور.

حاضره { اندلسده جیان بقعه‌سنك مرکزی بر قصبه وجزیرهٔ حضراده دخی برکوچك قصبه اولدیغی وبرنجیسنك (اوریه) دخی دنیلدیکی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

حاطب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمیدر. بونلرك (اك مشهوری (حاطب بن ابی بلتعه) در، که احوال مؤمنیندن قریشی خیردار ایتمك اوزره، یازمش اولدیغی مکتوب حضرت علی ایله زبیر بن عوام (رضهما) طرفندن طوتیلوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه تسلیم اولندقده، حضرت عمر « یا رسول‌الله اذن ویر شو منافقك بوینی اوره‌یم » دیمش ایسه‌ده، حضرت پیغمبر (صلعم) بدر غزاسنده بولنمش اولدیغنه حرمةً بو قباحتی عفو بیورمش؛ وحقنده « یا ایها الذین آمنوا لا تخذوا عدوی وعدوکم اولیاء » آیت کریمه‌سی نازل اولوب، حاطبك اهل ایماندن اولدیغنی اثبات ایتمشدر. هجرتك آلتنجی سنه‌سی جانب نبویدن اسکندریه‌ده‌کی مقوقس نزدینه سفارتله ارسال بیورلمش؛ ومقوقس طرفندن تقدیم اولنان ماریة‌ـ انقبطیه ایله سائر هدایانی کتیرمشدی. ۳۰ تاریخنده ۶۵ یاشنده وفات ایدوب، جنازه نمازی حضرت عثمان (رضه) طرفندن قیلنمشدر.

— ایکنجیسی حاطب بن حارث الجمحی اولوب، زوجه‌سی فاطمه ایله برابر حبشه هجرت ایدن صحابه عدادینه داخل بولنمش، واوراده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی مؤلفهٔ قلوبدن اولان حاطب بن عبدالعزی اولوب، بنی عامردندر.

— دردنجیسی حاطب بن عمرودر، که بوده بنی عامردن اولوب، حبشه وبعده مدینه‌یه هجرت ایتمش؛ وبدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— بشنجیسی حاطب بن عمرو الانصاری الاوسی اولوب، بودخی بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حافظ (سیداکبر علی) هندستان شعرا وساداتندن اولوب، مولوی کرام‌الدین حیرانك همشیره زاده‌سی وشاگردیدر، نسلی امام حسن عسکریك برادری جعفره منتهی اولوب، سید جلال‌الدین بخاری اجدادندندر. آبا واجدادی دهلیده مشایخ طریقتدن بولنمشدر. شویت جلهٔ اشعارندندر:

لرزه می افتد زماهی تابماه آسمان
ناله ام چون ازدل پر اضطراب آیدبرون

حافظ آبرو (نورالدین بن لطف‌الله) مورخیندن اولوب، «تاریخ آبرو» دیمکله مشهور «زبدةالتواریخ»ك مؤلفیدر. تیمورلنك طرفندن حرمت ورعایت کوروب، بعده اوغلی شاهرخه انتساب ایتمش، ومیرزا بایسنجرك خدمتنده بولنمشدر. مذکور تاریخی دخی بونك نامنه یازمشدر. هراتده طوغوب. همدانده تربیه اولنمش؛ و ۸۳٤ ده وفات ایتمشدر.

حافظ احمد پاشا [«احمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حافظ اسماعیل پاشا [«اسماعیل پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

حافظ پاشا (چرکس محمد—) سلطان محمود خان وسلطان عبدالمجید خان دوری مشیرانندن اولوب، نزیب وقعه‌سنده کردستان والیسی بولنغله، مصرلی ابراهیم پاشایه قارشی عساکر عثمانیه‌یه قوماندہ ایتمش ایسه‌ده، بتقدیرالله تعالی موفق اوله‌میوب، مغلوب اولمش؛ وبعده بر آره‌لق ضبطیه ناظری اولوب، مؤاخراً یانیه، اسکوب، بوسنه کبی ایالتلر والیلکنده بولنمشدر.

حافظ پاشا بواسمله اخیراً وفات ایتمش ایکی فریق اولوب، ایکیسی دخی بر مدت ضبطیه ناظرلغی ایتمشدر. بری بوسنه‌نك تخلیه‌سی اثناسنده قوماندانلقله اوراده بولنوب، اهالی طرفندن جبراً کندی قوماندہ‌لری باشنه کچیرلمش؛ وبو مناسبتله آوستریا عسکری طرفندن ایرایدیلوب، نمچه طوپراغنه کوتورلمش ایسه‌ده، متعاقباً تریسته طریقیله درسعادته کوندرلمش؛ وتفتیش عسکری قومیسیونی اعضالغنه وبعده اشقودره والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۵ تاریخندن صکره قلب علتندن وفات ایتمشدر. تحصیلی بلچیقه‌ده اولوب، لسان فرانسویی کوزل سویلردی.

حافظ حلوایی ایران شعراسندن اولوب، اولاد تیموردن شاهرخ میرزانك زمانینده هراتده یاشامشدر. شویت جلهٔ اشعارندندر:

حافظ حلوایی ام واز کمال
معتقد حافظ شیرازی ام

حافظ سیروزی سلطان مراد خان ثالث دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، طریق علمیه منسوب ایکن، بعده ترك طریقله قلندرانه تکایا وجوامع شریفه‌ینی طولاشه‌رق، بو صورتله عمرینی پایانه ایدیرمشدر. شویت جلهٔ اشعارندندر:

عاشقلرز بلازده مبتلالرز
عالمده برمحبته قالمش کدالرز

حافظ شیرازی (خواجه شمس‌الدین محمد) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، اشعار وغزلیاتی ساده وتکلفسز ایسه‌ده، قلندرانه برطرزده‌در. کندیسی اشعارینی تدوینه اوزنمدیکی حالده، معتقدلرندن سید قاسم انوار غزلیاتی جمع ایدوب، مشهور اولان دیوانی ترتیب ایتمشدر. حافظ شیرازی آل مظفر زمانینده شیرازده یاشایوب، لاابالیانه بر عمر کچیرمش؛ ومع هذا اکثر ملوك وکبرانك احسانلرینه نائل اولمشدی. ۷۹۱ وبر روایتده ۷۹٤ تاریخنده وفات ایدوب، اشعارنده اوقدر مدح ایلدیکی مصلای شیرازده دفن اولنمش؛ ومؤخراً شیرازی ضبط ایدن سلطان ابوالقاسم بهادرك وزیری محمد معمایی طرفندن قبری اوزرینه مکمل بر تربه یاپدیرلمشدر. تیمورلنك شیرازی ضبطنده خواجه حافظك برحیات اولوب، کندیسیله کوریشمش،

وبینلرنده بعض ملاطفه‌لر جریان ایتمش اولدیغی مرویدر. حافظك اشعاری مشهور اولوب، دیوانی اکثر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. شو بیت اوجله‌دندر:

پدرم روضهٔ رضوان بدوکندم بفروخت
تاخالف باشم اکر من بجوی نفروشم

حافظ عثمان { مشاهیر خطاطیندن اولوب، استانبولده نشئت ایتمشدر.

شیخ جمال‌الله‌ك اثرینه سالك اولمش ایسه‌ده، خطی استادینك کندن لطیفدر. ۱۱۱۰ تاریخنده وفات ایدوب، قوجه مصطفی پاشا تکیه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. آیاصوفیه‌ده برمصحفیله برمرقعی موجوددر. یازدیغی مصحف شریفلك اخیراً فطوغرافله رسمی آلنه‌رق، نسخه‌لری تکثیر اولنمشدر.

حافظ عجم { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، برادری قوقله عجم ایله برابرایراندن کلمش؛ وبرمدت مرزیفونده اقامتدن صکره، درسعادتده علی پاشا مدرسه‌سی مدرسلکنه نصب اولنمش ایدی. اکثر علوم وفنونه واقف ایدیسه‌ده، کرك اشعاری وکرك تألیفاتی وحتی کتابلرینك عنوانلری بیله پك غریبدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشاکه میکده کنجنده بر یتاغم اوله
الم آیاغم اوله کاسه‌دن قراغم اوله

حافظ علی پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، آماسیه‌لیدر. بعض وزرانك خدمتنده بولنوب، قپوجی باشی اولدقدن صکره، درسعادته کله‌رك، ارغنی معدنی امانتنی استحصال ایتمش؛ وبعده رتبهٔ وزارتله طربزون والیلکنه نصب اولنمشیدی. ۱۲۲۵ ده چرخه‌جی علی پاشانك اوستنه قپودان پاشا اولوب، دونمایله قره دکیزه عزیمت وعودت ایتمش؛ ویالکز درت آی بومسنده قالدقدن صکره، ودین والیلکنه نصب اولنمش ایدی.

حافظ قونوی { اونبجی‌قرن‌هجری‌شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، قونیه‌ده مثنوی خوان ایدی. شو بیت اونکدر:

زلف مشکین کیم صبادن چین سحر قالقار قوپار
هر طرف جان ایلرنده فتنه‌لر قالقار قوپار

حافظ لدین‌الله { (عبدالمجید) ملوك فاطمیونك اون برنجیسی اولوب، ٥٢٤ تاریخنده عم زاده‌سی آمر با حکام الله‌ك قتلی اوزرینه، قاهره‌ده تخته جلوس ایتمش؛ و ۱۸ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٤ تاریخنده ۷۷ یاشنده‌وفات ایتمشدر. عالم وعادل برحکمدار ایدیسه‌ده، نجومه معتقد وجمع مالیه حریص ایدی. زمانده مصرده طاعون ظهور، وطول مدت دوام ایتمکله، خیلی تلفات اولمشیدی.

حافظ محمد آغا { (حصیرجی‌زاده —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، عیناب اعیانندن برذات ایدی. آثارق عنوانیله برابر ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر وار ایدی. شو برایکی بیت اشعاریك لطافتنه‌دلیلدر:

دهر سفلیذه غریب اولدیغمه چوق آجرم
خاطره کلدیکی دم عالم بالای وطن
آدم اسکندر وقت اولسه دخی غربتده
جلوه ایلر ینه کوکلنده مرایای وطن

حافظ مشفق { (اسماعیل‌افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۲۱ تاریخنده درسعادتده طوغمش، وفرطذکاسی حسبیله ۸ یاشنده تکمیل حفظ ایدوب، دیوان‌همایونه وبعده مکتوبئ صدر عالی قلمنه کیرمش؛ وفن انشاده کی اقتداری جهتیله بر مدت جریده‌خانه کتابتنده یعنی «جریدهٔ حوادث» محررلکنده بولندقدن صکره، طریقت خلوتیه‌یه اولان منسوبیتی حسبیله، خانه‌سنده خلوت‌کزین اولمشدی. بعض اشعار ومنشآتنی حاوی «مشفقنامه» عنوانیله مطبوع بر مجموعه‌سی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اوکنده شمع هدایت دلیل اولورسه سکا
سرائر ره وحدت عیان اولور کیده‌رك

حافظه { قوم عادك ضملرندن اولوب، سیاحته قصد ایدنلر بونك امدادینه مراجعت ایدرلردی.

حافظی { ایران شعراسندن اولوب، شاه عباس ماضی زمانده حکاکلقله مشغول ایدی. فاضل وعالم بر آدم اولوب، ۹۰ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

فروغ ماه رخت دیده را پرآب کند
کسی ندید که مه کار آفتاب کند

— [«زین‌الدین حافظی» ماده‌سنه مراجعت.]

حافیق { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك جهت شرقیه‌سنده بر قضا اولوب،

مرکزی سیواسدن ٦ ساعتلق مسافه‌ده واقع قوچحصار قریه‌سیدر. ۱۵۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۷ ناحیه‌یه منقسمدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، منبت اووه‌لری دخی واردر. قزیل ایرماق قضاسنك ایچندن جریان ایدر. اهالیسی ۴۱۰۰۰ رادد‌لرنده اولوب، ۳۰۰۰۰ ی اسلامدر. مرعی واورمانلری دخی چوق اولوب، خیلی اغنام وصیغیری دخی واردر. محصولاتی باشلیجه بغدای، آرپه وسائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. درون قضاده ۱۶۵ جامع ومسجد، ۱۵۰ اسلام و۲۲ خرستیان مکتبی، ۲۰ کلیسا ومناستر، ۷۶ دکرمن، ۲ خان و۲۶ دکان موجوددر.

حاکم (سید محمد افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، وقعه‌نویس ایکن، ۱۱۸۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شویت جلهٔ اشعارندندر:

حاکم اول اهل دله حلقه بکوش
ایده کور معرفتی قرطه بکوش

حاکم (عبدالشکور افندی) اون اوچنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، دیوان همایون قلمی خلفاسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

پاك زر ایتسون سنی ای سیمتن کل آلتنه
قیله کاه قلبك آلتون ناودانیدر کوکل

حاکم بامرالله (منصور) ملوك فاطمیه‌نك آلتنجیسی ومصرده حکومت سورنلرینك اوچنجیسی اولوب، عزیز بن معزك اوغلیدر. ۳۸٦ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ۱۱ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایده‌رك، ابتدا اجرای عدل وحقانیت ایتمش ایسه‌ده، بعده (ضرار) اسمیله ظهور ایتمش اولان بر ملحده وخلفی جزه‌یه اویه‌رق، مغایر شرع شریف بر طاقم حرکات مجنونانه‌یه وحتی نبوت والوهیت دعواسنه جرأت ایتمش؛ و۲۵ سنه بو صورتله حکومت سوردکدن صکره، همشیره‌سی تشویقیله ۴۱۱ ده قتل ایتدیریله‌رك، مرقومه‌نك وصایتی تحتنده اوغلی ظاهر لدین الله اجلاس اولنمشدی.

حاکم بامرالله مصرده اجرای خلافت ایدن خلفای عباسیه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی هارون الرشیدك نسلندن احددر، که مستنصردن صکره ٦٥٩ ده مصره کلوب، نسبنی اثبات ایتمکله، مسند خلافته اجلاس اولنه‌رق، ٤٠ سنه‌دن زیاده بو مقامده قالمش؛ و۷۰۱ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی برنجینك تورونی اولان احمد بن المستکفی اولوب، واثق ابراهیمك سقوطندن صکره ۷٤۱ ده مسند خلافته کچه‌رك، ۱٤ سنه اجرای خلافتله، ۷٥٤ ده وفات ایتمشدر.

حاکم مروزی (ابو الفضل محمد بن محمد السلمی) اکابر علمادن اولوب، بخارا قاضیسی ایکن، خراسان صاحبی جیدی طرفندن وزارته نصب، و۳۳۲ تاریخنده قتل اولنمشدر. بر چوق کتابلر تألیف ایتمش، وبر چوق شاکردیتیشدیرمشدر.

حاکم نیسابوری [«ابن بیع» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حالت افندی (محمد سعید) سلطان محمود خان ثانی دوری رجالندن اولوب، پادشاه مشارالیه حضرتلرینك امنیت واعتمادلرینه مظهر اولمش، وطرف شاهانه‌دن رأی وتدبیرینه مراجعت اولنمقده بولنمش ایکن، (هرکه شاه آن کند که اوکوید حیف باشد که جزنکو کوید) قول حکیمانه‌سنه توفیق حرکت ایتمه‌رك، اغراض ومنافع ذاتیه‌سنه خدمت ایتمش؛ ووقتیله خدمت کتابتلرنده بولنمش اولدیغی بعض فنار بکلرینه یارانمق مقصدیله، تپه‌دلنلی علی پاشایی فرمانلی ایتمکه چاغیشمش، وروم فترتیله موره عصیانك ظهورینه سبب مستقل اولمشدر. اشراف قضاتدن قریمی حسین افندینك اوغلی اولوب، ابتدا رئیس الکتاب راشد افندینك مهردار یمانی ایدی. بعده یکیشهر نائبنك کتخداسی اولوب، اورادن عودتنده بعض کبرانك خدمت کتابتنده بولنمش، ومتعاقباً خواجکانلق رتبه‌سیله بکلکجی کیسه‌داری معاونلکنه نصب اولنمش ایدی. برآره‌لق سفارتله پارسه اعزام اولندقدن صکره، ۱۲۲۲ ده دیوان همایون بکلکجیلکنه وایکی آی صکره رکاب همایون ریاستنه تعیین اولنه‌رق، سنهٔ مذکوره اواخرنده کوتاهیه‌یه نفی، وبر سنه صکره اطلاق اولنه‌رق، بر مأموریت مهمه ایله بغداده اعزام اولنمشدی. عودتنده رکاب همایون کتخداسی وبر قاچ سنه صکره

توقیعئ دیوان همایون اولوب، وجه مشروح اوزره نفوذ واقتدارینی سؤ استعمال ایتدیکندن، ۱۲۳۸ ده قونیه‌یه نفی واوراده اعدام اولنمشدر. ذاتاً طریقت مولویه‌یه منسوب اولدیغندن، جسدی اوراده دفن اولنه‌رق، سر مقطوعی غلطه مولویخانه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مذکور مولویخانه‌ده سبیلی وکتبخانه‌سی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

کوزلسك بیبدلسك طرز وطورك هپ مسلدر
نه چاره بیوفاسك آه انسانیتك یوقدر

حالت بك { عثمانلی محررلرندن اولوب، سلالهٔ عبدالقادر کیلانیدن

اسبق مالیه ناظری خالدافندینك اوغلیدر. ۱۲۵۵ ده تولد ایلمشدر. مثنوی خوانشهیر خواجه حسام افندیدن عربی وفارسی اوقودیغی کبی، ایاصوفیه جامع شریفنده‌ده اساتذهٔ علمادن تدرس ایتمشدر. دها پك کنج ایکن، جریدهٔ حوادثه بر چوق مقالات یازمش، وناپولئون تاریخنی نظر تصحیحدن کچیرمشدی. بعض کوچك مأموریتلرده بولندقدن صکره، رتبهٔ ثانیه ایله حلب مکتوبجی معاونلکنه تعیین اولنوب، مؤخراً مکتوبجی اولمشدی. رسمی «فرات» غزته‌سی کندیسنك مکتوبجیلغنده تأسیس اولندیغی کبی، حلبده «غدیر الفرات» نامنده غیر رسمی بر غزته‌ده نشر ایدردی. «فهرست ولایت حلب» نامیله وایستاتستیق یولنده ترتیب ایتدیکی برسالنامه باب عالیجه تقدیر اولنه‌رق، برر نسخه‌سی ولایاته ارسال ونمونه اتخاذیله بویله سالنامه‌لر یاپلمسی اشعار اولنمشدی. سکسان ایکی سنه‌سنده اولی ثانیسیله دیوان احکام عدلیه باش کتابتنه مأمور اولوب، بو مأموریتده اول وقت موقع اجرایه‌قونیلان تشکیلات عدلیه ایله اوغراشمش، ومکافاةً اولی اولی رتبه‌سنی احراز ایلمشدی. بر مدت صکره انفصال ایدوب، دهاصکره معارف مکتوبجیلغنه تعیین‌قلنمش، واو مأموریتده ایکن، ۱۲۹۵ تاریخنده ۴۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ملا لطفی ایله فوأد پاشانك بر طرز لطیفده ترجمهٔ حاللرینی یازمشدر. فن بلاغته دائر «انموذج» اسمنده بر رساله‌سی، هردرسی پادشاهان آل عثمانك برینك ترجمهٔ حالنی شامل اولهرق «مبدأ کتابت» عنوانلی بر درس مجموعه‌سی، مقالات ادبیه‌یی محتوی اولهرق برمدت صورت موقوته‌ده طبع اولنمش «دولاب» اسمنده بر مجموعه‌سی، «سرالاسرار» و «سیرالاقطار» عنوانلریله ایکی رساله‌سی، بر قاچ تیاترو رساله‌سی، هنوز طبع اولنمامش و«حالت الشباب» عنوانلی دیوانی واردر. جنتمکان سلطان عبدالعزیز خانك بر تصویری آلتنه یازمش اولدیغی شو قطعه اشعارندندر.

صانمیك تصویردر بو ایلمش الطف ازل
عدل ودادك بر مجسم صورت شاهانه‌سی
ذات شوکتسازی افکار اصابت آوری
روحدر بر جسم دولتدر آنك کاشانه‌سی

حالتی { اون برنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (عزمی زاده مصطفی افندی در، که اجلهٔ صدوردن پیر محمد عزمی افندینك اوغلی اولوب، ۹۷۷ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وخواجه سعد الدین افندی کبی مشاهیر علمانك درسنه دواملهٔ اکمال تحصیل، وعلی‌الاصول دور مدارس ایده‌رك، یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك دخی مظهر نظر التفاتی اولمش؛ وشام، مصر، بروسه، ادرنه، استانبول قاضیلقلرنده بولندقدن صکره، ۱۰۳۲ ده آناطولی و ۱۰۳۷ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، ۱۰۴۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. خانه‌سی قارشیسنده تعمیر ایتمش اولدیغی مکتب ساحه‌سنده مدفوندر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، اصولدن «ابن ملك» ه وفقهدن «درر» ه حاشیه‌لری، «مغنی‌اللبیب» ه شرحی «هدایه» و «مصباح» شرحلرینه تعلیقاتی، تفسیره متعلق مقالاتی، منشأتی ومرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

مقصود من کونش بوزکه بر نظاره‌در
مانع اولور اکا دخی اشکم ستاره‌در

— ایکنجیسی (عبدالله بن صنوبر قاضی) روم ایلنده کوستندیل ایلیجه‌سندن اولوب، روم ایلنده بعض قضالرده بولنمشیدی. شو بیت اونکدر:

قو باشدن آیاغه جسم نزارم نعل وداغ اولسون
سکا ای نور دیده‌م هرطرفدن کوز قولاغ اولسون

— اوچنجیسی (محمد) تیره‌لی اولوب، تحصیل علوم ایچون بر چوق وقت دور بلدان ایتدکدن صکره، قونیه‌ده طریقت مولویه‌یه انتساب، واسرار مثنوی‌یه واقف اولمغه صرف مقدرت ایده‌رك، مناقب حضرت مولانایی نظماً ترجمه ایتمش؛ ویحیاتك «اصول»

نه «اصول اصول» عنوانیله بر نظیرهٔ منظومه یازمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پاك ایت قلبکی یوری نکبی حالتی
کشف اولهٔ ساکه تیدوکی اسرار مثنوی

حالتی { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله ایکی شاعر واردر:

برنجیسی ترکمان رؤساسندن اولوب، اسمی قاسم بیکدر. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زمانده طهرانده نشوونما بولوب، بکلیکی رفع اولندقدن صکره، ملا عنوانیله قزوینده تدریسله مشغول اولمغه باشلامشیدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون ندانم که درین سینه دل زاری هست
راحتی نیست درآن خانه که بیاری هست

— ایکنجیسی کیلان ساداتندن وخطاطیندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بدامن بس که کل زین چشم خون افشان من باشد
کاستان بهار عاشقی دامان من باشد

حالی { (سید عبدالله) ایران شعراسندن وخطاطیندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طپید در سینه ام دل ازخیال حلقهٔ زلفش
چوگنجشکی که ماری کرددش در آشیان پیدا

حام { حضرت نوح (ع) نك اوچنجی اوغلی اولوب، پدرینی عریان کوردیکی حالده، اویله جه براقوب، دیکر اوغللری سام ایله یافث ایسه ستر ایتدکلرندن، حضرت نوح اویاندیغنده، حام حقنده بددعا ایدوب، بونك ونسلنك یوزی قره اولدیغی، وحام نسلی سام ویافث نسللرینه کوله اولمغه محکوم ایدلدیکی کتب عبرانیه‌ده مذکوردر. حامك کنعان، کوش وفوط اسملریله اوج اوغلی اولوب، قبط وحبش وسودان وبربر اقوامنك بونلرك نسلندن اولدقلری مرویدر. متأخرین نسابین وعلمای لسانیون دخی قبط وحبش قوملرینه (اقوام حامیه) نامنی ویرمش؛ وبعضلری بربرلری دخی بونلره الحاق ایتمشلردر. السنهٔ حامیه‌نك السنهٔ سامیه ایله مناسبت ومشابهتی وار ایسه‌ده، بومناسبت السنهٔ سامیه آره‌سنده‌کی مشابهت قدر اولمیوب، ایکنجی درجه‌ددر. بعض مورخین اسلام فنیکه‌لیلری دخی حامك نسلندن عد ایدیورلرسه‌ده، لسانیون عندنده فنیکه‌لیلر اقوام حامیه‌دن اولمیوب، اقوام سامیه‌دندر.

حامد { (یاخود عبدالحامد یحیی) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خط کوفیی خط نسخه تحویل ایدن بوذاتدر. معاویه بن یزید زمانده بوخطی ایجاد ایدوب، ۱۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حامد { (ملا —) ایران شعراسندن اولوب، فارس اقلیمنده واقع بهبهان قصبه سندندر. شو بیت اونکدر:

ماعذر ابن‌که بیتو چرازنده مانده ایم
خواهیم خواست ازتو اکرمرك امان‌دهد

حامد افندی { (چیوی زاده دامادی محمود —) عصر سلطان مراد خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قونیه‌لیدر. ۹۰۰ تاریخنده تولدله، مملکتنده تحصیل علم ایتدکدن صکره، ۹۲۲ ده درسعادته کله‌رك، چیوی زاده وسائر علمای وقتك حلقهٔ تدریسنه مداومتله، اکمال تحصیل، وعلی الاصول دور مدارس ایدوب، بروسه وکوتاهیه ودرسعادتده بر خیلی وقت مدرسلك ایتدکدن، وشیخ الاسلام چیوی زاده‌یه داماد اولدقدن صکره، ۹۵٤ ده مغنیسا وبعده شام، مصر، بروسه ونهایت استانبول قاضیعسکری اولمشیدی. ۹٦٤ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، سکتوار سفرندن عودتنده بلغراددده معزول ومتقاعد اولمش؛ و ۹۸۲ تاریخنده ابوالسعود افندی یرینه شیخ الاسلام اولوب، اوچ سنه ایله اوچ آی بومقامی حسن اداره ایتدکدن صکره، ۹۸۵ شعبانده ارتحال ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل بر ذات اولوب. جمع وتدوین ایلدیکی فتوالر «فتاوای حامدیه» عنوانیله مشهور در. استانبولده فیل یوقوشی قربنده مسجدی وملازمین اوطه‌لری واردر.

حامد افندی { (احمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن وخطاطیندن اولوب، استانبوللیدر. ۱۱۸۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چونکه دل شیفتهٔ زانی سك اول دلدارك
حامدا اولسه پریشان نه عجب کفتارك

حامد افندی { (نظیف زاده احمد —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب. مدت مدیده کختخدا قلمنه وسائر بعض مناصب دیوانیه‌یه مداومتدن صکره، غلطه مولویخانه‌سی شیخی غالب افندی‌یه انتسابله، طریقت

مولویه‌یه دخول ایدنجه، مأموریتندن صرف نظرله، یکی کویده کائن ساحلخانه‌سنده عزلت کزین اولمش؛ و ۱۲٤۸ ده، سکسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. خط تعلیقی کوزل یازاردی، وموسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

نوله مضمونلر رعیت ایتسه شاه طبعنه
حامدك سرحد اقلیمی سخن الکاسیدر

حامد افندی { (خواجه —) مترجم قاموس مشهور عاصم افندینك اوغلی

اولوب، متأخرین شعرادن معدوددر. عینتابدن درسعادته کلدرنك، ادبیات عربیه وفارسیده‌کی مهارتی حسبیله، بر مدت باب عالی قارشیسنده واقع بشیر اغا جامعنده کتبه‌دن ایستیلره درس ویرمکله مشغول اولدقدن صکره، اسکدارده اختیار کوشهٔ عزلت ایتمش اولدیغی حالده، رعشه علتنه دوچار اولوب، ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

شوق کل صد برك عذارك ایله حامد
اولمش هله بر بلبل کو یای محبت

حامد بك { (طیفور —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدر

اعظم حکیم اوغلی علی پاشانك همشیره زاده‌سی نوح بکك اوغلیدر. ۱۱۹٤ ده خزینهٔ همایونه کیروب، سرکتابته واصل اولدقدن صکره، طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۳۰ تاریخنده حلب قاضیسی اولمش؛ ودرسعادته بعدالعوده ۱۲۳۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آه سرد دل عشاقه طیانماز دیدیلر
سرو نازم اوقدر تازه وتورسته‌میدر

حامد بن سمجون { [« ابن سمجون » ماده‌سنه مراجعت.]

حامد علی { (میرزا —) هندستانده لکهنتو حکمدار اخیری واجد علی شاهك

اوغلی اولوب، نائبهٔ حکومت بولنان بیوك والده‌سی دواکر بانو ایله برابر ۱۸۵٦ تاریخ میلادیسنده انکلتره‌یه کیتمکه مجبور اولمشیدی.

حامدی { ایران شعراسندن اولوب، شوستر شهرنده نشوونما بولمش، وشاه عباس ماضیه منسوب بولنمشدر. شو رباعی اشعار مقبوله‌سندندر:

ای دلبر زور رنج ازیاری سیر
ای کافر دیر صلح ودرجنك دلیر
بسم‌الله اکر خون مرا میریزی
اینك من واینك تو واینك شمشیر

حامی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیار بکرلیدر. بعض وزرانك دیوان

کتابتی خدمتلرنده بولندقدن صکره، ۱۱٦۰ تاریخنده وطنی اولان شهر آمده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کهچیقار نقشك بیاضکه اولور رویك سیاه
ایمه رازك هرکسه اعلام مانند تکین

— بو مخلصله سلانیکلی بر شاعر دخی بولنوب، بوده بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش، و ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر.

حامی پاشا { (مصطفی —) اطبای عثمانیه‌دن اولوب، مکتب فنون طبیهٔ

شاهانه‌ده اکمال تحصیل، وعلی الاصول قطع مراتبله میرالوالق رتبه‌سنی احراز ایلمشیدی. کندیسی چالیشقان وغیرتلی برذات اولوب. کتابتی دخی ضررسز اولمغله، حفظ صحته وسائر معلومات نافعه‌یه متعلق بر صره رساله‌لر ترجمه وتألیف ایده‌رك، میدان انتشاره قومشیدی. ۱۲۹۵ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

حامیم { (ابو محمد — بن من‌الله المحکمی) دردنجی قرن هجری اوائللنده مغرب

اقصاده ظهورایله دعوای نبوت ایتمش بر شخص اولوب، حاشا قرآن کریمه تقلیداً بر کتاب یازه‌رق، کندیسنه وحی اولندیغنی ادعا ایتمش، وکاهنه وساحره بولنان خاله‌سیله همشیره‌سی کندیسنه ایمان کتیرمشلر ایدی. ثماره قبیله‌سنه منسوب اولوب، ۳۱۵ تاریخنده طنجه خارجنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. اوغلی عیسی بعده قبیله‌سی عندنده بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمشیدی.

حانیه { (Canée) کرید جزیره‌سنك قسم غربیسی ساحل شمالیسنده بر شهر او-

لوب، کریدولایتنك مرکزیدر. (قلادیسوس) نهرینك ساحل یمینده وسوده لیمانی تشکیل ایدن (آقروتیری) شبه جزیره‌سنك جهت غربیه‌سنده اولهرق، ۳۵° ۳۰′ عرض شمالی ایله ۲۱° ٤۰′ طول شرقیده واقعدر. متساویاً اسلام وخرستیاندن وبر مقدار یهودیدن مرکب ۱۹۰۰۰ اهالیسی، ۲۲ جامع ومسجدی، ٦ تکیه‌سی، ۲ روم وبر فتولیك کلیسا.

سی، ۲ حاوره‌سی، مسلمانلره مخصوص ذکور ایچون ۵ واناث ایچون ۱، روملره مخصوص ذکور ایچون ۲ واناث ایچون دخی ۲، فرنکلره مخصوص ذکور واناث ایچون بر، یهودیلره مخصوص دخی ذکور ایچون ۱، که جمعاً ۱۳ مکتبی، بری عسکری اولق اوزره ۲ خسته خانه‌سی، ۲ قیشله‌سی، طوپخانه‌سی، ۳ حمامی، ۷ چشمه‌سی، برعمومی باغچه‌سی، ۲ مسافر خانه‌سی، ۷ صابون فابریقه‌سی، ۲ دوکومخانه‌سی، ۲ بخار دکرمنی، ۱ سفاین دستگاهی و ٤ مطبعه‌سی واردر. شهر سورله محاط اولوب، ایکی قپوسی واردر. ابنیه‌سی کارکیر واکثری وندیکلیلر زماندن قالمه برطرز قدیمده اولوب، سوقاقلری عمومیت‌اوزره طار وطولاشیقلیدر. لیمانی شمال طرفندن برطاقم قیالر اوزرینه مؤسس بر ریختمله قپالی اولوب، لیمان مدخلنك برطرفنده قلعه ودیکر طرفنده فنارحامل برقله موجوددر. قصبه‌نك شرق طرفنده اهمیتی معلوم اولان سوده لیمانی وینه شهرك قربنده صیفیه‌لری و ۲۵۰۰ اهالیی جامع اولان (حلپه) قصبه‌سی بولنیور. سوده لیماننده مکمل بر ترسانه واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، اسم قدیمی (کیدونیا) در. اطرافنده بعض آثار عتیقه دخی مشهوددر. قرون وسطاده وندیکلیلرك الینه کچوب، بونلر طرفندن تحکیم وتجدید اولنمشیدی. سلطان ابراهیم خان‌زمانده عساکر عثمانیه طرفندن محاصره اولنه‌رق، ۱۰۵۵ تاریخنده غازی یوسف پاشا یدیله فتح اولنمشدر. یقین وقته کانجه‌یه قدر کرید ایالتنك مرکزی جزیره‌نك ائ بیوك شهری اولان قندیه‌ایکن، ۱۲۷۲ تاریخلرنده حانیه شهری مرکز ولایت اتخاذ اولنمشدر.

حانیه { سنجاغی. کرید ولایتی ترکیب ایدن ۵ سنجاغك بری اولوب، جزیره‌نك قسم غربیسندن عبارت وشرقاً اسفاکیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت بعض یرلری دخی واردر. بتون جزیره‌نك اولدیغی کبی، باشلیجه محصولاتی زیتون، پورتقال، لیمون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. سنجاق بروجه زیر ۳ قضا و۹ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۲۸۲ قریه‌یی جامعدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
کیدونیا	پرغوابسیلونرو	۱۲
	لاقوس	۱٤
	الیکان	۱٤
	پروولیا	۹
	کرمکا	۱۲
	اقروطور	۷
	عزیزیه	۱
سلنه	پالیوخورا	۲۰
	قاتیانو	۱۷
	قدانو	۱۱
کیسامو		۱٦۵
		۲۸۲

سنجاغك اهالیسی ۷۸۷ ۶۵ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ۵۹۸ ۲۱ ی مسلم، ٤٤۹ ٤۳ ی روم، ۵۲۵ ی یهودی وقصور جزئی مقداری قتولیك وپروتستان وسائره‌در. [سنجاغك سائر احوالیچون «کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حائط العجوز { مصرده عریشدن اسوانه قدر ممتد اولوب، خطهٔ مصریه‌یی شرق وغرب وجنوبدن احاطه ومحافظه ایدر اسکی بر دیوار ایدی. بو دیوارك سبب وصورت انشاسی حقنده برچوق روایتلر منقول اولوب، یانده بر خندق دخی ممتد اولدیغی، وزمان قدیمده ومعین مسافه‌لرنده بولنان قله‌لرده اقامت ایتدیریلن عسکر طرفندن بر طاقم بیوك چاکلر چالنه‌رق قله‌دن قله‌یه تاپاینخته قدر دشمنك تقربندن خبرویرلدیکی مرویدر. مقریزی کندی زمانده بودیواردن بعض بقایا وآثار موجود اولدیغنی بیان ایدیور. حائط العجوز مصرك ۲۰ عجایبندن معدود ایدی.

حباب { صحابه‌دن بر وجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: حباب بن جبیر، که بنی امیه‌نك ازادلیلرندن اولوب، اوغلی عرفطه طائف وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن‌جزءالانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حباب بن زید الانصاری، که برادری حاجبله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن عبدالله بن ابی سلول. — حباب بن عمرو الانصاری، که صحابه‌دن ابوالیسرك برادریدر. — حباب بن قیظی الانصاری، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن‌المنذرالانصاری، که بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنوب، بعض احادیث

شریفه روایت ایتمش، وحضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایلمشدر.

حبابه { ك مشهور مغنیات عربدن اولوب، ملوك امویه‌دن یزید بن عبدالملك جاریه‌سی ومحبوبه‌سی ایدی. مدینه‌لی اولوب، اصل اسمی عالیه‌در. سلامه اسمنده دیکر بر جاریه ایله برابر مومی الیه یزیدك عندنده قدر واعتبارلری فوق‌العاده اولوب، (قینی یزید) اسمیله شهرت بولمشلردر. یزیدك صاحبهٔ ترجمه‌یه میل وابتلاسی بر درجه‌ده ایمش، که اکثریا یوزینه باقق وتغنیاتی دیکلمکله امرار اوقات ایدوب، امور حکومتی اهمال ایدردی. نهایت برکون تغنی اثناسنده حبابه‌نك کنزینه بر نار دانه‌سی قاچمغله، بوغیلوب وفات ایتمش؛ ویزید اودرجه‌ده متأثر اولمش، که فراقنه طیانه‌میوب، یدی کون عسکره کندیسی دخی قوت اولمشدر.

— حبابه اسمنده محدثاندن مشهور بر عالمه دخی واردر، که ابوسلمة التنبورکینك استادیدر.

حبان { بن منقذالانصاری وحبان بن ج‌ـ الصدائی وحبان بن‌الحکم السلمی صحابه دندر.

حبحاب { (ابوعقیل‌الانصاری) صحابه‌دن او ـ لوب، خرما صدقه‌سنی نزد حضرت پیغمبریه کتیریکنده، منافقلر طرفندن تعریضاته اوغرامغله « الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین فی‌الصدقات الخ » آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

حبرون { (ونام دیکر له خلیل‌الرحمن) فلسطینده یعنی قدس سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، قدس شریفك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واسکله‌سی اولان غزه‌نك ٥٥ کیلومتره شرقنده واقعدر. قصبه شمال جهتندن (جبل خلیل) اسمیله بر طاغه طیانمش اولوب، اولری صبق وسوقاقلری طاردر. حبرونك ١١٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامعی، ١ رشدیه و ٦ صبیان مکتبلری، ٣١٥ دکانی و ٢ ٢ جامی واردر. جبل خلیلك اتکنده بر صخره اوزرنده ابوالانبیا حضرت ابراهیم ایله اولاد واحفادندن حضرت اسحق ویعقوب ویوسف (عم) وزوجات واولادلرینك مرقدلری بولنوب، بر جامع شریفك ایچنده وجوارنده واقعدرلر. اشبو معبد شریف حضرت سلیمان (عم) طرفندن بنا اولنه‌رق، بعده ملوك مصریه‌دن ملك ظاهر وبرقوق وسائرلری طرفندن تعمیر وتوسیع اولندیغی کبی، اوجهتلری ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال وبالذات قبر جناب خلیل اللهی زیارت ایدن یاوز سلطان سلیم خان طرفندن دخی تعمیر وتجدید اولنمش، وسلطان محمود خان ثانی طرفندن یکیدن تعمیرات اجراسیله برابر بر عمارت دخی علاوه بیورلمشدر. قصبه‌نك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، نار وسائر میوه‌لریله زیتونی مبذول ومشهوردر. جبل خلیلدن بعض کوزل صولر دخی جریان ایدر. اهالیسندن یالکز ٦٠٠ قدری یهودی اولوب، قصوری کاملاً مسلم وشافعی‌المذهبدرلر. لسان محلی عربیجه‌در. یهودیلرنك بر حاورلریله بر مکتبلری واردر. قصبه‌نك جوارنده شیشه اعمالنه الویریشلی برنوع قوم بولنمغله، بوندن اهالی شیشه، بیلزیك، یوزوك کبی بعض شیلر اعمال ایدیورلرسه‌ده، اعمالری اصول قدیمه اوزره اولوب، یکی اصولده بر فابریقه انشاسنه موفق اولهامشلردر. قصبه‌دن بر طرفدن غزه‌یه وبر طرفدن دخی قدس شریفه قدر ایکی شوسه یاپیلوب، آرابه ایشلر. — حبرون ویا خلیل‌الرحمن قضاسی ٦٠ قریه‌یی جامع اولوب، شمالاً نفس قدس قضاسیله، شرقاً بحر لوط سواحیله، جنوباً چول ایله، غرباً دخی غزه قضاسیله محدوددر. اهالیسی ٢٧٠٠٠ رادەلرنده اولوب، مرکزده بولنان بر مقدار یهودیدن ماعدا مسلم وعربدر. اهالئ قضا شجاعت وجسارتله مشهور اولوب، مصرلی ابراهیم پاشایه طول مدت مقاومت ایتمشلردر. ١٠ اراء ضیسی اولدقجه منبت ومحصولدار ایسه‌ده، حقیله ایشلنه‌مدیکندن، حبوبات وذخایره متعلق محصولاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایدوب، یالکز زیتون واوزوم ایله سائره میوه‌لردن بعض اخراجات اجرا اولنور. قیون وکچی وصیغیرلری چوق اولوب، هله جبل خلیلده بولنان ایری برنوع کچیدن یوز یکی متجاوز مقدار موجود اولمغله، بونلرك دریسندن دباغت طریقیله برنوع بیوك طلوملر یاپارلر، که شام، مصر، حلب وجزیرة العربه سنوی اون بیکدن زیاده کوندروب، صاتمغله، بوندن قضایه خیلی اچقه کیرر. اهالینك قیصراق بسلمك مراقلری اولوب، بعض جنس طایلر یتیشدیررلر. مصنوعاته متعلق کلیم ایله کتاندن برنوع کوملکلك بز اعمال اولنور.

حبره { (بنت ابی ضیغم البلویه) تابعیاتدن وعرب شاعره‌لرندن بر خاتوندر.

حبسمانه { طربزون ولایت وسنجاغنك اردو قضاسنه ملحق بر ناحیه اولوب، ۳۹ قریه‌دن مرکبدر. [تفصیل احوالیچون « اردو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبش { وغلط اوله‌رق حبشستان (Abyssinie) آفریقانك قسم شرقیسنده بیوك بر خطه‌در.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — حبش خطه‌سی بحر احمرك قسم جنوبیسیله باب المندبك غرب جهتنده واقع اولوب، بحرمذکورك ساحلنه قدر ممتداولدیغی حالده، مرتفع وطاغلق بر یر اولوب، نیلی ترکیب ایدن ایکی جسیم نهردن (نیل ازرق)ك منابعنی حاویدر. شمالاً ادارهٔ مصریه‌ده بولنان (نوبه) خطه‌سیله، غرباً سودان شرقینك کردفان وسائر خطه‌لریله، جنوباً غالا وسومالی ممالکیله، شرقاً دنی بحر احمر وعدن کورفزی سواحلی بوینجه ممتد اولان عدل وسومالی یرلریله محاط ومحدوددر. اشبو حدود تمامیله معین اولیوب، وقت وزمانه کوره تخلف ایتمشدر. اوائل دور اسلامده حبش بحر احمر سواحلنه قدر ممتد اولوب، حتی مؤخراً سواحل مذکوره ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولدیغی وقت دنی (حبش ایالتی) نامیله آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنمشیدی. بعده سواحل مذکوره کاه جده وکاه مصر ایالتنه الحاق اولنمغله، حبش اسمی اونودیلوب، حبش قراللغی شرق وشمال جهتندن طارلشدیغنه بدل غرب وجنوب طرفلرینه طوغری توسع ایتمشدر. حتی شمدی حبش حکومتنك جاری اولدیغی ونفس حبشك جهت جنوبیه‌سنده بولنان (شوا) خطه‌سنه حبش اسمنك پك‌ده شمولی یوقدر. مع‌هذا شوراده حبش قراللغنك حکمی جاری بولندیغی یرلری حبش اعتبار ایده‌رك، حدود ومسافه‌سنی اوکا کوره بیان ایده‌جکز. بو اعتبارله حبش ۶° ایله ۳۰′ ۱۵° عرض شمالی و ۳۲° ایله ۴۱° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، کرك شمالدن جنوبه وکرك شرقدن غربه اولان وسعتی تقریباً ۱۱۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۴۴۴۲۰۰ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — حبش عمومیت اوزره طاغلق ومرتفع بر یر اولوب، آفریقانك اك یوکسك یرلرندن معدوددر. اك مرتفع قسمی شرق وشمال جهتی اولوب، بحر احمره وعدل اوودلرینه طوغری اولان مائله‌سی دیك وضرب اولدیغی حالده، شمال غربی وغرب وجنوب جهتلرندن بوارتفاع تدریجاً تنزل ایتمکله، برطاقم باصمقلر ومیلانی آز بایرلر حاصل اولور. هر نه‌قدر طاغلرك اوستنده وآره‌لرنده بعض مرتفع اووه‌لر دخی وار ایسه‌ده، حبشك اکثر محللری طاغ وتپه‌لرله دره وبوغازلردن مرکبدر. طاغلرینك بعض جهتلری ضیق اورمانلرله مستور ایسه‌ده، قیالق وچبلاق یرلری دخی چوقدر. طاغلرینك ارتفاع وسطیسی ۲۵۰۰ ایله ۳۰۰۰ متره آره‌سنده‌در. قسم وسطیسنده (چانه) اسمیله واسع بر کول واردر، که بویی ۷۵ واکی ۴۰ کیلومتره اولوب، سطحی حذای بحردن ۱۹۰۰ متره یوکسکدر. بو کول ایله حدود شمالیه‌سی آره‌سنده شرقدن غربه آلتی یدی یوز متره درینلکنده بر دره ممتد اولوب، نفس حبشی اداره‌جه وجنسیت اهالیجه ایکیه تقسیم ایدیور.

حبش طاغلری باشلیجه ایکی بلوکه منقسم اولوب، بونلرك بری تقازه وادیسیله چانه کولی آره‌سنده بولنان (سمن)، ودیکری (آبانی) نهرینك منابعنده بولنان (غویام) طاغلریدر. برنجی بلوکك اك یوکسکی اولان (دیام) طاغنك ۴۶۰۰ متره ارتفاعی اولوب، سیلکه، ابایرد، ماجه وآمبا رأس طاغلری دخی ارتفاعجه ایکنجی درجه‌ده‌در. بوطاغلرك تپه‌لرنده قار یاغارسه‌ده، هیچ بری سرمدی قارلرله مستور دکلدر.

حبشك ایکی ایرماغی اولوب، بری (آبانی) ودیکری (تقازه) اسمیله معروفدر. برنجیسی نیله قاریشان (بحر ازرق)ك یوقاری قسمندن عبارت اولوب، حبشك قسم جنوبیسنده نبعان، وینه اورالردن آقار بر چوق چایلرك صولرینی جمع ایله، خرطومده بحر ابیضله قاریشه‌رق، نیلی تشکیل ایدر. تقازه ایرماغی دخی (چانه) کولنك جنوب جهتنده نبعان ایدوب، یوقاریده ذکر اولنان دره‌دن صورله، حبشك حدودندن چیقدقدن صکره، (اینباره) اسمنی آله‌رق، بودخی نیله قاریشیر. قسم شمالیسنده (مارب) یاخود (معرب) اسمیله دیکر بر نهر دها واردر، که یالکز موسمه کوره کاه غیبوبت وکاه ظهور ایتسیله مشهوردر. حبشك انهاری سریع الجریان، وینا قلری پك درین وشلاله‌لی اولدیغندن، هیچ بری سیر سفائنه قابل دکلدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — حبش ارتفاعجه اوچه منقسم اولوب، محصولاتی دخی اوکا کوره تخالف ایدر. آلچق طرفلرنده وعلی‌الخصوص نوبه جهتنده بی محللرنده قوراقلق زمانده سانتیغراد حسابیله حرارت ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار، ویاغمورلر موسمنده ۲۲ یه قدر اینر. بو قسمده بغدای وآرپه کبی حبوبات یتیشه‌میوب، بونلره بدل دوره حاصل اولور. (داغوسه) اسمیله داری‌یه مشابه دیکر بر نوع حبوب‌دخی واردر، که بوندن برنوع بیره‌چیقارلر. بو قسم اراضینك باشلیجه محصولاتی: پاموق، چوید، صفران، شکر قامشی، موس، تمرهندی. ضمغك انواعی، قهوه، خرما، انواع نباتات طبیه وسائره‌دن عبارتدر. آبانوس آغاجیله (میموزه) انواعندن برنوع یاپراقسز آغاج دخی یتیشیر، و(باوباب) دنیلن آفریقانك جسم شجرندن دخی بولنور. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه: فیل، کرکدان، صو آیغیری، یبانی مانده، طوموز، آرسلان، پارس، صیرتلان، زرافه، غزال، یبانی استر وسائره ایله کلیتله بولنان میمونلرك انواعندن عبارتدر. حشرات ومضر سینکلر وسائره پك چوق وپك‌ایریدر. ارتفاعجه متوسط اولان محللرده هوا پك لطیف اولوب، حرارت نادراً ۲۷ درجه‌یی تجاوز ایدر، و١٤ درجه‌دن آشاغی اینمز. بویرلرده‌آوروپای جنوبینك همان هرنوع محصولی یتیشوب، بغدای، آرپه واورایه مخصوص بعض حبوباتله اوزوم، پورتقال، لیمون، شفتالی، قیسی وسائره حاصل اولور. زیتون آغاجلری بعض طرفلرده واسع اورمانلرتشکیل ایدر. بو یرلرك مرعالری‌دخی چوق وکوزل اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه بسلنیر. حبشك باشلیجه قصبه‌لری‌دخی ارتفاعجه درجهٔ‌وسطاده اولان بومحللرده‌در. یوکسك یرلرینه کلنجه، بورالرده درجهٔ‌حرارت اکثریا ۱۰ ایله ۱۲ آره‌سنده بولنوب، نادراً ۱۷ یی تجاوز ایدر. یالکز طاغلر آره‌سنده کی دره‌لر پك صیجاقدر. بو مرتفع محللرده اورمانلر پك سیرك وقوتسز اولوب، یالکز برمقدار بغدای وآرپه حاصل اولور. آقاژو آغاجنه مشابه (قوسو) اسمیله برآغاج دخی یتیشیر. مرعالرنده کوزل بر جنس آت ایله اوزون تویلی بر نوع قویون وسائر حیوانات کندی باشلرنده کزه‌رك اوتلارلر.

معادنی هنوز مجهول وغیر مکشوف اولوب، یالکز غرب وغرب جنوبی جهتلرنده قوملردن یقامه واسطه‌سیله برمقدار آلتون چیقاریلیر. ذروهٔ جبال ایله سواحل بحر احمر آره‌سنده واقع کوللردن کلیتلی طوز چیقوب، حبشلیلر طرفندن مسکوکات یرینه واسطهٔ مبادله اولهرق قوللانیلیر.

اقالیم وهواسی. — حبش اقالیم حاره‌دن معدود اولمغله، یاز وقیشی اولیوب، قوراقلق ویاغمور موسملری واردر. یاغمور موسمی نیسانك ابتداسندن ایلولك نهایتنه، وقوراقلق موسمی دخی تشرین‌اولدن مارتك نهایتنه قدر سورر. یاغمور موسمی بالطبع دها سرین اولمغله، حبش کرهٔ ارضك نصف شمالیسنده واقع اولدیغی حالده، یازی بزم قیشمزه، وقیشی یازمزه تصادف ایدر. فرطونه‌لری پك شدتلیدر. مختلف یرلرینك درجهٔ حرارتی یوقاریده ذکر اولنوب، معتدل اولان محللرینك هواسی صاغلام وپك لطیفدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — حبشك اهالیسی تخمیناً ۳ ۵۰۰ ۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، مختلف اجناسدن مرکب وبرقاچ لسانله متکلمدرلر. اصل حبشلیلرك باشلیجه ایکی جنسیتك اختلاط وامتزاجندن تشکل ایتمش اولدقلری آکلاشیلوب، بونلرك بری محل ظهورلری دجله وفرات وادیلری بولنان ایم سامیه‌دن بر قوم ودیکری دخی اهالیٔ قدیمهٔ محایه‌یی تشکیل ایتمش دیکر بر قومدر. اقوام سامیه‌دن اولوب آسیادن آفریقانك بو محلنه کلمش اولان قوم، که کتب مقدسهٔ عبرانیه‌نك روایتنه کوره، کوش بن حام بن نوحك اولادندندر، السنهٔ سامیه‌دن برلسانله متکلم بولنوب، بولسان اهالیٔ اصلیه‌نك متکلم بولندقلری لسان قدیم محلی ایله قاریشه‌رق، الیوم (کزه) ویا (تیکرایی) تسمیه اولنان حبش لسانی تشکیل ایتمشدر، که بولسان بر چوق وقت حبشده سویلندکدن صکره، بوکون تکلمی استعمالدن ساقط اولوب، یالکز لسان ادبی وتحریری حکمنه کچمشدر. بولسانك عربی وعبرانی وقبطی السنه‌سیله مشابهتی عیاندر. انك زیاده قوللانیلان لسان اسه (امهاره) لسانیدر، که تیکراییدن مأخوذ بر چوق تعبیرات واصطلاحاتی جامع اولمغله برابر، السنهٔ سامیه‌دن اولمیوب، قوم سامینك ورودنده اورادہ بولمش اولدقلری قوم قدیمك لسانندن متولد اولدیغی مظنوندر. بوندن ماعدا حبشك ملحقاتنده دها بر قاچ لسان سویلنوب، بونلرك

انك مستعملی (آغاو) لسانیدر. حبشك غرب وجنوب جهتلرنده پك منتشر اولان غالار دخی کندی لسانلریله متکلمدرلر. حبش اهالیسی بیننده لسانجه بو قدر اختلاف بولنمدیغی حالده، سیماجه بینلرنده کلیتلی بر فرق اولیوب، جلهسی درجات مختلفهده اسمردرلر. عرق زنجی ایله آز چوق اختلاط ایتمش اولدقلری آکلاشیلیورسهده، کندیلری اقوام زنجیهدن اولمیوب، صرف عرق قافقاسیه منسوبدرلر. کبارلرنده وعلی الخصوص قادینلری بیننده عادتا بیاض رنکلیلری وار ایسهده، آشاغی صنفلره منسوب اولوبده عادتا سیاه رنکلی اولانلرینك برون وطوداق وسائر اعضالری دخی عرق قافقاسیی یی اکدیروب، زنجیلره مشابهتلری یوقدر. حتی حبشلیلردن چوق دها سیاه اولان (غالا) لر دخی عرق قافقاسیه منسوبدرلر. حبشلیلرك بعض رسم وهیکللرده سیمالری کوریلن اسکی مضریلرله اولان مشابهتلری دخی شایان دقتدر.

حبشلیلر ۵ صنفه مقسم اولوب، بونلر دخی زادکان، رهبان، تجار، زراع وعبده صنفلرندن عبارتدر. کولهلری زنجیدر. خانهلری صمانله اورتیلی وچامورله صیوالی قلبهلردن عبارتدر. اثوابلری پاموق وایپکدن معمول بر احرامدن عبارت اولوب، صیجاق طرفلرده ساکن اولانلری یالکز دریدن بر پشتمال ایله اکتفا ایدرلر. عمومیت اوزره خرستیان اولدقلری حالده، کندیلرینه مخصوص برمذهبلری اولوب، حضرت عیسانك الوهیتنه قائل اولمقسزین، یالکز نبوتی تصدیق ایدرلر. تعدد ازواج عندلرنده مساغ اولوب، زنکینلری قدرتلری یتدیکی قدر قاری آلیرلر. یالکز راهبلری بر قاری آلمق مجبوریتنده‌درلر. امور دینیهده پك مبالاتلری اولمیوب، اسکیدن قالمه بعض عادتلره دخی رعایت ایدرلر. مع هذا پاپاسلرینك نفوذ واقتداری زیادهدر. مملکتده مسلمانلر دخی کثرت اوزره اولوب، علی الخصوص حکم ونفوذلری زیاده اولان غالار دین اسلامله متدیندرلر.

تقسیماتی، باشلیجه قصبهلری. — تقازه نهرینك مجراسی حبش مملکتنی ایکیه تقسیم ایدوب، مجرای مذکورك شمالنده اولان قسمی (تیکره) اسمیله معروفدر. قدیماً حبش یالکز بوخطهدن عبارت ایدی، والیوم لسان ادبی حکمنه کیرمش اولان کزه یاخود تیکرانی لسانی بوخطهده سویلنیلیردی. مجرای مذکورك جنوبنده‌کی قسم ایسه (امهاره) اسمیله معروف اولوب، شرق شمالی جهتنده‌کی نفس امهاره ایله غرب جنوبی جهتنده واقع (شوآ) خطهلرندن مرکبدر. تیکره‌نك وبتون حبش قرالغنك مرکزی یقین وقتهدك (اکسوم) قصبهسی ایکن، اخیراً بوقصبه متروك وخراب حالنه کچهرك، تیکره‌نك مرکزی (آدوه) قصبهسی اولمش؛ وامهاره‌نك مرکزی اولان (غوندار) قصبهسی پایتخت اتخاذ اولنمشدر. شوآنك مرکزی (آنقوبر) قصبهسیدر. حبشده بواوچ مرکزدن بشقه برچوق قصبهلر دهاوار ایسهده، هیچ برینك ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی یوقدر. مذکور اوچ خطهنك بحری بر طاقم سنجاق وقضالره منقسمدر.

معارف وصنایع وتجارتی، اصول حکومتی — حبشلیلر اسکیدن بری کندی لسانلرینی یعنی کزه لسانی کندیلرینه مخصوص برخطه یازیورلر ایسهده، ادبیاتلری بعض کتب دینیه واخلاق وصرفه متعلق معلومات جزئیهدن عبارت اولوب، فنوندن خبرلری یوقدر. صنعتلری پاموقدن بعض منسوجاتله دمیرجیلك وقیومجیلق کبی ارفق تفك صنعتلردن عبارت اولوب، بونلر دخی باشلیجه (غوندار) ده اجرا اولنور. حبش طاغلق بریر اولوب، یوللری، اسکهلری وکی ایشلر نهرلری دخی اولمدیغندن، تجارتی دخی بالطبع اونسبتده کری اولوب، یالکز آوروپا امتعهسندن اولهرق داخل مملکتده صرف اولنان بعض اشیانك ادخالی وبعض محصولات ارضیه وسائرهنك اخراجی کاروانلر واسطهسیله ومصوغ وبعضاً سواکن اسکهسی طریقیله اجرا اولنور. حبش مملکتی اسکیدن بری (نجاشی) عنوانیله معروف برحکمدارك تحت اداره‌سنده اولوب، راس (یعنی رئیس) عنوانی وصفت ملکیه وعسکریه‌یی حائز برطاقم رؤسا معرفتیله اداره اولنور. اصول اداره‌سی وعسکری اسکی برطرزدهدر. حبشلیلر اولدقجه جسور وجنکاور آدملر اولوب، بوصوك زمانلرده انکلیز، مصر وایتالیان عسکرلرینه قارشی ایتدکلری محاربهلرده ابراز شجاعت ایتمشلردر.

احوال تاریخیهسی. — حبشك ازمنهٔ قدیمهدهکی احوالی مجهول اولوب، بطالسه زمانده مصردن بحر احمر سواحل شرقیه وغربیهسنك کشفنه

کوندریلن هیئتلر اوراده دولت تسمیه‌سنه شایان بر هیئت کورمیوب، یالکز بدوی قبیله‌لر بولندیغنی بیان ایتمشلردی. اکسوم حکومتیله حبشده متشکل دولتدن انک اول بحث ایدن مورخ میلادنک قرن اولنده یازان (پلین) در. بعده، حبشده بولنمش اولان بعض احجار محکوکه‌دن وبونلرنک لسان یونانی اوزرینه بولنمسندن استدلال اولندیغنه نظراً. حبشلر میلاددن بر ایکی قرن اول مصرده بولنان یونانیلرله واقع اختلاطدن بالاستفاده، بر درجه‌یه قدر تمدن ایتمکه باشلامش، وبرحکومت منتظمه دخی تشکیل ایتمشلردی. یونانیلر عندنده «زنجی» معناسیله مستعمل اولان (اتیوپیان) اسمی حبشلیلره تخصیص اولنه‌رق، اووقتلر تاریخلرنده بومعنی ایله مستعملدر. حتی حبش لسان وخطنه دخی بواسم ویریلوب، حبشلیلرنک کندیلری دخی کتب ادبیه‌لرنده بواسمی قبول واستعمال ایتمشلردر. میلادنک دردنجی قرنی اوائلنده سوریه‌دن حبشه برطاقم راهبلر کیده‌رک، دین حیسایی قبول ایتدیرمشلردر. روایته کوره دها اول دخی حبشلیلر دین موسادن بعضی مراسم وازجمله چوجقلرینی سنت ایتمک عادتنی اخذ ایتمشلردی.

اووقتدن اعتباراً حبشلیلر استحصال قوت ایدمدرک، وقت سعادتدن مقدم بحر احمری تجاوزله، خطهٔ یمانیه‌یی ضبط، واورادن حجازه دخی تجاوز ایتمشلردی. حبشلیلر یمنده ۷۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ایران دولتنک معاونتیله طرد واخراج اولنمشلردر. ابتدای ظهور اسلامده حبش نجاشیسی بولنان (اصحمه) طرف قریشدن اذا کورمکده اولان اصحاب رسول‌الله (صلعم) ی قبول ومحافظه ایتمکله، صحائف تواریخده حبشك نامنی خیرله یاد ایتدیرمکه سبب اولمشدر. حتی حکمدار مشارالیهك اسلامه کلدیکی دخی مرویدر. آنجق اخلاقی اثرینه تبعیت ایتیوب، اهل اسلام طرفندن حبشلیلرنک صحابه‌یه قبول ومحافظه‌ده سبق ایدن خدمتلرینه حرمة، حبشه سوق عسکر اولنمیوب. حبش اهالیسی، آفریقا قطعه‌سنده یکتا اوله‌رق، وهر طرفدن اقوام اسلامیه ایله محاط اولدقلری حالده، بوکونه قدر خرستیان دینی محافظه ایتمشلردر. اوندن صکره حبشده وحبشلیلر طرفندن برکونه مهم وقوعات ظهور ایتمیوب، مقریزینك حبشده حکومت سورن ملوك اسلامیه‌نك احوالنه دائر تاریخنده فصل مخصوصی اولدیغندن نظراً، حبش برخیلی وقت دخی ادارهٔ اسلامیه آلتنده بولنمش؛ وهر حالده ایچنده اهل اسلام چوغالمشدر. اووقتلردن بری حبشك احوالی آوروپالیلر عندنده مجهول قالوب، نهایت ۱٦ نجی قرن میلادیده پورتکیزلیلرنك آفریقا وآسیا سواحلنده‌کی فتوحات وکشفیاتی صره‌سنده بعض پورتکیز سیاحلری حبشه دخی کیره‌رك، بومملکتك احوالنی یازمشلردر. ازمنهٔ اخیره‌ده دخی بعض انکلیز وسائر آوروپا سیاحلری حبشده اجرای سیاحت ایتدکلری کبی، انکلیزلرنك ۱۸٦۸ ده واقع اولان سوقیات عسکریه‌سی ده حبشی آوروپایه بر قات دها طانیتدیرمشدر. اون سکزنجی قرن میلادی اواخرنده بعض رؤسا. نجاشینك تدنی قوتندن بالاستفاده، ادعای استقلاله قالقیشه‌رق، تیکره وشواده بر مستقل حکومت تشکل ایتدیکی کبی، نجاشینك قلمروی اولان امهاره‌ده دخی غالا جنسندن برریئس ظهور ایدوب، نجاشیده بر قورو عنواندن بشقه برشی براقمامشیدی. اووقت اهالی قالقوب، (تئودوروس) اسمنده غیور برشخصی تخت نجاشیه اجلاس ایتمکله، بوذات بتون حبش مملکتنی بر اداره‌یه جمع ایده‌رك، خیلی اصلاحات وترقیات ایتمکه باشلامش اولدیغی حالده، انکلیزلر کندیسنه مسلط اولوب، مردانه مقاومت ایتمیله برابر، ثبانلری سایه‌سنده حقندن کله‌رك، حبشك یکدن اکتساب قوت ایتمسنه مانع اولمشلردر. تئودوروسدن صکره اوغلی نجاشی اولوب، انکلیزلرله معاهده ایتمشدر. اخیراً ایتالیانك حبشه قریب اولان بحر احمر سواحلنه مسلط اولمسی اوزرینه بو دولتله حبش حکومتی آره‌سنده محاصمات باشلانه‌رق، ایتالیا عسکری پك چوق تلفات ویرمش؛ ومسئله هنوز تمامیله فصل اولنه‌مامشدر.

حبشی { مکهٔ مکرمه قربنده ومکه‌دن ٦ میل مسافه‌ده بر طاغ اولوب، (احابیش قریش) دینلن قبیله بو طاغدن ایدی. حضرت عبدالرحمن بن ابی بکر (رضیما) بوطاغده فجأةً وفات ایتمشدر.

حبشی { [« بلال حبشی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبشی بن جناده { صحابه‌دن اولوب، اهل کوفه‌دن معدوددر.

حج وداعده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی کوروب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

حبقوق { انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب، قوم مذکورك کلدانیلرك اسارتنه دوشمسی اثنالرنده یعنی میلاد عیسادن ۶۰۰ سنه قدر اول برحیات بولنمشدر.

حبوس { (بن ماکسن) افریقیه‌ده ملوك فاطمیه‌نك زیر تابعیتنده حکم سورن بنی زیریدن اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده پدریله وعمیجه‌لریله برابر اندلسه‌کچمش؛ واوصرده غرناطه‌ده بعض فتن داخلیه ظهور ایتمکله عمیجه‌لر ندن (زاوی) غرناطه‌یی ضبط ایتمش؛ وبعده کندیسی افریقیه‌یه عودتله، اوغلی غرناطه حکومتنده براقمش ایسه‌ده، اهالی کندیسنی اسقاط ایدوب، صاحب ترجمه‌یی اجلاس ایتمشلردی. بووجهله حبوس حکومته نائل اولوب، الکاسنی توسیع ایتمکله، ملوك طوائفك ائ بیوکلرندن معدود بر دولت تأسیس ایتمشدر. که (بنی حبوس) اسمیله معروفدر. کندیسی ۴۶۹ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.

حبوس { (بنی —) آنف الترجمه حبوس بن ماکسنك بشنجی قرن هجریده غرناطه‌ده تأسیس ایلدیکی بر کوچك دولت اولوب، اورانك طوائف ملوکندن معدوددر. بودولت ۴۱۰ تاریخنده تأسس ایدوب، غرناطه ومریه ایله ملحقاتلرینی جامع ایدی. مؤسس دولت اولان حبوسدن صکره اوغلی بادیس المظفر حکومت سوروب، بونك زمانده مرابطین دولتی ظهور ایتمشدر. بادیسدن صکره تورونی عبدالله بن بلکین بن بادیس حکومت سوروب، برادری تمیمی دخی مالقه‌یه والی تعیین ایتمشدی. ۴۸۳ تاریخنده یوسف بن تاشفین اندلسه کیروب، مومی الیهما عبدالله بن بلکین ایله برادری تمیمی اخذ، ومغربه ارسال ایله، اوراده کندیلرینه بعض مالکانه‌لر ویره‌رك، غرناطه مضافاتی ضبط ایتمش؛ وبنی حبوس دولتنه ختام ویرمشدر. بودولت وجه مشروح اوزره ۳ حکمدار ندن عبارت اولوب، ۷۳ سنه دوام ایتمشدر.

حبه { صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، بونلردن (ابوالسنابل حبه بن بعکك القرشی العامری) فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (حبه بن خالد الخزاعی) اهل کوفه‌دن معدوددر. — (حبه بن مسلم) شطرنجك تحریمنه دائر اولان حدیث شریفی نقل ایتمشدر. — (حبه بن جوین انجلی) ایسه حضرت علی المرتضی (رضه)نك اصحابندن واهل کوفه‌دن اولوب، رؤیت نبی (صلعم) ه نائل اوله‌مامشدر.

حبه { اساطیر عربده بر قادینکه کویا کندیسنه تعشق ایتمش اولان (منظور) اسمنده برجنك تعلیمله اجرای طبابت ایدرمش.

حبّی { مشاهیر نسوان عربدن اولوب، چوق قوجه‌لره وارمه‌ده وکثرت شهوتده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

حبی بن جاریة الثقفی { صحابه‌دن اولوب، فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، ویمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حبی قادین { (عائشه —) عثمانلی شاعره‌لرینك ائ مشهوره‌سی اولوب، شیخ یحیانك حفیده‌سی وسلطان سلیم خان ثانینك خواجه‌سی شمسی چلبینك زوجه‌سی ایدی. بومناسبتله پادشاه مشارالیهك کرك شهزاده‌لکنده وکرك زمان سلطنتنده مصاحبه ومنادمه‌سی اولوب، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش، وقپوسی ارباب حاجت ایچون بر باب شفاعت حکمنه کچمش ایدی. اشعاری پك لطیف اولوب، غزلیات وقصائد ومثنویاتی واردر. «خورشید وجمشید» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. شو بر قاچ بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

دعا تمثیلی یوسف کبیدر هم
که آکا مشتریدر خلق عالم
ویرر هرکیشی مقدورنجه کوهر
آنك تا مشتریسندن اولهلر

حبیب { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زیر برقاچ ذات بولنمشدر: حبیب بن اسید بن جاریة الثقفی. — حبیب بن بدیل بن ورقا. — حبیب بن حارث. — حبیب بن حیاشه. — حبیب بن حماز. — حبیب بن حامه. — حبیب بن حبان. — حبیب بن خراش النمیمی. که انصار ندن وبنی سلمه آزادلیلرندن اولوب. اقندیسی صامت

ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حبیب بن خراش العصری، که اهل بصره‌دن معدود اولوب، «المسلمون اخوة لافضل لاحد علی احد الابالتقوی» حدیث شریفنك راویسیدر. — حبیب بن خماشة ـ الانصاری، که اهل مدینه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حبیب بن بیعة ـ الثقفی. که جسر محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حبیب بن زیدالانصاری. که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حبیب بن زیدالانصاری الخزرجی، که عقبه واحد غزالرنده حاضر بولنوب، بعده جانب نبویدن مسیلمة الکذابه کوندریلدرك، مرقوم کندیسنه حضرت محمد (صلعم) ك نبوتی تصدیق ایدوب ایتمدیکنی صوردیغنده «اوت»، وکندیسنك نبوتی تصدیق ایدوب ایتمدیکنی صوردیغنده «بن صاغرم» دیه‌رك، بوتی دفعاتله تکرار ایتمسی اوزرینه، اعضای بدنی بربربر کسیلدرك شهید ایدلمشدر. (رضی الله عنه). — حبیب بن زیدالکندی. — ابوالجمعه حبیب بن سباع الانصاری. — حبیب بن سعد. که انصاردن برینك آزادلیسی اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب السلمی، که کافهٔ غزواته حاضر بولنمشدر. اوغلی عبدالرحمن کبار تابعیندن اولوب، پدرندن نقل احادیث شریفه ایتمشدر. — ابوعبدالرحمن حبیب بن سندر. — حبیب بن ضحاك الجمحی. — ابوضمره حبیب. — حبیب بن عمرو السلامانی. — حبیب بن عمروالثقفی، که مسعود وربیعه‌نك برادری وامیه بن ابی الصلتك جدی اولوب، کندیسیله برادرلری حقنده «وان تبتم فلکم رؤس اموالکم» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — حبیب بن عمروالمازنی، که یمامه‌یه کیدرکن قتل اولنه‌رق، یمامه غزاسی شهداسندن معدوددر. — حبیب الغزی، که طلق بن حبیبك پدریدر. — ابو عبدالرحمن حبیب بن مسلمة الفهری القرشی. که بر روایتده حضرت عمر فاروق (رضه) طرفندن عیاض بن غنمدن صکره جزیره والیلکنه نصب اولنه‌رق، بعده ارمینیه وآذربیجان دخی علاوه اولنمش؛ وبر روایتده حضرت عمر طرفندن استخدام اولنیوب، حضرت عثمان (رضه) طرفندن آذربیجان والیلکنه نصب ایدلمش؛ وحضرت عثمان محاصره اولندقده، معاویه طرفندن امداده کوندرلمش ایسه‌ده، یتیشه‌میوب، بعده صفین وسائر محاربانده معاویه‌نك معیتنده بولنمش؛ و ۴۲ تاریخنده، هنوز ۵۰ یاشنده اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. صحیحنده اختلاف اولوب، بر روایتده رحلت حضرت نبویه ۱۲ یاشنده ایمش. — حبیب بن مله. — حبیب بن ذهب القاری. که اهل شامدن معدوددر. — حبیب بن ابی الیسر، که برادری یزیدله برابر حره غزاسنده شهید اولوب، دیکر برادری عمیر جسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حبیب (علی بن محمد) خلفای عباسیه‌دن معتمد بالله‌نك زماننده ظهور ایتمش بر آدمدر. که حضرت امام حسین (رضه) نك نسلندن اولمق ادعاسیله باشنه بر طاقم آدملر طوپلایه‌رق، بصره وجوارلرینی ضبط، وبصره قریه‌سنده (مختاره) اسمیله بر قصبه بانتأسیس، پایتخت اتخاذ ایتمشیدی. خلیفه‌نك برادری موفق بو قصبه‌یی طول مدت محاصره ایتمش ایسه‌ده، استحکاماتنك متانتی حسبیله ضبطنه موفق اوله‌میوب، نهایت قارشیسنده (موفقیه) اسمیله دیکر بر قصبه تأسیسیله، معسکر اتخاذ ایتمش؛ وبو واسطه ایله نهایت ۲۷۰ تاریخنده مختاه‌یی ضبط، وصاحب ترجه‌یی قتل ایده‌رك، سرمقطوعینی قصبه‌ده برمزاغنك اوجنده کزدیردکدن صکره، بغداده کوندردرك، اوراده دخی تشهیر ایتدیرمشیدی.

حبیب (ایران شعراسندن اوچ ذاتك (مخصیدر:

برنجیسی محمد رضای سهیلینك شاکردانندن اولوب، کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو رباعی جلهٔ اشعارندندر:

ببرد دل ز کفم دوش مجلس آرایی
سهی قدی سمن اندام ماه سیمایی
بیك طرف ز تبسم حیات بخشنده
بجانبی ز نکه قتل عام فرمایی

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب، (خواجه حبیب شیرازی) دینمکله معروفدر. شو بیت اونکدر:

تا شنیدی که مرا میل بجای دکرست
هر زمان با منت ازمهر وفای دکرست

— اوچنجیسی (میرزا حبیب الله) اسمیله مسمادر. شو بیت اونکدر:

هر ذره ام بیادت از بس که باصفا شد
آیینه های داغم آخر بدن نما شد

حبیب الله اصفهانی (خواجه —) ایران شعراسندن اولوب، شو قطعه اونکدر:

دوشینه که یار بر سر یاری بود
وان ترکس مست در وفاداری بود
در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز
ای مرغ سحر چه وقت بیداری بود

حبیب الله سبزواری (میرزا —) بوده ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بعد عمری کر نکاهی جانب من میکند
صد نکته بهر تسلی سوی دشمن میکند

حبیب بن اوس [«ابو تمام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبیب عجمی مشاهیر اتقیادن وحسن بصریدن شاکردانندن اولوب، اسرار طریقته متعلق مشارالیه واسطه‌سیله حضرت علی المرتضی (رضه) دن بعض حقایق نقل وروایت ایتمش؛ و ۱۲۰ تاریخنده وفات ایلمشدر.

حبیبه صحابیاتدن بر قاچ خاتونك اسمی اولوب، انك مشهوره‌لری: حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك اوکی قیزی وام حبیبه بنت ابی سفیانك کریمه‌سی اولان (حبیبه بنت عبدالله بن جحش) ایله حضرت ابابکر صدیق (رضه) نك زوجه‌سی (حبیبه بنت زید بن خارجه الخزرجیه) وحضرت رسول‌الله (صلعم) طرفندن تزوجی مراد بیوریله‌رق بعده صرف نظر بیورلمسیله ثابت بن قیسه وارمش اولان (حبیبه بنت سهل الانصاریه) در. برنجیسی والده‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشدی.

حبیبه بنت عبدالرحمن محدثاتدن عالمه ومتقیه برخاتون اولوب، اسناد حدیثده‌کی وقوفی مشهوردر. ۷۳۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حبیبه بنت عبدالعزالعوراء بعدالاسلام یتیشن عرب شاعره‌لرندن اولوب، بعض اشعاری «حماسه» ده مذکوردر.

حبیبی شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی عن اصل ایرانلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دورنده رومه کلمش؛ وياوز سلطان سلیم خان زمانده وفات ایتمشدر. عالم ومتفنن بر ذات اولوب، پك چوق سیاحت ایتمشیدی. اداسی عجمانه ایسه‌ده، اشعاری عاشقانه اولوب، کندینه مخصوص شیوه‌سی وار ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

کر سنکچون ایتیم چاك ای کل نازك بدن
قبرم اولسون اول قبا اکنده پیراهن کفن

— ایکنجیسی آیدینلی اولوب، بارده قصبه‌سنده خطیب ایکن، عقلنه خفت کلمکله، ترك خطابت ایدرك، سرسریانه کزمکله اکمال عمر ایتمشدر.

حُبَیس رقه‌قربنده بر محل اولوب، بومحلده حضرت علی (رضه) نك معیتنده بولنوب‌ده صفین محاربه‌سنده شهید اولان صحابه وسائر شهدانك قبرلری موجوددر.

حُبَیش (ابو صخر — بن خالد الخزاعی) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك حضرت ابابکر (رضه) ایله برابر مکه‌دن چیقدقلرنده خیمه‌سنه اوغرادقلری وقیصیر قویوندن سود صاغمق معجزه‌سنی کوسترمکلری (ام معبد) نك برادریدر. اسلامه کلوب، فتح مکه‌ده، خالد بن ولیدك خیلنده بولندیغی حالده، کرز بن جابرله برابر بشقه بر یوله صاپمغله، دشمن طرفندن شهید اولمشدر.

حُبَیش (ابوالفضل — بن ابراهیم التفلیسی) مشاهیر علمای اسلامدن اولوب، حکمت وهیئت ونجوم ایله سائر علومده ید طولی صاحبی ایدی. هیئته متعلق «بیان النجوم» عنوانیله ثوابت وسیاراتدن باحث براثر معتبریله «قانون الادب» عنوانیله برکتابی واردر.

حُبَیش الاعسم خلفای عباسیه زمانده ظهور ایدن مشاهیر اطبای سریانیه‌دن اولوب، لسان یونانی وسریانیدن عربیه کتب کثیرهٔ طبیه ترجمه‌سنه موفق اولان مشهور. حنین بن اسحقك همشیره زاده‌سی وشاکردیدر. استادینك ناتمام براقدیغی «کتاب المسائل» ی اکمال، و «کتاب اصلاح الادویة المسهلة»، «کتاب الادویة

المفردة »، « كتاب الاغذية »، « كتاب فى الاستقساء »، « مقالة فى النبض من جهة التقسيم » عنوانلى كتابلرى تأليف ايتمشدر.

حبيشه { بنى كنانه دن جذيمه قبيله سنه منسوب حسنى وشاعره بر قيز اولوب، ينه اوقبيله يه منسوب، عبدالله بن عنقمه نك معشوقه سى ايدى. وقت سعادتده ياشايوب، فتح مكه دن صكره، جانب رسالتپناهيدن بوقبيله نك اسلامه دعوتيچون خالد بن وليد حضرتلرى اسرا بيورلديغنده، خلاف مرضاى پيغمبرى وقوع بولان حركتده مذكور عبدالله قتل اولنمش؛ وحبيشه دخى كمال تأثردن كندينى تلف ايتمشدر. بينلرنده كى عشق ومحبت حقنده مشاهيرلرى مشهور اولوب، شو ايكى بيت صاحبهٔ ترجمه طرفندن عاشقنك قتلندن اول سويلنمشدر:

ونحن بكينا من فراقك مرة
واخرى وآسيناك فى العسر واليسر
وانت فلاتبعد فنعم فتى الهوى
جميل العفاف فى المودة والستر

حتات { (بن يزيد التميمى) صحابه دن اولوب، قوميله برابر نزد حضرت پيغمبريه كلمش؛ ودين اسلامى قبول ايدوب، حضرت فخر الرسل (صلعم) طرفندن معاويه بن ابى سفيان ايله اخوت قرداشى ايدلمش ايدى. معاويه نك زمان حكومتنده يانه كيده رك، بر مدت صكره اوراده وفات ايتمكله، معاويه مانه وارث اولمش؛ وبووراثت شاعر شهير فرزدقك بعض ابيان مشهوره ايله تعريضنه اوغرامش ايدى.

حجاب { (ميرزا ابوتراب) ايران متأخرين شعراسندن وتبريز ساداتندن اولوب، اصفهانك عباس آباد محله سنده ساكن بولنمشدر. شويت اونكدر:

زين پيش كردون درشير من خون
ميكرد واكنون درباده ام آب

حَجّاج { صحابه دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: حجاج باهلى. — حجاج بن حارث بن قيس القرشى السهمى. كه حبشه هجرت ايدنلردن اولوب، بعده اجنادين محاربه سنده شهيد اولمشدر. — حجاج بن عامر الشمالى، كه اهل حصدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — حجاج بن علاط، كه كورديكى بر معجزه اوزرينه اسلامه كلوب، خيبر غزاسنده حاضر بولنمشدر. حسن وجمالندن طولايى بعض قادينلرك آرزوسنى تحريك ايتمكله، حضرت عمر طرفندن مدينه دن نفى ايدلمش اولان نصر بن حجاج بونك اوغلى ايدى. — حجاج بن عمرو الانصارى الخزرجى. كه بعض احاديث شريفه نقل ايتمش، وصفينده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — حجاج بن مالك الاسلمى.

حجاج { (سلطان —) دولت ايلخانيه نك تحت تابعيتنده اولهرق كرمانده حكومت سورن قره ختائيان ملوكنك دردنجيسى اولوب، پدرى سلطان قطب الدينك وفاتندن صكره ٦٥٥ ده تختنه جلوس ايتمش ايسه ده، صغير السن اولديغندن، والده سى تركان خاتون اداره امور ايدردى. بيوديكنده والده سنى امور دولته مداخله دن منع ايتمك ايستمش ايسه ده، تركان خاتون ابقا خانه مراجعت وشكايت ايتديكنده، ملك مرقومه نك اولمق اوزره فرمان چيقمغله، حجاج حكومتدن كف يد ايتمكه مجبور اولوب، خوفندن هندستانه فرار، وبر مدت صكره دهليده وفات ايتمشدر.

حجاج بن عطار { مشاهير فقهادن اولوب، ثورينك شاكرديدر. الفقيه الحفاظ ديمكله معروفدر. كوفه لى ايدى.

حجاج بن مطر { اوائل خلافت عباسيه ده لسان يونانى وسريانيدن عربيه كتب طبيه وحكميه ترجمه ايدنلردن اولوب، مأمونك نامنه اقليدسك كتابنى ترجمه ايتمشدى. بعده ترجمه سى ثابت بن قره طرفندن تصحيح اولنمشدر.

حجاج بن يوسف الثقفى { دولت امويه نك مشهور امراسندن اولوب، ظلم وشدتده اسمى ضرب مثل حكمنه كچمشدر. طائفلى اولوب، ٤١ تاريخ هجريسنده طوغمش، وملكتنده بيويوب، عبدالملك بن مروانك وزيرى (روح بن زنباع الجذامى) يه انتساب ايده رك، بونك طرفندن عقل ودرايتى عبدالملكه مدح وثنا اولنمغله، عبدالملك طريق اطاعتدن انحراف ايتمش اولان عسكرينك تربيه سنى صاحب ترجمه يه احاله ايده رك، كندينى امراسى صره سنه ادخال ايتشيدى. بر مدت عبدالملكك يانده بولندقدن

صکره، عبدالله بن زبیرك حجازده اعلان خلافت ایتمسی اوزرینه، بونك تنکیلنه مأمور اولوب، مکهٔ مکرمه‌یی منجنیقله تخریب، وبیت‌اللهه تجاوز ایده‌رك، عبدالله بن زبیری اخذ وقتل، وسر مقطوعنی شامه کوندروب، جسدینی صلب ایتدیرمش؛ وبعده مدینه‌یه دخی کیده‌رك، اهل حجازی عبدالملك بن مروانه بیعت ایتمکه اجبار ایتمش؛ وصحابه ایله سائر حرمین خلقی حقنده انواع عقوباتی روا کوروب، برچوغنی قتل ایلمشدی. بعده حجازی صول ایله اداره‌یه مقتدر اولدیغنی عبدالملکه یازه‌رق، عراق حکومتنی دخی ایستمش؛ وبونك اوزرینه ۷۵ تاریخنده حجاز وعراق والیسی اولوب، مؤخراً شرق یعنی هند ومغولستان حدودینه قدر اولان ممالك وسیعهٔ شرقیه کندیسنك ید اداره‌سنه ویرلمشیدی. بووجهله خراسان وسائر اوطرفلره کندیسی والیلر نصب ایدردی. کوفه وبصره وسائر عراق بلادنده دخی پك چوق مظالم اجرا ایلیه‌رك، وجزئی بر وسیله ایله خالقی انواع عقوباتله اعدام ایتدیره‌رك، ۲۰ سنه تحت حکمنده بولنان ممالکی دهشت ایچنده بولندیرمشدر. حکومت امویه‌یه قارشی قیام ایدن عبدالله بن جارود وشبیب خارجی وعبدالرحمن بن محمد بن اشعث وسائره‌یی مغلوب ایده‌رك طرفدارلرینی اشکنجه آلتنده هلاك ایتمشدر. کوفه ایله بصره آره‌سنده (واسط) شهرینی بنا ایدوب، مرکز حکومت اتخاذ ایتمشدی. ۸۶ تاریخنده عبدالملك بن مروان وفات ایدوب، حجاج بن یوسفه رعایت ایتمکله، بونك زمانده حجاجك حکم واقتداری بر قات ها آرتوب، ۹۵ سنه‌سنده واقع وفاتنه‌دك موقع اقتداره بولنمشدر. تاریخ مذکوره، ۵۴ یاشنده اولدیغی حالده، دهشتلی بر خسته‌لقدن وفات ایتمشدر. عمرنده یوز یکرمی بیك کشی قتل واعدام ایتدیرمش اولدیغی، ووفاتنده زندانلرنده اللی بیك کشی بولندیغی مظالم واعتسافاتی حقنده منقول اولان غرائبدندر. سعید بن جبیری قتل ایتدیردکدن صکره، بوذاتك هرکجه رؤیاسنه کیروب «یاعدوالله فیم قتلتنی» دیمسیله پك معذب اولدیغی مرویدر. بونکله برابر کندیسی فوق‌العاده ذکی، اجرای حکومتنه مقتدر، فال ونهایت درجه‌ده فصاحت وطلاقت لسانه مالك ایدی. کرم وسخاوتی دخی ظلمی درجه‌سنده اولوب، اعتراف جرمه قارشی وبعض کوزل جوابلر آلدیغنده عفو واحسانله دخی معامله ایدردی. بعض بلیغ خطبه‌لری مشهوردر. زمان امارتنده هندستان جهتلرنده برچوق یرلر ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. قرآن‌کریمه حرکه وضعنی ایجاد ایدن دخی حجاج اولدیغی منقولدر.

حجاز { جزیرة العربك شمال غربی قسمندن عبارت بیوك بر خطه اولوب، شمالاً فلسطین خطه‌سیله، غرباً بحر احمرله، جنوباً یمنه تابع عسیر خطه‌سیله، شرقاً دخی نجد وشمر وبرالشام بادیه‌سیله محاطدر. بحر احمر سواحلی بوینجه ممتد اولان جبال (سراة) جهتی نفس حجاز اسمیله مسمادر. تهامه یمن قطعه‌سنده دخی امتداد ایتدیکندن حجاز خطه‌سندهکی قسمنه لاجل التفریق (تهامة الحجاز) دیرلر. حجازك وجه تسمیه‌سی تهامه ایله نجد آره‌سنده حاجز اولمسندن عبارت اولوب، بوده تهامه‌نك اصل حجازدن معدود اولمدیغنه دلیل ایسه‌ده، تهامه‌نك قسم شمالیسی حجازه وقسم جنوبیسی یمنه مربوطدر.

حجازك تهامه قسمی قوملق برچول حالنده اولدیغی کبی، مرتفع جهتی دخی اکثریت اوزره قیالق وچبلاق طاغلردن عبارت اولدیغندن، بطلمیوس وسائر یونان قدیم جغرافیونی طرفندن (پتریا آرابیا Arabié Petré) تسمیه اولنمشدی. که «طاشلق عربستان» دیمکدر. طاغلری (جبال سراة) سلسله‌سنك نصف شمالیسندن عبارت اولوب، انك مرتفع محلی مکهٔ مکرمه‌نك شرق طرفنده و ۱۲ ساعت اوزاغنده بولنان (جبل کرا) در، که ذروه‌سی سطح بحردن ۲۰۰۰ متره قدر یوکسکدر. بوطاغ جبال سراتك سائر طرفلرینه مخالف اوله‌رق، اورمانلرله مستوردر، وکوزل صولری دخی واردر. مدینهٔ منوره‌نك قربنده بولنان (طی) و(احد) طاغلری دخی سلسلهٔ مذکوره‌نك انك یوکسك طاغلرندن اولوب، برنجیسنده بعض اورمانلر دخی واردر. بو جبالك ذروه‌لرینه قیشین صولر طونار وبعضاً قار دخی یاغار. طاغ انکلری یاغمور موسملرنده نباتاتله اورتیلوب، زمرد آسا بر شکل آلیورسه‌ده، صیجاق روزکارك اسمسیله برابر نباتات قورور. طاغلردن آقان صولر آنجق بعض

باغچه‌لر سقی ایتدکدن صکره قوملرده قورویوب، نادراً دکیزه واصل اولورلر. بناءً علیه موجود اولان وادیلر دخی اکثریا قورو اولوب، حجازده نهر تسمیه اولنه بیله‌جك صولر یوقدر. مرتفع محللرده هوا معتدل وصاغلام ایسه‌ده، آلچق محللرنده یازین حرارت پك زیاده اولوب، قیش موسمنده هوامی لطیفدر. اراضینك طاشلق اولمسی ویاغمورلرك ندرتی حسبیله، حجازك محصولاتی آز اولوب، انك زیاده حاصل اولان آرپه دخی ادارهٔ محلیه‌یه کافی دکلدر. دوره وتوتون دخی حجازك جلهٔ محصولاتندندر. خرماسی چوق وپك مقبول اولوب، طائفده وسائر بعض مرتفع محللرنده اوزوم، شفتالی، قایصی، اینجیر، آیوه، آرمود، الما، اریك، بادم، جوز، پورتقال، لیمون، قائون، قارپوز وسائر میوه‌لر حاصل اولور. سبزه‌لرك اکثر انواعی یتیشوب، بعضلری پك بیوك اولور. بلسان، ضمغ، عنبر وانواع بهارات ونباتات طبیه‌سی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، دوه، هجین، آت، مرکب، استر، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، جنس فرسی مشهوردر. حیوانات وحشیه‌سی دخی یبانی مرکب، یبانی کچی، طاوشان، کیك، تلکی، صرتلان، قورت، میمون وقپلانه مشابه (فهد) تعبیر اولنور بر حیواندن وطیور مختلفهٔ معلومه‌دن ودوه قوشندن عبارتدر. یلان وعقربلریله (لادیغ) دیدکلری برنوع زهرلی اوروجك دخی بولنور. بحر احمر سواحلنده بالیقلرك انواعی چیقوب. قورودیله رق، حجازك ایچ طرفلرینه نقل اولندیغی کبی، جسیم قاپلومباغه‌لر وصدفلر دخی چیقار.

حجازك اهالیسی تخمیناً وتقریباً ایکی بچق ملیون راده‌لرنده اولوب، جله‌سی عرب ومسلم اولدقلری حالده، بر طاقمی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن، وبر طاقمی خیمه نشیندر.

حجاز خطه‌سنك ازمنهٔ قدیمه‌ده انك متمدن جیتی قوم ثمودك مسکنی بولنمش اولان قسم شمالیسی اولوب، سائر طرفلرنده دخی عمالقه وطسم اقوامی ومکهٔ مکرمه جهتنده جرهم قومی ساکن ایدی. بعده حضرت اسماعیلك مکه‌یه ورودیله، اولاد اسماعیلك جرهم قومیله اختلاطندن عرب مستعربه ظهور ایدوب، کعبهٔ شریفه‌نك دخی مکه‌ده بولنمسی حسبیله، حجاز جزیرة‌العربك سائر جهتلرینه بالوجوه تقدم وتفوق ایتمش؛ وهر نه‌قدر سیاسةً یمن جزیرة‌العربك سائر طرفلرینه فائق ایدیسه‌ده، فصاحت لسانجه یینه حجاز جزیرة‌العربك ممتاز بر محلی ایدی. لکن اصل حجازك تفوق واعتباری ظهور اسلامله برابر حاصل اولوب، وقت سعادتده وخلفای راشدین زمانده مدینهٔ منوره یتسون جزیرة‌العربك وعلی‌العموم عالم اسلامك کرسیٔ حکومتی اولمش؛ ومکهٔ مکرمه دخی کعبهٔ شریفه مناسبتیله بر مرکز ومرجع عمومی حکمنی آلمشدر. معاویه‌نك غصب حکومت ایتمسندن اعتباراً، دولت امویه‌نك وبعده دولت عباسیه‌نك زمانلرنده حجاز مرکز خلافتدن اوزاق قالمش ایسه‌ده، خلفا وملوك وامرای اسلامیه هریردن حرمین شریفینك تزیینه ومکه ومدینه‌نك اعمارینه صرف همت ایتمشلردر. مع هذا کرك دولت امویه وعباسیه زمانلرنده وکرك دها صکره، بعض اهل خروج مکه ومدینه‌یی مرکز وملجأ اتخاذ ایتدکلری صمرده، حجازك تابع بولندیغی دولتك عسکریله بولنلر بیننده وقوع بولان محاربانده مکه ومدینه دفعاتله تخریب اولنه‌کلمشدر. خلفای راشدیندن صکره حجاز دولت امویه وعباسیه نك تحت تابعیتنده اولوب، ۲۵۱ تاریخ هجریسنده (بنی‌الاحیضر) دولتی ظهور ایله، ۳۱۷ تاریخنه‌دك ۶۸ سنه حکومت سورمش؛ وتاریخ مذکوره حجازقرامطه‌نك وبعده صره‌سیله بنی هاشم، بنی عجلان وبنی ابی نمانك تحت اداره‌سنه کچمشدر.

خلافت عباسیه دوچار ضعف اولدقدن صکره، حجاز اکثریا ملوك مصره تابع اولوب، هله دولت عباسیه‌نك انقراضنندن صکره بسبتون مصره تابع قالمشیدی. مع هذا مکهٔ مکرمه‌ده شرفادن بر ذات مقام امارتده بولنوب، ملوك مصره تبعیت ایدردی. ۹۲۳ تاریخنده سلاطین عظام عثمانیه‌دن یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری غلامان چراکسه دولتنه ختام ویره‌رك، مصری ضمیمهٔ دولت عثمانیه ایلدیکی وقت، حجاز دخی بالطبع مصرله برابر دولت مشارالیهایه کچمش؛ وشریف بولنان ذات دخی مصره کلوب، عرض اطاعت ایتکله، اووتدن بری حجاز ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، بر ولی تعیین اولنمغله برابر، مکهٔ مکرمه‌یه (امیرمکه) عنوانیله شرفادن بر ذات،

ومدینهٔ منوره‌یه متصرف یرینه (شیخ‌الحرم) عنوانیله درسعادتدن بر مأمور مخصوص تعیین اولنور.

حجاز خطه‌سی اداره‌ٔ عثمانیه‌یه بکدکدن صکره کاه جده بکلکی ویابکلر بکلکی، کاه جده وحبش ایالتی عنوانیله اداره اولنه‌رق، اوائلده اکثریا مدینه شیخ‌الحرملکی دخی والی بولنان ذاته احاله اولنوردی. اصل والیتك مقری جده اولوب، اورادن سواکن ومصوع وسائر حبش سواحلی دخی اداره ایدردی. ولایات تشکیلنده خطهٔ مبارکهٔ مذکوره دخی (حجاز ولایتی) نامیله بر ولایت اعتبا اولنه‌رق، مکه‌مکرمه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وولایت نفس مکه ایله مدینهٔ منوره وجده‌که جمعاً اوچ سنجاقدن مرکب بولنمشدر. جده متصرفنه والی قائمقامی ومدینه‌نك کینه شیخ‌الحرم نبوی عنوانی ویریله‌رك، والی بولنان ذاته شیخ‌الحرم مکی عنوانی دخی علاوه اولنور.

حجاز ولایتی بروجهٔ مشروح ۳ سنجاقدن مرکب اولدیغی حالده، وجه آتی اوزره ۵ قضا و ۲۱ ناحیه‌یی شاملدر.

سنجاق	قضا	ناحیه
مکهٔ مکرمه	مکه	طائف تمنار قرن نجران مرالظهران عکاظ منجره کشه جبرشن سراة نعم عك حنکان ویش وادی نخله ذات عراق بلیل
مدینهٔ منوره	مدینه ینبع‌البحر	خیبر الوجه
جده	جده لیت	رابغ

حجازك اوچ بیوك شهری اولوب، بونلرده مکهٔ‌مکرمه ومدینهٔ منوره ایله جده در. جده مکهٔ‌مکرمه‌نك اسکله‌سیدر. مدینهٔ منوره‌نك اسکله‌سی اولان ینبع البحر ایله مکهٔ مکرمه‌نك صیفیه‌سی حکمنده بولنان طائف دخی حجازك باشلیجه قصبه‌لریدر. دیکر ذکره شایان قصبه‌سی یوقدر.

حجازی { (محمد بن محمد الواعظ القلقشندی) اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، ۹۷۵ ده طوغمش، و ۱۰۳۵ ده وفات ایتمشدر. حجازلی اولدیغی حالده، مصرده تحصیل علم ایتمش؛ وباشلیجه علم حدیثه انتساب ایده‌رك، « الجامع الصغیر » ه ۱۲۰ جلد اوزره بر شرح یازمش، و « سوادالصراط فی بیان الاشراط »، « القول الشفیع فی الصلوة علی الحبیب الشفیع » عنوانلریله ایکی کتاب ایله دیکر بر چوق شرحلر تألیف ایتمشدر. — (اسماعیل بن عبد الحق الحجازی) و (عبد الحق بن محمد الحجازی) دخی قرن مذکور ادباو شعراسندن اولوب، برنجیسی ۱۰۰۱ وایکنجیسی ۱۰۲۰ تاریخلرنده وفات ایتمشلردر.

حُجّت { مشاهیر شعرا و حکمادن ناصر خسروك مخلصیدر. [« ناصر خسرو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حَجَر { جزیرةالعربك شرق شمالی قسمنده واقع یمامه خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) ك عهد خلافتنده ادعای نبوت ایدن مسیلمة الکذاب بوقصبه‌ده ظهور ایتمشدر. بعده بر خیلی وقت دها معمور اولوب، حقنده شعرای عرب تشوقی حاوی بر چوق اشعار سویلمشلردر. مؤخراً خراب اولمشدر.

حِجر { جزیرةالعربك غرب شمالی قسمنده مدینهٔ منوره ایله برالشام آره‌سنده اولهرق دومةالجبلك جنوبنده قدیم بر شهرك بقیه‌سی اولمق اوزره، بر قریه‌در. اطرافنده ثمود قومنك آثاری مشهوددر.

حُجر { یمنده بر قصبه اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

حُجر بن عدی الکندی { صلحای صحابه دن

اولوب، ینه صحابه‌دن (حجرالشر) دینلن حجر بن یزیدالکندی دن تفریق ایچون (حجرالخیر) دینمکله وا(ابن الادبر) مخلصیله دخی معروفدر. برادری (هانی) ایله برابر نزد حضرت پیغمبریه کلهرك، بعده قادسیه محاربه‌سنده بولنمش؛ وحضرت علی (رضه) ه انتساب

ایله، اجلهٔ اصحابی صره‌سنه کچه‌رك، جمل وصفین ونهروان محاربه‌لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. حضرت علینك ارتحالندن صکره کوفه‌ده امرای امویه‌نك اوامرینه مخالفتله، علناً حضرت مرتضانك طرفنی التزام وتصاحب ایتدیکندن، ومعاویه‌یه لعنت اوقودیغندن. عراق والیسی زیاد طرفندن بعض اصحابیله برابر توقیف، شامه ارسال اولنه‌رق، دمشق قربنده واقع (عذراء) قریه‌سنده ۵۱ تاریخنده قتل اولنمشدر. حضرت علی‌یی طعن ایتمك شرطیله کندیسنه تکلیف اولنان عفوی قبول ایتمیوب، مظلوماً شهادتی اختیار ایتمش؛ وقبریله کفنی حاضرلتمش اوکنده طوردیغی حالده، اصلا فتور کوسترمه‌مشدر. حقنده جلهنك حسن ظن واعتقادی اولوب، حضرت عایشه (رضی) توقیفی ایشیدنجه، معاویه‌یه مخصوص برآدم کوندره‌رك، شفاعت ایتمك ایستمش؛ وبعده معاویه مدینه‌یه کیتدیکنده، بوندن طولایی پك چوق تعذیر ایتمشلردی. حسن بصری (رضی) دخی، حجرك شهادتی ایشیدنجه، پك چوق تأسف ایدوب «یاویل معاویة من قتل حجر واصحابه!» دیمشیدی. حتی معاویه دخی نادم اولوب، زیاد طرفندن اغفال اولندیغنی اعتراف ایلدیکی، وحالت نزعنده «یومی منك یاحجر طویل!» دیدیکی مرویدر.

حجر بن عمرو الکندی { وقت جامع هلیتده نجد

ملکی بولنوب، (آکل المرار) نقبیله شهرت بولمشدر. روایته کوره، اوزمانلرده نجدده ضبط وربط مفقود اولدیغندن، اهالی یمنده‌کی تبابعه ملوکنه مراجعتله، بر حکمدار ایستدکلرنده، صاحب ترجما تعیین اولنمش؛ وکندیسندن صکره بر مدت اولاد واحفادی ارثاً حکومت سورمشلردر.

حجر بن العنبس الکوفی { وقت سعادتده اسلامه کلمش

ایسه‌ده، رؤیت نبی (صلعم) ه نائل اوله‌مامش؛ وجمل وصفین محاربه‌لرنده حضرت علی (رضی) نك معیتنده بولنوب، حضرت مشارالیهدن بعض احادیث نبویه روایت ایتمشدر.

حجر بن یزید الکندی { صحابه‌دن اولوب، (حجر الشر) دینمکله معروفدر. ابتدا حضرت علینك معیتنده ایکن، بعده معاویه‌یه تقربله، بونك طرفندن ارمینیه والیلکنه نصب اولنمشیدی.

حجریه { یمن ولایتنك تعز سنجاغنده بر قضا اولوب، سنجاغنك جنوب جهتنده واقع، وغرباً نفس تعز، شمالاً عدین واب، شرقاً، قعطبه قضالریله، جنوباً دخی عدن حدودیله اراضئ غیر مضبوطه ایله محدوددر. (قبیطه) ناحیه‌سیله برابر ۱۰۸ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی مرتفع ومنبت ومحصولداردر.

حجناء { اسم مشهور شاعره‌لردن اولوب، شاعر ابوالحجناء نصیبك قیزیدر. پدریله برابر خلیفهٔ عباسی مهدینك خدمتنده بولنوب، مشارالیه حقنده پك چوق قصیده‌لر و مدحیه‌لر سویلمش، وانعام واحسانلرینه نائل اولمشلردی. شو برایکی بیت مهدینك (عیسی باذ) ده‌کی تنزهکاهنك وصفنده سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

رب عیش ولذة و نعیم
وبهاء بمشرق المیدان
بسطة الله فیه ایهی بساط
من بهار وزاهر الحوذان

حجور { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنه تابع برقضا اولوب، جبل سراة اوزرنده واقع اولدیغی حالده، شرق شمالی جهتندن صنعا سنجاغیله، شمال غربی جهتندن حدیده سنجاغنك باجل قضاسیله، غرباً نفس حدیده، جنوب شرقی جهتندن دخی جبل ریمه قضالریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولغله، هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولدار. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله قهوه، زنجبیل وسائره‌دن عبارتدر. قضا عیس، اتهم، عاهم، نجس وفاره اسملریله ۵ ناحیه‌یی جامعدر. «معجم البلدان» ده یمنده حجور اسمیله بر موضع بولندیغی کبی عمانده دخی بو اسمله بریر اولدیغی مذکور اولوب، بو سببه مبنی اولمیدر. که بوکا (حجور یمانی) دیرلر.

حجه { یمن ولایتنده صنعا سنجاغنك منتهای شمال غربیسنده واقع بر قضا اولوب، شمال شرقی جهتندن اراضئ غیر مضبوطه ایله، غرباً حدیده سنجاغنك ابو عریش ولحیه، جنوباً دخی کوکبان وعمران قضالریله محاط ومحدوددر. محلی مرتفع اولغله، هواسی معتدل واراضیسی منبتدر. بو

قضادن بر قاچ نهر نبعاله، غرب وغرب شمالیه طوغری آقه‌رق، تپه‌لریله ایلر. بونلرك اك بیوكی (وادی‌مور) در. قضا بنی عوام، شقادره، مسود وعفار اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ۳۹ قریه‌یی جامعدر. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله كلیتلی قهوه وانواع میوه‌دن عبارتدر. — قضانك مركزی اولان وجهت شمالیه‌سنده بولنان كوچك بر قصبه دخی بو اسمله مسمادر.

حجة الاسلام { امام غزالینك لقبیدر. [«غزالی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُجَیر { صحابهٔ رسول الله (صلعم) دن بر ایكی ذاتك اسمیدر.

حداده { خراسانده (قوس) ناحیه‌سنده وبسطام ایله دامغان آره‌سنده بیوك برقریه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَدارُه { (یاخود هدره) اندلسده غرناطه‌دن كچن نهرك اسمیدر.

حدباء { موصل شهرینه ویرلن اسم اولوب، دجله‌نك بو شهرك اوكنده بر قنبور شكلنی ابراز ایتمسی مناسبتیله ویرلمشدر.

حَدَث { ملاطیه ایله مرعش آره‌سنده بر قصبه وقلعه اولوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده حبیب بن مسلمة‌الفهری یدیله فتح اولنمش؛ و مروانك زمانده روملرك الینه دوشوب، تخریب اولنمش ایسه‌ده، خلفای عباسیه‌دن مهدینك زمانده ملاطیه وسمیساطدن اهالی نقلیله، یكیدن اعمار، وهارون‌الرشید طرفندن تحكیم اولنمشدی. بعده یكیدن روملرك ضبطنه كچوب، سیف‌الدوله حمدانی طرفندن فتح اولنمشدی.

حدرد { (ابو خراش سلامه بن عمیرالاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر.

حَدّه { یمنك عسیر سنجاغنده حبیه قضاسنده بر قلعه‌در. — مكهٔ مكرمه ایله جده آره‌سنده دخی بو اسمله مفرح بر محل اولوب، اسم قدیمی (حداه) در.

حُدَیبیّه { مكهٔ مكرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه كیدن طریقك اوزرنده ومكه‌دن بر مرحله بعدنده كوچك بر قریه اولوب، قربنده برقیو وبر آغاج وارایدی، كه بو آغاجك آلتنده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بشنجی سنهٔ هجریه‌ده اصحابی طرفندن بیعت اولنمشدر. شویله‌كه هجرتدن بش سنه ایله اون آی مرورنده حضرت رسول‌الله (صلعم) معیت نبویه‌لرنده مهاجرین وانصاردن ۱۴۰۰ كشی بولندیغی حالده، عمره نیتیله كعبهٔ شریفه‌یه متهیئ عزیمت اولوب، بو محله وصوللرنده قریشك حرب ایچون قارشی چیقدقلرینی استخبار بیورمسیله، حرب نیتیله كلمیوب، آنجق صله وزیارت بیت‌الله نیتیله كلدكلرینی بیان بیورمشلرسه‌ده، قریش اوسنه حضرت نبی ذی‌شان (صلعم) ایله مسلمینك مكه‌یه دخولنه راضی اولمیوب، ایرتسی سنه دخول ایتمك شرطیله وشرائط سائره ایله معاهده عقد ایتمشلردر. بونك اوزرینه صحابه مذكور شجره‌نك آلتنده حضرت سیدالانبیا (صلعم) افندمزه بیعت ایتدكدن صكره، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشدی.

حدیثه { بو اسمله ایكی قصبه وبرقریه اولوب، قصبه‌لرك بری موصل قربنده و(زاب) نهری اوزرنده واقعدر. لاجل التفریق (حدیثة‌الموصل) اسمیله معروف اولان بو قصبه بر روایته حضرت عمر فاروق (رضه) نك زمان خلافتنده وموصلك تأسیسی صره‌سنده، وبر روایته مروان حمارك زمانده تأسیس اولنمش؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم بیوجك بر قریه حالنده موجوددر. — ایكنجیسی فرات اوزرنده وابناردن بر قاچ فرسخلق مسافه‌ده واقع اولوب، (حدیثة‌الفرات) و (حدیثة‌النوره) اسمیله دخی معروفدر. بو دخی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. اوچنجیسی اولان حدیثه قریه‌سی دخی دمشق شام قربنده واقع اولوب (حدیثة حرش) اسمیله تفریق اولنوردی.

حُدَیده { یمنده بحر احمر ساحلنده لوامركزی بر شهر واسكله اولوب، بحر احمر اسكله‌لرینك اك مهملرندندر. مخابك ۱۶۰ كیلومتره شمالنده وصنعانك ینه ۱۶۰ كیلومتره قدر غرب جنوبیسنده اولهرق ″۳۶ ′۴۶ °۱۴ عرض شمالیده واقعدر. شهر سورله محاط اولوب، ۵ قپوسی وبر قاچ طابیه‌سی واردر. خانه‌لری كارگیر ودرت بش قاتلی

اوله‌رق، مرتفع اولوب، چارشوسی دخی مکملدر. جوامع ومساجد وابنیهٔ امیریه اوله‌رق بر خیلی بنالری دخی واردر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ دن زیاده‌در. لیمانی صیغ ایسه‌ده، جنوب روزکارندن محفوظدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، اسکیدن مخادن اخراج اولنان یمن محصولاتی شمدیکی حالده باشلیجه حدیده اسکله سندن اخراج اولنور. صنعانك دخی اسکله‌سیدر. صنعانك فتح اخیرندن اول حدیده یمن سواحلندکی خطهٔ عثمانیه‌نك مرکزی اولوب، جده ایالتنه تابع ایدی. یمنك کاملاً فتحندن صکره لوا مرکزی اتخاذ اولنمشدر. هوای خیلی صیجاق اولوب، یازین حرارت سانتیغراد حسابیله ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار وقیشین نادراً ۲۵ درجه‌دن آشاغی‌یه اینر.

حدیده { سنجاغی. یمن ولایتی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری اولوب، ۹ قضا و ۱۷ ناحیه‌دن مرکبدر. بو سنجاق یمنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، جبال سراة سلسله‌سیله ساحل بحر آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً عسیر، شرقاً صنعا، جنوباً دخی تعز سنجاقلریله محاط ومحدوددر. اکثر قسمی تهامه‌دن عبارت اولمغله، اراضیسی دوز وآلچق ویانکز جبل ریمه ایله حجور قضالری مرتفع وطاغلقدر. جبل سراتدن اینن نهرلرك اکثری تهامه چولنده قورویوب، نادراً دکیزه و اصل اولورلر. مع هذا نابدید اولنجه‌یه قدر جریان ایتدکلری یرلری سقی واروا ایدرلر. طوپراغی خیلی منبت اولوب، تهامه قسمنده دوره، مصر، سیسام، توتون، چوید، پاموق، بویا، فصولیه، قارپوز وسائره وجبال سراة اتکلرنده بو محصولاتدن بشقه قهوه، بغدای، آرپه، بقله، مرجك، قات، زنجبیل وسائره حاصل اولور. بعض طرفلرنده کلیتلی خرما ودیکر بعض جهتلرنده دخی پورتقال، لیمون، ومندلینه یتیشیر. سواحلی قارشیسنده بولنان بعض آطه‌لرده اینجی وباغه چیقار. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده بر قید صحیحه دسترس اوله‌مدقسمده، خیلی معمور ومسکون اولدیغی معلومدر. سنجاغی ترکیب ایدن قضالرله ناحیه‌لر بروجه زیردر:

قضا	ناحیه
حدیده	قران، جبل برع
زبید	حدس، وصاب العالی، وصاب السافل
لحیه	زهره
زبدیه	بنی قیس
جبل ریمه	جعفریه، کسمه، سلفیه
حجور	عبش، حرض، انهم، عاهم، خمس، فاره
بیت الفقیه	
باجل	ملحان، خفاش
ابوعریش	جیزان

حدیدی { اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه جوارنده قره‌جك قریه‌سندن ایدی. پدری دمیرجی اولدیغی حالده، کندیسی طریق عمله سلوکله، مدرس اولمشیدی. اشعاری لطافتدن عاریدر.

حدیر { (ابوفوزة السلمی یاخود ابوفورة الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض تواریخده «صاحب الفرس الجرور والرمح الثقیل» دیه توصیف اولنمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولندیغی مرویدر.

حدَیله { یمنده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حذافه { [«شیماء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حذام { بین العرب اصابت رأیله مشهوره بر قادین اولوب، حقنده سویلنمش اولان بیت آتی ضرب مثل حکمنه کچمشدر:

اذا قالت حذام فصدقوها
فان القول ماقالت حذام

حذَیفه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حذیفة الازدی البارقی، که بنی ازددن برقاچ کشی ایله برابر جمعه کونی، صائم اولدقلری حالده، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلوب، اوروجلرینی

بوزمق امرینی آلدقلرینی و دیکر بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — ابو سریحه حذیفه بن اسید الغفاری، که تحت شجره ده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده کوفه ده ساکن اولمش، واوراده وفات ایتمشدر. — حذیفه بن اوس. — حذیفه بن عبید المرادی، که فتح مصرده حاضر بولنمشدر. — حذیفة القلعانی. که حضرت ابابکر (رضه) طرفندن عکرمه بن ابی جهلدن صکره عمان والیلکنه وبعده حضرت عمر (رضه) طرفندن یمامه ایالتنه تعیین بیورلمشیدی. — ابو عبدالله حذیفه بن الیمان العبسی، که جمله سنك اشهری اولوب، پدریله برابر نزد حضرت پیغمبریه یعنی مدینهٔ منوره یه کلمکله، مهاجرین ویا انصار صره سنه ادخالی حقنده مخیر بیورلدقده، انصاردن عد اولنمنی اختیار ایتمش، واحد وقعه سنده حاضر بولنمش ایدی. حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز منافقلری یانکز بوذاته کوسترمش، وبو خصوصده کندیسنی سرداش ایتمشلر ایدی. حضرت عمر فاروق (رضه) زمان خلافتنده عاملری ایچنده منافق بولنوب، بولندیغی صوروب، بولندیغی جوابی آلمش، وهر نه قدر اصرار ایتمش ایسه ده، حذیفه منافقلرك کیملر اولدیغنی سویلمه مش ایدی. خلیفهٔ مشارالیه صحابه دن برینك وفاتنده حذیفه نك حاضر بولندیغنی کورمیجه، جنازه سنه کیتمزلرمش؛ چونکه حذیفه نك حضورینی متوفانك منافقیندن اولمدیغنه دلیل عد بیوریورلردی. حذیفه ایران فتوحاتنده حاضر بولنوب، نهاوندده نعمان بن مقرن شهید اولنجه، عساکر مسلمین لواسنی حذیفه الینه آله رق، همدان وری ودینوری فتح ایتمش؛ وجزیره نك فتحنیده دخی حاضر بولنه رق، نصیبین والیلکنه تعیین اولنمش ایدی. امنیتده شهرت بولوب، حضرت فاروق یکی فتح اولنان ممالکه «حذیفه نه ایسترسه ویرکز» دیه امر بیورمش اولدیغی حالده، کندیسی کندی بیه جکیله وآلتنك یمیله قناعت ایتمش؛ وعودتنده حضرت فاروق کندیسنك اصلا جانبی دکیشدیه میه رك ینه فقیرانه برقیافتده بولندیغنی کورنجه، ممنون اولوب، بوینه صاریله رق: «انت اخی وانا اخوك» بیورمشلردی. حذیفه حضرت عثمان (رضه) نك شهادتندن ۴۰ کون صکره وفات ایتمشدر.

حذیم { صحابه دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (ابوحنظله حذیم بن حنیفة الحنفی) ودیکری (حذیم بن عمرو السعدی) در.

حر { (بن قیس بن حصن الفزاری) صحابه دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، و حضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده مقر بلرندن بولنمشدر. عن اصل تیوك جهتندن اولوب، عمی (عیینه بن حرض) ایله برابر نزد حضرت پیغمبریه کلمشیدی.

حراء { مکهٔ مکرمه طاغلرنده اولوب، شهردن ۳ میل بعدنده واقعدر.

حَرار { آفریقانك قسم شرقیسنده وعدن کورفزی قربنده بر شهر اولوب، بربره نك ۳۵۰ کیلومتره غرب جنوبسنده وزیلعك ۲۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله رق، ″۴۸ ′۲۲ °۹ عرض شمالی و ″۶ ′۰ °۴۰ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ۱۷۰۰ متره مرتفعدر. اهالیسی ۳۵۰۰ قدر اولوب، جمله سی مسلم وشیعی المذهبدر. شهر سوره محاط اولوب، ۵ قپوسی واردر. خانه لری کارکیردر. جوامع ومساجدی چوق اولوب، انك بیوکی عثمانلی جوامعی طرزنده اولمغله، اورالرینك حبش ایالتی نامیله ادارهٔ عثمانیه تحتنده بولندقلری زمان تأسیس ایدلمش اوله جغی آکلاشیلیور. بعده شهر مستقل بر امیرنك تحت اداره سنه کچوب، بوندن ۱۵ سنه اول مصر عسکری طرفندن ضبط اولنمش ایسه ده، اخیراً حبشه الحاق اولنمشدر. تجارتکاه بر شهر اولوب، زیلع وبربره ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی برلسان مخصوصله متکلم ایسه لرده، عمامی چوق اولوب، لسان عربی دخی متداولدر.

حراز { یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده بر قضا اولوب. شرقاً نفس صنعا، شمالاً کوکبان، جنوباً انس، غرباً دخی حدیده سنجاغنك باجل سنجاقلریله محدوددر. جبل سرانك اوزرنده اولمغله، اراضیسی مرتفع اولوب، هوای معتدل ومیاه جاریه سی چوقدر. یمنك انك بیوك نهرلرندن اولان وادی سهم ووادی الحمیره بو قضاده نبعان واراضیسنی سقی ایده رك، حدیده سنجاغنه کیررلر. طوپراغی منبت ومحصولدار در. قضا عمر، مغمق، وسنوح اسملریله ۳ ناحیه یی وجماً ۲۰ قریه یی حاویدر.

حرام { بن عوف البلوی، حرام بن ابی کعب الانصاری، حرام بن معاویه وحرام بن ملحان الانصاری صحابه دن اولوب. انك مشهورلری

اولان دردنجیسی، که انس بن مالك دایسیدر، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش، وبئرمؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حرام { [« مسجد حرام » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حرّان { جزیره‌ده اورفه‌نك ۳۵ کیلومتره جنوبنده وجلاب نهری اوزرنده پك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، الیوم خراب وبر قریه‌دن عبارتدر. حضرت ابراهیم (عم) ارض بابلدن ابتدا بورایه هجرت ایدوب، بورادن ارض کنعانه داخل اولمشیدی. رومالیلر زمانینده دخی معمور بر شهر اولوب، روما تاریخلرنده (قارائه) اسمیله مذکوردر. صابئیونك مرکزی اولوب، بودینه تابع اولانلرك عباداتنه مخصوص جسیم معبدلری وپتخانه‌لری وار ایدی. حضرت عمر (رضه) زمانینده عیاض بن غنم یدیله فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده معمور ایدی. دور اسلامده بو شهرده مشاهیر علمادن بر چوق ذوات یتیشمش اولدیغی کبی، صابئیه‌دن دخی بعض حکما واطبا ظهور ایده‌رك، کتب حکمیه وطبیه‌نك عربیه ترجمه‌سنه همت ایدنلرك چوغی حرانلی ایدی.

حرانی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، عن‌اصل حرانلی اولدیغی حالده، اندلسه رحلتله، قرطبه‌ده اجرای طبابت ایده‌رك، اوجاع ایچون ترتیب ایلدیکی پك مؤثر برشربتله شهرت بولمشدر، که بوشربت « المغیث الکبیر » اسمیله معروف اولوب، صورت ترتیبی ابتدا کندیسندن سرطوتلمش ایمسه‌ده، بعده قرطبه اطباسندن بش کشی بریره‌کله‌رك، تدقیقات عمیقه اجراسیله، اجزای مرکبه‌سنی کشف ایتمش؛ ویالکز مقدارلرینی بوله‌مامشلر ایدی. بونك اوزرینه حرانی صورت ترتیبنی اعلان ایدوب، اووقتدن اعتباراً بتون اندلس اطباسی طرفندن استعمال اولنمغه باشلامشدی. اوچنجی قرن هجری اواسطنده واندلس ملوك امویه‌سندن محمد بن عبد الرحمنك زمانینده یاشامشدر.

حرانی { (احمد بن یونس وعمر بن یونس) بونلر دخی اندلس اطباسندن ایکی برادر اولوب، ناصر لقبیله ملقب عبد الرحمن ثالث زمانینده شرقه رحلتله، بغدادده ثابت بن سنان بن ثابت بن‌قره‌دن فن طبی وابن وصیفدن کمالنی بعدالتحصیل، اندلسه عودت ایده‌رك، ناصرك خدمت طبابتنه کیرمش؛ و عندنده پك چوق حرمت و اعتبار بولوب، مدینة الزهراده اسکان ایندیرلمشلردی. عمر آز زمان صکره وفات ایدوب: احمد دها خیلی وقت یاشامش؛ وترتیبات مخصوصه‌سندن اولان بعض شربتلر ومجونلرك استحضارنده او قدر شهرت بولمش، که بونلرك تهیئه‌سیچون دائمی صورتده یانینده اون اجزاجی استخدام ایدوب، ادویهٔ مذکوره‌یی مرضاوفقرایه مجاناً ویررمش. کوز خسته‌لقلرینی ایی ایتمه‌ده دخی مهارت کامله‌سی اولوب، قرطبه‌ده بعض فوق العاده موفقیتلری مرویدر. وفاتنده یوز بیك آلتوندن زیاده نقود براقمشدر.

حرّانی { [« ابراهیم صابی » و « ابوالحسن حرانی » ماده‌لرینه مراجعت.]

حرب { صنعا حجابی طریقنده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر. — (باب حرب) دخی بغدادده امام احمد بن حنبلك مرقدی جوارنده برمحله ایدی.

حرب { بنی امیه‌نك جد اعلاسی اولان امیه‌نك اوغلی وابو سفیانك پدریدر. حضرت عثمان ایله مروانك جدی اولان ابوالعاص بونك برادری ایدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمله ایکی ذات اولوب، بری (حرب بن الحارث المحاربی) ودیکری (حرب بن ابی حرب) در. ایکیسی دخی برر حدیث شریف روایت ایتمشلردر.

حرّ بن یزید { دولت بنی امیه امراسندن اولوب، یزیدك زمانینده بصره والیسی بولنان عبیدالله بن زیاد طرفندن امام حسین (رضه)نك اوزرینه سوق اولندیغی حالده، عسکرندن آیریله‌رق، حضرت امام طرفنه دونمش؛ واغور حضرت امامه جان سپارانه حرب ایدوب، شهید اولمشدر.

حَربیٰ { بغداد ایله تکریت آره‌سنده برکوچك قصبه اولوب، پاموق منسوجاتیله مشهور اولدیغی، وبعض علمانك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حربیه { بغدادده باب حرب قربنده بیوك برمحله ایدی.

حَرَزم { جزیره‌ده ماردین ایله دیبسر آره‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، اکثر اهالیسی ارمنی اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

حرقوص { (بن زهیر السعدی) طبرینك روایتنه کوره، صحابه‌دن اولوب، حضرت عمر (رضه) طرفندن ایرانك فتحیله مشغول اولان عساکر مسلمینك امدادینه ارسال بیوریلدیغی، سوق‌الاهوازی فتح ایتمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولندیغی حالده، مؤخراً خوارجه قاریشوب، بونلرك حضرت علی (رضه) ه قارشی واقع محاربه‌سنده قتل اولنمشدر.

حرقه { فتوحات اسلامیه‌دن اول، کیاسرهٔ ایرانه تابع اولهرق عراق عرب جهتنده حکم سورن (نعمان بن منذر) لك قیزی اولوب، اجدادینك ملکی برادری منذر بن نعمانده ختام بولمغله، عراقك خالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتحی اوزرینه، حرقه راهبه اولوب، سرسریانه بر عمر سورمکه باشلامشدیدی. فصیحة اللسان وشاعره بر قیز اولمغله، سعد بن وقاص حضرتلریله وسائر صحابه ایله بعض محاوره‌لری وبرطاقم اشعار وافوالی مشهوردر.

حرمله { (بن زید الانصاری) (حرمله بن عبدالله بن ایاس التمیمی العنبری) ، (حرمله بن عمرالاسلمی) ، (حرمله بن مریطه) و(حرمله المدلجی) صحابه‌دندر.

حرمین { مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره‌یه ویریلن اسمدر. [«مکه» و«مدینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حریث { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حریث بن زید الخزرجی، که برادری عبدالله ایله برابر بدر غزاسنده ویالکز اولهرق احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حریث بن زیدالخیل الطائی، که پدری دخی صحابه‌دن اولدیغی حالده، برادری مکنفله برابر اهل رده محاربه‌سنده خالد بن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمشدر. — حریث بن سلمة الانصاری. — ابوسلمی حریث، که حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك راعیسی اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حریث بن عمرو القرشی المخزومی، که ینه صحابه‌دن عمرو وسعیدك پدریدر. — حریث بن عوف، که ینه صحابه‌دن ضمره بن عوفك برادریدر.

حریری { (ابو محمد قاسم بن علی) اعاظم ادبای عربدن اولوب، ادبیات عربیه‌ده برمقام مخصوص احراز ایدن واسمنه اضافتله مشهور اولان «مقامات حریری» نك وسائر بعض آثار ادبیه‌نك صاحبیدر. ٤٤٦ تاریخ هجریسنده بصره قریبنده واقع (مشان) قریه‌سنده طوغوب، بصره‌ده تحصیل علوم ایتمش؛ ومقاماتنك قرقنی اوراده یازدقدن صکره، ادبای عصرینه وخلیفه مقتدر باللهه عرض ایتمك اوزره، بغداده کیدهرك، برمدت اوراده اقامت ایلمش ایدی. کندیسی قصیرالقامه وقبیح‌الوجه اولمغله برابر، محجوب ومحویتلی بر آدم اولدیغندن، ابتدا مقاماتنك کندی اثری اولدیغنه اینانلمامش؛ وبعض امتحانلره دخی چکلمش ایدی. اثنای تألیف وتحریرده دوشونورکن صقالنی یولمق عادتی ایمش. حتی بر روایته کندی اوغللری وبر روایته بصره والیسی طرفندن صقالنی یولمقدن منع اولنمغله، مقاماتی حضور خلیفه‌یه تقدیمنده، بریر حاکلکیله مکافاة اولنمسی تکلیفنه جواباً، «بکا کندی صقالمله اولان حاکلکمی اعاده بیورسه‌کز، بشقه حاکلك ایستم» دیمش اولدیغی مشهوردر. ٥١٦ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. مقاماتندن بشقه « درة الغواص » عنوانیله مشهور بر نحو منظومه‌سی وبعض اشعاری واردر. مقاماتنه عربی وفارسی وترکجه لسانلرنده بر چوق شرحلر وحاشیه‌لر یازلمش اولدیغی کبی، اکثر اوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمش؛ ومتنی شرقده وآوروپاده دفعاتله طبع اولنمشدر. شو ایکی بیت حریرینك اشعارندن اولوب، کندیسنك اهل قناعتدن بولنمش اولدیغنه دخی آیریجه بر دلیلدر:

قنعت من الدنیا بقوت وشملة
وشربة ماء کوزها منکسر
فقل لبنی الدنیا غروا من اردتم
وولوا وخلوا ومن بعد انظروا

حریری { بو مخلصله عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشی اولوب، بری بروسه‌لی وشاعر شهیر احمد پاشانك معاصریدر. ایکنجیسی قسطمونیلیدر. ایکیسنك دخی اشعاری لطافتدن عاریدر.

شو بیت ایکنجیسنك جملهٔ اشعارندندر:

غمزه‌کك دشنه‌لری تشنه کچر جانمزه
ایشی قان ایلمه‌در کیرسه نوله قانمزه

حریز (بن سراحیل الکندی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ و ٦٦ تاریخنده جارف وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دها اولدیغی مرویدر.

حریش صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بونلردن (حریش بن هلال القریعی) صاحب «حماسه» ابو تمامك قولنه کوره شو ایکی بیتك قائلیدر:

شهدت مع النبی مسومات
حنینا وهی داعیة الحوامی
ووقعة خالد شهدت وحکت
سنابکها علی البلد الحرام

آنجق ابن هشام بو بیتلرك سالف الترجه (حجاف بن حکیم السلمی) نك اولدیغنی بیان ایدیور.

حریم خلافت عباسیه زمانده بغدادك وسطنده اولوب سورله محاط وخلیفه‌نك سرایلریله بعض اکابرك قوناقلرینی وسائر مشتملاتی حاوی بولنمش اولان واسع بر محله‌یه (حریم) ویا (حریم دارالخلافه) نامی ویرلدیکی کبی، بغدادك دیکر بر محله‌سی دخی (حریم طاهری) اسمیله معروف اولوب، بنی طاهرك سرایلرینی حاوی ایدی.

حریمی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. سلطان سلیم خان ثانی دورنده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

ایشم آلتون ایلدی ساقی کوشش پیمانلر
کیمیادر وار ایسه خاك درمیخانه‌لر
کرم اولوب اویکمدیکیچون عارض گلنارکه
شعله محکم طوتشدی بوکیجه پروانه‌لر

حزابه (بن نعیم) صحابه‌دن اولوب، غزای تبوك سنه‌سی اسلامه گلمش، وبعده قلسطینده ساکن اولمش ایدی.

حزام (بن خویلدالقرشی الاسدی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

حزامون واسط شهرینك بیوك بر محله‌سی اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌نك مجراسی اولمشدر.

حزائل سریانی ملوکندن اولوب، میلاددن ۸۷٦ سنه اول ابن عدادی اسقاطله، تختنی ضبط ایتدکدن صکره، اسرائیل ویهود ممالکنی استیلا و تخریب ایده‌رك، بر چوق مظالم اجرا ایتمش؛ وقبل المیلاد ۸۳۳ تاریخنده فوت اولمشدر.

حزقیا ملوك یهوددن اولوب، میلاددن ۷۲۰ سنه اول پدری احازه خلف اولمش، و ۹ سنه حکومت سورمشدر. آثور حکمدارلرندن (سناحریب) ی قدسك استیلاسی نیتندن وازکچیرمك ایچون، بیت مقدسك قپوسنده‌کی کوش وآلتونی سوکوب، ویرمش ایسه‌ده، (سناحریب) مصری فتح ایتدکدن صکره، ینه قدسك ضبطنه تصدی ایتمش؛ وآنجق عسکری طاعونه طوتلدیغندن مقتدر اوله‌مامشدر.

حزقیل انبیای بنی اسرائیلدن اولوب، حضرت حسن بصرینك قولنه کوره ذوالکفل (ع) نك عینیدر. حله ایله کوفه آره‌سنده مدفون اولدیغنه نظراً بنی اسرائیلك ارض بابلده اسیر بولندقلری زمان یاشامشدر.

حزم (بن ابی کعب الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

حزن (بن ابی وهب القرشی المخزومی) صحابه‌دن ومهاجرینندن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ ویمامه وبر روایته بزاخه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بعضلری فتح مکه‌ده اسلامه کلنلردن اولدیغنی ادعا ایتمشلردر. سعید بن المسیبك جدیدر. برادرلری هبیره ویزید دخی صحابه‌دندر.

حزنی ایران شعراسندن اولوب؛ اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

در چمن بود زلیخا و بحسرت میگفت
یاد زندان که درو انجمن آرائی بود

حزین (شیخ محمد علی —) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، عن اصل لاهیجانلی اولدیغی حالده، اصفهانده نشو ونما بولمش؛ ودولت صفویه‌نك انقراضی اثنالرنده ایرانده ظهور ایدن شورشلرایچنده یاشایوب، تبریزی فتح ایدن احمد

پاشا ایله دخی کوریشمش؛ و ۱۱٤٦ تاریخنده نادر شاهك شرندن هندستانه رحلت ایتمش ایدی. هندستاندن خوشلانمدیغی حالده، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیروب، ۱۱۸۰ ده ۷۷ یاشنده بنارسده وفات ایتمشدر. کندی ترجهٔ حالنی وزمانده وقوع بولان احوال سیاسیه‌یی غایت کوزل بر طرزده یازمشدر. اکثر علوم وفنونه وقوفی اولدیغی اشبو ترجهٔ حالی مطالعه‌سندن آکلاشیلیور. مرتب دیوانی و عربی و فارسی بعض تألیفاتی واردر. مذکور ترجهٔ حالنك کرك متن فارسی وکرك انکلیزجه ترجه‌سی لوندره‌ده طبع ونشر اولنمشدر. شویت جلهٔ اشعارندندر:

ای وای بر اسیری کز یاد رفته باشد
دردام مانده باشد صیاد رفته باشد

حزینی { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید حسن قاضی) استرابادلی اولوب، تشیع سببیله عبدالله خان طرفندن قتل اولنمشدر. شویت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کردن
ولی وداع تو آسان نمی توان کردن

— ایکنجیسی (میر —) یزدلی اولوب، تجارتله مشغول ایدی. شویت اونکدر.

غمکین نمیشوم زوفای تو با رقیب
از بس‌که بوفای توام اعتماد نیست

— اوچنجیسی (میرزا محمدرضی) امام رضانسلندن اولان ساداتدن اولوب، شویت اونکدر:

زکویش میکند شتم خار درپایم شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد ازبهر نشست آنجا

حسابی { (میرزا سلمان) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. اکثر علومه وموسیقیه آشنا ایدی. شویت اونکدر:

کینه میورزند باحسرت کشان دور کرد
بخشد انصافی خدا پهلو نشینان ترا

حسام الدین { بنی ارتق دولتی ملوکندن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی حسام‌الدین نمرتاش بن ایلغازی بن ارتقدر. که سلالهٔ مذکوره‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ٥١٦ تاریخنده، پدرینك وقوع وفاتی اوزرینه، شهر آمده تختنه جلوس ایتمش؛ و ٥٤٧ تاریخنده‌دك ۳۱ سنه حکومت سورمش؛ واهل صلیبله خیلی محاربه‌لر اتمشدر. — ایکنجیسی (حسام‌الدین بولق آرسلان) برنجیسنك تورونی ایلغازی بن الپی بن تمرتاشك اوغلی اولوب، سلالهٔ مذکوره‌نك یدنجی حکمداریدر. ٥٨٠ تاریخنده پدرندن صکره جلوس ایدوب، ٥٩٨ تاریخنه‌دك ۱۸ سنه حکومت سورمشدر. عالم وحکیم بر حکمدار اولوب، علما وادبایی جایه، ومعارفك ترقیسنه خدمت ایده‌رك، مدرسه وکتبخانه کبی خیلی آثار براقمشدر.

حسام الدین { (ملك منصور — لاجین) مصرده حکومت سورمش

اولان غلامان اترائك دولتنك اون برنجی حکمداری اولوب، ملك ناصر بن محمد بن قلاونك چکلدکدن صکره ایکی سنه حکومت سورن ملك عادل زین‌الدین کتبغا دخی ترك حکومت ایتدیکندن، ٦٩٥ ده تکرار موقع حکومته کچمش؛ واوچ سنه‌یه قریب اجرای حکومتدن صکره، تکرار چکیله‌رك، ملك ناصر عودت ایتمش؛ وآرتق سلطنت بنی قلاونده قالمش ایدی.

حسام الدین { (چلبی —) حضرت جلال‌الدین رومینك اصحابندن اولوب،

مولانای مشار الیه مثنوئ شریفی بو ذاتك اخطار ورجاسی اوزرینه یازمش؛ وکندیسنه املا ایتمشدر. مثنوئ شریفده دفعاتله ذکری کچیور. حضرت پیرنك ارتحالندن صکره خلفلری اولوب، ٦٨٤ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. مرقدی حضرت مولانانك قبر شریفلری یانندهدر.

حسام الدین افندی { (جلال افندی حفیدی عمر —)

دور سلطان عبدالعزیز خانیده مشیخت اسلامیه مسندینه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، رئیس‌الکتاب بولنمش اولان عاطف زاده جلال افندینك تورونیدر. پدری جمال افندی دور سلطان سلیم خان ثالث علماسندن اولوب، ۱۲۲۳ ده وفات ایتمشدی. کندیسی ۱۲۱٤ ده دنیایه کلوب، تحصیل علوم وعلی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ۱۲٦٤ ده سلانیك مولویتنه نصب اولنمش؛ وینه اوسنه مکه پایه‌سیله اوقاف همایون مفتشلکی وکالتنه، و ٦٥ ده ادرنه‌ده تشکل ایدن مجلس کبیر ایالت اعضالغنه تعیین اولنه‌رق، ٦٦ ده استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ ومؤخراً بروسه مجلس کبیری وبعده انجمن دانش ومجلس معارف اعضالغنده

بولنه‌رق، ۷۲ تاریخنده صدر آناطولی پایه‌سیله مجلس معارف ریاستنه، وبرمدت صکره باب مشیخنده متشکل مجلس انتخاب نواب ریاستنه نصب اولنمش؛ و ۷٦ ده بالفعل آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ۷۸ سنه‌سنده صدر روم ایلی‌یه تعیین اولنه‌رق، ۱۲۸۰ ده مسند مشیخته کچمش؛ و ۲ سنه ایله ۹ آی امور فتوایی حسن اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۸۲ ده عزل اولنه‌رق، ۱۲۸۸ ده وفات ایتمش، واسکداره‌ده دفن اولنمشدر. عالم وکاتب بر ذات اولوب، امورعدلیه وسیاسیه‌یه دخی وقوفی وار ایدی.

حسام الدین پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دورنده قپودان

پاشالق ایتمش امرای بحریهٔ عثمانیه‌دن اولوب، ینه قپودان پاشا بولنمش اولان جانم خواجه محمد پاشانك حفیدیدر. ۱۱۸۳ تاریخنده آغریبوزلی ابراهیم پاشانك اوستنه قپودان دریا اولوب، ۱۱ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، دونمانه ایله آق دکیزه کیدرکن، ۱۱۸٤ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر.

حسام الدین خلیل { لرکوچك اتابکانندن پشنجیسی اولوب، سلاله مذکوره‌نك بانیسی اولان شجاع الدین خورشیدنك تورونیدر. پدرینك عمجه زاده‌سی عزالدینندن صکره مقام حکومته کچوب، آز مدت حکومت سوردکدن صکره، ٦٤۰ تاریخنده وفات ایلمشدر.

حسام الدین عمر { لرکوچك اتابکانندن اونجیسی اولوب، پدری جمال الدین جصردن صکره برآز وقت حکومت سورمش؛ وبدرینك قانیچون غازان خان فرمانیله اعدام اولنمشدر.

حسام بك زاده { (علی پاشا) سلطان محمد خان رابع دوری

قپودان پاشالرندن اولوب، ردوس محافظی ایکن، ۱۰٦۰ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ وکرید سفری وقتی اولمغله، بوغاز وندیك دونمالسیله محصور اولدیغی حالده، کیجه وقتی عثمانلی دونمالسنی بوغازدن چیقارمغه موفق اولمش؛ وایکی سنه صکره آق دکیزه‌کی امرای بحریه ایله برلشه‌رك، ایمروز اوکنده دشمنله بر محاربه ایتدکدن صکره، شدتلی بر فرطونه‌یه طوتیله‌رق، اواثناده دشمن دونمالسی دخی هجوم ایتمکله، مغلوبیته دوچار اوله‌رق، دونمانه پریشان اولدیغندن، عزل ومالکی مصادره اولنمشدی. بعده موره محافظلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۷۰ ده ثانیاً قپودان پاشالغه نصب اولنمش؛ وبودفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیز سفرنده ایکن، ۱۰۷۲ ده وفات ایتمشدر.

حسام بن جمیل { (ابو سهل البغدادی) مشاهیر محدثیندن اولوب، ۱۰٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسام زاده { (عبد الرحمن افندی) دور سلطان محمد خان رابعده مشیخت اسلامیه مقامنی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قضاتدن قوجه حسام افندینك اوغلیدر. ۱۰۰۳ تاریخنده درسعادتده طوغوب، تحصیل علم وعلی الاصول دورمدارس ایتدکدن صکره، ۱۰۵۰ تاریخنده حلب وبعده شام مولویتنه، و ۱۰۵٤ ده استانبول قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۵۹ ده آناطولی، ۱۰٦۲ ده روم ایلی قاضیعسکری و ۱۰٦۵ ده شیخ الاسلام اولمشدر. ذاتاً مسند مشیخنی اولنان ابرام اوزرینه قبول ایتمش، و او اثناده یکیچری کروهنك ایقاع ایتدکلری فتنه‌دن طولایی، ۳٤ کون صکره استعفا ایدوب، قدس قضاسنه نصب اولنمش ایدی. بعده عینتاب وصکره مصرده جیزه آرپه‌لغی ویریله‌رك، ۱۰۸۱ ده اوراده وفات ایتمشدر. خط تعلیقی کوزل یازاردی.

حسامی { مشاهیر شعرادن اولوب، عن‌اصل خوارزملی اولدیغی حالده، ماوراء النهرك قره‌کول قصبه‌سنده ساکن بولنمش؛ ومحمد خان شیبانی زمانده پاشامشدر. او اخر عمرنده دنیادن انقطاع ایله، برزاویه‌ده اختیار فقر وقناعت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

همچونی درغم او چهرهٔ زردی دارم
کر بنالم عجبی نیست که دردی دارم

حسامی { (شیخ حسام الدین) هندستان شعرا سندن اولوب، (قصهٔ کامروب) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

بآ ببینی عجب بر دست مطرب زادهٔ هوشم
که از حیرت سراپا همچونی که چشم وکه کوشم

حسّان { (بن ثابت بن المنذر الانصاری الخزرجی) مشاهیر شعرای عربدن واعیان صحابه‌دن اولوب، مدح رسول الله (صلعم) ایله تزین

لسان ایدنلردندر . کنیه‌سی ابوالولید وبر روایتده ابوعبد الرحمن ویا ابوالحسام ایدی. کفار قریشدن حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی هجوه جسارت ایدن شعرایه وعلی الخصوص ابوسفیان بن حارث بن عبد المطلبه جواب ویرردی. حضرت نبی ذیشان مسجدده حسان بن ثابته مخصوص برمنبر پایدیرمشلردی. ماریة القبطیه‌نك همشیره‌سی (سیرین) دخی صاحب ترجمه‌یه تزویج بیورلمغله، اوغلی عبدالرحمن اولاد رسول اللهدن حضرت ابراهیمك تیزه زاده‌سی ایدی. حسان زیاده‌سیله جبین اولدیغندن، هیچ بر غزایه اشتراك ایتمه‌مش، وخندق غزاسنده قادینلر وچوجقلرله معسکرده قالمش ایدی. اسلامه کلدیکنده ٦٠ یاشنده اولوب، دها آلتمش‌سنه یاشامش؛ وبر روایتده ٤٠ تاریخ هجریسندن اول حضرت علی (رضه) نك زمان خلافتنده وبر روایتده دخی ٥٠ ویا ٥٤ تاریخنده ١٢٠ یاشنده وفات ایتمشدر. پدریله جدینك دخی بو قدر یاشامش اولمری غرائب اتفاقدندر. شعرای رسول اللهدن حضرت حسان ایله کعب بن مالك شعرای کفاره بین العرب معروف اولان طرزده یعنی نسل و نسبلرینی ذم ایتمکله جواب ویررلردی. بناءً علیه حسان هجویه‌لرینی یازه‌جغی وقت انسابده وقوف تامی اولان حضرت ابابکر صدیق (رضه) ه مراجعتله، اخذ معلومات ایدردی. عبدالله بن رواحه ایسه شعرای قریشك کفرینی واعتقادات باطله‌لرینی هدف اعتراض اتخاذ ایتمشدی. بو سببه مبنیدر که حضرت عمر فاروق (رضه) کندی خلافتلرنده حسان وکعبك قریشه قارشی شعرای جاهلیت طرزنده‌کی هجویه‌لرینك اوقونمسنی منع بیورمشلردی. شوایکی بیت حسانك مدح رسول الله (صلعم) ده سویلمش اولدیغی برقصیده‌سندندر:

متی یبدی فی الداجی البهیم جبینه
یلح مثل مصباح الدجی المتوقد
فمن کان اومن قد یکون کاحمد
نظام لحق او نکال لملحد

حسان { بواسمله آنف الترجمه حسن بن ثابت حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذات واردر: حسان بن جابر یاخود ابن ابی جابر السالمی‌که طائف غزاسنده حاضر بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حسان بن ابی حسان العبدی . — حسان بن خوط الذهلی البکری، که قومنك اعیانندن اولوب، بر جماعتله نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، اهتدا ایتمش، وجمل محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — حسان بن ابی سنان العسکری، که «طالب العلم بین الجهال کالحی بین الاموات» حدیث شریفنك راویسیدر . — حسان بن شداد التمیمی . — حسان بن عبد الرحمن الضبغی. — ابواسود حسان بن قیس التمیمی.

حسان بك { (محمد ـ) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، رجائی زاده سلیمان هاوی افندینك اوغلیدر. مکتوبی صدر عالی خلفاسندن ایکن، ترك مأموریتله، ١٢٤٢ ده ایفای حج شریف، و ١١٥٢ ده وفات ایتمشدر.

حسانه { (المزنیه) صحابیاتدن برخاتون اولوب، ام المسلمین حضرت خدیجة الکبرا (رضها) نك محبهٔ صادقه‌سی اولمغله، خانهٔ سعادتلرینه کیتدیکنده، جانب رسول الله (صلعم) دن حقنده التفات بیوریله‌رق، کندیسنه «حسن العهد من الایمان» بیوربورلردی. صاحبهٔ ترجمه مسنه اولدیغی حالده، حضرت خدیجه‌نك ارتحالندن صکره دخی احیانا نزد حضرت پیغمبریه کیدر، والتفات نبویلرینه نائل اولوردی. حتی بر هدیه ویا صدقه وروددنده دخی حضرت فخر المرسلین برمقدارینی آیره‌رق، «حسانه‌یه کوتورك، زیرا خدیجه‌نك محبه‌سی ایدی» بیوردقلری مرویدر. اصل اسمی (جثامه) اولوب، جانب رسالتپناهیدن حسانه تسمیه بیورلمشدی.

حسانه { (التمیمیه) اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، شعرادن (ابوالحسین الاندلسی) نك قیزیدر. ملوك امویه‌دن اوچنجی قرن هجری اواسطنده اندلسده حکومت سورمش اولان حکم بن عبدالرحمن زمانده یاشامش؛ واولنه‌دن پدری وفات ایتمکله، جهازسز قالدیغیچون، حکمدار مشار الیه بر قصیده تقدیم ایدوب، احسانه نائل اولمش ایدی. شو بر ایکی بیت اوقصیده‌سندندر:

انی الیك ابا العاصی موجعة
ابالحسین سقته واکف الدیم
قدکنت ارتقع فی نعماه عاکفة
فالیوم آوی الی نعماك یاحکم الخ

حسبی { اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، اسمی حسیندر.

پدری بودینده امیرالامرا ایکن اوراده وفات ایتمشدی. عالم ومتفنن برذات اولوب، مشهور ابوالسعود افندینك درسنه دخی مداومت ایتمش؛ وبعض مدرسه‌لرده مدرس اولمش ایدی. انك زیاده معماده شهرت بولمشدر. شویت اونکدر:

خراب اولدی یترسنك ملامتدن دل عاشق
عمارت قیل اسیرکه قالمسون شاهم بوزوق یازق

بعض اشعار فارسیه‌سی دخی اولوب، شو بیت اوجله‌دندر:

از ناله‌ٔ شبگیرم آزرده سکش دیدم
رو در کف پای اومالیدم ونالیدم

حسدای بن اسحق { اندلس مشاهیر اطباسندن ویهود علماسندن اولوب، ملوك امویه‌دن حکم بن عبدالرحمنك طبیبی ومنظوری ایدی. حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتبار واقتداری زیاده اولغله، بغداددن بر چوق کتب عبرانیه جلب ایتدیره‌رك، اندلس یهودیلرینه کندی مذهبلرینه متعلق شرایعی اوکرتمشدر.

حسدای بن یوسف { (ابوالفضل —) مشاهیر علما واطبای عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجری اواسطنده اندلسك سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده بولنوب طب، تاریخ طبیعی، هندسه، هیئت، موسیقی وسائر فنونده مشار بالبنان اولدیغی کبی، ادبیات عربیه وفصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی.

حسرت { (سید محمد) مشهد مقدس سادات‌دن وایران متأخرین شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جان پیوسته بحق را خطر از دشمن نیست
هیچ چیزی چو دل خود بخدا بستن نیست

— بری همدانلی ودیکرلری هندلی اولمق اوزره، دیکر بر قاچ شاعر دخی بو مخلصله تخلص ایتمشلردر.

حسرتی { (نواب مصطفی خان بن نواب مرتضی خان) هندستان شعرا وامراسندن اولوب، اجدادی عن اصل همدانلی ایدی. دهلی سلطنتنك انقراضندن صکره پدری بعض راجه‌لره قارشی انکلیزلره یاردیم ایتمکله، نائل اولدیغی مکافاتلر میانده اوغلی صاحب ترجمه دخی (جهانکیر آباد) نوابلغنه نصب اولنمش؛ وبعده ایالت مذکوره انکلیزلرك اداره‌سنه کچه‌رك، کندیسنه تخصیصات باغلانمشیدی ادیب وشاعر برذات اولوب، اشعاری یك مقبولدر. مرتب دیوانی واردو لسانده یازان شعرانك تراجم احوالنی جامع «کلش بهار» عنوانیله بر تذکره‌سی واردر. شیفته، دخی تخلص ایدردی. شویت جله‌ٔ اشعارندندر:

تهدید بر ریا کرد دی شیخ شهر مارا
امروز ساغر می خوردیم آشکارا

حِسل { (بن خارجة الاشجعی) و (حسل العامری) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی خیبر غزاسنده اسلامه کلمشدر.

حَسَن { (امام —) صحابه‌ٔ کرامدن واهل بیت رسول‌اللهدن اولوب، حضرت علی وحضرت فاطمه(رضیهما)نك بیوك اوغلی وحضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك سوکیلی تورونیدر. ائمهٔ اثنا عشرك ایکنجیسی وخلفای راشدینك بشنجیسیدر. لقبلری(مجتبی) وکنیه‌لری(ابومحمد) در. جانب حضرت نبویدن «سید شباب اهل الجنة» وصفیله توصیف بیورلمشدر. هجرت نبویه‌نك اوچنجی سنه‌سی نصف رمضانده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمشدر. حضرت نبی ذی‌شان (صلعم) افندمزك حضرت امام حسن ایله برادری حضرت امام حسینه اولان محبت وارتباط قلبیلری حقنده بك چوق اخبار منقولدر. چوق دفعه کندیلرینی مبارك قوجاغنه ودیزینه آلیرلردی. حقلرنده «هذان ابنای وابنا ابنتی، اللهم انی احبهما، فاحبهما واحب من یحبهما» بیورمشلردر. حضرت امام حسن وجهاً حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه ایدی. حلم ورضا ایله وحسن اخلاقله متصف اولوب، صبر وکرمی وسائر مکارم اخلاق حقنده بك چوق نوادر منقولدر. بعض احادیث شریفه نقل بیورمشدر. ارتحال حضرت نبویدن صکره پدر بزرکوارلرینك معیت وخدمتنده بولنوب، حضرت عثمان (رضه)نك محاصره‌سنده برادری امام حسین (رضه) ایله برابر پدرلری طرفندن خلیفهٔ مشار الیهك امدادینه ارسال بیورلمشیدی. جل محاربه‌سنی متعاقب ینه برادر محترملریله برابر حضرت عایشه (رضها)یی معززاً مدینهٔ منوره‌یه کوتورمکه مأمور اولمشیدی. حضرت علی (رضه)نك شهادتی متعاقب ٤٠ تاریخنده، ۳۷ یاشنده اولدیغی حالده، کوفه‌ده مسند خلافته

جلوسله، یدی آی قدر عراق وخراسان وحجاز ویمن جهتلرینه حکم ایتدکدن صکره، معاویه شامدن عسکر سوق ایتکله. حضرت امام دخی مقابله یه حاضرلنمش ایسه ده، بر چوق مسلمانك قانی دوکلمکسزین طرفیندن بری غالب اوله میه جغنی دوشونه رك، کمال حلم ومرحمتدن، حربدن صرف نظرله، امر حکومتی کندی رضاسیله معاویه یه ترك ایتمش؛ وآنجق معاویه دن صکره خلافت یه کندیسنك اولمق، وحجاز وعراق وخراسان اهالیسنه حضرت علی (رضه) ه طرفدارلق ایتدکلرندن طولایی برکونه جزاومسئولیت ترتب ایتمه مك شرطلرینی معاویه یه قبول ایتدیرمشدی. بو حرکت قناعتکارانه لریله حضرت رسول اکرم (صلعم) افندمزك کندیلری حقنده سویلمش اولدقلری « ان ابنی هذا سید یصلح الله به بین فئتین » حدیث شریفنی تصدیق ایلمشدر. بووجهله خلافتی ترك ایتدکدن صکره، منبره چیقوب، ذاتاً فصاحت لسانلری اولدیغندن، برخطبهٔ بلیغه ومؤثره ایرادیله بتون حاضرونی آغلاتمشلردی. معاویه کوفه یه دخولنده، عمرو بن العاصك تشویقیله وترك خلافت ایتدیکنی علناً اقرار ایتدیرمك مقصدیله، حضرت امامه منبره چیقوب، جماعت مسلمینه توجیه خطابت البلغنی امر ایتمش ایسه ده، حضرت امام بداهةً ایراد ایتدیکی خطبه ده اهل بیت نبوینك حقوق صریحه سندن وبو حقوقی آنجق دماء مسلمینك دوکلمه مسیچون ترك ایتدیکندن بحث ایده رك، معاویه نك حرکت غاصبانه سنی ایما ایلدیکندن، معاویه بوزیلوب، درحال حضرت امامی منبردن ایندیرمش؛ وعمرو بن العاصه قیزوب. «بکا بونی ایشیندیرمك ایچون می منبره چیقارتدك ؟ » دیمش ایدی. بوفراغدن صکره دها یدی سنه معمر اولوب، ٤٩ تاریخنده، ٤٦ باشنده مسموماً مدینه ده ارتحال ایلمشدر. زوجه سی (جعده بنت الاشعث) معاویه طرفندن اوغلی یزید پلیده تزویج ایدلمك کبی بر طاقم مواعد کاذبه ایله اغفال اولنه رق، حضرت امامه معاویه نك اخص اطباسندن سابق النرجه ابن اثالك ترتیب کرده سی اولان مؤثر بر زهردن اوچ دفعه یدیروب، شهادتنه آلت وسبب اولمشدر. حضرت امام حسن حیاتنده، پهلوی حضرت نبویده دفن اولنمق اوزره، حضرت عایشه (رضها) نك مساعده سنی استحصال ایتمش اولمغله، تسلیم روح ایده جکلری وقت حضرت امام حسینه بو مساعده دن بحث ایده رك، اورایه دفنی حقنده کی آرزوسنی بیانله برابر، بنی امیه نك بوکا رضا ویرمیه جکلرینی دخی اخطارله، بو تقدیرده بقیعده دفننی وصیت بیورمشلردی. حقیقةً مروان حضرت امامك آرزوسنه وحضرت عایشه (رضها) نك امری اجراسنه ممانعت ایتدیکندن. حضرت امام حسین بقیعده دفننه مجبور اولمشلردر، وقبر شریفلری الیوم اورادهدر. جنازه نمازنده بنی امیه دن یالکز مدینه والیسی بولنان سعید بن العاص بولنمشدر. ابو هریره مروانك حرکتنی ایشیدنجه «حسنك کندی پدرینك یانه دفننه مانع اولمق بیوك برظلمدر!» دیمشیدی. حضرت امام حسن (رضه) نك متعدد اولادی اولوب، امامت اولاد امام حسینده قالمش ایسه ده، امام حسنك اولاد واحفادی دخی امیر وشریف عنوان مفخرت نشانی حائز اولمشلردر.

حسن { خنفای عباسیه نك اوتوز اوچنجیسی اولان مستضی نبورالله حسن [« مستضی نبورالله » ماده سنه مراجعت.] — آل بویه نك ایکنجیسی اولان رکن الدوله حسن ایله اون اوچنجیسی اولان (شرف الدوله حسن) [« رکن الدوله » و « شرف الدوله » ماده لرینه مراجعت.] — غوریان دولتنك مؤسسی اولان علاء الدین حسن بن حسین بن سام [« علاء الدین حسن » ماده سنه مراجعت.] — لرکوچکده حکومت سورن اتابکانك سکزنجیسی فلك الدین حسن [« فلك الدین » ماده سنه مراجعت.] — قهستان ملاحده سنك برنجیسیله دردنجیسی والتنجیسی [« حسن صباح، حسن بن محمد وجلال الدین حسن » ماده لرینه مراجعت.] — آق قیونلی دولتنك مؤسسی اولان اوزون حسن. [« اوزون حسن » ماده سنه مراجعت.] — سربداران حکمدارلرینك اون برنجیسی اولان پهلوان حسن [« پهلوان حسن » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

حسن { (امیر شیخ —) چوبانیان اسمیله آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده حکومت سورن امرادن اولوب، تیمور تاش بن چوبانك اوغلیدر. ۷٤۰ تاریخ هجریسنده سلاطین ایلخانیه نك اخیری اولان سلطان ابوسعیدك وفاتندن صکره آذربیجان ودیاربکر جهتنده اعلان استقلال ایله، حاکم

بغداد بولنان امیر شیخ حسن ایکانی ایله بر خیلی وقت محاربه ایتمش؛ ودرت بچق سنه حکومتدن صکره، ۷٤٤ ده، وفات ایتمکله یرینه برادری ملك اشرف کچمش ایدی. حسن ایلکانی یه (حسن بزرك) دنیلدیکی جهتله اوکا مقابل بوکا (حسن کوچك) دخی دیرلر.

حسن { (ملك ناصر سلطان —) مصرده حکومت سورن غلامان اتراك ملوکندن وقلاون سلاله‌سندن اولوب، ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. غلامان اتراکك اون طقوزنجیسی اولوب، ۷٤۸ تاریخنده، برادری ملك مظفر امیر حاجك وفاتی اوزرینه، تخت مصره جلوس ایله، اوچ سنه قدر حکومت سوردکدن صکره، کوشه انزوایه چکیلدرك، برادری ملك صالح‌الدین صالح جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوچ سنه ایله اوچ بچق آیدن صکره صالح چکیلدرك، صاحب ترجمه حسن ثانیاً جلوس ایتمش؛ وبودفعه دخی یدی سنه‌یه قریب، که جمعاً اون سنه ایله ایکی آی سلطنت سوروب، ۷٦۲ ده وفات ایتمشدر. مصرده بیوك بر جامع شریف بنا ایتمشدر. مشاهیر علمادن شیخ اکمل‌الدین ایله قوام‌الدین بونك زمانده ایدیلر.

حسن { (میر —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، لکهنوده یاشامش، و ۱۱۰۹ تاریخنده نواب آصف الدوله‌نك نامنه «سحرالبیان» عنوانیله اردولسانده بر منظومه یازمشدر، که «منظومهٔ میر حسن» دیمکله شهرت بولمشدر. مرتب دیوانی وبر تذکرة الشعراسی دخی واردر. اجدادی هراتدن دهلی‌یه هجرت ایتمشلردی.

حُسن { صاحب المذهب امام احمد بن حنبلك ام‌الولد جاریه‌سی اولوب، امام‌مشار الیهدن احادیث شریفه ومسائل فقهیه روایت ایتمشدر. — بصره مغنیاتندن دخی بو اسمله بر جاریه بولنمشدر.

حسن آردشیر { مشاهیر شعرادن اولوب، فارسی وچغتای لسانلرنده کوزل اشعاری واردر. درویشلکه وتصوفه مائل اولوب، شاه اسماعیل صفویnك اکرام وانعامیله برابر، قلندرانه عمر سورمکدن وازکچه‌مه‌مشدی. صاحب تذکره دولتشاه کندیسنك پدری مقامنده بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

چه خوش باشد صبوحی با دلارام
لبالب از قدح دم درکشیدن
چوغنچه هردودر یك پیرهن تنك
بهم پیچیدن ودم درکشیدن

شویبت اشعار ترکیه‌سندندر:

الهی نور عرفاندین کونکولکا بیر صفا ویرکیل
که عصیان ظلمتی ایچرا خراب احوال وحیران دور

حسن آغا { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، تکفور طاغلیدر. ۱۱٤۰ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اونکدر:

هوس دانهٔ خالك ایده‌لی مرغ دلم
رشتهٔ زلفکه پابسته کرفتار کدر
صاقین آلدیرمه الکدن غمی زنهار حسن
نیچه دمدرکه سنك یار وفادارکدر

حسن ابدال { (یاخود بابا حسن) خراسانده سبزوار ساداتندن و مظنه‌دن بر ذات اولوب، شاهرخ بن تیمور معیتنده هندستانه کیتمش، وقندهارده وفات ایتمشدر. تربه‌سی الیوم زیارتکاهدر.

حسن ایلکانی { (امیر شیخ —) اجدادی شعبات چنکیزیه‌دن اولان دولت ایلخانیه‌نك امراسندن اولدقلری وکندیسی روم (یعنی آناطولی) والیسی بولندیغی حالده، سلطان ابوسعیدك وفاتنده عسکرله آذربیجانه کیدوب، علی‌پادشاه وموسی خان وشیخ حسن چوبانی ایله، بر چوق محاربه‌لر ایده‌رك، کاه غالب وکاه مغلوب اولمش؛ ونهایت عراق عربه قناعت، وبغدادی مرکز حکومت اتخاذ ایده‌رك، ۱۷ سنه بالاستقلال حکومت سوردکدن صکره، ۷۵۷ ده وفات ایتمشدر. سلطان ابوسعیدك محبوبه‌سی وامیر دمشق بن چوبانك قیزی اولان مشهوره بغداد خاتونی ابتدا صاحب ترجمه تزوج ایتمشدی. شیخ حسنك والده‌سی آرغون خانك همشیره‌سی اولمغله، بوجهتدن نسبی چنکیز خانه منتهی اولور. بوکا (حسن بزرك) و(حسن کبیر) دخی دیرلر. پدرینك بیوك پدری ایلکان بن جلایر اولمغله، شیخ حسنك تأسیس ایتدیکی دولته (ایلکانیان) نامی ویرلمشدر. [«ایلکانیان» ماده‌سنه مراجعت.]

حسن بختری { مشاهیر علمادن اولوب، «کتاب الاخلاص» عنوا-

نیله بر اثری وسائر تألیفاتی واردر. مشهور منصور حلاج حجّ حقندهکی فکرینی بوکتابدن اقتباس ایتدیکنی سویلمشیدی.

حسن برزك { [« حسن ایلکانی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حسن بصری { (ابو سعید بن جعفر) کبار تابعیندن ومشاهیر اتقیادن

اولوب، حضرت عثمان بن عفّان وحضرت عبدالله بن عباس وسائر صحابهٔ کرامله کوریشمش؛ وبرچوق احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر. پدری صحابهدن زید بن ثابت الانصارینك کولهسی ووالدهسی ازواج مطهرهٔ حضرت رسول اللهدن ام سلمهنك جاریهسی ایدی. حتی مشارالیها کندیسنی طفولیتنده دفعاتله قوجاغنه آلمش، وبر روایتده مه دخی ویرمش ایدی. احکام شرعیه وفقه وحدیثده زمانینك فریدی اولوب، بصرهده حلقهٔ تدریس و وعظنه پك چوق خلق طوپلانیردی. مذهب اعتزالك موجدی اولان واصل بن عطا حضرت حسن بصرینك جلهٔ شاگردانندن اولدیغی حالده، استادینك مسلك وطریقنه مخالف بر طریق مخصوص اتخاذ ایتمکله، حسن بصری حضرتلری او وقت حقنده « قداعتزل واصل عنا » بیورمش؛ وبومناسبتله مذهب مذکوره اعتزال و یا مذهب معتزله نامی ویرلمشدر. بعض اهل طریقك سلسلهٔ اذکاری مشارالیهه منتهی اولور. وحدته متعلق بعض اشعارله سائر بر طاقم آثار مشارالیهه اسناد اولنیور. حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره سندهکی اختلافاتده بیطرفلغی التزام ایدوب، خلقه دخی بیطرفلغی توصیه ایدردی. ۲۱ تاریخ هجریسنده طوغوب، ۱۱۰ تاریخنده ۸۹ یاشنده ارتحال ایتمشدر. جنازهسنه خلق اوقدر تهالکله جمع اولمشلردی، که اوکون بصرهده کیمسه ایکندی نمازینی قیلمغه وقت بوله مامشیدی.

حسن بن زیاد اللؤلؤی { مشاهیر فقهاء حنفیهدن او ـ

لوب، امام ابو یوسفه بعض مسائلده مخالفت ایتمش، وابن جریحدن اون ایکی بیك حدیث شریف نقل ایلمشدر. فقه وحدیثه متعلق برقاچ تألیفی واردر. ۱۸۴ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسن بن زیرك { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، اوچنجی قرن هجری اواسطنده مصرده یاشامش، واحمد بن طولو ـ نك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن بن سهل { (یاخود بن سهیل) مأمون خلیفهنك امراسندن

اولوب، خلیفهٔ مشارالیهك وزیری اولان فضل بن سهلك برادری وعراق والیسی ایدی. فوق العاده ثروت وسامان صاحبی اولوب، قیزی (بوران) ی مأمون خلیفهیه تزویجنده مثلی کورلهمش بر سور اجرا ایدهرك، ملیونلردکر برجهاز ترتیب ایتدکدن ماعدا، بتون منسوبینه کرانبها هدیهلر واحسانلر ایتمشیدی. بو سور مشهور اولوب، شعرای زمانك پك چوق مدحیهلرینه سببیت ویرمشدر. صاحب ترجهنك کرم وسخاوتی دخی ثروتی نسبتنده اولوب، شعرایه وارباب علم وهنره باب احسانی دائما آچیق ایدی. عالم وادیب بر ذات اولوب، « جاودان خرد » عنوانلی کتابی فارسیدن عربیه ترجمه ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر.

حسن بن قاسم کنون { ادریسیلرك حکمداراخیری

اولوب، ۳۴۷ تاریخنده جلوس ایتمش، وبر طرفدن یکی ظهور ایدن عبیدیلرله بر طرفدن دخی اندلسدهکی امویلرله محاربه ایدهرك، اندلسلیلره مغلوب اولمش؛ وحربده اسیر دوشوب، قرطبهیه سوق اولنمش ایدی. بر مدت صکره فرار ایدوب، مصره قاچمش: واوراده بر مقدار عسکر تدارك ایدوب، مغرب اقصایی یکیدن ضبطه چالیشیرکن، ۳۷۴ ده وفات ایتمشدر.

حسن بن محمد { ادریسیلرك طقوزنجی حکمداری اولوب، یحیی بن ادریسدن صکره ۳۱۰ تاریخنده جلوس ایتمش؛ و ۳ سنه حکومت سورمشدر.

حسن بن محمد { قهستانده حکومت سورن ملوك ملاحدهنك دردنجیسی

اولوب، حسن صباحك تورونندن اوغلیدر. ۵۵۷ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس، واظهار الحادوزندقه ایدهرك، دعوای امامت ایتمش؛ و ٤ سنه حکم سوردکدن صکره، ۵۶۱ ده قاینی طرفندن قتل اولنمشدر.

حسن بن نوح القمری { (ابو منصور ـ) مشاهیر

اطبای اسلامدن اولوب، فن طبده واصول مداواده‌کی مهارتی حسبیله، ملوك وامرای زمانی عندنده حرمت واکرامه نائل اولمشیدی. کندیسی پك اختیار اولدیغی حالده، ابن سینا ایله کوریشوب، حکیم مشارالیهك صاحب ترجمه‌نك دخی درسنه بر مدت مداومت ایتمش اولدیغی مرویدر. «کتاب غنی ومنی» و «کتاب علل انعلل» عنوانلریله طبه متعلق ایکی تألیفی واردر.

حسن بیك (ایران شعراسندن اولوب، عن اصل امرای اتراکدن اولدیغی حالده، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ثانی‌یه منسوب بولنمش، ولسان فارسیده اشعار سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

صغر آمدم بکویت بشکار رفته بودی
توکه سك بنرده بودی بچه‌کار رفته بودی

حسن پاشا (خادم —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارتی احراز ایدن وزرادن اولوب، اندرون همایوندن نشأت ایتمشیدی. سلطان مراد خان ثالث دورنده حرم همایونده خزینه‌دار باشی ایکن، ۹۸۸ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ و ۹۹۱ ده عودت ایدوب، بر مدت یدی قله‌ده حبس اولندقدن صکره، شروان والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر مدت صکره درسعادته جلبله، وزیر رابع اولمشیدی. سلطان محمدخان ثالث اکره سفرینه عزیمت ایتدیکنده، پایتختك اداره‌سنی کندیسنه تودیع بیورمشیدی. ۱۰۰٦ تاریخنده مسند صدارته کچوب، ظلم وتعدی قپوسنی آچغله، وبعض ذواتی اتهام وناحق یره اعدام کبی حرکاته جرأت ایتدیکندن، ٦ آی صکره ویکی جامع شریفك اساسی وضع اولندیغی کون اعدام اولنمشدر. استانبولده بناکرده‌سی اولان مدرسه خطیره‌سنده مدفوندر. عقل و درایتی وار ایسه‌ده، ظلم وغروری غالب ایدی.

حسن پاشا (یمشجی —) بوده سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، آرناؤد جنسیتنه منسوبدر. ۹۸۵ تاریخنده زلفلی بالطه‌جیلر زمره‌سنه داخل اولوب، بعده چاشنکیر باشی، قپوجیلر کتخداسی وایکی دفعه یکیچری آغاسی اولمش ایدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله شروان والیلکنه نصب، وبر مدت صکره وزارت رابعه ایله درسعادته جلب اولنه‌رق، تجدید سکه ودیکر بعض مهم مأموریتلر کندیسنه احاله اولنمشدی. ۱۰۰۹ ده قائمقام و ۱۰۱۰ ده صدر اعظم اولمشدر. او اثناده حرب زمانی اولمغله، بانذات مجارستانه عزیمت امرینی آلمش ایسه‌ده، قیشی بهانه ایده‌رك، عزیمتی یازه تأخیر ایده‌یمش؛ وموسم صیفك حلولنده عزیمت ایدوب، دشمنك الینه‌کچمش اولان استونی بلغرادی کوچ حال ایله استرداد ایده‌رك، اظهار نا اهلی ایتمش اولدیغندن، دشمن جسارت آلوب، مدونی محاصره ایتمشدی. بو صره‌ده پایتخته فساد ظهور ایتمکله، عودته شتاب ایدوب، بکتاشیان کروهنه التجا ایتمك سایه‌سنده حیاتی قورتارمشدی. عملا ورجال دولتك رتبنی تغییر وتنزیل، واهالیی بر طاقم تکالیفله دلکیر ایتدیکندن، ایکی سنه ایله بر آی صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، یکیچریلر مسند صدارته اعاده‌سیچون آیاق باصدقلرندن، ۱۰۱۲ تاریخنده اعدام اولنمشدر. اسکدارده مسکینلرده مدفوندر.

حسن پاشا (اوخریلی —) سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، اوخریلی بر سپاهینك اوغلیدر. حدیقهٔ خاصه‌دن یتیشوب، بوستانجی باشی، روان سفرنده یکیچری آغاسی وبعده روم ایلی بکلر بکیسی اولمشیدی. درسعادته عودتنده وزارت رابعه ایله تلطیف اولنه‌رق، ۱۰۳۰ تاریخنده مسند صدارته کچمشدر. بش آی صکره خوتین سفرنده شهید اولان قره‌قاش محمد پاشایه امداد ایچه‌کله اتهام اولنه‌رق، عزل اولنمش، وینه اوسنه ظهور ایدن فتنه‌ده شهید اولمشدر. بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی جوارنده مدفوندر. اوخریده بعض حیرات ومبراتی واردر.

حسن پاشا (داماد —) سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، مورەلی ایدی. اندرون همایونه کیره‌رك، قطع مراتبله سلطان محمد خان رابعك دورسلطنتنده سلحدار باشی اولمشیدی. ۱۰۹۹ تاریخنده سلطان سلیمان خان ثانینك جلوسنی متعاقب رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ وچوق کچمه‌دن درسعادته جلبله، خدیجه سلطان

کندیسنه تزویج ایدیلهرك، شرف مصاهرته نائل اولمش ایدی. اوصره‌ده دشمن دونماسنك کثرتندن ساقز جزیره‌سنك محافظه‌سی لازم کلمکله، جزیرهٔ مذکوره محافظلغنه تعیین اولنمش ایسه‌ده، محافظه‌سنه مقتدر اوله‌میوب، جزیره‌یی تخلیه وتسلیمه مجبور اولمغله، ادرنه‌یه جلب اولنه‌رق، قپو آره‌سنه حبس وتضییق، وبعده آزاق محافظلغنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۱۰۶ تاریخنده سلطان مصطفی خان ثانینك جلوسنی متعاقب رکاب همایون قائمقاملغنه نصب اولنه‌رق، نمچه مصالحه‌سنده وسائر امور مهمه‌ده عمیجه زاده حسین پاشایه معاونت ایتمشدی. سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صکره ۱۱۱۵ تاریخنده کندیسنه مهر صدارت تسلیم اولنه‌رق، کندیسی عاقل ومدبر بر ذات اولمغله، دفع اشرارده وسائر اموره خیلی خدمتی کورلمش ایسه‌ده، مسند صدارتده یالکز ۱۱ آی قالوب، ۱۱۱۶ ده عزل اولنه‌رق، خاص تقاعدله وخلیله‌سی خدیجه سلطانله برابر ازمیده اقامته مأمور اولمشدی. بعده خدیجه سلطان درسعادته جلب بیوریله‌رق، کندیسی ثانیا مصر ومتعاقباً طرابلس والیلکنه، صکره کوتاهیه مفتشلکنه ونهایت رقه ایالتنه تعیین اوله‌رق، ۱۱۵۲ تاریخنده رقه‌ده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا (سعید —) سلطان محمودخان اول دورنده مسند صدارته ارتقا ایدن وزرادن اولوب، قره‌حصار شرق سنجاغنده اسکفسر ناحیه‌سنك (اورن) قریه‌سندن ایدی. درسعادته کلوب، بکتاشیان زمره‌سنه دخول ایله، نیچه محاربادته بولنه‌رق، چورباجیلق ومرور زمانله قزل کتخدالغی رتبه‌لرینه نائل اولمش ایدی. ۱۱۵۱ ده ودیعه وفات ایدن عبد الله پاشا یرینه یکیچری آغاسی اولوب، بلغراد فتحنده وسائر وقوعاتده ابراز شجاعت ایتمکله، رتبهٔ وزراته و ۱۱۵۶ ده مسند صدارته نائل اوله‌رق، اوج سنه‌یه قریب مدت بو مقامنده قالدقدن صکره، ۱۱۵۹ ده عزل ایچ ایل و بعده دیاربکر ایالتنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۶۱ ده اوراده‌وفات ایتمشدر. جاهل ایدیسه‌ده، حلیم وسخی ومستقیم بر ذات ایدی. سلطان بایزید قربنده خان، جامع، سبیل، چشمه ومکتب بنا ایتمشیدی.

حسن پاشا (کتخدا —) سلطان سلیم خان ثالث دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، چرکس جنسیتنه منسوبدر. سلطان احمد خان ثالث وزراسندن قازقچی حسن پاشانك کوله‌سی اولوب، بعده ملك محمد پاشانك خدمتنه کیره‌رك، کتخداسی اولمشیدی. عقل ودرایتی مجرب اولمغله، ودین محافظی بولنان افندیسی ملك محمد پاشانك وزارتی رفع اولندقده، صاحب ترجمه‌یه وزارت رتبه‌سیله مذکور محافظلق توجیه اولنه‌رق، اردوی همایونله مظهر موفقیت اولمغله، ۱۲۰۳ تاریخنده، روسچق صحراسنده اسیرفراش اولدیغی حالده، مهر صدارت کندیسنه تسلیم اولنمش ایسه‌ده، خسته‌لغی تمادی ایتمکله، (میت حسن پاشا) دینمکله شهرت بولمشدر. بش آی صکره صدارتدن عزل، وترحاله سنجاغی توجیه اولنه‌رق، روسچق محافظلغی دخی کندیسنه محول ایکن، ایکی آی صکره وزارتی رفع، و مالی مصادره اولنه‌رق، بوزجه آطه‌ده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۲۰۶ ده افندیسی ملك محمد پاشا صدارته کلمکله، وزارتی اعاده، وسلستره وبعد حانیه ایالتی توجیه اولنه‌رق، بر خیلی وقت کریدده قالدقدن صکره، ۱۲۱۳ ده موره محافظلغنه نصب اولنمش؛ وینه اوسنه متقاعداً یکیشهرده اقامته مأمور اولمشدی. ۱۲۱۵ ده دفعهٔ ثالثه اوله‌رق وزارتی اعاده ایله، بندر وبعده اینه‌بختی محافظلغنه نصب اولنمش؛ وبعده تکرار یکیشهرده متقاعد اولوب، برمدت صکره اورادە وفات ایتمشدر. خوتینده بر جامع شریف بنا ایتمشیدی.

حسن پاشا (غازی —) [«جزایرلی حسن پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن پاشا (روسچقلی شریف —) دور سلطان سلیم خان ثالثده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، روسچق اعیانندن چلبی سلیمان آغانك اوغلی ایدی. سلطان مصطفی خان ثالث دورنده سفر اثناسنده سر دفترکچیدی آغاسی اولوب، قریم کرای خان ایله چاپوله کیتدیکنده، ابراز شجاعت ایده‌رك، قپوجی باشی اولمشیدی. ۱۱۸۷ ده یرکوکی قلعه‌سنی استخلاص ایتمك شرطیله عهده‌سنه وزارت توجیه اولنوب، قلعهٔ مذکوره‌نك ضبطنه موفق اوله‌مامغله، بالآخره وزارتی رفع اولنه‌رق، بر مدت سلانیك وفلبه‌ده امرار اوقات ایتدکدن صکره، ۱۲۰۱ ده چلیك مصطفی پاشانك رجاسیله وزارتی اعاده اولنه‌رق، مسوری و بعده ودین محافظلغنه مأمور اولمشدی،

مهادیه سفرنده سنجاغ شریف اردوسنه قائممقام وبعده راخوه محافظه‌سنه مأمور اولوب، او اثناده صدر-اعظم وسردار اکرم بولنان جزایرلی غازی حسن پاشا شمنی مشتاسنده وفات ایتکله، قرب وجوارده بولنمق مناسبتیله، ۱۲۰٤ ده صدارته روا کوریلوب، تصادفاً اواثناده نمچه اردوسی منهزم اولمش ایسه‌ده، اسماعیل وطوطجی وایساقچی وسائر مواقع مهمه استخلاص اولنه‌مدیغندن، اون آی ایله اون کون مسند صدارنده قالدقدن صکره، ۱۲۰۵ ده عزل ووقورشونله اعدام اولنه‌رق، سرمقطوعی درسعادته کوندرلمشدر. وجیه وشجیع وشعر وانشایه مقتدر ایدیسه‌ده، هوای هوسه تابع ومزاج دوتندن بیخبر ایدی.

حسن پاشا (اولوج —) [« اولوج حسن پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

حسن پاشا عصر سلطان مراد خان رابع قپودان پاشالرندن اولوب، چنالجه‌لیدر. اصطبل عامره‌ده امیر آخور ایکن، ۱۰۳۵ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ٦ سنه بو مقامده قالمش؛ و ۱۰۳۷ ده دونمه ایله قره دکیزه کیدوب، قریمده اعادهٔ اسایش ایچون، محمد کرای اسقاطله، جانی بکی خانلغه نصب ایتمش؛ ومحمد کرای ایله برادری شاهین کرای قزاقلره التجا ایدوب، یکرمی بیك قزاقله قریمك اوزرینه یوریمشلرسه‌ده، مغلوب اولوب، محمد کرای محاربه‌ده مقتول اولمش، وشاهین کرای لهستانه قاچمش ایدی. بعده قزاقلری تربیه و ٤۰۰ اسیر اخذ ایدرك، مظفراً درسعادته عودت ایتمش؛ وترسانه‌یه بر فاج سنجاق دها علاوه‌سیله، دونمایی ایلریلتمك ایستمش ایسه‌ده، صدر اعظم بولنان خسرو پاشا مانع اولمش ایدی. ۱۰٤۰ ده کفالونیه وآیاماوره آطه‌لرنده موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، متعاقباً قره دکیزه سفر ایدوب، ۲۵ روس کمیسیله ۸۰۰ اسیر آلمشدی. بو اثناده بعض بد خواهلرینك سعایتیله عزل اولنه‌رق، روم ایلنده عسکر سوریجیلکنه مأمور اولمش؛ ویکیشهره وصولنده وفات ایتمشدر. پادشاه مشارالیهك همشیره‌سی عایشه سلطانله عقد ازدواج ایدوب؛ صهریت شرفنه دخی نائل اولمشیدی.

حسن پاشا سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن او-لوب، یکیچری اوجاغنده تحصیل وزارتله، ۱۱۷٤ ده میر آخور مصطفی پاشانك اوستنه قپودان دریا اولمش؛ و ۱٤ آی بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۱۷۵ ده عزل و آخسخه ایاتنه نصب اولنه‌رق، کرجستان ومنکرلی طرفلرنده بر خیلی فتوحاته موفق اولمش؛ وبعده بلغراد محافظی اولوب، ۱۱۸۲ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا سلطان محمود خان ثانی دوری قپودان پاشالرندن اولوب، دیمتوقه‌لی وپوماق طائفه‌سندن ایدی. ابتدا ماتزملکله مشغول اولوب، استحصال ثروت ایتدکدن صکره، ۱۲۲۲ سفرنده نزل امینی، وصکره استانبولده قصاب باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله خدا-وندکار والیسی و ۱۲۳۳ ده قپودان دریا اولوب، برسنه ایله سکز آی بو مقامده قالدقدن صکره، دردست انشا اولان سفن همایونك قیچ قاره‌لری آلتنده بعض استحکاملر یاپدیرمغه قالقیشدیغندن، عزل وازمیره نفی، وبر مدت صکره نارده محافظه‌سنه تعیین اولنمغله، اوراده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا سلطان احمد خان ثالث زماننده بغداد والیسی اولوب، ایران سفری اثناسنده حدودی تجاوزله، کرمانشاه وهمدان جهتلرنده بر خیلی فتوحاته موفق اولمش؛ واواثناده ۱۱۳٦ ده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا (تالی —) سلطان مراد خان ثالث دوری وزراسندن او-لوب، عن اصل وندیکلی ایدی. بر خیلی وقت بوسنه والیسی بولنوب، آوستریایه قارشی بر چوق محاربه‌لر ایتمش؛ و ۱۰۰۱ تاریخنده سنان پاشانك اوچنجی صدارتنده دولت مشار الیهایه قارشی واقع اولان محاربه‌ده، یکرمی بیك قدر عسکرله برابر شهید اولمشدر.

حسن پاشا (فراری —) سلطان مصطفی خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، صدر اعظم کتخدای اولدقدن صکره، شهر زور ایالتنه نصب اولنه‌رق، بعده اعدامیچون چاوش باشی کوندرلدیکی حالده، حسن پاشا چاوش باشیلی قتل ایله فرار ایدرك، استانبولده کندی خانه‌سنده صاقلانمش؛ و ۱۱۱۵ ده سلطان احمد خان ثالثك جلوسنی انتاج ایدن فتنه‌ده اوك آیاق اولوب،

بعده شق اول دفترداری وروم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ ومسند صدارته کوزدیکدیکیچون، مصر والیلکنی قبول ایتمیوب، کیتمکدن امتناع ایتدیکندن، اعدام اولنمشدر.

حسن پاشا (ترياكی —) سلطان احمد خان اول دوری رجالندن او - لوب، ثمچه سفرنده آرشیدوق فردیناندی کلیاً مغلوب ومنهزم ایده‌رك، فنیجه‌یی فتح واستخلاص، وغنایم وفیره اخذ ایتمشدی. بونك اوزرینه جانب پادشاهیدن فوق‌العاده التفات ونوازشه نائل اولوب، روم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ و بر خیلی وقت بلغراددده صدر- اعظمه وکالة اردوی همایونه قومانده ایدوب، بعده رتبهٔ وزارتله تقاعدی اجرا اولنمشدی.

حسن پاشا مشهور بارباروس خیرالدین پاشانك اوغلی اولوب، پدرندن وسنان پاشادن صکره جزایر والیسی اولمش؛ ومالطه‌نك پیاله پاشا طرفندن محاصره‌سنده دخی حاضر بولنوب، ابراز شجاعت ایتمشدی. مشهور طغورت پاشانك دامادی ایدی.

حسن پاشا (صقوللی زاده —) مشهور صقوللی محمد پاشانك اوغلی اولوب، سلطان محمد خان ثالث دورنده بوده والیسی ایکن، (پاپا) قلعه‌سنی فتحه موفق اولمش؛ وبعده روم ایلی بکلربکلکی رتبه‌سیله، آناطولیده ظهورایدن شقی قره‌یازیجینك تنکیلنه مأمور اولوب، ابتدا غالب کلمش ایسه‌ده، بعده توقاددده محاصره اولنه‌رق، عزل اولندقدن صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

حسن پاشا (آبازه —) آناطولیده‌کی ترکمان عشیرتلرینك بکی ایکن، اثنای غلوده یکیچریلر طرفندن عزل اولنمغله، سلطان محمد خان رابع زمانسنده و ۱۶۰۱ تاریخنده قسطمونی جهتنده رفع لوای عصیان ایتمشیدی. بغدادوالیلکنه تعیین ایدلمش اولان ابشیر پاشا دخی کندیسنه التحاق ایتمکله، دائرهٔ عصیانی توسیع ایده‌رك، بروسه‌یی تهدید ایتمك درجه‌سنه کلمشلردی. او وقت طرف دولتدن کوندریلن مأمور مخصوص مفرفتیله، کندیسنه ینه ترکمانلر بکلکی وابشیر پاشایه دخی آرزو ایتدیکی حلب والیلکی وبرلمك شرطیله، عرض انقیاد ایتمشلر ایسه‌ده، بر سنه صکره، حقنده وقوع بولان شکایتلر اوزرینه، آبازه حسن پاشا یدی قلعه‌ده حبس اولنمش؛ وآنجق چوق کچمه‌دن شیخ الاسلام بهائی افندینك توسطیله عفو و اطلاق، واوخری سنجاغنه نصب اولنمشدی. ابشیر پاشا صدراعظم اولدیغنده کندیسنی یانه جلب ایتمش؛ وبونك اعدامنده آبازه حسن پاشا کندیسنه وفادار قالوب، اخذثاره‌چون، بتکرار آناطولیده عصیان تشبثنده ایکن، ترکمانلر بکلکی کندیسنه اعاده اولنمغله تسکین اولنمش؛ وبعده سیواس والیسی سیدی احمد پاشا ایله بالاشتراك آناطولیده اجرای مظالم ایتدکلرندن، کندیسنه دیاربکر والیلکی ویرلمش ایسه- ده، آبازه حسن پاشا مجارستان سفرندن بالاستفاده، محاربه ایچون عسکر طوپلامق بهانه‌سیله، معیتنی کیندیکجه تکثیر ایتدیره‌رك، وبر چوق سنجاقلرنك بکلر- یی وحتی بروسه والیلکنه تعیین اولنان کنعان پاشاایله سائر بعض وزرایی دخی دائرهٔ فسادینه ادخال ایتمش، وبتون آناطولیلی عصیان آلتنه براقمش ایدی. صدر- اعظم بولنان کوپریلی محمد پاشا بوحالك وخامتنی آکلایه‌رق، دیاربکر والیلکنه آناطولی سردارلغی علاوه‌سیله مرتضی پاشایی تعیین ایتمکله، بو ذات آبازه حسن‌پاشانك معیتنده‌کی سپاهی ویکیچری‌ولوندرؤساسنی خفیاً کندیسندن آیره‌رق، قوتی آزالتدقدن صکره، عفو پادشاهی‌یه مظهر یتنه توسط ایده‌جکی وعدکاذبیله کندیسنی اغفال ایده‌رك، حلبه جلب ایتمش؛ واوراده اثنای طعامده کندیسیله عونه‌سنی قتل ایتدیره‌رك، ۱۰۶۹ده سرمقطوعلرینی درسعادته کوندرمش ایدی.

حسن پاشا (مصرلی پرنس —) حالاخدیو مصر بولنان توفیق پاشا حضرتلرینك برادری وخدیو سابق اسماعیل پاشا حضرتلرینك اوچنجی اوغلی اولوب، مصرده وآورو- پاده اکمال تحصیل ایله، فن حربی واکثر آوروپا لسانلرینی اوکرندکدن صکره، مصره عودتنده پدرلری طرفندن خدمت عسکریه‌ده استخدام اولنه‌رق، حبشه قارشی اولان محاربه‌ده فوق‌العاده شجاعت واقتدار عسکری ابراز ایتمش اولدیغی کبی، روسیه‌یه قارشی اولان محاربهٔ اخیره‌ده دخی مصر عسکریله وارنه جهتنده بولنوب، مزیت عسکریه‌سنی کوستر- مشدی. پدرلرینك مصردن انفکاکلرنده معیتلرنده آوروپایه کیدوب، بعده درسعاته کلمش؛ ودرایت ومعلوماتنه انضمام ایدن حسن اخلاق ولطافت طبعی حسبیله، توجهات سنیهٔ حضرت پادشاهی‌یه نائل

اولەرق، فوق‌العاده التفاته مظهر اولمش؛ ویاور اکرم حضرت پادشاهی عنوانیله دخی تبجیل اولنمشیدی. مشریت رتبهٔ جلیله‌سنی حائز وعثمانلی واجنبی متعدد نشانلری حامل ایدی. هنوز اوتوز بش یاشلرنده اولدیغی حالده، ۱۳۰۶ تاریخنده درسعادتده وفات ایدوب، جنازه‌سی مصره نقل، واجدادی یاننده دفن اولنمشدر.

حسن چلبی (آشجی زاده —) اونجی قرن هجری عثمانلی علماوشعرا- سندن اولوب، کلیبولیلی ایدی. مشهور کمال پاشا زاده‌نك درسنه مداومتله علامهٔ مشارالیهك محبت وتوجهنی قرانمش، وحتی یاوز سلطان سلیم خانله مصره عزیمتنده کمال پاشا زاده کندیسنی دخی برابر آلمش ایدی. عالم وادیب وحسن اخلاق صاحبی بر ذات اولوب، جاه ایچون کیسه‌یه سرفرو ایتدیکندن، وذاتاً تأهل ایتمیوب، مجرد اولدیغندن، بعض مدر- سلکلرده بولندقدن صکره، بروسه مولویتنه تعیین اولنمش ایسه‌ده، متعاقباً اختیار تقاعد ایده‌رك، قناعتکارانه بر عمر سورمش؛ و ۹۴۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

وجودم دهر باغنده دیکلمش غم نهالیدر
خم اولمش بار محنتدن صناسك درد دالیدر

حسن چلبی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، اول عصر علماسندن اخی زاده افندینك اوغلی ایدی. عالم وادیب بر ذات اولوب، کوزل اشعاری وبر «تذکرة الشعرا» سی واردر. سلطان محمد خان ثالث درونده ۱۰۱۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

تیر مژه‌کم سینه دمادم سپر اولسون
تك عاشق بیچاره‌که کاهِ نظر اولسون

حسن چلبی [«قنالی زاده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن خاکی ایران علماسندن اولوب، شیرازلی اولدیغی حالده، اکبر شاهك زمان سلطنتنده هندستانه رحلتله، بقیهٔ عمرینی اورادە کچیرمش؛ وحکمدار مشارالیه ایله خلفی جهانکیرك مدت سلطنتلری وقوعاتی حاوی اولەرق، «منتخب التواریخ» عنوانیله بر تاریخ یازمشدر.

حسن خیرالله افندی [«خیرالله افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن دامغانی [«پهلوان حسن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن دهلوی (خواجه) — هندستانك مشاهیر شعراسندن اولوب، امیر خسرو دهلوینك معاصر ومحبی وشیخ نظام الدینك مریدیدر. اوائل حالنده اکنکجی اولوب، ۵۰ یاشنده ایکن، امیر خسروك دلالتیله شیخ مشار الیهه انتساب ایله، طریق صوفیونه سلول ایده‌رك، ترك کسب وکار ایلمش اولدیغی مرویدر. ۷۰۷ تاریخنده دکنده وفات ایدوب، دولت آبادده مدفوندر. شیخنك بعض مکتوبلرینی جامع «فوائد الفؤاد» عنوانلی بر اثری وسائر بعض تألیفاتی واردر. دیوانی هندستانده متداول واشعاری عاشقانه‌در. (حسن سنجری) دینمکله دخی معروفدر. شو بیت اونکدر:

ابر چون چشم زلخا بهر یوسف ژاله بار
ژاله‌ها چون دیدهٔ یعقوب پیغمبر سفید

حسن رومی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قره‌فریه‌لی ایدی. درویش مشرب بر آدم اولوب، عاقبت بسبتون قلندرلکه اوره‌رق، آبدال واری کرمکده ایکن، بر شخص طرفندن قتل اولنمشدی. شو بیت اونکدر:

مصر حسنکده کم قیلدی کوکل جان وسری
شام زلفکده ایمش آلدی لبکدن خبری

حسن سلیمی ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، عن اصل تون قصبه‌سندن ایسه‌ده، سبزواره نشأت ایتمشدر. ابتدای امرده تحصیلدار ایکن، بر قوجه قادینك شکایتی وکندیسنی جزای اخروی ایله تهدیدی اوزرینه، متأثر اولوب، بومأموریتی ترکله، قلندرانه یاشامغه باشلامش؛ وحج شریفه وائمهٔ مراقدینی زیارته کیدەرك، بقیهٔ عمرینی بو وجهله کچیروب، ۸۵۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. اهل بیت وائمه حقنده کوزل نعتلری واردر. شو بیت بر نعتنك مطلعیدر:

الهی باعزاز آن پنج تن
نبی وولی ودو فرزند وزن

حسن سنجری [«حسن دهلوی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن شاملو (یاخود حسن خان) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، عشایر اتراکدن شاملو عشیرتی رؤساسندن اولدیغی

حالده، شاه عباس ثانینك خدمتنده ایدی. خیلی وقت هرات والیسی اولوب، اورادە وفات ایتمش، ومشهدده دفن اولنمشدر. ارباب سیف وقلمدن اولوب، خط تعلیقی پك كوزل یازاردی. بعض اشعاری دخی وارد. شویبت اوجلەدندر:

ای كه می بینی خوشم درودای دوستان
كر زبان سر داری هر نكاهی ناله ایست

حسن صباح { دولت اسماعیلیهٔ شرقیهنك مؤسسی اولوب، یمن امرا ـ سندن یوسف حبری نسلندن ایدی. كنجلكنده مشهور وزیر نظام الملكه وشاعر عمر خیاملە برابر امام موفق نیشابوریك تلامذەسندن اولوب، بعده مشارالیه نظام الملكك دلالتیله آلب آرسلان سلجوقینك حاجبی اولمشیدی. مؤخراً نظام الملكه بوزیشەرق، ٤٧٢ تاریخنده مصره قاچمش؛ وشیعی المذهب اولمق حسبیله، مستنصر فاطمیدن اكرام والتفات كورمشیدی. بو اثناده اسماعیل بن امام جعفر صادق نسلندن بر ذاتله كوریشوب، اسماعیلیه مذهبنی قبول، وكندینه مخصوص بر طاقم عقائد اتخاذ ایتشدی. بعده مسقط رأسی اولان (ری)ه عودت ایدوب، قهستان اهالیسنك بر طاقمنی كندی مذهب وعقائدینه تابع ایدەرك، ٤٧٣ ده (الموته) قلعەسنی وكیدەرك دیكر بر طاقم قلاع مستحكمەیی دخی الە كچیرمش؛ واوزرینه كلن دولت سلجوقیه عسكرینه، موقعك متاتی جهتیله، مقاومت ایدوب، بر كوچك دولت تشكیل ایتشیدی، كه (دولت اسماعیلیه) نامنی آلوب، آفریقادەكی دولت اسماعیلیەدن تفریق ایچون (دولت اسماعیلیهٔ شرقیه) دینلور. (ملاحدهٔ اسماعیلیه) دیمكله دخی معروف اولان بوسلاله ۸ كشیدن عبارت اولوب. ٤٧٣ دن ٦٥٤ تاریخنەدك ۱۸۱ سنه حكومت سورمشلردر. حسن صباح ٤٥ سنه حكم سوروب، ٥١٨ ده وفات ایتمشدر. كرك حسن صباح وكرك خلفلری، تابع بولندقلری مذهب الحادی قبول ایتدیرمك ایچون، پك چوق مظالم اجرا ایتمش، وممانعت ایدن بر چوق علما ومشایخ وسائر ذواتی شهید ایتشلردر. [« ملاحده » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حسن عسكری { (امام ـــ) ائمهٔ اثنا ـ عشریك اون برنجیسی اولوب، امام علی نقینك اوغلیدر. ۲۳۲ تاریخنده مدینهٔ منوردە دنیایه كلمشدر. عالم وجسور وكریم وسخی بر ذات ممدوح الخصال اولمغله، خلیفهٔ عباسی معتمد باللهك توهمنی موجب اولوب، ۱٦۱ تاریخنده، ۲۸ یاشنده اولدیغی حالده، احتمالە كوره، مسموماً وفات ایتمش؛ وبغدادده (سرمن رأی) ده پدرینك یانینده دفن اولنمشدر. یالكز بر اوغلی اولوب، اوده ائمهنك اخیری اولان محمد مهدیدر.

حسن علی { قره‌قیونلی دولتنك دردنجی وصونك حكمداری اولوب، میرزا جهانشاه بن قره یوسفك اوغلیدر. پدری زمانده ماكویه قلعه‌سنده محبوس اولوب، حبسی امتداد ایتمكله، شعورینه خفت كلمشیدی. پدرینك وفاتنده تختنه جلوس ایدوب متعاقباً اوزون حسنله ایتدیكی محاربەده مغلوب اولمغله، ابوسعید میرزایه التجا؛ وبونك دخی اوزون حسنه مغلوبیتنده، فارسه فرار ایتمشیدی. ۸۷۳ ده اوزون حسنك اوغلی اوغورلی محمدله ایتدیكی محاربەده همدان قربنده وفات ایتمش؛ وبونكله قره قیونلی سلاله‌سی منقرض اولمشدر.

حسن علی شوستری { ایران شعراسندن اولوب، شویبت جملهٔ اشعارندندر:

ساقی بیاكه روز وشبم ارتو روشنست
ازجبهه ماه داری واز ساغر آفتاب

حسن علی یزدی { ایران شعراسندن اولوب، بر مدت قلندرانه مصر وشامده سیاحت، وایفای حج شریف ایتدكدن صكره، هندستانه رحلتله، خیلی مدت اورادە قالمش؛ وبعده وطننه رجوع ایدوب، ۹۰۰ تاریخلرنده اورادە وفات ایتمشدر. شویبت اونكدر:

روز كردن باتو جانان درشب یلدا خوشست
نی غلط كفتم شب وصل توبی فردا خوشست

حسن غزنوی { مشاهیر شعرای ایراندن وغزنه ساداتندن اولوب، آل سبكتكینكدن بهرام شاهك زمانده یاشامشدر. شعر وادبیله وعلم وفضل وصلاح حالیله زمانده شهرت بولوب، وعظنه بیكلرجه خلق طوپلاندیغندن، حكمدار مشارالیه كندیسنه ایكی فایجله برقین كوندەرك، قایجك ایكیسنی اوقینه قومسنی امر ایتمكله، صاحب ترجمه بهرام شاهك مقصدینی آكلایەرق، ایفای حج

نیتیله غزنه‌یی ترك ایتمش؛ واشنای عودتنده ۵۳۵ تاریخنده (آزادوار) قصبه‌سنده بغتةً ارتحال ایلمشدر. شو ایکی بیت روضهٔ مطهره‌یی زیارتنده سویلدیکی بر قصیدهٔ بلیغه‌سندندر:

یارب این مایم واین درگاه صدر انبیاست !
یارب این مایم واین خاك جناب مصطفاست !
سلوا یاقوم بل صلوا علی صدر الامین
مصطفی ماجاء الا رحمةً للعالمین

حسن فسوی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، فارسك فسا قصبه‌سندن ایدی. آل بویهدن بهاءالدوله‌نك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن فهمی افندی { خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خان دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ۱۲۸۵ ده مقام فتوایه نصب اولنمش؛ واوج بچق سنه قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، ۱۲۹۱ ده ثانیاً شیخ‌الاسلام اولمش؛ وبو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مسند فتواده قالدقدن صکره، ۱۲۹۳ ده عزل اولنه‌رق، برقاچ سنه صکره وفات ایتمشدر. بین‌العلما متداول اولان علومه آشنا اولوب، بعض درس کتابلرینه حواشی وتعلیقات یازمشدر.

حسن قزوینی { (قاضی‌ـ)شعرادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اکبر شاهك خدمتنه کیرمش، وکجرات صوبه دارلغنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

نه پرسشی نه نکه کردنی نه دشنامی
کسی چنین بر جانان خویش خوار مباد

حسن قلعه { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر قصبه اولوب، پاسینلر قضاسنك مرکزیدر. ارضرومك ۳۳ کیلومتره شرقنده، آراس نهری کنارنده وطربزوندن ایرانه کیدن جاده‌نك اوزرنده واقعدر. جنوبزلردن قالمه خراب بر قلعه‌سی ونافع ایاجه‌لری واردر.

حسن قمی { (میرزا ابوالحسن) ایران شعرا سندن اولوب، عن اصل فراهانلی اولدیغی حالده، قده یاشامشدر. مرتب دیوانی وعاشقانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

کان مبرکه ملامت چنان کران آید
که کف بریدن بیکا نکان زلیخارا

حسن کاشی { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، آملده تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اجدادی کاشانلی ایدی. فاضل ومتقی بر ذات اولوب، دنیا ایچون کیمسه‌یی مدح ایتمه‌مش، وبالکز ائمه حقنده بعض مدحیه‌لر ونعتلر سویلمشدر. تاریخ وفاتی معلوم اولیوب، طقوزنجی قرن هجریده یاشامشدر. شو بیت حضرت علی‌المرتضی (رضه) حقنده سویلمش اولدیغی نعتندندر:

ای بدور آفرینش پیشوای اهل دین
وی ز عزت مادح بازوی تو روح الامین

حسن کیلانی { ایران شعراسندن اولوب، حکمت وتصوفی بر یره جمع ایتمك اوزره بر تألیفی وبعض اشعاری واردر. شو رباعی اونکدر:

ای در طلب سمور وتی اطلس باش
دردیدهٔ امتیاز خار وخس باش
خواهی که سری برون بری زمنزل
چون جاده پامال کس وناکس باش

حسن متکلم { مشاهیر شعرای ایراندن ومولانا مظفر هرویندن تلامذه‌سندن اولوب، نیشابورلیدر. ملوك کرتدن غیاث‌الدینه منسوب اولوب، بونك نامنه صنایع شعره متعلق بر رساله‌سی واردر. سکزنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کس ندادست نشان درختن وچین وچکل
که بتی چون تو بشیرینی وزیبایی هست

حسن معید { اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن‌اولوب، سیرزو - لیدر. خوش طبع وشیرین کفتار بر شاعر ایدی. ابتدا طریق تدریسده بولنوب، بعده بعض قضالره نصب اولنمشدی. شو بیت اونکدر:

تحریك ایدر آهم یم عشقی نوله یارب
دل زورقنك حالی که عمانده بولندی

حسن مولوی { (محمد حسن علی ماهکی) هندستان متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، جداعلاسی شاه فتح الله تغلق شاهك زمانده دهلی‌یه کیده‌رك، بعده جونپوره انتقال ایله، علم وعرفانیله شهرت بولمش، وسلاطین هند طرفندن پك چوق اکرام کورمش ایدی. صاحب ترجمه اله

آباده وبنارسده اکمال تحصیل ایله، فارسی وعربی ادبیاتده ید طولی کسب ایتدکدن صکره، انکلیزلرك طلبی اوزرینه، مدراسه کیدوب، اورانك اك بیوك مکتبی معلمکنه نصب اولنمش؛ وبرچوق اکرام واحترامه نائل اولمش ایدی. ۱۲۵۸ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دوش چون بیرحمیٔ ظالم دل من یادکرد
من جدا فریاد کردم دل جدا فریاد کرد

حسن میمندی { سلطان محمود سبکتکینك وزیر ومشاوری اولدیغی مروی ومشهور ایسه‌ده، پادشاه مشارالیهك فتوحات وسائر وقایع مهمه‌سی صره‌سنده ذکری کچمدیکندن، بعض محققلرك ظننه کوره، حسن میمندی ناصرالدین سبکتکینك محصللرندن اولوب، آنجق بعض دشمنلرینك احوالندن کندیسنی خبردار ایتمکله محرم ومعتمدی ایدی. اوغلی احمد بن حسن میمندی ایسه سلطان محمود غزنوینك وزراسندن اولمشیدی. هر حالده سلطان محمود مشارالیه ایله حسن میمندی آره‌سنده جریان ایتمش بك چوق حکایات و غرائب منقولدر. حتی شاعر شهیر فردوسیٔ طوسی‌یه وعد اولنان مبالغی استکثار ایله کندیسنی تشیعله اتهام ایدن وبعده شکار کاهده فردوسینك اشعارینی اوقوب سلطان محمودك ندامتنی ایجاب ایلین دخی حسن میمندی اولدیغی منقولدر. عجبا بو روایاتك جله‌سنده احمد بن حسن میمندی‌می مراد اولنیور، یوقسه حسن میمندی وزرادن اولمدیغی حالده، پادشاه مشارالیهك ندما ومصاحبلرندن‌می ایدی؟ بوراسی تحقیقه محتاجدر.

حسنه { (ام شرحبیل) صحابیاتدن اولوب، قوجه‌سی سفیان بن معمر واوغلیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی.

حسنی { (ابوعبدالله محمد بن محمد العالی) اندلس حذاق اطباسندن وشرفادن اولوب، «الادویة المفردة» عنوانیله بر تألیفی واردر.

حسنی افندی { (حسن —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. بر مدت سرای همایونده خدمت ایتدکدن صکره، دیوان همایون قلمنه چراغ یورلمشیدی. بعده مأموریتله سیواس جهتنه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندن اولوب، خوانندکان شهریاریدن صو یولجی زاده حقنده سویلمشدر:

نه زمان ایلسه تقسیم صو یولجی زاده
سوبسو صو آقیدیر لوله مثالی چشمم

حسیل بن جابر { صحابه‌دن اولوب، اوغللری حذیفه بن الیمان وصفوان ایله برابر احد وقعه‌سنده بولنمش؛ وبك مسن اولمق حسبیله، ثابت بن وقشله برابر، اردوکاهده ترك بیورلمش اولدقلری حالده، غیرتله کلوب، قلیجلرینی آلهرق، عسکر مسلمینه التحاق ایتمکده ایکن، ثابت مشرکلر طرفندن وصاحب ترجه ایسه خطاءً اهل اسلام یدیله قتل اولنمشدر.

حسیل بن خارجه { (یاخود حسیل بن نویره ویاحسل) صحابه‌دن اولوب، فتح خیبرده حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه دلیللك ایتمش، واو واقعه‌ده اسلامه کلمشدر.

حسین { (امام —) حضرت علی المرتضی (رضها) نك ایکنجی اوغلی وحضرت رسول الله (صلعم) افندمزك سوکیلی حفیدی اولوب، ائمهٔ اثنا عشرك اوچنجیسی واهل بیت نبوینك بشنجیسیدر. هجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سنده وحضرت امام حسن (رضه)نك ولادتندن ۲۲ آی صکره دنیایه کلوب، پدرلری طرفندن، برادری کبی، حرب تسمیه اولنمش ایکن، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز حسین تسمیه بیورمشلردر. برادر اکرملری حضرت امام حسنله برابر رسانتپناه افندمزك فوق‌العاده محبوبلری اولوب، مبارك دیزلرندن آیرمازلردی. حقلرنده پك چوق احادیث شریفهٔ صحیحه منقول اولوب، محبتلری اهل ایمان ایچون شرط حکمنه کچمشدر. حضرت امام حسن (رضه)نك صدرندن یوقاریسی وحضرت امام حسین (رضه)نك صدرندن آشاغیسی سیدالانبیا افندمزه مشابه ایدی. حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمزك ارتحالیله نوازش شفقت آمیز نبویلرندن محروم قالدقدن صکره، پدربزرکوارلرینك معیتنده بولنوب، کندیلری طرفندن تعلیم وتربیه بیورلمشلردی. حضرت علی (رضه)نك شهادتندن صکره ٤١ تاریخنده مدینهٔ منوره‌یه عودت بیوروب، برادر اکرمنك خلافتی معاویه‌یه ترکنی تقدیر ایتمشیدی. بعده معاویه

کندی اوغلی یزیدی ولیعهد طاینتدیرەرق، نامنه بیعت طلب ایتدیکنده، حضرت امام حسین (رضه) عبدالرحمن بن ابی بکر، عبدالله بن عمر وعبدالله بن زبیر (رضهم) ایله برابر بیعتدن امتناع ایدەرك، معاویه‌نك وفاتنده دخی یزیده بیعت بیورمامشلردی. اوصرەده حضرت امام مکهٔ مکرمەده بولندیغی حالده، اهل کوفەدن کثیرایله دیکربعض آدملر مکاتبەیه کیریشەرك، وکندیلرینه بیعت ایدەرك، ارثاً ولیاقةً استحقاقی اولان خلافتی آلمغه دعوت ایتمکله، هر نه قدر برادری محمد بن حنیفه ایله ابن عمر وابن عباس ودیکر بعض ذوات مانع اولمق ایستمشلرسەده، امت محمدەیر خدمت ایتمك غیرتیله، بونلرك نصایحنی دیکلمیارك، اهل بیتندن وسائرصحابه وتابعین کزیدەلرندن یمش ایکی کشی ایله عراقه متوجه اولمشلردی. بو اثنادە یزید شامدن خبر آلمغله، عراق والیسی بولنان عبیدالله بن زیاده مقابله امرینی ویرمش؛ وبو دخی عمر بن سعد بن ابی وقاصك قیادتی تحتنده بر عسکر تهیئه ایدەرك، حضرت امامه قارشی کوندرمشدی. کوفه اهالیسی خوفلرندن ویردکلری سوزدن نکول ایله، حضرت امامی معینندەکی برآوچ آدمله براقمشلر، واوحالده عمر بن سعد عبدالله بن زیادك امرینه اطاعت ایتمکی تکلیف ایتمش ایسەده، حضرت حسین (رضه) عزمنده متین، غیور واولومدن قورقماز بر ذات اولمغله، اولومی اختیار ایدەرك، دشت کربلاده معینلرندەکی جماعت قلیله ایله عمر بن سعدك عسکرینه قارشی طورمغی تصمیم بیورمش؛ ودشمن عسکری فرات کنارینی طوتوب صویی کسمش اولدقلری حالده، اوصیحاق یرده صوسزلغه طبانەرق، شهید اولنجەیه قدر ثبات بیورمشدر. اولاد واحفاد علیدن وسائر اولاد صحابه فدائیلرندن معینده بولنان ذواته دفعاتله تسلیمی تکلیف بیورمشلرسەده، بونلردخی قبول ایتمیوب، حفید حضرت نبوی ایله برابر رتبهٔ شهادته نائل اولمغی ترجیح ایتمشلردر. یالکز اهل بیت علیدن ۱۹ وجمعاً ۷۲ ذات بووقعهٔ فاجعەده شهید اولمشدر. محدرات واطفالك چکدکلری محن ومشاقك وکوردکلری حقارتك دخی تعریفی دلخراشدر. حضرت امامك قاتلی شمر بن ذیالجوشن اولدیغی مشهور وعمر بن سعد اولدیغی دخی مروی ایسەده، ابن اثیرك تحقیقنه کوره، بو روایت عمر بن سعدك عسکره قوماندە ایتمسندن وشمرك خلقی مقاتله یه تهیج وتشویق ایتمسندن وبرده خولی بن یزید اصبحیی حضرت امامك رأس مبارکنی قطع ایتمکه کوندرمسندن ایلری کلوب، بوقسه اصل قاتل سنان بن انس نخعی نام خبیث ایمش. مرقوم خولی لعین امامك مبارك سرینی عبیدالله بن زیاده کوتوریدیکنده، بو خبیث حضور ناسده الندە بولنان بر دکنکله مبارك طوداقلرینه اورمغه جرأت ایتمش؛ وحاضر بولنان صحابەدن زید بن ارقم بو حرکتی کورنجه هونکور هونکور اغلایەرق: «بو سنك اوردیغك طوداقلره حضرت رسول‌اللهك مبارك طوداقلری تماس ایلدیکنی دفعاتله کوردم!» دیمش؛ وعبیدالله حدت ایدوب، آنجق اختیارلغنه حرمة قتلندن وازکچمشدی. یوم قیامته قدر قلوب مسلمینی داغدار ایدن بووقعهٔ مؤلمه ٦١ سنهٔ هجریه‌سی محرمنك اونجی کونی وقوع بولمشدر. حضرت امام ٥٥ یاشنده ایدی. حضرت مشار الیه ایله سائر شهدانك سر مقطوعلری و حفیدهٔ رسول‌الله اولان زینب بنت علی ایله سائر محدرات اهل بیت وطفل بولنان امام زین‌العابدین بن حسین (رضهما) عبیدالله لعین طرفندن آلای ایله وبر چوق ناسزا حرکات ومعاملاتله عراقدن شامه کوندریلوب، اوراده دخی یزید پلید طرفندن اذا وتحقیره دوچار اولمشلردر. حضرت امام حسینك کربلاده مرقد شریفلری زیارتکاه انام اولوب، فوقالعاده معمور ومزیندر. وقعهٔ دلسوز کربلایی السنهٔ مختلفهٔ اسلامیەده پك چوق ادبا وشعرا نثراً ونظماً یازمشلردر؛ وبو بابده پك چوق محرق مرثیه‌لر دخی نظم اولنمشدر.

حسین { بن ثابت الانصاری وحسین بن اربطه دخی صحابەدندر.

حسین { [«حسین جلایری»، «عزالدین حسین» «وبایقرا» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

حسین { (سلطان —) سلالهٔ چنکیزیەدن وچغتای شعبه‌سندن بر کوچك

حکمدار اولوب، خراسانك بر قسمنده حکم فرما ایکن، ۷۷۱ تاریخنده تیمورلنك طرفندن بلخده محاصره واخذ وقتل اولنمشدر. تیمور ابتدا بونك خدمتنده بولنوب، قیزی ترکان خاتونی دخی تزوجله دامادی اولمشیدی. تیمورلنك اشبو سلطان حسینك وجودینی قالدیردقدن صکره اعلان سلطنت ایتمشدر.

حسین (میر محمد —) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، (اود) مملکتنده طوغمش؛ وعلوم حکمیه‌ده اکتساب معلومات ایتدکدن صکره، سیاحته قویلوب، هندستانك اکثر طرفلرینی کزمش؛ وسالف‌الترجمه شیخ علی حزین لاهیجانی ایله کسب الفت ومحبت ایلمش ایدی. ۱۲۰۵ تاریخنده بنارسده وفات ایتمشدر. ادبیات فارسیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، بولسانده مرتب دیوانی وکوزل اشعاری واردر. شویت اونکدر:

آیا کجا داری وطن کز ماچنین بیکانهٔ
سرو کدامین کلشنی شمع کدامین خانهٔ

حسین آغا سلطان بایزید خان ثانی دورنده قزلر اغاسی اولوب، کوچك آیاصوفیه‌ده کلیسادن جامع شریفه تحویل ایدن بوذاتدر. مقتولاً وفات ایدوب، جامع شریف مذکور جوارنده مدفوندر.

حسین اصفهانی (میرزا —) شعرای ایراندن اولوب، شو بیت معنیدار اونکدر:

نقش پای رفتکان پیوسته دارم در نظر
عینك بینایی ازسنك مزارم داده اند

حسین افندی (اخی زاده —) سلطان مراد خان رابع دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، ۹۸۰ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ واکمال تحصیل ایله، علی‌الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۰۱۴ تاریخنده دفعةً استانبول قاضیسی، ۱۰۲۰ ده آناطولی، ۱۰۳۲ ده روم ایلی قاضیعسکری و ۱۰۴۱ ده شیخ‌الاسلام اولمشدر. مسند مشیختی ایکی سنه اداره ایتدکدن صکره، ۱۰۴۳ ده بعض بدخواهلرینك سعایتیله عزل واعدام اولنمشدر. عالم برذات اولوب، بعض درس کتابلرینه تعلیقاتی و (هدایی) مخالصیله بعض اشعاری واردر. خانه‌سی قارشیسنده بر مدرسه بنا ایتمش؛ وبلاطده بر کلیسایی جامعه تحویل ایده‌رك، وظیفه تعیین ایلمش ایدی.

حسین افندی سلطان مراد خان رابع دورنده سرای همایون منجم باشیسی اولوب، کندیسی یکیچری اوجاغندن یتیشمش اولدیغی حالده، ترتیب ایلدیکی زیجلرینك بعض استخراجاتی تصادفاً وقوعاتله تصدیق اولندیغندن، بیونك بر اعتبار وشهرت بولوب، پادشاه مشار الیه ایله سلطان ابراهیم خانك زمانلرنده اجرای نفوذ ایتدکدن صکره، نهایت سلطان محمد خان ثالث زمانده مکهٔ مکرمه‌یه نفی فرمان بیوریله‌رق، بعده منفاسی انقره‌یه تحویل اولنمش، وبالاخره استنیه‌ده اقامتنه مساعده بیورلمشیدی. ۱۰۶۰ تاریخنده بر استخراجندن طولایی قتلنه فتوی ویریلوب، کندیسی خبر آلنمغله، فرار ایتمش ایسه‌ده، قلعهٔ سلطانیه قربنده دردست اولنه‌رق، اعدام اولنه‌رق، اموال واملاکی مصادره اولنمشدر.

حسین افندی [« جنجی خواجه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین بایقرا [« بایقرا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین بك سلطان عبدالمجید خان دوریله سلطان عبدالعزیز خانك اوائل سلطنتی رجاننده اولوب، والده سلطان کتخدالسی واحتساب ناظری ایدی. بوصفت اخیره ایله اجراآتنده کوستردیکی شدت ایله شهرت بولمشدر. بر بیوك ثروته دخی مالك ایدی.

حسین بن ابی‌الحسین (ویا حسین بن اسحق) [« ابن کرنیب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین بن سام غوریان دولتنك مؤسسی اولان علاءالدین حسینك پدری اولوب، دولت مذکوره‌نك اصل بنیادینی طرح ایدن کندیسیدر. پدری سام عن اصل غور ولایتنك حاکمی ایکن سلطان محمود غزنوی طرفندن قتل وملکی ضبط ایدلمش اولان (سوری) نك تورونی ایدی. سام بیوك پدرینك مصیبتنده پدریله برابر هندستانه فرار ایدوب، اوراده تجارتله مشغول اولمش، وصاحب ترجمه هندستانده طوغمشدر. پدریله بحر عمانده

سیاحتده ایکن، کیلری قیریلوب، یالکز صاحب ترجمه بر تختهیه صاریلهرق، قورتله بیلمش؛ وسرسر- یانه کزمکده ایکن، مجهول الاحوال کوریلوب، بالتوقیف حبسه قونمشیدی. یدی آی محبوس قالدقدن صکره، سبیلی تخلیه اولنهرق، کیتمکده ایکن، بر خیدود چتهسنك الینه دوشمش؛ وخیدودلر کندیسنی کیج وتوانا کوردکلرندن، جبراً چتهلرینه الحاق ایتمشلردی. چوق کچمهدن خیدودلر طوتیلوب، غزنهده اعداملرینه حکم اولنمغله، صاحب ترجمه دخی صلباولنمق اوزره ایکن، حالنی افاده ایدهرك، حکمدار بولنان آل سبکتکیندن سلطان ابراهیم طرفندن عفو، وخدمتنه قبول اولنمشدی. قابلیت واستعدادی حسبیله قطع مراتب ایدهرك، سلطان ابراهیمك خلفی سلطان مسعود زمانده اصل وطنی اولان(غور) ولایتی حاکمی اولمشیدی. آلتنجی قرن هجری اوائلنده بر مدت ولایت مذکورهده حکومت سوردکدن صکره، وفات ایدوب، اوغلی علاءالدین حسن خلفی اولمش؛ وکیدهرك آل سبکتکینه ضعف طاری اولمغله، علاءالدین غورده اعلان استقلال ایدهرك، بعده هرات وغزنهیی دخی ضبطله، غزنویلر دولتنی استیصال ایدهرك، غوریان دولتنی تأسیس ایتمشدر.

حسین بن سینا { [« ابن سینا » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حسین بن محمد سمعانی { سکزنجی قرن هجری فقهاسندن اولوب، هندستانده پك معتبر ومتداول اولان « خزانة المفتیین » کتابنك مؤلفیدر.

حسین پاشا { (مره —) سلطان مصطفی خان اول زمانده ایکی دفعه مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، آرناؤد جنسیتنه منسوبدر. درسعادتده ورودنده آشجیلق کبی خدمات سفلیهده بولنوب، ساطورجی محمد پاشانك آشجی باشیسی اولمشیدی. بعده سپاهی وچاوشلق ایله سوقاق سلحداری، بر مدت اغنام امینی، قپوجی باشی، قپوجیلر کتخداسی ومیر آخوثانی اولمش ایدی. ۱۰۲۹ تاریخنده مصر والیسی اولوب، ۱۰۳۰ ده داود پاشانك اوزرینه مسند صدارته روا کورلمشدی. شدیدالشکیمه اولمغله، آنجق ۲٤ کونلك صدارتدن صکره، عزل اولنهرق، فرار واختفا ایتمشدی. ۱۰۳۲ ده ثانیاً صدراعظم اولوب، ۷ آی بومسنده قالدقدن صکره عزل اولنهرق، ینه اختفا ایتمش ایسهده، سلطان مراد خان رابعك جلوسنی متعاقب ۱۰۳۳ ده بولنوب، اعدام اولنمشدر. حبس ویا اعدام ایتدیره جکی اشخاص حقنده کندی آدملرینه آرناؤدجه « آلك » معناسیله (مره) دیمك عادتی اولدیغندن، بوکلمه لقبی اولمشدر.

حسین پاشا { (عوجه زاده —) سلطان مصطفی خان ثانی زمانده مسند صدارتی احراز ایدن وزرای دولت عثمانیهدن اولوب، کوپریلی محمد پاشانك کوچك برادری حسن آغانك اوغلی وکوپریلی محمد پاشادن صکره صدر اعظم اولان کوپریلی زاده فاضل احمد پاشانك عوجهزادهسی اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر. عوجهسی وعوجه زادهسی زمان صدارتلرنده وبعده مقتول مصطفی پاشانك ایامنده ناز ونعمتله متنعم ومترفه ایکن، ۱۰۹۵ ده واقع بج هزیمتندن صکره، نظردن دوشوب، شهر زور ایالتنه وبعده چارطاق محافظلغنه نصب اولنهرق، تبعید اولنمشدی. ۱۱۰۰ تاریخنده رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنهرق، سدالبحر محافظلغنه و ۱۱۰۲ ده آستانه قائمقاملغنه نصب اولندقدن صکره، ۱۱۰۵ ده سدالبحرده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۱۰٦ ده مسند قپودانیهیه نصب اولنهرق، سافرلك استخلاصنه خدمت وغیرتی کورلمکله، بر مدت جزیرهٔ مذکوره- لك اعادهٔ اسایش وانتظامیله اوغراشدقدن صکره، ثانیاً آستانه قائمقاملغیله سفره مأمور اولوب، بلغراد محافظهسی دخی عهدهسنه احاله اولنمشدی. ۱۱۰۹ ده ادرنهیه جلبله مسند صدارته قعود، وهرنه قدر انکلیز سفیری وساطتیله مصالحه مکالماتنه مباشرت اولنمشدیسهده، هنوز مکالمات نتیجه پذیر اولمدیغندن،

عساکر وفیره جمع وتدارکیله بلغرادهعودت ایتمشیدی. متعاقباً مصالحه امضا اولنمغله، درسعادته عودت ایدهرك، بش سنهیی متجاوز مدت مقام صدارتی کمال عدل ورویتله اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۱٤ ده وجودینه عارض اولان مرضدن طولایی استعفا ایدوب، متقاعداً سلوری قریندهکی چفتلکنده اقامت ایتمکده ایکن، ینه اوسنه اوراده وفات ایدوب، جنازهسی درسعادته نقل ایله، سراجخانه باشنده بناکردهسی اولان دارالحدیث جوارنده استحضار ایتمش اولدیغی تربهٔ مخصوصهسنه دفن اولنمشدر. عاقل وعادل بر وزیر ایدیسهده، ذوقنه مجبور اولمغله، تفرعات اموری رئیس‌الکتاب رامی افندینك الینه براقمشیدی.

حسین پاشا { [« آغا حسین پاشا » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حسین پاشا { (دلی ——) سلطان مراد خان رابع ایله سلطان ابراهیم خان وسلطان محمد خان رابع دورلرنده اوچ دفعه قپودان دریا اولمش وزرادن اولوب، اصطبل عامرهده میر آخور ایکن، ۱۰٤۲ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مسند قپودانیه نصب اولنهرق، رکاب همایونله، وان‌سفرینه کیتدکدن و ۳ سنه بو مسنده قالدقدن صکره، ۱۰٤٥ ده عزل اولنهرق، مصر ایالتنه وبعده کریده نصب اولنمشدی. ۱۰٤۹ ده ثانیا قپودان دریا اولوب، دونمایله قره دکیزه سفر ایتمش؛ و ۱۰۵۱ ده عزل واوزی قلعهسی محافظلغنه نصب اولنمشدی. ۱۰٦٦ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه ده، مهر همایون وصولندن اول عزل اولنهرق، ۱۰٦۸ ده ثالثاً قپودان پاشا اولمش؛ وبالکز ٤ آی بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنهرق، ۱۰۷۱ ده کوپریلی محمد پاشانك غدریله یدی قلهده قتل اولنمشدر. جسور بر ذات اولوب، کریدك فتحنده پك چوق خدمتی کورلمشدر.

حسین پاشا { (مزهمورته ——) عصر سلطان مصطفی خان ثانیده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، سلطان احمد خان ثانی دورنده ۱۱۰٤ تاریخنده وندیکلیلرك سافرزی استیلالری اوزرینه، باشبوغ اولهرق، دونمایله کوندرلدکده، وندیك کیلرندن بر قاچنی باتیرهرق، جزیرهٔ مذکورهیی استخلاصه موفق اولمغله، مکافاةً رتبهٔ وزارتله تلطیف بیورلمش؛ و ۱۱۰۷ ده عموجه زاده حسین پاشادن صکره مسند قپودانیهیه نصب اولنهرق، دونمایله آق دکیزه واقع اولان سفرنده وندیك دونمالسیله ایتدیکی ایکی محاربهده موفق اولمغله، فوق‌العاده التفاته نائل اولمش ایدی. ۱۱۱۳ تاریخنهدك آلتی سنه ایله ایکی بچق آی مسند قپودانیده قالدقدن صکره، عزل اولنهرق، ۱۱۱٤ ده سافرزده وفات ایتمشدر. لقبی اولان (مزهمورته Mezzomorto) ایتالیانجه « یاری اولی، نیم مرده » دیمك اولوب، وجه تسمیهسی معلوم اولهمدی.

حسین پاشا { (کریدلی ——) عصر سلطان سلیم خان ثالثده ۱۲۰۳ ده میرمیرانلقله قپودان پاشا اولوب، ینه اوسنه رتبهٔ وزارتله تبجیل اولنمش؛ و ۱۲۰٦ تاریخنهدك ٤ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنهرق، حانیه محافظلغنه وبعده جده ایالتنه نصب ایدلمش، وجدهده وفات ایتمشدر. —— بحریه مستعدان فریقانندن بر کریدلی حسین پاشا دخی واردر، که کرید فیلوسی قوماندانی ایکن، ۱۳۰۷ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. مکتب فنون بحریه‌دن نشأت ایدوب، متفنن بر ذات ایدی.

حسین پاشا { (کوچك ——) بو دخی سلطان سلیم خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همایونده تربیه اولنمش؛ وپادشاه مشارالیهك سود برادری اولمغله، جلوس همایونلرنده باش چوقدار اولمش ایدی. ۱۲۰٦ تاریخنده آنفالترجمه کریدلی حسین پاشانك اوسنه رتبهٔ وزارتله قپودان دریا اولوب، بر قاچ دفعه دونمایله آق دکیزه سفر ایتمش؛ وکرك آطهلرك تنظیم احوالنده کرك مصرك فرانسزلرك الندن استخلاصنده حسن خدمتی کورلمکله، التفات حضرت پادشاهیهیه نائل اولوب، مصاهرت شهریاری ایله دخی مشرف اولمشیدی. ۱۲۱۸ تاریخنهدك ۱۲ سنه مسند قپودانیده قالوب، تاریخ مذکورده وفات ایتمکله، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر.

حسین پاشا { جزایرك صوك طایسی (یعنی بکی) اولوب، عن اصل آیدین زیبکلرندن ایدی. جزایرده‌کی یکیچری آغالرندن او - لوب، ۱۲۳٤ تاریخنده بکلکه انتخاب وتعیین اولنمش؛ وفرانسه قونسلوسنك واقع اولان بر طاقم تکالیف مزعجه‌سندن بیزار اولوب، کندیسنه النده‌کی سینکلکیله اوره‌رق، بوندن طولایی هیچ بر ترضیه اعطاسنه دخی راضی اولمدیغندن، ۱۲٤٦ تاریخنده فرانسز دونتماسی جزایرك اوکنه کله‌رك، شهری طوپه طوتمش؛ وحسین پاشا ایسه هیچ بر تدارك تدافعیده بولنمدیغندن، ایرتسی کون شهری تسلیمه مجبور اولمش؛ واخذینه مساعده اولنان بر طاقم اموال آله‌رق، ناپولیه، اورادن لیوورنه‌یه وبرآره‌لق پارسه کیتمش؛ و ۱۲٥٤ ده ایتالیانك آلکساندریا شهرنده وفات ایتمشدر.

حسین جلایری { (سلطان —) بغداده حکومت‌سورن ایلکانیان سلاله‌سنك اوچنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره نك بانیسی اولان حسن بزرگ تورونی وامیر شیخ اویسك اوغلیدر. پدرندن صکره ۷۷٦ تاریخنده تخته جلوس ایدوب، سکز سنه عراق عرب وآذربایجانده حکم سوردکدن صکره، اوزرینه خروج ایدن برادری سلطان احمد طرفندن قتل، وتبریزده مدرسهٔ دمشقیه‌ده دفن اولنمشدر.

حسین چلبی { (کفه‌لی —) اون برنجی قرن هجری علما وشعرا - سندن اولوب، عن اصل کفه‌لی اولدیغی حالده، درسعادتده نشوونما بولمش؛ وعصری علماسنك حلقهٔ تدریسنه دوامله اکثر علومه واقف اولمش ایدی. بعض مدرسلکلرده وقضالرده بولنوب، عهد سلطان محمد خان ثالثده ۱۰۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. معاصر وسعی اولان صاحب تذکره قنالی زاده فضل وذکاسنی وعلم وعرفانیله اخلاقنی پك چوق مدح ایدیور. شو بیت اونکدر:

غم دلدار کلوب ملك دله حکم ایتسون
جان ودلدن سوره‌لم ذوق وصفایی کیتسون

حسین حسنی پاشا { مشیران دولت عثمانیه - دن اولوب، ۱۲٤٥ تاریخلرنده درسعادتده قاسم پاشا محله‌سنده طوغمش؛ ومکتب فنون حربیه‌یه دخول ایله، ضابط چیقوب، قطع مراتب ایده‌رك، سلطان عبدالعزیز خان دورنده فریقلك رتبه‌سنی احراز ایلمش: وبر مدت دارشورای عسکری ریاستنده وبغدادده اردو مجلسی ریاستنده وسائر خدمات عسکریه‌ده بولندقدن صکره، مسئلهٔ زائله‌ده اشقودره والیسی بولنیوردی. ۱۲۹۷ ده مابین همایونده تشکل ایدن تفتیش عسکری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیوریله‌رق، ینه اوسنه رتبهٔ مشیری ایله سرعسکر اولمش؛ وبر سنه صکره عزل اولنه‌رق، یاور اکرم صفتیله سرای همایونه مداوم ایکن، ۱۰۳۱ ده وفات ایدوب، سلطان محمود خان تربه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. ذکی ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، تیز مشرب وحریص جاه ایدی.

حسین حلاج { [«منصور حلاج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین حلوایی { اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. کندی اشعاری لطافتدن عاری اولمغله، سائر شعرانك اشعارینی چالمق عادتی اولدیغندن، اکثر تذکره‌لرده کندیسنه اسناد اولنان اشعار بشقه‌لرینکدر.

حسین خوانساری { (آقا —) ایرانك اون ایکنجی قرن هجری مشاهیر علما وشعراسندن اولوب، اکثر علوم وفنونه وقوفیله شهرت بولمش؛ وحلقهٔ تدریسی مرجع تشنکان زلال معارف بولنمشدر. طهران ایله کاشان آره‌سنده واقع خوانسار قصبه‌سندن ایدی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

ای باد صبا طرب افزامی آیی
از طوف کدامین کف پا می آیی
از کوی‌که بر خاسته‌ئی راست بکو
ای گرد بچشم آشنا می آیی

حسین دوست { (میر — سمیلی) هندستانك اون ایکنجی قرن هجری شعرا وعلماسندن اولوب، (سمبل) قصبه - سندندر. «تذکرهٔ حسینی» عنوانیله معروف بر تذکرة‌الشعراسی واردر.

حسین سبزواری { خراسان علما وشعرا - سندن اولوب، تصوفه متعلق «لطائف الوظائف» و «راحة الارواح» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

حسین شاه { هندستانده بنکاله خطه‌سی حکمدارلرندندر. [«علاءالدین حسین شاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین شاه { (سید —) هندستان علماسندن اولوب، بهرام کورك حکایهٔ مشهوره‌سنی امیر خسروك «هشت بهشت» عنوانلی منظومه‌سندن «هشت کلکشت» عنوانیله نثره چویرمشدر. ۱۲۵۱ ده وفات ایتمشدر.

حسین شاه شرقی { هندستانك (جونپور) شهرنده حکومت سورن شرقیون سلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، ۸۵۶ تاریخنده برادری محمد شاهك قتلندن صکره، تخته جلوس ایله، دهلی حکمدارلرندن بهلول لودی ایله بر چوق محاربه‌لر ایدوب، ۸۸۱ ده بهلولك عسکری غلبه چالمغله، صاحب ترجمه‌یه جزئی بر طاقم یرلر ترك اولنه‌رق، جونپور دهلی حکومتنه الحاق، واداره‌سی بهلولك اوغلی باربکه احاله اولنمشیدی. بهلولك وفاتندن صکره، ۸۹۵ ده تخت موروثی استخلاصه قالقیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، بنکاله حاکمی علاءالدین پوربیه التجا، و ۹۰۵ ده وفات ایتمشدر.

حسین صفوی { (شاه —) ایرانده سلطنت سورن سلاله‌ٔ صفویه‌نك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، شاه سلیمان بن شاه عباس ثانینك اوغلیدر. پدرینك وفاتی اوزرینه ۱۱۰۶ ده اصفهانده تخته جلوس ایدوب، غایت کوشك بر آدم اولمغله، سلطنتنك ایلك ۲۰ سنه‌سی آسایشله کچمش ایسه‌ده، کردلر، خوارزمیلر، افغانیلر ومسقط عربلری هر طرفدن کوندن کونه ایلریلیوب، ایران دولتنك حدودینی کیتدکجه تضییق ایتمکده ایدیلر. نهایت افغانیلر محمودك قوماندەسی آلتنده اصفهانی محاصره ایتمکله، ۱۱۳۵ تاریخنده شاه حسین تخت وسلطنتی تسلیمه مجبور اولمش؛ وکندیسی دها یدی سنه یاشادقدن صکره، ۱۱۴۲ ده وفات ایتمش وبونکله سلاله‌ٔ صفویه منقرض اولمشدر. هر نه‌قدر اوغلی طهماسب، مؤخراً نادر شاه اسمیله اعلان سلطنت ایدن وایرانی افغانلیلردن استخلاصه موفق اولان طهماسب قولی خانك همتیله، رسماً تخت صفویه‌یه اجلاس اولنمش ایسه‌ده، چوق کچمه‌دن اسقاط اولنه‌رق، صبی بولنان اوغلی عباس ثالث اجلاس، وبعده بو دخی حذف وامحا اولنمش؛ ونادر شاه اعلان سلطنت ایلمش ایدی.

حسین قاضیمیر { مشاهیر علما وادبادن اولوب، عن اصل (میبد) قصبه‌لی اولدیغی حالده، شیرازده جلال‌الدین دوانی وسائر مشاهیر علمادن تحصیل علوم وفنون ایتمش؛ وعلی‌الخصوص حکمت ومنطق وهیئت وسائر فنون حکمیه‌ده وتصوفده شهرت بولمشدر. «هدایه» کتابنه «قاضیمیر» عنوانیله مشهور وایادئ ناسده متداول بر شرح یازمش اولدیغی کبی، حضرت علی‌المرتضی (رضه)نك دیوان حکمت بیانی دخی غایت کوزل بر صورتده شرح ایتمش، وبو شرحده رموز ونکات مرتضویه‌یی بحق فهم وافهام ایده‌رك، حکمت وتصوفی مزج ایلمشدر. هیئته متعلق «کیتی نما» عنوانیله بر اثری وسائر فنونه دائر دخی متعدد تألیفاتی واردر. اونبجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، اشعارنده (منطقی) تخلص ایدردی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طبع من پاکست چون دریا زفیض مرتضی
ابر کوهر بار جوید فیض از دریای من

حسین کفوی { [«چلبی حسین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین لنکا { هندستانك ملتان خطه‌سنده حکومت سورمش ایکی حکمدارك اسمیدر: برنجیسی ۸۷۴ ده پدری قطب‌الدین لنکایه خلف اولوب، دهلی حکمداری اسکندر لودی ایله اتفاق ایلمش؛ و ۹۰۴ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی لنکا سلاله‌سنك حکمدار اخیری اولوب، ۹۳۰ ده جلوس ایتمش؛ وبر مدت حکومت سوردکدن صکره، ملتان دهلی سلاطین تیموریه‌سنك ضبطنه کچمشدر.

حسین مازندرانی { ایران متأخرین شعراسندن اولوب، هندستانه رحلت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

شادم ار درغم تو پر زغبارست دلم
خط متکین ترا آیینه دارست دلم

حسین مروزی (خواجه —) اکبر شاهه منسوب شعرادن اولوب، عن اصل مرولی اولدیغی حالده، هندستانه رحلت ایتمش؛ وبر دیوان ایله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

حسین مشهدی (خواجه —) اون برنجی قرن هجری شعرا-سندن اولوب، سلطان ابراهیم میرزایه منسوب بولنمش؛ وبعض قصاید ایله «سدهٔ سکندر» عنوانلی بر منظومه براقمشدر.

حسین معمایی (میر —) شعرادن او-لوب، معماده کسب شهرت ایلمش؛ و ۹۰۴ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسین میرزا (سلطان —) [«بایقرا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین نظام شاه اول هندستانك دکن خطه‌سنده حکو-مت سورن نظام سلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، ۹۶۱ده پدری برهان نظام شاه اوله خلف اولمش؛ و ۹۷۲ ده هندستان ملوکندن دیکر ایکی ذاتله بالاتفاق (بیجاناکر) راجه‌سنه اعلان حربله، ممالکنی ضبط ایده‌رك، بو فتوحاتدن عودتنده سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.

حسین نظام شاه ثانی [«فتح خان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین نقشی هندستان شعراسندن ومهرهٔ حکاکیندن اولوب، اکبر شاهك زمانده یاشامش؛ و ۹۸۹ ده وفات ایتمشدر.

حسین واعظ مشاهیر شعرا وعلمای ایراندن اولوب، سلطان حسین بایقرا زمانده هراته واعظ ایدی. عن اصل سبزواریدر. (کاشفی) تخلص ایدیور. سورهٔ بقره‌یی «جواهرالتفسیر» عنوانیله تفسیر ایتمش اولدیغی کبی، «مواهب لدنیه» عنوانیله مختصر بر تفسیر شریف یازمش، حضرت مولای رومك «مثنوی» سنی «لب‌لباب» عنوانیله اختصار ایتمش ومشهور بیدپایك حکایاتی «انوارسهیلی» عنوانیله بر طرز بلیغانه‌ده سلك تحریره چکمشدر. بونلردن بشقه اهل بیت نبویینك احوالنی ووقایع فجیعهٔ کربلایی مصور «روضة الشهدا» وبونك مختصری اولان «ده‌مجلس»، «اخلاق محسنی»، «مخزن‌الانشا»، «صبا»، «کاشفیه»، «اسرار قاسمی»، «مطلع‌الانوار»، «لطائف الطوا-ئف» عنوانلی اثرلری وسائر تألیفاتی واردر. ۹۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. «مواهب لدنیه» سی ۱۲۴۶ تاریخنده خواجکان دیوان همایوندن اسماعیل فرح افندی طرفندن «تفسیر مواکب» عنوانیله ترکجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، بعده طبع ونشر دخی اولنمشدر.

حسینی (حسین بن عالم بن حسن) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، عن اصل غور مملکتندن ایسه‌ده، هراتده نشأت ایتمشدر. علوم ظاهریه وباطنیه‌یی جامع اولوب، شیخ صدرالدین سهروردینك مریدانندن ایدی. بر آره‌لق هندستانك ملنان خطه‌سنه کیده‌رك، بعده هراته عودت. و۷۱۷ ده اوراده وفات ایتمشدر. مرقدی سیدالسادات عبدالله بن جعفر بن ابی طالب(رضهما) نك تربه‌سی جوارنده-در. مرتب دیوانی وادبیات واخلاق ونصوفه متعلق منظوم ومنثور بر قاچ آثار مقبوله‌سی واردر. انك مشهورلری «زادالمسافرین»، «نزهة الارواح»، «کنزالرموز»، «روح الارواح»، «طرب‌المجالس»، «سی‌نامه»، «صراط‌المستقیم» وسائردر. بعض قصائد عربیه‌سی دخی واردر. (حسینیٔ سادات) دیمکله متعارفدر.

حسینی افندی (افضل زاده جید —) [«جید حسینی افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسینیٔ کاشانی کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، میرحیدر معما-ئینك همشیره زاده‌سیدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

فلك بی طالعی چون من ندارد
چراغ بخت من روغن ندارد
بدرد هجر هرکو مبتلا شد
علاجی بهتر از مردن ندارد

حسینیٔ کورکانی میرزا سلطان حسین بایقرادر. [«بایقرا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسینیٔ لاهوری (غلام علی) هندستان شعراسندن اولوب، جهانکیرك زمانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

تو در سخن شدی ولذت از شکر کم شد
تولب کشودی وسیرابی از کهر کم شد

حسینیٔ مشهدی (سید فتح علی خان) اجدادی مشهد مقدس ساداتندن اولوب، پدری فرح سیر زماننده هندستانه رحلتله، بعض مناصب عالیه‌یه نائل اولمش؛ وصاحب ترجه اوزاده نشوونما بوله‌رق، ۱۲۲۴ تاریخنده (شاهجهان آباد) ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تاشد دلم باآن بت یکانه آشنا
هرگز نشد بکعبه وبتخانه آشنا

حشایشی (تقی‌الدین) یدنجی قرن هجری مشاهیر اطباسندن اولوب، ترتیب ایلدیکی تریاقله شهرت بولمشدر.

حشمت مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدوردن عباس افندینك اوغلیدر. راغب پاشانك معاصری ومنظوری ایدی. طریق تدریسه دخول ودور مدارس ایتمکده ایکن، لطائف وهجویاته میلی اولدیغندن، زباندرازلقله اتهام اولنه‌رق، ۱۱۷۵ تاریخنده کرکوکی نورس افندی ایله برابر بروسه‌یه نفی اولنمش، وبعده منفاسی ردوسه تحویل اولنه‌رق، ۱۱۸۲ ده اوراده وفات ایتمکله، مشهور مراد رئیسك تربه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مرتب دیوانی و «سندالشعرا» عنوانیله منثور بر اثری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

قوینکدن آیرمه بیل آنك قدریني ای شوخ
حشمت کبی بر نسخهٔ عرفان اله کیرمز

حشمت (میر محتشم علیخان) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمش، و ۱۱۶۱ ده وفات ایتمشدر. ۷۰۰۰ بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

درتماشایش نه تنها دست ودل ازکارماند
عکس در آیینه همچون نقش بر دیوار ماند

حشمتی (ملا علی بیك) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

کله کم کن اکر بخانهٔ تو
حشمتی شام ویا صباح نرفت
روشنست این سخن که هیچ کسی
بی تقاضا بستراح نرفت

حصار ترکستانده بخارا خانلغنده وبخارانك ۳۸۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، همنامی اولان خطه‌نك مرکزیدر. ۱۵۰۰۰ اهالیسی وپك مصنع اسلحه وسائر دمیره متعلق معمولاتی واردر. (حصار شادمان) دخی دینلن بو خطه جیخونك شمالنده واقع اولوب، نهر مذکوره دوکیلور سرخ آب وسائر بر قاچ نهر جنوبه مائل بر طاقم کوزل وادیلر تشکیل ایدیور. بو وادیلرك یوقاری جهتلری قارله مستور وجیحون ساحلنه قریب‌برلری بطاقلق ایسه‌ده، قسم وسطیلری معتدل هوالی وغایت کوزل اولوب، اورالرده نفس حصار ایله شیرآباد، دوشنبه، صاری جوی، فیض آباد کبی بر قاچ قصبه واردر. جیحون سواحلنده (ترمذ) کبی بعض اسکی شهرلر خرابه‌لری کوریلیور. اکثر اهالیسی اوزبك اولغله، بخاراجه اوزبکستان اسمیله دخی معروفدر. حبوبات، پاموق، بال وسائر محصولاتیله نهرلرنده آلتون معدنی واردر.

حصار هندستانك پنجاب مملکتنده، دهلینك ۱۶۶ کیلومتره غرب شمالنده وفیروز جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهالیسی واردر. فیروز شاه طرفندن بنا اولنمغله (حصارفیروز) دخی دینلیر. — مرکزی بولندیغی حصار ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۶۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۸۴۶۷۰ کشیدر.

حصار [«آناطولی حصاری، روم ایلی حصاری، قره حصار» وسائر مرکباته مراجعت بیوریله.]

حصار اوکی [«فیلیاس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حصارجق طربزون ولایتنده جانیك سنجاغنك بافره قضاسنده کوچك بر قصبه اولوب، آلاچام ایله برابر بر ناحیه اعتبار اولنور.

حصار جق بیغا سنجاغنده بیکار باشی قربنده بر موقع اولوب، ایچنده بعض آثار عتیقه بولنمغله، ابتدا (تروآ) شهر شهیرینك موقعی ظن اولنمش ایسه‌ده، اصل تروآنك موقعی دها جنوبده اولوب، بونك (ایلیوم نووم) یعنی «یکی ایلیون» نامیله بعده تأسیس اولنمش بر قصبه‌نك خرابه‌سی اولدیغی آکلاشلمشدر.

حصری [«ابواسحاق حصری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حِصن (بن قطن) صحابه‌دن اولوب، بنه صحابه‌دن حارثه بن قطنك برادریدر.

حِصن الاکراد بیروت ولایتنك طرابلس شام سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، طرابلسك شمال شرق جهتنده واقعدر. ولایتك اك بیوك نهری اولان (نهر اسود) اراضیسنی سقی ایتمكله، خیلی منبت ومحصولداردر. مقدما مركزی (قلعة الحصن) ایكن، موقعنك صربلغی جهتیله، بعده تبدیل اولنه‌رق، (برج العناز) قریه‌سی مركز اتخاذ اولنمشدر. بك اسكی بر قلعه اولوب، اهل صلیب وقوعاتی اثناسنده محافظه‌سیچون ایچنه بعض كردلر اقامه ایدلمش، وبو مناسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بعده كردلر قلعه‌یی ترك وتخلیه ایتمكله، اهل صلیبك الینه دوشمشدی.

حِصن کیفا دیاربكر ولایتنك ماردین سنجاغنده ودیاربكرك (یعنی آمد شهرینك) ۱۲۰ كیلومتره شرقنده اولهرق دجلهنك ساحل جنوبیسنده بر قصبه اولوب. وقتیله خیلی بیوك ومعمور ایدی. حتی اووقتلرده دجلهنك ایكی كنارنده اولوب، نهرك اوزرنده بركرلی جسیم بر كوپریسی وارایدی. یاقوت حوی بوندن یوكسك كوپری كورمدیكنی بیان ایدیور. شمدیكی حالده، كوچك بر قصبه اولوب، مدیات قضاسنه تابع ٦ قریه‌دن مركب بر ناحیه‌نك مركزیدر.

حِصن منصور معمورة العزیز ولایتنك ملاطیه سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ملاطیه‌نك ۷۵ كیلومتره جنوبنده وبهسنینك ۵۰ كیلومتره شرقنده واقعدر. بو قصبه‌نك بنی امیه‌نك حكمدار اخیری اولان مروان حمارك رجاسندن منصور بن جعونه طرفندن بنا واعمار اولنه‌رق، بو آدم خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان سفاحك جزیره ولایتنه نصب ایتمش اولدیغی برادری ابو جعفر منصوره بو قصبه‌ده خیلی وقت مقاومت ایتمشیدی. — حصن منصور قضاسی شمالاً نفس ملاطیه، غرباً بهسنی، شرقاً كاختهقضالریله، جنوباً دخی حلب ولایتیله محدود اولوب، اراضیسی فرات وادیسنه تابع بایرلردن عبارتدر. نهر مذكوره منصب اولور بر قاج كوچك چایله اروا اولنور. اكثر اهالیسی كرد اولوب، بر طاقمی یرلی وبر طاقمی خیمه نشیندر. مقدار اهالیسی ۲۵۰۰۰ رادهسنده اولوب، یالكز ۱۲۵۵ ی خرستیان وقصوری كاملاً مسلمدر. درون قضاده (سمیساط) شهر قدیمنك خرابه‌لریله دیكر بر چوق آثار عتیقه موجوددر.

حصن مهدی خوزستانده (مسرقان) نهری اوزرنده وبو نهرك منصبی قربنده بر قصبه ایدی.

حصوص مصیصه قربنده وجیحان نهرینك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن هشام بن عبدالملك طرفندن بنا وتحكیم ایدلمش اولدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور.

حصیرجی زاده [«حافظ محمد افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُصَین جزیره‌ده خابور نهری اوزرنده بر كوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُصَین بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاج ذات بولنمشدر: ابو زیاد حصین بن اوس التمیمی، كه اهل بصره‌دن معدود اولوب، اوغلی زیاد كندیسندن روایت ایتمشدر. — حصین بن بدر التمیمی، كه (زبرقان) لقبیله معروفدر. — ابو جندب حصین بن جندب. — حصین بن الحارث بن المطلب بن عبدمناف. كه برادرلری عبیده وطفیل ایله برابر بدر وقعه‌سنده بولنوب، عبیده بو وقعه‌ده شهید اولمش؛ وكندیسی بعده معیت حضرت مرتضویده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمشدر. — ابو معینة حصین بن الحمام الانصاری. كه شعرای عربدندر. — ابو راطاه حصین بن بیعة البجلی، كه ذوالخلصه‌نك احراقی جانب رسول الله (صلعم) ه تبشیر ایچون جریر بن عبدالله البجلی طرفندن كوندرلمشیدی. — حصین بن عبید الخزاعی. كه صحابه‌دن عمران بن الحصینك پدری اولوب، كندیسنك اسلامی مختلف وحقنده بعض روایات منقولدر. — ابو حازم حصین بن عوف البجلی. — حصین بن عوف الحشمی. — حصین بن محصن الانصاری. — حصین بن مروان. كه مكه‌ده نزد حضرت نبویه كلهرك، معیت سنیه‌لرنده مدینه‌یه هجرت ایتمشدر. — حصین بن مشمت التمیمی. كه نزد حضرت پیغمبریه كلهرك، بتون مالكنی تصدق ایتمش، وجانب رسالتپناهیدن كندیسنه بعض اراضی ترك اولنمش ایدی. — حصین بن المعلی

بن ربیعه. — حصین بن نفلهٔ الاسدی. که جانب رسالتپناهیدن برنامهٔ سعادت اخذی شرفنه نائل اولمشیدی. — حصین بن وحوح الانصاری الاوسی، که طلحه بن البراء حدیثنی روایت ایتمش، وبرادری محصن ایله برابر قادسیه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو رجاء حصین بن یزیدالکلبی، که ۱۳٤ یاشنه قدر یاشایوب، بعض احادیث نقل ایتمشدر. — ذوالغصه حصین بن یزیدالحارثی، که بوده ۱۰۰ سنه یاشایوب، روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — حصین بن یعمرالعبسی.

حَضُر { جزیره‌ده موصلك ۸۵ کیلومتره جنوبنده وثرثار نهرینك ساحل یمینده آثوریلر زمانندن قاله جسیم بر شهر قدیم خرابه‌سیدر. یاقوت حموی زمانده قائم اولان ستونلریله بعض دیوار وسائر آثارینی مفصلاً تعریف وتوصیف ایدیور. بوخرابه‌لرده هنوز لایقیله تحریات وحفریات اجرا اولنمامشدر.

حَضرَموت { جزیرةالعرب‌ك بیوك برخطه‌سی اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك ساحل جنوبیسنده یمن ایله عمان آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً (احقاف) دینلن ودهنادن معدود اولان واسع بر چول ایله، جنوباً عدن کورفزیله وبحر عمانله، غرباً خطهٔ یمانیه ایله محدوددر. حدود شرقیه‌سنه کلنجه، تمامیله معین اولمیوب، جغرافیون اسلامك بعضی حضرموتك مسماسنی عمان خطه‌سنه قدر تمدید وتوسیع ایدیورلر. که بوتقدیرده جزیرة‌العرب ساحل جنوبیسنك ایکی کوشه‌سندن ماعداسی حضرموت صایلمش اولور؛ بعض جغرافیون ایسه حضرموت اسمنی ساحل مذکوره‌نك یالکز قسم غربیسنه حصر ایدوب، (شحر) و (مهره) بی آریجه برر خطه اعتبار ایتمشلردر. برنجی تقدیرده بویی شرقدن غربه ۱۲۰۰ ایله ۱۵۰۰ کیلومتره آره‌سنده اولوب، شمالدن جنوبه اولان اکی ایسه یك طاردر. حضرموت خطه‌سی یمندن باشلایه‌رق شرقه طوغری ممتد اولان بر صره طاغلردن عبارتدر، که بو طاغلرك انك مرتفع ذروه‌لری ۲۴۰۰ متره راده‌لرنده اولوب، عرضی ۱۲ ونهایت ۱۵ کونلك اولق اوزره، بر بقعهٔ مرتفعه تشکیل ایدرلر. بو طاغلرك اوستی آز چوق دوز ایسه‌ده، طاشلق وقورو اولوب، یالکز غربدن شرقه ممتد اولان وبر قوس شکلنی ابراز ایده‌رك نهایت ساحله اینن (وادی دوان) ایله بوکا منتهی اولان بعض کوچك وادیلر ووادیٔ دواندن آیریله‌رق ساحله اینن بعض شعبه‌لر میاه جاریه ایله ونباتاتله معمور اولوب، بو وادیلرده پك چوق قصبه‌لر وقریه‌لر موجوددر. بو قرا وقصبات پك ضیق اولمغله برابر، بعضلری عادتا شهر دینله‌جك قدر بیوکدر. اهالیسی غایت چالیشقان اولمغله، وادیلرك صولرینی جمع وقو. راقلق زماننده استعمال ایتمك اوزره، جسیم سدلر وحوضلر یاپه‌رق، اراضیلرینی پك کوزل سقی وارووا ایدرلر؛ واقلیم وهوانك دخی مساعده‌سیله سنه‌ده اکثریا اوچ وبعضاً درت دفعه محصول آلیرلر. مرکزی اولان (شبام) ایله ایکنجی درجه‌ده شهری اولان (تریم) دخی بو وادی داخلنده‌در. ساحلده دخی مکلا، شحر، مربط وسجعه کبی بر قاچ قصبه واسکله‌سی واردر. قسم شرقیسنده یعنی عمانه قریب اولان جهتنده اراضی کسب انحطاط ایتمکله، مرتفع محللری اولمیوب، چول ساحله تقرب ایدیور؛ وبناءً علیه اوجهتده آثار عمران دها آزدر. محصولاتی یمن محصولاتنه مشابه اولوب، باشلیجه دوره، قهوه، قات، چوید وسائره ایله بر مقدار بغدای وآرپه‌دن عبارتدر. میوه وسبزه‌لرك دخی انواعی حاصل اولور. سواحل اهالیسندن بعضیسی کیجیلکله مشغول اولوب، هندستانه وبصره کورفزیله بحر اجره ایشلرلر. حضرموت بر ادارهٔ مضبوطه تحتنده اولمیوب، هر شهر وقصبه‌ده همان مستقل بر شیخ ویا امیر حکم ایدر. شبام شیخنك بتون حضرموت اوزرینه ادعای حاکمیتی وار ایسه‌ده، بونك‌ده حکمی شبامك خارجنده پك آز جاریدر. اهالیسی کاملاً اسلام واکثریت اوزره زیدی المذهب اولوب، لسان عربی ایله متکلمدرلر. یالکز بعض جبال اهالیسی الیوم (عقیلی) تعبیر اولنور بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. که بولسانك قوم عاد لسانندن قاله اولدیغی مظنوندر. قدیمده حضرموت قوم عاده مسکون اولوب، حضرت هود (ع) دخی اوراده ظهور ایتمشدر. جهالت بو خطه‌ده زیاده‌سیله حکم فرما اولوب، حتی اهالی ایچنده شروط اسلامیه‌دن دخی بیخبر افراد بولنور. اهالیسنك قسم اعظمی قرا وقصباتده ساکن اولوب، خیمه نشین بعض قبائل دخی واردر. عمومیت اوزره اهالی مهماننواز وقوم نجیب

عربه مخصوص بعض فضائل اخلاقله ممتازدرلر. مقدار اهـاليسى بر بچق مليون قدر تخمين اولنيورسـه‌ده، بو تخمينـك صحته درجهٔ تقربى مجهولدر. هر حالده قابل سكنى اولان واديلرنده ظن اولنديغنـدن زياده اهالى بولنوب، اكثر يرلرنده قصبه‌لرله قريه‌لر كسب التصاق ايده‌جك قدر صيقدر.

حضرموت جزيرة العربك پك كنـارنده واقع اولوب، پاپانسز چوللرله آيرلمش اولديغندن، اسكيدن برى حقنده‌كى معلومات پك سطحى ومختصر بولنمشدر. حتى عرب جغرافيونى دخى اثرلرنده بو يردن آز بحث ايديورلر. وقت سـعادتده سائر اقطار صره‌سـنده حضرموت اهاليسـنه دخى نامهٔ سـعادت يازيلوب، اشـعث بن قيس اهالیدن بر هيئتـله نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، اسـلامه داخل اولمش؛ وعودتنده مملكتنده نشر اسلام ايتمشلردى. حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك ارتحاللرنده اشعث بن قيس دخى سائر اهل رده ايله برابر ارتداد ايتمش ايسـه‌ده، بعده نادم اولوب، حضرت ابابكر صـديق (رضه) ه التجـا ايتمشيدى. بعده عراق وشام وافريقيه و اندلس وسائر اقطارك فتحنـده بولنان شجعان عرب مياننـده وبو اقطاره هجرت وتوطن ايدن جزيرة العرب اهاليسى بيننده پك چوق حضرموتليلر دخى بولنوب، اجيال وانسابلرى حضرمى لقبنى محافظه ايتمشلردر.

حضرمى { (بن عامرالاسـدى) صحابه‌دن او- لوب، بر هيئتله برابر نبى اسـد طرفنـدن نزد حضرت پيغمبرى‌يه كوندريله‌رك، كلمشلردى. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو بر ايكى بيت حضـور حضرت نبويده انشـاد ايتديكى اشعا- رندندر:

حى ذوى الاضغان تسب عقولهم
تحيتك الحسنى نقد بر قم النغل
وان حسوا بانكره فاعف تكرما
وان حنسوا عنك الحديث فلاتسل
فان الذى يؤديك منه سماعه
وان الذى قالوا ورائك لم يقـل

حضرو { ديار بكر ولايت وسنجاغنك سيلوان قضاسنده ناحيه مركزى بركوچك قصبه‌در. ناحيه‌سى ٨٠ قريه‌دن عبارتدر.

حضن { مجدده بر طاغك اسمى اولديغى « معجم البلدان » ده مذكوردر.

حَضور { يمنده زبيد قربنده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

حضورى { سـلطان سليم خان ثانى دورى شعراى عثمانيه‌سـندن اولوب، كليبولليليدر. فقر وتوكل ايله كوشهٔ قناعتده ياشامش بر مرد خدا ايدى. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

بزكيم بوجهان كلشنى خاره دكيشدك
واريبى يوغـه ياريبى اغياره دكيشـدك
بو شعر شكرباره ايكن دوشمه حضورى
بز دفترمز تخزن اسراره دكيشـدك

حضورى { (مير عزيزالله) ايران شعراسندن و (قم) شهرى ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوى زمانده ياشـامش، وبرخـيلى وقت نجف اشرفده مجاور بولنمشدر. اصحاب تقوادن بر ذات ايدى. مرتب ديوانى واردر. شـو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بيالين آمدى در وقت مردن ناتوانيرا
ازين رحمت بمردن ساختى مائل جهانيرا

حِضوه { مـدينهٔ منوره قربنـده بر موقع اولوب، اسم قديمى (عفوه) ايكن، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز طرفندن بو اسمله تسميه بيورلمشدر.

حطاب { (ياخود خطاب بن حارث القرشى) صحـابه‌دن اولوب، برادرى حاطب وزوجه‌سى (فكيهه) ايله برابر حبشه هجرت ايده‌رك، اثناى عزيمت و يا عودتنده يولده وفات ايتمشدر. ذريتى قالمشيدى.

حِطّين { سوريه قطعه‌سـنده طبريه ايله عكا آره‌سنده برقريه اولوب، صلاح‌الدين ايوبينك بوقريه‌ده اهل صليبه قارشى بيوك برمظفريته موفق اولمسـيله، و قربنده واقع (خياره) قريه‌سـنده حضرت شعيب (عم) نك قبرى بولنمسـيله مشهوردر. مشـاهير رجالدن بعض ذواتك وازان جمله اجلهٔ زهاد ومحدثيندن (ابو محمد هياج بن محمد الحطينى) نك مسقط رأسى بولنمشدر.

حطيئه { وقت سعادت عرب شعراسندن وعبس قبيله‌سندن اولوب، بعضلرى طرفندن صحابه عدادينه ادخال اولنمش ايسه‌ده، اقواى احتمالاته كوره رؤيت نبى (صلعم) شرفنه نائل اوله مامشيدى. فخر كائنات (صـلعم) افندمزك حياتلرنده ايمانه كلوب، بعده ارتداد وبتكرار اسلامه رجوع ايتمشدى. حضرت عمر فاروق (رضه) نك زمان خلافتلرنده (زبرقان بن بدر) ى هجو ايتمكله، بونك واقع اولان شكايتى اوزرينه، « من

احدث فى الاسلام هجاء فاقطعوا لسانه » حديث شريفنه استناداً، شاعرك لسانك قطعنه حكم اولنمغله، فرار ايتمش؛ وبرمدت صكره عدالت فاروقيه‌دن مفر اولمديغنى آكلايه‌رق، ينه جناب خلافتمآبك كنديلرينه التجا ايله، كنديلرينى بعض ابياتله مدح وثنا ايده‌رك، عفوينه مظهر اولمشيدى.

حطيم (ياخود خطيم الحدانى) صحابه‌دن اولوب، كنديسندن برحديث شريف منقولدر.

حظيرى (ابوالمعالى سعد بن على الوراق) آلتنجى قرن هجرى ادباسندن اولوب، ثعالبينك مشهور « يتيمة الدهر » عنوانلى كتابنه باخرزى طرفندن يازيلان « دمية القصر » عنوانلى ذيلنه « زينة الدهر » عنوانيله كوزل بر ذيل يازمشدر. لغره متعلق بر كتابى دخى واردر. ٥٦٨ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حفص (بن ابى جبلة الفزارى) صحابه‌دن اولوب، بر حديث شريف روايت ايتمشدر. صحبتى مختلف فيهدر. — (حفص السائب) و (حفص بن المغيره) دخى صحابه‌دن اولوب، اسلامده الك اول قاريسنى بردن اوج طائفه تطبيق ايدن اشبو حفص ابن‌المغيره‌در.

حفص ائمهٔ قراءدن اولوب، اليوم اكثر ممالك روم وعربده قرآن كريم بو ذاتك قرائتنه توفيقاً تلاوت اولنور. ١٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حفص بن الوليد الحضرمى دولت‌امويه امراسندن اولوب، هشام بن عبدالملك زمانىده ١٠٨ تاريخنده مصر واليسى اولمش؛ وايكى هفته صكره عزل اولنه‌رق، ١٢٤ تاريخنده ثانياً والئ مصر اولمش؛ وبودفعه ٣ سنه حكومت ايتدكدن صكره، ١٢٧ تاريخنده مروان حمار طرفندن عزل، و يرينه حسان بن عتاهبه نصب اولنمش ايسه‌ده، ١٦ كون صكره اهالئ مصر خروج ايدوب، حسانى طرد، وصاحب ترجمه‌يى جبراً مقام ولايته اعاده ايتمشلردى. اشبو دفعهٔ ثالثه‌سنده دخى ٦ آى حكومت ايتدكدن صكره، مصر اهاليسى مروانك اطاعتندن چيقمش اولدقلرندن، ١٢٨ محرمنده شامدن تعيين واعزام اولنان حوثره بن سهل العجلان طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

حفصه حضرت سيدالمرسلين (صلعم) افندمزك زوجات مطهراتندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) نك كريمه‌سيدر. بر نجى زوجى بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولان صحابه‌دن (خنيس بن حذافة السهمى) ايدى. زوجيله برابر مدينهٔ منوره‌يه هجرت ايتمشيدى. خنيسك وفاتندن صكره حضرت عمر (رضه) تزوجنى حضرت ابابكر (رضه)ه تكليف ايتمش ايسه‌ده، بر جواب آله‌مينجه، حضرت عثمان (رضه)ه تكليف ايلمش؛ وآنجق مشار اليهك زوجه‌سى حضرت رقيه بنت رسول‌الله (صلعم) يكى ارتحال ايلمش اولديغندن، اوصره‌ده اولنمك آرزو ايتمديكنى بيان بيورملرى اوزرينه، حضرت فاروق نزد پيغمبريه كيده‌رك، حضرت عثمانك جوابندن شكايت ايتديكنده، حضرت نبى‌ذى‌شان «حفصه‌يى عثماندن ايسى آله‌جق، وعثمان حفصه‌دن ايسنى تزوج ايده‌جكدر» بيوره‌رق، هجرتك اوچنجى سنه‌سى حفصه‌يى زوجات مطهره صره‌سنه ادخال، وحضرت عثمانه حضرت ام كلثومى تزويج بيورمشلردر. بعده سورهٔ تحريمده محكى ماجرادن طولايى تطليق بيوره‌رق، حضرت عمرك زياده‌سيله كدر وتأسف ايلمسى اوزرينه، جبريل امينك اشارتيله يكيدن عقد نكاح بيورلمشيدى. حضرت فاروق ارتحالنده حضرت حفصه‌يه واونلر دخى برادرلرى حضرت عبدالله وصيت بيورمشلردر. صائمه وقائمه برخاتون ايدى. هجرت نبويه‌نك ٤١ وبر وراينده ٤٥ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. كنديلرندن ٦٠ حديث شريف روايت اولنوب، باشليجه نافلى برادرى عبدالله بن عمر (رضهما) در.

حفصه بنت الحاج الركونيه اندلسك الك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، حتى شهرتنه بناء (شاعرة الاندلس) ديمكله دخى معروفه‌در. موحدينندن (عبدالمؤمن بن على) زمانىده غرناطه‌ده ياشامش، ووزير ابوجعفر ايله وسائر ادباى عصريله مشاعره ايتمشدر. غرناطه كبارندن بر عائله‌يه منسوب اولوب، حسن وجمالله دخى كسب امتياز ايتمشيدى. اشعارى پك كوزلدر. شو بر ايكى بيت اوجله‌دندر:

ازورك ام تزور فان قلبى
الى مالاشتهى ابدا يميل
فثغرى مورد عذب زلال
وفرع ذؤابتى ظل ظليل

حفصه بنت حمدون { بو دخی اندلس شاعره لرندن

اولوب، دردنجی قرن هجریده وادی‌الحجاره‌ده یاشامشدر. کوله‌لرندن شکایتی حاوی اولان شو ایکی بیت اونکدر:

یارب انی من عبیدی علی
جرا القضا مافیهم من نجیب
اما جهول ابله متعب
او فطن من کیده لایجیب

حفصه بنت سیرین { معبر مشهور محمد بن سیرینك همشیره‌سی اولوب، زهد وتقوی ایله مشهوره‌در.

حفصه سلطان { سلطان سلیم خان اولك قادیلرندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانك والده‌سیدر. حسن وجمالیله مشهوره ایدی. سلطان سلیمده تربهٔ مخصوصه‌سنده دفن اولنمشدر.

حفظ‌الله خان { هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، شاهجهانك وزیری اولان سعدالله خانك اوغلیدر. عالمکیر پادشاه طرفندن سندك (سیوستان) ایالتنده والی ایکن، ۱۱۱۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکرم ومنعم بر ذات اولوب، فقرادن بیك کشیه ضیافت ویرمکله، اللرینی یقامق ایچون دخی بالذات صو دوکدیکی مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ای آن که سراپا همه لطف ونمکی
بر برك کل تازه چکیده نمکی
جز شیر زپستان ملاحت نمکی
پیغمبر خوبانی وامانه مکی

حفظی { اونجی قرن هجری شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ادرنه‌لیدر، وقره فریه‌ده مدرس ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بر دوکه پیرهندن اولمش یقاکده ظاهر
ای مه صباحه قرشو طاك یلدیزینه بکزر

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، شو بیت اونکدر:

عالمك مرتبه‌سی کور نقدر بر تردر
باشدن بزم صفا بر آیاغ آتی یردر

— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن بری دخی بو مخلصله متخلص اولوب، آنقره ولایتنده‌کی آیاش قصبه‌سندن ایدی. اوائل دور سلطان سلیم خان ثالثده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت اونکدر:

صرف ایلدیکم یولنکه هب نقد سرشکدر
عالمده بنم برکلورم یوق کیدرم وار
اشعاری هب کاغد یلپازه‌یه یازدم
یارانه بنم باد هوا چوق اثرم وار

حفید { [«ابوبکر بن زهر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حفیظ { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. عالمکیرك زمانده هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

کی ازفنای تن زتوکس دور میشود
شمع ارکداختن همکی نور میشود

حقی { [«ابراهیم حقی» و «اسماعیل حقی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حقی { (شیخ عبدالحق دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا وعلماسندن اولوب، «شروح مشکوه»، «سفرالسعاده» «اخبارالاخیار» وسائر ۱۳۰ تألیفی ومرتب دیوانی واردر. ۹۵۸ تاریخنده طوغوب، شاهجهانك زمانده ۱۰۵۲ تاریخنده ۹۴ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آن ترك مردم کش مکو بهر تماشا میرود
شهری همه شد صید او اکنون بصحرا میرود

حقیر { (شیخ کمال‌الدین محمد بن شیخ محمدافضل) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اله آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

از عدم تابعدم خوش سفری درپیشست
لیك درمنزل هستی خطری درپیشست

حقیر نافع { مشاهیر اطبای عربدن اولوب، یهودی‌المذهب ایدی. فاطمیوندن حاکم بامرالله زمانده مصرده باشایجه جراحلقله مشغول اولوب، ابن مقشرك وسائر اطبانك مداواتندن عاجز قالدقلری بر خسته‌یی ایی ایتمکله، حکمدار مشارالیهك اطبای خاصه‌سی صره‌سنه کچمش، وپك چوق انعام واحسانه نائل اولمش ایدی.

حقیری { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

دوش درمجلس حدیث آن لب میکون کذشت
من زخود رفتم ندانستم که آخر چون کذشت

حقیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صندفلی قصبه‌سنده طوغمش؛

وبروسه‌یه هجرتله، طریق خلوتیه‌یه دخالت ایده‌رك، ۱۱۸۶ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. اشعاری درویشانه‌در. شو بیت اوجله‌دندر:

حقیری سر ایله سرویلر نهان علمن عیان ایلر
خبر صور باغ وجهندن نیچون عرفانه کلمزسك

حقیقت { (سید شاه بن سید عرب شاه) هندستان متأخرین شعرا وعلما‌سندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده مدراسده وفات ایتمشدر. «تحفة‌العجم»، «خزینة‌الامثال»، «هشت کلکشت» عنوانلریله اوچ تألیفی وسائر بعض آثاریله اردولسانده مرتب دیوانی واردر.

حکاری { (جغرافیون عرب آثارنده وتواریخ عربیه‌ده هکاری املاسیله مسطور‌در) کردستانده وایران حدودی اتصالنده بر خطه اولوب، وقتیله بر قضا صورتنده اداره اولنمقده ایکن، بر قاچ سنه اول، اهمیت موقعیه‌سنه مبنی، بر ولایت اتخاذ اولنمش؛ واخیراً سنجاغه تحویل ایله، وان ولایتنه الحاق ایدلمشدر. غرب جهتنده واقع بهتان، شرق جهتنده واقع چال وشمال جهتنده کائن آلباق خطه‌لری دخی شمدیکی حالده حکاری‌یه تابعدر. بو وجهله تشکل ایدن حکاری سنجاغی شرقاً حدود ایرانیه ایله، شمالاً وان سنجاغیله، شمال غربی جهتندن بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغیله، غرب جنوبی جهتندن دیار بکر ولایتنك ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی موصل ولایتیله محدوددر. مرکزی (جوله‌مرك) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع وحراثت یرلری آزدر. دجله تابعلرندن زاب اعلا نهری بو سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده وایران حدودی قربنده نبعان ایده‌رك، جنوب غربی‌یه وبعده جنوب شرقی‌یه جریانله لوایی بر یاندن بر یانه شق، وصاغ وصولدن بر چوق چایلر ودره‌لر اخذ ایدر. دجله‌نك کندیسی دخی لوانك غرب جنوبی حدودینی آیریور، وبهتان خطه‌سندن اینن بعض چایلر اخذ ایدیور. اهالیسی همان کاملا اکراددن عبارت اولوب، مقدار‌لرینه دائر بر قید صحیحه دسترس اولنه‌مدی حکاری سنجاغی بروجه زیر ۸ قضا و ۴۱ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۱۲۰۰ قریه‌یی حاویدر:

قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
حکاری	۴	۱۶۶
الباق	۸	۱۵۴
کوار	۶	۱۸۴
شمدینان	۴	۱۲۹
محمودی	۵	۸۳
معمورة الحمید	۲	۳۴
بیت الشباب	۷	۴۶
عمادیه	۵	۴۰۴
جمعاً	۴۱	۱۲۰۰

حکم { (بن ابی العاص بن امیه بن عبد شمس) صحابه‌دن اولوب، مشهور مروان لعینك ملعون پدری وحضرت عثمان (رضه)نك عمجه‌سیدر. فتح مکه کونی اسلامه کلوب، بعده حضرت رسول الله(صلعم) افندمزك بعض اسرار مهمه‌سنی افشا، وحضرت سید المرسلینی مشی وحرکتلرنده آرقه‌لرندن تقلیده جرأت ایلدیکندن، ودها کیم بیلیر نه خباثتلرده بولندیغندن، فخر کائنات افندمزکندیسنی لعنت ایده‌رك، طائفه نفی بیورمشلردی. دها اول دخی حضرت نبی محترم حکمی کوستره‌رك «ویل لامتی ممانی صلب هذا» بیورمشلردی. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك حیاتلرنده طائفه قالوب، مروان لعین اوراده طوغمش؛ وحضرت ابابکر وعمر (رضهما) زمان خلافتلرنده کندیسنی منفادن کتیرمکه راضی اولمدقلری حالده، حضرت عثمان مقام خلافته کلنجه، قرابتنه بناءً حکمی اوغلیله برابر عفو واطلاق ایده‌رك، مدینه‌یه کتیرمش؛ وحکم حضرت عثمانك زمانده وفات ایدوب، مروان حدیث شریف حضرت نبوی‌یه ماصدق اولدرق، امت محمد بینده اوقدر تفرقه وفساده سبب اولمشدر.

حکم { صحابه‌دن بو اسمله بر وجه زیر دیکر بر قاچ ذات دها واردر: حکم بن حارث، که اکثر غزواته معیت حضرت نبویده بولنوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حکم بن خزن الکلفی. — حکم بن ابی الحکم، که تبوك غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حکم بن رافع بن سنان الانصاری الاوسی، که پدری دخی صحابه‌دن ایدی. — حکم بن سعید بن العاص بن امیه بن عبد شمس، که مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وجانب رسول الله(صلعم)دن عبد الله تسمیه بیورلمشیدی. بدر وبر روایته مؤته ویامامه غزاسنده شهید اولمشدر. — حکم بن سفیان

(وبر روایتده سفیان بن الحکم) الثقفی، که بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابو شبث حکم بن الحکم. — حکم بن الصلت بن مخرمه بن المطلب القرشی، که خیبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومحمد بن حذیفه طرفندن عریشده بولنان عمرو بن العاصك یانته کیتدیکنده مصر والیلکنده وکیل براغلمش، و « لاتقدموا بین ایدیکم فی صلاتکم وعلی جنائزکم سفهاءکم » حدیث شریفنی روایت ایتمشدر. — حکم بن ابی العاص الثقفی، که ینه صحابه‌دن عثمان بن ابی العاصك برادریدر، و حضرت عمر فاروق (رضه) ك خلافتنده برادری عمان والیسی اولدقده، کندیسنه دخی بحرین ولایتی ویریلوب، عراق جهتنده برچوق فتوحاته موفق اولمش؛ وبعده بصره‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. کندیسنك صحبته نائل اوله‌میوب، برادرندن نقل احادیث شریفه ایتدیکی دخی مرویدر. — ابو عبدالله حکم الانصاری، که احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. تورونی ابو یحیی مطیع کندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — حکم بن عمرو الغفاری، که رافع بن عمروك برادری اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ارتحالندن صکره بصره‌ده ساکن اولمش؛ ومعاویه‌نك زمان سلطنتنده زیاد طرفندن سهواً خراسان والیلکنه نصب اولنمش؛ وبیت المال مسلمینه نه قدر کوش وآلنون مسکوکات کیررسه کافه‌سنی معاویه‌یه کوندرمسی لزومی حقنده زیاد طرفندن کندیسنه تبلیغ اولنان امرنامه‌یه جواباً « انی وجدت کتاب الله قبل کتاب امیرالمؤمنین » جوابنی ویروب، امره امتثال ایتمه‌مش؛ وبونك اوزرینه جناب حقدن اولومی دعا ایده‌رك، ٥٠ تاریخنده مروده ارتحال ایتمشدر. صحابه‌دن عمرانك صاحب ترجمه‌یی معاویه وزیاد طرفندن ویریلن والیلکی قبولندن طولایی تکدیر ایده‌رك، معصیتده اطاعت جائز اولمدیغی حقنده‌کی حدیث شریفی اخطار ایلمش اولدیغی دخی مرویدر. — حکم بن عمیر الثمالی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبعده حمصده ساکن اولمغله، اهل شامدن عد اولنه‌رق، کندیسندن موسی بن ابی حبیب بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حکم بن کیسان، که ابو جهلك پدری هشام بن المغیره‌نك کوله‌سی اولوب، عسکر مسلمیندن برسریه‌نك الینه اسیر دوشمش، ونزد حضرت پیغمبری‌یه کتیرلدیکنده، اسلامه کلوب، بعده بئر مؤنه واقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حکم بن مره. — ابو مسعود حکم الزرقی، که اوغلی مسعود بن الحکم واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر. — حکم بن مینا، که بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

حکم بن محمد المازنی { مشاهیر شعرای عربدن اولوب،

ایکنجی قرن هجری اواسطنده وسفاحك زمانده بصره‌ده یاشامشدر.

حکم بن هشام { اندلسده حکومت‌سورن ملوك‌امویه‌نك‌اوچنجیسی

اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان (عبدالرحمن بن معاویه بن هشام عبدالملك بن مروان) ك تورونیدر. ۱۸۰ تاریخ هجریسنده، پدری هشامك وفاتی اوزرینه قرطبه‌ده تخته جلوس ایدوب، ابتدا سلطنت دعوا‌سنده بولنان عمیجه‌لری سلیمان وعبدالله‌یه قارشی محاربه ایتمش؛ وسلیمان واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، عبدالله فاسه فرار ایلمش؛ و بو صره‌ده قطالونیه‌یه دخول ایتمش اولان فرانسه قرالی مشهور شارلمانك اوغلی لویی‌یه قارشی دخی محاربه ایدوب، غالب کلمکله، (مظفر) لقبیله تلقیب اولنمش ایدی. بعده سیرتی دکیشدیروب، ظلم وتعدی‌یه واهالی‌یی بر طاقم آغر رسملرله ازعاجه باشلادیغندن، وبو حرکاتنه قارشی اهالی بیننده ظهور ایدن خشنودسزلقلری پك مدهش عقوبتلرله جزالندیردیغندن، زمانده اندلسده مثلی نامسبوق بر ظلم حکم سورمشدر. بو وجهله ۲٦ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ۲۰٦ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی عبدالرحمن جانشینی اولمشدر.

حکم بن هشام { خلفای عباسیه‌دن مهدینك زمانده خراسانده ظهور ایتمش بر کذابدر، که تناسخ اعتقادینه والوهیت دعواسنه قالقیشه‌رق، خلافت عباسیه‌یه قارشی عصیان ایتمش؛ وجانب خلافتدن کوندریلن عسکر طرفندن صیقیشدیریلوب، اله کچیرمش اولدیغی بر قلعهٔ حصینه‌یه تحصن ایلمشیدی. بر مدت مقاومتدن صکره تسلیمه مجبور اوله‌جغنی آکلایه‌رق، ابتدا کندی عونه‌سیله عائله‌سی خلقنی تسمیم ایتمش، وبعده کندینی تیزآب ایله مملو بر فوچی‌یه آته‌رق، تلف اولمشدر. او اثناده صاقلانه‌رق قورتلمش اولان برجاریه‌سی خلیفه‌نك عسکرینه قلعه‌نك قپولرینی آچوب، تسلیم ایتمشدر.

حکمت بك { [« عارف حکمت بك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حکم دمشقی { بنی امیه زمانـنده یتیشن مشـاهیر اطبادن اولوب،

معاویه بن ابی سـفیانك خواص اطباسـندن بولنمش اولان ابوالحکمك اوغلی وینه مشـاهیر اطبادن عیسی بن حکمك پدریدر. نصرانی‌المذهب ایدی. طبدهکی مهارتی ومداواتدهکی اصابتیله مشهوردر. ۱۰۵ سنه یاشامش، و ۲۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حکم المستنصر { اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك طفوزنجیسی اولوب، ۳۵۰ تاریخنده، پدری ناصرلدین‌الله عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخت سـلطنته جلوس ایله، ذاتاً ولی عهدلکنده باشـلامش اولدیغی حمایهٔ علوم ومعارف خصـوصنی دها ایلریه کوتوروب، زمانده اندلس قطعه‌سی بر باغ مدنیت وعرفان حکمنه کچمش؛ وبارکاهی دائما علما وارباب فن وهنره کشاده اولوب، جابجـا مدرسه‌لر، معـارف انجمنلری، کتبخانه‌لر وسائر وسائط نشر معارف آچلمش، وصنایع وزراعت واخراج معادن وسـائر هرنوع اسباب عمران ومدنیت درجهٔ قصوایه ایصال ایدلمش اولمغله، بونك دوری اندلسدهکی مدنیت اسلامیه‌نك ائ پارلق زمانیدر. یالکز جلوسنی متعاقب، بین‌الاهالی حاصـل اولان کفتکو اوزرینـه، محاربه‌یه مجبور اولوب، لیون وقشـتاله قرالرندن بعض قلاع وممالك ضـبط ایتمش؛ وبتون اسپانیا وفرانسه قرالرینی صلح واتفاقنه آرزوکش اولمغه مجبور ایلمشدی. کندیسی عالم ومتفنن وعادل ومرحمتلی بر حکمدار اولوب، ۱۵ سـنه کمال عدل وحقانیتله حکومت سـوردکدن صکره، ۳۶۶ تاریخنـده وفات ایتمشدر. — بونك برادری سلیمانك دخی حکم اسمنـده بر اوغلی وار ایدی. که کنـدیسی وپدری حکومت سورمدکلری حالده، اوغلی سلیمان هشام بن حکم‌المستنصردن صکره (المستعین‌بالله) لقبیله مسند سـلطنته کچوب، اندلسـدهکی ملوك امویه‌نك اخیری اولمشدر.

حکمی { (محمد) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، کلیبولیلیدر. شو بیت اونکدر:

غم وغصه الم فرقت فغان وماتم وحسرت
پیشوردی بغرمی جانا کباب ایتدی یدی زحمت

حکیم { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات واردر: حکیم اشـعری. که ابو موسی‌الاشـعری ایله برابر بولنمشـدر. — حکیم بن امیه، که ابتـدای ظهور اسـلامده مکه‌ده ایمانه کلوب، قومنی حضرت فخرکائنـات (صلعم) افندمزه اظهار عداوتدن منع ایدردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه اونکدر:

تبرأت الاوجه من یملك الصبا
واهجرکم مادام مدل ونازع
واسلم وجهی للانام ومنطقی
ولو راعنی من ذاالصدیق روائع

— حکیم بن جبله، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده، کوچك اولدیغندن، احادیث شریفه روایت ایتمه‌مشدر. بعده بصره‌ده ساکن اولوب، طلحه وزبیر ایله عایشه (رضهم) حضرت علی‌یه قارشی عسکر سوق‌ایتدکلرنده، حضرت علی طرفندن بصره والیسی بولنان عثمان بن حنیف طرفندن یدی یوز کشی ایله مقابله‌یه چیقـاریلوب، اثنای جدالده بر آیاغی کسلمش، وکندیسی کسیلن آیاغنی قالدیروب، کسـنه اورمغله اولدیرلدکدن صکره، بر آیاغیـله سـکه‌رك، جریان دمدن شهید اولنجه‌یه قدر مقاتله‌ده دوام ایتمش ایدی. دها اول حضرت عثمان طرفندن سند مملکتنـك احوالنی تفتیشه ارسال بیـوریله‌رق، عودتنده مملکت مذکوره‌یه آز عسکر کوندیلورسه، موفق اوله‌میه‌جقلرینی وچوق عسکر کوندریلورسه، آچ قاله‌جقلرینی، والحاصل فتحی مشکل اولدیغنی بیان ایلمش ایدی. — حکیم بن حزام بن خویلد القرشی، که ام‌المؤمنین خـدیجة الکبری بنت خویلد (رضها) نك برادر زاده‌سی وزبیر بن العـوام (رضه) نك عمیجـه زاده‌سی اولوب، اشراف قریشـدن ایدی. بدرده کفارله برلکده بولنـوب، فتح مکه‌ده مؤلفهٔ قلوب، صره‌سنده اسلامه کلمش، وبعده اسلامده مأثر صداقت واستقامت کوسترمشدر. مقدار عمرنده اختلاف وار ایسه‌ده، هر حالده اسـلامه کلدیکنده خـیلی مسن ایکن، دها خیلی وقت یاشایوب، معاویه‌نك زمانده، یوز یاشنی متجاوز اولهرق، وفات ایتمشدر. بر چون احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حکیم بن حزن، که پدریله برابر فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، یمامه غزاسنده ایکیسی شهید اولمشلردر. — حکیم بن طلیق بن سفیان بن امیة القرشی، که مؤلفهٔ قلوبدندر. — حکیم بن

قیس بن سنان التمیمی، که فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتنده دنیایه کلوب، پدرندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — حکیم بن معاویة النمیری.

حکیم { متأخرین شعرای فرسدن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی مشهدلی اولوب، ۱۱۰۰ تاریخلرنده یاشامش، وفارسی وعربی برطاقم اشعاری حاوی بر دیوانله بر مثنوی براقمشدر. — ایکنجیسی (شاه عبدالحکیم) لاهورلی اولوب، ۱۱۷۵ تاریخنده اورنك آبادده زمانی شعراسنك تراجم احوالنی حاوی «مردم دیده» عنوانیله بر تذکره یازمشدر.

حکیم الزمان { (ابوالفضل عبدالمؤمن بن عمر الاندلسی الجایانی) اندلسك مشاهیر اطبا وادباسندن اولوب، کرك طبده وکرك للقده وکرك شعر وادبیات وسائر علوم وفنونده عصرینك فریدی اولمغله، بحق حکیم الزمان عنوانی قزانمشدر. صلاح الدین ایوبی زمانندہ اندلسدن شامه کلهرك، دمشقده بر اجزاخانه آچمش؛ وبقیهٔ عمرینی اوراده کچیروب، پادشاه مشارالیهك توجه و التفاتنه مظهر اولمش؛ وحقنده برچوق قصیده ومدحیه‌لر سویلمشدر. بعضیسی حکمت وتفسیر وحدیثه، بعضیسی ادبیات وانشا وخطبه‌یه وبعضیسی دخی مدایح وغزلیاته متعلق اولمق اوزره، منظوم اون دیوانی واردر، که بونلرك بری صلاح الدین ایوبینك اهل صلیبه قارشی اولان محاربانتی مصوردر. طبه متعلق بعض تعلیقاتی و«صفات الادویة المرکبة» عنوانیله دخی بر تألیفی واردر. یدنجی قرن هجری اوائلنده دمشقده وفات ایتمشدر. اوغلی عبدالمؤمن دخی کحال وشاعر اولوب، ملك اشرفك خدمتنده بولنمشدر.

حکیم اوغلی { یاخود حکیم زاده [«علی پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حکیم ترمذی { (ابو عبدالله محمد بن علی) مشاهیر محدثیندن اولوب، «کتاب الفروق»، «عرس الموحدین»، «غور الامور»، «کتاب المناهی»، «کتاب شرح الصلوة»، «اثبات العلل الشرعیة». «ختم الولایة» عنوانلی تألیفات ایله سائر بعض آثارك صاحبیدر. ۲۵۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. «ختم الولایة» کتابنی نشر ایتدیکنده، متعصبان اهالی علیهنده قیامله، کندیسنی ترمذدن طرد واخراج ایتمشلردی.

حکیم خانی { معمورة العزیز ولایتنده ملاطیه وسنجاغنك آچه طاغ قضاسنده وملاطیه‌نك ۵۵ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق قوری چای کنارنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه‌در.

حکیم شاه { (محمد) سلطان بایزید خان ثانی دوری مشاهیر علما واطباسندن اولوب، عن اصل ایرانده‌کی قزوین شهری اهالیسندن ومشهور جلال الدین دوانینك تلامذه‌سندندر. مختصر بر تفسیر شریفی، «هدایه» و«نسفی» یه حاشیه‌لری، «ایساغوجی» و«کافیه» یه شرحلری وطبده «موجز» اسمیله بر تألیفی واردر. دمیرینك «حیاة الحیوان» اثر مشهورینی ترکجه‌یه ترجمه ایتمش، وعلی شیر نوایینك تذکرة الشعراسنه دخی ذیل یازمشدر.

حکیمه { بین العرب درت قادینه اطلاق اولنه‌رق، دردینه بردن (حکیمات العرب) دیرلر، که بونلر دخی صحر بنت لقمان، هند بنت الخس، جعه بنت حابس وعمره بنت عامر بن الظربدر.

حکیمه { (بنت غیلان الثقفیه) صحابیاتدن اولوب، یعلی بن مره‌نك زوجه‌سی ایدی. بر حدیث شریف نقل ایتمشدر.

حکیمهٔ دمشقیه { زهد وتقوا وعلم وعرفانله شهرت قزانمش صالحات امتدن اولوب، رابعهٔ شامیه‌نك استادیدر.

حکیمی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شاه اسماعیل صفوی زمانندہ مذهب شیعینك رسماً نشری اوزرینه اطرافه طاغیلان اهل سنتدن اولوب، دیاربکره هجرت، ومولانا مصلح الدین لارینك خدمتنده مداومت ایتمشیدی. بعده سلطان مرادخان ثالث دورنده درسعادته کله‌رك، کوشهٔ انزواده یاشامشدر. کوزل اشعار فارسیه‌سی واردر. شو بیت اوجله‌دندر:

عاقبت درکلخن اندوه ومحنت شد مقیم
دل که هردم فکر کشت بوستانی داشتی

— بو مخلصله ینه ایران شعراسندن واستراباد ساداتندن بر ذات دها واردر، که علوم حکمیه‌ده وفن طبده دخی ماهر ایدی. ۸۸۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کر قدم رنجه کنی سوی حکیمی چه شود
تا نثارتو کنند نقد دل وجان بر سر

حلاج { [«منصور حلاج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حلاجی { (یحیی بن ابی حکیم) خلفای عباسیه دن معتضد باللهك اطباسندن اولوب، «کتاب تدبیر الابدان النحیفة التی قدعلتها الصفراء» عنوانیله نافع بر کتاب یازمشدر.

حلب { (Alep) سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده همنامی اولان ولایتك مرکزی بر شهر اولوب، ممالك عثمانیه‌نك ایکنجی درجه‌ده بیوك شهرلرندن معدوددر. فرات ایله عاصی نهرلری آره‌سنده ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ایچنده وبو اووه‌نك غرب شمالی جهتنده کائن تپه‌لرك قربنده اولەرق، ″۲۵ ′۱۱ °۳۶ عرض شمالی ایله ′۴۵ °۳۴ ″۱۳ طول شرقیده واقع اولوب، شمالدن کلن (قویق) چایی ایچندن مرور ایدر. قسم اعظمی سور ایله محاط اولوب، ۹ قپوسی واردر. سورك خارجنده بر قاچ محله وشهرك اورته‌سنده بر ایچ قلعه بولنیور. معمور وتجارتکاه بر شهر اولوب، بیوك چارشی وبازاری، ۱۰۲۰۰۰ اهالیسی، ۱۵۵ جامع شریفی، ۱۶۴ مسجدی، ۲۳ مدرسه‌سی، براعدادیه وبرر رشدیهٔ عسکریه وملکیه مکتبلریله ۹۰ مکاتب صبیانیه‌سی، اهالیٔ غیر مسلمیه مخصوص ۳۸ مکتبله بر فرانسز مکتبی، ۵ کتبخانه‌سی، ۲ مطبعه‌سی، برخسته خانه‌سی، ۲ دارالشفاسی، برقشله‌سی، ۲۳ تکیه‌سی، ۲۱ تربه‌سی، ۱۵ کلیساسی، ۲ حوراسی، ۷۳ جامی، ۱۲۰ خانی و ۱۱ کوپریسی واردر. اولری کارکیر ایسه‌ده، خارجاً زینتدن عاری اولوب، سوقاقلری دخی طار وچوغی قسماً اورتیلیدر. مع هذا سوقاقلرینك چوغی قالدیرملی واولدقجه تمیزدر. جامعلرینك انك بیوك ومصنعی (جامع کبیر) در، که شهرك اورته‌سنده واقع اولوب، نمازکاه وحولیسی واسع وشادروان وموصلقلرله مزین ومدرسین وطلبه وخدمه ایچون آیری آیری متعدد اوطه‌لرله مرتفع وکوزل بر مناره‌یی حاویدر. بو جامع شریف ملوك امویه‌دن سلیمان بن عبدالملك بن مروان طرفندن ۹۰ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق، بعده روملر طرفندن تخریب اولنمغله، سیف‌الدوله طرفندن ومؤخراً نورالدین شهید طرفندن، وهلاکونك تخریبندن صکره دخی ثالثاً قره سنقور جابندن تعمیر وترمیم اولنمشدر. اشبو جامع شریفده حضرت یحیی (علم)نك سرسعادتلرینك بر پارچه‌سی مدفوندر. ایچ قلعه‌ده حضرت ابراهیم (علم) وباب‌الجنانده (مشهد شریف) اسمیله حضرت علی (رضه) مقاملری موجود. در. اهالیسنك ۷۶۰ ۷۲ ی اسلام، ۷۵۲۵ ی یهودی وقصوری مذاهب وفرق مختلفه‌یه منقسم اولەرق خرستیاندر. شهرك جهت شرقیه‌سی زیتون وفستق باغچه‌لریله وجهات سائره‌سی دخی سائر میوه آغاجلریله، سبزه باغچه‌لریله وباغ وبوستانلرله مستوردر. هواسی صاغلام اولوب، قیشین نادراً قار یاغارسه‌ده، قورو صوئوغی تأثیرلیدر؛ یازین میزان الحراره بعضاً ۴۰ درجه‌یه قدر چیقار. حلبه مخصوص بر چبان واردر. که اهالیسنده طفل ایکن ویانجیلرده دخی برآز مدت اقامتدن صکره چیقوب، بر سنه‌ده آنجق قپانیر، ویری قانیر. حلبك صنایع محلیه‌سی دخی خیلی ایلریده اولوب، ایپکدن دوشمه‌لك وچارشف وسائر کوزل قماشلر یاپیلیر. ال دستکاهلری ۳۰۰۰ مقدارینه قریب اولوب، اخیراً اصول جدیده اوزره وبخارلی ماکینه‌لرله بعض قماش فابریقه‌لری دخی آچلمشدر. یوك وباموقدن دخی بعض منسوجات ایله عجم تقلیدی شال، باصمه مندیل، آلاجه، دوشمه‌لك اعمال اولنور. قیومجیاغه متعلق معمولات ایله کوزل مصر حصیری، صابون، انفیه، وشکرلەلرك انواعی دخی یاپیلیر. باغچه‌لرینك میوه‌لری مبذول اولوب، قایصی، فستق، اوزوم، اینجیر، نار، ویشنه، کراز، اریك وسائره حاصل اولور.

حلب پك اسکی بر شهر اولوب، ظن اولندیغنه کوره، عمالقه طرفندن تأسیس، ویونان قدیم مورخلرینك ضبطنه کوره (حلبون) ودها طوغریسی (حلب) تسمیه اولنمشیدی. بعده ملوك طوائفدن سلفکلیلر زماننده تعمیر وتجدید اولنه‌رق، (باروا Berœa) تسمیه ایدلمشیدی. حضرت عمر (رضه)نك زمان خلافتلرنده فتوح شامه مأمور بولنان ابو عبیده بن الجراح حضرتلری طرفندن عیاض بن غنم برسریه سوق ایده‌رك، حلبی صلحاً ضبط ایتمش؛ وبر روایته قلعه ترك اولنه‌رق یالکز شهر استیلا اولنمش، ودیکر بر روایته کوره دخی روملر قلعه‌یی ترك ایده‌رك، انطاکیه‌یه چکلمش اولدقلرندن، حضرت ابو عبیده دخولنده، اهالی بولامش ایدی. بعده یکیدن رومللرك ضبطنه کچمش ایسه‌ده، چوق کچمه‌دن استخلاص اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه ضم اولنمشدی. اهل صلیب ضبطنه چوق چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اولەمامشلردی.

۵۶۶ تاریخنده شدتلی بر حرکت ارضیه دن خیلی تخریب اولندیغی کبی، بعده هلاکو طرفندن دخی ضبط واحراق اولنمش ایسه ده، یکیدن تعمیر اولنمش؛ وعلی الخصوص ملوك ایوبیه دن ملك ظاهر بن صلاح الدین طرفندن تعمیر وتحکیم وتزیینه چوق سعی وهمت صرف اولنمشدر. ۹۲۳ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولوب، دور عثمانیده خیلی معموریت کسب ایتمکله، اهالیسی ۳۰۰۰۰۰ مقدارینه تقرب ایتمش ایکن، ۱۲۳۸ تاریخنده وقوع بولان شدتلی بر حرکت ارضیه، اهالینك نصفندن زیاده سی تلف اولمشدر. اوائلده حلب شهری هندستان ایله اوروپا آره سنده اجرا اولنان تجارتك بیوك بر مخزنی حکمنده ایکن، امید برونی طریقنك کشفی واخیراً سویش جدولنك کشادی بو اهمیتی ازاله ایتمش ایسه ده، ینه ایران وعراق وکردستان وسوریه وآناطولی ایله ممالك غربیه آره سنده بیوك بر تجارت مرکزی اولوب، علی الخصوص بصره دن اسکندرونه تمدیدی متصور اولان دمیر یول خطی انشا ایدیلدیکی اولورسه، حلبك اهمیت تجاریه سی ومعموریتی پك چوق آرتمجغی وهنده تجارتنك قسماً ینه بو طریقه چویرلمکی شبهه سزدر.

حلب (ولایتی. آسیادهکی ولایات عثمانیه نك اك بیوکلرندن اولوب. سوریه قطعه سنك قسم شمالیسیله آناطولینك وجزیره نك برر کوچك پارچه سندن عبارتدر. اسکندرون کورفزینك آلتنده یعنی جهت جنوبیه سنده بر مقدار ساحلی اولوب، ایچ طرفی شمال وجنوبه طوغری توسع ایدر. غرباً آطنه ولایتیله وآق دکیزله، جنوب غربی جهتندن بیروت وسوریه ولایتلریله جنوب شرق جهتندن (زور) مستقل سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن دیاربکر، شمالاً دخی معمورة العزیز وسیواس ولایتلریله محاط ومحدوددر.

بولایت اراضیسنك قسم اعظمی یوکسك وقورو اووه لردن عبارت اولوب، یاکز حلب شهری جوارلرنده منبتدر، دکیزه قریب اولان قسم غربیسنده آناطولیی شق ایدن طاوروس سلسله سیله سوریه نك جبل لبنان سلسله سی آره سنده واقع برقاچ طاغ بولنوب، بونلرك باشلیجه سی النا طاغیدر. که اسم قدیمی (اماتوس) اولوب، اك یوکسك ذروه سی سطح بحردن ۱۵۰۰ متره ارتفاعنده در. اردو طاغی (یعنی جبل اقرع) ایله جبل موسی وجبل قصیر وجبل سمعان بونك شعبه لرندندر. بو طاغلرده بعض برکان اثرلری بولنور. آطنه ولایتی داخلنده اولان جبل برکتك ونام دیکرله کاور طاغنك دخی بر اوجی وبعض اتکلری حلب ولایتنه داخل اولور. ولایتك آناطولیدن معدود اولان قسم شمالیسنی تشکیل ایدن مرعش سنجاغی ایسه طاغلق بریر اولوب، طاوروس سلسله سی شعباتندن آخور طاغی غرب جنوبیدن شرق شمالیه طوغری سنجاغی شق ایتدیکی کبی، غرب شمالی حدودنده دخی بیك بوغا طاغی ممتد اولور. مذکور سنجاغك البستان قضاسنده (نورحق) اسمیله منفرد بر طاغ واردر، که یاز قیشی قارله مستور بولنور. اورفه سنجاغنده دخی قره طاغ اسمیله بر کوچك طاغ واردر. ذکر اولنان جبالك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، کراسته یه الویریشلی کوزل ویوکسك اشجاری حاویدر.

حلب ولایتی آق دکیزه قریب اولدیغی حالده، تمامیله بحر مذکور مائله سنده بولنمیوب، بر بیوك قسمی یعنی جهت شرقیه سی بصره کورفزی مائله سنه تابع اوله رق، فرات وادیسنه داخلدر. بووجهله جهت مذکوره ده اولان میاه جاریه فراته دوکیلور. جهت غربیه سنده کی صولری ایسه آق دکیزه منصب اولان دیکر ایکی ایرماق جمع ایدر. که بونلرك بری (عاصی) ودیکری (جیحان) ایرماغیدر. بونلرك برنجیسنك منابعی سوریه ولایتنده اولوب، قسم اسفلیله منصبی حلب ولایتنده، وایکنجیسنك بالعکس منابعی حلب ولایتنده اولوب، قسم اسفلیله منصبی آطنه ولایتنده در. عاصی نهری. که اسم قدیمی (اورونت) در، نفس حلب سنجاغنك قسم غربیسنی وعمیق اووه سنی سق ایله، انطاکیه نك ایچندن کچه رك، حلب ولایتنك ایکنجی درجه ده کی انهارندن اولان (قره صو) و (عفرین) چایلرینی دخی اخذ ایدر. بو ایکی چای شمال شرقی جهتندن اینوب، عمیق کولنی بعدالتشکیل، یرلشوب، عاصی ایرماغنه دوکیلورلر. جیحان ایسه مرعش سنجاغنده نبعان ایدن آق صو، سکودلی، خرما چایی کبی بر چوق چایلردن بالتشکل، عادتا ایرماق حالنه کیردکدن صکره، آطنه ولایتنه داخل اولور. حلب شهری ایچندن کچن (قویق) نهری ایسه یوقاریده ذکر اولنان ایکی مائله نك هیچ برینه تابع اولمیوب،

حلبك جنوبنده یاغمور موسملرنده بر اوفق کول تشکیل ایدر، وقورا قلق موسمنده قورور. ذکره شایان کولی (عمیق) کولی اولوب، بانیق صیدیله مشهور بر ایکی کوچك کول دها واردر.

هر نقدر حلب ولایتنك جهت شرقیه‌سنده واقع اولوب انك زیاده وسعتی موجب اولان واسع اووه‌لرك قسم اعظمی چول حالنده ایسه‌ده، قسم غربی وشمالیسی ومرکزه قریب یرلری پك منبت ومعمور اولوب، حاصل اولان حبوبات احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن بشقه، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. پرنج، کتان تخمی وسائره ایله شکر قامشی دخی حاصل اولور. لکن اصل حاب ولایتنك ثروتی موجب محصولاتی زیتون، سیسام، پاموق وتوتوندر. میوه‌لری دخی چوق اولوب، حلب وروم قعه وعینتاب قضالرنده فستق؛ ینه حلب ایله کلیس، حارم، عینتاب، انطاکیه وجسر شغور جهنلرنده زیتون؛ اورفه وباب قضالرنده مشهور نار؛ ریحاده کراز وویشنه؛ اسکندرون وآنطاکیه جهتنده دخی پور-تقال، لیمون وتورنج، کلیتله حاصل اولور. مرعالری دخی چوق اولغله، کلیتلی اغنام وصیغیر بسلنوب، ساده یاغی انك باشلیجه اخراجاتندندر و نفاستیله مشهوردر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، ایپك بوجکی یتیشدیریلیر؛ وکلیتلی ایپك چیقاریله‌رق، کرك خام وکرك قماش اوله‌رق، اخراج اولنور. آریلری‌ده چوق اولوب، بالی وبال مومی باشلیجه اخراجاتندندر.

ساحلنده برنجی اسکله‌سی اسکندروندر. که سوریه سواحلنك انك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، آزهمتله وجوده کله‌بیلن لیمانی انشا وهواسنك تصفیه‌سنی موجب اوله‌جق بعض اصلاحات اجرا اولنه‌جق اولسه، معمور بر شهر حالنه کله‌بیلیر. ایکنجی درجه‌ده اسکله‌سی (سویدیه) اولوب، بوده لیمان فقداننن اسکی اهمیتنی غائب ایتمشدر.

حلب شهری جوارنده بافیر وصاری مرمر، حلبك ۲۰ ساعت شرقنده واقع (ابو فیاض) موقعنده کوکور معدنی، آنطاکیه قضاسنده وسائر بعض جهنلرده سیملی قورشون. بوراسیت، آمیانت، قروم وآنتمون، کلیس قضاسنده قرمزی مرمر وکلیتلی کیل، عینتاب قضاسنده ینه قرمزی مرمر، مرعش قضاسنده کومش، دمیر وقرمزی وسیاه مرمر، زیتون قضاسنده دمیر، اسکندرون قضاسنده ده پترول معدنلری وولایتك سائر بعض طرفلرنده دخی مختلف معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزندن استفاده اولنوب، اکثری اخراج اولنمامقده‌در. حلبك شرقنده وچول جهتنده واقع جبول قریه‌سنده بر یوك وبر قاچ کوچك کول واردر، که موسم صیفده صولری تبخر ایتمکله، حاوی اولدیغی طوز انجماده ایدر. غایت بیاض ولذیز اولان بوطوزك آنجق بوزده بری اخذ وصرف اولنه‌بیلدیکی حالده، سنوی یدی ملیون قیه قدر چیقار. که بو حسابله کوره یالکز بیوك کولدن سنوی یدیبوز ملیون قیه چیقارلمق ممکندر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، جسرشغور قضاسنده امراض جلدیه‌یه نافع ایکی قاپلیجه، عمیق اووه‌سنده حرارتی ۴۲ درجه‌ده کوکوردلی بر قاپلیجه، بیره‌جك قضاسنده فرات کنارنده دیکر بر ومرعش وزیتون قضالرنده بر قاپلیجه موجوددر. البستان قضاسنده دخی (ایچمه) نامیله صوئوق وامراض متنوعه‌یه نافع بر معدن صویی واردر.

ولایتك هر طرفنده کلیتلی بولنان اغنام وصیغیردن بشقه اورفه سنجاغیله معره ومنبج قضالرنده ومرعش سنجاغندهکی کرد عشیرتلرنده کثرت اوزره دوه دخی بولنور. حلب قضاسیله باب، معره، منبج ورقه قضالرنده وچولده جولان ایدن عنزه عشیرتنده اعلا جنس آت وقیصراق دخی بولنور. حلب شهرنده (شامی) اسمیله سودی چوق بر جنس اینك دخی واردر. سائر حیوانات اهلیه‌سی استر. مرکب وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه سنه کلنجه طاغلق محللرنده قپلان، قورد، آیی، طوموز، تیلکی، چقال، کیك، جیلان، طاوشان، صانسار، قوندوز؛ فرات کنارلرنده دخی آرسلان بولنور. طیوری انواع معلومه‌دن اولوب، کوللرنده خیلی بالیق دخی واردر. یلان، عقرب، جیان کبی حشرات مضره‌سی دخی چوقدر.

ولایت اراضیسنه کلوب کلن عنزه عشیرتیله سائر بعض کوجبه عشیرتلر داخل حساب اولمدیغی حالده، حلب ولایتنك اهالیسی ۷۷۶ ۶۵۲ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ۶۷۴ ۵۵۵ ی مسلم، ۹۳۰۴۹ ی خرستیان و ۹۵۴۸ ی یهودیدر. اهالئ اسلامیه‌سی عرب، ترك، کرد وچرکس؛ وخرستیانلری

سریانی، کلدانی، مارونی، ارمنی وروم جنسیتلرینه منقسم اولوب، آنجق همان جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. ولایتك قسم جنوبیسنده لسان عمومی عربجه اولوب، خرستیان ویهودیلری دخی عربی تکلم ایدرلر. حلب سنجاغنك غرب وشمال جهتلرنده ترکلر وترکمانلر اکثریت اوزره بولنوب، انك زیاده ترکجه لسانی مستعملدر. اورفه ومرعش سنجاقلرنده ایسه لسان محلی ترکجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده کردجه سویلنیلیر.

حلب ولایتك قسم اعظمی سوریه قطعه‌سندن ویالکز مرعش سنجاغی کوچك آسیا یعنی آناطولیدن وفراتك اوته‌سنده اولان قسمی دخی مسوپوتامیا یعنی جزیره‌دن معدود اولوب، برکونه حدود طبیعیه ایله ویاقوم وجنسیت وتاریخه مستند حدود اعتباریه ایله مفرز دکلدر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بویرلر سریانی وآثوریلرك تحت حکومتنده اولوب، بر آره‌لق مصریلرك وبعده ایرانیلرك ضبطنه کچمشیدی. بیوك اسکندرك قلمرو فتوحاتنه داخل اولدقدن صکره، ماکدونیه‌لی طوائف ملوك زماننده سلفکلیلرك تحت اداره‌سنده بولنوب، بونلرك زماننده خیلی اسباب عمران وجوده کلمشیدی. سلفکلیلردن رومالیلرك الینه کچوب، بونلرله ایران ساسانیلری آره‌سنده خیلی محاربات میدان اولمشیدی. روما ایمپراطورلغنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنك یعنی قسطنطینیه قیصرلرینك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت عمر (رضه)نك زمان خلافتنده ابوعبیده وخالد بن ولید حضرتلرینك همتیله فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. بر خیلی وقت فتوحات اسلامیه سوریه قطعه‌سنك حدود شمالیه‌سنی تجاوز ایده‌مدیکی جهتله، کرك امویلر وکرك عباسیلر زماننده حلب ولایتنك قسم شمالیسی (ثغور) یعنی حدود نامیله معروف اولوب، اهل اسلامه روملر آره‌سنده وقوع بولان بر چوق محاربه‌لره میدان اولمش، ودفعاتله ضبط وبنه استخلاص اولنمش ایدی. بو آرالقده حلبده، خلافت عباسیه‌یه تابع اولمق اوزره، بنی حمدان، بنی مرداس وسلجوقیلر دولتلری صره ایله حکم سوروب، رومللره چاریشان انك زیاده بونلر اولمشدر. بعده بنی ارتق وملوك اتابکیه حکم سوروب، بونلرك زماننده، اهل صلیب ممالك اسلامیه‌یه مسلط اوله‌رق، بوکره متعصبانه اولنان محاربه‌لردن بر چوغنك میدانی اولمغله، حلب جهتی خیلی تخریباته اوغرامشیدی. صلاح‌الدین ایوبی اهل صلیبی طرد واخراج ایتدکدن صکره، حلب جهتی ایوبیلرك اداره‌سنده قالوب، بونلرك بر شعبه‌سی حکم سورمشدر. ایوبیلردن صکره دخی حلب سوریه‌نك سائر جهتلریله برابر مصر ملوکنك النده قالوب، اتراك وچراکسه غلامانه تابع اولمش، ومرعش جهتنده (ذوالقدریه) حکومتی ظهور ایتمش ایدی. ۹۲۱ تاریخنده سنان پاشا طرفندن ذوالقدریه دولتنك وجودی قالدیریلوب، مرعش جهتی ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندیغی کبی، بر سنه صکره دخی حلب وبتون سوریه یاوز سلطان سلیم خان طرفندن فتح اولنمشدر. ۱۲٤۷ ده حلب ایالتی سوریه‌نك سائر ایالاتیله وآطنه ایله برابر مصرلی ابراهیم پاشانك ضبطنه کچوب، ۱۲۵۵ تاریخنه‌دك اداره‌ٔ مصریه‌ده قالدقدن صکره، اعاده اولنمشدر.

حلب ولایتی بروجه زیر ۳ سنجاق، ۲۳ قضا و ۱٤ ناحیه‌یه منقسم اولوب، مراکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لردن بشقه ۳۵۲۱ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
حلب	حلب	۰	۰
	عینتاب	۰	۲۰۲
	کلیس	۲	٤۰۹
	اسکندرون	۱	۲۶
	انطاکیه	۱	۲۷۲
	ادلب	۱	۱۱۷
	حارم	۲	۱٤٤
	جسرشغور	۲	۱۵
	معره	۰	۱۱۰
	باب	۱	۱۷٤
	بیلان	۰	٤۸
	جبل سمعان	۰	۱۲۸
	منبج	۰	۱۳۲
	رقه	۰	۳۸
مرعش	مرعش	۱	۲۲۰
	زیتون	۱	۲۷
	الدستان	۱	۱۳۵
	پازارجق	۰	۷۶
	اندرین	۱	۸۲
اورفه	اورفه	۰	۲۹٤
	بیره‌جك	۰	۱۲۹
	روم قلعه	۰	۱۶۳
	سروج	۰	۲۶۱
	جمعاً	۱٤	۳۵۲۱

حلب { سنجاغی. حلب ولایتنك مركز سنجاغی اولوب، ولایت مذكوره‌یی تركیب ایدن اوچ سنجاغك اك واسعی، اك معموری، اك زیاده مسكونی واك چوق محصولات ویرنیدر. شمالاً مرعش، شمال شرقی جهتندن اورفه سنجاقلریله وسائر طرفلردن مادهٔ آتیده بیان اولنان حدود ولایتله محدوددر. حلب ولایتنك سوریه قطعه‌سندن معدود اولان قسمنی تشكیل ایدن بو سنجاق اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك قسم شمالیسندن عبارتدر. مادهٔ آتیده‌كی جدولدن آكلاشلدیغی اوزره، ۱٤ قضادن مركب اولوب، ۱۰ ناحیه و ۲۰۳۵ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ٥۰۳۱٦٤ نفوسدن عبارت اولوب، اكثریت اوزره دین اسلامله متدین ولسان عربی ایله متكلمدرلر. [احوال سائره‌سیچون مادهٔ آتیده‌یه مراجعت بیوریله.] — حلب قضاسی حلب شهریله جوارلرندن عبارت اولوب، ۱۱۰ محله‌یه منقسمدر.

حلب { مصرده قاهره ایله فسطاط آره‌سنده بر بیوك محله اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حلبی { (برهان‌الدین علی بن ابراهیم) اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مشهور « سیر حلبی » نك صاحبیدر. ۹۷۵ تاریخنده مصرده طوغوب، اوراده تحصیل ایتمش؛ وعلوم عقلیه و نقلیه‌ده وعلی‌الخصوص فقه وحدیث وتفسیر ونصوفده عصرینك فریدی اولمغله، حلقهٔ تدریسی مجمع علما وفضلا اولمشیدی. صلاح وتقواسی دخی علم وعرفانیله متناسب ایدی. اوچ بیوك جلد اوزره تألیف و « انسان‌العیون فی سیرة‌الامین المأمون » تسمیه ایلدیكی مذكور « سیر حلبی » دن بشقه « مطالع‌البدور فی‌الجمع بین‌ا قطر والشذور »، « غایة‌الاحسان فی‌وصف من‌لقیه من‌ابناء‌الزمان »، « حسن الوصول الی لطائف حكم الفصول »، « المحاسن السنیه من الرسالة القشیریه »، « الجامع‌الازهر لما تفرق من‌ملح‌الشیخ‌الاكبر »، « النفحة العلویة من الاجوبة الحلبیة »، « النصیحة العلویة فی بیان حسن طریقة الاحمدیة »، « المختار من حسن الثناء فی‌العفو عمن جنا »، « صبابة‌الصبابه »، « انفاذ‌المهج بمختصر‌الفرج »، « اعلام‌الناسك باحكام المناسك » عنوانلی تألیفاتی وسائر آثاریله تصوفه دائر بر رساله‌سی، صرفه متعلق بر متنی و كتب مشهوره‌یه بر چوق شرح وحاشیه وتعلیقاتی واردر. ۱۰٤٤ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

حلبی { [« ابراهیم حلبی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حلبه { كرید جزیره‌سنده حانیه‌نك یاریم كیلومتره شرقنده بر كوچك قصبه اولوب، حانیه‌نك بر محله‌سی ویا صبفیه‌سی حكمنده‌در. بوقصبه اوتوز قرق سنه اول تشكل ایدوب، كیندیكه توسع ایتمكده‌در. ۲۵۰۰ اهالیسی، برجامعی، ایكی روم وبر قتولیك كلیسای، بر اسلام وبر روم مكتبی وبر قاچ دباغخانه‌سی واردر. هوای حانیه‌نك كندن ابی اولمغله، قونسلوسلر واكثر كبار واغنیا حلبه‌ده اقامت ایدرلر. شهره بر آرابه یولیله مربوطدر.

حلحول { قدس ایله خلیل‌الرحمن آره‌سنده بر قریه اولوب، حضرت یونس (ع)ك قبری اوندهدر.

حلق‌الوادی { (Goulette) تونس امارتنده وتونس شهرینك ۹ كیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، تونسك اوكنده واقع (بحیره) كولنی دكیزه ربط ایدن بر بوغازك ایكی جانبنده واقعدر. قسم اعظمی بوغازك شمالنده واقع اولوب، (قرتاج) شهر قدیمنك خرابه‌لرینه قدر ممتد اولور. بو قسمده بر قلعه دخی واردر. قسم جنوبیسی ایسه تونسك ترسانه‌سنی وتونس بكنك یكی واسكی سرای اسملریله ایكی سرایی وبعض خانه‌لری حاویدر. اهالیسی ۳۰۰۰ كشیدن عبارت اولوب، نصفنه قریب مقداری اجنبی یعنی مالطز، ایتالیان فرانسز وروم ونصفدن زیاده‌سی اسلامدر. سوقاقلری منتظم وخانه‌لری اصول جدیده اوزره مؤسسدر. تونس شهرینك اسكله‌سی حكمنده اولوب، خیلی تجارتی واردر، وشهره ۱۷ كیلومتره طولنده بر دمیر یول خطیله مربوطدر. یاز موسمنده تونس بكی وكبار واغنیا طاقی دكیز حاملریچون حلق‌الوادی‌یه ایتمكله، اوموسمده شنلكی زیاده‌در. آوروپالیلر عندنده «بوغاز» دیمك اولان (غولته) اسمیله معروفدر.

حلمی { اونبنجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (بقال زاده بوستان افندی) بروسه‌لی اولوب، طریق علمه سلوك، وبعده بر قاچ آیچه تقاعدله قناعت ایده‌رك، شامده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۰۰۴ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

مالله مالك اولهم صانمه دلا دلداره
زر ایله یوسفی طارتمجه نار چکدی عزیز

— ایکنجیسی (وحیی زاده عبدالله افندی) ازنیقلی اولوب، بو دخی طریق علمه سالك ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

یلان قوچمق لبن پوس ایلمك امر محال آنجق
آنی کورمش یوق ای دل سویلنور بر قیل وقال آنجق

— اوچنجیسی (عبدالحلیم علی) مورهلی اولوب، روم ایلنده قاضیلقده کزردی. شو بیت اونکدر:

عرض ایتدی کرچه عارض اول مه نقابدن
کون یوزینه با قیلدی اما حجابدن

حلمی { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی (ملامقیم) کاشانلی اولوب، داراشکوه زمانده بر مدت هندستانده اقامتدن صکره، زیارت بیت‌الله الحرامه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مارا کله درعشق زاغیار نباشد
ازیار برنجیم اکر یار نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بارها کفتم بخود کزدل غمش بیرون کنم
دل نمیخواهدکه باشد بیغم اوچون کنم

— اوچنجیسی عن اصل اردبیلی اولوب، برخیلی وقت سیاحتدن صکره، اصفهانده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

نخواهم سایه افتد بر زمین ازنخل بالایش
که پندارم زپا افتادهٔ افتاد برپایش

حلمی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (عبدالله حلمی افندی) شیخ انقراء یوسف افندی زاده محمد افندینك اوغلی اولوب، ۱۰۸۵ تار. یخنده طوغمش؛ و تحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره سرای همایون خواجه‌لکنه نصب اولنمش ایدی. عمرینی افاده وتدریسله کچیروب، بخاریٔ شریفه مفصل برشرح یازدیغی کبی بعض کتب معتبره‌یه شرح وحاشیه کبی ۴۰ قدر رساله تألیف ایتمشدر. ۱۱۶۷ ده وفات ایتمشدر. بعض نعوت وقصاید وسائر اشعاری دخی واردر. شو بیت بر نعتندندر.

قضای درکهك کان عطادر یارسول الله
جنابك ملجأ اهل رجادر یا رسول الك

— ایکنجیسی (عبدالله حلمی دده) قاسم پاشالی اولوب، ابتدا قضاتدن ایکن، بعده طریقت مولویه‌یه سلوك ایله، عالمدن انقطاع ایتمش؛ و ۱۱۸۰ تاریخنده عربستان طرفنه سیاحت ایدوب، عودتنده اثنای راهده وفات ایتمشدر. شو مطلع جلهٔ اشعارندندر:

قیریلور اوستنه عشاق او کوزی بادامك
زر محبوب ایله فندقلیه جك آل کامك

— اوچنجیسی (حسن حلمی افندی) قبریسلی اولوب، ۱۱۹۷ ده جزیرهٔ مذکوره‌ده طوغمش؛ وتحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره، قبریس مفتیلکنه نصب اولنمش ایدی. اشعاری جله عندنده مقبول اولوب، حتی سلطان محمود خان حضرتلری طرفندن کندیسنه رئیس الشعرا عنوانی احسان بیورلمشیدی. ۱۲۶۴ ده وفات ایتمشدر.

حُلوان { عراقك مشهور شهرلرندن او. لوب، جبله قریب بر محلده وبغدادك ۱۹۰ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع ایدی. خرابه. لری ایران حدودی داخلنده وبغداددن کرمانشاهه کیدن طریقك اوزرنده اوله‌رق دیاله نهری تابعلرندن بر چایك کنارنده موجوددر. کوکوردلی مياه معدنیه. سیله، انجیر ونارینك کوزللکیله وشهره کیره‌جك یرده واقع بو غازده موجود بولنمش اولان ایکی خرما آغاجیله مشهوردر. بو ایکی آغاج صانکه وصاله بر علامت عد اولنه‌رق عرب شعراسنك اشعارنده کثرتله ذکرلری کچر. بو شهر اکاسره زمانندہ معمور اولوب، حضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده سعد بن ابی وقاصك یکنی هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ ومشارالیه خیلی وقت حلوانده والیلك ایتمشدر. خلافت عباسیه‌نك اواخرینه دك حلوان معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. انکلیز علماسندن بیکباشی (راولنیسون) بو شهرك خرابه‌لرنده حفریات اجرا ایده‌رك، بر طاقم آثار عتیقهٔ ایرانیه

واسلامیه چیقارمشدر. — بو اسمله مصرده قاهره ایله فسطاط آره‌سنده بر بیوك قریه دخی بولنوب، مصرده والیلك ایتمش اولان عبدالعزیز بن مروان اموی طرفندن اعمار اولنمشدی. — خراسانك حدود غربیه‌سنده دخی نیشاپور مضافاتندن بواسمله بر کوچك قصبه وار ایدی.

حِلّه { عراق عربده وبغداد ولایتنده لوامرکزی برقصبه اولوب. بغدادك ۱۰۰ کیلومتره جنوبنده وفراتك ایکی کناریندە اولەرق "۳۵ ′۲۸ °۳۲ عرض شمالی ایله "۳۰ ′۱۸ °۴۲ طول شرقیده واقعدر. جلەسی مسلم اولمق اوزره ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. قصبەنك قسم اعظمی فراتك صاغ ساحلنده یعنی جنوب غربیسنده اولوب، بازار وحکومت قوناغیله قیشله دخی اوحتهدر. فرات اوزرنده دوبەلر اوزرینه موضوع بر کوپریسی واردر. جوامع ومساجد وسائر خیراتی چوقدر. شمال جهتنده وبر بچق ساعتلق مسافەده مشهور (بابل) شهرینك خرابەلری بولنوب، حلەنك ابنیەسی انشاسنده مستعمل اولان طوغلەلرك چوغی اورادن مأخوذدر. حله شهری ۴۹۵ تاریخ هجریسنده ملوك سلجوقیه امراسندن (سیف‌الدوله صدقه بن منصور بن دبیس بن علی بن مزیدالاسدی) طرفندن تأسیس اولنەرق، مشارالیه کندینه واقربا وتعلقاتیله قوم وقبیلەسنه قوناقلر و خانەلر بنا ایتدرمش، ودرعقب تجار تهاجم ایدوب، چارشی وبازاری دخی وجوده کلمشیدی. موقعنك اهمیتی حسبیله حله آززمان ظرفنده توسع وکسب معموریت ایتمکله، بیوك برشهر حالنی آلمشیدی. خلافت عباسیەنك انقراضی صرەلرنده اوجهنك سائر شهرلریله برابر حلەنك دخی معموریتی تنزل ایتمکله، بر قصبه صورتی آلمشدر. حلەده مشلخ کبی بعض یوك منسوجاتله پاموقدن بزوآلاجه‌کبی شیلر اعمال‌اولنەرق، باشلیجه تجارتی بونلردن عبارتدر. وقتیله بغدادله بصره آره‌سنده دخی (حله) اسمیله ایکی کوچك قصبه بولندیغندن، لاجل‌التفریق بوکا بانیسنك قبیله‌سی اسمنه نسبتله (حلة بنی مزید) دخی دیرلردی.

حله { سنجاغی. بغداد ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری اولوب، شمالاً بغداد سنجاغیله، شرق جنوبی جهتنده بصره ولایتیله، جنوب غربی جهتندن چول ایله، غرباً دخی کربلا سنجاغیله محاط ومحدوددر. فرات نهری سنجاغی شمال غربیدن جنوب شرقیه شق ایتدیکی کبی، دجله دخی شمال شرق حدودی قربندن وقسماً ایچندن کچر. بو ایکی ایرماق آره‌سنده سقی اراضی ایچون بر چوق جدوللر وار ایسه‌ده، اکثری مسدود ومعطللدر. اراضیسی دوز ومنبت اولوب، وقتیله معموریت ومدنیتله شهرت بولمش اولان بابلستانك مرکزی بولنمش اولدیغی کبی، خلافت عباسیه زماننده دخی پك معمور اولوب، شهر وقصبەلری بربرلرینه تماس ایده‌جك قدر صیق ایدی؛ واراضیسی بر باغچه صورتی ابراز ایدردی. بوکونکی کونده ایسه قسم اعظمی خیمه نشین وزراعت وفلاحتله غیر مألوف عربان عشایریله مسکون اولوب، اسکی معموریتندن پك آز نشانلر قالمشدر. معهذا اراضیسنك فوق‌العاده اولان قوهٔ انباتیه‌سی سایه‌سنده اصول زراعتنك پك کری ومسهل بر طرز قدیمده اولمسیله واهالیسنك عدم سعی وغیرتیله برابر، بغدای، آرپه، سیسام، داری، مرجك، توتون، پاموق ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، مملکتی اداره ایتدکدن صکره، بر ربعی مقداری دخی اخراج اولنور. اهالیسی تقریباً وتخمیناً ۴۰۰۰۰۰ رادەلرنده اولوب، یالکز ۱۰۰۰ قدری یهودی وقصوری کاملاً مسلم اولەرق، نصفی قدرسنی ودیکر نصفی شیعی المذهبدر. خانەلرده ساکن اولانلری پك آز اولوب، قسم کلیسی خیمه نشیندر. آنجق اوجهتنك خیمه نشینلری ایکی طائفه اولوب، بر طائفەسی اغنام ودوه‌لریله قونار کوچر بدویلر وبر طائفەسی دخی زراعتله مشغول اولور فلاحلردر. چول جهتنده ثمر ومنتفك ایله سائر عربان عشایری جولان ایدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، قویون وآتدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌نك انواعی وچول جهتنده ارسلان دخی بولنور. حلەنك جهت شمالیه‌سنده مواد کلسیه‌یی حاوی اولوب صوبی تحجر ایدر برکول وبرطوز تملحه‌سی واردر. درون لواده مذکور بابل خرابەسندن بشقه کرك کلدانیلر وآثوریلر زمانندن وکرك اوائل دور اسلامدن قالمه بر چوق شهر وقصبەلر خرابەلری وپك چوق آثار عتیقه موجوددر.

حَلْی { یمن ساحلنده ومکهٔ مکرمه‌دن ۸ کونلك مسافەده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حلیس صحابه‌دن اولوب، اهل حمصدن معدوددر. — حلیس بن زید بن صفوان دخی صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارث بن زید بن صفوانك برادیدر.

حلیم کرای قریم خانلرینك اوتوزدردنجیسی اولوب، الحاج سلیم کرای زاده سعادت کرایك اوغلیدر. عسیجه‌لرندن منکلی کرایك خانلغی زمانده نورالدینك منصبنده بولنوب، بعده اولاده مشروط اولان سراجه‌لی قریه‌سنده غرلت کزین اولدیغی حالده، ۱۱۶۹ تاریخنده سلطان عثمان خان ثالث دورنده قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، ایکی سنه ایله طقوز آی اجرای حکومت ایتدکدن صکره، نوغای تاتارلرینك بغداده بعض یغما کرلکلر اجرا ایتملری، وتأدیبلرینچون طرف باب عالیدن آلدیغی امری اجرا ایده‌مه‌مسی اوزرینه، ۱۱۷۲ تاریخنده عزل اولنه‌رق، ینه سراجه‌لی قریه‌سنه چکلمش؛ وبر سنه صکره، یمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، اورادە وفات ایتمشدر. کنجلکنده شجاعت وجسارتله مشهور ایدیسه‌ده، خانلغی زمانده عجزی کورلمشدر.

حلیم کرای قریم خانلری نسلندن عالم وشاعر بزذات اولوب، برخیلی وقت درسعادتده یاشامش؛ وبعده چتالجه‌یه نقل وهجر- تله، ۱۲۲۹ تاریخنده اورادە وفات ایتمشدر. ۱۲۲۶ تاریخنده «کلبن خانان» عنوانیله قریم خانلرینك بر تاریخچه‌سنی یازمشدر، که ۱۲۸۷ تاریخنده مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر. دیوانچه‌سی دخی واردر.

حلیمه (بنت ابی ذؤیب السعدیه) حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزك سوت والده‌لری اولوب، صحابیاتدن مبارك بر خاتوندر. بنی سعد بن بکر قبیله‌سنه منسوب اولوب، پدرینك آدی عبدالله بن حارث، وقوجه‌سی حارث بن عبدالعزی ایدی. حضرت نبی محترمی طفل ایکن آغوش شفقتنه آلوب، فوق‌العاده سور، وحسن محافظه ایدر ایدی. اعلان نبوت بیورلدقده برحیات اولوب، ایمانه کلمش؛ ونزد حضرت نبویه واردیغنده فوق‌العاده حرمته نائل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیلرینی مبارك ردالری اوزرینه اوتورترلردی. نبوت مآب افندمزی طفولیتلرنده اویوترکن اکثریا شو بیتی ترانه‌سیله ترنمساز اولورلردی:

یارب اذ اعطیته فابقه
واعله الی العلا فارقه
وارخص اباطیل العدا بحقه

حلیمه (بنت الحارث) ملوك غسانیه‌دن حارث بن ابی شمر الاعرجك قیزی اولوب، پدریله منذر بن ماءالسماء آره‌سنده وقوع بولان والك مشهور ایام عربدن معدود اولان محاربه‌ده، پدرینك عسکرینی تهیج ایتمکله، بو وقعه (یوم حلیمه) اسمیله شهرت بولوب، ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

حلیمی (لطف الله) طقوزنجی قرن هجری مشاهیر علمای عثمانیه‌سندن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده صدراعظم بولنان محمودپاشانك لطف دیده‌سی ایدی. بعده دها خیلی وقت معمر اولوب، ایران سفرنده ادریس بتلیسی ایله وتاج زاده جعفر بك ایله برابر یاوز سلطان سلیم خانك معیتلرنده بولنمشدر. «بحرالغرائب» عنوانیله بر تألیفی واردر. که ایکی قسمدن مرکب اولوب، قسم اولی لغات فارسیه وقسم ثانیسی دخی عروض وقافیه وبدیع وبیان قواعدینی جامعدر. بوکتاب «لغت حلیمی» دیمکله دخی معروفدر. فرائضه متعلق بر متن وشرحی دخی واردر.

حلیمی (اخی زاده عبدالحلیم افندی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وعلمادن اولوب، رومایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۰۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قصدم جهانده برکوزی آهویی صیددر
فکرم کمند کاکل وزلفینه قیددر

حلیمی بودخی اونجی قرن هجری علما وشعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شهزاده‌لکلرنده، طرابزون والیسی ایکن، صاحب ترجمه کندیلرینه انتساب ایله، خواجه‌سی اولوب، علم وفضلی وحسن اخلاقی حسبیله شهزادهٔ قدردانك فوق العاده محبت والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. جلوسلرینی متعاقب صاحب ترجمه‌یی یانه جلب بیوره‌رق، صحبتلرندن آیرمازلردی. عربستان سفرنده دخی معیت حضرت پادشاهیده بولنوب، دمشقده وفات ایتمشدر. پادشاه مشارالیهك

حلیمینك جنازه‌سنه بالذات کیتدکلری دخی ومرویدر. شو بیت صاحب ترجمه‌نك اشعارندندر:

المه کیرمشیدی لطف ایله اول زلف دونا
صانکه دستمده ایدی مملکت چین وخطا

حما (وعربیسی حاة) سوریه قطعه‌سنك اك مشهور شهرلرندن اولوب. سوریه ولایتنه ملحق همنامی اولان بر سنجاغك مرکزیدر. ولایتك منتهای شمالنده یعنی حلب ولایتنك حدودی قربنده، عاصی نهرینك ساحل شرقیسنده و(علا دینلن برکوچك طاغك اتکنده اوله‌رق، دمشق شامك ۲۰۰ کیلومتره شمال شرقیسنده، ′۸ °۳۵ عرض شمالی ایله ″۳۰ ′۲۳ °۳٤ طول شرقیده واقعدر. سور ایله محاط اولوب، سورك خارجنده دخی بعض محله‌لری، بری داخل ودیکری خارج سورده اوله‌رق ایکی چارشیسی، ۲۲ جامع شریفی، ۱۲ مسجدی، ۲ تربه‌سی، بر دارالشفاسی واخیراً بوکا علاوه اولنمش بر غرباخسته‌خانه‌سی، بررشدیه ایله برابتدائی و ۲۹ صبیان مکتبلری، ۳ کلیسای، بری ذکور ودیکری اناثه مخصوص ایکی خرستیان مکتبی، ۳ قشله‌سی وبر قلعه‌سی واردر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، عاصی نهرنده اسکیدن بری بولنان طولابلرله اسقا اولنان بوباغچه‌لرده کوزل وچوق میوه‌لر حاصل اولور. اهالیسی ۲۲۰۰۰ قدر اولوب، قسم کلیسی اسلام وعربدر.

حا اسکی بر قصبه اولوب، توراتده (حاة) اسمیله مذکوردر. اسکندردن صکره سلفکیلر زمانده تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، (اپیفانیا) تسمیه اولنمشیدی. بعده سوریه‌نك احوال تاریخیه‌سنه تابع اولوب، رومالیلرك وروملرك اداره‌سنده بولندقدن صکره، ۱۷ تاریخ هجریسنده ابو عبیده حضرتلری طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضمیهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. اوچنجی قرن هجری اواسطنه‌دك حص مضافاتندن کوچك بر قصبه حالنده اولوب، حتی بعض کتب قدیمهٔ عربیه‌ده (قریه) دیه یاد اولنمشدر. بعده کسب عمران وتوسع ایدوب، حص بولنك مضافاتندن عد اولنمغه باشلامشدر. ۵۰۱ تاریخنده اهل صلیبك ید ضبطنه کچوب، بر آره‌لق طفتکین طرفندن استخلاص اولنمش ایسه‌ده، ینه فرنکلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، نهایت صلاح‌الدین ایوبی طرفندن طعیاً فتح اولنمشدر. ۵۵۳ ده شدتلی بر حرکت ارضیه خیلی خراب اولوب، اهالیسندن اون بش بیك کشی تلف اولمشدی. بعده ملوك ایوبیه طرفندن تعمیر واعمار اولنه‌رق، بونلرك بر شعبه‌سی ده جاده حکم سورمشدر. که مورخ شهیر ابوالفدا دخی اونلردندر. مشاهیر علما وادبای اسلامیه‌دن (جوی) نسبتیله متعارف بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، « معجم‌البلدان » صاحبی یاقوت جوی دخی اوجه‌دندر.

حما (سنجاغی. سوریه ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری واك شمالیسی اولوب، شمالاً حلب ولایتیله، شرقاً زور مستقل متصرفلغیله، جنوباً شام سنجاغیله، غرباً دخی بیروت ولایتنك طرابلس ولازقیه سنجاقلریله محدوددر. قسم غربیسی جبل‌لبنانك مابعدی حکمنده اولان جبل نصیریه‌نك شرق انکلرندن عبارت اولوب، قسم شرقیسی ایسه دوزلك وبالکز بعض تپه‌لری حاویدر. نام قدیمی (اورونت) اولان (عاصی) نهری بعلبك قربنده نبعاله شماله طوغری آقه‌رق جاسنجاغنه داخل اولدقدن صکره، صاغ وصولدن بر قاچ چایك صولرینی اخذ ایله بیوه‌رك، لوایی جنوبدن شماله شق، ودوزلك اولان اراضیسنی سقی واروا ایدر. حصك اوست طرفنده حص کولی تعبیر اولنان بر کول دخی تشکیل ایلر. حا سنجاغی سوریه قطعه‌سنك اك منبت ومحصولدار محلی اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، مرجك، بقله، بیاض داری وباغ چیقارمغه یارایان بعض حبوباتله پاموق وسائردن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. جبل نصیریه‌نك انکلرنده بر خیلی اورمانلر دخی بولنوب، کراستهلك واودونلق اشجارك انواعی یتیشیر. مرعالری دخی کوزلدر. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، خیلی ایپك چیقاریلیر، وبر قسمی محلنده ایشلنه‌رك، کوزل دوشمه‌لکار وسائر ایپك قماشلرله چارشف وکتفیه وسائره اعمال اولنور. پاموق ویوکدن دخی بعض منسوجات یاپیلیر. معمولات صناعیه‌سی اشبو منسوجات ایله مارپیچ، اکر قالتاغی وبعض معمولات سراجیه‌دن ودمیرجیلك وباقیرجیلق وقیومجیلغه متعلق اوفق تفك ایشلردن عبارتدر. اهالیسی ۱۰۶۰۰۰ رادەلرنده اولوب، بونلرك یانکز ۱۶۰۰۰ ی روم و ۲۰۰۰ قدری سریانی وقصوری کاملاً اسلام اولوب، جله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. درون لواده ۱۲۳ جامع‌شریف،

۲۰ مسجد، ۲ مدرسه، ۲۹ کلیسا، ۳ تکیه، ۷ تربه، ۳ رشدیه و ۱۲۹ صبیان مکتبی، ۲ خسته خانه، ۱۰ قاپلیجه، ۳۲۱۰ دکان، ۱۹ خان، ۲۸ مغازه، ۶۳ دکرمن، ۱۵ فرون و ۲۶ حمام موجود. در. اراضیٔ مزروعه‌سی ایکی بچق ملیون دونمدن زیاده‌در.

حما سنجاغی بر وجه زیر ٤ قضا و ۲ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۳۱٦ قریه‌یی جامعدر.

قضا	نواحی	عدد قرا
حما	.	۹۵
حمص	قصیر ایکی قبولی	۱۰۹
حمیدیه	.	٦۱
سلمیه	.	۵۱
جمعاً	۲	۳۱٦

حمّاد صحابه‌دن اولوب، وفات سعادتده پك اختیار اولدیغی مرویدر.

حماد (ابواسماعیل — بن سلیمان) اعاظم فقهادن اولوب، امام اعظم ابوحنیفه حضرتلرینك خواجه‌سیدر. فقهی انس بن مالکدن وحدیثی ابراهیم نخعیدن اخذ ایتمشیدی. ۱۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. جود وکرمی حفظنده بعض نوادر منقول اولوب، رمضان شریفده اللی فقیر بسلر، وبیرام کونی یکی البسه ایله کیدیرر، واللرینه یوزر درهم (که تقریباً دردر لیرا) ویرر ایمش.

حمادالراویه (ابوالقاسم — بن میسرة الشیبانی) مشاهیرادبادن اولوب، حفظنده شعرای عربك پك چوق اشعاری بولنه‌رق، روایت ایتمکله، (راویه) لقبیله شهرت بولمشدر. دولت امویه وعباسیه زمانده یاشایوب، ۱٦۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمادالضریر (ابواسماعیل — بن زید البصری) آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، کمال ذکاوتیله، مشاهیر فقها وعلمانك درسلرینه مداومتله، فقه وحدیث وسائر علومده ید طولی صاحبی اولمش؛ وبعده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، مشاهیر علمادن بعض طلبه یتیشدیر. مشدر. ایکنجی قرن هجریده بصره‌ده یاشایوب، ۱۷۷ ده وفات ایتمشدر.

حمار [«مروان حمار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمار (سعید بن فحمون السرقسطی) اندلسك بشنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم حکمیه ومنطق وسائره‌ده ید طولی صاحبی ایدی. سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده افاده وتدریسله مشغول بولنمشدر.

حماریه (ابوالجیش — بن طولون) خلافت عباسیه زمانده مصرده تفرد ایتمش اولان بنی طولون امراسنك ایکنجیسی اولوب، احمد بن طولونك اوغلیدر. ۲۷۰ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، مسند امارته کچوب، پدرینك زمانده محبوس بولنان وبیعتدن امتناع ایدن برادری عباسی قتل ایتمش؛ وخلیفه بولنان معتمد علی‌اللهك برادر زاده‌سی احمد بن موفق باللهله شامده ایتدیکی ایکی محاربه‌ده مغلوب ومصره عودته مجبور اولمش ایسه‌ده، بر سنه صکره طرسوس جهتنه کیدوب، کندی نامنه خطبه اوقوتمش ایدی. ۲۸۹ ده معتمد بالله وفات ایدوب، مشارالیه احمد بن موفق معتضد بالله عنوانیله خلیفه اولدقده، صاحب ترجمه هدایای کرانبها ارسالیله ایفای تبریك ایتدیکندن، خلیفهٔ مشارالیه دخی مقابلهٔ خلعتلر وقلیج وتاج ارسالیله برابر اوتوز سنه ایچون مصر ایالتنی بافرمان کندیسنه واولادینه ترك وتوجیه ایتمشیدی. اوصره‌ده جارویهٔ قیزی (قطرالندا) دخی خلیفهٔ مشارالیهه تنکیح ایدیلهرك، مکمل آلای ایله وآغیر جهازلرله مصردن بغداده کوندرلمشدی. ۱۲ سنه ایله ۱۲ کون حکومت سوردکدن صکره، ۲۸۱ ده دمشقده ایکن، جاریه‌لریله خاده‌لری بینلرنده اتفاق ایدوب، کیجه کندیسنی ذبح ایتملریله. نعشی مصره نقل اولنه‌رق، پدرینك تربه‌سی یانه دفن اولنمش؛ واوغلی ابولعساکر جیش خانی اولمشدر.

حماس (اللیثی) عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغوب، مدینه‌ده ساکن بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. اوغلی ابوعمرو بن حماس کندیسندن روایت ایتمشدر.

حمالة الحطب (ام‌جمیل) ابوسفیان بن حرب امویٔ‌کهمشیره‌سی وابولهبك قاریسی اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه کمال بغض وعداوتدن کیجه‌لین مرور بیوره‌جقلری یولك اوزرینه دیکن وچالی طاشیدیغندن، قرآن

کریمده بو صفتله ذکر بیورلمشدر. عربیده حطب دیدی قودیدن دخی کنایه اولوب، مرقومه بك دیدی قودیجی ونامه اولمغله، بو معنا ایله دخی بو صفت کندیسنه مناسبدر.

حمام { بو اسمله وبو کلمه‌نك دیکر اسمایه اضافتیله جزایر وتونسده وسائر بلاد عربده میاه معدنیهٔ حاریی حاوی بر چوق محلر وقریه‌لر واردر.

حمام علی { موصلك جنوب جهتنده ودجله نك ساحل غربیسنده بیوك برکوی اولوب، بعض امراضه نافع اولان قاپلیجه‌لریله مشهوردر.

حمامه { صحابیاتدن اولوب، مشرکیندن برینك جاریه‌سی اولدیغندن، صاحبلری طرفندن بك چوق اذا وجفایه دوچار اولمغله، ترجماً حضرت ابابکر صدیق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق بیورلمشیدی.

حمامه { تونسك ساحل شرقیسنده وتونس شهرینك ۷۱ کیلومترو جنوب شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی وزیتون یاغی وبغدای اخراجاتی واردر. سورله محاط اولوب، سورك خارجنده باغچه‌لری وبعض کوزل کوشکلری دخی واردر. جوارلرنده بر قاچ شهر قدیمك خرابه‌لری مشهوددر.

حمدالله { آق شمس‌الدین حضرتلرینك اوغلی اولوب، (جدی) مخلصیله معروفدر. [« جدی » ماده‌سنه مراجعت.]

حمدالله { مشاهیر خطاطیندن اولوب، آماسیه‌لی شیخ مصطفی افندینك اوغلی اولمغله، شیخ زاده دینمکله دخی معروفدر. سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری اماسیه‌یی تشریفلرنده کندیسیله کوریشمکله، بعده درسعادته جلبله، اوق میدانی زاویه‌سنه شیخ تعیین بیورمشلردی. کانکشلکده وبوزبجیلکده دخی مشهور ایدی. ۹۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدالله مستوفی { (خواجه احمد بن ابی بکر قزوینی) مشاهیر مورخیندن اولوب، ۷۳۰ سال هجریسنده « جامع التواریخ » صاحبی وزیر غیاث‌الدین بن رشیدالدینك نامنه « تاریخ کزیده » عنوانیله بك معتبر بر کتاب یازمشدر، که ایران ملوك قدیمه‌سیله خلافت عباسیه زمانده ایرانده ظهور ایدن دول اسلامیه‌نك احواللرندن باحثدر. بو تاریخی اکمالدن اون بر سنه صکره « نزهة القلوب » عنوانیله جغرافیا وهیئتدن باحث دیکر بر اثر معتبر دخی تألیف ایتمشدر. وفاتی ۷۵۰ تاریخنده واقع اولمشدر. برادری فخرالدین فتح‌الله مستوفی دخی مشاهیردندر.

حمدان { (آل ـــ) خلافت عباسیه زمانده جزیره ایله سوریه‌ده حکومت سورمش بر دولت اولوب، بونك مؤسسی ابوالهیجاعبدالله بن حمداندر؛ واوغللرندن سیف‌الدوله زمانده آل حمدان دولتی پك قوتلی وشاملی اولوب، دائرهٔ حکومتنی توسیع، واناطولیده رومللردن بر چوق یرلر فتح وضبط ایتمشیدی. حمدان قبائل عربدن بنی ثعلب قبیله‌سنه منسوب اولوب، خلفای عباسیه‌نك اون آلتنجیسی اولان معتضد باللهك امراسندن ایدی. اوغلی ابوالهیجا عبدالله خلیفه مکتفی بالله طرفندن موصل والیلکنه نصب اولنه‌رق، استقلاله قریب بر حکم ونفوذ قزانمشیدی. ۳۲۲ تاریخنده قاهر باللهك مدافعه‌سنده مقتول اولوب، بیوك اوغلی ناصرالدوله حسن خلفی اولمشدی. یکرمی برنجی خلیفه متقی بالله بغدادی ترکله، موصله کلدیکنده، ناصرالدوله برادری سیف‌الدوله علی ایله برابر خدمت خلیفه‌ده بولنه‌رق، دها بر چوق امتیازاته نائل اولمشلردی. ناصرالدین حس موصل ایله جوارلرنده وسیف‌الدوله علی حلب وادنه وسائر اوطرفلرده حکم ایدردی. آل بویهدن معزالدوله بغدادی ضبط ایتدیکنده، ناصرالدوله موصلده طوره‌میوب، برادری سیف‌الدوله‌یه التجا ایتمش، وبووجهله آل حمدان دولتی سیف‌الدوله‌ده برلشمش ایدی. مشارالیه سوریه طاغلرندهکی خرستیانلره وسوریه‌یه هجوم ایدن فرنکلره قارشی بر چوق محاربه‌لر ایدوب، اکثرند غالب کلدیکی کبی، قسطنطینیه روم ایمپراطولغنك النده بولنان آناطولی‌یه دخی ایکی دفعه غزا ایدوب، آماسیه‌یه قدر کلمش، وبر چوق غنایم آلمش ایدی. ۳۵۰ تاریخنده سیف‌الدوله وفات ایدوب. اوغلی سعدالدوله ابوالمعالی وارثی اولمش؛ وبابامی کوله‌لرندن فرعونه ایله اوغراشوب، بر مدت کندیسی حصده وفرعونه حلبده حکم

سوردکدن صکره، ینه باباسی کوله‌لرندن بکجور فرعونه‌یی اخذ وحبس ایتمکله، سعدالدوله حلبه داخل اولوب، بکجوره رقه‌یی ویرمشدی. سعدالدوله‌دن صکره اوغلی ابوالفضائل حلبده مسند نشین امارت اولمش ایسه‌ده، اوصرده‌ده، فاطمیوندن وزیر ابونصر حلبی ضبط ایتمکله، آل حمدان دولتی منقرض اولمشدر. ابوالفضائلك برادری ابوتغلب آل بویهدن بختیاره التجا ایدوب، عضدالدوله‌یه قارشی کندیسنه امداد ایتمش؛ وبختیار مغلوب ومقتول اولنجه، ابو تغلب موصلده عضدالدوله‌نك عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده غالب کلمکله، ماردینده اعلان استقلال ایتمش ایسه‌ده، بر ایکنجی محاربه‌ده مغلوب، وفراره مجبور اولوب، رمله‌ده قتل اولنمشدر. ناصرالدوله‌نك اوغللری ابراهیم و حسین آل بویهدن شرف الدوله‌نك خدمتنده اولدقلری حالده، مصر جانبنه کیتمکله رخصت آله‌رق، موصله وصوللرنده، اورانك والیسنی قتل ایله، اجدادلرینك ملکنی استرداد ایتمشلرسه‌ده، یالکز اوچ سنه حکومت سوروب: ۳۸۰ ده برطرف ایدلمشلردر. بو وجهله ابو تغلب وابراهیم وحسینك آل حمدان دولتنی یکیدن اویاندیرمق اوزره اولان جهدلری بیهوده اولوب، آل حمدانك اخیری ابو الفضائل عداوتله بیلیر، که بوده حکم سورمکه وقت بوله مدیغیجون، اصل حکومت سورنلر ناصرالدوله، سیف‌الدوله، وسعدالدوله‌در. بو دولتك آب روبی سیف‌الدوله اولوب، کرك قوت وسطوتجه وکرك معارف وترقیات علمیه جه اثبارلاق زمانی بونك عهدیدر. آل حمدان دولتنك مدت حکومتی ۶۰ سنه‌یه قریبدر.

حمدونه { اندلسك غرناطه ایالتنده واقع (وادی‌اش) قصبه‌سندن ادیبه وشاعره

برقیز اولوب، شعر وفصاحتده‌کی قوتیله واشعارینك حسن ولطافتیله مشهوره‌در. شو برایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

وقانا نفحة الرمضاء واد
سقاه مضاعف الغیث العمیم
حللنا دوحة فحنا علینا
حنو المرضعات علی الفطیم
وارشفنا علی ظمأ زلالا
الذ من المدامة للندیم

حمدونه بنت نذیاب { اندلسك اثمشهور مغنیه‌لرندن او - لوب، وزرادن هشام بن عبدالعزیزك زوجه‌سی ایدی.

حمده { (بنت واثق‌الهیتینه) علم وفضللریله شهرت شعار قادینلردن اولوب، فقه وحدیث وسائر علومده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. دردنجی قرن هجری اواخرنده بغدادده یاشایوب، فصاحت لسانی اولمغله، وعظ ونصیحتی پك مؤثر ایدی. مخصوص مجلس وعظی وار ایدی. مشاهیر محدثیندن ابن سمعانی صاحبهٔ ترجمه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

حمدی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (حمدالله) سلطان العارفین آق شمس‌الدین حضرتلرینك اوغلی اولوب، نسلی شیخ شهاب‌الدین سهروردی‌یه منتهی اولور. طریق علمه سلوك ایله، اکتساب کمالات ایتدکدن صکره، مناصب دولته وحتی وظیفه‌یه دخی میل ورغبت ایتیوب، کوشهٔ قناعتی اختیار ایتمشیدی. غزلیاتی اوقدر لطیف دکل ایسه‌ده، مثنویاتی پك لطیف وسلیسدر. «یوسف وزلیخا»، «لیلی ومجنون»، «مولد جسمانی»، «مولد روحانی» و «قیافتنامه» عنوانلریله بش منظومه‌سی اولوب، جمله‌نك اك لطیف واك مشهوری «یوسف وزلیخا» سیدر، که ملاجامینك منظومهٔ فارسیه‌سندن ترجمه ایمه‌ده، خیلی علاوه‌لری دخی واردر. سلطان بایزید خان ثانی دورنده پاشامش، و ۹۱۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. «یوسف وزلیخا» منظومه‌سنی کندی خط دستیله استنساخ ونسخه‌لرینی فروخت ایده‌رك، کدیمنیله کچینرمش. شو برایکی بیت «قیافتنامه» سندندر:

رنك احمر دلیل خون و شتاب
رنك اسمر دلیل فکر وصواب
کوچك اولسه کدی کبی کوشی
اوغریلقده اونوتدیرر موشی

— ایکنجیسی آیاصوفیه‌ده تعریف خوانلقله معروف اولوب، شیخ سعدیٔ شیرازی‌یه دعوای انتساب ایدردی. حفظنده پك چوق قصاید واشعار وار ایدی شو مطلع جلهٔ اشعارندندر:

طیلسانته طولشمه زاهدك ای رند اولان
قل حذر کردم صفتدر زهری قویر غنده‌در

حمدی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی (احمد حمدی افندی) آطنه عماسندن اولوب، شهر مذکوره نشر علوم ایله مشغول ایکن، ۱۲۵۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر نعتندندر:

اوشب قلدك عروج سدره‌یه جبریل ایله همت
سما ارض اولدی نورکله‌که نور پرضیاسك سن
کلوب بیت مقدسده صلاتی ایلدك اتمام
اودم جم اولدیلر ارواح امام مقتداسك سن

— ایکنجیسی (احمد مختار حمدی افندی) مدوردن کنخدازاده عارف افندینك برادری اولوب، اوائل حالنده مدرسیندن ایکن، بعده سلك مجذوبین حقیقت بینه سلوك ایده‌رك، دور تکایا وزوایا ایله امرار عمر ایتمشدر. شو ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

فراق لعلی ایتدی دیزهٔ الماس‌وش تأثیر
جکرده طاغلرکان بدخشان اولدی کتدکجه
آچنجه بادبان حسرتی عمان اشکمده
نظردن کشتهٔ امید پنهان اولدی کتدکجه

حمدی افندی (احمد —) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، عن اصل داغستانلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمیه سلوك ایده‌رك، باب فتواجه بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، مجلس معارف اعضالغنه وبعده معارف نظارتنده (انجمن تفتیش ومعاینه) ریاسته نصب اولنمش، وحرمین پایه‌سنی احراز ایلمشیدی. محاربهٔ زائله اثناسنده یعنی ۱۲۹۴ ده شیروانی افندینك رفاقتنده، افغانستانه مأمور اولوب، هندستان طریقیله عزیمت وعودت ایتمش؛ وبر «هندستان سیاحتنامه‌سی» تحریر ونشر ایلمشدر. اکثر علومدن معلوماتی وقوهٔ انشائیه‌سی اولوب، فقه وادبیاته وهیئته متعلق بعض آثار مطبوعه‌سی واردر. ۱۳۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدی پاشا (احمد —) پادشاه دوران سلطان عبدالمجید خان ثانی حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرای دولت علیه‌دن اولوب، دور سلطان عبدالعزیز خانیده علی‌الاصول قطع مراتب ایده‌رك، وبر چوق ملکیه مأموریتلرنده بولنه‌رق، رتبهٔ وزارتی احراز ایتدکدن صکره، بعض ولایتلر والیلکلرنده ونظارتلرده بولنه‌رق، ۱۲۹۵ سنه‌سی محرمنده مسند صدارته تعیین بیورلمش؛ وبر سنه قدر بو مقامده قالدقدن صکره آیدین وبعده شام والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۰ تاریخلرنده شامده وفات ایتمشدر. حلم واستقامتله مشهوردر.

حمراء (الحمراء Alhambra) اندلس عربلرینك اك بیوك واك مصنع آثار عمرانندن اولوب، غرناطه شهرنده الیوم قائم وزوار وسیاحینك حیرتی موجب بر سرایدر. بو سرای ملوك طوائف زمانده غرناطه‌ده حکومت سورن بنی احمردن ابو عبدالله محمد بن یوسف طرفندن یدنجی قرن هجری اواسطنده بنا اولنمشدر. خارجاً جسیم وتزیناتدن عاری ایسه‌ده، ایچریسی فوق‌العاده مزین ومصنع اولوب، رنکارنك مرمرلردن مصنوع ستونلرینك وکر وقبه‌لرینك ظرافت ولطافتی، مرمر اوزرینه اولان اویمه‌لریله انواع تزیناتی وکرفت یازیلری حیرت افزای عقولدر. حتی بعض کر وقبه‌لریله اویمه‌لرینك بوکونکی کونده، صنایعده‌کی ترقیات حاضره ایله برابر، مثل ونظیری یابلمق مستحیل اولدیغی آوروپا ارباب هنری بیننده متفق علیهدر. بو سرایك غایت مصنع ومزین ایکی حولیسی واردر، که بری (بنی سراج-حولیسی) ودیکری (آرسلانلر حولیسی) دینمکله معروفدر. ایکنجیسنك اورته‌سنده بیاض مرمردن واسع بر حوض بولنوب، اوزرنده سباه مرمردن مصنوع بر طاقم آرسلان هیکللری آغزلرندن حوضه صو دوکیلور، واورادن یر آلتندن بوریلرله صو سرایك وباغچه‌لرك هر طرفنه طاغیلیردی. بو حولی ۱۲۸ کوزل ویوکسك ستونلرله محاطدر. الحاصل الحمرا اندلسده‌کی مدنیت اسلامیه‌نك بر نمونهٔ مجسمه‌سی حکمنده اولوب، حقیقةً سیر وزیارته شایان عجایبدندر.

حمران (صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی حمران بن جابر الخفیدر. که عبدالله بن بدرك جدی اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزك اوچ دفعه «ویل لبنی امیه» بیورمش اولدقلرینی روایت ایتمشدر. — ایکنجیسی حمران بن حارثة النمزاریدر. که یدی برادریله برابر نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، صحابه عدادینه داخل اولمش، ورضوان یعتنده حاضربولنمشدر.

حمزه (بن عبدالمطلب بن هاشم) صحابهٔ کرامدن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك عم بزرکواریدر. کنیه‌سی (ابوعماره)

و (ابویعلی) در. والده‌سی (هاله بنت وهیب بن عبد-مناف) ام رسول‌الله (صلعم) اولان جناب آمنه‌نك عم زاده‌سی وصفیه بنت عبدالمطلبك لام برادری ایدی. حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزی ارضاع ایتمش اولان ابوجهلك آزادلیسی (ثویبه) حضرت حمزه (رضه) ی دخی ارضاع ایتمش اولغله، حضرت رسول اکرمك سود برادری ایدی. رسالت مآب افندمزدن ایکی یوز روایتده درت یاش بیوك ایدی. مبعث نبویینك ایکنجی سنه‌سی ایمانه کلوب، معیت حضرت پیغمبریده مدینه‌یه هجرت ایتمش؛ وبدر غزاسنده حاضر بولنه‌رق، شجاعت وجسارت فوق‌العاده‌سنی ابراز ایلمشدی. احد غزاسنده دخی حاضر بولنوب، کفار اعدادن اوتوز برکشی‌یی جهنمه کوندردکدن صکره، هجرت نبویه‌نك اوچنجی سنه‌سی نصف شوالنده شهید اولمشدر. مشرکینك نسائی شهداء مسلمینك بطن وصدرلرینی یارمق وبرون وقولاقلرینی کسمك کبی نامردانه حرکاتده بولنمغی اعتیاد ایتدکلرندن، حضرت رسول‌الله (صلعم) ایله صحابهٔ کرامنه واهل بیتنه شدت بغضیله مشهوره اولان معاویه‌نك والده‌سی هند حضرت حمزه‌نك مبارك صدرینی یاروب، قره جکرینی دیشلریله قوپارمشدر. رسالت پناه افندمز حضرت حمزه‌نك شهاتی ایشیدوب کندیسنی اوحاله کورنجه زیاده‌سیله محزون ومکدر اولوب، چوق آغلامش؛ وجنازه نمازینی باندات قیلمشلردر. حضرت حمزه شهادتنده ٥٧ یاشنده ایدیلر.

حمزه { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زیر دیکر بر قاچ ذات دخی واردر: حمزه بن عمرو الاسلمی. که سفرده اوروجی بوزمق جائز اولدیغنه دائر اولان حدیث شریفك راویسیدر. ٦١ تاریخنده ٧١ وبر روایتده ٨٠ یاشنده وفات ایتمشدر. — همزه بن عمار. که برادری سعد ایله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حمزه بن عوف. که اوغلی یزیدله برابر نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، دعای نبویه نائل اولمشلردی. — حمزه بن مالك بن ذی معشار. که همدان قبیله‌سنك وفدیله نزد حضرت نبویه کلوب، ستایش رسالتپناهیه مظهر اولمشلردی.

حمزه { مغرب اقصاده بر قصبه اولوب، شرفادن حمزه بن حسن بن سلیمان بن حسین بن علی بن حسن بن علی بن ابی طالب (رضهم) طرفندن بنا اولنمشدر. بانیٔ مشارالیهك پدری حسن شرفادن اك اول مغربه داخل اولانیدر، واوراده اعقابی تشعب وتکثر ایتمشدر. — (سوق حمزه) دخی مغرب اقصاده دیکر بر قصبه اولوب، ینه شریف مشارالیهك بنا کرده‌سیدر.

حمزه { بشنجی قرن هجری اوائنده فاطمیوندن حاکم بامرالله زمانده مصرده بر مذهب الحاد ایجاد ایدن ضرارك مریدی وخلیفه‌سی اولوب، حکمدار مشارالیه دخی بومذهب باطله تابع اولمشیدی. درزیلردن بعضلری الیوم بو مذهب الحاده تابعدرلر.

حمزه بك { آق‌قیونلی دولتنك مؤسسی اولان مشهور اوزون‌حسنك عمیجه‌سی اولوب، پدری قره عثمان بکدن صکره، دولت تیموریه‌نك تحت تابعیتنده اوله‌رق، دیاربکر طرفلرینك والیسی اولمشیدی. قرق سنه قدر اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ٨٧٢ تاریخنده وفات ایدوب، خانی اولان اوزون حسن اعلان سلطنت ایتمشدر.

حمزه بك { سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك اك کزیده رجالندن اولوب، چلبی سلطان محمد خان حضرتلرینك صادق بنده‌سی اولان آرناؤد بایزید پاشانك برادریدر. صاحب ترجمه دخی اوج پادشاهه یعنی چلبی سلطان محمد خان وسلطان مراد خان ثانی ایله ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضراتنه خدمت ایتمشدر. چلبی سلطان محمد خان زمانده لابسکی قوماندانی اولوب، وندیکلیلرك اورایه چیقمسنه مانع اولمش، ودها بعض خدمتلر ایتمشدی. سلطان مراد خان ثانی زمانده برادری مشارالیه بایزید پاشانك معیتنده اوله‌رق، دوزمه مصطفایه فارشی مأمور اولوب، ایکیسی دخی سازلی دره انهزامنده اسیر اولمش، ودوزمه‌نك وزیری مقامنده اولان ازمیر اوغلی جنیدك یدانتقامنه تسلیم اولنه‌رق، بایزید پاشا قتل ایدلمش، وصاحب ترجمه قویویرلمش ایدی. اوتاریخدن اعتباراً سلطان مراد خانك فوق‌العاده منظور ومنتخبی اولوب، ازمیرده یکدن اعلان عصیان ایتمش اولان جنیدك تکیلنه مأمور اولدقده، آز زمانده موفق اولوب، جنیدی وعونه واقرباسنی قتل، وسرمقطوعلرینی ادرنه‌یه

ارسال ایلمشیدی. سلطان محمد خان ثانی دورنده کلیبولی سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، دونمایله آطه‌لرك فتحنه مأمور اولمش ایسه‌ده، هنوز عثمانلی دونمماسی وندیك دونمماسنك حقندن کله‌جك درجه‌یه کله‌مش اولدیغندن، بودفعه بیوك بر خدمته موفق اوله‌مامش؛ وادرنه‌یه عودتنده غضب حضرت پادشاهی‌یه اوغرایوب، مجرد پدرلرینه اولان خدماتنه حرمةً عفو، وآنطالیه سنجاغنه نصب اولنمش ایدی. بعده اوزون حسنك ید ضبطنه کچمش اولان قیونلی حصاری تخلیصه مأمور اولوب، موفق اولمغله، یکیدن مظهر التفات حضرت پادشاهی اوله‌رق، روم ایلی بکلربکی اولمش؛ ومتعاقباً قره‌مان بکی اسحق بکك تنکیلنه مأمور اولوب، بونی کلیاً مغلوب وفراره مجبور ایتمشدر. بوندن صکره تاریخ عثمانیده اسمنه تصادف اولنمدیغندن، دها چوق وقت پاشامامش اولدیغی آکلاشیلیور. بروسه‌ده پك دلنشین بر جامع شریفیله مدرسه وکتبخانه‌سی واردر. فوق‌العاده جسور اولمغله برابر حلیم بر ذات اولدیغی تواریخده مذکوردر.

حمزه بك { مشهور آرناؤد اسکندر بکك برادر زاده‌سی اولوب، پدری کنج ایکن دیکر بر برادریله واسکندر بکله برابر عهد سلطان مراد خان ثانیده رهن مقامنده آلنه‌رق، سرای همایونده تربیه اولنمش، ودین اسلامله مشرف اولمش ایدی. حمزه‌بك دخی بو تربیه‌نك ایچنده بیوبوب، بعده عمیجه‌سی اسکندر بك آرناؤدلغه‌فرار ایتدیکنده، بو دخی کندیسنه رفاقت ایتمش؛ وسلطان مراد خان ثانی زمانده اسکندر بکك قزاندیغی محاربه‌لرده حمزه بکك شجاعت وجسارتنك دخی چوق یاردیمی اولمش ایدی. بعده سلطان محمد خان ثانی زمانده حمزه بك اسکندر بکدن آیریلوب، آرناؤدلق بکلکنه نصب اولنمق وعدینه مقابل، اسکندر بکه قارشی دولته خدمت ایتمکی قبول ایتمش؛ واورنوس بك زاده عیسی بك ایله برابر قرق بیك سواری عساکر عثمانیه‌سی باشنده آرناؤدلغه‌کیروب، ابتدا اسکندر بکی وندیکلیلرك الندن بولنان (لش) ه چکلمکه مجبور ایتمش ایسه‌ده، بعده اسکندر بك حربدکی مهارت وخدعه‌سی سایه‌سنده غالب کلوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده عیسی بك قتل اولنمش، وحمزه بك اسیر دوشمش ایدی. جانب پادشاهیدن تکلیف اولنان فدیه ایله برابر اسکندر بك ابتدا یکنی تسلیمه راضی اولمامش ایسه‌ده، حمزه بك مواضعةً تسلیمی حالده، درسعادته ورودینی متعاقب اسکندر بکك قاریسیله چوجقلرینی آله‌رق، عودت ایده‌جکنی وعد ایتمسیله، اسکندر بك دخی بوصورتی قبول ایتمش؛ وآنجق حمزه بك تسلیم اولندقدن آزوقت صکره وفات ایتمکله، عمیجه‌سنه اولان وعدینی ایفا ایده‌مه‌مشدر. آوروپا تاریخلرنده حمزه‌دن غلط اوله‌رق (آمزه Améza) اسمیله مذکوردر.

حمزه بن حسن الاصفهانی { مشاهیرموخینندن

اولوب، دردنجی قرن هجریده یاشامش، وپك معتبر بر تاریخ یازمشدر. بو تاریخ باشلیجه اسکی ایرانیلر، آثوریلر، سریانیلر، عبرانیلر، مصریلر، یونانیلر وعربلر ملوك واخبارندن بحث ایدوب، خلیفه مطیع للهك زمانه‌دك اولان احوال اسلامیه‌یی دخی جامعدر.

حمزه بن یوسف السهمی { (ابو القاسم) [«جرجانی»

ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمزه پاشا { (توقیعی حامد —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور

عظامندن اولوب، پدری نیکده سنجاغنده واقع دده‌لی حصار قصبه‌سندن اولدیغی حالده، کندیسی استانبولده طوغمشدر. صدارت عظمی مکتوبی قلمنه ملازمت ایدوب، اووقت مکتوبجی بولنان مشهور راغب، پاشانك تربیه‌سیله تحصیل کتابت ایتمش؛ و ۱۱۵۳ ده راغب پاشا رئیس‌الکتاب اولدقده، صاحب ترجمه مکتوبجی اولمش ایدی. ۱۱۶۹ ده رئیس الکتاب اولوب، ینه اوسنه کتخدای دولت وبعده دفتر امینی اولمش؛ و ۷۱ ده عزل اولنه‌رق، ینه اوسنه ثانیاً کتخدا اولوب، ۷۲ ده عزل، و ۷۳ ده روزنامچهٔ کبیره نصب اولنمش؛ وینه اوسنه چاوش باشی و ۷۴ ده توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ۷۶ ده رتبهٔ وزارتله سلانیك سنجاغنه نصب اولنمش ایسه‌ده، اوصره‌ده صدر اعظم راغب پاشا خسته‌لنمغله، وکالةً امور صدارتی اداره‌یه مأمور اولوب، ۱۱۷۶ تاریخنده، راغب پاشانك وقوع وفاتی اوزرینه، مسند صدارته ارقا اولنمشدر. یدی آیه قریب بو مقامده قالمش ایسه‌ده، غایت وهام واجراآتی ناقص بر آدم اولمغله، امور دولتی تمشیه ایچون لازم اولان فعالیته مالك

اولدیغندن، ۱۱۶۷ ده عزل ایله، قندیه محافظلغنه، بعده کرید والیلکنه، ۱۱۸۰ ده موره محصللغنه، ۸۲ ده ثانیاً کریده و ۸۳ ده جده و حبش والیلکنه نصب اولنه‌رق، سنهٔ مذکوره‌ده عرفاته وفات ایدوب، وصیتی اوزره، غربا مزارستانده دفن اولنمشدر.

حمزه پاشا { (سلحدار ماهر ـــ) بو دخی سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، نیکده سنجاغنده واقع قره حصار قصبه‌سندندر. ۱۱۴۰ تاریخلرنده طوغوب، استانبوله ورودنده حلواخانه نفراتی سلکنه داخل اولمش؛ ۱۱۵۷ ده اندرونده کیلار همایونه چراغ اولمش؛ وبر آره‌لق باش قوللغجی اولوب، بو اثنالرده بر آز علم دخی اوکرنمش؛ و ۶۲ ده خانهٔ خاصه‌یه آغمش؛ وسلطان مصطفی خان ثالثك جلوسنده یعنی ۱۱۷۱ ده پشکیر آغالغندن سلحدارلغه ترفیع ایدلمش؛ وبرپاشنده بولنان هبةالله سلطان کندیسنه نامزد اولمش ایدی. ۷۲ ده رتبهٔ وزارتله موره محصللغنه، ۷۵ ده روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ واوسنه هبةالله سلطان وفات ایتکله، عزل اولنه‌رق، ۷۶ ده نیکبولی سنجاغی الحاقیله ودین محافظلغنه وبعده اوزی وخوتین سنجاغنه نصب اولنمش؛ و ۷۸ ده عزل ووزارتی رفع اولنه‌رق، دیمتوقدیه نفی ایدلمش ایسه‌ده، ینه اوسنه وزارتی اعاده اولنه‌رق، سلانیك سنجاغنه، و ۱۱۸۰ ده مصر والیلکنه، وینه اوسنه حلب ایالتنه و بعده ازمیر محافظلغنه نصب اولنوب، ۱۱۸۲ ده مسند صدارته چکمشدر. نابحل احسانلرله اسرافده بولندیغندن، وروسیه سفیری اوبرسقوفی یدی قلهیه حبس ایله، روسیه محاربه‌سنه سببیت ویردیکندن، ۲۷ کونلك صدارتدن صکره عزل وکلیبولیه نفی اولنه‌رق، ۱۱۸۵ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمزه میرزا { ملوك صفویه‌نك دردنجیسی اولان شاه خدابنده‌نك بیوك اوغلی وشاه عباس ماضینك برادریدر. عمیجه‌سی شاه اسماعیل ثانی زمانده پدریله برابر شیرازده مقیم اولوب، کرك بونك وکرك خراسان والیسی بولنان برادری عباسك قتلنه شاه اسماعیل طرفندن فرمان چیقمش ایسه‌ده، اوصره‌ده شاه اسماعیلك وقوع قتلیله ایکیسی دخی قورتلمشلردی. ۹۸۵ تاریخنده پدری تخته جلوس ایدوب، آنجق همان اعمی بر حالده بولندیغندن، والده‌سی اداره‌ٔ امور ایدر، وصاحب ترجمه دخی قوماندانلقده استخدام اولنوردی. اوصره‌ده یعنی سلطان مراد خان ثالث زمانده شروان واریوان وآذربیجان جهتلرنده عساکر عثمانیه وایرانیه آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده صاحب ترجمه پك چوق غیرت وشجاعت کوسترمکله عساکر عثمانیه قوماندانلرینی خیلی مشغول ایتمشیدی. اواثناده یعنی ۹۹۰ ده جودی اسمنده بر غلامی طرفندن، اویقوده ایکن، قتل اولنمشدر.

حمص { (اصلی حالتك کسریله اولوب، الیوم حالتك ضمیله مستعملدر) سوریه قطعه‌سنك الك مشهور شهرلرندن اولوب، سوریه ولایتنده حما سنجاغنه ملحق بر قضانك مرکزیدر. دمشقدن ۱۵۰ کیلومتره شمالنده واسکله‌سی اولان طرابلس شامدن ۹۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق عاصی نهرینك ساحل یمینده یعنی شرقنده و ″۲۰ ′۴۳ °۳۴ عرض شمالی ایله ″۱۳ ′۲۲ °۳۴ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ۴۹۴ متره یوکسکدر. جبل لبنان ایله جبل تصیریه‌نك محل التصاق شرقنده ممتد اولان واسع وغایت منبت بر اووه‌نك ایچنده اولوب، هواسی پك لطیف وصویی بولدر. ۲۵۰۰۰ قدر اهالیسی، متعدد جوامع شریفه ومساجدی، پك چوق تربه ومقامات وزیارتکاهلری، واسع وپك ایشلك چارشی وبازاری، شهرك جنوبنده بر تپه‌نك اوزرنده قدیم بر قلعه‌سی، اطرافنده باغ وباغچه‌لری وبر چوق آثار عتیقه‌سی واردر. خانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولدیغندن، خارجدن منظره‌سی کوزل دکلدر. چارشیسنك باشلیجه تجارتی بدویلرك اخذ وعطاسندن عبارتدر. جمصده یونك وایپلیك وایپکدن صیرمه‌لی وساده چارشفلق ودوشمه‌لك انواع قماشلرله مشحلر وسائره اعمال اولنور. پك اسکی بر شهر اولوب، عمالقه طرفندن بنا اولنمش، واسکندردن صکره سوریه‌ده حکومت سورن ماکدونیه‌لیلر زمانده خیلی معموریت کسب ایدوب، جمصدن غلط اوله‌رق (امسه Emese) تسمیه اولنمش ایدی. سوریه فتوحاتی صره‌سنده ابوعبیده بن‌الجراح وخالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. معاویه ایله حضرت علی

(رضه) يننده وقوع بولان اختلافده حمص اهاليسى حضرت مرتضايه اك زياده بغض كوسترنلردن اولوب، صفين محاربه‌سنده شدتله قتاله كريشمشلردى. بعده تشيع ايدوب، افراطدن تفريطه دوشمشلردى. اوائل دور اسلامده حمص پك معمور اولوب، مشاهير علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اهل صليب محاربانى زماننده خيلى تخريباته اوغرامش، وبر مدت اوكروه متعصبينك النده قالمش ايدى. جزيره فاتحى عياض بن غنم ايله صحابه‌دن بر چوق ذوات حمصده مدفون اولوب، حضرت خالد بن وليدك اولديغى متواتر اولان بر مرقد دخى موجود ايسه‌ده، مشارالهك مدينه‌ده وفات ايتديكى محقق اولوب، بعض محققينك ظننه كوره مرقد مذكور علما وصلحادن بولنمش اولان خالد بن يزيد بن معاويه‌ نكدر. — حمص قضاسى حما سنجاغنى تركيب ايدن درت قضانك برى اولوب، لواء مذكورك قسم جنوبى يسندن عبارتدر. تابعلرى اولان قصبه وايكى قپولى ناحيه‌لريله برابر ۱۰۹ قريه‌دن مركب اولوب، ۵۰۰۰۰ قدر اهاليسى واردر. اراضيسى پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعا واورمانلرى وعلى الخصوص خروب آغاجلرى چوقدر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اغنامى وصبغير، آت، دوه كبى حيواناتى چوق واسترلرى مشهوردر. درون قضاده ۶۰ جامع، ۵ مسجد، ۳ مدرسه، ۲ رشديه، ۵۸ صبيان وبر اناث مكتبى و ۵ تربه موجوددر.

حمص { اندلس عربلرى سوريه‌ده‌كى حمصه تشبيهاً بو اسمى اشبيليه شهرينه دخى ويرمشلردى.

حمظ { (بن شريق القرشى) صحابه‌دن اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه ينيشمش، وخلفاى راشدين زمانندە واقع اولان فتوحاتك بعضنده حاضر بولنمشدر.

حَمَل { (بن سعدانة الكلبى) صحابه‌دن اولوب، قومى طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبريه كلمش؛ وبعده خالد بن وليدك معيتنده بعض فتوحاته بولندقدن صكره، صفين محاربه‌سنده معاويه‌نك معيتنه كيرمش ايدى. — ابونضله حمل بن مالك بن نابغة الهذلى دخى صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش، وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

حممه { (بن ابى حممة الدوسى) صحابه‌دن اولوب، حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده اصفهانك فتحنده حاضر بولنمش، واوراده شهيد اولمشدر.

حمن { (بن عوف الزهرى القرشى) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوفك برادريدر. آلتمش سنه جاهليتده وآلتمش سنه اسلامده ياشايوب، هجرت ايتمه‌مش، ومدينه‌يه اصلا كيرمه‌مش ايدى.

حمنه { (بنت جحش) صحابياتدن اولوب، ازواج مطهرهٔ نبويدن ام المؤمنين حضرت زينب(رضها)نك همشيره‌سيدر. صحابه‌دن عبدالله وعبيد اسميله ايكى برادرى وعبدالرحمن بن عوفك زوجه‌سى اولان (ام حبيبه) اسميله ديكر بر همشيره‌سى وار ايدى. والده‌سى حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك خاله‌سى اولان (اميمه بنت ابى طالب) ايدى. معيت حضرت نبويه مدينه‌يه هجرت ايتمشدى. احد غزاسنده دخى حاضر بولنوب، صوصايان مجاهدين اسلامه صوطاشير، مجروحينى قالديرر، ويارەلرينى باغلايوب تداوى ايدر ايدى. حضرت عايشه (رضها) حقنده افكى اختراع ايدن درت كشينك برى اولوب، ديكر اوچى حسان بن ثابت، عبدالله بن ابى و مسطح بن اثاثه ايدى. — ينه صحابياتدن بر حمنه دخى واردر. كه ابوسفيانك قيزى ومعاويه‌نك همشيره‌سى ايدى. — ذهنى افندى «مشاهير النسا» سنده (حمنة المعذبه) اسمنده قدماى صحابياتدن ديكر بر خاتون دها ذكر ايديور. كه كفاردن برينك جاريه‌سى اولمغله، اسلامندن طولايى افندىسى طرفندن عذاب كوردىكىچون، حضرت ابابكر صديق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق اولنمشدى. آنجق ابن اثيرك «اسد الغابه» سنده ذكر اولنمامشدر.

حموى { [«ياقوت حموى»، «ابن ابى الدم» و «سعدالدين حموى» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

حمه { بو اسم جزيرة العرب وآفريقا واندلس وسائر بلاد عربده، مياه حاره‌لرى مناسبتيله، بر چوق يرلره ويريلوب، اك مشهورلرى اندلسده بولنانلريدر، كه اسپانيولرك شمديكى تلفظلرينه كوره «آلهامه» ماده‌لرنده ذكر اولنمش؛ واوراده سهواً (الحمام) دن غلط دينلمشدر. جزايرده قسنطينه

اعمالندن وبلاد جرید داخلنده بو اسمله بر قصبه بولندیغنی دخی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

حُمَید { الانصاری وحید بن عبدالرحمن بن عوف وحید بن عبدیغوث صحابه‌دن اولوب، بو اسمله اولان صحابه‌نك اك مشهوری ایسه ابوالمثنی حمید بن ثوردر، که شعرادن اولوب، حنین وقعه‌سنده زمرهٔ کفار داخلنده بولندیغی حالده، بعده ایمان واسلام‌الهام اولنغله، نزد حضرت پیغمبریه کلهرك، حضور نبویده بر مفصل قصیده انشاد ایتمشیدی، که مطلعی شودر:

اضحی فوأدی من سلمی مقصدا
ان خطأ منها وان تعمدا

حَمید { آناطولینك غرب جنوبی جهتنده بر خطه اولوب، دولت سلجوقیه امرا‌سندن اوراده حکومت سورمش اولان حمید بکك اسمیله (حمید ایلی) تسمیه اولنمشدر. الیوم قونیه ولایتنه ملحق بر سنجاق اولوب، مرکزی اسپارته قصبه‌سیدر. شرقاً نفس قونیه، جنوباً آنطالیه، غرباً بوردور سنجاقلریله شمالاً دخی خداوندکار ولایتنك قره حصار صاحب سنجاغیله محدوددر. °۲۷ عرض شمالیده و °۳۷ ایله °۳۸ طول شرق آرەلرنده واقعدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق ومرتفع اولوب، اغلاسون طاغنك اك یوکسك ذروه‌سی اولان (هینو) تپه‌سنك ۲۶۳۳ متره ارتفاعی واردر. هواسی قیشین خیلی صوغوق ویازین معتدلدر. آنطالیه سنجاغنی اروا ایدن (آق صو) ایله کوپری صویی چایلرینك منبعلری ومجرالرینك بر مقداری حمید سنجاغنده اولدیغی کبی، دیکر بر چوق چایلر دخی سنجاغك اراضیسنی بعدالاروا آتی‌البیان کوللره دوکیلور. حمید سنجاغنده ایکی بیوك کول بولنوب، بونلردن (اکردر) کولی سنجاغك اورته‌سنده وبکشهر کولی حمید ایله قونیه سنجاقلری آره‌سنده واقعدر. برنجیسنك محیط دائره‌سی ۹۰ وایکنجیسنك ۲۱۰ کیلومتره‌در. ایکیسنك دخی بالیغی چوق اولوب، ایکنجیسنك بر قاچ آطه‌سی دخی واردر. که اوستلرنده آت وصیغر بسلنیر. اورمانلری چوق ایسه‌ده، دکیزدن بعدی ویوللرك فقدانی حسبیله، کراسته اخراج اولنه‌میوب، یالکز محلنده استعمال اولنور. طوپراغی منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله آغبون، خشخاش وسائر محصولاتی چوقدر. هله بغدایی پك ایی اولوب، یوتان وسیجایه‌ده پك مقبولدر. باغ وباغچه‌لری واوزومیله سائر میوه‌لری دخی چوقدر. اغنام وسائر حیوانات اهلیه‌سی متوسط حالده اولوب، بر مقدار پیاغی دخی اخراج اولنور. قروم، منغانس، دمیر وسائر معدنلری چوق اولدیغی تحقق ایتمش ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در. اورمانلرنده آیی، قورد، تیلکی، صکسار، طاوشان وسائر حیوانات وحشیه بولنوب، خیلی کورك دخی چیقار. اخراجاتی باشلیجه بغدای ایله آغبون، خشخاش، پیاغی، جوز، کورك وآلاجه‌دن عبارت اولەرق سنوی ۴۰۰۰۰۰ عثمانلی لیراسنه، وادخالاتی دخی آوروپا امتعه‌سیله قهوه، شکر وسائره‌دن عبارت اولەرق ۱۶۰۰۰۰ لیرایه بالغ اولور. بر شوسه یولی آیدین دمیر یولنك اوچنجی صونك موقفی اولان سرای‌کویندن کلوب، مرکز لوادن بالمرور، سنجاغی یاردقدن صکره، قونیه‌یه طوغری تمدید اولنمقده‌در. دیکر شایان ذکر یوللری اولیوب، حتی اسکله‌سی اولان آنطالیه‌یه دخی شوسه ایله مربوط دکلدر. صنایع محلیه کلیم وآلاجه نسجیله باقیر جیلغه ودمیر جیلکه متعلق بعض معمولاتدن عبارتدر. درون لواده ۷۴ جامع شریف، ۱۸ مدرسه، ۵ کتبخانه، ۳ رشدیه و ۶۴ صبیان مکتبی و ۱۱ کلیسا موجود. در. حمید خطه‌سی زمان قدیمده (پیسیدیا) اسمیله معروف اولان خطه‌نك غرب شمالی قسمندن عبارت اولوب، اووقتلردن قالمه بعض شهر وقصبه‌لر خرابه‌لری وسائر آثار عتیقه‌سی موجوددر. اهالیسی ۱۲۰۰۰۰ راده‌سنده اولوب، یالکز ۱۰۰۰۰ قدری روم، بر قاچ یوزی ارمنی ویهودی وقصوری کاملاً اسلامدر. خرستیانلری دخی لسان عثمانی ایله متکلمدرلر. بونلر یالکز قصبه‌لرده بولنیور. سنجاق بروجه زیر ۵ قضا و ۶ ناحیه‌دن مرکب اولوب، ۲۳۰ قریه‌یی جامعدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
اسپارته	کجیبولی، سکرکت	۵۵
اولوبورلی		۵
یلواج	حویران	۵۰
قره‌آغاج	افشار	۵۱
اکردر	بارله، پاولو	۶۹
جمعاً		۲۳۰

حمید { بو اسمله قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده بر قضا دخی واردر، که معدن اسمیله دخی معروفدر. [«معدن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمید { فرس شعراسندن بروجه زیر درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قاضی حمیدالدین بلخی) مشاهیر ادبا وعلمادن اولوب، «مقامات» عنوانیله فارسی بر تفسیر شریفی وکوزل اشعاری واردر. سلطان سنجر سلجوقینك معاصری وانورینك محبی ایدی. بلخیلر وقعه‌سنده انوری‌یی اولومدن قورتارمشیدی. شو رباعی اونکدر:

برنك باد صبا درجهان مسافر باش
بسان خاك بزیر فلك مقیم مشو
کلیم وار قدم بر فراز طور گذار
زعجز معتکف سایهٔ کلیم مشو

— ایکنجیسی (مولوی حمیدالله اردبیلی) علوم ظاهریه وباطنیه‌یه آشنا اولوب، اون برنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آنروزکه روی دل بسویم کردی
دیدار حریص ووصل جویم کردی

— اوچنجیسی هندستان ملوك تیموریه‌سندن جهانگیر شاه عصری شعراسندن اولوب، «عصمت نامه» عنوانیله بر منظومه یازمش، و ۱۰۱۶ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی (مولانا حمیدالدین) ینه هندستان شعراسندن اولوب، اورنك زیب عالمگیرك اوستادی ایدی. ۱۲۱۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

حای آرام کودرین کاشن
ثمر آسا رسیدم ورفتم

حمیدالدین دهلوی { (قاضی ــــ) سکز‌نجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، «هدایه»یه بر شرحی وسائر آثاری واردر. ۷٦٤ ده وفات ایتمشدر.

حمیدالدین ناکوری { هندستانك مشاهیر علماسندن اولوب، تصوفه متعلق «طوالع‌الشموس» عنوانلی بر تألیفك وسائر آثارك صاحبیدر. ٦۹۵ ده وفات ایدوب، دهلیده قطب شاه تربه‌سنده مدفوندر.

حمیدالله خان { هندستان مورخلرندن اولوب، «تاریخ حمید» عنوانیله دخی معروف «حوادث‌الخوانین» عنوانیله بر تاریخی واردر، که ۱۸۷۱ تاریخ میلادیسنده کلکته‌ده طبع اولنمشدر.

حمید بن قحطبه { دولت عباسیه امراسندن اولوب، ابو جعفر منصورك زمانده و ۱۳۹ ایله ۱٤۰ تاریخنده ۱٤ آی مصر والیسی بولنمش؛ وبرقه‌ده افریقیه عسکریله محاربه ایدوب، غالب اولمش، وسردارلری اولان ابوالخطابی قتل ایتمشدر.

حمید تاینکو { قره ختاییان دولتنك مؤسسی اولان براق حاجب قتلغ‌خانك برادری، وسلالهٔ مذکوره‌نك اوچنجی حکمداری اولان سلطان قطب‌الدین محمدك پدریدر.

حمید حسینی افندی { سلطان بایزید خان ثانی دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه کچن علمای عثمانیه‌دن اولوب، علمادن افضل‌الدین افندینك اوغلیدر. پدرندن وسائر علمای عصرندن تحصیل علم ایتدکدن صکره، بروسه‌ده قپلوجه مدرسه‌سنه وبعده درسعادتده سلطان مراد خان مدرسه‌سنه مدرس اولمش؛ ومؤخراً دارسلطنه قاضیعسکری اولوب، ۹۰۱ تاریخنده مسند مشیخته کچمش ایدی. یدی سنه ایله ایکی آی مقام فتواده قالدقدن صکره، ۹۰۷ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب‌انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم ومستقیم وغیور بر ذات اولوب، بعض درس کتابلرینه حاشیه‌لری واردر.

حمیده بانو بیکم { هندستان ملوك تیموریه‌سندن همایون شاهك زوجه‌سی ومشهور اکبر شاهك والده‌سی اولوب، احمد جامك نسلندندر. دهلیده واکرده وسائر بلاد هنده‌ده پك چوق خیراتی واردر. حج شریفدن عودتنده اهالئ حرمیندن ۳۰۰ کشی برابر آلوب، دهلیده کندیلرینه مخصوص (عرب سرای) اسمیله بر عمارت یاپدیرمش، وجله‌سنه وظیفه و معینات باغلامش ایدی. ۱۰۱۲ ده وفات ایدوب، همایون شاهك تربه‌سی داخلنده مدفوندر.

حمیدة البربریه { حضرت امام موسی کاظمك والده‌سی اولوب، عن اصل بربر قومنه منسوب بر جاریه ایدی. مملوکه‌سی (ام‌البنین)ی، عالم معناده جانب رسالت مآبدن آلدیغی

امر و اشارت اوزرینه، اوغلی مشارالیهه ویرمش؛ ومومی‌الیها حضرت امام رضانك والده‌سی اولمشدر.

حمیده بنت النعمان { الله مشهور شاعره - لردن اولوب، صحابه - دن نعمان بن بشیرك قیزیدر. قوجه‌لرینی هجو ایتمك عادتی اولوب، بو سببدن بر قاچ قوجه‌دن تطلیق اولنمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لعمری دمشق وفتیانها
احب الی من الجالیه
نکحت المدینی اذجائنی
فیالك من نکحة الغالیه الخ

حمیدی { کشمیر شعراسندن اولوب، نعت حضرت مرتضی حقنده اولان شویت اونکدر:

مرتضی آن‌که شه مسند عالی نسبیست
آفتابیست‌که برج شرفش دوش نبیست

حمیدی زاده { (مصطفی افندی) دور سلطان سلیم خان ثانیده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، مصر قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمش اولان حمیدی محمد افندینك اوغلیدر. ۱۱۴۴ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره طریق نقشبندیه انتسابله، مسلك تصوفه سلوك ایتمشیدی. کیده‌رك دعا ونفسنك تأثیریله شهرت بولوب، دور سلطان عبدالحمید خان اولده سرای همایونه آلنه‌رق، سرای خواجه‌سی اولمش ایدی. بو مناسبتله قطع مراتب ایده‌رك، آناطولی پایه‌سنی احراز ایتمشدی؛ ومذاکرهٔ امور دولتده مجالس ومحافل عالیه‌ده بولنوردی. سلطان سلیم خان ثالثك جلوسلرنده اقبالی برتر اولوب، روم ایلی قاضیعسکری و ۱۲۰۴ ده شیخ‌الاسلام اولمش ایسه‌ده، طریق علمیی ایسکی نظامنه ارجاعه چالیشوب، بو بابده زیاده شدت کوستردیکندن، واسکی طور صوفیانه سیله ناقابل توفیق دارات ودبدبه‌یه دوشدیکندن، هرکسی کندیسندن بیزار وطریق علمی منسوبیندن بر چوق خلقی مغدور واطوار غریبه‌سیله وکلایی دخی رنجیده ایتمش؛ وبووجهله بر ایشه موفق اوله‌میوب، اون یدی آی ایله اون کون مقام فتواده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، انجیر کوینده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده منفاسی مغنیسایه تحویل اولنه‌رق، ۱۲۰۸ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمیدیه { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنه مربوط بر قضا اولوب، شرقاً بارطین، جنوباً کرده، غرباً ارکلی قضالریله، شمالاً دخی قره دکیزله محاطدر. مرکزی چهارشنبه قصبه‌سیدر. یقین وقته کانجه‌یه قدر بارطین قضاسی چهارشنبه نامیله بر ناحیه ایکن، وسعت وجسامتنه مبنی، اخیراً حمیدیه اسمیله بر قضا اتخاذ اولنمشدر. ۳۴۰ قریه‌دن مرکب اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق‌اوزره، ۳۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری پك چوق اولوب، خیلی کراسته قطع واخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سی متوسط حالده اولوب، بر مقدار تفنیك کچیسی دخی واردر.

حمیدیه { سیواس ولایتنده قره حصار شرقی سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، لوانك جهت غربیه‌سنده واقعدر. مرکزی اولان حمیدیه قصبه‌سی قره حصار شرقیدن ۱۶ ساعتلق مسافه‌ده واقعدر. قضا مقدما میلاس اسمیله معروف ایکن، شمدی مرکزی بولنان بازار یرنده بعض اصحاب خیر طرفندن جامع ومدرسه وبر قاچ خان ودکان انشاسیله قصبه حالنه قونه‌رق، مرکز اتخاذ، وپادشاه زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك نام نامئ شاهانه‌لرینه نسبتله حمیدیه تسمیه اولنمسی اوزرینه، قضایه دخی بو نام ویرلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، کلکیت ومیلاس نهرلریله بونلره منصب اولان بر قاچ چای طرفندن شق اولنیورسه‌ده، انهار مذکوره‌نك یتاقلری درین واطرافلری مرتفع اولمغله، صولری سقی اراضیه استعمال اولنه‌میور. طوبراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. قضانك بر چوق محللرنده باقیر ودمیر وقورشون معدنلری بولنیورسه‌ده، اخراج اولنمامقده‌در. (معدن) قریه‌سنده‌کی دمیر معدنندن اهالی کندیلرینه مخصوص بر اصول قدیمه اوزره برر مقدار جوهر چیقاروب، صپان وقازمه وبالطه کبی شیلر اعمال ایدرلر. قضانك اورمانلری دخی پك چوق ایسه‌ده، ساحللدن بعدی جهتیله کراسته اخراج اولنه‌مامقده‌در. سیواس ولایتنده نوافی اصول جدیده‌سی اجرا قلنمش اولمغله،

اشبو قضا ۱۰ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۱۵۰ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۳۴۰۰۰ کشی قدر اولوب، درت بیکه قریب مقداری روم وارمنی اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ۷۱ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۱ رشدیه، ۸۰ اسلام و ۲۰ خرستیان مکتبی موجوددر.

حمیدیه { سوریه ولایتنك جا سنجاغنده بر قضا اولوب، مقدما جبل کلبیه تسمیه اولنوردی. لوانك جهت غربیه‌سنده واقع اولوب، جبل‌نصیریه‌نك انکلرنده بولنغله، اراضیسی طاغنقدر. اهالیسی قسماً نصیری قسماً اسماعیلی وقسماً دخی سنی اولوب، اکثری حال وحشتده بولنیور. طاغلرنده بعض اورمانلر بولنغله، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اودونجیلق وکورجیلکدر. مرکزی جانك ۳۰ کیلومترٔه غرب جنوبیسنده واقع (مصیاف) قصبه‌سیدر. قضا ۶۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

حمیدیه { درسعادتده باغچه قپوسی قربنده بر محله اولوب، سلطان عبدالحمید خان اولك تربه ومدرسه وکتبخانه‌سنی شامل اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

حُمَیر { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (حبیر بن عدی‌القاری) در، که عبدالله بن ابی سلولدن طول قالمش اولان معاذه‌یی تزوج ایتمشدی. — ایکنجیسی انصاردن وبر روایته بنی سلمه آزادلیلرندن اشجعی اولوب، وقتیله مسجد ضرار اصحابندن بولنمش ایکن، بعده توبه ایتمشدی.

حِمیَر { عرب عاربه‌دن عبدالشمس بن یعرب بن قحطانك اوغلی اولوب، یمن خطه‌سنده (حیریلر) اسمیله معروف بر دولت تأسیس ایلمشیدی. بونك زمان ظهورینی تعیین ایتمك ممکن اولمیوب، آنجق حیریلرك اون سکزنجیسی اولان (بلقیس) حضرت‌سلیمان (عم) ك معاصره‌سی بولندیغنه نظراً، حبر اوندن بر قاچ یوزسنه اول یاشامش اولسه کرکدر.

حمیراء { حضرت عایشه (رضها) نك لقبیدر.

حِمیَریلر { قبل‌الاسلام یمنده حکومت سورمش بر حکمداران سلاله‌سی اولوب، زمان جاهلیته‌ده ظهور ایتمش اولان عرب دولتلرینك انك بیوکی وانك متمدنیدر. بونلر زمانده یمن وحضرموت جهتلرنده معموریت پك ایلریلیوب، الیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان بعض صوبند وسدلری وبر طاقم باغچه‌لر وسرایلر یاپدیرمشلردی. (باغ ارم) و (سیل عرم) بو جمله‌دندر. بونلرك انك بیوکی وانك مشهوری (شداد) در. عرب مورخلری حیریلری عرب عاربه‌دن عد ایدیورلرسه‌ده، حضرت هودك بونلرك زمانده قوم عاده بعث اولندیغنی دخی بیان ایدیورلر؛ حالبوکه قوم عاد عرب بادیه‌دن معدوددر. حیریلردن (ذوالقرنین) ك جهانکیر اولوب، بر چوق ممالك ضبط ایلدیکی وظلمانه دخی کیتدیکی؛ افریقسك آق دکیز سواحلنه قدر چیقوب، بلاد بربری ضبط ایلدیکی، وحتی افریقیه‌نك بونك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی، وشمر وتبعك چین وتیبته قدر توسیع فتوحات ایلدکلری تواریخ عربده مذکور ایسه‌ده، حیریلرك جزیرة‌العربك خارجنده برکونه فتوحاتلری ایم سائره تواریخنده اصلا مذکور اولمدیغندن، روایات مذکوره مبالغه وخیالاتدن عبارت اولسه کرکدر. یالکز حیریلردن بر قاچنسك، کعبه‌یی تخریب وحجر اسودی سبا وصنعایه نقل ایتمك مقصدیله، حجازه سفرلری وقوع بولمش اولدیغی صحیحدر. ملوك حیریدن بلقیس نام ملکه‌نك حضرت سلیمان (عم) ایله مخابره‌یه کیریشوب، بعده برچوق کرانبها ونادیده هدایا تقدیمیله زیارتنه کیتدیکی دخی محقق اولوب، آنجق مشارالیهانك نبی مشارالیه طرفندن تزوجی حقنده‌کی روایت شایان وثوق دکلدر. اووقتلردن حیریلرك یینده دین موسی انتشار ایتمشیدی. حیریلردن (ذونواس) زمانده حبش نجاشیسی طرفندن (ابرهه) اسمنده برقائدك قوماندهٔ سیله عسکر کوندریلرك، یمن ضبط اولنمش، وحیریلر دولتنه ختام ویرلمش ایدی. اوصرده ابرهه حجازه دخی تجاوز ایدوب، اصحاب فیل وقعه‌سی وقوعه کلمشیدی. بعده حیریلر بقیه‌سندن سیف ذویزن ایران کسراسنك معاونتیله حبشلیلری طرد ایتمش؛ وبو مناسبتله یمن ایرانك حکمی آلتنه کیروب، اورادن وانیلر تعیین اولنمغه باشلامشیدی. که وقت سعادتده دخی بو حالده بولنوب، اواخر عمر حضرت رسول‌الله (صلعم) ده دائرهٔ اسلامه داخل اولمشدر. حیریلرك کندیلرینه مخصوص بر خطلری وار ایدی. که صاغدن صوله وحروف مقطعه ایله یازیلوب، فنیکه‌لیلرك

خطندن مأخوذ کبی کورینور؛ وبلقیس ایله حضرت سلیمان آره‌سنده تحدث ایدن مناسبات زمانـنده اخذ ایدلمش اوله‌جغی، ویاخود اوندن اول دخی فنیقه‌لیلرك بحر احمره واقع سیر وسیاحت وتجارتلرنده حیریلره کندی خطلرینی اوکرتمش اوله جقلری آکلاشیلیور. بو خط ایله محرر یمن وحضرموته بر چوق آثار مشهود اولوب، ارباب تحقیق حروفاتك صورت قرائتنی حل وفصل ایتمشلردر. آثار مذکوره‌ده مستعمل اولان لسـانك لسان عربی ایله مناسبت ومشـابهتی ظاهر ایسـه‌ده، خیلی فرقلی اولدیغی دخی ناقابل انکاردر. حیریلرك مرکز قدیملری (سبا) شهر شهیری اولوب، بعده صنعایی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکومت سورن ملوك حیر بروجه زیر ۳۶ کشیدر:

۱ حمیر	۱۳ ذوالقرنین	۲۵ تبع
۲ لهلان	۱۴ ذوالمنار	۲۶ کیلکرب
۳ وایل	۱۵ افریقس	۲۷ حسان
٤ سکسك	۱۶ ذوالازعار	۲۸ ذوالاعواد
۵ یعفر	۱۷ سرحیل	۲۹ عبدکلال
۶ ذوارياش	۱۸ هدهاد	۳۰ حارث
۷ لقمان	۱۹ بلقیس	۳۱ عمرو
۸ سمع	۲۰ ناشر	۳۲ یسعه
۹ شداد	۲۱ شمر	۳۳ صهبان
۱۰ لقمان	۲۲ ایرمالك	۳٤ ذوالجناح
۱۱ شدید	۲۳ عمران	۳۵ ذوشناتر
۱۲ حارث	۲٤ ذوحیشان	۳۶ ذونواس(زرعه)

بونلرك یکرمی بشنجیسی اولان تبعدن صکره کیلره تبع ثانی وتبع اصغر کبی اسملر ویرلمکله، اوندن صکره کلنلر (تبابعه) اسمیله دخی معروفدر.

حُمَیضه { (بن رقیم) صحابه‌دن اولوب، احدده و اوندن صکره کی غزواتده حاضر بولنمشدر.

حُمَیل { (بن بصره بن ابی بصره) کندیسی وپدریله جدی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

حَنبَل { (بن خارجه) صحابه‌دن اولوب، حنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حنش { (بن عقیل) و (ابوالمعتمر حنش) صحابه‌دندر.

حنطب { (بن حارث النقرشی المخزومی) صحابه‌دن اولوب، فتح مکه‌ده اسـلامه کلمشدر. اوغلی عبدالله وتورونی عبدالمطلب واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

حنطمه { آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده واقع (سـفالة الذهب) مملکتنده وسـاحل بحرده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حنظل { (بن ضرار) صحابه‌دن اولوب، خیلی یاشـلی اولدیغی حالده، اسـلامه کلمشیدی.

حنظله { بو اسمله صحابه‌دن بر وجه زیر برقاچ ذات بولنمشدر: حنظله بن ابی حنظلة الانصاری، که قباء مسجدینك امامی ایدی. — حنظلة الثقفی، که اهل حصدن معدوددر. — حنظله بن حذیم بن حنیفة المالکی. که طفل ایکن، پدری طرفندن نزد حضرت پیغمبریه کوتوریلدرك، دعای حضرت نبویه نائل اولمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابو ربعی حنظله بن الربیع، که (حنظلة الاسیدی) دینمکله دخی معروف اولوب، کتاب حضرت نبویدن بولنمش؛ وبعده (قرقیسیا) ده ساکن اولوب، اورادہ وفات ایتمشدر. جمل وقعه‌سنده حضرت علی (رضه)ك عایلهنده بولنمشدر. — حنظله بن ابی عامر. الانصاری الخزرجی، که سـادات صحـابه‌دن اولوب، (غسیل الملائکه) یمکله معروف ایدی. پدری ابو عامر راهب حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه حسـد ایدنلردن اولوب، شامده‌کی روم والیسنه اتجا ایتمش ایدی. حنظاله احد وقعه‌سنده ابو سـفیان بن حربله مبارزه ایدوب، بر روایتده بونك وبر روایتده ابوسفیانك امدادینه کلن (ابن شعوب شداد بن اسود اللیثی) الیله شهید اولمشدر. — حنظلة العشمی. — حنظله بن علی. — حنظله بن قسالة الطائی، که قیزی زینب ایله برابر نزد حضرت نبـویه کلوب، شرف اسـلامله مشرف اولمشـدی. — حنظله بن قیس الانصـاری، که عهد رسول اللهده طوغوب، حضرت عمر وعثمان (رضهما) دن روایت احادیث شریفه ایتمشـدر. — حنظله بن نعمان، که معـاویه‌یه قارشی اولان محـاربانده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر.

حنظله بن صفوان { ظهور اسلامدن اول قوم ثمودك بقیه‌سی ظن اولنان (اصحاب الرس) ه مبعوث پیغمبر اولدیغی مرویدر.

حنظله بن صفوان { دولت امـویه امراسندن اولوب، یزید بن عبدالملك زمانده برادری بشر بن صفواندن صکره

مصر والیسی اولمش؛ و ۳ سنه والیلك ایدوب، شامدن آلدیغی امر اوزرینه ، خطهٔ مصریه‌ده‌کی ضملری شکست وآثاری امحا ایتمشدی. بعده هشام بن عبد-الملك زمانده ثانیاً والیٔ مصر اولوب، بودفعه دخی ۵ سنه اجرای حکومتله، عصیان ایدن قبطیلری مغلوب ایتمش؛ و ۱۲۴ تاریخنده مصردن چیقوب، مغرب جانبنه کیتمش ایدی.

حنفی محمد افندی { سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه چکن علمادن اولوب، علی‌الاصول تحصیل علم ایله، دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۰۴۴ ده مدینه، ۱۰۵۱ ده مصر، ۵۶ ده ادرنه مولویتلرینه، ۵۸ ده آناطولی قاضیعسکرلکنه، ۱۰۶۱ ده روم‌ایلی صدرینه و ۱۰۶۶ ده مقام فتوایه نصب اولنه‌رق، آنجق بك اختیار وضعیف اولدیغندن، یالکز ٤ آی بو مقامده قالوب، ۱۰۶۷ ده عزل اولنمش؛ واو سنه وفات ایده‌رك، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن ایدلمشدر.

حنه { حضرت مریم (عم) نك والده‌سی اولوب، قرآن کریمده (امرأة عمران) دیه یاد بیورلمشدر. حضرت زکریانك زوجه‌سی اولان (ایساع)نك همشیره‌سی ایدی.

حنی { (محمد بن علی) شعرادن اولوب، ۷۳۲ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر.

حنیف { (بن ریاب الانصاری) صحابه‌دن اولوب، احد و اوندن صکره‌کی غزواته حاضر بولنمش؛ ومعونه محاربه‌سنده شهید اولمشدر.

حنیف بك { (ابراهیم —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خواجکان دیوان همایوندن اولوب، ۱۲۱۱ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. سیر حضرت نبویه متعلق ۳ جلد اوزره بر منظومه‌سی واردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

نور اقدم ختم قرآن رسل
مبتدا ومنتهای هر سبل
جان عالم عالم جان وصال
جانلر اولسون بولنده پایمال

حنیفه { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی سالف الترجمه خدیمك پدری وحنظله بن خدیمك جدی اولوب، اوچنجی‌ده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولمشلردر. — ایکنجیسی ابوحره حکیم بن ابی یزیدك عمجه‌سی اولوب، (رقاشی) دینمکله معروفدر. بر حدیث شریف روایت ایتمشدر.

حنیفه { حضرت علی‌المرتضی (رضه) نك زوجاتندن اولوب، حضرت امامیندن صکره اولاد علی بینندنده تمیز ایتمش اولان محمد بن حنیفه‌نك والده‌سیدر.

حنیفه بنت القمنی { علم وفضل ایله شهرت بولمش مشاهیر نساء اسلامدن اولوب، علی‌الخصوص حدیثده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. امام سیوطینك اشیاخندندر.

حنین { صحابه‌دن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك کوله وخادملرندن ایکن، عم بزرکوارلری حضرت عباسه اهدا بیورلمش، واونلر طرفندن اعتاق اولنمش ایدی. تورونلری ابراهیم بن عبدالله وابوحنین بن عبدالله بن حنین مشاهیر تابعیندن اولوب، جدلرندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر.

حُنَین { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر محل‌اولوب، هجرت نبویه‌نك سکزنجی سنه‌سی هنوز شرکدن قورتلمامش بعض قبائل عرب، مکه‌یی استرداد مقصدیله هجوم ایتدکلرنده، بو موقعده عساکر اسلامه قارشی کله‌رك، ابتدا غالب کلمشلرسه‌ده، بعده غلبه ونصرت عساکر مسلمینه نصیب اولمشدر. حنین غزوه‌سی غزوات حضرت نبوینك اك مهملرندن اولوب، بوندہ دخی صحابه‌دن بر خیلی ذوات شهید اولمشلردر.

حُنَین بن اسحق { (ابوزید — العبادی) خلفای عباسیه زمانده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی‌المذهب ایدی. انوار اسلامیه‌نك انتشار وتعممندن صکره اوته‌ده بریده متفرق قالان خرستیانلر حیره جهتنده اجتماع ایدوب، (عباده) اسمیله تسمیه اولنمشلردی. صاحب ترجمه دخی بونلردن ایدی. ۱۴۹ تاریخنده طوغوب، لسان سریانی‌یی کندی وطننده ویونانی‌یی اسکندریه‌ده تحصیل ایتدیکی کبی، ادبیات عربیه‌یی دخی بصره‌ده خلیل بن احمددن وسائر اعاظم ادبادن تحصیل ایتمش؛ وحتی مشهور سیبویه ایله درس شریکی بولنمشدر. لسان فارسی‌یه دخی آشنا ایدی. ادبیاتی اکمال ایده‌رك، لسان

عربی فصاحت وبلاغتنده ید طولی قزاندقدن صکره، بغداده کیدرك، یوحنا بن ماسویهدن فن طبی تحصیله باشلامش ایسه‌ده، اثنای افاده وتدریسده معلمی پك دقیق سؤالار یه یوردیغندن، وعباده طائفه‌سی اکثریا تجارت وسفرلرینه مشغول اولوب، ایچلرندن اووقته قدر هیچ بر طبیب یتیشمه‌مش اولدیغندن، یوحنا بن ماسویه «کیت برکوشه‌ده بر صراف دکانی آچ» دیه‌رك کندیسنی حلقهٔ تدریسندن چیقارمشیدی. حنین بر قاچ سنه نابدید اولوب، تبدیل نام وقیافتله تحصیل فن طب ایتدکدن صکره، بتکرار بغدادده ظهور ایدوب، یوحنا بن ماسویه کندیسنك اقتدار علمیسنی کورنجه، معاملهٔ سابقه‌سندن طلب عفو ایلدی؛ واوندن صکره، حنین اطبای زمانیله مجلس افاده واستفاده‌ده بولنه‌رق، عربی ویونانی وسریانی لسانلرنده‌کی اقتدار فوق‌العاده‌سی حسبیله، بعض کتب طبیه ترجمه ایتمکه باشلامش؛ واووقت حکومت سورمکده اولان مأمون خلیفه کتب فنیهٔ یونانیه‌نك عربیه ترجمه‌سنی زیاده‌سیله آرزو ایتدیکندن، حنینك خلیفهٔ مشارالیه عندنده قدر و اعتباری پك زیاده اولوب، حتی ترجمه ایتدیکی کتابلرك ثقلتنجه آلتون ویردیکی شهرت بولمشدر. اجرای مداواتده دخی مهارت کاملهسی بولنمغله، کرك مشارالیه مأمون خلیفه‌نك وکرك خلفای اولان سائر خلفای عباسیه‌نك خدمت طبابتنده بوله‌رق، پك چوق اموال واعتباره نائل اولمشدی. معاصرلری اولان اطبای نصرانیه وعلی‌الخصوص جبرائیل بن بختیشوع ایله رفقاسی حنینك بو اقبالنی چکه‌مبوب، کندیسنك ایی بر مترجم اولدیغنی وآنجق فن طبده حذاقتی اولدیغنی ادعا ایله، نظر خلفادن دوشورمکه چالیشه‌رق، بونکله موفق اوله‌میه‌جقلرینی آکلاینجه، خلیفه بولنان متوکل علی‌الله حنینك عقائد نصرانیه‌یه غیر معتقد اولدیغنی وحضرت عیسی ومریم ایله حواریونك تصویرلریله اکلندیکنی سویلمشلر؛ وخلیفه لاجل‌التجربه بویله بر رسمی حنینه کوسترمجه، کندیسی حکیم بر آدم اولمغله، بونك بر رسمدن عبارت اولوب، حرمت وعبادته مستحق اولدیغنی بیان ایتمسی، وخلیفه‌نك تکلیفیله بو رسمه توکورمسی اوزرینه، پطریق طرفندن آفروز اولمش؛ وجانب خلیفه‌دن شدیداً حبس، وبتون اموال واملاکی مصادره اولنه‌رق، نهایت متوکلك اوغرادیغی برخسته‌لق اوزرینه، اطبایه الك زیاده محتاج اولدیغی برصره‌ده، بونلرك تکلیف‌مصرانه‌سیله، خلیفه کندیلرینه حنینك اعدامنی وعد ایتمش ایسه‌ده، اوکیجه خلیفه‌نك رؤیاسنده حضرت عیسی (ع) کورینوب، حنینی عالم معناده توصیه ایتمکله، ایرتسی کون اعدامنه رغماً حبسدن چیقاریلوب، اولکندن زیاده انعام واحسان واعتباره نائل، وبر معالجهٔ مخصوصه ایله خلیفه‌یی مبتلا اولدیغی مرضدن قورتارمغه دخی موفق اولمغله، رئیس الاطبا عنوانله مظهر اولمشدی. بوحکایه‌یی کندیسی تألیفاتنك برنده پك مؤثر صورتده حکایه ایتمشدر. حنین بن اسحق کتب طبیه وحکمیه نسخه‌لرینی تحری ایچون روم ممالکنه دخی سیاحت ایتمشدی. کحاللقده یعنی کوز طبابتنده دخی مهارتی وار ایدی. ۲٦٤ تاریخنده ۷۰ یاشنده وفات ایتمشدر. داود واسحاق اسملرنده ایکی اوغلی اولوب، بونلردن سالف‌الترجمه اسحاق بن حنین پدرینك شهرتنه معادل بر شهرت قزانمش، وعربیه بر چوق کتب حکمیهٔ یونانیه ترجمه ایتمشدر. حنین‌بقراط حکیمك طبه متعلق اولان متونیله جالینوسك متون مذکوره اوزرینه یازدیغی شرحلری کاملاً لسان عربیه نقل ایتدکدن بشقه، بونلرك چوغنی اختصار ایتمش، وکندیلکندن دخی بر قاچ معتبرکتاب یازمشدر. ترجمه وتألیف اوله‌رق آثاری بروجه آتیدر: «کتاب العشر مقالات فی‌العین»، «کتاب فی‌العین»، «اختصار ستة عشرکتاباً لجالینوس»، «کتاب‌التریاق»، «اختصارکتاب‌جالینوس فی‌الادویة المفردة»، «مقالة فی ذکر ماترجم من‌کتب جالینوس وبعض مالم یترجم کتبها»، «مقالة فی‌ثبت الکتب التی لم یذکرها جالینوس فی فهرست کتبه»، «مقالة فی اعتذاره لجالینوس فیما قاله فی‌المقالة‌السابعة من‌کتاب آراءابقراط وفلاطن»، «جل مقالة جالینوس فی اصناف اغلط الخارج عن الطبیعة»، «جوامع کتاب جالینوس فی‌الذبول»، «جوامع کتاب جالینوس فی ان‌الطبیب یجب ان یکون فیلسوفا»، «جوامع کتاب جالینوس فی کتب ابقراط الصحیحة وغیر الصحیحة»، «جوامع کتاب جالینوس فی‌الحث علی تعلم الطب»، «جوامع کتاب المنی لجالینوس»، «ثمار تفسیر جالینوس لکتاب الفصول لابقراط»، «ثمار تفسیر جالینوس لکتاب تقدمة المعرفة»؛ «ثمار تفسیر

جالينوس لكتاب ابقراط فى تدبير الامراض الحادة »، « ثمار تفسير جالينوس لكتاب ابقراط فى جراحة الرأس » ، « ثمار السبع عشرة مقالة الموجودة من تفسير جالينوس لكتاب ابيذيميا لابقراط » ، « ثمار تفسير كتاب قاطيطريون لابقراط »، « ثمار تفسير جالينوس لكتاب ابقراط فى الاهوية والازمنة والبلدان » ، « شرح كتاب الهواء والماء والمساكن لابقراط » ، « شرح كتاب الغذاء لابقراط » ، « ثمار المقالة الثالثة من تفسير جالينوس لكتاب طبيعة الانسان لابقراط » ، « ثمار كتاب ابقراط فى المولودين لثمانية اشهر » ، « فصول من كتاب ابيذيميا » ، « فصول من كتاب الاهوية والبلدان »، « مقالة فى تدبير النا قهين »، « رسالة فى قرض العود » ، « رسالة الى الطيفورى فى قرص الورد » ، « كتاب الى المعتمد فيما سئله عنه من الفرق بين الغذاء والدواء المسهل » ، « كتاب قوى الاغذية »، « كتاب فى كيفية ادراك الديانة »، « مسائل فى البول »، « مقالة فى تولد الفروج »، « مسائل من كتب المنطق الاربعة »، « مقالة فى الدلائل على معرفة كل واحد من الامراض »، « كتاب فى النبض »، « كتاب فى الحميات »، « كتاب فى البول »، « كتاب فى معرفة اوجاع المعدة وعلاجها »، « كتاب فى حالات الاعضاء »، مقالة فى ماء البقول »، « كتاب فى اليبس »، « كتاب فى حفظ الاسنان واللثة »، « كتاب فيمن يولد لثمانية اشهر »، « كتاب فى امتحان الاطباء »، « كتاب فى طبايع الاغذية وتدبير الابدان »، حروف هجا ترتيبيله « كتاب فى اسماء الادوية المفردة »، « كتاب فى مسائل عربية »، « كتاب فى تسمية الاعضاء على مارتبها جالينوس »، « كتاب فى تركيب العين »، « مقالة فى المدوالجزر »، « كتاب فى افعال الشمس والقمر »، « كتاب فى تدبير السوداوين »، « كتاب فى تدبير الاصحاء فى المطعم والمشرب »، « كتاب فى اللبن »، « كتاب فى تدبير المستسقين »، « كتاب فى اسرار الادوية المركبة »، « كتاب فى اسرار الفلاسفة فى الباه »، « جوامع كتاب السماء والعالم »، « كتاب فى المنطق »، « كتاب فى النحو »، « مقالة فى خلق الانسان وانه من مصلحته والتفضل عليه جعل محتاجاً »، « كتاب فيما يقرأ قبل كتب فلاطن » ، « مقالة فى تولد النار بين الحجرين » ، « كتاب الفوائد » ، « مقالة فى الحمام » ، « مقالة فى الآجال » ، « مقالة فى الدغدغة »، « مقالة فى ضيق النفس »، « كتاب فى اختلاف الطعوم »، « كتاب فى تشريح آلات الغذاء » ، « تفسير كتاب النفخ لابقراط »، « تفسير كتاب حفظ الصحة لروفس »، « تفسير كتاب الادوية المكتومة لجالينوس ». « رسالة فى دلالة القدر على التوحيد » ، « رسالة الى سلمويه ابن بنان عما سئله من ترجمة مقالة جالينوس فى العادات » ، « كتاب فى احكام الاعراب على مذهب اليونانيين »، « مقالة فى السبب الذى من اجله صار مياه البحر مالحة »، « مقالة فى الالوان »، « كتاب قاطيغورياس على رأى ثامسطيوس »، « مقالة فى تولد الحصاة » ، « مقالة فى اختيار الادوية المحرقة »، « كتاب فى مياه الحمات » ، « كتاب نوادر الفلاسفه والحكماء وآداب المعلمين القدماء»، « كناش مختصر من كناش بولس » ، « مقالة فى تقسيم علل العين » ، « كتاب اختيار ادوية العين » ، « مقالة فى الصرع » ، « كتاب الفلاحة » ، « مقالة فى التركيب عما وفقه عليه الفاضلان ابقراط وجالينوس » ، « مقالة تتعلق بحفظ الصحة وغيرها » ، « كلام فى الآثار العلوية » ، « مقالة فى قوس قزح » ، « كتاب تاريخ العالم والمبدأ والانبياء والملوك والامم والخلفاء و الملوك فى الاسلام »، « حل بعض شكوك جاسيوس الاسكندرانى على كتاب الاعضاء الآلمة لجالينوس » ، « رسالة فيما اصابه من المحن والشدائد » ، « كتاب الى على بن يحيى فيما دعاه اليه من دين الاسلام » ، « حوامع مافى المقالة الاولى والثانية والثالثة من كتاب ابيذيميا لابقراط » ، « مقالة فى كون الجنين مما جع من اقاويل جالينوس وابقراط » ، « جوامع تفسير القدماء اليونانيين لكتاب ارسطوطاليس فى السماء والعالم » ، « مسائل مقدمة لكتاب فرفوريوس المعروف بالمدخل » ، « شرح كتاب الفراسة لارسطوطاليس » ، « كتاب دفع مضار الاغذية » ، « كتاب الزينة » ، « كتاب خواص الاحجار » ، « كتاب البيطره » . « كتاب حفظ الاسنان » ، « كتاب فى ادراك حقيقة الاديان » .

تعدادى بيله انسانى يوران اشبو تأليفاتنك اساميسندن دخى آكلاشلديغى اوزره، بو دهانك همنى يالكز بقراط وجالينوسك آثارنى ترجمه يه منحصر اولميوب، طبه متعلق كندىلكندن بر چوق كتابلر يازدقدن بشقه، حكمته، علم جوه، تاريخ طبيعى يه. فن بيطريه، فلسفه يه وحتى تاريخ ونحوه متعلق دخى تأليفات وجوده كتير - مشدر. ترجمه لرينك برقاچى يونانيدن سريانى يه اولوب، بعده بشقه لرى طرفندن عربى يه نقل

اولنمشدر. بر چوق شاکردان یتیشدیرمشدر، که اوغللریله همشیره‌زاده‌سی وکاتبی اولان حبیش الاعسم دخی او جمله‌دندر.

حوّاء { ام‌البشر اولوب، حضرت آدم (عم) ك زوجه‌سیدر. جناب حق حضرت آدمی طوپراقدن خلق بیوردقدن صکره، حضرت حوایی آدمك پهلوسندن یاراتمشدر. ایکیسی جنته اسکان اولنوب، بعده ابلیسك اغواسیله منع بیورلمش اولان بر میوه‌دن اکل ایتمکله، جنتدن اخراج اولنه‌رق، دنیایه هبوط ایتمشلردر. محل هبوطلری حقنده اختلافات واقع اولوب، سرندیب جزیره‌سی اولدیغی منظوندر. حضرت حواء بری‌ارکك وبری قیز اولمق اوزره توأم اوله‌رق، قرق اولاد دنیایه کتیرمش؛ وحضرت آدمدن صکره ارتحال ایلمشدر. قبری جده‌ده اولدیغنه اعتقاد اولنور.

حواء { (بنت یزید بن سنان) صحابیاتدن اوس اولوب، شعرادن (قیس بن الخطیم) ك روجه‌سی ایدی. زوجندن اول اسلامه کلوب، دینی کتم ایدر، وبوندن طولایی اذا وجفا کورور ایدی. بعده حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك مرقوم قیسه توصیه بیورمسی اوزرینه اذادن واز کچمشیدی. — (حواء بنت زید الانصاریه) و (حواء بنت رافع) اسملریله صحابیاتدن دیکر ایکی خاتون‌دخی بولندیغی بعض مورخین طرفندن ذکر اولنمش ایسه‌ده، بعضلری اوچنك بر شخصدن عبارت اولدیغی التزام ایتمشلردر.

حوارین { بحرینده بر قصبه‌اولوب، حضرت علی (رضه) ك اصحابندن زیاد بن عمرو طرفندن فتح اولنمشیدی. — تدمر ایله شام آرەسنده وتدمردن ایکی قوناقلق مسافه‌ده دخی بو اسمله بر قریه بولنوب، یزید بن معاویه اوراده وفات ایتمشدر.

حواریون { (Les Apôtres) حضرت عیسی (عم) ك اصحابی اولوب، نبی مشارالیهك نبوتی تصدیق ووحدانیته ایمان کتیرمش؛ وحضرت عیسانك رفعندن صکره اقطار عالمه طاغیلوب، نشردینه چالیشمشلردر. بونلر بروجه زیر اون ایکی کشیدر: بطروس (پیرو نام دیکرله شمعون)، آندریاس (بطروسك برادری)، یوحنا، فلیب، یعقوب اکبر، بارتلمی، توما، متی، سیمون (یاخود شمعون)، تادیوس (ونام دیکر یهودا)، یعقوب اصغر، یهودا. بونلرك اخیری خیانت ایدوب، حضرت عیسانی دشمنلرینه تسلیم ایتمکله، حواریون‌صره‌سندن چیقوب، لعنته مستحق اولدیغندن، یرینه (ماتیاس) کچمشدر. پاولوسی و(بارنابه) یی دخی حواریوندن عد ایدنلر واردر. حواریونه فرنکلر طرفندن ویریان Apôtres اسمی Ἀπόστολοι اسم یونانیسندن مأخوذ اولوب، بودخی رسولك جمعی اولەرق «رسل» دیمك اولدیغندن، بعض کتب نصرانیه‌ده رسل دیه یاد اولنورلر. [بهرینك اسم مخصوصنه مراجعت بیوریله.]

حواریون آطه‌لری { (Iles des Apôtres) یاخود Apostoles آمریقای جنوبینك منتهای جنوبنده واقع بوغازینك غربنده اون ایکی کوچك آطه‌اولوب، ′٥٤ °٥٢ عرض جنوبیده واقعدرلر.

حوثره { (العصری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف روایت ایتمشدر.

حوران { سوریه‌قطعه‌سنده بر خطه‌اولوب، اردن نهرینك جهت شرقیه‌سنده وفلسطینك شرق شمالیسنده واقع اولغله، شمالاً دمشقك جوارلرندن عبارت اولان غوطه وجنوباً بلقاء خطه‌لریله، شرقاً دخی چول ایله محدوددر. بوخطه جبل حوران ایله بونك اطرافنده بولنان عارضه‌لی ومرتفع محللردن عبارت اولوب، اکثریرلری حذای بحردن ٥٠٠ متره مرتفعدر. قسم شرقیسنده بولنان مذکور جبل حورانمدن ماعدا غرب جهتنده دخی بر طاقم تپه‌لر بولنوب، بونلرك اك یوکسکی جنوب جهتنده‌کی جبل عجلوندر. جبل حوراندن نبعان ایدن بر چوق چایلردن بعضیسی شرقه طوغری جریان ایده‌رك، چول قوملرنده نابدید اولور؛ وبر طاقمی دخی غربه طوغری آقه‌رق وبرلشه‌رك، (یرموك) نهرینی تشکیل ایدرلر. که بوده اردن نهرینه دوکیلور. خطه‌نك شمال غربی جهتنده حولان، حیدور ولجا بقعه‌لری بولنیور. بونلردن لجا بقعه‌سی بریناز طاغك آلت اوست اولمش لاولردن متحصل اولدیغی آکلاشیلان صارب قیالردن عبارتدر. بوقیالرك آره‌لرنده بر چوق درین یاریقلر ومغاره‌لر بولنوب، بو جهتلرله بقعهٔ مذکوره اکثریا ملجأ اشرار واشقیا اولور. حورانك اکثر طرفلری غایتله منبت اولوب،

بره سکسان قدر محصول آلنیر. آنجق اهالیسی آز اولمغله برابر بر حال وحشیانه بولنوب، اراضی بحق ایشلمدیکندن، وطائفهٔ زراع بدوی عربانك هجوم وغارتندن امین بولنمدقلرندن، بو استعداد طبیعیدن بحق استفاده اولنهمیور. مع هذا یتیشن بغدای، آرپه، داری وسائر حبوبات وعلی‌الخصوص نفاستیله مشهور اولان بغدایی اهالیی اداره ایتدکدن صکره، بر خیلی مقداری دخی اسکله‌لره وسوریه‌نك سائر طرفلرینه اخراج اولنور. اهالیسی درزی وعربدن مرکب اولوب، بونلرك بر طاقمی چادیرلرده ساکن وزراعتله مشغول بولنور، وبر طاقمی دخی سیار اولوب، اغنام ودوه‌لرینی کودرلر. درزیلر ایسه اکثریا مرتفع محللرده قلعه‌یه مشابه طاشدن اولرده اوتورورلر. مقدار اهالیسنه دائر بر قیده دسترس اولهمدق.

بنی اسرائیل زمانده بو خطه «ماورای اردن» تعبیر اولنوب، کرك یهودیلر وکرك بعده آثوریلر وکلدانیلر طرفندن ضبط اولندیغنده، خیلی تخریباته اوغرامشیدی. اسکندردن صکره اورالرده حکومت سورن ماکدونیانیلرله رومایلر زمانده حوران خطه‌سی استعداد طبیعیسیله متناسب بر معموریته نائل اولوب، الیوم اکثرینك خرابه‌لری قائم اولان نیجه شهر وقصبه‌لرتأسیس اولنمش ایدی. رومالر(حوران)ـن غاط اوله‌رق بوکا (آورانیتیس) نامنی ویردکرك، برقاچ قسمه تقسیم ایتمشلردی. فتوحات اسلامیه زمانده مرکزی الیوم خرابه‌لری (اسکی شام) دنیان (بصری) شهری ایدی. اکثر طرفلری صلحاً فتح اولندیغندن، بوخطه‌نك خرابیتی، بعض آوروپا محررلرینك رغم ایتدکلری کبی، فتوحات اسلامیه صره‌سنده اولمیوب، اوائل دور اسلامده پك معمور ایدی. خرابیتی چنکیز وتیمور ایله اهل صلیب وقوعات وحشیهٔ مؤلمه‌سی صره‌سنده حاصل اولمش؛ واووقتدن بری عربان عشیر-تلرینك پایمال بدویتلری اولمغله، بر دها اسکی معموریتنی بوله‌مامشدر. حتی بوکونکی حوراندہ، شهر شویله طورسون، هیچ بر قصبه‌دخی بولنمیوب، لوا وقضا مرکزلری قریه‌لردن ویا خالی یرلردن عبارتدر.

حوران خطه‌سی سوریه ولایتنه ملحق بر سنجاق اتخاذ اولنه‌رق، زیرده بیان اولندیغی وجهله، ۷ قضا و۲۱ ناحیه‌یه منقسم و ۳۶۳ قریه ایله ۵۱ مزارعی جامعدر. مرکز لوا جیدور ناحیه‌سنده واقع (شیخ سعد) قریه‌سی قربنده‌در. اهالیسنك وحشی حسبیله، بولواده تشکیلات جدیده هنوز اجرا اولنمیوب، مستثنا بر صورتده اداره اولنمقده‌در. هواسی معتدل ویالکز بعض باصیق محللرنده زیاده‌جه صیجاقدر.

قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
حوران	۳	۵۲
قنیطره	۲	۴۱
بصرالحریر	۰	۳۶
درعا	۱	۳۱
جبل دروز	۷	۵۸
سلط	۱	۲۵
عجلون	۷	۱۲۰
جمعاً	۲۱	۳۶۳

حوشب { (ذوطایم — بن طحیة الحیری) وقت‌سعادتده یمن‌قبائلی رؤساسندن اولوب، اسود کذابك قتلی حقنده بوکا وذوالکلاع ایله فیروز دیلمی‌یه جانب رسول‌الله (صلعم) دن نامهٔ سعادت یازلمش؛ وبونلر دخی اجابت ایدوب، ایمانه کلمشلردر. رؤیت نبی (صلعم) شرفنه نائل اولهمامشیدی. بعده صفین محاربه‌سنده ذوالکلاع ایله برابر معاویه‌نك معیتنده بولنمش، وشامده ساکن اولمش ایدی. — حوشب بن یزید النهری دخی صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف نقل ایتمشدر.

حَوصه { (یاخود حوضه) سودان وسطیده بیوك بر خطه اولوب، ۷° ایله ۱۴° عرض شمالی و ۲° ایله ۱۰° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً صحرای کبیرله، شرقاً بورنو خطه‌سیله، غرباً (نیجر) ایرماغیله، جنوباً دخی کینه کورفزینك ایچ طرفنده واقع اراضئ مجهوله ایله محاط ومحدوددر. بو وجهله حوصه مملکتی آفریقانك سواحل غربیه‌سنه یعنی کینه کورفزینه پك قریب اولدیغی حالده، قطعهٔ مذکوره‌نك سواحل شمالیه‌سیله دخی مناسبات وتجارتی واردر. مرکزی (سوقوتو) شهری اولوب، بعضاً بتون خطه‌یه دخی بو اسم ویریلیر. (حوصه) اسمی جغرافیون عرب آثارنده وابن بطوطه وسائر سیاحین اسلام کتابلرنده مذکور اولمیوب، بونلرك چوغی خطهٔ مذکوره‌نك مرکب بولندیغی کوچك ناحیه‌لری آیری آیری تسمیه وتعداد ایدیورلر. مقریزی ایسه بو خطه‌یه (آقنو)

اسمنی ویریور، که بو اسم اورالردن کلن زنجیلرجه دخی معلوم اولوب، بونلرك بر طاقمی بورنو وبر طاقمی آقنو لسانیله متکلم بولنیورلر. حوصه اهالیسی کاملاً دین اسلامله متدین اولوب، ذکاوت واستعدادجه سائر سودان اهالیسندن فرقلیدرلر. هرنه قدر رنکلری سیاه وصاچلری قیویرجق ایسه‌ده، سیمالری خالص زنجی سیماسندن چوق فرقلی‌ودوزکون اولوب، بربر ایله زنجی عرقلرینك اختلاطندن متولد اولدقلری آکلاشیلیور. تجارته دخی زیاده میل واستعدادلری اولوب، کندی مملکتلرینك خارجنده‌ده اجرای تجارته مشغول بولندقلرندن، سائر سودان اهالیسنك چوغی وعلی‌الخصوص تجارته مشغول اولانلری آقنو لسانته آشنا بولنورلر؛ وبو لسان آفریقانك سواحل غربیه‌سنده واقع اولوب، (نیجر) ایرماغی حدود غربیه‌سی وبونك الك بیوك تابعی اولان (بنوئه) نهری دخی حدود جنوبیه‌سی تفریق ایدر؛ ودیکر بر چوق نهرلر مملکتی شق وسقی ایده‌رك، بو ایکی نهره منصب اولور. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوق وطوپراغی پك منبت ومحصولدار در.

حَوصه { ادرنه ولایت وسنجاغنده وادرنه‌نك ۲۶ کیلومتره شرق جنوبیسنده

قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، معطل مدرسه وعمارتخانه‌سی خراب‌حالنده بیوك برکار وانسرای وخانی وبرقاپیجه‌سی واردر. مقدمادرسعادت ایله ادرنه آره‌سنده‌کی طریقك الك مهم منزللرندن ایدی. دمیر یول خطنك انشاسندن صکره اهمیتدن دوشمشدر. — حوصه قضاسی ادرنه سنجاغنك قسم شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قرق کلیسا سنجاغیله، شمالاً شرقی روم ایلی حدودیله، غرباً نفس ادرنه ودیمتوقه قضالریله، جنوباً دخی جسر ارکنه قضاسیله محدود ومحاطدر. اراضیسی قسماً جبالدن وقسماً باير ودره واووه‌لردن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه اینن (قوله‌لی) و(آقار) دره‌لری ارکنه نهرینه دوکیلور، حوصه قصبه‌سندن کچن بر کوچك دره دخی (آقار) چاینه تابعدر. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه وسائره‌دن خیلی محصولاتی ومشهور شرابی واردر. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی حیوانات یتیشدیریلیر. قضا قره‌جه صالح ناحیه‌سیله برابر ۳۳ قریه‌دن مرکب اولوب، اسلام وروم وبلغاردن عبارت ۱۳۷۹۰ اهالیسی واردر.

حوضه { [« حوصه » ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

حوضه { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده، آماسیه‌نك ۳۳ کیلومتره شمال غربیسنده وصامسونك ۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، بر قاج خانی، ۲۰ دکانی، هفته‌ده بر قوریلور پازاری ومشهور قاپلیجه‌سی واردر. بو قپلوجه‌نك صویی °۵۷ سانتیغراد حرارتنده اولوب، روماتیسمه وشربی معده وباغرصاق خسته‌لقلرینه نافع اولمغله، واوستنده مکمل صورتده حمام یاپلش اولمغله، موسمنده بر قاج بیك کشی اجتماع ایده‌رك، استحمام ایدرلر. قصبه‌نك بشقه صویی اولمدیغندن، صویی صوئوده‌رق ایجرلر. پك خفیف ولذیذ بر صودر. قصبه اورمانلر اورته‌سنده وپك کوزل بر موقعده اولوب، بر طرفدن آماسیه وسیواسه وبر طرفدن دخی صامسونه شوسه ایله مربوطدر. — حوصه قضاسی لوانك قسم شمالیسنده واقع اولوب، شمالاً جانیك سنجاغیله، غرباً کوپری، جنوباً کومش حاجی کوپی، شرقاً دخی نفس آماسیه ولادیق قضالریله محاط ومحدوددر. اراضیسی طاغلق اولوب، (ترس آقان) صویی ایچندن مرورله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، یشیل ایرماغه دوکلدیکی حالده، دیکر بر ایکی چای شماله طوغری آقه‌رق، قزیل ایرماغه منصب اولورلر. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری دخی چوقدر. قضا ٤ ناحیه و٨٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ۲۲۳۲۰ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ۲۵۰۰ ی ارمنی و ۱۰۰۰ قدری روم اولوب، قصوری کاملاً اسلامدر. جمله‌سی لسان عثمانی ایله متکلمدرلر. درون قضاده ۲۲ جامع، ۲۸ مسجد، ۷۷ اسلام و خرستیان مکتبی موجوددر.

حوط { بن قرواش، حوط بن مره، حوط بن یزید الانصاری وحوط‌العبدی صحابه میانده مذکوردرلر.

حولاء { صحابیاتدن اوج خاتونك اسمی اولوب، بونلردن (حولاء بنت تویت القرشیه)
معیت حضرت نبویده مدینه‌یه هجرت ایتمش، وکثرت عبادتله شهرت بولمش ایدی. — بری دخی مدینه‌ده عطارلقله اشتغال ایدردی. — اوچنجیسی عثمان بن مظعونك زوجه‌سی ایدی.

حوله { شامده ایکی ناحیه اولوب، بری حمص ایله طرابلس آره‌سنده ودیکری صور قربنده بولندیغی، وعبدالملك بن مروان زمانده دعوای نبوت ایدن (حارث) نك بو ایکنجی ناحیه‌نك قراسندن برنده ظهور ایتمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حُوَیرث { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری، که حویرث بن عبدالله الغفاریدر، آبی اللحم لقبیله معروفدر. — دیکری مالك بن الحویرثك پدری اولوب، اوغلی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل اولنمشدر.

حُوَیزه { بصره ایله واسط وخوزستان آره‌سنده وبطایح تسمیه اولنان باطاقلقلرك ایچنده بر قصبه اولوب، دولت عباسیه زمانده خیلی معمور ایدیسه‌ده، ردائت هواسیله شهرتی وار ایدی. بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُوَیصه { (بن مسعود الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن محیصه‌نك برادریدر. احد وخندق غزالریله سائر بعض غزاواتده حاضر بولنمشدر.

حُوَیطب { (ابو محمد — بن عبدالعزی القرشی العامری) صحابه‌دن ومؤلفة قلوبدن اولوب، بدر وقعه‌سنده میانهٔ مشرکینده بولنمش اولدیغی حالده، حنین وطائف غزالرنده معیت حضرت نبویده بولنمش؛ ومعاویه‌نك زمانده یوزیاشنی متجاوز اولهرق مدینه‌ده وفات ایتمشدر. مروان بن حکم کندیسنه مقام تزییفده پك کیج اسلامه کلدیکنی سویلدکده، صاحب ترجمه‌نك: «دفعاتله شرف اسلامله مشرف اولمق ایستدیکم حالده، سنك پدرك مانع اولوب، یکی ایجاد اولنمش بر دین ایچون آبا واجدادك دینلنی ترك ایده‌جکسك؛ دیمشدی» جوابیله مروانی اسکات ایتمش اولدیغی مرویدر.

حَی { بصره ولایتنك منتفك سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (غراف) نهری اوزرنده واقعدر. ۴۵۰۰ قدر اهالیسی، ۲۰۰ قدر دکانی وایکی حامی واردر. هواسی بصره ولایتنك سائر طرفلرینه نسبةً اییدر. محصولات موسمنده تجار وسائره‌دن خیلی غلبه‌لك طوپلانیر. — قضانك محیریجه وقلعة سکر ناحیه‌لرینی دخی حاویدر. اراضیسی نهر وجدوللر صویله وبعض یرلرنده طولابلر واسطه‌سیله سقی واروا اولنه‌رق، اولدقجه منبت ومحصولدار ایسه‌ده، اهالیسی آز اولدیغندن، بحق ایشلنه‌میور. محصولانی باشلیجه بغدای وآرپه ایله داری وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی عموماً عرب وشیعی المذهبدر.

حیا { (شیورام اکبر آبادی) هندستان شعرا سندن اولوب، بر همنی المذهب ایدی. راجه (مل امتیاز) نك برادری ومشاهیر شعرادن عبدالقادر بیدلك شاکردی ایدی. استادینك «چار عنصر» ینه تقلیداً «کلکشت بهار ارم» عنوانیله برمنظومه یازمشدر. بش بیکدن زیاده بیتی حاوی دیوانی دخی واردر. حسن اخلاق ونزاکت طبع ایله متصف ایدی. ۱۱۴۴ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تنها نه همین بر سر مژگان تر آید
از هر بن مویم چوعرق اشك برآید

حیات { شاه اسماعیل صفوینك زوجه‌لرندن ومهارتی اولان (جهان) نك اورتانجی ایدی. جهانك زوجنه خطاباً:

تو پادشاه جهانی جهان زدست منه
که پادشاه جهانرا جهان بکار آید

بیت معنیدارینی سویلمسی اوزرینه، صاحبهٔ ترجمه دخی شو بیتله مقابله ایتمشیدی:

ترك غم جهان بکن تا ز حیات بر خوری
هرکه غم جهان کندکی ز حیات بر خورد

حیاتی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن بر وجه آتی اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قسطمونیلی اولوب، صاحب تذکره لطیفینك جدیدر. شو بیت اونکدر:

سینه‌می تیغ غمیله شرحه شرحه یارمیم
یاره‌لره یاره حالم شرح ایده‌یم وارمیم

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، سلطان سلیم جامع شریفینك امامی مسلح الدین خلیفه‌نك اوغلیدر. کوچك برادرینه ده ظرفا (عماتی) نامنی ویرمشلردی. ایکیسی برابر شام وحلب طرفلرنده بعض مأموریتلرده بولنوب، خیلی ثروته مالك اولمشلر ایکن، بعده حیاتی

مبتلا اولدیغی بر عشق وعلاقه یولنده وارینی اتلاف ایتمکله، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایدوب، جده امینی بولنان برادری طرفندن تخصیص اولنان معاشله قناعت، وبر مدت صکره اول بقعهٔ مبارکه‌ده ارتحال ایتمشدر. معاصرینندن (پوستی) مخلیصله متخلص بر شاعرله ملاطفه‌لری اولوب، برکره صاحب ترجمه پوستی‌یه برپوصله یازه‌رق: «کوپك پوستی، طوموز پوستی دباغت قبول ایدرمی؟» دیه صورمغله، پوستی جواباً «حیاتی ده مردار ممانی ده» دیه یازمش. شو بیت حیاتینك اشعارندندر:

یار اکر عرض عذار ایلیه کلزاره کله
چاك ایده یاقه‌سنی غنچهٔ کل زاره کله

— اوچنجیسی (حیاتی بك) دخی استانبوللی او. لوب، سپاهی زمره‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

طاتلو کلدی باکه جانمدن لبك
جان چیقار چیقمز دهانمدن لبك

حیاتی { (حاجی احمد افندی) علمای عثمانیه‌دن اولوب، مرعش سنجاغنده واقع البستان قصبه‌سندندر. پدری قصبهٔ مذکوره مفتیسی بولنمش اولدیغی کبی، کندیسی دخی پدرینك وفاتندن صکره بر مدت اوراده مفتیلك ایتمش؛ وبعده درسعادته کله‌رك، آیاصوفیه‌ده نشر علومله مشغول اولوب. صدراعظم بولنان یوسف ضیا پاشانك دخی خواجه‌سی اولمشیدی. ۱۲۲٤ تاریخنده سرای بوسنه وایکی سنه صکره بغداد مولویه‌سنه نصب اولنه‌رق، درسعادته عودتندن صکره ۱۲۲۹ ده وفات ایتمشدر. علوم شرعیه وسائره ایله ادبیاب عربیه وفارسیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، متعدد تألیفاتی وترکی وعربی بعض اشعار وقصایدی واردر. سنبل زاده وهبینك «تحفه» سنه غایت کوزل بر شرحی اولدیغی کبی، «تحفهٔ شاهدی» یی دخی شرح ایتمشدر. وهبینك «تحبه» سنی دخی شرحه باشلامش ایسه‌ده، اتمامنه عمری وفا ایتیوب، اوغلی (شرف افندی) اکمال ایتمشدر. «اسعاف المنه فی شرح اتحاف الجنه» و «تهافت مستحاجه» عنوانلریله ایکی تألیفی ومنطق و آدابه متعلق برمنظومه‌سی واردر. تحفهٔ وهبی‌یه اولان شرحی مطبوع اولوب، لسان فارسینك نکات وقواعدینه دائر برچوق معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله برابر هر برلغت ایچون شاهد عد اولنه‌یله‌جك مشاهیرشعرا آثارندن برر بیت دخی ایراد ایتدیکندن، حقیقةً باعث استفاده بر اثردر؛ وصاحبینك اوبابده‌کی وسعت معلومات وکثرت مطالعه‌سنه شاهددر. شو مطلع جلهٔ اشعارندندر:

حقیقت کاشفنده کله بلبل کبی دیر هوهو
قمونك مقصدی حقدر کرك لا لا کرك لو لو

حیاتی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (قاسم بیك) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك رجاننندن ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دلم از سینه بتکست خدایا برسان
هرکجا درقفسی مرغ کرفتاری هست

— ایکنجیسی عن اصل کاشانلی اولوب، بعده هندستانه رحلتله. اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مابجور او خوشیم امانه چندانی که یار
باعث لطف رقیبان سازد آزار مرا

حیاتی زاده { (محمد امین افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان احمد خان ثالث زمانده سر اطبا بولنمش اولان حیاتی زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایدرك، یکیشهر وادرنه مولویتنه نصب اولنمشیدی. فن طبی دخی تحصیل ایتمش اولمغله، ۱۱٤۹ ده سر اطبای حضرت پادشاهی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ و ۱۱۵۰ ده بانفعل استانبول قاضیسی وبعده آناطولی وروم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۱۵۹ سنه‌سی ربیع الاولنده مسند فتوایه نصب اولنه‌رق، یدی آی بو مقامده قالمشدر. عالم وفاضل وعفیف بر ذات ایسه‌ده، نحافت بدنیه‌سی وخسته مزاجلغی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولوب، معیتی خلقی دخی بوحالدن استفاده ایله، بعض سوء استعمالاتده بولندقلرندن، طریق علمی منتسبینی کندیسندن دلکیر اولمغله، ینه اوسنه عزل اولنه‌رق، بروسه‌یه نقل اولنمش، ومتعاقباً، ٦۱ سنه‌سی محرمندن ضبط ایتمك اوزره، مکهٔ مکرمه قضاسنه نصب اولنه‌رق، شامه عزیمت ایتمش، وآنجق مبتلا اولدیغی خسته‌لق سفر حجازه مانع اولمغله، استانبوله عودت مأذونیتنی استحصال ایتمکده ایکن، ۱۱٦۰ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر.

حیاطله { مورخین عرب آثارنده تیبت جهتلرنده ساکن تاتار و هندلیدن

متولد بر قومه ویریلن اسم اولوب، بو قوم ظهور اسلامدن اولجه غرب شمالیه طوغری توسیع دائره ایده‌رك، بلخی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکمدارلرندن (خشنوار) ایران ملوکندن فیروز بن یزدکردی مغلوب، وقبادی ایران تختنه اجلاس ایتمشدی. بعده قبادك اوغلی نوشیروان خشنواری مغلوب ایدوب، قتل ایتمش، وحیاطله‌یی بلخدن چیقارمش ایدی.

حیّان (ابو مروان — بن خلف) اندلسك مشاهیر مورخیندن اولوب، قرطبه‌لیدر. اندلسك یعنی اسپانیا وپورتکیزك ۶۰ جلد اوزره مکمل بر تاریخنی یازدیغی کبی، ینه اندلسك احوال تاریخیه‌سنه دائر «المقتبس» عنوانیله ۲۰ جلددن مرکب دیکر بر اثر معتبر دخی وجوده کتیرمشدر. وفاتی ۴۶۹ تاریخ هجریسنده واقع اولمشدر. — اندلس مشاهیر ادبا وعلماسندن (ابن حیان) دیمکله دخی معروف اولان (ابو حیان) بشقه‌در. [«ابوحیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حی بن یقظان بعض ادبای عرب طرفندن یازیلان کتابلرك قهرمانی اولان بر شخص موهومدر، که کویا طاغده وحیوانات وحشیه آره‌سنده بر کچینك سودینی امه‌رك بیومش؛ وکیمسه ایله کورشمکسزین وبرشی اوکرنمکسزین، مجرد کندی فکریله علوم وحکمتك اسرارینی آکلامق درجه‌سنه کلوب، کندیلکندن بر حکیم وفیلسوف اولمش. بو حکایه (ابو جعفر بن طفیل) اسمنده بر محرر مجهول طرفندن عربیده یازیلوب، آوروپا مستشرقینندن (بوقوکتوس) طرفندن لاتینجه ترجمه سیله برابر طبع ونشر اولنمشدر. عربیده دیکر بعض مؤلفین طرفندن دخی یازلمش؛ وفضل‌الله اصفهانی طرفندن «بدیع الزمان» عنوانیله فارسیه ترجمه اولندیغی کبی، عبرانیجه‌یه دخی نقل ایدلمشدر.

حیدر حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك اسملرندندر. [«علی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حیدر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری حصارلیدر. سلطان جمك دفترداری ایدی؛ شهزاده‌نك وفاتندن صکره مخلفات و یادکارلرینی آلوب، سلطان بایزید خانه تقدیم ایتمکله کندیسنه بر اعلا زعامت احسان اولنمشدی. عالم وادیب بر ذات ایدی.

حیدر آباد هندستانك دکن قطعه‌سنده نظام‌دولت اسلامیه‌سنك مرکزی اولان بیوك بر شهر اولوب، بمبایك ۷۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده ومدراسك ۴۹۵ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق، ۱۷°۲۲′ عرض شمالی ایله ۷۲°۱۲′ طول شرقیده واقعدر. شهر واسع بر اووه‌نك اورته‌سنده و ۵۵۷ متره ارتفاعنده اولوب، بو اووه‌ده بر چوق کوللرله بعض قیالق تپه‌لر دخی موجوددر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیر یول خطنه بر شعبهٔ مخصوصه ایله مربوطدر. اهالیسی ۴۰۰۰۰۰ نفوسه قریبدر. بوشهر دکن قطعه‌سنك پایتخت قدیمی اولان (کلکونده) خرابه‌لری اوزرینه مؤسس اولوب، ۹۸۹ تاریخنده ابراهیم قطب شاهك اوغلی محمد قولی خان طرفندن بنا اولنمشدر. شهر برسورله محاط اولوب، (موسی) نهری بوینجه بر مستطیل شکلنی ابراز ایدیور. ایکی بیوك جاده شهری اورته‌سندن یاره‌رق، ووسطنده تقاطع ایده‌رك، درت بیوك قسمه آیریور. وسطنده یعنی بو ایکی جاده‌نك تقاطع ایتدیکی محلده (چارمنار) اسمیله فوقانی بیوك برمدرسه و (مسجدجامع) اسمیله غایت جسیم وفوق‌العاده مصنع ومزین بر جامع شریف بولنیور. مدرسه مرتفع کرلر وستونلر اوزرینه مؤسس اولوب، مذکور ایکی جاده آلتندن کچر. دیکر سوقاقلری طار واکثری کرلرله مستور اولوب، خانه‌لری ایسه اوج درت قاتلیدر. شهرك ایچنده مذکور مسجد جامعدن بشقه بیوك وکوچك پك چوق جوامع ومساجد وسائر مؤسسات خیریهٔ اسلامیه موجوددر. اهالیسی همان کاملاً مسلمان اولوب، هندستانده عصبیت اسلامیه‌نك الك قوتلی بولندیغی بر بوراسی اولمغله، یقین وقته کلنجه‌یه قدر آوروپالیلرك بو شهره دخولی مساغ دکلیدی. هر نه قدر شمدیکی حالده نظاملر انکلتره دولتنی طانیورلر ایسه‌ده، ینه انکلیزلر ادارهٔ داخلیه‌لرینه قاریشمیوب، (رزیدان) یعنی وکیل ویاقونسلوس عنوانیله بولندیریلان انکلیز مأموری شهرك خارجنده اقامت ایدر. نظامك سرایی پك بیوك ایسه‌ده، صنعت معماریه‌دن عاریدر.

حیدر آباد هندستانك قسم غربیسنده وبمبای اداره‌سنده برشهر اولوب، سند خطه‌سنك مرکز قدیمیدر. بمبایك ۸۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده و سند ایرماغنك تشکیل ایتدیکی بر

جزیره داخلنده اوله‌رق ۲۲′ ۲۵° عرض شمالی ایله ۸′ ۶۶° طول شرقیده واقعدر. قسم کلیسی مسلم اولق اوزره، ۴۱۱۵۰ اهالیسی، منظره‌سی غایت کوزل بر قلعه‌سی، مصنع بر بیوك جامع شریفیله دیکر بر چوق جوامع ومساجدی، مصنع تربه‌لری و واسع چارشیلری واردر. بر دمیر یول خطنك مبدئی اولدیغی کبی، سند ایرماغنده ایشلین واپورلرك دخی برنجی اسکله‌سیدر. بوشهرده کوزل اسلحه ایله صیرمه‌لی قاشلر وآغاج و معدندن اویمه‌لی مواد مختلفه اعمال اولنوب، مقدما ایرانله بیوك تجارتی وار ایدی. اسکی ملوك اسلامیه‌سنك سرایی الیوم موجوددر. شهرك جنوب جهتنده انکلیزلرك دخولندن صکره طرز جدید اوزره یکی برمحله دخی تأسیس اولنمشدر.

حیدر آغا زاده (محمد پاشا) دور سلطان محمد خان ثالثده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، یکیچری اوجاغندن یتیشمش، ومصر والیسی دخی اولمش ایدی. ۱۰۵۹ ده مسند قپودانیه یه کچوب، اوصره‌ده کیرید فتوحاتیله اوغراشدیغندن، دونمایله آق دکیزه چیقمش؛ وحانیه‌یه یناشه‌میوب، عسکر ومهماتی رسمویه چیقارمغه چالیشیر. کن، قندیه‌دن دشمن دونمانسنك هجومنی کورنجه، مدللی طرفنه قاچمش اولدیغندن، بر سنه مأموریتدن صکره عزل اولنه‌رق، ۱۰۶۶ ده سلوریده قتل اولنمشدر.

حیدرانلی وان جهتنده جولان ایدر بر عشیرتك اسمیدر.

حیدر بن جنید (شیخ —) ملوك صفویه‌ـ نك برنجیسی اولان شاه اسماعیلك پدری اولوب، شیخ صفی‌الدین اردبیلینك احفادندندر. ساداتدن اولوب، نسبی امام موسی کاظمه منتهی اولور. والده‌سی آق قیونلی ملوکندن اوزون حسنك همشیره‌سی اولدیغی کبی، کندیسی دخی اوزون حسنك قیزی عالمشاهی تزوج ایتمشدی. بو دخی پدری شیخ جنید کبی مریدان وطرافدارانی جمع ایله، کرجستانده غزا ایتدکدن صکره، شروانه دخی تعرض ایتمکله، دایی زاده‌سی وقاینی اولان سلطان یعقوب بن حسنك سرعسکری و شروان والیسی بولنان (فرح یسار) طرفندن ۸۹۳ ده قتل اولنمشدر.

حیدر پاشا سلطان سلیم خان ثانی دوری وزراسندن اولوب؛ حرم خاصدن نشأت ایتمش؛ وروم ایلی والیسی اولوب، اوطرفده وفات ایلمشدر. چرچر قریسنده مسجد وچشمه‌سی واردر.

حیدر پاشا سلطان سلیم خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، سلیمیه قریسنده واقع حیدر پاشا قشله‌سنك بانیسیدر. بو قشله‌نك موقع وهواسی غایتله کوزل وباغچه‌لری واسع اولمغله، خسته خانه اتخاذ اولنه‌رق، مکتب طبیهٔ شاهانه‌دن چیقان اطبا بو خسته خانه‌ده بر مدت معینه‌ده اجرای عملیات ایدرلر. — قاضی کوینك شمال جهتنده واقع اولان واسع برمحله‌یه وبو محله‌نك انصالنده اولان ابراهیم آغا چایرینه دخی، قشله مناسبتیله، حیدر پاشا نامی ویرلمشدر. بو محله کیتدکجه توسع وکسب معموریت ایتمکده‌در. ازمید طریقیله آنقره واورادن بغداده دردست تمدید اولان دمیر یول خطنك مبدئی حیدر پاشا اسکله‌سی اولمغله، بوندن طولایی دخی اهمیتی آرتمقده‌در.

حیدر پاشا (حسن —) متأخرین شعرادن اولوب، درامه‌لیدر. صدراسبق خورشید پاشانك ترحاله والیلکی اثناسنده واقع اتلمامی اوزرینه، ۱۲۳۶ ده سلحشورلق رتبه‌سنی احراز ایله، مصره اعزام اولنه‌رق، بر خیلی مدت اورادە استخدام اولنمش؛ و ۱۲۶۴ ده مصر والیسی عباس پاشانك انهاسیله عهده‌سنه میرمیرانلق رتبه‌سی احسان بیورلمش؛ و ۱۲۶۸ ده درسعادته کله‌رك، بیغا متصرفلغنه نصب اولنوب، ۱۲۶۹ ده اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا صباح حشره‌دك تنویر ایلر عالمی
شام وحدتده یانان قندیله یاغ اولدی کوکل

حیدر طهماسبی ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر؛ وشاه طهماسب صفوی زمانندە پاشامشدر. شو بیت اونکدر:

چشمهٔ حیوان کجا لعل لب جانان کجا
هر دو جان بخشند اما این کجا وآن کجا

حیدر علی خان هندستان غزاتندن اولوب، (میسور) خطه‌سنده بر قلعه محافظنك اوغلی ایدی، وسیادت دعواسنده بولنوردی. هنوز کنج ایکن (مه‌راجه) لره قارشی ابراز شجاعت ایتمکله، میسور راجه‌سی طرفندن بر مقام عالیه نصب اولنمش ایسه‌ده، بعده

راجه‌یه قارشی قیامله، میسوری وملابار سواحلیله مالدیب جزایرینی ضبط ایده‌رك، اعلان استقلال ایلمشدی. انکلیزلر بونك فتوحاتنه مانع اولمغه چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردر. ۱۱۹۶ تاریخنده وفات ایدوب، ملك وسلطنتی اوغللری مشهور تیپو صاحب ایله کریم صاحبه براقمشدر.

حیدر کلیجه { هرات شعراسندن اولوب، ابتدای حالنده خالی طوقومق صنعتیله مشغول ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کر میسر نشود بوسه زدن پایشرا
هرکجا پای نهد بوسه زنم جایشرا

حیدر مجذوب { ایران شعراسندن اولوب، تکمیل علوم ایلدکدن صکره، عقلنه خفت کلمکله، دیوانه واری کزردی. آره‌ده صره‌ده عقلی باشنه کلوب، علما ایله مباحثات علمیه‌یه کیریشیر، وکافهٔ علومده اولان اقتداری کوسترردیسه‌ده، درعقب صایتوب، صاچه صاپان سویلمکه باشلاردی. عقلی باشنه کلدیکی صره‌لرده کوزل اشعار دخی سویلردی. شو بیت اوجله‌دندر:

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقندی بابرنج دانه دانه

حیدر معمایی { ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه اسماعیل ثانینك زمانده یاشامش؛ واکبر شاهك زمانده هندستانه سیاحت ایدوب، بحراً ایرانه عودتنده، فیضئ هندینك آثارینی استنساخ ونشر ایتمکه سعی ایلمش ایدی. باشلیجه تاریخ ومعما نظمنده مهارتی وارایدی.

حیدر ملك { هندستانك اون برنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، جهانکیر شاهك رجالندن ایدی، و (رئیس‌الملك چغتائی) عنوانیله شهرت بولمش ایدی. ۱۰۲۸ تاریخنده شاه مشارالیهك معیتنده کشمیره سفر ایدوب، خطهٔ مذکوره‌نك احوالنه کسب اطلاع ایتمکله، مکمل بر « تاریخ کشمیر » یازمشدر.

حیدر میرزا { ملوك صفویه‌نك ایکنجیسی اولان شاه طهماسبك بیوك اوغلی وشاه اسماعیلك تورونی اولوب، ۹۸۳ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوکیجه سمحال چرکسك سعیيله قتل اولنمشدر.

حیدر میرزا { ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك برادرزاده‌سی وسالف‌الترجمه حمزه میرزانك اوغلی اولوب، سلطان مراد خان ثالث زماننده و ۹۹۸ تاریخنده تکالیف صلح ایچون شاه مشار الیه طرفندن درسعادته اعزام اولنمش؛ وفوق‌العاده صورتده مظهر اکرام والتفات اولوب، مورخ سلانیکی مهمانداری اولمشیدی. حیدر میرزانك تکلیف ایتدیکی صلح تبریز ایله جوارلرینی وشروان وکرجستان ایله لورستانی دولت عثمانیه‌یه ترك ایدیوردی. بوصلح طرف دولتدن قبول اولنوب، عقد اولنان معاهده‌یه ایرانیلرك مذهب سنی‌یی قبول ایتملری دخی درج اولنمشیدی.

حیدر میرزا { (یاخود میرحیدر تغلات) هندستان ملوك تیموریه‌سندن بابر شاهك انیشته‌سی یعنی خاله‌سنك قوجه‌سی اولوب، همایون شاهك برادری کامران میرزانك خدمتنده ایکن، ۹۴۶ تاریخنده بونی ترکله، طرف حکمداریه دونمش؛ وبرسنه صکره کشمیرك فتحنه مأمور اولوب، آز زمانده موفق اولمغله، اوراده اعلان استقلال ایتمش، وتیبتك دخی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، ۱۱ سنه اجرای حکومتدن صکره، ۹۵۸ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

حیدر هروی { ایران شعراسندن اولوب، تجارتله مشغول اولور، وآره‌صره تجارت طریقیله هندستانه کیده‌رك، سائر شعرا کبی کیمسه‌یه عرض احتیاج ایتمز ایمش. غزل وقصیده وسائره‌دن اشعاری اون بیك بینی متجاوزدر. کندی اشعارینه یك معتقد ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چنان طوطی صفت حیران آن آیینهٔ رویم
که میکویم سخن اما نمیدانم چه میکویم

حیدری { اونبجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، استانبوللیدر. شو بیت اونکدر:

همای عشق پرواز اول کل‌ای جان مرغی تندن کچ
علایقدن مجرد اول یوری قید بدندن کچ

حیدری { خراسان شعراسندن اولوب، سبزواریدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون بکویش کشته خواهم شد خوشم کز بیکسی
کشته بکذارند شاید یك شبم درکوی او

حیدری { ایران شعراسندن ولسانئ شیرا- زینك شاکردانندن اولوب،

تبریزلیدر. هندستانه دفعاتله سیاحت ایتمشدی. شو قطعه هندستان شاهنه خطاباً سویلدیکی اشعارندندر:

مشکلی دارم شها خواهم کنم پیش تو عرض
زان‌که زین مشکل مراصد داغ‌حسرت بردلست
سیم وزر انعام کردی لیك از خازن مرا
هم کرفتن مشکل وهم ناکرفتن مشکلست

حیدری { ارضروم ولایت وسنجاغنك اووه قضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۱ قریه‌دن مرکبدر.

حیر { سامراده بیوك ومزین بر سرای ایدی، که خلفای عباسیه‌دن متوکل علی‌الله طر- فندن درت ملیون درهمله یاپدریلوب، بعده خلیفه مستعین بالله طرفندن وزیری احمد بن‌الخصیبه احسان اولنمش ایدی.

حیران { (مولانا مفتی کرام‌الدین بن مولوی نظام‌الدین) هندستان شعرا وعلما- سندن و شیخ عبدالحق محدث دهلویئك احفادندن اولوب، ۱۱۹۱ تاریخنده شاهجهان آباده طوغمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

تیر عشق زکه خوردی بدل خود حیران
ناله ومویه وافغان تو بی چیزی نیست

حیرانی { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لی اولدیغی حالده، همدانده یاشامش، و ۹۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. «بهرام وناهید»، «مناظرهٔ ارض وسما»، «مناظرهٔ شمس وپروانه» و «مناظرهٔ سیخ ومرغ» عنوانلریله درت مثنویسی وبر چوق غزلیات وقصایدی واردر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دوش آتشی‌که بر سر کویش بلند بود
آتش نبود آه من مستمند بود

حیرت { (قیام‌الدین ـــ) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. «تذکرهٔ مقالات الشعرا» عنوانیله بر تذکره‌سی وبر خیلی اشعاری واردر. ۱۱۷٤ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

مضطرب حالم از آهو روشان ورم شان
من ندانم بچه تدبیر بدام آرم شان
صفحهٔ روی تو چینست ودوچشمت دوغزال
جنبش زلف تو دادست زهر سورم شان

ـــ کشمیر بر همنیلرندن دخی بو مخلصله متخلص بر شاعر اولوب، هندستانك (لکهنو) شهرنده یاشامش، و ۱۲۳٤ تاریخ هجریسنده ۳۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

حیرت { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن او- لوب، دارنده‌لیدر. ملکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، درسعادته کله‌رك، دیوان همایون قلمنه مداومتله، خواجه کاتبق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ وبعده صدر اسبق یوسف ضیا پاشا ایله محمد غالب پاشانك وسائر وزرانك دیوان کتابتنده بولنمش؛ ونهایت جانب مصره کیدەرك، محمد علی پاشا مرحومك دیوان کاتبی اولدیغی حالده، ۱۲٤۰ تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. مفصل بر منشأت مجموعه‌سیله منظوم فارسی بر لغتنامه‌سی وعلم نحودن ابن مالکك «الفیه» سنه بر شرحی واردر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دوندی بر سبحهٔ لؤلویه سر شکم حیرت
قطرهٔ خون آراسنده سراغ یاقوت

حیرتی { شعرای عثمانیه‌نك کزیده‌لرندن اولوب، واردار یکیجه‌سندندر. فقر وقناعتله یاشامش، واواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمش ایدی. ۹٤۱ ده وفات ایتمشدر. اشعاری لطیف ومعنیدار اولوب، شو بیت اوجله‌دندر:

نه سلیمانه اسیرز نه سلیمك قولی‌یز
کمسه بیلمز بزی بر شاه کریمك قولی‌یز

حیرتی { ایران شعراسندن بروجه زیر درت شاعرك مخلصیدر:

برنجیسی مولانا حیرتیدر، که (مرو) لی اولدیغی حالده، (تون) لی اولمق ادعاسنده ایدی. کنجلکنده حسن وجمالیله مشهور اولوب، بعده قلندرلکه اوره‌رق، لاابالیانه بر عمر سورمشدر. نعت کویلقده مهارتی اولدیغی کبی، هجوده دخی ملکه‌سی اولوب، وحیدقلی ایله مهاجالری واردر. شاه طهماسب ماضینك التفاتنه مظهر اولوب، رئیس‌الشعرا عنوانله نائل اولمش؛ و۹٦۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. «کلزار» عنوانیله بر منظومه‌سی، «بهجة المباهج» عنوانلی بر تألیفی وجمعاً ٤۰۰۰۰ قدر بیته بالغ اشعاری واردر. شو رباعی جلهٔ اشعارندندر:

که دل از عشق بتان که چکرم میسوزد
عشق هرلحظه بداغ دکرم میسوزد
من زخود بیخبر وآتش هجران در دل
وه‌که این شعله شبی بیخبرم میسوزد

ـــ ایکنجیسی قزوینلی اولوب، شهر مذکورده

سراجلقله مشغول بولنمش، و خراسان وعراقه دخی سیاحت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عید آمد وافزود غمم را غم دیگر
ماتم زده را عید بود ماتم دیگر

— اوچنجیسی (میرحسن) استرآباد ساداتندن اولوب، ۸۳۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کفتن
ولی وداع تو آسان نمیتوان کفتن

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، ۹۸۹ تاریخنده هندستانه رحلتله، قطب شاهك حسن قبولنه مظهر اولمشدی. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

حیرون { (بن رابطه) خلفای عباسیه زماننده لسان یونانیدن عربیه کتب حکمت وطبی ترجمه ایدنلردن اولوب، ترجمه‌سی اوقدر مقبول دکلدر.

حیره { عراق عربده وفراتك صاغ طرفنده اولەرق (هندیه) نهرینك ساحل یسارنده الیوم (نجف) قصبه‌سنك بولندیغی موقعده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، بر خیلی وقت اوجوارلرك مرکزی و بر عرب حکومتنك پایتختی بولنمشدر. اسکندر طرفندن بنا اولنه‌رق، ابتدا (اسکندریه) تسمیه اولندی. یغی مروی ایسه‌ده، یاقوت حموی (بحت نصر) زمانده تأسیس اولندیغی بیان ایتدیکنه نظراً، شهرك دها اسکی اولوبده اسکندر طرفندن تعمیر وتوسیع ایدلمش، وبومناسبتله اسکندریه نامنی آلمش اولمسی دخی محتملدر. بر آرەلق حیره ایکنجی درجه‌ده قالوب، (انبار) شهری اوجوارك مرکزی حکمنه کچمش ایسه‌ده، بعده ینه حیره تقدم ایدوب، ایران کیاسره‌سنه تابع اولان حیره عرب ملوکنك مقری اولمشدی. ایرانیلر وبعده اسکندر بابل و آثوریه اقوامنی مغلوب ایدوب، قوت وحکومتلرینی محو ایتدکلرنده، عراق وجزیره وسوریه‌نك بادیه‌یه قریب اولان محللرینه جزیرة العربدن بر طاقم قبائل، وروایته کوره یمنده حکم سورن حمیریلردن بعض شعبه‌لر تقرب، واورالرینی ضبط ایده‌رك، بر طاقمی ایران وبر طاقمی دخی روما دولتنه تابع ومربوط بولنمشلردر. حیره وانبار ایله تدمر ملوکی وبنی غسان بوجله‌دن ایدیلر. حیره ملوکی دور اسلامه‌ده‌ك باقی اولوب، کندیلری وتبعه‌لری خرستیانلغی قبول ایتمشلردی. زمان سعادتده اورالری شمس منیر اسلامك انوار مدنیت پاشی آلتنده قالمغله، حیره دولت صغیره‌سی خالدبن ولیدك همتیله منخسف اولمش؛ وچوق کچمه‌دن اوجوارده (کوفه) شهری تأسیس اولنه‌رق، بتون عراقك مرکزی وحضرت علی ایله امام حسن (رضهما) زمانلرنده مقر خلافت عظمای اسلامیه اتخاذ اولنمغله، اهالیسی اورایه نقل ایده‌رك، حیره بسبتون متروك قالوب، خراب اولمشدر. بر خیلی وقت مرورندن وکوفه‌نك دخی خرابندن صکره، حضرت علی‌المرتضی (رضه)نك تربهٔ شریفه‌سی بولنمق مناسبتیله، حیره‌نك موقعی ینه برقصبه حالنی آلمغه باشلایه‌رق، الیوم (نجف) و(مشهد علی) نامیله معروفدر. کربلانك ۷۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. [«نجف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حیره ملوکی بروجه زیر ۱۸ کشیدن عبارتدر:

مالك	امرأ القیس ثانی	منذر ثالث
عمرو	نعمان اعور	عمرو رابع
خذیمه	منذر	قابوس
عمرو ثانی	اسود	ایاس
امرأ القیس	منذر ثانی	رادوبه
عمرو ثالث	علقمه	منذر رابع

حیره { نیشاپورده بیوك برمحله اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَیس { یمنك حدیده سنجاغنه تابع زبید قضاسنه ملحق ناحیه مرکزی برکوچك قصبه ایله واسع بر ناحیه‌در.

حَیص بَیص { (ابو الفوارس شهاب الدین سعدبن محمد بن الصیفی) مشاهیر شعرا و ادبای عربدن اولوب، فقه شافعیده وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدیسه‌ده، باشلیجه اشتغالی شعر وادبیات ایدی. پك نادر لغتلر قوللانمق عادتی اولوب، غایت بلیغ رساله‌لری واردر. خلفای عباسیه‌دن مقتفی لامرالله‌ك زمانده بغدادده یاشایوب، شعرای اطبادن ابوالقاسم هبة الله‌ه وسائرشعرای زمانیله مشاعره‌لری وار ایدی. حتی کندیسنه (حیص بیص) لقبنی وضع ایدن مشارالیه ابوالقاسم هبة اللهدر. بونك سببی‌ده برکون بغدادده برغلبه‌لك کوردکده: «ماللناس اراهم فی حیص وبیص» دیمسیدر. خلیفهٔ مشارالیهه خطاباً بعض رسائل بلیغه‌سی وکوزل اشعاری واردر. ۵۷۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جلهٔ

اشعارندن اولوب، علویلر اغزندن بنی امیه‌یه خطاباً سویلمشدر:

ملکتنا فکان العفو منا سجیة
فلما ملکتم سال بالدم ابطح
وحللتم قتل الاساری وطالما
غدونا علی اسری نعف ونصفح
فحسبکم هذا التفاوت بیننا
وکل اناء بالذی فیه ینضح

حَیفا { سوریه ساحلنده وبیروت ولایتنك عکا سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، عکانك ۱۳ کیلومتره جنوب غربیسنده وبو ایکی قصبه آره‌سنده‌کی قویك منتهای جنوب غربیسنده واقعدر. بر سورله محاط اولوب، یاننده (زرقا) نهری جریان ایدر. قربنده ۱۰۰۰ متره ارتفاعی اولان (جبل کارمل) واقع اولوب، اوزرنده حضرت الیاس (ع)ك مقامی ومشهور بر مناستر واردر. حیفانك اهالیسی ۶۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری خرستیان ویهودیدر. بر رشدیه‌سیله ۵ صبیان مکتبی واهالیٔ غیر مسلمه‌یه مخصوص دخی یدی مکتبی واردر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاط وجبل مذکور زیتون آغاجلریله مستوردر. او جهتده خرمانك یتیشدیکی محللرك انك شمالیسی اولوب، اطرافنده بر چوق خرما آغاجلری موجوددر. — حیفا قضاسی عکا سنجاغنك منتهای جنوبنده واقع اولمغله، جنوباً بلقا سنجاغیله، شرقاً ناصره، شمالاً نفس عکا قضالریله، غرباً دخی دکیزله محاطدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پورتقال، لیمون، زیتون، خرما و سائره‌دن عبارتدر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وعربدر. درون قضاده ۲۲ جامع، ۵ مسجد، ۱۰ مدرسه و برتکیه موجوددر. حیفا قصبه‌سی جوارنده برطاقم آلمان مهاجرلری توطن ایدوب، اصول جدیده اوزره زراعتله اشتغال ایدیورلر.

حَیفاء { مدینهٔ منوره‌ده بر محل اولوب، حضرت نبی ذی‌شان (صلعم) افندمز مسابقتده اورادن اسب ران اولمشلردی.

حَیق { یمنده برطاغ اولوب، کرهٔ ارضی احاطه ایتدیکی زعم اولنان جبل قافه دخی بعضاً بو اسم ویرلمشدر.

حَیمانه { آنقره ولایت وسنجاغنده واسع بر اووه اولوب، لواء مذکورك قسم جنوبیسندن عبارتدر. آنقره شهریله سیوری حصار جوارلرندن قونیه ولایتی حدودینه قدر ممتد اولور. غرباً سقاریه وشرقاً قزیل ایرماق مجرالریله محدوددر. بو اووه‌نك آرده‌لرنده بعض تپه‌لر و منتهای جنوبنده قره‌جه طاغ و پاشا طاغی اسملریله ایکی طاغ واردر. حیمانه‌نك طوپراغی پك منبت ایسه‌ده، حال حاضرنده خالی ومعطل اولوب، برطاقم کرد عشیرتلری خیمه‌لرینی قوره‌رق، حیوانارینی رعی ایدرلر. بو اراضیٔ واسعه حیمانه و یا حیمانین اسمیله انقره سنجاغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر.

حَیّه { (بنت ابی حیه) صحابیاتدن اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه)دن نقلاً بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

خ

(باب الخاء فصل الالف الخ .)

خابَران { خراسانده سرخس ایله ابیورد آره‌سنده بر قصبه وناحیه اولوب، وقتیله بیوك شهر حالنده بولنمش اولان (میهنه) قریه‌سی دخی بو ناحیه داخلنده‌در.

خابریاس { (ChaBrias) اسکی آتینه جمهور- یتنك ائ مشهور قائدلرندن او- لوب، علی‌الخصوص اسفار بحریه‌ده‌کی مهارتیله شهرت بولمشیدی. (آجسیلاس) ك تحت قیادتنده بولنان اسپارته‌لیلری دفعاتله مغلوب ایدوب، قبل‌المیلاد ۳۷۶ تاریخنده دونمارینی باتیرمش؛ ومصر حکمداری (نکتانبوس) ی تختنه اعاده ایتمش ایدی. میلاددن ۳۵۸ سنه اول، ساقز جزیره‌سنك ضبطنه چالیشیرکن، مغلوب اولوب، اسیر دوشمه‌مك ایچون، کیسنی باتیره‌رق، تلف اولمشدر.

خابور { جزیره‌ده بیوك برنهر اولوب، فراتك ائ بیوك تابعیدر. دیار بکرك جهت جنوبیه‌سنده واقع قره‌جه طاغك ایکی طرفندن نبعان ورأس العینك آلتنده اجتماع ایدن ایکی چایدن بالتشکل، جنوب شرقیه طوغری جریان، وصولدن یعنی شمالدن (زرقان) ایله (جاحجاح) چایلرنی دخی اخذ ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونر؛ وجبل سنجاردن کلن سنجار چایی دخی آلدقدن صکره، براز غربه میلان ایدرك، ابو سرای یعنی قرقیسیا خرابه- لری یانده فراته منصب اولور. مجراسنك طولی ۳۵۰ کیلومتره‌یه قریبدر. کرك مجرای اصلیسی وکرك تابعلری کچدکلری یرلری سقی واروا ایتدکلرندن، وجزیره‌نك طوپراغی فوق‌العاده منبت اولدیغندن، وقتیله مجراسنك اطرافی پك چوق شهر وقصبه وقریه‌لرله معمور ایکن، شمدیکی حالده همان خالی اولوب، جولانکاه عربان وعشایر اولمشدر.

خابور { دجله‌نك تابعلرندن دخی بو اسمله بر نهر اولوب، حکاری طاغلرندن اینن بر چوق دره‌لردن بالتشکل، موصل ولایتنك منتهای شمالنده غربه طوغری جریانله، دیاربکر ولایتنك حدودی قربنده صولدن دجله‌یه منصب اولور. مجرا- سنك طولی ۱۰۰ کیلومتره قدردر. زاخو قصبه‌سی بو نهرك کنارنده واقعدر.

خاتانغه { (Khatanga) سیبریاده بر نهر اولوب، (تومسق) ایالتنده نبعان ایله، شرقه وبعده شرق شمالیه آقه‌رق، ۱۰۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر منجمد شمالیه دوکیلور.

خاتم { (آق اووه‌لی زاده احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، فنار یکیشهرلندندر؛ و ۱۱۶۸ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کوکلار هر بری بر وجهله مفتونك اولمشدر
دل زارم چراغ‌آسا طرز کونا کونك اولمشدر

خاتماندو { (Khatmandou) هندستانك شمالنده واقع (نپال) خطه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، هیمالایه جبالنك قسم وسطیسی اتکنده ۱۳۲۳ متره ارتفاعنده و ′۲۷°۳۶ عرض شمالی ایله ′۸۳°٤ طول شرقیده واقعدر. سورله محاط اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، راجه‌یه مخصوص بیوك سرایی، متعدد جسیم بتخانه‌لری وشایان تماشا منظره‌سی واردر. اجنبیلرك بو شهره دخولی پك مساغ دکل ایسه‌ده، انکلتره دولتی بر وکیل ایله بر بلوك عسکر اقامه ایتمشدر.

خاتمی { مشهور مؤید زاده‌نك اشعارنده قوللاندیغی مخلصدر. [« مؤیدزاده » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاتمی } سلطان سلیم خان ثانی دوری شعرا- سندن اولوب، برغوسلیدر. پدری قصبهٔ مذکوره‌ده جامعی اولان سنجاق بکی محمد بکك اولادندن زعیم دیوانه محمود چلبیدر. صاحب ترجمه سپاهی زمره‌سندن ایکن، بعده قلندرلکه اوره‌رق، ترك دار ودیارله، سیاحته چیقمشیدی. شو بیت اشعارندندر:

شیوه‌سندن طوره‌مز بر دم آیاغ اوستنه یار
تازه شاخك یئه کندویه اولور میوه‌سی بار

خاتمی } ایران شعرا وخطاطینندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

بقر بانت شوم شبهای هجران در دلم مکذر
که این دریای آتش دوست از دشمن نمیداند

خاتون } مصرده حکومت‌سورن ملوك ایوبیه خاندانه منسوب ایکی مشهور قادین اولوب، برنجیسی ملك عادل سیف‌الدین بن ابی بکر بن ایوبك والده‌سی، وایکنجیسی مشارالیه ملك عادلك اوغلی ملك اشرف موسانك کریمه‌سی ایدی. برنجیسی ۵۹۳ ده وایکنجیسی ٦۹٤ ده وفات ایتمشدر. دمشق شامده (خاتونیه) مدرسه‌سی ایکنجیسنك بناکرده‌سی ایدی.

خاتون } شاعره بر قادین اولوب، قطب‌الدین شاهك قیزی اولدیغی و ٦۹۰ تاریخنده برادرینی قتل ایتدیرمك، سریر حکومته جلوسله، ٦۹٤ ده دیکر برادری طرفندن قتل ایدلمش اولدیغی بعض تذکره‌لرده کورلمش ایسه‌ده، کندیسنك وپدرینك نره‌ده حکومت سوردکلری معلوم اوله‌مامشدر. شو رباعی اونکدر:

بس غصه‌که از چشمهٔ نوش تو رسید
تادست من امروز بدوش تو رسید
درکوش تو دانهای در می بینم
آب چشمم مکر بکوش تو رسید

خاتون خانی } قونیه ولایت وسنجاق وقضا- سنده وقونیه‌نك ٦۰ کیلو- مترہ شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، قونیه‌یه کیدن طریقك اوزرنده واقعدر.

خاتون سرایی } یئه قونیه ولایت وسنجا- غنده نفس قونیه قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزی بر قریه اولوب، ناحیه‌سی ۳٤ قریه‌دن مرکبدر.

خاخو } ارضروم ولایت وسنجاغنده تورتوم قضاسنه ملحق بر ناحیه اولوب، ۳ قریه‌دن مرکبدر.

خادم } فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (باباقاسم) اصفهانلی اولوب، جامع عباسیده خادم باشی ایدی. مرتب دیوانی واردر. کوزل تاریخ سویلردی. نادر شاهك اواخر دورنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بمن دشوار شد آخر ره میخانه پیودن
باین پیری بکوی میفروشم خانه بایستی

— ایکنجیسی (حافظ — علی) هندستانده واقع (کیهنل) قصبه‌سندن اولوب، خطوط متنوعه‌یی کوزل یازارمش. «انیس العشاق» عنوانیله برمجموعه- سی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

خواب برزانوی دلدار تمناست مرا
از خدا طالع بیدار تمناست مرا

— اوچنجیسی (مولوی — حسین خان) هندستا- نده لکهنو مضافاتندن (جالیش) قصبه‌سندن اولوب، برمدت (بنارس) شهرنده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وبعده جونپوره توطن ایدوب، ۱۲۷۵ ده اوراده وفات ایتمشدر؛ شو بیت اونکدر:

کیسو بدوش انداخته فتنه دو بالا ساخته
آن دشمن جان میرسد هان دوستداران مژدهٔ

— دردنجیسی (نظربك) دخی هندستان شعرا- سندن اولوب، میر محمد فضل ثابت اله آبادینك شاکردیدر. دهلی حکمدارلرندن محمد شاهك عهدنده ۱۱٦۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ای که میکوبی دم مردن فراموشم مکن
من که میمیرم برایت چون فراموشت کنم

خادم حسن پاشا } خادم سلیمان پاشا، خادم سنان پاشا، خادم علی پاشا وخادم مسیح پاشا [«حسن پاشا، سلیمان پاشا، سنان پاشا، علی پاشا ومسیح پاشا» ماده‌لرینه مراجعت.]

خاراقس } قریمك قدیم بر شهری اولوب، الیوم محلی (قره‌قیا) نامیله معروفدر.

خارجه } بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذات بولنمشدر: خارجه بن جبله

(یاخود جبله بن خارجه). — خارجه بن جزی العذری. — خارجه بن حذاق القرشی العدوی، که مشاهیر فرساندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) زماننده عمرو بن العاص طرفندن طلب اولنمغله، حضرت زبیر بن العوام ومقداد بن الاسوده برابر برسریه ایله عمرو بن العاصك امدادینه کوندرلمشدر؛ ومصرك فتحنده پك چوق خدمتی کوریلوب، بعده خارجیلر حضرت علی (رضه) ایله معاویه‌نك وعمرو بن العاصك قتلنی مراد ایده‌رك، بر آدم تعیین ایتدکلرنده خارجه عمرو طرفندن وکالةً امامت ایتمکده ایکن، بو فعل کریهه مأمور اولان خارجی طرفندن قتل اولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — ابو اسماء خارجه بن حصین الفزاری، که تبوك غزاسندن عودت بیورلدیغی اثناده بر جماعتله نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك، قوراقلغه قارشی دعای حضرت نبویی استرحام ایله ایمانه کلمشلر ایدی. — خارجه بن حبیر الاشجعی، که برادری عبدالله بن حبیر ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — خارجه بن زید الانصاری الخزرجی، که حضرت ابابکر صدیق (رضه)نك قائن پدری وآخرت قرانداشی اولوب، بر روایته هجرت نبویده ابابکر (رضه) بونك خانه‌سنه مسافر اولمشیدی. بدر وعقبه غزالرنده عاضر بولنوب، احد غزاسنده شهید اولمش؛ وسعد بن الربیع ایله برابر بر مزاره دفن اولنمشدر. بونك اوغلی زید بن خارجه حضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایدوب، بعدالموت تکلم ایتمکله مشهوردر. — خارجه بن الصلت. که کوفیوندن معدود اولوب، عهد رسول‌الله (صلعم) ده دنیایه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی شرفنه نائل اوله‌مامش؛ وعمیجه‌سندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — خارجه بن عقفان، که اولاد واحفادی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خارجه بن عمرو الانصاری. — خارجه بن عمرو الجمحی.

خارجه { صعید مصرده نیلك غرب جهتنده برواخ یعنی اطرافی چول ایله محاط صولی ومحصولدار بر یر اولوب، (داخله) تسمیه اولنان دیکر برواخلك شرق جهتنده واقعدر. شمالدن جنوبه طوغری ممتد اولوب، بویی ۱۵۰ کیلومتره قدردر. قیولری اللی آلتش متره عمقنده اولوب، صولری ۲۵ درجه صیجاقدر. بو قیولر واسطه‌سیله اسقا اولنان اراضیسنده بغدای، آرپه، دوره، پرنج وسائره ایله کلیتلی خرما حاصل اولور. اهالیسی آلتی یدی بیك کشی راده‌لرنده‌در. مرکزی (خارجه) اسمیله برقصبه اولوب، ′۲۶ ′۱۶ °۲۵ عرض شمالی ایله ″۶ ′۲۰ °۲۸ طول شرقیده واقع و ۳۵۰۰ اهالیلی جامعدر. ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی جهت جنوبیه‌ده واقع (بریس) در. سودانلن کلن کاروانلرك یولی بوواحك ایچندن کچر. اسکی مصریلر ورومالیلر زمانندن قالمه بعض آثار عتیقه دخی موجوددر.

خارجه بن زید الانصاری { تابعیندن وفقهاء سبعه‌دن اولوب، پدری زید بن ثابت کبار صحابه‌دن ایدی. حضرت عثمانك زمان خلافتنه یتیشمش؛ و ۹۹ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر.

خارجیلر { (خوارج) حضرت علی (رضه) زمانینده ظهور ایتمش برفرقه‌در، که ۳۷ تاریخنده حضرت مرتضانك معاویه ایله اولان اختلافی فصل ایچون حکم تعیین ایتمسی ومعاهده ومتارکه‌یه رضا ویرمسنی کفر عدایده‌رك، بوندن طولایی توبه وتجدید ایمان ایتدکجه، اطاعت ایتمیه جکلرینی بیان ایده‌رك، هرنه قدر جانب مرتضویدن کندیلرینه وعظ ونصیحت بیورلمش ایسه‌ده، بر وجهله فکر باطلرندن رجوع ایتمه‌مشلردی. بونکله برابر حضرت علی (رضه) کندیلرینه وعظ ونصیحتدن بشقه بر صورتله مقابله ومعامله ایتمدیکی حالده، کندیلری ایچلرندن عبدالله بن وهبك خانه‌سنه اجتماع ایله، مرقوم عبدالله بن وهبی رئیس انتخاب ایتدکدن صکره، بصره‌ده‌کی همفکر وهممسلکلریله بالمخابره، بر مرکز اتخاذ ایتك اوزره، نهروانه عزیمت ایتمشلردی. مرقوم عبدالله بن وهبدن صکره باشلیجه رؤساسی شبث بن ربعی التمیمی، عبدالله بن الکوا، زرعه بن البرج الطائی، حرقوص بن زهیر السعدی، شریح بن اوفی العبسی، زید بن حصین الطائی، همزه بن سنان، طرفه بن عادی بن خاتم طائی وسائرلری ایدی. خارجیلرك بو وجهله خروجی (شیعه)نك دخی ظهورینه سبببیت ویرمشدر. شویله که حضرت علینك تمامیله طرفدارلری اولانلر، خارجیلرك «لاحکم الالله» دیمه‌لرینه قارشی، حضرت مرتضایه

« نحن اولیاء من والیت و اعداء من عادیت » دیه‌رك آیریجه بر فرقه تشكیل ایتمشلردی. حضرت علی (رضه) ایله معاویه طرفندن نصب اولنان حكملر بر شیئه موفق اوله‌مامغله، حضرت مرتضی (رضه) خار- جیلره مكتوب یازوب، آرزولری وجله اعداء ایله حربه مجبور اولدیغنی بیان ، وكندیلرینی محاربه‌یه دعوت ایتدیكنده، بونلر یكیدن توبه وتجدید ایمان تكلیفنی درمیان ایده‌رك، اطاعت ایتدكلرندن ، واو اثناده خارجیلر صحابه‌دن خبابك اوغلی عبدالله ایله زوجه‌سنی اله چكیروب ، عقوبتله قتل ایتدكلرندن، ورعایانك اموال وحیواناتنه ایصال كزندكی حركاته جرأت‌یاب اولدقلرندن، حضرت مرتضی معاویه‌یه قارشی سفره حاضرلنمقده ایكن، اصحابنك تشویق واخطاری اوزرینه، بونلرك حركات سركشانه‌سنه بر نتیجه ویرمك اوزره، سفر مذكوری تأخیر ایله، ابتدا حضرت عبدالله بن عباسی كوندره‌رك، اجرای نصح وپند ایتدكدن صكره، برفائده كورمینجه، عسكر سوقنه مجبور اولوب، نهروانده واقع اولان محاربه‌ده خوارجك اكثری قتل وتلف اولنمش، واصحاب حضرت مرتضویدن اون ذات شهید اولمشدر . بو وجهله خوارجك قوتی امحا اولنمش ایسه‌ده، طرافدار ومسلكداشلری قالوب، بونلر نهروانده اوریلان خار- جیلرك قتلنی برظلم عد ایده‌رك، حضرت علی‌یه اولان كین وبغضلری كیندكجه آرتمغه‌رق، نهایت ٤٠ تاریخنده ایجلرندن اوچ شخص، كه عبدالرحمن بن ملجم المرادی وبرك بن عبدالله الصریمی و عمر بن بكر السعدی‌در، بینلرنده بالاتفاق، حضرت علی (رضه) ایله معاویه وعمرو ابن عاصی بر كونده وصباح نمازنده قتل ایتمكه قرار ویرمشلر؛ وابن ملجم لعین حضرت مرتضانك، عبدالله معاویه‌نك، عمرو دخی عمروك قتلنی درعهده ایده‌رك، ابن ملجم بو فعل ملعنت كارانه‌سنی اجرا ایتمش ایسه‌ده، دیكر ایكیسی موفق اوله‌میوب، برك معاویه‌یی آرقه - سندن یاره‌لادیغی حالده، دردست اولنمش؛ و عمرو بن العاص صانجیسی اولدیغنی بهانه ایده‌رك، خارجه بن ابی حبیبه‌یی وكیل ایتمش اولمغله، عمرو بن بكر سهواً خار- جه‌یی قتل ایتمشدر. بووقوعاتدن صكره دخی خارجیلر خیلی وقت باقی قالمشلردر.

خارزنج { (وفارسیسی خارزنك) نیسابور مضافاتندن بر ناحیه اولوب، مشاهیر علمای اسلامدن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خارقوف { (Kharkof) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده ایالت مركزی وتجار- تكاه بر شهر اولوب، موسقوه‌نك ٧٥٤ كیلومتره جنوبنده وپترسبورغدن ١٥٠٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق "٢٥ ´٥٩ °٤٩ عرض شمالی‌ایله "٣١ ´٥٣ °٣٣ طول شرقیده واقعدر . ایكی چایك محل اجتماعنده واقع خیلی كوزل برشهر اولوب، ٤٥٠ ١٢٨ اهالیسی، بیوك دارالفنونی، مكتب عسكریسی، دباغخانه‌لری، دیكر بعض فابریقه‌لری و سنه‌ده درت دفعه قوریلور بیوك بازاری واردر. بوشهر ١٦٥٠ تاریخ میلادیسنده، قریم تاتارلرینه قارشی بر نقطهٔ مقاومت اولمق اوزره، قزاق‌رؤساسندن (خارقوف) طرفندن تأسیس اولنمشدر. — خارقوف ایالتی كوچك روسیه‌یی تركیب ایدن درت ایالتك بری اولوب، شمالاً (فورسق) و (ووروتیه) ایالتلریله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن (دون) قزا- قلرینك مملكتیله، جنوباً (یقاترینوسلاف) ، جنوب غربی جهتندن دخی (پولتاوه) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٩٤ ٥٤ مربع كیلومتره اولوب، ٢٠٧١ ٧٧٧ اهالیسی واردر . اراضیسی دوز وعارضه‌سز اولوب، اكثری (دون) وبر قاچی (دنیپر) ایرماغنه دوكلك اوزره، برچوق چایلری وارایسه‌ده، هیچ بری سیر سفائنه صالح دكلدر . هواسی یابسجه اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، كنوبر، توتون، قاوون، آرمود، الما وسائر محصولاتی چوق اولدیغی كبی، بال وبال مومی ایله خیلی ایپك دخی چیقار. خركله وقیون و سائره‌دن عبارت اولان حیواناتی چوقدر. اورمانلری آز در . بطاقلقلری چوق اولدیغی حالده، هواسی ینه صاغلامدر. ایانتی شق ایدن برقاچ دمیریول خطی تجارتی تسهیل ایدوب ، محصولاتنك اخراجنه یاردیم ایدیور . ایالت ١١ قصبه‌یه منقسم اولوب، قضا مركزی اولان ١١ قصبه‌دن بشقه ٦ قصبه‌سی دخی واردر.

خارك { بصره كورفزنده ایرانك فارس خطه‌سی ساحلنك قربنده وایرانه تابع بركوچك جزیره اولوب، شط العرب منصبنك

۱۷۶ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبندر بوشیرك ۵۵ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق، ′۲۹°۱۸ عرض شمالی ایله °۴۸ طول شرقیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵ مربع کیلومتره اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. خرماسیله سائر میوه‌لری مبذولدر. یاقوت حوی بو آطه‌یه دفعاتله اوغرامش اولدیغنی، وایچنده محمد بن‌حنفیه‌نك زعم اولنان بر تربه بولندیغنی بیان ایدیور. بعض مشاهیرك مسقط رأسی اولوب، مأمون خلیفه‌نك زمانندە یاشامش اولان شاعر خارکی بو جمله‌دندر.

خاروندا‌س { حکمای فیثاغوریوندن اولوب، قبل المیلاد ۶۰۰ تاریخلرنده سیچلیه‌نك (قتانیه) و (رجیوم) شهرلری اهالیسنه بعض قوانین ونظامات وضع ایتمشدیر. بو قانونلرك برنده مجمع اهالی اولان محله مسلح کیدلکی منع ایتمش اولدیغی حالده، کندیسی سهواً اورایه مسلح کیتمکله، مجازات اولمق اوزره، درحال قلیجنی کندی بدننه صاپلایه‌رق، اتلاف نفس ایتمشدر.

خاری { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخاصی اولوب، برنجیسی تبریزلیدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بخت آنم کوکه خواب آلوده برخیزی شبی
نالهام بشناسی وگوشی بفریادم کنی

— ایکنجیسی (قلندر) عن‌اصل اصفهانلی اولوب، سمنانده توطن ایتمشدیر. شو بیت اونکدر:

نام لیلی بسر تربت مجنون مبرید
بگذاریدکه بیچاره قراری گیرد

خاریبدوس { (Charybde, Χάρυβδος) سیچلیه جزیره‌سنك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، الیوم (غاروقالو) تسمیه اولنان برورطه‌نك اسم قدیم یونانیسیدر. بونك قارشیسنده وایتالیانك منتهای جنوبنده (اسکیلا) اسمیله دیکر برورطه بولندیغندن، اسکی یونانیلر عندنده بر فنالقدن بترینه اوغرامقدن کنایه اولهرق، «خاریبدوسدن اسکیلایه دوشمك» ضرب مثلی مستعمل ایدی. بو ضرب مثل الیوم السنهٔ غربیه‌ده مستعملدر.

خاریدم { (Charidème) یونان‌قدیمك مشهور قائدلرندن اولوب، (اوبیا) یعنی آغریبوز آطه‌سندن ایدی. معاشه مقابل حرب ایدن بر عسکرك باشنده اولوب، ابتدا آتنه‌لیلرك، بعده (تراکی) حکمداری (قوتس)ك ونهایت ایران سردارلرندن (اردباز)ك خدمتنه کیرمشیدی. ماکدونیه حکمداری (فلیپ)ه وبعده اوغلی اسکندره قارشی حرب ایتمکله، اسکندرك غالبیتنده آتنه‌لیلره اعلان اولنان عفو عمومیدن استثنا ایدیلدرك. ایران حکمداری دارانك نزدینه التجا ایتمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ۳۳۲ تاریخنده بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

خازر { موصل ایله زاب اعلا آره‌سنده بر نهر اولوب، اطرافنده‌کی ناحیه‌نك (نخلا) تسمیه ایدلدیکی، ومختارك زمانندە بو محله ابراهیم بن مالك اشتر ایله عبیدالله بن زیاد آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، عبیدالله‌نك بو وقعه‌ده قتل اولندیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

خازن { (ابوالفضل — دینوری) مشاهیر خطاطین وشعراندن اولوب، خط رقاع وتوقیعك موجدیدر. ۵۱۸ وابن خلکانك روایتنه کوره ۵۴۲ تاریخنده، ۸۰ یاشنده اولدیغی حالده، بغدادده وفات ایتمشدر. بشبوز مصحف شریف یازدیغی مرویدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

من یستقم یحرم مناه ومن یرغ
یختص بالاسعاف والتمکین
انظر الی الالف استقام ففاته
عجم ففاز به اعوجاج النون

خازنی { (عبدالرحمن —) مشاهیر ریاضیوندن اولوب، آلات رصدیه حقنده بر اثر معتبری واردر.

خاست { و (خاشت) بلخ جوارنده ایکی کوچك قصبه اولدیغی «معجم‌البلدان» ده مذکوردر.

خاشع { فرس شعراسندن اولوب، عن اصل ایرانلی اولدیغی حالده، کشمیرده یاشامشدر. ۱۰۹۲ تاریخنده ترتیب اولنمش دیوانی واردر. شو بیت اونکدر.

جلوهٔ سرو تو دیدم وزمین کیر شدیم
آن قدر محو توکشتیم که تصویر شدیم

خاشك { مکرانده مشهور بر قصبه اولوب، ایچنده حضرت عبدالله بن عمرك اولدیغی زعم اولنان بر جامع بولندیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور.

خاصکوی { شرقی روم ایلیده وقلبه‌نك ۷۴ کیلومتره‌جنوب‌شرقیسنده مریجه تابع بر چایك اوزرنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، اسلام وبلغار وروم وسائره‌دن

مرکب ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. — خاصکوی سنجاغی شرق روم ایلی ایالتنی ترکیب ایدن ۶ سنجاغك بری اولوب، ایالت مذکوره‌نك قسم جنوبیسی وسطنده واقع اولمغله، جنوباً سلانیك ولایتنك سیروز و ادرنه ولایتنك کومولجینه سنجاقلریله، شرق جنوبی جهتندن ادرنه سنجاغیله، شرقاً شرق روم ایلینك اسیمیه، شمالاً اسکی زغره، غرباً دخی فلبه سنجاقلریله محاطدر. سنجاق نفس خاصکوی، خرمنلی وغایروه اسملریله ۳ قضایه منقسم اولوب، تخمیناً ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

خاصکوی { ادرنه ایله قرق کلیسا آره‌سنده وهمان یاری یولده برکوچك قصبه‌در.

خاصکوی { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده وموشك کیلومتره شرق جنو- بیسنده بیوك بر قریه‌در.

خاصکوی { استانبولك خلیجی داخلنده وخلیجك ساحل شرقیسنده اوله‌رق، قاسم پاشانك ایلریسنده وایوبك قارشیسنده بر محله اولوب، اهالیسی باشلیجه یهودی وارمنیدن مرکبدر.

خاصکی { [« خرم خاصکی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاص مراد پاشا { سلطان محمد خان ثانی دوری رجالندن او- لوب، روم ایلی بکلر بکیسی ایدی. قیاصرهٔ رومدن پالیولوغلرك نسلندن اولدیغی مرویدر. ۸۷۸ تاریخنده اوزون حسنه قارشی واقع اولان سفرده مقدمة‌الجیش قوماندانی اولدیغی حالده، جسارت وشجاعت فوق- العاده‌سی سوقیله، بلا تأمل پك ایلریه واروب، اوزون حسنك قوردیغی دوزاغه دوشمکله، بر خیلی دلاورانله برابر میدان حربده شهید دوشمش ایدی.

خاص یونس { [« یونس پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خافی { متأخرین شعرای ایراندن اولوب، « چهار درویش » عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

خافی خان { (محمد هاشم) هندستان مو- رخلرندن اولوب، عالمکیر پادشاهك زمانده دهلیده پادشامش؛ وهندستانده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه‌نك « منتخب‌اللباب » عنوانیله فارسی‌العباره مکمل بر تاریخنی یازمشدر، که « تاریخ خافی » دیمکله دخی معروفدر. بو تاریخی عالمکیرك زمانده نشرینه مساعده اولنمدیغندن، بعده محمد شاهك زمانده و ۱۱۴۵ تاریخنده میدانه قویمشدر.

خاقان { ایران ملوك قاجاریه‌سندن فتح علی شاهك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. شو بیت جملهٔ اشعارندن اولوب ، (دلکشا) اسمیله یادیرمش اولدیغی بر باغچه حقنده سویلمشدر:

دلکشا بی‌یار زندان بلاست
هرکجا یارست آنجا دلکشاست

[احوال سیاسیه‌سیچون « فتح علی شاه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

خاقانی { (افضل الدین ابراهیم بن علی) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، شیروانلیدر. شیروان ملوکندن خاقان کبیر منوچهرك ندماسندن اولدیغیچون بو مخلصله تخلص ایتمشدر. اثیرالدین آخستکی ایله معاصر اولوب، مکاتبه طریقیله بینلرنده بر چوق مشاعره‌لر وقوع بولمشدر . حجه کیدوب، عودتنده عراقیندن کچمکله، بوخطه‌لرك احوالنی مبین « تحفة العراقین » عنوانیله بر کتاب یازمشدر. بر روایتده اواخر عمرنده، اختیار عزلت ایتمك اوزره، خاقان کبیردن رخصت ایستبوب، مساعده اولنمامغله، فرار ایتدیکندن، طوتیلوب حبس اولنمش؛ ودیکر بر روایتده حجدن عودتنده (اوزی) قومنك الینه اسیر دوشوب، تنصر ایتمك تکلیفنی قبول ایتمدیکیچون برمناسبتله حبس ایدلمش ایدی . هر حالده بر خیلی وقت محبوس قالوب، محبوسیتی حقنده اشعاری واردر. ۵۸۲ تاریخنده تبریزده وفات ایتمشدر. « هفت اقلیم » عنوانیله برمنظومه‌سی ومرتب دیوانی دخی واردر . شو ایکی بیت اثیرالدین آخستکیه قارشی سویلمش اولدیغی بر فخریه‌سندندر:

بکردکار که دور زمان پدید آورد
که دور دور منست وزمان زمان منست
منم بوحی معانی پیمبر شعرا
که معجز سخن امروز دربیان منست

خاقانی { (محمد بك) شعرای عثمانیه‌نك متمیز- لرندن اولوب، مشهور « حلیهٔ شریفه » منظومه‌سنك ناظمیدر. ۱۰۱۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. بواثر جلیلی « حلیهٔ خاقانی » دیمکله متعارف

اولوب، مطبوع ومنتشردر. بعض ابياتی ضرب مثل حکمنه کچمشدر. شو بيت اوچله‌دندر:

کسمش آتمشدر آنی ایمه جدل
تیغ لایسئل عما یفعل

خاکسار (شکر الله خان) هندستان شعرا- سندن اولوب، مرتب دیوانی واردر. ۱۱۰۸ ده وفات ایتمشدر.

خاکی اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه- سندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد) صاحب تذکره عاشق چلبینك کوچك برادری اولوب، شو بيتی تذکرهٔ مذکوره‌ده محرردر:

کوز قیرار دوب کیرمشم برچشمی آهو عشقنه
چشم خونبارم کوروب صانمك بنی صاحب رمد

— ایکنجیسی (مصطفی) کلیبولیلی اولوب، شو بيت اونکدر:

قاشارك اوستنده دیر خالك کورن ای مه جبین
بال آچوب پرواز ایدر صان سدره‌دن روح‌الامین

— اوچنجیسی اسکوبلی اولوب، سلطان بایزید خان زمانده وفات ایتمشدر. شو بيت اونکدر:

ملامت چکمزم هرکزکه هجران برکمال ایلر
که هرنسنه کمال اولسه فلك آنی زوال ایلر

— دردنجیسی قسطمونیلی اولوب، آل اسفند- یاردن اسماعیل بکك زمانده یاشامشدر. شو بيت اونکدر:

ای مراد مؤمن وتر سا هین مرد وزن
قدر تکدر طاشی که مرجان که مرمردوزن

خاکی (میرزا علی قولیخان لکزی) ایران متأخرین شعراسندن وشاه طهماسب صفوی رجالندن اولوب، شو بيت اونکدر:

غم که پیر عقل تدبیرش بردن میکند
میفروشش چاره دریك آب خوردن میکند

خاکی (محمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، عن‌اصل حلب ولایتنده کائن کلیس قصبه‌سندن اولدیغی حالده، درسعادته کله‌رك، خواجکان صنفنه داخل اولمش؛ وکیده‌رك دفتردار مکتوبجیسی اولوب، ۱۱۷۲ تار- یخنده وفات ایتمشدر. صدراعظم راغب پاشا حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

کرم مقاطعه‌سی تا زمان حاتمدن
قالوب مزاده برکسه اولیوب طالب
کیمك نقود عطایاسی وار آنی آله‌حق
مکر جناب صدارت پناه اوله راغب

خاکیٔ شیرازی بوده شاه طهماسب صفوی دوری شعرا- سندن اولوب، شو بيت اونکدر:

بر تربت خاکی زکرم یار کذر کرد
کوجان که فدای قدم یار کند کس

خاکیٔ کاشغری درویش‌مزاجلی برشاعر اولوب، شو بيت اونکدر:

بیچارهٔ که دل بتو نامهربان دهد
آخر در آرزوی وصال تو جان دهد

— بو مخلصله ادبادن بری دخی اولوب، کبار صوفیوندن بهاءالدین نقشبندی وبرهان الدین وجلال- الدین حضراتنك ترجمهٔ حاللرینی حاوی «مناقب العارفین» عنوانیله برتألیفی واردر.

خالد صحابه‌دن بروجه‌زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خالدالاحدب الحارثی. — خالدالازرق الغاضری، که صکره حمصده ساکن اولوب، اورادە وفات ایتمشدر. — خالد بن اسعاف الجهنی، که ینه صحابه‌دن کلیب وخبیبك برادری اولوب، احد غزاسنده وسائر غزاوتده بولنمش؛ وبعده قادسیه وقعه‌سنده سعد بن ابی وقاصك معیتنده شهید اولمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن اسید بن ابی‌العیص بن امیه القرشی، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، ومکه‌ده وفات ایتمشدر. اوغلی عبدالرحمن واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث منقولدر. — خالدالاشعرالخزاعی، که حبیش بن خالدك پدری اولوب، فتح مکه سنه‌سنده طریق مکه‌ده شهید اولمشدر. — خالد بن ایاس. — خالد بن البکیر بن عبد یالیل اللیثی‌الکنانی، که عاقل وایاس وعامرك برادری اولوب، برادرلریله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبوغزادن اول عبدالله بن جحش ایله برابر جانب‌رسول‌الله (صلعم) دن مأموراً قریش نزدینه ارسال بیورلمش؛ وهجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سی (رجیع) وقعه‌سنده عاصم بن ثابت ومرثد بن ابی مرثدالغنوی ایله برابر شهید اولمشدر. — خالد بن ثابت الانصاری الظفری، که بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — خالد بن ابی جبل العدوانی، که تحت شجره‌ده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده برروایتده طائفده وبرروایتده دخی کوفه‌ده ساکن اولمش، وروایت احادیث شریفه ایتمشدر.

— خالد بن حزام القرشی، که حکیم بن حزامك برادری وحضرت خدیجة الکبرانك برادر زاده‌سی اولوب، اك اول ایمانه کلنلردن وحبشه هجرت ایدنلردن اولدیغی حالده، اثنای راهده ییلان صوقغله وفات ایتمش؛ وحقنده «ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — خالد بن حکیم بن حزام القرشی، که خالد بن حزامك برادر زاده‌سی اولوب، برادرلری هشام وعبدالله ویحیی ایله برابر فتح مکه کونی اسلامه کلمشدر. — خالد بن الحواری الجشمی. — خالد بن ابی خالد، که معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — خالدالحزاعی. که اوغلی نافع واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن ابی دجانة الانصاری، که صفین و سائر محاربانده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — خالد بن رافع. — ابورویحه خالد بن رباح، که حضرت بلال حبشینك بر روایتده اصل برادری وبرروایتده آخرت برادری اولوب، رحلت حضرت نبویدن صکره ایکیسی شامك(داریا)قصبه‌سنده ساکن اولمشلردی. — خالد بن ربعی التمیمی، که بنی تمیم طرفندن نزد حضرت پیغمبریه کوندریلن مبعوثلردندر. — خالد بن زید بن جاریة الانصاری، که برروایتده صحابه‌دن و بر روایتده تابعیندن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — خالد بن زید. — خالد بن سطیح الغسانی. — خالد بن سعد. — ابو سعید خالد بن العاص بن امیة القرشی الاموی، که قدمای صحابه‌دن اولوب، حضرت ابابکر (رضه)دن صکره اسلامه کلمش؛ ویدری طرفندن اذا وجفا کوردیکندن، فرار واختفا ایدرك، بعده هجرت ثانیه‌ده زوجه‌سی امیه بنت خالدالحزاعیه ایله وبرادری عمرو ایله برابر حبشه مهاجرت ایتمش؛ واوغلی سعید ایله قیزی ام خالد اوراده دنیایه کلمشدر. خیبر وقعه‌سنده برادریله برابر حضرت جعفر بن ابی طالبك معیتنده عودتله، غزاء مذکوره وفتح مکه وحنین وطائف وتبوك غزواتنده حاضر بولنمش؛ وجانب رسوالله (صلعم) دن یمنه وبرادری اباء بحرینه ودیکر برادری عمر خیبره والی تعیین اولنه‌رق، رحلت حضرت نبویه قدر اورالرده قالمشلردی. بعده حضرت ابابکر (رضه) طرفندن عسکر مسلمینده استخدام اولنوب، صفر ویا اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — خالد بن سنان بن ابی عبید، که احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — خالد بن سیار. — خالد بن طفیل الغفاری. — خالد بن العاص بن هشام المخزومی، که ابو جهلك برادر زاده‌سی اولوب، بدری بدر وقعه‌سنده، کافر اولدیغی حالده، قتل اولنمش؛ وکندیسی حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده خلافت حضرت عثمانده مکه والیسی اولمش، واوغلی عکرمه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه وازان جمله «اذاوقع الطاعون بارض وانتم بها فلا تخرجوا فراراً منه واذا وقع بارض ولستم بها فلا تدخلوها» حدیث شریفی منقولدر. بو حدیث شریف عادتا قرانتنه بی آمردر. — خالد بن عبادة الغفاری، که (حدیبیه) وقعه‌سنده جانب رسول الله (صلعم)دن قویویه ایندیریلهرك حضرت نبی ذیشانك بر سهمنی قومغله، صوچیقارمشدی. — خالد بن عبدالعزی الحزاعی، که اهل حجازدن معدود اولوب، اوغلی مسعود واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن عبیدالله السلمی. — خالد بن عدی. که اهل مدینه‌دن معدود اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن عرفطه اللیثی، که سعد بن وقاص طرفندن کوفه‌ده وکیل براغیلوب، اوراده ساکن اولمش؛ و ٤٠ تاریخنده معاویه کوفه‌یه داخل اولدیغنده، خروج ایدن عبدالله بن ابی الحوسایه قارشی کوندریلهرك، بونی قتل ایتمشدی. ٦٠ ویا ٦١ تاریخنده وفات ایتمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد اخو عرفطه، که حسان بن ثابت واوس بن ثابتك برادر زاده‌سیدر. — خالد بن عقبة الاموی، که فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، بعده رقه‌ده ساکن اولمش، وبعض احفادی مؤخراً قرطبه‌یه هجرت ایتمش ایدی. — خالد بن عمرو الانصاری الخزرجی، که عقبهٔ ثانیه‌ده‌وبر روایته کوره بدر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. — خالد بن عمیر. — خالد بن العنبس، که مصره داخل اولان صحابه‌دندر. — خالد بن غلاب. که حضرت عثمان (رضه) زماننده اصفهان والیسی اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشیدی. — خالد بن فضاء. — خالد بن قیس الانصاری الخزرجی، که

عقبه وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — خالد بن کعب الانصاری الخزرجی، که بئرمعونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — خالد بن مالك التمیمی، که قعقاع بن معبد تمیمی ایله برابر اشرف قومدن اولوب، اسلامه یتیشمش، وبر روایتده نزد حضرت پیغمبری یه کله‌رك، شرف صحبته نائل اولمشلر ایدی. — خالد بن معبد. — خالد بن مغیث. — ابو نافع خالد الخزاعی. که تحت شجرده بیعت ایدنلردن اولوب، اوغلی نافع واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — ابو برزه خالد بن نضلة الاسلمی. — خالد بن الولید الانصاری، که صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — ابو هاشم خالد بن عتبة القرشی العبشمی، که اخیار صحابه‌دن اولوب، معاویه بن ابی سفیانك دایسی ایدی. — خالد بن هشام بن المغیره، که ابو جهلك برادری اولوب، بدر غزاسنده، کافر اولدیغی حالده، عسکر مسلمین طرفندن اسیر طوتلمش، وفتح مکه‌ده مؤلفهٔ قلوب میانده اسلامه کلمشدر. — خالد بن هوذه بن ربیعة العامری، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، قومنك اشرافندن اولدقلری حالده، برادری حرمله واوغلی عداء ایله برابر اسلامه کلمشلردی. — خالد بن یزید بن حارثه. که زید بن حارثه‌نك برادر زاده‌سی اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. بخاری کندیسنی تابعیندن عد ایتمشدر. — خالد بن یزید المزنی.

خالد آباد { خراسانده سرخس مضافاتندن بر قریه اولوب، مشاهیر فقهادن (ابواسحاق ابراهیم بن محمد خالد آبادی) نك وسائر بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خالدات { عرب جغرافیونی طرفندن آفریقانك سواحل غربیه‌سی قارشیسنده واقع (قناریه) آطه‌لرینه ویریلن اسمدر. جغرافیون عرب ارضك طوانی بو آطه‌لردن اعتبار ایدرلردی. [« قناریه آطه‌لری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالد ارضرومی { مشاهیر خطاطیندن اولوب، خطوط متنوعه تحریرنده مهارتی وار ایدی. ۱۰۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خالد افندی { اون اوچنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سلوریلیدر. کتابتله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

کرفتار اولدم ای خالد بلای هجر دلداره
دوچشمم قان دوکر بیلم عجب بن نه‌کناه ایتدم

خالد بن برمك { برمکیلرك برنجیسی اولوب، ابومسلم خراسانینك رفقاسندن اولمغله، دولت امویه‌نك اسقاطنه و دولت عباسیه‌نك تأسیسنه غیرتی سبق ایتدیکندن، عباسیلرك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاحك وزیری اولمشیدی. خلفای مشارالیهمك ایکنجیسی اولان ابوجعفر منصور زماننده بیت المالـه مأمور اولمش؛ ومهدینك زمانده ۱۶۳ ویا ۱۶۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. ایرانی الاصل اولوب، خراسانلی ایدی. اولاد واخفادی وزارت ایدوب، بیوك برشهرت قزانمشلردر. [« بر مکیلر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالد بن زید { (ابو ایوب — الانصاری) [« ابوایوب انصاری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالد بن سنان { بنی عبس بن بغیضدن موحد بر ذات اولوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز بو ذاتك حفنده (هو نبی ضیعه قومه) بیورمشلردر. کندیسی عهد رسول‌اللهه یتیشه‌مه‌مش ایسه‌ده، قیزی نزد حضرت نبویه یه کله‌رك، (قل هوالله احد) آیت کریمه‌سنی قرائت بیوردقلرینی ایشیدنجه، « بونی، بابامده اوقوردی » دیمش اولدیغی مرویدر.

خالد بن عبدالله البجلی { (ابویزید —) دولت امویه رجالندن اولوب، هشام بن عبدالملك زمانده ۱۰۵ تاریخنده عراقین والیسی اولمش؛ و دها اول ۸۹ تاریخنده بر سنه مکه‌ده والیلك ایتمش ایدی. جدی یزید صحابه‌دن ایدی. فصاحت وطلاقت لسانیله مشهور اولوب، کوزل خطبه‌لر ایراد ایدردی. جودوسماحتله دخی کسب اشتهار ایتمشیدی. آنجق دیانت و اعتقادی مشکوك اولوب، خرستیان بولنان والده‌سنه برکلیسا یاپدیرمغله، خیلی قیل وقالی موجب اولمش ایدی. ۱۰ سنه کوفه‌ده والیلك ایدوب، ۱۲۰ تاریخنده عزل، وخلفی اولان یوسف بن عمر ثقفی (که حجاج بن یوسفك برادر زاده‌سیدر) طرفندن حبس ومالی ومصادره اولنه‌رق، ۵ سنه صکره حبسده انواع عقوباتله قتل اولنمشدر.

خالد بن مهاجر { خالد بن ولید حضرتلرینك اولوب، پدری مهاجر بن خالد صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولندیغی حالده، عمی عبدالرحمن بن خالد معاویه‌نك طرفنده بولنمش اولدیغندن، بینلرنده منافرت وارایدیسه‌ده، معاویه اهل شامه کندیسنه بر خلف انتخابی تکلیف ایتمسی اوزرینه، اکثریت عبدالرحمن بن خالدك انتخابی رأیینده بولنمغله، معاویه‌نك امریله عبدالرحمن ابن اثال نام طبیب نصرانی طرفندن تسمیم اولندقده، صاحب ترجمه قرابت عصبیتیله، وعروه بن زبیرك تشویقیله، مکهٔ مکرمه‌دن دمشق شامه کیده‌رك، ابن اثالی قتل ایتمش؛ وطوتیلوب معاویه‌نك حضورینه کوتورلدکده، « مأموری قتل ایتدم، لکن آمر قالدی » دیمسی اوزرینه، حبس اولنه‌رق، بعده سویلدیکی بعض ابیات اوزرینه، سبیلی تخلیه اولنوب، مکه‌یه عودت ایتمشدی.

خالد بن الولید { (ابوسلیمان یاخود ابوالولید — بن المغیرة القرشی المخزومی) اعیان صحابه‌دن وشجعان غزاة اسلامدن اولوب، شام وجزیره و عراق جهتلرنده‌کی فتوحات جلیله‌سیله مشهوردر. والده‌سی (لبابة الصغری بنت الحارث بن حزن الهلالیه) ازواج مطهرهٔ رسالتپناهیدن (میمونه)نك وحضرت عباس بن عبدالمطلب (رضه)نك زوجه‌سی اولان (لبابة الکبری)نك همشیره‌سی ایدی. سادات قریشدن اولمغله، ابتدا عسکر اسلامه قارشی کفار قریش عسکرینه قیادت ایتمش، وحتی حدیبیه وقعه‌سنده عساکر کفار ایچنده بولنمش ایسه‌ده، آز وقت صکره وخیبر غزاسندن اول اوله‌رق، هجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی اواخرنده عمرو بن العاص ایله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ ومکه فتحنده معیت حضرت نبویده بولنمشدر. بعده رسالتپناه افندمز طرفندن بعض سریه‌لرله غزایه کوندریلدیرك، موفق اولمش ایسه‌ده، بنی جذیمه‌یه قارشی اولان محاربه‌سنده رضای نبویه مغایر اوله‌رق، قتلی لازم کلمین بعض کسانی قتل ایتمش اولدیغندن، خاطر عالیٔ جناب پیغمبریی مکدر ایلمش؛ وبونك اوزرینه حضرت علی بن ابی طالب (رضه) واسطه‌سیله مال غنیمتك بر قسم مهمی ارسال بیوریله‌رق، قبیلهٔ مذکوره مصاینه تقسیم ایله، خاطرلری تطییب بیورلمش ایدی. بعده دومة الجندل صاحبی اکیدر بن عبدالملکه قارشی اعزام بیوریله‌رق، بونی اسیر ایدوب، نزد حضرت نبویه کتیرمشیدی. روملره قارشی اعزام اولنه‌رق، مؤته وقعهٔ مشهوره‌سنده دخی زید بن حارثه وحضرت جعفر طیار (رضهما) ایله برلکده بولنمش؛ وبو محاربه‌ده فوق‌العاده شجاعت وجسارت کوسترمکله، اوچ بیك مجاهدین اسلامله هرافلیوسك معیتنده بولنان یوز بیك کشیلك بر اردویه غلبه چالدیغندن، جانب حضرت نبویدن (سیف من سیوف الله) تسمیه بیورلمش ایدی. بو محاربه‌ده النده یدی قلیچ قیرلدیغی مرویدر. ارتحال حضرت نبویدن صکره حضرت ابابکر صدیق (رضه) طرفندن مرتدلره قارشی استخدام بیوریله‌رق، ازآنجمله یمامه‌ده مسیلمة الحنفی غائله‌سنی برطرف ایتمکله موفق اولمشیدی. بوصره‌ده قتل ایتمش اولدیغی (مالك بن نویره)نك اسلامنه قائل اولانلر بولنمغله، حضرت عمر فاروق (رضه) کمال عدالتلرندن جناب خالدك قصاصاً اعدامنی مصرانه طلب بیورمش ایسه‌ده، حضرت خالد (مالك بن نویره)نك رسالتپناه افندمز حقنده کندیسنه « صاحبکم » دیمش اولمسیله کفرینی اثبات ایتدیکندن، حضرت ابابکر (رضه) اعدامنه راضی اولمامشلردر. خلافت جناب فاروقیده دخی عراق وجزیره وشام جهتلرنده فرس وروم عسکرلرینه قارشی خارق‌العاده اولان اقتدار عسکریسیله بر چوق محاربه‌لر قزانه‌رق، ابو عبیده بن جراحله برابر بر چوق فتوحاته موفق اولمشدر. هله شام یعنی سوریه وفلسطین قطعه‌لری ودمشق شهری باشلیجه صاحب ثروتلرنده کوردکلری فرس وروم امراسنه تقلیداً ونائل اولدقلری غنیمتلر وثروتلرواسطه‌سیله مطنطن وذی‌قیمت قیافتلر اتخاذ ایتملری فقر ایله افتخاری مسلك ایدنمش اولان جناب فاروقك اغبرارینی موجب اولمش، وهرنه قدر حضرت خالد اغیاره قارشی اسلامك شان وسطوتنی محافظه ایچون بو صورتك ضروری اولدیغنی مقام اعتذارده بیان ایلمش ایسه‌ده، حضرت عمر (رضه) شان حقیقینك صیرمه‌لی اثوابله دکل بلکه عدل وحقانیتله واختیاری اولان

فقر وقناعتله قزانلديغی حقیقتنه واقف ایدیلر. بناءً علیه امرای اسلامك سنت وسیرت حضرت نبویه مغایر اولهرق بویله آلایشلره دوشدکلرینه زیاده سیله محزون اولوب، اشك ریز تأثر اولمشلردی. حضرت خالد (رضه) هجرت نبویه‌نك ۲۱ نجی سنه‌سی بر روایتده حمصده و بر روایتده دخی مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر. روحنی تسلیم ایده‌جکی وقت، بونجه محاربه‌لرده بولنوب، بوقدر یاره‌لر آلمش اولدیغی حالده، هیچ برندن وفات ایتمیوب‌ده، عاقبت یاتاقده اولدیکنه زیاده‌سیله کدر ایتدیکنی بیان بیورمشدر. حمصده قبری موجود ایسه‌ده، یاقوت حوی مشارالیهك مدینه‌ده مدفون اولدیغنی التزامله، حمصده‌کی قبرك آتی‌الترجمه خالد بن یزید بن معاویه‌نك اولدیغنی بیان ایدیور.

خالد بن یزید (بن معاویه بن ابی سفیان الاموی) یزید پلیدك اوغلی اولدیغی حالده، یخرج الحی من المیت فحواسنجه، بو دخی برادری معاویه کبی صالح ومنصف بر ذات اولوب، قریشدن اك اول تحصیل فنونه رغبت ایدن وبین الاسلام فنونك تداولنه برمثال کوسترن بوذاتدر. علی‌الخصوص فن طب وکیمیاده یدطولی صاحبی اولوب، بوفنلری (مریانس) اسمنده بر راهبدن اخذ وتعلم ایتمشیدی. بو ایکی فنه دائر بر قاچ تألیفی واردر. شعرده وادبیات عربیه‌ده دخی مهارت تامه‌سی وار ایدی. کنیه‌سی ابو هاشمدر. زمانده حکم فرما اولان عبدالملك بن مروانله بعض ماجرالری اولوب، بونلرك برنده خالدك جدوجده‌سی اولان ابو سفیان وهندك اسلامه قارشی سبق ایدن خباثتلری عبدالملك طرفندن خالدك یوزینه اورلمسنه مقابل، خالد بونلرك خباثتلرینی تصدیقله برابر، عبدالملكك جدی اولان حکمك جانب رسول‌الله (صلعم)دن لعن وطائفه نفی بیورلمش اولدیغنی اونوتمامسی لازم کلهجکنی اخطار ایلمش ایدی. امام جعفر صادق (رضه)ك وجابر بن حیانك کیمیایی صاحب ترجمه‌دن اخذ ایتمش اولدقلری مروی ایسه‌ده، تاریخ وفاتلرینه باقیلیرسه، مشارالیهمانك خالده یتیشمش اولمری مأمول اولمیوب، بوفنلك خالددن دیکر بری واسطه‌سیله حضرت امام جعفره واونلردن جابره انتقال ایتمش اولمسی ملحوظدر. خالد بن یزید ۸۵ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

تجول خلاخیل النساء ولا اری
لرملة خلخالاً یجول ولا قلبا
احب بنی العوام من اجل حبها
ومن اجلها احببت اخوالها کلبا

خالد بن یزید (بن رومان) اندلسلك مشاهیراطباسندن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. قرطبه‌ده ساکن اولوب، اجرای طبابتده واحضار تداویده‌کی مهارت تامه‌سی سایه‌سنده بر بیوك ثروته مالك اولمشیدی. احشیدیون زمانده مصرده کسب اشتهار ایدن طبیب نطاس بن جریحك صاحب ترجمه‌یه خطاباً بول حقنده بر رساله‌سی واردر.

خالد ضیاءالدین متأخرین‌مشایخدن اولوب، طریق نقشبندی شعبانندن خالدیه طریقتنك مؤسسیدر. عن اصل سلیمانیه‌لی اولوب، شیخ عبدالله دهلویدن اخذ انابت ایتمشیدی. بر مدت بغدادده وبعده دمشق شامك صالحیه درکاهنده ارشاد ونشر علومله مشغول اولوب، ۱۲۴۲ تاریخنده اورادە وفات ایتمش، وجبل اربعینده دفن اولنمشدر.

خالده صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمیدر. بونلردن خالده بنت‌الاسود بن عبد یغوث القرشیه صالحاتدن اولوب، معیت حضرت نبویه هجرت ایتمشیدی. دیکر ایکیسی (خالده بنت انس‌الانصاریه) وعبدالله بن سلامك خاله‌سی اولان (خالده بنت‌الحارث) در.

خالدی (ابوالفرج) آل حمدانلدن سیف‌الدوله‌یه منسوب شعرادن‌اولوب، خراسانك (خالدیه) قریه‌سندن اولمغله، بوقبله تلقب ایتمشدی.

خالص بغدادك شرق جهتنده بر بیوك ناحیه اولوب، یاقوت حوی بو اسمك محدث اولمسیله اسکی جغرافیه وتاریخ کتابلرنده کورلمدیکنی بیان ایدیور. الیوم بغداد ولایت وسنجاغنك خراسان قضاسنه ملحق بر ناحیه‌در.

خالص (محمد الحسینی المکی) ابن عنقادینمکله دخی معروف اولوب، «انواح فی مستقرالارواح» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

خالص (سید امتیاز خان) ایران شعرا‌سندن اولوب، مشهدلیدر.

هندستانه رحلتله، عالمگیرك توجهنی قزانوب، گجرات والیسی اولمشیدی. اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

دور از آن کو چو مرغ قبله نما
آن قدرها طپیده‌ام که مپرس

خالص { (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف

الترجمه شیخ ثاقب افندینك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده کوتاهیه مولویخانه‌سی مشیختنه گچوب، قرق بش سنه قدر پوست نشین بولنمش، و ۱۱۹۱ سنه‌سی وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

غم لعلی ایله خونابه پاش محنت اولدقجه
سر شك چشممی سیر ایدن آدم دم قیاس ایلر

خالصه { ابن حوقل صقلیه جزیره‌سنك سالحلنده بر قصبه اولدیغنی، وجزیرهٔ مذکوره سلطانینك اوراده اقامت ایتدیکنی بیان ایدیور. یاقوت حموی خالصه‌نك (بلرم)ك یعنی پالرمو شهرینك مرکز محله‌سی اولدیغنی سویلیور.

خالصی { (عبدالحی) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثانینك خواجه‌سی عطاءالله افندینك اوغلیدر. گنج یاشنده شعر سویلمکه باشلامش؛ وسپاهی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده طمشوار دفترداری اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

دیردم که بر بهانه ایله سیر ایده‌م یوزین
هیچ بولمدم بهانه او غنچه دهانه بن

خالع { (حسین بن محمد) ادبادن اولوب، ضروب امثال عربیه‌یی جامع «امثال» عنوانیله بر تألیفی واردر.

خالقوندیلاس { دیمیتریوس — (D. Chal-condylas) بیزانس یعنی قسطنطینیه روم ایمپراطورلغی ادباسندن اولوب، ۱۴۲۴ تاریخلرنده آننده طوغمش؛ وقبل الفتح قسطنطینیه‌ده منطق تدریسیله مشغول اولوب، اثنای فتحده ایتالیایه قاچه‌رق، فلورانسه ومیلانده لسان یونانی معلمکی ایتمکله، لسان وادبیات یونانیه‌نك آوروپاجه انتشارینه سبب اولانلردن بولنمشدر. لسان یونانینك قواعد صرفیه‌سنه متعلق بر تألیفی واردر. ۱۵۱۲ ده وفات ایتمشدر.

خالقوندیلاس { نیقولاس — (N. Chal-condylas) بیزانس مورخلرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده یاشامشدر. دولت عثمانیه‌نك ظهوریله قسطنطینیه روم ایمپراطورلغنك صورت انقراضنه دائر بر تاریخ یازمشدر، که ۱۲۹۸ سنه‌سندن ۱۴۶۲ سنه‌سنه‌دك جریان ایدن وقوعاتی حاوی اولوب، مؤخراً طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

خالقه { (Khalka روسیه‌نك جنوب جهتنده (یقاترینوسلاو) ایالتنده برنهر اولوب، منصبنه قریب اوله‌رق، (دنیپر) ایرماغنه دوکیلور. ۱۲۲۳ تاریخ میلادیسنده مغوللر بو نهرك کنارنده روسلری مغلوب ایتمشلردر.

خالقه { (Khalkas) مغول قبائلندن بر قبیله اولوب، مغولستانك شرق شمالی جهتنده ساکندرلر. بو قبیله مقدما چوق دها کثرتلی وقوتلی اولوب، دیکر بعض قبائل ایله ایتدکلری محاربه‌لر اوزرینه، ضعفه دوچار اولمشلردر. افرادی خیمه نشین واغنام وخرکله‌لرینك رعیبله مشغولدرلر.

خالکی { (Chalki) هکبه‌لی آطه‌سنك اسم اصلیٔ یونانیسیدر. [« هکبه‌لی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالکیدونیه { (Chalcédoine) قاضی کوینك اسم قدیم یونانیسیدر. [« قاضی کوی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالکیدیق { (Chalcidique) روم ایلنده وسلانیك ولایتنده سلانیك کورفزیله (رندینه) کورفزی آره‌سنده واقع شبه جزیره‌نك اسمیدر. سلانیك وکسندیره ایله آینوروز قضالرینی حاوی اولان بوشبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده ایکی طار واوزون کورفز بولنوب، شبه جزیره‌نك قسم جنوبیسنی اوچ طار واوزون شبه جزیره‌یه تقسیم ایله برال شکلنی ابراز ایدرلر. بوایکی کورفزك بری (کسندیره) ودیکری (آینوروز) کورفزی نامیله معروف اولوب، مذکور طار شبه جزیره‌لرك دخی جهت غربیه‌ده واقع اولانی (کسندیره) جهت شرقیه‌ده بولنانی (آینوروز) واورتهکی دخی (لونغه) اسملریله مسمادر. اسم قدیملری ایسه (پالنه)، (سیتونیه) و (آتوس) در. زمان قدیمده بو شبه

جزیره یونانیلرك مستملكاتندن اولوب، مركزی (خالكیس) قصبه‌سی ایدی. (اولینته) و (پوتیدیه) دخی باشلیجه قصبه‌لرندن ایدی. ماكدونیه حكمدارلرندن اسكندرك پدری (فلیپ) بو مملكتی یونانلدن ضبط ایتمشدر. [احوال حاضره‌سیچون «سلانیك، كسندیره وآینوروز» ماده‌لرینه مراجعت.] — زمان قدیمده یونانده وآناطولی ساحللرنده دخی بواسملی بعض خطه‌لر وار ایدی. كه مركزلری (خالكیس) تسمیه اولنمغله، بو اسمله یاد اولنورلردی.

خالكیدیوس { (Chalcidius) اوچنجی قرن میلادی حكماسندن

اولوب، افلاطونك بعض آثارینی شرح ایتمشدر. خرستیان اولوب اولدیغی مجهولدر.

خالكیس { (Chalcis) آغریبوز جزیره‌سنك مركزی اولان قصبه‌نك اسم

اصلیسی اولوب، (اوریپو) بوغازنده واقع اولمغله، ادارهٔ عثمانیه زماننده قوللانیلان وبتون جزیره‌یه دخی تعمیم اولنان (آغریبوز) اسمی بوغازینك اسمندن محرفدر. وندیكلیلر «قره‌كوپری» معناسیله (نغره‌پونته) اسمنی ویرمشلردی. زمان قدیمده بو قصبه بیوجك بر شهر حالنده اولوب، باقر معمولاتنك شهرتنه بناءً، لسان یونانیده (خالقوس) دینلن بو معدنه نسبتله خالكیس تسمیه اولنمشدی. [«آغریبوز» ماده‌سنه دخی مراجعت.] — كسندیره شبه جزیره‌سی زمان قدیمده (اوبیا) یعنی آغریبوز جمهوریتنك مستملكاتندن بولنمغله، بو شبه جزیره‌نك مركزینه دخی (خالكیس) نامی ویرلمشیدی. — سوریه قطعه‌سنده وآنطاكیه‌نك جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه بولنوب، اطرافندهكی بقعه‌یه (خالكیدیق) نامی ویریلیردی.

خالی { (حسن بیك) هندستان شعراسندن اولوب، جهانكیرك زماننده پاشامش؛

و ۱۰۲۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

عشق خوبان و فاكیش ندارد سودی
سرآن شوخ بكردم كه جفا كیش بود

خالیب { (Chalybes) پافلاغونیا خطهٔ قدیمه‌سنك بر قسمنده یعنی سینوب

وآماسیه جهتلرنده ساكن بولنمش بر قوم قدیمك اسمی اولوب، باشلیجه دمیر وچلیك اخراج واعمالیله مشغول اولدقلرندن، یونانیلر طرفندن «چلیكجی» معناسیله بویله تسمیه اولنمشلردر.

خالیجی زاده { سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب،

۱۰۶۶ تاریخنده قپودان پاشا اولمش؛ واوج آی صكره عزل اولنه‌رق، مصر والیلكنه تعیین اولنمش ایدی. اوزمانده صدر اعظم بولنان كوپریلی محمد پاشانك دامادی ایدی.

خامفی { (Khamephis) ایكی مصریلر عندنده مصرك حامیلری زعم اولنان اوچ

معبود موهوم اولوب، كتف، فتا، فره اسملریله معروف ایدیلر.

خاموش { هندستان برهمنیلری كبراسندن وشعرادن (رای صاحب رام) نك

مخلصیدر. دهلیده یاشامشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونكدر:

فرض كردم همه تقصیر منست
بعد ازین كوكه چه تدبیر منست

خان { خاقان ویا قاآن كلمه‌سنك مخففی اوله‌رق، مغول وتاتار وترك حكمدارلرینه وبعض

امرایه ویریلن عنوان اولوب، زمانمزده باشلیجه خیوه، بخارا، بلخ وسائر تركستان اقطارینك حاكملرینه اطلاق اولنور. مقدما قریم خانلری بو عنوانله شهرت بولمشلردی. [«خیوه، بخارا، بلخ، قریم» وسائره ماده‌لرینه مراجعت.] خانم كلمه‌سی بونك مؤنثیدر.

خان اعظم { (شمس الدین محمد آنكه) هند- ستان شعراسندن واكبرشاهك

رجالندن اولوب، ۹۶۹ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

منه‌ای طفل اشك ازخانهٔ چشمم قدم بیرون
كه مردم زادها ازخانه می آیندكم بیرون

خان اعظم { (میرزا عزیز كوكه) آنف الترجمه شمس الدین محمد آنكه‌نك اوغلی

اولوب، اكبر شاه وجهانكیرك رجالندن وشعرادن ایدی. ۱۰۳۴ تاریخنده كجرات والیسی ایكن اورادە وفات ایتمشدر. یاپدیرمش اولدیغی بر كوشكی حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جلهٔ اشعارندندر:

یارب بصفای دل ارباب تمیز
كان پیش توهست خوبتر ازهمه چیز
چون كشت بتوفیق تواین خانه تمام
از راه كرم فرست مهمان عزیز

خان ایلچی (ابراهیم) ایران مشاهیر خطاطینندن اولوب، ۹۹۰ تاریخنده (قم) شهرنده حاکم ایکن، تبریك سور همایون ایچون سلطان مراد خان ثالث نزدینه اغرام اولنه‌رق، استانبوله کلمشیدی. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازاردی.

خان بارچین (ونام دیکرله خسرو پاشا) خداوندکار ولایتنده قره‌حصار صاحب سنجاغنك عزیزیه قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزی برکوچك قصبه اولوب، قره‌حصارك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، ۳ چشمه‌سی و ۲ مدرسه‌سی واردر. ناحیه‌سی ۱۱ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٦۳۷۰ اهالیسی واردر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله آفیون حاصل اولور. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی کراسته کسیلیر ویباغی وتفنیك دخی چیقار.

خانبَلك خطاده یعنی ترکستان شرقی ویا چین ومغولستانده بیوك ومعمور برشهر اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، شاهرخ والغ بك زمانلرنده بو شهره ایلچیلر کوندر‌لمشیدی. الیوم نه حالده ونره‌ده بولندیغی تحقق ایده‌مه‌مشدر.

خان بهادر هندستانده (پاتنه) راجه‌سنك اوغلی عالم وادیب بر ذات اولوب، «جامع خان بهادری» عنوانیله فنون حدیده‌یی جامع فارسی برکتاب یازدیغی کبی، «علم المناظره» عنوانیله دخی بر رساله یازه‌رق، ۱۸۵۱ تاریخ میلادیسنده کلکته‌ده‌کی مستشرقین جمعیتنه تقدیم ایتمشدر.

خان بهادر خان (بن جلال‌الدین ذوالفقار خان بن رحمت خان) هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، ۱۸۵۷ تاریخ میلادیسنده هندستانی ترك ایتمکه مجبور اوله‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایتمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اشعارنده (مصروف) تخلص ایدر.

خانپور هندستانك پنجاب خطه‌سنده واقع بهوالپور حکومتنده وکراچیدن ملتانه کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

خان تکری (Khan - Tengri) چینك قسم غربیسنده واقع (تیان‌شان) جبال مرتفعه‌سندن بر طاغ اولوب، سرمدی قارلرله مستوردر. اك یوکسك ذروه‌سی ۷۲۰۰ متره ارتفاعنده در.

خان جدید سیواس ولایتنده ۱۰ قریه‌دن مرکب بر ناحیه‌در.

خان دوران (صمصام الدوله) هندستان شعراسندن ودهلی حکمداری محمد شاهك رجالندن اولوب، ۱۱۵۱ تاریخنده نادر شاهه قارشی مردانه حرب ایتمش؛ وبو محاربه‌ده قتل اولنمشدر شو بیت اونکدر:

بر سر بحر پر کهر کرچه بود نشست ما
همچو حباب مفلسیم ما وهوا بدست ما

خان عالم هندستان شعراسندن وجهانکیرك رجالندن اولوب، سفارتله ایران شاهی شاه عباسك نزدینه کوندرلمشیدی. شو بیت اونکدر:

لباس آل ببر کرده شوخ مهوش من
بجلوه آمده وتیر کرده آتش من

خانقین بغداد ولایت و سنجاغنده و بغدادك کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همدان وخراسانه کیدن طریقك اوزرنده وایران حدودینك پك یقینینده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. دیاله نهری تابعلرندن (حلوان‌رود) چایی قصبه‌نك ایچندن کچر. — نیکدره و قزل رباط ناحیه‌لرینی دخی حاوی اولان قضاسی حقنده بر کونه معلوماته دسترس اولنه‌مدی.

خان لنجان اصفهان قربنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. قلعه‌سی باطنیه‌نك الینه کچوب، ۵۷۰ تاریخنده سلطان محمد طرفندن تخریب اولنمشدر.

خان میرزا سلالهٔ تیموریه‌دن سلطان محمد میرزا بن سلطان ابو سعید میرزانك اوغلی اولوب، هندستان پادشاهی بابرك عم‌زاده‌سی اولغله، بدخشان حاکملکنه نصب اولنمش؛ و۹۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خانو ایرانك قسم جنوبیسنده (لارستان) خطه‌سنده وبندر عباسك ۱۵۰ کیلو-

مترہ شمال شرقیسنده اولەرق رودبار وادیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. بو قصبەنك حاکمی ارثی ونیم مستقل اولوب، ایران دولتنه مقطوع وجزئی بر ویرکی ویرر. اهالی ایسه بونك جد اعلاسی طرفندن خراساندن کتیرلمش اسرادن عبارت اولوب، چفتدکی حکمنده اولان اراضیسنی ایشلرلر.

خانوقه { رقه قربنده وفرات کنارنده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. الیوم خراب اولسه کرکدر.

خانیجار { بغداد ایله اربل آرەسنده برقصبه اولوب، هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن فتح اولنمشیدی.

خاور { فرانك جنوبنده واقع (کاوار) خطه. سنك اثنیوك قصبەسی اولدیغی و ٤٧ تاریخنده عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خاورانی { (ابوالحسن محمد بن محمد) آلتنجی قرن هجری علماسندن اولوب، خلاط نواحیسندن (خاوران) قریەسنده طوغمش، واکثر مشاهیر علما وائمه ایله کوریشەرك، کندیلرندن اخذ واستفاده ایتمش ایدی. «کتاب التلویح فی شرح المصابیح»، «کتاب الشرح و البیان»، «کتاب الاربعین»، «شرح حصار الایمان»، «سیرالملوك»، «کتاب بیان قصة ابلیس مع النبی صلعم»، «کتاب النقاوة فی الفرائض»، «کتاب النخب والنکت فی الفرائض»، «کتاب القواعد والفوائد فی النحو»، «نحبة الاعراب»، «کتاب الادوات»، «کتاب التصریف» وسائر نیجه تألیفاتك صاحبیدر.

خاوری { (علی) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیەسندن اولوب، مناستر لیدر. برمدت قره فریەده مدرسلك ایتدکدن صکره سلانیك واسکوبه قاضی اولمش، ونهایت قره فریه قاضیسی ایکن اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

سنی کوزلر دو چشم خون فشانم نیچه دملرله
کل ای نور بصر مردملك ایت دملر قدملرله

خاوری { سمرقند شعراسندن اولوب، شهر مذکورده درزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

من که عمری هوس پیروئ دل کردم
عمر بگذشت وندانم که چه حاصل کردم

خاوس { (یاخود خاوص) ماوراء النهرده بر کوچك قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکور در.

خایدوکول { چینه تابع اولان ترکستان شرقیده بر نهردر، که (تیان شان) جبالندن نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقەرق، (بغراج) کولنی شق ایتدکدن صکره، (غنجه دریا) اسمیله چیقوب، (تاریم) ایرماغیله بعدالاجتماع (لوب نور) کولنه دوکیلور. مجراسی اوزرنده بولنان خراب ومعمور قلعەلر اهمیت عسکریەسنه بردلیلدر.

خای فونغ { (Khaï-Foung) چینك (هونان) ایالتنده وپکینك ۵۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. (هونغ هو) نهری کنارنده وآنجق نهرك یناغی حذاسندن آشاغیده بولنغله، بعض سدلرله محفوظدر. ۱٦٤۲ تاریخ میلادیسنده بو سدلرك یقلمسیله، صو آلتنده قالوب، ۳۰۰۰۰۰ اهالیسی بوغلمشیدی. بو شهرده اسکیدن بری بعض یهودیلر بولنمقدەدر.

خائوس { (Chaos) اسکی یونانیلر اعتقادنجه الك اسکی اله اولوب، کویا ظلمت وکیجەنك پدری ایدی. کائناتك تشکلندن اول کی ظلمتدن کنایەدر.

خباب { صحابەدن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خباب بن الارت، که قدما واخیار صحابەدن اولوب، اسلامه کلنلرك اون آلتنجیسیدر. کندیسی کوله اولمغله، اسلامی سببندن کفار طرفندن پك چوق جور وجفا واشکنجەیه دوچار اولدیغی حالده، صبر و تحمل ایتمش؛ وبعده مدینهٔ منوره یه هجرت ایدوب، بدر واحد وسائر غزواته حاضر بولنمشدر. مؤخراً کوفەده ساکن اولوب، نهروان وسائر محاربانده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. وصفین محاربەسی اثناسنده ۳۷ تاریخنده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسندن برچوق احادیث شریفه منقولدر. — عتبه بن غزوانك کوله سی اولان ابو یحیی خباب، که افندیسیله برابر بدر وسائر غزواته حاضر بولنمشدر. — عطانك پدری اولان خباب، که بر روایتده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) دن بعض احادیث شریفه روایت

ایتمشدر. — ابراهیم خزاعینك پدری اولان خباب خزاعی.

خَبار { مدینهٔ منوره قریبنده بر موقع اولوب، رسول الله (صلعم) افندمز بدر غزاسندن اول قریشه قارشی عزیمتلرنده اورادن مرور بیورمشلردی.

خُبّان { یمنده همنای اولان بر وادی داخلنده واقع بر قریه اولوب، اسودکذابك وطنی بولنمش اولغله، کتب فتوحده مذکوردر.

خَبت { مکه ایله مدینه آره‌سنده براووه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

خَبر { فارسده شیراز قریبنده بر کوچك قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خَبوشان { نیشاپور مضافاتندن (استوا) ناحیه‌سنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خبیب { صحابه‌دن بروجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خبیب بن اساف الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسی اثناسنده اسلامه کلوب. غزاء مذکوره احد و خندق غزالرنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. خبیب بن عبدالرحمٰن جدیدر. بدر وقعه‌سنده امیه بن خلفی قتل ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر. حضرت ابابکرك ارتحالندن صکره زوجه‌سی حبیبه بنت خارجه بن زیدی تزوج ایتمشیدی. — خبیب بن الاسود الانصاری الخزرجی، که حجازیوندن معدود اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب الجهنی، که صحبتی مختلف فیهدر. — خبیب بن عدی الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وجانب نبویدن، قره قولاق خدمتنی ایفا ایتمك اوزره، عاصم بن ثابتك معیتنده چیقاریلوب، عاصم شهید اولمش؛ وصاحب ترجمه زید بن الدثنه ایله برابر اسیر دوشوب، مکه‌ده فروخت اولنمش؛ وآلان ادم برخیلی اذا وجفادن صکره کندیسنی صلباً شهید ایتمشدر.

خَبیص { کرمانده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَتّ { عمان جبالنده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

خُتّا { دربنده یعنی شروانده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُتَّل { جیحونك جهت شمالیه‌سنده قصبات وقراسی چوق برناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

خَتلان { ماوراء النهرده سمرقند قریبنده بر بقعه اولوب، ختلی لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسیدر.

ختمی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (مصطفی بك) سلطان سلیم خان ثانینك لالاسی جعفر بكك اوغلی اولوب، پادشاه مشارالیه زمانده بعض سنجاقلر بكلكنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جنت کوینده یارك جلوه‌لر قیلماغیچونه
ختمیا طاوس وش طاقندی شهپر آفتاب

— ایکنجیسی چورلیلی اولوب، بعض قاضیلقلرده بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کندم کوزم یاشیله دونر بر دکرمن
چرخ فلکده کمسه‌یه نوبت دکرمن

خُتَن { الیوم چین دولتنه تابع اولان ترکستان شرقیده یوك ومشهور برشهر اولوب، یارکندك ۳۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده، تاریم ایرماغنه تابع (ختن دریا) نهری کنارنده و ۱۳۷۰ مترهلك ارتفاعده اولهرق، ″۳۷°۷′۵۰ عرض شمالی ایله ′۷۷°۴۰ طولی شرقیده واقعدر. همان جمله‌سی مسلم وترك اولمق اوزره، ۴۰۰۰۰ اهالیسی، برچوق ابیك وپاموق منسوجات دستکاهلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. جوارلرنده مسك آهولری کثرت اوزره بولنمغله، ختن شهری اسکیدن بری مسکیله مشهور اولوب، بوذی قیمت ماده دنیانك هر طرفنه اورادن نقل اولنور. جوارنده بولنان طاغلرده آلتون، دمیر وکور معدنلریله بعض ذی‌قیمت احجار بولنور. ختن شهری چینلدن ایرانه وآسیانك سائر بلاد غربیه‌سنه کلن طریقك اوزرنده بولنمغله، اسکیدن بری یوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، مقدما یوزیکه قریب اهالیسی وار ایکن، چین دولتنك ادارهٔ ظالمانه‌سنی تحمل ایده‌مین اهالیسنك واقع اولان قیاملری صره‌سنده بعض تخریباته اوغرامشدر. وقتیله آبریجه بر خانلق تشکیل ایدردی. ۱۲۹۰ تاریخلرنده آتالق

غازی یعقوب بك طرفندن استقلالی اعاده اولنان ترکستان شرقی حکومتی داخلنده بولنوب، متعاقباً کاشغرله برابر ینه چینك اداره سنه کچمشدر. جوارلری (ختن دریا) واونك تابعی اولان (قره قاش) چایلریله اسقا اولنه رق، خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، پرنج، پاموق وسائره دن عبارتدر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، کلینلی ونفیس ایپك چیقار. — [« خوتین » ماده سنه دخی مراجعت بیوریله.]

خُجَند { ماوراء النهرك ائ مشهور شهرلرندن اولوب، سیحونك ساحل یسارنده، (خواجه بهارکان) نهرینك ایکی کنارنده، تاشکندك ۱۴۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و ۲۵۶ مترهلك ارتفاعنده اولهرق، ۴۵° ۱۷′ عرض شمالی ایله ۶۷° ۱۶′ ۴۸″ طول شرقیده واقعدر. ایکی سورله محاط اولوب، ۸ قپوسی، بیوك چارشیسی، بر چوق جوامع ومساجد وسائر آثار خیریه سی، اطرافنده بر چوق باغ و باغچه لریله مشهور میوه لری و ۲۹۰۰۰ اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم اعظمی تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلردن اولوب. قصوری اوزبك وقره قرقیز در. خواجه بهارکان نهرینك صاغ ساحلنده اولوب اکثر اهالیسنك هجرتیله خالی قالمش اولان محله یه اخیراً روسلر یرلشمکه باشلامشلردر. جوامعنك ائ بیوکی (حضرت رابعه) جامع شریفیدر. مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. خجند مقدما مستقل بر خانلغك مرکزی اولوب، او وقت چوق دها بیوك و دها معمور ایدی. بعده فرغانه (یعنی خوقند) خانلغی طرفندن ضبط اولنه رق، نهایت روسلرك استیلاسی آلتنه کچمشدر. بو استیلادن بری کاروانلر ایشلمه مکه باشلایوب، بعض اهالیسی دخی هجرت ایتمکله، کیتدکچه اهمیتی زائل اولمقده در. الیوم سیردریا یعنی سیحون ایالتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر. سنجاغنك تاجیك و اوزبك و قره قرقیزدن مرکب ۱۴۰۰۰۰ اهالیسی واردر. جغرافیون عرب آثارنده (خجنده) صورتنده محررردر.

خجندی { [« کمال خجندی » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

خدابنده { (سلطان محمد غیاث الدین) سلالهٔ چنکیزیه دن دولت ایلخانیه نك سکزنجی حکمداری اولوب. (ارغون خان) بن ابقاخان بن (هلاکوخان) ك اوغلیدر. بو دخی برادری سلطان محمود غازان خان کبی دین اسلامی قبول وفضائل کثیره ایله تزیین ذات ایتمشدی. مغولجه اسم اصلیسی (الجایتو خان) در. دولت مذکوره نك حکمدار اخیری اولان سلطان ابو سعیدك پدریدر. برادری مشارالیه غازان خانك وفاتی اوزرینه، ۷۰۳ تاریخنده تخت موروثنه جلوس ایده رك، دین اسلامی تقویه یه فوق العاده جهد وغیرت، وعلمای اسلامه زیاده سیله حرمت و رعایت ایتمشدر. (سلطانیه) شهرینی بنا ایدوب، پایتخت اتخاذ ایتمشدی. علم واقتداریله و تألیفات عدیده سیله مشهور اولان (رشیدالدین) وزیری ایدی. بنی فلاونه قارشی شامه عسکر سوق ایتمش ایسه ده، رشیدالدینك تدابیریله اختلاف صلحاً تسویه اولنوب، حرب ایتمه مشدر. خراسانه تجاوز ایتمش اولان بعض امراء اتراکی اورادن اخراجله، اوغلی ابو سعیدی خراسان والیلکنه نصب ایده رك، اورالرینی تسکین واصلاح ایتمشدی. ۱۳ سنه یه قریب مدت کمال عدالتله حکومت سوردکدن صکره، ۷۱۶ تاریخنده ۳۶ یاشنده وفات ایدوب، سلطانیه ده احضار ایتمش اولدیغی تربهٔ مخصوصه سنه دفن او. لنمشدر. مسکوکاتنك بر طرفنی ائمهٔ اثناعشرك اسامیسیله تزیین ایتمشدی.

خدابنده { (شاه—) دولت صفویه نك دردنجی حکمداری اولوب، شاه طهماسبك اوغلی وشاه اسماعیلك تورونیدر. برادری شاه اسماعیل ثانیدن صکره ۹۸۵ تاریخنده تخت شاهی یه جلوس ایدوب، کندیسی همان هیچ کورمز درجه ده علیل وغیر مقتدر اولمغله، بیوك اوغلی حمزه میرزا ادارهٔ امور ایدردی. زمانده یعنی سلطان مراد خان ثالث دورنده طرف دولت عثمانیه دن ایرانه عسکر وسوقیله بر چوق محاربه لر وقوع بولوب، تبریز وشروان وروان وتفلیس وسائر او طرفلر ضبط اولنمش؛ و علی الخصوص حمزه میرزانك قتلندن صکره ایران عسکری بسبتون دوچار هزیمت اولمغله، ممکنتنده بیوك برفساد ظهور ایدوب، ایکنجی اوغلی شاه عباس خراساندن جلبله، تخت ایرانه اجلاس اولنمش؛ وصاحب ترجمه آز وقت صکره وفات ایتمشدر.

خداش { صحابه دن بر وجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خداش بن بشیر بن الاصم (یاخود خداش بن حصین بن الاصم)، که بنی معبص

بن عامردن اولوب، بر روایتده مسیلة الکذابك قاتلیدر. — خداش بن ابی خداش المکی، که صفیه بنت بحرك عمی اولوب، مشارالیها کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابوسلامه (یاخود ابن ابی سلامة) خداش السلمی: که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — خداش بن قتادة الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

خدالعذراء { کثرت میاه واشجاری حسبیله کوفه‌یه ویریلن اسمدر.

خداوندکار { (غازی سلطان مراد خان اول حضرتلرینك مخلصیدر. [« مراد » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خداوندکار { ولایتی. آناطولی قطعه‌سنك انك بیوك ولایاتندن اولوب، کرك معموریته اولان قابلیت طبیعیه‌سیله، کرك درسعادته قربیتیله وکرك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك انك اول ظهور وتشکل ایلدیکی محل بولنمغله اهمیت فوق العاده‌یی حائزدر. سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوچنجیسی اولان خداوندکار غازی سلطان مراد خان اولك مخلصیله تسمیه اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی آناطولی شبه جزیره‌سنك غرب شمالی جهتنده واقع اولوب، شمالاً مرمره دکیزیله، قوجه ایلی (یعنی ازمید مستقل متصرفلغی) ایله وقسطمونی ولایتنه ملحق بولی سنجاغنك برپارچه سیله، شرقاً انقره، جنوب شرقی جهتندن قونیه، جنوب غربی جهتندن وغرباً آیدین ولایتلریله، شمال غربی جهتندن دخی بیغا مستقل متصرفلغیله محدود ومحاطدر. بووجهله روم ایلی قطعه‌سنه انك قریب اولوب بوغازلره قدر ممتد اولان قوجه ایلی ایله بیغا شبه جزیره‌لری خداوندکار ولایتنك خارجنده قالوب، آطه‌لر دکیزنده اولان سواحلی دخی آز اولمغله، بو ولایت باشلیجه مرمره دکیزینه متوجه کورینور ایسه‌ده، اکثر اراضیسی قره دکیز و آق دکیز مائله‌لرنده بولنوب، میاه خارجیه‌سنك چوغی سقاریه ومندرس ایرماقلرینه دوکیلور. ولایت ۳۸° ۱۵′ ایله ۴۰° ۲۰′ عرض شمالی و ۲۴° ۱۸′ ایله ۲۹° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۴۷۹۲ مربع کیلومتره‌در.

اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لو وبایر ودره‌لردن مرکب اولوب، دنیانك انك کوزل یرلرندندر. طاغلرینك انك یوکسکی مرکز ولایت اولان بروسه شهری اوستنده بولنان کشیش (ونام قدیمیله اولیمپوس) طاغی اولوب، کلیك کورفزی ساحلنه قریب بولنان (فاطرجی) او (بورجین) طاغلری دخی بونك شعبه‌لری حکمنده‌در. جبل مذکورك انك بیوك قولی ایسه شرق جنوبیه طوغری ممتد اولان (دومانیچ) طاغیله بوکا مربوط اولان (انخی یاخود (آهو) طاغیدر. کشیش طاغنك زروه‌سی حذای بحردن ۲۵۰۰ متره مرتفع اولوب، همان دائمی صورتده قارله مستوردر. ولایت جبالنك ایکنجیسی کوتاهیه سنجاغنده بولنان (مراد) طاغی اولوب، غرب جهتنده واقع (شابخانه) طاغی دخی بوکا مربوطدر. ولایتك جنوب شرقی جهتنده قونیه ولایتی حدودنده (امیر) و (سلطان) طاغلری بولندیغی کبی، جهت غربیه‌سنده بیغا وازمیر سنجاقلری حدودنده دخی (قاز) ومادراس طاغلری بولنیور. بروسه سنجاغنك قسم غربیسیله قره‌سی سنجاغنك شرق جنوبی جهتنده دخی مراد طاغنه مربوط برطاقم قوللر وشماله طوغری (ایدا) طاغی اوزانیور.

ولایتك انهاری دخی چوق اولوب، انك بیوکلری سقاریه، بیوك مندرس ومیخالیچ ایرماقلریدر. سقاریه نهری مراد طاغی اتکلرندن اینن (پورصق) ایله کوچك سقاریه چایلرندن باشلشکل، شرقه طوغری جریانله، آنقره ولایتنه کیردکدن واورانك صولرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونه‌رك، بنه خداوندکار ولایتنه کیرر؛ وشمال غربیه طوغری جریانله، بروسه جوارندن اینن (کوك صو) چایی دخی آله‌رق، قوجه ایلنه داخل وقره دکیزه منصب اولور. بیوك مندرس ایرماغی بنه مراد طاغنك جنوبی اتکلرندن نبعانله جنوب غربیه طوغری جریان، وقره‌حصار صاحب سنجاغندن اینن بعض نهرلری دخی اخذ ایله، آیدین ولایتنه داخل اولوب، آق دکیزه دوکیلور. میخالیچ ایرماغی ذکر اولنان ایکی ایرماقدن کوچك ایسه‌ده، کرك منابعی وکرك منصبی درون ولایتنده اولوب، مرمره دکیزینه دوکیلور. بو ایرماق باشلیجه درت چایدن ترکب ایدر. بودرت چایك برنجیسی (نیلوفر) نهریدر، که شرقدن کلوب، بروسه اووه‌سنی شق ایدر. ایکنجیسی اطرانوس نهریدر، که دومانیچ طاغلرندن نبعانله، شمال غربیه طوغری آقه‌رق، آبولبوند کولنی

تشکیل ایتدکدن صکره، میخالیجه دوکیلور. اوچنجیسی والئ بیوکی (سماو) نام دیکرله (صوصیغیراق) نهریدر، که سماو کولندن خروجله، قره‌سی سنجاغنی شق ایده‌رك، میخالیج قصبه‌سنده اطره‌نوسله وآتی الذکر قره صو ایله برلشیر. دردنجیسی مادراس طاغندن نبعاله ینه قره‌سی سنجاغنی شق و مانیاس کولنی تشکیل ایدن (قره‌صو) نهریدر. هر بری آیری بر مائله تشکیل ایله بشقه بردکیزه منصب اولان مذکوراوچ بیوك ایرماقدن بشقه، ولایت داخلنده مستقل بر قاچ کوچك نهر دخی واردر. بونلرك برنجیسی قره‌سی سنجاغنده نبعاله ازمیر سنجاغنه داخل اولوب آطه‌لر دکیزینه دوکیلن (کدوز)، ایکنجیسی قاز طاغندن نبعاله اردك قربنده مرمره‌یه دوکیلن کونان، اوچنجیسی دخی قره‌حصار صاحبك اوست طرفندن نبعاله شرق جنوبی‌یه جربان ایده‌رك (ایر) کولی بعد التشکیل قونیه ولایتی داخلنده آق شهر کولنه دوکیلن (آقار) چایلریدر. ولایت داخلنده برقاچ کول دخی بولنوب، بونلرك الئ بیوکلری مرمره سواحلی قربنده کائن ازنیق، آبولیوند، میخالیج ومانیاس کوللریدر. (اکدیر) و (کول بازار) ایله کوتاهیه سنجاغنده کی (سماو) وقره‌حصار سنجاغنده کی (ایر) کبی برقاچ کوچك کول دخی واردر.

ولایت سواحلنك الئ چوغی مرمره‌ده اولوب، آطه‌لر دکیزنده‌کی ساحلی ادرمید کورفزیله بونك جنوبنده واقع آیوالق جوارندن عبارتدر. مذکور دکیزده‌کی اسکله‌لری ادرمیدك اسکله‌سی اولان آق‌چای ایله آیوالق اسکله‌سیدر. مرمره‌ده دخی کمليك، مدانیه، باندرمه واردك اسکله‌لری وار ایسه‌ده، بو صایبلان اسکله‌لرك آلتیسی دخی کوچك واهمیتسزدر. مرمره دکیزنده ولایته ملحق بر قاچ آطه بولنوب، بونلر دخی مرمره، پاشا لیمانی، آفیا وامیر علی جزیره‌لریدر. آطه‌لر دکیزنده دخی آیوالق لیمانی قارشیسنده (مسك آطه‌لری) نامیله بر قاچ کوچك آطه بولنیور.

یوقاریده ذکر اولنان طاغلرك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، کراسته واودون وکوره یارار مختلف اشجار قطع اولنورسه‌ده، کراسته‌سی یالکز محلنده استعمال اولنوب، اخراج اولنماز. معادنی دخی چوق اولوب، آنجق هنوز تحریات لازمه اجرا اولنمدیغندن، الیوم اخراج اولنانلری برقاچ قروم وزیمره معدنلر ندن عبارتدر. یکیشهر وبالیکسری جهتلرنده دکیز کوپوکی معدنی چیقار. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، بروسه‌نك قاپلیجه‌لری وچبتلی معدن صوبی مشهوردر. مرعالری پك چوق وغایتله کوزل اولوب، درون ولایتده ایکی بچق ملیونی متجاوز اغنم ایله خیلی صیغیر و سائر حیوانات اهلیه موجوددر. میخالیج جهتنك صیغیر ومانده‌لری مشهوردر. طوپراغی پك منبت ومحصولدار اولوب، آنجق زراعت هنوز اسکی اصولده اجرا اولندیغندن، واهالیسنك چوغی پك ده چالیشقان اولمدقلرندن، محصولات ارضیه‌سی استعداد طبیعیسی نسبتنده دکلدر. حتی ذخایری اکثریا احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایده‌میوب، قونیه ولایتندن وسائر محللردن ادخال اولنور. حبوبات متنوعه‌دن صکره باشلیجه محصولی اوزوم اولوب، باغلری پك چوقدر. مرمره سواحلنه وادرمیدکورفزینه قریب اولان محللرده کلبتلی زیتون دخی حاصل اولور. طوت آغاجلری دخی پك چوق اولوب، بروسه وبیله‌جك جهتلرنده کلبتلی ایپك چیقار. آفیون وخشخاش دخی ولایتك باشلیجه محصولاتندن اولوب، علی‌الخصوص قره‌سی وقره‌حصار سنجاقلرنده کثرتله حاصل اولور. پاموق زراعتك تعمیمنه خیلی همت اولنمش ایسه‌ده، هنوز لایقیله محصولات آلنه‌مامشدر. میوه‌لرك انواعی وپك اعلالری حاصل اولوب، علی‌الخصوص بروسه جوارلرینك کستانه‌سیله شفتالیسی مشهوردر. ولایتك واردات سنویه‌سی ۷۰۰۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. درون ولایتده ۶۸۸۷۰۰۰ دونم حبوبات تارله‌سی، ۶۵۸۰۰۰ دونم باغ، ۳۴۰۰۰۰ دونم باغچه، ۳۰۲۴۰۰۰ دونم مرعی و ۲۵۳۷۰۰۰۰۰ دونم اورمان وخالی اراضی بولنور.

هواسی عمومیت اوزره معتدل وصاغلام اولوب، آنجق بروسه اووه‌سنده ومرمره سواحلنه قریب محللرده بعض کوللر وبطاقلقلرك وجودی بر درجه‌یه قدر جبادت هوایی مخلدر. کوتاهیه وقره حصار سنجاقلرینك یعنی ولایتك قسم جنوبیسنك اراضیسی خیلی مرتفع اولمغله، اورالرینك قیشلری سرتجه ایسه‌ده، یازین هوالری پك کوزلدر.

صنایع هنوز اصول قدیمه اوزره ایسه‌ده، اهالینك بعض صنعتلره استعداد طبیعیلری واسکیدن بری الفتلری اولمغله، خداوندکار ولایتی صنایجه مالك عمل-

نیه‌نك اك ایلری بولنـان محللرندن عد اولنـه‌بیلیر. بروسه‌ده و بیله‌جك و سائر بعض محللرده متعدد ابریك فابریقه‌لری بولنه‌رق، اپیکدن نفیس قاشلر و چارشاف وسائره اعمال اولنور. بروسه‌نك خاولیلریله جام‌طاقلری دنی مشهوردر. کوتاهیه‌ده اسکیدن بری موجود بر چینی فابریقه‌سی واردر، که الیوم اولدقجه دوزکون طباق، فنجان وسائره اعمال ایدر. کوتاهیه سنجاغنك عشاق قضاسـنده انفس خالیلر نسج واعمال اولنه‌رق، ازمیر طریقیله اخراج اولنور. سائر صنایع محلیه سراجاق وباقرجیلیق کبی احتیاجات محلیه‌یه عائداوفق تفك صنعتلر. دن عبارتدر. ولایتك ساحل بحرده هیچ بر بیـوك اسکله‌سی اولیوب، بوصوك سنه‌لره کلنجه‌یه قدر منتظم یوللری دنی اولمدیغندن، تجارتی کریدر. وقتیله بروسه وکوتاهیه وبالیکسری شهرلری آناطولینك ایچ طرفلرـ ندن کلن کار وانلرك برر موقف مهمی بولنمغله، اهمیت تجاریه‌یی حائز ایدیسه‌ده، زمانمزده نقلیات تجاریه‌نك بحراً اجراسی دها قولای اولمغله، اسکله‌لرکسب اهمیت ایدوب، کاروانلر پك ایشلمز اولدیغندن، خداوندکار ولایتنك تجارت ومعموریتی خیلی تدنی ایتمشدر. آنجق دردست انشا وتصور اولان دمیر یول خطلری آناطولینك ایچ طرفلرینه طوغری ایلریلدکجه، بوولایتك اهمیت تجارـ یه‌سی آرتمه‌رق، زراعت وصنایع دنی او نسـبتده ترقی ایده‌جکنه شبهه یوقدر. حیدر پاشادن انقره‌یه تمدید اولنمقده اولان آناطولی دمیر یولی خداوندکار ولایتنك قسم شرقیسی ایچندن کچدیکی کبی، مدانیه‌دن قونیه‌یه تمدیدی متصور اولان خط دنی ولایتی بریاندن بریانه شق ایده‌جك، وبالیکسریدن مدانیه‌یه منتهی اوله‌جق دیکر برخط دنی آیدین ولایتی خطوطیله التصاق ایده‌ـ جکدر. شمدیکی حالده مدانیه‌دن بروسه‌یه وکوتاهیه وقره‌حصار طریقیله قونیه‌یه قدر برآرابه یولی ودیکر بعض شوسه‌لر موجوددر.

اهالیٔ ولایت حقنده بر قید صحیحه دسترس اولنه‌ـ میوب، ۱۳۰۳ سـالنامه‌سنده ۸۰۰۰۰۰ کسور کوسترلدیکی حالده، ۱۳۰۷ سـالنامه‌سنده بر بچق ملیون رادەلرنده اولدیغی بیان اولنیور. ولایتك وسعتنه واحوال عمومیه‌سنه نظراً ایکنجی تخمینك حقیقته دها قریب اولمسی مظنوندر. مقـدار مذکـوردن ۶۸۰۰۰۰ی روم و ۲۴۰۰۰۰ ی ارمنی اولوب، قصـوری کاملاً مسلم و ترکدر. بو صوك سنه‌لرده ۱۵۰۰۰۰۰ ی متجاوز روم‌ایلی مهاجری دنی اسکان اولنمشدر. سواحلدکی جزئی مقدار روملردن بشقه خرستیان اهالیسی دنی ترکجه لسانیله متکلمدرلر. درون ولایتده ۳۰۵۹ قریه، ۲۷۲۹ جوامع شریفه، ۸۷ کلیسا، ۳ اعدادیهٔ ملکیه، ۱ اعدادیهٔ عسکریه، ۱ رشدیهٔ عسکریه، ۳۷ ذکور واناث رشدیهٔ ملکیه، ۲۵۵۲ ذکور و ۳۹ اناث صبیان مکاتبی و اهالیٔ غیر مسلمه‌یه مخصوص ۸ رشدیه ایله ۱۴۵ ذکور و ۲۰ اناث صبیان مکتبی واردر. مرکز ولایتده بر اصلاحخانه یعنی صنایع مکتبی، بر حریردار التعلیمی، بر زراعت مکتبی وبرده دار المعلمین صبیان موجوددر.

خداوندکار ولایتی برکونه حدود طبیعیه ایله مفرز اولمدیغندن، زمان قدیمده مجموعی بر خطه حالنده اوـ لمیوب، شرق شمـالی قسمی یعنی بروسـه وارطغرل سنجاغلری (بیتنیا) وغرب شمالی قسمی (میسیا) اسملریله آیریجه برر خطه عد اولنور، و قسم جنوبیسی یعنی کوتاهیه وقره‌حصار سنجاغلری آنقره طرفلرینه قدر ممتد اولان (فریجیا) خطه‌سی داخلنده بولنوردی. [بو اسملره مراجعت.] ازمنهٔ قدیمه‌ده بو خطه‌لرك هر برنده بر طاقم حکومات صغیره حکم سوردکدن، وبر آره‌لق ایرانك تحت استیلاسنه کچدکدن صکره، روما دولتنه الحاق اولنمشلردی. روما دولتنك انقسامنده بالطبع شرق ایمپراطورلغنك حصه‌سنه دوشوب، بعده قسطنطینیه قیاصره‌سنك دوچار ضعف اولمسیله، او جهتده دنی نیم مستقل بر طاقم بکلر ظهور ایتمشدی. سلجوقیلر خـداوندکار ولایتنك بالکز شرق جنوبی جهتنی ضبط ایده بیلدکلری حالده، دولت سلجوقیه‌نك اواخرنده ارطغرل غازی حضرتلری سکود جهتنده برلشوب، بعده فرزند ارجمندی مؤسس دولت عثمان خان غازی حضرتلریله سلطان اورخان غازی زمانده خداوندکار ولایتنك اکثر طرفلری فتح اولمه‌رق، سـطوت عثمانیه اورادن اطرافه لرزه انداز اولمغه باشـلامش؛ وبالکز جهت جنوبیه‌سی یعنی کوتاهیه وقره‌حصار جهتی دولت سلجوقیه امراسندن کرمیان بکلربنك النده قالمش؛ وبو مناسبتله او طرف (کرمیان) اسمیله متعارف اولمش ایدی. کرمیان اوغللری سائر بعض امرا کبی قارشی طورمیوب، سـلاطین عظام عثمانیه ایله خوش کچندکلرندن، سلطان مرادخان ثانی

زمانه قدر باقی اولوب، ۸۳۱ تاریخنده بلاولد وفات ایدن کرمیان اوغلی یعقوب بك اوحقی دخی باوصیتنامه دولت عثمانیه‌یه ترك ایتمشدر. مقدما کوتاهیه و قره‌سی آیریجه برر ایالت صورتنده اداره اولنوب، اخیراً دخی قره‌سی جهتی بیغا ایله برلشدیریله‌رك، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، بعده ینه بیغادن بالتفریق خداوندکار ولایتنه الحاق اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی بروجه‌زیر ۵ سنجاقدن مرکب اولوب، ۲۴ قضا و ۳۵ ناحیه‌یی جامعدر:

- بروسه
  - بروسه
  - کلیك
    - بازار کویی جدید ناحیه
  - مدانیه
    - ترلیه
    - امیرعلی
  - میخالیج
  - کرماستی — سنجان
  - اطرانوس
    - کوکجه طاغ
    - خرمانجق
- ارطغرل
  - بیله‌جك
    - کوپلی
    - بازارجق
    - یارحصار
    - لفکه
    - کول بازاری
  - سکود
    - ابن اوکی
    - بوز اویوك
    - میخال غازی
  - اینه‌کول
    - یکیجه
    - دومانیج
  - یکیشهر — ازنیق
- کوتاهیه
  - کوتاهیه
    - اطراف شهر
    - آلتون طاش
    - کره‌کی
    - ویرانجق
    - کموش
    - آرمود ایلی
    - طاوشانلی
    - اکریکوز
  - اسکیشهر
  - عشاق
    - بناز
    - کویك
  - کدوس
  - سماو — طاغ آردی
- قره‌حصار صاحب
  - قره‌حصار
  - بولیوادین — اسحاقلو
  - صندقلی
    - شیخلو
    - کیکلر
    - طازقیری
  - عزیزیه — خان بارچین
- قره‌سی
  - بالیکسری
    - بالیه
    - ایورندی
    - کیره‌سون
    - کپسود
    - فرط
    - بلاط
  - آیوالق
  - کمر ادرمید
  - ادرمید
    - امرود آباد
    - آرنیه
  - اردك
    - قپو طاغی
    - پاشا لیمانی
    - مرمره
  - باندرمه
    - ایدنجك
    - مانیاس
  - کونان
  - بیغادیج
  - صندرغی

خُدائی اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا. سندن اولوب، استانبوللیدر. یایا باشی اولوب، بعده بر مدت بو دینده یکیچری کاتبی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

می تلخ ایچدم ایدی چاره صانوب دفع غمه
یارسز اولمغله آجیسی چیقدی تبسمه

— «تحفهٔ شاهدی» و «کلش توحید» صاحبی مغله‌لی شاهدینك پدرینك مخلصی دخی (خدائی) اولدیغی تحفهٔ شاهدینك دیباجه‌سنده مذکوردر.

خُدَیج (ابو رشید — بن سلامه بن اوس) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانیه واقعه‌سنده وسائر بعض غزواته حاضر بولنمشدر.

خَدیجه (بنت خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی القرشیه) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ایلك زوجه‌سی اولوب، (خدیجة الکبری) دینمکله متعارفه‌در. پدری اشراف قریشدن اولوب، والده‌سی عامر بن لوئی اولادندن (فاطمه بنت زائدة الاصم) در. حضرت نبی ذی‌شان افندمز او وقت ۲۵ یاشلرنده اولوب، حضرت خدیجه ایسه ۴۰ یاشلرنده‌ایدی. حضرت فخر کائناتدن قبل‌الاسلام (قاسم) اسمیله بر اوغلی اولوب، رسالتپناه افندمزه (ابوالقاسم) کنیه‌سنی قزاندیرمش؛ و یوریمکه باشلادقدن صکره ارتحال ایتمشدر. بعده زینب، ام کلثوم، فاطمه ورقیه اسملریله درت کریمه‌سی اولوب، بعدالاسلام طیب، طاهر وعبدالله اسملریله اوچ اوغلی دخی اولدیغی مروی ایسه

ده، طاهر وطیب مخلصلری وعبدالله اسمی اولمق اوزره، اوچنك بر شخص واحد اولدیغنه دائر اولان روایت احتماله دها قریبدر. بو ذات دخی کوچك یاشنده ارتحال ایتمشدر. سیدالمرسلین افندمزه جبریل امین کورینمکه باشلادیغنده، بو ایشدن انك اول حضرت خدیجه‌یی خبردار بیورمق، مشارالیها دخی عمی ورقه‌یه حکایهٔ حال ایتمکله، حقیقته واقف اولوب، دعوته قیام بیورمقدن، انك اول ایمانه کائن حضرت مشارالیهادر. کفار قریش حضرت نبی ذی‌شانی تکذیب ایله تهدید وتعقیب ایتدکلرنده، حضرت خدیجه دائما تسلی وغیرت ویرمك، بتون ماملکنی دخی بو اغورده فدا ایتمشدر. حضرت خدیجه (رضها) ۲۴ سنه سیدالمرسلین افندمزله برلکده یاشادقدن صکره، هجرتدن اوچ سنه اول وابوطالبك وفاتندن اوچ کون صکره، ۶۵ یاشنده اولدقلری حالده، مکهٔ مکرمه‌ده ارتحال ایتمشدر. حضرت پیغمبر (صلعم) افندمز حضرت خدیجه‌نك حیاتنده بشقه‌سیله تزوجه رغبت بیورمامش؛ وبعده‌دخی ازواج مطهره‌دن هیچ برینی حضرت مشارالیهانك یرینه قویمامشدر. حتی حضرت عایشه (رضها)دن مرویدر، که رسالتپناه افندمز هر وقت حضرت خدیجه (رضها) نك مدح وثناسنده بولندقلرندن، برکون «جناب حق سزه اوندن ایسنی ویردی» دیدیکمده، «خیر، اوندن ایسنی ویرمدی. زیرا بتون خلق بنی تکذیب ایتدکلری بر زمانده، او بنی تصدیق ایتدی، وبتون خلق بکا اذا وجفا ایتدکلری صره‌ده، او بکا یار اولدی» بیورمشلردر. حضرت خدیجة الکبری ایله اوچنجی کریمه‌سی حضرت فاطمة الزهرا (رضها) حدیث شریف صحیحله نساء عالمینك جمله‌سنه فضل ورجحانلری مصدق اولان درت خاتوندن معدود اولوب، دیکر ایکیسی حضرت مریم بنت عمران ایله فرعونك زوجه‌سی آسیه بنت مزاحمدر.

خدیجه بنت بدران { (ام سلمه) علم حدیثده شهرت قزانمش صالحاتدن اولوب، امام سیوطینك اشیا خندندر.

خدیجه بنت جعفر { اندلس ادیبه وشاعره‌سندن اولوب، کرك اشعاریله وکرك حسن الحانی وفن موسیقیده‌کی مهارتیله زمانده بیوك بر شهرت قزانمش ایدی.

خدیجه بنت الحسن { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب، فقه وحدیثده ید طولاسی وار ایدی؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذوات کندیسندن استفاده ایتمشلردر. ۶۴۱ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت زین الدین { زین‌الدین مقدسینك قیزی وسالفة الترجمه (حبیبه) نك همشیره‌سی اولوب، علم حدیثده وسائر علومده یدطولاسی اولمغله، قدس شریفده افاده وتدریسله مشغول بولنمش؛ و۷۰۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت العبیری { بودخی عالمه وصالحه بر خاتون اولوب، طقسان یاشنه قدر فقه وحدیث تدریسیله مشغول بولنمش، و۵۷۰ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت القیم { [«امة العزیز البغدادیه» ماده‌سنه مراجعت بوریله.]

خدیجه بنت المأمون { مأمون خلیفه‌نك قیزی اولوب، شعر وفصاحتله شهرت بولمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بالله قولوالی لمن ذا الرشا
المثقل الردف الهضیم الحشا
اظرف ماکان اذاما صحا
واملح الناس اذاما انتشی

خدیجه بنت الملقن { فقهاء شافعیه‌دن ابن الملقن دیمکله معروف علی الانصاری حفیدی شیخ نورالدینك قیزی اولوب، فقه وحدیثده ید طولی صاحبه‌سی بر خاتوندر. امام سیوطینك اشیاخی میانده مذکوردر. طقوزنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت النویری { ینه امام سیوطی مشایخندن عالمه ومحدثه بر خاتون اولوب، ۷۹۷ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده طوغمش، و۸۷۰ ده وفات ایتمشدر.

خديجة الست { بغداد خلفاء عباسيه‌سنك اخيرى اولان مستعصم

بالله‌ك قيزى اولوب، هلاكو وقعه‌سندن وپدرينك شهادتندن صكره ۲۰ سنه دها ياشامش؛ و وفاتنده بيونك برآلايله دفن اولنه‌رق، بتون خلق بونك شخصنده دولت عباسيه‌نك محوينه آغلامشلردى.

خديجة السلجوقيه { عراقده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌دن

ركن الدوله طغرل بكك برادر زاده‌سى و داود بن ميكائيلك قيزى اولوب، خلفاء عباسيه‌دن قائم بامرالله وارمشيدى. (آرسلان خاتون) ديمكله دخى معروفه‌در. دوكونى يك مطنطن صورتده اجرا اولنوب، يك قيمتدار جهاز ويرلمشيدى.

خديجة الشاهجهانيه { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب،

بغداده اجراى وعظ ايله شهرت بولمشدر. ابن سمعو- ندن اخذ علم ايتمشدر.

خُديسر { ماوراء النهرده بر قصبه اولوب، مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمش اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خُذام { (بن وديعه ياخود ابو وديعه خذام بن خالد الانصارى الاوسى) صحابه‌دن

اولوب، صحابياتدن خنسانك پدريدر. بر روايته كوره اثناى هجرتده حضرت عثمان (رضه) بوذاتك خانه‌سنه نازل اولمشدى.

خرّاز { [« ابو سعيد خراز » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خُراسان { آسيانك وسطينك بيوك برخطه‌سى اولوب، اسكيدن برى ايراندن

معدود بولنمش ايكن، شمديكى حالده يالكز قسم غربيسى ايرانه، قسم شرقيسى افغانستانه وقسم شماليسى دخى روسيه‌يه تابعدر. بو خطه‌نك حدودى جغرافيون عرب آثارنده مختلف صورده بيان اولنوب، بعضلرى بو حدودى زياده توسيع ايله، ماوراء النهرى وافغانستانك قسم اعظميله بلوجستانى دخى خراسانه عد ايتمشلردر. ياقوت حموى بو اختلافك حدود سياسيه‌دن و خراسان ولايتنك وقت و زمانه كوره بيوبوب كوچلمسندن ايلرى كلمش اولديغنى سويليور. ادوار اسلاميه‌ده اصل خراسان خطه‌سى اليوم ايرانه تابع اولان خراسان ايالتيله افغانستانه تابع اولان هرات وبلخ خانلقلرينى وروسيه‌يه تابع اولان (مرو) جهتنى جامع ايدى. بو وجهله شمال شرقى جهتندن جيحون نهريله، شمال غربى جهتندن خوارزم خطه‌سيله، غرباً طبرستان وعراق عجمى ايله، جنوباً كرمان وقهستان وسجستانله، شرقاً كابلستان وبدخشانله محاط ومحدود ايدى. بو خطهٔ واسعه اكثريا درده منقسم اولوب، مركزلرى نيسابور، هرات، بلخ ومرو ايدى. اسكى ايران دولتى يعنى پيشداديان وكيانيان زمانلرنده اصل ايران خراسان ايله جوارلرندن عبارت اولوب، فارس آيريجه بر مملكت ايدى؛ وبلخ شهرى ايران دولتنك پايتختى ايدى. بعده ساسانيلر زمانلرنده فارسدهكى اصطخر پايتخت اتخاذ اولنه‌رق، خراسان بر ايالت حكمنده قالمش؛ و احتماله كوره (خراسان) اسمى او وقتلرده وضع اولنمشدر؛ چونكه بو اسم «كونش» معناسنى افاده ايدر (خور) كلمه‌سندن مركب اولوب، «كونش مملكتى» يعنى شرق ديمكدر. خراسان اسمنك ساسانيلردن اول معلوم بولنمامش اولديغى يونان جغرافيونك تعريفاتندن دخى آكلاشيليور. يونلر اسكندرك فتوحاتنده اورالره كسب اطلاع ايتدكلرى حالده، بو خطهٔ واسعه‌يى بر اسمله ياد ايتميوب، شمال شرقى قسمنى يعنى بلخ ومرو جهتلرينى (باقتريانه)، وسطى يعنى هرات جهتنى (آريا)، قسم شرقيسنى يعنى اليوم ايران دولتنه تابع اولان نيشابور جهتنى دخى (پارتيانه) تسميه ايتمشلردر.

يوقاريده بيان اولنان حدوده محدود ومعين اولان خراسان خطه‌سى اسكيدن برى كرهٔ ارضك اك متمدن ونوع بشرك اك اول اسكان ايتديكى يرلردن اولوب، اليوم هندستان و ايران ايله بتون آوروپايه منتشر اولان ام آريانيه خطهٔ مذكوره‌دن چيقمشلردر، كه ام مذكوره تناسب اعضا وسيما وبدنجه نوع بشرك اك كوزل عرفيدر. ظهور اسلامدن صكره حضرت عمر

وعثمان(رضیما)نك زمان خلافتلرنده خراسان خطه‌سی حرباً وصلحاً فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنمجه، خراسان اهالیسی دور اسلامده دخی درایت وقابلیت طبیعیه‌لرینی کوسترروب، ایجلرندن کرك امور سیاسیه‌ده وکرك علوم ومعارفده کسب اشتهار ایتمش پك چوق رجال یتیشمشدر. علی الخصوص فتوحات اسلامیه زمانده صحابه وتابعیندن وشرفا وساداتدن برچوق نجبای عرب دخی خراسانی وطن اتخاذ ایده‌رك، ممالك اسلامیه‌نك هر طرفندن زیاده اوراده امرا وسلاطین وعلما ظهور ایتمش؛ و چنکیزك خروجنه‌دك خراسان خطه‌سی مدنیت اسلامیه‌نك الك زیاده شعشعه‌پاش اولدیغی محل بولنمشدر. بعده احفاد تیمور زمانده دخی هرات مرکز سلطنت اولمغله، خراسانده یکیدن بر مدنیت اسلامیه ظهور ایتمش ایسه‌ده، اسباب عمران تمامیله تحصل ایده‌میوب ، اووقتدن بری دخی او یر متروك ومهمل حالنده قاله‌رق، ترك و تاتار اقوامنك لاینقطع منازعاتنه میدان اولمغله، بو کونکی کونده اوا سکی علوم و معارف و مدنیتدن اثر قالمامشدر، دینلسه سزادر.

تبدلات سیاسیه ایله حدود دولتك تغیری حالنده ایلریده خراسان خطه‌سنك بر دائره جمعی و ینه حدود قدیمه‌سنی قزانمسی ممکن ایسه‌ده، شمدیکی حالده خراسان اسمی یالکز بو خطه‌نك ایران دولتنه تابع وقهستان بقعه‌سنی دخی شامل اولان قسم غربیسنه ویرلدیکندن،عموم خراسان حقنده بو قدرله اکتفا ایدوب، خراسان ایالتنی مادهٔ آتیه‌ده ذکر و بیان، واقسام سائره‌سنی دخی هرات و بلخ و مرو مادده‌لرینه عطف وتعلیق ایدرز.

خُراسان { ایران دولتنك الك بیوك ایالاتندن اولوب،دولت مشارالیهانك شرق شمالی قسمندن عبارتدر.شرقاً افغانستان، شمالاً روسیه حدودیله ، غرباً استرآباد و عراق عجم ، جنوباً کرمان ایالتلریله، شرق جنوبی جهتندن دخی سیستانله محدوددر. شمالدن جنوبه ممتد غیر منتظم بر مستطیل شکلنده اولوب ، شمال جهتندن (ترکمان) و جنوب جهتندن دخی(لوط)چوللریله محاطدر. °۳۱ ایله °۳۸ عرض شمالی و °۵۴ ایله °۵۹ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه اولان بویی تقریباً ۷۵۰ وشرقدن غربه اولان اکی دخی ۵۰۰ کیلومتره در. جنوب غربی قسمنده واقع چول جهتی محسوب اولمدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۲۵۶۰ مربع کیلومتره اولوب، آنجق بوقدر وسعتیله برابر اهالیسی بر ملیون نفوسی متجاوز دکلدر. مرکزی شمال شرق قسمنده واقع (مشهد) شهریدر.

خراسانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب،هندوکوه سلسله‌سنه مربوط برصره طاغلر افغانستان حدودندن بحر خزر سواحلی قربنه‌دك شرق جنوبیدن غرب شمالیه طوغری اوزانیور . بوطاغلرك روسیه‌یه تابع ترکمان چولی بوینجه ممتد اولانلری کوران ، کوپت، کلستان، قره طاغ و هزار مسجد اسمیله بر صره تشکیل ایدرلر. ارتفاعلری ۲۴۰۰ ایله ۳۲۰۰ متره آره‌لرنده‌در. بو صره‌نك جنوبنده دیکر بر صره طاغلر ممتد اولوب، بینالود، شاهجهان،الاطاغ وخور-کوه اسمیله معروفدر. بو صره دها بوکسك اولوب، ارتفاعلری ۳۳۰۰ ایله ۳۹۰۰ متره آره‌لرنده در. مازندران حدودنده (شاه‌کوه) اسمیله یاد اولنان بر دزوه‌سی ۳۹۵۰ متره ارتفاعنده در . بو ایکی صره طاغلرك آره‌سنده ۱۳۵۰ متره ارتفاعنده بر وادی واقع اولوب،قسم غربیسنده،بحر خزره منصب اولمق اوزره اترك وجرجان نهرلری آقار، وقسم شرقیسنده (هری رود)ه تابع (کشف رود) جریان ایدر. ایالتك قسم شرقیسنده بو ایکی صره طاغك جنوب جهتنده دخی ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره آره‌سنده مختلف ارتفاعلرده بر طاقم طاغلر تعاقب ایدر. ایالتك قسم جنوبیسی وسطلرنده دخی فهستان طاغلری بولنوب، ایالتك منتهای جنوبنه‌دك بعض اتکلر وقوللر تمدید ایدرلر. قسم غربیسی ایسه عراق عجمی ایالتنك قسم شرقیسیله برابر (دشت کبیر) تعبیر اولنور واسع بر طوزلی چولك داخلنده بولنیور. بوچول شمال شرقیدن جنوب غربیه طوغری اوزانان برصره تپه‌لرله(لوط) چولندن آیرلمش اولوب، بو ایکنجی چول دخی خراسان ایله کرمان ایالتلرینك برر قسمنی ضبط ایتمشدر. بو وجهله خراسان ایالتنك همان نصفی چول وخالی اولوب، دیکر نصفی طاغلق وقابل عمراندر. یوقاریده ذکر اولنان اترك وجرجان ایله قسماً حدود شرقیه‌سنی تفریق ایدن هریرود وبوکا تابع اولوب مشهدك ایچندن کچن کشف رودن بشقه ذکره شایان انهاری اولیوب، ذاتاً

هریرود قره قوم چولنده محو اولدیغی کبی، ایالتك قسم وسطی و جنوبیسنده‌کی طاغلردن اینن بر طاقم کوچك چایلر دخی اثنای جریانده بر طاقم طوزلی بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك قورومغله، یالکز مذکور اترك وجرجان نهرلری یاغمورلرك کثرتی موسملرنده بحر خزره واصل اوله‌بیلیور. بناءً علیه خراسان ایالتی بحر خزر مائله‌سنه تابع عد اولنه‌بیلیر.

طاغلق ومرتفع محللرنده هواسی یازین معتدل وصاغلام اولوب، قیشین صوغوق زیاده‌جه تأثیرلیدر. جنوب جهتنده و چوله قریب اولان محللرده ایسه حرارت زیاده‌در. چوللریله طوزلی بطاقلقلرینك اطرافی زراعتله ورعی اغنامه دخی مساعد اولمیوب، یالکز طاغلق جهتلرنده بعض منبت وادی وبایرلری واردر. آنجق اورالرینك دخی صولری قیتدر. مع هذا اهالیسی چالیشقان اولوب، اسکیدن بری خراسانده وایرانك سائر طرفلرنده مستعمل اولان برطاقم لغملرله اراضی‌یی سقی واروا ایده‌رك، کندیلرینی اداره ایده‌بیله‌جك قدر حبوبات وذخایر یتیشدیریورلر. مشهد جوارلرینك وسائر بعض طرفلرینك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزومی وسائر میوه‌لری مشهوردر. پاموق محصولاتی دخی کثرتلی اولوب، برخیلی توتون وتنباکی دخی حاصل اولور سه‌ده، جنسی پك مقبول دکلدر. طاغلرنده دمیر، قورشون، باقیر، آنتیمون، کوکر، مرمر، آچلی، کوکورد، فیا طوزی وسائر معدنلرله زمرد وفیروزه وسائر ذی قیمت احجار کثرت اوزره بولنور. قیمون وکچیلری چوقجه اولوب، یونه وقیللری پك ایی اولمغله، خالی و شال امعالنه یارار. خراسانك دوه‌لری دخی مشهور اولوب، ۲۵۰ کیلویه قدر یوك قاندیررلر. آتلرینك جنسی دخی ایدر. صنایعجه خراسان آسیانك وبلکه بتون ممالك اسلامیه‌نك انك ایلری بولنان یرلرندن معدود اولوب، اهالیسی نفیس خالی وسجاده واعلا شال نسج ایدرلر. خراسان قنیجلری اسکیدن بری مشهور اولوب، بو صنعتله اشتغال ایدنلر یکی اصول اوزره تفنك امعالنه دخی آلیشمشلردر. صنایع وتجارتنك مرکزی مشهد شهریدر. خراساندن کاروانلر واسطه‌سیله افغانستانه، روسیه‌نك اندە بولنان ترکستان طرفلرینه و بحر خزر وبحر سیاه طریقلریله آوروپایه خیلی اخراجات اجرا اولنوب، بونلرده باشلیجه خالی، سجاده، شال، یونه، دری، پاموق، قورو میوه‌لر، ذی قیمت احجار و بعض معدنلردن عبارتدر.

خراسان ایالتی بر وجه زیر ۱۹ سنجاق و یاقضایه منقسم اولوب، ۱۸۷۱۰۰ عائله یعنی تقریباً بر ملیون اهالیی جامعدر:

سنجاق ویا قضا	عائله	سنجاق ویا قضا	عائله
		نقل یکون	۱۱۱۹۰۰
مشهد	۲۰۰۰۰	رادکان	۸۰۰
نیشاپور	۲۵۰۰۰	درگز	۱۸۰۰
طبرستان { سمنان	۱۰۰۰۰	بوجرد	۱۱۰۰۰
طبرستان { دامغان	۶۰۰۰	بام	۱۳۰۰
طبرستان { بوستان	۸۰۰۰	جوین	۱۵۰۰
مسینوم	۸۰۰	اسفرایین	۱۴۰۰۰
سبزوار	۸۰۰۰	خوان	۸۰۰
کلات نادری	۲۵۰۰	تربه	۶۰۰۰
کوچان	۲۸۰۰۰	ترشیز	۳۰۰۰
سفن آباد	۶۰۰	قهستان { تون وتبس	۱۰۰۰۰
چناران	۳۰۰۰	قهستان { کام	۲۵۰۰۰
یکون	۱۱۱۹۰۰	جمعاً	۱۸۷۱۰۰

اهالیسی ایکی صنفه منقسم اولوب، برصنفی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن وزراعت وصنایعله مشغولدر. بونلر اصل ایرانی اولوب، لسان فارسی ایله متکلمدرلر. صنف دیکری ایسه خیمه نشین اولوب، رعی اغنام وخرکله ودوه‌لریله قونار کوجرلر. بونلر ترکمان، کرد وعربدن مرکبدرلر. کردلر ۲۵۰۰۰، ترکمانلرله عربلر دخی یوزربیك مقدارلرنده در. لسان اصلی محلی فارسی ایسه‌ده، ترکمان ترکجه‌سی کوندن کونه کسب توسع ایده‌رك، یواش یواش لسان عمومی حکمنه کچمك استعدادینی قزانمشدر. خراسان اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، متناسب الاعضا، غایتله ذکی وچالیشقان آدملردر.

خراسان ایالتنك احوال تاریخیه‌سی بتون خراسان خطه‌سی وایران دولتی تاریخنه تابع اولمغله، مادهٔ آتیه‌یه و «ایران» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

خُراسان { بغداد ولایت وسنجاغنده وبغدادك شرق‌شمالی جهتنده برقضا اولوب، مرکزی بغدادك ۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده ودیاله نهری کنارنده واقع (بعقوبا) قصبه‌سیدر. بوقضا دیاله نهرینك صول ساحلی یعنی جنوبی بویجه ممتد اولوب، شرقاً خانقین، جنوباً مندلی، غرباً نفس بغداد، شمالاً دخی سامرا قضالریله محاط ومحدوددر. تابعلری اولان شهربان و خالص ناحیه‌لریله برابر ۲۵۰۰۰ قدر اهالیی جامع اولوب، بونلر دخی عرب وکرد وترکدن

مرکبدر. اراضیسی دیاله نهریله واوکا تابع بعض چایلرله اروا اولهرق خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، سوسام، نخود وسائردن عبارتدر. درون قضاده خلفای عباسیه زمانده معمور بولنمش بر چوق شهر وقصبهلر خرابهلری موجود در. بوقضا اراضیسی بغداددن خراسانه کیدن طریقك اوزنده واقع اولمغله، (طریق خراسان) نامیله شهرت بولمش، و اختصاراً خراسان دینلمشدر.

خراسان { ارضروم ولایت وسنجاغنك پاسینلر قضاسنده ۱۶ قریهدن مرکب بر ناحیهدر.

خراش { صحابهدن بروجه آتی بر قاچ ذاتك اسمیدر: خراش بن امیة الکعبی الخزاعی، که حدیبیه وخیبر غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبو وقعهلرك برنجیسنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك رأس مبارکنی تراش ایتمشیدی. ینه او وقعهده جانب نبویدن (ثعلب) دینلن بر دوهیه راکباً مکهیه ارسال بیوریلهرق، کفار قریش طرفندن خیلی اذا وجفا کورمش؛ وقتلنه قصد اولنوب، حبشیلر طرفندن قورتارلمش ایدی. معاویه دوری اواخرنده وفات ایتمشدر. — خراش بن حارثه، که برادری اسماء بن حارثه و دیکر آلتی قرداشیله برابر اسلامه کلوب، رضوان بیعتنده حاضر بولنمشلردر. — خراش بن اصمة الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ والد ابی نشانجیلردن اولدیغی حالده، احد وقعهسنده اون یاره آلمش ایدی. — خراش بن مالك.

خرائطی { (ابوبکر محمد بن جعفر السامری) مشاهیر علمادن اولوب، «اعتلال القلوب» و «کتاب مکارم الاخلاق» عنوانلریله ایکی تألیفی وسائر برچوق آثاری واردر. ۳۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خرباق { (السلمی) صحابهدن اولوب، (ذوالیدین) لقبیله ملقبدر. برحدیث شریف روایت ایتمشدر.

خَرِبتا { اسکندریه جوارنده برناحیه اولوب، حضرت محمد بن ابی بکر (رضه) وقوعاتنده مذکوردر.

خَرَبه یاخود خُربه { جزیرة العرب و شام و مصرده بر چوق مواضع اسمی اولوب، ازجله سعیدمصرده برقریهدر، که (آبیدون) شهر قدیمنك خرابهلری اوزرنده واقعدر. یاقوت حوی نیلك شرق جهتنده (خربة الملك) اسمنده برقصبه اولدیغنی واطرافنده کی ایکی طاغدن زمرد معدنی چیقدیغنی بیان ایدیور. ایکیسنك بر اولمسی محتملدر.

خرپوت { آناطولینك قسم شرقیسنده (معمورة العزیز) ولایتك مرکزی برشهر اولوب، دیاربکرك ۹۵ کیلومتره شمال غربیسنده ومراد نهری مجراسنك قربنده اولهرق حذای بحردن ۱۲۳۷ متره ارتفاعی اولان برتپهنك اوزرنده واقعدر. حکومت قوناغی اخیراً بوتپهنك آتنده یعنی جنوب غربیسنده واووهده واقع (مزرعه) نام محله ایندیریلهرك، اوراده بعض ابنیهٔ امیریه وجامع وخان کبی ابنیه انشا اولنمغله، شمدیکی حالده خرپوت شهری ایکی قسمدن مرکب اولمشدر. مزرعه خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خانك زماننده اعمار اولنمغله، (معمورة العزیز) نامنی آلهرق، سنجاغه وبعده تشکل ایدن ولایته دخی بواسم ویرلمشدر. مزرعه ایله برابر خرپوتك ۲۵۰۰۰ اهالیسی اولوب، یالکز ۲۵۰۰ ی ارمنی وقصوری مسلمدر. نفس خرپوتده ۱۰ جامع شریف، ۱۰ مدرسه، ۸ کتبخانه، ۱۳ اسلام و ۹ خرستیان مکتبی، ۸ کلیسا، ۹ حمام، ۱۲ خان و ۸۴۳ دکان ایله ۲۶۷۵ خانه موجوددر. رشدیهٔ ملکیه مکتبی ایله آمریقا میسیونرلرینك یاپدیردقلری جسیم برپروتستان مکتبی دخی نفس خرپوتدهدر. مزرعهده دخی ٤ جامع شریف، بیوك بر رشدیهٔ عسکریه مکتبی ایله اسلام وخرستیانه مخصوص دیکر ٥ مکتب، ٤ حمام، ۳ خان، جسیم برقشله، ۲ منسوجات فابریقهسی، ۱ دباغخانه، ۱۰ مسافرخانه، ۱۹ مغازه، ۲۵۰ دکان و ۵۵۵ خانه بولنیور. خرپوتك اطرافنده باغ وباغچهلر پك چوق ومیوهلری کوزل اولوب، اراضیسی دخی پك منبت ومحصولداردر. جوارلرنده صبق صبق وبیوك قریهلر بولنیور. قیشین هواسی زیادهجه صوغوق ایسهده، یازین سرین وصاغلامدر. خرپوت خیلی اسکی ایسهده، شهرحالنده اولیوب، برقلعه حکمنده ایدی. اصل اسمی (خربروت)-در، که ارمنی لسانده «طاش قلعه» دیمکدر. عربلر (حصن زیاد) تسمیه ایتمشلردی. حغرافیون عرب آثارندن (خرتبرت) اسمیله دخی مذکوردر. قلعهسی الیوم خرابدر. بعده ادارهٔ عثمانیه زماننده توسع ایتمش

اوله‌جغی آکلاشیلیور . بك منبت ومحصولدار اراضی آراسنده وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولمغله، خیلی اهمیت تجاریه‌سی اولوب، آناطولی دمیر یولنك اوره‌لره قدر تمدیدی حائنده، بو اهمیتلك قات قات آرتمجغی شبهه‌سزدر . الك قریب اسکله‌سی (کیره‌سون) اولوب، بو اسکله‌یه برشوسه ایله مربوطدر . سیواس طریقیله صامسونه دخی اینیلیر. خرپوت اسکیدن دیاربکر ولایتنه ملحق برقضا صورتنده اداره اولنوب ، قائمقاملری اکثریا یرلی بکلردن تعیین اولنمغله، بکلك مسکنی اولان قریه مرکز اتخاذ اولنوردی . بعده ینه دیاربکر ولایتنه ملحق اولمق اوزره، تشکیل اولنان برسنجاغه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، اولجه مرکز لوا اولان (کبان) قصبه‌سی بوکا الحاق اولنمشیدی . نهایت ۱۲۹۶ تاریخنده (معمورة‌العزیز) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنمشدر . [« معمورة‌العزیز » ماده‌سنه مراجعت .]

خرپوت { سنجاغی . معمورة العزیز ولایتنك مرکز سنجاغی اولوب، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دیاربکر ولایتنك ارغنی سنجاغیله، جنوباً ملاطیه سنجاغیله، غرباً سیواس ولایتنك سیواس سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغیله، شمال شرق جهتندن دخی درسم سنجاغیله محاط ومحدود در. مراد (یعنی فرات) نهری سنجاغك اورته‌سندن کچوب، درون لواده چالطه وقزلق چایلریله قوری چای و دیکر بر چوق چای و دره‌لر اخذ ایدر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب، نهر مذکورك وادیسیله شرق طرفنده اولان خرپوت جهتی بك منبت ومحصولدار ایسه ده، غرب شمالی جهتی یعنی اکین وعربکیر قضالری طاشلق وآز محصولاتلیدر. اهالیسی ۱۰۰۰۰۰ نفوس راده‌لرنده اولوب، بربعی خرستیان واوج ربعی اسلامدر. ۱۰۰۰۰ نفوسه بالغ کرد عشیرتلری دخی بولنوب، باشلیجه رعی اغنام ایله مشغول اولورلر. بو سنجاق خرپوت، کبان، عربکیر واکین اسملریله ٤ قضادن مرکب اولوب، خرپوت شرق جهتنده، کبان مراد نهرینك ایکی طرفنده، عربکیر ایله اکین قضالری دخی سنجاغك غرب شمالی جهتنده واقعدر .

خَرتِبرت { (یاخود خرت برت) بعض کتب عربیه‌ده خرپوته ویریلن اسمدر. حصن زیاد دخی دیرلردی.

خَرتَنك { سمرقنددن اوچ فرسخلق مسافه‌ده برقریه اولوب، ائمهٔ حدیثدن محمد بن اسماعیل بخارینك قبری اوندهدر. علمای حدیثدن ابو منصور غالب بن جبرائیل خرتنکینك دخی مسقط رأسیدر، که امام بخاری بوکا مسافر اولوب، خانه‌سنده وفات ایتمشدر.

خَرجِرد { (یاخود خرکرد) نیشاپور مضافاتندن (بوشنج) قربنده برقصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خُرزاد آردشیر { موصل نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خرس آباد { [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

خُرُستاباد { یاقوت حموی « معجم البلدان » ـ نده بو اسمله دجله‌نك شرق جهتنده وینوی خرابه‌لری قربنده بر قریه اولوب میاه جاریه‌سیله باغ وباغچه‌لری چوق اولدیغنی وجوار- نده (حرعون) اسمیله برشهر قدیم خرابه‌لری بولندیغنی بیان ایدیور. البوم خرابدر. ۱۸۴۳ تاریخ میلادیسنده فرانسه‌نك موصل قونسلوسی موسیو(موتا)بوقریه‌نك خرابه‌لری اطرافنده میخ خطیله منقوش بر چوق آثار عتیقه کشف ایتمشدر. بومناسبتله قریهٔ مذکوره خرابه‌لری آوروپاجه(خرس‌آباد Khorsabad) اسمیله شهرت بولمشدر .

خرستوس { (Christ, Χριστός) لسان یونانیده واوندن مأخوذ اوله‌رق آوروپا لسانلرنده « مسیح » معناسیله حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر.

خرستیان { خرستیانیا، خرستیانستاد، خرستینه وسائره [« قرستیان » وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خُرسندی { بخارا شعراسندن اولوب، « کنز الغرائب » عنوانیله برمنظومه‌نك ناظمیدر.

خرسو { (Cherso) آدریاتیق دکیزنده آوستریا- نك (ایلیریا) خطه‌سنه مربوط برآطه و بو آطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، قصبه‌نك ۷۶۰۰ اهالیسی واردر. آطه صنعی بربرزخله (لوسین) آطه‌سنه ربط اولنمشدر.

خرسوکی (Chrysoko) قبریس جزیره‌سنك ساحل غربیسنده برکوچك قصبه اولوب، (آقاماس) مدینهٔ قدیمه‌سی محلنده بولندیغی مظنوندر.

خرسون (Cherson) قریم شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده واحتمله کوره سیواستوپولك موقعنده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، قره دکیز ارکلیسنده ساکن بولنان یونان مهاجرلرینك مستملکاتندن ایدی. بعده اقوام شمالیه‌نك تعرضاتندن امین اولمق ایچون، اهالیسی مهردادك تحت حمایه‌سنه کیروب، نهایت رومالیلرك ضبطنه کچمشلردی. بواسم روسلر طرفندن دیکر بر قصبه‌یه ویرلمشدر. [مادهٔ آتیه‌یه نظر بیوریله.]

خرسون (Kherson) روسیه‌نك جنوب جهتنده قره دکیز ساحلنده و(دنیپر) نهرینك منصبی قربنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۵۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، ترسانه‌سی، عسکری لیمانی، متعدد قشله‌لری وبیوك ذخیره مخزنلری واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، کلیتلی ذخیره وکراسته چیقاریر. ۱۷۸۸ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق. (خرسون) شهر قدیمنك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وابتدا زیاده اهمیت قزانمش ایسه‌ده، بعده بواهمیت هوجه‌لك ونیقولایفه انتقال ایتمشدر. — خرسون ایالتی جنوباً قره دکیزله، شرق جنوبی جهتندن تاوریده یعنی قریم، شرقاً یقاترینوسلاو، شمالاً کیف وپودولیا، غرباً دنی بسارابیا ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱۲۸٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۳۷۸۳٦ کشیدن عبارتدر. اراضیسی دوز اولوب، (دنیپر) و(دیستر) ایرماقلری حدود شرقیه وغربیه‌سنی تفریق ایتدکلری کبی، (دوغ) و(اینغولیج) چایلریله دیکر بعض انهار دنی اورته‌سندن جریان ایدوب، ایالتی اروا ایدرلر. مرکزندن بشقه هوجه‌لك (یعنی اودسا) ونیقولایف ایله (یلیزاوتوغراد) اسملریله اوچ شهری وبر خیلی قصبه‌لری واردر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، یالکز قسم غربیسی محصولدار دردر. باشلیجه حبوبات متنوعه ایله باغ وطوت آغاجلری یتیشیر. اغنامی وسائر حیواناتی دنی چوقدر. ساحلنده متعدد طوزله‌لری واردر.

خرسوه (Khirsovo) بلغارستانك روسچوق سنجاغنده وطونه ساحلنده بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهالیسی واردر.

خَرشَکَت ماوراء النهرده سمرقندك شرق جهتنده واقع شاش بلادندن بر بلده اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرشَنه ملاطیه قربنده بر قصبه اولوب، سیف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خرشه بن الحارث المرادی وحرشه بن الحر المحاربی صحابه‌دن اولوب، برنجیسی فتح مصرده حاضر بولنمش، وایکنجیسی حصه نازل اولمش ایدی. ایکیسیده بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

خُرشید فارس ساحلنده سینیز ایله سیراف آره‌سنده اوله‌رق بر خلیجك ایچنده برقصبه واسکله اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرطوم نوبه‌نك قسم اعلاسنده ونیلی تشکیل ایدن بحر ابیض ایله بحر ازرقك محل اجتماعنده اوله‌رق ″۱۰ ′۳۷ °۱۵ عرض شمالی ایله ″٤۵ ′۱٦ °۳۰ طول شرقیده و حذای بحردن ۳۸۵ متره ارتفاعنده واقع برشهر اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی و بر طرفدن سودان وسطی وحبشله، بر طرفدن بحر احمر سواحلنده کی مصوع وسواکن وسائر اسکله‌لرله، بر طرفدن دنی قاهره واسکندریه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. نیل بیوك بر طریق تجارت اولدقدن بشقه سودانك ایچ طرفلرینه و بحر احمر سواحلنه آمدشد ایدر منتظم کاروانلری دنی واردر. اهالیسی عرب وزنجی وترك وقبطی وسائره‌دن مرکب اوله‌رق، جمله‌سی مسلمدر. خرطوم شهری ۱۲٤۰ تاریخلرنده و سودانك فتحی صره‌سنده محمد علی پاشا مرحوم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، سودان مصریه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وموقعنك اهمیتی حسبیله پك آز وقت ظرفنده ترقی وتوسع ایتمشدر. ابنیه‌سنك

اك كوزلى حكومت قوناغيدر . هوامى خيلى صيجاق وآغردر .

خَرفه { نجده رياضك ٤٨ كيلومتره جنوب غربيسنده وجبل تويقك جنوبنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر .

خَرقاء { صحابياتدن زنجيه بر خاتون اولوب، مسجد شريف حضرت نبويده فراشت خدمتنى ايفا ايدردى . بعضلرى صحبتنه قائل اولمامشلردر .

خرقاء { شعراء عربدن ذوالرمه‌نك محبوبه‌سى بر قادين اولوب، اسمى (ميه) در، و تخفيفله (مى) دخى ديرلر . عاشقى اولان ذوالرمه‌نك دخى اصل اسمى غيلان اولمغله ، معشوقه‌سنه اضافتله (غيلان‌مى) دينمكله‌ده مروفدر . شو بيت شاعر مومى - اليهك صاحبهٔ ترجه حقنده سويلديكى اشعاردندر :

تمام الحج ان تقف المتايا
على خرقاء واضعة اللثام

خرقاء { (ريطه بنت سعد) بين العرب حق وغباوتده ضرب مثل حكمنه كچمش برقادينلدر .

خَرقان { رانك فتحيله بسطام، رانك جزميله سمرقند وراء مشدده‌نك فتحيله دخى همدان مضافاتندن اوچ قريه اولوب، هر برى بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر .

خرقانى { [« ابوالحسن خرقانى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

خركوش { (ومعربى خرجوش) نيشابوردە بيوك بر محله اولوب، ٤٠٦ تاريخنده وفات ايدن مشاهير زهاد وفقهادن (ابو سعد عبد الملك بن ابى عثمان خركوشى) نك وسائر بر چوق مشاهيرك مسقط رأسيدر . تأليفات عديده صاحبى اولان زاهد مشار اليهك قبرى محلهٔ مذكوره‌ده‌در .

خُرَم { قانونى سلطان سليمان خانك زوجاتندن اولوب، سلطان سليم خان ثانى ايله شهزاده بايزيدك ومهرماه سلطانك والده‌سيدر . عن اصل روس اسراسندن اولوب، حسن وجمالى وعقل ودراتى حسبيله فوق‌العاده بر نفوذ و اقتدار كسب ايتمشيدى . آنجق نفوذ و اقتدارينى هر وقت خيره آلت ايتمبوب، صدورعظامدن ابراهيم و احمد پاشالرك اعدامنه سبب اولمش؛ وروايته كوره پادشاه مشار اليهك بيوك اوغلى شهزاده مصطفايى دخى خفياً قتل ايتديرمشدر . ٩٦٥ ده وفات ايدوب، سليمانيه جامع شريفى حوليسنده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفونه‌در . آوروپاجه (روقسلانه Roxelane) اسميله شهرت بولمشدر .

خُرَم { اردبيل قريه‌سنه بر ناحيه در . — سر - نديب جزيره‌سنده حضرت آدم (عم)نك مرقدى بولنديغى محله دخى بعض كتابلرده بو اسم ويرلمشدر .

خُرَم { (ميرزا —) هندستان ملوك تيموريه - سندن شاهجهانك تخته جلوسندن اول كى اسم اصليسيدر . [« شاهجهان » ماده‌سنه مراجعت]

خُرَم آباد { ايرانك غرب جنوبى جهتنده واقع لورستان ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، اصفهانك ٢٢٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده، سفيد كوهك بر واديسنده وكرخه ايرماغنه تابع (كسكان) چايى اوزرنده اولەرق، ٣٣°٣٢′ عرض شمالى ايله ٤٥°٢٣′ طول شرقيده واقعدر . اهاليسى ١٥٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در . اوسنده‌كى جبل قبالق اولديغى حالده، نهرك مرورينه يول ويرمك اوزره، بردن بره كسيله‌رك بر چكيد ويرير . شهرك وسطنده منفرد ومرتفع برقيا اولوب، اطرافى اسحكاماتله تقويه اولنمشدر . تپه‌سندن كوزل بر صو آقار . الحاصل قصبه‌نك موقع ومنظره‌سى غايت كوزل اولوب، اطرافى باغ و باغچه‌لر و كوشكلرله محاطدر . قيانك اوزرنده كوزل بر سراى ايله بر صو بندى وبعض باغچه‌لر موجوددر . سلجوقيلر زمانندن قالمه بوكسك بر مناره‌سيله بعض خطوط عربيه ايله مزين برمرمر ستونى واردر . بو آثاره نظراً قصبه خيلى اسكى ايسه‌ده، كتب اسلاميه‌ده (سحما) اسم عربيسيله مذكور اولوب، خرم آباد اسمى يكيدر .

خرم آباد { برى بلخ وديكرى رى مضافاتندن ايكى قريه اولوب، هر برى بعض علمانك مسقط رأسى بولنديغى « معجم البلدان » ده مذكوردر .

خُرماورد { جرجان ايله بسطام آره‌سنده بر نهر و بوغاز اولنديغى ياقوت جوى بيان ايديور .

خُرمان { بصره طريق حجاجيله كوفه طريق حجاجنك محل التصاقنده بر تپه

اولوب، یولجیلره رهنما اولمق اوزره، اوزرنده بر بیراق رکز اولنه‌رق، آتش دخی ایقـاد اولندیغنی ینه یاقوت جوی بیان ایدیور.

خرم بخت (میرزا ـــ): دهلی ملوک تیموریه‌سندن شاه عالم تورونی ومیرزا جهاندار شاهک اوغلیدر.

خرمنجك (یاخود خرمانجق) خداوندکار ولایتنده بروسه سنجاغنك اطراف قضاسنه تابع همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، کشیش طاغنك شرق اتکنده وکوك صو کنارنده واقعدر. ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، باغ وباغچه‌لری، مياه جاریه‌سی ومسـیره‌لری واردر. ـــ خرمنجك ناحیه‌سی وقتیله (خرمن قیا) دیدکلری میخال بك اراضیسندن عبارت اولوب، ٤٣ قریه‌دن مرکبدر. شرقدن غربه طولی ١٠ وعرضی ٨ ساعت اولوب، مسـافهٔ سطحیه‌سی تقریبـاً ٢٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. غرباً نفس اطرانوس قضاسیله وکوکجه طـاغ ناحیه‌سـیله، جنوباً طاغ آردی، شرقاً دومانیچ و طاوشانلی ناحیه‌لریله. شمالاً دخی جبل عتیق ایله محاطدر. اهـالیسی ٩٣٨٥ نفوسـدن عبارت اولوب، جـله‌سی مسلمدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوباب متنوعه ایله آنیسون، پاموق ومیوه‌وسبزه‌لرك انواعی حاصـل اولور. طاغلری اورمانلرله مسـتور اولوب، مرعالری دخی چوقدر. طوموز، قره‌جه، طاوشان، ککلیك وسائر آو حیوانلری کثرت اوزره بولنور. قروم معدنی چوق اولوب، بر قاچ محلده اخراج اولنمقده‌در. مرکز ناحیه‌دن ٣ ساعتلق مسافه‌ده وایلیجه صو قریه‌سی جوارنده بر قاپلیجه وقربنده آقار بر صیجاق صو واردر. درون ناحیه‌ده ٧٤ جامع و٤٣ مکتب موجوددر. صنایع محلیه باشلیجه پاموق بزیله چول و چوال نسجندن عبارتدر.

خرنق معلقات سبعه اصحابندن شاعر شهیر طرفه‌نك همشیره‌سی اولوب، بوده شـاعره بر خاتون ایدی. شو ایکی بیت برادرینك قتلی حقنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌دندر:

عددنا له ستّاً و عشرین صحبةً
فلما توفاها استوی سیداً ضخما
فجعنـا به لمـا رجـونا ایابه
علی غیر حال لاولیدا ولا فخما

خروات (Croates) جنوبی اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، آدریاتیق دکیزینك شمال شرق کوشه‌سنده وبحر مذکور ایله صاوه واونه نهرلری آره‌لرنده ساکندر. بوقوم ایکی ملیونه قریب نفوسدن عبارت اولوب، همان جمله‌سی قتولیك مذهبنه تابعدر. شرق جهتنده بولنان اسلاوونلردن و جنوب شرق جهتنده ساکن اولان بوشناق و صربلی ودالما‌تلردن لسانجه پك آز فرقلری وارایسـه‌ده، مذهب بنیلرنده مدار تفریق اولوب، قتولیك مذهبنه تابع اولانلری لسانلرینی لاتین واورتودوقس اولانلری اسلاو حروفیله یازارلر، وبناءعلیه ادبیاتلری آیریدر. خرواتلر بوصوك سنه‌لرده معارف ملیه‌لرینی خیلی ایلریلدوب، مرکز مدنیتلری اولان آغرام شهرنده آلمان ومجارلسان وادبیاتنه قارشی بر رقابت غیورانه کوستر مکده درلر. قره طاغلیلره خروات دنیلمسی غلطدر. چونکه بونلر صرب جنسیتنه منسوبدرلر.

خرواتستان (Croatie) آدریاتیق دکیزینك شمال شرق کوشه‌سنده وبحر مذکورك سواحلندن دراوه واونه نهرلری مجرالرینه دك ممتد بر خطه اولوب، قسم اعظمی آوستریا ومجارستان دولتلرینك حدودی داخلنده اولهرق، شرق جهتنده واقع (اسلاوونیه) خطه‌سیله برابر مجارستان قرالغنه تابع قرالق عنوانیله بر ایالت ممتازه صورتنده اداره اولنور. شرق جنوبی قسمی ایسـه ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، بوسـنه ولایتنك (بیکه) سنجاغندن عبارتدر. غرباً آدریاتیق دکیزیله و ایستریا خطه‌سیله، شمالاً قارنیوله ایالتیله ونفس مجارستانله، شرقاً اسلاوونیه خطه‌سیله، جنوب شرق جهتندن بوسنه ایله، جنوباً دخی دالماچیا ایله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٨٤٠ مربع کیلومتره اولوب، ١١٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، (آلپ ـ قارنیق) سلسله‌سنك انکلری بوخطه‌نك ایچنده تشعب ایدیورسه‌ده، طاغلری یوکسك اولیوب، قسم شمالیسنده شرقه طوغری ممتد اولان (وارازوین) سلسله‌سنك الك یوکسك زروه‌سی ١٠٣٥ وجنوبه طوغری اوزانان (قاپلا) سلسله‌سنك الك یوکسکی ١٥٣٣ متره ارتفاعنده در. ساحل بوینجه دخی (ولبیج) اسمیله قیالق بر سلسله اوزانوب، خطـه‌نك غایت صرب و طاشـلق اولان سواحلنی تشـکیل ایدر، وبرچوق مغاره‌لرله غریب کردابلری حاوی بولنور. سـاحله پك یقین اولان یرلرندن بشقه بتون خطه طونه حوضه‌سی داخلنده

اولوب، بو ایرماغك تابعلرندن (دراوه) حدود شمالیه‌سنی و (اونه) حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدر؛ صاوه نهری دخی اورته‌سندن کچوب، ایکی ساحللرندن خروانستانی اروا ایدن برچوق چایلر اخذ ایدر. طوپراغی آزمنبت اولوب، حاصل اولان ذخایر احتیاج محلیه‌یه کفایت ایتمیور. اورمانلری چوق اولوب، یوللرك قلیتله برابر خیلی کراسته اخراج اولنور؛ وکترله حاصل اولان پلاموط طوموزلری بسلکه استعمال اولنور. صیغیر- لری آز ایسه‌ده، قویونلری چوقدر. معادنی آغرام جوارنده بولنان کوکورد و وارادین جهتنده چیقان باقیردن عبارت اولوب، سواحللرندن خیلی مرمر و یاپی طاشی دخی چیقار. ایپك وبال باشلیجه محصولاتندندر. صنایعی پك کری اولوب، بالکز آغرام وفیومه شهرلر- نده برقاج کاغد، شکر، صابون، توتون، اجزای کیمیویه، بز، سختیان، جام، دمیر وسائره فابریقه‌لری وفیومه‌ده سفاین اعمالنه مخصوص دسته‌کاهلر واردر. تجارتی باشلیجه ترانسیتدن عبارت اولوب، ایشلك تجارتکا- هلری مرکزی بولنان آغرام ایله اسکله‌سی اولان (فیومه) شهریدر. ویانه‌دن تریسته‌یه کیدن دمیر یول خطنك آغرامه برشعبه‌سی واردر، که اورادن دخی، بر طرفدن فیومه اسکله‌سنه ایتمك، برطرفدن بوسنه خطیله برلشمك، برطرفدن دخی مجارستانك ایچنه کیرمك اوزره، اوچه تشعب ایدر.

خروانستان زمان قدیمده (کات) اقوامیله مسکون اولوب، قسماً رومالیلرك ضبطنه کچمش، وبعده غوتلر طرفندن استیلا اولنمشدی یدنجی قرن میلادیده اسلاولرك جنوبه طوغری هجوملری صره‌سنده بونلردر (خروات) اسمیله مسمی برقوم کلوب، بوخطه‌ده برلشمش؛ ومتعا- قباً خرواتلر خرستیانلغی قبول ایدوب، قسطنطنیه روم ایمپراطورلرینك تحت تابعیتنده اوله‌رق ایکی پرنسلك تشکیل ایتمشلردی. بعده بو ایکی پرنسلك برلشوب، مستقل بر خروات قرالغی تشکیل ایتمش، وبرآره‌لق دالماچیایی دخی دائرهٔ اتحادلرینه آلمشلر ایدی. مؤخراً سواحلی وندیکلیلرك النه کچدیکی کبی، اون ایکنجی قرن میلادیده سائر طرفلری دخی مجارستان قرالغنه الحاق اولنه‌رق، برچوق وقت بوحالده قالمش؛ و ۱۸۰۹ ده بوناپارتك ضبطنه کچدکدن صکره، آوستر- یایه اعاده اولندقده، طوغریدن طوغری یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابع برایالت ممتازه اتخاذ اولنمش؛ ونهایت ۱۸۶۸ ده امتیازاتیله برابر ینه مجارستان قرالغنه ترك اولنمشدر. شمدیکی حالده اسلاوونیه ایله برابر برحکومت ممتازه صورتنده اداره اولنوب، مرکزی آغرام اولق اوزره، ۸ سنجاق و ٦ ادارهٔ عسکریه‌یه منقسمدر. خصوصی مجلس مبعوثانی اولوب، پشته مجلسنه دخی معین مقدارده مبعوثان کوندریر.

خروشی { (حسن بیك) متأخرین شعرای ایراندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اوندر:

پیر مغان اکر قدحت پر نمیدهد
بستان ودم مزن که تهی از اشاره نیست

خُرَیبه { بصره‌نك برمحله‌سی اولوب، قبل‌الاسلام (بهشت آباد آردشیر) اسمیله بر قصبه حالنده ایکن، بصره‌نك تأسیسنده خراب حالنده بولنمغله، عربلر طرفندن بواسمله تسمیه اولنمش؛ واعمار اولنوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی اولمشدر. — حضرموت ساحلنده دخی بواسمله برقصبه بولنوب، ۱۵°۲۰′ عرض شمالی ایله ″۴۰°۲′۵۰ طول شرقیده واقعدر.

خریت { (بن راشد الناجی) صحابه‌دن اولوب، بعده جمل وقعه‌سنده طلحه وزبیر (رضیهما) معیننده بولنمش؛ وبووقعه‌دن صکره معیت حضرت مرتضویه‌یه کیرمش ایکن، مؤخراً تکرار آیریلوب، فارسه قاچمش، وبر طاقم نصارا و مرتدینك باشنه کچه‌رك، عصیان ایتمش، وحضرت علینك عسکرینه خیلی تلفات ویردیردکدن صکره قتل اولنمشدر.

خریسوپولیس { (Chrysopolis) اسکدارك اسم قدیم یونانیسیدر. [« اسکدار » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خریسوستوم { (J. Chrysostome) نصارا- نك ایکی یشوالرندن او- لوب، لسان یونانیده‌کی فصاحت وبلاغتیله وخطبه ونطقلرینك قوت وتأثیریله مشهوردر؛ وبو مناسبتله « ذهبی الفم » دیمك اولان بو لقبله تلقیب اولنمشدر. ۳۴۷ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغوب، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، آووقاتلغه سلوك ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بو صنعتی ترکله، کتب مقدسه‌نك مطالعه‌سنه وپرهیزوریاضته قویولهرق، ۳۷۴ تاریخنده سوریه طاغلرنده عزلت کزین اولمش؛ وکثرت ریاضتدن

صحتی منحرف اولمغله، ۳۸۱ ده آنطاکیه یه عودته مجبور اولوب، اوراپسقوسی (فلاویان) کندیسنی معاون وکیل اتخاذ ایتمشدی. بوصره ده کرك فصاحت وبلاغتیله ووکرك ریاضت وحقانیتیله شهرت بولوب، ۳۹۸ ده ایمپراطور (آرقادیوس) طرفندن قسطنطنیه یه جلبله، پطریقلك مسندینه نصب اولنمشدی. بومسنده بولندیغی مدتجه دین عیسانك نشرینه فوق العاده غیرت ایتکله برابر، یاکز رفض والحاد تعقیب ایدیلوب، اعتقادندن طولایی کیسه تعذیب اولنماسی لازم کله جکنی التزامله، تعصبه قارشی بولنمشدی. ایمپراطوریچه (اودوقسیه)نك اغتصابات وسفاهتنی تعییب ایتکله، بونك غضبنه اوغرایه رق، ۴۰۷ ده عزل ونفی اولنمش؛ وشیخوختیله برابر منفاسنه پایان و سرعتله کیتمکه اجبار ایدلدیکندن: اثنای راهده قومانه (یعنی توقاد) شهرنده وفات ایتمشدر. آثاری مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. خرستیانلر ایچنده یونان قدیم لسانی انك ایی یازانلردن معدوددر.

خریسولوراس { (Chrysoloras) اون دردنجی قرن میلادی روم علماسندن اولوب، قسطنطنیه ایمپراطورلرندن ایکنجی یان پائئولوغ طرفندن، عثمانلیلره قارشی استمداد ایچون، آوروپایه کوندریلدرك، اورادہ قالمش؛ و خیلی وقت فلورانسه، وندیك، پاویه ورومادہ لسان وادبیات یونانیه نك تدریسیله مشغول اولوب، ۱۴۱۵ ده (قونستانسه) ده وفات ایتمشدر. بعض تألیفاتی واردر.

خریسیف { (Chrysiphe) حکمای یونانیه دن اولوب، قبل المیلاد ۲۸۰ تاریخنده طرسوسده طوغمش، و ۲۰۸ ده وفات ایتمشدر. آثاری غائب اولمشدر.

خریم { صحابه دن بروجه زیر اوچ ذاتك اسمیدر: ابوالحاء خریم بن اوس الطائی. که تبوك غزاسندن عودت نبویده نزد حضرت مصطفویه یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش، وبعده اهل رده یه قارشی خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، حیره نك فتحنده دخی حاضر بولنمشدر. بعض احادیث شریفه نك راویسیدر. — خریم بن ایمن. — ابویحیی خریم بن فاتك، که برادری (سبره) ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعده رقه ده ساکن اولوب، شامیوندن عد اولنمشدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. اوغلی (ایمن بن خریم) مروان بن حکمك کندیسنی (مرج راهط) محاربه سنه دعوتنه جواباً «یدرم وعم بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبکا اهل اسلامه قارشی حرب ایتمه مکلکمی توصیه ایتمشلردر» دیمش ایدی.

خُرَیم { مدینهٔ منوره ایله جار آره سنده بر بوغاز اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمز بدر غزاسندن عودتلرنده اورادن مرور بیوره مشلردر.

خَزَاز { بصره ایله حجاز آره سنده بر محل اولوب، ایام عربدن معدود برمشهور وقعه نك محل جریانی بولنمشدر.

خَزّاز { بطیحه ایله بصره آره سنده بیوك بر نهر اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکور اولوب، شطین آره سنده واسطهٔ اختلاط اولان جدوللردن اولمسی ملحوظدر.

خزاعِل { بغداد ولایتنده حله سنجاغنك دیوانیه قضاسنده برعرب عشیریدر.

خزاعی { صحابه دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (خزاعی بن اسود) یاخود (اسود بن خزاعی) وایکنجیسی (خزاعی بن عبد نهم المزنی) در. ایکنجیسی قومنك معبودی اولا (نهم) اسمیله مسمی صنمك محافظی ایکن، بو صنمی قیروب، نزد حضرت پیغمبری یه کلمش، و قومندن برقاچ کشی ایله برابر دین اسلامه داخل اولمشیدی. طبیعت شعریه سی دخی اولوب، بو صره ده شو بر ایکی بیتی سویلمشدی:

ذهبت الی نهم لاذع عنده
عتیرة انسك کالذی کنت افعل
فقلت لنفسی حین راجعت حزمها
اهذا اله ابکم لیس یعقل
اتیت قدیمی الیوم دین محمد
اله السماء الفاضل المتفضل

خزامه { (بن یعمر اللیثی) صحابه دن اولوب، بعض احادیث شریفه نك راویسیدر.

خزانی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، صوفیه لیدر. واردار یکیجه سنده اورنوس غازی مدرسه سنده مدرس ایکن ۹۷۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو مسافر خانه دن کوچمه ك کرك لیکن هنوز
نحسدر ایامز بر سعد ساعت بکلرز

خزائیل { بغداد ولایتنده کربلا سنجاغنك هندیه قضاسنده برعرب عشیرتیدر.

خَزَر { (Khazares) ترك اقوامندن بر قوم اولوب، عن اصل بحر خزرك شمال غربیسنده و (اتل) یعنی وولغا نهریك ایکی جهتنده آسیا ایله آوروپا حدودی اوزرنده ساکن ایدیلر. بونلر یدنجی قرن میلادیده یعنی وقت سعادته قریب بر زمانده غربه طوغری ایلریلیه‌رك، آوارلردن روسیه‌نك قسم جنوبیسنی ضبط، وحدودلرینی غرباً (دنیپر) وشمالا (اوقه) نهرلرینه‌دك توسیع ایتمشلردی. بو صره‌ده قوت ومکنتلری آرتوب، قسطنطینیه روم ایمپراطورلریله کسب مناسبات ایتمش؛ وحتی خرستیانلغی دخی قبول ایدوب، حکمدارلری روم ایمپراطوریله قرابت صهریه حاصل ایتمشدی. ملوك امویه‌دن عبد الملك بن مروان خزر قومیله قافقاس جهتنده حرب ایدوب، کندیلرینی مغلوب ایتمش؛ و بو مغلوبیتدن قورتلان عسکرلری دین اسلامله متدین اولمشلردی. یهود علماسندن بریناك دلالتیله حکمدارلری و بعض افرادی دین موسایی قبول ایتمش اولدقلری دخی مرویدر. بعض مورخین اسلام خزر قومی عندنده دین سربست اولوب، ایچلرنده خرستیان و یهودی ومسلم بولندیغنی بیان ایدیورلر. هارون الرشید زمانده سفارتله بلغاره اعزام اولنان احمد بن فضلان دخی بو سفری حقنده یازدیغی رساله‌سنده خزر قومی افراد‌ینك بواوج دینه منقسم بولندقلرینی تصدیق، وایچلرنده بر خیلی مقدار عبدهٔ اوثان بولندیغنی ده علاوه ایدیور. اوزمانده مرکزلری اتل نهرینك ایکی طرفنده واقع وینه اتل اسمیله مسمی برشهر اولدیغی آکلاشیلوب، بوشهرده اهالیٔ اسلامیه‌یه مخصوص متعدد جوامع شریفه وار ایدی. مشارالیه احمد بن فضلان خزر قومنك ترك لسانك غیری وهیچ برلسانله مناسبتی اولمیان برلغتله متکلم اولدقلرینی بیان ایدیورسه‌ده، (قره خزر) و (آق‌خزر) اسملریله ایکیه منقسم بولندقلرینی، و حکمدارلرینه (خاقان)، رئیسلرینه (ناك) دیدکلرینی ده علاوه ایدیور؛ حالبوکه بو اسملر صرف ترکجه اولدیغندن، خزر قومنك ترك اقوامندن بولنمش اولدیغنده شبهه قالمیور. یونان قدیم مورخلری اورالرده (اسکیت) اقوامندن (اغاثیرس) اسمیله بر قوم بولندیغنی ذکر ایدیورلر. بو اسمك (خزر) اسمندن غلط ومنحرف اولدیغی آکلاشلدیغندن، خزر قومی پك اسکی اولسه کرکدر. بلغارلر خزرلر ممکنتك شمالنده ساکن ایدیلر. طقوزنجی قرن میلادی اواخرنده (وارك) لر خزرلرك اکثر ممالکنی ضبط ایتدکلری کبی، پچنکلر دخی خزر الکاسنك قسم غربیسنی اسـتیلا ایتمکله، خزر قومنك دائرهٔ حکومتی قریم شبه جزیره‌سیله جوارلرندن عبارت قالوب، نهایت اون یدنجی قرن میلادی اوائللنده برنجی (اسویاتوبولق) بونلری اورادن دخی اخراج ایتمشدر. اووقتدن بری خزر قومی نابدید اولوب، قالان افرادی سائر ترك اقوامنه قاریشمشدر. بونلرك خزر بن یافث نسلندن اولدقلری نسابون طرفندن ادعا اولنیور.

خزر { بحر — (Mer Caspienne) آسیا ایله آوروپا آره‌سنده بر دکیز اولوب، هرطرفی قره‌لرله محاط اولهرق، سائر دکیزلرله وبحر محیطله اختلاطی اولمدیغندن، غایت واسع بر کول عد اولنه‌بیلیر. بو اعتبارله کرهٔ ارضك اك بیوك کولی عد اولنمق اقتضا ایدرسه‌ده، وسعتنه و صوینك طوزلی اولدیغنه بناءً بحورdن معدوددر. سواحل شمالیه وغربیه‌سنده ساکن بولنمش اولان وماده‌ٔ آنفه‌ده بیان اولنان خزر قومنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. جغرافیون اسلام آثارنده (بحر جرجان)، (بحر دیلم) و (بحر طبرستان) اسملریله دخی مذکوردر. سواحل شرقیه‌سنده ساکن اولان ترکمانلر ایسه بوکا (آق دکیز) وبعضا ساده (دکیز) نامنی ویریورلر. اسکی یونانیلرك وضع ایتدکلری والیوم آوروپالیلر عندنده مستعمل اولان (قاسپیا) و یا (قاسپین) اسمی ایسه قافقاس سلسلهٔ جبالنه ویریلن (قاسپیوس) اسمندن مأخوذ ظن اولنیور. آنجق بو اسمك (قزوین) اسمیله اولان مشابهتی دخی شایان دقتدر. غریبدرکه تاریخ و جغرافیای اسلامدن بیخبر اولان بعض یکی عثمانلی جغرافیونی نقطه‌لرك موضعنی دکیشدیره‌رك (خزر) صورتنده یازمشلردر؛ وتصحیحی الزم اولان بو غلط فاحش مکتبلرمزده تعمیم ایتمشدر.

بحرخزر جنوباً، شرقا وشرق شمالی جهتندن آسیا، شمال غربی وغرب جهتندن دخی آوروپا ارضیله محدود اولوب، جنوبنده ایران (یعنی جرجان، طبرستان، مازندران وکیلان) بولنیور، و سائر طرفلری کاملاً روسیه الکاسندن معدوددر. شرق جهتنده خوارزم

ترکانلری، شمالنده قیرقیز قبائلی، شمال غربیسنده تونغای تاتارلری، غرب جهتنده بلاد قافقاس بولنمغله، سواحل وجوارلری تماماً ممالك اسلامیه‌دن معدوددر. شمالدن جنوبه اولان طولی تقریباً ۱۲۶۰ کیلومتره اولوب، قسم وسطیسنده اولان عرض وسطیسی ۲۸۰ کیلو - مترەدر. قسم جنوبیسنده کسب توسع ایدوب، عرضی ۴۵۰ کیلومتره‌یه بالغ اولدیغی کبی، قسم شمالیسنده دخی شرقه طوغری بر کورفز صورتنده اوزانمغله، ۶۵۰ کیلومتره‌یه قدر چیقار. باکو برونیله قارشیسی آره‌سنده و °۴۰ عرض شمالینك برآز اوستنده واقع اولان ائ طار محلی دخی ۲۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۹۶۴۴۰ مربع کیلومتره‌در. ′۳۰ °۳۶ ایله ′۲۰ °۴۷ عرض شمالی و ′۲۰ °۴۴ ایله ′۳۵ °۵۲ طول شرقی آرەلرنده ممتد اولور. قسم شمالیسی آزدرن اولوب، یاغمورلر موسمنده اطرافندەکی چوللرك دخی بررقسمنی صو باصدیغی حالده، قورافلق موسملرنده دکیز خیلی چکیلوب، برچوق یرلر قوروقالیر. قسم جنوبیسی ایسه خیلی درین اولوب، باکو قربنده ۷۰۰ و ۸۰۰ متره‌یه قدر درینلك اولجمشلردر. سطحی قره دکیز سطحندن وعلی‌العموم سطح بحردن ۲۶ متره‌ایله ۲۵ میلیمتره آچلق اولوب، دفعاتله تصور اولندیغی کبی، بوایکی دکیز آره‌سنده برجدول آچیله‌جق اولسه، بحر خزرك ارتفاع کسب ایده‌جکی وتزاید ایده‌جك صولرك سوا - حلنك آچلق جهتلرینی اورتوب، پك چوق توسع ایلیه‌جکی شبهه‌سزدر. بحر خزرك وقتیله چوق دها واسع وبناءً علیه سطحی دها یوکسك بولنمش اولدیغی ساحللردن اوزاق چوللرده بو دکیزده یاشایان حیوانات مستحاثه‌لری بولنمغله مستدلدر.

بحرخزرك قسم شمالیسنك بتون سواحلی آچلق اولوب، بعض یرلری قوملق و بعضلری بطاقلق وقامشلق حالنده‌در. بعض طرفلرنده ساحلك ایچ طر- فلرنده بر طاقم طوزلی کوللر و بطاقلقلر، وبعض جهتلرنده، وعلی‌الخصوص شمال غربی جهتنده، دکیزك ایچنده بربرینه قریب برچوق جزایر صغیره بولنیور. بو قسمك سواحلنده هیچ بر شهر وقصبه اولیوب، الك یاقین اسکله‌سی اولان اژدرهان ووالغا نهری اوزرنده وسائر قرا وقصبات دخی ساحللردن اوزاقجه بولنیور. سواحل غربیه‌سنك قسم وسطیسی قافقاس سلسلهٔ جبالنك اتکلرندن عبارت اولوب، طاغلق و اورمانلق بر ساحل کورینورسه‌ده، بو قسمك منتهای جنوبنده اولان (باکو)دن بشقه هیچ بر لیمان ویا قویی یوقدر. باکودن ایران حدودی قربنه دك ساحل بنه آچالوب، کور منصبنك آغزنده قره آغاج کورفزی تشکل ایدیورسه‌ده، یالکز بونك جنوبنده واقع (صاری) آطه‌سی صاغلام برلیمان تشکیل ایدیور. دکیزك جنوبنده بر قوس صورتی ابراز ایدن سواحل ایرانیه (البرز) سلسلهٔ جبالنك اتکلرندن عبارت اولوب، بو اتکلر اورمانلرله مستور اوله‌رق کوزل برمنظره پیدا ایدیور- سه‌ده، ساحلك کبرتی وچیقنتیسی اولیوب، غرب جهتنده کی (رشت) اسکله‌سی اوکنده بولنان (انزەلی) کورفزیله شرق جهتنده استراباد اسکله‌سی قربنده واقع (اشراف) کورفزی دخی شرائط لازمه‌یی حائز دکلدر. سواحل شرقیه‌سی ایسه بالعکس خیلی کیرینتیلی چیقینتیلی اولوب، بیوك وکوچك بر چوق کورفزلر وشبه جزیره و برونلر وار ایسه‌ده، بو سواحل ذاتاً صیغ وچونغی طوزلی بطاقلق ویا قامشلق حالنده اولد- یغندن، بونلردن دخی سیر سفائنجه پك آز استفاده اولنیور. یالکز قسم جنوبیسنده واقع بالقان کور فزی که (داریجه) شبه جزیره‌سیله ایکیه منقسم و(اوزون آطه) ایله محفوظدر، ضرر سز اولوب، روسلر اورادە، آسیای وسطی دمیر یول خطنه مبدأ اولمق اوزره، (میخایلوفسقوی) اسکله‌سنی تأسیس ایتمشلردر. بونك شمالنده (قره بوغاز) نامیله طار بر بوغازله آیرلمش بنه بو اسمله مسمی واسع بر کورفز بولندیغی کبی، بونك شمالنده (کندرلی) و (قوچاقی) اسمیله ایکی کورفز واردر. قره بوغاز کورفزیله بحرخزرك شرقه طوغری ممتد اولان قسم شمالیسی آرەسنده (مان قیشلاق) اسمیله بیوك بر شبه جزیره بولنوب، بونك قسم شمالیسنده (وزاچی) اسمیله دیکر بر شبه جزیره شرقه طوغری اوزانه‌رق، ابتدا جنوب شرقیه و بعده غرب شمالیه طوغری ممتد اوزون بر خلیج تشکیل ایدیور. بحرخزرك سواحل شمالیه‌سنده بر چوق کوچك آطه‌لر بولنوب، اکثری خالیدر. بیوجك وآزچوق اهمیتی حائز اولان جزایری: سواحل غربیه‌سنده (چتره بوغره)، چچن و صاری، سواحل شرقیه‌سنده دخی آیداق، چانکن، قله‌لی، کیرل وبیاردی آطه‌لریدر.

بحر خزرك سواحل شرقیه‌سی چولدن عبارت

اولمغله، ایچنه دوکیلن انهار شمال و غرب و جنوب جهتلرندن اینر. بونلرك اك بیوكی وولغا (یعنی اتل) ایرماغی اولوب، دكیزك شمال غربی كوشه‌سنده بیوك بردالیه تشكیل ایدر. بونك شرق جهتنده وینه سواحل شمالیه‌ده (اورال) و (امبا) نهرلرینك منصبلری بولنیور. سواحل غربیه‌دن كلن انهار قافقاس جبالنك ایكی مائله سندن اینوب، بونلرك اك بیوكلری (ترك) ایله (كور) ایرماقلریدر بوایكی ایرماغك آره‌سنده داغستان خطه‌سنده برچوق كوچك نهرلر دخی قافقاس اتكلرندن اینوب، بحر خزره دوكیلورلر. سواحل جنوبیه‌دن یعنی ایران ممالكندن بحر خزره دوكیلن انهاره كلنجه، بونلرك چوغی (البرز) جبالندن اینن بر طاقم سیللردن عبارت اولوب، یالكز جهت غربیه‌ده آزربایجاندن اینن (سفید رود) ایله جهت شرقیه‌ده خراساندن اینن (جرجان) ایرماق اطلاقنه شایاندر. (ترك)لك منصبندن یوقاری بحر خزر ساحلی قریندن آزاق دكیزینه‌دك بربرلرینه مربوط برصره كوللر وبطائح قنقلر بولنوب، بونلرك فضلهٔ میاهی (صاری قامش) اسمیله بر چای تشكیل ایدیور، كه (دون) ایرماغیله برلشدكدن صكره، آزاق دكیزینه دوكیلور. اورالری ادارهٔ عثمانیه آلتنده بولندیغی صره‌ده بونك بر جدول صورتنده حفریله بحر خزرله بحر سیاه آره‌سنده بر طریق بحری كشادی دفعاتله تصور اولنمشدی.

بحرخزرك صویی طوزلی وآجی اولوب، هرنه قدر طوزی سائر دكیزلره نسبتله آز ایسه‌ده، كوكورد تركیبانی زیاده در؛ بناءً علیه آجیلغی طوزلیلغنه غالبدر. قسم شمالیسنده وولغا وسائر انهارك دوكمسیله صویی اولدقجه طاتلی ایسه‌ده، جنوب روزكاری اسدیكنده، اورایه دخی آجیلق سرایت ایدر. كرك دكیزده وكرك بحر مذكوره دوكیلن ایرماقلرك منصبلرنده بالبقلرك انواعی كلیتله اولوب، اك زیاده وولغا، اورال، امبا وكور ایرماقلرینك منصبلری قریلرنده و مان‌قیشلاق سواحلنده پك چوق بالیق صید اولنور. او سواحله قریب اهالینك باشلیجه تعیشی بالیقدن عبارت اولدقدن بشقه اژدرهان جوارنده ۵۰۰۰۰ نفوس صید ماهی صنعتیله كچینیر، وسنوی بر ملیون لیرا قیمتنده بالیق اخراج ایدرلر.

بحر خزرده اسكیدن بری بیوك بر تجارت اجرا اولنوب، خلافت عباسیه زماننده ممالك اسلامیه ایله (بلغار) شهری آره‌سنده اجرا اولنان تجارت باشلیجه بحرخزرك ایچندن سفائن واسطه‌سیله وقوع بولوردی. بعده مغوللرك خروجی بحر مذكورك اطرافنده كی اعمارات اسلامیه‌یی تخریب ایتكله، بو تجارته اوزون بر فاصله ویرمش؛ واخیراً اژدرهان شهری بلغار شهر قدیمنك بر ینه كچوب، بحر مذكور اسكله‌لرینك اك مهمی حكمنه كچمشدر. باكو اسكله‌سی دخی قره‌دكیزك پوتی و باطوم اسكله‌لرندن بدأ ایدن دمیریول خطنك منتهاسی اولمغله، كوندن‌كونه كسب اهمیت ایدوب، آسیای وسطی دمیریول خطنه كیدن بوجیلرله اشیای تجاریه بو اسكله‌دن مراكب بحریه‌یه نقل اولنور. بو دكیزده اجرا اولنان تجارت باشلیجه روسیه ممالكیله ایران آره‌سنده وقوع بولور.

خزرج (بن حارثه بن ثعلبة العنقا بن عمرو بن مزیقیا بن عامر بن ماء السماء الخ) برادری (اوس) ایله برابر اعیان عربدن اولوب، یثربده ساكن اولمش؛ ونسللری بنی خزرج ایله بنی اوس مدینهٔ منوره اهالیسنك منقسم بولندقلری باشلیجه ایكی قبیله‌یی تشكیل ایدوب، بنی خزرج هجرتدن اول اسلامه كلمش، وهجرت نبویده انصار عدادینه داخل اولوب، واقع اولان غزواتده فوق‌العاده ابراز شجاعت وجسارت ایتمش، وایچلرندن بر خیلیسی شهید اولمش ایدی. ارتحال حضرت نبویده خلیفه‌نك انصاردن اولمسنی طلب ایده‌رك، مخالفتده بولنمشلر ایسه‌ده، بعده حضرت ابابكر صدیق (رضه) ه بیعت ایتمشلردی. بعده یزید بن معاویه‌نك زمانده عبدالله بن زبیر (رضیهما) یه تابع اولمغله، یزیدك عسكری طرفندن مغلوب اولوب، پریشان اولمشلردر. شام، عراق، مصر، افریقیه، اندلس وسائر طرفلره هجرت ایدنلردن خزرجی لقبیله ملقب بر چوق علما وادبا وسائر مشاهیر یتیشمشدر.

خزرج صحابه‌دن اولوب، اوغلی حارث واسطه‌سیله كندیسندن بعض احادیث شریفه منقول ایسه‌ده، روایتی اوقدر موثوق دكلدر.

خزرون قبائل بربردن معدود مغراوه امراسندن اولوب، ۳۶۷ تاریخنده مغرب اقصاده (سجلماسه) خطه‌سنی ضبط ایله، اندلس حكومت امویه‌سی نامنه خطبه اوقوتمش؛ وكندیسندن صكره اوغلی (وانودین) و بعده بونك اوغلی (مسعود)

(بنو خزرون) نامیله حکومت سوروب، دولت امویه‌نك انقراضندن صکره ملوك طوائف میانده بونلر دخی اعلان استقلال ایتمشلردی. ٤٥٥ تاریخنه‌دك ۸۸ سنه حکومت سوروب، تاریخ مذکوره مرابطین طرفندن مغلوب و مضمحل اولمشلردر. — بنی خزرونك بر شعبه‌سی دخی برمدت طرابلس غربده حکومت سورمشلردر.

خزیمه (صحابه‌دن بر وجه آتی بر قاچ ذاتك اسمیدر: خزیمه بن اوس الانصاری، که بنی نجاردن مسعود بن اوسك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وجسور واقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو عماره خزیمه بن ثابت الانصاری الاوسی، که نسوب بولندیغی بنی خطمه قبیله‌سنك اصنامنی قیرمش؛ وبدر و سائر غزواته حاضر بولنوب، فتح مکه‌ده بنی خطمه رایتنی حامل ایدی. بعده جمل وصفین وقعه‌لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنوب، صفین وقعه‌سنده عمار بن یاسر حضرتلرینك شهید اولدیغنی کورنجه، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك « تقتل عماراً الفئة الباغية » بیورمش اولدقلرینی درخاطر ایتمکله، سل سیف ایده‌رك، شهید اولنجه‌یه قدر حرب ایتمشدر. بعض احادیث شریفه راویسیدر. — خزیمه بن ثابت یاخود خزیمه بن حکیم، که قبل الوحی حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزده علامات نبوتی کوروب، خبر ویرمش؛ و فتح مکه کونی نزد حضرت پیغمبریه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. — خزیمه بن جزی السلمی، که بعده بصره‌ده ساکن اولوب، برادری حبان کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — خزیمه بن جهم، که نجاشی طرفندن عمرو بن اب ایله برابر سفینه‌یه ارکاب اولنانلردندر. — خزیمه بن الحارث که اهل مصردن معدوددر. — خزیمه بن خزمه، که احد وسائر غزواته حاضر بولنمشدر. — خزیمه بن عاصم العکلی، که قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبویه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحضرت رسول الله (صلعم) افندمز مبارك الیله یوزینی مسح بیوروب، قومنك صدقاتنه مأمور ایتمشدی. — ابو معمر خزیمه بن معمر الانصاری الخطمی، که کندیسندن ابن منکدر بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — صحابیاتدن خزیمه بنت جهم العبدریه دخی پدر و والده‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشدی.

خزیمه بن ثابت (زمان جاهلیت عرب شعراسندن اولوب، مشئوم وفاسد بر آدم اولمغله، طائفهٔ نسابه تعرض ایدردی. (فاطمه بنت یذکر بن عنزه) اسمنده بر قیزه علاقه ایدوب، پدری کندیسنه ویرمدیکندن، بونی قتل ایتمش؛ و بو سببدن ایکی قبیله آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. مرقومی قتل ایتمسی حقنده سویلدیکی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

فتاة كان رضاب العصير
بفيها يعل به الزنجبيل
قتلت اباها على حبها
فتبخل ان بخلت او تنيل

خُسرَو (ایرانك ملوك ساسانیه‌سندن مشهور نوشیروان عادلك اسمیدر. [« نوشیروان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خسرو (فرس قدیمك اشکانیان طبقه‌سنه منسوب ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی اشکانیان سلاله‌سنك ایکنجی حکمداری اولوب، (اشك) ك اوغلیدر. پدرینه خلف اولوب، ۱۲ سنه حکومت سورمشدر. روایته کوره حضرت عیسی (عم) بونك زمانده طوغمشدر.

— ایکنجیسی طبقهٔ مذکوره‌نك حکمدار اخیری اولوب، بلاشانك اوغلیدر. پدرینه خلف اولوب، ۱۳ سنه حکومت سورمشدر.

— اوچنجیسی اشکانیانك آذربایجان و دیاربکر جهتلرنده حکومت سورن شعبه‌سنه منسوب اولوب، میلادك ۲۱۳ تاریخندن ۲۵۸ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ وساسانیان دولتنك مؤسسی اولان آردشیر بن ساسان ایله خیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت بونك طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

خسرو ((سلطان—) دهلی ملوك تیموریه‌سندن جهانکیرك بیوك اوغلی اولوب، ۱۰۳۱ تاریخنده، ۲۶ یاشنده اولدیغی حالده، دکنده برادری شاهجهان طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

خسرو ((قبا—وفیروز—) آل بویه‌دن ایکی حکمدارك اسمیدر. [« عضد الدوله » و « جلال الدوله » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

خسرو ((ملا—محمد افندی) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، دولت عثمانیه‌ده

مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمانك اوچنجیسیدر. پدری فرامرز رومدن و بر روایتده فرانسزدن دونمه اولوب، قبزینی امرای عثمانیه‌دن امیر خسرو اسمنده بر ذاته تزویج ایتمکله، صاحب ترجمه صغر سننده ایشته سی یانینده بولندیغندن، امیر خسرو قاپی نامیله یاد اولنوب، کثرت استعمالله ملا خسرو دینمکله شهرت بولمش ایدی. برهان الدین حیدر هروی وسائر اعاظم علمادن تحصیل علوم ایتدکدن صکره، ادرنه‌ده شاه ملك و بعده چلبی مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، سلطان مراد خان ثانی دورنده ۸۳۲ تاریخنده قاضیعسکر اولمش؛ وسلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك جلوسلرنده قاضیعسکرلکده ابقا اولنمش؛ وسلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك ثانیاً جلوسلرنده معیت حضرت سلطان محمد خانیده مغنیسایه عزیمت ایتمش ایدی. سلطان محمد خانك ایکنجی جلوسلرنده کندیسنه وظیفه تعیین اولنوب، استانبولك فتحندن صکره ۸۶۲ تاریخنده استانبول وغلطه و اسکدار قاضیلقلرینه نصب اولنه‌رق، آیاصوفیه مدرسلکی دخی کندیسنه توجیه بیورلمش ایدی. بعده بر ولیمه جمعیتنده حضرت فاتح ملا کورانی‌یی صاغ وصاحب ترجمه‌یی صول طرفنه آلدیغندن، مغبر اولوب، بروسه‌یه عزیمت، واوراده برمدرسه بنا ایله، تدریس وافاده ایله مشغول اولمقده ایکن، ۸۶۵ تاریخنده درسعادته جلبله، فخرالدین عجمیدن صکره مشیخت اسلامیه مسندینه نصب اولنمش؛ و ۲۰ سنه بو مسند عالی‌یی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ۸۸۵ سنه‌سی وفات ایدوب، نعشی بروسه‌یه نقل ایله مدرسه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. استانبولده متعدد مساجد بنا ایتمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، فقهده «درر» عنوانیله برمتن و «غرر» عنوانیله برشرح یازمشدر، که ایکیسی ده مشهور و بین العلما متداولدر. «شرح مطول» ه، فن اصولده «تلویح» ه، تفسیر بیضاوی‌یه وسائر کتب معتبره‌یه حواشی و تعلیقاتی اولدیغی کبی، علم اصولده «مرقات الوصول» عنوانیله برمتنی و «مرآت الاصول» عنوانیله برشرحی واردر. «تلخیص» ه دخی بر شرح یازمشدر. فاتح حضرتلری کندیسی حقنده زمانمزك ابوحنیفه‌سیدر بیورورلرمش. طبیعت شعر- یه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

بو چشمم چشمه سارینك عجب طورماز آقار یاشی
مکر وار ایسه اول عینك بلا طاغنده در باشی

خسرو { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن اولوب، قره‌کوزلك دینمکله معروف برسنجاق بکنلك اوغلی اولدیغی حالده، یکیچری بلوکنده مستخدم ایدی. شو بیت اشعارندندر:

بو دهر دهشت آبادك کچوب حام صفاسندن
چه‌وردم یوزی آیینهٔ عالم نماسندن

خسرو افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، آطنه‌لیدر. حالت افندینك دائره‌سنده تربیه اولنوب، بعده بعض وزرانك دیوان کتابتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

دون کیجه سنك اغزکی پك چوق آرامشلر
خسرو هله دیوانه دیمشلر خبرم وار

خسرو بك { بو دخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خدیویت مصریه رجاللندن اولوب، درامه‌لیدر. سرکرده‌لکله مصر جانبنه کیدوب، محمد علی پاشا مرحومه داماد اولمش؛ ومصر دفتردارلغنه نصب اولنمش ایدی. بعده سودانك تنظیم اداره‌سیله ضبط وربطنه مأمور اولوب، خیلی خدمتی کورلدکدن صکره، قاهره‌یه عودتله، ۱۲۴۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اونورمش بستر ناز اوزره استغنا سریرنده
سرکوینده اولان آه و واویلایی بیلز اول

خسرو پاشا { قانونی سلطان سلیمان خان دوری رجاللندن اولوب، ۳۰ سنه بوسنه‌ده والیلك ایتمش؛ ومجارستانده واقع اولان مهاج محاربه‌سیله سائر محاربانده پك چوق غیرت وهمتی کورلمش ایدی. بعده غضب پادشاهی‌یه اوغرایوب، عزل و رتبه‌سی رفع اولنمغله، مأیوسیتندن کندینی آج براقه‌رق، ۹۵۴ تاریخنده تلف اولمشدر.

خسرو پاشا { سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بوسنه‌لیدر. حرم همایونده تربیه اولنه‌رق، سلحدارلق رتبه‌سنی احراز ایلمش، ویکیچری آغالغنه سرای همایوندن چیقمش ایدی. ۱۰۳۷ تاریخنده وزیر ثانی اولوب؛ متعاقباً مسند صدارته تعیین اولنمغله برابر، آناطولیده رفع لوای عصیان ایتمش اولان آبازه پاشانك تنکیلنه مأمور اولوب، ارضرومده کندیسنی محاصره وامان دیلمکله مجبور ایتدکدن صکره، مظفراً درسعادته عودت ایتمش؛ و ۱۰۳۸ تاریخنده ایران سفری آچلدقده، سردارلقله اوطرفه عزیمت ایدوب،

همدان جوارلرینی تخریب، و ایرانیلری کلیاً مغلوب ایدەرك، بغدادك فتحنه آیلرجه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اولەمیوب، ماردین مشتاسنه عودت ایتمشیدی. ۱۰۴۰ سنه‌سی صفرنده ماردینه کلینجی عسکر تجمع ایدوب، ایرانله محاربه‌یه کیریشمکی تعجیل ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه کاه تاتار عسکرینك ورودینه انتظار ایتدیکنی و کاه دیکر بعض وسیله‌لر درمیان، ونهایت بغداد سفرینك زمانی کچمش اولدیغنی بیان ایدەرك، حربدن اجتناب ایتدیکندن، عسکر یینده یولسز حرکات ظهور ایتمکه باشلامش، وکندیسی دیاربکره عودت ایتمش ایدی. بو حال درسعادتده معلوم اولنجه، عزل اولنەرق، کندیسی استعفای قصور مقصدیله، درسعادته متبوع عزیمت اولمش ایسه‌ده، توقاده وصولنده، خسته‌لنوب یاتمش؛ و دیاربکر والیلکنه تعیین اولنان مرتضی پاشا قتلی فرمانی حامل بولنمغله، کندیسنی اوراده اعدام ایدوب، سرمقطوعنی استانبوله کوندرمشدر. مدت صدارتی ۳ سنه ایله ۸ آیدر. جسور وکار آشنا بر وزیر ایدیسه‌ده، غدار وخونریز ایدی.

خسرو پاشا { (محمد —) سلطان سالم خان ثالث ایله سلطان محمود خان ثانی وسلطان عبدالمجیدخان دوری وزراسندن اولوب، آبازەلیدر. کوچك ایکن اندرون همایونه آلنەرق، اوراده تربیه اولنمش؛ و ۱۲۰۶ تاریخنده کوچك حسین پاشا ایله سرای همایوندن چیقوب، مشارالیهه مهردار وبعده کتخدا اولمش ایدی. ۱۲۱۶ تاریخنده رتبهٔ میرمیرانی ایله قره‌حصاره والی اولوب، یه او سنه فرانسزلرك مصردن اخراجلری اوزرینه، صدراسبق خورشید پاشانك معیتنده مصره عزیمت ایدوب، اسکندریه محافظی اولمش؛ واوراده ایکن مصر والیلکی کدیسنه توجیه اولنمش ایدی. اوصره‌ده مصرکولمنلری ایقاع شورشدن خالی قالمیوب، عساکر معاونه سرکرده‌سی بولنان محمد علینك دخی وقوع بولان فتنه‌لره مداخله‌سی اولدیغندن، صاحب ترجمه دفع فتنه‌یه موفق اولەمدقدن بشقه، مصرجه بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولان محمد علی‌یی دخی بسبتون توحیش ایلدیکندن، موقعنی محافظه‌یه مقتدر اولەمیوب، مصری ترك ایله چکلمکه مجبور اولمش ایدی. بعده رسمو، سلانیك، بوسنه، ابرائیل، ینه سلانیك، بولی والیلك و محافظلقلرنده بولنەرق، عصر سلطان محمود خانیده ۱۲۲۶ تاریخنده قپودان دریا اولوب، آلتی سنه‌یی متجاوز زمان بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۲۳۳ ده عزل، وارضروم، بعده قارص، بولی وآغریبوز سنجاقلرینه وبر مدت شرق سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و۱۲۳۸ ده ثانیاً قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی درت سنه‌دن زیاده امور بحریه‌یی اداره ایتمش، و آق دکیزده بعض موفقیاته نائل اولمش ایدی. ۱۲۴۲ ده عزل اولنەرق، بر مدت صکره کیلرده بولنان بکلك بیراق عسکرلرینه ایتدیرمش اولدیغی تعلیم جدید منظور ومقبول پادشاهی اولمغله، آغا حسین پاشادن صکره ایکنجی اولەرق، سرعسکر اولمش؛ واون سنه‌یه قریب مدت بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۵۲ تاریخنده شیخوختندن طولایی تقاعد ایدیلەرك، برسنه صکره مجلس احکام عدلیه ریاستنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۲۵۵ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده صدراعظم اولوب، اون بچق آی قدر اجرای وکالت ایتدکدن صکره، ۱۲۵۶ ده ینه شیخوختندن طولایی عزل اولنەرق، خانه‌سنده اوتورمقده ایکن، بعض سوء احوالی کورلمسی اوزرینه، تکفور طاغنه اقامته مأمور اولوب، حقنده تحقیقات اجراسی صره‌سنده بعض رشوت وهدایا مادەلری دخی ظهور ایتمکله، وزارتی رفع اولنەرق، ایکی سنه مدتله تکفور طاغنده منفی بولنمسه وسکز ماه قره‌غول آلتنه آلنمسنه قرار ویرلمش ایدی. ۱۲۵۷ ده حال شیخوختنه ترجماً عفوییورلەرق، درسعادته عودت ایتمش؛ ومتعاقباً مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش ایدی. ۱۲۶۲ ده ثانیاً سرعسکر اولوب، اون بچق آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ینه ضعف پیریسندن طولایی عزل اولنەرق، مجالس خاص وکلایه مأمور اولمش؛ و ۱۲۷۱ سنه‌سی جمادی‌الاخره‌سنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابوایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. کولر یوزلی حلیم وکریم برذات اولوب، آدم یتیشدیرمکی چوق سوردی. تربیه کردەلری اولان آز ادملرندن بر چوق ذوات مقامات عالیه‌یه نائل اولمشلردر. مصرلی محمد علی پاشا مرحومه فوق العاده کین وخصومتی وار ایدی. تربه‌سی جوارنده برنقشبندی تکیه‌سیله برکتبخانه‌سی واردر.

خسرو پاشا [« خان بارچینلو » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

خسرو پرویز ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلالهسنك یکرمی ایکنجی حکمداری اولوب، هرمزك اوغلی ومشهور نوشیروان عادلك تورونیدر. میلادك ۵۹۰ تاریخنده بهرام چوبینه طرفندن پدری اسقاطله کندیسی تختهٔ اجلاس اولنمش ایسهده، درعقب بهرام چوبینه کندیسی اعلان سلطنت ایتدیکندن، خسروپرویز قسطنطینیه روم ایمپراطوری (موریس)ك نزدینه التجا ایتمکه مجبور اولمش؛ و ایمپراطور کندیسنی داماد ایدوب، معیتنه عسکر ویرمکله، بهرام چوبینه یی ایراندن طرد ایدهرك، ملك موروثی ضبط ایتمشیدی. بعده موریس قتل اولندقده، خسرو بونك انتقامنی آلمق بهانهسیله، ۶۰۴ تاریخنده کلیتلی عسکرله بلاد رومه هجوم ایدوب، آناطولی جهتنی تخریب، و بر خیلی یرلرضبط ایتمش ایسهده، ۶۲۲ ده هراقلیوس طرفندن مغلوب اولوب، ضبط ایتدیکی یرلری ترکه مجبور اولمشیدی. نهایت سفاهته مبتلا اولمغله، ۳۸ سنهلك حکومتدن صکره ۶۲۸ تاریخنده اسقاط وحبس اولنهرق، اوغلی شیرویه اجلاس اولنمشدر. شیرین اسمنده برقیزله اولان معاشقهسی مشهور بر داستاندر. زوجهسی اولان روم ایمپراطورینك قیزی کتب شرقیهده (مریم) اسمیله یاد اولنمش ایسه ده، بعض غربیون بونك اسمی (ایرن) اولوب (شیرین) اسمنك بونك غلطی اولدیغنی التزام ایتمشلردر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك دعوتی خسروپرویزك زمانهنه تصادف ایدوب، کندیسنه ارسال بیوریلان نامهٔ سعادتی ییرتمق کبی جرأت کستاخانهده بولندیغی مرویدر.

خسرو دهلوی (امیر —) اعاظم شعرای فرسدن اولوب، اجدادی ترکستانده (لاچین) اولوسندن ایکن، کندیسی هندستانده تولد ونشأت ایتمشدر. پدری امیرمحمود جنکیز فتنهسنده وطنی اولان (کش) قصبهسنی ترکله، دهلی حکمداری شاه محمد تغلقك یانه کیدهرك، بونك امراسی صرهسنه کچمش؛ وصاحب ترجمه ۶۵۱ تاریخنده طوغوب، پدرینك وفاتنده یرینه قائم اولمش؛ ودهلی حکمدارلرندن برقاچنك خدمتنده بولنمش ایدی. اشعار و ادبیاتیله وکمالات ظاهریهسیله کسب اشتهار ایتدکدن صکره، مشاهیر اولیاء اللهدن شیخ نظام الدینه انتسابله، کمالات باطنیه ایله دخی تزیین ذات ایدهرك، نهایت علائق دنیادن منقطع اولوب، صوفیانه برعمر سورمکه باشلامش؛ وتصوفه دائر برچوق آثار وجوده کتیرمشدر. غزلیات وقصاید ومثنوی وسائر انواع شعرده مهارتی وموسیقیدن دخی بهره سی وار ایدی. ۹۹ کتب و رسائل تألیف ایتمش اولدیغی، واشعارینك درتیوز بیك بیته بالغ بولندیغی مرویدر. سلطان سعید بایسنغر صاحب ترجمهیه زیادهسیله معتقد اولمغله، اشعارینك جمعنه چوق سعی ایتمش ایسهده، یوز یکرمی بیك بیتدن زیاده بوله میوب، بعده ایکی بیك دها بولنمش ایسهده، باقیسنه دسترس اولنهمامشدر. سلطان مشارالیه امیر خسروك خمسهسنی و مشهور الغ بك خمسهٔ نظامیی ترجیح ایتدیکندن، بینلرنده بوترجیح حقنده بر چوق مناقشهلر جریان ایتمشدر. امیرخسروك حیاتنده دخی شهرتی عالمکیر اولوب، حتی شاعر شهیر شیخ سعدئ شیرازینك، سن شیخوختنده، محضا صاحب ترجمه ایله کوریشمك ایچون، هندستانه سیاحت ایتمش اولدیغی مرویدر. امیرخسروك بعض اشعاری دخی بو ملاقاته دلالت ایدر. ۷۲۵ تاریخنده ۷۲ یاشنده وفات ایدوب، دهلینك (غیاث پور) محلنده واقع شیخ نظام الدینك تربهسنده دفن اولنمشدر. اشعارینی کندیسی درت قسمه آیروب، کنجلکنده سویلمش اولدیغی اشعاری «تحفة الصغر»، وسط عمرنده سویلدکلرینی «وسط الحیاة». اوائل شیخوختنده سویلدکلرینی «قرة الکمال»، نهایت شیخوختنده کندیسندن صادر اولانلرینی دخی «بقیة البقیه» عنوانلریله تدوین ایتمشیدی. غزلیات وقصایدندن بشقه برچوق مثنوی ومنظومهلری دخی اولوب، بونلرك بشی، که «هشت بهشت»، «سکندر نامه»، «پنج کنج»، «لیلی ومجنون» و«شیرین وخسرو» در، «خمسهٔ امیر خسرو» عنوانیله بر مجموعه تشکیل ایدیور. بوندن بشقه «خضر نامه»، «آینهٔ سکندر»، «اعجاز خسروی»، «جواهر البحر»، «قران سعدین»، «بحرالابرار»، «انیس القلوب»، «مرآت الصفا»، «مناقب هند»، «تاریخ دهلی»، «تغلقنامه»، «مطلع الانوار»، «مقالات جهاریار» عنوانلریله منظومهلری ومنظوم دیکر برچوق رسالهلری واردر. شورباعی جملهٔ اشعارندندر:

اقبالرا بقا نبود دل برو مبند
عمری که در غرور گذاری هبا بود
ورنیست باورت زمن این نکتهٔ شریف
(اقبال) را چو قلب کنی (لابقا) بود

خسرو زاده (مصطفی بن محمد) اونجی قرن هجری عثمانلی علماسندن اولوب، قطب الدین محمد بن احمد المکینك خطهٔ یمانیه‌نك سنان پاشا طرفندن فتحی حاکی اولهرق یازدیغی «البرق الیمانی فی الفتح العثمانی» عنوانلی تاریخی لسان ترکیه ترجمه ایتمشدر. وفاتی ۹۷۸ ده واقع اولمشدر.

خسرو شاه غزنویلر سلاله‌سنك اون درد - نجی وصونوجو حکمداری اولوب، ۵۴۴ تاریخنده لاهوردہ پدری بهرامشاهه خلف اولمش؛ و ۵ سنه حکومت سورمش ایسه‌ده، پدری زمانـنده غزنه‌یی ضبط ایتمش اولان غـوریلر ۵۴۹ تاریخنده بونی دخی اخـذ وحبس ایده‌رك، غزنویلر دولتنه ختام ویرمشلردر.

خسرو شاه (ناصرالدین) دهلی حکمدارلر - ندن سـلطان مبارکشـاهك بنده‌سی و وزیری اولدیغی حالده، ۷۲۱ تاریخنـده حکمدار مشارالیهی قتل ایله، تختنی ضبط ایتمش ایسه ده، بنه اوسنه غیاث‌الدین تغلق شاه طرفندن اسقاط وطرد اولنمشدر.

خسرو شاهی [«شمس الدین خسرو شاهی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خسرو کرد خراسانده نیسابور مضافاتندن (بیوق) ناحیهٔ سنك مرکز قدیمی بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسـقط رأسی بولنمشدر. بعده (سـبزوار) ناحیهٔ مذکوره‌یه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، خسرو کرد متروك قالمشدی.

خسروی اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا - سندن اولوب، سالف الترجمه ملا خسروك حفیدیدر. یوقاریده ذکر اولنـان (خسرو زاده) نك عینی اولمق محتملدر. شو بیت اونکدر:

یانکه آلوب رقیبی ایلدك سـیر چمن
یانکه قالورمی ای سروسهی سیر ایله سن

خسروی ماوراء النهر شعراسندن وعبدالله خان اوزبکینك مداحلرندن اولوب، سمرقندلیدر. شو بیت اونکدر:

طفل اشکم خویشرا رسوای مردم کرده است
میدود هر سو نمیدانم کراکم کرده است

خشخاش (بن حارث النعیری التمیمی) صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، اوغللری مالك وقیس وعبید دخی صحابه‌دندر.

خشرم (بن الحباب الانصـاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده ورضوان بیعتنده حاضر بولنمشدر.

خشف (الواضحیه) خلفای عباسیه‌دن متو - کل علی‌الله زمانـنده یتیشن اك مشهور مغنیه‌لردن اولوب، بنه مغنیاتدن (عریب) نك معاصره - سیدر.

خَصاصه حجاز ایله تهامه آره‌سنده کوچك بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زمانـنده عکرمه بن ابی جهل طرفندن فتح اولنمشدر.

خَصّاف [«ابوبکر خصـاف» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

خصالی ایران شعراسـندن ایکی کشـینك مخلصیدر:

برنجیسی (حسن بك) عن اصل چغتای اولوسندن اولدیغی حالده، خراسانده یاشـامشدر. شـو بیت اونکدر:

یك شیشه می آرید ز ایران سوی توران
تا خـون جگر کوشـهٔ کاوین بپندم

— ایکنجیسی کاشـانلی اولوب، مولانا محتشمك شاگردانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

مکن منع من بیدل زبسیار آمدن سویت
که کر صد بار دارم آرزو یکبار می آیم

خُصَیب هارون الرشیدك برزنـی کوله‌سی اولوب، جهل وحقیله مشهوردر. خلیفهٔ مشـارالیه طرفنـدن، ملك مصره مغروراً الوهیت دعواسنی ایتمش اولان قرعـونه رغماً، مصر والیلکنه نصب ایدلمش اولدیغی مرویدر.

خُصَیب خلافت عباسـیه اوائللنده ظهور ایدن اطبـادن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. بصره‌ده یاشامشدر.

خضر انبیادن اولوب، حضرت موسی ایله ملاقاتی وذوالقرنین ایله ظلمانه کیدوب، آب حیات ایچدیکی، وبناءً علیه الیوم برحیات بولندیغی مشهوردر. اسمی (بلیا بن ملکان) اولدیغی بعض کتب تفسیرده مذکور ایسـه‌ده، کتب مقدسـهٔ بنی اسرائیلده بو اسم ایله بر نبی ذکر اولنمدیغندن، سمایه رفعی کتب مذکوره‌ده مصرح اولان الیاس نبی (عم) نك عینی اولمسی محتملدر. حضرت ابراهیم (عم) نك زمانـنده

پاشامش اولمسی وحضرت موسی (ع) له ملاقاتی حقنده اولان روایتلر زمانك دخی مجهول ومختلف فیه اولدیغنی کوسترمکدر.

خضر { [« جمال الدین حضر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خضر { (مظفر بن عثمان البرمکی) اونجی قرن هجری علماسندن اولوب، « اخلاق الاتقیاء وصفات الاصفیا » عنوانیله صوفیانه بر تألیفی واردر. ۹٦٤ ده وفات ایتمشدر.

خضر بك { (— چلبی بن جلال الدین) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، سیورغحصارلیدر. پدری بلدهٔ مذکوره‌ده قاضی اولدیغی حالده، اورادهکدیسندن تحصیل علوم ایدوب، بعده مولانا یکانه انتسابله، اوندن علوم عقلیه ونقلیه‌یی تکمیل ایتمش، وقیزینی دخی آلوب، دامادی اولمش ایدی. وفرت ذکاسی وفوق العاده جد و اهتمامی حسبیله، متداول اولمیان بر چوق علوم وفنونده دخی ید طولی کسب ایدوب، مملکتنده مدرس اولمشیدی. ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده بلاد عربدن برذات کلوب، علوم وفنون مختلفه‌دن اسئله ایراد ایتدیکی حالده، علمای زمانك هیچ بری جواب ویرمکه مقتدر اولهمامغله، حضرت فاتحك بوندن جانی صیقلدقده، صاحب ترجمه‌دن خبر ویریلوب، جلب اولنمش؛ وکندیسی اووقت هنوز اوتوزیاشلرنده وزی عسکریده بولنمغله، سن وقیافتی مشاهیر علمایه میدان اوقویان ذاتك خندهٔ استخفافنی دعوت ایتمش ایسه‌ده، کندیسنك ایراد ایتدیکی اسئله‌نك کافه‌سنه خضر بك جواب ویرمش، و حالبوکه حضر بکك سؤاللرینه کندیسی جوابدن عاجز قالوب، مغلوب اولمش ایدی. بو حال سلطان محمد خان حضرتلرینك فوق العاده تمنویتنی موجب اولمغله، علامهٔ مشارالیه حقنده نظر و توجهی کوندن کونه تزاید ایدوب، بروسه‌ده بعض مدرسه‌لرك مدرسلکی توجیه، وبرچوق وظائف ومخصصات تعیین بیورلمش؛ وبعده آناطولی وروم ایلنده بعض قضالره دخی نصب اولنمش ایدی. استانبولك فتحنده برنجی اولهرق استانبول قاضیسی اولوب، وفاتنه‌دك یعنی ٦ سنه بو مقامده قالهرق، اجرای عدل و حفایتله کسب اشتهار ایتمش؛ و ۸٦۳ ده وفات ایدوب، حضرت ابوایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. حلقهٔ تدریسنه مداومت و علم وعرفاننده استفاده ایدنلر پك چوق اولوب. ایچلرندن مولانا مصلح الدین قسطلانی، علی الغربی، خواجه زاده وخیالی کبی مشاهیر علما یتیشمشدر. حسن اخلاق وزهد وتقواسی دخی علمیله متناسب ایدی. ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده دخی معلومات واسعه‌سی وطبیعت شعریه‌سی اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده مقبول اشعاری واردر. عقائده دائر مشهور بر « قصیدهٔ نونیه » نظم ایتمشدر، که شاکردی ملا خیالی وسائر علما طرفندن شرح اولنمشدر. « عجالة ایلة اولیلتین » عنوانیله عربی العباره دیکر بر قصیدهٔ نونیه‌سی و سائر بعض آثاری واردر.

اشعار عربیه‌سندن:

لو مر علی تربی من جسمك ظل
یامونس روحی
حیاك من القبر عظامی ورفاتی
من بعد وفاتی

اشعار فارسیه‌سندن:

عشقرا بیرون زهفتاد ودوملت حالتیست
در میان جمع وکثرت عاشقانرا حلوتیست

اشعار ترکیه‌سندن:

ویرمش صبا بنفشه‌یه پیغام زلف یار
اول لذتك هواسی دماغنده در دخی

خضر بك { سلطان بایزید خان ثانی دورینك شعرا و مشایخندن اولوب، مشاهیر علما وادبادن احمد پاشانك اوغلیدر. حضری تخلص ایدردی. ۹۱٤ ده وفات ایتمشدر. شیخ امیر بخاریه انتساب ایتمشدی. ترکی وفارسی اهل دلانه اشعاری واردر. شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

کر حجاب اولور ایسه طلعت جانانه تنم
بر آوج خاك ندر کیم قاله کوزمده بنم
نیجه صبر ایلیم ای دوست جفا تیغنه کیم
طاش دکلدر یورکم برج دکلدر بدنم

خضر بن ابی بکر { (المهرانی العدوی) مشاهیر مشایخدن اولوب، کردی الاصلدر. ملوك مصردن ملك ظاهر بیبرسك جلوسنی اولدن خبر ویرمکله، ولایتنه اعتقاد اولنه‌رق، حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتباری پك زیاده اولمش؛ وبك چوق مریدان پیدا ایتمش ایدی. بعده ملك ظاهر کندیسندن متوهم اولوب، قلعة الجبله حبس، و اختلاطدن منع ایلمشدی. ٦۷٦ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر.

خضر بن حسين ماردينى { شارح «كافيه»

هندينك تورونى اولوب، سلطان احمد خان اول دورى مشايخ وادباسندندر. نصوح پاشانك پك معتمد ومحرمى اولوب، شاه عباسله عقد مصالحه يه مأمور اولمش؛ وبو مأموريتنده موفق اولمغله، عودتنده مصالحه‌نك مجرد كنديسنك همتيله ميسر اولديغنى سويلديكندن، نصوح پاشا كنديسنى وان دفتردارلغنه نصب ايتمش، وآرقه‌سندن آدم كوندروب، بوغديرمشدر. «شافيه»يى نظمه چكمش اولديغى مرويدر.

خضر بن عطاء الله الموصلى { علماوادبادن اولوب،

شرفاء مكه‌دن حسين بن ابى نمى‌يه منسوب ايدى بونك نامنه «الاسعاف بشرح ابيات القاضى والكشاف» عنوانيله بر كتاب واهل بيتك فضائلى حقنده مفصل بر ارجوزه يازمشدر. بعده شريف مشار اليهك توجهنى غائب ايتمكله، مدينهٔ منوره‌يه كيتمكده ايكن، ١٠٠٧ تاريخنده يولده وفات ايتمشدر.

خضر بن نصر { (ابو العباس — الاربلى) مشاهير علمادن وفقهاء

شافعيه‌دن اولوب، ٤٧٨ تاريخنده طوغمش، و٥٦٧ ده وفات ايتمشدر. بغداده تحصيل علوم ايتدكدن صكره، اربله عودت ايدوب، اورانك صاحبى طرفندن كنديسنه مخصوص اولهرق بنا ايتديريلن مدرسه‌ده تدريس وافاده ايله مشغول اولمش؛ وتفسير وفقهه متعلق بر قاچ كتاب تأليف ايتمشدر. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك ٢٠ خطبهٔ صحيحه‌سنى دخى جمع وتحريره موفق اولمشدر.

خضر پاشا { سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمد خان اول دورى وزراسندن

اولوب، ١٠١٠ تاريخنه‌دك ٣ سنه مصر واليسى بولنمش؛ و بعده طونه و سائر طرفلرده محافظاق ودرسعادتده قائممقاملق ايدوب، ١٠١٨ ده وفات ايتمشدر.

خضر چلبى { (تپه كوز —) [«حضرى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خضر خان { ملكشاه سلجوقى زمانندە ماوراء النهرده حكومت سورمش بر حكمدار اولوب، عسكر و خزائنك كثرتى بعض كتب تواريخده مذكوردر.

خضر خان { (سيد —) ملتان حاكمى ملك سليمانك اوغلى اولوب، ٨١٧ تاريخنده دهلى حكمدارى دولتخان لودى‌يى مغلوب ايده‌رك، دهلى‌يى ضبط ايتمش ايسه‌ده، كندى نامنه اعلان سلطنت ايتيوب، شاهرخ بن تيمور نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٧ سنه حكومت سوروب، ٨٢٤ ده وفات ايتمشدر. كنديسندن صكره اوغلى مباركشاه، بعده تورونى محمدشاه بن فريد وبوندن صكره علاء الدين بن محمد شاه دهليده حكومت سوروب، ٨٤٩ ده بهلول لودى بو سلاله‌نك حكومتنه ختام ويرمشدر.

خضر شاه { صاروخان بكى ايكن، يلديرم سلطان بايزيد خان طرفندن الكايى ضبط، وبعده تيمورلنك طرفندن كنديسنه اعاده اولنمش ايدى. زمان فطرتده مغنيساده حكومت سورمكده اولوب، چلبى سلطان محمد خان حضرتلرينه قارشى عيسى چلبيه امداد ايتمكله، پادشاه مشاراليه عسكرى طرفندن جامده طوتيلوب، قتل اولنمشدر.

خضره { صحابياتدن اولوب، حضرت نبى محترم (صلعم) افندمزك خدمت شريفلرنده بولنمشدر.

خضرى { (ابوعبد الله محمد بن احمد المروزى) مشاهير فقهاء شافعيه‌دن اولوب، مروده تدريس وافتا ايله مشغول بولنمش؛ و٣٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. علم حديثده دخى يد طولى صاحبى ايدى.

خضرى { عثمانلى شعراسندن بروجه آتى درت ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى مشهور احمد پاشا زاده خضر بكدر. [«خضر بك» ماده‌سنه مراجعت.]

— ايكنجيسى (تپه كوز خضر چلبى) در، كه ادرنه‌لى اولوب، مرحبا افنديمزك درسنه ملازمت ايتمشيدى. بروسه‌ده يلديرم بايزيد خان مدرسه‌سنده مدرس اولوب، ٩٧٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو ايكى بيت اونكدر:

قصد دل اول زلف عنبر فامه‌در
بر قلندر در كه عزمى شامه در
كرپكم دل ماجراسن يازمغه
كاتب چشمم النده خامه در

— اوچنجیسی یکی حصارلی اولوب، طاشکپری زاده استانبول قاضیسی ایکن، معیتنده دانشمند ایدی. عیش وعشرته مبتلا ایمش. شو بیت اونکدر:

زنخدانتده دل کم اولمشیدی
خط دلدار کلدی خضر ایرشدی

— دردنجیسی آماسیه لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانك بغداد سفرینه عزیمتلری اثناسنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اشکم ایچره روی زردم ای کل خوش ترهمان
صویه دوشمش بر خزان یپراغنه بکزر همان

— متأخرین شعرادن دخی (خضری) تخلص ایدن حاجی خضر افندی اسمنده بر شاعر واردر، که زنبیل بردوش اولهرق کتاب صاتمغله، واشعاری مقابلنده کبرادن جائزه لر آلمغله مشغول اولوب، خیلی اچمه طوپلامش ایسه ده، کمال خستهدن یه ضرورت ایچنده یاشایوب، ۱۲۶۲ ده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری مشوش وبی مألدر. شو بیت اونکدر:

عاکف بیت العلومه پیرو اولدم خضریا
حضرتیله نوله ایتسهم دائما کفتار عشق

خضری { ایران شعراسندن دخی درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی قزویلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سر کوی یار خضری بحریم کعبه ماند
که بهر طرف کنی رو بتوان نمازکردن

— ایکنجیسی خوانسارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

موبی زسر زلف توام تارکفن شد
در حشر همین باعث آمرزش من شد

— اوچنجیسی لارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بخنم آورده بصد خون جکر تادر دوست
مژه بر هم مزن ای دیده که خوابم نبرد

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، آمی اولدیغی حالده، معنیدار اشعاری واردر. شو بیت اوچلهدندر:

ناله پیش چشم بیمارش مکن
فتنه در خوابست بیدارش مکن

خط { عمان ایله بحرین آره سندهکی سواحله اطلاق اولنوب، هنددن کلن مشهور غرغیلر بوسواحلدهکی اسکله لرده صاتلمغله. (رماح الخط) دینمکله شهرت بولمشیدی. دیکر بر روایتده دخی بحرینك باشلیجه اسکله لرندن اولوب، ایکنجیسی ده (هجر) در. شمدیکی حالده سواحل مذکوره ده بو اسمله اسکله بولندیغی بیلنمیور.

خَطا { (یاخود خطای) تواریخ وکتب ادبیهٔ اسلامیه ده کثیر الاستعمال اولان بواسمك مسماسنی تمامیله تعیین مشکلجه ایسه ده، هرحالده چینك قسم شمالیسنه یعنی مانچوریا و مغولستان ایله ترکستان شرقی جهتلرینه اطلاق اولنه رق، سیبریانك دخی بر قسمنی جامع بولندیغی آکلاشیلیور. اصل (خطا) ویاخود (خطان) مغول طوائفندن بر طائفه نك اسمیدر، که بو طائفه دردنجی قرن هجری ابتدالرنده (بولیجی آبوآکی) نام رئیسنك تحت قیادتنده اوله رق، بتون مغولستانی وچینك برقسمنی ضبط ایتمشیدی. ایشته اووقت خطا اسمی بو طائفه نك تحت حکمنده بولنان ممالك واسعهٔ مذکوره یه اطلاق اولنوب، بو دولت ایکیوز سنه قدر سوردکدن صکره، مانچو طوائفندن (بوشی) طائفهسی غلبه چالوب، ممالك مذکوره نك اکثر طرفلرینی ضبط ایتمکله، خطا خاندان حکمدار - یسنه منسوب برشخص مغولستانك شمال غربی جهتلرنده واقع (جونغاریه) خطه سنه کله رك، اوراده بر کوچك دولت تأسیس ایتمشدر. که بو مملکتك اورمانلری چوق اولق حسبیله، (قره خطا) اسمیله شهرت بولمشیدی. بناءً علیه خطا اسمی کاه بوقاریده بیان اولنان ممالك واسعه نك جله سنه اطلاق، وکاه یالکز قره خطا دینلن مغولستانك شمال غربی قسمنه حصر ایدیله رك استعمال اولنور.

خَطّاب { (بن نفیل بن عبد عزی بن ریاح بن عبد الله بن قرط بن زراح بن عدی بن کعب القرشی العدوی) امیر المؤمنین عمر (رضه) نك پدری اولوب، عشرهٔ مبشره دن سعید بن زید (رضه) نك جدی اولان عمرو دخی برادری ایدی. حضرت عمر (رضه) نك اسلامه دخولندن اول مشرك اوله رق وفات ایتمشدر.

خطّابی { (ابوسلیمان حمد بن محمد البستی) مشاهیر محدثین وادبادن اولوب، علم فقهده دخی یدطولی صاحبی ایدی. عراقده تحصیل علوم و فنون و استماع حدیث ایتدکدن صکره، وطنی اولان (بست) شهرینه عودتله، افاده وتدریسله امرار عمر ایتمشدر. «غریب الحدیث»، «معالم السنن فی شرح سنن داود»، «اعلام السنن فی شرح البخاری»،

«کتاب الشجاج» «کتاب شان الدعاء» و «کتاب اصلاح غلط المحدثین» کبی برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر. ۳۸۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. زهد وتقواسی دخی علمیله متناسب ایدی. نفیس اشعاری دخی اولوب، شو رباعی اوچله‌دندر:

شر السباع العوادی دونه وزر
والناس شرهم مادونه وزر
کم معشر سلموا لم یؤذ سبع
و ماتری بشراً لم یؤذه بشر

خطائی { شاه اسماعیل صفویناك شعرده قوللانديغی مخلصدر. فارسی وترکی اشعاری واردر. ترجمهٔ حالی «اسماعیل صفوی» ماده‌سنده سبق ایدوب، شوراجقده یالکز اشعارندن بر بیت ایرادیله اکتفا اولنور:

چنان خوبست ماه عارض وچاه زنخدانش
که یوسف مبتلا کشتست واسماعیل قربانش

— ایران شعراسندن بو مخلصله متخلص دیکر بری دخی واردر، که هندستانه رحلتله، بر خیلی وقت کچراندە یاشامشدر: شو رباعی اونکدر:

سیه چشمان کجراتی که رشك صورت چین اند
نکویم کافر ایشانرا ولی غارتکر دین اند
بکیسو جمله چون عنبر ولیکن عنبر سارا
بچشمان جمله چون آهو ولی آهوی مشکین اند

خطّی { (موقوفاتجی مصطفی — افندی) سلطان محمود خان اول دوری رجالندن اولوب، ادیب وشاعر برذات ایدی. عن اصل قسطمونیلی اولوب، صغرسننده درسعادته کلەرك، تحصیل علم ایتدکدن صکره، طاوقچی باشی علی آغانك داماد اولمش؛ وسلطان احمدخان ثالث دوری اولان ۱۱۳۱ تاریخنده وفات ایدن قائن پدری یرینه نصب اولنمش ایسه‌ده، علم وادبه میل ورغبتی اولمغله، سلطان محمود خان اولك جلوسی سنه‌سی اولان ۱۱۴۳ ده مقاطعه‌جی خواجه‌لغی مأموریتیله زمرهٔ خواجکانه داخل اولمشدی. ادب وتربیه‌سی وحسن محاضره‌سی مسلم اولمغله، اوسنه جلوس همایون خبرینی ایصال ایتمك اوزره، سفارتله ویانه‌یه اعزام اولنمشدی. بوسفارتدن عودتی متعاقب دیوان همایونجه بعض مناصبه تعیین اولنه‌رق، ۱۱۴۵ ده بکلکجی اولمش؛ و ۴۹ ده رئیس الکتاب اسماعیل افندی معیتنده روسیه حدودی تعیینینه مأمور اولوب، اوصره‌ده نادرشاه طرفندن درسعادته کوندریلن سفرا ایله مکالمه‌یه مأمور اولمق اوزره، جلب اولنه‌رق، بو مأموریتده دخی اظهار لیاقت وافتدار ایتمکله، ۱۱۴۹ ده رئیس الکتاب اولمش؛ و درت سنه دوام ایدن بو مأموریتی اثناسنده روسیه‌لی ایله اولنان مکالمه‌ده و اطه‌قلعه و بلغراد فتحلرنده حاضر بولنه‌رق، حسن خدمتی کورلمکله. بعض حسودلرك سعایتی اوزرینه، ۱۱۵۳ ده عزل اولنه‌رق، مملکتی اولان قسطمونیه اقامته مأمور اولوب، بو اثناده ایفای فریضهٔ حج ایتمش؛ و ۵۵ تاریخنده دفتر امینی اولوب، ۵۷ ده ثانیاً رئیس الکتاب اولمش؛ و ۱۱۶۰ ده معزولاً ادرنه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ۶۱ ده برنجی فرانسوآنك آلمانیا ایمپراطورلغی تختنه جلوسنی تبریك، ومشارالیه ایله ایمپراطوریچه (ماریه ترزه)یه بر طاقم هدایای کرانبها ایصال ایتمك اوزره، ثانیاً سفارتله ونشان نجی رتبه‌سیله ویانه‌یه اعزام اولنمشیدی. غایتله مطنطن صورتده وقوع بولان بوسفارتدن عودتنده روزنامچهٔ اول اولوب، ۱۱۶۲ ده وفات ایتمشدر. ویانه‌یه واقع سفارتی کندیسی قلمه آلمشدر. ترکی وعربی وفارسی لسانلرنده شعر وانشایه اقتداری وار ایدی. شو قطعه اونکدر:

شهنشاه جهان سلطان محمودك بو در اشته
بتون دنیایی تسخیر ایلین طغرای فرمانی
تماشا ایت نشان حکمی سیر ایتمك ایسترسه‌ك
مدار ضبط انس وجن اولان مهر سلیمانی

خطیب { (قاسم بن یعقوب) سلطان بایزید خان ثانی دوری علماسندن اولوب، آماسیه‌لیدر. پادشاه مشارالیه حضرتلری آماسیه والیلکلری اثناسنده معلملری بولنمش؛ وجلوسلرنده بروسه‌ده واقع سلطان مراد خان مدرسه‌سی مدرسلکی توجیه بیوریلەرق، بعده آماسیه‌یه عودتله، شهزاده احمدك معلمی اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده یدطولی صاحبی اولوب، ارباب تصوفه دخی میلی وبونلرله الفتی وار ایدی.

خطیب آیاصوفیه { (محمد بن احمد) مشاهیر خطاطیندن اولوب، آیاصوفیه جوارنده مکتب خواجه‌سی ایدی. (ابری) تعبیر اولنان منقش کاغد بونك ایجادیدر. ۱۱۸۷ ده خانه‌سندن آتش ظهور ایده‌رك، ایچنده محترق اولمشدر.

خطیب الانبیاء { حضرت شعیب (علیه السلام) ویریلن اسمدر.

خطیب بغدادی [«ابوبکر خطیب بغدادی» ماده‌سنه مراجعت.]

خطیب تبریزی (ابو زکریا یحیی بن علی الشیبانی) ائمهٔ لغتدن ومشاهیرادبادن اولوب، علم حدیثده وسائر علومده دخی یدطولی صاحبی ایدی. خطیب بغدادی و دیکر بعض مشاهیر کندیسندن اخذ وروایت ایتمشلردر. ادبیاته متعلق بعض نافع کتابلری وکتب مشهورهٔ ادبیه‌یه معتبر شرحلری واردر. «شرح الحماسه». «شرح سقط الزند»، «شرح دیوان متنبی»، «شرح المعلقات السبع» و«شرح المفضلیات» عنوانلی اثرلری بو قبیلدندر. «غریب الحدیث» و«اصلاح المنطق» عنوانلریله ایکی تألیفی، نحوه متعلق بعض مقدماتی، عروض وقافیه‌یه دائر «الکافی» عنوانیله برکتابی، ٤ جلد اوزره «معرب القرآن» ی وسائر نیجه تألیفاتی واردر. ۱٤۲ تاریخنده تبریزده طوغوب، ۵۰۲ تاریخنده بغدادده فجأةً وفات ایتمشدر. شرح حماسه‌سی (لیدن) ده طبع ونشر اولنمشدر.

خطیب حصکفی (ابوالفضل معین الدین یحیی بن سلامه) مشاهیر شعرا و ادبادن اولوب، دیوان اشعاریله بعض خطب و رسائلی مشهوردر. حصن کیفاده دنیایه کلوب، علوم ادبیه‌یی آنف الترجمه خطیب تبریزیدن وفقه شافعی ایله سائر علومی بعض علمادن اخذ ایده‌رك، میافارقینده خطیب ومفتی اولمشیدی. ۵۵۱ تاریخنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اشکوالی الله من نارین واحدة
فی وجنتیه واخری منه فی کبدی
ومن سقمین سقم قد احل دمی
من الجفون وسقم حل فی جسدی الخ

خطیب دمشق (جلال الدین قزوینی) مشاهیر علمادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، بلاد رومده یعنی آناطولیده بعض قاضیلقلرده بولنمش؛ وبعده دمشق شام جامعنده خطیب اولمش، وشهر مذکور قاضیلغی دخی کندیسنه توجیه اولنمش ایدی. بعده ملك ناصر طرفندن مصره جلب اولنه‌رق، مصر قاضیسی اولمشدی. ۷۳۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. معانیده مشهور و متداول اولان «تلخیص المفتاح» کتاب معتبری بونك جملهٔ مؤلفاتندن اولدیغی کبی، «ایضاح التلخیص» و«سور المرجانی من شعر الارجانی» عنوانلریله دیکر ایکی تألیفی وسائر آثاری واردر.

خطیب زاده (محی الدین محمد) مشاهیر علمای عثمانیه‌دن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بایزید خان ثانی زمانلرنده پاشامشدر. پدری مولانا تاج الدیندن وعلامه علی طوسی وسالف الترجمه خضر بکدن تحصیل علوم ایدوب، ازنیقده وبعده مدارس ثمانیه‌دن برنده مدرسلك ایتمش؛ وآنجق تندخو، عملیه مفتخر ومتکبر اولدیغندن، پادشاهان مشار الیهمایی وکبری دولتی دفعاتله دلکیر ایتمشیدی. رتبه‌جه کندیسنه تقدم ایدن خواجه زاده‌یه قارشی رقابت وخصومتی وار ایدی. برآره‌لق سلطان محمد خان حضرتلرینه معلمك دخی ایتمشیدی. علاء الدین عربی ایله وسائر بعض معاصرینیله مباحثه‌لری کچمشدر. سید شریفك «شرح تجرید» ینه و «حاشیة الکشاف» ینه وصدر الشریعه‌نك «شرح الوقایه» سنه وسائر بعض درس کتابلرینه حاشیه‌لری، رؤیت وکلام حقنده بر رساله‌سی، وسائر بعض آثاری واردر. خطیب زاده ۹۰۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیب عراقی [«ابواسحاق عراقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خطیب وزیری (شمس الدین محمد بن ابراهیم المالکی) مشاهیر علمادن اولوب، علوم متنوعه‌یه متعلق بر قاچ تألیفی واردر. ۸۹۱ ده وفات ایتمشدر.

خطیری (امیرعز الدین ایدمر) ملوك مصردن ملك ناصر محمد بن قلاوونك امرا سندن اولوب، حکمدار مشار الیه زمانینده فوق العاده اقتدار واعتباره نائل اولمغله، کرم وسخاوتیله شهرت بولمش؛ ومبالغ کثیره صرفیله بولاقده بیوك بر جامع وکتبخانه تأسیس ایتمشیدی. ۷۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیری (یا خوخطیری) (ابوالمعالی سعدوراق بن علی) مشاهیر ادبا و شعرادن اولوب، برچوق کوزل مجموعه‌لری واردر. ثعالبینك «یتیمة الدهر» عنوانلی تألیف مشهورینك اوچنجی ذیلی حکمنده اولان «زینة الدهر فی ذکر الطاف شعر-

العصر » عنوانلی کتاب صاحب ترجمه‌نك الك مشهور ومعتبر تألیفیدر. وسعت اطلاعنه دال اولمق اوزره، « لمح الملح » عنوانیله بر تألیف معتبری دها واردر. ٥٦٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله‌ئ اشعارندندر:

شکوت هوی من شف قلبی بعده
توقد نار لیس یطفی سعیره
فقال بعادی عنك اکثر راحة
ولولا بعاد الشمس احرق نورها

خَفاجه { بنی عقیلدن بیوك بر قبیله اولوب، کوفه اطرافنده ساکن ایدیلر. بشنجی قرن هجریده انبار وکوفه و بصره طرفلرینه و بعضا حجاجه مسلط اولوب، دفعاتله اوزرلرینه عسکر سوق اولنه‌رق، مغلوب اولمشلرسه‌ده، ینه ایقاع فساددن کری طورمامشلردی.

خَفاجی { (ابو محمد عبدالله بن محمد) شعرای عربدن اولوب، شیعی‌المذهب ایدی. ٤٦٦ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله‌ئ اشعارندندر:

بقیت و قد شطت بکم غربة النوی
وما کنت اخشی انی بعدکم ابقی
و عالمتونی کیف اصبر عنکم
و اطلب من رق الغرام بکم عنقا الخ

خفاجی { (محمد بن عمر) مصر علماسندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، شعرادن شهاب‌الدین خفاجینك پدریدر. [« شهاب‌الدین خفاجی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خفاف { (ابوخرشه — بن ندبه) صحابه‌دن ومشاهیر شعرادن اولوب، فرسان عربدن معدوددر. جاهلیتده بعض قهرمانلقلری سبق ایدوب، شهرت قزانمشیدی. مدینهٔ منوره‌ده نزد حضرت پیغمبرده کلهرك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحنین وطائف غزالرنده وبر روایتده فتح مکه‌ده دخی حاضر بولنمش ایدی. اهل رده صره‌سنده اسلامنده ثابت قالوب، حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. والده‌سی (ندبه) زنجیه وکندیسی دخی ملز ایدی. شو بر ایکی بیت جمله‌ئ اشعارندندر:

ان تك خیلی قد اصیب صمیمها
فعمداً علی عینی تیممت مالکا
وقفت له علوی وقدحان صحبتی
لا بنی مجدا اولا ثارها لکا

— (خفاف بن ایماء الغفاری) و (خفاف بن نضلة الثقفی) دخی صحابه‌دندر.

خُفتیان یاخود خُفتیذکان { اربل جوارنده ایکی بیوك قلعه اولوب، مراغه طریقنده اولانی (خفتیان الزرزاری) و شهرزور طریقنده اولانی (خفتیان سرخاب) اسمیله تفریق اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَفی { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، ادرنه‌لیدر. خفافی اصنافندن اولوب، امی اولدیغی حالده، معنیدار اشعاری واردر. شو بیتی اوجله‌دندر:

فتنه‌دن کرچه آنك خالی دخی خالی دکل
لیك جان ودل آلان کوزلریدر خالی دکل

خَلّ { خلافت عباسیه زماننده کسب شهرت ایدن مغنیاتدن اولوب، (فریده) ایله برابر (عمرو بن بانه) نك مملوکه‌لری ایدی. جمال و ذکاوتی دخی حسن صوتیله متناسب ایدی.

خلاد { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خلاد انصاری، که اوغلی عبدالرحمن کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — دیکر خلاد انصاری، که قریظه وقعه‌سنده شهید اولوب، ایکی شهید اجرینه مستحق اولدیغی جانب رسالتپناهیدن والده‌سنه تبشیر بیورلمشیدی. — خلاد بن رافع الانصاری الخزرجی، که برادری رفاعه بن رافعله برابر بدر غزاسنده بولنمشدر. — خلاد بن سائب الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ واوغلی سائب معاویه طرفندن یمن والیلکنه نصب اولنمش ایدی. — خلاد بن عمرو الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

خلاصی { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

زقول مدعی کشتم جدا از آفت جانم
چسان خواهد شدن حال دلم بی اونمیدانم

خِلاط { وان ولایتنده کی اخلاط قصبه‌سنك کتب عربیه‌ده مستعمل اسمیدر. [« آخلاط » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلاطی { (نجم الدین ایوب بن عین الدوله) عمادن اولوب، « اصول الاحکام » عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

خلّال (ابو محمد عبد الله بن نجم الجذامی السعدی) مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب، فقه مالکیده امام غزالینك «وجیز»ی طرزنده یازلمش «الجواهر الثمینه فی مذهب عالم المدینه» عنوانیله پك معتبر بر تألیفی واردر. مصرده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، اهل صلیبك دمیاطی ضبط ایتلری اوزرینه، غزانیتیله اورایه کیده‌رك، ٦١٦ ده اوراده وفات ایتمشدر.

خلال همدانی (ابوسلمه حفص بن سلیمان) الك اول وزیر عنواتی حائز اولان ذات اولوب، دولت عباسیه‌نك تأسسنده ابوالعباس سفاحك برنجی وزیری اولمشیدی. کندیسی جسور ومدبر و ثروت وسامان صاحبی اولوب، دولت امویه‌یه قارشی رفع لوای قیام ایدن بو ذات ایدی، وابو مسلم کندیسنك معیتنده بولنوردی. مامافیه‌نك قسم اعظمنی دخی بو اوغورده صرف ایتمشیدی. ابوالعباس سفاح تخت خلافته جلوس ایدنجه، کند- یسنی وزیر اتخاذ ایده‌رك، کیجه وکوندوز یانندن آیر- مازدی. آنجق کندیسی سفاحك برادری امام ابراهیمه بیعت ایندیرمك ایستمش، وبونك مروان حمار طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، علویون طرفنه میل ایتمش ایدی. بوندن طولایی سفاحك خاطرنده صاحب ترجمه حقنده وهم عارض اولوب، بو وهمی ابو مسلمه یازدیغنده، اودخی خلالك علویلره اولان میلنی تصدیق ایله، قتلی لزومنی بیان ایتمش؛ آنجق خلیفه خدمات واقعه‌سنه حرمةً عفوی طرفنه میل ایلمش ایدی. ابومسلم بونی آکلایمجه آدم قویه‌رق، بر کیجه انباردهٔ عادتی اوزره سفاحك سرایندن چیقوب، اوینه کیدرکن قتل ایتدیر- مشدر. خارجیلر طرفندن قتل اولندیغی شایع اولمشدی. وزارتی ٤ آی سوروب، خلافت عباسیه‌نك تأسسی سنه‌سی یعنی ١٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. یمنده‌کی (همدان) قبیله‌سنه منسوب ایدی.

خلایلی (برهان الدین عدوی) مشاهیر فقهادن اولوب، ابن شحنه‌نك ناتمام براقدیغی «لسان الحکام» عنوانلی کتابك صوك طقوز فصلنی علاوه ایدن بو ذاتدر.

خلبتا موصلك شرق طرفنده طاغ اتکنده بیوك بر قریه اولوب، آب وهواسنك وباغ وباغچه‌لرینك لطافتیله، جامعنك کوزللکیله وصوبی پك صوئوق بر فوارهٔ سیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خلخال ایرانك آزربایجان خطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، کیلان خطه‌سی حدودنده وطاغلق بر محلده واقعدر.

خلد بغداد بانیسی ابوجعفر منصور طرفندن شهر مذکورده بنا اولنمش بر سرایك اسمی اولوب، بوسرایك عرصه‌سنده بغدادك تأسیسندن اول بر مناستر بولنوردی. ارتفاعی وهواسنك لطافتی حسبیله انتخاب اولنمشدی. بو اسم بعده جوارنده‌کی محله‌یه دخی ویریلوب، بیمارستان عضدی دخی بو محله‌ده ایدی.

خلده صحابه‌دن وانصاردن اولوب، کند- یسندن بر حدیث شریف منقولدر.

خلدی (جعفر بن محمد الخوامی) مشاهیر زهاد وصوفیوندن وجنیدك اصحابندن اولوب، بغداده تولد ونشأت ایتمشدر. آلتمش دفعه قدر ایفای حج ایدوب، ٣٤٨ تاریخنده بغداده وفات ایتمشدر. بعض اقوال صوفیانه‌سی مشهوردر.

خلدی (مصطفی — افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. ١٠٧٨ ده طوغوب، ١١٣٨ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

کوکلم ینه بر سروقده یار اولایم دیر
آزاده ایکن درده کرفتار اولایم دیر
شمدی یکی باشدن ینه دیوانه‌لك ایستر
آشفته سر طرهٔ طرار اولایم دیر

خلصاء (الخلصاء) خلیل الرحمندن طورسینایه کیدن طریق اوزرنده اسکی برشهر اولوب، خرابه‌لری الیوم موجوددر. بطلمیوسك جغرا- فیاسنده (الوسه Elusa) اسمیله مذکوردر.

خلعی (ابوالحسن علی بن حسن) مشاهیر محدثیندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، عن اصل موصلی اولدیغی حالده، مصرده نشأت، واوراده وفات ایتمشدر. زماننده مصرك مسندی ایدی. حلب مضافاتندن (فامیه) قاضیلغنه نصب اولنمش ایسه- ده، یالکز برکون قالوب، استعفا ایتمش؛ ومصرك قرافهٔ صغراسنده انزوایه چکلمش ایدی. ولادتی ٤٠٥ ده واقع اولوب، ٤٩٢ ده وفات ایتمشدر.

خَلَف { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (آبی اللحم) قبیله‌سنه ملقب (خلف بن مالك الغفاری) ودیکری ینه صحابه‌دن (اسود) نك پدریدر.

خلف بن عباس الزهراوی { اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، « التصریف لمن عجز عن التألیف » عنوانیله بیوك ومعتبر بر تألیفیله « کتاب الزهراوی » دیمکله معروف دیکر بر اثری و سائر بعض مؤلفات طبیه‌سی واردر.

خلف طولونی { بو دخی اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، علی الخصوص کحالقده‌کی معلومات ومهارتیله مشهور ایدی. برچوق تألیفات معتبره‌سی اولوب، انك مشهوری « کتاب النهایة والکفایة فی ترکیب العینین و خلقتهما وعلاجهما وادویتهما » عنوانلی اثریدر، که ٢٦٤ ده باشلانوب، ٣٠٢ تاریخنده اکمال اولنمشدر.

خلفیه { خوارجدن بر فرقه اولوب، کرمان ومکران جهتلرینك خارجیلری ایدی. بونلر امامسز نمازی تجویز ایتمزلردی.

خُلم { افغانستانك شمالنده، ملغا بلخ امارتنده، بلخ ایله قوندوز آره‌سنده وجیحونك ٣٠ کیلومتره جنوبنده اولهرق همنامی اولان چایك کنارنده برقصبه‌در. اکثری تاجیك یعنی ایرانی اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. قوزی دریسیله حیوانات سائره پوستلرندن خیلی تجارت اجرا اولنور. تواریخ اسلامیه‌ده مذکور (خلم) قصبه‌سنك خرابه‌لری ٨ کیلومترلك مسافه‌ده اولوب، شمدیکی قصبه اخیراً بنا اولنمش، واوزبکلر طرفندن (طاش کورکان) تسمیه اولنمشدر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. مقدما مستقل برخانلق مرکزی اولوب، دائره‌سی ٣٠٠٠٠٠ اهالیی حاوی ایدی.

خلوص { (سیدمحمدبن خواجه حسن چشتی) هندستان شعراسندن اولوب، مدراسلیدر. اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده شهیداً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

من وصد آه وافغان و نی و صد بوسه بر لعلش
هزاران پیچ و تاب داد این قلیان کشید نها

خلوص دده { (اسماعیل —) عثمانلی شعراسندن و طریقت مولویه درویشانندن اولوب، مرحوم شیخ غالب افندی غلطه مولویخانه‌سنك شیخی ایکن، صاحب ترجمه درکاهك آشجی باشیسی ایدی. ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

کهی زلفکده‌که چاه زنخدانکده آه ایلر
رها بولماز خلوصك هیچ دل آزادی بر یرده

خلیج امیر المؤمنین { قسطاطدن یعنی قاهره جوارندن بحر احمره قدر ممتد ونیل ایله بحر مذکور آره‌سنده اختلاطی موجب بر جدول اولوب، عمر بن الخطاب (رضه) زمانده وحضرت مشارالیهك امریله عمرو بن العاص طرفندن حفر اولنه‌رق، ٢٣ تاریخ هجریسنده حفرینه بدأ، وآلتی آیده اکمال اولنمش. ویدیجی آی سفاین بحراحمردن نیله ونهر مذکور واسطه‌سیله بحر رومه یعنی آق دکیزه آمد شد ایتمکه باشلامش ایدی. مقریزی ایسه بو جدولك فراعنهٔ مصردن (طولیس) طرفندن حفر ایدلمش اولدیغنی بیان ایدیور. هر حالده مؤخراً قپانمش، وحضرت عمر (رضه) زمانده یکیدن کشاد ایدلمش اولدیغنده شبهه یوقدر. اسمندن دخی بو آکلاشیلیور. اوائل دور اسلامده مصره کیدن ولاة بو جدول طریقیله کیدوب، حتی عمر بن عبدالعزیز دخی، مصر والیسی اولدیغنده، بو طریقله کیتمشیدی. بعده قوملرك تراکیله طولوب، تعمیرینه همت اولنمیغندن، بطال قالمش؛ وبر روایتده (محمد بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) نك مدینه‌ده خروجی زمانده، مصر ایله حجاز آره‌سنده ارتباط و مناسباتی قطع ایتمك مقصدیله، خلیفهٔ عباسی ابو جعفر منصور طرفندن قصداً قپادلمشدر. یاقوت حموی بو جدولك آثاری کندی زمانده باقی اولدیغنی علاوه ایدیور.

خلیج قسطنطینیه { بو اسم عربلر طرفندن مرمره دکیزیله بوغاز ایچنه وکاغدخانه کورفزینه ویرلمشدر.

خلید { الحضرمی وخلید بن قیس صحابه‌دن اولوب، برنجیسی اهل مصردن معدوددر؛ وایکنجیسی بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

خلیده { بنت الحباب وحلیده بنت قعنب صحابیاتدن اولوب، برنجیسی انصاریاتدن وایکنجیسی مهاجراتدندر.

خلیدة الملکیه { اغانیٔ کبیرده مذکور مغنیاتدن اولوب، ربیحه

وعقبله نام دیکر ایکی مغنیه ایله برابر ابن شماسك جار-یه‌لری اولدقلرندن ، اوچی (شماسیات) دینکله معروفدرلر.

خلیسه { صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری ازواج مطهره‌دن حضرت حفصه بنت عمر (رضیها) نك جاریه‌سی ودیکری حضرت سلمان فارسی (رضه) نك خانمی ایدی، واسلامه کلدکدن صکره واقع اولان امر نبوی اوزرینه، حضرت سلمانی اعتاق ایتمشدی.

خلیع { (حسین بن ضحاك بن یاسر الباهلی) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، خلافت عباسیه زمانده بصره‌ده تولد ونشأت ایتمش، وابن نواسله معاصر بولنمشدر. محمد امین بن هارون الرشید زمانده بغداده کیدوب، خلیفهٔ مشارالیه انتساب ایتمش، ومدحنده بر چوق اشعار سویلمشدی. بعده دها چوق وقت معتمر اولوب، معتصم وواثق ومتوکل ومستنصر و مستعینك دور خلافتلرینه یتیشمش؛ و ۲۵۰ تاریخنده، یوز یاشلرنده وفات ایتمشدر. معتصم وواثق ومتوکلك مدحلری حقنده دخی اشعاری واردر: وجله‌سنك احساناتنه نائل اولمشدی. اشعاری غایتله فصیح وسلیس ومؤثر اولوب، حتی خلیفه واثق بالله کندیسنه « لله درك یاحسین ماقرب قلبك من لسانك » دیمش اولدیغی مشهوردر. شو برایکی بیت محمد امین حقنده سویلدیکی مرثیه‌لرندندر:

اطل حزناً وابك الامام محمدا
بحزن وان خفت الحسام المهندا
فلاتمت الاشیاء بعد محمد
ولازال شمل الملك منها مبددا
فلا فرح المأمون بالملك بعده
ولازال فی الدنیا طریدا مشردا

خلیفه بن ابی الفرج { (الزمی البیضاوی) ادبادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده تولد ونشأت، و ۱۰۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. « رونق الحسان فی فضائل الجشان » عنوانیله برکتابی واردر.

خلیفه بن حیاط { (ابوعمرو الشباب) مشاهیر محدثین ومورخیندن اولوب، ۲۳۰ و یا ۲۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خلیفه بن عدی { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر واحد غزالرنده وبعده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر.

خلیفه بن یونس { (ابن ابی اصیبعه — الخزرجی السعدی) مشاهیر علمادن اولوب، دمشق شامده تولد ونشأت ایتمش؛ و بعده صلاح الدین ایوبی زمانده مصره کیده‌رك، مشارالیهك خدمتنده بولنمش؛ و اولاد واحفادینی علوم طبیه وفنون سائره‌نك تحصیلنه سوق ایلمش ایدی. « عیون الانباء فی طبقات الاطباء » عنوانلی کتاب قیمتدارك صاحبی (موفق الدین ابو العباس احمد بن قاسم)، که (ابن ابی اصیبعه) دینکله مشهوردر، صاحب ترجمه‌نك تورونیدر.

خلیل { (ابوعبدالرحمن — بن احمد الفراهیدی) ائمهٔ نحاتدن اولوب، علم عروضنك موجدیدر، ونجوم ولغت وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدی. حکیم وزاهد وصاحب قناعت بر ذات اولوب، بر چوق پندآمیز اقوال حکیمانه‌سی واردر. ابن مقفع ایله کوریشمش، وسیبویه کبی شاکردان یتیشدیرمشدر. تألیفاتی « کتاب العین ». « کتاب العروض »، « کتاب الشواهد »، « کتاب النقط والشکل ». « کتاب النغم » ، « کتاب فی العوامل » و سائره‌دن عبارتدر. ۱۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلنه خطاباً سویلدیکی شو بر ایکی بیت جلهٔ اشعارندندر:

لوکنت تعلم ما اقول عذرتنی
اوکنت اجهل ماتقول عذلتکا
لکن جهلت مقالتی فعذلتنی
وعلمت انك جاهل فعذرتکا

خلیل { (اصالت خان) هندستان شعراسندن اولوب، دکن خطه‌سنده‌کی حیدر آباد رئیسی ابوالحسنك رجالدن سید مظفرك اوغلی ایدی. برادری نجابت خان ایله برابر دهلی‌یه کلوب، عالمکیر شاهك خدمتنه کیرمشدی. شو بیت اونکدر:

قطرهٔ خورشید را حکم چکیدن دهم
تشنه لب عشقرا ذوق چشیدن دهم

خلیل { (شیخ خلیل الله) اصفهان شعرا ومشاهیرندن اولوب، انزوا وزهد وتقوی ایله شهرت بولمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو رباعی اونکدر:

تاکی زغمش چو شمع کریان باشم
وز آتش عشق او فروزان باشم
تا چند در انتظار او آیینه وار
سرتا بقدم دیدهٔ حیران باشم

خلیل { حصن کیفاده حکومت سورن ایوبیه شعبه‌سی ملوکندن اولوب، پدری

ملك اشرفدن صكره سلطان مصرك فرمانيله حصن كيفاده حاكم اولمش ايسه ده، چوق يكچمه دن اوغلى خلف طرفندن شهيد ايدلمش؛ و اودخى متعاقباً اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، اشبو شعبهٔ ايوبيه منقرض اولمشدر.

خليل (ذوالقدريه ملوكنك برنجيسى اولوب، پدرى قره جه بكك حاضرلمش اولديغى ملكه وارث اولمغله، ۷۸۰ تاريخنده البستان بكى مباركك شاهى قتل، وفتوحاتى تبريزه قدر توسيع ايله، اكتساب قوت ومكنت ايتدكدن صكره، شام وحلبده بولنان مصر عسكرينى دخى مغلوب ايتمش؛ و ۷۸۸ تاريخنده دك حكومت سوروب، تاريخ مذكوره قتل وسر مقطوعى مصره نقل اولنمشدى. برادرى سولى بك جانشينى اولمشدر.

خليل (اوزون —) سلطان احمد خان اولك جلوسنى متعاقب آناطوليده عصيان ايده رك، خيلى وقت دولتى مشغول، وبولیوادينده وزير نصوح پاشايى مغلوب ايتمشدى. بونك اوزرينه پادشاه مشاراليه بالذات بروسه يه كيدوب، اوزرينه عسكر سوق ايلمشدى. كنديسنه تكليف اولنان اطاعته قارشى آناطولى وسيواس ايله حلب ولايتلرينى ايستمش ايسه ده، بو تكليفى قبول اولنميوب، بر مدت صكره دفع و تنكيل اولنمشدر.

خليل (ملك اشرف صلاح الدين —) [« اشرف » ماده سنه مراجعت.]

خليل (حسام الدين —) [« حسام الدين خليل » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

خليل (سلطان —) آق قيونلى دولتنك ايكنجى حكمدارى ودولت مذكوره نك بانيسى اولان اوزون حسنك اوغلى اولوب، پدرينك حياتنده فارس حاكمى ايدى. اكبر اولادى اولمق حسبيله، اوزون حسنك وفاتى اوزرينه، ۸۸۲ ده تبريزه كيدوب، تخت موروثنه جلوس ايتمش؛ ومتعاقباً وقوع بولان شورشلردن صكره حكومت برادرى يعقوب بكه قالمشدى. مدت حكومتى يالكز ٦ آيدر.

خليل (سيد —) يمنده حكومت سورن ائمهٔ مهديه نك ايكنجيسى اولوب، سلالهٔ مذكوره نك بانيسى اولان امام مهدى احمد بن يحيانك اوغليدر. اونجى قرن هجرى اوائلنده پدرندن صكره برمدت حكومت ايتمشدر.

خليل (قره —) [« خيرالدين پاشا » و« قره خليل » ماده لرينه مراجعت بيوريله.]

خليل (ميرزا —) هندستان شعراسندن اولوب، اورنك زيب عالمكيرك قيزى (زيب النسا بيكم) نك خدمتنده بولنوردى، ومشاراليها نك آثار قلميه سنى « زيب المنشآت » عنوانيله جمع وتدوين ايتمشدر.

خليل افندى (الحاج —) سلطان محمود خان ثانى دورنده مشيخت اسلاميه مسنديه كچن علمادن اولوب، چركسى الاصلدر. والده سى سلطان مصطفى خان ثالث اولادينك برنجيسى اولان هبة الله سلطانه دايه آلنوب، چركسستانده قالمش اولان بر كوچك اوغلى چون روز وشب فغان ايتديكى مسموع پادشاهى اولمغله، آدملر كوندريله رك؛ صاحب ترجمه بولديريلوب، او اثناده دنيايه كلن سلطان سليم خان ثالث حضرتلريله برلكده بيومش، وتربيه اولنمش ايدى. سلطان عبدالحميد خان اول زمانده سراى همايوندن اخراج وخزينه يه ارسال اولنه رق، ۱۵ سنه دور ومهجور قالدقدن صكره، مشاراليه سلطان سليم خان ثالثك جلوسنده كنديسنه خزينه كتخدالغى توجيه اولنمشدى. ۱۳ سنه صكره غلطه مولويتيله سراى همايوندن چيقه رق، ۱۲۱۸ ده مكهٔ مكرمه يه پايه سيله تبجيل اولنمغله، اوسنه جانب حجازه كيدوب، ايفاى حج ايتدكدن صكره، عودتنده استانبول پايه سنى و چوق يكچمه دن آناطولى قاضيعسكرلكنى احراز ايتمش؛ ودور سلطان محمودخان ثانيده ۱۲۲٤ ده روم ايلى پايه سنه ترفيع ايله مجالس عالميه يه مأمور اولمش ايدى. ۱۲۲۸ ده بالفعل روم ايلى قاضيعسكرى اولوب، ۱۲۳٤ ده ثانياً روم ايلى قاضيعسكرى اولدقدن صكره، مشيخت اسلاميه مسنديه تعيين اولنمشدر. يكرمى آى بو مسنده قالوب، روم فترتى ظهورنده، كنديسنه عزو اولنان قصوردن طولايى عزل، وكنديسى قره حصار صاحبه؛ زوجه سى خواجه خاتم دخى بروسه يه نفى اولنمش؛ ومنقاسنه وصولنده زوجه سنك بروسه ده اعدام اولنديغنى خبر آلنجه، شعورينى غائب ايده رك، او سنه يعنى ۱۲۳٦ ده متأثراً وفات ايتمشدر.

خليل افندى زاده (محمد سعيد افندى) سلطان محمود خان اول دورنده مشيخت اسلاميه مسنديه كچن علمادن او.

لوب، ایکی دفعه آناطولی قاضیعسکری اولمش اولان برکیلی خلیل افندینك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم، وعلی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، یکیشهر و ۱۱٤۱ ده بروسه مولویتنه نصب اولنمش ایدی. ۱۱٤۸ ده استانبول قاضیسی، ۱۱۵۲ ده آناطولی، ۱۱٦۱ ده روم ایلی قاضیعسکری و ۱۱٦۲ ده شیخ الاسلام اولوب، اون آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، خشونت طبعی حسبیله، عزل و بروسه یه نفی اولنه رق، اورادہ مطالعهٔ کتبله و بعض تألیفاتله مشغول ایکن، ۱۱٦۸ ده وفات ایدوب، امیر سلطان قربنده دفن اولنمشدر. عالم و عادل و قوهٔ قلمیه یه مالك برذات اولوب، عینی تاریخنی ترکجه یه ترجه ایتمشدر.

خلیل الرحمن { حضرت ابراهیم (عم) لك قبر شریفنی حاوی اولمق مناسبتیله، فلسطینده واقع (حبرون) قصبه سنه ویریلن اسمدر. [« حبرون » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

خلیل الله { (وخلیل الرحمن) ابراهیم (عم) لك صفت شریفه سیدر.

خلیل بن احمد البصری { [« خلیل » ماده لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خلیل بن اسحاق { الاندلسی مشاهیر فقهاء مالکیه دن اولوب. فقه مالکی حقنده « المختصر » عنوانیله برتألیف معتبری واردر، که فرانسه علماسندن موسیو (پرون) طرفندن فرانسزجه یه ترجه اولنه رق، ۱۸٤۹ تاریخ میلاد ـ یسنده پارسده نشر اولنمشدر.

خلیل بن ایبك الصفدی { (صلاح الدین ـ) مشاهیر علما و مؤرخیندن اولوب، ۷٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، انك مشهورلری « الوافی بالوفیات » ایله « اعیان العصر واعوان النصر » عنوانلی اثرلریدر، که تراجم احوالی جامع بك قیمتدار ایکی کتابدر.

خلیل بیك { (میرزا ـ) ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، بر مدت اورادہ یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

ازپا فکند چون شمع اشکم ز بس دویدن
بر باد داد خاکم درسینه دل طپیدن

خلیل پاشا { دولت عثمانیه ده صدارت عظمی مسندینه کچن وزرانك آلتنجیسی وخاندان سلطنته منسوب اولان علاء الدین وسلیمان پاشالردن صکره متسلسلاً بو مقامی اداره ایدن چاندرلی قره خلیل دیمکله مشهور خیرالدین پاشانك تورونی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده و ۸۳۱ تاریخنده، قاضی عسکر ایکن، پدری ابراهیم پاشانك وفاتی اوزرینه، مسند صدارته کچوب، پادشاه مشارالیهك و ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك زمانده ۲٦ سنه بو مقامی اداره ایتمشدر. آنجق استانبولك فتحنی متعاقب خلیل پاشانك رومللری تشجیع بولنده اولان مکاتیب خفیه سی نوتاراس طرفندن حضور پادشاهی یه ابراز اولنجه، خیانتی رأی العین کوره رك، کندیسنی حبسه القا ایتمش؛ و قرق کون محبوسیتدن صکره ۸۵۷ تاریخنده اعدامنه فرمان پادشاهی صادر اولمشدر. دولت عثمانیه ده برنجی اوله رق اعدام اولنان صدراعظم بودر. اعدامنده یوز یکرمی بیك آلتون نقودی چیقوب، مصادره اولنمشدر. قلعه خارجنده مدفوندر.

خلیل پاشا { (قیصریه لی ـ) دولت عثمانیه صدور عظامندن اولوب، قیصریه مضافاتندن زیتون قریه سنده طوغمش، ودرسعادته ورودله سرای همایونه داخل اولوب، چاقرجی باشیلیقله طشره یه چیقمش، وبعده یکیچری آغاسی اولمش ایدی. عصر سلطان احمد خان اولده ۱۰۱۷ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ایکی سنه بومقامی اداره ایتمش، وبعض خدمات بحریه یه موفق اولوب، رتبهٔ وزارتی احراز ایلمش ایدی. ۱۰۲۲ ده اوکوز محمد پاشادن صکره ثانیاً قپودان پاشا اولوب، یالکز ۵۰ کون بو مقامده قالمش؛ و۱۰۲٦ ده مهر صدارت کندیسنه تسلیم اولنه رق، سردارلقله ایران سفرینه عزیمت ایتمش؛ وهرنه قدر انهزامه دوچار اولمش ایسه ـ ده، ایران شاهیله دولت عثمانیه حقنده نافع بر معاهده عقدینه موفق اولدیغندن، التفات پادشاهی یه نائل اولمش؛ وآنجق معاهده نك بقاسی اولیوب، ایران شاهی نکول ایتدیکندن، ارضرومده ایکن ۱۰۲۸ ده عزل اولنه رق، درسعادته ورودنده، اسکدارده هدایی محمود افندینك زاویه سنده عزلت کزین اولمش ایدی. ایکی سنه سورن مدت صدارتنده سلطان احمد خان حضرتلری ارتحال، وسلطان مصطفی خان اول وبعده سلطان عثمان خان ثانی حضرتلری جلوس ایتمش؛

ومشارالیهما طرفلرندن دخی مسندصدارتده ابقا بیور-
لمش ایدی. بر خیلی مدت کوشه نشین انزوا اولدقدن
صکره، ۱۰۲۹ ده ثالثاً قپودان دریا اولوب، له سفری
اثناسنده خیلی خدماته موفق اولمش؛ واوصرده ظهور
ایدن آبازه پاشایه طرفدارلقله اتهام اولندیغندن، بر
سنه لك خدمتدن صکره عزل وتبعید اولنمش ایسه ده،
۱۰۳۰ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچق سنه یه
قریب ترسانه یی اداره ایتمشدر. سلطان مراد خان رابع
زمانده ۱۰۳۷ ده ثانیاً مهر صدارت عهده سنه تودیع
اولنه رق، ینه سردارلقله شرق سفرینه عزیمت ایتمش
ایسه ده، ارضروم ده عصیان ایتمش اولان آبازه پاشایه
قارشی موفق اوله میوب، قیش موسمی دخی اولغله،
اردوی همایون شدت برودتدن خیلی رخنه دار اولد-
یغندن، توقاد مشتاسنده ایکن عزل اولنه رق، استانبوله
ورودنده، شیخوخته حرمة حقنده عفو ایله معامله
بیوریله رق، تقاعد اولنمش؛ و ۱۰۴۰ تاریخنده وفات
ایدوب، هدایی قربنده تربه ایتدیکی تربه سنده دفن
اولنمشدر. درویش نهاد بر ذات اولوب، فاتح جوار-
نده جامعی وسائر خیراتی واردر. بکلر بکی شهید محمد
پاشا بونك برادری ایدی.

خلیل پاشا } سلطان احمد خان ثالث زمانده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، آرناؤد جنسیتنه منسوبدر. ایلبصانلی اولوب، برادری سنان آغا بوستانجی باشی اولدقده، یانه کله رك، بعده شطرجی باشیلق خدمتیله قلایلی محمد پاشانك معینده بغداده عزیمت ایتمش؛ وعودتنده یکیچری اوجاغنده قطع مراتب ایده رك، بوستانجی باشی اولمشیدی. خدماتی نزد حضرت پادشاهیده مقبول اولغله، قدری برتر اوله رق، ۱۱۲۸ ده رتبهٔ میرمیرانی ایله ارضروم ایالتی عهده سنه توجیه اولنمش؛ ونمچه سفری هنکامی اولغله، نیش قلعه سنك تعمیرینه مأمور اولمش ایدی. بو مأموریتی حسن ایفایه موفق اولدیغندن، عهده سنه دیاربکر ایالتی توجیه اولنمش ایسه ده، حسب الاقتضا بلغراد محافظلغنه نقل اولنمشدی. او صرده صدراعظم علی پاشا شهید اولغله، معسکر همایونده متحیز بر ذاتك سردار تعیین اولنمسنه لزوم کوریله رك، قرائمش اولد- یغی نیکنامی یه بناءً سنهٔ مذکوره رمضانده مهر صدارت کندیسنه تودیع بیورلمش؛ وسنهٔ مذکوره ذی الحجه- سنده ادرنه مشتاسنه معاودتله، شرف پای بوس حضرت پادشاهی ایله مشرف اولدقدن صکره، ۱۱۲۹ رجبنده اردوی همایونله بلغراد دارالجهادینه عزیمت ایده رك، واقع اولان محاربه ده موفق اوله مامغله، نیشه عودتنده صدارتدن عزل اولنه رق، سلانیك ایالتنه نصب اولنمش ایسه ده، وهمه تابع اولوب، فرار و اختفا ایتمش؛ وایکی سنه مخفی قالدقدن صکره، سن شیخوخته ترحماً عفو بیوریله رق، بوغاز حصاری محافظلغنه نصب اولنمشدی. فراری اثناسنده کندیسنی کبزلمش اولان عبدی خصکچی یی کتخدالغنده استخدام ایتمکله، مومی الیهك مظالم واقعه سندن اشتکا تکثر ایدنجه، حامیسی اولان صاحب ترجمه یه ضرری طوقنه رق، مدللی یه نفی اولنمش؛ و ۱۱۴۰ ده وزارتی اعاده اولنه- رق، آغریبوز و بعده قندیه وحانیه وبتکرار قندیه محافظلغنه نصب اولنوب، اوراده ترك دغدغهٔ حیات ایتمشدر. مدت صدارتی اون اوچ آیه قریبدر. لین الجانب، متواضع ودیندار بر ذات ایدی.

خلیل پاشا } (عوض زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، استانبوللیدر. ۱۱۳۷ ده طوغوب، ۱۱۷۰ ده میرآخور اول اولمش؛ وسائر بعض مناصبه تعیین اولندقدن صکره، ۱۱۸۲ ده کتخدای قائممقامی، ومتعاقباً رتبهٔ وزارتله خوتین محا- فظی اولمش ایدی. ۱۱۸۳ ده مسند صدارت وسرداریه تعیین اولنه رق، روسیه لی ایله واقع اولان محاربه ده قرتال صحراسنده وقوعه کلن هزیمت اوزر- ینه، عزل ورتبه سی رفع ایله قلبه ده اقامته مأمور او- لمش؛ و ۱۱۸۷ ده وزارتی اعاده اولنه رق، آغریبوز وبعده بوسنه، سلانیك ونهایت سیواس والیلکنه نصب اولنمشدی. مأموریت اخیره سنه کیدرکن، ۱۱۹۱ ده اثنای راهده نعلبو خانده وفات ایتمشدر. مسند مشیخت اسلامیه یه واصل اولان ابراهیم بك ملانك برادریدر.

خلیل پاشا } سلطان مراد خان ثالث زمانده قپودان پاشالق ایتمش وزرادن اولوب، افرنجی الاصلدر. ایتالیانك آنقونه شهرندن اولوب، درسعادته النجا واهتدا ایتمشیدی. قبل الاهتدا اسمی (پاچی) ایدی. ۱۰۰۰ تاریخنده امیرآخور اول ایکن، یکیچری آغامی اولمش؛ ۱۰۰۲ ده پادشاه مشار- الیهك کریمه سیله ازدواجی اجرا اولنه رق، شرف مصاهرته نائل اولمش؛ و ۱۰۰۳ ده قپودان دریا

اولوب، ۳ سنه بو مقامده قالمشدر. بقیهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدی.

خلیل چندری { [« خیرالدین پاشا (فره خلیل) » ماده‌سنه مرا - جعت بیوریله.]

خلیل حمید پاشا { سلطان عبدالحمید خان اولزمانلرنده مسندصدارته کچن وزرادن اولوب، بولاد پاشانك کوله‌لرندن کوربجی حاجی مصطفی آغانك اوغلیدر. اسپارته ده طوغوب، درسعادته ورودنده کتابت سلکنه دخول ایله، خیلی مدت دیوان قلمنده وبکلکجی معیتنده بولنمش؛ و ۱۱۸۲ ده خواجکانلق رتبه‌سیله اردوی همایون معیتنه کیدوب، عودتنده سلحدار محمد پاشانك التماسیله آمدجی، ۹۳ ده بیوك تذکره‌جی و ۹۴ ده کتخدای صدر عالی اولمشدی. محمد پاشا عزل اولنوب، عزت پاشا صدراعظم اولدقده، صاحب ترجمه دخی عزل اولنه‌رق، ۹۵ ده ترسانه اماتی کندیسنه تودیع اولنمش؛ و ۹۶ ده عزت پاشانك یرینه یکن محمد پاشا صدراعظم اولنجه، ثانیاً کتخدای صدر عالی اولوب، ۱۱۹۷ ده مسندصدارته کچمشدر. بومقامه واصل اولنجه، میدانی رقبادن تخلیه ایتمك هوسنه دوشوب، کرك باب عالیدن وکرك اندرون همایوندن بر چوق ذواتی وحتی کندیلرندن ایلك و افندیلك کورمش اولدیغی بعض کبرایی دخی برر صورتله تبعید ایدرك، هرکسی دلکبر ایتمش، واواخر صدارتنده ارتکابه دخی آلیشمش اولدیغندن، ۲ سنه ۳ آی و ۲۵ کونلك صدارتدن صکره، ۱۱۹۹ ده عزل اولنه‌رق، مالی مصادره ورتبه‌سی رفع اولندیغی حالده، کلیبولیه نفی اولنمش؛ ویکرمی کون صکره جده ایالتنه نصب اولنه‌رق، بوزجه آطه قپوسنی تنظیم ایتمك امرینی دخی آلمغله، جزیرهٔ مذکوره‌یه وصولنده اعدام ایدلمشدر. عشرت وسفاهته مائل بر آدم ایدی.

خلیل رفعت پاشا { مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه خسرو پاشانك کوله‌لرندندر. چرکسی الاصل اولوب، مشارالیه خسرو پاشانك مهرداری ایدی. خسرو پاشانك عساکر منصوره سرعسکرلکنده میرمیرانلق رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۲۴۳ تاریخنده وقوعه کلن روسیه سفرنده رتبهٔ وزارتله وسرعسکر قائممقامی عنوانیله سرعسکر آغا حسین پاشانك معیتنده شمنی به اعزام اولنه‌رق، عودتنده مصالحه تصدیقنامه‌سنی کوتورمك اوزره، بیوك ایلچیلکله روسیه‌یه کوندرلمش؛ و ۴۵ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ۴۶ ده دونما ایله مصره عزیمت ایتمش؛ و ۴۸ ده طوبخانه مشیریتنه تعیین بیورلمغله برابر، مصاهرت پادشاهی شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. ۱۲۵۲ ده خسرو پاشادن صکره سرعسکر اولوب، اون آلتی بچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، بعده بر مدت دخی تجارت مشیری اولمشدی. ۱۲۵۵ ده جلوس سلطان عبد المجید خانیده ثانیاً سرعسکر اولوب، بو دفعه دخی اون بر بچق آی قدر بومقامی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، بر قاچ آی مرورنده مجلس والای احکام عدلیه اعضالغنه و بعده ریاستنه تعیین بیورلمش؛ و ۵۹ تاریخنده ثانیاً قپودان دریا اولوب، ۶۳ ده ثالثاً سکز بچق آی بو مقامده بولنمش؛ و ۷۰ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچق سنه ترسانه امورینه اشتغال ایتمشدر. طوبخانه مشیرلکنده دخی دفعاتله بولنوب، کندیسی غیور وفعال بر ذات اولمغله، کرك ترسانه وکرك طوبخانه‌جه خیلی اصلاحات وانشاآته موفق اولمشدر. ۱۲۷۲ تاریخنده ارتحال ایدوب، تقسیمدکی مزارستانده مدفوندر.

خلیل سلطان { (یاخود سلطان خلیل ویامیرزا خلیل) تیمورلنکك تورونی وجلال الدین میرانشاهك اوغلی اولوب، تیمورلنکك وفاتنده پای تخت سلطنت تیموریه اولان سمرقندده بولنمغله، بیوك پدرینك یرینه تخته جلوس ایتمش؛ وآنجق اولاد تیموردن شاهرخ خراسانده وصاحب ترجمه‌نك پدری میرانشاه آذربایجانده آیریجه اعلان سلطنت ایتدکلرندن، خلیل سلطانك حکمی ماوراء النهره منحصر قالمش ایدی. درت سنه حکومت سوردکدن صکره، امراسندن (الله داد) و (آرغون خان) ایله سائرلری عصیان ایدوب، ملکنده فتنه وفساد چوغالمش؛ وکندیسی عالم وادیب بر ذات ایدیسه‌ده، (شادملك) اسمنده بر محبوبه‌سنك عشقنه کرفتار اولوب، امور حکومتی بعض نا اهلر یدینه براقش اولدیغندن، فسادی تسکینه مقتدر اولهمیوب، نهایت عمی شاهرخ خراساندن عسکر سوق ایدرك، کندیسنی عصاتك الندن قورتارمش؛ وارباب فسادی تأدیب ومجازاة ایدوب، ماوراء النهری

اوغلی مشهور الغ بکه ویرمش؛ وصاحب ترجمه‌یی ری وهمدان جهتلری امارتنه نصب ایتمشدی. اوراده دخی ایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۱٤ تاریخنده ۲۸ یاشنده وفات ایتمشدر. محبوبه‌سی شاده‌لك کند. یسندن صکره، پاشامغی ایستمیوب، اتلاف نفس ایتمکله، ایکیسی بر مزاره دفن اولنمشدر. خلیل سلطانك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

هرکسی پیش دلارام کشد هر چه بود
دل من هیچ نمیدا شت ازآن آه کشید

خلیل شاه { (یاخود سلطان خلیل) شروانده حکومت سورن ملوك دربندیه‌دن

اولوب، طقوزنجی قرن هجری اواخرنده پدری شیخ ابراهیمدن صکره جلوس ایتمش؛ وقره قویونلی یوسفله حرب ایتمشدر.

خلیل شریف پاشا { متأخرین وزرای دولت عثمانیه‌دن

اولوب، عن اصل خدیویت مصریه خدمتنده ایکن، بعده درسعادته کله‌رك، لسان فرانسویه آشنا اولمغله، امور خارجیه‌ده استخدام اولنه‌رق، بعض سفارتلرده بولنمش؛ و سلطان عبدالعزیز خانك زمانده رتبهٔ وزارته نائل اولوب، ۱۲۹۱ ده بر مدت خارجیه ناظری دخی اولمشدی. بعده برنوع علته مبتلا اولوب، ۱۲۹۳ ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده مصرلی مصطفی فاضل پاشانك بیوك کریمه سیله ازدواج ایتمشدی. افکار جدیده اصحابندن ترقی پرور بر ذات ایدیسه‌ده، سفاهت وقاره زیاده میل و انهماکی وار ایدی.

خلیلی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیاربکر - لیدر. فاتح زمانده ازنیقه کلوب، تحصیل علم ایله مشغول ایکن، بر عشق وسودایه مبتلا اولمغله، ترك طریق ایتمشیدی. کندی حالنی مصور بر منظومه‌سی واردر، که «فرقتنامهٔ خلیلی» دینمکله مشهوردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

دیدم ای نامهٔ فرخنده اختر
چو سنسك بر همای عنبرین بر
برونك مظهر انوار اشواق
درونك مخزن اسرار عشاق
عجب نطق فصیحك وار زبانسز
سوزکی عرض ایدرسك ترجمانسز

خلیلی { بوده شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. غایت نحیف وصاری بکزلی اولدیغیچون، صاری خلیل دینمکله شهرت بولمشدر. عاشقانه اشعاری واردر. لامعینك اوغلی اولوب کندیسنك محبوبی اولان پرتوی اسمنده بر جوانك (شمس میخانه‌سی) دینمکله معروف بر میکده‌یه دخولنده بداههً سویلمش اولدیغی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پرتوی مهر رخك بزمزه ویردی ضیا
شمس میخانه‌سنك شمدی کونی طوغدی شها

خلیل یخشی بك { سالف الترجمه بایزید پاشانك انیشته‌سی او - لوب، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری طرفندن ازمیر بکی جنیدك تنکیلنه مأمور اولمغله، قاینی بایزید پاشانك انتقامنی آلمق آرزوسی دخی مأموریتنه منضم اولوب، ابتدا جنیدك اوغلی قوردی وبرادری بایزیدی اسیرایده‌رك، ادرنه‌یه کوندرمش؛ وبعده جنیدی دخی طوتوب، کندیسنه امداد ایچون کوندرلمش اولان بایزید پاشانك برادری حمزه بکك ید انتقامنه تسلیم ایتمش؛ و ایکیسی برابر جنید خاندانی امحا ایدوب، سر مقطوعلرینی پایتخته ارسال ایتمشلردی. جسور وحرب آزمابر ذات ایدی.

خُمّ { (غدیر —) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده برکوچك کول اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بو کولك کنارنده بر خطبه ایراد بیورمشلردی. وقت جاهلیت واسلامده اهل مکه تنزه ایچون بو کولك اطرافنه کیدرلردی.

خمارویه { بعض کتبده کورلدیکی اوزره، حاء مهمله ایله ذکری سبق ایتمشدر. [«حارویه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خمخام { (بن حارث البکری) صحابه‌دن اولوب، دیکر بعض آرفداشلریله بکر بن وائل قبیله‌سی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری یه کلمش؛ وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

خَمر { یمنده صنعانك ۱٦۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، بنی سریم قبیله‌سیله مسکوندر.

خُمران { خراسانده بر قصبه اولوب، کتب فتوحده مذکوردر.

خَمْلیخ { بلاد خزردن برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُمس { طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس غربك ۱۲۰ کیلومتره قدر شرقنده

اوله‌رق ساحل بحردن برساعتلق مسافه‌ده سنجاق مرکزی کوچك بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ قدر اهالیسی، لطیف هواسی و اطرافنده پورتقال ولیمون باغجه‌لریله زیتونلقلری واردر. خسك قربنده وساحل بحرده (لبده) شهر قدیمنك بعض خرابه‌لری بولنوب، ساحل قوملری ایچنده یوزوك طاشی کبی بر چوق آثار عتیقه بولنور. — خس سنجاغی طرابلس غرب ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری اولوب، غرباً نفس طرابلس، جنوباً فزان سنجاقلریله، شرقاً بنغازی مستقل متصرفلغیله، شمالاً دخی آق دکیزله محاط ومحدوددر. غرب شمالی قسمی معمورجه اولوب، قسم شرقیسی سرت چولندن عبارتدر. سنجاق نفس خمس، مصراطه، سرت، ظلتین و مسلاطه اسملریله ۵ قضایه منقسم اولوب، مرکزه ملحق طابیه وطاورغه اسملریله ایکی ناحیه‌سی دخی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره قوملق ایسه‌ده، نیساندە یاغمور یاغدیغی سنه‌لر خیلی محصولات ویرر. باشلیجه محصولاتی آریه وخرما اولوب، ساحله قریب محللرنده پورتقال، لیمون وزیتون آغاجلری دخی چوقدر. طاغلرنده حلفه تعبیر اولنان اوت چیقار. سواحلنده ملحه‌لری چوق اولوب، ایتالیا وفرانسه‌یه خیلی مقدار طوز کیدر. صیغیر وسائر بعض حیوانات دخی اخراج اولنور.

خمیر { ایرانك لارستان خطه‌سنده وبحر فارس ساحلنده اوله‌رق (کیش) جزیره‌سی قارشیسنده ولارك ۱۶۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، کوکورد معدنی واردر.

خُمَیر { تونسك غرب شمالی جهتنده وجزایر حدودنده بیوك بر قبیله اولوب، فرانسزلر غلط اوله‌رق (قرومیر Kroumirs) دیرلر.

خمیصه { (بن ابان الحدانی) صحابه‌دن اولوب. عمان اهالیسنی ایمانه دعوت ایچون، مدینه‌دن اوطرفه عزیمت ایتمشدی.

خُناصره { حلبه ملحق وبادیه جهتنده اوله‌رق قنسرینك قارشیسنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده محرر اولوب، عمر بن عبدالعزیزك اقامتگاهی بولندیغی مرویدر.

خنافر { (بن توأم الحمیری) صحابه‌دن اولوب، عن اصل یمنده‌کی حمیریلر کاهنلرندن ایکن، معاذ بن جبل حضرتلرینك دلالتیله اسلامه کلمشدی.

خنافس { انبار قربنده بر محل اولوب، (سوق خنافس) دینلن بازاریله و حضرت ابابکر وبعده حضرت عمر (رضیهما) زمانلرنده جریان ایدن ایکی وقعه ایله شهرت بولمشدر.

خُنان { کرجستانده بر قصبه اولوب، حبیب بن مسلمه طرفندن فتح اولندیغی کتب فتوحده مذکوردر.

خندان { (سلطان محمد —) مشاهیر خطاطینندن اولوب، هرات‌لیدر. ۹۵۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خَندَق { بو اسمله جرجانده بر بیوك محله ومصرده قاهره قربنده بر قریه وار ایدی. — غزاء خندق غزوات حضرت سیدالمرسلین (صلعم) دن اولوب، هجرت نبویه‌نك بشنجی سنه‌سی شوالنده وقوع بولمشدر. اصل محاربه‌یی اویاندیرانلر (بنی نضیر) قبیله‌سی اولوب، بونلر قریش ایله غطفان قبیله‌لرینی دخی دعوت ایتمکله، جمله‌سی بردن مدینهٔ منوره‌یه هجوم ایتدکلرنده، حضرت رسول الله (صلعم) افندمز سلمان فارسینك رأیله مدینه‌نك اطرافنه خندق حفرینی امر بیوره‌رق، بو مناسبتله (غزوهٔ خندق) دینمکله شهرت بولمشدر. محاربه بر آی قدر دوام ایدوب، نهایت یهودایله قریش آره‌سنده نفاق دوشمش، وکفار برباد صرصره طوفیلوب، پریشان بر حالده رجعت ایتمشلردر.

خندق { قوجه ایلی خطه‌سنده یعنی ازمید سنجاغنده برکوچك قصبه اولوب، سقاریه‌یه تابع بر چایك اوزرنده و آطه پازارینك ۲۵ کیلومتره شرقنده واقعدر.

خَندَمه { مکهٔ مکرمه قربنده بر طاغ اولوب، فتح مکه سنه‌سی بوطاغده کفار قریش ایله مسلمین آره‌سنده شدتلی بر محاربه وقوع بوله‌رق، کفار منهزم وپریشان اولمشلردر.

خندی { شعرادن اولوب، قبریس جزیره‌سنك لفقوشه قصبه‌سنده‌کی مولویخانه‌نك شیخی ایدی. ۱۰۴۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اغیاره مونس اولدی او وحشی غزالمز
آخر شکار اولور کوره‌سك کوسترش بودر

خِنس { ارضروم ولایت وسنجاغنده وارضرو. مك ۹۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق وان طریق اوزرنده قضا مرکزی بر کوچك

قصبه اولوب، بر حکومت قوناغی، بر رشدیه مکتبی وبرفشلهسی واردر. — خنس قضاسی ارضروم سنجاغنك منتهای شرق جنوبیسنده واقع اولوب، جنوباً یتلیس ولایتیله، شرقاً بایزید سنجاغیله، شمالاً پاسین، غرباً دخی ترجان وکیغی قضالریله محاط ومحدوددر. بیك کول طاغنی وتکمان ناحیهسنی دخی حاویدر. بیك کول طاغنك شمالی اتکندن نبعان ایدن (آراس) نهری قضانك قسم شمالیسی ایچندن کچدیکی کبی، جبل مذکورك شرق جنوبی جهتلرندن اینن بر چوق چایلر دخی اراضیٔ قضایی بعدالاسقا فرات نهرینه دوکیلورلر. قضا ۲۳۶ قریهدن مرکب اولوب، تقریباً ۲۷۰۰۰ اهالیسی واردر، که بو مقداردن ۱۷ بیك قدری اسلام و ۱۰ بیکی ارمنیدر. اراضیسی منبت و محصولدار اولوب، ذخایری احتیاجات محلیهیه کفایت ایتدکدن صکره خیلی مقداری ده ارضرومه نقل اولنور. درون قضاده ۷ جامع، ۲۶ مکتب، ۳۵ مدرسه، ۳۳ بزیرخانه، ۷۸ دکرمن و ۳ کوپری موجوددر. اورمانلری آز اولوب، مرعالری چوقدر. صنایع محلیه باشلیجه نفیس سجاده وکلیم نسجندن عبارتدر.

خَنساء (تماضربنت عمرو بن الحرث بن الشرید السلمیه) عرب شاعرهلرینك اك بیوکی واك مشهورهسی اولوب، جاهلیت واسلام دورلرینه یتیشمش ودورینده بونك کبی شاعره کلمدیشدر. اسمی فحول شعرای عرب صره سنده مذکوردر، وحتی کندیسنی حسان وجریر کبی اعاظم شعرایه تقدیم ایدنلر دخی واردر. زمان جاهلیتده فوق العاده سودیکی برادرلری صخر ومعاویهنك قتلی اوزرینه، بونلر حقنده مرثیهلر سویلیکه باشلامش، وبو مرثیهلری شهرت بولوب، بین العرب اشتهارینه سبب اولمشدی. بعده قبیلهسی مبعوثانیله برابر نزد حضرت پیغمبریه کلهرك، شرف اسلامله مشرف و صحابیات عدادینه داخل اولمشدر. حضرت نبی ذی شان (صلعم) افندمز خنسایه کندی اشعارینی اوقودهرق، فوق العاده متلذذ اولورلرمش. درت اوغلی اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) نك زمان خلافتلرنده برابرلرنده قادسیه غزاسنه عزیمت ایدهرك، کندیلرینی حربه تشویق وتشجیع ایتمش؛ وردی دخی اوراده شهید اولمغله، جانب حضرت فاروقیدن صاحبهٔ ترجمهیه ایکیوز درهم معیشت باغلانمشدی. بعده معاویهنك زمانده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری برادرلری حقنده مراثیدن عبارت اولوب، شو بر ایکی بیت او جملهدندر:

اعینی جوداً ولا تجمدا
الا تبکیان لصخر الندی
الا تبکیان الجری الجمیل
الا تبکیان الفتی السیدا الخ

خُنلیق } دربندده (یعنی داغستنده) بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خنیس } صحابهدن بر وجه زیر درت ذاتك اسمیدر: خنیس بن حذافة القرشی السهمی، که سابقیندن اولوب، حبشه هجرت ایتمش، وبعده مدینهٔ منوره یه دونوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبوغزالرك ایکنجیسنده آلدیغی جریحه دن متأثراً وفات ایتمشدر. حضرت حفصه بنت عمر (رضهما) ابتدا بونك زوجهسی ایدی، وبونك وفاتندن صکره ازواج مطهرهٔ سید المرسلین عدادینه داخل اولمشدر. — ابو صخر خنیس بن خالد الخزاعی الکعبی، که فتح مکهده کزر بن جابرله برابر خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، ایکیسی ده بووقعهده شهید اولمشدر. — خنیس بن ابی السائب الانصاری الاوسی، که بیعت رضوانده و اکثر غزواتده حاضر بولنوب، بعده عراق فتحنده دخی خدمتی کورلمشدر. — خنیس ودها طوغریسی ابوخنیس الغفاری.

خوابی } بیروت ولایتنده لازقیه سنجاغنك مرکب قضاسنده بیوك بر ناحیه اولوب، ۱۶۱ قریهدن مرکبدر.

خوات } (بوعبدالله — بن جبیر الانصاری الاوسی) فرسان صحابهدن اولوب، بدر غزاسنده بولنمش؛ وبر روایتده غزاء مذکوره کیدرکن آیاغنه بر طاش اصابت ایتمکله، کری دونوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) کندیسنك برسهمنی آلهرق، اثنای حربده رمی بیورمشلردی. بعض احادیث شریفهنك راویسیدر. هجرت نبویهنك قرقنجی سنهسی، ۷۴ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهده وفات ایتمشدر.

خواجو زاده } هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل کابللی اولدیغی حالده، همایون واکبر شاهك زمانلرنده دهلیده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

بر رخ نشست کرد غریبی بسی مرا
نبود عجب اکر نشنا سد کسی مرا

خواجوی کرمانی { اعاظم شعرای ایراندن اولوب، کرمانلی او- لدیغی حالده، اکثر عمرینی بغداده وسائر ممالکده کچیر- مشدر. شیخ علاءالدولهٔ سمنانینك مریدانندن اولوب، شیخ مشارالیهك اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. (نخلبند شعرا) لقبنه مظهر اولمشدر. یکرمی بیك قدر بیتی حاوی دیوان اشعاری و «همای همایون» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. ۷۶۲ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشا باد عنبر شمیم سخن
که بر خاك کرمانش باشد گذر
خوشا وقت آن مرغ بوستان سرای
که دارد در آن بوم فرخنده جای
زمن تاچه آمد که چرخ بلند
ازان خاك پاکم بغربت فکند
ببغداد پرچه سازم وطن
که ناید بجز دجله در چشم من

خواجه { سربداران حکمدارلرندن اکثرینك وسائر برچوق ذواتك اسملرینه ادخال اولنور بر عنواندر. بوراده بولنمیانلرینك اسم اصلیلرینه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر.

خواجه افندی { تاریخ صاحبی خواجه سعدالدین افندی مراد اولنور. [«سعدالدین افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

خواجه اویس { [«خواجه پاشا» ماده- سنه مراجعت بیورلهٔ.]

خواجه پارسا { مشاهیر صوفیوندن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، «فضل الکتاب فی المحاضرات» عنوانیله بر کتابی وسائر بعض تألیفاتی واردر. شاهرخك زمانده یاشایوب، ۸۲۲ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

خواجه پاشا { سلطان سلیم خان ثانی ومراد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، اسمی (اویس) در. برمدت مصر والیسی بولندقدن صکره، ۹۹۹ تاریخنده مقتولاً وفات ایدوب، مسجد پاشا قربنده بناکرده‌سی اولان خواجه اویس مسجدینك محرابی اوکنده دفن اولنمشدر. استانبولده باب عالینك آلت طرفنده اسمیله مسمی محله‌ده واقع جامع شریف دخی صاحب ترجمه‌نك بناکرده‌سیدر.

خواجهٔ جهان { هندستانده شرقیون دولتلرینك مؤسسی اولوب، اصل اسمی ملك شروار در. کندیسی دهلی حکمدارلرندن سلطان محمد شاه بن فیروز شاه تغلقك خادملرندن اولوب، بعده (خواجهٔ جهان) عنوانیله وزیری ومؤخراً جونپور و سائر ایالات شرقیه والیسی اولمش ایدی. محمد شاهك وفاتیله محمود شاه تغلقك جلوسنی متعاقب ظهور ایدن فتنه‌لر صره‌سنده ۷۹۶ تاریخنده صاحب ترجمه آبریجه بر دولت تأسیس ایتمش؛ و ۸۵۲ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. کندیسندن صکره آخرت اوغلی مبارك شاه وبعده بونك سلاله‌سی حکم سوروب، شرقیون عنوانیله شهرت بولمشلردر.

خواجه چلبی { مشهور ابوالسعود افندی مراد اولنور. [«ابوالسعود عمادی» ماده‌سنه مراجعت بیورلهٔ.]

خواجه خیرالدین { (جازم بن عیسی) سلطان سلیمان خانك خواجه‌سی اولوب، ۹۵۳ ده وفات ایتمشدر. کچه جبلر قربنده بر مسجدی اولوب، اطرافنده‌کی محله دخی اسمیله مسمادر.

خواجه زاده { (مصلح الدین مصطفی بن یوسف) اعاظم علمای عثمانیه- دن اولوب، بروسه‌لیدر. پدری تجارتله مشغول اولوب، فوق العاده زنکین اولدیغی حالده، صاحب ترجمه کندیسنك مسلکنی ترکله طلب علمه سلوك ایتدیکیچون، کندیسنی نظردن دوشوروب، برادرلری ناز ونعم ایچنده بیودکلری حالده، بیچاره کتاب مبایعه سنه مقتدر اوله میوب، کیجه‌لری ترك خواب وراحتله اوقو- یه‌جغی کتابلری استنساخ ایدردی. بو وجهله کمال فقر وضرورتله تحصیل علوم ایدوب، سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك استانبولی فتح بیورملری اوزرینه، سائر علماکبی حضور پادشاهی‌یه چیقمق اوزره، بروسه‌دن استانبوله کلمك ایچون اوشاغندن اچله استقراضنه مجبور اولمش؛ وحضور پادشاهیده مولا نازیرك ایله مباحثه ایدوب، مولانای مومی‌الیهی الزام ایتمش ایکن، هر نصلسه برجایزه واحسانه نائل اوله میوب، کمال فقر وضرورتله معیت حضرت پادشاهی‌یه قاتیلوب، ادرنه‌یه کیتمکده ایکن، اثنای راهده بردن بره طاعلی دونوب، حضرت پادشاهك معلمکنه نصب اولنمغله، فوق العاده احتشامه نائل اولمش ایدی. بعده ادرنه واستانبول قاضیسی وقاضیعسکر اولوب، مؤخراً بعض حسودلر- ینك سوقیله ازنیق قضاسنه ونهایت بروسه مفتیلکنه وبعض مدارسك مدرسلکنه نصب اولنمش؛ واواخر

عمرنده ایکی آیاغیله بر الی مفلوج اولدیغی حالده، ینه مطالعه وتدریس وافتا ایله مشغول اولوب، ۸۹۳ تاریخنده بروسه‌ده وفات ایتمش، وامیر بخاری جوارینه دفن اولنمشدر. علمه رغبتی فوق العاده اولوب، طلب علم ایچون کنجلکنده پدرینك ثروت ونعمتندن محروم اولمغی کوزینه آلمش اولدیغی کبی، بعده دخی منصبدن زیاده مدرسلکله افتخار ایدر، و بلکه مطالعه‌یه مانع اولور فکریله منصبی کرهاً قبول ایلردی. حضرت فاتحك امریله « التهافت » عنوانلی کتاب مشهوری یازمش اولدیغی کبی، سلطان بایزید خان ثانینك ابرامیله دخی « شرح المواقف » ه برحاشیه وسائر بعض حواشی و تعلیقات تحریر ایتمشدر. صبت و شهرتی آفاقه یایلوب، حتی سلطان حسین بایقرا، سلطان بایزید خانك جلوسنی تبریك ایچون، هدایا ایله سفیرلر کوندردیکی وقت، خواجه زاده‌نك درسندن استفاده ایتمك التماسیله خراسانك ازکیای طلبه‌سندن بر ذات دخی کوندرمشیدی.

خواجه سلیمان پاشا { سلطان احمد خان ثالث دوری رجالندن

اولوب، لیمان رئیسی ایکن، ۱۱۲۵ ده قپودان دریا اولەرق، برسنه بو مقامده قالمش؛ و ۱۱۳۱ ده رتبهٔ وزارتله ثانیا مسند قپودانیه یکجوب، بو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مدت ادارهٔ امور بحریه ایتدکدن صکره، ساقز محافظلغنه نصب اولنەرق، اورادە وفات ایتمشدر.

خواجه صدر نظامی { هندستان ادباسندن اولوب، ۶۰۵ تار-

یخنده دهلی حکمداری سلطان قطب‌الدین ایبك نامنه « تاج المآثر » عنوانیله بر کتاب یازمشدر.

خواجه کامکار { (غیرت خان بن سردار خان) هندستان امرا وادبا-

سندن اولوب، ۱۰۵۰ تاریخنده (تاته) والیسی ایکن، اورادە وفات ایتمشدر. « جهانکیر نامه » عنوانیله بر اثری واردر.

خواجه محمد طاغی { بدخشانده هندوکوه سلسله‌سنه مربوط

برطاغ اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری اوزانیر. باقیر وقوروشون معدنلرینی حاویدر، ویانلرندن آقان دره‌لرده آلتون توزی بولنور.

خُوار { (ری) اعمالندن وری ایله سمنان آره‌سنده بیوك بر قصبه ایدی. ۶۱۳ تاریخنده

کوردیکنده خرابه یوز طوتمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خوارزم { بحر خزرك جهت شرقیه‌سنده وبحر مذکور ایله آرال کولی

وجیحون ایرماغی آره‌سنده بر خطهٔ واسعه اولوب، الیوم قسم شرقیسی (خیوه خانلغی) نامیله مستقل بر حکومت اسلامیه حالنده وسائر طرفلری روسیه‌نك « ماوراء بحر خزر » دیلن ایالتی داخلنده بولنمقده‌در. بو خطه ازمنهٔ قدیمه‌دن بری بو اسمله معروف اولوب، حتی هرودوتك تاریخنده دخی بو وجهله مذکور اولدیغی کبی، فرون وسطاده و تواریخ اسلامیه‌ده دخی خوارزم اسمی بیوك بر اهمیتله یاد اولنور. آنجق زمانمزده بو اسم بسبتون متروك وخریطه‌لردن مهجور اولوب، خطهٔ مذکوره‌نك شرق شمالی قسمی (خیوه خانلغی)، غرب شمالی قسمی (اوست یورت) وقسم جنوبیسی دخی (فره قوم) اسملریله معروفدر. خوارزم خطه‌سی غرباً بحر خزرله، شمالاً دشت قپچاقله وآرال کولیله، شرقاً ماوراء النهرله، جنوباً دخی خراسان خطه‌سیله محاط ومحدود ایدی. جیحون ایرماغنك مجراسی خوارزمی ماوراء النهردن آیریور ایسه‌ده، آرال کولنه قریب اولان قسم شمالیسنده جیحونك ساحل یمینده یعنی شرق جهتنده‌کی یرلر دخی خوارزمدن عد اولنور دی. آرال کولی دخی بوخطه‌یه منسوب اولوب، اکثر جغرافیون اسلام آثارنده بحر خوارزم اسمیله مذکور در. خوارزم خطه‌سی بعض معموره‌لری وبر چوق چوللری حاوی اولوب، مرکزی (جرجانیه) ونام دیکرله (کرکنج) شهری ایدی. چول اولمیان یرلری خیلی معمور وآبادان اولوب، علوم ومعارف دخی لایقیله ترقی ایتمش اولدیغندن، مدنیت زمانلرنده خوارزمدن بر چوق علما وادبا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر. یاقوت جوینك وسائر مؤلفین اسلامك روایتنه کوره خوارزم اهالیسی، ترك جاریه‌لری استفراش ایتمك سببیله، سیماجه ترکلره مشابه ایسه‌لرده، کندیلری ترك اولیوب، ایرانیلردن معدود ومع‌هذا کندیلرینه مخصوص برلسانله متکلم ایدیلر. لسان فارسینك شعبه‌لرندن اولمسی ملحوظ اولان بو لسان، ادبیاتدن محروم اولمغله، مرور

زمانله اونوديلوب، لسان ادبئ محلی حکمنه کچمش اولان فارسی دخی ترک اولنه‌رق، چنکیز و تیمورك غلبه‌سندن صکره اورالره ترك و ترکمان اقوامی کلمش اولدیغندن، بوکونکی کونده لسان محلی شرق ترکجه‌سیدر. یالکز شهر وقصبه‌لرده لسان فارسی ایله متکلم (تاجیك) تعبیر اولنور برصنف اهالی قالمشدر. خوارزم خطه‌سی کتب اسلامیه‌ده موسم شتاده‌کی برودت هواسیله دخی مشهوردر. بو خطه حضرت عثمان (رضه)ك زمان خلافتنده فتح اولنه‌رق، خلافت عباسیه زمانده سامانیلر وسلجوقیلرك تحت اداره‌سنده بولندقدن صکره، ٤٤٠ تاریخنده دولت سلجوقیه امراسندن (قطب الدین محمد) خوارزمده کسب استقلال ایتمکله، آیریجه بر دولت تأسیس ایتمش؛ وسلاله‌سی (خوارزمشاهیلر) نامیله چنکیزك استیلاسنه‌دك خوارزمده حکم سوردکدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وسائر بعض بلاد دخی ضبط ایتمشلردی. [« خوارزمشاهیان » ماده‌سنه مرا‌جعت.] چنکیزدن صکره خوارزم قپچاق دولتنه الحاق اولنوب، طقوزنجی قرن هجری اواخرنده البرس شیبانی معرفتیله قپچاقدن بالتفریق، یکیدن بر حکومت مستقله حالنه کیرمش؛ وخیوه خانلغی تشکل ایلمشدر. قرن حاضرده اکثر برلری روسلر طرفندن ضبط او‌لنه‌رق، یالکز آرال کولندن بخارا خانلغی حدودینه دك جیحون بوینجه بر مقدار برلر خیوه خانلغك یدنده قاله‌بیلمشدر. [« خیوه خانلغی » ماده‌سنه دخی مراجعت.]

خوارزمشاه { (قطب الدین محمد بن انوشتکین) خوارزمشاهیان دولتنك موسسیدر. [« قطب الدین خوارزمشاه » ماده‌سنه ومادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

خوارزمشاهیان { (یاخود دولت خوارزمشاهیه) بشنجی قرن هجری اواخرندن یدنجی قرن هجری اواخرنده حکومت سورمش بر دولت اولوب، قطب الدین خوارزمشاه طرفندن تأسیس اولنمشدر. مشار الیهك پدری انوشتکین دولت سلجوقیه نامنه خوارزم شحنه‌سی بولنان بیلکانکینك کوله‌سی اولوب، افندیسنك وفاتنده ملکشاه سلجوقی فرمانیله خوارزم والیسی اولمش؛ و ٤٩١ ده وقوع وفاتیله والیلك اوغلی قطب الدینه توجیه اولنمشدی بو ذات زیاده‌سیله جسور وعادل ومدبر اولوب، ترقئ علوم ومعارفه دخی فوق العاده خدمت ایتدیکندن. نوعاً استقلاله نائل اولوب، سلطان سنجر سلجوقی طرفندن کندیسنه (خوارزمشاه) عنوانی ویرلمشیدی. اوغلی انسز وتورونی ایل ارسلان ملوك سلجوقیه ایله محاربه ایدوب، بسبتون کسب استقلال ایتدکدن صکره، خوارزمشاهیان ماوراء النهری وکیده‌رك خراسانی وبعده عراقی وفارسی دخی ضبطله، دولت سلجوقیه‌یی استیصال ایدوب، اونك یرینه قائم اولمشلردی. بودولتك ذروهٔ اقبالی یدنجی حکمدار اولان سلطان قطب الدین محمد ثانی زمانده اولوب، آنجق زوال وانقراضی دخی مشارالیهك زمانده وقوع بولمشدر. کندیسی اهل اسلامدن اولمغله اول چنکیزك هجومنه قارشی کلوب، برخیلی محاربادن صکره، فرارله آبسکون آطه‌سنده مأیوساً وفات ایتمش؛ واوغلی جلال الدین مغوللرله بك چوق اوغراشمش ایسه‌ده، پدرینك ملك موروثی تمامیله الهکچیرمکه موفق اولهمیوب، بونکله خوارزمشاهیان دولتی منقرض اولمشدر. بونك ایکی برادری غیاث الدین و رکن الدین دخی برر مدت تاتار عسکریله محاربه ایدوب، بعض مورخلر طرفندن ملوك خوارزمشاهیه صره‌سنه ادخال اولنمشلرسه‌ده، بحق اجرای سلطنت ایده‌مه‌مشلردر. خوارزمشاهیان دولتی ٤٩١ تاریخندن ٦٢٨ تاریخنه دك ١٣٧ سنه سوروب، بو سلاله‌یی ترکیب ایدن حکمدارلرك اسملریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

١	قطب الدین محمد بن انوشتکین	٤٩١
٢	انسز بن قطب الدین	٥٢١
٣	ایل آرسلان بن انسز	٥٥١
٤	سلطان شاه بن ایل آرسلان	٥٥٨
٥	علاءالدین تکین بن ایل آرسلان	٥٨٩
٦	قطب الدین محمد ثانی بن تکین	٥٩٦
٧	جلال الدین بن قطب الدین	٦١٧

خوارزمی { خوارزم دیارنده ظهور ایتمش بر چوق علما و سائر مشاهیرك لقبیدر. [اسم وکنیه‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خواری { ایران شعراسندن و خطاطینندن اولوب، تبریزلیدر. لسانئ شیرازی شاکردانندن اولوب، ٥٤ تاریخنده شیرازده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بخت آنم کوکه خواب آلوده بر خیزی شبی
ناله‌ام نشنیده‌سی و کوشی بفریادم کچی

خواش { سجستانده (یعنی سیستانده) بر قصبه اولوب، صولریله قطالری واشجاری چوق اولدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور.

خواص محمد پاشا { آماسیه سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. [« حوضه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواف { خراسانده نیشاپور مضافاتندن بر شهر اولوب، باخرزوزوزن وسنجان قصبه‌لری دخی اعمالندندر. وقتیله خیلی پیوك ومعمور اولوب، بر چوق علما وسائر مشاهیر ك مسقط رأسی بولنمشدر. ناحیه‌سی ۲۰۰ قریه‌دن عبارت ایدی.

خوافی { (ابوالمظفر احمد بن محمد) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب. آنف البیان خواف شهرنده تولد ونشأت ایتمشدر. امام غزالینك درس آرقداشلرندن ایدی. علم مناظره ده زمانینك فریدی ایدی. بر خیلی مدت طوسده قاضی بولنمش؛ و ۵۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خواقند { ماوراء النهرده فرغانه خطه‌سنده بر شهر اولوب، طاشکندك ۱۶۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده وسیحونه تابع قره صو نهری کنارنده اولەرق ″۳۸ ′۳۱ °۴۰ عرض شمالی ایله ″۴۸ ′۲۶ °۶۸ طول شرقیده واقعدر. اسکی بر قصبه ایسه‌ده، قرون اخیره‌ده کسب توسع ایدوب، بتون فرغانه‌نك مرکزی ومستقل برخانلغك مقری اولمشدی. ۱۲۹۲ ده روسلر خانلرك اخیری اولان خدایار خانی مغلوب ایده‌رك، فرغانه خطه‌سیله برابر خواقندی دخی ضبط ایدوب، آیریجه برولایت صورتنه قودقلری فرغانه‌یه مرکز اتخاذ ایتمشلرسه‌ده، بعده مرکزی (مرکلان) قصبه‌سنه نقل ایتمشلردر. خواقند کوزل بر شهر اولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، کنیش وتمیز سوقاقلری، مکمل چارشیسی، مصنع جوامع شریفه‌سیله سائر ابنیه‌سی، کوزل برکوپریسی، مجوهرات واثواب و اقمشه واسلحه وآوانی‌یه متعلق خیلی صنایعی وایشلك تجارتی واردر.

خواند { (امیر —) [« میرخواند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواند { ملاحده‌ٔ اسمعیلیه حکمدارلرندن بعضنه ویریلن عنواندر. [« محمد، جلال الدین حسن، علاءالدین محمد ورکن الدین خورشید » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خواندمیر { (غیاث الدین محمدبن حمیدالدین) مورخ مشهور میر خواندك اوغلی اولوب، کندیسی دخی مشاهیر مورخیندندر. ۸۸۰ تاریخنده هراتده طوغوب، سلطان حسین بایقرا زمانده پرورشیاب، وعلیشیر نوایینك توجهنه نائل اولمشیدی. پدرینك ناتمام براقدیغی « روضة الصفا » عنوانلی تاریخ مشهورك یدنجی قصلنی تحریرله اکمال ایندیکی کبی، بونی « خلاصة الاخبار » عنوانیله اختصار دخی ایتمش؛ واستادی بولنان کریم الدین حبیب الله اردبیلی نامنه « حبیب السیر » عنوانیله دخی پك مقبول بر تاریخ یازمشدر. بو ایکی تاریخدن بشقه « مآثر الملوك »، « دستور الوزراء »، « اخبارالاخیار »، « مکارم الاخلاق »، « منتخب تاریخ وصاف »، « غرائب الاسرار » و « جواهر الاخبار » عنوانلریله تألیفاتی واردر. ۹۳۲ تاریخنده وقوع بولان شورشلر اوزرینه هراتی ترکه مجبور اولوب، هندستانه رحلتله، اکره‌ده بابر شاهه انتساب، ومعیتنده بنکاله سفرینه عزیمت ایتمش ایدی. بابر شاهك وفاتندن صکره اوغلی همایون شاهه انتسابله، بونك نامنه « قانون همایونی » عنوانلی کتابی یازمشدر. ۹۴۲ ده حکمدار مشارالیهك معیتنده کجرات سفرینه کیدوب، اثنای سفرده وفات ایتمش؛ وجنازه‌سی دهلی‌یه نقل اولنه‌رق، نظام الدین اولیا وامیر خسرو دهلوی جوارنده دفن اولنمشدر. کرك کندیسنك وکرك پدرینك تاریخلری مشهور اولوب، اکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه‌ده اولنمشدر.

خوانسار { ایران وسطیده عراق عجمی ایالتنك فرهان سنجاغنده واصفهانك ۱۵۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، باغ وباغچه‌لری وپاموق منسوجات دستکاهلری واردر. غایت کوزل بروادی ایچنده واقع اولوب، ایچندن کچن نهر وادی‌یی اروا ایتمکله، زمرد آسابر منظره حاصل ایدیور. قصبه نهر بوینجه اون اون ایکی کیلومتره‌لك محلده ممتد اولور.

خوبذان { فارسده ارجان ایله نوبندجان آره‌سنده بر موقع اولوب، غایت مصنع وعجیب برکوپریسی اولدیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور.

خوپر { (Khoper) رورسیه‌ده بر نهردر، که ساراتوف ایالتنده نبعانله (وورونیه)

دون ایالتلرینی شق ایده‌رك، ۷۵۰ کیلومتره‌لك جریان‌دن صکره، دون ایرماغنه دوکیلور.

خوپه { طرزون ولایتنك لازستان سنجاغنده و ولایتنك منتهای شرقنده اوله‌رق روسیه حدودی قربنده وساحل بحره قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ قدر اهالیسی وبازاری واردر. — خوپه قضاسی ۲۸۰۰۰ اهالیلی جامع اولوب، قسم اعظمی لاز جنسیتنه منسوب مسلمدر. اراضیسی سنکستان ایسه‌ده، مزروع یرلری دخی اولوب، حبوبات متنوعه ایله کنوپر وسائر محصولاتی واردر. شیاغه مشابه بر نوع شال دخی اعمال اولنوب، محلنده صرف اولنور. درون قضاده برونت قریه‌سنده وکرچخانه موقعنده ایکی قاپلیجه واردر.

خوتین { (Khotin) روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سنده وکیشنفك ۲۳۵ کیلو-متره شمال غربیسنده اوله‌رق (دنیستر) ایرماغی کنارنده بر قصبه اولوب، ۱۵۷۸۰ اهالیسی واردر. وقتیله جنویزلرك النده بولنوب، بعده دولت عثمانیه‌نك ضبطنه کچمش؛ وبرخیلی زمان لهلبلره ورسلره قارشی استناد-کاه اتخاذ اولنه‌رق، بر چوق قانلی محاربه‌لرك میدانی اولمشدر.

خوجان { (یاخود خوشان) نیشابور مضافاتندن (استوا) ناحیه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، عمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خورپشته { (Krupista) مناستر ولایتنده کوریجه سنجاغنك کسریه قضاسنه تابع ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، کسریه‌نك ۷ کیلومتره جنوبنده واینجه قره صویه تابع (بیلیچه) چایی کنارنده واقعدر. اکثری مسلم اولق اوزره ۲۰۰۰ اهالیسی، بر جامع شریفی، ایکی کلیسا‌سی، ۲۵۰ دکانی، ۹ خانی، بر رشدیه و ۶ صبیان اسلام مکتبیله ایکیسی رومله‌ر وبری اولاخله‌ر مخصوص ۳ خرستیان مکتبی واردر. بو قصبه‌ده ترکجه، آرناؤدجه، رومجه و اولاخجه تکلم اولنور. — ناحیه‌سی ۳۶ قریه‌دن مرکب اولوب، اسلام وروم واولاخدن مرکب ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی اولدجه منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده ۱۳ جامع، ۴۶ کلیسا، ۳۹ مکتب وبرخسته خانه موجوددر.

خورشاه { (خواند رکن الدین —) [«رکن الدین خورشاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خورشید { [«شجاع الدین خورشید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خورشید پاشا { (احمد —) دور سلطان محمود خان ثانیده مسند صدارت عظمایه نائل اولان وزرادن اولوب، کورجی الاصلدر. عن‌اصل زمرهٔ تاتاردن برینك کوله‌سی ایکن، روم ایلی والیسی سلیم سری پاشایه کچمش؛ وآزاد اولدقدن صکره راسخ افندینك دائرهٔ تربیه‌سنه دخول ایله، بعده قپودان دریا کوچك حسین پاشایه انتساب ایده‌رك، یونك جایه‌سیله ۱۲۱۷ ده رتبهٔ میرمیرانی ایله اسکندریه محافظلغنه، وبر سنه صکره، مصرك فرانسزلردن تخلیه‌سی اوزرینه، رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، اوصوره‌ده مصرك احوالی پك قاریشیق اولوب، محمدعلی پاشانك والی نصبی اقتضا ایتدیکندن، صاحب ترجمه عزل، بعده ایران سفرلرنده استخدام اولنه‌رق، شجاعت وحسن خدمتی کورلمکله، سلانیك و صکره بوسنه والیسی اولمش؛ وصربلیلره قارشی وقوع بولان محاربه‌ده سردار نصب اولنمش ایدی. اوائل سلطنت سلطان محمود خانیده بش سنه سورن محاربه اثناسنده خدماتی کورلمکله، ۱۲۲۷ تاریخنده مهر صدارت کندیسنه تودیع بیوریله‌رق، اعادهٔ صلحه وبلغرادك تخلیصنه موفق اولدقدن صکره، ۱۲۲۹ سنه‌سی محرمنده درسعادته کله‌رك، التفات حضرت پادشاهیه نائل اولمش؛ وایکی بچق سنه‌یه قریب مدت مسند صدارتده قالدقدن صکره ۱۲۳۰ ده عزل اولنه‌رق، تکفور طاغنده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده کوتاهیه، حلب، روم ایلی ونهایت موره والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۲۳۷ ده تپه‌دلنلی علی پاشانك فرمانلی اولمسی اوزرینه، صاحب ترجمه تپه‌دلنلی‌یه قارشی عسکر سوقنه مأمور اولوب، یانیه‌یی محاصره ایتمش؛ وعلی پاشا استیمان ایتدیکی حالده، کندیسنی قتل ایتدیره‌رك، سر مقطوعنی درسعادته کوندرمش ایدی. اوصوره‌ده موره‌ده عصیان ظهور ایتمکله، صاحب ترجمه اوطرفه عسکر سوق ایتمك تدارکنده ایکن، ۱۱۳۸ ده یکیشهرده وفات ایتمشدر.

خورمی { ایران شعراسندن ومولانا جامینك معاصریندن اولوب، هراتلیدر.

شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کشم بر صفحهٔ جان صورت جانانهٔ خودرا
بدین صورت دهم تسکین دل دیوانهٔ خودرا

خُورنَق { حیره جوارنده بر قصر اولوب، حیره ملوکندن نعمان طرفندن وبر روایتده ایران ملوکندن یزدجردك امریله و(سنمار) نام معمارك معرفتیله بنا اولنمشدی. حقنده بر چوق روایات اولوب، شعراء عرب طرفندن بر طاقم اشعار دخی سویلنمشدر. — بو اسمله مغربده برقصبه‌دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوریه موریه { (یاخود خوریان موریان) جزیرة العربك ساحل جنوبیسی فارسیسنده بر طاقم آطه‌لر اولوب، همنامی اولان بر کورفزك ایچنده واقعدر. بو طاقم اوچ بیوك ودرت کوچك آطه‌دن مرکب اولوب، بیوکلری: هلانیه، السوداء والقبلیه اسملریله مسمادر. بونلرك یالکز برنجیسی ۳۰ قدر عائله‌یی جامع اولوب، دیکرلری خالیدر. اهالیٔ مذکوره بنی جناب قبیله‌سنه منسوب اولوب، بطلیموسك جغرافیه‌سنده (حزایر زنوبیه) اسمیله یاد اولنمری بو قبیله‌نك قدیملکنه دلالت ایدیور. حقیقةً بونلر الیوم حمیری لسانیله متکلمدرلر. جزایر مذکوره اخیراً انکلترنك ید ضبطنه کچمشدر.

خوز { (بلاد —) [« خوزستان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خوزات { درسم سنجاغنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، خرپوتك ۵۰ کیلومتره شمالنده واقعدر.

خوزستان { (ونام دیکرله عربستان) ایرانك منتهای غرب جنوبیسنده بر خطه وایالت اولوب، شمالاً لورستان وعراق عجمی ایله، شرقاً فارس ایله، جنوباً بصره کورفزیله، غرباً دخی ممالك عثمانیه‌نك بغدادو بصره ولایتلریله محدود ومحاطدر. ۳۰° ایله ۳۳° عرض شمالی و ۴۵° ایله ۴۹°۳۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی قوش اوچشی حسابیله ۳۰۰ وشرقدن غربه اکی‌ده ۲۰۰ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۱۴۸۱ مربع کیلومتره‌در. مقدار اهالیسی حقنده تخمینات مختلف اولوب، بعضلری ۴۰۰۰۰۰ کشیدن زیاده اولدقلرینی التزام، و بعضلری ۹۰۰۰۰۰ کشیبه بالغ اولدقلرینی ادعا ایتمشلردر. بوخطه زمان قدیمده (سوسیانه) اسمیله معروف اولوب، ایران قدیمك مشهور پایتختلرندن (سوسه) شهری بونده ایدی. آنجق کرك سوسیانه خطهٔ قدیمه‌سی وکرك جغرافیون اسلام آثارنده تعریف اولنان خوزستان خطه‌سی بوکونکی خوزستان ایالتی قدر واسع اولمیوب، بو ایالتك یالکز قسم اسفلندن یعنی جنوب غربی جهتندن عبارت ایدی. خوزستان اهالیسی ایکی جنسیتدن مرکب اولوب. قسم اسفلنده یعنی جنوب غربی جهتنده ساکن اولانلری اکثریت اوزره عرب، وقسم اعلاسنده یعنی شمال شرقی جهتنده‌کی طاغلرده ساکن اولانلری کرداجنا سندن(لوری)جنسیتنه منسوبدرلر. یاقوت حموی دخی خوزستان اهالیسنك عربی وفارسیدن بشقه کندیلرینه مخصوص بر لسانله متکلم اولدقلرینی بیان ایدیور. بونلرك اسکیدن بری حسن وردائت اخلاقله شهرتلری واردر.

طبیعت اراضی وهواجه دخی خوزستان ایکیه منقسم اولوب، غرب جنوبی جهتنده اولان قسم اسفلی بصره ولایتنه مشابه وشرق شمالی جهتی ایسه طاغلق ومرتفعدر. قسم اسفلی قیشین صو آلتنده وبطاقلق حالنده اولوب، یازین ایسه کثرت حرارتدن چول حالنه کچر. قسم اعلاسی ایسه اکثریا قارله مستور یوکسك طاغلردن عبارتدر. آنجق یوکسك طاغلریله آچلق اوولرلری آره‌سنده بر طاقم تپه‌لر وبایرلردن عبارت وسطی اراضیسی واردر، که بورالرینك هواسی معتدل اولدیغی کبی، طوپراغی دخی بك منبت ومیاه جاریه ومرعالری چوق اولوب، اسکیدن بری خطه‌نك معمور جهتی بورامی بولنمشدر. طاغلری بر طرفدن لورستان وکردستان وبر طرفدن دخی فارس جبالیله کسب اتصال ایدوب، باشلیجه سلسله‌سی (شترونك) طاغیدر. بوغاز‌لری دخی چوق اولمق مناسبتیله خطه (تنکسیر) اسمیله دخی یاد اولنور. خوزستان خطه‌سی کاملاً بصره کور‌فزی مائله سنده وباشلیجه شط العرب حوضه‌سنده واقع اولوب، اکثر میاه جاریه‌سی مذکور ایرماغه دوکیلور. انك بیوك نهری (کارون) در. که (آب‌دیزفول)ی وسائر بر چوق انهاری دخی اخذ ایله، ممالك عثمانیه حدودنده شط العربه منصب اولور. آنجق صوینك برمقداری‌ده آیریلوب، طوغریدن طوغریه بصره کورفزینه

دوکیلور. ایکنجیسی اولان (کرخه) نهری لورستاندن کلوب، خوزستانك شمال غربی کوشه سنی شق ایتدکدن صکره، ممالك عثمانیه‌یه دخول ایله، قرنه‌نك اوست طرفنده دجله‌یه منصب اولور. اوچنجیسی اولان (جریحه) ایله دردنجیسی بولنان (زاب) نهرلری ایسه خطه‌نك شرق جهتنده‌کی طاغلردن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، طوغریدن طوغری‌یه بصره کورفزینه دوکیلور. کارون نهری سیرسفائنه صالحدر. کارون ایله کرخه آره‌سنده بر چوق جدوللر بولنیور.

مرکز حکومتی ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی اولان (شوستر) شهری اولوب، انك بیوك شهری ایسه ۳۰۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولان (دیزفول) در. کارون ایله شط العربك محل تلاقیسنده واقع (محمره) قصبه‌سی دخی تجارتکاه بریردر. اهواز قصبه‌سی وقتیله خطه‌نك مرکزی اولوب، شمدیکی حالده تدنیده‌در. حرم‌آباد وبهبهان قصبه‌لری ده باشلیجه معموره‌لرندندر. سواحلنده بر ایکی اسکله‌سی وار ایسه‌ده، اهمیتلی شهری یوقدر. ساسانیلر زمانده ایرانك پایتختی بولنمش اولان (سوسه) شهرقدیمنك خرابه‌لری دیزفولك غرب جنوبی وشوسترك غرب شمالی جهتنده موجوددر.

محصولاتی باشلیجه بغدای، آربه، پرنج وسائر حبوباتله پاموق، شکر قامشی، توتون وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله بو خطه‌ده مشهور ابیك قماشلر و اثواب یاپلمقده ایکن، شمدیکی حالده صنایع محلیه بعض قبا پاموق منسوجاتله جزئی ابیك قماشلردن وخالیدن عبارتدر. قویون وصیغیر ایله سائر حیواناتی دخی چوقدر.

خوزلس { ارضروم ولایتنده ارزنجان سنجاق وقضاسنده برناحیه اولوب، ۱۳ قریه‌دن مرکبدر.

خَوست { بلخ حوارنده طخارستان خطه‌سنك اندرابه ناحیه‌سنده درده منقسم واشجاری چوق برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوشاب { [« محمودی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خوشدل { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میر محمد قایم) شاهجهان آبادلی اولوب، ۱۱۶۶ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (رای امرسنکه) کایتهان قومی هندولرندن اولوب، بعض راجه‌لرك خدمتنده بولندقدن صکره، نواب ابوالمنصور خان صفدر جنکه انتساب ایتمش؛ ونهایت انکلیزلرك خدمتنه کیروب، ۱۲۲۵ ده وفات ایتمشدر. « بهاردانش » عنوانیله برمنظومه‌سی، بر تاریخی و ۵۰۰۰ بیتدن عبارت اشعاری واردر. « بهار دانش » ی ترکجه‌یه ترجمه وطبع اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

کرم است بس که نالهٔ آتش فشان ما
سوزد برنك شمع زبان در دهان ما

خوشقدم { (ملك ناصر — ناصری) مصرده حکومت سورن غلامان چرا-کسه‌نك اون دردنجیسی اولوب، حکمداران مشارالیهمك دردنجیسی اولان ملك مؤید شیخ محمودی ظاهرینك عنقاسندن ایدی. ملك مؤید شهاب الدین احمدك اتابکی اولوب، ۸۶۵ ده حکمدار اولمش و آلتی بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۷۲ ده وفات ایتمشدر. کریم و سخی بر ذات اولوب، بعض خیراته موفق اولمشدر.

خوشکو { هندستانك بر همنی شعراسندن اولوب، « سفینهٔ خوشکو » عنوانیله بر تذکرة الشعراسی وخیلی اشعاری واردر. اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر.

خوقند { [املای صحیحی اولان « خواقند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خَولان { بو اسمله بمنده ایکی قصبه اولوب، بری صنعانك شمالنده ودیکری صنعا ایله معرب آره‌سنده واقعدر. برنجیسی حضرت عمرك زمان خلافتنده و ۱۳ یاخود ۱۴ تاریخنده یعلی بن منیه یدیله فتح اولنمشدر.

خوله { صحابیاتدن بروجه زیر بر قاچ خاتونك اسمیدر: ام حرمله خوله بنت الاسود الخزاعیه، که زوجی جهیم بن قیسله برابر حبشه هجرت ایدنلردندر. — خوله بنت ثامر الانصاریه، که بر حدیث شریفك راویه‌سیدر. — خوله بنت ثعلبة الانصاریه، که اوس ابن الصامتك زوجه‌سی اولوب، حقلرنده سورة المجادله‌نك باش طرفی نازل اولمشدر.

— خوله بنت حکیم الانصاریه، که بر حدیث شریفك راویه‌سیدر . — خوله (یاخود خویله) بنت حکیم السلمیه، که عثمان بن مظعونك زوجه‌سی اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — حفص بن سعیدك جده‌سی اولان خوله، که فخر کائنات (صلعم) افندمزك خادمه‌لرندندر. — هلال بن امیه‌نك زوجه‌سی اولان خوله بنت عاصم. — خوله بنت عبدالله الانصاریه، که بعده بصره‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر . — حمزه (رضه) نك زوجه‌سی اولان ام محمد خوله بنت قیس الانصاریه . — ام صبیه خوله بنت قیس الجهنیه. — خوله بنت الهذیل التغلبیه، که حضرت رسول الله (صلعم) افندمز طرفندن تزوج بیورلمش ایسه‌ده، بولده وفات ایدوب، رسالتپناه افندمزه واصل اوله‌مامشدر. — خوله بنت یسار . — خوله بنت الیمان العبسیه.

خولی { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر. برنجیسی (خولی بن اوس انصاری) در، که بر روایتده حضرت علی (رضه) ایله برابر فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك جنازه‌سنی قبره ایندیرمشدر. — ایکنجیسی خولی بن ابی خولیدر، که برادرلری هلال وعبدالله ایله برابر بدرغزاسنده بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) نك زمان خلافتنده ارتحال ایتمشدر.

خونا { آذربایجانك منتهای شرقنده بر قصبه اولوب، ایچنده کلیتلی کاغد اعمال اولنمق مناسبتیله، (کاغدکنان) دخی تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خونجی { [« افضل الدین خونجی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خونی { (میر —) ایران خطاطینندن وسلطان علی مشهدی شاگردلرندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان زمانده درسعادته کله‌رك، شاهنامهٔ خاقانی تحریرینه مأمور اولمشدی.

خوی { ایرانك آذربایجان خطه‌سنده تبریزك ۱۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وحدود عثمانیه‌دن ۳۸ کیلومترلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی، واسع چارشی وبازارلری، میاه جاریه‌سی واطرافنده بك چوق باغ وباغچه واشجاری واردر. بو قصبه‌نك خارجنده یاوز سلطان سلیم خان ایله شاه اسماعیل صفوی آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمشدر. خوی قصبه‌سی سلطان مراد خان رابع وبعده سلطان احمد خان ثالث زمانلرنده فتح اولنه‌رق، خیلی وقت تحت ادارهٔ عثمانیه‌ده بولنمشدر.

خویران { قونیه ولایتنده حید سنجاغنك یلواج قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، همنامی اولان کولك اطرافنده واقعدر. — خویران کولی اکردیر کولنك قسم شمالیسندن عبارتدر. [« اکردیر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خُوَیلِد { صحابه‌دن بر وجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك مشهورلری (ابو ذؤیب هذلی) دیمکله مشهور اولان شاعر خویلد بن خالددر . [« ابوذؤیب هذلی » ماده‌سنه مراجعت.] — ابو عقرب خویلد بن خالد الکنانی العربجی، که کندیسی مکه‌ده قائم اولوب، اولادی بصره‌یه نقل ایتمشلردی. — خویلد بن عمرو الانصاری السلمی، که بدر غزاسنده وبعده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — ابوشریح خویلد بن عمرو الخزاعی، که فتح مکه‌دن اول اسلامه کلوب، ۶۸ تاریخنده وفات ایتمشدر .

خوبی { [« شمس‌الدین خوبی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خیال { (میر محمد تقی) ایرانك اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، « بوستان خیال » عنوانیله بر تألیفی واردر.

خیالی { عثمانلی شعراسندن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك دوری علماسندن وخضربك شاگردلرندن اولوب، ازنیقلیدر. شرح عقائده بر حاشیه‌سی واردر. علم نحوده بد طولی صاحبی اولوب، اکمال تحصیل ایچون مصره دخی کیتمشیدی. شو بیت اونکدر:

دور رخنده سلسلهٔ زلفی دیر کورن
جمع اولدی کور تسلسل ایله دوری جملةً

— ایکنجیسی علمادن مولانا عبدالکریمك اوغلی اولوب، اسمی عبدالوهابدر. سلانیك ومغنیسا قضالرنده بولندقدن صکره، سلطان سلیم خان اولك دفترداری ومصاحبی اولمشیدی. لیلی ومجنون منظومه‌سی وبعض غزلیاتی واردر.

— اوچنجیسی والئ مشهوری سلطان سلیمان خان دوری شعراسندن اولوب، واردار یکیجه‌سندندر. اسکندر چلبی‌به وصدراعظم ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، بونلرك دلالتیله صحبت حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمشیدی. ۹٦٤ ده ادرنه‌ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

خیالی { فرس شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی والئ مشهوری خیالئ بخاریدر، که بخارادە تولد ونشأت ایتمش؛ ومشهور الغ بکه انتساب ایدوب، بر مدت هراتده بولنمشدر. دیوان اشعاری ماوراءالنهر وترکستان وخراسانده مشهور ومتداولدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای تیر غمترا دل عشاق نشانه
خلق بتو مشغول وتوغائب زمیانه
که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد
یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شهر مذکورده مکتب خواجه‌می ایدی. برنجسه نظمنه باشلامش ایسه‌ده، اکمالنه عمری وافی اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

—اوچنجیسی هندستان شعراسندن اولوب، لکهنولیدر. بوز قدر تألیفاتی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. ۱۲۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت برقصیده‌سندندر:

دلم ز پرتو نورست آیخنان پرنور
که لوح سینه بود تابناك همچو بلور
منور ست چنان طبع تیره ام که رسد
شعاع روشنئ او زاستعاره بطور

خیّام { (عمر —) مشاهیر شعرای ایراندن واعاظم حکماوصوفیون اسلامدن اولوب، نیشاپور لیدر. علوم عقلیه‌ده وحکمت وتصوفده یدطولی صاحبی اولوب، نجمه رموز ونکاتی ومعانئ دقیقهٔ فنیه‌یی جامع اولان رباعیاتی مشهور اولوب، حتی بعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. رباعیاتنك بر طاقمی عصرمز ادباسندن فیضی افندی طرفندن نشر اولنمشدر. سلطان سنجر سلجوقیلرك فوق‌العاده حرمت واعتبارینه مظهر اولوب، حتی کندیسیله برابر تختنه اوتورتمش اولدیغی مرویدر. ابوالحسن اشعریك شاکردانندن و مدرسهٔ نظامیه صاحبی مشهور نظام الملکك درس شریکی اولوب، مشارالیه طرفندن کندیسنه نیشابور جوارنده بر خیلی اراضی احسان اولنمش؛ واراضئ مذکوره‌نك زرعیله مشغول اولمش ایدی. ۵۱۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ناکرده کناه در جهان کیست بکو
آن کس که کنه نکرد چون زیست بکو
من بد کنم وتوبد مکافاة دهی
پس فرق میان من وتوچیست بکو

خیان لونغ { (Khian - Loung) مانچو جنسیتنه منسوب چین حکمدارلرندن اولوب، ۱۷۳٦ تاریخ میلادیسنده تختنه جلوس ایله، ۱۷۵۵ ده تاتارلرك واقع اولان قیامنی باصدیروب، بتون مغولستان وترکستان شرقیی ضبط، ٦۰۰۰۰۰ جلددن مرکب برکتبخانه تشکیل، وعلوم ومعارفه خدمتله بعض کتابلر دخی تألیف ایتمشدر. چینده خر ستیانلغی منع ایتمشدی. ۱۷۹۵ ده تختی اوغلنه ترك ایتمشدی.

خَیبَر { جزیرة العربده حجازك حدود شرقیه‌سنده ومدینهٔ منوره‌نك ۱۷۰ کیلو مترە شمالنده بر قصبه اولوب، شمر بلادندن معدود وخیل حکومتنه تابعدر. چول ایله محاط کوزل بر واحك اورته‌سنده اولوب، خانه‌لری برمرتفع قیانك اوزرنده مؤسس بر قلعه‌نك اطرافنده بولنیور. ۲۵۰۰ اهالیسی ومیوه‌لری مشهور پك چوق خرما آغاجلری واردر. خیبر اسکی برقصبه اولوب، هجرت نبویه‌نك یدنجی سنه‌سی وقوع بولان غزای حضرت نبوی‌ایله مشهوردر. سنهٔ مذکوره‌ده حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز حدیبیه‌دن عودتلرینی متعاقب ۱۲۰۰ پیاده و ۲۰۰ سواری ایله خیبرك فتحنه عزیمت بیوروب، خیبر ناحیه‌سنی ترکیب ایدن یدی قلعه‌نك بعضیسنی فتح بیورمش؛ وحضرت علی (رضه) مبارك کوزلرندن راحتسز اولمغله، معیت حضرت نبویده بولنه‌مامش ایسه‌ده، بعده یتیشوب، خیبرك تمام فتحی مشارالیهك انضمام همت حیدرانه‌سیله حصول پذیر اولمشدر. کتب فتوحده روایت اولندیغنه کوره، خیبر

عموم ناحیه‌نك اسمی اولوب، بونی ترکیب ایدن قلاع سبعه دخی: حصن ناعم، حصن ابی الحقیق، حصن الشق، حصن النطاة، حصن السلالم، حصن الوطیح وحصن الکتیبه ایدی. شمدیکی خیبر قصبه‌سی بو حصونك برندن عبارت اولسه کرکدر. خیبرك اهالیٔ قدیمه‌سی یهودی اولوب، بعد الفتح خراج کذار اولهرق وطنلرنده ترك بیورلمشلردیسه‌ده، حضرت عمر فاروق (رضه) سیدالانبیاء (صلعم) افندمزك صوك خسته‌لقلرنده «لایجتمع دینان فی جزیرة العرب» بیورمش اولدقلرینی ایشیتمش اولملریله، بو حدیث شریفه استناداً زمان خلافتلرنده خیبردن یهودیلری چیقاروب، شامه نقل بیورمشلردر. خیبر غزاسی هنکامنده اهل خیبردن (زینب بنت الحارث) حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه مسموم بر پارچه ات یدیرمکله، بالاخره بوسم رسالتپناه افندمزك ارتحالنه سبب اولمشدر. خیبرك کتب عربیه‌ده ردائت هوا وصیتیه ایله شهرتی واردر. خیبر ناحیه‌سنی تشکیل ایدن واحك ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

خیبر } افغانستان ایله هندستان حدودنده وکابلدن پیشاوره کیدن طریق اوزنده اولهرق سلیمان طاغنده مشهور واهمیت عسکریه‌یی حائز بر بوغاز اولوب، ۱۸۷۸ تاریخ میلادیسنده افغانستان امیری طرفندن انکلتره دولتنه ترك اولنمشدر.

خیبری } (بن النعمان الطائی) صحابه‌دن وشعرادن اولوب، قبل الاسلام مشهور خاتم طائی ایله مشاعره‌سی یکمشدر. شو بیت خاتم حقنده سویلدیکی اشعارندندر:

انا الخیبری وانت امرؤ
ظلوم العشیرة حساد ها

خیبری } (مولانا —) ایران شعراسندن اولوب، خوارزملیدر. دیوانه مشرب بر آدم اولوب، اکثر اشعاری آکلاشلماز، وکندیسندن صورلدقده دخی حل ایتمز ایتمش. شو بیت اونکدر:

بروز تشنکی آب روان نبود هوس مارا
دم تیغ تراکر برکلو یابیم بس مارا

خیثمه } (بن الحارث الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، بنه صحابه‌دن سعدك بدریدر. احد وقعه‌سنده هبیره بن ابی وهب المخزومی یدیله شهید اولمشدر.

خیرآباد } بو اسمله هندستانده ایکی قصبه واردر. برنجیسی اود خطه‌سنده وکنك ایرماغنه تابع (کومتی) نهری اوزرنده اولهرق (سیتاپور) ایالت وسنجاغنده و سیتاپورك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۱۵۶۸۰ اهالیسی، ۴۰ جامع شریفی، ۳۰ بتخانه‌سی و دیکر خیلی آثاری واردر. — ایکنجیسی پنجاب خطه‌سنده وپیشاورك ۵۹ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق سند ایرماغنك ساحل یسارنده واقعدر. — افغانستانده مینه‌نك ۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ناری) نهرینك کنارنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، اوزبك اهالی ایله مسکون وباغ وباغچه‌لرله محاطدر.

خیرالدین } ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی عصری علماسندن وعلامه خضر بکك شاکردانندن اولوب، پادشاه مشارالیهك معلمی اولمش، واواخر سلطنتنده وفات ایتمشدر.

خیرالدین باربروس } [« خیرالدین پاشا » ماده‌لرینك ایکنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خیرالدین پاشا } (چاندرلی قره خلیل) دولت علیهٔ عثمانیه‌ده خاندان سلطنته منسوب اولمقسزین مسند صدارته نائل اولان وزرانك برنجیسی وعلی العموم صدور عظام دولت مشارالیهنك اوچنجیسیدر. عن اصل علمادن اولوب، قره خلیل دینمکله معروف ایدی. شیخ اده بالینك نسلندن اولوب، مولانا قره علاءالدیندن تحصیل علم ایتدکدن صکره، سلطان اورخان غازی زماننده وپادشاه مشارالیهك التماسیله ازنیق وبیله جکده اجرای احکام شرعیه‌یه مأمور اولوب، ۷۶۱ تاریخنده بروسه قاضیسی ایکن، حضرت خداوندکار غازینك اوائل سلطنتلرنده، برنجی اولهرق، قاضی عسکر تعیین اولنهرق، حضر وسفرده پادشاه مشارالیهك معیتلرنده بولنمش؛ و ۷۷۰ تاریخنده (خیرالدین پاشا) نامیله مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمشدر. امور ملکیه وسیاسیه‌ده کی معلومات ومهارتیله جسارتی دخی علم وفقهی نسبتنده اولمغله، کرك فاضیلق وقاضیعسکرلکده وکرك صدارتنده دولته پك چوق خدمتلر ابرازینه موفق اولوب، ۱۸ سنه مسند صدارتده قالدقدن صکره، ۷۸۸ تاریخنده اردو ایله قنار یکیشهرینی فتح ایتمکه کیدرکن، واردار یکیجه‌سنده وفات ایدوب، اوراده مدفوندر. کندیسندن صکره اوغلی علی پاشا، بعده بونك اوغلی ابراهیم پاشا وصکره

بونك اوغلی خلیل پاشامسند صدارته چكوب، استانبولك فتحنه دك ۸۷ سنه مهر وكالت صاحب ترجمه خیرالدین پاشانك نسلندن قالمشدر. بو سلاله‌یی ترکیب ایدن صدر-اعظملرك دردی دخی مدرسلكدن وقاضیعسكرلكدن كلوب، عالم آدملر ایدی.

خیرالدین پاشا (باربروس —) عثمانلی بحریونلرنك اك مشهوری

اولوب، اعاظم غزاة اسلامدن معدوددر. عن اصل مدللبلی اولوب، ۸۷۸ تاریخنده طوغمش؛ وبیوك برادری (اوروج) ایله برابر كمیجیلكه سلوك ایدوب، مرور زمانله بو صنعتده فوق العاده مهارت واقتدار كسب ایتكله برابر، جسارت وشجاعت فطریه‌لرینك دخی انضمامیله آق دكیزده فورصانلقله شهرت بولمشلردی. اوصره‌ده دكیزده الفونلی دولتلر اسپانیولله‌ر وندیكلیلر اولوب، اسپانیالیلر اندلس اهل اسلامی حقندهكی معاملات دخراشلریله اكنفا ایتمه‌رك، آفریقاده ممالك اسلامیه‌یه دخی مسلط اولدقلرندن، بو ایكی برادر تونسده‌كی بنی حفص ملوكی طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، اسپانیا دونمامسنه برقاچ دفعه میدان اوقومش؛ ونهایت جزایری اسپانیولله‌رك ید غصبندن قورتاره‌رق، برحكومت اسلامیه تشكیل ایتمشلر ایدی. اوروج رئیس ۹۲۴ تاریخ هجریسنده شهیداً وفات ایتمكله، جزایر حكومتی صاحب ترجمه خیرالدینه قالوب، كندیسی یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینه عرض اطاعتله، جزایری ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق ایتدیكنده، پاشالق عنوانیله برابرجزایر والیلكی عهده‌سنده ابقا اولنمشدی. ۹۱۹ سنه جزایر والیسی بولنوب، آق دكیزده آوروپا دونمالرینی لرزه‌ناك خوف ودهشت وبر درجه دهشا اكتساب صیت وشهرت ایتدكدن صكره، ۹۴۱ تاریخنده قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن درسعادته جلب اولنه‌رق، قپودان دریا تعیین بیورلمشدی. اون سنه بومقامده قالوب، دولت علیهٔ عثمانیه‌یه قوهٔ بحریه‌ده دخی برنجیلكی قزاندیرمش؛ وآق دكیزده برچوق فتوحاته نائل اولوب، یونان جزایرینك اكثریله قندیه‌یی ومسینه و سائر بعض ایتالیا سواحلنی ضبط وتخریب، و وندیك جمهوریتنك اك مشهور قپودانی اولان (آندریادوریا)یی پروزه اوكنده كلیاً مغلوب ودونمالرینی غرق ایتمش؛ وفرانسه قرالی برنجی فرانسوآنك سلطان سلیمان خانه مراجعتی اوزرینه، دونمایله نیسه‌یه كیدوب، شهر مذكوری ضبط وفرانسزلره تسلیم ایله، شارل كینتك دونمالرینی كلیاً منهزم وپریشان ایده‌رك، فرانسوآیی بونك اسارتندن بالتخلیص، فرانسه تختنه اعاده واجلاس ایلمشدر. عمرینی بویله شانلی موفقیات وفتوحاتله كچیردكدن صكره، ۹۵۲ تاریخنده ارتحال ایدوب، بشكطاشده نامیله معروف محله‌ده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفوندر. آوروپالیلر طرفندن ایكی برادره وبربلین (باربروس) اسمی صقالللرینك قرمزی اولمسی مناسبتیله تعین ایلمش اولدیغی مظنون ایسه ده، بواسمك ایكی برادردن بیوكنه علم اولان (بابا اوروج) دن غلط اولمسی احتمالی عقله دها قریبدر.

خیرالدین پاشا پادشاه زمان سلطان عبد الحمیدخان ثانی حضرتلرینك

عصرهمایونلرنده مسند صدارت عظمایه كچن وزرادن اولوب، چركسی الاصلدر. تونسده تربیه اولنه‌رق، علوم وفنون متنوعه‌یه وعربی وفرانسز لسان وادبیاتنه وقوفی وعقل ودرایتی حسبیله، تونس امارتنده قطع مراتب ایده‌رك، آوروپاجه بعض دیپلوماتلق ایشلرنده وبعده خبلی وقت امارت مشارالیها مدیران ریاستنده بولنمش؛ وبو مأموریتی اثناسنده امارتك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه اولان تابعیتی روابطنی تأكیده خیلی خدمتلر ایدوب، سلطان عبد العزیز خان حضرتلری زمانده، بو روابطی مؤید اولمق اوزره، بر فرمان استحصالنه موفق اولمشدی. بعده تونس والئ سابقی صادق پاشا ایله بوزبشه‌رق، تونسی تركله، پارسه چكلمشدی. ۱۲۹۴ تاریخنده پادشاه قدردان سلطان عبدالحمید خان افندمز طرفندن درسعادته جلب ودعوت بیورلهرق، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وابتدا شورای دولت ریاستنه نصب اولنه‌رق، ۱۲۹۵ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله بیورلمشدر. ۸ آی بو مقامده قالدقدن صكره، استعفا ایدوب، قوری چشمه-ده‌كی ساحلخانه‌سنده و بعده نشان طاشنده كندیسنه مخصوص اولهرق انشا ایدیلن كوشكده اقامت ایتمكده ایكن، ۱۳۰۷ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. «اقوم المسالك فی معرفة احوال الممالك» عنوانیله عربی العباره كوزل بر تألیفی واردر، كه تركجه‌یه و فرانسزجه‌یه دخی ترجمه و طبع اولنمشدر.

خیرالدین خضر (عطوفی —) یاوز سلطان سلیم خان دوری

علماسندن اولوب، علوم فقهیه وادبیه‌ده وتفسیر وحدیثده ید طولی صاحبی ایدی. «کشاف» ه حاشیه‌لری، «مشارق» ه بر شرحی، فن طبده بر کتابی وعلم کلام وسائریه متعلق بعض رسائلی واردر. ۹٤۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خیرالدین خلیل { ابوالفتح سلطان محمد خان دوری علماسندن اولوب، صاحب «شقایق» طاشکبری زاده‌نك جدیدر.

خیرالدین رملی { اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم فقهیه وادبیه‌ده ید طولی صاحبی ایدی. ۹۹۳ تاریخنده فلسطینك رمله قصبه‌سنده طوغوب، مصرده تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، رمله‌یه عودتله، تدریس وافتا ایله مشغول اولمش؛ وقپوسی مرجع انام اولوب، هر طرفدن حل مسائل ایچون کندیسنه مراجعت اولنوردی. کندیسی وقفدن وظیفه ومخصصات قبول ایتمیوب، کندی ایله باغ واشجار مثمره یتیشدیرمکله کچینیردی؛ وتعمیر جوامع ومدارس کبی خیراته موفق اولمشدی. ۱۰۸۱ تاریخنده رمله‌ده وفات ایتمشدر. فتوالری «فتاوئ خیریه» عنوانیله مشهور اولوب، بعض کتب فقهیه‌یه حاشیه وشرحلریله مرتب دیوان اشعاری دخی واردر.

خیرالله افندی { (حسن ــــ) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، بر مدت سلطان عبدالعزیز خان حضرتلریك امام اولی بولنمش؛ و ۱۲۹۱ ده شیخ الاسلام اولوب، یالکز ۳۸ کون بومقامده قالمشدی. ۱۲۹۳ ده ثانیا شیخ الاسلام اولوب، بر سنه ایله اوچ آی قدر بومسنده بولنمش؛ و بعده طائفده اقامتله مأمور اولوب، اورادە وفات ایتمشدر.

خیرالله افندی { سلطان عبدالمجید خان وعبدالعزیز خان دورلری رجالندن اولوب، سلطان محمود خانك رئیس الاطبای و مکتب فنون طبیه ناظری بولنمش اولان صدوردن رئیس العلماء عبدالحق افندینك اوغلیدر. مکتب فنون طبیه‌ده فن طباتی و فنون جدیده‌یی بعدالتحصیل مجلس معارف ریاست ثانیه‌سنده، انجمن دانش ریاستنده و سائر بوکبی خدمات علمیه‌ده بولنوب، برمدت مکتب طبیه ناظری دخی اولمشدی. زراعت و جغرافیا وسائر فنونه متعلق بر قاچ کتاب ترجمه ایتمش اولدیغی کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك مکمل بر تاریخنی یازمغه دخی باشلا-یوب. قانونی سلطان سلیمان خان دورینه دك اولان وقوعاتی حاوی ۳ جلدینی اکمال ایتمشدر. بعض اشعاری‌ده واردر. ۱۲۸۲ تاریخنده طهران سفیری ایکن اورادە وفات ایتمشدر. تاریخ ولغت وطبه متعلق بعض آثار غیر مطبوعه‌سی دخی واردر. البوم طهران سفیری بولنان رتبهٔ بالا اصحابندن نصوحی‌بك افندی حضرتلریله عصرمز شعراسندن لوندره سفارت سنبه‌ی باش کاتبی عبدالحق حامد بك افندینك پدربدر.

خیرالنسا خاتون { الکمشهور شاعره‌لردن اولوب، سمرقند قاضیسنك قیزی ایدی. خراسانده یاشامشدر.

خیربای { امرای چراکسه‌دن اولوب، سلطان غوری طرفندن حلب ملك الامرا-سی ایدی. سلطان غوری یاوز سلطان سلیم خان ایله واقع اولان محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولدقده، خیربای حما وحمص جهتنه فرار ایتمشیدی. بعده پادشاه مشارالیهه التجا ایله، وزیر یونس پاشا توسطیله مظهر عفو وانتفات اولمش؛ ومعیت پادشاهیده مصره کیتمشیدی. استانبوله عودت مقرر اولدقده، مصر والیلکی مشارالیه یونس پاشایه وعد اولنمش ایکن، جمع مال قیدنده بولندیغی معلوم شاهانه اولمغله، بوندن صرف نظر اولنه‌رق، صاحب ترجمه مصرده والی براغلمشیدی. ۹۲۳ تاریخندن اعتباراً بش سنه ایله اوچ آی والیلك ایدوب، عصر سلطان سلیمان خانیده ۹۲۸ ده مصرده وفات ایتمشدر. مستقیم ودیندار برذات ایدی.

خیرپور { هندستانك (سند) خطه‌سنده حیدر آبادنك ۲٤۰ کیلومتره شمال شرقیسنده وسند نهری ساحل یسارندن ۲٤ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، بر امارت اسلامیه‌نك مرکزیدر. قصبه ۷۲۷۵ اهالیلی جامع اولوب، سند نهرینك طغیانندن بطافلق حالنده بولنان بر اووه‌ده واقع اولمغله، هواسی آغیردر. ایچنده صرمه‌لی قاشلر، آلتوندن معمول مزینات ومشهور اسلحه اعمال اولنور. امیرینه مخصوص بیوك بر سرایی دخی واردر. ــــ خیرپور امارتی سند ایرماغنك ساحل یسارندن (طار) چولنه‌دك ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۸۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۰۳۵۰ کشیدر. یالکز سند ایرماغیله بوکا تابع (ناره) نهری آرسنده‌کی قسمی منبت اولوب، باشلیجه بغدای وچیوید محصولاتی واردر. سائر جهتلری قوملق وچانیلق اولوب، غیر منبتدر. شرق جهتنده نفط چیقار. قپلان، صرتلان،

قورد وسائر حیوانات وحشیه‌سیله یپلانلری چوقدر. سند وادیسنده غزاللر سوری‌ایله کزوب، ککلك وسائر آو حیواناتی دخی بولدر. (امیر) عنوانی حائز اولان حاکمی (بلوچ) قومنه منسوب اولوب، انکاتره‌یه تابع عد اولنیورسه‌ده، هیچ برویرکی ویرمیور. — سند خطه‌سنده (خیرپور) اسمیله دیکر برقاچ کوچك قصبه دها واردر.

خیرپور { هندستانك پنجاب خطه‌سنده ملتان ایالتنك مظفرکر سنجاغنده برقصبه اولوب، ۳۵۴۰ اهالیسی وسندخطه‌سیله یپاغی وپاموق وحبوبات تجارتی واردر.

خیرنساج { (ابوالحسن) مشاهیر صوفیه‌ندن اولوب، عن‌اصل سامرالی اولدیغی حالده، بغدادده یاشامش؛ وسری سقطی وشبلی کبی کبار مشایخ صوفیه ایله صحبت ایدوب، ۳۲۲ ده ارتحال ایتمشدر.

خیرون { (Chiron) اساطیر یونانیه‌ده (قنطور) تعبیر اولنور جنلردن اولوب کویا زمان الهی زعم اولنان (قرونوس) ونام دیکرله (ساتورن) نك (فیایره) اسمنده بر پری ایله اجتماعندن تولد ایتمشدی. تسالیاده (بلیون) طاغنده ساکن اولدیغنه و آوجیلق، منجملك و طبابتله مشغول بولندیغنه اینانیرلردی. کویا هرکوللك و بعده آخیلئوسك معلمی ایدی. مؤخراً سهواً مسموم براوقله اوریله‌رق، اولومی آرزو ایتمش؛ وکویا ابو الآلهه زعم اولنان مشتری کندیسنی سمایه رفع ایدوب، بوندن قدس کوکبه‌سنی تشکیل ایتمشدی.

خیره { صحابیاتدن ایکی خاتونك اسمی اولوب، بری صحابه‌دن ابوالدردانك زوجه‌سی اولان (ام الدرداء خیره بنت حدرد) در، که صحابیات میانده عقل ودرایت وتقوی‌ایله ممتاز اولوب، برخیلی احادیث شریفه روایت، وحضرت عثمان (رضه)نك زمان خلافتنده شامده وفات ایتمشدر. کندیسندن صکره ابوالدرداء هجیمه اسمنده برقادینله عقد ازدواج ایتدیکندن، بوکا (ام الدرداء الصغری) وصاحبهٔ ترجمه‌یه (ام الدرداء الکبری) دیرلر. — ایکنجیسی کعب بن مالك انصارینك زوجه‌سیدر.

خیره { تابعیاتدن برخاتون اولوب، ام المؤمنین (ام‌سلمه)نك جاریه‌سی و حسن بصری (رضه)نك والده‌سیدر. — (خیره بنت خفاف) و(خیره بنت عبد الرحمن) دخی محدثاتدندر.

خیره بولی { ادرنه ولایتنك تکفور طاغی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، تکفور طاغنك ۴۷ کیلومتره شمال غربیسنده ودمیربولك بابا اسکی موقفنك ۱۵ کیلومتره جنوبنده اولەرق ارکنه نهرینه تابع همنامی بر چایك اوزرنده واقعدر. ۲۷۵۸ اهالیسی اولوب، اکثری اسلام وقصوری رومدر. قصبه داخلنده ۴ جامع، ۲ مسجد، ۲ تکیه، ۲ زاویه، برر شدیه، اوچی اهالئ اسلامیه‌یه و ایکیسی روم اهالیه مخصوص ۵ صبیان مکتبی، بر اون فابریقه‌سی، ۸ چشمه، ۲ کره‌مید خانه و ۴ چوملکخانه ایله بعض مشاهیر مرقد وتربه‌لری وقصبه خارجنده جسیم برکارکیر کوپری موجوددر. بو قصبه ۷۵۹ تاریخنده شهزاده غازی سلیمان پاشا حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. — خیره بولی قضاسی جنوباً نفس تکفور طاغی ومعلفره قضالریله، شمالً شرقی جهتندن قرق کلیسا، و شمال غربی طرفندن دخی نفس ادرنه سنجاقلریله محدود اولوب، امور بك ناحیه‌سنی دخی جامع اولدیغی حالده، ۷۲ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ۱۶۷۴۲ کشیدن عبارت اولوب، اون اوچ بیکه قریب مقداری اسلام وقصوری روم وبلغار وارمنیدر. اراضیسی آزعربصه‌لی وغایتله منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائر محصولاتی چوقدر. مرعالری وحیواناتی دخی چوق‌اولوب، ذخائردن بشقه، حیوانات، دری، یپاغی وپینیره متعلق دخی خیلی اخراجاتی واردر. قضانك بعض جهتلرنده کور معدنی موجود ایسه‌ده، چیقارلمیور. معمولات صناعیه‌سی کویلیلر طرفندن اعمال واستعمال اولنان بعض قبا منسوجاتدن عبارتدر.

خیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن بروجه‌زیر برقاچ ذاتك مخاصیدر:

برنجیسی (محمد خیری افندی) عن اصل ویران شهر قضاسندن اولوب، ۱۱۴۰ تاریخنده طوغمش؛ و درسعادته ورودله قطع مراتب ایده‌رك، بکلکجیٔ دیوان همایون وبعده اوچ دفعه رئیسی الکتاب اولمش؛ و ۱۲۰۴ تاریخنده (موزه) نهرنده مغروقاً وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شویله جلهٔ اشعاندندر:

اختلافات شئونك غایتی توحید در
کوستردن اجسامی اضداد عناصر در بتون

— ایکنجیسی (خیر الله خیری افندی) سنبل زاده وهبی افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۹۵ تاریخنده درسعادته طوغمش؛ وطریق قضایه داخل اولوب، خبلی ایلرلمش ایکن، بعده فقره دوچار اولوب، بعض اکا بره قصیده‌لر تقدیمیله آلدیغی جائزه‌لرله کچینیردی. ۱۲۶۷ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

امـوب کلنـار لعلن ایلـه آرزوه دندان
که جان ویرسه‌ك ده صکره قورتلمش یوق دیش کراسندن

— اوچنجیسی صدور عظامدن سراطبای شهریاری عبدالحق افندی زاده تاریخ صاحبی (خیرالله خیری افندی) در. [« خیرالله افندی » ماده‌سنه مراجعت]

خیزران { خلفای عباسیه‌دن مهدینك جاریه‌سی وهادی‌ایله هارون الرشیدك والده‌سیدر. ادیبه و شاعره بر قادین اولوب، کرك مهدینك وکرك اوغلرینك زمانلرنده خیلی اهمیت واقتداری حائز اولمشدر. بر چوق خیراتی اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده دخی (دارالخیزران) نامیله بر بنا تأسیس ایتمشدی.

خَیسار { غزنه ایله هرات آره‌سنده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَیل { ری ایله قزوین آره‌سنده بر کوچك قصبه وناحیه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

خیلون { (Chilon) یونان حکماء سبعه سندن بری اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ۶۰۰ سنه اول لاکدمونیه‌ده یاشامشدر.

خیماره { یانیه ولایتنده ارکری سنجاغنك (قورولش) قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ساحل بحر بوینجه ممتد چبلاق بر طاقم طاغلردن عبارتدر. آرناؤدلغك (لاپلق) خطه‌سندن معدود اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان ایسه‌ده، زمان فتحدن بری سلاح طاشیمق ومحاربه زماننده خدمت عسکریه‌ده بولنمق صلاحیتنی محافظه ایتمشلردی. اراضیسی زراعته غیرقابل اولمغله، اهالی رعی اغنامله وکمیجیلکله مشغول اولورلر. مرکزی (پالرمو) لیمانندن ۸ کیلومتره شمالنده وساحل قربنده واقع خیماره قریه‌سیدر. بو ناحیه آرناؤدلر بینننده (برغو دتیت) یعنی « ساحل » اسمیله معروفدر. خیماره طاغلری اسکی یونانیلر عندنده (کراونیا اوری) یعنی « یلدیرم طاغلری » نامیله معروف اولوب، بو طاغلرك اوتهسی (کیغه) تعبیر ایتدکلری دیولرله مسکون زعم اولنوردی.

خیمة ام معبد { (یاخود بئرام معبد) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محل اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمز اثنای هجرتده حضرت ابا بکر صدیق (رضه) ایله برابر بو محله نزول بیورمشلردی.

خین { خراسانده طوس نواحیسندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

خینغان { (Khingan) مغلستانك قسم شرقیسیله مانجوریاده برسلسلهٔ جبالدر، که نفس چین حدودندن وپکینك اوست طرفندن باشلایه‌رق، شمال شرقیه طوغری امتداده، آمور نهری ساحلنه وسیبریا حدودینه واصل اولور. ارتفاعی حقنده روایات مختلفه اولوب، ۲۵۰۰ مترودن یوکسك برلری اولدیغی مرویدر. غربی اتکلری قورو وچبلاق اولوب، شرقی اتکلرنده بر طاقم اورمانلر ودره وبایرلر موجوددر. بوسلسلهٔنك اکثر ذروه‌لری سونمش برکانلردن عبارتدر. آمور نهری مجراسنك اوته‌سنده سیبریاده ینه بو استقامتده ممتد اولان بر سلسلهٔ جباله دخی روسلر طرفندن خینغان نامی ویریلوب، تفریق ایچون سیبریاده کینه کوچك ومغلستانده کینه بیوك خینغان دیرلر.

خَیوان { یمنده صنعادن مکه‌یه کیدن طریق اوزرنده وصنعانك ۱۵۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه‌در. قصبه وجوارلری بنی ضحاك قبیله‌لریله مسکوندر.

خیوط { بتلیس ولایت وسنجاغنده موطیکی قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ۴۷ قریه‌دن مرکبدر.

خیوق { خیوه‌نك معربی اولوب، یاقوت حموی بوقصبه اهالیسنك سائر اهل خوارزمك خلافنه اوله‌رق شافعی المذهب اولدقلرینی بیان ایدیور.

خیونغ چئو { [« کیونغ چئو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خِیوه { ترکستان شرقیده و خوارزم خطه‌سنده بر شهر اولوب، همنامی اولان خانلغك مرکزیدر. ۴۱° ۲۳′ عرض شمالی ایله ۵۸° ۴′ طول شرقیده اوله‌رق جیحونك ساحل یسارینك ۳۰

کیلومتره غربنده وبو نهردن آیریلان (پهلوان آباد) جدولنك (چیرجلی) شعبه‌سی اوزرنده واقعدر. حذای بحردن ارتفاعی ۸٤ مترەدر. شهر بر سورایله محاط اولوب، متعدد قپولری، بر ایچ قلعه‌سی، ۳۰ قدر جامع شریفی، متعدد مدرسه‌لری، چارشی وبازاری وجهت غربیه‌سنده بر چوق باغ وباغچه‌لریله اشجاری وجدوللری واردر . ابنیه‌سنك اکثریسی خانك سرایی ایله اهالیسنك اعتقاد تامنه مظهر اولان شیخ پهلوانك تربه‌سیدر . اهالیسی ۱۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی اوزبك جنسیتنه منسوبدر. تاجیك تعبیر اولنان ایرانیلر دخی چوقدر. صنایعی باشلیجه خالی وسجاده‌ایله ایپك وپاموقدن بعض منسوجاتدن عبارتدر. مدنیت اسلامیه زمانندە خوارزمك سائر شهرلرینه نسبتله عادی بر قصبه اولوب، بنه خیوه یاخود خیوق اسمیله معروف ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکورەنك اك بیوك معمورەسیدر.

خیوه خانلغی { Khanat یاخود Khivie) de Khiva) ترکستانك قسم غربیسنده وخوارزم خطه‌سنده بر حکومت اسلامیه اولوب، ۱۸۷۳ تاریخ میلادیسندن بری روسیه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنیور.

موقعی، حدود و مساحه‌سی . — خیوه خانلغی آرال کولنك (یعنی بحر خوارزمك) ساحل جنوبیسندن باشلایه‌رق، جیحونك ساحل غربیسی بوینجه جنوب شرقیه طوغری ممتد اولور، وقسم شمالیسی بك طار اولدیغی حالده، جنوبه طوغری اوزاندقجه کسب توسع ایده‌رك، غیر منتظم براقچه تخته‌سی شکلنی ابراز ایدر. شرقاً بخارا خانلغیله وروسیه‌نك النده اولان (آمودریا) ایالتیله محدود اولوب، جیحونك مجراسیله آیرلمشدر . شمالاً آرال کولیله، غرباً و جنوباً بنه روسیه‌نك ید ضبطنه کچمش اولان (اوست یورت) وقره قوم چوللری یله یعنی « ماوراء خزر » ایالتیله محاطدر. حدود غربیه‌سی ′۳۰ °۵۵ طول شرقی و حدود جنوبیه‌سی دخی ″۲۰ ′٤۰ عرض شمالی حذالرنده ممتد خطوط مستقیمهٔ موهومه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۷۸۰۰ مربع کیلومتره‌در. یکرمی سنه مقدم خیوه خانلغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤۵۳۷۳ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولوب، اوتاریخلرده ثلثانه قریب محللری یعنی شمال غربی قسمی روسیه‌نك ید استیلاسنه کچمشدر.

احوال طبیعیه‌سی . — خیوه خانلغنك اراضیسی عمومیت اوزره دوز اولوب، یالکز چول جهتنده بعض قوم تپه‌لریله بر طاقم کوچك وقورو طاغلر بولنیور. بو اراضینك مابه الحیاتی جیحون اولوب، هرنه قدر بو ایرماغك منصبنه قریب تشکیل ایتدیکی دالیه قامشلق وبطاقلق حالنده اولدیغندن، بتلك دالیه‌سی کچی استفاده‌یی موجب دکل ایسه‌ده، دها یوقاریده جیحوندن برطاقم صنعی جدوللرله صو نهرك ساحل غربیسندن ۱۰۰ و ۱۵۰ کیلومتره‌لك محللره قدر سوق اولنه‌رق، چوللرك ایچنده صنعی برواح حصوله کلیور، که ایشته خیوه خانلغنك منبت ومحصولدار جهتی بوندن عبارتدر. سائر طرفلری ایسه قوملق وچبلاق اولوب، یالکز بعض چاللر بیتر، که یونلردنده اهالی کور اعمال ایدرلر. بك اسکی برزمانلرده جیحون نهری بحر خزره منصب اولمغله، چوللری شق ایدن بو اسکی مجراسی برآز رطوبتی محافظه ایدوب، بونده بعض اشجار ونباتات بولنیور. صنعی جدوللرك حفر ومحافظه‌سنه خیوه‌لیلرك سعی وغیرتی مشهود ایسه‌ده، جیحون مجراسنك بعض محللرنده سدلر یاپلوب، فنه تطبیقاً جدوللر تزیید ایدیله‌جك اولسه، خانلغك اراضئ منبته‌سی دها خیلی تزاید ایده بیلیر.

اقلیم و هواسی . — خیوه خانلغنك وسعتی آز اولدیغندن، هرطرفنك هواسی براولوب، یازین فوق‌العاده صیجاق اولور. آنجق اکثریت اوزره شرق وشرق جنوبی جهتلرندن اسن روزکارلر حرارتی بر آز تعدیل ایدر. یاغورلر سیرك اولوب، حتی صوك بهارده بیله بك آز یاغمور یاغار، وبالعکس بو موسمده چولدن اسن روزکار اینجه برتوز یاغدیرر، که انسانی بك راحتسز ایدر. قیشین صوئوغی دخی زیاده اولوب، قار آز یاغارسه‌ده، تشرین ثانیدن شباطه قدر جیحون منجمد حالنده بولنوب، قورو صوئوغی بك تأثیرلیدر.

محصولات وحیواناتی . — خیوه خانلغنك باشلیجه محصولاتی : بغدای، آرپه، داری، پرنج، سیسام، پاموق، نخود، مرجمك، توتون، صفران، خشخاش، کنویر، قاوون، قارپوز وسائره‌دن عبارتدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، میوه‌لرك انواعیله اوزوم حاصل اولور .

بوك حیواناتی دوه ومرکب وآتدن عبارت اولوب،

براور کوچلی اولان دوه‌لری پك چوقدر. ترکمان آتلری پك مقبول اولوب، قیرغیزلرك کیلر ایسه ضعیف وکوچکدر. صیغیر وقیونلری آز اولوب، قویونلری قره‌مان جنسنه مشابهدر. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه قورد، تیلکی، چقال، کیك، جیلان وسائره‌دن عبارتدر. قره‌قوش وشاهین ایله سائر طیور دخی کثرتلی اولوب، اهالی بعض طیوری و حتی طاغ کچیلرینی دخی شکار ایتمك اوزره، آتیجه قوللانیرلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — خیوه خانلغنك اهالیسی ۷۰۰۰۰۰ راده‌لرنده تخمین او‌لنوب، بونلردن ۳۰۰۰۰۰ کشی قصبه وقریه‌لرده ساکن بولنور، ودیکر ۴۰۰۰۰۰ ی چوللرده وقیرلرده قونار کوچر. عمومیت اوزره اهالی ایکی جنسه منقسم اولوب، بری ترك دیکری تاجیك نامیله ایرانی جنسیدر. تاجیکلر خوارزمك اهالیٔ قدیمه‌سندن اولوب، کندیلری صنعت وزراعت ومدنیته دها مستعد وسیمالری دخی دوزکوندر. بونلر فارسی لسانیله متکلمدرلر. بو صنف اهالی مقدما قوم حاکم اولان اوزبکلرك استبدادی تحتنده ایدیسه ده، یواش یواش امور حکومتنه صوقلمش، وتجارت وثروت مملکتی دخی اللرینه کچیرمکله، خیلی نفوذ واقتدار قزانمشلردر. ترك جنسیتنه منسوب اولان اهالی دخی درت قومه منقسم اولوب، اك کثرتلی و اهمیتلیسی اوزبك قومیدر، که اسکی اویغورلردن متولد اولدقلری مظنوندر؛ ایکنجیسی ترکمان، اوچنجیسی قره قالپاق و دردنجیسی قیرغیز قوملریدر. اوزبکلرله قره قالپاقلرك اکثری وترکمانلرك بر طاقمی قیشین قرا وقصبالرده ساکن اولوب، یالکز یازین حیوانلریله یایلالرده خیمه‌نشین قورارلر. بر طاقملری دخی دائمی صورتده کوچبه حالنده بولنوب، خیوه خانلغنده وبخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع صحرالرده جولان ایدرلر. بونلردن ترکمانلر خراسان وایرانه قدر یایلوب، یغما کرلك ایدرلر. خیوه خانلغنك بتون اهالیسی سائر ترکستان اهالیسی کبی کاملاً مسلم وسنی المذهب اولوب، مذهب حنفی‌یه تابعدرلر.

شهر وقصبه‌لری. — خیوه خانلغنك مرکزی اولان خیوه شهرندن بشقه شهر نامنی حائز ۱۵ قدر معموره‌لری وآتمش قدر قصبه‌سی واردر. باشلیجه‌لری: کهنه اورکنج، یکی اورکنج، هزار اسب، شاه آباد، خزاباد وسائره‌در. اکثریسنك خانه‌لری وسورلری طوپراقدن اولوب، بعض جوامع شریفه‌دن بشقه مصنع ابنیه‌لری یوقدر. قریه‌لرینك بر طاقمی دخی تجارت نقطهٔ نظرندن خیلی اهمیتی حائزدرلر. شهر وقصبه‌لری آره‌سندکی طرق ومعابر حال طبیعیده اولوب، تسویه اولنمش هیچ بر یولی یوقدر.

اصول اداره‌سی. — خیوه خانلغی الآن اسکی بر اصولده اداره اولنوب، مع‌هذا بر زمان اول مجرمین حقنده اجرا اولنان اشکنجه‌لره ومحاکمه‌سز مجازاتلره ختام ویریله‌رك، بر درجه‌یه قدر شرع شریفه توفیق حرکت اولنمقده در. اداره‌سی بر نوع اداره عسکریه اولوب، خاندن صکره الك نفوذلی آمرلر قاضی القضاة یرینی طوتان نقیب الاشراف ایله (مهتر) تعبیر اولنان داخلیه ناظریدر. خیوه‌نك روسیه‌یه قارشی واقع اولان مقاومت مردانه‌سنی متعاقب عقد اولنان معاهده حکمنجه خان روسیه ایمپراطورینی طانیمق وخانلغك ایچنده روسیه‌نك تجارتی سربست براقمق مجبوریتنده بولنوب، دولت مشارالیهایه تضمینات حربیه نامیله بورجلی اولدیغی ۲۲۰۰۰۰۰ روبله‌یه قارشی دخی مملکتنی ترهین ایتمش اولدیغندن، خیوه‌ده مقیم روسیه سفیرینك دخی بیوك بر قوت ونفوذی اولوب، خانلغك امور داخلیه‌سنه دخی قاریشیر. خیوه خانلغنك یکی اصولده عسکری وبر کونا تأسیسات نافعه‌سی یوقدر.

احوال تاریخیه‌سی. — خیوه خانلغی خوارزم خطه‌سنك بر قسمندن عبارت اولمغله، احوال تاریخیه‌سی حقنده سویلیه‌یله جکمزی «خوارزم» ماده‌سنده بیان ایتدکسه‌ده، شوراجقده دخی برایکی سوز علاوه ایده‌لم. بو خطه‌نك قبل الاسلام اولان احوالی پك ده معلوم اولیوب، ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقدن صکره دخی الك اهمیتلی زمانی خوارزمشاهیان دولتنك هنکامیدر، که او صیره‌ده خوارزم کندی باشنه بر دولت اولدقدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وایرانك دیکر بر خیلی یرلری خوارزمه تابع ایدی بعده چنکیزك ید ضبطنه کچوب، چنکیزدن صکره اولاد چنکیزدن چغتای و قبچاق حکمدارلرینه تابع اولوب، بعده تیمورك واولاد واحفادینك ید اداره‌سنده بولنمش؛ واونجی قرن هجری اوائلنده اویغور اولادندن اولان اوزبکلر کلوب، مستقل بر خانلق تشکیل ایتمشلردر.

خوارزمك اسكی مركزی اولان اورگنج مغوللرك هجوملری زمانده خرابه اوغرامش اولدیغندن، اوزبكلر خیوه‌یی مركز اتخاذ ایتمشلردر. خیوه خانلغی ابتدا بتون خوارزم خطه‌سندن عبارت ایكن، بوصوك زمانلرده روسلر اوطرفده توسیع ممالك ایتدكجه، خانلغك حدودینی طارلاشدیرمشلردر. روسیه دولتی بیوك پترو زمانندن بری خیوه‌نك ضبطنه چالیشمقده اولوب، تواریخ مختلفه ایله اردولر سوق ایتمش؛ وآنجق خیوه‌لیلر جسور وحرب آزما آدملر اولمغله، مردانه مقاومت ایدوب، روسیه عسكرینی دفعاتله كلیاً منهزم ایتمش، وپك چوق تلفاته اوغرامشلردر. نهایت ۱۸۷۳ تاریخ میلادیسنده طاشكند والیسی جنرال قاوفمان اوچ جهتدن عسكر سوقیله بر چوق محاربادن صكره خیوه‌یه داخل اوله‌بیلمش؛ ویوقاریده ذكر اولنان معاهده‌یی امضا ایتدیرمشدر. او وقتدن بری روسیه خیوه حدودنده بر طاقم استحكامات یاپدیروب، قزاقلر اسكان ایتدیرمكده‌در. بو استحكاماتك اك مهمی خیوه قربنده و جیحونك ساحل یمینده واقع (پترو آلكسا- ندروفسق) استحكامیدر.

(حرف الخانك صوكی)

د

(باب الدال فصل الالف الخ .)

دابق { حلب قرینده بر قریه اولوب، ملوك امویه‌دن سلیمان بن‌عبد الملك، استانبولی فتح ایتدیکجه، دمشقه عودت ایتمکی نیت ایتمش اولمغله، اوراده وفات ایتمش؛ وتل سلیمان دینلن محل مخصوصه دفن اولنمشدر.

دابه { نوبه‌نك حدود جنوبیه‌سنده ونیلك ساحل یسارنده برقصبه اولوب، سودانه کیدن کاروانلرك مبدئیدر.

داتام { (Datame) تواریخ یونانیه‌یه کوره، بیچ آردشیر(؟)ك زمانده ایران سردارلرندن اولوب، آناطولیده واقع (قپادوقیا) خطهٔ سنده عصیان ایتمش؛ واوزرینه عسکر سوق ایدن (آردباز)ی مغلوب ایدوب، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ۳۶۱ تاریخنده قتل ایندیریله‌رك، قپادوقیا ایران ممالکنه الحاق اولنمشدی.

داتیس { (Datis) یونان مورخلرینك قولنه کوره، برنجی داریوس یعنی اسفندیار زمانده ایران سردارلرندن اولوب، (آرتافرن) ایله برابر یونانه سوق عسکر ایتمکله، قبل المیلاد ۴۹۰ تاریخنده (میلتیادیس) طرفندن (ماراتونه) ده مغلوب اولمشدی.

داجل { هندستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی حدودنده مستحکم بر قصبه او - لوب، ۲۹°۳۷′ عرض شمالی ایله ۶۷°۵۹′ طول شرقیده واقعدر.

داچ { (Daces) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، رومانیا جهتنده ساکن ایدیلر. وحشیلکلریله معروف ایدیلر. بونلرك اصل وجنسلری تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، اقوام آریانیه‌دن بولندقلری مظنون اولوب، (داچ) اسمنك آلمانلرك اسم اصلیلری اولان (دایچ) اسمیله ظاهر اولان مناسبتی بو قومك آلمان اقوامندن اولمسنه دخی احتمال ویریور . روما سردارلرندن (ترایان) ایکنجی قرن میلادیده بونلری مغلوب وپریشان ایتمشدر.

داچیا { (Dacie) آوروپانك بیوك بر خطهٔ قدیمه‌سی اولوب، افلاق، بغدان، بساربیه، اردل ومجارستانك برقسمندن عبارت ایدی. جنوباً طونه نهریله، شرقاً قره‌دکیزله ودنیستر نهریله، شمالاً قرپات طاغلریله، غرباً دخی تیس نهریله محاط ومحدود ایدی. بو خطه‌نك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، اسکی یونانیلر آثارنده اهالیسی وحشیلکلریله یاد اولنورلر. ایکنجی قرن میلادی اواثلنده روما سردارلرندن (ترایان) داچیالیلرله اون سنه محاربه ایدوب، کندیلرینی مغلوب ایتمش؛ و اینالیادن بر چوق اهالی کتیروب: اسکان ایندیرمکله، بونلرك داچ قومنك بقیة السیوفیله اولان اختلاطندن شمدیکی اولاخلر تولد ایتمشدر. روما دولتی زمانده (داچیا) آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنوب، بعده (آورلیوس) طونه‌نك جنوبنده واقع خطه‌یه یعنی بلغارستانك بر قسمنه دخی (داچیا) اسمنی ویرمکله ، بوکا (آورلیوس داچیاسی Dacie Aurelienne) واصل داچیایه (ترایان داچیاسی Dacie Trajane) دیرلردی. بعده بیزانس دولتی زمانده داچیا بر چوق صفتلرله برقاچ ایالته تقسیم اولنه‌رق، صربیه واسکوب واشقودره جهتلرینه وار- نجه‌یه دك بتون روم ایلنك قسم شمالیسنه اطلاق اولنمشدی.

داخل { (الواح الداخل) صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بیوك بر واح اولوب، (الواح الخارج)ك غربنده واقعدر. شرقدن غربه ممتد بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، بویی ۱۴۰ واکی ۲۰ کیلومتره‌در . سطحی حذای بحردن ۱۰۰

مثره یوکسکدر. مرکزی اولان القصر قصبه‌سی ۳۲″ ۴۱′ ۲۵° عرض شمالی ایله ۶″ ۳۹′ ۲۶° طول شرقیده واقع اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهالیسی واردر. بو قصبه‌دن برساعتلق مسافه‌ده اسکی برمعبد خرابه‌لری موجود اولوب، (دیرالحجر) اسمیله معروفدر. کرك بو معبد وکرك قصبه‌نك جوارنده‌کی ویرانه‌لر اوراده زمان قدیمده بیوك بر شهر بولنمش اولدیغنه دلالت ایدیور. قصبه‌ده (عین القیاد) اسمیله صیجاق بر صو منبعی بولنوب، جامعك اطرافنده بوصوایله اداره اولنور بر قاچ حمام واردر. القصردن بشقه (قلمون) اسمیله دیکر برقصبه ایله ۱۲ قریه موجوددر. واحك اهالیسی ۱۷۰۰۰ کشی قدر در. قیشین یاغمورلری چوق اولوب، شدتلی روزکارلر دخی اسر. محصولاتی باشلیجه خرمادن عبارتدر. القصرك اهالیسی قریش نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، قلمون اهالیسی ایسه یاوز سلطان سلیم خان زمانده اسکان اولنمش ترك اولدقلرندن.

داخلیه { مصر سفلاده بر مدیریت اولوب، شرق شمالی جهتندن آق دکیزله، شمال غربی جهتندن غربیه، جنوب شرق طرفندن دخی شرقیه مدیریتلریله محاط ومحدود در. نیلك دمیاطدن کچن بر بیوك قولی مدیریتك حدود غربیه سنی تشکیل، ودیکر بر چوق قوللر دخی اراضیسنی سقی ایدیور. مرکزی (منصوره) شهریدر. اهالیسی ۵۰۰۳۰۰ کشیدن عبارتدر. احوال سائره‌سیچون «مصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

دادار { بلوجستانده (بولان) نهری کنارنده وبولان بوغازندن ۸ کیلومترهلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر. دنیانك صیجاق محلی عد اولنوب، حرارت ۶۰ درجه‌یه قدر چیقارمش.

داذویه { صحابه‌دن اولوب، قیس بن مکشوح وفیروز دیلمی ایله برابر عهد رسول الله (صلعم) ده ادعای نبوت ایدن اسود عنسی‌یی قتل ایتمشدر.

دارا { ایران قدیم ملوکندن کیانیان سلاله‌سنك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، دارابك اوغلیدر. پدرندن صکره ایران تختنه جلوس ایدوب، قبل المیلاد ۳۴۲ تاریخندن ۳۳۰ تاریخنه‌دك ۱۲ سنه حکومت سورمشدر. ماکدونیا حکمداری اسکندر کبیر پدرینك منوی ضمیری بولنمش اولان ایران سفرینه تشنه اولدیغندن، عسکر سوق ایده‌رك، آناطولی وسوریه ومصر جهتلرینی ضبط ایتدکدن صکره، دارانك تکلیف ایتدیکی صلحی قبول ایتمیه‌رك، ایرانه طوغری حرکت ایتمش؛ وار بلده وقوع بولان محاربهٔ عظیمه‌ده دارا مغلوب اولوب، فرار ایتمکده ایکن، وفات ایتمشدر؛ وبونك وفاتیله کیانیان دولتی ختام بولوب، برمدت ایران ممالکی ماکدونیالیلرك ید اداره‌سنده قالدقدن، واشکانیان ایله سائر بعض طوائف ملوك حکم سوردکدن صکره، ساسانیان دولتی ظهور ایدوب، ایران دولتنی یکیدن احیا ایتمشدر. دارایه یونان قدیم مورخلری واونلردن اقتباساً آوروپالیلر (داریوس Darius) اسمنی ویروب، آنجق بونلر ایران ملوکندن اوچ داریوس تعداد ایتدکلرندن، تفریق ایچون بوکا (داریوس‌قودومان) نامنی ویرمشلردر. بواوچ داریوسك برنجیسی (اسفندیار بن کشتاسب) وایکنجیسی (داراب بن بهمن) در. [«اسفندیار» و «داراب» ماده‌لرینه مراجعت.] یونان مورخلری دارایی ایکنجی دارانك یعنی دارابك اوغلی عد ایتمیوب، اونك نسلندن فرض ایدیورلر. وبینلرنده دها بر قاچ حکمدار ایله ایران تاریخلرنده ذکر اولنمیان برطاقم وقوعات بیان ایلیورلر.

دارا { جزیره‌ده نصیبین ایله ماردین آره‌سنده بر قصبه اولوب، روایته کوره دارانك مغلوبیتندن صکره اسکندر طرفندن بنا، ودارانك اسمیله تسمیه اولنمشدی. رومللر بوقصبه‌یی ضبط وتحکیم ایده‌رك، خیلی وقت ایرانیلره قارشی برقره‌غول حکمنده طوتمشلردی. ابن بطوطه بو قصبه‌یی کورمش اولد. یغنی، وخانه‌لری بیاض اولوب، مشرف خراب برقلعه‌سی ده بولندیغنی بیان ایدیور. الیوم خراب اولوب، قربنده بر قریه واردر.

داراب { ایران ملوك قدیمه‌سندن کیانیان سلاله‌سنك له‌سنك سکزنجی حکمداری اولوب، بهمن آردشیر درازدست بن اسفندیارك اوغلیدر. والده‌سی همایدن صکره ایران تختنه جلوس ایدوب، ۱۴ سنه حکومت سورمشدر. ایران مورخلری بونك ماکدونیا حکمداری فلیپله محاربه ایدوب غالب کلد. یکنی بیان ایدیورلرسه‌ده، بویله بر محاربه‌نك اصلی یوقدر. آنجق بونك زمانده آیدین جهتلرندن عبارت

اولان (لیدیا) ایالتنك اهالیسی عصیان ایدوب، ایراندن کوندریلن عسکر طرفندن مغلوب اولدقلرندن، قریبت محل مناسبتیله بو سفری ایرانیلر فلیپه قارشی ظن ایتمش اولسه‌لر کرکدر. یونان قدیم مورخلری دارایه ایکنجی داریوس نامنی و (اوخوس) یعنی « پیچ » لقبینی ویروب، آردشیر درازدستك اوغلی و آردشیر بهمنك پدری اولدیغنه ذاهب اولمشلردر. حالبوکه ایران مورخلری آردشیر درازدست ایله آردشیر بهمنی برشخصدن عبارت عد ایدیورلر. یونان مورخلرینك قولنه کوره ایکنجی داریوس یعنی داراب میلاددن ۴۲۳ وداراداد ۸۳ سنه اول تخته جلوس ایتمشدر. بوحالده دارانك پدری اوله‌ماز.

دارابخت { (میرزا ـــ) دهلیده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه‌نك حکمدار

اخیری اولان بهادر شاهك اوغلی اولوب. ادیب وشاعر بر ذات ایدی. مرتب دیوانی واردر.

دارابکرد { (ومعربی دارابجرد) ایرانك فارس خطه‌سنده فسا مضافاتندن بر

قصبه اولوب، شیرازك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و ۱۵۰۰۰ قدر اهالیی جامعدر. وقتیله دها بیوك ومعمور اولوب. شمدیکی حالده اکثر یرلری خرابدر. قربنده قیا طوزی معدنی واردر. ـــ یاقوت حوینك روایتنه کوره، بواسمله ایکی قریه دخی بولنوب، بری اصطخر قربنده ودیکری نیسابور جهتنده ایمش. برنجیسی یانندهکی جیوه معدنیله مشهور ایدی. بواسم فرس ملوك قدیمه‌سندن داراب بن بهمن طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغنی کوستریور.

داراشکوه { دهلی ملوك تیموریه‌سندن شاه‌جهانك بیوك اوغلی اولوب،

عالم وادیب وشاعر بر ذات ایدی. بر چوق تألیفاتی ودیوان اشعاری واردر. ولادتی ۱۰۲۴ ووفاتی ۱۰۶۹ ده وقوع بولمشدر. سلیمان شکوه وسپهر شکوه اسملریله ایکی اوغلی اولوب، بونلر دخی برر مدت فرار واختفاده یاشادقدن صکره، پدرلرینك اوغرادیغنه اوغرامشلردر. داراشکوهك مذکور « مجمع البحرین » دن بشقه « سفینة الاولیا »، « حسنات العارفین »، « حق نامه » عنوانلریله بر قاچ تألیفاتی ومرتب دیوان اشعاری واردر. سانسکری یعنی اسکی هند لسانه دخی آشنا اولوب، لسان مذکوردن « سرالاسرار » عنوانیله فارسیه بر کتاب ترجمه ایتمشدی، که بك قیمتدار بر اثر اولوب، بعض آوروپا لسانلرینه دخی نقل اولنمشدر. اشعارنده مخلصی (قادری) در.

دارالبطیخ { بغداده بر محله اولوب، میوه بازاری اوندہ ایدی.

دارالبنود { فاطمیون زمانینده قاهره‌ده بر سلاحخانه اولوب، فتلی مراد او- لنانلر دخی اوراده حبس اولنوردی.

دارالبیضاء { (الدارالبیضاء) مراکش دولتنك (فاس) ایالتنده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده بر قصبه واسکله اولوب، ′۳۳°۳۷ عرض شمالیایله ′۵۰ ′۵۵ °۹ طول غربیده واقعدر. اهالیسی ۸۰۰۰ کشیدن زیاده اولوب، بیك قدری یهودی، بر قاچ یوزی آوروپالی وقصوری عرب واسلامدر. تجارتکاه بر محل اولوب، خیلی اخراجات وادخالاتی واردر. اسم قدیمی (انفا) اولوب، آوروپالیلر (قازه‌بلا- نقه) دخی دیرلر. که دارالبیضانك ترجمه‌سیدر.

دارالجهاد { تواریخ عثمانیه‌ده حدود ده بولنوب اکثریا معسکر اتخاذ

اولنان بلغراد، بغداد، جزایر، تونس وطرابلس غرب کبی بعض شهرلره اطلاق اولنور.

دارالحکیم { کوفه‌ده مشهور بر محله ایدی.

دارالخلافه { بغداد وقاهره واستانبول کبی طول مدت مرکز خلافت

عظمی بولنمش وبولنان شهرلره اطلاق اولنور.

دارالخیل { بغداده حویلیسی غایت واسع بر سرای ایدی، که بیرام الایلرنده

ودول سائره‌دن سفرا ورودنده بو حولی داخلنك هر طرفنده آلتین رختلی ۵۰۰ آت طورور وهر برآنك دیزکبنی بر سایس طوتاردی.

دارالرقیق { بغداده بیوك بر چارشی او - لوب، درت قپوسی، اورته‌سنده واسع بر میدانی وبر باغچه‌سی وار ایدی. ۵۰۳ ده بناسنه باشلانوب، ۵۰۷ ده اکمال اولنمشدی.

دارالسلام { (ومدینة السلام) بغداده ویریلن اسمدر.

دارالسلام { زنکبار ساحلنده وزنکبار جزیره‌سنك قارشیسنده وجنوبنده بر قصبه واسکله اولوب، ۶°۴۹′ عرض جنوبی ایله ۳۷°۲۱′۴۶″ طول شرقیده واقعدر. آفریقانك ایچ طرفلرینه طوغری کیدن کاروانلرك مبدئی اولوب، خیلی تجارتکاه بر یردر.

دارالشجرة { بغداده خلیفه مقتدر بالله طرفندن بنا اولنمش بر سرای ایدی. یاقوت حوینك روایتنه کوره بوسرایك حولیسنده بیوك بر حوضك اورته‌سنده کومش وآلتوندن معمول جسیم بر آغاج اولوب، داللرنده آلتون وکومشدن وذی قیمت احجاردن چیچکلر و میوه‌لر و انواع طیور بولنوردی؛ وروزکار اسدکجه، قوشلر حرکت ایدوب، اغزلرندن بعض سسلر چیقاردی. سرایك اوکنده وحوضك ایکی طرفنده آنه بیتمش داللرنده مزراق وسپر طوتار اون بشر سوارینك هیکللری وار ایدی. سرایك دارالشجره تسمیه اولنمسی مذکور شجرهٔ مصنوعه‌دن طولایدر.

دارالطواویس { ودارعماره، دارفرج، دارالقز ودارالقطن خلافت عباسیه زماننده بغدادك محله‌لرندن ایدی.

دارالندوه { مکهٔ مکرمه‌ده زمان جاهلیتده مشاورات ادبیه وسیاسیه‌یه مخصوص بر خانه اولوب، قریشدن قصی بن کلاب طرفندن تأسیس اولنمش؛ وبونك وفاتنده اوغلی عبد الداره وبونك نسلنه قالوب، بعد الاسلام عکرمه بن عامر وبر روایتده حکیم بن حزام طرفندن یوز بیك درهم مقابلنده معاویه‌یه صاتلمش؛ وبونك طرفندن دارالاماره اتخاذ اولنمشدی. دارلندوه‌ده جریان ایدن مباحثات قریشیلرك تشخیص اذهانه خیلی خدمت ایتمش؛ واسکندریه‌ده تدریس اولنان حکمت یونانیه‌دن بر چوق حقیقتلر دخی دارالندوه مذاکراتی صره‌سنه کیره بیلمشدی.

دارائی { یاخود دارانی (عبدالرحمن بن عطیه) قدمای صوفیوندن اولوب، دمشق شام مضافاتندن (دارا) قریه‌سنده طوغمش؛ و ۲۱۵ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. بعض اقوال ومواعظ صوفیانه‌سی واردر.

دار بنده { آفریقای وسطیده نیل منابعیله (قونغو) و (چاد) منابعنك آره‌سنده کی تقسیم میاه خطنده مرتفع برخطه اولوب، شمال غربی جهتندن دارفور و ودای، شمال غربی طرفندن باکرمی خطه‌لریله، جنوباً دخی (نیام نیام) ممالکیله محاط ومحدوددر. ۶° ایله ۴° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولور. اهالیسی نیام نیام اقوامندن معدوددر. احوالی هنوز تمامیله معلوم دکلدر.

دار بهنکه { (Darbhangha) هندستانك شمال شرق جهتنده (بهار) خطه‌سنك باطنه ایالتنده سنجاق مرکزی برشهر اولوب، ۲۶°۱۰′۲″ عرض شمالی ایله ۸۳°۳۶′ طول شرقیده وکمك ایرماغنه تابع برنهر کنارنده واقعدر. چارشی وبازارلریله کوللری چوق وتجارتکاه بر شهر اولوب، ۱۴۰۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ۴۷۴۵۰ اهالیسی واردر. پیشاوردن کلکته‌یه کیدن دمیریول خطنه برشعبهٔ مخصوصه ایله مربوطدر.

دارپورام { (Darpouram) هندستانك مدراس ایالتنده وکاوری ایرماغنه تابع برچای کنارنده واقع بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

دارتفورد { (Dartford) انکلترەنك (کنت) ایالتنده، لوندره‌نك ۲۴ کیلو - مترە شرق جنوبیسنده وتامیسه‌یه تابع (دارنت) چایی اوزنده واقع برقصبه اولوب، ۸۳۰۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌لری واردر. نهر مذکورده سفائن ایشلدیکی کبی، دمیریول موقفی دخی واردر.

دارتموت { (Dartmouth) انکلترەنك (دوون) ایالتنده و (دارت) نهری منصبنك قربنده برقصبه اولوب، ناحیه‌سنی تشکیل ایدن جوارلریله برابر ۵۳۴۰ اهالیسی واردر. ۱۱۹۰ تاریخ میلادیسنده اهل صلیب یو اسکله‌دن بادبان کشای تعصب اولمشلردر. — آمریقای شمالیده

(دومینیون) قطعه سنك (یکی اسقوچیا) خطه سنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولان (هالیفاقس) شهرینك قارشیسنده وهالیفاقس کورفزی ایچنده واقعدر. ٤٣٦٠ اهالیسی، تجار - خانه‌سی وقربنده آلتین معدنی واردر. دومینیونی بر یاندن بریانه شق ایله بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان دمیر یول خط کبیرینك مبدئیدر.

داردانله (Dardanelles) بحر سفید بوغاز - نه اسکی یونانیلر طرفندن واونلره امتثالاً الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسم اولوب، دهااسکی اسم یونانیسی (هلیسپونت)در. دارد نله اسمی قلعهٔ سلطانیه‌نك جنوب جهتنده بولنمش اولان (داردانیه) قصبه سنه نسبتله تحصل ایتمشدر. بوبوغاز آطه لردکیزیله مرمره دکیزی آره سنده اختلاطی موجب اولوب، غرب جنوبیدن شمال شرقیه طوغری ممتد اولور. سدالبحر ایله قوم قلعه‌سی آره سندن کلیبولیه قدر اوزانوب، طولی ۷۰ کیلومتره وعرضی ۱۸۰۰ ایله ۷۰۰۰ متره آره سنده‌در روم ایلی جهتنده‌کی ساحلی صرب وآناطولی ساحلی ایسه دها دوز وبعض یرلرنده قوملقدر. عمق اکثر محللرنده ۵۰ ایله ٦۰ متره آره سنده‌در. انك طار محلی قلعهٔ سلطانیه ایله کلیدالبحر آره سنده‌در. بوصوك زمانلرده بوغازك محافظه سیچون اصول جدیده اوزره پك جسیم ومتین استحکاملر انشا اولنمشدر.

داردانوس (Dardanus) تروآ مملکت قدیمه‌سنك انك اسکی حکمداری وتروآ دولتنك مؤسسی اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا ابوالآلهه زعم اولنان مشترینك اوغلی ایدی. اینه لیاده واقع (اترو یا) خطهٔ قدیمه سنك (قوریته) بلده سنده طوغمش؛ وبرادری (یاسیون) ی قتل ایتدیکیچون، مملکتی ترك ایتمکه مجبور اولوب، آناطولی ساحلنه کچه‌رك (توکریا) حکمداری (توکر) ك قیزینی تزوجله، قائن پدرینه خلف اولوب، قبل المیلاد ۱۵٦۸ دن ۱۵۳۷ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ و (تروآ) شهرینی بنا ایلمش ایدی. بومناسبتله تروآ مملکتنه (داردانیه) دخی دیرلردی.

داردانیه (Dardanie) یغا سنجاغندن عبارت بولنمش اولان تروآ مملکت قدیمه سنك اسم دیکری اولوب، آنف الترجمه (داردانوس) ه نسبتله بویله تسمیه اولنوردی. — آیدوس قربنده بواسمله بر قصبه دخی وار ایدی، که میلاددن ۸۵ سنه اول روما سردارلرندن (سیلا) بو قصبه ده مهردادله بر معاهده عقد ایتمشیدی. بحر سفید بوغازینه (داردانله) سمی وبراسنه سبب بو قصبه‌در.

داردانیه (Dardanie) آوروپا قطعه سنده دخی بواسمله برخطه وار ایدی، که ماکدونیانك شمالنده ومیسیانك جنوبنده واقع اولوب، شمدیکی قوصوه حوالیسندن عبارت ایدی. مرکزی (سقوپی) یعنی اسکوب شهری ایدی. ماکدونیا حکمدارلرندن فلیپ واسکندر داردانیه‌یی ضبط ایتمشلر ایسه ده، اهالیسی بسبتون رام اولیوب، بردرجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایده بیلمشلردی. کرك بو داردانیه‌نك وکرك آناطولیده کینك اهالیسی اقوام پلاسجیه‌دن بولندقلری جهتله، بو ایکی خطه‌نك براسمله تسمیه‌لری اهالیسنك همجنس اولمسنه وبینلرنده بر قرابت ومناسبت بولنمسنه مبنی اولهبلیر.

داردستان (Dardistan) هندستانك منتهای شمال غربیسنده همیلایا) ایله هندوکوهك محل التصاقنده وکشمیر ایله افغانستان آره سنده بر خطه اولوب، (کافرستان) اسمیله دخی معروفدر. [«کافرستان» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

داردینار بری کبری ودیکری صغری او - له رق بغداددده بو اسمله ایکی بیوك محله اولوب، هارون الرشیدك آرادلیلرندن ومأمونك امراسندن دینار بن عبدالله منسوب ایدیلر.

دارزاله (Darzala) سودان وسطیده بر خطه اولوب، (برغو) اسمیله دخی معروفدر. [«برغو» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

دارس (Dares) تروآده (وولقان) ك یعنی آتش الهنك عبادتنه مخصوص بیوك بر راهب اولوب، تروآ محاربهٔ مشهوردسی زمانده یاشامش، وکویا تروآ دولتنك صورت زوالنی نظمه چکمشدر. یونانینك بری طرفندن بو نام مستعارله یازلمش اولهجغی ملحوظ اولان بو منظومه‌نك اصل یونانیسی نابود اولوب، لاتینجه ترجمه‌سی موجوددر.

دارسه ژان — و پیرژوزف — (J. Darset, P. J. Darset,) بابا اوغل مشهور ایکی فرانسز کیمیاکردر. برنجیسی ۱۷۲۵ ده طوغوب،

۱۸۰۱ ده وفات ایتمشدر. ابتدا مونتسکونك اولادینك مربیسی اولوب، مشارالیهك اخص احباسندن ایدی. بعده ضربخانه‌ده وسائر بعض خدماتده بولنوب، آقادمیا ومجلس اعیان اعضاسی صره‌سنه دخی کچمشیدی. کیمیایه متعلق بر چوق کشفیات نافعه‌سیله بعض تألیفاتی واردر. — اوغلی ۱۷۷۷ ده طوغوب، ۱۸٤٤ ده وفات ایتمشدر. پدرینك اثرینه تبعیتله، بو دخی کیمیاجه بر چوق خدمات وکشفیاتله موفق اولمشدر.

دارفرتیت { و دارروننغه [« فرتیت » و « رونغنه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

دارفور { (Darfour) سودان شرقیده بر مملکت اولوب، شرقاً (کردفان)، غرباً ودای)، شمالاً صحرای کبیر، جنوباً دخی (دارفرتیت) و(دارروننغه) ایله محاط ومحدوددر. ° ۹ ایله ° ۱٦ عرض شمالی و ° ۲۰ ایله ° ۲٦ طول شرقی آره‌سنده ممتد اولوب، غیر منتظم بر مربع شکلی ابراز ایدیور. اورته‌سندن (جبل مارە) سمیله بر طاغ اوزانوب ۱۵۰۰ متره قدر ارتفاعی وبر چوق بوغازلری واردر. نیل وقونغو ایرماقلرینك منابعنه قریب بولنغله، عمومیت اوزره اراضیسی مرتفعجه اولوب، ارتفاع وسطیسی ٦۰۰ متره‌در. شمال وشرق شمالی جهتلری قورو وچوله مشابه اولوب، غرب وجنوب ایله شرق جنوبی جهتلرنده ایسه میاه جاریه ورطوبت زیاده‌در. بناءً علیه مملکتك منبت ومعمور یرلری غرب وجنوب جهتلرنده اولوب، شرق وشمال طرفلرنده بر طاقم عرب وبربر قبائلی خیمه‌زن اولورلر. جبل مارە اوزرنده دخی نیم وحشی بر طاقم قبائل زنجیه ساکن اولوب، بونلر سائر اهالی ایله اختلاط ایتمزلر. جبل مارەنك غرب وجنوب اتکلرندن بر چوق نهرلر آقوب، چاد کولنه طوغری آقارلر. بونلرك الك بیوکی (بحر السلام) در. جنوب شرقی اتکلرندن دخی بر قاچ نهر آقوب. نیله طوغری جریان ایدرلر. بونلرك دخی الك بیوکی (بحر العرب) در. الك بیوك والك تجار تکاه قصبه‌سی (قبه) ایسه‌ده، مرکزی (فاشر) قصبه‌سیدر. بو ایکی قصبه‌دن بشقه دها خیلی قصبه‌لری اولوب، شمالدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: بئرمدوب، بئرمدون، بکاریه، ام بدر، فوحه، میلت، کوکبیه، کلکول، نوره، داره، توشه، شکه، کلکه، تایمو، دانغو، حفر النحاس وسائره‌در.

خانه‌لری سودانك سائر طرفلرنده دخی اولدیغی کبی، طوپراقدن اولوب، داری صمانیله مستور وقازیقدن چیتلرله محاطدر. هواسی غایتله صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر؛ یالکز جنوب غربی جهتنك هواسی بیانجیلر ایچون آغرجه‌در. سنه‌سی درت فصله منقسم اولوب، حزیران وتموز واغستوس آیلری فصل خزانی حکمنده در. بو اوچ آیده کثرتله واکثریا شدتلی فورطونه‌لرله قاریشیق یاغمور یاغار. بوموسمی تعاقب ایدن اوچ آیده هوانسبةً سرینجه اولوب، بزم قیشمزه مصادف اولان کانونلر وشباط آیلری دخی اورانك ایلك بهاری حکمنده در. بزم بهارمزی تشکیل ایدن مارت، نیسان ومایس آیلرنده ایسه حرارت صوك درجه‌ده اولور. محصولاتی چوق اولوب، بوکملك یرلرنده بغدای وآرپه ایله سائر حبوبات وآلچق یرلرنده ایکی نوع داری، پرنج، یاموق، توتون، طوماتس، قارپوز وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی وصولی یرلرده پرنج دخی حاصل اولور. تمرهندی کثرت اوزره اولوب، دیکر بر چوق نباتات طبیه دخی بولنور. خرمالری پك کوچك ولذتسزدر. اکثر وادیلری اورمانلرله مستوردر. شرق جهتلرنده (بواباب) دینلن جسیم آغاجلردن دخی بولنور. آتلری آز وکوچك اولوب، باشلیجه مرکب ودوه قوللانیرلر. قیمون وصیغیرلری چوقدر. یاغ، بال، بالمومی و دری دخی مملکتك باشلیجه اخراجاتندندر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، جنوب وغرب جهتلرندن کلن کاروانلر دارفورده بر مدت مکث ایله، اکثریا اون بش یدك دویه یانغ اولدقلری حالده، سیوطه واورادن قاهره‌یه طوغری حرکت ایدرلر. اهالیسی ٤ ملیون راددلرنده اولوب، یالکز ۵۰۰۰۰۰ قدری خیمه‌نشین وقصوری ساکندر. اهالی باشلیجه اوچ جنسیته منقسم اولوب، اهالیٔ اصلیهٔ قدیمه‌سی اولان زنجیلردن بشقه بر چوق عربلر وبربرلر دخی بولنو. اصل زنجیلر زیاده سیاه رنکلی، یاصی برونلی، قیوبرجق وقیصه صاچلی وپك چرکین آدملردر. آنجق بربرلر وعربلرله اختلاطلرندن متولد اولانلرك چهره‌لری اوارچقه دوزکوندر. یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اهالیٔ اصلیه‌نك بر طاقمی مشرك اولوب، حتی ایچلرنده انسان اتی یینلر دخی وار ایکن، بوکونکی کونده مملکت اوتوشرکدن پاك اولوب، کافهٔ اهالی دین اسلامله متدیندر. زنجیلر وبربرلر کندیلرینه مخصوص لسانلرله

متکلم ایسه‌لرده، همان جمله‌سی لسان عربی‌یه آشنا اولوب، چارشی وبازارده باشلیجه عربجه لسانی استعمال اولنور. قرآن کریمك قرائتی خیلی منتشر ایسه‌ده، اك زیاده سحر وافسونه رعایت اولنوب، اجرای طبابت ادعاسنده بولنور افسونجیلری واردر.

دارفور یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر مستقل برحکومت اسلامیه اولوب، حاکملرندن محمد الحسین و محمد الفضل ایله سائرلری زمانده کردفان و دارفرتیت ایله دار رونغه دخی دارفور حکومتنه تابع اولمش ایسه‌ده، ابتدا کردفان و بعده ۱۲۹۲ تاریخنده زبیر پاشا طرفندن دارفور دخی ضبط اولنه‌رق، ادارهٔ مصریه‌یه تابع اولمشدی. بوندن مقدم سودان مصریده ظهور ایدن شورشلر میانده دارفور دخی ادارهٔ مصریه‌دن چیقوب، مهدینك تشکیل ایتدیکی حکومته تابع بولنمقده‌در.

دارقطنی { (ابوالحسن علی بن عمر) ائمهٔ حدیثدن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، بغدادك (دارالقطن) محله‌سندن اولمغله، بوله‌قبله شهرت بولمشدر. حدیثده زمانك فریدی اولدیغی کبی، فقه و تفسیرده وعلوم ادبیه‌ده دخی ید طولی صاحبی ایدی. بغدادده تدریس ایله مشغول اولوب، کافور اخشیدینك وزیری ابوالفضل بن خزابه طرفندن دعوت اولنه‌رق، مصره دخی کیتمشیدی. «کتاب السنن» و «المختلف والمؤتلف» عنوانلریله ایکی مشهور کتابی و دیکر بعض تألیفاتی واردر. ۳۸۵ تاریخ هجریسنده ۷۹ یاشنده وفات ایدوب، معروف کرخی جوارنده دفن اولنمشدر.

دارلاستون { (Darlaston) انکلتره‌نك استافوردایالتنده واستافوردك ۳۰ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلریله برابر ۱۴۱۵ اهالیسی، دمیر یولی، کور ودمیر معدنلری ودمیرخانه‌لری واردر.

دارلینغ { (Darling) آوسترالیاده بیوك بر نهردر، که قطعهٔ مذکوره‌نك سواحل شرقیه‌سی قربنده بولنان (توانغلاند) سلسلهٔ جبالندن نبعان و(قوئنسلاند) ایله (یکی جنوبی والس) حکومتلرنده حریان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، بو ایکیجی حکومت داخلنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۲۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب مسافه قطع ایتدکدن صکره، بویجه کندیندن کوچك اولان (مورای) ایرماغنه دوکیلور. آوسترالیانك سائر نهرلری کبی بونك دخی صویی آز اولوب، مجراسنك طولیله مناسب دکلدر. حوضه‌سی ۳۱۷۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، اهالیسی هنوز آز اولان بو اراضیٔ واسعه یك کنیش وکوزل مزارعی حاویدر. نهر مذکور (بورکه)، ویلقانیه، منیندی وسائر بر چوق قصبه‌لرك یانندن کچر. — بونهرك اسمی دیکر برطاقم اسملرله ترکیب اولنه‌رق، آوسترالیاده برقاچ ایالت اسملرینی تشکیل ایدیور.

دارلینغتون { (Darlington) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده ودورهامك ۲۹ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلریله برابر ۳۰۰۰۰ اهالیسی، دمیر یولی، یونك وکتان وپاموق منسوجات ایله کوزلك جاملری فابریقه‌لری واردر. — آوسترالیانك (ویقتوریا) حکومتنده واقع (ملبورن) دن ۱۰۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده بو بو اسمله بر قصبه بولندیغی کبی، آمریقای شمالیده ممالك متحده‌نك (ویسقونسن) جمهوریتنده دخی بر قصبه واردر.

دارم { (بن ابی دارم الجرشی یاخود التمیمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی اشعث واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف مرویدر.

دارمستاد { (Darmstadt) آلمانیانك غرب جهتنده (هسه) بیوك دوقه‌لغنك مرکزی بر شهر اولوب، (رین) ایرماغی ساحل یمینندن ۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده وبو ایرماغه دوکیلن (دارم) چایی اوزرنده واقع و ۳۷۵۰۰ اهالیلی جامعدر. اسکی و یکی دارمستاد اسمیله ایکیه منقسم اولوب، دوقه‌یه مخصوص سرایی، موزه‌سی، حربیه مکتبی، دیکر مکاتبی، بیوك کتبخانه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تیاتروسی، چوقه وبز فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. موقعی پك مفرح اولدیغی کبی یکی دارمستادك ابنیه وسوقاقلری دخی کوزلدر.

دارمی { (ابومحمد عبدالله بن عبدالرحمن السمرقندی) ائمهٔ حدیثدن اولوب، ۱۸۱ تاریخنده سمرقنده طوغمش، و ۲۵۵ ده وفات ایتمشدر. «مسنددارمی» دینمکله مشهور بر تألیف معتبری واردر.

دارمی { (ابوالفضل محمد بن عبدالواحد التمیمی) شعرا و وزرادن اولوب، بغدادلیدر.

خلفاء عباسیه‌دن قائم طرفندن سفارتله افریقیه صاحبی معزبن بادیس نزدینه کوندریلدیرك، اوراده ایکن بر شورش ظهور ایتمکله، طایطله‌ده مأمون بن ذی النونك یانه کیتمش، وخیلی وقت بونك یاننده قالوب، بونك حقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمش؛ و ٤٥٥ تاریخنده، ٤٧ یاشنده اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. حلبده معری ایله دخی کوریشمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار رقیقه‌سندندر:

اینفع قولی انی لاحبه
ودمعی بمثلیه وجدی یکتب
اذاقلت للواشین لست بعاشق
یقول لهم فیض المدامع یکذب

دارمی { شعرا ومغنیلردن اولوب، عمر بن عبدالعزیزك خلافتی زمانننده مکه‌ده ایدی. ظرفادن اولوب، حقنده بر چوق نوادر منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار الاسود
ماذا صنعت بناسك متعبد
قدکان شمس للعبادة ذیله
حتی وقفت له بباب المسجد

دارنتال { (Darnetal) فرانسه‌نك (آشاغی سینه) ایالتنده (روئن) قضاسنده وروئدن ٤ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب. ٥٥٧٠ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری، ایپلیکخانه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

دارنده { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسدن ١٣٠ کیلومتره جنوبنده اولهرق فراته تابع (طوقه) نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣١٢ دکانی، ٢ خانی، ٢ حمامی، ٨ مدرسه‌سی، بر رشدیه مکتبی، و بر کتبخانه‌سی واردر. اسکی برقصبه اولوب، حکومت امویه‌نك اوائلنده فتح اولنمشدی. — دارنده قضاسی سیواس ولایتنك منتهای جنوبنده اولوب، شمال وغرب جهتلرندن کرون قضاسیله، جنوباً مرعش، شرقاً دخی ملاطیه سنجق‌لریله محاطدر. ٦ ناحیه و ٢٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٨٥٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ٢٠٠٠ قدری ارمنی وقصوری کاملاً اسلامدر. اراضیسی قسماً طاغلق و قسماً اووه اولوب، فرات حوضه‌سی داخلنده بولنغله، قضایی شق واروا ایدن مذکور طوقه و آشوری وسترك نهرلری فراته منصب اولورلر. طوپراغی اولدجه منبت اولوب، بغدای، آرپه وسائر حبوبات ایله آفیون، توتون، طوت، انجاز تعبیر اولنور خوشابلق اریك وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری دخی ضررسز اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. درون قضاده ١٥ جامع، ٨ مسجد، ٤ کلیسا، ٢٠ اسلام و ٤ خرستیان مکتبی موجوددر.

دارنده‌لی محمد پاشا { [«محمد پاشا» مادهسنه مراجعت.

دارنلی { لورد — (L. Darnley) اسقوچیا زادکانندن اولوب، انکلتره قرالی سکزنجی هنریك یکنی مارکریته‌نك اوغلیدر. اسقوچیا قرالیچه‌سی (ماریا استوآرت) کندیسنه علاقه ایتمکله، ١٦٦٥ ده ٢٠ یاشنده ایکن مشارالیهانك زوجی اولوب، قرالیچه‌نك توجهنه مظهر اولان نجه کبرایی دفع وتبعید ایتدیکی کبی، قرالیچه‌نك کاتبی (ریچیو)یی دخی قتل ایتدیرمش؛ ونهایت ١٥٦٧ ده بولندیغی خانه هوایه آتیلوب، تلف اولمشدر. بو فعل قتلك قرالیچه‌نك امریله وقوع بولدیغی مظنوندر.

دارو { (Darro) سپانیاده کوچك لکن مشهور بر نهر اولوب، غرناطه شهری قربنده (شنیل) نهرینه منصب اولور.

داروم { قدسدن مصره کیدن طریق اوزرنده وغزه‌نك اوته‌سنده اولهرق ساحل بحردن برفرسخلق مسافه‌ده بر قلعه اولوب، اهل صلیب محاربانی صره‌سنده صلاح‌الدین ایوبی طرفندن تخریب اولنمشدر.

داروین { اراسم — (Er. Darwin) انکلتره شعرا واطبابندن اولوب، ١٧٣١ تاریخنده (السنون) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٨٠٢ ده وفات ایتمشدر. «نباتات بانجه‌سی» عنوانیله برمنظومه‌سی ودیکر بعض آثار ادبیه وفیه‌سی واردر.

داروین { شارل روبرت — (Ch. R. Darwin) انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، آنف‌الترجمه شاعر اراسم داروینك تورونیدر. ١٨٠٩ تاریخنده (اشروسبورغ)ده طوغوب، مملکتنك مکاتبنده علوم ابتدائیه‌یی تحصیل ایتدکدن صکره، ادیمبورغ دارالفنونه کیرمش؛ و ١٨٣١ ده (قامبریج) دارالفنوندن باشهادتنامه چیقوب، اوسنه دورعالمه کیدن قپودان (فیجروی) ك معیتنده فنون طبیعیه مأموری صفتیله سیاحنه چیقه‌رق، بش سنه متمادیاً

براز یلیا و آمریقای جنوبی سواحل غربیه سیله بحر محیط کبیر جزایرینی کزوب، تاریخ طبیعی حقنده پك چوق معلومات وتجارب اکتساب ایله ، ۱۸۳۶ ده انکلتره یه عودت ایتمش؛ ودیکر بعض رفقاسنك مشارکتیله بوسیاحتك مشهوداتی نشر ایتدیکی کبی، علم نباتات وحیوانات حقنده کی معلومات مکتسبه سنی دخی دیکر برقاچ اثریله میدانه قویمشدی . فنون طبیعیه ده کی معلومات واسعه وتجارب کثیره سیله برابر خارق العاده برذکاوت وفطانته مالك اولمغله ، عمرینی مطالعات وتحقیقات فنیه یه حصر ایدرك، فنون مذکوره نك الیوك عالملری صره سنه کچمش ، وکندینه مخصوص برفکر ومسلك صاحبی اولمشدر، که بوفکر ابتدا کتب سماویه یه منافی کورینه رك، اکثر خلق طرفندن کفر محض عد اولنوب ، شدیداً رد اولنمش ایسه ده، مسئله یه دها بیطرفانه باقلدقجه، حقیقت حالك ظن اولندیغی کبی اولیوب ، داروینك درمیان ایتدیکی ادله نك پك واضح ومقنع اولدیغی آکلاشلمغله ، بوکونکی کونده (داروینیسم) تعبیر اولنان اوفکر ومسلك کافهٔ طبیعیون طرفندن قبول اولنمش برحقیقت فنیه حکمنی آلمشدر. داروین باشلیجه حیوانات ونباتات انواع واجناسی بینندکی فرق ومشابهتك درجاتیله، بونلر براصلدن متفرع اولدقلری حالده، بینلرندکی فرقك ندن ونه صورتله حاصل اولدیغنی کشف وتحری ایتمك مسئله سیله اشتغال ایدوب ، بو خصوصده کندیسندن اول فرانسه وسائر آوروپا طبیعیونلرندن بعضلری بر طاقم افکار متفرقه میدانه قویمشلر ایسه ده ، بونی برعلم مخصوص صورتنه قویوب، قوانین فنیه وبراهین مقنعه ایله اثبات ایدن داروینلر. بناءً علیه کشفی شرفی بوذاته عائد اولوب ، بومسلکه بحق (داروینیسم) اسمی ویرلمشدر. بوبابده متعدد تألیفاتی اولوب ، آوروپانك سائر لسانلرینه دخی ترجمه ونشر اولنمغله ، داروینك اشتهارینه سبب اولوب ، آز مدت ظرفنده اسمی بتون عالمك معلومی اولمشدی . آنجق اکثر خلق فکر ومسلکنی تمامیله آکلامیه رق، وکندیسنك اتخاذ ایتدیکی اصول ایله افکارینك ماهیتنی فرق ایتمیه رك ، مجرد انسانك میمونلردن متولد اولدیغنی التزام ایتمسی ظن باطلیله بودهانك کشف ایتدیکی حقیقت فنیه یی هرکسك نظرینه مردود ومنفور کوسترمکه چالشمشلردی . حتی فرانسه آقادمیاسی کندیسنی فخری اعضاسی میانه ادخاله کوچ حال ایله مقتدر اولهبیلوب ، یینه بوندن طولایی قتولیك مطبوعاتنك پك شدتلی تعریضاتنه اوغرامشدی. انکلتره نك اکثر جمعیات فنیه سی اعضالغنده بولندیغی کبی، وبالهٔ وبرلین آقادمیسالری طرفندن دخی فخری اعضالغه انتخاب اولنمشدی . ۱۸۸۲ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر.

داریا { شامده دمشق قربنده بر بیوك قریه اولوب ، بعض مشاهیر علما وزهادك مسقط رأسی اولمغله شهرت بولمشدر .

داری آباد { هندستانك (اود) خطه سنده واقع بر کهنونك ۷۸ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب ، شهرمذکوردن فیض آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع و ۶۰۳۰ اهالیلی جامعدر.

داریان { (Darien) آمریقای وسطیده پانامه برزخنك شرق جنوبی جهتنده اولهرق (قولومبیا) ممالك مجتمعه سی داخلنده بر برزخ اولوب، جنوب غربی جهتنده (میکل) کورفزی بولنیور . بوبرزخ ′۳۰ °۷ ایله ′۳۰ °۹ عرض شمالی آره سنده ممتد اولوب ، یینه (داریان) اسمیله برصره طاغلری واردر. اراضیسی اشجار ونباتات وحشیه ایله مستوردر. بوبرزخك دفعه تله حفر وکشادینه تشبث اولنمش ایسه ده، بر نتیجه حاصل اوله مامشدر . — برزخك شرق طرفنده وآنتیل دکیزنده واقع برکورفزه دخی بو اسم ویریلیور.

داری دره { ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغنده وکوملجنه نك ۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، دسپوط طاغی اتکنده وآرده نهرینه تابع بردره نك اوزرنده واقعدر. ۴۰۰۰ قدر اهالیسی، رشدیه وابتدائیه مکتبلری، چارشیسی وبرقاچ جامع شریفی واردر. — داری دره قضاسی جنوباً نفس کوملجنه واسکیجه ، غرباً وغرب شمالی جهتندن اخی چلبی، شرق شمالی جهتندن جبل، شرقاً دخی سلطان یری قضالریله محاطدر. شاهین وآق بیکار ناحیه لریله برابر ۲۷ قریه دن مرکب اولوب، اکثری اسلام وقصوری بلغاروروم وسائره دن عبارت ۲۱۱۷۴ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق وسنکستان اولوب ، بعض منبت یرلری دخی واردر. محصولاتی بغدای ، آرپه ، چاودار ، فصولیه و سائر حبوباتله پتاتس وتوتوندن عبارتدر. درون قضاده ۳۸ جامع ومسجد ، ۵ مدرسه ، ۷۰ مکتب، ۴ تکیه ، ۲ کلیسا ، ۱۱۳ دکان ومغازه ، ۱۲۷ صو

دکرمنی، برصو بیاق طراغی، برعبا طولابی، برحمام، ٦ چشمه وبرایکی کرمیت وکرج فرونی موجوددر .

داریل { یاخود داریال (Dariel, Darial) جبال قافقاسك اك مهم بوغازی اولان باب‌الانده اسکی ومشهور برقلعه اولوب ، ١٣٧٤ متره ارتفاعی اولان برقیانك اوزرنده مؤسس ایدی . ترك نهری بو قلعه‌نك آتتدن چمکله ، اوزرنده برکارکیر کوپری دخی وار ایدی . روسلر بوقلعه‌یی تخریب وقیانك برقسمنی دخی هدم ایتدکاری کبی ، کوپری ده یقیلوب ، دها آشاغیده براخشاب کوپری یاپلمشدر .

دارین { عائده بر قصبه اولوب ، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زماننده فتح اولنمشدر . یاقوت حوبنك ظننه کوره (اوال) قصبه‌سنك عینیدر .

داریوس { (Darius) یونان قدیم مورخلری بوسمله فرس قدیم ملوکندن اوچ ذات تعداد ایدرلر :

برنجیسی (هیستاسب) اك اوغلی بیوك داریوسدر ، که تواریخ یونانیه‌به کوره ، کیخسروك اوغلی قامبیس (کاوس ؟ قباد ؟) دن صکره وقوعه کلن فترتدن صکره ، کبرای دولت بیننده ، اك اول آتی کیشنین تخته اوتورمق اوزره ، واقع اولان اتفاق اوزرینه ، سایسنك دسیسه‌سیله کندیسنك آتی کیشندیکندن ، قبل‌المیلاد ٥٢١ ریخنده ایران تختنه جلوس ایدوب ، عصیان ایتمش اولان بابلیلری تأدیبله ، بابلستانی یکیدن فتح ایتمش ؛ واسکینلرله (یعنی تورانیلرله) محاربه ایدوب ، مغلوب اولمش ، و بعده تراکیا خطه‌سنه یعنی روم ایلی‌به عسکر سوق ایدرك ، بو قطعه‌یی ضبط ایلمش ؛ و (یونانیا) ده یعنی آناطولی سواحل غربیه‌سنده عصیان ایدن یونانیلره امداد ایتدکلرندن ، یونانك اوزرینه کلبتلی عسکر کوندرمش ایسه‌ده ، (ماردونیوس) اك قوماندهسی آتنده بولنان دونتماسی (آتوس) یعنی آینوروز اوکنده باتدیغی کبی ، یونانه داخل اولان سردارلری (دانیس) ایله (آرتافرن) دخی ماراتونه (میلتیاد) طرفندن مغلوب اولوب ، ٢٠٠٠٠٠ عسکری تلف اولمشدی . اوصره‌ده داریوس هندستانه سفر ایدوب ، بر خیلی یرلر ضبط ایتمش ، واخذ انتقام ایچون یونانه قارشی سفرتدارکاتنده ایکن ، قبل‌المیلاد ٤٩٠ تاریخنده وفات ایتمشدر . بو داریوسك ، کندیسیله پدرینك اسمندن آکلاشلدیغی اوزره ، تواریخ ایرانیه‌ده بیان اولنان (اسفندیارین کشتاسب) اوله‌جغنده شبهه یوغیسه‌ده ، کرك تخته جلوسی وکرك محاربانی حقندکی روایات یونانیه نقلیات ایرانیه ایله ناقابل توفیقدر .

— ایکنجیسی (اوخوس) لقبیله ملقبدر ؛ میلاددن ٤٢٣ سنه اول تخته جلوس ایدوب ، عصیان ایتمش اولان مصرولیدیا و میدیانی تسکین ایتمش ؛ و ٤٠٤ تاریخنده وفات ایدوب ، اوغلی (آردشیربهمن) خلفی اولمشدر . بونك تواریخ ایرانیه‌ده مذکور (دارب)ك عینی اولمسی اقتضا ایدرسه‌ده ، ایکنجی اکسرسیسك کبیم اولدیغی ، وایرانیلر دراز دست لقبنی دارابك پدری (آردشیربهمن)ه ویردکلری حالده ، یونانیلر آردشیر دراز دستی داریوسك پدری وآردشیر بهمنی یونك اوغلی زعم ایتدکارندن ، بوایکی روایتك خانغیسی حقیقته دها مقرون بولندیغی آکلاشیله‌میور .

— اوچنجیسی (قودومان) لقبیله ملقب اولوب ، اسکندرك مغلوب ایتدیکی دارانك عینیدر .

— تورانده دخی (دانیال نبی) سفرنده (میدیا) یعنی آذربایجان جهتی حکمدارلرندن بر (داریوس) مذکور اولوب ، بونك دخی اسفندریار بن کشتاسبدن عبارت اولهجغی مظنوندر . [« اسفندریار ، داراب ودارا » ماده‌لرینه مراجعت بیورله .]

داسارتیه { (Dassaretie) ماکدونیا خطهٔ قدیمه‌سی اقسامندن اولوب ، اوخری جهتندن عبارت ایدی . مرکزی (لیخنیدوس) یعنی اوخری قصبه‌سی ایدی .

داستان { مشهور رستم زالك جدی نریمانك لقبیدر .

داش { قونتسه — (Contesse Dach) فرانسه‌نك اك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب ، ١٨٠٥ تاریخنده پارسده طوغمش ؛ و١٨٧٢ ده وفات ایتمشدر . ابتدا بعض درجه ضرورت چکوب ، بعده (قونتسه داش) اسم مستعاریله برچوق حکایه کتابلری نشر ایدرك ، تألیفاتی عمومك حسن قبولنه مظهر اولمغله ، خیلی ثروت قزانمشیدی .

داعی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر .

برنجیسی سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر. شویت اونکدر:

ضرب آهم شوقدر سلهلر ای ماه کوکی
حشره‌دك دونر ایسه کیتمیه‌بر ذره کوکی

— ایکنجیسی ایاس پاشا منسوبیننندن اولوب، درویش نهاد برآدم ایدی. شوتاریخ جلهٔ اشعارندندر:

دریغ اول نوجوانی بو جهاندن
اجل پیکی ایریشوب قیلدی دعوت
دعالر ایدوب آکا جان ودلدن
دیدم تاریخ اوله روحنه رحمت

داعی } ایران شعراسندن دخی بروجه‌زیر بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، اسمی (ملامیرك)ـر. ابتدای حالنده پدری ملاضمیرینك اشعارینی تحریرله مشغول اولوب، بعده کندیسی دخی اشعار سویلمشدر. شویت اونکدر:

خوش آن شبهاکه همچون شمع باشم همنشین با او
شود مجلس تهی از غیر ومن ماتم همین با او

— ایکنجیسی (قم) مضافاتندن (انجدان) قریه‌لی اولوب، ملك طیفور انجدانینك برادریدر. شوقطعه اونکدر:

آمدی رفت زخود دل بکنارم بنشین
بنشین تابخود آید دل زارم بنشین
دلودین بردی واکنون پی جان آمده‌ئی
بنشین تابتو آن هم بسپارم بنشین

— اوچنجیسی خراسانك سرخس قصبه‌سندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی زمانندهٔ یاشامشدر. شویت اونکدر:

هردم از ناخن خراشم سینهٔ افکاررا
تازدل بیرون کنم غیر از خیال یاررا

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، شویت اونکدر:

هردم زهجر یار مراچشم ترهنوز
یعنی نکرده ام زتو قطع نظرهنوز

— بشنجیسی (مولانا محمد مؤمن) قم مضافاتندن (تفرش) قریه‌سی سکناتندن اولوب، اکثر عمرینی اصفهانده کچیرمش، و ۱۱۵۵ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت برقصیده سندندر:

شبی زنشئهٔ صهبای بیخودی سرشار
کشیده ساغر وحدت بطاق ابرو یار
چوشب بنرکس جادوی حسن سرمه فروش
چوشب بابروی دلجوی یار وسمه کذار الخ

داغانه } (Daghana) آفریقای غربیده (سنغال) ایرماغی کنارنده و (سنت لویی) نك ۱۱۴ کیلو مترہ شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، اورا حاکمنك مقریدر. فرانسزلر بو قصبه‌ده بعض استحکامات ایدنمشلردر. ضمغی مشهوردر.

داغستان } بلاد قفقاسیه‌دن بر خطه وایالت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمال شرقیسنده وسلسلهٔ مذکوره ایله بحرخزر آره‌سنده واقعدر.

حدود ومساحه‌سی. — داغستان خطه‌سی ۴۱°۱۵′ ایله ۴۳°۲۲′ عرض شمالی و ۴۲°۵۵′ ایله ۴۶°۸′ طول شرقی آره‌لرنده اولهرق بحرخزرك ساحل غربیسنده ممتد اولوب، شمالاً (ترك) ایالتیله، غرب جنوبی جهتندن تفلیس ایالتیله یعنی کرجستان خطه سیله، جنوباً یلیز اوتوپول وباکو ایالتلریله، شرقاً دخی بحرخزرله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۸۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۵۰۰۰۰ کشیدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — داغستان خطه‌سی قافقاس سلسلهسنك بحرخزر سواحلنه طوغری ممتد شمالی اتکلرندن وشعبه‌لرندن عبارت اولوب، بو شعبه‌لرك الك یوکی (دربند) ه منتهی اولان (تباسران) طاغیدر، که ساحله قریب محله قدر ممتد اولوب، اوراده کچید ویریور. بو مناسبتله شهر (دربند) تسمیه اولنمشدر. بو محل اسکی یونانیلر طرفندن (پیلی آلبانیه Πύλαι Ἀλβάνιαι)، عربلر طرفندن (باب الابواب). ایرانیلر طرفندن (دربند) وتاتارلر طرفندن (دمیرقپو) تسمیه اولنمشدر. الحاصل داغستان خطه‌سی طاغلق بر یر اولوب، حتی اسمنك دخی (طاغ) کلهٔ ترکیه‌سیله (ستان) اکات فارسیه‌سندن مرکب اولمسی مظنون ایسه‌ده، اقوای احتمالاته کوره، بواسم اورالرده ساکن بولنمش اولان (داغ) یاخود (دائ) قومنك سمتندن مشتقدر. طاغلرینك اکثری کلسی اولوب، اوزرلرنده برکان اثری هنوز کورلهمشدر.

داغستانك نهرلری عمومیت اوزره قافقاس سلسلهسی اتکلرندن نبعانه، شمال شرقیه طوغری جریان، وخطه‌یی بر چوق موازی حوضه‌لره تقسیم ایده‌رك، بحرخزره منصب اولور. بونلرك الك یوکی (صولاق) ایرماغیدر، که (قویوصو) نهرینی دخی اخذ ایده‌رك، داغستانك بتون شمال غربی قسمنك صولرینی جمع ومجراسنك آشاغی قسمی خطه‌نك حدود شمالیه‌سنی تشکیل ایدیور. آنجق منبعندن یوقاری ایکی قوله آیر-

یاوب، (آغراخان) اسمنی آلان شمالی قولی حدودی تحدیده دوام، وصولاق اسمنی محافظه ایدن جنوبی قولی دها آشاغیده انصباب ایدر. بوایکی قول آردسنده (اوج) اسمیله اوزون بر شبه جزیره ایله بر طاقم آچلق اراضی بولنیور. بیوکلکده ایکنجیسی داغستانك حدود جنوبیه سنی تشکیل ایدن (سمور) نهریدر. بوایکی نهر آردسنده طوغریدن طوغریه دکیزه دوکیلور برچوق نهرلر واردر، که بونلرك ده باشلیجه لری شمالدن باشلایه رق: تورقه لی، مناس، اینجیك، قری، باخلی، بوغان، درباخ، روباه وکیلکری نهرلریدر. سواحلی دوز او - لوب، یوقاریده ذکر اولنان (اوج) شبه جزیره سنك تشکیل ایتدیکی آغراخان کورفزندن بشقه هیچ برقوی ولیمانی یوقدر.

اقلیم وهواسی. — هرنه قدر داغستانك یوکسك یرلرنده هوا سرینجه وصاغلام ایسه ده، سواحله قریب اولان محللرنده یارین حرارت بك شدتلی اولوب، میزان الحراره کولکه ده سانتیغراد حسابیله ٤٨ درجه یه قدر چیقار. صیتمه لری دخی چوق و علی الخصوص یاغمیلر ایچون مهلکدر. وباعلت مدهشه سی کثیر الوقوعدر.

محصولاتی. — طاغ اتکلریله ساحل آردسنده اولان آچلق یرلرینك محصولاتی بك آز اولوب، تموز وآغستوسده کثرت حرارت نباتات ومزروعاتی یاقار. بوجهتده باغلرله طوت آغاجلری چوقجه اولوب، خیلی شراب وایپك یتیشدیرر. یوکسك یرلری ایسه زراعته دها الویریشلی ایسه ده، بك ده مزروع اولمیوب، قسم اعظمی اورمان ومرعادن عبارتدر. بغدای، مصر، داری، صفران، کنویر و سائردن عبارت اولان محصولاتی آز مقدارده در. حیوانات اهلیه سی وعلی - الخصوص قیون، صیغیر وخرکله سی زیاده در. طاغلرده آو حیوانلریله سائر حیوانات وحشیه سی چوق اولوب، آیی، قورد، تیلکی، چقال، کیك، یبانی صیغیر، یبانی کچی، یبانی کدی، مسك کدیسی وسائره بولنور.

تقسیمات ملکیه سی، مقدار اهالیسی، شهر وقصبه - لری. — داغستان هنوز روسیه حکومتی طرفندن سائر ایالتلرکبی منتظم صورتده قضالره تقسیم اولنمیوب، خانلق ونیابت وسائر عثوانلرله ۱۰ دائره یه منقسم بولنیور، که شونلردر: دربند، دمیرخان، شوارا، غونیب، قاضی قوموق، آندی، آوار، قایتاق تباسران، دارغو، کورین، سامور. بعض کتابلرده دخی تقسیمله مقدار اهالیسی بروجه زیر ضبط اولنمشدر:

		مقدار اهالی
	۱ شمالی داغستان	
۱	صولاق نیابتی	۱۱ ٥٥۱
۲	تارقو خانلغی	۲۷ ۷۹٦
۳	مختولین خانلغی	۱٥ ۱۹۲
٤	دارغو قضاسی	٦۲ ٦٦۲
	۲ وسطی داغستان	
٥	غونریب قضاسی	٤۸ ٦۳۱
٦	قاضی قوموق »	۳۱ ۲٤٥
۷	آوار »	۲۸ ٦٥٤
۸	آندی »	۲۹ ٤۳٤
	۳ جنوبی داغستان	
۹	قایتان تباسران قضاسی	۷۲ ۳۲۸
۱۰	قورین »	۳۱ ۷۹۰
۱۱	سمور »	۳۰ ٦٥٤
	٤ یوقاری داغستان	
۱۲	بشیتا قضاسی	۱٤ ۲۸۹
۱۳	زقانالی »	٥۲ ٥۸۸
	٥ دربند دائره سی	
۱٤	دربند قصبه سیله جوارلری	۱٤ ۱۳۱
	جمعاً	٤۷۰ ۸٤۷

داغستانده شهر نامنه لایق هیچ برمعموره اولمیوب، قصبه دینه بیله جك محللری دخی مرکزی اولان (دربند) ایله تارقو قصبه سندن عبارتدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — داغستا - نك اهالیٔ اصلیه سی (لزکی) جنسیتنه منسوب اولوب، لزکی قومی اصل ونسبلری مجهول اولان اقوام قافقاسیه دندر. بو قوم خطهٔ مذکوره ده بك قدیم اولوب، میلاد عیسادن ٤٥۰ سنه اول یازلمش اولان مشهور (هرودوت)ك تاریخنده دخی بو اسمله مذکور - در. لزکیلرك ایرانك مازندران خطه سندن داغستانه هجرت ایتمش اولدقلری حقنده برروایت وارایسه ده، درجهٔ صحتی مجهول اولوب، بو قومك سویلدیکی لسانك السنهٔ آریانیه ایله برکونه مناسبتی یوقدر. لزکیلرك اولسه اولسه چرکسلر، کورجیلر، لازلر وسائر اقوام قافقاسیه ایله مناسبت وقرابت جنسیه لری اولمق احتمالی وار ایسه ده، بونك ده اثباتی تحقیقات وتحریات عمیقه یه متوقفدر. هرحالده لزکی قومی بك کوچك بر پرده یاشادیغنه کوره متحدالسان اولمسی اقتضا ایدرکن، بر چوق شعبه وقبیله لره منقسم اولوب، بونلرك هربری کندینه مخصوص برلسانله

متکلمدر. بو لسانلر برلسان اصلینك شعبه‌لری اولمغله، بینلرنده قرابت ومناسبت بولنمق لازم‌کلیور ایسه‌ده، بعضلری بینلرنده بربرینك لسانی اصلا آکلایه‌میه‌جق درجه‌ده فرق واردر. باشلیجه‌لری آلتی یدی عددنده اولوب، هربری بر قاچ نوعه منقسمدر. بو لسانلرك بعضلری یالکز بر ایکی کوی اهالیسی بینلرنده مستعمل اولوب، بو حال ایسه ارمنهٔ قدیمه‌دن بری، آسیادن آوروپایه کیتمك اوزره. قافقاس برزخندن کچمش اولان اقوام مختلفه‌دن اورالرده برر مقدار افراد قالمش اولدیغنه دلالت ایدیور؛ چونکه بو لسانلردن بعضلرینك قومشولرینك لسانیله اصلا مشابهتی اولمدیغی مرویدر. ذاتاً لزکی لسانی حال اصلیسنده قالمیوب، عربی، فارسی، ترکجه وسائر لسانلردن برچوق کلمه‌لر استعاره ایتمشدر.

الحاصل داغستانك اصل اهالیسی لزکی قومندن عبارت ایسه‌ده، بونلر طاغلق ومرتفع محللرنده ساکن اولوب، بحرخزر سواحلنه قریب اولان آچلق یرلرینك اهالیسی ترك، ترکمان، تاتار، نوغای وسائر اقوام تورانیه‌دندر. لزکیلر اکثریت اوزره اوزون بویلی، تندرست، ایری کوزلی وکسنانه صاچلی آدملر اولوب، سیمالری غایتله دوزکون ومشی وحرکتلری لوندانه‌در. استعداد وذکاوت طبیعیه‌لری فوق‌العاده اولوب، مقدما سرقت ویغمایه انهماکلری وارایدیسه‌ده، روسیه‌نك ضبطی آلتنه کچه‌لی بواخلاقدن واز کچمکه مجبور اولمشلردر. جمله‌سی مسلم وسنی‌المذهبدرلر. لزکی لسانینك ادبیات مخصوصه‌سی اولمیوب، اهالیك لسان ادبیسی عربیدر. مع هذا لزکی لسانده دخی حروف عربیه ایله محرر برقاچ کتاب واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — داغستانك دخی سائر بلاد قافقاس کبی برکونه وقوعات قدیمه واحوال تاریخیهٔ مخصوصه‌سی اولمیوب، زمان قدیمده بو یرلر حقنده‌کی معلومات پك سطحی ایدی. اسکی یونانیلر ورومالیلر داغستانه وبونك جنوبنده واقع شروان خطه‌سنه (آلبانیا نامنی ویررلردی. بعده بو اسم آرناؤدلغه کچمش؛ و(آسیا آلبانیاسی)ایله (آوروپا آلبانیاسی) نامله‌یله تفریق اولنه‌رق، بو اسم مشارکتی بعض مورخینجه آرناؤدلرك داغستان جهتندن کلمش اولمرینه احتمل ویرمش ایسه‌ده، بوفکرك باطل اولدیغنی « آرناؤد » ماده‌سنده کوسترمشدر. لزکی اسمی کرجیلر وسائر اقوام متجاوره طرفندن ویریلوب، کندیلرینك مجهولی اولدیغی کبی. (آلبانیا) اسمی دخی رومالیلر طرفندن ویریلوب، مملکتك طاغلق اولسی مناسبتیله وضع ایدلمش اولسی ملحوظدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده داغستان دخی سائر بلاد قافقاس کبی کیخسروك وسائر بعض جهانکیرلرك ضبطی آلتنه کچمش ایسه‌ده، موقع واراضیسنك متانتی حسبیله، اهالیسی بسبتون رام وطول مدت جذیه کذار اولمیوب، متغلبین برصغانق کبی مملکتك اوستندن کاوب کچمشدی. اقطار شمالیه‌دن هجوم ایدن اقوام تورانیهٔ وحشیه‌نك بعضیسی طرفندن دخی پایمال اولوب، بونلردن (آوار)لرك داغستانده ذریت براقمش اولدقلری دخی ملحوظدر. حضرت عثمانك دورخلافتنده باشلایه‌رق امویلر وعباسیلر زمانده اوحهتده برچوق محاربه‌لر وقوع بولمش ایسه‌ده، آکلاشدیغنه کوره، داغستان اهالیسی یعنی لزکیلر او وقتلرده کندی مملکتلرینه مالك اولمیوب، خزرلرك وسائر اقوام ترکیه‌نك تحت ضبطنده بولندقلرندن، غزاة اسلام لزکیلرله دکل، بلکه بونلرك حاکملریله محاربه ایتمشلردر. هرحالده اووقتلرده لزکیلر دین اسلامی قبول ایدوب، داغستان ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولمش؛ وخرستیانلغی قبول ایتمش اولان قومشولری کرجیلرله دخی پك چوق محاربه ومقاتله‌لری وقوع بولمشدر. چنکیز وتیمورك خروجلرندن صکره داغستان شروانله برابر برحکومت مستقله صورتنه کچوب، شروانشاهان و ملوك دربندیه نامیله معروف اولان حکمدارلری بر خیلی وقت آق قیونلیلرله وملوك صفویه ایله محاربه ایدرك، نهایت داغستان شروانله برابر ایرانك یدضبطنه کچمش؛ وعثمانلیلرله ایرانلیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده میدان حرب حالده بولنوب، دفعاتله ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدی. نهایت قرن سابقده ایرانلیلر بوخطه‌یی روسیه دولتنه ترکه مجبور اولوب، لکن اهالیسی طول مدت روس عسکرینه قارشی مقاومت ایتمش؛ وآنجق ۱۸٦٤ تاریخ میلادیسنده روسلر مملکتی ضبطه مقتدر اوله بیلمشلردر. داغستاندن کرك منفرداً وکرك مجتمعاً برچوق اهالی ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر.

داغستانی { [« واله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

داغو (Dago) بالطیق دکیزنده فینلاندہ کور- لرندن اوچ کشینك اسمیدر: فزی مدخلنك جنوب غربیسنده روسیه‌یه تابع برآطه اولوب ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

داغوبرت (Dagobert) فرانق حکمدار - برنجیسی ایکنجی قلوترك اوغلی اولوب، ٦٠٤ تاریخ میلادیسنده طوغمش؛ و ٦٢٢ ده آوسترازیا حکمداری اولوب، ٦٢٨ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، نوسترازیایی، و ٦٣١ ده، برادری (قاریبرت) ك وفاتی اوزرینه، آکیتانیه‌یی دخی دائرهٔ قلمروی داخلنه آلمش؛ وصاقسونلرله غاسقونلری وبرتونلری مغلوب ایدرك، بیوك برقوت قزانمش ایسه‌ده، ظلم واعتسافی وسفاهتی اولان نهماکیله شهرتی لکه‌دار ایتمشدر. صنایعك وعلی الخصوص قیومجایفله هیکلتراشلق صنعتلرینك ترقیاتنه دخی بعض خدمتلری کورلمشدر. (سنت‌دنیس) شهرینی بنا ایدوب، ٦٣٨ تاریخنده ٣٤ یاشنده وفاتی وقوع بولمغله، شهر مذکوره دفن اولنمشدر. «فرانسه- نك سلیمانی» لقبیله تلقیب اولنمشدر.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، ٦٥٦ تاریخنده اوسترازیا قرالغنده پدری ایکنجی (سیجبرت) ه خلف اولمش ایسه‌ده، وزیری بولنان (غریمواآلد) طرفندن حکمی الندن آلندقدن صکره، انکلتره‌یه تبعید ایدلمش؛ و ٦٧٤ ده عودت ایدوب، مملکتك برقسمنی ضبطله، کندی حالنده یاشامقده ایکن، ٦٧٩ ده (غریمواآلد) طرفدارلرندن قتل ایدلمشدر.

— اوچنجیسی ٧١١ تاریخنده، ١٢ یاشنده اولدیغی حالده، پدری اوچنجی (کیلدبرت) ه خلف اولمش؛ ووزیری بولنان شیشمار (پپین) ك وصایتی تحتنده حکومت سورمشدر.

داغون (Dagon) اسکی فلسطینلرك معبودلرندن اولوب، یاری بالیق یاری انسان صورتنده تصویر اولنوردی.

دافنه (Daphné) اساطیر یونانیه‌ده برپرینك اسمیدر. که کویا شمسدن کنایه اولان (آپولون) یربوزینه نفی اولندقده بوکا عاشق اولوب، کندیسنی تسالیاده‌کی (پنه) یعنی (کوستم) نهری کنارنده تعقیب ایدرکن، بو پری (تفنه) آغاجنه تبدیل اولنمش. تفنه‌دن کنایه اولدیغی اسمندن دخی آکلاشیلیر.

دافنیس (Daphnis) اساطیر یونانیه‌ده سیچایالی بر چوبان اولوب، کویا عطاردایله بربرینك اوغلی ایدی. (پان) دینلن چوبانلق مربیسندن چوبانلغی وقوال چالغی اوکرنوب، معارف مربیه‌لری طرفندن دخی حمایه اولنه‌رق کندیسنه شعر تعلیم اولنمش.

داقس (Dax) فرانسه‌نك (لانده) ایالتنده، (آدور) نهری اوزرنده و (مونت دومارسان) نك ٥٥ کیلو مترہ جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٠٢٥٠ اهالیسی، سوری، قلعه‌سی، قابلیجه‌لری وکوزل برکوپریسی واردر.

داقوته (Dakota) آمریقه‌ای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك قسم شمالیسنده واسع برخطه اولوب، اخیراً ادارهٔ منتظمه آلتنه آلنمش اولمغله، هنوز جمهوریت حالنه قونمیوب، ایالت صورتنده اداره اولنمقده‌در. شمالاً (دومینیون) حدودیله، شرقاً (مینزوته) و (یووه)، جنوباً (نبراسقه)، غرباً دخی (ویومینغ) و (مونتانه) جمهوریتلریله محاط ومحدوددر. مستطیل‌انشکل بربر اولوب، یالکز حدود شرقیه‌سی قسماً «شمالی قزیل ایرماق» نهرینك وحدود جنوبیه‌سنك قسم شرقیسی میسوری ایرماغنك مجرالریله وسائر طرفلردن خطوط مستقیمهٔ مفروضه ایله آیرلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٦١٥٣ مربع کیلو مترہ واهالیسی ٥٥٠٠٠٠ کشیدر. اراضیٔ واسعه‌سی برقاج سنه اولنه کلنجه‌یه قدر (داقوته) ونام دیکرله (سیو) تعبیراولنان اقوام وحشیه افرادینك جولانکاهی اولوب، آوروپالی اهالیسی پك آزایکن، بوصوك سنه‌لرده اسکان واعمارینه فوق‌العاده غیرت اولنمغله، ممالك مجتمعه‌نك سائر طرفلرندن وآوروپادن برچوق مهاجرلر کیدوب یرلشمش؛ وشهر وقصبه وقریه‌لری کیندکجه چوغالمقده اولوب، بردمیر یول خطی دخی خطه‌یی شرقدن غربه شق ایتمشدر. میسوری ایرماغی شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری خطه‌یی شق ایتدیکی کبی، بوایرماغه دوکلك اوزره بر چوق چایلر دخی مختلف استقامتلرده جریان، واراضیسی سق ایدرلر. بونلرك ایی بیوکی یته (داقوته) اسمیله معروف اولان نهردر، که خطه‌نك حدود شمالیه‌سی قربنده نبعه‌له، جنوبه طوغری جریان ایدرك، حدود جنوبیه سنده میسوریه منصب اولور. اراضیسی

مثبت وعلی‌الخصوص مرعالری پك چوق ایسه‌ده، هنوز لایقیله اعمار اولنمیوب، اکثر یرلری معطلدر. یبانی صیغیرلر سوریلرله کزوب اوتلارلر. شمالی وجنوبی داقوته اسملریله ایکی دائره‌یه منقسم اولوب، ١٤ قونتلغی یعنی قضایی حاویدر. مرکزی داقوته نهری کنارنده ودمیریول خطی اوزره واقع (یانقتون) قصبه‌سیدر.

داقوته (Dakota) آمریقای شمالیده همنامی اولان ایالته بر نهر اولوب، ایالت مذکورك قسم شمالیسنده نبعاله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، و (یانقتون) قصبه‌سی ایچندن کچه‌رك، ٦٠٠ کیلومتر لك جریاندن صکره، میسوری ایرماغنه دوکیلور.

داقوته (Dakotas) آمریقای شمالی اقوام اصلیهٔ وحشیه‌سندن اولوب. (سیو) اسمیله دخی معروفدر. [« سیو » مادهسنه مراجعت.]

داکر (Daguerre) فطوغرافیانك موجدلرندن اولوب، ١٧٨٨ تاریخنده فرانسه‌نك (فورنی‌ان پاریزیس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥١ ده وفات ایتمشدر. ابتدا نقاشلغه سلوك ایدوب، پك کوزل رسملر یاپمغه موفق اولمش؛ و ١٨٢٢ ده (دیورامه) دینلن رسم اصولنی کشف ایتمش ایدی. بعده ضیا واسطه‌سیله رسملری تمثیل طریقنی تحری‌ایله مشغول اولان (نیپسه) ایله برلشوب، برابر چالیشمش؛ و (نیپسه) نك وفاتندن ٦ سنه صکره یعنی ١٨٣٩ ده رسملری بر معدن صفحه‌سی اوزرینه قالدیرمق اصولنی کشف ایتمشدر. بو اسوله کندی اسمنه نسبتله (داکروتیپی) اسمی ویرلمشدر. بوصنعته متعلق بر ایکی تألیفی دخی واردر.

داکور (Dakour) هندستانك کجرات خطه‌سنده (کیره) سنجاغنده وکیره‌نك ٥٥ کیلو متره شرقنده بر قصبه اولوب، ٧٧٤٠ اهالیسی واردر.

دال یاخود داللف (Dal, Dalelf) اسوجده بر نهردر، که (دورفن) طاغندن نبعاله ٥٠٠ کیلو مترلك جریاندن صکره، (بوتنیا) کورفزینه دوکیلور. کوزل شلاله‌لری واردر.

دالایراق (Dalayrac) فرانسه‌نك اك مشهور بسته‌کارلرندن اولوب، ١٧٥٢ ده (مورد) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٠٩ ده پارسده وفات ایتمشدر. برچوق اوپرالری واردر.

دالای نور (Dalaï - Nor) یعنی « بیوك کول »، مغولستان شرقیده ایکی کولك اسمیدر:

برنجیسی (قولون نور) اسمیله دخی مسمی اولوب، مغولستانك شمال شرقی کوشه‌سنده، سیبریا حدودی قربنده و ٤٩° عرض شمالیده واقع اولدیغی حالده، محیط دائره‌سی، ٢٩٠ کیلو متردر. جنوب جهتندن (کروان) وشرق طرفندن (خلقه کول) نهرلرینی اخذ ایدر. (آرغون) نهری بوکولك آیاغی حکمنده اولوب، شمالدن (آمور) یرماغنه دوکیلور.

— ایکنجیسی مغولستانك شرق‌جنوبی کوشه‌سنده وپکینك ٣٥٠ کیلو متره شمالنده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ٦٥ کیلو متره در، و بر قاچ نهرك صولرینی اخذ ایدر. صویی طوزلی وبالیغی چوقدر.

دالتون (Dalton) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و (هودرسفیلد) نك ٣ کیلو متره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦١٧٠ اهالیسی واردر.

دالتون جون — (J . Dalton) انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیون وکیمیاونندن اولوب، ١٧٦٦ ده طوغمش؛ و ١٨٤٤ ده وفات ایتمشدر. اجسامك ذراتدن مرکب اولدیغنی اثبات ایتمش، وبعض تألیفات براقمشدر.

دالتون این فورنس (Dalton - In - Furness) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولانقاسترك ٢٧ کیلو متره غرب شمالیسنده واپرلانده دکیزنده واقع (مورقامبه) کورفزی ایچنده بر قصبه اولوب، ٩٣٠ اهالیسی ودمیر فابریقه‌لری واردر.

دالتون لدال (Dalton - le - Dale) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده، (سوندرلاند) نك ١٠ کیلو متره جنوبنده وبحر شمالی ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠٣٧٥ اهالیسی واردر.

دالری (Dalry) اسقوچیانك (آپر) ایالتنده وآپرك ٢٩ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی، کور معدنی، دمیر-خانه‌لری ویوك منسوجات فابریقه‌لری واردر.

دالریمپل (Dalrymple) اسقوچیا مشاهیر جغرافیونندن اولوب، ١٧٣٧ ده

ادیمبورغده طوغمش؛ و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. بحر محیط کبیرده سیاحت ایدوب، برسیاحتنامه یازمش، وجزایر بحر محیطك مکمل برخریطه سنی ترتیب ایلمش ایدی. انکلتره دولتی بوذاتك ترتیبی اوزره مشهور قپودان قوق سیاحته چیقارمشدی.

دالسم { (Dalesme) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ۱۶۶۰ تار- یخلرنده طوغمش، و ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر. قوتلی برماچونه ایله دومانی طولاشدیروب آتشه اعاده ایله آلوه تحویل ایدر بر فرون ایجاد ایتمشدر.

دال طبان مصطفی پاشا { [« مصطفی پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دالقارلیه { (Dalecarlie) واسوجده (دالارنه Dalarne) اسوجك وسطلرنده بر خطه وایالت اولوب، غرباً نوروج حدودیله، شمال شرق جهتندن (نورلاند) جنوباً دنی (اسوآلاند) خطه‌لریله محدوددر. اورته‌سندن جریان ایدن (دال) نهرینه نسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. طاغلق واورمانلق بر یر اولوب، معدنلری دنی چوقدر. اهالیسی اسوجك استقلالی ایچون هردائم غیرت ایتمشلردر.

دالکیت { (Dalkeith) اسقوچیانك ادیمبورغ ایالتنده و ادیمبورغك ۱۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۹۳۰ اهالیسی، دمیر فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دالماتوف { (Dalmatof) روسیه‌نك (پرام) وشاریتسك ۵۷ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۳۶۸۰ اهالیسی وسنه‌ده اوچ کره قوریلور بازاری واردر. بوبازاره سیبریادن کلینلی قورو یاغ، دری، ایچ یاغی، داری وال ایله ایشلنمش بعض یونك منسوجات چیقاریلیر.

دالماچیه { (Dalmatie) آوستریا ومجارستان دولتلرینك برخطه وایالتی اولوب، طو- غریدن طوغریيه آوستریا ایمپراطورلغنه تابعدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — دالماچیا خطه‌سی آدریاتیق دکیزی سواحل شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی تشکیل ایدوب، ساحل مذکور بوینجه شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری ممتد طار واوزون بر یر ایله قارشیسنده بولنان واکثری ینه بویله طار واوزون اولان برچوق آطه‌لردن مرکبدر. جنوبه طوغری اوزاندقجه دها زیاده طارلاشیر. ساحلنك بویی خط مستقیم اوزره ۴۶۰ وسواحلنك کیرنتی وچیقنتیلری دخی داخل حساب اولورسه، ۱۳۷۸ کیلومتره طو- لنده‌در. ′۲۵ °۴۴ ایله ′۱۰ °۴۲ عرض شمالی آره- سنده ممتد اولوب، قره سنك شمال غربی کوشه‌سی ′۴۶ °۱۲ ومنتهای جنوب شرقیسی دخی ′۴۰ °۱۶ طول شرقیده واقعدر. شمالاً مجارستان قرالغنه تابع خرواتستانله محدود اولوب. آنجق خرواتستان ساحانك قارشیسنده واقع (پاغو) و(آربه) آطه‌لری دخی دالماچیادن معدوددر. شرق شمالی جهتندن بوسنه، هرسك وقره‌طاغله، جنوباً آرناؤدلقله، غرب جنوبی جهتندن دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. (آلپ دیناریق) سلسلهٔ جبلیله بوسنه‌دن آیرلمش اولوب، سلسلهٔ مذ- کوردنك ساحل بحره قدر اولان اتکلرندن عبارتدر. قسم شمالیسنده اکی الی آلتمش کیلومتره قدر ایسه‌ده، قسم جنوبیسی پك طار اولوب، مثلا راغوزه اسکله- سنده وسعتی ۴ کیلومتره‌دن یعنی بر ساعتلق مسافه‌دن زیاده دکلدر. دالماچیانك بوسنه‌نك اوکنده بولنان قسمی آیریجه بر خطه اعتبار اولنمغه شایان اولسه بیله، قسم جنوبیسی هرسك وقره‌طاغك سواحلندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۷۹۳ مربع کیلومتره اولوب، بونك ۱۰۴۷۴ ی قره و ۲۳۱۹ ی جزایردن عبارتدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — دالماچیا عمومیت اوزره طاغلق و طاشلق بر یر اولوب، حدود شمالیه‌سنده (ولیبت) وحدود شرقیه‌سنده (آلپ دیناریق) طاغلری بولنیور. برنجیسنك ائ یوکسك ذروه‌سی اولان (بیجونه) طاغنك ۱۶۳۲ و ایکنجیسنك ائ مرتفعی اولان (دیناره) طاغنك ۱۸۱۰ متره ارتفاعی واردر. آلپ دیناریق سلسله‌سی بوسنه ایله دالماچیا حدودینی بعد التعریق خط حدودی ترکله، هرسکه داخل اولوب، بانقان وشار سلسله‌لریله کسب التصاق ایتمك اوزره، یکیبازاره طوغری اوزانیر. آلپ دیناریقدن برچوق شعبه‌لر آیریلوب، ساحله طوغری اوزانیرلر. بو طاغلرك جله‌سی کلسی یعنی بیاض طاشدن عبارت اولوب، دیك وصرب قبالری، چقور،

یاریق، مغاره، بوغاز و اوچورملری چوقدر. مساقه‌سنك آزلغی مناسبتیله، بیوك نهرلری اولمیوب، باشلیجه‌لری قسم شمالیسنده اولان (کرقه) ایله (چتینه) نهرلریدر. هرسکدن کلن (نارتوه) نهرینك دخی منصبی هرسکك قسم جنوبیسنده واقعدر. ذاتاً شدتلی وکثرتلی اولان یاغمورلرینك صولری داماچیا قبالرینك آره‌لرینه کیروب محو اولور، وبعضلری ساحله قریب محللرده وپاخود دکیزك ایچنده بردن بره یر آلتندن چیقار. بونلردن بعضلرینك صویی چوق اولوب، سیر سفائنه دخی قابیلتلری واردر. داماچیانك غریب وشایان تماشا مغاره‌لری دخی چوقدر.

اقلیم وهواسی. — ارتوه ایله کرقه وسائر بعض نهرلرك یتاقلری اطرافندکی بطاقلقلر ایله محلـه‌لره قریب محللر مستثنی اولهرق، داماچیانك هواسی عمومیت اوزره صاغلام اولوب، ساحله قریب اولان آچق یرلرنده یازین حرارت زیاده‌جه‌در. میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی °۱۷ اولوب، یازین نادراً °۳۳ ی کچر وقیشین تحت الصفر °۷ دن آشغی ایمز. بیاض قبالرینك انعکاسندن حرارتی تأثیرلیدر. یازین یاغمورلر سیرك اولوب، صوك بهاره صیق وشدتلی یاغورلر یاغار. اکثریا شمال غربیدن اسن ملتمر هواسنی تعدیل ایدوب، جنوب غربی روزکاری ایسه حرارتی تزییدله برابر سیوری سنکلرك دخی تکثرینی موجب اولور. قیشین نادراً قار یاغوب، برایکی کوندن زیاده طوتماز. صوك بهاره هوالر پك سریع التحول اولغله، علی الخصوص یاتجیلر ایچون برآز تهلکه‌لیدر. طاغلق جهتلرنده ایسه طاغلرك ارتفاعنه کوره هوا دها صوغوقدر.

محصولات ونباتات وحیوانی. — داماچیانك کرك قره‌سنده وکرك آطه‌لرنده نباتاتی پك چوق اولوب، بعض نباتیون بو خطه‌ده ۲۵۰۰ نوع قره و ۷۰۰ نوع صو نباتاتی طوپلامشلردر. بناءً علیه طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك ایی ایسه‌ده، فن زراعتك هنوز پك کری اولمسندن و اهالیسنك عدم سعی وتقیدندن محصولات زرعیه‌سی بو نسبتده اولیوب، انك زیاده زرع ارلمان آرپه و مصر دخی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمیور. شراب ایله زیتون یاغی باشلیجه حاصلاتندندر. برومدتدن بری طوت آغاجلری تکثیر اولنه‌رق، خیلی ایپك دخی چیقاریلیر مرعاری چوق وطاغلر اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی چوبانلق ایسه‌ده، حیوانات یتیشدیرمکده وجنسلرینی اصلاح خصوصنده دخی سعی ومعلوماتلری ناقص اولوب، حیوانلرینك چوغی کچی ویاغیسی پك قبا بر جنس قیوندن عبارتدر. سواحلده پك چوق بالیق صید اولنوب، داماتلرك انك باشلی مشغولیتلری بالتقیجیلقدر. آطه‌لرده اورمانلر پك چوق اولوب، قره جهتك طاغلری ایسه چپلاقدر. حتی اوجهتك اودون وکراسته‌سی دخی آطه‌لردن وخروانستاندن جلب اولنور. کور ودمیر وسائره‌یه متعلق خیلی معدنلری وار ایسه‌ده، یالکز بر محلنده کور معدنی اخراج اولنقده‌در. محله‌لری چوق اولوب، خیلی طوز چیقار. معدن صولریله ایلیجه‌لری چوق ایسه‌ده، یالکز جوار اهالیسنك معلومیدر.

صنایع وتجارتی، طرق ومعابری. — داماچیاده اصول جدیده اوزره فابریقه‌لر بولنیوب، صنایعی پك کریدر. مع هذا اصول عتیقه اوزره وال دسکاهلرنده بعض منسوجات وسائره اعمال اولور. راغوزه‌ده بر نوع مائی چوخه نسج اولنوب، باشلیجه قره طاغ و هرسکده صرف اولنور. محلنده استعمال اولنور بعض قبا شیاقلر وعبالر ایله یاموق وکتندن بزلر دخی یاپیلیر. اسپالاتو ایله راغوزه ده خیلی دباغخانه‌لر بولنوب، سخنیان اعمال اولنور. زاره‌نك مسکراتی چوقدر. میلنه واسپالاتو وسائر بعض لیمانلرنده سفائن مختلفه انشا اولوب، خفیفلکلریله وصاغلاملقلریله مشهور در. کمی خلاطی دخی یاپیلیر. راغوزه‌ده کمیجیلره مخصوص بر نوع باصدیرمه یاپارلر. راغوزه‌نك قبوجیلغه منعلق معمولانی دخی مشهوردر.

ساحله قریبتی ولیمانلرینك کثرتی حسبیله تجارتی خیلی ایشلك اولوب، سنوی تقریباً ۳۳ ملیون فرانقلق ادخالاتی و ۲۵ ملیون فرانق اخراجاتی واردر. اخراجاتنك ۱۵ ملیونی زیتون یاغندن و ۲ ملیونی شرابدن عبارتدر. ایکنجی درجه‌ده‌کی اخراجاتی دخی دری، یاغی، طوز، ساردلیه، انجیر وسائره‌دن عبارتدر. ادخالاتی باشلیجه بغدای، توتون، اقمشه ومنسوجات مختلفه، بال، صغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آوستریانك سائر ممالکدن جلب اولنور.

داماچیاده کمیجیلك پك ایلری اولوب، آوستریا ومجارستان سفائن تجاریه‌سنك بربیوك قسمی داماچیایه منسوبدر. بیوك سفائی ۸۰۰، وسطیلری ۱۰۳۵،

بالیقجی قایقلری ۱۴۷۷ و عادی قایق و صندالری ۲۲۹۶ یعنی جلهسی ۴۸۸۶ پارچهدن عبارت اولوب، مجموع استیعابلری ۹۸۱۸۸ طونیلاتهدر. بوسفائنده مستخدم ۱۷۷۵۰ کیسجی بولنور. کمی انشا اولنان دستکاهلرده دخی ۲۰۰۰ ی متجاوز عمله استخدام اولنور. راغوزه، قتارو، اسپالاتو وزاره باشلیجه اسکلهلری ایسهده، تجارت بحریهسیچون برمرکز عمومی اولمیوب، اسکلهلرینك هر بری طوغریدن طوغریيه تریسته ایله معامله ایدر. دالماچیاده ۳ بحریه مکتبی واردر.

دالماچیانك باشلیجه وسائط اختلاط ومواردات بحراً اولوب، طرق بریهیه اهمیت ویردکاری یوقدر. یالکز فرانسهنك یداداره سنده بولندیغی مدتجه بیوك ناپولیون خطهنك طولنجه ایکی یول یاپدیرمشیدی، که بری ساحل بحردن ودیکری دها ایچریدن کچردی. آنجق بونلر دخی ناتمام قالمشیدی. باشلیجه اسکلهلرندن خروانستانه، بوسنهیه، هرسکه وقره طاغه طوغری بر قاچ یولی وار ایسهده، یالکز راغوزهنك کی آرابه یولی اولوب، دیکرلرندن آرابه ایشلیهمز. اخیراً خطهنك بوینجه بر دمیریول دخی انشا اولنمشدر.

اصول اداره سی، تقسیمات ملکیهسی، شهروقصبهلری. — دالماچیا دخی، آوستریانك سائر ممالکی کبی، مختاریت اداره یه نائل اولوب، کندینه مخصوص (دیت) ی یعنی مجلس مبعوثانی واردر؛ ویانه مجلس مبعوثانه دخی ۵ مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. دیتی ۴۳ مبعوثدن مرکبدر. مرکزی (زاره) شهریدر. ۱۸۶۷ تاریخنهدك دالماچیا: زاره، راغوزه، اسپالاتو وقتارو اسملریله ٤ سنجاغه منقسم اولوب، زاره شهری دخی آیریجه اداره اولنوردی. بعده سنجاقلر لغو اولنهرق، شمدیکی حالده ۱۳ قضایه منقسمدر. اشبو قضالرك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه ومقدار اهالیسی بروجه زیردر:

قضا	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
بتقوواج	۱۸۵۱	۲۹۹۰۳
قتارو	۶۲۵	۳۰۵۴۳
قورزوله	۵۸۹	۱۹۷۳۹
ایوسکی	۶۴۱	۲۵۹۲۸
فنین	۱۴۱۱	۹۵۴۴۲
لسینه	۴۱۳	۱۹۸۶۳
مقارسقه	۹۲۵	۲۷۹۵۵
راغوزه	۷۷۵	۳۲۶۳۵
سبنیقو	۹۶۱	۳۵۹۶۵
سینی	۱۳۳۵	۳۸۶۰۸
اسپالاتو	۱۸۸۵	۸۴۷۶۳
زاره شهری	۳	۲۰۸۴۹
زاره جوارلری	۱۶۳۲	۳۲۰۹۱
جمعاً	۱۲۷۹۲	۴۴۲۷۹۶

دالماچیاده مرکز اداره اولان (زاره) دن بشقه راغوزه، اسپالاتو وقتارو دخی شهر عنوانه لایق اولوب، ۵۰ قدر قصبهسی دخی وار ایسهده، بونلرك چوغی چارشیلی بیوجك کویلردن عبارت اولوب، قضا مرکزلرینك بعضیسی دخی دوائر حکومتله برکلیسادن عبارتدر. دالماچیالیلر دخی آرناؤدلرکبی سیرك سیرك او یاپدیرمغی ومتفرق بر حالده یاشامغی سودکارندن، قریه و قصبهلرك اکثری تپهلرده طغنیق خانهلردن مرکبدر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری. — دالماچیانك اهالیسی عسکرله برابر ۴۶۷۵۳۵ مقدارنده اولوب، بهرمربع کیلومتره باشنه ۳۶ کشی دوشبور. بونلرك قسم کلیسی (بوغوسلاو) یعنی جنوبی اسلاو جنسیتنه منسوب اولوب، بوشناقلر وصربلیلر وقره طاغلیلرله همجنس و همسلماندرلر. ۵۶۰۰۰ قدر ایتالیان وبرایکی بیك آرناؤد واولاخ وسائره دخی بولنور. بونلرك قسم کلیسی قتولیك مذهبنه تابع اولوب، یالکز ۸۳۰۰۰ ی اورتودوقسدر. ۳۰۰ قدر یهودی دخی واردر. طاغلرده ساکن اولان دالماتلرك بر قسمی دخی (مورلاق) اسمیله آیریجه برصنف تشکیل ایدوب، بونلر اسلاو ایله آرناؤد جنسیتلرینك اختلاط وامتزاجلرندن متولددرلر. مورلاقلر مدنیتجه دهاکری ایسهلرده، سیمالری کوزل، قدوقامتلری موزون و قیافتلری پك سوسایدر. لسان عمومی اسلاوجه ایسهده، سواحل وجزایرده ایتالیان لسانی دخی پك مستعملدر. دالماتلر قتولیك اولمق مناسبتیله لسانلرینی لاتین حروفاتیله یازارلر. معارف وادبیاتلری دها پك کریدر.

احوال تاریخیهسی. — دالماچیا ازمنهٔ قدیمهده بوسنه و هرسك وقره طاغ ایله وآرناؤدلغك نصف شمالیسیله برابر (ایلیریا) اسمیله یاد اولنوب، اهالیٔ قدیمه سنك ایلریان یعنی آرناؤد قومنه منسوب بولنمش اولمری محتملدر. رومالیلر بو خطهنك ضبطنه کیتدکلرنده پك ثباتلی ومنانتلی برمقاومته تصادف ایدوب،

برچوق فداکار اقلرله ضبط ایده بیلشلردی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشوب، بو ایمپراطورلغك انقراضنده غوتلرك و ٤٩٠ تاریخ میلادیسنده آوارلرك ضبطنه کچمشدی. ٦٢٠ تار- یخنده اسلاولر هجوم ایله، بوسنه و صربیه وسائر او جهتلری استیلا ایتدکلری صره‌ده، دالماچیایه دخی دخول ایدوب، بر حکومت مستقله تأسیس، واهالیٔ اصلیه وغوت وآوار بقیه‌لریله برلشه‌رك شمدیکی دالماتلری تولید ایتمشلردر. اون برنجی قرن میلادی اوائنده مجارستان قرالی (لادیسلاس) دالماچیانك برقسمنی ضبطله، خرواتستان ایالتنه الحاق ایتمشدی. دیکر قسمی دخی مؤخراً عثمانلیلرك فتوحاتنه قارشی وندیك جمهوریتنك حمایه‌سنی قبول ایدوب، بر دوقه‌لق صورتنه افراز اولنمش؛ ومع‌هذا برقسمی ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال ایدلمش ایدی. ١٧٩٧ ده دالماچیانك وندیکه تابع اولان قسمی وندیکله برابر، آوستریانك ضبطنه کچوب، ١٨٠٥ ده آوستریا طرفندن بیوك ناپولیونه ترك اولنه‌رق، ایتالیا قرالغنه الحاق اولنمش؛ و ١٨١٤ ده آوستریایه اعاده اولنه‌رق، ١٨٦٧ ده شمدیکی امتیازاته نائل اولمشدر.

دالمبرت [«آلمبرت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

دالیّه فرانك ساحل غربیسنده وعانه ایله رحبه آره‌سنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور.

دام (Damm) بروسیه‌نك پومرانیه خطه‌سنده و (اشتتین) دن ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

داماد (میر محمد ــــ) ادبا وعلمادن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك دامادی ایدی. عن‌اصل استرابادلی اولوب، اصفهانده یاشامشدر. «الافق المبین» عنوانیله برتألیفی، «شرح مختصر اصول» ه حاشیه‌لری ودیکر بعض آثاری واردر. ١٠٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داماد ابراهیم پاشا داماد احمد پاشا، داماد حسن پاشا، دامادخلیل پاشا، داماد علی پاشا، داماد محمد پاشا ودامادمحمدعلی پاشا [«ابراهیم پاشا، احمدپاشا، حسن پاشا، خلیل پاشا، علی پاشا، محمد پاشا و محمد علی پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

داماد زاده (ابوالخیر احمد افندی) سلطان محمودخان اول دورنده مشیخت اسلامیه مقامنه کچن علمادن اولوب، شیخ الاسلام منقاری زاده یحیی افندینك دامادی قاضیعسکر کنغریلی مصطفی افندینك اوغلیدر. ١٠٧٦ ده درسعادتده طوغوب، تحصیل علوم وعلی المعتاد دور مدارس ایتدکدن صکره، سلانیك و ١١١٢ ده بروسه و ١١١٨ ده استانبول قاضیسی اولمشیدی. ١١٢٢ ده آناطولی و ١١٢٦ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، دفعاتله بالفعل روم‌ایلی قاضیعسکرلکنده بولندقدن صکره، ١١٤٤ ده شیخ الاسلام اولوب، برسنه‌ایله سکز بچق آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوختندن وخسته مزاجلغندن طولایی عزل اولنه‌رق، یوکدره وبعده سودلیجه‌ده وروم ایلی حصارنده واقع یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٥٤ ده وفات ایدوب، ایوبده شیخ مراد تکه‌سنده مدفوندر. الی دیندیکی مناسبتله فتوالری امضا ایده- میوب، تمهیره مأذون اولمشدی.

داماد زاده (فیض‌الله افندی) سلطان عثمان خان ثالث دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه واصل اولان علمادن اولوب، آنف الترجمه داماد زاده ابوالخیر افندینك اوغلیدر. ١١١٢ تاریخنده بروسه‌ده طوغوب، تحصیل علوم ودور مدارس ایتد- کدن صکره، غلطه و ١١٤٣ ده بروسه حاکمی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ و ١١٥٢ ده آناطولی و ١١٦٣ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. ١١٦٨ ده شیخ الاسلام اولوب، ١٤ آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده ١١٧٠ تاریخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش، و بودفعه دخی برسنه‌یه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، سودلیجه- ده کائن یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٧٥ ده وفات ایدوب، سودلیجه آرقه‌سنده بنا کرده‌سی اولان زاویه حویلیسنده دفن اولنمشدر. فن‌طب وعلم موسیقیه دخی آشنا ایدی.

داماراً (Damaras) آفریقه‌ـای جنوبیسنك ساحل غربیسی قربنده و ١٩° ایله ٢٢° عرض جنوبی آره‌لرنده ساکن برقوم اولوب،

جنوب جهتنده بولنان (ناماقوآ) قومیله و(هوتنتوت) جنسیتیله مناسبت ومشابهت جنسیه‌سی واردر. رنکلری قویو اسمر اولوب، اوستلرینی بونجق انواعیله تزیین ایدرلر. اووه‌ده ساکن اولانلری آو ایله وطوپلا- دقلری کوکلرله و طاغلرده کیلر بسلدکلری صیغیرلرك سود واتیله تعیش ایدرلر. بونلرك مملکتنه اوللری بو یرلر و بعض انکلیز میسیونرلری یرلشمك ایستمشلرسه- ده، اخیراً سائر اوطرفلرله برابر آلمانیانك مستملکات جدیده‌سی عدادینه داخل اولمشدر.

داماس { (Damase) بو اسمله ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی اعزه‌دن معدود اولوب، پورتکیزده طوغمش، و ۳۶۶ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش، وراهبلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، آریوسه تابع اولانلرله سائر رفض ایله متهم بولنانلری لعن و تبعید ایتمشدر. ۳۸۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. عقایده متعلق تألیفاتی وینه دینه دائر بعض اشعاری وادر. کانون اولك ۱۱ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی تیرولده (بریکسن) پسقوسی ایکن، انتخاب اولنمقسزین، ۱۰۴۸ ده ایمپراطور اوچنجی هنری طرفندن پاپالغه نصب اولنمش؛ ویالکز ۲۳ کون بومقامده قاله بیلمشدر.

داماسقوس { یاخود داماس و یا داما (Damas, Damascus)

دمشقدن غلط اولهرق السنهٔ اجنبیه‌ده دمشق شام شهرینه ویریلن اسمدر.

داماسقیوس { (Damascius) حکمادن او- لوب، میلادك ۴۸۰ تاریخنده دمشق شامده طوغمش؛ و آتنه‌ده تدریسله اشتغاله باشلامش ایدی. قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن یوستنیانوس مشرکلرك مدارسنی قپاتدیغنده، صاحب ترجمه ایران شاهی خسروك یانه التجا ایتمش؛ وبونك التماسیله وطننه عودته مأذون اولمش ایدی. تألفاتك پالکز بعض قسملری بولنه بیلمشدر.

داماله { (Damala) یونانك آرغولیده ایالتنده و(پوروس)ك ۸ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، اطرافنده بعض آثار عتیقه موجوددر.

داماں { (Daman) هندستانك (سورانه) خطه‌سنده و بمبایك ۱۳۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۱۵۳۱ تاریخندن بری پورتکیز دولتنك ضبطنده در. ۶۰۰۰ اهالیسی ومشهور بر آتشکده‌سی واردر. بنه پورتکیز دولتنه تابع اولان جوارلریله برابر ۴۱۰۰۰ اهالیسی واردر.

دامپیه { (Dampier) انکلترەنك مشاهیر سیاحیندن اولوب، ایکی دفعه دور- عالم ایتمشدر. بو سیاحتلرینك برنجیسی ۱۶۷۳ دن ۱۶۹۱ تاریخنه‌دك و ایکنجیسی ۱۶۹۹ دن ۱۷۰۱ سنه‌سنه‌دك دوام ایتمشدر.

دامپیه آطه‌لری { (Archipel Dampier) آوسترالیانك غرب شمالی ساحلی قربنده برقاچ کوچك آطه اولوب، آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمش اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

دامپیه بوغازی { (Détr. de Dampier) یکی کینه ایله یکی برتانیه آطه‌لری آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ۸۹ کیلومتره وسعتنده‌در.

دامغان { ایرانك طبرستان خطه‌سنده و(ری) ایله نیشابور آره‌سنده بر قصبه اولوب، استرابادك ۶۴ کیلومتره جنوبنده والبرز طاغنك جنوبی اتکنده اولهرق ۱۱۷۴ مترەلك ارتفاعده واقعدر. وقتیله(قومس) ناحیه‌سنك مرکزی اولوب، بیوك برشهر حالنده ایدی، ومشاهیر علماوادبا- ن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. حتی شاه عباس ماضی زمانده دخی ۱۵۰۰ خانه‌سی یعنی تقریباً ۷۵۰۰۰ اهالیسی وار ایدی. شمدیکی حالده مسکون خانه‌لری آنجق ۳۰۰۰ اولوب، سورینك وسعتی وبر چوق خانه خرابه‌لری اسکی بیوکلکنه شاهددر. جهت غربیه‌سنده برقلعه‌سی واردر. میوه‌لری مشهور در. جغرافیون اسلام بوشهرك خارجنده سامانیلر زمانندن قالمه جسیم وغایتله مصنع بر صویولی بولنوب طاغدن اینن صویك یوزه تقسیم اولندیغی وهر قسمنك برناحیه‌یی اروا ایتدیکنی بیان ایدیورلر. یافوت حوی دامغانده آز اوتوردیغی مناسبتله بو صویولنی کوره- مدیکنی سویلیور. شمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر.

دامن کوه { (یعنی «طاغ اتکی») ایرانك شمال شرق حدودنی تفریق

ایدن وخراسانی قره‌قوم چولدن آیران سلسلهٔ جباله ودها طوغریسی بو سلسله‌نك جنوبی اتکلرینی تشکیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. سلسلهٔ مذکوره (هری رود) ساحلندن بحرخزر ساحلنه‌دك جنوب شرقیدن شمال غربیه ممتد اولوب، اقسامی قره‌طاغ. کلستان، کوپت طاغی وکوران طاغی اسملریله معروف اولوب، انك یوکسك محللرنده ۲۰۰۰ متره‌قدر ارتفاعی واردر.

دامونده (Damouda) هندستانك بنكاله خطه‌سنده برنهر اولوب، (هزار باغ) خطه‌سنك غرب جهتنده نبعاله، شرقه وبعده جنوبه طوغری آقه‌رق، ۵۶۰ کیلومترهلك جریاندن صکره بنکاله کورفزینه دوکیلور. مجراسنك اوست طرفنده پك چوق کمر معدنی بولنوب، بو معدن هندستانك شمالی دمیر یوللرینی اداره ایدیور.

داموس مغربده (جزایر بنی مزغنای) یعنی بوکونکی جزایر شهری قرنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دامون (Damon) یونان حکمای قدیمه‌سندن وفیثاغوریوندن اولوب، محب صادق اولان (پیتیاس) ایله برابر کنج (دنیس) ك زمانده ومیلاددن ۴۰۰ سنه اول سیچیلیانك (سیراقوسه) شهرنده یاشامشدر. دامون حکمدار مومی‌الیه طرفندن اعدامله محکوم اولوب، قبل‌الاعدام امور بیتیه‌سنی تسویه ایچون مملکتنه عزیمته مأذون اولمش؛ ومحبی پیتیاس کندیسنه تکفل ایلمش ایدی. مدتی منقضی اولدقده، (پیتیاس) کفالتی حسبیله محبی یرینه اعدام اولنمق کوتوریلوب، تام بونی اوریله جغی دقیقه‌ده دامون یتیشمش؛ و «سن اعدام اولمه‌جقسك، بن اعدام اولنه‌جغم» دیه‌رك بینلرنده منازعه ظهور ایتمکله، دنیس بو حالی کورنجه، رقته کلوب، ایکیسنی ده عفو ایتمش؛ وکندیسنك دخی ایکیسی طرفندن احبابلغه قبول اولنمسنی رجا ایلمش ایدی.

دامه (Damma, Damme) جزایر بحر محیطده برکوچك آطه اولوب، (تیمور) جزیره‌سنك شمالی کوشه‌سنك ۲۰۴ کیلومتره شرقی شمالیسنده و ۷° عرض جنوبیده واقعدر. شمال شرقی کوشه‌سنده بر یوکسك برکانی اولوب، وقت وقت آلولنیر. طاغلری اورمانلرله مستور اولوب، بهاراتدن هندستان جوزی خدایی نابت حائنده بولنور.

دامیرون (Damiron) فرانسه علماسندن اولوب، ۱۷۹۴ ده طوغمش، و ۱۸۶۲ ده وفات ایتمشدر. «اون یدنجی واون طقوزنجی قرنده فرانسه‌ده فلسفه» عنوانیله بر تألیفی واردر.

دامیلاویل (Damillaville) وولترك احباسندن اولوب، ۱۷۱۹ ده طوغمش، و ۱۷۶۸ ده وفات ایتمشدر.

دان (Dan) حضرت یعقوب (ع) ك اون ایکی اولادندن بری اولوب، اسباط اثنا عشر-دن بریندك جدیدر. والده‌سی حضرت یعقوبك زوجه‌سی (راحیل) ك جاریه‌سی (تلیه) ایدی. دان سبطنك ملکتی شرقاً بنیامین وبهودا، جنوباً یهودا، شمالاً افرایم سبطلریله وغرباً دکیزله محدود ایدی. — بو اسمله قسطینك شمالنده بر قصبه دخی اولوب، اسم دیکری (لاشم) ایدی.

دانا (Dana) آفریقای شرقیده برنهر اولوب، ۲°۳۰ عرض جنوبیده بحر محیط هندیه منصب اولور. مجراسی ۳۵۰ کیلومتره‌در.

دانا حلب ولایت وسنجاغنده وحلب ایله انطاکیه آره‌سنده‌کی طریق اوزرنده بیوك برقریه اولوب، جوارنده رومالیلرك آثارندن بعض خرابه‌لر موجوددر.

دانا (ملافخرالدین کشمیری) مشاهیر شعرادن اولوب، فرخ سیر زمانده شاهجهان آباده ورودله، حکمدار مشارالیهك منشیانی زمره‌سنه داخل، و فارغای قمی ایله برابر «شاهنامهٔ فرخ سیری» نك تحریرینه مأمور اولمش ایدی. بعده کشمیره عودت ایدوب، ۱۱۵۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دل بر خیال روی عرقناك بسته ام
خیزد شمیم روغن کل از کباب من

دانائوس (Danaüs) مصر قدیم حکمدار-لرندن (بلوس) ك اوغلی اولوب، ابتدا برادریله برابر حکم سورمش ایسه‌ده، بعده بینلر-نده ظهور ایدن نزاع اوزرینه، مصری ترکله، یونانه کچه‌رك، آرغوس حکمداری (جلانور) طرفندن حسن قبول اولنمش؛ اساطیر یونانیه‌یه کوره (دانایده) اسمیله شهرت بولان ۵۰ قیزی اولوب، دامادی (لینکیوس)

خلقی اولمشدر. یونك اسمنه نسبتله یونانیلره (داناؤ) اسمی دخی ویرلمشدر. یونك زماننده یونانلیلر مدنیت مصریه‌دن خیلی بهره‌یاب اولمشلردر.

دانائه { (Danaé) اساطیر یونانیه‌یه کوره، آرغوس حکمداری (آقریسیوس) نك قیزی اولوب، بو حکمداره قیزینك اوغلی طرفندن قتل اولنه‌جغی (کاهن) طرفندن خبر ویرلمش اولدیغندن، دانائه‌یی تونجدن برقله‌یه حبس ایتمش؛ وکویا ابوالآلهه زعم اولنان مشتری آلتوندن بریاغمور صورتنده بوقله‌یه کیروب، دانائه‌یی حامله براقمغله، بو اجتماع غریبدن (پرسیوس) اسمنده بر چوجق طوغمش؛ و آقریسیوس چوجغی والده‌سیله برابر بر صندیغه قویوب، دکیزه آتمش ایسه‌ده، صندیق (سریفه) آطه‌سنك ساحلنه دوشمکله، ایکیسی قورتاریلوب، مؤخراً (پرسیوس) ایستیه‌رك بیوك پدرینی قتل ایله کاهنك سوزینی یرینه کتیرمش.

دانائیده { (Danaïdes) اساطیر یونانیه‌ده آنف الذکر (دانائوس) نك ۵۰ قیزینه ویریلن اسم اولوب، کویا بونلری مصر حکمداری بولنان عمیجه‌لری (اجیپتیوس) ۵۰ اوغلنه ایستدیکی حالده، کندیلری عمیجه‌لری اوغلارینه وارمغی حرام عد ایده‌رك، امتناع ایتمشلر؛ وبونك اوزرینه مصر حکمداری ۵۰ اوغلنی قوتلی بر عسکرله کوندروب، قیزلری قاچیرمش ایسه‌ده، بابالری کندیلرینه زفاف کیجه‌سی قوجه‌لرینی اتلاف ایتمکی تنبیه ایتمکله؛ دانائیده‌لر بوتنبیهی اجرا ایتمشلر؛ وایچلرندن یالکز (هیپرمنستره) قوجه‌سی اولان (لینکیوس) ی قتل ایتمه‌مش کویا ابوالآلهه مشتری، دانائیده‌لرك بوجنایتنه جزا اولمق اوزره، کندیلرینی جهنمه آتوب، اوراده دیبسز بر فوچی طولدیرمغله مکلف ایتمش.

دانبوری { (Danbury) تمریقه‌ای شمالیده ممالك متحده‌نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، (نوهاون)نك ۴۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق دیبریول خطی اوزرنده واقعدر. ۶۵۴۰ اهالیسی وشایقه فابریقه‌لری وارد.

دانت { یاخود دانته آلیکری (Dante Alighieri) ایتالیانك اك مشهور شاعر لرندن اولوب، ۱۲۶۵ تاریخ میلادیسنده فلورانسه‌ده طوغمش؛ واووقت معلوم اولان کافهٔ علوم وفنونی تحصیل ایدوب، شعرده (رونتو لاتینی)دن تلمذ ایتمشدر. کنجلکنده (بیاتریکس) اسمنده برقیزه تعشق ایدوب، معشوقه‌سی کیج یاشده وفات ایتمکله، عاشق بر چوق اشعاریله اسمنی تأبید ایتمشدر. اووقت ایتالیانك منقسم بولندیغی فرق سیاسیه‌یه قاریشوب، بولونیه وپیزه حکومتلرینه قارشی خیلی وقت محاربه ایتمش؛ و ابراز شجاعت ایده‌رك، وطنداشلرینك بعض غالبیتلرینه سبب اولمشدی. یونك اوزرینه ۱۳۰۰ تاریخنده فلورانسه رأس حکومتنده بولنان حکام صره‌سنه کچوب، بعده شهرمذکورده ظهور ایدن داخلی فساد اوزرینه وطنندن نفی واجلا اولنه‌رق، بر خیلی وقت کمال ضرورتله شهردن شهره کزدکدن، و بر مدت پارسده اقامتله، بو شهرك دارالفنونته دوام ایتدکدن صکره، (راونه) ده اختیار اقامت ایده‌رك، ۱۳۲۱ ده اورادہ وفات ایتمشدر. مشعوفه‌سنك وفاتندن صکره اولنوب، بر قاچ اولادی اولمشدی. دانتك بر چوق اشعاری وغزلیات ومنظومه‌لری اولوب، انك مشهوری « مضحکهٔ الهیه » (Divina Comédia) عنوانلی منظومه‌سیدر. ادبیات غربیه‌نك انك قیمتلی آثارندن معدود اولوب، « جهنم، جنت و عراف » اسملریله اوچ قسمه منقسمدر. ایتالیان لسانده انك اول شعر سویلین (دانت) اولوب، اوندن اول شعر وادبیاتده لاتین لسانی استعمال اولنوردی.

دانتون { (Danton) فرانسه‌نك ایلك جمهوریتنك انك مشهور رجالندن اولوب، ۱۷۵۹ د (آرسیس سورواب) قصبه‌سنده طوغمشدر. اختلالك وقوعنده محاکم قرالیه‌ده آووقات ایدی. جمهوریت افکارینی قبول ایله، مأموریتندن چکیله‌رك، مالك اولدیغی فصاحت وطلاقت لسان سایه‌سنده وسسنك ایریلکیله چهره‌سنك مؤثرلکی قوتیله اهالینك محبت وحسن ظنی قزانمشدی. « قوندره‌جیلر قلوبی » اسمیله برقلوب تأسیس ایدوب، قوهٔ ناطقه‌سیله اطرافنه بر چوق خلق طوپلاردی. ۱۷۹۱ ده سینه ایاتنك مجلس اداره‌سی اعضالغنه و ۱۷۹۲ ده پارس دائرهٔ بلدیه‌سنك برمأموریتنه انتخاب اولنمشدی. سنهٔ مذکورەنك آغستوسی ۱۰ نده ظهور ایدن وقوعاتده بیوك بر نفوذ و تأثیر اجرا ایده‌رك، بو

وقوعاتدن صکره عدلیه ناظری اولمشدی، سنهٔ مذکوره ایلولی ۲ سنده، پروسیه ایلرك (شامپانیة)یه دخولی اوزرینه، پارس اهالیسنی ضبط ایدن خوف وفتوری دفعه مقتدر اولمش ایسه‌ده، (ترور) یعنی «دهشت» اسمیله معروف اولان مجازات شدیده اصولنی قبول ایله، فرانسه‌نك هر طرفنی دار آغاجلریله طولدیره‌رق، نامنی لکه‌دار ایتمشدر. بعده عدلیه نظارتی ترکله، جمع ایتدیکی مجلس عمومیه مبعوث صفتیله داخل اولمش؛ و (روبسپیر) ایله رقابته کیر- یشمشدی. بر مدت استراحت ایتمك اوزره، وطننه چکیلوب، عودتنده نامنك اونوتدیلمش وکندیسی یرینه (روبسپیر)نك شهرت بولمش اولدیغنی کورمش؛ وکندیسی اعتدالی التزام ایدوب، آرتق اصول دهشتنه حاجت قالمدیغنی درمیان ایتدیکیچون، جمهوریت اعدا- سندن عد اولنه‌رق، (روبسپیر)نك امریله توقیف، و ۱۷۹٤ سنه‌سی نیسانده اعدام اولنمشدر.

دانچیغ { [«دانسیغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داندنونغ { (Dandenong) آوسترالیانك ویقتوریاحکومتنده و(ملبورن)نك ۳۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، (فلیپ پورت) قوینده ۱۳ کیلومترلك مسافه‌ده ومذکور قوبه دوکیان وبالیقلرینك کثرتیله مشهور اولان (داندنونغ قریق) نهری اوزرنده واقعدر. (داندنونغ رانج) تسمیه اولنان سلسلهٔ جبالك منتهای غربیسنده بولنوب، موقعی غایت کوزل وبك یوکسك اوقالیپتوس آغاجلریله مستوردر. قربنده بر آلتون معدنی و اطرافنده کوزل و واسع مرعالری واردر.

داندولو { (Dandolo)وندیکده اسکی برخاندان اولوب، بو خاندان بر چوق (دوژ) لر یعنی جمهوریت رئیسلری کلمشدر. بونلرك اك مشهوری (انریکو داندولو) در، که ۱۱۹۲ تاریخ میلادیسنده، ۸۲ یاشنده اولدیغی حالده، ریاسته انتخاب اولنمش؛ و دردنجی اهل صلیب سفرینك باشلیجه مرتبلرندن اولوب، وندیك جمهوریتی نامنه (زاره) یی ضبط ایتمش؛ واهل صلیبی قسطنطینیه‌یه طوغری سورمشدی. قسطنطینیه‌نك اهل صلیب طرفندن ضبطی اوزرینه، کندیسنه تکلیف اولنان حکمدارلغی رد ایله، یالکز شهر مذکورك بر محله‌سنی (یعنی غلطه‌یی) و جزایر بحر سفیدی وندیکه الحاق ایتمش؛ وکندیسی رومانیا دسپوطلغیله اکتفا ایلمش ایدی. بر سنه صکره یعنی ۱۲۰۵ ده قسطنطینیه‌ده وفات ایتمشدر. — جووانی داندولو ۱۲۸۰ ده دوژلغه انتخاب اولنوب، ۱۲۸۹ ده وفات ایتمشدر. — فرانچسقو داندولو ۱۳۲۸ دن ۱۳۳۹ تاریخنه‌دك دوژلق ایتمشدر. — آندریا داندولو ۱۳٤۲ ده انتخاب اولنه‌رق، مجارلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده موفق اولهامش ایسه‌ده، علوم ومعارفی ارقا ومشهور (پترارق)ی حایه ایتمکله اکتساب تیکنامی ایلمش؛ و ۱۳٥٤ ده وفات ایتمشدر.

دانسیغ { یاخود دانچیغ (Dantzig وآلمانجه Danzig) پروسیه‌نك شمال شرقی جهتنده و برلینك ٤۰۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق ویستوله ایرماغنك ساحل یسارنده ونهر مذکور منصبندن ۷ کیلومتره یوقاریده واقع سنجاق مرکزی بر شهر واسکله اولوب، بیوك لیمانی، جسیم استحکاماتی، متعدد دمیریولاری و ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. موقعی بك کوزل ایسه‌ده، خارجنده بولنان بعض یکی محله‌لردن ماعدای طرز قدیم اوزره اولوب، سوقا- قلری طار و طولاشقلیدر. اك کوزل ابنیه‌سی بلدیه دائره‌سیله تیاتروسی وطوبخانه‌سیدر. ۲۳ کلیسای، کنیسه‌سی، مکاتب اعدادیسی، تجارت، صنایع وبحریه مکتبلری، موزه‌سی، بورسه‌سی، بانقه‌سی، متعدد تأسیسات علمیه وتجاریه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص بیوك دستکاه‌لری، چوخه، اجزای کیمویه، اسلحه، مشهور قونیاق وسائره فابریقه‌لریله بك ایشلك تجارتی واردر. اسکی بر شهر اولوب، خیلی وقت دایمارقه- لیلرله اسوجلیلر آره‌سنده سبب مجادله بولنمش، و بر آره‌لق لهستانه تابع اولمش ایدی. — دانسیغ سنجاغی ۸ قضایی حاوی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰۵۰ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٤۲۰۰۰ کیشیدر.

دانش { فرس شعرا سندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد رضی) طوسلی اولوب، امام علی رضا نسلندن اولان ساداتندندر. ۱۰۷٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا کرا سیراب کن ای ابر نیسان زینهار
قطره می تاموتواند شد چرا کوهر شود

— ایکنجیسی (منشی دانش علیخان) برادری منشی رونق علیخان ایله برابر هندستانده اود خطه‌سنك حکمداری نواب سعادت علیخانك کتابتنده بولنمش، ولکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

آن سلسلهٔ زلف مجنبان دکر ای باد
درشور میاور دل شوریدهٔ مارا

دانش بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. دیوان همایون مهمه اوطه‌سی خلفاسندن ایکن، ۱۲۴۵ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

کورمدم کیتدکجه هجران ایچره صبح وصلنی
اول مه خوابیده‌نك بختم شب یلداسیدر

دانشمند { (غازی احمد بن علی بن نصر) ترکمان امراسندن اولوب، دانشمندلی دولتنك مؤسسیدر. کندیسی عالم وفاضل ومجاهد برذات اولمغله، ٤٥٠ تاریخلرنده بلاد رومده یعنی آناطولی جهتنده غزا ایتمك اوزره، خلیفهٔ عباسیدن مساعده استحصال ایدوب، فتح ایده‌جکی ممالك ولایتی جانب خلافتدن کندیسنه تودیع اولنمشدی. بونك اوزرینه ملاطیه‌یه عزیمت ایدوب، سیواسی فتح، ومقر اداره اتخاذ ایتدکدن صکره، قسطمونی‌یه قدر توسیع فتوحات ایلمش؛ ونیکساری محاصره ایتمکده ایکن، شهبداً وفات ایتمشدر.

دانشمند { (عبد الباقی) ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر، وبغداده امرار عمر ایتمشدر. نسخ وثلث خطلرینی پك ایی یازمشدر. دینی مناسبتله، شاه عباس ماضی طرفندن اصفهانه جلب اولنه‌رق، جامع کبیرك خطلرینی یازمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بود کلام توثبتم بصفحه صفحهٔ دل
بسینه ام دل صدپاره مصحف بغلی است

دانشمندلی { (یاخود دولت دانشمندیه) آنف الترجمه غازی احمد دانشمند طرفندن تأسیس اولنمش بر دولت اولوب، مرکزی سیواس شهری ایدی. بو دولت ٤٦٤ تاریخنده تأسس ایدوب، ٥٦٠ تاریخلرینه‌دك تقریباً یوز سنه سورمشدر. دانشمندلی دولتنی ترکیب ایدن حکمدارلر ٦ کشی اولوب، اسملریله تاریخ جلوسلری بر وجه زیردر:

غازی احمد دانشمند	٤٦٤
غازی محمد بن دانشمند	—
یاغی بصان ابوالمظفر نظام الدین بن محمد	٥٣٨
غازی جمال الدین بن نظام الدین	٥٦٢
ابراهیم بن محمد بن دانشمند	—
ابوالفداء اسماعیل بن ابراهیم	—

بونلردن غازی محمد بن دانشمند اهل صلیبك شامه هجومنده ٥١٨ تاریخنده اوزرلرینه عسکر سوق ایده‌رك، غلبه چالمش، وکندیلرینه خیلی تلفات ویردیروب، بر چوق اسیر طوتمشدی. دولت دانشمندیه‌نك انقراضنده ملکلری دولت سلجوقیه‌یه انتقال ایتمشدر.

دانشی { (سلیمانکی زاده پیری چلبی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، بر مدت مدرسلك ایتدکدن صکره، مصرده منوفه قاضیلغنه تعیین اولنه‌رق، کیدرکن، کمی باتمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قامتی حلقه تنی زرد اولانی اونوتمه
قولاغکده کوپه اولسون سنك ایکل سوزمز

دانقورت { (Dancourt) فرانسه‌نك فاجعه‌نویس محررلرندن اولوب، ١٦٦١ ده (فونتنبلو) ده طوغمش، و١٧٢٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق تیاترو اویونلری یازمشدر.

دانوب { (Danube) السنهٔ اجنبیه‌ده طونه نهرینه ویریلن اسمدر. [« طونه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دانور { (Danvers) آمریقای شمالیده جاهیر متفقه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبوستونك ٢٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٦٠٠ اهالیسی، بیوك بر مکتبی وقوندره فابریقه‌لری واردر.

دانویل { (Danville) بو اسمله آمریقای شمالیدنك ممالك مجتمعه سنده ٤ قصبه واردر:

برنجیسی (ایلیونیس) جمهوریتنده وشیقاغونك ٢٠٠ کیلومتره جنوبنده و(ورمیلیون) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایرك محل تلاقیسنده واقع اولوب، ٤٧٠٠ اهالیسی، ٦ دمیربول خطی و جوارلرنده پك منبت اراضیسی واردر. قضا مرکزیدر.

— ایکنجیسی (کنتوکی) جمهوریتنده و(فرا-

نقفورت) ك ٦٥ كيلومتره جنوبنده واقع اولوب، ۲۵٤۰ اهالیسی، صاغر و دیاسزلره مخصوص مکتبی، عقائد مکتبی و مکمل بر کتبخانه‌سی واردر. ۱۷۹۲ تاریخنده دك کنتوکی جمهوریتك مرکزی بولنوب، شمدیکی حالده قضا مرکزیدر.

— اوچنجیسی پانسیلوانیا جمهوریتنده و (هاریسبورغ) ك ۸۰ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع اولوب، ۸٤۳۰ اهالیسی، بر قنالی. دمیر یوللری، جوارنده کلیتلی دمیر و آنتراسیت معدنلریله بر چوق دمیرخانه وسائر فابریقه‌لری واردر.

— دردنجیسی (ویرجینیا) جمهوریتنده و (ریچموند) ك ۲۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوه‌رق (دان) نهری اوزرنده واقع اولوب، ۳٤۰۰ اهالیسی واردر.

دانی (عثمان بن سعید) علم قرائنده «الاقتصاد فی رسم المصحف» عنوانلی کتابك مؤلفی اولوب، ٤٤٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ابو اسحق ابراهیم دانی) دخی مغرب اطباسندن اولوب، ناصربن مستنصرك زمانده مراکشده وفات ایتمشدر. ایکیسی دخی اندلسك (دانیه) شهرندن ایدیلر.

دانیال (Daniel) انبیاء بنی اسرائیلدن وحضرت داود (عم) ك نسلندن اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٦۰٦ سنه اول، چوچق اولدیغی حالده، بخت نصر طرفندن اسیر ایدیلن بنی اسرائیل افرادیله برابر بابله کوتوریله‌رك، بوحکمدارك سرایده بیومش، وکندیسیله خلقی بالطاسارك معبر باشیسی اولمشیدی. حکمدارك تصویرینه سجده ایتمکدن امتناع ایتدیکیچون، آرسلانلره آتلدیغی حالده، صاغ وسالم چیقمشدی. تاریخ وفاتی معلوم دکلدر. عزیر (عم) له معاصر بولنمشدر. بخت نصرك وفاتندن صکره بهمن بن اسفندیار طرفندن حضرت عزیرله برابر قدسه کوندریله‌رك، عودتنده اهواز قربنده واقع (سوسه) شهر قدیمنده وفات ایتمش اولدیغی مرویدر. رمل وتعبیر رؤیایی ایجاد ایدن حضرت دانیال (عم) اولدیغی متواتردر.

دانیال میرزا هندستان ملوك تیموریه‌سندن مشهور اکبر شاهك اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عسکرله دکنه کوندر. لمش اولدیغی حالده، ۱۰۱۳ تاریخنده ۳۳ یاشنده برهانپوره وفات ایتمشدر.

دانیل سنت — (St. Daniel) خرستیانلرك اعزه‌سندن اولوب، ٤۱۰ تاریخنده سوریه‌ده سیمیساط قربنده طوغمش، و ٤۹۰ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ سنه بر ستون اوزرنده ریاضت وعبادتله اشتغال ایده‌رك یاشامشدر. کانون اولك ۱۰ نده یورطیسی اجرا اولنور

دانیلوف (Danilof) روسیه‌نك (بارووسلاو) ایالتنده وبارووسلاوك ۷۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (پلنده) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤۵۷۰ اهالیسی واردر.

دانیمارقه (Danemark) آوروپانك دول صغیره‌سندن شمالیه‌سندندر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — دانیمارقه قرالغی ۱۸٦٤ معاهده‌سیله‌رندن بری (کیمبریق) شبه جزیره‌سنك قسم شمالیسندن وبو شبه جزیره ایله اسوجك جنوب غربی سواحلی آره‌سنده واقع جزایردن مرکب اولوب، جنوباً پروسیه‌یه الحاق ایدلش اولان (اشلسویغ) خطه‌سنه مربوط اولدیغی حالده، سائر جهتلردن قره‌یه ارتباطی وحدود بریه‌سی یوقدر. حدود جنوبیه‌سی قسماً بعض کوچك نهرلرك مجرالرندن وقسماً خطوط موهومه‌دن عبارتدر. غرباً بحر شمالی ایله، شمالاً (اسقاکراق) بوغازیله، شرقاً (قاتغات) بوغازیله، شرق جنوبی جهتندن دخی بحر بالطیقله محاطدر. دانیمارقه جزایری قاتغات دکیزیله بحر بالطیق آره‌سنده واقع اولوب، بیلرنده بیوك وکوچك (بلت) و (سوند) اسملریله اوچ بوغاز و کوچك آطه‌لرك آره‌لرنده دخی بر چوق بوغازلر تحصل ایدیور. قره قسمی شمالدن جنوبه ۳۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، عرضی ۱۰۰ ایله ۱۲۰ کیلومتره آره‌سنده‌در. آنجق جزایر دخی داخل اولدیغی حالده، دانیمارقه انکلسنك شمال غربیدن جنوب شرقیه طولی ٤۳۵ وعرضی ۳۰۰ کیلومتره در. دانیمارقه الکاسی ′۳۳ °۵٤ ایله ′٤۵ °۵۷ عرض شمالی و ′٤۵ °۵ ایله ′۱۷ °۱۰ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. بحر بالطیقك آچیقلرنده بولنان (بورنهولم) آطه‌سی بوداره‌نك خارجنده در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۸۲۵۷ مربع کیلومتره اولوب، بونك ۲۵۲٤٤ کیلومتره‌سی قره‌یه یعنی (یوتلاند) خطه‌سنه و ۱۲۹۹۳ کیلومتره‌لکی ده جزائره عائددر.

احوال طبیعیه‌سی. — دانیمارقه بالطبع دکیزینك

جنوب وشرق طرفلرنده ممتد اولان واسع اووه‌لرك بقیه‌سی حکمنده اولمغله، طبیعت اراضیجه بو اووه‌لردن فرق اولمیوب، عمومیت اوزره آچلق یرلردن عبارتدر. ارتفاع وسطیسی ۳۵ متره ایله ۲۰ سانتیمتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنده یالکز فلمنك مملکتی دانیارقه‌دن دها آچلقدر. قره جهتی تشکیل ایدن (یوتلاند) شبه جزیره‌سنك سواحل شرقیه‌سی وعلی الخصوص بوسواحلك قسم جنوبیسی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، اشجارله مستور ومحصولدار تپه‌لردن عبارت ایسه‌ده، ایچ طرفی قوملق، طاشلق، وچاملق اولوب، غیر منبت وحزین منظره‌لیدر. سواحل غربیه‌سی اولدقجه منبت وواسع مرعالری حاوی ایسه‌ده، متحرك بعض قوم تپه‌لری واردر، که بعضاً کلیتلی خساری موجب اولور. آطه‌لر عمومیت اوزره ارتفاعی آز تپه‌لردن عبارت اولوب، ساحللری اشجارله مستور اولمغله، بینلرنده تشکل ایدن بوغازلر دنیانك انکوزل یرلرندن معدوددر. آنجق بو جزائرك انبیوکلری اولان (سیلاند) ایله (فیونیه) نك ایچ طرفلری نظاره اوصانچ ویره‌جك صورتده متحد اشکل اووه‌لردن عبارتدر.

دانیارقه‌نك وسعت اراضیسی و طاغلری اولدیغی جهتله، بیوك نهر وایرماقلری اولمیوب، «صو» معناسنی افاده ایدن (آ) ترکیبیله یاد اولنور برطاقم چایلری واردر. بونلرك انبیوکی (یوتلاند) نك اورته‌لرنده تبعاً شرق شمالیه طوغری آقه‌رق و بر طاقم کوللرك ایچلرندن کچه‌رك (راندس فیورد) قوینه دوکیلن (غودن آ) در، که مجراسنك طولی یالکز ۱۳۲ کیلومتره‌دن عبارتدر. مجراسی ۷۵ کیلومتره طولنده اولان (استور آ) دخی غربه طوغری جریانله. (نیسوم فیورد) قوینه دوکیلور. یوتلاندك وسطلریله قسم شرقیسنده وآطه‌لرده بر چوق کوللر دخی بولنور. انهاره بدل دانیارقه‌نك (فیورد) اسمیله مسمی بر چوق طار واوزون قویلری واردر، که قره‌لرك ایچنه بك درین کیروب، سیرسفائنی تسهیل ایدیورلر. بونلرك انبیوکی (ایم فیورد) در، که یوتلاندك قسم شمالیسنده ساحل شرقیدن باشلایوب. غربه طوغری ایلریلدکجه توسع، وبرطاقم کنیش کوللر وبوکوللرك اورته‌لرنده بر طاقم آطه‌لر تشکیل ایده‌رك، شبه جزیره‌نك ساحل غربیسی فرینه قدر کیتدیکی حالده، ۱۸۲۵ تاریخ میلادیسنده بونك منتهاسیله دکیز آره‌سنده‌کی فاصله دخی دکیزك طالغه‌لرندن رفع اولنه‌رق، بواوزون کورفز قاتغات دکیزیله بحر شمالی آره‌سنده بر قنال صورتی آلمش، ویوتلاندك قسم شمالیسنی آیروب بر آطه حکمنده براقمشدر. آنجق بو قنالك بحر شمالی جهتنده‌کی آغزی صیغ وآچلمسی مصارف کثیره‌یه متوقف اولدیغندن، سیرسفائن حفنده برفائده‌یی مستلزم اوله‌میور.

دانیارقه جزایری بینندکی بوغازلرده سیر سفائن مخاطره‌دن خالی اولدیغی کبی، سواحلنك سائر طرفلرنده دخی صیغلر، آقنتیلر و شدتلی طالغه‌لر چوق اولمغله، سفائن سهولتله ایشلیه‌میور.

اقلیم وهوالری. — دانیار دکیزله محاط کوچك یرلردن عبارت اولمغله، اکثریا صوئوق ورطوبتلی سیسلرله مستور اولوب، قیشین میزان الحراره صفردن یوقاری ۳ ایله صفردن آشاغی ٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور؛ وبعضاً تحت الصفر ۱۵ درجه‌یه قدر اینوب، بوغازلر وساحللر طونار. یازین میزان الحراره ۱۵ ایله ۲۲ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور. یاز موسمی حزیران آغستوسك نصفنه قدر دوام ایدوب، بو موسمده هوا پك سریع التحولدر. صوك بهاری کوزل ایسه‌ده، پك قیصه اولوب، تشرین اولده صوئوقلر باشلار، و تشرین ثانیده یاغمور وفرطونه‌لر چوق اولور. کوندوز وکیجه‌لرك اوزونی ۱۷ وائ قیصه‌سی ۷ ساعتدر. یازین دخی کیجه‌لری سریندر. مانع اوله‌جق جبالك فقدانندن طولایی روزکاری پك شدتلی اولوب، اکثریا بلوطلری طاغیدیر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — یوقاریده ذکر اولندیغی اوزره دانیارقه (یوتلاند) تسمیه اولنان برشبه جزیره ایله برطاقم جزایردن مرکبدر. بوجزایر بیوك، اورته وکوچك اولمق اوج صنفه منقسم اولوب، بیوکلری: سیلاند، فیونیه، لالاند و فالستر اسملریله ٤؛ اورتانجه‌لری: لانکلاند، آرو، موئ، سامو، آنهولت، لاسو و بورنهولم اسملریله ۷ آطه‌دن عبارتدر. کوچکلری دخی بیوك و اورتانجه جزایر ایله یوتلاند سواحلی اطرافنده بولنور.

اداره‌جه دانیارقه ۷ ایالته منقسم اولوب، ۳ ی آطه‌لرده و ٤ ی یوتلاندده در. بو ۷ ایالت بروجه زیر ۱۸ قضایه منقسمدر:

(جزایرده)

ایالت		فضا
۱ سیلاند	۱	قوپنهاغ
	۲	فردریقسبورغ
	۳	هوالبك
	٤	پرستو
	٥	سوروو
	٦	بورنهولم
۲ فیونیه	۷	اودنسه
	۸	اسوندبورغ
۳ لالاند	۹	ماریبو

(قره‌ده)

٤ آلبورغ	۱۰	آلبورغ
	۱۱	هیوریتغ
	۱۲	تریستد
٥ ویبورغ	۱۳	ویبورغ
٦ آرهوس	۱٤	آرهوس
	۱٥	راندرس
۷ ریبه	۱٦	ریبه
	۱۷	ویله
	۱۸	رینکیوبینغ

بحر محیط شمالیده واقع ایسلاندہ جزیرهٔ کبیره سیله (فروبر) جزایر صغیره‌سی دخی دانیمارقه‌نك ممالك متممه‌سندن اولوب، آیریجه برر ایالت صورتنده اداره اولنور.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — دانیمارقه‌نك کثرت رطوبتی نباتاتك نشوونماسنه بك مساعد ایسه‌ده، شدتلی روزکاری اکثریا آغاجلری قیرار، وشمال غربیدن اسن روزکار اشجارك اوجلرینی قورو‌دور. مع هذا یوتلاندنك جهت شرقیه‌سیله فیونیه وسیلانده خیلی اورمانلر بولنوب، میشه، کورکن، سکوت، قائن آغاجی وسائر اشجار بولنور. چام آغاجلری آز در. چایرلری بك چوق و بك کوزل اولوب، اهالینك سعی وغیرتیله پر چوق بطاقلقلر قورولمش، وصنعی چایرلر وجوده کلمشدر. مرعالری دخی چوقدر. ذخایری اداره‌یه ممکنه کافی اولوب، یوتلاندنك چاوداری، بورنهولمك بولانی، لالاندنك آرپه‌سی وسیلاندنك بغدایی مشهوردر. بوندن بشقه کتان، کنوپر، توتون، مصر، بتانس، کیبون، خردال وسائره حاصل اولور. سبزه باغچه‌لری دخی چوق اولوب، انکینار، فرن بهار، قوش قونماز و سائر سبزه‌لرله قائون و قارپوز یتیشدیریلیر. اوزوم آنجق صوبه ایله یتیشدیریلوب، شفتالی وقیسی دخی آز ایسه‌ده، اریك، کراز، آرمود والماکبی میوه‌لری بك چوق وبك کوزلدر. میوه محصولاتندن اسوجه وروسیه‌یه خیلی اخراجاتی اولور.

برقاج قرن اول دانیمارقه‌نك اورمانلری بك چوق اولوب، او وقتلرده قورد و آیی وکیك کبی حیوانات وحشیه‌لری‌ده کثرتلی ایدیسه‌ده، اورمانلرینك آزالمه‌سیله برابر بو حیوانلر دخی کسب ندرت ایدوب، شمدیکی حالده یالکز تیلکی وطاوشان کبی کوچك حیوانلرله ککلیك وسائر آو طیوری بولنور. بیانی قاز واوردکلری چوقدر. حیوانات اهلیه دانیمارقه‌نك باشلیجه منابع ثروتندن اولوب، صیغیر وقویونلری چوقدر. قویونلری انکلیز واسپانیول قویونلرله قاریشدیره‌رق، جنسلرینی اصلاح ایتمشلردر. دانیمارقه‌نك آنلری ایکی جنس اولوب، آطه‌لرده کیلر کوچك بویلی لکن بك فوتلیدر. یوتلانده کیلر ایسه ایری اولوب، مالك اجنبیه‌ده دخی مقبولدر. صیغیرلرك یوتلانده کیلر دها بیوك وآطه‌لرك کیلر کوچکدر. یوتلانده طوموزلر دخی چوقدر. قاز واوردك وسائر طیور اهلیه دخی کثرتلیدر. دانیمارقه‌لیلر زراعته و حیوانات یتیشدیرمکه بك چوق سعی وغیرت ایدوب، بو سایه‌ده جله‌سی رفاهله یکینیرلر، وهر نه‌قدر بك زنکینلری نادر ایسه‌ده، ضرورت چکنلری دخی بك نادر اولوب، هله دیلنجیلکك نامی بیله مجهولدر. دانیمارقه‌نك دکیزلری نوروج سواحلی قدر دکلسه‌ده، هر حالده کلیتلی بالیقلری حاوی اولوب، بالنجیلق دانیمارقه‌لیلرك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. قاتغات دکیزنده استاوزلر کثرتلی اولدیغی کبی، بعض کول ونهرلرنده دخی یلان بایغی وسائر طاتلی صو بالقلری چوقدر.

صنایع وتجارتی. — دانیمارقه‌ده صنایع بك ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده، یوتلانك طوغله وکرمید ایله صافسیه متعلق سائر مصنوعاتی چوقدر. مملکت مذکورنك ارککلری زراعته، حیوانانه، بالنجیلقله، کمیجیلکله وسائر بوکبی ایشلرله مشغول اولدقلری حالده، قادینلری یوك وباموقدن ایپلك بوکه‌رك، کندی ماپوسانلرینی کندیلری نسج واعمال ایدرلر. یوتلانك شرق جهتنده کیلرده مستعمل ایپ وخلاط دخی یاپیلیر، وکلیتلی اسپرتو وراق چیقاریلیر. دانیمارقه‌دن بهر سنه برچوق ارککلر دخی ترك وطنله، کمیجیلك وسائر خدمتلرده استخدام اولنمق اوزره، ممالك اجنبیه‌یه وعلی‌الخصوص آمریقا ممالك مجتمعه‌سنه هجرت ایدرلر.

دانیمارقه‌نك اخراجاتی آز دکل ایسه‌ده، باشلیجه دری، پیاغی، طوموز یاصدیرمه‌سی، پنیر، حیوانات

وحبوبات کبی محصولات طبیعیه‌دن اولوب، منسوجات وسائر معمولات صناعیه‌یه متعلق اخراجاتی یوقدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه فابریقه محصولاتندن معدود اولان منسوجات واقمشهٔ مختلفه ایله ماکینه وسائره‌دن عبارتدر. اخراجاتی سنوی تقریباً ۲۴۰ وادخالاتی ۳۲۰ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سواحل ولیمانلری چوق اوادقدن بشقه، دمیر یوللری دخی چوق اولوب، مجموع خطوطی تقریباً ۲۰۰۰ کیلو متره طولنده‌در.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — دانیارقه‌نك اهالیسی ۲۱۷۲۲۰۵ عددنده اولوب، بو مقدارك ۹۴۲۳۶۱ ی یونلانده ۹۱۷۴۵۷ سی جزایرده و۳۱۲۳۸۷ سی ده پایتختی اولان قوپنهاغ شهرنده ساکندر. دانیارقه‌لیلر جرمان جنسنك (اسقاندیناو) شعبه‌سندن اولوب، لسانلرینك اسوج ونوروج لسانلریله مناسبت ومشابهت تامه‌سی وآلمان لسانیله دخی قرابتی واردر. دانیارقه لسانی نوروجك بیوك شهرلرنده دخی تکلم اولنور، ونوروجك دخی لسان رسمیسیدر. مذهبجه بتون اهالی پروتستاندر. دانیارقه‌لیلر عمومیت اوزره اورته بویلی، صاری صاچلی، مائی کوزلی، چالیشقان، ناموسلی، متواضع وجسور آدملر اولوب، کندی حالرنده بولنورلر، وشعشعه‌لی حرکاتی سومزلر. هر نه‌قدر کندی بینلرنده جنبش واکلنجه‌یی سووب مونس آدملر ایسه‌ده، بیانجیلره قارشی براز صوغوقدرلر. معارف دانیارقه‌ده پك منتشر اولوب، اوقومه یازمه بیلینلری پك نادردر. اهالیسی بیننده علوم وفنونك هربرنده بتون آوروپاجه صیت وشهرت قزانمش پك چوق آدملر یتیشمشدر. فلکبوندن مذهب مخصوص صاحبی (تیوبراهه) ایله مشاهیر سیاحیندن (نیبوهر) بو جمله‌دندر.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — دانیارقه قرالق اولوب، حکومتی مشروطیتله اداره اولنورسه‌ده، مجلس مبعوثانك بودجه‌یه مداخله ایتمکه حقی یوقدر. قراللری اسکی برخاندانه منسوب اولمغله، اکثر آوروپا خاندان حکمدارلریله قرابت صوریه‌سی واردر. مجلس اعیانی ٦٦ اعضادن مرکب اولوب، بونلرك ۱۲ سی قرال طرفندن قید حیات شرطیله تعیین، ودیکرلری اهالی طرفندن ایکنجی درجه‌ده انتخابله و ۸ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس مبعوثانی دخی طوغریدن طوغریه اهالی طرفندن ویهر ۱۶۰۰۰ کشی ایچون بر مبعوث حسابیله انتخاب اولنمش یوزی متجاوز اعضادن مرکبدر. ایسلانده دانیارقه‌نك اجزای تمه‌سندن معدود اولدیغی حالده، آیریجه مجلس مبعوثانی اولوب، قوپنهاغه مبعوث کوندرمز. (فروئر) جزایری ایسه مجلس اعیانه بر مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. اهالی: زادکان، تجار ورنجبر اولهرق ۳ صنفه منقسم اولوب، زادکانك الیوم اعتبارلری چوقدر، وبو اعتباره قارشی دولته مخصوص بر ویرکی ویرزلر. مأمورین دولت دخی زادکاندن معدوددرلر. سنوی واردات ومصارفی ۸۰ ملیون فرانق یعنی ۳½ ملیون لیرا رادەلرندەدر. عسکری صلح زمانده ٤٥ وحرب زمانده ٦٠ بیك موجوددن عبارتدر. سفائن حربیه‌سی ٤٥ عددنده اولوب، بونلرك ۸ ی زرهلی و ۲۰ سی توربیلیوزدر.

مستملکاتی. — دانیارقه دولتنك دانیارقه‌نك خارجنده بعض مستملکاتی اولوب، بونلرده بحر محیط شمالیده واقع ایسلانده جزیرهٔ کبیره‌سیله (فروئر) جزایر صغیره‌سندن و (غروئلاند) نك جنوب غربی سواحلیله آنتیل دکیزنده واقع سنت قروآ، سنت طوماس وسنت ژان آطه‌لرندن عبارتدر. جمله‌سنك اهالیسی ۱۳۰۰۰۰ رادەلرنده‌در.

احوال تاریخیه‌سی. — دانیارقه‌نك اسکی اهالیسی (کیمبر) یاخود (چیمبر) اسمیله معروف اولوب، جنسیتجه اقربالری اولان (توتون) لرله برابر غال ممالکنه کیره‌رك، رومالیلره قارشی خیلی محاربه وابراز شجاعت ایتمشلردی. بعده (غوت) قومی دانیارقه واسوج ایله نوروجه کیره‌رك، بونلردن بعض حکمدارلر دانیارقه‌ده حکومت سورمشلردر. دانیارقه‌نك اك اسکی حکمداری (اسکولد) اسمنده اولوب، بونك نسلندن کلن حکمدارانه (اسکولدیون) نامنی ویرمشلردر اسکولد ایله خلفلرینك احوال تاریخیه‌سی بر چوق مصاللر وخارق عاده وقوعات ایله ممزوج بولندیغندن، حقیقت نظریله باقیلهماز. دانیارقه اهالیسنك قدیمه‌سی همجنسلری اولان اسوج ونوروج اهالیسیله برابر ذاتاً کمیجی اولوب، قورصانلغه میل طبیعیلری

بولندیغندن، روما دولتنك قوتی زائل اولنجه جنوبه طوغری یایلەرق، برطاقم ساحل وتهر منصبلری ضبط ایتمش؛ و (نورمان) یعنی «شمال آدملری» نامیله شهرت بولمشلردی. بونلر جسارتلی نسبتنده وحشی، خونخوار وبغماکر آدملر ایدی. ۸۳۲ تاریخ میلادی یسنده انکلترەیی استیلا ایدەرك، اوراده ایکی دولت تأسیس ایتدکلری کبی، ۹۱۱ ده دخی فرانسەنك او وقتدن (نورماندیا) تسمیه اولنان خطەسیله فروڤ، شتلاند، اورقاده وایسلانده جزایرنده یرلشمش؛ ومؤخراً یغماکر لکلرینی اسپانیا وایتالیا وسیجلیایه قدر توسیع ایتمشلردی. اووقتلرده کندیلری برچوق قبایله منقسم اولوب، هربر قبیله کندی رئیسنه تابع ایدی. بعده فرانق حکمدارلری کندیلرینك حقوقنه مداخله ایتمك ایستدکلرندن، بو قبیلەلر برلشەرك، اوچ دولت تشکیل ایتمشلردی، که دانیارقه، اسوج ونوروج دولتلریدر.

(ایوان میکیلاتی) سیلاند ایله سائر آطەلری (اسقانه) یه ضم ایدەرك، بووجهله تشکل ایدن دولت (دانیارقه) نامنی آلمشدی. خلفلرندن (اختیار غورموند) ۸۸۵ تاریخندن ۹۲۰ تاریخنەدك یونلاندی وبتون دانیارقه قبائلنی دخی رام ایدەرك، دولتنی توسیع ایتدیکی کبی، تورونی (اسوتون) دخی ۱۰۰۰ تاریخنده نوروجنك برقسمنی و ۱۰۱۳ ده انکلترەنك قسم اعظمنی ضبط ایتمش؛ واوغلی (قانوت) بو ایکی مملکتی کاملاً دائرهٔ اطاعتنه کتیردکدن صکره، اسقوچیەنك دخی قسم اعظمنی استیلا ایلمشدی. بونك زمانده دانیارقه دولتنك قوت وسطوتی درجهٔ نهایته واصل اولوب، آنجق متعاقباً زواله باشلایەرق، ۱۰۴۲ ده انکلترە واسقوچیه و ۱۰۴۷ ده نوروج دانیارقه دولتندن آیرلمشدر. قانوت بعض اسباب سیاسیەدن طولابی خرستیانلغی قبول ودانیارقەیه ادخال ایتمشدر. اوصرەده ظهور ایدن منافشات داخلیه دانیارقه دولتنك ضعفنی موجب اولوب، ۱۰۴۷ ده (اسوتون استریتسون) یکی بر دولت تأسیس ایتمش ایسەده، بونك سلالەسندن دخی یالکز ایکی اوج ایی حکمدار کلوب، بونلردن ایکنجی (والدمار) لك زمانده واون اوچنجی قرن میلادی اواسطنده دانیارقه دولتی بالطبق دکیزینك بتون ساحل جنوبیەسنه حاکم ایدی. بو دولت زمانده دره بکلری بیوك بر قوت ونفوذ قزانەرق، قرالرینك الینده هیچ بر حکم براقمامش؛ وزراعت دره بکلرینك اسارتی آلتنده ازیلوب، زراعت کریلمش، وتجارت (توتور)لرك الینه کچمش ایدی. ۱۳۸۷ ده (استریتسون) سلالەسندن ارکك قالمامغله، اوچنجی والدمارك قیزی (مارکریته) تخته کچوب، ۱۳۹۷ ده اسوج ونوروجی دخی دانیارقەیه الحاق ایدەرك، «قالمار اتحادی» نامیله معروف بردولت تشکیل ایتمشدر. ۱۴۴۸ ده (اسکولد) نسلی منقرض اولمغله، دانیارقه لیلر (اولدنبور) قونتی قرالغه انتخاب ایتمشلر؛ وبو ذات برنجی (قریستیان) نامیله تخته اوتوروب، سلالەسی بوکونه قدر دانیارقەده حکم سورمکده اولدقدن بشقه، بو سلالەدن اسوج وروسیەده حکومت سورمش حکمدارلر کلمشدر. بو سلاله زمانده دخی دره بکلری واعضاسی بونلر طرفندن منتخب اولان (سناتو) یعنی مجلس اعیان بیوك بر قوت ونفوذ قزانەرق، حکمدارلرك الندە بك آز حکم براقمشلردی. اسوج دخی انفاقدن آیریلوب، دانیارقه ایله بالدفعات محاربەیه کیریشمشدر. ۱۶۶۰ده اهالی قیام ایدوب، دره بکلرینك قوتنه بر حد قویەرق، وحکم وافتداری سناتودن قالدیرەرق، ادارهٔ مملکتی قرالرینك الینه تسلیم ایتمشلردر. اوندن صکره دانیارقه اسوجله، روسیه ایله وانکلتره ایله بر چوق محاربەلر ایدوب، هله قرن حاضر میلادی ابتدالرنده بیوك ناپولیونله اتفاق ایدەرك، سائر دولتلرله بوزیشمقدن خیلی غائب ایتمش؛ ونوروجی اسوجه ترك ایتمکه مجبور اولدیغی کبی، هندستان وبحر محیط هندیدکی مستعمکاتی دخی انکلتره‌یه براقش ایدی. ۱۸۴۹ ده یدنجی فردریق مشروطیتی اعلان ایتمشدر. ۱۲۶۳ ده آلمانیا هیئت متفقەسی (اشلسویغ) ایله (هولشتاین)ی آلمانیا دائرهٔ اتحادینه ادخال ایتمکله، بونك اجراسنی درعهده ایدن آوسترپا وپروسیه دانیارقه دولتیله حرب ایدەرك، ۱۸۶۴ ده دانیارقه مذکور ایکی مملکتی ولاینبورغی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ و ۱۸۶۶ ده پروسیه آوسترپایه ایتدیکی غلبه اوزرینه مملکتین مذکورتینی ضبط ایتمشدر.

دانیه (اندلسده بلنسیه اعمالندن بر قصبه او- لوب، حکومت اسلامیه زمانده بیوك ومعمور برشهر ایدی. طوائف ملوك زمانده ابوالحسن مجاهد عامری طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمش؛ وکندیسی

قرائه زیاده حرمت و رعایت ایدیکندن، هر طرفدن علماء قرائت جمع اولنه‌رق، الی مشهور قراء بوشهرده ظهور ایتمشدر. دانی لقبیله ملقب بر چوق عالمك دخی مسقط رأسیدر. مجاهدك نسلی منقرض اولدقده یعنی ٤٧٨ تاریخ هجریسنده دانیه بنی هوددن مقتدربالله احمد بن سلیمانك الینه کچمشدی. بوقصبه قدیما قردن کنایه اولان (دیانه) معبوده‌سنك جسیم بر هیکلیله مشهور اولوب، بومناسبتله (دیانیوم) تسمیه اولنمشدی. الیوم (دنیه Denia) اسمیله بر قربه حکمنده اولوب، آلیقنت ایالتنده وآلیقنتك ۸۱ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق ساحل بحرده واقعدر. لیمانی بك محاطره‌لیدر.

داود (علیه‌السلام) انبیاء بنی‌اسرائیلدن اولوب، نبوت ایله سلطنتی جمع ایتمشدر. میلاد عیسی (عم) دن ۱۰۸٦ و یا ۱۰۷۱ سنه اول بیت لحمده طوغوب، پدری (ایشا)نك قیونلرینی رعی ایتمکله مشغول ایکن، ۱۵ یاشنده اولدیغی حالده، حضرت اشموئل طرفندن طالوته خلف تعیین اولنه‌رق، بنی اسرائیلی تضییق ایدن حکمدار جالوتی قتل ایتمك شرطیله، طالوتك قیزینه دخی نامزد اولمشدی. آنجق طالوت حضرت داود (عم) نك غالبیت ونام وشهرتی چکه‌مبوب، قتلنی قصد ایتمکله، نبی مشارالیه فرار و اختفایه مجبور اولمش؛ وقبل المیلاد ۱۰۵٦ و یا ۱۰۴۰ تاریخنده، طالوتك وقوع قتلی اوزرینه، جروندة تختة جلوس ایدوب، یدی سنه قدر طالوتك اوغلیله اوغراشدقدن صکره، بونك وقوع قتلیله، رقیبسز قالهرق، قدسی وسوریه وجزیره‌نك برر قسمنی فتح ایله، ملکنی توسیع ایتمشدی. امراسندن اوریانك زوجه‌سنه کوکل ویره‌رك، مرقومی تهلکه‌لی برمحاربه‌یه اعزامله؛ قتل اولندیغنی خبر آلدقده، زوجه‌سنی تزوج ایتمك کبی بر حرکتده بولنمش ایسه‌ده، بعده نادم اولوب، طول مدت توبه‌واستغفار وناله وفریاد ایتمکله، توبه‌سی نزد الهیده مقبول اولمشدی. طالوتك قیزندن متولد اوغلی (ایشالوم) برادری (عمنون) ی قتل ایتدکدن صکره، پدرینه دخی عصیان ایدوب، واقع اولان محاربه‌ده قتل اولنمش؛ وبووقوعات دخی نبی مشارالیهك قلبنی دلخون ایتمش ایدی. اوریانك زوجه‌سندن دخی حضرت سلیمان (عم) متولد اولوب، اصغر اولادی اولدیغی حالده، خلفی اولمشدر. حضرت داود حسن الحان ایله مشهور اولوب، صوتی بك مؤثر، وکندیسی مزمار چالمه‌ده بك ماهر ایدی. کندیلرینه نازل اولان زبورلسان‌عبرانیده منظوم‌اولوب، منظومات قدیمه‌نك الی مشهورلرندندر؛ وهریر آیتی نبی مشارالیهك قلب نالانك بر تصویر مجسمی حکمنده‌در. حضرت داود (عم) قبل المیلاد ۱۰۱٦ ویا ۱۰۰۱ تاریخنده، یمش یاشنده ارتحال ایتمشدر. بیت مقدسك اساسنی حضرت داود وضع ایدوب، حضرت سلیمان اکمال ایتمشدر. حضرت داود (عم) قدس شریف سوری خارجنده مدفوندر.

داود (ملك زاهر ابوسلیمان مجیرالدین — بن صلاح الدین الایوبی) سلطان صلاح الدینك اون ایکنجی اوغلی اولوب، سائر اولادندن زیاده پدرینه مشابه ایدی. ٥٧٣ تاریخنده مصرده طوغوب، ببره (یعنی ببره‌جك) صاحبی ایکن، ٦٣٢ تاریخنده وفات ایتمش؛ وبرادری ملك ظاهرك اوغلی ملك عزیز خلفی اولمشدر.

داود (میرزا —) ایران شعراسندن وسلالهٔ صفویه شهزادکانندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازلعل لبت درتب وتابست دل ما
در آتش یاقوت کبابست دل ما

— دیکر بر میرزا داود دخی اصفهان ساداتندن اولوب، شاه سلیمان صفوینك دامادی و مشهد والیسی ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نکوید آنکه بداند چه کوید آنکه نداند
بحیرتم که سراغ وصالت ازکه بکیرم

داود انطاکی (بن عمر البصیر) مشاهیر اطبا وحکمادن اولوب، ۹۵۰ تاریخنده انطاکیه‌ده طوغمش؛ وعلوم ریاضیه وطبیعیه ایله فن طبی ولسان یونانی‌یی بعدالتحصیل، شامك هرطرفنی کزه‌رك، علماسندن اخذ علوم متنوعه ایتمش؛ وصکره مصره کیده‌رك، اوراده توطن ایتمش؛ وکرك اجرای طبابتده کرك علوم وفنون متنوعه‌ده ابراز مهارت تامه ایده‌رك، شهرت تامه قزانمش ایدی. شریف مکه حسن بن ابی نمی طرفندن دعوت اولنه‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه کیتمشیدی. ایکی کوزندن عاجز اولوب، و فرت ذکاسی سببیله (بصیر) لقبیله تلقیب اولنمشدی. فن طبده «التذکره» عنوانلی بر تألیفی، «کتاب البهجة والدرة المنتخبة فی ماصح

من الادوية المجربة »، « رسالة فی الحمام »، « شرح قصيدة ابن سينا فی النفس »، « غاية المرام فی علم الكلام »، « نزهة الاذهان فی اصلاح الابدان »، « زينة الطروس فی احكام العقول و النفوس »، « الغية فی الطب »، « رسالة فی الهيئة »، « كفاية المحتاج فی علم العلاج » عنوانلريله كتابلری و سائر بر چوق آثاريله اشعاری واردر. شيعی المذهب اولوب، معراجی منكر ايدی، واهل سنته قارشو پك شدتلی اعتراضاتده بولنوردی. حذاقتی ووفرت ذكاسی حقنده بعض نوادر منقولدر. ۱۰۰۸ تاريخنده مكهٔ مكرمه ده وفات ايتمشدر.

داود بن ابی البيان { [« سديدالدين بن ابی البيان » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

داود بن ابی المنی { [« ابو سليمان » ماده سنه مراجعت.]

داود بن حنين { مشاهير اطبادن حنين بن اسحقك اوغلی اولوب، بو دخی اطبادن بولنمش؛ وبرادری اسحق بن حنين قدر شهرت بولمامش ايسه ده، فن طبده بركناش براقمشدر.

داود بن ديلم { مشاهير اطبای عربدن اولوب، خلفای عباسيه دن معتضد باللهك رئيس الاطباسی بولنمش؛ وخليفهٔ مشار اليهك فوق العاده حرمت و اعتباريله و بر چوق احسانلريله نائل اولوب، بيوك بر نفوذ واقتدار قزانمش ايدی. ۳۲۹ تاريخنده بغداده وفات ايتمشدر.

داود بن سرابيون { فن طبك لسان سريانی و عربيه نقلنه همت ايدن اطبادن اولوب، پدری سرابيون وبرادری يوحنا ايله برابر بو بابده سعی ايتمشدر.

داود بن سليمان { [« داود سلجوق » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

داود بن نصير { [« داود طائی » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

داود بن يزيد المهلبی { دولت عباسيه امراسندن اولوب، ۱۷۴ تاريخنده هارون الرشيد طرفندن مصر واليلكنه تعيين اولنه رق، برسنه خطهٔ مصريه يی اداره ايتمشدی. ابن اثيرك روايتنه كوره، اوندن اول ۱۷۰ ده افريقيه واليلكنه تعيين اولنمش؛ وبعده ۱۷۴ ده سند واليسی اولوب، ۲۰۵ ده اوراده وفات ايتمشدر.

داود پاشا { سلطان بايزيد خان ثانی دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، عن اصل آرناؤد اولديغی حالده، سن شبابنده اسير دوشمش؛ وبعدالاهتداء، استعداد فطريسی حسبيله، قطع مراتب ايده رك، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرينك دور سلطنتلرنده روم ايلی بكلر بكيسی اولمش؛ واشقودره يی محاصره ايتمك كبی بعض خدمات مهمه ده بولنمش ايدی. عهد سلطان بايزيد خانيده ۸۸۸ تاريخنده، آناطولی بكلر بكيسی ايكن، اسحق پاشانك اوستنه مقام صدارته گچوب، ۱۴ سنه امور مهمهٔ دولتی حسن اداره ايتمش؛ وفره مانه عسكر سوق ايده رك، اوراده ظهور ايدن عصيانی باصديرمغه موفق اولمش ايدی. ۹۰۲ تاريخنده عزل اولنه رق، وافی تقاعد معاشيله ديمتوقه ده اختيار عزلت ايتمش؛ وايكی سنه صكره اوراده وفات ايدوب، جنازه سی استانبوله نقل ايله، بنا كرده سی اولان جامعك محرابی اوكنده تربهٔ مخصوصه سنه دفن اولنمشدر. محب علما، ديندار ودرايتلی بر وزير ايدی. استانبولده اسميله مسمی محله ده جامع شريفيله مدرسه سی، مكتبی، چشمه سی وعمارتخانه سی و سائر يرلرده دخی بعض خيراتی واردر. استانبولك خارجنده اولوب، وفتيله روم ايلی طرفنه كيدن اردوی همايونك مبدأ حركتی اتخاذ اولنان صحرايه دخی صاحب ترجمه نك نامی ويريلوب، اليوم محل مذكوره بولنان قشله دخی بو نامله ياد اولنمقده در.

داود پاشا { سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، عن اصل بوسنه ليدر. حرم همايونده چوقدار ايكن، سلطان محمد خان ثالث دورنده قپوجی باشيلق ايله طشره يه چيقوب، ۱۰۱۳ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ وخوتين سفرينه روم ايلی ايالتيله كيتمشيدی. ۱۰۲۶ ده قپودان دريا اولوب، برسنه يی متجاوز زمان ترسانه يی اداره ايتدكدن صكره، سلطان مصطفی خانك ايكنجی جلوسلرنده ۱۰۳۱ ده مهر وكالت كنديسنه تسليم اولنمشدی. غدار وظالم وسفله پرور بر شخص اولمغله، عمومی دلكير ايدوب، يالكز يكرمی آلتی كون مقام صدارتده قالدقدن صكره، وقوع بولان هجوم عوام اوزرينه، عزل اولنه رق، جان خوفيله فرار واختفا ايتمش؛ وبرسنه صكره

ایوب جوارنده بر آخورده بولنوب، میدان سیاسته کتیرلمش ایکن، بعض یکیچریلرك غلویله قورتلمش ایسه ده، متعاقباً یدی قله محبسنه نقل اولنه رق، قتل اولنمشدر.

داود پاشا { عصر سلطان بایزید خان ثانیده ۸۹۸ دن ۹۰۲ تاریخنه دك

۱٤ سنه قپودان دریا اولوب، دونما ایله اینه بختی فتحنه ومدللینك امدادینه کیتمش ایدی. بقیهٔ احوالنه دسترس اولنه مدی.

داود پاشا { عصر سلطان سلیمان خانیده ۱۱ سنه مصرده والیلك

ایدوب، ۹۵٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. اندرون همایوندن یتیشمه مقدم ومستقیم بر ذات ایمش

داود پاشا { عصر سلطان محمود خانیده خیلی مدت بغداد والیسی بولنمش

وزرادن اولوب، کورجی الاصل ایدی. بغداد والیسی سلیمان پاشانك کوله لرندن اولوب، مشارالیهك اوغلی سعید پاشانك والیلکی زمانده بغداد دفتردارلری ایکن، اورادن عزل واخراج اولنمش؛ و سعید پاشانك قتلی اوزرینه بغداد والیلکنه نصب اولنمش ایدی. تمرد وتفردی سببیله، ۱۲٤٦ تاریخنده علی رضا پاشا اوزرینه کوندریله رك، صاحب ترجمه تحصن ایتمش؛ واوصره ده طاعون ظهور ایدوب، دجله نك طغیانیله دخی بغدادك بعض محللرینی صو باصمش اولدیغندق، اهالی شهرك قپولرینی آچوب، علی رضا پاشایی قبول ایتمشلردی. داود پاشا درسعادته کتیریله رك، ابتدا برمحله نفی اولنمش ایسه ده، بعده عفو بیوریله رق، مدینهٔ منوره شیخ الحرمی اولمش؛ و۱۲٦۷ ده اوراده وفات ایتمشدر. عالم برذات اولوب، بغداد والیلکی زمانده قتل نفوس ومصادرهٔ اموال کبی حرکاتده بولنمش ایسه ده، برچوق خیرات دخی براقمشدر. طبعیت شعریه سی دخی واردر.

داود پاشا { دور سلطان عبدالعزیز خانی وزراسندن اولوب، ارمنی ملتنه

وقتولیك مذهبنه منسوب ایدی. ۱۸۱٦ تاریخ میلادیسنده درسعادتده طوغوب، خارجیه نظارتنجه بعض خدماتده استخدام، وسفارت معیتنده برلینه وقونسلوسلقله دخی وپانه یه ارسال اولنمش ایدی. ۱۸۵۷ ده درسعادته جلب ایله، مطبوعات مدیریتنه، وبر سنه صکره تلغراف نظارتنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۸٦۱ ده جبل لبنانك ممتاز بر متصرفلغه تحویلنه قرار ویرلمسی اوزرینه، رتبهٔ وزارتله برنجی اولهرق جبل مذکور متصرفلنه تعیین اولنمش؛ وایلك مدت متصرفیتی اولان اوچ سنه ده حسن اداره یه مقتدر اولوب، مدتی بش سنه دها تمدید اولنمش ایسه ده، بو ایکنجی مدتده بعض رؤساء اهالی ایله اویوشه مه دیغندن، بر وقت اوغراشدقدن صکره، درسعادته جلبله، نافعه نظارتنه تعیین اولنمش؛ و استقراض عقدیچون آوروپایه کوندریله رك، بوایشده رضای دولته مغایر بعض حرکات و سؤاستعمالاته جرأت ایتمکله، درسعادته عودت ایده میوب، اوراده قالمش؛ و ۱۸٦۹ ده آوروپاده وفات ایتمشدر.

داود سلجوقی { خاندان سلجوقیدن داود اسمیله اوج ذات کلمشدر:

برنجیسی ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه نك برنجیسی اولان طغرل بك بن میکائل بن سلجوقك برادری اولوب، برادری فرمانیله خراسان حاکمی اولمش؛ وآل سبکتکینه قارشی خیلی محاربه ومقاومت ایدوب، ٤۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. عالم وعادل وصاحب خیر برذات ایدی.

— ایکنجیسی رومده حکومت سورن ملوك سلجوقیه نك ایکنجیسی اولوب، دولت مذکوره نك بانیسی اولان سلیمان بن قوتلمشك اوغلیدر. پدری باشلیجه حلب وشام جهتنده حکومت سورمش ایکن، صاحب ترجمه آناطولینك اکثر طرفلرینی ضبط، و قونیه یی فتح ایله پایتخت اتخاذ ایده رك، دولت مذکوره نك اصل بانیسی عد اولنمغه سزادر. ٤۸۰ ده ملکشاه سلجوقی فرمانیله حاکم روم اولوب، ۲۰ سنه لك حکومتدن صکره، ۵۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. برادری قلیج آرسلان خلفی اولمشدر.

— اوچنجیسی ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه دن محمد بن ملکشاهك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده یعنی ۵۲۵ تاریخنده جبل وآذربایجانده اعلان سلطنت ایتمش ایسه ده، عمی مسعودایله محاربه ایدوب، مغلوب ومقتول اولمشدر.

داود شاه { بنکاله ملوکندن وسلیمان کرانی اولادندن اولوب، ۹۸۱ تاریخنده برادری بایزید شاهدن صکره برمدت حکومت

سورمش؛ وزمانده بنکاله اکبر شاه طرفندن ضبط اولنه‌رق، دهلی دولتنه الحاق اولنمشدر.

داود شاه بهمنی { هندستانك دکن خطه‌سنده حکومت سورن سلالهٔ بهمنیه ملوکندن اولوب، ۷۸۰ تاریخ هجریسنده، مجاهد شاهك قتلی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وینه اوسنه کلبرك جامعنده قتل اولنمشدر.

داود شاه گجراتی { گجرات ملوکندن اولوب. ۱۴۳۹ تاریخ میلادیسنده یکنی قطب شاهدن صکره تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، یدی کون صکره اسقاط اولنه‌رق، ۱۴ یاشنده بولنان محمود شاه خلفی اولمشدر.

داود طائی { (ابوسلیمان — بن نصیر الکوفی) مشاهیر انقیاوزهادندن اولوب، ابتدا علم فقه ایله وتدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وامام اعظم ابو حنیفه حضرتلریله مباحثاتده بولنمش ایدی. بعده انقطاع وانفراد ایدوب، عبادتله مشغول وقناعتله شهرت بولمشدر. هارون الرشیدك وسائر زمانی اکابرینك کندیسنه تقدیم واحسان ایتدکلری هدایا ومبالغ کلیه‌یی رد ایله، دنیاده هیچ بر شیئه نظر التفاتله باقمامشدر. زهد وتقوی و قناعتی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. ۱۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود ظاهری { (ابوسلیمان — بن علی الاصفهانی) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، اجدادی اصفهانلی اولدیغی حالده، ۲۰۲ تاریخنده کوفه‌ده طوغمش؛ و ۲۷۰ ده بغداده وفات ایتمشدر. امام شافعی حضرتلرینك متعصبانه طرفکیرلرندن اولوب، مشارالیهك مدح وثناسنه دائر ایکی کتاب یازمشدر. ظاهریه اسمیله معروف مذهب مخصوص اصحابنك امامی اولوب، حلقهٔ تدریسنده درتیوزی متجاوز طلبه طوپلانیردی.

داود قیصری { مشاهیر علمای رومدن اولوب، قیصریه‌ده طوغمش؛ ومملکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، مصره عزیمتله، اورانك فحول علماسندن استفاده ایده‌رك، فقه وحدیث وتصوف ایله علوم عقلیه‌ده کسب شهرت ایتمش ایدی. سلطان اورخان غازی حضرتلری ازیقده دولت علیهٔ عثمانیه‌ده ایلك تأسیس اولنان مدرسه‌یی بنا ایده‌رك، صاحب ترجمه‌یی جلب و دعوتله، مدرسلکنی کندیسنه احاله ایتمشلر ایدی. محی‌الدین عربینك «فصوص» نه و «حدیث اربعین» ه برشرح معتبری واردر. ۷۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود نکر { هندستانك بهار خطه‌سنده وکائ ایرماغنه تابع (سونه) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، بر محله‌سی حکمنده اولان(احمد کند)ایله برابر ۱۰۰۰۰ اهالیسی، ایشلك چارشیسی وپاموق وبوك وایپك اقمشه‌سی واردر.

داودون { (Dawdon) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده و(سوندرلاند)دن ۱۰ کیلو. مترہ جنوبنده بر قصبه اولوب، ۷۱۳۰ اهالیسی وکور معدنی واردر.

داور { (یاخود زمین داور) عجستان ایله غور آرهسنده یعنی افغانستانده بر بیوك ناحیه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

داوردان { واسطه برقصبه ایدی. بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

حضرت ابن عباس (رضه) نك روایتنه کوره «الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم وهم الوف حذر الموت» آیت کریمه‌سیله ایما بیوریلان وقوعاتك محل جریانی بولنمشدر. بوقصبه‌ده حضرت حزقیل (عم) ه منسوب بردیر دخی وار ایدی.

داوری { (سلطان ابراهیم) ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. خراسانده برینی مدح ایدوب، مدحیه‌سی ممدوح طرفندن معتنا سز بولنمغله، بوبابده سویلمش اولدیغی شوقطعه جلهٔ اشعارندندر:

در خراسان مدحتی کفتم نه از روی طمع
اوغلط فهمیده کفتا مدح مامعنی نداشت
کفتمش بسیار نیکو کفت این انصاف بود
بنده هم دانسته‌ام مدح شما معنی نداشت

داوریه { آسیانك شمال شرقی جهتنده روسیه ایله چینك حدودنده واسع برخطه اولوب، نصفی چینه تابع (مانچوریا) مملکتنه ونصف دیکری سیبریانك (ایرقوچق) ایالتنه داخلدر. اهالیسی (تونغوز) قومنه منسوبدر. کومش، باقیر، قورشون ودمیر معدنلری چوقدر.

داوسون ایسلاند { (Dawson Island) آمریقه‌ای جنوبینك منتهای جنوبیسنده واقع آتش ارضی آطه‌لرینك بری اولوب، ماجلان بوغازینك جنوبی کوشه‌سنده ونفس

(آتش ارضی) نك غرب شمالیسنده واقعدر. بویی ۸۵ واکی ۳۵ کیلومتره در.

داولاکیری (Daoulaghiri) هندستان ایله تیبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك الیوکسك ذروه‌لرندن اولوب، (نپال) خطه‌سنك حدودنده و ۲۹° ۴′ عرض شمالی ایله ۷۹° ۳۱′ طول شرقیده واقعدر. ارتفاعی ۸۱۷۶ متره در.

داونانت (Sir Will. Davenant) سر ویلیام — انکلتره شعراسندن اولوب، ۱۶۰۵ تاریخنده طوغمش، و ۱۶۶۶ ده وفات ایتمشدر. فاجعه وهائله وسائره‌دن عبارت برچوق اشعاری واردر. — اوغلی (چارلس داونانت) دخی امور سیاسیه وعلم ثروته متعلق ۵ جلددن مرکب تألیفات براقمشدر.

داونپورت (Davenport) آمریقای شمالیده بر ملك مجتمعه‌نك وسطی جهور-یتلرندن (یووا) جهوریتنده برشهر اولوب، (میسیسیپی) ایرماغی کنارنده وبحرمحیط آطلاسیدن بحرمحیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان بیوك دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. شهرك ۲۳۴۰۰ و نهرك اوبر کنارنده واقع قسمیله برابر ۴۰۰۰۰ اهالیسی، متعدد دمیرخانه-لری وسائر فابریقه‌لری، ایشلك تجارتی، جوارنده کور معدنلری وایرماغك اوزرنده برکوپریسی واردر. واپورلر نهرده بوشهره قدر ایشلرلر.

داونتری (Daventry) انکلتره‌نك (نور-تامپتون) ایالتنده ونورتامپتونك ۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۵۰ اهالیسی ومنسوجات فابریقه‌لری واردر.

داوودان بصره نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

داوی (Davy) انکلیز مشاهیر کیمیاگرندن اولوب، ۱۷۷۸ تاریخنده (پنزانسه) ده طوغمش، و ۱۸۲۹ ده جنوه‌ده وفات ایتمشدر. کیمیایه متعلق بر چوق کشفیات مهمه ونافعه‌یه موفق اولمشدر.

داوید (David) خرستیانلر طرفندن حضرت داود (علیه السلام)، ویریان اسمدر.

داوید (S. David) سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، انکلتره‌ده واقع (والس) مملکتك حامیسی عد اولنور. میلادك ۴۸۰ تاریخلرنده طوغوب، ۵۴۴ ده وفات ایتمشدر. انکلتره‌نك جنوب جهتنده خرستیانلغی نشر ایدوب، ۱۲ مناستر تأسیس ایتمش؛ و(منویا) پسقپوسی اولمش ایدی. مارتك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور.

داوید اسقوچیا حکمدارلرندن بواسمله ایکی کشی کلمشدر. [« اسقوچیا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داوید فرانسه‌نك اك مشهور رسساملرندن اولوب، ۱۷۴۷ تاریخنده پارسده طوغمش و ۱۸۲۵ ده وفات ایتمشدر. روما و یونان آثار عتیقه‌سنك زیاده‌سیله طرفداری اولوب، او اصولك تجدید واحیاسنه چالیشمش؛ وبر چوق کوزل رسملر براقمشدر.

داوید (پیرژان —) فرانسه‌نك اك مشهور هیکلتراشلرندن اولوب، ۱۷۹۲ ده (آنژو) ده طوغمش و ۱۸۵۶ ده وفات ایتمشدر. بر چوق مشهور ذواتك هیکللرینی وسائر بعض آثار نفیسه براقمشدر.

داوید (David) آمریقای وسطیده قولو-مبیا جماهیر متفقه‌سنك پایتامه جهور-یتنده وپایتامه‌نك ۳۵۰ کیلومتره غربنده اولهرق همنامی اولان نهرك کنارنده بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ قدر اهالیسی ونسبةً ابی هوایی واردر.

داوید قومنوس (D. Commènes) طربزونده حکومت سورن روم ایمپراطورلرینك اخیری اولوب، ۱۴۵۸ تاریخ میلادیسنده مملکتی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینه ترك وتسلیم، و قیزینی دخی تزویج ایتمش ایدی.

داوید نرکن (David de Nerken) رمنی خورن)ك شاکردی وعم زادهسی ایدی. سریانوسك زمانده ونشجی‌قرن میلادی اواخرنده آتنه‌ده تحصیل ایدوب، بعده ادسه (یعنی اورفه)، اسکندریه وقسطنطنیه‌یه سیاحتله، اکمال تحصیل، وبر چوق کتابلر جمع ایتمش؛ وآرسطونك منطقه متعلق تألیفاتنی

ارمنیجه‌یه ترجمه ایله، سائر بعض آثارینی وپورفیریوسك بعض تألیفاتی یونانجه و ارمنیجه لسانلرنده شرح ایتمشدر.

داویس { جون — (J. Davis) انکلیز مشاهیر بحریونندن اولوب، ۱۵۸۵ تاریخیله سنین متعاقبه‌ده آوروپانك شمال طرفندن هنده برطریق بحری آچمق مقصدیله متعدد سیاحتلر ایده‌رك، (غرونلاند) سواحلنی طولاشمش، واسمیله یاد اولنان بوغازی کشف ایتمش ایسه‌ده، آرادیغی طریقی بوله‌مامشدی. بعده شرقی هند قومپانیه‌سی نامنه برچوق سیاحتلر ایدوب، ۱۶۰۵ ده مالانه ساحلنده (پاتانی) قرینده برطاقم چاپونیه‌لی قورصانلر طرفندن قتل اولنمشدر. سیاحتلرینی کندیسی یازمشدر.

داویس بوغازی { (Détroit de Davis) آمریقانك شمالنده (بافن) دکیزیله بحرمحیط آطلاسی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، شمال شرقی جهتنده قومبرلاند سواحلی بولنیور. °٦٣ ایله °٦٧ عرض شمالی و ″٥٢ ایله ′٢٠ °٦٨ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمغله، اسمیله تسمیه اولنمشدر.

داهریه { بغداد جوارنده محول ایله سندیه آره‌سنده معموریتیله مشهور برکوی ایدی.

داهلن { (Dahlen) پروسیه‌نك رین ایالتنده، (درسلدورف) سنجغنك (غلادباخ) قضاسنده وغلادباخدن ٨ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٣٥ اهالیسی وپاموق وکتن وایپکدن منسوجاتی واردر. — صافسه قراللغنك لیپسیغ ایالتنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه موجوددر.

داهومی { (Dahomey) آفریقای غربینك ساحل جنوبیسنده وکینهٔ شمالی داخلنده بر مملکت اولوب، غرباً آلتون ساحل وآشانتی مملکتلرندن (وولتا) نهریله، شرقاً دخی بنین ویوروبه خطلرندن (وپاره) چایله آیرلمشدر. ′٣٠ °٦ عرض شمالیده شرقدن غربه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه یعنی تقریباً ٢٨٠ کیلومتره وسعتی اولوب، شمالده طوغری ترمه قدر ممتد اولدیغی هنوز مجهول و غیر معیندر. °٩ عرض شمالیده واقع اولمسی محتمل اولان ونیجر حوضه‌سنی ساحل مالله سندن آیران بر صره طاغلره قدر ممتد اولمسی ملحوظدر. ساحل جهتی «اسرا ساحلی» نامیله معروفدر؛ چونکه مقدماکیلر طولوسیله آمریقایه نقل اولنان اسیرلرك چوغی بورالردن آلنیردی.

داهومیك ساحله قریب برلری آچلق اولوب، داخلدن کلن متعدد نهرلرك آغزلری دخی قوم سدلریله مسدود اولدیغندن، صولر تراکم وانتشار ایده‌رك، یاغمور موسملرنده واسع کوللر وقوراقلق زمانده مهلك صیتمه‌لری مولد برطاقم بطاقلقلر تشکیل ایدر. ایچ طرفلری درجه درجه کسب ارتفاع ایدوب، شایان تصویر منظره‌لر ابراز ایدر، واشجار ونباتاته مستور بولنور. آنجق اورالرینك احوالی وکرك نهرلرینك منبع ومجرالری هنوز تمامیله معلوم دکلدر. سواحلی اوکنده برطاقم قیالر سرپلمش برحالده بولندیغندن، سفاینك تقربی مخاطره‌لیدر، وهمان هیچ برلیمانی یوقدر.

ساحل بوینده پرلیلرك برچوق کویلری واردر، که صمان وقامشله اورتلمش مدور الشکل برطاقم قلبه‌لردن عبارت اولوب، بعضلرنده آوروپا دولتلرك تجارت اداره‌خانه‌لری بولنیور. بونلرك الك معروفلری: کسنه، پویو، ویده وپورتو نووودر. (بادا غری) ایله (لاغوس) اسکله‌لری ایسه انکلتره‌نك الننده بولنوب، داهومی مملکتندن خارج قالمشدر. ایچ طرفلرینه کلنجه، یالکز (پورتونوو) ایله داهومیك مرکزی اولان (آبومی) آره‌سنده کی ١٠٠٥ کیلومتره‌لك بر طریق اولوب، بو طریقك اوزرنده بولنان معموره‌لرك باشلیجه‌لری: ساوه، تولی، آلوده وفانه‌در.

داهومیك هنوز حدودی و درجهٔ وسعتی معلوم اولمدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده برشی دینه‌میوب، سیاحینك بعضیسی بو مملکت اهالیسنی ٩٠٠٠٠٠ مقدارینه چیقارمش، وبعضلری ١٥٠٠٠٠ دن زیاده اولمدقلرینی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، بو رقملرك هیچ بری برتخمین تقریبی اوزرینه مؤسس اولمیوب، شمدیلك یالکز بو مملکتك اهالیسی زیاده‌جه ومعموره‌لری خیلی ضیق اولدیغنی وبعضلرنده کثرت نفوس بولندیغنی ذکر ایتمکله اکتفا ایتمك اقتضا ایدر. اهالیسی ایکی جنسیته منسوب اولوب، حکمدار عائله‌سیله

ارباب حکم ونفوذك رنكلری بك قوزغونی سیاه اولمه‌یغی كبی، سیمالری دخی دوزگون وعرب سیماسنه مشابهدر. بونلرك آفریقای وسطی ویاشمالیدن اورایه كلوب مملكتی ضبط ایتمش اولمری ملحوظدر. عوام ایسه خالص زنجی اولوب، رنكلری پك سیاه وسیمالری غایتله چركیندر، وناصیه‌لرنده اصلا اثر ذكاوت یوقدر.

داهومیك برحكمدار مستقلی اولوب، هربر ناحیه‌نك دخی كندینه مخصوص رئیسی واردر. كرك حكمدار وكرك رؤسانك اهالی اوزرینه حكم ونفوذلری چوق اولوب، عموم اهالینك ثلثانی دخی اسرادن مركبدر. حكمدارك ذاتنه مخصوص اره‌رق بر قاچ بیك قادیندن مركب بر فرقه‌سی واردر، كه بونلرك جمله‌سی بكار اولوب، حكمدار معیتنده جنكه كیدرلر. دینلری جن وپریلره عبادتدن عبارت اولوب، علی الخصوص جنلرك شرندن امین اولمق ایچون، برچوق كولنج رسم وآیینلری واردر. طوپراقدن بك قبا برطاقم صنملره دخی پرستش ایدرلر. انسان قربان ایتمك عادت مكروه‌سی دخی بونلرده جاری اولوب، هله بعض ایام رسمیه‌ده بك چوق انسان قانی دوكرلر. دین اسلام سودان غربیدن بوسواحله طوغری كیتدكجه ایلریلمكده ایسه‌ده، هنوز داهومیه داخل اوله‌مشدر. مأمولدركه انوار اسلامیه قریباً بویچاره‌لری دخی بوحال وحشتدن قورتاره‌جقدر.

الك برنجی محصولی بر نوع آغاجدن چیقان یاغ اولوب، بوندن كلینلی تجارت اوله‌یلیردیسه‌ده، موسم استحصالی اولان شباط آیی حكمدارك سفره چیقدیغی ومركزده بر طاقم آینلر اجراسی زمانلرینه تصادف ایتدیكندن؛ اهالی بویاغك استحصالنه وقت بوله‌میورلر. صنایع محلیه طوپراقدن بر طاقم صاقسیلر ودمیردن اسلحهٔ جارحه وآلات زرعیه اعمالیله پاموقدن طار بر طاقم بزلر نسجندن عبارتدر. مملكتده خیلی پاموق وبر نوع حریر نباتی دخی حاصل اولور.

بوكونكی كونده داهومیده حكومت سورن قوم (قوبین) اسمیله معروف اولوب، بونلر ایكی عصر اوله كلنجه‌یه قدر یالكز جسارت وجنكاورلكلریله مشهور اولدقلری حالده، قرن سابق میلادی اوائلنده (آبومی)ی ضبط ایله، بر دولت تأسیس ایتمش؛ وآورو پالیلر عندنده اسیر تجارتیله وكلینلی انسان قربان ایتمك كبی عادات وحشیانه‌لریله شهرت بولمشلردر. انكلتره دولتی هم اسرا تجارتنی هم انسان ذبحنی منع ایچون بونلره خیلی وقت محاربه ایتمشدر. برسنه‌دن بری‌دخی فرانسه جمهوریتی داهومی‌ایله محاربه ایتمكده اولوب، داهومیلیلر مردانه مقاومت ایتدكلرندن خیلی قان دوكلمكده‌در.

دایاق { (Dayaks) جزایر بحر محیطدن (بورنئو) آطه‌سنك اهالیٔ اصلیه‌سی

اولان بر قوم اولوب، بر قاچ قرن اول ملایلر جزیره‌نك سواحلیله ساحلاره قریب محللرینی ضبط، واورالرده برطاقم حكومتلر تشكیل ایتدكلرندن، بونلر آطه‌نك ایچ طرفلرینه وطاغلرینه چكلمكه باشلامشلردر. برطاقملری طاغلرده نیم وحشی برحالده یاشامقده اولوب، بر طاقملری دخی ملایلرله اختلاط، ودین اسلامی قبول ایده‌رك، آزچوق تمدن ایتمشلردر. متمدن ومسلم اولانلری باشلیجه پرنج زرعیله وبر طاقم بزلر نسجی كبی بعض صنایعله مشغول اولوب، وحشیلری ایسه همان بالكز آوایله یاشامقده‌درلر. بونلر قورقاق وساكن ایسه‌لرده، بك خائن اولوب، قریه وقصبه‌لری اركلكدن خالی بولنجه، هجومله مقاومت ایدن قادینلری اولدیره‌رك، اله كچیردكلری چوجقلری آلوب بشقه یرلرده صاتمق عادتلریدر. بونلرك او جهتده‌كی سائر جزائرك بعضنده بولنان اقوام اصلیه ایله نه درجه‌لرده مناسبت وقرابت جنسیه‌لری اولدیغی هنوز تعین ایده‌مه‌مشدر. سیما وتناسب اعضاجه ملایلره مرجح اولوب، رنكلری صاریه مائل اسمر ایسه‌ده. برونلری ملایلرك كی باصیق وكوزلرینك استقامتی مائل اولیوب، قافقاسی جنسنه دها زیاده مشابهتلری واردر؛ وایچلرنده عادتا كوزل اشخاص دخی بولنور. مسلم اولانلرینك ملایلرله اختلاطلرندن سیمالری آز چوق دكیشوب، وحشیت حالنده یاشایانلری ایسه اصل شكل وسیمالرینی محافظه ایتمكده درلر. آنجق بونلرك ده عددی كوندن كونه تناقصه‌در. بو لر دشمنلرندن اولدیردكلری آدملرك قفالرینی صاقلایوب، بعض ایام رسمیه‌ده ورؤسالرینك وفاتنده بونلری معبودلرینه تقدیم، و بعضاً انسان دخی ذبح ایدرلر. فازقلر اوزرنده یاپلش وبرچوق قسملره تقسیم اولنمش

واسع قلبه‌لرده ساکن اولوب. هر برعائله بر اوطه‌ده اوتورور. محاربه‌ده سملی اوقلر قوللانیرلر. اتوابلری بلهرینه صاردقلری وقادیلرده دیزه قدر صارقان بر فوطه‌دن عبارت اولوب، بونلرك عادیلری آغاج قبوغندن یاپدقلری بر نوع کچه‌دن وسوسلیلری برنوع پاموق بزدندر. بدنلرینی توسیم ایتمك وقولافلرینه کوپه مقامنده آغاج وسائره‌دن بیوك شیلر صوقق عادتلری جله‌سندندر. آنجق دین اسلامی قبول ایتدکجه، بو عادات قبیحه‌نك جله‌سندن وازکچمکده‌درلر.

دایان { یمنده صنعا مضافاتندن برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دایتون { (Dayton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك اوهیو جمهوریتنده (مونتغومری) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، (سیسیناتی) نك ۷۵ کیلومتره شمال شرقیسنده، (مادریور) ایله (غرآت میامی) نهرلرینك ملتقاسنده ویدی دمیریول خطنك محل التصافنده واقع و ۳۰۴۷۵ اهالیی جامعدر. غایت منتظم وکوزل بر شهر اولوب، سوقاقلری ۳۰ متره وسعتنده وسطرنج رسمنده در. کوزل ابنیه‌سی وزراعت ماکینه‌لریله منسوجات متنوعه فابریقه‌لری واردر، که چوغی (مادریور) صویله تحریك اولنور.

دایچ { (Deutsch) آلمانلرك کندی قوم وجنسیتلرینه ویردکلری اسم اولوب، بومناسبتله آلمانیایه دخی (دایچ لاند) دیرلر. [«آلمان» و «آلمانیا» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

دایچ قرون { (Deutsch-Krone) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، (مارینوردر) قضاسنده و(مارینوردر)نك ۲۱۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ایکی کولك آره‌سنده برقصبه اولوب، ۶۰۶۵ اهالیسی ایله بافر ویوك منسوجات فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دایلسفورد { (Daylesford) آوسترالیاده (ویقتوریا) حکومتنك (تالبوت) ایالتنده و(بالارات) نك کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، معدنیاتی چوق برمحلده واقع و ۴۸۰۰ (وجوارلریله برابر ۱۸۵۲۵) اهالیی جامعدر. متعدد معدن فابریقه‌لری وبیوك بر صو بندی واردر.

دایمیل { (Daïmiel) اسپانیانك (چوداد ریال) ایالتنده ومادریدك ۲۱۹ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (مانشه) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، ۱۲۴۵۰ اهالیسی، اطرافنده منبت وواسع براووه‌سی، دمیریولی وجوارندن (غوادیانه) یعنی (وادی آنه)نك منبعلری واردر.

دبا { (Deba) تیبنك جنوب غربی جهتنده و(سند) ایرماغنه تابع (سادلج) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، هندستان برهمنیلرینك زیارتکاهی اولان بیوك بر معبدیله مشهوردر. ۳۰°۱۳′ عرض شمالی ایله ۷۸° طول شرقیده اوله‌رق ۴۵۰۰ متره ارتفاعنده واقعدر. جوارلرنده قبلهرینك کوزللکیله مشهور کچیلر بولنور.

دبا { عامنده بر قصبه اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) عهدنده اهالیسی حذیفه بن محصن الازدی ریاست ودلالتیله مدینهٔ منوره‌یه بر هیئت ارسال ایده‌رك، دین اسلامی قبول ایتمش؛ وارتحال حضرت سیدالمرسلین (صلعم) ده ارتداد ایتملریله، زکاتلرینی آلمغه مأمور اولان مذکور حذیفه‌نك اخبار واستمدادی اوزرینه، عکرمه بن ابی جهل اعزام بیور. یله‌رق، قهراً دین اسلامه اعاده ایتمشدی. اصمعی بواسمله عامنده بر بازار بولندیغنی ذکر ایتدیکنه نظراً قصبه‌نك بعده خراب اولدیغنی آکلاشیلیر.

دُبّا { بصره نواحیسندن انهاری چوق بر محل اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دباغ زاده { (محمد افندی) دولت عثمانیه مشایخ الاسلامندن اولوب، دباغ شیخ محمود افندینك اوغلیدر. ۱۰۶۷ تاریخنده خارج رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۰۷۷ ده دارالحدیث مدرسلکندن شام و ۸۱ ده ادرنه مولویتنه نصب اولنه‌رق، ۸۵ ده استانبول قاضیسی، ۹۰ ده اناطولی و ۹۸ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ۱۰۹۸ ده عهد سلطان محمد خان رابعده انقرویه‌نك وفاتی اوزرینه، مقام مشیخته کچوب، اوچ بچق آی صکره، پادشاه مشارالیه وقعه‌سندن صکره عهد سلطان سلیمان خان ثانیده عزل وتقاعد اولنمش ایسه‌ده، ۱۸ کون صکره ثانیاً مسند مشیخته کلوب، بودفعه دخی مشارالیه سلطان سلیمان ایله سلطان احمد خان ثانی دورلرنده ۲ سنه ایله ۴½ آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، مناصب عالیه اربابنی صیق صیق عزل وتبدیل

ایتمکی اعتیاد ایتدیکندن، بین العلما حاصل اولان خشونت سزاق اوزرینه، ۱۰۹۹ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱۱٤ تاریخنده وفات ایتمش؛ وسلطان سلیم قربنده بنا کرده‌سی اولان مدرسه حولیسنده دفن اولنمشدر.

دُباوند { یاخود دنباوند [« دماوند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دبرچین { (Debreczin) مجارستانك شرق جهتنده (وارادین) لك ۷۰ کیلو - متره شرقنده بر شهر اولوب، غیر منبت وبطاقلقلری حاوی براووه‌نك اورته‌سنده واقع و ٤٦١١٠ اهالیلی جامعدر. هر نه قدر دوائر رسمیه‌سی، مؤسسات علمیه وصناعیه‌سی، اهمیت تجاریه‌سی وبازار وچارشـیلری وار ایسه‌ده، خانه‌لرینك اکثری یرله برابر وسوقاقلری بك چامورلی اولوب، عادتا بیوك برقریه شکلنی ابراز ایدیور. سنه‌ده بر کره قوریلان بنابرده حیوانات، درى، بال وسائره‌دن کلیتلی تجارت اولنوب، باشلیجه اردل اهالیسی استفاده ایدرلر. بو شهرك اهالیسی سلطان محمد خان زماننده آلمانیا امپراطورینك بعض تکالیفنه قارشی دولت عثمانیه‌یه التجا ایدوب، باب عالینك تحت حمایه‌سنه کیرمشـلردی؛ و بعده شهر مذکور ممالك عثمانیه دائره‌سـنه داخل اولمشـدی. اکثر اهالیسی پروتستان اولوب، بومذهبه تابع مجارلرك مرکزی عد اولنور.

دبروس { (Debrosse) ژاق — اون آلتنجی قرن میلادی مشاهیر معمارینندن اولوب، فرانسه و ایتالیاده بر چوق آثار معماریه‌سی واردر. — شارل — دخی فرانسه‌نك مشاهیر مورخینندن اولوب، برخیلی آثار معتبره تاریخیه‌سی واردر. ۱۷۷۷ ده وفات ایتمشدر.

دبره { (Dibra) آرناؤدلغك باشلیجه شهرلرندن اولوب، مناستر ولایتنه ملحق همنامی اولان سنجاغنك مرکزیدر. مناسـترك ۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده، (رادیقه) نهرینك (فره‌درین) ایرماغنه دوکلدیکی محلك بر چاریك شمال شرقیسنده و(دشات) طاغنك جنوب غربی اتکنده اولەرق کوزل بر بایرده و ٤١°٣٣′ عرض شمالی ایله ١٨°١٦′ طول شرقیده واقعـدر. موقعی وآب وهـوایی بك کوزل اولوب، شمال غربی جهتنه طوغری (درین) مجراسی بویجـه کوزل ومنبت بر اووه ممتد اولور. شهرك تقریباً ٢٠٠٠٠ اهالیسی، ٩ جامع شریفی، ٥ تکیه‌سی، ١٠ مدرسه‌سی، ١ رشدیه و١١ ابتدائی صبیان مکتبی، ١ کلیسای، ٣ خرسـتیان ابتدائی مکتبی، ٤٢٠ دکانی حاوی چارشـیسی، ٩ خانی، ٢ حمامی، ١ ساعت قله‌سی و ١ قشله‌سی واردر. اهالیسی کاملاً آرناؤد اولوب، قسم کلیسی مسلمدر. ملحق عد اولنان قرانك بر طاقمی یعنی شمال غربی جهتنده بولنانلری اوته‌دن بری آریجه برقضا و یاناحیه صورتنده اداره اولنه‌رق، دبره زیر اسمیله تفریق اولنمقده وبوکا مقابل اصل دبره شهریله قضاسنه دخی دبره بالا اطلاق اولنمقده در. — دبره قضاسی شمالاً رقه‌لر ودبره زیر، شرقاً مناستر سنجاغنك قرچوه واوخری قضالریله، جنوباً بنه اوخری قضاسنك استروغه واستاروه قضاصنك کوکس ناحیه‌لریله وایلبصان سنجاغنك مرکز قضاسیله، غرباً دخی ماط قضاسیله محاط اولوب، ١١١ قریه‌یی وتخمیناً ٧٥٠٠٠ اهالیی حاویدر. قراسنك بر طاقمی اووده وبر طاقمی طاغلرده اولوب، اهالیسی مالیسور یعنی طاغلی عد اولنور. اهالیٔ عمومیه‌سنك ثلثی اسلام وبر ثلث قدری خرسـتیان اولوب، اکثری زراعت ورعی اغنامله وبر طاقمی دخی ارفق تفك صـنایعله مشغولدرلر. بر خیلی افرادی دخی استانبولده وسائر بعض شهرلرده اکمکجیلك ومحالبه‌جیلك، طوکدیرمه‌جیلق کبی صـنعتلرله وبعض اغنیـاسی ده ملتزملکله کچینیرلر. قضانك محصولاتی بغدای، آرپه، مصر کبی حبوباتدن وبعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورمانلری آز ومرعالری چوقدر.

دبره { سنجاغی. دبره سنجاغی مناستر ولایتی ترکیب ایدن ٥ سنجاغك برى اولوب، غرباً وغرب شمالی جهتندن اشقودره ولایتیله، شمالاً قوصوه ولایتنك پرزرین سنجاغیله، شرقاً مناسـتر، جنوباً دخی ایلبصـان سنجاغلریله محـاط و محدوددر. دبره بالا، دبره زیر، رقه‌لر و ماط اسملریله ٤ قضادن مرکب اولوب، دبره شهریله ١٧٤ قریه‌دن مرکبدر. مرکز لوادن بشـقه شهر وقصبه‌سی اولیوب، دیکر

قضالرینك مركزلری برر قریه‌دن عبارتدر. تحریر نفوس حقیله اجرا اولنه‌مدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده قطعی بر شی دیله‌مزسه‌ده، ۲۰۰۰۰۰ نفوسدن آشاغی اولمدیغی محقق اولوب، جمله‌سی آرناؤد اولدقلری حالده، یالکز ۲۰۰۰۰ قدری اورتودوکس مذهبنه تابع خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. اهالیسی تندرست وابری آدملر اولوب، صلابت و شجاعتلریله مشهوردرلر. عائله‌لری تشعب ایتدیکی حالده، ینه برلکده یاشامق عادتلری اولدیغندن، علی‌الخصوص مالیسیاده یعنی طاغلرنده بعض خانه‌لرده یوز کشیدن زیاده بولنور. اووده ومرا اولان کویلرده اهالی شهری یاشایشنه قریب بر صورتده یاشایورلر سه‌ده، طاغلرده‌کیلر برحال بدویانه یاشایوب، بونلرده تستر دخی عادت اولمامشدر؛ وحتی مسافرلری قبول ایله کندیلرینه اکرام ایتمك وظیفه‌سی قادینلره عائد عد اولنور. مع‌هذا ناموس خصوصنده‌کی مبالات وتعصبلری فوق مایتصوردر. بسایه و قان کودمك عادتلرینه رعایتلری چوقدر.

دبره سنجاغنك اراضیسی طاغلق اولوب، یالکز درین ورادیقه نهرلرینك مجرالری بوینجه طار واوزون ایکی اووه ممتد اولور؛ وماط قضاسی دخی طاغلرله محاط آلچق وکوزل تپه‌لردن عبارتدر. عمومیت اوزره طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، اهالینك بینلرنده‌کی لاینقطع مخاصمه‌لری دخی بحق چالیشمه‌لرینه مانع اولور. بناءً علیه، حبوبات وسائردن عبارت اولان محصولاتی احتیاجات محلیه‌نك دفعنه دخی تمامیله کفایت ایتمیور. قیون، کچی و سائر حیواناتی دخی آزدر.

دبره سنجاغنك قسم اعظمی (شار) سلسله‌سنه مربوط (دشات) طاغنك صرت واتکلرندن عبارت اولوب، بو طاغنك شرق اتکلرنده رقه‌لر، جنوب غربی قسمنده دبرهٔ بالا وشرق اتکلرنده دخی دبرهٔ زیر بولنور. سنجاغنك جنوب جهتنده (پایلانیچه) و(مارتنش) وغرب جهتنده دخی (تومنیشت) و (والمور) طاغلریله بونلرك شعبه‌لری ممتد اولور. سنجاغنك اراضیسی تمامیله آدریاتیق حاله‌سنده اولوب، قسم اعظمی (درین) حوضه‌سی داخلنده بولنیور؛ ویالکز ماط قضاسی همنامی اولان ایرماغنك حوضه‌سنك اوست طرفندن عبارتدر. سنجاغنك بتون صولری بو ایکی نهره جمع اولنور. درین ویا فرددرین نهری مناستر سنجاغنده اوخری کولندن خروجله، شمال و شمال غربیه طوغری آقه‌رق، دبره سنجاغنی بریاندن بریانه شق ایتدکدن صکره، برزرین سنجاغی داخلنده شمالدن کلن (آق‌درین) ایله برلشه‌رك، وغربه طوغری دونه‌رك، اشقودره ولایتی دخی شق ایله آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. بو نهرك دبره سنجاغنده‌کی مجراسنك بر خیلی برلری اووه ایسه‌ده، یتاغی درین اولدیغندن، اراضی اروا سنه یارایه‌میور. کوپریلری دخی آز اولدیغندن، ایچندن عبور ایدنلرجه بهر سنه تلفات وقوع بولیور. (رادیقه) نهری شار طاغنك شرق اتکلرندن نبعانله، جنوب غربیه طوغری آقدیغی حالده، دبره شهرینك آلت طرفنده (درین) ایرماغنه دوکیلوب، شمال غربیه طوغری دونر. شارودشات طاغلرینك غربی اتکلرندن وسنجاغنك جهت غربیه‌سنده بولنان طاغلردن اینن برچوق چای ودره‌لر دخی درین نهرینه دوکیلوب، بونك صولرینی چوغالتیورلر. دشاتدن اینلرینك باشلیجه‌لری: غرامه، ولشا و (پوشتریجه)؛ غرب جهتندن اینلرینك دخی الك بیوکلری: ویونج، زنه و(لورسا) چایلریدر. (ماط) نهری ایسه (مارتنش) طاغنك غرب شمالی اتکلرندن نبعان وشمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، همنامی اولان قضانك صولرینی دخی آلدقدن صکره، اشقودره ولایتنه دخول ایله، مبردینه وآچه حصار قضالرینی شق ایده‌رك، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور.

دبره سنجاغی داخلنده ۴۹ جامع ومسجد، ۴۳ مکتب، ۱ رشدیه مکتبی، ۷ مدرسه، ۳۴ تکیه، ۳ کلیسا، ۴۲۵ دکان، ۲۳ فرون، ۲۷ خان، ۲ حمام، ۳۶۸ دکرمن، ۵۱۷۴ باغ، ۳۷۴ باغچه، ۳۴۴۰۱ تارله، ۶۲۹۴ چایر، ۹۸۰ مرعی و۵۸ اورمان موجوددر.

دبرهٔ بالا [«دبره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دبره تابور (Débra-Tabor) حبشستانك قسم جنوبیسنده واقع (امهاره) خطه‌سنده، (چان) کولنك ۲۰ ساعت شرقنده بر

قصبه اولوب، نجاشی تئودورك زماننه دك حبشستانك پاینختی ایدی.

دبرهٔ زیر { وآرناؤدجه دبره پوشته (Dibre Pochte) آرناؤدلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنده برقضا اولوب، لواء مذکورك شمال غربی قسمندن عبارتدر. (شار) طاغنك غربی اتکلریله (درین) مجراسنك برقسمندن وبونك غرب جهتنده کی بعض طاغ اتکلرندن عبارت اولوب، شرقاً رقه‌لر، جنوباً دبرهٔ بالا، غرباً ماط قضالریله، شمالاً دخی اشقودره ولایتیله وپرزرین سنجاغیله محاطدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. قصبه‌سی اولیوب، مرکزی (پشقوپه) قریه‌سیدر. قضا مع مرکز ۳۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر، که یالکز ۳۰۰ ی خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ٦ جامع، ۲ مکتب، ۷ تکیه، ۱۵ دکان، ۳ فرون، ۱ خان، ۲۰ دکرمن، ۲۵۰۰ باغ، ۱٤۷ باغچه، ۳۲۲۹ تارله، ٦۷۰ چایر، ٤۵۲ مرعی و ٦ اورمان موجوددر.

دبو { (Débou) سودان غربیده ۷° طول غربیده و ۱۵°۲۰′ ایله ۱۵°۳۰′ عرض شمالی آره‌سنده اوله‌رق (تمبکتو) نك ۲٤۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برکول اولوب، (نیجر) ایرماغی صویندن تشکل ایدیور. عربلرجه (بحر طیب) اسمیله معروفدر.

دبوردِ والمور { (Desbordes Valmore) فرانسه شاعره‌لرندن اولوب، ۱۷۸۷ تاریخنده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۵۹ ده وفات ایتمشدر. ابتدا آفتریس اولوب، تیاترو اوپونجیلرندن برینه وارمش؛ وبعده تیاترودن چکیلوب، بر طاقم اشعار ایله بعض حکایه کتابلری وچوجقلره مخصوص بر طاقم نظملر نشریله اشتغال ایتمشدر.

دبوره { (Débora) بنی اسرائیل حاکه‌لرندن اولوب، قبل‌المیلاد ۱۳۹٦ تاریخندن ۱۳۵٦ تاریخنه‌دك ٤۰ سنه حکم سورمش؛ وسردار (برك) ایله برابر محاربه‌یه کیدوب، قزاندیغی غالبیتله قومنی کنعانیونك الندن تخلیص ایتمشدر. بو غالبیت حقنده سویلدیکی برقصیده کتب مقدسه مجموعه‌سنده مندرجدر.

دبوریه { اردن حوضه‌سنده و طبریه قریه‌سنده برکوچك قصبه اولدیغی یاقوت جوی بیان ایدیور.

دبوسی { (ابوزید عبیدالله بن عمر) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، آتی‌البیان (دبوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ٤۰۳ تاریخنده بخارا ده وفات ایتمشدر. «کتاب الاسرار» و «تقویم الادله» عنوانلریله ایکی تألیف معتبری واردر.

دبوسیه { (صغد) ده یعنی بخارا قریه‌سنده برکوچك قصبه اولوب، دبوسی لقبیله ملقب برچوق علماو فقهانك مسقط رأسی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دبه { (تخفیف یاخود تشدیدله) اصافر ایله بدر آره‌سنده بر قصبه اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمز بدر غزاسنه غریملرنده بورادن مرور بیورمشلردی.

دبیر { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی برهمنی المذهب اولوب، لاهور مضافاتندن کنجاوه قصبه‌سنده کی (کهتری) قومی رئیسنك اوغلی ایدی. زمانك مشاهیر علمای اسلامیه‌سندن تحصیل علوم ادبیه وفنون عقلیه ایدوب، بعده بعض نوابلرك منشیلك خدمتنده بولنمش؛ درانیلرك هجومی اثناسنده شاهجهان آبادی ترکه مجبور اولوب، برمدت شهردن شهره کزمش؛ و ۱۲۰۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعار مقبوله‌سندندر:

دل صد چاك دارد شانه زان رو
که با اشعار با شد الفت او

— ایکنجیسی ینه عن‌اصل برهمنی المذهب ایکن، اهندا ایده‌رك مذهب شیعیی اختیار ایتمش اولان (سلامت علی) در، که اردو لسانده یمانند مرثیه‌لری وفارسیده دخی پاشلیجه ائمهٔ اثنا عشر حقنده کوزل نعتلری واردر. ۱۲۹۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو خمس جلهٔ اشعارندندر:

چون دبیر مدح خوانت ای امام دین پناه
بندهٔ خاص خدا و سایهٔ لطف اله
باکمال عجز از تقصیر خدمت عذر خواه
بندهٔ بیچاره کاشی ازدل و جان سال و ماه
روز وشب در حطهٔ آمل ثنا خوان شماست

دبیس { (ابوالاعز نورالدوله — بن سیف الدوله ابی الحسن الصدقه بن منصور

بن دبیس بن علی بن مزید) حلهده حکومت سورن بنی مزید ملوکندن اولوب، ۵۰۱ تاریخنده پدری صدقه، که حلهنك بانیسیدر، سلطان محمد بن ملکشاه سلجوقی ایله واقع محاربهسنده قتل اولندقده، صاحب ترجه سلطان مشارالیهك اسارتنه دوشوب، بغداده سوق اولنمش؛ و صداقتیچون یمین ایتدکدن صکره، پادشاه مشارالیه طرفندن استخدام اولنمش ایدی. سلطان محمدك وفاتیله برادری سلطان محمود بن ملکشاه سلجوقی تخته جلوس ایتدیکنده، دبیس حلهیه عودت ایتمکه مساعده استحصال ایتمش؛ و شهر مذکوره وصولیله برابر عرب وکردن بر چوق آدملر جمعیله کندینی امیر طانیتمش ایدی. خلیفهٔ عباسی مستظهر باللهك وفاتی اوزرینه، اوغلی مسترشد بالله جلوس ایتدیکنده، دعوای وراثته قرار ایدن برادری ابوالحسن بن المستظهر صاحب ترجهنك نزدینه التجا ایتمش؛ ودبیس تسلیمنه راضی اولمامش ایسهده، ابوالحسن حلهدن خروجله واسطه مستولی اولدقده، مستظهرك اشعاری اوزرینه، عسکر سوقیله کندیسنی طوتوب، بغداده کوندرمش ایدی. بعده دبیس سلطان محمود سلجوقی ایله برادر زادهسی مسعود بینده القای فساد ایتمکه باشلایهرق، بونلرك منازعهلرندن بالاستفاده، عراقده نهب وغارته قویلمش، وحتی بغدادی محاصره ایتمش ایدی. بونك اوزرینه خلیفه مسترشد باللهك قوق‌العاده خصومتنه اوغرایوب، ۵۱۴ تاریخنه دك کرك خلیفهٔ مشارالیه ایله وکرك سلطان محمود سلجوقی ایله بالدفعات محاربه ایدهرك، مغلوب اولدقجه، کاه قائن پدری بولنان ماردین صاحبی ایلغازیه وکاه نجد عرب قبائللرندن منتفق قبیلهسنه التجا ایله، بونلرله برابر بصره و عراق طرفلرنده یغما کرلك ایدهرك، امرار عمر ایتمش؛ و نهایت ۵۲۹ تاریخنده سلطان محمود سلجوقی مراغهده مسترشدی قتل ایتدیکنده، فعل قتلی معیتنده بولنان دیسه اسنادایله، کندیسنی خیمهسی قپوسنده قتل ایتدیرمشدر. سلطان مشارالیه دبیسك قیزینی تزوج ایتمشدر. دبیسك زوجهسی اولان کهار خاتون بنت ایلغازی ایسه وزیر شهیر نظام الملکك قیزی زبیدهنك کریمهسی شرف خاتونك قیزی ایدی. دبیس ادیب وشاعر وکریم وشجیع بر ذات ایدی.

دبیس { (ابوالاعز نورالدوله — بن علی بن (مزید) بنی مزید ملوکندن اولوب، پدرینك وفاتنده ۴۰۷ تاریخنده آل بویهدن سلطان الدوله‌نك فرمانیله مسند امارته کچهرك، برادریله، عم زادهلریله بنی حفاجه‌ایله وآل بویه وطغرل بك سلجوقی ایله برچوق وقت اوغراشدقدن صکره، ۴۷۴ تاریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. مدت امارتی ۵۷ سنهدر.

دَبیق { مصرده فرما ایله تنیس آرهسنده بر کوچك قصبه اولوب، اهالیسنك اعمال ایتکاری (دبیقی) دیمکله معروف غایتله مقبول بر نوع ایپك قماشیله مشهور ایدی.

دَبیل { ثغور ممالك اسلامیه‌ده و(ارمان)فربنده بر قصبه اولوب، حضرت عثمان (رضه)نك خلافتی ومعاویه‌نك شام والیلکی زمانلرنده حبیب بن مسلمه یدیله فتح ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — بواسمله جزیرة العرب وسوریه‌ده بعض قرا و مواضع بولندیغی دخی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دپسنك { (Dapsang) آسیای وسطیده قره قوروم سلسلهسنه مربوط یوکسك برطاغ اولوب، کشمیره تابع اولان کوچك تبت خطهسی ترکستان شرقینك (یارقند) خطهسندن آیریور. ارتفاعی ۸۵۶۸ متره اولوب، جهت جنوبیه‌سنده ۵۶۰۰ وجهت شمالیه‌سنده ۵۹۰۰ مترهدن یوقاریسی سرمدی قارلرله مستوردر. منجمد درهلرندن آقان صو (لوب نور) کولهٔ دوکیان یارقند نهرینی تشکیل ایدر.

دپتفورد { (Deptford) انکلترهنك (کنت) ایالتنده، (تامیسه) نك جنوبی ساحلنده ولوندره کوپریسنك ۵ کیلومتره آشاغیسنده اولهرق(غرنویچ)ك اتصالنده برشهر اولوب، ۵۳۷۰۰ اهالیسی واردر. لوندرهنك توسعی اوزرینه، انکلترهنك پایتختنه کسب اتصال ایدوب، الیوم محلاتندن عد اولنه بیلیر. ترسانهسی وچینی وسائره فابریقهلری واردر.

دتروآ { (Détroit) یعنی «بوغاز»، آمریقای شمالیده ممالك متحدهنك جاهیر شمالیه‌سنده (میشیغان) جمهوریتنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب. (سنت قلر) ایله (اریه) کوللری آرهسنده واقع (سنت لوران) بوغازی اوزرنده بولنمغله، اورانك

ایلك صاحبلری اولان فرانسزلر طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمشدر . ۴۲°۲۰′ عرض شمالی ایله ۸۵°۱۸′ طول غربیده واقع اولوب، ۷۹۵۹۵ اهالیسی، پك ایشلك تجارتی، متعدد دمیریوللری، سفاین دستگاهلری، دوکومخانه ودمیرخانه‌لری، آلات زراعیه وسائره فابریقه‌لری واردر. لیمانی پك کوزل و صاغلام ایسه‌ده، قیشین ٤ آی منجمد بولنور.

دتروآ { (Détroits) یعنی « بوغازلر » ، انکلتره حکومتیجه ملاقه بوغازیله شبه جزیره‌سنده واقع مستملکاتك ویریلن اسمی اولوب، مستملکات مذکوره (پنانغ) جزیره‌سیله (ولسلی)، ملاقه وسینغاپوردن عبارتدر. وقتیله هندستانه ملحق ایکن، ۱۸۶۷ تاریخنده اورالری تفریق ایدیله‌رك، طوغریدن طوغریه لوندره حکومتنه تابع برایالت حکمنه قونلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۱۲۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۰۸۰۰۰ کشیدر.

دتمولد { (Detmold) آلمانیاده (لیپه دتمولد) پرنسلکنك مرکزی بر قصبه او - لوب، برلینك ۳۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده وهانوره‌نك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وسر) ایرماغنه تابع (ورا) نهری اوزرنده واقعدر. ۶۹۱۵ اهالیسی، پرنسه مخصوص سرایی، متعدد مکاتبی، تیاتروسی، منسوجات فابریقه‌لری و جوارنده مرمر وتباشیر اوجاغلری واردر.

دتوش { (Destouches) فرانسه ادباسندن اولوب، ابتدا آفتورلق ایتمش، وبعده امور سیاسیه‌یه قاریشوب، نهایت تألیفات ادبیه‌یه حصر مساعی ایله بر چوق تیاترو اویونلری یازمش؛ و فرانسه انجمن دانشی اعضالغنه ده قبول اولنمش ایدی. ۱۶۸۰ ده (تور) ده طوغوب، ۱۷۵٤ ده پارسده وفات ایتمشدر.

دجله { (Tigre) آسیای عثمانینك فراتدن صکره انشیوك نهری اولوب ، دیار بکر ولا - یتنك شمال غربی حدودنده‌کی طاغلردن تبعان ایدن بر چوق چای ودره‌لردن باتشکل، جنوب شرقیه طوغری جریانله ، نفس دیار بکر یعنی آمد شهری ایچندن کچدکدن صکره ، شرقه دونوب ، ولایت مذکوره‌نك حدود شرقیه‌سنه قدر بو استقامتده جریان ، وشمالدن بطمان صویله سعرد نهرینی وسائر بعض چایلری اخذ ایتدکدن صکره، یینه جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، موصل شهری یاننده بعدالمرور، صولدن (زاب اعلا) نهرینی دخی اخذ ایله ، جنوبه طوغری دونه‌رك ، بغداد ولا - یتی حدودی قربنده یینه صولدن (زاب اسفل) ی دخی اخذ ایدر، وسامرانك آلتنده شرق جنوبیه طوغری دونه‌رك ، یینه صولدن (ادهم) چایی دخی اخذ ایتدکدن صکره ، جنوب وجنوب غربی وبعده شرقیه طوغری آقه‌رق ، بغداده واصل اولور . بغدادك اوست وآلت طرفنده فرات مجراسنه زیاده قریب بولنمغله، صاغدن بر چوق صنعی وطبیعی جدوللر واسطه سیله فراتله اختلاط ایدر . بغدادك آلت طرفنده صولدن (دیاله) نهرینی اخذ ایله ، جنوب شرقیه طوغری غایت طولا - شیقلی بر مجرا تشکیل ایدر ؛ و (کوت العماره)یه واصل اولنجه ، (شط الحی) نامیله فراتله بر بیوك جدول آبر - دقدن صکره، شرق وبعده یینه شرق جنوبیه طوغری دونه‌رك ، ایران حدودندن کلن بر چوق چایلرك صو - لرینی ونهایت (کرخه) نهرینی آلیر ؛ وقرنه‌ده فرات نهریله برلشه‌رك ، (شط العرب) ایرماغنی تشکیل ایدر ، که بوده یینه او استقامتده دوامله ، بصره‌نك ایچندن بالمرور ، خوزستاندن کلن (کارون) ایله برلشه‌رك ، بصره کورفزینه یعنی بحر فارسه منصب اولور. دجله - نك مجراسی تقریباً ۱۲۵۰ کیلومتره طولنده اولوب ، جریانی پك سرعتلیدر. مجراسنك یوقاری قسمی وعلی - الخصوص موصله قدر اولان قسمی طاغلر آره‌سنده وپك اینیشلی اولوب ، دیار بکردن موصله کلنکله وخیلی زحمتله یوزیلیر . موصلدن بغداده قدر کوچك کیلم ایشلیه‌بیلیر . بغداددن آشاغی اولان قسمنك ایسه صو - لری چوق ومجراسی دوز اولدیغندن ، بیوجك کیلم وواپورلر سیرینه قابل اوله‌بیله‌جك بر حالته قونلمسی آساندر . بصره ولایتی داخلنده اولان مجراسنك ایکی طرفنده بعض بطاقلقلر موجوددر . نیسانده طاغلر - دکی قارلرك ارتمسندن وتشرین ثانیده دخی موسم یاغمورلرینك کثرتندن دجله‌نك صولری طاشوب ، بعض

دفعه مجراسی اطرافندهکی مزروعاتی وبغداد شهرینی دخی صو باصار، دجلهنك منابعی فرات مجراسنك اوست قسمنك تشکیل ایتدیکی بر نصف دائره نك داخلنده اولوب، دجله مجراسنك الك یوقاری جهتی فرات مجراسنه پك قریب اولدیغی حالده ، دجلهنك شرقه وفراتك غرب جنوبیه طوغری آقسیله، بینلرنده دیار بکر وجزیره اسملریله واسع بر خطه قالیورسه ده، بو ایکی نهر عظیمك ایکیسی ده شرق جنوبیه طوغری متوازیاً آقسیله، وفراتك شرقه طوغری میلانی زیاده اولمسیله، بغداد قربنده بربرینه تقرب وبر جوق جدوللرله اختلاط ایدهرك، جزیره یی فیارلر؛ ودها آشاغیده تکرار بربنك شرقه ودیکر بنك غربه طوغری میلانیله برایکنجی جزیره تشکل ایدر، که بغداد ایله قرنه آره سنده اولوب، عراق وواسط اسملریله معروفدر . جزیره ده کی سیرك وادیلرك همان جمله سی فراته منصب اولوب ، دجلهنك صولری مجراسنك صول طرفندن یعنی بتایس ووان طاغلریله حدود ایرانیه بوینجه ممتد اولان طاغلردن وقسماً ممالك ایرانیه دن کلیر . باشلیجه لری یوقاریده صره سیله ذکر اولنان تابعلربنك الك بیوکلری (زاب اعلا) ایله (دیاله) نهرلریدر .

کرك دجله وکرك فراتك جزیره وعراق جهتلرنجه پك چوق اهمیتلری اولوب ، بو صولر اورالرك عروق حیاتیه سی حکمنده در ؛ وکرك اروای اراضیجه کرك سیر سفائن خصوصیجه صولرندن پك چوق استفاده اولنه بیلیر . ازمنهٔ قدیمه ده بو ایکی نهر آره سنده بر چوق جدوللر بولنوب، عراق وجزیره نك هر طرفی فاصله سز بربانجه حکمنده ایدی؛ وهله دجله مجراسی اوزرنده پك چوق شهر و قصبه لر بولنوردی . الیوم دجله شق ایتدیکی اوج ولایتك مرکزلری ایچندن یعنی آمد (دیار بکر) ، موصل وبغداددن مرور ایدر ، وفراته برلشدکدن صکره دخی شق ایتدیکی ولایتلرك دردنجیسی اولان بصره ولایتنك مرکزی ایچندن کچر . مجراسی اوزرنده وقتیله بولنمش اولان شهرلر شمدی یوق ایسه ده، تکریت وسامرا کبی بعض قصبه لر دخی موجوددر . موصل وبغداد وعماره ده برر کوپریسی واردر . مجراسنده بر چوق کوچك آطه لر بولنیور .

دجله نك فراته مناسبت واختلاطی اولدیغندن ایکیسنك حوضه سنی بر عد ایتمك اقتضا ایدرسه ده ، آیریجه اعتبار اولندیغی حالده ، دجله نك حوضه سی خیلی واسع اولوب ، اصل کردستان دیلن وجغرافیون اسلام آثارنده جبال وکوهستان اسملریله معروف اولان طاغلق برلر بو حوضه یه داخلدر . دیار بکر ، بتایس ووان ولایتلرینك نصفلریله موصل ولایتنك بتونی وبغداد و بصره ولایتلرینك نصفلری دجله نك حوضه سی داخلنده بولنیور . حدود ایرانیه اکثر طرفلرده تقسیم میاه خطنی تعقیب ایدیورسه ده ، زاب اسفلك منابعی و (دیاله) مجراسنك قسم اعلاسی ممالك ایرانیه داخلنده بولنمغله ، ایرانه تابع (آردیلان) ایاغلنك دخی بر قسمی ولورستانك قسم غربیسی دجله حوضه سی داخلنده بولنیور .

دُجَیل { (یعنی دجلهجك) بو اسمله جغرافیون اسلام آثارنده ایکی نهر ذکر اولنیور: بری دجله یه تابع اولوب ، قادسیه قربنده بو ایرماغه منصب اولدیغی بیان اولندیغنه نظراً البوم (شط الادهم) دینان چایك عینی اولسه کرکدر . — دیکری ایرانده اولوب، خوزستان طاغلرندن نبعانله ، بحر فارسه منصب اولور .

دَحل { یمن تهامه سیله صعید مصرك بجا سا - حلی آره سنده برجزیره اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکور اولوب ، مصوعك اوکنده کی جزایرك الك بیوکی اولان و آوروپالیلرك خریطه لرنده (دحلك Dahlak) صورتنده محرر بولنان آطه نك عینی اولمسی ملحوظدر . ۱۰ قدر قریه سی و ۱۵۰۰ اهالیسی واردر . وقتیله بو جزیره اینجی وصدف صیادلرینك مرکزی اولوب ، بوتجارتله مشغول اولان اهالیسی پك زنکین ایدی .

دَحمان { (ابو عمرو عبدالرحمن بن عمرو) الك مشهور مغنیلردن وظرفادن اولوب ، خلفای عباسیه دن مهدی وهادینك زمانینده یاشامش ، وابراهیم موصلی ایله معاصر بولنمشدر . حسن الحانیله خلفا وکبرانك پك چوق عطیه لرینه نائل اولمشدی . حقنده بعض حکایات ونوادر منقولدر . وفاتی هارون الرشیدك خلافتندن اولدر .

دحیه { (بن خلیفة الکلبی) خواص صحابه دن اولوب ، جانب رسول الله (صلعم) دن

دین حقه دعوت ایچون قیصر رومك نزدینه اعزام بیورلمشیدی . حضرت جبرائیلك رسالتپناه افندمزه بعضاً بو ذاتك صورتنده کورندیکی مرویدر . خالد بن یزید بن معاویه وسائر بعض تابعین کندیسندن احادیث شریفه روایت ایتمشلردر .

دختر } ایران شاعرهلرندن اولوب ، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

مکو رسوای عشق ازمردم دانا کمی دارد
که عاشق کشتن ورسوا شدن هم عالمی دارد

دختنوس } بین‌العرب عقل وذکاسیله وشعر و فصاحتیله مشهوره بر قادین اولوب ، بنی تمیم قبیله‌سنك رئیسی اولان اقیط بن زرا . رهنك قیزی ایدی . ولادت حضرت سید المرسلین (صلعم) اثنالرنده بنی تمیم ایله بنی عامر آره‌سنده وقوعه کلن (یوم شعب جبله) حادثه‌سی تاریخنده ذکری کچیور . بو محاربه‌ده قتل اولنان پدری حقنده بر مرثیه‌سی وسائر اشعاری اولوب ، « اغانی » ده مذکوردر . اسمی (دختر نوش) دن معرب اولوب ، بو اسم ابتدا نوشروانك قیزینه قونمشدی .

دخلی } ایران شعراسندن اولوب ، اصفهانلی اولدیغی حالده ، هندستانه رحلتله ، اکبر شاهك (احدیان)ی زمره‌سنه داخل اولمشدی . منصب مذکوری استرحام ضمننده شاه مشارالیهه تقدیم ایتدیکی شو رباعی جملهٔ اشعارندندر .

این ساده دل آخر احدی خواهد شد
محتاج کلاه نمدی خواهد شد
از غایت اضطرار روزی صد بار
قربان بروت سرمدی خواهد شد

دده آغاج } روم ایلینك آطه‌لر دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب ، ادرنه ولایتنه تابع برسنجاغك مرکزیدر . قصبه ادرنه‌نك ۱۴۹ کیلو مترہ جنوب غربیسنده ومریجك منصبنده واقع اینوسك ۲۲ کیلو مترہ شمال غربیسنده واقعدر . بك یکی بر قصبه اولوب ، روم ایلی دمیر یولنك لوله‌لی برغوس موقفندن آیریلان برشعبه‌نك منتهای اتخاذ اولنه‌لی یعنی ۱۲۸۸ تاریخندن بری کوندن کونه کسب عمران ایتمکده‌در . انشاسی منصور اولان لیمانك وجوده کلمسی واطرافنده‌کی بطاقلقلرك تطهیری حالنده دها زیاده ترقی وتوسع ایده‌جکی مأمولدر . شمدیکی حالده ۴۲۹ خانه و ۲۱۰۱ اهالیسی ، بر جامع شریفی ، بر مسجدی ، فشله‌سی ، حکومت قوناغی ، مکتب اعدادیسی ، ۳ مکاتب ابتدائیه‌سی ، ۲ جامی ومتعدد حانه ودکانی واردر . — دده آغاج قضاسی همنامی اولان لوایی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب ، غرب شمالی جهتندن کوملجنه سنجاغیله شمال شرقی جهتندن صوفیلو ، شرق جنوبی جهتندن اینوز قضالریله جنوباً دخی آطه‌لر دکیزیله محاطدر . سمادرك آطه‌سی دخی بو قضایه ملحقدر . سمادرك ، مکری ، فره‌جك ، شاهینلر و طوغانحصار اسملریله ۵ ناحیه ایله ۴۳ قریه‌یی جامعدر . اهالیسی ۲۶۶ ۲۱ کشیدن عبارت اولوب ، ۸۶۰ ی اسلام ، ۳۱۶۲ سی روم ، ۹۰۲۱ بلغار وقصوری ارمنی ، یهودی وقبطیدر .

دده آغاج } سنجاغی . ادرنه ولایتنی ترکیب ایدن ۹ سنجاغك بری اولوب ، غرباً کوملجنه ، شمالاً ادرنه ، شرقاً کلیبولی سنجاقلریله ، جنوباً دخی آطه‌لر دکیزیله محاط ومحدوددر . سنجاق مریج مجراسنك قسم اسفلیله حوالرندن عبارت اولوب ، قارشیسنده بولنان (سمادرك) آطه‌سی دخی بولوایه مربوط وملحق اولدیغی حالده ، زیرده‌کی جدولده کوسترلدیکی اوزره ، ۳ قضادن مرکب اولوب ، ۱۲ ناحیه و ۱۶۸ قریه‌یی جامعدر . اهالیسی ۲۹۰ ۶۶ کشیدن عبارت اولوب ، بو مقدارك ۴۲۷ ۲۸ سی اسلام ، ۰۹۷ ۳۴ سی روم ، ۸۹۹ ۱۲ سی بلغار وجرئی مقداری‌ده ارمنی ، یهودی وقبطیدر . اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً دوز وآچلق تپه‌لردن عبارت اولوب ، طوپراغی یك منبتدر . مریج نهری شمالدن جنوبه طوغری جریانله اینوزده دکیزه منصب اولور . داخل لواده نبعان وجریان ایدن صولرك همان کافه‌سی بوایرماغه منصب اولوب ، یالکز بر قاچ کوچك دره طوغریدن دکیزه دوکیلور . بو ایرماقده مقدما کوچك کیلر سیر ایدوب ، اورته‌یه قدر چیقمقده ایکن ، منصب ومجراسنك قوماه طوله‌سندن ودکرمنلره صو آلمق ایچون یاپدیریلان سدلردن طولایی شمدیکی حالده یالکز بعض کوچك صاللر یوزدیریله بیلیور . بنه بو سببدن یاغمورلر موسملرنده صولر طاشوب ، اطرافنده وعلی‌الخصوص منصبی قربنده بر بطاقلق تشکل ایدر ، که بونلر حد ذاتنده صاغلام اولان هواسنی دخی اخلال ایتمکله ، اینوز ودده آغاج ایله جوارلرینك صیتمه‌سی چوقدر . باشلیجه محصولاتی بغدای ، آریه ، سیسام ، بورچاق ، چاودار ، داری ،

آنیسون، مرجك و سائر حبوباتله توتون، پاموق، کتن، اوزوم، زیتون وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. مکریده کوزل بر نوع قیصی حاصل اولوب، کلیتلی محصولاتی آلنیر. داخل لواده سنوی تقریباً ۵۰۰ ۰۰۰ کیله بغدای حاصل اولور. یلاموطی دخی چوقدر. ایپك بوجکلری ده یتیشدیریلوب، سنوی ۱۵۰ ۰۰۰ کیلو قوزه آلنیر. سنوی ۱ ۲۰۰ ۰۰۰ قیه شراب دخی چیقار. اوزوم وتوتون وایپکلك کلیتلیسی صوفیلو قضاسنده حاصل اولور. قیون، کچی، صیغیر وجانوار کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. صنایع محلیه جزئیاتدن عبارت اولوب، بعض کویلرده طیانیقلی بر نوع کلیم ایله عادی خالی اعمال اولنور. اورمانلری تقریباً ٤٠ ۰۰۰ دونم وسعتنده اولوب، کراسته واودون وکوره الوبریشلی چام، میشه، کورکن، قاین، پرنار وسائر آغاجلر بولنور. نفس دده آغاج قضاسنده (فره‌قیا) و (خواجه کوپی) جوارنده وصوفیلو قضاسنك آشاغی ویوقاری قنبرلرله قره وبران قریه‌لرنده سیملی قورشون، باقیر وآنتیمون معدنلری وده آغاج قضاسنك شاهینلر ناحیه‌سنده واقع (اینده‌ره) موقعنده دخی کور معدنی موجوددر. دکرمن وابنیه طاشلری دخی چوقدر. مرکز لوایه ایکی ساعت مسافه‌ده واقع (فره) ده ایکی ایلیجه اولوب، بعض امراضه نافع اولمغله، مایس وآغستوس آیلرنده خیلی آدملر طوپلانیر. بعض خراب ابنیه‌لری دخی واردر. درون لواده ۱۰۳ جامع، ۲ مسجد، ۲ مدرسه، ۱۱۱ مکتب، ۱۸ تکیه وتربه، ۸۱ کلیسا ومناستر، ٦ حمام، ۱۵۹۵ دکان ومغازه، ٦۹ فرون، ۲۲ خان، ۳٤۰ دکرمن، ۳ دقیق فابریقه‌سی، ۲۰ چفتلك، ۱۹۱۹۱ باغ، ٥٦۰٥ باغچه، ۱۰۳٦۲۸ تارله، ۱۸۵۱ چایر، ۲۱٤ مرعی، ۲۰٤۰ اورمان و ۲٤۹ چشمه موجوددر. سنجاغك قضا وناحیه‌لره تقسیمی بروجه آتیدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دده آغاج	مکری	۱۳
	فره‌جك	۱۰
	شاهینلر	۱۰
	طوغانحصار	۹
	سمادرك	۱
اینوز	قوجه‌علی	۱۸
صوفیلو	ایپصاله	۱۲
	پشمان	٦
	تیکلی	۲۰
	اده	۹
	قنبرلر	۲۷
	دربندکبیر	۲۰

ددهام { (Dedham) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبو ستونك ۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۳۵۰ اهالیسی ومتعدد دمیریولری واردر.

دده زاده { (سید محمد سعید) مشاهیر خطاطین اولوب، خط تعلیقده مهارت تامه‌سی وار ایدی. ۱۱۷۳ ده وفات ایتمشدر.

درابجرد { (دارابکرد) ك معربیدر. [« دارا. بکرد » ماده‌سنه مراجعت]

دراج { (Durazzo) آرناؤدلقده وآدریاتیق دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، اشقودره ولایتنده برسنجاغك مرکزیدر. اشقودره‌نك ۸۰ کیلومتره جنوبنده و براتك همان او قدر شمال غربیسنده اولهرق "۳۲ ′۱۷ °٤۱ عرض شمالی ایله "۲۰ ′٦ °۱۷ طول شرقیده واقعدر. قصبه واسع برقوبك منتهای شمال غربیسنده قیالق بر برونك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنده اوفق وغیر محفوظ برلیمانی واردر. شمال جهتنده واسع برطوزلی کول بولنیور. که وقتیله شمال طرفندن دکیزله اختلاط ایدوب، شهرك لیمانی ایکن فتحدن صکره وندیك سفاسنك تقریبی منع ایچون مدخلی سد اولنه‌رق، کول ودها طوغریسی بطاقلق حالنه کچمش؛ ویالکز دکیز فرطونه‌لی اولدیغی وقت طالغه‌لر ایچریه کیروب، بعده تعفن ایتکله، صیتمه‌یی تولید، وقصبه‌نك هواسنی اخلال ایدرلر. دراجك شمدیکی حالده یالکز ۲۰۰۰ قدر اهالیسی، خراب برسور وقلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی، خیلی ایشلك تجارتی وبرچوق آثار عتیقه‌سی واردر. سنجاق مرکزی اتخاذ اولنه‌لی توسع وترقی ایتمکده ایسه‌ده، موقعاً بتون روم ایلینك آدریاتیق دکیزنده برنجی اسکله‌سی اولدیغنه، وبریندیسینك قارشیسنده بولندیغنه کوره، یکیدن اهمیت قدیمه‌سنی بولمق ایچون، مسدود اولان لیمانك کشادینه ومناستر طریقیله سلانیك واستانبوله بر دمیریول خطیله ربط اولنمغه محتاجدر. جوارلرنده واسع ومنبت اووه‌لر وکوزل اورمانلر بولندیغی کبی، کثرتلی کور معدنی بولندیغی دخی مرویدر.

دراج بك اسکی اولوب، زمان قدیمده اهمینلی، بیوك وتجارتکاه بر شهر ایدی. بر روایته‌ده ایلیریا

حکمدارلرندن (ایدامنوس) طرفندن تأسیس اولنه‌رق، یونك اسمیله تسمیه اولنمش؛ و بعده یونك اخلافندن (دیراخیوس) طرفندن توسیع و تزیین اولنه‌رق، (دیراخیوم) اسمنی آلمش ایدی. اسکی یونان مورخلرینك روایتنه کوره ایسه بو شهر قورنته یونانیلری طرفندن تأسیس اولنه‌رق، او جوارده فرطونه‌لرك شدتلی اولدیغنه بناءً «مخاطره‌لی» معناسیله (ایدامنوس Epidamnus) وایکی قیا اوزرینه تأسیس اولندیغنه مبنی «صحرتین» معناسیله (دیراخیون Δυρράχιον) تسمیه اولنمشدر. کرك ترکجه ده مستعمل دراج اسمنك وکرك محلنده آرناؤدلرك ویردکلری (دورس Durres) نامنك اشبو (دیراخیوم) ولاتین لسانینك شیوه‌سنجه (دیراخیوم) اسمندن مأخوذ اولدیغنده شبهه یوقدر. هر حالده زمان قدیمده بو شهر یونانیلرك مستملکاتندن اولوب، یونانیلرله مسکون ایدی؛ وبونده اقامت ایدن یونانیلر، اطرافلرنده ساکن اولان ایلیریانلردن امین اولمق ایچون، بونلره مقنن ومعین ویرکیلر ویرمك مجبوریتنده ایدیلر. بعده ایلیریا حکمدارلری کسب قوت ایتدکلرنده، بو شهری دخی ضبط، واسکالرینه الحاق ایدوب، نهایت روما جمهوریتی پك چوق قانلر دوکمکله ایلیریانلردن آلهبیلمش ایدی. روما جمهوریتی زمانده دیراخیوم زیاده‌سیله توسع وتزین ایدوب، بیوك براهمیت قزانمش؛ وروما‌دن خیلی بیوك عائله‌لر بو شهری وطن اتخاذ ایتمشلردی. حتی شهر بعض امتیازاته دخی نائل اولوب، مستقل اداره‌سی وار ایدی؛ وروما‌لی ترکه مجبور اولان کبرانك مجلسی حکمنه کچوب، چیچرون وبعده یومپیوس وسائر سناتورلر اورایه چکلمشلردی. روما امپراطورلغنك ایکیه انقسامنده شرق امپراطورلغنك پایتختی اتخاذ اولنمسی تصور اولنمش؛ وایلریا ایالتنك مرکزی اولوب، بو امپراطورلغك قسطنطینیه‌دن صکره اك مهم شهری حکمنه کچمش ایدی. اوصرده اهمیتنه کوره تحکیم اولنه‌رق، اداره‌سی شهرك اعیانندن بر خاندانه احاله اولنمش، وبونلره (دوراچودوقه‌سی) نامی ویرلمش ایدی. قسطنطینیه روم امپراطورلغنك دوچار ضعف اولمسی اوزرینه، نورمانلرك ضبطنه کچوب، بونلر اوراده ناپولی قرالیرینك حمایه‌سی تحتنده بر کوچك حکومت تشکیل ایله، بر قاچ قرال حکم سورمشدر. بعده وندیك جمهوریتنك ضبطنه کچوب، نهایت ۹۰۸ تاریخنده سلطان بایزید خان ثانی زمانده فتح اولنه‌رق، ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. اووقتدن بری تدنیده اولوب، بوندن اول کوچك بر ناحیه مرکزی ایدی. رومالیلر زمانده دراجی سلانیکه ربط ایدر (ایغناتیوس) اسمیله مکمل بر طریق وار ایدی. [«ایغناتیوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— دراج قضاسی قصبه ایله حوارنده بولنان ۵ قریه‌دن مرکب اولوب، شمالاً (شیاق)، شرقاً (تیران)، جنوباً قوایه قضالریله، غرباً دخی دکیزله محاطدر. اراضیسی منبت اولوب. آنجق زراعتنه چالیشلمامقده در.

دراج { سنجاغی. اشقودره ولایتی ترکیب ایدن ایکی سنجاغك بری اولوب، ولایتك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدیور. شمالاً اشقودره، شمال شرقی جهتندن مناستر ولایتك دبره، شرقاً و جنوباً ایلبصان سنجاغلریله، غرباً دخی آدریاتیق دکیزیله محاط ومحدوددر. دراج، شیاق، تیران و قوایه اسملریله ٤ قضادن مرکب اولوب، شیاق قضاسنه ملحق (پرز) و (ایشم) اسملریله ۲ ناحیه‌سی دخی واردر، و۳۰۳ قریه‌یی جامعدر. مقدار اهالیسی حقنده بر قید صحیحه دسترس اولنه‌مدی. بتون اهالیسی آرناؤد ومرکز لواده‌کی جزئی مقدار خرستیان‌دن ماعداسی مسلمدر. اراضیسی اکثریت اوزره دوز واووه‌لق اولوب، یالکز تیران وقوایه قضالرینك شرق جهتی طاغلقدر. بو جهتده (خراب) طاغی بر نصف دائره شکلنده ممتد اولوب، اتکلرندن (ایشم) و(آرسن) نهرلری آقار، که ایکیسی متوازیاً برر کوزل ومنبت اووه‌لق ایچندن جریان ایده‌رك، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. برنجیسی (ززی)، ترکوش و(روسیوته) چایلرینی، وایکنجیسی (سارانیقه) چایی اخذ ایدر. قوایه قضاسنده دخی (دارچی) و (قوایه) اسمیله ایکی کوچك چای واردر. طوپراغی پك منبت ومحصولدار اولوب، حقیله ایشلنمدیکی حالده، خیلی مقدار بغدای، مصر، آرپه، پرنج وسائر حبوبات ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور؛ ودراج اسکله‌سندن تریسته وایتالیایه خیلی ذخایر نقل واخراج اولنور. اورمانلری دخی چوق ودکیزه قریب اولمغله، کراسته‌دن کلیتلی استفاده اولنه‌بیلیر. تمحه‌لری دخی چوقدر. برخیلی

معادن دخی بولندیغی مروی ایسه ده ، هیچ بری اخراج اولنمامقده در .

دراسماعیل خان { هندستانك پنجاب خطه سنده ولاهورك ۳۲۶ کیلو متره شمالنده اولهرق (سند) نهرینك ساحل یمنی قربنده برشهر اولوب، ۲۴۹۰۵ اهالیسی ، کاپتلی یاموق منسوجاتی وافغانستانله ایشلك تجارتی واردر . (درجات) ایالتنك مرکزیدر .

دراغونره { (Dragonera) اسپانیانك آق دکیزده واقع (بالیار) جزایرندن (مایورقه) جزیره سنك قربنده برکوچك آطه در .

دراق { (Drac) فرانسه نك جنوب شرق جهتنده برنهر اولوب، « بوقاری آلپ » طاغلرندن نبعاله، شمال غربی به طوغری آنه رق، وبر چوق چایلرك صولرینی آله رق، (ایزره) ایالتنه کیرر؛ و ۱۵۰ کیلو متره لك جریاندن صکره، (ایزره) نهرینه دوکیلور . بر سیل حکمنده اولوب، عادی وقتلرده ثانیه ده یالکز ۴۰ مکعب متره صو ویردیکی حالده، فیضانده ثانیه ده ویردیکی صو ۴۰۰۰ مکعب متره یه بالغ اولور .

دراقون { (Dracon) اسکی آتنه جمهوریتی رؤساسندن اولوب، قبل المیلاد ۶۲۴ تاریخلرنده غایت شدتلی بر طاقم قوانین وضع ایتمشدی . « قانله محرر » تعبیریله توصیف اولنان بو قوانینی (سولون) لك قوانین حکیمانه سی ابطال ایتمشدر .

دراکنبرکه { یاخود دراکنسبرغ (Draken berge , Drakensberg) آفریقانك جنوبیده برسلسلهٔ جبال اولوب، ۳۱° ۳۰′ ایله ۲۴° ۳۰′ عرض جنوبی آره سنده وامید برونی حکومتندن (ترانسوال) حکومتنك اورتهلرینه قدر ممتد اولور . استقامتی جنوب غربیدن شمال شرقی یه طوغری اولوب ، ساحل ایله متوازیاً وساحلدن تقریباً ۲۶۰ کیلو مترلك مسافه ده اوزانیر . انك یوکسك ذروه لرینك ارتفاعی ۳۳۵۰ متره یه قدردر . بو سلسله بحر محیط هندی مائله سنی بحر محیط آطلاسی مائله سنده بولنان (اورانژ) ایرماغی حوضه سندن آیریور . برلیلر طرفندن (قاهلامبه) تسمیه اولنوب ، (دراکنبرکه) اسمی انك اول اورالرینی اعمار ایدن فلمنکلیلر طرفندن ویرلمشدر .

دراکو { (Dragö) نوروجك ساحل جنوبیسی قارشیسنده و (فلکفیورد) قصبه سی قربنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه سی ۱۳۰ یکی دونمدر (هکناردن) راهانیسی ۱۱۸۵ کشیدن عبارتدر .

دراکه { فرانسوآ — (Fr. Drake) انکلتره لك مشهور قپودانلرندن اولوب ، ۱۶ نجی قرن میلادیده کرهٔ ارضك اطرافنده بر سیاحت اجرا ، وآمریقا وسائر جهاتده اسپانیولرله بر چوق محاربه لر ایده رك ، بر خیلی یرلر ضبط ایتمش ایدی . پتانسی انك اول مکسیقه دن آوروپایه نقل ایدن بوذات اولدیغی مرویدر . ۱۵۹۶ ده وفات ایتمشدر . سیاحتیله اسفار بحریه سی ضبط وتحریر ونشر اولنمشدر .

دراکینیان { (Draguignan) فرانسه نك جنوب شرق ایالاتندن (وار) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب ، مارسلیادن نیسه یه کیدن دمیر یول خطنك تشعبی نقطه سنده وپارسك ۸۵۸ کیلو متره جنوب شرقیسنده واقعدر . ۷۳۵۰ اهالیسی ، متعدد مکتبلری ، کتبخانه سی ، کوچك موزه سی ، نباتات باغچه سی ، بر چوق چشمه لری ، کوزل تفرجکاهلری ، ایپك ویاموق منسوجاتله چوراب ، صابون ، مسکرات وسائره فابریقه لری وزیتون یاغی وسائره یه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

درامبورغ { (Dramburg) پروسیه نك پومرانیا ایالتنده (کوسلن) سنجاغنده وکوسلنك ۸۰ کیلو مترو جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ۵۶۲۵ اهالیسی وبوك ایپلیك ایله چوخه فابریقه لری واردر .

درامن { یاخود درام (Drammen, Dram) نوروجه (قریستیانیا) ایالتنده وقریستیانیانك ۳۳ کیلو متره جنوب غربیسنده و (درامسلف) نهری اوزرنده برشهر اولوب، ۲۹۰۰۰ اهالیسی ، نهرده بیوك سفائنك دخی دخولنه مساعد لیمانی وایشلك تجارتی واردر . اطرافنده کی اورمانلردن کسیلن کلیتلی اودون اسکله سندن انکلتره یه وسائر طرفلره اخراج اولنور .

درامه { (Drama) روم ایلنده تراکیا ایله ماکدونیا خطه لری حدودنده برقصبه اولوب، سلانیك ولایتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر . سلانیكك ۱۲۰ کیلو متره شرق شمالیسنده، سیروزك

۴۸ کیلومتره شرقنده واسکله‌سی اولان قوالەنك ۵۳ کیلومتره شمال غربسنده اولەرق، (تخیانوس) کولنه دوکیلن (آنکیسته) ونام دیکرله (درامانیچه) نهری تابعلرندن برچایك اوزرنده واقعدر. کوزل بر قصبه اولوب، ۷۵۰۰ اهالیسی، فرح فزا موقعی، اطراف‌نده آثار صولریله اشجاری، کوزل باغچه‌لری، بری یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلرینك بناکرده‌سی اولمق اوزره، ۳ جامع شریفی وبهرنده بر کوچك کتبخانه‌سی، بر اعدادیه وبر رشدیه وبرقاچ صبیان مکتبی، پاموقدن بعض منسوجاته مخصوص دستکاهلری وتوتون وسائره‌یه متعلق خیلی ایشلك تجارتی واردر. اطرافنده‌کی اووه پك منبت ومحصولداردر. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم وقصوری روم وبلغار وسائره‌در . پك اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (درابسقوس) در ، که بونده زمان قدیمده آتنه جمهوریتنك ۱۰۰۰۰ کشیدن مرکب بر فرقهٔ عسکریه‌سی تراکیالیلر طرفندن کلیاً امحا اولنمشدی . — درامه قضاسی همنامی اولان سنجاغی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب ، لوانك غرب شمالی قسمنی تشکیل ایدر . غرباً وشمال غربی جهتندن سیروز سنجاغیله ، شمال شرقی طرفندن ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغیله ، جنوب شرقی جهتندن صاری شعبان ، جنوباً دخی قوالە قضالریله محدود ومحاطدر. پراویشته و پرسیجان وچج ناحیه‌لریله برابر ۱۳۱ قریه‌یی جامعدر . اراضیسی پك منبت و محصولدار اولوب ، بغدای ، آرپه ، چاودار وسائر حبوبات ایله کلیتلی توتون وبر مقدار پاموق حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب ، خیلی اوزوم وشراب چیقار . آری قوغانلرندن خیلی بال وبال مومی دخی آلنیر. اهالیسی ۵۳۱۶۷ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك یالکز ۶۵۰۰ قدری روم ، ۳۰۰۰ قدری بلغار، ۳۰۰۰ قدری چنکانه وقصوری کاملاً اسلامدر .

درامه { سنجغی. سلانیك ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری والك شرقیسی اولوب، غرباً وغرب شمالی جهتندن سیروز سنجاغیله، شرقاً وشرق شمالی طرفندن ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغیله جنوباً دخی آطه‌لر دکیزیله محدود ومحاطدر. وسعت اراضیجه کوچك برسنجاق اولوب، درامه، قوالە وصاری شعبان اسملریله ۳ قضا ایله مرکزه ملحق پراویشته وپرسیجان وچج اسملریله ۳ ناحیه‌دن مرکب و ۲۰۵ قریه‌یی حاوی اولدیغی حالده، ۸۵۵۳۵ اهالیسی واردر، که ثلثاندن زیاده‌سی اسلام وقصوری روم، بلغار وسائره‌در. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، کوزل اووه‌لری و منبت دره وبایرلری واردر . قره صو نهری شمالدن جنوبه کلوب، سنجاغك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایله قوالەده دکیزه منصب اولور. درامه قصبه‌سی اطرافنده‌کی اووه‌لری اروا ایدن صولر ایسه غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، سیروز سنجاغنده‌کی دیکر قره صویه منصب اولور . باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله کلیتلی توتوندن ویکی زرع اولنمقه باشلایان پاموق وسائره‌دن عبارتدر. توتونی ممالك عثمانیه‌ده حاصل اولان توتونلرك اك ایسی اولوب، پك مقبول اولمغله، آوروپانك هرطرفنه نقل واخراج اولنور. باغلری ده چوق اولوب، خیلی شراب یاپیلیر وبال وبال مومی حاصلاتی دخی چوقدر. اورمانلری ده چوق اولوب، کراسته وکور واودون اعمالنه یارار اشجار مختلفه‌سی واردر. اسکله‌سی اولان قوالە قصبه‌سی خیلی تجارتکاه اولوب، اورادن کلیتلی توتون ودخایر وسائره اخراج اولنور. دده آغاجندن سلانیکه تمدیدی متصور اولان دمیر یول شعبه‌سی بو سنجاغك معموریتنی بر قات دها آرتیره‌جقدر.

درانسه { (Dranse) بواسمله فرانسه‌ده ایکی نهر واردر: بری (بوقاری ساووآ) ایالتنده نبعانله، (تونون) قصبه‌سی قریبنده (لمان) کولنه دوکیلور. مجراسی ۵۰ کیلومتردن عبارت ایسه‌ده، صویی پك چوق اولوب، آشاغی قسمی صال یوزدیر. لمسنه مساعددر. فیضانی زمانده پك چوق طاشلر وطوپراقلر ایندیرمکله، منصبی کولك ایچنده بربرون تشکیل ایتمشدر. — دیکری اسوپچره‌ده آلپ سلسله‌سنك اك یوکسك محللرندن نبعانله، خیزلی بر سیل صورتنده آقه‌رق، فرانسه‌ده (مارتینی) قریبنده (رونه) ایرماغنه دوکیلور.

درانکیانه { یاخود درانجیانه (Drangiane) اسکی یونان جغرافیونی طرفندن ایران قدیم دولتنك برایالتنه ویریلن اسم اولوب، سیستان (سجستان) ایله قندهار جهتلرندن عبارت ایدی ماکدونیالیلرك تغلبی زمانندە مرکزی پروفتاسیه (؟) شهری ایدی.

درانوه (Dranova) طونه‌نك منصبنده دوبریجه‌یه ملحق بر کوچك آطه اولوب، اراضیسی آلچق وبطاقلق اولمغله، خالیدر.

دراوه (Drave) آوستریاده بر نهر اولوب، طونه‌نك الی یوك تابعلرندندر. تیرول خطه‌سنك قسم شرقیسنده (یوبلاش) صیرتندن نبعاله، (قارینتیه) و (استیریه) خطه‌لرینی شق، وبعده خروات-تستان واسلاوونیه ایالتنی مجارستاندن فصل و تفریق ایله. وارادین واسك شهرلری ایچندن کچدکدن صکره، طونه‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ۶۵۰ کیلومتره اولوب، استقامتی غربدن شرقه طوغریدر. مجراسنك اوست طرفی طاغلر آره‌سنده درین بر یتاقدن عبارت اولوب، وارادیندن آشاغیسی ایسه اووه‌لق وبتغی آزدرین اولمغله، نهرك صولری یاییلوب. بر بطاقلق ایچندن آقار. وارادین اوکنده وسعتی ۱۲۶ واسکده ۳۱۶ مترەدر. خروواتستانده‌کی مجراسی سیر سفائنه صالحدر. تابعلریندن الی یوکی (غراج) شهری ایچندن کچن (مور) نهری وایکنجی دره‌جده‌کیلر دخی بدینه، بستره، زارانچه چایلریدر، که جمله‌سی خروات-تستان واسلاوونیه ایالتنی سق ایله صاغدن دراوه‌یه منصب اولورلر. بونلرك صولری آزایسه‌ده، فیضانلری زمانده طاشوب. اطرافلرنده‌کی اووه‌لرده بر طاقم بطاقلقلر تشکیل ایدرلر.

دَرب «جاده» دیمك اولان بو کلمه بغدادده بر محله‌یه علم اولدیغی کبی، طرسوس ایله بلاد روم یعنی قونیه وحوالیسی آره‌سنده‌کی جهته دخی اطلاق اولنوردی. — دیکر بعض کلمه اضافتله دخی بغداد وموصل و نهاوند و سائر شهرلرده بعض محله‌لرك اسماء مرکبه‌سنی تشکیل ایدردی. — درب الکلاب دیار بکرده میافارقین قریه‌سنه بر محل ایدی.

دَربند بلاد قافقاسدن داغستان خطه‌سنك مرکزی بولنان بر قصبه اولوب، بحر خزرك ساحل غربیسنده وتفلیسك ۲۹۶ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ۴۲° ۴′ عرض شمالی ایله ۴۵° ۵۳′ طول شرقیده واقعدر. قافقاس سلسله‌سی شعباتندن بر طاغك اتکنده واقع اولوب، بر نصف دائره شکلنده اولدیغی حالده، براسورله محاطدر. قصبه‌نك اوستندهکی طاغك تپه‌سنده بر قلعه اولوب، قصبه‌یه بو اسمی قزاندیران بوغاز دخی ۲ کیلومتره طولنده ایکی صره‌لی جسیم دیوارله مسدوددر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ۱۳۷۷۵ اهالیسی، ۱۵ جامع شریفی، ۲ کلیساسی، ۳ حاوره‌سی، ۲۱ مکتبی، ۳ چارشیسی وخیلی دباغخانه‌لریله اسلحه وایبك وبوك منسوجات دستکاهلری واردر. ایمانی اولمیوب، اوکی آچیقدر. بك اسکی بر قصبه اولوب، قباد ویا نوشروان طرفندن تأسیس ایدلش اولدیغی مرویدر. تأسیسنك مقصدی (خزر) قومنك تجاوزاتنه قارشی برسپر اولمقدن عبارت بولنمش اولدیغندن، امر تحکیمنه زیاده‌سیله اعتنا اولنمشدی. اوائل دور اسلامده معمور بر شهر اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. جغرافیون اسلام متانت و استحکامنی توصیفده مبالغه‌ایدیورلر. عربلر عندنده (باب الابواب) و (الباب) اسمیله معروف اولوب، ترکلر عندنده دخی (دمیرقپو) اسمنی آلمشدر. دولت عثمانیه ایله دولت صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات صره‌سنده دفعاتله عساکر عثمانیه طرفندن فتح واسترداد اولنه‌رق، خیلی وقت ممالك عثمانیه‌دن معدود بولنمشدر. ۱۷۲۲ تاریخ میلادیسنده یوك پترو طرفندن ضبط اولنه‌رق، ۶ سنه صکره نادرشاه طرفندن استرداد، و ۱۸۱۳ ده بتکرار روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

— روسیه‌نك (استاروپول) ایالتنده وبحر خزره دوکیلن (قونه) نهری اوزرنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه واردر.

دربندی (ابوالولید حسن بن محمد) مشاهیر محدثیندن اولوب، جمع احادیث شریفه ایچون ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه سیاحت ایتمش؛ وکندیسندن برچوق محدثلر روایت ایلمشلر. در. ۴۵۶ تاریخنده وفات ایتمشدر.

دربندیه (دولت —) طقوزنجی قرن هجری اواخرینه اونجی قرنده شروانده حکومت سورمش بر کوچك دولت اولوب، پایتختی (دربند) قصبه‌سی اولدیغی اجلدن، بو اسمله شهرت بولمشدر. بو دولتك مؤسسی شیخ ابراهیم اولوب، کندیسی اهالی طرفندن حکمدار انتخاب اولنه‌رق، اوصره‌ده خروج ایدن تیمورلنکه عرض مطاوعت

ایتمکله ، یرنده بقا بولمش ؛ و وفاتنده اوغلی سلطان خلیل خانی اولوب ، دولت موروثه‌سنی بر قات دها تقویه ایلمش؛ وقره یوسف ترکمانی ایله محاربه ایدوب ، غالب کلمش ایدی . اوغلی وخانی شروان شاه زمانینده شیخ حیدر صوفی ظهور ایدوب ، دولت دربندیه‌یه مسلط اولمش ایسه‌ده ، شروان شاه اوزون یعقوبك امدادیله بونك شرندن قورتلمش ایدی . بعده شاه اسماعیل صفوی شروان شاهی مغلوب ایله ، شروان خطه‌سنی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، چوق طوته‌میوب، ترك ایتمکله ، شروان شاهك اوغلی غازی بك تخته کچوب ، ٦ آی صکره مقتولاً وفات ایتمش وبعده کیلان والیسی بولنان برادری شیخ شاه تخته کچمشدر . محمود شاه اسماعیل صفویی‌یه النجا ایله ، شیخ شاهه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، مغلوب ومقتول اولوب ، شیخ شاه تقرر ایتمش ؛ وکندیسی عاقل وعادل بر ذات اولمغله ، بونك زمانده دولت دربندیه یکیدن بر فر آلمش ایدی . بوندن صکره حکومت سورن اوغلی خلیل ایله تورونی شاهرخ بن فرخ میرزا زمانلرنده دولت دربندیه‌یه ضعف طاری اولوب، ۹۵۵ تاریخنده طهماسب صفوی شروانی ضبط ایتمش ایدی . سلطان سلیمان خان زمانینده طهماسب عساکر عثمانیه‌یه مغلوب اولوب،فرار ایتدیکنده، شاهرخك عمیجه‌سی برهان ملك موروثی استرداد ایله ، ۷ سنه حکومت سورمش؛ وبعده شروان ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندقده، بونك اوغلی ابابکر میرزا طرف دولت علیه‌دن شروان والیلکنه نصب اولنمش ایدی . تقریباً ۱۰۰ سنه حکومت سورن دولت دربندیه حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر :

شیخ ابراهیم	
سلطان خلیل بن ابراهیم	۸۲۱
شروان شاه بن خلیل	
غازی بیبك	۹۰٦
محمود بن غازی بیبك	۹۰٦
شیخ شاه بن غازی بیبك	۹۰۷
خلیل شاه بن شیخ شاه	۹۲۵
شاهرخ بن فرخ میرزا	۹٤۵ الی ۹۵۱
برهان بن شاهرخ	۹۵۵ » ۹٦۲

دربی (Derby) انکلتره‌ده لوندره‌نك ۱۷۸ کیلومتره شمال غربیسنده و (درونت) نهری اوزرنده برشهر اولوب، همتامی اولان قونتلغك (یعنی ایالتك) مرکزیدر . ٤۹ ۱۰۰ اهالیسی، طوبخانه‌سی، باروتخانه‌سی، منسوجات فابریقه‌لری، قیومجیلغه متعلق معمولاتی ودمیر یول موقفی واردر . — دربی ایالتنك بوبی ۸۸ و اکی ۳۵ کیلومتره اولوب، ۳۸۰ ۰۰۰ اهالیسی، منسوجات متنوعه فابریقه‌لری و بر چوق معدنلری واردر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب ، آلچق یرلری پك منبتدر . کوللری دخی چوقدر.

— بو اسمله آمریقه‌ای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (فونکتیقوت) جمهوریتنده، (نیوهاون) ایالتنده ونیو-هاونك ۱۲ کیلومتره غربنده دخی بر قصبه اولوب، ۸۰۲۰ اهالیسی واردر.

دربی لورد — (L. Derby) انکلتره سیاسیونندن اولوب، دربی قونتلریتك اون دردنجیسیدر . خدمات علمیه‌ده و مجلس مبعوثان اعضالغنده بولندقدن صکره، ۱۸٦۸ ده وفات ایدن پدریتك یرینه خارجیه مستشاری و ۱۸۷٤ ده دیزرائلی قابینه‌سنده خارجیه ناظری اولمشیدی. صوك روسیه محاربه‌سنده استعفایه مجبور اولمش؛ وبر قاچ سنه صکره وفات ایتمشدر . بش چوجغی اولان مارکی دوسالیسبوریتك طول قاریسنی تزوج ایدوب، کندیسنك اولادی اولمامشدر.

دربی وست (Derby-West) یعنی «غربی دربی» انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولیورپولك ۷ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب . لیورپولك بر محله‌سی عد اولنور . ۲۷۲۹۰ ودائرهٔ بلدیه‌سیله برابر ۷۸۰۰۰ اهالیسی واردر .

درپانه (Drepane) سچلیه‌ده‌کی (تراپانی) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر .

درجات (Dérajat) هندستانك پنجاب خطه‌سنده بر ایالت اولوب، افغانستان حدودنده وسلیمان کوه ایله سند ایرماغی آره‌سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲۵٤۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۹۹۱۲۵۱ کشی اولوب ، جله‌سی افغان جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدیندرلر . نهرلرك

کنار لرنده بولنان ویا قبو ایله اروپا ایدیله بیان اراضیسی یك منبت ومحصولدار اولوب ، سائر طرفلری چوللق ودیکنلرله مستوردر .

درد { (خواجه میر محمد بن خواجه ناصر دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا وصوفیوندن اولوب ، فارسی واردو لسانلرنده برر دیوانی ، نصوفه متعلق « رسالة الواردات » اسمیله بر کتابی ، « درددل » ، « ناله ودرد » ، « علم الکتاب » عنوانلریله تألیفاتی وسائر بعض آثاری واردر. ۱۱۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردمند { (محمد تقی دهلوی) بودخی هندستان شعراسندن اولوب ، بردیوانیله بر ساقی نامه‌سی واردر. ۱۱۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

بری افشار عشیرتی رؤساسندن اولوب ، شویت اونکدر :

تویی وقوت یك نالهٔ دکر دردی
نعوذ بالله اکر دردلش اثر نکند

— دیکری سمرقندلی اولوب ، فقر وفنا اصحابندن ایدی . شویت جلهٔ اشعارندندر :

نهم بر زخم پیکانش دمادم مرهم دیکر
که بهر تیر دیکر زنده باشم تادم دیکر

دَرْزی { وجمعی دروز (Druzes) سوریه‌ده بر طائفه در ، که باشلیجه جبل لبنان ایله جبل حورانده وراشیا وحصبیا ایله دمشق شامك اطرافنده ساکن اولوب ، حلب ومرعش وحله طرفلرنده دخی بعض فرقه‌لری بولنور . بونلر آریجه بر دین ایله متدین زعم اولنمشلر ایسه‌ده ، اساساً مسلم اولوب ، یالکز مذهبلری آریدر . کندیلرینك ادعاسنه کوره ، آل تنوحدن اولان ملوك قدیمهٔ عربك اتباعندن اولوب ، حیره دولتنك کسری طرفندن امحامی صره‌سنده آل تنوحك بقیة السیوفیله حلبك معره‌جهتنه هجرت ایتمش ؛ وصدر اسلامده شامك فتحنه کیدن صحابهٔ کرامه امداد ایدوب ، ایکنجی قرن هجریده بیروت جهتنده اختیار وطن ایلمشلردر . فاطمیون مصره اجرای حکومت ایتدکلری اثناده درزیلر بونلره انتساب ایدوب ، علی الخصوص حاکمك زمانده بیوك بر نفوذ وافتدار قزانمشلردی . حاکم بامرالله‌ك ضرار اسمنده بر ملحده اویوب ، کفر درجه‌سنه واران برطاقم افکار واعتقادات باطله‌یه صاپدیغی ، وضرارك مریداننك (حمزه) نام بر افکار واعتقادات باطله‌یی عادتا بر مذهب صورتنه وضع ایلدیکی معلومدر . ایشته درزیلر دخی اووقت ، حاکمه اولان انتسابلری حسبیله ، بو مذهبه تابع اولوب ، الی یومنا هذا او اعتقادات باطله‌یی محافظه ایتکده‌درلر . وحدانیته وانبیاء عظامه اینانوب ، صحابه‌دن سلمان فارسی (رضه) حقنده حرمت واعتقادلری زیاده‌در . تناسخه دخی اینانیرلر . مذهبلرینك اصول وفروعی سر اولوب ، اغیاره شویله طورسون ، کندی ایچلرندن (جهال) تعبیر ایتدکلری عوامه دخی کوسترمزلر ؛ و (خلوة) تعبیر ایتدکلری معبدلرینه بیر پنجشنبه اقشامی واقع اولان اجتماعلرنده یالکز (عقال) تعبیر ایتدکلری خواص بولنوب ، جهاله دخول وتقرب مساغ دکلدر . قرآن کریمه اعتقادلری وار ایسه‌ده ، بعض آیات کریمه‌یی اهل سنتك رأینه مخالف بولده تفسیر ایدرلر . کتب مذهبیه‌لرینك قرائی دخی عقاله مخصوص اولوب ، بو کتابلر کیزلی طوتیلیر ؛ واله چکنلری دخی ، بر طاقم اشارات ورموزاتله محرر اولدقلرندن ، تامیله آکلاشیلهماز . کندیلرینه قرداش واولاد تزویج کبی بر طاقم افعال شنیعه دخی اسناد اولنیور ایسه‌ده ، کندیلری بوکبی افعالی منکر اولوب ، علی الخصوص عاقللرینك کافهٔ محرماتدن اجتنابلری شرطدر . تعدد ازواج کندیلرنجه محرمات اولوب ، تطلیق ایتدکلری زوجاتی دخی بردها آله مازلر .

درزیلر سائر اهل اسلامله مصاهرت ایتدکلرندن ، نسللری هر اختلاط وامتزاجدن عاری اولوب ، سیماسی کندیلرینه مخصوص بر طرزده‌در . اکثریت اوزره ایری ، تندرست ، تناسب اعضایه مالك وشائلی آدملر اولوب ، ایچلرنده صاری صاچلی ومائی کوزلی افراد دخی بولنور . جسارت وشجاعتله متصف اولوب ، مهمانه‌نوازلقلری دخی مشهوردر . آنجق بعضلری وعلی الخصوص جبل حوارنده اقامت ایدنلری سرکشلك وتمردله مألوف اولوب ، اخذ ثاره وغدارانه سفك دمایه اقدامکاری زیاده‌در . بتون درزیلرك مقداری سکسان ایله یوز بیك آره‌سنده تخمین اولنمقده‌در . اهل صلیب محاربانی زمانلرنده امرای اسلامك تحت قیادتنده فرنکلره قارشی بیك جسورانه حرب ایتدکدن صکره ، کندی استقلالرینی محافظه ایچون ، اکثریا

غالبیتدن صکره سلاحلرینی امرای مشارالیهه قارشی چویرمشلردر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شامك فتحنه کیندیکنده، درزیلر عرض مطاوعتله حرباً امداد ایتدکلرندن، بعض امتیازاته نائل اولوب، ادارهلری کندی بکلرندن امیر فخر الدینه احاله اولنمشیدی. بعده عدم انقیاده تصدی ایتملریله، سلطان مراد خان ثالث زماننده ابراهیم پاشا یدیله تربیه او. لنمشلردی. متولیلرك عصیانی صره‌سنده ایسه بونلره قارشی عساکر دولته یاردیم ایتمشلردر. جبل لبنانده وسوریه‌نك سائر طرفلرنده بولنان خرستیانلرله مناسبتلری پك زیاده اولوب، دفعاتله بینلرنده حرب ونزاع وقوع بولمشدر. بو منازعاتك اك مشهوری آوروپادولنك مداخله‌سی منتج اولان شام وقعه‌سیدر، که ۱۲۷۷ تاریخنده وقوع بولمشدر. جبل لبنانده کیلر بوصوك وقتلرده طریق تمدن وترقیه سلوك ایدوب، کندیلرینه مخصوص بعض منتظم مکتبلری واردر؛ واکثریت اوزره بولندقلری شئون قضاسیله سائر بعض محالرك مأمورین ملکیه و عدلیه‌سی دخی کندیلرندر. درزیلرك اکثری فلاحت وزراعتله مشغول اولوب، ایچلرنده ارباب حرف وصنعت آزدر.

درزیجان { بغدادك آلت طرفنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده بر بیوك قریه

اولوب، مورخ شهیر خطیب بغدادینك پدربنك وطنی ایدی. کیامره زماننده (مدائن) اسمیله معروف مدن سبعه‌نك بری بولنمش اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

درسده { ولآلمانجه درسدن (Dresde, Dresden) آلمانیاده صاقسه قرالغنك پایتختی بر شهر اولوب، برلینك ۱۷۰ کیلومتره جنوبنده و(البه) ایرماغنك ایکی ساحلنده اولهرق ۱۱° ۲۳′ ۴۷″ طول شرقیده واقعدر. کرك موقعیجه وکرك ابنیه وسوقاقلری جهتیله آلمانیانك وبلکه بتون آوروپانك اك کوزل والك فرح‌فزا شهری اولوب، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی، ایکی کوزل واوزون کوپریسی، ۲ سرایی، متعدد مصنع کلیسالری، دلنشین ابنیهٔ امیریه وعمومیه‌سی، بیوك تیاترولری، آقادمیسی، طب وفن جراحی مکتبیله بوکا مربوط نباتات باغچه‌سی، تشریح سرکیسی، آلات جراحیه موزه‌سی، فن بیطره وفن قباله مکتبلری، مکتب صنایعی، پیاده وسواری وطوپجیلر ایچون مکاتب عسکریه‌سی، موسیقی نمونه‌خانه‌سی، فن معماری مکتبی، ۳۰۰۰۰۰ جلدی حاوی اولان کتبخانهٔ قرالی ایله دیکر متعدد کتبخانه‌لری، فنون طبیعیه، علم ثروت، جغرافیا، طب، استاتستیق وسائره به مخصوص جمعیات علمیه‌سی، علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه الات وادواتنه مخصوص نمونه‌خانه‌سی، مکمل برموزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی واردر. علوم ریاضیه نمونه‌خانه‌سنده مشاهیر منجمین اسلامدن محمد بن مجد دمشقی طرفندن یدنجی قرن هجری ابتدالرنده معمول برکرهٔ مصنعه دخی موجوددر. درسده شهری علوم وفنونك اك پارلاق مراکزندن اولغله، بحق «آلمانیانك فلورانسه‌سی» تسمیه اولنمشدر. کوندن کونه دخی کسب توسع ایتمکده اولوب، اهالیسی سنه‌دن سنه‌یه عقوله حیرت ویره‌جك بر صورتله تزاید ایتمکده‌در. البه ایرماغی وبوکا منصب اولمق اوزره ایکی جهتندن آقان ایکی‌چای شهری درده تقسیم ایدیور. اسکی استحکاماتی هدم ایدیلوب، کوزل تفرجکاهلره تحویل اولنمشدر.

درسیم { آناطولی ایله کردستان آره‌سنده بر کوچك خطه اولوب، معمورة العزیز ولایتنه ملحق برسنجاق تشکیل ایدیور. ′۴۰ °۳۸ ایله ′۳۷ °۳۹ عرض شمالی و′۷ °۳۶ ایله ′۳۷ °۳۸ ′۵۸ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوباً وغرباً خربوت سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتیله، شرقاً دخی ینه ارضروم ودیاربکر ولایتلریله محاط اولوب، (مزور) طاغنك جنوبی اتکلرندن عبارتدر. فرات غربی ونام دیکرله قره‌صو مزور طاغنك شمالی اتکلرندن طرلاشه‌رق، سنجاغك حدود غربیه‌سنی آردینی کبی، فرات شرقی ونام دیکرله مراد نهری دخی حدودجنوبیه‌سنی تشکیل ایده‌رك، بو ایکی نهر درسمك غرب جنوبی کوشه‌سنده برلشیرلر. مراد نهری نابعلرندن (پری صویی) ودرسم چایی دخی سنجاغك ایچندن کچه‌رك، مراد نهرینه دوکیلورلر. بووجهله درسم همان هر طرفدن نهر مجرالریله وطاغ صرتلریله آیرلمش اولوب، طاغلق وصرب بر یر اولمغله، اوتهدن بری بعض عشایر اکرادك جولانکاهی حکمنده قالمشدر. بوسببه مبنیدر، که مقدما ارضروم ولایتنه ملحق اهمیتسز بر یر ایکن، بعده آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش؛

وآنجق مأمول اولان نتیجه استحصال اولنه مدیغندن، اخیراً سنجاق صورتنه چوبریلوب، معمورة العزیز ولایته الحاق اولنمشدر. مرکزی (خوزات) قریه‌سی اوله‌رق، مرکز ایله اووه‌جق، چشکزك، چارسنجاق، مازکرد، قوزیجان، قزل‌کلیسا وباخ اسملریله ۸ قضایه منقسم وجمعاً ۵۳۳ قریه‌یی جامعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۴۶۰ مربع کیلومتره‌دن یعنی ۱۴۱۱۶۲۰۰ دونمدن عبارت اولوب، بوندن ۸۱۸۷۰۰۰ دونمی ناقابل زراعت طاغلق وطاشلق، ۵۲۱۹۰۰۰ دونمی مزروع، ۵۶۰۰۰۰ دونمی مرعی، ۱۵۰۰۰۰ دونمی دخی اورماندر. اهالیسی ۴۳۰ ۶۳ کشیدن عبارت اولوب، ۴۳۲۶۰ ی ترك، ۱۲۰۰۰ ی کرد، که جمعاً ۵۵۲۶۰ ی اسلام و ۸۱۷۰ ی ارمنی اوله‌رق، ارمنیلرك ۶۱۰ ی پروتستاندر. طاغلرده ساکن اولان کردلر قیشین یر آلتنده بر طاقم قلبه‌لرده ویازین آچیقده یاشارلر. یوقاریده‌کی تقسیمدن دخی آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسنك اکثری غیرقابل زراعت اولوب، اهالینك چوغی دخی چوبانلقله کچینیرلر. چارشمبلی وبازارلی قصبه‌سی اولیوب، اهالینك محتاج اولدقلری جزئی منسوجات وسائره‌یی بعض سیار صاتیجیلر کزدیررلر. مع‌هذا کرد قاریلری اولدقجه مقبول کلیم وخالی اعمال ایدرلر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، نخود، فاصولیه، توتون وسائره‌دن عبارت اولوب احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایدیور. خیلی بال، بال مومی، کراسته واودون ایله اغنام محصولاتندن دری، یونك، کچی قیلی وسائره دخی چیقار. آنجق یوللرك فقدانی وقیشك شدت وامتدادی فضلهٔ محصولاتك اخراجنه وبرکونه تجارت اجراسنه دخی مانع اولور. درون لواده ۶ مدرسه ایله ۹ اسلام و۸ ارمنی صبیان مکتبی موجوددر.

دَرعه { مغرب اقصاده مراکش حکومتنك قسم غربیسنده حدودجنوبیه‌یی تشکیل ایدر. یر نهر اولوب، درن (یعنی اطلاس) سلسلهٔ جبالنك اك یوکسك محللرندن نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ۱۵۰۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، (رأس انتون)ك ۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بحر محیط آطلاسیه دوکیلور. مجراسنك قسم اسفلنده یتاغی ۱۵۰ متره قدر کنیش ایسه‌ده، عمقی برمتره‌دن آشاغیدر. منابعی اطرافنده‌کی قارلرك اریمسی موسمنده طاشوب، بعض کوللر تشکیل ایدر. وادیسی پك منبت اولوب، مزروعاتی، باغلری وحرما ونار آغاجلری چوقدر. بو وادیده کویلر پك صیق واهالی چوقدر. — یاقوت حموی «معجم البلدان»نده بو اسمله اورالرده برقصبه بولندیغنی بیان ایدیور. بونهرك کنارنده اولمسیله نهرك بوقصبه‌نك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دَرعیه { جزیرة العربده نجدك مرکزی اولان (ریاض)ك ۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ریاضدن اول وهابیلرك مرکزی ایدی. اووقت ۵ محلهدن مرکب اولوب، هر بری آریجه برسورله محاطایدی. وهابیلر مسئله‌سنده تخریب اولنوب، شمدیکی حالده یالکز ۱۵۰۰ اهالیسی واردر.

درغازی خان { هندستانده پنجاب خطه‌سنك درجات اباتنده وملتانك ۴۴ کیلومتره غرب جنوبیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۷۱۶۵ اهالیسی، ۱۶۰۰ دکاندن مرکب ایشلك چارشیسی، هندستانله وآسیای وسطی ایله بیوك تجارتی واردر. جوارلری پك منبت اولوب، کلیتلی حبوبات، پاموق، چوید، شکر وبك کوزل میوه‌لر حاصل اولور. هواسی آغردر. اهالیسی افغان نیدر. — سنجغی سند نهریله سلیمان طاغی آره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۲۷۶ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۰۸۸۴۰ کشیدر.

درغان { جیحونك ساحل جنوبیسندن ایکی میل مسافه‌ده و(مرو)دن خوارزمه کیدن طریق اوزرنده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دَرغَم { سمرقند مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

درغور { سجستان یعنی سیستانده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

درفاتح خان { پنجابك درجات ایالتنده ودامن خطه‌سنده برقصبه اولوب، آنف البیان درغازی خانك ۱۲۰ کیلومتره شمالنده وسند نهرینك بر شعبه‌سی کنارنده واقعدر. ۵۰۰۰ اهالیسی واطرافنده پاموق، چوید، توتون، آفیون وشکر محصولاتی وپرر منبت اراضیسی واردر.

دَرَق { سمرقند جوارنده اعلی واسفل اولهرق ایکی قصبه ایدی.

دَرَك { مکرانده بر قصبه وطوس جوارنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرکی { ایران شعراسندن اولوب، (ف) لبدر. شاه عباس زمانینده یاشامش؛ وبعده (دکن)ه کیدوب، اورادہ وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شویت جملهٔ اشعارندندر:

نه یاری حلقه بردر زد نه صبحی خنده بر روزن
بتنك از سوختن آمد چراغم داد ازین شبها

دَرَن { آفریقهنك شمالنده واقع آطلاس سلسلهٔ جبالنه برایلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، کتب عربیه ده بواسمله مذکوردر. [«آطلاس» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

درنته { (Drenthe) فلمنكك شمال شرقی جهتنده برایالتی اولوب، شمالاً وغرباً وجنوباً غرونینکه، اوور ایسل وفریزه ایالتلریله، شرقاً دخی هانوره حکومتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیهسی ۲۶۶۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۸۸۴۵ کشیدر. اراضیسی قوملق وآزمنبت اولوب، مرعالری چوقدر. محصولاتی بغدای، چاودار، مصر، کتن، شربتچی اوتی وسائرهدن عبارت اولوب، احتیاجات محلیهیه کافی اولمامغله، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی حیواناتدر. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وسائر حیواناتیله طیور بینیه وآریلری چوقدر. مرکزی (آسن) قصبهسی اولوب، (میل) اسمیله بر قصبهسی دها واردر. بردمیریول خطیله برقاچ جدول خطهیی شق ایدیور. صنایعی جزئیاتدن عبارتدر.

درنکام { (Dharangam) هندستانك دکن قطعهسنده بمبای ریاستنك (کندش) سنجاغنده، ودولیهنك ۵۵ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۸۵ اهالیسی واردر.

درنه { برقه خطهسنده یعنی بنغازی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، بنغازینك ۳۳۳ کیلومتره شرق شمالیسنده و ۳۲° ۴۲′ ۵۵″ عرض شمالی ایله ۲۰° ۱۵′ ۵۰″ طول شرقیده واقعدر. بنغازیدن جبل اخضر ایله آیرلمش اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر. قصبهنك ایچندن کچن بردره باغچهلرینی اروا ایتمکله، پك کوزل پورتقال، لیمون، موس، نار وسائر میولر حاصل اولور. بدویلرك اطرافدن ایندیردکلری ساده یاغ دخی بواسکلهدن اخراج اولنمغله درنه یاغیله معروفدر. درهنك صولری قصبهنك اطرافنده بعض بطاقلر تشکیل ایتمکله، هواسی آغرجهدر. بنغازی ومالطه وکریدایله تجارتی واردر. ازمنهٔ قدیمهده (درنیس Dernis) اسمیله معروف اولوب، هله رومالیلر زمانینده پك معمور ایدی. سوری ابنیهٔ قدیمهسنك طاشلریله معمولدر. ۷۶ تاریخ هجریسنده درنهده زهیر بن قیس علوی ایله برخیلی مجاهد شهید اولوب، اورادہ مدفوندرلر. — درنه قضامی بنغازی مستقل متصرفغنی ترکیب ایدن ۴ قضانك بری اولوب، قبه، تومیا وطبرق اسملریله ۳ ناحیهیی دخی حاویدر.

درو { (Dreux) فرانسهنك (اوره مع اوآره) ایالتنده و(شارتره) نك ۳۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، (بلزه) نهری اوزرنده واقع و ۶۴۰۰ اهالیی جامعدر. مکتب اعدادیسی، کتبخانهسی، دباغخانهلری وباقیرجیلق ودمیرجیلکه متعلق فابریقهلری واردر. یك اسکی بر قصبه اولوب، اسکی برکلیسامی وبعض آثار عتیقه بقایاسی قائمدر. فرون وسطاده کوچك بر فونتلغك مرکزی ایدی.

درواز { (Dharvar) هندستانك دکن قطعهسنده بمبای ریاستنده وبمبایك ۴۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر شهر اولوب، ۲۷۱۳۵ اهالیسی وایشلك پاموق تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیهسی ۱۲۶۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۸۸۰۴۰ کشیدن عبارت اولوب، هندستان غربینك انك زیاده پاموق محصولاتی ویرر بربدر.

درواز { ترکستانك منتهای جنوب شرقیسنده وبدخشان خطهسی داخلنده برناحیه اولوب، سرخ آب نهریله اروا اولدیغندن، منبت ومحصولدار در. اهالیسی تاجیك یعنی ایرانی جنسنه منسوبدر.

دروپولی { (Dropoli) آرناؤدلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاق وقضا. سنده وارکرینك جهت جنوبیهسنده بر یر اولوب، (درینو) نهری وادیسنده کائن طار واوزون بر

اووه‌دن عبارتدر. بو اووه‌ده بولنان کویلرك جمله‌سی چفتلك اولوب، زراعی وقتیله خارجدن نقل‌واسکان ایدلمش رومللردر. اراضیسی پك منبت و محصولدار در. — مذکور (درینو) نهرینه دخی بعضاً (درو-پولی) نامی ویریلیور.

دروت { یاخود دروپت (Drot, Dropt) فرانسه‌نك جنوب غربی جهتنده (غارونه) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (دوردونیه) ایالتنده نبعانله، دفعاتله مذکور ایالتدن (لوت مع غارونه) ایالتنه کچه‌رك، وبر چوق قصبه‌لری اروا ایده‌رك، ۱۲۸۰ کیلومتروك جریاندن صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، غارونه‌یه دوکیلور. مجراسنك نصف اسفلی بعض سدلر واسطه‌سیله سیر سفائنه صالح اولمغله حالة قونمشدر.

دروز { [« درزی » ماده‌سنه مراجعت بیو-ریله.]

دروسن { (Drossen) پروسیه‌نك (براندبورغ) ایالتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (اودر) نهری اوزرنده کی فرانکفورتك ۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده‌واقع و ۵۱۷۰ اهالی‌یی جامعدر.

دروسوس { (Drusus) بواسمله اسکی روما رجالندن درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (لیویوس —) میلاددن ۱۲۲ سنه اول تریبون اولوب، رقیبی اولان (غراقخوس)ه غلبه چالمق ایچون، اهالی‌یه اراضی توزیع ایتمك کبی بعض سماحتلرده بولنمش؛ و قبل المیلاد ۱۱۲ تاریخنده قونسلوس اولوب، (اسقوردیسق)لری مغلوب ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی (لیویوس —) برنجینك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۹۱ تاریخنده تریبون اولمش؛ و پدرینك اثرینه تبعیتله، اهالی حقنده نافع بر طاقم قوانین وضع ایده‌رك، ۹۰ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (قلودیوس نرو—) لیویانك اوغلی و(تیبر)ك کوچك برادری اولوب، آوغستوس طرفندن اوغلنه قبول اولنمش؛ وفرانسه وآلمانیا طرفلرنده بر چوق غائیتلره نائل اولوب، الك اول (جرمانیقوس) لقبیله تلقیب ایدلمش؛ و(رین) ایله (ایسل) ایرماقلری آره‌سنده (فوسادروسیانه) اسمیله معروف بر جدول آچدیرمشدیدی. میلاددن ۳۸ سنه اول طوغوب، ۹ سنه اول وفات ایتمشدر. مشهور جرمانیقوس ایله ایمپراطور قلودیوسك بدریدر.

— دردنجیسی (قیصر —) تیبر ایله ایکنجی قاریسی (ویپسانیه) نك اوغلی اولوب، جسور بر آدم اولمغله، میلادك ۱٤ تاریخنده (پانونیا) آلایلرینك عصیانی باصدیرمش، و(آلمان) قومی مغلوب ایتمش اولدیغندن، ۲۱ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن قونسلوسلغه نصب اولنمش ؛ و (سیان)ه برطوقات اوردیغیچون، ۲۳ده بونك طرفندن تسمیم اولنمشدر.

دَرَوقره { عراقده بر قصبه اولوب، حجاج طرفندن تخریب واهالیسی واسطه نقل ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَوقه { اندلسده بر قصبه اولوب، ۵۳۰ تاریخنده صعید مصرك فقط قصبه‌سنده وفات ایدن مشاهیر علما وقراءدن (ابو زکریا یحیی بن عبدالله الدروقی) نك مسقط رأسی اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

دروکده { (Drogheda) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده همنامی اولان سنجاغنك مرکزی برقصبه واسکله اولوب، دوبلینك ۳۸ کیلومتره شمالنده و(بونیه) نهری اوزرنده واقعدر. تجارتکاه براسکله اولوب، ۱۳۵۱۰ اهالیسی، ذخایر اخراجاتی وبیره وبز فابریقه‌لری واردر. — سنجاغی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

دروموره { (Dromore) ایرلانده‌نك (دوون) ایالتنده و(دوون پاتریق)لك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وایرلانده‌نك فتولیك باش پسقپوسلغنه مخصوص دائره‌سی واردر.

دروموند { (Drummond) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهوریتنده وشمالی قارولینه حدودی قریبنده برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲ مربع کیلومتره قریبدر. — بنه ممالك مجتمعه‌نك (میشیغان) جمهوریتنده واقع (هورون) کولی داخلنده بواسمله برآطه اولوب، (ماکینتولین) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. — بحر محیط معتدله کائن (حیلبرت) جزایر مجتمعه‌سندن برکوچك آطه دخی بواسمله تسمیه‌اولنوب، اصل اهالیسی عندنده

درومه (Drome) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده همنامی اولان ایالتده بر نهر اولوب، (یوقاری پیرنه) ایالتی حدودنده نبعاله، ابتدا شمال غربیه، بعده جنوبه ونهایت بنه غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، مذکور ایالتی اورته‌سندن شق‌ایله، ۱۲۰ کیلومترهلك جریاندن صکره (رونه) ایرماغنه دوکیلور. عادی وقتلرده صوبی آز ایسه‌ده، یاغمور یاغدیغنده سیلدردن آرتوب، پك مخاطره‌لی اولور. رونه دوکلمزدن‌اول پارسدن مارسلیه‌یه کیدن دمیریولك کچدیکی ٦ کرلی برکوبرینك آلتندن کچر.

درومه (Drome) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، رونه ایرماغی مجراسنك شرق طرفنده‌در. غرباً (آردش)، جنوباً یوقاری پیرنه، شرقاً (ووقلوزه)، شمالاً دخی (ایزره) ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰٦۵۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۲۱ ۷۵۰ اهالیسی واردر. (دوفینه) ایله (پرووانسه) خطه‌لرینك برر قسمندن متشکل اولوب، مرکزی (والانسه) شهریدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات ومیوه وسبزه‌لرك انواعیله، صفران، کنویر وسائره حاصل اولور. باغلری چوق اولوب، چوق شراب چیقار. مالی دخی چوقدر. معدن کوری، بیاض مرمر، هیکل اعمالنه الویریشلی طاش، آچلی، صاقسی طوبراغی، یاپی طاشی وسائره دخی بولنور. قسم شرقیسنده اورمانلر دخی چوقدر. صنایع محلیه عادی یوك منسوجاتله، صاقسی، جام، کاغد، اسپرتو وسائره اعمالندن عبارت اولوب، خیلی فابریقه‌لر واردر. تجارتی باشلیجه شراب، یاغ، مال موی، بادم وسائره‌یه متعلقدر. ایالت والانسه، دبه، نیون ومونتلیمار اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، ۲۹ ناحیه و۳۷۲ دوائر بلدیه‌یی حاویدر.

درونت (Derwent) انکلتره‌ده بو اسمله ٤ نهر واردر: بری دربی سنجاغنك منتهای شمالنده نبعاله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، دربی قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، سیر سفائنه صالح برحاله کلوب، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (لیچستر) سنجاغی حدودنده صولدن (ترنت) ایرماغنه دوکیلور. — ایکنجیسی (یورق) سنجاغنك قسم شمالیسنده نبعاله، جنوبه وبعده غربه‌طوغری جریان ایده‌رك (نیومالتون) ایچندن کچدکدن صکره، سیر سفائنه کسب قابلیت ایده‌رك، تقریباً ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صولدن (اوره) ایرماغنه‌دوکیلور. — اوچنجیسی (قومبرلاند) سنجاغنده نبعاله، شماله طوغری آقه‌رق، و (درونت واتر) ایله (باسنتوایت واتر) اسملریله ایکی کوزل کوللك ایچندن کچه‌رك، ۵۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ایرلانده دکزینه دوکیلور. — دردنجیسی دورهام ایله نورتومبرلاند سنجاقلری آره‌سنده آقوب، تقریباً ۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن‌صکره، (نیوقاستل)ك‌اوست طرفنده صاغدن (تینه) نهرینه دوکیلور.

— آوسترالیانك (تاسمانیا) جزیرهٔ کبیره‌سنده دخی بواسمله بر ایرماق اولوب، جزیره‌نك‌وسطلرنده نبعاله، (سنت قلر) کولنك جنوب غربی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، درت بچق کیلومتره‌لك بر آغزدن بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسی تقریباً ۲۰۰۰ کیلومتره‌در.

درونت‌واتر (Derwentwater) انکلتره‌نك (قومبرلاند) سنجاغنده‌بر کول اولوب، آنفاً ذکر اولنان (درونت) نهری صوبنك یاپلمسندن متشکلدر. بویی ۵ واکی ۱½ کیلومتره‌اولوب، اطرافی‌اورمانلرله وباغچه‌وکوشکلرله مستور تپه‌لرله محاط اولدیغی کبی، ایچنده دخی باغچه‌لرله مستور ایکی کوچك آطه بولنمغله، غایتله کوزل وفرح‌فزا بر منظره پیدا ایدوب، دنیانك اك کوزل کولی عد اولنور.

درونتهایم (Drontheim, یاخود تروندهیم (Trondhjem) نوروج (نورـ دنقیلس) ایالتنده و(نید) نهرینك منصبنده اولهرق قریستیانیانك ٤۰۰ کیلومتره شمالنده برشهر واسکله اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، مصنع برکایساسی، فنون آقادمیاسی، فنون طبیعیه نمونه‌خانه‌سی، کتبخانه‌سی، لاپونلرك تعلم وتربیه‌سنه مخصوص مدرسه‌سی، کراسته وبالبق وبالیق یاغنه متعلق ایشلك تجارتی واردر. (روراس) ده چیقان باقیر معدنلرینك مرکزی حکمنده‌در. اولری اخشاب

اولدیغندن، یانغینلری کثیرالوقوعدر. نوروج قرالری بوشهرده تتویج اولنورلردی.

درونه (Dronne) فرانسه‌نك جنوب غربی قسمنده برنهردر، که (بوقاری ویانه) ایالتنده نیمانه، جنوب غربیه طوغری جریان ایده‌رك، برآز یرده (بوقاری ویانه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك حدودینی آیردقدن صکره، دوردونیه ایالتنه بالدخول، بو ایالتك قسم غربیسنی شق، و بر خیلی یرده حدود غربیه‌سنی تفریق ایله، (ژیرونده) ایالتنه کیره‌رك، (قوتراس) قصبه‌سنك آلت طرفنده ژیرونده ایرماغی تابعلرندن (ایسله) نهرینه دوکیلور. بر چوق چایلرك صولرینی اخذ ایدوب، بونلرك اك بیوکلری (نیزونه) ایله (توده) در. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، سیر سفائنه صالح دکلسه‌ده، غایتله کوزل واطرافی منبتدر.

درونی شعرای عثمانیه‌دن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ازنیقلی اولوب، ابتدای حالنده ترزیلکله مشغول بر امی ایکن، بعده تحصیل علم ایتمش؛ وآفیونه مبتلا اولوب، بونك تأثیریله وفات ایلمشدر. کوزل اشعاری اولوب، شو بیت جمله‌دندر:

قوت ایدنمشدر بزی مور اجل ارزن کبی
کیم طاشور زیر زمینه دانهٔ خرمن کبی

— ایکنجیسی واردار یکیجه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شام زلفك دخی بغداد نه حائل کوریجك
کوزمك بریسی دجله بریسی اولدی فرات

— اوچنجیسی مغنیسالی اولوب، طنبور چالمه‌ده وفن موسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. شهزاده لکنده سلطان سلیم خان ثانیه انتساب ایتمشدی. شو بیت جمله‌ده اشعارندندر:

جانجا یلکن آچوب چیقدی آچلدی ازهار
صانکه دریای سفید اولدی فضای کلشن

دروهوبیچ (Drohobycz) آوستریا ومجارستان دولتلرینك غالیچیا ایالتنده، (سامبور) سنجاغنده وسامبورك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (دنیستر) نهری تابعلرندن بری اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۶۸۹۰ اهالیسی، مصنع برکلیسا وحاورد‌سی، بازاری، طوز وغاز تطهیر خانه‌لری ومجارستانله ایشلك تجارتی واردر.

درویش شعرای عثمانیه‌دن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی استانبوللی اولوب، ریس الکتاب اولمشدی. کوزل اشعاری وار ایدی.

— ایکنجیسی قونیه‌لی اولوب، طریقت مولویه‌به انتسابی ومثنوی شریفله اشتغالی واردر. شام بکلربکی مصطفی پاشانك معیتنده شهر مذکوره کیدوب، اورادە برمولویخانه تأسیس، و ۹۸۰ده اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

طوتدی جهانی خیمهٔ کردون طبابلر
صحرایی زین ابلدی چادر چیچکلری

— اوچنجیسی ادرنه‌لی اولوب، شو بیت اونکدر:

قد دلجویك خیالی دیدهٔ خونابده
کویا برسرو رعنادر کنار آبده

درویش آغا شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌نك (موستار) قصبه‌سندندر. سلطان مراد خان ثالثك التفات وحمایه‌سنه مظهر اولوب، فرمان پادشاهیلریله (بنایی)نك «سخا‌نامه» سنی نظماً ترکجه‌به ترجمه ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

عارض سیمینك اوستنده سنك کاکلیدر
سایه صالمش رك نسرین اوزره یاسنبلیدر

درویش پاشا عهد سلطان احمد خان اولده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، حدیقهٔ خاصه‌دن نشأت ایله، بوستانجی باشی اولدقدن صکره، ۱۰۱۴ تاریخنده قپودان دریا و ۱۰۱۵ ده لاله محمد پاشادن صکره صدراعظم اولمشدی. عقل وتدبیری ز وظلم وخبثی چوق اولمغله، اوصره‌ده آچیلان ایران سفرینه دیوانه فرهاد پاشا کبی بر نااهلی کوندره‌رك، باعث کفت وکو اولمش؛ و ۷ آی صدارتدن صکره ینه اوسنه عزل، و قتل اولنه‌رق، وجودینك رفعی عمومك تمنویتنی جلب ایتمش ایدی.

درویش پاشا سلطان عبدالحمید خان اول دورنده مسند صدارت عظمایه اسمی (تاپوتو) در. ۲۰′ ۱° عرض جنوبی ایله ۱۷۲° ۵۰′ ۳۶″ طول شرقیده واقع اولوب، ۶۲۰۰ اهالیسی واردر.

به‌نائل اولان وزرادن اولوب، استانبوللیدر. سلطان یاغلقجیسی قدری آغانك اوغلی اولوب، ۱۱۴۸ تاریخنده خوشقدم محله‌سنده طوغمش؛ وابتدا بعض وزرانك مهردارلق ودواتدارلق خدمتلرنده بولنوب، بعده مدت مدیده دفتردار کیسه داری بولنمش؛ و۱۱۸۲ده بنه دفتردار کیسه‌دارلغیله اردوی همایونه اعزام اولنه‌رق، برمدت دفتردار وکالتنده بولندقدن صکره، ۸۵ده شمنی قشلاغنده شق اول دفتردارلغی اولمش؛ و درسعادته عودتنده عزل اولنمش ایسه‌ده، یکرمی‌کون صکره ثانیاً شق‌اول دفتردارلغنه، و۲۹ده صدر عالی کتخدالغنه نصب اولنه‌رق، اوج آی صکره عزت محمد پاشانك دفعهٔ اولی صدارتندن عزلی اوزرینه، مسند صدارت عظمایه کچوب، برچوق سنه‌دن زیاده‌جه امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۹۰ تاریخنده عزل اولنه‌رق، حانیه محافظلغیله کریده عزیمت ایتمکده ایکن، اثنای راهده خسته‌لنه‌رق، سافرزده وفات ایتمشدر. حلیم وسلیم بر وزیر ایدی. روسیه ایله مصالحه اولندیغی صره‌ده وایام صدارتنده اوج دفعه شهر دونمامسی وقوعندن طولایی بر چوق هدیه‌لر ویروب، عزلنده کلینلی دیونی ظهور ایتمشیدی. بعض خیراتی واردر.

درویش پاشا (کیباکر —) منأخرین مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۳۳ تاریخنده استانبوللده‌اوبده‌طوغمشدر. پدری محله امامی ومکتب خواجه‌سی ایدی. اون‌ایکی یاشنده‌ایکن یکی‌کشاد اولنان مهندسخانهٔ برّیهٔ همایون مکتبنه دخول ایله، مکتب مذکوردن خروجندن صکره طرف دولتدن اکمال تحصیل ایچون آوروپایه کوندریلن ضابطان میانده بولنه‌رق، برقاچ سنه انکلتره‌ده واوچ سنه دخی پارسده اقامتله، معادن مکتبنه دوام ایتمشیدی. استانبوله عودتنده کبان وارغنی معدنلرینك سرمهندسلکیله آناطولی‌به اعزام، وبعده مکتب فنون حربیه‌ده حکمت طبیعیه و کیمیا معلملکنه نصب اولنه‌رق، وبو آرالقده قطع مراتب دخی ایدرك، نهایت میرالوالق رتبه‌سیله مکتب فنون حربیه مدیریتنه تعیین اولنمشدی. ۱۲۶۶ تاریخنده فریقلك رتبه‌سیله تحدید حدود ایرانیه‌یه مأمور اولوب، برهیئت مخصوصه ایله اوطرفه عزیمت ایتمش؛ ودرت سنه‌یه قریب دوام‌ایدن بومأموریتدن عودتنده مملکتین بکلرینی مقاملرینه اعاده ایتمك مأموریتیله اوطرفه اعزام اولنه‌رق، عودتنده عموم مکاتب عسکریه ناظری اولمش ایدی. ۱۸۵۶ تاریخ میلادیسنده پارسده انعقاد ایدن مجلس عمومیٔ عسکریده طرف دولتعلیه‌دن مرخص تعیین اولنه‌رق، روسیه مصالحه‌سندن صکره بسارابیه حدودی تعیینه‌مأمور اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك جلوسنی متعاقب تشکیل بیوریلان اورمان ومعادن مدیریتنه نصب اولنه‌رق، شام‌وقعه‌سندن صکره‌دخی حمل لبنانده اعادهٔ آسایش ایتمك مأموریت مخصوصه‌سیله سوریه‌یه کوندرلمشیدی. بعده بعض مجالس عسکریه اعضالق وریاستلرنده وسائرمهم‌مأموریتلرده بولنه‌رق، واکثرمکانبده حکمت طبیعیه وکیمیامعلملکی ایدرك، سلطان عبدالعزیز خانك اواسط سلطنتلرنده رتبهٔ مشیری‌یی احراز ایلمش؛ و۱۲۹۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. برکیمیا وحکمت طبیعیه ترجمه‌سیله سائر بعض آثاری واردر.

درویش حسن (شعرای عثمانیه‌دن‌اولوب، ابنه بختیلی ایدی. دور سلطان مراد خان ثالثده بعض کبرا معیتنده بك چوق سیر وسیاحت ایتمشدی.

درویش دهکی (مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، قزوینلیدر. شهر مذکورك (دهك) محله‌سنه نسبتله معروفدر. چولهالق وکربیجیلك صنعتلریله مشغول ایکن، بعض اشعاری سلطان یعقوبك حضورنده اوقونمغله، خوشنه کیتدیکندن، حکمدار مشارالیه طرفندن جلب اولنه‌رق، التفات ونوازشه مظهر اولمش ایدی. علی شیرنوایی صاحب ترجمه‌نك اشعارینی تقدیر ایتدیکی کبی، مولانا جامی دخی شویلتی چوق تحسین ایتمشدر:

منزل عشق که وادیٔ سمومست وسراب
غیر مجنون که درآن آب و هوادارد تاب

درویش علی (مشاهیرخطاطیندن اولوب، ثلث و نسخ خطلرینی خالد ارضرومیدن اخذ ایلمشدر. یوزلرجه شاکردی اولوب، حتی کوپریلی زاده احمد پاشا دخی شاکردانندن

بولنمشدر. فرق متجاوز مصحف شریف ایله برچوق انعام واوراد ومرقعات یازمشدر. ۱۰۸۰ تاریخنده وفات ایدوب، طوپ‌قپو خارجنده مدفوندر.

درویش قاسمی { شعرای ایراندن اولوب، عن‌اصل هراتلی اولدیغی حالده، (تون) شهرینه نقل وتوطن ایتمکله، تونی لقبیله شهرت بولمشدر. درویش نهاد وصاحب قناعت بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر:

از همت بلند نباشد که قاسمی
شهر هری گذارد وقانع بتون شود

درویش محمد پاشا { دولت عثمانیه‌نك مسند صدارته یکمش وزرادن اولوب، چرکسی الاصلدر. طبانی یاصی محمد پاشانك صدارتنده صدراعظم کتخدالغی اولوب، ۱۰۴۷ تاریخنده شام و ۴۸ ده دیاربکر والیسی اولمشیدی. ۱۰۴۹ ده رتبهٔ وزارتله بغداد محافظلغنه تعیین اولنمش؛ ۱۰۵۴ ده حلب، ۵۵ ده آناطولی، ۵۹ ده سلستره والیسی اولوب، ۱۰۶۱ ده ثانیاً آناطولی وبوغاز حصاری محافظه‌سنه مأمور اولدقدن صکره، ۶۲ ده قپودان دریا اولمش؛ و۱۰۶۳ ده، سلطان محمد خان رابع دورنده، طرخونجی احمد پاشادن صکره مسند صدارت عظمایه یکمشیدی. فوق‌العاده زنکین ومستغنی و ذوق وصفاسیله مشغول بر آدم ایدی، وحتی امور مالیه‌یی تمامیله دفترداره براقوب، قاریشمامشیدی. مزاح و لطائفه دخی طبعی مائل اولوب، ارباب مناصبه رتبه‌لریله کوره معامله ایتمدیکی وحتی قیافتلریله کوره حرمت ایلدیکی مرویدر. ۲۱ آی صدارتدن صکره، کندیسنه نزول اصابت ایتمکله، عزل اولنه‌رق، درت آی صکره وفات ایتمش؛ ودیکیلی طاش قربنده اسکی علی پاشا جامعی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. مخلفات سائره‌دن بشقه ۱۱۰۰ کیسه نقدی چیقمشدی. وفاتنده آلتمش یاشلرنده ایدی.

درویش محمد پاشا { جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك دور سلطنتلرنده مسند صدارته یکن وزرادن اولوب، موره‌ده واقع آناولی قصبه‌سندن ایدی. موره‌لی صلاقباش احمد پاشانك دائره‌سنه انتسابله، مهرداری اولمش؛ وبعده اونك سوق ودلالتیله رتبهٔ میرمیرانی‌یه نائل اولوب، بالیکسری متصرفلغنه نصب اولنمش ایدی. ۱۲۳۰ تاریخنده آنطاکیه وبعده برطوغ دهااحسا. نیله کوتاهیه ومؤخراً خداوندکار والیلکنه تعیین اولنمشدی. ۱۲۳۳ ده، محمد امین رؤف پاشانك ایلك دفعه‌کی صدارتدن عزلنده، مهر صدارت عظمی کندیسنه احاله اولنه‌رق، ایکی سنه‌یی متجاوز زمان امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۳۵ ده عزل اولنمش؛ و۳۶ ده شام ومؤخراً کوتاهیه وصکره قره حصار والیسی اولوب، بعدالعزل قره‌حصارده اقامتله مأمور اولمش ایدی. ۱۲۴۷ تاریخنده، استدعاسی اوزرینه، منفاسی بروسه‌یه تحویل اولنه‌رق، ۱۲۵۳ ده عفو ایله شیخ‌الحرم اولوب، مدینهٔ منوره‌یه عزیمت ایتدیکی حالده، ینبوعه وصولنده، حلول اجل موعود ایله اوراده ترك حیات ایتمشدر. وفاتنده یمش یاشنی متجاوز نحیف وضعیف ایدی. استانبولده وبروسه‌ده بعض خبراتی واردر.

درویش منصور { ایران شعراسندن اولوب، درویش نهاد وپرهیزکار برآدم ایدی. عن‌اصل سیزوارلی ایدی. عروضده ید طولاسی اولوب، بوعلمده ایکی تألیفی دخی واردر. صاحب تذکره دولتشاه عروضی صاحب ترجمه‌دن اوکرندیکنی وسنی اللی‌یه واصل اولنجه وفات ایدوب خواجه طاشده دفن اولندیغنی بیان ایدیور. شو بیت برقصیده‌سنك مطلعیدر:

بس دویدم بر هوای وصل یار
کس ندیدم آشنای اصل کار

درویش ناصر { [«ناصر بخاری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دَره { هرات ایله سجستان آره‌سنده بر قصبه اولوب، هرات ولایتنك منتهای حدودنده بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دُرّه { صحابیاندن اوج خاتونك اسمیدر. برنجیسی (دره بنت ابی سفیان) که فخر کائنات (صلعم) افندمزك بالدیزیدر. — ایکنجیسی دره بنت ابی سلمه، که زوجات مطهره‌دن ام سلمه‌نك قیزی ورسول اکرم (صلعم) افندمزك اوکی قیزیدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — اوچنجیسی (دره بنت ابی لهب)در، که پدرینك کفر وعنادینه قارشی ایمانه کلوب، مدینهٔ منوره‌یه مهاجرت ایتمشدی.

درهم { ابو زیاد وابو معاویه کنیه‌لریله بو اسمده صحابه‌دن ایکی ذات اولوب، ایکیسندن برر حدیث شریف مرویدر.

دُرّی { شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اسکوبلی اولوب، درویش نهاد وفقر وقناعته مائل برذات ایدی.

— ایکنجیسی بروسه‌لی اولوب، سلطان محمد خان ثانی دورنده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

عارضك یادی ایله اویناز بوزلف عنبرین
صانکه‌ایلر جلوه‌لر طاوس فردوس برین

دُرّی { (محمد افندی) عصر سلطان محمود خان اولده مقام مشیخته کچن علمادن اولوب، علی الاصول دور مدارس و قطع مراتبله، ۱۱۲۱ تاریخنده حلبدن معزولاً مصر و۲۹ ده مکهٔ مکرمه مولویتنه و۳۲ ده استانبول قاضیلکنه نصب اولنه‌رق، ۳۸ ده آناطولی ومتعاقباً روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و۱۱۴۷ ده مسندمشیخت اسلامیه یه کچوب، برچوق سنه یه قریب مدت امورفتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوخت ومعلولیتنه مبنی، عزل اولنه‌رق، اسکداردکی خانه‌سنده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۱۴۹ ده وفات ایدوب، قره‌جه احمد قربنده دفن اولنمشدر.

دریاده { (Dryades) اسکی یونانیلر اساطیرنده اورمانلرك حامیه‌لری زعم اولنان وکویا آغاجلرك اطرافنده خوره تپوب قوف کوتوکلرك ایچنده اقامت ایدن برطاقم موهوم پریلر ایدی.

دریا عماد شاه { هندستانده دکن قطعه‌سنك (برار) خطه‌سنده حکومت سورن ملوك عمادیه‌دن اولوب، علاء الدین عماد شاهك اوغلیدر. ۹۳۹ تاریخ هجریسنده پدرینه خلف اولوب، قرق سنه یه قریب حکومت سوره‌رك، دکن ملوکندن ابراهیم عادل شاهه همشیره‌سنی وحسن نظام شاهه قیزنی ویرمکله، جله‌سیله صلح ومسالمت اوزره یاشامش؛ ووفاتنده اوغلی برهان عماد شاه تخته جلوس ایلمش ایسه‌ده، ادامهٔ سلطنته موفق اوله‌میوب، ۹۸۰ ده دولت عمادیه منقرض اولمشدر.

دری افندی { (احمد —) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، وانلیدر. درسعادته ورودله، دیوان همایون قلمنه بر مدت مدادمندن صکره، ۱۱۳۲ تاریخنده سفارتله ایرانه کیده‌رك، عودتنده باش محاسبه‌جی اولمش؛ و ۱۱۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. یکچشم اولدیغنی ایما ایدن شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

خاکپایك کحلی ایچون بو ایکی چشم سفید
بربریله جنك ایدوب آخر بری اولدی شهید

— (سلیمان دری افندی) اسمنده دیکر بر شاعر دها واردر، که ۱۲۶۶ تاریخلرینه‌دك برحیات اولوب، «کهرریز» عنوانیله تحفهٔ وهبی‌یه نظیره‌کونه برلغت منظومه‌سی یازمشدر.

دریاندر { یوناس انچمان — (Jonas Enchmann Dryander) اسوج مشاهیر طبیعیونندن اولوب، تاریخ طبیعی واضعی اولان مشهور (لینه) نك شاکردیدر. ۱۷۴۸ ده طوغوب، ۱۸۱۰ ده وفات ایتمش؛ وتاریخ طبیعی‌یه متعلق بعض آثار براقمشدر.

دریتند { (Deritend) انکلتره‌نك (واروبق) سنجاغنده بر قصبه اولوب، (بیرمینغهام) شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. ۱۰۸۰۰ اهالیسی واردر.

دُرَید { (ابن الصمه) مشاهیر شعرا و شجعان عربدن اولوب، هوازن قبائلندن نی جشم قبیله‌سنك رئیسی ایدی. زمان جاهلیتده یاشابوب، یوزقدر محاربه‌ده بولنمش، وهیچ‌برنده مغلوب اولمامش ایدی. وقت سعادته یتیشمش ایسه‌ده، اسلامه‌کلمیوب، حنین وقعه‌سنده، ۱۲۰ یاشلرنده اولدیغی حالده، هوازن کفاری ایچنده بولنه‌رق، صحابه‌دن (ربیعه بن ربوع السلمی) یدیله قتل اولنمشدر. مرثیه وهجویه ومدحیه قبیلندن بر چوق اشعاری واردر. حفنده بعض نوادر منقولدر. شو بیت برادری عبدالله‌نك قتلنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سنك مطلعیدر:

ارث جدید الحبل من ام معبد
بعاقبة قد اخلقت کل موعد

دریدن { (Dryden) انکلتره‌نك ائ مشهور شاعرلرندن اولوب، ۱۶۳۱ ده (آلدونیقله) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۷۰۱ ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردی ایکن شعر سویلمکه باشلاموب، ابتدا بعض مدحیه‌لر نظم ایتمش، وقرالی مدح ایتمی اوزرینه، رئیس‌الشعرا عنوانیله وبر خیلی

مخصصاته نائل اولمش ایدی. بعده منظوم تیاترو کتابلری تألیفنه قویلوب، سنه‌لرجه آثاری تیاترو لرده تقدیر وتحسین عمومیه مظهر اولمش ایدی. ایکنجی ژانك زمانده فتولیك مذهبنی قبول ایتمش اولدیغیچون، اورانژلی کویوم زمانده رئیس‌الشعرا عنوانی رفع ومخصصاتی قطع اولنه‌رق، خیلی یاشلی اولدیغی حالده، یاشایه‌بیلمك ایچون، زیاده چالیشمغه مجبور اولمش؛ وبر چوق کوزل اثرلر میدانه قویمش ایدی. تألیفاتی ۱۸ جلد اوزره نشر اولنه‌رق، انکلیز ادبیاتنك اك مقبول نمونه‌لرندن معدوددر.

دری زاده (مصطفی افندی) مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمای دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ الاسلام دری محمد افندینك اوغلیدر. ۱۱۱۴ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ودور مدارس ایتدکدن صکره، پدرینك مشیختی زمانده غلطه مولویتنه وادرنه ومکه‌پایه‌لرینه نائل اولمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره ۱۱۵۲ده استانبول قاضیسی، ۵۹ده آناطولی و۶۴ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و۱۱۶۹ده عهد سلطان عثمان خان ثالثده، ثانیاً صدر روم ایکن، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنه‌رق، سکز آی قدر امورفتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۷۰ ده عزل ایله، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش ایدی. ۱۱۷۵ده، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده، ثانیاً شیخ الاسلام اولوب، بش سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتواده قالمش؛ و۱۱۸۰ ده عزل اولنمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول زمانده ۱۱۸۷ تاریخنده ثالثاً مفتی انام اولوب، یدی آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۸۸ ده عزل اولنه‌رق، او سنه وفات ایتمش؛ وادرنه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر. عفیف ومتقی وعالم برذات اولوب، فقهه متعلق «درهٔ بیضی» عنوانیله برتألیفی واردر.

دری زاده (السید محمد عطاء الله افندی) بو دخی دولت علیه مشایخ‌الاسلامندن اولوب، آنف الترجمه دری زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. ۱۱۴۲ تاریخنده طوغوب، ۱۱۷۲ده سلانیك ملاسی اولمش، ۸۷ده مکه پایه‌سنی احراز ایتمش، ۱۱۸۳ده استانبول قاضیسی، ۸۸ ده آناطولی و۹۲ده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. دور سلطان عبدالحمید خان اولده، ۹۷ ده، ثانیاً روم‌ایلی قاضیعسکری ایکن، مسند فتوایه ترفیع اولنه‌رق، ایکی سنه‌یه قریب بو مقام عالیده قالدقدن صکره، صدراعظم مقتول خلیل حمید پاشایه تماشاة ایتمکله اتهام اولنه‌رق، غضب پادشاهیه اوغرامغله، نفینه اراده پادشاهی متعلق اولمش؛ و ایفای فریضهٔ حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایدوب، کلیبولیه وصولنده ۱۱۹۹ده مبتلا اولدیغی استسقاءعلتندن وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمشدر. حلیم ومتواضع وجلب قلوبه مائل برذات ایدی.

دری زاده (السید محمد عارف افندی) بو دخی دولت علیه‌ده مشیخت اسلامیه مسند عالیسنه کچمش علمادن اولوب، دری زاده مصطفی افندینك اوغلی وآنف الترجمه محمد عطاء الله افندینك برادریدر. ۱۱۸۸ده بروسه و۱۱۹۴ده استانبول قاضیسی، ۹۶ده نقیب‌الاشراف، ۹۷ده آناطولی و۹۸ده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول دورنده و۱۱۹۹ تاریخنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچوب، آلتی آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، خلفی حمیدی زاده افندی طرفندن نفینه سعی اولنمغله، موسم حجه‌دك کوتاهیه‌ده وایفای حجدن صکره طائفده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، بعده طائفدن عفو اولنه‌رق، بعدالحج بنه کوتاهیه‌یه عودت ایتمش؛ ومکی افندینك زمان مشیختنده درسعادته عودته مأذون اولوب، سلطان سلیم خان ثالث دورنده و۱۲۰۶ ربخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش ایدی. آلتی سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۱۳ تاریخنده روم‌ایلنده پاسبان اوغلنك عصیانی وفرانسزلرك مصره تجاوزی کبی وقوعاتدن طولایی صدراعظم عزت محمد پاشا ایله برابر عزل، وبروسه‌یه نفی اولنمش؛ ومتعاقباً عفوه مظهر اولوب، درسعادته عودت ایتمش ایدی. ۱۲۱۵ ده وفات ایدوب، مسکینلر قربنده پدر وجدینك یانده مدفوندر.

دریغلینغتون (Drighlington) انکلترده‌نك (ورق) ایالتنده و(رادفورد)نك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۴۰۰ اهالیسی، دمیرولی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دریفیلد (Driffield) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده ویورقث ٤۲ کیلومتره شرق شمالیسنده ارله‌رق (هول) نهری اوزرنده واوج دمیربول خطنك نقطهٔ اتصالنده بر قصبه اولوب، ٥٤۲٥ اهالیسی، بغدای تجارتی ویوك وپاموق منسوجاتی واردر.

درین (Drin) آرناؤدلغك الث بیوك ایرماغی اولوب، (آی درین) و(قره درین) اسملریله باشلیجه ایکی نهرك اجتماعندن تشکل وتحصل ایدیور.

آق درین آرناؤدلغی یکیبازاردن وآدریاتیق مائله سنی طونه حوضه سندن آیران (موقره) و(سوخه پلانینه) طاغلرندن نبعاله، (ایپك) قصبه‌سی ایچندن کچه‌رك، برخیلی مسافه‌ده شرقه طوغری آقدقدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، یانوه‌نك شرق جهتندن ودها آتاغیده پرزرینك غرب طرفندن جریان، وبو ایکی شهرك ایچندن کچن ایکی چای ایله دیکر بعض دره‌لر احذ ایده‌رك، پرزرینك آلتنده غرب جنوبیه طوغری دونر، و(لومه) ناحیه‌سنده (کوکس) قریه‌سی قریبنده قره‌درین ایله برلشیر. آق درینك مجراسی تقریباً ۱٥۰ کیلومتره طولنده اولوب، یتاغنك قسم اعظمی طاغلرآره‌سنده طار ودرین ایسه‌ده، جهتینده دوز ومنبت بعض پرلر دخی بولنور. مجراسی ایپك وپرزرین سنجاقلری داخلنده‌در.

قره درین ایسه اوخری کولنك آیاغی حکمنده اولوب، (استروغه) قصبه‌سنده مذکور کولك منتهای شمالندن چیقار؛ وشمالیه طوغری آقوب، دبره شهرینك آلتنده شمال شرقیدن وشار طاغنك آرقه‌سندن کلن (رادیقه) نهرینك صولرینی دخی آله‌رق، شار سلسله‌سنك غربی انکلرینی تعقیب ایله، بوده تقریباً ۱٥۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، آق درینه قاریشیر. مجرا ویتاغی آق درینك کینه تماثلدر. قره‌درین مناستر ودبره سنجاقلری ایچنده آقیور.

وجه مشروح اوزره آق درین ایله قره درینك برلشمسندن حاصل اولان اصل (درین) مذکور کوکس قریه‌سندن غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، اشقودره ولایتنه کیرر، وبعده جنوب غربیه وصکره غربه طوغری جریان ایده‌رك، اشقودره اووه‌سنه دوشره، اووه‌یه دوشدکدن صکره اصل مجراسی جنوب غربیه طوغری اولوب، (لش) قصبه‌سنك یاندن کچدکدن صکره (ماط) نهری منصبنك اوست طرفنده آدریاتیق دکیزینه منصب اولور، وبرکوچك دالیه دخی تشکیل ایدردی؛ ویاکن فیضانی زمانده فضلهٔ میاهی غرب شمالیه طوغری آیریله‌رق، اشقودره شهرینك آلتنده اشقودره کولنك آیاغی اولان (بویانه) یه قاریشیردی. آنجق اوتوز قرق سنه‌دن بری نهرك ایندیردیکی قوم وچامور مجرای قدیمی سدایتمکله، همان‌بتون صولری دائمی صورتده بویله‌یه قاریشیور؛ یعنی اسکی مجراسنی براقوب، بویانه‌نك مجراسنی ضبط ایتمشدر. قره‌درین ایله آق درینك اجتماعندن صکره درینك مجراسی صرب طاغلر آره‌سنده طار وطاشلق بریه قدن عبارت اولوب، بعض پرلرنده شلاله‌لری وسرعتلی اینیشلری دخی واردر. بوقسمنك طولی ۲۰۰ کیلومتره‌یه قریبدر. اشقودره اووه‌سنه ایندکدن صکره ایسه مجراسی دوز وکوچك کیلر سیرینه مساعد اولوب، اطرافی دخی منبت ومحصولدار ایسه‌ده، صوبی یتاغنه صیغمدیغندن اطرافه یایلوب، برطاقم بطاقلقلر تشکیل ومخاطره‌لی صیتمه‌لر تولید ایدیور. اسکی یتاغنك کشادیله ایجاب ایدن سدلرك انشاسی حالنده، هم اشقودره شهری ایکیده برده طغیان میاه خسارندن قورتارلمش، هم اووه‌نك احوال صحیه وزراعیه‌سی اصلاح اولنه‌رق، خیلی استفاده ایدلش اوله جقدر. موانع موجوده‌نك رفعیله درینك ممکن اوله‌یله‌جکی محله قدر سیر سفائنه صالح برحاله ارجاعی دخی تجارت نقطهٔ نظرندجه بیوك منافعی موجب اوله‌بیلیر.

درینو (Drino, Dropoli) یاخود دروپولی آرناؤدلقده برنهر اولوب، پایه ولایتنك ارکری سنجاغنده (دلوینا کی) قریه‌سی قریبنده نبعاله، شمال غربیه طوغری آقه‌رق، دروپولی اووه‌سنی سقی ایدر؛ وارکری قصبه‌سنك آلتندن کچه‌رك، ۸۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، تپه‌دلنك اوست طرفنده (ویوسه) ایرماغنه دوکیلور. وادیسی منبت ومحصولداردر.

درینه (Drina) بوسنه‌ده برنهردر، که قره طاغ حدودی قریبنده قره طاغدن کلن (تاره) ایله (پیوه) چایلرندن بالتشکل، شمالده طوغری جریان ایده‌رك، فوچه قصبه‌سندن کچدکدن صکره شرقه طوغری دونر، وینه قره طاغ حدودندن وبکی

پازاردن کان (لیم) نهرینی دخی اخذ ایله، صربیه حدو-دینه واصل اولور، وبعده شماله طوغری آقه‌رق، وصربیه ایله بوسنه آره‌سنده‌کی خط حدودی تعقیب ایدرك، آوستریا ومجارستان حدودی قارشیسنده‌طونه تابعلرندن (صاوه) نهرینه دوکیلور. مجراسی (لیم) نهرینك منابعندن اعتباراً ٤٠٠ کیلومتره‌یه قریب اولوب، وادیسی دنیانك ان کوزل یرلرندن معدوددر.

دریوپ { (Dryopes) اسکی پلاسج اقوامندن برقوم اولوب، عن‌اصل تسالیاده ساکن اولدقلری حالده، مشهور قهرمان (هرکول) طرفندن مملکتلرندن اخراج اولنه‌رق، بر طاقمی آرغولیده‌یه، بر طاقمی اوبیا (یعنی اغریبوز) آطه‌سنه، بر طاقمی ازنیق جهتلرینه، بر طاقمی دخی قبرسه هجرت ایتمشلردی.

دزارغ { (Désargues) فرانسه مشاهیر مهندسینندن اولوب، ۱۵۹۳ تا-ریخنده لیونده طوغمش، و۱۶۶۲ده وفات ایتمشدر. هندسهٔ مجسمه ومحروطات حقنده بعض کشفیاته موفق اولوب، برطاقم تألیفات براقمشدر. حکیم شهیر (دقارت)ـه فوق‌العاده محب وطرفداری ایدی.

دزاغوآدرو { (Desaguadero) آمریقای جنوبینك (بولیویه) مملکتنده برنهردر، که مشهور (تیتیقاقه) کولنك آیاغی مقامنده اولوب، مذکور کولدن خروجله، ۳۰۰ کیلومترلك جریاندن صکره (آوغالاس) کولنه دوکیلور. وادیسی (آند) سلسلهٔ جبالی آره‌سنده ۳۸۰۰ متره ارتفاعنده‌در. بونهر یك درین اولوب، وسعتی ۵۰ ایله ۱۵۰ متره آره‌لرنده‌در. وادیسی یك یوکسك اوّلد-یغندن، حبوبات یتیشه‌میوب، یالکز پتاتس ایله پنجار حاصل اولور. — بواسمله آمریقای جنوبیده یه بویله کوللر آرده‌سنده دیکر بعض نهرلر دخی واردر.

دزفول { ایرانك خوزستان ایالتنده وشوشترك ٥٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وکارونه تابع همنامی برچایك اوزرنده برشهر اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی و ایشلك تجارتی واردر. آردشیر بابکانك بنا کرده‌سی اولدیغی مرویدر.

دزیراده { (Désirade) آنتیل جزایر صغیره-سنك فرانسه دولتنه تابع اولانلر-ندن اولوب، بونلرك مرکزی بولنار (غوآدلوپه) جزیره-سنك ۱٤ کیلومتره شمال شرقیسنده و ′۲۰ °۱۶ عرض شمالی ایله ′۲۲ °۶۳ طول غربیده واقدر. بویی ۱۸ وعرضی ۳ ایله ٤ کیلومتره آره‌سنده اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهالیسی واردر. که بونلرك‌ده یالکز ۲۰۰ قدری آوروپالی وقصوری زنجی وملزدر. اراضیسنك برطرفی صرب ودیکر طرفی شمولی اولوب، طوپراغی قومللی اولغله، یاموقدن بشقه محصولاته یك الویر-یشلی دکلدر. یاموغی یك مقبولدر. سواحلنده بالیغی چوقدر. لیمانی اولیوب، ۳۰ کیلومترلك مسافه‌دن کوزیکور بر فناری واردر. بو آطه قریستوف قولومبك ایکنجی سفرنده ایلك کشف ایتدیکی آطه‌در. هوایی صاغلامدر.

دسالین { (Dessalines) فرانسه‌نك ایلك جمهوریتی زمانده آمریقانك (هایتی) جزیره‌سنده ظهور ایدن قاریشیقلقلر اثناسنده ایمپرا-طورلغنی اعلان ایتمش بر زنجی اولوب، ۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۱۸۰۶ تاریخنده پوصیده اولمشدر.

دسپنه پروس { (Despena Perros) اسپا-نیاده آندالوسیا ایاله یکی قشتاله خطه‌لری آره‌سنده و ۷۳۵ متره ارتفاعنده بر بوغاز اولوب، بر دمیر یول خطنك دخی کیریدر.

دسپوط طاغی { ردوب سلسلهٔ جبالنك نام دیکریدر. [« ردوب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دستبی { همدان ایاله (ری) آره‌سنده ۱۰۰ دن زیاده قریه‌یی حاوی برناحیه اولوب، قسم اعظمی ری و بر مقداری همدانه تابع ایکن، بعده بتونی قزوینه الحاق اولنمشدی.

دسترو { (Destero) برازیلیانك قسم جنو-بیسی ساحلی قارشیسنده واقع (سانته فترینه) جزیره‌سنده وجزیره‌نك ساحل غربیسی اورته-لرنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، فوق‌العاده دلکشا موقعی، اطرافنده کوزل باغچه‌لریله تفرجکاه هلری ومنتظم سوقاقلری واردر. لیمانی محفوظ و واسع ایسه‌ده، مدخلی صیغ اولدیغندن، بیوك کیلر جزیره ایله ساحل آره‌سنده‌کی قوبده لنکرانداز اولورلر. جزیرهنك اسمیله دخی تسمیه اولنان بوقصبه‌یه برازیلیا-لیلر « برازیلیانك جنتی » دیرلر.

دستجرد } ایران وماوراء النهرده بو اسمله بر قاچ قریه اولوب، بعضیسی بعض مشاهیر علمائك مسقط رأسی بولنمشدر. — نهاوند قربنده اولان (دستجرد کسرویه) ده مرمردن مصنوع موجب حیرت ایوانلر و ابنیهٔ عالیه ویرانه‌لری بولندر. یعنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دستمیسان } بصره ایله واسط واهواز آره‌سنده بیوك بر ناحیه اولوب، مرکزی (بسامق) قصبه‌سی ایدی.

دستن } (Destin) ولاتینجه فاتوم (Fatum) بخت وطالعدن کنایه اولهرق اسکی یونان وروما آلههٔ کاذبه‌سندندر.

دستوا } اهواز ایله فارس آره‌سنده بر ناحیه اولوب، (دستوانیه) اسمیله مشهور البسه وافشه‌سیله شهرت بولمش، و (دستوانی) لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمائك مسقط رأسی بولنمشدر.

دسقابزادو } (DescaBezado) آمریقای جنوبیده (شیلی) جمهوریتنك (نالقه) ایالتنده بر برکان اولوب، (سروآزول) طاغیله برابر (آند) سلسله‌سنك اوکنده آیریجه برکومه تشکیل ایدیور. ′۳۵ °۳۵ عرض جنوبیده اولوب، ۳۸۸۸ متره ارتفاعی واردر. — کوچك دسقابزادو اسمیله دیکر بر برکان دخی برنجینك شمال شرقیسنده و شیله ایله آرجنتین حدودنده واقع اولوب، ۲۵۳۰ متره ارتفاعی واردر.

دسموآن } (Desmoines) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (یووه) جمهوریتنده بر نهر در، که (مینسوته) جمهوریتنك غرب جنوبی کوشه‌سنده و °۴۴ عرض شمالی ایله °۹۷ طول غربیده نبعان و جنوب شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، (یووه) جمهوریتنی اورته‌سندن شق ایله، ۶۰۰ کیلومتردلك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، صاغدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. منصبی ۱۵۰ متره کنیشلکنده‌در. منصبندن اعتباراً ۲۲۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، منبت اراضیی وکلیتلی معدن کورینی حاویدر. مجراسی اوزرنده (دسموآن سیتی) ایله (فورت دوجه) قصبه‌لری بولنیور.

دسموآن سیتی } (Desmoines - City) ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (یووه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آنف البیان (دسموآن) نهری اوزرنده وبر قاچ دمیر یول خطوطنك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۲۰۳۳ اهالیی جامعدر. کیلر (میسیسیپی) ایرماغندن بوقصبه‌به قدر چیقارلر. منسوجات ودمیر فابریقه‌لریله اطرافنده کوزل موقعلری واردر.

دسنا } (Desna) روسیه‌نك جنوب غربی قسمنده (دنیپر) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (اسمولنسك) ایالتنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ۷۵۰ کیلومتردلك مسافه‌یی قطع، وصاغ وصولدن برطاقم چایلرك صولرینی جمع ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. طولنك نصفندن زیاده‌سی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، تشرین ثانیدن ماردك نهایته‌دك منجمد بولنور. مجراسنك صاغ طرفی صرب وطاشلق اولوب، صول طرفی قسماً اورمانلر وچایرلرله مستور وقسماً بطاقلقدن عبارتدر. اوزرنده بولنان باشلیجه اسکله‌لری: (اورل) ایالتنده کی (بریانسق) و(تروبشوسق) ایله (چرنیغوف) ایالتنده کی (نووغورود سیورسك)، فوروب، سوسنیجه، چرنیغوف و(اوستر) قصبه‌لریدر.

دسو } یاخود دساؤ (Dessau) آلمانیانك وسطلرنده واقع (آنهالت) دوقه‌لغنك مرکزی بر شهر اولوب، برلینك ۱۲۶ کیلومتره جنوب غربیسنده وبرآز آشاغیسنده (البه) ایرماغنه دوکیلن (موله) نهری اوزرنده واقع و ۱۹۶۴۵ اهالیی جامعدر. متعدد مکاتب عالیه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، مؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، دوقه‌یه مخصوص سرایی وکوزل باغچه‌لریله تفرجکاهلری واردر.

دَسوق } مصر سفلانك بحیره مدیریتنده ودمنهورك ۱۹ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق نیلك قولارندن رشیدنهری اوزرنده برقصبه‌اولوب، مشاهیراولیاءاللهدن ابراهیم دسوقینك وطنیدر. مشارالیهك قصبه‌ده کائن تربه‌سی زیارتنه بك چوق خلق اجتماع ایدر. سنه‌ده اوچ دفعه دخی بازار قوریلور.

دسوقی } [« ابراهیم دسوقی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دسیزه (Decize) فرانسه‌نك نیوره ایالتنده، لوآره نهرینده واقع بر آطه‌در. (و- رس) ۳٤ کیلومتره جنوب‌شرقیسنده ناحیه‌مرکزی برقصبه اولوب، ٤٥۰۰ اهالیسی واردر.

دسیما (Desima) جاپونیه‌ده (ناغاساکی) شهرینك جنوب غربیسنده صنعی بر آطه اولوب، شهر مذکوره برکوپری ایله مربوطدر. فلمنکلیلر بو آطه‌یی جاپونیه‌ده‌کی تجارتلرینه مرکز اتخاذ ایتمشلردر.

دسیوس (یاخود دچیوس (Dèce, Decius) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۰۱ تاریخنده (پانونیا)نك (سیرمیوم) شهری قرینده طوغمش؛ وعرب قلیپك ایمپراطورلغی زمانده (بیسیا) والیسی اولمشیدی مذکور والیلکده ایکن ۲٤۹ تاریخنده حکومتی اعلان‌اولنمغله، فلیپ‌ایله (ورون) قرینده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجه غالب کلوب، فلیپی کندی الیله اولدیرمش؛ وایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، تراکیا قطعه‌سنده غوتلرله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. او وقتلرده نوظهور اولان خرستیانلغك منعنه قالقیشوب، خرستیانلره ایتدیکی جفا واذیتله شهرت بولمشدر.

دشان (Deschamps) فرانسه‌نك اسکی شعراسندن اولوب، ۱۳۲۵ ده (ورتو) ده طوغمش، و۱٤۲۱ ده وفات ایتمشدر. بشنجی وآلتنجی شارلك خدمتنده بولنمش؛ وبر چوق اشعار ایله بعض منظومه‌لر یازمشدر.

— (امیل دشان) دخی فرانسه‌نك متأخرین ادبا- سندن‌اولوب، بعض‌اشعارایله ایتالیانجه وانکلیزجه‌دن بعض منظوم ترجه‌لر یازمشدر. ۱۷۹۱ ده‌طوغوب، ۱۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. — بنه اوسنه وفات‌ایدن برادری (آنتونی دشان)ك دخی بعض آثار ادبیه‌سی اولوب، ازجله دانته‌نك مشهور (دیوینه‌قومدیه) سنی نظماً ترجه ایتمشدر.

دشت بلوجستانه تابع مکران خطه‌سنده وساحل بحرده برناحیه اولوب، ایران حدودینه قدر ممتد اولور. ایچندن جریان ایدن (نهنك) ایرماغی اراضیسنی اروا ایتمکله، خیلی حبوبات وباموق حاصل اولور.

— بو اسمله اصفهان قربنده بربیوك قریه وکر- دستانده اربل ایله تبریز آره‌سنده برکوچك قصبه دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت بادین فارسده بر قصبه اولوب، باغ وباغچه وآثار صوبی اولدیغنی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دشت بیاض ایرانك خراسان خطه‌سنده ومشهدك ۳۹۰ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق سیستان جاده‌سنده برقصبه‌اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی، متعددجوامعی وبازاری‌واردر. کوزل بروادیده واقعدر.

دشتستان ایرانده خوزستان ایله فارس خطه‌لرینك بصره کورفزینه قریب اولان آچلی یرلرینه ویریلن اسمدر.

دشت قپچاق [«قپچاق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دشتك ایرانك سیستان خطه‌سنده، ناصر آبادك ۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده، آفغانستان حدودی قربنده و(هلمند)نهرینك برجدولی اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، اطرافنده باغ وباغچه‌لریله اراضیٔ منبته‌سی واهمیت موقعیه‌سی واردر. — بو اسمله اصفهان وری قربلرنده برر قریه واستر ابادده برمحله دخی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت کبیر ایرانده واسع بر چولدر، که غرباً طهرانك جنوبندن باشلایه‌رق شرقاً خراسان طاغلرینه، وشمالاً البرز سلسله‌سنك مابعدی حکمنده اولان طبرستان واستراباد طاغلرندن کرمان حدودینه یعنی ۳٤° عرض شمالیه قدر ممتد اولور. بویی ۷۰۰ واکی ۲۰۰ کیلومتره قدر اولوب، قوملق وطاشلقدر. ایچنده بعض قورو طاغلر وتپه‌لرله برطاقم طوزلی بطاقلقلردخی بولنیور.

دشنته اندلسده شنتمریه (یعنی پورتکیزده سانته ماریه) مضافاتندن بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشنی صعیدمصرده، نیلك ساحل‌شرقیسنده برقصبه اولوب، باغ وباغچه‌لری وشکر معصره‌لری چوق اولدیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

دشنیچه (Dechnitza) آرناؤدلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده پرمدی

قضاسنه مربوط بر ناحیه اولوب ، ایچندن کچن و(ویوسه) ایرماغنه دوکیلن بر دره‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر. کوزل وصنعتلی بر وادیده واقع ٤٠ قدر قریه‌دن مرکب اولوب، کافهٔ اهالیسی اسلامدر. میوه‌لری چوقدر. — کوریجه قصبه‌سی قریه‌نده دخی بو اسمله بر قریه واردر.

دعایی { شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. جوامعده معرف اولمغله ، بو مخلصی اختیار ایتمشدی. شو بیت اوندندر:

عارضك عرض ایت کله کلمشده زیبالنسون
سروه کوستر قدی ناز ایله رعنالنسون

دِعبِل { (ابو علی — بن علی بن رزین بن سلیمان الخزاعی) مشاهیر شعرای عربدن او‌لوب، بحتری و ابو تمامك معاصری وبحتریٔنك محب صادقی ایدی. فحول شعرادن مسلم بن ولیدك شاکردی اولوب، حقنده حرمت مخصوصه‌سی وارایدیسه‌ده، بحتری صاحب ترجمه‌نك اشعارینی مسلمك اشعارینه ترجیح ایده‌رك، شیوهٔ عربه دها موافق بولوردی. دعبل نصب درجه‌سنده شیعی اولوب، اهل بیت نبوی حقنده کوزل نعتلری واردر. بشقه کیمسه‌یی مدح ایتمیوب، زمانك اکابرینی هجو ایدردی، وکیمسه لسانندن قورتله‌مازدی. حتی هارون الرشید ایله مأمون ومعتصمك حقنده هجویه‌لری واردر. هجویاتندن طولایی دائما خوف اوزره اولوب، اکثریا سنه‌لرجه بغدادده غیبوبت ایدردی؛ و بو مناسبتله چوق سیاحت ایتمشدی . حقنده پك چوق نوادر منقولدر. ۲٤٦ تاریخنده ۹۸ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

یالیت شعری کیف یومکما
یا صاحبی اذا دمی سفکا
لاتأخذوا بظلامتی احداً
قلبی وطرفی فی دمی اشترکا

حضرت امام علی بن موسی رضا جانب خراسانه عزیمت بیوردقلرنده، دعبل دخی کندیلرینه رفاقت ایدوب، اثنای راهده اشعار ونوادر نقلیله خاطرلرینی تسلیت ایدردی. حتی بوصره‌ده حضرت امامین حقنده سویلدیکی اولدیغی بر مرثیه‌نی اوقویوب،

فقبر ببغداد لنفس ذکیة
تضمنها الرحمن للغرفات

بیتنه کلنجه، حضرت امام « قصیده‌نك اکمال ایچون بر بیت‌ده بن سویلیه‌یم » دیه‌رك، زیرده کی بیتی اوقومش؛ وکندیلرینك طوسده وفات ایده‌جکنی خبر ویرمشلر ایدی:

وقبر بطوس یالها من مصیبة
توقد الاحشاء منه الحرقات

دعثور { (یاخود غورث بن الحارث الغطفانی) صحابه‌دن اولوب، روایته کوره، غزوهٔ انمار اثناسنده حضرت فخر الرسل(صلعم) افندمز یاغموردن ایصلانان اثوابلرینی قورولاتمق ایچون، اصحابدن آیری وتنها بولندیغی حالده، بوذات النده بر قلیج مبارك باشلری اوجنه کلوب، « یا محمد سنی بندن کیم قورتاره بیلیر؟ » دیمسیله، لسان حضرت نبویدن « بنی الله قورتاریر » کلام شریفی صادر اولمش؛ و درحال دعثورك الندن قلیج یره دوشمکله، رسالتپناه افندمز او قلیجی آله‌رق « یاسنی کیم قورتاریر؟ » بیورمغله، « کیمسه قورتاره‌ماز » دیمسی اوزرینه، « اویله ایسه هایدی‌قومکه کیت » دیه‌رك عفو بیورمشلر؛ ودعثور او آنده اسلامه کلوب ، بو علو جناب حضرت پیغمبریی قومنه نقل ایله، اونلری دخی دین حقه دعوت ایلمشدی . آنجق کرك بو روایت و کرك صاحب ترجمه‌نك صحبتی مختلف فیهدر.

دعد { حضرت ابابکر صدیقك زوجه‌سی (ام رومان)نك اسمیدر. [« ام‌رومان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دغفل { (بن حنظلة الشیبانی) صحابه‌دن و بر روایته‌تابعیندن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. معاویه بن ابی سفیانك صاحب ترجمه‌یه عربیات وانساب ونجوم حقنده بر طاقم اسئله ایراد ایتمسیله ، کثرت وقوف و معلوماتنه دلالت‌ایدر جوابلر آلدیغی مرویدر. فارسده (دولاب)ده وقوع بولان خوارج محاربه‌سنده غرق اولمشدر.

دغه { (ماریه بنت منجح یاخود بنت ربیعه) بین العرب حقیله مشهوره بر قادین او‌لوب، حقنده بر چوق نوادر ومضحکات منقولدر.

دفاق { دولت عباسیه زمانند یتیشن مغنیه‌لرك اك مشهوره‌لرندن اولوب ، یحیی بن ربیعك اوطه‌لغی ایدی. بومناسبتله یحیانك اوغلی احمد (ابن دفاق) دینکله شهرت بولمشدر . حسن وملاحتی وفن موسقیده‌کی مهارتیله مشهوره اولوب، ظریفانه بعض سوزلری دخی منقولدر. یحیانك وفاتندن صکره

بر قاچ آدمه واروب، زوجلری حقنده شآمتی مروبدر.

دفتردار مصطفی پاشا { وزرای دولت علیه‌دن اولوب، یکدیگر لیدر. خوتین سفرنده یکیچری آغاسی اولوب، بو سفردن کوپریه عودتنده، سلطان عثمان خان ثانی دوری اولان ۱۰۳۰ تاریخنده قپودان دریا اولمغله برابر، کوپری محافظه‌سنه دخی مأمور اولمش؛ وبونك محافظه‌سنه موفق اولهمدیجون، ٦ آیلق مأموریتدن صکره عزل اولهرق، بعده مصر والیسی ودفتردار یعنی مالیه ناظری اولوب، ۱۰۴۱ ده موسی چلبی وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

دفره { صحابیاندن وثقاتدن بصره‌لی بر خاتون اولوب، بعض صحابه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

دفوئ { دانیل — (D. Defoe) انکلتره مشاهیرادباسندن اولوب، ۱٦٦۳ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۷۳۱ ده وفات ایتمشدر. مشهور «روبنسون» ك وسائر برچوق آثار ادبیه‌نك مؤلفیدر.

دفه { (یاخود دفه بن ایاس بن عمرو الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

دقاپول { (Décapole) «اون قصبه» دیمك اولان بواسم اسکی یونانیلر طرفندن عن اصل اون قصبه‌یی حاوی بعض نواحیه ویرلمشدی. بو اسمله مسمی نواحینك بری فلسطینده ایدی.

دُقاتش { صعید مصرده بهنسی قربنده برمحل اولوب، حضرت عثمانك شهادتی مسئله‌سندن طولایی بو محلده معاویه بن خدیج ایله محمد بن ابی حذیفه آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقاتور { (Décatur) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده و(اسپرینغفیلد) ك ٦۰ کیلومتره شرقنده فضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۱٦۰ اهالیسی واردر. برچوق دمیریولارك محل التصاقنده بولنمغله، اهمیت تجاریه‌سی زیاده اولوب، کوندن کونه کسب توسع ومعموریت ایتمکده‌در.

دقارت { (Descartes) فرانسه‌نك مشاهیر حکماسندن اولوب، ۱۵۹٦ تا ریخنده (تورنه) خطه‌سنك (لاهایه) قصبه‌سنده طوغمش؛ وزادکاندن بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، جن. ویتلرك (لافلش) مکتبنده تحصیل علوم ایدوب، اك زیاده فلسفه‌یه انتساب ایتمش، واروقتدن اسکی فلسفه‌نك بطلانی آکلامش ایدی. اکمال تحصیل ابتدکدن صکره، ابتدا عسکرلکه سلوك ایدوب، ۱٦۱۷ ده ناسو حاکمی (موریس) ك و ۱٦۱۹ ده باویره دوقه‌سنك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش ایسه‌ده، بعده بومصلکی ترکله، ۱٦۲۰ تاریخندن اعتباراً سیاحته چیقه‌رق، آلمانیا وفلمنك وایتالیانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، پارسده اختیار اقامتله، زمانك مشاهیر علماسیله کسب الفت ایتمشدی. برقاچ سنه صکره فلسفه‌یه ومطالعات فکریه‌یه حصر وجود ایتمکه قرار ویردرك، تنها بر آرامغه مجبور اولمغله، ۱٦۲۹ ده فلمنکه کیدوب، وحدت وانزواده باشامغه باشلامش؛ وبرنجی تألیفی اولق اوزره، علم هیئته متعلق برکتاب میدانه قویمش ایدی. بو کتابنده غایه‌نك فکرینی التزامله، کره ارضدنك دونیکنی بیان ایدیوردیسه‌ده، ۱٦۳۳ ده غایه‌نك بوفکرندن طولایی، ایتالیاده اعدام اولندیغنی ایشیدنجه، بوکتابنی اخفایه مجبور اولمش ایدی. بعده اصول حقنده کی نطق مشهورینی ومتعاقباً جو هوایه، هندسه‌یه وسائر فنونه دائر بعض تألیفاتی ظهور ایتمشیدی. ۱٦٤۱ ده «فلسفهٔ قدیمه حقنده مطالعات» و ۱٦٤٤ ده «اصول فلسفه» عنوانلریله ایکی کتاب میدانه قویمشدر، که فکر ومذهب فلسفیسی یونلرده مصرح اولمغله، افکارینی تقدیر وتحسین ایدنلر چوغالمغه باشلایوب، بیوك برشهرت وبرچوق طرفدارلر قزانمش ایسه‌ده، خصماسی دخی چوغالوب، کندیسی الحادله اتهام اولنمش، وکتابلرینك احراقنه رمق قالمش ایدی. بعض آثارینك قراءتی پاپا طرفندن منع اولنمش ایسه‌ده، بومنوعیت کندیسنك وفاتندن صکره وقوع بولمشدر. برچوق اعتراضاته جواب ویرمك مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، الیوك ارباب علم ومعارفدن وزمانی کبراسندن برچوق طرفکیرلری دخی وارایدی. بشنجی فردریقك قیزی (الیزابت) ك صاحب ترجمه‌لك صحبتنه زیاده مبلی‌وار ایدی؛ و(مازارن) کندیسنه معاش تخصیص ایتمش ایدی. اسوج قرالیچه‌سی (فریستینه) کندیسنی سرایته دعوت ایتمکله، دقارت اجابت ایدوب، کیتمش ایسه‌ده، استوقهولمك هواسیله امتزاج ایده‌میوب،

١٦٥٠ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ و١٦٦٧ده کیکلری فرانسه‌یه نقل اولنه‌رق، کال تعظیمله (سنه ژنویوه) کلیساسنده دفن اولنمش ایسه‌ده، جنازه دعاسنك اجراسنه طائفهٔ رهبان طرفندن موافقت اولنمامش ایدی. دقارت فلسفه‌یه وفنون حکمیه‌یه خیلی خدمت ایدوب، فلسفه‌ده برمذهب مخصوص تأسیسنه وعلوم ریاضیه ایله هیئت وحکمت طبیعیه وسائر فنونده بعض کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر. فلسفه‌سی برخیلی وقت بتون آوروپاجه مقبول ومتداول بولنمش ایسه‌ده، لوق، نیوتون ولیبنیج کبی حکمالك ونهایت وولترك فلسفه‌سی دقارتك فلسفه‌سنی چورودوب، متروك ومهمل حالنه قویمشدر. اکثر تألیفاتی لاتین‌لساننده‌ایسه‌ده، بونلردخی فرانسزجه‌یه ترجمه، و١١ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر.

دقاز { دوق — (Duc Decazes) فرانسه سیاسیونندن اولوب، ١٧٨٠ ده طوغمش، و١٨٦٠ ده وفات ایتمشدر. اون سکزنجی لوبی ولوبی فلیب زمانلرنده بعض نظارتلرده وسائر بیوك مأموریتلرده بولنه‌رق، برطاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش ایدی. — اوغلی ماق‌ماهونك جهوریت ریاستنده فرانسه خارجیه ناظری بولنمشدر.

دقازویل { (Decazeville) فرانسه‌نك (آویرون) خطه‌سنده و(ویلفرانشه) نك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٩٦٠٠ اهالیسی، معدن کوری ودمیر یول چوقلریله سائر دمیر فابریقه‌لری واردر. بو قصبه بك یکی اولوب، آنف لترجمه دوق دقارتك پادیرمش اولدیغی فابریقه تأسس وتشکلنه سبب اولمشدر.

دقّاق { مملوك سلجوقیه‌دن مشهور آلپ آرسلانك تورونی وسالف‌الترجمه (تتش)نك اوغلیدر. ٤٨٧ تاریخنده، پدرینك قتلی اوزرینه، شامده کی ممالکنك بر قسمنده برمدت حکومت سورمشدر. دیکر قسمنی برادری رضوان ضبط ایتمشیدی. [« تتش » و« رضوان » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دقّاق { (ابوبکر احمد بن نصر) اولیاء اللهدن اولوب، نیشابورلیدر. ٤٠٥ ده وفات ایتمشدر. بعض کراماتی منقولدر.

دقوقاء { اربل ایله بغداد آره‌سنده برقصبه اولوب، بونده خوارجله بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دَقهله { مصرده، نیلك بر قولی اوزرنده، دمیاطدن ٤ ودمبره‌دن ٦ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغنی، و(دقهلیه) خطه‌سنك اسمی بوکا نسبتله وضع ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان‌ایدیور. شمدی خراب اولمسه کرکدر.

دَقهلیه { مصر سفلاده بر مدیریت اولوب، نیلك دمیاطدن کچن قولنك شرق جهتنده واقع اولمغله، غرباً وغرب شمالی جهتندن غربیه، جنوب شرقی طرفندن شرقیه مدیریتلریله، شمال شرقی جهتندن دخی آق دکزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٦١ مربع کیلومتره‌اولوب، ٣٠٠ ٥٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی منصوره شهریدر. نیلك برقاچ قولیله برچوق جدولاری اراضیسنی سقی وارروا ایتمکله، محصولاتی چوقدر. شمال‌شرقی قسمنی منزله کولی ضبط ایتمشدر. بومدیریت داخلنده ٣٥٠٠٠ صیغیر، ٤٦٠ آت، ١٨٠٠ دوه، ٧٥٤٦ مرکب واستر و ٣٧٥٠٠ قیون وکچی موجوددر. [سهواً « داخلیه » دخی یازلمشدر.]

دقیق { (بدرالدین —) مشاهیر مشایخدن اولوب، حاجی بیرام ولینك مریدانندر.

دقیقی { (استاد منصور بن احمد) ندمای شعرای ایراندن اولوب، سمرقندده و بر روایتده طوس و یا بخارادە طوغمش، و سامانیلر زمانندە پاشامشدر. شاهنامه‌یی ابتدا بو ذات نظم و تحریره پاشلایوب، زردشتك ظهوریله کشتاسب واسفندیارك وقوعاتنه دائر یکرمی بیك بیت قدر یازمش ایسه‌ده، اکمالنه عمری وفا ایتمشدر. فردوسی عالم معناده دقیقیدن آلدیغی امر اوزرینه شاهنامه‌نك نظمنه باشلادیغنی بیان ایدیور؛ ودقیقینك ابیاتی عیناً آلوب، شاهنامه‌سنه درج ایتمشدر. دقیقینك بر ترك غلامی ایله قتل اولندیغی مرویدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

کویند صبرکن که تراصبر بر دهد
آری دهد ولی بعمری دکر دهد
من عمر خویشرا بصبوری کذاشتم
عمری دکر بیابد تاصبر بر دهد

دَکاله { مغربده بربر اهالی ایله مسکون برقصبه اولدیغی « معجم‌البلدان » ده مذکوردر.

دکرمن آطه‌سی { جزایر یونانیه‌دن (میلوس) آطه‌سنه ادارهٔ عثمانیه زمانندە وبریلن اسمدر. [« میلوس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دکزلی (آناطولینك آیدین ولایتنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، آیدینك ۱۲۵ وازمیرك ۲۲۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق، بیوك مندرس تابعلرندن (چوروك صو) به منتهی بر وادیده و ۳۷۰ مترهلك ارتفاعده واقعدر. آیدین دمیر یول خطنك سرای کوی موقفندن اوچ چاریك اوزاق اولوب، برشعبه ایله بوخطه ربطی متصوردر. موقعی ′ ٤٥ °۳۷ عرض شمالیده‌در. قصبه‌نك اوچ جهتی طاغلرله محاط اولوب، شمال طرفندن بر اووه‌یه ناظردر. قصبه‌نك ۱۲۰۹۲ اهالیسی، ۲۸ جامع‌شریفی، ۲۵ مسجدی، ۹ تکیه‌سی، ۱۲ مدرسه‌سی، ۲ کنیسه‌خانه‌سی، ۱۹ اسلام و ۲ خرستیان مکتبی، ۲ کلیساسی، ٦۳۱ دکانی، ۲٤۸ مغازه‌سی، ۲۲ خانی، ۷ حامی و ۹ اون فابریقه‌سی واردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، هر اوده چشمه وار ایسه‌ده، بوسببدن هوانی پك رطوبتلی وسوقاقلری طاردر. او جوارلر ذخایرینك مرکزی اولوب، کلیتلی ذخیره تجارتی اجرا اولنور. قصبه‌نك برساعت شمالنده (اسکی حصار) اسمیله معروف محلده کوچك آسیانك الك بیوك و الك مشهور مدن قدیمه‌سندن (لاؤدیقیه) شهرینك خرابه‌لری موجوددر. دکزلینك ۱٤ کیلومتره شمالنده دخی (پرایو-لیس) شهر شهیرینك خرابه‌لری بولنور. — دکزلی قضاسی جنوباً طواس، غرب شمالی جهتندن سرای کوی، شمال شرقی جهتندن چال قضاسیله، شرقاً دخی خداوندکار ولایتی حدودیله محدوددر. خوناز ناحیه‌سیله برابر ۸٦ قریه‌یی جامع اولوب، ۷۲۷۳۵ اهالیسی واردر، بونلرك یالکز ۲۸۳۲ ی روم وارمنی و سائره اولوب، قصوری کاملاً مسلمدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، کلیتلی ذخایر وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر.

دکزلی (سنجاغی. آیدین ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری اولوب، الك شرقیسی واك کوچکیدر. دیکر اوچ سنجاغك جواحلی اولدیغی حالده، بونك، اسمی خلافنده اولهرق، دکزلی قریبتی بوقدر. شمال غربی جهتندن صاروخان، غرباً آیدین، جنوباً منتشا سنجاقلریله، شرقاً دخی قونیه وخداوندکار ولایتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۸۱٦ مربع کیلومتره ولوب، ۲۱۲۵۱٤ اهالیسی واردر، که هر مربع کیلومتره باشنه ۲۷ کشیدن زیاده‌جه دوشر. اهالیسندن یالکز ۲۵٦۲ سی روم و ٦۰۱ ی ارمنی اولوب. قصوری کاملاً مسلمدر. خرستیانلری دخی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت دره وبایرلری دخی چوقدر. قوهٔ انباتیه ومحصولاتی ازمیر وآیدین وصاروخان سنجاقلرندن کری ومنتشا سنجاغندن ایلر-بدر. بو سنجاق بیوك مندرس ایرماغی حوضه‌سنك یوقاری قسمندن عبارت اولوب، خداوندکار ولایتندن کلن نهر مذکور سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدر. سنجاغك بتون صولری بو ایرماغه دوکیلوب، بونلرك الك بیوکی (چوروك صو) در، که سنجاغك حدود شرقیه سندن نبعان ایدوب، دکزلی قصبه‌سی جوارلرنی سقی، واورالردن آقان بر چوق دره‌لری جمع ایله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، مندرسه دوکیلور. (کویل) و(باناز) چایلریله دیکر برقاچ دره دخی شمالدن جنوبه طوغری آقوب، مذکور ایرماغه دوکیلورلر. (آق چای) ایسه سنجاغك قسم جنوبیسی صولرینك اجتماعندن حاصل اولوب، غرب شمالیه طوغری جریانله، آیدین سنجاغی داخلنده مندرسه منصب اولور. جبالك الك بیوکلری شرق وجنوب جهتلرنده واقع خوناز وباباطاغلریدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن وتوتون، کتن وسائره‌دن عبارت اولوب، آیدین دمیر یول خطی سنجاغك ایچ طرفلرینه قدر تمدید اولنمغله، خیلی ذخیره‌سی اخراج اولنور. اورمانلری چوق اولوب، کراسته و اودون وکوره الویرشلی اشجارك انواعی بولنور. معادنی پك چوق اولوب، بعض کور وقروم معدنلرینك امتیازی دخی آلنمش ایسه‌ده، الآن هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، امراض مختلفه‌یه نافع باشلیجه سکز ایلیجه وبعض ایچیله‌جك معدن صولری موجوددر. بوقاریده مقدار عمومیسی بیان اولنان اراضیسندن ۲٦۰۰ مربع کیلومتره‌سی قابل زراعت اولوب، بونك ۱۹۰۸ مربع کیلومتره‌سی مزروع وقصوری معطلدر. اورمانلری دخی ۱۳۰۷ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آریلری دخی چوقدر. اولمغله، خیلی بال چیقار. صنایع محلیه کلم وعبا نسجی کبی شیلردن عبارت اولوب، تجارتی دخی باشلیجه ذخیره اخراجنه متعلقدر.

دكزلی سنجاغی قدیما (فریجیا) خطه‌سندن معدود وكوتاهیه وآفقره جهتلریله متحد اولوب، بر وقت (ایدیا) دولتنه تابع بولنمش، وبعده ایرانیلر، ماكدونیه‌لیلر ونهایت رومالیلر طرفندن ضبط اولنمش ایدی. مدن قدیمه‌سندن (برابولیس) خرابه‌لری ایله (یاموق قلعه) و(لاودیقیه) ك ویرانه‌لری (اسكی حصار) سملریله معروف اولدقلری كبی، فریجیانك الك بیوك شهرلرندن بولنمش اولان (قولوسه) نك دخی خرابه‌لری موجوددر، و(خوناز) وبولدان قصبه‌لری دخی (خونوس) و(تریپولیس) شهر قدیملرینك بقیه‌لریدر. بعده بورالری سلجوقیلرك الینه كچوب، دولت عثمانیه‌نك ابتدای تأسسی زمانلرنده دكزلی جهتی (كرمیان) خطه‌سندن معدود بولنمشدر.

دكزلی سنجاغی بر وحه‌زیر ٦ قضایه منقسم اولوب، ٥ ناحیه و ۳۷۲ قریه‌یی حاویدر.

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دكزلی	خوناز	۸٦
سرای كوی	قاضی‌كوی	۳٦
بولدان	كوتای	٤۱
جال	بقلاك	٦۱
طواس	.	٦۲
غربی قره آغاج	ابرله	۸٦

دكسیپ (Dexippe) روم قائد ومورخلرندن اولوب، میلادك ۲٦۹ تا. ریخنده (آتیقه) خطه‌سنی ضبط ایتمش اولان (غوت) لره قارشی حرب ایتمش، وبر تاریخ عمومی یازمشدر، كه یالكز بعض فصللری موجوددر.

دكن (Dekkan) هندستانك قسم جنوبیسنه یعنی اصل شبه جزیره شكلنده اولان جهتنه ویرلن اسم اولوب، دكن قطعه‌سی (كنك) ابرماغنك حوضه‌سنی (نربده) و(مهانادی) ابرماقلری حوضه‌لرندن آیران (وندیا) سلسله‌ٔ جبالیله نفس هندستاندن یعنی هندك قسم شمالیسندن آیرلمشدر. بو وجهله شمالاً كجرات وبنكاله ایله بوابكی خطه‌نك آره‌سنده‌كی برلرله محدود اولوب، نفس دكن، برار، نظام، میسور وكرناتیك خطه‌لریله ملابار وكرومندل سواحلی دكن قطعه‌سندن معدود اولمغله، بمبای اداره‌سنك نصفیله مادراس اداره‌سنك ستونی ونظام دولت اسلامیه‌سنی جامعدر. بمبای، مادراس وحیدر آباد شهرلری دكن داخلنده در. دكنك اهالیسی ٥۹ ملیوندن زیاده اولوب، مسلمانلری چوقدر، وعلی‌الخصوص قسم وسطی وشمالیسنده دین اسلام پك منتشردر. [تفصیلات احوالیچون «هند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— انكلیز حكومتی دكنی رسماً بوقطعه‌نك یالكز بر قسمنه یعنی شمال غربی جهتنه حصر و تخصیص ایدوب، دكن ایالتی تاسیله بر ایالت تشكیل ایتمشدر، كه سواحل غربیه بوینجه كجراتدن میسوره قدر ممتد اولوب، شرقاً برار خطه‌سیله ونظام الكاسیله محدود در. بمبای شهری دخی بونك ساحلنده‌در. بو ایالت واسعه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۰ ۱۳٦ مربع كیلو‌متره اولوب، ۷ ۹٦٦ ۰٦۱ اهالیسی واردر.

دكندورف (Deggendorf) باویره‌نك (اشاغی‌باویره) ایالتنده، (یاسو) نك ٥۰ كیلومتره شمال شرقیسنده و(بوهمروالد) طاغنك انكشنده اولهرق طونه‌نك ساحل یسارنده قضا مركزی بر قصبه‌اولوب، ٦۷٦۰ اهالیسی، دمیربولی، بیوك برسرابی، مصنع كلیساسی، كنیش بر كوپریسی وچینی فابریقه‌لری واردر.

دكن شهبازپور هندستانده كنك ایرماغنك منصبنده تشكیل ایتدیكی (سندربند) جزایرینك الك شرقیسی اولوب، ۲۱۱۸ مربع كیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی و۲۲۱۰۳۷ اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم كلیسی یعنی ۱۸۳۰۰۰ی مسلماندر. بنكاله‌نك (دكه) ایالتنه ملحق اولوب، شهر وقصباسی بوقدر. مركزی اولان (دولتخان) دخی بر قریه‌در.

دكه (Dacca) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وكلكته‌نك ۲٤۰ كیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق براهماپوتره ایرماغنك (دلاسری) قولی اوزرنده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ٦۹ ۲۱۰ اهالیسی، باشلیجه برنج وچویده متعلق ایشلك تجارتی وایپك وبوك منسوجات دستكاهلریله بویاخانه‌لری واردر. — دكه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۰۳ مربع كیلومتره واهالیسی ۱۸۵۳۰۰۰ كشیدر.

دكین (بن سعید الخثعمی) صحابه‌دن اولوب، كندیسندن بعض منقولات مرویدر.

دكینی (Deguignes) مستشرقیندن اولوب، ۱۷۲۰ده (پونتوآزه)ده طوغمش، و۱۸۰۰ده وفات ایتمشدر. تركلرله تاتارلرك وهونلرله سائر اقوام تاتاریه‌یك تاریخنی یازمشدر.

دِل (میر قاسم) ایران متأخرین شعراسندن وساداندر اولوب، سیف وقلده مهارتی اولمغله، افغانلیلر مسئله‌سنده اصفهان محاصره‌سنده مقتول اولمشدر. شوربامی جمله‌ٔ اشعارندندر:

ترك من و دلربائی نکنی
دوری زتو مرکست جدائی نکنی
ترسم که بمیرم وتبینم دکرت
ای عمر عزیز بیوفائی نکنی

دلارام چنکی ملوك فرسدن مشهور بهرام کورك عقل وجالیله مشهوره برجاریه‌سی اولوب، لسان فارسیده اك اول شعر سویلینلردن اولدیغی مرویدر.

دلاروش (Delaroche) فرانسه‌نك اك مشهور واك ماهر رساملرندن اولوب، ۱۷۹۷ تاریخنده پارسده طوغمش، و۱۸۵۶ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملر براقمشدر.

دَلاص صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بهنسی مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

دلاغوآ (Delagoa) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده وبحر محیط هندیده برکورفز در، که مدخلی ۲۶° عرض جنوبی و ۳۰° ۲۸ طول شرقیده واقع اولوب، شرقدن غربه اکی ۲۵ وشمالدن جنوبه یوبی ۳۵ کیلومتره قدردر. ایچنده «فیل آطه‌لری» اسمیله برقاچ آطه اولوب، قارشیلرنده (تمبه) نهرینك منصبی بولنور. مذکور نهردن بشقه شمال جهتندن (ماتیسو) وجنوب جهتندن (ماپوتو) چایلری بوکورفزه دوکیلور. کورفزك جنوب جهتنده برطاقم بطاقلقلر بولنوب، بو مناسبتله پورتکیزلیلر طرفندن (بایه دلاغوآ) یعنی «بطاقلق قوبی» تسمیه اولنمشدر. پورتکیزلیلر بوکورفزك ایچنده (لورنسوماركس) اسمیله بر اسکله تأسیس ایتمشلردر. انکلیزلر مقدما کورفزك قسم جنوبیسنی الهکچیرمشلر ایسه‌ده، بعده، حکم نصب اولنان فرانسه رئیس جهوریتك قرارایله ترکه مجبور اولمشلردر.

دلاقروآ (Delacroix) فرانسه‌نك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۷۹۸ ده (شارنتون سنت موریس) ده طوغمش، و۱۸۶۳ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملرله بعض محرراتی واردر.

دلامبر (Delambre) فرانسه منجملرندن اولوب، ۱۷۴۹ ده آمیانده طوغمش، و۱۸۲۲ ده وفات ایتمشدر. ابتدا ادبیاتله مشغول اولوب، ۳۶ یاشنده علم هیئت مطالعاتیله اوغراشمغه باشلامش؛ وهیئت وعلوم ریاضیه‌یه متعلق نشر ایتدیکی تألیفات اوزرینه، فرانسه فنون آقادمیسی اعضالغنه انتخاب، وهیئت معلمکنه نصب اولنمشدی. ۳ جلد اوزرینه رعلم هیئت تاریخی دخی یازمشدر.

دلاوار (Delaware) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه سنده برنهردر، که (نیویورق) جهوریتنده (قاچکل) سلسلهٔ جبالنك غربی انکلرندن نبعاتله، (بیاقتون) چایی دخی اخذایتدکدن صکره، ابتدا شرقه طوغری جریانله، پانسلوانیا ایله نیویورق، وبعده جنوبه طوغری دونوب، (نیوجرسی) ایله پانسلوانیا آره‌سنده‌کی خط حدودی تشکیل ایدرك، وه «مائی طاغلر» ك آره‌سنده (واترغاب) اسمیله مشهور واوج درت یوز متره یوکسك دیك قیالردن متشکل غریب بر بوغازدن کچه‌رك، (فیلادلفیا) شهری اوکنه کلدکده، بیوك سفائن ایچون دخی قابل سیر اولهحق درجه‌ده کسب توسع ایتمش بولنور؛ وبنه بواسمله معروف برقوی تشکیل ایدرك، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك طولی ۵۰۰ کیلومتره اولوب، فیلادلفیایه قدر اولان ٦٤ کیلومترلك محلنده بیوك سفائن وترنتونه قدر اولان دیکر ۳۳ کیلومترلك محلنده‌ده کوچك وابورلر ایشلر.

دلاوار (Delaware) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه جاهیوندن اولوب، اك اول تشکل ایدن ۱۳ جهوریتك بریدر. همنامی اولان نهر وقوبك جنوبنده و(چسایق) کورفزنك شمال شرقیسنده واقع کوچك بر یر اولوب، شمالاً پانسلوانیا وجنوباً (مایلاند) جهوریتلریله محدوددر. وسعت اراضیجه یالکز (رود ایسلاند) جهوریتی بوندن کوچك اولدیغی حالده، کثرت نفوسجه جاهیر متفقه‌نك اوتوز دردنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۳۰۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۶۱ ۸۷۱ اهالیسی واردر. قسم شمالیسی عارضه‌لی ومنبت ومحصولدار اولوب، جنوب جهتی قوملق وبعض یرلرده باطاقلقدر. هواسی معتدل وصاغلامدر. اهالیسی باشلیجه زراعت وحیوانات مشغول اولوب، فابریقه‌لری آزدر. تجارتی دخی کری

اولوب، محصولاتنك قسم اعظمی فیلادلفیا ونیویورقه نقل اولنور. اوچ سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (دوور) ایسه ده، باشلیجه شهری (ویلمینغتون)در. بو مملکت ابتدا ۱۶۳۸ ده اسوجلیلر وفینلاندهلیلر طرفندن اعمار اولنه رق، بعده، فلمنکلیلرك ونهایت انکلیزلرك الینه کچمش؛ و۱۷۷۶ده کسب استقلال ایتمشدر.

دلاوار (Delaware) آمریقای شمالیده ۱۳ مملکت مجتمعه نك (اوهیو) جمهوریتنده، (شرقی شیوتو) نهری اوزرنده و(فولومبوس)نك ۴۵ کیلومتره شمالنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۶۴۰ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

دلاوار (L. Delaware) مملکت مجتمعه انکلتره مستملکاتندن ایکن، برنجی ژاق زماننده (ویرجینیا) والیسی اولوب، اورالرینك اعمار وترقیسنه یك چوق خدمتلر ایتمش اولدیغندن بناءً، آنف البیان نهر وقوی وجمهوریت وقصبه ایله دیکر بر طاقم کوچك قصبه لر وبرچوق سنجاقلر بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

دلاور آغازاده (عمر افندی) ادیادن اولوب، اندرون همایونذن زعامتله مخرج دلاور آغانك اوغلیدر. ۱۱۰۰ تاریخلرنده طوغوب، دور سلطان احمد خان ثالثده خواجکان دیوان همایون سلکنه داخل، وقطع مراتبله، باش محاسبه جیلکله وتشریفاتجیلغه دخی نائل اولمش ایدی. بعده برخیلی وقت معزول قالوب، دور سلطان مصطفی خان ثالثده ۱۱۷۲ تاریخنده قلم آرقداشی بولنمش اولان صدراعظم راغب پاشانك دلالتیله رئیس الکتاب اولمش؛ وآنجق قرق کون صکره وفات ایتمشدر. عثمان ثالث افندینك «حدیقة الوزرا» سنه بر ذیلی وبعض اشعاری واردر.

دلاور پاشا مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، خروانی الاصلدر. حرم همایونده تربیه اولنوب، چاشنیکیر باشیلقله طشره یه چیقمش؛ وبعده قبرس وبغداد ایالتلرینه نصب اولنمش ایدی. ۱۰۳۰ تاریخنده دیاربکر والیلکیله خوتین سفرنده بولنمغله، حسین پاشانك مغلوبیت وعزلی اوزرینه، مهر همایون کندیسنه تودیع اولنه رق، عصر سلطان عثمان خان ثانیده ۱۶ آی مسند صدارتنده قالمش؛ ووقعهٔ هائلهٔ معلومه ده اشقیاءالنده شهیداً وفات ایتمشدر. مسکینلرده مدفوندر. عقل وتدبیری متوسط حالده حلیم وسلیم برذات ایدی.

دلاور خان هندستانك (مالوه) خطه سنده انك اول تشکل ایدن دولت اسلامیه نك مؤسسی اولوب، شهاب الدین غوری اقربا سندندر. مملکت مذکوره ۷۱۰ تاریخ هجریسنده دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبان طرفندن فتح اولنه رق، محمدشاه تغلق ثانی زماننده و۷۸۹ تاریخنده صاحب ترجمه والی نصب اولنمشدی. ۸۰۱ده دلاور خان اعلان استقلال ایدوب، ۷ سنه دنبی بالاستقلال حکومت سوردکدن صکره، ۸۰۸ ده وفات ایتمش؛ واوغلی آلب خان هوشنك شاه نامیله خلفی اولمشدر. بونك سلاله سی کندیسیله برابر بروجه زیر ۱۱ کشیدن عبارت اولوب، همایون شاهك زمانه دك حکومت سورمشلر؛ وحکمدار مشارالیه طرفندن مالوه دهلی دولت تیموریه سنه الحاق اولنه رق، غوریلر حکومتنه ختام ویرلمشدر.

۱ دلاور خان غوری
۲ هوشنك شاه بن دلاور
۳ سلطان محمد شاه
۴ سلطان محمود خلجی بن ملك مغیث
۵ غیاث الدین خلجی
۶ ناصر الدین
۷ محمود ثانی
۸ بهادر شاه (حکمدار کجرات)
۹ قادر شاه
۱۰ شجاع خان
۱۱ باز بهادر بن شجاع

دلاوینی (Delavigne) فرانسه ادباوشعراسندن اولوب، ۱۷۹۳ده (هاوره) ده طوغمش، و۱۸۴۳ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردانندن ایکن شعرسویلمکه باشلایوب، ۱۸۱۵ده فرانسه نك اوغرادیغی مصائبی مصور (مسینیانه Messeniennes) عنوانیله بر منظومه ترتیب، ودیکر بر چوق اشعار نشر ایتمشدی. صورت افکارندن طولایی مستخدم بولندیغی حافظ کتبلکدن عزل اولنمش ایسه ده، بعده قرال کتبخانه سنك حافظ کتبی اولمشدی. برچوق تیاترو منظومه.

لریله سائر آثار ادبیه‌سی واردر. آثاری یك مقبول ومعتبر اولوب، برادری (ژرمن دلاونی) طرفندن ۸ جلد اوزره جمع ونشراولنمشدر. آقادمیا اعضالغنه دخی انتخاب اولنمشدی.

دلایه } اندلسده مریه مضافاتندن برقصبه واسکله اولدیغنی، ومشاهیر علمادن «اعلام النبوة» وجغرافیایه متعلق «نظام المرجان» کتابلرینك صاحبی (ابو العباس احمد بن عمر المری)نك مسقط رأسی بولندیغنی ناقوت حموی بیان ایدیور. مشارالیه ابو العباس مری (عمر بن عبدالبر) کبی نجمه مشاهیر علمانك معلمی بولنمشدر؛ و ۴۷۸ ده بلنسیه‌ده وفات ایتمشدر.

دُلدُل } فخر کائنات (صلعم) افندمزك رکوبلرینه مخصوص سریع الحرکه وخوش رفتار بریاض استر ایدی، که (مقوقس) طرفندن جانب رسالتپناهیه اهدا اولنه‌رق، ارتحال نبویدن صکره حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه انتقال ایتمشدی.

دلشاد خاتون } امیر چوبانك حفیده‌سی وامیر دمشقك قیزی اولوب، حسن وذکاوتیله مشهوره برقادیندر. سلطان ابو سعید صاحبهٔ ترجمه‌نك خاله‌سی بغداد خاتونی بغداد حاکمی بولنان حسن بزرکه تطلیق. ابتدیروب کندیسی آلدقدن صکره، دلشاد خاتونی دخی تزوج ایتمشدی. سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره حسن بزرك دلشاد خاتونی تزوج ایدوب، آشفتهٔ حسن وجالی اولمغله، امور حکومتی بونك الینه تسلیم ایتمش ایدی. سلطان اویس بهادر بوندن تولد ایتمشدر. مشاهیر شعرادن خواجه سلمان ساوجی مداحلرندندر. فقرا پرور برقادین ایدی. زوجندن اول وفات ایدوب، روایته کوره حسن بزرك بونك عم زاده‌سی اشرف بن تمرتاشه میلنی حس ایتمکله، تسمیم ایتمشدر.

— ایران شاعره‌لرندن دخی دلشاد اسمیله ایکی قادین اولوب، بری فتحعلی شاهك زوجاتندن ایدی. شو بیت ایکنجیسنك جملهٔ اشعارندندر:

طاعات منکرات محبت قبول نیست
صدبار اکر بچشمهٔ زمزم وضو کنند

دلغادو } (Delgado) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده وپورتکیز مستملکا-

تندن اولان (موزامبیق) اله زنکبار حده‌سنده بر برون اولوب، ۲۴′ ۱۰° عرض جنوبی اله ۳۸° ۲۰′ طول شرقیده واقعدر. موزامبیق داخلنده اوله‌رق اطراف بولنان برلر (قابو دلغادو) یعنی «دلغادو برونی» نامیله برسنجاق تشکیل ایدوب، مرکزی (ابیو) قصبه‌سیدر.

دلف } (Delphes) یونان قدیمك فوکیده خطه‌سنده و (پارناس) طاغنك جنوب غربی اتکنده غایت قدیم ومشهور بر شهر اولوب، شمسدن کنایه اولان (آپولون)ك عبادتنه مخصوص معبد مشهوری مناسبتیله مقدس عد اولنه‌ردی. بو معبدده غایبدن خبر ویرمك ادعاسیله بعض کاهنه‌لر بولنوب، هرکس استخاره مقصدیله مراجعت ایدر؛ ویالکز یونانیلر دکل، اجنبی حکمدارلر دخی بو معبده یك کرانها هدیه‌لر کوندررلر ایدی. بومناسبتله معبد یك مزین وذی‌قیمت اوانی واشیای حاوی اولمغله، قبل المیلاد ۳۵۵ دن ۳۴۵ تاریخنه‌دك وقوع بولان محاربانده دفعاتله غارت اولنمشدی. غاللر یعنی فرانسه اهالیسی قدیمه‌سی دخی میلاددن ۲۷۸ سنه‌اول معبدی یغما ایتمك نیتیله یونانه قدر کلمشلرسه ده، پارناس طاغنك برطوغازنده انهزامه اوغرایوب، عودته مجبور اولمشلردی. شمدیکی حالده خراب اولوب، برنده (دافنی) یاخود (قاستری) اسمیله آرناؤد اهالی اله مسکون بر قریه واطرافنده برچوق ویرانه‌لر وآثار عتیقه بولنیور. (آتیقه مع بئوتیا) ایالتنك حدود شمالیه‌سنده واقعدر.

دلفت } (Delft) فلمنکك (جنوبی هولاندا) ایالتنده و (لاهای) لك ۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق موزه ایرماغنه منتهی اولان (شیه) جدولی اوزرنده بر شهر اولوب، ۲۴ ۵۱۰ اهالیسی، دمیر یولی، کوزل سوقاقلری، مصنع کلیسالریله ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی، کوزل تفرجکاهلری، طویخانه‌سی وسائر بعض فابریقه‌لری واردر. وقتیله استحکاماتی چوق ایدیسه‌ده، اخیراً هدم ایدیلوب، تفرجکاهلره تحویل اولنمشدر. چینی فابریقه‌لری وقتیله یك مشهور ایدیسه‌ده، شمدی اهمیتدن دوشمشدر. کیلر موزه نهریله شیه جدولندن شهره قدر چیقارلر. معهذا تجارتی‌ده آزدر.

دلفشاون (Delfshaven) فلمنكك (جنوبی هولانده) ایالتنده و (روتردام) ك ۳ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله رق (موزه) ایرماغی كنارنده، قصبه اولوب، آنف البیان (دلفت) شهربنك اسكله‌سی حكمندهدر، وشهر مذكوره (شیه) جدولی وبرمیربول خطیله مربوطدر. ۴۸۳۵ اهالیسی واردر.

دلمینیوم (Delminium) آزمنهٔ قدیمه‌ده دالماچیانك مركزی بولنمش بر شهر اولوب، البوم (دووتو) دینان قصبه اولمسی محتملدر. میلاددن ۱۵۵ سنه اول رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی.

دلورم (Delorme) بو اسمله فرانسه‌ده مشهور بر معمار (۱۵۱۸ـ۱۵۷۰) وبررسام (۱۷۸۳ـ۱۸۵۹) گلمشدر. — (ماریون دلورم) دخی حسن وآنیله ووفرت ذكاسیله مشهوره بر قادین اولوب، مشاهیر ادبادن وزمانی كبراسندن برچوق ذواتك وحتی اون اوچنجی لویینك دخی معشوقه‌سی بولنمش؛ و ۱۶۵۰ وقوعاننده توقیف اولنمق اوزره ایكن بغتةً وفات ایتمشدر. وبقتور هوغونونك نامنه كوزل بر فاجعه یازمشدر.

دلوس (Delos) یونانك (كقلاده) جزایرندن كوچك بر جزیره اولوب، یاننده بولنان (نه) نام دیگر له (بیوك دلوس) ایله برابر (میقونه) ایله (شیره) آطه‌لری آره‌سنده و ۲۵° ۳۷′ عرض شمالیده واقعدر. اسكی یونانیلر عندنده مقدس بر آطه عد اولنه‌رق، شمس وقردن كنایه اولان (آپولون) ایله (دیانه)نك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. ساحلنده نه دلوس اسمیله برقصبه دخی بولنیوردی. بوآطه تجاوزدن مصون اولوب، ایرانیلر یونان سفرلرنده دار سه طوقنمامشلردیسه‌ده، بعده مهردادك عسكری طرفندن غارت وتخریب اولنه‌رق، اووقتدن بری خراب وخالیدر. زمان قدیمده دلوسده طوغورمق قادینلره ممنوع اولدیغی كبی، بوآطه‌ده دفن اموات دخی مجاز اولمدیغندن، اهالیسی جنازه‌لرینی (رنه) آطه‌سنه نقل ایدر، وحامله قادینلر اورایه كیدوب طوغورورلر ایدی.

دلوكه (نت زیاء) بعض تواریخ اسلامیه‌نك روایتنه كوره، مصر قدیمده بواسمله برملكه كلوب، كویا خطهٔ مصریه‌یی برسورله احاطه ایتمش؛ وبو سورك باقی قالان بعض قسملرینه بعده عربلر طرفندن (جدارالعجوز) و(حائط العجوز) نامی ویرلمشدر.

دلوینا كی (Delvinaki) آرناؤدلقده، ناحیه ولایتنده، اركری سنجاغنك یوغون قضاسنده بر كوچك قصبه اولوب، اركریدن ۴۰ كیلومتره جنوب شرقیسنده ودرینوپهری منبعنك قربنده‌وافعدر. ۱۵۰۰ قدراهالیسی اولوب، طائفهٔ نساسنك حسن وجمالیله مشهوردر.

دلوینه (Delvina) آرناؤدلقده ناحیه‌ولایتنك اركری سنجاغنده قضا مركزی و قصبه‌اولوب، اركریدن ۲۰ كیلومتره جنوب‌غربیسنده واقع یانه‌نك ۷۰ كیلومتره شمال غربیسنده اله قی طاغ اتكنده واقع برقاچ تپه‌نك اوزرنده ومنبت براوه‌نك كنارنده واقعدر. خانه‌لری سبرك وآب وهواسی بك لطیف اولوب، ۷۵۰۰ اهالیسی، ۱۲ جامع‌شریفی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه مكتبی، ۸ تربه‌سی، ۱۲۰ دكانی و ۱۴ خانی واردر. اسكله‌سی اولان آپاسارانددن یانیه‌یه كیدن جاده اوزرنده واقع اولمغله، اولدقجه تجارتی واردر. — دلوینه قضاسی اركری سنجاغنی ترتیب ایدن ۶ قضانك بری اولوب، شمالاً اركری وقوروله‌ش، شرقاً یوغون، جنوباً یانیه سنجاغنه تابع فیلات قضالریله وغرباً آدریاتیق دكزیله محدد، داولوب، سراندوس ناحیه‌سیله برابر ۱۰۱ قریه‌دن مركب ولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۳۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق، قسماً اووه اولوب، پك منبت ومحصولدار در. (یالوه) ایله (بیستریجه) نهرلری دلوینه اووه‌سنی شق وارا ایده‌رك، وبوار كولنه دكیلور، ومذكر كول (په‌ترینتو) شهر قدیمی خرابه‌لری یاننده دكیزله اختلاط ایدر. بو كولك اطرافنده بر طاقم بطاقلقلر تحصل ایدر. اورمانلری آز ایسه‌ده مرعالری چوق اولوب، خیلی اغنام بولنور. مذكور پترینتودن بشقه ایا سراندوس اسكله سنده وفیكه قریه‌سیله قضانك سائر بعض محللرنده برطاقم آثار عتیقه موجوددر. دون قضاده ۶۷ جامع ومسجد، ۲ مدرسه، ۸۲ مكتب، ۷۵ كلیسا، ۱۲ كوپری، ۵۰ دكرمن، ۱۴ خان و ۲۳۰ دكان موجوددر.

دلهی (Delhi) آوروپالیلر طرفندن (هلی) شهربنه ویرلن اسمدر. [« دهلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلهی (Delhi) سومانره جزیره‌ٔ کبیره‌سنك قسم شمالیسنده وساحل شرقیده اولهرق برکوچك نهرك منصبنده برقصبه اولوب، نم مستقل برحکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. دلهی حکومت اسلامیه‌سی وقتیله آچین حکمدارینه تابع ایکن، ۱۸۱٤ تاریخ میلادیسنده کسب استقلال ایتمش، و۱۸٦۲ ده رسماً فلمك دونتنك تابعیتنی طاتمشدر. اصل دلهی اسمی خطه‌یه مخصوص اولوب، قصبه‌نك اسمی (لاوار) در.

دلی برادر سلطان بایزید خان ثانی وسلیم خان اول دوری علما وادباسندن اولوب، اشعارنده (غزالی) تخلص ایدردی. [«غزالی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

دلیجان اصفهان قرینده برکوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دلیجه ایرماق آناطولیده آنقره ولایتنك یوزغاد سنجاغنده قزیل ایرماغه تابع بر نهر اولوب، لواء مذکورك منتهای شرقنده وسیواس ولایتی حدودنده آق طاغدن نبعاله، غربه وبعده غرب جنوبیه طوغری جریان ایده‌رك، یوزغاد قصبه‌سی ایچندن کچن چایی وصولدن دخی برقاچ چای آلدقدن صکره، شمله طوغری دونه‌رك، سنجاغك حدود شمالیه‌سنده وکنغری سنجاغنه تابع (اووه‌جق) قریه‌سنده قزیل ایرماغه دوکیلور. مجراسنك طولی ۲۹۰ کیلومتره‌یه قریب اولوب، حوضه‌سی یوزغاد سنجاغنك قسم اعظمیله قیر شهر سنجاغنك قسم شمالیسنی حاویدر. اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، جریانی خنزلیدر.

دلیچ (Delitsch) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده، مرسبورغ سنجاغنده ومرسبورغ ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق (لوبر) نهری کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۰ اهالیسی، دمیر یولی وتوتون و چیغاره ایله اپلیك فابریقه‌لری واردر.

دلی حسن سلطان محمد خان ثالثك اواخر سلطنتلرنده آناطولیده رفع لوای شقاوت ایتمش اولان قره یازیجینك برادری اوب، مرقومك جانیکده قوتندن صکره، کندیسی رئیس اولمش؛ و ۱۰۱۲ تاریخنده توقادی محاصره‌سنده وضبط ایتمشیدی. بعده استانبول ودخالت ایدوب، سلطان احمد خان اول حضرتلری طرفندن بوسنه والیلکنه نصبله، صدراعظم وسردار اکرم بولنان لالا محمد پاشانك معیتنده مجارستان محاربه‌سنه کوندرلمشیدی. معیتنده بولنان اون بیك کشیلك فرقه اکثری چبلاق وغریب‌القیافه آدملر اولمغله، اردوی همایونده بولنان قریم خانی بونلرله برلکده حرب ایتمکی قبول ایتیوب، اردوی همایونی ترکله، قریمه عودت ایتمشدی. بوسنه اهالیسی صاحب ترجمه‌نك ظلمندن متشکی اولمغله، کندیسنك استدعاسی اوزرینه، طمشوار والیلکنه نقل اولنمش ایسه‌ده، اورانك اهالیسی دخی شکایته باشلادقلرندن، ولالا محمد پاشانك اوامرینی دیکلمدیکندن، وبر روایتده دالماچیا قلاعندن برینی پایه صانمق تشبثنده بولنوب، مکتوبلری طوتلدیغندن، ۱۰۱٤ ده اعدامنه فرمان پادشاهی صادر اولوب، آنجق حکمنك اجراسندن اول بلغارادده مقتولاً وفات ایتمشدر.

دلی حسین پاشا [«حسین پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلیر هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (نواب همت خان بهادر مظفر جنك) شاه عالم دوری امراسندن اولوب، فرخ آبادك رئیسی ایدی. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

کفتش قتل من خسته چسان خواهی کرد
کـفت کاهی بتغـافل بنـکاهی کاهی

— ایکنجیسی (محمد —) فارسی واردو لسانلرنده بعض منظومه‌لر و سائر اشعار صاحبی اولوب، «فران‌السعدین» طرزنده «قصهٔ کامرپ» عنوانیله بر منظومه‌سی و «پخ کنج» عنوانیله بر رساله‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه غفلت دارد این می
که ساقی دربرومن طالب وی

دلی عبدالله پاشا [«عبدالله پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلیغراد (Deligrad) صربیه‌نك آلکسیناج قضاسنده وآلکسیناجك ۱۲ کیلو مترهٔ شمال غربیسنده اولهرق نیشدن بلغراده کیدن طریق اوزرنده وموراوه وادیسنده مستحکم برقصبه اولوب، صربلیلر عثمانلیلره قارشی ایتدکلری محاربه‌

لرك اكثرنده بونده تحصن ايتمشلرسه ده، صوك محاربه ده آنكسيناچك ضبطى اوزرينه بو موقعى دخى تخليه يه مجبور اولمشلردر.

دليكلى طاش { سيواس ولايتك مركز قضاسنده وسيواسك ٥٠ كيلومتره جنوبنده ناحيه مركزى بيوك برقريه وبرچيفتلك اولوب، قانغل وآلاجه خان ناحيه لرله برابر يوكسك وقيشين قارله مستور برمحلده واقع اولمغله، بغداد جاده سنك مرى بولندىغندن، امر محافظه سيله بوللرك قاردن تطهيرى اسكيدن برى اورانك آغالريته واهالىسنه محولدر.

دليل { (Delille) فرانسه مشاهير شعراسندن اولوب، ١٧٣٨ده طوغمش، ١٨١٣ ده وفات ايتمشدر. پارسده بعض مكاتب معلمكنده بولنوب، اك اول روما شعراسندن مشهور (ويرجيل)ك زراع حقنده كى منظومهٔ مشهوره سنى لاتينجه دن نظماً فرانسزجه يه ترجمه ايتمكله، بواثر فوق العاده رغبت عموميه يه مظهر اولوب، صيت وشهرتنه سبب اولمشدر. بونك اوزرينه فرانسه آقادميسى اعضالغنه انتخاب اولنه رق، «باغچه لر» عنوانيله ديكر برمنظومه دخى بازمشدر، كه بودخى زياده سيله مقبوله كچمشدر. ١٧٦٤ ده فرانسه سفارتى معيتيله استانبوله كلوب، بر مدت اقامت ايتمشدر. بر قاريشقلقده كلى ضرر وزيانه اوغرايوب، فرانسه يى دخى تركه مجبور اولمغله، برمدت اسويچره وآلمانيا وانكلتره ده سياحت ايدوب، ١٨٠٢ ده پارسه عودتله، بنه معلمك ايتمكه باشلامش؛ وبرچوق منظومه لرله سائر اشعار يازمشدر. اواخر عمرنده ايكى كوزندن كور اولمشدى. آثار منظومه سى ١٦ جلددن مركب اولوب، دفعاتله طبع ونشر اولنمشدر.

دليله { فلسطينده بر قادين ايدى، كه قوتله مشهور اولان (شمشون)ك معشوقه سى اولوب، كويا بوقهرمانك خصمامى طرفندن اچده ايله قانديريله رق، فهرمان موسى اليهك مركز قوتى اولان صاچلرينى كسمش، وبعده اللرى آياقلرى باغلى دشمنلرينه تسليم ايتمش.

دليم { بغداد ولايت وسنجاغنده وبغدادك شمال غربيسنده اولهرق فراتك ايكى جهتنده بر قضا اولوب، مركزى فراتك ساحل غربيسنده بولنان (قلعهٔ رمادى) در. هيت، كبيسه وصقلاويه اسملريله اوچ ناحيه يى حاويدر. اراضى واهاليسنك احوالنه دائر بركونه تفصيلاته دسترس اولنه مدى

دليون { ياخود دليوم (Delium) يونانك (بئوتيا) خطهٔ قديمه سنده واويا (يعنى اغربه ز) حزبره سى قارشيسنده برقصبه اولوب، ميلاددن ٤٢٤ سنه اول بونده آتنه لىلرله تيبه لىلر آره سنده برمحاربه اولمش؛ وبومحاربه ده سقراط آلكيبياد ايله اكسنوفونى اولومدن قورتارمش ايدى.

دليون بولدوق { (Delioun-Boldok) سيبريانك نسم شرقيسنده، ماوراء البقال ايالتنده، (نرچينسق) قضاسنده ونرچينسقك ٢٤٥ كيلومتره جنوب غربيسنده. بيوك بر قريه اولوب، بعض مورخين بو قريه نك مشهور جهانكير چنكيزك وطنى اولديغنى بيان ايتمشلرسه ده، اهاليسنك بوندن بركونه معلوماتلرى يوقدر.

دما { عمانده برقصبه وبازار اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دماد { (Démade) يونان قدىم خطيبلرندن اولوب، عن اصل عادى بركيمسه ايكن، مجرد فصاحت وطلاقت لسانيله بيوك برمرتبه احراز ايتمشيدى. خرونه محاربه سنده ماكدونيه حكمدارى فليپك اسارتنه دوشوب، قوهٔ ناطقه سيله يونك محبتنى جلب ايله، سبلى تخليه اولنمش؛ واو وقتدن اعتباراً ماكدونيه طرفدارى قالوب، وطنداشلرينى او طرفه اماله يه چاليشمش؛ وبوسببله مشهور دموستن يونك بك علمنده بولنمش ايدى. (آنتيپاتر)ك آتنه لى ضبط ايده مكى آكلاشلديغنده، ماكدونيه لىلرك غضبنى جلب ايتمشدر ديه، ديموستنك اعدامنه حكم اولنمسنى تكليف ايتمشدى. بعده پردبقاسك لهنده اولهرق آنتيپاتره خيانت ايتديكجهون، يونك اوغلى قساندر طرفندن قبل الميلاد ٣١٨ تاريخنده قتل اولنمشدر. بالكز بر نطقى باقيدر.

دمارات { (Démarate) روماده حكومت سورن تاركينك پدرى اولوب، عن اصل قورنته لى اولديغى حالده، ميلادىدن ٦٥٨ سنه اول اورادن طرد ونفى اولنه رق، ايتاليانك (تاركينيه) نصبه سنه كچمشيدى.

— اسپارته حكمدارلرندن دخى بواسمده برى

اولوب، قبل المیلاد ۵۲۰ دن ۴۹۲ تاریخنه دك حكم سورمش؛ وحكومتده شریكی اولان (قالئومن) طرفندن بیج اولدیغی ادعا اولنمغله، وطنندن نفی اولنه‌رق، ایران حكمداری داریوسه (یعنی اسفندیاره) التجا ایتمش؛ وو حكمدارك یونان حقنده‌كی فكر ونیتندن یونانیلری خبردار ایتدیكیچون، اعدام اولنمشدر.

دُمانس } تفلیس قربنده بر قصبه اولوب، ابریشیمیله مشهور اولدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور.

دماوند } ایرانك جهت شمالیه‌سنده بحر خزر سواحلنه متوازیاً ممتداولان (البرز) سلسله‌ٔ جبالنك اك یوكسك طاغی اولوب، (ری) ایله طبرستان آره‌سنده وطهرانك ۱۰۰ قدر كیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ایرانك اك یوكسك نقطه‌سی اولوب، ۶۰۰۰ مترەدن زیاده ارتفاعی واردر، و ۴۳۰۰ مترەدن بوقاریسی یاز قیش قار ایله مستور در. بر چوق منجمد درەلری اولوب، اك بیوكی (دامای نخ) یعنی «بوز دكیزی» اسمیله معروفدر. جغرافیون اسلام آثارنده (دباوند) و(دنباوند) صورتلرنده دخی محرر بولنور. یاقوت حوی بو طاغك اطرافنده‌كی ناحیه‌نك دخی بو اسمله مسمی اولدیغنی بیان ایدیور. — طاغك جنوبی انتكنده بواسمله وقتیله خیلی بیوك بر قصبه حالنده بولنمش اولدیغی خرابه‌لرندن آكلاشیلیر. بر قریه دخی موجوددر.

دمبعه } (Dembia) حبشك امهاره خطه‌سنده برناحیه اولوب، (جانه) كولنك اطرافنده بولنمغله، مذكور كوله دخی بعضاً بو اسم ویریلیر. بو كول ۲۰ عرض شمالی ایله ۱۵′ ۱۷° طول شرقیده واقع اولوب، نیلك شرقی قولی اولان بحر ازرق ایچندن كچر.

دمتره } (Démetre) «بر آنا» معناسیله اسكی یونانیلر طرفندن لاتینلرك (سرس) دیدكلری زراعت الههٔ موهومه‌سنه ویرلمن اسمدر. [«سرس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دمتریاده } (Démétriade) تسالیانك (مغنسیا) خطهٔ قدیمه‌سنده وغلوس كور. فزنده اولەرق شمدیكی غلوس قصبه‌سنك قربنده بو. لنمش برشهر قدیم اولوب، ماكدونیه حكمدارلرندن (دمتریوس پولیورکیت) طرفندن تأسیس اولنمش؛ وخیلی وقت ماكدونیه‌نك پایتختی بولنمشدر.

دمتریوس } (Démétrius) ماكدونیه حكمدارلرندن بواسمله ایكی كشی كلمشدر:

برنجیسی (پولیورکیت) یعنی «محاصر» لقبیله ملقب اولوب، اسكندرك سردارلرندن وخلفلرندن (آنتیغون)ك اوغلیدر. قبل المیلاد ۳۳۷ تاریخنده طوغوب، ابتدا پدرینك معینده حرب ایتمش؛ وپدرینك حقوقنی مدافعه ایچون عراقده سلفقوسه وسوریه‌ده بطلمیوسه قارشی محاربه‌ده بولنمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، استقلالنی محافظه بهانه‌سیله ۳۰۸ده آتنه‌یی ضبط، (فالره‌لی دمتریوس)ی اورادن اخراج ایده‌رك، حكمدارلغنی اعلان ایتمشیدی. فسانددن بتون آتیقه وبیوتیا ایله پلوپونسك برقسمنی ضبط ایدوب، بعده قبرس، صور وصیدایی دخی ممالكنه الحاق ایتمش؛ وردوسی دخی محاصره ایتمش ایسه‌ده، فتحنه موفق اوله‌مامشدی. ۳۰۱ده پدریله برابر (ایپسوس) محاربه‌سنده مغلوب اولوب، بر مدت سرسریانه كزمش؛ وفساندرك وفاتندن صكره ماكدونیه‌یی ضبط ایدوب، ۲۹۵ دن ۲۸۷ تاریخنه‌دك ۸ سنه حكومت سورمش؛ وتاریخ مذكوردە (پیروس) طرفندن مغلوب اولوب، ماكدونیه‌دن اخراج اولنمغله، آسیایه كچه‌رك، سلفقوسك ممالكنی یغمایه باشلادیغندن، بونك ید اسارتنه دوشوب، ۵ سنه اسارتده یاشادقدن صكره، قبل المیلاد ۲۸۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی (آنتیغون قوناتاس)ك اوغلی وبرنجی دمتریوسك تورونی اولوب، قبل المیلاد ۲۴۲ دن ۲۳۲ تاریخنه‌دك ۱۰ سنه ماكدونیه‌ده حكومت سورمش؛ واتولیالیلرله، آتنه‌لیلرله واپیر حكمداری ایكنجی آلكساندر ایله محاربه ایدوب، (كیرنائیق) یعنی برقه خطه‌سنی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دمتریوس } اسكندردن صكره سوریه‌ده حكومت سورن ماكدونیه‌لی طوائف ملوكدن دخی بو اسمله اوچ حكمدار كلمشدر:

برنجیسی (سوتیر) یعنی «مخلص» لقبیله ملقب اولوب، (سلفقوس فیلوپاتور)ك اوغلیدر. چوجق ایكن رهن مقامنده رومایه كوندریلوب، باباسنك وفاتندن صكره، اورادن فراره، سوریه‌یه كچه‌رك، ملك موروثی ضبط ایتمش اولان (آنتیوخس اوپا-

تور)ی طرد واخراج ایدرك، قبل المیلاد ۱۶۲ ده حکمدارلغنی اعلان ایتمش؛ ویهودیلره اعلان حرب ایله، قپادوقیایی دخی ضبط ابتدکدن صکره، مصر حکمداری (بطلمیوس فیلومیتور) ك تحت حمایه‌سنده بولنان (آلکساندر بالا) نام کسه طرفندن ۱۴۹ ده مغلوب ایدلمشدر.

— ایکنجیسی (نیقاتور) یعنی «غالب» لقبیله ملقب اولوب، دمتریوس سوتیرك اوغلیدر. آلتنجی بطلمیوسك ایزی فلیوپاتره‌یی تزوج ایدوب، قائن‌پدرینك امدادیله آلکساندر بالابی طرد واخراج ایدرك، قبل المیلاد ۱۴۴ تاریخنده حکمدارلغنی اعلان ایتمش ایدی. اشکانیانله محاربه ایدوب، مهردادك اسارتنه دوشمش، وبونك طرفندن حسن معامله کوروب، قیزینی تزوج ایلمش ایدی. ایلك قاریسی فلیوپاتره بووجهله زوجی طرفندن ترك اولنمجه، قائنی (آنتیوخس سیدل)ه واروب، بونی سوریه تختنه اجلاس ایتمش ایسه‌ده، متعاقبا دمتریوس نیقانور اسارتدن فرارله، سوریه‌یی ضبط ایتمش؛ وآنجق (آلکساندر زبینا) طرفندن ملکی ضبط اولنمشدر.

— اوچنجیسی (اوکروس) یعنی «وقتی خوش» لقبیله ملقب اولوب، سکزنجی آنطیوخسك اوغلیدر. میلاددن ۹۵ سنه اول برادری فلیبله مشترکاً سوریه تختنه جلوس ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً بینلرنده نزاع ظهور ایتمکله، فلیپ اشکانیانك امدادینه مراجعت ایتمش؛ وبونلرك حکمداری مهرداد صاحب ترجمه‌یی اسیر ایتمش؛ وحقنده حسن معامله‌ده بولنمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ۸۷ تاریخنده وقوع بولان وفاتنه‌دك اسارتده طوتمشدر.

دمتریوس (فاله‌لی — Démétrius de Phalère) آتنه‌لی بر خطیب وسیاسی آدم اولوب، ماکدونیه طرفنی التزام ایتمکله، آتنه‌لك ضبطندن صکره قبل المیلاد ۳۱۸ تاریخنده قساندرك نامنه آتنه جمهوریتی ریاستنه نصب اولنمش؛ وحسن اداره‌سیله آتنه‌لیلرك محبتنی قزانمش ایدی. (دمتریوس پولیورکیت) کویا آتنه‌یی بسبتون مستقل براقمق بهاسیله، صاحب ترجمه‌یی موقع اقتدارندن دوشورمش؛ وبونك اوزرینه فاله‌لی دمتریوس مصره قاچوب، بطلمیوس لاغوس طرفندن حسن قبوله مظهر اولمش؛ وروایته کوره اسکندریه کتبخانه‌سیله موزه‌سی بونك اخطاری اوزرینه تأسیس اولنمش‌ایدی. بطلمیوس لاغوسك وفاتندن صکره، اوغلی بطلمیوس فیلادلف صاحب ترجمه‌یی صعید مصره نفی ایدوب، اوراده محافظه آلتنده بولندیرمغله، کندیسی بو اسارتی چکه‌میوب، انلاف نفس ایتمشدر.

دمتریوس (سنت —) رومالرك عزیزلرندن اولوب، روز قاسمده یورطیسی اجرا اولنور.

دمتریوس قانتاقوزن [«قانتاقوزن» ماده سنه مرا - جعت بیوریله.]

دمتریوس لاسقاریس (D. Lascaris) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن (مانوئل پالیولغوس)ك امراسندن اولوب، دوزمه مصطفی ایله جنیدك سلانیك جهتنه انجالرنده سلانیك والیسی ایدی؛ وچلبی سلطان محمد خانك طلبنه جواب رد وبروب، مومی‌الیهمایی تسلیم ایتمه‌مشیدی. پادشاه مشارالیه حضرتلری استانبولدن کچدکلرنده، صاحب ترجمه استقبالنه مأمور اولمش؛ وسلطان محمدك ارتحالندن صکره، مدللی‌یه کیدوب، دوزمه مصطفی ایله برمعاهده عقد ایتمش، وعسکریله یاردیم ایدوب، تغلبنی تسهیل ایتمك بستمش ایدی.

دمخ نجدده بوکسك برطاغ اولوب، اشعار عربیه‌ده مذکوردر.

دمر (Demer) بلجیقه‌ده بر نهردر، که (لیبورغ) ایالتنده نبعه‌له، غربه‌طوغری حریان ایدرك، (رابانت) ایالتنه کیرر، وبرقاچ چای آندفدن صکره، کندندن کوچك اولان (ایله) نهریله برلشه‌رك، اسفو ایرماغی نابعلرندن (روپل) نهرینه منصب اولور. مجراسنك طولی ۹۵ کیلومتره‌ایسه‌ده، صوبی آزدر؛ معهذا برابانت ایالتنده‌کی (دیست) قصبه‌سنه‌دك سیر سفائنه صالحدر.

دمراره (Demerara) آمریقای جنوبینك ساحل شمایسنده واقع (غویانه) مملکتنك انکلترەنك ضبطنده بولنان قسمنده برنهردر، که بحر طرفلرده‌کی جبال مجهوله‌دن نبعه‌له، شماله طوغری حریان ایدرك، مرکز اداره اولان (جورجتاون) شهرنده و(اسکیبو) ایرماغی منصبنك قربنده

بحر محیط آطلاسی یه دوکیلور. مجراسی ۲۶۰ کیلومتره طرلنده اولوب، درینلکی وکنیشلکی چوقدر. منصبنه قریب محلی کسب توسع ایده رك، ودکیزك صویله دخی قاریشه رق، ۳ کیلومتره عرضنده برقوی تشکیل ایدیور، که کوزل بر لیمان ایسه ده، مدخلی صیغدر. بونهرك قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر.

— نهر مذکورك منصبی قریبنده اولان وملکتك مرکز اداره سی بولنان (جورجتوور) شهربنه دخی بعضاً بو اسم ویریلیر.

— انکلتره یه تابع غویانه نك منقسم بولندیغی اوچ ایالتك بری دخی (دمرارة) سمیله مسمی اولوب، ۲۵۰ ۸۶ اهالیسی وکلبتلی قهوه، شکر وپرنج محصولاتی واردر.

دِمِشق { یاخود دمشق الشام (Damas) سوریه ولایتنك وبتون سوریه قطعه سنك مرکزی بر شهر اولوب، آسیا قطعه سنده بلاد عثمانیه نك اك بیوك واك مهم شهریدر. شرق و جنوب جهتندن (برالشام) دیمان چوله قدر ممتد اولان (غوطه) اسمیله معروف کوزل ومنبت براووه نك کنارنده واقع اولوب، شمالاً (قاسیون) طاغیله وغرباً وغرب جنوبی جهتندن دخی (جبل لشخ) نامیله دیکر انکلریله محاطدر. اطراف اربعه سنده کورل باغ وباغچه لر بولنوب، جبل قاسیوندن اینن (بردی) نهرینك براق وخوشکوار صولری بر چوق جدوللره آیریله رق، هم بو باغچه لری هم شهری وهمده بتون غوطه اووه سنی سقی واروا ایدر. اصل غربدن شرقه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، خراب یرسوریه محاطدر. آنجق سوریه نك خارجنده غرب و شمال وجنوب جهتلرنده دخی واسع محله لر بولنوب، علی الخصوص (میدان) تعبیر اولنان قسمی جنوبه طوغری خیلی مسافه ده ممتد اولور. شمال جهتنده و (بردی) جدولنك اوته سنده بولنان قسمی (عماره) اسمیله یاد اولنور. عماره نك ۲۰ دقیقه قدر شمالنده وجبل قاسیون انکنده واقع و ۷۰۰۰ اهالیلی جامع اولان (صلاحیه) قصبه سی دخی دمشقك اقسام ومحلاتندن معدوددر. شهر ″۲۷ ′۲۲ °۳۳ عرض شمالی ایله ″۴۷ ′۵۹ °۳۳ طول شرقیده و حذای بحردن ۶۹۶ متره ارتفاعنده واقع اولوب، خارجدن موقع ومنظره سی غایتله کوزل ودلنشین ایسه ده، اکثر سوقاقلری طار، طولاشیقلی وچامورلی اولدیغی کبی، خانه لری دخی تزیینات خارجیه دن عاری اولدیغندن، وشهرك ایچنده هیچ بر میدان بولنمدیغندن، ایچریسی اولدقجه صقیدیلیدر. اولرك ایچی ایسه عمومیت اوزره بالعکس پك مزین و دلکشا اولوب، همان هر اولك ماءجاریسی وحوض و شادروانی ومرمر دوشه لی حولیلری واردر. هرحالده بوشهر هیچ بر تبدل وتجدده اوغرامیوب، اسکی طرز و اصولنی محافظه ایتمش اولدیغندن، کندینه مخصوص برلطافتی واردر. اهالیسی ۱۵۰ ۰۰۰ راده لرنده اولوب، بو مقدارك ۱۳۰ ۰۰۰ ی مسلم، ۱۵۰۰۰ ی روم، قنولیك، پروتستان و سریانی اوله رق خرستیان و ۵۰۰۰ ی اسرائیلیدر. جمله سی لسان عربی ایله متکلم اولوب، دمشقده سویلنیان عربی پك فصیح دکل ایسه ده، سوریه نك سائر جهتلرنده سویلنیان عربیجه لرك اك فصیحیدر. اهالیسی تناسب اعضا وحسن اندامه مالك ذکی وچالیشقان آدملردر.

دمشقك خراب یرسوری، جهت غربیه سنده مربع الشکل برقلعه سی، جسیم حکومت قوناغیله، دائرهٔ عسکریه سی ومتعدد قشله لری، ۲۰۰ قدرجامع شریفی، متعدد مدرسه لریله صبیان مکاتبی، ملکی وعسکری رشدی واعدادی مکتبلری، جماعات غیر مسلمه یه مخصوص رواج مکتبی، برکتبخانه سی، ۲ مطبعه سی، اسکی بیمارستاندن مبدل بر مکتب صنایعی وبرقاج بیوك چارشیسی واردر. جوامع شریفه سنك اك بیوکی مشهور (جامع اموی)دیر، که غایت جسیم ومصنع اولوب، بعده کلیسایه تحویل اولنمش اولان پك اسکی برمعبدك یرندە، ملوك امویه دن (ولید بن عبد الملك بن مروان) طرفندن بنا اولنمشدر. مذکور معبد قدیمدن قالمه بعض دیوار وستونلری الیوم طوریور. ایکنجیسی سنان پاشا طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (سنانیه) جامعیدر. تربه ومقاملری حد وحسابدن افزون اولوب، حضرت یحیی (عم) ایله حضرت علی وامام حسین (رضیهما)نك وزوجات مطهرهٔ حضرت نبویدن اوچ خاتون ایله صحابه وتابعیندن برچوق ذواتك مقاملری وبعضلرینك تربه لری زیارتگاه انامدر. قاسیون طاغنك برچوق مغاره لریله سائر محلاری دخی بعض انبیاء عظامه نسبتله یاد اولنه رق، زیارتگاه اتخاذ اولنمشدر. صلاح الدین ایوبینك تربه سی جامع کبیر (یعنی جامع اموی) خطیره سنده وشیخ اکبر محی الدین عربینك مرقدی دخی صلاحیه ده بولنور.

دمشق شهری سوریه سواحلیله بغداد وایران وهند وجزیرة العرب آره سنده واسکیدن بری کاروانلرك ممری اوزرنده واقع اولوب، کندی مصنوعات ومحصولاتی دخی چوق اولمغله، پك تجارتکاه برشهر اولوب، چارشی وبازارلری ذی قیمت اشیا واموال ایله طولوب بوشانمقده در. برطرفدن آوروپادن کلن امتعه واشیای مختلفه اورادن جزیره وعراق وجزیرة العرب طرفلرینه سوق اولنمقده، وبرطرفدن دخی بصره کورفزیله ایران وهندستاندن کلن اقمشه ومواد سائرهٔ متنوعه دمشق چارشیلرندن اوروپایه کوندرلمکدهدر. مصنوعات محلیه‌سی دخی چوق اولوب، ایپك قماشلرله پاموق ویوك منسوجات، درشمه‌لك قلابدانلی منسوجات، کنفیه‌لر، مشلحلر وسائر انواع منسوجات ومرانغوز لغه متعلق صدفلی واویمه‌لی انواع شیلرله نوبجدن معمول اوانیٔ مختلفه اعمال، وکلیتله آوروپایه ارسال اولنیور. دمشقك مشهور قلیچ وقدا وسائر اسلحهٔ جارحه‌سی ایسه چوقدن پایه‌لرینه مامقده در. طاتلی ورچللری دخی مشهوردر. اهالیسنك قسم اعظمی صنعت وتجارتله مشغول اولوب، اغنیاسی چوقدر. باغچه‌لردخی اهالیسنك اثناشلیجه منابع ثروتندن معدود اولوب، امثلسز قیصی، پورتقال، لیمون، وسائر میوه‌لرك انواعی یتیشیر. اوزومك دخی برقاچ نوعی حاصل اولور.

دمشق شهری پك اسکی اولوب، کیمك طرفندن ونه‌زمان تأسیس اولندیغی معلوم اولمامغله، حضرت ابراهیم (ع) زمانندہ دخی بو شهرك موجود بولنمش اولدیغی مرویدر. بنی اسرائیل زمانلرنده دمشقده ملوك نبطدن بعض حکمدارلر حکومت سورمشلردی. حضرت داود وحضرت سلیمان (ع) زمانلرنده برمدت یهودیلرك تحت حکمنده بولنوب، بعده ارض مقدس ایله برابر آشوریلرك وبونلرك مملکتیله معاً ایرانیلرك تحت ضبطنه کچمش؛ واسکندردن صکره ماکدونیه‌لیلرك النده قالوب، سوریه‌ده حکومت سورن سلفقوسیلر آنطاکیه‌یه زیاده اهمیت ویرمشلرسه‌ده، دمشق دخی بسبتون اهمیتدن دوشمیوب، آنطاکیه‌یه رقابت ایده‌جك درجه ده معموریت وهمیتی محافظه ایتمشیدی. بعده رومالیلرك ضبطنه کچوب، بونلرك زمانده برقات‌دها کسب عمران ایتمشیدی. اکثر آثار عمرانی اوزماندن اولوب حتی باب جابیدن باب شرقیه قدر شهرك اورته‌سندن اوزانان طوغری بول دخی آثار مذکوره‌دندر. رومالیلر طورلغك اقسامنده شرق ایمپراطورلغی یعنی قسطنطینیه قیصرلغی حصه‌سنه دوشوب، سوریه ایالتك مرکزی ایدی. ۱٤ تاریخ هجریسنده وعهد خلافت حضرت فاروقده خالد بن ولید ایله عبیده بن جراح ویزید بن ابی سفیان طرفندن فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمغله، شام یعنی سوریه قطعه‌سنه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، عهد حضرت عثمانده والیسی بولنان معاویه‌نك بعده اعلان استقلال ایتمسیله، ٤۰ تاریخندن اعتباراً دولت امویه‌نك پایتختی وبتون ممالك اسلامیه‌نك مرکزی اولمشدی. دولت امویه‌نك سال نهایی اولان ۱۳۲ تاریخنه‌دك ۹۲ سنه دارالخلافه اولوب، بوصره‌ده خیلی بیومش، وبرقات دها اهمیت کسب ایتمش ایدی. خلافت عباسیه‌نك تأسسندن صکره دخی دمشق اهمیتدن دوشمیوب، بغدادده صکره مدن اسلامیه‌نك اك بیوك والٔه معموری حالنده قالمشیدی. مصر خلافت عباسیه‌دن آیرلدیکن صکره، دمشق، موقعی حسبیله، کاه‌صره وکاه بغداده تابع اولوب، سلجوقیلرك ظهورندن صکره، بونلرك بعض شعبه‌لری وبنی حمدان وبنی طفتکین کبی بعض کوچك دولتلر دمشقده حکومت سورمش؛ واهل صلیب طرفندن محاصره اولنمش ایسه‌ده. ضبط اولنه‌مامشدی. ملوك ایوبیه‌دن دخی برشعبه دمشقده حکومت سورمش؛ وهلاکو طرفندن ضبط اولنمشدی. بعده مصر چراکسه‌سنك النده ایکن، تیمورلنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، کاملاً تخریب واهالیسی قتل عام ایدلمش؛ واووقت مشهور دمشقی قلیچلری یاپان صنعتکران دخی ماوراء النهره نقل اولنه‌رق، بو صنعت للابد محو اولمشدر. ۹۲۲ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن مصر چراکسه‌سی النده ضبطله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنه‌رق، شام ایالتنه مرکز اتخاذ اولنمش؛ واخیراً ولایات اصولنك احداثنده (سوریه) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنوب، بعده فلسطین جهتی قدس مستقل متصرفلغی نامیله آیرلدیغی کبی، بودفعه دخی ساحل وجنوب قسمی (بیروت ولایتی) نامیله آیریلوب، دمشق شام یعنی سوریه خطه‌سنده یالکز قسم وسطیسی جهت شرقیه‌

سنك مركزی قالمشدر. (ابن عساكر) دمشقك ۸۰ جلد اوزره مكمل بر تاریخنی یازمشدر، كه آثار اسلافك اك كزیده‌لرندن معدود بر اثر قیمتدار در.

دمشق شهربنه بین العوام (شام) دینلیور ایسه‌ده، شام یتون‌خطه‌سنك یعنی سوریه قطعه‌سنك نام عمومیسی اولوب، شهرك اسمی (دمشق) اولدیغندن، بوراده ذكری مناسب كورلدی. [« شام » و« سوریه » ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله]

دمشق { (امیر —) امیر چوبانك اوچنجی اوغلی وسائف لرجه دلشاد خاتونك پدری اولوب، پدری خراسانه عزیمت ایتدیكندن، قائمقامی اولەرق خدمت ابو سعید خانده قالمش ایدی. آزمدت صكره، خان مشار الیهك امریله قتل اولنمشدر.

دمشقی { (محمد —) قدمای شعرای ایراندن اولوب، برمكیلردن فاضل بن یحیا‌نك مداحلرندندر.

دُمقله { (Dongola) نوبه‌ده، نیلك ساحل غربیسنده و ″۴۱ ′۱۳ °۱۹ عرض شمالی ایله ″۲۰ ′۴۷ °۲۸ طول شرقیده همنامی اولان خطه‌نك مركزی برقصبه‌اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، برطرفدن مصرله وبرطرفدن دخی خرطوم، دارفور وكردفانله ایشلك تجارتی واردر. ارمنهٔ قدیمه‌ده بیوك بر شهر اولوب، عهد خلافت حضرت عثمانده ۳۱ تاریخنده (عبدالله بن سعد بن ابی سرح) یدیله فتح اولنمش؛ ومعاویه بن حدیجك كوزی یو غزاده سقطلنمش ایدی آنجق اسكی دمقله شمدیكینك ۲۵ ساعت قدر جنوبنده ونیلك ساحل شرقیسنده ایدی. قرن سابق اواسطنده اسكیسی ترك اولنمشدر. خراب اولان اسكیسنه (دمقلة العجوز) ویكیسنه (دمقله اردو) دیرلر

دمقله { خطه‌سی یاخود (داردمقله) نوبه‌نك اواسطنده یعنی سودان مصریده بر خطه اولوب، بشاره خطه‌سنك جهت غربیه‌سنده ونیلك ایكی طرفنده واقع وشمالاً (درمهاس)، جنوباً (دارشخیه) ایله محدوددر. ′۴۲ °۱۹ ایله °۱۸ عرض شمالی آردسنده ممتد اولوب، نیل بو ینجه طولی ۲۶۰ كیلو مترەدر. اهالیسی تقریباً ۲۵۰۰۰۰ نفوسدن عبارت وعرب وبرابره‌دن مركبدر. اراضیٔ منبته‌سی یالكز نیلك ایكی طرفنده‌كی طار یرلرندن عبارت اولوب، قصوری چوقدر. هواسی عرضنه كوره صیجاق اولیوب، حتی كانونلرده حبشك قارلی طاغلرندن، اسن روزكار حیلی صوغوقدر. باشلیجه محصولاتی خرمادر.

دملوه { یمنده بیوك برقلعه اولوب، او جواره مستولی اولان (بنی زریع) ك مقری ایدی.

دَمَندان { كرمانده بیوك بر شهر اولوب، دمیر، بافیر، كومش، آلتون، قلای و نشادر معدنلریله مشهور ایدی. بوكونكی ایران خریطه‌لرنده بواسمله برشهر اشارت اولنمیوب، آنجق خراسانك كرمانه محدود اولان قسم جنوبیسنده (نهندان) اسمیله برقصبه كوریلیور. یعنی اولوب اولدیغی كسدیریله مه‌مشدر.

دَمَنَش { صقلیه یعنی سیجلیه ساحلنده برقصبه اولدیغی « معجم بلدان »ده مذكوردر.

دَمَنهور { مصر سفلاده بحریه مدیریتلك مركزی برشهر اولوب، اسكندریه‌نك ۶۲ كیلو متره شرق جنوبیسنده وقاهره‌نك ۱۴۰ كیلو متره شمالی غربیسنده ونیلك رشیده طوغری آقان فولنلك برجه‌دولی اوزرنده واقع و۲۵۰۰۰ اهالیی جامعدر. اسكندریه‌دن قاهره‌یه كیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع اولوب، اورادن برى رشیده ودیكرى دسوقه طوغرى ایكى شعبه آیرلمغله، اوچ دمیریولك نقطهٔ انتصافنده بولنیور. شهر اسكی طرز واصولده اولوب، مع هذا خیلی تجارتی واردر، واو جوارلرده یابیلان پموق وبیوك منسوجاتك مخزنی حكمنده‌در.

دَمَنهو { صعید مصرده ونیلك ساحل غربیسنده برقریه‌اولوب، خرستیانلرجه زیارتگاه اولان بیوك بر كلیسه‌سیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دموستن { (Démosthène) یونان قدیم خطیبلرینك اك مشهوری اولوب، میلاددن ۳۸۱ ویا ۳۸۵ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ و۱۷ یاشنده ایكن مال موروثی ممك ایستیان وصیلری علیهنده حضور محكمه‌ده بالذات دعوی ایدوب، دعواسنی قزانمش ایدی. بو موفقیتدن جسارت آله‌رق، عمومك حضورنده خطبه ایراد ایتمك ایستمش ایسه‌ده، بدننك بعض قصورلریله ركاكت لسانی

خنده‌سنی جلب ایتمش ایدی . دموستن مأیوس او- لیوب، برانزوایه چکلمش؛ وفصاحت وبلاغتده ترق ایتمك ایچون، اك مشهور محررلرك آثارینی دفعاتله او- قویوب استنساخ ایتمکه؛ ورکاکت اسانی کیدرمك ایچون، ساحل بحرده طالغه‌لرك کورلدیسنه قارشی آغزینه اوفق چاقل طاشلری طولدیره‌رق بوکسك سسله نطق ایرادینه باشلامشیدی. سویلرکن براو- موزینی اوینامق عادتیدن دخی واز کچمك ایچون، او اوموزینك اوزرینه بر قلیچ آصمغی دوشونمشیدی. بو صورتله اون سنه اجرای تجاربدن صکره، آتنه‌یه عودتله، عمومك حضورنده نطق ایراد ایدنجه، جله- نك نظر تقدیر وحیرتی جلب ایتش ایدی. اوصره‌ده ماکدونیه حکمداری فلیپ آتنه‌لیلرك ماکدونیه سوا- حلنده اولان بعض مستملکاتنه مستولی اولوب، بتون یونانی ضبط ایتمك هوسنده دخی بولندیغندن، دموستن حیاتك برتمثال مجسمی کسیلوب، نطقلر ایرادینه قویلمش؛ وبو حکمداره قارشی یونان جاهیرینك انفاقی آرزو ایدوب ، همشهریلرینی بو مقصده جلب ودعوت یولنه حصر وجود ایتمشیدی . قبل‌المیلاد ۳۳۸ تاریخنده آتنه وتبه عسکریله فلیپك عسکرینه قارشی محاربه‌یه دخی کیتمش ایسه‌ده، سوزله کوستردیکی جسارتی فعلاً کوسترمیوب، ماکدونیه- لیلرك غالبیتنی آکلایجه، میدان حربدن فرار ایتمشیدی. فلیپ وفات ایدوب، اسکندر ماکدونیه تختنه جلوس ایدنجه، دموستن یکیدن یونانیلری حربه تشویق ایتمکده ایکن، اسکندر (تبه) یی ضبطله، آتنه‌لیلری خطیبانی تسلیم ایتمکه مجبور ایلمش؛ و دموستن تسلیم اولنمش ایسه‌ده، اسکندرك قدردانلغی سایه‌سنده قور- تلمش ایدی. برقاچ سنه صکره آتنه‌لیلری اسکندره قارشی تحریك ایدن (هارپالوس) ایله متفق اولمسی تهمتیله آتنه‌دن نفی‌اولنمش ایسه‌ده، اسکندرك وفاتنده وطننه جلب اولنمش؛ ویکیدن همشهریلرینی ماکدونیه- لیلره قارشی حرب وشقایه تشویق ایتمکله، محاربه‌یی اویاندیرمغه موفق اولمش ایسه‌ده، ماکدونیه والیسی (آنتیپاتر) (فرانون) ده غالب اولنجه، دموستك کندیسنه تسلیم اولنمسنی ایستمش؛ ودموستن(فلاوریه)یه قاچوب، تجاوزدن مصون اولان (پتون)ك معبدینه التجا ایتمش؛ وبر قاچ نفرك کندیسنی طوتمغه کلدیکنی کورنجه، اوجه قلمنك اوجنه سورمش اولدیغی زهری یالایوب، قبل المیلاد ۳۲۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. فلیپه حقنده اولان نطقلریله دیکر بعض خطبه‌ی وبر طاقم رسائلی موجود اولوب، فصاحت وبلاغتیله قوة ناطقه‌سی حیرت افزادر. آثاری دفعاتله طبع، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. فلیپ واسکندرك و بتون ماکدونیه‌لیلرك یونانی الجنس اولدقلرینی دموستنك نطقلری بك اعلا اثبات ایدیور.

— بو اسمله آتنه‌لی برقائد دخی وار ایدی، که قبل المیلاد ٤١٦ تاریخنده، دونمایله سیچلیه‌نك ضبطنه مأمور اولوب، برقاچ محاربه‌ده مغلوب، وسیراقوسه- ده بسبتون منهزم اولمغله، کندینی تسمیم ایتمشدی.

دموقریت { (Démocrite) یونان قدیم حکما- سندن اولوب، قواله قریندہ بولنمش اولان (آبدره) شهرنده قبل المیلاد ٤٩٠ ویا ٤٧٠ تاریخنده طوغمش؛ وایرانك استیلاسندن بری اوراده قالمش اولان بعض مجوسیلر طرفندن تربیه اولنه‌رق، بعده (لوکیب)ك درسنه دوام ایتمشیدی. مصره وآسیایه برخیلی وقت سیاحت ایدوب، اکمال وتوسیع معلومات ایتمشیدی. مال موروثی بوسیاحتلرده و بعض تجارب و تحریات فنیه‌ده صرف و استهلاك ایتمکله، وطننه عودتنده اهالینك اعانه‌سنه محتاج او- لوب، عالم حقنده یازمش اولدیغی کتابی محضر عمومیده اوقویمجه، هرکس تقدیر وتحسینله برابر اعانه‌یه شتاب ایتمش ایدی. کندینه مخصوص بر یاشایشی اولمغله، وطنداشلری حقنده حکم ایده‌رك، تداویسیچون مشهور بقراط حکیمی جلب ایتمشلرسه‌ده، حکیم مشارالیه دموقریتك عقللی وکندیلرینك مجنون اولدقلرینی سویلمشیدی (هراقلیت) نوع بشرك حالنه دائما اغلامغله شهرت بولدیغی کبی، دموقریت دخی انسا- نلرك حقنده دائما کولمکله شهرت بولمشدر. ۱۰۰ یاشلرینه قدر یاشامشدر. فلسفه‌سی کائناتی ذرات وحرکت وخلا اساسلری اوزرینه مؤسس عدا ایتمکدن عبارت ایدی. آثارندن یالکز بعض پارچه‌لر اولنه بیلمشدر. عربلر عندنده (دمقراط) و(دیمقراطیس) اسملریله معروفدر

دموکید { یاخود دیموکیدس (Démocède) یونان قدیم حکما و اطباسندن او- لوب. قبل المیلاد ٥٥٨ تاریخلرنده طوغمش، وسیسام حکمداری (پولیقرات)ك خدمت طبابتنه کیرمش

ایدی. ایران شاهی اسفندیارك سیسامی ضبطنده بونك اسارتنه دوشوب، او صره ده شاهك آیاغنده حاصل اولان بر چیقینی ایی ایتمکله، بونك انعام واحسانه نائل اولمش؛ واسفندیار سرطبایتی تکلیف ایلمش ایسه ده، صاحب ترجمه وطننه عودتی ترجیح ایتمش ایدی.

دمولن (Desmoulins) فرانسه‌نك بیوك قارشقلغنده کسب شهرت ایدن جهو- ریوندن اولوب، (دانتون)ك آرقداشلرندن ایدی. ۱۷۶۰ تاریخنده (کیزه) ده طوغوب، قارشقلقدن اول، دعوی وکیلی ایدی. ایکی غزته نشر ایتمش، وبعض کتابلر دخی یازمشدر. سفك دمایه حاجت قالدیغنی درکاه، دانتونله برابر اعتدالی التزام ایتد. یکبچون، (روبسپیر)طرفندن اعدامنه حکم اولنه رق، مدافعه سنه مجال ویرلمکسزین، ۱۷۹٤ سنه‌سی نیسان- نك بشنده دار آغاجنه چکلمش؛ وبرقاچ کون صکره ده زوجه‌سی اعدام اولنمشدر. آثاریله بعض مخابراتی جمع ونشر اولنمشدر.

دموناقس (Démonax) یونان قدیم حکمای کلبیوندن اولوب، داعًا شن وکولر یوزلی اولمسیله ونکات ولطائفیله مشهور در. آدریانوس و مارق آورل زمانلرنده قبریسده یاشاوب، یوز سنه قدر معمر اولمش؛ ونهایت کندینی آج براقه رق اتلاف نفس ایتمشدر. صوك نفسنی ویررکن حاضرونه: «آرتق چکیلك شقه بیتدی» دیدیکی مشهوردر. آتنه لیلر برحقه باز خانه یاپمق ایستدکلرنده «ابتدا اجدادکزك یاپمش اولدقلری کهانت معبدلرینی یپك» دیدیکی دخی متواتردر.

دمیاط (Damiette) مصر اسفلده بر شهر اولوب، قاهره‌نك ۱۹۰ کیلومتره شمال شرقیسنده ونیلك الشرقی قولنك ساحل یمینده، بونهرك منصبندن یعنی ساحل بحردن ۱۲ و(منزله) کولندن ۱ کیلومتره‌لك مسافه ده واقعدر. کیلر نهرك ایچنده شهره قدر ایشلکله، اسکندریه‌دن صکره مصرك الیوك واك مهم اسکله‌لرندندر. ′۲۵ °۳۱ عرض شمالی ایله ″۵۰ ′۲۶ °۲۹ طول شرقیده واقع اولوب، بردمیر یولی خطیله منصوره‌یه ومصرك سائر شهرلرینه مربوطدر. ۳٤۰٤٤ اهالیسی، پرنج وسائریه متعلق پك ایشلك تجارتی، مشهور برنوع سیاه چوملکاری، نیلدن آیریلیر ایکی جدولی، جوار- لرنده واسع پرنج تارله‌لری وکاینلی صید ماهیسی واردر. پرنج تارله‌لری هواسنی اخلال ایدوب، صیتمه‌یی تولید ایدیور. بك اسکی برشهر اولوب فتحنك اهمیتی حقنده برحدیث شریف دخی مرویدر. متوکلك زمانده رومیلر طرفندن ضبط اولنمغله، بعد الاسترداد استحکاماتنه فوق العاده اهمیت ویرلمش، ومالك اسلامیه‌نك اك مستحکم محلری صره‌سنه کچمشیدی. اهل صلیب محار- بانده بونلر طرفندن دفعاتله محاصره اولنوب، ضبطی کندیلرینه میسر اوله مامش؛ و۶۱۶ده فرانسه قرالی (سنت لویی) ضبط ایده بیلمش ایسه ده، ایکی سنه صکره کندیسی ایادیٔ مسلمینه اسیر دوشمکله، فدیهٔ نجات اوله رق کری ویرمکه مجبور اولمشدی. آنجق اسکی شهر شمدیکینك ٦ کیلومتره آشاغیسنده ودکیزه دها قریب اولوب، ملوك چراکسه‌دن بیرس طرفندن هدم وتخریب اولنمغله، انقاضندن شمدیکی شهر بنا اولنمشدر. یافوت حموی دمیاطك اثواب فاخره سیله وصید ماهیسیله مشهور اولدیغنی بیان، وبوانوابك بحری اوج بیك آتونه قدر صاتلدیغنی علاوه ایدیور. — دمیاط غربیه مدیریتی داخلنده بولینورسه‌ده، قاهره واسکندریه ورشید کبی آیریجه اداره اولنه رق، دائره‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱ مربع کیلومتره واهالیسی ٤۳٦۱٦ کشیدر.

دمیانه اندلسده اکشونه اعمالندن بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دمیتروف (Dmitrov) روسیه نك موسقوه ایالتنده وموسقوه‌نك ٦۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۳۲۰۰ اهالیسی واردر.

دمیتری (Dmitri, Dimitri) یاخود دمتری روسیه حکدارلرندن درت کشینك اسمیدر:

برنجیسی آلکساندر نوسکینك اوغلی اولوب، ۱۲۷٦ تاریخ میلادیسندن ۱۲۹٤ تاریخنه‌دك ولادمیرده پرنس عنوانیله حکومت سورمش؛ وبرا- دری (آندریا) ایله اوغراشوب، نهایت کندیسیله اوبوشمش ایسه‌ده، تاتارلر مالکنی استیلا ایدنجه، مقاومته مقتدر اوله مدیغیچون، راهب اولوب، انزوا- یه چکلمشدی.

— ایکنجیسی (تورلی) دیمکله معروف اولوب، ۱۳۲۳ تاریخ میلادیسندن ۱۳۲۶ یه قدر ولادمبرده بیوك پرنس عنوانیله حکومت سورمش ایسه‌ده، تاتارلرك امریله حرکت ایتمکه مجبور اولوب، نهایت پدرینك قاتلنی اولدیردیکیچون، تاتارلرك خانی اوزبك خانك امریله اعدام اولنمشدر.

— اوچنجیسی (حوزدالی) لقبیله ملقب اولوب، ۱۳۵۹ دن ۱۳۶۲ یه قدر موسقوه‌ده حکومت سوردکدن صکره، تختی عمزاده‌سی ایوان اوغلی دمیتری‌یه ترکه مجبور اولمشدر.

— دردنجیسی (دومسقوی) لقبیله ملقب اولوب، اوچنجی دمیترینك قیزینی تزوج ایتدکدن صکره، ۱۳۶۳ ده قائن پدرینی تختی کندیسنه ترك ایتمکه مجبور ایدوب، ۱۳۸۹ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وادعای حکومت ایدن (تور) و (پازان) پرنسلرینی و(دون) کنارنده تاتارلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، بعده بونلر طرفندن پایتختی دخی ضبط و غارت اولنمغله، کندیلرینه جزیه اعطاسنه مجبور اولمشدی.

— دیکر بردمیتری دخی دردنجی ابوانك اوغلی و (روریق) سلاله‌سنك یکنا وارثی اولوب، چوجق ایکن، برادری (فدور) ك وصیسی (غودونوف) طرفندن خفیاً قتل ایتدیرلمکله، بونك غیبوبتی بعض اشخاصك دمیتری اولمق ادعاسیله ظهورینه سبیت ویرمشیدی. بونلرك اك اهمیتلیسی ۱۶۰۳ ده لهستانده ظهور ایدنیدر، که بر چوق عسکر جمعیله، مرقوم (غودونوف)ی مغلوب ایده‌رك، بونك فجأةً وفاتی اوزرینه، ۱۶۰۵ ده روسیه امپراطوری اولمش ایسه‌ده، روسلرك عاداتی تحقیرله لهلیلری جابه وترجیح ایتدیکیچون، برسنه‌صکره (شویسکی) طرفندن قتل اولنمشدر. اوندن‌صکره دها بر طاقم دوزمه دمیتریلر چیقوب، نهایت (رومانوف) سلاله‌سنك تقرری بوادعالره ختام ویرمشدر.

دمیتریف (Dmitrieff) (ایوان ایوانویچ) روسیه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۷۶۰ ده (سیمبیرسك) ده طوغمش، و۱۸۳۷ ده وفات ایتمشدر. ابتدا عسکر اولوب، میرالای رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ وبرنجی پاولونك زمانده مدعیٔ عمومی وآلکساندرك زمانده عدلیه ناظری اولمش ایدی. بعض منظوم حکایات و امثالی و سائر اشعاری واردر.

دمیرآپاران شروانده کوك صو نهرینه تابع برچایدر.

دمیرجی دمیر خصار، دمیرطاش، دمیر قپو وسائره. [«یورجی» وسائره مادەلرینه مراجعت یورله]

دمیره مصرده دمیاط قریه‌سنده نیلك ایکی ساحلنده بیوك برقریه اولوب، مشهور دمیری ایله برچوق علما ومحدثینك مسقط رأسی بولنمشدر.

دمیری (کمال الدین محمد بن موسی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مصرك آنف‌البیان دمیره قریه‌سنده طوغمش؛ و۸۰۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. «حیوة الحیوان» عنوانیله بیوك بر تألیفی واردر، که حروف هجا ترتیبیله کافهٔ حیواناتك اسملرینی واحوالرینی و هربری حقنده بر طاقم منقولات وحکایاتی حاویدر. دمیری علوم‌طبیعیه علماسندن اولدیغیچون، تاریخ طبیعی نقطهٔ نظرندن بو کتابك اهمیتی پك آز اولوب، برچوق خطایاتی وبعض نامعقول تفصیلاتی حاوی ایسه‌ده، کثرت محتویاتی حسبیله پك شهرت قزانمشدر. آوروپالیلر دمیری‌یی مشهور بوفونه تشبیه ایدوب، عربلرك بوفونی تسمیه ایتمشلردر. «حیوة الحیوان»نی برچوق ذوات اختصار، وبعضلری تنقید وتصحیح ایتمشلردر. حکیم شاه محمد قزوینی یاوز سلطان سلیم خانك نامنه فارسی یه ترجمه ایتمشدر. ترکجه‌ده دخی برمختصر ترجمه‌سی واردر.

دمین (Demmin) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده، (استتن) یالتنده واستتنك ۱۳۸ کیلومتره شمال غربیسنده ومکلنبورغ حدودی قریبنده برقصبه اولوب، ۹۷۸۵ اهالیسی وچوخه وبز وتوتون فابریقه‌لری واردر.

دناقل (دنقلی)نك جمعی اولەرق، حبش ایله بحر احمر آره‌سنده ساکن اولان قومه ویریان اسمدر. [«آفار» مادەسنه مراجعت.]

دنانیر خلافت عباسیه زمانده حسن الحان وشعر وادبله کسب شهرت ایتمش ایکی مغنیه‌نك اسمیدر:

برنجیسی وزیر شهیر یحیی بن خالد برمکینك جاریه‌سی اولوب، سالفة الذکر جه (بذل) ك شاکردیدر؛

ومشاهير موسيقيوندن ابراهيم موصلى واوغلى اسحاق موصلى ايله صحبتى واردر. هارون الرشيد صاحبهٔ ترجمه‌نك تعنيسنه زياده‌سيله مفتون اولوب، يحيانك قوناغنه كيتدكجه، الحانندن تلذذ ايدر ايدى. حسن وآنى دخى الحانيله متناسب اولوب، صالح بن هارونك آزادليسى اولان مهرهٔ موسيقيوندن وشعرادن عقيل دنانيره اولان عشق وعلاقه‌سيله شهرت بولمشدر. ذكاوت فوق العاده‌سى وطبيعت شعريه‌سى دخى وار ايدى. بركون افنديسيله باغچه‌ده طولاشيركن، يحيى:

الورد احسن منظراً فتمتعوا باللحظ منه

بيتنى اوقويونجه، دنانير بداههً شويله سويلمشدى:

فاذا انقضت ايامه و رد الخدود ينوب عنه

ابراهيم موصلينك دنانيرك بر بسته‌سنى تصحيحه چاليشوب مقتدر اولمه‌مديغى، يعنى هيچ برفصور بوله‌مديغى اوغلى اسحاق موصليدن مرويدر.

— ايكنجيسى شعرا وصلحادن ابن كناسه‌نك جاريه‌سى اولوب، زمانى ادبا وشعراسيله صحبت ومشاعره‌سى وارايدى. بوجله‌دن اولان على بن عثمان كلابى بى بركون محزون كورمكله، سبينى صوروب، برادرى وفات ايتمش اولديغنى خبر آلمجه، بداههً شو قطعه‌يى سويلمشدى:

بكيت على اخ لك من قريش
فابكانا بكاؤك ياعلى
فمات و ما خبرناه ولكن
طهارة صحبه الخبر الجلى

دنباوند { [« دماوند » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دنبيغ { (Denbigh) انكلتره‌نك (والس) خطه‌سنده و (روتين) لك ١١ كيلومتره شمال غربيسنده همنامى اولان سنجاغك مركزى برقصبه اولوب، ٦٢٥٥ اهاليسى، دباغخانه‌لرى وبراسكى قلعه خرابه‌لرى واردر.

دنتون { (Denton) انكلتره‌نك لانقاستر سنجاغنده، (تامه) نهرى قربنده و (مانچستر) دن (شفيلد) ه كيدن دمير يول خطى اوزرنده برقصبه اولوب، ٥١٢٠ اهاليسى، معدن كورى وشابقه فابريقه‌لرى واردر.

دَندانقان { مرو ايله سرخس آره‌سنده برقصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمش اولديغى حالده، ٥٥٣ تاريخنده اتراك طرفندن تخريب ايدلمش اولمغله، ياقوت حموى يالكز ويرانه‌لرينى كورمش اولديغنى بيان ايديور.

دَنَدَر { نوبه‌نك جهت جنوبيه‌سنده برنهردر، (كه حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربيه طوغرى جريان ايده‌رك، ٤٠٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، نيلى تركيب ايدن ايكى نهردن (بحرازرق) ه دوكيلور.

دَنَدَره { صعيد مصرده ونيلك ساحل يسارنده اولهرق (كنه) نك ٥ كيلومتره غربنده و ٢٦° ٨′ ٣٦″ عرض شمالى ايله ٣٠° ١٦′ ١١″ طول شرقيده بر قريه اولوب، اسكى يونانيلرك (تنطوريس) و قبطيلرك (تناطوره) تسميه ايتدكلرى برشهر قديمك خرابه‌لرى اوزرنده واقعدر. غايتله جسيم برمعبدينك اكثر اقسامى هنوز قائمدر. بومعبدك بطالسه زمانندە تأسيس ايدلمش اولديغى كرك هيرو غليف ايله وكرك خط يونانى ايله ديوارلرنده بولنان كتابه‌لردن وقليوپاتره‌نك رسمندن آكلاشيلبورسه ده، قراعنه زمانندن قالمه دها اسكى بر معبدك انقاضيله پاپلمش اولديغى دخى بعض حفرياتدن استنباط اولنمشدر. اك اسكى معبد (هاطور) الههٔ كاذبه‌سنك عبادتنه مخصوص اولوب، شهر دخى اوكا منسوب عد اولنوردى؛ وبومناسبتله (تناطور) ياخود (تنهاطور) يعنى « ارض هاطور » تسميه اولنمشدى. معبد مذكور فن معمارى نقطهٔ نظرندجه مصنع ايسه‌ده، برتدنى دورنده تجديد اولنمغله، رسوم وخطوطى پك عاديدر. دندره‌نك ازمنهٔ قديمهٔ اسلاميه‌ده دخى باغ وباغجه‌لرى چوق اولدغجه برقصبه اولوب، قضا مركزى بولنمش اولديغى ياقوت حمومنك تعريفندن آكلاشيلبور.

دنقله { ياخود دنكله [« دمقله » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دنكور { (Dankor) هندستانك (ميرات) خطه‌سنده و (بلند شهر) لك ٣٥ كيلومتره غربنده اولهرق (جنه) نهرى تابعلرندن بر چايك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ٤٥٢٥ اهاليسى واطرافنده منبت براووه‌سى واردر.

دنكيز { (يعنى دكيز) بواسمله قبرغيزلر طرفندن بر قاج كول بولنوب، اك بيوكلرى (آق‌مولنسك) ايالتنده‌كى شمالى وجنوبى دنكيزدر.

برنجیسی (اومسق) ك ۱۶۰ کیلومتره جنوبنده واقع اولوب، بویی ۷۵ واکی ۲۵ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی‌ده ۱۲۶۹ مربع کیلومتره‌در. (سلنه) ایله (قزیل قره‌صو) چایلری بوکوله دوکیلور. برنجیسنك مجراسی ۳۰۰ کیلومتره طولنده وبالبغی چوقدر.— ایکنجی کول آق‌مولاسكك ۱۲۸ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، بویی ۹۰، اکی ۳۵ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی دخی ۱۵۰۲ مربع کیلومتره‌در. یونك صویی طوزلیدر.

دنن { (Denain) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده، (والنسیانه) قضاسنك (بوشن) ناحیه‌سنده وبوشنك ۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۷۴۰ اهالیسی، معدن کوری، دمیرخانه‌لری، شکر واسپرتو فابریقه‌لری ودکیزه قدرسیر سفائنه صالح برجدولی واردر.

دنور { (یاخود دنورسیتی (Denver, Denver City) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده واقع (قولورادو) تمکتنك مرکزی برشهر اولوب، «قبالی طاغلر» نك شرقی اتکندن ۲۰ کیلومترهلك مسافه‌ده، (میسوری) یه تابع (پلاته) نهرینه دوکیلن (سوت قورق) چاینك جنوبی قولی اوزرنده و ۱۶۲۴ مترهلك ارتفاعده واقع و ۲۰۰۰۰ اهالیی جامعدر. بك یکی برشهر اولوب، ۱۸۵۸ده تأسیس اولندیغی حالده، اهمیت تجاریه‌سی حسبیله، کوندن کونه کسب عمران وتوسع ایتمکده‌در.

دنهام { (Denham) ایرلانده مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۶۱۵ ده دوبلینده طوغمش، و ۱۶۶۸ ده وفات ایتمشدر. بعض منظوم هائله وفاجعه‌لریله سائر آثار منظومه‌سی واردر.— بواسمده انکلتره سیاحینندن بری دخی واردر، که ۱۷۸۶ ده لوندره ده طوغوب، ۱۸۲۸ ده وفات ایتمش؛ وسودانه برسیاحت ایدوب، سیاحتنامه‌سنی یازمشدر.

دنیا { (Denia) [«دانیه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دنیا { عرب شاعره‌لرندن مشهور ایکی جاریه‌نك اسمیدر:

برنجیسی (دیك الجن) دیمکله معروف شاعر عبدالسلامك جاریه‌سی اولوب، ابن خلکانك روایتنه کوره، افندیسی کندیسنك برکوله‌سیله مناسبات غیر مشروعه‌سی اولدیغندن شبهه‌لنه‌رك، ایکیسنی قتل ایتمشدی. «اغانی» ده ایسه دیك الجنك قتل ایتدیکی جاریه‌نك اسمی (ورد) اولدیغی مسطوردر. شو بیت براوغلنك وفاتنده سویلدیکی مرثیه‌سندندر.

بأبی نبذتك بالعراء المقفر
وسترت وجهك بالتراب الاعفر

— ایکنجیسی دولت عباسیه شعراسندن بصره‌لی (ابوعیینه)نك جاریه‌سی ومعشوقه‌سیدر.

دنیپر { (Dnieper) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده بیوك بر ایرماقدر، که روسیه‌نك وسطلرنده واقع (اسمولنسك) ایالتنده ۵۵° ۵۲′ عرض شمالی ایله ۳۱° ۲۰′ طول شرقیده واقع (مشاره) کولندن چیقه‌رق، (دوروغوبوی)ه قدر جنوبه وبعده غربه طوغری جریانله، (موهیلف) ایالتنده (اورشه) قصبه‌سنه واصل اولنجه، بنه جنوبه، و (برزینه) نهرینی آلدقدن صکره، جنوب شرقیه طوغری دونه‌رك، موهیلف، چرنیغوف وپولتاوه ایالتلرینی میندسك، کیف، خرسون ویقاترینوسلاف ایالتلرندن آیردقدن صکره، بوصوك ایالته کیروب، یقاترینوسلاف شهرینه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه و(آلکساندروفسق)ه واصل اولدقدن صکره غربه ونهایت غرب جنوبی یی دونوب، ابتدا یقاترینوسلاف ایله تاوریده وبعده تاوریده ایله خرسون ایالتلری بینندکی خط حدودی تشکیل ایله، خرسون شهری ایچندن دخی کچدکدن صکره، (دنیپر لیمانی) اسمیله یاد اولنان وغربدن، شرقه ممتد اولان طار واوزون بر خلیجك ایچنه دوکیلور. بوخلیجك شمالی طوغری ممتد اولان برقولنه‌ده نیقولایفك ایچندن آقار (اینغ) و(اینغول) نهرلری منصب اولور. مجراسی ۱۹۵۰ کیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر؛ ویقاترینوسلاف ایله (آلکساندروفسق) آره‌سنده قیالری ودیکر بعض محللرنده دخی اینیشلری سیر سفائنه بر درجه‌یه قدر مانع اولیورسه‌ده، بونهر جنوبی روسیه‌نك اك بیوك طرق تجارتندن اولوب، هوجه بکدن اخراج اولنان ذخایرك چوغی بوطریقله ایندیریلیر. کیف، یقاترینوسلاف وخرسوندن بشقه برچوق تجارتکاه شهر وقصبه‌لرك ایچندن کچر. کیفده ۱۰۰۰ متره طولنده دوبه‌لر اوزرینه مبنی برکوزل کوپریسی وایکی پرنده

دمیر یول کوپریلری واردر. حوضه‌سی ۴۶۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، رچوق نهرلرك صو-لرینی جمع ایدر. که بونلرك بعضلری عادتا یوك انهاردن معدود اولوب، متعدد تابعلری واردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری صولدن: سوی، دسنه، سوله، ووسقلا، اورل وساماره؛ صاغدن دخی: برزینه، پریپت و(روس) نهرلریدر. لیتانه دوکیان (اینغول) ابله (ونغ) دخی (دنیپر)ك تابعلرندن عد اولنه‌بیلیر. (دنیپر) ابرماغنك ثانیه‌ده دوکدیکی صو ۲۸۰۰ مکعب کیلومتره مقدار رندر. مجراسنك بعض محللرنده بر طاقم بطاقلقلی چایرلر تشکیل ایدر. بالبغی یك چوقدر. بوایرماق ازمنهٔ قدیمه‌ده (بوریستنه) تسمیه اولنوب، ترکلر عندنده (اوزی) وتاتارلرجه (اکشی صو) اسمیله معروفدر.

دنیس (یاخود دیونیسیوس (Denys, Dionysius) «قدیم» و «ظالم» دیمکله مشهور اولوب، سیجلیه‌ده‌کی (سیراقوسه) شهرنده حکمدارلق ایتمشدر. مجهول برعائله‌یه منسوب اولوب، وطنداشلرینك قارتاجلیلره قارشی ایتدکلری محاربانده نفر خدمتیله کوستردیکی جسارت و شجاعتله آرقدا-شلرینك محبتنی قزاندقدن صکره، میلاددن ۴۰۵ سنه اول، ۲۰ یاشنده اولدیغی حالده، حکمدارلغنی اعلان ایده‌رك، قارتاجلیلری سیجلیه‌دن اخراج ایتدکدن بشقه، ایتالیانك بعض سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. و ۳۸ سنه حکومت سوردکدن صکره، قبل المیلاد ۳۶۷ تاریخنده ۶۳ یاشنده اولدیغی حالده، برضیافتك عقیبنده هضمسزلکدن وفات ایتمشدر. ظلمیله برابر محب علم وعرفان اولوب، سرایی مجمع علما وادبا ایدی. حتی حکیم شهیر افلاطونی دخی جلب ودعوتله، حقنده حرمت ورعایت ایتمشدی. کندیسی دخی ادیب وشاعر اولوب، یازدیغی برعائله‌سی آتنه‌ده مظهر تحسین اولمشدی.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك اوغلیدر. بدرینك وفاتنده انیشته‌سی (دیون)ك وصایتیله خلقی اولوب، افلاطونی جلب ایتمش، وحکیم مشارالیهك کوستردیکی طریقه سلوك ایدرکی کورنمش ایسه‌ده، بعده افلاطونی طردله، ظلم وسفاهتنه قویلمش؛ و وصیسی دیونی نفی ایتمش ایدی. آنجق دیون باشنه رمقدار عسکر جمع ایله، سیراقوسه‌یی اوچ کونده ضبط ایده‌رك، قبل المیلاد ۳۵۷ ده دنیسی طرد واخراج ایتمش ایدی. اون سنه صکره دنیس سیراقوسه‌یی یکیدن ضبط ایتمش ایسه‌ده، نهایت (قورنته) قائدلرندن (تیمولئون) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، قورنته‌یه کیدوب، مکتب معلمی اولمشیدی.

دنیس (یونان قدیم علما ومؤرخینندن دخی بواسمله درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (میلت) لی اولوب، میلاددن ۵ عصر اول یاشامش، وایکی تاریخ یازمشدر.

— ایکنجیسی (هالیقارناسه) لی یعنی بودرومی اولوب، میلاد عیسادن ۳۰ سنه اول رومایه کیتمش، و میلاددن ۷ سنه اول «رومانك احوال قدیمه‌سی» عنوانیله برکتاب نشر ایتمش ایدی. که رومالیلرك تاریخ قدیمنه دائر بك مفصل ومکمل معلوماتی حاویدر. بو کتابك ۲۰ فصلندن یالکز ۱۱ فصلیله دیکرلرندن بعض فقره‌لر باقی وموجوددر. منطق وادبیاته و یونانك مشهور محررلری آثارینی تنقیده متعلق بعض آثاری دخی واردر.

— اوچنجیسی عن‌اصل تراکیالی اولمغله، تراکیا-یه نسبتله شهرت بولوب، قبل المیلاد ۱۰۰ تاریخلرنده اسکندریه‌ده طوغمش، واك اول لسان یونانینك صرف ونحوینی وضع ایتمشدر. پومپیوس زمانینده رومایه معلمك ایدردی. یازدیغی صرف و نحو کتابی موجوددر.

— دردنجیسی «سیاح» لقبیله ملقب اولوب، اسکندردن صکره ایرانده قالان یونانیلر اولادندندر، و (سوسیانه) یعنی خوزستان خطه‌سنك (خارانس) مدینهٔ قدیمه‌سنده طوغمش، ومیلادك برنجی قرننده یاشا-مشدر. منظوم برسیاحتنامه‌سی واردر، که متنی ولاتینجه منظوم ومنثور ترجمه‌لری موجوددر.

دنیس (سنت —) خرستیانلرك بواسمله ۳ عزیزلری واردر:

برنجیسی حواریوندن (پاولوس) ی محاکمه ایتمش اولان محکمهٔ عالیه اعضاسندن بولنمش اولمغله، (حاکم Aréopagite) لقبیله ملقب اولوب، مشارالیهك

مدافعه یوللی سویلدیکی سوزلره قانه‌رق، خرستیان اولمش؛ وبوندن طولایی ۹۵ تاریخ میلادیسنده، احراق بالنار اولنمشدر. پاولوس طرفندن آتنه پسقپوسلغنه نصب اولنمشدی. عقائد وتصوفه وکلام وفلسفه‌یه متعلق بعض آثار بوکا اسناد اولنیور. تشرین اولك ۳ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ۲۵۰ تاریخ میلادیسنده رومادن نشر دین ایچون غالیایه کوندریلدیرك، برنجی اوله‌رق پارس پسقپوسی اولمش، وفرانسه‌ده بر چوق کلیسالر تأسیس ایتمشدر. (والریان) نك تعقیباتی صره‌سنده ۲۷۲ تاریخنده قتل اولنمشدر. یورطیسی تشرین اولك ۹ نده اجرا اولنور.

— اوچنجیسی ۲۵۹ تاریخ میلادیسندن ۲۶۰ تاریخنه‌دك برسنه رومادە پاپالق ایتمشدر. کانون اولك ۲۶ سنده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

دنیس { (Denys) پورتکیز قرالرندن اولوب، ۱۲۶۱ تاریخ میلادیسنده لیسبونه‌ده طوغمش، و ۱۳۲۵ ده وفات ایتمشدر. ۱۲۷۹ ده پدرینه خلف اولوب، دره بکلرینه قارشی اهالیه برطاقم امتیازات ویره‌رك، وعلوم ومعارفی جایه ایده‌رك، تبعه‌سنك محبتنی قزانمشیدی.

دنیستر { (Dniester) آوستریا ایله روسیه نك جنوب غربی جهتنده بریوك ایرماقدر، که (قاریات) سلسله‌ٔ جبالنك شمالی اتکلرنده تبعه‌ٔ، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایده‌رك، غالیچیا خطه‌سنی بوینه شق، و ۵۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، خوتینك، اوست طرفنده روسیه‌یه دخول ایله، (بسارابیه) خطه‌سنی (پودولیه) خطه‌سندن وخرسون ایالتلرندن فصل وتفریق ایله، موهیلف، کیشنف وبندر شهر وقصبه‌لرندن بالمرور، هوجه بکك جنوب غربیسنده واقع آق کرمان قوینه دوکیلور. مجراسی ۱۲۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، ثانیه‌ده حد وسطی اوله‌رق، ۲۱۲ مکعب متره صو دوکر. مجراسنده برچوق قوم سدلری بولنوب، بیوك سفائنك سیرینه مانع اولبورسه‌ده، کوچك کیلرله خیلی ذخیره ایندیریلیر. بالینی بك چوقدر. تابعلری چوق ایسه‌ده، هیچ بری بیوك وشایان ذکر دکلدر. بونهر اسکی زمانده (توراس) تسمیه اولنوب، حدود عثمانیه‌یی تشکیل ایتدیکی زمانلرده ترکجه (طورله) اسمیله معروف ایدی.

دنیسر { جزیره‌ده ماردینلك ۱۲ کیلو متره جنوب غربیسنده بربلده اولوب، یاقوت حوی چوجقلغنده بوتی برقریه وبعده جسیم وکوزل برشهر حالنده کورمش اولدیغنی و (قوچ حصار) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور. الیوم بواسمله کوچك بر قصبه حالنده‌در. مشاهیر اطبا وشعرادن (عمادالدین دنیسری) نك وطنیدر.

دنیسری { [«عماد الدین دنیسری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوا { (Deva) اسپانیه‌ده بو اسمله ایکی نهر واردر:

بری ایکی قسمیله خطه‌سنده قاینار حالنده نبعاله، غریب برطاقم بوغازلردن کچدکده صکره، (آستوریا)نك (اوویدو) ایالتنه کیره‌رك، بحر محیط آطلاسینك (ریا) قوینه دوکیلور. مجراسیله حوضه‌سنه نسبة صویی پك چوقدر.

— دیکری (کیپوزقوآ) ایالتنده پیرنه طاغلرندن نبعاله، درین وغریب بر وادی ایچندن جریان ایده‌رك، همنامی اولان قصبه‌ده بحر محیط آطلاسیه منصب اولور.

دوا { (Deva) اسپانیانك ایالات شمالیه‌سندن (کیپوزقوا) ایالتنده و (سان سباستیان) نك ۴۷ کیلو متره غربنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك منصبنده بر قصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی ومشهور دکبز حاملری واردر.

دوا { [« دیو » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دوآب { « ایکی صو » دیمك اولان بو اسم هندستانك جهت شمالیه‌سنده ایکی نهر آره‌سنده بولنان بعض پرلره اطلاق اولنور. بونلرك اك بیوکی (کنك) ایله (جنه) نهرلرینك (هیمالایه) جبالندکی منبعلرندن (اله آباد) ده واقع تلاقیلرینه قدر آره‌لرنده ممتد اولان واسع براوودر، که شمال غربیدن جنوب شرقیه متوجه اولان طولی ۷۲۰، (متره) ایله (فرح آباد) آره سنده اولان عرض اعظمی ۲۰۰ وعرض وسطیسی ۱۰۰ کیلومتره‌در. غایته له منبت

بریر اولوب مذکور ایکی نهر آره‌سنده آچلمش برچوق جدولارله اروا اولنور، وکابتلی یاموق وبرنج محصولاتی ویرر. کلکته‌دن بیشاوره کیدن دمیریول خطی بواووه‌یی اورته‌سندن شق ایتدیکی کبی، سیر سقائه صالح اولان مذکور ایکی نهر دخی محصولاتك اخراجنی تسهیل ایدر. — پنجاب قطعه سنك بش نهرندن هر ایکیسنك آره‌سندکی یرلره دخی (دوآب) نامی ویریلیور.

دوآر { (Doire) [«دوره» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دوآرنتز { (Douarnenez) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن (فینیستر) ایالتنده و (کیبر) لك ۲۲ کیلو متره شمال غربیسنده اولهرق همنامی اولان برکور فرك ایچنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ۸۶۴۰ اهالیسی وکابتلی صیدماهیسی واردر. — دوآرنتز کورفزی کوزل برقوی اولوب، محیط دائره‌سی ۵۴ کیلومتره‌در.

دوائدار محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه کچن وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، بصره والیسی ایکن اورادە وفات ایدن آشجی باشی محمد پاشانك اوغلیدر. صدر اعظم داماد ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، دوانداری اولمغله، دوانداریك دیمکله شهرت بولمشیدی. صدر مشارالیهك داماد وکتخدالسی محمد پاشایه داماد اولوب، بعض معتمد مأموریتلرده بولندقدن صکره، ۱۱۴۳ ده واقع جلوس سلطان محمود خان اولده نظردن دوشوب، بعده ینه بر طاقم مأموریتلره و ۱۱۵۵ ده شهر امانتنه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً موقوفاتی، ۵۸ ده یکیچری افندیسی، ۶۰ ده ترسانه امینی و ۶۲ ده کتخدای صدر عالی اولدقدن صکره، ینه اوسنه مهر صدارت عهده سنه تودیع اولنه‌رق، ایکی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی اداره ایتمش؛ و ۱۱۶۵ ده یکیچر یلرك بعض اوضاع نامرضیه‌سی رخاوتنه حمل اولنه‌رق، عزل وردوسه نفی اولنمش؛ و ۶۶ ده مصر والیسی اولمش ایسه‌ده، مصره دخولی کونی وفات ایتمشدر. عالم ودرایتلی برذات ایدی.

دواد { یاخود دهات (Devad, Dohat) هندستانك کجرات قطعه‌سنده و (ملوه) حدودنده برقصبه اولوب، (پنج محل) اسمیله برکوچك حکومتك مرکزیدر. فن حرب نقطهٔ نظرندن اهمیتلی برموقعده اولوب، اورنك زیب طرفندن یاپلمش بر قلعه‌سی و ۱۱۴۷۰ اهالیسی واردر.

دَواسِر { جزیرة العربده نجدایله عسیر آره‌سنده‌کی (وادی دواسر) ده بولنور بربیوك عرب عشیرتی اولوب، بونلر مستثنی برحالده وباشلیجه دوه قوشی صیدیله یاشارلر. — بصره ولایتنده دخی بو اسمله برناحیه واردر، که عشیرت مذکوره طرفندن اسکان اولندیغندن، بواسمله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دوالاکیری { (Devalaghiri یاخود Dhavalaghiri) هندستان ایله نیپت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مشهوره‌سنك اك یوکسك ذروه‌لرندن بر طاغ اولوب، ارتفاعجه جبال مذکوره‌نك اوچنجیسیدر. (نپال) خطه‌سنده و ″۸ ′۴۱ °۲۸ عرض شمالی ایله ″۸ ′ °۸۱ طول شرقیده واقع اولوب ۸۱۸۱ متره ارتفاعی واردر. قارله مستور اولوب، بر طاقم بوز دره‌لری واردر. اسمی «آق طاغ» معناسنی بیان ایدیور.

دَوّان { حضرموت قطعه‌سنده بیوك برواد بدر، که یمن طاغلرندن بدأ ایله، شرقه وبعده شرق جنوبیه طوغری اوزانه‌رق، بحر محیط هندیه منتهی اولور. محلنه کوره (وادی منوا) و (وادی قصر) و (وادی مسرت) اسملریله دخی معروف اولان بواوزون وادی بعض برلرنده بك درین وبعض جهتلرده بك واسع اولوب، (وادی نبی) و (وادی آمد) ایله دیکر برطاقم وادیلر دخی تابعلری مقامنده‌در. بو وادینك ایکی جهتی جزیرة العربك اك معمور ومسکون محلی اولوب، سیاحك بری سکز ساعتلق مسافه‌ده ۱۴ قصبه و ۱۰ قریه‌یه تصادف ایتمشدر، که بو قصبه‌لرلك اکثری ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیلی جامعدر. — سیاح مشهور (نیبوهر) بواسمله صنعادن ۲۵ وساحل بحرده اولان (کشیم) دن ۱۱ کونلك مسافه‌ده برقصبه دخی بولندیغنی بیان ایدیور. یاقوت حوی ایسه بو اسمله عمان ساحلنده برناحیه بولندیغنی یازیور.

دَوّان { فارسده برناحیه اولوب، شرابنك کوزللکیله مشهور ایدی. مشاهیر علما وشعرادن ملاجلال‌الدین دوانی بوناحیه‌دن ایدی.

دوانا گیری (Devanaghiri) هندستانك میسور خطه‌سنده تکرارایلنمك (چیتالدروغ) قضاسنده وچیتالدروغدن ۴۸ کیلومتره‌لك مسافه‌ده برقصبه اولوب، ۶۵۹۵ اهالیسی واردر.

دوانی [« جلال الدین دوانی » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دواوانیه (Devavanya) مجارستانك ایالات وسطیه‌سندن (هوس) ایالتنك (مزوتیسا) قضاسنده ودبرسینك ۷۵ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۰۲۰۰ اهالیسی واردر.

دوب (Doubs) فرانسه‌نك شرق جهتنده بربیوك نهردر، که همنامی اولان ایالتده تبعاله، شمال شرقیه طوغری حرکت ایده‌رك، برخیلی مسافه‌ده فرانسه ایله اسویچره حدودینی آیردقدن صکره، اسویچره‌یه دخول ایله، (رین) ایرماغنه طوغری متوجه اولدیغی حالده، اسویچره‌نك (نشاتل اورسان) قصبه‌سنه واصل اولنجه، بردن بره غربه طوغری دونه‌رك، یکیدن فرانسه‌یه کیرر؛ و (صنت هیپولیت) قصبه‌سنی کچدکدن صکره، شماله طوغری دونه‌رك، (آلنه) قصبه‌سنده (رین) ایله (رونه) برماقلری آره‌سنده‌کی جدوللة برلشه‌رك، جنوب غربیه طوغری دونر؛ وهمنامی اولان ایالتی یکیدن بریاندن بریانه شق ایده‌رك، و (بزانسون) شهری ایچندن کچه‌رك، بعده (ژوره) ایالتنك دخی شمال غربی قسمنی شق ایله (سانونه مع لوآره) ایالتنه داخل اولوب، برخیلی مسافه‌ده غربه طوغری آقدقدن صکره (وردون) قصبه‌سنده (رونه) ایرماغنه تابع (سانونه) نهرینه دوکیلور. قسم اعظمی سیر سفائنه صالح اولوب، (آلن)دن (وردون)ه قدر (رونه) ایله (رین) ایرماقلری آره‌سنده برجدول برینی طوتیور. دها یوقاریده برایکی کوللك ایچندن کچر، و ۲۷ متره ارتفاعی اولان کوزل برشلاله دخی تشکیل ایدر. منبعیله منصبی آره‌سنده‌کی مسافه ۹۵ کیلومتره‌دن زیاده اولدیغی حالده، شماله طوغری آقوب‌ده کری دونمیله، مجراسی ۴۳۰ کیلومتره طولنده‌در.

دوب (Doubs) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن برایالت اولوب، آنف‌البیان نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرق جنوبی جهتندن اسویچره حدودیله، شمال شرقی طرفندن (بلفور) محافظه‌لغیله، شمال غربی جهتندن یوقاری سانونه، جنوب غربی جهتندن دخی (ژوره) ایالتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۲۷ مربع کیلو متره اولوب، ۳۱۰۹۶۳ اهالیسی واردر. اراضیسی (ژوره) سلسله‌ٔ جبالنك انکلارله بعض شعبه‌لرندن عبارت اولوب، الك یوکسك طاغی اولان (سوشه)لك ۱۶۱۰ متره ارتفاعی واردر. همنامی اولان نهر ایالتی ابتدا کنارندن ودونشنده اورته‌سندن ایکی دفعه شق‌ایدوب، بوکا تابع بعض چای ودره‌لری واردر. منبت وادیلری چوق اولوب، اوج کولیله برطاقم طوزلی بطاقلقلری دخی واردر. اورمانلریله مرعالری چوق اولوب، دمیر معدنیله مرمر، آلچی وپاپی طاشی دخی چیقار. محصولاتی باشلیجه مصر، پتانس، شراب ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. یکیرلری قوتلی اولوب، صیغیرلری کوزل وقویون وکچیلری دخی چوقدر. دمیر خانه‌لریله چوخه، بز، کاغد، جام، دانتله وسائره فابریقه‌لری چوق اولوب، برخیلی غراویره پینیری دخی چیقار. تجارتی ایشلکدر. مرکزی (بزانسون) شهری اولوب، ۴ قضا و ۲۷ ناحیه‌یه منقسم و ۶۳۸ دوائر بلدیه‌یی جامعدر.

دوبروونديك « ابی وندیك » معناسیله اسلاوجه‌دن مأخوذ اولهرق (راغوزه) شهرینه وبریان اسمدر.

دوبریجه (Dobroudja) روم ایلینك منتهای شرق شمالیسنده وقره دکیز ساحلنده برخطه اولوب، شرقاً قره‌دکیزله وشمال وغرب جهتلرندن دخی طونه ایرماغیله محاط اولهرق، یالکز جنوباً بلغارستانه مربوط اولدیغندن، برشبه جزیره صورتی ابراز ایدیور. بووجهله طبعاً بلغارستانه مربوط اولدیغی حالده، برلین معاهده‌سنده روسیه‌یه اعاده اولنان بسارابیه‌نك برقسمنه بدل رومانیه‌یه ترك اولنمشدر. اصطلاح جغرافیجه دوبریجه خطه‌سی جنوباً بالچغه قدر ممتد ایسه‌ده، بازارجق قضاسی بلغارستانده قالمشدر.

دوبریجه خطه‌سی مرتفعجه بر یر اولوب، طونه وقره دکیز سواحلنده بردن بره انحطاط ایدر. ارتفاع وسطیسی ۶۰ ویا ۸۰ متره اولوب، الك یوکسك یرلری دخی ۵۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمز. ایچ طرفلری فوری وصوصز اولوب، طوپراغی قوملی وکیرجلی اولدیغندن، یاغمور صولرینی بلع ایدر. سیرك بولنان کوللر اهالیسی

یك درین قویولردن صو چیقارمق مجبوریتنده‌در. اوتلر غایتله بوكسك اولوب، اهالینك طوپلادیغی حرڤی مقداردن ماعداسی بهرسنه طوتیشوب یناره. آغاجلری هیچ یوق حكمنده‌در. طونه مجراسنه ودكیزه قریب محللرنده ایسه برطاقم كوللر بولنوب، طونه‌نك صولری آرتدیغندن، بونلر كسب وسعتله اطرافه صو یاصار؛ وحاصل اولان بطاقلقلردن صیتمه‌لر تولد ایدر. ایچ طرفلرنده روسیه‌نك بوجاق یعنی بسارابیه جهتندن اورایه هجرت ایتمش تونای تاتارلری بولنوب، زراعتله ورعی اغنامله مشغول اولورلر. بعده قریم تاتارلرندن وقافقاس چركسلرندن برچوق مهاجرلر دخی اورالرده یرلشمش ایسه‌ده، محاربهٔ اخیره‌دن صكره بونلرك‌ده چوغی ملك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. بناءً علیه شمدیكی حالده دوبریجه اولكندن زیاده خالی وخرابدر. كوستنجه‌دن (چرناووده) یه یعنی قره‌دكیز ساحلندن طونه كناریته‌دك ممتد اولان دمیر یول خطی اوزرنده جنتمكان سلطان عبدالمجید خان زمانده تأسیس ایدلمش اولان (مجیدیه) دن بشقه ایچ طرفنده قصبه بولنمیوب، طولجی، ایساچه، ماچین، خرسووه، چرناووده واسووه قصبه‌لری طونه كنارنده وكوستنجه ایله سنه (سولینه) دخی قره دكیز ساحلنده بولنیور. شمالدن جنوبه اولان بویی ۲۰۰ كیلومتره اولوب، دمیریول خطنك قطع ایتدیكی اك طار محلی ۵۰ كیلومتره كنیشلكنده ایسه‌ده، شمال وجنوب جهتلرنده وسعتی ۸۰ كیلومتره‌یه قدر چیقار. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۲۰۰۰ كیلومتره‌در.

دوبلن (Dobeln) صاقسه قرالغنك (لیپسیغ) ایالتنده ولیپسیغك ۶۴ كیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، چوخه وایپلیك فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دوبلین (Dublin) ایرلانده‌نك مركزی بر شهر اولوب، جزیرهٔ مذكوره‌نك ساحل شرقیسنده، همنامی اولان بر كوزل قوبك ایچنده، (لیفی) نهرینك ایكی ساحلنده و (روآیال قنال) دینلن جدولك كنارنده اوله‌رق، ″۱۲ ′۲۳ °۵۳ عرض شمالی ایله ″۲۹ ′۴۰ °۸ طول غربیده واقعدر. بیوك وكوزل برشهر اولوب، ۲۵۲۰۰۰ اهالیسی، مصنع كلیسالریله كوزل ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه‌سی، اشجارله مستور كوزل میدانلری، متعدد جدوللری، آقادمیاسی، پروتستانلره مخصوص دارالفنونی وبوكا مربوط نباتات باغچه‌سی، بیوك كتبخانه‌سی، فنون متنوعه موزه‌لری، متعدد جمعیات علمیه وفنیه‌سی، آبریجه نباتات وحیوانات باغچه‌لری، اطرافنده كوزل تفرجگاهلری، برقاج قلعه‌سی، كوزل لیمانی ودكیز بانیه‌لری واردر. آلتی دمیر یول خطی بو شهردن باشلایوب، ایرلانده‌نك هر طرفنه طوغری تشعب ایدرلر. هرنه‌قدر دوبلین صنایع مراكزندن معدود دكل ایسه‌ده، برچوق دمیرخانه‌لری، دباغخانه‌لری، جام، یلكن بزی، كاغد، نشاسته، قوله، قناویچه، شایقه، آرابه، بیره، صابون وسائره فابریقه‌لری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. بیك اسكی بر شهر اولوب، بطلیموسك جغرافیاسنده (ایلانه) اسمیله مذكوردر. — دوبلین قوبی واسع وكوزل ایسه‌ده، شرق روزكاریله قارشی آچیق وبعض طرفلری صیغ اولدیغندن، شهرك اوكنده صنعی برلیمان ونهرك ایكی ساحلنده كوزل ایكی ریختم یاپلمشدر. نهرك ایچنده دخی سفائن سیر ایدر.

دوبنو (Doubno) روسیه‌نك ایالات غربیه سندن (وولهینیه) ایالتنده (زیتومیر) قضاسنده وزیتومیرك ۲۴۵ كیلومتره غربنده اوله‌رق (دنیپر) حوضه‌سنده واقع (ایواق) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ ی اسرائیلی و قصوری اهلی اولمق اوزره، ۷۹۵۵ اهالیسی، دباغخانه‌لری وتوتون وطوغله فابریقه‌لری واردر. سنده‌ده ایكی دفعه پنایر فوریلوب، كلیتملی حبوبات، حیوانات، یوك، دری وسائره تجارتی اجرا اولنور.

دوبنیچه (Doubnitza) بلغار سنانك صوفیه سنجاغنده و صوفیه‌نك ۵۰ كیلومتره جنوبنده و جرمان صوبی كنارنده اوله‌رق (ریلو) طاغنك غربی اتكنده برقصبه اولوب، ۵۵۰۰ اهالیسی واردر.

دوبو (Dubbo) آوسترالیانك یكی (جنوبی والس) مهجرنده (لینقولن) ایالتنده و (دارلینغ)، نابع (ماقاریه) نهرینك ساحل یمینده بر قصبه اولوب، حبوبات، شراب، شكر، پاموق، توتون وحیوانانه متعلق خیلی تجارتی اولمغله، (سیدنی)ه بر دمیر یول خطیله ربط اولنمشدر.

دوبوساری (Doubossary) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن خرسون ایالتنك (تیراسپول) قضاسنده وتیراسپولك ۶۲ وهوجه یكك ۱۶۳ كیلومتره شمال غربیسنده اولهرق (دنیستر) ایرماغی كنارنده برقصبه اولوب، ۶۴۰۰ اهالیسی وتوتون تجارتی واردر.

دوبوك (Dubuque) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جاهیر وسطیه‌سندن (یووه) جهوریتنده، (دسموآر)ك ۲۵۰ كیلومتره شمال شرقیسنده و(سنت لوی)دن ۷۲۰ كیلومتره بوقاریده، (میسیسیپی) ایرماغنك ساحل یمنی اوزرینه حاكم ولنان یوكسك وغایتله لطیف برموقعده واقع سنجاق مركزی برقصبه اولوب، اكثری آلمان اولمق اوزره، ۱۸۴۳۰ اهالیسی واردر. اوحوارلرده چیفان قورشون معدنلرینك مركزی اولوب، میسیسیپی نهریله ودمیر یول ایله خیلی قورشون وذخار اخراج ایدر.

دوبهای (Doubhaï) هندستانك كجرات خطه‌سنده و (بارودە)نك ۲۵ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۴۹۰۰ اهالیسی، برچوق مصنع بخانه‌لری، اورتهسنده كوزل وواسع بر حوضی وعجائب عالمدن عد اولنمقه سزا سوریله فه‌لری واستحكاماتی واردر.

دوبینقه (Donbienka) بهستانك (لوبلین) ایالتنده (غروبیسنروف) قضاسنده ومركز قضانك ۳۲ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۴۳۴۰ اهالیسی واردر.

دوپویترن (Dupuytren) فرانسه‌نك اك مشهور جراحلرندن اولوب، ۱۷۷۷ده (پیربوفیر) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۳۵ده وفات ایتمشدر. پارسده طب مكتبنده معلملك وبعض خسته‌خانه‌لرده عملیاتجیلق ایدوب، عملیات جراحیه‌ده‌كی مهارت وموفقیت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. اوج ملیون فرانقدن زیاده ثروت قزانوب، پارس طب مكتبنه ۲۰۰۰۰۰ فرانق براقمشدر، كه بونكله برتشریح مرضی درسی آچلمش، واسمنه نسبتله یاد اولنور بر تشریح موزه‌سی كشاد اولنمشدر. بعض تألیفات ومقالاتی واردر.

دوپویی (Du Puy) فرانسه دره‌بكلرندن بر خاندان اولوب، بو خاندانه منسوب (هوغ دوپویی) اوچ اوغلیله برابر اهل‌صلیب كروهنه قاتلمش؛ وبونك اوچنجی اوغلی (رایموند. دوپویی) ۱۱۲۱ تاریخ میلادیسنده (جرار)دن صكره قدس شوالیه‌لرینك رئیسی اولوب، عسقلانی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دوتاق (عنتاب)قضاسنك مركزی برقریه‌در. ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنه تابع

دوتوآتس‌پان (Du Toits Pan) آفریقای جنوبیده امیدیروفی مهجر. نده و (كیبرلی)ك ۷۲۵ كیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، اطرافنده چیقان الماس معدنیله مشهوردر. مقدما ۲۰۰۰۰ عمله‌سی وار ایكن، بشقه طرفلرده دها ایی الماسلر بولندیغندن، تدنیه یوز طوتمشدر.

دوجانه (Doudjanah) هندستانك سرهند خطه‌سنده ودهلینك ۸۷ كیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، بر كوچك حكومت ممتازهٔ اسلامیه‌نك مركزیدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — دوجانه حكومتی نواب عنوانیله بررئیسك تحت اداره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۹ مربع كیلومتره واهالیسی ۲۷۰۰۰ كشیدر.

دوچه (یاخود ریودوچه (Rio Doce) یعنی «طاتلی ایرماق» برازیلیا جاهیر متفقه‌سنك جهت شرقیه‌سنده بر نهردر، كه میناس جرائس جهوریتنده (سرادو اسپیناچو) طاغلرندن اینن برقاچ نهرك اجتماعندن بالتشكل، شرقه طوغری جریانله، (اسپیریتو سانتو) جهوریتنی دخی شق ایده‌رك، ۱۹°۲۵′ عرض جنوبیده بحر محیط آطلاسیه دوكیلور. مجراسی، ۷۵۰ كیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۰۰۰۰ مربع كیلومتره‌در. مجراسنك میناس جرائس جهوریتنده‌كی قسمی بالطه كورمه‌مش اور. مانلرله مستور اولوب، سرعتلی اینیشلری وشلاله‌لری چوقدر. (اسپیریتو سانتو) جهوریتنده‌كی قسمی ایسه دوز وسیر سفائنه صالح ایسه‌ده، منصبنده‌كی قوم سدلری بوكا مانعدر. بعض محللرده ۸۰۰ متره قدر وسعتی واردر. صویی پك براق اولوب، بعض آلتون ریزه‌لرینی دخی حاویدر. منصبنه قریب محللرده بعض بطاقلقلر تشكیل ایدوب، هوایی اخلال وصیتمه‌یی تولید ایدر.

دودرستاد (Duderstadt) پروسیه‌نك شمال غربیسنده واقع هانوره حكومتنده، (هیلد سهایم) سنجاغنك (اوسترورده) قضاسنده و اوسترورده‌نك ۲۵ كیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۴۱۲۵ اهالیسی ویرك منسوجات فابریقه‌لریله پك ایشلك حیوانات بازاری واردر.

دودفانت (M. du Deffant) ماركیزه — حسن وآنیله وعقل وذكاوتیله مشهوره بر فرانسز قادین اولوب، ۱۶۹۷ ده طوغمش، و ۱۷۸۰ ده پارسده وفات ایتمشدر. اصیل لكن فقیر برعائله‌یه منسوب اولوب، پك كنج ایكن خیلی یاشلی اولان ماركی دودفانته وارمش؛ ومتعاقباً كندیسندن آیریلوب، مشربی آچیقجه اولمغله، زماننك كبرا وحكماسیله كوریشه‌رك، بر عشاق دائره‌سی مركزنده امرار عمر ایتمكه باشلامشیدی. وولتر ایله دالمبرت سالونده دوام ایدنلرك جمله‌سندن اولوب، بونلرله وسائر بعض ذواتله اولان مكاتیبلری مشهوردر، وجمع نشر ایدلمشدر. ۸۴ ياشنده ایكن ایكی كوزندن كور اولمش ایسه‌ده، یینه هركس صحبتنه میل وشتاب ایدوب، ۸۴ ياشنه قدر بوحالده ياشامشدر.

دودلی (Dudley) انكلتره‌نك (ورچستر) سنجاغنده، ورچسترك ۳۸ كیلومتره شمال شرقیسنده وبیرمینغهامك ۱۲ كیلو مترہ شمال غربیسنده اولهرق بر چوق جدوللرله دمیر یوللرك محل تقاطعنده واقع برشهر اولوب، ۴۳۸۰۰ اهالیسی، دمیر وكور معدنلری، دمیرخانه‌لری، جام وایكنه فابریقه‌لری، براسكی قلعه وبرانه‌لری وكوزل برروضه‌سی واردر.

دودونه (Dodone) اسكی (اپیر) خطه‌سنده (یعنی یانیه ولایتنده) بو- لنمش بر قصبه اولوب، (ژوپیتر)ك یعنی ابوالآلهه زعم اولنان مشتریتك عبادتنه مخصوص بولنمش اولان معبد شهیریله شهرت بولمشدر. بوقصبه ومعبدك موقعی هنوز حقیقله تعین ایتمیوب، نارده‌لی موسیو قره‌یانوس یانیه ایله نارده آه سنده كشف وتحری ایلدیكی ویرانه‌لرله بعض آثار عتیقه‌دن دودونه‌نك اوراده بولنمش اولدیغنی ادعا، وبوكا متعلق بعض رساله‌لر نشر ایتمش ایسه‌ده، محل مذكور اومیروسك وسائر شعرا ومورخین قدیمه‌نك تعریفاتنه پك‌ده توافق ایتمیور. اومیروس دودونه‌یی «پك شمالی»، «غایت صوغوق وقارلی»، «زیاده مرتفع» صفتلریله توصیف ایدیور. حالبوكه موسیو قره‌یانوسك كشف ایتدیكی ویرانه‌لر آلچق براووه‌ده وهیچ قار یاغماز برمحلده بولنمغله برابر یونان قدیمك حدودینه دخی قریب اولدیغندن، پك شمالی دخی دیله‌مز. دودونه‌نك (توماروس) اسمنده برطاغك اوزرنده بولنمش اولدیغی معلومدر. بوحالده یانیه ولایتنك جهت شمالیه‌سنده وبرات قصبه‌سی قربنده الیوم (تومور) اسمیله معروف پك مرتفع ومنفرد بر طاغ واردر، كه الیوم جوار اهالیسی عندنده مقدس عد اولنه‌رق، آره‌صره ایچندن طوپ سسنه مشابه چیقان سسلك دخی بعض احوال فوق العاده‌یی قبل الوقوع خبر وبردیكنه اعتقاد اولنور. بوطاغك تپه‌سنه كیمسه چیقمغه جسارت ایتمیوب، چیقانلرك تلف اولدیغنه دخی اینانیلیور. بوكبی اعتقادلردن، تومور طاغنك اسمیله حال وارتفاعندن، یونانه نسبتله پك شمالده بولنمسندن واوستنده بولنان بعض ویرانه‌لردن (دودونه)نك اوراده بولنمش اولمسی احتماله دها قریبدر. هرحالده دودونه شهرك ویا معبدك جسامت ومعمور- یتیله مشهور اولمیوب، بادیٔ شهرتی قدیملكی وكهانتنك ادعا اولنان اصابتی ایدی. بومعبد اساطیر یونانیه‌نك اصل موجدلری اولان (پلاسج) قومنه مخصوص اولوب، جوارلرینك بتون اهالیسی بوجنسیته منسوب بولنمش اولدقلری كبی، معبدده اجرای كهانتله غائبدن خبر ویرن قوجه قاریلر دخی پلاسج قومی نساسندن ایدی. معبدك یانده مشتری‌یه مخصوص زعم اولنان برجسیم میشه آغاجیله برطاقم كوكرجینلر وبعض جسیم قوزانلر بولنیوردی. كهانت باشلیجه سسله اجرا اولنوب، كاهنه‌لر روزكارك میشه آغاجنك یاپراقلرینه اوردقجه، چیقاردیغی سسدن، كوكرجینلرك اوتمه‌سندن وقوزانلره اوردقجه چیقان صدادن احكام چیقاربرلردی. دودونه معبدی پلاسجلره مخصوص ایدیسه‌ده، یونانیلرك وسائر اقوامك دخی بوكا رعایت واعتبارلری زیاده اولوب، پك اوزاقلردن هدیه‌لرله كیده‌رك، استخاره ایدرلردی.

دور (Dour) بلجیقه‌ده (هاینو) خطه‌سنده (مونس) ایالتنده ومونسنك ۱۶ كیلو- مترہ غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۹۸۶۵ اهالیسی، كوزل معدن كوری، ایپلیكخانه‌لری، دباغخانه‌لری وایپ فابریقه‌لری واردر.

دور { سائر اسملره اضافتله عراق و خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا ومحلاتك اسمی اولوب، بونلرك هربری (دوری) لقبیله ملقب بعض عملرك مسقط رأسی بولنمشدر.

دوراچو { (Durazzo) دراج قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«دراج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دورامه { نجده ریاضك ۱۱۰ کیلو متره غرب شمالیسنده وایراندن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن حجاج طریقی اوزرنده اوله‌رق حنیفه وادیسنده برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی واردر. وهابیلر مسئله‌سنده مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن تخریب اولنمش ایسه‌ده، یکیدن کسب معمور یت ایتمشدر.

دوران { بنده صنعانك ۷۰ کیلومتره جنوبنده براسکی قصبه‌در.

دورانسه { (Durance) فرانسه‌نك شرق جنوبی جهتنده برنهردر. که ایتالیا حدودنده آلپ سلسلهٔ جبالنك (ژیوره) طاغندن تبعاله، جنوب وجنوب غربیه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برطاقم چایلر آله‌رق «یوقاری آلپ» ایالتی شق، وبرخیلی مسافه‌ده ایالت مذکوره ایله «آشغی آلپ» ایالتنك حدودینی تفریق ایتدکدن صکره، بوایکنجی ایالته داخل اولور، وبعده غرب شمالیه طوغری دونه‌رك، «رونه منصبی» ایالتی (ووقلوزه) ایالتندن تفریقله، (آوینیون) شهریتك آلت طرفنده (رونه) ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ۳۸۰ کیلومتره اولوب، حوضه‌سی ۱۳۴۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. صولی چوق وبتاغی واسع ایسه‌ده، جریانی سرعتلی اولوب، اینیشلری دخی چوق اولدیغندن، سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالکز کراسنه ایندیرمکه یارار.

دورانغو { (Durango) مکسیقه‌نك جهت شمالیه‌سنده ومکسیقونك ۸۰۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۵۴′ عرض شمالی ایله ″۳۲ ′۲۴ °۱۰۶ طول غربیده و ۲۰۰۰ متره‌لك ارتفاعده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۵۰۰ اهالیسی، کوزل اینه‌سی وکنیش وطوغری سوقاقلری واردر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰۰۷۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۹۰۸۵۰ اهالیسی واردر.

دوربان { (DurBan) آفریقای جنوبیسنده (ناتال) مهجرنده و (فاپتوون) دن بحراً ۱۶۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ′۳۰ °۲۹ عرض جنوبی ایله ′۵۰ °۲۸ طول شرقیده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۵۰۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، فناری، نباتات باغچه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. آفریقای جنوبیده‌کی انکلیز مستملکاتنك اوچنجی قصبه‌سی اولوب، اورانژ، حکومت مستقله‌سیله ترانسوال مهجرینك دخی باشلیجه اسکله‌سیدر. اوراسی لرده اخراج اولنان الماس ایله آلتون معدنلرك چوغی بواسکله‌دن اخراج اولنور. هواسی معتدل اولوب، مقیاس الحراره کانون ثانیده ۲۳ درجه‌یه قدر چیقار، وتموزده ۱۹ دن آشاغی یه اینمز.

دورپات { (Dorpat) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع (لیوونیه) خطه وایالتنده، ریغانك ۳۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و ″۴۷ ′۲۲ °۵۸ عرض شمالی ایله ″۱۳ ′۲۶ °۲۴ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۰۵۴۰ اهالیسی، مکمل دارالفنونی وبوکا مربوط ۸۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، مکتب اعدادیسیله سائر مکاتبی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، امباش نهری اوزرنده بردمیر کوپریسی، برقاج فابریقه‌سی وسنه‌ده درت پنایری واردر. یانغینلری پك صیقدر.

دورچستر { (Dorchester) انکلتره‌نك جهت جنوبیه‌سنده (دورست) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، لوندره‌نك ۲۲۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (فرومه) چایی اوزرنده واقعدر. پك اسکی برقصبه اولوب، خیلی آثار عتیقه‌سی، ۷۰۰۰ اهالیسی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دورچستر { (Dorchester) آمریقای شمالیده‌ده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده برقصبه اولوب، بو سنون شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. بوسنون قوینك جنوبنده‌کی تپه‌لرك اوزرنده واقع اولوب، کوزل اینیه وکوشکلری حاویدر. ۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

دورخایم { (Durkheim) باویره‌نك (بالا - تینات رنان) ایالتنده، نایستاد قضاسنده ونایستادك ۱۶ کیلو متره شمالنده ناحیه

مرکزی برقصبه اولوب، ۵۸٤۰ اهالیسی، معدن صولری وجام فابریقه‌لری واردر.

دوردرخت { یاخود دورت (Dordrecht, Dort) فلمنکك جنوبی هولانده ایالتنده و (روتردام)ك ۱۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (موزه) ایرماغنك شمالی قولنك ساحل جنوبیسنده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲٦۵۷۵ اهالیسی، مکتب صنایعی، متعدد جمعیات علمیه وخیریه‌سی، مختلف فابریقه‌لری، نهرده کوزل لیمانی ویك ایشلك تجارتی واردر. — امید برونی مهجرنده دخی بواسمله برکوچك قصبه بولنیور.

دوردونیه { (Derdogne) فرانسه‌نك جهت غربیه‌سنده بیوك بر نهردر، که فرانسه‌نك وسطلرنده (پوی دودوم) ایالتنده (مونت دوره) طاغندن نبعانله، جنوب غربیه طوغری جریان ایده‌رك، برآز مسافه‌ده ایالت مذکوره ایله (قورزه) ایالتی وبعده بوایالتله (قانتال) ایالتی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ایتدکدن صکره، قورزه ایالتنه کیرر، وبعده (لوت) ایالتنه کیروب، غربه طوغری دونر، وصولدن (سره) نهرینی دخی اخذ ایله ایالت مذکوره‌نك قسم شمالیسنی شق ایده‌رك، همنامی اولان ایالته داخل اولور، وبونده صاغدن (اوزره) نهرینی دخی اخذ ایله، بروقت بوایالته (ژیرونده) ایالتنی بعد التفریق، ژیرونده ایالتنه کیروب، بنه صاغدن (ایسله) نهرینی دخی آلدقدن صکره، بوردو شهرینك آلت طرفنده (غارونه) ایرماغنه دوکیلور، ودها طوغریسی (غارونه) نهریله برلشه‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلن (ژیرونده) ایرماغنی تشکیل ایدر. (ژیراق) و (لیبورن) شهرلریله برچوق قصبه‌لرك ایچندن کچر. مجراسی ٤٦۰ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳٤۰۰۰ یکی دونمدر. مجراسنك یوقاری طرفی اکثریا درین درەلر وطار بوغازلردن عبارت ایسه‌ده، آشاغی طرفی کنیش وسیر سفائنه صالحدر.

دوردونیه { (Dordogne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن برایالت اولوب، قسم جنوبیسنی شق ایدن آنف‌البیان نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شمالاً (شارنته) و (یوقاری ویانه)، شرقاً (قورزه) و (لوت)، جنوباً (لوت مع غارونه)، غرباً دخی (ژیرونده) و (آشاغی شارنته) ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۱۸۳ مربع کیلومتره واهالیسی ٤۹۲۲۰۵ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، کوزل وادی وباریرلری دخی وار ایسه‌ده، نا قابل زراعت اراضیٔ خالیه‌سی دخی چوقدر. تمامیله بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده وقسم کلیسی (ژیرونده) حوضه‌سنده بولنوب، یالکز منتهای شمالیسنك صولری (شارنته) ایرماغنه دوکیلور. دور دونیه ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایتدیکی کبی، بونك تابعلرندن (اوزره)، ایسله ودرونه نهرلری شرق شمالیدن غرب جنوبیه طوغری آقار، وبرچوق چایلر ودره‌لر دخی بونلره دوکیلور. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده ایسه‌ده، فن زراعته زیاده اهمیت ویرلمکله، خیلی حبوبات حاصل اولور. باغلری پك چوق اولوب، کایتلی شراب چیقار. کستانه‌لری دخی چوقدر. طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستور، اولوب، دمیر، باقیر، قورشون، منغانس وکوکر معدنلریله مرمر، آلچی وتباشیر دخی بولنور. صیغیرلریله مرکب واسترلری، طوموزلری وکوچك آو حیوانلری چوقدر. فابریقه‌لری باشلیجه دمیرخانه‌لرله دباغخانه‌لردن واسپیرتو وکاغد فابریقه‌لرندن عبارتدر. مرکزی (پریکو) شهری اولوب، ۵ قضا و ٤۷ ناحیه‌یه منقسم و ۵۸۲ دوائر بلدیه‌یی حاویدر.

دَورَق { ایرانك خوزستان خطه‌سنده، دژفولك ۳۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبصره‌نك ۹۰ کیلومتره شرقنده، جراحی نهری اوزرنده وبو نهر ایله (کارون) آره‌سنده‌کی جدولك آیرلدیغی محلده واقع برقصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی وخیلی تجارتی وار ایسه‌ده، اطرافنده‌کی اووه‌نك بطاقلقلری حسبیله، هواسی آغیردر. اسکی برقصبه اولوب، یاقوت حاوی دورقده قباد زمانندن قاله برچوق آثار عتیقه وجوارنده کبریت اصفر معدنی بولندیغی واهالیسنك سماحتله منصف اولدقلرینی بیان ایدیور.

دَورقستان { (ویوین دوسنت مارتن) بواسمی آنف‌البیان (دورق) قصبه‌سنك ناحیه‌سنه ویرلیورسه‌ده، یاقوت حاوی ناحیهٔ مذکوره‌یی (سرق) تسمیه ایدوب، (دررقستان) اسمیله دخی (عسکر مکرم) نهری منصبنده برکوچك قصبه واسکله

بولندیغنی وهنددن کلن سفائنك اورایه اوغرادیغنی بیان ایدیور .

دورقه { اندلسك سرقسطه (یعنی اسپانیانك سراغوسه) شهری جوارنده بر قصبه اولوب ، مشاهیر علمای عربدن برقاج ذاتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

دورك { قسطمونی ولایتنده برچایدر ، که کنغرینك شمالنده ایشیق طاغنك شرقی اتکلرندن نبعانه ، شرق شمالیه طوغری جریان ، وقوج حصار ایله طوسیه ایچندن مرور ایدرك ، وصاغ وصولدن برقاج دره آله رق ، ۱۵۰ کیلومتره لك جریاندن صکره ، سیواس ولایتنك اماسیه سنجاغی حدودنده قارغی قصبه سی یانندن ، قزیل ایرماغه دوکیلور .

دورکانی { قسطمونی ولایت وسنجاغنك مرکز قضاسنده وقسطمونینك ۸ کیلو- متره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی برقریه اولوب ، ناحیه سی ۱۴ قریه دن مرکبدر.

دورکینغ { (Dorking) انکلتره نك (سوری) سنجاغنده و (کیلدفورد) ك ۱۹ کیلومتره شرقنده اوله رق ، (تامیسه) یه تابع (موله) نهری اوزرنده وبرقاج دمیریولك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب ، ۵۵۰۰ اهالیسی ومشهور طیور بیتیه سی واردر .

دورلاخ { (Durlach) باده یوك دوقه لغنك (قارلسروهه) سنجاغنده وقارلسر- وهه نك ۶ کیلومتره شرقنده اوله رق (رین) ایرماغنه تابع (پفینز) چایی اوزرنده برقصبه اولوب ، ۶۷۸۰ اهالیسی ، چلبکلی بانیه لری وتوتون وپاموق منسوجات ایله چینی فابریقه لری ورومالیلردن قاله بعض آثار عتیقه سی واردر .

دورمیتور { (Dormitor) هرسکك برابن معاهده سیله قره طاغه ترك اولنان قسم جنوبیسنده و (درینه) ایله (پیوه) نهرلری آره سنده برطاغ اولوب ، ائ یوکسك ذروه سی ۲۴۰۹ متره ارتفاعنده در. اکثر محللری صرب اولوب ، چیقلمسی متعسردر .

دورن { (Düren) پروسیه نك (رین) ایالتنده ، (اکس لاشاپل) سنجاق وقضاسنده واکس لاشاپلك ۳۰ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب ، ۱۴۵۱۵ اهالیسی ، دمیر یولی ، بیوك چوخه فابریقه لریله دمیرخانه لری وکاغد فابریقه لری واردر.

دورنبورغ { (Dornburg) ساقس وایمر بیوك دوقه لغنده ، (وایمار) ك ۳۰ کیلومتره شرقنده و (ساله) نهری کنارنده کائن برتپه نك اتکنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ، ۸۰۰۰ اهالیسی واوج اسکی قلعه خرابه لری واردر.

دورنفورد { (Durnford) زنکبار ساحلنده ۱°۱۳′ عرض جنوبی ایله ۳۹°۳۴′ طول شرقیده واقع برلیمان ایله بولیمانه منصب اولان نهره انکلیزلر طرفندن وبریان اسمدر. عرب بحریونی بوکا (بندر رنجتین) دیرلر.

دورو { یاخود دوئرو (Douro, Douero) اسپانیاوپورتکیزده بیوك برابرماقدر، که اسپانیاده اسکی قسطیله خطه سنك (سوریا) ایالتنده نبعانه ، ابتدا جنوب شرقیه طوغری آقه رق ، سوریا شهرینه واصل اولنجه ، جنوبه وبعده غربه طوغری دونر؛ واسکی قسطیله یی اورته سندن شق ایله ، خطهٔ مذکوره یی اسقا ایدن برچوق انهارك صولرینی جمع ایدرك ، پورتکیز حدودینه واصل اولنجه ، جنوب غربیه طوغری دونوب ، برخیلی مسافه ده دولتین بینندهٔ حدودی بعدالتفریق ، پورتکیزه دخول ایله ، ابتدا غرب شمالیه وبعده غربه طوغری آقه رق ، و (تراس اوس مونتس) خطه سنی (بیرا) خطه سندن آیره رق ، (پورتو) شهرینك آلتنده بحر محیط آطلاسیه منصب اولور. منصبی واسع اولوب ، کوزل برلیمان تشکیل ایدیور. مجراسنك طولی تقریباً ۸۵۰ کیلومتره اولوب ، بونك ۳۵۰ کیلو متره لکی پورتکیز ده وقصوری اسپانیاده در. اسپانیولارجه (دوئرو) وپور- تکیزده (دورو) اسمیله معروفدر. مجراسنك یوقاری جهتی طاغلر آره سنده ومرتفع محللرده اولوب ، بعده (والادولید) اووه سنه دوشر؛ وپورتکیز حدودینه تقرب ایدنجه ، یتاغی طاراشوب درینلشه رك ، بعض یرلرده برکنارلرندن اوبرکنارینه صیچرانه جق درجه ده تضیق ایدر. پورتکیزه کیردکدن صکره دخی برخیلی مسافه ده بوحالده بولنوب ، بعده آلچق یرلره اینه رك ، کسب توسع ایدر. منصبندن اعتباراً ۲۳۸ کیلومتره- لك محلی سیر سفائنه صالح عد اولنیورسه ده ، یالکز قسم اسفلنده کیلر سربست ایشلیه بیلیور. آغزندهکی

سدلر آچدیرلمش ایسه ده، منصبنده درینلکی حالت جذرده ۲½ متره دن زیاده اولدیغندن ، بیوك سفائن تقرب ایده میور. معهذا بونهر بیوك برتجارت طر- یقیدر. پورتکیزه‌کی وادیسنك باغلری چوق اولوب، کلینله چیقان شرابی مشهوردر. تابعلرینك باشلیجه لری اسپانیاده صاغدن: (والادولیده) شهری ایچندن کچن (پیسوئرغه) ایله (والدرادوئی) و (اسلا) وصولدن: زیاده، دورتون ، سغا ، آداجا، تورمس ، یلدس وآغوندە؛ پورتکیزده دخی صاغدن: سابور، توآ، تامغا وصولدن: فوآ، تاوورا وپاپوه نهرلریدر. حوضه‌سی بك واسع اولوب، یالکز پورتکیزه‌کی قسمی ۱۸۷۶۰ مربع کیلومتره‌در .

دوروته { سنته — (Ste. Dorothée) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، (مافسیبوس) زمانده خرستیانلغی قبول ایتدیکیچون، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده مالکی مصادره وکندیسی نفی اولنمشدی. شباطك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

دوروته { سنت — (Ste. Dorothée) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، صورلی اولدیغی حالده، انطاکیه ده یاشامش، وسنت کیریلوسك معاصری بولنمشدر . ۳٦۲ ده قتل اولنمشدر. یورطیسی حزیرانك ٥ نده اجرا اولنور.

دوروغوبوی { (Dorogobouj) روسیه‌نك (اسمولنسك) ایالتنده واسمو- لنسكك ۸۸ کیلومتره شرقنده اولهرق (دنیپر) ایرماغنك ایکی ساحلنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۱۰۰ اهالیسی واردر. سفائن مذکور ایرماقده بو قصبه‌یه قدر چیقار .

دوروهوی { (Dorohoï) رومانیانك بغدان خطه‌سنده وياشك ۱۳۵ کیلو متره شمال غربیسنده و (بوقووین) ایله بسارابیه حدودی قریبنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر .

دوروویل { (Durville) بکی زلاندەیی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنو- بده‌کینك شمال شرقی ساحلی قارشیسنده و (تاسمان) کورفزیله (فوق) بوغازی آره‌سنده برآطه اولوب، بویی ۳۲ واکی ۱٦ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنده منفرد برطاغی واردر .

دوره { (Mont-Doré) یاخود مونت دوره (فرانسه‌نك وسطلرنده ،(وی دودوم) ایالتنك جنوب غربیسنده برطاغ اولوب، حدودده بولنان آلپ وپیرنه سلسله‌لرندن صکره فرانسه‌نك الك یوکسك طاغیدر. الك مرتفع ذروه‌سی اولان (پوی دوساسی)نك ۱۸۸٦ متره ارتفاعی واردر. (دوردونیه) نهریله دیکر برقاچ نهر بوطاغدن نبعان ایدر.

دوره { (Doré) فرانسه‌نك (پوی دودوم) ایالتنده نبعالله ابتدا جنوبه وبعده شمالە طوغری جریان ایدر (دولوره) نهریله دخی برلشدکدن صکره (آلیه) نهرینه دوکیلور برنهردر. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره اولوب، صولی چوقجه‌در .

دوره { (Doreh) سودان وسطیده (سوقوتو)- نك ٦۰۰ کیلومتره غرب شمالیسنده تمبکتویه کیدن کاروان یولی اوزرنده و (نیجر) ایرما- غنك ساحل یمینندن ۱۳۰ کیلومترەلك مسافه‌ده واقع برقصبه اولوب، برکوچك حکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. بك ایشلك تجارتی واردر.

دوره { (Dora) وفرانسزجه دوآر (Doire) ایتالیانك (پیامونته) خطه‌سنده (پو) ایرماغنه تابع ایکی نهر اولوب، برینه (دوره بالتیا D.Baltea) یاخود (دوره ماپور D. Major) یعنی «بیوك دوره» ودیکرینه (دوره ریپاریه D. Riparia) یاخود (دوره منپور D. Minor) یعنی «کوچك دوره» دیرلر. برنجیسی (مونت بلان) ایله (پتی سنت برنار) طاغلرندن اینن بر طاقم سیلاردن بالتشکل، ابتدا غربه وبعده غرب جنوبیه طوغری جریانله، اووه‌یه دوشدکدن صکره (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱٤۸ کیلو- متره طولنده اولوب، جریانی سرعتلیدر. ایکنجیسی برنجیسنك جنوب غربیسنده اولوب، آلپ سلسله‌سنك ساحله قریب قسمندن نبعاله، ابتدا شمال غربیه بعده شمال شرقیه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ۱۱۰ کیلو مترلك مسافه قطع ایتدکدن صکره، تورینونك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

دورهام { (Durham) انکلتره‌نك جهت شمالیه‌سنده ، لوندره‌نك ۳۷۰ کیلو متره شمال غربیسنده وبحر شمالیدن ۱۸ کیلو- مترلك مسافه‌ده اولهرق بر قاچ دمیربول خطنك نقطهٔ التصاقنده واقع سنجاق مرکزی برقصبه اولوب،

۲۰۰۰۰ اهالیسی، دار الفنونی، مصنع برکلیساسی ویك صاغلام هواسی واردر . — سنجاغنك بویی ۷۱ واکی ٤٤ کیلو مـتره اولوب، ٦٨٦٠٠٠ اهالیسی، منبت اراضیسی، مشهور آنلرله صیغیرلری، معـادنه متعلق فابریقه‌لری وکور، دمیر وقورشون معدنلری واردر.

دوره دیستریا { (Dora d'Istria) علم ومعـارفیله ووفرت ذکا ومعلوماتیله مشهوره برقادین اولوب، افلاقده بکلك ایتمش اولان (کیقه) عائله سنه منسوبدر. اصل اسمی (هلنه کیقه) اولوب، تألیفاتنده (دوره دیستریا) اسم کاذبی اختیار ایتمشدر . افلاق بکی آلکساندر کیقه‌نك یکی ومیخال کیقه‌نك قیزی اولوب، ۱۸۲۹ ده بکرشده طوغمش؛ وتحصیل علوم وفنون ایتـدکدن صکره، آلمانیا، اسویچره، ایتالیا، بلجیقه‌یه وآوروپانك سائر طرفلرینه خیلی وقت سیـاحت وبعض برلرده اقامت ایدرك، معلوماتی توسیع ایتمشدر. اسکی یونان ولاتین لسانلرندن بشقه بتون آوروپانك السنهٔ جدیده‌سـنی دخی اوکرنوب، دها ۱۵ یاشـنده ایکن اومیروسك مشهور «ایلیاده» منظومه‌سنی آلمانجه‌یه ترجه ایتمش، وبعض تیاترو رسـاله‌لری دخی یازمش ایدی. حسن وجمالی دخی عقل وعلمیله متـناسب اولوب، ۱۸٤۹ تاریخنده روسیه پرنسـلرندن (قولچوف ماسالسکی)به وارمش ایسه‌ده، تحریات علمیه وفنیه‌یه اولان انهماکی برقوجه‌نك تحت تحکمنده یاشامسنه مانع اولدیغندن، چوق کچمه‌دن بوندن آیریلوب، ینه سیاحته چیقمش؛ ونهایت فلورانسه‌ده اختیار اقامت ایلمش ایدی. «شرفده قادینلر» عنوانیله ۲ جلد اوزره یك معتبر بر اثری اولدیغی کبی، « قادینلر حقنده برقادینك مطالعـاتی » عنوانیله دیکر برکتابی ودها برچوق تألیفاتی واردر، که اکثری فرانسز وبعضیسی ایتالیان لسانینده یازیلی اولوب، هربری وفرت معلوماتنه برشاهد عادلدر. ایتالیا وفرانسه‌ده چیقان رسائل موقوتیه وازآن جله Revue des deux mondes رسالهٔ مشهوره‌سـنه علمی ومنی برچوق کوزل مقاله‌لر یازمشـدر. کیقه فامیلیاسـنك عن اصل آرناؤد اولدیغنی اونوتمیه‌رق، آرناؤد قومنك احوال واخلاق وفضـائلی حقنده بر چوق مقاله‌لر نشر ایتمشدر. اکثر آقامیالر طرفندن اعضالغه قبول اولنوب، حتی بعض آقادمیالرك قادین قبول ایتمسی مجاز دکل ایکن، محضا صـاحبهٔ ترجه ایچون بالاستثنا نظاملریی بوزمشلردر. تا آمریقـاده بیله تشکل ایدن جمعیـات علمیه طرفـندن دعوت اولنوردی. ۱۸۹۰ تاریخ میلادیسنده فلورانسه‌ده وفات ایتمشدر. رسامنقده دخی مهارتی وار ایدی.

دوریا { (Doria) جنوه جهوریتنده بربیوك خاندان ایدی، که اکثر اعضـاسی بحریوندن اولوب، پیزه وونديك جهوریتلریله سائر حکومتلره قارشی ابتدکاری محاربات بحریه‌ده شهرت قزانمشلردر. بونلرك الك مشهوری (آندریا دوریا)در، که ممکنتی برطاقم داخلی تفرقه‌لر آتنده کورنجه، ابتدا پاپانك وبعده نابولی قرالنك خدمتنه کیرمش؛ وبعده خدمت بربه‌یی ترکلره، فرانسه قرالی بریجی فرانسوا آنك خدمت بحریه‌سنه کیروب، شارل کینته قارشی بعض غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسـوآنك وکلاسـنك حسدینی جلب ایتـدیکنی وقرالك جنوه حقنـده‌کی وعدلرینی اجرا ایتمدیکنی کوره‌رك، شارل کینتك خدمتنـه کیرمش؛ وبونك دونماسیله دفعاتله عثمانلی دونماسـنه قارشی حرب ایده‌رك، بعض کیلر ضبط واحراق ایتمش ایسه‌ده، نهایت (آیاماوره) آطه‌سی اوکنده مشهور خیرالدین باربا روس ایله طغورت پاشا طرفندن کلیاً منهزم اولمش ایدی. شارل کینته اولان خدمتی جنوه‌نك تخلیصی شرطیله مشروط اولدیغندن، بونك دونماسنی جنوه‌نك اوکنه کوتوره‌رك، فرانسزلری اورادن طرد واخراج ایتمش؛ مملکتنك حربتی اعاده ایدوب، کندیسنه تکلیف اولنان دوجلق یعنی ریاسـتی قبول ایتمه‌مش، وآنجق ظهـور ایدن برعصیـانده مدخلی اولانلر حقنده شدتلی مجـازاتده بولنمغله نامنی لکه‌دار ایتمشدر. ۱٤٦۸ ده طوغوب، ۱۵٦۰ ده وفات ایتمشدر.

دوریان { (Doriens) اسکی یونانیلرك منقسم بولـدقلری ٤ بیوك قومنك بری اولوب، سائر یونانیلردن صکره یونانه داخل اولمشدر. دوریانلر ابتدا تسالیـا جهتلرنده وپیندوس طاغنك اتکلرنده ساکن اولوب، بعده تسـالیانك جنوبنده واقع (دریوپیده) خطه‌سنی ضبطله ، بو خطـه‌نك (دوریده) تسمیه اولنمسنه سبب اولمشـلردی . برخیلی وقت صکره (پلوپونس) شبه جزیره‌سـنه تجاوزله، موره‌نك جنـوب وشرق جهتلرینه یعنی مسینیـا،

لافونیا، آرغولیده ونهایت قورینته ومغاره خطه‌لرینه دخی یرلشمشلردی. مؤخراً یونلر دخی سائر یونان اقوامی کبی مستملکات هوس واحتیاجنده بولنوب، کرید ایله ردوس واستانکوی جزیره‌لرینی ویونلره جوار اولان بعض کوچك آطه‌لرله ردوس واستانکو- یك قارشیسنده‌کی سواحلی ضبط ایتمشلردی. قورفه جزیره‌سیله نارده جوارلری دخی دوریانلرله مسکون ایدی. دوریانلر یونانه داخل اولدقلرنده، سائر یونانیلر خیلی ترقیاته نائل اولوب، کندیلری ایسه نم وحشی برحالده بولنمدقلرندن، مدنیت یونانیه‌نك برحیلی زمان دها تأخرینه سبب اولمشلردر.

دوریده (Doride) یونان قدیمده برکوچك خطه ایدی، که تسالیا ایله دوکیده ولوقریده آره‌لرنده بولنوب، دوریانلر طرفندن وطن اتخاذ ایدلمش اولمغله، بواسمله تسمیه اولنمشدر. دها اول (دریوپ) قومنك مسکنی اولوب، (دریو پیده) تسمیه اولنوردی. — (قاریا) خطهٔ قدیمه‌سنك یعنی منتشا سنجاغنك جنوب‌غربی سواحلی دخی، دوریانلرله مسکون اولدیغیچون، بواسمله تسمیه اولنوردی.

دورير (Du Ryer) فرانسه مستشرقیندن اولوب، ۱۵۸۰ ده طوغمش؛ سفارت معیتنده استانبولده وقونسلوسلغله اسکندریه‌ده بولنوب، لاتین لسانندہ برصرف عثمانی یازمش؛ وقرآن کریم ایله سعدیك کلستانی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش ایدی. ترکجه‌دن لاتینجه‌یه برلغت کتابی دخی جمع ایتمش ایسه‌ده، نشر ایده‌مه‌مشدر.

دوريس (Duris) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، سیسامیدر. قبل‌المیلاد ۳۴۰ تاریخلرنده طوغوب، ۳۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. سیسامك حکومتی ضبط وغصب ایتمش ایسه‌ده، ۳۰۱ ده طرد واخراج اولنمشدی. یازدیغی تاریخدن یالکز بعض فقره‌لر بوله بیلمشدر.

دوريس (Doris) اساطیر یونانیه‌ده اوقیانوس ایله (تتیس)ك قیزی زعم اولنوب، کویا (نرئوس) اسمنده برشخص موهومه وارمش، ویوندن دکیز پریلرندن (نرئید) دینلن ۵۰ قیز دنیا کتیرمش.

دوريليوم (Dorylée, Dorylium) قونیه ولایتنده‌کی اسکیشهرك نام قدیمیدر.

دوزجه قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وبولینك ۳۲ کیلو متره غربنده قضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، منبت براووه‌نك ایچنده واقعدر. یوندن اول قریه حالنده اولوب، کیتدکجه خانه‌لری ودکان ومغاره‌لری چوغالمقده‌در.

— دوزجه قضاسی ولایتك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، شرقاً نفس بولی وارکلی، جنوباً مدرنی قضالرله، غرباً ازمید سنجاغیله، شمالاً دخی بحر سیاهله محاط ومحدوددر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌دن عبارت اولوب، مرکز قضانك اطرافنده یولنان اووه ایله ساحل بحر آره‌سنده (چله) طاغی ممتد اولور (میلان) نهری قضانك جنوب شرقی حدودندن کله‌رك، (افنی) کولنی شمالی ایتدکدن صکره، شمالده طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایده‌رك، قره‌دکیزه دوکیلور. مرکز قضانك شمال جهتنده (اسکوبی) نامیله برکوچك قصبه وساحل بحرده (آچه شهر) اسمیله ناحیه مرکزی بر اسکله بولنیور. بواسکله‌دن، اسکوبی ودوزجه‌دن کچمك اوزره، بولی‌به قدر بر شوسه یاپلمقده‌در. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی بغدای، آریه، مصر، چاودار، بولاف، پرنج وسائر حبوباتله کتانی توتوندن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. سنه‌ده ۱۵۰۰۰۰ کیله قدر ذخیره و۲۰۰۰۰۰ قیه توتون اخراج اولنور. میلان نهری کنارلرنده بر خیلی حزارلر ودکرمنلر بولنور. افتنی کولنك کنارنده خراب برقابلیجه ونوك کنارنده بر طاقم آثار عتیقه واردر. اورمانلری چوق اولوب، کستانه، میشه، کورکن، اخلامور، قره وصاری چام آغاجلری بولنور، وخیلی کراسته قطع اولنه‌رق، الجه شهر اسکله‌سنه ومیلان نهری آغزینه ایندیریلیر. قضا ۱۳۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ۲۱۷۷۲ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ۱۱۷سی خرستیان وقصوری کاملاً مسلماندر. درون قضاده ۱۴۰ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۳ تکیه، ۲ رشدیه، ۱ ابتدائی و ۱۵۷ صبیان مکتبی، ۲ خان، ۲ حمام، ۴۵۰ دکان، ۵۱ دکرمن و ۷ صو حزاری موجوددر.

دوزمه مصطفی [«مصطفی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوس صحابه‌دن وحضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزاد ایلرندن اولدیغی مرویدر.

دوسبوری (Dewsbury) انگلتره‌نك (یورق) ایالتنده، (بیدس‌ك) ۱۳ کیلومتره جنوب غربیسنده. (هل)دن (لیورپول)ه کیدن جدول فرینده، (فالدر) نهری کناریده کائن برتپه‌نك اوزرنده و یکی دمیر یولك محل اتصالنده واقع برشهر اولوب، ۲۴ ۷۶۵ اهالیسی، خالی وسائر یوك منسوجات فابریقه‌لری وجوارنده کور معدنلری واردر.

دوست (محمد) کشمیر شعراسندن اولوب، دهلی حکمدار لرندن شاهجهانك زمانده وشاه مشارالیهك بعض وکلاسی صحبتنده یاشامشدر. شطرنج اویناماده مهارت فوق‌العاده‌سی وار ایدی. شویله جلهٔ اشعارندندر:

بلاست ازتویما هرزمان جفای دکر
جفا که بردل ماميکنی بلای دکر

دوست محمد خان افغانستانده الیوم حکومت سور مکده بولنان دولتك مؤسسی اولوب، وزیر فتح خانك برادری ایدی. فتح خان (برکزی) قبیله‌سنك رئیسی اولوب، نادر شاهدن صکره تأسس ایتمش اولان (درانی) دولتنك اوچنجی حکمداری بولنان (شاه زمان بن تیمور بن احمد شاه درانی) زمانده هرات والیسی ایکن، ایرانه قاچمش اولان حکمدار مشارالیهك برادری محموده انتساب ایتمش؛ ور چوق محاربادن صکره شاه زمانی واوندن صکره حکومتی ضبط ایدن دیکر برادری شاه شجاعی کابلدن طرد واخراجله، محمودی افغان تختنه کچمکه موفق اولمش؛ وبونك کوشکلکندن بالاستفاده، اون سکز برادرلرینی وسائر اقربا وتعلقاتی مناصب مهمه‌یه یرلشدیرمك، عنان حکومتی الینه آلمش ایدی. محمودك اوغلی کامران یونك نفوذ واقتدارینی چکمه‌یه‌رك، پدرینی اقناع ایله، فتح خانی قتل ایتدیرمجه؛ یونك برادرلری هرطرفدن رفع لوای عصیان ایده‌رك، محمودی بلامقاومت قاچمغه مجبور ایتمش، وهرطرفلری افغانستانك یرر طرفنی ضبط ایتدیکی صرده، کشمیر ولیسی بولنمش اولان صاحب ترجمه دوست محمد خان دخی کابلده یرلشمش ایدی. محمودك اوغلی کامران ایسه هراتی محافظه ایده‌بیلمشیدی. بووجهله افغانستان برچوق کوچك حکومتلره منقسم اولوب، نفاق ونفرقه‌یه واکثر، یرلری نااهللر الینه دوشمش اولدیغی حالده، برطرفدن روسیه وبرطرفدن دخی انکلتره دولتلری کندی مراملرینی ترویج ایچون مداخلاته باشلایوب. دوست محمد خان انکلتره‌نك مقاصدینه موافق ایتمیه‌کیچون، دولت مشارالیها هدسنانده بولنان شاه شجاعی قوتلی بر عسکرله افغانستانه کوندرمك، وقندهار ایله جلال آباددده عسکر اقامه ایده‌رك، شجاع خانی کابل تختنه اجلاس، ودوست محمد خانی هندستانه نقل ایله، کایتلی معاش تخصیص ایده‌رك، محافظه ایتمش ایدی. آنجق افغانستانده شورش وقتنه زائل اولیوب، انکلیز محافظه عسکرینك چوغی اتلاف، وشجاع خان تضییق اولنمغله، اوصره‌ده دخی پوحرکتی تقدیر ایتمین سربستی طرفدارلری اولدرمده موقع اقتداره کلمش‌اولدیغندن، افغانلیلر برای انتقام تأدیب اولندقدن صکره، کندی حالارنده براغیلوب، درعقب دوست محمد خان کابله عودتله، بتون افغانستانی تحت اطاعتنه آلمش؛ و ۱۲۵۸ دن ۱۲۷۹ تاریخه‌دك ۲۱ سنه حکومت سوردکدن صکره، وفات ایدوب، اوغلی شیر علی خان خلفی اولمشدر. الیوم حکومت سورن عبدالرحمن خان دخی دوست محمد خانك اوغلی وشیر علی خانك برادریدر.

دوسر فرات وادیسنده وصفین قریبنده بر قریه اولوب، قلعهٔ جعبرك محلنده بولندیغی مروی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دوسلدورف (Düsseldorf) پروسیه‌نك (رین) خطه‌سنده، رین ایرماغنك ساحل یمینده و (دوسل) نهرینك منصبنده اولهرق، قولونیه‌نك ۴۴ کیلو مترہ شمال غربیسنده و ″۴۲ ′۱۲ °۵۱ عرض شمالی ایله ″۱۴ ′۲۶ °۴ طول شرقیده واقع برشهر اولوب، خطهٔ مذکورەنك منقسم بولندیغی بش ایالتدن برینك مرکزیدر، و ۷۰۰ ۸۰ اهالیلی جامعدر. آلمانیانك کوزل شهرلرندن اولوب، کوزل ومنتظم ابنیه‌سی، کنیش سوقاقلری، واسع میدانلری، استحکاماتنك هدمیله میدانه کلمش کوزل تفرجکاهلری، پروتستان وقتولیکلره مخصوص ۱۰ بیوك کلیسامی، برحاوره‌سی، ۲ خسته‌خانه‌سی، ۲ یتیمخانه‌سی، ۲ تیمارخانه‌سی، متعدد بیوك قشله‌لری، برقاچ مکتبی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، رسم وفن نقره مخصوص جمعیتی وموزه.

سی، برچوق دمیرخانه‌لریله یاصمه، طوغله، اسپیرتو، بیره، خردال، توتون، ماکینه وسائره فابریقه‌لری ویك ایشلك تجارتی تسهیل ایدر. — ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤٦٧ مربع کیلومتره اولوب، ١٤٦٠٣٧٥ اهالیسی واردر.

دوشاتله { مارکیزه — (M. Du Chatelet) عقل وذکاوتیله وحسن وجمالیله شهرت بولمش فرانسز برقادین اولوب، پك کنج ایکن (مارکی‌دوشاتله)یه وارمش؛ وآچیقجه مشربلی اولمغله، زمانك اك مشهور ادبا وحکماسیله واز آن‌جمله حکیم شهیر وولتره الفت ومصاحبت ایتمش ایدی. حتی وولتر بر قاچ سنه (سیری)ده بونك یانده اقامت ایتمشدی. بر قاچ لسانله برابر حکمت وکیمیا وسائر فنونده یدطولی قزنمش اولدیغندن، (بیوتون)ك بعض آثار فنیه‌سنی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش، ودیکر بعض آثار فنیه دخی نشر ایتمشیدی. وولتره وسائر بعض ذواته اولان مخابراتی دخی جمع ونشر اولنمشدر. ١٧٠٦ تاریخنده پارسده طوغوب، ١٧٤٩ ده وفات ایتمشدر.

دوشنبه { قونیه ولایتنده نکه سنجاغنك علاییه قضاسنه تابع برناحیه اولوب، ٥١ قریه‌دن مرکبدر.

دوغان { جزیرده نصیبین ایله رأس‌العین آره‌سنده بربیوك قریه اولوب، بازارایله مشهور اولدیغی، وآبجق کندی زمانده بازاردن اثر قالمدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور.

دوغلاس { (Douglas) انکلترنك (مار) جزیره‌سنده، آطه‌نك ساحل شرقیسنده، همنامی اولان نهرك منصبنده و(قاسلتنون)ك ١٨ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٣٩٨٠ اهالیسی، صیدماهیسی، سفائر دمتکاهلری، دباغخانه‌لری، دمیر خانه‌لری، مشهور دکیز حاملری وجوارلرنده کوزل باغچه‌لریله کوشکلری واردر.

دوغه { (Douga) هرسکده برناحیه اولوب، مسئلهٔ اخیره‌ده قره طاغه ترك اولنمشدر. جنوب غربی جهتندن (بانیالی) ناحیه‌سیله وسائر طرفلردن قضاسیله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٢٠٠٠ کشیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلقدر.

دوغه { (Dougga) تونسك جهت شمالیه‌سنده و(تبورسوق)ك قربنده اوله‌رق (مجرده) ایرماغنه تابع (وادی خالد)ه حاکم بر تپه‌نك اوزرنده بر خرابه اولوب (توغه Thugga) مدینهٔ قدیمه‌سنك ویرانه‌لریدر.عبارت اولدیغی مظنوندر. رومالیلرله یونانیلرزمانلرندن قالمه اولان بو آثارك ایچنده بیاض مرمردن یاپلمش غایت مصنع ایکی معبدله بر تیاترونك وسائر برچوق ابنیهٔ جسیمه‌نك بقایاسی کوریلیور. بوندن ماعدا رومالیلرله یونانیلرك استیلاسندن اول کی آفریقا اقوام قدیمه‌سندن قالمه بعض تربه‌لر موجود اولوب، اقوام مذکوره‌یه مخصوص خطوطله یازیلیدر. زیتون اشجاریله وچالیلرله مستور اولان بو ویرانه‌لر آثار عتیقه‌نك اك کوزللرندن معدوددر.

دوف { (Duff) بحر محیط کبیرده (سانته فروز) جزایرینه ملحق برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری ٣٠ کیلومترلك مسافه‌ده ممتد ١١ آطه‌دن عبارتدر. اك شمالیسی ″٣٠ ′٤٥ °٩ عرض جنوبی ایله °١٦٤ ″٣٠ ′٤٩ طول شرقیده واقعدر. بوآطه‌لر ١٧٩٧ تاریخنده (دوف) سفینه‌سنه راکب اولان قپودان (ویلسون) طرفندن کشف اولنمشدر.

دوفرینه { (Dofrines) اسقاندیناویا شبه جزیره‌سنی شمالدن جنوبه بوینه یاره‌رق، اسوجی نوروجدن وبالطبق دکیزی مائله‌سنی بحر شمالی مائله‌سندن آیران برصره طاغلر اولوب، اك یوکسك محلی اولار(اسفیتفان)ك ٢٥٠٠ متره ارتفاعی واردر. بعض محلاری‌ده آچلق تپه‌لردن عبارتدر. بو طاغلرده کلینلی دمیر وبافیر چیقار، وفورشون، جیوه، فوبالت وکوش معدنلری دخی بولنور. (اسقاندیناویا آلپلری Alpes Scandinaves) اسمیله دخی معروفدر.

دوفینه { (Dauphiné) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده شرق جهتنده بر خطه اولوب، شرقاً ساووآ وپیامونته، جنوباً پروانسه، غرباً لیونه، فورز ووبواره، شمالاً دخی (برسه) و (وژی) خطه‌لریله محدود ایدی. شمدیکی تقسیمنده (ایزره) و «بوقاری آلپ» ایالتلریله (درومه) ایالتنك بر قسمنی حاویدر. بوقاری وآشاغی دوفینه‌یه منقسم اولوب، مرکزی (عرنوبله) شهری ایدی. اراضیسی پك عارضه‌لی اولوب، شایان تماشا برچوق مواقع ومناظر غریبه‌سی واردر.

دوقات } آرناؤدلقده یانیه ولاتقه ملحق برات سنجاغنك آولونیه قضاسنده، آولونیه‌نك ۲۰ کیلومتره جنوبنده وباشا لیمانك ۱۰ کیلو متره جنوب شرقیسنده واقع بیوك برقریه اولوب، لاپلرك مرکزی حکمندهدر. اطرافنك مرعالری چوق اولمغله، اهالیسی باشلیجه رعی اغنامله مشغولدر. بو قریه اهالی مذکور لیمان آره‌سنده (اوریقوم) مدینهٔ قدیمه‌سنك خرابه‌لری بولنور.

دوقاس } (Ducas) قسطنطینیه‌ده حکومت سورن قیاصره‌دن بعضیسنك منسوب بولندیغی برخاندانر. [«آلکسیس، قسطنطین ویانی» مادهلرینه مراجعت بیورله] — مخال دوقاس دخی بوخاندانه منسوب اولوب، قسطنطنیه‌نك سلطان محمد خان حضرتلری طرفندن فتحنده حاضر بولنمش، وبعده مدللی حزیره‌سنه چکیلوب، یانی قانتا قوزندن اعتباراً قسطنطنیه قیاصره‌سنك تاریخنی یازمشدر. بوتاریخ موجود اولوب، نشر واکثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

دوقالیون } (Deucalion) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تسالیاده حکمدار اولوب، کویا بونك زماننده طوفان وقوع بولمغله، بتون انسانلر غرق اولدیغی حالده، بالکز کندیسیله زوجه‌سی (پیرا) کال عدالتلرندن طولایی، پارناس طاغی اوزرینه چکلوب، قورتلمشلر؛ وطوفان صولری چکلدکدن صکره، (تمیس) کهانتی طرفندن کندیلرینه بیوك والده‌لرینك کیکلرینی آتملری تنبیه واشارت اولنمغله، کندیلری بیوك والده‌دن مراد طوپراق وبونك کیکلرندن مقصد طاشلر اولدیغنی آکلایه‌رق، همان طاش آلوب آرقه‌لرینه آتملریله، دوقالیون طرفندن آتیلان طاشلر ارکك وپیرا طرفندن آتیلانلر قادین اولوب، یرویزی یکیدن اسکان اولنمش. دوقالیونك طوفانی دینکله معروف اولان بوطوفانك میلاد عیسی (ع‌م) دن ۱۶۰۰ ویا ۱۵۰۰ سنه اول وقوعی زعم اولنور.

دَوقَره } عراقده واسط قریسنده بولنمش اسکی بر قصبه اولوب، یوسف حجاج طرفندن واسطك تأسیسنده خراب اولمشدر.

دوقکین } دهما طوغرسی دوقه کین (Le duc Jean) فحدن اول وفسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك قوتی زائل اولدقدن صکره، آرناؤدلغك بعض طرفلرینی ضبط ایتمش اولان (نورمانديا) بکلرندن اولوب، اشقودره جهتنی ضبط ایتمشدی. بونك نسلی آرناؤدلشوب، دوقکین اسمی کندیلرینه فامیلیا اسمی صورتنده اطلاق اولنمش؛ وبونلرك اك مشهوری (لك یعنی آلکساندر دوقکین) بولنمشدر، که آرناؤدلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، بو نظامات الیوم مالیسورلر بیننده مرعی ومستعمل اولهرق (لك دوقکین قانونی) اسمیله معروفدر. بعده قره طاغ جهتنده بولنان (بالسا)لر دوقکین فامیلیاسنك اکثریاتکنی ضبط ایدوب، بونلردرین نهرینك جنوبنده الیوم (دقکین) دینلن ناحیه اهالی (میردیته) جهتنده قالمشلردی. اسکندر بك عهدهٔ آرناؤدلغك ریاستی وقتماندانلغنی عهده‌سنه آلدیغنده (دوقکین) بکی دخی اسکندر بکك ریاستنی قبول ایدوب، معیتنده بولنمشدی بعده آرناؤدلق فتح اولندقده، دوقکین افراد خاندانی شرف اسلامله مشرف اولوب، ایچلرنده مناصب عالیهٔ دولت عثمانیه‌یه نائل اولمش بعض رجال اهل علوم وادبیات عثمانیه‌ده شهرت بولمش بعض ذوات یتیشمشدر.

دوقکین زاده } (محمد پاشا) سلطان سلیم خان وقانونی سلیمان خان دورلری وزراسندن اولوب، آنف البیان دوقکین پرنسلرندن اك صکره‌کنك اوغلیدر. یاوز سلطان سلیم خانه اك زیاده خدمت ایدنلردن اولوب، پادشاه مشارالیه داماد اولمشیدی. بعده حلب ودها صکره مصر والیسی اولوب، ۹۶۲ ده معزولا درسعادته عودت، وبر مدت صکره وفات ایتمشدر.

دوقکین زاده احمد بك } اونجی قرن هجری شعرا. سندن اولوب، بو دخی آنف البیان دوقکین پرنسلری سلاله‌سندندر. آغر زعامتی وار ایکن، کوشهٔ فنا وانزواده اختیار قناعت ایتمشدی. فقر وفنا وتصوفه متعلق کوزل اشعاری واردر. شو رایکی بیت او جمله‌دندر.

زین ایتمکیچون جنته انسان ایلدیرلر
قوللوغنه آنك حوری وغلمان ایلدیرلر
جان یوسفی مصر وجودکده بولورسك
کنعان ایلنه اسمکی سلطان ایلدیرلر
واعظ بزی قورقتمه جهنده اود اولمز
هر کیشی او دین یاتمغه بوندن ایلدیرلر

دوقگین زاده عثمان افندی { سلطان مرادثالث

دوری علماسندن اولوب، دوقگین زاده محمد پاشانك اوغلیدر. ۱۰۰۹ تاریخنده استانبول قاضیسی اولوب، ایکی سنه امور قضا ایله اشتغال ایتمش؛ استانبول قاضیلرینك حروف هجا ترتیبیله تراجم احوالنی جمع وتألیف ایدوب، پادشاه مشار الیهك نامنه «ازهار الجنائل» عنوانیله برکتاب یازمشدر. ۱۰۱۲ تاریخنده صکره وفات ایتمشدر.

دوقو { (Dokkos) آفریقاده حبشك جنوب غربیسنده احوالی هنوز مجهول بر قوم اولوب، زنکبارك شمال غربیسی طرفلرینه قدر منتشر بولنورلر. غایله قصیرالقامه اولمریله مشهور اولوب، نیم وحشی برحالده یاشایورلر.

دوقوم { (Dokum) فلمنکك (فریزه) ایالتنده و (پوارد)ك ۱۹ کیلومتره شمال شرقنده واقع بر قصبه اولوب، ۴۵۴۰ اهالیسی واردر.

دوگربانق { (Dogger-Bank) یعنی «کوبك صیغی» بحر شمالیده انکلتره ایله فلمنك ودانیا فه آره سنده قوملق بر صیغ اولوب، ۵۴° ۱۰′ ایله ۵۷° ۲۳′ عرض شمالی و ۱° ۲۰′ ایله ۴° ۱۷′ طول شرقی آرلرنده واقعدر. بومحلده بك چوق مورینه بالغی صید اولنور.

دوك ریور { (Duck-River) آمریقانك شمالیده مملك متحده نك وسطلرنده (تنسه) نهرینه تابع بر چای اولوب، (کومبرلاند) طاغلرندن نیعان، وغرب شمالیه طوغری جریانله، (تنسه) جمهوریتی شق، وکوزل بر اووه اروا ایتدکدن صکره، (اوهیو) نه منصب اولدیغی محلدن ۱۶۰ کیلومتره بوقاریده (تنسه) نهرینه دوکیلور. مانچستر، شلبویل وفولومبیا قصبه لری ایچندن کچر، وبرقاچ دمیربول کوپریسی واردر. مجراسنك طولی ۳۰۰ کیلومتره دن زیاده در.

دوکینفیلد { (Dukinfield) انکلتره نك چستر ایالتنده، (آشتون اوندر-لینه) قربنده و (تامس) نهریله برجدولك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۴۰۸۵ اهالیسی وکور معدنیله پاموق ابیلیك فابریقه لری واردر.

دول { (Dol) فرانسه نك (ایله مع دیلنه) ایالتنده و (نانت مالونك ۲۸ کیلو-متره جنوب شرقیسنده تاسیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومکتب اعدادیسی واردر. وقتیله مهم بر موقع مستحکم ایدی.

دولاب { (دالك ضمی ویا فتحیله) بوایسمله بغدادده بر محله وری، اهواز خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا اولوب، عامدن (دولابی) لقبیله ملقب بعض ذواتك مسقط رأسلری بولنمشدر.

دولابلا { (Dolabella) مشهور چیچرونك داماد ی اولوب، قیصرك طرفداری ایدی؛ ویونك معیتنده بر قاچ محاربه ده بولنمدقدن صکره، سوریه والیسی اولمشدی. قیصرك وفاتندن صکره (قاسیوس) طرفندن عزل اولنمغله، قیصرك قاتللرندن اولوب آسیای صغیر والیسی بولنان (ترو-نیوس)ی قتل ایتدیرمشیدی. بوسببدن روما جمهور-یتك دشمنی اولدیغنه حکم اولنمغله، لاریقیه قپانمش؛ وقاسیوس طرفندن محاصره اولنه رق، میلاددن ۳۰ سنه اول اتلاف نفسه مجبور اولمشدر.

دولارت { (Dollart) بحر شمالیده فلمنك (شرقی فریزه) ایالتیله هانوورهنك (غرونینکه) ایالتنده آره سنده و (امس) ایرماغنك منصبنده بر قوی اولوب، قریه طوغری بویی ۳۵ واکی ۱۵ کیلومتره در. وقتیله اورامی قره اولوب، میلادك ۱۲۷۷ و ۱۲۸۷ تاریخلرنده ایکی دفعه صو باصمغله، ۳۳ کوی محو و ۱۰۰۰۰ نفوس غرق اولهرق، دکیزه تحول ایتمشدر.

دولت آباد { هندستانك دکن قطعه سنده ونظام حکومت املاکیه سنك قلمروی داخلنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، اورنك آبادك ۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. واسع بر اووه نك وسطنده اولدیغی حالده، اوستنده ۸۰ متره ارتفاعنده محروطی الشکل بر منفرد قیا بولنوب، بوقیانك اوزرنده متین برقلعه بنا اولنمشدر، که دیك وطار یر مردیوله چیقیلیر. بو محلده ازمنهٔ قدیمه ده هندلیلرحه (دوکر) ویونان قدیم جغرافیونی عندنده (تاغاره) اسمله مشهور بر شهر عظیم وار ایدی، که بتون دکن قطعه سنك مرکزی ایدی ۶۹۴ تاریخ هجریسنده سلطان علاء الدین طرفندن فتح اولنمش؛

واخلافندن محمد شاه تغلق طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمق مقصدیله، دولت آباد شهری تأسیس، ودهلیدن ۶۰۰۰۰ نفوس هجرت ایندیریلدرك، اسکان ایدلمش ایدی. بعده اهمیتدن دوشوب، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه‌در. قلعه‌سنده نظام طرفندن بر مقدار محافظه عسکری بولندیریلیور.

دولت آباد { ایرانك طبرستان ایالتنده دامغانك ۵ ½ ساعت جنوب غربیسنده

بر قصبه اولوب، فتح علی شاهك اوغللرندن بری طرفندن بنا اولنمش قلعه‌سی، جامعی، حمامی وسائر مؤسساتیله کوزل بانجه‌لری دخی وار ایسه‌ده، اهالیسی ۱۰۰۰ کشیدن زیاده دکلدر. اطرافی بك کوزل ومنبتدر. — شیراز قربنده بو اسمله برمحل بولندیغی دخی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

دولت خاتون { لرکچکده حکومت سورن اتابکان خورشیدیه ملوکندن عزالدین محمدك زوجه‌سی اولوب، ۷۱۶ تاریخنده واقع قوحه‌سنك وفاتنده، کندیسی تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، هر طرفدن هجوم وتغلب ایدن مغوللره مقاومت ایده‌میه‌رك، بونکله سلالهٔ مذکوره منقرض اولمشدر.

دولت خان لودی { هندستان ملوکندن محمود شاه تغلقك منشیسی اولوب، بعده قدری اعلا اولنه‌رق، « عزیز الممالك » عنوانله نائل اولمشیدی. شاه مشارالیهك ۸۱۶ ده واقع وفاتنده، دهلی تختنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ملتان حاکمی خضر خان طرفندن اسقاط، وفیروز آباد قلعه‌سنده حبس اولنه‌رق، ایکی آی صکره وفات ایتمشدر. — بونك احفادندن دیکر بر دولت خان لودی کلمشدر، که شعر وادبیاله معروف اولوب، سلالهٔ تیموریه‌دن بابر شاهی هندستانك فتحنه سوق وترغیب ایتمش؛ وبابر شاه ۹۱۲ تاریخنده دهلیی ضبط ایلمشدر.

دولتشاه { (درویش ـ بن علاء الدین بخنی شاه سمرقندی) مشاهیرادبادن اولوب، « تذکرهٔ دولتشاهی » عنوانیله معروف ومتداول اولان تذکرة الشعرانك صاحبیدر. عن اصل سمرقندلی اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هراته یاشامش؛ وکتاب مذکوری ۹۹۵ تاریخنده پادشاه مشارالیه ایله وزیری علی شیرنوایینك نامنه یازمشدر. بو تذکره اعاظم شعرای عربدن ۹ ذات ایله فرس شعراسنك تراجم احوالنی وبر چوق اشعارلرینی حاوی اولدقدن بشقه، بالمناسبه زمانلری ملوك و وزرانك احوالندن وبر خیلی وقوعات سیاسیه‌دن دخی بحث ایدیر بر اثر قیمتدار در. سلطان محمود خان ثانی دورنده خواجکان دیوان همایوندن سلیمان فهیم افندی طرفندن ترکجه‌یه ترجمه اولنمش ایسه‌ده، اکثر مترجملرمزك عادتی اوزره، کتابك وقایع سیاسیه‌یه متعلق قسملری وسائر بعض برلری طی، ودیکر بر طاقم فقرات علاوه اولنه‌رق، دیکر بر کتاب صورتی آلمشدر. « سفینة الشعرا » تسمیه اولنان بو ترجمه ۱۲۵۹ ده، مترجمی برحیات اولدیغی حالده، مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر.

دولتکرای خان { قریم خانلرندن بواسمله درت ذات کلمشدر:

برنجیسی قریم خانلرینك آلتنجیسی اولوب، خانان مشارالیهمك ایکنجیسی اولان منکلی کرای خانك تورونی ومبارك کرای سلطانك اوغلیدر. پدری یاوز سلطان سلیم خانك معیتنده مصرفنجنده شهید اولمغله، والده‌سنی عمی محمد کرای وبعده دیکر عمی سعادت کرای تزوج ایتمش؛ ومشارالیه سعادتکرای مسند خانی به یکدیکنده، صاحب ترجمه قلغایلق منصبنه نصب اولنمش ایدی. اسلام کرای وفعه‌سی اوزرینه، سعادتکرای ایله برابر درسعادته کلوب، پادشاه زمان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه انتساب ایله، نائل التفات شاهانه اولوب، سفر وحضرده معیت حضرت پادشاهیده بولنمش؛ وبواقبالنی چکه‌مین قریم خانی صاحب‌کرای قزان خانلغنه نصبنی عرض ایله، درسعادتدن تبعیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بو حرکت موجب انفعال حضرت شهریاری اولوب، ۹۵۸ تاریخنده دولتکرای خان قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. مولکرای خان سابقك هنوز صی اولان اولاد واحفادینی قتل، وبر چوق اموال وحیواناتی غصب ایله، خان جدیده قزاندیرمش اولدیغندن، مکافاة قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، برکون خانك مجلسنده صاحب کرایك صورت قتلنی نقل ایتدیکنده، دولتکرای غیرته کلوب، همان خنجرینی چکه‌رك، کندیسنی اتلاف ایتمشدی. دولتکرای ۲۵ سنه خانلق ایدوب، سلطان سلیمان خان دورینه لایق صورتده موفقیاته نائل اولمش؛

وروسلری بالدفعات مغلوب ایدوب، مسقوه‌یی دخی محاصره وفتح ایدرك، روسیه حکومتنی حذه‌به باغلامش، وبو مناسبتله (تخت آلغان) لقبنی قزانمش ایدی. ۹۸۵ تاریخنده طاعوندن وفات ایدوب، یانجه سرایده خان جامعی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کوزلوه قصبه‌سنده بر بیوك جامعی ومتعدد چشمه‌لرله سائر بعض خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

یاقه سن چاك ایدن هر برك کلك
کلشن ایچره ناله‌سیدر بلبلك

— ایکنجیسی یکرمی دردنجی خان اولوب، حاجی سلیمکرای خانك اوغلیدر. پدرینك ایکی دفعه خانلغنده وبعده حاجی کرای وسعادت‌کرایك خانلقلرنده قالغایلق منصبنده بولنوب، ۱۱۱۰ تاریخنده، پدرینك فراغتی اوزرینه، قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. قالغای نصب ایتدیکی برادری سعادتکرای کندیسندن روکردان اولوب، بوحاقده (یعنی بسا‌رابیه‌ده) رفع لوای عصیان ایدن تونغالی ائتحاقی ایتدکی کبی، دیکر طرفلرده دخی فتنه‌لر چه غالغله، ۱۱۱٤ده صاحب ترجمه عزل وردوسه نفی اولنمشدی. ۱۱۲۰ تاریخنده ایکنجی دفعه اولهرق قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله بر قاچ محاربه ایتمش؛ واو صره‌ده ظهور ایدن روسیه سفرنده بروت کنارنده اردوی همایونه خدمات مبروره‌سی کورلمشدر. بعده اسوج قرالی مشهور اون آلتنجی شارل مسئله‌سندن طولایی کندیسنه تحت عزو اولنه‌رق، ۱۱۲۵ده عزل، وسنه ردوسه نفی اولنمش؛ و ۱۱۲۸ده نفیدن عفو اولنه‌رق، ۱۱۳۷ ده تمش یاشنی تجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، وبزه قصبه‌سنده ایاس پاشا جامعی خطیره‌سنده مدفوندر.

— اوچنجیسی یکرمی بدنجی خان اولوب، (قره دولتکرای خان) دنکله شهیردر. سلامتکرای خانك اولادندن عادلکرای سلطانك اوغلی اولوب، عمی صفا کرای خانك زمانده قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، بعده عزل وبانبولی‌یه نفی اولنمش؛ و ۱۱۲۸ سنه‌سی اواخرنده قپلان کرای خانك عزلی اوزرینه، کلیتلی عسکرله اردوی همایونه یتیشمك شرطیله، قریم خانلغنه نصب اولنمش، وعسکر تدارکیله، بوجاغه واصل اولمش ایسه‌ده، قریم اهالیسنك عرض محضری اوزرینه، اوج آی صکره عزل، ورتبه‌سی رفع اولنه‌رق، بانبولیده اقامته مأمور اولمش؛ ومتعاقباً ۷۰ یاشنی تجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوتوز سکزنجی خان اولوب، آرسلانکرای خانك اوغلیدر. پدرینك خانلغی زمانده قالغای بولنوب، ۱۱۸۲ تاریخنده، عمی قریمکرای خانك وفاتی اوزرینه، خانلق مقامنه نصب اولنه‌رق، سفر وقتی اولمغله، عسکر تاتارله بوجاغه شتاب ایتمش ایسه‌ده، روسیه لینك خوتین قلعه‌سنی ضبط وبغدانه تجاوز ایلمسی صدراعظم ملدوانجی علی پاشا ایله صاحب ترجمه‌نك رخاوتنه اسناد اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده عزل ونفینه اراده پادشاهی صادر اولمش ایکن، بعده معلقره‌دن اعاده اولنه‌رق، چفتلکنده استراحته مأمور اولمش؛ و ۱۱۸۷ تاریخنده روسیه‌لینك تجاوزاتی اوزرینه حانکلی علی پاشا ایله برابر مقابله‌یه مأمور اولوب، تاتار وچرکس ونوغای عسکرله دشمنی دفعه موفق اولمش؛ وبعدالمصالحه ثانیاً قریم خانلغنه نصب اولنمش، و ۱۱۹۰ ده عزل اولنه‌رق، وزیده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۱۹٤ ده ۵۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

دولچه { غولفو — (Golfo Dulce) یعنی «طاتلی قوی». بواسمله آمریقاده برکورفز ایله برکول واردر:

کورفز آمریقای وسطیده (قوستاریقا) مملکتنك ساحل غربسنده وبحر محیط معتدله اولهرق ۸° ۲۵′ عرض شمالیده واقعدر. مدخلنده کنیشلکی ۲۵ کیلو متره اولوب، ایچ طرفی ۳۰ کیلو متره‌یه قدر توسع ایدر. قره‌یه طوغری بویی دخی ۶۰ کیلو متره‌در. بحر محیطدن طار واوزون بر بوغاز ایله مشدر. ایچنده سیرسغانز قولای ایسه‌ده، پك درین اولدیغندن، یالکز سواحله قریب محللرینه دمیر آتیله بیلیر.

— دولچه کولی ایسه غواتمالا مملکتنك ساحل شرقیسنه قریب اولوب، بویی ۷۰ واکی ۱۵ کیلو متره‌در. کنارنده ایالت مرکزی اولان (ازابال) قصبه‌سی بولنیور. بوکوله برنهر دوکیلور، وکول دخی بر آیاق واسطه‌سیله (هوندو راس) کورفزیله اختلاط ایدر.

دولچه { ریو — (Rio Dulce) یعنی «طاتلی چای». آمریقای جنوبینك

آرجنتین جمهوریتنده برنهردر، که توقومان ایالتنك (سیرا آقوتکی) طاغلرندن نیعانه، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، و (سانتیاغو دل استرو) ایالتنی دخی شق ایده‌رك، ۷۰۰ کیلومترهلك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پورونغاس) کومانه دوکیلور. منبعه قریب قسمی (تاله) ودها آشاغیسی (سله) تسمیه اولندیغی کبی، منصبه قریب قسمی دخی (سالادیلو) تسمیه اولنه‌رق، (دولچه) اسمی قسم وسطیسنه مخصوصدر. (سانتیاغو) شهرینه قدر صولی براق وطاتلی اولوب، اوندن آشاغیده بولانیق وطوزلیدر، ونهایت بر بطاقلق حالنی آلیر.

دولچه (C. Dolce) ایتالیانك الك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۱۶ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ۱۶۸۶ ده وفات ایتمشدر.

دولچینیو (Dulcigno) اولکون قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویرلن اسمدر. [«اولکون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوآمی (ابو القاسم عبدالملك بن زید) مشاهیر علما وصلحادن اولوب، دمشق خطیبی ایدی. ۵۰۷ تاریخنده موصل ملحقاتندن (دولعیه) قریه‌سنده طوغمش؛ وموصل وبغدادده تحصیل علوم ایدوب، بعده دمشقه انتقال اله، اورادہ اکمال عمر ایده‌رك، ۵۹۸ ده وفات ایتمشدر.

دولعیه موصل اله نصیبین آره‌سنده وموصله دن رکه‌نلك مسافه‌ده بیوك بر قریه اولوب، آنف الترجمه خطیب دمشقك مسقط رأسیدر.

دولغان (یاخود طولغار (Dolgans) سیریا‌ده ساکن اقوام ترکیه‌دن اولوب، (یکیسی) ایرماغی کنارلرنده ساکندر. دولغانلر (لنا) نهری کنارلرنده ساکن اولان (یاقوت) قومی افرادینه مشابه اولوب، آنجق سیمالری باقر رنکنه چاله‌رق دها قویودر. لسانلری خالص ترکجه اولوب، توبولسق تاتارلرینك سویلدکلری لسانه یکزر.

دولغوروکی (Dolgorouki) روسیه ده بیوك واسعی بر خاندان، که جد اعلالرندن برقاچ کشی اون ایکنجی قرن میلادیده موسقوه‌ده وکیفده حکومت سورمشدر. ازمنهٔ متأخره‌ده دخی بوخاندانه منسوب اوله‌رق روسیه‌ده برقاچ جنرال وسائر رجال اله ۱۸۲۴ ده وفات ایدن برشاعر یتیشمشدر.

دولکن (Dulken) بروسیانك رن ایالتنده دوسلدورف سنجاغنده و دوسلدورف رفدن (وانو) یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۱۰۰ اهالیسی واردر

دولن (Doullens) فرانسه‌نك سومه ایالتنده و (آمیان)ك ۳۰ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۲۲۰ اهالیسی واردر.

دولوپ (Dolopes) تسالیانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، خطهٔ مذکورەنك جنوب غربیسنده، پیندوس جبالی اتکلرنده واپیر اله اتولیا حدودنده ساکن ایدیلر. فیلیکس)ك ریاستیله تروآ محاربه‌سنه کیتمشلردی

دولور (Dulaure) فرانسه مشاهیر مؤرخینندن اولوب، ۱۷۵۵ ده (فلرمونت فراند)ده طوغمش، و ۱۸۳۵ ده وفات ایتمشدر. زمانی وقایع مهمه‌سنه دائر نسه تاریخنه متعدد جلدلردن مرکب برقاچ کتاب یازمشدر.

دولورس (Dolores) اسپانیانك الیقنت ایالتنده و (اوریوئلا)نك ۱۶ کیلو متره شرق شمالیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر. اطرافی (سغوره) نهرندن آلنمش برقاچ جدوللە اروا اولنور منبت بر اووەدن عبارتدر.

— آمریقای جنوبیده (آرجنتین) جمهوریتنك (بوئنوس آیرس) ایالتنده و (بوئنوس آیرس)نك ۲۱۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۳۱۲۵ اهالیسی واردر. اهالیسنك چوغی (باسق) قومندن بدر. بوئنوس آیرسه بر دمیر یول خطیله مربوطدر.

— آمریقای وسطینك غوآتمالە مملکتنده و (فلورس)ك ۶۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی بواسمله بر محل واردر، آمریقانك اهالیٔ قدیمه‌سندن قالمه برطاقم مهم خرابه‌لری حاوی اولمغله مشهوردر.

دولورس هیدالغو (Dolores-Hidalgo) مکسیقه‌نك ایالات وسطیه‌سندن (غوآناجوآتو) ایالتنك (سان میکل)

فضاسنده وسان میکلك ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۶۲۷۰ اهالیسی واردر. ۱۸۱۰ تاریخنده اسپانیا حکومتنه قارشی وقوع بولان اختلال ابتدا بوقصبه‌ده و (هیدالغو) نام راهبك سوقیله ظهور ایتمشدر.

دولورن (Dulaurens) فرانسه حکماسندن اولوب، ۱۷۱۹ ده (دوئ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹۷ ده وفات ایتمشدر. جزء نتره و علی‌العموم خرستیانلغه قارشی بعض کتاب یازدیغیچون، فرانسه‌لی ترکه، فلنکه قاچمغه مجبور اولمش؛ وبعده مجلس روحانی طرفندن مؤبداً حبسنه حکم اولنه‌رق، ۱۷۶۹ ده (ماریاوم) مناستر نده حبس اولنمش؛ و ۲۰ سنه محبوس قالوب، ۷۸ یاشنده محبسده وفات ایتمشدر. برچوق آثار منثوره ومنظومه‌سی واردر.

دولومیو (Dolomieu) علم الارض وعلم المعادن مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۷۵۰ تاریخنده فرانسه‌نك ده‌فینه خطه‌سنده طوغمش، و ۱۸۰۱ ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر طرفلرنی یایان کزوب، اجرای تحریات فنیه ایتمش، وبونایارتك معیتنده مصره دخی گیتمش ایدی. علم الارضه متعلق برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر.

دولونغ (Dulong) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیه‌سندن اولوب، ۱۷۸۵ ده (روئ)ه طوغمش، و ۱۸۳۸ ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه وکیمیاه متعلق بر قاچ معتبر کتاب تألیفنه وبوایکی فنده برخیلی کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر.

دولونور (Dolonnor) مغولستانك جنوب شرقی جهتنده، پکینك ۲۵۰ کیلومتره شمالنده و (کینغان) سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرنده اولان ۱۳۰۷ متره‌لك ارتفاعده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی، چین ومغولستان شرقی ایله ایشلك تجارتی و متعدد بتخانه‌سی واردر. اطرافنده بدی کوچك کول بولنمغله، مغولجه «بدی کول» دیمك اولان بواسمله تسمیه اولنمشدر. بو شهرده تونجدن چاکلر وصمغلر دخی اعمال اولنور. جوارلرنده لاما عبادتنه مخصوص معبدلری چوق اولمغله، چینلیلر عندنده (لاما میاؤ) اسمیله معروفدر.

۴۸′ ۱۶′ ۲۴° عرض شمالی ایله ۴۰″ ۴۲′ ۱۱۳° طول شرقیده واقعدر.

دوله (Dôle) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن (ژور) ایالتنده وپارسك ۳۶۱ کیلومتره شرقنده اولهرق (دوب) نهریك ورین ایله رونه ایماقلری آراسندهکی جدولك اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، وقتیله مشهور بولنمش حزوتیلره مخصوص مکتبیله سائر مکاتبی، ۴۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، زراعت اوطه‌سی، باقیر ودمیره متعلق مواد مختلفه وموم فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. ایالت مذکورنك اك مهم قصبه‌سی اولوب، کوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی دخی واردر.

دوله (Dolet) فرانسه قدمای علماسندن اولوب، ۱۵۰۹ ده اورلیانده طوغمشدر. کیجلیکنده وندیك سفارتی کتابتنده بولنوب، بعده توالوزده علم حقوق تحصیلیله مشغول اولمش؛ وآنجق زمانك افکار وعاداتنه رعایت ایتمدیکیچون، شهر مذکوردن طرد واخراج اولنه‌رق، لیونه گیدوب، برمطبعه آچمش ایسه‌ده، امور مذهبیه‌یه منافی عد اولنان بعض کتابلر نشر ایتدیکیچون، حبس اولنه‌رق، بعده سیملی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، اهالینك شکاتی اوزرینه یکیدن توقیف اولنمش؛ واوصره‌ده فرانسه برنجی فرانسوآنك فرمانیله اولدیغی توهمی دخی غائب ایتمکله، مجلس رهبان طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، ۱۵۴۶ تاریخنده پارسه کوتورلهرك، اوراده صلب واحراق اولنمشدر. برخیلی تألیفاتی ویونان ولاتین لسانلرندن بعض ترجمه‌لری واردر. بهانهٔ اعدامی مظنون الحادی وپروتستانلغه میلی اولمشدر.

دولینه (Dolina) آستریانك غالیجیا خطه‌سنده، (استری) سنجاغنده واسترینك ۵۰ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۶۹۲۰ اهالیسی، معدن صولری وطوز تطهیرخانه‌لری واردر.

دوم (Doums) هندستانك جهت شمالیه‌سنده هیمالایه سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلرندن گنك ایرماغنك وادیسنه وهندوکوهدن هند چینیه قدر اولان اراضیٔ واسعه‌ده ساکن بر قوم اولوب، بزده چنکانه‌لر اولدیغی کبی، بونلر دخی کرك مسلمان

وکرك برهمنی هندیلر عندنده بك خوار وحقیردرلر. وکور وکربیچ یاپوب صناعتی کی خدمات شاقه ایله مشغولدرلر. بونلرك هندستانك آریانلرك هجرتندن اول کی اهالیسنك بقیة السیفی اولدقلری مظنوندر. کندیلرینه مخصوص لسان ومذهبلری واردر. لسانلری دراویدان دنلن السنه زمره سندندر. بویلرم قبصه، صاچلری اوزون، صقالری سیرك ورنکلری بك اسمردر.

دوما — (A. Dumas) فرانسه مشاهیر محرریندن اولوب، جنرال (داوی دوما) نك اوغلی و (مارکی دلا پاتیری) نك تورونیدر. پدرینك والدهسی زنجیه اولدیغی کبی، کندی والدهسی دخی زنجیه اولغله، سیما ورنکجه زنجی جنسنه بك مشابه ایدی. ۱۸۰۳ تاریخنده (ویلرفورتره) ده طوغوب، ۱۸۷۰ ده وفات ایتشدر. بك کنج ایکن، پارسه کیدوب، جنرال (فوی) نك وساطتیله اورلیان دوقه سنك خدمت کتابتنه کیرمش؛ و ۱۸۲۶ ده «نوادر» عنوانیله بر کتاب نشرایله عالم مطبوعاته قاریشه رق، افکار تجددکارانه ده بولنان ادبا زمره سنه التحاق ایتمش، وتیاترولره کتاب یازمغه باشلامش ایدی. ۱۸۲۹ ده «اوچنجی هنری» عنوانیله یازدیغی فاجعه فوق العاده مظهر تقدیر وتحسین عمومی اولغله، اورلیان دوقه سی طرفندن حافظ کتب نصب اولنمشدی. لوئی فلیپك قرال اللغی مدتجه قرال سرایننده حرمت واعتباری بك زیاده اولوب، عمرینك اك پارلاق زمانی او زمان اولمشدر. او صره ده یالکز دیا آرقداشله برچوق فاجعه لر ومضمکه لر یازوب، بونلر تیاترولرده اوقدر رغبت وحسن قبوله مظهر اولوردی، که ۱۸٤٦ ده کندی آثارینی اوینامغه مخصوص برتیاترو آچدیرمش ایدی بوندن بشقه عزتلو فرقه لرینه ورسائل موقوته برچوق حکایه کتابلری یقیشدیرردی. بونلرك اکثری اوقدر اعتبار بولمشدی، که آبرجه دخی دفعاتله باصلدقدن صکره، عمومك طلب وآرزوسی اوزرینه، تیاترولرده اوینانه جق صورته دخی افراغ اولنوردی. ۱۸٤۸ ده امور سیاسیه یه قاریشمق ایستمیله، ۱۸۵۲ ده اوچنجی ناپولیون، واقع اولان عهد ویمانه قارشی اولهرق، امپراطورلغی اعلان ایتسنده، بلجیقه یه قاچمه مجبور اولمشدی. ۱۸٦۰ ده اینایایه کلوب، غاریبالدینك رفقاسی زمره سنه داخل اولمش، وقعة نوبسلکنی احرا اتکله برابر، ناپولی موزه لری مدیرلکنه نصب اولنمشدی. یاسه عودتنده بکمدن بعض حکایه کتابلری وبعض غزتلر نشرینه باشلامش ایسه ده، آثاری اسکی رغبته مظهر اولهمدیغی کبی، غزته جیلکده دخی موفق اولهمامش؛ ومع هذا «سیاحت تأثیراتی» و «خواطر» عنوانلرله بعض کوزل اثرلر دخی میدانه قویمشدر. وسعت قریحه سی وفکر ایجادکارانه سی امثالسز اولوب، آنجق کندیسی بك چوق آثار یازدیغیجون، طول مدت باقی اولوبده نامنی تأیید ایده حك آثار سنجیده تحریرینه موفق اولهمامشدر. یازدیغی آثار اوقدر چوقدر، که جله سنك کندی محصول قلمی اولدیغنه اینانلمیور. واقعا بعض رفقای تحریری وار ایدیسه ده، بونلرك هیچ بری آبرجه اولهرق براثر میدانه کتیرمه مش اولدیغندن، جله سنده کندیسنك حصهٔ همتی بیوك اولدیغی ناقابل انکاردر. اوغلی (آلکساندردوما اوغل A. Dumas fils) الیوم فرانسه نك اعاظم ادباسندن اولوب، حتی پدرینك نائل اولهمدیغی آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشدر. — ۱۸۷۸ ده وفات ایدن قیزی (ماریه دوما) دخی رقاج حکایه کتابی یازمش، ورسامله شهرت بولمشدر.

دوما (Daumas) فرانسه جنرالرندن اولوب، ۱۸۰۳ ده طوغمش، و ۱۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. جزایرده قطع مراتب ایدوب، عمرینی اورادهکچیرمش اولغله، مملکت مذکوره نك احوالنه دائر برقاچ کتاب یازمشدر. فی نقلك رتبه سنی احراز ایدوب، مجلس اعیان اعضالغنه دخی نصب اولنمشدی.

دومبارتون (Dumbarton) اسقوچیانك وسطلرنده وغلاسقووك ۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، (قلیده) نهرینك ساحل یمینده و (لون) چایرك منصبنده اولهرق بر قاچ دمیر بولك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۱۴۲۵ اهالیلی جامعدر. برمطبعه سی وجام، شاقه وایپك قماش فابریقه لری واردر. بك اسکی برقصبه اولوب، وقتیله اسقوچیانك پایتختی بولنمشدر.

دومبازی (Dombazi) آفر بقای جنوبینك انهار عظیمه سندن (زامبز) ایرماغی

غنه اهالیٔ محلیه طرفندن ویریلن اسمدر. [«زامنز» ماده‌سنه مراجعت یورله.]

دومبویچه (Dombovitza) رومانیانك افلاق خطه‌سنده بر نهردر. که ترانسیلوانیانك (تاماس) طاغندن تبعاله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، بکر شلك ایچندن کچدکدن صکره، طونه‌ده تابع (آرجیش) نهرینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۹۰ کیلومتره‌در.

دومریه صعید مصرده نیلك ایچنده معمور واشجاری چوق بر جزیره‌اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دومفرونت (Domfront) فرانسه‌نك (ورنه) یالتنده و (آلنسون)ك ۶۲ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۶۳۰ اهالیسی واردر. یك اسکی ووقتیله استحکاماتیله مشهور بر قصبه اولوب، برخیلی خرابه‌لری و ۳۰۰۰ جلدی حاوی برکتبخانه‌سی واردر.

دومفریس (Dumfries) اسقوچیانك قسم جنوبیسنده وغلاسقووك ۱۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵۴۴۰ اهالیسی وابشلك تجارتی واردر. (نیث) نهرینك ساحل یساریسنده ومنصبندر ۱۴ کیلومتره بوقاریده اولوب، کوچك کمیلر قصبه‌یه قدر چیقار.

دومکه (Domoko) تسالیاده ترحالەنك ۸۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده ویونان حدود سابقه‌سی قریبنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر. قصبه اهالی جوارلرینك اکثر اهالیسی مسلم اولوب، یونانه ترکیه ممالك عثمانیه‌یه هجرت تشلم در. یك اسکی قصبه اولوب، اسم قدیمی (تاماکیا Thaumacie) در.

دومنك (Domenitza) مناستر ولاقنده سرفجه سنجاغنك آلاصونیه قضاسنده وآلاسونیه‌نك ۱۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اولەرق کوچوك ابرماغنه تابع (اکسریا) نهرینه دوکیلور دره‌نك کذرنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی و ۱۵ دکانی واردر. — ناحیه‌سی طاغلق بریر اولوب، ۱۶ قریه‌یی حاویدر.

دومه (Dome) فرانسه‌نك وسطلرنده یونان اورتی طاغلرندن اولوب، (لوآره) ایرماغنه تابع (آلیه) نهرله بوکا تابع (سیوله) چایی آره‌سنده حنوبدن شمله طوغری ممتد اولور، وحنوباً (دوره) طاغنه مربوط بولنور. الك یوکسك ذروه‌سی اولان (پوی دودومه) نك ۱۴۶۳ متره ارتفاعی واردر. سونمش برکانلرینك کثرتیله وشکل غریبیله مشهور اولوب، اوزرنده آتمش برکان آغزی وبرچوق مغاره‌لر موجوددر. اکثر طرفلری فورو وچیلاق اولوب، اورمانلری آز ومرعالری یك یاواندر.

دومة الجندل جزیرة العربده مدینهٔ منوره ایله دمشق شام آره‌سنده ودمشقدن آلتی مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، برسورله محاط. (مارد) سمیله برحصن متینی حاوی ایدی. زمان سعادت نشان حضرت نبویده بوحصنده اکیدر بن عبدالملك الکندی حاکم اولوب، هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سی خالد بن ولید حضرتلری جانب رسول الله (صلعم) دن اعزام بوریله‌رق، موی‌الیه اکیدرك برادری حسانی اثنای حربده قتل، وکندیسنی اسیر ایدوب، نزد حضرت نبویه‌یه کتیر. مشیدی اکیدر دین اسلامی قبول ایتکله، اعطای ذکات ایتمك شرطیله، دومة الجندله اعاده بیورلمش ایسه‌ده، رحلت حضرت رسالتپناهیدن صکره ارتداد ایدوب، بر روایتده حیره جانبنه قاچه‌رق، اورادە (دومة حیره) سمیله معروف قصبه‌یی تأسیس، ومسکن اتخاذ ایتمش؛ ودیکر بر روایتده دخی دومة الجندلده قالوب، هجرت نبویه‌نك ۱۲ نجی سالنده وحضرت ابوبکر صدیق (رضه)نك زمان خلافتنده خالد بن ولیدحضرتلری دومة الجندلی ثانیاً فتح، واکیدری قتل ایتمشدر. هرایکی تقدیرده دومة الجندل اکیدردن صکره برادری حریثه وبریلوب، یزید بن معاویه بونك فیزینی تزوج ایتمش ایدی. دومة الجندل یك اسکی اولوب، حضرت اسماعیل (عم) الادندن (دوماه) طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر. ماء جاریسی وباغچه‌لری اولوب، اطرافنده برچوق قرا دخی بولنوردی. بعده خراب اولمشدر.

دومة حیره کوفه ونجف جهتنده وعین تمر قریبنده برقصبه ایدی، که

بر روایتده، مادهٔ آتیده بیان اولندیغی کبی، دومة الجندلی ترك ایتدکدن صکره ا کیدر طرفندن بنا اولنمش؛ ودیکر بر روایتده اکیدرك اجدادینك اصل وطنی بو اولوب، بعده حجازه نقل ایله، دومة‌الجندلی تأسیس، ووطن اتخاذ ایتمشلردی

دومی (بن قیس) صحابه‌دن ویتی ذهلدن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

دومیتیان یاخود دومیطانوس(Domitien) روما امپراطور لرندن اولوب، وسپاسیانك ایکنجی اوغلیدر. میلادك ۵۱ تاریخنده طوغوب، ۸۱ نده برادری تیتوسه خلف اولمش؛ وابتدا اظهار عدالتله، برطاقم بنیهٔ خیریه تأسیس ایتمش، وحرمانلره غلبه چالیشه‌ده، درعقب خصلت طبیعیه‌سنی مبدانه چیقاره‌رق، انواع مظالم اجراسنه، واعیان واغنیادن برچوق آدملر قتل ایله، مالاری مصادره یتمکه ورذیلانه فسق وفجور وسفاهته باشلامش؛ وبوصورتله ۱۴ سنه حکم سوردکدن صکره، زوجه‌سی (دومیتیا) طرفندن قتل ایتدیر‌لمشدر. خرستیانلره وحکما ومورخینه دخی پك چوق جور واذا ایتمش؛ ونهایت الوهیت دعواسنه دخی قانقیشوب، کندی عبادتنه مخصوص اولق اوزره، معبدلر تأسیس ایلمش ایدی.

دومینیق (St. Dominique) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، (دومینیکن) اسمیله معروف رهبان طریقتك مؤسسیدر. ۱۱۷۰ تاریخ میلادیسنده اسپانیاده اسکی قستیله‌نك (قالاهوره) قصبه‌سنده طوغمش؛ وبرمدت (پالنسیه)ده عقائد معلمکی ایتدکدن صکره، یسقپوس (اوسما)نك معیتنده قستیله فرالی طرفندن فرانسه‌یه کوندریلدرك، عود‌تنده (لانکدوق) ده رفض عد اولنان برمذهبه تابع اولمش اولان اهالیی وعظ ونصیحتله قتولیکلکه ارجاعه جهد ایتمش؛ وبرمناستر تأسیس ایدوب، بر طائفهٔ رهبان تشکیل ایلمش ایدی، که اسمنه نسبتله یاد اولنورلر. بعده رومایه کیدوب، واتباعنده عقائد وعلوم دینیه تدریسنه مأمور اولمش؛ و ۱۲۲۱ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر. بو طریقی اغستوسك ۴ نده اجرا اولنور. انکیزیسیون محکمهٔ ملعنت کارانه‌سنك موجدی زعم اولنمش ایسه‌ده، بعض مورخین انکیزیسیونك بوندن اول دخی موجود بولنمش اولدیغنی التزام ایتمشلردر.

— دیکر برسنف دومینیقی دها واردر، که ایتالیاده آیین طاغلرنده شدتلی بر ریاضتله عمری کچیروب، دائما زره کیمکی وکسر نفس ادعاسیله کندیی قیرباجلامغی اعتیاد ایتمشدی. ۱۰۶۰ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، نشرین اولك ۱۴ نده بورطیسی اجرا اولنور.

دومینیق (Dominique) آمریقادکی آنتیل جزایرینك جهت شرقیه‌ده بولنان کوچکلرندن برجزیره اولوب، انکلتره دلی مستملکه‌سندندر. ۱۵°۱۲′ یله ۱۵°۲۶′ عرض شمالی و ۶۳°۳۷′ یله ۶۳°۵۴′ طول غربی آره‌لرنده شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بویی ۴۸ واکی ۲۵ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۰ کیلومتره مدر اولوب، ۲۸۸۱۰ اهالیسی واردر. (غوآداوپه) ایله (مارتینیق) آطه‌لری آره‌سنده اولوب، سائر اوصافی دکی آطه‌لر کبی اراضی برکانیه‌دن عبارتدر. طاغلق بر اولوب، الك یوکسك طاغلك ۱۸۰۰ متره ارتفاعی واردر. کوکوردلی صولری چوق اولوب، بربرکلك واسع اغزنده تحصل ایتمش اولان برکولك صولری بر آلتندن چیقان کوکورددن دائمی صورتده فوران ونموجده بولنور. بوآطه ۱۴۹۲ ده فریسنوف قولومبك کندیسی طرفندن بر بارار لوی کشف اولنغله، «بارار» دیمك اولان بواسمله تسمیه اولنمشدر. بعده فرانسزلر طرفندن اسکان اولنمش؛ و ۱۷۶۳ ده انکلتره‌نك ضبطنه کچمشدر. الیوم الك زیاده سویلنیلن لسان فرانسزجه‌در. اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (غرائب) قوم وحشیسی افرادندن دخی بوآطه‌ده برخیلی اهالی بولنوب، بونلر کندیلری انتخاب ایتدکلری برر‌ئیس معرفتیله اداره اولنورلر.

دومینیق (La Dominiqne) بحر محیط کبیر جزایرندن فرنسه‌یه تابع (مارکیز) آطه‌لرینك نیوکالرندن برجزیره اولوب، ۹°۵۰′ عرض جنوبی ایله ۱۴۱°۳۰′ طول شرقیده واقعدر. الك یوکسك محلی ۱۲۵۹ متره ارتفاعنده‌در. اهالیٔ اصلیه‌سی عندنده اسمی (هیوه‌اوآ)در.

دومینیکن { جهه رینی . [«سان دومینغو» مادهسنه مراجعت یورید] }

دومینیکینو { Dominiquin, Domi-nichino } ایتالیانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۵۸۱ ده بولونیه‌ده طوغمش، و ۱۶۴۱ده نابولیده وفات ایتمشدر. اووره‌ده وسائر محللرده برچوق آثار نفیسه‌سی موجوددر. فن معماری وهیکلتراشیده دخی مهارتی وار ایدی .

دومینیون { (Dominion) آمریقای شمالینك قسم شمالیسندن عبارت واسع برمملکت اولوب، انکلتره دولتی مستعمکاسندن اولدیغی حالده، دولت مشارالیها طرفندن منصوب بر والینك تحت اداره‌سنده اولدیغی، حکومات متفقه صورتنده اداره اولنور. جنوب شرق قسمی (فنلاده) اسمیله معروف اولوب، انکلیزلر قطعه‌نك بتونه (دومینیون اوف فنلاده) یعنی «فنلاده قلمروی» نامنی ویرمشلردر. که اختصارله یالکز دومینیون دخی علم اولنمشدر .

بو قطعهٔ واسعه بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله قدر ممتد اولوب، آمریقای شمالینك همان نصفی بیوکلکده‌در. ویالکز منتهای شمال غربیسندن (آلاسقه) نامیله معروف اولان واسع برروں ایله بونك جنوبندکی بعض سواحل وجزایر خارج قالوب، روسیه طرفندن ترك اولنه‌رق مملکت مجتمعه‌یه نابعدر. بو وجهله دومینیون شرقاً بحر محیط آطلاسی، شمالاً بحر منجمد شمالی، غرباً آلاسقه وبحر محیط معتدل ایله، جنوباً دخی مملکت مجتمعه ایله محدودر. منتهای شرق شمالیسنده واقع (لابرادور) خطه‌سیله سواحل شرقیه‌سی قارشیسنده واقع (ترنو) جزیره‌سی، انکلتره مستملکاتندن اولدیغی حالده، آیرجه اداره اولنوب، دومینیونه تابع دکلدر . دومینیونك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹۹۰۷۰۶ مربع کیلو متره یعنی بتون آوروپا قطعه‌سی وسعتنه قریب اولدیغی حالده، یالکز ۱۹۰۳۴۳ اهالیسی واردر .

آمریقا قطعه‌سنك منتهای شمالندن منتهای جنوبنه‌دك ممتد اولان وآمریقای شمالیده «جبلی طاغلر» اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبال ده مینیونك قسم غربیسنی شق ایتمکله، اوجهت طاغلق اولوب، جبال مذکوره‌نك بعض شعبه‌لری مملکتك اواسطنه طوغری ممتد اولوب‌رسیده، سائر طرفلری وعلی‌الخصوص جهت شرقیه وشمالیه‌سی دوز وآچلق برلردن عبارت اولوب، کرللری بك چوقدر. بعضلری بك واسع اولان بوکوللرك چوغی برلرله اختلاط یدر، وبرلر دخی کوللرك بچیدر یکر. وتعبیر آخرله، بحرلرده کوللر تشکیل ایدرلر. مملکت مجتمعه حدودیك قسم شرقیسی دخی برلرله اختلاط ونهایت سنت لوران ایرماغنی تشکیل ایدن واسع کوللردن عبارتدر. سنت لوران ایرماغی طبیعی برحدود اولوب، بونك سواحل جنوبیه‌سی مملکت مجتمعه‌یه عائد اولمق لازم کلیرسه‌ده، بو سواحلك تشکیل ایتدیکی شبه جزیره‌نك منتهای شمال شرقیسی دومینیوندن معدود اولوب، بوقطعه‌نك اك معمور برلرندندر. بووجهله باشلیجه دومینیونه عائد اولان مذکور (سنت لوران) دن صکره بومملکتك اك بیوك ایرماغی (ماکنزیه) نهریدر. که قبالی طاغلردن اینن بر چوق کوللرك بچندن کچن متعدد نهرلردن بالتشکل، شمال عربیه طوغری جریانله، آلاسقه حدودی قریبنده برچوق اغزلردن بحر منجمد شمالیه دوکیلور. قبالی طاغلرك عربی انکلرندن اینه‌رك بحر محیط معتدله دوکیلن نهاری دخی چوقدر . مملکتك قسم شرقیسی ایچنه درین کیرمش اولان (هودسون) کورفزینه دخی اطرافده‌کی کوللردن بر چوق نهرلر دوکیلوب، بونلرك اك بیوکی قسم جنوبیسندکی (آلبانی) نهریدر .

بومملکت واسعه‌نك قسم شمالیسی، اقلیمی اقتضاسنجه، بك صوغوق واکثریا قارله مستور اولوب، ناقابل عمران واسکان اولغله، یالکز کورك تجار وآوجیلرینه مخصوص اوته‌سنده بریسنده بعض قلعه‌لر یاپلمشدر؛ وبعض طرفلرنده وعلی‌الخصوص هودسون کورفزی اطرافنده (اسکیمو) قومی جولان ایدر. بونك بچون یالکز معمور ومسکون اولان جهتلری حکومات متفقه صورتنده وهرینك کندینه مخصوص مجلس مبعوثانی اولمق اوزره اداره اولنوب، سائر طرفلری «ارضی» نامیله مستثنا برحالده بولنیور. قابل عمار اولوب‌ده الآن برادارهٔ ممتازه‌یه مستحق اولمیان بعض برلری دخی، ایلریده حکومات ممتازه‌یه یالتحویل دائرهٔ نفوذه ادخال اولنمق اوزره، شمدیلك واسع قضالر صورتنده اداره اولنورلر . بو وجهله

دومینیون بروجه زیر ۷ حکومت منفقه ایله ٤ قضایه منقسم اولوب، اراضیٔ شمالیهٔ غربیه واراضیٔ شمالیهٔ شرقیه اسملریله دخی بك واسع اراضیٔ خالیه‌یی حاویدر.

حکومات منفقه	مساحهٔ سطحیه	مقدار اهالی
کیبك	٤٦٩٨٥٠	١٣٥٩٠٣٧
اونتاریو	٥٧٧٥٥٠	١٩٢٣٢٢٨
یکی برونسویق	٧٢٤١٣	٣٢١٢٣٣
یکی اسقوچیا	٥٤١٤٦	٤٤٠٥٧٢
پرنس ادوآرد آطه‌سی	٥٥٢٤	١٠٨٨٩١
مانیتوبه	١٧٠٩٠٠	١٠٨٦٤٠
برتانیه قولومبیه‌سی	٩٩٧١٠٠	٤٩٤٥٩
قضالر		
آلبرته	٣٧٤٠٠٠	١٥٥٢٣
آسینیبویه	٢٣٣٠٠٠	٢٢٠٨٣
ساسقاچوان	٢٧٤٠٠٠	١٠٧٤٦
آتاباسقه قضاسی اراضی خالیهٔ شمالیه	٤٨٣٢٣٤٤	٣٠٩٣١
جمعاً دومینیون	١٩٩٠٧٠٦	٤٣٩٠٢٤٣

دومینیون اهالیسنك برنشه قریب مقداری فرانسز اولوب، قسمنك فرانسه مستملکاتندن اولدقلری زماندن قالمشلردر. قصوربنك قسم اعظمی انکلیز وبرمقداری آلمان، دانیمارقه‌لی، ایتالیان وسائر آوروپا اقوامندندر. یوز بیکدن زیاده مقداری دخی اسکیمو وسائر اقوام اصلیهٔ وحشیه افرادندندر. مذهبجه نصفندن زیاده‌سی پروتستان، نصفه قریب مقداری قتولیك، درت بیکدن زیاده‌سی بت پرست وبرایکی بیکی اسرائیلیدر.

مرکز عمومیسی ٤٠٠٠٠ اهالیلی حاوی اولان (اوتاوه) شهری اولوب، الك بیوك شهری ایسه ٢٠٠٠٠٠ اهالیلی جامع اولان (مونترآل) شهریدر. دیکر بیوك شهرلریله مقدار نفوسلری دخی بروجه زیردر:

لوندون	٢٦٩٦٠		
سنت جون	٢٦١٢٧		
تورونتو	١٦٦٨٩٩	وینیپیغ	٢٢٠٩٨
کیبك	٦٢٤٤٦	پورتلاند	١٤٣٢٦
هامیلتون	٤٣٨٢		
هالیفاقس	٤٠٠٠٠		

دومینیون حکومات منفقه سنك واردات ومصارف سنویه‌سی ٧١ ملیون دولار رادهلرنده اولوب، قوهٔ عسکریه‌سی ایکی طابور پیاده و ٢ بطاریه طوپجی اولهرق جمعاً ١٢٠٠ کشیلك منتظم عسکردن وحال حضریده ٢٧٣٤٠ وسفر برلك حالنده ٦٥٥٠٠٠ کشیدن مرکب عساکر ملیه‌دن مرکبدر. اراضیٔ شمالیهٔ غربیه‌ده ١٠٠٠ کشیدن مرکب برسواری ژاندارمه آلایی دخی واردر. سفائن حربیه‌سی ٥ دکیز و ٢ نهر واپورندن عبارتدر. کیکدن بحر محیط معتدل ساحلنه قدر بردمیر پوللهٔ دها بر چوق خطوطی واردر. سفائن تجاریه‌سی چوق وتجارتی خیلی ایشلکدر [«قناده، اسقوچیا (یکی ـ)، برونسویق (یکی ـ) ماده‌لرینه دخی مراجعت بیورلهٔ.]

دون (Don) روسیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بریوت ایرماقدر. کهٔ روسیه‌نك اورته ـ لرنده (توله) ایالتنده وتوله شهرینك جنوبنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدرك، ریازنه، تامبوف و (اورل) ایالتلرینك برر کوشه‌سنی اروا ایتدکدن صکره، (ورونی) یانتنه دخول ایله، بوایالتی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایدرك، بعده شرق جنوبیه طوغری دونوب، همنای اولان ایانته کیرر؛ وشرقه طوغری دونهرك (وولغا) ایرماغنه دوکیلهجك کبی مذکور ایرماق مجراسنه خیلی تقرب ایتدکدن صکره، یردن یره جنوب غربیه، بعده غربه ونهایت غرب جنوبیه دونوب، ینه همنای اولان ایالت داخلنده وطیغنك جهت شرقیه‌سنده آزاق دکیزینه دوکیلور. مجراسی بك طولاشیقلی اولوب، طولی ٢١٠٠ کیلومتره‌در. تابه‌ده دوکدیکی صو حد وسطی اوزره ٩٠٠ مکعب متره‌در. مجراسنك قسم اعظمی یعنی ١٥٠٠ کیلومترهلکی سیر سفائنه صالحدر. مجراسنده هیچ بریوك شهر یوقدر. تابعلری آر اولوب، منصبنه قریب صولدن سال چایی دخی آلان (مانیچ) ودها یوقاریده صاغدن تابعلرینك الك بیوکی اولان (دونیچ) نهری، ویوقاریده شرقه طوغری اولان جریانده صولدن آلدیغی (خوپر) ایله (مدبودیچ) چایلری باشلیجه تابعلریدر.

دون (Don) انکلترهنك یورق سنجاغنده (اوزه) نهرینه تابع برچای اولوب، چستر ایله دربی سنجاقلری حدودنده نبعانله، ابتدا شرق جنوبیه وبعده شرق شمالیه طوغری آقهرق، ٩٠ کیلو مترهلك جریاندن صکره، مذکور اوزه نهرینه دوکیلور. بر قسمی سیر سفائنه صالح اولوب، (ترنب) و (قالدر) نهرلرینه دخی برر جدوللهٔ مربوطدر.

— اسقوچیاده دخی بو اسمله بر نهر اولوب، (بن آوں) قریسنده نبعاله، شرقه طوغری جریان ایدرك، ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر شمالیه دوکیلور.

دون (Don) فرانسه‌نك آشاغی (لوآره) ایالتنده برچای اولوب، (بن) کولندن نبعاله، غربه طوغری جریان ایدرك، ۸۵ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (ویلنه) نهریله دوکیلور. ۸ کیلومتره‌لکی سیر سفائه صالحدر.

دون (Prov. du Don) ایالتی یاخود دون قزاقلری ایلی یاخود Pays des Cosaques du Don) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن بیوك بر ایالت اولوب، آزاق دکزینك شمال شرقیسنده اولوب، یی حالده، وولغه مجراسی قرینه قدر ممتد اولور، ودون ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعظمنی حاوی بولنور. غرب شمالی جهتندن بقاترینوسلاو، خرقوف و(وورونی)، شمال شرقی طرفندن ساراتوف، شرقاً ینه ساراتوف واژدرهان، جنوباً استاوروپول وقوبان ایالتلریله، جنوب غربی جهتندن دخی آزاق دکزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۴۶۰۷ کیلومتره اولوب، ۱۶۸۳۳۲۷ اهالیسی واردر. مرکزی چرقاسق شهریدر. اراضیسی دوز وآلچی اولوب، واسع چایر ومرعالری وایرماغنك مجرا و منصبنه قریب محللرده قامشلق بطاقلغلری واردره طوپراغی منبت ایسه‌ده، باشلیجه اهالیسی اولان قزاقلر حیوانات بتیشدیرمکله مشغول اولوب، زرعته میللری اولمدیغندن، حبوبات وذخایری آزدر، ویاکز بوصوك سنه‌لرده زراعته اهمیت ویرلمکه باشلانمشدر. دون ایرماغنك صاغ کنارلرنده خیلی یاغلر دخی واردر. ایالت داخلنده ۳۷۳۰۰۰ آت، ۹۹۱۰۰۰ صیغیر و ۲۲۴۲۰۰۰ اغنام موجوددر. اهالیسی یینده (بودا) دینه تابع ۲۶۰۰۰ قالموق تاتارلری دخی بولنور.

دونا (Duna) روسیه‌نك غرب جهتنده باتیق دکزی مائله سنده برایرماق اولوب، آلمانلرجه بو اسمله. روسلرجه (عربی دوینه) ولیتوآنیانر عدنده دخی (داوغاو) اسمیله معروفدر. (تور) ایاتنده وولغا ایله دنیپر منابعی قریسنده نبعاله غرب جنوبیه طوغری جریان ایدرك، اسمولنسك ایالتنك شمالی کوشه‌سنی یاردقدن صکره، (ویتبسك) ایالتنه کیرر، و ویتبسك شهری ایچندن بعدامرور، دها آشاغیده غرب شمالیه طوغری دونه‌رك، وشمالندکی ویتبسك ایله لیوونیه ایالتلرینی حنوینده بولنار (ویلنو) ایله قورلاده ایالتلرندن بعدانقریق، (ریغ) شهریندن (ریغا) کورفزینه دوکیلور. مجراسی ۹۶۰ طولنده اولوب، (ویتبسك) شهرینه قدر اولان قسم اعظمی سیر سفائه صالح ایسه‌ده، منصبندکی قوم سدلریله بعض پرلرندکی اینیشلری بیوك کیلر ایشلمسنه مانع اولور؛ وتشرین ثانی اواخرندن مارت اواخرینه‌دك مجمد حالنده بولنور. نیسانك اواسطندن حزیرانه قدر دوام ایدن طغیانی موسمنده خیلی کراسته یوزدیریلوب ایندیریلیر. باشلیجه تابعلری: میا، بولوته، دیسنا، دریسا و(اوست) چایلریدر.

دونابورغ (Dunabourg) روسیه‌نك قسم غربیسنده کائن ویتبسك ایالتنده وویتبسکدن ۲۹۴ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق دونا نهری کنارنده وایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۹۶۱۶ اهالیسی وباشلیجه بوك، کتن، کنوپر وکراسته‌یه متعلق ایشلك بجارتی واردر. شهر درت قسمه منقسم اولوب، برقلعه‌سی دخی واردر.

دونات (Donat) دردنجی قرن میلادی اوائلنده بربرینی متعاقب فرتاج پسقوپوسی بولنمش ایکی رئیس روحانینك اسمی اولوب، بونلر حرستیانلقده برمذهب مخصوص ایجاد ایتمشلر، وطرفکیرلری (دونانست) تسمیه-اولنمشلردر. پاپا طرفندن لعنتله‌یه مظهر اولوب، ایکنجیسی قتولیکلره وروم ایمپراطورلرینه قارشی رفع لوای عصیانله، واندالرك استیلاسنه وافریقیه‌ده برطاقم محاربات داخلیه دوامنه سبب اولمشدر.

دونافولد وار (Duna-Foldvar) مجار. ستانك (تونه) ایالتنده و (سکزرد)ك ۵۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق طونه‌نك ساحل یمینده وقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۳۸۰ اهالیسی وبهره‌ده وابور اسکله‌سی واردر.

دونالد (Donald) بو اسمله اسقوچیاحکمدارلرندن ۸ کشی کلمشدر:

برنجیسی میلادك ۱۹۵ تاریخندن ۲۱۶ تاریخنه‌دك حکم سوروب، روما ایمپراطورلرندن (سپتیم سور)ك منقی بولنمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه‌سنه دخی قبول ایتدیرمك ایستمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌ما- مش ایدی.

— ایکنجیسی ۲۵٤ تاریخنده قرال اولوب، ینه اوسنه هبریده آطه‌لرینك حاکمی اوچنجی دونالدله ایتدیکی محاربه‌ده آلدیغی جریحه‌دن وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، بروجه مذکور هبریده آطه‌لری حاکمی ایکن، ایکنجی دونالدی مغلوب ایتمکله، بونك وفاتی اوزرینه، ۲۵٤ ده اسقوچیا حکمداری اولوب، ۲٦۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی دیندار برحکمدار اولوب، ٦۳٦ دن ٦۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ و(نورتومبرلاند) دن طرد ایدلمش اولان (انلرد) خاندانی قبول ایدوب، مملکتی حکومتنه عودتنه یاردیم ایتمش؛ ومملکت مذکوره‌ده خرستیانلغی نشر ایچون میسیونرلر کوندرمش ایدی.

— بشنجیسی ۸۵۷ تاریخنده جلوس ایدوب، (پیکت) و (برتون) قوملریله ایتدیکی محاربانده موفق اوله‌مامش و ۸۵۸ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی ۸۹۲ دن ۹۰۳ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، دانیمارقه‌لیلره قارشی آلغرده امداد ایتمش؛ وعدالت ومرحمتیله تبعه‌سنك محبتنی قزانمش ایدی.

— یدنجیسی ۱۰۲۳ دن ۱۰٤۰ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، نوروج قرالی (سوڤرون) ه قارشی غالبانه حرب ایتدکدن صکره، (مافبت) طرفندن قتل اولنمشدر. شاعر شکسپیرك مشهور «مافبت» فاجعه- سنده (دونقان) تسمیه اولنان قرال بودر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، مافبتك زورباقی زمانده هبریده آطه‌لرینه قاچمش؛ و۱۰۹۳ ده بیوك برادری اوچنجی مالقولمك اوغللرینك حقنی ابطال ایله، اسقوچیا تختنی ضبط ایتمش؛ وهبریده آطه- لرینی نوروج فرالنه ترك ایتدیکچون، آلتی آی صکره دونقان طرفندن اسقاط اولنمش؛ وخلفنك سرتلکندن طولایی، درعقب اعاده اولنمش ایسه‌ده، نهایت مالقو- لمك اوغلی ادغار طرفندن ثانیاً اسقاط اولنمش؛ وبونك بدینه تسلیم اولنمغله، حبس اولنه‌رق، ۱۰۹۸ ده محبسده وفات ایتمشدر.

دونامنسیا (Dona Mencia) اسپانیه‌ده (آندالوسیا) خطه‌سنك قوردو (یعنی قرطبه) ایالتنده، قابره قضاسنده و (بائنا) نك ۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق وادی الکبیره تابع غوآدایوز (یعنی وادی یوز) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

دوناوسه (Duna - Vesce) مجارستانده پشته ایالتنك (سولت) سنجاغنده وسولتك ۱۲ کیلو متره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده برقصبه اولوب، ٤۲۰۵ اهالیسی واردر.

دوناویشینکن (Donaueschingen) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه سنجاغنده و (ویلینکن)ك ۵۹ کیلومتره جنوب شر- قیسنده اوله‌رق طونه‌یی تشکیل ایدن (بریغاج) ایله (برغ) نهرلرینك محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۲٦۵ اهالیسی، اسکی برسرایی، مکتب اعدادیسی، ٦۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه- سی ورسم موزه‌سی واردر. سرای مذکورك باغچه- سنده نبعان ایدن برکوچك دره طونه‌نك منبع اصلیسی عد اولنیورسه‌ده، اصل منبعلری ذکر اولنان بریغاج ایله برغ چایلریدر.

دون بنیتو (Don Benito) اسپانیاده استرما- دوره خطه‌سنك بادایوز ایالتنده وبادایوزك ۱۱۲ کیلومتره شرقنده اوله‌رق غوآدیانه (یعنی وادی آنه) مجراسنه حاکم برتبه‌نك اتکنده ومادریددن ایسبونه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱٤۰۰۰ اها- لیسی واطرافنده کوزل میوه وسبزه باغچه‌لری‌واردر.

دونتر (Deventer) فلمنکك (اووه ایسل) ایالتنده وآمستردامك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمینده و (شینیك) چاینك بونهره دوکلدیکی محله‌واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸۵۷۵ اهالیسی، کوزل ابنیه وتفرجکاهلری، استحکاماتی، بز، دمیر

وخالی فابریقه‌لری وحیوانات، حبوبات، یونك، یاغ، پینیر وساره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

دونج (Donetz) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده (دون) ایرماغنه تابع بیوك برنهر اولوب، (قورسق) ایالتنده نبعاله، ابتدا جنوبه، و(زمیف)ه واصل اولدقدن صکره شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (اوسقول) قصبه‌سنه واصل اولنجه، تابعلرینك الك بیوکی اولان (اوسقول) چایی دخی اخذ ایله، سیر سفائنه کسب صلاحیت ایدر؛ وخرقوف ایالتی یقاترینوسلاو ایالتلرندن وبعده بریکنی دون ایالتلرندن تفریق ایله، نهایت دون ایالتنه کیروب، بربرندن ٢٨ کیلومتره اوزاق ایکی آغزدن دون ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ١٠٩٥ کیلومتره‌در.

دوندا (Dundas) آفریقانك ساحل شرقیسی فریندده و(جب) نهرینك منصبی قارشیسنده ٥٠٠ قدر کوچك آطه‌نك جله‌سنه ویریان اسم اولوب، بونلر اراضیٔ مرجانیه‌دن متشکل و ٣٠° ٠′ ایله ٢° ٢′ عرض جنوبی آره‌سنده واقعدرلر. نهرك اسمیله (جب) (آطه‌لری) دینکله دخی معروفدرلر .

دونداس (Dundas) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك (اونتاریو) حکومتنده و(هامیلتون)دن ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٢١٢٠ اهالیسی واردر .

دونداس (Dundas) آوسترالیانك ساحل شمالیسنده، شرقاً (قوبورغ) شبه جزیره‌سیله غرباً (ملویل) آطه‌سی آره‌سنده و ١١° ٢٠′ عرض جنوبی ایله ١٢٩° ٢٠′ طول شرقیده بربوغاز اولوب، (وان دیمن) کورفزینك شرق مدخلی تشکیل ایدیور. الك طار محلی ٢٥ کیلومتره وسعتنده‌در.

دونداالق (Dundalk) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده (لوت) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، دوبلینك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان قوبك ساحلنده واقع و ١١ ٢٢٠ اهالیلی جامعدر. دمیر یوك موفتی، حیوانات وحبوباته متعلق اخراجاتی، بیره، آینه وطوپلی ایکنه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وصیدماهیسی واردر. باشلیجه تجارتی لیورپول ایله‌در . — دوندا.

لق قوینك قره‌نك ایچنه طوغری طولی ٢٠ وآغزنده عرضی ٢٠ کیلومتره اولوب، قامتلتوون، فانه وغلبده نهرلری بوقوبك ایچنه دوکیلور. استریدیه‌سی چوقدر.

دوندره (Dondra) سرندیب جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بر برون اولوب، ٥° ٥٦ عرض شمالیده واقعدر. قبالق برتپه اولوب، قره‌یه بر برزخله مربوطدر . بومحل ازمنهٔ قدیمه‌دن بری هندلیلر عندنده مقدس عد اولنه‌رق، مذکور برزخده بولنمش اولان (دوندره) شهرنده کرك برهمنیلرك وکرك بودا دینله تابع هندولرك مصنع معبدلری وذی‌قیمت معادندن ومرمردن جسیم صنملری وار ایدی. شهر ١٥٨٧ تاریخ میلادیسنده پورتکیز. ایلر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق، معبدلرینك اموال کثیره‌سی یغما وصنملری شکست اولنمش ایسه‌ده، بعده مجدداً بربنخانه تأسیس اولنمشدر.

دوندو (Dondo) آفریقای جنوبینك ساحل غربیسنده پورتکیز مستملکاتندن (آنغوله) مملکتنده، ″٢٥ ′٢٠ °٩ عرض جنوبی ایله ″١٥ °٢٥ ′١٢ طول شرقیده و(قوآنزه) نهری کنارنده برقصبه واسکله اولوب، ٢٠٠ قدر خانه‌سی وبك ایشلك تجارتی وار ایسه‌ده، هواسی بك آغردر.

دوندی (Dundee) اسقوچیانك (فورفار) سنجاغنده وفورفارك ٢١ کیلومتره جنوب غربیسنده وادیبورغك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (نی) آغزینك ساحل شمالیسنده واقع برشهر اولوب، ٨٦ ٥٣٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریختملری، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك بر خسته‌خانه‌سی، واسع برنباتات باغچه‌سی، ٣١٧١ متره طولنده واورتمه‌سی ٢٦ متره ارتفاعنده بردمیر کوپریسی، آچیقده بیوك برفناری، کتن وپاموق منسوجات متنوعه‌سیله قناواچه، کچه، ایپ وخلاط، دمیره متعلق آلات متنوعه ایله ماکینه فابریقه‌لری، سفائن دستکاهلری، دباغخانه‌لری وآمریقا وهندستانله مواردات تجاریه‌سی واردر .

دوندین (Dunedin) بحر محیط کبیرده واقع انکلتره مستملکاتندن یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبده . کینك ساحل شرقیسنده (اوتاغو) سنجاغنده و(اوتاغو)

قوبی ایچنده بر شهر اولوب، ۴۲۷۹۴ اهالیسی، کنیش‌وکوزل دوشمش سوقاقلری، ایچریلره طوغری متعدد دمیر پوللری، دارالفنونی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، موزه‌سی، بیوك ومصنع برکلیساسی، ایکی تیاتروسی، بر چوق فابریقه‌لری، مشهور بیره‌سی وبك ایشلك تجارتی واردر. ۱۸۴۸ ده تأسیس اولنوب، جوارنده بولنان آلتون معدنی مناسبتیله، آز زمان ظرفنده یکی زلاندەنك الك بیوك شهری حکمنه کچمشدر، وکوندن کونه کسب وسعت ومعموریت ایتمکده‌در.

دونغاروان { (Dongarvan) ایرلاندەنك (مونستر) سنجاغنده، (واتر-فورد) لك ۴۲ کیلومتره جنوب غربیسنده و(قولیغان) نهرینك منصبنده اولەرق واسع بر قوبك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ۶۵۲۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، صیدماهیسی، دکیرجاملری وحیوبات وحیواناته متعلق اخراجاتی واردر.

دونغان { (Doungâns, یاخود طونغان Toungans) مغولستانده وعلی-الخصوص جونغاریه خطه‌سنده تاتار اقوامندن بیوك بر قوم اولوب، ۳۰ ملیونه قریب تخمین اولنان کافهٔ افرادی دین اسلامله متدیندرلر. بعض سیاحلر بونلرك آریجه بر قوم اولیوب، اشبو دونغان (احتمالدرکه دونن ودونمه معناسیله) علی الاطلاق چینده‌کی اهل اسلامه اطلاق اولندیغنی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، دیکر بعض سیاحلر دخی بونلرك سائر اهل اسلام میانسده بو اسمله یاد وتفریق اولنمقلرینی درمیان ایده‌رك، آریجه بر قوم اولدقلری فکرنده بولنمشلردر. بوندن ۳۰ سنه اول بونلر مغولستانك بتون شمال غربی قسمنی استیلا ایتمشلرسه‌ده، ایندکلری مظالم اوزرینه، ۳ سنه صکره ترکستان شرقی مسلمانلری قالقوب، کندیلرینی دفع ایتمشلردر. او وقت دونغانلرك برطاقمی روسیه‌نك تحت ضبطنده بولنان قوجله خطه‌سنه هجرت ایتمشلردر.

دونغو { (Dongos) خط استوایه قریب بولنان آفریقای وسطیده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر قوم اولوب، بونلر بویلرینك کوچکلکیله مشهوردرلر.

دونفرملینه { (Donfermline) اسقوچیانك (فیفه) سنجاغنده وادیمبورغ‌لك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، ایجه بز ایله سفره بزی فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری وسائر بر چوق فابریقه‌لری، جوارنده دمیر وکور معدنلری وبعض اسکی آثاری واردر.

دونق { نهاوندن ایکی میلك مسافه‌ده باغ وباغچه‌سی چوق بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی وصوفیلره مخصوص بر رباطی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دونقاستر { (Doncaster) انکلتره‌نك بورق سنجاغنده وبورقدن ۵۳ کیلومتره جنوبنده اولەرق (اوزه) نهرینه تابع (دون) چایی اوزرنده بر شهر اولوب، یدی دمیر یول خطنك نقطهٔ التصاق وتقاطعنده واقع و ۲۱۳۰۰ اهالیلی جامعدر. هر نه قدر پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، سوقاق وابنیه‌سی طرز جدید اوزره اولوب، بعض ابیلیك ومنسوجات فابریقه‌لری وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. نهرده سفائن ایشلیوب، کوچکلری شهره قدر چیقار. خارجنده بهر سنه آت یاریشلری اجرا اولنوب، برچوق خلق طوپلانیر.

دونقان { (Duncan) اسقوچیاده بواسمله ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسنك اصل اسمی دونالد اولوب، بو اسمله مسمی اسقوچیا حکمدارلرینك یدنجیسیدر. [«دونالد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی اوچنجی مالقولمك ولد غیرمشروعی اولوب، ۱۰۹۳ تاریخ میلادیسنده سکزنجی دونالدك برینه قعود ایتمش و ۱۰۹۵ ده دونالد طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

دونقان { (Duncan) آمریقای شمالیسنك ساحل غربیسی قارشیسنده (دومینیون) لك انکلیز قولومبیاسی خطه‌سنه ملحق بر آطه اولوب، (غراهام) آطه‌سیله (ناسه) نهرینك منصبی آره‌سنده واقعدر. قره‌دن (شاتام‌سوند) بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، بویی ۳۲ واکی ۸ کیلومتره‌در.

— آمریقای جنوبینك (افوآدور) جهوریتنده وینه بحر محیط معتدلده بو اسمله دیکر بر آطه دخی بولنوب، (غالاپاغوس) جزایرندن معدوددر.

— بحر محیط کبیرده دخی بو اسمله بر آطه بو. لنوب ٦° عرض جنوبی ایله ٤٠′ ٢٥١° طول شرقیده واقعدر. ١٧٨٧ ده انکلیز قپودانلرندن (دونقان) طرفندن کشف اولنمشدر.

دونکرق (Dunquerque) فرانسه‌نك ساحل شمالیسنده و (لیل) ك ٧٩ کیلومتره شمال غربیسنده «شمال» ایالتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ٣٥٠٧١ اهالیسی، کوزل ریختمی، قلعه‌سی، سفائن حوضی، فناری، بحریه واعدادیه مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت جمعیتی، دمیر وبافیر دوکمخانه‌لری، صابون، نشاسته، یاغ، تنکه، اسپیرتو، یلکن بزی وسائره فابریقه‌لری وسفائن دسکاهلری واردر. بردمیر یول خطیله اوچ جدولك منتهاسنده بولنمغله، تجارتی پك ایشلکدر.

دونکیرق (Dunkirk) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) جهوریتنده و (بوفالو) نك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (اریه) کولنك ساحل جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٢٣٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی وخیلی تجارتی واردر.

دون‌لوآ (Dun-Le-Roi) فرانسه‌نك (شر) ایالتنده، (صنت‌آماند مونت روند) قضاسنده ومرکز قضانك ٢٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٣٤٠ اهالیسی، دمیر معدنی ودمیرخانه‌لری واردر.

دونه (Dona) بلغارستانده وارنه قریندده طار واوزون برکول اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ٢٠ کیلومتره‌در. وارنه قویبله اختلاطی واردر. وارنه‌دن روسچفه کیدن دمیر یول خطی بو کولك کنارندن کچر.

دوور (Dover, و فرانسزجه دووره (Douvres) انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده ولوندره‌نك ١١٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده وانکلیزلرك (دوور استرت) یعنی «دوور بوغازی» تسمیه ایتدکلری (پادوقاله) بوغازنده برقصبه واسکله اولوب، ١٥٢٤٠ اهالیسی، بك ایشلك تجارت بحریه‌سی، صید ماهیسی، دکز حاملری وبعض استحکاماتی واردر. سوقاقلری طار وفرانلقدر. انکلتره‌نك فرانسه‌یه اك قریب اسکله‌سی اولوب، بوایکی مملکت آره سنده تحت البحر تمدیدی منصور اولان دمیر یولك براوجی بونده اوله‌جقدر.

دوور (Dover) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (بنوهامپشیر) جهوریتنده (استرافورد) سنجاغنده و (پورچوت)ك ٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (فوشقو) نهرینك ایکی ساحلنده وبحر محیط آطلاسی ساحلندن ٢٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ٩٣٠٠ اهالیسی ونهر مذکور شلاله‌سیله تحریك اولنور برچوق ماکینه‌لری واردر. کوچك کیلر قصبه‌یه قدر ایشلرلر. — ممالك مذکوره‌دن (دلاوار) جهوریتنك مرکزی اولان دیکر بر(دوور) قصبه‌سی‌دخی‌واردر، که (ویلمنغتون)ك ٨٠ کیلومتره جنوبنده اولوب، یالکز ١٩١٠ اهالیی بی جامع بر بازار محلی حکمنده‌در.

دوورفیلد (Dovrefiield) اسوج ایله نوروج آره‌سنده اولوب (دوفرینه) اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبالك اسم اصلیٔ محلیسیدر. [«دوفرینه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دووره (Douvres) [«دوور» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دوول (Devol) آرناؤدلقده بر نهردر، که مناستر ولایتنده کوریجه سنجاغنك کسریه قضاسنده برى شرقى ودیکرى غربى دوول نامیله (نرچقه) و (غراموس) طاغلرندن نبعان ایدن ایکی چایدن بالنشکل، غرب شمالیه طوغرى جریانله، (ونتروق) کولنك آیاغى اولان (ونتروق) چایى دخى اخذ ایتدکدن صکره، کوریجه اووه‌سنه دوشوب، (اسوپرینه) و (مالك) کوللرى ایچندن بعدالمرور، طاغلر آره‌سنده آقه‌رق، (اشقومبى)یه دوکیله‌جك کبى نهر مذکوره خیلى تقرب ایتدیکى حالده، یردن یره جنوبه دونه‌رك، (موزاکه) اووه‌سنه دوشر، و(برات) قصبه‌سنك ١٢ کیلو متره آشاغیسنده یعنى شمال غربیسنده (اوسون) ونام دیکرله (برات) نهریله برلشه‌رك، (سمان) ونام دیکرله (ارکنت) یعنى

«کومش» ابرماغی تشکیل ایدر، که بو دخی بعضاً (دوول) ویا (برات نهری) نامی محافظه ایدر؛ وغربه طوغری جریانله، موزاکه اووه‌سی شق، وبر چوق بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، بنه بطاقلقلی قوم سدلریله مسدود براغزندن آدریانیق دکیزینه دوکیلور. منصبی اطرافنده واسع محلهلر بولنیور. برات نهریله برلشیجه به قدر اولان مجراسی ۱۵۰ ومنصبنه قدر ۱۹۵ کیلو متره طولنده‌در. — نهر مذکوری تشکیل ایدن ایکی چایك آره‌سنده وکسریه قصبه‌سنك شمال غربیسنده واقع اولوب بملشنه ناحیه‌سنی تشکیل ایدن بقعه‌یه دخی (دوول) نامی ویریلیر. بوبقعه‌نك اهالیسی کاملاً آرناؤد ومسلم اولوب، جسارتلریله مشهوردرلر.

دوون { یاخود دوونشیر (Devons, Devonshire) انکلتره نك منتهای جنوب غربیسنده ومانشه دکیزیله بریستول قنالی‌دینلن کورفز آره‌سندکی شبه جزیره‌ده بر خطه وایالت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك قسم شرقیسندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۶۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، معادنی پك چوق وزراعت وصنایعی پك ایلریدر. شهر وقصبه واسکله‌لری چوقدر.

دوون { شمالی ـ (North Devon) بحر منجمد شمالیده واقع (پاری) جزایر. ندن بریبوك جزیره اولوب، (بافن) کورفزینك شمال غربیسنده واقعدر. شمالاً (جونس) وجنوباً (لانقاستر) و (بارو) بوغازلریله دیکر آطه‌لردن تفریق اولنمشدر. واسع بر بر ایسه‌ده، سائر اوطرفلر کبی همان دائمی صورتده قار وبوزله مستور اولوب، غیر مسکوندر.

دوونپورت { (Devonport) انکلتره‌ده (دوون) سنجاغنك ساحل جنوبیسنده برشهر واسکله اولوب، (پلیموث)ك فر. بنده وجهت غربیه‌سنده وپلیموث کورفزی داخلنده اوله‌رق (تامار) نهرینك منصبنده واقعدر. ۵۴۰۰۰ اهالیسی وسفائن اعمالنه مخصوص دسنکاه وحوضلری واردر. پلیموث و (اسنونوزه) ایله برابر (دی تره تون) یعنی «اوچ شهر» اسمیله بر معموره تشکیل ایدیور.

دوونشیر { [«دوون» ماده‌سنه مراجعت یوریله.]

دوهاق { موصلك تقریباً ۷۵ کیلو متره شمالنده بر بر اولوب، بعض محللرنده اسکی آثوریلردن قالمه بر طاقم آثار عتیقه بولنمشدر.

دوه‌لو { (قره حصار) انقره ولایتنك قیصریه سنجاغنده وقیصریه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، (زنجبار) اسمیله اسکی وغریب برقلعه‌سی، اکثری خراب ومناره‌سز اوله‌رق بر قاچ جامعی و ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. (تیانه) یاخود (نوره) ویا (کوبیستره) شهر قدیمنك محلنده اولدیغی مظنون وشمدیکی‌حالده متروك وخراب اولوب، حتی حکومت قوناغی‌دخی ۴۰۰۰ اهالی‌یی جامع‌اولان (اورك) قریه‌سنه‌نقل‌اولنمشدر. — دوه‌لو قضاسی(کوستره) ناحیه‌سیله برابر ۵۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ولایتك منتهای جنوب شرقیسنده بولنمغله، شمالاً نفس قیصریه‌وانجه صو قضالریله، شرقاً سیواس وآطنه، جنوباً دخی قونیه ولایتلریله محدوددر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وقصوری ارمنی وروم ایسه‌ده، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره اووه اولوب، شمالاً ارجیش طاغی انکلریله محدوددر.

دُویره { بغدادده برمحله ونیشابور فربنده برقریه اولوب، هربری (دویری) لقبیله ملقب بعض عثمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دویره { (Deuera) جزایرده نفس جزایرك ۲۳ کیلو متره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، جوارلریله معاً ۳۱۵۲ اهالیسی، وخسته‌خانه‌سی، اسکی برسوری واطرافنده پك چوق باغلری واردر.

دویزه { (Devizes) انکلتره‌نك (ویلج) سنجاغنده و (سالیسبوری) نك ۳۴ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (آوون کنت) جدولی اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۸۴۰ اهالیسی، دمیر یول موقفی وابریشیم فابریقه‌لری واردر.

دولسبورغ (Doesborg) فلمنگ کلدره ایالتنده و (زوتفن) ك ۱۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق (ایسل) نهرینك ساحل یمینده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۴۵۱۵ اهالیسی وبعض کوزل ابنیه سیله خیلی تجارتی واردر.

دویلس غاته (Devil's Gate) یعنی «شیطان قپوسی»، آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویومینغ) مملکتنده وقیالی طاغلرده غریب بر بوغاز اولوب، ۲۶′ ۴۲° عرض شمالی ایله ۵۰′ ۱۹۰° طول غربیده وحدای بحردن ۱۸۳۰ متره ارتفاعنده‌در. بوغازك طولی ۲۳۰ متره وکنیشلکی ۱۲ ایله ۳۰ متره آره‌سنده اولوب، ایکی یاندن ۱۰۰ متره‌دن زیاده یوکسك دیم دیك قیالرله محاطدر. بو بوغازك ایچنده (پنیاپا) اسمیله بر چای آقوب، قیالره چارپه‌رق کوزل چاغلایانلر تشکیل ایدر.

دویلس لاکه (Devil's Lake) یعنی «شیطان کولی» آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (داقوته) مملکتنده، ۴۸° عرض شمالی ایله ۱۰۱° طول غربیده برکول اولوب، سطحی حدای بحردن ۴۵۰ متره مرتفع اولدیغی حالده، کنارلری سطح مادن ۵۰ الی ۷۰ متره یوکسك ودیکدر. شرقدن غربه یوبی ۷۰ واکی ۲۵ کیلومتره‌در. آیاغی اولیوب، دومینیون حدودنده واقع برکوچك کولك آیاغنی اخذ ایدر.

دویل لس روئن (Deville lès Rouen) فرانسه‌ده آشاغی سینه ایالتنك (روئن) قضاسنده و (سینه) ابرماغنه تابع (قایی) چاینك صاغ کنارنده برقصبه اولوب، ۴۱۸۰ اهالیسی، دمیرخانه‌سی وکراسنه فابریقه‌سی واردر.

دوییلیوس نپوس (Duillius Nepos) روما قونسولسلرندن اولوب، رومالیلردن الك اول بحراً حرب ایدن بو ذاتدر. قبل المیلاد ۲۶۰ تاریخلرنده سیجلیه سواحلی قربنده قرتاجلیلرله بحراً حرب ایدوب، بونلرك ۵۸ گیسنی ضبط ایتمشیدی. رومایه عودتنده کال تعظیم واکرامله استقبال اولنه‌رق، بو موفقیتنك یادینه بر ستون دخی رکز اولنمشدی، که الیوم برقسمی باقیدر.

دوین اران نواحیسندن نقایس فربنده بر قصبه‌اولدیغی وملوك شامدن بنی‌ایوبك وطنی وامام غزالینك شاگردلندن ابو الفتوح نصرالله بن‌منصور الدوینی) نك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. — نیسابور قربنده بو اسمله بر قریه بولندیغی دخی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دوینه (Dvina) روسیه‌نك قسم شمالیسنده برابرماق اولوب، ۲۰′ ۶۱° عرض شمالیده براشن (وبچدغه) ایله (سوخونه) چایلرندن بالتشکل، شمال غربی‌به طوغری جریانله، (آرخانکل) شهرینك ۴۰ کیلومتره آشاغیسنده بحر منجمد شمالی‌یه مربوط شمالی آق دکیزك آرخانکل کورفزینه‌دوکیلور. منصبنده بر قاچ قوله آیریلوب، آرخانکل شهری بو قوللرك تشعبی نقطه‌سنده واقعدر. مجراسی ۳۶۰ کیلومتره طولنده اولوب، سیر سفائنه صالحدر، وبالبغی پك چوقدر. باشلیجه تابعلری صولدن (واغه) وصاغدن (پینغه) چایلریدر. مذکور (وبچدغه) نهریله (قامه) نهری آره‌سنده آچلمش اولان (فترینه) جدولی (دوینه) ایله بحر خزره منصب اولان (وولغا) ابرماقلری آره‌سنده اوزون بر سیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. شوخونه‌نك منبعی حکمنده اولان (قوبینسقوئه) کولیله (بیله اوزرو) کولی آره‌سنده اولان (کریلوف) جدولی دخی دوینه‌یی (نوه) کولیله وبحر بالطقله اختلاطده بولندیریور.

دوینیچه (Dvinitza) روسیه‌نك قسم شمالیسنده (دوینه) ابرماغنی ترکیب ایدن ایکی نهرك بری اولان (سوخونه)یه تابع برچای اولوب، برطاقم بطاقلقلردن نبعانله، شماله طوغری اورمانلرك ایچنده جریان ایدر. مجراسنك طولی ۲۰۰ کیلومتره اولوب، یازین بعض محللرده قورور.

دوئه (Douai) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده و (اسقو) یه تابع (اسقارپه) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی، طوبجی مکتبی، طوبخانه‌سی، استحکاماتی، دارالفنونی، دارالمعلمین ودار المعلماتی، انکلیز مکتبی، موسیقی ورسم وسائره درسخانه‌لری، ۵۵۰۰۰ جلدی حاوی

کتبخانه‌سی، رسم وآثار عتیقه وتاریخ طبیعی موزه‌سی، متعدد جمعیات علمیه وفنیه‌سی، بیره، کاغد، شکر، قایش، جام وسائره فابریقه‌لری وحبوبات وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. یك اسکی بر قصبه ایسه‌ده، تجدد ایدوب، منتظم وکوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی واردر.

دوئیده (Duida) آمریقای جنوبیده ایالتنده و (سیراپاریمه) سلسلهٔ جبالنك غربی مالهسنده برطاغ اولوب، ۲۴۷۴ متره ارتفاعی اولدیغی حالده، یك اوزاقلردن کوزیکن ذروه‌سی قیالق وچپلاق واتکلری ایسه اورمانلرله مستوردر. (اورنوق) نهر عظیمی بوطاغك اتکلرینی طولاشیر، وبوطاغك آلتنده (آمازون) ایرماغنه تابع (ریو نغرو) یه برقول اوزانه‌رق آنتیل دکیزیله بحر محیط آطلاسی بینده ونزوئلا وبرازیلیا ممالك واسعه‌سی آره‌سندن طبیعی برجدول تشکیل ایدر.

دوئیسبورغ (Duisbourg) پروسیه‌نك (رین) خطه‌سنده، دوسلدورف ایالتنده ودوسلدورفك ۲۲ کیلو متره شمالنده، رین نهرینك ساحل یمینیله دها آشاغیده رینه دوکیلن (رور) چایینك ساحل یساری قربنده اوله‌رق بوایکی نهر آره‌سنده‌کی جدول اوزرنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۷۲۸۰ اهالیسی، دمیر یول موقفی، ایپلیك ومتنوع اقمشه ایله مواد کیمیویه، بیره، تونون وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبویاخانه‌لری، ایشلك تجارتی، زراعت اوطه‌سی، صنایع مکتبی ومکاتب سائرهٔ متنوعه‌سی واردر. دار الفنونی دخی وار ایدیسه‌ده، ۱۸۳۱ ده دوسلدورفه نقل اولنمشدر.

ده حاجی یعنی «حاجی کوپی» افغانستانده قندهارك ۳۰ کیلومتره جنوبنده و (هلمند)ه تابع (ارکندآب)ه دوکیلن (ارکسان) نهری اوزرنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

دَهر حضر موته برادی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهر (بن الاحرم الاسلمی) کندیسی واوغلی نصربن دهر صحابه‌دندر.

دهرور ایرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك غرب جهتنده ونیشابوره حاکم اولان طاغلر آره‌سنده باغ وباغچه‌لرله مستور برواديی ایچنده برقصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

دهروط صعید مصرده بهنسی قربنده ونیلك ساحل غربیسنده برکوچك قصبه اولدیغی یافوت حموی بیان ایدیور.

دهره (Dehra) هندستانك میرات ایالتنده ومیرانك ۱۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده (دهره دون) قضاسنك مرکزی برقصبه اولوب، ۷۵۱۵ اهالیسی واردر.

دهستان مازندران جهتنده وخوارزم ایله جرجان قربنده برقصبه وناحیه ایدی. — کرمانده دخی بو اسمله برقصبه وهرات قربنده برناحیه بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهشتك هارون الرشید دوری مشاهیر اطباسندن اولوب، جندی سابور بیمارستانك مدیری ایدی.

دهشور مصرده ونیلك ساحل غربیسنده جیزه اعمالندن بیوك برقریه او- لوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی یافوت حموی بیان ایدیور.

دهك ری مضافاتندن برقریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دَهلَك بحراحمرده حبش ساحلی قارشیسنده ومصوع قربنده بولنان جزایرك الك بیوکی اولوب، ۱۰ قریه‌ده ۱۵۰۰ اهالیسی واردر. کوپریلرینك الك بیوکی بنه (دهلك) اسمیله ساحل غربیسنده واقعدر. اهالیسی نوبه‌لی وعربدن مرکبدر. رومالیلرك زمانده اینجی صیدیله مشهور اولوب، زنگین تجاری وار ایدی. شمدیکی حالده، اینجی مفقود ویا صیدی متروکدر. هواسی بك آغر وصیجاق اولدیغندن، دولت امویه زمانده مجرملرله سیاست متهملری بو آطه‌یه نفی اولنوردی. (دحل) آطه‌سی بشقه اولوب، «دحل» ماده‌سنده سهواً ایکیسی بر ظن اولنمشدر.

دهلی (Delhi) هندستانك الك مشهور شهر- لرندن اولوب، انکلیزلرك دخولندن

اول دولت اسلامیهٔ تیموریه‌نك پایتختی وبتون هندستانك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده پنجاب حکومت انکلیزیه سنده ایالت مرکزیدر. کلکته‌نك خط مستقیم اوزره ۱۳۰۰ ودمیر یول خطیله ۱۶۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده، اکره‌نك ۱۷۹ کیلومتره شمال شرقیسنده ولاهورك ٤٤٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق حذای بحردن ۲۵۲ مترلك ارتفاعده و ′٤٠ °۲۸ ″۳۰ عرض شمالی ایله ″۸ ′۵۲ °۷٤ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۱۷۳ ۳۹۳ مقدارنده اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. کنك ایرماغنه تابع (جنه) نهر عظیمی کنارنده وجنوبه طوغری ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ایچنده مؤسس اولوب، پك قدیم بر شهر اولمسیله برابر، ازمنهٔ قدیمه‌دن بری دولتلر تبدل وتجدد ایتدکجه، شهر دخی دفعاتله تخریب ویکیدن بنا ایدلمش اولمغله، مذکور اووه ویرانه‌لرله وبعض آثار باقیه ایله مملودر. بکی دهلی ملوك تیموریه‌دن شاهجهان طرفندن تأسیس وتجدیدایدیلدیرك، شاهجهان آباد اسمیله دخی معروفدر. سوقاقلری دوز و واسع اولوب، علی‌الخصوص شهری بر اوجدن بر اوجه‌شق ایدرکنیش وطوغری برجاده‌سی واردر، که مجوهرات وصیرمه‌لی خاشلرله شاللر وکوش وآلتون قاقه‌لی چکمجه وسائره ایله دهلینك الکوزل والك قیمتلی معمولاتنك صاتلدیغی چارشیلر دخی بو جاده‌ده‌در. شهر ۱۱ کیلومتره محیط دائره‌سی اولان بر سورله ومتعدد برجلرله محاط اولوب، ۱۱ قپوسی واردر. ملوك تیموریه‌نك سرایی ومرمردن معمول بر چوق جوامع‌شریفه ایله حمام وسائره‌کبی ابنیهٔ مصنعه‌یی حاوی اولان ایچ قلعه شهرك جهت شرقیهٔ‌سنده وجنه‌نك کنارنده‌در. ابنیهٔ مصنعهٔ مذکوره‌نك شمدیکی حالده پك آزی قائم اولوب، دولت اسلامیه‌نك شوکت وعظمتنه دلالت ایدن بوآثار نفیسه‌نك چوغی بالالتزام هدم وتخریب اولنمشدر. مع هذا شهرك پك جسیم ومصنع آثار اسلامیه‌سی مفقود اولیوب، بیاض وسیاه وپنبه مرمردن معمول پك مصنع ومزین برجامع کبیری، (کالامسجد) یعنی «مسجد سیاه» اسمیله دیکر برجامع شرقی وسائرپك چوق ابنیهٔ‌جسیمه‌سی واردر. لکن اصل آثار مصنعه‌سی سورك خارجنده وذکر اولنان اووه‌ده اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق، تیمورلنك طرفندن تخریب اولنان فیروز شاهك سرایی، (پورانه کیلا) اسمنده بر معبد قدیم، دولت لودی جامعی، همایون شاهك تربه‌سی، بی‌سینکه نام راجه طرفندن تأسیس اولنمش جسیم رصدخانه، اود نوابی صفدر جنکك تربه‌سی، نظام الدین جامعی واطرافنده‌کی متعدد تربه‌لر، قطب الدین شاه طرفندن بنا اولنمش (مسجد جمعه) ایله ۷۰ متره ارتفاعنده اولان مصنع مناره، علاء الدین قپوسی، التمشك تربه‌سی، ۱۵۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش بر صره سنونلر، ۱٤ متره ارتفاعنده اولان جسیم بر دمیر سنون ونهایت تغلق شاهك جسیم طاشلردن معمول غریب ابنیه‌سی وسائره‌در. انکلیزلرك یکی تشکیلی ابتدکلری محله دخی شهرك شمالنده اولوب، کوزل باغچه‌لرله محاطدر.

دهلی شهری پك قدیم اولوب، اسکی هند کتابلرنده (ایندره پخته) اسمیله مذکوردر. برهمنلرك حسابنه کوره بو شهرك میلاد عیسادن ۳۰۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش اولمسی لازم‌کلیور ایسه‌ده، بونك درجهٔ صحتی مجهولدر. میلاددن ۵۷ سنه اول هند حکمدارلرندن (دیلو) شهر قدیم مذکورك خرابه‌لری اوزرینه (دهلی) اسمیله برشهر جدید تأسیس‌ایتمشدی. برخیلی وقت بونك سلاله‌سنك پایتختی اولوب، برچوق آثارله تزیین اولندقدن صکره، ترك اولنه‌رق، (قنوج) شهری پایتخت اتخاذ اولنمش؛ و ۱۱۵۲ تاریخ میلادیسنده (ویساله دیوا) نام حکمدار طرفندن یکیدن تخت حکومت دهلیه نقل ایدلمش ایدی. ۵۹۰ تاریخ هجریسنده محمد شهاب الدین غوری سردارلرندن قطب الدین طرفندن فتح اولنه‌رق، بعده سردار مشارالیه اعلان استقلال ایتدیکنده، دهلیی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ وکرك کندیسی کرك خلفلری وعلی الخصوص التمش وعلاء الدین برچوق آثار مصنعه علاوه‌سیله توسیع وتزیینه همت ایتمشلردر. ۷۲۱ ده تغلق شاه دهلیی ضبطله، یکی تأسیس ایتدیکی دولته پایتخت اتخاذ ایده‌رك، بر قاچ کیلومتره شرقه طوغری چکمش؛ وبونك خلفلرندن فیروز شاه ثالث شمالیه طوغری اسکی (ایندرابخته) نك بربنه نقل ایلمشدر. ۸۰۰ تاریخنده تیمورلنك طرفندن بسبتون تخریب واهالیسی قتل اولنه‌رق، ۱۵ سنه صکره دولت

لودبه طرفندن یکیدن تأسیس، وپایتخت اتخاذ او - لنمشدی. ۹۶۲ ده احفاد تیموردن همایون شاه بن بابر دهلی‌یی ضبطله، پایتخت اتخاذ ایتمش؛ واخلافندن اکبر شاه ایله جهانکیر پایتختی اکره واله آباد ولاهوره نقل ایده‌رك، دهلی‌یی متروك بر حالده براقمشلرسه‌ده، نهایت ۱۰۴۱ تاریخنده شاهجهان دهلی‌یی یکیدن اعمارله، (شاهجهان آباد) تسمیه ایده‌رك، پایتخت اتخاذ ایتمشدر، که البوم موجود اولان دهلی شهری بودر. بعده نادر شاه وافغانلیلرله مهراتهلر طرفندن اوچ دفعه یغما اولنمش ایسه‌ده، بسبتون تخریب اولنمیوب، نهایت ۱۲۲۱ تاریخ هجریسنده انکلیزلر سلالهٔ تیموریه‌دن واحفاد شاهجهاندن اولان دهلی حکمدار - لرینی مهراتهلرك تجاوزندن محافظه ایتمك بهانه‌سیله، شهره عسکر ادخال ایده‌رك، حقیقتده ملوك تیموریه‌یی بو شهرده محبوس وموقوف بر حالده محافظه ایتمش؛ و ۱۲۷۴ ده وقوع بولان قیام اوزرینه، انکلتره دولتی بر اوزون محاصره‌دن صکره شهری ضبطله، دولت تیموریه‌نك نامنی دخی رفع، ودهلی‌یی اهمیتدن دوشورمك ایچون، عادی بر ایالت مرکزی صفتیله پنجاب حکومتنه الحاق ایلمشدر. آنجق اهمیت موقعیه وتاریخیه‌سی حسبیله، هندلیلر دهلینك بتون هندستانه مرکز اتخاذ اولنمسنی آرزو وطلب ایتمکدن فارغ اولمیورلر. انکلتره قرالیچه‌سنك هندستان ایمپراطو - ریچه‌لغی دخی بو شهرده رسماً اعلان اولنمشدر. دهلی مشاهیر علما وادبای اسلامدن بر چوق ذواتك منشأ ومسقط رأسیدر.

دهنا { جزیرة العرب‌ك ایچ طرفلرنده وعلی - الخصوص قسم جنوبیسنده واسع بر بیابان اولوب، شمالاً نجد، غرباً یمن، جنوباً حضرموت وصحره، شرقاً عمان وحسا خطه‌لریله محدوددر. شمالی جهتندن (نفود الاصغر) اسمیله طار بر بیابان صورتنده نجد ایله حسا آره‌سنده امتداد ایده‌رك، شمر اراضیسیله بر الشام آره‌سنده‌کی (نفود الاکبر) بیابانیله دخی کسب التصاق ایدر. اصل دهنا غربدن شرقه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه‌یی متجاوز اولوب، شمالدن جنوبه دخی ایکی درجهٔ جغرافیه‌یه قریبدر. بو کنیش صحرا صو ونباتات واشجاردن بسبتون محروم اولوب، بر قوم دریاسی صورتی ابراز ایدر. قومك درینلکی حد وسطی اوزره ۱۲۰ متره‌دن زیاده اولوب، بعض طاغلر وتپه‌لر دخی تشکیل ایدرسه‌ده، یونلر متحرك ومتحول اولوب، بعض دفعه بیوك کاروانلر کاملاً قومك التنده قاله‌رق، محو وهلاك اولورلر. قومك آلتی طرافیت وبعض یرلرده بازالت طاشندن عبارت فیالقدر. یوقاریده ذکر اولنان (نفود الاصغر) بیابانی دخی بعضاً دهنا تسمیه‌سنه داخل اولوب، اصل کاروانلرك شق ایتدکلری دهنا بو بیوك دهنانك بعض کوشه وکنارلریدر؛ بوقسم بیوك دهنایی اورتەدن شق ایله ایچنه کیرمك محال فیبلندندر.

دهنخیرجان { اذربیجانده تبریز ایله مراغه آره‌سنده و (اورمیه) کولنك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلن بر چایك اوزرنده واقعدر. یافوت حموی بونك بیوك بر شهر اولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه اولدیغندن، بعده اهمیتدن دوشمش اولسه کرکدر.

دهوك { موصل ولایتنده وموصلك شرق شمالی جهتنده قضا مرکزی بیوجك بر قریه اولوب، اطرافنده آثوریلر زماندن قاله بر چوق آثار عتیقه بولنمشدر. — دهوك قضاسی (مروزی) ناحیه‌سیله برابر ۲۱۱ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره کردلردر.

دی { (Dee) بیوك برتانیه‌ده بو اسمله بر قاچ نهر واردر. اك بیوکلرندن بری (والس) مملکتنده اولوب، (چستر) ایچندن مروره، ابرلانده دکیزینه دوکیلور. — دیکر بری دخی اسقوچیه‌ده (کرنتول) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق، ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (آبردین) قرینده بحر شمالیه منصب اولور.

دیابلره { (Diablerets) اسویچره‌ده آلپ سلسله‌سنه مربوط بر طاغ اولوب، برنه آلپلرینك منتهای غربیسنده و (واله) ایله (وود) جهورینلری آره‌سنده واقعدر. اك یوکسك ذروه‌سی ۳۰۰۰ متره ارتفاعنده، اولوب، بوز دره‌لری دخی واردر.

دیادومنیانوس { (Diadumenianus) روما ایمپراطورلرندن (ماقرین) ك

اوغلی اولوب، (قراقاله)نك وفاتندن صكره ۲۱۷ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن سلطنته تشریك اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صكره كندی عسكری طرفندن قتل اولنمشدر.

دیادین { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنده وبایزیدك ٤٠ كیلومتره غربنده او. له‌رق الاطاغك شمال شرقی اتكنده ومراد چایی كنارنده قضا مركزی برقصبه‌اولوب، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامعی، ۱ مدرسه‌سی، ۱ كلیساسی، ٤ صبیان مكتبی وبرخراب قلعه‌سی واردر. — دیادین قضاسی نفس‌بایزید قضاسنك غرب جهتنده واقع اولوب، شمال غربی جهتندن قره كلیسا وجنوب غربی طرفندن عتتاب قضالریله محدوددر. حاوی اولدیغی ۳ ناحیه ایله برابر ۷۹ قریه‌یی حاوی اولوب، اكثری كرد وترك اوله‌رق مسلم وقصوری ارمنی اولق اوزره، ۲۱۶ ۱۰ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی آزدر. محصولاتی بغدای، آربه وسائر حیواناته بعض سبزه‌لردن عبارتدر. فرات ایرماغنی تشكیل ایدن ایكی نهرك بری والك بیوكی اولان مراد چاینك منبعی بو قضاده‌در. قضا داخلنده ایكی قابلیجه بولنوب، بری كوكوردلیدر.

دیاربكر { الیوم بر شهر ایله برولایته ویرمكمز بو اسم عن اصل فرات ایله دجله آره‌سنده‌كی جزیره خطهٔ واسعه‌سنك قسم شمالیسنه مخصوصدر. عربلر قبل الاسلام دخی جزیره‌یه دخول ایدوب، اسكان، وبعض كوچك حكومتلر تشكیل ایتمشلردی. بو صره‌ده بكر بن وائل قبیله‌سی جزیره‌نك طاغلق ومرتفع اولان قسم شمالیسنده یرلشوب، بو مناسبتله جهت مذكوره (دیاربكر) تسمیه اولنمشدی. مركزی الیوم (دیاربكر) دیدیكمز (آمد) شهری ایدی. جزیره‌نك شرق جنوبی قسمی دخی ساكنلری بولنان بنی ربیعه‌یه نسبتله دیار ربیعه تسمیه اولنوب، بو اسم اعم اولغله بعض دفعه دیاربكری دخی شامل اولق اوزره، جزیره‌نك بتون قسم شرقی وشمالیسنه اطلاق اولنوردی. خطهٔ مذكوره‌نك غرب جنوبی قسمی ایسه قبائل عربدن اورایه هجرت ایتمش اولان (بنی مضر)ه نسبتله (دیار مضر) تسمیه اولنمشدی. [«جزیره» و «دیاربكر ولایتی» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

دیاربكر { شهری. آسیای عثمانی جزیره خطه‌سنك منتهای شمالنده اوله‌رق دجله‌نك ساحل یمین یعنی غربیسنده همنامی اولان ولایتك مركزی برشهر اولوب، ″۲۰ ′۲۵ °۳۷ عرض شمالی ایله ′۲ °۳۸ طول شرقیده وحذای بحردن ٦۲٦ متره ارتفاعنده واقعدر. بك اسكی ومشهور برشهر اولوب، اصل اسمی (آمد)در؛ واینیه‌سی فره طاشدن معمول اولوب، سیاه برمنظره ابراز ایتمكله، (فره آمد) دینمكله شهرت بولمشدر. اهالیسی ۳۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، ۲۰۰۰۰ دن زیاده‌سی مسلم، ۸۵۰۰ قدری ارمنی، ۳۰۰ قدری یهودی وقصوری سریانی، كلدانی، یعقوبی وسائره‌در. اهالیٔ مسلمه‌سنك قسم اعظمی ترك اولوب، ۵۰۰۰ قدری دخی كرد وعربدر. لسان عمومیسی ترجه اولوب، كردجه وعربجه دخی سویلنیر. شهر دجله‌نك ساحل غربیسندن یاریم ساعتلق مسافه‌ده واقع اولوب، آره‌ده كوزل باغچه‌لر بولنیور. ایكی مرتفع سورله محاط اولوب، درت قپوسی، برچوق برجلری وداخلنده برایچ قلعه‌سی دخی واردر. خارجی سورك محیط دائره‌سی ۸ كیلومتره طولنده‌در. خارجدن منظره‌سی پك كوزل اولوب، شهرك اوستنده كوزل نظارتلی بعض محللری دخی وار ایسه‌ده، داخلاً سوقاقلری طار وخانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولغله، خیلی قسوت انكیزدر. اسكی حكومت قوناغی دجله وادیسندن ۱۰۰ متره مرتفع برقیانك اوزرنده بولنوب، كرك موقع ومنظره‌جه وكرك تزیینات معماریه‌جه دیاربكر ابنیه‌سنك اك برنجیسی عد اولنمغه شایان ایسه‌ده، پك خراب وبناءً علیه متروكدر. ایچ قلعه درونده رومالیلرله روملر زمانندن قاله ایكی معبد بولنوب، بری سلاحخانه‌یه ودیكری جامع شریفه تحویل اولنمشدر. درون‌شهرده ۲۸ جامع شریف، ۳۲ مسجد، ۹ مدرسه، براعدادیهٔ ملكیه، بر رشدیهٔ عسكریه وبرر شدیهٔ ملكیه مكتبلریله بر ابتدائی و ۲۰ قدر صبیان مكتبی، ۷ كتبخانه، ۵ تكیه، ۱۱ كلیسا، ۱۹ خرستیان مكتب ابتدائیسی، ۱۹ خان، اوستی اورتیلی بریوك چارشی، ۸ حمام، عموم ایچون ۱۳۰ وخانه‌لرده ٤۳۰ چشمه موجوددر. بوچشمه‌لرك صویی پك ابی اولوب، ۲۵۰۰ ماسوره‌لق برصو یولیله شهره كلیر.

شهرك یاریم ساعت آشاغیسنده دجله اوزرنده ۱۱ کم اوزرینه مبنی جسیم ومتین برکارکیر کوپری واردر. شهرك داخل وخارجنده صحابه وتابعیندن واولیا وسائر مشاهیر اسلامدن برچوق ذواتك قبرلریله مقاملری بولنوب، زیارت اولنور. هواسی یازین زیاده صیجاق وقیشین بالعکس پك صوغوق اولوب، سورك ارتفاعی جریان هوایه مانع اولمغله برابر، شهرك ایچنده برچوق سوپرتی یغینلری دخی بولنه‌رق، نظافته رعایت اولنمدیغندن، جیادت هواسی یوقدر.

دیار بکرده الیوم خیلی صنعتلر اجرا اولنه‌رق، ایپك وپاموقدن منسوجات، مشهور سختیان، باقیردن اوانیٔ مختلفه، شیشه وچوملك اعمال اولنور. ۲۸ دباغخانه، ۲۱ قماش کارخانه‌سی، ۳۰ بویاخانه، ۱۲ باقیرجی، ۹ شیشه‌جی و ۱۰ چوملکجی عملخانه‌سی موجود اولدیغی کبی، اولرده ایپك بوجکی یتیشدیریلوب، خیلی قوزه دخی چیقاریلیر. بوشهر قره دکیزله آق دکیز وبصره کورفزی آره سنده اولوب، صامسون واسکندرون وبغداد وبصره طریقلرینك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، اهمیت تجاریه‌سی دخی پك بیوك اولوب، شمدیکی حالده یوللرك مطلوب صورتده بولنمامسیله برابر، خیلی تجارت اجرا اولنور. باغچه‌لرنده کلبتلی ویك کوزل کللرله خرما ویورتقال ولیمون کبیلرندن بشقه انواع میوه‌لر حاصل اولور. دجله‌نك ایکی کنارنده‌کی باغچه‌لرده دانه‌سی اللی اوقه‌لغه قدر لذیذ قاربوزلر و ۲۰ اوقه‌لغه قدرده قاوٗنلر حاصل اولور.

دیاربکر شهرینك او جهتده حکومت سورن اشکانیان ملوکی طرفندن تأسیس اولندیغی مظنون اولوب، میخ خطیله محرر بعض آثار دخی بولنمشدر. بعده ساسانیلرك الینه کچوب، برخیلی وقت ایرانیلرله روملر بیننده مدار حرب وجدال بولنمش، ودفعاتله روم‌ایمپراطورلرینك ضبطنه کچمش ایدی. قسطنطینیه قیاصره سندن ایکنجی قسطنطین سوریٔ انشا ایدوب، بعده شاپور ضبط ایتمش؛ ومؤخراً ینه رومللرك الینه کچه‌رك، یوستنیانوس طرفندن سوری واستحکاماتی اکمال اولنمشیدی. حضرت فاروقك زمان خلافتنده جزیره فاتحی عیاض بن غنم حضرتلری طرفندن محاصره اولنوب، محاصره‌نك اوزاتمسی جهتیله، شام فتوحاتیله مشغول بولنان حضرت خالد بن ولیدك دخی امدادیله، هجرت نبویه‌نك ۱۱ نجی سالنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. حضرت خالدك اوغلی سلیمان اثنای فتحده شهید اولوب، ایچ قلعه‌دکی جامع شریف اتصالنده مدفوندر. عباسیلر زمانده دیار بکر خیلی وقت آل بویه ملوکی آره‌سنده ظهور ابدن منازعاته میدان اولوب، برمدت بنی حمدانه مرکز اولدقدن صکره، ۳۸۰ تاریخ هجریه‌سنده (آل مروان) نامیله تأسس ایدن کرد دولت صغیره‌سنه وبعده بنی ارتق دولتنك برشعبه‌سنه مقر اولمشیدی. مغول استیلاسندن صکره قره قیونلی وآق قیونلی دولتلری برر مدت دیاربکرده حکومت سورمش؛ وبعده دیاربکر شاه اسماعیل صفوینك ضبطنه کچوب، چالدیران غالبیتی اوزرینه، کرد بکلری یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینه التجا، وشهری تسلیم ایتمکله، اووقتدن بری دولت علیهٔ عثمانیه‌نك یداره‌سنده بولنمقده‌در. برخیلی مدت ایالت مرکزی بولندقدن صکره، ولایات تشکیلنده (دیاربکر) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنمشدر.

دیاربکر (ولایتی. آسیا قطعه‌سنده‌کی ولایات (عثمانیه‌نك بریدر. شرق وغرب سمتنك اصل دیاربکر دینلن قسم شمالیسیله کردستانك جهتلرندن برخیلی مسافه‌ده ذاتاً جزیره‌نك حدودی اولان دجله وفرات مجراری ولایتك حدودینی تشکیل ایدیور. سه‌ده، شرق شمالی جهتندن دجله‌یی تجاوزله، بطمان صوینه قدر ممتد اولدیغی کبی، شمالاً دخی فرات مجراسنی تجاوزله، بوکا تابع (پری صوبی) مجراسنه قدر توسع ایدر. دیاربکر ولایتی غرب جنوبی طرفندن حلب، شمال غربی جهتندن معمورة العزیز، شمالاً ارضروم، شمال شرقی جهتندن بتلیس ووان، شرق جنوبی طرفندن موصل ولایتلریله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۶۸۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۷۱۴۶۲ نفوسدن عبارتدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق وعارضه‌لی اولوب، طاغلری باشلیجه اوچ سلسله‌یه منقسمدر: برنجیسی (طاوروس) سلسلهٔ عظیمه‌سندن معدود اولوب، ولایتك قسم شمالیسنده بولنان وفرات وادیسنی دجله حوضه‌سندن آیران (آق طاغ) سلسله‌سیدر، که جنوب

غربیه طوغری اوزانه‌رق، معمورة‌العزیز ولایتنه کیرر، و (محراب طاغی) اسمیله داخل ولایتده برشعبه صالار؛ ایکنجیسی (قره‌جه طاغ) سلسله‌سیدر، که شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری ممتد اولوب، بودخی اوجهتدن دجله حوضه‌سنی فرات حوضه‌سندن آیرر، وجنوبی اتکلری ولایتك حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدر؛ اوچنجیسی دخی ولایتك شرق جنوبی قسمنده یئه شمال غربیدن جنوب شرقیه ممتد اولان وینه مذکور ایکی ایرماغك حوضه‌سنی آیران (طور عابدین) سلسله‌سیدر، که ماردین طاغلری دیمکله دخی معروفدر. ولایتك قسم اعظمی دجله حوضه‌سی داخلنده اولوب، نهر مذکورك منابعنی حاوی اولمغله، بوحوضه‌نك اك بوقاری قسمیدر. فرات ایرماغی ایسه ولایتك اك شمالدکی کوشه‌سنی شق ابتدکدن صکره، معمورة‌العزیز ولایتنه داخل، وبعده طولاشه‌رق، دیاربکر ولایتی حدودینه واصل اولور، وبر خیلی مسافه‌ده ولایتین ینننده خط حدودی تشکیل ایدر. ولایتك غرب جنوبی وجنوب جهتلری وعلی‌الخصوص سیورك، دیرك ونصیبین قضالری فرات حوضه‌سی داخلنده بولنوب، سائر طرفلری دجله حوضه‌سی داخلنده‌در. فراته منصب اولق اوزره، ولایتك قسم غربیسنده آقان چایلر کوچك دره‌لردن عبارت اولوب، جنوب جهتندن ایسه باشلیجه جرجیب، زرنمان وجاغجغه اسملریله اوچ جای آقبور، که اوچی‌ده زور سنجاغنده برلشوب، فراتك اك بیوك تابعی اولان (خابور) نهرینی تشکیل ایدرلر. ولایتك قسم اعظمی اولان شمال وشرق جهتلرنده آقوب دجله ایرماغنه دوکیلن انهار ایسه دها چوق اولوب، باشلیجه‌لری صولدن یعنی شمالدن زیننه، عنبر، خازور، چاتلانیس وبطمان، صاغدن یعنی جنوبدن دخی (قره صو) و (آق صو) ایله دیکر برطاقم کوچك انهاردر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، مخرجلرینك بعدیتی سببیله اهالی یالکز کندی احتیاجلرینه کوره اکوب بیچمك مجبوریتنده‌درلر. یوقاریده ذکر اولنان ٤٦٨٠٠ مربع کیلومتره‌لك مساحهٔ سطحیه‌سندن ٢٦٤٩٤ مربع کیلومتره‌لکی ناقابل زراعت اولهجق صورتده طاغلق وطاشلق و١٧٢٢ مربع کیلومتره‌لکی دخی اورمانلقدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آربه، فصولیه، مرجك، پرنج، سوسام، کتن تخمی، یاموق، میان کوکی، مازی، صوغان وسائره ایله بادم، اوزوم، زیتون، نار وسائر اقالیم معتدله‌یه مخصوص میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. دجله کنارلرنده حاصل اولان قاون وقاربوزلرك کرك لذتده وکرك بیوکلکده امثالی یوقدر. شهر وقصبه وقریه‌لرك جله‌سی کوزل باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، حاصل اولان میوه‌لرك کرك تازه وکرك قوروسندن خیلی اخراجات اولور. دیاربکرده کوزل شروبلر وشهر مذکور ایله ماردینده مشهور شرابلر دخی اعمال اولنور. کللریله سائر چیچکلری‌ده چوقدر. مرعالری پك چوق اولوب، هله نصیبین وجزره طرفلرینك یبانی چیچکلرله مزین چایرلری مشهوردر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیون وکچیلری چوق اولوب، قیونلرینك بیاغیسی مرینوس قیونلرینك کبنه قریب وکچیلرینك قیلی دخی پموشاقدر. داخل ولایتده ٢٨٠٠٠ صیغیر، ٥٤٢ ٤٠ فرس، ٦٢١٠٦ استرو مرکب، ٢٠٠٠ دوه، ٦١٦٩٨٤ قیون و ٢٩١١٠ کچی موجود اولوب، آتلرینك برطاقمی عرب جنسنه منسوب وهله فیصرافلری پك مقبولدر. استرلری دخی ایری وتوانا اولور. دوه یالکز ولایتك جنوب جهتلرندکی عشیرتلرده بولنور. قیون وکچیلرك چوغی دخی کرد وعرب عشیرتلرینکدر. بال آریلری‌ده کثرت اوزره اولوب، علی‌الخصوص جزره ونصیبین جهتلرینك بالی مشهوردر، وخیلی مقدار بال مومی دخی اخراج اولنور. حیوانات وحشیه‌سی: بوز وسیاه آیی، قورد، طوموز، صرتلان، تیلکی، چقال، طاوشان، کیك، قره‌جه، یبانی قوج وکچی وسائره‌دن عبارت اولوب، طیورك دخی انواعی بولنور. اسکندرك وبعده رومالیلرك زمانده او طرفلرك واسع اورمانلرله مستور بولنمش اولدیغی او وقتلرده یازلمش تواریخك شهادتیله معلوم اولدیغی حالده، قرون سالفه‌ده بربرلرینی تعقیب ایدن محاربه‌لرك تخریباتی اورمانلری اتلاف ایتمش اولمغله، شمدیکی حالده، یوقاریدکی رقملردن آکلاشلدیغی اوزره، اورمانلری پك آز اولوب، اودون وکراسته‌جه اهالی طرفندن ضرورت چکلمکده‌در. معدنلری چوق ایسه‌ده، البوم یالکز ارغنی سنجاغنده‌کی باقیر معدنیله پالو قضاسنده بولنان قلوشین باقیر معدنی وارغنی

قضاسنده کائن (ذکل) کوکوردی اخراج اولنمقده‌در. سیلوان قضاسنك (هازو) قریه‌سنده وجزره قضاسنك خرپوت قریه‌سنده دخی کور معدنی کشف اولنمش ایسه‌ده، اخراج اولنمیور. وقتیله کومش وآلتون معدنلری دخی اخراج اولنور ایکن، شمدی بوذی‌قیمت معدنلره دسترس اولنه‌مامشدر. لیجه قضاسنده برطوز معدنی بولنوب، سنوی ۲۵۰۰۰۰ قیه قدر طوز چیقار؛ وولایتده صرف اولنان طوزك قسم کلیسی سعرد سچاغندن جلب اولنور.

دیاربکر ولایتنده اسکیدن بری بعض صنایع اجرا اولنمقده اولوب، باشلیجه صنایع مرکزلری دیار بکر ایله ماردین شهرلریدر. پاموقدن چتاری ومانوسه ایله بزلرك انواعی، ایپکدن قطنی، غزلیه وسائر اقمشه، یوکدن دخی خالی، کلیم، سجاده، شال، عبا وسائره نسج اولنور. مشین وسختیان وکا وساله دخی مصنوعات محلیه‌نك باشلیجه‌لرندندر. قیوجیلغه متعلق آلتون وکوشدن پك کوزل شیلر اعمال اولندیغی کبی، صیرمه، کشلك وسراجلق صنعتلری دخی پك ایلریدر، وقیزلر ایپك وصیرمه‌دن کوزل نقشلر واویمه‌لر یاپارلر. باقیر دن آوانی ودمیر وچلیکدن آلات مختلفه دخی اعمال اولنور. ماردینده بطوم تعبیر اولنور برنوع فستیق یاغندن صابون یاپیلیر. ولایتك معمولات صناعیه‌سندن برشئدن زیاده مقداری اخراج اولنوب، بونك بر خیلیسی آوروپایه نقل، وثلثانه قریب مقداری دخی محلنده صرف اولنور. اسکله‌لرك بعد مسافه‌سی ویوللرك فقدانیله برابر ولایت معمولاتنك بودرجه‌ده رواجی اهالیٔ ولایتك صنایعه اولان میل واستعدادینه ومصنوعاتك نفاستنه بردلیل اولمغله، یوللرك مکمل صورتده انشاسی حالنده، بوصنایعك پك چوق ترقی وتوسع ایلیه‌جکی شبه‌سزدر. دیاربکر ولایتنك ایران، عراق، سوریه وآناطولی آره‌سنده وصامسون واسکندروندن کلن ایکی یوك طریقك مجمعنده بولنمسی، اراضیسنك قوهٔ انباتیه‌سیله محصولات زرعیه سنك کثرتی واهالیسنك صنایعه اولان الفت واستعداد لریله معمولات صناعیه‌سنك نفاستی تجارتك توسع وترقیسنی موجب اوله‌جق اسبابدن ایسه‌ده، اسکله لری اولان اسکندرون وصامسونك بعد مسافه‌سیله یوللرك عدم انتظامی بوکا مانع اولدیغندن، تجارتی سنه‌دن سنه‌یه تدنی ایتمکده‌در. بوصوك سنه‌لرده ولایتك اخراجاتی ۱۷۲۰۰۰ وادخالاتی ۱۷۸۰۰۰ لیرا راده‌لرنده اولوب، اخراجاتنك ۷۳۰۰۰ لیرالغی ممالك اجنبیه‌یه وقصوری سائر ولایاته کیدر؛ ادخالاتنك دخی ۱۱۳۰۰۰ لیرالغی ممالك اجنبیه‌دن وقصوری سائر ولایاتدن کلیر.

ولایت اهالیسنك مقدار عمومیسی اولان ۴۷۱٬۴۶۲ نفوسك اوج ربعندن زیاده‌سی مسلم اولوب، ۱۳۲٬۵۴۹ خرستیان و ۱۲۶۹ اسرائیلی ایله برقاچ بیك یزیدی وچنکانه وسائره واردر. اهالیٔ مسلمه‌سنك قسم اعظمی ترك وقصوری کرد وعرب اولوب، اون بیك قدر چرکس دخی بولنور. مسلما. نلرك همان جمله‌سی سنی اولوب، یالکز برایکی بیکی قزیلباشدر. خرستیانلرك نصفی ارمنی اولوب، نصف دیکری قتولیك، پروتستان، سریانی، کلدانی وسائره. دن مرکبدر.

معارف هنوز کری اولوب، یالکز مرکز ولایتده براعدادیهٔ ملکیه ایله بررشدیهٔ عسکریه مکتبی وبتون ولایتده ۵ رشدیهٔ ملکیه ایله مسلمانلره مخصوص ۱۵۶۵ ارکك و۲ قیز صبیان مکتبی، ۷ مدرسه، ارمنیلره مخصوص ۱۲۵ ذکور و ۱ اناث، ارمنی قتولیکلرینك ۱۶ ذکور، ارمنی پروتستانلرینك ۵ ذکور و۳ اناث، رومرك ۳ ذکور وبرانات، کلدانیلرك ۲۵ ذکور و ۱ اناث، سریانیلرك ۲۴ ذکور و ۱ اناث، لاتینلرك ۲ ذکور و ۲ اناث، اسرائیللرك دخی ۱ ذکور و ۱ اناث ابتدائی مکتبی واردر. جمعاً ولایتده مکاتب ومدارسك عددی ۱۸۰۵ اولوب، ۶۱۵۱۱ شاکردان و ۱۸۷۶ معلم بولنیور. پروتستان وقتولیکلرك مکتبلری باشلیجه اجنبی میسیونرله راهبه‌لرك تحت اداره‌سنده‌در.

دیاربکر ولایتنك هواسی یازین پك صیجاق اولوب، حد وسطی اوزره میزان الحراره سانتیغراد حسابیله ۲۵ درجه کوستر، و ۴۰ و ۴۵ درجه‌یه قدر دخی چیقار. قیشین دخی حد وسطیسی تحت‌الصفر ۱۰ درکه‌دن عبارت اولوب، ۲۰ درکه‌یه قدر اینمکی اولور. کانونلرده متمادیا قار یاغوب، ایلك وصوك بهارلرده دخی ایکیشر بچق آی کثرتله یاغمور یاغار، ونیسانك اواسطندن ایلولك اواسطنه‌دك قورا قلق حکم سورر. بوتحولات عظیمه ایله برابر مرکزی اولان دیاربکر شهرندن ماعدا ولایتك هر طرفنك هواسی پك صاغلام اولوب، حال مستولیه یوق حکمنده‌در.

ولاینك تسویه اولنمش شوسه‌لری جمعاً ۳۲۹ کیلومتره طولنده اولوب، ایکی جاده‌دن عبارتدر. بری صامسوندن بغداده کیدن جاده‌نك بر قسمندن عبارت اولمق اوزره، ولاینك غرب شمالی حدودندن ارغنی، دیاربکر وماردینـدن کچه‌رك، نصیبینه قدر واصل اولور. ۲۲۶ کیلومتره طولنده اولان بو یول صامسوندن آماسیه، توقاد، سیواس وخرپوتدن کچه‌رك کان طریقك مابعدی اولوب، نصیبینه قدر آز چوق تسویه اولنمش ایسه‌ده، موصل وبغداد ولا. یتلری داخلنده اولان مابعدی هنوز یاپلامشدر. ایکنجی طریق دیاربکردن اورفه، بیره‌جك وحلبدن کچه‌رك اسکندرونه واصل اوله‌جق جاده اولوب، بونك دخی دیاربکردن سیورکه و ولاینك جنوب غربی حدودینه‌دك اولان ۱۰۳ کیلومتره‌لکی تسویه اولنمش ایسه‌ده، هنوز حلب ولایتندکی تسویه اولنمش قسمیله کسب اتصاق ایده‌مه‌مشدر. دجله نهری دخی دیاربکر ایله موصل آره‌سنده بر طریق حکمنده اولوب، کلکله سیراولنبورسه‌ده، سرعتلی جریانلریله اینیشلری چوق اولدیغندن، بو طریق پك زحمتلی ومخاطره‌لیدر.

دیاربکر ولایتی بروجه زیر ۳ سنجاق و ۱۳ قضایه منقسم اولوب، ۸۸ ناحیه و ۳۲۰۱ قریه‌یی جامعدر.

سنجاق	قضا	ناحیه
دیاربکر	دیاربکر	شرق، بهرامکی، غرب، پشیری، ترکان، کیلی، ایکور، عمرکان
	سیورك	بوجاق، هوشین، بورهان، یکیشهر، قره کچی، قره‌جه طاغ، جم غرب
	سیلوان	حضرو، مهرانی، بادبکان
	دیرك	محل، متینان، دشنکور، لیف
	لیجه	هانی
ماردین	ماردین	اطراف شهر، قوج حصار، دار اوقلندران، خواص همایون، میرستیان، جم وبریفان وکوجیکان، میلان، دقوری، جیکی کریکان، کبکی خلیجان
	نصیبین	بکار علی، پولستری، ازناور، ایلیان، چسنبان، صقان، طی
	جزره	حسنان، محسان، شاخ، هارونا باق، علوان، علیکان، عمرکان، عماران، زیباری، پشخابور، شاه یسند بالا، شاه یسند زیر، سلوبی
	مدیات	محلمی، لزیزح، ادبو، علیکان، حباب، درمهکان، دوماتان، باصیرین، حسنکیف (حصن کیفا)، درهاز، سیوان، باسقلی، تراتر، چلیك، کرچوی، حصار، جزیری، کولکان، عرناس، دمان
	عوینه	عمرکان، صاور، غورس، سورکجی، شیخان

سنجاق	قضا	ناحیه
ارغنی	ارغنی معدنی	ارغنی اکیل
	پالو	اشمشان، بولانق، اوغی، قره‌جور، کوك دره، هون رشید، سیوان
	چرمیك	چونکش

اشبو جدولده ذکر اولنان نواحی اصول جدیده اوزره تشکیل ایدلمش اولوب، اکثری مرکز قضادن اداره اولنور. وپك آزینك آیریجه مدیرلری وحکومتلری واردر.

[دیار بکر ولایتنك احوال تاریخیه‌سیچون «جزیره، کردستان ودیار بکر (شهری)» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیار بکر سنجاعی. همنامی اولان ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری یعنی مرکز سنجاغی اولوب، غرب شمالی جهتندن ارغنی، شرق جنوبی جهتندن ماردین سنجاقلریله جهات سائره‌دن دخی ولایتك حدودیله محدوددر. قسم اعظمی دجله حوضه‌سی داخلنده اولوب، یالکز جنوب غربی قسمی فرات حوضه‌سنده بولنور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۵۲۰ مربع کیلومتره اولوب، تربیعاً ۱۳۶۹۲ کیلو متره‌لکی قابل زراعت، ۳۲۸۶ کیلومتره‌لکی طاغلق و ۵۵۲ کیلو متره‌لکی دخی اورمانلقدر. اهالیسی ۱۴۲۹۳۲ کشیدن عبارت اولوب، بومقدارك ۹۹۶۹۰ ی ترك، کرد، عرب وچرکسدن مرکب مسلمان، ۴۰۹۴۲ ی ارمنی کلدانی وسریانی جنسیتلرینه واورتودوقس، قتولیك وپروتستان مذهبلرینه منقسم خرستیان، ۲۰۰۰ ی یزیدی وچنکانه، ۲۸۴ ی دخی اسرائیلیدر.

سنجاغك محصولاتیله تقسیمات ملکیه‌سی واحوال سائره‌سی حقنده ویریله‌جك معلومات بوندن اولکی ماده‌ده مفصلاً بیان اولندیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

دیار ربیعه فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطه‌سنك قسم شرقیسنه ویریلن اسم اولوب، موصلدن خابورنهری مجراسنه‌دك ممتد اولوردی. شمالاً دیاربکر وغرباً دیار مضر ایله محدود ایدی. قبل الاسلام اوطرفلرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی ربیعه قبیله‌سنك اسمیله تسمیه اولنوب، دیار بکرده حکم سورمش اولان (بکر بن وائل) دخی بنی ربیعه قبیله‌سنه منسوب بولندیغندن، دیار ربیعه‌نك مسمای بعضاً دیاربکری دخی شامل اولمق اوزره، تعمیم اولنور. هرحالده بواسم جغرافیون ومورخین عرب آثارنده موجود اولوب، الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیار مضر فرات ایله دجله آره سنده واقع جزیره خطه‌سنك فرات ایله خابور آره‌سنده اولان غرب جنوبی قسمنه ویریلن اسم اولوب، حران ورقه وشمشاط وسروج طرفلرینی یعنی اورفه سنجاغنك برقسمیله زور منصرفلغنی حاوی ایدی. قبل الاسلام اورالرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی مضره نسبتله وضع ایدلمش اولان بواسم الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» و «زور» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیاز (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر بحریونندن اولوب، آفریقا قطعه‌سنك منتهای جنوبنده اولان امید برونك کاشفیدر. ۱۴۸۶ تاریخ میلادیسنده بومحلی کشف ایدوب، اورادە دوچار اولدیغی فرطونه‌لردن طولایی «اضطراب برونی» تسمیه ایتمش ایسه‌ده، پورتکیز قرالی اورادن هند طرفلرینه کیدیله‌بیله‌جکی امیدینه بناءً، بواسمه بدل «امید برونی» اسمنی اختیار ایتمشدی. دیاز ۱۵۰۰ تاریخ میلادیسنده شدتلی برفرطونه‌یه طوتیلوب، مغروقاً تلف اولمشدر.

دیاز (M. Diaz) اسپانیا بحریونندن اولوب، آراغونه‌لیدر. فریستوف قولومبك آرقداشلرندن اولوب، ۱۴۹۵ ده (سنت دومینغ) جزیره‌سنده (هایته) آلتون معدنلرینی کشف ایتمش؛ و ۱۵۰۹ ده (پورتوریقو) والیسی اولمش ایدی.

دیاز (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر شعراسندن اولوب، آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، بك کوزل برطاقم فاجعه‌لر وسائر منظومه‌لر ترتیبنه موفق اولمش، والك بیوك شعرا

صره‌سنه کچمشدر. (مادره) جزیره‌سنده طوغوب، اون بدنجی قرن میلادیده یاشامشدر.

دیاسقوریدس { ودیسقوریدس. دیوسقوریدس عربلر عند نده } ویریلن اسمدر. [«دیوسقوریدس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیاغوراس { (Diagoras) یونان قدیم حکما وشعراسندن اولوب، عن‌اصل آزاد اولمش برکوله ایدی. (میلوس) جزیره سنده طوغوب، دموقریته تلمذ ایتمشیدی. ابتدا بك متعصب ایکن، بعده برتحقیر کوروب، انتقامنی آلمدیغندن، قومنك معتقدی اولان الههٔ کاذبه‌یه کوسه‌رك، دینسز اولمش؛ و بعض آینلرله اکلنمش اولدیغندن، میلاددن ٤١٥ سنه اول آتنه‌دن طرد اولنمش؛ وبعده قاتلنه مکافاة وعدی اعلان اولندیغندن، قبل‌المیلاد ٤٠٠ تاریخنده یونانی ترکه مجبور اولوب، بر فرطونه‌یه طوتلمغله، مغروفاً وفات ایتمشدر. اشعارندن بعض ابیات بولنه‌بیلمشدر.

دیافونو { (Diafounou) آفریقای غربیده، سنغال نهری کنارنده، صحرای کبیرك جنوبنده و(مدینه)نك شمالنده بربر اولوب، فرانسه دولتی بعض نقطه‌لرینی ضبط ایتمشدر. ممالك اسلامیه‌دن اولوب، مرکزی (تامباقاره) یاخود (نمبکره) قصبه‌سیدر.

دیاقوه { (Diakova) یاقوه قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«یاقوه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیال { (Deal) انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده و (قانتوربری)نك ۲۲ کیلو متره جنوب شرقیسنده اولهرق مانشه دکیزی ساحلنده برقصبه واسکله اولوب، ۸۲۰۰ اهالیسی واسطکاماتی واردر.

دیالماط { (Dialmath) آفریقای غربیده سنغامبیانك (دیمار) خطه‌سنده برقصبه وقلعه اولوب، فرانسه دولتی طرفندن بوقصبه‌ده برقره‌قول بولندیریلیور.

دیاله { عراقده دجله‌یه تابع بیوك برنهراولوب، ایرانك (اردلان) ایالتنده تعالله، (آب شروان) نامیله غربه طوغری آقه‌رق، حدود عثمانیه‌یه واصل اولنجه، دیاله اسمنی آلیر؛ وابتدا غرب شمالیه بعده جنوب غربیه طوغری جریانله سلیمانیه سنجاغنك حدود جنوبیه‌سنده برخیلی مسافه‌ده حدود ایرانیه خطنی تشکیل ایتدکدن صکره، برخیلی مساقه‌ده دخی موصل وبغداد ولایتلرینی آبیر، وبعده بغداد سنجاغنه‌کیروب، بغدادك ایکی بچق ساعت آشاغیسنده صولدن دجله ایرماغنه منصب اولور. ایران ممالکنده بر قاچ چای ودره اخذ ایلدیکی کبی، ممالك عثمانیه‌ده دخی صاغدن سلیمانیه وشهر زور سنجاقلرندن وصولدن خانقین قضاسندن بر قاچ چای دیاله نهرینه دوکیلور. خانقین قربنده بر قاچ قوله آبریلوب، بعده جله‌سی یکیدن برلشیر. دیاله نهرینك صولی چوق اولوب، خراسان قضاسنده بر چوق جدوللر آبریله‌رق، اراضی سقی اولنور. مجراسنك طولی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره اولوب، ۱۷٥ کیلومتره‌لکی ایرانده، ۱۰۰ کیلومتره‌لکی حدوددده و ۲۲٥ کیلومتره‌لکی دخی ممالك عثمانیه داخلنده‌در. آزهمنله سیرسفائنه صالح اولهجق حاله قونیله بیلیر. جغرافیون عرب آثارنده (دیالی) صورتنده محرر اولوب، یاقوت حوی یونك (نهر یعقوبا) و (نامرا) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور.

دیامانتینو { (Diamantino) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده و (قوبابه)نك ۱٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق (پاراغوآی) ایرماغی منابعی قربنده بر قصبه اولوب، ٤۸۰ اهالیسی واردر.

دیامانتینه { (Diamantina) برازیلیانك (میناس‌جرائس) ایالتنده و(اورو پرتو)نك ۲۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۱٤۰۰۰ اهالیسی، کوزل منظره‌سی، خیلی تجارتی ومعمولات دباغیه ایله قیومجیلغه متعلق مصنوعاتی واردر. جوارلرنده‌کی نهرلرده خیلی الماس چیقدیغیچون بواسمله تسمیه اولنمشدر.

دیامانتینه { (Diamantina) آوسترالیانك ایچ طرفلرنده برنهردر، که (قوئینسلاند) حکومتنك وسطلرنده و ۲۲° عرض جنوبیده تعالله، جنوب غربیه طوغری آقه‌رق، جنوبی آوسترالیا حکومتنده و ۳۲° عرض جنوبی قربنده (اریه) کولنه دوکیلور. بو نهر ۱۸۷۷ ده کشف اولنمشدر.

دیانه (Diane) اسکی یونان وروما اساطیر. ندہ خردن کنایه اولان الههٔ کاذبهنك لاتینجه اسمی اولوب، یونانلر عندنده (آرتمیس) تسمیه اولنوردی. کویا ابو الآلهه زعم اولنان مشتریدنك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپو لون)ك همشیره‌سی اولوب، بودخی برادری کبی (دلوس) جزیره‌سنده طوغمشدی. آوك وعصمتك حامیه‌سی زعم اولنه‌رق، حامله قادینلر دخی بوندن استمداد ایدرلردی. (آقتیون) اسمنده برآوجی جامده جبلاق اولدیغی حالده، کندیسنه بالغه جرأت ایتدیکیچون، کویا دیانه یونی کیکه تحویل ایتمش؛ وبوحقت ادعاسیله برابر (اندیمیون) ایله (پان)ی و(لوریون)ی سومش ایدی. (افس) یعنی آیاثلوغده عبادتنه مخصوص بك جسیم ومصنع بر معبد وار ایدی، که ابقای نام ایچون (اووسترات) طرفندن احراق اولنمشدی. (تاوریده): یعنی قریمه دخی بوکا عبادت اولنور، وفرطونه‌یه طوتیلوب او سواحله دوغرو یبانجیلر قربان ایدیلوردی. روما جوارنده کائن (آریکیا)ده دخی دیانهنك عبادتنه مخصوص بر معبد بولنوب، بونده راهب اولمق ایستینك سلفی اولدیر. مسی شرط ایدی. ایجه وقیصه برکومك کیمش، النده براولق ویاننده بردیشی کیك ویا برآو کوپکی اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

دیانیره (Déjanire) اساطیر یونانیه‌ده (هرکول) نام مشهور قهرمانك زوجه‌سی و انولیساده واقع (قالیدون) حکمداری (انئوس)ك قیزی اولوب، کویا کندیسنی (اونوس) نهرندن چکیرمك ایچون آرقه‌سنه آلمش اولان (نسوس) اسمنده بردیو یونی قاچیرمق ایستدیکندن، هرکول بودیوی برسهمی اوقله اتلاف ایتمش؛ ودیو اولمزدن اول قالمی کوملکی دیانیره‌یه ویره‌رك، هرنه وقت قوجه‌سی بروفامزلغده بولنورسه، بوکوملکی کیدیره‌رك بوله کنیره‌یه‌جکنی سویلمش ایدی. مؤخراً هرکول (فیوله) اسمنده برقیز سومکله، دیانیره بوکوملکی کیدیرمش؛ وهرکول بوندن متأثراً وقات ایتکله، دیانیره دخی مأیوسیتندن کندینی اتلاف ایتمشدر. بو مصالی بعض شعرا ورسامله سرمایه اولمشدر.

دیانیوم (Dianium) اسپانیادهکی دانیه ویا دنیه قصبه سنك اسم قدیمیدر. اسکی زمانده بیوجك بر شهر اولوب، دیانه معبوده سنه منسوب عد اولنوردی. هارسلیادهکی یونانیلرك مهجری ایدی.

دیاهوت (Diahot) جزایر بحر ضبطدن یکی قالدونیه آطه سنده بر نهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربیه طوغری آطه‌نك بوبنجه آقه‌رق، جزیره‌نك منتهای شمالنده واقع (هارفورت) قوینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۵۰ کیلومتره اولوب، آشاغیسی ۴۰ کیلومتره‌لك بری سیر سفائنه صالحدر. کنیشلکی ۱۰۰ و ۱۵۰ متره اولوب، منصبنه قریب محلده ایسه ۱۵۰۰ متره‌یه بالغ اولور. مجراسنك بوقاری طرفلری طاغلر وبوغازلر آره‌لرنده اولوب، آشاغی جهتی ایسه خفیف صورنده طالغه‌لی اووه‌لرده بولنیور، که بوجهتده آلتون وباقیر معدنلری بولنوب، کلیتلی کولچه اخراج اولنور.

دیبان [« دیبان » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دیبای (Dibai) هندستانده میرات خطه. سنك (بلند شهر) سنجاغنده برقصبه اولوب، ۷۷۸۰ اهالیسی واردر.

دیبجات هندستانك جنوب غربیسنده واقع (مالدیو) جزایرینه جغرافیون عرب آثارنده ویریلن اسمدر. (دیب) یاخود (دیو) کلمه‌سی لسان هندیده «آطه» دیمك اولدیغندن (دیبجات) بونك جمعی اوله‌بیلیر.

دَیبُل هندستانك ساحل غربیسنك منتهای شمالنده وسند نهرینك منصبنده برشهر اولوب، مشاهیر علمای اسلامدن برقاچ ذاتك مسقط رأسی بولنمشدر. اوائل دور اسلامده بك بیوك ومشهور بر شهر ایکن، شمدیکی حالده خربطه‌لرده بویله براسم کورلمدیکندن، خراب اولمش اولسه کرکدر. دربلو «کتبخانهٔ شرقی»سنده بوشهرك الیوم (دیو) دینان و پورتکیزلیلرك النده بولنان اسکله‌دن عبارت اولدیغنی ادعا ایدیور ایسه‌ده، دیو برآطه اوزرنده‌اولوب، پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغندن، وحالبوکه یاقوت حموی لاهور وملتان صولرینك دیبلده بحره منصب اولدیغنی بیان ایتدیکندن، دیبلك سند ایرماغی منصبنده بولنمش اولمسی احتمالی دها قریبدر.

دیبنك { یاخود دیبانغ (Dibang) تیبتده (لهاسه) فربنده برقصبه اولوب، لامه‌لره مخصوص بیوك برمناستری و ۷۷۰۰ اهالیسی واردر.

دیبور { جزیرة ابن عمر فربنده بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دیبورغ { (Dieburg) آلمانیاده (هسه) بیوك دوقه‌لغنك (استارکنبورغ) ایالتنده ودارمستادك ۱۴ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۸۸۰ اهالیسی وصاج، تنکه، مقوی وچناق چوملك فابریقه‌لری واردر.

دیبونغ { یاخود دیبنك (Dibong) هندستانك جهت شرقیه‌سنده آسام خطه‌سنده (براهما پوتره) ایرماغنی تشکیل ایدن اوچ نهرك برى اولوب، ظن اولندیغنه کوره تیبتده (لهاسه)نك شمالنده واقع بیوك کوللردن چیقه‌رق، ابتدا شمال شرقیه وبعده غرب جنوبیه آقار؛ و(اوهیت) ایله (دیبونغ) نهرلری آره‌سنده براهما پوتره‌یه دوکیلور.

دیپه { (Dieppe) فرانسه‌نك قسم شمالیسنده آشاغی سینه ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، پارسك ۱۶۷ (ودمیر یول طریقیله ۲۰۱) کیلومتره شمال غربیسنده، مانشه دکیزی ساحلنده و (آرقه) نهرینك منصبنده واقعدر. ایکی قسمدن مرکب اولوب، ۲۰۴۰۰ اهالیسی، صاغلام لکن آغیر طار لیمانی، دمیر یولی، تحت البحر تلغرافی، اسکی سور وقلعه‌سی، ۶۸ چشمه‌سی، مشهور دکیزبانیه‌لری، مکتب اعدادیسیله بحریه مکتبی، کتبخانه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، ایپ وخلاط فابریقه‌لری، کیمك وفیل دیشندن معمولاتی وایشلك تجارتی واردر. اون برنجی قرن میلادیده بریالیقجی کوپی حالنده اولوب، بعده بیومش؛ وآنجق بو صوك زمانلرده اوجوارده بولنان (هاوره) اهمیت قزانمغله، (دیپه) کری قالمشدر. قرون وسطاده اهالیسنك کمیجیلکده‌کی مهارتیله شهرت بولوب، دیپه‌لیلر آفریقای غربیده وآمریقاده برچوق کشفیاته وبعض مهجرلر تأسیسنه موفق اولمشلردر.

دیتز { (Dietz) پروسیه‌ده (ناسو)نك ۹ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی ومیوه آغاجلری یتیشدیرمکه مخصوص مشهور فدانلقلری واردر.

دَیدان { حجازده بلقاء طربغنده کوزل بر قصبه ایکن خراب اولمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیدرو { (Diderot) فرانسه مشاهیر حکما سندن اولوب، ۱۷۱۲ تاریخنده (لانغره)ده طوغمش، و ۱۷۸۴ ده وفات ایتمشدر. بربیچاقجیلك اوغلی اولوب، پاپاس اولمق اوزره، علم عقائدی اوکرنمك ایچون پارسه کوندر. لمش، وبعده برمتعهدك یانه کیرمش ایسه‌ده، علوم ومعارفله اشتغالدن بشقه برشیئه میلی اولمدیغندن، متعاقباً هرایشدن چکیلوب، ادبیات وفلسفه وهندسه ایله اوغراشمغه، وکذ یمینله یاشامق اوزره، درس ویرمکه وکتاب یازوب نشر ایتمکه باشلامش ایدی. ابتدا انکلیزجه‌دن برطاقم کتابلر ترجمه ایدوب، بعده «فضیلتك قدری» عنوانیله برکتاب وبر طاقم امثال حکمیه نشر ایتمش؛ وبوایکیسی کتابی پارلمانك قرار یله جمع واحراق اولنمشدی. ۱۷۴۹ ده «کورنلره عبرت اولمق اوزره کورلر حقنده رساله» عنوانیله براثر نشر ایدوب، بوندە امور دینیه‌یه قارشی وبعض اکابره طوقنور برطاقم رموزات مندرج بولنمغله، (وینسنه) محلسنه حبس اولنمشدی. سبیلی تخلیه اولندقدن صکره، مشهور «مجموعهٔ فنون»ك یعنی (آنسیقلوپدیا)نك تحریرینی قوروب، دالمبرتله اشتراك ایتمش؛ وطائفهٔ رهبان ایله حکومتك کوسترديکی موانع کثیره ایله برابر، ۱۷۵۱ دن ۱۷۷۲ تاریخنه‌دك ۲۱ سنه بوبیوك اثره چالیشه‌رق، ۱۷ سی متن و ۱۱ ی اشکال اولمق اوزره، ۲۸ بیوك جلددن مرکب اولان اثر مذکورك وجوده کلمسنه سبب اولمشدر. بو اثرده کندیسی فلسفهٔ قدیمه وصنایعه دائر اولان مقالاتی یازوب، اقتدارینی اثبات ایتمشدر. بوندن ماعدا برچوق جدی تألیفاتله، بعض حکایه وتیاترو کتابلری یازمش؛ واسمنی بللی ایتمکسزین دخی بعض کتابلر نشر ایتمشدی. دیدرو خرستیانلغك بك علیهنده اولوب، اکثر آثاری راهبلره قارشیدر. الحاد درجه‌سنه قدر دخی واریر. وولتر، روسو، دالمبرت، هولباش وسائر معاصرین حکما ایله وعلی الخصوص غریم ونژون ایله بك دوست اولوب، یالکز

روسو ایله بعده بوزشمشیدی. کنج ایکن اولنوب، برقیزی دنیایه کلمشدی، وبو قیزی فوق العاده سور-دی. نشر ایتدیکی آثار کندیسنی رفاهله یاشاتهمبوب، کتابلرینی صاتمق مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، روسیه ایمپراطوریچه‌سی ایکنجی قاترینه، دیدرو صاغ اولدقجه کندیسی قوللانمق شرطیله، کتابلرینی ۵۰۰۰۰ فرانقه اشترا، وکندیسنه معاش دخی تخصیص ایدهرك، قید ضرورتدن قورتارمش؛ و ۱۷۷۳ ده دیدرو برای تشکر پترسبورغه کیدوب، عودتنده بقیهٔ عمرینی انزواده کچیرمشدر. (نژون) دیدرونك آثارینی جمعله، ۱۵ جلد اوزره نشر ایتمشدر. بعده دیدرونك آثاری دفعاتله طبع اولنه‌رق، صکره‌دن بولنمش بعض تألیفات ومخابراتی دخی علاوه اولنمشدر. قیزی ترجمهٔ حالنی دخی یازمشدر.

دیدو (Didot) فرانسه‌ده مشهور برمطبعه-جی عائله‌سی اولوب، برنجیلری اولان (فرانسوا دیدو)، که ۱۷۲۰ ده پارسده طوغوب ۱۸۰۴ ده وفات ایتمشدر، برمطبعه وبر حروفات دوکمخانه‌سی تأسیس ایدوب، حروفاتی کوزللشدیرمش؛ وبك کوزل ومصحح کتابلر نشر ایدهرك، هم فن طباعتك هم معارفك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتمشدر. — بیوك اوغلی (پیر دیدو) ایله کوچك اوغلی (فبرمین دیدو) وبونك اوغللری دخی بوصنعته دوامله، فن طباعتك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتدکدن بشقه، بعض نافع کتابلر دخی تألیف ایتمشلردر.

دیدون (Didon) صور حاکمی مشهور پیکمالیونك همشیره‌سی وبعلك قیزی اولوب، صوری ترکله برطاقم فنیکه‌لیلرله قبل المیلاد ۸۶۰ ویا ۸۸۰ تاریخلرنده آفریقایه کچه‌رك، تونس جوارنده بولنمش اولان (قارتاج) شهر قدیمنی تأسیس ایتمشدی. روایته کوره (جنون) قومنك حکمداری (پارباس) صاحبهٔ ترجمه‌یه عاشق اولوب، زوجنه اصرار ایتدیکندن، دیدون بونك تعقیباتندن قورتلمق ایچون، اتلاف نفس ایتمشدر. بعض شعرانك منظومه-لرینه مبنی علیه اولمش؛ وبعض مشهور رساملر طرفندن تصویر اولنمشدر.

دیدیموتیخوس (Didymotichos) دیمتوقه‌نك اسم اصلیدر. [«دیمتوقه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیدیوس یولیانوس (Didius Julianus) روما ایمپراطور لرندن اولوب، ۱۳۳ تاریخ میلادیسنده میلانده طوغمش؛ وقومودیوسك زمانده خدمت ایدوب، جرمان اقوامندن (قات) قومنی مغلوب ایتمشیدی. (پرتیناقس)ك وفاتنده ۱۹۳ تاریخنده ایمپراطورلغه قعود ایتمش وایکی سنه صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) لومبارد لرك صوك حکمداری اولوب، ابتدا (ایستریا) دوقه‌سی ایکن، (آستولف)ك بلا ولد وفاتی اوزرینه، ۷۵۷ تاریخ میلادیسنده، لومبارد لر حکمداری اولمش؛ وپاپا ایکنجی اتیانه قارشی محاربه ایدوب، (پیپن) طرفندن مغلوب اولمش ایدی. اتفاقی قزانمق امیدیله، قیزینی شارلمانه وبرمش ایسه‌ده، برسنه صکره شارلمان قیزینی تطلیق ایتمش؛ ودیدیه شارلمانك طرد ایتدیکی یکنلرینی وملکنی ضبط ایتمش اولدیغی آکیتانه دوقه‌سی (هونالد)ی حسن قبول ایتدیکندن، شارلمانك خصومتنی قزانوب، نهایت ۷۷۳ ده، پاپا طرفندن اولنان استمداد اوزرینه، شارلمان دیدیه‌نك ممالکنی ضبط، وکندیسنی دخی اخذ ایله، (فوریه) مناستریه حبس ایتمکله، اواده وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) فرانسه متأخرین ادباسندن اولوب، ۱۸۰۴ ده اسویچره‌نك (جنو) شهرنده طوغمش، و۱۸۶۴ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازمشدر.

دیدیه (St. Didier) فنولیکلرك بواسمله ایکی عزیزلری اولوب، برنجیسی (لانغره) پسقبوپوسی ایکن، ۲۶۴ تاریخ میلادیسنده قتل اولنمشدر. مایسك ۲۳ نده بورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی فرانسه‌ده‌کی (ویانه) باش پسقبوپوسی ایکن، ۶۰۸ ویا ۶۱۲ ده لیون قریبنده قتل اولنمشدر. بونك دخی بورطیسی یوم مذکورده اجرا اولنور.

دیر زور مستقل متصرفلغنك مرکزی برقصبه اولوب، برالشام ایله جزیره

آره‌سنده وفرانك ساحل غربیسنده اوله‌رق، رقه‌نك ۱۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (خابور) منصبنك یعنی (قرقسیه) خرابه‌لرینك ۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده، ′۲۰ °۳۵ عرض شمالی ایله ′٤٥ °۳۷ طول شرقیده واقعدر. ۲۵۰۰ خانه‌سی و ۲۰۰۰۰ اهالیسی اولوب، ۱۸۷۵۰ سی مسلم و قصوری سریانی و ارمنی و یهودیدر. کوزل برقصبه اولوب خانه‌لری بیاض و سوقاقلری دوزدر. مکمل برحکومت قوناغی، ۳ جامع شریفی، ۲ کلیسامی، بر رشدیه و ٤ ابتدائی مکتبی، برعسکری خسته‌خانه‌سی، برحمامی، ۳۰۰ دکانی حاوی، ٥ چارشیسی و ٤ خانی واردر. قارشیسنده اوله‌رق فرانك ایچنده بولنان (احوبجه) آطه‌سی اشجار ونباتاتله مستور وقصبه‌یه برکوپری ایله مربوطدر. یکی بر قصبه ایسه‌ده، شام ایله بغداد آره‌سنده‌کی کاروان طریقنك اوزرنده واقع اولمغله برابر، برالشام وجزیره جهتلرنده طولاشان عربانك دخی مرکزی بولندیغندن، خیلی اهمیت تجاریه‌سی واردر. فیولرینك صوبی پك آجی اولوب، اهالیسی فرات صوبندن ایچر. بورانك دخی چیانی واردر. اصل اسمی (دیررمان)در. (زور) منصرفلغنك مرکزی اولق مناسبتیله (دیر زور) دخی دیرلرسه‌ده، اصل (دیر زور) اهواز جهتنده برمناستر ایدی.

دَیر «مناستر» دیمك اولان بوکلمه دیکر برطاقم اسملره اضافتله جزیره و عراق وشام ومصر و سائر بلاد عربده بر چوق مشهور مناسترلره وبعض قرا وسائر محلره علم اولمشدر. یونانك اك مشهوری موصل قربنده بولنان (دیرا بون) در، که حضرت نوح (عم)نك قبرینی حاوی اولدیغی مظنوندر.

دیر آسیای وسطیده کابل نهریله هندوکوه آره‌سنده وکابل نهرینه دوکیلن (کونه) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ′۱٤ °۳۵ عرض شمالی ایله ′۲۹ °٦۹ طول شرقیده واقعدر.

دیراخیوم (یاخود دوراخیوم ـ Dyrachium) دراج قصبه‌سنك اسم اصلیسی قدیمیدر.

دیرالقمر جبل لبنان مستقل متصرفلغنك مرکزی اولان بر قریه اولوب، بیروتك ۳۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده، طاغلر آره‌سنده، ۹۰۰ متره ارتفاعنده وبیروت ایله صیدا آره‌سنده (نهر الدامور) اسمیله دکیزه منصب اولان (وادی القاضی) اوزرنده واقعدر. باشلیجه درزی ومارونیلردن مرکب ۲۱۷۵ اهالیسی، برکلیسا ومناستری وسدلر اوزرینه یاپلمش کوزل باغچه‌لری واردر. قارشیسنده ووادینك او بر طرفنده درزیلر امیری بشیرك مقری بولنمش اولان (بیت الدین) سرایی بولنیور.

دیرشاؤ (Dirschau) پروسیه‌نك شمال شرق جهتنده واقع نفس پروسیه ایالتنده، (دانسیغ) سنجاغنك (استارغارد) قضاسنده واستارغاردك ۲٤ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (ویستوله) ایرماغنك منصبنه قریب منقسم اولدیغی قوللرك غربیسی اوزرنده برقصبه اولوب، ۹۷۱٥ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌سی، چناق چومله‌ك وطوغله فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، اودون تجارتی ووستوله اوزرنده کوزل برکوپریسی واردر. مشهور قیودان قوفك معینده دور عالم ایتمش اولان مشاهیر طبیعیون وسیاحیندن (فورستر)ك مسقط رأسیدر.

دیرق هارتوغ (Dirk - Hartog) آوسترالیانك ساحل غربیسی قارشیسنده و «کوپکلر قوبی»نك مدخلنده اوله‌رق ′۲٦ °۲۵ عرض جنوبیده واقع اوج آطه‌نك اك غربیسی واك بیوکی اولوب، بویی ۷۰ واکی ۱٥ کیلومتره‌در. سواحلی صرب ودیك اولوب، اوسنی دوزدر. آثار صولری چوق اولوب، بك کوزل وواسع مرعالری حاوی اولمغله اخیراً بعض انکلیزلر برلشوب، کابتلی سوریلر تشکیل ایتمشلردر. صوینك کثرتی حسبیله کیلر دخی چوق اوغرارلر.

دیرك دیار بکر ولایت وسنجاغنده، دیاربکرك ٦٥ کیلومتره جنوبنده وماردینك ۳٦ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره‌جه طاغك اتکنده وخابوره تابع جرجب نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، بیك قدری ارمنی وقصوری کرد اولق اوزره، ۲۵۰۰ اهالیسی، برجامعی، برکلیسامی، برحمامی، برخانی، ۱٥۰ دکانی و ۱۰ چشمه‌سی واردر. آب وهوامی کوزل اولوب، زیتون

وانجیر ونار آغاجلریله محاطدر . — دیرك قضاسی شمالاً نفس دیار بکر، غرباً سبورك قضالریله، شرقاً ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۴۴۸ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، تربیعاً ۲۷۸۴ کیلو-متره‌لکی قابل زراعت، ۶۴۶ کیلو متره‌لکی طاغلق وطاشلق، ۱۸ کیلومتره‌لکی دخی اورمانلقدر. اهالیسی ۱۸۲۸۸ کشیدن عبارت اولوب، ۱۵۲۸۸ ی ترك وکرد وعرب وچرکس اولهرق مسلم و ۳۰۰۰ ی ارمنی وسریانی اولهرق خرستیاندر. قضا ۷۸ قریه‌دن مرکب اولوب، محل، متینان، شتکور ولیف اسملریله درت ناحیه‌یی حاویدر. تمامیله فرات حوضه‌سنده بولنوب ، خابور نهرینه تابع جرجب چایلك منابعنی جامعدر. اراضیسی یك منبت ومحصولدار اولوب، اهالیسنك زراعته عدم اهتاملریله ومخرجلرینك بعد مسافه‌سیله برابر خیلی محصولات آلنیر. اشجار مثمره‌سی وباغچه‌لری پك چوق اولوب، میوه‌لری یك مبذولدر. باغلری دخی چوق اولوب، یك مقبول برنوع شراب چیقار. مرعالری یك چوق واوتلری رایحه‌دار اولغله، یك کابیتلی اولان قیونلری سودندن کوزل رایحه‌لی یاغلر چیقار. صیغیر، آت، مرکب، استر کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر .

دیروت { مصرده رشید اداره‌سنده ورشیدك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده ونیلك رشید قولی اوزرنده برکوچك قصبه‌در .

دیره { بحر احمرده باب المندبك ساحل غربیسنده بولنمش اسکی برقصبه‌نك اسمیدر.

دیریا { (Deirie) آلتنجی قرن میلادیده بیوك برتانیه‌ده (آنغل) قومی طرفندن تشکیل اولنمش برکوچك دولت اولوب، بعده (برنیکیه) دولتیله برلشدیریلدرك، حکومات سبعه‌نك بری اولان (نورتومبرلاند) دولتنی تشکیل ایتمشدر.

دیزرائلی { (D' Israeli) [« اسرائیلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیزك { ایرانك شرق جنوبی جهتنده وبلوجستان حدودی قریبنده اولهرق (مشکد) نهرینه تابع برچای وادیسنده برقصبه اولوب، همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزیدر . حقیقتده قصبه بربرینه یقین ۶ قریه‌دن مرکبدر . ناحیه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۰۰۰ مربع کیلو متره واهالیسی ۳۰۰۰۰ کشی اولوب، حبوباته متعلق محصولاتیله خرمالری چوقدر . — اسطخری بواسمله سمرقند قریبنده برقریه دخی بولندیغنی، وبعض علمانك مسقط رأسی اولوب، ماء جاریسی ورباطی اولدیغنی بیان ایدیور.

دیژون { (Dijon) فرانسه‌نك جهت شرقیه-سنده (قوته دور) یعنی «آلتون ساحل» ایالتنك و (بورغونیه) خطه‌سنك مرکزی برشهر اولوب ، پارسه‌نك ۲۷۱ کیلو متره جنوب شرقیسنده و (اوشه) ایله (سوزون) نهرلری ملتقاسی اوزرنده واقعدر . کوزل وتجارتکاه برشهر اولوب، ۴۸۰۰۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، مقرح تفرجکاه-لری، آقادمیاسی، علوم وفنون درسخانه‌سی، حقوق وطب مکتبلری، مکتب اعدادیسی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی ، نباتات باغچه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، وقتیله پولتیقه متهملریچون محبس اتخاذ اولنان برقلعه‌سی، متعدد دمیر یولاری وبعض آثار عتیقه‌سی واردر. خردالی مشهوردر. اسکی برشهر اولوب، ابتدا قیصر طرفندن اردوکاه اتخاذ اولنمش؛ وروما ایمپراطورلرندن (آورلیان) جمع صیغه‌سیله (دیویس) دینلن یتون آلههٔ کاذبه‌نك عبادتنه مخصوص بر معبد تأسیس ایتمکله ، (دیویو Divio) تسمیه اولنمشدی، که دیژون بوندن مأخوذدر . طقوزنجی قرن میلادیدن صکره کسب اهمیت ایتمکه باشلامشدر.

دیژونه { (Dijonnais) فرانسه‌نك بور-غونیه خطه‌سنده دیژون شهریله اطرافندن عبارت بر بقعه ایدی. تقسیمات جدیده‌ده (فوته‌دور) ایالتی داخلنده بولنیور.

دیس { (Diss) انکلتره‌نك (نورفولق) سنجاغنده و (نورویچ) ك ۳۲ کیلومتره جنوب‌غربیسنده اولهرق شمالی دکیزینه دوکیلن (وادنی) نهرینك ساحل یمینده بر قصبه اولوب، ۳۸۵۰ اهالیسی وکیتن ایپلیك ایله چوراب وسائره‌یه متعلق بعض معمولاتی واردر.

دیسا { (Dissa, Deesa) هندستانده کجرات خطه‌سنك (کیکوار) حکومت ممتازه-

سنده واحد آبادك ۱۵۰ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. اطرافندکی اورمانلرده چوق آرسلان وقیلان بولنور.

دیست (Diest) بلجیقه‌نك (برابانت) ایالتنده و (لوون) لك ۲٤ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۷۳۲۰ اهالیسی، اسنحکاماتی، چوخه وسائر منسوجاتله بیره فابریقه‌لری وبافر دوکمخانه‌سی واردر. بیره‌سی مشهوردر.

دیسقو (Disco) غرونلاندك ساحل غربیسی فارشیسنده بر بیوك آطه اولوب، منتهای جنوبیسی ′۱۱ °٦٦ عرض شمالی ایله °۵۵ طول غربیده واقعدر. بویی تقریباً ۱٦۰ کیلومتره اولوب، °۷۹ عرض شمالیده دکیزك ایچندن قبالق بر قول اوزاتهرق، صاغلام بر لیمان تشکیل ایدیور، که بولیمانك ایچنده دانمارقه‌نك اوجهنده‌کی مستملکاتنك مرکز اداره‌سی اولان (غودهاون) قصبه‌سی بولنیور. بو قصبه بالینه آوجیلرینك انجاکاهیدر. جزیرهٔ مذکوره ایله غرونلاند آره‌سنده‌کی دیسقو قوبی ۱۰۰ کیلومتره عرضنده اولوب، یازین غیرمنجمد حالنده بولنور، و یالکز اونه بریسنده بعض بوز قیالری بوزر.

دیسقوریدس [« دیوسقوریدس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیسمال (Dismal) آمریقای شمالیده ۶ مالك مجتمعه‌نك سواحل شرقیه‌سی قربنده و (ویرجینیا) ایله شمالی قارولینه جهوریتلری آره‌سنده بیوك بر بطاقلق اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰۰ مربع کیلومتره‌در. بوکسك اوتلروقامشلرله مستوردر.

دیسنا (Disna) روسیه‌نك جهت غربیه‌سنده غربی دوینه‌یه تابع بر نهردر، که (قوونو) ایالتنك (نووو آلکساندروفسق) قضاسنده همنامی اولان بر کوچك کولدن چیقه‌رق، بطاقلق واورمانلق بر طاقم اراضیدن ایچندن ابتدا جنوب شرقیه وبعده شمال شرقیه طوغری جریانله، ۱٤۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، همنامی اولان قصبه‌ده صولدن دوینه‌یه دوکیلور.

دیسنا (Disna) روسیه‌نك جهت غربیه‌سنده، (ویلنا) ایالتنده و ویلنانك ۲۳۱ کیلومتره شمالی شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان چایك غربی دوینه‌یه دوکلدیکی محلده واقع فضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۱۱۰ اهالیسی، چناق چوملك وطوغله فابریقه‌لری وحبوباتله کتن وحیوانات تجارتی واردر.

دیصا مصرده اسکی برقصبه اولوب، جوار-لرینك دخی بو اسمه اضافتله تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیغورامیرز (Diego Ramirez) بحر منجمد جنوبیده، آمریقای جنوبینك منتهای جنوبنده واقع (هورن) برونتك ۹۳ کیلومتره جنوب غربیسنده و′۳۰ °۵۹ عرض جنوبی ایله ″۲٤′۵۵ °۷۰ طول غربیده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، الك بیوکلرینك حذای بحردن اللی آلتمش متره ارتفاعلری واردر. اوزرلرنده یوکسك اوتلر وبعض طاتلی صو منبعلری بولنور.

دیغوسوآرز (Diego Suarez) مداغسقار جزیره‌سنك منتهای شمالنده واسع وامین برقوی اولوب، جوارلریله برابر فرانسه-نك تحت ضبطنده‌در.

دیغوغارسیا (Diego Garcia) بحر محیط هندیده (موریس) آطه‌سی قربنده‌کی (شاغو) جزایر صغیره‌سنك الك بیوکی واك مهمیدر.

دیغونقو (Diegunko) سودان غربیده (فوته‌جالو) خطه‌سنده اهمینلی بر قصبه‌در.

دیغوه (Digoa) سودان وسطیده (بورنو) حکومتنه تابع وفوقه (یاخود کوکه) نك ۱۰۰ کیلومتره جنوبنده واقع بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی اولدیغی مروبدر.

دیفوبوس (Deiphobe) تروآ حکمداری مشهور (پریام) لك اوغلی اولوب، برادری (پارس) لك وفاتندن صکره، یونانیلرله تروآ-لیلر آره‌سنده سبب محاربه اولان هلنه‌یی تزوج ایتمش؛ وبعده منلاس هلنه طرفندن اوطه‌سنه ادخال او-لنه‌رق، کندیسنی اویقوده باصوب، بیچاقله اولدیرمشدر.

دیفوبه (Deiphobe) اساطیر یونانیه‌یه کوره برکاهنه اولوب، کویا کیج ایکن شمسدن کنایه اولان (آپولون) لك معشوقه‌سی اولمغله،

بوندن آوجنده طوتدیغی قوم دانه‌لری قدر سنه یاشا. مغی طلب ایتمش، وآنجق کنجلکنك دوامنی دخی برابر طلب ایتمکه اونوتدیغندن، اختیارلغی امتداد ایتمش؛ وکویا (ایروس) ایتالیابه کیتدیکنده، بوعجوزه ۷۰۰ یاشنده اولوب، کندیسنه جنت وجهنمی کزدیرمش؛ وتارکینه دخی کهانت کتابلرینی صاتمش.

دیفیل (Diphile) بونانیلرك اسکی مضحکه نویس شعراسندن اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخلرنده ینوبده یاشامش، وبوز قدر مضحکه یازمش ایسه‌ده، یالکز بعض فقره‌لری بولنه بیلمشدر.

دیك (Digh, Deeg) هندستانك شمال غربی جهتنده (بهارتپور) حکومت ممتازه‌سی داخلنده و (متره) نك ٤٠ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. قرن حاضر میلادی اوائلنده انکلیزلره قارشی اولنان محاربانده کسب شهرت ایتمشدر. ذاتاً پك قدیم بر قصبه‌در. قصبه‌نك خارجنده اسکی وبیوك بر سرای واردر.

دیکدان قارسك کرمانه قریب اولان سا. حلنده وهرمز جزیره‌سنك قار. شیسنده مستحکم برقلعه ایدی، که آل جلندی ضبطنده بولنوب، بونلر اورادن مرور ایدن سفائندن رسم آلیرلردی.

دیکسون (Dixon) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جهو. ریقنده، و (شیقاغو) نك ۱۸۰ کیلومتره غربنده و (روق‌ریور) نهرینك ساحل یسارنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٤۰۵۰ اهالیسی وبرقاج دمیر یولی واردر.

دیکمار (Diquemare) فرانسه علمای طبیعیوندن برآبه اولوب، ۱۷۳۳ تاریخنده هاوره‌ده طوغمش، و ۱۷۸۹ده وفات ایتمشدر. تاریخ طبیعی وهیئت وجغرافیا ایله اوغرا. شه‌رق، خیلی نافع کتابلر یازمش، وبعض کشفیاته دخی موفق اولمشدر.

دیکن (Ch. Dickens) انکلتره. نك اك مشهور حکایه نویسلرندن اولوب، ۱۸۱۲ده پورچوندده طوغمش، و ۱۸۷۰ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازوب، قوهٔ مخیله‌سنك وسعتیله و افاده‌سنك سلاست ولطافتیله شهرت بولمشدر. ممالك مجتمعه‌یه وایتالیایه واقع ایکی سیاحتنی دخی بر طرز دلنشینده یازمشدر. آثاری آوروپا لسانلرینك اکثریتنه ترجه اولنمشدر.

دیکیلی آبدین ولایتنده ازمیرسنجاغنك برغمه قضاسنده وبرغه‌نك ۱۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ساحل بحرده ومدللینك فارشیسنده واقع و ۳۲۷۷ اهالیی جامعدر. — دیکیلی ناحیه‌سی برغه قضاسنك جهت غربیه‌سندن عبارت اولوب، شمالاً آیازمند وقوزاق، جنوباً دخی چاندارلی ناحیه‌لریله محدوددر. ناحیه ۱۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

دیکیلی طاش استانبولده سلطان احمد جامع شریفی قارشیسنده وآت میدانده بولنان مسله‌یه ویریلن اسمدر. [«آت میدانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیلم ایرانك شمال غربی جهتنده وبحرخزرك جنوب غربی ساحلنده بربقعه اولوب، کیلان خطه‌سنك شمالی غربی قسمندن عبارتدر. بو بر اسکیدن اترا کله مسکون اولوب، آل بویه سلاطینی دخی دیلمی ایدیلر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت.]

دیلم (بن فیروز الحیری) صحابه‌دن ویمنده‌کی بنی حیردن اولوب، اورادن الك اول نزد حضرت پیغمبریه کله‌رك شرف اسلامله مشرف اولان بو ذاتدر. فتح مصرده حاضر بولنوب، اوراده قالمش ایدی. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر. بعض مورخین بوذاتی اسود عنسیی قتل ایدن (فیروز دیلمی) دن فرق ایتمه‌مشلردر.

دیلم خلفای عباسیه زمانده بغدادده کسب اشتهار ایدن اطبادن اولوب، خلیفه معتمد بالله‌ك وزیری بولنان حسن بن مخلدك خدمت طبابتنده بولنوردی. اوغلی داود بن دیلم دخی خلیفه معتضد بالله‌ك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

دیلمان ایرانك آذربیجان خطه‌سنده وتبریزك ۱۲۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق، اورمیه کولنه دوکیلن بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

— اصفهان قربنده بو اسمله بر قریه اولدیغنی دخی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیلمی { [« فیروز دیلمی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیلمی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بر ایکی بیت اونکدر :

همرنگی لبانش وهمرنگ کل قبای
بر دست‌ی کرفته وبرکل نهاده پای
نور بهار یافته ازدست او نبید
بوی بهشت یافته ازپای او سرای

دیلنبورغ { (Dillenburg) پروسیه‌نك جهت غربیه‌سنده (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) قضاسنده و ویسبادنك ۸۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۳۶۳۰ اهالیسی، بافیرله نیکل ودمیر معدنلری، کیرج فرونلری ودباغخانه‌لری واردر.

دیلولو { (Dilolo) آفریقای جنوبینك وسطلرنده، ۱۱° ۳۰ عرض جنوبی ایله ۱۹° طول شرقیده برکول اولوب، (زامبز) ایله (قولغو) ایرمافلرینك منابعی آره‌سنده واقعدر. ۱۸۵۴ده سیاح شهیر (لیوینغستون) طرفندن کشف اولنه‌رق، ۱۸۷۵ده دخی (کامرون) طرفندن کورلمش ایسه‌ده، هنوز هر طرفی واحوالی تمامیله تعیین ایده‌مه‌مشدر.

دیله { (Dyle) بلجیقه‌ده برچای اولوب، اسقو ایرماغنه تابع (روبل) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایك بریدر. باشلیجه (برابانت) ایالتنده ابتدا شمال شرقیه بعده شمال غربی‌یه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، ۸۶ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نته) نهریله برلشه‌رك، (روبل) نهرینی تشکیل ایدر، که بوده، برکیلومتره دها آشاغیده اسقویه دوکیلور. مجراسنك ۲۳ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

دیلینکن { (Dillingen) باویره‌نك (سوآبه) سنجاغنده و (آوغسبورغ)ك ۴۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۳۰ اهالیسی وچوخه وکاغد فابریقه‌لری واردر. — پروسیه‌نك رین ایالتنده (تروه) سنجاغنك (سارلوبی) قضاسنده و مرکز قضانك ۳ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمله برکوچك قصبه بولنوب، ۲۷۲۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌سی واردر.

دیمبویچه { (Dimbovitza) رومانیانك اقلاق خطه‌سنده بر نهردر، که (قاریات) سلسلهٔ جبالنده (موستلو) سنجاغنده ۲۵۰۰ متره ارتفاعی اولان بر محلده نبعاله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، بکرشلك ایچندن کچه‌کدن صکره طونه نابعلرندن (آرجو) ونام دیکرله (آرجش) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۲۲۵ کیلومتره طولنده اولوب، طاغلرده‌کی صویی براق ایسه‌ده، اووه‌یه ایندکدن صکره، صاریمتراق برنك آلیر. — بو نهرك شق ایتدیکی ایالت دخی بو اسمله مسمی اولوب، ۱۴۱۹۸۵ اهالیسی واردر. مرکزی تیرغوویچه قصبه‌سیدر.

دیمتوقه { (Dimotika) ادرنه ولایت وسنجاغنده و ادرنه‌نك ۴۰ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، قزیل دلی نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده وبو نهرك مریج ایرماغنه دوکلدیکی محل قربنده اوله‌رق، روم‌ایلی بیوك خطندن تشعبله دده اغاجنه منتهی اولان دمیر یولك کذرکاهی اوزرنده واقعدر. اکثری مسلم وقصوری روم، ارمنی، بلغار ویهودی اولمق اوزره، ۸۷۰۷ اهالیسی، قصبه‌نك اوسنده واقع تپه‌ده خراب بر قلعه‌سی، سوری، ۷ جامع شریفی، ۳ مسجدی، ۳ تکیه‌سی، ۳ کلیساسی، ۱ خاوره‌سی، رشدیه مکتبی، ۲ مسلم وبر قاچ روم وارمنی وبلغار مکاتب ابتدائیه‌سی، بعده حبسخانه اتخاذ اولنمش قدیم وواسع بر صهریجی وسائر بعض آثار عتیقه‌سی، اطرافنده باغ وباغچه‌لری، بر عسکری وبر غربا خسته‌خانه‌سی، سنه‌ده برکره پاسقالیه‌دن اول فوریلور پنایری وبهر هفته پازاری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (دیدیموتیخوس) یعنی « ایکیزلر سوری » در. ۷۶۳ تاریخ هجریسنده غازی خداوندکار جابندن فتح اولنه‌رق، موقعنك لطافتی حسبیله، بر سرای دخی تأسیس بیورلمش، و ادرنه‌نك فتحنه دکین بر ایکنجی پایتخت حکمنده بولنمشدر. تیمور طاش دیمکله شهیر اسوج قرالی اون ایکنجی شارل بولتاوه محاربه‌سندن صکره بر مدت بو قصبه‌ده اقامت ایتمشدر. — دیمتوقه قضاسی

شمالاً نفس ادرنه، غرب شمالی جهتندن اورنه کوی، جنوباً صوفیلو، شرقاً دخی جسرارکنه قضاسیله محاط وحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۶۳۱۷ دونمدن عبارت واراضیسی حارضه‌لی واولدقجه منبتدر. مریج حوضه‌سی داخلنده اولوب، نهر مذکور ایله قزیل دلی چایی وبونلره تابع بعض درهلر قضانی شق واروا ایدرلر. محصولات زرعیه‌سی حبوبات متنوعه ایله توتون، پاموق، قاون، قاربوز، اوزوم وسائر میوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. خیلی ابیك قوزه‌سی وبالدخی چیقار. کلیتلی شراب دخی پیلور. معمولات صناعیه‌سی قادینلر طرفندن پیلان چوراب، شیاق وعبا کبی منسوجاتله چناق چوره‌ك کبی جزئی شیلردن عبارتدر. اورمانلری چوقجه ایسه‌ده باشلیجه اودون قطعنه یارار. داخلی قضاده ۱۱ جامع، ۱۲ مسجد، ۲ خراب مدرسه، ۱۸ اسلام، ۱۲ روم، ۲ بلغار، ۱ ارمنی و بر یهودی مکتبی، ۳۱ روم و بر بلغار وارمنی کلیساسیله بر حاوره، متعدد طاش وکرج اوجاقلری و ۸ کرمید وطوغله فابریقه‌سی موجوددر. قضانك قهلی برغوس، قره‌جه خلیل، صالتق و قره کلیسا اسملریله درت ناحیه و ۴۲ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی ۲۶۵۵۱ کشیدن عبارتدر. مقدار مذکوردن ۸۰۸۳ ی مسلم، ۱۷۳۶۱ ی روم، ۱۱۵۳ ی بلغار، ۲۱۶ سی ارمنی و ۲۲۸ ی ده یهودیدر. حیوانات اهلیه‌سی ۹۳۳۰ صیغیر، ۱۲۰۰ بیکیر، ۳۹۱۳۴ قهون، ۲۴۹۱۵ کچی، ۳۲۵۶ طومور، ۵۰۰ مرکب و ۳۵ استردن عبارتدر.

دیمقراطیس (یاخود دمقراط) [« دیمو. قریت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیمن [« وان دیمن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناپور (Dinapour) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالت وسنجاغنده و پاتنه‌نك ۱۶ کیلومتره غربنده اوله‌رق کنك ایرماغنك صاغ یعنی جنوبی ساحلنده وکلکته‌دن اله‌آباده کیدن دمیریول خطی اوزرنده برشهر اولوب، ۴۲۰۸۵ اهالیسی واردر.

دیناجپور (Dinadjpour) هندستانده بنکاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده وکلکته‌نك ۴۰۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (پورنابهاده) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی واردر. — سنجاغی غایت منبت وکاملاً مزروع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۶۸۶ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولدیغی حالده، ۱۵۰۱۹۲۴ اهالیسی واردر.

دینار خداوندکار ولایتنك منتهای جنوبنده قره‌حصار سنجاغنك صندقلی قضاسنه ملحق کیکلر ناحیه‌سنك مرکزی برقریه اولوب، قره حصارك ۷۰ وصندیقلینك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. آیدین دمیر یولنك شمدیکی حالده صوك موقفیدر.

دینار بو اسمله صحابه‌دن ایکی ذات بولندیغی مروی اولوب، بری انصاردن وعدی بن ثابتك ودیکری عمرو بن دینارك پدریدر.

دینارق (Dinarque) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخلرنده (قورنته)ده طوغمش، وآنسده دعوی وکیللکی ایتکله بیوك بر ثروت قزانمش ایدی. خطبه‌لرندن بعضیسی موجوددر.

دیناره (Dinara) آوستریاده دالماچیا ایله خروات‌ستان آره‌سنده برطاغ اولوب، ۲۲۷۳ متره ارتفاعی واردر. آلپ جبالنك شرقی قولی بوطاغه نسبتله (آلپ دیناریق) تسمیه اولنمشدر. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناغات (Dinagat) اسپانیا مستملکاتندن اولان فلیپین جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (میندناناو) جزیره‌سنك شمالی اوجنك قارشیسنده واقعدر.

دینان (Dinan) فرانسه‌نك «ساحل شمالی» ایالتنده و (سنت بریو) نك ۶۰ کیلو مترو شرقنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۷ اهالیسی، کوچك لیسانی، سوری، اسکی برقلعه‌سی، بز، فانله وسائر فابریقه‌لری وجوارنده معدن‌صولری واردر.

دیناناگر (Dinanagar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امریتسیر)

ایالتنده ولاهورك ۱۴۲ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۷۶۴۰ اهالیسی واردر.

دینانت (Dinant) بلجیقه‌نك نامور ایالتنده و (موزه) ایرماغی کنارنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ۶۰۲۰ اهالیسی، بافیر ودمیره متعلق معمولاتی وسیاه مرمر اوجاقلری واردر.

دیندیگال (Dindigal) هندستانده مدراس ایالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ۵۰ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۱۲۸۶۵ اهالیسی واوستنده‌کی تپه‌ده برقلعه‌سی واردر.

دیندینغ (Dinding) ملاقه شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسی قارشیسنده وملاقه بوغازی‌فریسنده برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، ۲°۲۰′ عرض شمالیده واقعدرلر.

دینقه (Dinkas) سودان شرقیسنده نیلك غربی قولی اولان بحر الابیضك وادیسی اطرافنده و ۱۲° ایله ۵° عرض شمالیسی آره‌سنده ساکن برقوم‌اولوب، زنجی‌ایله بربر جنسلرینك امتزاجندن حاصل اولمشدر. برچوق قبائله منقسم اولوب، جمله‌سی برلسانله متکلمدرلر. سیمالری دوزگون وبویلری قیصه اولوب، مونس آدملردر.

دینکلسبول (Dinkelsbühl) باویره‌نك وسطی فرانقونیه ایالتنده وآنسباخك ۳۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق طونه‌یه تابع (وورنیج) چایی اوزرنده و (وورتمبرغ) حدودی قریبنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۲۴۰ اهالیسی وغائت، شابقه، بویا وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

دینور عراق عجمیده همداندن بکرمی فرسخدن زیاده‌جه مسافه‌ده واقع برشهر ایدی، که مدنیت اسلامیه زمانلرنده بك معمور اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم خرابدر. یاقوت حموی بوشهرك همدانك ثنائی بیوکلکنده اولدیغنی بیان ایدیور.

دینوری (ابومحمد عبدالله بن مسلم) [« ابن قتیبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — عبدالله بن محمد بن وهب دینوری مشاهیر محمدیندن اولوب، کندیسندن برچوق ذوات روایت احادیث شریفه ایتمشلرسه‌ده، روایتی اوقدر موثوق دکلدر. — احمد بن داود دینوری مورخیندن اولوب، امام‌اعظم ابوحنیفه‌نك ترجمهٔ حالنی یازمشدر. — ابوبکر بن حسن دینوری دخی مورخیندن اولوب، فارسی لسانله یازمشدر.

دینوقرات (Dinocrate) ماکدونیه‌لی مشهور بر معمار اولوب، اروستات طرفندن احراق ایدلمش اولان افس معبد مشهورینی یکیدن بنا ایتمشدی. روایته کوره آنوس یعنی آیتوروز طاغنی حفر ایله النده بر شهر طوتار جسیم برهیکل صورتنه قومنی دخی قورمشیدی. بطلیموس فیلادلف طرفندن مصره جلب اولنه‌رق، اسکندریه شهرینی تزیین ایتمشدی.

دینیانو (Dignano) آوستریانك ایستریا خطه‌سنده و (پولا)نك ۱۳ کیلومتره شمالنده وساحل بحردن ۶ کیلومتره ایچریده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهالیسی واردر. تریسته‌دن پولایه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر.

دینیه (Digne) فرانسه‌نك پروونسه خطه‌سنده «آشاغی آلپ» ایالتنده و پارسك ۷۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهالیسی، معدن صولری وقورو میوه‌لریله شکرله‌لری واردر.

دیو بواسم السنهٔ آریانیه‌نك الك قدیمی اولان سانسکری لسانینده «اله» معناسنی بیان ایدوب، اسکی یونانیلرك (ذیوس) و (ثئوس) و آورو-پالیلرك (دیو) کلمه‌لری بوندن مأخوذدر. زردشت برهمنیلر دینندن آیریلوب، مجوس دینی ایجاد ایدیکنده، برهمنیلرك آلههٔ متعدده‌سنی رد و ارواح خبیثه‌دن عد ایتمکله، فارسیده بواسم البوم «جن» معناسیله مستعملدر.

دیو (Dieu ve dhâ طوغریسی D'yeu) فرانسه‌نك ساحل غربیسی قارشیسنده (وانده) ایالتنه ملحق برکوچك آطه اولوب، ساحلدن ۱۹ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بویی ۱۳ واکی ۴ کیلومتره اولوب، ۲۶۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی قیالق اولوب، بر قلعه‌سی و بر بالیقجی کویی واردر.

دیو (Diu) هندستانك كجرات خطه‌سنه مربوط (كتيوار) شبه جزيره‌سى قارشيسنده وهمنامى اولان برونك شرق طرفنده بركو چك آطه اولوب، پورتكيز مستملكاتندندر. فره‌دن طار بر بوغازله آيرلمش اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۳۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۱۳۸۹۸ كشيدن عبارتدر. شمال شرقى كوشه‌سنده جسيم استحكاماتى واردر. ساحل غربيسنده واقع (پرسه) قصبه‌سنه دخى ديو اسمى اطلاق اولنور. بوقصبه ۱۵۵۵ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن تأسيس اولنه‌رق، بروقت بك اهمينلى وتجارتكاه ايكن، بعده اهميتدن دوشمشدر.

دیو (ياخود ديوه (Dive) فرانسه‌نك جهت غربيه‌سنده برجايدر، كه (وياته) ايالتنده تبعاله، ايالت مذكوره‌يى (سوره) ايالتندن تفريق ايده‌رك، ۶۵ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (سنت هيپوليت) قصبه‌سنده (توئت) نهرينه دوكيلور. برقسمى سير سفائنه صالح حالنه قونمشدر.

دیو (Dives) فرانسه‌ده برنهر اولوب، (اورنه) ايله (قالوادو) ايالتلرينى شق ايده‌رك، ۹۰ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (مانشه) دكزينه دوكيلور.

دیوانه هندستان شعراسندن اوچ ذاتك مخلصى‌اولوب، برى ۱۱۵۰ده وفات ايدن محمد جان، برى بنارسلى ميرزا محمد على خان، برى‌ده ۱۲۰۶ده وفات ايدن لكهنولى برهمنى (رايه‌سرابسرخ) در. اوچنجيسنك اون بيكدن زياده بيتى حاوى فارسى ايكى ديوانى واردر.

دیوانیه بغداد ولايتنك حله سنجاغنده وحله‌نك ۱۸ ساعت جنوب شرقيسنده اولەرق فراتك صول يعنى شرقى ساحلنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهاليسى واردر.

دیوبند طهمورث ــــ [«طهمورث» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دیوبند (Déoband) هندستانده ميرات ايالتنك (سهرنپور) سنجاغنده ومهرنپورك ۳۴ كيلومتره جنوب شرقيسنده اولەرق بك منبت بر اووەنك اورتەسنده واقع قصبه اولوب، ۱۹۱۷۰ اهاليسى واردر.

دیوجانس (ياخود ديوجن (Diogène) يونان قديم مشاهير حكماى كلبيونندن اولوب، ميلاددن ۴۱۳ سنه اول اوقت يونان مستملكاتندن بولنان سينوبده طوغمش، وقبل الميلاد ۳۲۴ تاريخنده فورتنه‌ده وفات ايتمشدر. كنج ايكن پدريله برابر فابزلكله اتهام اولنه‌رق، وطندن تركله، آتنه‌يه كيدوب، (آنتيستن)دن فلسفه تحصيلنه باشلامش؛ وبيوك برفقر وضرورتله پاشامش ايدى. بعده بعض قورصانلرك اليته اسير دوشوب، فورتنه‌ده صاتلمغله، (اكسنياديس) اسمنده برفيلسوف طرفندن اشترا اولنه‌رق، يونك طرفندن وكيل خرج ومربى اطفال صفتيله استخدام اولنمش ايدى. صكره دنيادن چكيلوب، برفوچينك ايچنده اقامت ايدر، وياڭكز برطوربه ايله برعصا و برچناغه مالك بولنور ايدى. حتى بركون برچوجغك آوجنده صو ايچديكنى كورمكله، چناغك دخى لزومسزلغنى آكلايەرق آتديغى مرويدر. بوفقر اختياريسيله مفتخر اولوب، اهل دنيايه وزمانى آدملرينه نظر حقارتله باقردى. بركون كوندوزين النده برفانارله طولاشوب، صورانلره آدم آرايورم ديرايمش. بيوك اسكندر فورتنه‌يى ضبط ايتديكنده ديوجانسى زيارت ايدوب، كونشه ايصينمقده بولمش، واوكنده طوروب، بندن هرنه آرزو ايدرسەك ويرەيم ديمش؛ حكيم جواباً «كولكه ايتمه‌مكزى ايسترم» ديمش. حقنده بوكى بك چوق نوادر منقولدر. وفاتنده جنازه‌سنك مزيله به آتلمسنى وصيت ايتمش ايسه‌ده، احباسى كمال تعظيمله دفن، و مزارى اوزرينه مرمردن بركلب هيكلى ركز ايتمشلردى. عربلر عندنده يونانجه‌دن مستعرب (ديوجانس) اسميله متعارف ايكن، زمانمزده فرانسزجه‌يه تقليداً (ديوژن) اسميله شهرت بولمشدر.

ــــ بواسمله يونان قديم حكماسندن ديكر اوچ ذات دها واردر.

برنجيسى كريده‌ى آپولونيا شهر قديمندن اولوب، قبل الميلاد ۵۰۰ تاريخلرنده تدريس فلسفه ايله مشغول بولنمش؛ والحادله اتهام اولنه‌رق، اعدامنه

قصد اولنمش ایدی. آثارینك بعض فقراتی موجوددر.
— ایکنجیسی بابالی دیمکله شهیر اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخلرندن صکره سلفکیه‌ده طوغمش؛ و آتنه‌لیلر طرفندن سفارتله رومایه کوندریلمك، اوراده برمکتب آچمش ایدی.
— اوچنجیسی (کولیکیا) یعنی آطنه جهتنده‌کی (لاؤدنه) شهرندن اولوب، میلادك ۱۹۰ تاریخلرنده برحیات ایدی. ظن اولندیغنه کوره، (اپیکور)ك مذهب فلسفیسنه تابع اولوب، مذاهب متنوعهٔ فلسفه‌یه متعلق مفصل برکتاب یازمشدر، که الیوم موجوددر. آنجق بوکتابده تنقید یولی التزام ایتمیوب، هرمسموعاتی وبعض فقرات ادبیه‌یی درج ایتمشدر.

دیودور { سیجلیه‌لی — (Diodore de Si-cile) یونان قدیم مشاهیر مورخینندن اولوب، سیجلیه‌نك (آجیریوم) شهرنده طوغمش، وقیصر ایله آوغستوسك زمانلرنده یاشامشدر. آوروپا وآسیا ممالکنی دور ایتدکدن صکره، «کتبخانهٔ تاریخ» عنوانیله ٤٠ فصل اوزره مکمل برتاریخ عمومی یازمشدر. بوتاریخك ۱۵ فصلی موجود اولوب، دیکرلرندن یالکز بعض فقره‌لر طوپلانه بیلمشدر. هر نه قدر بوکتابده حسن انتخاب وتنقید مفقود ایسه‌ده، دیکر تاریخلرده بولنمیان برچوق تفصیلات بولندیغندن، الك قیمتدار آثاردن معدوددر.

دیور { (Diour) سودان شرقیسنده نیله تابع بحرالغزاله دوکیلور برنهر ایله بونهرك مجراسی اطرافنده ساکن قومك اسمیدر. نهرمذکور ٤° عرض شمالی جوارنده ونیام نیام مملکتنده نیعانله شماله طوغری جریان ایدر.

دیورکی { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك حدود شرقیه‌سی قرینده اولهرق سیواسدن ۱۲۶ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی، ۱۲ جامع شریفی، ۱۵ مسجدی، ۳ مدرسه‌سی، ۱ کتبخانه‌سی، مکتب رشدیسی، ۹ اسلام و ۱ خرستیان صبیان مکتبی، ۱۳ خانی، ۳ حمامی، ۵۲۰ دکانی، ۵ فرونی وبرخراب قلعه‌سی واردر. اطرافی طاغلرله محاط واسع برواديده واقع اولوب، خانه‌لری اطرافنده کنديش باغچه‌لر بولنمقله، قصبه خیلی طاقیقدر.

یما طاغندن نیعان ایدن برچای شماله طوغری جریانله، قصبه‌نك ایچندن کچدکدن، واراضیسینی سقی ایتدکدن صکره، قصبه‌نك آلت طرفنده فراته تابع چولتلق نهرینه دوکیلور. اسکی بر قصبه اولوب، روما سردارلرندن پومپیوسك مهرداده قارشی قزاندیغی غالبیت یادینه تأسیس ایتمش اولدیغی (نیقوپولیس) یعنی «مدینة الظفر» شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر. سکز قرن اول بنا ایدلمش قلعه‌سیله احمد شاه جامعی عرب طرز معماریسنك الك کوزل آثارندن اولوب، جامع مذکورك محرابی بك مصنعدر. — دوربکی قضاسی شمالاً وغرباً قوچکیری، قوریچای، حافیق قضالریله وقنغال ناحیه‌سیله، شرقاً وجنوباً دخی معمورة العزیز ولایتنك اکین وحربکیر قضالریله محاط ومحدود اولوب، طولی ۲۵ وعرضی ۱۶ ساعتدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، منبت اووه و وادیلری دخی واردر. اراضیٔ مزروعه‌سی ٤۲۱۶۵٤ دونمدن عبارت اولوب، باغلری ومیوه وسبزه باغچه‌لری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، پتاتس دخی حاصل اولور. مرکز قضاده بز نسجنه مخصوص بعض دستکاهلر اولوب، سائر معمولات صناعیه‌سی یوق حکمنده‌در. قضا ۱۱۸ قریه‌دن مرکب اولوب، ۹ ناحیه اعتبار اولنور. اهالیسی ۳٤۰۰۰ رادهٔ لرنده اولوب، یالکز ۷۰۰۰ی ارمنی وسائره اولهرق خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ۵۲ جامع، ۳۱ مسجد و ۳۵ مکتب موجوددر.

دیوزه { (Dieuze) آلساس اورن خطه‌سنك (مورته) خطه‌سنده و (شاتوسالن)ك ۱۵ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب، ۳۹۶۵ اهالیسی، داخلی مکتبی وکلیتلی قبا طوزی واردر. اسکی برقصبه اولوب، رومالیلر زمانندن دخی مواقع مهمهٔ عسکریه‌دن معدود ایدی.

دیوژن { [«دیوجانس» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دیوسپولیس { (Diospolis) «مشتریك شهری» دیمك اولان بواسمله زمان قدیمده یونانیلر عندنده برقاچ شهر وقصبه معروف اولوب، بونلرك چوغی مصرده ایدی.

دیوسقوریاده (Dioscuriade) فریمه‌کی سیوا ستوپول قصبه سنك ایم قدیمیدر.

دیوسقوریدس (Dioscoride) یونان قدیم مشاهیر اطباسندن اولوب، برنجی قرن میلادیده کیلیکیانك (یعنی آطنه جهتنك) آنازارب شهر قدیمنده یاشایوردی. طبه متعلق یازدیغی کتابلر نباتانه دائر بك چوق معلوماتی حاویدر. آثاری عربیه دخی مترجم اولوب، عربلر عندنده (دیوسقوریدس) اسمیله معروفدر.

دیوفانت (Diophante) یاخود دیوفنطس یونان قدیم مشاهیر ریاضیونندن اولوب، نرون یاخود آنتونن و یا پولیانوس زمانده اسکندریه‌ده یاشایوردی. جبره متعلق اك اول بعض قواعد یازان بو ذات اولمغله، کندیسنه بو علمك موجدی نظریله باقانلر وار ایسه‌ده، اصل علم جبر عربلرك ایجادکرده‌سی اولدیغی کافهٔ امم طرفندن قبول اولنان ایم عریسندن دخی معلوم اولور. یازمش اولدیغی کتابك یالکز بر قسمی باقیدر.

دیوقلتیان (Dioclétien) روما ایمپراطور- لرندن اولوب، میلادك ۲۴۵ تاریخنده دالماچیانك (سالونه) قصبه‌سی جوارنده طوغمش؛ وپدری عادی بر آشچی اولدیغی حالده، کندیسی عسکره یازیلوب، ۲۸۴ تاریخنده، (نومریان) قتل اولندیغنده، سرای ضابطانك قوماندانی بولنوردی. حکمدار مومی‌الیهك قاتلنی کندی الیله قتل ایدوب، نیقومدیا یعنی ازمیده کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش؛ وایکی سنه صکره (ماقسیمیان هرکول) ی تشریکله، بونی غرب جهتی قوماندانلغنه کوندرمك، کندیسی شرق جهتنی محافظه ایتمش ایدی. ایرانلیلرله حرب ایدوب، جزیره‌یی ضبط ایتدیکی کبی، جرمانلری دخی مغلوب ایتمشدی. مرقوم ماقسیمیانه آوغستوس عنوانی ویرمش اولدیغی کبی، ۲۹۲ تاریخنده (قونستانس‌قلور) ایله (غالریوس)ی دخی قیصر عنوانیله حکومته تشریك ایتمش؛ وهر برینه دولتك بر طرفنی ویروب، کندیسی عموم اوزرینه حاکملکی محافظه ایله، مصر عصیانی باصدیرمغه کیتمش؛ وهر بر لری بر طاقم غالبیتلره نائل اولدیغی، ۳۰۳ ده رومادہ اجتماع ایتمشلر ایدی. او سنه‌دن اعتباراً غالریوسك اخطاریله خرسیتیانلره قارشی تعقیبات وتعدیاته باشلایوب، بو تعقیبات اون سنه دوام ایتمشدر. برسنه صکره بر اوزون خسته‌لغه طوتیلوب، شعورینه ضعف طاری اولمغله، ۳۰۵ ده غالریوسك تهدیدانی اوزرینه فراغته مجبور اولوب، وطنی اولان سالونه‌یه چکیلدیرك، کندی الیله باغچه‌سنی ایشلمکله باشلامش؛ وعمرینك لذتنی او کوندن آکلامغه باشلامش اولدیغنی سویلمکی اعتیاد ایتمش‌ایدی. حتی بکیدن تخته چیقمسنی تکلیف ایدن ماقسیمیانه جواباً «سالونه‌یه کل‌ده باغچه‌می کور» دیمش اولدیغی مشهوردر.

دیوقلس (Dioclès) یونان قدیم اطباسندن اولوب، اویا (یعنی اغریبوز) آطه‌سنك (قاریستہ) قصبه‌سندن ایدی. بقراطدن مقدم ظهور ایدوب، اك اول تشریح وفن مداوی ایله اشتغال ایدن کندیسیدر.

— بواسمله سیجلیه‌ده‌کی سیراقوسه شهری اهالیسندن بری دخی بولنوب، میلادن ۴۱۲ سنه اول وطنداشلرینه برطاقم قوانین حکیمانه وضع ایتمشدی. روایته کوره، شهره مسلح کیرنلرك اعدامی بوقانون اقتضاسندن اولدیغی حالده، کندیسی سهواً شهره مسلح کیرمش، وکندی‌کندینه مجازات ویروب، قلبیله اتلاف نفس ایتمشدر. بوحکایه (خاروناس) اسمنده بری حقنده دخی مرویدر.

دئولی (Déoli) هندستانك وسطلرنده تکپور ایالتنك (وارده) سنجاغنده ووارده‌نك ۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق بمبایدن نکپوره کیدن دمیریول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۵۵۶۰ اهالیسی و پاموق تجارتی واردر.

دئولیا (Déolia) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (آجمیر) ایالتنده وآجمیرك ۶۵ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر.

دیولیبه (Dioliba) سودان غربیده بر نهردر. [«نیجر» و «کواره» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیوم (Dium) ماکدونیه‌ده سلانیك کور- فزی ساحلنده اسکی برقصبه ایدی. الیوم (مالاتریا) اسمنده برقریه‌در. — اویا (یعنی

اغریبوز) آطه‌سنده دخی بواسمله بر قصبه وارایدی. شمدی (آیا) اسمیله برکویدر.

دیومد (Diomède) یونان قدیم قهرمانلرندن اولوب، اتولیا حکمداری ایدی. تروآ محاصره‌سنه کیدوب، (هکتور) و (انیاس)ه قارشی مردانه مبارزه‌لر ایتمش؛ واولیسی لمنی جزیره‌سنه کوتوره‌رك، اوراده (فیلوقتیت)ك اوقلرینی و (رسوس)ك صاچلرینی آلمش؛ و تروآده نخسته‌دن یاپدقلری آت هیکلنك ایچنه صاقلانه‌رق، (پالادیوم)، دخول ایله قلعه‌یی ضبط ایلمش ایدی. کویا (پالاس) طرفندن سوق اولنه‌رق آلهۀ کاذبه‌دن (انیاس)ه یاردیم ایتمش اولان مریخ و زهره‌یی یاره‌لامش ایدی. تروآدن عودتنده، زوجه‌سی (اجالیا)نك ناموسسز لغندن طولایی، وطنی ترکه مجبور اولوب، ایتالیایه قاچمش؛ واوراده برقاچ شهر وقصبه تأسیس ایتمشدی.

دیومد آطه‌لری (Iles Diomède) بحرنك بوغازنده وآسیا ایله آمریقا ساحللرندن همان مساوی مسافه‌ده اوچ کوچك آطه اولوب، ′ ۵۰ °۶۵ عرض شمالی ایله °۱۷۱ و °۱۷۲ طول شرقیده واقعدرلر. ۱۷۲۸ تاریخ میلادیسنده قپودان بحرنك طرفندن کشف اولنمشلردر.

دیومه (Dioma) روسیه‌نك قسم شرقیسنده اورنبورغ ایالتنده بر نهردر، که (ساماره) ایالتی حدودنده نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان، و خیلی منبت بر اووه‌یی سقی ایده‌رك، ۳۷۵ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (اوفه)دن آشاغی (قامه) یه تابع (بیالایه) نهرینه دو. کیلور. مجراسنك اطرافنده باقیر معدنی و اشجار مستحاثه ایله محجر ایتمش (ماموت) فیلی کیکلری بولنور. صویی آز و بولانیق اولوب، سیر سفائنه صالح دکلدر.

دیون (Dion) سیچیلیه‌ده‌کی سیراقوسه شهری اهالیسندن اولوب، افلاطونك محبی وشاکردی ایدی. سیراقوسه حاکمی دنیس قدیمك دامادی و منظوری اولوب، بونك وفاتندن صکره اوغلی کنج دنیس طرفندن نفی اولنمش ایسه‌ده، میلاددن ۳۰۷ سنه اول دنیسدن بیزار اولان اهالی طرفندن جلب ایله، تختنه اجلاس اولنمش؛ واوچ سنه صکره لطف‌دیده‌سی اولان (قالیه) اسمنده برآتنه‌لی طرفندن قتل اولنمشدر. پلوتارق یونانده ترجمۀ حالنی یازمشدر.

دیون خریسوستوم (Dion Chryso-stôme) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، بروسه‌ایدر. ۳۰ تاریخ میلادیسنده طوغوب، ۱۱۶ ده وفات ایتمشدر. نرونك وخلفلرینك زمانده روماده وسائر طرفلرده قوۀ ناطقه‌سیله شهرت بولمشیدی. وسپاسیان طرفندن لاجل الاستشاره سوریه‌یه جلب اولندقده، کندیسنه بعض اخطارانده بولنمش؛ ودومیتیان زمانده ظهور ایدن برفساده ذی مدخل ظن اولنه‌رق، شمال ممالکنه فرار واختفایه مجبور اولمشیدی. دومیتیانك وفاتی خبر آلندقده، طونه‌ده بولنان عسکر حرکت ایتمکله، دیلنجی قیافتیله اردوکاهده بولنان صاحب ترجمه مؤثر تطفلر ایراد ایده‌رك، اسایشی محافظه، و (نرو)نك تختنه جلوسنه یاردیم ایتمش؛ و بونك وترایانك حسن توجهنی قزانمش ایدی. ۸۰ نطقی یافیدر.

دیون قاسیوس (Dion Cassius) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، والده‌سی طرفندن آنف الترجمه دیون خریسوستومك حفیدیدر. ۱۵۵ تاریخ میلادیسنده ازنیقده طوغوب، روما دولتنده بیوك مساعده نائل اولمش؛ وبعده ازنیقه چکیلوب، رومانك مکمل برتاریخنی یازمغله اشتغال ایتمش ایدی. تاریخنك یالکز برقسمی موجوددر.

دیونوسیوس عربلر طرفندن (سنت دنیس) و بربران اسمدر. [«دنیس (سنت)» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

دیونه (Dioné) اساطیر یونانیه‌ده حسن وعشق الهه‌سی زعم اولنان (زهره)نك والده‌سی و اوقیانوس ایله (تتیس)نك قیزی زعم اولنوردی.

دیونیسوس (Dionysos) اساطیر یونانیه‌ده عشرت الهی زعم اولنان (بافخوس)نك نام دیکریدر.

دیونیسیوس (Dionysius) [«دنیس» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیویدینغ رانجه (Dividing Range) آوسترالیانك جهت

شرقیه‌سنده بیوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك شرق جنوبی کوشه‌سنده واقع (ویقتوریا) دائره‌سنده ساحل بحردن ۹۵ الی ۱۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده غربدن شرقه طوغری اوزانیر؛ وبعده شمال شرقیه طوغری دونه‌رك، «یکی جنوبی والس» دائره‌سنه دخول ایله، ساحل بحردن ۸۰ الی ۲۴۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده دائرهٔ مذکوره‌یی شق ایده‌رك، (قوئینسلاند) دائره‌سنه داخل ودائرهٔ مذکوره‌نك اراضیٔ واسعه‌سنك اورته‌لربنه قدر واصل اولور. بواوج دائره‌ده مختلف اسملرله قول وشعبه‌لری دخی واردر. الك مرتفع محلی «یکی جنوبی والس»ده واقع (قوسچوسقو) طاغیدر، که ۲۲۰۰ متره ارتفاعی اولوب، ذروه‌لری قارله مستوردر. بوسلسلهٔ جبال آوسترالیانك اوچنجی ایکی مائه‌یه آیروب، دکبز جهتنده اولان طار مائه‌سنك صوبی ونباتاتی چوقدر؛ داخله ناظر اولان مائهٔ واسعه‌سنك ایسه انواری وار ایسه‌ده، اکثریا صولری بولده قوروبوب، قورافلق موسملری پك شدتلیدر.

دیه { (Die) فرانسه‌نك (درون) ایالتنده و (والنسه)نك ۶۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق درون نهری اوزرنده قضامرکزی برقصبه اولوب، ۳۴۰۰ اهالیسی، کوزل شرابی وایپك معمولاتی واردر.

دیهونغ { (Dihong) آسام خطه‌سنك منتهای شمال شرقیسنده برلشه‌رك براهما پوتره ایرماغنی تشکیل ایدن اوچ نهرك بری اولوب، هنوز منابعی ومجراسنك قسم اعظمی مجهولدر.

(حرف الدالك صوكی)

ذ

(باب الذال ـ فصل الالف الخ)

ذابل { (بن طفیل السدوسی) صحابه‌دن اولوب، قبزی جمیعه واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف مروی‌در.

ذات الخال { هارون الرشیدك معشوقه‌سی اولان بر جاریه اولوب، حسن وآنیسله وهنر ومعرفتیله مشهوره‌در. اسمی خنث اولوب، اوست دوداغنده بر کوزل بکی اولدیغندن، بو لقبله شهرت بولمشدر.

ذات النطاقین { [« اسماء بنت ابی بکر » ما. ده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ذاتی { مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بالیکسریلیدر. اسمی عوض اولوب، ۸۷۶ ده طوغمشدر. اوائل حالنده، شعر وادبه اشتغالیله برابر، چیزمه دیکمك صنعتیله تعیش ایدوب، بعده درسعادته ورودله، سلطان بایزید خان ثانی حضرتلرینه واکابر زمانه تقدیم اشعار ایده‌رك جائزه‌لر کچینمکه باشلامش؛ وبر آره‌لق بعض تولبنلره دخی نصب اولنمش ایدی. بعده جائزه‌لر کسلمش، وشاعر خیالینك دخی سعایتله اوغرامش اولمغله، فقر وضرورته دوچار اولوب، سلطان بایزید جامعی حوالیسنده رمالق ایتمکه مجبور اولمشدی. کندیسی صاغر ایدی. ۹۵۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. کلدی قولی اوزره ۱۶۰۰ دن زیاده غزلی و ۴۰۰ ی متجاوز قصیده‌سیله «شمع وپروانه» و «احمد ومحمود» عنوانلریله ایکی منظومه‌سی وبعض لطائفی واردر. اشعاری برنسقده اولیوب، ایجلرنده بك معنیدارلری وبك عادیلری واردر. شو بیت اونکدر:

دوشدم نهان پای سك دلبر اوستنه
اول غنچه کلدی دیدی یوزك کلر اوستنه

ذاتی { (شیخ سلیمان ـ) شعرادن ومشایخ خلوتیه‌دن اولوب، روم ایلنده‌کی کاشان قصبه‌سندندر. بروسه‌لی شیخ حق الهندی مستخلفلرندن اولوب، قصبهٔ مذکوره‌ده‌کی خلوتی تکیه‌سنده پوست‌نشین ایکن، ۱۱۵۱ ده وفات ایتمشدر. اشعاری منصوفانه اولوب، مطبوع بر دیوانجه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

بو مرده جسمك صان جانیدر فیض
بودردلو سینه‌مك درمانیدر فیض

ذائق { (شیخ محمد امین ـ الهندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن وطریقت مصریه مشایخندن اولوب، ۱۲۶۹ ده درسعادته وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

هوس عشق یار وار دلده
صید اولنماز فکار وارده‌لده

ذباب { (ذالك ضمیله ویا کسریله) مدینه‌ده بر طاغ اولوب، کتب مغازی واخباره مذکوردر.

ذباب { (بن الحارث) صحابه‌دن وانس‌الله بن سعد العشیره قبیله‌سندن اولوب، قبیله‌سنك معبودی اولان (قراض) اسمنده‌کی صنمی شکست ایله، نزد حضرت نبویه کله‌رك، شرف ایمانه مشرف اولمشدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت اسلامی حفنده سویلدیکی بر قصیده‌سندندر:

تبعت رسول الله اذجاء بالهدی
وخلفت قراضاً بدار هوان
شدت علیه شدة فکسرته
کائن لم یکن والد هرة وحدثان

ذبیان { اردن وادیسنده بلقابه مضاف بر قصبه اولوب، ساکن بولنان قبیله‌نك اسمیله مسمی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ذبیح { (اسماعیل ـ) متأخرین شعرای ایراندن ایدی، وسیاحتله امرار وقت ایتمشدر. شو رباعی اونکدر.

درحقیقت مرد دنیادار کوری بیش نیست
مال وجاهش مایهٔ عجب وغروری بیش نیست
پا منه آنجا مگر پیر قضای حاجتی
خانهٔ اهل دول جای ضروری بیش نیست

ذره { صحابیـدن بر خاتون اولوب ، ایتام و ارامل و مساکینه باقانلرك اجر اخرویسنه دائر برحدیث شریفك راویه‌سیدر . محمد بن المنکدر و زید بن اسلم کندیسندن روایت ایتمشلردر.

ذره { (میرزا عبدالله بن ملا محمد باقر) ایران متأخرین شعراسندن ومجتهدین امامیه‌دن اولوب، اصفهان محاصره‌سی زمانده اورادن خرم آباده هجرتله ، قصبهٔ مذکوره‌ده توطن ایتمش ؛ و ۱۱۳۷ ده وفات ایلمشدر. شوربامی اونکدر :

آرایشی بهر خس وخاك ازبهار ماند
نخل حیات ماست که بی برك وبار ماند
چون شاخ خشك دستم زآغوش کل جداست
داغی بدل زلاله‌رخی یادگار ماند

— هندستان شعراسندن وینجابده کهتری قومی افرادندن بری دخی اشعار فارسیه‌سنده بو مخلصله واردو لسانندهکی اشعارنده (مهر) مخلصیله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

ذره کاری‌یه‌ت با دوزخ مرانی بابهشت
اندکی درخانهٔ خمار باید جا مرا

ذکائی { (شیخ مصطفی ـ افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن ومشایخ شعبانیه‌دن اولوب ، اسکدار محافظی میر.یراندن ابراهیم بکك اوغلیدر. اسکداردہ طوغوب، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، برمدت سیاحت ایدوب، سماوده شیخ حسن افندیدن اخذ اجازت و خلافتله، ۱۲۲۰ ده درسعادته عـودت ایده‌رك، شهر امینده امی سنـان درکاهی مشیختنه نائل اولمش؛ و ۱۲۲۷ ده وفات ایتمشدر. متصوفانه اشعاری اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اوندندر:

کهی جوش ایلیوب دریای بیپایان اولور کوکلم
کهی برقطره ایچره کیزلنوب پنهان اولور کوکلم

ذکری { (ابراهیم افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۱۰ تاریخنده صربیه‌ده بلغراد قربنده واقع (اوزیجه)ده طوغمش، وبوسنه‌ده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، مملکتنه عودت ایدوب ، کوچك آغا دیمکله شهرت بولمش ایدی. بعض اشعاری وسائر آثاری اولدیغی تذکرهٔ فطینده مذکوردر. شو مطلع اونکدر:

جوش ایدلدن بیت قلبده خم صهبای عشق
برعجب حالت کتوردی نفسیمه سودای عشق

ذکوان { (ابوالسمیع — بن عبد قیس الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن واهل مدینه‌دن اولوب، هجرتدن مقدم مکه‌یه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وبعده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌رك، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ابوالحکم بن الاحنس بدیله شهید اولمشدر.— (ذکوان بن یامین النضیری) ایله بری حضرت رسالتپناه (صلعم) افندمزك، بری بنی امیه‌نك بری دخی انصارك آزادلیسی اولمق اوزره، دیکر اوچ ذکوان دخی صحابه‌دندر .

ذلفاء { بو اسمله شعر وادبده وحسن وملاحنده شهر تشعار ایکی جاریه اولوب، برنجیسی مدینه‌لی ایدی، وبنی امیه زمانده یاشایوب، ابتدا سـعید بن عبد الملك و بعده برادری سلیمان بن عبد الملك طرفندن اشترا اولنمش ایسه‌ده، اولدن بر عاشق معشوق اولوب، اونك محبتدن بر وجهله واز کچه‌مه‌مشیدی. بو خصوصده بعض ابیاتی واردر.

— ایکنجیسی عباسیلر زمانده یاشایوب، شاعر شهیر ابو نواس ایله بعض ماجرالری مرویدر.

ذمار { (ذالك فتحی ویاکسریله) یمنده صنعا سنجاغنه تابع قضـا مرکزی بر قصبه اولوب، صنعانك ۱۵ ساعت قدر جنوبنده واقعدر. اسکی بر قصبه اولوب، حمیریلر زمانده خیلی اهمیتی بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی برچوق محدثین وسائر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — ذمار قضـاسی شمالاً نفس صنعا، جنوباً بریم قضـاسیله، غرباً حدیده سنجاغنـك ریمه قضاسـیله، شرقاً دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محدوددر. طاغلق ومرتفع بر یر اولوب، صولرینك بر طاقمی حدیده سنجاغندن بحر احمره وبر طاقمی حضر موتدن بحر عمانه دوکیلور. قویونلری چوق وجنسلری کوزلدر.

ذوالاصابع (التميمي ياخود الخزاعي) صحابه‌دن اولوب، ارتحال حضرت نبويدن صكره قدسده اقامت ايتمشدر.

ذوالاكتاف (شابور ـ) [« شابور » ماده‌سنه مراجعت.]

ذوالبجادين (عبدالله ـ) صحابه‌دن اولوب، تبوك وقعه‌سى هنكامنده وفات ايتمشدر.

ذوالجوشن (الضبابى) صحابه‌دن وبنى عامر فرساندن اولوب، سيدالشهدا حضرت امام حسين (رضه) ك قاتللرندن شمر لعينك پدريدر. كنديسندن روايت اولنديغنه كوره، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بر طاى تقديم ايدوب، جناب رسالتپناهيدن طاى رد، وكنديسنه اسلام تكليف بيورلمش ايسه‌ده، فتح مكه‌دن اول اسلامه كلميه‌جكنى بيانله، چكلمش؛ وبعد الفتح اسلامه كلوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمش ايدى.

ذوالخويصره (التميمى) صحابه‌دن اولوب، برغزا غنائمنك تقسيمنده حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمزه تعريضه جرأت ايتمش؛ وحضرت عمر (رضه) درحال بيونى اورمق اوزره استيذان ايتمش ايسه‌ده، جانب رسالتپناهيدن مساعده بيورلميوب، بو مناسبتله عواقب حالنه دائر بر حديث شريف صادر بيورلمش؛ وفى الواقع ذوالخويصره عهد حضرت مرتضويده خارجيلرك اوك آبائى اولانلرندن اولوب، خوارج وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

ذوالزوائد (الجهنى) صحابه‌دن اولوب، بعده دخى مدينه‌ده منوره‌ده قالانلردندر.

ذوالشمالين (عمر بن عبد عمرو) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده شهيد اولمشدر.

ذوالغره (يعيش الجهنى ياخود الطائى ويا الهلالى) صحابه‌دن اولوب، كندى يسندن بر حديث شريف منقولدر.

ذوالغصه (حصين بن يزيد الحارثى) صحابه‌دندر.

ذوالفقار حضرت على (رضه) ك قليجى اولوب، بو قليج عن اصل مشركيندن (عامى بن منيه) ك ايكن، بدر غزاسنده بونك قتليله اغتنام اولنمش؛ وجانب رسالتپناهيدن حضرت مشارالبهه احسان بيورلمش ايدى. ايكى چتال اولديغنه دائر اولان روايتك اصلى يوقدر.

ذوالفقار شيروانى مشاهير شعرا وسادن اولوب، سلطان محمد خوارزم شاه زمانىده ياشامش؛ وپادشاه مشارالبهك منظوم بر تاريخنى يازمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

كل صد برك دلبر وار چون در بوستان آمد
بهار وباغ وكلزار چون بيدل خزان آمد

ذوالفقارعلى هندستانك متأخرين شعرا سندن اولوب، اشعارنده (مست) مخلصيله تخلص ايدر. كلكته وبنارس شعراسنك تراجم احوالنى حاوى « رياض الوفاق » عنوانيله بر تذكره‌سى وسائر بعض تأليفاتى واردر. مذكور تذكره‌يى ۱۲۲۹ ده اكمال ايتمشدر.

ذوالقدريه سكزنجى قرن هجرى اوائلرندن اونجى قرن اوائلنه‌دك مرعش وحواليسنده حكومت سورمش كوچك بر تركمان دولتيدر. بانيسى (ذوالقدرزين الدين قره‌جه)در، كه تركمان قبائلندن برينك رئيسى اولديغى حالده، ۷۸۰ تاريخنده مرعشى وبعده البستانى ضبط ايتمشدر. اوغلى خليل بك ملاطيه وخربوت ايله بوسنى‌يى دخى ضم ايده‌رك، توسيع ممالك ايتمش؛ وبونك برادرى وخانى سولى بك قيزلرندن برينى چلبى سلطان محمدك اوغلى بايزيده وبرينى دخى سيواس حاكمى قاضى برهان الدينه تزويج ايده‌رك، متقللر ايدنمكه چاليشمش ايدى. حتا حاكمنك دخى ملكينى ضبط ايتمش ايسه‌ده، متعاقباً مصر مملوك چراكسه‌سندن بر قوق ايله ايتديكى محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولمشدر. او صره‌ده مرعش ايله ملاطيه آناطوليده فتوحاته مشغول بولنان تيمور طاش پاشا طرفندن ضبط، وممالك عثمانيه‌يه علاوه اولنمشدى. سولى بكك يكنى وخانى نصير الدين محمد بر مدت مصر ملوكندن ملك مؤيدله محاربه ابتدكدن صكره، بونكله تجاوزى وتدافعى بر معاهده عقد ايده‌رك، مصر عسكرينك معاونتيله قره‌مان حاكمى محمد بكى مغلوب واسير ايدوب، زنجير بند اولەرق مصره كوندرمش؛

وبعده سلطان مراد خان ثانینك امدادیله قره‌مان حاکمی ابراهیم بکه غلبه ایدوب، قیصریه‌یی ضبط ایلمش؛ ومصره برسیاحت ایدوب، بیوك اکرامله نائل اولمش ایدی. اوغلی سلیمان خانی اولمشدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلری برهیئت سفارت اعزامیله، بش قیزندن (سینی) اسمندهکی الك کوزلی بالانتخاب، شهزاده سلطان محمد خانه آلدیرمش ایدی. سلیمان بکدن صکره درت اوغلی: آرسلان، شهسوار، شاه بوداق وعلاءالدوله صره ایله حکومت سورمشلردر. شاه بوداق مصرطرفندن مسند امارته کچیرلمش ایسه‌ده، مملکتك بکلری ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینه مراجعت ایتلریله، شاه بوداق عساکر عثمانیه طرفندن طرد واخراج اولنه‌رق، برادری شهسوار افعاد اولنمش؛ وآنجق شاه بوداق مصره قاچوب، عساکر مصریه ایله دونه‌رك، شهسوار ایله خیلی وقت محاربه ایتمش؛ ونهایت مصر حاکمی قیتبای، سلطان محمد خانه شهسوار بکی ترك ایلمسنی، وکندیسی بوندن انتقامنی آلنجه، مملکتنی دولت عثمانیه‌یه ترك ایده‌جکنی وعد وتعهد ایلمش ایسه‌ده، شهسوار بکی مغلوب ایده‌رك، مصرده صلب ایلدیکی حالده، پادشاه مشارالیهك روم ایلنده‌کی مشغولیتندن بالاستفاده، پرینه محمیسی اولان برادری بوداق بکی افعاد ایلمشدی. آنجق اون سنه صکره سلطان محمد خان حضرتلری عسکر اعزامیله شاه بوداغی ثانیاً طرد، وبرادری علاء الدوله یی افعاد ایتدیرمشلردی. علاءالدوله یاوز سلطان سلیم خانك دورینه‌دك برحیات اولوب، شاه اسماعیلك او طرفلره تجاوزنده اوغلیله تورونی بونك الینه اسیر دوشمکله، پیشیریلوب یتمشیدی. سلطان سلیم خانك شاه اسماعیله قارشی اولان سفرنده ذوالقدریه بکلرندن بوزوق حاکمی بولنان سلیمان بکدن برمقدار سواری عسکری ایستنلدیکی حالده، ویرمدکدن بشقه، عثمانلی اردوسنك حرکاتنه دخی بعض موانع ومشکلات ایقاع ایلدیکندن، سلطان سلیم خان حضرتلری چالدیران مظفریتندن عودتلرنده ۹۲۰ تاریخنده سنان پاشایی علاءالدوله‌نك اوزرینه سوق ایدوب، کندیسنی وبرقاچ اوغلیله برادرینی قتل، وممالکنی تمامیله ضبط ایدوب، خدمتلرنده بولنان ذوالقدریه سلاله‌سندن شهسوار بك زاده علی بکی والی تعیین ایتمشلردی.

بووجهله ذوالقدریه دولتی ۷۸۰ تاریخندن ۹۲۱ تاریخنه‌دك ۱۴۱ سنه حکم‌سوروب، بوسلاله‌یی ترکیب ایدن وبوخلاصه‌ده ذکرلری کچن امرا ۹ کشیدن عبارتدر. تاریخ قعودلری بروجه زیردر:

۱	زین الدین قره‌جه	۷۸۰
۲	خلیل بك بن زین الدین	۷۸۷
۳	سولی بك بن زین الدین	۷۸۸
٤	نصیر الدین محمدبك بن خلیل	۸۰۰
٥	سلیمان بك بن نصیرالدین	۸٤٦
٦	آرسلان بك بن سلیمان	۸٥۸
۷	شاه بوداق بك بن سلیمان	۸۷۰
۸	شهسوار بك بن سلیمان	۸۷۲
	ثانیاً شاه بوداق	۸۷٥
۹	علاء الدوله بن سلیمان	۸۸٥

ذوالقرنین { الب بیوك جهانکیر لردن ماکدو. نیه‌لی اسکندر بن فیلیوسك

شرقیون عندنده معروف لقبی اولوب، بررواینده شرق وغربه حکم سوردیکیچون، وبرروایتده دخی تاجنك ایکی اوجنده بوینوزه مشابه ایکی چیقنتدی بولندیغیچون بووجهله تلقیب اولنمشدر. [«اسکندر» مادهسنه مراجعت بیوریله]

ذوالقرنین اسمی قرأن کریمده دخی مذکوراولوب، بواسمله تسمیه اولنان ذاتك ملك وسلطنت صاحبی اولدیغی، وجهانکیرلکله برچوق برلر فتح ایتدکدن صکره، چینه دخی دخول ایله یأجوج مأجوجه قارشی بربوك سد یاپدیرمش، وظلماته کیروب، آب حیات چشمه‌سنی آرادیغی، وآنجق بوچشمه‌یی بوله میوب، عسکرینك مقدمه‌سنده بولنان حضر بولدیغی تواریخ اسلامیه‌ده مسطوردر. ذوالقرنینك نبوتی مختلف فیه اولوب، بعضلری ولایتنه قائل اولمشلردر.

ابن اثیر وسائر بعض مشاهیر مورخین قرأن کریمده مذکور اولان ذوالقرنینك اسکندر ذوالقرنین رومینك کندیسی اولدیغنی التزامله، سدیأجوجك بناسنی وظلماته دخولی دخی بوجهانکیره اسناد ایتمشلردر. دیکربعض مورخلر ایسه اسکندر رومی بشقه ونبوت وولایتی مختلف فیه اولان ذوالقرنین بشقه اولدیغنی ادعا ایده‌رك، ذوالقرنینك حضرت ابراهیم (ع) دن اول ظهور ایتمش اولدیغنی بیان ایدیورلر. بمن ملوکندن اولوب، هندوچینه قدر توسیع فتوحاته ظلماته دخولی دخی مرویدر.

برطرفدن یمندن بویله برجهانکیر ظهوری بیلنیوب، سدیاً جوج عد اولنان چینده‌کی مشهور سدك دخی چین حکمدارلری طرفندن تأسیس اولند. یعنی معلوم اولدیغندن؛ وبرطرفدن دخی اسکندر رومینك ماوراءالنهره وهندك شمال غربی کوشه‌سنه قدر کیدوب، دها اوته‌یه توسیع فتوحات ایده‌مدیکی، وظلمانه کبره‌جك قدر قطب شمالی‌یه تقرب ایتدیکی کندی زمانده یازلمش تاریخلرله مثبت بولندیغندن، اشبو ذوالقرنین دینلن ذاتك کیم اولدیغی ونه وقت نره‌ده ظهور ایتدیکی حقنده طوغری برفکر حاصل ایتمك یك مشکل اولوب، بومسئله مبهم وقرانلقدر. هله ذوالقرنینی یمن ملوکندن عد ایدوب‌ده ینه برامم یونانی ایله (اسکندر) تسمیه ایتمك قدر عبث شی اوله‌مز.

ذوالکفل { انبیاء بنی اسرائیلدن اولمق اوزره قرآن کریمده مذکور اولوب،

آنجق بواسم عربی اولمغله، اصل اسم عبرانیسی حقنده اختلاف وقوع بولمشدر. حزقیلك عبنی اولدیغی مظنوندر. الیسعدن صکره نبوت بوکا کچمشدر. قبری بنلیس قریننده اولدیغی مروی اولوب، شامده وسائر بعض محللرده دخی مقاملری واردر. بعض اجنبی تاریخلرنده ایسه ذوالکفلك بنی اسرائیلدن اولیوب، عرب قبائلندن برینه منسوب بولندیغی، وافکار ومواعظنك اعتقادات بنی اسرائیله مخالف اولمغله، بونلر طرفندن تعقیب ایدلمش اولدیغی مسطور اولوب، نبوتی انکار اولنمشدر.

ذوالکلاع { (ابو شراحیل اسمیفع بن ناکور) زمان سعادت نشان حضرت

نبویده شرف اسلامله مشرف اولان رؤسای عربدن اولوب، صحبتی یعنی رؤیت نبی (صلعم)ه نائل اولوب اولدیغی مختلف فیهدر. حضرت رسول الله (صلعم) صاحب ترجمه‌یه جریر بن عبد الله بجلی واسطه‌سیله برنامهٔ سعادت ارسال ایله، اسود عنسی‌یه قارشی معاونتی طلب بیورمشلردی. بعده شامده ساکن اولوب، صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك معینده بولندیغی حالده، عمار بن یاسرك شهادتندن اوجه قتل اولنمشدر. بونك قتلی معاویه‌یی یك مسرور ایتمشدی؛ زیرا کندی یسی عمار بن یاسرك فئهٔ باغیه طرفندن قتل اولنه. جغی حقنده‌کی حدیث شریفه واقف بولنمغله، عمارك حضرت علی ایله برابر اولدیغنی ایشیدنجه، بونلره قارشی حرب ایتمکه معترض بولنمش؛ ومعاویه عمارك کندیلری طرفنه دونه‌جکنی سویلیه‌رك، کندیسنی قاندیرمش ایدی. عمار بن یاسرك شهادتی ایشیدنجه، معاویه «ذوالکلاع صاغ اوله ایدی، شمدی برقاچ یك کشی ایله علینك طرفنه دونردی» دیمش.

ذواللحیه { (شریح بن عامر الکلابی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بر حدیث

شریف منقولدر.

ذواللسانین { (موله بن کشیف) صحابه‌دن اولوب، فصاحتندن طولابی بولقبله تلقیب اولنمشدی.

ذوالنون { (ابو الفضل ثوبان بن ابراهیم مصری) مشاهیر اولیاء اللهدن

اولوب، مصرده صوفیون طریقتی الك اول ایجاد ایدن بوذاتدر. جهلا طرفندن متوکلك عندنده زندیقلقله اتهام اولنه‌رق، خلیفهٔ مشارالیه طرفندن بغداده جلب ایدلمش ایسه‌ده، صلاح حالی مشاهده اولنجه، کمال اکرام وتوقیر ایله مصره اعاده اولنمشدی. مکهٔ مکرمه‌ده دخی برکره حبس اولنه‌رق، عمرنده برچوق جور وجفالره دوچار اولمش؛ وجله‌سنه عطایای الهیه نظریله بافوب، اصلا دلتنك اولمامش ایدی. کرامات واقوال صوفیانه سبله حکم ومواعظی مشهوردر. ۲٤٥ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

ذوالنون { ایران شعرا واطباسندن اولوب، شاه اسماعیلك اوغلی صاحب

تذکره سام میرزانك منظوری ولطف دیده‌سی ایدی. شو بیت اونکدر:

نسبت روی خود بماه مکن
نسبتی نیست اشتباه مکن

ذوأله { (بن عوفلة الیمانی) صحابه‌دن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً یمندن نزد

حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی. کندیسندن تفضیل صحابه حقنده برحدیث شریف منقولدر.

ذواليدين { (خرباق ـ) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم)

افندمزك برایکنجی نمازنده اونوتدقلری رکعتلری اخطار ایدن بوذاتدر.

ذوالیمینین { [« طاهر ذوالیمینین » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ذوبیانی { (نابغـا ـ) [« نابغا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ذوظُلَیم { (حوشب بن طخمه) عهدرسول‌الله (صاحب) ده اسـلامه کلن رؤساء عربدن اولوب، بودخی سـالف‌الترجمه ذوالکلاع کبی جریر بن عبـد الله واسطه‌سـیله ارسال بیـوریلان نامهٔ سعادتله اسود عنسی‌یه قارشی امداده دعوت بیو- ریله‌رق، ایمانه کلمش؛ وصفین محاربه‌سنده معاویه‌نك معینلرندن اولدیغی حالده، قتل اولنمشدر.

ذوعمرو { اهل یمندن برآدم اولوب، اسلامه کلدکدن صـکره، ذوالکلاع ایله نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمکده ایکن، ارتحـال جناب نبوی‌یی خبر آلمغله، یاری یولدن عودت ایلمشلردی.

ذوفنون جنونی { [« جنونی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ذوقی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (محمدامین) ترکمان طائفه‌سندن اولوب، کاشانلی. متوطن بولنمش، وبرمدت خراسان وعراق وفارسده سیاحت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کناهمرا عذابی باید از دوزخ فزون ترسم
که سـوزندم بداغ هجر فردای قیامت هم

— ایکنجیسی عن اصل اردسـتانلی اولوب، اصفهانده یاشامش، و ۱۰۴۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اوندندر:

بیتوشب تنهائی زین ذوق که می آئی
تاکی من سـودائی بنشینم وبرخیزم

ذومخبر { (یاخود ذومخمر) صحـابه‌دن ونزد پیغمبری‌یه کلمش اولان یمش ایکی حبشیلردن اولوب، حبش نجاشیسنك برادر زاده‌سی اولدیغی‌مرویدر. فخرکائنات (صلعم) افندمزك خدمتنده بولنمغی اختیار ایدوب، بعده شـامده ساکن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

ذویب { صحـابه‌دن درت ذاتك اسمیـدر : برنجیسی (ذؤیب بن حلحلة الخزاعی) در، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك هدا- یاسنی ایصاله مأموراولوب، فتح مکه‌ده حاضربولنمش؛ ومعاویه‌نك زمانه‌دك برحیات بولنمشـدر. قیصه‌نك پدربزرگی ابن عبـاس (رضه) بولندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — ایکنجیسی (ذؤیب بن شعثن)-در، که معیت حضرت نبویه‌ده اوچ غزاده بولنوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشدی. — اوچنجیسی (ذؤیب بن کلیب‌الخولانی) در، که اهل یمندن اك اول ایمانه کلوب، روایته کوره بولندن طولایی اسـود عنسی طرفندن آتشه القا اولندیغی حالده، یاغمامش. — دردنجیسی اسمائك برادری (ذؤیب بن حارثة الاسلمی) در.

ذویزن { (ملك بن مرارة الرهاوی) صحابه‌دن اولوب، حبیرلردن زرعه طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمشیدی.

ذهبی { (ابو عبدالله شمس‌الدین محمد بن احمد) مشاهیر مؤرخینلدن اولوب، ظهور اسلامدن ۷۴۰ سنه‌سنه‌دك اولان وقایعی ومشـاهیر اسـلامك تراجمی حاوی « تاریخ الاسلام » اسمیله بر تألیفی واردر، که ۱۲ جلددن مرکب بك مقبول ومعتبر بر اثردر. مؤلف کندیسی بوکتابدن تخلیصاً « العبر » « سیرالنبلاء » ، « طبقات‌الحفاظ » ، « طبقات‌القراء » عنوانلریله برقاچ کتـاب میدانه کتیردیکی کبی، دیکر بعض مورخین دخی تاریخنی احتصار ایتمش؛ و (شمس الدین محمد بن عبدالرحمن‌شماوی) دخی ذیلنی یازمشدر. ذهبی ۷۴۸ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ذهبی { (ابو جعفر ـ) اندلسـده علوم حکمیه‌ده شهرت بولان علماء اسلامدن اولوب، حکیم شهیر ابن رشدك معاصری ایدی.

ذهنی { منقدمین شعراء عثمانیه‌دن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی بروسـه‌لی اولوب، (موسجی زاده بالی چلبی) دینمکله معروفدر. طریق علمه سالك اولوب، بر آره‌لق اسکدار وبعده غلطه قاضیسی اولمشـیدی. ۹۸۳ ده وفات ایتمشدر. اشعاری ساده‌در. شو بیت او جمله‌دندر :

جام عیشك یبره جالدك خاکه یکسـان ایلدك
نیتدك ای ساقیٔ دوران کوز کوره قان ایلدك

— ایکنجیسی اسـتانبوللی اولوب، بونك دخی اسمی بالیدر. شهزاده‌لکنده سـلطان سلیم خان ثانی

حضرتلرینه منسوب اولوب، پادشاه مشارالیهك جلوسلرندن صکره آرپه امینی وبعده دیاربکره، قبریسه وحلیه دفتردار اولمش؛ ونهایت تقاعد اولوب کوشهٔ انزوایه چکلمش ایدی. شو بیت نکتهدار اونکدر:

یار چاه ذقنم عین وفادر دیر ایسه
آکا ای عاشق شوریده اینانمه چکهدر

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، اسمی عبد الدا - ئمدر، و (نجف زاده) دینمکله معروفدر. سلطان مراد خان ثالث زمانینده اسکندر پاشا زاده احمد پاشا ایله استانبوله کلمشیدی. اشعار فارسیه وترکیهسیله معما و فن موسقیده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

کولسهك آچلسهك رقیب ایله نوله ای غنچه لب
شمدی می اولدی کل رعنا آچلق خار ایله

— دردنجیسی سلطان بایزید خان ثانی شهزادهلرندن سلطان محمدك کفه منصرفلغنده دفتردار ایدی. اشعاری ساده وعادیدر شایان نقل بربیتنه دسترس اولنهمدی.

— بشنجیسی سلطان علمشاهك خدمت کتابتنده ایدی. شو بیت اونکدر:

نیلرم شول بزمی کانك ساغر ومهروسی یوق
یاشو مجلسدن نولور کیم مطرب خوش کوسی یوق

— ایران شعراسندن دخی بومخلصله مخلص بری اولوب، کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

نرنجیم باغیر اکر خوکمی
توباماچه کردی کهبا اوکمی

ذهین { (بن فرضم المهری) صحابهدن اولوب، جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده واقع شحر مملکتندن نزد حضرت پیغمبریه کلمش؛ و مملکتنك بعد مسافهسی حسبیله اکرام جناب رسالتپناهیبه نائل اولوب، بعده مملکتنه اعاده بیورلمشیدی.

ذی‌شراق { یمن ولایتنده تعز سنجاق وقضاسنده برناحیه اولوب، ۳۸ قریهدن مرکبدر.

(باب الذالك صوکی)

ر

(باب الراء ـ فصل الالف الخ)

راب { وبجارجه رابه (Raab, Raba) بجار. رسـتانده بر نهردر، که اسـتیریه‌ده نبعاله، آبسنبورغ واودنبورغ ایالتلرینی شق ایده‌رك، (پنبفه) و (نیسترچ) چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، طونه‌یه منصب اولور. مجراسی ۲۶۰ کیلومتره‌در.

راب { وبجارجه کور (Raab, Györ) بجار. رسـتانده همنامی اولان نهرك طونه‌یه دوکلـدیکی محلده وپشـته‌نك ۱۳۰ کیلومتره شمال غربیسـنده ایالت مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ۲۱۰۰۰ اهـالیسی، آقادمیاسی، مکتب اعدادیسی، مصنع برکلیسـاسی، بعض آثار عتیقه‌سی وایشـلك تجارتی واردر.

رابط { (ملك محمد) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شهر مذکوره صحافلغله مشـغول ایدی. آثار قدما وعلی الخصوص نظامی‌یه تتبع ایدردی. شو بیت اونکدر:

حسن تو بکابرك تر آمیخت جهـانرا
ابروی تو بر طـاق‌مه آویخت کمانرا

رابعة الشامیه { زهد وتقـوی ایله کسب اشتهار ایتمش صـالحاتدن اولوب، بعض اشعاری دخی منقولدر. شو ایکی بیت او جله‌دندر:

حبیب لیس یعـدله حبیب
و مالسـواه فی قلبی نصیب
حبیب غاب‌عن بصری وشخصی
و لکن عن فوادی مایغیب

رابعة العدویه { (ام الخیر ـ بنت اسماعیل) زهد وصلاح ایله شهرت بولمش بر خاتون اولوب، بصره‌لیدر. (تاج الرجال) عنوان شرف‌بخشاسـنه نائل اولمشدر. بعض اقوال عارفانه‌سیله مواعظی منقول اولوب، برطاقم کرامتی دخی مروبدر. سـفیان ثوری وسائر صلحای عصریله صحبتی واردر. ۱۳۵ ویا ۱۸۰ تاریخنده وفات ایدوب، قبری قدس جوارنده زیارتگاهدر. زوجنك وفاتندن صکره حسن بصری حضرتلری طرفنـدن تزوجه طلب اولندیغی وبعض ابیات ایله جواب رد وبردیکی بر چوق کتبده مسطور اولوب، بو تقدیرده وفاتنك ۱۳۵ ده وقـوعی لازم‌کلیر؛ زیرا حسـن بصری حضرتلری ۱۱۰ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت مشارالیهانك اولمق اوزره منقولدر:

احبـك حبین حب الهوی
وحبـاً لانك اهل لذاك
فاما الذی هو حب الهوی
فشغلی بذکراك عمن سواك
فلا الحمد فی ذاولا ذاك لی
ولکن لك الحمد فی‌ذاو ذاك

رابله { (Rabelais) فرانسـه مشاهیر علماء سندن اولوب، ۱۴۸۳ ده (شینون)ده طوغمش، و ۱۵۵۳ ده وفات ایتمشـدر. ابتدا زمرهٔ رهبانه انتحاق ایدوب، بعده بوطریقی ترکله، فن‌طبی تحصـیل ایده‌رك، (مونتپلیه) طب مکتبنـه بعض خدمتلرده بولنمش؛ وصکره رومایه کیدوب، یکیدن رهبانیتی قبول ایتمش‌ایسه‌ده، یازدیغی آثارده راهبلرله وخرستیانلرك رسم وآیینلریله استهزا ایتمشدر. بعض کتـابلرینك مطالعه‌سی او وقت پاپا طرفنـدن منع اولنمشـدی. بعض تألیفاتی‌ده وفاتندن صکره ظهور ایتمشدر.

رابنیتز { (Rabnitz) مجارسـتانده (راب) نهرینه تابع بر چای اولوب، ۱۹۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (راب) شهرینك اوست طرفنده صولدن نهر مذکوره منصب اولور.

رابه { (Raba) آوسترپانك غالیچیا خطه‌سنده (ویستوله) ایرماغنه تابع برنهراولوب، قارپات جبالنك شمالی انتکلرندن نبعاله، شمال شرقیه

طوغری جریان ایدر. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، کوزل بروادی ایچندن آقار.

رابه { صقلیه جزیره‌سنك اورته‌لرنده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» مذکوردر.

رابه { (Rabba) سودان وسطیده کائن (نوبه) مملکتنده، نیجرك ساحل یسارنده

ومملکت مذکوره‌نك مرکزی اولان (بیده)نك ۱۲۵ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق ″۲۰ °۱۲ °۹ عرض شمالی ایله °۲ °۵۹ طول شرقیده واقع بر قصبه‌در. وقتیله مملکت مذکوره‌نك مرکزی ایدی. شمدی ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

رابه { سوریه قطعه سنده بلقا سنجاغنده وقدسك ۷۵ کیلومتره شرق شمالیسنده برخرابه‌اولوب، اسکی زمانده معاویه‌لرك مرکزی ایدی. (رباط معاب) اسمیله دخی معروفدر. رومالر تعمیر ایدوب، (آفروپولیس) تسمیه ایتمشلردی. بعض ستونلری وسائر انقاضی موجوددر.

راپاهانوق { (Rappahannock) آمریقای شمالیده ممالك متحده‌نك ویرجینیا جمهوریتنده برنهردر، که مائی طاغلرك جنوب شرق انحدارندن نبعانله، جنوب شرقیه طوغری دیکرایکی نهرك مجرالری آره‌سنده آقه‌رق، ۲۲۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (چیسابیق) کورفزینه دوکیلور. منصبی ۷۴ کیلومتره طولنده و ۲ نهایت ۵ کیلومتره عرضنده برخلیج صورتنده‌در. مجراسنك ۱۴۰ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

راپتی { (Rapti) هندستانك قسم شمالیسنده کنك نهرینه عظیمه منصب اولان (کوکره) نهرینه تابع برچای اولوب، هیمالایه طاغلرندن نبعانله، ابتدا جنوب غربیه، بعده غرب شمالیه ونهایت جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، ومجراسنده برچوق دره‌لر اخذ ایده‌رك، ۶۵۰ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، ′۱۵ °۲۶ عرض شمالی ایله ′۲۲ °۸۱ طول شرقیده نهر مذکوره دوکیلور.

راپل { (Rapel) شیلیده برنهردر، که آند سلسله‌ٔ جبالندن اینوب، سانتیاغوایله قولشاغوآیالتلری آره‌سنده آقه‌رق، ۲۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسنك یالکز ۱۳ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

راپه { (Rapa) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع اولان (توبوآی) آطه‌سی لرینك بری اولوب، ″۴۶ ′۳۵ °۲۷ عرض جنوبی ایله ″۳۵ ′۳۷ °۱۴۶ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۲ مربع کیلومتره اولوب، طاغلق بربردر. شمال غربی وشمال شرق ساحللرنده ایکی قوبی وبرنده صاغلام لیمانی واردر.

راپید { (Rapide) ویا (Canal des Rapides) میلانی زیاده وسریع الجریان برنهره دلالت ایدن بواسم آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنده برقاچ نهر وجدوله علم اولمشدر.

رات { یاخود راط (Rât, Rath) هندستانك اله آباد ایالتنده وهامیرپورك ۷۲ کیلو. متره جنوب غربیسنده فضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۴۴۸۰ اهالیسی واردر.

راتاچی { (Ratazzi) ایتالیا مشاهیر سیاسیون. دندن اولوب، ۱۸۰۸ ده آلکسا. ندریه شهرنده طوغمش، و ۱۸۷۳ ده وفات ایتمشدر. ابتدا تورینوده دعوی وکیلی اولوب، بعده مبعوث انتخاب اولنمش؛ مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولمش؛ امور مذهبیه‌نك امور ملکیه‌دن بسبتون تفریقی حقنده برچوق نظامات تنظیم ایتمش؛ وایتالیانك توحیدیله رومانك پایتخت انتخابیچون چالیشمشدر. بعده مجلس مبعوثان رئیسی وایکی دفعه باش وکیل اولوب، ایتالیانك اتحادندن صکره مجلس مبعوثانده بولنمشدر.

راتب افندی { (ابو بکر) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثالث زمانده ۱۲۰۹ دن ۱۲۱۱ تاریخنه. دك رئیس الکتاب بولنمش؛ و ۱۲۱۴ ده منفی بولندی. یغی ردوسده اعدام اولنمشدر. طوسیه‌لی اولوب، آمدی اوطه‌سندن نشأت ایتمشدی. شویت اوتکدر:

کلك فکرم رشحه پاش منقل آشوبدر
نار نمرود نم بلبل بهار اولسون می هیچ

راتب پاشا { (احمد) وزرا وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، صدر اسبق طوپال عثمان پاشانك اوغلیدر. فنار یکیشهرنده طوغوب، پدرینك وفاتنده عهده‌سنه رتبهٔ وزارت

توجیه، و۱۱۵۶ تاریخنده قپودان دریا نصب اولنمش؛ وصهریت شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. بعده موره والیلکنه تعیین اولنه‌رق، ۱۱۷۵ ده اوراده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

ایدردم مرغ دلله یاره ارسال عرضحال اما
بو یرلردن قوش اوچماز نیلیم سمت دلارایه

راتلام (یاخود رتلم (Ratlam) هندستانك مالوه خطه‌سنده واینده‌ورنه‌نك ۱۶ کیلومتره شمال غربیسنده وبمبایدن دهلی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر شهر اولوب، همنامی اولان کوچك بر حکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۷۳۵۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۱۰۶۵ اهالیسی، کوزل بر سرایی وبك ایشلك آفیون تجارتی واردر. — بر راجه‌نك تحت اداره‌سنده بولنان راتلام حکومتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۸۸ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، ۹۹۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۸۳۳۱۴ اهالیسی واردر.

راتلین (Rathlin) ایرلانده‌نك ساحل شمالیسی قارشیسنده بر کوچك آطه اولوب، طولی ۱۰ کیلومتره وعرض اعظمی ۱۶۰۰ متره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴ مربع کیلومتره اولوب، ۳۶۱ اهالیسی واردر.

راتناکیری (یاخود رتناکیری (Ratnagiri) هندستانك ساحل غربیسنده وبمبایك ۲۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۳۰۷۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۲۶۱۵ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکینخانه‌سی وبر قاچ مکتبی واردر.

راتنپور (Ratanpour) بو اسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، بری غرب جهتنده کجرات خطه‌سنده وباروچك ۳۸ کیلومتره شرقنده‌در. — دیکری ایالات وسطیه‌دن (چاتیسگر) ایالتنك (بیلاسپور) سنجاغنده و بیلاسپورك ۲۰ کیلومتره شمالنده‌در. ۹۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ۵۶۱۵ اهالیسی واردر.

راتنگر (Ratanghar) هندستانك راجپوتانه خطه‌سنده، (بیکانیر) حکومت ممتازه‌سنده و بیکانیرك ۱۳۰ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۷۵۸۰ اهالیسی واردر.

راتنوو (Rathenow) پروسیه‌نك برادنبورغ ایالتنده (پوچدام) سنجاغنه تابع (وست هاولاند) قضاسنك مرکزی بر قصبه اولوب، پوچدامك ۵۵ کیلومتره غرب شمالیسنده و (البه) ایرماغنه تابع (هاول) چای اوزرنده واقع و۱۳۰۷۰ اهالیلی جامعدر.

راتیبور (Ratibor) پروسیه‌نك جنوب سرحدیسنده‌واقع (سیلزیا) خطه‌سنك (اوپلن) سنجاغنده واوپلنك ۶۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (اودر) ایرماغنك ساحل یسارنده ودمیر یول‌خطی‌اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۹۵۲۵ اهالیسی، اسکی بر سرایی، متعدد مکتبلری، بیمارخانه‌سی، صاغر ودیاسزلره مخصوص مکتبی، ایشلك تجارتی وشکر، سیغاره، انفیه، کاغد، بیره وسائره فابریقه‌لری واردر.

راتیسبونه (وآلمانجه رکنسبورغ (Ratisbonne, Regensburg) یا. ویره‌ده یوقاری بالاتینات ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، مونیخك ۱۰۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وطونه‌نك ساحل یمینده واقعدر. اوکنده طونه‌نك ایچنده ایکی آطه وقارشیسنده (استانامبوف) قصبه‌سی بولنوب، آره‌لرنده ۱۵ کرلی برکارکبر کوپری ایله اختلاط اولنور. اسکی طرزده بر شهر اولوب، ۳۶۰۹۵ اهالیسی، مصنع کلیسالری، بعض اسکی ابنیه‌سی، متعدد مکتبلری، مختلف جمعیات علمیه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبك کوزل تفرجکاهلری واردر. وقتیله اهمیت تجاریه‌سی زیاده ایکن، بعده تدنی ایتمشدر.

راجانپور (Radjanpour) هندستانك پنجاب خطه‌سنده، درجات ایالتنك درغازی خان سنجاغنده ودرغازی خانك ۱۱۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق سند ایرماغنك ساحل یمینندن ۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۰۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۹۳۰ اهالیسی واردر.

راجاولی (Radjaoli) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالتنده (کابه) سنجاغنده وکابه‌نك ۵۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۴۸۱۰ اهالیسی واردر.

راجپوت (Radjpout) هندستان برهمنیلرینك منقسم بولندقلری صنوف اهالیدن بر صنف اولوب، طائفهٔ رهباندن صکره الك معتبر صنفدر. بونلر وقتیله حکومت وقوماندانلق حقنی حائز اولان (کهتری) قومنك یرینی طوتوب، کهتری قومنك یالکز (اود) خطه‌سنده بعض افرادی قالمشدر. روایته کوره، بیوك اسکندر زماندن صکره اقوام تورانیه‌دن (ماوری) اسمنده برقوم ظهور ایله، برخیلی مدت حکومت سوره‌رك، کهتری قومنك حکم ونفوذینی امحا ایتمش؛ و (ماوری) لرك اضمحلالندن صکره ریاست وحکومت (راجپوت) یاخود (راجپوتره) یعنی «شاهزادکان» قومنه کچمشدر. بوقومك دخی تورانی الاصل اولوب (جات) قومیله قرابت جنسیه‌لری اولدیغی مظنوندر. هر حالده راجپوت قومی هندستانده اقوام سائره ایله دخی امتزاج واختلاط وسائر بر چوق افراد بو قومه التحاق ایده‌رك، شمدیکی حالده بتون هندستانده‌کی افرادی سکز ملیونی متجاوز، وبر خیلیسی بوکونکی کونده‌دین اسلام ایله متدیندر.

راجپوتانه (Radjpoutana) هندستانك غرب شمالی قسمنده واسع بر خطه اولوب، شمدیکی حدودینه کوره، شمال غربی جهتندن (بهلوالپور)، شمالاً پنجاب خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن «شمال غربی ایالاتی» ایله، شرقاً (مالوه)، جنوباً بنه مالوه وکجرات، غرباً دخی سند خطه‌لریله محدوددر. برتخمس الاضلاع شکلنده اولوب، شرقدن غربه طول اعظمی ۸۸۰ وشمالدن جنوبه عرضی دخی ۷۸۵ کیلومتره‌در. آلتی کوشه‌سندن بری یعنی غرب جنوبیسی ساحل بحره قدر ممتد اولوب، (کچ) کورفزینه واصل‌اولور. ′۹ °۲۳ ایله ′۱۱ °۳۰ عرض شمالی و ′۱۱ °۶۷ ایله ′۵۸ °۷۰ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳٤۳۰۵۳ مربع کیلومتره‌واهالیسی ۱۰۷۲۹۱۱٤ کشیدر. بو خطهٔ واسعه ۲۰ حکومت ممتازه ایله وسطنده طوغریدن طوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع (آجمیر) ایالتنی حاویدر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — (آراوالی) سلسلهٔ جبالی غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری راجپوتانه‌نك ایچنده اوزانه‌رق، شمال غربی جهتنده قالان (تار) چولیله (مروار) خطه‌سنی راجپوتانه‌نك سائر طرفلرندن تفریق ایدرلر. بوقسم چول وصوسز اولوب، یالکز جنوب غربی کوشه‌سی (کچ) کورفزینه دوکیلن (لونی) نهرینك حوضه‌سندن عبارتدر. خطه‌نك حدود غربیه‌سنده (ماهی) سلسله‌سی آراوالی سلسله‌سنك برقولی صورتنده جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولان (وبندیا) سلسلهٔ عظیمه‌سنه اولا. شیر. بواوچ سلسله‌نك آره‌سنده قالان برلر، که راجپوتانه خطه‌سنك الك منبت ومعمور قسمیدر، شرق شمالی‌یه ناظر واسع برحوضه اولوب، کنك ایرماغنه تابع (جنه) نهرینه دوکیلن (چمبال) نهرینی تشکیل ایدن برچوق چایلری واردر. چایپور ایله مروار حدودنده دخی (سمبهار) اسمیله بیوك برکول بولنوب، بوکا دخی برایکی نهر دوکیلور. مروارده کایتلی طوز وبرر دیکر ایکی کول دها واردر.

اقلیم وهوا سی. — هوا سی عمومیت اوزره صیجاق وياپس اولوب، یالکز طاغلرك اوزرنده کسب اعتدال ایدر. علی‌الخصوص شمال غربی قسمنده یاغمورلر پك سیرك اولوب، کوندوزین پك صیجاق اولدیغی حالده، کیجه صولرك طوندیغی واردر. جنوب شرقی قسمنده کرك بحر عماندن وکرك بنکاله کورفزندن کلن بلوطلر خیلی یاغمورلر دوکر ایسه‌ده، بعض قوراق سنه‌لر دخی اولور. فیشین هندستانك شمالنده کبترله یاغان یاغمورلردن بوخطه محرومدر. الحاصل هوا سی غیر مطرد وسریع التحولدر. قوله همان هرسنه ظهور ایدرسه‌ده، برقاچ سنه‌دن بری اجرا اولنمقده اولان تطهیرات واتخاذ اولنان تدابیر صحیه سایه‌سنده او قدر تلفاتی موجب اولمیور.

نباتات وحیواناتی، منابع ثروتی. — آراوالی جبالنك شمال غربیسنده بولنان برلر همان چول حالنده اولوب، قیولری دخی پك درین اولمغله، اروای اراضی ممکن اوله‌مدیغندن، یالکز یاغمورلی سنه‌لرده درینجه اکیلن تخملردن کایتلی محصولات آلنیر. قوراق سنه‌لرده ایسه تخم دخی ضایع اولدیغندن، وبرکتلی سنه‌لرك فضلهٔ محصولاتی کوپلرده حفظ اولنوب، لزومی قدر کوب تدارکی ایسه قولای اولدیغندن، قحط وغلا کثیر الوقوعدر. بوطرفك باشلیجه محصولاتی برنوع

داری ایله برنوع بیزلیه‌دن عبارتدر. اهالینك باشلیجه مدار معیشتی ایسه حیوانات اولوب، دوه، صیغیر وقیونلری پك چوق وجنسلری پك مقبولدر. اونی نهری فیضاننده منصبنه قریب اولان محللری باصوب، چکلدیکنده، قیماق کبی برچامور ترك ایتکله، اوراسی پك منبت ومحصولدار اولدیغی کبی، تابعلرینك وادیلری دخی کوزل ومحصولدار اولوب، قحط سنه‌لرنده سائر طرفلرك ذخیره‌سنی دخی حاصل ایدر. آراوالی سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبیسنده اولان یرلر ایسه پك منبت اولوب، سنه‌ده ایکی دفعه محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، پاموق، آفیون، لعل، شکر قامشی وسائره‌دن عبارتدر.

چول جهتنلك بالطبع اورمانلری اولدیغی کبی، لونی حوضه‌سنك دخی اشجاری آز اولوب، علی‌الخصوص نهر مذکور وادیسنك آشاغی طرفلری قامشلقدر. جنوب شرق قسمنك ایسه اورمانلری چوق اولوب، صندال کبی ذی قیمت آغاجلری دخی واردر. حیوانات وحشیه‌سی هندستانك وآسیای وسطینك سائر طرفلرنده بولنانلردن عبارت اولمغله، تعدادینه حاجت یوقدر.

معادنجه بوخطه هندستانك اك ایلری بولنان یری ایسه‌ده، پك آزی چیقارلمقده‌در. چیقاریلانلرینك باشلیجه‌لری قورشون، باقیر، قوبالت، دمیر، شاب وسائره‌دن عبارتدر. کوللاردن کلینلی طوز دخی چیقار.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — راجپوتانه‌نك اهالیسی برچوق اقوامه وهندولرك عادتی اوزره بر طاقم صنوفه منقسم اولوب، چوغی راجپوت وایکنجی درجه‌ده (جات) جنسیتلرینه منسوبدرلر. جله‌سنك لسانی هندی اولوب، اسکی سانسکری لساندن مترجم واساساً هندی لسانده محرر برطاقم منظومه‌لری واردر. مذهبجه اهالینك قسم کلیسی برهمنی اولوب، اهل اسلام، خیلی نفوذ واهمیتی حائز اولدقلری حالده، اقلیتده بولنه‌رق، ۸۶۱ ۷۴۷ نفوسدن عبارتدرلر. مسلمانلر اك زیاده خطه‌نك شمال وشرق جهتلرنده بولنورلر. اهالینك برقسمی هنوز نیم وحشی حالنده بولنوب، بعضلری انسان ذبح ایتمك عادت منفوره‌سنی دخی بقین وقتلره کلنجه‌یه قدر محافظه ایتمشلردر.

تقسیماتی. — بوقاریده دخی بیان اولندیغی اوزره، راجپوتانه خطه‌سی طوغریدن طوغریه انکلیز حکومتنه تابع اولان (آجمیر) ایالتیله ۲۰ حکومت ممتازه‌دن مرکب اولوب، حکومات مذکوره‌نك بری یعنی (تونق) یاخود (تنك) حکومتی حکومت اسلامیه‌در. دیکرلرندن ایکیسی یعنی (بهارتپور) ایله (دولپور) حکومتلری جات، وقالان اون یدیسی راجپوت قوملرینه مخصوصدرلر. حکومات مذکوره‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
جودپور (مروار)	۰۵ ۸۲۴	۱ ۷۵۰ ۴۰۳
بیکانیر	۵۲ ۸۵۷	۱۰۸ ۱۴۳
جسالمیر	۴۲ ۵۹۵	۵۰۹ ۰۲۱
جایپور	۳۷ ۴۶۲	۲ ۵۳۴ ۳۵۷
ادیپور	۳۲ ۸۱۳	۱ ۴۹۴ ۲۲۰
کوته	۹ ۸۲۴	۵۱۷ ۲۷۵
آلوار	۷ ۸۳۲	۶۸۲ ۹۲۶
سیروهی	۷ ۸۲۱	۱۲۲ ۹۰۳
جلوار	۶ ۹۷۷	۳۴۰ ۴۸۸
تونك (تنك)	۶ ۴۹۸	۳۳۸ ۰۲۹
بوندی	۵ ۹۵۷	۲۵۴ ۷۰۱
پهارتپور	۵ ۱۱۲	۶۴۵ ۵۴۰
بانسواره	۳ ۸۸۵	۱۵۲ ۰۴۵
پرتابکر	۳ ۷۸۱	۷۹ ۵۶۸
کراولی	۳ ۱۲۸	۱۴۸ ۶۷۰
دولپور	۳ ۱۰۸	۲۴۹ ۶۵۷
دونکار پور	۵ ۵۹۰	
ایشنکر	۱ ۸۷۵	۱۱۲ ۶۳۳
شاهپوره	۱ ۰۲۶	۵۱ ۷۵۰
لاوه	۴۷	۲ ۶۸۲
جمعاً حکومات ممتازه	۲۳۶ ۰۳۲	۱۰ ۲۶۸ ۳۹۲
آجمیر ایالتی	۷ ۷۲۱	۴۶۰ ۷۲۲
جمعاً راجپوتانه خطه‌سی	۳۴۳ ۰۵۳	۱۰ ۷۲۹ ۱۱۴

راجپوتانه‌نك شهر وقصبه وقریه‌لری ۲۰ ۷۲۹ مقدارنده اولوب، بونلردن اونك ۲۰ ۰۰۰ دن، بشنك ۱۵ ۰۰۰ دن، اون آلتیسنك ۱۰ ۰۰۰ دن، یکرمیسنك ۵۰۰۰ دن زیاده وقصورینك ۵۰۰۰ دن آشاغی اهالیسی واردر. باشلیجه شهرلرله مقدار نفوسلری بروجه زیردر:

جایپور	۱۴۲ ۵۷۷
پهارتپور	۶۶ ۱۳۳
آلوار	۴۹ ۸۶۷
آجمیر	۴۸ ۷۳۵
بیکانیر	۴۲ ۳۸۵

تونك	۴۰ ۷۲۶	
كوته	۴۰ ۲۷۰	
كراولی	۲۵ ۶۰۷	
ناصرآباد	۲۱ ۲۲۰	
بوندی	۲۰ ۷۲۲	

معارف وصنایع وتجارتی . — راجپوتانه خطه‌سنده بوصوك وفتلرده معارف خیلی ترقی ایدوب، كرك هندولر وكرك مسلمانلر برچوق مكتبلر آچشلر. در. مسلمانلرك تحصیلی عربی وفارسی، هندی لسانلرنده اولوب، برهمنیلر ایسه هندی وسانسكری لسانلرینی تدریس وتدرس ایدرلر. آنجق انائه مخصوص مكتبلری یوق حكمنده‌در. معارفجه مركزلری جایپور شهریدر.

صنایع خیلی متنوع اولوب، باقیر وتونجدن اوانی مختلفه، یوك قاشلر، خالیلر، صندال وسائر قیمتلی آغاجلردن اویمه‌لی چكمجه‌لر، قبوجیلغه متعلق مینه‌لی غایت كوزل زینتلر، سختیانلر، آبانی صاریقلر، فلیج وقاكپی اسلحهٔ جارحه وسائر ظریف وقیمتلی شیلر اعمال اولنورسه‌ده، بونلرك چوغی اغنیایه مخصوص تحف ونادراتدن اولوب، عمومك حوایج ضروریه. سیجون اقتضا ایدن معمولات ومنسوجات آوروپادن ادخال اولنور. دمیر بوللری وسائر وسائط نقلیه‌سی چوق اولوب، موقعنك دخی اهمیتی اولمغله، تجارتی خیلی ایشلكدر. باشلیجه اخراجاتی پاموق، یاغی، آفیون، قیمون وسائره‌در.

احوال تاریخیه‌سی . — راجپوتانه‌نك الك اسكی اهالیسی الیوم برحال وحشیانه یاشایان (بویل) و (مینا) قوملرینك اجدادی اولوب، اقوام تورانیه‌دن اولمسی محتمل اولان (جات) قومی تعیین ایده‌میه‌جكمز برزمانده بوخطه‌یی ضبط، واهالیٔ اصلیه‌سنی رام ایتمشدی. بعده اقوام آریانیه‌دن (راجپوت) قومی مملكتی استیلا ایدوب، اسمی ولسانی دخی وبرمشدر.

خطه‌نك احوال تاریخیهٔ قدیمه‌سنه دائر بیان ایده‌بیله‌جكمز معلومات یوقدن عبارت اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده بوراسی دخی هندستان شمالینك سائر طرفلریله برابر سلطان محمود غزنوی طرفندن فتح اولنه‌رق، غزنویلردن صكره غوریلرك وبونلردن صكره‌ده آل تیمورك یداره‌سنه كچمش؛ وبووجهله سلطان محمود مشارالیه دورندن بری حكومت اسلامیه تحتنده قالوب، بعده ینه دهلی دولت اسلامیه‌سنه جزیه‌كذار برطاقم مهرانلر ظهور ایتمشدی. برآزه‌ای ء لاءالدین خلجی راجپوتانه‌ده بر حكومت مستقلهٔ اسلامیه تأسیس ایتمش ایسه‌ده، بقا بوله‌میوب، كرك بوخطه‌ده وكرك كجراتده وسائر اوجوارلرده تشكل ایدن حكومات اسلامیه وغیر اسلامیه بینندكی منازعات، انكلیزلره فرصت ویرمكله، بونلر راجپوتلری حایه وسیله‌سیله كندیلرینه انكلتره تابعیتی طانیندیرمش، وجایجا استحكاملر انشاسیله مواقع عسكریه اتخاذ ایده‌رك، حاكیتلرینی تقویه ایتمشلردر. بعده محلی پرنسلرندن (سندیا) آجیری بسبتون انكلیز حكومتنه تسلیم ایتمشدر.

راجپور (Radjpour) هندستانده بو اسمله ایكی قصبه واردر: بری بنكاله خطه‌سنك كلكته ایالتنده واقع اولوب، ۸۴۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۵۷۵ اهالیسی واردر. — دیكری (میرات) خطه‌سنك (دهره‌دون) ایالتنده ودهره‌نك ۱۲ كیلومتره شمال شرقیسنده اولوب، ۳۲۰۰ اهالیسی واردر.

راجس یاخود رایس (Ragès) ایراندكی جغرافیونی عندنده اسمیدر. بعده (اوروس) و (آرساكیا) یعنی (ارشكیه) اسملریله دخی تسمیه اولنمشدی.

راجشاهی (Radjchahi) هندستانده بنكاله خطه‌سنك قسم شمالیسنده برایالت اولوب، شمالاً بوتان وسكیم، شرقاً آسام خطه‌لریله، شرق جنوبی جهتندن (دكه)، جنوباً كلكته ایالتلریله، غرباً دخی بهار ونپال خطه‌لریله محاطدر. ایچنده (كوچ بهار) حكومت ممتازه‌سی دخی بولنیور. ۲۳°۴۹′ ایله ″۴۵ ′۱۲ °۲۷ عرض شمالی و ۸۵°۴۲′ ایله ″۳۰ ′۳۵ °۸۷ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۵۱۳۵ مربع كیلومتره واهالیسی ۷۷۳۳۷۷۵ كشیدر. آلتی سنجاغه منقسم اولوب، مركزی (رامپورباولیه) شهریدر. اراضیسی هیمالایه سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتكلریله بو اتكلرك آلتنده ممتد واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، براهما پوتره ایرماغی برقسمنی شق، وكرك بونوره كرك طوغریدن طوغریه كنك ایرماغنه دوكیلن برچوق انهار اراضیسنی سقی ایدر.

طوپراغی بك منبت اولوب، الك كلیتلی محصولی پرنجدر. بغدای وآرپه بك آز حاصل اولوب، سائر محصولاتدن باشلیجه‌لری دخی آقبون، شکر قامشی، چیوید، چای، توتون، یاغ اخراجنه مخصوص حبوبات متنوعه وقینه قینه‌در. بردمیر یول خطی ایالتی شق ایدوب، بعض شعبه‌لری دخی واردر. اهالیسنك ثلثاندن زیاده‌سی مسلمان وقصوری برهمنی وجزئی مقداری بوده دینیله وادیان سائره ایله متدیندر. ایالتك ۲۸۸۲۷ قریه و ۲۷ شهر وقصبه‌سی اولوب، بونلردن ۸ بنك ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی واردر. مرکزینده‌ك ۱۹۲۳۰ اهالیسی اولوب، الك بیوك شهری اولان (دیناجپور) ایسه ۲۱۰۴۰ نفوسی جامعدر. مرکزنده اهالئ اسلامیه‌یه مخصوص بربیوك مکتب ایله برمدرسه اولوب، سنجاق مرکزلرنده دخی بر اعدادی واردر. برقاچ انکلیز مکتبی دخی آچلمشدر. هواسی عمومیت اوزره صیجاق اولوب، بعض مواقعده ارتفاعله کسب اعتدال ایدر. ایالتی ترکیب ایدن سنجاقلرك بری دخی بواسمله مسمادر.

راجکر (Radjgarh) بواسمله هندستانده ایکی قصبه واردر:

بری مالوه‌خطه‌سنده وبوپالك ۱۰۸ کیلومتره‌شمال غربیسنده واقع اولوب، همنامی اولان، برحکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۱۳۳۵ی مسلم اولق اوزره، ۶۸۸۰ اهالیسی واردر. — راجکر حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۹۶ مربع کیلومتره اولوب، ۵۸۳۰ی مسلم اولق اوزره، ۱۱۷۵۵۵ اهالیسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آقبوندن عبارتدر. راجه‌سی ۱۸۷۱ تاریخ میلادیسنده شرف اسلامله مشرف اولوب، انکلیز حکومتی طرفندن (نواب) عنوانله لایق اولمش ایسه‌ده، خلقی برهمنی دینده ثبات ایتمشدر.

— دیکری راجپوتانه خطه‌سنك (آلوار) حکومت ممتازه‌سی داخلنده و آلوارك ۳۷ کیلومتره جنوبنده واقع اولوب، دوز سوقاقلری، کوزل باغچه‌لری و براسکی سرایی واردر.

— بو اسمله هندستانده دیکر برقاچ کوچك قصبه وقلعه‌لر دخی بولنیور.

راجکوت (Radjkot) هندستانده کجرات خطه‌سنك (کنتیوار) شبه جزیره‌سنده وجوانکرك ۹۳ کیلومتره‌شمال‌شرقیسنده اولهرق ″۴۰ ′۱۷ °۱۷ عرض‌شمالی ایله ′۳۵ °۶۸ ″۴۵ طول شرقیده واقع حکومت ممتازه مرکزی بر شهر اولوب، ۴۷۰۰ی مسلم اولق اوزره، ۲۱۱۵۰ اهالیسی، کبرا اولادینه مخصوص مکتبی، مکتب صنایعی، ایشلك تجارتی ومشهور بویاخانه‌لری واردر. — راجکوت حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۳ مربع کیلومتره اولوب، ۶۷۷۵ی مسلم اولق اوزره، ۵۴۰ ۴۶ اهالیسی واردر. اکثر اراضیسی طاشلق اولوب، محصولاتی ذخیره ایله شکر وپاموقدن عبارتدر.

راجمحل (Radjmahal) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده و (نابه‌دومکه) نك ۱۰۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۳۸۴۰ اهالیسی واردر. وفتیله چوق دها بیوك اولوب، حتی قرن حاضر میلادی اوائلنده دخی ۳۰۰۰۰ اهالیسی وار ایدی. — بو اسمله بنه بهار خطه‌سنده بر تپه‌لر صره‌سی دخی واردر.

راجوقتال (سید سعدالدین) هندستانده مظنه‌دن بر ذات اولوب، (مخدوم جهانیان جهانکشت شیخ جلال) نك برادریدر. ملتانك (اوچه) قصبه‌سنده تربه‌سی زیارتکاهدر. ۸۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. «تحفة النصایح» عنوانیله مقبول بر تألیفی واردر.

راجه‌پالیام (Radjapaliyam) هندستانده مدراس اداره‌سنه تابع (تینولی) ایالتنك (سریویلیپاتور) سنجاغنده و (واپار) وادیسنك یوقاری جهتنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

راجه‌پور (Radjapour) بواسمله هندستانده ایکی قصبه واردر:

بری اله آباد ایالتنك (باندە) سنجاغنده وجنه‌نهرینك ساحل یمینده واقع اولوب، ۷۳۳۰ اهالیسی وبرچوق بخانه‌لری واردر.

— دیکری بمبای اداره‌سنده واقع (کولکان) ایالتنك (راتناکیری) سنجاغنده وراتناکیرینك ۴۸

کیلومتره جنوب شرقیسنده اولوب، ۲۶۹۰ی مسلم اولمق اوزره، ۷۴۵۰ اهالیسی واردر. (سافتادی) نهری اوزرنده اولوب، سفائن بحریه یتشمکله، ایشلك بر اسکله در. جزیرة العرب کمیجیلری بو اسکله یه چوق آمد وشد ایدرلر.

راجه‌جنك (Radjadjang) هندستانده بنجاب خطه‌سنك لاهور ایالت وسنجاغنده ولاهورك ۴۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۳۰۹۵ی مسلم اولمق اوزره، ۵۱۹۰ اهالیسی واردر.

راجه‌خرا (Radjakhéra) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (دهولپور) حکومت ممتازه‌سنده ودهولپورك ۳۵ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۶۲۵۰ اهالیسی واردر.

راجه‌کریها (Radjagriha) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالتنده وپاتنه‌نك ۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان بر تپه‌لر سلسله‌سی اتکنده واقع قدیم بر شهر خرابه‌سیدر.

راجه‌ماندری (Radjamandri) هندستانك ومدراسك ۴۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده (کوداوری) سنجاغنك مرکزی بر شهر اولوب، یالکز ۱۷۸۵ی مسلم اولمق اوزره، ۲۴۵۵ اهالیسی، کوزل بر جامع شریفی، متعدد بخانه‌سی، ۲ کلیسا‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، بر قاچ مکتبی وبر خسته‌خانه‌سی واردر. (کوداوری) نهری ساحلنجه اوزانمش بر شهر اولوب، کوزل ابنیه‌سی و باغچه‌لری واردر. آوروپالیلرك اسکان ابتدکاری محله آبریدر.

راجیم (Radjim) هندستانده چانیسکر ایالتنك (رایپور) سنجاغنده و رایپورك ۴۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مهانادی) ایرماغی کنارنده بر قصبه اولوب، ۳۲۵ اهالیسی ومشهور بر بخانه‌سی واردر.

راجیمین (Radjymin) لهستانك (وارسوویا) ایالتنده و وارسوویانك ۲۵ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۹۹۰ اهالیسی واردر.

راجین (Radjyn) لهستانك (سیدلجه) ایالتنده وسیدلجه‌نك ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۱۱۰ اهالیسی واردر.

راچبورغ (Ratzeburg) آلمانیاده (مکلنبورغ اشورین)ك منتهای غرب شمالیسنده واقع و (مکلنبورغ استرلیچ) یوك دوقه‌لغنه تابع کوچك بر برنسلك اولوب، شمال شرقی جهتندن و شرقاً (مکلنبورغ اشورین) یوك دوقه‌لغیله، جنوباً وغرباً (لاینبورغ) دوقه‌لغیله، غرب شمالی جهتندن (اولبك) شهر مستقلنك اراضیسیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۷۲ مربع کیلومتره اولوب، ۱۶۶۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وآز منبتدر. بش ناحیه‌یه منقسم اولوب، مرکزی ۲۹۵۰ اهالی‌یی جامع (شونبورغ) قصبه‌سیدر. بو برنسلکه اسمی ویرن قصبه ایسه البوم لاینبورغ دوقه‌لغی داخلنده‌در.

راچبورغ این لاینبورغ (Ratzeburg-in-Lauenburg) آلمانیاده (اشلسویغ هولستاین) خطه‌سنك لاینبورغ دوقه‌لغنده و لاینبورغك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده (راچبورغ) کولنك جهت جنوبیه‌سنده واقع برکوچوك آطه‌نك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۴۳۱۵ اهالیسی، مریلر یتیشدیرمکه مخصوص مکتبی، چوخه فابریقه‌سی وحرازلری واردر.

راچبورغ سه‌یه (Ratzeburg-See) یعنی «راچبورغ کولی» آلمانیاده لاینبورغ ایله مکلنبورغ آره‌سنده اوزون و طار برکول اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۱۳ وعرض اعظمی ۲ کیلومتره‌در.

راچکوه (Razckeve) مجارستانك پشنه ایالتنده و بوده پشته‌نك ۳۷ کیلومتره جنوبنده (پشت آلمو) قضاسنك مرکزی برقصبه اولوب، طونه‌نك ساحل یسارنده کائن (سپل) آطه‌سی اوزرنده واقع و ۵۴۶۵ اهالی‌یی جامعدر.

راچول (Rathol) هندستانك ساحل غربیسنده و پورتکیز دولتنه تابع

(غوآ) یاخود (کوه) خطه‌سنده برکوچك ایر- مافدر، که (کات) سلسلهٔ جبالندن تبعاتله ٦٥ کیلو- مترهلك جریاندن صکره، برچوق قوللره آیریلوب، ١٨ آطه ومنصبنده واسع وصاغلام برلیمان تشکیل ایدر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیریول خطی برکوپری ایله بونهرك اوستندن کچر، وخیلی مسا- فه‌ده برکناریني تعقیب ایدر.

راحل { حضرت یعقوبك زوجه‌سی وعمیجه- سی لابنك قبریدر. حضرت یعقوب راحله عاشق اولمغله، کندیسنه نائل اولمق ایچون، یدی سنه عمیجه‌سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمش؛ وآنجق بومدتك انقضاسنده (لابن) بیوك قیزی (لیا)یی ویرمکله، حضرت یعقوب، معشوقه‌سنه واصل اولمق ایچون دها یدی سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمشدی. تأهلنك آلتنجی سنه‌سی راحلدن حضرت یوسف و ١٦ سنه صکره اصغر اولادی اولان بنیامین دنیایه کلمشدی.

راخوه { (Rakhovo) بلغارستانده طونه‌نك ساحل یمنده، (زول) نهرینك منصبی قارشیسنده وصوفیه‌نك ١٤٩ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٣٨٤٠ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر. — راخوه سنجاغنك ٧٤٠٦٦ اهالیسی واردر.

راداپورام { (Radapouram) هندستانده مدراس ایالتنك (تینولی) سنجاغنده و (تینولی) نك ٥٤ کیلومتره جنوبنده ارله‌رق (منار) کورفزی ایچنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی واردر.

راداکز { (Radagaise) اسکی جرمان رؤسا- سندن اولوب، ٤٠٦ تاریخ میلاد- یسنده اقوام مختلفهٔ وحشیه‌دن مرکب ٢٠٠٠٠٠ عسکرله ایتالیایه هجومله، بوملکتنك قسم شمالیسنی ضبط، وفلورانسه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، بنه او سنه هونوریوسك جنرالارندن (استیلیقون) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

رادانپور { (Radanpour) هندستانك کجرات خطه‌سنده و (یالانپور)نك ٩٢ کیلومتره غرب جنوبیسنده حکومت ممتازهٔ اسلامیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٠٠ی مسلم اولمق اوزره، ٧٢٠ ١٤ اهالیسی، برسوری، بر قلعه‌سی وخیلی تجارتی واردر. — رادانپور نوابلغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٧٨ مربع کیلومتره اولوب، ٧٦٠ ١١ی مسلم اولمق اوزره، ١٢٠ ٩٨ اهالیسی واردر.

راداولی { (Radaoli) هندستانده (اود) خطه‌سنك لکهنو ایالتنده برقصبه اولوب، ٦٣٦٠ی مسلم اولمق اوزره، ٢٩٥ ١١ اهالیسی، دمیریولی وایشلك تجارتی واردر.

رادایچ { (Radautz) آوسترویا ومجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه سنده و (کزرنوویچ)نك ٥٦ کیلومتره جنوبنده اولهرق لنبرغدن یاشیه کیدن دمیریول خطی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١٦٠ اهالیسی، جام فابریقه‌سی وحارالری واردر.

رادبرغ { (Radeberg) صاقسه قرالغنك (درسده) ایالتنده و (درسده نایستاد)نك ١٢ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ٧٣٨٥ اهالیسی، دمیر خانه‌لری وجام، کاغد بیره، طوغله وسائره فابریقه‌لری واردر. ٢ کیلومتره شمال غربیسنده (لاقبابن) معدن صولری بولنیور.

رادس { تونسك اوکنده‌کی دکیزك اسمی اولوب، یاقوت حوینك استخبار ایتمش اولدیغنه کوره اصل بو اسم او ساحلده واقع وبر معبدی حاوی بر قریه‌یه مخصوص ایمش.

رادغونده { سنته — (Ste Radegonde) فتولیکلرك عزیز‌لرندن اولوب، ٥١٩ تاریخ میلادیسنده طوغمش، و ٥٨٧ده وفات ایتمشدر. (تورنیکه) قرالی (برتر)نك قیزی اولوب، مشرکه ایکن، قرانسه قرالی برنجی فلوتر کندیسنی خرستیان ایدوب، تزوج ایتمش؛ وصاحبهٔ ترجمه ٦ سنه قرانجه بولندقدن صکره، راهبه اولوب، (پوآتیه)ده تأسیس ایتدیکی مناسترده بقیهٔ عمرینی ریاضتله کچیرمشدر. اغستوسك ١٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رادفورد { (Radford) انکلتره‌نك (نوتینغهام) ایالتنده ونوتینغهامك ٢ کیلو متره غرب شمالیسنده اولهرق دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٩٥٥ ٢٠ اهالیسی، دانتله وچوراب فابریقه‌لری ومعدن کوری واردر.

رادقلیف (Radcliffe) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده‌و مانچستركك ۹ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق ایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، جوارایله برابر ۱٦۲٦٥ اهالیسی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی، اسکی برکلیساسی، بز وسائره فابریقه‌لری ومعدن کومری واردر.

رادکان خراسانده مشهدك ۱٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده و (هری‌رود) ه تابع (کشف رود) ك نبعان ایتدیکی بطاقلق قریه‌ده بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهالیسی، مشهور دوه‌لری وجوارنده بر تپه‌نك اوزرنده کوفی خطلریله منقوش طوغلدن بوکسك وقدیم بر قلعه‌سی واردر.

رادوم (Radom) لهستانده وارسوویانك ۹۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲٤۰۰ اهالیسی، دمیر یولی وایشلك چارشیسی واردر. — رادومیر ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۳۵۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۱۱٦۱۳ کشیدر.

رادومیر (Radomir) بلغارستانك کوستندیل سنجاغنده وکوستندیلك ۳۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق ویتوش طاغی اتکنده واسترومجه‌وادیسنك یوقاری جهتنده برقصبه اولوب، ۲۳۷۰ اهالیسی واردر.

رادومیسل (Radomysle) روسیه‌نك کیف ایالتنده وکیفدن ۹۱ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، نصفندن زیاده‌سی یهودی اولمق اوزره، ۷۰۸۵ اهالیسی، شمعدان وبیره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، سنه‌ده ۳ پنایری وایشلك تجارتی واردر.

رادوویز مقدما یونانه ترك اولنان نارده قضاسنده بر ناحیه‌در.

رادوویشته (Radovichta) قوصوه ولایتك اسکوب سنجاغنده واسکوبدن ۱۰۷ واشتیبدن ۳۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق استروجه نهرینه دوکیلن بر دره‌نك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی، ٦ جامع ومسجدی، برمدرسه‌سی، بر کتبخانه‌سی، برکلیسامی، بر رشدیه و۳ صبیان مکتبی، بر چالار سامنی، ۷ خانی و ۱۵۰ قدر دکانی واردر. — رادوویشته قضامی قصوه ولایتك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شرق شمالی جهتندن بلغارستان حدودیله، شرق جنوبی جهتندن وجنوباً وجنوب غربی طرفندن سلانیك ولایتیله، غرب شمالی جهتندن دخی اشتیب وفوچانه قضالریله محاط ومحدوددر. ۵۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۹۰٦۲ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، حدودلرنده بیوك طاغلر وآره‌لرنده اووه‌لر ومنبت وادیلر واردر. طوپراغی منبت اولوب، ذخائر متنوعه ایله آفیون، کتن، پاموق، پرنج وسائره حاصل اولور. فضلهٔ محصولاتیله قیون، کچی، بیاغی وسائره‌یه متعلق اخراجاتی ادخال اولنان امتعهٔ اجنبیه‌یه تقابل ایدر. مرکز قضانك غربنده غازی شهیر اورنوس بکك تربه‌سی موجوددر.

راراقه (Raraka) بحر محیط کبیرده فرانسه دولتنه تابع (توآموتو) جزایرندن بری اولوب، ″۵۹ ′٤ °۱٦ عرض جنوبی ایله ″۳۳ ′۱۷ °۱٤۷ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰ مربع کیلومتره‌در.

راروتونغه (Rarotonga) بحر محیط کبیرك پولینسیاجهتنده واقع (هروی) ونام دیکرله (فوق) جزایرینك بری‌اولوب، ′۵۷ °۲۱ عرض جنوبی ایله ′۲۷ °۱۰٦ طول شرقیده واقعدر. جزایر مذکوره‌نك اك مهمی اولوب، ۸۱ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. اورته‌سی طاغلق اولوب، سواحلنده‌کی دوز یرلری یك منبت اولدیغی کبی، طاغلری دخی غایت کوزل منظره‌لی واورمانلرله مستوردر. اهالیسی ۲۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، انکلیز میسیونرلرینك تلقینیله پروتستان مذهبنی قبول، وکندی لسانلرنده مکتبلر تأسیس ایده‌رك، حتی بر غزته دخی نشر ایتمکله باشلامشلردر. ایکی قادین حکم ایدوب، بری اخیراً انکلتره‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمشدر. بر نوع مجلس مبعوثانلری دخی واردر.

راروبه (Raroia) بحر محیط کبیرده فرانسه‌یه تابع (توآموتو) جزایرینك بری اولوب، ″۳۷ ′۱۳ °۱٦ عرض جنوبی ایله ″۳۰ ′۵۲ °۱٤٤ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰ مربع کیلومتره‌در.

راز (میرنوازش خان بن علیمردان خان) ایران متأخرین شعرا سندن اولوب، اصفهانلی اولدیغی حالده، شاه حسین طرفندن فرخ سیر نزدینه سفارتله هندستانه کوندریلهرك، نواب آصفجاهه وبونك وفاتندن صکره بنکاله حاکمی سراج الدوله‌یه انتساب ایتمشدی. بعده (کرناتك) حاکمی طرفندن دعوت اولنهرق، اورایه کیتمکده ایکن، اثنای راهده ۱۱۸۰ سنه‌سنده وفات ایدوب، جنازه‌سی اورنك آباده نقل ودفن اولنمشدر. احباسندن میرغلام علی آزاد بلکرامی اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. شوقطعه اونکدر:

میتوان راه سیلرا بستن
چه علاجست دیدهٔ تررا
در هوایت مدام میکردد
کوی چرکان خودکن این سررا

رازغراد (Razgrad) [«هزار غراد» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

رازلق (ونام دیکرله مهومیه) سلانیك ولایتنده سیروز سنجاغنك (نوره‌قوب) قضاسنده ونوره‌قوبك ٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق قره صویه دوکیلور برچایك اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۳۷۰۰ی مسلم اولمق اوزره، ۸٤۰۰ اهالیسی، برقاچ دکانی وبرمملکت ساعتی واردر. — رازلق ناحیه‌سی ۱۲ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ۳۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی وخیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره حاصل اولور. درون ناحیه‌ده ۱۰ جامع شریف، ۲ مدرسه، ۱۳ کلیسا، ٤۱۱ دکان ومغازه، ۱۱ خان، ۲ قاپلیجه، برعسکری قشله‌سی وحدوددہ برطاقم قه‌لر موجوددر.

رازی (ری) شهرینه نسبتله مشاهیر علمای اسلامدن برچوق ذواتك لقبی اولوب، اك مشهورلری حکیم شهیر ابو بکر رازی ایله تفسیر کبیر صاحبی فخرالدین رازیدر. [«ابو بکر رازی» و «فخر الدین رازی» مادهلرینه مراجعت بیوریله.]

رازی (ابو الحسین عبدالرحمن بن عمر) مشاهیر صوفیوندن اولوب، ۳۷٦ تاریخنده ۸۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

رازی (قطب الدین) علمادن اولوب، «محاکمات بین الامام» عنوانیله برکتاب یازمش؛ ونصیر الدین طوسینك هیئته متعلق بعض کتابلرینی شرح ایتمشدر.

رازی (یعنی سره منسوب) متأخرین شعرای ایراندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (مولانا —) شوسترلی اولوب، اکثر اوقاتنی شیرازده کچیرمش، واصفهانده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

زدی آتشم بجان وزمنت خبر نباشد
خبرت شود زمانی که زمن اثر نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسبك وزراسندن ایدی. شوقطعه اونکدر:

نه‌آن بد مهررا باخویش همدم میتوانم کرد
نه ازدل آرزوی دیدنش کم میتوانم کرد
بخواهم که مردم بشنوند آوازهٔ حسنش
وکرنه آنچه مجنون کرد من هم میتوانم کرد

— اوچنجیسی تبریزلی اولوب، ایکی دفعه هندستانه سیاحت ایتمشدی. شوبیت اونکدر:

چندان که صحن باغ زبرك خزان پرست
از ناخن شکسته دلم بیش ازآن پرست

راساغ (Raasag) اسقوچیه‌یه ملحق هیرده آطه‌لرندن اولوب، غرباً (اسکیه) آطه‌سندن همنای بربوغازله آیرلمشدر. شمالدن جنوبه بویی ۲۱ وعرض اعظمی ۵ کیلومتره اولوب، ٤۷۸ اهالیسی واردر. اراضیسی بطاقلقدر.

رأس الابیض (الرأس الابیض) سوریه ساحلنده صور ایله یافه آره‌سنده بر بروندر.

رأس البئر آفریقانك ساحل شرقیسنده وباب المندبك ۷۳ کیلو متره جنوبنده بر بروندر.

رأس الحدید جزایرك قسطینه ایالتنده بر بروندر، که ″٥ ′٥ °۳۷ عرض شمالی ایله ″۲۱ ′۹٤ °٤ طول شرقیده واقع اولوب، یاننده برلیمان واوزرنده برفنار واردر.

رأس الخنزیر سوریه ساحلنده اسکندرون کورفزینك منتهای جنوبنده بر برون اولوب، حذای بحردن ۱٦۰ متره یوکسك دیك برقیادن عبارتدر.

رأس الخيمه } جزيرة العرب عمان خطه‌سنده ومسقطك ٤١١ كيلو مترە غرب شمالیسنده اولەرق بحر فارس ساحلنده برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

رأس الدوره } فاسك قسم شمالیسنده وبحر محیط آطلاسی ساحلی قربنده برکول ودها طوغریسی بطاقلق اولوب، بویی ٤٥ واکی ۲ ایله ۱۳ کیلومترە آرەسندەدر. صوینك فیضانی زماننده (مرج الغرب) و (سبو) اسمنده دیکر ایکی کول ایله دخی کسب اختلاط ایدر.

رأس الدير } فاس مملکتنك ساحل شمالیسنده، (ملویه) نهری منصبنك ٦٠ کیلومترە شمال غربیسنده بر برون اولوب، اوکنده برایصسز آطه ایله سفائن حقنده مخاطره لی برطاقم قیالر موجوددر.

رأس العين } (ودها طوغریسی رأس عین) جزیرەده، زور مستقل متصرفلغنده، دیرك ١٦٥ کیلومترە شمالنده واورفەنك ١٠٠ کیلومترە شرقنده اولەرق (خابور) نهری کنارنده و ´٥٠ °٣٦ عرض شمالی ایله ´٤٠ °٢٧ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برقصبەدر. پك اسکی برقصبه اولوب، رومالیلر زماننده ینه عربیدن مأخوذ اولەرق (رسنا Resena) و تؤدوسیوپولیس اسملریله معروف ایدی. مدنیت اسلامیه زماننده پك معمور وبیوك اولوب، (رسعنی) لقبیله ملقب برچوق علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. خابوره منصب اولمق اوزره قصبه‌نك ایچندن برقاچ صو کچوب، باغچەلرینی اروا ایدر، ودکرمنلرینی چویرر. یاقوت حموی بوصولرك براقلغنی مدح، ووقتیله ایچلرنده قایق ایشلدیکنی بیان ایدیور. شمدیکی حالده برجامع شریف ایله اطرافنده بولنان برقاچ خانه ودکاندن عبارت اولوب، آنجق ١٥٠٠ اهالیسی واردر. — رأس العین قضاسی لوانك منتهای شمالنده اولوب، جنوباً نفس دیر قضاسیله، شرقاً موصل، شمالاً دیار بکر، غرباً دخی حلب ولایتلریله محاط ومحدوددر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، خابور نهریله وبو نهره منصب اولمق اوزره شمالدن جنوبه آقان برچوق چایلرله سقی واروا اولنور. محصولاتی برنجی درجەده مصر وایکنجی درجەده بغدای، آرپه وسوسام ایله سائر حبوباتدن وسبزه ومیوەلرك انواعندن عبارتدر. صیغیر، مرکب، آت، دوه وقیون کبی حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. قضا ٢٤ قریەدن مرکب اولوب، ایچلرنده (ویران‌شهر) اسمیله برچوق خرابەلری حاوی برکوچك قصبه دخی واردر. رشدیه‌سی اولیوب، صبیان مکاتبی دخی پك آزدر. اهالیسی ١٦٠٠٠ نفوس رادەلرنده اولوب، جمله‌سی مسلم وسنی ولسان عربی ایله متکلمدرلر.

راستات } (Rastatt) آلمانیانك بادن بیوك دوقه‌لغنده وبادنك ١١ کیلومترە شمال غربیسنده اولەرق (رین) ایرماغنه تابع (اوسباخ) ایله (مورغ) نهرلرینك ملتقاسنده وقار لسروهەدن (باله) یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١٧٤٥ اهالیسی، رنکلی کاغد، مطبخ صوبه‌سی، طلومبه، چاك وچیغاره فابریقەلری، دوکمجیخانەلری، مکتب اعدادیسی، صنایع مکتبی، تیمارخانه‌سی وکوزل برقلعه‌سی واردر.

راستريق } (Rastrick) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و(هالیفاکس)ك ٧ کیلو مترە جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٤٠ اهالیسی، چوخه وایبك قماشلر فابریقەلری وطاش اوجاقلری واردر.

راستنبورغ } (Rastenburg) پروسیەنك «شرقی پروسیه» ایالتنده، (کونیکبرغ) قضاسنده وکونیکبرغك ٩٠ کیلومترە جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٧١٩٠ اهالیسی، دمیر وباقیر دوکمجیخانەلری، دباغخانەلری، یاغ، بیره، طوغله وسائره فابریقەلری وآت بازاری واردر.

راستی } ایران شعراسندن وتبریز ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوی زماننده اورانك محصلی ایدی. شوبیت اونکدر:

دل مراکشتهٔ آن غمزهٔ پرفن میخواست
لله الحمد چنان شدکه دل من میخواست

راسخ } متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد — افندی) متأخرین شعرا وخطاطیندن اولوب، روم ایلی حصارنده طوغمش، وپدری یرینه اورانك دزداری اولمش ایدی. ١١٨١ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی اندرون همایون خدمه‌سندن مهتر باشی عثمان آغانك اوغلی اولوب ، سرای همایونجه بعض خدماتده بولندقدن صکره، خداوندکار والیسی اولمش؛ و ۱۲۵۳ ده وفات ایتمشدر. علم موسیقی‌یه آشنا ایدی. شومطلع اونکدر :

کالای دله غمزه‌ك اولوب مشتری ویردم
پی ویرمش ایدی آخری اما کیری ویردم

— اوچنجیسی ، « طریقت محمدیه » شارحی محمد افندینك تورونی اولوب، ۱۲٤٤ ده قونیه‌ده تکمیل تحصیل ایده‌رك، اوراده تدریسله مشغول ایکن، بعده طرسوس قائممقامی اولمشدی. کندیسی ساداتدن اولوب، طریقت مولویه‌یه منسوبیتی وچلبی افندی‌یه صهریتی وار ایدی. شوقطعه اونکدر:

برقطعه نظمن ایتدم ایسه راسخ آرزو
وصف کزین پیر معلا جنابده
پك چوق تجسس ایلدم اماکه شائبه
لایق لغت بولندی هیچ برکتابده

— هندستان شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (میر محمد زمان) سرهند ساداتندن وشاه عالمکیر زاده عظیم شاهك منسوبیندن ایدی. ۱۱۰۷ ده وفات ایتمشدر . — دیکری (غلام علی) پاتنه‌لی بردرویش اولوب ، ۱۲٤۰ ده وفات ایتمش؛ واردو لسانیده بردیوان براقمشدر.

راسرا (Rasra) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیه) سنجاغنده وبالیه‌نك ۲۲ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنه تابع (سرجو) نهری کنارنده برقصبه اولوب، ۳٦۲۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۲۲۵ اهالیسی واردر.

راسق (Rask) دانیمارقه مشاهیر علماسندن ومستشرقیندن اولوب، ۱۷۸۷ ده فیونیه آطه‌سنده طوغمش، و ۱۸۳۲ ده وفات ایتمشدر. روسیه وایران وهندستانه سیاحت ایدوب، اورالرینك لسان و ادبیاتنه دائر تحقیقات ادبیه اجرا ایتمش؛ وعودتنده قوپنهاغ دارالفنوننده حافظ کتب بعده تاریخ طبیعی ونهایت السنهٔ شرقیه معلمی اولمش ایدی. هندجه‌دن بعض کتابلر ترجمه ایتمش؛ ایسلاندجه‌نك لسانی حقنده تتبعات و تحقیقات مکمله اجرا ایده‌رك، بولسانك قواعدینی ضبط ایلمش؛ واسپانیول، ایتالیان و سائر آوروپا لسانلری حقنده دخی بعض نشریاتده بولنمشدر.

راسك مکرانك اك مشهور قصبه لرندن اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رأس کیفا جزیره‌نك دیار مضر خطه‌سنده یعنی قسم غربیسنده وحران قربنده برقصبه ایدی .

راسم متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی خطاطلقده دخی مشهور اولان (اکری قپولی محمد — افندی) در،که ۱۰۹۹ ده استانبولده طوغوب، مدت مدیده سرای همایونده یازی خواجه‌سی بولنمش؛ و ۱۱٦۹ ده وفات ایتمشدر. شوبرایکی بیت اونکدر :

ای بت صیاد اعجباز آفرین آیا نیچه
صید ایدر مرغ دلی بی‌دانه دام پرچنك
بر پریشان طور سرکشدر سیه‌دلدر صاقین
یوزوبروب باشدن چیقارمه طره‌ٔ خمدر خمك

— ایکنجیسی (سید عمر — افندی) روم ایلنده‌کی فره‌جك قصبه‌سندن اولوب، ۱۱۹۲ ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله ، قطع مراتب ایده‌رك، بعض بیوجك مأموریتلرده بولندقدن صکره، متقاعد اولدیغی حالده، ۱۲٦٦ ده جانب حجازه کیده‌رك، برسنه صکره اوراده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر :

صانماکز شهدی بنده‌در کوکلم
برشه حسنه بنده در کوکلم
قیل نوازش آنی غریب ایتمه
سودیکم چونکه سنده‌در کوکلم

— اوچنجیسی (فدوله جی‌زاده احمد — افندی) اسکدارلی اولوب، مکتوبئ صدر عالی اوطه‌سنه برمدت مداومت ایتمش؛ وبعض مهمجه مأموریتلرده بولنمش ایدی. بر دیوانچه‌سی واردر. ۱۲۷۰ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

پیر ایتدی بنی پاره جوانم دیمش اولدم
خون ایتدی دلی غنچه دهانم دیمش اولدم

رأس محمد بحر احمره عقبه ایله سویش کورفزلری آره‌سنده وطور سینانك آلتنده بربروندر.

راسواس (Rasvas) هندستانك بهوپال حكومت ممتازهٔ اسلاميه سنده يالوه ايالتنه ملحق برقصبه اولوب، ۵۱۷۰ اهاليسى واردر.

راسووه (Rassova) دوبريجه‌ده سلستره‌نك ۷۰ كيلومتره شرق شماليسنده وچرناوودهٔ نك ۲۵ كيلومتره جنوب غربيسنده اولهرق طونه‌نك ساحل يمينده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهاليسى وايشلك ذخيره تجارتى واردر. طونه ساحلندن قره دكيز ساحلنه دك ممتد اولان مشهور (ترايان) ديوارى راسووه‌نك قربندن باشلار.

راسه (Rasa) بحر محيط كبيرك ميقرونسيا قسمنده واقع (ماجلان) جزايرندن كوچك برآطه اولوب، ′۲۷ °۲۴ عرض شمالى ايله ″۳۶ ′۴۱ °۱۲۸ طول شرقيده واقعدر. مساحهٔ سطحيه‌سى برمربع كيلومتره‌دن عبارت اولوب، صيق ويوكسك اورمانلرله مستوردر.

راسيا ياخود راسكيا (Rascie) يكيبازار جهتنك اسكى اسمى اولوب، طقوزنجى قرن ميلاديدن صكره استعمال اولنان بواسم اوجهتده ساكن بولنمش اولان (راسيان) ياخود (راسكيان) اسمنده برقومه نسبتله حاصل اولمشدر. بوقومدن بعض افراد اليوم مجارستانده بولنورمش.

راسين ژان — (J. Racine) فرانسه‌نك اك مشهور هائله نويس شعراسندن اولوب، ۱۸۳۹ ده (لافرته‌ميلون) ده طوغمش، و ۱۶۹۹ ده وفات ايتمشدر. پدرى مملكتنده طوز انبارجيسى اولوب، وفاتنده صاحب ترجمه درت ياشنده ايدى. (پورت روآيال) ده تحصيل علم ايدوب، ادبيات قسمنه زياده ميل ايتمش؛ وهنوز يكرمى ياشنده ايكن، بعض اشعاريله جلب نظر دقت ايدوب، اون دردنجى لويينك تأهلى حقنده سويلش اولديغى برقصيده خاندان قرالجه‌التفاته مظهريتى موجب اولمشدى. كنج ايكن مشاهير شعرادن (مولير) و (بوآلو) ايله كسب الفت ايدوب، بونلر كندينه شعر و ادبياتده رهبرلك ايتمشلردر. تاريخه مستند اولهرق بربرينى متعاقب برقاچ كوزل هائله يازوب، كسب شهرت ايتمكله برابر، بعض معاصرلرينك عروق حسدينى دخى اويانديرمغله، «فدره» اسمنده‌كى هائله‌سنك اجراسنده تياتروده ايصلق چالنمش؛ و بونك اوزرينه، هنوز ۲۸ ياشنده اولديغى حالده، تياتروdن ال چكوب، ۱۶۷۷ ده قرالك وقعه نويسلكنه نصب اولنمش؛ واوسنه اولنوب، عائله‌سيله توغله باشلامش ايدى. ۱۲ سنه صكره مادام (منتنو) نك ابراميله تاريخ مقدسدن مأخوذ ايكى هائله يازوب، صورت خصوصيه‌ده وقرال سرايى قيزلرى معرفتيله اجرا ايتديرمش؛ وآنجق بونلرك برى نشر اولنمقده، بعض تعريضاته اوغرادينمقدن، راسين تياتروكتابلرى يازمقدن بسبتون واز كچمشدى. اوندردنجى لويينك فوق‌العاده التفاتنه مظهر اولوب، تخصيصاته وانواع نعمه نائل اولمش ايكن، مادام منتنونك ابراميله اهاليسنك ضرورت واذيتى حقنده يازمش اولديغى برخاطره قرالك منظورى اولدقده، اغبارينى موجب اولوب، شاعر حقنده شدتلى لسان قوللانمش اولديغى راسينه انعكاس ايدنجه، فوق‌العاده محزون ومتأثر اولوب، بو تأثر ايله كوندن كونه صوله‌رق، ايكى سنه صكره وفات ايتمشدر. آقادميا اعضالغنه دخى نائل اولمشيدى. اشعارى غايتله فصيح اولوب، فرانسز ادبياتنده نمونه اتخاذ اولنان آثار دندر. هائله‌لرندن بشقه برمضحكه‌سى، بعض قصايد وسائر اشعارى وبرطاقم مكاتيبيله سائر آثارى واردر. نثرى دخى پك كوزل اولوب، وقعه‌نويس صفتيله اوندردنجى لويينك كوزل برتاريخنى يازمش ايسه‌ده، برحريقده يانوب نسخه‌سى قالمامشدر. آثارى وعلى الخصوص هائله‌لرى دفعاتله نشر، واكثر آوروپا لسانلرينه ترجمه اولنمشدر.

— اوغلى (لويى راسين) دخى شاعر اولوب، ۱۶۹۲ ده پارسده طوغمش، و ۱۷۶۳ ده وفات ايتمشدر.

راسينه (Racine) ممالك مجتمعه‌نك (ويسقونسن) جمهوريتنده و (ماديسون) ك ۱۳۸ كيلومتره شرق جنوبيسنده اولهرق (ميشيغان) كولنك غربى ساحلنده سنجاق مركزى برقصبه اولوب، ۱۶۰۳۰ اهاليسى، كوزل ليمانى، ذخيره وكراسته تجارتى، آرابه، واغون، كاغد ويوك منسوجات فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى وحرازلرى واردر.

راشت خراسانك اقصاسنده وترمذدن ۸۰ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه

اولوب، ایکی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله، اقوام مغولیه‌نك ممالك اسلامیه‌یه غارت ایچون هجوملری اورادن وقوع بولدیغندن، برمکیلردن فضل بن یحیانك اوراده محکم برقپو یاپمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راشد { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، بری (ابو اثیله راشد بن حفص السلمی)در،که اصل اسمی (ظالم) اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن راشد تسمیه بیورلمشیدی. فتح مکه‌ده حاضر بولنوب، طبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، صنملرك سقوط وکسری حقنده شوشعری سویلمشدر:

قالت هلم الی الحدیث فقلت لا
یأبی علیك الله و الاسلام
لوما شهدت محمداً و قبیله
بالفتح حین تکسر الاصنام
لرأیت نور الله اضحی ساطعاً
و الشرك یغشی وجهه الاظلام

— ایکنجیسی (راشد بن شهاب الایادی) در، که اصل اسمی (قرضاب) اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کلدیکنده، راشد تسمیه بیورلمشیدی.

— اوچنجیسی شاملیلردن معدود اولان (راشد بن حبیش) در، که بعض احادیث شریفه‌نك راویسی اولوب، آنجق صحابه‌دن ویا تابعیندن اولمسی مختلف فیهدر.

راشد {(محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، زماننك وقعه‌نویسی بولنمش؛ و۲ جلد اوزره بر تاریخ یازمشدر، که عباره‌سی کافتلی اولمغله برابر تواریخ معتبره‌دن معدوددر. والیدن ملاطیه‌لی مصطفی افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۰٤ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ و۱۱۳٤ ده حلب مولویتنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۱٤۱ ده سفارتله ایرانه کیدوب، عودتنده استانبول قاضیسی اولمش؛ و بعده برمدت بروسه‌ده اقامتله مأمور اولوب، ۱۱٤٦ ده اطلاق اولنه‌رق، درسعاده‌ته عودتله، برسنه صکره آناطولی قاضی عسکری اولدقدن صکره وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر. شوبیت اونکدر:

خالص اولمازسه زرتاب کبی اصل مقال
کیرسه بیك پوته تمویره یینه قال اولماز

راشد افندی { بونام ایله متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دها برقاچ ذات واردر:

برنجیسی رئیس الکتاب محمد راشد افندیدر، که ۱۱٦۷ تاریخنده طوغوب، بکلکجی کیسه‌داری، بعده بکلکجی ودها صکره صدارت مکتوبجیسی اولمش؛ وایکنجی دفعه بکلکجی اولدقدن صکره ۱۲۰۲ ده رئیس الکتاب اولمش؛ ومؤخراً چاوش باشی وثانیاً رئیس الکتاب وترسانه امینی اولوب، ۱۲۱۲ ده ثالثاً رئیس الکتاب ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کردنده دانهٔ خال سیه کیسه‌ولره
مرغ دل افتاده‌در کویا اسیر دامدر

— ایکنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، ۱۱۹۵ ده طوغمش، و۱۲۳۱ ده وفات ایتمشدر. طریقت نقشبندیه‌یه منسوب وباقرجیلق صنعتیله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر:

اهل حق ذره حوادثله مکدر اولماز
قیل وقالی ده جهانك قورق اوغادندر

— اوچنجیسی (مصطفی —) فلبه‌لی اولوب، ۱۲۳۸ ده طوغمش، و ۱۲٦۵ ده وفات ایتمشدر. تحصیل علوم ایتدکدن صکره، بعض تحریرات مدیر. لکلرنده بولنمشدی. شومطلع اونکدر:

کوکلده تا بش حسرت نمایان اولدی کیتدکجه
تمده رنجش فرقت فراوان اولدی کیتدکجه

— دردنجیسی علائیه قضاسنده واقع ابرادی قصبه‌سندن اولوب، ۱۲۲۰ ده طوغمش، و۱۲٦۷ ده وفات ایتمشدر. فاضیلقله اسرار ایام ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

سواد نقطهٔ رخساریی ظن ایله مودن
چکیده قطرهٔ مشکیندر آثار کیسوده

راشد بالله {(منصور بن فضل المسترشد) خلفاء عباسیه‌نك اوتوزنجیسی اولوب، ٤۸۹ تاریخنده طوغمش؛ و ۵۲۹ تاریخنده پدری مسترشدك شهادتی اوزرینه مسند خلافته جلوس ایله، برسنه واون برکون خلافتدن صکره، عمیجه‌سی (مقتفی لامرالله محمد) جلوس ایتمش؛ وصاحب ترجمه ۵۳۲ تاریخنده اصفهانده شهید اولوب، اوراده دفن اولنمشدر.

راشد بك { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اوچ ذاتدر :

برنجيسى صارم ابراهيم پاشانك اوغلى اولوب، طريق تدريسه سلوك ايله، بعض توليتلرده بولنمشدى. ۱۲۱۹ تاريخنده يكيشهر فنار مولويتندن معزول ايكن وفات ايتمشدر. سلطان سليم خان ثالثك مدحنه دائر اولان برقصيده‌سندن شو برايكى بيت ايراد اولندى :

بحمد الله يڤه فتاح باب مشكل عالم
رهين انبساط ايتدى دل اعلا وادنانى
جناب حق عموما كائناتى ايليوب احيا
صفايابه ايلدى قلب خديو كشور آرايى الخ

— ايكنجيسى موالدن اولوب، مصر منلالغندن معزول اولديغى حالده، ۱۲۵۲ ده درسعادتده وفات ايتمشدر. شو مطلع اونكدر:

دود آهم عشقله هرشب فلك فرسا اولور
اول كسافتله مه نو چون خط ترسا اولور

— اوچنجيسى عينتابلى اولوب، بعض ديوان كتابلرنده بولنمش؛ و ۱۲۳۹ تاريخنده يكيچرى شورشنده شهيد اولمشدر. شويت اونكدر :

طنين انداز آفاق اولسون مى صيت افغانم
فلك جام دل ناكامه سنك انكسار آتدى

راشديه { بغداد ولايت وسنجاغنك خراسان قضاسنده ناحيه مركزى برقريه‌در.

راشغون { ياخود رشقون (Rachgoun) جزايرك وهران ايالتنده (طفنه) نهرينك منصبى قارشيسنده وساحلدن ۲ كيلومترەلك مسافه‌ده بركوچك آطه ونهر مذكور منصبنده بر قريه‌در. آطه‌نك اوزرنده برفنار واردر. قريه برقصبه واسكله اولمق استعدادينى حائزدر.

راشيا { سوريه ولايتنك شام سنجاغنده ودمشق شامك ٤٤ كيلومتره غربنده اولەرق جبل الشيخك اتكنده واردن نهرى تابعلرندن (وادى الطين) ك كنارنده و ۱۱٤۳ مترەلك ارتفاعده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، تقريباً ۳۰۰۰ اهاليسى، اسكيدن قاله مرتفع بر حكومت قوناغى واطرافنده باغ وزيتونلقلرى واردر. ارتفاعى حسبيله، هواسى قيشين پك سرت اولديغى كبى، يازين دخى بعض طورغون صولرك سببندن آغر وصيتمه‌لىدر . — راشيا قضاسى ۱۷ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى طاغلقدر. محصولات ارضيه‌سى بغداى، آرپه، مرجمك، بقله، توتون، زيتون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. معمولات صناعيه‌سى ايپك وقيلدن بعض منسوجاته منحصردر.

راصد { (تقى الدين محمد) مشاهير فلكيون ورياضيوندن اولوب، «غنية الطلاب فى علم الحساب» عنوانيله بركتابى وسائر تأليفاتى واردر. ۹۹۳ تاريخنده وفات ايتمشدر.

راضى { ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. نقاشلقده دخى شهرتى اولوب، (زمانماى نقاش) دينمكله مشهوردر. ۱۱۱۲ تاريخلرنده برحيات ايدى. برديوانيله برمثنويسى واردر. شويت اونكدر :

كر وحشيانه از روش خلق ميرمم
عذرم بسى بجاست كه آدم نديده ام

راضى بالله { (محمد بن جعفر المقتدر) خلفاء عباسيه‌نك يكرمنجيسى اولوب، ۲۹۷ تاريخنده طوغمش؛ و ۳۲۲ ده، عمى قاهر باللهك سقوطى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايدوب، آلتى سنه ايله اون آى مسند خلافتده قالدقدن صكره، ۳۲۹ تاريخنده استسقا مرضندن وفات ايتمشدر. عمادالدين بن بويه (امير الامرا) عنوانى ويرمش؛ واكثر ممالك آل بويهك وسائر امرانك الينه كچمشدر.

راغب { (مير مبارك الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، جدى عن اصل بلخلى اولديغى حالده، دكنك حيدر آباد شهرينه وروده، اورانك نوابى عندنده قدر واعتبار بولمش؛ وپدرى مدراس حاكمنك نزدينه كيدوب، صاحب ترجمه ۱۲۰۲ ده طوغمشدر. مرتب ديوانى و «ساقى نامه» و «فراق نامه» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى واردر. شويت اونكدر :

ز اضطراب خود آرام يافتم راغب
بسا ؛ جنبش كهواره شد تپيدن من

راغب اردبيلى { (مير يوسف) ايران شعراسندندر. شو ربا‌عيى جان ويره‌جكى وقت سويلش اولديغى مرويدر:

ای دل قرارکیر نه‌وقت طپیدنست
ای دیده خون مبارکه هنگام دیدنست
می درقدح کنید حریفان وکل بجیب
رسم عزای ما نه کریبان دریدنست

راغب اصفهانی { مشاهیر علمادن اولوب، « احتجاج القرآن » عنوانیله برتألیف مقبولی وسائر آثاری واردر. ۳۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راغب فندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲٦٦ تاریخنده شام مولویتنده بولنوردی. شویبتی مشهوردر :

وصلت یارایچون اغیاره مدارا ایلر
زهر ایچر عاشق دلخسته شفا نیتنه

راغب پاشا { مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن واعاظم ادبا وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، اسمی محمددر، (قوجه راغب) دینمکله دخی مشهوردر. استانبوللی اولوب، ۱۱۱۰ تاریخنده طوغمشدر. پدری دفترخانه کتبه سندن اولمغله، کندیسی دخی ابتدا اورایه دوام ایتمش؛ ومعلومات مکتسبه‌سی واستعداد طبیعیسی حسبیله، ۱۱۳۵ ده ایراندن ضبط اولنان یرلرك تحریرینه مأمور اولوب، وان والیسی عارفی احمد پاشا وکوپریلی زاده عبدالرحمن پاشا وتبریز والیسی علی پاشانك وبعده بغداد والیسی احمد پاشانك معیتلرنده اوطرفلرده ایفای وظائف مأموریت وابراز اقتدار ورویت ایتدکدن صکره، ۱۱٤۱ تاریخنده درسعادته عودت ایدوب، ٤۲ ده ریاست وکالتیله ینه بغداد جانبنه اعزام اولنمش؛ و٤۲ ده بغداد دفترداری اولوب، ٤٦ ده بغدادك محاصره‌سندن صکره استانبوله عودتله، مالیه تذکره‌جیلکنه نصب اولنمش؛ و ٤۸ ده ارضروم جهتی سرعسکرلکنه تعیین اولنان سابق بغداد والیسی احمد پاشا معیتیله ورئیس‌الکتاب وکالتنه انضماماً اردو دفتردارلغیله اوطرفه عزیمت، وینه اوسنه داخلنده عودت ایده‌رك، ٤۹ ده جزیه محاسبه‌جیلیکیله ایساقجی سفرینه عزیمت ایتمش؛ ومتعاقباً ورود ایدن ایران ایلچیلریله مکالمه‌ده بولنمق اوزره، درسعادته جلب اولنه‌رق، صدارت مکنوبجیلغنه نصب اولنوب، بو مأموریتده ایکن دخی برطاقم امور سیاسیهٔ مهمه‌ده خدمتی کورلمش؛ و۵۳ سنه‌سنده رئیس الکتاب اولوب، اوچ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ۵۷ سنه‌سی رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنه‌رق، بش سنه خطهٔ مصریه‌ده قالمش؛ و ٦۱ ده آیدین محصلغنه، ٦٤ رقه و ٦۸ ده حلب والیلکنه تعیین اولنمش؛ و ۱۱۷۰ تاریخنده امیرالحاج وشام والیسی اولمش ایسه‌ده، محل مأموریت جدیده‌سنه وصولدن اول درسعادته جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنمشدی. دور سلطان عثمان خان ثالثده سکز ماه ایله آلتی کون وعصر مصطفی خان ثالثده بش سنه و یدی ماه‌که جمعاً آلتی سنه ایله اوچ بجق آی مسند صدارتده قالوب، امور دولتی حسن تمشیه ایتمش، وزمانی صلح وصلاح ایله کچمشدر. سلطان مصطفی خانك همشیره‌لری صالحه سلطانه اقترانله شرف صهریته دخی نائل اولمشدی. ۱۱۷٦ سنه‌سی رمضانده وفات ایدوب، قوسقه‌ده احیاکرده‌سی اولان کتبخانه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وعاقل وعادل بروزیر اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده اشعار ومنشأتی و «سفینة العلوم» عنوانیله فنون مختلفه‌دن باحث عربی العباره برتألیف معتبری واردر، که آوروپاده طبع ونشر اولنمشدر. زمان صدارتنده دائره‌سی مجمع علما وادبا اولوب، کندیسی مزاح ولطائفه دخی مائل اولمغله، شاعرهٔ مشهوره فطنت خانمله وسائر شعراء زمانیله بعض مشاعره وملاطفه‌لری منقولدر. مرتب دیوانی واردر. برچوق کتب نادره‌یی جامع اولان مذکور کتبخانه‌سیله یانندهکی مکتب وچشمه‌دن بشقه حلب وآناطولی جهتلرنده کوپری وسائره اوله‌رق برچوق خیرات ومبراته موفق اولمشدر. برچوق ابیاتی ضروب امثال حکمنه کچمشدر. شوبر ایکی بیت اوجله‌دندر :

کالکدن خبر ویر کیسه سندن احتشام آلماز
مظفر وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز

کوردیکندن کیسه‌لر مالده مهجور اولسون
بولسون یارب تعین ناسزالردن بری

راغب پاشا { (شاملی —) وزرادن اولوب، دیوان همایون قلمنه دوام ایتمش؛ وبعده باروتخانه امانتنه نصب، وبر آره‌لق سفارتله فرانسه وایران طرفلرینه اعزام اولنه‌رق، عودتنده صدارت عظمی کتخدالغنه کچمش؛ وسلطان مصطفی خان رابع دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولمش ایسه‌ده، اکثر اوقاتنی منفالرده کچیروب، ۱۲٤٤ ده

قونیه‌ده منفی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شعر سوء یلکه اوزنوب، همنامی اولان راغب پاشایی تقلیده چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدر.

راغب تبریزی (کلب حسین بیك) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

صد نامه نوشتیم و جوابی ننوشتی
این هم که جوابی ننویسند جوابست

راغد حبشك آلت طرفنده واقع دناقل مملکتنده وبحر احمر ساحلنك ۱۲۰ کیلو متره غربنده آچلق براووه اولوب، ۲۴۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حذای بحردن ۶۱ متره آچلقدر.

راغوچکی (Ragotzky) اردله پرنسلك ایتمش برمجار خاندانی اولوب، برنجیسی اولان (سجیسموند) آرزوسی خلافنه اوله‌رق ۱۶۰۷ تاریخ میلادیسنده بوجقایدن صکره اردل پرنسلکنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برسنه صکره پرنسلکی غابریل باتوری‌یه ترك ایده‌رك، ایشدن چکلمشدی. — ایکنجیسی اولان (اختیار جورج) ۱۶۳۰ دن ۱۶۴۸ تاریخنه‌دك ۱۸ سنه پرنسلك ایدوب، پرنسلکی سلطان مراد خان رابع طرفندن تصدیق بیورلمش، واوتوز سنه‌لك محاربه‌ده اسوجلیلره اتفاق ایدوب، علناً آلمانیا ایمپراطورینه قارشی بولنمش؛ ومملکتنه افلاق دخی ضم ایلش‌ایدی. — اوچنجیسی اولان (کنج جورج —) ایکنجیسنه خلف اولوب، ۱۶۶۱ تاریخنه‌دك ۱۳ سنه پرنسلك ایتمش؛ ومقام صدارت عظمادن آلدیغی امره مخالف اوله‌رق لهلیره قارشی اسوجلیلره اتفاق ایتدیکندن، جانب باب عالیدن اسقاط اولنه‌رق، یکیدن اردل حکومتی اله کچیرمك ایچون ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. — بونك تورونی (فرانسوآ لئوپولد —) ویانه‌ده سرای ایمپراطوریده تربیه اولنه‌رق، بعده ملك موروثی استرداد ادعاسنده بولندیغیچون، برقلعه‌یه حبس اولنمش؛ و ۱۷۰۱ ده فرار ایدوب، مجارلرك مخالفین کروهنه التحاق ایتمش؛ وبونلرك باشنه کچوب، اون سنه مجارستانی آوستریادن آیری طوتمش؛ و ۱۷۱۱ مصالحه‌سندن صکره محکوم اولوب، بقیهٔ عمرینی فرانسه‌ده ومماللك عثمانیه‌ده کچیرمش؛ و ۱۷۳۵ ده تکفور طاغنده وفات ایتمشدر. کندی سرکذشتیله زمانی وقایعی یازمشدر.

راغوزه (Raguse) واسلاوجه (دوبرو‌ونديك) آوستریانك دالماچیا خطه‌سنده (زاره) نك ۲۸۵ ونارنده منصبنك ۶۸ کیلو متره جنوب شرقیسنده آچیق برقویك ایچنده واقع قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ۷۲۴۵ وجوارلریله برابر ۱۰۹۳۵ اهالیسی، سوری، خنغی، اوستنده‌کی تپه‌ده واطرافنده برقاچ قلعه‌سی، ایکی لیمانی، برمصنع کلیساسی وسائر ابنیهٔ قدیمه‌سی، برمحریه وبراعدادیه مکتبیله مکاتب سائره‌سی وتیاترو‌سی واردر. راغوزه یدنجی قرن میلادیده وسالونه شهرینك خرابی عقیبنده تأسیس اولنه‌رق، برچوق وقت فوق‌العاده اهمیت تجاریه‌یی حائز بولنمش؛ و مستقل برکوچك جمهوریت صورتنده اداره اولنمشدر. برخیلی وقت برطرفدن باب عالیه وبرطرفدن دخی ونديك جمهوریتنه جزیه ویره‌رك استقلالنی محافظه ایتمشدر. بوکونکی کونده دخی دالماچیانك اك ایشلك اسکله‌سی ایسه‌ده، اسکی اهمیتی ضایع ایتمشدر.

راغوزه (Ragusa) سیچلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (مدیقه) قضاسنده ومدیقه‌نك ۸ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۲۴۴۰ اهالیسی، ایپك قماشلرله چوخه وسائر منسوجات فابریقه‌لری وشراب، زیتون یاغی، بغدای وپنیر تجارتی واردر. ایچندن کچن (ارمینئو) نهری اوزرنده ایکی قات کمرلی برکوپریسی واردر. — بوقصبه‌دن ۵۰۰ متره آشاغیده ینه بواسمله ۶۳۸۰ اهالی‌یی جامع دیکر برقصبه دخی بولندیغندن، برنجیسی (سوپریوره) یعنی «بالا» و ایکنجیسی (اینفریوره) یعنی «زیر» صفتیله تفریق اولنور.

راف رمله قصبه‌سنك اسم دیکریدر. [«رمله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافادالی (Raffadali) سیچلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ۱۲ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۷۶۳۵ اهالیسی واردر.

رافائل (Raphaël) توراتده مذکور یدی ملائکهٔ مقربینك بریدر.

رافائل (Raphaël) ایتالیانك وبتون عالمك اك مشهور رسامی اولوب، ۱۴۸۳ تاریخ میلادیسنده (اوربین) قصبه‌سنده طوغمش؛ وابتدا پدرندن رسم مشق آلوب، بعده (پروزه)یه عزیمتله، (پروجین) دن تلمذه باشلامش؛ وچوق کچمه‌دن بو استادینه کسب تفوق ایتمش ایدی. دها ۱۷ یاشنده ایکن برکلیسا ایچون بررسم یاپوب، اکتساب شهرت ایتمش؛ وزمانی رساملریله دعوای مسابقته کیرشمش ایدی. ۱۵۰۸ده عمیجه‌سی بولنان معمار (درامانته) نك دلالتیله رومایه جلب اولنه‌رق، واتیقانك سالونلرینی ترسیمه مأمور اولمش، وبرقاچ سنه سورن بو بیوك ایش برقات دها اشتهارینی و (میکل آنجلو) نك رقابتنی موجب اولمشدی. ۱۵۱۴ تاریخنده عمیجه‌سی برامانته‌نك وفاتی اوزرینه، پاپا اونجی لئون طرفندن روماده انشا ایتدیریلن ابنیهٔ جسیمه‌نك سر معمارلغی دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنه‌رق، فن معماریده‌ده فوق العاده براقتدار ومهارت کوسترمشدی. فرانسه قرالی برنجی فرانسوا رافائلی فرانسه‌یه جلب ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مینجه، کندیسنه برقاچ رسم یاپدیرمغله قناعت ایتمشدی، که بورسملر الیوم (لووره) سرایندہ حیرت بخش ارباب هنردر. رسمك انواع مختلفه‌سنده مهارت واقتدار فوق العاده‌سی اولوب، آثاری حقیقةً موجب حیرتدر. حیاتنده برچوق شاکردان یتیشدیروب، بونلرك‌ده هربری کسب اشتهار ایتمشدر. کثرت اشتغالدن وشهوات نفسانیه‌یه انهماکدن دها ۳۷ یاشنده ایکن ۱۵۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. براکمکجی قیزینه علاقه‌سی اولوب، بونك برچوق رسملرینی ترسیم ایتمشدر. آثارندن برچوق رسملر موجود اولوب، پك قیمتداردر.

رأفت (میرزا عبدالله بن میرزا کاظم) هندستان شعرا سندن اولوب، لکهنولیدر. وزیر الممالك نواب آصف الدوله‌نك ملازملرندن ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

نی همین دل زغم عشق بجان می آید
دل بجان جان بلب ولب بفغان می آید

رأفت افندی متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، مدرسیندن بولنمش؛ و ۱۲۲۸ تاریخنده، هنوز ۲۰ یاشنده اولدیغی حالده، درسعادتده طاعوندن وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

کوز یاری آکدیلر دلدار کلدی خاطره
جنتی وصف ایتدیلر دیدار کلدی خاطره

— ایکنجیسی (الحاج محمد —) سلیمانیه‌لی اولوب، ۱۲۵۳ تاریخنده درسعادته ورودله، بعض مکاتبده فارسی معلملکی ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

ید بیضای کلیمده عصادر خاممم
دشمنك سحریته اعجاز نمادر خاممم

— اوچنجیسی (صالح —) استانبوللی اولوب، ۱۲۶۰ تاریخلرنده مالیه‌ده جریده محاسبه جیسی بولنمشدر. شویت اونکدر:

آنك تعریف حسنی خیلی مشکلدر خدا عالم
نه یاپسون رأفت ناچار کیم کمتر سخنوردر

رأفت بك متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (عبدالله —) محمد رامی پاشانك اوغلی اولوب، بعض مناصب دیوانیه‌ده بولندقدن صکره، صرهٔ همایون امانتیله حجازه عزیمت ایده‌رك، عودتنده ۱۱۵۷ تاریخنده (وادی فاطمه) موقعنده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

حیات تازه ویروب دهره مقدم نوروز
خوشا ایرشدی مشام دمه دم نوروز

— ایکنجیسی (عبدالله —) شیخ‌الاسلام اسبق عارف حکمت بکك برادری اولوب، طریق تدریسه دخول ایله، ازمیر، شام ومدینهٔ منوره مولویتلرنده بولندقدن صکره، ۱۲۶۷ ده استانبول قاضیسی، وبرسنه صکره آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. برخیلی تواریخی وسائر اشعاری واردر. شو تاریخ اوجمله‌دندر:

رزم اولوب عریان قاچوب آلدی حصارین طیبه‌نك
شاه محمودك بو فتحن ایلیه یزدان سعید

رأفت پاشا [«سلیمان رأفت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافسو (Rafso) روسیه‌نك فینلاندہ خطه‌سی ساحلنده واقع (بیورنبورغ) قصبه‌سی قارشیسنده و (بوتنیا) کورفزی داخلنده برکوچك آطه اولوب، مذکور قصبه‌نك اسکله‌سی مقابلنده‌در، وبینلرنده کونده برقاچ دفعه واپور ایشلر. برطاقم صیفیه‌لری حاویدر.

رافسوند (Rafsund) نوروجك غرب شمالی ساحلیله (مولدا) جزایری آره‌سنده بر بوغاز اولوب، اوردن بحر منجمد شمالیه چیقیلر. شدتلی آقنتیلری واردر.

رافع صحابه‌دن بر وجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (رافع بن بدیل بن ورقاء الخزاعی) که بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. پدریله برادرلری عبدالله وعبدالرحمن وسلمه دخی صحابه‌دن ایدی. — ذکر اولنان بدیل بن ورقانك آزادلیسی رافع. — (رافع بن بشیر السلمی) که اوغلی بشیر واسطه‌سیله کندیسندن برحدیث شریف مرویدر. — (ابوالبهی رافع) که سعید بن العاصك کوله‌سی ایکن، بونك طرفندن رسول الله (صلعم) افندمزه هبه اولنه‌رق، درحال آزاد بیورلمشیدی. — (رافع بن ثابت) یاخود (رویفع بن ثابت) که مصریوندن معدود اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزله خرما اکل ایتمشیدی. — (رافع بن جعدیه) که انصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشیدی. — (ابو الجعد رافع) که صحابه‌دن سالم ایله برادرلرینك پدریدر. — (رافع بن الحارث) که بدر واحد وخندق وسائر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنوب، حضرت عثمان (رضه)ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. — (رافع بن حدیج الخزرجی) که بدر غزاسنده حاضر بولنمق ایستمش ایسه‌ده، صغرسنی جهتیله جانب رسول الله (صلعم)دن قبول بیورلمامش، وبعده احد غزاسیله سائر غزواتده حاضر بولنمش؛ وعبدالملك بن مروانك زمانده ۸۶ یاشنده وفات ایتمشدر. صحابه وتابعیندن برچوق ذوات کندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر. — (رافع بن رفاعه الخزرجی) که کندیسندن بعض احادیث شریفه منقول اولوب، آنجق صحبتی مختلف فیهدر. — (رافع بن زید یاخود بن یزید الاوسی) که بدر غزاسنده بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمش، وبر روایتده هجرتك اوچنجی سنه‌سی وفات ایتمشدر. — (ابوالحکم رافع بن سنان الاوسی) که تورونی عبدالحمید بن جعفر واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — (رافع بن سهل الانصاری) که احد واوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بدر غزاسنده دخی بولندیغی مرویدر. — (رافع بن سهل بن زید الانصاری) که برادری عبدالله ایله احد وخندق غزالرنده بولنمش؛ وبرنجیسنده ایکیسی دخی مجروح اولوب، ایکنجیسنده برادری شهید اولمش ایسه‌ده، کندیسنك تاریخ وصورت وفاتی معلوم دکلدر. — حضرت عایشه (رضها)نك آزادلیسی اولان (رافع) که «عادی الله من عادی علیاً» حدیث شریفنك راویسیدر. — (رافع بن عمرو الکنانی الضمری) که حکم بن عمرو الغفاریnك برادری اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (رافع بن عمرو المزنی) که برادری عائذله برابر صحبته نائل اولمش، وبعده بصره‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. — (رافع بن عمیر) که اهل شامدن معدود اولوب، برحدیث شریفك راویسیدر. — (رافع بن عمیرة الطائی) که خالد بن ولید حضرتلرینه شامه عزیمتنده رهبرلك ایتمش، و ۲۳ تاریخنده وفات ایلمشدر. — (رافع بن عنجره یاخود عنجدة الانصاری الاوسی) که بدر واحد وخندق غزالرنده حاضر بولنمشدر. — غزیه بن عمرك آزادلیسی اولان (رافع) که احد غزاسنده شهید اولمشدر. — (رافع بن مالك بن العجلان الانصاری الخزرجی) که انصاردن اك اول ایمانه کلنلردن ونقبادن اولوب، عقبه بیعتلرنده وبرروایتده بدر غزوه‌سنده دخی حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ابو الحسن رافع بن معبد الانصاری) که بعده حمصده ساکن اولوب، روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — (رافع بن المعلی الخزرجی) که بدر غزاسنده عکرمه بن ابی جهل یدیله شهید اولمشدر. — (رافع بن مکیث الجماسی) که حدیبه غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (رافع بن النعمان النجاری) که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — (رافع بن یزید الثقفی) که بصریوندن معدود اولوب، حسن بصری حضرتلری کندیسندن روایت ایتمشدر.

رافع (سید محمد کاظم) هندستان شعراسندن اولوب، شاه فرخ سیرك خدمتنده بولنمشدر. شوقطعه اونکدر:

بهـار تازهٔ دیدم رخشرا نیرنك امشب
که میرّد آتش صدرنك درشهر فرنك امشب
کـنون ماند دل صد چاك چاکم تادم محشر
زمژکان درازی خورده ام زخم‌خدنك امشب

رافعی (ابو القاسم عبد الکریم بن محمد) مشـاهیر علمـا وشعرادن اولوب ، قزوینلیدر. «الفتح العزیز فی‌شرح الوجیز»، «المحرر»، «شرح مسند الشافعی»، «الامالی الشـارحه علی مفردات الفاتحه»، «کتاب الایجاز فی احضار المجاز» کبی تفسـیر وحدیث وسـائر علومـه دائر برخیلی تألیفاتی واردر. ٦٢٣ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر .

وصل شد وهجرماند حیف‌که درباغ عشق
خاربپیری رسـید کل بجـوانی بمرد

رافعی (امام‌الدین —) هندستان شعرا. سـندن اولوب، لسـان فارسـیده «تدوین» عنـوانیله برکتابی وسـائر بعض تألیفاتی واردر .

رافقه جزیره‌ده رقـه شهر قدیمنـك قار. شیسـنده وشمدیکی رقه‌نك محلنـده بر قصبه ایدی، که خلفاء عباسیه‌دن منصور طرفندن ١٥٥ تاریخنده بغدادك رسمنده بنا اولنمش؛ وبعده کسب توسع ایدوب، مرور زمانله (رقه) خراب اولمغله، چارشی وبازاری دخی رافقه‌یه نقل اولنمش؛ و(رقه) اسمی دخی بو قصبه‌یه کچوب ، رافقه اسمی ابطـال ایدلمشدر. [« رقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافلنك (Rapheleng) مشـاهیر مستشر. قینـدن اولوب، ١٥٣٩ ده فرا. نسه‌ده (لیل) شهری قربنده واقع (لونوی) قصبه. سنده طوغمش، و١٥٩٧ ده وفات ایتمشدر. ابتدا انکلتره‌ده یونانیٔ قدیم لسـانك تدریسیله مشـغول اولوب، بعده (لیده)ده عربی وعبرانی لسانلرینك معلمی اولمش ایدی. کتب مقدسـه‌نك السنهٔ مختلفه‌یه ترجمه‌سـنده اشـتراکی اولدیغی کبی، عربی وکلـدانی لسانلرینك برر لغت کتابنی دخی یازمشدر.

رافونه (Raphoe) ایرلانده‌نك دونغال ایا. لتنده ودونغالك ٣٨ کیلومتره‌شرق شمالیسـنده بر قصبه اولوب، ٨٤٠ اهالیسی ومصنع برکلیساسی واردر.

رافیدیم (Raphidim) کتب عبرانیـه‌ده مذکور اولدیغنه کوره، صحرای تیهده بر محل اولوب، بنی اسرائیلك اون برنجی منزلی بولنمش؛ وحضرت موسی (عم) اوراده عصاسیله صو چیقارمق معجزه‌سنی اجرا ایتمشدر.

رافیا (Raphia) [« رفح » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

راقالمرتو (Racalmuto) سیجلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ١٨ کیلومتره شمال شرقیسـنده اولهرق شهر مذکوردن قنـایه‌یه کیـدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٣٤٤٠ اهـالیسی وقیا طوزیله کوکورد وجیـوه معدنلری واردر. عربلرك تأسیس‌کرده‌سی اولوب، اسمنك دخی عربیدن غلط اولدیغی آکلاشـیلیور. سه‌ده، املای صحیحنه دسترس اولنه‌مامشدر.

راقم مشـاهیر خطاطینـدن بروجه زیر ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی (مصطفی — افندی) یدی قله‌لینك شا. کردانندن اولوب، ١١٨١ده وفات ایتمشدر. مرکز افنـدی قبرسـتانینده مدفوندر. یوز قدر مصحف شریف یازمشدر.

— ایکنجیسی آناطولی قاضی عسـکرلرندن او. لوب، ١٢٤١ده وفات ایتمشدر. زنجیرلی قیو جوا. رنده‌مدفوندر. مزارطاشلرینك یازیلری کندیسنکدر. قاووق کیین قاضیعسکرلرك اخیریدر.

راقم افندی (ابراهیم —) عثمانلی شعراسندن اولوب، بروسه‌لیدر. شـهر مذکورده علی پاشا جامعنك امامی ومحکمه‌نك ایکنجی کاتبی ایدی. ١١٦٣ده وفات ایتمشـدر. شـو بیت اونکدر:

بتر خاکنده تخم عشقدن آنك هزاران کل
او سینه اوزره کیم برداغ مهرمهلقا قالدی

راقم پاشا (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، دفتردار شق اول ابراهیم افندینك اوغلیدر. بر مدت مصر والیسی بولنـدقدن صکره، جده‌یه نقل مأموریت ایده‌رك، ١١٨٣ تاریخنـده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ترك ايلش جهانى كوكل ياخود ايغامش
مأركران اولورمى هيچ ابداله كشكلى

راقون (Raccoon) آمريقاى شماليده ممالك متحده نك (يووه) جمهوريتنده (ميسيسيپى) ايرماغنه تابع (دسموآن) نهرينه دوكيلور بر چاى اولوب، منبت اراضى ايچندن آقار. مجراسى ۲۹۰ كيلومتره طولنده در.

راقونيجى (Racconigi) ايتاليادە (پيامونته) خطه سنك (قونى) ايالتنده و (ساله لوچه) نك ۲۱ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ۹۵۶۵ اهالىسى، اسكى بر سرايى و يوك وايپك منسوجات فابريقه لرى واردر.

راقونيچ (Rakonitz) چهستانك پراغه ايالتنده و پراغه نك ۵۰ كيلومتره غربنده وهمنامى اولان نهرك كنارنده بر قصبه اولوب، ۵۲۴۵ اهالىسى، دمير وكمور معدنلرى، بز، كاغد، شكر، چينى وسائره فابريقه لرى ودمير خانه لرى واردر.

رالىغ (Raleigh) ممالك متحده شمالى قارولينه جمهوريتنك مركزى بر قصبه اولوب، واشينغتونك ۳۸۴ كيلومتره جنوب غربيسنده واقعدر. كوزل بر قصبه اولوب، ۳۰ متره عرضنده اولان سوقاقلرى جسيم ميشه آغاجلريله محاطدر. نصفى قدر زنجى اولمق اوزره، ۹۲۶۵ اهالىسى، اورته سنده كى واسع ميداده بر طاقم مصنع ابنيه سى، صاغر ودبلمزله وكورله مخصوص مكتبلرى، تيمارخانه سى، علم الارض موزه سى وسائر مؤسسات علميه وخيريه سى، دمير دوكمخانه لرى، سيغاره فابريقه لرى وتوتون وحبوباته متعلق ايشلك تجارتى واردر. بو قصبه ۱۷۹۲ ده تأسيس اولنمشدر.

رالىغ (Sir W. Raleigh — سير والتر) انكلتره مشاهير رجالندن اولوب، ۱۵۵۲ تاريخنده (دوونشير) ك (هايس) قصبه سنده طوغمش؛ وقرالىچه (اليزابت) ك توجهنى قزانوب، عصيان ايتمش اولان ايرلانده ليلره قارشى مردانه محاربه ايتمش؛ وشمالى آمريقاده مستعمرلر تشكيل ايتمك فكرينى درميان ايده رك، ۱۵۸۴ ده (ويرجينيا) مستعمرينى تأسيس ايلمش؛ واسپانيا دونمانى مغلوب ايتمده ياردمى اولوب، ۱۵۸۹ ده پورتكيز قرالنى تحت موروثنه اعاده يه مقتدر اولمش ايدى. بيوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، دفعاتله پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وقرالىچه نك محبتنه مظهر اولوب، بوندن طولايى (ليقاستر) وقونت (اسكس) ايله رقابتده بولنمش؛ وقونت اسكسك قتلنه سبب اولمش ايدى. برنجى ژاق زماننده توجه ونفوذينى ضايع ايدوب، پولتيقه تهمتيله زندانه آتيله رق، ۱۲ سنه محبوس قالمش؛ و ۱۶۱۶ ده سبيلى تخليه اولنه رق، برسنه صكره آلتون معدنلرى تحريسيچون آمريقاى جنوبيده كى (غويانه) مملكتنه عزيمت ايتمش؛ وبو مملكتك برقسمنى انكلتره نامنه ضبط ايلش ايسه ده، اسپانيانك بعض مستملكاتنى تخريب ايتديكيچون، دولت مشار اليهانك شكايتى اوزرينه، ثانياً توقيف اولنه رق، اسكى دعواسنك يكيدن اوياندير لمسيله، اعدامنه حكم اولنمش؛ و ۱۶۱۸ ده بغيرحق اعدام اولنمشدر. ادبياتده دخى يد طولى صاحبى اولوب، پك مقبول بر «تاريخ عالم» ايله ديكر بعض آثار براقمشدر. ويرجينيايه توتونك وانكلتره يه پتاتسك زرعنى ادخال ايدن بوذات اولديغى مرويدر.

راما (Rama) اساطير هنديه ده (ويشنو) معبودينك تشخص وتجسمندن حاصل اولمش برشخص اولوب، اود حكمدارى (داسارات) ك اوغلى ايدى. كويا (ويسواميتره) ايله وحشيلره قارشى بر سفر ايدوب، (ميتيلا) لرك حكمدارى جاناقه (ياخود جنكه) نك سراينه دخول ايله، بونك (لاكهمى) نك تشخصندن حاصل اولان قيزى (سيتا) يى سحر آميز بر يارى واسطه سيله آلوب، تزوج ايتمش؛ وبعده مملكتنه عودتله، پدرى طرفندن تخته اجلاس اولنه جغى وقت، بونك زوجه لرندن برى، قوجه سندن آلمش اولديغى وعده استناداً اوغلى (بهاراته) نك اجلاسيله، رامانك ۱۴ سنه مدتله نفيى طلب ايتمش؛ وهر نه قدر (داسارات) كدرندن وفات ايدوب، بهاراته دخى تختى رد ايتمش ايسه ده، راما ينه تخته جلوس ايتميوب، جنوبه طوغرى اورمانلرك ايچنده كرمكه باشلامش؛ وبرطاقم قهرمانلقلرله وزهد وتقواسيله شهرت بولمش. سرنديبه كچديكنده، اورانك حاكمى (راوانه) رامانك زوجه سى (سيتا) يى الندن آلوب، راما بونى تخليص ايچون كويا ميمونلرك حكمدارى (سون) ايله اتفاق ايتمش؛ وبونلرك ياردميله (راوانه) يى

قتل ایله، سیتایی تخلیص ایدەرك، (اود) خطەسنه عودت، و تخت موروثنه جلوس ایله. اجرای عدل وحقانیت ایتمش.

رامانك هندستاندەکی سفرلرینی حاکی ومصور اولمق اوزره، اسکی سانسکری لسانندە «رامایانه» عنوانیله بیوك وغایتله شاعرانه یازلمش بر منظومه واردر، که هندولرك شاهنامەسی وزبوری مقامنده اولوب، عندلرنده کتب مقدسەدن معدود اولمغله برابر، ادبیات قدیمهٔ هندیەنك دخی پك کوزل ومقبول بر نمونەسی حکمنده‌در. متنی مطبوع اولدیغی کبی، اکثر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر.

رامبرویلر { (Ramberviller) فرانسەده (ووسژه) ایالتنك (اپینال) قضاسنده و (اپینال)نك ۲۴ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٤٥ اهالیسی، برپاپاس مکتبی وخیلی فابریقەلری واردر.

رامبله { (Rambla) (رمله) اسم عربیسندن غلطدر. اسپانیاده آندالوسیا (یاخود اندلس) خطەسنك قوردوبه (یاخود قرطبه) ایالتنده وقوردوبەنك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦١٦٠ اهالیسی وصوفی صوفتەغه مخصوص دستیلر فابریقەلری واردر.

رامبویه { (Rambouillet) فرانسەنك «سینه مع اوازه» ایالتنده و (ورسای)نك ۲۸ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۹٦۰ اهالیسی، اسکی برسرایی وبوکا مربوط باغچه واورمانی واردر.

رامبی { (Rambi) بحر محیط کبیرده واقع (فیجی) جزایرندن برکوچك آطه اولوب، طاغلق اولان اراضیسی اورمانلرله مستور. در. ساحلنده درین برطاقم قویلر بولنور. مساحهٔ سطحیەسی ۷۹ مربع کیلومتره‌در.

رامپور { (Rampour) بو اسمله هندستانده بروجه زیر بر قاچ شهر وقصبه واردر:

برنجیسی شمال غربی ایالاتندن (رحیلقند) خطەسنده و (باریلی)نك ٦٤ کیلومتره شمال غربیسنده حکومت ممتازه مرکزی برشهر اولوب، ٥٦١٦٥ ی مسلم اولمق اوزره، ۷٤۲۵۰ اهالیسی واردر. برنوابك مقری اولوب، برقاچ بیوك جامع شریفیله (دیوان عام) عنوانیله بردائرەسی وسائر ابنیهٔ مصنعەسی واردر. اسکی برطرزده اولوب، خرماکبی آغاجلر داللرندن کنیش برچیتله محاطدر. ایپك منسوجاتیله طوپراقدن معمول آوانیسی مشهوردر. تجارتی دخی پك ایشلك وچارشیسی معموردر. — رامپور نوابلغی رحیلقندك جهت شمالیەسنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ۲٤٤۷ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٤۱۹۱٤ کشیدن عبارتدر، که مقدار مذکورك ده ثلثانی مسلم وقصوری هندودر. اراضیسی منبت ومحصولدارلردر. مدرسەلری مشهور اولوب، هندستانك اکثر طرفلرندن وافغانستان وبخارادن دخی طلبه کیدر. بعض مکاتب جدیدەسی دخی واردر. نوابك ۳۰۰ طوپجی و ۲۸ طوپ ایله ۵۷۰ سواری، ۷۳۰ پیاده و ۲۰۰ ژاندارمه عسکری واردر.

— ایکنجیسی اکره ایالتنك (اتاه) قضاسنده واتاهك ٤۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع اولوب، ٤٦۷۰ اهالیسی واردر. حکومتلرینی غائب ایتمش اولان راجەلرك بری بوقصبەده ساکن بولنیور.

— اوچنجیسی میرات ایالتنك (سهرانپور) قضاسنده وسهرانپورك ۲۵ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ۳۷۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۷۹۵۰ اهالیسی واطرافنده کوزل باغچه وتفرجکاهلری‌واردر.

— دردنجیسی پنجابده و بشنجیسی نپال خطهٔ شمالیەسنده‌در.

رامتك { (Ramtek) هندستانك ایالات وسطیه سندن (نکپور) ایالتنده ونکپورك ۳٤ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٦۱۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۷۸۱۵ اهالیسی واردر. هندولر عندنده مقدس برقصبه عد اولنمغله، بتخانەلری چوق اولوب، سنەده برکره پك چوق زوار اجتماع وبرپنایر دخی تشکل ایدر.

رام جس { هندستانك مشاهیر ادبا وشعراسندن اولوب، برهمنی المذهب ایدی. اشعارنده محیط تخلص ایدر. پدری لاهورلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمش، وبنارسده بعض مناصبده بولنمشدر. «محیط درد»، «محیط

عشق» و «محیط غم» عنوانلریله فارسی العباره اوچ مثنویسی وسانسکری لسانندن مترجم تصوفه متعلق «محیط الحقایق»، «محیط الاسرار»، «کلشن معرفت» و « محیط معرفت » عنوانلریله رساله‌لری واردر. پدری (لالا کنکه بشوم) دخی شعرادن اولوب، (عاجز) تخلص ایدردی .

رامداس (Ramdas) هندستانك پنجاب خطه‌سنده وامریچارك ٤٠ کیلو- مترہ شمالنده برقصبه اولوب، ۲۵۵۰ سی مسلم و ۲٦۵ ی (سیخ) مذهبنه تابع اولق اوزره ، ٤۵۰۰ اهالیسی واردر. سیخلره مخصوص مکمل بر معبدیله برمکتبی واردر .

رامدروغ (Ramdroug) هندستانك دکن قطعه‌سنده و (کلدکی) نك ۳۳ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق (قریشنا) ایرماغنه تابع (ملپاریها) نهری‌اوزرنده حکومت ممتازه‌مرکزی بر قصبه اولوب، ۷٦۵ی مسلم اولق‌اوزره، ٦۸۱۰ اهالیسی و (راما) اسمیله مشهور بر قلعه‌سی واردر، که تیپو صاحب طرفندن یدی آیلق محاصره‌دن صکره ضبط اولنه بیلمشدی. — رامدروغ حکومت ممتازه‌سی ۳٦۲ مربع کیلومتره‌دن عبارت دوز و منبت بر یر اولوب، ۱۹۰۰ی مسلم اولق اوزره، ۲۹ ۵۷۰ اهالیسی واردر . باشلیجه محصولاتی بغدای، داری وپاموقدر. پاموقدن معمول بعض منسوجات پاپیلیر . راجه‌سی (سرداراعظم) عنوانی حائز اولوب، ۵۵۰ نفردن مرکب عسکری واردر.

رامری (Ramri) بنکاله کورفزنده و آرا- قان ساحلی قارشیسنده، ′۵۱ °۱۸ ایله ′۲٤ °۱۹ عرض شمالی و ′۸ °۹۱ ایله ′٤۰ °۹۱ طول شرقی آره‌لرنده برآطه اولوب، بویی ۸۰ واکی ۱٤ ایله ۳۲ کیلومتره آره‌سنده‌در. شمالنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۹۵ مربع کیلومتره اولوب، ۸۲۰۰۰ اهالیسی واردر . — بو جزیره‌ده آقان (تان) نهری اوزرنده وساحل قریبنده بو اسمله برقصبه دخی اولوب، آطه‌نك مرکز اداره‌سیدر، و ۳٤۳۰ اهالیی جامعدر.

رامز افندی متأخرین شعراء عثمانیه‌دن وطریقت مولویه محبانندن اولوب، اردوی همایونله سفربر اولدیغی حالده ، ۱۲۰۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کورن نور جمالك یا جلال الدین مولانا
اوقور اسم جلالك یا جلال‌الدین مولانا

رامز پاشا (عبد الله —) دور سلطان محمود خان ثانی وزراسندن وشعرادن اولوب ، قریملیدر . ۱۱۸۹ ده پدریله برابر درسعادته ورودله، تحصیل علوم ایده‌رك ، طریق تدریسه سلوك ایتمش؛ وقدس شریف ودر- سعادته محمود پاشا محکمه‌سی نیابتلرنده بولندقدن صکره، ۱۲۱۳ده اردوی همایون قاضیلغیله مصره اعزام، وبعده کوچك روزنامجه ومصر روزنامجه‌جیلکی خدمتلرینه تعیین اولنمش؛ وبرسنه صکره درسعادته عودتله، خبره‌خانه وهندسه خانه نظارتلری انضما- میله ملغی باش محاسبه منصبنه نصب اولنه‌رق ، اردوی همایونده بولنمق اوزره ، شمنیه اعزام اولنمش ایدی. ۱۲۲۲ ده ظهور ایدن وقوعات صره- سنده قوالهیه نفی اولنمش ایسه‌ده، قلبه‌یه واصل اولنجه، علمدار مصطفی پاشانك کتخداسی طرفندن تخلیص اولنه‌رق، وزیر مشارالیهك یانه کوندرلمش؛ وعلمدار کندیسنی معیتنه آله‌رق، درسعادته کتیر- مکله، مسند صدارته کچدیکنده، رتبهٔ وزارتله تجیل، ومشاور خاصی اولق اوزره، قپودان پاشالق مسندنه تعیین بیورلمسنه دلالت ایتمشدی. صدر مشارالیهه قارشی ظهور ایدن یکیچری فسادنده فراره مجبور اولوب، روسچقده علمدارك کتخداسی کوسه کتخدانك خانه‌سنده اختفا ایتمش ایدی. ۱۲۲٦ ده طونه طریقیله عودت ایتمکده ایکن، صدراعظم خورشید پاشا طرفندن ساحلده بکلتدیریلن عسکر طرفندن قتل، ویرکوکی قلعه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. طریق مولویه منسوب ادیب و شاعر بر ذات ایدی. شو بیت اونکدر :

یوری وار مرغ دلزارکی پك طوت رامز
یوقسه صیده سوزیلور غمزه‌سی غماز سکا

رامسبوتوم (Ramsbottom) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده (بوری) نك ٦ کیلومتره‌شمالنده وبوریدن (هالیفاقس)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۵۲٤۰ اهالیسی وباصمه فابریقه‌لری واردر.

رامسس (Ramsès) مصر فراعنه سندن اون طقوزنجی سلاله یه منسوب برقاچ حکمدارك اسمی اولوب، بونلر قبل المیلاد ۱۵۰۰ تا ریخندن عتباراً ۲۰۰ سنه قدر حکم سورمشلردر. الك مشهورلری اولان ایکنجی رامسسك پایتختلری بولنمش اولان (تیبه) شهر قدیمی خرابه‌لرنده حیرت بخش عقول بعض آثار جسیمه‌سی موجوددر.

رامسغات (Ramsgate) انکلتره نك (کنت) ایالتنده و (قانتربوری) نك ۲٤ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۱٦۲۳۵ اهالیسی، کوزل لیمانی، ایشلك تجارت بحریه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری وخلاط وسائره فابریقه‌لری واردر.

رام‌سنکه (منشی —) هندستان ادباسندن برهمنی المذهب برذات اولوب، ۱۱۲۸ تاریخنده یازلمش «کلشن عجائب» عنوانیله فارسی العباره بر مجموعهٔ منشآتی واردر.

رامسوارام (Ramesvaram) هندستانده مدراس ایالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ۱٤۸ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (پالك) کورفزی داخلنده واقع همنامی اولان برآطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۲۳۵ ی مسلم و ٤۱۵ ی خرستیان اولمق اوزره، ٦۱۲۰ اهالیسی واردر. خارجنده بیوك بربتخانه بولنیور. — رامسوارام آطه‌سنك شرقندن غربه اولان طولی ۱۸ و عرض اعظمی ۹ کیلومتره اولوب، ۵٦۱۰ ی مسلم و ۱۵۹۰ ی خرستیان اولمق اوزره، ۱۷۸۵۵ اهالیسی واردر.

رامسی (Ramsey) انکلتره‌نك هونتینغتون ایالتنده وهونتینغتونك ۱٤ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٤٦۱۵ اهالیسی واطرافنده کوزل بغدای ویرر پك منبت ارا ضیسی واردر. — ینه انکلتره‌نك (مان) جزیره‌سنده و (دوغلاس) نك ۲۱ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ٤۰۲۵ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر.

رامشهرستان سنجستانده اسکی بر شهر اولوب خرابه‌لری موجود اولدیغنی اصطخری بیان ایدیور.

رامکر (Ramgarh) هندستانده بو اسمله برچوق موقعلر ومعموره‌لر بولنوب، الك معروفلری راجپوتانه خطه‌سنك (شکاواتی) حکومت ممتازه‌سنده و جایپورك ۱٦۰ کیلومتره شمال غربیسنده واقع بر قصبه‌در، که ۲۳۲۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۳۱۵ اهالیسی وکوزل منظره‌سی واردر.

رامکند (Ramkand) افغانستانك شرق شمالی جهتنده بولنان کافرستان خطه‌سنده برطاغ اولوب، الك یوکسك ذروه‌سنك ٤۲۳۹ متره ارتفاعی واردر.

رامکنك (Ramganga) هندستانده برنهردر، که (کروال) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، دهلی واکره ایالتلرینی شق واروا ایله، ٤۵۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، قنوجك ۹ کیلومتره شمال شرقیسنده صولدن کنك ایرماغنه دوکیلور.

رامن همداندن ۷ وبروجردون ۱۱ فرسخلق مسافه‌ده برکوچك قصبه اولوب یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامناد (Ramnad) هندستانده مدراس ایالتنك مادوره سنجاغنده ومادوره‌نك ۹۹ کیلومتره شرق جنوبیسنده وهمنامی اولان شبه جزیره‌نك مبدئنده حکومت ممتازه مرکزی برقصبه اولوب، ۱٦۹۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۵۲۰ اهالیسی، خراب برقلعه‌نك ایچنده برسرایی وبیوك بربتخانه‌سی واردر. — رامناد حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٦۲۱٦ مربع کیلومتره اولوب، ٦۰٤٦۵ ی مسلم اولمق اوزره، ٤۳۲۵٤۲ اهالیسی، دوز اراضیسی وبرچوق کولری واردر.

رامناکر (Ramnagar) هندستانده بنارس ایالت وسنجاغنده وبنارس ۳ کیلومتره غربنده اوله‌رق کنك ایرماغنك

ساحل یمینده حکومت ممتازه مرکزی برقصبه اولوب، ۲۴۸۰ ی مسلم اولق اوزره، ۱۱۸۶۰ اهالیسی، راجه‌یه مخصوص سرایی ومصنع برتخانه‌سی واردر. — را مناکر حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۵۴ مربع کیلومتره اولوب، ۳۹۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

— پنجابك لاهور خطه‌سنده (کوجرانواله) سنجاغنده و سنجاق مرکزینك ۴۰ کیلومتره غرب شمالیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ۶۱۰۴ ی مسلم اولق اوزره، ۶۸۳۰ اهالیسی و بیوك بر پنایری واردر. بوقصبه برعصر اول (نور محمد خان) طرفندن (رسول نکر) نامیله تأسیس اولنمشدر.

— کشمیرده ونکپور ایالتنده دخی بواسمله بر قصبه واردر.

رامهوس (Ramus) فرانسه مشاهیر علما. سندن اولوب، ۱۵۱۵ تاریخنده (ورماندوآ) خطه‌سنك (کوت) قصبه‌سنده طوغمشدر. فقیر برعائله‌یه منسوب بولنمغله، ناواره مکتبنه خدمتجی صفتیله کیرمش؛ وکندی‌کندینه مطالعه ایله کافهٔ علوم و فنونی تحصیل ایده‌رك، او وقت تدریس اولنان فلسفه‌نك پك بوش اولدیغنی درك ایله، ۱۵۴۳ تاریخنده منطقه متعلق یکی برکتاب و آرسطونك مذهب فلسفیسی علیهنده بعض مطالعات نشر ایتمشیدی. آنجق بوکتابی پارلمنتو طرفندن امحا اولنه‌رق، کندیسی دخی آرسطویه قارشی بولنمقدن منع اولنمشدی. مع‌هذا ایکی سنه صکره، حامیسی بولنان (لورن) قاردینالی طرفندن بومنوعیت رفع ایله، کندیسی (پرسله) مکتبنه مأمور اولمش؛ واوراده منطق و ریاضیه درسلرینی ویرمکه باشلامشدی. بعده ۱۵۵۱ ده «فرانسه مکتبنده» فلسفه و بلاغت علملرینی تدریسه مأمور اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه اجتماع ایتمشدی. آنجق برمدت صکره پروتستان مذهبنی قبول ایله، مکتب مذکورده‌کی صنلری شکست ایتدیکندن، مکتبدن عزل اولنه‌رق، فرانسه‌یی دخی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ وآلمانیاده سیاحت ایدوب، (هایدلبرغ) ده برمدت فلسفه درسنی ویرمکه مشغول اولدقدن صکره، ۱۴۷۱ ده فرانسه‌یه عودت ایتمکله، ۱۵۷۲ ده مشهور (سنت بارتلمی) قتل عامی صره‌سنده کیرمش اولدیغی (پرسله) مکتبنده قتل اولنمشدر. باشلیجه منطق، علوم ریاضیه و ادبیاتله مشغول اولوب، فنون مذکوره‌یه متعلق لاتین لسانینده برقاچ تألیفاتی واردر.

رامه (Rama) بوسنه‌ده (نرتوه) نهرینه تابع برچای اولوب، مجراسی ۵۰ کیلومتره‌در. وادیسی پك کوزل ومنبت اولوب، باشلیجه قتولیك اهالی ایله مسکوندر.

رامهرمز خوزستانده مشهور برقصبه ایدی. بونده خرما و جوز و پورتقال حاصل اولدیغی وخوزستانده بو اوج میوه‌یی جامع دیکر محل بولنمدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامی بحر محیط هندیده بیوك وپك منبت بر جزیره اولوب، سرندیبدن بحراً اوچ کونلك مسافه‌ده بولندیغنی ادریس و سائر جغرافیون عرب بیان ایدیور. یاقوت حموی «معجم البلدان» نده بوجزیره‌نك بویی ۸۰۰ فرسخ اولدیغنی و بربرلردن مستقل برقاچ حکمدارك تحت اداره‌سنده بولندیغنی بیان ایتدکدن صکره، بونك (سیلان) دینکله معروف جزیره‌نك عینی اولمسی احتمالنی درمیان ایدیورسه‌ده، سیلاندن مقصد سرندیب آطه‌سی ایسه، بواحتمال پك کوشك اولوب، سوماتره ویا جاوه اولمسی احتماله دها قریبدر.

رامی (حسین بن محمد شرف) ۸۳۱ ده (ابو الفتح اویس بهادر) نامنه یازلمش اولان فارسی العباره «انیس العشاق» کتابنك مؤلفیدر.

رامی (شرف الدین) ایران شعرا سندن اولوب، تبریزلیدر. شاه منصور زمانینده ملك الشعراء عراق ایدی. دیوانی مشهور اولوب، «حدائق الحقایق» عنوانیله شعره متعلق برتألیفی دخی واردر. آنفاً ذکر اولنان «انیس العشاق» صاحبی (شرف رامی) ایله براولمسی دخی محتملدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ممدوحلرندن (خواجه فخر الدین الماستری) نامی اخراج اولنمق اوزره سویلنمشدر:

خوارست جهان پیش توالت یکسر
فخر ست زالقاب تو دینرا وخطر
توکان محامدی واز فرط کهر
زالماس ضمیرت سپرت شد خیچر

رامی ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. اسمی (قلی) اولوب، بربر لکله مشغول ایدی. شویت اونکدر:

شنیدم که دوشینه در بزم غمیر
می لعل از جام زر خورده

رامیر (Ramire) اسپانیاده حکومت سورن غوت حکمدارلرندن برقاچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی (برمود) ك اوغلی وایکنجی آلفونسك عمیجه زاده‌سی اولوب، ۸۳۵ تاریخ میلادیسنده مذکور آلفونس طرفندن ادارهٔ امور دولته نصب اولنمش؛ و ۸۴۲ دن ۸۵۰ تاریخنه‌دك آلفونسك نامنه (اوویدو)ده حکومت سورمش؛ و(لوغرونو)ده اهل اسلامله محاربه ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی ایکنجی (اوردونیو) نك اوغلی اولوب، برادری دردنجی آلفونسك فراغتی اوزرینه ۹۲۷ده (لیون) قرالی اولمش؛ واقرباسندن کندیسنه عصیان ایدن بعض اشخاصی مغلوب ایدوب، کوزلرینه میل چکدکدن صکره، اهل اسلامله برچوق محاربه‌لر ایدوب، مادریدی ضبط ایتمش ایدی. قشتاله قونتلرینی حکمنه‌راما ایتمشدی. ۹۵۰ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر.

— اوچنجیسی ۹۶۷ دن ۹۸۲ تاریخنه‌دك حکم سوروب، قعودنده صبی بولنمش؛ وحکمی الینه آلدیغنده تبعه‌سنی دلکیر ایتمش؛ و عمیجه زاده‌سی ایکنجی (برمود) له محاربه ایدوب، ملکنك برمقدارینی بوکا ترك ایتمکه مجبور اولمش ایدی.

— دردنجیسی آراغون قرالی اولوب، ناواره حکمداری اوچنجی سانکه‌نك اوغلیدر. ۱۰۳۵ دن ۱۰۶۳ تاریخنه‌دك حکم سورمش، واندلس اهل اسلامیله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. — بونك تورونی اولان دیکر بر (رامیر) بر مناسترده کشیش اولدیغی حالده، ۱۱۳۴ ده تخته اقعاد اولنمش؛ ۱۱۳۷ده برازدواج خفیدن متولده قیزی (پترونیله) نامنه فراغ ایدوب، مناسترینه چکلمش ایدی.

رامیسرام (Ramisseram) [«رامسوا. رام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رامی محمد پاشا مسند صدارت عظمایه چکمش وزرادن اولوب، ایوبلیدر. برمقدار تحصیل علم ایتدکدن صکره، شاعر شهیر نابی افندی‌یه انتسابله، مشارالیهدن شعر وادب اوکرنمش؛ وبونك وساطتیله داماد مصاحب پاشایه انتساب ایتمش؛ وکیده‌رك دیوان افندیسی اولمش ایدی. نابی افندی رفاقتنده حج شریفه کیدوب، عودتنده دیوان همایونه کیرمش؛ وآز زمان ظرفنده بکلکجی اولمش؛ و۶ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ۱۱۰۷ تاریخنده رئیس الکتاب اولمش؛ وبرسنه صکره عزل اولنمش ایسه‌ده، ۱۱۰۹ ده عمیجه‌زاده حسین پاشانك زمان صدارتنده شیخ الاسلام فیض الله افندینك دلالتیله ثانیاً رئیس الکتاب اولوب، صدر مشارالیه طرفندن ادارهٔ امور دولت صاحب ترجمه‌نك ید اقتدارینه ترك اولنمش؛ وآوستریا ایله عقد مصالحه‌یه مأمور اولوب، موفق اولمش ایدی. ۱۱۱۴ تاریخنده رتبهٔ وزارته قدری اعلا، ومتعاقباً مهر صدارت کندیسنه تودیع اولنه‌رق، اوچ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ظهور ایدن وقوعات صره‌سنده ۱۱۱۵ ده عزل اولنه‌رق، قبریس وبعده مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ ومصرده بر بچق سنه والیلك ایتدکدن صکره، اهالینك غلوی اوزرینه، عزل و ردوسه نفی اولنه‌رق، ۱۱۲۰ ده اورادە وفات ایتمشدر. امور سیاسیه‌یه متعلق بعض محررات ومنشآتیله برخیلی اشعاری واردر.

رامین «رامین وویسه» اسمیله مشهور وبعض شعرای ایران طرفندن سلك نظمه چکلمش بر حکایه‌نك شخص موهومی اولوب، ویسه اسمنده‌کی معشوقه سنه اولان علاقه سیله مشهوردر.

ران کتب عربیه‌ده مذکور برقصبه اولوب، مراغه ایله زنجان آره‌سنده بولندیغی بیان اولنیورسه‌ده، یاقوت حموی (اران) ایله (ران) بر اولدیغنی التزام ایدیور.

رانپور (Ranpour) هندستانده بو اسمله ایکی قصبه واردر:

بری کجرات خطه‌سنك احمد آباد سنجاغنده واحمد آبادك ۱۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ۵۷۲۵ اهالیسی، دمیر یولی وبرقلعه‌سی واردر.

— دیکری بنکاله خطه‌سنك (اوریسا) ایالتنده

و (کنك) ك ۷۱ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، برکوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۳۵۰۰ اهالیسی وراجه‌سنه مخصوص برسرایی واردر. — رانپور حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۶۳۵۰ اهالیسی واردر.

رانتاو (Rantaou) سوماتره جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده وملاقه بوغازنده برآطه اولوب، طولی ۷۰ وعرض وسطیسی ۱۵ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۳۲ مربع کیلومتره اولوب، آنجق اراضیسی آچلق و قامشلق اولدیغندن، اهالیٔ دائمه‌سی یوقدر.

رانچی (Rantchi) هندستانك بنکاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ۳۲۶ کیلومتره غرب شمالیسنده (چوته نکپور) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۵۳۹۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۸۴۴۰ اهالیسی، واطرافنده سبزه ومیوه وچیچك باغچه‌لری واردر. کلکته‌دن (اله آباد) ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر.

رانداچو (Randazzo) سیجلیه‌ده قاتانیه ایالتنك (آچیرآله) قضاسنده وآچیرآله‌نك ۳۴ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق (القنطره) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۲۱۰ اهالیسی وشراب، زیتون یاغی و پنیر تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، برخراب سوریله بعض ابنیهٔ عتیقه‌سی باقیدر.

راندبرغ (Randberg) آفریقای جنوبینك (ترانسوال) محجرنده برطاغدر، که دکیزدن ۱۸۰ الی ۲۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ساحله متوازیاً ممتد اولوب، الی یوکسك ذروه‌سنك ۲۱۸۸ متره ارتفاعی واردر.

راندر (Rander) هندستانده کجرات ایالتنك (سوراته) سنجاغنده وسوراته شهرینك قارشیسنده اولهرق (تپتی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۴۶۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۹۴۱۵ اهالیسی واردر. سوراته شهرینه برکوپری ایله مربوطدر.

راندرس (Randers) دانیمارقه‌ده (یوتلاند) خطه‌سنك (آرهوس) قضاسنده وآرهوسك ۳۶ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق (غودن‌آ) نهری اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۳۴۵۵ اهالیسی و برچوق فابریقه‌لری واردر. کوچك کیلر نهر مذکوردن قصبه‌یه قدر چیقارلر.

راندسفیورد (Randsfiord) نوروجك (قسم جنوبیسنده واقع (هامار) ایالتنده برکول اولوب، بویی ۷۰ واکی ۲ ایله ۴ کیلومتره آره‌سنده‌در.

رانسه (Rance) فرانسه‌ده بواسمله ایکی نهر اولوب، بری (برتانیه) خطه‌سنده ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور؛ ودیکری آویرون ایالتنده ۶۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (تارن) ایرماغنه منصب اولور.

رانغون (Rangoun) هند یاخود رنکون چینیده انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده بولنان آشاغی (برمان) ك مرکزی برشهر اولوب، همنامی اولان ایرماغك ساحل یسارنده، کلکته‌نك ۱۰۴۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و "۴۶'۱۶° عرض شمالی ایله "۱۵'۵۳"۹۳ طول شرقیده واقعدر. قارشیسنده بولنان (داله) قصبه‌سیله برابر ۱۳۴۱۷۵ اهالیسی، واسع سوقاقلری، مشهور وجسیم بر بتخانه‌سی، متعدد مکتبلری، نباتات باغچه‌سی، تیمارخانه‌سی، خسته‌خانه‌سی ومصنع بعض ابنیهٔ میریه‌سی واردر. ساحل بحردن ۴۰ کیلومتره ایچریده ایسه‌ده، سفائن نهرده شهره قدر ایشلد یکندن، اسکله‌در، و پك ایشلك تجارتی واردر.

رانقاغوآ (Rancagna) آمریقای جنوبیده شیلینك وسطلرنده و (سانتیاغو) نك ۷۰ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۴۸۱۵ اهالیسی، دمیر یولی واطرافنده پك منبت براووه‌سی واردر.

رانکه (Ranke) آلمانیا مشاهیرمورخینندن اولوب، ۱۷۹۵ تاریخنده طوغمشدر. تاریخه متعلق ۳۶ جلددن عبارت تألیفاتی اولوب، علی الخصوص آلمانیانك تاریخنی ضبط وتحریرده پك چوق خدمتی کورلمشدر.

رانبورغ (Ranenbourg) روسیه‌نك (ریازان) ایالتنده و ریازانك

۱۵۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۳۰۰ اهالیسی، حبوبات وحیوانات تجارتی وکورك، چیغاره وسائره فابریقه‌لری واردر.

رانیبنور (Ranibennour) هندستانده بمبای اداره‌سنه تابع (دکن) ایالتنك (درودار) سنجاغنده ودروارك ۱۱۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۸۰۰ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۲۰۰ اهالیسی، ایپك وپاموق منسوجاتی وکلیتلی پاموق تجارتی واردر.

رانیپور (Ranipour) بواسمله هندستانده اوچ قصبه بولنیور:

برنجیسی سند خطه‌سنده واقع (خیرپور) حکومت ممتازه‌سنده وخیرپورك ۴۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۶۳۱۰ اهالیسی وپاموق منسوجاتی واردر.

— ایکنجیسی (جانسی) ایالتنده و جانسینك ۵۸ کیلومتره شرقی جنوبیسنده واقع اولوب، ۴۰۰ی مسلم اولمق اوزره، ۶۸۵۰ اهالیسی وخیلی تجارتی واودر.

— اوچنجیسی بهار خطه‌سنك پاتنه ایالتنده واقع اولوب، (رانیپور تنکراهی) دینکله دیکرلرندن تفریق اولنور. ۶۲۰۰ اهالیسی واردر.

رانیخت (Ranikhet) هندستانك قسم شمالیسنده واقع (کومائون) ایالتنك (آلموره) سنجاغنده وآلموره‌نك ۲۴ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۵ی مسلم اولمق اوزره، ۶۶۴۰ اهالیسی واردر. موقعی مرتفع وهواسی کوزل اولمغله، انکلیز حکومتی طرفندن تبدیل هوایه محتاج افراد عسکریه اورایه سوق واقامه اولنور.

رانیکنج (Ranigandj) بواسمله هندستانده ایکی قصبه واردر:

برنجیسی بنکاله خطه‌سنك (بردوان) ایالتنده وبردوانك ۸۷ کیلومتره غرب شمالیسنده وکلکته‌دن اله‌آباده کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع اولوب، ۱۸۳۰ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۷۹۰ اهالیسی واطرافنده کلیتلی کمور معدنلری واردر.

— ایکنجیسی بهار خطه‌سنك (پهاکلپور) ایالتنده واقع اولوب، ۲۰۰ی مسلم اولمق اوزره، ۵۹۸۰ اهالیسی واردر.

رانیه (Rania) هندستانك پنجاب خطه‌سنده حصار ایالتنك (سیرسا) سنجاغنده و سیرسانك ۲۰ کیلومترو غربنده برقصبه اولوب، ۳۲۵۵ی مسلم اولمق اوزره، ۴۶۲۵ اهالیسی واردر.

راؤ (Raou) بحر محیط هندیده واقع ملوك جزایرندن برکوچك جزیره اولوب، (موروتای) آطه‌سنك شرق طرفنده وموروتای بوغازی داخلنده‌در. شمالدن جنوبه ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۴ مربع کیلومتره‌در.

راوال پیندی (Raval Pindi) هندستانك پنجاب خطه‌سنده ولاهورك ۲۵۳ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق لاهوردن پیشاوره کیدن دمیریول خطی اوزرنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۶۷۵۸ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکینخانه‌سی، بیوك برسرایی وعمومی بر باغچه‌سی واردر.

راوال پیندی (Raval Pindi) هندستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی قسمنده برایالت اولوب، ۳۲′ ۲۱° ایله ۵′ ۲۴° عرض شمالی و ۱۷′ ۶۹° ایله ۱۱′ ۷۲° طول شرق آره‌لرنده واقعدر. طول اعظمی ۳۱۵ و عرض اعظمی ۲۴۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۹۹۷۴ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۵۲۰۵۰۸ نفوسدن عبارتدر. شرقاً کشمیر خطه‌سیله، شمالاً پیشاور، غرباً (درجات)، جنوباً دخی لاهور و ملتان ایالتلریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولوب (سند) ایرماغی وادیسنده بولنمغله، میاه جاریه‌سی نهر مذکوره دوکیلور. بعض انهاری سیر سفائنه صالحدر. ایالتك حدودلرنده برطاقم طاغلر ممتد اولوب، سائر طرفلری مرتفع بایرلردن و بعض اووه‌لردن عبارت اولهرق، اکثر طرفلری قوملق وغیر منبتدر. هواسی دخی محلنه ومواقعك ارتفاعنه کوره مختلف اولوب، اکثر طرفلرنده یازین نه قدر صیجاق ایسه قیشین اوقدر صوغوق اولور. معادنی چوق اولوب، مرمر، آچلچی، کمور، پترول، طوز وسائره چیقاریلیر. اورمانلری چوقجه اولوب،

چام و میشه ایله سائر انواع اشجار بولنور . انهارك صولری سقی اراضیده قوللانیلهرق، خیلی محصولات آلنیر . محصولاتنك باشلیجهلری بغدای ، آرپه، داری، مصر، پرنج، توتون، شکرقامشی، بقله و ساژه‌دن عبارتدر . صنایع محلیه یوك وپاموقدن منسوجات مختلفه ایله طوپراقدن و باقیردن آوانئ متنوعه اعمالندن عبارت اولوب، بعض کوزل کلیم وسجاده‌لرله شالار دخی یاپیلیر . اهالیسنك یوزده ۸۷ سی مسلم اولوب، قصوری برهمنی ، آتشپرست، سیخ وخرستیان مذهبلرینه تابعدر .

راوتنستال (Rawtinstal) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ومانچسترك ۲٤ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب ، ۱۲۵۷۰ اهالیسی ویوك وپاموقدن منسوجات فابریقه‌لری واردر . یکی بر قصبه اولوب، کیتدکجه کسب توسع ایتمکده‌در.

راور (Raver) هندستاتده بمبای ایالتنده وبمبایدن اله آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۷٤۸۰ اهالیسی وصیرمه‌لی قماشلر دستکاهلری واردر. — بو اسمله سنده بیوك بر شهر اولوب، محمد بن قاسم ثقفینك فتوحندن اولدیغی « مجمع البلدان » ده مذکوردر . بونك عینی اولسه کرکدر. غور جهتنده یعنی افغانستان ایله هندستان آره‌سنده بر یر اولدیغی دخی مرویدر.

راؤل (Raoul) بو اسمله بحر محیط کبیرده ایکی آطه واردر: بری (یکی زلانده) یه ملحق اولوب ، ۲۹° ۱۵′ ٤۵″ عرض جنوبیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۰ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طاغلق واورمانلرله مستوردر . طوپراغی منبت ایسه‌ده، یالکز بر قریه‌سی واردر . اورته‌سنده سونمش بر برکان آغزی بولنیور. انکلیز حکومتی بو آطه‌ده فرطونه‌یه طوتیلانلر ایچون بر ارزاق انباری یاپمشدر. — دیکری (بیسمارق) جزایرندن اولوب، ۱٤۰ مربع کیلومترهلك مساحهٔ سطحیه‌سی واردر.

راومارش (Rawmarsh) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و (روترهام)ك ۳ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۱۸۰ اهالیسی، کور معدنی، دمیر خانه‌لری وپورسلن فابریقه‌لری واردر.

راون بلجك شرق طرفنده طخارستانه ملحق بر قصبه ایدی.

راؤن (Raoun) جاوه جزیره‌سنك شرق جهتنده بر برکان اولوب ، ۳۳۳۰ متره ارتفاعی واردر.

راوند اصفهان ایله کاشان آره‌سنده بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

راوندان حلب قربنده متین برقلعهٔ واشجار یاقوت حوی بیان ایدیور.

راوندی (احمد بن یحیی بن اسحق) مشاهیر علمادن اولوب، اعتقادسزلغی سببیله (زندیق) لقبیله شهرت بولمشدر. اکثر تألیفاتنده عقائد اسلامیه‌یه مغایر صورتده ادارهٔ لسان ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی : « نصیب الذهب » ، « اللامع » ، « الفرید » ، « کتاب الزمرد » وسائره‌در. مقتفی باللهك زمانینده ۲۹۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. تناسخه قائل اولوب، افکار باطله‌سنی خراسان جهتنده نشر ایتمکه چالیشمشدر.

راونسبورغ (Ravensburg) آلمانیاده (وورتمبرغ)ك دانوب (یعنی طونه) ایالتنده (اولم) قضاسنه ملحق و(اولم)ك ۷۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (قونستانسه) کولنه دوکیلن (سلنیسن) چایی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۱٤۸۵ اهالیسی، داخلی مکتب‌اعدادیسی، خسته‌خانه‌سی وبر چوق فابریقه‌لری واردر.

راونستورپه (Ravenstorpe) انکلتره‌نك (یورق)ایالتنده (دوسبوری) قربنده و (هالیفاقس) دن (واکفیلد) ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٤۲۶۵ اهالیسی واردر.

راونه (Ravenne) ایتالیانك (امیلیه) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، (بولونیه) نك ٦۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده وآدریاتیق دکیزی ساحلندن ۱۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بحر مذکورله صنعی بر

جدول واسطه‌سیله اختلاطی واردر. بر ایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطع وتشعبنده واقع اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، ایپك فابریقه‌لری و خیلی ایشلك تجارتی واردر. قرون وسطاده پك معمور اولوب، تاریخچه اهمیتی اولدیغی حالده، بعده تدنی ایدوب، شمدیکی حالده پك کریده بولنیور. — راونه ایالتی شمالاً (فراره)، غرباً (بولونیه)، جنوباً (فلورانسه) و (قورلی) ایالتلریله، شرقاً دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۳٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۲۵ ۷٦٤ نفوسدن عبارتدر. ۳ قضایه منقسم اولوب، ۲۱ ناحیه‌یی حاویدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتان، کنویر، ایپك، زیتون یاغی، شراب وسائره‌دن عبارتدر.

راونه { (Ravenna) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنده و (قولومبوس) ك ۲۰۷ کیلومتره شمال شرقیسنده کوزل بر قصبه اولوب، ٤۲۲۵ اهالیسی، حبوبات، یاغ و یاغی تجارتی وبر خیلی فابریقه‌سی واردر.

راوه { (Rava) لهستانك (پیوترقوف) ایالتنده و پیوترقوفك ۵۷ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۵٦۰ اهالیسی وچوخه بیره وطوغله فابریقه‌لری واردر.

راوه روسقه { (Rawa Ruska) آوستر. یاده غالیچیا خطه‌سنك (زولکیف) ایالتنده و زولکیفك ۳۲ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی واردر.

راوی { (Ravi) هندستانده (پنجاب) خطه‌سنه بونامی ویرن و (سند) ایرماغنی تشکیل‌ایدن بش‌نهرك بری اولوب، (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك غربی‌اتکلرندن و ٤۸۸۰ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعاناله، غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، ۷۷۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، سند ایرماغنه تابع (چیناب) نهرینه دوکیلور.

راوی { (Ravi) بورنئو جزیره‌سنك جنوب شرق جهتنده و (بانجرماسینغ) ك ۱۹۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه‌در.

راوی { (فخر الدین محمد بن عمر) مفسریندن اولوب، «اسرار التنزیل» عنوانلی تفسیرك صاحبیدر. ۹۰٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راویچ { (Rawicz) پروسیه‌نك (پوزن) ایالتنده و پوزنك ۹۰ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۲۰ اهالیسی وتوتون وچیغاره ایله سائر مواد متنوعه فابریقه‌لری واردر.

راها { (Raha) سودان وسطیه‌نك (غاندو) مملکتنده ٦′ ۱۲° عرض شمالی ایله ٤۳′ ۱° طول شرقیده و (نیجر) ایرماغنه تابع (سوقوتو) نهرینه دوکیلن (غولبی تکیندی) چایی اوزرنده بر قصبه‌در. مذکور چای قصبه‌نك اوکنده ٤۰ متره کنیش و٦ متره درینلر.

راهاد { (Râhad) ونام دیکرله (ابواهراز) سودان شرقیده نیلی ترکیب ایدن ایکی قولدن (بحر الازرق) ه تابع بر نهر اولوب، حبش طاغلرندن نبعاناله، شمال غربیه طوغری آقه‌رق، خط مستقیم اوزره ٤۰۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، خرطومك ۲۰۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بحر ازرقه دوکیلور.

راهب { ایران شعراسندن ایکی ذاتك ملخصیدر:

بری اصفهانلی اولوب، هندستانه برسیاحت دخی ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

چنان مکن که زخاکم غبار برخیزد
مباد پرده ام از روی کار برخیزد

— ایکنجیسی کیلانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

چو نحل بی براکر فیض من بکس نرسد
برای سوختن آخر بکار می آیم

راهنك { (Raheng) سیامده (بانغوق) ك ۳۷۵ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ وبر روایتده ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولدار اولمغله، ساحله قدر بر دمیر یولی اولسه، تجارتجه پك چوق ترقی ایده بیلیر.

راهوای { (Rahway) ممالك مجتمعه‌نك (نیویرس) جمهوریتنده و (ترنتون) ك ٦۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٤۵۵ اهالیسی وآرابه ایله مطبعه ماکینه‌سی وبویالی کاغد فابریقه‌لری واردر.

راهوری (Rahouri) هندستانده دکن ایالتنك (احمد نکر) سنجاغنده واحد نکرك ۳۶ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق بمبایدن اله آبادهکیدن دمیر یولیله بمبایدن مدراسه کیدن خطك محل تشعبنده واقع بر قصبه اولوب، ۴۳۰۰ اهالیسی واردر.

راهون (Rahôn) هندستانده پنجاب خطهسنك (جلندر) ایالتنده و جلندرك ۶۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۶۸۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۷۴۰ اهالیسی واردر.

رایاتیا (Raïatea) بحر محیط کبیرده فرانسه مستملکاتندن بولنان «شرکت آطه‌لرندن» اولوب، (تاییتی) نك ۲۰۰ کیلومتره غرب شمالیسنده، ۱۶° ۴۳′ ۴۴″ عرض جنوبی ایله ۱۵۵° ۴۶′ ۳″ طول غربیسده واقعدر. شمالدن جنوبه بویی ۲۰ کیلومتره وعرض اعظمی دخی او قدر اولوب، مساحهٔ سطحیهسی ۱۹۴ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال جهتی برطاقم چاليلرله مستورایسه‌ده، جهت جنوبیه‌سی وعلی الخصوص وادیلری پك یوکسك و بول نباتاتله مستوردر. اهالیسی ۱۴۰۰ کشیدن عبارت اولوب، تاییتی اهالیسیله همجنس وصورتا پروتستان مذهبیله متدیندرلر. وقتیله یاننده‌کی (تهائیا) جزیره‌سیله برابر برقادینك تحت اداره‌سنده اولوب، مذهبجه بتون او جهت جزایرینك مرکزی ایدی. مشهور قپودان (قوق) طرفندن کشف اولنه‌رق، سیاحتنامه‌سنده (اولیتیا) اسمیله مذکوردر.

رایاچوتی (Rayatchoti) هندستانده مدراس ایالتنك قداپاه (یاخود کداپاه) سنجاغنده وسنجاق مرکزینك ۵۰ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ۱۷۳۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۳۷۰ اهالیسی، چیوید، باصمه و خالی کارخانه‌لری ومشهور بر بتخانه‌سی واردر.

رایان (Rayan) خطه‌سنك (جودپور) حکومت ممتازه‌سنده وجودپورك ۱۲۶ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۵۶۵۰ اهالیسی وبر مرتفع قلعه‌سی واردر.

رای بارلی (Raï Bareli) هندستانك (اود) خطه‌سنده ولکهنونك ۷۴ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۴۵۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۱۶۲۷۰ اهالیسی، بری کعبهٔ مکرمه‌نك رسمنده اولمق اوزره، درت مصنع جامع شریفی، ابراهیم شاه شرق طرفندن تأسیس اولنمش متین بر قلعه‌سی وکوزل بر کوپریسی واردر.

رایپور (Raïpour) هندستانك ایالات مرکزیه‌سندن (چاتیسکر) ایالتنده ونکپورك ۲۶۳ کیلومتره شرقنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۴۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۴۹۵۰ اهالیسی ومتین برقلعه‌سی واردر.

رایخنای (Reichenau) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه ایالتنه ملحق اولمق اوزره، قونستانسه کولی ایچنده بر آطه اولوب، طولی ۷ وعرض اعظمی ۳ کیلومتره‌در. ۱۴۸۰ اهالیسی، خیلی حیواناتی ومشهور شرابی واردر.

— بواسمله چهستانك (کوتیغراج) ایالتنده وکوتیغراجك ۳۱ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی بر قصبه اولوب، ۳۹۷۰ اهالیسی واردر.

رایخنباخ (Reichenbach) پروسیه‌نك (سیلزیا) ایالتنده (برسلاؤ) سنجاغنده وبرسلاوك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۷۳۷۰ اهالیسی وایپلیك و بز فابریقه‌لری واردر. بر چوق وقوعات سیاسیه‌نك محل جریانی اولوب، ۱۷۹۰ تاریخ میلادیسنده دول غربیه آره‌سنده دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سنی تأمین ایدن معاهده دخی بوقصبه‌ده تشکل ایدن قونغره طرفندن عقد اولنمشدر.

— بواسمله اسویچره‌نك (برنه) ناحیه‌سنده (آر) نهرینه تابع بر چای دخی اولوب، ۹۰ متره ارتفاعی اولان برکوزل شلاله‌سیله مشهوردر.

رایخنبرغ (Reichenberg) آوستریاده چهستانك (بونزلاو) سنجاغنده، بونزلاوك ۴۱ کیلومتره شمالنده و پراغه‌نك ۸۸ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهر اولوب، ۲۸۰۹۰

اهالیسی، یوك و پاموقدن منسوجات متنوعه سی، بویا خانه‌لری، صو ماکینه‌سی فابریقه‌لری، صنایع موزه‌سی وایشلك تجارتی واردر. صنایعجه چهستانك ایکنجی شهریدر.

رایختتال (Reichenthall) باویره‌نك یوقاری باویره ایالتنده (برختسقادن) قضاسنده و مرکز قضانك ۱۴ کیلومتره شمال غربنده برقصبه اولوب، ۳۴۳۵ اهالیسی، کلیتلی طوز معدنلری، جوارنده میاه معدنیه‌سی، دمیرخانه‌لری وحرازلری واردر.

رایدك (Raïdek) بنکاله کورفزینه دوکن (براهماپوتره) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، تیبتك (چانغ) ایالتنده (چین چو) اسمیله نبعاله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، وهیمالایه سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده‌کی بربوغازندن چکه‌رك، ۳۰۰ و یا ۳۲۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور.

رایسکه (Reiske) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۱۶ تاریخ میلادیسنده صاقسه‌نك (زوربیغ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۷۴ ده وفات ایتمشدر. لیپسیقده فلسفه ولسان عربی معلمی اولوب، مقامات حریری ایله تاریخ ابی الفدا ومعلقات سبعه وسائر برچوق کتب عربیه‌یی طبع و نشر، و ابو الفدا تاریخنی لاتین لسانته ترجمه ایله، عربلرك مکمل برتاریخنی یازمشدر. یونان قدیم ولاتین لسانلرندن دخی بعض آثار ترجمه ومتنلرینی نشر ایتمشدر. زوجه‌سی دخی یونان قدیم ولاتین ادبیاتنه آشنا اولمغله، بوکبی نشریاتده کندیسنه یاردیم ایتمش؛ و ناتمام براقدیغی بعض تألیفاتی کندیسندن صکره اتمام ایلمشدر.

رایچور (Raïchor) هندستانك دکن خطه‌سنده واقع نظام حکومت اسلامیه‌سنده وحیدرآبادك ۱۷۲ کیلومتره جنوب غربنده یسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۳۹۰ اهالیسی، متین قلعه‌سی وکنیش سوقاقلری واردر. سمنی و بعده شاهی سلاله‌لرینك پایتختی بولنمشدر.

رائطه صحابیاتدن درت خاتونك اسمیدر: برنجیسی (رائطه بنت الحارث) حارث بن خالد بن صخرك زوجه‌سی اولوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — ایکنجیسی (رائطه بنت حیان بن عمیر) هوازن محاربه‌سنده سبی اولنان نسادن اولوب، جانب حضرت نبویدن حضرت علی (رضه) ه هبه بیورلمش، وحضرت مشارالیه طرفندن کندیسنه برمقدار قرآن کریم تعلیم ایدلمش ایدی. — اوچنجیسی (رائطه بنت سفیان بن الحارث الخزاعیه) قدامه بن نطعونك زوجه‌سی اولوب، قیزی عائشه ایله برابر طائفهٔ نسانك حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه ایتدکاری بیعتده حاضر بولنمشدر. — دردنجیسی ابن مسعودك زوجه‌سی (رائطه بنت عبدالله) در. برنجیسیله دردنجیسنك (ریطه) تسمیه اولندقلری دخی مرویدر.

رائف (ملاجق زاده محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، برمدت روم ایلی قاضیعسکری قسامانغده بولندقدن صکره، ۱۲۳۹ تاریخنده یکیشهرفتار ملاسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

صونر فتاده‌یه نوروز وصل ایرشدی دیو
دهانی حقهٔ شکر نوالهٔ کارنك

رائف اسماعیل پاشا وزرادن اولوب، بلغراد محافظی ملاطیه‌لی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. ۱۱۸۸ ده رئیس الکتاب، بعده برمدت منفی بولنمش؛ وصکره رتبهٔ وزارته نائل اولوب، بربرینی متعاقب مصر وقونیه وموره والیسی اولمش؛ ونهایت بلغراد محافظی اولوب، ۱۱۹۹ ده کندیسنه روم ایلی ایالتی توجیهی مصمم ایکن، خلیل پاشانك جنجه‌سنه اشتراکی اولمق بهانیله عزل، واثنای راهده پتریچده اعدام اولنمشدر. شیخ الاسلام عارف حکمت بکك بیوك پدریدر.

رائق «تذکرهٔ رائق» عنوانیله برتذکرة الشعرانك صاحبیدر، که کتاب مذکور ۱۲۵۸ تاریخنده هندستانده کرناتیك نوابی بولنان سراج الدوله محمد کاوس خان طرفندن اختصار اولنمشدر.

رایکوت (Raïkot) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امباله) ایالتنده، (لودیانه) سنجاغنده و لودیانه‌نك ۴۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۵۲۸۰ ی مسلم

اولق اوزره، ۹۲۲۰ اهالیسی، سوری، بیوك بر سرایی وسائر کوزل ابنیه‌سی واردر.

رایموند (St Raymond — سنت —) بو اسمله قتولیکلرك ایکی عزیزی او. لوب، برنجیسی اسپانیالی بر راهب اولدیغی حالده، ۱۱٤۷ تاریخنده (قالاتراوه) قصبه‌سنی مدافعه، و قلاتراوه طریقت رهبانیه‌سنی تأسیس ایتمشدر. — ایکنجیسی (دومینیکن) طریق رهبانه منسوب اولوب، (مرسی) طریقنی تأسیس ایتمش؛ وقتالونیه ایله فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنه انکیزیسیون محاکم ملعنت‌کارانه‌سنك ادخال وتأسیسنه سبب اولمشدر. ۱۲۷۵ تاریخ میلادیسنده ۱۰۰ یاشنده وفات ایتمشدر. کانون ثانینك ۲۵ نده پورطیسنی اجرا ایدرلر.

راینهولد (Reinhold) آلمانیا متأخرین حکماسندن اولوب، ۱۷۵۸ ده ویانه‌ده طوغمش، و ۱۸۲۳ ده وفات ایتمشدر. ابتدا جزویتلر مکتبنه ادخال اولنمش ایسه‌ده، بونلرك افکارینی بکنمیوب، فرار ایتمش؛ و لیپسیغ وینا وسائر شهرلرده تحصیل علومه دوامله، (قانت)ك فلسفه‌سنده‌کی نقائصی درك ایده‌رك، بونلرك تصحیح واکمالی، ومتقدمین حکمانك آراء مختلفه‌سی بیننده‌کی مباینتك اکثریا تعبیرات واصطلاحدن تولد ایلدیکنی اثبات ایتمك اوزره، برقاچ کتاب یازمش؛ و برچوق تعریضاته اوغرامش ایدی.

رائول (Raoul) بورغونیه دوقه‌سی او. لوب، «ساده» شارلك سقوطندن صکره فرانسه تختنه کچمش اولان فرانسه دوقه‌سی روبرتك دامادی ایدی. کندیسی دخی ۹۲۳ تاریخ میلادیسنده، قائن پدرینك وفاتی اوزرینه، فرانسه قرالی اولمش؛ و دره‌بکار ایله اوغراشوب، فرانسه‌یه دخول ایتمش اولان بلغارلری و بورغونیه‌یه قدر ایلریلمش اولان نورماندلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، آلمانیا طرفندن ضبط ایدلمش اولان لورنه‌یی تخلیص ایده‌مه‌مش ایدی. ۹۳٦ ده وفات ایتمشدر.

رایه فسطاط مصرده بر بیوك محله اولوب، عمرو بن العاصك تأسیس کرده‌سی اولان جامع کبیر بومحله‌ده ایدی.

رأیی اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ابی اولدیغی حالده، بعض کوزل اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

اول مه جفالی صانمه که دوراندن اوکرنور
بی مهر و بی‌وفالغی دور آندن اوکرنور

— ایکنجیسی (درزی زاده مصطفی —) بعض خدمات شرعیه‌ده بولنمش؛ و ۹۸۱ ده وفات ایتمشدر. ترکی وفارسی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

دل طفلی غائب اولدی محلکده ناکهان
دلالدر که چاغروب آنی آرار فغان

— اوچنجیسی (عبداللطیف —) قره‌حصارلی اولوب، بروسه‌ده مدرس بولنمش؛ وبعده طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض مساوئ احوالی ظهور ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

رشته کیبی کوریندور جسم نزارم تارهٔ
دوندی ضعف سوزن مژکانکیله تاره‌تن

رایینی (Raïny) آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بیوك برکول و برنهردر. (یاغمور کولی Lac de la pluie) دینمکله دخی معروفدر.

رباب صحابیات وانصاریاتدن درت خاتونك اسمی اولوب، بونلرده (رباب بنت البراء)، (رباب بنت حارثه)، (رباب بنت کعب) که حذیفه و سعد و صفوان بنی الیمانك والده‌سیدر، ومعاذ بن زرارة القطفرینك زوجه‌سی اولان (رباب بنت الیمان) در. دردی دخی طائفهٔ نسانك فخر الرسل (صلعم) افندمزه بیعت ایتدکلرنده حاضر بولنمشلردر.

رباب ادبیات عربیه‌ده مذکور ایکی خاتون اولوب، بری شاعر شهیر (اقیشر اسدی)نك زوجه‌سی و عمزاده‌سی، دیکری خداش بن حابس تمیمینك معشوقه‌سی و بعده زوجه‌سیدر.

رباب (بنت امرئ القیس بن عدی الکلبی) حضرت امام حسین (رضی)ك زوجه‌سی وست سکینه‌نك والده‌سیدر. حضرت امامك بوخاتونه و بوندن تولد ایدن کریمه‌سی مشارالیها ست سکینه‌یه وفرت محبتی وارایدی. پدری امرؤ القیس

عهد حضرت فاروقیده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (محیات) و (سلمی) اسملرنده‌کی دیکر ایکی قیزندن دخی برینی حضرت علی ودیکرینی حضرت امام حسن (رضهما) یه تزویج ایتمش ایدی. شهادت حضرت حسیندن صکره ربابی ایستینلر چوق اولمش ایسه‌ده، صهریت حضرت نبویدن صکره بشقه صهریت قبول ایده‌میه‌جکنی بیانله، کیمسه‌یه وارمامش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت حضرت اما- مك شهادتی حقنده سویلش اولدیغی برمرثیه‌سندندر:

ان الذی کان نوراً یستضاء به
بکر بلاء قتیل غیر مدفون
سبط النبی جزاك الله صالحة
عنا وطیبت حسران الموازین الخ

رباح { صحابه‌دن بروجه زیر سکز ذاتك اسمیدر: حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك کوله‌لرندن (رباح الاسود)، که زنجی اولوب، بعضاً مؤذنلك دخی ایدردی. — بنی حجحبا آزادلیلرندن رباح، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ و بر روایتده یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — (رباح بن الربیع الاسیدی)، که کاتب حنظله بن الربیعك برادری اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ام سلمه‌نك کوله‌سی (رباح). — (ابو عبده رباح)، که اهل شامدن معدود اولوب، اوغلی عبده کندیسندن روایت ایتمشدر. — (رباح بن قصیر اللخمی)، که مصرلی اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده، حضرت ابا بکر (رضه)ك زمان خلافتنده اسلامه کلمشدر. — (رباح بن المعترف القرشی القهری)، که فتح مکه کونی اسلامه کلوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبد الرحمن بن عوف حضرتلرینك تجارتده شریکی ایدی. — حارث بن مالك انصارینك آزادلیسی اولان (رباح) که یمامه غزاسنده شهید اولمشدر.

رباح { اندلسده طلیطله مضافاتندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی یتمش سنه‌دن بری فرنکلرك النده بولنیور دیور.

رباط { مراکش دولتنك ساحل غربیسنده، فاسك ۱۸۵ کیلومتره غربنده و (بوزکرك) نهرینك منصبنده برشهر واسکله اولوب، درت بش بیکی یهودی و یوز قدری اسپانیول وپور- تکیزلی اولمق اوزره، ۲۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ایکی سوری، مرتفع برقیانك اوزرنده برقلعه‌سی، دکیز طرفندن کوزل منظره‌سی، اشبیلیه مناره‌سی طرزنده یاپلمش یوکسك و مصنع برمناره‌سی، خیلی ایشلك تجارتی وکلیم، بورنوس، سختیان، چینی کبی معمولات صناعیه‌سی واردر. نهرك او بر ساحلنده (سلا) شهری بولنوب، ایکیسی برشهرکبی کورینور.

رباط عمون { سوریه‌ده بلقاء سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ۷۳ کیلومتره شرق شمالیسنده (اردن) نهرینه تابع زرقاء چاینه دوکیلن (وادی عمون) اوزرنده اسکی برشهر خرابه‌سی اولوب، بو شهر رومالیلر عندنده (فیلا- دلفیا) اسمیله معروف ایدی. وادینك ایکی طرفنده تیاترو، تربه، حمام، کوپری، معبد وسرای کبی ابنیهٔ جسیمه ویرانه‌لری موجوددر.

رباط معاب { سوریه‌ده بلقا سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (کرك)ك ٦ کیلومتره شمالنده بر اسکی شهر ویرانه‌سی اولوب، برطاقم ستو- نلری، بعض قریق مزار طاشلری، صهرنجلری وبر تیاترو خرابه‌سی موجوددر. بو شهر رومالر زمانننده (آقروپولیس) اسمیله معروف اولوب، معابیدلرك مرکزی ایدی.

رباعی { (شیخ — مشهدی) شعرای ایراندن اولوب، اکثر اشعاری رباعیاتدن عبارت اولدیغندن، بواسمله شهرت بولمشدر. شو رباعی اونکدر:

ازکل طبق نهاده کاین روی منست
وزمشك خطی کشیده کاین موی منست
صد ناله بیداد داده کاین بوی منست
آتش بجهان درزده کاین خوی منست

ربتس { (بن عامر الطائی) صحابه‌دن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبویه کلمرك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

ربده { مدینهٔ منوره‌دن ۳ میل مسافه‌ده بر قریه اولوب، فیدن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن طریق اوزرنده واقعدر. ابو ذر غفاری حضر- تلری بو قریه‌ده مدفوندر. بیوك بر قریه اولوب،

بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمش؛ وآنجق دردنجی قرن هجری اوائلنده قرامطه حروبنده خراب اولمشدر.

ربض { « واروش » معناسیله ودیکر برطاقم اسملره اضافتله بغداد، دمشق، حلب، مرو، شیراز، قرطبه وسائر شهرلرده برطاقم محلهلره علم اولمشدی.

ربعی { (بن رافع یاخود بن ابی رافع البلوی الانصاری) صحابهدن اولوب، بدر غزاسنده وبعده حضرت علی (رضه) ك معیتنده بعض محاربهلرده بولنمشدی.

ربقا { بتوئلك قیزی وحضرت اسحق (عم) ك زوجهسی اولوب، عیس ایله حضرت یعقوبی پدرینك اوکنه کوتوره رك، دعاسنی آلدیرمش ایدی.

ربن طبری { مشاهیر اطبادن اولوب، علوم ریاضیه وهیئت وحکمتده دخی ید طولاسی وار ایدی. یهودی المذهب ایدی. السنهٔ مختلفهدن عربیه بر طاقم کتب حکمیه وطبیه ترجمه ایتمشدی. بونك اوغلی علی بن ربن دخی مشاهیر اطبادن اولوب، طبرستاندن عراقه هجرتله، خلیفه متوکل باللهك خدمت طبابتنه کیرمش، وشرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. حکیم شهیر ابو بکر رازینك معلملرندندر.

ربونسیری { (Rebounsiri) جاپونیا آطه‌لرندن اولوب، یسو جزیرهٔ کبیرهسنه ملحق وجزیرهٔ مذکورهنك شمالی کوشهسنك ۶۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ۲۰ وعرض اوسطی ٤ کیلومتره‌در. باشلیجه معموره‌سی (یامبئوماتای) قصبه‌سیدر.

ربوه { قرآن کریمده « وآوینـاهما الی ربوه الخ .... » آیت کریمه‌سنده مذکور اولوب، مفسرین بوربوه‌دن مقصد دمشق شام اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

ربیحه { ایکی مشهور خواننده وشاعره‌نك اسمی اولوب، بری (ابن رامین) ك ودیکری (ابن شماس) اسمنده برینك جاریه‌سی ایدی.

ربیع { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: (ربیع الانصاری الزرقی)، که بر حدیث شریفك راویسیدر. — (ربیع الانصاری)، که قیزی (ام سعد) کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیع بن ایاس الخزرجی)، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (ابو سواده ربیع الجرمی)، که بر حدیث شریفك راویسیدر. — (ربیع بن ربیعه)، که اصل اسمی جعفر وپدرینك اسمی (قریع) اولوب، شعرادن ایدی. — (ربیع بن زیاد الحارثی)، که ۱۷ تاریخنده ابو موسی طرفندن مناذر فتحنه مأمور اولوب، موفق اولمش؛ ومعاویه زمانینده سجستان و بعده خراسان والیسی اولوب، اتراکه قارشی محاربه ایتمش، وبرچوق فتوحاته نائل اولمش ایدی. حضرت حسن بصری (رضه) یو ذاتك معیتنده کاتب بولنمشدر. — (ربیع بن زیاد السلمی.) — (ربیع سهل الانصاری الاوسی)، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — (ربیع بن القارب العبسی)، که روایته کوره مبعوثاً نزد حضرت نبویه کلوب، جانب رسالتپناهیدن عبدالرحمن تسمیه بیورلمشیدی. — (ربیع بن النعمان الانصاری)، که احد وقعه‌سنده بولنمشدر.

رُبَیّع { صحابیاتدن ایکی خاتونك اسمیدر: بری (ربیع بنت معوذ الانصاریه) در، که صالحاتدن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر. تحت الشجره بیعتنده بولنمشدر. غزواتده دخی معیت حضرت نبویده بولنوب، مجروحینك یاره‌لرینی باغلار، ومقتولینك جسدلرینی طوپلار ایدی. — دیکری (ربیع بنت النضر الانصاریه) در، بدر غزاسنده شهید اولان (حارثه بن سراقه) نك والده‌سیدر.

ربیعه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: (ربیعة الاقرم الثقفی). — (ربیعه بن اکثم الاسدی)، که بدر، احد، خندق وحدیبیه غزالرنده حاضر بولنوب، خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن امیة الجمحی). — (ابواروی ربیعه بن الحارث بن عبد المطلب القرشی الهاشمی)، که حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمزك عمزاده‌سی اولوب، عمی حضرت عباس (رضه) دن ایکی یاش بیوك ایدی. عهد حضرت فاروقیده ۲۳ سنهٔ هجریه‌سنده مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر. اوغلی

ربیع { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: (ربیع الانصاری الزرقی)،

عبدالمطلب کندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — (ربیعه بن ابی خرشة القرشی العامری) که فتح مکه کونی اسلامه کلوب، یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن رفیع السلمی)، که حنین غزاسنده حاضر بولنمش، ودرید بن الصمه‌یی قتل ایتمشدر. — (ربیعه بن رفیع العبری)، که بنی‌تمیم قبیله‌سندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش ایدی. — (ربیعه بن رواء العنسی)، که یمندن نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولدقدن صکره، مملکتنه عودت ایتمشدی. — (ربیعه بن روح العنسی)، که مدینه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن زیاد یاخود بن ابی یزید السلمی)، که «الغبار فی سبیل الله ذریرة الجنة» حدیث‌شریفنك راویسیدر. — (ربیعه بن شرحبیل)، که فتح مصرده حاضر بولنمش، واوغلی جعفر کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عامر الازدی یاخود الاسدی)، که اهل فلسطیندن معدوددر. — (ربیعه بن عباد الدیلی)، که ولید بن عبد الملکك زمانه‌دك مدینه‌ده برحیات اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عبدالله الذبیانی)، که حضرت ابا بکرك زمان خلافتنده اهل رده‌یه قارشی اولان سفرنده خالد بن ولید حضرتلرینك ارض غطفانه دخولنه دلالت ایتمشدر. — (ربیعه بن عبدالله القرشی التیمی)، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز زماننده طوغمش ایسه‌ده، حضرت ابا بکر وعمر (رضهما) دن روایت ایدوب، کبار تابعیندن معدوددر. — (ربیعه بن عثمان التیمی)، که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عمرو الثقفی)، که مختار بن ابی عبیدك عمی اولوب، بونك وحبیب ومسعود وعبدیالیلك حقنده «وان تبتم فلکم الخ . . . .» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — (ربیعه بن الغاز الجرشی)، که اهل شامدن معدود اولوب، صحبتی مختلف فیهدر. فقیه بر ذات اولوب، معاویه زمانینده مفتیلك ایدردی. هشام بن الغازك جدیدر. — (ربیعه بن الفراس)، که مصریوندن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمش ایسه‌ده، صحبتی مشکوکدر. — (ربیعه بن الفضل الانصاری)، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن قیس العدوانی)، که معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — (ابوفراس ربیعه بن کعب الاسلمی)، که اهل حجازدن معدود اولوب، حضر وسفرده نزد حضرت نبویده بولنمش، وبعده پك چوق وقت معمر اولوب، ۶۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ربیعة الکلابی)، که ابو مسلم لکجی واسطه سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر. — (ربیه بن لقیط). — (ربیعه بن لهیعة الحضرمی)، که حضر موتدن مبعوثا نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. اوغلی فهد کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن وقاص)، که بر حدیث شریفك راویسیدر.

رپن (Reppen) پروسیه‌ده (براندبورغ) ایالتنك (فرانقفورت) سنجاغنده وفرانقفورتك ۲۱ کیلومتره شرقنده وایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع بر قصبه اولوب، ۴۳۱۵ اهالیسی ویوك ایلیك وچوخه فابریقه‌لری واردر.

رپوبلیقان ریور (Republican River) یعنی «جمهوریت نهری» آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده (میسوری) واسطه‌سیله (میسیسیپی) ایرماغنه تابع (قانساس) نهرینه دوکیلور بر چایدر، که (قولورادو) جمهوریتنده نبعاله، شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، (نبراسقه) جمهوریتنه دخول، وبو جمهوریتك قسم جنوبیسنی شق ایتدکدن صکره، جنوبه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، (قانساس) جمهوریتنه کیرر؛ و ۸۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (قانساس) نهرینه دوکیلور. مجراسنك اطرافنده‌کی یرلر قوملق وقورو ایسه‌ده، کیتدکجه اهالیسی چوغالمقده اولوب، اراضی‌دخی اصلاح اولنیور. مجراسی بوینجه بر دمیر یول خطی تمدید اولنمشدر.

رتفورد (Retford) انکلتره‌نك نوتینغهام ایالتنده ونوتینغهامك ۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق بر جدولك اوزرنده وبرقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع کوزل بر قصبه اولوب، ۹۷۵۰ اهالیسی، حبوبات وحیوانات تجارتی ودمیر دوکمخانه‌لریله کاغد فابریقه‌لری واردر.

رتل { (Rethel) فرانسه‌نك (آردنه) ایالتنده غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۹۰۵ اهالیسی ویوك ایپلیك وفانله ایله ادوات زرعیه فابریقه‌لری واردر.

رتمو { یاخود رتیو [« رسمو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رتیق { آلپ — (Alpes Réthiques) آلپ جبالی مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سیدر، که اسویچره‌دن باشلایه‌رق، ایتالیا وبعده آوستریایه داخل اولوب، تیرول خطه‌سی داخلنده شرقه طوغری ممتد اولور. [« آلپ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رجاء { (رجاء بن الجلاس) و (رجاء القتوی) و (ابو یزید رجا) اسملریله صحابه‌دن اوچ ذات اولدیغی مروی اولوب، ایکنجیسی بصره‌یه نازل اولمشدی. — (رجاء الغنوی) اسمیله صحابیاتدن بر خاتون اولدیغی دخی مرویدر.

رجال المع { یمن ولایتنك عسیر سنجاغنده وابهانك غرب جهتنده اولهرق جبالك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. — رجال المع قضاسی شمالاً محائل، شرقاً ابها، جنوباً صبیا قضالریله، غربا دخی بحر احمرله محدود اولوب، بر قسمی طاغ اتکلرندن وبرقسمی دخی تهامه‌دن عبارتدر. ۱۲ قبیله‌یی حاویدر. باشلیجه محصولاتی آرپه، بغدای، داری، توتون، قهوه، سیسام، مرجمك وسائره‌در. داخل قضاده (ربم) و (عتود) اسملریله ایکی وادی اولوب، یالکز یاغمورلر زمانننده صولری واردر.

رجائی { اونبجی قرن هجری شعراسندن اولوب، شکرجی زاده دیمکله معروفدر. استانبوللیدر. کوزل سسی دخی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

دون کیجه کیردی حلقهٔ ذکره او مهلقا
عاشقلریله دونه دونه ایلدی وفا

رجائی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا حسن علی خراس) هراتلی اولوب، بر مدت قزوینده اقامت، و میرزا شرف جهان ایله صحبت ومشاعره ایتمشدر. ۹٦۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کذشته از وطن آورده‌ئیم روبسفر
کسسته ایم دل از هرهوا وهرهوسی

— ایکنجیسی (خواجه سیف الدین محمود) اصفهانلی اولوب، سلسلهٔ نسبی شاعر شهیر کمال الدین اسماعیله واصل اولور. مرتب دیوانی واردر. ۹٦۲ ده وفات ایتمشدر. شوقطعه اونکدر:

مکر مرغ روح خیالست بلبل
که هرجند کلمن برافروزد آذر
ازآن سوختن هیچ پروا ندارد
زهی رتبهٔ عشق الله اکبر

رجائی افندی { (محمد شاکر —) متأخرین شعرا و خطاطین عثمانیه‌دن اولوب، عصرمز ادباسندن اکرم بك افندی حضرتلرینك پدریدر. ۱۲۱۸ تاریخنده درسعادتده طوغوب، بعض قلمرده وسرعسکر خلیل رفعت پاشانك دیوان کتابتنده بولندقدن صکره، ۱۲٦٤ ده رتبهٔ اولی صنف ثانیسیله وقعه‌نویس و٦۵ ده تقویم خانه ناظری اولمشیدی. بعده مجلس معارف ومجلس احکام عدلیه اعضالغنده بولنوب، ۱۲۸۰ تاریخنده بوسنه واشقودره قپوکتخدالغنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۹۱ ده وفات ایتمشدر. تقویمخانه ناظری ایکن مطبعهٔ عامره‌ده خیلی کتب مفیده‌نك طبع و نشرینه موفق اولمشدر. مشارالیه خلیل رفعت پاشایه تقدیم ایتمك اوزره، غایت کوچك قطعه‌ده‌پك کوزل برمصحف شریف یازمشدر. اشعارینی کتم واخفا ایتمك معتادی ایمش. شو بر ایکی بیت برقصیده‌سندندر:

مغازی پیشه خان عبد المجیدی حضرت الله
ازلده ایلمش عثمانیانك شاه ممتازی
جهاده عزم و نیت ایلدکده فی سبیل الله
مثوبات غزای بدرك اولدی بی‌شك انبازی

رجب { (بنت القلیجی) محدثاتدن عالمه برخاتون اولوب، امام سیوطینك اشیاخندندر. ۸۰۰ تاریخنده طوغوب، بیوك والده‌سی (ساره بنت الشیخ تقی الدین السبکی)دن اخذ حدیث ایتمش، و ۸٦۹ ده وفات ایلمشدر.

رجب پاشا { مقام صدارت‌عظمایه کچمش وزرادن اولوب، بوسنه‌لیدر. علت نقریس سببیله بوستانجی باشیلقدن متقاعد ایکن، بعده رتبهٔ وزارتله قره دکیزه مأمور اولوب، موفقیته نائل اولمسی اوزرینه، ۱۰۳۲ تا-

ریخنده وسلطان عثمان خان ثانی دورنده قپودان پاشالق منصبنه تعیین اولنمش؛ و ایکی سنه بومقامده قالدقدن صکره، ۱۰۳۵ ده قائمقام اولوب، ۱۰۴۰ تاریخنده عصر سلطان مراد خان رابعده مهرصدارت کندیسنه تودیع اولنمش ایسه‌ده، یالکز اوج آی بقا بوله‌بیلوب، اطوار وحرکات ناپسندانه‌سیله بعض شورشلره سببیت ویردیکندن، ۱۰۴۱ ده اعدام اولنمشدر.

رجنك (Radjang) بورنئو جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده (سراواق) حکومتنده وهمنامی اولان نهرمنصبنك ساحل جنوبیسنده برقصبه واسکله اولوب، خیلی تجارتکاه بیردر. تجارتنك قسم اعظمی جینلیلرك النده‌در. — رجنك نهری جزیره‌نك هنوز مجهول الاحوال وسطلرندن نبعانله، ابتدا جنوب غربیه، بعده جنوبه و نهایت غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ۶۶۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر چینیه منصب اولور. منصبنده کنیشلکی ۲۴۰۰ ودها یوقاریده ۸۰۰ مترەدر. مجراسنك آشاغیکی ۲۴۰ کیلومتره‌لکی کوچك کمیلر سیرینه صالح اولوب، ودها یوقاریسنده شلاله‌لری چوقدر. — سوماتره جزیره‌سنك جنوب غربی قسمنده دخی بواسمله برمملکت وبرقوم واردر. بوقوم ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامله‌متدینلردر.

رجو (Reggio) ایتالیاده (قلابره اولتره یوره) اسمیله متشکل ایکی ایالتدن برنجیسنك مرکزی برشهر اولوب، ناپولینك ۳۳۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده ومسینه بوغازینك ساحل شرقیسنده واقعدر. پك اسکی بر شهر اولوب، ۲۳۸۱۰ اهالیسی، خیلی ایشلك تجارتی، چیچك صولری وایپك منسوجاتی واردر.

رجو (Reggio) ایتالیانك امیلیا خطه‌سنده وبارله‌نك ۲۶ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (پو) ایرماغنه تابع (قروستولو) چایی اوزرنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸۶۳۵ اهالیسی، برقاج دمیریولی، حیوانات، ایپك، پرنج وشراب تجارتی، ۶۰۰۰۰ جلدی حاوی برکتبخانه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، بیوك برتیاترویی واطرافنده سوری واردر. — رجو ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۷۰ مربع کیلومتره اولوب، ۲۴۴۹۶۱ اهالیسی واردر. باشلیجه محصولاتی پرنج، بغدای ومیوه‌دن عبارت اولوب، قویونلری دخی چوقدر.

رجومونتانوس (Regeomontanus) آلمانیا مشاهیرمنجمینندن اولوب، ۱۴۳۶ ده (کونیکسبرغ) ده طوغمش، و ۱۴۷۶ ده وفات ایتمشدر. برخیلی وقت ایتالیانك (پادو) شهری دارالفنوننده معلملك ایتمش؛ وبرمدت (بوده) ده مجار قرالی یاننده اسرار وقت ایتدکدن صکره، (نورنبرغ) ده برمطبعه تأسیس ایدوب، خیلی کتب فنیه نشرینه موفق اولمش؛ و هیئت و علوم ریاضیه‌یه متعلق برچوق تألیفات براقمشدر.

رجیس (St Régis) سنت — قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۱۵۹۷ تاریخنده فرانسه‌ده (قونتقوورته) سراینده طوغمش؛ و بردره بکی عائله‌سنه منسوب اولدیغی حالده، جزویتلر طریقنه سلوك ایتمش ایدی. ۱۶۴۰ تاریخنده وفات ایدوب، حزبرانك ۱۶ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

رجیلیانوس (Regillien. Regillianus) داکیالی (یعنی رومانیالی) برشخص اولوب، روما عسکرنده مستخدم اولدیغی حالده، ۲۶۱ تاریخ میلادیسنده میسیا (یعنی بلغارستان) ده ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره بر روایتده غالیانوس طرفندن مغلوب اولمش، و بر روایتده ایلیریانلر طرفندن قتل اولنمشدر.

رحالیه بغداد ولایتنك کربلا سنجاق وقضاسنده برناحیه‌در.

رحبعم حضرت سلیمان (عم) ك اوغلی اولوب، پدرینك ارتحالی اوزرینه، قبل المیلاد ۹۶۲ تاریخنده تختنه کچمش؛ وبونك زمانینده (حکومت اسرائیلیه) نامیله آیریجه بردولت تشکیل اولنمشدر؛ و رحبعمك حکومتی (حکومت یهودیه) نامنی آلمش ایدی. رحبعم ۱۵ سنه حکم سورمشدر.

رحبة مالك بن طوق بغداد ایله رقه آره‌سنده و بغداددن یوز، رقه‌دن یکرمی شوقدر فرسخلق مسافه‌ده و (قرقیسیا)دن آشاغیده اوله‌رق فرات ساحلنده برقصبه ایدی، که هارون الرشیدك رجالندن و بنی تغلبدن (مالك بن طوق) طرفندن تأسیس اولنمش؛ ومشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. شمدی خراب اولمه کرکدر.

— (رحبه) کلمه‌سی دیکر برطاقم اسمله مضاف اوله‌رق ممالك عربدن برچوق قرا ومحلاته دخی علم اولمشدر.

رحضه (بن حربة الغفاری) کندیسیله اوغلی (ایما) وتورونی (خفاف) صحابه‌دندر.

رحمانلی شرق روم ایلینك فلبه سنجاغنده وفلبه‌نك ۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، ۱۵۰۰ اهالیسی واردر.

رحمانیه مصر اسفلك بحریه مدیریتنده ومحمودیه‌نك ۱۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق نیلك رشیده کیدن شعبه‌سنك ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، ۶۰۸۰ اهالیسی واردر.

رحمتپور (Rahimatpour) هندستانده بمبای اداره‌سنه تابع (دکن) ایالتنك ستاره سنجاغنده وستاره‌نك ۲۴ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (قریشنا) ایرماغی وادیسنك یوقاری قسمنده بر قصبه اولوب، ۶۰۸۰ اهالیسی، مصنع بر جامع شریفیله بر تربه‌سی وجسیم بر فیل شکلنده بر ماکینه ایله صو آلیر بیوك بر حوضی واردر.

رحمتی (کنور سکهراج بهادر) هندستان شعراسندن برهمنی المذهب وراجه نسلنه منسوب بر ذات اولوب، عظیم آباددہ متوطن بولنمشدر. پدری وبیوك پدری دخی شعرادن اولوب، برنجیسی (ضمیر) وایکنجیسی (الفتی) تخلص ایدردی. شو رباعی حملهٔ اشعارندندر:

کر بهجرش دل شوداژده غمناك شود
جامهٔ صبر زبیتابی من چاك شود
حضر مانند دهد دست حیات جاوید
دربی قتل من ار آن بت سفاك شود

رحمی (اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، بروسه‌لیدر. کنجلکنده حسن وجمالیله مشهور اولوب، عنفوان شبابنده شعر سویلکله باشلامش؛ ودرسعادته ورودله، صدراعظم ابراهیم پاشایه انتساب ایتمش ایدی. شهزاده مصطفانك ختانده قصیده سویلیوب، حضور پادشاهیده اوقومش، وبومناسبتله التفات حضرت سلطان سلیمانیه مظهر اولوب، نیجه احسانلره نائل اولمش ایدی. بعده نظر التفات اکابردن مهجور قالوب، ۹۷۴ تاریخنده، یکیشهرده مدرس اولدیغی حالده، اورادہ وفات ایتمشدر. «شاه وکدا» اسمیله بر منظومه‌سی وسائر خیلی اشعاری واردر. ملاجامینك «تحفه» سنی دخی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر.

— متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دخی بو اسمله اوچ ذات اولوب، بری ۱۱۳۷ ده وفات ایدن استانبوللی (عبدالرحمن رحمی افندی)، ایکنجیسی ۱۱۶۴ ده ارتحال ایدن قریملی رحمی افندی، اوچنجیسی دخی ۱۲۲۳ ده وفات ایدن خواجه رحمی افندیدر. ایکنجیسی سفارت کتابتیله ایرانه کیدوب، بو سفرینی مبین بر سیاحتنامه یازمشدر.

رحیق (یوسف افندی) اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، استانبوللیدر. یکیچری طائفه‌سنه منسوب ایکن، بر تهمتی اوزرینه علوفه‌سی قطع اولنه‌رق، محمود پاشا چارشیسنده دکان کشادیله عطارلق ایدردی. ۹۵۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی قرار ایدن بنی آواره کوکلدر بو کون
یانه‌یم محشرده یارین بو دل آواره‌دن

رُحَیل (الجعفی) صحابه‌دن معدود اولوب، آنجق روایته کوره (سوید بن عفله الجعفی) ایله برابر اسلامه کله‌رك، مدینهٔ منوره‌یه وصوللری کونی حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز دفن ایدلمش اولدیغندن، رؤیته موفق اوله‌مامشلردر.

رحیلقند (Rohilkand) هندستانك قسم شماليسنده و (اود) خطه‌سنك شمال غربيسنده برخطه اولوب، شمال شرق جهتندن (كاؤن) ايالتيله و (نپال) خطه‌سنك جنوب غربی كوشه‌سيله، جنوب شرق جهتندن (اود) خطه‌سيله، جنوب غربی طرفندن (اكره) ايالتيله، غرباً دخی (ميرات) ايالتيله محدوددر. ´۳۵ °۲۷ ايله ´۵۸ °۲۹ عرض شمالی و ´۴۲ °۷۵ ايله ´۸ °۷۸ طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، مثلث الشكل بريردر. غرب وجنوب غربی طرفندن كنك ايرماغيله، شمال شرق جهتندن دخی هيمالايه سلسلهٔ جباليله تفريق او. لنمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سی ۶۳۷ ۳۰ مربع كيلو. مترە اولوب، ۴۷۱ ۶۶۴ ۵ اهاليسی واردر. بوخطه طوغريدن طوغری‌يه انكلتره دولتنه تابع بر ايالت ايله (رامپور) اسميله برحكومت ممتازه‌يی حاويدر. ايالتك مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۹۰ ۲۸ مربع كيلومترە واهاليسی ۵۵۷ ۱۲۲ ۵ كشيدر. حكومت ممتازه‌نك ايسه مساحهٔ سطحيه‌سی ۲۴۴۷ مربع كيلومترە واهاليسی ۹۱۴ ۵۴۱ نفوسدن عبارتدر. اهاليسنك يوزده ۷۶ سی برهمنی، يوزده ۲۳ ی مسلم وقصوری آتشپرست وسائره‌در. اراضيسی پك منبت و محصولدار اولوب، اغنامی دخی چوقدر. اورمانلری تدنيده اولوب، معدنلری دخی لاشی حكمنده‌در. برچوق انهاری اولوب، جمله‌سی هيمالايه جباللرندن اينه‌رك كنك ايرماغنه دوكيلور. انهار مذكوره‌نك صولری برطاقم جدوللرله اراضيسنی سقی ايدر. بوخطه بعضاً صولرك طغيانندن و بعضاً دخی قوراقلقدن مصاب اولوب، قحطلری كثير الوقوعدر. رحيلقند ايالتی: بيجنور، مراد آباد، باريلی، پليبهيت، بداؤن و شاهجهانپور اسملريله ۶ سنجاغه منقسم اولوب، ۴۶ شهر وقصبه ايله ۲۸۱ ۱۱ قريه‌يی حاويدر. اك بيوك شهری اولان (باريلی) نك ۴۳۰ ۱۱۳، شاهجهانپورك ۸۵۰ ۷۴ ومراد آباد‌ك ۳۹۰ ۶۷ اهاليسی واردر.

رحيم (ملك — ابو نصر فيروز خسرو) عراقده حكومت سورن آل بويه ملوكنك ۱۶ نجی وصوك حكمداری اولوب، ۴۴۰ تاريخنده، پدری عمادلدين اللهك وفاتی اوزرينه، بغداددە امير الامرا عنوانله نائل اولمش؛ و ۷ سنه حكومت سوردكدن صكره، سلطان طغرل سلجوقی بغداده داخل اولدقده، صاحب ترجمه طوعاً حكومتی بوكا تسليم ايتمش؛ وسلطان طغرلك فرمانيله اصفهان قربنده (طبرك) قلعه‌سنه حبس ايديلەرك، اورادە وفات ايتمشدر.

رحيم (ميرزا —) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. شوبيت اونكدر:

خويشان زمن چو مردم بيكانه ميرمند
آخر كل غريبیٔ من در وطن شكفت

رحيم بيك ميرزا هندستان متأخرين ادباسندن اولوب، ۱۲۶۸ ده «محزن الشعرا» ويا «وسيلة الشعرا» عنوانيله عرب وعجم شعراسنك تراجم احوالنی حاوی برتذكره يازمشدر.

رحيمی (عبد الرحيم —) اونبجی قرن هجری شعراءعثمانيه‌سندن‌اولوب، بروسه‌ليدر. نسخ وتعليق خطلرينی كوزل يازمغله خطاطلقله‌چينيردی. ۹۷۰ تاريخلرنده وفات ايتمشدر.

— متأخرين شعراء عثمانيه‌دن ديكر بر رحيمی دخی واردر.

رحيمی (خان خانان محمد رحيم خان بن بيرام خان) تركمان رؤساسندن و ايران شعراسندن اولوب، قندهار جهتنده حكمران ايكن، دولت صفويه طرفندن مغلوب اولوب، هندستانه كچمش؛ و اورادە دخی دائره‌سی مجمع ادبا وافاضل اولمش ايدی. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بحرم عشق توام ميكشند وغوغائيست
تو نيز برلب بام آ كه خوش تماشائيست

رخيله (بن ثعلبة الخزرجی البياضی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. (رخيله) و (رجيله) تسميه اولنديغی دخی مرويدر. (جبله بن خالد بن ثعلبة لانصاری البياضی) نك عينی اولديغی دخی مظنوندر.

رداع يمن ولايتنك صنعا سنجاغنده وصنعانك شمال غربيسنده قضا مركزی بر قصبه‌در. — رداع قضاسی شرقاً عمران، جنوباً نفس صنعا، غرباً كوكبان وحجه قضالريله، شمالاً

دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محاط ومحدود اولوب، اراضیسی طاغلق و مرتفع وهواسی دخی معتدلدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، دوره، قهوه وسا. ژه‌دن عبارتدر. درون قضاده امراض مختلفه‌یه نافع بر قاچ ایلیجه واردر. قضا (سوادیه) و (جبن) اسملریله ایکی ناحیه و ۱۲ قریه‌یی حاویدر.

— یاقوت حموی (ر) نك فتحیله یمنده (رداع) اسمنده بر قصبه اولدیغنی بیان ایتدکدن صکره، (ر) نك ضمیله بر (رداع) دخی بولندیغنی وحمیر ایله نجد آره‌سنده واقع اولدیغنی ذکر ایدیور. الیوم قضا مرکزی اولان (رداع) برنجیسی اولسه کرکدر.

ردانغ { یاخود ردنك (Redang) ملاقه شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده و (لیپیس) نهری منصبنك ۳۲ کیلومتره شمال شرقیسنده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، سیام دولتنه تابع (ترینغانو) حکومت اسلامیه‌سنك تحت اداره‌سنده‌در. بیوك وکوچك ردانغ اسملریله ایکی مسکون جزیره ایله قیالق وخالی بر چوق کوچك آطه‌لردن عبارتدر. بیوکی ۵° ۵۰′ عرض شمالی ایله ۱۰۰° ۴۰′ طول شرقیده واقع اولوب، اکی وبوینی ۸ کیلومتره‌در.

رد ایندیان { (Red Indian) آمریقای شمالینك (ترنو) جزیره‌سی وسطلرنده بیوك برکول اولوب، جنای بحردن ۱۴۳ مترەلك ارتفاعنده جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری بر هلال رسمنده ممتد اولور. طولی ۵۸ وعرض اعظمی ۵ کیلومتره اولوب، ۳۰۰ متره عمق واردر. ایچندن برنهر دخی کچر.

رد روت { (Redruth) انکلتره‌نك (قورنوال) ایالتنده و (تررو) نك ۱۲ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ۹۳۳۵ اهالیسی، جوارنده باقر وقلای معدنلری و بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

رد سدار { (Red Cedar) ممالك مجتمعه‌ده بو اسمله ایکی نهر اولوب، ۵۶۵ کیلومتره‌لك مجراسی اولان بری (یووه)، و ۱۷۵ کیلومتره‌لك مجراسی اولان دیکری (ویسقونسن) جهوریتنده واقعدر.

ردفرن { (Redfern) اوسترالیانك (یکی جنوبی والس) حکومتنده و (سیدنی) شهرینك جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، شهر مذکورك بر محله‌سی حکمنده‌در. اهالیسی ۲۳۶۰۰ نفوسدن عبارتدر.

رد لاق { (Red Lake) یعنی «قزیل کول»، ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جهوریتنده و ۴۸° عرض شمالی خطی اوزرنده اولەرق ۷۹° ۲۰′ ایله ۷۹° ۵۰′ طول غربی آره‌لرنده بیوك برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۸۶ مربع کیلومتره‌در.

ردم { مراکش دولتنده (وادی سبع) ایراغنه تابع برنهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربیه طوغری آقەرق، ۱۲۵ کیلومترەلك جریاندن صکره صول کنارندن مذکور ایرماغه دوکیلور.

ردوت قلعه { (Redout Kalé) بلاد قفلسك (قوتاییس) ایالتنده و تفلیسك ۳۷۳ کیلومتره غربنده اولەرق قره دکیز ساحلنده مستحکم برقصبه واسکله اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

ردوته { (Redouté) فرانسه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، نباتاب وازهار ترسیمنده شهرت بولمش؛ وپارسك نباتات باغچه‌سنه خیلی خدمتلری اولوب، علم نباتانه دائر برقاچ تألیفی دخی واردر. ۱۷۵۹ ده طوغوب، ۱۸۴۰ ده وفات ایتمشدر.

ردوس { (Rhodes) جزایر بحر سفیدك بیوکلرندن بری اولوب، آناطولی قطعه‌سنك غرب جنوبی کوشه‌سی قارشیسنده وسا. حلدن ۲۰ کیلومترەلك مسافه‌ده واقعدر. بر بادم شکلنده جنوب شرقیدن شمال غربیه طوغری و ۳۵° ۲۸′ ایله ۳۶° ۵۲′ عرض شمالی و ۲۵° ۲۳′ ایله ۲۵° ۵۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. سا. قزدن بیوك ومدلیدن کوچك اولوب، جسامتجه جزایر بحر سفیدك ایکنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۶۰ مربع کیلومتره اولوب، ۴۹۰۳ ی مسلم، ۲۶۶۰ ی یهودی و قصوری روم اولمق اوزره، ۲۷۰۹۶ اهالیسی واردر. روملری روجه ومسلمانلری ترکجه

لسانلریله متکلمدرلر. جزیره‌نك بوینجه (تاروس) اسمیله برصره طاغلر ممتد اولوب. آطه‌نك وسطلرنده اولان الك یوکسکنك ۱۲۴۰ متره ارتفاعی واودر. بوطاغلردن برچوق نهرلر آقیورسه‌ده، چوغنك یالکز قیشین صولری اولوب، یازین قورور. سوا- حلی دوز اولوب، کیرتی وچیفتلیکلری یوق حکمنده در. ساحل شرقیسنده لیندوس قریه‌سی اوکنده برقوی وار ایسه‌ده، شمدیکی حالده سفائن پك‌ده یناشمیوب، جزیره‌نك اسکله‌سی مرکزی اولان ردوس قصبه‌سندن عبارتدر. بوندن بشقه قصبه‌سی اولمیوب، حاوی اولدیغی ۴۵ قریه‌نك الك بیوکی دخی مذکور (لیندوس) در. باشلیجه محصولات زرعیه‌سی بغدای وآرپه اولوب، آنجق احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز. زیتون، پورتقال، لیمون، نار، قیصی وسائر میوه آغاجلری چوق اولوب، اوزوملرندن‌ده کوزل شرابلر چیقارسه‌ده، اهالیسنك نقصان سعی وغیرتی یونلردن دخی بحق استفاده اولنمسنه مانع اولیور. آت و صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سنك جنسی کوچك و عادی اولوب، یالکز استرلری ایدر. پك کوچك برجنس مرکبلری اولوب، یونلردن طاغلرده صا- حبسزلری دخی بولنور. قیون وکچیلری‌ده چوقدر. اورمانلری وقتیله پك چوق اولوب، شمدی چوغی تلف اولمش ایسه‌ده، چام ومیشه وسائر آغاجلری حاوی ینه برخیلی اورمانلر موجوددر. حیوانات وحشیه‌دن یالکز طوموز، چقال و تیلکی ایله بیانی کچی بولنور. هواسی فوق العاده کوزل وصاغلام اولوب، قیشین یالکز طاغلرده بعضاً قار یاغار، و یا- زین ملتم روزکارلری حرارتی تعدیل ایدر. تجارتی پك کریدر. درون جزیره‌ده ۴۴ جامع شریف، ۴ تکیه، ۳ مدرسه، برکتبخانه، ۹۳ کلیسا ومناستر، ۲ حاوره، براعدادیه، بررشدیه، و برابتدائیه اسلام مکتبیله ۲۶ خرستیان و بریهودی مکتبی، ۶۲۰ دکان، برخان، ۳ حمام، ۲۰ فرون، بردقیق، بر مقارنه، وبرکرمید فابریقه‌سی و ۱۲۰ یلدکرمنی مو- جوددر.

ردوس جزیره‌سنك تاریخ قدیمی پك پارلاق اولوب، برمدت فنیکه‌لیلرك حکمی آلتنده بولندقدن صکره، بونلردن کیمیجیلکی وتجارت بحریه‌یی اوکرنمکله، ردوسلیلر قارشیلرنده بولنان آناطولینك بعض سواحلیله قناعت ایتمیه‌رك، مستملکاتلرینی اسپانیایه قدر توسیع ایتمشلردی. سینوبله دخی اسکیدن منا- سبات تجاریه‌ده بولنوب، اورادن بغدای و قورو بالیق وسائره آیرلردی. بومناسبتله بوغازدن سر- بست کچمك ایچون (بیزانس) لیلرله دائما مناسبات دوستانه آرزوسنده بولنورلردی. معارفده وعلی- الخصوص فلسفه و منطقده دخی چوق ترق ایدوب، مدرسه‌لری مشهور ایدی. صنایعی دخی پك ایلری اولوب، حامیلری عد اولنان دکیز الهی آپولونك ردوس شهری لیمانی قپوسنده مرکوز تونجدن جسیم برهیکلی عجایب سبعه‌دن معدود ایدی. بعض اسکی مورخلر طرفندن برآیاغی لیمانك برکنارنده وبرآیاغی دیکر کنارنده اولوب‌ده آلتندن جسیم کیلر کچه‌جك صورتده مبالغه ایله تعریف اولنان بوهیکل میلادك ۲۲۲ تاریخنده هدم اولنه‌رق، انقاضی ۹۰۰ تا- ریخه‌دك موجود بولنمشدر. وندیکده (سان مار- قو) کلیساسنك قپوسی اوستنده بولنان تونجدن درت آت هیکلی دخی ردوسدن مأخوذدر. اووقتلرده شمدیکی ردوس قصبه‌سندن بشقه بالیسوس، قامیروس و لیندوس اسملریله اوچ قصبه‌سی وار ایدی. ردوسلیلرك الك بیوك قوتی اسکندرك خروجی زمانلرنده واوندن صکره اولوب، (دمتریوس پولیورکیت)ه قارشی مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، رومالیلرك پرسیوسه قارشی اولان غالبیتلرنده آناطولیده‌کی مستملکاتلرینی غائب ایتمش؛ وکندی استقلاللرینی دها خیلی وقت محافظه ایده‌بیلوب، نهایت (وسپاسیان) طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ وآنجق فتوحات اسلامیه‌یه قارشی مقاومت ایده‌میوب، دفعاتله فتح وضبط اولنمش؛ و ۱۳۱۰ تاریخ میلادیسنه‌دك عربلرك النده قالمش‌ایدی. تاریخ مذکورده قدسدن اخراج اولنان بر طاقم فرنك شوالیه‌لری ردوسی ضبط ایدوب، ایکی قرن محافظه ایتدکدن صکره، ۹۲۹ تاریخ هجریسنده آلتی آیلق محاصره‌دن صکره قانونی سلطان سلیمان خان حضر- تلری طرفندن فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدر.

ردوس (قصبه‌سی (Rhodes) آنفا بیان او- لنان ردوس جزیره‌سنك وجزایر بحر سفید ولایتیله همنامی اولان سنجاغك مرکزی

برقصبه اولوب، محلنجه « قلعه » معناسنه اولهرق (قاسترو) اسمیله دخی معروفدر. جزیره‌نك شمال شرق ساحلنده و قوم بروتی قربنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی، اطرافنده متین‌سوری وخندغی، شوالیه‌لر زمانندن قاله بعض ابنیه‌سی، سورك خارجنده برقاچ واروشی، اوفق وصیغ ایکی لیمانی، فناری، بیوك برجبخانهٔ عمومیسی، سلیمانیه نامیله بیوك وکوزل بر جامع شریفی و دیکر برقاچ جامعی، « مدرسهٔ سلیمانیه » نامیله برمکتب خصوصی ایله بر رشدیه‌سی، برکتبخانه‌سی. ۳ حمامی و قصبه‌نك اوستنده کوزل مسیره‌لری واردر. ۱۲۹۳ تاریخنده جزایر بحر سفید ولایتنه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، او وقتدن بری ولایت مرکزی دفعاتله ردوسدن سامسونه نقل اولنمشدر. الیوم بنه ولایت مرکزیدر.

ردوس { سنجاغی. جزایر بحر سفید ولایتنك مرکز سنجاغی اولوب، همنامی اولان جزیره ایله استانکوی، سومبکی، کرپه، قاشوط، هرکیت، ایلیاکی وانجیرلی آطه‌لریله آناطولینك اوزون بر برونندن عبارت اولان میس قضاسندن مرکبدر. بروجه زیر ٦ قضا ایله ٥ ناحیه‌دن مرکب اولوب، ٦۳ قریه‌یی حاویدر:

قضا	ناحیه
ردوس	قسطلوز
	لیندوس
	هرکیت
سومبکی	
استانکوی	
انجیرلی	
میس	
کرپه	
قاشوط	

زیاده معلومات ایچون جزایر مذکوره‌دن بهرینك اسمنه مراجعت بیوریله.

ردوسجق { تکفور طاغنك نام دیکریدر. [« تکفور طاغی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ردوس چایی { بیغا سنجاغنده کوچك بر نهردر، که چاملی طاغندن نبعانله، شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، قلعهٔ سلطانیه قربنده بوغازه منصب اولور.

ردون { (Redon) فرانسه‌نك (ایله ویلنه) ایالتنده و (رنه) نك ٥۹ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٨٤٥٤ اهالیسی، خیلی تجارتی وبعض فابریقه‌لری واردر:

ردوینغ { (Red Wing) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جمهوریتنده (سنت پول) ك ٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده ومیسیسیپی ایرماغی ساحلنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٨٧٥ اهالیسی و خیلی تجارتی واردر. برقاچ دمیر یولك محل اجتماعنده بولنمغله، مذکور ایرماغك اك تجارتکاه اسکله‌لرندندر.

ردی { (Redi) ایتالیانك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ١٦٢٦ تاریخنده (آرچو) ده طوغمش، و١٦٩٨ ده وفات ایتمشدر. فلورانسه‌ده یاشایوب، طوسقانه دوقه‌لرینك طبیبی ایدی. بوجکلرك تناسلنه دائر تحریات عمیقه اجرا. سیله بوخصوصده وسائر مسائل فنیه‌ده برقاچ کتاب یازدیغی کبی، شعر وادبیاتله دخی اوغراشوب، برقاچ اثر براقمشدر.

ردیح { (بن ذؤیب التمیمی العنبری) کندیسی و پدری صحابه‌دن اولوب، حضرت عایشه (رضها) نك آزادلیسی ایدی. اوغلی عبدالله کندیسندن روایت ایتمشدر.

ردینه { بین‌العرب پك ایی مزراقلرك منسوب اولدقلری براسم اولوب، بعضلری بومزراقلرك محل اعمالی اولان برجزیره و یا قریه اولدیغنی، و بعضلری‌ده ایی مزراق یاپمقده شهرت قزانمش برقادینك اسمی اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

رزبیط { مغربده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

رزسزوف { (Rzeszov) آوسترپا ومجارستان دولتلرینك غالیچیا خطه‌سنده ولنبرغك ١٥٠ کیلومتره غرب‌شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١٦٥ اهالیسی، دمیر یولی، آت‌بازاری، چوخه وبز فابریقه‌لری وقیوجیلغه متعلق معمولاتی واردر.

رزق { قبل الاسلام بصره جهتنده برقصبه ایدی.

رزق الله { (شیخ —) هندستانك مشاهیر ادباسندن اولوب، (مشتاق)

تخلص ایدر. شیخ عبدالحق بن سیف‌الدین دهلوینك عمیجه‌سیدر. ۹۰۱ ده طوغوب، ۹۶۹ ده وفات ایتمشدر. سلطان اسکندر زماننده «واقعات مشتاق» عنوانیله برتاریخ یازمشدر. فارسی وهندی لسانلرنده اشعاری واردر.

رزق الله { مشاهیر منجمینـدن اولوب، آلتنجی قرن هجری اوائلنـده مصرده یاشامشدر.

رزم { دجله‌یه تابع برنهر اولوب، بدلیس نهرینك دخی بوکا منصب اولدیغنی یاد قوت حموی بیان ایدیور. بوتعریفه‌کوره سعرد نهری اولمق اقتضا ایدر.

رزولوسیون { (Resolution) آمریقای شمالینك منتهای شمالنده و قطب شمالی دائره‌سی داخلنـده بر آطه اولوب، (بافنیسلاند) آطه‌سـنك جنوب شرق کوشه‌سی قاریشیسنده واقعـدر. شمالاً (هودسـون) وجنوباً (فروبیشر) بوغازلریله محدوددر. طاغلق بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲ ۵۳۰ مربع کیلومتره‌در.

رزیق { مروده برنهر وبربیوك محله اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

رزین { (بن انس السلمی) و (رزین بن مالك) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی بصره اعرابندن معدوددر.

رزینه { صحابیـاندن اولوب، ازواج مطهرهٔ جناب رسول اللهدن صفیه بنت حیی (رضها) نك آزادلیسی ایدی، و خـدمت حضرت نبویده بولنمشـدر. قبری (امة الله) کندیسـندن روایت ایتمشدر.

رزینه { (Resina) ایتالیانك ناپولی ایالتنده وناپولینـك ۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق (وزوو) طاغنك اتکنده و ناپولی کورفزی ساحلنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مشهور شرابی وآثار عتیقه‌سی واردر.

رژ { یاخود ریژ (Rej, Riej) روسیه‌نك قسم شرقیسنده برنهردر، که (پرم) ایالتنك جنوب‌شرق جهتنده نبعانله، شمال وشمال‌شرقیه طوغری جریان ایدوب، (رژوسکی) فابریقه‌لرینك ماکینه‌لرینی چویردکدن و ۲۵۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتـدکدن صکره، (نیوه) چاییـله برلشـه‌رك (نیجه) نهرینی تشکیل ایدر، که بوده (تووه) یه و توره (اوبول) ه اوبول دخی بحر منجمـد شمالیه منصب (ایرتیچ) ایرماغنه دوکیلور.

رژف { (Rjef) روسیه‌نك وسطلرنده (تور) ایالتنـده وتورك ۱۱۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اولەرق (وولغه) نهرینـك ایکی کنارنده و موسقوه‌دن پترسبورغه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۳۵۸۱۰ اهـالیسی. اوراده ۱۰۵ متره کنیشـلکی اولان نهر مذکوردە ایشلر کمیلر واسطه‌سـیله اجرا اولنور تجارتی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، کتان وکنویردن کلیتلی منسوجاتی، شمعدان، چینی، مواد مختلفهٔ کیمیویه وبیره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

رژوسکی { (Rejevski) روسیه‌نك (پرم) ایالتنده وآنفاً بیان اولنان (رژ) نهرینك کنارنده اولەرق (قاترینبورغ) ك ۸۰ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع برقریه اولوب، ۷۳۰ اهالیسی، دمیرخانه‌لری وچیوی وصابون فابریقه‌لری واردر. جوارنده نیکل معدنی چیقار.

رس { آراس نهرینه کتب عربیه‌ده ویریلن اسم اولوب، قرآن کریمده «اصحاب الرس» تعبیریله مذکور اولان قومك بو نهرك وادیلرنده ساکن بولنمش اولدیغی دخی مظنوندر.

رسا { (مصطفی — افندی) متأخرین شعراء عثمانیـه‌دن اولوب، روسچقلیـدر. ۱۲۱۵ ده طوغوب، بعض‌وزرانك دیوانکتابتلرنده وسـائر مأموریتلرده بولنمشیدی. جنتمکان سلطان عبدالمجید خانك اواخر سلطنتنه قدر برحیات ایدی. برخیلی اشـعاری وقصیدهٔ برده‌یه ترجمه برتخمیسی واردر. شو بیت اونکدر:

یاغدرسه ابر آه سحر اشـك حسرتی
فیض وصـالدن چن دل نما آلور

رسا { (محمد تقی) هندسـتان شعراسندن اولوب، چغتایی الاصلدر. شاهجهان آبادده طوغوب، لکهنو حاکمی تزدنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ و بعـده فیض آباده کیدوب، ۱۲۲۳ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شبی که ناله، بیتـابیم خروش کـند
فلك ز برق سر انگشت خود بگوش کند

رسام عمر { مشاهیر خطاطیندن اولوب، رسم سکهٔ همایون و سرایده تعلیم خط خدمتلرنده مستخدم ایدی. یازدیغی بر مصحف شریفی سلطان احمد خان ثانی‌یه تقدیم ایدوب، بیك آلتون احسان آلمش، ومصحف شریف مذکوری روضهٔ مطهره‌یه ایصاله مأمور اولمش ایدی. ۱۱۳۰ ده وفات ایتمشدر. — اوغلی رسام محمد دخی پدرینك اثرینه تبعیت ایدوب، بعض جوامع شریفه‌ده خطلری موجوددر. ۱۱۵۷ ده وفات ایتمشدر.

رستاق { آسیای وسطیده بدخشان خطه‌سنده و قوندوزك ۷۵ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، جیحونه منصب همنامی برچایك اوزرنده وبرقاچ کاروان یولنك محل تقاطعنده واقع اولمغله، اهمیت تجاریه‌سی جوقدر. — ایالتی شمالاً جیحون مجراسیله، غرباً قوندوزحکومتیله، جنوباً کشمیرله، شرقاً دخی فیض‌آباد ایالتیله محدوددر. اراضیسی پك منبت و محصولدار واهالیسی تندرست و ذکیدر.

— یاقوت حموی بواسمله فارسله کرمان حدودنده برقصبه اولدیغنی دخی بیان ایدیور.

رستم { ایرانیلرك اك مشهور قهرمانی اولوب، سیستان و زابلستان حاکمی زال بن سام بن نریمانك اوغلی ایدی. آبا واجدادی شجاعتله مشهور ایسه‌لرده، کندیسی جمله‌سنه تفوق ایدوب، دها سن شبابنده ایکن، برطاقم خارق‌عاده آثار مردانکی کوسترمکه باشلامش، وخرافات ایرانیه‌یه کوره، برطاقم مدهش دیولر و فیللر اولدیره‌رك، خلق بونلرك تسلطندن قورتارمش ایدی. ایرانیلرك رستم حقنده‌کی مبالغه‌لی حکایه‌لری یونانیلرك (هرکول) حقنده‌کی روایتلرینه مشابهدر. رستم فریدونك تورونی منوچهر زمانننده دنیایه کلوب، کیانیاندن کیکاوسك زمانننده برطاقم خارق‌عاده خدمتلرده بولنمش، و بعده کندی تربیه‌کرده‌سی اولان سیاوش بن کیکاوسك توران حکمداری افراسیاب طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، اخذ انتقام ایچون مدت مدیده تورانیلرله حرب ایتمش، و نهایت سیاوشك اوغلی کیخسروی بولوب، بونی پدرینك انتقامنی آلغه سوق ایله، افراسیابی طوتدیروب اولدیرتمدکجه راحت ایتمه‌مشیدی. رستمك افعال قهرمانانه‌سیله مملو اولان بو محاربه‌لرك تعریفی شاهنامهٔ فردوسینك اك پارلاق یریدر. بعده رستم سیستانه چکیلوب یاشامقده‌ایکن، لهراسب وکشتاسب زمانلرنده ظهور ایدن زردشت دینی قبول ایتمدیکندن، اسفندیار بن کشتاسب پدری طرفندن رستمی باغلایوب کوتورمکه مأمور اولمش، و رستم تسلیم اولنمدیغندن، بینلرنده ایکی کون تمادی ایدن مبارزه‌لر نتیجه‌سنده اسفندیار مقتول اولمش، وبرمدت صکره اوغلی بهمن، پدرینك انتقامنی اخذ ایچون، رستمی برادری شغاد یدیله پوصیده قتل ایتدیرمشدر. بوقهرمانك منوچهر زمانندن بهمنك زمانننه‌دك یاشامسی ممکن اولمدیغندن، وبرآدمه برقاچ یوز سنه‌لك عمر ویرمك دخی خرافاته مخصوص بر کیفیت اولدیغندن، رستمه عطف اولنان وقوعاتك چوغی بشقه قهرمانلره عائد اولسه کرکدر. ذاتاً ایرانك تاریخ قدیمنه صحیح نظریله باقیله‌میوب، خرافاتله مملو اولدیغی غیرمنکردر. هرحالده رستم اسمنده بر قهرمان بولنمش اولمه‌جغی ملحوظ ایسه‌ده، حقنده‌کی روایاتك چوغی خرافات قبیلندندر. پدرینك اسمنه اضافتله (رستم زال) و (رستم داستان) دینمکله مشهوردر.

رستم { ساسانیلرك حکمدار اخیری اولان یزدکرك سرعسکری و برادری اولوب، فرخزادك اوغلیدر. حضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتلرنده وهجرت نبویه‌نك ۱۵ نجی سالنده سعد بن وقاص حضرتلری ایران فتوحنه مأمور اولمغله، قادسیه‌ده اردو قوردیغنده، صاحب ترجمه ایران عسکریله مقابله‌یه چیقوب، اورادهکی مغلوبیت عظیمه‌ده قتل اولنمشدر.

رستم { (میرزا —) تیمورلنکك حفیدی و معز الدین عمر شیخك ایکنجی اوغلی اولوب، جدینك حیاتنده اصفهان حاکمی ایدی. تیمورك وفاتندن صکره برادری میرزا اسکندر ایله برخیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت اصفهانی ترکله، منهزماً تبریزه قاچه‌رق قره یوسف ترکمانه التجا ایتمش ایدی. بعده اصفهانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، اصفهانلیلر کندیسنه قصد ایتدکلرندن، خراسانه عمی شاهرخك یانه قاچمش ایدی.

رستم { (بنی —) خلافت عباسیه زماننده مغرب اوسطده یعنی جزایرده حکومت سورمش بردولت صغیرهٔ اسلامیه‌در. بودولت ۱۳۸ تاریخ هجریسنده اوجهتده والی ایکن اعلان استقلال ایدن رستم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، (تاهرت) قصبه‌سی مرکز حکومت اتخاذ اولنمش ایدی. مومی‌الیهك نسلندن ۱۱ کشی حکومت سوروب، دولتلری ۱۵۹ سنه دوام ایتدکدن صکره، ۲۹۷ تاریخنده منقرض اولمش، وملکاری فاطمیونك الینه کچمشدر.

رستم بك { (یاخود میرزا رستم) آق قیونلی دولتنك بشنجی حکمداری اولوب، اوزون حسنك تورونی و مقصود میرزانك اوغلی اولوب، مؤخراً آلنجق قلعه‌سنده حبس اولنمشیدی. برمدت صکره قورتیلوب، ۸۹۸ ده تبریزی ضبطله، اعلان سلطنت ایتمش؛ و بش‌بچق سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ۹۰۲ تاریخنده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولمشدر.

رستم پاشا { قانونی سلطان‌سلیمان خان دورنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزردن اولوب، خرواتی الاصلدر. حرم همایوندن رتبهٔ وزارتله چیقوب، دیاربکر والیسی اولمشیدی. بعده اوردن جلبله، شرف‌صهریته نائل اولمش؛ و۹۵۱ ده خادم سلیمان پاشادن صکره مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، تزیید واردات وتکثیر خزائن دولت خصوصنده وسائر مهام امور دولتده درایت واقتداری مشهود اولمغله، طقوزسنه مقام‌صدارتده قالوب، ۹۶۰ ده قره‌مان ارکلیسنده عزل اولنمش؛ واسکدارده واقع کوشکنده ایکی‌سنه معزول قالدقدن صکره، ۹۹۲ ده ثانیاً صدارته کله‌رك، بودفعه دخی آلتی‌که جمعاً اون بش سنه‌لك صدارت ایتمشدر. ۹۶۸ ده وفات ایدوب، شهزاده جامعی‌خطیره‌سنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. برای صهریت دیاربکردن جلبی آرزو بیورلدقده، بعض بدخواهانی طرفندن جذام علتنه مبتلا اولدیغی عرض اولنمسی اوزرینه، بوعلته مبتلا اولانلره کوله یناشمدیغی بری طرفندن اخطار اولنغله، دیاربکره مخصوص برآدم کوندریله‌رك، کیرلی چاشیرینی تفتیش ایله برکچله بولمش، و بونك اوزرینه جلب ایدلمش اولدیغی مشهوردر. نعلبورلر قربنده فوقانی برجامع شریفیله چغال‌اوغلی سرایی قربنده برمدرسه‌سی و سائر خیراتی واردر.

رستم خوریانی { ایران شعراسندن اولوب، بسطام مضافاتندن خوریان قریسندندر. شیخ عمر بن امیرانشاهك ملازملرندن اولوب، بعض تحصیلدارلقلرده دخی بولنمشدر. لهو ولعب وعشرته مائل ایمش. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

می برآید هر زمانم دود آه از روی یار
ترسم آخر درمیان آه جان آید برون

رستم علی { بواسمله ایرانلی برخطاط، بر مفسر وبرشاعر کلمشدر. خطاط خراسانلی اولوب، ۹۷۰ ده وفات ایتمشدر. مفسر هندستانده‌کی قنوج شهرندن اولوب، «تفسیرصغیر» عنوانیله برتفسیر شریف یازمش، و۱۱۷۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت شاعرکدر:

هرکه بناز تو بچمن خنده میکنی
کلهای باغرا همه شرمنده میکنی

رستن { حمص ایله حما آره‌سنده وعاصی‌نهری کنارنده اسکی برقصبه اولوب، معموریت قدیمه‌سنه دلالت ایدر خرابه‌لری بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رسطالیس { (آرسطوطالیس) دن مخففدر. [«آرسطو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسکوپوریس { (Rhescuporis) اسکی تراکیا (یعنی ادرنه جهتی) حکمدارانندن اوچ کشینك اسمیدر: برنجیسی میلاددن برقرن اول حکومت سورمش، وپومپیوس ایله بروتوس بینلرنده‌کی محاربه‌لرده کاه برینه وکاه دیکرینه یاردیم ایتمشدر. — ایکنجیسی دردنجی قوتیسك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۱۶ سنه‌سندن ۷ سنه‌سنه‌دك برادریله مشترکاً حکومت سورمش، و(بس) قومنه قارشی اولان برمحاربه‌ده مقتول اولمشدر. — اوچنجیسی (رمتالکیس) ك برادری و خلفی او-

لوب، میلادك ۱۰ تاریخنده تراکیانك نصفنه حاکم اولمش، و بعده یکنی بشنجی قوتیسی قتل ایله دیکر نصفنی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۱۹ تاریخنده تیبریوس طرفندن قتل اولنمشدر.

رسمو { یاخود رتمو (Rétimo) کرید جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده واقع ناحیه‌نك ٤٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق، ۳۵° ۲۲′ ۱۷″ عرض شمالی ایله ۲۳° ۷′ ۵۷″ طول شرقیده واقع سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، اکثری مسلم اولق اوزره، ۸۰۰۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی وزیتون یاغی، صابون وسائره‌یه متعلق خیلی اخراجاتی واردر. — رسمو سنجاغی مرکز قضاسیله میلوپوطمو وآماری قضالرندن مرکب اولوب، ۲۳۲ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۲۵۹ ۳۹ نفوسدن عبارت اولوب، ۵۵٦ ۱۰ سی مسلم و قصوری خرستیاندر. سنجاغك احوال عمومیه‌سیچون [«کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسمی { [«احمد رسمی افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسنه { (Resnia) مناستر ولایت وسنجاق وقضاسنده و مناسترك ۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وپرسپه کولنك قسم شمالیسنك شرق جهتنده واقع پك منبت براووه‌ده واقع ناحیه‌مرکزی برقصبه اولوب، ٤۳۸٤ اهالیسی، ۲ جامع شریفی، ۱ کلیسای، اسلام وروم و بلغار جماعتلرینه مخصوص ذکور واناث ایچون ایکیشرکه جمعاً ٦ مکتب ابتدائیسی، ۱۰۲ دکانی، ۱٤ خانی، ۱٤ فرونی، ۱ حمامی و۱ ساعت قله‌سی واردر. قصبه‌ده طوپراقدن چناق چوملك کبی شیلرله یوك چوراب و بز اعمال اولنور. — رسنه ناحیه‌سی ۳۲ قریه‌دن مرکب اولوب، شرقاً مناستر، شمالاً اوخری، غرباً استاروه وکوریجه قضالریله، جنوباً دخی پرسپه ناحیه‌سیله محدوددر. اهالیسی ۱۵۸۱٦ نفوسدن عبارت اولوب، ۳۲٦۱ سی مسلم وقصوری بلغار واولاخ وخرستیان آرناؤد و سائره‌در. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخائر متنوعه‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. درون ناحیه‌ده ٦ جامع شریف، ۲۸ کلیسا و ۱۲ مکتب موجوددر.

رسوخی { (سلیمان —) اونجی قرن هجری شعراسندن اولوب، ابتدا طریق علمه سلوك ایتمش، وبعده سلك صوفیانه سالك اولوب، جوامع شریفه‌ده حدیث و تفسیر درسلرینی ویرمکله و وعظ ونصیحت اجراسیله مشغول وبعض تکیه‌لرده دخی پوست نشین اولمش ایدی. مؤخراً ظاهر شرع شریفه مغایر برطاقم اقوال واشعاری ظهور ایتمکله، طوتلمق قورقوسیله فرار ایتمش ایدی. شوقطعه اونکدر:

باغ جان ایچره دیکلدن قامت بالاکی بن
نوردن بر سرو اولور هرقانده صالسام سایه بن
مهر حسنك دزدیدر اما طوتلماماغیچون
آیده برصورت دکیشور ماه ای وجه حسن

رسوس { (Rhésus) یونان قدیم خرافاتنه کوره تراکیا حکمداری اولوب، (استریمون) یعنی (استروجه) نهرینك اوغلی ایدی. کویا روزکاردن دها سریع الحرکه و قاردن دها بیاض آتلرله محاصره‌نك صوك سنه‌سی تروآنك امدادینه کلمش ایسه‌ده، حربه باشلامازدن (دیومید) طرفندن اویقوده باصیلوب قتل اولنمش، وآتلری اولیس طرفندن غصب اولنمش ایدی.

رسول آباد { هندستانده اود خطه‌سنك لکهنو حکومتنده وکنك ایرماغنه تابع (کالیانی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٦٦٥ ی مسلم اولق اوزره، ۳۳٤۰ اهالیسی واردر.

رسولپور { هندستانده اود خطه‌سنك فیض آباد ایالتنده وکنك ایرماغنه تابع (کوکره) نهری ارزرنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۵ ی مسلم اولق اوزره، ۳۳٦۰ اهالیسی واردر.

رسیف { (Recife) برازیلیانك شمال شرق قسمنده و بحر محیط آتلاسی ساحلنده و (ریودیانیرو) نك ۱۹٦۵ کیلومتره شمال شرقیسنده (پرتامبوقو) ایالتنك مرکزی بر شهر و اسکله اولوب، جوارلریله برابر ۹۲۰۰۰ اهالیسی، پك ایشلك تجارت بحریه‌سی، شکر، پاموق، قهوه و سائر محصولات محلیه‌یه متعلق کلیتلی اخراجاتی، رصدخانه‌سی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی واردر.

رسیم (الهجری) صحابه‌دن و فقهادن اولوب، اوغلی ابن رسیم کندیسندن برحدیث شریف نقل ایتمشدر.

رسیما (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخ مولویه‌دن اولوب، اسکدارلیدر. برمدت یکیشهر فنار مولویخانه‌سی مشیختنده بولنوب، بعده درسعادته عودتله، کوشهٔ انزوایه چکلمش اولدیغی حالده، ۱۲۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رسیما طینت مردم همیشه مستعد در بیل
کشاده باب همت هب ولی اهلیتن بیلز

رُشاط (عدوه‌ده یعنی سبته بوغازی جوارنده بر قصبه اولوب، عملادن «اقتباس الانوار من‌التماس الازهار» عنوانلی کتابك صاحبی (عبدالله بن علی الرشاطی) نك مسقط رأسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رَشت ایرانك گیلان ایالتنده و بحر خزر ساحلی قربنده اولهرق طهرانك ۲٤٦ کیلومتره شمال غربیسنده و (سفیدرود)نك صول قولی اولان (مردآب) نهری اوزرنده و بو نهرك همنامی اولان قویه‌کی منصبندن ۱۵ کیلومتره یوقاریده برشهر واسکله اولوب، ۲۷۰۰۰ و بررواریتده ۴۰۰۰۰ اهالیسی، یوکسك خانه‌لری وآره‌لرنده باغچه‌لری، ایشلك تجارتی وعلی الخصوص ایپك قوزه‌سی، خالی وسجاده، خاویار، حصیر، قوش تویی و قورو بالیق اخراجاتی واردر. اطرافی بطاقلق اولوب، هواسی پك آغیر وصیتمه‌لیدر. لیمانی شهرك ۳۰ کیلومتره قدر شمال غربیسنده اولوب، اموال تجاریه آلتی دوز برطاقم مائونه‌لرله وپك چوق زحمتله شهره نقل اولنور. صنعی برلیمان ورشتدن طهرانه قدر برده‌میریول انشاسی بوشهرك وبتون ایرانك تجارتی خیلیدن خیلیه ترقی ایتدیره‌جك موادن ایسه‌ده، ایران حکومتی اوحاله روسیه نفوذینك ترقیسندن قورقدیغیچون، ظهور ایدن طالبلره مساعده ایتمه‌مکده‌در.

رشدی متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (ولی‌الدین رشدی افندی) آناطولیده دنیایه کلوب، درسعادته بالورود، ۱۲۵۱ ده صدوردن نقیب‌الاشراف محمد اسعد افندینك معیتنده ایرانه عزیمتله، عودتنده خواجکان سلکنه داخل اولمش ایدی. ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

کیتدی حسرتله قویوب یالنکز اول ماه بنی
بو کونه صاقلر ایمش حضرت الله بنی

— ایکنجیسی (محمد رشدی افندی) تکه سنجاغنك بارله قصبه‌سنده ۱۲۰۶ ده طوغوب، ۱۲۱۹ ده درسعادته کلمش، و ابتدا تجارتله مشغول اولوب، بعده طریق قضایه سلوکله، روم‌ایلیده بعض نیابتلرده بولنمشدر. شو مطلع اونکدر:

باغ حسنن سیر ایچون گلش دکل دیداره خال
پاسبان اولمش مکر رخسار یاره قاره خال

رشدی پاشا «مترجم محمد رشدی پاشا» و «شروانی‌زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رشدی پاشا (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، ارضرومليدر. بر خیلی مدت بعض وزرانك وازآن‌جمله قپودان‌دریا جزالی حسن پاشانك دیوان کتابتنده بولندقدن صکره، دور سلطان سلیم خان ثالثده اردوی همایونك نزول امانتنه نصب اولنه‌رق، جانب مصره اعزام اولنمش، و بعده سلانیك مبایعهٔ میریه‌سی ویکیچری افندیلکی و باش محاسبه‌جیلك و نشانجیلق کبی مأموریتلرده بولنه‌رق، ۱۲۲۷ ده رتبهٔ وزارتله رکاب همایون قائمقامی اولمش، وبومقامده ۱۸ آی قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش، ومؤخراً عهده‌سنه سلستره وودین و۱۲۳۵ ده اینه‌بختی ومتعاقباً بوسنه ایالتلری توجیه اولنمش، وبرمدت اسکجه‌ده اقامتدن صکره ۱۲۳۶ ده انقره وکنغری سنجاقلری کندیسنه احاله، وصوفیه محافظلغی دخی توجیه اولنمغله، صوفیه‌یه مواصلتنی متعاقب ۷۲ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اهل دانش ستم دهر ایله پامال اولماز
کورسه مجنون بیله خاك اوزره براقماز کهری

رشکی ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا شرف) برمدت کاشانده اقا-

مت، و بعده کیلانه رحلت ایلمش ایدی . شو بیت اونکدر :

بعیب بیوفائی تا نکردد متهم یارم
بهرکس میرسم شکر وفای یار میکویم

— ایکنجیسی (محسن بیك) همدانلی اولوب، تبریزده مقتولاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

رفتم و اندوه هجران ترا بردم بخاك
تا ببینم بیتو حال خفتکان خاك چیست

رشید (Rosette) مصر اسفلده غربیه مدیریتنك مرکزی برقصبه اولوب، نیلك برقولی اوزرنده و قاهره‌نك ۱۷۲ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق ساحل بحردن و نهرك منصبندن ۱۲ کیلومتره بوقاریده، ″۳٤ ′۲٤ °۳۱ عرض شمالی ایله ″٤۰ ′٥ °۲۸ طول شرقیده واقعدر. کیلر نهرك ایچنه ایشلمکله، تجارتکاه براسکله اولوب، هرنه‌قدر اسکندریه‌نك ترقیاتی یونی اهمیت قدیمه سندن دوشورمش ایسه‌ده، ینه پرنج اخراجاتنك مرکزی اولوب، خیلی تجارتی واردر. ۱۹۳۸۰ اها لیسی واطرافنده نیلك ایکی جانبنده کوزل باغچه‌لری واردر. یالکز اسکله‌یه قریب محله وسوقاقلری یکی اصولده اولوب، سائر جهتلرینك سوقاقلری طار و طولاشیقلی و خانه‌لری دخی طرز قدیم اوزره‌در. بوقصبه ایکنجی قرن هجریده تأسیس اولنه‌رق، مؤسسات اسلامیه‌دن ایسه‌ده، ابنیه‌سنده جوارلرنده‌کی خرابه‌لردن مأخوذ آثار عتیقه‌دن بعض طاشلر و ستونلر مشهوددر . نیلك صوبی چکدیکنده دکیز صوبی قصبه‌یه قدر چیقمغله ، اوصره‌لرده اهالیسی ایچه‌جك صو ایچون صیقندی چکر .

رشید (الهجری یاخود الفاسی) صحابه‌دن و بنی معاویه آزادلیلرندن اولوب، احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجانب رسول‌الله (صلعم)دن ابوعبدالله کنیه‌سیله تکنیه بیورلمش ایدی . — (ابو عمیره رشید بن مالك التیمی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر .

رشید [« هارون الرشید » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

رشید (محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خواجه راسمك اوغلیدر . ۱۲۲۷ ده استانبولده وفات ایتمشدر. برقاچ مصحف شریفیله سائر آثاری واردر.

رشیدا ایران مشاهیر خطاطینندن اولوب، خطاط شهیر میرعمادك یکنیدر . خطده دایسنی دخی‌چوب، خلیفهٔ اعظم لقبنه مستحق اولمش ایدی . هندستانه سفر ایدوب ، ۱۰٤۸ ده کشمیرده وفات ایتمشدر.

رشید افندی متأخرین شعرا وعلمای عثمانیه‌دن بروجه زیر درت ذاتدر :

برنجیسی وقعه‌نویس (مصطفی —) ، که استانبوللی اولوب، ۱۱۸۱ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

شهانه طور جهانك کدالرین کوردك
کدایه غبطه ایدر پادشالرن کوردك

— ایکنجیسی (تاتارجق‌زاده احمد —) ، که صدوردن عبدالله افندینك اوغلی اولوب، طریق علمیه سلوك ایله، ۱۲۱٦ ده قدس و۲۲۲ ده مصر مولویتلرینه، ۳۷ ده آناطولی و٤۲ ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش، وبرمدت نقیب‌الاشراف دخی بولنوب، ۱۲۵۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

درد عشقه صبر وطاقت خیلی مشکل ای رشید
کرچه ترك نازنین دلنواز ایتمکده کوچ

— اوچنجیسی عینتابلی اولوب، بغداد والیسی علی رضا پاشانك کتابتنده بولنمش، و۱۲٤۹ ده وفات ایتمشدر . بر دیوانچه‌سی واردر . شو مطلع اونکدر :

بحث ایدرمش اشك چشمله صباح اقشام صو
قورقرم کیم ایلیه دولاب ایدوب الزام صو

— دردنجیسی نوشهرلی سلیمان افندینك اوغلی اولوب، خیلی مدت محمود پاشا وداود پاشا محکمه‌لری نیابتنده بولنمش. و۱۲٦۵ ده مالیه‌ده بیت‌المال‌قسامی اولمش ایدی. طریقت نقشبندیه‌یه انتسابی اولوب، بعض اشعار صوفیانه‌سی وبرشرحیله بر رساله‌سی واردر . شومطلع اونکدر :

طریق نقشبندی اهلنك فیضی خدادندر
اولارك نسبتی جمله رسول مجتبادندر

رشیدالدین (ابوسعید — بن موفق الدین یعقوب) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، قدس نصاراسندن ایدی. دمشق شامده ادبیات عربیه ایله فن طبی تحصیل ایدەرك، ٦٣٢ تاریخنده ملوك ایوبیەدن ملك کاملك خدمت طبابتنه دخول ایله، برابرنده مصره عزیمت ایتمش؛ و بعده بونك اوغلی ملك صالحك خدمت طبابتنده بولنوب، معیتنده شامه ورودنده ٦٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. «عیون الطب» عنوانیله پك معتبر برتألیفی وابوبکر رازینك «الحاوی» عنوانلی کتاب مشهورینه تعالیق واردر.

رشید الدین (ابو حلیفه —) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ٥٩١ تاریخنده قلعهٔ جعبرده طوغمش، و رهاده برمقدار تحصیلدن صکره، ملك عادلك امریله دمشقه کوندریلەرك، ابوسعیددن تحصیل طب ایتمش، و ملك کامل ایله خلفلرینك وبعده مصری استیلا ایدن ممالیك ترکماندن ملك ظاهر رکن الدین بیبرسك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وجملەسنك احسان واحترامنه نائل اولمشدر. طبابتەکی حذاقتی حقنده خارق عاده عد اولنەجق برچوق نوادر منقولدر. آنف الترجمه رشیدالدین ابوسعید ایله رقابت ومناقشەلری کچمشدر. بروجه زیر برقاچ تألیفی واردر: «مقالة فی حفظ الصحه»، «مقالة فی ان الملاذ الروحانیة الذ من الملاذ الجسمانیة»، «المختار فی الادویة المفردة»، «کتاب فی الامراض واسبابها وعلاماتها ومداواتها»، «مقالة فی ضرورة الموت».

رشید الدین (ابو المنصور — بن علی الصوری) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ٥٧٣ ده صور قصبەسنده طوغمش؛ واوراده تحصیل علم وفن ایتدکدن صکره، قدسه کیدەرك، برقاچ سنه اورانك بیمارستانی طبابتنده بولنمش؛ وقدسه اوغرایان ملك عادله انتساب ایدەرك، معیتنده مصره کیدوب، بعده ملك معظمك خدمت طبابتنده بولنەرق، دمیات جهتنده اهل صلیبه قارشی اولان محاربەلرده حاضر بولنمش ایدی. ملك معظمك وفاتندن صکره اوغلی ملك ناصر صاحب ترجمەنك قدرینی برتر ایدەرك، رئیس الاطبا ایتمش، وکرك سفرنده کندیسنی دمشقده براقمش اولمغله، اوراده کندی ریاستی تحتنده برجمعیت طبیه تأسیس ایلیەرك، بوفن جلیله بیوك خدمتلر ایتمشدر. وفاتی دمشقده ٦٣٩ تاریخنده وقوع بولمشدر. ادویهٔ مفرده حقنده معلومات واسعەسی وار ایدی. جبل لبنانده و سائر طرفلرده برچوق نباتات جمع وتجربه ایدوب، خواصنی یازمش، ورسملرینی دخی یاپدیرمش ایدی. «ادویة الترياق الکبیر»، «کتاب الادویة المفردة»، «الرد علی کتاب التاج البلغاری فی الادویة المفردة» عنوانلریله اوچ تألیفی و برچوق تعالیقی و وصایای طبیەسی واردر.

رشید الدین (علی بن خلیفه) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» صاحبی مشهور ابن ابی اصیبعەنك عمیدر. ٥٧٩ تاریخنده حلبده طوغوب، تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، ملوك ایوبیەدن برچوغنك خدمت طبابتنده و بعض بیمارستانلرده بولنەرق، اجرای طبابتەکی حذاقتیله شهرت بولمش ایدی. علوم حکمیه ورياضیەده ونجوم وسائر فنونده وحتی موسیقیده دخی ید طولاسی و شعر وادبدن دخی بهرەسی وار ایدی. ٦١٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. حسابه دائر «الموجز المفید»، «کتاب المساحة»، «کتاب فی الطب»، «طب السوق»، «مقالة فی نسبة النبض وموازنته الی الحرکات الموسیقاریة»، «مقالة فی السبب الذی له خلقت الجبال»، «کتاب الاسطقات» و «تعالیق و مجربات فی الطب» عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر. شو بیت او جملەدندر:

هی الدنیا فلا تغتر منها
بشیء انه عرض یزول

رشید الدین (خواجه — ابو الفضل محمد بن عماد الدوله) مشاهیر شعرا وادبای ایراندن وساداتدن اولوب، ٦٤٦ تاریخنده همدانده دنیایه کلمشدر. ملوك ایلخانیەدن الجایتو سلطان محمد خدابندەنك وزیری ایدی. کندیسنك فن طبه دخی انتسابی اولمغله، الجایتو خانه مداوات ایتمش اولدیغندن، رقیبی بولنان امیر علی شاه جویان حکمدار مشارالیهك وفاتنی رشیدالدینك ایچیرمش اولدیغی سمه حمل، وخلقی اولان سلطان بوسعیدی اقناع واغفال ایدەرك، ٧١٨ تاریخنده کندیسی ١٦

یاشنده بولنان اوغلی ابراهیمك شهادتنه سبب اولمشدر. مغولرك احوال و انسابنی جامع اولهرق « جامع التواریخ » عنوانیله فارسی العباره پك معتبر براثری و « کتاب التوضیحات » و « رسالهٔ سلطانیه » عنوانلریله ایکی تألیفیله « مفتاح التفاسیر » عنوانیله برتفسیری وبرخیلی اشعاری واردر. مذکورتاریخنده دین اسلامه عداوتلری و تخریبلری ظاهر اولان مغولرك مدح و التزام ایتمك، وحتی جنکیز وهلاکو-نك مظالمنی اهل اسلامه حقنده برتربیهٔ الهیه صورتنده کوسترمك کبی لسان مداهنه‌کارانه استعمالیله متهمدر. مذکور تاریخی الك زیاده عباره‌سنك دوزکونلکیله مشهوردر. جسدینك اجزاسی طاغیدیلوب. بعده سلطان امیرانشاه بن تیمور طرفندن تبریزده صاحب ترجمهنك بناکردهسی اولان جامع خطیره‌سنده نامنه برتربه یاپدیرلمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

پیریم ولی چو بخت دمساز آید
هنکام وصال وطرب وناز آید
اززلف دراز تو کمندی فکنیم
برکردن عمر رفته تا باز آید

رشید الدین وطواط (محمد بن عبد الجلیل الکاتب العمری) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) لك نسلندندر. بلخده دنیایه کلوب، عمرینی خوارزمده کچیرمشدر. ملوك خوارزمشاهیه‌دن اتسزك منظورلرندن اولوب، مشارالیهك مدحی حقنده برچوق قصیده‌لر سویلمشدر. انوری ایله معاصر ایدی. قصیر القامه، سریع الحرکه وحاضر جواب بر ذات اولمغله، قیزلانغیچ دیمك اولان (وطواط) لقبیله شهرت بولمشدر. طقسان یدی سنه معمر اولوب، ۵۷۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. معانی و بیانه وسائر فروع ادبیاته متعلق بعض تألیفاتی و « حدیقة السحر » عنوانیله براثری واردر. خلفاء راشدینك کلماتنی دخی جمع وترجمه ایتمشدر. سلطان اتسزك تورونی سلطان شاه کندیسنی کورمکی آرزو ایتمکله، محفه ایله حضورینه کتیرمشلردی. اوائناده بداههً سویلدیکی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

جدت ورق زمانه از ظلم بشست
عدل پدرت شکستکی کرد درست
ای برتو قبای سلطنت آمده چست
هان تاچه کنی نوبت دولت تست

رشید پاشا (محمد —) دور سلطان محمود خان ثانیده مسند صدارت عظمایه نائل اولان وزرای دولت علیه‌دن اولوب، کورجی الاصلدر. صدر اسبق خسرو پاشانك کوله-لرندن اولوب، شجاعت وجنکاورلکله ممتاز ایدی. مشارالیه خسرو پاشانك تکه‌لی زاده ابراهیم بکك اخذینه مأمور اولدیغنده برابرنده اوطرفه کیده‌رك، چرخه‌لی علی پاشانك معیتنه ویریله‌رك، کوستردیکی یرارلق اوزرینه رتبهٔ میرمیرانیه نائل اولمش؛ وبعده قره حصار صاحب سنجاغی متصرفلغنه نصب اولنمش ایدی. کوتاهیه والیسی بکر پاشانك موره‌یه مأمو-ریتی اثناسنده والی قائممقامی اولوب، ابراز رویت ایتمکله، رتبهٔ وزارتله قونیه والیلکنه نصب اولنمش، وبعده موره حوالیسنه مأمور اولوب، آتینه‌نك محا-فظه‌سنه غیرت ایتمش، وعودتنده روم‌ایلی‌یه والی او-لوب، آرناؤدلق اصلاحاتی دخی عهدهٔ رویتنه احاله ایدلمش ایدی. برخیلی وقت مناسترده قالوب، آر-ناؤدلقده اساسلی اصلاحات اجراسنه موفق اولمش، و ۱۲۴۴ تاریخنده مسند جلیل صدارت عظمایه بالتعیین، سفر وقتی اولمغله، اردوکاه بولنان ثمنی‌یه واصل اولمش ایسه‌ده، حسب القدر موفقیته نائل او-لهمیوب، روسلرك ادرنه‌یه قدر تجاوزی اوزرینه، درسعادته عودت ایتمش، وبعدالمصالحه روم ایلینك اسایشنی اعاده‌یه مأمور اولوب، برخیلی اجراآت و اصلاحاته موفق اولمش ایدی. ۱۲۴۸ تاریخنده ظهور ایدن مصر وقعه‌سنده، آغا حسین پاشانك عدم موفقیتی اوزرینه، سرداراق انضمامیله آناطولی طرفنه مأمور اولوب. قونیه‌ده سائقهٔ شجاعت وجسا-رتیله بالذات پك ایلری‌یه صوقیلوب، عساکر مصریه طرفندن احاطه اولنمغله، حسب القدر اسارته دوچار اولمش، ویرینه ثانیاً رؤف پاشا صدر اعظم اولمش ایدی. صاحب ترجمه سنهٔ مذکوره رمضانده درسعادته بالورود، بالطه لیمانده‌کی ساحلخانه‌سنده برمدت آرام ایتدکدن صکره، ۱۲۴۹ ده سیواس والیلکنه وکردستانك اصلاحاتنه مأمور اولمش، و بعده دیاربکر ورقه دخی مأموریتنه الحاق اولنه-رق، کردستانجه دخی برچوق اصلاحاته موفق اولمسیله، ۱۲۵۲ تاریخنده بر قطعه خط همایونله تلطیف وقدری بردرجه دها ترفیع اولنمش، و سنهٔ

مذکوره‌ده دیاربکرده ارتحال ایلمشدر. محرر فقیرك پدری خالد بك موره‌ده او وقت سرچشمه تعبیر او- لنان مأموریتله صاحب ترجمه‌نك معیتنده بولنوب، آتنه محاصره‌سنده مجروح اولمش، ومشارالیهك نظر توجهنه مظهر اولوب، بعده آرناؤدلق اصلاحاتنده کندیلرینه پك چوق خدمت ایتمش، وحتی نظام جدیددن متوحش اولان آرناؤدلره برنمونهٔ تشویق اولمق اوزره، یکنلری بولنان ایکی دلاوری جمله‌نك حضورنده نفر قید ایتدیره‌رك، طوسقه‌لتجه نظام جدیدك طوعاً قبولنه یاردیم ایلمشدی.

رشید پاشا (مصطفی —) دور سلطان عبدالمجید خانیده آلتی دفعه مسند جلیل صدارت عظمایه صعود ایتمش وزرادن اولوب، دولت‌عثمانیه دیپلوماتلرینك رئیس وسرافرا- زی و بلکه بوتدولته دیپلوماتلغك موجدیدر. سلطان بایزید اوقاف‌همایونك روزنامچه‌جیسی مصطفی افندینك اوغلی اولوب، ۱۲۱۴ تاریخنده درسعا- دته طوغمش؛ وتحصیل علوم ومعارفله، فرانسزجه‌یی دخی اوکرندکدن صکره، انیشته‌سی بولنان صدر اسبق اسپارطه‌لی علی پاشا معیتنده بعض ایالاته بولنمش؛ ومشارالیه علی پاشا موره سرعسکری اولدیغنده مهردارلقله برابرنده اوطرفه کیتمش ایدی. عودتنده باب عالیده مکتوبئ صدر عالی اوطه‌سنه مداومتله، حائز اولدیغی درایت ومعلومات حسبیله، بین الاقران کسب تمیز ایده‌رك، ۱۲۴۲ تاریخنده ظهور ایدن روسیه محاربه‌سنده اردوی همایون معیتنده بولندیغی حالده، آمدی خلفالغنه التحاق ایتمش؛ وآمدجی وکالتنده بولنوب، ادرنه مکالمه‌سی سرکتابتی ایفا ایتمش؛ و۱۲۴۶ ده مأموریت مخصو- صه ایله مصره عزیمتنده معیتنده بولنوب، عودتنده بنه آمدجیلك وکالتنده دوامله ۴۷ ده بالاصاله آمدئ دیوان همایون اولمش؛ و۴۸ ده مأموریت مخصوصه ایله مصره عزیمت ایدن طوبخانه مشیری خلیل رفعت پاشا معیتنده اوجانبه اعزام اولنه‌رق، ۴۹ ده مصرلی ابراهیم پاشایه بعض تبلیغات ایصالیچون کوتاهیه‌یه اسرا اولنمش ایدی. ۱۲۵۰ تاریخنده، آمدجیلك بنه عهده‌سنده اولدیغی حالده، اورته ایلچیلك عنوانیله پارس سفارت سنیه‌سنه تعیین اولنه‌رق، برسنه صکره عنوانی بیوك ایلچیلکه تحویل اولنمش؛ و۵۲ ده لوندره سفارتنه نقل، وبنه سنهٔ مذکوره‌ده خار- جیه نظارتی مستشارلغنه، و۵۳ ده بارتبهٔ وزارت خارجیه نظارتنه تعیین بیورلمش ایدی. نظارت مشار- الیها عهده‌سنده اولدیغی حالده، ۵۴ تاریخنده موقتاً لوندره سفارتنه نصب اولنمش؛ و۵۵ ده سلطان عبد- المجید خانك جلوسلری اوزرینه درسعادته کله‌رك، کلخانه خط همایونك قرائتنه مدخلی اولمش؛ و۵۷ ده خارجیه نظارتندن بالانفصال، پارس سفارت سنیه- سنه تعیین بیورلمق، ۵۸ ده درسعادته جلبله، ادرنه والیلکنه نصب اولنمش‌ایسه‌ده، انحراف‌مزاجی حسبیله، کیده‌میوب، سنهٔ مذکوره‌ده بتکرار سفا- رتله پارسه عودت ایتمش؛ و۶۱ ده ثانیاً خارجیه نا- ظری اولوب، ۱۲۶۲ ده مهر صدارت عهدهٔ لیا- قتنه تودیع اولنمش؛ وبرسنه ایله سکز آی واون‌بر کون بومقام عالیده قالدقدن صکره، ۶۴ ده انفصال ایدوب، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ واوچ آی ایله طقوز کوندن صکره ثانیاً صدراعظم اولوب، بودفعه ۳ سنه ایله ۷ آی و۲۱ کون ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ۶۸ تاریخنده بالانفصال، ایکی‌کون صکره مجلس والا ریاستنه تعیین بیورلمش؛ و۴۱ کون مرورنده ثالثاً مسند صدارته کچوب، بش آی واوچ کون بومقامده بولنمش؛ وبنه سنهٔ مذکوره‌ده بالانفصال، روسیه مسئله‌سنك ابتدالرنده یعنی ۶۹ سنه‌سنده ثالثاً خارجیه نظارتنه، و۷۱ده دفعهٔ رابعه اوله‌رق مسند وکالت مطلقه‌یه نصب اولنوب، بش آی ایله اون ایکی کونلك صدارتدن صکره، انفصال ایتمش؛ وبرمدت ساحلخانه‌سنده اقامت، ومصر والیسی سعید پاشانك دعوتی اوزرینه، برآره‌لق مصره سیا- حت ایدوب، عودتنده ۷۳ سنه‌سنده خامساً صدر- اعظم اولمش؛ وطقوز آی ایله یدی‌کون ادارهٔ امور دولت ایدوب، بعد الانفصال مجلس تنظیمات رئیسی، و۷۴ سنه‌سنده ریاست مذکوره‌دن بالانفصال، یه سنهٔ مذکوره‌ده سادساً مسندآرای صدارت عظمی اولوب، ایکی آی ایله اون یدی کونلك صدارتدن صکره، سنهٔ مرقومه‌ده ارتحال دار بقا ایده‌رك، سلطان بایزید جامعی اتصالنده اوتجیلر باشنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. دهاتدن عد اولنه‌جق صورتده عقل و درایته مالك و امور سیاسیه ایله

ادارهٔ دولت اصول و قواعدینه واقف برذات اولوب، تنظیمات خیریه‌نك درجهٔ نهایه‌ده مروج وطرفداری بولنمش، و اصول ادارهٔ دولتی بسبتون بر طرز جدیده و بر اسلوب متینه تحویل ایتمکه چالیشمشدر. افکار تجددکارانه‌سندن طولایی، سماخت وکرمیله برابر، جهلا وعوامك حسن نظرینی قزانمغه موفق اولهمامش ایسه‌ده، درجهٔ قدر و خدمتی ارباب وقوف عندنده مسلمدر. لسان فرانسویه بحق واقف اولدیغی کبی، ادبیات عثمانیه‌ده دخی ید طولاسی اولوب، کتابت ترکیه‌نك سهل وسلیس بر طرز جدیده انقلابنه الك اول همت ایدن مشارالیه اولدیغنه منشآتی شاهد عادلدر.

رشید پاشا { [«ضرنخور رشید پاشا» و «کوزلکلی رشید پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رشیدی { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سمرقندلی اولوب، عمعق ایله بعض مشاعره و ماجرالری کچمشدر. «مهرو وفا» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. شو رباعی اونکدر:

بریاد تو بیتو ابن جهان کذران
بکذاشتم ای یار و تو از بیخبران
دست ازهمه شستم ونشستم نکران
چون بیتو کذشت بکذرد بیدکران

— ایکنجیسی کرمانلی اولوب، اسمی ملا قاضی بن ملا یعقوبدر. حسن خطه دخی مالك اولوب، دیوانده مستخدم ایمش. شو رباعی اونکدر:

منشین ز طلب دامن همت برزن
واندر ره دوست دیده برنشتر زن
کیرم بدرون خانه راهت ندهند
نومید مباش و حلقه بردر زن

— اوچنجیسی ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زمانی شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شود از دیکران درخشم وبرمن دامن افشاند
غباری در دل ازهرکس که دارد برمن افشاند

— (رشیدالدین وطواط) ده بعضاً رشیدی دیرلر. [«رشیدالدین وطواط» ماده‌سنه مراجعت.]

رصافة ابی العباس { خلفاء عباسیه‌دن ابو العباس منصورك انباره یاپدیرمش اولدیغی مشهور برسرای ایدی.

رصافة البصره { بصره قربنده کوچك بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة بغداد { بغدادك قارشیسنده یعنی دجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، منصور بغدادی تأسیس ایتدیکنده اوغلی مهدی‌یه اوراسنی معسکر اتخاذ ایتمسی امر ایتمش، ومهدی اوراسنی اعمار ایدوب، بعده زمان خلافتنده بردرجه دها توسیع وتزیین ایتمکله، برآره‌لق رصافه نفس بغدادددن بیوك اولمش ایدی. بعده خراب اولوب، یالکز جامع شریفیله برکوچك چارشیسی و برخرستیان محله‌سیله خلفانك تربه‌لری قالمش ایدی. امام اعظم ابوحنیفه‌نك تربه‌سی دخی بوجهتده اولمغله، الیوم اعظمیه اسمیله معروفدر. (رصافی) لقبیله ملقب مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة الشام { سوریه قطعه‌سنده بو اسمله بر قاچ قصبه اولوب، الك مشهوری (رصافة هشام) دخی دینلن ورقه‌دن چوله طوغری درت فرسخلق مسافه‌ده بولنان قصبه‌در، که ملوك امویه‌دن هشام طرفندن بنا اولندیغی مروی ایسه‌ده، اصح روایاته کوره ملوك غسانیه طرفندن تأسیس اولنه‌رق، بعده هشام طرفندن صیفیه اتخاذ اولنمغله، اعمار وتزیین اولنمش ایدی. صوبی صهرنجدن اولوب، پك بیوك ومتین صهرنجلری وار ایدی.

رصافة قرطبه { اندلسده قرطبه جوارنده برکوزل قصبه اولوب، اوراده حکومت سورن ملوك امویه‌نك برنجیسی اولان عبدالرحمن بن معاویه بن هشام طرفندن بنا اولنمشدی. برخیلی علمانك مسقط رأسی بولنمش، و بعض شعرا طرفندن مدح و توصیف اولنمشدر.

رضا { (امام علی — بن موسی‌کاظم بن جعفر صادق بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی‌طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك سکزنجیسی اولوب، ۱٤۸ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده طوغمشدر. والده‌سی (ام سعید) در. خلفاء عباسیه‌دن مأمون خلیفه خلافتی اولاد رسوله ترك ایتمك مقصدیله کندیسنی ولیعهد اتخاذ ایده‌رك، قیزی (ام هابیل) ی دخی کندیلرینه تزویج ایلمش ایسه‌ده،

سائر بنی عباسك وكبار دولتك مخالفتیله بونیت اجرا اولنیوب، امام علی رضا دخی خلیفه‌نك معیتنده خراسانده اولدیغی حالده، ۲۰۳ تاریخنده مسموماً وفات ایتمش؛ وطوس شهر قدیمی جوارنده الیوم مشهد نامیله بیوك بر شهر واو وقت (نوقان) اسمیله کوچك برقصبه حالنده بولنان محلده هارون الرشیدك مرقدی یانندہ دفن ایدیلەرك، جنازه نمازی مشار الیه مأمون خلیفه طرفندن قیلنمشدر. (روضهٔ رضویه) دینلن تربه‌سی الیوم بیوك زیارتگاه اولوب، اقطار عالمدن زوار جمع اولور.

رضا (سید شرف الدین —) ایران مشاهیر شعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، آبا واجدادی امرا و وزرادن اولدیغی کبی، کندیسی دخی شاهرخ زمانندہ سبزوار حاکمی ایدی. بعده برتهمته اتهام اولنەرق، برقاچ سنه محبوس قالمش؛ ونهایت وزیر خواجه غیاث الدین پیر احمدك وساطتیله تخلیص اولنمش ایدی. ۸۵۶ تاریخنده شهید اولمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای خواجه درین کوی که مارا طلبی تو
مطلب که بجز کوی رضا را نشناسیم

رضا (شاه —) شاه قاسمك اولادندن شاه بهاء الدوله‌نك اوغلی اولوب، شعرای ایراندن و ری اهالیسندندر. شو بیت او نکدر:

بروز وصلت از آن خاطر غمین دارم
که دشمنی چو فراق تو درکمین دارم

رضا متأخرین شعراء ایران و هنددن بو اسمله بروجه‌زیر برقاچ ذات کلمشدر:

برنجیسی خوانسارلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

چون کارخان بجانب عشاق روکنند
صد چاك دل بناز نگاهی رفو کنند

— ایکنجیسی (شیخ محمد —) هندستانده بعض مناصبده بولنمش، و ۱۱۴۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

کارما آخر شد وآخر زماکاری نشد
مشت خاك ما غبار کوچهٔ یاری نشد
سالها خون جگر درنای آهو شد گره
مشك شد اما چه حاصل خال رخساری نشد

— اوچنجیسی لاهیجانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیدلان بلا خاری ندارد
که از دامان من تاری ندارد

— دردنجیسی (محمد محسن —) هندستان مثنوی خوانانندن شیخ محمد شجاع دهلوینك اوغلیدر. ادبیات عربیه وفارسیه‌ده ید طولاسی اولوب، فارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. فرخ آبادده متوطن بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

بندهٔ حسن و جمالت بشری نیست که نیست
سجده‌را بردرت افتاده سری نیست که نیست

— بشنجیسی مشهدلی متقی بر ذات اولوب، سیاحت طریقیله هندستانه کیتمش ایدی. شو رباعی اونکدر:

کریان که ناله میکند وقت کری
دانی غرضش چیست ازین نوحه کری
یعنی که کری کری شود عمر توکم
پیمانهٔ عمر پرشود تانکری

— آلتنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

تار و پود بسترش از رنك و بوی کل کمنید
آن بدن یك پیرهن از برك کل نازك ترست

— یدنجیسی (میرزا —) قزوینلی اولوب، شاه عباس ماضینك مقربلرندن ایدی. شو رباعی اونکدر:

آنم که ضعیف وخسته تن می‌آیم
جان بسته بتار پیرهن می‌آیم
مانند غباری که بپیچد برباد
پیچیده بآه خویشتن می‌آیم

— سکزنجیسی قومشلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سرم بعرش رسد گر زمانهٔ بیمهر
بقدر آنچه بخاکم فکند بردارد

— طقوزنجیسی (میر محمد —) هندستانك عظیم آباد شهرندن اولوب، بعده مرشد آبادده ساکن اولمش؛ و ۱۲۱۶ تاریخندن صکره‌جه اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کشتن چه لازمست بدین قهر و کین مرا
از ناز چون نمیکشی ای نازنین مرا

رضا افندی (شیخ مصطفی —) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، بشکطاش تکیه‌سنده پوست نشین اولدیغی حالده، ۱۱۵۹ ده ارتحال ایتمشدر.

« مختصر الولایه » کتابنی ترکجه یه ترجمه وبر نعت شریف نظم ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

یمان بیلدیکمی یخشی آکلادم شمدی
اوزمدن اوزکه جهانده یمان بولندی هیچ

رضا پاشا { جنتمکان سلطان عبدالمجید خان وسلطان عبدالعزیز خان دوری وزراسندن اولوب، صهریت شرفنه نائل اولمش؛ وسکز دفعه سرعسکرلك و درت دفعه دخی بحریه ناظر. لغی ایدوب، ۱۲۹۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

رضا پاشا { (علی —) وزرا وشعرادن اولوب، طرابزونلیدر. مهردارلق ومتسلملك کبی بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، ۱۲٤٤ تاریخنده اصطبل عامره مدیرلکی پایه سیله حلب قائمقاملغنه، وبر سنه صکره رتبهٔ وزارتله حلب والیلکنه نصب اولنه رق، ۱۲٤٦ ده بعض حرکات سرکشانه ده بولنان بغداد والیسی داود پاشایی اخذ وکرفته مأمور اولوب، بومأموریتنده موفق اولمغله، بغداد والیلکنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۵۷ تاریخنده شام والیلکنه نقل اولنه رق، ۱۲٦۱ ده انقصالنی متعاقب شامده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آمد و رفت خیال وصلتك ای سرو قد
کورفز دریا کبی سینه مده ایلر جزر ومد

رضا پاشا { (جزایرلی علی —) جنتمکان سلطان عبدالمجید خان وسلطان عبدالعزیز خان دوری مشیرانندن اولوب، عن اصل جزایرلی ایدی. بلغراد محافظلغی وطرابلس غرب والیلکی کبی مأمو. ریتلرده بولنمش؛ و ۱۲۹۰ دن اولجه وفات ایتمشدر. جزایرك احوالنه دائر مطبوع بر رساله سی واردر.

رضا پاشا { عن اصل ایران شعراسندن تبریزلی بر ذات اولوب، صغر سننده رومه هجرتله، خدمت دولت علیه ده قطع مراتب ایده رك، مصر وبعده حبش والیلکنه تعیین اولنمش؛ ونهایت مکهٔ مکرمه ده اختیار عزلت ایلمش، و ۱۰۳٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زبس که آتش شوق تو مدعا سوزست
عیان نکشت بماهم هنوز مطلب ما

رضا قلی میرزا { نادر شاهك بیوك اوغلی اولوب، ۱۱۵٤ تاریخنده قتل اولنمشدر.

رضائی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمود —) فلبه لی اولوب، بابا چلبی دینمکله مشهوردر. طریق علمیه انتساب ایدوب، بعده طریقت نقشبندیه یه سلوك ایتمش؛ ورستم پاشایه منسوبیتی اولمق حسبیله، مشارالیهك زمان صدارتنده بیوك بر نفوذ واقتدار کسب ایده رك، قپوسی مرجع ارباب مرام اولمش؛ وبر خیلی ثروت وسامان قزانمش ایدی. ۹۸۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ایتمین فلك دلی کرداب حیرتدن خلاص
روزکار اکسیکلکیدر روزکار اکسیکلکی

— ایکنجیسی (عبدالکریم —) بروسه لی اولوب، طریق قضایه سلوك ایله، استانبول وقدس قاضیسی اولمش؛ و ۹۸۵ ده قدسده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آغردی کریه دن چشمم وارلمز کوی جانانه
دریغا آه فرقتده طوتلدم برف و بارانه

رضائی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی کاشانلی اولوب، کتابتله تعیش ایتمکده ایکن، ۹۸۰ ده خراسانه کیدوب، عبدالله خان اوزبکك امریله قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

سینه ام شد چاك چاك از بس که امشب دل طپید
وعدهٔ وصل تو کم از زخم شمشیری نبود

— ایکنجیسی (ری) لی اولوب، شطرنج اوینا. مقده دخی مهارت کامله سی وار ایدی. شو رباعی اونکدر:

ای کرده عبادت ریائی فن خود
آراسته از لباس عصیان تن خود
توقیست بکردنت روا از لعنت
کفتم من و انداختم ازکردن خود

رضوان { جنت قپوسنك محافظه سنه مامور بر ملکك اسمیدر.

رضوان { (محمد حسین) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، لاهوردہ اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آنچه بی روی تو منظور نظر داشته ایم
آستینیست که بردیدهٔ تر داشته ایم

رضوان { بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغنه تابع (غرزان) قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، دجلهیه تابع بهتان نهرینه دوکیلور بر چایك کنارنده وسعردك ۹ بتلیسك دخی ۱۹ ساعت غرب جنوبیسنده واقعدر. — رضوان ناحیه‌سی غرزان قضاسنك جنوب شرق قسمندن عبارت اولوب، شمالاً قضاء مذکوره و موطیکی قضاسیله، شرقاً نفس سعرد قضاسیله جنوباً وغرباً دخی دیاربکر ولایتیله محدوددر. اهالیسی ترك، کرد، ارمنی، سریانی، کلدانی ویزیدیدن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. مقدار قرا واهالیسی حقنده معلوماته دسترس اولنه‌مدی. هواسی یازین صیجاقدر. محصولاتی بغدای، آرپه، نخود، مرجمك وسائر حبوباتله پاموقدن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر.

رضوی { صحابیاتدن بر خاتون اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی.

رضوی { مدینهٔ منوره ایله ینبع آره‌سنده بر طاغدر.

رضی { ایران شعراسندن بروجه‌زیر سکز ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (رضی الدین لالا) غزنه‌لی اولوب، مشاهیر اتقیا وصلحادندر. طریق صوفیونه منسوب اولوب، شیخ نجم‌الدین کبری مریدانندن ایدی. مشهور حکیم سنائینك عم‌زاده‌سیدر. ۶۴۳ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

هم جان بهزار دل گرفتار توهست
هم دل بهزار جان خریدار توهست
اندر طلبت نه خواب دارد نه قرار
هرگش‌که درآرزوی دیدار توهست

— ایکنجیسی (رضی الدین نیشابوری) مشاهیر علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه بر چوق طلبه اجتماع ایدردی. ماوراء النهر والیسی طماجی مدح ایتمشدر. وفاتی ۵۹۸ ده واقع اولمشدر. فقهه دائر «محیط» عنوانیله بر تألیف مقبولی واردر. شو بیت اونکدر:

همیشه چشم من ماندست اندر تاب روی تو
ازآن درپیش خورشیدش همی دارم‌که نم دارد

— اوچنجیسی (آقا ـ) اصفهانلی اولوب، هندستانه دخی سیر وسیاحت ایتمش، وعودتنده ۱۰۲۴ تاریخنده وفات ایلمشدر. شو بیت اونکدر:

در فراق تو خیالیست تن بیجانم
که چو فانوس بخریك نفس میگردد

— دردنجیسی خراسانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بمجلس آمدی خون دردل مینا بجوش آمد
قدح برکف گرفتی نشئهٔ صهبا بجوش آمد

— بشنجیسی (سید مرتضی ـ) شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

هرچه مابیداد میپنداشتیم آن داد بود
خصمیٔ افلاك باما سببیٔ اوستاد بود

— آلتنجیسی (قم) لی اولوب، شو بیت اونکدر:

هرکه چون تیغ مدارش کجی و خونریزیست
خلق عالم همه گویند که جوهر دارد

— یدنجیسی همدان قربنده‌کی (ارتیمان) سادات‌ندن وشاه عباس ماضی میرزالرندندر. شو رباعی اونکدر:

هر چند که عیش وکامرانی داری
محبوب نه ئی و نی جوانی داری
نی درجگر آهی و نه آبی درچشم
خاکت برسر چه زندگانی داری

— سکزنجیسی (رضی الدین علی) بابر شاه عصری شعراسندن اولوب، فارسی وترکی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

باخیالش سرعتی درمنظر جان خلوتست
نیست جزجان محرمی آن نیز بردرباش کو

رضی { (شیخ نجم الدین بن حسن) مشاهیر نحویوندن اولوب، استرابادلیدر. ابن حاجبك «کافیه» و «شافیه» سنی شرح ایتمش، و ۶۸۶ ده وفات ایلمشدر.

رضی { اندلس دولت امویه‌سنك مؤسسی اولان عبدالرحمن بن هشامك مخلصیدر.

رضی الدین رحبی { (ابو الحجاج یوسف بن حیدره) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، پدری رحبه‌لی اولدیغی حالده، کندیسی ۵۳۴ تاریخنده جزیرهٔ ابن عمرده طوغمش؛ وبرمدت اورادە ونصیبین ورحبه‌ده اقامتله، بعده بغداد ومصره سفر ایده‌رك، فن طبی تحصیل ایتدکدن صکره، ۵۵۵ تاریخنده کحاللقده شهرتی اولان پدریله برابر دمشقه واصل اولوب، اورادە ساکن اولمش؛ وملوك ایوبیه‌دن مشهور صلاح

الدینه انتسابله ، دمشق بیمارستانی طبابتنه نصب، و کندیسنه مخصصات کافیه تعیین اولنه‌رق، بقیهٔ عمرینی بو وظائفیله وفن طبك تدریسیله کچیروب، برچوق اطبا یتیشدیرمشدر . ۶۳۱ تاریخنده وفات ایدوب، جبل قاسیونده دفن اولنمشدر . بقراطك «کتاب الفصول» ینه ابن الطیبك یازمش اولدیغی شرح او- زرینه بر «تهذیب» ی اولوب ، حنینك «کتاب المسائل» نی دخی اختصار ایتمش ایسه‌ده ، اکمالنه موفق اولهمامشدر. اوغلی (شرف‌الدین بن الرحبی) دخی طبده شهرت بولمشدر .

رضی الدین شاطبی { مشاهیر علمادن و مؤلفیندن اولوب، ۶۸۴ ده وفات ایتمشدر .

رضی الدین غازی { مفسرینـدن اولوب، مشکلات قرآنه دائر «الافصح» عنوانلی کتابك مؤلفیدر .

رضیه { (سلطان —) ملوك غوریه‌نك اون برنجیسی اولوب، شمس‌الدین التمشك قیزیدر . پدری کندیسنی اولاد ذکورینه ترجیح ایدوب، سلطنته اونلردن احرا اولدیغنی سویلرمش؛ حتی بعض سفرلرنده دهلیده کندیسنی قائممقام برا- قمشیدی . التمشدن صکره ۶۳۳ ده تخته جلوس ایدن برادری فیروز شاهدن صکره صاحبهٔ ترجمه‌اقعاد ایدلمشدر . رضیه ارکك قیافتنده، و یالکز یوزنده نقاب اولدیغی حالده، دیوانه ریاست ایدوب، امور دولتی رؤیت ایدر، وآته بینوب، سفره دخی کیدر ایدی . ۶۳۷ تاریخنده سرهند حاکمی (التونیه) عصیان ایده‌رك، عسکر دخی بونك طرفنه دونمکله، رضیه سلطان اسارتله کرفتار اولوب، اوچ آی حبس، و بعده (التونیه) طرفندن تزوج ودهلی اوزرینه اولان هجومنده برلکده سوق اولنمش ایدی . آلتونیه رضیه‌نك برادری بهرامشاه طرفندن مغلوب اولمغله ، فرارنده رضیه ایله برابر بعض هندولر طرفندن قتل اولنمشلردر .

رضیه { اندلس ملوك امویه‌سندن عبدالرحمن ثالثك برجاریهٔ معتقه‌سی اولوب، نظم کلام وحسن سلیقه‌ده‌کی مهارت فوق العاده‌سیله شهرت بولمش ایدی . مشارالیه عبدالرحمانك وفاتندن صکره ممالك شرقیه‌یه سیاحت ایدوب، اکتساب صیت وشهرت ایتمشدی .

رعبان { حلب ایله سمیساط آره‌سنده وفرات قربنده برقصبه اولوب، ۱۶ تا- ریخنده ابوعبیده بن الجراح جانبندن کوندریلن عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ و ۳۴۰ تاریخنده زلزله‌دن خراب اولوب، سیف الدوله جا- نبندن مأمور ابو فراس حمدان طرفندن ۳۷ کونده اعمار ایدلمش ایدی . ثمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر .

رعله { (بنت مضاض الجرهمیه) حضرت اسمٰعیل (عم) ك ارض حجازده نسل عربدن تزوج ایلمش اولدیغی زوجه‌سیدر. حضرت مشارالیهدن اون ایکی ارکك اولاد دنیایه کتیر- مشدی.

رعناء { بصره شهرینه ویریلن صفت اولوب، (البصرة الرعناء) دیرلر.

رعنا افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، نوره‌قوبلیدر. محمد علی وابراهیم پاشالر زمانننده برمدت مصرده بعض مناصبده بولنوب، بعده مملکتنه عودتله، ایکی سنه قدر مفلوج قالدقدن صکره، ۱۲۴۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. طریقت بکتاشیه‌یه منسوب اولوب، متصو- فانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

اطلبوا العلم ولو بالصینی تصدیق ایلیان
علمه غایت ویرمیوب همواره جستجوده‌در

رعین { یمنك (یریم) جهتنده مشهور بر قله وبر ناحیه‌نك اسمی ایدی.

رعیه { (السحیمی) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه دری اوزرینه محرر برنامهٔ سعادت تحریریله اسلامه دعوت ایتمش، و رعیه بودری ایله قووه‌سنی یامه- لیوب، شرف اسلامله مشرف اولان قیزی بو جرأتدن باشنه بر بلا کله‌جکنی اخطار ایلمش ایدی. بعده جانب رسول الله (صلعم)دن ارسال بیوریلان برمقدار آتلی طرفندن مالی واوغلی اخذ اولنوب، کندیسی چبلاق قاچمش؛ ونزد حضرت نبویه‌کلوب،

شرف اسلامله مشرف اولمجه، اوغلی کندیسنه تسلیم اولنمش ایدی .

رغا (Rega) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده بر نهردر، که (کوسلین) سنجاغنده نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، ابتدا غرب جنوبی یه، بعده غربه وغرب شمالی یه ونهایت شماله طوغری آقه‌رق، ۱۸۸ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بالطیق دکیزینه دوکیلور. آغزی مسدود اولوب، سیر سفائله صالح دکلسه‌ده، ۱۲۰ کیلومتره‌لکی سال یوزدیرمکه وکراسته ایندیرمکه صالحدر.

رغلا (Regla) آمریقاده اسپانیایه تابع (قوبه) جزیره‌سی کبیره‌سنك (هاوانه) ایالتنده و هاوانه لیمانك شرق جهتنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر .

رغولوس (Regulus) روما سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۲۶۷ و ۲۵۶ تاریخلرنده ایکی دفعه قونسولسلق ایتمش؛ و ایکنجی قونسولسلغنده سیچلیه وآفریقاده قارتاجلیلرله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش ایسه‌ده، مصالحه عقدی مذاکراتنده ایکن، (اکسانتیپ) اسمنده لاکدمونیالی برکوکللی طرفندن تونسده مغلوب واسیر اولوب، ۲۵۰ تاریخنده مبادله‌ٔ اسرا تکلیفنی تبلیغ ایتمك اوزره، سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، رومایه وصولنده، بوتکلیفی ایراد ایده‌جك یرده، رومالیلری حربه واخذ انتقامه تشویق ایله، ویردیکی سوز اوزرینه، کندیسی قرتاجه عودت ایدوب، روایته کوره دهشتلی اشکنجه‌لر آلتنده جان ویرمشدر. بومرد جسورك بو حرکتی برچوق ادبا طرفندن هائله صورتنده نظم وترتیب اولنمشدر .

رغیبات (یاخود رغیبه (Réguibat) صحرای کبیرك منتهای غربنده و (ساقیة الحمرا) نهرینك جنوبنده ساکن بیوك برقبیله اولوب، مملکتلری شمالاً (تکنه)، غرباً (لاروسین)، جنوباً ولد دلیم بلادیله، شرقاً دخی چول ایله محدوددر .

رفاعه صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (رفاعه بن اوس الانصاری) که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن ثابت الانصاری) که «ولیس البر بأن تأتوا البیوت من ظهورها» آیت کریمه‌سنك سبب نزولی اولمشدر. — (ابو معاذ رفاعه بن رافع الخزرجی الزرقی) که اعیان انصاردن اولوب، عقبه بیعتنده و اکثر غزواتده حاضر بولنمش، ونمازه متعلق برحدیث شریف روایت ایتمشدر. بعده جمل و صفین محاربه‌لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — (رفاعه بن زنباره). — (رفاعه بن زید الانصاری الاوسی) که بنو ابیرق بونك طعامنی وسلاحنی چالمش اولغله، نزد حضرت نبویه واروب، اشتکا ایتدیکنده «انا انزلنا الیك الکتاب بالحق لتحکم بین الناس الخ» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر. — (رفاعه بن زید الضبیبی) که خیبر غزاسندن اول جانب حضرت پیغمبری یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش، و برنامهٔ سعادتله قومی نزدینه دونوب، اونلری ده دین اسلامه ادخال ایتمش ایدی. فخر کائنات (صلعم) افندمزه (مدعم) اسمنده سیاه برکوله اهدا ایتمشدی، که بوکوله خیبر محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن سموال القرظی) که ازواج مطهرهٔ حضرت نبویدن صفیه بنت حیی حضرتلرینك دایسی اولوب، عهد رسول الله (صلعم) ده زوجه‌سی طلاق ثلثه ایله تطلیق ایدن بو ذاتدر. — (ابولبابه رفاعه بن عبد المنذر الانصاری) که عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنمش، و بدر غزاسنه دخی کیتمش ایسه‌ده، فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنی مدینه‌نك محافظه‌سنه مأمور ایده‌رك، اعاده بیورمش؛ وغزانك ثوابندن محروم قالمامق ایچون، جانب نبویلرندن آتلق اوزره، کندیسندن بر اوق آلمشلر ایدی. — (ابو خزامه رفاعه بن عرابة الجهنی) که اهل حجازدن معدود اولوب، عطاء بن یسار کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ابن ابی الولید رفاعه بن عمرو الخزرجی السالمی) که انصاردن اولوب، عقبه و بدر غزالرنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن قرظه القرظی) که برروایتده (رفاعه بن سموال) ك عینیدر. — (رفاعه بن مبشر بن الحارث الانصاری الظفری) که پدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (رفاعه بن مسروح یاخود بن

مشمرخ الاسدی) که خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن وقش الانصاری الاشهلی) که پك مسن اولدیغی حالده برادری ثابتله برابر احد وقعه‌سنده و هنوز اسلامه کلهمش اولان خالد بن ولید یدیله شهید اولمشدر. — (ابو رمثه رفاعه بن یثربی التیمی) که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، برحدیث شریفك راویسیدر. — صحابیات وانصاریاندن دخی (رفاعه بنت ثابت) اسمنده برخاتون اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن حاتونلردندر.

رفاعی { یاخود ابن الرفاعی (السید ابوالسعبا احمد بن ابی الحسن علی) مشاهیر اولیاء اللهدن وپیران طریقتندن اولوب، بصره ایله واسط آره‌سنده واقع بطایح ناحیه‌سنك (ام عبیده) قریه‌سنده تولد ایتمشدر. شافعی المذهب اولوب، فقه شافعیده یدطولاسی و طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. طریقت رفاعیه بوذاته منسوبدر. زهد وعبادتی و اخلاق حمیده‌سیله کراماتی حقنده بعض نوادر منقولدر. ۵۷۵ تاریخنده ۷۰ یاشنده ارتحال ایدوب، قریهٔ مذکوره‌ده اولان قبری زیارتگاه انامدر. اولادی قالمیوب، برادرینك اولاد و احفادی قالمشدر. شو برایکی بیت انفاس مبارکه‌سندن اولمق اوزره منقولدر:

اذا جن لیلی هام قلبی بذکرکم
انوح کما ناح الحمام المطوق
وفوق سحاب یمطر الهم والاسی
وتحتی بحار بالاسی تتدفق الخ

رفاهیه { ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغنده وسنجاغك جهت غربیه‌سنده برقضا اولوب، مرکزی اولان (کرجانس) قصبه‌سی ارزنجانك ۱۵ ساعت غربنده واقعدر. کرش، کرر، ملك شرف، مع قصبه چقور، زوکر و الب کندی اسملریله ۶ ناحیه و ۱۷۶ قریه‌یی حاوی اولوب، ۲۲۴۵۶ اهالیسی واردر. اراضیسی چارداق طاغنك غرب اتکلرندن عبارت اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده‌در. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله جویز، قاؤن، قارپوز، شلغم، لفنه، چریش، لازوت و سائره‌دن عبارتدر. معمولات محلیه‌سی عادی شال ایله کلیم، سجاده و چوراب کبی شیلره منحصردر. درون قضاده ۵۱ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۳۲ صبیان مکتبی، ۲ خان، ۲۵ دکان، ۲ فرون و ۲۵ دکرمن موجوددر.

رَفَح { سوریه ایله مصر حدودنده و غزه‌نك ۱۸ میل جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب، زمان قدیمده (رافیا Raphia) اسمیله مشهور اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معمور ایدی. میلاددن ۲۱۷ سنه اول بوموقعده دردنجی بطلیوس بیوك انطیوخسی مغلوب ایدوب، سوریه وفلسطینی ضبط ایتمشیدی. یاقوت حموی بوقصبه‌نك خرسزلریله وکلبلرینك دخی شرارتیله مشهور اولدیغنی بیان ایدیور.

رفرف { حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی معراجه رفع ایدن جسمی لطیف بر حیواندر.

رفعت افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن درت ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (چلبی —) دور سلطان سلیم خان ثالثده قونیه‌ده بولنان چلبی محمد امین افندینك اوغلی اولوب، ۱۲۱۲ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غنیدر عشقله کوکلم سور محبوب رعنایی
تعجب ایله رفعت غنالر مشربشدندر

— ایکنجیسی (ابو بکر —) عن اصل قریملی اولوب، بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش؛ و ۱۲۴۶ تاریخنده اسبق بغداد والیسی نجیب پاشانك صره‌همایون امینلکنده معیتنده جانب حجازه کیدوب، بعد الحج مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. ایکی دفعه مالیه ناظرلغی ایتمش اولان موسی صفوتی پاشانك پدریدر. مطبوع دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کلکل اولیحق مجلس صهبا ده رخ یار
ای بلبل دل سن ده برآز نغمه‌سرا اول

— اوچنجیسی (الحاج حسین —) بروسه‌لی اولوب، ۱۲۰۹ ده طوغمش؛ و مکتب خواجه‌لغی وخط ثلث معلمکی ایله اسرار اوقات ایتمشدر. مرتب دیوانی وارتفاعه دائر «خلاصة الارتفاع» عنوانیله بر رساله‌سی واردر. شو مطلع اونکدر:

سحرلر دائما وقت صفای اهل عرفاندر
سحرلر وقت رحمتدر سحرلر وقت احساندر

— دردنجیسی (خلیل —) ۱۲۴۳ ده در.

سعادتده طوغوب، مالیه‌ده مستخدم بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

غبار کینه‌دن مرآت قلبك صاف قیل رفعت
بو چرکاب فنا‌ده قورتارمز دیرسك کربای

رفعت بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (علی —) میرآخور اول حسن بكك اوغلی اولوب، سلاحشوران خاصه سلکنه سلوك ایتمش، و بعده احتساب مأموریتیله مناسترە کیدوب، ۱۲۴۳ تاریخنده اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بونجه دملر ایدی کیم رفعتك کوسمشدی اویار
هله اول آفتله الفمز تازه‌لدك

— ایکنجیسی (خلیل ابراهیم —) اسکجه‌لی میر عالم مصطفی آغانك اوغلی اولوب، طریق تدریسه سلوك ایله، خواص رفیعه مولویتنده ایکن، ۱۲۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. ۱۲۵۰ تاریخنده وقوع بولان سور همایونی مصور «کاشن خرمی» عنوانلی برمنظومه‌سی و «عین ظفر» عنوانیله بردیوانی وار. در. شو مطلع اونکدر:

جانه تیر کاندر غمزه‌ك
نیزه‌دار جهاندر غمزه‌ك

— اوچنجیسی (عبدالرحمن —) حصن منصورلی اولوب، ۱۲۲۳ ده طوغمش؛ وطریقت بکتاشیه‌یه انتساب ایتمش ایدی. شو مطلع اونکدر:

قاشك کوزك که شرطله تیر وکمانلیدر
طوت کیم اوسهمه سینهٔ عاشق نشانلیدر

رفعت پاشا { [«خلیل رفعت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رفعت پاشا { متأخرین وزرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان عبد المجیدخان دورنده برقاچ دفعه مالیه ناظرلغی ایتمشدر. ثروتیله مشهور اولوب، برقاچ سنه اول وفات ایدن رؤف پاشانك پدریدر.

رفعتی { (میرزا ابراهیم —) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشدی. کشمیرك وصفنده سوه یلدیکی شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

چنان لطیف زمینی که همچو دانهٔ در
درو چو قطرهٔ افتد بغلطد از تدویر

رفقی { (شیخ محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، قره دکیز سواحلندن اولدیغی حالده، ۱۲۲۸ ده درسعادته ورودله، برمدت سلطان احمد مدرسه‌سنده حجره‌کزین اولدقدن صکره، سلیمیه درکاهی شیخی علی بهجت افندیدن ابابه آلهرق، بعده اون قپانی جوارنده کائن احمد بخاری تکیه‌سی پوست نشینی اولمش ایدی. فارسیده ید طولاسی اولوب، لسان مذکوری تعلیم ایدردی. درویشانه اشعاری واردر. شو مطلع اوچله‌دندر:

عرش وکرسیدن کنش کاشانه کیم کوکلدر اول
تختکاه کشور جانانه کیم کوکلدر اول

رفنیه { جمسه مضاف برقصبه وناحیه اولدیغنی یاقوی حموی بیان ایدیور.

رفوجیو { (Refugio) مکسیقه‌ده (زاقاتقاس) ایالتنك (ویلانوئوه) سنجاغنده برقصبه اولوب، جوارلریله برابر ۷۷۰۰ اهالیسی واردر.

رفیده { صحابیاتدن وانصاریاتدن برخانون اولوب، مجروحلره باقمق اوزره، غزا لره کیدردی.

رفیع { (ابو العالیه الریاحی) صحبتنده اختلاف اولوب، صحابه‌دن وتابعیندن عد ایدنلر واردر.

رفیع { (ایران شعراسندن بروجه‌زیر ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (رفیع الدین مسعود) اصفهان مضافاتندن الیوم (عباس آباد) دیمکله معروف لبنان قصبه‌سندن اولوب، کمال الدین اسماعیلك اقراندن ایدی. شو قطعه اونکدر:

نسیم لطف تو بی منت چن هر روز
بدست باد صبا دستهای ریحان داد
حسود را زنهیب سنان تو ایزد
چو زاف پرخم تو خاطر پریشان داد

— ایکنجیسی (مرزبان شیرازی) بر روایتده حنظله وابو سلیك معاصرلرندن و دیکر بر روایتده آل سلجوق دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

چرا ز صحبت مرغان نفور شد سیمرغ
خروس را نتوانست دید با افسر

رفیع { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (سر اطبا کاتب زاده محمد — افندی) استانبوللی اولوب، ۱۱۲۶ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ وغلطه وبروسه مولویتلرنده بولندقدن صکره، مکه پایه‌سنی بالاحراز، ۱۱۷۲ تاریخنده رئیس الاطبا اولمغله برابر، استانبول قاضیلغنه وبعده آناطولی و روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع بر نعت شریفندندر:

بو شب خورشید اورنك رسالت کلدی دنیایه
محمد مصطفانك نوری صالدی عالمه سایه

— ایکنجیسی (الحاج احمد — افندی) استانبوللی اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ و سلطان احمد خان غازی ایله سلطان محمود خان اول زمانلرنده مصاحب شهریاری بولنوب، بعده ادرنه‌یه نفی اولنمش؛ وارسال وتقدیم ایلدیکی برشرق عفوینه سبب اولوب، اوغلی شعرادن خواجه نشئت افندی ایله برابر جانب حجازه عزیمتله، ایفای فریضهٔ حج ایتدکدن صکره، عودتنده ینه مصاحبت شهریاری شرفنه نائل اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

مسکندن دور ایدوب غربتده سرگردان ایدن
قسمتمی طالعم می یوقسه جانا سن میسك

— اوچنجیسی (دلی رفیع) دیمکله شهیر اولوب، عن‌اصل دیاربکرلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمیه دخول ایدوب، قطع مراتب ایده‌رك، مصر قاضیسی اولمش؛ و ۱۲۳۱ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

اول طفل لازه‌ارف دیوب ایتدی نکاه کرم
یوزی صفوق رقیب طربزان باباسیدر
ابریق می که ساغرك امکلی مادری
پیر مغانده ساقیلرك سود باباسیدر

— دردنجیسی (محمد — افندی) اسیری‌زاده اسماعیل افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۶۸ ده طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۲۰ ده غلطه و ۱۲۳۰ ده مصر و ۱۲۳۱ ده مکهٔ مکرمه مولویتنه نائل اولمغله‌رق، ۱۲۳۳ ده استانبول قاضیسی اولمش؛ و ۱۲۳۴ ده وفات ایتمشدر. سلیمیه درکاهی جوارنده مدفوندر. شو مطلع اونکدر:

قیل تبسم لبك ای عنچهٔ خندان کوستر
نیجه اولور شعشعهٔ مهر سلیمان کوستر

— بشنجیسی ینه قضاتدن اولوب، پدری قاشجی اولمق جهتیله، (کالایی) لقبیله شهرت بولمشدر. استانبوللیدر. ۱۲۳۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت برساعتجی چراغی حقنده سویلمش اولدیغی برغزلندندر:

شمس حسن عقرب زلفنده عالم مشتری
کار وصلی چیقمده ساعت بساعت رایحه

رفیعا ایران متأخرین شعراسندن درویش مشربلی برآدم ایدی. شو بیت اونکدر:

درکعبه اکر باده خوری جرم ندارد
اندیشه مکن صاحب این خانه بزرکست

رفیع الدرجات دهلی حکمدارلرندن اولوب، رفیع‌الشانك اوغلی و بهادر شاهك تورونیدر. ۱۱۳۱ تاریخنده، فرخ سیرك اسقاطی اوزرینه، سادات طرفندن دهلی تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره وفات ایتمشدر.

رفیع الدین هندستانده اکبر شاه زمانندن یتیشن شعرادن اولوب، اون بش بیك بیتی حاوی دیوانی واردر، که ۱۰۱۰ تاریخنده اکمال اولنمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

رفیع الدین ایران شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی کرمانلی اولوب، شوقطعه اونکدر:

با چرخ ستیزه با فلك جنك مکن
وز زخم زمانه ناله چون چنك مکن
در خاك زر ودر آب دریا کوهر
ضایع نکذارند تو دل تنك مکن

— ایکنجیسی اصفهان مضافاتندن (لبنان) قریه‌سندندر. [« رفیع » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رفیع الدین جیلی (ابو حامد عبدالعزیز بن عبدالواحد) مشاهیر اطبا وحکمای اسلامدن اولوب، کیلان خطه‌سنك (فیلان) قصبه‌سندن ایدی. فقهده دخی ید طولی اولوب، دمشقده علوم فقهیه وحکمیه تدریسیله مشغول بولنمش؛ و بعده بعلبك قاضیسی اولوب، ملك صالح عمادالدین اسماعیل دمشقی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی قاضی القضاة نصب ایتمش؛ و برخیلی مدت کمال اقبالده بولندقدن صکره، جهلای اهالینك کیندیسنك اعتقادسزلغندن شکایتلری اوزرینه، ٦٤١

تاریخنده ینه ملك صالحك امریله قتل اولنمشدر. ابن سینانك «اشارات» و «تنبیهات» نی شرح ایتمش؛ و «قانون» ك کلیات قسمنی اختصار ایلمشدر. حدیثه متعلق «کتاب جمع ما فی الاسانید من حدیث النبی» عنوانیله برتألیفی دخی واردر.

رفیع الشان { هندستان ملوکندن بهادر شاهك اوغلی اولوب، برادری جهاندارشاهله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. [«بهادر شاه» و «جهاندار شاه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رفیع خان باذل { (میرزا —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، قرق بیك بیتی حاوی اولان مشهور «حملهٔ حیدری» منظومه‌سنك صاحبیدر. جعفر سوند مشهدی نسلندن اولوب، دهلیده طوغمش؛ وشاه عالمکیرك زماننده خیلی وقت (کوالیار) قلعه‌سنك محافظی بولنمش ایدی. ۱۱۲۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر.

رفیعی { قدمای شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی عن‌اصل آماسیه‌لی اولوب، شعر وکتابتده وحسن خطده مهارتی اولمغله، سلطان سلیم خان اول زمانده مرتبه‌سی اعلا اولنمش، وکمال پاشازاده ایله صحبت ومشاعره ایتمشدی. بعده کوزلرینه عما طاری اولمشدی.

— ایکنجیسی (طوپال رفیعی) دینمکله متعارف اولوب، چورلیلیدر. طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض نیابتلرده بولنمش؛ و ۹۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چوفدن اولوردم یولکده شهسوارم خاکسار
قورقرم کیم چوق کوروب آنی کوترمز روزکار

رفیعی { ایران شعراسندن کاشانلی (میرحیدر معمایی) نك مخلصیدر. [«حیدر معمایی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] شو بیت اونکدر:

مرا شد سوده لبها بس‌که شبها بردرش سودم
نمیدانم که شبها می نهد لبها برآن لبها

رفیق { فرس متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، «آتشکده» صاحبی آذرك معاصر ومحبی ایدی. شو بیت اونکدر:

کجاست آن‌که پیامی زدلستان برساند
کجاست آن که بجسم فسرده‌جان برساند

— ایکنجیسی هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بادوست دشمنی و بدشمن تو دوستی
ای‌وای برکسی‌که بود دوستدار تو

رفیق { (محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، مغنیساده ۱۲۰۱ تاریخنده طوغمش، وبروسه‌ده امرار ایام ایدوب، ۱۲۴۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تسلیت بخش اولماز دردینه پند زاهدان
برغمه اونمرادی دل بولماز اصلا شهدی

رفیقی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل (آمل) لی اولدیغی حالده، جانب حجازه عزیمتله، ایفای حجدن صکره، هندستانه کیده‌رك، اکبر آباددده اقامت ایتمش، واکبر شاهه انتساب ایلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

زخم شمشیر صفای تو بمرهم بستم
تا ازو چاشنئ درد تو بیرون نرود

رقاد { (ابن ربیعة العقیلی) صحابه‌دن اولوب، تابعیندن یعلی بن الاشدق کندیسیله کوریشمش اولدیغنی بیانله، کندیسندن روایت ایتمشدر.

رَقّاده { افریقیه‌ده قیروانلدن درت میلك مسافه‌ده برقصبه اولوب، بنی اغلب ملوکندن ابراهیم بن احمد طرفندن ۲۶۳ تاریخنده تأسیس، وجیادت هواسی حسبیله پایتخت اتخاذ اولنمش ایدی. بنی اغلب دولتنه ختام ویرن عبیدالله مهدی دخی ۳۰۸ تاریخنه‌دك بوقصبه‌یی پایتخت اتخاذ ایدوب، بعده تختنی مهدیه‌یه نقل ایتمکله، رقاده تدریجاً اهالیدن خالی قالوب، خراب اولمش، ویالکز باغ وباغچه‌لری قالمش ایدی.

رقارد { (Réarède) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت حکمدارلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، (قتولیك) لقبیله ملقب اولان برنجیسی ۵۸۶ تاریخ میلادیسندن ۶۰۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ وتولده (یاخود طلیطله)

شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمش ایدی . رسما قتولیکلکی قبول والتزام ایله ، آریوسك مذهبنه تابع بولنانلری تکفیر ایتدیره‌رك ، تعقیب ایلمشدر . — ایکنجیسی (سیسبوت) ك اوغلی وخلفی اولوب، ٦٢٠ تاریخنده یالکز برقاچ آی حکومت سورمشدر.

رقاع (یاخود ذات الرقاع) مدینهٔ منوره‌دن ۳ میل مسافه‌ده واقع برموضع او. لوب ، هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بوبحلده قریشه قارشی غزا بیورمشلردر .

رقامیه (مادام — (Mme Récamier) فرانسه‌نك حسن وآنده وادبیاتده‌شهرت قزانمش قادینلرندن اولوب، ۱۷۷۷ده لیونده طوغمش، و ۱۸٤۸ ده وفات ایتمشدر. خانه‌سی شاتوبریان کبی مشاهیر ادبا وکبار سیاسیونك مجمعی ایدی . مادام استائل ایله محبتی ومخابره‌سی وارایدی. برچوق خاطره‌لر یازمش ایسه‌ده، وفاتنك تقربنده احراقنی امر ایتمشدی . یالکز بعض مکتوبلری جمع و نشر اولنمشدر .

رقاناتی (Recanati) ایتالیانك (ماچراته) ایالت وقضاسنده وماچراته‌نك ۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٤۳٤۰ اهالیسی واردر .

رَقّتان رقه ایله رافقه شهرلرینه مشترکاً ویریلن اسمدر .

رقوبل اندلسده (شنت مریه) ایله (سریته) آره‌سنده (یعنی پورتیکیزده) بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

رَقّه حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۲۲۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق فراتك ساحل شرقیسنده و (بلیخ) نهری منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ، ۸۰۰۰ اهالیسی واردر . اصل رقه فراتك غربی ساحلنده اولوب، شمدیکی رقه‌نك یرینه (رافقه) شهری بونیوردی . رقه پك اسکی اولوب ، (نیکفوریون) اسمیله بیوك اسکندر طرفندن تأسیس ایدلمش، و بعده (قالینیقون) و (قسطنطینوپولیس) دخی تسمیه اولنمش ایدی . ۱۷ نجی سنهٔ هجریه‌ده سعد ابن وقاص حضرتلری طرفندن کوندریلن جزیره فاتحی عیاض بن‌غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمشدر. برآره‌لق هارون الرشید طرفندن مقر اتخاذ اولنه‌رق ، خلیفهٔ مشارالیهك پادیرمش اولدیغی سرایك خرابه‌لری الیوم موجوددر. شمدیکی رقه‌یه (رقة البیضا) وقارشیسنده یعنی فراتك ساحل غربیسنده بولنانه (رقة واسط) و رقه‌دن بر فرسخ آشاغیده بولنان و باغ و باغچه‌سی چوق اولان بیوك بر قریه‌یه دخی (رقة السودا) دیرلردی . اوائل دور اسلامده رقه معمور ومشهور برشهر اولوب، علما وسائره‌دن برچوق مشاهیرك منسقط رأسی بولنمشدر . — رقه قضاسی شمالاً اورفه سنجاغی و منبج قضاسی ایله، شرقاً و جنوباً زور سنجاغیله، غرباً دخی باب قضاسیله محاط ومحدود اولوب، مقدما زور سنجاغنه ملحق ایدی . یالکز بر ایکی قریه‌سی اولوب، تقریباً ۷۰۰۰۰ نفوسه بالغ اولان اهالیسنك قسم کلیسی بدوی وخیمه‌نشیندر. اراضیسی دوز اولوب ، مرعالرله مستوردر . کوزل رایحه‌لی اوتلری چوقدر. فرات وادیسی بونجه خرما وتمرهندی ایله بیاض دوت آغاجلری دخی چوقدر. قیون، کچی و دوه‌لریله عرب جنسنه منسوب آتلری دخی چوقدر. محصولات ارضیه‌سی بغدای وآرپه‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه آنجق کفایت ایدر. فرات ایرماغیله بوکا تابع (بلیخ) نهری بوقضایی شق وسق ایدر .

رقه (Reka) آوستریانك خرواتستان واسلاوونیا ایالتنده بر نهردر ، که (قارست) طاغندن نبعانله، فیومه اسکله‌سنك شرق طرفنده واقع (قوآرنرو) کورفزینه دوکیلور . جریانی پك سرعتلیدر .

رقه‌لر آرناؤدلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنه تابع ایکی ناحیه اولوب ، بر قضا صورتنده اداره اولنمقده‌در. بوقضا شار طاغنك شرق جهتنده جریان ودبره قربنده درینه انصباب ایدن (رادیقه) نهرینك وادیسندن عبارت اولوب، شمالاً پرزرین سنجاغیله، شرقاً مناستر سنجاغنك قره چوه قضاسیله، جنوباً نفس دبره، غرباً دخی دبرهٔ زیر قضالریله محاط و محدوددر . قضا ٤٤ قریه‌دن مرکب اولوب ، مرکزی (زرتانیجه) قریه‌سیدر . اهالیسی ۲۰۰۰۰ رادەلرنده اولوب، یالکز ۷۰۰ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. هوای

معتدل ومحصولاتی حبوبات وائمار مختلفه‌دن عبارتدر. درون قضاده ٦ جامع ، ٦ مكتب ، ٢ كليسا ، ٨ دكان، ٢ فرون، ٥ خان و١٧ دكرمن موجوددر.

رقیقه { (الثقفیه) صحابیاتدن بر خاتون او- لوب، قیزی (بنت رقیقه) کندیسندن روایت ایتمشدر. — (رقیقه بنت صیفی بن هاشم بن عبد مناف) دخی بعض محدثین طرفندن صحابیات صره‌سنده ذکر اولنمش ایسه‌ده، کندیسی فخر کائنات (صلعم) افندمزك پدری عبداللهك عم‌زاده‌سی اولوب، صباوت نبویلری زمانینده وفات ایتمشدر. (صاحبة الرؤیا) دینمکله معروفه‌در.

رَقیم { قرآن کریمده اصحاب کهف ذکری صره‌سنده (اصحاب الکهف والرقیم) بیورلدیغندن، مفسرین بو (رقیم) اسمی حقنده اختلاف ایدوب، اقوای احتمالاته کوره مغاره‌نك بولندیغی طاغك اسمیدر. بلقاء قربنده بواسمله برمحل بولندیغندن، اصحاب کهف مغاره‌سنك اوراده بولنمش اولدیغی زعم اولنمش ایسه‌ده، اصحاب کهفك (افسوس) شهر قدیمندن یعنی آیاصلوغدن اولدقلری مروی او- لوب، مغاره‌نك دخی اوجواردہ بولنمش اولمسی لازم کلیر.

رقیم { (ابو ثابت — بن ثابت الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، طائف غزاسنده شهید اولمشدر.

رُقیه { حضرت رسول الله (صلعم) اقندمزله حضرت خدیجة الکبری (رضها) نك ایکنجی کریمه‌سی و حضرت عثمان (رضه) ك ایلك زوجه‌سیدر. اقوای روایاته کوره حضرت زینب (رضها) دن کوچك وحضرت ام کلثوم ایله حضرت فاطمه (رضهما) دن بیوك ایدی. حضرت رقیه ایله حضرت ام کلثوم ابتدا ابولهبك اوغللری عتبه وعتیبه یه نشانلانمشلر دیسه‌ده، «تبت یدا ابی لهب» آیت کریمه- سنك نزولی اوزرینه، ابولهب ایله زوجه‌سی اوغللرینی حضرت محمد (صلعم) افندمزك قیزلرینی آلمقدن واز کچیرمشلردی. بونك اوزرینه رقیه حضرت عثمان (رضه)ه تزویج بیوریلوب، برلکده حبشه هجرت ایتمشلردی؛ و اوراده بر اوغللری اولوب، عبدالله تسمیه اولنمشدی. بوچوجق حضرت رقیه‌دن صکره هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده آلتی یاشنده وفات ایتمشدر. حبشدن عودتندن صکره مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایدوب، هجرتك ایکنجی سنه‌سی بدر غزاسی صره‌سنده حضرت رقیه خسته‌لنوب، بو منا- سبتله حضرت عثمان (رضه) غزای مذکوره کیده- مه‌مشلردی. بدر مظفریتنك مژده‌سی مدینه‌یه وار- دیغی کون حضرت رقیه تسلیم روح ایتمشدر. بعده حضرت عثمان حضرت ام کلثومی تزوج ایده‌رك، ذی- النورین لقبنه مظهر اولمشدر. — (رقیه بنت کعب الاسلمیه) و (رقیه بنت ثابت الانصاریه) دخی صحا- بیاتدن اولوب، کندیلرندن بعض احادیث شریفه روایت اولنمشدر.

رقیه { حضرت علی ایله حضرت فاطمه (رضهما) نك کریمه‌سی اولوب، قبل البلوغ وفات ایلدیکی مرویدر. قبری مصرده زیارتکاه اولوب (ست رقیه) دینمکله مشهوردر.

رقیه { (بنت محمد القشیریه) مصر محدثاتندن وصالحاتدن برخاتون اولوب، ٧٤١ تا- ریخنده وفات ایتمشدر. — (رقیه بنت محمد تغلبی)، (رقیه بنت النجاتی) و (رقیه بنت القاری) دخی محدثاتدندر.

رکانه { (بن عبد یزید بن هاشم بن المطلب) صحابه‌دن اولوب، قریشیلرك اسلامه قارشی اك زیاده شدت کوسترنلرندن ایکن، فتح مکه‌ده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

رُکانه { ندلسده بلنسیه مضافاتندن کوزل بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

رکب { (المصری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریفك راویسیدر.

رَکله { اندلسده سرقسطه (یعنی سیراغوسه) مضافاتندن برقصبه اولوب، مشاهیر علمادن ٥١٣ تاریخنده وفات ایدن (عبدالله بن محمد التجیبی الرکلی) نك مسقط رأسیدر.

رکلینغهاوزن { (Recklinghausen) پرو- سیه‌ده (وستفالیه) ایالتنك (مونستر) سنجاغنده ومونسترك ٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٢٠٠

اهالیسی، کمور معدنی و باروت و سائره فابریقه‌لری واردر.

رکن (Regen) باویره‌نك آشاغی باویره ایا. لتنده و (لاندسبوت) ك ۸۵ کیلو. مترہ شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵ ۲۱۸ اهالیسی و حیوانات پازاری واردر. — رکن نهری (بهمر والد) یعنی چهستان طاغندن نبعاله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ۱۶۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره طونه‌یه منصب اولور. اك کنیش یری ۳۰ مترہ وسعتنده‌در.

رکن آباد فارسده شیرازك کنارندن جریان ایدن کوزل برچای اولوب، حافظ شیرازینك و سائر مشاهیر شعرانك اشعارنده ذکر ومدح اولنمشدر.

رکن الدوله (حسن) آل بویهك ایکنجی حکمداری اولوب، بودولتك مؤسسی اولان عمادالدین علی بن بویهك برادریدر. مؤسس مشارالیه کندیسی فارسی طوتوب، شیرازی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ و صاحب ترجمه‌یی عراق عجمه، دیکر برادری معز الدوله احمدی دخی کرمانه حاکم نصب ایلمش ایدی. بو وجهله رکن الدوله عماد الدوله‌نك وفاتنه یعنی ۳۳۸ تاریخنه‌دك ۱۶ سنه اصفهانده حکم سوروب، عماد الدوله‌نك اولادی اولمدیغندن، فارس حکومتنده صاحب ترجمه‌نك بیوك اوغلی عضد الدوله‌یی وارث براقمش ایسه‌ده، اصل سلطنت رکن الدوله‌یه انتقال ایتمکله، ۲۸ سنه دخی رأساً سلطنت سوروب، ۳۶۶ تاریخنده ۹۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ابتدا خراسان جهتنده حکم سورن سامانیلرله محاربه ایدوب، بعده عقد مصالحه ایله، زمانتی صلح وصلاحله کچیره‌رك، اجرای عدل وحقانیتده شهرت بولمشدر. اوغلی عضد الدوله عم زاده‌سی عز الدوله بن معز الدوله‌یی حکومتندن اخراج ایتدیکیچون، رکن الدوله منفعل اولوب، عضد الدوله‌یه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، اوغلی دها بیوك برعسکرله قارشیلا‌یه‌یغندن، رکن الدوله اصفهانه عودت ایدوب، اوغلی دخی آرقه‌سی صره کیده‌رك، عذرخواه اولمش ایدی. عضد الدوله‌دن بشقه (مؤید الدوله ابونصر) و (فخر الدوله علی) اسملریله دیکر ایکی اوغلی دخی اولوب، بونلره دخی ملکنك برقسمنی ویرمش ایدی.

رکن الدین (سلطان —) خوارزمشاهان دولتنك طقوزنجی و صوك حکمداری اولوب، سلطان قطب الدین محمدك اوچنجی اوغلیدر. پدرینك زماننده عراق حاکمی اولوب، مغوللرك هجومنده (کرکوه) قلعه‌سنده تحصن ایتمشیدی. مغلوب اولدقده، مغول عسکرینك سر-داری اوکنه دیز چوکوب اطاعت ایتمی تکلیف اولنوب، قبول ایتمه‌مکله، قتل اولنه‌رق، بونکله خوارزمشاهان دولتی منقرض اولمشدر.

رکن الدین (ملك —) ملوك کرتك ایکنجیسی اولوب، امارت مذ-کوره‌نك مؤسسی اولان ملك شمس الدین محمدك اوغلیدر. ٦٧٦ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ابقا خانك فرمانیله هرات وغورستان حاکمی اولوب، بعده ارغوز خان طرفندن اردویه دعوت اولندقده، اطاعت ایتمیوب، اوغلی علاء الدینی هراتده قائم‌مقام براقه‌رق، (خنار) قلعه‌سنده قپانمش؛ واوراده ۲۴ سنه قالوب، ٦٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

رکن الدین (شیخ — ابو الفتح بن شیخ صدرالدین عارف) هندستانده ملتان خطه‌سی مظنهٔ کرامتدن اولوب، سکزنجی قرن هجری اوائلنده وسلطان علاء الدین اسکندر ثانی زمانتده یاشامشدر.

رکن الدین (قاضی —) ایران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. اتا-بکیلر زماننده یاشایوب، بونلر طرفندن قم شهرینه قاضی نصب اولنمشدی. مدحلرنده برچوق اشعار سویلمشدر. نهایت تبریزده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شرم باد ای خون من برکردنت
یازخود یا از خدا یا ازمنت

رکن الدین خورشاه (خواند —) ملوك اسماعیلیه دخی دینلن ملاحدهٔ قهستانك سکزنجی و صوك حکمداری اولوب، ٦٥٣ تاریخنده، پدری خواند علاءالدین محمدك وفاتی اوزرینه، قهستان تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، یالکز برسنه حکومت سوروب، ٦٥٤ ده مغوللر طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

رکن الدین دبیر { مناقب اولیایه دائر « شمائل الاتقیاء » } عنوانلی کتابك مؤلفیدر . کتاب مذکوری برهان الدین صوفی نامنه یازمشدر .

رکن الدین رازی { ایران شعراسندن اولوب ، شو بیت او نکدر :

روشن نکشت سوز دل ما بهیچ کس
درکوشهٔ فراق غریبانه سوختیم

رکن الدین سلیمان شاه { روم مالکنده حکومت سورن } ملوك سلجوقیه دن ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی ملوك مذکوره نك یدنجیسی اولوب ، عزالدین قلیج آرسلانك اوغلیدر . ۵۷۹ تاریخنده ، برادری غیاث الدین کیخسروك فراری اوزرینه ، تخت موروثنه جلوس ایدوب ، ۲۳ سنه حکومت سوردکدن صکره ، ۶۰۲ تاریخنده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی غیاث الدین کیخسرو ثانینك اوغلی اولوب ، ۶۴۴ تاریخنده ، پدرینك وفاتی اوزرینه ، برادری عزالدین کیکاوسله مشترکاً حکم ایتمش و ۶۶۴ده رخلت ایتمشدر . بعض تواریخده (رکن الدین قلیج آرسلان) دیه محرردر .

رکن الدین صاین { ایران شعراسندن اولوب ، سمنان قاضیسنك اوغلی ایدی . ملوك جنکیزیه نك اخیری اولان طغان تیمور خانك معلمی اولوب ، حکمدار مشار الیهك حمایتندن بحث ایتمش اولدیغنی کندیسنه سویلدکلرندن ، حبسنه فرمان ویرمشیدی . شاعرك تقدیم ایلدیکی شو قطعه تخلیهٔ سبیلنه سبب اولمشدر :

در حضرت شاه چون قوی شد رأیم
کفتم که رکابرا ززر فرمایم
آهن چو شنید این حکایت از من
درتاب شد و حلقه بزد بر پایم

رکن الدین فیروز { ملوك غوریه دن اولوب ، سلطان شمس الدین التمشك اوغلیدر . ۶۳۳ تاریخنده ، پدرینك وفاتی اوزرینه ، دهلی تختنه جلوس ایتمش ایسه ده ، آلتی آی صکره همشیره سی سابقة الترجمه راضیه قعود ایتمشدی .

رکن الدین قبائی { مشاهیر شعرادن اولوب ، ترکستانده کی (قبا) مملکتندن ایدی . اثیر الدین رومانی شاکردانندن و پوربهاء جامینك استادی ایدی . شو بر ایکی بیت عراقه واردیغنده ، خواجه معزالدین طاهره تقدیم ایلدیکی برقطعهٔ مشهوره سندندر :

چو شد امسال آخر ای مخدوم
که من رنج دیده ، مظلوم
بعد ده سال حق براین دولت
کشتم ازهر مراد دل محروم الخ

رکن الدین قلیج آرسلان { [« رکن الدین سلیمان شاه » } ماده سنه مراجعت بیوریله .]

رکن الدین مبارك { کرمانده حکومت سورن قره ختاییان } ملوکنك ایکنجیسی اولوب ، بودولتك بانیسی اولان براق حاجبك اوغلیدر . پدرینك وفاتی اوزرینه ، ۶۳۲ تاریخنده اوقتاقا آنك فرمانیله حاکم کرمان اولوب ، ۱۶ سنه حکومت سوردکدن صکره ، ۶۵۰ده مقتولاً وفات ایتمشدر .

رکن الدین یوسف شاه { لرزکده حکومت سورن اتابکان ملوکنك سکزنجیسی اولوب ، نصرة الدین احمدك اوغلیدر . ۶۳۳ تاریخنده ، پدرینك وفاتی اوزرینه ، جلوس ایدوب ، آلتی سنه عدل وحقانیتله حکومت سوردکدن صکره ، ۶۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر . اوغلی وخلفی اولان مظفر الدین افراسیاب ملوك مذکوره نك اخیریدر .

رکنسبورغ { [« راتیسبونه » ماده سنه مراجعت بیوریله .]

رکن کاشی { مشاهیر شعرا و اطبای ایراندن اولوب ، اشعارنده (مسیح) تخلص ایدردی . شاه عباس ماضینك خدمتنده اولوب ، بعده هندستانه رحلتله ، اکبر شاهك و بونك خلفلری جهانکیر وشاهجهانك خدمتلرنده بولنمش ؛ وایفای حج ایتدکدن صکره ایرانه عودت ایدوب ، ۱۱۵۶ تاریخنده وفات ایتمشدر . اشعاری یوز بیك بیتی متجاوزدر . [« مسیح » ماده سنه دخی مراجعت بیوریله .]

رکنیا (Requena) اسپانیانك والنسه (یعنی بلنسیه) ایالتنده و والنسه‌نك ۶۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی بر نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۵۲۵ اهالیسی، دمیر یولی، قطیفه فابریقه‌لری و جوارنده ذخیره وشراب حاصل ایدر منبت اراضیسی ایله ایکی طوزلی معدن صویی واردر.

رکنیتز (Recknitz) آلمانیانك مکلنبورغ بیوك دوقه‌لغنده بر نهردر، که همنامی اولان قریه‌نك ۷ کیلومتره یوقاریسنده بعض بطاقلقلردن نبعانله، شمال شرقیه و بعده شمال‌غربیه طوغری آقه‌رق، ۱۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بالطیق دکیزینه دوکیلور. مجراسنك یالکز ۱۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

رلاند (Reland) فلمنك مستشرقیننده او. لوب، ۱۶۷۶ ده (ریپ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۱۸ ده وفات ایتمشدر. (هار. درویق) دارالفنوننده فلسفه و بعده السنهٔ شرقیه معلمی بولنمش؛ و فلسطینك برتاریخی و سائر بعض کتابلر یازوب، عربیدن دخی لاتین لسانته بر قاچ کتاب ترجمه ایتمشدر.

رلونقاوی (Reloncavi) آمریقای جنوبیسنده جنوبدن شماله متوجه برکورفز اولوب، بویی و اکی ۴۰ وسواحلی ۱۲۰ کیلومتره‌در. مدخلنده برچوق آطه‌لر وایچنده (پوئرمونت) اسمیله برآسکله بولنیور.

رماده بواسمله بلاد عربیده برقاچ قصبه و قریه ومحله وار ایدی. بری یمنده، بری فلسطینده رمله قربنده، بری اسکندریه ایله برقه آره‌سنده، بری اندلسده قرطبه قربنده، بری بصره ایله مکه آره‌سنده، بری بلخ قربنده، بری نیشاپور جوارنده ایدی. حلبك دخی بیوك برمحله‌سی بواسمله مسمی ایدی.

رماقل سنت ـ (St Remacle) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، بلجیقه‌ده خرستیانلغی نشر ایلش؛ و ۶۷۵ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر. یورطیسی ایلولك اوچنده اجرا اولنور.

رمّان واسطه‌ده برقصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

رمّان طی بلدنده برطاغ اولوب، اهل رده ایله حضرت خالد بن ولید (رضه) بیننده اوراده برمحاربه اولمشدی.

رمباو (Rembau) ملاقه شبه جزیره‌سنك جنوب غربی قسمنده برحکومت صغیرهٔ اسلامیه اولوب، انکلتره دولتنك تحت حمایه‌سنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پرنج حاصل اولور.

رمبراند (Rembrandt) فلمنك اکمشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۰۶ تا. ریخنده (لیده) قربنده طوغمش، و ۱۶۶۰ ده آمستردامده وفات ایتمشدر.

رمبنك (Rembang) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده و باتاویه‌نك ۴۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (کننك) نهری مصبنده واقع برکورفز ایچنده ایالت مرکزی برقصبه در. اهالیسی کمیجیلك و بالیقجیلقله مشغولدر.

رمبو (Rembo) آفریقای غربیده قونغو مملکتنك فرانسه‌نك النده بولنان قسمنده برنهردر، که (آشانقونو) جبالندن نبعانله، غرب جنوبیه طوغری آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جنوبدن کلن (اوفوغو) نهریله برلشه‌رك، دها ۸۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایله، (نفومی) بطاقلقلرینی شق ایده‌رك، (فرنان واز) کورفزینه دوکیلور. صویی چوق اولوب، بعض محللرنده ۳۰۰ متره‌دن زیاده وسعتی واردر.

رمپانغ (یاخود رمبنك (Rempang) فلمنکلك النده اولان بحر محیط هندی جزایرندن برآطه اولوب، (بانتام) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۸ مربع کیلومتره‌در.

رمتالکس (Rhémétalcès) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك (یعنی ادرنه جهتنك) بواسمله ایکی حکمداری اولوب، برنجیسی دردنجی (قوتیس) ك برادریدر. میلاددن ۷ سنه مقدم یکنی (رسقوپوریس) ه خلف اولوب، دالماتلرله

پانونیالیلره قارشی رومالیلره معاونت ایتمشدی. میلادك ۱۰ نجی سنه‌سنده وفات ایدوب، ملکی اوچنجی رسقوپوریس ایله بشنجی قوتیس آره‌سنده مقاسمه اولنمشدی. — ایکنجیسی میلادك ۱۹ نجی سنه‌سی مذکور اوچنجی رسقوپوریسه خلف اولوب، بعده بشنجی قوتیسك حصه‌سنی دخی ضبطله، ٤٦ تاریخنه‌دك بتون تراکیایه حکم ایتمش؛ و وفاتنده ملکی روما ایمپراطورلغنه الحاق اولنمش ایدی.

رمدیوس { (Remedios) آمریقانك آنتیل جزایر کبیره‌سندن اسپانیانك الندہ بولنان (قوبه) جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده، (سانته قلاره) ایالتنه ملحق و سانته قلاره‌نك ۵۰ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۷٦٤۰ اهالیسی ودمیر یولی واردر. اسکله‌سی قصبه‌دن اوزاقجه‌در.

رمزی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (مصطفی —) بروسه‌لی اولوب، غلطه قاضیلغنده و سائر بعض قضالرده بولنمش، و ۹۵٤ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی صدور عظامدن مشهور پیری پاشادر. ترجمهٔ حالنه دائر «پیری پاشا» ماده‌سنده تفصیلات ویرلمش اولمغله، شوراجقده اشعارندن شو ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولندی:

شب زلفکده قالانلر ظلمات ایله یورر
ایریشن لبلرکه آب حیات ایله یورر
زاهدی حسرت‌می‌شویله‌زبون ایلدی کیم
الده تسبیح وعصاسی صلوات ایله یورر

رمزی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد — افندی) قره‌مانلی اولوب، بروسه‌ده مدرس اولدیغی حالده، ۱۱٤۳ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (عثمان — افندی) تکفورطاغلی بزمی افندینك کوچك برادری اولوب، ۱۱۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

یاد مرآت رخ وقدنه لبکله رمزی
شمدی نوبت‌می‌ویرر طوطیٔ شکرشکنه

— اوچنجیسی (علی — افندی) ادرنه‌لی اولوب، درسعادتده مواصلتله، طریق تدریسه بالدخول، حرمین مفتشی و بعده قدس ملاسی اولوب، بعدالاتفصال ۱۲۵٤ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

لعل لبکه جان و دلك اشتهاسی وار
زیرا او پرده خیلیجه شکر صفاسی وار

رمزی { (محمد هادی) ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

عارف میان خلق همان با خدا بود
درمعدنست لعل و زخارا جدا بود

رمس { (Rems) وورتمبرغده برچایدر، که (ژوره) طاغندن نبعانله، ابتدا غربه و بعده غرب شمالیه طوغری باغلری چوق ومنبت بر وادینك ایچندن آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (رین) ایرماغنه تابع (نقار) نهرینه دوکیلور.

رمشید { (Remscheid) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده، (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده و لنپك ٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی ودمیر و چلیك و پرنجدن آلات و اوانیٔ مختلفه فابریقه‌لری واردر.

رمضان افندی { مشاهیر خطاطیندن اولوب، درتیوز مصحف شریف یازمش؛ و ۱۰۹۱ ده وفات ایدوب، مولویخانه قبوسی خارجنده دفن اولنمشدر.

رمضان اوغلی دولتی { (یاخود دولت رمضانیه) دولت عثمانیه‌نك اوائل ظهورنده آطنه و طرسوس وسیس جهتلرنده حکومت سورمش برکوچك دولت اولوب، بانیسی ارطغرل غازینك پدری سلیمان شاهك معیتنده بولنمش اولان ترکمان رؤساسندن (یورکر) ك اوغلی رمضاندر. مذکور یورکر ورمضان آطنه جبالنده‌کی مرعاره مالك اولوب، عشیرتلریله رعی اغنام ایتمکده ایکن، مرور زمانله کسب نفوذ واقتدار ایده‌رك، بر حکومت تشکیل ایتمشلردی. آل رمضان دولتی ۷۸۰ تاریخنده تأسس ایدوب، ۹۷۰ تاریخنه‌دك

۱۹۰ سنه دوام ایتمش ، و بوسلاله‌دن یدی کشی حکومت سورمشدر، که بونلرده احمد بن رمضان، داود بك بن احمد، محمود بك بن داود، خلیل بك بن محمود ، پیری بك بن خلیل ، ابراهیم بك بن پیری ، محمد بك بن ابراهیم‌در . بونلرك ایلك اوچی مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه ایله مناسباتده بو- لنوب، کندی برادر واقربالریله دائما منازعه ومحا- ربه‌ده بولنمشلردر . دردنجیلری اولان خلیل بك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه کیروب، بوحمایه کیده‌رك عادتا تابعیت صورتنه کچمش؛ ونهایت آلتنه‌یه بشقه والی تعیین اولنه‌رق، رمضان سلاله‌سی بسبتون منقرض اولمشدر .

رمضان زاده (محمد چلبی) قانونی سلطان سلیمان خان‌دوری رجالندن ومورخیندن اولوب، مرزیفونلیدر . دفعاتله رئیس الکتاب و نشانجی و دفتر امینی ومصر محافظی او- لوب، نشانجی لقبیله شهرت بولمشدر . حتی یازدیغی مختصر برتاریخ عمومی دخی « نشانجی تاریخی » عنوا- نیله مشهوردر .

رَمطه صقلیه جزیره‌سنده ساحلدن اوزاق اولەرق بر طاغك اوزرنده مستحکم برقلعه اولوب، اهالیٔ اسلامیه ایله مسکون بولندیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر .

رَمك موصل ولایتنك سلیمانیه سنجاغنده کوچك برقصبه‌در .

رَمله قدس سنجاغنك یافه قضاسنده ویافه‌دن قدسه کیدن طریق اوزرنده اولەرق قدسك ۲۹ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه او- لوب ، یالکز ٤۰۰ قدری خرستیان و قصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ٤۰۰۰ اهالیسی، اطرا- فنده خرما، زیتون، فرنك انجیری و سائر اشجار مثمره‌یی حاوی باغچه‌لری، پاموق ایپلیکیله صابون معمولاتی، جامع کبیر اسمیله مصنع برجامع شریفی و آثار قدیمه‌دن معدود صهرنجلریله بعض معابدی واردر. بك اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (آریماتیا Arimathia) در . اوائل دور اسلامده بك معمور و بیوك برشهر اولوب ، ملوك امویه‌دن ولید بن عبدالملك و بعده احمد بن طولون طرفندن اعمار او- لنمش؛ ومؤخراً اهل صلیبك الینه کچوب، صلاح‌الدین ایوبی طرفندن استخلاص ایدلمش؛ و بعده یکیدن اهل صلیبك الینه کچوب، نهایت بیبرس طرفندن قطعیاً فتح اولنمش ر . مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر .

— بوناسله ممالك اسلامیه‌نك سائر طرفلرنده دخی بعض قریه ومحلهلر بولنمشدر .

رَمله مصر اسفله اسکندریه مدیریتنده و اسکندریه‌نك شمال شرقیسنده اولە- رق ابوقیر کولنی آق دکیزدن آیران دیلك اوزرنده برقصبه اولوب، ٤۳۳۰ اهالیسی واردر. اسکندریه اغنیاسنك صیفیه‌لرندن عبارت اولوب، شهرمذکوره بر دمیریول ایله مربوطدر . آغستوس طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (نیقوپولیس) شهر قدیمنك موقعنده مؤسسدر .

رمله صحابیاتدن بروجه آتی آلتی خاتونك اسمیدر :

برنجیسی ام حبیبه رمله بنت ابی سفیاندر . [« ام حبیبه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .] — ایکنجیسی (رمله بنت الحارث الانصاریه النجاریه) در، که حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر. — اوچنجیسی (رمله بنت شیبة القرشیه) در، که هند بنت عتبه‌نك عم‌زاده‌سی اولوب، اسکیدن اسلامه کلمش؛ ومدینه‌یه هجرت ایدوب ، حضرت عثمان بن عفان (رضه) ه وارمش ایدی . پدری، مشرك اولدیغی حالده، بدر غزاسنده قتل اولنمشدر. — دردنجیسی منافقینك رئیسی اولان عبدالله بن ابی‌سلولك قیزی رمله اولوب، حضرت رسول‌اکرمه بیعت ایتمشیدی. — بشنجیسی مطلب بن ازهر الاز- هرینك زوجه‌سی (رمله بنت عوف السهمیه) در ، که مکهٔ مکرمه‌ده اسلامه کلوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — آلتنجیسی (رمله بنت الوقیعه) در، که ابوذر غفارینك والده‌سیدر .

رمله تابعیاتدن دخی ایکی قادینك اسمی او- لوب، بری عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) نك قیزی وعثمان بن عبدالملك زوجه- سیدر. اوغلی عبدالله بن عثمان حضرت امام حسین (رضه) نك کریمه‌سی (سکینه) یی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت مشارالیهانك قائن والده‌سی اولمشدر . — دیکری معاویه بن ابی سفیانك قیزی اولوب، معا-

ویه‌نك وفاتی قصه‌سنده و برادری یزیدك اشعارنده ذکری کچیور .

رمو (Remos) آمریقای جنوبیده پرونك شرق جهتنده ساکن وحشی برقوم اولوب، اولولرینی قلبه‌لرینك آلتنده دفن ایتمك جلهٔ عاداتندندر .

رموآ (Remois) فرانسه‌نك شامپانیا خطه‌سنده برکوچك یر اولوب، مرکزی (ریمس) قصبه‌سی ایدی .

رموزات (آبل — Abel Rémusat) فرانسه‌نك مشاهیر مستشرقینندن اولوب، ۱۷۸۸ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۳۲ده وفات ایتمشدر . چین و تیبت و مانچو لسانلرینی اوگرنوب، بولسانلردن فرانسزجه‌یه برخیلی کتابلر ترجمه ایتمش؛ والسنهٔ مذکوره حقنده بعض مطالعات یازمشدر . پارسده السنهٔ شرقیه جمعیتنك تأسیسنه سبب اولمش؛ وجمعیت مذکوره‌نك ابتدا کاتبی وبعده رئیسی اولمش ایدی . السنهٔ شرقیه مکتبنده چین لسانك معلمی اولوب، لسان مذکورك فرانسه‌ده تدریسنه الك اول باشلایان کندیسیدر .

رموزات (قونت ـ Compt de Rémusat) فرانسه سیاسیون وادباسندن اولوب، ۱۷۹۷ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۷۵ده وفات ایتمشدر . ۱۸۴۰ده داخلیه ناظری و ۱۸۷۱ده مجی اولدیغی موسیو تیرك جمهوریت ریاستنده خارجیه ناظری اولمشدی . برخیلی کتب ادبیه و فلسفیه یازوب، آقادمیا اعضالغنه قبول اولنمشدی .

رمی (Remi) قیصرك فتوحاتندن اول فرانسه‌نك (مارنه) و (اوبه) ایالتلرنده ساکن بولنمش برقومدر .

رمی (Stᵉ Remi) بواسمله قتولیکلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی فرانقلرك حکمداری (قلوویس)ی باپتیز ایدوب، خرستیانلغك فرانقلر بینده انتشارینه سبب اولمش؛ و ۵۳۳ تاریخنده ۹۵ یاشنده وفات ایتمشدر . تشرین اولك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور . — ایکنجیسی شارل مارتلك غیرمشروع اوغلی اولوب، (روئن) باش پسقپوسی اولمش، و ۷۷۱ ده وفات ایتمشدر . تشرین اولك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور .

رمیثه بواسمله صحابیاتدن ایکی خاتون ذکر اولنوب، بری (رمیثه بنت عمرو بن هاشم بن مطلب) و دیکری (رمیثه بنت حکیم) در . برنجیسنك انصاریاتدن اولدیغی دخی مرویدر . ایکنجیسنك تابعیاتدن اولمسی احتماله دها قریبدر .

رمیرمونت (Remiremont) فرانسه‌نك ووسژه ایالتنده و (اینبال)ك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق (موزله) نهرینك ساحل یسارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۳۰۵ اهالیسی، دمیریولی، یوك وپاموقدن مختلف منسوجاتی و بعض فابریقه‌لری وارور .

رمیشه حجازده حکومت سورن بنی قتاده ملوکندن اولوب، یدنجی قرن هجری اوائلنده، پدری ادریسك وفاتندن صکره، برادری حمیصه ایله مشترکاً حکومت سورمش؛ و بینلرنده کاه موافقت وکاه مخالفت ومنازعه وقوع بولمشدر .

رمیصاء صحابیاتدن ام سلیمك اسمیدر . [« ام سلیم » ماده‌سنه مراجعت .]

رمیکیه اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه حاکمی معتمد بن عبادك زوجه‌سی اولوب، حسن وملاحتیله وشعر وفصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمشدر .

رمیلی اندلس اطباسندن اولوب، طبه‌دائر «البستان» عنوانیله برتألیفی واردر .

رناکات (Ranaghat) هندستانده بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده و (کریشناکر)ك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق (چورنی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۳۶۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۸۶۸۰ اهالیسی واردر .

رنان (ارنست ـ Ernest Renan) فرانسه‌نك الك مشهور علما ومستشرقینندن اولوب، ۱۸۲۳ تاریخنده (ترکبه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۹۲ده وفات ایتمشدر . ابتدا پاپاس اولمق اوزره، عقاید وسائر علوم دینیه تحصیلنه سوق اولنهرق، علوم مذکوره‌ده اقرانه تفوقله، کسب تمیز ایتدکدن صکره، بومسلکی افکار ینه موافق بولمیهرق، بوندن کف یدله، السنهٔ شرقیه تحصیلنه قویلمش؛ وعبرانی، عربی و سریانی لسانلرینی اوکرنمش

ایدی . کتب مقدسه‌نك تنقیداتنه و خرستیانلغك صورت ظهور و انتشاری حقنده تحقیقات عمیقه‌یه کیریشوب، حضرت عیسانك ترجمهٔ حالی حقنده نشر ایتدیکی مفصل برکتاب کندیسنك پاپا طرفندن آفروس ولسان عبرانی معلمکندن عزل اولنمسنی موجب اولمشدی . رنان بونکله قناعت ایتیوب، حواریونك ترجمهٔ احوالنه وخرستیانلغك اوائلنه دائر دها برقاچ کتاب نشریله، خرستیانلق عالمنده دینسز لکله شهرت بولمشدر . ابن رشدك مسلك فلسفیسنه دائر Averoës et l'Averoïsme عنوانیله مفصل برکتاب یازوب، حکیم مشارالیهك و بتون حکماء عربك افکار حکمیه‌سنی ایضاح وتفصیل ایتمشدر . السنهٔ سامیه‌نك صورت اشتقاق وتناسبی حقنده دخی براثر معتبر میدانه قویه‌رق، حکیم شهیر (وولنی) طرفندن بوبابده تخصیص ایدلمش اولان مکافاتی قزانمشدر . بونلردن بشقه فنیکه‌لیلرله عبرانیلرك آثار عتیقه‌سی و السنهٔ سامیه ایله تاریخ مقدس حقنده برطاقم رساله‌لر واك معتبر رسائل موقوته وغزته‌لرله برچوق مهم بندلر نشر ایتمشدر . ایکی دفعه ایتالیایه و ایکی دفعه دخی سوریه جهتنه سیاحت ایتمشدر . وفاتنده پاپاسز وبرکونه آیین مذهبی اجرا اولنمقسزین دفن‌اولنمسنی وصیت ایتمکله، بووصیتی اجرا اولنمشدر .

رنتریا { (Renteria) اسپانیانك ایالات شمالیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، (لیه‌سندن (کیپوزقوآ) ایالتنك (سنت سباستیان) قضاسنده وسنت سباستیانك ۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم و قدیم برقصبه اولوب، ۳۰۶۰ اهالیسی و اپیلیك ومعدنه متعلق بعض معمولاتی واردر .

رنتون { (Renton) اسقوچیانك (دومبار- تون) ایالتنده و دومبارتونك ٤ کیلومتره شمال غربیسنده و (لون) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٤۳۲۰ اهالیسی وباصمه و بز فابریقه‌لریله بویاخانه‌لری واردر .

رندسبورغ { (Rendsburg) پروسیه‌نك (اشلسویغ هولستاین) ایالتنده و (کیل) ك ۳۰ کیلومتره غربنده وبحر شمالیه دوکیلن (ایدر) ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۱۵۵ اهالیسی واردر . مهم و تجارتکاه براسکله اولوب، ببوك سفائن دستکاهلری، دمیرخانه‌لری ومنسوجات متنوعه ایله طوغله، کرمید، چمنتو و سائره فابریقه‌لری واردر . نهر مذکوردن بالطبق دکیزینه قدر برجدولی دخی واردر .

رنسو { (Rennesso) نه روجك (استاوانکر- فیورد) کورفزنده (قریستیانساند) ایالتنك (استاونکر) قضاسنه ملحق برطاقم آطه‌لر اولوب، اك بیوکلری اولان (رنسو) ایله (موستلو) آطه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌لری ٤۱ مربع کیلومتره واهالیلری ۲۳٦۰ کشیدر .

رنسی { (Rainey) فرانسه‌ده « سینه مع- اوآزه » ایالتنك (پونتوآزه) قضاسنده و پونتوآزه‌نك ۳۵ کیلومتره شرق‌جنوبیسنده اولهرق پارسدن استراسبورغه کیدن دمیریول خطی اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۵۲۳۰ اهالیسی، آلچی معدنی، مشهور فدانلقلری وتل قفس فابریقه‌لری واردر .

رنغو { (Rengo) آمریقای جنوبیده شیلینك وسطلرنده کائن (قولشاغوآ) ایالتنده (قاؤپولیقان) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، (سان فرناندو) نك ۲۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وشهر مذکوردن سانتیاغویه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع و۳۹۰۰ اهالیلی جامعدر. قادینلرینك حسن وملاحتیله مشهوردر .

رنفرو { (Renfrew) اسقوچیانك جنوب قسمنده و غلاسقووك ۸ کیلومتره غرب شمالیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٤۸۵۵ اهالیسی، سفائن دستکاهلری ومنسوجات فابریقه‌لری واردر .

رنکپور { هندستانده بنکاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده و (رامپور پاولیه) نك ۱٦۷ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٦٦۵۰ سی مسلم اولق اوزره، ۱۳۲۲۰ اهالیسی واردر .

— هندستانك شمال شرقیسنده واقع (آسام) خطه‌سنده و (سیبساکر) ك قربنده وجنوبنده دخی بواسمله براسکی شهر ویرانه‌لری واردر .

رنك کولی { (Rang - Koul) آسیای وسطینك (پامیر) خطه‌سنده و (قره‌کول) ك ۸۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق ۳۹٦۵ مترهلك ارتفاعده واقع برکول او-

لوب، ۳ کیلومتره طولنده بر بوغازله اختلاط ایدر ایکی قسمدن مرکبدر. جیجونه تابع (آق صو) ونام دیکرله (مرغاب) نهرینه دوکیلور (آق بیتال) چاینك مجراسندن ٦ کیلومتره‌لك برصیرتله آیرلمشدر.

رنکین (سعادت یار خان) هندستان شعراسندن اولوب، ۱۲۵۱ تا. ریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. «مهر وماه» عنوانیله فارسی برمنظومه‌سی واردو لساننده برچوق اشعاری واردر.

رنل (Rennell) بحر محیط کبیرده واقع (سالومون) جزایرینك قسم جنوبیسنده ایکی آطه‌نك اسمی اولوب، بونلرك بری (مونکیکی) یاخود (بلونه) ودیکری (مونغاوه) یاخود (رنل) اسمیله مسمادر. ایکیسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۷۰ مربع کیلومتره اولوب، (پولینسیا) لیلرله مسکوندرلر. ۱۷۹۴ ده (بوتلر) طرفندن کشف اولنوب، الآن احوالاری تمامیله معلوم دکلدر.

رنل آفنتیسی (Courant de Rennell) مکسیقا کورفزندن باشلا. یه‌رق فرانسه وانکلتره ونهایت نوروج سواحلنه طوغری شمال شرقیه اوزانان و (غولف استریم) اسمیله مشهور اولان بیوك آفنتینك برقولی اولوب، ٤٥ درجه عرض شمالیده تشعبله، اسپانیا وفرانسه سواحل غربیه‌سنی یاللایه‌رق وسواحل مذکوره‌ده‌کی قویلره برطاقم شعبه‌لر صاله‌رق، (مانش) دکیزینه کیرر، واورادن دونه‌رك، بتکرار (غولف استریم) آفنتیسیله برلشیر. کاشفی اولان انکلتره مشاهیر متفننلرندن موسیو (رنل)ك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

رنو (Reno) ایتالیای شمالینك (امیلیا) خطه‌سنده (پو) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، طوسقانه خطه‌سنده (آپنین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، بورته، اورغاتو، پولونیه وچنتو شهر وقصبه‌لری ایچندن ویاننده کچدکدن صکره، بردن‌بره شرق جنوبیه دونوب، ترانکلو قربنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سی ۵۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. یاغمور موسملرنده صویی چوغالوب، جریانی سرعتلی ومخاطره‌لیدر.

رنه (Rennes) فرانسه‌نك شمال غربی جهتنده و برتانیه خطه‌سنده واقع «ایله مع ویلنه» ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، پارسك ۳۱۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (ویلنه) نهری اوزرنده اولهرق آز متموج بر اووه‌نك اورته‌سنده واقعدر. پارسدن (پرست) ه کیدن دمیر یولك اك مهم موقفلرندن اولوب، ۵۲٦۱۵ اهالیسی، آقادمیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، طب وفن صیدلانی مکتبی، مکتب اعدادیسی، معلم ومعلملر یتشدیرمکه مخصوص مکتبی، طائفهٔ رهبانه مخصوص مکتب عالیسی، ۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، آثار عتیقه جمعیتی، ۱۰۰۰ یتاغی حاوی درت خسته‌خانه‌سی، حبسخانهٔ عمومیسی، یلکن بزی، کستانه، پال، طیور وسائره‌یه متعلق خیلی ایشلك تجارتی ومعمولات متنوعه‌یه مخصوص خیلی فابریقه‌لری واردر. اسکی برشهر اولوب، وقتیله (برتانیه) خطه‌سنك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکوره‌ده بوندن بیوك ایکی شهر واردر.

رنه (Renaix) بلجیقه‌ده «شرق فلاندره» ایالتنك (اودرانده) قضاسنده واود. راندەنك ۱۰ کیلومتره جنوبنده و بردمیریول خطنك تشعبی نقطه‌سنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۷۲۵ اهالیسی ویوك وپاموقدن منسوجات مختلفه‌ایله مسکرات، سرکه، طوغله، کرمیت، توتون، بیره وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه وبویاخانه‌لری واردر. چوخه فابریقه‌لری وقتیله پك ایشلك ایدی.

رنه (René d'Anjou - برنجی یاخود آنژولی - یاخود René I آنژو دوقه‌سی، پروونسه قونتی واسماً ناپولی قرالی اولوب، ایکنجی لوینك ایکنجی اوغلی ایدی. دائیسی بولنان (بار) قاردینالی طرفندن تربیه اولنه‌رق، ۱۴۳۰ تاریخنده بونك طرفندن بار دوقه‌لغنی کندیسنه ترك اولنوب، (لورنه) دوقه‌لغنك وارثه‌سی ایزابله ایله تزویج او. لنه‌رق، لورنه دوقه‌سی اولمش ایسه‌ده، متوفی دوقه‌نك یکنی آنتوآن طرفندن مخالفت اولنه‌رق، صاحب ترجمه ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، بش سنه تحت اسارتده قالمش؛ و ۱۴۳٦ ده برادری اوچنجی لوینك وفاتی اوزرینه، آنژو و پروونسه ملکنه و اسماً ناپولی قراللغنه وارث اولمش ایدی.

۱٤۳۸ ده قرالیچه ایکنجی (ارانه) نك وصیتی او. زرینه، بالفعل ناپولی قرالی اولوب، برقاچ سنه ناپو. لیده قرالق ایتدکدن صکره، خزینه‌سی بوش او. لوب، بعض سردارلر دخی کدیسنه خیانت ایتمکله، ۱٤٤۲ ده آراغونلی آلفونسه مغلوب اولوب، لورنه‌یه چکلمکه مجبور اولمش؛ و۱٤٥۲ده لورنه دوقه‌لغنی بیوك اوغلی قلابره‌لی ژانه ترکله، آنژویه چکلمش ایسه‌ده، ۱٤۷۳ ده اوراسی دخی اون‌برنجی لویی طرفندن ضبط اولنمغله، پرووانسه قونتلغیله قناعت ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیرمش؛ و۱٤۸۰ده وفات ایتمشدر. بوحکمدار عدل وحقانیتیله وادبیات ورسم وموسیقیدن اولان بهره‌سیله مشهور اولوب، آثار قلمیه‌سی جمع، و ٤ بیوك جلد اوزره نشر او. لنمشدر.

— ایکنجیسی لورنه دوقه‌سی اولوب، والده. سی طرفندن برنجینك تورونی و (وودمونت) قونتی ایکنجی (فری) نك اوغلی ایدی. ۱٤٥۱ده طو. غوب، ۱٥۰۸ده وفات ایتمشدر. والده‌سی (بولانده) برادری ژانك وفاتی اوزرینه، لورنه دوشسی اولوب، بونك وفاتنده ۱٤۷۳ ده صاحب ترجمه ارثاً لورنه دوقه‌سی اولمش؛ وبورغونیه دوقه‌سی (شارل تمرر) لورنه‌یی ضبط ایتمکله، اسویچره‌یه فراره مجبوراولمش ایسه‌ده، مرقوم شارلك (غرانسون) و(مورات)ده‌کی مغلوبیتلری اوزرینه، فرصت بولوب، ملك موروثی ضبط، وشارلی (نانسی) قربنده ایتدکلری محاربه‌ده قتل ایتمشدر. وندیکلیلر طرفندن سردارلغه وناپو. لیلیلر طرفندن قرالغه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، کیتیوب، لورنه دوقه‌لغیله قناعت ایتمشدی.

رنه (St René) قتولیکلرك عزیز. لرندن اولوب. بشنجی قرن میلادیده (آنژو) پسقوپوسی ایدی، وشهر مذکورك حامیسی عد اولنور. کانون اولك ۱۲ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

رنه (Rhénè) یونان جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (دلوس) جزیره‌سنك قربنده واقعدر. زمان قدیمده دلوس جزیره‌سنده دفن اموات مذهبجه ممنوع اولدیغندن، دلوسلیلرك مزارستانی حکمنده ایدی.

رنی (Reni) هندستانده راجپوتانه خطهٔ واسعه‌سنك (بیکانیر) حکومت ممتازه. سنده و بیکانیرك ۱۸٦ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۹۸٥ی مسلم اولق‌اوزره، ٥۲۰۰ اهالیسی واردر.

رنی (Reni) روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سنده اسماعیل قضاسنه ملحق واسماعیلك ٤۳ کیلومتره غرب شمالیسنده اولهرق طونه‌نك ساحل یسارنده وغلاصدن هوجه بکه کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه واسکله اولوب، ٦۰۸۰ اهالیسی و بیوك ذخیره تجارتی واردر. برلین معاهده‌سیله رومانیا طرفندن روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

رنیار (Regnard) فرانسه‌نك اك مشهور مضحکه نویس شاعرلرندن اولوب، مولیردن صکره بو جنسده برنجی عد اولنور. ۱٦٥٥ ده طوغوب، اکمال تحصیلدن صکره، ایتا. لیایه سیاحتله، قمارله برچوق نقود قزانه‌رق، فرا. نسه‌یه عودت ایدرکن، جزایرلی قورصانلرك الینه دوشوب، استانبوله کلمش؛ وایکی سنه کیلارجیلق خدمتنده بولندقدن‌صکره، قورتلوب، فرانسه‌یه عودت ایتدکدن‌صکره، ینه سیاحته چیقه‌رق، بتون اوروپایی کزمش؛ ولاپونیا بوزلرینه قدر چیقمش ایدی. پارسه عودتنده منظوم مضحکه‌لر یازمغه حصر اوقات ایدوب، برخیلی کوزل اثرلر براقمش؛ و۱۷۰۰ ده وفات ایتمشدر. آثاری متعدد جلددن مرکب اولوب، مطبوع ومقبولدر.

رنیولت (Regnault) بواسمله ایکی فرانسز رسام‌اولوب، برنجیسی ۱۷٥٤ده طوغمش؛ و۱۸۲۰ده وفات ایتمشدر. برخیلی آثار مقبوله‌سی موجوددر. — ایکنجیسی ۱۸٤۳ ده طوغوب، ۱۸۷۱ده فرانسه ایله پروسیه آره‌سنده‌کی محاربه‌ده برصورت قهرمانانه‌ده مقتول اولمشدر.

— بو اسمله مشهور برکیمیاکر دخی اولوب، ۱۸۱۰ده (اکس‌لاشاپل)ده طوغمش، و۱۸۷۸ده وفات ایتمشدر. کیمیا وحکمت طبیعیه‌یه متعلق برخیلی تدقیقات وکشفیاتله موفق اولمشدر.

رنیه (Regnier) فرانسه‌نك هذلکووهجوجی شاعرلرندن اولوب، ۱٥۷٥ ده

شارتره‌ده طوغمش، و۱۶۱۳ ده وفات ایتمشدر. طائفهٔ رهبان سلکنده اولدیغی حالده، سفاهتله اسرار ایام ایدوب، ٤٠ یاشنده وفات ایتمشدر. اسکی یونان شعراسنی تقلید ایدوب، فرانسه‌ده اك اول هجو سویلین کندیسیدر.

رنیسیچ (Regnitz) باویره‌نك فرانقونیه ایالتنده (رین) ایرماغنه تابع (من) نهرینه دوکیلور برچای اولوب، (پانبهایم) ك ۷ کیلو مترہ شمال غربیسنده نبعاناه، شماله طوغری آقه‌رق، صاغدن (روت) و صولدن (رزات) دره‌لرینی دخی اخذ ایله، ۱۰۰ کیلومترەلك جریاندن صکره مذکور نهره منصب اولور.

رو یاخود راؤ (Rau) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننـدن اولوب، ۱۶۰۳ ده برلینده طوغمش، و۱۶۷۷ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت ممالك شرقیه‌ده سیاحت ایدوب، وطننه عودتنده، السنهٔ شرقیه‌ده ال یازیسیله محرر ۲۰۰۰ دن زیاده کتب معتبره کوتورمش، وطول مدت آلمانیا وانکلتره وفلمنك دارالفنونلرنده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمشدر. عبرانی، کلدانی، سریانی، عربی و حبش لسانلرینك صرف عمومیسنه دائر معتبر بر کتاب یازمش؛ و عربیدن بعض شیلر ترجمه ایلمشدر. — بواسمده ینه مستشرقیندن دیکر برذات دهـا اولوب، ۱۷۶۳ده اوترختده طوغمش، و۱۸۰۷ ده وفات ایتمشدر. عربی وعبرانی لسانلرندن بعض شیلرك مترجمیدر.

روا یاخود روا روا (Reva, Reva-Reva) بحر محیط کبیرده واقع فیجی جزایرندن (ویتی لوو) آطه‌سنده برنهردر، که برچوق چایلردن بالتشکل، غربدن شرقه وبعده شرق جنوبیه طوغری آقه‌رق، برقاج قوله منقسم اولدیغی حالده، برواسع دالیه تشکیل ایده‌رك، دکیزه منصب اولور. مجرا سنك آشاغیکی ۱۱۶ کیلومترەلکی سیر سفائنه صالحدر.

روا بغداد ولایت وسنجاغنك دلیم قضاسنده بر بیوك قریه اولوب، مقدماً ناحیه مرکزی ایدی.

روآتان (Roatan) آمریقای وسطیده (هوندوراس) کورفزنده و هوندوراس جمهوریتنه تابع برآطه اولوب، جمهوریت مذکوره‌نك ساحل شمالیسندن ۵۵ کیلومترەلك مسافه‌ده واقعدر. مذکور کورفزده‌کی آطه‌لرك اك بیوکی اولوب، شرقدن غربه بویی ۵۰ و وسطی اکی ٤ کیلومتره‌در. اراضیسی پك منبت وهواسی صاغلامدر. اهالیسی ۱۰۰۰ کشیدن زیاده دکلدر. سواحل جنوبیه‌سنده صاغلام لیمانلری واردر.

روآد [«ارواد» ماده‌سنه مراجعت بیو. ریله.]

روآنوق (Roanoke) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن ویرجینیا وشمالی قارولینه جمهوریتلرنده بر نهردر، که (دان) ایله (ستاثوتون) چایلرندن بالتشکل، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، بحر محیط آطلاسینك (آلبمارله‌سوند) خلیجنه دوکیلور. (ستاثوتون) ك منبعـندن اعتباراً مجراسی ۷۲۰ کیلومتره طولنده‌در.

روآنه (Roane) فرانسه‌نك (لوآره) ایالتنده، (سنت اتیان) ك ۷۲ کیلو مترہ شمال غربیسنده و درت دمیر یول خطنك محل تقاطعـنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۹۳۵۵ اهالیسی، اناثه مخصوص اعدادی مکتبیله مکاتب سائره‌سی، ۱۶۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، برقاج مصنع کلیساسی، مشهور پاموق منسوجاتی وحبوبات وسائر محصولاتله متعلق پك ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی برقصبه ایسه‌ده، قرن حاضر میلادی اوائلنـده یالکز ۷۰۰۰ اهالیسی وارایکن، اطرافنك قوهٔ انباتیه‌سی و وسائط نقلیه‌سنك کثرتی حسبیله آز وقتده چوق ترقی ایتمشدر.

روان (Erivan) الیوم روسیه‌نك الندہ بولنان بلاد قافقاسك تفلیسدن صکره اك بیوك واك مشهور قصبه‌سی اولوب، همنامی برایالتك مرکزیدر. تفلیسـك ۲۳۰ کیلومتره جنوبنده وآراس ایرماغنه تابع (زنکه) نهری اوزرنده واقع اولوب، ۱۵۰٤۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، برقاج کلیساسی، کنیش بازاری، کوزل باغچه و باغلری، واسع میدانلری، متعـدد قیشله‌سی وبر طوپ فابریقه‌سی، دباغخانه‌لری، چناق چوملك عملخانه‌لری، پاموق منسوجات دستکاهلری، آناطولی و روسیه ایله ایشلك تجارتی، بریوکسك قیمانك اوزرنده

قلعه‌سی وقلعه درونـنـده ۸۰۰ خانه ایله اسکی خانلره مخصوص بولنمش برسرایی واردر. اهالیسنك بربیوك قسمی ارمنیدر. باغلرینك شرابی مشهوردر. بوقصبه دفعاتله داخل ممالك عثمانیه اولوب، مکرراً ایران طرفندن استرداد اولنمش؛ ونهایت ۱۸۲۸ تاریخ میلادیسنده روسلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — روان ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۸۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۴۷۶۹۵ کشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، یوکسك طاغلری ومنبت وادی واووه‌لری واردر. هـواسی دخی او صورتله مختلف اولوب، محصولاتك انواعی حاصل اولور. محصولات زرعیه‌سی بغدای، آرپه، مصر، داری، پاموق، کتان وسائر ثره‌دن عبـارت اولوب، انجیر، پورتقـال، لیمون، شفتالی وسـائر میوه‌لریله اوزومی دخی چوق ویك ایدر.

رواندز { موصل ولایتنـك شهرزور سنجاغـنده وموصلك ۱۳۵ کیلومتره شرق شمالیسـنده بولنه‌رق زاب اکبره دوکیلور بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبـه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. توتون محصولاتی چوق اولوب، کلیتلی انفیه اعمال، وایرانه سوق اولنور. — رواندز قضاسی (ویره)، (بالك) و(ویرادوست) اسملریله ۳ ناحیه و۲۸۳ قریه‌یی حاویدر. اهالیسنك قسم اعظمی کردلر.

رواندە { (Rouanda) آفریقای وسطیده (تانغانیقه) کولنك شمال شرقیسنده منبت وکوزل براووه‌نك اورته‌سنده مهم برقصبه اولوب، ۴۰۰ قدر کلبه‌دن مرکب وواسع سوقاقلری حاویدر.

— بواسمله یـنه آفریقای وسطیده (ویقتوریا نیانزه) کولنك غرب جهتنـده برمملکت بولنـدیغی سیاحلر طرفندن روایت اولنوب، احوالی هنوز مجهولدر.

روانی { اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. جنتمکان یاوزسلطان سلیم خان حضرتلرینك نظرتوجه والتفاتنه مظهراولوب، برآره‌لق صره‌امینی دخی اولمش‌ایدی. ۹۳۰ ده وفات ایتمشـدر. «عشرت نامه» عنوانیله برمنظومه‌سی وخیلی غزلیاتی واردر.

روانی { (ملا وحید —) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اکبرآبادلیدر. شو بیت اونـکدر:

نوای زاهد و مرغ چمن خـدا طلبی ست
ثنای اوست اگر پارسی وگر عربی ست

رواهه { (Rouaha) آفریقـای وسطینـك شرق جهتنـده برنهر اولوب، بحر محیط هندی‌یه دوکیلن (لوفیجی) ایرماغـنه تابعدر. (نیاسـه) کولنك شمال جهتنده (قونده) طاغلرینك شمالی‌مائله‌سنده ۲۴۰۰ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعاله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برطاقم طار بوغازلردن ودیکر بعض چایلر دخی اخـذ ایدن برکولك ایچـندن بالمرور، تقریباً ۳۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور ایرماغه دوکیلور.

روباده { (Robada) آمریقای جنوبیده قولومبیا جمهوریتنك سانتیاندر ایالتنده و(سوقورو) نك ۲۵ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع (ریو سوآرز) نهری ساحل یسارینك قربنده و۹۶۷ متره ارتفاعـنده واقع برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واطرافنده‌کی اووه‌ده کلیتلی توتون محصولاتی واردر. قربنده‌کی قیادن ۲۰۰ متره ارتفاعلری اولان ایکی شلاله دوشیور.

روباغه { (Roubaga) آفریقـای وسطیده (ویقتوریه نیانزه) کولی سـاحل شمالیسنك ۷ کیلومتره شمالنده ۱۳۷۵ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، بوندن اول (اوغانده) مملکتنك پایتختی ایدی. اووقت اهالیسی ۲۵۰۰۰۰ نفوسه قدر چیقمشیدی.

روبانه { (Roubana) آفریقـای شرقیده برنهر اولوب، ویقتوریه نیانزه کولنك جنوب شرق کوشه‌سنه دوکیلور. منبع ومجراسی هنوز مجهولدر.

روبرت { یاخود روبر (Robert) بو اسمله آوروپاده بروجه‌زیر برقاچ حکمدار و پرنس وسائر مشاهیر کلمشدر:

کوجلی روبرت، که فرانسه قرالرندن (قاپتیان) سلاله‌سنك جد اعلاسی اولوب، بر روایتده صاقسه‌لی (ویتیکیند) ك ودیکر بر روایتده (شارل مارتل) ك برادری (شیلدبراند) ك نسلندن ایدی. ۸۶۱ تاریخ میلادیسنده (شارل شوو) طرفندن پارس و ۸۶۴ ده آنژو قونتلغنه نصب اولنه‌رق، نورماندلره قارشی بر متانت فوق‌العاده ایله مقاومت ایتمش، و بومناسبتله «کوجلی» لقبنه مستحق اولمش ایسه‌ده، بونلرك کثرتنه قارشی باشه چیقه‌میوب، ۸۶۶ ده مغلوب ومقتول اولمشدر. اوغللرندن اودایله برنجی روبرت فرانسه قرالی اولمشلردر.

— برنجی روبرت آنف الترجمه کوجلی روبرتك ایکنجی اوغلی اولوب، ۹۲۲ تاریخ میلادیسنده (ساده شارل) ه قارشی (سوآسون) ده فرانسه قرالغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برسنه صکره (سوآسون) محاربه‌سنده قتل اولنمشدر. بیوك (هوغ) بونك اوغلی و (هوغ قاپت) تورونیدر.

— ایکنجی روبرت هوغ قاپتك اوغلی اولوب، «متق» لقبیله ملقبدر. ۹۸۸ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن فرانسه تختنه تشریك اولنمش؛ و ۹۹۶ دن ۱۰۳۱ تاریخنه‌دك بالاستقلال حکومت سورمشدر. اقرباسندن برقیزله عقد ازدواج ایتدیکی ایچون پاپا طرفندن کلیسادن طرد اولنمغله، مرقومه‌یی بوشایوب، تولوزه قونتنك قیزینی قونستانسه‌یی تزوج ایتمشدی. بوقادین اوغللرینی پدرلرینه قارشی عصیان ایتدیرمکله، کندیسنی خیلی وقت مشغول ایتدیکی کبی، زمانده دره‌بکلری آره‌سنده لاینقطع محاربه‌لر وقوع بولوب، برقاچ دفعه قحط وغلا دخی ظهور ایتمشدی. مع‌هذا بورغونیه‌یی مملکنه ضم ایتمشدی. حلیم و دیندار برحکمدار ایدی.

— اختیار روبرت آنف‌الترجمه ایکنجی روبرتك اوچنجی اوغلی اولوب، بورغونیه دوقه‌سی بولنمشدر. پدرینك وفاتنده والده‌سی قونستانسه ایله برابر برادری هنریه بدل فرانسه قرالی اولمغه چاغیرلمش ایسه‌ده، موفق اولهمیوب، ۱۰۳۲ ده بونك طرفندن بورغونیه دوقه‌لغنه نصب اولنمش؛ وبرحدت آره‌سنده قائن پدرینی قتل ایتمش؛ و پك چوق معمر اولوب، ۱۰۷۵ ده وفات ایتمشدر. ظالم و خونریز برآدم اولوب، (قاپتیان) سلاله‌سی بورغونیه شعبه‌سنك مؤسسیدر.

— یارار روبرت (R. le Vaillant) آرتوا قونتی اولوب، (سنت لویی) نك برادریدر. اهل صلیب محاربانتده برادریله برابر مصره کیدوب، منصوره‌یی ضبط ایدن کروهك رئیسی ایدی. بومحاربه‌ده ۱۲۵۰ تاریخ میلادیسنده قتل اولنمشدر. — اوغلی (ایکنجی روبرت) آرتوآ قونتلغنه پدرینه وارث اولوب، عمیجه‌سی سنت لوینك ایکنجی اهل صلیب سفرنده معیتنده بولنمش؛ و عودتنده ناپولی قرالی بولنان آنژولی شارلك امدادینه کیده‌رك، آراغونلیلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، ۱۳۰۲ ده فلاماندلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

— نورماندیا دوقه‌لرندن ایکی روبرت اولوب، برنجیسی ۱۰۲۸ تاریخندن ۱۰۳۵ تاریخنه‌دك، و ایکنجیسی ۱۰۸۷ دن ۱۱۰۶ تاریخنه‌دك حکم سورمشلردر.

— ایتالیاده‌کی (پویه) خطه‌سنك دوقه‌سی بر روبرت دخی واردر، که نورماندیا اصیللرندن اولوب، ۱۰۵۷ ده خطهٔ مذکوره‌یی تصرف ایتمش؛ و رومالردن برچوق یرلر وازآن جمله قورفه جزیره‌سیله دراج اسکله‌سنی دخی ضبط ایلمش ایدی.

— ناپولی قرالی حکیم روبرت، که ۱۳۰۹ تاریخندن ۱۳۴۳ تاریخنه‌دك قرالق ایدوب، ایمپراطور یدنجی هنریه قارشی پاپالری حمایه ایتمش؛ و ایمپراطورك وفاتنده پاپا طرفندن ایتالیاده ایمپراطور وکیلی طاینمش ایدی.

— آلمانیا ایمپراطوری «قصیر القامه» (Bref) روبرت، که ۱۴۰۰ دن ۱۴۱۰ تاریخنه‌دك حکم سوروب، هایدلبرغ دارالفنونی دخی تأسیس ایتمشدر.

— اسقوچیا قرالرندن دخی اوچ روبرت کلوب برنجیسی بروس لقبیله ملقبدر. [«بروس» ماده‌سنه مراجعت.] — ایکنجیسی عمیجه‌سی بولنان ایکنجی داوید بروسك اسارتی زمانده اسقوچیاده وکالت ایدوب، ۱۳۷۰ ده مومی‌الیه خلف اولمش؛ وفرانسه ایله بالاتفاق، انکلترلری مغلوب، و عقد مصالحه‌یه

مجبور ایدەرك، دولتنی تقویه ایتدکدن صکره، ۱۳۹۰ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی (روبرت استوآرت) ایکنجی روبرتك اوغلی وخلفی اولوب، انکلتره قرالی دردنجی هنری ایله محاربه ایتمش؛ و بیوك اوغلی داویددن ممنون اولمامغله، کندیسنی حبس ایتدیکی حالده، مرقوم داوید عمیجەسی آلبانی دوقەسنك غدریله کوردیکی اشکنجەدن محبسده وفات ایدنجه، روبرت ایکنجی اوغلی (ژاق)ی، مرقومك غدرندن قورتارمق ایچون، فرانسەیه کوندەرەرك، کندیسی (بوته) آطەسنه چکلمش؛ وبو اوغلنك دخی انکلیزلر طرفندن اسیر ایدلدیکنی خبر آلنجه، ۱۴۰۶ ده مأیوسیتدن وفات ایتمشدر.

روبرت { سنت — (St. Robert) قتو- لیکلرك بواسمله ایکی عزیزلری او- لوب، بری ۱۰۲۴ تاریخ میلادیسنده شامپانیەده طوغمش، و ۱۱۱۰ ده وفات ایتمشدر. نیسانك ۲۰ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکری ۱۰۵۰ تاریخلرنده آبریسلده طوغوب، ۱۱۱۷ ده وفات ایتمشدر. آوروپاده خرستیانلری مسلمانلره قارشی صلیب محاربەلرینه تشویق ایدنلرك بریدر. شباطك ۲۴ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

روبرتسون { (Robertson) اسقوچیا مشا- هیر مورخینندن اولوب، ۱۷۲۱ ده طوغمش، و۱۷۹۳ ده وفات ایتمشدر. اسقوچیانك تاریخنه دائر برقاچ تألیفاتی اولدقدن بشقه، آمریقانك وهندك تاریخلرینی دخی یازمشدر. آثاری ادبیات نقطهٔ نظرندن دخی معتبر ومقبولدر.

روبسپیر { (Robespierre) ۱۷۵۹ ده آراسده طوغمشدر. پدری (آرتوآ) ایالتی محکمهٔ عالیه سنده دعوی وکیلی اولدیغی کبی، کندیسی دخی بومسلکه سلوك ایدوب، ۱۷۸۹ سنه سنده پارسده اجتماع ایدن مجلس عمومیه آراس اهالیسی طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشدی. ژان ژاق روسونك «مقاولهٔ معشریه» عنوانلی رساله سنده کی افکاره تابع اولەرق، صول جناح اعضاسنك اك مفرطلرندن بولنمش؛ وقوهٔ نطقیه سیله عمومك نظر دقتنی جلب ایتمش ایدی. ۱۷۹۱ ده سینه محکمهٔ جنایتك مدعیٔ عمومیلکنه نصب اولنمش ایسەده، برقاچ آی صکره بومأموریتی ترکله، (ژاقوبن) لره التحاق ایدەرك، (قونوانسیون) یعنی «موافقت عمومیه» عنوانیله تشکل ایدن مجلس کبیره پارس اهالیسی طرفندن وکیل انتخاب اولنمش؛ و «سلامت عمومیه» نامیله تشکیل ایلدیکی محکمەدن آیرلیەرق، پك چوق آدملرك اتلافنه یوریمکله، «دهشت» نام مستحقیله شهرت بولان اصول مد- هشەنك مؤسس ومروجی بولنمشدر. اصیلزادکانه وسائر ارباب نفوذه قارشی اولان بغض وکینی قان ایله تسکین ایتدکدن صکره، حرص خونریزانەسنی کندی آرقداشنەدك ایلریلەرك، وبرآز اعتدالی التزام ایتدیکنی وسیله طوتەرق، هرحالده رفیق بولنمش اولان دانتونك دخی اعدامنه تشمیرساق ایتمش؛ و۱۷۹۴ ده بو رقیبندن دخی قورتلوب، فاعل مختار اولنجه، اداره مصلحتی بسبتون الینه آلەرق، سورکلی بر اداره تشکیل، وحتی تخریب ایتدیکی خرستیانلغه بدل برنوع دین دخی تأسیس ایتمك دعواسنه دو- شوب، الوهیتك وجودینی وروحك بقاسنی رسما اعلان ایله، برطاقم عمومی آیینلر تأسیس ایتمك ایستمش ایدی. انجق دوکمش اولدیغی قانلر وقیرمش اولدیغی یورکلر موفقیتنه مانع اولوب، کندی رفقاسی بونك حرص خونریزانەسندن اندیشه ایدەرك، کندی حیاتلرندن امین اولەمدقلرندن، بالاتفاق قونوانسیون مجلسنده بعض طرفکیرانیله برابر اعدامنه قرار ویر- مشلردی. بوقراری خبر آلنجه، بلدیه دائرەسنه طرفکیرانه التجا، وتوقیفنه مأمور اولانلره مقاومت ایتمش ایسەده، برژاندارمه نفرینك طبانجەسیله چکەسی قیرلدقدن صکره، بالضرور تسلیم اولوب، ۱۷۹۴ سنه سی تموزینك ۲۸ نده ۲۲ طرفکیرلریله برابر اعدام اولنمش؛ وبونکله برابر دهشت وقا- ریشقلق دوری ختام بولمشدر. بعض نطقلریله سائر مقالەلری جمع، و ۴ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

روب متی { هندستانك اك مشهور مغنیه- لرندن اولوب، کرك سسنك کوزللکیله، کرك فن موسیقیدەکی مهارتیله وکرك حسن وجمالیله بتون هندستانده شهرت بولمشدر.

روبن { (Ruben) [«روبیل» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

روبنسون (Robinson) انكلتره‌نك اك مشهور آفتريسلرندن اولوب، شعر و ادبيله وحسن وجماليله دخى شهرت بولمشدر. ۱۷۵۰ ده بريستولده طوغوب، ۱۵ ياشنده ايكن، برآووقاته وارمش؛ وآزوقت صكره بونك وقوع وفا. تيله، وايه‌سزقالديغندن، تياتروبه كيروب، آفتريسلكده‌كى مهارتى وحسن وجماليله جلب انظار دقت ايتمش؛ وحتى قرال دردنجى جورج پرنسلكنده كنديسنه علاقه ايتمش‌ايدى. ۱۸۰۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. برخيلى اشعار مقبوله‌سى ايله بعض تياترو وحكايه‌كتابلرى واردر.

روبه (Roubaix) فرانسه‌ده «شمال» ايالتنك (ليل) قضاسنده و ليلك ۹ كيلومتره شمال شرقيسنده اولەرق، همنامى اولان جدولك اوزرنده ناحيه مركزى برشهر اولوب، ۳۷۰ ۸۳ اهاليسى، صنايع جميتى، دميريول موقفى، تياتروسى، خسته‌خانه‌سى، چوقه، فانله، شال، خالى وسائر يوك منسوجاتله سفره بزى فابريقه‌لرى، دباغخانه‌لرى، بويا خانه‌لرى، و باقير دوكخانه‌لرى واردر.

روبهو (Roubého) آفريقاى وسطيده بيوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك ساحل شرقيسنه ۲۸۰ كيلومتره‌يه قدر تقرب ايدر. مركزى ′۵۳ °۶ عرض شمالى ايله ′۱۰ °۳۴ طول شرقيده واقع اولوب، اورادن بر چوق شعبه‌لر تشعب وتفرع‌ايدر. اك مرتفع ذروه‌سى ۱۷۳۷ متره يوكسكلكنده‌در.

روبيكه (Robiquet) فرانسه‌نك اك‌مشهور كيمياكرلرندن اولوب، ۱۷۸۰ ده طوغمش، و ۱۸۴۰ ده وفات ايتمشدر. كيميايه متعلق كشفياته موفق اولمشدر.

روبيل (Rubin) يعقوب (عم) ك بيوك اوغلى اولوب، برادرلرينك حضرت يوسف (عم) ى قتل ايتلرينه مانع اولەرق، بعده كلوب چيقارمق نيتيله، قيويه آتملرينى تكليف ايتمش اولديغى مرويدر. بونك نسلندن اولان سبط بنى اسرائيل فلسطينك منتهاى شرق شماليسنه وبحرلوطك شرق جهتنه برلشمشلردى. رمله قربنده تربه‌سى ويا مقامى زيارتكاهدر.

روبينى (Rubini) ايتاليانك اك مشهور خواننده‌لرندن اولوب، پارس و لوندره تياترولرنده تنورلق ايده‌رك، كسب شهرت ايتمشدر. ۱۷۹۵ ده طوغوب، ۱۸۵۴ ده وفات اتمشدر.

روبيون (Robion) فرانسه‌نك (دروم) ايالتنده (رونه) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، (ميلاندره) طاغندن نبعانله، برطاقم چايلر اخذ، وكولدن مبدل براووه‌يى اروا ايده‌رك، جنوب غربيه طوغرى ۶۵ كيلومترەلك جريياندن صكره، صولدن مذكور ايرماغه دوكيلور.

روپات (Roupat) سوماتره جزيرهٔ كبيره‌سنك ساحل شرقيسى قارشيسنده و مالاقه بوغازنده فلنكه تابع (سياق) حكومتنه منسوب برآطه اولوب، اراضيسى آلچق و بطاقلق اولمغله، اهاليدن خاليدر.

روپار (Roupar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (آمباله) ايالتنده وآمباله‌نك ۷۱ كيلومتره شمال غربيسنده اولەرق، (ساتلج) نهرينك ساحل يسارنده و (سرهند) جدول كبيرينك مبدئنده واقع قضا مركزى برقصبه‌اولوب، ۵۱۱۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۳۲۵ ۱۰ اهاليسى، حبوبات، شكر، چيويد وطوز تجارتى وسنه‌ده ايكى بيوك پنايرى واردر.

روپباس (Roubpas) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (بهارتپور) حكومتنه ممتازسنده برقصبه اولوب، اكبر شاه زمانندە شرف‌اسلامله مشرف اولان برراجه طرفندن تأسيس اولنمشدر. مصنع برسرايى واوكنده واسع برحوضى وجوارلرنده بعض هيكللريله سائر آثارى واردر.

روپر (Roper) آوسترالياناك قسم شماليسنده بر ايرماقدر، كه قطعهٔ مذكوره‌نك وسطلرنده نبعانله، غربدن شرقه طوغرى جريان‌ايده‌رك، صاغ وصولدن برطاقم چايلرك صولرينى اخذ ايتدكدن صكره، (قارپنتاريه) كورفزينه دوكيلور. منصبندن

اعتباراً ۱۸۰ کیلومتره‌لکی ۱۸۷۲ تاریخنده بر هیئت مخصوصه طرفندن کشف اولنه‌رق، خیلی بیوك سفائن سیرینه صالح بولنمشدر. بعض محللری ۵۰۰ متره وسعتنده‌در. فیضانندہ مجراسنده‌کی اووه‌لری باصوب، چامورلرینی ترك ایتمکله، بك منبت حالنه قور. کنارلرنده انکلیزلر اخیراً بعض معموره‌لرك اساسنی وضع ایتمشلردر.

روپرت { سنت — (St Rupert) قتو- لیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۷۰۰ تاریخ میلادیسندن ۷۱۲ یه قدر باویره‌ده خرستیانلغی نشر ایتمکله اشتغال ایتمش؛ و ۷۱۶ ده سالزبورغ پسقپوسی اولمش ایدی. باویره‌لیلر عندنده بك معززدر.

روپرت { (Rupert) آمریقای شمالیده دو- مینیون قطعه‌سنده وکبك اوته سنده برایرماق اولوب، (میستاسینی) کولنك آیاغی حکمنده‌در. مجراسنك طولی ۵۰۰ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، شرقدن غربه طوغری جریان ایدر، و (هودسون) کورفزینك (جامس) قوینه دوکیلور. اورالرینی اسکان واعمار امتیازینی استحصال ایتمش اولان انکلتره قرالی برنجی شارلك یکنی پرنس رو- پرتك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

روپرتس لاند { (Rupert's Land) یعنی «روپرت اراضیسی» آمر- یقای شمالیده الیوم دومینیون اسمیله معروف قطعهٔ واسعهٔ شمالیه‌نك منتهای شمالنده و (هودسون) کور- فزینك اطرافنده بولنان اقطاره وقتیله ویریلن اسم اولوب، اقطار مذکوره‌نك اسکان واعماری انکلتره پرنسلرندن روپرته احاله ایدلمش اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنمشدی. اقطار مذکوره بوکون «شمال غربی اراضیسی» نامیله دومینیونه ملحق اولوب، هنوز تمامیله مسکون دکل ایسه‌ده، اسکان واعماری کیتدکجه ترق وتوسع ایتمکده‌در.

روپل { (Rupel) بلجیقه‌ده برنهردر، که (آنور) ایالتنده (مالینه) نك ۷ کیلومتره شمال شرقیسنده بالتشکل، ۱۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (روبلوند) قصبه‌سی یانندہ (اسقو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی بك قیصه ایسه‌ده، صویی چوق اولوب، بعض یرلرنده ۲۵۰ متره وسعتی واردر، وایچنده یلکن کیلری سیر وحرکت ایدر.

روپن { (Rupen) طرسوس جهتنده حکو- مت سورن ارمنی پرنسلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی بوسلاله‌نك مؤسسی اولوب، ۱۰۸۰ دن ۱۰۹۵ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمشدر.

— ایکنجیسی ۱۱۷۴ دن ۱۱۸۵ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وبعده حکومتی برادری لیونه ترك ایده‌رك، برمناستره چکلمش ایدی.

روپور { (Ropour) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (آمباله) ایالتنده و (لودیانه) نك ۶۴ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ساتلج) نهری ساحل یسارندن برمیق کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برقصبه اولوب، ۷۱۱۰ اهالیسی واردر.

روپین { (Ruppin) پروسیه‌ده براندبورغ ایالتنك (پوچدام) سنجاغنده و پو- چدامك ۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، همنامی برکولك کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۴۶۱۵ اهالیسی، بیوك ایپلیك، چوخه وسائره فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری وبرداخلی مکتب اعدادیسیله بر دار العلمینی واردر. — بوقصبه‌نك ۵ کیلومتره‌شمال شرقیسنده وکولك دیکر برکنارنده بواسمله ۲۱۷۰ اهالی‌یی حاوی دیکر برقصبه دخی بولندیغندن، بوکا (اسکی روپین .Alt R) وبرنجیسنه (یکی روپین .Neu R) دیرلر.

روتاریس { (Rotharis) ایتالیاده (برشیا) دوقه‌سی ایکن، ۶۳۶ تاریخ میلادیسنده متوفی قرال (آرووالد) دن طول قالان (غوندبرجه) ایله عقد ازدواج ایده‌رك، لومباردلرك حکمداری اولمش؛ وروملردن جنوبی وسائر برخیلی یرلر ضبط ایده‌رك، بعض قوانین دخی وضع ایتمش ایدی. آریانوسك مذهبنی التزام ایدوب، هرقصبه‌یه قتولیك پسقپوسلرندن بشقه برر آریانی پسقپوسی دخی نصب ایدردی. ۱۶ سنه حکومت سوروب، ۶۵۲ ده وفات ایتمشدر.

روتردام (Botterdam) فلمنك آمستر- دامدن صكره اك بيوك شهرى اولوب، (هايه) نك ۲۸ كيلومتره جنوبنده و (موزه) ايرماغيله بوكا دوكيلن (روتر) نهرينك كنارلرنده واقعدر. ايالت مركزى اولوب، ۱۳۶۰۰۰ اهالیسى، بيوك و پك كوزل ليمانى، متعدد جدوللرى، واسع سفائن حوضى، دميريولى، ترسانه‌سى، متعدد مصنع كليساسى، مختلف مكتبلرى، فنون جميلى، اختيارلره مخصوص خسته‌خانه‌سى ومقنن صورتده ايشلر واپورلرله تسهيل اولنور بيوك تجارتى واردر. بوشهرك ترقيسى اون اوچنجى قرن ميلاديدن برى اولوب، ۱۲۷۰ تاريخنده كويدن قصبه حالنه كچمشدر.

روترگلن (Rutherglen) اسقوچيانك (لانارق) ايالتنده وغلاسقووك ۳ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (قليده) خليجى كنارنده وغلاسقوودن اديمبورغه كيدن دميريول اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۱۲۶۵ اهالیسى، معدن كموری وجوارنده دميرخانه‌لرى واردر.

روترو (Rotrou) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱۶۰۹ ده طوغمش، و ۱۶۵۰ ده وفات ايتمشدر. برچوق هائله‌لر ومنظوم مضحكه‌لر يازمشدر.

روترهام (Rutherham) انكلتره نك يورق ايالتنده و (شفيلد)ك ۱۰ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق، (روتر) نهرينك (دون) ايرماغنه دوكلديكى محلده بر شهر اولوب، ۳۴۷۸۰ اهالیسى، دميرخانه ودوكمخانه‌لرى، جام، صابون، نشاسته، خلاط وسائره فابريقه‌لرى و دون نهرى اوزرنده ۶ كمر اوزرينه بركوپريسيله بوكو- پرينك اوزرنده بركليساسى واردر.

روترهيت (Rotherhite) انكلتره نك (سورى) ايالتنده و (تاميسه) نهرى اوزرنده واقع ولوندره‌نك جوارندن معدود بيوك برقصبه اولوب، ۳۶۰۲۵ اهالیسى واردر.

روتساى (Rothesay) اسقوچيانك جهت جنوبيه‌سنده واديمبورغك ۱۱۹ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق قليده خليجنده واقع (بوته) جزيره‌سنك ساحل شرقيسنده واقع و ۸۳۳۰ اهالیى جامع برقصبه اولوب، (بوته) ايالتنك مركزيدر. هواسى ملايم اولمغله، متوسط ايچون برتبديل هوا محليدر. كوزل ليمانى و براسكى سرايى واردر.

روتشن سالم (Rothschen-Salm) رو- سيه‌نك فينلاندە خطه‌سنده وفينلاندە كورفزنده (كيمنه) نهرينك منصبنده واقع بركوچك آطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهالیسى، واسع سفائن حربيه ليمانى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، ايكى قلعه‌سى ومتعدد قيشله‌لرى واردر.

روتك (Rottek) آلمانيانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، فريبورغده تاريخ وعلم ثروت‌معلمى بولنمش؛ وحريتى التزام يولنده برغزته نشر ايتمكله برابر، ۹ جلد اوزرينه مكمل ومفصل برتاريخ‌عمومى يازمشدر. ۱۷۷۵ ده فريبور- غده طوغوب، ۱۸۴۰ ده وفات ايتمشدر.

روتلاند (Rutland) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) جمهو- ريتنده (مونتپليه) نك ۸۰ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (سنت لوران) ايرماغيله اختلاطى اولان (شامپلن) كولنه منصب (اوترقريق) نهرى اوزرنده و برقاج دميريول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ايالت مر- كزى برقصبه اولوب، ۱۲۱۵۰ اهالیسى وجوارنده مرمر اوجاقلريله برچوق مرمر فابريقه‌لرى واردر.

روتنبورغ (Rothenburg) باويره‌نك وسطى فرانقونيه ايالتنده وآنسباخك ۳۰ كيلومتره غرب شماليسنده قضا مر- كزى برقصبه اولوب، ۶۸۲۵ اهالیسى، زراعت ماكينه‌لرله آرپه، باروت، اويونجق، بيره وسائره فابريقه‌لرى، طوزلى معدن صولرى وبانيه‌لرى، برقاج مكتبى، خسته‌خانه‌سى و يتيمخانه‌سى واردر. (تايبر) نهرى اوزرنده واقع اولمغله، (روتنبورغ آن‌در تايبر R. an der Tauber) تركيبيله بواسمده اولان ديكر بعض كوچك قصبه وقريه‌لردن تفريق اولنور.

روتنبورغ (Rottenbourg) غربى پرو- سيه‌نك (هسه‌ناسو) ايالتنده

(قاسل) سنجاغنده وقاسلك ۳۸ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ۳۰۲۵ اهالیسی، دباغخانه‌لرى، يتيمخانه‌سى وبرسرايى واردر.

روتنبورغ (Rottenburg) وورتمبرغك « قره اورمان » ايالتنده (راتيلينكن) قضاسنده وراتيلينكنك ۲۰ كيلومتره غربنده اوله‌رق، (رين) ايرماغنه دوكيلن (نقار) نهرى اوزرنده وپك كوزل برموقعده واقع برقصبه اولوب، ۷۳۱۰ اهالیسی، مصنع بركليساسى، ايكى كوپريسى، آغاجدن آلات مختلفه ايله بيره فابريقه‌لرى وپك ايشلك شرابجى اوتى تجارتى واردر.

روتنست (Rottnest) آوسترالیانك ساحل غربيسى قارشيسنده و (اسوان ريور) نهرى منصبنك ۱۷ كيلومتره آچيغنده برآطه اولوب، بويى ۱۲ واكى ٤ كيلومتره‌در. اراضيسى منبت اولوب، غربى آوسترالیا واليسنك اقامتنه مخصوص بر قوناغى، مجرمينه ايشلتديريلير برنمونه چفتلكى، برمكتبى و برفنارى واردر.

روتنيان (Ruthéniens) اسلاو اقوامندن برکوچك قوم اولوب، آوستريانك غاليچيا خطه‌سيله لهستانده متفرق صورتده ساكندرلر.

روتوايل (Rottweil) وورتمبرغك « قره اورمان » ايالتنده و راتيلينكنك ۵۵ كيلومتره جنوب غربيسنده و (رين) ايرماغنه تابع (نقار) نهرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ۶۰۵۰ اهالیسی، دمير يول موقفى، طوزلى معدن صوبى، قيا طوزى، بانيه‌لرى، يوك و پاموق منسوجات دستكاهلرى، بويا خانه‌لرى، باروت فابريقه‌سى، حيوانات و حبوبات تجارتى، برقاچ مكتبى، بر يتيمخانه‌سى ومتعدد كليسا ومناسترى واردر.

روتول (Rotwel) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و (ليدس) ك ۵ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ۵۱۰۵ اهالیسی، معدن كموری وبرسراى خرابه‌لرى واردر.

روتوما (Rotouma) بحر محيط كبيرك (پولينسيا) قسمنده و فيجى جزاير مجتمعه‌سندن (وانوآلوو) آطه‌سنك ٤٧٤ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، ۱۸° ۳۲′ ۱۳° عرض جنوبى ايله ۱۸° ۵۱′ ۱۷٤° طول شرقيده واقع منفرد برآطه اولوب، اطرافنده‌كى آطه‌جقلرله برابر ۳۶ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و ۲٤۵۰ اهالیسی وادرر. ۱۷۹۱ ده قپودان (ادواردس) طرفندن كشف اولنمشدر. طوپراغى منبتدر. اهالیسی پولينسيا جنسنه منسوب اولوب، تندرست، متناسب‌الاعضا، مونس ومستعد آدملردر. چفتجيلك، باليقجيلق وكميجيلك ايله چكينيرلر.

روته (Rota) اسپانيادە آندالوسيا خطه سنك (قاديس) ايالتنده وقاديسك ۱۰ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق بحر محيط آطلاسى ساحلنده برقصبه واسكله اولوب، ۸۰۰۵ اهالیسی واطرافنده كوزل باغ و باغچه‌لريله مشهور شرابى واردر.

روته (Rota) بحر محيط كبيرك ميقرونسيا قسمنده واقع (ماريانه) جزاير مجتمعه‌سندن برآطه اولوب، (غوآيام) جزيره‌سنك ۵۷ كيلومتره شمالنده واقعدر. جنوب غربيدن شمال شرقيه بويى ۲۲ كيلومتره اولوب، ۱۱٤ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و پك منبت اراضيسيله قوتلى نباتاتى واردر. همان غير مسكون اولوب، اوزرنده يالكز برقربه موجوددر.

روتى (Rotti) بحر محيط هندى جزايرندن (تيمور) جزيره‌سنك جنوب غربى كوشه‌سنك ۳۲ كيلومتره جنوبنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۱۰۰ مربع كيلومتره و اهالیسی ۳٤۰۰۰ ايله ٦٤۰۰۰ آره‌سنده‌در. اسماً فلنكه تابع اولوب، برطاقم حكومات صغيره‌يه منقسمدر. اهالیسی مسلمدر. اراضيسى پك منبت اولوب، پرنج، دارى، چيويد، پاموق، شكر قامشى، توتون وسائره حاصل اولور. اورمانلرى چوقدر. حيوانات وحشيه‌سى، كيك وطوموزدن عبارتدر. سواحلنده صدف و باغه چيقار.

روتيليانو (Rutigliano) ايتاليانك (باری) ايالتنده و بارينك ۱۷ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٦۰۰ اهالیسی واردر.

روج { حلب جوارنده وحلب ایله معره آره‌سنده برناحیه‌نك اسمیدر .

روجان { (Rodjan) هندستانك منتهای شمال غربیسنده واقع (درجات) ایالتنده و (درغازی خان) ك ۱۷۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق (سند) ایرماغنك ساحل یمینی قربنده برقصبه اولوب، ٤۳۲۰ سی مسلم اولمق اوزره، ٥٦٥٥ اهالیسی و بعض یوك منسوجات دستکاهلری واردر. قرن سابق اواسطنده بلوجلرك (مازاری) قبیله‌سی رئیسی بهرام خان طرفندن تأسیس اولنمشدر.

روجر { (Roger) سیجلیه حاکملرندن ایکی کشینك اسمیدر :

برنجیسی ۱۰٦۱ تاریخ میلادیسنده جزیرهٔ مذکوره‌یه دخول ایله، اوراده حکومت سورمکده بولنان عرب اهل اسلامنه قارشی طول مدت حرب ایده‌رك، آطه‌نك سواحلنی و دوز یرلرینی ضبط، و خرستیانلغی نشر ایتمش؛ و ۱۰۷۱ ده برادری طرفندن کندیسنه سیجلیه قونتی عنوانی ویریلوب، برادرینك وفاتنده بیوك قونتلق عنوانی آلمش ؛ و ۱۱۰۱ ده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی و خلفی اولوب، پدرینك وفاتنده، ۸ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سی (آدلاییده) نك وصایتیله سیجلیه بیوك قونتی اولمش؛ و بعده قالابره وپویه ایله ناپولی وسائره‌یی دخی ضبط ایده‌رك، ۱۱۳۰ ده سیجلیتین قرالی عنوانی آلمش؛ و رومللردن قورقه‌یی ضبط ایدوب، طرابلس غربی دخی غارت ایتمش ایدی . ۱۱۵٤ده وفات ایتمشدر.

روجرس { (Rogers) انکلتره شعراسندن اولوب، ۱۷٦۲ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۸۵۵ ده وفات ایتمشدر . برچوق اشعار مقبوله‌سی واردر . اغنیادن اولوب، سالونی برخیلی وقت مجمع ادبا ایدی .

روجلی { (Rugeley) انکلتره‌نك (استافورد) ایالتنده واستافوردك ۱۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق (ترنت) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٤۲۵۰ اهالیسی، دمیریول موفی، دوکمخانه‌سی وجوارنده کمور معدنی واردر.

روچدال { (Rochdale) انکلتره‌نك لانقاستر ایالتنده ومانچسترك ۱٦ کیلومتره شمالنده و (ایرول) ایرماغنه تابع (روچ) نهریله همنامی برجدولك اوزرنده واقع بر شهر اولوب، ۰۰۰ ٤۵ اهالیسی، چوخه، فانله و پاموق اپلیك فابریقه‌لری، کمور معدنی وطاش اوجاقلری واردر .

روچستر { (Rochester) انکلتره‌نك (کنت) ایالتنده ولوندره‌نك ٤٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق (مدوای) نهرینك منصبنده واقع برقصبه اولوب، ۱۳۸۹۰ اهالیسی، بیوك کلیساسی، ۱۱ کمرلی برکوپریسی، خراب بر قلعه‌سی ودمیریولی واردر. بوقصبه ده کلیتلی استریدیه صید اولنور . پك اسکی برقصبه‌در .

روچستر { (Rochester) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده دخی بواسمله اوچ شهر وقصبه واردر :

برنجیسی (نویورق) جمهوریتنده و (جنسه) نهریله (اریه) جدولی اوزرنده اولهرق نهر مذکور منصبنك ۱۳ کیلومتره یوقاریسنده و نیویورقك ۵۰۰ کیلومتره شمال غربیسنده واقع برشهر اولوب، ۸۹۳٦۵ اهالیسی، کنیش ودوز سوقاقلری وکوزل ابنیهٔ امیریه‌سی واردر. ۱۸۱۲ده تأسیس اولنمشدر.

— ایکنجیسی (مینزوته) جمهوریتنده و (سنت پول) ك ۱۱۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق میسیسیپی‌یه تابع (زومبرو) نهری اوزرنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۱۰۵ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری، حبوبات تجارتی و دمیر یولی واردر .

— اوچنجیسی (نیو هامپشیر) جمهوریتنك (استرافورد) سنجاغنده و (قونقورد) ك ٤۸ کیلومتره شرق شمالیسنده اولوب، ٤٦۸۵ اهالیسی، دمیر یولی ویوك منسوجاتله معمولات سائره فابریقه‌لری واردر .

روچستر { قونت — (C. de Rochester) انکلتره شعراسندن اولوب، استوآرت خاندان قرالیسنك سرایده مستخدم بولنمش ؛ و بوخادمانه اولان وفرت صداقتیله شهرت بولمشدر . ۱٦٤۸ ده طوغوب، ۱٦۸۰ ده وفات

ایتمشدر . باشلیجه هجویاتدن عبارت برچوق اشعاری واردر .

روچلا (Roccella) ایتالیاده قلابره خطه‌سنك (رجیو) ایالتنده ویونیان دکیزینك ساحل غربیسنده برقصبه اولوب، ٦٦٣٠ اهالیسی ودمیر یول موقفی واردر .

روچیلد (Rothschild) الیوم موجود و مشهور اولان بیوك بر بانقه‌نك مؤسسی اولوب، موسوی المذهب ایدی . ١٧٤٣ تاریخ میلادیسنده آلمانیانك (ماین) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورت شهرنده طوغوب، ١٨١٢ ده وفات ایتمشدر . عن اصل فقیراولوب، پك کنج ایکن هانوره‌ده بربانکرك خدمتنه کیرمش؛ واورادهایدندیکی کوچك بر سرمایه ایله ١٨٠١ ده فرانقفورتده برلشوب، (هسه) پرنسی طرفندن سرایناك صرافلغنه نصب اولنمش؛ وبو پرنس حقنده کوستردیکی امنیت وفداکارلق اکثر آوروپا حکمدارلرینك امنیتنی جلب ایتمکله، بوسایه‌ده بر بیوك ثروته نائل اولمش ایدی . بشی ارکك وبشی قیز اولهرق اون اولاد براقوب، بونلر، سرمایه‌لرینی آیرمقسزین، فرانقفورت، ویانه، لوندره، پارس و ناپولی شهرلرنده برر شعبه آچهرق، بانقه‌لرینی آورو‌پانك وبتون عالمك اك بیوك بانقه‌سی حالنه قویوب، روچیلد اسمی ثروت فوق العاده‌دن کنایه حکمنی آلمشدر . بونلرك جمله‌سی وفات ایدوب، الیوم مذکور بانقه‌نك شعبه‌لرینی اولاد واحفادلری اداره ایتمکده‌در .

روح (بن زنباع الجذامی) کبار تابعیندن اولوب، بعض کتبده صحابه‌دن عد اولنمشدر . زمانی فقهاسندن اولوب، پدری زنباعدن وسائر صحابه‌دن روایت ایتمشدر . عبدالملك بن مروان زمانده برحیات ایدی . — (روح بن یسار) یاخود (یسار بن روح) اسمنده صحابه‌دن برذات دخی واردر .

روح الله حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر .

روحانی (ابو بکر بن محمد) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، سمرقندلیدر . رشید الدین وطواط‌ك شاگردانندن وسلطان محمد خوارزمشاهك مداحلرندن اولوب، بخاراده ساکن ایدی . شهر مذکورك جنکیز طرفندن ضبطندن صکره، ٦٢٣ تاریخنده دهلی‌یه کیده‌رك، سلطان التمشه انتساب ایتمش ایدی . شوقطعه جمله‌سنك اشعارندندر:

مرد آزاده بکیتی نکند میل دوکار
تا همه عمر زآفت بسلامت باشد
زن نخواهد اکرش دختر قیصر بدهند
وام نستاند اکر وعده قیامت باشد

روحی اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی شیخ الاسلام علی چلبینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر :

کوز کوکل سینه تهی جان طولو تصویرك سنك
کون کبی دردنجی قات کوکده درر یبرك سنك

— ایکنجیسی ابوالسعود افندینك کنخداسنك اوغلی اولوب، ٩٦٠ ده وفات ایتمشدر . شو قطعه اونکدر :

بنده‌سن شاه کرم ایتسه یاد
الیمزدن نه کلور کوجه نه داد
نوله بدنام محبت اولسه‌م
روحیا باق قالور چون ایو آد

روحی ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی سیوستانلی اولوب، ماوراء النهر حکمداری طماج خانك زمانده یاشامشدر . شو بیت اونکدر :

چه بوسه داد مرا یار بامداد وبکاه
زهی حلاوت لب لا اله الا الله

— ایکنجیسی همدانلی اولوب، اکابرك هجویله مشغول اولدیغندن، شاه عباس ماضینك امریله یعقوب خان طرفندن دیلی قطع اولنمشدی . شو بیت اونکدر :

بروی اوبنکرستن زمانمی آید
من این دودیده برای کریستن دارم

روحیٔ بغدادی اونجی عصر هجری شعراسندن اولوب، اشعاری فوق العاده آبدار وهله ترکیب بندی غایت مشهور ومعتبردر . سیاحته پك چوق میل وآرزوسی بولنمش اولدیغندن خیلی دیاری کزمش، حتی برآرالق استانبوله دخی کلوب برمدت قالمشدر . بعده درسعادتدن قونیه‌یه واورادن شامه کیدوب، ١٠١٤ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر . بو بیت اونکدر :

بولمغه رهکذر مملکت معنایی
پیشرو ایدینه‌لم حضرت مولانایی

روخلیچ (Rochlitz) صاقسه قراللغنك (لیپسیغ) ایالتنده ولیپسیغك ۴۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۹۴۵ اهالیسی، دمیر یول موقفی، جوا- رنده قرمزی مرمر اوجاقلری، یوك وپاموق منسو- جات ایله چیفاره وآیاق قابی فابریقه‌لری ودباغخانه- لری واردر.

رود (Rude) فرانسه مشاهیر هیکلتراشا- ننسدن اولوب، ۱۷۸۴ ده دیژونده طوغمش، و ۱۸۵۵ ده وفات ایتمشدر. آثارندن برچوق مصنع هیکلر موجوددر.

رود ایسلاند (Rhode-Island) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه دولتنی ترکیب ایدن جمهوریتلرك بری واك کوچکی اولوب، شرقاً وشمالاً (ماساچوست)، غرباً (قونکتیکوت) جمهوریتلریله، جنوباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محاط ومحدوددر. ۴۱° ایله ۵۳′ ۴۲ عرض شمالی و ۲۸′ ۷۳° ایله ۱۳′ ۷۴° طول غربی آره‌سنده ممتد اولوب، بویی ۸۰ واکی ۶۰ کیلومتره و مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲۳۷ مربع کیلومتره‌در. اهالیسی ۳۰۴۲۸۴ نفوسدن عبارتدر. مرکزی (پروویدنج) و بعضاً (نیوپورت) در. اسمی ساحلی قارشیسنده بولنان واراضی وهواسنك جیادی حسبیله (رود ایسلاند) یعنی «ردوس جزیره‌سی» تسمیه اولنان برآطه‌دن مأخوذدر. سواحلیله جنوب غربی جهتی دخی محصولدار اولوب، سائر طرفلرینك قوهٔ انبا- ثیه‌سی آزدر. جنوب غربی قسمنده کوزل مرمر الری دخی واردر. کمور، دمیر، باقیر معدنلریله مرمر او- جاقلری چوقدر. معارف وصنایعی پك ایلری وتجا- رتی پك ایشلکدر. بو خطه ۱۶۳۶ تاریخنده انکلیزلر طرفندن اعمار و اسکان اولنه‌رق، استقلال محاربه‌لرنده اهالیسی پك بیوك فداکارلقلر ایتمش؛ و ۱۷۹۰ ده جماهیر متفقه صره‌سنه کیرمشدر.

رودبار ایرانك کیلان خطه‌سنده رشتك ۵۸ کیلومتره جنوب غربیسنده و سفیدرودك ساحل یمینی قربنده اوله‌رق، زیتون آغاجلریله وسائر اشجار مثمره ایله مستور بر اووه‌ده واقع برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. طار واوزون برقصبه اولوب، بویی ۵ کیلومتره ایسه‌ده، اکثر خانه‌لری خرابدر. ایرانك دیکر هیچ برمحلنده حاصل اولمیان زیتونندن خیلی یاغ چیقاریلوب، صا- بون اعمالنده قوللانیلیر.

— بو اسمله ایرانك سائر طرفلرنده دخی برچوق قریه وقصبه بولنوب، بعضلری مشاهیرعلمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — لورستانده کرخه نهری اوزرنده دخی بواسمله اسکی برشهر خرا- به‌لری موجود اولوب، ساسانیلر زمانندن قالمه‌در.

رودبك (Rudbeck) اسوجك اك مشهور علماسندن اولوب، ۱۶۳۰ تا- ریخنده (وستراس) ده طوغمش، و ۱۷۰۲ ده وفات ایتمشدر. دها اون یاشنده ایکن کمال ذکاوتیله تخته- دن پك مصنع برچالار ساعت یاپمغه موفق اولمش؛ وبعده فن طبی تحصیل ایدوب، تشریحه متعلق کشفیا- تیله شهرت بولمش؛ و (اوپسال) دارالفنوننده نبا- تات معلمکی ایدوب، کندی مصرفیله برنباتات باغچه- سی دخی یتیشدیرمش ایدی. برچوق تألیفات فنیه- سی واردر. — اوغلی دخی بواسمله معروف او- لوب، تحصیل طب ایتدکدن صکره، لاپونیه‌یی وبتون آوروپایی کزه‌رك، نباتات جمع وتحری ایتمش؛ وفن نباتاته خدمت ایدوب، بوفنده برطاقم کتب معتبره یازمش؛ وبرجمعیت فنیه دخی تأسیس ایلمش ایدی. ۱۶۷۰ ده طوغوب، ۱۷۴۰ ده وفات ایتمشدر.

رودره‌پور (Roudrapour) هندستانده بنارس ایالتنك (کوراکپور) سنجاغنده وکوراکپورك ۴۵ کیلومتره جنوب شر- قیسنده برقصبه‌اولوب، ۱۰۰۰ی مسلم اولق‌اوزره، ۹۸۴۰ اهالیسی، پك قدیم برقلعه خرابه‌لری وذخائر تجارتی واردر.

رودره هیماله (Roudra Himala) هیما- لایه جبال مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سی اولوب، کنك ایرماغنه دوکیلن (باکیراتی) نهری منصبنك اوست طرفنده وتبیت ایله هندستانك (کروات) خطه‌سی آره‌سنده ممتد اولور. الیوکسك ذروه‌سی ۵۸′ ۳۰° عرض شمالی ایله ۴۹′ ۷۶° طول شرقیده واقع اولوب، ۶۸۲۴ متره ارتفاعی واردر.

رودریغ (Rodrigue) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوتلرك حکمدار اخیری اولوب، حکمدار (ویتیزا) طرفندن کوزلری چیقارلمش اولان (قوردو) دوقه‌لرندن برینك اوغلیدر. پدرینك انتقامنی آلمق اوزره، مرقوم (ویتیزا) یه قارشی سوق عسکر ایده‌رك، ۷۱۰ تاریخ میلادیسنده کندیسنی قتل وتختنی ضبط ایلش ایسه‌ده، یالکز برسنه حکومت سوروب، اوصره‌ده طارق بن زیادك قیادتیله اندلسه مرور ایدن مجاهدین اسلامه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

رودریکز (Rodriguez) آفریقانك ساحل شرقیسی آچیقلرنده بولنان جزایردن اولوب، (موریس) آطه‌سنك شرق جهتنده و ۱۹° ۴۰′ عرض جنوبی ایله ۵۱′ ۶۵° طول شرقیده واقعدر. بویی ۳۰ واکی ۶ کیلومتره اولوب، یالکز ۲۰۰ اهالیسی وساحل شمالیسنده بر لیمانی واردر. ابتدا فرانسزلر طرفندن اعمار اولنوب، ۱۸۱۰ تاریخندن بری انکلتره‌نك النده بولنمقده‌در.

رودز (Rhodez) فرانسه‌ده (آویرون) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پارسك ۶۰۷ کیلومتره جنوبنده واتکنده آویرون نهرینك آقدیغی برتپه‌نك اوزرنده واقعدر. ۱۱۸۵۶ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دار المعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت وعلوم وفنون وصنایع جمعیتلری، مصنع برکلیساسی، کوزل میدانلریله واسع جاده‌لری، دمیر یولی، بعض منسوجات فابریقه‌لری وپینیر ویاغی تجارتی واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، بر خیلی وقت آیریجه بر قونتلفك مرکزی بولنمشدر.

رودسهایم (Rudesheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده و ویسبادنك ۲۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده اولەرق (رین) ایرماغنك صاغ کنارنده و (بینکن) ك قارشیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۰۴۰ اهالیسی، دمیر یولی، پك چوق باغلری ومشهور شرابی واردر.

رودکوبینغ (Rudkjobing) دانیمارقه‌نك (لانکلاند) جزیره سنده (اودنسه) قضاسنه ملحق و اودنسه‌نك ۵۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع بر قصبه اولوب، ۳۱۸۰ اهالیسی، برکوچك لیمانی وسفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری واردر.

رودکی (ابو الحسن —) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، فارسیده اك اول غزل سویلین ودیوان یازان بوذات اولدیغی مرویدر. بخارا جوارنده واقع (رودك) قریه‌سنده طوغوب، ملوك سامانیه‌دن نصر بن احمده انتساب ایتمش، وپك چوق انعام واحسانلرینه نائل اولمش‌ایدی. موسیقیده دخی مهارت تامه‌سی اولوب، بربط‌وسائر بعض آلات موسیقیه‌یی پك کوزل چالار ایمش. مشارالیه نصر بن احمد برآره‌لق هراتی پایتخت اتخاذ ایتمسیله، اکابر دولت بخارایی آرزو ایتدکلرندن، صاحب ترجمه‌یه بخارا حقنده برمدحیه ایله حکمدار مشارالیهی پایتخت قدیمنه عودته ترغیب ایتمسنی رجا ایتمشلر؛ ورودکی بو بابده مشهور بر قصیده سویلیوب، کرك شعرینك وکرك آلت موسیقیه‌سنك کوزللکیله نصر بن احمدی چیزمه‌لرینی کیمکسرین همان بخارایه عزیمته مجبور ایلش ایدی. مذکور قصیده‌سنك مطلعی شودر:

باد جوی مولیان آیدهمی
بوی یار مهربان آیدهمی

«کلیله‌ودمنه» قصهٔ مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمش، وبر چوق اشعار دخی سویلمشدر. وفاتی ۳۴۳ تاریخنده واقع اولمشدر. اشعاری ساده ومؤثر اولوب، «صنعت» عد اولنان معهود صوئوق طرزدن مبرادر. شو قطعه جملهٔ اشعار حکمت آمیزندندر:

زمانه پندی آزاد وار داد مرا
زمانه راچو نکو بنگری همه پندست
بروزنیك کسان کفت غم مخورزنهار
بسا کسان که بروز توآرزو مندست

رودلهایم (Rodelheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك ویسبادن سنجاق وقضاسنده و ویسبادنك ۲۸ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب، ۴۲۶۵ اهالیسی، دمیر یولی، اجزاء کیمیویه وکرمید فابریقه‌لری و بر سرایله بوکا مربوط اورماتی واردر.

رودوپ (Rhodope) ونام دیکرله (دسپوط طاغی) روم ایلنده بر سلسلهٔ

جبال اولوب ، بلقان سلسلهٔ کبیره‌سی شعباتندن معدوددر . احتمان قربنده قوجه بلقاندن تشعب ایده‌رك، ابتدا بلغارستان ایله شرق روم ایلی آره‌سنده جنوبه، و بعده (ریلو) و (پریم) طاغلرندن آیریله‌رق، جنوب شرقیه طوغری امتدادله، مریج حوضه‌سنی قره صو حوضه‌سندن آیره‌رق، شرق روم‌ایلی حدودینی تشکیل ایدر. بعده حدود مذکوره بوینجه شرق شمالیه طوغری (قره بلقان) نامیله برقول اوزاتدقدن صکره، ینه شرق جنوبیه ومتعاقبا شرقه طوغری اوزانه‌رق، وقره‌اوغلان، قارلق، طوقاجق، قوجه‌یایله اسملریله بربرینه مربوط برطاقم طاغلر تشکیل ایده‌رك، نهایت (کلبك طاغی) نامیله جنوبه وجنوب غربیه طوغری دونوب، برطاقم تپه‌لر صورتنده دده آغاج قربنده آطه‌لر دکیزی سواحلنه واصل اولور. زمان قدیمده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لرینك خط فاصلی عد اولنوردی . الك یوکسك جهتی قسم غربیسنده اولوب ، احتمان قربنده واقع و (ماساله) یاخود (مصلا) اسمیله مسمی الك یوکسك ذروه‌سی ۳۱۰۹ متره ارتفاعنده‌در . اصل رودوپ سلسله‌سنك طولی ۲۹۵ کیلومتره اولوب، شعبه‌سی اولان قره بلقان دخی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در. رودوپ سلسله‌سی اتکلرندن برچوق صولر نبعان ایدوب ، باشلیجه اوچ ایرماغه دوکیلور، که بونلرك بری سلسلهٔ مذکوره‌نك قسم شمالیسی مائلهٔ غربیه‌سندن نبعانله شماله طوغری جریان ایده‌رك، طونه‌یه منصب اولان (ایسکر) ؛ ایکنجیسی بوسلسله‌نك شرق وشرق شمالی مائله‌سنك بتون صولرینی جمع ایله ، شرقه و بعده جنوبه طوغری آقه‌رق ، آطه‌لر دکیزینه دوکیلن (مریج) ؛ اوچنجیسی دخی غرب جنوبی اتکلری بوینجه آقوب، ینه آطه‌لر دکیزینه منصب اولان (قره صو) نهریدر. مریجك الك بیوك تابعی اولان (آرده) نهری دخی رودوپك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده‌کی میاه جاریه‌دن تشکل ایدر. قره صو ایله مریج منصبلری آره‌سنده دخی سلسله‌نك جنوبی اتکلرندن برطاقم انهار آقوب، طوغریدن طوغریه آطه‌لر دکیزینه منصب اولور. رودوپك شعبه واتکلری برخیلی اورمانلرله مستوردر . اتکلرنده واقع قرا اهالیسنك اکثری پوماق یعنی بلغار لسانیه متکلم مسلم اولوب، شجاعت و دلاورلکلریله مشهوردر .

رودوپه (Rhodope) اساطیر یونانیه‌ده حسن وآئیله و شوخلغیله مشهوره برقادین اولوب، تراکیا خطه‌سندن ایدی. اسوپیوسك زمانده یاشایوب، بونکله برابر اسارته دوشمش؛ ولسبوسلی (یعنی مدیللیلی) (سافو) نك برادری (خاراقس) طرفندن اشترا واستفراش اولنمش ایدی. بعده مصره کیدوب، اوقدر ثروته مالك اولمش، که کندی مصرفیله برهرم بنا ایتدیرمش ایمش . آنف البیان (رودوپ) جبالنك اونك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی ملحوظدر .

رودوستو (Rodosto) تکفورطاغی قصبه‌سنك السنهٔ اجنبیه‌ده مستعمل اسمی اولوب، بوندن ماخوذ اولهرق لسانمزده دخی وقتیله (ردوستجق) اسمی مستعمل ایدی .

رودوگونه (Rodogune) دیاربکرجه‌تلرنده حکومت سورمش اولان ملوك اشکانیاندن مهردادك قیزی اولوب، پدرینك تحت اسارتنده بولنان (دمتریوس نیقاتور) ه تزویج اولنمشدی . مذکور دمتریوسك ایلك قاریسی اولان مصر حکمداری (بطلیوس فیلومیتور) ك قیزی قلیوپاتره قیصقانوب، برچوق وقوعات سیاسیه‌یه سبب اولمشدی. فرانسه شعراسندن (قورنی) بو وقوعاتی «رودوگونه» عنوانیله کوزل برهائله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

رودولستاد (Rudolstadt) آلمانیانك وسطلرنده واقع (اشوارتسبورغ رودولستاد) پرنسلکنك مرکزی برقصبه اولوب، (وایمار)ك ۲۸ کیلومتره جنوبنده ولیپسیغك ۱۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق البه ایرماغنه تابع (ساله) نهری کنارنده و غایتله دلنشین برموقعده واقعدر. اسکی برقصبه اولوب، ۱۰۵۶۰ اهالیسی، کوزل برسرایی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالعلمینی ، ۶۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ، چوخه وابیلیك ایله پورسلین، پیانو، ادوات واجزاء کیمیویه وبیره‌فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وچاك دوکمخانه‌لری واردر.

رودولف (Rodolphe) بورغونیه حکمدارلرندن اوچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی ۸۸۸ تاریخ میلادیسندن ۹۱۲ تاریخنه قدر حکم سورمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی وخلفی اولوب، ۹۲۲ ده ایتالیا قرالی عنواتی آلمش ایسه‌ده، برنجی برنجر طرفندن مغلوب اولوب، ایکی سنه صکره بونك وفاتی اوزرینه، یوقاری ایتالیانك حکمداری اولمش؛ و آنجق پروونسه‌لی (هوغ) ایتالیا حکمدارلغنی ادعا ایدوب، کندیسندن قوتلی بولنمغله، ۹۲۹ ده رودولف ایتالیادن واز کچوب، ایمپراطور برنجی هنری طرفندن کندیسنه ترك ایدلمش اولان اسویچره‌نك بر قسمیله قناعت ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره یینه ایتالیایه تجاوز ایدوب، ایتالیا قراللغندن قطعیاً صرف نظر ایتمك اوزره، هوغ طرفندن کندیسنه بورغونیه‌نك بر قسمی ویرلمش؛ و «ایکی بورغونیه» عنوانلی قراللغی تأسیس ایدلمش ایدی. ۹۳۷ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ایکنجینك تورونی اولوب، ۹۹۳ دن ۱۰۳۲ تاریخنه‌دك ایکی بورغونیه‌ده حکمدارلق ایتمش، وزمانی بر طاقم فسادلری باصدیرمغله کچیرمشدر. اولادی اولمیوب، ملکنی ایکنجی قونراده ترك ایتمشدی.

— آلمانیا ایمپراطوری دردنجی هنری پاپا طرفندن آقوروس اولدیغنده، آلمان کبراسنك برطاقمی طرفندن ۱۰۷۶ تاریخنده جرمانیا قرالی انتخاب اولنمش بر (رودولف) دخی واردر، که مذکور ایمپراطورك اینشته‌سی اولوب، سوآب دوقه‌سی ایدی. دردنجی هنری ایله اوچ دفعه محاربه ایدوب، اوچنده دخی مغلوب، واوچنجیسی اولان (مولسن) محاربه‌سنده ۱۰۸۰ ده مقتول اولمشدر.

رودولف (Rodolphe) آوستریا وجمارستانده حکومت سورمکده اولان هابسبورغ خاندانه منسوب بو اسمله ایکی ایمپراطور کلمشدر:

برنجیسی هابسبورغ قونتی وآلساس حاکمی آلبرتك اوغلی اولوب، ۱۲۴۰ تاریخ میلادیسنده مدینه خلف اولمش؛ وپروسیه پتپرستلرینه قارشی‌کی سفرنده چهستان قرالی اوتوقارك معیتنده بولنوب، ملکنه کیبورغ، بادە و لجبورغ قونتلقلرینی علاوه ایتمش؛ وجسارت وعدالتده او قدر شهرت بولمش ایدی، که اسویچره جهتنده بر طاقم حکومات صغیره دخی کندیسنك حمایه‌سی آلتنه کیرمش ایدی. ۱۲۷۳ ده آلمانیا ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایدی. چهستان قرالی اوتوقار کندیسنی طانیمق ایستمدیکیچون، رودولف اوزرینه عسکر سوق ایدوب، کندیسنی مغلوب، ونفس آوستریا ایله استیریا وقارنیولایی ترکه مجبور ایلمش ایدی. بو وجهله هابسبورغ خاندانی آوستریایه مالك اولمشدر. بر سنه صکره اوتوقار یکیدن محاربه‌یه کیریشمکله، رودولف کندیسنی مغلوب وقتل ایدوب، بتون آلمانیانك حاکم مستقلی اولمش؛ ومالکنی دور ایدوب، اهالینك راحت واسایشنی سلب ایدن دره بکلرینك نفوذینی قیرمش، وسرایلرینی هدم ایلمشدی. اوغلی آلبرتی ایمپراطور لغه ولی‌عهد ایتمکه موافق اولمیوب، ۱۲۹۱ ده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ایکنجی ماقسیمیانك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۵۵۲ ده ویانه‌ده طوغمش؛ و ۱۵۷۲ ده مجارستان، ۱۵۷۰ ده چهستان وروسانیا قرالی اولوب، ۱۵۷۶ ده ایمپراطورلق تختنه قعود ایتمش‌ایدی. بونك زمانینده آلمانیا فتنه وفساد میدانی اولوب، اوتوز سنه‌لك محاربه ظهور ایتمش؛ وکندیسی پروتستانلره قارشی تعقیبات شدیده‌ده بولنوب، مجارستانده عثمانلیلره قارشی آچدیغی محاربه‌ده کلیا مغلوب ومنهزم اولمش ایدی. برادری (ماتیاس) کندیسنك رضاسی اولمقسزین دولت عثمانیه ایله صلح ایتدکدن صکره، مجارستان ایله موراویا ونفس آوستریایی کندیسنه ترك ایتمکه برادرینی مجبور ایلمش؛ ونهایت ۱۶۱۱ ده کندیسنی بسبتون اسقاط ایدوب، ایمپراطور اولمشدی. رودولف برسنه صکره وفات ایتمشدر. بو حکمدار کوشك واجرای حکومته غیرمقتدر اولدیغی حالده، محب معارف اولوب، هیئت وکیمیایه انتسابی وار ایدی. مشهور (تیخوبراهه) یه کلیتلی تخصیصات تعیین ایتمش، وکرك بوکا کرك مشهور (کپلر) ه «ازیاج رودولفیه» اسمیله شهرت بولان برطاقم ازیاج ترتیب ایتدیره‌رك، کندیسی دخی ازیاج مذکوره‌نك ترتیبنده چالیشمش ایدی.

رودولف کولی (Lac Rodolphe) آفریقای شرقیده

′۱۶ °۲ ایله ′۴۸ °۴۰ عرض شمالی آره‌سنده و و ′۴۰ °۳۳ طول شرقیده واقع برکول اولوب، اصل اسمی لسان محلیده «قره کول» معناسیله (باسو ناروق) اولدیغی حالده، ۱۸۸۸ ده کشف ایدن قونت (تلکی) طرفندن آوستریا ولی عهدی متوفی رودو‌لفك نامیله تسمیه اولنمشدی. اوزون وطار برکول اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۲۸۰ واکی ۳۰ ایله ۶۰ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۰۰۰ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنمشدر. سطحی حذای بحردن ۴۷۲ متره یوکسکدر. سواحل شمالیه‌سندن بری شمالدن ودیکری غربدن کلن ایکی نهر بوکوله دوکیلور. سواحل شرقیه‌سی قورو و همان خالی اولوب، سواحل غربیه‌سنده سوریلری چوق برطاقم قبائل ساکن ایمش.

رور (Ruhr) غربی پروسیه‌ده (رین) ایر. ماغنه تابع برنهر اولوب، وستفالیه‌ده نبعانله، شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، (آرنسبرغ) ك ایچندن و (اسن) ك قربندن کچر؛ و (روررورت) قصبه‌سنده (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۲۳۲ کیلومتره اولوب، ۱۸۰ کیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالحدر. وادیسنده کلیتلی معدن کموری چیقار. تابعلری دخی چوقدر.

رورشاخ (Rorschach) اسویچره‌نك (سنت غال) ناحیه‌سنده وسنت غالك ۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق قو. نستانسه کولنك ساحل جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۳۷۰ اهالیسی، دمیریولی، تولده ایشلك لیمانی، پاموقدن بعض منسوجاتله پیانو وسائره فابریقه‌لری، کوزل ابنیه‌سی ومکمل مکتبلری واردر.

رورکی (Rourki) هندستانك جهت شمالیه‌سنده واقع (میرات) ایالتنك سهرانپور سنجاغنده وسهرانپورك ۳۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده وکنك جدولی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۹۶۰ ی مسلم اولق اوزره، ۱۵۹۵۵ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، رصدخانه‌سی، ماکینه‌جی یتشدیرمکه مخصوص مکتبی، دمیریولی ودمیرخانه‌لری واردر. پروتستان میسیونرلرینك دخی بوقصبه‌ده بر بیوك مکتبلری واردر. مذکور جدولك حفرندن اول کوچك برقریه ایدی.

رورموند (Rure-mondo, Roermond) وفلمنکجه روئرموند فلمنك (لیبورغ) ایالتنده و (مائشتریخت) ك ۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (موزه) ایرماغنك ساحل یمینیسنده و (روز) نهرینك منصبنده قضا مرکزی مستحکم برقصبه اولوب، ۱۰۴۷۰ اهالیسی، دمیریولی، چوخه وسائر یوك منسوجاتله کاغد وبویا فابریقه‌لری، داخلی مکتبی، بیوك بر میدانی، نهرده ایشلك اسکله‌سی، سوری وخندغی، مصنع برکلیساسی وسائر کوزل ابنیه‌سی واردر.

رورو تو (Rouroutou) بحر محیط کبیرك (پولینسیا) قسمنده واقع وفرانسه دولتنه تابع (توبوآی) جزایرندن برآطه اولوب، ′۲۹ °۲۲ عرض جنوبی ایله ″۵۵ ′۴۳ °۱۵۳ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، اك یوکسك محلی ۴۴۰ متره ارتفاعنده‌در. کوزل دره وبایرلری ومیاه جاریه‌سی واردر. سواحلی بعض قیالر وصیغلرله محاطدر. اهالیسی بش آلتی یوز نفوس رادەسنده اولوب، صورتا پروتستان مذهبنی قبول ایتمشلردر.

رورورت (Ruhrort) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده و (روسلدورف) ك ۲۳ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك ساحل یمینیسنده و (رور) چایك منصبنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۸۶۵ اهالیسی، بخار ماکینه‌لریله قزان ولامبه وسائره فابریقه‌لری، معدن کموری ودمیر وسائره‌یه متعلق تجارتی، صنایع مکتبی، نهرده بك ایشلك اسکله‌سی ودمیر یول قطارینی نهرك برکنارندن او برکنارینه نقل ایدر وا. پورلری واردر.

روریك (Rurik) بحر محیط کبیرك بو. لینسیا قسمنده واقع (توآموتو) جزایرندن برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر. اراضیٔ مرجانیه‌دن عبارت اولوب، حلقوی الشکلدر. اورته‌سنده‌کی حوضه کوچك کیلر کیره بیلیر. اکثر سواحلی قیالق برطاقم کوچك آطه‌لرله محاطدر.

روزاریو (Rosario) آمریقای جنوبیده (آرجنتین) ممالك مجتمعه‌سنك

(سانته‌فه) جمهوریتنده و (بوئنوس آیرس) ك ۲۸۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (پارانا) ایرماغنك تشکیل ایلدیکی دالیه‌نك صاغ قولنك صاغ ساحلنده و ″٤٤ ′٥٥ °٣٢ عرض جنوبی ایله ″٥٤ ′٥٣ °٦٢ طول غربیده واقع ایالت مرکزی برشهردر. جماهیر متفقهٔ مذکوره‌نك اوچنجی و یا ایکنجی درجه‌ده برشهری اولوب، ٥٧٠٠٠ اهالیسی، متعدد دمیر یوللری، نهرده اك بیوك کیملرك دخی یناشمه‌سنه مساعد صاغلام لیمانی، آمریقای جنوبینك ایچ طرفلریله وآوروپا ایله پك ایشلك تجارتی، اطرافنده غایتله منبت اراضیسی وپك چوق ذخیره اخراجاتی واردر. ١٧٢٥ده تأسیس‌اولنوب، بوصوك زمانلرده بردن بره کسب اهمیت ایتمشدر، وکوندن‌کونه توسع وترق ایلمکده‌در. آمریقانك سائر طرفلرنده دخی بوایسمله برچوق قصبه‌لر بولندیغندن، لاجل التفریق بوکا بولندیغی جمهوریته اضافتله (روزاریو ده سانته فه R. de Santa Fé) دخی دیرلر.

روزاریو (Rosario) مکسیقه جماهیر متفقه‌سندن (سینالوا) جمهوریتنده و (قوآلیاقان) ك ۲٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (شاماتلر) نهرینك ساحل یمینده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٤٤٠ اهالیسی واطرافنده چوق معادنی واردر.

روزاریو (Rosario, Cucuta) ونام دیکرله قوقوته آمریقای جنوبیده (قولومبیا) جمهوریتنك (سانتاندر) ایالتنده و (سان یوسه) نك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده (ونزوئلا) حدودی‌قربنده قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی وقهوه وقاقائو محصولاتی واردر. — جمهوریت مذکوره‌نك ساحلی قارشیسنده اوله‌رق آتیل دکیزنده بواسمله برطاقم کوچك آطه‌لر دخی واردر.

روزاس (Rosas) اسپانیاده قطالونیه خطه‌سنك (جیرونه) ایالتنده و جیرونه‌نك ٤٣ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٣٢٢٠ اهالیسی واردر.

روزالس (Rosales) مکسیقه‌نك (میشوآقان) جمهوریتنده و(مورقلیا)نك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، جوارلریله برابر ١٧٠ ١٣ اهالیسی واردر.

روزالیه (Ste Rosalie) قنو. سنته — لیکلرك عزیزه‌لرندن اولوب، سچلیه‌ده‌کی پالرمو شهرینك حامیه‌سی عد اولنور. اون ایکنجی قرن میلادیده یاشایوب، شارلمانك نسلندن اولدیغی حالده، ترك دنیا ایدوب، شهر مذکور جوارنده برمغاره‌یه چکلمش ایدی. ایلولك دردنده یورطیسی پالرموده بیوك برطنطنه ایله اجرا اولنور.

روز بهان بقلی (شیخ ابو محمد — شیرازی) مشاهیر عرفادن اولوب، تفسیر وسائر علومه دائر برخیلی تألیفاتی وفارسی اشعاری واردر. «تفسیر عرایس»، «کتاب الانوار فی کشف الاسرار» و «شرح شطحیات» جملهٔ آثارندندر. شیرازده اقامت ایدوب، ٦٠٦ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

آنچه ندیدست دو چشم زمان
و انچه نبشنیده دو کوش زمین
درکل ما رنك نمودست آن
خیز و بیا درکل ما آن ببین

روزلینی (Rosellini) ایتالیا مشاهیر مستشرقینندن اولوب، ١٨٠٠ تاریخنده (پیزه) ده طوغمش، و ١٨٤٣ ده وفات ایتمشدر. پیزه دارالفنوننده السنهٔ شرقیه وآثارعتیقه معلمی اولوب، فرانسه علماسندن (شامپولیون) ایله کسب الفت ایتدکدن صکره، مصر قدیمك (هیروغلیف) خطیله توغل ایتمکه باشلامش؛ و ١٨٢٨ تاریخنده طوسقانه بیوك دوقه‌سی طرفندن برهیئت فنیه‌نك ریاستیله مصره کوندیله‌رك، فرانسه طرفندن کوندریلن مرقوم (شامپولیون) ایله برابر آثار عتیقهٔ مصریه‌یه دائر خیلی کشفیاته موفق اولمشدر. بوکشفیاتنك تعریفاتی ١٠ جلد اوزره طبع اولنه‌رق، نشری وفاتندن صکره احباسی طرفندن اکمال اولنمشدر.

روزموندہ (Rosemonde) کیدلر حکمداری (قونیوند) ك قیزی اولوب، پدرینی بالمحاربه قتل ایدن (لومبارد)لر حکمداری (آلبوآن) طرفندن جبراً تزوج اولندقدن صکره، بونك قدح مقامنده قوللاندیغی پدرینك قفاسی کمیکیله شراب ایچمکه اجبار اولندیغندن، اخذ انتقام ایچون، ٥٧٣ تاریخ میلادیسنده، دوستی بو-

لنان (هلیشیلد) ك كاتبی واسطه‌سیله مرقوم (آلبوآن)ی قتل ایتمش؛ و هلیشیلده وارمش ایدی. بعده دیکرینه وارمق اوزره، بوقوجه‌سنی تسمیم ایتمکه قرار ویرمش ایسه‌ده، هلیشیلد خبر آلوب، روزموندەنك تهیئه ایتمش اولدیغی زهری کندیسنه ایچیره‌رك اتلاف ایتمشدر. ایتالیا مشاهیر شعراسندن آلفیری بو وقعه‌یی «روزموندە» عنوانیله کوزل برهائله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

روزنهایم (Rosenheim) باویره‌نك «بو قاری باویره» ایالتنده ومونیخك ۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق طونه‌یه منصب (این) چاینك صول کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ۹۲۵۵ اهالیسی، طوزلی معدن صولری وبانیه‌لری، ماکینه، چمنتو، ایپ، باروت، بیره وسائره فابریقه‌لریله بخار حرازلری و اهمیتلی حیوانات تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، رومالیلرجه (پونس اونیی Pons OEnii) اسمیله معروف ایدی.

روزو (Rouseau, Reedgrass River) آمریقای شمالیده برنهردر، که ممالك مجتمعه‌نك (مینزوته) جمهوریتنده نبعاله، شماله طوغری آقه‌رق، دومینیون قطعهٔ واسعه‌سنك (مانیتوبه) ایالتنه کیرر؛ و ۲۰۰ کیلومتره‌لك قدر جریاندن صکره (وینیپیغ) کولنه منصب اولان «قزیل ایرماغ» ه دوکیلور. مجراسنك آشاغی طرفی کولدن مبدل بك منبت اراضی وکوزل چایرلردن عبارتدر. — بو نهر (مینزوته) جمهوریتی داخلنده ومانیتوبه حدودنده ینه بواسمله مسمی برکولك ایچندن کچر. بوکولك بویی ۲۴ واکی ۱۵ کیلومتره‌در. قامشلری چوق اولمق مناسبتیله، اوجوارده ساکن اولان قناده فرانسزلری طرفندن بواسمله تسمیه اولنمشدر.

روزو (Roseau) آنتیل جزایرندن انکلتره‌یه تابع (دومینیك) جزیره‌سنك مرکز اداره‌سی برقصبه اولوب، آطه‌نك جنوب غربی ساحلنده واقع و ۵۰۰۰ اهالیی جامعدر. کوزل لیمانی واردر.

روزه (Rose, Monte Rosa) آلپ جبالنك یاخود مونته‌روزه یعنی «بنبه طاغ» (پنین) سلسله‌سنه مربوط و اسویچره ایله ایتالیا حدودنده واقع بیوك بر طاغ اولوب، ایکی سلسله‌نك محل اجتماعنده واقعدر. هر بری ۴۰۰۰ مترەدن زیاده مرتفع اولمق اوزره، طقوز ذروه‌سی اولوب، بونلرك اك یوکسکی اولان (دوفور اسپیچه) نك ۴۶۱۲ متره ارتفاعی واردر. یوقاری قسمی سرمدی قارلرله مستور اولوب، جنوبی اتکلری دیك وقیالق وشمالی مائله‌سی دها دوزکوندر.

روزه سالواتور — (S. Rosa) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۱۵ تاریخنده ناپولی قریبنده (آرنله) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۶۷۳ ده رومادە وفات ایتمشدر. تیاتروکتابلری وهجویه‌لر یازمقده دخی مهارتی اولوب، ناپولیده امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمش اولدیغندن، ابتدا ناپولیدن وصکره رومادن قاچمغه مجبور اولوب، فلورانسه‌ده (مدیچیس) خاندانه التجا ایتمشیدی. اوائلنده منظره‌لر ترسیمنده ابراز مهارت ایدوب، بعده آدم رسمی تصویرنده کسب شهرت ایتمشدر. برچوق رسملری باقی وبك مقبول ومعتبردر.

روزه (Rouza) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده و موسقوه‌نك ۸۸ کیلومتره غرب جنوبیسنده وهمنامی اولان نهرك ایکی کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۴۹۰ اهالیسی ودباغخانه‌لریله طوغله وباصمه فابریقه‌لری واردر. — روزه نهری مذکور ایالتك غرب جهتنده بطاقلق برورماندن نبعاله، ابتدا شماله وبعده شرق جنوبیه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچدکدن صکره، بردن بری غرب جنوبیه دونوب، (وولغه) ایرماغنه تابع (اوقه) نهرینه منصب اولان (موسقوه) چاینه دوکیلور. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، صال یوزدیرمکه صالحدر.

روژر (Roger) [«روجر» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

روژه دلیسل (Rouget-de-l'Isle) فرانسزلرك ملی شرقیسی حکمنه کچن مشهور (مارسلیز) ك ناظمی اولوب، مهندس صنفی ضابطانندن ایدی. ۱۷۶۰ ده (لون لسولینه) ده طوغوب، ۱۸۳۶ ده وفات ایتمشدر. ۱۷۹۲ ده استراسبورغده بولندیغی حالده، منسوب

اولدینی آلایه مخصوص اولمق اوزره، مذکور شرقی‌یی ترتیب ایتمشدی. بعده مارسلیه کوکلیلری، (تویری) یه هجوم ایتدکلرنده، بوشرقی‌یی سویلیه‌رك یوریدکلرندن، (مارسلیز) عنوانیله شهرت بولمشدر.

روس (Ross) انکلتره‌نك (هرفورد) ایالتنده و هرفوردك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومصنع برکلیساسی واردر.

روس (Ross) بحر محیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع وآلمانیا دولتنه تابع (بیسمارق) جزایر مجتمعه‌سنه‌ملحق برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، آلمانلر طرفندن «یکی پومرانیا» تسمیه‌اولنان «یکی برتانیا» نك ساحل جنوبیسی قارشیسنده‌در. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر.

روس (Ross) بو اسمله روسیه‌نك قسم غربیسنده ایکی نهر اولوب، بری (کیف) ایالتنك جنوب غربی جهتنده نبعانله، شمالهٔ بعده شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۳۶۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دنیپر) ایرماغنه دو. کیلور. — دیکری (غرودنو) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نیمون) نهرینه دوکیلور.

روس (Russes) آوروپانك اسلاو اقوامندن بر بیوك قوم اولوب، اسلاو اقوامنك اك بیوکی وروسیه دولتنك قوم حاکمیدر. [«روسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روس (Ross) اسقوچیه‌نك منتهای شمالنده بر ایالت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۱۰۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۸۵۴۷ کشیدر. اراضیسی طاغلق وهواسی پك صوغوقدر. اهالیسنك بعضلری الیوم قبائله منقسم اولوب، اسکی کلت لسانندن مشتق (غایلیق) لسانیله متکلمدرلر.

روسانو (Rossanno) ایتالیانك قلابره چیترپوره ایالتنده یونان دکیزی ساحلندن ۶ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و (قوزنچه) نك ۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اسکی یونانیلر طرفندن تأسیس اولنوب، بعده رومالیلر طرفندن تجدید او. لنمش ایدی.

روسبك (Rosbecque) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (قورتره) نك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واردر.

روستوف (Rostov) روسیه‌نك (یارو. سلاو) ایالتنده و یاروسلاوك ۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق (نرو) کو. لنك جنوب غربی ساحلنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی، دباغخانه‌لری، بز فابریقه‌لری و زاج ایله ایچ یاغی تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، چود قومنك اسکی برحکومت مستقله‌سنك مرکزی ایدی. ۱۲۳۷ تاریخ میلادیسنده تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی.

روستوف (Rostov) روسیه‌نك «دون قزاقلری اراضیسی» ایالتنده، (نووو چرقاسق) ك ۳۷ و ناخچوانك ۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ناخچوانك برقسمی حکمنده‌در. ۶۱۲۵۵ اهالیسی، دباغخانه‌لری، تو. تون، صابون، موم، پکسیمات، مقرنه، اجزای کیمیویه وسائره فابریقه‌لری، کلیتلی قورو بالیق وخاویار اخرا. جاتی وصوك بهارده قوریلور بیوك بازاری واردر. (دون) نهری کنارنده بولنمغله، همنامی اولان آنف البیان قصبه‌دن تفریق ایچون، «دون اوزرنده‌کی روستوف» تعبیریله یاد اولنور.

روستوق (Rostock) آلمانیانك (مکلنبورغ اشورین) حکومتنده (وارتوو) نهری اوزرنده و بو نهرك بالطیق دکیزینه اولان منصبنده ۱۶ کیلومتره یوقاریده سورله محاط برشهر واسکله اولوب، ۳۴۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، حکیم غروتیوسك مزارینی حاوی اسکی برکلیساسی، دار. الفنونی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی ومنسوجات مختلفه ایله اسپیرتو و بیره وسائره فابریقه. لری واردر.

روستیق (S Rustique) خر. سنت — ستیانلرك عزیزلرندن اولوب، سنت دنیسك رفیق ایدی، واونکله برابر اوچنجی

قرن میلادیده قتل اولنمشدر . تشرین اولك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور .

روسچق (Rousthouk) بلغارستانده طونه ساحل یمینده و (قره لوم) نهری منصبنك برآز آشاغیسنده و یرکوکینك قارشیسنده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۲۷۱۹۵ اهالیسی، طونه‌ده اسکله‌سی، جوارنده بولنان برقره طوپراقدن معمول چناق چوملك دستکاهلری وچوق کوزل ابنیهٔ امیریه‌سی واردر . بلغار رستانك امتیازندن اول طونه ولایتنك مرکزی اولوب، مستحکم بر شهر ایدی، وخیلی تزیین و اعمار اولنمشدی . بعده اکثر اهالیٔ اسلامیه‌سنك هجرتی اوزرینه تدنیه یوز طوتمشدر . — روسچق سنجاغی شرقاً سلستره، جنوب شرق جهتندن هزارغراد، جنوباً طرنوه، غرباً زشتوه سنجاقلریله شمالاً دخی طونه نهریله محاط ومحدود اولوب، ۶۱۳ و ۱۳۲ اهالیسی واردر.

روسچقلی حسن پاشا [« حسن پاشا (روسچقلی شریف —) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روسچیوس (Roscius) پاندومیمه اوینا تمه‌دکی مهارت فوق‌العاده سیله شهرت قزانمش براسکی رومالی اولوب، میلاد دن ۱۲۹ سنه اول طوغمش، و ۶۲ سنه اول وفات ایتمشدر . خطیب شهیر چیچرونه نطق ایرادی اثنا سنده ایدیله‌جك اشارات ایله آلنه‌جق وضعیت حقنده درس ویرمش؛ وحتی خطیب مشارالیه ایله برفکری تصویرده، کندیسی اشاراتله وچیچرون نطق ایله افاده ایتمك اوزره، مسابقه کیریشمش ایدی .

روسقوف (Roscoff) فرانسه‌نك (فینیستر) ایالتنده (مورله) قضاسنه تابع و (مانشه) ساحلنده اولهرق (سنت پول دولئون) ك ۵ کیلومتره شمالنده واقع برکوچك قصبه واسکله اولوب، ۱۷۲۵ اهالیسی، صید ماهیسی، بانیه‌لری، سفائن دستکاهلری وعلم حیواناته مخصوص عملیاتخانه‌سی واردر .

روسقومون (Roscommon) ایرلانده‌نك (قوناوخت) ایالتنده و (دوبلین) ك ۱۳۱ کیلومتره غرب‌شمالیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۲۱۱۵ اهالیسی واردر . — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴۵۸ مربع کیلومتره اولوب، ۱۳۲۴۹۰ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وآز منبت اولوب، مرعالری چوقدر .

روسکیلد (Roskilde) دانیارقه‌نك (سئلاند) جزیره‌سنده قوپنهاغ قضاسنده وقوپنهاغك ۳۰ کیلومتره غرب جنوبنده برقصبه اولوب، ۵۸۹۵ اهالیسی، دمیریولی، متعدد مکتبلری واختیارلره مخصوص دارالعجزه‌سی واردر . پك اسکی برقصبه‌در .

روسل (Rossel) بحرمحیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع (لویزیاده) جزایرندن برجزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۷۰ مربع کیلومتره‌در . اورته‌سنده ۹۱۵ متره ارتفاعی اولان دیك وصرب برطاغ واردر . اهالیسی هنوز حالت وحشیتده بولنوب، انسان اتی دخی یرلر.

روسل (Rossel) پروسیه‌ده «شرقی پروسیه» ایالتنك (کونیغسبرغ) سنجاغنده وکونیغسبرغك ۸۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۵۷۵ اهالیسی، بیاغی وحیوانات پازاری، داخلی مکتبی و منسوجات دستکاهلری واردر.

روسل (Russel) انکلتره‌ده برقاچ مشهور ذات یتیشدیرمش برخاندان اولوب، بونلرك اك مشهوری (بلفور) دوقه‌سی ویلیام روسلك اوغلیدر، که ۱۶۳۹ ده طوغوب، ۱۶۶۱ ده عوام قاره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وکیده‌رك فرقهٔ مخالفین رئیسی اولوب، رأس حکومته کچدیکنده، بر طاقم فوق‌العاده اجراآت ومجازاته قالقیشمش؛ ونهایت قرال شارلك ادارهٔ امور دولتی کندی یدینه آلدیغی کورنجه، علیهنده بولنمغله، هر نه قدر بو خصوصده برکونه فعلیاتده بولنمامش ایسه‌ده، ۱۶۸۳ ده اعدام اولنمشدر.

— ایکنجیسی (ادوار روسل) برنجینك عم‌زاده‌سی اولوب، ۱۶۵۱ ده طوغمش، و ۱۷۲۰ ده وفات ایتمشدر . ۱۶۸۸ وقوعاتنه قاریشوب، اوجنجی کوییوم طرفندن مجلس مخصوص اعضالغنه نصب اولنمش؛ وبرخیلی وقت انکلتره دونماسنی اداره

ایدوب، بعض محاربات بحریه‌ده ابراز مهارت وکسب شهرت ایتمشدر .

— اوچنجیسی (لورد جون روسل) ۱۷۹۲ ده لوندره‌ده طوغوب، ۱۸۷۸ ده وفات ایتمشدر . ادیمبورغ دارالفنونده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، بر مدت آوروپاده سیاحت ایتمش؛ وبعده عوام مجلسی اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، مسرور زمانله لیبرال طرفدارلرندن رئیسی اولمش ایدی . اصول انتخابات حقنده برطاقم تعدیلات واصلاحات تکلیفنده بولنوب، مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولدیغنده، بوتکلیفاتی، لوردلر مجلسنك ممانعتیله برابر، قرال دردنجی کویبو- مك مداخله‌سیله قبول ایتدیرمشیدی . ۱۸٦۵ ده وفات ایدن لورد پالمرستونه خلف اولوب، رئیس وکلا اولمشدی. قوهٔ قلیه‌سی دخی اولوب، ادوار روسلك ترجمهٔ حالی، انکلتره‌نك اصول اداره‌سنه دائر برکتاب و فرانسه انقلاب کبیرینك اسبابی حقنده دخی براثر یازمشدر .

روسلاؤ (Rosslau) وسطی آلمانیانك (آنهالت) دوقه‌لغنده، (زر- بست) قضاسنده و زربستك ۱٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغنك ساحل یمینده واقع برقصبه اولوب، ٦٥٦٥ اهالیسی، دمیر یول موقفی وقباکاغد، مهر مومی، جام، ماکینه و سائره فابریقه‌لریله بخاره‌دونر حرازلری وسفائن دستکاهلری واردر .

روسلاول (Roslavl) روسیه‌نك (اسمو- لنسك) ایالتنده و اسمولنسکك ۱۰٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (دنیپر) ایرماغی تابعلرندن اوچ چایك محل‌اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۷۲۵ اهالیسی، صابون، موم، جام، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وکنویر وحبوباته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر .

روسو (J. B. Rousseau) فرانسه‌نك مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱٦۷۱ ده پارسده طوغمشدر . برقوندره‌جینك اوغلی ایدی . اکمال تحصیلدن صکره شعر و ادبیاته میل ایدوب، هنوز یکرمی یاشنده ایکن کسب شهرت ایتمش، و زمانی کبراسنك میل و التفاتنه نائل اولمش ایدی . برطرفدن دیانتکارانه قصیده‌لر برطرفدن دخی سفیهانه غزللر سویلیوب، نهایت بعض ذوات حقنده مخل ناموس بعض اشعار سویلکله، هرنه‌قدر انکار وادیسنده بولنمش ایسه‌ده، نفی ایله مجازاة او- لنه‌رق، بروقت اسویچره و ویانه‌ده اسرار اوقات ایدوب، بعده بروکسله کیده‌رك، اورادە وولتر ایله کوریشمش، و بینلرنده خصومت و منافرت حاصل اولمش ایدی . ۱۷۱٦ ده عفو اولنمش ایسه‌ده، بونکله قناعت ایتیوب، ترضیه دخی ایستدیکندن، فرانسه‌یه عودته راضی اولامش؛ و ۱۷۳۸ ده خفیاً پارسه کیدوب، اولجه رد ایتدیکی عفوی استرحام ایتمش ایسه‌ده، استحصال ایده‌مدیکندن، بروکسله عودت ایدوب، ۱۷٤۱ ده اورادە وفات ایتمشدر . غزللری وهجویه‌لریله سائر اشعاری پك مقبول ومشهوردر .

روسو (ژان ژاق — J. J. Rousseau) مشاهیر حکمادن اولوب، ۱۷۱۲ تاریخنده اسویچره‌نك (جنو) شهرنده طوغمشدر . پدری ساعتجی ایدی. کوچکلکنده تربیه‌سی اهمال اولنه‌رق، یالکز پلوتارقك تراجم احوالیله بعض حکایه کتابلری اوقومش؛ و ابتدا بر یازیجینك یانه دوام ایدوب، بعده حکاك چراغی اولمش ایسه‌ده، بوصنعتلرك هیچ برنده خیر کورمیوب، ضرورتده قالمش اولدیغی حالده، (آنسی)ده مادام (دووارتس) اسمنده زنکین برقادین طرفندن قبول اولنه‌رق، بونك تشویقیله پروتستان مذهبنی ترکله، قتولیك اولمش؛ وتورینوده برمناستر مکتبنه ادخال ایدلمش ایدی . بومکتبدن چیقنجه، برمدت (لوزانه) ده آت اوشاقلغی ایتمك مجبوریتنده بولنمش ؛ و۱۷۳۲ ده پارسه کیدوب، متعاقبا (شامبری) ده اقامت ایدن مومی‌الیها مادام دووارنسه التجا ایلمش؛ وبرقاچ سنه بوقادینك یانینده قالوب، مطالعه ایله اسرار اوقات ایتمش ایدی . بعده لیون حاکمی موسیو دومابلینك اولادینك معلمکنه نصب اولنه‌رق، اورادە برسنه قالدقدن صکره، ۱۷٤۱ ده دفعهٔ ثانیه اوله‌رق، پارسه وروده، اختراع کرده‌سی اولان رقمله محرر برنوطه اصولندن تأمین استقبال ایتمك امیدنده ایکن، بواصولی رغبت عامه‌یه مظهر اوله‌مامش ؛ و آنجق کندیسی بعض

ذواتك توجهی قزانوب، فرانسه‌نك وندیك سفیری موسیو (دومونتی) طرفندن سفارت‌کتابتیله معیتنده وندیکه سوق اولنمش ایدی. خشونت طبیعتی سفیر مومی‌الیهك یانده دخی چوق زمان قالمسنه مانع او. لوب، ۱۷٤۸ ده پارسه عودتله، برملتزمك کتابتنه کیرمش؛ و اوصره‌ده حکیم (دیدرو) و (غریم) ایله کسب الفت ایدوب، بعده تزوج ایلدیکی (ترزه) اسمنده برلوقنطه خدمتجیسنه‌ده تعشق ایلمشدی. ۱۷٤۹ ده (دیژون) آقادمیاسی طرفندن علوم و فنونك ترقیاتی اخلاقك تصفیه‌سنه‌می بوقسه فسادینه‌می خدمت ایتدیکی حقنده درمیان اولنان مسئله رو. سونك ذکاوت فطریه‌سنی ابراز ایتمسنه سبب اولوب، بو بابده قلمه آلدیغی مقاله، علوم و فنون ومدنیتك علیهنده اولدیغی حالده، فوق العاده برفصاحت ومها. رتله یازلمش اولدیغندن، مذکور آقادمیانك وعد ایتدیکی مکافاتی قزانمش؛ و بو مناسبتله شهرت بولمغه باشلامش ایدی. مستقل یاشامق آرزوسیله، اووقت مأموریتی ترکله، موسیقی نوطه‌لری استنساخیله یاشایه‌رق، بوش وقتلرینی تألیفاته حصر ایتمشیدی. کفته و بسته‌سنی کندیسی تنظیم ایلدیکی بر اوپرا ایله برمضحکه وموسیقی حقنده بر رساله یازدقدن صکره، ۱۷۵۳ ده انسانلر بیننده عدم مساواتك صورت طهوری حقنده ینه دیژون آقادمیاسی طرفندن در. میان اولنان مسئله‌یه جواباً پك کوزل برمقاله حکیمانه یازمش‌ایسه‌ده، طوقوناقلی افکاری‌حاوی‌اولدیغندن، مستحق اولدیغی مکافاته نائل اوله‌مامشدی. متعاقباً وطنی اولان (جنو) شهرینه عودت ایدوب، حقوق مدنیه‌سندن محروم قالمامق ایچون، یکیدن پروتستان مذهبنی قبول ایتمش؛ و پارسه عودتنده کبرانك و بر چوق زنکین قادینلرك حرمت و رعایتنه مظهر اولمش ایدی. بونلردن مادام (دپینای)، صاحب ترجمه‌یه مخصوص اولمق اوزره، (مونتورنسی) وادیسنده صومعه صورتنده برکوشك انشا ایتدیرمشدی. بو وحدتخانه‌ده روسو «یکی هلویزه» و «امیل» عنوانلی مشهور حکایه کتابلریله «مقاله معشریه» عنوانلی مقاله حکیمانه‌سنی یازمش ایدی. بواوچ کتابی فوق‌العاده مظهر قبول و رغبت اولوب، آنجق او. چنجیسی، وحدانیتی قبول ایتدیکی حالده، بعض عقائدی منکر اولدیغندن، روسو رؤساء رو. حانیه‌نك وحکومتك بغض وخصومتنی جلب ایتمسیله، پارس پارلمنتوسی طرفندن توقیفنه و جنو مجلسی طرفندن دخی کتابنك احراقیله برابر مجازاتنه قرار ویرلمش؛ و کندیسی بونی خبر آلنجه (نوشاتل) پر. نسلکنك (مونتیه ترآور) قصبه‌سنه قاچوب، اورادہ برارمنی قیافتنده اولدیغی حالده، غایتان اورمکله مشغول اولمش؛ و پارس وجنو مجلسلریله پارس باش پسقپوسنك معامله وقرارلرینه قارشی بعض کوزل رساله‌لر یازمشدر. نهایت اسویچره‌دن اخراج اولنه. رق، ۱۷٦٦ ده (هوم) ك دعوتنه اجابتله، انکلتره‌یه کیدوب، دربی ایالتنك (ووتوم) قصبه‌سنده برلشمش ایسه‌ده، برقاچ آی صکره بومهمانلرنواز آدمی کندی خصماسیله اشتراکله اتهام، و حقنده اولان معافیتدن استفاده ایده‌رك، فرانسه‌یه عودتله، بعض کبرانك یانده و لیون وغرنوبله‌ده برمدت اقامتدن صکره، ۱۷۷۰ ده پارسه عودتله، عمومك انظار دقتنی جلب ایتدیکی حالده، کندیسی برنوع مراقه اوغرایوب، کندینی هرطرفدن دشمنلر تعقیب ایدیور ظننده بو. لنیوردی. بوحال صحتنك کوندن‌کونه تدنیسنه سبب اولوب، ۱۷۷۸ ده (رنه دو ژیراردن) ك دعوتی اوزرینه، (ارمنونویل) ه چکلمش، وایکی آی‌صکره تموزك اوچنده اورادہ آنسزین وفات ایتمشدر. وفا. تنده نامطبوع برخیلی آثاری قالوب، (قونفسیون) عنوانیله کندی ترجمهٔ حالنی حاوی اولان تألیف مشهوری دخی بوجمله‌دندر. ذکر اولنان آثاردن بشقه، بری موسیقی، و دیکری علم نباتات اصطلا. حاتنی جامع اولمق اوزره، ایکی لغت کتابیله برچوق رسائلی واردر. روسو همان وولتر قدر شهرته نائل اولمشدر. کرك اصول اداره وکرك تربیهٔ اطفال حقنده روسونك کندینه مخصوص افکاری اولوب، درمیان ایلدیکی ملاحظاتنك بعضیسی نا قابل اجرا، و بعضلری آره‌سنده مباینت واقع اولدیغی حالده، عمومیت اوزره شایان تقدیر و تحسیندر. اعتقادینه کلنجه، الوهیت و وحدانیته تمامیله معتقد اولوب، بو اعتقادینه هیچ برشی تشریك ایتمه‌مشدر.

اخلاق وافکار خصوصیه‌سنده بعض قصور ونقایصی بولنوب ، کندینه لایق اولمیان برقاری ایله عقد ازدواجی، کندیسنه ایبلك ایدنلره قارشی متشکرانه و منتدارانه حرکت ایتمه‌سی، وجمله‌دن زیاده اولادینی طوغار طوغمماز سوقاقده براقمسی افکار حکیمانه‌سیله و تألیفاتنده بیان ایتدیکی صفوت اخلاقله ناقابل توفیقدر. تألیفاتنك عباره‌سی دخی پك فصیح ومنتظمدر. ۱۷۹۴ ده کیکلری چیقاریلوب، کمال تعظیمله پارسده (پانتئون) ده دفن اولنمش؛ و وطنداشلری اخیراً جنوده هیکلی رکز ایتمشلردر .

روسو { ژان فرانسوآ قزاویه — (J. Fr. X. Rousseau) آنف الترجمه حکیم شهیرك عم‌زاده‌سی اولوب ، پدری ایرانده متمکن بر جوهرجی اولمغله ، ۱۷۳۸ ده اصفهانده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر . طول مدت ایرانده وبغداددهفرانسه قونسلوسی اولوب، بصره وبغدادك احوالی حقنده برکتاب یازمشدر . — بونك اوغلی دخی طول مدت بغداد ، بصره ، حلب و طرابلس قونسلوسی اولوب، بغداد ولایتنك احوالی حقنده بر کتابله ایران حقنده بعض معلومانی‌جامع براثر ومذاهب ثلثهٔ اسلامیه (حنفی، شافعی ومالکی) حقنده بر کتاب یازمشدر.

روسو { (Rosso) ایتالیانك مشهور رسامی ملرندن اولوب ، ۱۴۹۶ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ۱۵۴۱ ده وفات ایتمشدر . میکل آنجلونك آثارینه تتبع ایده‌رك، کسب مهارت ایتمش؛ وبرنجی فرانسوآ طرفندن فرانسه‌یه جلب اولنه‌رق، (فونتنبلو) ده انشا ایتدیریلن ابنیه‌نك اداره‌سی و تزییناتی کندیسنه حواله اولنمشدی . رسملری کوزل وپارلاق ایسه‌ده، طبیعتی تصویرده او قدر مهارتی یوقدر. احباسندن برینی سرقتله اتهام ایدوب، عند المحاکمه مظنونعلیه تبرئهٔ ذمت ایتمکله، صاحب ترجمه مأیوسیتندن کندینی تسمیم ایتمشدی.

روسواند { (Rosvand) نوروجك شمال جهتنده واقع (ترومسو) ایالتنده برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۷ مربع کیلومتره‌در.

روسواین { (Rosswein) صاقسه قرالغنك کیپسینغ ایالتنده (دوبلن) قضاسنده ودوبلنك ۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۴۴۵ اهالیسی وچوخه، چوراب، چیغاره وسائره فابریقه‌لری واردر.

روسیان ریور { (Russian River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك قالیفورنیا خطه‌سنده وسان فرانسسقو قوینك شمالنده بر نهر اولوب، ابتدا جنوب شرقیه وبعده جنوب غربیه طوغری جریانله، ۱۸۰ کیلو مترەلك مسافه قطع ایتدکدن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور.

روسیزی { (Roussizi) آفریقاده (تانغانیقه) کولنه ساحل شمالیسندن دو کیلور بر نهر اولوب ، هنوز مجراسی واحوالی تمامیله معلوم دکلدر.

روسیش بانیله { (Russisch-Banilla) آوستریا و مجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه‌سنده، (ویزنیجه) قضاسنده و ویزنیجه‌نك ۱۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اولەرق (پروت) نهرینه تابع (قزرموس) چاینك صاغ کناررنده بر قصبه اولوب، ۴۲۲۰ اهالیسی واردر.

روسیلون { (Roussillon) فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر خطه اولوب، تقسیمات جدیده‌ده « شرق پیرنه » ایالتنی تشکیل ایتمشدر.

روسین { (یاخود روسنیاق ویا روتن (Rousines, Rousniaks, Ruthènes) اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، روسیه‌نك « کوچك روسیه » خطه‌سیله آوستریانك غالیچیا و بوقووینه خطه‌لرنده ومجارستانك بعض طرفلریله ترانسیلوانیه طاغلرنده ساکندرلر. روسیه‌ده کیلرك مقداری مجهول اولوب ، آوستریا و مجارستانده کیلر ۳۱۳۱۷۵۱ نفوسدن عبارتدرلر . طاغلی و اووه‌لیلره منقسم اولوب، طاغلیلری قبائله منقسمدرلر، والیوم اخلاق وعادات قدیمه‌لرینی محافظه ایتمکده اولوب، اقوام وحشیه‌یه مخصوص بعض عادتلری دخی واردر. اوه‌لیلری لهلیلر ومجارلر ورومانلرله اختلاط ایدوب، اکثر عادتلرینی غائب ایتمشلردر. حتی سیمالری دخی دکیشمشدر . روسینلر جاهل ومتعصب اولدقلری حالده، مطیع ومهمانnواز آدملردر.

روسینی (Rossini) ایتالیانك اك مشهور بسته‌کارانندن اولوب، ۱۷۹۲ده (پزارو) ده طوغمش، و ۱۸۶۸ده وفات ایتمشدر. اون آلتی یاشنده ایکن کوزل اوپرا بسته‌لری یازمغه کسب شهرت ایتمش؛ وپك چوق مشهور اوپرالرك بسته‌لرینی ترتیب ایلمشدر.

روسینی (Rossiény) روسیه‌نك جهت غربیه‌سنده واقع (قوونو) ایالتنده و قوونونك ۷۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی یهودی اولمق اوزره، ۵۶۰ ۱۱ اهالیسی، پروسیه ایله ایشلك تجارتی، اسکی برقتولیك کلیساسی وجنوب غربیسنده واقع اووده بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

روسیه (Russie) آوروپا قطعه‌سنك قسم اعظم شرقیسندن عبارت کنیش بر مملکتدر. جغرافیاجه روسیه اسمیله معروف مملکت ایله الیوم روسیه دولتنك تحت اداره‌سنده بولنوب، سیاسةً بواسمك مسماسی ایچنه‌کیرن ممالك واسعه آره‌سنده بیوك برفرق اولدیغندن، بوماده‌ده اصل روسیه ایله روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌کی ممالکندن ومادهٔ آتیده بتون روسیه دولتندن بحث ایده‌جکز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — روسیه قطعه‌سی شمالا بحرمنجد شمالی ایله و بوکا مربوط شمالی آق دکیزله، شرقاً آوروپا قطعه‌سنی آسیا قطعه‌سندن آیران حدودله یعنی قاره نهریله، اورال سلسلهٔ جبالیله، اورال نهریله و بحرخزرله؛ جنوباً قافقاس سلسلهٔ جبالیله و قره دکیزله، غرباً دخی رومانیا، آوستریا و پروسیه ایله، بعده بالطیق دکیزیله وبونك کورفزلریله ونهایت اسوج و نوروجه محاط ومحدوددر. دولت مشارالیهانك آسیاده‌کی ممالکندن تفریق ایچون، آوروپا روسیه‌سی دخی دینلن بوقطعه‌نك حدودی داخلنده اصل روسیه‌دن بشقه لهستان ایله فینلاندو (ترانسقافقاسیه) یعنی (ماوراء قافقاس) بلادی دخی بولنیور. ذکر اولنان حدود دائراً مادار ۳۱ ۴۵۴ کیلومتره طولنده اولوب، بونك نصفندن آز زیاده‌سی یعنی ۲۱ ۲۲۷ کیلومتره‌لکی حدود بحریه وقصوری حدود بریه‌دن عبارتدر. جغرافیونك بعضلری آوروپا روسیه‌سنی حدود عثمانیه و ایرانیه‌یه قدر تمدید، و بعضلری دخی (مانیچ) مجراسنه قدر تمدید ایتدکلری کبی، اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده وبناءً علیه آسیا قطعه‌سنده بولنان برخیلی اراضی دخی اورنبورغ ایالتنه ملحق اولوب، سیاسةً آوروپا روسیه‌سندن، و بالعکس اورال نهرینك غرب جهتنده و بناء علیه آوروپا قطعه‌سنده بولنان بر پارچه یر دخی آسیا روسیه‌سندن عد اولنمقده ایسه‌ده، بز آوروپا ایله آسیا قطعه‌لری آره‌سنده‌کی حدود طبیعیه‌یه رعایت ایتمکی دها طبیعی کوردك.

۳″ ۲۲′ ۴۰° ایله ۵۶′ ۶۹° عرض شمالی و ۳۱″ ۱۷′ ۱۵° ایله ۳۱″ ۴۸′ ۶۳° طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیدن جنوب غربیه طوغری اولان طول اعظمی ۳۳۴۰، و شرقدن غربه اولان عرض اعظمی دخی ۲۷۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵ ۵۱۵ ۰۵۷ مربع کیلومتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنك تقریباً اوچ خمسی و فرانسه‌نك اون مثلی دیمکدر.

شکل طبیعیسی، جبال و انهاری. — اراضیسنك شکل طبیعیسنجه روسیه قطعه‌سی غربی آوروپادن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپای غربینك اراضیسنه نسبةً سواحلی چوق وکورفزلر و برونلر وشبه جزیره‌لرله مزین اولدیغی حالده، روسیه‌نك وسعت اراضیسنه نسبة سواحلی پك آز، و بناءعلیه اکثر طرفلری دکیزدن پك اوزاقدر. علم الارضه تعلق ایدن احوالی دخی کذلك آوروپای غربیدن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپانك سائر طرفلرنده طبقات مختلفه اراضیسنك عوارضیله آلت اوست اولمرق، پك مختلف وضعیتلرده بولندیغی حالده، روسیه‌ده طبقات مذکوره همان هر یرده منتظم صورتده بربرلری اوستنه موضوع برحالده بولنیور، که بوده بوخطهٔ واسعه‌نك پك آز صدماته اوغرامش اولمسندن ایلری کلیور. آوروپانك سائر طرفلرنده سطح اراضی طاغلر، اووه‌لر، دره‌لر، تپه‌لر، بربرلرینی ولی وتعاقب ایده‌جك صورتده، مختلف الشکل اولوب، بواوچ حال آوروپانك سائر قطعات ارضه رجحانی موجب اولدیغی حالده، روسیه‌ده بواوچنجی حال دخی بسبتون منعکس اولوب، اوواسع مملکت بر یاندن بر یانه آز متموج بیوك بر اووه صورتنده‌در آسیا حدودینی تشکیل ایدن وبناءً علیه کنارلرنده

بولنان قافقاس و اورال سلسله‌لریله آوستریاده‌کی (قاربات) سلسله‌سندن و نوروج طاغلرندن تشعب ایدن بر طاقم آلچق قوللر وکوچك تپه‌لرمستثنی‌اولدیغی حالده، روسیه‌نك داخلنده بحق طاغ دینله‌جك ارتفاعلر مفقود اولوب، مملکتك اورته‌لرنده بحر خزرله قره دکیز وبحر منجمد شمالی‌ایله بالطبیق دکیزی مائله‌لرینی تفریق ایدن و یك چوق انهارك منابعنی جامع اولان یرلر، بعض خریطه‌لرده سلاسل جبال صورتنده ترسیم اولندیغی حالده، حذای بحردن ۲۰۰ مترەدن آشاغی ارتفاعی اولان برطاقم تپه‌لردن وبعض یرلرده ارتفاعلری آنجق فرق وحس اولنه‌بیله‌جك آلچق صرتلردن عبارتدر. نوروج جبالنه مربوط اولان فینلاندەنك شمالنده‌کی تپه‌لرك دخی ارتفاعی عمومیت اوزره ۷۰۰ مترەیی تجاوز ایتیوب، یالکز (تاره) کولنك جنوبنده واقع (لویاداورت) طاغنك ۱۱۲۰ متره ارتفاعی اولدیغی مظنوندر. قاربات سلسله‌سنه مربوط اولەرق روسیه‌نك غرب جهتنده تشعب‌ایدن ارتفاعلردخی لهستاندە نهایت ۶۱۷ و(بودولیه) و (وولینیه) ده ۴۷۰ مترەدن آشاغی ارتفاعلری اولان بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، لهستانك شمالنده بالطبیق دکیزی سواحلی بوینجه ممتد اولان تپه‌لرك ایسه ارتفاعی ۷۰ مترەیی تجاوز ایتیور. قریم شبه جزیره‌سنك جنوب‌شرقی قسمنده ساحلله متوازیاً ممتد اولان (یایلا طاغی) دخی روسیه‌نك کنارلرنده موجود طاغلردن معدود اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی ۱۶۵۰ متره ارتفاعندەدر.

روسیه‌نك بحق طاغ دینله بیله‌جك اولان اورال وقافقاس سلسله‌لرینه کلنجه، بونلرحقنده‌اسم مخصوصلری ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك ایسه‌ده، شوراجقده دخی اوستلرندن برکوزکز. دیرمك اقتضا ایدر: اورال سلسله‌سی بحر منجمد شمالیه مربوط (تاره) دکیزی ساحلنك قربندن باشلایەرق، وابتدا غربه بعده شرقه طوغری آچیق ایکی قوس تشکیل ایدەرك، شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر، وبحر خزری احاطه ایدن اراضیۀ منحطه‌یه قدر واصل اولوب، اورادە غرب جنوبیه طوغری بر قول اوزاتیر. ۱۵۵۰ متره طولی اولان بوسلسلۀ عظیمه‌نك وسعتی بوییله متناسب اولمیوب، شمال‌جهتنده بر، قسم وسطیسنده ایکی و قسم جنوبیسنده اوچ صرت اولەرق متوازیاً ممتد اولور، و صاغ وصوله پك آز وپك قیصه قوللر صالار. اك مرتفع ذروه‌سی قسم شمالیسنده واقع (تولپوس ایسی) طاغی اولوب، ۱۶۹۰ متره ارتفاعی واردر. سائر جهتلردن اکثرینك ارتفاعی بو مقدار ایله ۱۵۰۰ متره آرەسندەدر. قافقاس سلسله‌سی ایسه قره‌دکیزله بحر خزر آرەسندە ۱۲۰۰ کیلومترەلك مسافەده غرب شمالیدن شرق جنوبیه طوغری ایکی و بعض یرلرده اوچ صرت اوزره ممتد اولوب، اك یوکسك محلی اولان (البرز) طاغنك ذروه‌سی ۵۶۳۰ مترەارتفاعندەدر. یوکسك یرلری سرمدی قارلر و بوزلرله مستور اولان بو سلسله‌نك یالکز شمالی اتکلری و (مانیچ) مجراسنه طوغری اوزانان بعض کوچك قوللری روسیه‌دن معدود اولوب، سلسلۀ مذکوره‌نك بیوك قول و شعبه‌لری ایسه آسیا قطعه‌سنده ایران وممالك عثمانیه داخلنده ممتد اولور. بناءعلیه قافقاس سلسله‌سی پك‌ده روسیه‌نك طاغلرندن معدود اولمیوب، هرنه‌قدر الیوم ایکی جهتی دخی روسیه دولتنك النده ایسه‌ده، بوسلسله اصل روسیه‌نك و آوروپا قطعه‌سنك اوجهتدن حدودینی آیرر بردیوار حکمنده‌در.

روسیه‌نك داخلنی تشکیل ایدن او واسع اووه‌نك بعض یرلری زیاده منحط اولوب، بعض کوللروبطاقلقلری حاوی بولنیور. بومنحط جهتلرینك بری واك واسعی فینلاندە ایله اوکا قریب محللرده یعنی پترسبورغك شمال شرقی جهتنده واقع اولوب، برچوق بیوك وکوچك کوللری حاویدر. ایکنجیسی آوستریا حدودی قربنده (وولینیه) خطه‌سنده اولوب، برچوق بطاقلقلری شاملدر. اوچنجیسی‌ده بحر خزر سواحلی قربنده اولان وحذای بحردن آشاغی بولنان انحطاط معلومدر.

روسیه‌نك طاغلری نه قدر آز ایسه نهرلری اوقدر چوق اولوب، پك بیوك ایرماقلری و بونلره دوکیلور حسابسز چایلری اولمغله، بونلرك مجرالری عادتا بر آغ تشکیل ایدیور. انهارینك پك آزی اورال سلسله‌سندن وحدوددە بولنان سائر طاغلردن کلوب، چونکی مملکتك اورته‌لرنده‌کی آلچق صرتلردن وتپه‌لردن نبعان ایدر. تقسیم میاه خطی پك‌فاریشیق اولوب، مثلا شمال غربی سواحلنه قریب محللرده نبعان ایدن برچوق نهرلر بحر خزره و یا قره دکیزه

دوکلدیکی حالده، دها جنوبی محللردن نبعان ایدن دیکرلری بالطبع دکیزینه و یا بحر منجمد شمالی یه منصب اولور. درت دکیزله محاط اولمغله، بالطبع درت مائه یه منقسم اولوب، الك واسعی بحر خزر، ایکنجی درجه ده قره دکیز، اوچنجی درجه ده بحر منجمد شمالی، دردنجی درجه ده دخی بالطبع دکیزی مائله سیدر. روسیه نك و بتون آوروپا قطعه سنك الك بیوك نهری (وولغه) ایرماغیدر، که مجراسنك طولی ۳۷۱۳ کیلومتره، حوضه سنك وسعتی ۱۴۵۸۹۲۲ مربع کیلومتره، وحد وسطی اولهرق ثانیه ده دوکدیکی صویك مقداری ده ۹۸۹۹ مکعب متره در. بو جسیم ایرماق روسیه نك شمال غربی جهتنده (تور) ایله (نووغورود) ایالتلری آره سنده آنجق ۲۴۹ متره ارتفاعی اولان (والدای) صرتنده واقع برقاچ کولدن نبعانله، جنوب شرقیه، بعده شمال شرقیه، صکره ینه جنوب شرقیه و شرقه طوغری آقه رق، و صاغ وصولدن برچوق انهارك صولرینی و ازآن جمله صاغدن موسقوه چاینك ده دوکلدیکی (اوقه) و (سوره) نهرلرینی آله رق. قزان شهرینه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه طوغری دونر؛ و برآز آشاغیده صولدن تابعلرینك الك بیوکی اولان و اورال سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرینك صولرینی جامع اولان (قامه) نهرینی دخی آلیر؛ وکاه غربه کاه شرقه میلانله جنوبه طوغری آقوب، اژدرهان اووه سنده برچوق قوللره آیریلیر، و شهر مذکورك آلتنده برییوك دالیه و برچوق جزایر تشکیل ایدر. بحرخزره منصب اولق اوزره، روسیه نك دیکر ایکی نهری دخی وار ایسه ده، ایکیسی ده آوروپادن زیاده آسیا قطعه سنه منسوبدرلر بونلرك بری اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبی اتکلرندن نبعانله، آلچق براووه نك ایچنده جنوبه طوغری جریان ایده رك، بحر مذکورك ساحل شمالیسنه واصل اولان (اورال) نهریدر، که مجراسی ۲۳۹۶ کیلومتره طولنده وحوضه سی ۲۴۹۵۴۸ مربع کیلومتره در. حد وسطی اوزره ثانیه ده ۵۰ مکعب متره صو دوکر. ایکنجیسی ده قافقاس سلسله سی شمالی اتکلرندن اینوب، شرق شمالی یه طوغری جریانله، بوده برداليه تشکیل ایده رك، بحر مذکورك غربی ساحلنه دوکیلن (ترك) نهریدر، که مجراسی ۶۱۵ کیلومتره طولنده وحوضه سی ۵۹۷۰۷ مربع کیلومتره وسعتنده در. بونك جنوبنده داغستانده دخی (صولاق) و (سمور) اسملریله ایکی نهر بحر خزره منصب اولورلر.

روسیه نك وولغه دن صکره الك بیوك یعنی ایکنجی درجه ده نهری قره دکیزه دوکیلن (دنیپر) نهریدر، که مجراسی ۲۱۴۶ کیلومتره طولنده وحوضه سی روسیه داخلنده ۶۷۶۵۲۳ و آوستریاده کی قسمیله برابر ۵۲۶۹۵۶ مربع کیلومتره وسعتنده در. حد وسطی اوزره ثانیه ده ۲۸۰۰ مکعب متره صو دوکر. بودخی (وولغه) نك منبعی قربنده و (والدای) صرتنك آلتنده اولهرق (اسمولنسك) ایالتنده واقع برکوچك کولدن نبعانله، ابتدا غرب جنوبی یه وبعده جنوبه طوغری آقه رق، صاغ و صولدن برچوق انهار و ازآن جمله صاغدن برچوق چایلردن متشکل اولان (پریپت) نهرینی، و دها آشاغیده (کیف) شهرنده صولدن (دسنه) یی اخذ ایله، جنوب شرقی یه طوغری دونر؛ و (یقاترینوسلاو) شهرینه واصل اولنجه، جنوبه و بعده جنوب غربی یه طوغری دونه رك، (خرسون) شهرینی بعدالاروا هوجه بکك قارشیسنده واقع طار واوزون برخلیجك ایچنه دوکیلور؛ و بوخلیجده (بوغ) نهریله برلشیر. دنیپردن صکره قره دکیزه تابع روس نهرلرینك الك بیوکی آزاق دکیزینه دوکیلن (دون) نهریدر، که مجراسی ۱۸۵۵ کیلومتره طولنده و حوضه سی ۴۳۲۶۰ مربع کیلومتره وسعتنده ایسه ده، ثانیه ده حد وسطی اوزره دوکدیکی صو ۲۵۰ مکعب متره دن زیاده دکلدر. روسیه نك ایالات وسطیه سنده (توله) ایالتنده نبعانله، جنوب شرقیه، بعده جنوبه وصکره شرقه طوغری آقه رق، صولدن (خوپر) و (مدویدیچه) ایله دیکر برطاقم چایلر آلدقدن صکره، غرب جنوبی یه طوغری دونه رك، صاغدن تابعلرینك الك بیوکی اولان (دونچ) نهریی وصولدن (مانیچ) چاینی اخذ ایله، آزاق دکیزینك منتهای شمال شرق کوشه سنی تشکیل ایدن کورفزه دوکیلور. آزاق دکیزینه بوندن بشقه شرقدن (یاآ) و (قوبان) نهرلری و شمالدن دخی بر ایکی کوچك نهر دوکیلور. طوغریدن طوغری یه قره دکیزه دوکیلن روسیه انهارینك بری ده (دنیستر) در، که مجراسی ۱۳۸۲ کیلومتره طولنده وحوضه سی

۷۶ ۸۶۲ مربع کیلومتره وسعتنده ایسه‌ده ، مجرا. سنك ۸۹۴ کیلومتره‌لکی و حوضه‌سنك ۴۲ ۷۶۱ مربع کیلومتره‌لکی روسیه‌ده اولوب ، اوست طرفی آوستریا حدودی داخلنده‌در . ثانیه‌ده ۴۱۵ مکعب متره صو دوکر . طونه ایرماغی برآز محلده روسیه حدودینی آیریور، و رومانیا حدودینی آیران (پروت) نهرینی دخی آلیور .

بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلن روسیه انهارینك اك بیوکی (پچوره) اولوب ، بتون روسیه انهارینك دخی وولغه ودنیپردن صکره اوچنجیسیدر . بونهر عظیم اورال سلسلهٔ جبالی قسم شمالیسنك غربی اتکلرندن اینن صولری جمع ایله، ابتدا شماله طوغری آقار، وتابعلرینك اك بیوکی اولان (اوسا)یی آلدقدن صکره ، غربه دونه‌رك ، (ایما) و (چیلا) چایلرینی دخی آلدقدن صکره ، شماله طوغری دونر؛ وبرچوق کوچك وخالی جزایری حاوی اولان همنامی طار و اوزون برخلیجه دوکیلور . مجراسی ۱۵۸۲ کیلومتره طولنده و حوضه‌سی ۵۰۳ ۳۲۹ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . بونك شرق طرفنده آوروپا ایله آسیا آره‌سنده خط حدودی تشکیل ایدن (قاره) نهری بولنوب، همنامی اولان کورفزه دو. کیلور . پچوره منصبنك غرب جهتنده (مزن) و (قولوی) نهرلری بحر منجمد شمالینك «شمالی آق دکیز» دینلن بیوك کورفزینك مدخلنده واقع (مزن) کورفزینه منصب اولورلر. مذکور آق دکیزك ایچنه ایسه بومائله‌نك ایکنجی نهری اولان (دوینه) نهری دوکیلور، که روسیه‌نك تقسیم میاه خطنی تشکیل ایدن صرتدن و برطاقم کوللردن نبعان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، شماله طوغری جریانله (آرخانکل) کورفزینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۳۷۳ کیلومتره و حوضه‌سی ۹۰،۴۶۴ مربع کیلومتره‌در . شرقدن کلن (ویچغا) ایله غربدن کیدن (سوخووه) نهر. لرندن ترکب ایدوب، پك چوق تابعلری واردر . (دوینه) نك غرب جهتنده (اونغا) نهری برطاقم کوللردن چیقه‌رق، شمالی آق دکیزك همنامی اولان کورفزینه دوکیلور . مذکور دکیزك غربی سوا. حلندن دخی اوجوارده‌کی حسابسز کوللرك آیاقلری حکمنده اولان برچوق نهرلر دوکیلور. بحر مذکورك شمالنده واقع (قوله) شبه جزیرهٔ کبیره‌سندن دخی بویله برطاقم نهرلر طوغریدن طوغری یه بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلوب ، بونلرك اك بیوکی ینه (قوله) اسمیله مسمادر .

بالطبیق دکیزینه و بونك کورفزلرینه دوکیلن روسیه انهارینه کلنجه ، بونلرك اك بیوکی (دونه) یاخود (غربی دوینه) ایرماغیدر،که وولغه و دنیپرك منابعی قربنده (والدای) صرتندن نبعانله ، غرب جنوبی‌یه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق ، ۸۵ ۴۸۱ مربع کیلومتره‌لك برحوضه‌نك ایچنده ۱۰۲۴ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (ریغا) کور. فزینه دوکیلور . حد وسطی اوزره ثانیه‌ده ۵۰۰ مکعب متره صو دوکر. بونك جنوب جهتنده (نیمن) نهری ۹۰۷ کیلومتره طولنده اولدیغی حالده ، مجراسنك یالکز آشاغیکی ۱۱۴ کیلومتره‌لك محلی ومنصبی پروسیه‌ده واوست طرفی روسیه طوپرا. غنده‌در . لهستانده آقان نهرلرك جله‌سی پروسیه‌یه داخل اولوب، بونلرك اك بیوکی اولان (ویستوله) ایرماغنك ایسه منابعی و مجراسنك اوست طرفی آوستریاده وآشاغی طرفیله منصبی پروسیه‌ده اولوب، یالکز قسم وسطیسی یعنی ۴۲۵ کیلومتره‌لکی لهستانده بولنیور . لهستانك دیکر باشلیجه انهاری (اودر) ایرماغنه تابع (وارته) و (ویندأو) لیمانله دوکیلن (ویندأوه) نهرلریدر. (ریغا) کورفزینه مذکور (دونه) دن بشقه (دونه‌موندە) و (پرناوه) اسملریله ایکی کوچك نهر دوکیلور . فینلاندە کور. فزینه (ناروووه) و (نوا) اسملریله ایکی نهر دوکیلور، که ساحله قریب (پیپوس) و (لادوغه) کوللرینك آیاقلری حکمنده اولوب، مجرالری پك قیصه اولدیغی حالده ، صولری پك چوق و اهمیتلری زیاده‌در . بونلرك ایکنجیسی روسیه دولتنك پایتختی اولان (پترسبورغ) شهری ایچندن کچر. مذکور کوللره دها ایچریده بولنان دیکر کوللردن و بعض بطاقلقلر. دن برچوق چایلر دوکیلور . فینلاندە خطه‌سنك همنامی اولان کورفزه دوکیلور شایان ذکر هیچ بر نهری اولمیوب، (بوتنیه) کورفزینه دوکیلور برچوق انهاری واردر ، که چوغی برطاقم کوللرك آیاقلری اولوب، بونلرك‌ده باشلیجه‌لری : پیهایوکی، سیقایوکی،

اولیا، اویولوکی، سیمیونکی اونویوکی نهرلری واسوج حدودینی آیران (تورنه) ایرماغیدر.

روسیه‌نك کوللری دخی پك چوق اولوب، کو- للرینك مجموع مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۲۴۵۲ مربع کیلومتره‌در. ۵۳۰۰ دن زیاده کوللری اولوب، بونلردن ٥٤ ینك ۱۰۰، ۱۵ نك ۵۰۰، ۸ ینك ۱۰۰۰ مربع کیلومتره‌دن زیاده مساحهٔ سطحیه‌لری واردر. بوکوللرك همان جمله‌سی روسیه‌نك شمال غربی قسمنده وفینلاندە ولاپونیه خطه‌لرنده‌در. هله فینلاندە‌نك بعض ایالتلری قره‌دن زیاده صویی حا- ویدرلر. چوغنی بربرینه ربط ایدن نهرلر و بوغازلر بولنوب، بعضلری‌ده طار برطاقم برزخلرله آیرلمشدر. روسیه کوللرینك اك بیوکی پترسبورغك شرق شمالی جهتنده واقع ومساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۱ ۱۸ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولان (لادوغه) کولی اولوب، شرق شمالی جهتنده و ایکنجی درجه وسعتده بولنان (اونغا) کولیله و بونك دخی شمالنده واقع (سغ اوزرو) و جنوبنده کائن (بیلو اوزرو) کوللریله و اطرافنده‌کی دیکر بعض کوچك کوللرله اختلاطی واردر. (استونیه) ایله (لیوونیه) خطه‌لرینك شرق جهتنده واقع (پیپوس) کولی دخی اك بیوکلرندندر. وولغه مجراسنك آلت طرفلرنده و بحر خزرله قره‌دکیز آره- سنده‌کی آلچق یرلرده دخی بر چوق طوزلی کوچك کوللر واردر.

سواحل وجزایری. — هرنه‌قدر روسیه حدو- دینك ثلثانی دکیزدن عبارت ایسه‌ده، اراضیسنك وسعت فوق العاده‌سی هرطرفنك دکیزدن استفاده ایتمسنه مانع اولدقدن بشقه، دکیزلرینك اکثری سنه‌نك قسم اعظمنده منجمد حالنده بولندیغندن، وبعضلری چوللرله وغیرممتدن ممالکله محاط اولدیغی کبی، بعضلرینك دخی مدخللری دول سائره اللرنده بولندیغندن، روسیه‌نك تجارت وکرك حرب نقطهٔ نظرنجه آچیق والویریشلی هیچ بردکیزی یوق دیمکدر. بحر منجمد شمالی، اسمندن دخی آکلاشلدیغی کبی، سنه‌ده یالکز برقاچ آی بوزدن قورتلورسه‌ده، او- ته‌سی قطب شمالی اولدیغندن، تجارت یولی دکلدر. بالطبع دکیزی و علی الخصوص باشلیجه روسیه سوا- حلی تشکیل ایدن فینلانده و بوتنیه کورفزلری دخی قیشلری کاملاً منجمد حالنده بولندیغی کبی، بودکیزك مدخلی دائیارقه ایله اسوج ونوروج آره‌سنده بو- لنوب، روسیه ایچون هروقت آچیق اولهماز. قره دکیز روسیه ایله آناطولی و روم ایلی سواحل عثما- نیه‌سی آره‌سنده خصوصی برطریق تجارت اولوب، بونك دخی قپولری روسیه‌یه مسدوددر. بحر خزره کلنجه، ذاتاً اکثر سواحلی بطاقلقدن عبارت چوللر و قامشلقلرله محاط برکول حکمنده اولمله برابر، بو دکیز دخی روسیه ایله ایران وترکستان آره‌سنده جزئی برتجارت طریق اولمقدن بشقه برشیئه یارایهمیور. الحاصل، روسیه اساساً قره‌دن عبارت اولوب، دکیزجه اولنه‌جق استفاده‌دن محروم صایيله بیلیر.

مع هذا بحر منجمد شمالی ایله بالطبع دکیزی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، درین کورفز وخلیجلر تشکیل ایتمکله برابر، بوکورفز وخلیجلرك اوجلرنده‌ده سیر سفائنه صالح بیوك ایرماقلر منصبلری بولنیور؛ و بو ایرماقلرك بعضلری داخلنده بولنان واسع کوللره سوق ایدیور. بوحال سنه‌ده سکز اون آی قار و بوز آلتنده بولنان براقلیمه تصادف ایتمیه ایدی، روسیه‌یی برنجی درجه‌ده ممالك بحریه صره‌سنه قویه بیلیردی. بحر منجمد شمالی سواحلی نوروج حدو- دندن باشلایه‌رق روسیه‌نك شمالنده (لاپونیه) تعبیر اولنان خطه‌ده (قوله) اسمیله غرب شمالیدن شرق جنوبیه ممتد جسیم بر شبه جزیره ابراز ایدیور، که بونك سواحلنك قسم غربیسی ایکی اوچ یوز متره مرتفع ودیك ایسه‌ده، کیتدکجه آچالوب، ینه (قوله) اسمیله درین بر خلیجی و بر کوله منتهی ایرماغی واردر. مکسیقه کورفزندن کلن معروف (غولف استریم) آقنتیسنك صیجاقلغی مناسبتیله بوسواحل نادراً طونار، وکوزل بعض لیمانلری دخی حاویدر. بوشبه جزیره‌نك شرق وجنوبی ساحلی بر بوغاز تشکیل ایدوب، «شمالی آق دکیز» اسمیله داخلی بر دکیزی قپار، که بو دکیز دخی بری شمال غربیه و ایکیسی جنوب شرقیه متوجه اوچ اوزون کورفزدن عبارتدر. بو دکیزك لیمانلری چوق اولوب، مذکور کورفزلره منتهی اولان ایرماقلر دخی سیرسفائنه صالح ایسه‌ده، سنه‌نك اکثر موسملرنده کرك دکیز وکرك ایرماقلر منجمد حالنده بولنیور. بودکیزك ایچنده اونغا

کورفزینك مدخلنده (سولو واچکی) اسمیله برطاقم آطه‌لر و اوته‌سنده بریسنده بعض متفرق آطه‌جقلر بولنیور. شمالی آق دکیز بوغازندن چیقلمجه، همنامی اولان ایرماغك منصبنی حاوی اولمق اوزره، (مزن) اسمیله برکورفز بولنوب، بونك شمال شرق جهتنده (قانین) اسمیله اوزون بر شبه جزیره شماله طوغری ممتد اولور؛ وبو شبه جزیره‌نك شرق جنوبی جهتنده (چسقایه) اسمیله واسع برقوی وآچیقنده (قولغویف) اسمیله بیوجك بر جزیره بولنیور. بو جزیره خالی ایسه‌ده، دریلرندن کورك پاپیلان حیواناتیله بالینی چوق اولدیغندن، آوجیلرله بالیقجیلر طرفندن صیقجه زیارت اولنور. (چسقایه) قویندن صکره ساحل شمال‌شرقیه طوغری ممتد اولوب، (روسکی) برونه واصل اولنجه، (پچوره) ایرماغنك منصبی اولان درین وبر چوق آطه‌جقلری حاوی بر خلیج تشکیل ایتدکدن صکره، ینه او استقامتده اوزانه‌رق، دیکر بر ایکی قوی دخی بعد التشکیل، (پای‌خوی) اسمیله و اورال سلسله‌سنك بر صوك قولی اولمق اوزره اوزون برشبه جزیره صورتنده غرب‌شمالیه‌طوغری اوزانه‌رق، (وایغاج) جزیره‌سنك قارشیسنه قدر ممتد اولور؛ و(یوغور) بوغازینی تشکیل ایدر. وایغاج جزیره‌سی دخی ینه اواستقامتده ممتد اولوب، (نووایه زملیا) یعنی «ارض جدید» جزیرهٔ کبیره‌سنك قارشیسنه قدر واصل اولور؛ و(قاره) بوغازینی تشکیل ایدر. یوغور بوغازندن صکره ساحل ینه شرق جنوبیه طوغری ممتد اولوب، (قاره) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (قاره) کورفزی ایچنه کیرر؛ وبعده آسیایه منسوب اولان (یالمال) شبه جزیره‌سنی تشکیل ایتمك اوزره، شماله طوغری دونر؛ وبرهلال رسمنده اولەرق غایتله اوزون اولان مذکور (نووایه زملیا) جزیره‌سی بوکورفزك قار. شیسنی قپایه‌رق، (قاره) دکیزینی تشکیل ایدر. (وایغاج) جزیره‌سی دخی آوجیلر وبالیقجیلر طرفندن زیارت اولنیور. (نووایه زملیا) جزیرهٔ کبیره‌سنه کلنجه، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۱۰۷۰ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولان وطار بر بوغازله ایکیه منقسم اولان بو جزیرهٔ کبیره بسبتون قطب‌شمالی دائره‌سنده اولوب، همان سرمدی قارلر وبوزلرله مستوردر. مع هذا دریلری کورك اعمالنه یارار حیواناتی وجسیم بالیقلری چوقدر. ۱۴۰۰ مترەیه قدر یوکسك طاغلری او. لوب، کمور، آرتوآز، دمیر، باقر، کوکورد وآلتون معدنلرینی دخی حاویدر. مزن کورفزینك شرق طرفنده اولان بو سواحلك جمله‌سی آچلق وبطاقلقلی اولوب، سنه‌نك اکثر موسملرنده دخی قار و بوزلرله مستور اولمغله، کورك حیواناتی آوجیلرینك جولانکاهی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور. بودکیزلردن سیبریه‌نك شمالندن کچه‌رك بحر محیط معتدله کیتمك اوزره بر طریق بحری آچه بیلمك ایچون روسلرك واقع اولان مساعیلری ثمره‌سز قالوب، بوزلر مانع اولمقده‌در. بحر منجمد شمالیده‌کی روسیه اسکله‌لرینك اك مهم وایشلکی شمالی آق دکیزك همنامی اولان کورفزنده واقع (آرخانکل) اسکله‌سیدر.

بالطبع دکیزینك سواحلی روسیه سواحلنك اك ایلری اولوب، پروسیه حدودندن باشلایان (قورلانده) خطه‌سنك سواحلی دوز و آچق ایسه‌ده، شماله طوغری ممتد اولدقجه یوکسلیر. بعده (دونه) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (ریغا) کورفزینی تشکیل ایدوب، بوکورفز (رونو) و (کوهنو) اسملریله ایکی طاقم کوچك آطه‌لری حاویدر؛ و آچیقلرنده (اوسل) اسمیله بیوجك بر جزیره ایله بونك شرقنده (موهن) وشمالنده (داکو) و (وورمس) آطه‌لری بولنیور. بعده ساحل شرقه طوغری دونوب، قره‌لرك ایچنه پك درین کیره‌رك، (فینلانده) کورفزینی تشکیل ایدر، که بوکورفز بر چوق قوی ولیمانلری وعلی‌الخصوص (نارووه) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (نارووه) قوبیله پترسبورغك ایچندن کچن (نوا) ایرماغنك منصبنده واقع (قرونستاد) لیمان واسکله‌سنی شاملدر. بوکورفزده حسابسز جزیره‌لر و آطه‌جقلر بولنوب، اك مشهوری پترسبورغك مدافعه‌سنه یارایان استحکامات جسیمه‌یی حاوی اولان (قوتلین) جزیره‌سیدر. کورفزك سواحل شمالیه‌سی ایسه فینلانده خطه‌سنه منسوب اولوب، بوخطه‌نك سائر سواحلی کبی قیالق و درین خلیجلرله اوزون برونلری و قیادن عبارت آطه‌جقلری حاوی اولەرق، بوقیالرك چوغی جسیم استحکاماتله تحکیم اولنمشدر. فینلانده کورفزندن

چیقلنجه، ساحل غرب شمالی یه و بعده شماله طوغری دونه رك ، (بوتنیه) کورفزینك سواحل شرقیه سنی تشکیل ایدر . بوکورفزك مدخلنده فینلاده سوا- حلی نوروج سواحلندن فرقسز اولوب، دیك قیالردن عبارت بردانتله شکلی ابراز ایتمکله برابر، نا آچیقلرینه وارنجه یه قدر اوکنده حسابسز قیالق آطه لر وآطه - جقلر سربلش برحالده بولنیور، که بونلر سیر سفائ حقنده غایتله مخاطره لی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور. بو آطه لرك ذکره شایانلری کورفزك مدخلنده واقع (آلاند) طاقیله کورفزك وسطلرنده بولنان (قارکن) جزایری وشمالده (اولیا) منصبنك قارشیسنده واقع (قارلو) جزیره سیدر . بالطبع دکیزینك جنوب قسمی سنه ده اوچ آی یعنی کانون اولدن مارده قدر، وشمال قسمی دخی آلتی آی منجمد بولنیور. روسیه نك بودکیزده کی اك ایشلك وتجارتکاه اسکه لری: لیبان، ریغا، رول، پترسبورغ و فینلانده ده ویبورغ ، هاسینغفورس، وآبو اسکه لریدر. وعسکری اسکه- لری قرونستاد و (اسویبورغ) در .

قره دکیز سواحلنه کلنجه : بودکیزده کی روس سواحلنك برقسمی یعنی (کرچ) بوغازندن آناطولی حدودینه قدر اولانی بلاد قافقاسه یعنی آسیا قطعه- سنه منسوب بولندیغندن، شوراجقده آوروپا قطعه سنه وبناءعلیه اصل روسیه یه عائد اولان قسم دیکرندن بحث ایده جکز، که بوده ایکی یه منقسمدر ؛ بری طوغریدن طوغری یه قره دکیزده، ودیکری قره دکیزه ملحق اولان آزاق دکیزنده بولنانیدر . دکیزلرك ایچنده آطه سزلقله مشهور اولان قره دکیزك طرز مطردینی برآز تنوعه اوغرادیر برشی وارایسه، اوده شبهه سز قریم شبه جزیره سیدر. حد ذ تنده طبیعتك بر چوق محسناتنه نائل اولان بو شبه جزیره قافقاس سلسلهٔ جبالنك قره دکیزك ایچنده غرب شمالی یه طوغری اوزادیغی برونه مقابل بر دیکر برون او- زاتمغله وآره لرنده طار بر بوغاز تشکیل ایتمکله، قره دکیزك بر بیوك بر پارچه سنی آیری بر دکیز صو- رتنده آیریور، که بوده (آزاق) یاخود (آزوف) دکیزی اسمیله معروفدر . آزاق دکیزی سواحلنك تعریفی صکره یه ترك ایدوب، کرچ بوغازندن اعتباراً روسیه نك قره دکیز سواحلنی تعقیب ایتدیکمز حالده، ابتدا قریم شبه جزیره سنك سواحلنه راست کلیورز.

کرچ بوغازندن غربه طوغری ممتد اولان دوز ساحلده ابتدا کفه قویی واسکه سی بولنوب، بعده (یایله) طاغی ساحله متوازیاً ممتد اولمغله، باغ وباغچه لرله مستور برصره کوزل بایرلر ابراز ایدیور . (سیواستپول) ه قدر اوزانان بوکوزل ساحلده شهر مذکوردن بشقه سودان، یالته وبلقلوه اسکله- لری بولنیور. سیواستپولدن صکره، ساحل هلال شکلنده غرب شمالی یه طوغری ممتداولوب، (طرخان قوت) برونته واصل اولدقدن صکره شرق شمالی یه و بعده غربه طوغری دونه رك، « اولو دکیز » تعبیر اولنان برکورفز تشکیل ایدیور، که بونك منتهاسنده واقع (پرقوپ) برزخی اخیراً حفر اولنمغله، اورادن آزاق دکیزله اختلاط حاصل اولمش، وقریم برجزیره حالنده قالمشدر. مذکور کورفزك غرب جهتنده آز درین اکن کنیش دیکر برکورفز بولنیور، که شرقی کنارنده دنیپر ایرماغنك منصبی و غربی کوشه سنده هوجه بك اسکله سی بولنیور . هوجه بکدن صکره ساحل جنوب غربی یه طوغری ممتد اولوب، (دنیستر) منصبنده آق کرمان اسکله سنی ودها ایلریده دکیزدن قوم سدلریله آیرلمش بعض طوزلی کوللاری ومملحه لری حاویدر . بو وجهله طونه ساحلنه واصل اولور.

آزاق دکیزی دکیزدن زیاده طوزلی برکول دینلمکله شایان اولوب، اك درین محلی ۱۲ مترەیی تجاوز ایتز . دون ایرماغنك وسئر بعض انهارك دکدکاری صو تبخرات واقعه دن زیاده اولمغله، کرچ بوغازنده دائمی صورتده شدتلی برآقنتی بولنیور؛ ومذکور ایرماغك ایندیردیکی قوملر بو بوغازك درینلکنی ٤ مترەیه تنزیل ایتمشدر. بنه بو قوملر آزاق دکیزینك غرب جهتنده « اوق » تعبیر اولنور طار وغایت اوزون برطاقم قره لر تشکیل ایتمشدر، که برویا ایکی طرفدن قره یه مربوط اولەرق ساحلك اوکنده ممتد اولورلر. دکیزك منتهای غربنده قریم شبه جزیره سیله نفس روسیه آره سنده طار بر خلیج غربه طوغری خیلی ممتد اولوب، پرقوب اسکله سنه قدر واصل اولیور. بو خلیجك ایچنده بر قاچ کوچك آطه دخی بولنوب، بری روسیه نك ایچندن کلن بر

دمیر یول خطی قریمه کچیرن کوپریه آیاق یرینی طوتیور. بو وجهله قریم شبه جزیره‌سی بر طرفدن برقوب قنالیله روسیه‌دن آیریلیور، وبر طرفدن بو کوپری ایله روسیه‌یه ربط اولنیور. آزاق دکیزنده آلتی‌قدر اسکله بولنوب، اك ایشلکلری دون ایرماغی منصبنده واقع (روستوف) ایله بونك غرب جهتنده کائن (طانغاروق) اسکله‌لریدر.

بحرخزرك روسیه‌نك النده اولوب آوروپا قطعه‌سنه عائد اولان سواحلی (اورال) ایرماغی منصبندن (باکو) برونه قدر ممتد اولوب، بحر مذکورك شمال غربی سواحلیله سواحل غربیه‌سنك قسم اعظمندن عبارتدر. بو ساحلك قسم شمالیسی آلچق، قوملق وسازلق اولوب، ذکره شایان بر حالی وار ایسه، اوده اورال، وولغه وترك ایرماقلرینك وعلی‌الخصوص وولغه‌نك منصبلرنده تشکیل ایتدکلری دالیه‌لردر، که دکیزك ایچنه اوزانمش بر طاقم آطه‌لر وشبه جزیره‌لردن مرکب اولوب، چامور و قومدن متشکلدرلر؛ وآره‌لرنده دکیز بر طاقم جدوللر آچه‌رق، کنارلری حذای بحردن اون متره قدر یوکسلمشدر. وولغه دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده یه قوملق و سازلق اولمق اوزره حسابسز کوچك آطه‌لر بولنیور. ترك دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ۵ کیلو متره اوزونلغنده طار بر شبه جزیره واوجنده (چچن) اسمیله بر آطه بولنیور. دها آچیقده (تولنیو) اسمیله بر طاقم کوچك آطه‌لر دخی موجوددر. ترك منصبنك جنوبنده سواحل دکیزه قدر ممتد اولان قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن عبارت اولوب، اکثر محللری دیك وصربدر. یاکز (سمور) نهری منصبنك جوارلری منبت وادیلری حاویدر. بو سواحلده اك اهمیتلی اسکله منتهای جنوبده بولنان (باکو) اسکله‌سی اولوب، وولغه دالیه‌سنده بولنان اژدرهانك، نهر مذکور آغزلرینك مسدود اولمسندن طولایی، بحراً استعداد تجاریه‌سی اولمدیغی کبی، ترك نهرینك دالیه‌سنده واقع (قیزلر) قصبه‌سی دخی بو حالده اولوب، (پتروفسك) و (دربند) اسکله‌لرینك ایسه لیمانلری یوقدر.

اقلیم وهواسی. — روسیه‌نك اك جنوبی نقطه‌سی ۴۰° عرض شمالیدن یوقاری اولوب، عمومیت اوزره اراضیسی اقالیم شمالیه‌دن ممدود اولمغله، بالطبع هواسی صوئوقدر. آنجق قیشلری درجات عرضیه‌نك ایجاب ایتدیره‌جکندن چوق زیاده صوئوق اولوب، بوده صیجاق آقنتیلرله کسب اعتدال ایده‌جك سوا- حلك وشدتلی روزکارلره سپر اوله‌جق طاغلرك فقدا- نندن ایلری کلیور. عمومیت اوزره اراضیسی آلچق اولمغله، روسیه‌ده ارتفاعك هوایه مدخل وتأثیری اولیوب، هواجه برفرق وارایسه، اوده جهت غربیه- سیله جهت وسطیه و شرقیه‌سی آره‌سنده‌کی فرقدر. روسیه‌نك جهت غربیه‌سی یعنی بالطبع سواحلیله پروسیه وآوستریا حدودینه و بردرجه‌یه‌قدر قره‌دکیز سواحلنك قسم‌غربیسنه قریب اولان محللری هواجه آوروپای وسطیه تابع اولوب، کرك قیشین برو- دتلی وکرك یازین حرارتلری معتدل اولور. حال بوکه جبال وسواحلدن اوزاق اولان وسطی وشرق جهتلرنده قیشین برودت پك شدتلی اولدیغی کبی، یازین دخی حرارت زیاده‌در. مثلا ۱۰′ ۶۰° عرض شمالیده بولنان فینلاندیه‌نك مرکزی (هلسینغفورس) ایله بوندن ۲۴′ ۴۰° دها جنوبده بولنان موسقوه‌نك قیشین درجهٔ برودتلری بردر. قیشین شرق شمالی جهتندن اسن شدتلی و غایتله صوئوق روزکارلر وبو روزکارلرله یاغان قار و تیپی روسیه‌نك شرق وشمال شرق جهتلرینی و قسم وسطیسنی ناقابل سکنی برحاله قویه‌رق، چوق دفعه یوز بیکلرجه حیواناتی وبرچوق کاروان وقافله‌لری محو واتلاف ایدر. اقطارشمالیه‌سی اون آی قارله مستور اولوب، یالکز تموز وآغستوس آیلرنده طوپراق کوزیکور. جنوب وغرب جنوبی‌یه طوغری ایلریلندکجه قارلرك مدتی آزالوب، روسیه‌نك اك جنوبی نقطه‌سی اولان باکو اسکله‌سی بیله سنه‌ده درت آی قارله مستور بولنور. انهار وسواحل صو- لرینك انجمادی دخی بوقاعده‌یه تابعدر. آنجق قیشك برودت فوق‌العاده‌سنی تعقیب ایدن یازك شدت حرا- رتی روسیه‌نك قسم وسطیسنه اقلیمه غیرموافق برقوه انباتیه قزاندیروب، بوسایه‌ده قره دکیز سواحلندن موسقوه وقزانه قدر اولان جهتی حبوبات و ذخایر ایچون آوروپانك بیوك برمخزنی حکمنه کچمشدر. روسیه‌نك یاغمورلری دخی آزدر؛ چونکه آوروپایه یاغمور یاغدیران بلوطلرك آق دکیزدن ویا بحر محیط

آطلاسیدن کلدکلری معلوم اولوب ، روسیه ایسه بو دکیزلرك ایکیسندن‌ده اوزاقدر. آق‌دکیز بلوطلری یالکز قره دکیز سواحلنه قریب محللره واصل اولور. یازین حرارت شمسدن برفرون حالنه کچن روسیه اووه‌لری بحرمحیط آطلاسی روزکارلرینی جلب ایدیور. سه‌ده ، بو روزکارلرك حامل بولندقلری رطوبت روسیه‌نك غرب جهتنده دوکیلوب، اقطار شرقیه‌سنه پك آزی واصل اوله‌بیلیر . بناءً علیه روسیه‌نك غرب جهتی یاغمورلرك کثرتجه دخی مملکت مذکوره‌نك قسم وسطی وشرقیسندن فرقلیدر .

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومنابع ثروتی. — روسیه‌نك غرب شمالی قسمی علم‌الارض نقطهٔ نظرنجه اراضیٔ قدیمه‌دن عبارت اولوب، سائر طرفلری وعلی الخصوص جنوب وشرق جهتی سطحاً اراضیٔ جدیده‌دن عبارتدر. قاربات سلسله‌سی اتکلرندن اورال سلسله‌سنه قدر اوزانان اووه‌لر اللی آلتمش سانتیمتره درینلکنده بر نوع قره طوپراقله مستوردر، که بو طوپراق چوریمش اوتلردن متشکل اولمغله پك منبتدر. نباتاتجه روسیه مملکتی آلمانیا ایله سیبریه آره‌سنده بولنوب، برطرفدن سیبریه‌نك و برطرفدن دخی آلمانیانك نباتاتی حاویدر. روسیه نباتات نقطهٔ نظرنجه درت منطقه‌یه منقسم اولوب، برنجیسی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده بولنان منطقه، ایکنجیسی اورمانلر منطقه‌سی، اوچنجیسی یوکسك اوتلی چوللر منطقه‌سی، دردنجیسی آق دکیز سواحلنه مخصوص نباتاتی حاوی منطقه‌در . بو منطقه‌لرك برنجیسی (توندره) تعبیر اولنور چبلاق و صاریه مائل کول رنکنده واسع و برطاقم بطاقلقلری حاوی اووه‌لردن عبارتدر، که سنه‌ده یالکز ایکی آی قار و بوزدن خالی قالوب ، هر نه قدر اوموسمده کونش هفته‌لرجه هیچ باتماز یاخود پك آز باتوب متمادیاً کوندوز ایسه‌ده ، بوز وقارلرك اریمسیله یکیدن صولرك طونمسی آره‌سنده پك آز مدت کچدیکندن ، بومنطقه‌ده آغاج دیکلمکه شایان هیچ برنبات بیته‌میوب، سکودکی بیتن بعض آغاجلر دخی اوفاجق چالی حالنده قاله‌رق، یریوصونلری ایچنده اکری بوکری برمنظره ابراز ایدر. بومنطقه‌نك اکوزل نباتاتی برطاقم بیوك وپارلاق چیچکلردر. ایکنجیسی اولان اورمانلر منطقه‌سی فیلانده‌ده ۷۰° عرض شمالیدن باشلایوب، حدود شمالیه‌سی روسیه داخلنده برقوس تشکیل ایده‌رك، قطب‌شمالی دائره‌سنه قدر ایندکدن صکره ، پچوره وادیسنده ۶۷° ۳۰′ واورال سلسله‌سنده ۶۸° عرض شمالیه قدر چیقار . بو منطقهٔ واسعه‌نك حدود جنوبیه‌سی ایسه طونه منصبندن باشلایه‌رق، (ژیتومیر)ه قدر شماله و بعده شرق شمالیه طوغری امتدادله، قورسق، تامبوف و پنزه ایالتلرندن کچه‌رك ، وولغه وادیسنده‌کی ساراتووه و اوردن ،ورال ایرماغی منابعنه واصل اولور . بومنطقهٔ واسعه‌نك قسم شمالیسی باشلیجه چام آغاجلرینك انواعنی حاوی واسع، مظلم ودهشت انکیز اورمانلرله مستور اولوب، قسم جنوبیسنده ایسه قاین آغاجی ، میشه ، اخلامور وسائر اشجارك انواعی بولنوب ، اورمانلر دها لطیفدر؛ وبرخیلی میوه‌دار آغاجلر بولندیغی کبی ، ابتدا یولاف و چاودار ودها جنوبده آرپه و بغدای دخی حاصل اولور . اورمانلر منطقه‌سنك جنوبنده واقع اوتلی چول ویابانی چایرلر منطقه‌سنه کلنجه : بوده اوچ قسمه منقسم اولوب، قسم شمالیسی سیرك برطاقم آغاجلری و واسع چالیلقلری حاوی اوله‌رق ، آره‌لرنده‌چاودار ویولاف تارله‌لریحاویدر؛ قسم‌وسطیسی یوقاریده تعریف اولنان قره طوپراقدن عبارت اولوب، واسع بغدای تارله‌لرندن مرکبدر ؛ قسم جنوبیسی ایسه دنیر ودون ایرماقلرینك وسائر انهارك منصبلرینه قریب اولان دوز وبطاقلقلی یرلرینی حاوی اولوب، دون ایرماغی منصبندن شمال شرقیه طوغری دونه‌رك، بحر خزرك سواحل غربیه وشمالیه سنه قدر واصل اولور . بو قسم آدم بویی یوکسلمکده اوتلرله مستور اولوب ، قولاغوزسز ایچنه کیرن غائب اولور؛ وروزکار اسدکچه حاصل اولان تموجدن آلیشمامش آدم دکیز طوتمش کبی اولور. بو قسمك برچوق یرلری قیشین صو آلتنده قالوب، یازین قامشلرله مستور اولور. هله بحر خزر جهتنده‌کی قسمی عمومیت اوزره قوملق وسازلق اولوب، پك خزین برمنظره ابراز ایدر. بومنطقه‌ده اشجاردن یالکز اریك ویابانی شفتالی ایله برنوع کوچك چیتلبیك آغاجی یتیشور . دردنجیسی اولان آق دکیز سواحلی منطقه‌سی قریم شبه جزیره‌سنك

ساحل جنوبیسنده واقع یابله طاغنك اتکارندن عبا. رتدر. مذکور طاغ جنوبی باپرلریی شمال روزکار. لرندن محافظه ایتمکله، اوراده بزم روم ایلی وآناطولی اشجار ونباتاتی یتیشه بیلیور.

روسیه‌نك باشلیجه منبع ثروتی زراعت اولوب، سنوی بش آلتی میلیون تونیلاته ذخیره اخراج اولنیورسه‌ده، بو مقدار روسیه اراضیسنك وسعتنه کوره لاشی حکمنده‌در. هر نه‌قدر روسیه‌ده ذخیره اخراجی سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده ایسه‌ده، اراضینك وسعتیله متناسب صورتده آرتمسنه باشلیجه کوبره فقدانی مانع اولیور؛ چونکه چایر ومرعالری قابل زراعت اراضیسنه نسبةً پك آز اولوب، بناء علیه حیواناتی دخی او واسع آراضی‌به کوبره یتیشدیره‌جك مقداردە دکلدر. واقعا چول حالنده واسع چایرلر وارایسه‌ده، بونلردن جله‌سنك اوتلری حیوان بسلمکه مساعد اولمدقدن بشقه، بوچوللر اراضیٔ مزروعه‌دن‌چوق اوزاق بولندیغندن، استفاده اولنه‌میور. اصل زراعته الویریشلی اولان قره طوپراق جهتلرنده تارله‌لر بهر اوچ سنه‌ده برکره دینلندیر. لدیکی حالده، بره درتدن زیاده محصول ویره‌میور. اورمان و بیابانی چایرلرك احراقیله تارله حالنه قونیلان اراضی ایسه آنجق ایکی اوچ سنه محصول ویره. بیلوب، صکره ترك اولنور. ذاتاً زراعت اسکی طرز واصولده اجرا اولنوب، فنه تطبیق اولنمدیغندن، وواسع اراضی اصحابی دخی طوپراقلرینی پارچه پارچه کویلیلره التزام ایتدیردکلرندن، اراضیجه برکونه اصلاحات اجرا اولنه‌میور.

فینلاندە و لهستان داخل اولمدیغی حالده، نفس روسیه‌یی ترکیب ایدن ۵۰ ایالتك عموم اراضیسی ٦٥٠ ٥١٧ ٤٤٣ هکتار یعنی یکی دونم اولوب، بونك ٤٣٤ ٢٦٦ ١١٦ دونمی یعنی یوزده ٢٦سی اراضیٔ مزروعه، ٨١٦ ٦٣٨ ٧٠ دونمی یعنی یوزده ١٦یه قریب مقداری چایر و مرعه، ١٧١ ٨٠٢١٠٢ دونمی یعنی تقریباً یوزده ٣٩ی اورمان و٢٩٨ ٨١٠ ٨٤ دونمی یعنی یوزده ١٩ی اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. بو رقملردن آکلاشلدیغی اوزره، روسیه اراضیسنك اکثیوك قسمی اورمانلرله مستور اولوب، مملکت مذکوره اورمانجه پك زنکیندر. اك شمال جهتلرنده چام و آچه آغاج، دها آشاغیلرده ینه آچه آغاج، میشه، اخلامور، قره آغاج، آچه قواق وسائر اشجار داخل مملکتده کراسته اعمالنه، عمومیت اوزره بربری اوزرینه موضوع سرنلردن پاپیلان روس اولرینك انشاسنه، سفاین اعمالنه، اودونه، کوره ومرانفوزلفه متعلق معمولاته سائر احتیاجات محلیه‌یه الویردکدن صکره، شمالده‌کی آرخانکل اسکله‌سندن و سائر مخرجلردن آوروپایه دخی خیلی مقدار کراسته اخراج اولنور. مع هذا اورمانلردن پك آز قطعیات اجرا اولنوب، بوقاریده دینلدیکی کبی، چوق دفعه اراضی برایکی سنه ایشلمك اوزره، واسع اورمانلر احراق اولنور. میوه‌دار اشجار ایسه الما وکرازایله زردالی آغاجلرندن وکایتلی فندق آغاجندن عبارتدر. سائر میوه‌دار اشجار ایله باغلر قریمك قسم جنوبیسیله بسارابیه وسائر جنوب غربی جهتلرینه منحصردر. دون مجراسنك آشاغی طرفنده دخی باغلر بولنوب، برنوع بروشد. یریجی شراب اعمال اولنور. وولغه مجراسنك آشاغی طرفلرنده‌کی باغلرده ایسه یالکز سفره‌ده‌ینه‌جك قدر اوزوم حاصل اولوب، موسقوه و پترسبورغه نقل اولنور. محصولات زرعیه باشلیجه بغدای، آرپه وچاودارdن عبارت اولوب، جنوب جهتنده برمقدار داری و مصر ایله نخود، بقله و سائره دخی حاصل اولور. کتن وکنویر دخی جنوب و غرب جهتلرنده وبعض انهارك کنارلرنده یتیشیر. بسارابیه وبودولیه کبی جنوب غربی ایالاتندن ممالك عثمانیه توتونه مشابه توتونلر دخی یتیشدیریلوب، شرق جنوبی جهتنده ساکن آلمان مهاجرلری‌ده برنوع عادی توتون یتیشدیررلر. سبزه‌یه متعلق محصولاتی پك آز اولوب، یالکز قاثون وقارپوز چوق حاصل اولور. شکر اعمالنه یارایان پنجار دخی روسیه‌نك جنوبی جهتنده وسائر بعض طرفلرنده کلیتله یتیشدیریلیر.

روسیه‌ده حیوانات اهلیه اراضینك وسعتنه کوره پك آز ایسه‌ده، اهالینك مقدارینه نسبت اولنورسه، آوروپانك هریرندن زیاده‌در. اون سنه اول نشر اولنان براستاتستیقه‌کوره، نفس روسیه‌ده اون‌طقوز ملیون قدر آت، یکرمی درت بچق ملیون صیغیر، قرق طقوز بچق ملیونه قریب قیون، بر بچق ملیونه قریب کچی، اون بچق ملیونی متجاوز طوموز، یکرمی

آلتی بیك دوه واوچیوز سکز بیك (رن) موجوددر. دوه‌لر روسیه‌نك شرق جنوبی جهتنده، و (رن) دیملوب‌كیك ایله صیغیر آره‌سنده بولنان حیوان دخی اقطار شمالیه‌ده واورال طاغلرنده بولنیور. بوحیوان شمال چوللرینك دوه‌سی حکمنده اولوب، اورالرك اهالیسی بونی قیزاغه قوشارلر، وسود واتی ده یرلر. قیونلردن درت خمسنك بیاغیسی قبا ویالکز برخمسنك اینجه و یموشاقدر.

حیوانات وحشیه‌یه کلنجه، اقطار شمالیه‌ده بیاض آیی وشمال تلکیسی ایله سواحلده آیی بالیغی ودکیز اوردکی وایکی نوع ککلیك ایله مورینه وسائر جنسلردن پك چوق بالیق بولنیور. دها آشاغیده اورمانلر منطقه‌سنده بوز آیی، برنوع کیك، تیلکی، کلینجك، طاوشان وکلیتلی قوردلر بولنیور. ایکیوز بیك قدر تخمین اولنان قوردلر سنوی تقریبا آلتمش ملیون فرانق قیمتنده حیوانات اهلیه اتلاف ایدرلر. یبانی طوموزلر یالکز (دوینه) وادیسنده بولنور. بش اون عصر اول روسیه‌ده سوریلرله کزمکده بولنمش اولان یبانی آتلر مرور زمانله اتلاف ویا تأنیس اولنوب، الیوم بولندیغی کبی، یبانی صیغیرلر دخی یالکز (غرودنو) ایاتلنك (بیلووژ) اورمانده بولنوب، جنسلری منقرض اولمامق ایچون، صیدلری ممنوعیت قویه آلتنه آلنمشدر. سمورك جنسی روسیه‌ده منقرض اولدیغی کبی، صوسموری وقوندوز دخی ندرت اوزره بولنیور؛ و وشاق ایله (لوس) تعبیر اولنان برنوع صیغین کیتدکجه کسب ندرت ایتمکده‌در. قوشلر پك چوق ومتنوع اولوب، یالکز پترسبورغ ایالتنده ۲۰۰ قدر نوعی صایلمشدر. کوللرده ونهرلرده دخی بالیقلرك انواعی بولنیور. اوتلی چوللرده بو محللره مخصوص برنوع تیلکی ایله طاوشان، سنجاب وطاغ صیحانی کلیت اوزره بولنوب، اورمانلرده یاشایان حیوانات وحشیه‌نك دخی بعضلرینه تصادف اولنور. سنجابلر وطاغ صیحانلری بعض‌دفعه مزروعاتی اتلاف ایدرلر. بوجهتده قوشلر آزدر. جنوب جهتنده‌کی نهرلرك دخی بالیقلری چوقدر. قریمك یایله طاغنده بلاد قافقاسیه مخصوص برنوع کیك دخی بولنور.

معادنجه روسیه هرمملکتدن زنکین اولوب، هرنه‌قدر روسیه دولتنك اخراج ایتدیکی معادنك چوغی وعلی‌الخصوص کموش وآلتون معدنلری باشلیجه سیبریه‌ده و آسیا قطعه‌سنده‌کی سائر ممالکنده بولنیور. سه‌ده، نفس روسیه‌ده وفینلاندده ولهستانده دخی خیلی معدنلر بولنوب، فینلاندده‌نك شمالنده آلتون، اورال طاغلرنده (پرم) ایالتنده پلاتین و بونکله قاریشیق آلتون، لادوغه کولنك شمالی ساحلنده کومشله قاریشیق باقیر، فینلاندده واورالده قورشون، قترینبورغ قربنده نیکل، فینلاندده قالای، لهستانده چنقو معدنلری بولنیور. هله دمیر معدنی پك کلیتلی بولنوب، اورال طاغلرنده و موسقوه، ولادمیر، نیغورود، توله وقالوغه اناللرنده مختلف ترکیباتده دمیر اخراج‌اولنور. برسنه‌ده ۴۱۷ ۳۶۹ طونیلاته دمیر، ۴۸۹ ۲۲۵ طونیلاته چلیك و ۴۳۶ ۶۱۲ طونیلاته دوکمه چیقمشدر. (یلیساوتوپول) ایالتنده قوبالت ویقاتریتوسلاو ایالتنده جیوه وچرم ایالتنده منغانز معدنلری چیقار. کمور معدنلری دخی روسیه‌ده پك چوق اولوب، شمدیلك درت بش ملیون طونیلاته‌لق اخراج اولنمقده ایسه‌ده، بعض ارباب فنك تخمینه کوره یالکز (دونج) حوضه‌سی اللی سنه متمادیا بهرسنه ۴۱۰ ملیون طونیلاته کمور اخراج ایده‌بیلیر. لهستانده، موسقوه نهرینك حوضه‌سنده، اورال طاغلرنده، کیف ایالتنده وسائر طرفلرده دخی کلیتلی کمور معدنلری بولنیور. قیا طوزیله دکیز ممله‌لرندن و بعض طوزلی کوللردن چیقاریلان طوز دخی کلیتلی اولوب، قره دکیز سواحلنده وسائر اقطار جنوبیه‌ده سنه‌ده برملیوندن زیاده طونیلاته طوز اخراج اولنور. کوکورد وفوسفات معدنلری‌ده لهستانده وسائر بعض طرفلرده چیقاریلیر. قورلانده سواحلیله هلسینغفورس قربنده وقانین شبه‌جزیره‌سی سواحلنده خیلی کهربا چیقدیغی کبی، فینلاندده مرمرك انواعی واورال طاغلرنده زمرد وسائر ذی‌قیمت احجار بولنور. میاه معدنیه روسیه‌ده پك چوق ایسه‌ده، اکثری هنوز استفاده اولنه‌میه‌جك برحاله قونمامشدر. قافقاس سلسله‌سنك شمالی مائله‌سنده کوکوردلی وچلیکلی خیلی صولر بولنور. باکو جهتنده وقافقاسك سائر طرفلرنده کلیتلی نفط و پترول بولندیغی کبی، لهستانده ویستوله

وادیسنده وشمالده‌کی پچوره حوضه‌سنده دخی خیلی نفط چیقار.

صنایع وتجارت وطرق ومعابری. — هرنه‌قدر، یوقاریده دیدیکمز کبی، روسیه باشلیجه زراعت مملکتی ایسه‌ده، صنایع دخی اهمال اولنمیوب، زراعت ایشلرینه غیرمساعد اولان قیشلرك امتدادی اهالیی اوته‌دن بری بعض صنعتلرله اشتغاله مجبور ایتمکله، روسلر من القدیم کندی احتیاجلرینه کوره بز، شیاق، عبا، سختیان، کورك وقوجق اعمال ایتمکده‌در. کویلرده وفاملیالر ایچنده ارکك وقادینلر طرفندن اعمال اولنان بوشیلردن بشقه، بیوك پترو زمانندن بری روسیه‌ده پك چوق فابریقه‌لر تأسیس اولنه‌رق، معمولات اجنبیه اوزرینه وضع اولنان آغر گمرك رسملری سایه‌سنده بو فابریقه‌لر سنه‌دن سنه‌یه تکثر وتوسع ایتمکده اولوب، معمولات محلیه چوغالمقده، ومعمولات اجنبیه‌یه اولان احتیاج آزالمقده‌در. ۱۸۸۵ سنه‌سنه مخصوص نشر اولنان بر استاتستیقه کوره، روسیه‌ده ۸۵۰۵۶۷ فابریقه موجود اولوب، بونلرده ۱۱۳۶۶۵۶ عمله ایشلیکده، وسنوی ۳۳۰۵ ملیون فرانق یعنی تقریباً ۱۴۴ ملیون عثمانلی لیراسی قیمتنده معمولات وجوده کلمکده‌در. آنجق شوراسی غیرمنکردر، که بوفابریقه‌لرك قسم اعظمی لهستانده اولوب، گمرك رسمندن قورتلمق ایچون اورالرده پرلشن آلمان وآوستریالی فابریقاتورلر طرفندن واجنبی سرمایه ایله اداره اولنمقده‌در. روسیه فابریقه‌لری معمولاتنك جنسی کثرت صره‌سیله باشلیجه مواد آتیه‌دن عبارتدر: پاموق ایپلیك و منسوجات، شکر، اسپرتو، جامدن اوفق تفك شیلر، دمیر، یوك ایپلیك ومنسوجات و چوخه، توتون، سختیان وتلاتین وسائر دریه متعلق شیلر، باصمه، مختلف ماکینه‌لر وزراعت آلتلری، صابون، موم، کاغد، چناق ودستی کبی طوپراقدن معمول شیلر وسائره، حرارلر دخی پك چوقدر. منسوجات و علی الخصوص پاموقدن معمول اولانلری باشلیجه موسقوه و ولادمیر ایالتلریله قوستروم، یارو سلاو و (تور) جوارلرنده ولهستانك (بیوترقوف) قصبه‌سیله پترسبورغ شهرنده، ایپك منسوجات وصیرمه‌لی وقلابدانلی کوزل قماشلر منحصراً موسقوه شهرنده، کاغد وموم ایله ماکینه‌لر باشلیجه پترسبورغده اعمال اولنور. دمیرخانه‌لرله سائر معدن فابریقه‌لری باشلیجه اورال جهتنده (پرم) و (ویاتقه) و (اوفه) جهتلرنده ولهستانك (پیوترقوف) قصبه‌سیله روسیهٔ وسطینك (اورل) و (قالوغه) و (توله) ایالتلرنده بولنوب، (توله) شهرنده کوزل اسلحه وسماور وسائر باقیر وپرنجه متعلق مواد ایله چلنکیرلك معمولاتی چیقار. طوب فابریقه‌لری (پرم) وتفنك فابریقه‌لری (ویاتقه) ایالتنده کثرت اوزره‌در. (نیغورود) ایالتنده واقع (پاولوو) ایله (وورسما) قریه‌لری دخی دمیرخانه‌لریله مشهوردر. چوخه موسقوه، غرودنو، لیوونیه، پترسبورغ، سمبیریسك وسائر طرفلرده اعمال اولنیور ایسه‌ده، اك اینی جنسی لهستانده اعمال اولنانیدر. اسپرتو ومسکرات فابریقه‌لری باشلیجه غرب جهتنده ولهستانله بالطیق دکیزی سواحلنده‌کی ایالاتده بولنیور. توتون فابریقه‌لری پترسبورغ وکیف ایله یقاترینوسلاو شهرلرنده‌در. جامه متعلق مواد فابریقه‌لری باشلیجه شرق جهتنده وولغه وادیسنده وعلی الخصوص (ساماره)، ساراتوف و (نیژنی نووغورود) قصبه‌لریله لهستانده و (خرسون) شهرنده‌در. دباغخانه‌لر روسیه‌ده اسکیدن بری چوق اولوب، پترسبورغ، موسقوه و (وارسویه) شهرلرندن بشقه تور و ولادمیر ایالتلریله قزان، ویاتقه وارزماس قصبه‌لرنده دخی چوقدر. الماستراش جامه متعلق شیلرله کوزل پورسلنلر پترسبورغده یاپیلیر. موسقوه وپترسبورغ وریغا شهرلرنده بیوك شکر فابریقه‌لری وار ایسه‌ده، شکرك چوغی لهستانده وکیف وچرنیغوف ایالتلرنده یاپیلیر. ایالات شرقیه و وسطیه‌ده ایچ یاغی و اسپرماچت وجنوب غربی ایالاتنده دخی کهرچله وباروت فابریقه‌لری چوقدر. حرارلرك چوغی اسکله‌لرده واورمانلری چوق اولان ایالات شمالیه وشرقیه‌ده اولوب، پترسبورغده، نووغوروددە ولیوونیه‌ده دخی بر چوق بخار حرارلری واردر. ایپ وخلاط باشلیجه پترسبورغده، یاروسلاوده وخرسونده یاپیلیر. وولغه و (نوا) ایرماقلرنده وعلی الخصوص پترسبورغ ونووغوروددە پك چوق سفائن اعمال اولنوب، ۱۸۸۶ سنه‌سنده، مجموعی اون اوچ ملیون فرانغه قریب قیمتده اولمق اوزره، ۶۴۴۷ یلکن کمیسی انشا اولنمشدر.

بو فابريقه‌لردن بشقه اهالی اولرنده برچوق صنعتلر اجرا ايدوب، خيلی معمولات يتيشديرلر. عمله‌نك كونده‌لكلری پك آز وحالری پك آجينه‌جق صورتده‌در. روسلرك بر بيوك مشغوليتلری‌ده آو. جيلق وبالیقجيلقدر. دريلرندن كورك ياپيلير حيوانات روسيه‌ده كوندن كونه آزالوب، انقراض بولمقده، وروسلر بوكبی حيوانانی سيبريه‌ده آزلامق مجبوريتنده بولنمقده‌در. مع هذا روسيه‌نك جهات شماليه‌سنده سنوی بش مليون فرانقلق كورك چيقيور. بالیق ايسه كرك دكيزلرده وكرك كول ونهرلرده پك چوق بولنوب، سنوی يوز مليون فرانقلق بالیق صيد اولنور. بحر منجمد شماليده بالیق صيدينه مخصوص ايكی شركت واردر. روسيه‌دن سنوی ۱۰ مليون فرانق قيمتنده خاويار چيقار.

محصولات زرعيه و صناعيه‌نك كثرتيله وسائط اختلاطك يعنی دمير يوللرك وعلی الخصوص سيرسفائنه صالح انهارك كثرتی روسيه‌ده پك ايشلك برتجارت داخليه اجراسنی انتاج ايدر. ۱۸۸۶ سنه‌سی استاتستيقانه كوره، سنهٔ مذكوره ظرفنده آوروپا روسيه‌سنی تركيب ايدن ۵۰ ايالتده ۷۱ ۸۰۷ تجار بولنوب، ۴۲۱ ۶۷۴ ۲۵۰ فرانق قيمتنده تجارت صافيه اجرا اولنمشدر. بوندن بشقه ۱۰۵۴ شركت تجاريه دخی واردر. سنهٔ مذكوره‌ده داخلده يعنی نهرلرده وكوللرده وكندی اسكله‌لرنده ايشليان واپورلر، فينلاندده داخل اولديغی حالده، ۱۵۰۷ عددنده اولوب، مجموعی ۸۶ ۴۰۴ بيكير قوتنده و ۱۰۳ ۳۱۵ طونيلاته استيعابنده ايدی. اك بيوكلری اولان اون نهرنده ۷۵۴ ۶۰ سفائن و ۷۴ ۶۲۵ سال وسائر ايشليوب، ۴۸۶ ۰۶۰ ۰۰۰ فرانق قيمتنده اولق اوزره، ۸ ۹۱۵ ۰۹۳ طونيلاته مواد تجاريه نقل ايتمشلردر. بو تجارتك ثقلتجه يوزده ۵۸ ی و قيمتجه يوزده ۷۲ سی وولغه ايرماغنده اجرا اولنمشدر. تجارت خارجيه‌يه كلنجه، روسيه‌نك ممالك اجنبيه ايله اولان مبادلاتی سنوی تقريباً اوچ مليار فرانق قيمتنده اولوب، بونك ثلثانی اخراجات و بر ثلثی ادخالاتدر. كرك تعرفه‌لرينك نتيجه‌سی اولان بو نسبت روسيه‌ده صنايع محليه‌نك ترقيسنی و ثروت مملكتك داخلده قالوب كيتدكجه تزايدينی موجب اوليور. اخراجاتی باشليجه دخايرو سائر محصولات ارضيه ايله حيواناتدن ودری وكورك وسائره ايله بعض معمولات صناعيه‌دن، وادخالاتی دخی روسيه‌ده حاصل اولميان وعلی الخصوص ممالك حاره‌دن كلن انواع ذخائر و مأكولات ايله هنوز روسيه‌ده ياپيله‌ميان معمولات صناعيه‌دن و جزئی حيواناتدن عبارتدر. سنهٔ مذكوره ظرفنده روسيه‌نك درت دكيزنده‌كی اسكله‌لره مجموعی ۷ ۶۶۹ ۸۳۷ تونيلاته استيعابنده اولمق اززره، ۱۲ ۶۰۳ سفائن كيرمش، و مجموعی ۷ ۷۰۷ ۰۶۰ تونيلاته استيعابنده اولمق اوزره، ۱۲ ۵۴۲ سفائن چيقمشدر. سفائن مذكوره‌دن كيرنلرك ياليكز ۱۴۸۵ ی و چيقانلرك ياليكز ۱۱۶۶ سی روس بيراغنی حامل اولوب، سائرلرينك قسم اعظمی انكليز وقصوری اسوج نوروج، آلمان و سائر دولتلره منسوب بولنمشدر. روسيه‌نك ممالك اجنبيه ايله ايتديكی تجارتك دخی قسم اعظمی انكلتره‌يه عائددر. روسيه‌نك سفائن تجاريه‌سی، مجموعی ۵۷۷ ۳۹۵ طونيلاته استيعابنده اولمق اوزره، ۲۳۷۵ سفائندن عبارت اولوب، بونلرك ۲۱۸ ی واپوردر. ۱۸۸۸ سنه‌سنده روسيه‌نك كمرك وارداتی ۴۲۷ ۴۸۲ ۰۰۰ فرانغه بالغ اولمشدر. پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده تأسيس ايدلمش مختلف بيوك بانقه‌لرك بولنمسی دخی روسيه‌ده تجارتی خيلی تسهيل ايدر.

روسيه‌نك وسعت اراضيسنه كوره دمير يوللری چوق دينله‌مزسه‌ده، قره دكيز و بالطيق دكيزينك باشليجه اسكله‌لری برر خطك و يا برر شعبه‌نك رأسی حكمنده اولوب، كرك بو اسكله‌لردن باشلايان وكرك پروسيه وآوستريا و رومانيه حدودندن كلن خطلر روسيه‌نك غربی و وسطی جهتلرنده تقاطع وتشعب ايده‌رك، اكثر شهرلری و علی الخصوص بيوك ايرماقلر كنارلرنده بولنان تجارتكاهلری بربرلرينه واسكله‌لره ربط ايديورلر. بوخطلرك برى (وولغه)يی آتلايه‌رق، آسيا حدودندهكی (اورنبورغ) شهرينه وديكر ايكيسی‌ده (وولغه) كناريله واصل اولديغی كبی، ديكر برخط دخی (دون) ايرماغی منصبنده‌كی (روستوف) شهرندن چكه‌رك، قافقاس سلسله‌سنك اتكنده بولنان (ولاديقافقاس) شهرينه وبرشعبه‌سی

ده قره‌دکیزده آبازه ساحلنده واقع (نووورووسیسك) اسکله‌سنه واصل اولور. اورنبورغه منتهی اولان خط چینه و بحر محیط کبیر ساحلنه قدر دردست تمدیددر. روسیه‌نك یالکز شرق شمالی قسمی هنوز دمیر یوللردن محرومدر. آوروپا روسیه‌سنك دمیر یول خطوطنك مجموعی، فینلاندده داخل اولدیغی حالده، ٥٥٤ ٢٦ کیلومتره طولنده‌اولوب، ۱۸۸۸ده ۲۷۹۳٤٤۳۱۷ فرانق حاصلات سنویه ویرمشدر. شوسه‌لری دخی مکملدر.

نهرلرك کثرتی و بونلردن چوغنك پك اوزون مسافه‌لرده سیر سفائنه صالح اولمسی روسیه‌نك او واسع ممالکنده طبیعی بر طاقم طرق اختلاط حاصل ایده‌رك، محصولات ارضیه وصناعیه وکراسته وسائره روسیه‌نك تا اورته‌لرندن قره دکیزه، بحر خزره، بالطیق دکیزینه وبحر منجمد شمالیه قولایلقله ایندیریلیر. بیوك ایرماقلرك ینه سیر سفائنه صالح تابعلری اشبو طرق میاهیه‌نك داخل مملکتنده تشعبنی تسهیل ایدوب، روسیه‌نك اکثر شهر و قصبه‌لرینی دخی اختلاط ومواردانده بولندیریور. اکر بو نهرلرك چوغی سنه‌نك بر چوق آیلرنده منجمد بولنمیه ایدی، استفاده چوق دها بیوك اولهجقدی. اراضینك عوارضی پك آز اولمق مناسبتیله، بو نهرلرك و شمال غربی جهتنده‌کی کوللرك آره‌سنده جدوللر حفری قولای‌اولوب، بوجدوللر روسیه‌یی احاطه ایدن درت دکیز آره‌لرنده متعدد طرق میاهیه آچه‌بیلیرسه‌ده، شمدیکی حالده روسیه‌ده جدوللر آز اولوب، مجموعی ۷۱۱ کیلومتره طولنده‌در. بونلرك باشلیجه‌لری او- لان مارینسقایه، تیخوینسقایه و ویشنه وولوتچقایه جدوللری بالطیق دکیزیله قره‌دکیز آره‌سنده برطریق اختلاط تشکیل ایدیورلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری، معارف وادبیاتی. — آوروپا روسیه‌سنك یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلاندده‌نك وبلاد قافقاسك سلسلهٔ جبالك شمالنده واقع قسمنك مجموع اهالیسی، ایکی‌سنه اولکی استاتستیقه‌کوره، ۱۹۱ ۱۹۳ ۹۹ نفوسدن عبارت اولوب، اناثنك ذکوردن آلتی یدی‌یوز بیك قدر فضله‌سی واردر. ۱۸۸٦ سنه‌سی استاتستیقه‌نه کوره، روسیه‌ده سنه‌ده ۲۰۸ ۷۲٤ ٤ تولدات و ٥۲۹ ۳۸٤ ۳ وفیات وقوع بولوب، بهر سنه بر بچق ملیوندن زیاده اهالی آرتمقده‌در. وسعت اراضی‌یه نسبةً بهر کیلومتره باشنه تقریباً ۲۰ کشی دوشیورسه‌ده، کثرت نفوس روسیه‌نك هرطرفنده براولیوب، لهستانده بهر کیلومتره باشنه ۷٤، موسقوه ایالتنده ٦٦، کیفده ٥۹، لیوونیه‌ده ٥۰ نفوس دوشدیکی حالده، پرم ایالتنده کیلومتره باشنده آنجق ۸، اورنبورغده ۷، اولونجده ۳ دن آشاغی، ازدر- هانده ۳ بچق کشی دوشیور؛ وآرخانکلده ایسه اوچ کیلومتره‌یه برکشی بیله دوشمیور. الك زیاده کثرت نفوس لهستانده وصنایع وتجارت وزراعت محلی اولان ایالات وسطیه وغربیه‌ده‌در.

روسیه اهالیسی برجنسیته منسوب اولیوب، اجناس مختلفه‌دن مرکبدر. هرحالده اکثریت روسلرده اولوب، بونلر (بیوك روسلر Grands-Russiens)، (کوچك روسلر Petits Russiens) و (بیاض روسلر Blancs-Russiens) اسملریله اوچ قومه منقسم وجمعاً ۷۵ ملیونه قریب نفوسدن عبا- رت اولدقلری حالده، اصل مملکتك وسطلرنده ساکن وکنارلرینه قدرده منتشر اولورلر. اقوام سائره‌نك دخی بر بیوك قسمی روسلرله مناسبت جنسیه‌لری ظاهر اولان اسلاو اقوامندن اولوب، ۸۳۰۷۱۲۲ اهلی ایله ۳½ ملیون قدر لت ولیتوآنیاندن، ۱۲۱۰۰ بلغاردن و ۱۰۰۰۰ چهلیدن عبارتدر. جمعاً ۸۳ بچق ملیون قدری اسلاو اولوب، ۱٦۱٦۰۰۰ آلمان و اسقاندیناو، ۸۳۳۰۰۰ رومان، ۹۹۰۰۰ روم، ۲۱۰۰۰ فرانسز، ٤۱۰۰۰ ارمنی و ۱۵۰۰۰ چنکانه دخی واردر، که جمعاً روسیه‌نك اقوام آریا- نیه‌سی ۸۵ بچق ملیوندن زیاده اولوب، ۳۲۸۱۰۰۰ یهودی و ۹ بچق ملیون قدرده اقوام تورانیه‌سی قورتلاند ولیوونیه و استونیه ایله فینلانده و لاپونیه‌ده ساکن فینوآ وچود و لاپون اقوامیله اقطار شمالیه‌ده ساکن سا- موید وسائره‌دن واورال جبالیله وولغه وادیسنك یوقاری طرفلرنده ساکن موردون و چرمیس و (ووتیاق) قوملرندن که جمعاً ٥ بچق ملیون فینوآدن و قریم شبه جزیره‌سیله شرق جنوبی جهتلرنده یعنی قزان ایالتنده و بحر خزر جهتلرنده ساکن بولنان ٤

ملیون قدر تاتار وقیرغیز وقالموق کبی اقوام ترکیهٔ مسلمه‌دن عبارتدر. بو وجهله روسلر همان چپه‌چوره اقوام سائره ایله محاط اولوب، روسیه‌نك شمال وشرق شمالی وغرب شمالی جهتلری فینو آلرله، غرب جهتی آلمانلر، لهلیلر ورومانلرله جنوب جهتی رومللر، تاتارلر وارمنیلرله، شرق جنوبی جهتی دخی تاتار و قالموق وقیرغیزلرله مسکوندر. اقوام مذکوره‌نك بعضیسی و علی الخصوص لهلیلرله فینو آلر کندی جنسیتلرینی محافظه ایتمکه نه‌قدر جهد وغیرت ایدیور لرسه، روسلر دخی بونلری روسلشدیرمغه اوقدر سعی ایتمکده‌در. روسلرك کندیلری، یوقاریده دینلدیکی کبی، اوچ شعبه‌یه منقسم اولوب، بینلرنده آز چوق فرق واردر. بونلردن کوچك روسلر، آوستریا ومجارستاندهکی (روتن) لرله همجنس اولدقلری حالده، روسیه‌نك غرب جنوبی جهتنده یعنی کیف، چرنیغوف، پولتاوه وخرقوف ایالتلرنده ساکن اولوب، دون وقوبان قازاقلری دخی بونلردندر. کوچك روسلر ۲۰ ملیون قدر نفوسدن عبارتدر. بیاض روسلر ٥ ملیون قدر نفوسدن عبارت اولوب، لیتوآنیه ایله روسیه‌نك غرب جهتنده یعنی غرودنو، ویلنا، مینسك، ویتبسك، موهیلف و اسمولنسك ایالتلرنده بولنیورلر. روسیه‌نك سائر طرفلرنده‌کی روسلر ایسه بیوك روسلر شعبه‌سنی تشکیل ایدوب، بونلر ٤٦ ملیون قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، جله‌دن زیاده قوتلی ونفوذلیدرلر. هرنه‌قدر کوچك روسلر اصل اسلاولق ادعاسنده اولوب، کندی لسانلرینی دها فصیح عد ایتمکده، وکرك بونلر کرك لهلیلر بیوك روسلری اسلاولاشمش تاتار وفینو آ افرادندن صایمقده ایسه‌لرده، بیوك روسلر، قوم حاکم اولق مناسبتیله، کندی لسانلرینی لسان رسمی و ادبی حکمنه قویوب، سائر روسلره دخی قبول ایتدیرمشلردر. بیوك روسلرك طمارلرنده پك چوق تاتار و فینو آقانی بولنمدیغی غیر منکر وقفالرینك شکایله سیمالرندن دخی ظاهر ایسه‌ده، اساسلری ینه اسلاو جنسیتیدر. بونلر اکثریت اوزره قیصه بویلی، کنیش اوموزلی، قیصه وقالین بیونلی، قالین برونلی، کوچك کوزلی، چیقیق یناقلی و یاصی چهره‌لی آدملر اولوب، حسیات ومیلیات قلبیه لرینی کوسترمز، چوق چالیشیر وچوق ایچر آدملردر. فینو آلرله اولان اختلاطلری آثارندن اولهرق، مائی کوزلی افرادی چوقدر. کوچك روسلر ایسه دها اوزون بویلی، دها اینجه اعضالی، ودها دوزگون چهره‌لی اولوب، عمومیت اوزره کوز وصاچلری سیاه ایسه‌ده، بونلرك چهره‌لرنده دخی برنوع صوغوقلق موجوددر. مع‌هذا بونلر دخی اقوام سائره ایله اختلاطدن عاری اولدقلرینی ادعا ایده‌میوب، برچوق وقت تحت حکملرنده بولندقلری لهلیلرله و تاتارلرله پك چوق قاریشمشلردر. کوچك روسلر هرنه‌قدر دها ذکی و دها حسیاتلی آدملر ایسه‌ده، زحمته اوقدر متحمل اولمیوب، بیوك روسلر کبی سیبریه‌ده وسائر اقالیم بعیده وباروده اسکانه مقتدر اوله‌مامشلردر. بیاض روسلر ایسه جله‌دن زیاده خالص اسلاو اولدقلری حالده، جله‌دن زیاده کری قالوب، طول مدت لهلی زادکانك تحکمی و یهودیلرك مرابحه‌جیلغی آلتنده ازلمش اولمغله، مسکین طور و حالنی قزانمشلردر. بونلر پك قیصه بویلی، کوچك و باصیق برونلی، بیاض کوزلی، پك آچیق وسیرك صاچلی آدملر اولوب، هرنه‌قدر حلیم ومطیع ایسه‌لرده، دائمی صورتده حاللرندن مأیوس بولنوب، چوغی تسلی بی مسکراتده بولیورلر. بو صایدیغمز احوال اهالینك آشاغی صنفلرینه مخصوص اولوب، معارف و مدنیتله تزیین ذات ایتمش افراد ایسه حسیاتلرینی زیاده‌سیله اینجلتوب، اك متمدن اقوام افرادندن فرقلری یوقدر.

روسلرك لسانی بلغارجه وصربجه ایله برابر اسلاو السنه‌سنك جنوب شرق شعبه‌لرندن معدود اولوب، اسکیدن ایکی شعبه‌یه منقسم ایدی. روسلر قدیماً شمدیکی قدر شرقه طوغری منتشر اولمیوب، روسیه‌نك یالکز غرب جهتنده ساکن بولنمش اولدقلرندن، لسانلری شمالی وجنوبی اولهرق ایکی‌یه منقسم ایدی. جنوبیسی شمدیکی کوچك روسلرك و شمالیسی بیاض روسلرك ساکن بولندقلری برلرده سویلنیوردی. موسقوه پرنسلکی تشکل ایتدکدن وروسیه‌نك غرب جنوبی قسمی لهلیلرك ضبطنه کچدکدن صکره، روس لسانی بیوك روسلرك سویلدکلری شرق وکوچك روسلرك سویلدکلری غربی شعبه‌لرینه منقسم اولوب،

بیوك روسلرك لسانده فینوآ و تاتارلرك شیوه‌سی ظاهر اولمغله، کوچك روسلرك سویلدکلری لسان دها فصیح، ودها شاعرانه برحالده قالهرق، بولسانده برطاقم کوزل شرقیلر وار ایدی. آنجق بو دخی له لساندن پك چوق اصطلاحات وتعبیرات آلمش ایدی. اونجی قرن میلادیده روسلر خرستیانلغی قبول ایتمکله، (کیریلوس) اسمنده بر پاپاسك روجه و لا تینجه یه تقلیداً ترتیب ایلدیکی حروف مخصوصه ایله اسکی بلغار لسانله ترجمه ایلدیکی انجیل و سائر کتب دینیه‌یی بولسانده اوقومغه باشلامشلردی. بناءً علیه اسکی بلغارجه روسلرك لسان مذهبی وادبیسی حکمنه کچوب، بومناسبتله کندی لسانلرینه‌ده اسکی بلغارجه‌دن چوق تعبیرات واصطلاحات قاریشمش ایدی. آلتی یدی عصر پاپای روسلرك ادبیاتلری مذهبه متعلق بش اون کتابدن عبارت قالوب، بونلرده روسجه‌دن زیاده اسکی بلغارجه لسانده ایدی. یالکز اون ایکنجی قرن میلادیده پرنس (ایغور) ك سفرلرینی حاکی اولهرق برمنظومه یازلمش ایدی. اصل روس ادبیاتی بیوك پترونك زمانندن باشلایوب، قرن سابق میلادیده وقرن حاضرده قائمیر، تردیاقوفسکی، سوماروقوف. لومونوسوف، فونویزین، دریاوین، ژوقوفسکی، پوشکین، لرمونتوف، غوغول، غریبویدوف کبی شاعرلر ونهایت تورکنف، دوستویفسکی، تولستوی، غونچاروف ونفراسوف کبی حکایه‌نویس ادیبلر آوروپا ادبیاتی تقلید ایدهرك، روسجه لسانله آز زمان ظرفنده مکمل بر ادبیات قزاندیرمشلردر. کرك بو آثار ادبیه وکرك علوم وفنون وهرنوع محررات رسمیه بیوك روسلر لسانده یازلمغله، بولسان بالطبع کسب تفوق ایدوب، بتون روسلرك لسان ادبی و رسمیسی حکمنه کچمش؛ وهر نه قدر (شوچنقو) کبی بعض شاعرلر کوچك روسلر لسانلرینك دها فصیح ودها لطیف اولدیغنی ادعا ایله بولسانده یازمش بعض شاعرلرکلشلرسه‌ده، غلبه ایده‌مه‌مشلردر. علوم وفنونه کلنجه، پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده آچلمش اولان دارالفنونلر، مکتبلر وسائر مؤسسات علمیه ایله روس حکومتنك تشویقاتی سایه‌سنده روسیه‌ده علوم و فنون وعلی الخصوص حکمت طبیعیه، کیمیا، علم الارض، علوم ریاضیه، جغرافیا، تاریخ، فن آثار عتیقه و سائر علوم وفنون پك چوق ترقی ایتمش؛ و بو علوم و فنونك هربرنده مهره‌دن عد اولنه‌جق علما و مؤلفین یتیشمش؛ وهله روسیه ممالکنك احوال جغرافیه وتاریخیه‌سیله علم الارضه و سائر فنونه تعلق ایدن احوالنی تحقیق و تحریرده پك بیوك خدمتلر کوسترمشلردر. السنهٔ شرقیه وعلی الخصوص ترکجه و تاتارجه وسائر السنهٔ تورانیه‌نك تحقیقیله دخی روسیه‌ده چوق اشتغال اولنوب، پترسبورغده السنهٔ شرقیه‌یه مخصوص مکتب واردر. آنجق روس حکومتی امور سیاسیه واخلاقه تعلق ایتمیان فنونه مساعد اولوب، سانسور صیقی اولدیغندن، روسیه‌ده شمدیه‌یه قدر افکار ومطالعات بیان ایده‌جك هیچ برحکیم وفیلسوف چیقمامش؛ و موجود محررلرك آثاری صیقی برنظر تفتیشدن کچیرلدکدن صکره طبع اولنوب، بعضلرینك آثارینك نشری قطعیاً ممنوعدر.

روسیه‌ده مذهب عمومی و رسمی (اورتودوقس) تعبیر ایتدکلری روم مذهبی اولوب، اهالینك ۸۰ ملیونه قریب مقداری بومذهبه تابعدر. قتولیکلر ۹½ ملیون، پروتستانلر ۳۷۵ ۰۰۰، یهودیلر ۳½ ملیون، مسلمانلر تقریبا ۳ ملیون، ارمنیلر ۶۵ ۰۰۰، بت‌پرستلر دخی ۳۰ ۰۰۰ مقدارنده‌در. اورتودوقسلرك امور مذهبیه‌سی پترسبورغده چارك تحت ریاستنده بولنان بر (سینود) یعنی مجلس روحانی طرفندن اداره اولنوب، بتون روسیه دولتی ۶۲ دائرهٔ روحانیه‌یه منقسمدر. پترسبورغ وموسقوه وکیف شهرلرنده مقیم رئیس روحانیلر (متروپولیت) عنوانی حائز اولوب، دیکر دائرهلرك ۱۶ سی باش پسقپوسلر و قصوری پسقپوسلر طرفندن اداره اولنور. ۹۹۶ ۵۸ کلیسا بولنوب، ۶۸۲ ۴۷ پاپاس طرفندن اداره اولنور. ۴۸۰ ارکك مناسترنده ۶۸۹۰ کشیش و ۱۹۸ قادین مناسترنده ۶۰۳۷ راهبه بولنیور. اورتودوقس عد اولنان روسلرك ایچنده برچوق مذاهب مخصوصه دخی بولنوب، حکومتك و رؤساء روحانیه‌نك ممانعت و تعقیباتیله برابر، بومذاهبه تابع افراد ۱۲ ملیوندن آز دکلدر. بونلردن بعضلری رؤساء روحانیه قبول ایتمز؛ بعضلری حلقه‌لر تشکیلیله رقص ایده‌رك، برنوع ذکرده بو-

لنورلر؛ بعضلری تأهلی حرام عد ایدوب، حتی غیرت مذهبیه‌لرندن آلات تناسلیه‌لرینی قطع ایدنلر دخی واردر. عمومیت اوزره روسلر پك متعصب اولوب، هربرحرکتلرنده یوز دفعه خاچ چیقارمق عادتلریدر. قتولیکلر باشلیجه لهلیلرله لیتوآنیه‌لیلردن وآلمان مهاجرلرینك برطاقمندن عبارت اولوب، پاپادن بسبتون مستقل اولهرق، پترسبورغده مؤسس برهیئت طرفندن اداره اولنورلر، که بوهیئت دنیپر اوزرنده‌کی (موهیلف) شهری باش پسقپوسنك تحت اداره‌سنده و روسیه حکومتی طرفندن منصوب برمأمورك تحت تفتیشنده بولنیور. پروتستانلر باشلیجه فینلانده‌لیلرله بالطیق سواحلنده‌کی آلمانلردن وآلمان مهاجرلرینك برطاقمندن عبارت اولوب، بونلردخی پترسبورغده داخلیه نظارتنك تحت نظارتنده بولنان برهیئت مخصوصه طرفندن اداره اولنیور. فینلانده‌ده اوچ پسقپوسلری وسائر طرفلرده مأمورین روحانیه‌لری واردر. مسلمانلرك مرکز اداره‌ٔ مذهبیه‌لری (اورنبورغ) شهرنده اولوب، شهر مذکورده مقیم بیوك مفتینك تحت اداره‌سنده ۲۰۰۰۰ مفتی وامام وطلبهٔ علوم بولنیور. رسماً روسیه‌ده مذاهب سربست ایسه‌ده، اساساً هر مذهبك آیین مخصوصنه مداخله اولنمیوب، آنجق اورتودوقس پاپاسلرندن بشقه هیچ بر مذهب اصحابنك کندی مذهبلرینی نشر و تعمیم ایتملرینه مساعده اولنمیه‌رق، بالعکس مذاهب سائره تابعلرینك اورتودوقس مذهبنه ادخال اولنمسنه خفی وجلی سعی وغیرت اولنیور. روسیه اهالیسنك بیکده ۹ ی پاپاس، بیکده ۱۲ سی زادکان، بیکده ۹۲ سی تجار وصنعتکار، بیکده ۸۱۵ ی زراع وعمله صنفلرینه منسوب اولوب، قصوری عسکر وسائره‌در. تعبیر آخرله روسلرك یوزده ۸۶ سی زراعتله، یوزده ۱۰ ی صنعتله ویوزده ٤ ی سائر ایشلرله مشغولدر.

معارف روسیه‌ده هنوز پك کری اولوب، یالکز فینلانده اهالیسنك یوزده ۹۶ سی اوقویوب یازمق بیلیورسه‌ده، روسیه‌ده اهالینك یوزده ۷۹ اوقویوب یازمق نعمتندن محرومدر. ینه فینلانده مستثنی اولدیغی حالده، بتون روسیه دوانده دار الفنونلردن وسائر مکاتب عالیه‌دن بشقه ٤۱ ۴۹۲ مکتب موجود اولوب، بونلره، ٦٤٤ ۸٤۱ ی اناث اولق اوزره، جمعاً ۲ ٤۹۳ ۸٤۸ شاکرد دوام ایدیور. ۱۸۷۸ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ۲۳۵ ذکور و ۳۰۲ اناث مکاتب رشدیهٔ داخلیه‌سی. ۹۸ دار المعلمین، ۱۷ تربیهٔ اطفال مکاتبی، ٤٤ صنایع مکتبی، ۸٤ مکاتب عسکریه، ٥٤ امور مذهبیه وعقائد مکتبلری، ۲٤ ۳۲۹ مکاتب ابتدائیه و ۱۱ ٦۹۳ پاپاسلر طرفندن اداره اولنور مکتب واردر. مرکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لرك چوغنده زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبلر بولنیور. پترسبورغ، موسقوه، کیف، وارسویه، هلسینغفورس، دورپات، خرقوف، قزان وهوجه بك شهرلرنده بولنان ۸ دار الفنونده ٦۹۷ معلم، ۱٤ ٤۳۲ شاکرد و ٤۱۱ سامع بولنیور. دار الفنونلردن بشقه ٥ مکاتب عالیهٔ عسکریه، ٤ عقاید، ۲ صنایع، ۲ زراعت، ۱ اورمان، ۱ معادن و ۱ مهندس مکاتب عالیه‌سی موجوددر. پترسبورغده برفنون آقادمیاسی وموسقوه‌ده «جمعیت فنون طبیعیه» عنوانیله بر جمعیت فنیه بولندیغی کبی جغرافیا و تاریخه وعلم بشره مخصوص متعدد شعبه‌لری دخی بولنان جمعیات مختلفهٔ علمیه و پترسبورغده بر ملیوندن زیاده کتب متنوعه‌یی حاوی جسیم بر کتبخانه موجوددر. ۱۸۹۰ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ٦۸٦ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، بونلرك یالکز ۲۲۱ ی امور سیاسیه‌دن باحثدر. مطبوعات نظاماتنك پك صیق اولمسی ویالکز امور سیاسیه‌دن دکل بعض فنوندن بیله بحث اولنمك ممنوعیتی روسلری نشری مساغ اولان پك مفصل کتب ورسائل علمیه مطالعه‌سنه حصر اوقات ایتمکه مجبور ایلمکده‌در. ۱۸۸۸ تاریخنده روسیه‌ده ۲۳ ۱۱۳ ۲۷۲ نسخه اوزرینه ۷٤۲۷ کتاب نشر اولنمشدر. پترسبورغده، موسقوه‌ده، قزانده وباغچه سرایده حروف اسلامیه ایله مطبعه‌لر بولنوب، قزانده تاتار لسانینده بعض کتابلر نشر اولنور.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — روسیه دولتنك آوروپاده‌کی ممالکی نفس روسیه ایله اهستان، فینلاند و بلاد قافقاسدن عبارت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکارنده واقع وبناءعلیه آورو پادن معدود اولان درت ایالت سلسلهٔ مذکورهنك

جنوبنده واقع وبناء علیه آسیادن معدود اولان یرلره برابر (قافقاسیه) عنوانیله و لهستان وفینلانده دخی آیریجه بر هیئت اداره عد اولنیورسه‌ده، یالکز فینلانده بیوك دوقه‌لق عنوانی حائز اولوب، بیوك دوقه‌سی ینه روسیه ایمپراطوری اولدیغی حالده، کوندن کونه تحدید وازاله اولنمقده اولان برنوع محتاریت اداره‌یه نائلدر. لهستان وقافقاسیه‌نك ایسه حقیقتده اداره‌جه روسیه‌نك سائر ایالاتندن هیچ بر فرقلری یوقدر. نفس روسیه دخی جغرافیا وجنسیت اهالیجه بیوك روسیه، کوچك روسیه، بیاض روسیه وقره دکیز سواحلنده یکی روسیه اسملریله درده منقسم اولوب، قورلانده، لیوونیه واستونیه خطه‌لری دخی بالطبع ایالاتی نامیله تفریق، و بیاض روسیه (لیتوآنیه) اسم قدیمیله دخی یاد اولنمقده ایسه‌ده، روسیه حکومتی بوکبی تفرقه‌لری قبول ایتمیوب، بتون ممالکنی روسیه نامیله طانیمقده وایالاته تقسیم ایتمکده‌در. اکثر ایالاتی مرکزلرینك اسمیله مسمی اولوب، یالکز برقاچی خطه‌لرینك اسمیله مسمادر. نفس روسیه ۵۰، لهستان ۱۰، فینلانده ۸، و آوروپاده کی قافقاسیه دخی ٤ ایالته منقسم اولمغله، بوراده موضوع بحثمز اولان آوروپا روسیه‌سی جمعاً ۷۲ ایالته منقسم اولوب، بونلرك بری یعنی «دون قزاقلرینك اراضیسی» آیریجه برنامله وکندینه مخصوص تقسیماته اداره او- لنور. فینلانده ولهستان ایله بلاد قافقاسیه بشقه سیاسیةً ایجابی کورینن دیکر بعض ایالات دخی بر هیئت مجموعه تشکیل ایده‌رك، برر مرکز مشترکلری واردر. کیف، ویلنه وهوجه بك بو قبیلدن مرکز- لردر. موسقوه دخی اسماً مرکز عد اولنورسه‌ده، ملحق ایالاتی یوقدر. بوندن ماعدا پترسبورغ، قرو نستاد، کرچ وسواستوپول شهرلری «قپودانلق» عنوانیله آیریجه اداره اولنورلر. ایالاتك هر بری ٤ ایله ۱۵ آره‌سنده یعنی بربری اوزرینه ۱۰ قضایه منقسم اولوب، قضالر (سـتان) اسمیله ناحیه‌لره، ناحیه‌لر (وولوست) اسمیله دهـا کوچك دائره‌لره وبونلرده دوائر بلدیه‌یه منقسمدر.

ایالت	مربع کیلومتره (نفس روسیه)	مقدار اهالی
پترسبورغ	۵۳ ۷۳۸	۱ ۶۶۰ ۸۵۹
اولونیج	۱۴۸ ۷۶۴	۳۴۴ ۸۷۷
آرخانکل	۸۵۸ ۹۳۰	۳۲۸ ۸۱۹
وولوغده	۴۰۱ ۷۳۳	۱ ۲۴۲ ۷۹۸
نوغورود	۱۲۲ ۳۲۹	۱ ۲۳۱ ۵۳۹
استونیه	۲۰ ۲۴۸	۳۹۵ ۹۷۹
لیوونیه	۴۷ ۰۳۰	۱ ۲۳۹ ۷۲۸
قورلانده	۲۷ ۲۸۶	۶۸۲ ۷۹۲
قووتو	۴۰ ۶۴۱	۱ ۵۵۱ ۶۳۵
ویتپسك	۴۵ ۱۶۷	۱ ۲۹۶ ۲۷۱
پسقوف	۴۴ ۲ ۹	۹۸۷ ۴۱۶
تور	۶۵ ۳۳۱	۱ ۷۳۸ ۵۵۱
یاروسلاول	۳۵ ۶۱۳	۱ ۰۷۱ ۵۱۸
قوستروما	۸۴ ۱۴۹	۱ ۲۶۱ ۹۱۵
ویاتقه	۱۵۳ ۰۵۸	۲ ۹۲۶ ۷۸۰
پرم	۲۴۲ ۶۶۰	۲ ۷۲۹ ۱۶۲
اوفه	۱۲۲ ۱۸	۱ ۹۷۰ ۰۹۳
اورنبورغ	۱۹۱ ۱۷۹	۱ ۳۱۷ ۱۳۵
ساماره	۱۵۱ ۰۴۵	۲ ۵۲۹ ۸۳۲
قزان	۶۳ ۷۱۶	۲ ۱۶۲ ۳۳۹
سمبیرسك	۴۹ ۴۹۵	۱ ۶۰۶ ۴۶۲
پنزه	۳۸ ۸۴۱	۱ ۵۴۹ ۹۶۹
نیژنی نوغورود	۵۱ ۲۷۴	۱ ۵۰۱ ۹۷۷
ولادمیر	۴۸ ۸۵۷	۱ ۴۱۶ ۷۵۰
ریازان	۴۲ ۹۹	۱ ۸۶۷ ۱۲۶
تامبوف	۶۶ ۵۸۸	۲ ۷۰۹ ۱ ۲
اورل	۴۶ ۷۲۷	۲ ۰۵۰ ۰۶۹
توله	۳۰ ۹۶۰	۱ ۴۶۴ ۱ ۱
موسقوه	۳۳ ۳۰۴	۲ ۲ ٤ ۹۳۰
قالوغه	۳۰ ۹۱۹	۱ ۲۰۹ ۲۲۵
اسمولنسك	۵۶ ۰۴۳	۱ ۳۲۹ ۳۲۳
موهیلف	۴۸ ۰۴۷	۱ ۳۱۹ ۳۲۵
مینسك	۹۱ ٤ ۸	۱ ۷۴۲ ۴۹۲
ویلنو	۴۲ ۵۳۰	۱ ۳۲۶ ٤۰٤
غرودنو	۳۸ ۶۶۹	۱ ۲۷۳ ۳۸٤
وولیغیه	۷۱ ۸۵۳	۲ ۳۲۱ ۵۸۳
چرنیغوف	۵۲ ٤۰۲	۲ ۱۸۲ ۶۲۷
پولتاره	۴۹ ۸۹۶	۲ ۷۸۰ ۳۰۲
کیف	۵۰ ۹۹۹	۳ ۰۲۶ ۰۳۶
پودولیه	۴۲ ۰۱۸	۲ ۵۱۶ ۶۱۸
بسارابیه	۴۵ ۶۳۲	۱ ۶۱۲ ۱۷۵
خرسون	۷۱ ۲۸٤	۲ ۱۳۷ ۸۲۶
تاوریده	۶۳ ٤٤۷	٤ ۱۱۸ ۳۹۹
یقاترینوسلاو	۶۳ ۳۹۵	۱ ۹ ۵ ۵۳۸
چرقوف	۵٤ ٤۹۵	۲ ۳٤۳ ۸۰۸
قورسق	٤۶ ٤۵۶	۲ ۳۵٤ ۸۰٤
وورونی	۶۵ ۸۹۵	۲ ۶۶۳ ۶۸۳
دون قزاقلری	۱۶٤ ۶۰۷	۱ ۶۸۳ ۳۲۷
ساراتوف	۸٤ ٤۹٤	۲ ۲۱۶ ۳۳۳
اژدرهان	۲۲۶ ۵۳۱	۸۳۰ ۸۱۳

ایالت	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(قافقاسیه)	
استاوروپول	٥٩٧ ٦	٥٥٤ ٦٥٧
قوبان	٣٧٦ ٩٤	٣٦٣ ٢٤١ ١
ترك	٤٦٧ ٦٩	٤٩٤ ٦٩٢
داغستان	٧٦٣ ٢٩	٥٢٣ ٥٩٢
	(لهستان)	
وارسوویه	٥٦٢ ١٤	٨٢٣ ٤٤٣ ١
سیلدلچه	٣٣٥ ١٤	٤٢٢ ٦٧٩
لوبلین	٨٣٨ ١٦	٢٤٦ ٩٨١
کیلچه	٠٩٣ ١٠	٣١٠ ٦٨٨
رادوم	٣٥٢ ١٢	٢٥٧ ٧١١
پیوترقوف	٢٤٩ ١٢	٩٠٠ ١٠٦ ١
قالیچ	٣٧١ ١١	٧١٢ ٨٤٢
پاوق	٨٧٨ ١٠	١٧٩ ٥٩٨
لومزا	٠٨٧ ١٢	٢٩٧ ٦١٣
سووالکی	٥٥١ ١٢	٩٧٦ ٦٤٢
	(فینلانده)	
نیلاند	٨٧٢ ١١	٧٧٣ ٢٣١
وبورغ	٠٥٥ ٤٣	٩٧٠ ٣٢٥
تاواسته	٥٨٤ ٢١	٠٧١ ٢٥٠
سنت میشل	٨٤٠ ٢٢	٧٨٦ ١٧٦
آبو بیورنبورغ	١٧١ ٢٤	٣٥٠ ٣٨٦
واسه	٧١١ ٤١	٧٦٧ ٤٠٥
قوکوبیو	٧٣٠ ٤٢	٣٥١ ٢٨١
اوایابورغ	٦٤٢ ١٦٥	٨٤٨ ٢٣٧

شهر وقصبه‌لری . — روسیه‌ده شهر وقصبه‌لر اراضینك وسعتیله واهالینك کثرتیله متناسب اولمیوب، آز مقداردهدر، واهالینك قسم اعظمی کویلرده سا- کندر . حتی قضا وناحیه مرکزی اولق مناسبتیله قصبه عد اولنلرن برچوق یرلر دخی حقیقتده کویدن بشقه برشی دکلدر. یکی براستاتستیقه نظراً، روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌کی قسمنده یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلانده‌ده وقافقاسك قسم شمالیسنده جمعاً ۱۳۱۰ شهر وقصبه بولنوب، بونلردن ٤ ی ۲۰۰ ۰۰۰ دن زیاده، ۱۰ ی ۱۰۰ ۰۰۰ ایله ۲۰۰ ۰۰۰ آره‌سنده، ۲٤ ی ۵۰ ۰۰۰ ایله ۱۰۰ ۰۰۰ آره‌سنده، ۲۸ ی ۳۵ ۰۰۰ ایله ۵۰ ۰۰۰ آره‌سنده، ٦٦ سی ۲۰ ۰۰۰ ایله ۳۵ ۰۰۰ آره‌سنده، ۱٦۷ سی ۱۰ ۰۰۰ ایله ۲۰ ۰۰۰ آره‌سنده، ۲۹٤ ی ۵ ۰۰۰ ایله ۱۰ ۰۰۰ آره‌سنده، ۳۷۷ سی ۲ ۰۰۰ ایله ۵ ۰۰۰ آره‌سنده، ۳٤۱ ی دخی ۲ ۰۰۰ دن آشاغی اهالی لی بی جامعدر. یکرمی بیکدن زیاده نفوسی حاوی ۆ- لان شهرلری ومقدار نفوسلری برروجه زیردر :

پترسبورغ	۹۲٤ ۰۰٦	یقاترینوسلاو	۸۷٦ ٤٦
موسقوه	٤٦١ ۷۵۳	باکو	٦۷۹ ٤۵
وارسوویه	۲۹۳ ٤۵٤	پنزا	۷۳۵ ٤٤
هوجه یك	۰۰۰ ۲٤۰	بندری	٦۸٤ ٤٤
ریغا	۳۲۲ ۱۷۵	نیژین	۲۳ ٤۳
خارقوف	٤۱٦ ۱۷۱	پولتاوه	۲۱۰ ٤۲
کیف	۵٦۱ ۱٦۵	موهیلف	۸۹۹ ٤۱
قزان	۹۱۵ ۱۳۹	قرمنچوغ	۱٦۵ ٤۱
قاراتوف	۸۲۹ ۱۲۲	آق کرمان	۱۷۸ ٤۱
کیشنف	۰۷٤ ۱۲۰	قالوغه	۱۰۲ ٤۰
لوج	٤۱۳ ۱۱۳	لوبلین	۹۰۸ ۳۹
ویلنه	۸٤۵ ۱۰۳	برست لیتوفسق	۹۰۱ ۳۹
اورل	۰۹۱ ۷۸	غرودنو	۸۲٦ ۳۹
بردیچف	۲۲۳ ۷۷	بلیچ	۳۰۲ ۳۹
سامأره	٤۷۸ ۷۵	تور	۲۸۰ ۳۹
اژدرهان	۵۵٤ ۷۰	سیمبریسك	۰٤۷ ۳۹
دوناوبورغ	۰۳۳ ٦۹	سیمفروپول	۵۰۳ ۳٦
خرسون	۳٤۹ ٦۷	وولسق	۳۱۵ ۳٦
نیقولایف	۲٤۹ ٦۷	چارپچین	۹۹۷ ۳۵
نیجنی نووغورود	۵۸۵ ٦٦	قامنچ پودولسق	۹۸۷ ۳۵
توله	۹۲۸ ٦۳	ریف	۸۱۰ ۳۵
دون روستوفی	۲۵۱ ٦۱	تامبوف	٦۸۸ ۳۵
یاپیساوتغراد	٤۹٦ ۵۸	یاروسلاو	۱۹۹ ۳٤
میندسك	۳۹۹ ۵۸	سامولنسك	۳٤۸ ۳٤
بوبرویسق	٤٤٤ ۵٦	سیواستوپول	۸۰۳ ۳۳
اورنبورغ	۳۷۱ ۵٦	اسماعیل	۰۸٤ ۳۳
ووورنج	۱۷۷ ۵٦	باطه	۹۸۳ ۳۲
طغانروغ	۰٤۷ ۵٦	پرم	۹۰۹ ۳۲
ژیتومیر	۸۷۵ ۵۵	نوو چرقاسق	٦٤٦ ۳۲
ویتبسك	٦۷٦ ۵٤	ایوانوو	۵۷۹ ۳۲
رول	۲۲۷ ۵۱	یقاترینبووغ	۹۲۳ ۳۱
بیلوستوق	۷۲٦ ۵۰	دوربات	٦٤۳ ۳۰
قوونو	٤۹۳ ۵۰	ویازنه	۳۲۷ ۳۰
قورسق	٦۵۷ ٤۹	میتاو	۱۹ ۳۰
قرونستاد	۲۷٦ ٤۸		

تنبیه . — روسیه‌نك احوال تاریخیه‌سیله قوهٔ مالیه وعسکریه‌سیجون مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.

روسیه دولتی (Empire Russe) آو- روپا دول معظمه‌سندن بری اولوب، آوروپانك نصف شرقیسیله آسیا قطعه- سنك بتون قسم شمالیسنی وآسیای وسطینك نصف غربیسنی شاملدر. خریطه‌یه برنظر آتمغله آکلاشیله- جغی اوزره، ذاتاً برقطعه حکمنده اولان آوروپا وآسیانك، اسوج نوروج شبه جزیره‌سندن بشقه، بتون قسم شمالیسی یعنی بر ثلثدن زیاده‌سی روسیه دولتی تشکیل ایدوب، بحر منجمد شمالی وبحر محیط

معتدل ایله بالطبیق دکیزنده‌کی برقاچ آطه‌دن بشقه ، روسیه دولتنك اراضیسی متصل ویکپاره برقطعهٔ واسعه صورتنی ابراز ایدیور .

حدود و مساحه‌سی . — روسسیه دولتی شمالا بحر منجمد شمالی ایله ، شرقاً بحر محیط معتدله ملحق بهرنك ، اوخوچق و جاپون دکیزلریله ؛ جنوباً چین حدودیله یعنی چینه تابع مانچوریه ، مغولستان وترکستان شرقی ایله ، بعده افغانستانله ، کندی حمایه‌سی تحتنده بولنان وروسیه اراضیسی ایچنده برشبه‌جزیره شکلنی آلان بخارا و خیوه خانلقلریله ، ایرانله ، بحر خزرله ، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه ایله ، قره دکیزله ونهایت طونه‌نك آشاغی مجراسیله ؛ غرباً دخی رومانیه ، آوستریا و پروسیه ایله بعده بالطیق دکیزیله ونهایت اسوج ونوروجه محاط ومحدوددر . ′٨ °٣٥ ایله ″٨ ′٣٦ °٧٧ عرض شمالی و ″٣١ ′١٧ °١٥ ایله ″٤ ′٤ °١٧٢ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، الك جنوبی نقطه‌سی آسیای وسطیده مروك ایچندن‌کچن مرغاب نهرینه تابع کوشك چاپی اوزرنده واقع (چهل تختروان) کوپریسی ، الك شمالی نقطه‌سی سیبریه‌ده واقع (چلوسکین) برونی ، الك غربی نقطه‌سی لهستانده (پیزدری) قصبه‌سنك غربنده ، الك شرقی نقطه‌سی دخی بهرنك بوغازنده‌کی « شرقی برون »در . طونه منصبندن مذکور شرقی برونه‌قدر اولان طول اعظمی تقریباً ٧٤٥٠ کیلومتره‌در . مساحهٔ سطحیه‌سی کوللریله وداخلی دکیزلریله برابر ٣٢ ٤٣٠ ٠٠٤ مربع کیلومتره‌در .

تقسیمات طبیعیه وملکیه‌سی . — روسیه دولتی اساساً آسیا وآوروپا ممالکنه منقسم اولوب ، آنجق تقسیمات ملکیه‌ده بوایکی قطعه‌یی تفریق ایدن حدوده یك‌ده رعایت اولنمیوب ، قافقاس سلسلهٔ جبالنك آوروپایه عائد اولان شمالی مائله‌سیله آسیایه عائد اولان مائلهٔ جنوبیه‌سی بر هیئت اداریه جمع ایدلمش اولدیغی کبی ، آوروپادن معدود اولان اورنبورغ ایالتی اورال جبالنك شرقنده سیبریه‌نك بر پارچه‌سنی ، و آسیادن معدود اولان اورال ایالتی دخی اورال وادیسنك غربنده آوروپا روسیه‌سنك بر پارچه‌سنی شاملدر . هرحالده روسیه دولتی آوروپا قطعه‌سنده نفس روسیه (کوچك و بیوك روسیه ایله بیاض روسیه‌یاخود لیتوآنیه)، لهستان وفینلاندهٔ مملکتلرینی آوروپا ایله آسیا آره‌سنده قافقاسیه‌یی، آسیاده دخی سیبریه ایله قیرغیز بلادینی و ترکستانی حاویدر . [بو مملکتلردن بهرینك اسم مخصوصنه مراجعت بیوریله .]

مادهٔ آتفه‌ده کوسترلدیکی کبی ، نفس روسیه ٥٠ ، لهستان ١٠ وفینلاندهٔ ٨ ایالته منقسم اولوب، قافقاسیه دخی سلسلهٔ جبالك ایکی جهتنده ١٠ ایالت ایله بر مستقل قضایی حاویدر . صرف آسیاده‌کی روسیه ممالکی ایسه ولایات نامیله پك واسع وایالاته منقسم بعض دوائر ایله طوغریدن‌طوغری‌یه مرکزدن اداره اولنور بعض ایالاتی حاویدر . اشبو تقسیمات ایله بهرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ومقدار اهالیسی جدول آتیده کوسترلیور :

	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
نفس روسیه (ایالت ٥٠)	٤ ٨٨٩ ٠٦٢	٨٥ ٢٩٥ ٢٠٠
لهستان (ایالت ١٠)	١٢٧ ٣١٩	٨ ٢٠٨ ١٢٢
فینلاندهٔ (ایالت ٨)	٣٧٣ ٦١٢	٢ ٣٠٥ ٩١٦
قافقاسیه (ایالت ١٠)	٤٧٢ ٥٥٤	٧ ٢٨٤ ٥٦٧
سیبریه (ایالت ٨)	١٢ ٥١٨ ٤٨٧	٤ ٣١٣ ٦٨٠
آسیای وسطی (ایالت ١٠)	٣ ٥٠٤ ٩٠٨	٥ ٣٢٧ ٠٩٨
آرال (خوارزم) کولی	٦٧ ٧٦٩	—
بحر خزر	٤٣٨ ٦٨٩	—
آزاق دکیزی	٣٧ ٦٠٥	—
جمعاً روسیه ممالکی	٢٢ ٤٣٠ ٠٠٤	١١٢ ٩٣٤ ٥٩٢

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری . — روسیه ممالکنك اهالیسی ، بالاده‌کی جدولده کوسترلدیکی اوزره، ١١٢ ٩٣٤ ٥٩٢ نفوسدن عبارت اولوب، اراضیسنك بهرکیلومتره‌سی باشنه ٥ کشی دوشیور، که بوده سیبریه‌نك بوز و قاره مستور تونده‌لریله ترکستانك قسم شمالیسی اولان قرغیز چوللرنده اهالینك پك سیرك اولمسندن ایلری کلوب، آسیاده‌کی روس ممالکی آیریجه حساب اولندقده ، سیبریه‌ده بهر اون کیلومتره‌یه ٤، قرغیز بلادنده بهرکیلومتره‌یه باشنه ١، ترکستانده دخی بهرکیلومتره‌یه ٣ کشی دوشیور . روسیه دولتنی اوقدر بیوك کوسترن و بتون آسیا قطعه‌سنك بر ربعندن زیاده اولان او واسع سیبریه‌نك درت بجق ملیوندن آز اهالیسی اولدیغی دوشونیلورسه، او خالی اراضیٔ واسعه‌نك درجهٔ اهمیتی آکلاشیلیر .

روسیه دولتنك آوروپا قطعه‌سنده اهالیسنك جنسیت ولسان ومذهبلرینی وروس معارف وادبیاتنی مادهٔ آتفه‌ده بیان ایتدك . آسیاده‌کی اهالی‌یه کلنجه: هر نه قدر روسلر اوخالی اراضیٔ واسعه‌یه هجرت واسکان ایله اورالرینی روسلشدیرمقه چالیشیورلر ایسه‌ده، هنوز اورالرده روسلر یك اقلیتده‌در . اهالیٔ اصلیه کرك سیبریه‌ده وکرك ترکستانده وقرغیز ممالکنده اقوام ترکیه وتاتاریه‌دن عبارت اولوب، سیبریه‌ده کیلر الیوم نیم وحشی وچوغی صرف بالیقله تعیش ومواد مختلفه‌یه وجن وپریلره پرستش ایدر کوچك اقوامدن عبارتدر. اقوام مذکوره‌نك اك کثرتلیسی اولان یاقوت قومی، که سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده وقطب شمالی دائره‌سنك بوزلرنده ساکندر، لسان ترکینك اصل واساسی‌اولان برلسانله متکلمدر . آسیای وسطیده ساکن اولانلری ایسه دین اسلامله متدین اولوب ، جمله‌سی سنیدر . بوجهتك شهر وقصبه‌لرنده تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلر دخی بولنیور . قافقاسیه‌ده ایسه اقوام صغیرهٔ مختلفه ساکن بولنوب ، بونلرك دخی قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، چرکس، آبازه، کرجی، لزکی، ترك، تاتار، نوغای، ارمنی وسائرجنسیتلره منسوبدرلر.

عمومیت اوزره روسیه ممالکنك اهالیسی جنسیت ومذهبجه تقریباً وجه آتی اوزره‌در :

اسلاو	روس	۷۹۸۰۰۰	۸۵۹۲۵۰۰۰
	لهلی	۶۰۰۰۰	
	دیکر اسلاو اقوامی	۱۲۵۰۰۰	
لت	لیتوآن	۱۸۵۰۰۰۰	۳۱۷۶۰۰۰
	لت ولتون	۱۳۲۶۰۰۰	
آوروپالی	آلمان	۱۳۱۴۰۰۰	۶۰۵۰۰۰
	ا-لهاندیناو	۳۲۸۰۰	
	دیکر آوروپالی	۹۶۳۰۰۰	
اقوام ایرانیه	ایرانلی وکرد	۱۳۷۰۰۰۰	۱۱۶۳۰۰۰
	ارمنی	۱۰۰۰۰۰۰	
	چنکانه وسائره	۱۶۰۰۰	
اقوام قافقاسیه	چرکس	۳۱۶۰۰۰	۲۰۹۱۰۰۰
	آبازه	۱۰۵۰۰۰	
	لزکی	۶۵۰۰۰	
	چچون	۱۱۷۰۰۰۰	
	کرجی	۸۳۰۰۰۰۰	
	اوست	۲۷۰۰۰	
	سوآنت	۶۰۰۰	
اقوام سامیه	یهودی		۲۵۰۰۰۰۰

فینوآ	اصل فینوآ وقارلیان	۲۱۸۱۰۰۰	۵۱۶۸۰۰۰
	استن ولیو	۹۵۵۰۰۰	
	سائر غربی فینوآلر	۱۰۷۰۰۰	
	لاپون وسامویت	۴۱۰۰۰	
	وولغه فینوآلری	۱۸۸۱۰۰۰	
اقوام ترکیه	تاتار		۱۰۳۰۹۰۰۰
	ترکمن		
	قرغیز		
	بشکیر		
	یاقوت		
	وسائر اقوام ترکیه		
اقوام مغولیه	قالموق	۴۶۳۰۰۰	۷۹۳۰۰۰
	بوریات	۲۶۴۰۰۰	
	تونغوز	۵۳۰۰۰	
	چوچی، قامچادال وسائره	۱۳۰۰۰	
جمعاً روسیه دولتی			۱۱۲۹۳۴۰۰۰

—

خرستیان	اورتودوقس	۷۴۶۰۰۰۰۰	۹۸۶۰۰۰۰۰
	قتولیك	۹۵۰۰۰۰۰	
	پروتستان	۳۵۰۰۰۰۰	
	ارمنی	۱۰۰۰۰۰۰	
	مذاهب مختلفهٔ خفیه	۱۰۰۰۰۰۰۰	
مسلمان			۱۰۰۰۰۰۰۰
یهودی			۳۰۰۰۰۰۰
بت پرست			۸۰۰۰۰۰
			۱۱۲۹۰۰۰۰۰

یوقاریده ذکر اولنان اقوامدن اکثریتنك کندیلرینه مخصوص لسانلری اولوب ، روسیه مماله‌کنده برچوق السنه سویلنمکده‌در . اك منتشر لسان روسجه اولوب ، ایکنجی درجه‌ده ترکجه یعنی آسیای وسطیده سویلنن چغتای وقریم وقزان جهتلرنده مستعمل تاتار وترکمن لسانی، اوچنجی درجه‌ده فینوآ واستونلرله سائر اقوام تورانیهٔ شمالیه لسانلری وبعده لهجه وآلمانجه ونهایت ارمنیجه واقوام قافقاسیه لسانلریدر . روسیه حکومتی هرنه قدر تبعه‌سنك السنهٔ مختلفه‌سنی اونوتدیروب ، روسجه‌نی تعمیم چالیشیورسه‌ده ، فینلانده‌ده وبالطبع ایالا تنده‌کی فینوآلرك، آلمانجه‌نك ترقیاتنه برسد اولمق اوزره، لسان وادبیاتلرینی التزام ایتمکده‌در. اهالیٔ اسلامیه‌نك مکتب ومدرسه‌لرنده . قرآن کریم وعربی اوله‌رق علوم دینیه تدریس وتعلمنه مانع اولمیورسه‌ده، لسان ملیلری اولان ترکجه‌نك اصلاح وترقیسنه پك‌ده مساعدکارانه بولنمدیغی کبی ، اهالیٔ مذکوره کندیلری‌ده خواب غفلت وجهالتده بولنوب، معارفجه

هیچ بر ترقیده بولنمیورلر. ارمنیلر دخی لسان وادبیاتلرینی کوچ حال ایله محافظه ایده بیلیورلر.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — روسیه دولتی حکومت مستبده اولوب، ارثاً پدردن اکبر اولاده انتقال ایدر ایمپراطورلقله واکثر خاندان ایمپراطوری اعضاسیله هیئت وکلادن وسائر امراء عسکریه ورجال دولتدن مرکب بر مجلس عالی ایله وشورای دولت مقامنده بر سناتو ایله وهیئت وکلا ایله اداره اولنور. واردات ومصارف سنویه‌سی، ۱۸۹۰ سنه‌سی بودجه‌سنه‌کوره، ۲۳۹ ۹۴۷۸۶۹ روبله‌دن یعنی تقریباً ۱۶۵ ملیون عثمانلی لیراسندن عبارتدر. قوهٔ بریه‌سی وقت حضرده ۷۹۶۸۶۸ افراد ایله ۱۵۲۳۸۶ حیواندن و ۳۴۶ بطاریه طوپدن، و وقت سفرده ۲۳۹۲۳۲۷ افراد ایله ۸۳۰۰۸۷ حیواندن و ۳۴۹ بطاریه طوپدن عبارتدر. فینلاندەدن بشقه روسیه ممالکی ۱۳ دائرهٔ عسکریه‌یه منقسم اولوب، اوروپاده‌کی دائره‌لرك بهری ایکیدن درده قدر قول اردویی جامعدر. بتون روسیه عسکری ۲۰ قول اردویه منقسم اولوب، بهر قول اردو ایکی فرقه پیاده، بر فرقه سواری، ایکی لوا طاغ طوپجیسی و ایکی بطاریه سواری طوپجیدن مرکبدر. بتون روسیه عسکری ۴۸ فرقه پیاده، ۱۷ فرقه سواری، ۴۸ لوا طاغ طوپجیسی و ۳۱ بطاریه سواری طوپجیسنی جامعدر. عسکرلك مجبوری اولوب، ۲۱ یاشندن باشلایه‌رق، آوروپا روسیه‌سنده ۵ سنه‌لك موظف، ۱۳ سنه‌لك ردیف و ۵ سنه‌لك مستحفظ که جماً ۲۳ سنه‌لك خدمتدن؛ ترکستان ایله سیبریه‌نك آمور ایالتنده و بحریه‌ده ۷ سنه‌لك موظف و ۶ سنه‌لك ردیف‌که جماً ۱۳ سنه‌لك خدمتدن؛ ترك وقوبان ایالتلریله ماوراء قافقاسیه‌دخی ۳ سنه‌لك موظف و ۱۵ سنه‌لك ردیف که جماً ۱۸ سنه‌لك خدمتدن عبارتدر. ردیف ومستحفظ افرادی سلاح آلتنه آلنمدقلری وقت ایکی دفعه آلتیشر هفته تعلیم ایچون جلب اولنورلر. قزاقلره کلنجه: بونلر ۱۹ یاشلرندن سن عسکریه داخل اولوب، اوچ سنه کویلرنده تعلیم ایتدکدن صکره، بهر صنفك مدتی درت سنه اولمق اوزره، اوچ صنفدن کچه‌رك، بهر صنف سنه‌ده اوچ هفته تعلیم ایچون سلاح آلتنه آلنیر. نهایت (دپو) نامیله بش سنه‌لك خدمتلری دخی واردر، که حرب زمانننده عساکر موظفه‌نك اکسیکنی طولدیرمق ایچون جلب اولنورلر. بوندن ماعدا سلاح طاشیمقه مقتدر بتون قزاقلر حرب زمانننده ایمپراطورك امریله سلاح آلتنه آلنه‌رق، سوق اولنه بیلیر. عساکر بحریه‌نك خدمت عسکریه‌سی یدی سنه‌لك موظف واوچ سنه‌لك ردیف که جماً اون سنه‌دن عبارتدر. روسیه سفائن حربیه‌سی بالطیق دکیزنده ۲۲۲، قره دکیزده ۱۰۲، بحر خزرده ۱۵ و سیبریه سواحلنده ۴۰ که جماً ۳۷۹ قطعه‌دن عبارت اولوب، افراد بحریه‌سی ۲۷۰۹۶ ومختلف صنفلردن امرا وضابطانی ۳۳۳۶ کشی‌یه بالغدر.

احوال تاریخیه‌سی. — الیوم روسیه دینلن ممالك واسعه ازمنهٔ قدیمه‌ده اسکی یونانیلر طرفندن (اسکیت) اسم عمومیسیله یاد اولنان بر طاقم اقوام تاتاریه‌نك مسکن وجولانکاهی اولوب، روسلر ایسه اسم آریانیه جله‌سندن اولان دیکر اسلاو اقوامنك یانندە یعنی قاربات سلسلهٔ جبالنك شرق شمالی جهتنده ولهلیرله لیتوآنلرك شرق جنوبیسنده یعنی دنیپر مجراسنك غربنده‌اولەرق باشلیجه پودولیه و وولینیه خطه‌لرنده ساکن کوچك بر قومدن عبارت ایدیلر. بعض اسکی تاریخلرك روایتنه کوره روسلرك او زمانلرده برطاقمی یعنی جنوبده‌کیلر اووه‌لرده ساکن اولوب، حلیم ومطیع وزراعتله مشغول ایدیلر؛ برطاقمی یعنی شمالده‌کیلری ایسه اورمانلرده ساکن نیم وحشی وباشلیجه آوله متعیش ایدیلر. خلفای عباسیه‌دن مقتدر بالله طرفندن سفارت مخصوصه ایله او جهته کوندرلمش اولان احمد بن فضلان یازدیغی سیاحتنامه‌ده روسلری پك وحشی بر حاله تعریف ایدوب، بعض عادات غریبه‌لرینی یازیور. میلاددن بر قاچ قرن صکره اسملری طویلغه باشلایوب، اووقت اسقاندیناویه‌دن کلن بر طاقم رؤسانك دلالتیله قره دکیزه اینه‌رك، تجارت وقورصانلق ایتمکه باشلامشلردی. بو اسقاندیناو رؤسا آز مدت ظرفنده روسلشوب، کرك بونلر وکرك اصل روس رؤسا بو وجهله تجارتلق وقورصانلق ایده‌رك، بر نوع سرسریانه عمر سورر-لردی. بونلر کیتدکجه کسب قوت و نفوذ ایده‌رك، هر برلری بر پرنس و یا دره بکی اولمش ایسه‌ده،

یرلری معین ومحدود اولمیوب، بر یری ضبط ایچون بینلرنده لاینقطع غوغالر وقوعبولوردی. بوپرنسلرك اك بیوکلرندن (روریك) اسمنده بری ۸۷۹ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، وارثی اولان (ایغور) ك وصیسی (اولغ) کیف شهرینی مرکز اتخاذ ایدهرك، اسمولنسك، لوبچ ونووغورودی دخی ضبط ایتدکدن صکره، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی اعلان حرب ایدهرك، غلبه چالمش؛ وسائر روس قبائلندن برچوغنی رام ایدهرك، کیف پرنسلکنه عادتا بر روس حکومتی رنکنی ویرمش ایدی. مرقوم ایغور ۹۱۲ تاریخنده ادارهٔ حکومتی الینه آلوب، ۹۴۵ تاریخنهدك حکم سورمش؛ وقسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی ایکی سفر ایتدکدن صکره، آغیر ویرکیلرله ازدیکی درولیانلر (یعنی اورمانلرده یاشایان) روسلر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك قاریسی (اولغه) ممالکنی برقات دها توسیع ایتدکدن صکره، قسطنطینیه یه کلهرك خرستیانلغی قبول ایتمش ایسه ده، اوغلی ووارثی (سویاتوسلاف) اجدادینك دینینده ثابت قدم قالمش؛ وروسلرك دیکر بعض قبائیله وولغه وادیسنده کی بلغارلره وبحر خزرك غرب جهتنده بولنان (خزر) قومنه غلبه چالمش؛ و رومللره بالاتفاق، طونه بلغارلرینی دخی مغلوب ایتدکدن صکره، رومللره قارشی حرب ایتمش ایسه ده، مغلوب اولوب، مملکتنه عودتنده روسیهنك جنوبنده ساکن اقوام ترکیهدن (پچنك)لر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك اوغللری بینلرنده خیلی وقت حرب ومنازعه ایتدکدن صکره، ایچلرندن (ولادمیر) غلبه چالوب، ۹۸۰ دن ۱۰۱۵ تاریخنهدك حکم سورمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه سنهده قبول ایتدیرمش؛ واووقتدن روسیهده روم اخلاق و عاداتی حکم سورمکه باشلامشدی. ولادمیرك وفاتنده دخی اوغللری آره سنده بر چوق منازعهلر وقوع بولوب، نهایت (یاروسلاف) دیکرلرینه غلبه چالهرق، ۱۰۱۹ دن ۱۰۵۴ تاریخنهدك حکم سورمشدر. بونك زمانده روسیه حکومتی شمالدهکی آق دکیزدن دنیپر نهرینه وطونه منصبنه وقارپات طاغلرندن اورال سلسلهسنك قسم شمالیسنه قدر ممتد اولوب، یالکز بالطیق دکیزیله قره دکیز وبحر خزر سواحلنه قریب محللر بشقه لرینك النده بولنیوردی. یاروسلاف کیف و نوغورود شهرلرینی اعمار وتزیین، وبرطاقم قوانین وضع ایله، علوم وصنایعك ترقیسنه چالشمش؛ وهمشیره سیله اوغللرینك وقیزلرینك ازدواجندن اکثر آوروپا حکمدارانی خاندانلریله کسب قرابت ایدهرك، آوروپا دولی صرهسنه کیرمش ایدی. او وقت روس قبائلی آره سنده تفرقهلر برطرف اولمش ایسهده، بهربیوك ایرماغك وادیسنده ساکن بولنان روسلر کندیلرینه مخصوص برطاقم منافع تجاریهیه تابع بولندقلرندن، بو جهتدن یکی بر تفرقه حاصل اولمش؛ وبو سببدن یاروسلاف اولمزدن ممالکنی اوغللری آره سنده تقسیم ایتمك مجبوریتنده بولنمش ایدی. آنجق کیف شهری بنه بتون روسیهنك پایتختی نامنی محافظه ایدهرك، ورثهنك بیوکی بونده حکم سورمك قانون حکمنه کیرمش ایسهده، بعض پرنسلر بوقانونه تابع اولمیوب، کیف شهرینی ضبط ایچون، بینلرنده لاینقطع محاربهلر وقوع بولور؛ وکیف پرنسی وفات ایتدکجه، بو محاربهلر تجدد ایدردی. بو وجهله پرنسلر حکم سوردکلری یرلرده دائمی اولمیوب، موقت وسیار برحالده بولنور؛ وبناءً علیه حکم بردرجهیه قدر ممالکنك ایلری کلنلری النده بولنوب، حتی روسیهنك شمال غربی جهتنده کی حکومتلر آز زمان ظرفنده جمهوریت حالنه کچمشلردی. ۱۱۵۷ دن ۱۱۷۴ تاریخنهدك کیفده حکومت سورن ولادمیر زمانده پرنسلردن (آندره بوغولویسکی) پرنسلر بینندهکی منازعاتدن بالاستفاده، کندی اقامتکاهی اولان وروسیهنك شمال شرق جهتنده بولنان (سوزدال) شهرینه بتون روسیهنك پایتختی نامنی ویرهرك، موسقوه پرنسلرینه برنمونه اولمش ایدی. موسقوه شهری او وقت دها پك یکی اولوب، ۱۱۴۷ ده تأسیس اولنمشدی.

چنکیز خانك خروجیله مغوللرك متعددهجوملرنده روسیهنك منتهای غرب شمالیسنده بولنان نوغورودده قدر ایلرلیلری وکیف شهرینی بسبتون احراق وتخریب ایتمکری روسیهنك اداره سنه بسبتون بشقه بر حال کسب ایتدرمشدر. مغوللر روس پرنسلرینی ابقا ایتمشلرسهده، چنکیزك ورثهسندن دست قبچاق خانلرك فرمانیله نصب اولنمرینی وبهر سنه خانه آغیر ویرکیلر ویرملرینی شرط قومشلردی. او وقت پرنسلردن

بعضلری، مغول خانلرینه یارانمق ایچون، دیکر پرنسلره قارشی حرکت ایده‌رك، بربرلرینی محو ایتمکه چالیشیرلردی. هله موسقوه پرنسلری دائما خانلرك توجهنی قزانمق غائله‌سنده بولنوب، برآره‌لق محصللك مأموریتنی دخی قزانمش؛ وخانه کیده‌جك ویرکیلری تحصیل صره‌سنده سائر پرنسلرك اوزرینه برنوع حکم سورمکه باشلامشلردی. نهایت ۱۳۲۸ دن ۱۳۴۱ تاریخ میلادیسنه‌دك موسقوه‌ده حکومت سورن (ایوان قالیته) تاتارلره قارشی مخالفتده بولنان (تور) پرنسی علکساندره قارشی سوق عسکرایده‌رك، تاتارلره خدمت ایتمکله، بوکا مقابل خانك فرمانیله بتون روسیه‌نك بیوك پرنسی عنوانی قزانمش؛ واو وقتدن موسقوه شهری روسیه‌نك پایتختی اولمش‌ایدی. مرقوم ایوان قالیته‌دن اعتباراً اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنه‌دك موسقوه‌ده طقوز پرنس حکم سوروب، ابتدالری تاتارلرك قوت ونفوذیله وبونلرك محصللکنی ایده‌رك، سائر روسیه پرنسلکلرینی بربرلر اورته‌دن رفع ایله یرلرینی ضبط، وکلیتلی ثروت اکتساب ایتمشلردی. دشت قبجاق ملوك چنکیزیه‌سنك اخلافی اولان قریم خانلرینه تابع اولدقلری حالده، ۱۳۸۰ ده استحصال استقلال مقصدیله تاتارلره قارشی کلمشلرسه‌ده، تاتارلر غلبه چاله‌رق، موسقوه‌یی احراق وتخریب ایتمشلردی. ۱۴۸۰ ده برایکنجی دفعه کسب استقلال مقصدیله سلاحه صاریلوب، بو دفعه تاتار وموسقوف عسکری بر خیلی وقت قارشی قارشی طوردقدن صکره، طرفیندن حربه جسارت اولنمیه‌رق، تاتار خانلك قریمه وروس پرنسلك موسقوه‌یه عودتیله، روسلر بوکابر غالبیت نامی ویره‌رك، استقلالرینی اعلان ایتمشلردی. ذاتاً اوندن اول کلیسالرینی قسطنطینیه روم پطریقندن آیره‌رق، موسقوه‌ده مستقل بر مترپولید انتخاب ایتمکله، مذهبجه دخی کسب استقلال ایلمشلردی؛ بو ایشلری کورن اوچنجی ایوان قسطنطینیه روم ایمپراطورلری اقرباسندن صوفیه پالئولوغ ایله ازدواج ایتمك منا- سبتیله کندینه روم ایمپراطورلرینك وارثی نظریله باقه‌رق، «بتون روسیه‌لرك پرنسی» عنوانی آلمش؛ واوغلی دردنجی واسیل (چار) عنوانیله تعنون ایتمشدی. بوآره‌ده موسقوه پرنسلرینك دائره‌ٔ حکومتی روسیه‌نك اکثر جهاتی احاطه ایتدکدن بشقه، اسوجدن ایغریه واستونیه وقارلیه ضبط اولنه‌رق، بالطیق دکیزی ساحلنه چیقلمش اولدیغی کبی، برطرفدن دخی کندی باشلرینه حرکت ایدن برکروه قزاقلر تدریجاً سیبریه‌نك قسم اعظمنی ضبط ایتمش؛ و قزان واژدرهان خانلقلری دفعاتله استقلالارینی استرداد ایتدکدن صکره، نهایت موسقوه پرنسلرینك دائره‌ٔ حکومتنه داخل اولمشلردی.

اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنده پرنس فدورك بلا ولد وفاتی وکوچك برادری (دمیتری) نك پرنس فدورك زمانینده اداره‌ٔ اموری ید استقلالانه آلمش اولان (بوریس غودونوف) طرفندن اتلافیله مرقوم غودونوفك تختی ضبط ایلمسی وبعده (دوزمه دمیتری) دیمکله معروف برینك ظهوریله، برچوق محاربات داخلیه‌دن صکره، لهلیلرله جزویتلرك وقزاقلرك امدادیله رأس حکومته کچمسی. بعده (واسیل شویسکی) اسمنده برینك دوزمه دمیتری‌یی طردله پرنسلکی ضبط ایلمسی، ونهایت بوندن ده یرینه بویارلر واسطه‌سیله‌ده لهستان پرنسلرندن (ولادیسلاس) جلب ایدیلوب جلوس ایلمسی روسیه‌داخلنده بیوك قاریشیقلقلره سببیت ویره‌رك، بوقاریشیقلقدن بالاستفاده، لهلیلر روسیه‌نك شمال غربی جهتنده برقاچ ایالت ضبط، واسوجلیلر بالطیق ایالاتنی استرداد ایتمشلردی. اووقت (یینی نووغورود) لی برقصابله پرنس بویارسکی، روسیه‌یی بو ورطهٔ هلاکدن تخلیص ایچون، اهالی‌یی تحریك ایده‌رك، ولادیسلاسی ولهلی عسکرینی موسقوه‌دن اخراجله، دردنجی ایوانك قاینك تورونی (میخائل رو- مانوف) ی موسقوه تختنه اجلاس ایلمشدی. بوچار لهلیلرله اسوجلیلرك الارینه کچمش اولان ممالکی کندیلرینه ترك ایتمکه مجبور اولوب، زمانینده سیبریه‌نك بتونی ضبط اولنمش ایسه‌ده، بو فتوحات ضایعات واقعه‌یه مقابله ایده‌میه‌وردی. ۱۶۴۵ ده جلوس ایدن اوغلی واسیلك زمانینده بویارلرك یعنی زادکانك معاملات غیرلایقه‌سندن بیزار اولان اهالی وقزاقلر اطاعتسزلکه باشلایوب، روسیه هرج ومرج اولمش ایسه‌ده، نهایت بوقاریشیقلق باصدیریلوب، لهلیلر- دن دخی خیلی یرلر وازآنجمله کیف شهری استرداد اولنمش؛ وکوچك روسیه ایله بیاض روسیه دخی

موسقوه چارلرینك حكمی آلتنه آلنمش ایدی. بونك زماننده ایلك دفعه اولهرق روسیه ایله دولت عثمانیه آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، نهایت ۱۶۸۱ ده باب عالی زابوروغ قزاقلری اوزرینه‌کی حق حاکمیتدن صرف نظر ایتمکله، مخاصمانه ختام ویرلمشیدی. آلکسیس روسیه‌ده خیلی مکتبلر کشاد ایدوب، صنایعك ترقیسنه و معادنك اخراجنه سعی ایده‌رك، بیوك پترونك اصلاحاتنه پیشرو اولمشدی. آلکسیسدن صکره حکومت سورن اوغلی فدور کوشك برحکمدار اولوب، ۱۶۸۲ ده بونك وفاتی اوزرینه، آلکسیسك آیری آیری قاریلردن متولد (ایوان) و (پترو) اسمنده ایکی صبی اوغلی رأس حکومته کتوریله‌رك، ایوانك بیوك همشیره‌سی (صوفیه) وصیه تعیین اولنمشدی. بوقادین دولت عثمانیه‌یه قارشی لهلیلرله اتفاق ایدوب، خیلی اقتدارکوسترمش ایسه‌ده، چارینه اولق هوسنه دوشدیکندن، له وعلیهنده بولنانلر آره‌سنده خیلی منازعات و محاربات داخلیه وقوعندن صکره، نهایت ۱۶۸۹ ده (پترو) امور حکومتی یدینه آلمش؛ وبعده تبدیل قیافتله وبرنام مستعارله بتون آوروپایی کزه‌رك، و فابریقه‌لرده عمله‌لك ایده‌رك، اکثر صنایعی تحصیل ایتدکدن صکره، روسیه‌یه عودتله، کندیسنه دینسز نظریله باقانلرك قاریشیقلغنی باصدیردقدن صکره، ۱۶۹۸ ده دولت عثمانیه‌نك آلمانیه، وندیك ولهستانله مخاصمانده بولندیغندن بالاستفاده، آزاق دکزی جهتنی ضبط؛ و لهستانله بالاتفاق اسوج قرالی اون ایکنجی شارله اعلان حرب ایتمش؛ وبونك دولت عثمانیه‌یه التجاسی اوزرینه، بیوك پترو دولت مشار الیها ایله محاربه‌یه مجبور اولوب، کلیاً مغلوب و اسیر اولمسنه رمق قالمش ایکن، ۱۷۰۹ ده پولتاوه محاربه‌سندن غالب چیقمغله، اسوجدن ضبط ایتدیکی بالطیق ایالاتنده تقرر ایدوب، اورادە تأسیس ایلدیکی پترسبورغ شهرینی پایتخت اتخاذ ایده‌رك، آوروپایه تقرب ایتمشدی. بیوك پترونك اسوجه قارشی اولان بو موفقیاتنه قارشی دولت عثمانیه ایله واقع محاربانده مغلوبیتی و ۱۷۱۱ ده عقد اولنان پروت معاهده‌سی کندیسنی آزاق دکزی جهتنی دولت مشارالیهایه ترك واعاده‌یه مجبور ایتمشیدی. ۱۷۲۳ ده ایراندن کیلان ومازندران ایله استراباد ایالاتنی و ۱۷۲۴ ده شروانی وسیبریه‌نك منتهای شرقنده قامچاتقه شبه جزیره‌سیله قوریل آطه‌لرینی ضبط ایتمش؛ ولهستانك امور داخلیه‌سنه مداخله‌یه باشلامشدی. بیوك پترو روسیه‌ده پك چوق اصلاحات اجرا ایدوب، روسلرك ممانعات تعصبکارانه‌سنه باقیه‌رق، پك چوق مکتبلر وفابریقه‌لر تأسیس، وجدوللرکشاد ایتمش، ومعدنلری ایشلتمکه باشلامش ایدی. آنجق کندی افکارینه خدمت ایدنلره زادکانلق عنوانیله برابر برچوق اراضی ویره‌رك، اکثر کویلری چفتلك و اهالیسنی اصحاب اراضی یه اسیر ایتمکله، بر طرفدن زادکانك وبر طرفدن دخی کندی نفسلرینه بیله مالك اولمیان موژیقلرك تکثرینه سبب اولمشدی.

بیوك پتروکیف وموسقوه‌دن صکره پترسبورغی پایتخت اتخاذ ایتمکله، روسیه ایچون بر اوچنجی دور آچمشدی. کندیسندن صکره برنجی پاولونك جلوسنه یعنی ۱۷۲۵ دن ۱۸۰۱ تاریخنه دك کچن مدت ایمپراطورلق وراثتی حقنده بر چوق فتنه وفساد له مملودر. بو مدت ظرفنده تختە کچن ارکك حکمدارلرك چوغی چوجق اولوب، اك زیاده قادینلر حکم سورمشدر. بونلرك برنجیسی (آنه ایوانوفنه) درت سنه دولت عثمانیه ایله حرب ایدوب، اون بیك عسکر اتلاف ایتدیردیکی حالده، آنجق دون ایله دنیپر ایرماقلری آره‌سنده جزئی برمقدار اراضی قزانه بیلمشدی. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۹۹۴۱۱۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۶ ملیون ایدی. دیکر چارینه الزابته ۱۷۴۳ ده اسوجه غلبه ایدوب، فینلاندیی ضبط و پروسیه‌یی مغلوب ایده‌رك، موسقوه دار الفنونی وصنایع نفیسه آقادمیاسنی دخی تأسیس ایتمشدی. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۱۹۷۳۳۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۹ ملیونه بالغ اولمشدی. ایکنجی قاترینه‌کە بیوك قاترینه دینمکله معروفه‌در، ۱۷۶۲ دن ۱۷۹۶ یه قدر حکومت سوروب، داخلاً بر چوق اصلاحات اجرا، و اصول اداره‌یی تنظم ایتدیکی کبی، دولت عثمانیه واسوجله ایتدیکی محاربه‌لرده دخی قزانوب، قینارجه وياش معاهده‌لریله قین بر ونی، کرچی و دنیپر ایله

بوغ مجرالری آره‌لرنده‌کی یرلری ضبط ایده‌رك، «یکی روسیه» عنوانیله بر بیوك ایالت تشکیل ایتمش؛ وپروسیه وآوستریا ایله بالاتفاق، لهستانك ایلك مقاسمه‌سنده بولنمشدی. وولتر و سائر آوروپا حکماسیله مناسبت ومخابره‌ده بولنوب، معارفك قدرینی بیلمکله، بر چوق مکتبلر آچمش ایسه‌ده، بو دخی بیوك پترو کبی بتون کویلیلری اسارت آلتنه صوقمش اولدیغندن، زماننده برایکی بیوك قاریشقلق وقوع بولوب، بونلری ده جبر وشدتله باصدیرمشدی. وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۸۱۸۷۵۰ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ۳۶ ملیونه بالغ اولمشدی. بونك وارثی برنجی پاولو ابتدا فرانسه‌یه قارشی دولت عثمانیه و انکلتره وآوستریا ایله بالاتفاق، ایتالیاده فرانسزلرله محاربه ایتمش؛ و متفقلری طرفندن یالکز براقلغله، ۱۸۰۱ ده، هندستانی ضبط ایتمك اوزره، بوناپارته اتفاق ایتمش ایسه‌ده، تعاقب ایدن وقائع بو نیتك اجراسنه مانع اولمشدر.

قرن حاضر میلادینك برنجی سنه‌سی جلوس ایدن برنجی آلکساندرك مدتی بوناپارتك آوروپایی تارمار ایتدیکی بر زمانه تصادف ایدوب، فرانسزلرك موسقوه‌یه قدر ایلریلمسی و بو شهرك احراق وبعده روسیه‌نك فرانسه‌یه قارشی انکلتره وآوستریا وپروسیه ایله اتفاق ایتمسی بو مدتك اك بیوك وقوعاتندندر. بو ایمپراطور زماننده اسوجله قیصه بر محاربه وقوع بولوب، فینلاندیه‌نك قسم اعظمی ضبط اولندیغی کبی، دولت عثمانیه‌دن دخی بکرش معاهده‌سیله بسارابیه، وایران وقافقاسیه‌دن دخی بعض یرلر ضبط اولنه‌رق، روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸ ۶۹۲ ۹۰۵ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ٤٥ ملیونه بالغ اولمشدی. وفاتنده یعنی ۱۸۲۵ ده ایکنجی برادری (نیقوله) جلوس ایدر ایتمز، بیوك برقاریشقلق ظهور ایدوب، نیقوله بونی جبر وشدتله اطفا ایتمش؛ ومدت عمرنده جبر وشدت ابرازندن وازکچمیوب، حتی خارجده بیله بوپولتیقه‌سنه خدمتله، ۱۸٤۹ ده مجارلرك قاریشقلغنی باصدیرمشیدی. دول سائره‌ایله ایتدیکی محاربادن قزانوب، ایراندن اریوان وتخچوانی وقافقاسیه‌ده خیلی یرلر ضبط ایتدیکی کبی، لهستانك قاریشقلغنی دخی باصدیروب، بر پارچه سنی‌ده استیلا ایتمش؛ وادرنه معاهده‌سیله طونه منصبنده‌کی بعض آطه‌لری وآناطولیده برمقدار یر آلمش ایدی. آنجق ۱۸۵۵ ده مشهور قریم محاربه‌سنده دول متفقه طرفندن مغلوب اولوب، قهرندن بو محاربه اثناسنده وفات ایتمشدر. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰ ٦٦٧ ٥٧٠ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ۷۰ ملیونه بالغ اولمشدی. خلفی اولان ایکنجی آلکساندر پارس معاهده‌سنی بعد الامضا اصلاحات داخلیه‌یه حصر مساعی ایدوب، عادل و حلیم و خیرخواه بر حکمدار اولمغله، کویلیلری حریت شخصیه‌لرینه مالك ایتمکله برابر، کندیلرینه ایشلیه‌جك اراضی دخی ویرمش؛ وبرچوق اصلاحات و تأسیسات خیریه‌یه موفق اولوب، آوروپاجه صلح و مسالمتی محافظه ایتمکله برابر، آسیای وسطیده بر چوق ضبط ممالك ایده‌رك، روسیه الکاسنی سمرقند وخوقنده قدر توسیع ایتمش؛ و خیوه خانیله خیلی وقت اوغراشمش ایدی. آنجق اواخر حکومتنده، آلمانیا وآوستریا ایله ایتدیکی اتفاقك نتیجه‌سی و بوکا مماشاتکارانه حرکت ایدن سائر آوروپا دولتلك مساعده‌سی اثری اولمق اوزره، دولت عثمانیه‌یه قارشی اعلان حرب ایده‌رك، ۱۸۷۸ ده آیاستفانوس معاهده‌سنی، ومتعاقباً بونی لغو ایدن برلین معاهده‌سنی امضا ایتمش؛ و بو محاربه‌دن آوروپاده بسارابیه‌نك رومانیه‌نك الندە بولنان قسمنی وآسیاده قارص و اردهان و باطوم جهتلرینی قزانمشدر. نهایت ۱۸۸۱ ده مقتولاً وفات ایدرك، الیوم حکومت سورمکده بولنان اوغلی اوچنجی آلکساندر جلوس ایتمشدر.

روس حکمدارلرنك درت سلاله تشکیل ایدوب حکومت سورن بیوك پرنسلر و چارلرله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

۱ ″ روریك سلاله‌سی (کیفده)

برنجی روریك	۸۶۲	ایکنجی‌سویاتوسلاو	۱۰۷۵
اولغ (وصی)	۸۷۹	برنجی سوورولود	۱۰۱۸
ایغور بن روریك	۹۱۳	ایکنجی سویاتوپولق	۱۰۹۳
زوجه‌سی اولغه	۹۴۵	ایکنجی ولادیمیر	۱۱۱۳
برنجی سویاتوسلاو	۹۶۴	برنجی مستیسلاو	۱۱۲۲
برنجی یاروپولق	۹۷۹	ایکنجی یاروپولق	۱۱۳۲
برنجی ولادیمیر	۹۸۰	ویاچیسلاو	۱۱۳۷
برنجی سویاتوپولق	۱۰۱۵	ایکنجی سوورولود	۱۱۳۸
برنجی یاروسلاو	۱۰۱۹	ایکنجی ایغور	۱۱۴۶
ایسیاسلاو	۱۰۵۴	ایکنجی ایسیاسلاو	۱۱۴۶
وسسلاو	۱۰۶۷-۷۸	برنجی‌یوریه‌دولغوروکی	۱۱۴۹

۸۶ سنه‌لك تفرقه (کیفده)

برنجی روتیسلاو	۱۱۵۴-۵۶	اوچنجی‌سویاتوسلاو	۱۱۷۹-۹۰
اوچنجی‌ایسیاسلاو	۱۱۵۶-۶۷	ایکنجی روریك	۱۱۹ ۲- ۹
ایکنجی مستیسلاو	۱۱۵۷-۷۰	ایکنجی رومان	۱۱۹۳۲۰۶
غلب یوریویچ	۱۱۶۸-۷۲	اوچنجی‌مستیسلاو	۱۲-۲۴ ۱
ایکنجی‌یاروسلاو	۱۱۷۲-۷۵	اوچنجی ولادیمیر	۱۲۳۰-۳۹
برنجی رومان	۱۱۷۹	برنجی میخال	۱۲۲۹-۴۰

(موسقوه‌ده)

آندره‌یوغولویسکی	۱۱۵۴-۷۵	ایکنجی یوریه	۱۲۱۳-۳۸
برنجی میخال	۱۱۷۵-۷۷	قسطنطین	۱۲۱۷-۱۸
اوچنجی‌وسوولود	۱۱۷۷-۲۱۲	ایکنجی‌یاروسلاو	۱۲۳۸-۴۰

(۱۳۳۹ تاریخنه‌دك ولادیمیرده بعده موسقوه‌ده)

ایکنجی یاروسلاو	۱۲۴۰	تورلی ایکنجی‌دمیتری	۱۲۴۳
اوچنجی‌سویاتوسلاو	۱۲۴۷	تورلی ایکنجی‌آلکساندر	۱۲۲۶
آندره یاروسلاویچ	۱۲۴۹	برنجی ایوان قالیته	۱۳۲۸
برنجی‌آلکساندرنوسکی	۱۲۵۲	سیمئون	۱۳۴۰
اوچنجی‌یاروسلاو	۱۲۶۳	ایکنجی ایوان	۱۳۵۳
برنجی واسیل	۱۲۷۲	اوچنجی دمیتری	۱۳۵۹
برنجی دمیتری	۱۲۷۶-۹۴	دردنجی‌دمیتری‌دونسکی	۱۳۶۲
ایکنجی آندریا	۱۲۹۴-۳ ٤	ایکنجی واسیل	۱۳۸۹
دانیل	۱۲۹۵	اوچنجی کور واسیل	۱۴۲۵
سوزدالنی واسیل	۱۳ ٤	اوچنجی یوك ایوان	۱۴۶۲
تورلی ایکنجی میخال	۱۳۰۴-۱۹	دردنجی واسیل	۱۵۰۵
اوچنجی یوریه	۱۳۱۹	دردنجی ایوان (چار)	۱۵۳۳

۲ ″ فترت زمانی پرنسلری

برنجی فدور	۱۵۸۴	ساخته‌بشنجی دمیتری	۱۶۰۵
بوریس غودونوف	۱۵۹۸	بشنجی‌واسیل غویسکی	۱۶۰۶
ایکنجی فدور	۱۶۰۵	لهلی ولادیسلاس	۱۶۱۹

۳ ″ رومانوف سلاله‌سی

اوچنجی میخال	۱۶۱۳	برنجی قاترینه	۱۷۲۵
برنجی آلکسیس	۱۶۴۵	ایکنجی پترو	۱۷۲۷
اوچنجی فدور	۱۶۶۶	آنه ایوانوفنه	۱۷۳۰
بشنجی‌ایوان ویپیولا	پترو ۱۶۸۲	آلتنجی ایوان	۱۷۴۰
صوفیه (وصیه)	۱۶۸۹-۱۹	الیزابته پتروفنه	۱۷۴۱
یالکز بیوك پترو	۱۶۹۰		

٤ ″ هولستاین غوتورب سلاله‌سی

الیزابته‌نك یکی اوچنجی پترو		برنجی آلکساندر	۱۸۰۱
۱۷۶۲		برنجی نیقوله	۱۸۲۵
زوجه‌سی ایکنجی قاترینه	۱۷۶۲	ایکنجی آلکساندر	۱۸۵۵
اوغلی برنجی پاولو	۱۷۹۶	اوچنجی آلکساندر	۱۸۸۱

[تنبیه — بر فاصله ایله آیرلمش ایکی تاریخی او - لانلر ایکی دفعه جلوس ایتمشلر در .]

روش } سنت — (St. Roch) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۱۲۹۵ تاریخنده فرانسه‌نك مونتپلیه شهرنده طوغمش ؛ و ۲۰ یاشنده ایکن، وبایه مبتلا اولانلره خدمت ایتمك مقصدیله ، بو خسته‌لغك حکم سوردیکی اثناده ایتالیایه کیره‌رك، کندیسی دخی وبایه طوتلمش : و خسته‌لغی کیمسه‌یه سرایت ایتمسون دیه ، خالی بر یره چکلمش اولدیغی حالده، زادکاندن بر آوجینك کوپکی طرفندن میدانه چیقاریله‌رق ، بو آوجی طرفندن تخلیص اولنمش ؛ ومملکتنه عودتنده جاسوس ظن اولنه‌رق ، حبس اولنمغله، ۱۳۲۷ ده زندانده وفات ایتمشدر. آغستو- سك ۱۶ سنده یورطیسی اجرا اولنور ؛ و طاعونه قارشی کندیسندن استمداد ایدرلر .

روشان } افغانستانك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع پامیر خطه‌سنده برکوچك حکومت اولوب، اسماً بدخشان خانلغنه تابع ایسه‌ده ، الیوم حکومت سورمکده اولان امیر اکبر خان بدخشان خانیه ویره‌کلدیکی ویرکی‌یی کسوب ، اعلان استقلال ایتمشدر . جیحونه تابع مرغاب ونام دیکرله بارتنك نهریله هونت نهرینك وادیلرندن عبارت‌اولوب، ۲۰۰۰ متره ارتفاعی اولمغله ، آب وهواسی پك کو- زلدر . اهالیسی ۱۳۰۰۰ راده‌لرنده اولوب ، اجرا اولنان اسرابیع وشراسی تکثیرینه مانع اولیور .

روشر } (Roucher) فرانسه شعراسندن اولوب ، ۱۷۴۵ ده مونتپلیه ده طوغمش؛ وفرانسه انقلابنك حرکات مفرطه‌سنی تقدیر ایتمدیکیچون، دهشت رماننده ۱۷۹۴ ده اعدام او- لنمشدر . سنه‌نك اون ایکی آینی برر برر تعریف یولنده کوزل بر منظومه‌سی و سائر بعض آثاری وار در .

روش سوریون } (Roche-sur-Yon) فرانسه‌نك غرب جهتنده

واقع (واندە) ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، وقتیله (ناپولیون واندە) تسمیه اولنوردی. پارسك ۳۷٦ كیلومتره جنوب غربیسنده و (یون) چایی كنارنده اولەرق، بر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع اولوب، ۸۷۹۰ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، مرمی و مرمیه‌لر یتیشدیرمكه مخصوص مكتبلری، موزه‌سی و ۱۵۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانه‌سی وار در.

روشسئه { (Roschsiee) پروسیه‌نك شرقی پروسیه ایالتنده برگول اولوب، (مازور) خطه‌سنده‌كی ٤ بیوك كوللرك الك جنوبیسیدر. بویی ۲۱ كیلومتره وسطحی ۲۲ مربع كیلومتره اولوب، ۱۱۵ متره ارتفاعنده واقعدر. بر قاچ كوچك كوللك صولرینی آلیر، وفضلهٔ میاهی (ویستوله) ایرماغنه كیدر.

روش شوآر { (Rochechouart) فرانسه‌نك (یوقاری‌ویانه) ایالتنده ولیموژك ٤۲ كیلومتره غربنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤۱۹٤ اهالیسی وپورسلن فابریقه‌سی واردر.

روشفور { (Rochefort) فرانسه‌نك (آشاغی شارنته) ایالتنده و (شارنته) نهرینك منصبندن ۱۵ كیلومتره یوقاریده اولەرق صاغ كنارنده قضا مركزی برقصبه وعسكری اسكله اولوب، ۲۲۱۹۲ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، بحریه مكتبی، مكتب طبیسی، ترسانه‌سی، متعدد بحریه دپولری، قشله‌لری، عسكری خسته‌خانه‌سی، استحكاماتی، ایشلك تجارتی و موربنه بالیغی آوینه مخصوص كیلری واردر.

روشفوقولد { [« لا روشفوقولد » دیده سنه مراجعت بیوریله.]

روشلم { (Rushelm) انكلتره‌نك لانقاستر ایالتنده مانچستر شهرینه متصل بر قصبه اولوب، شهر مذكورك بر محله‌سی حكمنده‌در. ۱۱۲٤۰ اهالیسی وار در.

روشله { (Rochelle) فرانسه‌نك غرب جهتنده واقع آشاغی شارنته ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، پارسك ٤۰٤ كیلومتره غرب جنوبیسنده و (ره) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع بر قویده واقعدر. ایكی دمیر یولك محل التقاسی قنده كائن اولوب، ۱۷۷٤۵ اهالیسی، متعدد مكتبی، موزه‌سی، ۲۸۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، فنون وصنایع وادبیات آقادمیاسی، غانت وسائره فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلری، كوزل لیمانی وپك ایشلك تجارتی واردر.

روشون { (Rochon) فرانسه مشاهیر منجمین وبحریوننسدن اولوب، ۱۷٤۱ ده (برست) ده طوغمش، و ۱۸۱۷ ده وفات ایتمشدر. بحریه سر منجمی اولوب، بحر محیط هندی و جنوبیه بر قاچ سیاحت ایتمش؛ وبو سیاحتلرینی یازدیغی كبی، حكمت طبیعیه وفن میخانیكیه دائر برقاچ اثر دخی تألیف ایتمش؛ وبعض دوربینلر ایجاد ایلمشدر.

روضه { مصر اسفله جیزه‌یه ملحق وفسطاط قربنده واقع برجزیره اولوب، خلفای عباسیه زمانده بونك جنوبی كوشه‌سنده نیل ایچون بر مقیاس ركز اولنمشیدی.

یاوز سلطان سلیم خان، مصری فتح ایتدكده، بو مقیاس اوزرنده بر قبه وقبه‌نك اوستنده بركوشك بنا ایتدیروب، مصریلردن اورادە بیعت آلمشیدی. مقیاس وقبه اولیوم قائمدر. خلفاء عباسیه وبنی‌طولون وفاطمیلر واخشیدیلر وایوبیلر وممالك بحریه وچراكسه زمانلرنده بوجزیره‌ده برچوق باغچه‌لر، سرایلر، قلعه‌لر، وبر ترسانه تأسیس اولنمشدی. جمله‌سنك آثاری محو اولمشدر.

روضه { هندستانده دكن خطه‌سنك نظام دولت اسلامیه‌سنده ودولت آباد قربنده بر قریه اولوب، هندستان حكمدارلریله سائر مشاهیر اسلامدن برچوق ذواتك تربه‌لرینی حاوی اولمغله مشهور در.

روطه { اندلسده سرقسطه (یعنی سیراغوسه) یه ملحق وشلونه وادیسنده واقع مستحكم بر قلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

روغاچف { (Rogatchef) روسیه‌نك موهیلف ایالتنده وموهیلفك ۹٦ كیلومتره جنوب غربیسنده اولەرق (دنیپر) ایرماغنك صاغ كنارنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، نصفنه قریب مقداری یهودی اولمق اوزره، ٦۵۱۵ اهالیسی وار در.

لیسی و آغاجه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

روغنی } ایران شعراسندن اولوب، استراباد- لیدر. هزله مائل ایمش. شو بیت اونکدر .

از جفای او نمینالم که میترسم رقیب
داند از تأثیر فریادم که از بیدادکیست

— هندستان شعراسندن و اکبر شاه رجالندن دخی بومخلصله متخلص برشاعراولوب، ۹۸۱ تاریخنده کافرستانده وفات ایتمشدر .

روف } (Rof) روسیه نك غرب جنوبی جهتنده بر نهردر، که پودولیه ایالتنده نبعانله، شرقه طوغری بط قلق برطاقم اراضی ایچندن آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومترهلك جریاندن صکره (بوغ) ایرماغنه دوکیلور .

رؤف پاشا } (محمد امین —) دور سلطان محمود خان ثانی و عبد المجید خانیده بش دفعه مسند صدارت عظمایه کچمش وزردن اولوب، استانبوللیدر. روز نامچه و توقیعی کبی مأموریتلرده بولنمش اولان محمد سعید افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۹۴ ده طوغمش؛ ومکتوبئ صدر عالی اوطه سنه دواملە، ۱۲۲۲ تاریخنده صدارت مکتوبجیسی، ۲۰ ده سواری مقابله جیسی، ۲۶ ده رکاب همایون قائممقامی، ۲۹ ده شق اول دفترداری اولوب، ۱۱۳۰ ده کندیسنه مهر صدارت تودیع اولنه‌رق، بر طاقم غوائل سیاسیه آره‌سنده اوج سنه‌یه قریب مسند صدارتده قالدقدن صکره، ۱۲۳۳ ده عزل وساقزه نفی اولنمش ایدی. بر سنه صکره عفو اولنه‌رق، تکه وحمید سنجاغنه، ۳۶ ده معادن اماتی انضمامیله دیاربکر ایالتنه، ۳۷ ده شرق سرعسکرلکی الحاقیله ارضروم ایالتنه نصب اولنوب، ۳۸ ده ایران دولتیله عقد اولنان مصالحه‌ده خدمتی کورلمش؛ و ۱۲۴۰ ده قسطمونی، ۴۳ ده حلب، ۴۴ ده قدس سنجاغیله وامیر الحاجلق علاوه‌سیله شام ایالتنه نصب اولنه‌رق، ۴۷ ده رتبهٔ وزارتی رفع ایله بروسه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ینه اوسنه اطلاق ووزارتی اعاده اولنه‌رق، منتشا وقره حصار صاحب متصرفلغنه، و ۴۸ ده آنا- طولی ایالتی الحاقیله سردار اکرم رشید پاشایه قائممقام نصب اولنمش؛ وسنهٔ مذکوره رمضانینده رشید پاشانك قونیه‌ده وقوع اسارتی اوزرینه، ثانیاً مسند صدارته کچه‌رك، ملکیه وداخلیه ناظرلری پرتو وعاکف پاشالرك بعض مرتبه مخالفت و سعایتلریله برابر، آلتی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دواتی حسن اداره ایدوب، بعده عاکف پاشانك عزلنده داخلیه نظارتی دخی انضمامیله عنوانی باش وکالته تحویل اولنمش؛ و ۱۲۵۵ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده عزل اولنه‌رق، مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه نصب ایدلمش؛ و ۱۲۵۶ ده ثالثاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی بر بچق سنه‌یی متجاوز مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ۵۷ ده عزل اولنه‌رق، ۵۸ ده ثانیاً مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه، وسنهٔ مذکوره رجبنده رابعاً مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمش؛ وبو دفعه دخی درت سنه‌یی متجاوز مدت ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ۶۲ ده عزل اولنه‌رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ۶۸ ده خامساً صدر- اعظم اولوب، بو دفعه یالکز یمش کون بو مقامده قالوب، ینه مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ۱۲۷۶ ده سکسان یاشنی متجاوز اولویفی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابی ایوب جوارنده دفن اولنمشدر. مستقیم و درایتلی بر ذات ایدی. مدت صدارتی سلطان محمود خان دورنده ایکی دفعه‌ده طقوز و سلطان عبد المجید خان دورنده دخی اوچ دفعه‌ده بش، که جمعاً بش دفعه‌ده اون درت سنه‌در .

روفس } « روفوس » مادهٔ سنه مراجعت بیوریله .

روفك } (Ruffec) فرانسه‌نك (شارنته) ایالتنده وآنغولمك ۴۲ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۳۳۳ اهالیسی وداخلی مکتبی واردر .

روفوس } (Rufus) یونان قدیم مشاهیر اطبا وحکمسندن اولوب، احتمالله کوره، ترایانك زمانینده یعنی قبل المیلاد ۱۱۰ تاریخلرنده (افس) یعنی آیاثلوغ شهرنده یاشایوردی. طب حقنده بر منظومه‌سی وتشریح حقنده بعض آثاریله بوبرك خسته لقلرینه دائر بر تألیفی اولوب، یالکز بعض فقره‌لری بولنه‌بلمشدر. اعصابی اعصاب حسیه واعصاب تحریکیه نامله‌یله ایکیه تقسیم ایدردی. عربلر عندنده (روفس) اسمیله معروف اولوب، ابن ابی اصیبعه « طبقات الاطبا » سنده بروجه زیر تألیفاتنی

تعداد ایدیور: «کتاب المالیخولیا»، «کتاب الاربعین مقالة»، «کتاب تسمیة اعضاء الانسان»، «مقالة فی العلة التی یعرض معها الفزع من الماء»، «مقالة فی الیرقان والمرار»، «مقالة فی الامراض التی تعرض فی المفاصل»، «مقالة فی تنقیص اللحم»، «کتاب تدبیر من لایحضره طبیب»، «مقالة فی الذبحة»، «کتاب طب بقراط»، «مقالة فی استعمال الشراب»، «مقالة فی علاج اللواتی لایحبلن»، «مقالة فی قضایا حفظ الصحه»، «مقالة فی الصرع»، «مقالة فی حمی الربع»، «مقالة فی ذات الجنب وذات الرئه»، «کتاب التدبیر»، «کتاب الباه»، «کتاب الطب»، «مقالة فی الاعمال التی تعمل فی البیمارستانات»، «مقالة فی اللبن»، «مقالة فی الفراق»، «مقالة فی الابکار»، «مقالة فی التین»، «مقالة فی تدبیر المسافر»، «مقالة فی البحر»، «مقالة فی القی»، «مقالة فی الادویة القاتلة»، «مقالة فی ادویة علل الکلی والمثانه»، «مقالة فی هل کثرة شرب الدواء فی الولائم نافع»، «مقالة فی الحفظ»، «مقالة فی علة دیونوسوس وهو القیح»، «مقالة فی الجراحات»، «مقالة فی تدبیر الشیخوخة»، «مقالة فی وصایا الاطباء»، «مقالة فی الحقن»، «مقالة فی الولادة»، «مقالة فی الخلع»، «مقالة فی علاج احتباس الطمث»، «مقالة فی الامراض المزمنة علی رأی بقراط»، «مقالة فی مراتب الادویة»، «مقالة فیما ینبغی للطبیب ان یسأل عنه العلیل»، «مقالة فی تربیة الاطفال»، «مقالة فی دوران الرأس»، «مقالة فی البول»، «مقالة فی العقار التی یدری سوسا»، «مقالة فی النزلة الی الرئة»، «مقالة فی علل الکبد المزمنة»، «مقالة فی ان یعرض للرجال انقطاع التنفس»، «مقالة فی شری المعالیک»، «مقالة فی علاج صبی یصرع»، «مقالة فی تدبیر الحبالی»، «مقالة فی النخمة»، «مقالة فی السذاب»، «مقالة فی العرق»، «مقالة فی ایلاوس»، «مقالة فی البلسیا». تألیفاتنك متون یونانیه‌سی همان کاملاً نابود اولوب، بر خیلیسنك عربیده ترجمه‌لری بولنه‌رك کردر.

روفوس فستوس (Rufus Festus) اسکی روما مورخلرندن اولوب، قبل المیلاد ۳۷۰ تاریخلرنده یاشامش: وروما شهرینك احوال تاریخیه‌سنه دائر ایکی کتاب یازمشدر.

روفیا (Roufia) یونانك موره شبه جزیره‌سنده برنهردر، که موره‌نك وسطلرنده کائن طاغلردن نبعاناله، آرقادیا والیده ایالتلری ایچندن آقه‌رق، ۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آرقادیا کورفزینه دوکیلور. اسم قدیمی (لادون) در.

روفیسق (Rufisque) آفریقای غربیده فرانسه مستملکاتندن (سنغال) مملکتنك ساحلنده و (سنت‌لویی) نك ۱۶۵ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۷۹۵ اهالیسی، دمیریولی وایشلك تجارتی واردر.

روق (Rouk) بحر محیط کبیرك میقرونسیا قسمنده واقع (قارولینه) جزایرندن برقاچ کوچك جزیره‌نك اسمی اولوب، قارولینه جزایر مجتمعه‌سنك وسطلرنده واقعدر. روق آطه‌لرینك مساحة سطحیه‌سی ۱۳۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۵۰۰۰ و دیکر بر تخمینه کوره ۱۲۰۰۰ کشیدر. اکثری اراضیٔ مرجانیه‌دن عبارت اولوب، آلچق اولدیغی حالده، وسطده کیلر بازالتدن متشکل یوکسك واورمانله مستوردرلر. اك یوکسك اولان (تول) آطه‌سی ۲۲′ ۷ عرض شمالی ایله ۱۰″ ۲۹′ ۱۴۹° طول شرقیده واقعدر.

روق (Rook) بحر محیط کبیرده یکی کینه ایله یکی برتانیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی (دامپیر) بوغازنده واقع بر آطه اولوب، اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر. مساحة سطحیه‌سی ۷۰۵ مربع کیلومتره اولوب، اك یوکسك محلی ۱۲۰۰ متره ارتفاعنده در.

روقال (Rockall) بحر محیط آطلاسیده ایرلاندنك ۵۰۰ کیلومتره آچیقلرنده کوچك بر آطه اولوب، محیط دائره‌سی ۱۰۰ متره‌دن زیاده دکلدر.

روقان یاخود روکن (Rokan) سوماتره جزیره‌سنك قسم وسطیسنده بر ایرماق اولوب، ملاقه شبه جزیره‌سنه دوکیلور. مجراسنك طولی ۲۸۰ کیلومتره‌دن زیاده در.

روق ایسلاند (Rock Island) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده (میسیسیپی) ایرماغی ایچنده کوزل بر آطه اولوب، بویی ۶ واکی ۲ کیلومتره‌در.

شرقاً (مولینه) یه و غرباً همنامی اولان قصبه‌یه برر دمیر کوپری ایله مربوط اولوب، بینه کوپری ایله بر دمیر یول دخی اوستندن کچر. بو آطه بر بیوك باغچه صورتنده در.

روق ایسلاند { (Rook Island) ممالك مجتمعه‌نك (ایلیونیس) جهو- ریتنده، (میسیسیپی) ایرماغنك صول کناریده، (سپرینغفیلد) ك ۲۰۷ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان آطه‌نك قارشیسنده ایالت مرکزی بر قصبه‌اولوب، ۱۱۶۶۰ اهالیسی، متعدد دمیریوللری، مقنن صورتده ایشلر واپورلری، درت بیوك مکتبی، متعدد فابریقه‌لری وایشلك تجارتی وار در.

روق ریور { (Rock River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌ده بو اسمله ایکی نهر اولوب، بری (مینزوته) و (یووه) جمهوریتلرنده جریانله، (میسوری) یه تابع (بیغ سیو) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۱۹۵ کیلومتره طولنده‌در. — دیکری (ویسقونسن) ایله (ایلیونیس) جمهوریتلرنده آقه‌رق، صولدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۵۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، یالکز فیضان مباهی زمانننده سیر سفائنه صالحدر.

روقسانه { (Roxane) دارانك سردارلرندن (اوقسیارت) ك قیزی اولوب، بیوك اسکندر طرفندن تزوج اولنان بر قادینه یونان مورخلری طرفندن ویریلن اسم اولوب، (روشن) وپدرینك اسمی (هوشیار) دن غلط اولمه کرکدر. اسکندرك وفاتنده حامله اولوب، اوچ آی صکره (آلکساندراغوس) تسمیه اولنان بر اوغلی دنیایه کلمکله، پردیقاسله بالاتفاق، انکل اولان اورتاغی (استاتیره) یی بعد القتل، اوغلی اسکندره وارث طانیتدیرمش؛ و (فلیپ آریدئوس) ایله (اوریدیقوس)، قارشی (اولمپیاس) ایله اتفاق ایدوب، بعده (پولیسپر خون) ك تحت حمایه‌سنه کیرمش؛ و (قساندر) ك هجومنده (پیدنه) یه قپانوب، بو قصبه‌نك ضبطیله اولمپیاسك قتلندن صکره، قساندر طرفندن (آمفیپو- لیس) ده حبس، وبعده میلاددن ۳۱۱ سنه اول اوغلیله برابر قتل اولنمشدر.

روقسلانه { (Roxelane) قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك قادینلرندن سلطان سلیم خان ثانی ایله مهر ماه سلطانك والده‌سنه آوروپالیلر طرفندن ویریلن اسمدر.

روقسولان { (Roxolans) قره دکیز سوا- حل شمالیه سنده ساکن بولنمش اسکی بر قوم اولوب، مهرداده و بعده رومالیلره قارشی بعض محاربه‌لر ایتمش؛ وروم ایمپراطورلرندن (آدریان) طرفندن استخدام اولنمشلرسه‌ده، کندیسنه خدمتدن زیاده ممالکنی یغما ایتمشلردی. روس قومنك اجدادندن اولدقلری مظنوندر.

روقفور { (Roquefort) فرانسه‌ده آویرون ایالتنده (سنت آفریق) قضاسنده ومرکز قضانك ۸ کیلومتره شرق شمالیسنده ۹۷۵ اهالی یی حاوی کوچك بر قصبه اولوب، بو اسمله معروف پك مقبول پنیرلریله مشهوردر. — فرانسه‌ده بو اسمله دیکر بر قاچ قریه وناحیه دخی وار در.

روقفورد { (Rockford) ممالك مجتمعه‌نك (ایلیونیس) جمهوریتنده و (سپرینغفیلد) ك ۲۸۷ کیلومتره شمال شرقیسنده و (روق ریور) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۳۱۳۰ اهالیسی، نهر مذکور اوزرنده کوزل بر دمیر کوپریسی، اکثری نهرك صویله تحریك اولنور متعدد و متنوع فابریقه‌لری، بر قاچ مکتبی و سائر مؤسسات علمیه‌سی واردر.

روقلاند { (Rockland) ممالك مجتمعه‌نك (من) جمهوریتنده و (آوغوسته)- نك ۶۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده ایالت مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، ۷۶۰۰ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، بیوك کیرج فرونلری وصاغلام لیمانی واردر.

روقویل { (Rockville) ممالك مجتمعه‌نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده، (تو- لاند) ایالتنده و (هارتفورد) ك ۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده و (اسنیپسی) کولنه دوکیلن برنهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۶۹۱۵ اهالیسی ومذکور نهرك ۸۵ مترهلك ارتفاعندن دوشمسیله صوینك چویردیکی بر چوق فابریقه‌لری واردر.

روقه { (Roca) پورتکیزك استرمادوره خطه‌سنده ولیسبونه‌نك شمال غربیسنده بر برون اولوب، آوروپا قطه‌سنك اك غربی نقطه.

سیدر . تاج نهرینك منصب اولدیغی قویك شمالی سپرینی تشکیل ایدیور .

روقهامپتون (Rockhampton) آوسترالیانك قسم شرقیسنده واقع (کنسلاند) حکومتنك (لیوینغستون) ایالتنده و (بریسبان) ك ۵۲۰ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق (قیچروی) نهرینك کنارنده ونهرك سیر سفائنه صالح قسمنك منتهاسنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۰۷۹۵ اهالیسی، ایچری یه طوغری ممتد دمیریولی، نهر مذکور اوزرنده برکوپریسی، پك ایشلك تجارتی وجوارنده آلتون معدنلری واردر. منظره‌سی پك حزین وهواسی آغیردر.

روکبی (Rugby) انکلترەنك وارویق ایالتنده و وارویقدك ۲۶ کیلومتره شرق شمالیسنده اولهرق بر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، ۹۸۹۰ اهالیسی، درت بشیوز طلبه‌سی اولان مشهور برمکتبی وایشلك تجارتی واردر .

روکسترون (Roquestron) فرانسه‌نك (آلپ ماریتیم) ایالتنده و(پوژه‌تنیه) نك ۱۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق بر قیانك اوزرنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۹۰۵ اهالیسی واردر .

روکن (Rügen) بالطیق دکیزنده وپرو سیه‌یه تابع (پومرانیه) خطه‌سنك شمال غربی ساحلی قارشیسنده بر آطه اولوب، ساحل مذکوردن ۲ کیلومتره وسعتی اولان (استرالسوند) بوغازیله آیرلمشدر . ۱۱° طول شرق خطی همان اورته‌سندن کچوب، بویی ۴۹ واك کنیش یرنده اکی ۴۱ کیلومتره ایسه‌ده، قویلری چوق اولدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۶۷ کیلومتره‌دن زیاده دکلدر . اهالیسی ۴۵۰۳۹ کشیدر. اراضیسی آچق اولوب، اك مرتفع نقطه‌سی ۱۰۰ مترەیی تجاوز ایتمیور . کوللری وبطاقلقلری چوقدر. اهالیسی باشلیجه زراعتله وحیوانات یتیشدیرمکله و بالیقجیلقله تعیش ایدرلر . اورمانلری آزدر . محصولاتی باشلیجه کتان، تروب وبعض میوه‌لردن عبارتدر. هیچ برایی لیمانی یوقدر. دکیز حمامیلری مشهوردر. مرکزی (برکین) قصبه‌سی اولان (استرالسوند) ایالتنه ملحقدر .

روکنوالده (Rügenvalde) پروسیه‌نك پومرانیه ایالتنده (کوسلین) سنجاغنك (اشلاده) قضاسنده واشلاده‌نك ۱۸ کیلومتره غرب شمالیسنده اولهرق (ویپر) نهری اوزرنده وبو نهرك بالطیق دکیزنده‌کی منصبندن ۳ کیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب، ۵۳۳۰ اهالیسی ومشهور قاز جکریله بالیق باصدیرمه‌سی اخراجاتی واردر .

روکیچان (Rokitzan) چهستانك (پیلسن) ایالتنده وپیلسنك ۱۶ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ۴۹۳۰ اهالیسی، دمیر معدنلری، دمیر خانه‌لری وچوخه فابریقه‌لری واردر.

رول (Revel) روسیه‌نك بالطیق ایالاتندن استونیه ایالت وخطه‌سنك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، فینلاندە کورفزینك جنوبی ساحلنده و پترسبورغك ۳۶۵ کیلومتره غربنده واقعدر. ۱۶۰۰۰ اهالیسی، عسکری وتجارت لیمانی، قلعه‌سی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، ترسانه‌سی، طوب فابریقه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، ذخایر، کنویر، کراسته، دری وبالیق تجارتی وایمپرا طوره مخصوص بربانچه‌سی واردر. روسیه دونمانسنك بر قسمی اکثری (رول) لیمانده اقامت ایدر .

رول (Revel) فرانسه‌نك (یوقاری غارونه) ایالتنده و(ویلفرانشه) نك شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۴۰۰ اهالیسی ومسکراتله یوك منسوجات وچوراب وسائره فابریقه‌لری واردر .

رولاند (Roland, Orlando) وایتالیانجه اورلاندو شارلمانك یکنی اولدیغی مروی اولوب، جسارت وشجاعتیله شهرت بولمش بر شوالیه‌در، که بعض اسکی شاعرلرك برطاقم منظومه‌لرینه مبنی علیه اولمشدر. برشخص موهومدن عبارت اولمسی دخی ملحوظ اولان بو قهرمانه دائر یازیلان منظومه‌لرك اك مشهوری ایتالیا مشاهیر شعراسندن (اوریوستو) نك (اورلاندوفوریوزو) یعنی «متهور رولاند» عنوانلی منظومه‌سیدر .

رولر (Roulers) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (بروژه) نك ۳۲ کیلومتره جنوب غربیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۰۳۱۵

اهالیسی ، بز، دانله ، ایپك قماشلر، قوردله ، یوك وپاموق منسوجات ، کتن، ایپلیك، صابون ، بویه، سختیان ، توتون، چوقلاته، کرمیت وطوغله وسائره فریقه‌لری وپاپاسلر طرفندن اداره اولنور متعدد مکتبلری واردر .

رولو (Revelo) ایتالیاده بو اسمله ایکی قصبه اولوب ، بری ناپولی ایالتنده و (لاغونغرو) نك ٤ کیلومتره جنوبنده واقع اولەرق، ٥٢٠٠ اهالیسی وجوارنده بعض آثار عتیقه‌سی واردر. — دیکری (قونی) ایالتنده وقونینك ٢٦ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق ، (پو) مجراسی قربنده واقع اولوب. ٥٠٠٠ اهالیسی واردر .

روم (روما شهریله رومالیلرك اسمندن مأخوذ) اولان بو اسم اقوام شرقیه طرفندن ابتدا رومالیلره و بونلرك تشکیل ایتمش اولدقلری دولت عظیمه‌یه ویریلوب، بعده روما دولتنك شرق وغرب دولتلرینه انقسامنده . بالطبع شرق دولتی آسیا اسمیله دها زیاده مناسباتده بولنمغله، روم اسمی بو دولته تخصیص اولنەرق، غربه ایسه مؤخراً فرنکلر غلبه ایتدکلرندن، اورالری (افرنج) نامیله آیرلمشیدی. مرور زمانله شرق امپراطورلرینك قوم حاکمی اولان رومالیلر یونانیلرله و سائر اقوامله برلشەرك . یونانیٔ قدیم لسانندن مأخوذ غلط بر لسانله تکلم ایتمکله باشلادقلرندن، روم اسمی بو قومه وبو لسانه تخصیص اولنمشدی . آنجق قسطنطینیه روم امپراطورلغنك تحت حکمنده اولان ممالکك جمله‌سنه اطلاق اولنان بواسمك برده خصوصی مدلولی وار ایدی ، که اوده ممالك مذکوره‌نك آسیا قطعه‌سنده بولنان والیوم آناطولی اسمیله معروف اولان شبه جزیره‌در. عرب جغرافیونی آثارنده شبه جزیرهٔ مذکوره روم اسمیله مذکوردر . اوراده حکم سورمش اولان سلجوقیلر شعبه‌سنه (سلاجقهٔ روم) دینلدیکی کبی ، مؤخراً اوراسنی وروم امپراطورلرینك حکم سورمش اولدقلری ممالکك اکثرینی ضبط ایدن سلاطین عثمانیه‌نك تشکیل ایلدکلری دولته دخی الیوم ایرانیلر وهندیلرله سائر آسیای وسطی اقوامی روم دولتی وعثمانیلره (رومیان) نامنی ویریورلر . عثمانیلر ایسه آناطولینك اکثر یرلرینی سلجوقیلردن وبونلرك انقراضنده ظهور ایدن بعض ترك امراسندن آلوب ، ترکلرله مسکون بولدقلرندن، روم اسمنی آوروپا قطعه‌سنده روم امپراطورلرندن وسائر خرستیان پرنسلردن آلدقلری برلره دها مناسب کوره‌رك ، بو ممالکه (روم ایلی) نامنی ویرمشلردر. [« روم ایلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روم اسمنك مذهبجه بر مسماسی دخی واردر : خرستیانلر غرب وشرق کلیساسنه آیریلوب، غربده کیلر پاپایی حضرت عیسانك وکیلی طانیدقلرندن، قتولیك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وشرقده کیلر کندیلرینه (اورتودوقس) یعنی « طوغری مذهبلی » نامنی ویرمشلرسه‌ده ، بونلرك مذهبی آوروپالیلرجه (غرق) یعنی روم کلیساسی نامیله شهرت بولمشدر .

الحاصل ، یونانی اسمی رومالیلرك استیلاسنه ، وبلکه اسکندرك ظهورینه‌دك ، نفس یونانده وآق دکیزك بعض سواحلنده ساکن وبر طاقم کوچك جمهور ریتله منقسم بولنمش قوم قدیمه ویریلوب، رومالیلرك تشکیل ایتدکاری دولت معظمه ایچنده یونان ویونانی اسملری محو اولەرق، بونلرك حکم سوردکاری ممالك واسعه‌نك جمله‌سی (روم) اسمیله یاد اولنوردی . بعده بو اسمك مدلولی کسب انحصار ایدوب، رومالیلرك یالکز شرق امپراطورلغنه حصر اولنمش؛ وبو دولت مرور زمانله یونانلاشمش ایسه‌ده، اسکی یونان لسانی بسبتون دکیشوب ، اوندن غلط بر لسان تولد ایتمش اولدیغی کبی، مذهب دخی دکیشوب، خرستیانلق انتشار ایتمش اولدیغندن ، اشبو بیزانس روملرینك اسکی یونانیلردن پك چوق فرقلری واردر . بعده شرق امپراطورلغی مندرس اولوب، دولت عثمانیه وارثی اولدقده، آسیای وسطی خلق عندنده روم اسمی بنه باقی قالوب، بو دولته ویرلدیکی حالده، عثمانیلر عندنده بو اسم جنسیتجه اسکی یونانیلردن غلط اولان مذکور لسانله متکلم قومه ومذهبجه اورتودوقس مذهبنه تابع اولانلره ویرلمشدر . بو ایکی استعمالك آره‌سنده عموم وخصوص نسبتی اولدیغندندر ، که چوق دفعه اورتودوقس مذهبنه تابع اولوب ، بلغار، اولاخ ، آرناؤد وسائر جنسیتلره منسوب خرستیانلر عمومیتله روم تسمیه اولنمقده . وبو ایسه اصل روم اولان یکی یونانیلری برطاقم مدعیات وخیالاته دوشورمکده‌در.

روم { قومی (Grecs Modernes) لیوم آوروپانك شرق جهتنده واشلیجه سوا-حل وجزایرده ساکن اقوامك بری اولوب، اساساً اسکی یونانیلرك احفادی ایسه لرده، رومالیلر، وندیکلیلر، قرون وسطاده شرق وشمالدن هجوم ایدن اقوام مختلفهٔ وحشیه و بعده اسلاولر وعلی الخصوص بلغارلر، اولاخلر، آرناؤدلر وسائر اقوام مختلفه یونانك ایچنه دخول، وکندیلریله اختلاط وامتزاج ایتدکلری کبی، برطرفدن مذهب اشترای مناسبتیله بینلرنده ازدواجلر وقوع بولدیغندن، وبر طرفدن دخی اقوام مختلفهٔ مدکوره دن چوغنك کندی لسان تحریریلری وادبیاتلری اولیوب، مکتب وکلیسا ده روم لسانی قولانمغله، کیدهرك برچوق افرادلری رومللاشدیغندن، بوکونکی رومللرك طمارلرنده جولان ایدن قانك پك آز مقداری اسکی یونانیلردن کلمهدر. لسانلری ایسه بسبتون دکیشوب، یونانی قدیمدن مشتق دیکر بر لسان حکمنی آلمشدر. هرنه قدر رومللر سویلدکلری لسانك غلطلرینی تصحیح، وبونی تعبیرات وکلمات اجنبیه دن تطهیر ایله، یونانیء قدیم حالنه ارجاعه چالیشیورلرسه ده، الیوم اسکی یونان ایله شمدیکی روم لسانلری آره سنده کی فرق اسکی لاتین ایله شمدیکی ایتالیان لسانلری آره سنده کی فرقدن بیوکدر.

رومللر ذکی وچالیشقان برقوم اولوب، علی الخصوص تجارته وکمیجیلکه پك چوق استعداد وقابلیتلری واردر. معارف وترقیاته اولان سعی وغیرتلری دخی فوق العاده اولوب، صنایعه میل و استعدادلری ایکنجی درجه ده در. ازمنهٔ قدیمه دن بری پك چوق انقلابات وتحولاته دوچار اولوب، ممر وقوعات محللرده دخی بولنمقلرندن، اخلاقجه بعض اقوامك محافظه ایده بیلدکلری بکارتی محافظه ایده میوب، متانت وتواضع کبی اخلاق حمیده جه دخی عمومیت اوزره نقصانلری غیر منکر در.

رومللر جمعاً درت ملیون قدر تخمین اولنوب، بونك برپچق ملیونه قریب مقداری یونانده و ایکی بچق ملیونی ممالك عثمانیه وسائر طرفلرده بولنیور. ممالك عثمانیه ده قرا اهالیسی صورتنده وزراعتله مشغول اولمق اوزره، یونان حدودی قربنده وآطه لرکیزیله مرمره سواحلنده وآطه لرده بولنوب، روم ایلی وآناطولینك مذکور محللرندن بشقه اکثر شهر وقصبه لرنده دخی تجارلری بولنیور. تجارتله مشغول رومللر یالکز ممالك عثمانیه ده دکل، رومانیه ده، روسیه ده، آوسترياده، فرانسه ده، انکلتره ده وعلی الخصوص تریسته ومارسلیه ومانچستره ودنیانك سائر طرفلرنده منتشر بولنیورلر. [« یونان » ماده سنه دخی مراجعت .]

روم { ایمپراطورلغی [« روما » و « بیزانتیون » ماده لرینه مراجعت بیوریله .]

روما { (Rome) ایتالیانك پایتختی و پاپانك مقری بر شهر اولوب، ایتالیانك وسطلرنده، میلانك ۴۷۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده وناپولینك ۱۸۸ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق، تیبر نهری اوزرنده، بونهرك منصبندن ۴۱ کیلومتره یوقاریده، ″۶ ′۵۴ ۴۱ عرض شمالی ایله ″۲۱ ′۶ °۱۰ طول شرقیده وبر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطع وتشعشنده واقعدر. کثرت نفوسجه ایتالیانك نابولی ومیلاندن صکره اوچنجی شهری اولوب، ۴۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر. پك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، سورله محاط اولدیغی حالده، محیط دائره سی ۱۶ کیلومتره طولنده ایسه ده، الیوم اکثر طرفلری بوش اولوب، شمدیکی شهر شهر قدیمك قسم شمالیسندن عبارتدر. ۱۵ قپوسی اولوب، الك کوزلی (پورته دل پوپولو) در. تیبر نهری اوزرنده ۵ طاش کوپریسی اولوب، ایکیسی (سنت بارتلمی) دینلن برکوچك آطه یی شق ایدیور. دیکر ایکیسی آطه نك اوست طرفنده وبری آلتنده در. شهر ۲۵ تپه اوزرنده مؤسس اولوب، بونلرك ۱۰ ی طبیعی و ۱۵ ی صنعیدر. درت بش واسع و دوز سوقاغی اولوب، دیکرلری طار وطولاشیقلیدر. قرالهٔ مخصوص اولان (کیرینال) ایله پاپایه مخصوص (واتیقان) سرایلرندن بشقه بر خیلی سرایی، بر ایکی قلعه سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه سیله سائر مؤسساتی، ایکی بیوك تیاتروسی، دنیانك الك کوزل بناسی عد اولنان (سنت پیر) کلیساسیله دیکر متعدد ومصنع کلیسالری، بر قاچ واسع میدانی، کوزل چشمه لری، میدانلرده مرکوز متعدد مسله وستونلری، شهرك آلتنده اسکیدن مزارستان اتخاذ اولنان واسع بودرومللری، صو یوللری، ۲ دار الفنونی، بر خیلیسی پاپاسلرك تحت اداره سنده اولمق اوزره متعدد مکاتبی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، اجنبیلره مخصوص

مکاتب مختلفه‌سی ، بر قاچ کتبخانه‌سی ، که الك بیوکی واتیقانده بولنانیدر ، متعدد جمعیات علمیه‌سی ، پك چوق قیمتدار رسملرله هیکل وسائره‌یی حاوی موزه‌لری ، رصدخانه‌سی ، تاریخ طبیعی وتشریح نمونه خانه‌لری ، نباتات باغچه‌لری و بر چوق آثار عتیقه‌سی واردر . صنایعی پك ایلری اولیوب ، یالکز قوردله ، غاز ، جانفس ، صنعی چیچکلر ، عطریات ، موسیقی آلتلری وموزایق شیلره مخصوص بعض فابریقه‌لری ، متعدد بیوك مطبعه‌لری وکتاب تجارتی واردر . هواسی قیشین ایی ایسه‌ده ، یازین آغیردر .

اسکی روما شمدیکندن دها چوق بیوك اولوب ، ۳۷ قپوسی ، ۵۰۰ قدر معبدی ، بعضلرینك خرابه‌لری موجود اولان جسیم تیاترولری ، جانبازخانه‌لری ، حاملری ، مسله‌لری ، طاق ظفرلری ، تربه‌لری وسائر آثار عمرانی وار ایدی .

احوال تاریخیه‌سی . — روما شهری میلاددن ۷۵۳ سنه اول تأسیس اولنوب ، ابتدا لاتیوم حیدودلرینك مجاً اتخاذ ایتدکاری بیوك بر قریه‌دن عبارت ایدی . قبل المیلاد ۵۰۹ سنه‌سنه‌دك ۲۴۴ سنه ظرفنده روماده رومولوس ، نوما ، تولوس هوستیلیوس ، آنقوس مارچیوس ، تارکین قدیم ، سرویوس تولیوس وتارکین نامدار اسملریله ۷ کوچك حکمدار حکم سورمشدر . بونلرك اوچنجیسی زماننده اعتباراً شهر بیویوب ، کسب اهمیت ایتمکه باشلامشیدی . تیبر نهری (اتروریه) ایله (لاتیوم) خطه‌لرینی آیروب ، اتروریه‌یی شمال غربی ولاتیومی جنوب شرقی جهتنده براقمقله . روما شهری بو ایکی خطه آره‌سنده بولنوب ، شهرده حکم ونفوذکاه لاتیومليلرك یعنی لاتینلرك وکاه اتروریه‌لیلرك النده ایدی . اتروریه‌لیلرك نفوذی آلتنده بولندیغی صوك اوچ حکمدارك زماننده روما بیوك برثروت ومعموریت قزانوب ، لاتیومك قسم اعظمیله همان بتون اتروریه و (سابین) لر مملکتی روما حکومتنه تابع اولمشیدی . آنجق تارکیندن صکره یعنی قبل المیلاد ۵۰۹ تاریخنده تأسس ایدن جمهوریت زماننده زادکان ایله عوام اهالی آره‌سنده وقوع بولان منازعه‌لر وتفرقه‌لر یوز سنه قدر شهرك ترقیاتنه مانع اولمشدی . بو اثناده (اك) و (وولسق) دینلن ایکی کوچك قوم رومالیلرله شدتلی محاربه‌لر ایدوب ، بر قاچ دفعه شهری ضبط ایتمك رادەسنه کلمشلردی . بو جمهوریت فونسلوس اسمیله ایکی کشینك تحت ریاستنده بولنوب ، قبل المیلاد ۴۹۸ ده (دیکتاتور) اسمیله بری امور اداره‌یی الینه آلمش . ۴۹۳ ده رأس امووره بر محکمه کتیرلمش : ۴۵۱ دن ۴۴۹ تاریخنه‌دك اون کشیدن مرکب بر هیئت اداره‌ٔ امور ایتمش ، ومحکمهٔ عسکریه دفعاتله قونسلوسلردن اداره‌یی آلوب . ینه اعاده ایلمش ایدی . عوام اهالینك ابتدا زادکانله عقد ازدواج ایتملرینه مساعده اولنوب ، بعده ایکی قونسلوسدن بری بونلر طرفندن انتخاب اولنمغه باشلامشیدی . قبل المیلاد ۳۸۹ تاریخنده روما اسکی فرانسه اهالیسی اولان (غال) لر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق ، بعده (مانلیوس) طرفندن تخلیص و (قامبل) طرفندن تعمیر اولنمشدی . میلاددن ۳۴۳ سنه اول رومالیلر (سامنیت) لرله اوزون بر محاربه‌یه کیریشوب ، اتروریه واومبریه‌لیلرك و (اپیر) حکمداری پیروسك سامنیتلره معاونت ایتمسیله برابر ، رومالیلر قزانوب ، قبل المیلاد ۲۶۲ تاریخنده روما جمهوریتی بتون وسطی وجنوبی ایتالیایه مالك ایدی . او وقت روما جمهوریتی دنیانك الك بیوك دولتلری عره‌سنه کچوب ، رومالیلرك ایچنده کرك حربجه وکرك مکارم اخلاقجه نامليرینی تأبید ایتمش نیجه رجال یتیشمکله باشلایه‌رق ، وایتالیانك خارجنده چیقه‌رق ، قارتاجلیلرله ۲۳ سنه سورن مخاصمانك نتیجه‌سی اولق اوزره ، سیچلیه‌نك قسم غربیسنی وبعده محاربه‌سز ساردنیه‌یی وآلب سلسلهٔ جبالنك بری طرفنده‌کی غالیانك یعنی شمالی ایتالیانك قسم اعظمیله ایلیریانی ضبط ایتمشلردی . قبل المیلاد ۲۱۹ تاریخنده قارتاجلیلرك سرداری مشهور (آنیبال) ایله بر ایکنجی محاربه‌یه کیریشوب ، اون یدی سنه سورن محاربات عدیده‌نك بعضیسنده رومالیلر مغلوب اولمش ، وآنیبالك رومایی ضبط ایتمسنه رمق قالمش ایکن ، بعده ینه رومالیلر قزانوب ، نتیجه‌سنده سیچلیه‌نك قسم شرقیسیله اسپانیایی دخی ضبط ایتمشلردی . اوندن صکره‌کی قرنده رومالیلر اسپانیا ایله ایتالیای شمالیده وایلیریاده حکومتلرینی برقات‌دها تقویه وتوسیع ایتمکله برابر ، قبل المیلاد ۱۴۸ ده ماکدونیایی و ۱۴۶ ده یونانی وقارتاجی ضبطله

رومانك ایالاتی حکمنه قودقدن صکره، سلقوسیلری دخی آسیای صغیردن یعنی آناطولیدن جیهٔ رومدرق، (تاوروس) سلسلهٔ جبالنك اوته‌سنه پوسکورتمشلر‌دی. ۱۲۵ تاریخندن اعتباراً غالیا یعنی فرانسه‌نك ضبطنه باشلایه‌رق، قسم اعظمنی برایالتلری حکمنه قویمش؛ و ۱۱۲ ده (یوغورته) یی مغلوب ایده‌رك، آفریقانك مغرب خطه‌لرینی ضبط ایتمشلر ایدی. بو فتوحاتله روما دنیانك الك بیوك دولتی اولوب، آنجق ثروت و سامانك تکثری رومالیلرك اخلاقنی بوزمش اولمغله، اسکی فضایل ومتانتلرینه خلل کلوب، (قراقوس) فرقه‌سی بو تدنیٔ اخلاقه بر سد چکمکه چالیشمش ایسه‌ده، کندیلری بو اوغورده تلف اولوب، او وقت زادکانله عوام بینندہ برطاقم منازعات متتابعه ظهور ایتدیکندن، وآوروپاده توتونلر یعنی اسکی آلمانلرله آسیاده دخی مهردادله آچیلان محاربه‌لردخی پك امتداد ایتمش اولدیغندن، رومالیلرك قوتنه برآز ضعف کله‌رك، فتوحات ایلریلیه‌مه‌مشدی. عوام اهالی (ماریوس)ك وزادکان(سیلا)نك تحت ریاستنه کچوب، بونلر بینندہ وقوع بولان محاربه نتیجه‌سنده میلاددن ۸۲ سنه اول سیلا غلبه‌چاله‌رق، دیکتاتور اولمش، یعنی امور اداره‌یی النه آلمش ایدیسه‌ده، درت سنه صکره بونك وفاتیله، جلی وخفی یکیدن مخاصماته باشلانمش؛ و پومپیوس، قیصر وقراسوس آره‌سنده تشکل ایدن هیئت مثلثه بر وقت بو مخاصماتی تعطیل ایده‌بیلمش ایسه‌ده، درعقب بو اوج شخص بیننده محاربه ظهور ایدوب، قیصر عوام اهالی یه‌استنادله غلبه چالمش؛ وآنجق عقیبنده مقتولاً وفات ایتمش ایدی. اووقت اوقتاو، آنطوآن ولپید اسملرنده دیکر اوچ رئیسدن مرکب بر هیئت مثلثه تشکل ایدوب، بونلردن اوچنجینك حکمی اولمامغله، دیکر ایکیسی حکمدارلق هوسنه دوشه‌رك، رقابتك تولید ایتدیکی محاربه‌ده، اوقتاو غالب کلمش: وبوکا (آوغستوس) و (ایمپراطور) عنوانلری ویریلوب. قبل‌المیلاد ۲۹ تاریخنده روما جمهوریتنه ختام‌ویریله‌رك، ایمپراطورلق تأسیس ایتمش ایدی.

آوغستوس سناتو یعنی هیئت اعیانله بالاستشاره اداره امور باشلایوب، زمانده صلح ومسالمتی محافظه‌یه چالیشمش: ومع هذا، دولتك حدود طبیعیه قزاندیرمق ایچون، بعض فتوحاتده بولنمشدی. بو فتوحاتله روما ایمپراطورلغی رین و طونه ایرماقلریله، بحر سیاهله، فرات نهریله، عربستان وآفریقا چولریله و بحر محیط آطلاسی ایله محدود بردولت عظیمه اولمشدی. رومانك ایمپراطورلق زمانی بروجه آتی ۵ دوره تقسیم اولنه‌بیلیر: قبل المیلاد ۲۹ تاریخندن بعد المیلاد ۹۶ تاریخنه‌دك ۱۲۵ سنه سورن برنجی دورده کان ۱۲ حکمدارك اکثری سافلرینك اخرت اوغلاری و بعضلری غاصب اولوب، ایچلرنده تیبر، قالیغوله ونرون کبی بعضلری خونریزلکله شهرت قزانمشلردر. بو دورده برتانیه روما مملکتنه ضم اولنمشدی. ۹۶ دن ۱۹۳ تاریخنه‌دك ۹۷ سنه سورن ایکنجی دورده ۱۱ حکمدار کلوب، بنه اخرت اولادلغی صورتیله بربرلرینه خلف اولان بو حکمدارلرك ایلك بشی یعنی نروا، ترایان، آدریان، آنطونن ومارق اورل عادلانه وحکیمانه اداره امور ایدوب، آدریانك زمانده آسیاده جزیره وآوروپاده داچیا مملکتلری ضبط اولنمشدی. ۱۹۳ دن ۲۸۴ تاریخنه‌دك سورن اوچنجی دورده عسکربلرك حکم وفوذی جاری اولوب، بوتعدد ایدن ایمپراطورلر بینلرنده محاربه ایده‌رك، غالب کلنی تخته چکردی. بو دورده شمال شرقیدن برطاقم اقوام وحشیه حدودی تجاوزله، روما مملکتنه کیرمکه باشلادقلرندن، رومادولتنك قوتی کیتدکجه آزالوب، اندراس علامتی کورنمکه باشلامشیدی. ۲۸۴ دن ۳۹۵ تاریخنه‌دك ۱۱۱ سنه سورن دور رابعده ۲۰ حکمدار کلوب، ایمپراطورلق اصل حکومت مستبده صورتنه کیرمشدر. بونلردن دیوقلتیان، حدودی دها ایی محافظه ایده‌بیلمك ایچون، کندی امری آلتنده بولنمق اوزره، ایکیسی قیصر وایکیسی آوغستوس عنوانیله درت سردار تعیین ایتمش؛ و دولت کاه ایکی یه وکاه درده تقسیم اولنه‌رق، ۳۳۰ تاریخنده روما مرکزیتی دخی غائب ایتمکله، قسطنطینیه پایتخت اتخاذ اولنمش؛ واو وقته قدر کوله‌لره وآشاغی صنفلره مخصوص قالوب مطرود و مقهور اولان

خرستیان دینی دخی عموماً قبول اولنوب، دولتك مذهب رسمیسی اولمش ایدی. ۳۹۵ دن ٤٧٦ تا ریخنه‌دك سورن دور خامسده روما ایمپراطورلغی بسبتون آیری ایکی دولته یعنی شرق وغرب دولتلرینه منقسم اولوب، غرب دولتنده ۱۱ حکمدار کلمش؛ و بو دورده اقوام وحشیه غرب دولتنك ممالکنی یغما ایدوب، آلاریق ایتالیایه کیرمش؛ وآلنلر، سوآولر، واندالار، بورغوندلر، فرانکلر و سائر کروهلر غالیا (یعنی فرانسه)، اسپانیا، آفریقا وسائر ممالکی، صاقسونلر دخی برتانیه‌یی (یعنی انکلتره‌یی) ضبط ایتمشلردی. ایالات برر برر ترك اولندقدن صکره، روما دخی دفعاتله ضبط اولنه‌رق، بو محاربات وتخریبات آره‌سنده اکثر اهالیسی تلف اولمش، ویا طاغلمش، وآثار عمرانی خراب اولمش ایدی. ذاتاً بو دورك تا ابتداسندن غرب دولتی مرکزیتنی دخی غائب ایدوب، تا ٤٠٥ تاریخنده (هونوریوس) طرفندن (راونه) شهری پایتخت اتخاذ اولنمشدی. بعده ایتالیانك جنوب جهتی شرق ایمپراطورلغنك یعنی رومالرك الینه کچمکله، (پنتاپولیس) یعنی «بلاد خمسه» عنوانیله براکسارخوسك تحت اداره‌سنده تشکیل اولنان دائره‌یه داخل اولوب، بردوقه‌لغك مرکزی اولمشدی؛ آنجق رومادہ اکسارخوسك وکیلندن زیاده پاپانك حکمی نافذ ایدی. ۷۳۰ تاریخنده روما شهری ودوقه‌لغی رومالرك حکمندن چیقوب، پاپانك تحت ریاستنده برنوع جمهوریت صورتنه کیرمشدی. بوجمهوریت برطرفدن رومالردن وبرطرفدن دخی لومباردلردن تضییق اولنه‌رق، فرانکلرك تحت حمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمش؛ وپپین ایله شارلمان زمانلرنده راحت قالوب، بعض‌درجه معموریت کسب ایتمش ایسه‌ده، شارلمانك کوشك خلفلری حمایه ایده‌مدکلرندن، رومادہ بعض نفوذلی خاندانلر پاپالرك الندن حکمی آلمشلردی. اونجی قرن میلادیده آلمانیا ایمپراطوری برنجی اوتون پاپالرك نفوذینی اعاده ایتمش ایسه‌ده، رومانی نوعاً تحت حکمنه آلمش اولدیغندن، اوندن صکره پاپالر دفعاتله، کندی حکملرینی وایتالیانك استقلالنی محافظه ایچون، آلمانیا ایمپراطورلرینه قارشی طورمش؛ وبوسببدن ایمپراطورلر، غالب کلدکجه، پاپالری ایستدکلری کبی عزل وتبدیل ایتمکه باشلامشلر ایدی. ۱۳۰۹ ده پاپا کندی مقرینی فرانسه‌نك (آوینیون) شهرینه نقل ایتمکله، روما شهری حر قالوب. ۱۳٤۷ ده اعلان جمهوریت ایتمش ایسه‌ده، بوجمهوریت دوام ایده‌میوب، یکیدن روما پاپالق مرکزی اولمش: و بعض خاندانلر افرادی کسب نفوذ ایلمش ایدی. آنجق پاپالر مرور زمانله حکم واقتدارلرینی آرتیره‌رق، ورسم وسائر صنایع نفیسه وادبیاتی حمایه ایده‌رك، رومانی مرکز ارباب هنر حالنه قویمش، وخیلی اعمار وتزیین ایلمشلر ایدی. بو آره‌ده ۱٤۹۵ و ۱۵۲۷ تاریخلرنده ایکی دفعه فرانسزلر رومانی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، ثبات ایده‌میوب، نهایت اسپانیولار، ایتالیایه مالك اولدقلرنده، پاپالرك حکمنی برقات دها تقویه ایتمش، و رومانك ترقیسنه سبب اولمشلر ایدی. فرانسه انقلابی بوحاله خلل کتیره‌رك، ۱۷۹۸ ده (برتیه) رومانی پاپادن ضبطله، اعلان جمهوریت ایتمش؛ و ۱۸۰۱ ده شهر مذکور پاپایه اعاده اولنمش ایسه‌ده، ۱۸۰۸ ده بیوك بوناپارت طرفندن ضبط اولنمش ایدی. ۱۸۱٤ ده، بوناپارتك سقوطی اوزرینه، پاپا رومایه عودت ایدوب، ۱۸٤۸ ده، شهر اعلان جمهوریت ایتمکله، پاپا قاچمغه مجبور اولمش ایسه‌ده، ۱۸۵۰ ده فرانسه طرفندن اعاده اولنه‌رق، محافظه‌سیچون دخی رومادہ برمقدار فرانسز عسکری براقلمش ایدی. ۱۸۶۰ ده ایتالیانك اتحادی اجرا اولندقده، ایتالیانلر بو شهری پایتخت اتخاذ ایتمك آرزوسنده بولنمشلرسه‌ده، فرانسه مانع اولمش؛ و ۱۸۷۰ ده فرانسه‌نك مغلوبیتندن بالاستفاده، قرال ویقتور امانوئل پاپانك پروتستولریله برابر، رومایه داخل اولمشدر. او وقتدن بری پاپانك حکومت جسمانیه‌سنه ختام ویریله‌رك، پاپالر واتیقان‌سرایینده محصور قالمش؛ وروما شهری ایتالیانك پایتختی اولوب، ایتالیا اتحادی تکمیل اولنمشدر.

روما شهرنده حکومت سورن حکمدارلرك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بر وجه آتیدر:

(قرالر)

رومولوس	قبل‌المیلاد ۷۵۳	تارکین قدیم	٦١٤
نوماپومپیلیوس	۷۱٤	سرویوس تولیوس	٥٧٨
تولوس‌هوستیلیوس	٦٧١	تارکین نامدار	٥٥٤
آنقوس مارچیوس	٦٣٩	الی	٥٠٩

قونسلوسلرله اداره اولنور جمهوریت قبل المیلاد من ۵۰۹ الی ۲۹

(ایمپراطورلر)

آوغستوس قبل المیلاد	۲۹
تیبر بعد المیلاد	۱٤
قالیغوله	۳۷
قلود اول	٤۱
نرون	٥٤
غالبه	٦۸
اوتون	٦۹
ویتلیوس	٦۹
وسپاسیان	٦۹
تیتوس	۷۹
دومیتیان	۸۱
نروا	۹٦
ترایان	۹۸
آدریان	۱۱۷
آنطونن	۱۳۸
مارق اورل ولوسیوس وروس	۱٦۱
مارق اورل (یالکز)	۱٦۹
قومود	۱۸۰
پورتیناقس	۱۹۳
دیدیوس یولیانوس	۱۹۳
پسچینیوس نیجر	۱۹۳–۹۵
آلبینوس	۱۹۳–۹۷
سپتم سور	۱۹۳
قاراقاله وچتا	۲۱۱
قاراقاله (یالکز)	۲۱۲
ماقرین	۲۱۷
هلیوغابال	۲۱۸
آلکساندر سور	۲۲۲
ماقسیمین اول	۲۳۵
ایکی قوردیانلر	۲۳۷
ماقسیم پوپیان وبالبین	۲۳۷
غوردیان ثالث	۲۳۸
عرب فلیپ	۲٤٤
دچیوس	۲٤۹
غالوس، وولوسیان هوستیلیان	۲۵۱
امیلیان	۲۵۳
والریان	۲۵۳
غالیان	۲٦۰
قلود ثانی	۲٦۸
کینتیلیوس	۲۷۰
اورلیان	۲۷۰
تاسیت	۲۷۵
فلوریان	۲۷٦
فروبوس	۲۷٦
قاروس	۲۸۲
قارین ونومریان	۲۸٤
دیوقلتیان	۲۸٤–۳۰۵
ماقسیمیان هرکول	۲۸٦–۳۰۵
فونستانس قلور (قیصر)	۲۹۲
» (آوغستوس)	۳۰۵–۳۱۱
سور (قیصر)	۳۰۵
» (اوغستوس)	۳۰٦
ماقسیمین ثانی (قیصر)	۳۰۵
» (اوغستوس)	۳۰۸–۱۳
لیچینیوس »	۳۰۷–۲٤
قسطنطین اول	۳۰۹–۳۷
قسطنطین ثانی، قونستانس ثانی وقونسطان	۳۳۷
قونستانس ثانی، قونستان	۳٤۰
» (یالکز)	۳۵۰–۳۵۳
مانیانس	۳٦۰
یولیان	۳٦۳–۳٦٤
والنتینیان اول (غربده)	۳۷۵–۳۷۵
والنس (شرقده)	۳۷۸–۳٦٤
غراتیان (غربده)	۳۸۳–۳۷۵
والنتینیان ثانی (غربده)	۳۹۲–۳۸۳
تئودوس (شرقده)	۳۹۵–۳۹۲
هونوریوس	۳۹۵
والنتینیان ثالث	٤۲٤
پترون ماقسیم	٤۵۵
آونیوس	٤۵۵
مایوریان	٤۵۷
لیبیوس سور	٤٦۱
آنتمیوس	٤٦۷
اولیبریوس	٤۷۲
غلیچریوس	٤۷۳
یولیوس نپوس	٤۷۳
رومولوس آوغستول	۷٦–٤۷۵

(غرب دولتی)

[شرق ایمپراطورلریچون « بیزانتیون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روما ایله یونان آوروپا مدنیت حاضره‌سنك بشیکی حکمنده اولوب، هر نه‌قدر رومالیلر پیننده یونانده ظهور ایدن حکمایه مماثل حکما یتیشمه‌مش ، وعلوم وفنون او قدر ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده ، رومالیلرك اسکی زمانده جنکاور اقوامه مخصوص بر طاقم مکارم اخلاق واطوار وحرکات مردانه کوسترمه‌رك ، اساسی بر شهردن عبارت بر جمهوریتك اقطار عالمه پایلمسی وبر شهر اهالیسنك عالمی طولدیره‌جق برامت عظیمه اولمسی بو اخلاق واطوار ممدوحه‌لری سایه‌سنده‌در . اسکی رومالیلرك اخلاق واطوارنده اسپارته‌لیلره مخصوص بر نوع خشونت بدویانه کورینوردی. بعده رومالیلرك فتوحاتلرینی توسیع ایله ایتالیانك جنوبنده وسیچلیه‌ده کی یونان مهجرلرینی ونفس یونان ایله ما- کدونیه‌لیلرك ممالکنی وآناطولی سواحلنی ضبط ایتدکلرنده ، اورالرده بولنان یونانیلرله اختلاط وامتزاج ایده‌رك ، یونان مدنیتنك آثارندن استفاده ایتمکه باشلامشلرسه‌ده ، ذاتاً بوزلمش اولان یونان فساد اخلاق دخی ایچلرینه کیروب، مدنیت ومعارفجه نه قدر قزانمشلرسه ، اخلاقجه او قدر غائب ایدوب ، اندراسه یوز طوتمشلردر . بعده مشرکلرك ایجاد کر- دهسی اولان معارف و مدنیته نظر خصومتله باقان خرستیان مذهبنك انتشاری مدنیتك آثار باقیه‌سنی محو ایدوب، ذاتاً روما دولتی اووقت ایکیه انقسامله، شرق دولتی روملاشمش؛ وغرب دولتی شمال اقوام وحشیه‌سنك هجوماتیله بسبتون منقرض اولمش اولدیغندن، خرستیانلغك انتشاری رومالیلرك محویله بر اولمشدر .

رومالیلرده (پلین) کبی فنون وحکمتله اوغراشیر اهل علم پك آز اولوب، بونلرك وقتنده ظهور ایدن حکمانك چوغی یونانلسانده تحریر آثار ایتمشلرسه‌ده، رومالیلر بسبتون ماکدونیالیلرکبی یونان لسانی لسان ادبی اتخاذ ایتمیوب ، کندی لسانلرنده کندیلرینه مخصوص ادبیات ایجاد ایتمش ؛ وبینلرنده ویرجیل ، هوراس ، تاسیت ، چیچرون تیت لیوکبی شاعرلر، خطیبلر ومورخلر یتیشمشدر . سویلدکلری لسان لاتیوم خطه‌سنه مخصوص اولوب، لاتین لسانی دیمکله معروف ایدی . ایتالیانك اتروریه وسائر خطه‌لرنده سویلنیلن السنه دخی لاتین لسانندن پك فرقلی اولمدیغندن، آز زمان ظرفنده لاتینجه السنهٔ مذکوره‌یه غلبه چالوب، بتون ایتالیانك لسانی اولدقدن صکره ،

روماليلرك فتوحاتی فرانسه واسپانيا جهتلرينی احاطه ايدنجه ، بو لسان ابتدا لسان رسمی وادبی صفتيله وبعده، اورالره هجرت ايدن روماليلرك تكثری اوزرينه، لسان عوام صورتنده انتشار ايتمكه باشلايوب، آنجق اجنبيلرك آغزلرينه دوشدكجه فصاحت وبلاغتنی غائب ايدەرك، وكلتجه وسائر محلی لسانلرله دخی قاريشەرق، ومرور زمانله هر طرفده بشقه بر يولده غلطاته او- غرايەرق، بو هرج ومرجدن ايتاليانجه، فرانسزجه، اسپانيولجه ، پورتكيزجه و سائر بعض لسانلر تولد ايتمش؛ ولاتين لسانی روماليلرله برابر محو اولمشدر.

روماليلر عسكرلكده ويوللر ، كوپريلر ، قلەلر، شهرلر، حاملر ، قاپليجەلر، تياترولر انشاسنده ابراز مهارت وكسب شهرت ايدوب ، بوكبی امور جسيمهٔ نافعەلرينك آثاری قيمرولری تحتنده بولنمش اولان ممالك واسعەده اليوم مشهود در .

روما (Rome) بو اسمله ممالك مجتمعەده ايكی قصبه واردر :

بری (نيويورق) جمهوريتنده و (آلبانی) نك ۱۶۱ كيلومتره غرب شماليسنده ، ايكی جدولك و بر قاچ دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع اولوب ، ايالت مركزيدر . بك كوزل بر قصبه اولوب، ۱۲۱۹۵ اهاليسی واسع سوقاقلری، بر چوق دمير خانه وسائر فابريقەلری، صاغر وديلمزلره مخصوص دارالمعجزەسی وپينير تجارتی واردر .

— ديكری جورجيا جمهوريتنده وآتلانته نك ۹۷ كيلومتره شمال غربيسنده واقع اولوب ، بوده ايالت مركزيدر. ۴۳۷۵ اهاليسی وبر چوق دميرخا- نەلری واردر. ايكی نهرك محل اجتماعنده واقع اولوب، بو نهرلر سير سفائنه صالحدر ، وصولری برچوق ما- كينەلر چويرر .

روما (Ruma) آوسترياو مجارستان دولتنك خروواتستان مع اسلاوونيه ايالتنده ، (سرم) سنجاغنده و (ووقووار) ك ۷۶ كيلومتره شرق جنوبيسنده اولەرق (صاوه) نهرينه دوكيلور بر چايك اوزرنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۸۵۴۰ اهاليسی واردر .

روماشه (Roumacha) سودان وسطيده نيجره تابع (بنوئه) نهری اوزرنده و ″۲۰ ′۲ °۸ عرض شمالی ايله ′۵۱ °۴ طول شرقيده واقع بر قصبه اولوب ، ۱۰۰۰۰ اهاليسی وبر سور وخندقی واردر. بركوچك حكومت اسلاميه مركزی اولوب ، حاكمه مخصوص بر سرايی واردر .

رومان (Romain) بو اسمله قسطنطينيه روم ايمپراطورلرندن بروجه زير درت كشی كلمشدر : برنجيسی ارضروم جهتنده طوغوب، مجهول بر عائله يه منسوب اولديغی حالده ، باسيلك وآلتنجی ليونك زمانلرنده عسكره داخل اولەرق، بدنجی قسطنطينك زمانده بيوك آميرال اولمش ؛ وبو حكمدارك والدەسی (زوئه) نك توجهی قزانمغله، ۹۱۹ ده كنج ايمپراطورك وصيسی اولمش، وقيزی هلنه يی كندسنه تزويج ايتمش ايدی. بعده بالاستقلال ايمپراطوراولوب، بربرينی متعاقب اوچ اوغلنی ده ايمپراطورلغه اشتراك ايتديرمشيدی . ممالكنه هجوم ايدن بلغارلرلی دفع ايتمك ايچون، حكمدارلری بولنان (پترو) يه كوچك قيزی ماريه يی تزويج ايتمش؛ ومجار- لرله روسلرك هجوملرينه ده مصاب اولمش ايدی . ۹۴۸ ده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسی (كنج) لقبيله ملقب اولوب، برنجينك توروني ويدنجی قسطنطينك اوغليدر . ۹۵۹ ده تخته چكمش ؛ وعيش وعشرت وسفاهته طالوب ، ۹۶۳ ده عشرتدن وفات ايتمشدر .

— اوچنجيسی (آركير) لقبيله ملقب اولوب ، زنكين برسناتور اولديغی حالده، طقوزنجی قسطنطينك داماديو خلی اولمش ؛ و۱۰۲۸ ده تخته چكوب، ابتدا حسن حركتده بولنمش ايسەده، بعده سلجوقيلره قارشی اولان محاربانده مغلوب اولمش؛ و ۱۰۳۴ تاريخنده حامده قتل ايتديرلمشدر.

— دردنجيسی (ديوجن) لقبيله ملقب اولوب ، اوچنجی رومانك تورونيدر . برتهمت سياسيه يه مبنی اعدامنه حكم اولنەرق ، بوجزانك اجراسی صرەسنده ايمپراطوريچه (اودوقسيا) كنديسنی كوروب بكثمكله، متوفی قوجه سی اون برنجی قسطنطينه ايتمش اولديغی يمين ايله برابر ، ۱۰۶۷ ده صاحب ترجمه يه وارمش: وبو وجهله رومان ايمپراطوراولوب، آلب آرسلانه قارشی سوق عسكرله طرسوسده غالب كلەرك، ايرانه داخل اولمش ايسەده ، اورادە مغلوب واسير اولوب، بيوك بر فديهٔ نجات وعديله تخليص نفس ايده بيلمش ايدی . آنجق قسطنطينه يه

عودت ایدنجه‌یه قدر اودوقسیانك اوغلی یدنجی میخال تخته کچمش؛ وصاحب ترجه حکومتی ضبطه چالیشمش ایسه‌ده، میخال طرفندن طوتیلوب، کوزلرینه میل چکدیرلمش؛ وبر قاچ کون صکره وفات ایتمشدر.

رومان { سنت — (St. Romain) بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزی اولوب، برنجیسی روما عسکرنده نفر اولدیغی حالده، (سنت لوران) ك اعدامنده‌کی متانتی کورمکله، خرستیان اولدیغندن، ۲۵۸ تاریخ میلادیسنده رومده قتل اولنمشدر. آغستوسك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی بشنجی قرن میلادی اوائلنده فرانسه‌ده بر چوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. شباطك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی یدنجی قرن میلادی اوائلنده روئن پسقپوسی اولوب. کویاکرا- متیله شهر مذکوری بر مدهش اژدرهادن قورتار- مشیدی. تشرین اولك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور. — روسلرك‌ده بو اسمله ۱۰۰۱ تاریخنده قتل اولنمش بر عزیزلری اولوب، تموزك ۲۹ نده یورطیسی اجرا ایدرلر.

رومان { (Romans) فرانسه‌نك درومه ایالتنده و والنسه‌نك ۱۸ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۱۲۵۷ اهالیسی، ایپك منسوجاتی و (ایرژه) نهری اوزرنده کوزل بر کوپریسی واردر.

رومان { (Roumains) رومانیه ایله اردل وبسارابیه‌ده ساکن برقوم اولوب، روما ایمپراطورلرندن ترایانك اثنای ضبطنده اورالره نقل واسکان ایتدیکی رومالیلرله اورانك اهالیٔ قدیمه- سی اولان (داچ) لرك اختلاط و امتزاجندن تولد ایتمشدر. لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. جمله‌سی ۸۰۰۰۰۰۰ نفوس اولوب، ۴۰۰۰۰۰۰ ی مستقل یعنی رومانیه دینلن اقلاق و بغدانده ساکن، ۳۰۰۰۰۰۰ ی، اردلده یعنی مجارستانه تابع، ۲۰۰۰۰۰۰ ی بوقووینه‌ده یعنی آوستریایه تابع و ۶۰۰۰۰۰۰ ی بسارابیه‌ده یعنی روسیه‌یه تابعدرلر. اولاخ دخی تعبیر اولنان بر قاچ یوز بیك رومان دخی ممالك عثمانیه‌نك ما- کدونیه و آرناؤدلق جهتلرنده ویونانده ساکن اولوب، بونلرك نه وقت ونه صورتله رومانیه‌دن بو طرفه چکدکلری پك‌ده معلوم دکلدر. رومانلر اسکیدن بری معارف و مدنیتدن محروم قالوب، یکی ترقی وتمدنه باشلامشلردر. یقین وقته قدر لسانلرینی اسلاو حروفیله یازوب، نهایت پرنس قوزه حسیات ملیه‌لرینی ایقاظ ایده‌رك، حروف مذکوره‌یی ترکله، لاتین حروفنی قبول ایتملرینه سبب اولمشدر.

رومان { یاخود رومانو (Roman, Romanu) رومانیه‌نك مولداویه یعنی بغدان خطه‌سنده وبکرشك ۲۸۴ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (مولدووه) نهری اوزرنده وبونهرك (سرت) نهرینه دوکلدیکی محلدن ۶ کیلومتره یوقاریده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۶۹۲۰ اهالیسی، برقاچ مکتبی، آغستوسك ۶ سنده قوریلور بیوك پنایری وبر دمیر کوپریسی واردر. — ایالتنك مساحهٔ- سطحیه‌سی ۱۸۸۸ مربع کیلومتره‌واهالیسی ۱۰۵۰۰۰ کشیدر.

رومانش { (Roumanches) اسویچره‌نك شرق جهتنده کی (غریزون) نا- حیه‌سنده ساکن برکوچك قوم اولوب لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. آوستریانك تیرول خطه‌سنده ساکن بولنان (لادین) لرك دخی رو- مانشلرله قرابت جنسیه‌لری واردر. رومانشلر ۲۸۳۷۶ نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، لسانلرینی محافظه ایدوب، بولسانده بر قاچ غزته نشر ایدیورلر؛ وبرقاچ کتابلری اولوب، لسانلرینی محافظه ومذکور لادین لسانیله توحید ایتمك اوزره، بر جمعیت علمیه‌لری دخی واردر. وقتیله بونلر دها چوق اولوب، برطاقلری آلمانلاشمش ویا ایتالیانلاشمشدر.

رومانشه { (Romanche) فرانسه‌نك جنوب شرق جهتنده بر نهردر، که آلپ طاغلرندن نبعانله، ۷۸ کیلومترهلك جریاندن صکره، (رونه) ایرماغنه تابع (ایزره) یه دوکیلن (دراق) چاینه منصب اولور. جریانی سرعتلی اولوب، برچوق ماکینه‌لر چویرر.

رومانوف { (Romanov) روسیه‌ده ۱۶۱۳ دن ۱۷۶۲ تاریخنه‌دك ۱۴۹ سنه حکومت سورن برسلاله‌نك اسمی اولوب، باشلری نیکیته رومانویچدر، که دردنجی ایوانك زوجه‌سی وبرنجی فدورك والده‌سی اولان چارینه آناستاسیانك

برادری ایدی . بونك بش اوغلی اولوب، بیوکلری اولان فدور ، بوریس غودونوفدن تخلیص نفس ایچون، آرخانکل جهتنه قاچوب، (قیلارت) اسمیله کشیش اولمش؛ ومرور زمانله موسقوه متروپولیدی اولوب ، ۱٦۱۳ ده روس بویارلری یرلی برحکمدار آرادقلرنده ، کندی اوغلی میخالی انتخاب ایتدیرمکه موفق اولمشدی . بو سلاله بلا ولد وفات ایدن چارینه الیزابته ایله ختام بولوب ، بونك وفاتنده ، چارلق قرابت صهریه ایله رومانوف خاندانه مربوط بولنان (هولستاین غوتورپ) خاندانه کچه‌رك ، الیوم بو سلاله حکم سورمکده‌در . [رومانوف سلاله‌سندن کلن حکمدارلرك اسامیسیچون « روسیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

رومانوف (میخال — (Michel Roma-nov) روسیه چارلرندن او- لوب، آنفاً بیان اولنان رومانوف سلاله‌سنك برنجی حکمداریدر . (فدور نیکیتیچ)ك اوغلی اولوب . ۱٦۱۳ ده روسیه زادکانی طرفندن حکمدار طانلمش؛ و فترت زمانده روسیه‌ده کسب اقتدار ایتمش اولان لهلیلر واسوجلیلرله اوغراشوب، اسوجلیلره بالطبیق سواحلنده‌کی ایالاتی ترك، واهلیلرله ۱٤ سنه‌لك متارکه عقد ایتمش؛ و ۱٦۳٤ ده بونلرك النده قالمش اولان بعض ایالاتی استرداد ایتمش‌ایدی. موسقوه متروپولیدی بولنان پدرینك نصایح واخطا- راتیله حرکت ایده‌رك، روسیه‌یه خیلی ترقی ایتدیرمك یولنی طوتمش ایسه‌ده ، ۱٦٤٥ ده وفات ایتمشدر . اوغلی آلکسی خلفی اولمشدر .

رومانوف ((Romanof) روسیه‌نك یارو- سلاو ایالتنده و یاروسلاوك ۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ووافه ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، قارشیسنده‌کی (بوریسو غلیبسك) ایله برابر ٦۰۰۰ اهالیسی، دمیر- خانه‌لری، کتن فابریقه‌لری وسیزه باغچه‌لری واردر.

رومانیه ((Roumanie) آوروپای شرق دول صغیره‌سندن اولوب، بالقان شبه جزیره‌سنك وطونه مجرای اسفلنك شمالنده و قارپات سلسله‌ٔ جبالنك مائله‌ٔ خارجیه‌سنده یعنی جنوب وشرقنده واقعدر. افلاق (ولاخیا) و بغدان (مو- لداویا) اسملریله ایکی خطه‌دن عبارت اولوب، اوته‌دن بری (مملکتین) دینمکله معروف ایدی . افلاق شمالاً وشمال‌غربی جهتندن ترانسیلوانیه آلپلری صیر- تیله وجنوباً وجنوب غربی جهتندن وشرقاً دخی طونه مجراسیله و بغدان دخی غرباً قارپات صیرتیله و شرقاً (پروت) مجراسیله یعنی بو ایکی مملکت همان هرطر- فدن حدود طبیعیه ایله محدود ایکن، برلین معاهده‌سی طونه‌نك مجرای اسفلنك شرقنده بولنان و رومانیه ایله اصلا مناسبتی اولمیان دوبریجه خطه‌سنی دخی بو دولته ویرمکله، شمدیکی حالده، طونه هرطرفده رومانیه‌نك حدودنی تشکیل ایتمیوب، برقسمی رومانیه طوپراغنك ایچندن کچیور؛ وبو دولت قره دکیزده برخیلی ساحل قزانمشدر . هرنه قدر رومانیه بالقان شبه جزیره‌سندن طونه ایله آیرلمش ایسه‌ده، اوته‌دن بری دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده بولنوب، بوصوك وقتلرده استقلال ویا امتیاز قزانان حکومات بالقانیه ایله مناسبت واشتراك منافعی اولدیغندن، بو دخی حکومات بالقانیه‌دن معدود اولوب، بوایکی دها عام اولمق اوزره ، بعضاً بالقان و طونه حکوماتی دخی دینلیر .

هیئت طبیعیه‌سی، حدود ومساحه‌سی . — رو- مانیه‌نی ترکیب ایدن مملکتیندن ایکیسی‌ده همان مستطیل شکلنده اولوب، افلاق غربدن شرقه وبغدان بونك منتهای شرقنه ملاصق اوله‌رق جنوبدن شماله ممتد اولور . دوبریجه ایسه افلاقك بر پارچه‌سی کبی طونه ایله قره دکیز ساحلی آره‌سنده آیریجه برکوچك مستطیل صورتنده‌در . رومانیا شمالا وشمال غربی جهتندن آوستریا ومجارستان دولتیله یعنی نفس مجا- رستان وترانسیلوانیه (یعنی اردل) وبوقوویته خطه- لریله، شرقاً روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سیله وقره‌دکیزله، جنوبا بلغارستانله، غربا صربیه ایله محاط ومحدود او- لوب، صربستاندن وقسم اعظمنده بلغارستاندن طونه مجراسیله آیرلمشدر . ″۳۸ ′۴۳ ایله ″۱۵ ′۴۸ عرض شمالی و ′۱۰ ′۲۰ ایله ′۲۰ °۲۷ طول شرق آردلنده اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۱ ۴۰۲ مربع کیلومتره‌در .

جبال ونهاری، کوللری، سواحل وجزایری . — قارپات سلسلهٔ جبالی مجارستان ایله غالیجیا آره- سنده برقوس تشکیل ایده‌رك ، شرق جنوبیه طو- غری اوزانديغی کبی، بنه او استقامتده ترانسیلوانیه

ایله بغدان آره‌سنده ممتد اولوب ، بغدانك منتهای جنوبنه واصل اولنجه، بنه ترانسیلوانیه ایله افلاق آره‌سنده غربه طوغری دونر، ودها طوغریسی مذکور ایکی خطه آره‌سنده ممتد اولان ترانسیلوانیه آلپلریله برلشه‌رك، برزاویه تشکیل ایدر. بو ایکنجی سلسله (اولت) نهرینه کچید ویرن بر بوغازه قدر غربه طوغری اوزاندقدن صکره ، جنوبه آز میل ایده‌رك وبعده بسبتون جنوب‌غربیه طوغری دونه‌رك، صربیه حدودی قارشیسنده طونه‌نك دمیر قپو دینلن بوغازینه واصل اولور . بو ایکی سلسله‌دن برنجیسنك شرق وایکنجیسنك جنوبی اتکاری رومانیه ایچنده اوزانه‌رق ، بر سطح مائل تشکیل ایدیور ؛ وآقان نهرلر آره‌لرنده وادیلر ودره‌لر آچه‌رق برطاقم قوللر وجوده کتیرمشلردر. حدوددە بولنان بو ایکی سلسله‌دن بشقه رومانیه‌ده هیچ بر طاغ اولمیوب، بقون اراضی مذکور طاغلرك اتکاریله دها آشاغیده‌کی آز میلانلی بایرلردن وبعض تپه‌لردن ونهایت دوز اووه‌لردن عبارتدر. مذکور سلسله‌لرك صیرتلری آوستریا حدودی داخلنده اولوب، رومانیه حدودی صیرتك خارجنده وآشاغیسنده بولندیغندن، بو سلسله‌لرك یوکسك ذروه‌لری رومانیه‌نك خارجنده بولنیور. قارپات سلسله‌سنك رومانیه طوپراغنده‌کی تپه‌لرینك اك یوکسکی ۲۵۱۸ متره ارتفاعی اولان (اومو) طاغی ؛ وترانسیلوانیه آلپلری سلسله‌سنك اك یوکسکی‌ده ۲۲۵۳ متره ارتفاعی اولان (قوستا- لوبی روسو) طاغیدر .

بو ایکی سلسلهٔ جبالدن همان متوازیاً برچوق نهرلر آقوب ، افلاقده کیلر طوغریدن طوغری‌یه طونه‌یه ، وبغدانده کیلر ینه طونه‌یه تابع اولان (سرت) و (پروت) نهرلرینه دوکیلورلر . بناءً علیه رومانیه کاملاً طونه مائله وحوضه‌سی داخلنده بولنیور. بو نهرلردن افلاق قسم غربیسنده کیلر شرقه آز میلانله جنوبه طوغری آقوب . شرقه طوغری کیدلدکجه نهرلرك شرقه اولان میلانلری چوغالەرق . نهایت بغدانك قسم جنوبیسنده کیلر بسبتون شرقه طوغری آقیورلر. بغدانده ایسه (بوقوروینه) خطه‌سندن کلن (سرت) نهری شمالدن جنوبه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقوب ، قارپاتدن اینن چایلر شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله بوکا منصب اولورلر . سرت وادیسنك شرق جهتنده بعض تپه‌لردن اینن برقاچ چای دخی (پروت) نهرینه دوکیلور .

طونه‌نك بر قسمی یعنی دمیر قپودن منصبنه قدر اولان ٤٨٠ کیلومترەلك محلی رومانیه‌نك انهارندن معدود اولوب . ابتدا بو دولتك حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایتدکدن صکره، سلستره قصبه‌سنی کچوب ، شمالە دونجه بسبتون رومانیه طوپراغی ایچنه کیرر؛ وپروتله برلشوب ینه شرقه دوندکدن صکره ، روما- نیه‌نك بر قسمنك یعنی دوبریجه‌نك حدود شمالیه‌سنی تحدید ایدیور. طونه حقنده زیاده تفصیلات ویرمه‌نك شوراسی محلی ارلمدیغندن، یالکز بلغارستان ودوبریجه جهتنده‌کی سواحلنك یوکسك ورومانیه جهتنده‌کی سا- حللرینك آچیق وبرچوق بطاقلقلری حاوی اولدیغنی بیانله اکتفا ایدرز. طونه‌یه دوکیلن رومانیه انهارینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق : ژیول، اولت، وده، آرجسول یاخود آرجین ، یالومیچه ، سرت وپروت نهرلریدر . پروت بغدانك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدوب، روسیه ایله رومانیه آره‌سنده مشترکدر . طونه‌دن صکره رومانیه انهارینك اك بیوکی (اولت) ویا (آلوته) نهریدر ، که قارپات سلسله‌سنك داخلی مائله‌سندن نبعانله، ترانسیلوانیه داخلنده جنوب‌غربیه بعده شمال غربیه ونهایت غرب جنوبیه وجنوبه طوغری دونوب، ترانسیلوانیه آلپلرینی ایکی‌یه آیران درین بر بوغازدن صورله ، افلاقه کیرر، وجنوبه بعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، طونه‌یه دو- کیلور . کرك بونك وکرك افلاقده آقان دیکر انهارك تابعلری آز واهمیتسزدر. بغدانی طولاً شق ایدن (سرت) رومانیه‌نك اولت وپروتدن صکره بیوکلکده اوچنجی نهری اولوب ، بغدانك اکثر صولرینی جمع ایتمکله، بونك خیلی تابعلری واردر . صاغدن یعنی غرب جهتندن آلدیغی چایلر جنوبدن باشلایه‌رق : افلاقده بوزائو وبغدانده پوتنه ، تاتروس، بیستریچه و مولداوه ، صولدن دخی جمله‌نك اك بیوکی اولان وشمالدن کلن (برلاؤ) در. پروت نهرینه‌ده (شیشیا) چایی دوکیلور .

طونه ساحلنه قریب بعض کوللر بولنوب، بونلرك باشلیجه‌لری : ژیول منصبی قریبنده‌کی (بالته پوپی)

و (بالته ندریا)، (اولت) منصبنك آلت طرفنده‌کی (یزرو)، (وده) نهرینك دوکلدیکی (بالته)، یرکوکیدن یوقاری بولنان (بالته مایرو)، یرکوکی ایله اولنیجه آره‌سنده‌کی (بالته لات) و (یزرو غرچیلور)، یالوویچه منصبنك اوست طرفنده بولنان (لاقوبویانو) و (یزرو موستیس)، قالارسی قصبه‌سی قربنده‌کی (یزروقالارسی) وغلاص قربنده بولنان (یزرویراتیس) کوللریدر.

طونه مجراسی ایچنده رومانیه‌نك برخیلی آطه‌سی اولوب، غربدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: اوستروووه قوربو، اوستروووه‌ماره، قارداس، اوستروووه‌پرسینه، سلستره قربنده واقع برقاچ آطه‌یه منقسم اولان (بیوك بالته)، ساپه، اوستروووه برغولوی، سربان، اوستروووه پوپه ونهایت طونه‌نك دالیه‌سنده واقع (کیلیا) وسولینه یاخود سنه آطه‌لریدر.

رومانیه دوبریچه‌یی آلدقدن صکره، ۲۲۰ کیلو-مترلك ساحله مالك اولمش ایسه‌ده، بو ساحلك قسم شمالیسی آچیق وبطاقلق اولوب، قسم جنوبیسنده دخی یالکز کوستنجه ومانغالیه اسکله‌لری واردر، که بونلرك ده لیمانجه نقصانلری تجارتجه کسب اهمیت ایتملرینه مانعدر. کیلیانك ٤٥ کیلومتره آچیقلرنده قره‌دکیزده رومانیه‌نك ییلان آطه‌سی نامیله برکوچك جزیره‌سی دخی واردر.

اقلیم وهواسی. — رومانیه‌نك هواسی پك اعتدالسز اولوب، شمال شرقیدن یعنی روسیه‌دن وتا قطب شمالیدن کلن صوغوق وشدتلی روزکارلره قارشی برسپری اولمدیغندن، قیشین میزان الحراره تحت الصفر ۲۸ درکه‌یه قدر اینر؛ ویازین دخی، بملکتك آچیق اووه‌لردن عبارت اولدیغنه بناء، حرارت چوق دفعه ۳۶ درجه‌یه قدر چیقار. بوندن بشقه هوا پك سریع التحول اولوب، چوق دفعه صباحك فوق العاده حرارتندن صکره آقشام عادتا صوغوق اولور، ویا بونك عکسی وقوع بولور. قیشلری پك اوزون اولوب، ایلك بهارلری اکثریا اون اون بش کوندن عبارت قالیر. صوك بهاری ایسه ایکی آیدن زیاده امتداد ایدوب، الك کوزل موسمیدر. قیشین بعض دفعه ایکی مترده قدر قار یاغار؛ ویرده چوق طوران بو قارلر اریدیکی وقت آچیق اووه‌لر کوندوزین کول وکیجه‌لری بر بوز دریاسی صورتنی آلیر. حد وسطی اوزره میزان الحراره‌نك درجاتی ایلك بهارده فوق الصفر ۱۱°۷′، یازین °۲۲ ۵′، صوك بهارده °۱۲ ۸′، قیشین دخی تحت الصفر °۲ ۵′ در. مرتفع محللرنده قیشین صوغوق دها زیاده ویازین حرارت دها آز اولور. بکرشده سنه‌ده ۷٤½ سانتیمتره یاغمور و۷۲ سانتیمتره قار یاغار.

احوال اراضیسی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — رومانیه‌ده طاغ اتکاری واونلری تعاقب ایدن تپه‌لر چوق سوره‌یوب، قسم اعظمی اووه‌دن عبارتدر. نهرلرك مجرالرندن بشقه شکل مطردینی دکیشدیره‌جك هیچ برحالی اولمیان بو واسع اووه‌نك طونه‌یه ویا پروته طوغری اولان میل وانحطاطی بیك مترده آنجق برمتره اولوب، غلاص قربنده حذای بحردن آنجق سکز اون، اووه‌نك وسطلرنده بولنان بکرشده ۸۷ و طاغ اتکارنده بیله نهایت ۱٤٤ متره ارتفاعی واردر. بو اووه‌نك طوپراغی طونه‌نك ایندیردیکی وطاغلردن نهرلرله ویاغمور صولریله ایمش اولان اتربهٔ مترسبه‌دن عبارت اولدیغی حالده، اوچ طبقه‌دن مرکب اولوب، الك آلتده چاقیل طاشلرینی وحیوانات قدیمه کیکلرینی حاوی کول رنکنده بر طوپراق، بونك اوستنده ۵۰ دن ۱۰۰ متره‌یه قدر ثخنی اولان صاریتراق بر باچیق، وك اوستده‌ده چوریمش نباتاتدن متشکل برمتره ثخننده برقره طوپراق بولنیور. بو طوپراق غایتله منبت اولوب، کوبره‌سز پك کوزل محصولات وعلی الخصوص مصر ویرر. رومانیه اراضیسی درت طبقه‌یه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجیسی ذکر اولنان واسع اووه‌لردن عبارت زراعت منطقه‌سی؛ ایکنجیسی باغلر واشجار مثمره ایله و بعض مصر تارله‌لریله مستور اولان بایرلر وتپه‌لر منطقه‌سی: اوچنجیسی مرعی اتخاذ اولنان ویازین پك قورو، قیشین پك صوغوق وایلك وصوك بهارلرده پك کوزل اولان طاغ اتکاری منطقه‌سی؛ دردنجیسی‌ده اورمانلرله مستور اولان طاغلرك مرتفع محللریدر. طاغلرك اراضیسی کلس، مارن، مائیه مائل کول رنکنده باچیق، شیست، میقاشیست وسائر اتربه‌دن متشکل اولوب، اراضیٔ برکانیه آثارینه پك آز تصادف اولنور. بتون رومانیه اراضیسی ۲۲۲ ۰۷۳ ۱۲

هکتار یعنی یکی دونمدن عبارت اولوب، بونك ۳۰۳۵۷۳۱ دونمی اورمانلق وقصور ۱۰۰۴۷۴۹۱ دونمی دخی اراضیٔ مزروعه و مرعادر.

بر طرفدن قیشین کثرتلی قار ویاغمورلرینی تعاقب ایدن یازك حرارتی وصوك بهارك امتدادی بر طرفدن دخی طوپراغنك وجه‌مذکور اوزره پك منبت اولمسی رومانیه‌یی الك محصولدار ممالك صره‌سنه قویمشدر. اراضی عمومیت اوزره اوچ سنه‌ده بر دیکلندیریلوب، دیگر ایکی سنه‌نك برنده مصر وبرنده بغدای وسائره اکیلیر. یوقاریده ذکر اولنان اراضیدن ۴۲۵۵۱۶۰ دونمی حبوبات زرعنه مخصوص اولوب، ۵۴۰۳۱۷۸ طونیلاتو حبوبات حاصل اولور. محصولاتنك الك چوغی بغدای ومصر اولوب، هر برندن ایکی ملیون طونیلاتو یه قریب محصول آلنیر. بغدایك چوغی اخراج، ومصر محلنده صرف اولنوب، کویلیلر عمومیت اوزره مصر اکمکی یرلر. مصر وبغدایدن صکره الك زیاده حاصل اولان حبوبات آرپه واوچنجی درجه‌ده چاودار، یولاف، داری، فصولیه، مرجمك، نخود وسائره در. بر مقدار کتان، کنوپر، قولزا، توتون وسائره ایله پطنجان، طوماتس وسائر سبزه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور. میوه‌لری باشلیجه اریك، الما، آرمود، زردالی، شفتالی، کراز، آیوه، بادم، ایغیر، جویز، طوت، آغاج چیلکی، فندیق وسائره‌دن عبارت اولوب، پك یول اولان اریکلردن محلنده کلیتله صرف اولنان بر نوع راقی چیقاریلیر. تپه‌لرده وباير لرده‌کی کویلر باغلر وسبزه ومیوه باغچه‌لریله محاطدر. باغلر ۱۶۳۷۰۰ دونم وسعتنده اولوب، سنوی تقریباً ۲۶۱ ملیون فرانق قیمتنده‌اولهرق ۸۷۲۶۶۰ طونیلاتو شراب چیقار. تپه‌لرده وباير لرده‌کی باغلرك اوزومی دها ابی وشرابی میخوشجه ودها مقبولدر.

اکثر اراضی جفتلك اولوب، اصحاب املاكك واسع اراضیلری واردر. کویلیلرك ایسه چوغی چفتجی ویا کوندەلکجی اولوب، فقیر، جاهل وهر نوع اسباب مدنیت و استراحتدن محروم آدملردر.

رومانلر حیوانات اهلیه‌یه پك اهمیت ویروب، قابل زراعت اولان اراضینك بر ثلثی یعنی ایکی ملیون یکی دونمی مرعایه حصر اولندقدن بشقه، زرع ایتدکلری اراضینك محصولاتنك دخی بر ثلثنی حیوانلرینه تخصیص ایدیورلر. رومانیه‌ده ۸۵۴۶۰۹۵ حیوانات مو- جود اولوب، بروجه آتی اجناسه منقسمدر:

صیغیر	۲۲۳۶۰۴۷
آت	۵۲۶۳۰۱
قیون	۴۸۵۰۳۱۰
کچی	۱۶۳۰۸۳
طوموز	۷۷۰۳۵۴

رومانیه‌نك طاغلری الیوکسك محللرینه قدر حیواناته الویریشلی اوتلرله مستور اولوب، یازین اورمانلرك آره‌سنده دخی کلیتلی قیون وکچی سوریلری بولنور. طاغ اتکلرینك بعض دره وباير لری و اووەنك صوبی قیت‌اولان بعض واسع یرلری‌ده مرعی اتخاذ اولنوب، قیون وخرکله وایتك سوریلری کودیلور. افلاقك آتلری جفاکش وآتشلی ایسه‌ده، کوچك اولوب، بغدانك- کیلر بینکه وآرابه چکمکه دها الویریشلیدر. خرکله‌ر و صیغیرلر یازین پایله‌لرده سوریلرله کزدیریلوب، قیش کیردکدن صکره آخوره آلنیر. زراعت اوکوزله وماندە ایله اجرا اولنور. طاغ صیغیرلری کوچك واووەد-کیلر دها بیوکدر. قیونلر بش آلتی جنسه منقسم اولوب، مرینوس جنسی ویپاغیسی پك مقبول (تونغه) و (چفاییس) اسملریله ایکی جنسی بولنیور. انقره کچیسی دخی ادخال اولنوب، توپی بوزلامشدر. یاغی، یاغ، پنیر وسائر حیوانات محصولاتی رومانیه‌یی اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری‌ده اخراج او- لنور. طیور اهلیه دخی چوقدر. ایپك بوجکلری رومانیه‌ده اسکیدن بری یتیشدیرلمکده اولوب، کویلیلر کیدکلری سوسلی کوملکلرینی نقش ایتدکلری ایپك وابریشیمی کندیلری یاپارلردی. بوصوك وقتلرده ایپك یتیشدیرمکه دها زیاده اهمیت ویریلوب، یاشده ایپك قاشلر یاپیلیر، وخیلی قوزه وایپك دخی اخراج اولنور. آریلر آز اولوب، اولکی قدر بال چیقمیور.

حیوانات وحشیه قورد، طوموز، آیی، تیلکی، یبانی کدی، کلینجك، صانسار، پورصق، طاوشان، طاغ کچیسی، کیك، قره‌جه وسائره‌دن عبارت اولوب، طیوری‌دخی پك چوقدر. ویاز صیجاقلرنده قیرلانغیج و لکلك کبی سیار قوشلرك چوغی بولنور. انهارك وکوللرك اکثرنده بالیقلرك انواعی موجود در. آو حیواناتی پك چوق اولوب، رومانلر آودنده خیلی

استفاده ایدرلر . حیوانات مختلفه دریلرندن بکرش ویاشده پك چوق کورك اعمال اولنور .

قیشك صوئوقلرینه طیانه میانلرندن ماعدا آورو - پانك کافهٔ نباتات واشجاری رومانیه ده یتیشوب، اور - مانلرده میشه، آق کورکن وآچه آغاج ایله جویز آغاجی پك چوق ویالکز چام آزدر. جویز آغاجی کوتوکلری اخراجندن پك چوق استفاده اولنور . حکومت اخیراً اورمانلرده قطعیاتی بر اصول ونظام تحتنه آلمش، وبعض خالی اووه لری ده اورمان و فدانلغه چویرمکه باشلامشدر .

رومانیه طاغلرنده آلتون، کومش، جیوه، باقیر، قورشون ، دمیر وسائر معادن کلیتلی اولوب، اکثر نهرلرك صولرنده ده آلتون ریزه لری بولنیور . بو معادن مختلفه نك الیوم اخراج اولنانلری آزدر. پترول وقیا طوزی رومانیه ده پك چوق اولوب، سنوی ۲۰۰۰۰ طونیلاته پترول و ۱۰۰۰۰ طونیلاته قیا طوزی اخراج اولنور . معدن کموری، آنتراسیت ولینکیت دخی چوقدر . مختلف الوانده مرمره کوزل ابنیه طاشلری، وکیرچ اعمالنه یارار طاشلر، صو کیرجی و پورسلن وطوغله و سائره اعمالنه یارار طوپراقلرك انواعی دخی رومانیه نك طاغ اتکارنده کلیتله بولنور. میاه معدنیه سی پك چوق اولوب، جمله سی صوئوقدر.

صنایع وتجارتی، طرق اختلاطی . — رومانلر باشلیجه زراعتله و حیوان یتیشدیرمکله مشغول او - لوب، صنایعه اسکیدن بری پك اهمیت ویرمه مکده - درلر . رومانیه ده بیوك فابریقه لر اولیوب، قرا و قصبات اهالیسی خانه لرنده و یا دکانلرنده بعض اوفق تفك صنعتلرله مشغول اولورلر . کتن ، کنویر ، پا - موق وابیکدن بزلر، آغاجدن فوچی وکردل وچوتره کبی ادوات مختلفه، طوپراقدن دستی وکوب وچناق کبی شیلر، دریدن سختیان وکورك وقوزوق کبی اثواب وقوزو دریسندن قلپاق، یوکدن شیاق وعبا وولنجه، سودن پینیرك انواعی ، چاودار و پتاتس ومیوه وسائره دن اسپیرتو و راق وسائر مسکرات، کنویر واخلاموردن ایپ، قامشدن حصیر، آغاج بوداقلرندن سپتلرك انواعی ودمیرجیلك وباقیرجیلق وسائره یه متعلق عادی آلات وادوات یاپیلیر. کرك قصبه لرده وکرك کویلرده اکثر اولر اخشاب ایسه ده، بوصوك وقتلرده بر خیلی طوغله وکرمید وکنك فابریقه لری آچلمشدر . کیرج فرونلری ده چوقدر . بعض یرلیلر وآوستریالیلر اخیراً اوست وادیسنده صو و بخارله اداره اولنور برطاقم کراسته فابریقه لری یاپوب، خیلی کراسته چیقارمقده درلر .

صنایعجه کری بولنان ممالکك جمله سنده اولدیغی کبی، رومانیه ده دخی، مملکتك ثروت طبیعیه سنیله ومحصو - لات متنوعه سنك کثرتیله برابر، ادخالات اخراجاتدن چوق زیاده اولوب ، ۱۸۸۷ سنه سنده ادخالات ۳۱٤ کسور ملیون واخراجات ۲٦۵ کسور ملیون فرانقه بالغ اولمش، یعنی برسنه ده ٤۹ ملیون فرانق مملکتدن چیقمشدر . اخراجاتی ذخیره ، میوه ، شراب، حیوانات، یاغ و پنیر، کراسته ، آغاجدن معمول آلات مختلفه، دری وکورك وسختیان، کتن وکنویر و بولنردن منسوج بعض بزلر، قیا طوزی و سائره دن؛ وادخالاتی ده آوروپانك معمولات ومصنو - عات مختلفه سی و باشلیجه اقمشهٔ متنوعه ایله ماکنه کبی شیلردن وممالك حاره محصولاتیله سوسه متعلق مواد وسائره دن عبارتدر . ممالك اجنبیه دن رومانیه ایله الك زیاده تجارت ایدن انکلتره اولوب، ایکنجی درجه ده آوستریا ومجارستان، بعده فرانسه، ایتالیا، بلجیقه، ممالك عثمانیه، آلمانیا، روسیه وسائره در . رومانیا اسکه لرینه سنه ده یکرمی بیکدن زیاده کمی کیروب چیقیور .

رومانیه نك تجارتنی تسهیل ایده جك طرقك بری طونه نهریدر، بونهرك بونجه کیلر وآوستریانك طو - نه یه مخصوص شرکتنه منسوب واپورلر ایشلدیکی کبی، قره دکیزده کی بیوك کیلر دخی غلاص وابرائیله وبعضاً یرکوکی یه قدر چیقارلر . دیکر نهرلرینك دخی چوغی اوفق کیلر سیرینه وصال یوزدیرلمسنه صالح اولوب، تمامیله سیر سفائنه صالح اوله جق حاله قونلری ده جزئی همته محتاج ایسه ده، رومانیه حکومتی الآن بوکی امور نافعه یه موفق اوله مامشدر. شمدیکی حالده یالکز پروت نهری تمامیله سیر سفائنه صالحدر . هیچ بر جدول دخی یوقدر . دمیریولاری اولدقجه چوق اولوب ، جمله سی دولته عائد اولق اوزره ، مجموعنك طولی ۲۸۸۸ کیلومتره در . موجود اولان خطلر اقلاق و بغدانی بریاندن بریانه شق

ایده‌رك، صاغ و صوله برطاقم شعبه‌لر صالیورلر. بوخطلرك ایکیسی‌ده قره دکیز ساحلنه اینوب، بری کوستنجه‌یه و دیکری بلغارستانك ایچندن چکه‌رك وارنه اسکله‌سنه منتهی اولیور. بری دمیرقپو بوغازندن چکه‌رك، ودیکری ترانسیلوانیه آلپلری سلسله‌سنی یاره‌رق، ایکی خط مجارستانه داخل اولور؛ دیکر ایکی خط پروتی چکه‌رك، روسیه‌یه کیرر: وبر خط دخی بغدانك منتهای شمالندن بوقووینه وغالیچیایه کچر. بو وجهله رومانیه آوروپایه متعدد خطوطله مربوطدر. بیوك جاده‌لرله ایالات مرکزلرینی برلرینه ربط ایدن شوسه‌لر دخی مکمل اولوب، یالکز قضالر ونواحی آره‌سنده‌کی شوسه‌لر دردست انشادر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری، معارف وادبیاتلری. — رومانیا اهالیسی ۵۳۷۶۰۰۰ نفوسدن عبارت اولوب، سنوی آشاغی یوقاری ۲۱۵۰۰۰ تولدات و ۱۵۰۰۰۰ وفیات وقوع بولمغله، بهر سنه ۶۵۰۰۰ کشی اهالینك مقدارینه ضم اولنمقده‌در. ارککلر قادینلردن زیاده‌در. رومانیه‌نك اصل اهالیسی متحد الجنس اولوب، رومان جنسیتنه منسوبدرلر. اطراف ایله بغدان اهالیسی آره‌سنده بیوك برفرق یوقدر. آنجق رومانیه دولتی جنسیت نقطهٔ نظرنجه حدود طبیعیه‌سیله محدود اولمیوب، مجاورستانده بولنان ترانسیلوانیه‌ایله روسیه‌یه تابع بسارابیه و آوسترپایه تابع بوقووینه خطه‌لرینك دخی اکثر اهالیسی رومادر. بتون رومان قومنك افرادی سکز ملیونه قریبدر. بوکا مقابل رومانیه‌ده باشلیجه لهستان وروسیه و آوسترپادن کلوب یرلشمش ۴۰۰۰۰۰ یهودی ایله ۲۰۰۰۰۰ چنکانه و ۱۷۳۰۰۰ قدر اجنبی یعنی اسلاو، مجار، آلمان، روم، آرناؤد، ارمنی، فرانسز، انکلیز، ایتالیان وسائره بولنیور. بونلردن بشقه دوبریجه‌ده ترك وتاتاردن مرکب ۳۵۰۰۰ اهالیٔ اسلامیه موجوددر. مذهب عمومی اورتودوکس یعنی روم مذهبی اولوب، ذکر اولنان مسلمانلرله یهودیلردن بشقه ۱۱۴۲۰۰ قتولیك، ۱۹۸۰۰ پروتستان، ۸۰۰۰ ارمنی و ۶۰۰۰ لیووپان مذهبنده آدملر دخی بولنیور. رومانلر امور مذهبیه‌جه بسبتون مستقل اولوب، سینود اسمیله برمجلس روحانیسی واردر. مملکت ۸ داؤهٔ روحانیه‌یه منقسم اولوب، بکرش ویاشده برر باش پسقپوس وسائر داؤه‌لرده آلتی پسقپوس واردر. بکرشده برقتولیك پسقپوسی دخی بولنیور. بتون رومانیه‌ده ۶۷۶۷ اورتودوکس، ۱۳۵ قتولیك، ۱۳ ارمنی، ۲۳ لیووپان و ۱۴ پروتستان کلیساسیله ۴۲۴ حاوره ودوبریجه‌ده ۲۳۸ جامع موجوددر.

رومانلر مملکتلرینك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (داچ) لرله اوراسنی فتح ایدن روما امپراطورلرندن (ترایان) ك نقل و اسکان ایتدیرمش اولدیغی رومالیلرك امتزاج و اختلاطندن متولد برقوم اولوب. آنجق لسانلرنده (داچ) لسانك آثاری مفقود اولهرق، رومان لسانی صرف لاتینجه‌دن متولد و لاتینجه‌یه پك مشابهدر. یالکز قربیت و مناسبات سالفه‌دن طولایی بواسانه اسلاوجه ومجارجه وترکجه دن برچوق کلمه‌لر قاریشمشدر. رومانلر اسکیدن کندی لسانلرینی اهمال ایدوب، بعده جوارلرندهکی اقوامك وعلی الخصوص مذهبك نفوذی اثری اولهرق اسلاوله مخصوص حروفله یازمغه باشلامشلردی. آنجق یازدقلری شیلر برطاقم کتب مذهبیه‌دن عبارت اولوب، ادبیات دینلکه شایان برشیلری یوغیدی. بوندن اوتوز اوتوز بش سنه اول افلاق و بغدان پرنسی اولان (قوزه) رومان لسانك لاتینجه‌دن مشتق السنه‌دن اولوب اسلاوجه ایله برمناسبتی اولدیغنی درك ایله، لاتین حروفنی قبول ایتمکله فرنك و قتولیك اوله‌جقلری اعتقاد باطلنده بولنان افکار عتیقه اصحابنك ممانعت وتعصبیله برابر، لاتین حروفنی قبول ایتدیروب، برادبیات‌ملیه اساسنی وضع ایلمشدر. او وقتدن بری رومانلر ترقیٔ معارفه فوق العاده سعی وغیرت ایدوب، بوقدر آزمدت ظرفنده عادتا ادبیاته مالك اولمشلردر. بو کونکی کونده بکرشده دارالفنون وآکادمیسالری واردر. بتون رومانیه‌ده ۲۷۳۰ مکاتب ابتدائیه، ۱۸۰ مکاتب رشدیه، ۱۶۰ مکاتب اعدادیه، ۸ دارالمعلمین، ۹۹ پاپاس مکتبی، ۳۱ ذکوره و ۱۲ اناثه مخصوص صنایع مکاتبی، ۵ تجارت مکتبی، ۲۰۵ده مکاتب خصوصیه موجوددر. مکاتب عمومیه دولت طرفندن اداره اولنوب، مکاتب ابتدائیه تحصیلی محبوریدر.

بکرش ویاشده برخیلی مطبعه بولنوب، رومان لسانده متعدد غزته‌لر وکتب و رسائل نشر اولنور.

رومانلر عمومیت اوزره، اورته بویلی، تیقناز وجودلی، قره‌کوزلی وزیاده‌سیله اسمر آدملر اولوب، یالکز طاغلرده ساکن اولانلری بیننده مائی‌کوزلی، صاری صاچلی وانیجه بللی بعض افراد بولنیور. ساکن ومطیع آدملر اولوب، براکسیکاری وارایسه اوده جسارت و شجاعت فطریه‌یه و طور لوندانه‌یه مالك اولاملریدر. مع‌هذا اطاعتلری حسبیله پك ایی عسکر اولورلر. موسیقیه میل واستعدادلری زیاده‌در. کویلیلری پك قناعتکارانه یاشایوب، اکثری صرف اکمك وسبزه ایله و(مامالیقه) تعبیر ایتدکاری مصر اوتندن برنوع حمورله یاشارلر، وات یوزی پك نادر کورورلر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — رومانیه جغرافیه‌جه اقلاق، بغدان و دوبرجه اسملریله اوچ خطه‌دن مرکب اولوب، آنجق حکومت بوتقسیمه رعایت ایتمیه‌رك، رومانیه‌یی ۳۲ ایالته تقسیم ایتمشدر، که بوایالاتك ۱۷ سی اقلاقده، ۱۳ ی بغدانده و۲ سی‌ده دوبرجه‌ده‌در. ایالات قضالره وقضالرده ناحیه‌لره منقسمدر. جمعاً رومانیه‌ده ۱۶۳ قضا و۳۰۷۰ ناحیه ودوائر بلدیه موجوددر. ایالات مذکوره‌نك اسامیسیله مرکزلری ومساحهٔ سطحیه‌لریله مقدارنفوسلری بروجه زیرر:

ایالات	مرکز	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(اقلاقده)		
غورجو	تریغورژیو	٤٠٦٩	١٤٨ ٧٢٠
مهنديدجی	تورنوسورینو	٥٢٣٩	٢٠٨ ١١٥
دولجو	قرایوه	٦٨٠٨	٢٦٢ ١٤٧
روماناچی	قراقال	٤٥٠١	١٥٥ ٣٤٨
والجه	ریمنیقودالچی	٤٢١٨	١٥٤ ٣٩١
آرجو	پیتستی	٤٦٦٤	١٦٤ ٦١٠
اوتو	اسلاتینه	٢٩٢٧	١١٥ ٩٢٤
دلی اورمان	تورنوماغورله	٤٨٩٩	١٨١ ٧٠٤
موسل	قاهجوکونفو	—	٩٠ ٣٩٩
ولاشقه	یرکوکی	٤٦٩٤	١٥٦ ٦١٩
دامبوویچه	تریموویسته	٣٦٠٢	١٦٣ ٥٣٣
پراهووه	پلویستی	٤٧٨٩	٢٤١ ١٨٤
ایلفوو	بکرش	٥٢٨٠	٣٥١ ٥٧١
یالومیچه	قالارس	٨١٨٣	١٣٢ ٩٣٦
بوزاؤ	بوزاؤ	٥٠٤٨	١٨٣ ٣٣٥
ابرائیل	ابرائیل	٤٤٥٩	١١٠ ٤٨٥
دیمیقوسارات	ریمیقوسارات	٢٢٥٤	١٠٩ ١٣١
	(بغدانده)		
یونته	فوسقانی	٢٩٦٧	١٢٣ ٤٢٩
تقوچیو	تقوچیو	٢٦٦٣	١٠١ ٣٤٥
قووورلویو	غلاص	٢٨٦٠	١١٢ ٠٦٨
تورتوو؟	برلاد	٢٤٢٧	١٠ ٥٥٦
فالچید	هوسی	١٩٩٢	٧٩ ٣٥٣
واسلویو	واسلویو	٢٣٤٧	٩٤ ٩٢٧
باقاؤ	باقاؤ	٣٦٣٩	١٥٩ ١٦٠
رومان	رومان	٢٤٧٢	٩٨ ١٨٣
یاش	یاش	٣٠٢٨	١٦١ ٣١٤
تمچو	پیاتره	٥٩٦٩	١٢٤ ٥٤٧
سوچاوه	قالنیچی	١٧٢٩	١٠٩ ٦٤٩
بوتوچانی	بوتوچانی	٣٣٩٧	١٤١ ٣٦٩
دوزوهوی	دوزوهوی	٢٥٦٧	٩٢٧ ١٧
	(دوبرجه‌ده)		
طولچی / کوستنجه	طولچی / کوستنجه	١٣ ٨١٣	٩١ ٨٩٩ / ٨٣ ٣٤٩

شهر وقصبه‌لری. — رومانیه‌نك اك بیوك شهری پایتختی اولان وافلاق خطه‌سنده بولنان بکرش اولوب، یکرمی بیکدن زیاده اهالیسی اولان شهرلری بروجه زیر در:

بکرش	٢٢١ ٠٠٠	برلاد	٢٦ ٥٦٨
یاش	٩٠ ٠٠٠	قرایوه	٢٢ ٧٦٤
غلاص	٨٠ ٠٠٠	برکوکی	٢٠ ٨٦٦
بوتوچانی	٣٩ ٩٤١	فوسقانی	٢٠ ٣٢٨
پلوئستی	٣٣ ٠٠٠	پیاتره	٢٠ ٠٠٠
ابرائیل	٢٨ ٢٧٢		

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه و عسکریه‌سی. — رومانیه مشروطیتله اداره اولنور بر قراللق اولوب، شمدیکی قرالی هوهنزولرن خاندانندن منسوبدر. بر مجالس مبعوثانیسله بر مجلس اعیانی اولوب، برنجیسی ۱۷۸ وایکنجیسی ۱۲۰ اعضادن مرکبدر. بو ایکی مجلسك اعضاسی اهالی طرفندن انتخاب اولنوب، انتخاب ایتمك حقی ۲۱ یاشنی متجاوز اولانلره، وانتخاب اولنمق حقی دخی مجلس اعیان ایچون ٤٠ یاشنی متجاوز اولوب سنوی لااقل ۹٤۰۰ فرانق ایرادی اولانلره مجلس مبعوثان ایچون دخی ۲۵ یاشنی تجاوز ایدنلره مخصوصدر. مقررات بو ایکی مجلسه واجراآت قرالله عائد اولوب، بونك طرفندن افعال وحرکاتندن مسئول بر هیئت وکلایه احاله اولنور. اعدام جزاسی یالکز احوال فوق العاده‌ده دیوان حربك قرارینه مخصوصدر. ایالت والیلریله قضا قائممقاملری حکومت طرفندن تعیین اولنوب، بهر ایالت و قضاده اهالی طرفندن منتخب برمجلس بولنه‌رق، سنه‌ده برکره اجتماع ایدر.

بو مجلسلرك اوچر اعضادن مرکب بر هیئت دائمه‌لری‌ده واردر . ناحیه‌لرله بلدیه دائره‌لرینك دخی بویله منتخب بر مجلسلری اولوب، ناحیه وبلدیه مدیرلری بو مجلسلر طرفندن انتخاب، وحکومت طرفندن تصدیق اولنور.

رومانیه‌نك واردات ومصارفی ۱۷۰ ملیون فرانق یعنی تقریباً یدی یچق ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب ، واردات و مصارف بیننده توازن حاصل اولدقدن بشقه، اکثر سنه‌لرده وارداتده خیلی مقدار فضله دخی بولنوب، ظهوراته تخصیص اولنور. دیون عمومیه‌سی ۸۵۱ کسور ملیون فرانق اولوب، فائض ورأس‌المالیجون سنه‌ده ٥٤½ ملیون فرانق ویریلیور.

قوهٔ بریه‌سی وقت حضرده ۲۹۳٦ ارکان و امرا وضابطان، ۳۳٥ مأمورین اقلام، ٤۸٥۰۰ افراد، ۱۳۲۰۰ حیوان و ٦۰۰ طوپدن عبارت اولوب، عموم عسکری، ٤ قول اردویه منقسم اولدیغی حالده، ۹ فرقه‌دن مرکبدر. بهرفرقه ایکیشر الایدن مرکب ایکی لوا پیاده ، بر لوا سواری ، بر لوا طوپجی ، بر ویا ایکی بطاریه طوب وبر طابور آوجی عسکرینی جامعدر . وقت سفرده بهر قول اردونك موجودی ۳۲۰۰۰ ودوبریجه‌نك کی ۲۰۰۰۰ مقدارینه ابلاغ اولنمقله، تحریك اولنه‌بیله‌جك قوهٔ عمومیه‌سی ۳٥۰۰ ارکان و امرا و ضابطان ، ٥۰۰ مأمورین اقلام ، ۱٤۸۰۰۰ افراد و ۱٥۰۰۰ حیواندن عبارتدر . وجودوجه بر عذری اولمیان عموم تبعهٔ مذکور ۲۱ یاشلرنده سن عسکریه داخل اولوب ، ۳ سنه موظف ، ٤ سنه احتیاط ، ۲ سنه ردیف و ٤ (و سواریده ٥) سنه مستحفظ خدمتنده بولنورلر . احتیاط ومستحفظ نفراتی بهر سنه بر مدت قلیله‌ده تعلیم ایتمك ایچون جلب اولنورلر. بوندن ماعدا بتون رومانلر ٤٦ یاشلرینه قدر عساکر ملیه‌دن معدود اولوب ، بر لزوم مبرم حالنده سلاح آلتنه آلنیرلر . قوهٔ بحریه‌سی قروآزور و تورپیوز ونقلیه واپورلریله برابر ۲٥ قطعه سفینه‌دن عبارت اولوب ، ٤٦ امرا وضابطانیله ۲٥ ماکینه‌جیسی و ۱٦۸۰ افرادبحریه‌سی واردر .

احوال تاریخیه‌سی . — رومانیه الیوم رومانلرله مسکون اولان ترانسیلوانیه (یعنی اردل) ، بوقووینه و بساربیه ایله ومجارستانك برقسمیله برابر، یعنی طونه، دنیستر وتیجا نهرلریله قاربات سلسلهٔ جبالی آره‌سنده واقع خطه‌نك بتونی ازمنهٔ قدیمه‌ده (داج) یاخود (کت) تسمیه اولنان بر قومله مسکون اولوب، داچیا اسمیله معروف ایدی . نیم وحشی اولان بو قومك احوالی معلوم اولمیوب، میلادك ۱۰۷ تاریخنده روما امپراطورلرندن (ترایان) بونلری مغلوب و پریشان ایتمکله، ایتالیادن بر طاقم مهاجرلر کتیره‌رك، اسکان ایتمش، وبرخیلی محافظه عسکری‌ده براقمش ایدی، که بو عسکرك افرادی مؤخراً داچ قیزلریله تأهل وقوم حاکم اولان مهاجرلرله برابر داچلره غلبه ایده‌رك . رومان قومنك تولدینه ، وداچ لسانك بسبتون محویله لاتین لسانك لسان محلی حکمنی آلمسنه سبب اولمشلردر . بو لسان مرور زمانله تحولاته اوغرایوب ، الیوم مستعمل اولان رومان لسانی تحصل ایتمشدر. رومالیلر ۲۷۰ تاریخ میلادیسنه‌دك (داچیا) نی محافظه ایده‌بیلوب، تاریخ مذکورده اقوام وحشیه‌دن (غوت) لر شمالدن هجومله، بوخطه‌نك اووه‌لرینی استیلا ایده‌رك ، رومانلرك بر قسمی روما امپراطورلرندن آوارلیوس طرفندن مسیایه یعنی بلغارستانه نقل ایده بیله‌رك، بویره (آورلیوسك داچیاسی) نامی ویرلمش : قسم اعظمی قاربات طاغلرینه وبو طاغلرله محافظه اولنان ترانسیلوانیه‌یه چکلمشلردی. غوتلردن صکره کپیدلر، هونلر، لومباردلر، آوارلر، بلغارلر، مجارلر ، ولاقلر وسائر اقوام شمالیه وشرقیه بربرلرینی متعاقب رومانیه‌نك آچق یرلرینی استیلا ایتمکله ، رومانلر بیك سنه قدر طاغلرده و ترانسیلوانیه‌ده قالوب ، افلاق وبغدان اووه‌لرینه ایتمکه جسارت ایده‌مه‌مشلردی . اقوام مذکوره صره‌سنده ذکر اولنان ولاقلر افلاقك بر قسمنه یرلشمش اولمغله ، بو خطه اونلرك اسمیله شهرت بولوب ، الیوم افلاق تسمیه ، و (ولاق) یاخود (اولاخ) اسمی رومانلره اطلاق اولنمقده در . حتی آوارلیوس طرفندن طونه‌نك برى طرفنه آلنمش اولان رومانلر دخی بو اسمله یاد اولنوب ، بلغارلرله مشترکاً قسطنطینیه روم امپراطورلرینی خیلی وقت مشغول ایدن بر قرالق تشکیل ایتمشلردی . بعده ماکدونیه وآرناؤدلق و یونان جهتلرینه چکیلوب، الیوم اورالرده (اولاخ) اسمیله بولنان اهالینك بونلرك احفادندن اولدقلری مظنوندر.

نهایت ۱۲۴۰ وبر روایتده ۱۲۹۰ تاریخ میلادیسنده (رادونغرو) یعنی (قره رودولف) اسمنده بررومان تحت ریاستنده بولنان قبیله ایله ترانسیلوانیه طاغلرینی تجاوزله ، افلاق اووه‌سنه اینه‌رك ، (قامپولونغ) ده وبعده ارجیس وادیسنده‌کی (قوریتا) ده یرلشمش ، وینه او وقتلرده (بغدان دراغوش) اسمنده دیکر بر رئیس قبیله‌سیله ترانسیلوانیه‌دن قالقوب ، قاریات طاغلرینی تجاوزله ، بغدانك رومان جهتنده اسکان ایتمش ؛ وبونلرك ایکیسی افلاق وبغدانده قالمش اولان اقوام مختلفه بقایاسنی طرد واخراجله ، افلاق وبغدان وویوودەلقلرینی تشکیل ایلمشلردی . بونلرك نسلاری بر ایکی عصر مستقلاً افلاق وبغدانده حکم سوروب ، ۱۳۹۳ ده افلاق و ۱۵۱۱ ده بغدان دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیت وحمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمشلردر . دولت عثمانیه‌نك حدودی داخلنه کیردکدن صکره (مملکتین) نامیله معروف اولان بو ایکی ووییوودەلق ، اون سکزنجی قرن میلادی ابتدالرینه‌دك دولت مشارالیهایه معین ویرکیلرینی ویرمکله برابر ، برنوع مختاریت اداره محافظه ایدوب ، کندی وویوودەلری طرفندن اداره اولنورلردی . بو وویوودەلردن ۱۵۹۳ دن ۱۶۰۱ تاریخنه‌دك افلاقده حکم سورن (جسور میخال) تابعیت عثمانیه‌دن چیقه‌رق ، مجارلردن ترانسیلوانیه‌یی استرداد ، بسارابیه‌یی ضبط وبغدانی دخی التحاق ایتمکله ، مستقل و بیوك بر رومانیه تشکیل ایتمش ایسه‌ده ، محافظه ایده‌میوب ، آلمانیه ایمپراطوری طرفندن مغلوب ایدیلەرك ، یوصیده قتل ایتدیرلمکله ، فتوحاتی الدن کیتمش ؛ ومملکتین یکیدن عثمانلیلر طرفندن فتح اولنه‌رق ، بر یرلی پرنس نصب اولنمش ایدی . بو صره‌ده رومانیه بویارلری پرنسلك هوسنه دوشوب ، بینلرنده تفرقه وخصومت جوغالمغله ، بیك درلو انتریقه‌لر چویره‌رك ، همان هر سنه پرنس دکیشمکه باشلامشیدی . نهایت باب عالی ، بو حاله ختام ویرمك ایچون ، یرلی پرنس نصب ایتمه‌مکه قرار ویروب ، ۱۷۱۶ تاریخنده اعتباراً اکثریا فنار روملرندن وسائر خرستیان تبعه‌دن افلاق وبغدانه ووییوودە تعین ایتمکه باشلامشیدی . ۱۸۲۰ تاریخه‌دك ۲۰۴ سنه دوام ایدن بودوره قسطنطین ماورو قوردانو ، ایپسیلانتی ویورکی کیقه‌کبی اصلاحات واعمارانه اوغراشمش برقاچ کشی استثنا اولنورسه ، ووییوودەلغه نصب اولنان فنارلیلر اهالیی معامله غیرلایقه‌لریله بیزار ایده‌رك ، کندیلری اکتساب ثروتدن بشقه برشی دوشونمه‌مشلردر . نهایت ۱۸۲۱ ده افلاق ووییوودەسی بولنان اوچنجی آلکساندر سوچو ایله بغدان ووییوودەسی اوچنجی میخال سوچونك اداره‌سی برقاریتقلغه سبببت ویرمش ؛ وعساکر عثمانیه اسایشی اعاده ایتدکارنده ، باب عالی اهالینك شکایاتی حقلی کوره‌رك ، یرلی ووییوودەلر نصبنه قرار ویرمش ؛ وافلاقه (غرغوآرکیقه) بی ، بغدانه‌ده (میخال استورجه) بی تعیین ایتمش ایدی . اوصره‌ده (هلیادرا دولسقو) اسمنده بر شاعر پرنس کیقه‌نك تشویقیله رومان لسانی تحریری وادبی برلسان حالنه قویمغه وامور حکومتده دخی فنارلیلرك یرلشدیرمش اولدقلری روحه‌یه بدل لسان محلینك استعمالنه چالیشه‌رق ، بر طاقم اشعارله رومانلرك حسیات ملیه‌لرینی تهییج ایتمشدی . بونك اوزرینه رومان لسانده تدریس ایتمك اوزره برچوق مکتبلر تأسیس وغزته‌لر نشر اولنه‌رق ، برتیاترو دخی آچلمشیدی . ۱۸۴۸ تاریخنده مذکور هلیاد ایله دمتریوس برانیا ، یان براتیانو وروستینك تشویقیله برقاریشقاق وقوع بولوب ، روسیه‌نك مداخله‌سیله باصدیرلمش ؛ افلاقه (استیربك) وبغدانه (آلکساندر کیقه) تعیین اولنمشدی . قریم محاربه‌سنده آوستریا دولتی باب عالینك موافقتیله رومانیایی اشغال ایتمش ؛ و ۱۸۵۶ ده عقداولنان پارس معاهده‌سی مملکتینك مختاریت اداره‌سنی آوروپا دولتك تحت ضمانته آلمش ایدی . ۱۸۶۱ ده افلاق وبغدانك توحیدی اعلان اولنه‌رق ، میرآلای قوزه رومانیه پرنسلکنه انتخاب اولنمش ؛ وبو پرنس رومان لسانینك تحریر یچون اووقته قدر قوللانیلان روس حروفاتنی ترکله ، لاتین حروفنی قبول ، ومناسترلرك املاکنی ضبطله املاك امیریه‌یه قلب ، وچفتجیلرك جوغنی اسارتدن تخلیصله کندیلرینه اراضی اعطا ایتمك کبی برچوق

اصلاحات وتجددات اجرا ایتمش ایسه‌ده، ۱۸۶۶ ده کندیسی اداره‌ٔ حکومتدن ال چکمکه اجبار ایدلمش؛ ویرلیلر بینندهموجب تفرقه اولدقجون، خارجدن برپرنس جلبنه قرار ویریلهرك، هوهنزولرن خاندانته منسوب پرنس شارل انتخاب. وبرمشروطیت اصولی ترتیب اولنمشدر. ۱۸۷۸ ده برلینده انعقاد ایدن قونفره رومانیهیه استقلال ویرمش؛ وپارس معاهده‌سندن بری رومانیهیه تابع بولنان بسارابیه‌نك برقسمنی روسیهیه اعاده ایدهرك، مقابلنده دوبریجه خطه‌سنی رومانیهیه ویرمشدر. ۱۸۸۱ ده رومانلر پرنسلك عنوانی قراللغه تحویل ایدهرك، مشارالیه شارل دوهوهنزولرنك قراللغنی اعلان ایتمشلردر.

رومانیه (Romagne) پاپانك تحت حکمنده بولنمش اولان روما حکومتنك غرب شمالی جهتنده کائن برایالتی اولوب، حکومت مذکوره‌نك ایتالیا دولتله التحاقندن صکره واقع اولان تقسیمات حاضره ده (راونه) ایله (فورلی) ایالتلرینی و (فراره) ایله (بولونیه) ایالتلرینك دخی برر قسمنی تشکیل ایتمشدر.

روم ایلی یوقاریده « روم » ماده‌سنده بیان اولندیغی اوزره، شرقیون عندنده روم اسمی وقتیله شرق امپراطورلغنك تحت حکمنده بولنمش اولان یرلره وبتخصیص آناطولی‌یه اطلاق اولنمقده ایکن، دولت عثمانیه‌نك ظهورنده آناطولینك قسم اعظمی ذاتاً ترکلشمش وممالك اسلامیه صره‌سنه کچمش اولدیغندن، عثمانلیلر آوروپاقطعه‌سنده فتح ایتدکلری ممالکه (روم ایلی) اسمنی ویرمشلردی. روم ایلینك مسماسنی تمامیله تعیین وحدودینی تعریف ایتمك مشکل اولوب، بو حدود فتوحات عثمانیه‌نك توسعنه کوره دکیشیردی. آنجق روم ایلی اسمنك بویله برمدلول عمومیسی اولدیغی کبی، برمسمای خصوصیسی دخی واردر. آوروپاده‌کی ممالك عثمانیه‌دن افلاق، بغدان، بلغارستان، صربستان، بوسنه، هرسك، قره‌طاغ، آرناؤدلق وموره کبی خطه‌لرك اسم مخصوصلری اولدیغندن، روم ایلی اسمی بالتخصیص بوخطه‌لرك خارجنده قالان یرلره یعنی اسکی تراکیا وماکدونیه ایله تسالیه خطه‌لرینه ویونانك موره شبه جزیره‌سندن ماعدا کی قسم بریسنه، وبعضاً یالکز تراکیا وماکدونیه یعنی ادرنه وسلانیك ولایتلریله مناستر واسکوب جهتلرینه ویریلیردی. یونانیلر الیوم موره‌دن بشقه اولان قسم بریلرینه روم‌ایلی دیورلر. برلین قونفره‌سی روم‌ایلی اسمنك مدلول خصوصیسنی نظر اعتباره آله‌رق فلیبه واسلامبیه سنجاقلرندن تشکیل ایتمش اولدیغی ایالت ممتازه‌یه (شرق روم ایلی) نامنی ویرمشدر. بوکونکی کونده (روم ایلی) اسمی جغرافیاجیه پك‌ده مستعمل اولیوب، وقتیله بواسمله یاد اولنان اوروپای عثمانی‌یه (بالقان شبه جزیره‌سی) نامی ویرلمکده‌در. معنای عمومیسیله « بالقان شبه جزیره‌سی » ومعنای خصوصیسیله « تراکیا، ماکدونیه وادرنه، سلانیك، مناستر ولایتلری » ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك اولدیغندن، بوراده تطویل مقاله حاجت کورمیورز.

روم ایلی (شرق — [« شرق روم ایلی » ماده‌سنه مراجعت اولنه .]

روم ایلی حصاری (استانبولده بوغاز ایچنك روم ایلی ساحلنده وبك ایله امیرکون آره‌سنده برحصار ایله برمحله اولوب. آناطولی حصارینك قارشیسنده وبوغازك طار محلنده بولنمغله، وقتیله بوایکی حصار بوغازی سد ایدهرك، استانبولی محافظه ایدرلردی. شمدیکی اسلحه‌یه کوره اهمیتلری اولیوب، ذاتاً بوغاز قره دکیزه چیقیله‌جق یرده استحکامات جسیمه ایله تحکیم ایدلمش اولدیغندن، بوحصارلر متروکدر. استانبولك فتحندن ایکی سنه اول ابوالفتح سلطان محمدخان حضرتلری طرفندن بنا اولنه‌رق رسمی (محمد) اسمی شکلنده‌در. حصارك شمال جهتنده خیلی یالیلروخانه‌لر بولنوب، اوستنده (روبرت قولژ) اسمیله بر انکلیز مکتبی وبربکتاشی تکیه‌سی موجوددر.

رومبلون (Romblon) بحر محیط کبیرده واقع اولوب اسپانیه‌یه تابع بولنان (فیلیپین) جزایرندن برآطه اولوب ۱۲° ایله ۱۳° عرض شمالی آره سنده و (لوسون) جزیره سنك جنوبنده‌کی (سان برناردینو) بوغازنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی یالکز ۱۱۰ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طاغلق بریردر. ۴۰۰۰ اهالیسی واردر.

رومبورغ (Rumburg) چهستانك (لايتمريچ) ايالتنده ولايتمريچك ٥٦ كيلومتره شمال شرقيسنده اولهرق برقاچ دمير يول خطنك محل تقاطعنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠١٤٠ اهالیسی وبز ويوك منسوجات فابريقه‌لرى واردر.

رومر (Roemer) دانيمارقه‌لى مشهور برمنجم اولوب، ١٦٤٤ ده قوپنهاغده طوغمش، و ١٧١٠ ده وفات ايتمشدر. ضيانك سرعتنى كشف، واجرام سماويه‌نك محلى تعيين ايچون بردوربين اختراع ايتمشدر.

رومرستاد (Römerstadt) آوسترياوبجارستان دولتنك (موراويه) خطه‌سنده (اولموچ) سنجاغنده واولموچك ٣٩ كيلو متره شمالنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٤٦٥٠ اهالیسی وبز فابريقه‌لرى واردر.

رومسى (Romsey) انكلتره‌نك (هانت) ايالتنده و (وينچستر) ك ١٤ كيلو متره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٤٢٠٥ اهالیسی ودمير يولى واردر. — آوسترالياده ويقتوريا حكومتنك (بوركه) ايالتنده وملبورنك ٧٠ كيلومتره شمال غربيسنده دخى بواسمله برقصبه اولوب، زراعتله مشهور برمحلك مركزيدر.

رومفورد (Romford) انكلتره‌نك (اسكس) ايالتنده وچلمسفوردك ٢٨ كيلو متره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ٧١٧٥ اهالیسی، دمير يولى وحبوبات وحيوانات وسيزه تجارتى واردر.

روم قلعه حلب ولايتنك اورفه سنجاغنه تابع همنامى اولان قضاده ومركز قضا اولان (خلفتى) نك قربنده اولهرق فراتك صاغ يعنى غربى كنارنده رومدن قالمه اسكى برقلعه اولوب. بعضاً مركز قضايه دخى بواسم وبرلمكله قضاده بواسمله تسميه اولنمشدر. بوقلعه‌نك اسم قديمى (زوغمه Zeugma) اولوب، رومالىلر وبيزانتلىلر زمانلرنده پك اهميتلى وبرقيانك اوزرنده مؤسس اولمغله پك متين ايدى. بعده برخيلى وقت ارمنلرك (قتوليقوس) لرينك مركزى بولنوب، بعض كليسا ومناسترلرينك وبرامه‌لرى اليوم موجوددر. ملك اشرف ارمنيلردن ضبط ايتمشدى. مصرلى ابراهيم پاشا طرفندن طوپه طوتيلوب، بعض آثار باقيه‌سى‌ده تخريب اولنمشدر. قيانك ايچنه حفر اولنمش ٦٠ متره درينلكده و مرديونله اينيلير بر قيوسى‌ده واردر.

— روم قلعه قضاسى اورفه سنجاغنك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، قسم اعظمى فراتك شرق وبرمقدارى غرب جهتنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبى جهتندن نفس اورفه، جنوباً بيرجك قضالريله غرباً حلب ومرعش سنجاقلريله، شمالاً دخى معمورة العزيز ولايتيله محدوددر. مركزى مذكور روم قلعه قريبنده وفراتك صول كنارنده واقع و ٢٠٠٠ نفوسى جامع اولان خلفتى قريه‌سيدر. قضا ١٨٠ قريه‌دن مركب اولوب، يالكز ٢٠٠٠ قدرى سريانى وسائره اولهرق خرستيان وقصورى كاملاً مسلم اولمق اوزره، ٢٧٦٩٦ اهالیسی. مركزده برشديه وبر صبيان مكتبى، بازارى وجامجا اسكى مدن وحصون خرابه‌لرى واردر. اراضيسى منبت اولوب، كوزل وچوق باغلرى اولمغله، مقبول برنوع قيرمزى شراب وراق اعمال اولنور، وخيلى قورو اوزومده چيقار. فستيق، انجير وزيتونى دخى چوق اولوب، زيتون ياغيسى پك مقبولدر.

رومل (Roumel) (وادى الرمل) دن غلطدر. [« وادى الرمل » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رومليسبورغ (Rummelsburg) پروسيه‌نك پومرانيه خطه‌سنده (كوسلين) سنجاغنده وكوسلينك ٥٧ كيلومتره شرق جنوبيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٥١٥٠ اهالیسی، دمير يولى، يوك ايبليك وچوخه فابريقه‌لرى واردر.

روم محمد پاشا [« محمدپاشا (روم —) » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رومن (Romaine) دومينيون قطعه‌سنك كبك خطه‌سنده برنهر اولوب، هودسون كورفزيله (سنت لوران) كورفزى آرمسنده‌كى (لابرادور) خطه‌سنك وسطلرنده‌نبعان، واراضئ خاليه وباردەده جنوبه طوغرى برقاچ يوز كيلومترەلك جريانله، بر طاقم كوزل شلالەلر ياپدقدن و طبيعى بركوپرى آلتندن چكدكدن صكره (سنت لوران) ه دوكيلور. مجراسنك طولى مجهولدر. بالبغى چوق ولذيذ در.

رومنی (Romeny) روسیه‌نك (پولتاوه) ایالتنده وپولتاوه‌نك ۱٤۷ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۷۸۵ اهالیسی، زراعت آلاتیله طوغله وکرمید فابریقه‌لری، بیوك بر پنایری وجوارنده توتون محصولاتی وار در.

رومورانتن (Romorantin) فرانسه‌نك (لوآرمع شر) ایالتنده و(بلوآ) نك ٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده‌اولهرق (سولدره) نهرینك ایکی کنارنده وبر آطه سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٥٥٥ اهالیسی، چوخه فابریقه‌سی وبرکوچك موزه‌سی واردر.

رومولوس (Romulus) رومانك بانیسی وبرنجی حکمداری اولوب، آلبه حکمداری (نومیتور)ك قیزی (رآسیلویا) نك اوغلی ایدی. پدری حرب الهی زعم اولنان(مارس) یعنی مریخ اولدیغی ادعاسنده بولنیوردی. (رموس) اسمنده ایکینجی بر برادری وار ایدی. والده‌لری نقض عهد ایتمك تهمتیله کندی عمیجه‌سی آمولیوس طرفندن حیاً دفن ایدیلوب، بو ایکی قرداش، طوغدقلرینی متعاقب، تیبر نهرینه آتلمشلرسه‌ده، کویا نهر چکیلوب کندیلرینی قورو یرده براقمش، و بر دیشی قورد امزیرمش ایدی. حکمدارك چوبانی (فاوستولوس) بونلری بولوب، زوجه‌سی (آقالاورنتیا) یه باقدیرمشیدی. بونلر چوبانلر آره‌سنده بیویوب، رومولوس نسلنی اوکرندیکنده، نومیتوری آلبه تختنه اعاده ایتمش؛ وبعده برادریله برابر کیدوب، میلاددن ۷۵۳ سنه اول روما شهرینك اساسنی وضع ایلمش ایدی. بعده بینلرنده منازعه ظهور ایتمکله، رموسی قتل ایتمش؛ ویکی تأسیس ایتدیکی شهری فراریلره ملجأ اتخاذ ایده‌رك. بر چوق اسرا وسائر فراریلر طوپلامش؛ وبونلره ازواج تدارکنه کلنجه، اطرافنده‌کی اقوامی بر طاقم لعبیات سیرینه دعوت ایدوب، بونلر سیرله مشغول ایکن، حامیسز قالمش اولان قاری وقیزلرینی قالدیرمش ایدی. بو وجهله قومشولریله مخاصمات کیریشوب، چوغنی مغلوب ایتمش؛ واهالیی زادکان وعوام اولهرق ایکیه بالتفریق، برطاقم آیینلر ونظاملر وضع ایده‌رك، سناتو تعبیر اولنان هیئت اعیانی دخی تشکیل ایلمش ایدی. نهایت بر فرطونه اثناسنده نابدید اولمش: ودها طوغریسی سناتورلر طرفندن قبل المیلاد ۷۱۵ تاریخنده قتل اولنمشدر. هر حالده بو روایات خرافاته ممزوج اولوب، رومولوسك وجودی حقنده دخی شبهه وتردد اولنیور.

رومه صحابه‌دن وانصاردن اولوب. بئررومه دینمکله مشهور قیونك صاحبیدر. هجرت نبویده بو ذات قیوسنك صوینی آچمه ایله صاتمقده ایکن، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه جنتده بر چشمه‌یه مقابل کندیلرینه صو صاتمه‌سنی تکلیف بیورمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه‌اهل وعیالنك اعاشه‌سیچون بشقه بر شیسی اولمدیغنی بیان ایتمش؛ وبونك اوزرینه حضرت عثمان (رضه) قیونی اوتوز بش بیك درهمه صاتون آلوب، مسلمینه وقف ایلمش ایدی.

رومیتان بخارا خانلغنده و بخارانك ۳۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق زرافشان نهرینك بر جدولی اوزرنده ومرودن سمرقنده کیدن دمیر یول خطی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۸۷ تاریخنده قصبه وقضایی قوم اورتمکله، اون آلتی بیك فاملیا محو اولمش، و باقی اهالی خیوه خانلغنه هجرت ایتمشدر.

رومیشاقه (Rumichaca) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) ایله (اقوآدور) جمهوریتلری حدودنده و(پاتیا) ایرماغنه دوکیلن (غوآیتاره) نهرینه تابع قارشی چایی اوزرنده واقع مشهور بر طبیعی کوپری اولوب، ۲۲۵۷ متره یوکسکدر. بوکوپری قیادن عبارت اولوب، اوستندن دمیر یول کچیور. یاننده ٤٠ درجه صیجاق چلیکلی برمعدن صویی آقوب، بونك یاننده ینه قیانك ایچنده طبیعی بر حمام وار در. قربنده طوپراغه کوملمش وجسیم طاشلردن معمول اسکی بر بنا دخی کشف اولنمشدر.

رومیلی (Romilly) فرانسه‌ده (اوبه) ایالتنك (نوژان سورسین) قضاسنده و مرکز قضانك ۱۷ کیلومتره شرق شمالیسنده وبر قاچ دمیر یولك محل تقاطعنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٥۳۰ اهالیسی وچوراب وسائره ایله چوراب ایکنه‌سی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

رومیه عرب جغرافیونی طرفندن روما شهرینه ویریلن اسمدر.

رونجت سینگه (لاهور راجه‌لرندن اولوب، مجهول بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ۱۷۸۲ ده لاهوردہ طوغمش؛ وانکلیزلره قارشی ایتدیکی محاربه‌لرده کی جسارت وموفقیتیله شهرت بولوب، انکلیزلری مملکتندن بعد الاخراج، ۱۸۰۰ ده شیخلر طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ وآز وقت ظرفنده پنجاب، کشمیر، پیشاور وملتان خطه‌لریله افغانستانك بر قسمنی تحت حکمنه آلهرق، واسع بر الکا تشکیل ایتمش؛ وبر طاقم فرانسز ضابطلری معرفتیله عسکرینی تعلیم ایتدیرمش ایدی. ۱۸۳۹ ده وفات ایدوب، اخلافی بینلنده تفرقه ومنافرت دوشمکله، انکلیزلر بوندن بالاستفاده ممالك مذکوره‌یی ضبط ایتمشلردر.

رونده (Ronda) اسپانیه‌نك آندالوسیا خطه‌سنده مالاغه (یاخود مالقه) ایالتنده ومالاغه‌نك ۶۹ کیلومتره غربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۹۱۸۰ اهالیسی، غایتله صاغلام هواسی، کوزل باغچه‌لری ومشهور میوه وسبزه‌لری وار در. بك مرتفع بر محلده ودرین بر دره‌نك اوستنده واقع اولوب، بو دره‌نك اوزرنده وایکی طاغ آره‌سنده ۷۰ متره اوزون و ۱۰۰ متره یوکسك شایان تماشا برکوپری و ۴۰۰ باصامق ایله اینیلیر بر صو بندی بولنیور. عربلرك زمانندن قالمه برحصاری وبر سرایی‌ده وار در.

رونسار (Ronsard) فرانسه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۲۴ ده (واندوم) قریسنده طوغمش، ۱۵۸۵ ده وفات ایتمشدر. اجدادی مجارلی ایدی. دیکر بعض ادبا ایله بالاتفاق فرانسز لسانتی تجدیده سعی ایده‌رك، غزلیات وقصاید ومنظوماتدن عبارت برچوق اشعاری واردر.

رونسدورف (Ronsdorf) پروسیه‌نك رین ایالتنده (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده ولنپك ۵ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۵۴۰ اهالیسی، دمیر یولی، ایبك قوردله فابریقه‌لری و دمیر خانه‌لری وار در.

رونغه دار — (Dar - Rounga) سودان وسطیده ودایه تابع وودایك جنوب شرقیسنده واقع برمملکت اولوب، ودایدن (بحرالسلامه) دینلن نهرله وبرصره باتاقلقلرله آیرلمشدر. دیکر حدودی تمامیله معین اولمیان بو مملکت جنوبه طوغری (دار بنده) یه قدر ممتد اولوب، (دارقوتی) نی دخی حاویدر. ۹° و ۱۰° عرض شمالی خطلری دارروننغه‌نك ایچندن کچر. چاد کولنه دوکیلن (شاری) ایرماغنه تابع (آوقه‌دبه) نهری دارفوردن کله‌رك، دار رونغه‌یه کیردکدن صکره، صاغدن (قسابه) چاینی آلوب، جنوب غربیه طوغری آقار. ومجراسنك وسطلرنده صولدن برچوق چایلرك صولرینی اخذ ایله، زیاده بیویه‌رك، غربه طوغری دونر، وبووجهله بتون مملکتی شق وسق ایتدکدن صکره، مملکت مذکوره‌نك حدودی خارجنده شاری نهرینه دوکیلور. اهالیسی پك سیاه وتندرست آدملر اولوب، جنکاور لکده وفیل وکرکدان آونده مهارتلری واردر. جله‌سی دین اسلامه متدیندرلر. حیواناته مضر برنوع سینکاری چوق اولدیغندن، حیوانلری آزدر. آتلریله دوه‌لرینی وسائر محتاج اولدقلری حیوانلری چوللره صاره‌رق محافظه ایدرلر. مرکزی (دوناس) قصبه‌سی اولوب، دیکر معموره‌لرینك باشلیجه‌لری (ترکمه) و (دارالخلیفه) در. دار قوتیده چوق فیل دیشی چیقار.

رونق (هندستان شعراسندن بر وجه زیر اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (عارف الدین خان) عن اصل برهانپور شهرندن اولوب، پدریله برابر مدارسه کیده‌رك، اورادہ توطن ایتمش؛ ونواب تاج الامرانك توجه والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. نواب مشارالیهك وفاتنده ترك منصب ایده‌رك، حیدرآبادده اختیار اقامت ایتمشیدی. شو قطعه اونکدر:

کی بآسانی دهم از دست دامان فراق
بعد ازین دست من و چاك کریبان فراق
دل پریشان چشم پرخون سینه داغ انتظار
دوستان دارم فراغم طرفه سامان فراق

— ایکنجیسی (منشی — علیخان) عن اصل (ملانوان) قصبه سندن اولوب، لکهنو شهرنده توطن ایتمش؛ واود والیسی نواب یمین الدوله سعادت علیخان بهادرك توجهنه مظهر اولمش ایدی. شویت اونکدر:

کی توانم دل ازو بر داشتن
ناصحا بیهوده غوغا میکنی

— اوچنجیسی (منشی رام سهای) لکهنو برهمنیلرندن اولوب، فارسی وارد ولسانلرنده نثر ونظمی پك

کوزلدر. ۱۲۹۰ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر:

ای رح وایروی تو در وهلال
شاهد خوبیٔ تو حسن وجمال
طرهٔ گیسوی تو مشك ختن
نرگس جادوی تو عین غزال

رونقورن (Runcorn) انگلتره‌نك چستر ایالتنده ولیورپولك ۱۶ شرق جنوبیسنده و (مرسی) نهرینك منصبنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۵۱۲۵ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاه وحوضلری، خلاط فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، اجزای کیمیویه فابریقه‌سی، پك ایشلك تجارتی وکوزل لیمان وریختمی واردر.

رونقی اونجی قرن هجری شعراسندن اولوب، قلبه‌ایدر. طریق قضایه سالك ایدی. ۹۷۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت نصایحه دائر اولان برمنظومه‌سندندر:

دیر جهان زمزمهٔ ارغنون
طربطاودر قانی براهل درون

رونقی ایران شعراسندن اولوب، همدانلیدر. ۱۰۳۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

حرفت از شوق زبس ناهمکس میکویم
یا تو کرمی خورم اول بمسس میکویم

رونو (Runò) بالطبع دکیزنده (ریفا) کورفزی آغزنده ولیورنیه ساحلی قارشیسنده برآطه اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بویی ۴ واکی اوندن آزدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱ مربع کیلومتره اولوب، ۴۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، بعض مرعی وتارله‌لری وار ایسه‌ده، میاه جاریه‌سی اولمدیغندن، اهالیسی باشلیجه بالتجیلقله یاشارلر. اهالیسی اسقادیناو جنسیتنه منسوب اولوب، آلمانجه ایله قاریشیق اسوج لسانیله متکلمدرلر. بوآطه روسیه‌نك لیورنیه ایالتنك پرنوقر قضاسنه ملحقدر.

رونه (Rhône) فرانسه‌نك بش بیوك ارماغندن بری وکثرت میاهجه اکبیوکی اولوب، اسویچره‌نك نواحیٔ جنوبیه سندن (واله) ناحیه‌سنده آلپ طاغلرندن نبعانله، غرب جنوبی وبعده شمال غربیه طوغری آقه‌رق، (لمان) کولنه داخل اولور، وتعبیر آخرله مجراسنده بوواسع کولی تشکیل ایدر؛ بعده (جنو) شهری کنارنده بوکولدن چیقوب، غرب جنوبیه طوغری آقه‌رق، درعقب فرانسه‌یه داخل اولور، وبرمدت جنوبه طوغری آقدقدن صکره، شمال غربیه، بعده جنوب غربیه ونهایت غربه طوغری جریانله، (لیون) شهرینه واصل اولنجه، شمالدن کلن (سائونه) نهرینی اخذ ایله کندیسندن دها اوزون اولان نهر مذکورك استقامتنه تابع اولەرق، یعنی جنوبه طوغری دونەرك، (والنسه) شهرینه واصل اولمازدن، صولدن ینه آلپ طاغلرندن کلن (ایزره) نهرینی وصاغ وصولدن بر چوق کوچك چایلر آلوب، (آوینیون) شهرینك آلت طرفنده صولدن (دورانسه) نهرینی دخی آلیر، ونهایت مارسلیه‌نك غرب جهتنده واسع بر دالیه تشکیل ایدەرك، آق دکیزه منصب اولور. مجراسی ۸۱۲ کیلومتره اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۸۸۸۵ مربع کیلومتره‌در. ثانیه‌ده عادی وقتلرده ۵۵۰ وقارلر اریدیکی یاخود کثرتلی یاغمورلر یاغدیغی وقتلرده ۱۲۰۰ و ۱۵۰۰ مکعب متره صو دوکر. جنوبه طوغری اولان مجرای اسفلنك صاغ طرفنده بولنان (سون) طاغلرندن اینوب رونه‌یه دوکیلن چایلرك باشلیجه‌لری دو، اریو، آردش، سزه، غارد وسائره اولوب، بونلرکوچك نهرلر ایسه‌ده، یاغمور یاغدیغنده رونه‌نك صویندن زیاده صو ایندیررلر. فرانسه طوپراغنده ۴۹ کیلومترینك آلتندن کچر. صویك کثرتیله برابر، جریانی سرعتلی اولوب، بعض یرلرده درینلکی ۶۰ سانتیمتره‌دیه اینه‌جك قدر یاپلدیغندن، وایندیردیکی قوملر وچامورلر دخی منصبنده برطاقم سدلر تشکیل ایلدیکندن، ایچنده سیر سفائن برطاقم مشکلات وصعوباته تصادف ایدر. مع هذا لیوندن ۱۵۴ کیلومتره یوقاریده اولان (پارق)ه قدر سیر سفائه صالح عد اولنیور.

رونه (Rönne) دانیمارقه‌ده بورنهولم جزیره‌سنك ساحل غربیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۶۴۷۰ اهالیسی وساعت، پورسلین توتون وسائره قابریقه‌لریله صید ماهیسی واردر. لیمانی صیغ واستحکاماتله محفوظدر.

رونه آغزی (Bouches du Rhône) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، اسکی (پروانسه) خطه‌سنك برقسمی

اولدیغی حالده، رونه ایرماغنك منصبنی حاوی اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنمشدر. جنوباً آق دکیزله، شرقاً وار، شمالا ووقلوز، غرباً وغرب شمالی جهتندن دخی غارد ایالتلریله محاط اولوب، حدود شمالیه‌سی دورانسه نهریله، حدود غربیه‌سی ده رونه ایرماغیله وبونك کوچك رونه دینلن غربی قولیله آیرلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۶۴۰۰ کیلو مترمربع واهالیسی ۱۰۵۰ کشی اولوب، مرکزی مارسلیه شهریدر. رونه منصبی قربنده (والقارس) اسمیله معروف واسع برکول ایله بونك اطرافنده برچوق کوچك کوللری و (بره) اسمیله دیکر بربیوك کولی حاویدر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، غیر منبت بعض یرلری وار ایسه‌ده، اکثر طرفلری محتولدار دیر. اورمان ومرعالری‌ده چوقدر. ذخایر متنوعه‌دن بشقه کوزل پرنج، توتون، صفران، میوه‌لرك انواعی واوزوم اعلاسی حاصل اولور. معدن کموری، آچلی، مرمر وپورسلین وسائره اعمالنه مخصوص طوپراقلرك انواعی بولنور. مرینوس قویونلریله کچیلری وآریلری‌ده چوقدر. صنایعی پك ایلریدر. مشهور زیتون یاغی، سوده، صابون، ایپك، قونیاق، عطریات، سیوق وسائر مواد کلیتله چیقار. دمیرخانه‌لری‌ده چوقدر. تجارتی پك ایشلکدر. ایالت مارسیلیه، اکسی وآرله اسملریله اوچ قضایه منقسم اولوب، ۲۷ ناحیه و۱۰۸ دائرهٔ بلدیه‌یی حاویدر.

رونه ایالتی (Dép. du Rhône) فرانسه‌نك قسم شرقیسی ایالاتندن اولوب، اسکی (لیونه) و (بوژوله) خطه‌لرینك برر قسمندن متشکل اولدیغی حالده، حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی آیران ایرماغك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقاً (ان) و (ایزره)، جنوباً وغرباً (لوآره)، شمالاً دخی (سائونه مع لوآره) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۹۹ مربع کیلومتره اولوب، ۷۰۵۱۳۱ اهالیسی واردر. مرکزی (لیون) شهریدر. حدود شرقیه‌سنی سائونه نهریله رونه ایرماغی آیروب، قسم غربیسنده‌ده (ساونه) جبالنك برشعبه‌سی ممتد اولور. باقیر وقورشون معدنلریله معدن کموری، قریستال، مرمر وابنیه طاشلریله پورسلین وسائره اعمالنده مستعمل اتربهٔ مختلفه‌سی ومعدن صولری واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پتاتس، سبزه، میوه، صفران، کستانه، مشهور شراب وسائره‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی پك چوق اولوب، علی‌الخصوص ابریشم قماشلری مشهوردر. ایالت لیون و ویانفرانشه اسملریله ایکی قضایه منقسم اولوب. ۲۷ ناحیه و۲۰۳ دائرهٔ بلدیه‌یی حاویدر.

روو (Rowe) انکلتره مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۶۷۳ ده تولد و ۱۷۱۸ ده وفات ایتمش؛ وبرخیلی هائله‌لر یازوب، آثاری عمومك حسن قبول وتحسینینه مظهر اولمشیدی. — بواسمله دیکر برانکلیز شاعر دخی اولوب، ۱۶۸۷ ده تولد و ۱۷۱۵ ده وفات ایتمش؛ وتراجم احواله دائر بعض کتابلر یازمشدر.

رووایتو (Rovato) ایتالیاده لومباردیه خطه‌سنك برشیه ایالتنده و (کیاری) نك ۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق (اورفانو) طاغنك اتکنده وایکی دمیر یولك محل التصاقنده واقع برقصبه اولوب، ۴۴۸۰ اهالیسی وایپك منسوجاتی واردر.

رووورتو (Rovereto) آوستریانك تیرول خطه سنده و (ترنه) نك ۲۴ کیلومتره جنوب غربیسنده وآدیج نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۸۸۶۵ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مشهور باغلری ودریه متعلق شیلرله کاغد، ایپ، آلات موسیقیه وسائره فابریقه‌لری واردر ده تیرولده‌کی ایپك تجارتنك ده مرکزیدر.

رووغو (Révougo) آفریقای جنوبیده (زامبز) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (نیاسه) کولنك جنوبی ساحلی قربنده (موتومو) طاغلرندن نبعانله، برچوق چایلرك صولرینی جمع ایده‌رك، وجنوبه طوغری آقه‌رق، ۲۸۰ کیلو مترهلك جریاندن صکره، پورتکیزلیلرك النده اولان (تته) قصبه‌سنك همان قارشیسنده مذکور ایرماغه دوکیلور.

رووونو (Rovno) روسیه‌ده (وولینیه) ایالتنك (ژیتومیر) قضاسنده وژیتومیرك ۱۷۴ کیلو مترە غرب شمالیسنده واقع برقصبه اولوب، نصفی یهودی اولق اوزره، ۷۳۵۵ اهالیسی، توتون، چوخه، بیره وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحبوبات وحیوانات وکراسته تجارتی واردر.

روو (Ruvo) ایتالیاده باری ایالتنك (بارلته) قضاسنده وبارلته‌نك ٤٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ١٧٩٥٥ اهاليسى واردر .

روووما (Rovouma) آفريقاى شرقينك بحر محيط هندى يه منصب بر ايرماغى اولوب، (نياسه) كولنك ٨٧ كيلومتره غربنده بر طاقم بطاقلقلردن تبعاتله، شرقه بعده شرق جنوبيه طوغرى آقه‌رق، بر قاج بيوك نهرك صو- لرينى دخى اخذ ايتدكدن صكره، يڭه شرقه دونوب، كندينى بيوك اولان (لوجنده) نهريله برلشدكدن صكره، شرق شمالى استقامتنى آله‌رق، (دلفاده) برونك ٣٧ كيلومتره شمال غربيسنده دكيزه منصب اولور . وادىسنك آشاغى قسمى ٣ ايله ٧ كيلومتره آره‌سنده بر وسعتده بولنسان وايكى طرفى طاغلرله محاط اولان طار واوزون بر اووه‌دن عبارت اولوب، نهرك مجراسى بو اووه‌ده ييلان قاوى بر شكل ابراز ايدبور. ايكى طرفنده‌كى طاغلرك بايرلرى پك كوزلدر. مجراسنك يوقارى طرفى ايسه اووه ايچنده درينجه بر خندق صورتنده در . منصبى قوم يغينلريله مسدود اولديغى كبى، يوقارى طرفلرنده دخى بعض يرلرده بر قاج قوله آيريلوب، صوبى پك صيغدر . وايندير- ديكى آغاجلر وكوتوكلر بريكوب يولنى سد ايدرلر . مجرانك ايچنده آطه‌لر وسرعتلى جريانلرله شلاله‌لر دخى چوقدر . بناء عليه بو نهرده سير سفائن خيلى مشكل اولوب، سياح شهير ليوينغستون منصبندن ٢٥٠ كيلومتره يوقاريه قدر كوچ حال ايله قايق يوزديره- بيلمشدر . (رو وومه) نك مجراسى او جهتده‌كى پور- تكيز مستملكاتيله آلمانيانك يكى ايندىكى مستملكات آره‌سنده حدود اتخاذ اولنمشدر . بو ايرماغك حوضه‌سى ٣٣٤٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده تخمين اولنيور .

روويغو (Rovigo) ايتاليانك وندىك خطه‌سنده ووندىكك ٦٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اولەرق (پو) ايله (آديج) ايرماقلرى آره‌سنده‌كى (آديجتو) جدولى اوزرنده وايكى دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع ايالت مركزى برقصبه اولوب، ٧٢٧٥ اهاليسى، دباغخانه‌لرى، كهرچله فابريقه‌سى، اسكى برنسرايى وبوكا مربوط ٧٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سيله رسم موزه‌سى واردر. — رووبغو ايالتى آدرياتيق دكيزى ساحلنده اولوب، شرقاً مذكور دكيزله، شمالاً وندىك، بادوه و(ورونه) غرباً مانتوته، جنوباً دخى فراره ايالتلريله محاطدر . بو ايله آديج ايرماقلرى آره‌سنده ممتد بر اووه‌دن عبارت ومساحهٔ سطحيه‌سى ١٦٦٥ مربع كيلومتره اولوب، ٢١٧٧٠٠ اهالى ايله مسكوندر. ايالت ٨ قضايه منقسم اولوب، ٦٢ ناحيه‌يى حاويدر.

روويڭيو (Rovigno) واسلاوجه تربينيه (Trébinié) آوسترياوماجارستان دولتنك ايستريا خطه‌سنده وتريسته‌نك ٦٣ كيلومتره جنوب غربيسنده اولەرق ايستريا شبه جزيره‌سنك ساحل غربيسنده واقع برقصبه‌واسكله اولوب، ٩٥٢٠ اهاليسى، صاغلام ليمانى، ايشلك تجارتى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، خلاط، چمنتو، مقارنه، جام، توتون وسائره فابريقه‌لرى وصيد ماهيسى واردر .

روهتاق (Rohtak) هند- ستانده پنجاب خطه‌سنك حصار ايالتنده وحصارك ٩٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٩٢٠ سى مسلم اولمق اوزره، ١٥٧٠٠ اهاليسى، دمير يولى، حبوبات تجارتى، مشهور صاريقلرى، حيوانات بازارى و(دينى مسجد) اسميله مصنع برجامع شريفى واردر.

روهراو (Rohran) آوسترياوماجارستان دولتنك نفس آوسترياده خطه‌سنده وپرسبورغك ٢٣ كيلومتره غربنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر.

روهرى (Rohri) هندستانده سند ايا- لتنك شكارپور قضا سنده و (سخر)ك ٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده اولەرق سند ايرماغنك ساحل يسارنده برقصبه اولوب، ٣٨٨٠ى مسلم اولمق اوزره، ١٠٢٢٥ اهاليسى ولاهوره كيدن دمير يول خطى اوزرنده موقفى، متعدد مصنع جوامع شريفه‌سى وتربه‌لرى و (موى مبارك) اسميله برحلية شريفه زيارتكاهى واردر .

رويان ايرانده طبرستان خطه‌سنك جبالنده بيوك برشهر اولوب، آثار عمرانى وباغ وباغچه‌لرى چوق ايدى. كيلاندن ١٢ فرسخلق مسافه‌ده اولوب، (رى) خطه‌سنه ملاصق ايدى.

حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده كوفه واليسى سعيد بن العاص طرفندن فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده بك معمور ومشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اليوم نه حالده بولنديغى تحقيق اولنه‌ميوب، آنجق خريطه‌لرده اسمى كورلمه‌يكنه نظراً، خراب اولسه كركدر.

روئده (Rueda) اسپانيا ده (والودوليد) ايالتنك (مدينه‌دل‌قامپو) قضاسنده و والودوليدك ٢٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٤٥٢٠ اهاليسى واردر.

روئرغ (Rouergue) فرانسه‌نك اسكى بر خطه‌سى اولوب، كوينه وغاسقونيه خطه‌لرينك شمال شرقيسنده واقع ايدى. اليوم (آويرون) ايالتيله (لوت مع غارونه) ايالتنك برقسمنى تشكيل ايديور.

رويفع (بن ثابت) صحابه‌دن اولوب، مصر يوندن معدود در. برقاچ حديث شريفك راويسيدر. ٤٦ تاريخنده معاويه طرفندن طرابلس غربه مأمور اولوب، افريقيه‌ده بعض فتوحاته موفق اولمش؛ وجربه‌يى دخى فتح ايتمشدر. شامده وبرقه‌ده وفاتى مروى اولوب، برقه‌ده قبرى واردر. — ينه صحابه‌دن وحضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن ديكر برروبفع اولديغى دخى مرويدر.

رويلاجيجدو (Revillagigedo) بحر محيط معتدلده مكسيقه ساحل غربيسنك آچيقلرنده واقع ومكسيقه‌يه تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ″٢٠ °١٨ ايله ″٢٠ °١٩ عرض شمالى و °١١٣ ايله °١١٧ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولورلر. درت آطه‌دن عبارت اولوب، اك بيوكلرى (سوقورو) آطه‌سيدر. دردينك مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٠٠ مربع كيلومتره اولوب، اهالىء دائمه‌لرى يوقدر.

روئلاس (Roelas) اسپانيه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، ١٥٦٠ تاريخنده سويلده (يعنى اشبيليه‌ده) طوغمش، و ١٦٢٠ ده وفات ايتمشدر. بر طاقم كوزل رسملرى باقيدر.

روئن (Rouen) فرانسه‌ده (آشاغى سينه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، پارسك ١٢٦ كيلومتره شمال غربيسنده و (سينه) ايرماغنك صاغ كناريده واقعدر. نهرك قارشى ياقه‌سنده ده بر محله‌سى واردر. اهاليسى ١٠٢٦٤٩ مقدارنده اولوب، قتوليك وپروتستان ويهوديلره مخصوص مصنع معابدى، علم عقائده مخصوص بيوك مكتبى، مكتب طبيسى، متعدد مكاتب اعداديه‌سى، علوم وفنون وادبيات آكادميسى، زراعت وتجارت وسائره جمعياتى، بيوك كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، موزه‌سى، نهرده كوزل ليمانى، كوزل طاش بركوپريسيله برآصمه كوپريسى، كوزل ريختملرى وبرقاچ كوزل سوقاغى واردر. آنجق شهرعموميت اوزره انتظامسز اولوب، سوقاقلرى طار وطولاشيقلى واكثر خانه‌لرى اخشابدر. بر طاقم تپه‌لرله محاط اولوب، ايچنه‌دن اوچ چاى دخى آقديغندن، هواسى پك رطوبتليدر. صنايعى پك ايلرى اولوب، پاموقدن منسوجات وإيپليكه، شكر، شكرله، بويا، بيره وسائره فابريقه‌لرى ودباغخانه ودمير خانه‌لرى واردر. تجارتى پك ايشلك اولوب، چوق سفاش آمد وشد ايدر، وسنه‌ده اوچ دفعه بازار قوريلوب، اون بشر كون دوام ايلر. پك اسكى بر شهردر.

رويه (Roya) فرانسه ايله ايتاليا حدودى آره‌سنده بر نهر اولوب، (تانده) طاغندن نبعاله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، وكاه فرانسه‌كاه ايتاليا طوپراغنه كچه‌رك، برقاچ چايك صولرينى‌ده اخذ ايتدكدن‌صكره، فرانسه حدودينك ٧ كيلومتره شرقنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى ٦٠ كيلومتره طولنده در.

رويه قولار (Royer-Collard) فرانسه حكما وسياسيونندن اولوب، ١٧٦٣ ده (سومپيوني) ده طوغمش، و ١٨٤٦ ده وفات ايتمشدر. قاريشقلق ايشلرينه قاريشوب، بعده بوناپارتك ايمپراطورلغى زماننده امور سياسيه‌دن چكيله‌رك، صرف علوم وفلسفه ايله اوغراشمش، ومعارفجه بعض معتنا مأموريتلرده بولنمش ايدى. بوربون خاندانلك عودتنده يكيدن امور سياسيه‌يه قاريشوب، مشروطيت اصولنك تأسسنه خدمت ايتمش؛ و ١٨٣٠ دن صكره، مجلس مبعوثانده بولنمله برابر، اختيار سكوت وعزلت المش ايدى. بعض آثار حكميه وسياسيه‌سى جمع ونشر اولنمشدر.

روئی (Rueil) فرانسه ده (سنیه مع او آزه) ایالتنك (ورسایل) قضاسنده مارلی ناحیه سنه تابع ومارلینك ٦ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب. ۸٤٤۰ اهالیسی، دمیر یولی، بعض فابریقه لری وابنیه طاشلری وار در.

رها اورفه شهرینك وقتیله عربلر بیننده مستعمل اسمی اولوب، روملرك «میاه جاریه سی چوق» معناسیله ویرمش اولدقلری (قالیروئه) اسمندن مأخوذ اولمسی مظنوندر. [«اورفه» ماده سنه مراجعت اولنه.]

رهائی (مولانا سعدالدین) ایران شعراسندن اولوب، خراسانك خواف قصبه سندندر. ۹۸۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

نیست درعشق توچون من درد پرورد دگر
این که دردم رانمیدانی بود درد دگر

رهتنك (یعنی طار یول) هیمالایه جبالنك قسم جنوبیسنده بر بوغاز اولوب، ٤۰٥٤ متره ارتفاعی وار در. بو بوغاز کانون اوله قدر کچیله بیلیر بر حاله ایسه ده، یالکز صباحلری امنیت اوزره کچیلوب، بعده اسن روزکار ایکی جهتده کی طاغلردن جسیم قار یغینلری دوشوره بیلیر.

رهی ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر. بری (سلطان علی بیك) کبرادن اولوب، شو قطعه اونکدر:

از خرابی میکند شتم مترسلم آمد بیاد
دست و پا کم کرده دیدم دلم آمد بیاد
سر بهم آورده دیدم برکهای غنچه را
اجتماع دوستان یکدلم آمد بیاد

— دیکری (آقا محمد علی) متأخریندن واصفهان اهالیسندن اولوب، کنجلکنده هندستانه سیاحت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

تاکی بود بحسرت چشمم براه ماهی
یارب مباد هرکز چشم کسی بر اهی

رهین (شیخ برهان علی خان بن نواب معز الدین خان) هندستان شعراسندن ولکهنو مشایخندن اولوب، نسل فاروقیه منسوبدر. شو بیت اونکدر:

با ظهار غم دروی وعرض حال مشتاق
زبان فرسوده درکام وحکایت همچنان باقی

ری ایرانك بك قدیم ومشهور بر شهری اولوب، عراق عجمی وتبیر اصحله جبال خطه سنك منتهای شمالنده واقع ایدی. خرابه لری طهرانك ٥ کیلومتره جنوبنده بولنیور. بوشهر ایران قدیم ملوکی زمانلرنده بك معمور بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معموریتی محافظه ایدوب، سلجوقیلرك پایتختی وحکیم شهیر ابوبکر رازی ایله مفسر فخرالدین رازی کبی حسابسز علمای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. سوری الیوم قسماً قائم اولوب، دائراً مادار ۲٦ کیلومتره طولنده در، یعنی یدی ساعتده دور اولنه بیلیر، که بوده شهرك وسعت وجسامتنه دلالت ایدیور. شمدیکی حالده سورك ایچی برطاقم تارله لردن عبارت اولوب، اوته سنده بریسنده بعض کوچك چفتجی قلبه لری بولنیور. جنوب غربی کوشه سنده مظنهٔ کرامدن شاه عبدالعظیمك تربه سی واطرافنده برقاچ خانه، بر ایکی جامع، بر بازار وبر کاروانسرای موجود اولمغله، ریك خرابه لرینه ده عبد العظیم نامی اطلاق اولنقده در. ری شهری مغوللرك خروجنده خراب اولوب، قلیجدن قورتلان اهالیسی، طهرانه هجرت ایتمکله، او وقته قدر برقریه حالنده بولنمش اولان محل مذکور بر شهر صورتنه کچوب، کیتدکجه توسع ایتمشدر. ری شهری یونان قدیم جغرافیونی آثارنده (راجس) اسمیله مذکوردر. بیوك اسکندر دارایی تعقیبنده بوشهرده بش کون اقامت ایتمشدی. حضرت عمر (رضه) زمانده ۲۰ تاریخنده کوفه والیسی بولنان عمار بن یاسر، جانب خلافتدن آلدیغی امر اوزرینه، عروه بن زیدالخیل طائی یی کوندره رك، ری شهرینی فتح ایتدیرمشیدی. ابو جعفر منصورك زمان خلافتنده مهدی ری شهرینی برقات دها اعمار وخندقله احاطه وبربیوك جامع بنا ایتمشیدی. نسبتی (رازی) در.

ریازان (Reazan) روسیه نك قسم وسطیسنده همنامی اولان ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، پترسبورغك ۸۱۰ وموسقوه نك ۱۸۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله رق، (اوقه) نهرینه تابع (تروبژه) نهرینك صاغ کناره سنده وموسقوه دن (قوزلوف) ه کیدن دمیریولی خطی اوزرنده واقعدر. منبت ومزروع اراضی اورته سنده مؤسس کوزل برشهر اولوب، ۳۲۵ ۳۰ اهالیسی، پاموق

منسوجات، شمعدان، مسکرات، بیره وسائره فابریقه‌لری، حبوبات وحیوانات ومنسوجات تجارتی، بر قاچ بیوك واسکی کلیساسی، کوزل ابنیهٔ امیریه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دیکر متعدد مکتبی ومؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی وعمومی باغچه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر پرنسلك مرکزی اولوب، دفعاتله تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی. — ریازان ایالتی شمالاً ولادمیر، شرقاً وجنوباً تامبوف، غرباً توله، غرب شمالی جهتندن دخی موسقوه ایالتلریله محاط ومحدود اولوب، شمالدن جنوبه طولی ۳۰۵ وعرض اعظمی ۱۹۶ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۳۰۹۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۸۶۷۱۲۶ اهالیسی واردر. بونلرك ۵۷۱۵ ی تاتاردر. ایالت ۱۲ قضایه منقسم اولوب، ۱۲ قصبه و ۵۲۰۴ قریه‌یی حاویدر.

ریاض { جزیرة العرب‌ك نجد خطه‌سنده ومکهٔ مکرمه‌نك ۷۳۰ کیلو مترہ شمال شرقیسنده، ۲۴° ۳۸′ ۳۴″ عرض شمالی ایله ۴۴° ۲۱′ ۳۳″ طول شرقیده وهابیلرك مرکزی بر شهر اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی، سوری، قلعه‌سی واطرافنده خرما آغاجلرندن عبارت براورمانی واردر. زمزم کبی بروادینك ایچنده وبرچوق یوللرك نقطهٔ اجتماعنده بولنمغله، جزیرة العربجه اهمیتی چوقدر. مصرلی ابراهیم پاشانك تخریب ایتدیکی (درعیه) یرینه اوانك قربنده وهابیلر طرفندن قرن سابق هجری اواسطنده تأسیس اولنه‌رق، سوقاقلری اولدقجه دوز و واسعدر.

ریاضی { اونبجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی استانبوللی اولوب، علوم شرعیه وریاضیه وحکمت و هیئتده عصرینك فریدی ایدی. ابو السعود افندینك درسنه دخی ملازمتی واردر. برمدت طریق قضایه سلوك ایدوب، بعده طمشواره کیده‌رك، زعامته متصرف اولمش، واورادہ وفات ایتمشدر. علم بیانه دائر بر رساله‌سی وناتمام بعض تألیفاتی واردر. نقله‌شایان شعرینه دسترس اولنه‌مدی.

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، فارسیده ید طولاسی وار ایدی. جناس وایهامه میلی زیاده ایدی. شو بیت اونکدر:

کوستردم برکون رقیب بد لقایی دیر ایمش
صورتی آتك الهم بکا کوستر مسون

— اوچنجیسی قلبه‌لی اولوب، اورانك قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. فقهه وسائر علومه متعلق بعض آثاری واردر. شو بیت اونکدر:

آتش هجره یاقوب کل آله اهم بوینکه
دوشمسون زلفك کبی دود سیاهم بوینکه

ریاضی { ایران و هند شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سمرقندلی اولوب، طول مدت لار قاضیسی بولنمغله، بو شهره نسبتله دخی معروفدر. شو بیت اونکدر:

قامتش کرکند هلاك مرا
زیر سروی کنید خاك مرا

— ایکنجیسی (احسن الله خان) کشمیرلی اولوب، محمد شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

جهد بیاد خطش آتشم زچشم پرآب
چوتذر خضر چراغی برد کسی لب جو

— اوچنجیسی (امام الدین بن مولانا لطف الله مهندس) لاهورلی اولوب، علوم ریاضیه‌ده مهارتی وار ایدی. ۱۱۴۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رك کل کرد آن کلچهره هرتار نهالی را
ازین اندیشه کلها داغ شد پرسینه قالی را

— شاه اسماعیل صفوینك زماننده یاشامش هراتلی بر ریاضی دها واردر، که سلطان حسین بایقرا حقنده ۸۰۰۰ بیتی حاوی برمنظومه ایله شاه اسماعیل مشارالیه حقنده بر مثنوی صاحبیدر. ۹۲۱ ده وفات ایتمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

ریان { فراعنه‌دن حضرت یعقوب (عم) ك مصره ورودنده حکم‌فرما بولنانیدر.

ریبچستر { (Ribchester) انکلتره‌نك لانقاستر ایالتنده و پرستونك ۱۳ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ریبله) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۵۳۸۰ اهالیسی وجوارنده رومالیلردن قاله بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

ریبرا { (Ribera) اسپانیه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۵۸۸ ده طوغمش؛ و ۱۶۵۹ ده ناپولیده وفات ایتمشدر. والسنه ورومادہ تحصیل ایدوب، ناپولی و مادریدده اقامت ایتمش ایدی. برچوق رسملری باقیدر.

ریبرا (Ribera) سیجلیه‌ده جرجنتی ایالتنك (ریونه) قضاسنده و ریوونه‌نك ۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۸۱۲۰ اهالیسی واردر. اهالیسنك بر قسمی آرناؤد اولوب، الیوم ایتالیانك باش وکیلی بولنان موسیو قریسپینك دخی مسقط رأسیدر.

ریبله (Ribble) انکلتره‌نك قسم شمالیسنده بر نهر اولوب، یورق ایله لانقاستر ایالتلرنده جنوبه بعده جنوب غربی یه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، ومنصبنده ۱۰ کیلومتره وسعتنده بر خلیج تشکیل ایده‌رك ۱۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره دکیزه منصب اولور.

ریبوویله (Ribeauvillé) پروسیه‌ده آلساس لورن ایالتنك یوقاری آلساس سنجاغنده و (قولمار) ك ۱۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۹۰۵ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، کوزل باغلری، پاموق منسوجات فابریقه‌لری، بخارله چویریلیر حراز لری، ایکی اسکی چشمه‌سی واطرافنده برطاقم قله وقلعه لری وار در.

ریبیرا براوه (Ribeira Brava) آفریقانك ساحل غربیسی قارشیسنده اولوب، پورتکیزه تابع بولنان یشیل برون جزایرندن (ساو نیقولاو) جزیره‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، جزیره‌ٔ مذکوره ساحل شمالیسندن ۲ ½ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ۴۰۰۰ اهالی یی جامعدر.

ریبیرا غرانده (Ribeira Grande) آسور جزایرندن (ساو میکل) جزیره‌سنك (پونته‌دلغاده) قضاسنده ومرکز قضانك ۲۱ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۵۶۰ اهالیسی وار در. — بو اسمله یشیل برون جزایرندن (ساو تیاغو) آطه‌سنك وبتون جزایر مذکوره‌نك مرکزی بر قصبه دها وار ایدیسه‌ده، الیوم خرابدر.

ریبینسق (Rybinsk) روسیه‌نك (یاروسلاوك) ایالتنده و یاروسلاوك ۷۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (وولغه) ایرماغنك ساحل یمینده بیوك بر قریه اولوب، ۱۹۵۷۰ اهالیسی، طوغله، بیره، مسکرات، اپ وخلاط فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری وبیوك بنایری واردر.

ریپلی (Ripley) انکلتره‌نك دربی ایالتنده ودربینك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۰۸۵ اهالیسی، ایپك منسوجاتی وجوارنده دمیر وکمور معدنلریله دمیر خانه‌لری وار در.

ریپوستو (Riposto) سیجلیه‌ده قتانیه وآچیرآله (آچیرآله) قضاسنده وآچیرآله‌نك ۱۳ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی، دمیریولی وکلیتلی شراب اخراجاتی وار در.

ریپون (Ripon) انکلتره‌نك یورق ایالتنده ویورقك ۳۶ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۷۳۹۰ اهالیسی، دمیریولی ودوکمه وسائره فابریقه‌لری واردر. — ممالك مجتمعه‌ده (ویسقونسن) جمهوریتنك (فوند دولاق) ایالتنده ومرکز ایالتك ۲۹ کیلومتره غرب شمالیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ۳۱۸۰ اهالیسی وار در.

ریتنبنك (Ritenbenk) غروئلاندك قسم شمالیسنده (دیسقو) قوینك ایچنده واقع (پرنس) آطه‌سی اوزرنده بر محجر او لوب، یالکز ۱۰ ی آوروپالی اولق اوزره، ۵۴۵ اهالیسی، جوارنده معدن کموری وبالینه صیدی واردر. ۷۰° عرض شمالیدن یوقاریدر.

ریتی (Rieti) ایتالیانك اومبریا خطه‌سنده (پروزه) ایالتنده وپروزه‌نك ۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، دمیریولی، معدن صولری، باغلریله زیتونلقلری، دباغخانه‌لری وایپك فابریقه‌لری واردر.

ریچموند (Richmond) انکلتره‌نك (سوری) ایالتنده ولوندره‌نك ۱۶ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق تامیسه نهرینك ساحل یمینده برقصبه‌اولوب، جواریله برابر ۱۰۹۶۵ اهالیسی، کوزل منظره‌سی، بیوك بر دوحه‌سی وایکی بیوك حوضی، براسکی سرای خرابه‌لری و واسع سبزه بوستانلری واردر.

— انکلتره‌نك یورق ایالتنده ویورقك ۶۹ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واردر.

— ممالك مجتمعه‌نك (ایندیانه) جمهوریتنده واینه.

یاناپولیسك ۱۱٤ کیلومتره شرق شمالیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده دخی ۱۲ ۷٤٥ اهالیلی جامع بر قصبه اولوب، (واینه) ایالتنك مر. کزیدر.

— ممالك مجتمعه ده ویرجینیا جمهوریتنك مرکزی اولوب، واشینغتونك ۱۵۷ کیلومتره جنوب غربیسنده وجامس نهرینك صول کنارنده واقع اولان شهرك دخی اسمیدر، که ۱۰۰ ۰۰۰ اهالیلی جامع اولوب، نهر مذکورده بش کوپریسی، پك ایشلك اسکله سی، واسع ودوز سوقاقلری، جسیم و دلشین ابنیه سی، پك چوق دمیر خانه لری، آرابه و واغون ولوقوتیف فابریقه لری وسائر فابریقه لرك انواعی واردر.

— آمریقا و آوسترالیا وجنوبی آفریقاده والحاصل انکلیزلر طرفندن اعمار اولنسان یرلرده بو اسمله دها برطاقم کوچك قصبه لر، قریه لر وایالتلر واردر.

ریچیچه { (Rietchitza) روسیه نك مینسك ایالتنده ومینسکك ۲۵۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق (دنیپر) ایرماغنك ساحل یمینده وموهیلفك قارشیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۹۵۵ اهالیسی ودمیر یولی واردر.

ریحا { [«اریحا» ماده سنه مراجعت اولنه.]

ریحانه { (بنت سمعون) صحابیاتدن وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك جاریه لرندن اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزدن اول وروایته کوره اونبجی سنهٔ هجریه ده وفات ایتمشدر.

— معدیکرب بك همشیره سی ریحانه ایله صاحاتدن ریحانة الوالهه دخی مشاهیر نساء عربدندر.

رید { (Reid) اسقوچیا حکماسندن اولوب، ۱۷۱۰ ده طوغمش، و ۱۷۹٦ ده وفات ایتمشدر. حکمت وفلسفه یه دائر بر قاچ تألیفی وار در.

ریدو { (Rideau) آمریقای شمالینك (دو. مینیون) قطعه سنده (کبك) خطه سنك (اونتاریو) ایالتنده بر نهر وکول وجدولك اسمیدر.

ریده { (Ride) انکلترهنك (ویغت) آطه سنده وآطهنك ساحل شمالیسنده اولهرق (هانت) ایالتنه تابع بر قصبه اولوب، ٤٦۰ ۱۱ اهالیسی، دکیز حمامارلری وکوزل ریختمی وار در.

ریدینغس { (Riddings) انکلترهنك دربی ایالتنده ودربینك ٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی وجوارنده معدن کوریله دمیر دوکمخانه لری واردر.

ریزا { (Riesa) صاقسه قرالفنده درسده ایالتنك (غروسنهاین) قضاسنده وغروسنهاینك ۱۵ کیلومتره غربنده اولهرق (البه) ایرماغنك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب، ۷۳۹۰ اهالیسی ودمیر یول ادواتیله آرابه فابریقه لری واردر.

ریزو { (مع منوفاج) کرید ولایتنك فندیه سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ۱۱٤ قریه دن مرکبدر.

ریزه { طربزون ولایتنده لازستان سنجاغنك مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، طربزونك ۷۰ کیلومتره شرقنده وقره دکیز ساحلنده اطرافی طاغلرله محاط برقویك ایچنده واقعدر. کوزل ودلنشین بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، شرق جهتنده پورتقال ولیمون باغچه لری، حکومت قوناغی، قیشله، دبوی، خسته خانه و حبسخانه کبی ابنیهٔ امیریه سی، بر قاچ جامعی، یوز قدر دکاندن مرکب چارشیسی، رشدیه مکتبی، دار المعلینی، ۲۸ مکتب ابتدائیسی، بر مدرسه سی و ۵۸۰ جلدی حاوی کتبخانه سی واردر. ریزه ده کتدن کوملکك وچارشافلق بز اعمال اولنوب، کلیتله اخراج اولنور. باقیرجیلفه متعلق بعض ادوات وآوانی دخی یاپیلیر. کلیتلی فندیق اخراج اولنور. خیلی مقدار یونس بالیغی دخی صید اولنوب، یاغی چیقاریلیر. هواسی پك لطیف وصاغلامدر. — ریزه قضاسی سنجاغك غرب جهتنده اولوب، غرباً طربزون سنجاغنك اوف قضاسیله، شرقاً آتنه قضاسیله، شمالاً بحر سیاهله، جنوباً دخی ارضروم ولایتیله محدوددر. قضا میاوزی، قره دره وقرای سبعه اسملریله ۳ ناحیه یی حاوی اولهرق ۲۲٦ قریه ومحله دن مرکبدر. اراضیسی ٦۲٦٤٤٦ دونمدن عبارت اولوب، حبوبات متنوعه ایله پرنج، کتن، کنویر، پورتقال، لیمون و سائر میوه لرك انواعی وکلیتلی فندیق حاصل اولور. قرای سبعه ناحیه سنده بر قاپلیجه وبش پرده معدن صوبی واردر. قضانك اهالیسی ۷۷۸ ۷٤ نفوسدن عبارت اولوب، یالکز ٦٤۷ سی روم وقصوری مسلم ولاز در.

ریزی (Riesi) سیجلیه‌ده (قالتانیزته) ایله التنك (ترانوڤه) قضاسنده و ترانو - ومنك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۱ ۹۱۵ اهالیسی وکوکورد معدنی واردر.

ریژیچه (Riéjitza) روسیه‌نك ویتبسك ایالتنده و ویتبسك ۲۳۷ کیلومتره شمال غربیسنده و دوینه‌یه تابع همنامی اولان چایك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰ ۱۵۰ اهالیسی وار در.

ریستیغوش (Ristigouche) آمریقای شمالیسنك دومینیون قطعه‌سنده بر ایرماقدر، که (ماداواسقه) ایالتنده نیماله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایدرك، ویقتوریا ایالتنك برکوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، یکی برونسویق ایله کبك ایالتلرینك حدودینی تشکیل ایدرك، وبر چوق چایلرك صولرینی آلهرق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ۳۲۰ کیلومتره طولنده اولوب، منصبنده وسعتی ۵ کیلومتره ودرینلکی ۱۵ متره اولغله، اك بیوك سفائنك‌ده سیریته صالحدر.

ریسقه (Risca) انکلتره‌نك والس خطه‌سنده (مونموث) ایالتنده و (نیوپورت) ك ۹ کیلو متره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۵۵۵۵ اهالیسی، دمیر یولی، معدن کوری واجزای کیمیویه ایله قلایدن معمول اوانی فابریقه‌لری واردر.

ریشار (Richard) آفریقانك خط استوا تحتنده بولنان قسمنده آلمانیانك (قمرون) مستعمره‌سنده وقمرون طاغنك شمال شرقیسنده برکول اولوب، محیط دائره‌سی ۲۰ کیلو متره‌در. ایچنده برقاچ آطه بولنوب، اك بیوکلك ۴۰۰ اهالیسی واردر. بو آطه‌لرده پاپاغانلر پك چوق اولوب، اهالی طرفندن مبارك عد اولنور.

ریشار یاخود ریچار (Richard) انکلتره قرالرندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی (آرسلان یورکی (Coeur de Lion) لقبیله ملقب اولوب، ۱۱۸۹ دن ۱۱۹۹ تاریخ میلادیسنه دك حکم سورمشدر. ایکنجی هنرینك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۱۵۷ ده طوغمش؛ وتاکنجلکندن جسارت وقوتیله وحشار یلغیله شهرت بولمش؛ واوچ دفعه مدرینه قارشی عدم مطاوعتده بولمش ایدی. تخته جلوس ایدنجه، فرانسه قرالی فلیب اوکوستله وآلمانیا امپراطوری فردریق باربروسله بالاتفاق، براهل صلیب سفرینه قالقیشمش؛ و ۱۱۹۱ ده مارسیلیه‌دن حرکتله ۱۱۹۲ ده قبرس وعکای ضبط ایتمش؛ واوصره‌ده فرانسه قرالی کندیسیله بوزیشوب، عودت ایتمکله، یالکز قالوب، احرای مظالمه باشلامش؛ والینه اسیر دوشن ۲۵۰۰ مسلمانی قتل ایتمش ایدی. بر ایکی محاربه قزانمش ایسه‌ده، قدسه کیره‌میوب، عودتنده فرطونه‌یه طوتلمغله، دالماچیه‌نك ساحلنه چیقمغه مجبور اولوب، عکاده تحقیر ایتمش اولدیغی آوستریا دوقه‌سنك الکاسندن تبدیلاً کچمك ایستمش ایسه‌ده، اخذ وحبس اولنه‌رق، بر سنه‌لك محبوسیتدن صکره ۲۵۰۰۰۰ مارق فدیه‌ئ نجاتله تخلیص نفس ایده بیلمش؛ و ۱۱۹۴ ده انکلتره‌یه وصولنده، زمام اداره‌یی النه آلمش اولان برادری ژانی دفع ایتمش؛ وبعده فرانسه قرالیله محاربه‌یه کیریشوب، نورماندیایی استخلاص ایتمش؛ و ۱۱۹۹ ده لیموسینده ایتدیکی محاربه‌ده بر اوقه جرح اولنه‌رق، متأثراً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی «قره پرنس» دیمکله شهیر ادوآردك اوغلی واوچنجی ادوآردك تورونی اولوب، ۱۲۶۶ ده طوغمش، و ۱۲۷۷ ده تخته چیقوب، صباوتی زماننده اوچ عمیجه‌سی اجرای وصایته، برچوق فتنه وفسادلر وقوع بولمش؛ وامور حکومتی کندی یدینه آلدیغنده کوشك ومصرف بر حکمدار اولدیغی کوستروب، نهایت برقاریشقلغی باصدیرمق اوزره، ایرلانده‌یه کیتدیکنده، عم‌زاده‌سی عنان اداره‌یی النه آلهرق، دردنجی هنری اسمیله حکمدارلغنی اعلان ایتمش؛ وریشار استوجیه‌نك (بومفرت) قلعه‌سنه حبس اولنه‌رق، متعاقبا اورادە وفات ایتمشدر. فرانسه قرالی آلتنجی شارلك قیزی ایزابله‌یی تزوج ایتمشدی.

— اوچنجیسی یورق دوقه‌سی ریشارك دردنجی اوغلی اولوب، ۱۴۵۲ ده طوغمش، وخیلی وقت غلوچستر دوقه‌سی بولنمش ایدی. یورق خاندانندن اك اول انکلتره قرالی اولان دردنجی ادوآردك برادری اولوب، آلتنجی هنرینك طرفدارلرینه قارشی کال ثباتله مقاومت، ودیکر برادری (کلارنسه) دوقه‌سیله بالاتفاق، مغلوب قرالك اوغلنی قتل ایتمش ایدی. قاتلی اولدیغی مظنون بولندیغی برادری دردنجی ادوآردك وفاتنده ۱۴۸۳ ده، بونك اوغلی

بشنجی ادوآردك وصیلی عهدسنه آلوب، چوق چکمه‌دن هرنصلسه زمام اداره‌یی الده ایده‌بیلمش؛ وصیّ‌سز قومله دیکر برادری لوندره قله‌سنده یوق‌ایدلمشدر. بوفعال جنایتکارانه سیله عمومك نفرتی قزانوب، هرکس کندیسندن روکردان اولمغه، ۱۴۸۵ ده یدنجی هنری نامنی آلان هنری ریشموند طرفندن محاربه‌ده اوریلوب اولمشدر. قنبور، طوپال وچولاق برشخص منفور ایدی.

— برنجی ریشارك برادری ژانك دخی ریشار اسمنده براوغلی وار ایدی، که ۱۲۵۷ ده آلمانیا ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، ایمپراطورلق تاجنی کیمکه موفق اولهمیوب، یالکز بردفعه آلمانیایه کیتمش، وانکلتره قرالی بولنان اوچنجی هنری‌یه فرانسه‌یه وبعض قاریشقلق مسببلرینه قارشی معاونت ایدوب، بومحاربه‌لرك برنده ۱۲۶۴ اسیر دوشه‌رك، ۱۴ آی اسارتده قالمش ایدی.

ریشاردسون { (Richardson) انکلتره‌نك اك مشهور حکایه نویسلرندن اولوب، ۱۶۸۹ ده دربی‌ایالتنده طوغمش، ۱۷۶۱ ده وفات ایتمشدر. برمرانفوزك اوغلی اولوب، برمطبعه‌جینك خدمتنه کیرمش، بعده بوکا داماد اولوب، تهایت کندی باشنه برمطبعه تأسیس ایتمش ایدی. ۵۲ یاشندن صکره تحریره باشلایوب، فوق العاده رغبت عمومیه‌یه مظهر اولان برطاقم حکایه کتابلری یازمشدر.

ریشلیو { (Richelieu) فرانسه قرالی اون اوچنجی لوئیك رئیس وکلاسی اولان مشهور برقاردینال اولوب، دوقه عنوانی دخی حائز ایدی. ۱۵۸۵ ده پارسده طوغوب، عن اصل (ریشلیو) قریه سندن اولان بر زادکان عائله سنه منسوب ایدی. ابتدا عسکرلکه سلوك ایدوب، بعده طریق رهبانه کیره‌رك، ۱۶۰۷ ده (لوسون) پسقوپوسی اولمشیدی. ۱۶۲۲ ده قاردینالق رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۶۲۴ ده، قرالك عدم رضاسیله برابر، والده‌سنك نفوذیله مجلس عمومی‌یه اعضا تعیین اولنه‌رق، کوستردیکی اهلیت ودرایت فوق العاده اوزرینه، درعقب هیئت وکلا ریاستنه کچمشدر. موقع اقتداردە بولندیغی مدت باشلیجه اوج شیئه حصر مساعی ایتمشدر، که بونلردە اولا فرانسه‌ده پروتستانلرك نفوذ سیاسیسنی قیرمق، ثانیا بعض کبرانك نفوذ واقتدارینی کسرایتمك، وثالثاً آوستریا دولتنی آچالتمق ماده‌لرندن عبارتدر. چوبردیکی دسایسده موفق اولوب، فرانسه‌یه آوروپا دولی ایچنده برنجیلکی قزاندیرمشیدی. کبرادن برچوغنك اعدامنه وبعضلرینك حبس ونفینه سبب اولمشدی. اقتدار ودراتی نه درجه‌ده ایسه، حیل ودسایسی وغدارلغی دخی او رتبه‌ده اولوب، یك چوق خاندانلرك محوینه یوریمشدی. فرانسه‌نك ترقیات داخلیه‌سنه‌ده چوق خدمتی اولوب، امور مالیه‌یی اصلاح وتنظیم، برطاقم قوانین ونظامات نافعه وضع، مکمل بردونما تشکیل وقناده، آتیل، سنت دومینیق، کویانه وسنغال کبی مستملکاتی تزیید ایتدیکی کبی، علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه‌ده خدمت ایدوب، فرانسه آقادمیاسنی وبرچوق مکاتب ومؤسسات خیریه تأسیس، ودولتك کتبخانه‌سیله مطبعه‌سنی توسیع واصلاح ایتمشدی. ۱۶۲۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. زماننده مهم مأموریتلرده بولنمش واجرای نفوذ ایتمش ایکی برادریله ایکی همشیره‌سی اولدیغی کبی، بعده احفادندن بعضلری‌ده مارشاللق ورياست وکلا کبی موقعلره نائل اولمشلردر.

ریشلیو { (Richelieu) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده وقناده خطه‌سنك کیك ایالتنده برنهردر، که ممالك محتمه‌نك (ورمونت) و (نیویورق) جمهوریتلرنده واقع (چامپلن) کولندن چیقوب، ابتدا ۲۰۰۰ وبعده طارلشه‌رق ۲۵۰ متره کنیشلکنده جنوبه طوغری جریانله، ۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، سنت لوران ایرماغنه دوکیلور. صولی چوق ومائی رنکنده کوزل برنهر اولوب، سیر سفائنه صالحدر؛ وکچدیکی برلر پك کوزل ومعمموردر.

ریشهر { ایرانك فارس خطه‌سنده وبندر بوشهرك ۸ کیلومتره جنوبنده اولەرق بصره کورفزی ساحلنده براسکی شهر وبرانه‌سیدر.

ریطه { صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری عبدالله بن مسعود حضرتلرینك ودیکری عمرو بن العاصك زوجه‌سی ایدی. — عرب شاعرلرندن دخی بواسمله اوچ خاتون کلوب، بری (جذل الطعان)ك قیزی و (ربیعه بن مکدم)ك زوجه‌سیدر؛ ایکنجیسی ریطه بنت

حاصم؛ اوچنجیسی ده ریطه بنت عجلاندر، که عمرو ابن عجلان نام شاعرك همشیره سیدر. ایکنجیسنك اشعاری (حماسه) ده واوچنجیسنك کیلر (اغانی) ده مسطوردر.

— حماقتیله مشهوره (ریطه بنت سعد) اسمنده بر خاتون دخی واردر.

ریغ (وادی —) جزایرده قسطنطینیه ایاـ لتی جولنده جنوبدن شماله ممتد بروادی اولوب، بر صره واحلردن عبارتدر.

ریغا (Riga) روسیه‌نك بالطیق ایالاتندن لیوونیه ایالتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، پترسبورغك ٤٨٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده اولهرق (دوینه) ایرماغنك ایکی کناریده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده، ۳۶″ ۵۶′ ۵۶° عرض شمالی ایله ۱۱′ ۴۸′ ۲۱° طول شرقیده واقعدر. ۱۷۵ ۳۳۲ اهالیسی اولوب، قسم اعظمی آلمان وقصوری روس، لت، استوآن، لهلی ویهودیدن مرکبدر. یوك وپاموك وایپك منسوجاتله ماکینه، موم، اسپرتو، جام، یاغ وسائره فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی، دوبه اوزرینه موضوع برکوپریسیله دمیر یولنه مخصوص بردمیر کوپریسی، متعدد ابنیهٔ امیریه‌سی، علم الارض وآثار عتیقه‌یه مخصوص موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، مکتب صنایعی، بحریه مکتبی، اوچ داخلی اعدادیه‌سی وسائر مکاتبی، بر یتیمخانه‌سی، ایکی خسته خانه‌سی، طول قادینلره مخصوص دارالعجزه‌سی، تاریخ وآثار عتیقه ایله ادبیات وتاریخ طبیعی جمعیت فنیه‌لری واوچ عمومی باغچه‌سی واردر. بوشهرده آلمان لسانیله برقاچ وروسجه برغزته نشر اولنور.

— ریغا کورفزی فینلانده کورفزندن صکره بالطیق دکیزینك اك بیوك کورفزی اولوب، ۵۷° ایله ′۲۰ ۵۸° عرض شمالی و ۲۰° ایله ۲۲° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، ۷۵۳۶ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. جنوباً وجنوب شرق جهتندن قورتلانده، شرقاً لیوونیه خطه‌لریله، شمالاً دخی استونیه خطه‌سنك برقسمیله محاط اولدیغی کبی، شمال غربی جهتندن دخی (اوسل) و (موهن) آطه‌لریله قپانمشدر. اوسل آطه‌سنك جنوبه طوغری اوزاتدیغی (اسوربه) شبه جزیره‌سیله قورلانده‌نك ساحل شمالیسی آره‌سنده‌کی بوغازدن کیریلوب، بوغازك ایکی طرفنده برر فنار واردر. سواحلی آلچق اولوب، کورفزك اورته‌لرنده ٤٠ مترویه قدر درینلکی واردر. دمیر آنه‌جق برلری صاغلامدر. بوکورفز یالکز یك شدتلی قیشلرده طونار. بوکورفزه‌دوکیلن صولرك اك بیوکی (دوینه) در.

ریغا (Rigas) یونان وقایعنك مشوق ومحرکلرندن اولوب، ۱۷۵۳ تاریخنده تسالیه‌نك (ولشتینه) قریه‌سنده طوغمشدر. ثروته مالك وتجارته مشغول ایکن، یونانك استقلالی هوسنه دوشه‌رك، بکرشده وبعده ویانه‌ده (اتریا) یعنی «شرکت» اسمیله بر جمعیت خفیه تشکیل؛ وطبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، همجنسلرینی فساده تشویق یولنده بعض شرقیلر ترتیب ایتمش ایدی. فن تعبیهٔ الجیشه وحکمت طبیعیه‌یه دائر ایکی کتاب دخی یازمشدر. ۱۷۹۸ ده آوستریا حکومتی طرفندن سکز رفیقیله تریسته‌ده توقیف اولنه‌رق، درسعادته کوندرلمکده ایکن، سوقنه مأمور آدملر طرفندن طونه‌ده غرق ایدلمشدر.

ریغات (Reigate) انکلتره‌نك (سوری) ایالتنده ولوندره‌نك ۳۰ کیلو مترو جنوبنده برقصبه اولوب، ۱۸ ۶۲۰ اهالیسی ومحصولات زرعیه تجارتی واردر.

ریف مراکش دولتنك ساحل شمالیسی بونجه سبته بوغازندن جزایرحدودینه قدر ممتد اولان خطه اولوب، جنوباً (درن) یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالیله محدوددر.

ریقمانسوورت (Rickmansworth) انکلتره‌نك هرتفورد ایالتنده و هرتفوردك ۳٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق تامیسه‌یه دوکیلن (قولنه) نهرینك صاغ کناریندده واقع بر قصبه اولوب، ۵۵۱۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌لریله صمانلدن اورمه معمولاتی واردر.

ریقوآ (Rikoua) آفریقای وسطینك قسم شرقیسنده و (تانغانیقه) کولنك ۹۰ کیلومتره شرقنده برکول اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه اولان بویی ۱۰۰ و وسطی اکی ۲۵ کیلومتره در. شمال شرق کوشه‌سندن بوکوله برنهر دوکیلیورسه‌ده، صوبی تبخر ایدوب، برطرفه آقماز.

ریلسق (Rylsk) روسیه‌نك (قورسق) ایالتنده وقورسقك ۱۰۶ کیلومتره

غرب جنوبیسنده و (دنیپره) ه تابع (ریلو) ایله (سیم) نهرلرینك ملتقاسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۱۰۷۰ اهالیسی وطوغله، آرابه، شمعدان وصابون فابریقه‌لریله ذخایر، کنویر، طوموز یاغی، بال‌ومال‌مومی تجارتی واردر. اطرافنده انسانلرك ابتدائی یاشایشلری زمانلرندن قالمه بعض آثار عتیقه بولنیور. وقتیله آیریجه بر پرنسلکك مرکزی ایدی.

ریلو (Rilo) ردوب طاغی شعبه‌لرندن او. لوب، بلغار ستانله شرقی روم ایلی حدودنده وصوفیه قربنده کائن بر طاغدر. [«ردوب» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

ریماسومبات (Rimaszombat) مجار. ستانده (کومور) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پشته‌نك ۱۲۰ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع و ۴۸۴۵ اهالیی جامعدر.

ریماشونه (Rimachouna) رونك قسم شمالیسنده برکول اولوب، (ریو. پاستازه) نهریله اختلاطی واردر. هنوز تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، شمال غربیدن جنوب شرقیه یویی ۵۵ واکی ۱۲ ویا ۱۵ کیلومتره اولدیغی مرویدر.

ریمس (Reims) فرانسه‌نك مارنه ایالتنده (سالون سورمارنه) نك ۴۳ کیلو. مترہ شمال غربیسنده و پارسك ۱۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اولەرق (وسل) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ۷۹۰۰۰ اهالیسی، مکتب طبّ اعدادیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، وقتیله قرالرك تتویج اولندقلری بیوك ومصنع برکلیساسی، تیاتروسی، سرایی، استحکاماتی، کوزل مسیره‌لری، وسلده‌لیمانی، خراب برطاق ظفری، کنیش سوقاقلری، چوخه وسائر یوك قاشلرله بکسیماد وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، پك ایشلك تجارتی ومشهور شامپانیه شرابلری واردر. پك اسکی برشهردر.

ریمنیقوسارات (Rimnicu - Sarat) رومانیه‌ده اولاقك شرق جهتنده و بکرشك ۱۳۶ کیلومتره شمال شرقیسنده اولەرق (سرت) نهریله تابع ریمنیقو چایی اوزرنده واقع ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۶۸۷۰ اهالیسی واردر.

ریمنیقو والش (Rimnicu Valch) رومانیه‌نك اولاق خطه. سنده و بکرشك ۱۵۷ کیلومتره شمال غربیسنده او. له‌رق (اولت) نهری اوزرنده (والسیا) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۷۵۰ اهالیسی، کوزل باغلری، کلیتلی شراب محصولی وجوارنده قیا طوزی وار در.

ریمینی (Rimini) ایتالیانك امیلیا خطه‌سنده (فورتی) ایالتنده و فورتینك ۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولەرق بولونیه‌دن آنقونه‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۰۸۴۰ اهالیسی، معدن صولری، قاپلیجه‌سی، برطاق ظفری، بش کمر اوزرینه برکوپریسی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، واطرافنده منبت وکوزل ایشلنمش اراضیسی وار در. پك اسکی بر قصبه در.

رین (Rhin) آوروپای غربینك اك بیوك نهرلرندن اولوب، مجراسنك طولنجه بتون آوروپا انهارینك اونجیسی عد اولور. اسویچره. نك (غریزون) ناحیه‌سنده آلپ سلسله‌سنك (آدوله) و (سنت غوتار) طاغلرندن نبعانله، شرق شمالی‌یه طوغری جریان، وصاغدن برطاقم چایلر اخذ ایده‌رك، وبعده بر قوس تشکیلیله شماله دونوب، بر خیلی مسافه‌ده اسویچره ایله آوستریا حدودینی آیره‌رق، قونستانسه کولنك جنوب شرقی ساحلنه واصل اولور؛ شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه ممتد اولان بو بیوك کولی شق ایتدکدن صکره، کولك غرب جنوبی کوشه‌سندن خروجله، غربه طوغری پك طولاشیقلی بر مجرانك ایچنده آقه‌رق، اکثر قسمنده اسویچره‌ایله آلمانیا (یعنی باده) حدودینی آیرر، وصولدن یعنی اسویچره‌دن (تور) نهریله بو مملکتك اکثر میاه جاریه‌سنی طوپلایان (آر) نهرینی و (بره) چایله دیکر بر طاقم دره‌لر وصاغدن یعنی باده‌دن دخی بر طاقم کوچك دره‌لر اخذ ایدر. (باله) شهرینه واصل اولنجه شماله طوغری دونوب، اسویچره‌یی ترکله، باده‌وآلساس آره‌سنده وقره اورمانك غربنده اولەرق کوزل بر اووه‌ده، وبعده شرقه طوغری میل‌ایله ینه باده ویالا تینات آره‌سنده آقار؛ دها آشاغیده بو ایکی مملکتك حدودینی ترکله، صاغدن (نقتار) نهرینی آلدقدن صکره (هسه) دوقه‌لغی ایچندن شماله طوغری آقوب، بعده ینه صاغدن تابعلرینك اك بیوکلرندن اولان (مین) نهرینی اخذله، غربه طوغری دونه‌رك، هسه‌یی

ناسودن آیرر، وصکره شمال غربی‌یه طوغری توجه ایده‌رك، وصولدن (موزله) نهرینی آله‌رق، (وستفا-لیه) ایله (رین پروسیه‌سی) دینلن یرلر آرەسنده، جریان وصاغ وصولدن بر طاقم کوچك چایلر و ازآن جمله صاغدن (رور) و (وسل) چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، فلنك حدودینه داخل اولمغله برابر، غربه طوغری دونر، وایکی قوله آیرلدقدن صکره صولدن (موزه) نهرینی دخی اخذ ایله، آچق بر اراضیده متعدد قوللره آیریله‌رق، وحتی (اسقو) ایرماغنك منصبله دخی قاریشه‌رق، دکیزله قاریشوب، زیاده‌سیله کسب وسعت ایدن قوللری آرەسنده بیوجك برطاقم آطه‌لر تشکیل ایده‌رك، بحر شمالی‌یه منصب اولور. مجراسی ۱۱۴۲ ودیکر برحسابه کوره ۱۲۹۸ کیلو-مترە طولنده اولوب، حوضه‌سی ۳۰۳ ۱۹۶ و یا ۳۸۶ ۱۸۰ مربع کیلومترە در.

رین ایرماغی اسویچره‌نك قوآر قصبه‌سندن سیر سفائنه صالح اولمغه باشلارسه‌ده، اصل واپورلرك مقان صورتده ایشلدکاری محل قونستانسه کولی اولوب، بوکولك اطرافنده اسویچره، آوستریا، باویره وورتمبرغ وبادە حکومتلرینه تابع اسکله‌لر آرەسنده بیوك برتجارت اجرا اولنیور. بو واپورلر نهره دخی کیروب، (شوفهوسه) یه قدر اینرلرسه ده، اورادن آشاغی‌یه اینلرینه (لاوفن) شلاله‌سی مانع اولدیغی کبی، دها آشاغیده‌کی سرعتلی اینیشلر دخی لایقیله سیر سفائن اجراسنه مانع اولوب، اسویچره حدود جنوبیه‌سی بو سهولتدن محرومدر. (باله) شهرندن آشاغیسی سیر سفائنه دها مساعد اولوب، آنجق آلساس اووه‌سنده‌کی تشعبلر وآطه‌لر دخی بردرجه‌یه قدرمانع اولیور. (هسه) دوقه لغنده‌کی (مایانسه) شهری رین ایرماغنده‌کی اهمیتلی اسکله‌لرك برنجیسی عد اولنوب، ذاتاً اوراده (رین) ه دوکلن (مین) نهری دخی سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، بونهردن طونه ایرماغنه قدرده آچیلش اولان برجدول بوایکی ایرماغی وبحر شمالی ایله قره دکیزی اختلاطده بولندیریور. دها آشاغیده (قوبلنسه) شهری دخی اهمیتلی براسکله اولوب، اوراده (رین) ه دوکیلن (موزله) نهی جدولر واسطه‌سیله فرانسه‌نك (رونه) و (موزه) ایرماقلریله اختلاطده بولنه‌رق، بحر شمالی ایله آق دکیز آرەسنده بر طریق مائی آچیور. دها آشاغیده بولنان (قولونیه) وقارشیسنده‌کی (دایچ) شهرلری ایسه رینك الك بیوك اسکله‌لری، اولوب، اورادن آشاغی‌یه ویوقاری‌یه منتظم ومقان واپورلر ایشلیور. رین ایرماغی مجراسنك بوینجه بر وبعض یرلرنده ایکی دمیر یول خطی ممتد اولوب، بوایرما-غك شق ایتدیکی یرلر آرەسنده وسائط اختلاط بریه بولنمغله برابر ایرماقده ایشلیان واپورلر وکیلرله دخی بیوك برتجارت اجرا اولنمقدەدر. رینك اوزرنده کرك دمیر یوللره وکرك یولجیلره مخصوص دمیردن ودوبه‌لراوزرینه متعدد کوپرلر بولنوب، علی الخصوص بیوك شهرلرك بعضنده بك کوزل ومصنعلری واردر.

رینك منبعی (رونه) ایرماغنك منبعنه بك قریب اولدیغی حالده، بو ایکی ایرماغك حوضه‌لری آلپ وژوره طاغلریله آیرلمشدر. طونه‌نك منابعی ایسه رینك غربه و بعده شماله طوغری اولان جریانده تشکیل ایلدیکی زاویه‌نك داخلنده‌در. بو وجهله رین حوضه‌سی، بری آق دکیزه ودیکری قره دکیزه منتهی اولان رونه و طونه حوضه‌لریله همحدود اولدیغی حالده، اسویچره‌نك قسم کلیسیله باده و وورتمبرغ وباویره‌نك قسم شمالیلرینی وآلمانیای غربینك قسم وسطیسیله فرانسه‌نك شرق شمالی قسمنی و بلجیقه وفلمنکی جامعدر. مجراسنك آلمانیه داخلنده بولنان قسمی بك کوزل اولوب، بعض محللری شایان تصویر منظره‌لر ابراز ایدیور.

رین ایالتی (Province du Rhin یاخود Pr. Rhénane) غربی پروسیه‌نك رین ایرماغنك ایکی جهتنده بولنان بر بیوك ایالتی اولوب، شمالاً فلنکه، شمال غربی جهتندن (وستفالیه) ایله، شرقاً (هسه‌ناسو) ایالتیله و (هسه) بیوك دوقه‌لغیله، شرق جنوبی جهتندن پالاتیناتله، جنوب غربی جهتندن آلساس لورنله، غرباً دخی لوقسنبورغ، بلجیقه و فلنکه محاط و محدود در. ۷′ ۴۰° ایله ۵۴′ ۵۱° عرض شمالی و ۳۱′ ۳° ایله ۴۲′ ۵° طول شرقی آرەلرنده ممتد اولوب، تعریف اولنان حدود خارجنده دخی (هسه‌ناسو) ایالتیله (هسه دارمستاد) دوقه‌لغی آرەسنده واقع (وچلار) قضاسی ده بو ایالته ملحقدر. بوکا مقابل ده ایالتك داخلنده بولنان (بیرکنفلد) پرنسلکی (اولدنبورغ) بیوك دوقه‌لغنه ملحقدر. آلمانیایه مخصوص اولان بو

قاریشیقلریله برابر بو ایالت آلمانیا دولتنك اك بیوك واك زیاده مسکون ایالتی اولوب، شمالدن جنوبه طولی ۳۰۲، عرض اعظمی ۱٤۷ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۲٦ ۹۹۱ مربع کیلومتره در. اهالیسی ۷۱۰ ۳۱۳ ٤ کشی اولوب، بهر مربع کیلومتره بالشنه ۱۷۵ کشی دوشیور. اهالیسنك همان جمله‌سی آلمان اولوب، یالکز (اکس لاشاپل) سنجاغنده ۱۰ ۰۰۰ فرانسز واردر. مذهبجه اهالیسنك اوچ ربعی پروتستان وقصوری قتولیك ویهودی وسائره‌در. بو ایالت واسعه هر بری بر ایالت وسعتنده اولهرق بر وجه زیر ه سنجاغه منقسم و ٦۰ قضایی حاویدر:

سنجاق	قضا	مربع کیلو متره	اهالی
روسلدورف	۲۱	٥ ٤۷۲	۱۸۷ ۰۵۹
اکس‌لاشاپل	۱۱	٤ ۱٥٥	۷۹٤ ۲۳۸
قولونیه	۱۱	۳ ۹۷٦	۱۰٤ ۲۲۸
ترو (زیر)	۱۲	۷ ۱۸۳	۷۳٥ ۲۲٥
قوبلنج	۱۳	٦ ۲۰۳	٦٥٦ ٥٥٤

عموم ایالتك والیسی (قوبلنج) ده اقامت ایدیور. سه‌ده، عدلیه‌جه ایالتك مرکزی (قولونیه) شهری اولوب، محکمهٔ تمییز اورادهٔ بولنیور. ایالتك مجلس عمومیسی ایسه (دوسلدورف) ده انعقاد ایدر. ایالتك قسم کلیسی سکزنجی قول اردو داثره‌سی داخلنده اولوب، یالکز دوسلدورف سنجاغی یدنجی و(چلار) قضاسی اون برنجی قول اردویه ملحقدر. قسم شمالیسی دوز اولوب، یالکز بعض تپه‌لری واردر؛ قسم جنوبیسنده ایسه آردنه سلسله‌سنك آلت طرفی حکمنده اولان (هوهه‌وون) و (ایفل)، (رونسروك) و(سیین کبیرکه) کبی بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرك‌ده ارتفاعی یدی سکز یوز مترەیی تجاوز ایتمیور. اکثری سونمش برکانلردن عبارت اولوب، بعضلرینك آغزلری، دیبلری صو ایله طولمش اولدیغی حالده، الیوم باقیدر. بو طاغلرك چوغی یاغمش کبی بر صورتده اولوب، یازین برطاقم چالیلرله وقیشین قارله مستوردر. اك جنوبده کیلرك اتك وبایرلری ایسه کوزل اورمانلرله مستور اولوب، شایان تماشا منظره‌لر ابراز ایدرلر. بو ایالت رین ایرماغنك مجراسی اوزرنده بولنمغله، ایالتی جنوب شرقیدن شمال غربیه شق ایدن بو ایرماق همان بتون صولریی جمع ایدر؛ یالکز دوسلدورف واکس لاشاپل سنجاقلرینك بر قاچ چایی بلجیقه‌یه کیره‌رك، (موزه) ایرماغنه کیدر.

بو ایالت معادنجه پك زنکین اولوب، کلیتلی معدن کموری، دمیر، قورشون، توتیا، قیا طوزی، لینیت و سائره اخراج اولنور. چمنتو، دکرمن طاشی وبابی طاشی دخی چیقار. ایفل طاغلرینك میاه معدنیه‌سی پك چوق واکس لاشاپلك قابلیجه‌لری مشهوردر. اراضیسنك یوزده ٤٦ سی مزروع، یوزده ۱۷ سی چایر ومرعی، یوزده ۳۱ ی اورمان، یوزده یاریمی باغ وقصوری شهر وقصبه وقریه‌لر عرصه‌لریله صودن عبارتدر. شمال جهتنك اراضیسی پك منبت اولوب، جنوب جهتنك مرتفع محللرنده قیشلر پك اوزون وطوپراق آز منبت ایسه‌ده، بو جهتك‌ده بایر ودره‌لری چایرلر وباغ وباغچه‌لرله مستور در. الحاصل اراضیسنك اکثریت اوزره عدم استعدادیله برابر، اهالیسنك چالیشقانلغی سایه‌سنده زراعت پك ایلری اولوب، آنجق اراضی پك اوفق حصه‌لره منقسم اولدیغندن، هیچ کیسه یالکز زراعتله یاشایه‌میوب، اکثر اهالی صنایعه انهماك ایتمکده، وبهر سنه بر چوق اهالی اوزاق محللره هجرت ایتمکده در. حیوانات بیتیه آز اولوب، اك زیاده صیغیر یتیشدیررلر. ۱۸۷۳ ده ایالت داخلنده ۱ ٤۱ ۰٦۲ آت، ۹۸۲ ٦۳۱ صیغیر، ۳۹۲ ۹۷٦ قیون، ۲۲۹ ۸۸۰ کچی ۳۷۲ ٤۱۸ طوموز موجود ایدی. صنایعجه بو ایالت آلمانیانك اك ایلری بولنان یری اولوب، معدن کموری اخراج اولنان محللری دمیر خانه‌لر وسائر فابریقه‌لرله مملودر. ۱۸۷٥ سنه‌سنده ایالت درونده ۳۲٥ ۹۹۱ فابریقه‌ودستگاه بولنوب، مجموعنده ۷۲۲ ۹۷۹ عمله مشغول اولیور. دی. او وقتدن بری دها چوق تزاید ایتمش اوله جقدر. بو ایالت داخلنده واقع (اسن) ده کی قروپك طوپ فابریقه‌سی مشهوردر. صنایعك فوق العاده ترقیسیله وسائط اختلاطیه‌نك کثرتی بالطبع بیوك برتجارت اجراسنی منتج اولیور. ۱۹۰۰ کیلومتره طولنده اولان طرق مائیه سندن یعنی سیرسفائیه صالح انهار و جداولدن بشقه، ایالتك ۳۰۰۷ کیلومتره طولنده دمیر یوللری و ٦٥۳٥ کیلومتره‌لك شوسه‌لری واردر. اك بیوك تجارتکاهلری: قولونیه، قوبلنج، اکس لاشاپل، دوسلدورف، رورورت، دویسبورغ وسائره‌در.

رینو (Reinaud) فرانسه مشاهیر مستشرقینندن اولوب، ۱۷۹٥ ده تولد

و ۱۸۶۷ ده وفات ایتمشدر. عربی وفارسی لسانلری حقنده بر چوق کتابلر یازمش، بوایکی لساندن خیلی آثار ترجمه ایتمش وعربلرله ایرانیلرك آثار عتیقه‌سی حقنده برطاقم کشفیاته موفق اولوب، پارس کتبخانه‌سنده برچوق کتب عربیه وفارسیه اهدا ایتمشدر. آقادمیا اعضاسندن ایدی.

رینوقولوره { (Rhinocolura) عریشك اسم قدیمیدر.

ریو { (Riou) بحر محیط هندیده سوماتره جزیره‌سی کبیره سنك منتهای جنوبی قارشیسنده واقع (بینتانغ) جزیره‌سنده تجارتگاه برقصبه واسکله اولوب، او جوارلرده‌کی آطه‌لره رسماً حکم ایدن قلنکلی برمتصرفك مقریدر.

ریوادئو { (Rivadeo) اسپانیانك غالیجه خطه‌سنده واقع (لوغو) ایالتنده و (لوغو) نك ۷۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق (اثو) نهری منصبنك صول کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، جواریله برابر ۸۹۹۰ اهالیسی، بز معمولاتی، کتن وکنویر تجارتی، لیمانی وفناری واردر.

ریواری { (Rivari, Révari) یاخود رواری هندستانك پنجاب خطه سنده دهلی ایالتنك (کرکاون) سنجاغنده و (کرکاون) ك ۵۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۸۵۰۰ی مسلم اولمق اوزره، ۲۳۹۷۰ اهالیسی، دمیریولی، حکومتك تحت اداره‌سنده بولنور بربیوك مکتبی، ایکی دوز وکنیش سوقاغیله بوسوقاقلرده کوزل ابنیه‌سی، خارجنده ایکی بیوك وکوزل حوضیله، اورمانلق حالنده برتفرجگاهی وایشلك تجارتی وار. در. بوقصبه‌ده پابیلان صاریقلرله باقر وپرنج آوانی مشهوردر.

ریواس { (Rivas) آمریقای وسطیده (نیقاراغوآ) جمهوریتنك (ماناغوآ) ایالتنده وماناغوآ نك ۹۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق نیقاراغوآ کولنی بحر محیط معتدلدن آیران برزمك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. آمریقانك کشفندن اول دخی بولنمش اسکی برقصبه اولوب، اکثر اهالیسی آمریقانك اهالی اصلیه‌سندندر.

ریواکانته { (Riva Kanta) هندستانك کجرات خطه‌سنده ٦١ حکومت صغیره ممتازه‌یه منقسم اولان برخطه‌نك اسمی اولوب، بوخطه ′۲۳ °۲۱ ایله ″۳۲ °۲۲ عرض شمالی و ′۴۲ °۷۰ ایله ′۵۸ °۷۱ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، برهلال رسمنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۴۱۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۴۳۴۵۲ کشیدر، که بونلرك یالکز ۲۱۴۰۰ی مسلم وقصوری برهمنی وساژه‌در. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، یالکز غرب جهتنده براووه واردر.

ریو بامبه { (Rio bamba) آمریقای جنوبیده (اقوآدور) جمهوریتنده (شیمبوقازو) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، (کیتو) نك ۱۶۵ کیلومتره جنوب غربیسنده وبش آلتی بیك متره ارتفاعلری اولان (سیمبورازو) ایله (آلتار) طاغلری آره‌سنده‌کی بوکسك اووه‌ده واقع و ۱۸۰۰۰ اهالی جامعدر. آمریقانك کشفندن اول دخی موجودبولنمش اسکی برقصبه اولوب، ۱۷۹۷ده زلزله‌دن کاملاً خراب، و ۲۰۰۰۰ اهالیسی تلف اولمشدی.

ریو بوئنو { (Rio Bueno) شیلینك جنوب جهتنده بحر محیط معتدله دوکیلور بر ایرماق اولوب، ۱۴۰ کیلومتره طولنده مجراسی واردر. (بانقو) کولنك آیاغی حکمنده اولوب، مجراسنك ۸۰ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

ریوپاردو { (Rio Pardo) برازیلیاده بواسمله ایکی قصبه واردر: بری (میناس جرائس) ایالتنده و (اوروپرتو) نك ۵۸۵ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق همنامی اولان برنهرك اوزرنده واقع اولوب، جواریله برابر ۱۲۰۰۰ اهالیسی، داخلی مکتبی وصیغیر، آت وباموق تجارتی واردر. اکثر اهالیسی اصل آمریقالیدر. — ایکنجیسی (ریو غرانده دوسول) ایالتنده و (پورتو آلکره) نك ۱۰۵ کیلومتره غربنده اولهرق، (ایاقوهی) نهری اوزرنده واقع اولوب، جواریله برابر ۱۰۶۰۰ اهالیسی، دمیریولی، جسیم برکایساسی وبیوك برغربا خسته‌خانه‌سی واردر. نهرك فیضانی زمانلرنده سفائن (پورتو آلکره) اسکله‌سندن بو قصبه‌یه قدر چیقار.

ریو پرتو { (Rio Preto) برازیلیانك (میناس جرائس) ایاله (ریوده یانیرو) ایالتلری آره‌سنده جریان ایدر برنهر اولوب،

۱۵۰ کیلومتره طولی واردر . — بواسمله بو نهرك اوزرنده و (میناس جرائس) ایالتنده (پاراهیبونه) قضاسنه تابع ناحیه مرکزی برقصبه دخی بولنوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ودمیر یولی واردر . اطرافنده کوزل اورمانلر ومعالرله منبت اراضی بولنوب، کلیتلی قهوه، شکرقامشی ومصر حاصل اولور. صیغیر، آت، استر وطوموز کبی حیواناتی‌ده چوقدر . — بنه بوایالت وقضاده و (اوروپرتو) نك ۱۸۳ کیلومتره جنوبنده ومذکور نهرك اوزرنده بواسمله برکوچك قصبه دخی بولنوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر . — بنه بوایالتك (سرودوفریو) قضاسنده (دیامانتینه) ناحیه‌سنده و ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. جوارلرلی پك منبتدر . اهالیده عمومیت اوزره کردان اوری اولور .

ریو ترسرو { (Rio Tercero) آرجنتین جمهوریتنده (پارانه) ایرماغنه تابع (قارقارانیه) نهرینه صولدن دوکیلور برچای اولوب، (سیراده قورلون) طاغندن نبعانله، اووه‌یه اینکن برکوزل شلاله تشکیل ایتدکدن صکره شرقه وبعده جنوب شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، (سالادیلو) ده (ریوسالادیلو) ایله برلشوب، (قارقارانیه) نهرینی تشکیل ایدر .

ریوتی { (Rioti) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیا) سنجاغنده و بالیانك ۲۸ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۰۳۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۹۹۳۰ اهالیسی واردر .

ریو داس ولاس { (Rio das Valhas) برازیلیانك (میناس جرائس) ایالتنده (پاراناهیبه) سنجاغنك (پاتروچینیو) قضا وناحیه‌سنده و (اوروپرتو) نك ۳۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، جواریله برابر ۶۰۰۰ اهالیسی واطرافنده کوزل معالر وتارله‌لرله المامی حاوی قوملری واردر.

ریودوژیر { (Rive du Gier) فرانسه‌ده (لوآره) ایالتنك (سنت‌اتیان) قضاسنده و ۲۱ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق (ژیر) نهری اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب، ۱۳۵۴۰ اهالیسی، واسع کمور معدنی وجوارلرنده ۲۳ دمیرخانه‌سی واردر.

ریو دولورس { (Rio Dolores) ممالك مجتمعه‌نك (قولورادو) جمهوریتنده قالیفورنیه‌نك قولورادو ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، (سان جوان) طاغندن نبعانله، جنوبه وبعده شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، ۹۰۰ متره درینلکی اولان و (قانون) تعبیر اولنان دیك برخندغك ایچنده کچر. مجراسی ۳۷۰ کیلو متره طولنده‌در.

ریو ده یانیرو { (Rio de Janeiro) برا- زیلیا جماهیر متفقه‌سنك مرکز عمومیسی ومقدما ایمپراطورلغنك پایتختی بیوك برشهر اولوب، برازیلیانك جنوب شرق قسمنده و (قریو) برونسك ۱۲۵ کیلومتره غربنده اولەرق همنامی اولان قویك ساحل غربیسنده ″۲۴ ′۵۴ °۲۲ عرض جنوبی ایله ″۳۵ ′۳۰ °۴۵ طول غربیده‌واقع و۰۰۰ ۰۰۰ اهالی‌یی جامعدر. اسکی شهر ایله ساحل بوینجه ممتد وسیرك خانه‌لری حاوی برطاقم یکی محله- لردن مرکب اولوب، آرەلرنده متعدد تراموایلر ایشلیور. شهرك سوقاقلری طار وغیر منتظم اولوب، محلك دخی حدای بحردن آنجق اوچ درت متره ارتفاعی اولمغله، لغملر وچرکفلر ایی آقدیغندن، امر تطهیره ویریلن اهمیتله برابر، صحت عمومیه‌یه‌مضر برطاقم تعفنات حاصل اولیور. پك کثرتلی اولان یاغمور صولری ایچه آقه‌میوب، بعضاً سوقاقلر دره حالنی آلیر، وصو اولرك آلت قاتنی‌ده باصار. صاری صیتمه کیتدکجه کسب ندرت ایتمکده ایسه‌ده، ورم (یعنی سل الرئه) علتی پك چوقدر . شهر طاغلر وتپه‌لرله محاط اولوب، دکردن منظره‌سی پك کوزلدر. فنون عالیه‌یه مخصوص بربیوك مکتبیله حربیه وطبیه مکتبلری، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، ۲۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، آقادمیاسی، ترسانه‌سی متعدد بیوك کلیسالری، تیاترولری وسائر مؤسساتی واردر. شهرك ایچنده ایکی بیوك میدان اولوب، مربع الشکل اولان برینك اورتەسنده برازیلیایه استقلالی قزاندیران (بوسه‌بونیفاچو) نك هیکلی مرکوزدر. لیمانی صاغلام وواسع اولوب، شهر آمریقای جنوبینك اك ایشلك اسکەلرندن وبرازیلیانك برنجی اسکه‌سی اولمغله، آوروپا ایله وآمریقای شمالی ایله بیوك برتجارت اجرا اولنور. اهالیسنك بربیوك قسمی اسارتدن یکی قور-

تلش زنجیلر اولوب، اجنبیلر دخی چوقدر. اجنبیلرك قسم اعظمی پورتکیزلی اولوب، قصوری فرانسز، ایتالیان، آلمان، اسپانیول، انکلیز وسائره دن مرکبدر؛ خیلی مقدار چینلی دخی بولنور. شهر جوارلریله برابر مستقل برقضا تشکیل ایدیور، که جاهیر متفقه عدادینه داخلدر. ریوده یانیرو ۱۵۶۷ تاریخنده پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس اولنه رق، ۱۷۶۳ ده (باهیا) یه بدل برازیلیانك مرکزی اتخاذ اولنمشدی. — بروجه مذکور جهیر متفقه صره سنه کیرمش اولان (ریوده یانیرو) قضاسنك مساحهٔ سطحیه سی ۱۳۹۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۰۶۹۵۸ کشیدر.

ریوده یانیرو جمهوریتی (Etat de Rio de Janeiro)

برازیلیا ممالك مجتمعه سنی تشکیل ایدن یکرمی جمهوریتك بری اولوب، قطعهٔ واسعهٔ مذکورهنك منتهای جنوب شرقیسنده طار واوزون برساحلدن عبارتدر. جاهیر مذکورهنك مرکز عمومیسی اولان شهرك اسمیله مسمی اولدیغی حالده، شهر مذکور جواریله برابر آیریجه بر جمهوریت حقوقی حائز مستقل بر قضا صورتنده اداره اولندیغندن، ریوده یانیرو جمهوریتك مرکزی نیکتروی شهریدر. جنوباً وشرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمال شرق جهتندن (اسپیریتو سانتو)، شمالاً (میناس جرائس)، غرباً دخی (سائو پائولو) جمهوریتلریله محاط و محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه سی ۱۱۶۴۴۳۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۸۹۸۲ کشیدر. ۲۰° ۵۰′ ایله ۲۳° ۳۹′ عرض جنوبی و ۴۳° ۲۱′ ایله ۴۷° ۱۲′ طول غربی آره لرنده ممتد اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، برازیلیانك اك مرتفع محلی اولان ۲۹۹۷ متره ارتفاعی بولنان (ایتانیایه) طاغی بوجمهوریتك حدود شمالیه سنده واقعدر. میاه جاریه سی همنامی اولان قویه دوکیلور بر قاچ کوچك چایدن عبارتدر. آمریقانك اثنای کشفنده بو خطه دخی غایت صیق وبالطه کورمه مش اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلرك چوغی اتلاف اولنمش ایسه ده قالانلرندن دخی مرانغوزلقده مستعمل قیمتلی کراسته ویرر آغاجلرله کوزل قوقولی نباتلر واورمانلرك ایچنده بر خیلی نباتات طبیه بولنیور. قهوه، شکر قامشی، یاموق، مانیوق، توتون وچای باشلیجه محصولاتندندر. حیوانات وحشیه، اهلینك کثرتندن طولایی، کسب ندرت ایتمش اولدیغی کبی، حیوانات اهلیه سی دخی آز در. صنایع هنوز لایقیله ترقی ایتمیوب، مع هذا شکرك تصفیه سیله باموقدن ایپلیك اکرمکه و بعض منسوجات طوقومقه مخصوص برخیلی فابریقه لر وچیفا ره فابریقه لری واردر. ماکینه لرك چوغی میاه جاریه ایله تحریك اولنور. دمیر یوللری پك چوق اولوب، تجارتنی تسهیل ایدرلر. اهالیسنك یالکز یوزده ۳۸ بیاض وقصوری زنجی و اصل آمریقالی وملزدن مرکبدر. مرکزدن ماعدا پتروپولیس، تووقریبورغو، قامپوس، سائوپائودابارا، ماقاهو، آنفره دوس ریس، بزنده، بارانسه، واسو راس، پاراهیبا دو سول، والنسه وقانتا غالوکبی قصبه لری واردر.

ریوده یانیرو قویی (Baie de R.)

زیلیانك جنوب شرقی ساحلنده و بحر محیط آطلاسیده برقوی اولوب، ۱۵۰۴ تاریخ میلادیسی کانون ثانیسنك برنجی کونی (غونقالوس) ایله (آمریق وسپوچی) طرفندن کشف اولندقده، نهر منصبی ظن اولنمله، «کانون ثانی نهری» معناسیله بو اسم وضع اولنمش، وبعده ساحلنده تأسیس اولنان شهره ده ویرلمشدر. قوی جنوبدن شماله طوغری اولوب، بو استقامتده بوبی تقریباً ۳۰ کیلومتره در. مدخلی (ریو ده یانیرو) شهریله (نیکتروی) قصبه سی آره سنده اولوب، بونك خارجنده دیکر بر مدخلی دها واردر، که ایکی طرفندن برر کوچك قوی تشکیل ایدن طاغلق ایکی برونك بربرینه تقرب ایتمسندن حاصل اولیور. ایچ طرفده کسب توسع، ومنتهای شمال شرقیسنده (باهیاده پتاده) اسمیله بر ایکنجی قوی تشکیل ایدر. اك واسع یرنده وغربی ساحلنه قریب (غوور نادور) اسمیله بر بیوك جزیره ایله بونك اطرافنده بر قاچ کوچك آطه بولنیور. بو قوی هرطرفدن طاغلرله محاط ومحفوظدر. اطرافدن بر چوق چایلر ودرملر قویه منصب اولور.

ریورینه (Riverina)

(جنوبی والس) حکومتنك قسم غربیسنه ویرلن اسم اولوب، بو خطه (مورای) مجراسیله بوکا تابع (دارلینغ) مجراسی آره سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه سی ۲۲۱۱۹۹ کیلومتره اولوب، قسم اعظمی مرعادن عبارت اولمغله، ۱۱ ملیوندن زیاده قویون رعی اولنور. معادنی دخی چوق اولوب،

باقیر وسائر معدنلر اخراج اولنور. بعض یرلری خیلی منبت ایسه‌ده ، زراعته اهمیت ویرلمه‌مشدر . باشلیجه قصبه‌لری: دنیلیکن، قوبار، واغه واغه و(ونتوورت) در . بونك یکی جنوبی والسدن تفریقیله آیریجه بر حکومت حالنه قونمسی دفعاتله تصور اولنمشدر .

ریوزالته (Rivesaltes) فرانسه‌ده (شرق پیرنه) ایالتنك (پرپینیان) قضاسنده و ۸ کیلومتره شمال غربیسنده واسپانیایه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب ، ۶۰۴۵ اهالیسی ومشهور شرابی وار در .

ریو سالادو (Rio Salado) یعنی «طوزلی دره» آمریقاده برچوق انهارك اسمیدر . [« سالادو » ماده‌سنه مراجعت .]

ریوغرانده (Rio Grande) یعنی « بیوك چای » آفریقانك ساحل غربیسنده فرانسه‌نك سنغامبیا مجریله محاط اولان پورتکیز کینه‌سنده برخلیج اولوب، ′۳۰ °۱۱ عرض شمالی ایله ′۵۰ °۱۷ طول غربیده واقعدر. کشفنده چای آغزی ظن اولنه‌رق، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بو خلیجك برکنارنده وقتیله تجارتکاه بولنمش و بو کون متروك بر قصبه وآغزی قارشیسنده (بولام) اسمیله برآطه واردر .

ریوغرانده دوسول (Rio Grande do Sul) یعنی « جنوبی بیوك ایرماق » برازیلیاده همنامی اولان جمهوریتك اسکله‌سی بر قصبه اولوب، (پورتوآلکره) نك ۲۵۳ کیلومتره جنوب غربیسنده و (لاغوآ دوس یاتوس) کولنك بحرمحیط آطلاسی ایله اختلاط ایتدیکی محلده اولهرق، ″۴۰ ′۶ °۳۲ عرض جنوبی ایله ″۴۵ ′۲۷ °۵۴ طول غربیده واقعدر. پك کوزل بر موقعده مؤسس اولوب، ۱۸۰۰۰ اهالیسی کوزل ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی وایشلك تجارتی واردر. آنجق لیمانی بر قوم سدیله مسدود اولوب ، بیوك سفائن یناشه‌میور .

— ریوغرانده دوسول جمهوریتی برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن جماهیرك بریاولوب، برازیلیانك منتهای جنوبنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبی جهتندن بحر محیط آطلاسی ایله، جنوباً وجنوب غربی جهتندن (اوروغوآی) جمهوریتیله، غرب شمالی جهتندن آرجنتین جمهوریتیله ، شمالاً دخی (سانته‌فاتر ینه) جمهوریتیله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۶۵۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۴۳۵۲۷ کشیدر. ′۱۰ °۲۷ ایله ′۴۵ °۳۳ عرض جنوبی و ′۵۲ °۵۱ ایله ″۳۰ ′۳ °۶۰ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مستطیل الشکلدر. مرکزی (پورتوآلکره) اولوب، ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی (ریوغرانده‌دوسول)در. جمهوریتك اراضیسی آمریقای جنوبینك جهت شرقیه سنده ممتد اولان بیوك بایله‌نك برکوشه‌سی اولوب . (سرادومار) سلسله‌سی شمالدن جنوبه طوغری ممتد اولور ؛ وایالتك اواسطنده واصل اولنجه، غربه طوغری دونه‌رك، (سراجرال) اسم عمومیسیله معروف برچوق قوللره آیریلیر . بو طاغلر ایالتی اوچ قسمه تقسیم ایدیور. برنجیسی ساحل ایله (سرادومار) آره‌سنده‌کی آچق وکوللر وبطاقلقلرله مملو اولان بردر. بوکوللرك اك بیوکی (پورتوآلکره) ایله (پلوتاس) اسکله‌لری آره‌سنده ممتد اولان (لاغوآدوس‌پاتوس) در ، که ۷۰۰۰ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. بونکله ۱۰۰ کیلومتره طولی اولان (لاغوآمیریم) کولی آره‌سنده سیرسفائنه صالح اولان (سانتو غونسالو) نهری برطریق مائی تشکیل ایدیور. ایکنجی قسم سراجرالك شمالنده واوچنجیسی جنوبنده اولان یرلردن عبارت اولوب ، برنجیسی بیك متره رادەلرنده برارتفاعده وبالطه کورمه‌مش اورمانلرله مستور، وایکنجیسی بش آلتی یوز متره ارتفاعلرنده اولهرق اوزون اوتلرله مستور برچولدر. سراجرالك شعبه‌لری آره‌لرنده‌کی وادی و بایرلر ایسه ایالتك اك منبت و مزروع اراضیسیدر . میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، هیچ بر بیوك ایرماغی اولمیوب، یالکز شمالی وجنوبی حدودینی آیران ایکی نهری طوغریدن طوغریه بحر محیط آطلاسیه ، وقصورینك بر قسمی دکیزه آیاقلری اولان کوللره، وبر قسمی ده مجراسی ایالتك آرقه جهتنده بولنان (اوروغوآی) ایرماغنه دوکیلور . بزم یازمزه متصادف قیش آیلرنده یعنی حزیران و تموز وآغستوسده طاغلرده قار یاغار ، وصولر طونار . یالکز شمال غربی قسمنده قار وبوز اولمیوب ، قهوه وشکر قامشی یتیشه‌بیلیور . جنوب غربی قسمنده جنوب روزکاری اسدیکی وقت میزان الحراره بردن بره ۱۵ درجه اینر . علی‌العموم جمهو-

ریتده یازین میزان الحراره ۳۸ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین فوق الصفر ۱ درجه‌یه قدر اینر. زراعتی هنوز پك كری اولوب، یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر اهالینك معیشتی مایه‌وقدن عبارت ایدیسه ده، اخیراً اورایه كثرتله هجرت ایدن ایتالیانلر بغدای زرعی وباغ یتیشدیرمكی اهالی‌یه اوكرتوب، بغدی ایله شراب محصولاتی كیتدكجه تكثیر ایتمكده‌در. برمقدار توتون وكتن دخی حاصل اولور. جنوب غربی جهتنده‌كی واسع چایرلرده كلیتلی حیوانات وباشلیجه صیغیر وقیون بسلنوب، كلیتلی باصدیرمه استحصال اولنور. آنجق بو قوری وطوزلی ات مقدما اسرایه یدیریلوب، اسارتك لغوی اوزرینه رواجنه خلل كلمشدر. اورمانلرنده كراسته‌یه ومرانغوزلق وطاوشانجیلغه یارار پك كوزل وپك چوق آغاجلر واردر. معادنی باشلیجه مرمر، آلچی، لوله‌جی چامورى كبی شیلرله كموردن عبارتدر. صنایع هنوز پك كری ایسه‌ده، یوكدن چوخه وعبا كبی بعض منسوجاتله صابون، موم، اپ وخلاط كبی مواد فابریقه‌لری ودباغخانه‌لر واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی حیوانات ایله باصدیرمه، دری، سختیان، ایج یاغی وسائر حیواناتدن آلنان مواد ایله، مانیوق اونی یعنی تاپیوقه، توتون، قره فاصولیه وسائره‌دن عبارتدر. كوللرده چیقان اوزون برنوع بالیق دخی قورودیلوب، خیلی مقداردە اخراج اولنور. ۱۳۵۵ كیلومتره دمیر یوللری اولوب، نهرلرك اكثرنده دخی واپورلر وكیلر سیر وحركت ایدر. اهالیسنك نصفی بیاض ونصف دیكری زنجی واصل امریقالی وملزدن مركبدر. بوجمهوریته بو صوك سنه‌لرده باشلیجه المانیه وایتالیادن پك چوق مهاجرلر كیدیور.

ریوغرانده دونورته (Rio Grande do Norte) یعنی

«شمالی بیوك ایرماق» برازیلیا ممالك مجتمه‌سنی تركیب ایدن جماهیرك برى اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شمال شرق كوشه‌سندن عبارتدر. پك كوچك برنهر هر نصلسه بواسمه سبب اولمشدر. شرقاً وشمالاً بحر محیط آطلاسی ایله، غرباً (سئاره)، جنوباً دخی (پاراهیبا) جمهوریتلریله محاطدر. ´٥٤ °٤ ایله ´٢٨ °٦ عرض جنوبی و ´٢ °٣٧ ایله ″٨ °٤٠ طول غربی آره‌لرنده ممتداولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٤٨٥ مربع كیلومتر واهالیسی ٣٠٨٨٥٢ كشیدر. مركزی جمهوریتك اسمیله دخی تسمیه اولنان (ناتال) اسكله‌سیدر. سواحلی ٤٦٠ كیلومتره طولنده ایسه‌ده، آلچق وقوملق اولوب، صویك حذاسیله برابر برطاقم قیالرله محاطدر. وهمان هیچ برقوی ولیمانی یوقدر. یالكز ساحل شمالیسنده اوچ چای آغزی بولنوب، سفائن اورالردن كیره‌بیلیور. بو سواحل كرچكدن برتهامه اولوب، بعده اراضی كسب ارتفاع ایدرك، داخلده (بورمه) طاغلری بولنیور. بوطاغلردن برچوق انهار نبعان ایدوب، ساحل شرقی‌یه اینلری دها چوق ایسه‌ده، هیچ برى ١٢٥ كیلومتره‌دن اوزون دكلدر. جمهوریته اسمنی ویرن (ریوغرانده دونورته) دخی بونلرك بریدر. ساحل شمالی‌یه اینلرك اوچی بیوجك اولوب، متوازیاً آقارلر. بونلردن اورته‌ده بولنان (ریوداس پیراناس) پاراهیبا جمهوریتندن، كلوب جله‌نك اك اوزونیدر. بوانهارك یالكز منصبلرینه قریب محللری سیر سفائنه صالحدر. هواسی پك اوقدر آغیر دكل ایسه‌ده، زیاده‌سیله صیجاق ویابسدر. اكثر طرفلرینك نباتاتی پك كوچك وسیرك اولوب، آنجق بوكسك یایله‌لرده وچالیرك مجرالرنده كوزل اورمانلر دخی بولنوب، پك قیمتدار آغاجلر چیقار. باشلیجه محصولاتی قهوه، شكرقامشی، مانیوق وپاموق اولوب، پرنج، فاصولیه وثوتون كبی بعض شیلر دخی حاصل اولور. صیغیر وقیون سوریلری چوق اولوب، اهالینك باشلیجه مدار معیشتی چوبانلقدر. معادنی یوق حكمنده اولوب، ملحه‌لری چوقدر. صنایع محلیه شكر، موم، اسپیرتو وطوز استحصالندن عبارت اولوب، اخراجات وادخالاتی برابر اوله‌رق تجارت سنویه‌سی ٩ ملیون فرانغی تجاوز ایتمز.

ریوقاسینی (Rio Cassini)

آفریقانك ساحل غربیسنده پورتكیز كینه‌سنده یعنی كینه‌نك پورتكیزلیلرك النده بولنان پارچه‌سنده برخلیج اولوب، ابتدا نهر آغزی ظن اولنمشدی.

ریوقاشئو (Rio Cachéo)

آفریقانك ساحل غربیسنده پورتكیز كینه‌سنده برایرماق اولوب، منصبندن (فاریم) قره‌غولنه‌دك یعنی مجراسنك ١٨٥ كیلومتره‌لكی سیر سفائنه صالحدر. منصبندن ٢٥ كیلومتره یوقاریده پورتكیز

لیلرك تأسیس ایتمش اولدقلری (قاشئو) قصبه‌سی بولنیور، که وقتیله پك ایشلك بر تجارتگاه ایکن، شمدی یالکز ۱۸۰۰ اهالیسی واردر.

ریو قوآرتو (Rio Cuarto) آرجنتین جمهوریتنك (قوردوبه) ایالتنده برنهر وبونك کنارنده برقصبه اولوب، نهر ۳۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (ریوترچرو) نهرینه دوکیلور. قصبه قوردوبه‌نك ۱۸۰ کیلو متره جنوبنده واقعدر.

ریوقومپونی (Rio Compony) آفریقای غربیده فرانسه‌نك سنغال مهجرنده برایرماق اولوب، ۱۷°۱۰′ عرض شمالی ایله ۱۷°۱۵′ طول غربیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. (فوتاجالون) طاغندن نبعان ایدن ایکی نهردن ترکب ایدوب، شمال غربی‌یه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری آقار. برلشمزدن اول ایکی نهرك طوللری ۲۰۰ کیلو مترەدر. (قاندیا فاره) قصبه‌سنه وصولنده اکی ۳۰۰ وعمق ۱۰ مترەدر. اوراده‌ن آشاغی واسع برخلیج صورتنه کیروب، برطاقم آطه‌لری‌ده حاویدر.

ریولی (Rioli) آرناؤدلغك اشقودره ولایتنده ودرینك شمالنده بر قبیله اولوب، ۱۵۰۰ ی مسلم اولق اوزره، ۲۵۰۰ کشیدن وساکن اولدقلری اراضی ۵۰ مربع کیلو مترەدن عبارتدر.

ریو لینغه (Riou-Linga) چین دکیزنده ومالاقه شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبی قارشیسنده برطاقم آطه‌لر اولوب، شمالده کیلر (ریو) وجنوبده کیلر (لینغه) اسمیله معروفدر. برنجیلری ۱°۱۳′ ایله ۳۶′°. عرض شمالی و ۱۰۱°۱۵′ ایله ۱۰۲°۲۰′ طول شرق، وایکنجیسی ۳۸′° عرض شمالی ایله ۳۷′°. عرض جنوبی و ۱۰۱°۴۸′ ایله ۱۰۲°۴۲′ طول شرق آره‌لرنده اولوب، (دمپو) بوغازیله برلرندن آیرلمشدر. بر چوق آطه‌لردن وآطه‌جقلردن مرکب اولوب، جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۱۹۶ مربع کیلو متره واهالیسی ۹۸۰۰۰ کشیدر. اکثری اورمانله مستور اولوب، سفائن اعمالنه وکراستیه ومرانغوز لغه یارار پك ایی آغاجلری واردر. باشلیجه محصولاتی پرنج بوبر ایله چای کبی قوللانیلان (غامبیر) تعبیر اولنور برنوع نباتدن عبارتدر. اهالیسی ملایی وچینلی وسائره‌دن مرکب اولوب، قسم اعظمی تشکیل ایدن میلاییلر دین اسلامله مدیندرلر.

ریون (Rion) روسیه‌نك ماوراء قافقاس دائره‌سنده و (قوتایس) ایالتنده برنهر اولوب، قافقاس سلسله‌سنك قسم وسطیسنك جنوبی مائله‌سندن نبعانله، ابتدا شرقه، بعده جنوبه و نهایت غربه طوغری آقه‌رق، قوتایس قصبه‌سندن کچدکدن، و ۳۱۴ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، پوتی قربنده قره دکیزه منصب اولور.

ریوه (Rivah) هندستانك شمال جهتنده واقع (بکلکند) خطه‌سنده و (اله آباد) ك ۱۱۵ کیلومتره جنوب غربیسنده برکوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزی برقصبه اولوب، ۴۵۸۰ ی مسلم اولق اوزره، ۲۲۰۱۵ اهالیسی وراجه‌یه مخصوص سرایی واردر. — ریوه حکومت ممتازه‌سی ۲۲°۳۹′ ایله ۲۵°۱۲′ عرض شمالی و ۷۸°۲۳′ ایله ۸۰°۳۱′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۹۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی، ۱۱۰ ۳۱ی مسلم اولق اوزره، ۱۳۰۵۱۲۴ کشیدر. طاغلق برلر اولوب، اورمانلری ومعادنی چوقدر.

ریوه شهر امانتنه ملحق بکتوز قضاسنده قره دکیز بوغازینك خارجنده اوله‌رق، آناطولی ساحلنده وهمنامی اولان چایك منصبنده برکوچك قصبه‌در. — ریوه چایی ککبوزه قربنده الکن طاغندن نبعانله، علم طاغنك اوته‌سنده ایکی طرفی طاغلر وتپه‌لرله محاط برآدره‌نك ایچنده شمال غربی‌یه طوغری جریان ایدر. مجراسی تقریباً ۴۰ کیلومتره طولنده‌در.

ریویر دوسود (Rivières du Sud) یعنی «جنوبی انهار» آفریقای غربیده فرانسه‌نك سنغال مهجری تقسیماتندن اولوب، شمالاً پورتکیز کینه‌سیله وجنوباً انکلتره‌نك الننده بولنان (سیرالئونه) ایله محدوددر. ۸°۵۶′ ایله ۱۰°۵۵′ عرض شمالی و ۱۷°۳۰′ ایله ۱۵°۱۷′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شرقیه‌سی معین دکل ایسه‌ده، فوتا جالون طاغنه قدر اعتبار او-

لندینی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۰۰۰۰۰ کشیدن عبارتدر . انهاری چوق اولدیغندن ، بواسطه تسمیه اولنمشدر . [زیاده معلومات ایچون «سنغال» مادهٔ صنه مراجعت]

ریئویا ((Rioja) آمریقای جنوبیده آرجنتین جمهوریتنك ایالات واسعه‌سندن بری اولوب ، (آند) سلسلهٔ جبالیله غرباً شیلی جمهوریتندن آیرلمش اولدیغی حالده ، شمالاً (قاتامارقه)، شرقاً یینه قاتامارقه و (قوردوبه) ، جنوباً (سان لویی)، جنوب غربی جهتندن دخی (سان یوآن) ایالتلریله محدود ومحاطدر . شمال‌غربیدن جنوب شرقیه اولان طول اعظمی ۶۰۶ وعرض اعظمی ۳۲۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۹۰۳۰ مربع کیلومتره‌در . اهالیسی یالکز ۸۰۰۰۰ کشیدر . ۱۵ قضایه منقسمدر . آند سلسلهٔ جبالنه آرقه‌سنی ویرمش اولغله، قسم غربیسنده اوچ درت بیك وزیاده متره ارتفاعنده طاغلری اولوب ، واك یوکسك ذروه‌سی اولان (نوادو) تك ۶۰۲۴ متره ارتفاعی واردر. قسم شرقیسی اووه ایسه‌ده، اوراده دخی (سیرادلوس لانوس) یعنی «اووه‌طاغی» اسمیله ۴۰۰ متره ارتفاعنده برصرت اوزانیور. باشلیجه نهری (برمیو)در، که جنوبه طوغری جریان ایدوب ، قوملرك ایچنده محو اولور. دیکر نهرلری کوچك اولوب، سق اراضی ایله صولری تنف اولور . هواسی پك یابس اولوب، کانونلرله شباطه تصادف ایدن یازلرنده میزان الحراره نهایت ۴۳ درجه‌یه قدر چیقار و بزم یازمزه تصادف ایدن قیشلرنده فوق الصفر ۲ درجه‌یه قدر اینر. معادنی پك چوق اولوب، باقیر اون‌بش یکرمی کیلو ثقلتنده کلته‌لر حالنده دخی بولنور . کوکورد، دمیر ، کومش ، آلتون وسائر معادنله، آچیلمی، کور وقیا طوزی دخی چوقدر . اوزه جهتنده حیوانات بسلنوب ، صیغیر ، آت ، اسشر ، اشك، قیون وکچیلرك مقداری ۱۰۰۰۰۰ عددینی متجاوزدر . اراضیٔ مزروعه‌سی آزدر. بعض یرلرنده اوزوم حاصل اولوب. شراب‌یاپیلیر، پورتقال وانجیر آغاجلری‌ده چوقدر. زیتون آغاجیله پاموق یتیشدیرمکه هوانك یبوستی مانعدر. آند سلسله‌سی بوغازلرندن کچن یوللردن شیلی ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی اسپانیولرله (قالشاکی) قوم اصلیسنك اختلاط وامتزاجندن متولد اولوب، هرجهتجه کرك سائر آرجنتینیلردن وکرك شیلیلیلردن فرقلیدرلر.

(باب الرائك صوکی)

اوچنجی جلدك صوکی

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01454917 4